S. THOMÆ AQVINATIS

PRAECLARISSIMA COMMENTARIA IN DVODECIM LIBROS METAHPYSICORVM ARISTO.

CVM DVPLICI TEXTVS TRALATIONE, ANTIQVA SCILICET ET NOVA, RECENS ADDITA BESSARIONIS CARDINALIS DILIGENTISSIME RECOGNITIS:

F. BARTHOLOMÆI SPINÆ ORDINIS PRÆDIC.
in eadem commentaria, acutiſsimę locorum quorundam DEFENSIONES, ſuis nunc ſingulorum Librorum, ac Lectionum locis, ab ANTONIO ANDREA apparenter impugnatis, inſertæ:

QVORVM ETIAM AD COMMODVM STVDIOSORVM
Lectiones ſingulas Librorum omnium breui Nuper Argumento collectas longè emendatiores quàm antea leges, cum INDICE *copioſiſſimo quæquè ſcitu digna in Commentarijs contenta inuenies.*

VENETIIS, Apud Hieronymum Scotum.
M D LXII.

REFERTISSIMVS INDEX
Sententiarum ac Dictorum notabilium contentorum in commentariis S.Thomæ ſuper xij. Libros Metaphyſicorum.

A

ABSTRACTIO ſecūdum aliquos duplex exiſtit, col. 121
Accidens quid ſit, & quot modis dicatur. 399
Accidentia duplicia reperiuntur, quędam ſcilicet ſimplicia, quædam autem copulata. 450
Accidens quomodo à ſubiecto dependeat. 449
Accidentia ſpecie rationem habent. 628
Actiones circa ſingularia exiſtunt, ſingularium vero omnes generationes ſunt. 10
Actio & paſsio cum ſint idem ſecūdum ſubſtantiam, an diuerſa prædicamenta ſint. 800
Actiua virtus quæ in ſpermate exiſtit, ſicut ab animalia anima. 488
Actiua virtus quæ in ſpermate exiſtit, & ſi actu anima non ſit, eſt tamen anima in virtute. 488
Actus ſimpliciter quo pacto per potentia ſit, & quo pacto non. 181
Actus qoid proprie ſit, & de quibus dicatur. 639
Actus quid ſit, & quantū ad potentiam ſe habeat. 645
Actus proprie eſt quando res exiſtit, nec tamen ita eſt, ſicut quando eſt in potentia. 639
Actus per diffinitionem quid ſit. 646
Actus diuerſimode dicitur. 647
Actus diuerſis modis prior potentia eſt, ſcilicet ratione, tempore, & aliter. 652
Actus & potentiæ ordo. 653
Actus prior potentia eſt, ſubſtantia ſcilicet ratione, forma & fine & alijs modis. 655
Actus in bonis melior potentia eſt, ſecus in malis, quæ ſunt potentia poſteriora. 662
Actus ſecundum intelligentiam, veritatem & falſitatem, peior potentia exiſtit. 663
Actus an ſimpliciter prior potentia ſit, & ex conſequēti vtrū ſempiterna ſubſtātia actus exiſtat. 860
Actus intellectus, ideſt ipſum intelligere vita quædam eſt perfectiſsimum quod eſt in vita exiſtit cum actus ipſa potentia perfectior ſit. 876
Ad aliquid eorum, quę dicuntur, triplex modus reperitur. 364
Ad aliquid quemadmodum aliqua dicuntur, non ſecundum ſe, ſed ſecundum aliud tripliciter. 371
Agens animatum ab inanimato quo diſtinguantur. 11
Agens ſicut generando materiam, vel generationis ſubiectum. 477
Agens primum quod ſemper agit ſimiliter & eodem modo. 864
Agere & facere in quo differant, & quæ ſcientiæ actiuæ, & factiuæ dicantur. 403
Alcmeon crotoniates vnde dictus ſit. 46
Analoga quo pacto eandem rationem & diuerſam habere dicantur. 763
Analogum quid ſit. 185
Anaximenes philoſophus a Thalete tertius, cuius diſcipulus fuerit 30
Anaxagoras qui fuerit, & cuius diſcipulus fuerit. 70
Angulus acutus quonam pacto recto prius eſſe dicatur. 492
Angulus rectus, aut circulus, & animal, quomodo partibus priora eſſe dicantur. 502
Anima humana corpori vnita impoſsibile eſt ꝙ apprehendat ſubſtantias ſeparatas. 108
Anima animalium cum animati forma ſit, corpus organicum niſi per animam diffiniri nequit. 408
Anima dupliciter dicitur. ſ. in vniuerſali & in particulari; vt anima, & hæc anima. 508
Animæ intellectiuæ opinio ſecundum Thomam de mente philoſophi quæ fuerit. 845
Anima corporis cœleſtis, ſi animatum ſit, non habet alias animæ partes. 851
Animalia omnia in quo inter ſe communicent. 6
Animalia omnia ex ſemine & ſine ſemine, vt Auicen. ponit, generari non poſſunt. 488
Animal, ſiue homo, ſeu compoſitum, dupliciter ſumi poteſt, vel ſicut vniuerſale, vel ſingulare. 499
Animalia quæ ex putrefactione generantur caſu fieri videntur. 843
A, præpoſitione græci vtuntur in ipſis compoſitionibus, ad priuationes & negationes deſignādas. 382
Apes carent auditu. 5
Apparens omne quod non ſit verum. 234
Appoſitio augmentum faciens dupliciter intelligi poteſt. 277
Aqua ſecundum Thaletem cur rerum omnium principium exiſtat. 28
Architector quis ſit, & vnde dicatur, & quæ ars principalior nuncupetur. 10
Ars & ſcientia tribus præeminentijs ab experimento differunt. 9
Artes liberales quæ dicantur, & quæ mechanicæ. 20
Arte tñ fiunt, quorum ſpecies in aīa factiua eſt. 472
Ars medicinalis, quæ principium ſanationis eſt, quid ſit. 472
Artis in actionibus principium, quo pacto multipliciter ſumatur. 473
Arte an quædam quandoq; proueniant. 473
Ars a natura differt, quia ars eſt principium agendi in alio. 843
Aſtra errantia planetæ dicuntur, non quia irregulariter moueantur. 888
Aſtrologia ſola inter mathematicas de ſubſtantia ſenſibili & æterna ſpeculatur. 887
Auditus ſenſus diſciplinæ eſt, & quæ animalia indiſciplinabilia dicantur 6
Auerrois peccatum in declinatione rationis Philoſophi tex.com.2. ſecundo huius, & doctoris facti impugnatio. 101
Augmentum a ſpecie motus, quæ augmentum dicitur, qua iā nata mouentur, quomodo differat. 277
Augmentum continue non fit, ita ꝙ in qualibet temporis parte aliquid creſcat. 778
Automata quaſi per ſe accidentia dicuntur. 23

B

BEne agere & male operari aīatorū tñ dřię ſunt

non autem brutorum : quoniã in ipſis omne opus naturæ eſt opus intelligentiæ. 363
Benignum ad bona particularia pertinet, quæ Platonici bonum per participationem dicebãt; bonum autem ad ipſam ideam boni. 457
Bonum tanquam cauſam finalem, quemadmodum antiqui philoſophi poſuerunt. 63
Bonum dupliciter intelligi poteſt, vno modo ſicut cauſa finalis. 63
Bonum quoniam eſt quod omnia appetunt. 63
Bonum licet non ſemper finis ſit, eſt tamen ſaltem apparens. 164
Bonum & malum quod non eſt ſicut innominatum remanet. 718
Bonum quod non eſt, neque malum, an medium inter bonum, & malum poni debeat. 719
Bonum & malum in rebus ſunt. 868
Bonum intelligibile bonum ſenſibile excedit, ſicut bonum immobile & vniuerſale, bonum mutabile & particulare. 874
Bonum ſecundum q eſt alicuius finis, duplex exiſtit, ſcilicet extrinſecus & intrinſecus. 908

C.

CAllippus Ariſto. contemporaneus, & ipſius familiaris Eudoxi aſtrologi inuenta correxit, & ſuppleuit. col. 893
Calor in motu, eſt cauſa caloris in corpore. 486
Cauſæ quottuplices ſint, & quid per finalem cauſam notificatur. 24.25
Cauſam materialem & efficientem quonam modo priſci philoſophantes commenti ſunt. 32
Cauſam materialem antiqui philoſophi ponentes. 26
Cauſam finalem tanquam cauſam boni, quomodo antiqui philoſophi à veritate coacti imaginati fuerint. 25
Cauſam mundi & totius ordinis vniuerſi primus Hermotinus clazomenius poſuit. 35
Cauſam primam, ſeu principium primum deorum amorem in rebus Parmenides excogitauit. 35
Cauſam malorum malum, & bonorum cauſam bonum Empedocles finxit in rebus contrarietatem ponens. 30
Cauſas duas materiam ſcilicet & cauſam motus in phyſicis tactas. 31
Cauſæ nomine quid intelligere. Et eſt ad quam neceſſario ſequitur effectus. 255
Cauſæ quomodo aſsignandæ omnes. 616
Cauſæ proximæ aſsignandæ, non remotæ. ibidem.
Cauſarum duobus generibus Plato vius, materiali ſcilicet & formali. 60
Cauſæ quæ ab antiquis philoſophis inuentæ fuere. 61
Cauſas qualiter antiqui non perfectæ inuenerunt. 62
Cauſas materiales quonam pacto. 51
Cauſam efficientẽ præter materialem ponentes amorem, & odium, & intellectum cauſas rerum : vel ignem ſicut cauſam agentem confinxere. 34
Cauſam formalem nullus antiquorum præter ponentes ſpecies, & aliquo modo Empe. rebus manifeſte attribuit. 62
Cauſam finalem quonam modo antiqui commenti fuerint. 63
Cauſam finalem, formalem, & aliquo modo mouentem primus philoſophus conſiderare habet. 64
Cauſarum genera exiſtentium non infinita ſunt. 105
Cauſis in materialibus & mouentibus in infinitum procedendum non eſt. 107
Cauſa in finali in infinitum etiam procedendum non eſt. 150
Cauſis alijs in finalibus etiam in infinitum procedendum non eſt. 112
Cauſarum quatuor ſecundum quatuor genera conſideratio vtrum ad vnam ſententiam pertineat, vel ad multas & diuerſas. 120
Cauſa finalis boni rationem habet. 127
Cauſæ diuerſæ ſi à pluribus ſcientijs conſiderantur, quæ illarum ſcientiarum dici debeat. 127
Cauſa quottuplex ſit, & quot cauſarum ſpecies exiſtant, & alia multa de ſimili materia. 259
Cauſa formalis ad rẽ dupliciter comparatur. ibidem.
Cauſæ multæ quonam modo vni rei ſint, non ſecundum accidens, ſed ſecundum ſe. 261
Cauſæ adinuicem quo pacto aliqua duo ſibi exiſtant. 261
Cauſæ quatuor quonam modo ſibi adinuicem reſpondeant. ibidem.
Cauſæ omnes quo pacto ad quatuor tantum cauſas reducantur. 263
Cauſarum diſtinctio per ſpecies & modos. 265
Cauſæ multis modis dicuntur, non ſolum quantum ad diuerſas ſpecies cauſæ. 265
Cauſa duplex exiſtit, per ſe. ſ. & per accidens. 265
Cauſa per accidens alterius aliquid dupliciter eſſe poteſt. 266
Cauſarum aliquæ in actu, aliquæ in potentia dicuntur. 266
Cauſa duplex, ſimplex. ſ. & compoſita, & alia multa de hoc. 266
Cauſarum gradus in rebus triplex. 261
Cauſarum primarum & ſecundarum, quæ cognitio habeatur. 618
Cauſam finalem in omnibus forſan aſsignare non eſt, ea enim quæ ad defectum pertinent. 619
Cauſæ & principia omnium ſecundum analogiam ſunt quatuor. 850
Cœli & horum inferiorum eadem materia eſt. 117
Cœleſtia corpora, vt ſolem & lunam &c. antiqui animata corpora eſſe dicebant. 388
Cœleſtia corpora in quibus eſt alteratio ſecundum illuminationem & obſcurationem, non ſunt in potentia ad corruptionem. 387
Cœlum ſecundum opinionem Ariſtotelis eſt animatum anima intelligente & deſiderante. 874
Cœlo non eſt virtus infinita, & ſi in infinito tempore eſſe habeant : quoniam in eo non eſt virtus actiua ſui eſſe. 869
Cœlum an vnum tantum ſit, vel plures. 897
Circularis linea perfecta. 304
Cognitio duplex exiſtit ſcilicet diffinitiua & demonſtratiua. 133
Cognitio quælibet quomodo perficiatur. 23
Cognoſcere ſubſtantias ſeparatas naturaliter ſecundum ſubſtantiam. 101
Cognoſcendi aliquid, duplex difficultas. Altera ex rebus altera ex nobis. 101
Colobõ ſine diminutum quid ſit, & quot modis dicatur. 391

Colobi ſiue diminuti conditiones quot ſint. 392
Cõparatio multorum ad vnum quomodo fiat. 185
Cõpoſita aũt & cõfuſa prius in ſenſum cadũt, ſimplicia aũt q̃ ſunt priora & notiora nãæ poſterius. 698
Communia quæ in omnium conceptionem cadunt; ſunt ens non ens, totum & pars, ęquale & inæquale, idem & diuerſum, & ſimilia quæ in primi philoſophi conſiderationem veniunt. 769
Concupiſcibile bonum non eſt, niſi quod ſecundum rationis dictamen deſideratur. 865
Conſequens ſi eſt impoſibile, antecedens eſt impoſſibile, non tamen econtra. 642
Conſuetudo circa veritatis inquiſitionem, quantam vim & efficaciam habeat. 114
Conſuetudo Ariſto. in modo procedendi qualis fuerit, & quamobrem illi metaphyſicæ, alio modo q̃ in aliȷ libris ſuis proceſſerit. 115
Contigua eſſe non poſſunt diuerſarum ſpecierum corpora, ſicut ignis, & aer, & aqua. 807
Continuum quid ſit. 298
Continua ſecundum ſe quæ proprie dicantur. 304
Continuum in illis eſt, in quibus natum eſt fieri vnum ſecundum contactum. 835
Continuum ſecundum naturã dupliciter dicitur. 682
Contradictoria non eſſe ſimul vera. 245
Contradictoria non habere medium, ſed neceſſe eſſe alteram partem tantum eſſe veram. 709
Contrarium priuationem includit, & priuatio quædam negatio eſt. 245
Contrariorũ quonã modo contingat cauſam eſſe. 262
Contraria qũo aliqua dicuntur, modi principales. 328
Contraria in tribus conueniunt, in eodem genere, in eodem ſubiecto, & in eadem poteſtate. 328
Contraria ſecundo modo qualiter aliqua dicantur, & quamobrem multipliciter. 332
Contrarium vnum quomodo in alterius contrarij compoſitionem cadere poſsit. 698
Contrariorum quatuor diffinitiones. 707
Contrariorũ vnũ quo pacto alterius priuatio ſit. 707
Contrariorum vnũ vtrum vni cõtrarium exiſtat. 713
Contrariorum media quæ dicantur. 730
Contraria quomodo ſe habeant ad hoc quòd genere & ſpecie differant. 735
Contraria ſola ſpecie differre faciunt. 737
Contraria omnia in eadem prædicamentali ordinatione reperiuntur. 738
Contraria duplicia exiſtunt, nã quędã in his ſunt. 741
Contraria omnia quo pacto etiam ſpecie differre faciant, ſi contrariorum comparatio ad aliquod determinatum genus fiat. 746
Contraria omnia per quã ſcientiã conſiderentur. 765
Contraria ſimul de eodem verificari non poſſunt, q̃ñ omnis contrarietas ſm̃ priuationem dicitur. 780
Contraria non fiunt ex inuicem, Idem nec eſt ſubiectum contrariorum. 69
Contraria, & contradictoria ſimul eſſe circa idem eſt impoſsibile. Contrariorum.n. vnum eſt priuatio alterius. 245
Contrarietas quid ſit, & an maxima dr̃ia exiſtat. 704
Contrarietas an perfecta differentia ſit, & an vni conueniant plura eſſe contraria. 706
Contrarietatis principium an priuatio, & habitus exiſtat, & alia omnia de iſtã materia neceſſaria. 708
Contrarietas an contradictio ſit, q [illegible] 703
Contrarietas quædã quare differre ſpecie faciat. 739
Contrarietas quæ eſt ex parte formæ, facit differre ſpecie. 741
Contrarietatum reductio quomodo ad vnam primam exiſtat. 707
Contrarietate prima quæ eſt habitus & priuatio, an aliæ contrarietates deriuentur 708
Cor an primo fiat in homine, vel cerebrum, & alia multa de tali materia. 257
Corpora corruptibilia corpora incorruptibilia imitantur in eo quod ſemper agunt, ſicut ignis ſemper calefacit &c. 661
Corruptibilium & incorruptibilium vtrum eadem principia ſint, aut diuerſa. 158
Corruptibilia omnia preter elementa, quonam modo Empedocles probare potuerit. 165
Corruptibile & incorruptibile ſunt diuerſa gñe. 744
Corruptibilium & incorruptibilium vna materia eſſe non poteſt. 746
Corruptibile & incorruptibile idem ſecundum naturam eſſe non poteſt, licet ſecus ſecundum diuinam potentiam. ibidem.

D.

DElectatio conſequitur operationem naturalem alicuius intelligentis & deſiderãtis. 874
Democritus & Leucippus in quibus cum antiquis philoſophis conueniebant, qui vnam tantum materiam ponebant. 39
Dæmonia ſunt quędam animalia rationabilia ſecundum Platonicos. 321
Dæmonia ſunt aĩalia corpore aerea, mẽte rõnalia, animo paſsiua, tempore æterna ſm̃ Apuleium. 321
Demonſtrationes quę per cauſam finalem fiunt Ariſtippus ſophiſta, qui de ſecta Epicureorum fuit, omnino neglexit. 128
Demonſtrationis principia, quæ omnium communes conceptiones ſunt. 132
Demonſtratio neceſſariorum eſſe dicitur, & ex quibus demonſtratio perficiatur. 294
Demonſtrationibus cum præmiſſæ cauſæ concluſionis ſint, & vtræque neceſſaria ſint. 294
Demõſtrationes impoſsibile eſt eſſe de omnibus. 133
Demonſtratiuas rationes, & diſtinctiones quomodo ſophiſtæ accipere volunt. 238
Denominatiua prædicatio, quænam ſit, & quomodo triplex. 630
Deſiderium eius eſt, quod nondum habetur: amor autem eſt etiam habiti. 869
Deum glorioſum non eſſe cauſam ſubſtantiæ cœli, ſed ſolum motus eius, falſum eſt. 406
Deum per negationem cognoſcimus, inquantum dicimus deum incorporeum eſſe, immobile & infinitum. 698
Deus glorioſus eſt ipſe actus, intellectus enim eius eſt ipſum ſuum intelligere, alioquin compareretur ad ipſum vt potentia ad actum. 876
Dei ſubſtantia cum vita ſit, & actus ipſius ſit vita ipſius optima & ſempiterna, eſt ergo deus animal optimum & ſempiternum. 876
Dei glorioſi quare multa figmenta ab antiquis ficta fuere ad multitudinis continendæ in officio perſuaſionem. 902.905
Deus de mente Philoſophi non intelligit aliud præter ſeipſum. 925

 Diſ-

Dialectica duplex, quędā docens, & quędā vtens. 297
Dialecticæ principia deſtruentes ex eorum poſitionibus, quomodo à Philoſopho reſellantur. 242
Dialectica quę eſt ſcientia communis, quædā entibus accidentia conſiderat, ſicut intentiones & rationes generis & ſpeciei, & alia huiuſmodi. 766
Dialecticus & ſophiſta in quo cum Philoſopho ſimilitudinem habeant, & in quo ab eo differant. 297
Dictione vtrum ſemper in oppoſitis vtimur. 714
Dictio diſtributiua ſingularibus minime adiungit. 323
Differens quot modis dicatur. 325
Differens eſſe quibus conueniat. 325
Differunt omnia quæ conueniunt. 326
Differentijs pluribus vnum fieri non poteſt. 513
Differentiæ quo pacto in diffinitionibus diuidant. 511
Differentia vltima quo pacto ſit tota rei ſubſtantia, & tota diffinitio. 515
Differentiæ rerum ſecundum Democriti opinionem quæ ſunt. 588
Differentiarum rerum proprietas. 589
Differentiæ rerum quomodo ſumantur, & quonam modo prædicentur. 590
Differentia maxima an ſit. 591
Differentiæ mediæ ex differentijs componuntur. 732
Diffiniendi modum proprium naturalis philo. 404
Diffiniendi modus ꝓprius mathematicę, quis ſit. 405
Diffiniendi modus metaphyſicæ ſcientiæ quis. 405
Diffinient ſi quis bene cuiuſcunque animalis partem, non poteſt eam diffinire, niſi per propriam eius operationem. 498
Diffiniri an poſsit ſingulare aliquod in his inferioribus aliquas proprietates. 553
Diffinitiones omnium hoc pacto formantur, quoniam quædam per ſimum diffiniuntur, quædam autem ſicut continuum. 417
Diffinitio aliqua ex additione quo pacto formari poſsit, & in quibus fiat. 446
Diffinitio & diffinitum vnum ſunt, non re tantum, ſed etiam ratione. 459
Diffinitio omnis eſt quædam ratio, id eſt quædam nominum compoſitio. 491
Diffinitio verum, ſicut ad rem ſe habet, ita ſe habeant diffinitionis partes ad partes rei, ibidem.
Diffinitionis partes an toto priores eſſe videātur. 492
Diffinitionibus rerum, eſt earum eſſentijs duplex eſt opinio. 493
Diffinitionibus in quorundam rationalium partium ratio ponitur, in quorundam vero non. 495
Diffinitiones mathematicæ an per materiam ſenſibilem, vel intelligibilem fieri debeant. 507
Diffinitionis partes quomodo ſe habeant, vtrum ſcilicet ſint ſubſtantiæ in actu exiſtentes. 509
Diffinitio ex partibus exiſtens quomodo vna dici & eſſe poſsit. 512
Diffinitio eſt ratio ſignificans quodquideſt. ibidem.
Diffinitio perfecta dicitur, quæ per naturam & formam fit. 592
Diffinitiones rerum ſicut numeri. 597
Diogenes qui fuerit, & cuius diſcipulus. 30
Diſgregatiuum & congregatiuum viſus nō ſunt differentiæ conſtitutiuæ albi & nigri, ſed magis eorum effectus. 732
Diſpoſitio quæ ſit, & quot modis dicatur. 378
Diſputandum quomodo contra contradicentes. 252
Diuerſitas generis in ſpeciei diuerſitate includitur, continuitatis vero diuerſitas in diuerſitate materiæ. 325
Diuerſitas & differentia in quo differant. 703
Diuerſum quot modis dicatur, & quòd aliqua diuerſa tripliciter dicantur. 325
Diuiſio formalis non ſolum eſt ſecundum quod genus per differentias diuiditur, ſed ſecundum quòd etiam diffinitum in diffinitionis partes. 112
Dualitatem eſſe numerum, quæ eſt alia natura à ſpeciebus. 58
Dubitatio eſt mentis vinculum. 118
Dubitandi & errandi prima radix, eſt neceſſarium ſoluere rationes contra verum ſyllogizatę. 252
Duo in actu exiſtentia nunquam vnum faciunt. 548

E

Eadem per accidens aliqua tribus modis dicuntur. col. 324
Eadem dicuntur aliqua ſecundum ſe eiſdem modis, quibus vnum per ſe dicitur. 324
Effectus & omnia alia, quæ ſunt per ſe accidentalia vnius effectus, an ex eadem cauſa dependeant 420
Effectus proprius primę cauſæ eſt ipſum tantū eſſe. 66
Elementum quid ſit, & quonam modo ad elementi deſcriptionem quatuor requirantur. 268
Elementum quòd nō diuidatur in diuerſa ſecundum ſpeciem, quomodo intelligatur. 268
Elementum tranſumptiue quomodo ſumatur. 275
Elemētum quid magis ſit, vtrum genus vel ſpecies, & vtrum genus magis quàm differentia. 275
Elementū aut ex elementis an ſit omne, quod eſt. 582
Elementa rerum ſecundum analogia. i. proportionem, & tria ſunt ſcilicet materia, forma, & priuatio: elementum. 850
Empedoclis determinatio de particularibus naturis, in quo deficiat, & in quo ipſe Anaxagoras. 30. 31
Empedocles præ alijs philoſophis cauſam vnde motus, & materialem in plures partes diuiſit. 31
Epilogus de antiquorum philoſophorum opinionibus. 51
Ens tantum qui poſuerunt, cauſarum genera inuenire non potuerunt: ſecus tamen illi qui ex vno multa generarunt. 48
Ens vnumquodque ſicut ſe habet ad cognoſci, ita ſe habet ad veritatem. 104
Ens & vnum vtrum ipſam rerum ſubſtantiam ſignificet. 124
Ens & vnum vtrum ſubſtantiæ rerum exiſtant, & quo pacto. 168
Ens ſeparatum ꝙ in rerum natura ſit remiſsiue. 172
Ens & vnum non re, ſed ratione differunt. 189
Ens & vnum non ſignificant rei ſubſtantiam, ſed aliquid additum ſecundum Auicennam. 190
Entis diuiſio non eſt eadem cum illa diuiſione, qua ens in ſubſtantiam & accidens diuiditur. 316
Ens per accidens tribus modis dicitur. 317
Entis modus ſecundum compoſitionem cui comparatur. 319
Ens, eſt ſubiectum metaphy. 185
Ens in actum & potentiā quomodo diſtinguaī. 316
Ens non ſolum in actum & potentiam diuiditur, ſed etiam in decem prædicamenta. 358

Ens ſimpliciter & vniuerſaliter dictum multipliciter dicitur. 408
Ens per accidens an metsphyſicus conſideret. 408
Ens per accidens ſolo nomine dicitur. 409
Ens per accidens quomodo conſideratio, & determinatio poſsibiles ſint. 410
Entis per accidens natura per multa exempla declarata. 412
Ens per accidens qualiter in pluribus eſſe dicatur. 412
Ente per accidens non eſt ſcientia. 414
Ens per accidens nunquid in rebus dare ſit, vel omnia quæ eueniunt de neceſsitate eueniunt. 415
Entis per accidens reductio ad aliquod principium, quod per ſe in aliquam cauſam non reducitur. 417
Ens per accidens ad quale principium reducatur. 417
Ens quod veritatem propoſitionis ſignificat, quale ſit. 421
Ens verum & ens per accidēs, quomodo à principali metaphyſici conſideratione excludantur. 424
Ens quomodo multipliciter dicatur, & ꝙ inter omnia entia primū eſt, quod ſubſtātiam ſignficat. 426
Ens & vnum an ſubſtantiæ ſint. 565
Ens dupliciter diuiditur, vno modo ſecundum quod dicitur quid.ſ.ſubſtantia, aut quantitas, aut qualitas, quod eſt diuidere per decem prædicamēta, alio modo diuiditur per potentiam & actum. 628
Ens quod propoſitionis compoſitionē ſignificat. 666
Entia vel principia omnia rerū an ad aliquid vnum, vel non reducantur. 766
Entis multiplicitas quo pacto aliquid commune habeat, ad quod reductio fiat. 767.768
Entium omnium reductio ad quod cōmune fiat. 764
Entis omnia contraria ad primam entis conſiderationem reducuntur. 767
Ens per accidens quid proprie ſit. 787
Ens per accidens, ſicut album eſſe muſicum, nulla ſcientia conſiderat. 787
Ens per accidens dicitur, neque quod eſt in maiori parte, neque quod eſt ſemper. 789
Ens per accidens ſcientia eſſe non poteſt, cum omnis ſcientia ex principijs & cauſis ſit. 789
Ens per accidens ſi cauſas per ſe habeat. 789
Ens per accidens quod propoſitionis veritatem ſignificat, à metaphyſico prætermittitur. 792
Entis diuiſio quonam modo per actum & potentiam fiat, nec non per decem prædicamenta. 794
Ens negatiuæ ſeu illud quod eſt non ens, multipliciter dicitur. 813
Ens vnde dicatur, & quomodo accidentia entia eſſe dicantur. 836
Ente in potentia quo pacto aliquid per ſe fiat. 840
Ens negatiue ſiue non ens tripliciter dicitur, & ex quo non ente generatio fiat. 841
Aequale quomodo magno & paruo opponatur. 716
Eſſe hominem, vel eſſe homini ſiue hominis, quomodo capiatur. 211
Eſſe ſecundum ſe illa dicuntur, quæcunque prædicationis figuras ſignificant. 318
Eſſe & eſt quomodo compoſitionem intellectu mediante. 319
Experimentum quid ſit. 8
Experimentum in hominibus ex quibus cauſetur. 8
Experimento in hominibus ars & ſcientia fit, & circa quę experimentum & ars conſiſtant, 9
Experimentum quantum ad actum pertinet, quonam pacto ab arte differat. 9
Expertus efficacius operatur non experto. 9

F

FAcilitas autem conſiderandi veritatem, quænam ſit. col. 99
Factionis nomine, quæ græce praxis dicitur, quid veniat. 473
Factionis principium vltimum eſt in intelligendo, primum vero in exequendo. 474
Factum aliquid eſſe eſt impoſsibile, niſi aliquid præexiſtat, cum omne quod generatur, ex materia generetur. 474
Fallacia accidentis efficaciſsima eſt ad decipiendum etiam ſapientem. 789
Falſum quot modis dicatur. 395
Falſum in diffinitionibus quomodo exiſtat. 396
Falſus homo dupliciter dicitur. 397
Fantaſia quid proprie ſit. 237
Fatum & prouidentia an de mente philoſophi ponantur. 239
Fatum à rebus contingentiam quonam pacto tollere non poſsit. 469
Fatum & prouidentia ſimul contingentiam in rebus an tollere valeant. 420
Felicitas in felice eſt ſicut vita in viuente, cum in rem exteriorem non tranſeat, niſi in intelligendo & volendo. 657
Fiat quomodo aliquid ex non ente in actu, & ente in actu per accidens: ex materia autem quæ in potentia eſt, aliquid per ſe fit. 775
Fit aliquid ex aliquo proprie & per ſe duobus modis. 108
Fieri aliquid ex aliquo dupliciter dicitur.ſ.ex priuatione & ex ſubiecto. 476
Fieri aliquid dupliciter dicitur, vel.ſ.per compoſitionem, vel per reſolutionem. 616
Finis cum illud ſit, quod non eſt propter alia, ſed alia propter ipſum. 110
Finis quomodo in rebus immobilibus eſſe non poteſt. 127
Finis & efficiens quomodo ſeinuicem cauſent. 261
Finis & forma quo pacto idem numero ſint, & quo pacto non. 618
Finis alterius aliquid dupliciter eſſe poteſt. 868
Finis eſt, extra quem non eſt, & eſt vltimum in omni, & continet. 706
Forma eſt illud quod vnumquodque in ſpecie conſtituit. 311
Formas quaſdam ſeparatas eſſe Plato poſuit. 323
Forma omnium in vna ſpecie exiſtentium, puta hominum, nunquid imaginandum ſit. 156
Forma quare ſpecies & exemplum dicatur. 359
Formam ad ponendum eſſe naturam, qua ratione philoſophantes inducebantur. 278
Forma prior materia eſt, actus autem potentis. 434
Forma quæ eſt in anima procedit a forma, quæ eſt in materia in artificialibus: in materialibus autem ſecus. 472
Forma quæ in anima, quo pacto a forma, quæ eſt in materia differat. ibidem.
Forma & materia quonam pacto generati partes exiſtant.

ſtant. 475
Forma non fit niſi per accidens. 476
Forma licet in materia fieri dicatur, non proprie tamen fit. 478
Forma vniuerſalis præter ſingularia, vtrum in rerum natura exiſtat. 480
Formę omnes ſecundum antiquorum opiniones, an ex creatione fiant. 480
Forma generantis ad formam geniti, quatuor modis aſsimilari poteſt. 485
Formas in iſtis generatis non eſſe a generantibus materialibus, ſed a formis, quæ ſine materia ſunt. 485
Formæ non generantur neque ſubſtantiales neque accidentiales, ſed tantum compoſitum. 485
Forma ipſa eſt tota eſſentia ſpeciei, ſicut tota eſſentia hominis eſt ipſa anima. 493
Forma totius quæ eſt ipſa ſpeciei quidditas, differt à forma partis, ſicut totum à parte ſm Auicẽ. ibidẽ.
Forma vna, an tantum in compoſito exiſtat. 494
Forma ſeparabilis eſt ratione, quia poteſt intelligi ſine materia ſenſibili, indiuiduante: ſecus materia, cum in potentia exiſtat. 594
Formas rerum eſſe ſpecies & numeros Plato imaginatus eſt, ponendo tantum principium formale. 593
Forma an aliquid exiſtentis ſit præter materiæ partes etiam ſecundum Platonem. 595
Formæ ſecundum Platonicos ſempiternæ exiſtunt, & quomodo ipſa forma corrumpatur. 595
Formæ ſubſtantiales, & accidentales nunquid à materia ſeparatæ exiſtant. 596
Formæ ſecundum comparationem ad ſpecies ſecundum Platonem quatuor ponuntur. 593
Formę ſubſtantiales & accidẽtales, ſicut puncta & album, per ſe fieri non poſſunt, ſed compoſita & ſimplicia. 620
Formæ ſubſtantiales pro materia habẽt ſubſtantiã in quo ſunt, non ꝙ eorum materia ſit ex qua ſint. 620
Formas ſeparatas Plato ponebat, quas maxime ſcientias eſſe dicebat, ſicut ponere ſcientiam eſſe ſeparatam, quam per ſe ſcientiam vocabat. 661
Formas res agunt ex ſimilibus agentibus, licet non ſit ſimilitudo ſecundum ſpeciem. 843
Formæ aliquæ nõ ſunt præter ſubam cõpoſitam. 844
Formæ vniuerſales Platonis ꝙ non ſint præter ſubſtantiam compoſitam. 845
Forma eſt actus à compoſito ſeparabilis ſecundum Platonicos. 852
Fortuna in his eſt quæ ab intellectu aguntur, caſus autem in alijs. 401
Fortuna quid ſit & in quibus ſit, & an ab infinitis cauſis, proueniat, & qualiter bona vel mala dicatur, & alia multa de hoc. 792
Fortuna cum ſit intellectus agens præter intentionẽ, & caſus natura agens præter intentionẽ quæ à caſu & fortuna fuerint ſuis agentibus nõ aſsimilanẽ. 795

G

GEnerans quot modis generato aſsimilari contingat. col. 485
Generata animalia ſine ſemine, ſed putrefactiõe, an caſu fiant, vel ex determinato agẽte. 470
Generatur vel corrumpitur nihil in entibus ſecundum antiquorum opinionem. 27
Generatur quicquid ab aliquo, aut generatur per ſe, aut generatur ab eo per accidens. 486
Generetur quonam modo aliquid, & quonam modo corrumpatur. 248
Generationis finis quis ſit, & quis etiam ipſius motus finis. 25
Generationis & corruptionis cauſa ſecundum Empedoclem, & alia multa de Xenophanis & Epicureorum opinione. 163
Generatio & corruptio quid proprie ſit. 248
Generatio in viuentibus ab inanimatorum generatione quomodo differat. 277
Generationis cauſa quoniam aut eſt per ſe, aut per accidens. 461
Generationes quæ fiunt, quædam fiunt ab aliquo agente. 467
Generationes naturales quæ. ibidem.
Generationi in omni naturali quæ concurrant. 468
Generationi in omni tam naturali quàm artificiali quod principium requiratur. 470
Generatione in omni omnia tria, quæ concurrunt, ſunt quodammodo ipſa natura. 469
Generationes, quæ alię à naturalibus ſunt, factiones dicuntur. 470
Generationis modus cuiuſlibet rel naturalis an determinatus ſit. 470
Generationes caſuales quomodo fiant. 470
Generatione in omni naturali an aliquod principium actiuum in materia exiſtat. 485
Generationis virtus actiua, quæ eſt in ſemine in animalibus. 488
Generationis principia aliqua actiua non inueniuntur, niſi calidum & frigidum. ibidem.
Generatio & corruptio ſubſtantialis ſunt principium veniendi in cognitionem primæ materiæ. 587
Generatio quõ fiat, & quod tripliciter cauſetur. 810
Generationem circularem quo pacto Ariſtoteles in ſpẽbus imaginetur per vaporũ reſolutionem. 863
Generatio & corruptio omnium quæ generantur & corrumpuntur. 864
Generatio eſt medium inter eſſe & non eſſe. 109
Generatio vnius corruptio eſt alterius. 109
Generatio omnium cauſarum vel earum aliquas. 92
Genera an rerũ principia & elementa ſint aut in quæ, ſicut i vltima diuidi qd cunq; ſingulare exiſtẽs. 122
Genera cum rerum principia ſint, vtrum ſint principia vniuerſalia dicta de indiuiduis. 122
Genera quæ de pluribus prædicantur, vtrum rerum principia & elementa ſint. 146
Genera prima vel alia vtrũ principia ſecũda ſint. 146
Genus licet materia non ſit, quia de ſpecie non prædicatur. 301
Genus omne in contrarias differentias diuiditur, non autem in contrarias ſpecies. 326
Genus quid ſit, & quot modis dicatur. 393
Genere diuerſa quot modis aliqua dicantur. 394
Genere & differentia quomodo vnum fiat. 515
Genus & materia licet idem ſecundum nomen eſſe poſsit, nõ tamen idem eodem nomine acceptũ. 515
Genus ꝙ in ſpeciebus diuerſificetur, etiam in ſpeciebus diuerſis, aliter anima ſenſibilis in homine & equo ſpecie non differtet. 736
Genere diuerſa ſunt phyſicæ loquendo, quæ in materia non communicant. 746

Gradus cognitionis in brutis animalibus quot ſint, & quæ animalia prudentia ſint, & quæ non. 6

H

HAbere quot modis dicatur. col. 383
Habitus quid ſit & quot modis dicatur. 378
Habitui quæ opponantur, & quot modis oppoſita habitui dicantur. 379
Habitus, diſpoſitio, & paſsio, genus prædicamenti nõ ſignificant, niſi ſecundum vnum modum ſignificationis. 380
Harmoniarum paſsiones & earum proportiones, ex numerorum ordine. 42
Heſiodus qui fuerit, & quo tempore. 35
Heſiodus, Orpheus, Plato, & quidam alij quemadmodum ſub enigmate veritatem occultauerint, ponentes nectar & manna, & alia quædam nomina obſcura. 166
Heſiodus chaos primum omnium excogitauit, amorem ipſum ſubiungens. 35
Homines liberi qui proprie dicantur, & qui ſerui. 22
Homo falſus quomodo multipliciter dicatur. 397
Homo turpia volens quomodo melior eo, qui nolens facit, dicatur. 398
Hominẽ vlem præter carnes & oſſa, ex quibus particulares hoies cõſtituunt, vtrũ imaginandũ ſit. 480
Homo licet præter ſingularia in rerum natura non exiſtat, eſt tamen in ratione quod ad logicam conſiderationem pertinet. 512
Hominem & animal Platonici in ſua vniuerſalitate ſubſtantias eſſe poſuerunt. 542
Hominẽ eſſe oium rerũ menſurã Pythago. dixit. 687
Humidorum omnium ſiue humiditatum radix aqua vel aer fundamentum eſt. 300

I

IDentitas quonã modo vnitas, vel vnio exiſtat. 324
Idearum omnium diuiſiones vide infra iny.
Ignem vt omniũ rerum materiam & principium Hippaſus & Heraclitus poſuerunt. 30
Ignis elementum Pythagorici ſeparatum ponebant, & elementum omnium. 684
Imaginatio ſeu phãtaſia quonã mõ intel'ls dicat. 498
Immobilibus quo pacto deceptio contingat, & quonam pacto in contingentibus. 679
Immobile quot modis dicatur. 833
Impoſsibilium diſtinctio, & eorum diffinitiones. 356
Ignorantia eſt cauſa deceptionis in omnibus. 204
Impoſsibile eſt cuius contrariũ neceſſariũ verũ eſt. 356
Impotentia potentiæ priuatio eſt. 355
Impotentiæ modi quomodo dicuntur intelligi. 355
Impotentia & impoſsibile, potentiæ & poſsibili oppoſita quæ ſint. 634
Incontinẽs ẽm rõnẽ ab ĩtelligibili bono mouet. 866
Indiuiſibile in genere accidentis, & ſi ipſum non ſit compoſitum. 302
Indiuiſibilia quæcũq; ſunt maxime vnũ dicuntur. 303
Indiuiduum omne ſicut per naturam indiuiduat. 67
Infiniti alicuius ſi plures partes mediæ ſint. 106
Infinita quomodo accidere poſſunt. 214
Infinitum non totius, ſed partis rationem habet. 388
Infinitum quid ſit, & quot modis dicatur. 801
Infinitum ẽm naturales in rebus ſenſibilibus eſt. 802
Infinitũ ẽm Platonicos inquiſitũ vniuerſale eſt. ibidẽ.
Infinitum in actu q; in ſenſibilibus non exiſtat. 803
Infinitum ſimpliciter corpus eſſe non poteſt. 805
Infinitum in potentia qũo in diuerſis inueniatur. 809
Intellectus & ſenſus ſecundũ antiquos idem eſt, neq; iudicium ſenſus de ſenſibilibus falli poteſt. 230
Intellectus duas habet operationes. ſ. indiuiſibilium intelligentiam, & eius operationem. 423
Intellectus circa quodquideſt, tam in ſubſtãtijs quàm in compoſitis non decipitur. 668
Intellectus humanus poteſt pertingere ad intelligendum ſubſtantias ſeparatas ſimplices. 679
Intellectus & ſenſus in actu ad ſenſum & intellectum in potentia ſe habet ſicut vigilia ad ſomnum. 874
Intellectus ad intelligibile, ſicut potẽtia ad actũ. 875
Intellectus cum intelligibilis fiat concipiendo aliquod intelligibile, poſtquam ipſum concepit, intellectus & intelligibile idem ſunt. 875
Intel'ls primi mobilis ad ſubam primã mouentẽ. 875
Intellectus primi mouentis qũo ad ſuum intelligere ſe habeat. Itẽ quomodo ad ſuum intelligibile. 902
Intellectus ad ſuum intelligere tripliciter ſe habere poteſt. 902
Intellectus diuinus an ſeipſum tantum intelligat, vel aliquid aliud extra ſe. 903
Intellectus ad nobilitatẽ vel pfectionẽ an aliquid. 905
Intellectui diuino an vnica tantũ intelligẽtia ſit. 906
Intellectus diuinus an ſeipſum per modum ſimplicis, aut compoſiti intelligat. 907
Intelligitur aliquid dupliciter, aut. ſ. per modum ſimplicis intellectus. 907
Intelligẽtiarũ ordo an ẽm orbium ordinẽ exiſtat. 884
Intelligibilia maxime tripliciter accipi poſſunt. 1
Intelligibilia ſingularia quæ dicantur. ſ. circuli ærei & lignei. 500
Intelligibile & deſiderabile in primo mouente ſimul ſunt. 866
Intelligibile ſimplex prius eſt q̃ compoſitus, nã ſimplicia in intellectu compoſitorum cauſantur. 867
Intelligibile primũ eſt prima ſuba q̃ eſt actus. ibidem.
Intelligibilia actu ſunt ẽm qđ ſunt in ĩtellectu, appetibilia aut ſecundum quod in rebus exiſtunt. ibidẽ.
Intelligibili in primo quo pacto eſt perfectior intelligentia & delectatio, quàm in intelligente, & deſiderante ipſum. 875

L

LEucippus ſeu Speuſippus fuit Platonis nepos ex ſorore. col. 431
Lineæ duæ reflexæ continuantur ad vnum communem terminum. 299
Linea recta in omnibus ſuis partibus vnum tantum motum habere poteſt. ibidem.
Lineæ partes curuæ angulum non continentes, quomodo moueantur & quieſcant. 299
Linea circularis linea linearum eſt, & maxime vna dicitur. 304
Linea quid ſit, & quid punctus, & quid ſuperficies. 306
Lineæ paſsio per ſe rectitudo eſt. læuitas autem ſuperficiei, linea vero naturaliter ſuperficie prior eſt. 339
Linea quonã modo ẽm Platonicos ideas ponẽtes. 504
Locus & tactus mathematicis corporibus non attribuitur, niſi per ſimilitudinem quandam. 806
Logicus prædicandi modum conſiderat, non autem exiſtentiam rei. 571
Logicę aliqua poſsibilia & ĩpoſsibilia eſſe dicunt. 629
Logica duplex: communis & propria, quæ in ſingularum ſcientiarum principijs traditur. 116

M

MAſculus & fœmina animalis paſsiones proprie ſunt, ideo ex parte formæ non differunt. col. 739
Mathematica ſeparata q̃re Plato & alij cõſtıtere. 584
Mathematicæ artes quæ maxime ſpeculatiuę ſunt, circa Aegyptum à ſacerdotibus inuentæ fuere. 13
Mathematicæ ſubiectæ ſecundũ Platonem quæ ſint, & quo pacto eas ſupra ſenſibilia, & infra ſpecies collocauerit. 55
Mathematica ꝙ poſsint eſſe media à ſenſibilibus ſeparata. 143
Mathematica ſupra, an alia principia ſint. 178
Mathematica à motu abſtrahunt. 361
Mathematica an ſpecies ſeparatæ ſint. 751
Mathematica ſecundum ſe non ſunt à ſenſibilibus ſeparata, ſed ſolum ſecundum rationem. 751
Mathematicus abſtrahit à materia ſenſibili, ſicut frigido, calido, raro, & denſo &c. non autem ab intelligibili, ſiue continuo &c. 624
Materia ſm antiquorum opinionem eſt elementum & principium omnium eorum quæ ſunt. 26
Materia vna omnium prima. 616
Quæcunq; non habent materiam nec intelligibilem neq; ſenſibilem, ſeipſis ſtatim ſunt vnum. 625
Materia excepta vtrum alquid aliud ſit cauſa ſecundum ſe, aut non. 123
Materia excepta ſuppoſito ꝙ aliquid cauſa ſit. 123
Materia dato ꝙ aliquid ſeparabile ſit, verum vnum tantum ſit. 123
Materia & forma in compoſitis, an ſeparatum aliquid inueniatur. 152
Materia an ſubſtantia ſit. 435
Materiam eſſe rerũ ſubam antiqui credentes propter eorum intellectus debilitatẽ, decepti fuerunt. 435
Materia ſecundũ rei veritatem quid proprie ſit. 436
Materia prout ſubſtãtia, dicitur qũo prędicetur. 436
Materiã ſolam eſſe ſubam, vel maxime ſubam eſt impoſsibile, & qũo circa eius diuiſionẽ procedat. 437
Materia nulla nec communis nec indiuiduata ſecundum ſe, ſe habet ad ſpeciem prout ſumitur forma, ſed ſecundum ſpecies pro vniuerſali ſumitur. 494
Materia cõmuniter ſumpta cum ſit ſpeciei pars, hæc matetia autem determinata pars indiuidui ſolum illæ partes rationis ſunt. 500
Materia quæ eſt indiuiduationis principium ſecundum ſe ignota eſt. 500
Materia non ſolũ eſt indiuiduationis principiũ in ſingularibus ſenſibilibus, ſed etiã i mathematicis. 501
Materia multiplex, alia ſenſibilis, alia intelligibilis, & quæ vtraque dicatur. ibidem.
Materiarũ ſenſibilium vtrum aliqua ſubſtantia ſit præter materiam. 509
Materia indiuidualis cũ gd finitũ exiſtat, & ideterminatũ, niſi p formã nõ finit, & alia multa de hoc. 510
Materia quid ſit, & quid forma, & quomodo rerum ſenſibilium ſubſtantia eſſe dicatur. 586
Materiæ primæ in cognitione quonam pacto deuenire poſsmus. 587
Materijs in omnibus ſubſtantiis ſenſibilibus non eodem modo reperitur. 587
Materiæ ſpecies an omnium vna vel plura ſit. 615
Materiæ diuerſitas ex cauſa mouente ſit. 616
Materia in ſubſtantiis nãlibus & perpetuis an ſit. 618
Materia in accidentibus quomodo tribuatur. 619
Materia quomodo ad contraria ſe habeat. 620
Materia & forma quomodo adinuicẽ vniantur. 622
Materia excepta aliquid eſt, non tamen rerum ſenſibilium forma. 592
Materia quod ens exiſtit. 839
Materia in ſubſtantijs ſenſibilibus quibuſdam ad omnes formas & priuationes in potentia eſt. 841
Materia prima licet in potentia ſit ad omnes formas, tamen quodã ordine ſuſcipit eas: nam per prius eſt in ſubſtantia ad formas elementares, & eis mediãtibus ſecundum diuerſas permixtionum proportiones ad diuerſas formas in potentia exiſtit. 842
Materia & forma tria genera ſunt, & ꝙ materia vltima & forma vltima non generantur. 843
Media pria inter duo extrema ſi fuerint, neceſſe eſt ꝙ primus poſterioris cauſa ſit. ſ. medij & vltimi. 106
Medium inter contradictionem eſſe non poteſt. 146
Medium inter aliqua dupliciter accipi poteſt, participatione. ſ. vtriuſq; extremi, vel abnegatione. 147
Media ſunt in q̃ prius neceſſe eſt mutari qđ mutaẜ. 730
Media ſunt in eodẽ gñe cũ his, quorũ ſunt mediæ. 730
Media neceſſe eſt inter oppoſita eſſe, non autem in contradictione. 731
Media ex contrarijs quomodo componantur. 732
Media ex genere & differentijs conſtituuntur. 734
Mediũ inter contraria eſt habens priuationẽ vtriuſq; extremorum, ſiue ſit nominatum vno nomine, ſiue pluribus, ſiue innominatum. 781
Menſuratio quæ eſt in qualitatibus continuis, vnde deriuetur. 966
Menſura nihil aliud eſt quàm id quo rei qualitas cognoſcitur. 685
Menſura eſt quid minimũ in vnoquoq; genere. 687
Menſuræ ratio in qua quantitate inueniatur, & ab' in alias quantitatis ſpecies deriuetẜ, & quomodo. 686
Menſuræ circa rationes quæ conſideranda ſint. 688
Menſura ſecundum quandam ſimilitudinem quomodo transferantur. 689
Metaphyſica ſcientia quæ nam ſit, & circa qualia conſiderari poteſt. 1
Metaphyſicæ triplex conſideratio quot ſcientijs attribuatur. 1
Metaphyſica quot nomina ſortiatur. 2
Metaphyſicam ad ſcientiam vtrum prima ſubſtantiæ principia cognoſcere pertineat. 120
Metaphyſica vtrum vna ſcientia ſit omnes ſubſtantias conſiderans. 120
Metaphyſicæ ſcientiæ ſpeculatio vtrum tantum circa ſubſtantias ſit. 120
Metaphyſica ſcientia an de quibuſdã conſiderat. 120
Metaphyſicam ad ſcientiam aut circa vnumquodq; pertineat conſiderare quia eſt. 121
Metaphyſica ſcientia vtrum conſideret de ſubſtantijs & accidentibus ſimul. 185
Metaphyſicæ ſcientiæ vtrum ſit conſiderare vnum & multa. 188
Metaphyſica ſcientia quonam pacto de oppoſitis conſideret. 192
Metaphyſica ſcientia an vniuerſaliter conſiderare ſpectet de oĩbus principijs demonſtrationis. 201
Metaphyſicæ ſcientiæ an interſit conſiderare de primo principio demonſtrationis. 204
Metaphyſica in ſcientia quę conſiderantur, omnibus com-

communia ſunt. 255
Mataphyſicæ ſcientia quomodo in principiorum conſideratione cum alijs conueniat. 400
Metaphyſicæ ſcientia circa principiorũ cõſideratiõe quo cũ aliis particularibus ſcientiis differat. 401
Metaphyſicæ conſideratio ad quæ extendatur. 404
Metaphyſica an ſcientia vniuerſalis ſit, quaſi ens vniuerſale conſiderans. 407
Metaphyſica cauſas principia & elementa ſubſtantiarum conſiderat. 584
Metaphyſicæ conſideratio eſt de oĩbus entibus reductis ad vnum, vt in exemplis Philoſophi. 765
Metaphyſica ſcientia conſiderat entis accidentia, inquantum ens. 766
Metaphyſica conſiderat demſonis prima principia, tã ex parte mathematicæ q̃ naturalis ſcientiæ. 767
Metaphyſica quo pacto ad alias particulares ſcientias comparetur. 782
Metaphyſica quæ entia ſeparabilia conſiderat, debet vocari ſcĩa diuina, & ſcĩa de primis principiis. 785
Metaphyſici conſideratio circa ens in communi, & dignitates verſatur. 134
Metaphyſici conſideratio vtrum ſolum circa ſubſtantiam ſit, aut circa ea quæ ſubſtantijs accidunt. 136
Metaphyſicus cõtra negantes principia ſingularium ſubſtantiarum quomodo diſputet. 251
Metaphyſicus ſeu primus Philoſophus de quibus conſideret, & de quibus phyſicus ſeu ſecundus Philoſophus. 504
Mixtum quomodo denominetur à tali materia quæ ad actum in potentia eſt. 550
Mobilium ordine tria inueniuntur, vltimũ quod mouetur tm̃, ſuppremum autẽ quod eſt mouens. 865
Mobile primum quo pacto intelligat & deſideret ipſum mouens primum. 874
Modi eſſendi ad quatuor reduci poſſunt. 192
Modi in quibus accipitur accidens cum ſubiecto compoſitum. 324
Modi quibus aliqua vnum per ſe dicuntur, reducuntur ad duos 324
Modi eius quod dicitur ſecundum ſe quot ſunt. 376
Modi dicendi per ſe quatuor reperiuntur. 376
Modi eſſendi ex aliquo quot ſint, & ad quos conſequantur. 389
Modi ſm̃ qđ dicit̃ aliqđ ex aliquo fieri, quot ſint. 385
Modi quibus aliquid pars eſſe dicitur. 387
Motus cauſam neceſſe eſt ponere illi, qui de motu determinare habet. 68
Motus quid proprie ſit. 130
Motus continui indiuiſibilis ſecundum tempus, vt euitetur contrarietas. 298
Motus diuiſione cum omne moueri motum eſſe præcedat. 654
Motus ſempiternus ad motus ſiue moueri in potentia non eſt. 660
Motus primi cœli .ſ. motus diurnus, qui eſt regularis & velociſſimus. 688
Motus quid ſit, & quo pacto tot ſunt ſpecies mutationis motus, quot ſunt entis ſpecies. 777
Motus diſſinitio ſecundum antiquorum opinionem, quænam ſit. 798
Motus quare in gñe actus, ſed imperfecti ponat̃. 789
Motus vnus ſecundum ſubſtantiam eſt actus mouentis & mobilis. 754
Motus ſiue mutatio tribus modis fit. 811
Motus in quibus prædicamentis eſſe poſsit, & in quibus non. 815
Motum localem quæ circunſtent. 833
Motum eſſe ſempiternum & ſimiliter tempus. 860
Motus perpetuitas ex agentis ꝑpetuitate cauſat̃. 864
Motus duplex naturalis & voluntarius vel ſecundum appetitum. 863
Motus primi neceſsitas an diuinæ voluntati ſublacere habeat. 869
Motus aſtrorũ plures eſſe ex tribus deprehendit̃. 890
Motibus cœleſtibus Plato indefectibiliter circularitatem & ordinationem attribuens. ibidem.
Motus planetarum eſſe in ſphæris eccentricis & epicyclis, ibidem.
Motus Planetarum de mente Eudoxi quo fiunt. 890
Motus planetarum de mente Calippi quomodo cauſentur, & quot motus exiſtant. 893
Motus ſeu mutatione i omni quinque inueniunt̃. 811
Motus ſiue mutatio quæ non eſt ſecundum accidens in quibus exiſtat. 813
Motus ſecundus .ſ. zodiaci quodammodo ſecundum ſe, id eſt virtute propria agit. 864
Motus Perpetuitas & diuerſitas ex motu primi & ſecundi. 864
Mouens primum mouet, ſicut deſiderabile & intelligibile. 866
Mouens primum mouere dicitur ſicut appetibile, quoniam motus cœli eſt propter ſeipſum. 866
Mouens primum quod eſt mobile, & ſemper actu ens nullu modo poteſt aliter & aliter ſe habere ſecundum ſubſtantiam. 867
Mouentis primi neceſsitas in mobili eſt ipſum bene ſe habere. 869
Mouente primo ſicut ſiue cœlum dependet, & quantum ad perpetuitatem ſubſtantiæ ſuæ. 870
Mouẽte primo primi mobili qđ Ariſt. ſenſerit. 876
Mutationis termini quadrupliciter variari pñt. 812
Mutatio qui motus dicatur. 814
Mutatio omnis ex oppoſitis, aut ex medijs. 839
Mutationes quatuor ſunt. 839
Multa tot modis dñr, quot dr̃ vnũ: & quotiens vnum oppoſitorum dicit̃, tot modis dr̃ & reliquum. 298
Multa dupliciter dicuntur, vno modo vt ſignificat pluralitatem excedentem, vel ſimpliciter, vel reſpectu ad aliquid: alio modo abſolute. 725
Multitudo qđ ſit, & quot magnitudinis ſpecies. 358
Multitudo ſiue pluralitas abſoluta quæ vni opponitur, quod cum ente conuertitur, eſt quaſi genus numeri. 723
Multitudo ſeu pluralitas abſoluta non opponuntur pauco. 730
Mundi ad gñonem Anaxa. intellectu vtebatur. 31
Mundi æternitatem quo medio Philoſophus ſaluare nitatur. 901
Mutatio omnis eſt vel in contraria, vel media. 247

N

NAtura quonam modo miniſtra eſſe dicatur. 21
Naturam rerum quonam modo Pythagorici, Platonici, & alij naturales commenti ſint. 168
Naturæ principia deſtruentes .ſ. motum & quietem, quomodo, à Philoſopho refellantur. 253
Natura quõ quincupliciter dicat̃, & in multiplici ſignato ſumatur, & tota ipſius diſtinctio. 277

Natura quonam modo materia duobus modis dicebatur. 285
Natura ſecundum Boethium eſt vnumquodque informans ſpecifica differentia. 286
Natura eſt principiũ motus ī eo ī quo eſt, ars aũt nõ eſt in artificiato quod fit per artẽ, ſed in alio. 401
Natura quicquid fit, nõ eſt fortuitũ neq; caſuale: licet aliqñ præter artis intentionem eueniat. 792
Natura totius vniuerſi vtrum bonum & optimum habeat. 908
Natura vniuſcuiuſque eſt quædam inclinatio inclinata ei à primo mouente ipſam in debitum finem ordinans. 909
Naturalium conſideratio circa principia. 56
Naturaliter deſideratum ad ſciendum quamobrem omnibus inſit, triplex eſt ratio. 3
Neceſſariũ quid ſit, & proprie, & ĩproprie dicať. 290
Neceſſarium abſolutum quid ſit, & neceſſarium ſecundum quid. 291
Neceſſarij oẽs modi quo pacto ad vnum reducãtur, & quod neceſſarium in demſone accipitur. 294
Neceſſaria qm̃ duplicia ſunt, fallitur Democritus qui dixit ꝙ neceſſariorum nõ ſunt q̃reodæ cauſæ. 295
Neceſſarium cum vnũ primũ actu eſſe oporteat. 295
Neceſſaria ſemp ĩ actu ſunt, puta hnĩem eſſe aĩal. 660
Neceſſarium tribus modis dicitur. 869
Neceſsitas q̃dã violentia eſt ſm Sophoclem. 291
Neceſsitas quòd ſit inculpabilis & irreprehẽſibilis recte dicitur. 291
Neceſsitas ĩ rebus ſm Auic. quonã mõ cõcedať. 415
Neceſsitate per commixtionem aliquam cãrum oĩa contingebant ſm antiquorum opinionem. 636
Negatio duplex, quædã ſimplex, q̃dã aũt in gñe. 193
Negatiua concluſio nulla infertur, niſi in præmiſsis aliqua affirmatiua ſit. 221
Negatiua non, quandoque non eſt negatio ſimpliciter, ſed ex neceſsitate priuatio eſt. 717
Nihil quo pacto de in infiniti ratione exiſtat. 113
Nihilo nihil fit ſm cõe Philoſophorũ dogma. Itẽ nõ oẽs eadẽ iudicant de eiſdem, & horũ ſolutio. 775
Nomen cuius ſignum eſt ratio, diffinitio eſt. 250
Nomen ſapientiæ quamobrem in nomine Philoſophiæ tranſlatum fuerit. 19
Nomina ſeptem ſapiẽtum græciæ quæ fuere, & quo tempore ſapientes fuerint. 27
Nomen hõ à quidditate, ſeu ab hois nã ĩponitur: ens vero ab actu: vnũ aũt à nomine, vel diuiſione. 189
Nomẽ ſpẽi nõ æquiuoce prędicatur de indiuiduo ſm quod de eo prædicat cõem ſpeciei naturam. 496
Numerus eſt multitudo menſurabilis vno. 723
Numeros & mathematica principia Pythagorici Philoſophi rerum ſubſtantias aſſerebant. 44
Numeri, longitudines, figuræ, & puncta. 125
Numerorum aliquorum inter ſe proportiones. 135
Numeros & magnitudines rerum eſſe ſubſtantias, quomodo antiqui Philoſophi ſenſerunt. 172

O

Operationes artificum quonam modo diſtinguantur. col. 10
Operatio eſt actus quidam, propter quod & actus nomen ab operatione dicitur. 657
Operatio ſeu opus eſt finis operantis. 656
Opinio Anaxagoræ quę poſuit duo principia ſcilicet materiam, & cauſam agentem. 70
Opinio Anaxagoræ, quę dicebat omnes res ſimul eſſe, & ꝙ q̃dlibet, eſt in quolibet reſ ũq; gñonẽ. 218
Opinio Ana. q̃ ponebat ꝙ oẽ q̃d ſit ex aliquo fit. 781
Opinio Anaxagoræ quæ ponebat vnam eſſe omnium materiam ſecundum poſitionem. 842
Opinio Anaxagoræ concluſiue dixit, primum principium mouentem eſſe intellectum. 862
Opinio Anaxagoræ commenta eſt, bonum eſſe principium, quaſi mouens 913
Opinio Anaximandri imaginata eſt, ꝙ in vno confuſo omnia contraria præextiterant. 841
Opinio Anaximenis & Diogenis aerem aqua priorem dixit. 59
Opinio Antiſthenis contra Platonem. 597
Opin. Democriti circa rerũ principia qualis fuerit. 39
Opinio Democriti quæ poſuit magnitudines indiuiſibiles eſſe rerum ſubſtantias. 548
Opinio Democriti de differentijs rerum, & ipſius impugnatio. 588
Opinio Democriti quæ dixit ꝙ omnia quæ fiunt, prius erant in potentia, ſed non in actu. 841
Opinio Diogenis quæ aerem omnium rerum principiũ finxit, an dixerit aerẽ eſſe id quod eſt vnũ. 691
Opinio Empedoclis quæ poſuit quatuor corpora eſſe materiam. 166
Opinio Empedoclis poetica de toto mundo, quem vnius aĩalis inſtar cõfinxit, & ipſius ipugnatio. 264
Opinio Empedoclis quæ poſuit quatuor materialia principia, ſcilicet quatuor elementa. 692
Opinio Empedo. & Democriti poſuit ſubas & principia rerũ eſſe particularia, vt ignem & terram. 837
Opinio Empedoclis, quæ affirmauit à principio omnia mixta & confuſa per amicitiam fuiſſe. 841
Opinio Empe. q̃ bonũ tanquã amorẽ cõmẽta eſt. 915
Opinio Empedoclis quæ aquam, aerem, ignem, & terram rerum eſſe principia confeſſa eſt. 36
Opinio Epicharmi, quæ tenuit omnia mobilia neceſſaria eſſe, & per certitudinem fieri. 233
Opinio Heracliti, Cratilli, & ſequacium. 294
Opinio Heracliti fatua quæ ponebat duo. ſ. ꝙ affirmatio, negatio ſit ſimul vera. 771
Opinio Heracliti videns aliquid augeri lõgo tempore, puta ver, vel annum ſecundum aliquam determinatam quantitatem. 778
Opinio Hipponis aquam rerum omnium principium confinxit. 29
Opinio Leucippi, Democriti, & Platonis, q̃ dixit motũ ante mũdũ ſemper fuiſſe in hoc diuerſa fuit. 862
Opinio Lycophronis, & aliorum multorum circa vnionem materiæ cum forma. 526
Opinio Meliſsi, quæ poſuit vnum ens infinitum & mobile. 692
Opinio Orphei, & aliorum antiquorum theologorũ, quæ tenuit mundum ex nocte eſſe generatum. 861
Opinio Orphei, Muſei, & Lini aquã generationis principium dixit. 29
Opinio Parmenidis & Meliſsi quæ affirmauit omnia eſſe vnum. 914
Opinio Pythagoræ ponentis finitum & infinitum, & ipſas res ſenſibiles numeros. 41
Opinio Pythagoræ ab opinione Platonis quamobrem diuerſa fuerit. 41
Opinio Pythagoræ circa quæ defectiua ſit, & quo pacto confundatur. 46

Opinio Pythagoræ quæ dicebat, ꝙ quicquid alteri videtur, hoc totum verum eſt. 218
Opinio Pythagorę, Empedo. Democriti, Parmenidis, Anaxagoræ, quæ decebat ꝙ omnia quæ videntur alicui eſſe vera, ſunt vera, quõ cõfundatur. 216.229
Opinio Pythagoræ & Platonis, quæ tenuit hoc ipſum, quod vnum dicitur eſſe ſubſtantiam aliquam, & per ſe ſubſiſtantem. 692
Opinio Pythagoræ, quæ attribuebat inæqualitatem & alteritatem dualitatibus & numero pari. 716
Opinio Pythagoræ, q̃ dicebat ꝙ ſcĩa ſit menſura. 716
Opinio Pythagorę quę dicebat quòd homo eſt menſura omnium rerum ſecundum ſenſum. 774
Opinio Pythagoræ & Leucippi, quę tenebat optimũ & nobiliſsimũ ĩ primo principio nõ inueniri. 877
Opinio Pythagoricorum circa principia cũ naturalibus in vno conueniebat, in alio aũt differebat. 71
Opinio Pythagoricorum quæ erat ꝙ res ſunt. 699
Opinio Pythagoricorum, quæ ponebat duos motus, in quorum vno quem bonorum dicebat. 798
Opinio Pythagoricorum ſpecies ſeparatas, non autem mathematica fingebat. 838
Opinio Pythagoricorum primum in rebus mathematicis numerum eſſe poſuit. 916
Opinio platonis de ideis quæ fuerit, & quid ſecundum ipſum idæa ſit. 916
Opinio Platonis ab opinione Pythagoræ quantum ad rerum principia in quo conueniebat. 52
Opinio Platonis de ideis ex ſeptem Validiſsimis rationibus confunditur. 76
Opinio Platonis de principijs rerum eſſendi quomodo confundatur. 92
Opinio Platonis de materialitate naturalium ſpecierum parabola eſt. 506
Opinio Platonis de formis accidentalibus, an ſ. à materia ſeparatæ exiſtant. 596
Opinio Platonis circa vnionẽ materiæ cũ forma. 626
Opinio Platonis dicentis commune vnum & idem per ſe exiſtere. 736
Opinio Plato. de ideis ſiue de ſpecieb' ſeparatis. 746
Opinio Platonis quæ poſuit infinitum à ſenſibilibus ſeparatum. 802
Opinio Platonis quæ poſuit ꝙ punctus eſt vnitas poſitionem habens. 835
Opinio Platonis quę dicit vniuerſalia magis eſſe ſubſtantias quàm particularia, & hoc quoniam logicę de rebus inquirebat. 837
Opinio Platonis ſubſtantiam ſeparabilem à ſenſibilibus in duo genera diuidebat. 838
Opinio Platonis quomodo ſaluetur, quando dixit ꝙ ſpecies ideſt formæ ſeparatæ ſunt formæ quæ ſecundum naturam ſunt. 844
Opinio Platonis circa mundi generationem ponebat principiũ motus eſſe aliquid mouens ſeipſum. 862
Opinio Platonis quæ tenet ſpecies intelligibiles rerum materialium per ſe ſubſiſtentes. 875
Opinio Platonis ponens principia contraria attribuebat inæqualitatem & multitudinem materiæ, æqualitatem & vnitatem formæ. 911
Opinio Platonis quæ poſuit ſubſtantias ſempiternas ad ſempiternitatem motus ſubſtinendam, eſt inſufficiens. 899
Opinio Platonicorum volentium rerum ſubſtantias ad mathematicas magnitudines reducere, quomodo confundatur. 90
Opinio Platonicorum quæ tenet ꝙ dualitas & quilibet aliorum numerorum, qui ex multis vnitatibus compoſiti ſunt, vnum ſunt. 758
Opinio Thaletis inter omnes naturales prima, aquã rerum omnium principium imaginata eſt. 27
Opinio philoſophorum corporea principia tantum ponentium. 65
Opinio philoſophorum elementum eſſe quodlibet ſimplicium corporum præter terram, quomodo confundatur. 66
Opinio phorum antiquorũ naturalium generationẽ dixit nihil aliud eſſe niſi alterationẽ quandã. 840
Opinio philoſophorum antiquorum quæ habet ꝙ tempus & motus idem ſint. 858
Opinio philoſophorum antiquorum quæ omnia eſſe ex principijs contrarijs aſſerebat, an vera ſit. 910
Opinio philoſophorum antiquorum non ponebat aliquod principium vniuerſale primum præter principia particularia & ſenſibilia. 192
Opinio theologorum antiquorum ponentium infinito tempore prius ſimplicem rerum priuationem fuiſſe quàm res actu inciperent. 863
Opinio theologorum antiquorum quæ omnia ex non ente confinxit. 914
Oppoſita quatuor modis dicuntur ſcilicet contradictoria, contraria, priuatio, habitus, & aliquid. 327
Oppoſita ꝙ aliqua ſint, dupliciter cognoſci pñt. 327
Ordo in motu ordinem in quantitate ſequitur. 335
Ordo duo requirit, ordinatorum. ſ. diſtinctionem & communicantia diſtinctorum ad totum. 910
Orpheus, Muſeus, & Linus, qui fuerunt, & quo tempore. 29

P

PArmenidis opinio de principijs, quæ dixit omnia eſſe vnum ſecundum rationem. col. 49
Pars quomodo multipliciter dicatur. 494
Partes corporis ſunt priores compoſito quodammodo, quodammodo vero non. 459
Partes ex quibus ſubſtantiæ componuntur, an ſint ſubſtantiæ in actu exiſtentes, vel in potentia. 564
Perfectio duabus cauſis attribuitur. ſ. formę & fini. 655
Perfectum quid ſit, & quotupliciter dicatur. 373
Perfectum èſt cuius non eſt poſsibile aliquid extra ſumere, & cui nihil deeſt. 706
Philoſophia prima ſeu ſcientia vniuerſalis, quonam modo veritatem conſideret, & quonam modo ſcientia particularis. 103
Philoſophia ſecundum humanam poſsibilitatem quare ſepe inuenta & corrupta fuit. 910
Philoſophorũ genera Ionici, & Italici fuerunt, & vbi locorum philoſophati ſint, ac vnde dicti. 41
Philoſophantes antiqui quonam modo puerorum inſtar balbutientes, cauſas quærere conati ſint, nec aliquam declarare potuerunt. 98
Philoſophi quamobrem poetis comparantur. 23
Planetarum effectus quonam pacto ad vniuerſalia loca & tempora coaptentur. 881
Plato qui fuerit, quorum diſcipulus, & vbi locorum philoſophatus ſit. 54
Plato Socrates iunior ab Ariſtotele appellatur. 506
Platonici in qbus media ponebãt, & in quibus nõ. 752
Plura aliqua quandocunque ad vnum ordinantur. 1
Poſsibilis tot modi quot actiuæ potentiæ. 353

Poſsibile impoſsibili oppoſitũ tripliciter dicitur. 356
Poſsibilia an omnia ſint. 640
Poſsibile aliquid iudicatur ex hoc, ꝙ ex ipſo impoſsibile non ſequitur. ibidem.
Poſsibile dupliciter dicitur. ibidem,
Poſsibile duplex, cum ratione ſcilicet & ſine. 643
Poſsibilis in rõne quæ conſiderare oporteat. ibidem.
Poſsibilis rationalis & irrationalis rationes. 642
Potẽtia naturalis quonã modo magis cognoſcitiua. 4
Potentiæ vel poteſtatis quatuor modi. 341
Potentia actiua nunquam vt talis in motu eſt. 341
Potentiæ diffinitio. 357
Potentia metaphorice quomodo ſumatur. ibidem.
Potentia multiplex ſcilicet æquiuoca & analogica, actiua & paſsiua, & alia multa de hoc. 629
Potentiarum multiplicitas non eſt ſecundum æquiuocationem, ſed ſecundum analogiam. 630
Potentia agendi & patiendi quodam modo vna & eadem potentia eſt. 631
Potentiarum differentiæ quæ & quot. 634
Potentiam benefaciendi, vt patiendi ſequitur potentia faciendi, ſed non econtra. 635
Potentia & actus in eodẽ ſubiecto, qũo habeant. 638
Potentiarum quomodo quædam actu præcedant, quædam autem non. 642
Potentia rationalis per quid in actum reducatur. 648
Potentia ad actum, quando & in quali diſpoſitione exiſtens aliquid eſſe dicatur. 649
Potentiarum multarum actiuarum vltimus finis eſt ſolus potentiæ vſus, ſicut vltimus finis potentiæ viſiuæ eſt ipſa viſio. 657
Potentia omnis paſsiua ſimul cõtradictionis eſt, poſſibile enim eſt eam eſſe & non eſſe, vel ſimpliciter, vel ſecundum quid. 659
Potentiæ irrationales ad oppoſita non ſunt. ibidem.
Potentiæ irrationales licet contradictionis non exiſtant. 661
Poteſtate actiua aliquid dicetur agere dupliciter, 353
Prædicatum vniuerſale quid ſit, & quot modis accidentalis prædicatio complectatur. 216
Prędicatum ad ſubiectum tripliciter ſe habere poteſt, vbi etiam prædicatorum ſufficientia. 318
Prædicatur aliquod de diuerſis multipliciter. 185
Præpoſitio ex ſignificat ordinem, cum dicitur ex vino fit acetum. 617
Principia materialia infinita præter quatuor elemẽta. ſ. corpora conſimilium partium Anaxagoras poſuit, & in quibus cum ipſo Empedo. conueniat 31
Principia omnium rerum, plenum, & inane, Democritus & Leucippus poſuerunt, & de eorum opinionibus multa. 35
Principia entium & eorum paſsiones, ſicut numerorum pythagorici aſſerebant, & alia multa de numero pari, & impari. 43
Principia contraria decẽ ſm coelemẽtationẽ, nõnulli pythago. poſuere, & quæ talia principia fuerint. 45
Principia plurima contraria Alcmeon crotoniates pythagoricus poſuit, & in quo ab alijs pythagoricis differat. 46
Principia eſſe contraria ex Alcmeone & pythagoricis elici poteſt, & an circa materialem, vel efficientem cauſam intelligantur. 47
Principia duo contraria pythagorici, ſicut Empedocles ponebãt: verum Empedo. in ſpecie cauſæ mouentis, pythag. vero in ſpecie cauſæ materialis. 52
Principium eorum quæ ſemper ſunt, vt corporum cœleſtium, neceſſe eſt eſſe veriſsima. 104
Principia an ſecundum numerum determinata ſint aut ſecundum ſpeciem. 124
Principia rerum vtrum ſicut quædam vl̃ia ſint. 124
Principia an ſecundũ potentiã ſint, vel ſm actũ. 127
Principia an ſint rerum cauſæ ſolum ſm motum. 124
Principia rerum vtrum eadem numero ſint, vel eadem ſpecie, & numero diuerſa. 156
Principia prima vtrum ſint in potẽtia, vel in actu. 180
Principia prima vtrum ſint vl̃ia, vel ſingularia. 181
Principium primum negantes qũo confundãtur. 209
Principiũ, quod primo modo dicitur, qũo diuerſimode à Commentatore, & à beato Thoma ſumaẽ. 255
Principium & cauſa licet idem ſubſtantia ſint, ratione tantum differunt. 213
Principium motus & principium temporis, ad quem motum pertineat, & alia multa de principio. 256
Principia prima rerum non diffiniuntur niſi per poſteriorem negociationem, ſicut dicimus ꝙ punctum eſt, cuius pars non eſt. 698
Principium omnium primum eſt incorruptibile. 756
Principia extrinſeca vnum numero ſunt. 759
Principium quoddã demõſtratiuũ eſt in entibus. 769
Principia prima demonſtrari non poſſunt, ſed de ipſis ad hominem demonſtratio fieri poteſt. 770
Principia & cauſæ ſubſtantiarum ſunt entium prima principia. 839
Principia prima omnium ſimpliciter proportionaliter an eadem ſint. 851
Principia prima in genere ſubſtantiarum ſecundum Ariſtotelem ſunt ſubſtantiæ viuentes animatæ, quoniam de mente ipſius corpora cœleſtia animata ſunt. 851
Principia omnium an eadem vniuerſaliter ſint. 853
Principij primi firmiſsimi & certiſsimi cõditiones. 204
Principium maxime paruum eſt. Idem ſimul eſſe & non eſſe impoſsibile. 206
Principia omnia an ex contrarijs ſint. 910
Prioris ſignificatio vnde dependeat, & quod prius dicatur. 333
Prioris & poſterioris modi diuerſi quot ſint. 339
Priora & poſteriora in rebus diſcretis quomodo dicantur. 338
Prius altero in cognitione quomodo aliquid dicatur, & an prius accidens ꝙ̃ totum ſit, & quæ priora dicantur ſecundum paſsionis rationem. 338
Priorum ſm ordinem in eſſendo modus triplex. 339
Priorum & poſteriorum reductio quomodo fiat. 340
Priora ſecundum naturam, & magis nota ſunt poſteriora, & minus nota quo ad nos, quoniam rerum notitiam per ſenſum accipimus. 698
Prius quo pacto aliquid altero dicatur ratione, & econtra. 699
Priuatio quomodo vt habitus ſignificari poſsit. 354
Priuationis ad rationem duo requiruntur. 355
Priuationis modi ex parte aptitudinis quot. 381
Priuatione non fit reditus ad habitum, niſi per reſolutionem in primam materiam. 622
Priuatione ad quam materiam immediate ad formam ordinatur reditus fieri poteſt. ibidem.
Priuatio multipliciter dicitur. 632
Priuatio ad contradictionem qualiter ſe habeat, & qualiter

qualiter conneniant & differant. 709
Priuatio an quædam contradictio ſit.ibidem.
Prinatio omnis non eſt contrarietas. 709
Priuatio duplex, quædam quæ habet immediatum ordinem ad ſubiectum formæ. 709
Proportionum fere omnium diuiſio. 366
Propoſitiones per ſe notæ quæ dicantur. 203
Propoſitiones quædam notæ ſapientibus ſunt, quæ per ſe omnibus notæ non ſunt. 204
Propoſitiones quo pacto concluſionis materia eſſe dicantur. 263
Propoſitiones oppoſitæ de eodem non verificantur ſecundum vnum & idem tempus. 780
Prudentia quo pacto in omnibus dicatur,& quonam pacto in animalibus brutis. 6
Prudentia ſine ſapientie vel ſcientia, ſecundum antiquos, non eſt niſi ſenſus. 230
Prudentiæ partes quæ nam ſint. 6
Putreſacta an eiuſdem ſpeciei cum generatis ex ſemine ſint. 470
Putreſacta en caſu eneniant. 471

Q

QVedratum autem dicitur figura ex quatuor lateribus æqualibus conſtans, cuius anguli quatuor recti ſunt.col. 45
Qualitatis modi qui ſint. 361
Qualitatis modorum reductio. 363
Quelitates actinæ licet actinæ ſint, non tamen agunt ſolum in virtute proprie, ſed in virtute formarum ſubaliũ,ad ques ſicut inſtrumenta ſe habent. 488
Qualitas & quantitas in ſubſtantia fundantur, ita quod vbi eſt ſubſtantiæ vnitas, eſt vnitas quantitatis & qualitatis: non tamen vnitas à quantitate nominatur,ſed à principali ſubſtantia. 701
Quentitas dicitur quod eſt diuiſibile in ea quæ ſunt, & alia multa de quantitate. 358
Quantitatis ſpecies duæ primariæ ſunt.ſ.multitudo, ſiue pluralitas,& magnitudo ſiue menſura. 358
Quantitas inter alia eccidentia propinquior eſt ſubſtantiæ. 359
Quantitatis per eccidens duo modi. 360
Quantitas quandoque per ſe,quandoq; per accidens quomodo ſumatur. 360
Quantitas eſt menſure ſubſtãtiæ, qualites autem diſpoſitio. 628
Quantitas rei per vnum,aut numerum cognoſcitur: numerus autem per vnum ſiue vnitates. 685
Quantitate in qua menſuræ ratio nõ inuenitur, & an in alias quantitatis ſpecies deriuetur. 686
Quantum per ſe duplex eſt. 359
Quærere illud, quod eſt prius in vno & eodem,& illud qđ eſt prius ſimpliciter,quomodo differat.67
Quæſtiones tantum quatuor ſunt.ſ.an eſt, quid eſt, quia eſt,& propter quid eſt. 570
Quæſtio quid & propter quid in idem quodammodo incidunt. 572
Quæſtio propter quid an quærit eliud de alio. 572
Quidditatem quæ eſt totus forma inquantum eſt principium ſubſiſtendi. 62
Quidditas vel eſſentia ſuperficiei albæ, & quare non eſt quidditas vel eſſentia ſuperficiei. 442
Quodquidereteſſe quid apud Philoſophum intelligatur. 441
Quodquideſt ſecundum ſe prædicatur, ſicut paſſiones de ſubiectis. 442
Quodquiderateſſe in quibus reperiatur, & qũo. 443
Quodquiderateſſe nõ eſt,omnium, quæ habent qualecunque rationem nomine notificantem,ſed eorum ſolum,quorum ratio diffinitio eſt. 445
Quodquideſt & diffinitio an ſubſtantiarum,vel accidentium ſint,& quomodo. 447
Quodquideſt, ſic etiam diffinitio multipliciter dicitur.ibidem.
Quodquideſt & diffinitio prædicatur de eo, quod in ſubſtantijs & accidentibus inuenitur. 448
Quodquiderateſſe primo & ſimpliciter ſubſtantiarum eſt,& poſtea accidentium. 449
Quodquiderateſſe ſiue diffinitio,quomodo etiam in accidentibus exiſtat. 455
Quodquiderateſſe cuiuſcunque, & vnumquodque cuius eſt, quodquiderateſſe, vtrum idem ſit, vel diuerſum. 454
Quodquiderateſſe quare non ſit aliud ab eo cuius eſt. 454
Quodquidereteſſe & id cuius eſt in illis quæ per ſe dicuntur,ſemper neceſſe eſt idem eſſe. 455
Quodquiderateſſe propter duplex ſignificare, & ipſum cuius quodquiderateſſe,non eſt idem. 459
Quodquiderat rei, & ipſa res ſunt vnum quocunque modo etiam ſecundum rationem. 460
Quodquideſt eſſe eſt id qđ diffinitio ſignificat. ibidẽ.
Quodquideſt licet idem ſit cum vnoquoque cuius eſt,duo tamen excluduntur. 511

R

RAtione alia & alia,ſperma,medicus, & cõſiliator,& vniuerſaliter omne faciens eſſe dicuntur.col. 263
Ratio cauſandi eſt ſm quod aliqua dicuntur cauſæ per modum finis & boni aliorũ reſpectu, ibidem.
Ratio vnius quid proprie ſit.ſ.ꝙ ſit principium alicuius numeri,& de hoc multa. 296
Ratio vnius propria ſecundum quod eſt principium numeri,eſt menſuram eſſe.ibidem.
Rationis in ectibus eſt inconueniens in infinitum procedere. 325
Ratio vniuerſalium eſt,ſenſus autem non niſi ſingularium. 338
Ratio declarans quid nomen ſignificet dupliciter contingit. 457
Retionis partes omnes, & in quas ratio diuiditur, vel omnes,vel quędam priores ipſo diffinito ſunt.497
Recapitulatio multorum dictorum à Philoſopho circa quidditatum materiam,& aliarum multarum quæſtionum. 50
Reductio aliorum modorum ad vnum primum dupliciter fieri poteſt. 289
Reductio omnium modorum ſubſtãtiæ.ſ.quod ſubſtantia duobus modis dicitur. 322
Reductio modorum poſsibilium & impoſsibilium ad vnum. 357
Relatiuorum modorum ſufficientia. 364
Relatiuorum primus modus quomodo diſtinguatur, & alia multa de hoc. 365
Relatiue quæ ſumuntur ſecundum vnitatem, & non ſecun-

ſecundum comparationem. 368
Relatiuā ſcm relatiua dupliciter. 369
Relatiuorum eorum quæ dicuntur ſecundum potentiam actiuam & paſsiuam, diuerſitas ſecundum tempora attenditur. 369
Relatiuorum tertius modus quo ab alijs differat. 370
Relatiua dupliciter dicuntur, quædam ex quo, ſicut dominus & ſeruus, pater & filius, magnum & paruum: quædam vero tanquam aliqua ad ipſa referantur, ſicut ſcientia in ſcibili. 723
Rei intellectæ modus in ſuo eſſe ſecundum Platonem eſt. 56
Res vna quandoque ſimpliciter eſt alicuius materia, ſicut argentum phialæ, quandoque autem plures, & alia multa de ſimili materia. 263
Res per ſua principia cognoſcitur. ibidem.
Res ad hoc ꝙ ſint ſcitæ & entes quid requiratur. 457
Res naturales per formas ſibi inhærentes operantur, neque formæ contrariæ eis ineſſe poſſunt. 635
Rerū in natura nihil eſt præter ſingularia exiſtens. 754
Res omnes exiſtimabat Heraclitus & Pythago. eſſe in continuo fluxu. 777
Res naturales agunt propter finem, licet finem non cognoſcant, quia à primo Intelligente inclinationem in ipſum finem aſſequuntur. 910
Rerum naturalium motus magis ex forma quàm ex materia & cauſatur. 278. 270

S

SAnitas quę eſt in anima quomodo ſanitatis principium ſit, quæ per artem fit. col. 472
Sapientia, ſcientia, & intellectus circa animę partem ſpeculatiuam verſantur, & quo pacto inter ſe, & à prudentia & arte differant. 13
Sapientia circa maxime vniuerſales & primas cauſas verſari debet, non autem circa ſingularia, quæ infinita ſunt. 14
Sapientia quæ proprie dicatur. 15
Sapientia ſcientiæ gratia volita eſt, & eſt famulante ſcientia dignior. 15
Sapientia non ob aliquam vtilitatem, ſed per ſeipſam quæritur. 20
Sapientia cum ſit cauſarum ſpeculatrix, à cauſis rerum incipere debet. 24
Sapientia quæ dicatur, vtrum illa quæ cauſam formalem conſiderat, vel quæ cauſam finalem, vel aliarum cauſarum. 128
Sapientia ſcientia quædam eſt circa principia, & conſiderat cauſas altiſsimas, & maxime vles. 747
Sapientia eſt vna ſcientia, quæ principaliter principia demoſtratiua conſiderat. 747
Sapientia de omnibus ſubſtantijs eſt, licet de quibuſdā principalius. ſ. de ſubſtantijs ſeparatis inquantum omnes in vno genere conueniunt, quod eſt ens per ſe. 747
Sapientia ſubſtantias & accidentia conſiderat, inquantum in ente conueniunt quod eſt eius ſubiectum, ſed ſubſtantias principaliter, ſicut per ſe prima entia. 748
Sapientia conſiderat quatuor genera cauſarum, & præcipue cauſam formalem & finalem, & vlterius finis, qui eſt primum mouens, eſt omnino immobile. 749
Sapientia de ſubſtantijs ſenſibilibus determinat inquantum ſubſtantiæ ſunt. 751
Sapientia eā cōſiderat, de quibus mathematicæ ſcientiæ tractant. 751
Sapientia intrinſeca rerum principia conſiderat, ſicut materiam, & formam. 752
Scibile relatiue dicitur, non quia ipſum ad ſcientiam referatur, ſed quoniā ſciētia ad ipſum refertur. 723
Scientis ſignum eſt poſſe alios docere. 11
Sciētes per cauſam, ſeu à priori ſcientiores ſunt ſcientibus ab effectu, ſeu à poſteriori. 13
Scientiæ ſiue artes vnde dignius nomen ſortiantur, & maxime honorabiles dicantur. 15
Scientia illa quæ ſapientia denominatur, circa altiſsimas cauſas verſari dicitur. 17
Scientiæ quanto priores naturaliter ſunt, tanto ſunt certiores. 16
Scientia quæ magis cauſas conſiderat, magis doctrinalis eſſe dicitur. ibidem.
Scientiæ de maxime ſcibilib' ſui gratia deſiderant. 20
Scientia prima omniū aliorū architectonica dicit. 17
Sciētia maxime libera naturæ miniſtra eſſe nequit. 20
Scientia maxime diuina, honorabilius maxime eſſe debet, & quonā modo dupliciter diuinū capiat. 22
Sciētia nulla in qua ipſum ſcire propter ſe ipſum quæritur, actiua eſt, ſed potius ſpeculatiua. 19
Scientia prima cum omnes cauſas ſpeculetur, effectus admirari non debet, quoniam ad contrarium determinantur. 23
Scientia metaphyſicæ eſt ſcientia vniuerſalis, quia de omnibus entibus conſiderat, tam ſenſibilibus, quàm inſenſibilibus. 72
Scientiarum omnium vtrum vna ſcientia ſit, aut plures ſcientiæ, quæ diuerſas ſubſtantias cōſideret. 104
Scientia aliqua non ſolum ſubiectum ſpeculari debet, ſed etiam ſubiecto per ſe accidentia, neque aliqua particularum ſcientiarum eſt. 183
Scientia quomodo ad ſcientem & ſcibile referat. 370
Scientia naturalis circa quæ verſetur, & in quo metaphyſica differat. 403
Scientias diuerſas circa diuerſa ſubiecta Plato non male ordinauit. 409
Scientiæ particulares quomodo adinuicem comparentur. 783
Scientiarum ſpeculatiuarum tria genera ſunt. 571
Scientiam ſimul & modum ſciendi quærere, eſt abſurdum. 116
Scire cupiens aliquid, bene prius ſciat dubitare & inueſtigare quid quærit. 117
Scientiam de mobilibus tunc habitis, quando ſcitis principium motus. 731
Scientia vna tantum eſt valus generantis. ibidem.
Scientia vna oppoſitorum eſt. 183
Sempiterna licet inquantum huiuſmodi ſemper in actu ſint. 649
Sempiterna ſecundum quid corruptibilia ſunt, puta ſecundum vbi, aut aliquid huiuſmodi. 661
Senſibilium circa propria quomodo error cadat. 237
Senſibilia circa communia magis ſenſus decipitur, quàm circa ſenſibilia propria. 239
Senſus eſt ſingulariū, intellectus vero vniuerſaliū. 11
Senſus cum ad duo nobis deſeruiant, quamobrem à nobis diligantur, & quid ad vitam conferant. 4
Senſibus remota difficilia ad cognoſcendum ſunt. 16

Senſus impeditur à cognitione alicuius ſenſibilis du pliciter. 101
Senſus circa propria obiecta ſicut ſemper verus eſt, ita intellectus circa quodquideſt, quaſi circa proprium obiectum. 668
Separatum à materia ſecundum eſſe & rationem dupliciter. 2
Simile triplex, ſeu ſimilitudinis tres modi, & quid maxime ſimile dicatur. 322
Simile quot modis dicatur. 701
Similitudo philoſophi poſita in ſecundo huius, tex. côm. primi, quonam pacto conueniens ſit. 101
Singularium cognitio a ſenſu oritur. 16
Singularia ſunt priora ſecundum ſenſum, vniuerſalia ſecundum intellectum. 338
Singularia ſenſibilia ſunt ſicut circuli ærei, & lignei. Intelligibilia vero ſingularia ſunt, ſicut circuli mathematici. 500
Simonidis Poetæ error ponentis Deum glorioſum inuidere, cum tamen ab eo omnis inuidia releganda ſit. 21
Socrates qui fuerit, cuius diſcipulus, & quamobrem de rerum naturis perſcrutari noluit. 54
Sol & aſtra, & totum cœlum ſemper agunt, quoniam ſemper mouent & etiã per motũ ſuum agunt. 660
Solutiones fundamenti antiquorum, quo inducebantur ad dicendum contradictoria eſſe vera. 226
Somnus autem eſt quies operationis ſenſibilis, quomodo autem cauſetur videtur dubium. 619
Somnus dicitur dimidium vitæ, quonam differt felix ab in felici. 902
Sophiſtæ proprium eſt apparere. 192
Species ſeparatas omnibus alijs entibus eſſe cauſas Plato imaginatus eſt, & quo pacto eas ex magno & paruo conſtituebat. 57
Species ſeparatæ quantum ad eorum fieri nihil ſenſibilibus conferunt, licet Plato in Phedrone contrarium tenuerit. 85
Species ſeparatas minime numeros eſſe poſſe, licet Pythagorici, & Platonici contrariũ tenuerint. 86
Specie diuerſa quinque modis aliqua dicuntur. 333
Speciei partes quæ ſint, & quæ partes indiuidui in naturalibus, & mathematicis. 503
Species rerum ad numeros, vel vnitatem reducere, & totaliter auferre materiam ſenſibilem, & intelligibilem, ſicut Platonici faciebant, parabola eſt. 506
Speciei nomen quid ſignificet. 593
Specie differre non eſt proprie in his quæ alterius generis ſunt. 739
Sempiterna ad corruptibilia comparantur, ſicut actus ad potentiam, quoniam corruptibilibus priora ſunt ſubſtantia & perfectione. 658
Sperma ad generationem operatur ſicut in his. 487
Stellarum fixarum motus in contrarium primi motus poſt Ariſto. ab aſtrologis deprehenſus eſt. 880
Stultum eſt non ſolum falſa credere, ſed etiam credentibus aſſentire. 776
Subiectum metaphyſicæ quod ſit, & quæ ſecundum eſſe & rationem à materia ſeparata ſint. 1
Subiectũ libri metaphyſicæ quomodo ſumatur. 296
Subiectum indifferens quod dicatur. 300
Subſtantia quatuor modis dicitur. 321
Subiectum commune in omni alteratione, neceſſe eſt eſſe. 69
Subiectum eſt illud de quo alia dicuntur, ipſum vero de nullo. 412
Subſtantijs de pluribus ſi plures ſcientiæ ſint, vtrum omnes cognatæ ſint, nec ne. 120
Subſtantiæ tantum ſenſibiles an ſint, vt antiqui naturales poſuerunt: vel vltra ſenſibiles, aliæ immateriales, & intelligibiles exiſtant, vt Plato poſuit. 121
Subſtantiæ ſeparatæ à ſenſibili, ſi quæ ſint, vtrũ ſint vnius generis tantum, aut talium ſubſtantiarum plura genera ſint. 121
Subſtantiæ ſenſibiles ſolæ vtrum in vniuerſitate rerum inueniantur, ſicut antiqui naturales dixerunt: aut quædam alia præter ſenſibilia, ſicut Platonici poſuerunt. 137
Subſtantiæ ſi ſint præter ſenſibiles, vtrum vnius generis ſint, aut magis harum ſubſtantiarum plura genera ſint. 137
Subſtantia ſecundum Platonem, & Pythagoram, & eorum ſequaces quid ſit. 321
Subſtãtia vniuerſalis à particulari quibus differat. 322
Subſtantia quæ eſt poſita, vt ſubiectum metaphyſicæ, vnum ſolum præſentatum eſt, non diuiſum in multa prædicamenta. 323
Subſtantia quo pacto tribus modis eſt prima inter omnia entia. 480
Subſtãtia de ſola entia ſecũdum Parmenidem, Meliſſum, Empedoclem, Anaxagoram, Democritum, & antiquos omnes à metaphyſico agendũ eſt. 430
Subſtãtiæ manifeſtæ quæ ſint, & quæ immanifeſtæ, etiam ſecundum opinionem Pythagoræ, Platonis & Leucippi, & aliorum antiquorum. 431
Subſtantia vt eſt de metaphyſici conſideratione, quatuor modis dicitur. 432
Subſtantia prima particularis, quod eſt ſubiectum, in tria diuiditur ſcilicet in materiam, formam, & compoſitum. 433
Subſtantijs de ſenſibilibus quonam modo determinandum ſit, & ꝙ de eſſentijs ſubſtantiarum ſenſibilium prius determinandum eſt 428
Subſtantia ab accidentibus in quo differant. 489
Subſtantia quot modis dicatur. 541
Subſtantia quare & quomodo de ſubiecto minime dicatur. 544
Subſtantia quo pacto ex ſubſtantijs & non ſubſtantijs componatur. 548
Subſtantia quæ eſt quodquideratеſſe, quid ſecundum veritatem ſit, & vtrum ſit forma vel materia, vel aliquid huiuſmodi. 568
Subſtantiæ ſeparatæ, licet non ſint eiuſdem ſpeciei cum ſubſtantijs ſenſibilibus. 568
Subſtãtia quæ eſt quodquideratеſſe, quomodo principium & cauſa ſit. 569
Subſtantia quæ eſt quodquideratеſſe, cuius cauſa & principium exiſtat. 570
Subſtantiarum quædam ſenſibiles, quædam inſenſibiles dicuntur. 586
Subſtantia quotiuplex dicatur. 584
Subſtantia rerum ſenſibilium quid ſit, an. ſ. ſit materia & forma. 586
Subſtantijs in ſimplicibus idẽ eſt res, & quodquideſteſſe eius, ideo non decipitur intellectus circa eas, niſi per accidens. 668
Subſtantia dupliciter dicitur, vno modo ſuppoſitum in genere ſubſtantiæ. 695
Subſtantia aliqua ſeparata à ſenſibilibus exiſtit, non quidem ſpecies rerum ſenſibilium, vt Platonici poſuerunt,

fuerunt,ſed primi motoris. 756
Subſtantiæ an aliquid contrarium ſit. 827
Subſtãtia an omnibus entibus prior eſſe dicatur. 836
Sbſtantia duplex,ſenſibilis & inſenſibilis. 838
Subſtantiarum & eorum quæ ſunt ad aliquid;& ſimiliter aliorum prædicamentorum vtrum eadem principia ſint,aut alia,& alia. 846
Subſtantiæ cum tres ſint, duæ naturales cum motu, vna.ſ.ſempiterna, vt cœlum : alia corruptibilis, vt plantæ & animalia. 858
Subſtantia quæ eſt motus ſempiterni principium etiam ſine materia. 858
Subſtantiæ ſempiternæ immobilis & immaterialis ſubſtantia eſt actus.ſ.qui ſemper mouet & non mouetur. 865
Subſtantiæ materiales non ſunt intelligibiles actu,ſed potentia. 875
Subſtantia prima incorporea & impartibilis eſt, neq; habet magnitudinem finitam nec infinitam. 878
Subſtantiæ primę virtus non dicitur infinita priuatiue ſecundũ quod infinitum quantitati congruit. 878
Subſtantia vna ſola ſempiterna & immaterialis poſt primum principium an ponenda ſit,vel plures. 879
Subſtantię materiales ſunt ſecundum numerum motuum aſtrorum, & earum ordo eſt ſecundum ordinem eorundem motuum. 880
Subſtantiarum immaterialium numerus ex numero motuum cœleſtium comprehenditur. 895
Subſtantiæ immateriales, non omnes ſunt finis alicuius motus,ſed ſunt ꝑpter finem altiorem. 896
Subſtantiæ materiales an propter corpora cœleſtia ſint,vel econtra. 896
Suppoſitiones antiquorum philoſophantium quòd ſit aliquod primum principium materiale. 110

T

TActus ideo animalibus neceſſarius eſt,quòd ea cognoſcit, ex quibus ipſum animal eſt.col.5
Theologiæ nomen cur metaphyſicæ aſcribatur. 406
Theorica vel ſpeculatiua in quo à practica differat, & quis vtriuſque finis. 103
Theoricæ ſeu ſpeculatiuæ cum multæ ſint,quæ veritatem conſiderare habent. 110
Theoricarum ſcientiarum numerus.ſ.mathematica, phyſica,& theologia. 406
Terra maxime elementum, ex antiquorum ſuppoſitur oſtenditur. 68
Terminus dicit quod eſt cuiuſlibet rei vltimum. 373
Terminus quadrupliciter dicitur. 375
Terminus toties dicitur,quoties principium. 375
Totius communis ratio in duobus conſiſtit. 388
Totum duobus modis dicitur, & quonam pacto exponantur,& intelligantur. 388
Totius partes in toto dupliciter eſſe poſſunt. ibidem.
Totius ſecundo modo dicti diuerſitates. 389.
Totum ad partiũ poſitiones quomodo ſe habeat. 394
Tranquillitas eſt quies maris & aeris ſerenitas. 306
Tricoſtata qui dicat,& qui paraſtata,& paranite. 338
Triangulus quonam modo plures differentias ſub ſe contineat. 301
Trianguli non differunt per differentias,quibus figura diuiditur,ſed alio modo,ibidem.

V

VEritatis in conſideratione difficultas. 100
Veritatis ad cognitionem duplex procedendi via, vna per modũ reſolutionis, altera per modum compoſitionis. 106
Veritatis cognoſcendæ difficultas duplex exiſtit, ex parte,ſcilicet rerum,& ex parte noſtra. 106
Veritatis ad cognitionem quonam pacto homines dupliciter adiuuantur,directe.ſ.& indirecte. 98
Veritatis circa conſiderationem quo pacto, tum conſuetudine,tum etiam alijs de cauſis, multiplex hominum genus habile inhabileúe ſit. 116
Veritatis circa inquiſitionem quis modis conueniens ſit,nam abſurdum eſt,quærere ſimul ſcientiam,& modum ſciendi. 116
Veritatis circa inquiſitionem modus qui ſimpliciter optimus eſt,in omnibus inquiri non debet. 116
Veritas de primis principijs antequàm determinetur, quid agendum ſit, & quamobrem multa dubitabilia contingant. 817
Verum & falſum in rebus nihil aliud eſt quam componi,& diuidi. 666
Verum & falſum quo pacto in ſimplicibus & compoſitis eſſe poſſit. 668
Verum quomodo eſt magis actu quàm potentia,quo pacto ſe habeat ad compoſita & ſimplicia. 678
Verum & falſum in quo primo & principaliter conſiſtant. 422
Verum venari debet ex his,quæ ſemper ſe habent eodem modo, & non patiuntur aliquam permutationem quantum ad ſubſtantiam ſuam, licet in eis motus ſecundum locum appareat. 777
Violentia quid proprie ſit,& quid violentum. 291
Violentiam aliquam quonam modo ſempiterna pati non poſſunt. 295
Viſus quapropter nobis immaterialior exiſtat & plura nobis demonſtret. 4
Viuere bifariam accipitur: pro eſſe viuentis, & ipſius viuentis actione. 7
Vita animalium quibus potentijs regatur,& quomodo homines ratione vniuerſalia brutis differant. 4
Viuere quo pacto improprie capiatur. 7
Vniuerſalia ſciens etiam vniuerſalibus ſubiecta quoquo modo ſcire poteſt. 16
Vniuerſalia magis an primo nobis nota ſint. 16
Vniuerſalia nunquid a ſingularibus ſeparata ſint. 152
Vniuerſale naturaliter eſt prius, particulare autem poſterius. 265
Vniuerſale eſt quod natum eſt ineſſe pluribus. 544
Vniuerſale dupliciter accipi poteſt. 543
Vniuerſale quare natum eſt in pluribus eſſe, non autem in pluribus ineſt. 543
Vniuerſale quonam modo ſubſtantiam eſſe contingat. 544
Vniuerſalibus ſi ſunt quædam res præter ſingularia, non poſſunt ſingularia componi, quæ hoc aliquid ſunt. 545
Vniuerſalia ſi res quædam ſint, ſicut Platonici ponebant,oportebit dicere, ꝙ non ſolũ qualitatem ſubſtantialem,ſed accidentalem ſignificent. 546
Vniuerſale nullum eſt ſubſtantia, & nullum eorum, quæ communiter prædicantur, ſignificant hoc aliquid,ſed quale. 547

Vniuerſalium nullum poteſt eſſe ſubſtantia, quæ per ſe ſubſiſtens exiſtat, quia omne vniuerſale multis commune eſt. 693

Vniuerſalia ſecundum Platonis opinionem, cum res ſubſiſtentes ſint, ſignificant ſubſtantiam, non ſolum ſecundo modo, ſed primo. 695.696

Vniuerſalia ſunt principia.ſ.in cognoſcendo, & ſic genera magis ſunt principia quàm ſimpliciora & plura in potentia continent, ſpecies autem actu. 721

Vniuerſalia licet non per ſe exiſtant, attamen eorum naturas, quæ per ſe ſubſiſtunt: eſt vniuerſaliter conſiderare. 759

Vniuerſalia quędã per ſe exiſtentia principia ſunt. 759

Vniuerſalia principia per ſe non ſubſiſtunt, vt Plato dixit, quoniam ſingulare aliquod principium eſſe non poteſt. 849

Vniuerſum totum qui vnam naturam, vel vnum ens enunciauerunt, quomodo diuerſificati ſint, non naturaliter loquendo. 48

Vniuerſi partes qualiter in ordine ſe habeant. 909

Vnitatem ex parte formæ quemadmodum Parmenides tangere videbatur, licet diuerſitatem rebus auferret. 48

Vniuocum quonam pacto de alijs prædicatur. 104

Vniuoca, æquiuoca, & analogica quomodo prædicentur. 757

Vnumquodque de mente Platonis, ſecundum recipientis mẽſuram in aliquo recipitur, propter quod vnitatem ex parte ſpeciei, & dualitatem ex parte materiæ Plato commentus eſt. 162

Vnum dupliciter dicitur etiam ſecundum antiquorum opiniones. 172

Vnum quod eſt numeri principium an idem vnum ſit, quod cum ente conuertitur. 190

Vnum licet priuationem implicatam importet, non tamen multitudinis priuationem. 193

Vnum non refertur niſi ad vnum, & non ad vnumquodque vnum, ſed ad vnum determinatum. 244

Vnum dupliciter.ſ.per ſe & per accidens, & quonam modo in terminis ſingularibus ſumatur. 296

Vnum quando ad accidens comparatur, quomodo ſumatur. 296

Vnius quinque modi ſunt & dicuntur. 298

Vnum generis ratione multipliciter dicitur. 302

Vnius modorum numerus & diuerſitas. 301

Vnum quonam modo improprie multa dicuntur. 301

Vnum numero dicuntur quædam genere, quædam ſpecie, quædam autem analogia: & alia multa de hoc. 306

Vnum cum multipliciter dicatur, principales tamen eius modi ſunt quatuor. 681

Vnum & continuum dicitur, quoniam motus eius eſt vnus, & loco & tempore indiuiſibilis. 682

Vnum quomodo de his, quæ vnum dicuntur, prædicetur. 684

Vnius proprietas, quæ nam ſit, & quottuplex. 685

Vnum an ipſa rei ſubſtantia ſit. 692

Vnum non poteſt eſſe genus, quia nec ens, nec vniuoce prædicatur, ſed vnum & ens æqualiter de omnibus prædicantur. 695

Vnum & ens an aliqualiter ſignificent.ibidem.

Vnum an dicit naturam ſuperadditam illi, quod eſt vnum ſecundum Auicennam, vel alio modo. 696

Vnum quod cum ente conuertitur omnia entia circuit, neque naturam determinatam ad aliquod genus ſignificat.ibidem.

Vnum & multa principaliter quomodo opponãtur, an.ſ.penes diuiſibile & indiuiſibile, & multa alia de hoc. 697

Vnum & multa non ponuntur ſecundum priuationem puram & habitum purum. 697

Vnius, de ratione eſt eſſe indiuiſibile, vel indiuiſum. 696

Vnum an multitudine poſterius exiſtat. 698

Vnum & multa an vt contraria opponantur. 698

Vnum & multa quomodo cauſentur, & quot modis eſſe dicantur. 699

Vna & multa quo pacto inter ſe opponantur. 719

Vnum relatiue multis opponitur. 723

Vnum multis vt menſurabili opponitur. 723

Vnum & ens non ſunt genera, ſed analogicæ omnibus communia ſunt. 753

Vnum, nec lineæ, nec ſuperficies quonam pacto principia non ſunt. 753

Vnum, eſt principium numeri & menſura. 359

Vnum ſunt, quorum eſt ſubſtantia vna. 542

Voluntas in intellectu eſt, & non appetitu concupiſcientiæ tantum. 866

Vox ſecundum quod eſt genus, ſina ſpeciebus eſſe non poteſt. 516

Vſus, eſt vltimum quarundam potentiarum, vt viſus, viſio. 657

X

XEnophanes primus commentus eſt omnia eſſe vnum, cuius Parmenides diſcipulus fuit, & ideo ad totum cœlum reſpiciens dixit ipſum eſſe vnum Deum, quoniam antiqui mundum eſſe Deum comminiſcebantur.col. 50

Y

YDea quid ſit, & quemadmodum entia vltima ſunt à rebus ſenſibilibus ſeparata, de quibus à Platone diffinitiones tantum aſsignantur.col. 55

Ydearum Platonis poſitio ex quibus confundatur. 76

Ydeæ Platonis, quòd nihil ſenſibilibus conferant, neque ſcientijs, neque etiam vt exemplaria proſunt. 83

Ydeæ Platonis, ſeu exemplaria ſeparata, licet ab Ariſto. rationibus deſtruantur, non tamen ſecundum beatum Thomam remouens diuinam ſcientiam eſſe rerum omnium exemplarem. 84

Ydeæ quòd non ſint principia ſcientiæ, ſiue cognoſcendi in nobis. 96

Ydeas abſtractas quonam modo Platonici ſubſtantias appellabant. 456

Ydeas ſiue ſpecies non propter aliud Platonici ponebant, niſi vt per eas de iſtis ſenſibilibus ſcientia haberetur. 456

Ydeas Platonici dicebant eſſe ſubſtantias, & non eſſe de ſubiecto aliquo. 458

Ydeas ſiue ſpecies ſeparatas propter tria Plato poſuit. 460

Ydeas ſeu ſpecies eſſe generationis cauſas Platonici dupli-

dupliciter ponebant. 480
Ydeæ ſeu ſpecies ſeparatæ quòd per modum exemplaris generationis cauſæ eſſe nequeant. 481
Ydeæ ſeu ſpecies rerum naturalium ſecundum Platonem. 474
Ydeæ Platonis triplici via ab Ariſtotele refelluntur. ibidem.
Ydeæ an ſubſtantiæ ſeparabiles ſint, quæ ſpecies vniuerſales eſſe dicantur. 549
Ydeas particularium ſolas ſpecies eſſe Platonici ponebant, genera vero & differentia ſpecies ydearum non eſſe. 552
Ydeæ quæ ſeparatæ à Platonis ponuntur. 526
Ydeam eſſe quoddam per ſe exiſtens ab omnibus alijs ſeparatum Platonici ponebant. 555
Ydea eſt quoddam ſingulare ſempiternum ſecundum Platonicos. 556
Ydearum Platonis poſitio, in quo recta & in quo non recta fuerit. 513
Ydeas rerum artificialium Platonici poſuerunt, quia formæ artificialium rerum actus ſunt, quæ per ſe exiſtere non poſſunt. 759
Ydeas ſeparatas Platonici ponebant eſſe neceſſarias. 846

Z

Zenonis ſuppoſitum, quòd illud quod additum non facit maius, & ablatum non facit minus, aliquid exiſtentium non ſit, & ipſius impugnatio. col. 171

FINIS.

S. THOMAS

S. THOMAE AQVINATIS

ORDINIS PRAEDICATORVM

In omnes libros Metaphyſicorum Ariſtotelis

PROOEMIVM,

In quo hanc Scientiam omnium ſcientiarum cōmuniſſimam circa maxime vniuerſalia intelligibilia verſari oſtendit: ex quo tribus nominibus eam iure appellari concludit, Theologiam ſcilicet, Metaphyſicam, ac Primam Philoſophiam.

Lib. 1. Lect. 3.

SICVT docet Philoſophus in Politicis ſuis, Qñ aliqua plura ordinātur ad unum, oportet unum eorum eſſe regulans, ſiue regēs, & alia regulata, ſiue recta. Quod quidē patet in unione aīæ & corporis. nam aīa naturaliter imperat, & corpus obedit. Similiter etiam inter animę uires: iraſcibilis enim & concupiſcibilis naturali ordine per rōnem reguntur. Oēs autem ſcientię & artes ordinantur in unum, ſ. ad hominis perfectionem, quę eſt eius beatitudo. Vnde neceſſe eſt, ꝙ una earum ſit aliarum omnium rectrix, quæ nomen Sapientię rectè uendicat. Nam ſapientis eſt alios ordinare. Quæ aūt ſit hęc ſcientia, & circa qualia, conſiderari pōt, ſi diligēter reſpiciatur qūo eſt aliquis idoneus ad regendū.

Lect. 1. & 3.

Sicut. n. (ut in libro prædicto Philoſophus dicit) homines intellectu uigētes, naturaliter aliorū rectores & domini ſunt: homines uero, qui ſunt robuſti corpore, intellectu uero deficientes, ſunt naturaliter ſerui: ita ſcientia debet eſſe naturaliter aliarum regulatrix, quæ maxime intellectualis eſt. Hæc aūt eſt, quæ circa maxime intelligibilia uerſatur.

Maxima intelligibilia quæ.

Maxime autē itelligibilia tripliciter accipere poſſumus. Primo quidem ex ordine intelligendi. Nam ex quibus intellectus certitudinem accipit, uidentur eſſe intelligibilia magis. Vnde, cum certitudo ſcientiæ per intellectum acquiratur ex cauſis, cauſarum cognitio maxime intellectualis eſſe uidetur. Vnde & illa ſcientia, quæ primas cauſas conſiderat, uidetur eſſe maxime aliarum regulatrix. Secundo ex comparatione intellectus ad ſenſum. Nam, cum ſenſus ſit cognitio particularium, ītellectus per hoc ab ipſo differre uidetur, ꝙ uĺia comprehendit. Vnde & illa ſcientia maxime eſt intellectualis, quæ circa principia maxime uĺia uerſatur. Quæ quidem ſunt ens, & ea, quæ conſequuntur ens, ut unum & multa, potentia & actus. Huiuſmodi autem non debent oīno īdeterminata remanere, cū ſine his completa cognitio de his, quæ ſunt propria alicui generi uel ſpeciei, haberi non poſsit. Nec iterum in una aliqua particulari ſcientia tractari debent: quia, cum his unūquodque genus entium ad ſui cognitionem indigeat, pari ratione in qualibet particulari ſcientia tractarētur. Vnde reſtat ꝙ in una cōi ſcientia hmōi tractentur, quæ cum maxime intellectualis ſit, eſt aliarum regulatrix. Tertio ex ipſa cognitione ītellectus. Nā cum unaquæque res ex hoc ipſo uim intellectiuam habeat, ꝙ eſt à materia imunis, oportet illa eſſe maxime intelligibilia, quæ ſunt maxime à materia ſeparata. Intelligibile. n. & intellectum oportet proportionata eſſe, & unius generis, cùm intellectus & intelligibile in actu ſint unum. Ea uero ſunt maxime à materia ſeparata, quæ non tantum à ſignata materia abſtrahunt (ſicut formæ naturales in uniuerſali acceptę, de quibus tractat Scientia Naturalis) ſed oīno à materia ſenſibili. Et non ſolum ſm rōnem, ſicut mathematica, ſed etiam ſm eſſe, ſicut deus & intelligentiæ. Vnde ſcientia, quæ de iſtis rebus conſiderat, maxime uidetur eſſe intellectualis, & aliarum princeps ſiue dña. Hæc autem triplex conſideratio, non diuerſis, ſed uni ſcientiæ attribui debet. Nā prædictæ ſubſtantiæ ſeparatę ſunt uĺes, & primæ cauſæ eſſendi. Eiuſdem aūt ſcientiæ eſt conſiderare cauſas proprias alicuius generis & genus ipſum: ſicut Naturalis conſiderat principia corporis naturalis. Vnde oportet, ꝙ ad eandem ſciam pertineat conſiderare ſubas ſeparatas, & ens cōe, qđ eſt genus, cuius ſunt prædictæ ſubſtantiæ cōes & uĺes cauſæ. Ex quo apparet, ꝙ quamuis iſta ſcientia prædicta tria conſideret, non tamen cōſiderat quodlibet eorum ut ſubiectum, ſed ipſum ſolum ens cōe. Hoc. n. eſt ſubiectum in ſcīa, cuius cauſas & paſsiones q̄rimus, nō autem ipſæ cauſæ alicuius generis quæſiti. Nam cognitio cauſarum alicuius generis, eſt finis ad quem conſideratio ſcientiæ pertingit. Quamuis aūt ſubiectum huius ſcientiæ ſit ens cōe, dr̃ tñ tota de his quæ ſunt ſeparata à materia ſm eſſe & rōnem. Quia ſm eſſe & rōnem ſeparari dicuntur, non ſolum illa quę nunquam in materia eſſe poſſunt, ſicut deus & intellectuales ſubſtantiæ, ſed etiam illa quę poſſunt ſine materia eſſe, ſicut ens cōe. Hoc tñ non contingeret, ſi à materia ſm eſſe dependerent.

Eſſe à materia ſeparatū ſecundū eſſe & rationem dupliciter.

Secundum igitur tria prędicta, ex quibus perfectio huius ſcientiæ attenditur, ſortitur tria nomina. Dicitur. n. ſciētia diuina ſiue theologia, inquantum prædictas ſubſtantias conſiderat. Metaphyſica, inquantum conſiderat ens & ea quæ conſequuntur ipſum. Hæc. n. tranſphyſica inueniuntur in uia reſolutionis, ſicut magis communia poſt minus communia. Dicitur autem Prima Philoſophia, inquantum primas rerū cauſas conſiderat. Sic igitur patet quid ſit ſubiectum huius ſcientiæ, & qualiter ſe habeat ad alias ſcientias, & quo nomine nominetur.

Prohœmij c. primum.

ARISTOTELIS STAGIRITÆ Peripateticorum Principis Metaphyſicorum.

LIBER PRIMVS,

Cum S. Thomæ clariſſima expoſitione.

LECTIO PRIMA.

Ex nonnullis ſuppoſitis principiis, videlicet huius ſcientiæ dignitate, cum ab omnibus deſideretur, & humanæ cognitionis gradibus, ad illius generationem conferentibus, ſcientiam hanc circa cauſas verſari concludit.

Beſſarionis interpretatio.

* cognoſcere. *MNES hominès natura ſcire * deſiderant. Signum autem eſt ſenſuum dilectio. nam & abſq; uſu propter ſe ipſos amantur. Præ cæteris autem, qui per oculos fit. non enim ut agamus ſolum, uerum etiam nil acturi, ipſum uidere præ omnibus aliis (ut ita dicam) eligimus. cauſa autem eſt, quod ſenſuum hic uel maxime nos cognoſcere quicquam facit,*

* a. c. addit rerum. *multasq; differentias * manifeſtat.*

Antiqua tranſlatio.

MNES hoĩes natura ſcire deſiderãt. Signũ aũt eſt ſenſuum dilectio. Præter. n. utilitatẽ, pp ſe ipſos diliguntur, & maxime aliorum, qui eſt per oculos. Non. n. ſolum ut agamus, ſed & nihil agere debentes, ipſum uidere præ omnibus (ut dicã) aliis eligimus. Cã aũt eſt, quod hic maxime ſenſuum nos cognoſcere facit, & multas differentias demonſtrat.

Lect. 3. par. prima.
Lect. 2. part. prima.
Lect. princi par. vltima.
Lect. prin. pt. ſecunda.
par prima.

Huic aũt ſciæ Ariſt. pœmiũ pmittit, in quo duo tradit. Primo qdẽ oñdit circa qd hæc ſcia uerſet. Secundo qualis ſit iſta ſcia, ibi: {Quia uero nõ actiua.} Circa primũ duo facit. Primo oñdit, quod huius ſciæ, q̃ ſapiẽtia dr̃, eſt cõſiderare cãs. Scđo quales uel quas cãs cõſiderat, ibi: {Qm̃ aũt ſciam hãc.} Circa primũ præmittit q̃dam ex qbus ad ppoſitũ arguit. Scđo ex pdictis rõnẽ ſumit, ibi: {Cuius aũt grã nunc.} Circa primũ duo facit. Primo oñdit in cõi ſciæ dignitatẽ. Scđo oñdit cognitionis ordinẽ, ibi: {Aĩalia qdẽ igitur &c.} Sciẽ aũt dignitatẽ oñdit per hoc quod naturaliter deſideratur ab oĩbus tanq̃ finis. Vnde circa hoc duo facit. Primo ppõit intẽtũ. Scđo pbat, ibi {Signum aũt.} Proponit igit̃ primo quod oĩbus hoĩbus naturaliter deſiderium ineſt ad ſciẽdum. Cuius rõ põt eſſe triplex. Primo qdẽ, qa unaquæq; res naturaliter appetit pfectionem ſuã. Vnde & mã dr̃ appetere formã, ſicut ĩperfectũ appetit ſuã perfectionẽ. Cum

He rõ ſe extẽdit ad ſciẽtiam put eſt actus prim⁹, ſequens vero tendit ad ſecundũ, tertia in obiectũ, quæ oĩa formaliter ſunt diſtincta.

igit̃ intellẽs, à quo hõ eſt id qđ eſt, in ſe conſideratus ſit in potentia oĩa, nec in actũ eorũ reducat̃ niſi per ſciam, quia nihil eſt eorũ, quę ſunt ante intelligere, ut dr̃ i. 3. de Aĩa. Sic naturaliter unuſquiſq; deſiderat ſciam ſicut mã formã. Scđo, quia quælibet res naturalẽ ĩclinationẽ habet ad ſuam propriam opationẽ: ſicut calidum ad calefaciendũ, & graue ut deorſum moueat̃. Propria aũt opatio hoĩs inquãtũ hõ, eſt intelligere. Per hoc. n. ab oĩbus aliis differt. Vnde nãliter deſideriũ hoĩs inclinat̃ ad intelligendũ, & p conſequẽs ad ſciendũ. Tertio, qa unicuiq; rei deſiderabile eſt ut ſuo principio coniungat̃, in hoc. n. uniuſcuiuſq; pfectio conſiſtit. Vñ & motus circularis eſt perfectiſſimus, ut pbatur. 8. Phy. quia finem coniungit principio. Subiis aũt ſeparatis, quæ ſunt principia intellẽs humani, & ad q̃ ĩtellectus humanus ſe ha-

Lib. 1. de hiſto. Animalium.

Tex. c. 77.

bet ut imperfectũ ad perfectũ, non coniũgit̃ hõ niſi p ĩtellectum. unde & in hoc ultima hoĩs felicitas cõſiſtit. Et iõ nãliter hõ deſiderat ſciam. Nec obſtat ſi aliqui hoĩes ſciẽ, hoc ſtudiũ nõ ĩpendant, cũ frequẽter qui finem aliquẽ deſiderãt, à pſecutione finis ex aliqua cã retrahant̃, uel pp difficultatẽ perueniẽdi, uel pp alias occupationes. Sic etiã licet oẽs hoĩes ſciam deſiderent, non tñ oẽs ſciæ ſtudiũ ĩpẽdũt: qa ab aliis detinentur, uel à uoluptatibus, uel à neceſſitatibus uitę pręſentis, uel etiã pp pigritiam uitãt laborẽ addiſcendi. Hoc autem proponit Ariſt. ut oſtẽdat, quod q̃rere ſciam nõ pp aliud utilem, qualis eſt hęc ſcia, non eſt uanũ. cum nãle deſideriũ uanũ eſſe non poſſit. Deinde oñdit qđ ppoſuerat, per ſignũ: qa, cũ ſenſus ad duo nobis deſeruiant. ſ. ad cognitionẽ rerũ, & ad utilitatẽ uitæ, diligunt̃ à nobis pp ſeipſos, ĩquãtũ cognoſcitiui ſunt, & etiã pp hoc, quod utilitatẽ ad uitã cõferũt. Et hoc patet ex hoc, quod ille ſenſus maxime ab oĩbus diligit̃, q magis cognoſcitiuus eſt, q eſt uiſus: quẽ diligimus non ſolũ ad agendũ aliqd, ſed etiã ſi nihil agere deberemus. Cuius cã eſt, quia iſte ſenſus, ſ. uiſus, inter oẽs magis facit nos cognoſcere, & plures drĩas rerũ nobis demonſtrat. In quo manifeſtũ eſt quod duas pemĩnẽtias uiſus ĩcognoſcẽdo ad alios ſenſus ponit. Vnã qdẽ qa pfectius cognoſcit. Qđ quidẽ uiſui accidit, eo quod ſpiritualior eſt ĩter oẽs ſenſus. Quãto. n. aliqua uis cognoſcitiua eſt ĩmaterialior, tanto eſt pfectior in cognoſcẽdo. Qđ aũt uiſus ſit ĩmaterialior, patet ſi cõſideret̃ eius immutatio, qua ab obiecto ĩmutat̃. Nã, cũ oĩa alia ſenſibilia ĩmutent organũ, & mediũ ſenſus ſcđm aliq̃ mãlem ĩmutationẽ, ſicut tactus obm calefaciẽdo & infrigidãdo: obm uero guſtus, afficiendo ſapore aliquo organũ guſtus mediante ſaliua: obm aũt auditus p motũ corporalẽ: obm aũt odoratus p fumalẽ euaporationẽ: ſolũ obm uiſus nõ ĩmutat nec organũ, nec mediũ niſi ſpũali ĩmutatione. Nõ. n. pupilla, nec aer colorat̃, ſed ſolũ ſpẽm coloris recipiunt ſcđm eſſe ſpũale. Quia igit̃ ſenſus in actu cõſiſtit in actuali ĩmutatione ſenſus ab obo, manifeſtũ eſt illũ ſenſum ſpũaliorẽ eſſe ĩ ſua opatione, q ĩmaterialius & ſpũalius ĩmutat̃. Et iõ uiſus certius & pfectius iudicat de ſenſibilibus inter alios ſenſus. Aliã aũt pemĩnẽtiam ponit, qa nobis plura demõſtrat. Qđ qdem accidit ex rõne ſui obti. Tactus. n. & guſtus, & ſilr̃ odoratus & auditus ſunt cognoſcitiui illorũ accidentiũ, in qbus diſtinguunt̃ ĩferiora corpora à ſupiorib⁹. Viſus aũt eſt cognoſcitiuus illorũ accidẽtiũ, in qbus cõicãt ĩferiora corpora cũ ſupioribus. Nã uiſibile actu eſt aliqd p lucẽ, in qua cõicãt inferiora corpora cũ ſupioribus, ut dr̃. 2. de aĩa. & iõ corpora cœleſtia ſolo uiſu ſunt ſenſibilia. Eſt aũt alia rõ, qa uiſus plures drĩas rerum demonſtrat, qa ſenſibilia corpora pcipue p uiſum & tactũ cognoſcere uidemur: & adhuc magis p uiſum. Cuius rõ ex hoc ſumi põt, quod alij tres ſenſus ſunt cognoſcitiui eorũ, q̃ à corpore ſenſibili quodãmodo effluũt, & nõ ĩ ipſo cõſiſtũt: ſicut ſonus eſt à corpore ſenſibili, ut ab eo fluẽs & nõ ĩ eo manẽs: & ſilr̃ fumalis euaporatio cũ qua & ex qua odor diffundit̃. Viſus aũt & tactus pcipiũt illa accidẽtia q̃ rebus ipſis ĩmanent, ſicut color & calidũ & frigidũ. Vnde iudicium tactus & uiſus extenditur ad res ipſas, iudicium autem auditus & odoratus ad ea quæ à rebus ipſis procedunt, non ad res ipſas. Et inde eſt

Sẽſus ad duo nobis deſeruiunt.

Viſus præfertur aliis ſenſibus in duobus.

Potentia imaterialior magis cognoſcitiua eſt.

Lib. de Sen. & Senſa. Lect. 2.

Tex. cõ. 68.

Libr. de ſen. & ſen. Lect. 2.

ꝙ figura & magnitudo & huiuſmodi, quibus ipſa res ſenſibilis diſponitur, magis percipitur uiſu & tactu, q̃ aliis ſenſibus. Et adhuc amplius magis uiſu q̃ tactu, tum pp hoc ꝙ uiſus habet maiorem efficaciam ad cognoſcendum, (ut dictum eſt,) tum pp hoc, ꝙ quantitas & ea, quę ad ipſam ſequuntur, quæ uidentur eſſe ſenſibilia cōia, proximius ſe habent ad obiectum uiſus quàm ad obiectum tactus. Quod ex hoc patet, ꝙ obiectum uiſus omne corpus habens aliq̃ quantitatem aliquo modo conſequitur, non autē obiectum tactus. Deinde cum dicit.

Vide contra di. Zimarræ ſuper iſto loco.

Natura itaque animalia ſenſum habentia fiunt.

Animalia quidem igitur natura ſenſum habentia fiunt.

Gradus cognitionis vt ſapiens definiat.

Proſequit̃ de ordine cognitionis, & primo quãtum ad bruta animalia. Secundo quantum ad homines, ibi: {Alia quidem igitur &c.} Circa uero bruta aĩalia tangit primo quidem id, in quo oĩa aĩalia cōicant. Secundo id in quo aĩalia differunt, & ſeinuicē excedunt, ibi: {Ex ſenſibus.} Cōicant autem oĩa aĩalia in hoc ꝙ naturaliter ſenſus habent. Nam ex hoc aĩal eſt aĩal, ꝙ habet animam ſenſitiuam, quæ natura eſt aĩalis, ſicut forma unicuique propria eſt natura eius. Quamuis autem oĩa aĩalia ſenſum habeant naturaliter, non tñ oĩa habent oẽs ſenſus, ſed ſolum pfecta. Oĩa uero habent ſenſum tactus. Ipſe enim eſt quodammodo fundamentum omnium aliorum ſenſuum. Non autem habent omnia ſenſum uiſus, quia ſenſus uiſus eſt omnibus aliis perfectior in cognoſcẽdo, ſed tactus magis neceſſarius. Eſt enim cognoſcitiuus eorum, ex quibus aĩal conſtat, ſ. calidi, frigidi, humidi & ſicci. Vnde ſicut uiſus inter oẽs eſt pfectior in cognoſcendo, ita tactus eſt magis neceſſarius, utpote primus exiſtẽs ĩ uia generationis. Ea. n. quæ ſunt perfectiora, ſ̃m hanc uiam, ſunt poſteriora reſpectu illius ĩdiuidui, quod de imperfecto ad perfectionem mouetur. Deinde cum dicit.

Li. de ſen. & ſen. Lect. 2.

Tertio d' aĩa Tex. 160.

Tactus ideo neceſſarius, quia ea agit ex quibus ipſum animalem.

A ſenſu uero quibuſdam eorum non innaſcitur memoria, quibuſdam uero innaſcitur. & ob hoc alia prudentia, alia diſciplinarum capaciora ſunt, quàm illa, que memorare nõ poſſunt. Prudentia quidem abſq; eo, quod diſcant, quecunque, ſ. audire ſonos non poſſiunt, ut apes, & ſi quod aliud animalium genus ſimile eſt. Diſcunt autem quecunque unà cum memoria, hunc quoque ſenſum habent

Apes auditu carent.

Ex ſenſibus autem quibuſdam quidem ipſorum memoria non fit, quibuſdam uero fit. Et propter hoc alia quidem prudẽtia ſunt, alia uero diſciplinabiliora non poſsibilibus memorari. Prudentia quidem ſunt ſine addiſcere, quecunque ſonos audire non potentia ſunt: ut apes, & utique ſi aliquod aliud huiuſmodi eſt animalium genus. Addiſcunt autem quæcunque cũ memoria & hunc habent ſenſum.

Ponit diuerſitatem cognitionis, quę eſt in brutis, & tãgit etiam tres gradus cognitionis in hm̃õi aĩalibus. Quedam. n. ſunt, quæ licet ſenſum habeant, nõ tamen habent memoriam, quæ ex ſenſu fit. Memoria. n ſequitur phantaſiam, quæ eſt motus factus à ſenſu ſ̃m actũ, ut habetur in. 3. de Aĩa. In quibuſdam uero aĩalibus ex ſenſu non fit phantaſia, & ſic in eis nõ põt eſſe memoria: & hm̃õi ſunt aĩalia ĩperfecta, quæ ſunt ĩmobilia ſ̃m locũ, ut conchilia. Cum. n. animalib' cognitio ſenſitiua ſit ꝓuiſiua ad uitæ neceſſitatem & propriã opõnem, aĩalia illa memoriã habere debent, quę mouentur ad diſtans motu ꝓgreſſiuo. niſi. n apud ea remaneret per memoriam ĩtentio præconcepta, ex qua ad motum inducuntur, motũ continuare non poſſent quouſq; finem intentum conſequerentur. Aĩalibus uero ĩmobilibus ſufficit ad proprias operationes, præſentis ſenſibilis acceptio, cum ad diſtans non moueãtur. & ideo ſola imaginatione confuſa hñt aliquẽ motũ indeterminatũ, ut dr̃. 3. de Aĩa. Ex hoc aũt, ꝙ quædã aĩalia memoriã habẽt, & quædã no hñt, ſequitur ꝙ quędã ſunt prudentia, & quædam non. Cũ. n. prudentia ex præteritorum memoria de futuris ꝓuideat, (unde ſ̃m Tullium in Secundo Rhetoricæ, partes eius ponuntur memoria, intelligentia, & prouidentia) in illis aĩalibus prudentia eſſe non põt, quę memoria carent. Illa uero aĩalia, q̃ memoriã habent, aliquid prudentiæ habere pñt. Dr̃ aũt prudẽtia aliter ĩ brutis aĩalibus, & aliter hoĩbus ineſſe. In hoĩbus qdẽ eſt prudentia ſ̃m ꝙ ex rõne deliberant qd eos oporteat agere. uñ dr̃. 6. Ethic. ꝙ prudentia eſt recta rõ agibilium. Iudicium aũt de rebus agendis non ex rõnis deliberatione, ſed ex quodam naturæ inſtinctu, prudentia in aliis aĩalibus dr̃. Vnde prudentia in aliis aĩalibus eſt naturalis eſtimatio de conueniẽtibus ꝓſequendis, & fugiendis nociuis, ſicut agnus ſequitur matrem & fugit lupum. Inter ea uero, quæ memoriã habent, quædam habent auditum, & quædã non. Quæcunq; aũt auditum non habent, ut apes, uel ſi quod aliud hm̃õi aĩal eſt, licet prudentiã habere poſsint, non tñ ſunt diſciplinabilia, ut. ſ. per alterius inſtructionem poſsint aſſueſcere ad aliquid faciendũ, uel uitãdum. hm̃õi. n. inſtructio precipue recipitur per auditum: unde dicitur ĩ Lib. de Senſu & Senſa. & auditus eſt ſenſus diſciplinę. Quod aũt dicitur apes auditum nõ habere, non repugnat ei, quod uidentur ex quibuſdam ſonis exterreri. Nã ſicut ſonus uehemens occidit aĩal, & ſcindit lignum, ut ĩ tonitruo patet, nõ ꝓpter ſonum, ſed propter cõmotionem aeris uehemẽtem in quo eſt ſonus: ita aĩalia quæ auditu carẽt, iudicium de ſonis non habendo pñt p ſonos aereos exterreri. Illa uero aĩalia, quæ memoriã & auditum habent, & diſciplinabilia & prudentia eſſe poſſunt. Patet igitur tres eſſe gradus cognitionis in aĩalibus. primus eſt eorum, quæ nec auditum nec memoriam habent: unde nec diſciplinabilia ſunt, nec prudẽtia. Secundus eſt eorũ quæ habent memoriam, ſed non auditum, unde ſunt prudẽtia, & non diſciplinabilia. Tertius eſt eorum, quæ utrumque habẽt, & ſunt prudentia & diſciplinabilia. Quartus aũt modus eſſe nõ poteſt, ut, ſ. ſit aliquod animal, quod habeat auditũ, & non habeat memoriam. Senſus enim, qui per exterius medium ſuum ſenſibile apprehendunt, inter quos eſt auditus, non ſunt niſi ĩ animalibus, quę mouentur motu progreſsiuo, quibus memoria deeſſe non põt, ut dictum eſt. Deinde cum dicit.

Secundo de Anima. Tex. c. 160. Lect. 6.

Tex. c. 56.

Partes prudentiæ tres.

Cap. 6 Lect. 4.

Lect. 7.

Triplex in brutis cognitionis grad'.

Cætera igitur imaginationibus ac memoriis uiuunt: experiẽtia uero parum participant. Humanum autem genus, arte etiam ac ratiocinationibus.

Alia quidem igitur imaginationibus & memoriis uiuunt, experimenti aũt parum participant: hominum autem genus arte & rationibus.

Oñdit gradũ cognitionis humanæ. & circa hoc duo facit. Primo nãq; oñdit ĩ quo cognitio humana excedit ꝓdictorũ cognitionẽ. Scd'o oñdit qũo humana cognitio per diuerſos gradus diſtribuat̃, ibi: {Fit aũt ex memoria.} Dicit ergo in prima parte, ꝙ uita aĩalium regitur imaginatione & memoria: ima- Par. ſeq.

ginatione quidem, quantum ad animalia imperfecta, memor a uero quantum ad animalia perfecta. Licet enim & hæc imaginationem habeant, tñ unũquodque regi dicitur ab eo quod eſt principalius ĩ ipſo.

Viuere dupliciter. Tex.c.37.

Viuere aũt hic non accipitur ſm ꝙ eſt eſſe niuẽtis, ſicut accipitur in .2. de Aĩa: cũ dr̃, Viuere uiuẽtibus eſt eſſe. Nam hmõi uiuere aĩalis non eſt ex memoria & imaginatione, ſed præcedit utrunque. Accipitur aũt uiuere pro actione uitæ, ſicut & conuerſationem hominum uitam dicere ſolemus.

Viuere qñq; ipſum eſſe uiuentis, qđ eſt à forma, ſubſtantiali, qñq; verò ꝓ ſigno vitæ, q. ſunt ipſi motus extrinſeci.

In hoc uero, ꝙ cognitionem animalium determinat per comparationem reginien uitæ, datur intelligi ꝙ cognitio ineſt ipſis animalibus non propter ipſum cognoſcere, ſed propter neceſsitatem actionis. Supra memoriam aũt in hominibus, (ut infra dicetur) proximum eſt experimentũ, ꝙ quędam animalia nõ participant niſi parum. Experimentum enim eſt ex collatione plurium ſingularium ĩ memoria receptorũ. Huiuſmodi autem collatio eſt homini propria, & ꝑtinet ad uim cogitatiuam, quæ ratio particularis dr̃: quæ eſt collatiua intentionum indiuidualium, ſicut ratio uł̃is intentionum uł̃ium. Et, quia ex multis ſenſibus & memoria aĩalia ad aliquid conſueſcunt proſequendum, uel uitandum, inde eſt ꝙ aliquid experimenti, licet parum participare uidentur. Homines aũt ſupra experimentum, quod pertinet ad rõnem particularem, habẽt rõnem uł̃em, per quam uiuunt, ſicut per id, quod eſt principale in eis. Sicut autem ſe habet experimentum ad rõnem particularem, & conſuetudo ad memoriam in animalibus, ita ſe habet ars ad rõnem uł̃em. Ideo ſicut perfectum uitæ regimen eſt aĩalibus per memoriam, adiuncta aſſuefactione ex diſciplina, uel quomodolibet aliter, ita perfectum hominis regimen eſt per rationem arte perfectam. Quidam tñ ratione ſine arte reguntur, ſed hoc eſt regimen imperfectum. Deinde cũ dicit.

Fit autem ex memoria experientia hominibus. multæ etenim eiuſdem rei memoriæ unius experientiæ uim efficiunt. Quare experientia penè ſimile quid ſcĩæ ac arti eſſe uidetur.

Fit autem ex memoria hominibus experimentum. Eiuſdem nanque rei multæ memoriæ unius experientiæ potentiam faciunt. Et fere uidetur ſcientiæ ſimile experimentum eſſe, & arti.

Oſtẽdit diuerſos gradus humanæ cognitionis, & circa hoc duo facit. Primo cõparat experimẽtũ ad artem quidẽ. Secũdo cõparat artẽ ſpeculatiuam ad actiuam, ibi {Primum igitur conueniens &c.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit generationem artis & experimenti. Secundo præeminẽtiam unius ad alterum, ibi: {Ad agere quidem igitur &c.} Circa primum duo facit.

Par.7.h. Par.ſeq.

Primo proponit utriuſq; ꝑdictorum gñonem. Secundo manifeſtat per exemplũ, ibi: {Acceptionem quidem enim &c.} Circa primũ duo facit. Primo ponit generationem experimẽti. Secũdo artis gñonem, ibi: {Hominibus autem &c.} Dicit ergo primo, ꝙ ex memoria in hominibus experimentum cauſatur.

Par.ſeq.

Modus autem cauſandi eſt iſte, quia ex multis memoriis unius rei accipit homo experimentum de aliquo, quo experimento potens eſt ad facile & recte operandum. Et ideo quia potẽtiam recte & faciliter operandi præbet experimentum, uidetur fere eſſe ſimile arti & ſcientiæ. Eſt enim ſimilitudo, eo ꝙ utrobiq; ex multis una acceptio alicuius rei ſumitur. Diſsimilitudo autem quia per artem accipiuntur uł̃ia, per experimentum ſingularia, ut poſtea dicetur. Deinde cum dicit.

Per experientiam autem ars, & ſcientia hominibus efficitur. experientia enim (ut recte ait Polus) artem effecit, ĩexperientia uero caſum. Fit autem ars, cum e multis experientalibus conceptibus, una de ſimilibus uniuerſalis opinio fiat. opinari etenim, quod Calliæ hoc morbo laboranti hoc conduxit, ſimiliter Socrati, ac ſigillatim aliis multis, experiẽtiæ. quod autem omnibus huiuſcemodi ſecundum unam ſpeciem determinatis hoc morbo laborantibus conduxit, utpote flegmaticis, aut cholericis, aut æſtu* febricitantibus, hoc artis proprium eſt.*

* fortunam

* febre ardente

Hominibus autem ſcientia & ars per experientiam euenit. Experientia quidem enim artem fecit, ſicut ait Polus recte dicens, ſed inexperientia caſum. Fit autem ars cum ex multis experimentalibus conceptionibus una fit uniuerſalis, uelut de ſimilibus acceptio. Acceptionem quidem enim habere, q. Calliæ & Socrati hac ægritudine laborantibus hoc contulit. & ita multis ſingularium, experimenti eſt: q. autem omnibus huiuſmodi ſecundum unam ſpeciem determinatis, hac egritudine laborantibus contulit, ut phlegmaticis, aut cholericis, aut æſtu febricitantibus, artis eſt.

Ponit gñonem artis: & dicit, ꝙ ex experientia in hoĩbus fit ſcĩa & ars: & probat per authoritatẽ Poli, q. dicit, ꝙ experientia facit artẽ, ſed in experientia caſum. Qñ.n. aliqs inexpertus recte operatẽ, à caſu eſt. Modus aũt, quo ars fit ex experimẽto, eſt idẽ cũ modo prędicto, quo experimẽtum fit ex memoria. Nam ſicut ex multis memoriis fit una experimentalis ſcientia, ita ex multis experimentis apprehenſis fit uniuerſalis acceptio de oĩbus ſimilibus. Vnde plus habet hoc ars q̃ experimentum: quia experimẽtum tantum circa ſingularia uerſatur, ars autem circa uniuerſalia. Quod cõſequenter per exempla exponit cum dicit: {Acceptionem quidem &c.} quia cum homo accipit in ſua cognitione ꝙ hæc medicina contulit Socrati & Platoni tali infirmitate laborantibus, & multis aliis ſingularibus, quidquid ſit illud, hoc ad experientiam pertinet: ſed, cum aliquis accipit, ꝙ hoc omnibus conferat in tali ſpecie ægritudinis determinata, & ſm talem cõplexionem, ſicut ꝙ cõtulit febricitantibus & phlegmaticis & cholericis, id iam ad artem pertinet. Deinde cũ dicit.

Ad agendum itaque, nil uidetur experientia differre ab arte, quinimmo uidemus expertos magis id, quod intendunt, conſequi q̃ illos, qui rõnem abſq; experientia tenẽt. Cauſa uero eſt, quod experiẽtia ſingulariũ, ars aũt uniuerſalium cognitio eſt. actiones aũt, ac gñones oẽs, circa ſingulare ſunt. non.n. hominem niſi per accidens, ſanat qui medetur, ſed Calliam, aut Socratem, aut alium quempiam eorum, qui ſic dicuntur, cui accidit hominem eſſe. Siquis itaq; rationem abſque experientia teneat, & uniuerſale quidem cognoſcat, quod autem ſub eo particulare eſt ignoret, ſæpenumero errabit à ſanando. id enim magis ſanabile eſt, quod ſingulare eſt.

Ad agere quidem igitur experientia quidem nihil ab arte differre uidetur. Sed expertos magis proficere uidemus, ſine experientia rationem habentibus. Cauſa autem eſt, quia experientia quidem ſingularium eſt cognitio: ars uero uniuerſaliũ. Actus autem & generationes omnes circa ſingularia ſunt. Non enim medicus ſanat hominem niſi ſecundum accidens: ſed Calliam, aut Socratem, aut aliquem ſic dictorum, cui eſſe hominem accidit. Si igitur ſine experimento quis rationem habeat, & uniuerſale quidem cognoſcat, in hoc autem ſingulare ignoret, multotiens quidem peccabit. Singulare nanque magis curabile eſt.

Comparat artem ad experimentum per modum præminẽtię,& ſm̃ hoc duo facit. Primo comparat quantum ad actionem. Secundo quantum ad cognitionem, ibi:{ Sed tñ ſcire &c.} Dicit ergo, ꝙ quantum ad actum pertinet, experientia nihil uſ̃ differre ab arte. Cum.n. ad actionem uenitur, tollitur dr̃ia, q̃ ĩter experimẽtũ & artẽ erat per uſ̃e,& ſingulare, q̃a ſicut experimẽtũ circa ſingularia operat̃, ita & ars.

Ex ptus efficacius operatur nõ experto.

unde p̃dicta dr̃ia erat ĩ cognoſcendo tm̃. Sed quãuis in mõ operandi ars & experimentũ nõ differant, q̃a utraq; circa ſingularia operatur, differunt tñ in efficacia o pandi. Nã experti magis ꝓficiunt ĩ o pando illis, qui habent rõnem uſ̃em artis ſine experimento. Cuius cauſa eſt, quia actiones ſunt circa ſingularia,& ſingularium ſunt oẽs generationes. Vſ̃ia.n. nõ generantur nec mouentur niſi per accidens inquãtum hoc ſingularibus competit. Homo.n. generatur hoc homine generato. Vnde medicus non ſanat hominem niſi per accidẽs, ſed per ſe ſanat Platonẽ, aut Socratem, aut aliquẽ hoĩem ſingulariter dictũ, cui conuenit eſſe hominem, uel accidit inquantum eſt curatus. Quamuis.n. eſſe hoĩem per ſe conueniat Socrati, tñ curato & medicato per accidens conuenit, hæc eſt.n. per ſe. Socrates eſt hõ, quia ſi Socra. diffiniretur poneret̃ hõ in eius diffõne, (ut in quarto dicetur) ſed hæc eſt per accidens, curatus uel ſanatus eſt hõ. Vnde cum ars ſit uſ̃ium, experientia ſin

Tex.c.34.

gularium, ſi aliquis habet rõnem artis ſine experientia, erit quidem perfectus in hoc ꝙ uſ̃e cognoſcat: ſed quia ignorat ſingulare cum experimẽto careat, multotiens in curãdo peccabit: quia curatio magis pertinet ad ſingulare quàm ad uniuerſale, cum ad hoc pertineat per ſe, ad illud per accidens. Deinde cum dicit.

Nihilominus ſcire,& cognoſcere magis arti, q̃ experientiæ arbitramur ineſſe: ac eos, qui artem tenent, quàm eos, qui experientiam habent, ſapientiores eſſe putamus: eo quod ſapientia propter ſcientiam, magis omnes ſequitur.

Sed tamen ſcire & obuiare, magis arte q̃ experimento eſſe arbitramur: artifices expertis ſapientiores eſſe opinamur: tanquam magis ſit ſcire ſecundum ſapientiam omnia ſequentem.

Cõparat experimẽtũ ad artem quantũ ad cognitionẽ,& circa hoc duo facit. Primo ponit pręeminẽtiam artis ad experimentum. Secundo probat, ibi. {Hoc autem eſt quia hi quidem &c.} Proponit autẽ

Par. ſequen. Præminentia artis ad experimentũ in tribus.

præeminentiam artis & ſcientiæ quantum ad tria, ſ. quantum ad ſcire, quod quidem magis arbitramur eſſe per artem q̃ per experimentum. Item quantum ad obuiare, quod in diſputationibus accidit. Nam habens artem põt diſputando obuiare his quæ contra artem dicunt̃, non aũt habens experimentum. Item quantum ad hoc ꝙ artifices plus accidunt ad finem ſapientiæ q̃ experti. {Tanquam magis ſit }.i. contingat.{ Scire ſapientiam ſequentẽ oĩa }.i. cum ſequitur uſ̃ia. Ex hoc.n. artifex ſapientior iudicatur, quia uſ̃ia conſiderat q̃ expertus. Vel aliter. {Tanquã magis ſit ſcire ſm̃ ſapientiam oĩa ſequẽtem}.i. uſ̃ia. Alia litera{Tanquam magis ſecundum ſcire ſapiẽtia omnia ſequente.} quaſi dicat {Tanquam ſapientia ſequente omnia } ideſt conſequente ad unumquodque.{ Magis ſit ſm̃ ſcire,} q̃ ſm̃ operari: ut, ſ. dicantur ſapientes magis qui magis ſciunt, non qui magis ſunt operatiui. Vnde alia litera hunc ſenſum habet planiorem, quæ ſic dicit. { Tanquam ſm̃ illud quod eſt ſcire magis: omnes ſequuntur ſapiẽtiam.} Conſequenter cum dicit.

Hoc autem, quoniam illi quidem ſciunt cauſam, hi uero minime. experti etenim ſciunt quidem quod eſt, propter quid autem neſciunt: illi uero, propter quid, & cauſam cognoſcunt. Quare & eos, qui in quaque re architecti ſunt, honorabiliores & doctiores, ac eis qui manibus operãtur, ſapientiores putamus: quoniam cauſas eorum, quæ fiunt, ſciunt, illi uero, ſicut & quædam inanimata. faciunt quidem, ſed neſcientia faciunt ea, quæ faciunt, ut ignis comburit. ſed inanimata natura quadam, horum ſingula faciunt: manibus laborantes, propter cõſuetudinem. Tanquam ſapientiores ſint, non prout actiui ſunt, ſed prout rationem habent, cauſasq; cognoſcunt.

Hoc autem eſt, quia hi quidem cauſam ſciunt, illi uero non. Experti quidem enim ipſum ſciunt quia, ſed propter quid neſciunt, hi autem propter quid, & cauſam cognoſcunt. Vnde & architectores circa quodlibet quidem huiuſmodi honorabiliores, & magis ſcire manu artificibus putamus & ſapiẽtiores, quia factorum cauſas ſciunt. Illi uero ſicut quædam inanimatorum faciunt quidem, non ſcientia autem faciunt quæ faciunt, ut ignis quidem exurit Inanimata quidem igitur natura quadam unumquodq; faciunt horum, ſed manu artifices propter conſuetudinem faciunt tanquam non ſecundum practicos eſſe ſapientiores ſint, ſed ſecundum q̃ rationes habent ipſi, & cauſas cognoſcunt.

Probat prædictam præeminentiam tripliciter. Prima ꝓbatio talis eſt, Illi, qui ſciunt cauſam & ꝑꝑ quid, ſcientiores ſunt & ſapientiores illis, qui ignorant cãm, ſed ſolum ſciunt quia. Experti aũt ſciunt q̃a, ſed neſciunt ꝑꝑ quid, Artifices uero ſciunt cãm, & ꝑꝑ q̃d,& non ſolum q̃a: ergo ſapientiores & ſciẽtiores ſunt artifices expertis. Primo primã probat cum dicit. {Vnde & architectores &c.} Probatio talis eſt. Illi qui ſciunt cãm & ꝑꝑ quid comparãtur ad ſciẽtes tm̃ q̃a, ſicut architectonicæ artes ad artes artificũ manu o pantiũ. Sed architectonicæ artes ſunt nobiliores: ergo & illi qui ſciunt cãs & ꝑꝑ quid, ſunt ſcientiores & ſapientiores ſcientibus tm̃ quia. Huius ꝓbationis prima ex hoc apparet, q̃a architectores ſciunt cãs factorum. Ad cuius intellectum ſciẽdum eſt, ꝙ architector dr̃ quaſi principalis artifex: ab ἀρχὸς quod eſt princeps,& τέχνη quod eſt ars. Di

Architector quis & unde dicatur.

cit̃ aũt ars principalior illa, quæ principaliorẽ operationem habet: operationes aũt artificum hoc mõ diſtinguuntur, quia q̃dam ſunt ad diſponendũ materiam artificij, ſicut carpentarij ſecãdo ligna,& complanando diſponũt mãm ad formam nauis. Alia eſt operatio ad inductionẽ formæ, ſicut, cum aliquis ex lignis diſpoſitis & præparatis nauẽ cõpaginat. Alia eſt operatio in uſum rei iã conſtitutæ, & illa eſt principaliſſima. Prima autem eſt infima, quia prima ordinatur ad ſc̃dam,& ſc̃da ad tertiam. Vnde nauisfactor eſt architector reſpectu eius. qui p̃parat ligna, Gubernator aũt, q̃ utitur naui iã facta, eſt architector reſpectu nauis factoris. Et, q̃a mã eſt ꝑꝑ formã, & talis debet eſſe mã quæ formæ competat, iõ nauifactor ſcit cãm, quare ligna debeãt eſſe ſic diſpoſita, q̃d neſciũt illi, q̃ p̃parant ligna. Silr̃, cũ tota nauis ſit ꝑꝑ uſum ipſius, ille, qui naui utitur, ſcit quare talis forma debeat eſſe. ad hoc.n. debet talis eſſe, ut tali uſui conueniens ſit. Et ſic patet, ꝙ ex forma artificij ſumitur cauſa operationum, quæ ſunt circa diſpoſitionẽ materiæ. Et ex uſu ſumitur cauſa operationũ,

Horum exẽpla ſume ab Ariſt.in Primo Ethico.

quæ ſunt circa formam artificiati. Et ſic manifeſtum eſt, ꝙ architectores ſactorum cauſas ſciunt. Illos uero, ſcilicet manu artifices iudicamus uel denominamus, ſicut quędam inanimatorum. Et hoc nõ iõ, q̃a faciunt operationes artificiales, ſed quia quę faciũt, incognita faciunt. Sciunt enim quia, ſed cauſas non cognoſcunt: ſicut etiam ignis exurit abſq; aliqua cognitione. Eſt igitur quantum ad hoc ſimilitudo inter inanimata, & manu artifices, quòd ſicut abſque cauſæ cognitione inanimata operantur ut ordinata ab aliquo ſuperiori intellectu in proprium finem, ita & manu artifices. Sed in hoc eſt differentia, quia inanimata faciunt unumquodque ſuorum operum per naturam, ſed manu artifices per conſuetudinem: quę licet uim naturæ habeat inquantum ad unum inclinat determinate, tamen à natura differt in hoc, ꝙ eſt circa ea, quæ ſunt ad utrumlibet ſecundum humanam cognitionem. Naturalia enim non conſueſcimus, ſicut dicitur in Secundo Ethicorum. Nec etiam cognitione carentium eſt cõſueſcere. Hæc autem quæ dicta ſunt, ſic ſunt conſideranda tanquam ex eis appareat, ꝙ aliqui non ſunt ſapientiores ſm ꝙ eſt. {Practicos.} id eſt operatores eſſe, quod conuenit expertis, ſed ſm ꝙ aliqui habent rationem de agendis, & cognoſcunt cauſas agendorum, ex quibus rationes ſummuntur: quod conuenit architectoribus. Deinde cum dicit.

Cap̃.1.

Signum ſciẽtis eſt poſſe docere.

Et prorſus ſignum ſcientis eſt, poſſe docere. Quamobrẽ, magis artem quàm experientiam, ſcientiam eſſe putamus. illi.n. poſſunt, hi uero minime poſſunt docere.

Et omnino ſignum ſcientis eſt poſſe docere, & ob hoc magis artem experimento ſcientiam eſſe exiſtimamus. Poſſunt.n. hi docere, hi autem docere non poſſunt.

Ponit ſecundam rationem quæ talis eſt. Signum ſciẽtis eſt poſſe docere: quod ideo eſt, quia unumquodque tunc eſt perfectum in actu ſuo, qñ põt facere alterum ſibi ſimile, ut dicitur. 4. Metheororum. Sicut igit̃ ſignũ caliditatis eſt, ꝙ poſsit aliqd calefacere, ita ſignum ſcientis eſt, ꝙ poſsit docere, qđ eſt ſcientiam in alio cauſare. Artifices autem docere poſſunt, quia cum cãs cognoſcant, ex eis pñt demõſtrare: demõſtratio aũt eſt Syllogiſmus faciẽs ſcire, ut dicitur Primo Poſte. Experti autem non poſſunt docere, quia nõ pñt ad ſcientiam perducere cũ cauſam ignorent. Et ſi ea quę experimento cognoſcũt aliis tradant, non recipient per modum ſcientiæ, ſed per modum opinionis, uel credulitatis. Vnde patet ꝙ artifices ſunt magis ſapientes & ſciẽtes expertis. Deinde cum dicit.

Tex.19.
Non loqtur Philoſoph⁹ de gñone, ſed de ſecundo actu, quẽ entia producentes perfectionẽ náciſcuntur.
Tex.c.5
Lect. 4.

Præterea ſenſum nullũ putamus ſapientiã eſſe. tametſi ſingularium hæ maxime propriæ cognitiones ſunt, de nullo tñ dicũt propter quid, ut propter quid calidus ignis, ſed ſolũ ꝗ calidus.

Amplius autem ſenſuum, nec unum ſapientiam eſſe ponimus, cum & his ſingulorũ cognitiones maximæ ſint propriæ. Sed propter quid de nullo dicũt: ut propter quid ignis calidus, ſed quia calidus ſolum ſit.

Sẽſus eſt ſingularium, intellectus autem vniuerſalium: imo ſenſus fertur in ſingulare vt in conditionem ſine qua non in vniuerſale vt ĩ obiectũ.

Ponit tertiam rationẽ quæ talis eſt. Cognitiones ſingularium magis ſunt proprie ſenſibus quã alicui alteri cognitioni, cum omnis cognitio ſingularium à ſenſu oriatur. Sed tamẽ. {Nec unum.} id eſt nullũ ſenſum dicimus ſapientiam, ſcilicet propter hoc ꝙ licet aliquis ſenſus cognoſcat quia, tamen non propter quid cognoſcit. Tactus enim iudicat ꝙ ignis calidus eſt, non tamẽ apprehendit propter quid: ergo experti qui habent ſingularium cognitionẽ cauſam ignorantes, ſapientes dici non poſſunt. Deinde cum dicit.

*Primum itaque cuiuſcũq; artis ſupra communis ſenſus inuentorem, nõ ſolum quoniam utile eſſet, quod inuentum erat, uerum etiam ut ſapientem, & cæteris præſtantem (ut ueriſimile eſt) homines admirabantur. Cum autem plures artes ĩuenirẽtur, quarum aliæ ad neceſſaria, aliæ ad degẽdum * eſſent, ſemper tales ſapientiores illis eſſe putamus, quod eorum ſcientiæ non ad utilitatem eſſent. Quo fit, ut huiuſmodi iam omnibus inſtitutis, illæ ſapientiarum, quæ neque ad degendum uoluptariæ, neque ad neceſſaria conducunt, inuentæ ſint. & in illis locis primo, ubi uacabant. quare circa Aegyptum, mathematicæ artes conſtitutæ ſunt. illic enim gens ſacerdotum uacare permiſſa eſt. Dictum autem in moralibus eſt quænam ſit artis & ſcientiæ differentia, ac cæterorum, quæ eiuſdẽ generis ſunt.*

* ad uitam [illegible]

*Primum quidem igitur conueniens eſt quamlibet artem inuenientem ultra communes ſenſus, ab hominibus mirari, nõ ſolum propter aliquam inuentorum utilitatem, ſed ſicut ſapiẽtem, & ab aliis diſtinguentem. Pluribus autem repertis artibus, & aliis quidem ad neceſſaria, aliis uero * ad ĩtroductionẽ exiſtentibus: ſemper tales illis ſapientiores eſſe arbitrandum eſt, propter id, quòd illorum ſcientiæ ad uſum non ſunt. Vnde omnibus talibus rebus iam partis, quæ nõ ad uoluptatem, nec ad neceſsitatem ſcientiarum repertæ ſunt. Et primum in his locis ubi uacabãt. Vnde circa Aegyptum Mathematicæ artes primum ſubſtiterunt. Ibi nanque gens Sacerdotum uacare dimiſſa eſt. In moralibus quidem igitur, quæ ſit artis & ſcientiæ differentia & ſimilium generum, dictum eſt.*

* rectius in[terpretatum] ... fuiſſet ad u[...] te oblecta[...] mentũ qua[...] doquidem [...] artes omne[s] ſunt propte[r] hęc duo [...]

Comparat artem actiuã ſpeculatiuę, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit, ꝙ ars ſpeculatiua magis eſt ſapientia q̃ actiua. Secundo reſpondet cuidam obiectioni, ibi: {In moralibus.} Oſtendit autem, qđ primo dictum eſt, tali rõne. In quibuſcunque ſcientiis uel artibus inuenitur id propter quod homines ſcientes præ aliis hominibus in admiratione uel honore habentur, illæ ſcientiæ ſunt magis honorabiles, & magis dignæ nomine ſapientiæ. Quilibet autẽ inuẽtor artis habetur in admiratione, propter hoc ꝙ habet ſenſum & iudicium & diſcretionem cauſæ ultra aliorum hoiũm ſenſum, & non ꝑp utilitatẽ illorum, quæ ĩuenit, ſed magis admiramur. {Sicut ſapiẽtem & ab aliis diſtinguentem.} ſapientem quidem, quantum ad ſubtilem inquiſitionem cauſarum rei inuentæ: diſtinguentem uero, quantum ad inueſtigationem differẽtiarum unius rei ad aliam. Vel aliter. {Ab aliis diſtinguentem.} ut paſsiue legatur, quaſi in hoc ab aliis diſtinguatur. Vnde alia litera habet. {Differentem} ergo ſciẽtię aliquæ ſunt magis admirabiles & magis dignæ nomine ſapiẽtiæ ꝓpter eminentiorem ſenſum, & non propter utilitatem. Cum igitur plures artes ſint repertæ quantum ad utilitatem, quarum quædam ſunt ad uitæ neceſsitatem, ſicut mechanicæ, quędam uero ad introductionem in aliis ſcientiis, ſicut ſcientiæ logicales: illi artifices dicendi ſunt ſapientiores, quorum ſcientiæ nõ ſunt ad utilitatem inuentæ, ſed propter ipſum ſcire: cuiuſmodi ſunt ſcientiæ ſpeculatiuę, Et ꝙ ſpeculatiuæ ſcientiæ non ſint inuentæ ad utilitatẽ, patet per hoc ſignum: quia {Iam partis.} i. acquiſitis uel repertis oĩbus hmõi, quæ poſſunt eſſe ad introductionem in ſcientiis, uel ad neceſsitatem uitæ, uel ad uoluptatem, ſicut artes, quę ſunt ordinatæ ad hominum delectationem: ſpeculatiuæ non ſunt propter

Lib.6.Ethi.
Cap̃.3.
Licet vera ſit hęc concluſio, ... bis tñ ... accomoda[...] non potes[t] potior eſt [...] Alex.

huiuſmodi repertę, ſed propter ſeipſas. Et ꝙ nõ ſint ad utilitatẽ inuentę patet ex loco quo inuentæ ſunt. In locis enim illis primo repertæ ſunt, ubi primo homines ſtuduerunt circa talia. Alia litera habet. {Et primũ his locis ubi uacabant}: i. ab aliis occupationibus quieſcentes ſtudio uacabant quaſi neceſſariis abundantes. Vnde & circa Aegyptum primo inuentæ ſunt artes mathematicæ, quæ ſunt maxime ſpeculatiuæ à ſacerdotibus, qui ſunt conceſsi ſtudio uacare: & de publico expẽſas habebant, ſicut etiam legitur in Geneſi. Sed quia uſus nomine artis fuerat & ſapientiæ & ſcientiæ quaſi indiffetenter, ne aliquis putet hæc omnia eſſe nomina ſynonyma idem penitus ſignificantia, hanc opinionem remouet & remittit ad librum moralium, i. ad Sextũ Ethicorum, ubi dictum eſt, in quo differãt ſcientia, & ars, & ſapientia, & prudentia, & intellectus. Et ut breuiter dicatur ſapientia & ſcientia & intellectus ſunt circa partẽ animę ſpeculatiuam, quam ibi ſcientificum animæ appellat. Differunt autem, quia intellectus eſt habitus principiorum primorum demonſtrationis. Scientia uero eſt eonclusionis ex cauſis inferioribus. Sapientia uero conſiderat cauſas primas. Vnde ibidem dicitur caput ſcientiarum. Prudentia uero, & ars eſt circa animæ partem practicam, quæ eſt ratiocinatiua de contingentibus operabilibus à nobis. Et differunt. Nam prudentia dirigit in actionibus quæ non tranſeunt ad exteriorem materiam, ſed ſunt perfectiones agentis: unde dicitur ibi ꝙ prudentia eſt recta ratio agibilium. Ars uero dirigit in factionibus quæ in materiam exteriorem tranſeunt, ſicut ædificare & ſecare: unde dicitur ꝙ ars eſt recta ratio factibilium. Deinde cum dicit.

Vbi ſint primo inuentæ mathematicæ artes & à quibus.

Lect. 4. Cap. 4. & l. 3

Lect. 4.

Lect. 4.

Cuius autem gratia nunc ſermonem facimus, illud eſt, quod appellatam ſapientiam circa primas cauſas, & principia, omnes arbitrantur uerſari. Quare (ut dictum eſt prius) expertus quidem ſenſuum quemcunque habentibus ſapientior eſſe uidetur: artifex uero expertis. architectus etiam manibus laborante: ſpeculatiui autem factiuis. Quod igitur ſapientia circa aliquas cãs, & principia, ſcientia ſit, patet.

Lect. 3. *Cuius autem gratia nunc ſermonem facimus hoc eſt, quia denominatam ſapientiam circa primas cauſas, & principia exiſtimant omnes. Quare ſicut dictum eſt prius, expertus quidem quemcunque ſenſum habentibus ſapientior eſſe uidetur: Artifex autem expertis, architector autem manu artifice, ſpeculatiui autem magis actiuis. Quod quidem igitur ſapientia & circa quaſdam cauſas & principia ſit ſcĩa, manifeſtũ eſt.*

Sapiẽtia eſt circa cauſas.

Oſtendit ex præhabitis principale propoſitum, ꝙ, ſ. ſapientia ſit circa cauſas. Vnde dicit ꝙ hoc eſt cuius gratia. {Nunc ſermonẽ facimus.} ideſt ratiocinationem prædictam, quia ſcientia illa quæ denominatur ſapientia, uidetur eſſe circa primas cauſas, & circa prima principia. Qđ quidẽ patet ex p̃habitis. Vnuſquiſq; enim tanto ſapientior eſt, quanto magis accedit ad cauſæ cognitionem: quod ex præhabitis patet, quia expertus eſt ſapientior eo, qui ſolum habet ſenſum ſine experimento. Et artifex eſt ſapientior experto quocunque. Et inter artifices architector eſt ſapientior manu artifice. Et inter artes etiã & ſcientias, ſpeculatiuæ ſunt magis ſcientiæ q̃ actiuæ. Et hæc omnia ex prædictis patent. Vnde relinquitur ꝙ illa ſcientia, quæ ſimpliciter eſt ſapientia, eſt circa cauſas. Et eſt ſimilis modus arguẽdi ſicut ſi diceremus. Illud quod eſt magis calidum, eſt magis igneum: unde quod ſimpliciter eſt ignis, eſt calidum ſimpliciter.

LECTIO II.

Ex ſex ſapientis conditionibus, ſapientiam ipſam circa cauſa, maxime vniuerſales & primas, & Prima Principia eſſe, ratiocinatur.

Quoniam autem hanc ſcientiam quærimus, hoc utiq; fuerit conſiderandum circa quales cauſas, & qualia principia ſcientia, ſapientia eſt. Si itaque repetat quiſquam quae de ſapiente opiniones habemus, fortaſsis ex hoc magis appareat. Primo igitur opinamur, ſapientem, maxime omnia ut poßibile eſt ſcire, non habentem ſingulariter eorum ſcientiam.*

* habuimus

Quoniam autem ſcientiam hanc quærimus circa quales cauſas, & circa qualia principia ſapientia & ſcientia ſit, hoc utiq; conſiderandum erit. Si itaq; accipiat aliquis exiſtimationes, quas de ſapiente habemus, fortaſſe ex his manifeſtũ erit. Primum itaq; ſapientem ſcire omnia maxime, ſicut decet, accipimus non ſingularem ſcientiam eorum habentem. Cap. 2. proœ.

Poſtquam Philoſophus oſtendit quòd ſapientia ſit quædam ſcientia circa cauſas exiſtens, hic uult oſtendere circa quales cauſas & circa qualia principia ſit. Oſtendit autem ꝙ eſt circa cauſas maxime uniuerſales & primas, & argumentatur à diffinitione ſapientiæ. Vnde circa hoc tria facit. Primo colligit diffinitionem ſapientiæ ex his, quæ homines de homine ſapiente, & ſapientia opinantur. Secundo oſtendit ꝙ omnia iſta conueniunt uniuerſali ſcientiæ, quæ cõſiderat cauſas primas & uniuerſales. ibi: {Iſtorum autem &c.} Tertio cõcludit propoſitum. ibi: {Ex omnibus, ergo &c.} Circa primũ ponit ſex opiniones hominum communes quæ de ſapientia habentur. Primam. ibi: {Primum itaque &c.} quæ talis eſt, ꝙ communiter omnes accipimus ſapientem maxime ſcire omnia, ſicut eum decet, non ꝙ habeat notitiã de omnibus ſingularibus. Hoc enim eſt impoſsibile, cum ſingularia ſint infinita, & infinita intellectu comprehendi nõ poſſunt Deinde cũ dicit.

p. 7. h. le.

Sex conditiones ſapiẽtis, prima.

Deinde illum, qui difficiliora, neq; ſcitu facilia homini cognoſcere poſsit, ſapientẽ exiſtimamus, ſentire enim omnibus commune eſt. quamobrem facile, & neutiq̃ ſapiens eſt.

Cõditiones requiſite ad ſapientem.

Poſt ea difficilia cognoſcere potentem, nec leuia homini noſcere, hunc ſapientem dicimus. Sentire enim omnium eſt commune, quare facile & non ſophon. Secunda.

Secundã ponit, & eſt iſta, ꝙ illum ſapientem ponimus eſſe, qui eſt potens ex uirtute ſui intellectus cognoſcere difficilia, & illa, quę non ſunt leuia communiter hominibus ad ſciendum, quia commune eſt omnibus ſentire, i. ſenſibilia cognoſcere. Vnde hoc eſt facile, & non eſt ſophon, i. aliquid ſapientis & ad ſapientem pertinẽs. Er ſic patet, ꝙ id, quod proprie ad ſapientem pertinet, non leuiter ab omnibus cognoſcitur. Deinde cum dicit.

Item illum, qui certior.

Adhuc certiorem.

Exacte is cognoſcit qui ſubito cognoſcit.

Tertia.

Tertiam ponit, & eſt, ꝙ nos dicimus illum ſapientem eſſe q de his quæ ſcit, habet certitudinẽ magis q̃ alij communiter habeant. Deinde cum dicit.

Ac magis docere ualens cauſas reddat, ſapientem in omni ſcientia eſſe.

Et magis cauſae docẽtẽ, ſapientiorem circa oẽm eſſe ſcĩam. Quarta.

Quartã ponit, & eſt talis. Illum dicimus magis ſapientem in oĩ ſcĩa, qui poteſt aſsignare cauſas cuiuſlibet quęſiti, & per hoc docere. Deinde cũ dicit.

Scientiarum quoque illam, quæ gratia ſuiipſius, & propter ipſum ſcire, quàm illam, quæ aliorum gratia, eligenda ſit, magis ſapientiam eſſe.

Quinta. *Sed & hanc ſcientiarum quæ ſuiipſius cauſa eſt, & ſciendi gratia eligibilis eſt, magis eſt ſapientia quàm quæ contingẽtium gratia*

Quintam ponit, & eſt, ꝙ illa de numero ſcientiarum eſt ſapientia, quæ per ſe eſt magis eligibilis & uoluntaria, ideſt uolita gratia ſciẽtiæ, & propter ipſum ſcire, quàm illa ſcientia, quæ eſt cauſa quorumcunq; aliorum contingentium, quæ poſſunt ex ſciẽtia generari: cuiuſmodi eſt neceſsitas uitæ, delectatio & huiuſmodi alia. Deinde cum dicit.

Et principaliorem quàm ei subminiſtrantem, potius ſapiẽtiam eſſe. non enim ut ſapienti præcipiatur, ſed ut ille præcipiat: nec ut ille ab altero, ſed ut ab eo minus ſapienti ſuadeatur, decet. Opiniones itaque tales, ac tot de ſapientia & ſapientibus habemus.

Sexta. Alia litera. Et principaliorẽ ſubſeruiente magis eſſe ſapiẽtem.

Et hanc ſapientiam magis famulante antiquiorem eſſe. Non enim ordinari, ſed ſapientem ordinare oportet: neque hunc ab altero, ſed ab hoc minus ſapientẽ ſuaderi. Tales quidẽ igitur æſtimationes, et tot de ſapiẽtia et ſapientibus habemus.

Sextam ponit, & eſt talis, ꝙ iſtam ſapientiam de qua facta eſt mentio oportet eſſe uel dicimus eiſe,
Lect. 1. {Magis antiquiorem.} .i. digniorẽ. {Famulante ſciẽtia.} Quod quidem ex præhabitis ĩtelligi poteſt. Nã in artibus mechanicis famulantes ſunt illę, quæ exequũtur manu operando præcepta ſuperiorum artificũ, quos ſupra architectores & ſapientes nominauit. Et ꝙ magis conueniat rõ ſapientiæ ſcientiis imperantibus q̃ famulantibus probat per duo. Primo, quia ſcientiæ famulantes ordinantur à ſuperioribus ſcientiis. Artes .n. famulantes ordinantur in finem ſuperioris artis, ſicut ars equeſtris ad finem militaris. Sed ſapientem ſm oẽm opinionẽ non decet ordinari ab alio, ſed ipſum potius alios ordinare. Itẽ inferiores architectores pſuadenť à ſuperioribus, inquantũ credũt ſuperioribus artificibus circa operanda uel fienda. Credit .n. nauiſactor gubernatori docenti qualis debet eſſe forma nauis. Sapienti aũt non conuenit ut ab alio pſuadeatur, ſed ꝙ ipſe aliis
Sapientiæ deſcriptio. perſuadeat ſuã ſniam. Iſtæ igitur ſunt tales opiniones, quas homines accipiunt de ſapientia & ſapiente. Ex quibus omnibus poteſt quædam ſapientiæ deſcriptio formari, ut ille ſapiẽs dicatur qui ſcit oĩa etiam difficilia per certitudinem & cauſam, ipſum ſcire propter ſe quærens, & alios ordinans & perſuadens. Et ſic patet quaſi maior ſyllogiſmi. Nam omnem ſapientem oportet talem eſſe, & ecõuerſo, quicunque eſt talis ſapiens eſt. Deinde cum dicit.

Horum autem hoc quidem, omnia (inquam) ſcire, illi, qui maxime uniuerſalem ſcientiam habeat, neceſſe eſt ineſſe: hic enim quodam modo omnia ſubiecta ſcit.

Iſtorum autem, hæc quidem omnia ſcire, uniuerſalem ſcientiam maxime habenti ineſſe neceſſe eſt: hic autem nouit omnia aliqualiter ſubiecta.

Meta. cognoſcit abſtracta in vniuerſali, & in par. ſenſibili vero in vniuerſali tantum.

Oſtendit ꝙ omnia prędicta conueniunt ei qui cognoſcit primas cauſas & uniuerſales, & eo ordine proſequitur quo ſupra poſuit. Vnde primo poſuit ꝙ habenti ſcientiam uniuerſalem maxime inſit omnia ſcire, quod erat primum. Quod ſic patet. Quicũque enim ſcit uniuerſalia, aliquo modo ſcit ea, quæ ſunt ſubiecta uniuerſalibus, quia ſcit ea in prima, ſed his quæ ſunt maxime uniuerſalia ſunt omnia ſubiecta. Ergo ille, qui ſcit maxime uniuerſalia, ſcit quodammodo omnia. Deinde cum dicit.

Ferè autem & difficillima hominibus cognitu ſunt ea, quæ maxime uniuerſalia ſunt, ſiquidẽ remotiſsima ſunt à ſenſibus.

Sed fere autem & difficillima ſunt ea hominibus ad cognoſcendum, quæ maxime ſunt uniuerſalia. Nam à ſenſibus ſunt remotiſsima.

Vide contra di. Zimaræ ſuper iſto loco. Hominibus difficilima ſunt, non autem ſimpliciter.

Oſtendit eidẽ ineſſe ſcd'm, tali rõne. Illa quę ſunt maxime à ſenſibilibus remota, difficilia ſunt hominibus ad cognoſcendum. Nam ſenſitiua cognitio eſt omnibus cõis, cum ex ea omnis humana cognitio initiũ ſumat. Sed illa quæ ſunt maxime uľia, ſunt ſenſibilibus remotiſsima, eo ꝙ ſenſus ſingularium ſunt: ergo uľia ſunt difficillima hominibus ad cognoſcẽdum. Et ſic patet ꝙ illa ſcientia eſt difficillima, quę eſt maxime de uľibus. Sed contra hoc uidetur eſſe ꝙ habetur Primo Phyſi. Ibi .n. dicitur ꝙ magis uľia ſunt nobis primo nota. Illa autem quæ ſunt primo nota, ſunt magis facilia. Sed dicendum ꝙ magis uľia ſm ſimplicem apprehenſionem ſunt primo nota. Nam primo in intellectu cadit ens, ut Auicẽna dicit, & prius in intellectu cadit animal q̃ homo. Sicut .n. in eſſe naturæ quod de potentia in actum ꝓcedit prius eſt animal q̃ homo, ita in generatione ſciẽtiæ prius in intellectu concipitur animal q̃ homo. Sed quantum ad inueſtigationem naturalium proprietatum & cauſarum, prius ſunt nota minus cõia, eo ꝙ p cauſas particulares quæ ſunt unius generis, uel ſpeciei peruenimus in cãs uľes. Ea aũt quæ ſunt uľia in cauſando, ſunt poſterius nota quo ad nos, licet ſint prius nota ſm naturam, quamuis uľia per prædicationem ſint aliquo modo prius quo ad nos nota, q̃ minus uľia, licet nõ prius nota q̃ ſingularia. Nam cognitio ſenſus qui eſt cogniſcitiuus ſingularium, in nobis præcedit cognitionem intellectiuam quæ eſt uľium. Facienda eſt etiam uis in hoc ꝙ maxime uľia non dicit ſimpliciter eſſe difficillima: {Sed ſere.} Illa enim quæ ſunt à materia penitus ſeparata ſecundum eſſe, ſicut ſubſtantiæ immateriales, ſunt magis difficilia nobis ad cognoſcendum, q̃ etiam uniuerſalia: & ideo iſta ſcientia quæ ſapientia dicitur, quamuis ſit prima in dignitate, eſt tamen ultima in addiſcendo. Deinde cum dicit.

Tex. com. 4. Vniuerſalia ſunt primo nota quo ſenſus. Vide cõtra d. Zimare i ꝓlogo. & Ale.

Vniuerſalia ſunt primo cognita quo ad cõfuſam cognitionẽ, non autem diſtinctam.

Scientiarum autem illæ certiores ſunt, quæ maxime primorum ſunt. nam quæ ſunt ex paucioribus certiores iis ſunt, quæ ex additione dicuntur. ut Arithmetica quàm Geometria.

Scientiarum uero certiſsimæ ſunt, quæ maxime primorum ſunt. Nam quæ ſunt ex paucioribus, certiores ſunt ex additione dictis: ut Arithmetica Geometria.

1. Poſte. Lect. 41. Scientia vide certior.

Oſtendit tertium eidem ineſſe tali ratione. Quãto aliquæ ſcientiæ ſunt priores naturaliter, & tanto ſunt certiores: quod ex hoc patet, quia illæ ſcientiæ, quæ dicuntur ex additione ad alias, ſunt minus certæ ſcentiis, quæ pauciora in ſua conſideratione cõprehẽdunt, ut Arithmetica certior eſt Geometria. Nam ea, quæ ſunt in Geometria, ſunt ex additione ad ea, quæ ſunt in Arithmetica. Quod patet ſi conſideremus quod utraque ſcientia conſiderat, ut primum principium .ſ. unitatem & punctum. Punctus enim addit ſupra unitatem ſitum. Nam ens indiuiſibile rationem unitatis conſtituit: & hæc ſm ꝙ habet rõnem menſurę ſit principium numeri. Punctus autem ſupra hoc addit ſitum. Sed ſciẽtię particulares ſunt poſteriores ſm naturam uniuerſalibus ſcientiis,

tiis,quia ſubiecta earum addunt ad ſubiecta ſcientiarum uſium: ſicut patet,ꝙ ens mobile, de quo eſt Naturalis philoſophia, addit ſupra ens ſimpliciter, de quo eſt Metaphyſica, & ſupra ens quantum, de quo eſt Mathematica: ergo ſcientia illa, quæ eſt de ente & maxime uſibus,eſt certiſsima. Nec eſt cōtrarium, quia dicitur eſſe ex paucioribus,cum ſupra dictum ſit, ꝙ ſciat omnia. Nam uniuerſale quidem comprehendit pauciora in actu, ſed plura in potentia. Et tanto aliqua ſcientia eſt certior, quanto ad ſui ſubiecti conſiderationem pauciora actu conſideranda requiruntur. Vnde ſcientiæ operatiuæ ſunt incertiſsimæ, quia oportet ꝙ conſiderent multas ſingularium operabilium circunſtantias. Deinde cum dicit.

Nota inſtantiam.

At uero illa magis docet, quæ cauſas ſpeculatur.ii.n.docent,qui cauſas ſingulorum dicunt.

Eſt & doctrinalis quæ cauſarum eſt ſpeculatrix magis.Hi nanque docent qui cauſas de ſingulis dicunt.

Oſtendit quartum eidem ineſſe tali ratione. Illa ſcientia eſt magis doctrix uel doctrinalis, quæ magis conſiderat cauſas.illi enim ſoli docent, qui cauſas de ſingulis dicunt, quia ſcire per cauſam eſt, & docere eſt ſcientiam in aliquo cauſare.Sed illa ſcientia, quæ uniuerſalia conſiderat, cauſas primas omnium cauſarum conſiderat,unde patet ꝙ ipſa eſt maxime doctrix. Deinde cum dicit.

Intelligere autē, & ſcire eorum ipſorum gratia, illi precipue ſcientiæ ineſt, quæ eius eſt, quod maxime ſcibile eſt.qui.n. ſcire eius ipſius gratia eligit,eam, quæ maxime ſciētia eſt,præcipue eliget.talis autem eſt eius,quod maxime ſcibile.maxime autem ſcibilia ſunt ipſa prima & cauſæ: propter hæc enim, & ex iis cætera cognoſcuntur,ſed non hæc per ſubiecta.

Et noſcere,& ſcire ſui gratia maxime ineſt ei, quæ maxime ſcibilis ſcientia. nam qui quidem ſcire propter ſe deſiderat,ipſam maxime ſcientiam maxime deſiderabit. talis autem eſt,quæ maxime ſcibilis. Maxime autem ſcibilia prima principia & cauſæ. Nam propter hæc & ex his alia dignoſcuntur, ſed non hæc per ſubiecta.

Oſtendit quintum eidem ineſſe tali ratione. Illarum ſciētiarum maxime eſt ſcire & cognoſcere earum cauſa,i.propter ſeipſas, & non propter alias, quæ ſunt de maxime ſcibilibus:ſed illæ ſcientiæ,quę ſunt de primis cauſis, ſunt de maxime ſcibilibus:igitur illæ ſcientiæ maxime ſui gratia deſiderantur.

Primam ſic probat. Qui deſiderat ſcire propter ſcire,magis deſiderat ſcientiam: ſed maxima ſcientia eſt de maxime ſcibilibus: ergo illæ ſcientiæ ſunt magis deſideratæ propter ſeipſas, quæ ſunt de magis ſcibilibus. Secundam probat ſic. Illa, ex quibus & propter quæ alia cognoſcunt, ſunt magis ſcibilia his,quæ per ea cognoſcuntur: ſed per cauſas & principia alia cognoſcuntur & non econuerſo,&c. Deinde cum dicit.

Principaliſsima autem ſcientiarum, & principalior ſubminiſtrante eſt, quæ cognoſcat id, ob quod quodque agendum ſit.hoc autem eſt bonum cuiuſque, & uniuerſaliter quod in omni natura optimum eſt.

Maxime uero principalis ſcientiarum, & maxime principalis ſuperueniente, quæ cognoſcit cuius cauſa ſunt agenda ſingula: hoc autem eſt bonum uniuſcuiuſque, totaliter autem optimum in natura omni.

Oſtendit ſextum ineſſe eidē,& eſt ratio talis. Illa ſciētia ſe habet ad alias ut principalis, ſiue ut architectonica ad ſeruilem ſiue ad famulantem, quæ conſiderat cauſam finalem,cuius cauſa agenda ſunt ſingula,ſicut apparet in his,quæ ſupra diximus. Nam gubernator,ad quē pertinet uſus nauis,qui eſt finis nauis,eſt quaſi architector reſpectu nauifactoris, q ei famulatur.ſed prædicta ſcientia maxime conſiderat cauſam finalem rerum omnium. Quod ex hoc patet, qa hoc, cuius cauſa agenda ſunt ſingula:{Eſt bonum uniuſcuiuſque,i.}particulare bonum. Finis autem bonum eſt in unoquoque genere. Id uero, quod eſt finis omnium,i.ipſi uniuerſo,eſt hoc,quod eſt optimum in tota natura, & hoc pertinet ad cōſiderationem prędictæ ſcientiæ: ergo prędicta eſt principalis, ſiue architectonica omnium aliarum. Deinde cum dicit. Lect. 1.

Ex omnibus itaque dictis, in eandem ſcientiam cadit, quod quæritur nomen. oportet etenim primorum principiorum, & cauſarum eam ſpeculatiuam eſſe. Nam & bonum,et cuius gratia,una de cauſis eſt.

Ex omnibus ergo quæ dicta ſunt, in eandem cadit ſcientiā quæſitum nomen. Oportet enim hanc primorum principiorū & cauſarum eſſe ſpeculatiuam: etenim bonum & quod cuius gratia una cauſarum eſt.

Concludit ex prædictis concluſionem intentam dicens,ꝙ ex omnibus prædictis apparet,ꝙ in eandē ſcientiam cadit nomen ſapientiæ,qđ quærimus,ſ.in illam ſcientiam, quæ eſt theorica,i.ſpeculatiua primorum principiorum & cauſarum. Hoc autem manifeſtum eſt quantum ad ſex primas conditiones,q̄ manifeſte pertinent conſideranti uľes cauſas. Sed, quia ſexta conditio tangebat finis cōſiderationem, quæ apud antiquos non manifeſte ponebatur eſſe cauſa,ut ī infra dicetur,ideo ſpecialiter oſtendit, ꝙ hęc conditio eſt eiuſdem ſcientiæ, quæ,ſ.eſt conſideratiua primarum cauſarum, quia uidelicet ipſe finis,qui eſt bonum, & cuius cauſa fiunt alia, eſt una de numero cauſarum. Vnde ſcientia,quæ conſiderat primas & uniuerſales cauſas, oportet etiam, ꝙ conſideret uniuerſalem finem omnium, quod eſt optimum in tota natura.

LECTIO III.

Metaphyſicam eſſe ſcientiam ſpeculatiuam, liberam, & non humanam poſſeſſionem, ac omnium honorabiliſſimam oſtendit: quis item finis eius & terminus ſit declarat.

QVod autem nō factiua,etiam ex primis philoſophātibus patet. propter admirationem enim, & nunc & primo inceperunt homines philoſophari. à principio quidem,admirando ea, quæ de dubitandis faciliora erant: deinde paulatim ulterius procedentes,etiam de maioribus dubitando,ut de paſsionibus Lunæ,& eorum, quæ circa Solem, & ſtellas fiunt, ac de generatione uniuerſi. Qui uero dubitat & admiratur, putat ſe ignorare quare philoſophus, amator fabularum quodam modo eſt. eo quòd fabula ex mirandis conſtat Quare ſi propter fugam ignorantiæ philoſophati ſunt, patet quòd cauſa cognoſcendi, & nullius uſus gratia ipſum ſcire proſequabantur.

Propter admirari homines & nunc & primo cæperunt philoſophari.

Quia uero non actiua, palam ex Primis Philoſophantibus. Nam propter admirari homines nunc & primum inceperūt philoſophari: à principio quidem pauciora dubitabilium mirantes,deinde paulatim procedentes,& de maioribus dubitātes, ut de Lunæ paſsionibus, & de his, quæ circa Solem & aſtra,etiam de uniuerſi generatione. Qui uero dubitat & admiratur, ignorare uidetur. Quare & Philomythes,philoſophus

Cap. 3.

Horum Paſſiones lege ī Alex.

phus aliqualiter eſt. Fabula nanque ex miris cõſtituitur. Quare, ſi ad ignorantiam effugiendam philoſophati ſunt, palam quia propter ſcire, ſtudere perſecuti ſunt, & non uſus alicuius cauſa.

pi. vltima.

Oſtenſo circa quæ uerſetur conſideratio huius ſcientiæ, oſtendit qualis ſit ſcientia iſta. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit dignitatem huius ſcientiæ, Secundo oſtendit ad quem terminum iſta ſcīa peruenire conetur, ibi: {Oportet uero aliqualiter &c.} Circa primum facit quatuor. Primo oſtendit ꝙ non eſt ſcīa actiua, ſed ſpeculatiua. Scđo ꝙ ipſa eſt libera maxime. ibi: {Sed ut dicimus &c.} Tertio ꝙ non eſt humana, ibi: {Propter qđ & iuſte.} Quarto ꝙ eſt honorabiliſsima, ibi: {Nec ea aliam.} Primum oſtendit dupliciter. Primo per rõnem, ſecundo per ſignum. ibi: {Teſtatur autem hoc &c.} Primo ergo ponit talem rõnem. Nulla ſcīa, in qua quæritur ipſum ſcire propter ſeipſum, eſt ſcīa actiua ſed ſpeculatiua: ſed illa ſcīa, quæ ſapientia eſt, uel philoſophia dr̄, eſt propter ipſum ſcire: ergo eſt ſpeculatiua & non actiua. Minorem hoc modo manifeſtat.

Parte. 3. Part. 4. Parte penultima. Par. 2. Hæc ſcientia eſt ſpeculatiua.

Quicunque quærit fugere ignorātiam ſicut finem, tendit ad ipſum ſcire ꝓpter ſeipſum: ſed illi, qui philoſophantur, quærunt fugere ignorantiam ſicut finem: ergo tendunt in ipſum ſcire propter ſeipſum, Quod autem ignorantiam fugere quærāt, patet ex hoc, quia illi, qui primo philoſophati ſunt, & qui nūc philoſophantur, incipiūt philoſophari propter admirationem alicuius cauſæ, aliter tñ à principio, & modo: quia à principio admirabantur dubitabilia pauciora, quæ magis erant in promptu, ut eorum cauſæ cognoſcerētur, ſed poſtea ex cognitione manifeſtorum ad inquiſitionem occultorum paulatim procedentes incæperunt dubitare de maioribus & occultioribus, ſicut de paſsionibus Lunæ, uidelicet de eclipſi eius, & de mutatione figuræ eius, quæ uariari uidetur, ſm ꝙ diuerſimode ſe habet ad Solem. Et ſimiliter dubitauerunt de his, quæ ſunt circa Solem, ut de eclipſi eius, & motu ipſius, & magnitudine eius. Et de his, quæ ſunt circa Aſtra, ſicut de quantitate ipſorum, & motu eorum, & ordine, & aliis huiuſmodi, & de totius uniuerſi generatione. Quod quidam dicebant eſſe generatum caſu, quidam intellectu, quidam amore. Cōſtat autem, ꝙ dubitatio & admiratio ex ignorantia prouenit. Cum enim aliquos manifeſtos effectus uidemus, quorum cauſa nos latet, eorum tunc cām admiramur. Et ex quo admiratio fuit cauſa inducens ad philoſophiam, patet ꝙ philoſophus eſt aliqualiter philomythes, ideſt amator fabulę, quod proprium eſt poetarum. Vnde primi, qui per modum quendam fabularum de principiis rerum tractauerunt, dicti ſunt poetæ theologizantes, ſicut fuit Perſeus, & quidam alij, qui fuerūt ante ſeptem ſapientes. Cauſa autem, quare Philoſophus comparatur poetæ, eſt iſta, quia uterque circa miranda uerſatur. Nam fabulę, circa quas uerſantur poetæ, ex quibuſdam mirabilibus cōſtituuntur. Ipſi etiā philoſophi ex admiratione moti ſunt ad philoſophandum. Et quia admiratio ex ignorātia prouenit, patet ꝙ ad hoc moti ſunt ad philoſophandū ut ignorantiā effugarent. Et ſic deinde patet, ꝙ ſciētiam: {perſecuti ſunt} ideſt ſtudioſe quæſierunt, ſolum ad cognoſcendum, & non cauſa alicuius: {Vſus} ideſt utilitatis. Notandum eſt autem, ꝙ, cum prius nomine ſapiētiæ uteret̄, nūc da nomē phīæ ſe trāſfert. Nam pro eodem accipiuntur. Cum enim antiqui ſtudio ſapientiæ inſiſtentes ſophiſtæ, i. ſapientes uocarentur, Pitagoras interrogatus quid ſe eſſe ꝓfiteretur, noluit ſe ſapiētem nominare, ſicut ſui anteceſſores, quia hoc præſumptuoſum uidebat̄ eſſe, ſed uocauit ſe philoſophum, i. amatorem ſapientiæ. Et exinde nomen ſapientis immutatū eſt in nomen philoſophi, & nomē ſapiētiæ in nomē philoſophię. Quod etiam nomen ad propoſitum aliquid facit. Nam ille uidetur ſapientiæ amator qui ſapientiam non propter aliud, ſed ꝓpter ſeipſam quærit. Qui. n. aliquid propter alterū quærit, magis hoc amat ꝓp quod quærit q̄ quod quærit. Deinde cum dicit.

Dubitabilia facilia q̄ magis ſenſibilia erant, vide Alex.

Perſeus, Linius, Muſeus, aliique complures: nam alij Demogorgonē omniū principē, alij Iouē colebāt: his ſenſibilia iudicantes.

Pitagoras.

Vnde primo nomen Philoſophię.

Teſtatur autem ad ipſum, quod contingit. ferè enim omnibus inuentis, quæ ad neceſſaria, & facilitatem, ac ad degēdum conducant, huiuſmodi prudentia quæri cœpta eſt. Patet itaque, quod ob aliam nullam utilitatem quærimus.

Teſtatur autem hoc, accidens. Nam fere cunctis exiſtentibus, quæ ſunt neceſſariorum & ad pigritiam & eruditionem, talis prudentia inquiri cœpit. Palam igitur, quia propter nullam ipſam quærimus aliam neceſsitatem.

Probat idem per ſignum dicens, ꝙ hoc, quod dictum eſt, ſcilicet ꝙ ſapientia uel philoſophia non ſit propter aliquam utilitatem quæſita, ſed propter ipſam ſcientiam teſtatur. {Accidens} .i. euentus, qui circa inquiſitores philoſophiæ prouenit. Nam cum eis cuncta fere exiſterent, quæ ſunt ad neceſsitatem uitæ, & quæ ſunt. {Ad pigritiam} .i. ad uoluptatem, quæ in quadam uitæ quiete conſiſtit, & quę ſunt etiā ad eruditionem neceſſaria, ſicut ſcientiæ logicales, quę non propter ſe quæruntur, ſed ut introductoriæ ad alias artes, tunc primo incæpit quæri talis prudētia, i. ſapientia. Ex quo patet, ꝙ non quæritur propter aliquam neceſsitatem aliam à ſe, ſed propter ſeipſam. nullus enim quærit hoc qđ habetur. Vnde, quia omnibus aliis habitis ipſa quæſita eſt, patet ꝙ non propter aliquid aliud ipſa quęſita eſt, ſed propter ſeipſam. Deinde cum dicit.

Mechanicæ ad neceſſaria: ſermocinales ad vtile: comicæ, Tragicæ & Hiſtrionicę artes ad voluptatem tendunt.

Sed quēadmodum dicimus, liber homo de eo, qui ſuiipſius, & non alterius gratia eſt, ita & hæc ſola ſcientiarum libera eſt: ſiquidem ſola hæc ſuiipſius gratia eſt.

Sed, ut dicimus homo liber, qui ſuimet, & non alterius cauſa eſt, ſic & hæc ſola libera eſt ſcientiarum: ſola nanque hæc ſuimet cauſa eſt.

Libera eſt hæc à ſubiectione, & ab ordine: quod eſt perfecta libertas.

Hic probat ſecundum, ſ. ꝙ ipſa ſit libera, & utitur tali ratione. Ille homo proprie dicitur liber, qui nō eſt alterius cauſa, ſed eſt cauſa ſuiipſius. Serui enim dominorum ſunt, & propter dominos operantur, & eis acquirunt quicquid acquirunt. Liberi autem homines ſunt ſuiipſorum, utpote ſibi acquirentes & operantes. Sola autem hęc ſciētia eſt ꝓpter ſeipſam, ergo ipſa ſola eſt libera inter ſcientias. Et notandum, ꝙ hoc poteſt dupliciter intelligi. Vno modo ꝙ hoc quod: {Dicitur hæc ſola.} demonſtret in gn̄e oēm ſcīam ſpeculatiuam. Et tunc uerum eſt, ꝙ ſolum hoc genus ſcīarum propter ſeipſum q̄rit. Vnde & illæ ſolæ artes liberales dicuntur, q̄ ad ſciēdum ordinantur, illæ uero, q̄ ordinantur ad aliquam utilitatem per actionem habendam, dicuntur mechanicę ſiue ſeruiles. Alio modo, ut demonſtrat ſpecialiter iſtam philoſophiam, ſiue ſapiētiam, quæ eſt circa altiſsimas cauſas, quia inter cauſas altiſsimas etiā eſt finalis cauſa, ut ſupra dictū eſt. Vnde oportet,

Sola hæc ſcientia eſt libera, q ſui ſit.

Lect. 4.

tet,ꝙ hæc ſcientia conſideret ultimum & uniuerſalem finem omnium. Et ſic omues aliæ ſcientiæ in eam ordinantur ſicut in finem. unde ſola iſta maxime propter ſe eſt.

Quare merito non humana eius poſſeſsio putabitur. natura etenim hominum in pleriſque ſerua eſt.

Propter quod & iuſte non humana eius putetur poſſeßio. Multipliciter enim hominum natura ſerua eſt.

Quod natura humana poſſeſſio vide. 1. Retoricorum.

Par. ſequen. Hæc ſapientia non eſt humana poſſeſſio.

Hic probat tertium, ſ.ꝙ non ſit humana. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit propoſitum, ſecundo excludit quorundam errorem. ibi: {Quare ſm Simonidem &c.} Oſtēdit autem propoſitum ſuum tali ratione. Sciētia, quę eſt maxime libera, non poteſt eſſe ut poſſeſsio naturæ illius, quæ multipliciter eſt miniſtra uel ancilla. humana autem natura. {In multis}, i. quantum ad multa eſt miniſtra. ergo prædicta ſciētia nō eſt humana poſſeſsio. Dicitur autem humana natura miniſtra, ĩquãtum multipliciter neceſsitatibus ſubditur. Ex quo prouenit, ꝙ quãdoq; prætermittit id, quod eſt ſm ſe quærendum, propterea quæ ſunt neceſſaria uitæ, ſicut dicitur in. 3. Topicorum, ꝙ philoſophari melius eſt q̃ ditari, licet ditari quandoq; ſit magis eligendum, puta indigenti neceſſariis. Ex quo patet, ꝙ illa ſapientia tm̃ propter ſeipſam quæritur, quæ non competit homini ut poſſeſsio. Illud enim habetur ab homine ut poſſeſsio, quod ad nutum habere poteſt, & quo libere poteſt uti. Ea autē ſcientia, quæ propter ſe tantum quæritur, homo nō poteſt libere uti, cum frequēter ab ea ĩpediatur ꝓpter uitæ neceſsitatem. Nec etiam ad nutum ſubeſt homini, cum ad eam perfecte homo peruenire non poſsit. Illud tamen modicum quod ex ea habetur, præponderat omnibus quæ per alias ſcientias cognoſcuntur.

Cap. 4.

Cum intellectus humanus ab ipſis rebus ſcientiam ſumat ab ipſis quoque terminatur: Dš autem eſt cauſa rerũ, quarum cognitione ad libitum vtiẽ.

Quapropter ſecundum Simonidem, Deus utique ſolus hãc habet dignitatem. Hominem uero indignum non quærere illã, quæ ſibi conuenit, ſcientiam. Quòd ſiquid Poetæ dicunt, & natura comparatum eſt, ut diuinitas inuideat, in hoc maxime id uerißimile eſt contingere, & infelices omnes eſſe, qui altiora ſe quærunt. Sed nec diuinam naturam inuidam eſſe conuenit. Poetæq́; (ſecundum prouerbium) multa mentiuntur.

Hominum natura multipliciter ſerua eſt.

Qui in diuina conantur in ſuperflua oriri videnẽ i. artiora.

*Quare ſecundũ Simonidem, ſolus quidem Deus hunc habet honorem. Virum uero nō dignum * quærere quæ ſecundum ſe eſt ſcientiam. Sic autem dicunt aliqui poetæ, quia diuinum natum eſt inuidere: & in hoc contingere maxime ueriſimile, & infortunatos omnes imperfectos eſſe. Sed nec diuinum inuidũ eſſe conuenit: ſed ſecundum prouerbium: Multa mentiuntur poetæ.*

* a. l. non quærere, ſicut exponit doctor.

Simonides poeta.

Hic excludit errorem cuiuſdam Simonidis poetę, qui dicebat, ꝙ ſoli Deo competit hunc honorem habere, ꝙ uelit illam ſciētiam, quæ eſt propter ſeipſam quærenda, & non propter aliud. Sed non eſt dignum uiro, ꝙ non quærat illam ſcientiã, quæ eſt ſm ſuam conditionem, quæ ſcilicet ordinatur ad neceſſaria uitę, quibus homo indiget. Iſte autem error Simonidis proueniebat ex aliquorum poetarum errore, qui dicebant, ꝙ res diuina inuidet, & ex inuidia, ea, quæ ad honorem ſuum pertinent, non uult Deus ab oĩbus acceptari. Et ſi in aliis Deus hoĩbus inuidet, multo magis eſt iuſtum in hoc, ſ. in ſcientia propter ſe quæſita, quę eſt honorabiliſsima ĩter oĩa. Et ſecundum eorum opinionem ſequitur, ꝙ omnes ĩperfecti ſunt ĩfortunati. Fortunatos enim eſſe homines dicebant ex prouidentia deorum, qui eis bona ſua communicabant. Vnde ex inuidia deorum ſua bona communicare nolentium, ſequitur, ꝙ homines extra perfectionem huius ſcię remanentes ſint ĩfortunati. Sed radix huius opinionis eſt falſiſſima, quia non eſt conueniens, ꝙ aliqua res diuina inuideat. Quod ex hoc patet, quia inuidia eſt triſtitia de proſperitate alicuius. Quod quidem accidere non pōt, niſi quia bonum alterius æſtimatur ab inuido, ut proprij boni diminutio. Deo autem non conuenit eſſe triſtem, cum non ſit alicui malo ſubiectus. Nec etiam per bonum alterius eius bonum diminui pōt, quia ex eius bonitate, ſicut ex indeficienti fonte omnia bona effluunt. Vnde etiam Plato dixit, ꝙ à Deo eſt omnis relegata inuidia. Sed poetæ non ſolum in hoc, ſed in multis aliis mentiuntur, ſicut dicitur in prouerbio uulgari.

A Deo omnis relegatur inuidia.

Prouerbiũ contra poetas.

Nec aliam quàm huiuſcemodi decet honorabiliorem putare. quæ enim diuiniſsima, eadem etiam honorabiliſsima eſt. Talis uero bifariam duntaxat utique fuerit. nam & illa. quã maxime deus habeat, diuina ſcientiarum eſt, & ſiqua eſt, quæ diuinorum ſit. hæc autem ſola, utrunque conſecuta eſt. Deus etenim tũ cauſa omnibus eſſe uidetur, tum quodam principiũ: & talem aut ſolus, aut precipue Deus habet. Cæteræ itaque omnes magis ea neceſſariæ ſunt, nulla uero melior.

Nec ea aliam honorabiliorem oportet exiſtimare. Nam maxime diuina, & maxime honoranda. Talis autem dupliciter utique erit ſolum. Quam enim maxime Deus habet, dea ſcientiarum eſt: et utique ſiqua ſit diuinorum. Sola autem iſta, ambo hæc ſortita eſt. Deus autem uidetur cauſa omnibus eſſe, & principium quoddam: & talē aut ſolus, aut maxime Deus habet. Neceſſariores quidem igitur omnes ipſa, dignior uero nulla.

Hanc ſcientiã iure Teologiam appellari voluit Ale...

Oſtendit quartum, ſcilicet ꝙ hęc ſcientia ſit honorabiliſsima tali ratione. Illa ſcientia eſt maxime honorabilis, quæ eſt maxime diuina, ſicut etiã Deus honorabilior eſt rebus omnibus: ſed iſta ſcientia eſt maxime diuina: ergo eſt honorabiliſsima. Minor ſic probatur. Aliqua ſciētia dicitur eſſe diuina dupliciter, & hæc ſola ſcientia utroque modo diuina dicitur. Vno modo ſcientia diuina dicitur, quam Deus habet. Alio modo, quia eſt de rebus diuinis. Quod autem hæc ſola habeat utrũq; eſt manifeſtum. quia, cum hęc ſcientia ſit de primis cauſis, & principiis, oportet ꝙ ſit de Deo, quia Deus hoc modo intelligitur ab omnibus, ut de numero cauſarum exiſtēs, & ut quoddam principium rerum. Item talem ſciētiam, quæ eſt de Deo, & de primis cauſis, aut ſolus Deus habet aut ſi non ſolus, ipſe tamen maxime habet. Solus quidem habet ſecundum perfectam comprehenſionem. Maxime uero habet inquantum ſuo modo etiam ab hominibus habetur, licet ab eis non ut poſſeſsio habeatur, ſed ſicut aliquid ab eo mutuatum. Ex his autem ulterius concludit, ꝙ omnes aliæ ſcientiæ ſunt neceſſariæ magis quàm iſta ad aliquam uitæ utilitatem: minus enim ſunt propter ſe quęſitę. Sed nulla aliarum dignior iſta poteſt eſſe.

Hæc ſapientia eſt honorabiliſſima.

Oportet autem quodammodo eius ordinem, in contrariũ nobis inquiſitionum, quæ à principio fiebant, conſtitui. incipiunt etenim omnes (ut diximus) ab admiratione, an ſic ſe habeat. ſicut de præſtigioſis, quæ per ſe ipſa mouentur, illi, qui nondum ſpeculati ſunt cauſam. aut de ſolſtitiis, aut de diametri incommenſurabilitate. admirabile enim omnibus uidetur, ſi quid, cum non ſit minimum, non menſuretur. decet autem in contrarium, & in melius (ſecundum prouerbium) conſummare.

re. quemadmodum in his ſit, cum diſcant. nil enim magis uir geometricus admiraretur, quàm ſi diameter commenſurabilis fieret. Quænam igitur natura eius ſcientiæ, quæ quæritur, & quæ ĩtentio, quam debet quæſtio, & totus * *tractatus conſequi, dictum eſt.*

* tota methodus

Oportet uero aliqualiter conſtituere ordinem ipſius ad cõtrarium nobis earum, quæ à principio quæſtionum. Incipiunt quidem homines, ut diximus, omnes ab admirari, ſi ita habent quemadmodum mirabilium * *automata, nõdum ſpeculantibus cauſam, aut circa Solis conuerſiones. aut diametri non commenſurationem. Mirum enim uidetur eſſe omnibus, ſi quid numerorum non menſuratur Oportet autem in contrarium, & ad dignius, iuxta prouerbium, proficere, quemadmodum & in his cum didicerint. nihil enim ita mirabitur uir geometricus, quàm ſi diameter commẽſurabilis fiat. Quæ quidem igitur natura ſcientiæ quæſitæ dictum eſt, & quæ ſit intentio, qua oportet adipiſci quæſtionem & totam methodum.*

* Pegmata, ideſt miranda corpora artificioſa q̃ moueri videtur, potius interpretan. Alex.

Hic pouit terminum, in quem proficit iſta ſcientia, & dicit, ꝙ ordo eius conſiſtit uel terminatur ad contrarium eius, quod erat in illis, qui prius iſtam ſciam quærebant. Sicut etiã in gñonibus nãlibus & motibus accidit. Nam unuſquiſque motus terminatur ad contrarium eius, à quo motus incipit. Vnde, cum inquiſitio ſit motus quidam ad ſcientiam, oportet ꝙ terminetur ad contrarium eius à quo incipit. Initiata eſt autem (ut prędictum eſt) inquiſitio huius ſcientiæ ab admiratione de omnibus: quia primi admirabãtur pauciora, poſteriores uero occultiora. Quę quidem admiratio erat, ſi res ita ſe haberet, ſicut automata mirabilia .i. quæ uidẽtur mirabiliter a caſu accidere. Automata enim dicunt quaſi per ſe accidentia. Admirantur enim homines precipue qñ aliqua à caſu eueniunt hoc modo, ac ſi eſſent præuiſa uel ex aliqua cã determinata. Caſualia enim non à cã ſunt determinata, & admiratio eſt propter ignorantiam cauſæ. Et ideo cum homines nondum poterant ſpeculari cauſas rerum, admirabantur oĩa quaſi quædam cauſalia. Sicut admirantur circa conuerſiones Solis, quæ ſunt duæ, ſ. duos tropicos hyemalem & ęſtiualem. Nam in tropico æſtiuali ĩcipit Sol cõuerti uerſus meridiem, cũ prius uerſus ſeptẽtrionem tenderet. In tropico aũt hyemali econuerſo. Et etiam circa hoc ꝙ diameter non eſt commenſurabilis lateri quadrati. Cum .n. non menſurari uideatur eſſe ſolius indiuiſibilis, ſicut ſola unitas eſt q̃ non menſuratur à numero, ſed ipſa omnes numeros menſurat, mirum uidetur ſi aliquid quod non eſt indiuiſibile non menſuratur, ac per hoc id quod nõ eſt minimum nõ menſuratur. Conſtat aũt, ꝙ diametrũ quadrati & latus eius non ſunt indiuiſibilia, ſiue minima. Vnde mirum uidetur ſi non ſunt commẽſurabilia. Cum ergo philoſophiæ inquiſitio ab admiratione incipiat, oportet ad contrarium finire uel ꝓficere, & ad id proficere quod eſt dignius, ut prouerbium uulgare concordat, quo dicitur, ꝙ ſemper ꝓficere eſt in melius. Quid autem ſit illud contrariũ & dignius, patet in prædictis mirabilibus, quia qñ iã homines diſcunt cauſas prædictorum, nõ mirantur. Vt geometer non admiratur ſi diameter ſit incommenſurabilis lateri. Scit .n. cauſam huius, quia ſcilicet proportio quadrati diametri ad quadratum lateris nõ eſt ſicut proportio numeri quadrati ad numerum quadratum, ſed ſicut proportio duorum ad unũ. Vnde relinquitur, ꝙ proportio lateris ad diametrum non ſit ſicut proportio numeri ad numerũ. Et ex hoc patet ꝙ cõmenſurari non poſſunt. Illæ .n. ſolæ lineæ ſunt commenſurabiles, quarum proportio adinuicem eſt ſicut proportio numeri ad numerum. Erit ergo finis huius ſcientiæ in quem proficere debemus, ut cauſas cognoſcentes, non admiremur de earum effectibus. Patet igitur ex prædictis quæ ſit natura huius ſcientiæ, quia eſt ſpeculatiua, libera, non humana, ſed diuina: & quæ eſt eius intentio, qua oportet habere queſtionẽ & totam methodum & totam hanc artem. Intendit enim circa primas & uniuerſales rerum cauſas, de quibus etiam inquirit & determinat. Et propter harum cognitionem ad prædictum terminum peruenit, ut ſcilicet non admiretur cognitis cauſis.

Forte Alex. voluit hanc ſciam terminari ad admirationẽ, prout Philoſophus habita cã effectus adhuc admiratur an poſſit effect⁹ appoſitus eſſe, ei quem admirabatur.

Quis terminus huius ſcientia.

LECTIO IIII.

Eorum opiniones exponit, qui de materiali principio loquuti fuerunt.

Cap. 3.

CVm autem manifeſtum ſit, q primarum cauſarũ oportet ſcientiam accipere. (tum enim ſcire unumquodque dicimus, cum primam cauſam nos noſſe arbitramur) cauſæ uero quadrifariam dicantur, quarum Vnam quidem cauſam dicimus eſſe ſubſtantiam, & ipſum quid erat eſſe: nam ipſum quare primum refertur ad rationem ultimam, cauſa autem & principium, ipſum quare primum: Vnam uero materiam, & ſubiectum: Tertiam autem unde principium motus: Quartam uero oppoſitam ei cauſam, & cuius gratia, & bonum. hoc enim finis totius motus. & generationis eſt. de his autem omnibus & ſi ſatis in de Naturalibus ſpeculatum ſit.

Quoniam autem manifeſtum eſt, quòd earum, quæ à principio cauſarum oportet ſumere ſcientiam: tunc enim ſcire dicimus unumquodque, quando primam cauſam cognoſcere putamus. Cauſæ uero quadrupliciter dicuntur, quarum quidem unam cauſam dicimus eſſe ſubſtantiam, & quod quid erat eſſe. reducitur enim ipſum quare primum, ad rationem ultimam. Cauſa autem & principium, ipſum quare primum. Vnam uero materiam & ſubiectum. Tertiam autem unde principium motus. Quartam uero cauſam ei oppoſitam, & quod eſt cuius cauſa & bonũ. Finis igitur generationis & motus omnis hic eſt. Sufficienter quidem igitur de his ſpeculatum eſt in his, quæ de Natura.

2. Phyſi. tex. c. 8.

Poſito Procemio, in quo oſtendit intentionem huius ſcientiæ, & dignitatem, & terminum, incipit proſequi ſcientiam præfatam, & diuiditur in duas partes. Primo oſtendit quid priores philoſophi de cauſis rerum tradiderunt. Secundo ueritatem huius ſcientiæ incipit proſequi in. 2. lib. ibi: {De ueritate quidem theoria &c.} Prima autem pars diuiditur in duas. Primo pòsuit opi. philoſophorum de cauſis rerum. Secundo improbat eas quantum ad hoc ꝙ male dixerunt. ibi: {Ergo quicunque &c.} Circa primum duo facit. Primo reſumit enumerationem cauſarum, quam in. 2. Phy. diffuſius fuerat proſecutus. Secundo proſequitur opinionem philoſophorum. ibi: {Accipiemus tamen &c.} Dicit ergo primo, ꝙ, quia hoc manifeſtum eſt, ſ. ꝙ ſapientia eſt cauſarum ſpeculatrix, debemus incipere à cauſis rerum ſcientiam ſumendo. Qđ etiam ex rõne ſcientiæ cõgruũ uidetur, quia tunc unumquodque ſcire dicimus aliquem, qñ putamus non ignorare cauſam. Cauſæ autem quadrupliciter dicuntur, quarum una eſt ipſa cauſa formalis, quæ eſt ipſa ſubſtantia rei, per quam ſcitur quid eſt una quæque res. Conſtat enim, (ut dictum

Lect. prima parte. 1.

Lect. 12. part prima.

Text. cõ. 77. Lect. pñ. par. 2.

Cãæ quadruplicitei.

Text.cõ.11.

dictum eſt.2.Phy) ꝙ non dicimus aliquid eſſe alicuius naturę priusq̃ acceperit formam. Et ꝙ forma ſit cauſa, patet, quia qõnẽ qua dicitur quare eſt aliqd, reducimus, ad rõnem ultimam ad cauſam formalẽ, incipiendo à formis proximis & procedendo uſq; ad ultimam. Patet autem, ꝙ quare quærit de cauſa & principio. Vnde patet ꝙ forma eſt cã. Alia uero cauſa eſt materialis. Tertia uero cauſa eſt efficiens, quę eſt unde principium motus. Quarta cauſa eſt finalis, quæ opponit̃ cauſæ efficienti ſ̃m oppoſitionẽ principij & finis. Nam motus incipit à cauſa efficiẽte, & terminatur ad cauſam finalem. Et hoc eſt etiã cuius cauſa fit aliquid, & quæ eſt bonũ uniuſcuiuſq; naturæ. Sic igitur cauſam finalem per tria notificat, .ſ.quia eſt terminus motus, & ꝑ hoc opponit̃ principio motus, quod eſt cauſa efficiens: & quia eſt primum in intentione, ratione cuius dicitur cuius cauſa: & quia eſt per ſe appetibile, rõne cuius dicitur bonũ. Nam bonũ eſt quod oĩa appetũt. Vnde exponens quomodo cauſa finalis efficienti opponatur, dicit ꝙ eſt finis generationis & motus, quorũ principium eſt cauſa efficiens. Per quæ duo uidetur duplicem finem inſinuare. Nam finis generationis eſt forma ipſa, quæ eſt pars rei. Finis autem motus eſt aliquid quęſitum extra rem quæ mouetur. De his dicit ſufficienter ſe tractaſſe in.libr.Phy. ne ab eo ad pręſens diffuſior expoſitio cauſarum quęreretur.

Lib.1.Ethi. prin.

Nihilo minus tamen illos quoque, qui ante nos ad entium perſcrutationem uenerunt, & de ueritate philoſophati ſunt, aſciſcamus. Patet etenim, quòd illi etiam principia aliqua, & cauſas dicunt. Proderit itaque profectò huic tractatui nunc, ſi illa breuiter repetemus. aut enim aliud cauſæ genus inueniemus, aut certe magis illis credemus, quæ nunc dictæ ſunt.

Accipiemus tamen & nobis priores ad entium perſcrutationem uenientes, & de ueritate philoſophantes: palam enim, quia dicunt illi principia quædam & cauſas. Superuenientibus igitur, erit aliquid præ opere methodo, quæ nunc. Aut enim aliud aliquod commune genus inueniemus, aut modo dictis magis credemus.

Hic ponit opinionem philoſophorum de cauſis, & circa hoc duo facit. Primo aſsignat rõnem, quare hoc faciendum ſit. Secundo incipit proſequi ſuam intentionem. ibi:{ Primum igitur &c.} Dicit ergo, ꝙ quamuis de cauſis tractatũ ſit in phyſicis, tñ nunc accipiendum eſt opiniones philoſophorum, q̃ prius uenerunt ad perſcrutandum naturam entium, qui prius philoſophati ſunt de ueritate q̃ Ariſto. quia & ipſi cauſas & principium ponunt. Nobis igitur, qui eis ſuperuenimus conſiderare eorum opiniones, erit aliquid {prius}.i. aliquod præambulum { methodo}.i. i arte, q̃ nũc à nobis q̃ritur. Vnde & litera Boetij habet. { Accedentibus igitur ad opus ſcientiæ ꝓ operæ uię quæ nunc eſt aliquid erit.} alia litera habet. {Superuenientibus igitur quæ nunc eſt aliquid erit uitæ opus uia.} & legenda eſt ſic { nobis igitur ſuperuenientibus ei, que nunc eſt uia }, i. in præſenti methodo & arte, conſideranda erit horum opinio {quaſi aliquod uitę opus }, i. neceſſarium ſicut opera quæ ſunt ad uitæ conſeruationem, ut intelligatur quaſi quadam metaphora uti in loquendo, per uitæ opus, quodlibet neceſſarium accipiens. Vtilitas autem eſt illa, quia aut ex prædictis eorum inueniemus aliud genus à cauſis prænumeratis, aut magis credemus his, quę modo diximus de cauſis, quòd, ſcilicet ſint quatuor.

Opiniones circa cauſam materialem.

Plurimi igitur eorum, qui primo philoſophati ſunt, ſolas illas exiſtimarunt omnium eſſe principia, quæ in materiæ ſpecie ſunt. ex quo enim omnia entia ſunt, & ex quo primo fiunt, & ad quod ultimum corrumpuntur, ſubſtantia quidem permanente, mutata uero paſsionibus, hoc elemẽtum, & hoc omnium entium eſſe principium aiunt.

Primum igitur philoſophantium plurimi ſola ea, quæ in materiæ ſpecie, putauerunt omnium eſſe principia. Nam ex quo ſunt omnia entia, & ex quo fiunt primo, & in quod corrũpuntur ultimo ſubſtã quidẽ manente, in paſsionibus uero mutata, hoc elementum & id principiũ dicunt eſſe eorũ quæ ſunt.

Hic incipit antiquorum philoſophorum opiniones proſequi, & circa hoc duo facit. Primo recitat aliorum opiniones. Secundo reprobat. ibi:{ Ergo quicunque.} Circa primum duo facit. Primo recitat ſingulorum opinionem de cauſis. Secundo colligit in ſumma quæ dicta ſunt. ibi: {Breuiter igitur &c.} Prima pars diuiditur in duas. Primo ponit opiniones prætermittentium cauſam formalẽ. Secundo ponit opinionem Platonis, qui primo cauſam formalem poſuit. ibi:{Poſt dictas uero philoſophias &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit opinionem illorum qui poſuerunt principia aliquas res manifeſtas. Secundo illorum, qui adinuenerunt extrinſeca principia. ibi:{ Leucippus &c.} Circa primum duo facit. Primo tangit opiniones antiquorum de cauſa materiali. Secundo de cauſa efficiente. ibi:{ Procedentibus autem ſic.} Circa primum duo facit. Primo ponit quid ſenſerunt de cauſa materiali opiniones ponentium cauſam materialem in generali. Secũdo proſequitur eorum opiniones ĩ ſpeciali. ibi:{ Tales &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit quid ſenſerunt de cauſa materiali. Secundo quid ſenſerunt de rerum generatione, qđ ex primo ſequebatur. ibi:{ Et propter hoc nec generari &c.} Dicit ergo primo, ꝙ plurimi eorum, qui primo philoſophati ſunt de rerum naturis, poſuerunt principia oĩum eſſe ſola illa, quę reducuntur ad ſpeciem cauſæ materialis. Et ad hoc dicendum accipiebant quatuor conditiones materiæ, quæ ad rõnẽ principij pertinere uidẽtur. Nam id ex quo res eſt, prĩcipium rei eſſe uidetur: huiuſmodi autem eſt materia. nam ex materia dicimus materiatum eſſe, ut ex ferro cultellum. Item illud ex quo fit aliquid, cũ fit & principiũ generationis rei, uidetur eſſe cauſa rei, quia res per generationem procedit in eſſe. Ex materia autẽ primo res fit, quia materia rerũ factioni præexiſtit. Et ex ipſa etiam non per accidens aliquid fit. Nam ex contrario uel priuatione aliquid ꝑ accidens dicitur fieri, ſicut dicimus, ꝙ ex nigro fit album. Tertio illud uidetur eſſe rerum principium, in quod finaliter omnia per corruptionem reſoluuntur. Nam ſicut principia ſunt prima in generatione, ita ſunt ultima in reſolutione. Et hoc etiam materiæ manifeſte contingit. Quarto cum principia oportet manere, id uidetur eſſe principium, quod ĩ generatione & corruptione manet. Materia autem quam dicebant eſſe ſubſtantiam rei, manet in omni trãſmutatione. Sed paſsiones mutantur, ut forma, & omnia, quæ adueniunt ſupra ſubſtantiam materiæ. Et ex his omnibus concludebant, ꝙ materia eſt elementum & principium oĩum eorum, quæ ſunt.

Lect. 12. parte.1.

Lect. 11. part prima.

Lect. 10. part.prima.

Lect. 7. part.prima.

Lect.5. part.prima.

Lect.pñ. par.quinta.

Lect. 4. par.pñ.

Quatuor materiæ cõditiones.

Et ob hoc nihil fieri, neque corrumpi opinantur, tanquam huiuſcemodi natura ſemper conſeruata. quemadmodum neq; Socratem, quando formoſus, aut muſicus efficitur, ſimpliciter fieri dicimus, neque cum iſtos habitus amittat, corrumpi: eo quòd ſubiectum ipſum Socrates permanet. ita & cæterorum, nihil oportet enim aliquam naturam aut unã, aut plures eſſe, è quibus cætera fiunt, illa conſeruata. Pluralitatem tamen, & ſpeciem huius principij non eandem omnes dicunt.

Et propter hoc nec gñari nihil putant, nec corrũpi, quaſi tali natura ſemper conſeruata: ſicut nec dicimus Socratem nec generari ſimpliciter, quando ſit bonus aut muſicus, nec corrumpi, quando deponit habitus iſtos, propterea q ſubiectũ maneat Socrates ipſe: ſic nec aliorum nihil: oportet enim eſſe aliquam materiam, aut unam, aut plures una, ex quibus fiunt alia illa conſeruata. Pluralitatem tamen et ſpeciem talis principij, non idem omnes dicunt.

Hic ponit ſecũdariũ quod ponebãt quaſi ex præcedentibus ſequens, ſ. nihil ſimpliciter generari uel corrumpi in entibus. Nam qñ fit aliqua mutatio circa paſsiones ſubſtantia manente, non dicimus aliq̃d eſſe generatum uel corruptum ſimpliciter, ſed ſolũ ſm quid: ſicut cum Socrates fit bonus aut muſicus, non dicitur fieri ſimpliciter, ſed fieri hoc. Et ſimiliter qñ deponit huiuſmodi habitum, non dicĩ corrumpi ſimpliciter, ſed ſm quid. Materia autem quæ eſt rerũ ſubſtantia ſm eos, ſemper manet. Omnis autem mutatio fit circa aliqua, quæ adueniunt ei ut paſsiones. Et ex hoc concludebant q nihil generatur uel corrumpitur ſimpliciter, ſed ſolum ſm quid. Quamuis autem ſic conuenirent in ponendo cauſam materiam, tamen differebant ĩ eius põne quãtum ad duo, ſ. quãtum ad pluralitatem: quia quidam ponebant unam, quidam plures: & quantum ad ſpeciem, quia quidam ponebãt ignem, quidã aquã &c. Similiter ponentium plura, quidam hæc, quidam illa principia materialia rebus attribuebant.

Thaletis opinio ponẽtis aquam principium.

Sed Thales quidem huiuſmodi philoſophiæ princeps, aquã ait eſſe. Quare terram quoque, ſuper aquam aſſerebat eſſe.

Thales quidem talis philoſophiæ princeps, aquam ait eſſe. Vnde & terram eſſe ſuper aquam aſſerebat.

Opinio Thaletis. Lect. pñ. parte. 10.

Hic incipit recitare opiniones ſingulorum, de cã materiali. Et primo ponit opinionem ponentium unam cauſam materialem. Secundo ponentium plures, ibi: {Empedocles uero.} Circa primum tria facit, quia primo ponit opinionem ponentium aquã eſſe principium omnium. Secundò ponentium aerẽ ibi: {Anaximenes &c.} Tertio ponentium ignem, ibi: {Hippaſus &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit opinionẽ Thaleris, qui dicebat aquã eſſe rerũ principium. Scđo ponit opiniones probationẽ, ibi: {Forſan enim &c.} Dicit ergo q Thales prĩceps talis philoſophiæ, i. ſpeculatiuę, dixit aquam eſſe primum rerum principium. Dicit autem Thales ſpeculatiuæ philoſophiæ princeps fuiſſe, quia inter ſeptẽ ſapientis, qui poſt theologos poetæ fuerunt, ipſe ſolus ad conſiderandum rerum cauſas ſe trãſtulit, aliis ſapientibus circa moralia occupatis. Nomina ſeptẽ ſapiẽtum ſunt iſta, Primus Thales Mileſius tpe Romuli, & apud Hebręos tempore Achaz regis Iſrael. Secundus fuit Pittacus Mitileneus, apud Hebræos regnante Sedechia, & apud Romanos Tarquino pfecto. Alij quinque fuerunt, Solon Athenienſis, Chilon Lacedæmonius, Periander Corinthius, Cleobolus Lidius, Bias Priẽnenſis, qui fuerunt oẽs tpe babilonicæ captiuitatis. Quia igitur inter hos ſolus Thales rerum naturas ſcrutatus eſt, ſuasq; diſputationes literis mandãs emicuit, ideo hic princeps huius ſcientiæ dicitur. Nec debet inconueniens uideri, ſi opiniones hic tangit eorum, qui ſolum de ſciẽtia naturali tractauerunt, quia ſecundum antiquos qui nullam ſubſtantiam cognouerunt niſi corporeã & mobilem, oportebat q prima Philoſophia eſſet ſcientia naturalis, ut in Quarto dicetur. Ex hac autem poſitione ulterius procedebat ad hoc, q terra eſſet ſuper aquam fundata, ſicut prĩcipiatum ſupra ſuum principium.

Lect. pñ. parte. 8.

Lect. pñ. parte 9.

Lect. pñ. part 6.

Nomina ſeptem ſapientum. Lect. 3.

Fortaſsis hanc habuit opinionem, quia nutrimentum omnium humidum eſſe uidebat, ipſum quoque calidum ex eo factum, eoq; animal uiuere ex quo autem fit, id eſſe principium omnium. propter hoc igitur hanc habuit opinionem. & quoniam cunctorum ſemina naturam humidam ſortita ſunt: aqua uero naturæ principium humidis eſt.

Cur oĩbus ipſa principiũ ſit aqua.

Forſan enim hanc opinionem accipiens, quia cunctorum nutrimentum humidum uidebat eſſe, & ipſum calidum ex hoc factum, & animal uiuere: ex quo fit uero, hoc eſt principium omnium. Propter hoc igitur cauſa eſt accipiens æſtimationem. Et quia cũctorum ſpermata naturam habent humidam: aqua uero natura principium eſt humidis.

Motiua Thaletis.

Hic ponit rõnes quibus Thales potuit induci ad prædictam poſitionem. Et primo oſtendit qño ad hoc inducebatur ratione. Secundo qño inducebatur primorum authoritate, ibi: {Sunt & aliqui antiquiores &c.} Inducebatur autem duplici rõne. Vna quæ ſumitur ex cõſideratione cauſæ ipſius rei. Alia quæ ſumitur ex cõſideratione generationis rerum, ibi: {Et quia cunctorum &c.} Hæc ergo media ſunt ordinata. Nam ex primo ſequitĩ ſcđm. Quod enim eſt aliis principium eſſendi, eſt etiam primum principium, ex quo res generatur. tertium autem ſequitur ex ſecundo. Nam unumquodq; p corruptionẽ reſoluitur in id ex quo generatum eſt. Quartum autem ſequitur ex ſecundo & tertio. Nam id qđ præcedit generationem rerum, & remanet poſt corruptionem, oportet eſſe ſemper manens. Primo modo utebatur tribus ſignis ad oſtendendum aquam eſſe principium eſſendi rebus, quorum primum eſt, quia nutrimẽtum uiuentium oportet eſſe humidũ. Ex eo dem autem uiuentia nutriuntur & ſunt, & ſic humor uidetur eſſe principium eſſendi. Secundum ſignum eſt, quia eſſe cuiuſlibet rei corporeæ, & maxime uiuentis, per proprium & naturalem calorem conſeruatur. calor autem ex humore fieri uidetur, cum ipſe humor ſit quaſi caloris materia. unde ex hoc uidetur q humor ſit rebus principium eſſendi. Tertium ſignum eſt, quia uita animalis in humido conſiſtit. Vnde propter deſiccationem naturalis humidi, animal moritur, & per eius conſeruationem, animal ſuſtentatur. Viuere autẽ uiuẽtibus eſt eſſe. Vnde ex hoc etiam patet q humor ſit rebus principium eſſendi. Et hæc etiam tria ſigna ſeinuicem cõſequuntur. Ideo enim animal humido nutritur, quia calor naturalis humido ſuſtẽtatur, & ex his duobus ſequitur q uiuere animalis ſit ſemper p humidum. Id autem ex quo aliquid fit. i. ex quo aliquid eſſe cõſequitur, eſt principium omnibus quę ex illo eſſe habent. Et propter hoc accepit hanc opinionem q humor eſſet omnibus principium. Similiter etiam accepit ſignũ ex rerum generatione, quia gñationes

uiuentium

uiuentium quæ ſunt nobiliſsima in entibus fiunt ex ſeminibus. Semina autem ſiue ſpermata omnium uiuentium habent humidam naturam. Vnde ex hoc etiam apparet, ꝙ humor eſt generationis rerũ principium. Si autem omnibus prædictis coniungatur ꝙ aqua eſt humiditatis principium, ſequitur ꝙ aqua ſit primum rerum principium.

Sunt autem quidam, qui etiam antiquiſsimos illos, & nimis à præſenti generatione remotos, & primos theologizantes, ſic arbitrantur de natura ſenſiſſe. Oceanum nanque, & Tethyn generationis parentes eſſe cecinerunt. Iuſiurandum quoque deorum, aquam eſſe, ſtygem ab ipſis Poetis appellatã. honorabiliſsimum enim quod antiquiſsimum eſt. iuſiurandum autem honorabiliſsimũ eſt, ſi igitur antiqua iſta et uetuſta de natura opinio eſt, fortaſſe non eſt manifeſtum. Thales tamen

Hippo *hunc in modum de prima cauſa dicitur aſſeruiſſe.* Hipponem *etenim nemo dignabitur cum iſtis connumerare, propter intellectus eius ſimplicitatem.*

Sunt autem aliqui antiquiores & multum ante eam, quæ nunc eſt generationem, & primo theologizantes ſic putant de natura exiſtimandum. Oceanum enim & Thetin generationis parentes fecerunt, ſacramentumq; deorum aquam. Stygem ab ipſis poetis uocatam. Honorabilius enim, quod antiquius. Sacramẽtum autem honorabilius. Si quidem igitur antiquior aliqua iſta & ſenior fuit de natura opinio, forſan utique incertum eſt. Thales quidem ſecundum hunc modum pro-

Hippon *nunciaſſe dicitur de prima cauſa. Hippon quidem enim non utique aliquid ſignificabit poſuiſſe cum his, propter ſui intellectus paruitatem.*

Hic oſtendit quomodo Thales inducebatur ad prædictam poſitionem per authoritares antiquorum. Er dicit ꝙ aliqui fuerunt antiquiores Thalete & multum ante generationem hominum, qni erant tempore Ariſt. qui fuerunt primo theologizantes, qui uiſi ſunt hanc opinionem de natura habuiſſe, ſ. ꝙ aqua eſt principium omnium. Ad cuius euidentiã ſciendũ eſt, ꝙ apud Græcos primi famoſi in ſciẽtia fuerunt quidam poetæ theologi, ſic dicti, quia de diuinis carmina faciebant. Fuerunt autem tres, Orpheus, Muſeus, & Linus, quorum Orpheus famoſior fuit. Fuerunt autem tempore quo iudices erãt in populo iudeorum. Vnde paret, ꝙ diu fuerunt ante Thaletem, & multo magis anre Ariſtotelem, qui fuit tpe Alexandri. Iſti autem poetæ ſub quibuſdam enigmatibus fabularũ aliquid de rerum natura tractauerunt. Dixerunt enim ꝙ Oceanus ubi eſt maxima aquarum aggregatio, & Thetis, quę dicitut dea aquarum, ſunt parentes generationis. Ex hoc ſub fabulari ſimilitudine dantes intelligere aquam eſſe generationis principium. Hanc ſententiam alia fabuloſa narratione uelauerunt dicentes, ꝙ ſacramentum uel iuramentum deorum erat per aquam quandam, quam poetæ dicunt Stygem, & dicunt eam eſt paludem infernalem. Ex hoc autem ꝙ deos dicebant iurare per aquam, dederunt intelligere, ꝙ aqua erat nobilior ipſis deis, quia ſacramentum uel iuramentum fit per id quod eſt honorabilius. Hoc autem quod eſt prius, eſt honorabilius. Perfectum.n. præcedit imperfectum natura & tempore ſimpliciter, licet in uno aliquo, imperfectio perfectionem pręcedat tempore. Vnde per hoc patet ꝙ aquam exiſtimabant priorem eſſe ipſis diis, quos intelligebant eſſe corpora cæleſtia. Et quia iſti antiquiſsimi aquã dixerũt eſſe rerum principium, ſi aliqua opinio fuit prior iſta de naturalibus, nõ eſt nobis manifeſta. Sic igitᷣ pater quid Thales de prima cauſa rerũ dicitur exiſtimaſſe. Quidam autem philoſophus, qui uocatur Hippon non fuit dignatus aliquid ſuper addere his, propter ſuæ ſcientiæ uel intelligentiæ imperfectionem. Vnde ĩ libro de Anima ponitur ĩter groſſiores, ubi dicitur ꝙ poſuit aquam eſſe animam & principium rerum, ſumeus argumentum ex rerum ſeminibus, ut hic dictum eſt de Talete. Vnde patet ꝙ nihil addit ſupra Thaletis ſententiam. Vel poteſt intelligi ꝙ quia imperfecte dixit, non reddidit ſe dĩgnum, ut eius ſententia hic contineretur cum aliis.

Lect. 1.

Primo de Anima. Tex. cõm. 32

Anaxigenis & Diogenis opinio.

Anaximenes autem, & Diogenes, aerem priorem aqua, & maxime ſimplicium corporum principium ſtatuunt.

Anaximenes autem & Diogenes aerem priorem aqua, & maxime principium ſimplicium corporum ponunt.

Hic ponunt opiniones ponentium aerẽ eſſe principium, qui fuerunt Diogenes & Anaximenes ponẽtes aerem priorem aqua eſſe naturaliter, & principium omnium ſimplicium corporum, ſcilicet quatuor elementorum, & per conſequens omniũ aliorum. Fuit autẽ Anaximenes tertius à Thalete. Fuit autem diſcipulus Anaximandri, qui fuir diſcipulus Thaletis. Diogenes uero, diſcipulus Anaximenis fuiſſe dicitur. Hæc tamen differentia fuit inter opinionem Diogenis & Anaximenis, q̃a Anaximenes aerem ſimpliciter poſuit principium rerum. Diogenes autem dixit ꝙ aer rerum principium eſſe non poſſet, niſi quia cõpos erat diuinæ rationis. Ex quo prouenit opinio quæ tangitᷣ primo de anima. Ratio autem quare aerem ponebat rerum principium potuit ſumi ex reſpiratione, per quam uita animalium reſeruatur, & quia ex immutatione aeris uidentur uariari generationes & corruptiones rerum.

Hippaſi Heracliti.

Hippaſus autem Metapontinus, & Heraclitus Epheſius, ignem.

Hippaſus autem Metapontinus, & Heraclitus Epheſius, ignem.

Hippaſus Heraclitus.

Hic ponit ꝙ duo philoſophi Hippaſus & Heraclitus poſuerunt ignem eſſe primum principium ut mareriam. Et potuerunt moueri ex eius ſubtilitate, ſicut infra dicetur.

Empedoclis

Empedocles aũt, quatuor unà cũ prædictis ſuperaddẽs etiã terrã quartũ hæc.n. ſemper permanere, nec fieri niſi pluralitate, & paucitate coniuncta, & diſiuncta in unum, & ex uno.

Empedocles uero quatuor, cum dictis terram quartum addens. Ea nanque dixit ſemper manere & non fieri, niſi pluralitate & paucitate congregata, & diſgregatione in unum & ex uno.

Empedocles

Hic ponit opiniones ponentium plura principia materialia. Et primo Empedoclis, qui poſuit plura finita. Secundo Anaxag. qui poſuit plura ĩfinita, ibi: {Anaxagoras uero &c.} Ponit ergo primo opinionem Empedoclis quantum ad duo. Primo quantum ad hoc ꝙ tria prædicta elementa, ſcilicet aquam, aerem & ignem dicit eſſe rerum principia, addens eis quartum, ſcilicet terram. Secundo quãtum ad hoc, ꝙ iſta etiam elementa dixit ſemper manere & non generari nec corrumpi, ſicut & illi qui poſuerunt unam cauſam materialem, ſed per cõgregationem horum & diuiſionem ſecundum multitudinẽ & paucitatem dixit ex eis alia generari & corrumpi, inquantum iſta quatuor per concretionem in unum & diſgregationem ex uno diuiduntur.

Anaxagoræ.

Anaxagoras autem Clazomenius, ætate quidem illo ſuperior, operibus uero īferior, infinita dicit eſſe principia. ferè. n. oīa, quæ cōſimiliū partium ſunt, ut aquā. uel ignē, ita fieri, & corrūpi ait, coniunctione & diſiūctione ſolū. aliter uero nec fieri neq; corrūpi, ſed perpetua permanere. Ex his itaque ſolā quis cauſam illam, quæ in materiæ ſpecie dicitur, putabit.

Anaxagoras uero Clazomenius, iſto quidē ætate prior, factis uero poſterior, infinita dixit eſſe principia. Nam fere omnia corpora partium conſimilium, ut ignem aut aquam, ita generari & corrūpi ait congregatione & diſgregatione ſolum: aliter autem nec generari nec corrumpi, ſed permanere ſemper ſempiterna. Ex his quidem igitur ſolam quis cauſam intelliget eam, quæ in materiæ ſpecie dicitur.

Anaxagoras

Hic ponit opinionem Anaxa. qui fuit alter diſcipulus Anaximenis, qui et fuit cōdiſcipulus Diogenis: patria quidem Clazomenius prior ætate q̃ Emped. ſed factis ſiue operibus poſterior, uel qa poſterius philoſophari incæpit, uel quia in numero pricipiorum minus bene dixit q̃ Empedo. Dixit enim principia materialia eſſe infinita, cum ſit dignius finita pricipia & pauciora accipere, quod ſecit Empedo. ut dicitur in Primo Phyſic. Non enim ſolum dixit principia rerum eſſe ignem & aquam & alia elementa, ſicut Empedo. ſed omnia quæ ſunt conſimilium partium, ut caro, os, medulla, & ſimilia, quorum infinitas minimas partes principia rerum poſuit, ponens in unoquoq; infinitas partes horum ſingulorum ineſſe propter id quod in inferioribus unum ex alio generari poſſe inuenit, cum generationem rerum non diceret eſſe niſi per ſeparationem à mixto, ut planius explicauit Primo Phy. Secundo etiam Anaxa. conuenit cum Empedo. in hoc, ſcilicet ꝙ generatio & corruptio rerum non eſt niſi per concretionem & diſcretionem partium prædictarum infinitarum, & ꝙ aliter uec generari nec corrumpi cōtingit aliquid. Sed huiuſmodi rerum principia infinita, ex quibus rerum ſubſtantiæ efficiuntur, permanere dixit ſempiterna. Concludit ergo Ariſto. ꝙ ex prædictis Philoſophorum opinionibus aliquis cognoſcet ſolā cauſam, quę continetur ſub ſpecie cauſæ materialis.

Lect. 9. Tex. 41. (beside "ut dicitur in Primo Phyſic.")

Lect. 9. Tex. c. 33. (beside "rerum non diceret eſſe niſi per ſeparationem à mixto")

LECTIO V.

Eorum ſententias exponit, qui præter materiale principium, mentem, & amorem, vel efficiens aliquod exiſtimau erunt.

Opiniones de cā efficiē te.

HOc autem modo procedentibus, ipſa res eos duxit, & coegit ulterius quærere. nam et ſi quàm maxime omnis corruptio, & generatio ex aliquo ut ex uno, aut ex pluribus ſit, cur hoc accidit, & quæ cauſa eſt? Non enim ipſum ſubiectum ſeſe mutari facit, utputa, dico quòd neque lignum, neque æs cauſa eſt, ut utrunque eorum mutetur. neque lignum quidem lectum, æs uero ſtatuam facit, ſed aliud quippiam mutationis cauſa eſt. hoc autem quærere, aliud principiū quærere eſt, perinde atque id, quòd nos unde principium motus dicimus.

Procedentibus autem ſic, res ipſa uiam fecit ſimiliter, & quærere coegit. Si enim quàm maxime omnis generatio & corruptio ex aliquo uno, aut pluribus eſt, qualiter hoc accidit & quæ cauſa? non enim utique facit ipſum ſubiectum trāſmutare ſeipſum. Dico autem veluti neque lignum, neque æs, alterutrum ipſorum permutandi eſt cauſa: neque lignum facit lectum, neque æs ſtatuam, ſed aliquid aliud permutationis eſt cauſa. Hoc autem quærere, eſt aliud principium quærere, ut ſi dicatur unde principium motus.

Poſtquam poſuit opinionem de cauſa materiali, hic ponit opinionem de cauſa efficiente: quę eſt unde principium motus, Et diuiditur in duas. Primo ponit opiniones eorum, qui ſimpliciter aſsignauerunt cauſam motus & generationis. Secundo proſequitur opinionem illorum qui poſuerunt cauſam efficientem, quæ eſt etiam principium boni & mali in rebus, ibi: {Poſt hos &c.} Circa primū duo facit. Primo ponit rationem cogētem ad ponendum cauſam mouentem. Secundo oſtendit qualiter ad poſitionem diuerſi diuerſimode ſe habuerunt, ibi. {Igitur omnino qui talem &c.} Dicit ergo, quidam philoſophi ſic proceſſerunt in cauſa materiali ponēda, ſed & ipſa rei euidens natura dedit eis uiam ad ueritatis cognitionem uel inuentionem, & coegit eos quærere dubitationem quandam quæ inducit in cauſam efficientem quæ talis eſt. Nulla res uel ſubiectum tranſmutat ſeipſum, ſicut lignum nō tranſmutat ſeipſum ut ex eo lectus fiat: nec æs eſt ſibi cauſa tranſmutandi, ut ex eo fiat ſtatua: ſed oportet aliquid aliud eſſe quod eſt eis mutationis cauſa, qđ eſt artifex. Sed ponentes cauſam materialem unam uel plures, dicebant ex ea ſicut ex ſubiecto fieri generationem & corruptionem rerum: ergo oportet ꝙ ſit aliqua alia cauſa mutationis, & hoc eſt quærere aliud genus principij & cauſæ quod nominatur, unde principium motus &c.

Lect. prima. part. 1. par. ſequen. (beside "Circa primū duo facit.")

Qui igitur omnino à principio iſtam uiam attigerunt, unumq; eſſe ſubiectum aſſeruerunt, nil difficultatis ſibiipſis reliquerunt. Verum quidam eorum, qui unum conſtituerunt, quaſi deuicti ab hac quæſtione, ipſum unum immobile dicunt eſſe, naturamq; totam non ſolum ſecundum generationem, & corruptionem (hoc enim uetus eſt, & cui omnes conſenſerunt) ſed etiam ſecundum reliquam omnem tranſmutationem. & hoc eorum eſt proprium. Illorum igitur, qui unum ſolum eſſe dixerunt ipſum uniuerſum, nulli contingit talem inſpicere cauſam, niſi fortaſsis Parmenidi. & huic catenus, quatenus non ſolum unam uerum etiam duas quodam modo ponit cauſas eſſe. Illis uero, qui plura faciunt, magis accidit dicere. utputa illis, qui calidum aut frigidum, aut ignem, & terram, utuntur enim igne, tanquam motiuam habēte naturam: aqua uero & terra, & huiuſcemodi, econtrario.

Igitur omnino qui talem uiam à principio tetigerunt & unum eſſe ſubiectum dixerunt, nihil difficultatis ſibimet fecerunt, unum quidem omne dicētes, & quaſi ab ea quæſtione deuicti, ipſum eſſe immobile dicunt, & naturam totam non ſolum ſecundum generationem & corruptionem (hoc etenim antiquum eſt, & quod omnes eſſe confeſsi ſunt) uerum & ſecundum aliam mutationem omnem eſſe: & hoc eorum eſt proprium. Vnum ergo ſolum dicentium ipſum eſſe, nulli talē intelligere cauſam conuenit, niſi forte Parmenidi: & hoc intantum, quia non ſolum unam, ſed etiam duas aliqualiter ponit cauſas eſſe. Plura uero facientibus, magis cōtingit dicere: ut ipſum calidum & frigidum, aut ignem & terram. Vtuntur enim quaſi motiuam materiam habentem naturam igne, aqua uero & terra & huiuſmodi, econtrario.

Hic oſtendit ꝙ ad prædictam rationem tripliciter philoſophi ſe habuerunt. Illi enim, qui iſtam uiā à principio tetigerunt, & dixerunt unā cauſam materialem, non multum ſe grauabant in ſolutione huius qōnis. erant enim contenti ratione materiæ, cauſam motus penitus negligentes. Alij uero dicentes omnia unum eſſe, quaſi per prædictam rōnem deuicti, non ualentes peruenire ad aſsignādam cauſam motus, negauerūt totaliter motum. Vnde dixerūt,

ꝙ

ꝙ totum uniuerſum eſt unum ens immobile. In quo differebant à primis naturalibus, qui dicebant unā cauſam eſſe omnium rerum ſubſtantiam, quę tamen mouetur per rarefactionem & condenſationem, ut ſic ex uno plura quodammodo fierent, licet non diceret ꝙ mutaretur ſm generationem & corruptionem ſimpliciter, hoc enim ꝙ nihil ſimpliciter generaretur uel corrumperetur fuit antiqua opinio ab
Lect.4. omnibus confeſſa, ut ex ſupradictis patet. Sed iſtis poſterioribus proprium fuit differentiæ, ꝙ totum eſt unum immobile, ſicut omni motu carens. Hi fue
Lect.9. runt Parmenides & Meliſſus, ut infra dicetur, ergo patet ꝙ illis, qui dicunt totum unum immobile, non contigerit intelligere eos talem cām. ſ. cauſam motus, quia ex quo motum ſubtrahunt, fruſtra quærũt cauſam motus: niſi tãtum Parmenides, quia iſte etſi poneret unum ſm rationem, ponebat tñ plura ſm
Lect.9. ſenſum, ut infra dicetur. Vnde inquantum plura ponebat, conueniebat ei ponere plures cauſas, quarũ una eſſet mouens, & alia mota: quia ſicut pluralitatẽ ſm ſenſum ponebat, ita oportebat ꝙ poneret motũ ſm ſenſum. Nam ex uno ſubiecto non poteſt intelligi pluralitas conſtituta, niſi per aliquem modum. motus. Tertij fuerunt qui plures facientes rerum ſubſtantias, conſenſerunt prædictæ rõni ponentes cauſam motus. Ponebant enim calidum uel frigidũ cauſas, uel ignem & terram: quorum igne utebãtur ut habente mobilem, id eſt motiuam naturam, aqua uero & terra & aere contrario, uel ut habentibus naturam paſsiuam: & ſic ignis erat ut cauſa efficiẽs, alia uero ut cauſa materialis.

BESS. *Poſt hos autem, & huiuſmodi principia tanquam non ſufficientia, ut entium naturam generarẽt, rurſus ab ipſa ueritate, ut diximus, coacti, illud, quod ſequitur, quæſiuerunt principiũ. ut enim entia bene ſe partim habeant, partim fiant, nec ignẽ fortaſsis, nec terram, nec aliud huiuſcemodi quicquam uериſimile eſt cauſam eſſe: nec illos ueriſimile eſt arbitrari: nec rurſus caſui & fortunæ tantam attribuere rem probe ſe habet.*

ANT. Parte.2. *Poſt hos autem & talia principia tanquam non ſufficientia exiſtentium generare naturam, iterum ab ipſa ueritate (ut lut aiebamus) coacti habitum quæſierunt principium. ipſius enim & bene hoc quidem eorum, quæ ſunt, habere, illa uero fieri forſan nec ignẽ, nec terram, neque aliud talium nihil, ueriſimile cauſam eſſe: neque illos conueniens exiſtimare: neq; iterum ipſi Automato & Fortunæ tantam committere rem bene habere.*

Hic ponit opiniones ponentium cauſam efficiẽtem nõ ſolum ut principium motus, ſed etiã ut principium boni uel mali ĩ rebus. Et circa hoc duo facit. Primo narrat eorum opiniones. Secundo oſtendit in quo in ponendo cauſas defecerunt, ibi: {Iſti quidem.} Circa primum duo facit. Primo ponit opinionis rõnes, ex quibus mouebantur ad ponendum aliam cauſam à prædictis. Secundo oſtendit q̃uo diuerſimode cām poſuerunt, ibi. {Dicẽs & aliqs &c.} Dicit ergo primo, ꝙ poſt prędictos philoſophos, qui ſolum unam cauſam materialem poſuerunt uel plures corporales, quarum una erat actiuã, alia ut paſsiua: & poſt alia prima principia ab eis poſita, iterum fuerunt ab ipſa ueritate coacti {ut aiebamus} .i. ſicut ſupra dictum eſt, ut quærerent principium {habitum} .i. conſequenter ſe habens ad prædicta. ſ. cauſam boni, quæ quidem eſt cauſa finalis, licet ab eis non poneretur niſi per accidens, ut infra pate-

Lect.6. Par.2. Lect.pñ. Par.3. Tex.c.9.

bit. Ponebãt enim ab eis ſolum cauſa boni per modum cauſæ efficientis. Et ad hoc cogebãtur, q̃a præmiſſa principia non ſufficiebant ad generandum naturam entium, in qua quidem inueniuntur aliqua bene ſe habere. Quod demonſtrat conſeruatio corporum in proprijs locis, extra quæ corrumpuntur. Et ulterius utilitates, quæ proueniunt ex partibus animalium, quæ hoc modo diſpoſitæ inueniuntur ſm ꝙ congruit ad bonum eſſe animalis. Huiuſmodi autem bonæ diſpoſitionis uel habitudinis, quam quædam res iam habent, quædam uero adipiſcuntur per aliquam factionem, non ſufficienter ponitur cauſa uel ignis, uel terra, uel aliquod talium corporum: q̃a iſta corpora determinate agunt ad unum ſm neceſſitatem propriarum formarum. ſicut ignis calefacit & tendit ſurſum, aqua uero infrigidat & tendit deorſum. Prædictæ autem utilitates, & bonæ diſpoſitiones rerum exiguunt habere cauſam non determinatam ad unum tantum, cum in diuerſis animalibus diuerſimode inueniãt̃ partes diſpoſitæ, & in unoquoque ſm congruentiam ipſorum naturæ. Vnde non eſt conueniens, ꝙ ignis uel terra uel aliquod huiuſmodi ſit cauſa prædictæ bonæ habitudinis rerũ, nec fuit conueniens, ꝙ ipſi hoc æſtimauerint, nec iterum bene ſe habet dicere, ꝙ ſint automata .i. per ſe euenientia & caſualia, & ꝙ à fortuna tantum immutatur eorum caſualitas: ſicut aliqui eorum hoc dixerint, ut Empe. & quicunq; poſuerunt cām materialem tñ: ſicut patet. 2. Phy. Quod tamen patet etiam Tex.c.75. eſſe falſum, per hoc ꝙ huiuſmodi bonæ diſpoſitiones inueniuntur uel ſemper, uel in maiori parte. Ea autem, quę fiunt à Caſu uel à Fortuna, non ſunt ſicut ſemper, ſed nec ſicut frequẽter, ſed ut raro. Et propter hoc neceſſarium fuit alterum inuenire principium bonæ diſpoſitionis rerum, præter quatuor elementa. Alia litera habet {nec ipſi Automato & Fortunæ.} & eſt idem ſenſus quod prius.

Quare, qui ut aĩalibus, ita in natura intellectũ ineſſe cãm BESS. *mundi, totiusq; ordinis dixerat, quaſi ſobrius comparatus ad Antiquiores uana dicentes, apparuit. Iſtas aũt rõnes qui palàm attigit, Anaxagoram fuiſſe ſcimus. attamen Hermotimus Clazomenius dicitur cauſam prius dixiſſe. Qui igitur ita arbitrati ſunt, principium entium poſuerunt ſimul tam cauſam ipſius bene, q̃ illam, unde motus entibus ineſt.*

Dicens & aliqs ĩeſſe intellm unũ, queẽadmodũ in aĩalibus: ANT. Parte.3. *& in natura cãm & mũdi & ordinis totius, & excitãs appa ruit purificãs priores præter cõuenıẽtia dicẽtes. Palã quidem igitur Anaxagorã ſcimus hos ſermones tetigiſſe, attñ habet prius Hermotimus Clazomenius cãm dicendi. Sic quidẽ igitur opinantes, ſimiliter ipſius bene cauſam, principium exiſtentium eſſe poſuerunt: & tale unde motus exiſtentibus ineſt.*

Hic ponit ĩſpãli opiniones de pdicto principio. Et primo ponit opĩones ponentiũ unã cãm. Scdo ponentiũ duas, ibi: {Qm uero cõtraria bonis &c.} Circa primũ duo facit. Primo ponit opĩones ponen Lect.6. part.prima. tium cãm primam efficientẽ intellectũ, ſcdo ponen Part.ſeq. tium amorẽ, ibi: {Suſpicatus eſt aũt &c.} Dicit ergo ꝙ poſt pdictã rõnem apparuit aliquis dicẽs intellm eſſe in tota natura, ſicut eſt in aĩalibus, & ipſum eſſe cãm mũdi & ordinis totius .i. uniuerſi, ĩ quo ordine cõſiſtit bonũ totius uniuſcuiuſq; Et hic purificauit priores philoſophos, ad purã ueritatẽ eos reducẽs, q̃ inconuenientia dixerunt, hmõi cãm non tangentes. Hanc aũt ſñiam manifeſte tangit Anaxag. licet

cauſam huiuſmodi ſententiam proferendi dederit ei primo quidam alius philoſophus, ſcilicet Hermotinus, Clazomenius. Vnde patet ꝙ illi qui ſunt opinati ſic, ſimul poſuerunt idem rebus eſſe principiũ, ꝙ bene haberẽt ſe, & ꝙ eſſet unũ principiũ motus eſt.

BESS. Heſiodi opinio. *Suſpicaretur autem aliquis Heſiodum primum hoc quæſiuiſſe, & ſiquis alius amorem, aut deſiderum in entibus ut principium poſuit, ſicuti Parmenides, etenim is uniuerſi generationem monſtrando.*

Primum quidem inter omnes deos, amorẽ (ait) produxit.
Heſiodus uero ante omnia fuiſſe chaos,
Deinde terram ſpatioſam atque amorem,
Qui inter omnes immortales elucet:

Tanquã opportunum ſit, ut in entibus aliqua cã inſit, quæ res ipſas moueat, atq; cõiungat. Hos autẽ quomodo ordinare oportet, quis ſcilicet eorum primus ſit, liceat poſterius iudicare.

ANT. Heſiodus Parmenides *Suſpicatus eſt autem utique aliquis Heſiodum quæſiuiſſe primum huiuſmodi, & utique ſi aliquis alius. Amorem autem Deſiderium in exiſtentibus quaſi principium poſuiſſet, ut Parmenides. Etenim hic tentans monſtrare uniuerſi generationem. primum qdẽ ait deorũ Amorem fore prouidẽtem oĩbus. Heſiodus uero omnium primum chaos fuiſſe, deinde terram latam, & Amorem qui omnia condocet immortalia: quaſi neceſſarium ſit in exiſtẽtibus eſſe cãm, quæ res ipſas moueat & congreget. His quidem igitur quomodo* * *diſtribuere de hoc oporteat quis primus, liceat iudicare poſterius.*

* a.l. tranſire.

Ponit opinionem ponentium amorem eſſe principium primum, quem tamen non ita expreſſe uel plane, poſuerunt. Et ideo dicit, ꝙ ſuſpicio fuit apud aliquos, ꝙ Heſiodus quæſiuiſſet huiuſmodi principium bonæ habitudinis rerum, uel quicunque alius poſuit amorem uel deſiderium in rebus. Cum enim Parmenides uniuerſi generationem monſtrare tentaret, dixit, ꝙ amor deorum prouidit omnibus, ut mundus conſtitueretur. Nec eſt cõtra ſenſum eius, q poſuit unum ens ĩmobile, quod hic dicit, quia hic ponebat plura ſecundum ſenſum, licet unum ſecundum rationem, ut ſupra dictum eſt, & infra dicetur.
Lect. 5. Lect. 6. Deos autem corpora cæleſtia appellabat, uel forte aliquas ſubſtantias ſeparatas. Sed Heſiodus dixit ꝙ primo omnium fuit chaos, & deinde facta eſt terra latior, ut eſſet receptaculum aliorum: poſuerunt.n. receptaculum & locum principium eſſe, ut dicitur
Tex.c.6. 4. Phyſi. Et poſuit rerum principium amorem, qui condocet omnia immortalia. Et hoc ideo, quia cõmunicatio bonitatis ex amore prouenire uidetur. Nam beneficium eſt ſignum & effectus amoris. Vnde, cum ex rebus immortalibus huiuſmodi corruptibilia eſſe habeant, & omnem bonam diſpoſitionem, oportet hoc amori immortalium attribuere. Immortalia autem poſuit uel ipſa corpora cæleſtia, uel ipſa pricipia materialia. Sic autem poſuit chaos, & amorem quaſi neceſſarium ſit in rerum exiſtẽtiis eſſe non ſolum materiam motum, ſed & ipſam cauſam agentem, quę res moueat & congreget, quod uidetur ad amorem pertinere. Nam & ĩ nobis amor ad actiones mouet, & quia eſt omnium affectionum principium, Nam & timor & triſtitia & ſpes, nõ niſi ex amore procedunt. Quod autem amor cõgreget ex hoc patet, quia ipſe amor eſt unio quædam amãtis & amati, dum amans amatum quaſi ſe reputat. Iſte autem Heſiodus ante philoſophorum tempora fuit in numero poetarum. Quis autem horum ſit prior i. potior in ſententia, utrum ille qui dixit amorem eſſe primum principium, uel qui dixit intellectum, poſterius poterit iudicari, ſcilicet ubi agetur de Deo. Et hoc iudicium diſtributionem uocat: qa per hoc unicuique ſuus gradus attribuitur dignitatis. Alia trãſlatio planius habet. Hos quidem igitur quomodo congruat trãſire, & quis de hoc ſit prior poſterius poterit iudicari.

LECTIO VI.

Eorum placita exponit, qui materiæ, addebant duo Effectiua principia, vnum bonorum alterum malorum, amorem & odium, & illos inſufficientiæ arguit.

CVm autẽ contraria quoq; bonis ineſſe natura apparerent, nec ſolum ordo, & pulchrum, uerum etiam inordinatio. & turpe, pluraq; mala q̃ bona, & turpia q̃ pulchra, ideo alius quidam amicitiam introduxit, & contentionem, utrunque utriuſque horum cauſam. ſiquis enim ſequatur, & ſecundum ſententiam accipiat, non ſecundum ea, quæ balbutiens Empedocles dicit, inueniet amicitiam quidem bonorum cauſam eſſe, contentionem uero malorum. Quare, ſiquis dicat quodam modo dicere, & primum Empedoclem dicere malum, & bonum eſſe principia, fortaſſe bene inquiet: ſiquidem bonorum omnium cauſa, ipſum bonum, ac malorum, ipſum malum eſt. BESS.

Quoniam uero contraria bonis uidebantur eſſe in natura, & non ſolum ordinatio & bonum, ſed inordinatio & turpe, pluraq; mala melioribus, et praua bonis, ſic alius aliquis amorem induxit & litem, ſingula ſingulorum cauſam horum. Siquis enim aſſequatur & accipiat ad intellectum, & non ad ea quæ balbutiendo Empedocles dixit, inueniet amorem quidem eſſe cauſam aggregatorum, litẽ uero malorum. Quare ſiquis dixerit & quodammodo dicere & primum dicere Empedoclem bonum & malum principia, forſan bene dicet, ſi bonorum omnium bonum eſt cauſa, & malorum malum. ANT. Par. prima. Empedocles.

Hic ponit opinionem ponentium contrarietatẽ in huiuſmodi, & rationem eos mouentem, quæ talis erat. In rerum natura uidebantur aliqua eſſe contraria bonis, quia in natura non ſolum inuenitur ordinatum & bonum, ſed aliquando inordinatum & turpe: non poteſt autem dici ꝙ mala non habeant cauſam, ſed accidant à caſu: quia mala ſunt plura melioribus, & praua ſunt plura bonis ſimpliciter: quæ autem ſunt à caſu ſine cauſa determinata non ſunt ut in pluribus, ſed ut in paucioribus. Vnde, cum contrariorum ſint contrarię cauſæ, oportet non ſolum cauſam rerum ponere amorem, ex quo proueniunt ordinationes & bona: ſed & odium, ex quo proueniunt inordinationes & turpia uel mala: ut ſic ſingula mala & bona proprias cauſas habeant. Et ꝙ iſta fuerit ratio mouens Empedo. patet, ſiquis aſſequatur ſententiam eius, & accipiat ſcientiam, quam dicere uoluit, & non ad uerba, quę imperfecte & quaſi balbutiendo dixit. Dixit enim ꝙ amoris eſt congregare, odij diſgregare, ſed quia ex congregatione eſt rerum generatio, ex qua rebus eſt eſſe & bonũ: per ſegregationem uero eſt corruptio, quæ eſt uia ad non eſſe & malum, iam patet ꝙ uoluit amorem eſſe cauſam aggregatorum, ideſt bonorum, & odium eſſe cãm malorum. Et ita ſi quis dicat, ꝙ Empedocles fuit primus, qui dixit bonum & malũ eſſe principia, forſitan bene dixit. Si tamen ſm Empedo. fuit hoc ꝙ bonum eſt cauſa omnium bonorum, & malũ omnium malorum. Quod enim aliquorum malorũ poſuit cauſam malã. ſ. corruptionis, & aliquorũ

bonorum

bonorum bonum, ſcilicet generationis, manifeſtū eſt: ſed quia non ſequebatur ꝙ omnia bona eſſent p amicitiam, nec omnia mala per odium, cum diſtinctio partium mundi adinuicem eſſet per odium, & confuſio per amicitiam, ideo non uſquequaque poſuit bonum cauſam bonorum, & malū cām malorū.

BESS. *Hi quidem, ut diximus, & hucuſque duas cauſas, quas nos in de Naturalibus determinauimus, attigerunt, materiam, & unde motus. obſcure tamen, & non clare, ſed quemadmodum inexercitati in prælio faciunt. etenim illi circumeuntes, egregias plerunque plagas infligunt. ſed nec illi ex ſcientia, nec iſti uidentur ſcire quod dicant. Ferè etenim nullo modo uidentur his uti, niſi paulum quiddam.*

ANT. Part.2. *Iſti quidem igitur (ſicut diximus) & uſque ad hoc duas cās tetigerunt, quas in phyſicis determinauimus, materiam, & id unde motus: obſcure quidem, & non manifeſte, ſed qualiter in bellis inerudıti faciunt. Etenim illi circunducti ſæpe bonas plagas faciunt, at nec illi ex ſcientia, nec iſti uſi ſunt ſcientibus dicere quod dicunt. His etenim fere uſi nihil uidentur niſi parū.*

Part.ſeq. Hic oſtendit, ꝙ in ponendo prædictas cauſas deficiebant. Et primo loquitur generaliter de eis. Secundo ſpecialiter, ibi: {Anaxa. autem &c.} Dicit ergo primo, ꝙ prædicti philoſophi, ſcilicet Anaxa. & Emped. uſq; ad hoc peruenerunt, ꝙ poſuerunt duas cauſas illarū quatuor, quæ ſunt determinatæ in phyſicis, ſcilicet materiam, & cauſam motus, ſed obſcure & non manifeſte tradiderunt, quia non exprimebant ꝙ illa, quæ cauſas eſſe ponebant, ad iſta cauſarum genera reducerentur. Sed in hoc ꝙ de cauſis poſuerunt duas, conuenienter aſsimilabātur bellatoribus non eruditis, qui ab aduerſariis circunducti faciunt aliquando bonos ictus, ſed non per artem, ſed à caſu. Quod ex hoc patet, quia & ſi aliquando accidit eis, non tamen ſemper aut frequenter. Similiter etiam prædicti philoſophi non ſunt uſi dicere quod dicunt, nec uſi ſunt ſcientibus. i. ſicut ſcientes. Vnde alia tranſlatio habet. {Sed nec illi ſcientiam, nec hi aſsimilati ſunt ſcientibus dicerè ꝙ dicunt. Quod ex hoc patet, quia cum prædictas cauſas poſuiſſent fere non ſunt eis uſi, quia in paucis utebantur. Vnde uidetur ꝙ non ex arte, ſed quadam inducti neceſsitate eas caſualiter induxerunt.

BESS. *Nam & Anaxagoras, tanquam machina utitur intellectu ad mundi generationem. &, cum dubitat propter quam cauſam neceſſario eſt, tunc eum attrahit. in cæteris uero, magis cætera omnia quàm intellectum cauſam eorū, quæ fiunt, ponit.*

ANT. Part.3. *Anaxagoras autem artificialiter ad mundi generationem utitur intellectu. Nam quando dubitat quæ cauſa ex neceſsitate eſt, tunc attrahit ipſum. In aliis uero omnia magis cauſantur eorum quæ fiunt, q̄ intellectu.*

Part.ſeq. Hic oſtendit in quo ſpecialiter eorum uterque defecerit. Et primo de Anax. Secundo de Empedo. ibi. {& Empe.} Dicit ergo primo, ꝙ Anax. utitur intellectu ad mundi generationem, in quo uidetur artificialiter loqui, non dubitans de cauſis generationis mundi, ex neceſsitate attrahit. i. producit ipſum intellectum, non ualens reducere mundi generationem in aliquam aliam cauſam diſtinguentē res, niſi in aliquod in ſe diſtinctum & immixtum, cuiuſmodi eſt intellectus. Sed in omnibus aliis aſsignat cauſas magis ex omnibus aliis, quàm ex intellectu, ſicut in ſpecialibus rerum naturis.

BESS. *Et Empedocles plus quidem iſto cauſis utitur: neque ſufficienter tamen, neque in his reperit quod ſequitur. multis enim in locis apud eum amicitia quidem diſiungit, contentio uero coniungit. cum enim in elementa per contentionem uniuerſum diſſoluitur, tunc ignis in unum coaleſcit, & cæterorum elemētorum unumquodque: cum autem rurſus per amicitiam in unū cōueniant, neceſſe eſt uerū particulas uniuſcuiuſque ſeparari.*

ANT. Par.4. *Et Empedocles plus quidem hic utitur cauſis, ſed tamē nec ſufficienter, neque in his inuenitur quod confeſſum eſt. A multis igitur arguitur in locis apud ipſum: amor diſgregat. lis autem congregat. Nam cum in elementa quidem ipſum eſſe à lite diſtrahitur, tunc ignis in unum & aliorum elementorum ſingula concernuntur. Cum autem iterum in unum ab amore cōueniunt, neceſſe rurſum, ut ex ſingulis particulę ſecernantur.*

Par.ſeq. Hic oſtendit in quo deficiat Emped. & circa hoc duo facit. Primo oñdit in quo deficit. Scđo qđ propriū p̄ aliis dixit, ibi: {Emp. igit.} Dicit ergo primo, ꝙ Empedo. in determinando de particularibus rerum naturis, {plus utitur cauſis} à ſe poſitis, ſcilicet quatuor elementis, & odio & amore, q̄ Anaxa. quia ſingulorum generationem & corruptionem in p̄dictas cauſas reducit, non autem Anax. in intellectū. Sed in duobus deficit. Primo, quia non ſufficienter huiuſmodi cauſas tradit. Vtitur enim eis quaſi dignitatibus per ſe notis, quæ non ſunt per ſe nota, ut dicitur Primo Phyſi. dum ſcilicet ſupponebat quaſi per ſe notum, quòd lis determinato tempore dominabatur in elementis, & alio tempore determinato amor. Tex c.3. Scđo quia in his q̄ quęrit non inuenit illud qđ eſt ab eo confeſſum i. ſuppoſitū quaſi principium, ſ. ꝙ amor cōgreget & odiū diſgreget, q̄a in multis locis oportet ꝙ ecōtrario amor {ſecernat}. i. diuidat, & odium {concernat}. i. congreget, q̄a quando ipſum uniuerſum in partes ſuas per odium {diſtrahitur}. i. deiicitur ꝙ eſt in generationem mundi, tunc omnes partes ignis in unum conueniunt, & ſimiliter ſingulæ partes aliorum elementorum {concernunt}. i. ad inuicem coniunguntur. Sic igitur odiū, non ſolum partes ignis diuidit à partibus aeris, ſed etiam partes ignis coniungit adinuicem. Econtrario autem, cum elementa in unum conueniunt per amorem, quod accidit in deſtructione uniuerſi, tūc neceſſe eſt ut partes ignis adinuicem ſeparentur, & ſimiliter ſingulorum partes adinuicem ſecernant Non enim poſſet ignis commiſceri aeri niſi partes ignis adinuicem ſepararentur, & ſimiliter partes aeris niſi inuicem ſe elementa prædicta penetrarent, ut ſic amor ſicut cōiungit extranea, ita diuidat ſimilia, ſecundum ꝙ ſequitur ex eius poſitione.

BESS. *Empedocles itaq; præter alios antiquiores, primus hanc cauſam diuidens, introduxit. nec unum motus principium, ſed diuerſa fecit, & contraria. & ad hæc elementa, quæ in materiæ ſpecie dicuntur, quatuor eſſe primus aſſeruit, non tamen eis ut quatuor utitur, ſed tanquam duo eſſent ſola, igne quidē per ſeipſum, oppoſitis uero, terra, aere, & aqua tanquam una natura. comprehendat autem quiſpiam idipſum, ex eius carminibus contemplans. Is igitur, ut diximus, ita & tot principia aſſeruit.*

ANT. Par.5. *Empedocles quidē, præter priores, primus hanc cām diuidens induxit, non unum faciens motus principium, ſed diuerſa & contraria. Amplius autem quæ in materiæ ſpecie dicuntur elementa quatuor primus dixit, non tamen utitur quatuor, ſed ut duobus exiſtentibus, ſolum quidem igne ſecundum ſe: oppoſitis uero quaſi una natura terra aere & aqua. Sumet autem utique aliquis id ſpeculans ex elementis. Hic quidem ergo, ſicut diximus, ſic & tot dixit principia.*

Hic oſtendit quomodo Empedoc. præ aliis philoſophis proprium poſuit. Et dicit ꝙ duo præ aliis poſuit. Vnū eſt, ꝙ cauſam unde motus diuiſit ī duas contrarias partes. Aliud eſt ꝙ cauſam materialem dixit eſſe quatuor elementa, non ꝙ utatur quatuor elementis ut quatuor, ſed ut duobus, quia ignem cōparat aliis tribus dicēs, ꝙ ignis habet naturam actiuam, & alia paſſiuam. Et hoc poteſt aliquis ſummere ex elementis rerum ab ipſo traditis, uel {elementis} principiis ſuæ doctrinæ quę poſuit. Alia litera habetur ex uerſibus, quia dicitur metrice ſuam philoſophiam ſcripſiſſe. Et huic concordat alia tranſlatio quæ dicit: Ex rationibus. Hic igitur (ut dictum eſt) ſic & tot primus poſuit principia, quia quatuor, & ea quæ dicta ſunt.

Lectio VII.

Democriti & Leucippi opiniones affert, qui ex indiuiſibilibus corporibus ut ex materia generaſſe uiſi ſunt: hinc Pythagoricorum duo declarat, quibus rerum ſubſtantias numeros eſſe exiſtimauerunt.

Leucippi & Democ.

Leucippus uero, ac eius familiaris Democritus, elemēta quidem plenum, & uacuum eſſe aiunt, dicentes hoc quidem ens, hoc uero nō ens: & rurſus, ens quidem plenū, & ſolidum, non ens autem uacuum, & rarum. Quare nihilo magis ipſum ens, q̄ ipſum non ens eſſe aiunt, quia neque uacuū quàm corpus. hæc autem cauſas entium, ut materiam eſſe.

Leucippus & collega eius Democritus, elementa quidē plenum & inane dicunt eſſe: dicentes uelut hoc quidem ens, illud uero non ens. horum autem plenum quidem & ſolidum ens, inane uero nō ens. Propter qđ et nihil magis ens nō ente dicūt eſſe: quia neq; inane corpore. Cās aūt entiū hæc ut materia.

Hic incipit ponere poſitiones eorum, qui poſuerunt de principiis poſitiones extraneas non manifeſtas. Et primo illorum qui poſuerunt plura principia rerum. Secundo illorum, qui poſuerunt tantum

Lect.9. par. prima.

unum ens, ibi: {Sunt autem aliqui &c.} Circa primū duo facit. Primo ponit opinionem Leucippi & Democriti, qui poſuerunt principia rerum corporea. Secūdo ponit opinionem Pythagoricorum, qui poſuerunt principia rerum incorporea, ibi: {In his au-

Lect.pñ. Part.3.

tem &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit opinionem Democriti & Leucippi de cauſa materiali rerum. Secundo de cauſa diuerſitatis, quomodo .ſ. ex materia plures res diuerſificantur, in quo etiam apparet cauſa generationis & corruptionis rerum, in quo etiam cum antiquis philoſophis conueniebant, ibi: {Et quemadmodum in unum &c.} Dicit ergo, ꝙ duo philoſophi, qui amici dicuntur, qa in om-

Par.ſeq. Democritus. Leucipus. Tex.c.60.

nibus ſe ſequebantur .ſ. Democritus & Leucippus, poſuerunt rerum principia plenum & inane, ſiue uacuum: quorum plenum eſt ens, & uacuum ſiue inane non ens. Ad huius autem opinionis euidentiam recolendum eſt hoc, quod philoſophus dicit in Primo dę Generatione, ubi diffuſius eam tradit. Cū enim quidam philoſophi poſuiſſent omnia eſſe unum ens continuum, immobile: quia nec motus ſine uacuo eſſe poteſt, ut videtur, nec etiam rerū diſtinctio, ut dicebant: cum continuatis priuationē, ex qua oportet intelligere corporum diuerſitatem, niſi per uacuum non poſſent comprehendere, uacuum autem nullo modo eſſe ponerēt, ſuperuenit Democritus, qui eorum rationi conſentiens, diuerſitatem autem & motum à rebus auferre non ualens, uacuum eſſe poſuit: & omnia corpora ex quibuſdam indiuiſibilibus corporibus eſſe compoſita, propter hoc, quia non uidebatur ſibi ꝙ rō poſſet aſsignari quare ens uniuerſum magis in una parte eſſet diuiſum q̄ in alia: ne ponere totum eſſe continuum, pręelegit ponere ubique totum & totaliter eſſe diuiſum, qđ eſſe non poſſet ſi remaneret aliquod diuiſibile indiuiſum. Huiuſmodi autem indiuiſibilia corpora inuicem coniungi non poſſunt, nec eſſe ut ponebat, niſi uacuo mediante: quia niſi uacuum inter duo eorum interueniret, oporteret ex eis duobus unum eſſe continuum, quod ratione prædicta nō ponebat. Sic igitur uniuſcuiuſque corporis magnitudinem conſtitutam dicebat ex illis indiuiſibilibus corporibus implentibus īdiuiſibilia ſpatia, & ex quibuſdam ſpatiis uacuis ipſis indiuiſibilibus corporibus interiacentibus, quæ quidem poros eſſe dicebant. Ex quo patet ꝙ cum uacuum ſit non ens, & plenum ſit ens, non magis ponebat rei conſtitutionem ens quàm non ens: quia nec corpora magis q̄ uacuum, nec uacuū magis q̄ corpora, ſed ex duobus ſimul dicebat (ut dictum eſt) corpus conſtitui. Vnde prędicta duo ponebat rerum cauſas ſicut materiam.

Et quemadmodum qui unum faciunt ſubiectam ſubſtantiā, cætera paſſionibus eius generant rarum, & denſum paſſionum ſtatuentes principia, ſimili modo hi quoque differentias, cauſas cæterorum aiunt eſſe. Has aūt tres eſſe dicunt, figurā, ordinē et ſitū. differre etenim ens aiunt duntaxat rhyſmo, diathige, & trope. quorū rhyſmus quidem, figura. diathige uero, ordo. trope aūt, ſitus eſt. differt aūt A ab N, figura: A N uero ab N A, ordine: Z aūt ab N, ſitu. De motu uero unde, uel quō exiſtentibus ineſt, & hi perinde, atque alij, per negligentiam omiſerunt. Hactenus itaque de duabus cauſis, ut dicebamus, uidetur quæſitum à prioribus fuiſſe.

Et quēadmodū qui unū faciunt ſubſtantiā ſubiectā, alia paſſionibus eius gñant, rarū & ſpiſſum principia paſſionū ponētes, eodē modo & hi differentes cās aliorū eſſe dicūt. Has uero tres dicūt eſſe, figurā, ordinē & pōnem. Differre aūt aiūt ens rhythmo & diathygi & tropi ſolū. Horum aūt rhythmus figura eſt, & diathigi ordo, & tropi pō. Differt .n. a, ab n. figura: an aūt a na, ordine: z aūt ab n, poſitione. De motu uero unde aut quomodo ineſt habentibus, & hi aliis conſimiliter, negligenter diuiſerunt. De duabus igitur cauſis (ut diximus) in tantum uidetur quæſitum eſſe prius. Partes.

Hic oſtendit in quo conueniebant prædicti philoſophi cum antiquis philoſophis, qui ponebāt unā tantum materiam. Oſtendit autem ꝓ conueniebāt cum eis in duobus. Primo quidem, quia ſicut ſunt ponentes unam materiam, & ex illa materia una generabant aliam ſecundum diuerſas materiæ paſſiones, quæ ſunt rarum & denſum, quę accipiebant ut principia omnium aliarum paſſionum ita & iſti, ſcilicet Democritus & Leucippus dicebant, quòd cauſæ differentes erāt aliorum, ſcilicet corporum conſtitutorū ex indiuiſibilibus, uidelicet ꝙ per aliquas differentias illorum indiuiſibilium corporum, & pororum diuerſa entia conſtituebantur. Eas autē differentias dicebant eſſe, unam ſecundum figuram, quæ attenditur ex hoc ꝙ aliquid eſt angulatum, circulare & rectum: aliam ſecundum ordinem, quæ eſt ſecundum prius & poſterius: aliam ſecundum poſitionem, quæ eſt ſecundum ante & retrò, dextrum & ſiniſtrū, ſurſum & deorſum. Et ſic dicebant ꝙ unū ens differt ab alio uel {rhythmo} .i. figura {uel diathygim} ideſt ordine {uel tropi} ideſt poſitione. Et

hoc

hoc probat per exemplum in literis Græcis, in quibus una litera differt ab alia, figura: ſicut & in noſtris differt una ab altera. A enim differt ab N, figura: An, uero & na, differunt ſm ordinem, nam una ante aliá ordinatur. Vna etiam differt ab altera poſitione, ut z, ab n, ſicut & apud nos uidemus quod ſemiuocales poſt liquidas poni non poſſunt ante quas ponuntur mutæ in eadem ſyllaba. Sicut ergo propter triplicē diuerſitatem in literis ex eiſdem literis diuerſimode ſe habentibus fit tragœdia & comœdia, ita ex eiſdem corporibus indiuiſibilibus diuerſimode habētibus fiunt diuerſę ſpecies rerum. Aliud uerò in quo conueniebant iſti philoſophi cum antiquis eſt, ꝙ ſicut antiqui neglexerunt ponere cauſam ex qua motus ineſt rebus, ita & iſti, licet illa indiuiſibilia corpora dicerent eſſe per ſe mobilia. Sic ergo patet ꝙ ꝑ prædictos Philoſophos nihil dictum eſt niſi de duabus cauſis, ſ. de cauſa materiali ab omnibus, & de cauſa mouente à quibuſdam.

Inter hos uero, & ante iſtos, qui appellati Pythagorici, primi Mathematicis operam dederunt, hæc præponebant, & in eis nutriti, eorum principia, entium quoque cunctorum eſſe putarunt principia. Cum autem numeri priores his natura ſint, in numeris uero plures ſimilitudines tum ad exiſtentia, tum ad ea, quæ fiunt, magis q̃ in igne, in terra, & in aqua contēplari, magis uidebantur (talis etenim, utputa numerorum paſsio iuſtitia, talis uero anima, & ītellectus, alia uero tempus, cæterarum quoque, ut ita dicam unaquæque ſimiliter.

Part.3. *In his autem & ante hos uocati Pythagorici mathematica tangentes primi ea produxerunt, & in eis nutriti, horum principia omnia eſſe putauerunt. Horum autem quoniam natura numeri primi, & in numeris ſpeculari multas ſimilitudines inexiſtentibus & factis magis quàm in igne & terra: quia talis numerorum paſsio, iuſtitia: illa uero talis, aīa et ītellectus: alia uero, tēpus: & aliorū (ut eſt dicere) unūquodq; ſimiliter.*

Hic ponit opiniones Pythagoricorum ponentiū numeros eſſe ſubſtantias rerum. Et circa hoc duo facit. Primo ponit opiniones de rerum ſubſtantia. Se-
Lect. 81. cūdo de rerum principiis, ibi: {Sed cuius gratia ad-
Part. prima. uenimus.} Circa primum ponit duo, ex quibus in-
Part. ſeq. ducebantur ad ponēdum numeros eſſe rerum ſub-
Pythagoræ ſtantias. Secundum ponit, ibi: {amplius autem har-
poſitio. moniarum &c.} dicit ergo ꝙ Pythagorici philoſophi fuerunt {in his} ideſt, contēporanei aliquibus dictorum philoſophorum {& ante hos} quia fuerunt quidam quibuſdam priores. Sciendum eſt autem duo fuiſſe philoſophorum genera. Nam quidam uocabantur Ionici, qui morabantur in illa terra, q̃ nūc Græcia dicitur. & iſti ſumpſerunt principium à Thalete, ut ſupra dictum eſt. Alij philoſophi fuerūt Italici, in illa parte Italiæ quæ quondam Magna Græcia dicebatur, quę nunc Appulia & Calabria dicitur: quorum philoſophorum princeps Pythagoras natione Samius, ſic dictus à quadā Calabriæ ciuitate, & hæc duo philoſophorum gn̄a ſimul concurrerūt. Et propter hoc dicit ꝙ fuerunt {in his & ante hos.} Iſti autem Italici philoſophi, qui & Pythagorici dicuntur, primi produxerunt quædam mathematica, ut eā rerum ſenſibilium ſubſtantias & principia eſſe dicerent. Dicit ergo {primi} quia Platonici eos ſunt ſecuti. Ex hoc autem moti ſunt ut mathematica introducerent, quia erant nutriti in eorum ſtudio. Et ideo principia mathematicorū credebant eſſe principia omnium entium. Conſuetum eſt enim apud homines, ꝙ per ea, quæ nouerunt, de rebus iudicare uelint. Et q̄a inter mathematica numeri ſunt priores, ideo conati ſunt ſpeculari ſimilitudines rerum naturalium, & quantum ad eſſe & quantum ad fieri, magis in numeris q̃ in ſenſibilibus elementis, quæ ſunt terra & aqua & huiuſmodi. Sicut enim prædicti philoſophi paſsiones rerum ſenſibilium adaptant paſsionibus rerum naturalium, per quandam ſimilitudinem ad proprietates ignis & aquæ & huiuſmodi corporū: ita mathematici adaptabāt ꝓprietates rerum naturalium ad numerorum paſsiones, quando dicebant ꝙ aliqua paſsio numerorum eſt cauſa iuſtitię: & aliqua cauſa aīę & intellectus, & aliqua eſt cauſa temporis, & ſic de aliis. Et ſic paſsiones numerorum intelliguntur eſſe rationes & principia quædam omnium apparentium in rebus ſenſibilibus, & quātum ad res uoluntarias, quod deſignatur per iuſtitiam, & quantum ad formas ſubſtantiales rerum naturalium, quod deſignatur per intellectum & animā: & quantū ad accidentia, quod deſignatˀ per tp̄s.

Item cum harmoniarum in numeris inſpicerent paſsiones, ac rationes, quoniam cætera quidem uiderentur in omnibus numeris aſsimilari, numeri uero totius naturæ primi, numerorum elementa, entium quoque cunctorum elementa eſſe putarunt, totumq́; coelum harmoniam, & numerum eſſe: & illa quidem, quæ de numeris, & harmonijs conſentanea paſsionibus, & partibus coeli, ac uniuerſi diſpoſitioni monſtrare poterant, colligentes applicabant. Quòd ſi quid alicubi deerat, ſupplebant, ut totus eius tractatus conſentaneus eſſet. dico autem ueluti quoniam denarius perfectus eſſe uideatur, totamq́; numerorum naturam comprehendere, ideo & ea, quæ in coelo feruntur, decem eſſe aiunt. cum uero nouem ſolummodo ſint quæ manifeſte apparēt, decimam oppoſitam terram faciunt. Determinatum autem eſt à nobis alibi de his magis exquiſite.

Amplius autem harmoniarum in numeris ſpeculantes paſsiones & rationes, quoniam & alia quidem numeris ſecundum naturam omnem uidebantur aſsimilata eſſe, & numeri ſunt omnes natura primi: elementa numerorum exiſtentium, elementa cunctorum eſſe exiſtimabant, & totum coelum harmoniam eſſe & numerum, & quæcunque habebant confeſſa mōſtrare, & in numeris & in harmoniis & ad coeli paſsiones & partes, & ad ornatum totum ea colligentes adaptabant. Et ſi quid alicubi deficiebat, aduocabant continuatum ipſis eſſe negotium. Dico autem quoniam perfectus denarius eſſe uidetur, & omnem comprehendere numerorum naturā, & quæ ſecundum coelum ferūtur decem quidem eſſe dicuntur: ſolū aūt nouē exiſtentibus manifeſtis, et ideo antitonā decimā faciunt. De his aūt certius eſt à nobis in aliis determinatum. Par.4.

Hic ponit ſecundum motiuum. Conſiderabant enim paſsiones harmoniarum, conſonantiarum muſicalium & earum rationes, ſ. proportiones ex natura numerorum. Vnde cum ſoni conſonantes ſint quędam ſenſibilia, eadem ratione ſunt conati & cætera alia ſenſibilia ſecundum rationem & ſecundum totam naturam aſsimilare numeris, ita quòd numeri ſunt primi in tota natura. Et propter hoc etiam ęſtimauerunt ꝙ principia numerorum eſſent principia omnium entium exiſtentium, & totum cælum nihil aliud eſſe dicebant niſi quandam naturam & harmoniam numerorum. i. proportionē quandā numeralem ſimilem proportioni, quæ conſideratur in harmoniis. Vnde quęcunque habebant {confeſſa}. i. manifeſta, q̃ poterant adaptare numeris & harmoniis adaptabāt. & quantum ad cœli paſsiones ſicut

ſunt motus & eclipſes & huiuſmodi: & quantum ad partes, ſicut ſunt diuerſi orbes:& quantum ad totú cæli ornatum, ſicut ſunt diuerſæ ſtellæ & diuerſæ figuræ in conſtellationibus. Et ſi aliqnid deficiebat in rebus manifeſtis quod non uideretur numeris adaptari {aduocabant}.i.ipſi de nouo ponebant {continuatum eſſe eis omne negotium} ideſt ad hoc ꝙ totum negotium eorum quod erat adaptare ſenſibilia ad numeros continuaretur, dum omnia ſenſibilia numeris adaptarent, ſicut patet ĩ uno exemplo. In numeris enim denarius uidetur eſſe perfectus, eo ꝙ eſt primus limes, & comprehendit in ſe omnium numerorum naturam: quia omnes alij numeri non ſunt niſi quædam repetitio denarij. Propter qđ Plato uſq; ad.x.faciebat numerum, nt dicitur.4.Phyſicorum. Vnde & Pythagoras ſpheras, quę mouentur in cælo, dixit.x. quamuis nouem ſolum harum ſint apparentes: quia deprehẽdnntur.7.motibus planetarum, octaua ex motu ſtellarum fixarum, nona uero ex motu diurno, qui eſt motus primus. Sed & Pythagoras addit decimam quę eſſet {antitoma}.i.in contrarium mota in inferioribus ſpheris, & per conſequens in contrarium ſonans. Dicebat enim ex motu cæleſtium corporum fieri quandam harmoniam: unde ſicut harmonia fit ex proportione ſonorum contrariorum, ſ.grauis & acuti, ita ponebat ꝙ in cælo erat unus motus ĩ oppoſitam partem aliis motibus, ut fieret harmonia. Et ſecundum hanc poſitionem motus diurnus pertinebat ad decimam ſpheram, quæ eſt ab oriente in occidentem, aliis ſphæris reuolutis econtrario ab occidente in orientem. Nona uero ſecundum eum eſſe poterat, quæ primo reuoluebat omnes ſpheras inferiores in contrarium primi motus. De his autem quæ ad opinionem iſtã

Li.13.14. Pythagoræ pertinent determinatum eſt diffuſius & certius in ultimis libris huius ſcientiæ.

Lectio VIII.

Tres Pythagoricorum de rerum principiis ſententias exponit, ex quibus deducit principia eſſe contraria, & ea ad cauſæ materialis ſpeciem reduci.

Sed cuius gratia hæc repetimus, hæc eſt, ut & ab his etiã accipiamus, quæ ponunt eſſe principia, & quomodo in dictas cauſas incidunt. Apparent etenim etiam iſti numerum exiſtimare principium eſſe, ut materiam entibus, & ut paſsiones, ac habitus. numeri autẽ elemẽta, par, & impar. quorum alterum finitũ, alterũ infinitũ. unũ uero ex ambobus his eſſe par etenim & impar eſſe. numerum autem ex uno. numeros uero, ut dictum eſt, totum cœlum.

Sed cuius gratia aduenimus, hoc eſt, ut accipiamus & de his quæ ponunt eſſe principia, & quõ in dictas cadant cau-

Priã opinio. *ſas. Videntur autem igitur & hi numerum putare principiũ eſſe quaſi materiam exiſtentibus, & quaſi paſsiones & habitus. Numeri uero elementa par & impar, et quidem hoc finitum, illud uero infinitum. Vnum autem ex his utriſque eſſe, etenim par eſſe & impar, numerum uero ex uno. Numerus autem ſicut dictum eſt totum cælum.*

Hic ponit opinionẽ Pythagoricorum de principiis, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit quid circa rerum principia æſtimabant. Secundo ad quod

Lect.pñ. genus cauſæ principia ab eis poſita reducuntur, ibi

Parte.4. {Ab his igitur ambobus &c.} Ponit autem circa pri

Par.ſeq. mum tres opiniones. Secunda incipit ibi: {Eorundẽ

Lect.pñ. Part.3. aũt alij &c.} Tertia ibi: {Quẽadmodũ uĩ} Dicit ergo primo, ꝙ huius gratia uenit ad opiniones Pythagoricorũ recitandas, ut oſtenderet ꝑ eorũ opiniones, quæ ſunt rerũ principia, & qũo rerũ principia ab eis poſita incidunt in cãs ſuprapoſitas. Vĩr.n. Pythagorici ponere numerũ eſſe principiũ entiũ ſicut numerũ, & paſsiones numeri eſſe ſicut paſsiones entiũ, & ſicut habitus: ut ꝑ paſsiones intelligamus accidẽtia cito trãſeũtia, ꝑ habitus accidẽtia ꝑmanentia. Sicut ponebant ꝙ paſsio alicuius numeri ſecundum quã dicitur aliquis numerus par, erat iuſtitia propter æqualitatem diuiſionis, quia talis numerus æqualiter per media diuiditur uſq; ad unitatem, ſicut octonarius in duos quaternarios, quaternarius uero ĩ duos binarios, & binarius in duas unitates. Et ſimili modo alia accidentia rerum aſsimilabant accidentibus numerorum. Principia uero numerorum dicebant eſſe par & impar, quæ ſunt primæ numerorum differentiæ. Paremq; numerum dicebãt eſſe principium Tex.c.16.
infinitatis, imparem uero principium finitatis, ſicut exponitur in.3.Phyſicorum, quia ĩfinitum in rebus præcipue uidetur ſequi diuiſionem continui. par autem eſt numerus aptus diuiſioni. Impar enim ſub ſe numerum parem concludit addita unitate, quæ indiuiſionem cauſat. Probat etiam hoc, quia numeri impares per ordinem ſibi additi ſemper retinent figuram quadrati. Pares autem figurã uariant. Ternarius enim unitati quę eſt principium numerorum additus facit quaternarium, qui primus eſt quadratus. Nam bis duo quatuor ſunt. Rurſus quaternario quinarius additus qui eſt impar ſm nouenarium cõſtituit, qui etiam eſt quadratus: & ſic de aliis. Si uero binarius qui eſt primus par unitati addatur, triangularẽ numerum conſtituit, ſcilicet ternarium. Cui ſi addatur quaternarius, qui eſt ſecundus par conſtituit heptangulum numerum, qui eſt ſeptenarius. Et ſic deinceps numeri pares ſibiinuicẽ additi, figurã non eandem ſeruant. Et hac rõne infinitum attribuebant pari, finitum uero impari. Et quia finitum eſt ex parte formæ, cui competit uis actiua, infinitũ uero ex parte materiæ, cui competit uis paſsiua, iõ pares numeros dicebant eſſe fœminas, ĩpares uero maſculos. Ex his uero duobus, ſcilicet pari & impari, finito & infinito non ſolũ numerũ cõſtituebãt, ſed etiam ipſum unum, i.unitatem. Vnitas.n.& par eſt uirtute & impar. Omnes enim differentiæ numeri unitati conueniunt in uirtute, quia quæcunque differentiæ numeri in unitate reſoluuntur. Vnde in ordine imparium primum inuenit unitas. Et ſimiliter in ordine parium & quadratorum & perfectorum numerorum, & ſic de aliis numeri differentiis: quia unitas licet non ſit actu aliquis numerus, eſt tñ omnis numerus uirtute. Et ſicut unum dicebat componi ex pari & impari, ita numerum ex unitatibus: celum uero & omnia ſenſibilia ex numeris. Et hic erat ordo principiorum quem ponebant.

Horum autem alij decẽ aiunt, inter ſe coordinata eſſe principia. finitum, infinitum: impar, par: unum, plura: dextrum, ſiniſtrum: maſculinum, fœmininum: quieſcens, motum: rectum, curuum: lumen, tenebras: bonum. malum: quadratum, longius altero latere.

Eorundem autem alij decem dicunt eſſe principia ſecundum coelementationem dicta, finitum & infinitum, par & impar, unum & plurale, dextrum & ſiniſtrum, maſculinum & femininum, quieſcens & motum, rectum & curuum,

curuum,lucem & tenebras, malum & bonum, quadrangulare & longius altera parte.

Hic ponit aliam opinionem Pythagoricorum de principiis dicens, ꝙ de numero eorundem Pythagoricorum fuerunt aliqui,qui non poſuerunt unam tātum contrarietatem in principiis,ſicut prędicti, ſed poſuerunt.x.principia ſecundum coelementationem dicta, ideſt accipiendo unumquodque illorum cum ſuo coelemento, ideſt cum ſuo contrario. Et huius poſitionis ratio fuit, quia non ſolum accipiebant prima principia, ſed etiam proxima principia ſingulis rerum generibus attributa. Ponebant ergo primo finitum & infinitum, ſicut & illi qui prædicti ſunt: & conſequenter par & impar, quibus finitum & infinitum attribuitur. Et quia par & impar ſunt prima rerum principia,& primo ex eis cauſantur numeri,ponebant tertio differentiam numerorum,ſcilicet unum & plura, quæ duo ex pari & impari cauſabantur. Et quia ex numero conſtituebantur magnitudines , ſecundum quòd in numeris poſitionem accipiebant. Nam ſecundum eos punctus nihil aliud erat quàm unitas poſitionem habens , & linea dualitas poſitionem habens, ideo conſequenter ponebant principia poſitionum dextrum & ſiniſtrum. Dextrum enim inuenitur perfectum,ſiniſtrū autem imperfectum. Et ideo dextrum erat ex parte imparis,ſiniſtrum ex parte paris. Quia uero naturalia ſuper magnitudines mathematicas addunt uirtutem actiuam & paſſiuam, ideo ulterius ponebant principia maſculum & fœminam. Maſculum enim ad uirtutem actiuam pertinet, fœmineum ad paſſiuam: quorum maſculum pertinet ad imparem , fœmineum uero ad parem numerum,ut dictum eſt. Ex uirtute autem actiua & paſſiua ſequitur ī rebus motus & quies: quorum motus quia deformitatem habet & alteritatem in ordine īfiniti & paris ponitur, quies uero in ordine infiniti & imparis. Differentiæ autem motuum primæ ſunt circulare & rectum. Et ideo conſequenter rectum & curuum principia poſuerunt, quorum rectum ad parem numerum pertinet, unde & lineam rectam dualitatem eſſe dicebāt. Curuum uero ſiue circulare ratione uniformitatis pertinet ad imparem, qui indiuiſionem ex forma unitatis retinet. Nec ſolum ponebant principia rerum quantum ad actiones naturales & motus, ſed etiam quantum ad actiones animales. Et quantum quidem ad cognitionem, ponebant lucem & tenebras: quantum uero ad appetitum, bonum & malum. Nam lux eſt cognitionis principium, tenebræ uero ignorantiæ aſcribitur. Bonum etiam eſt in quod appetitus tendit, malum uero à quo recedit.

Diuerſitas autem perfectionis & imperfectionis non ſolum in naturalibus & uoluntariis uirtutibus & motibus inuenitur, ſed etiam in magnitudine & figuris. Quæ quidem figurę intelliguntur ut ſuperuęnientes ſubſtantiis magnitudinū,ſicut uirtutes motus & actiones ſubſtantiis rerum naturalium. Et ideo quantum ad hoc ponebāt principium quadrāgulare,ideſt quadratum,& altera parte longius. Dicitur autem quadratum figura conſtans ex quatuor lateribus æqualibus, cuius quatuor anguli ſunt recti. Et prouenit talis figura ex ductu alicuius lineę in ſeipſam. Vnde cum ex ipſa unitate cauſetur,ad numerum imparem pertinet.

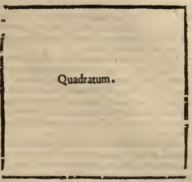
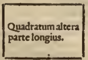

Figura uero altera parte longior dicitur, cuius omnes anguli ſunt recti,& latera uiciſſim ſibi oppoſita ſunt ęqualia,non tamen omnia latera ſunt æqualia omnibus.

Vnde patet ꝙ ſicut quadratum conſurgit ex ductu unius lineæ in ſeipſam,ita figura altera parte longior,ex ductu duarum linearum in unam. Et ſic pertinet ad numerum partem, qui primus eſt dualitas.

Quemadmodum etiam Alcmeo Crotoniates putaſſe uidetur. & aut iſte ab illis , aut illi ab iſto hanc mutuati ſunt opinionem. fuit etenim ætate Alcmeo Pythagoræ iam ſenioris. Aſſeruit autem iſtis ſimiliter. In duo nanque plerunque humanas res ait diſtingui,contrarietates dicens. non tamen (ut illi) diſtinctas,ſed quaſcunque. utputa album , & nigrum: dulce, amarum: bonum,malum: paruum,magnum. is itaque indiſtinctum de reliquis effudit ſermonē. Pythagorici uero quot etiā, & quæ ſunt contrarietates,aſſeruerunt. Alcmeon

Quemadmodum uidetur Alcmeon Crotoniates ſuſcipere, & aut hic ab illis,aut illi ab hoc hunc ſermonem acceperunt. Etenim fuit ætate Alcmeon ſene exiſtente Pythagora. Is uero conſimiliter enuntiauit. Nam ait eſſe duo , multas humanorū dicens contrarietates,non ſicut hi determinatas, ſed quaſcūq; fortuna contingentes: ut albū nigrū, dulce amarum,bonū malū,paruū magnū. Hic quidē indeterminate proiecit de cæteris. Pythagorici uero et quot et quæ contrarietates enūtiauerunt. parte.a.

Hic ponit tertiam opinionem Pythagoricorum dicens,ꝙ Alcmeon Crotoniates, ſic dictus à ciuitate unde oriundus fuit, uidetur ſuſcipere quantum ad aliquid idē quod prædicti Pythagorici dixerunt, .ſ.ꝙ plura contraria ſint principia. Aut enim accepit à Pythagoricis , aut illi ab iſto. Et ꝙ utrunq; eſſe potuerit,patet per hoc ꝙ fuit contemporaneus Pythagoricorum:ita tamen quòd īcæpit philoſophari Pythagora ſene exiſtente. Sed qualitercunque fuerit multum ſimiliter enuntiauit Pythagoricis. Dixit enim multa quæ {ſunt humanarum} ideſt multa rerum ſenſibilium eſſe in quadam dualitate conſtituta,intelligens per dualitatē oppoſita contrarie. Sed tā in hoc differt à pdictis,quia Pythagorici dicebāt Alcmeonis opinio.

 deter-

determinatas contrarietates eſſe rerum principia. Sed ille proiecit quaſi inordinate ponens quaſcunq; contrarietates, quæ à fortuna ad mentem ſuam deueniebãt, eſſe rerum principia: ſicut album nigrum, dulce amarum, & ſic de aliis.

Ex ambobus igitur his tantum accipere eſt, quòd contraria principia entium ſunt. Quot autem, & quæ illa ſint, ex cæteris ſolum. uerum quomodo illa ad dictas cauſas applicentur, clare quidem ab eis non eſt determinatum: uidentur tamen, ut in materiæ ſpecie ponere elementa. ex his enim tanquam intrinſecis conſtare, ac fingi ſubſtantiam aiunt. Veterum itaque ac plura elementa naturæ dicentium, mentem ex his ſatis ſpeculari licet.

Part. 3. *Ab his igitur ambobus tantum eſt accipere, quia contraria ſunt exiſtentiũ principia: quot uero ab aliis, & quæ hæc ſint. Qualiter autẽ ad dictas cãs conducere contingit plura, plane quidem non eſt de articulatum ab illis. Videtur autem ut in materiæ ſpecie elementa ordinare. Ex his enim, ut ex his quæ inſunt, conſtitui & plaſmari dicunt ſubſtantiam. Antiquorum quidem igitur elementa naturæ plura dicentium, ex his ſufficiens eſt intellectui ſpeculari.*

Hic colligit ex p̄dictis quid Pythagorici de principiis ſenſerunt, & quomodo principia ab eis poſita ad aliquod genus cauſæ reducantur. Dicit ergo ꝙ ex ambobus prædictis, ſcilicet Alcmeone & Pythagoricis una communis opinio accipi poteſt, ſcilicet ꝙ principia entium ſunt cõtraria, quod non eſt ab aliis dictum. Quod intelligẽdum eſt circa cauſam materialem. Nam circa cauſam efficientem poſuit Empedo. cõtrarietatem. Antiqui uerò naturales, cõtraria poſuerunt principia, ut rarum & denſum: contrarietatem tamen ex parte formę aſsignantes. Emped. uero etſi principia materialia poſuerit quatuor elementa, non tamen poſuit ea principia prima materialia ratione contrarietatis, ſed propter eorum naturas & ſubſtantiam: iſti uerò contrarietatem ex parte materiæ poſuerũt. Quæ etiã ſint iſta cõtraria q̃ iſti poſuerunt, patet ex dictis. Sed quomodo prædicta principia contraria ab eis poſita poſſunt {conduci} ideſt reduci ad prædictas ſpecies cauſarum, non eſt manifeſte {articulatum}. i. diſtinctæ expreſſum ab eis. Tamen uidetur ꝙ huiuſmodi principia ordinentur ſecundum ſpeciem cauſæ materialis. Dicunt enim ꝙ ſubſtantia rerũ conſtituit & plaſmatur ab iſtis principiis, ſicut ex his quæ inſunt: quod eſt ratio cauſę ma-

Materia q̃d. terialis. Materia enim eſt ex qua fit aliquid cum inſit. Quod quidem dicitur ad differentiam priuationis, ex qua etiam dicitur aliquid fieri, non tamen ineſt, ſicut dicitur muſicum fieri ex non muſico.

Lectio IX.

Parmenidis & Meliſſi de cauſis ſententias exponit: quæ item tum à Pithagoricis, tum ab aliis naturalibus de cauſa materialis & efficientę dicta ſunt colligit.

Svnt autem qui de uniuerſo, tanquam ſi una natura eſſet, ita aſſeruerunt. non tamen modo eodem omnes. neque eius, quod bene, neque eius, quod ſecundum naturam eſt.

par t. prima *Sunt autem aliqui, qui de oĩ quaſi exiſtente una natura enunciauerunt, modo uero non eodem omnes, neque ipſius bene, neque ipſius ſecundum naturam.*

Lect. p̄ñ. parte. 3. par. ſeq. Hic ponit opiniones philoſophorum de toto uniuerſo, ſicut de uno ente, & circa hoc duo facit. Primo ponit eorum opiniones in communi. Secundo oſtendit qũo conſideratio huius opiniones ad præſentem tractatum pertineat, & qũo non, ibi. {Igitur ad præſentem &c.} Dicit ergo ꝙ aliqui alij philoſophi à prædictis fuerunt, qui enuntiauerunt {de omni}. i. de uniuerſo quaſi de una natura. i. quaſi totum uniuerſum eſſet unum ens uel una natura. Quod tamẽ non eodem modo oẽs poſuerunt, ſicut infra patebit. ipſo tamen modo, quo diuerſificati ſunt nec bene dixerunt, nec naturaliter. Nullus enim eorum naturaliter locutus eſt, quia motum rebus ſubtrahũt. Nullus etiam bene locutus eſt, quia poſitionem impoſsibilem poſuerunt, & per rationes ſophiſticas: ſicut patet Primo Phyſicorum. In hac eadẽ lect. Tex. c. 10. 25. 23.

In præſenti itaq; cauſarum conſideratione, nullo modo cõuenit ſermo de eis. Non enim, ut quidam Phyſicorum, unum ſupponentes ipſum ens, nihilominus ex uno tanquam ex materia generant, ſed alio modo hi dicunt. illi enim, cum generẽt uniuerſum, addunt tamen motum. hi uero immobile eſſe aiunt.

Part. 2. *Igitur ad præſentem cauſarum perſcrutationem nullatenus congruit de ipſis ſermo. Non enim ut philoſophorum quidam, qui unum poſuerunt ipſum ens, tamen generant ex materia quaſi ex uno. Sed alio dicunt hi modo. illi nanque motum apponunt ipſum omne generãtes, hi uero ĩmobile dicunt eſſe.*

Parte ſeq. Part. 3. Hic oſtendit quomodo conſideratio huius poſitionis ad præſentem tractatum pertinet, & qũo nõ. Et primo oſtendit ꝙ non pertinet ſi conſideretur eorum poſitio. Secundo oſtendit ꝙ pertinet ſi conſideretur poſitionis rõ, uel poſitionis modus, ibi. {Sed quidem ſm cauſam &c.} Dicit ergo, ꝙ quia iſti philoſophi poſuerũt tantum unum ens, & unum nõ poteſt ſuipſius eſſe cauſa, patet, ꝙ ipſi non potuerunt inuenire cauſas. Nam põ. i. pluralitas cauſarum diuerſitatem in rebus exigit. Vnde quantum ad pręſentem perſcrutationem quę eſt de cauſis, non cõgruit ut ſermo de eis habeatur. Secus autem eſt de antiquis naturalibus, qui tantum ens poſuerunt eſſę unum, de qbus debet hic ſermo haberi. Illi enim ex illo uno generãt multa, ſicut ex mã. & ſic ponũt cãm & cãtum. Sed iſti de qbus nũc agitur, alio mõ dicũt. Non. n. dicunt ꝙ ſint omnia unum ſm materiam, ita ꝙ ex uno omnia generentur, ſed dicunt ꝙ ſimpliciter ſunt unũ. Et ratio huius diuerſitatis eſt, ꝙ antiqui naturales apponebant motum illis, qui ponebant unum principium & unum ens, dicentes ipſum eſſe mobile. Et ideo per aliquem modum motus, ſicut per rarefactionem & condenſationem poterãt ex illo uno diuerſa generari. Et per hunc modum dicebant generari totum uniuerſum ſm diuerſitatem, quæ in partibus eius inuenitur. Et tamen quia Lect. 4. non ponebant uariationem ſecundum ſubſtantiam, niſi ſecundum accidentia, ut ſupra dictum eſt, ideò relinquebatur ꝙ totũ uniuerſum eſſet unum ſecundum ſubſtantiam, diuerſificatum tamen ſecundum accidentia. Sed iſti dicebant illud quod ponebant eſſe unum penitus immobile. Et ideo ex illo uno non poterat aliqua diuerſitas rerum cauſari. Et ꝓpter hoc nec ſecundum ſubſtantiam nec ſecundum accidentia pluralitatem in rebus ponere poterant.

Attamen aliquatenus præſenti perſcrutationi proprium eſt. Parmenides etenim unum ſecundum rationem attigiſſe uidetur: Meliſſus uero ſecundum materiam. Quare & id ille quidem finitum, hic uero infinitum ait eſſe. Xenophanes autem, quanquam prior iſtis, unum poſuerat (nam Parmenides eius auditor fuiſſe dicitur) nihil tamen clarum dixit, & neu-

trius

trius borum naturam attigiſſe uidetur, ſed ad totum cœlum reſpiciens, ipſum unum ait eſſe Deum.

Part. 3. *Sed quidem ſecundum tantum præſenti proprium eſt inquiſitioni Parmenides enim uidetur unum ſecundum rationem tangere, Meliſſus uero ipſum ſecundum materiam. Quare & hic quidem finitum, ille uero īfinitum id eſſe ait, Xenophanes uero primus borum unum dixit. Parmenides enim qui huius dicitur fuiſſe diſcipulus, nihil explanauit. Neque de natura borum neuter uiſus eſt tangere, ſed ad totum cœlum reſpiciens, ipſum unum dicit eſſe Deum.*

Hic oſtendit quomodo eorum opinio pertineat ad præſentem perſcrutationem. Et primo generaliter de omnibus. Secundo ſpecialiter de Parmenide, ibi: {Igitur hi.} Dicit ergo primo, ꝙ licet diuerſitatem rebus auferrent, & per conſequens cauſalitatem, tamen eorum opinio eſt propria præſenti inquiſitioni ſm tantum quantum dicetur, quantum, ſ. ad modum ponendi, & quantum ad rōnem poſitionis. Parmenides enim, qui fuit unus ex eis, uidetur tangere unitatem {ſm rōnem}. i. ex parte formæ.
Parmenidis argu. Argumentatur enim ſic. Quicquid eſt præter ens, eſt non ens: & quicquid eſt nō ens, eſt nihil: ergo quicquid eſt præter ens eſt nihil. Sed ens eſt unum. Ergo quicquid eſt præter unum, eſt nihil. In quo patet ꝙ conſiderabat ipſam rōnem eſſendi quę uidetur eſſe una, quia non poteſt intelligi ꝙ ad rationem entis aliquid ſuperueniat per quod diuerſificetur: quia illud quod ſuperuenit enti, oportet eſſe extraneum ab ente. Quod autem eſt huiuſmodi, eſt nihil. Vnde non uidetur ꝙ poſſit diuerſificare ens. Sicut etiam uidemus quòd differentiæ aduenientes generi diuerſificant ipſum, quæ tamen ſunt præter ſubſtantiā eius. Non enim participant differentiæ genus, ut di-
Cap. 3. citur. 4. Topi. Aliter genus eſſet de ſubſtantia dr̄iæ, & in diffinitionibus eſſet nugatio, ſi poſito genere, adderetur dr̄ia, ſi de eius ſubſtātia eſſet genus, ſicut eſſet nugatio ſi ſpecies adderetꝰ. In nullo etiā diffe-
Ens non dicit vnam naturam, licet vnam rōnē dicat. rentia à ſpecie differret. Ea uero, quæ ſunt præter ſubſtantiam entis, oportet eſſe non ens, & ita non poſſunt diuerſificare ens. Sed in hoc decipiebātur, quia utebātur ente quaſi una ratione & una natura, ſicut eſt natura alicuius generis. hoc enim eſt impoſſibile, Ens. n. non eſt genus, ſed multipliciter dicitur
Lect. 3. Tex. c. 17. de diuerſis. Et ideo in primo Phyſi. dicitur ꝙ hæc eſt falſa, ens eſt unum nō. n. habet unam naturam ſicut unum genus uel una ſpecies. Sed Meliſſus conſide-
Meliſſi argumentatio. rabat ens ex parte materiæ. Argumentabatur enim unitatem entis, ex eo ꝙ ens non generatur ex aliquo priori, quod proprie ptinet ad materiam quæ eſt ingenita. Arguebat enim ſic: Quod eſt generatū, habet principium: ergo quod non eſt generatum, non habet principium. Ens non eſt generatum, ergo non habet principium. Quod autem caret principio, & fine caret, ergo eſt infinitum. Et ſi eſt infinitum eſt īmobile: quia infinitū nō habet extra ſe, quo moueatꝰ. Qđ aūt ens non generetur, probat ſic. Q: ſi gn̄atur, aut gn̄atꝰ ex ente, aut ex non ente, quia nō ens eſt nihil, & ex nihilo nihil fit. Nec ex ente, quia ſic aliquid eſſet antequam fieret, ergo nullo modo generatur. In qua quidem ratione patet ꝙ tetigit ens ex parte materiæ, quia non generari ex aliquo prius exiſtente materiæ eſt. Et quia finitum pertinet ad formam, infinitum uerò ad materiam, Meliſſus qui conſiderabat ens ex parte materię, dixit eſſe unum ens infinitum. Parmenides uerò qui conſiderabat ens ex parte formæ, dixit ens eſſe finitum. Sic igitur inquantum conſideratur ens ratione materiæ & formæ, tractare de his pertinet ad præſentem conſiderationem, quia materia & forma in numero cauſarum ponuntur. Xenophanes uero qui fuit pri- Xenophanis phātaſia.
mus inter dicentes omnia eſſe unum, unde etiam Parmenides fuit eius diſcipulus, nō explanauit qua ratione diceret omnia eſſe unum, nec ſumendo rationem aliquam ex parte materiæ, nec ex parte formæ. Et ſic de neutra natura, ſcilicet neque de materia neque de forma uiſus eſt {tangere hos}. i. pertingere & adæquare eos irrōnalitate dicendi, ſed reſpiciens ad totum cœlum dixit eſſe ipſum unum Deū.
Antiqui enim dicebant ipſum mundum eſſe deum. Mercurius I aſclepio. cap. 2.
Vnde uidens omnes partes mundi in hoc eſſe ſimiles, quia corporeæ ſunt, iudicauit de eis quaſi omnia eſſent unum. Et ſicut prædicti poſuerunt unitatem entium per conſiderationem eorum quæ pertinent ad formam uel ad materiam, ita iſte reſpiciēs ad ipſum compoſitum.

Hi igitur, ut diximus de præſenti quæſtione omittendi. duo quidem, & penitus tanquam paululum aggreſtiores, Xenophanes, atque Meliſſus. Parmenides uero magis inſpiciens, dicere, quo modo uidetur. quod enim eſt præter ipſum ens ipſum non ens nihil iudicans eſſe. neceſſario unum putat ipſum ens eſſe, & nihil aliud. de quo clarius in de Naturalibus diximus. Coactus uero illa, quæ apparent, ſequi, & unum ratione, plura uero ſecundum ſenſum putans eſſe, duas cauſas rurſum, ac duo principia ponit, calidum & frigidum, uelut ignem & terram dicens. Horum autem alterum, calidum ſcilicet cum ente, alterum uero cum non ente collocat.

Igitur ii (ſicut diximus) prætermittendi ſunt ad præſentem Part. 4.
inquiſitionem. Duo quidem & penitus, tanquam exiſtentes parum agreſtiores, Xenophanes & Meliſſus. Parmenides autem magis uidens uiſus eſt dicere. Præter enim ens, non ens, nihil dignatur eſſe, unde ex neceſſitate opinatur unum eſſe ens, & aliud nihil: de quo in phyſicis manifeſtius diximus. Coactus uero apparentia ſequi, & quid unum quidem ſecūdum rationem, plura uero ſecundum ſenſum opinatus eſſe, duas cauſas & duo principia rurſus ponit: calidum & frigidum, ut ignem & terrā dicens. Horum autem quod quidem eſt ſecūdum ens, calidum ordinat, alterū uero ſecundum, non ens.

Hic ſpecialiter intendit dicere qūo opinio Parmenidis ad perſcrutationem præſentem pertineat, concludens ex prędictis ꝙ quia diuerſitatem ab entibus auferebant, & per conſequens caſualitatem, quantum ad præſentem quæſtionem pertinet, omnes prætermittendi ſunt. Sed duo eorum, ſcilicet Xenophanes & Meliſſus ſunt penitus prætermittendi, quia aliquantulum fuerunt {agreſtiores}. i. minus
ſubtiliter procedentes. Sed Parmenides niſus eſt dicere ſuam opinionē {magis uidēs,} i. quaſi plus ītelligens. Præfert Parmenidē alus duobus
Vtitur enim tali ratione. Quicquid eſt præter ens, eſt non ens: quicquid eſt non ens {dignatur eſſe nihil}. i. dignum reputat eſſe nihil. Vnde ex neceſſitate putat ſequi ꝙ ens ſit unum, & quicquid eſt aliud ab ente, ſit nihil. De qua quidem ratione manifeſtius dictum eſt Primo Phyſi. Tex. c. 25.
Licet autem Parmenides iſta ratione cogatur ad ponendum omnia eſſe unum, tamen quia ſenſui apparebat multitudinem eſſe in rebus, coactus ſequi ea quæ apparent, uoluit in ſua poſitione utrique ſatisfacere, & apparentiæ ſenſus & rationi. Vnde dixit ꝙ omnia ſunt unum ſecundum

cundum rationem, ſed ſunt plura ſm ſenſum. Et inquantum ponebat pluralitatem ſm ſenſum, potuit in rebus ponere cauſam & cauſatum. Vnde poſuit duas cauſas, ſcilicet calidum & frigidum: quorum unum attribuebat igni, aliud terræ. Et unum uidebatur pertinere ad cauſam efficientem, ſ. calidum & ignis, aliud ad cauſam materialem, ſcilicet frigidum & terra. Et ne eius poſitio ſuę rationi uideretur eſſe oppoſita, qua concludebat ꝙ quicquid eſt præter unum, eſt nihil: dicebat ꝙ unum prædictorum, ſcilicet calidum, erat ens: alterum uero quod eſt præter illud unum ens, ſcilicet frigidum, dicebat eſſe non ens ſecũdum rationem & rei ueritatem, ſed eſſe ens ſolum ſm apparentiam ſenſus. In hoc autem aliquo modo ad ueritatem appropinquat. Nam principiũ materiale nõ eſt ens ĩ actu cui attribuebat terram, ſimiliter etiam alterum contrariorum eſt ut priua-

Tex.c.79

tio, ut dicitur Primo Phyſicorum. Priuatio autem ad rõnem non entis pertinet. Vnde & frigidũ quodammodo eſt priuatio calidi, & ſic eſt non ens.

Tex. primus

Ex dictis itaque, ac ab illis, qui rationi incubuerunt, ſapientibus, iſta accepimus. A primis quidem & corporeũ principium. aqua nanque & ignis, & ſimilia corpora ſunt. & horum, à quibuſdam unum, à quibuſdam plura corporea principia. utriuſque tamen iſta, ut in materiæ ſpecie ponentibus. A cæteris uero & hanc cauſam, & cum iſta etiam unde motus ſtatuentibus. & hanc, à quibuſdam unam, à quibuſdam duas.

Tex. 2.
Nota

Vſque ad Italicos igitur & abſque illis, mediocrius cæteri de eis dixerunt. niſi quòd, ut diximus, duabus cauſis uſi ſunt. & harum, alteram unde motus quidam unam, quidam duas faciunt.

Lect. 11.
Tex. c. 1.
part. 5.

Igitur ex dictis & à ſapientibus iam rationi conſentientibus ea accepimus. A primis quidem igitur prĩcipium eſſe corporeum. Aqua nanque & ignis & conſimilia corpora ſunt, & ab his quidem unum, ab illis uero plura principia corporea. Vtriuſque tamen ea ut in materiæ ſpecie ponentibus, & à quibuſdam cum hac illam unde motus. Et hanc ab his quidẽ

Tex. c. 2.

unam, ab aliis uero duas. Igitur uſque ad Italicos, & abſque illis mediocrius dixerunt alij de ipſis. Attamen (ut diximus) duabus ſunt cauſis uſi, & harum alteram, hi quidem unam, alij uero duas faciunt illam, unde motus.

Recolligit dictam de opinionibus antiquorum.
Part. hac.
Part. ſeq.

Hic recolligit ea, quę dicta ſunt de opinionibus atiquorum, & circa hoc duo facit. Primo recolligit ea, quæ dicta ſunt de opinionibus antiquorum naturalium. Secundo quæ dicta ſunt de opinionibus Pythagoricorum qui mathematicam introduxerunt, ibi: {Pythagorici &c.} Concludit ergo primo ex dictis quòd ex his prædictis, qui idem conſiderabant, ſcilicet eſſe cauſam materialem rerum ſubſtantiam, & qui iam incipiebant per rõnem ſapere cauſas rerum ĩquirendo ipſas, accepimus eas quæ dictę ſunt. A primis nanque philoſophis acceptum eſt quod principium omnium rerum eſt corporeum. Quod patet per hoc, ꝙ aqua & huiuſmodi quæ principia rerum ponebant, quædam corpora ſunt. In hoc aũt differebant, ꝙ quidam ponebant illud principium corporeum eſſe unum tantum, ſicut Thales, Diogenes, & ſimiles. Quidam uerò ponebant eſſe plura ſicut Anaxag. Democrit. & Empedo. Vtrique tamen tam iſti qui ponebant unum, ꝗ illi qui ponebant plura eſſe, huiuſmodi corporea principia ponebant in ſpecie cauſę materialis. Quidam uero eorum non ſolum cauſam materialem poſuerunt, ſed cum ea addiderunt cauſam unde principium motus, quidã eam unam ponentes ſicut Anaxa. intellectum, & Parmenides amorem, quidam uero duas ſicut Empedocles amorem & odium. Vnde patet ꝙ prædicti philoſophi qui fuerunt uſque, ad Italicos, ſcilicet Pythagoram. {& abſque illis}. i. ſeparatam opinionem habentes de rebus non communicando opinionibus Pythagoricorum, obſcurius dixerunt de principiis quia non aſſignabant ad quod genus cauſæ huiuſmodi principia reducerentur: & tamen utebantur duabus cauſis, ſcilicet principio motus & materia, & alteram iſtarum, ſcilicet ipſam unde principium motus, quidam fecerunt unam, ut dictum eſt, quidam duas.

Tex. 3.

Pythagorici uero, duo quidem eodem modo dixerunt principia. Tantum autem addiderunt, quod & proprium eorum eſt, quòd finitum, & infinitum & unum non putarunt ullas alias eſſe naturas, utputa ignem, aut terram, aut aliud ſimile, ſed ipſum infinitum, & ipſum unum ſubſtantiam horum eſſe, de quibus prædicantur, quare & numerum, ſubſtantiam omnium eſſe.

Tex. 4.

In hunc itaque modum & de his aſſeruerunt. & de ipſo quid eſt inceperunt quidem dicere, & definire, ſed ualde ſimpliciter tractarunt. definiebant nanque perfunctorie. & cui primo dicta definitio ineſſet, hoc eſſe ſubſtantiam rei putarunt: perinde ac ſiquis putaret idem eſſe duplum, & dualitatẽ, quoniã primũ dualitati duplũ ineſt. ſed non eſt idem fortaſſis duplo & dualitati eſſe. quod ſi non, ipſum unum erit multa qđ illis quoq; accidebat. A prioribus igitur, & cæteris tot licet accipere.

Tex. c. 3.
Parte. 6.

Pythagorici uero duo quidem principia dixerunt ſecundum eundem modum, tantum autem addiderunt, quod et proprium eſt eorum, quia finitum & infinitum & unum, & non alias aliquas putauerunt eſſe naturas, ut ignem aut terram aut aliud aliquid tale: ſed infinitum ipſum & unum ipſum horum eſſe ſubſtantiam, de quibus prædicantur. Quępropter & numerum eſſe ſubſtantiam omnium.

Tex. c. 4.

De his igitur ſecundum hunc enuntiauerunt modum, & de ipſo quid eſt, dicere & diffinire cœperunt. Valde autem ſimpliciter tractauerũt. Superficialiter enim diffinierunt, & cui primo inerat dictus terminus, hoc eſſe ſubſtantiam rei putauerunt. Vt ſi quis exiſtimet ratione idem eſſe duplum & dualitatem, eo quod primo ineſt duobus duplum. Sed forſitam duplo & dualitati non idem eſt eſſe. Si autem non, multa ipſum unum erit, quod et illis accidit. De prioribus quidem igitur & aliis tot eſt accipere.

In quibus conueniebant & differebant Pythagorici ab aliis.

Hic recolligit ꝗ dicta ſunt à Pythagoricis, & quãtum ad id quod erat commune cũ prædictis, & quã tum ad id quod erat eis proprium. Commune tamẽ fuit aliquibus prædictorum & Pythagoricorum, ꝙ ponerent duo principia aliqualiter eodem modo cũ prædictis. Sicut enim Empedocles ponebat duo principia contraria, quorum unum erat principium bonorum, & aliud principium malorum, ita & pythagorici: ut patet ex coordinatione principiorum cõtrariorum ſuppoſita à pythagoricis. In hoc tamẽ non eodem modo, quia Empedocles illa principia cõtraria ponebat in ſpẽ cãæ mouentis, Pythagorici uero in ſpecie cauſæ materialis, ut ſupra dictum eſt, Pythagorici autem addiderunt quod erat eis proprium ſupra opinionem aliorum, primo quidem quia dicebant ꝙ hoc quod dico unum finitum & infinitũ non erant accidentia aliquibus aliis naturis, ſicut igni aut terræ, aut alicui huiuſmodi. Sed hoc quod dico unum finitum & infinitum, erãt ſubſtantiæ eorundem, de quibus prædicabantur. Et ex hoc concludebant ꝙ numerus, qui ex unitatibus conſtituitur,

ſit

ſit ſubſtantia rerum omnium. Alij uero naturales, licet ponerent unum & finitum, ſeu infinitum, tamen attribuebant iſta alicui alteri naturæ, ſicut accidentia attribuuntur ſubiecto, ut igni, uel aquę, uel alicui huiuſmodi. Secundo addiderunt ſuper alios philoſophos, quia incæperunt dicere & diffinire de {ipſo quid eſt}, ſ. ſubſtantia & rerum quiditate. Sed tamē ualde ſimpliciter de hoc tractauerūt, ſuperficialiter diffinientes. Non enim attendebant in aſsignandis diffinitionibus niſi unum tantum. Dicebant. n. ꝙ ſi aliquis terminus dictus ineſſet alicui primo, qđ erat ſubſtantia illius rei, ſicut ſi aliquis æſtimet ꝙ ꝓportio dupla ſit ſubſtātia dualitatis: quia talis proportio primo in numero binario inuenitur. Et quia ens primo īueniebatur in uno q̃ in multis, nam multa ex uno conſtituuntur, ideo dicebant ꝙ ens eſt ipſa ſubſtantia unius. Sed hæc eorum determinatio non erat conueniens, quia licet dualitas ſit dupla, nō tamen idem eſt eſſe dualitatis & dupli, ita ꝙ ſint idē ſecundum rationem, ſicut diffinitio & diffinitum. Si autem etiam eſſet uerū quod illi dicebāt, ſequeretur ꝙ multa eſſent unum. Contingit enim aliqua multa primo ineſſe alicui uni, ſicut dualitati primo ineſt paritas & proportio dupla. Et ſic ſequitur quòd par & duplum ſint idem, ſimiliter quòd cuicunque ineſt duplum ſit idem dualitati, ex quo duplum eſt dualitatis ſubſtantia. Quod idem etiam & pythagoricis contingebat. Nam multa & diuerſa aſsignabant quaſi unum eſſent, ſicut proprietates numerales dicebant idem eſſe cum proprietatibus naturalium rerum. Sic igitur concludit ꝙ tot eſt accipere à prioribus philoſophis, qui poſuerunt tantum unum principium materiale: & ab aliis poſterioribus qui poſuerunt plura principia.

LECTIO X.

Platonicorum opiniones de Ideis ab antiquis proceſſiſſe oſtēdit, quid item de rerum principiis ac cauſis rerum fuerit opinati exponit, & ipſos refellit.

Tex. 5. *Poſt dictas uero philoſophias diſciplina Platonis ſuperuenit, in plerisq; quidem iſtos ſecuta, quædam autem etiam propria, ultra Italicorum habens philoſophiam. Cum Cratillo nanque ex recenti conuerſatus, & Heracliti opinionibus aſſuetus, tanquam omnibus ſenſibilibus ſemper defluentibus, & de eis non exiſtente ſcientia, hæc quidem etiam poſtea ita arbitratus eſt. Cum uero Socrates de moralibus quidem tractaret, de tota uero natura nihil. In his tamen uniuerſale quæreret, & primus mentem ad definitiones applicaret, illum ob hoc laudans, putauit de aliis & non de aliquo ſenſibilium hoc fieri. impoſsibile enim definitionem communem cuiuſpiam ſenſibilium eſſe, quæ ſemper mutātur. & ſic talia entium ideas appellauit. ſenſibilia uero præter hæc. & ſecundum hæc, omnia dici. ſecundum participationem nanque, hæc multa uniuocorum, eſſe ſpeciebus æquiuoca. participationem uero ſecundum nomen ſolum mutauit. Pythagorici etenim imitatione numerorum aiunt entia eſſe: Plato uero, nomen mutādo, participatione. participationem uero, aut imitationem formarum, quænam ſit, communiter quærere omiſerunt.*

Socra. circa moralia negociatus ē, & circa naturalia nihil

Tex. 6.

Part. 1. *Poſt dictas uero philoſophias, Platonis ſuperuenit negotium, in multis quidem hos ſequens, aliam uero & propriam præter Italicorum philoſophiam habens. Nam ex nouo conueniēs Cratylli & Heracliti opinionibus, quaſi ſenſibilibus omnibus ſemper defluentibus, & ſcientia de his non exiſtente, hoc quidem & poſterius ita ſuſcepit. Socrate uero circa moralia negociante, & de tota natura nihil, in his tamen uniuerſale quærente. & de diffinitionibus intellectum firmante, illum recipiens propter huiuſmodi ſuſceperat, quaſi de aliis hoc eueniens, & non de ſenſibilium aliquo. Impoſsibile nanque eſt cōmunē rationem eſſe alicuius ſenſibilium ſemper tranſmutantium. Sic itaque talia quidem exiſtentium ideas & ſpecies appellauit. ſenſibilia uero propter hoc et ſecundum hoc dici omnia. Nam ſecundum participationem eſſe multa uniuocorum ſpeciebus, participationem uero ſecundum nomen tranſmutauit. Pythagorici quidem exiſtentia dicunt eſſe numerorum imitatione. Plato uero participatione, nomen tranſmutans. Participationem tamen aut imitationem, quæ ſit utique ſpecierum, dimiſerunt in communi quærere.*

Tex. c. 5.

Tex. c. 6.

Poſitis opinionibus antiquorum de cauſa materiali & efficiente, hic tertio ponit opi. Platonis, qui primo manifeſte induxit cauſam formalem. Et diuiditur in partes duas. Primo enim ponit opinionem Platonis. Secundo colligit ex omnibus prædictis qd de quatuor generibus cauſarū ab aliis philoſophis ſit poſitum. ibi: {Breuiter & re capitulariter &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit opinionem Platonis de rerum ſubſtātiis. Secundo de rerū principiis. ibi: {Qm̄ autem ſpecies &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit opinionem Platonis quantum ad hoc ꝙ poſuit ideas. Secundo quantum ad hoc ꝙ poſuit ſubſtantias medias, ſ. mathematica ſeparata. ibi: {Amplius autem præter ſenſibilia.} Dicit ergo primo, ꝙ poſt omnes prædictos philoſophos ſuperuenit negocium Platonis, qui īmediate Ariſt. præceſsit. Nam Ariſt. eius diſcipulus fuiſſe perhibetur. Plato ſiquidem in multis ſecutus eſt prædictos philoſophos naturales. ſ. Empedoclē, Anax. & alios huiuſmodi, ſed alia quędam habuit propria præter illos prædictos philoſophos, propter philoſophiam Italicorum Pythagoricorum. Nam ipſe ut ſtudioſus erat ad ueritatis inquiſitionem, ubiq; terrarum philoſophos quęſiuit, ut eorum dogmata ſciret. Vñ in Italiam Tarem tum uenit, & ab Archita tarentino Pythagoræ diſcipulo de opinionibus Pythagoricis eſt inſtructus. Cum enim naturales philoſophos, q in Gręcia fuerunt, ſequi uideret, & intra eos aliqui poſteriores ponerent omnia ſenſibilia ſemper eſſe in fluxu, & ꝙ ſcientia de eis eſſe non pōt, qđ poſuerunt Heraclitus & Cratyllus, huiuſmodi poſitionibus tanquam notis Plato conſuetus, & cū eis cōueniens in hac pōne ipſe poſterius ita eſſe ſuſcepit. unde dixit particularium ſcibilium ſcientiā eſſe relinquendam. Socrates etiam, qui fuit magiſter Platonis & diſcipulus Archelai, qui fuit auditor Anax. propter hanc opinionem quę ſuo tempore ſurrexerat, ꝙ non poteſt eſſe de ſenſibilibus ſcientia, noluit aliquid de rerum naturis perſcrutari, ſed ſolum circa moralia negociatus eſt. Et ipſe prius incæpit in moralibus quærere quid eſſet uſe, & īſiſtere ad diffiniendum. Vnde & Plato tanquā eius auditor {recipiens Socratem}. i. ſequens, ſuſcepit hoc ad inquirendum in rebus naturalibus, quaſi in eis hoc poſſet euenire, ut uſe in eis acciperetur de quo diffinitio traderetur, ita ꝙ diffinitio nō daretur de aliquo ſenſibilium, quia cum ſenſibilia ſint ſemper {tranſmutātium}. i. tranſmutata, non poteſt alicuius eorum cō munis ratio aſsignari. Nam omnis ratio oportet ꝙ & omni & ſemper conueniat, & ita aliquam immutabilitatem requirit. Et ideo huiuſmodi entia uſia, q ſunt

Lect. pñ. Part. 1.

Lect. 11.

Infra par. 3. Parte. ſeq.

Op̄. Platonis de rerū ſubſtantiis.

ſunt à rebus ſenſibilibus ſeparata, de quibus diffinitiones aſsignantur, nominauit ideas & ſpecies exiſtentium ſenſibilium. {Ideas quidem} idest formas, inquantum ad earum ſimilitudinem ſenſibilia conſtituebantur, ſpecies uero inquantum per earũ participationem eſſe ſubſtantiale habebant. Vel ideas inquantum erant principium eſſendi, ſpecies uero inquantum erant principium cognoſcendi. Vnde & ſenſibilia omnia habẽt eſſe propter prædictas & ſm eas. Propter eas quidem inquantum ideæ ſunt ſenſibilibus cauſæ eſſendi. Secundum eas uero inquantũ ſunt eorum exemplaria. Et ꝙ hoc ſit uerum patet ex eo ꝙ ſingulis ſpeciebus attribuuntur {multa indiuidua uniuocorum} .i. multa indiuidua uniuocæ ſpeciei prædicationem ſuſcipientia, & hoc ſm participationem. nam ſpecies, uel idea eſt ipſa natura ſpeciei, qua eſt exiſtens homo per eſſentiam. Indiuiduũ autem eſt homo per participationem, inquantũ natura ſpeciei in hac materia deſignata participatum. Quod enim totaliter eſt aliquid, nõ participat illud, ſed eſt per eſſentiam idem illi. Quod uero nõ totaliter eſt aliquid habens aliquid aliud adiunctum, ꝓprie participare dicitur. Sicut ſi calor eſſet calor per ſe exiſtens, non diceretur participare calorem, quia nihil eſſet in eo niſi calor. Ignis uero quia eſt aliquid aliud q̃ calor, dicitur participare calorem. Similiter autem cũ idea hominis. ſeparata nihil aliud habeat niſi ipſam naturã ſpeciei, eſt eſſentialiter homo. Et propterea ab eo uocabatur per ſe homo. Socrates uero uel plato, quia habet præter naturam ſpeciei principium indiuiduans quod eſt materia ſignata, iõ dicitur ſm Platonem participare ſpeciem. Hoc autem nomen participationis Plato accepit à Pythagora. Sed tñ tranſmutauit ipſum. Pythagorici enim dicebant numeros eſſe cauſas rerum ſicut Platonici ideas, & dicebant ꝙ huiuſmodi exiſtentia ſenſibilia erant quaſi quædam imitationes numerorum. In quãtum .n. numeri qui de ſe põnem non habent, accipiebant poſitionem, corpora cauſabant. Sed quia Plato ideas poſuit ĩmutabiles ad hoc ꝙ de eis poſſent eſſe ſcientiæ & diffinitiones, non conueniebat ei ĩ ideis uti nomine imitationis. Sed loco eius uſus eſt nomine participationis. Sed tamen eſt ſciendum, ꝙ Pythagorici, licet ponerent participationẽ, aut imitationem, non tamen perſcrutati ſunt qualiter ſpecies communis participetur ab indiuiduis ſenſibilibus, ſiue ab eis imitetur, quod Platonici tradiderunt.

Participare ſeu dici aliquid de alio per participationẽ q̃d.

Itẽ præter ſenſibilia, & formas mathematicas res ait medias eſſe, à ſenſibilibus quidem differentes, eò quòd perpetuæ & immobiles ſunt: à formis uero, eò quòd illæ quidem multæ quædam ſimiles ſunt, forma uero ipſa quæque una ſola.

Part. 2.

Amplius autem præter ſenſibilia & ſpecies, mathematica rerum intermedia dicit eſſe. Et differentia à ſenſibilibus quidem: quia ſempiterna ſunt & immobilia. A ſpeciebus autem eo quòd hæc quidem multa quædam ſimilia ſunt: ſpecies autem ipſum unum unaquæque ſolum.

Hic ponit opinionem Pla. de mathematicis ſubſtantiis, & dicit quòd Plato poſuit alias ſubſtantias præter ſpecies & præter {ſenſibilia}, ideſt mathematica, & dixit quòd huiuſmodi entia erant media trium ſubſtantiarum, ita ꝙ erant ſupra ſenſibilia & infra ſpecies, & ab utriſque differebant. A ſenſibilibus quidẽ, quia ſenſibilia ſunt corruptibilia & mobilia, mathematica uero ſempiterna & immobilia. Et hoc accipiebant ex ipſa rõne ſcientię mathematicæ. nam mathematica ſcientia à motu abſtrahit. Differunt uero mathematica à ſpeciebus, quia ĩ mathematicis ĩueniuntur differentia ſm numerum, ſimilia ſm ſpeciem: alias non ſaluarentur demonſtrationes mathematicæ ſcientiæ. Niſi enim eſſent duo trianguli eiuſdem ſpeciei, fruſtra demonſtraret geometra aliquos triangulos eſſe ſimiles, & ſimiliter in aliis figuris. Hoc autem in ſpeciebus nõ accidit. Nã cum in ſpecie ſeparata nihil aliud ſit niſi natura ſpeciei, non poteſt eſſe ſingularis ſpecies niſi una. Licet enim alia ſit ſpecies hominis, alia aſini, tamen ſpẽs hominis non eſt niſi una, nec ſpecies aſini, & ſimiliter de aliis. Patet autem diligenter intuẽti rationes Platonis, ꝙ ex hoc in ſua poſitione errauit, quia credidit, ꝙ modus rei intellectæ in ſuo eſſe ſit ſicut modus intelligendi rem ipſam. Et ideo quia inuenit intellectum noſtrum dupliciter abſtracta intelligere, uno mõ ſicut u͞lia ĩtelligimus abſtracta à ſingularibus, alio modo ſicut mathematica abſtracta à ſenſibilibus, utrique abſtractioni intellectus poſuit reſpondere abſtractionem in eſſentiis rerum: unde poſuit & mathematica eſſe ſeparata & ſpecies. hoc autem non eſt neceſſarium. Nam intellectus & ſi intelligat res per hoc, ꝙ ſimilis eſt eis quantum ad ſpeciẽ intelligibilem, per quam fit in actu, non tamẽ oportet ꝙ modo illo ſit ſpecies illa in intellectu quo in re intellecta. nam omne quod eſt in aliquo, eſt per modum eius, in quo eſt. Et ideo ex natura intellectus, quæ eſt alia à natura rei intellectę, neceſſarium eſt ꝙ alius ſit modus intelligendi quo intellectus intelligit, & alius ſit modus eſſendi quo res exiſtit. Licet enim id in re eſſe oporteat quod intellectus intelligit, non tamen eodem modo. Vnde quamuis intellectus intelligat mathematica non cointelligendo ſenſibilia, & uniuerſalia præter particularia, non tamen oportet ꝙ mathematica ſint præter ſenſibilia, & uniuerſalia præter particularia. Nam uidemus ꝙ etiam uſus percipit colorem ſine ſapore, cum tamẽ in ſenſibilibus ſapor & color ſimul inueniantur.

Cã erroris Platonis.

Et quoniam formæ cauſæ cæteris, illarum elementa omnium putauit entium elementa eſſe. ut materiam quidem magnum, & paruum eſſe principia, tanquam uero ſubſtantiam ipſum unum. Ex illis enim participatione ipſius unius, formas numeros eſſe.

Quoniam autem ſpecies cauſæ ſunt aliis, illarum elementa omnium putauerunt exiſtentium elementa eſſe. ut quidem igitur materiam, magnum & paruum eſſe principia: ut autẽ ſubſtãiam, unum: ex illis .n. ſecundum participationes unius, ſpecies eſſe numeros.

Part. 3. Tex. c. 7.

Hic ponit opinionem Pla. de rerum principiis, & circa hoc duo facit. Primo ponit quæ principia rebus Plato aſsignauit. Secundo ad quod genus cauſæ reducuntur. ibi. {Palam autem ex dictis &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit cuiuſmodi pricipia Plato aſsignauerit. Secundo oſtendit quomodo Plato cum pythagoricis communicet, & in quo differat ab eis, ibi; {Vnum tamen ſubſtantiam.} Dicit ergo primo, ꝙ quia ſm Plato. ſpecies ſeparatæ ſunt cauſæ omnibus aliis entibus, ideo elementa ſpecierum putauerunt eſſe elementa omnium entium. Et ideo aſsignabant rebus pro materia magnũ & paruum, & quaſi {ſubſtãtiam rerum} .i. formam dicebãt

Op. Platonis de rerũ principiis. Lect. pñ. Part. iſta. parte. pñti. Parte. ſeq.

eſſe

eſſe unum. Et hoc ideo, quia iſta ponebant eſſe principia ſpecierum. Dicebant enim ꝙ ſicut ſpecies ſunt ſenſibilibus formæ, ita unum eſt forma ſpecierum. Et ideo ſicut ſenſibilia conſtituuntur ex principiis uniuerſalibus per participationem ſpecierum, ita ſpecies quas dicebat eſſe numeros, conſtituuntur ſecundum eum {ex illis}, ſ. magno & paruo. Vnitas. n. diuerſas numerorũ ſpecies cõſtituit per additionẽ & ſubtractionem, in quibus conſiſtit ratio magni & parui. Vnde cum unum opinaretur eſſe ſubſtantiam entis, quia non diſtinguebat inter unum quod eſt principium numeri, & unum quod conuertitur cũ ente, uidebatur ſibi ꝙ hoc modo multiplicarentur diuerſæ ſpecies ſeparatæ ex una quæ eſt communis ſubſtantia, ſicut ex unitate diuerſę ſpecies numerorum multiplicantur.

Ipſum tamen unum ſubſtantiam eſſe, & non aliquid aliud, dici unum eſſe, quemadmodum Pythagorici. dicebat numeros quoque cauſas cæteris ſubſtantiæ eſſe, ſimiliter atque illi.

Part. 4. *Vnum tamen ſubſtantiam, & non aliquod aliud ens dici unum, conſimiliter Pythagoricis dixit, & numeros eſſe cauſas meræ ſubſtantiæ ſimiliter ut illi.*

In quibus cõueniebant Plato & Pythagoras. parte. pñti. Parte. ſeq.

Hic comparat opinionem Platonis Pythagoræ. Et primo oſtendit in quo conueniebant. Secundo in quo differebant. ibi: {Pro infinito.} Conueniebãt autem in duabus poſitionibus, quarum prima eſt ꝙ unum ſit ſubſtantia rerum. Dicebant enim Platonici ſicut etiam Pythagorici, ꝙ hoc quod dico unum non probatur de aliquo alio ente, ſicut accidens de ſubiecto, ſed hoc ſignat ſubſtãtiam rei. Et hoc ideo, quia (ut dictum eſt) non diſtinguebant inrer unum quod conuertitur cum ente, & unum quod eſt principium numeri. Secunda poſitio ſequitur ex prima.

Dicebant enim Platonici ſimiliter ut Pythagorici numeros eſſe cauſas ſubſtantię omnibus entibus. Et hoc ideo q a numerus nihil aliud eſt quàm unitates collectę. Vnde ſi unitas eſt ſubſtantia, oportet ꝙ etiam numerus.

Tex. c. 8. *Sed pro infinito tanquam uno, dualitatem facere, infinitũ uero ex magno, & paruo, hoc eius proprium eſt. Item is quidem numeros præ er ſenſibilia, illi uero numero ipſas res eſſe aiunt, & mathematica in medio horum non ponebant.*

Part. 5. Tex. c. 8. *Pro infinito uero & uno, dualitatem facere, & infinitum ex magno & paruo: hoc proprium. Amplius hic quidem numeros præter ſenſibilia: illi uero numeros eſſe dicunt res ipſas, & mathematica intermedia horum non ponunt.*

parte pñti. par. ſeq. In quibus differunt Plato & Pythago. & pp quas cauſas.

Hic oſtendit in quo differebant, & circa hoc duo facit. Primo enim ponit differentiam inter eos. Secundo differentiæ cauſam. ibi: {Vnum igitur & numeros &c.} Eſt autem iſta differentia in duobus. Primo quantum ad hoc Pythagorici ponebant (ut dictum eſt) duo principia, ex quibus res conſtituebãtur, ſcilicet finitum & infinitum, quorum unum, ſcilicet infinitum ſe habet ex parte materiæ. Plato uero loco huius unius quod Pythagoras poſuit, ſ. infiniti ſecit dualitatem, ponens ex parte materiæ magnum & paruum. Et ſic infinitum quod Pythagoras poſuit unum principium, lPato poſuit conſiſtere ex magno & paruo. Et hoc eſt proprium opinionis ſuæ in comparatione ad Pythagoram. Secunda differentia eſt, quia Plato poſuit numeros præter ſenſibilia, & hoc dupliciter. Ipſas enim ſpecies, numeros eſſe dicebat, ſicut ſupra habitum eſt. Et iterum inter ſpecies & ſenſibilia poſuit mathematica, (ut ſupra dictum eſt) quæ ſecundum ſuam ſubſtantiam numeros eſſe dicebat. Sed Pythagorici dicunt ipſas res ſenſibiles eſſe numeros, & non ponunt mathematica media inter ſpecies & ſenſibilia, nec iterum ponunt ſpecies ſeparatas.

Ipſum igitur unum & numeros præter res facere, & non ut Pythagorici, & introductio ſpecierum, propter eam, quæ in orationibus fit perſcrutationem, euenit. Priores enim dialecticæ expertes erant.

Vnum igitur & numeros præter res facere, & non ut Pythagorici, & ſpecierum introductio, propter eam quæ in rationibus perſcrutationem euenit. Priores enim non participauerunt Dialectica. Parte. 6.

Hic oſtendit cauſam differentiæ, & primo ſecundæ. Secundo cauſas differentiæ primæ. ibi: {Dualitatem autem fere &c.} Dicit ergo ꝙ ponere unum & numeros præter res ſenſibiles, & uon in ipſis ſenſibilibus, ſicut Pythagorici fecerunt, & iterum introducere ſpecies ſeparatas, euenit Platonicis propter ſcrutationem {quæ eſt in rationibus}. i. propter hoc ꝙ perſcrutati ſunt de diffinitionibus rerũ quas credebant non poſſe attribui rebus ſenſibilibus, ut dictum eſt. Et hac neceſſitate fuerunt coacti ponere quaſdam res quibus diffinitiones attribuuntur. Sed Pythagorici qui fuerunt priores Platone, nõ participauerũt dialecticam, ad quam pertinet conſiderare diffinitiones & uniuerſalia huiuſmodi, quarum cõſideratio induxit ad introductionem idearum.

Parte pñti. parte ſeq.

Dualitatem uero feciſſe alteram naturam, propterea quòd numeri præter primos, ex ea aptiſſime uelut ex quadam effigie generantur.

Priores dialectica non participauerunt.

Dualitatem autem facere alteram naturam, quia numeri extra priores omnes naturaliter ex ea generantur, uelut ex aliquo echimagio. Part. 7.

Hic oſtendit cauſam alterius differentiæ, quæ, ſ. ex parte materiæ eſt. Et primo ponit cauſam huiuſmodi differentiæ. Secundo oſtendit Platonem non rationabiliter motum eſſe. ibi: {Attamen econuerſo.} Dicit ergo ꝙ ideo Platonici fecerunt dualitatẽ eſſe numerum, quæ eſt alia natura à ſpeciebus, quia omnes numeri naturaliter generantur ex dualitate præter numeros primos. Dicuntur autem numeri primi, quos nullus numerat, ſicut ternarius, quinarius, ſeptenarius, uẽdenarius, & ſic de aliis. Hi enim à ſola unitate conſtituuntur immediare. numeri uero, quos aliquis alius numerus numerat, non dicũtur primi, ſed compoſiti, ſicut quaternarius, quem numerat dualitas: & uniuerſaliter omnis numerus par à dualitate numeratur. Vnde numeri pares materiæ attribuuntur, cum eis attribuatur infinitum, quod eſt materiæ, ut ſupra dictum eſt. Hac ratione poſuit dualitatem, ex qua ſicut {aliquo echimagio} ideſt ex aliquo exemplari omnes alij numeri pares generantur.

Atqui accidit econtra, non enim ueriſimile eſt ita fieri. nũc etenim ex materia multa faciunt: formas uero, ſemen generat ſolum.

Attamen econtrario contingit. Non enim rationabile ita. nunc enim ex materia multa faciunt, ſpecieſ uero ſemel generat ſolum. Part. 3.

Hic oſtẽdit Platonem irrationabiliter poſuiſſe, & circa hoc duo facit. Primo enim ex ratione naturali oſtendit hoc. Secundo etiam ponir rationem naturalem, quæ Platonem mouebat ad ſuam opi. ibi: Hac parte.

{Videtur

Parte ſeq. {Videtur autem ex una materia.} Dicit ergo ꝙ q̃uis Plato poneret dualitatem ex parte materiæ, tamen econuerſo contingit, ſicut atteſtantur opiniones oı̄um aliorũ philoſophorũ naturaliũ, qui poſuerũt contrarietatem ex parte formę, & unitatem ex parte materię, ſicut patet Primo Phyſicorum. Ponebãt enim rerum materiam aerẽ, uel aquam, uel aliquid huiuſmodi. ex quo diuerſitatem rerum conſtituebãt per rarum & denſum, quæ ponebat quaſi principia formalia. Nõ enim eſt rationabile ponere ſicut Plato poſuit. Et hoc ideo quia ex materia uiderunt philoſophi multa fieri per ſucceſsionem formarum in ipſa, Illa enim materia, quæ modo ſubſtat uni formę poſtmodum ſubſtare poterit pluribus, uno corrupto & alio generato. Sed una ſpecies ſiue una forma ſolum {ſemel generat} ideſt conſtituit aliquid generatum. cum enim aliquid generatur accipit formam quidem, quæ forma eadem numero non poteſt alteri generato aduenire, ſed eſſe deſinit generato corrupto. In quo manifeſte apparet ꝙ una materia ad multas ſormas ſe habet, & non econuerſo, una forma ad multas materias ſe habet. Et ſic uideẽ rationabilius ponere ex parte materiæ unitatẽ, ſed dualitatem ſiue contrarietatem ex parte formæ, ſicut poſuerunt nãles, q̃ econuerſo, ſicut poſuit Plato.

Lect.8. Tex.c.32. 56.& 82.& alibi pluries.

BESS. Tex.9. *Apparet autem ex una materia una menſa. Qui uero formam inducit, quæ una eſt, multas facit. Similiter autem & maſculus ad fœminam ſe habet. hæc etenim ex uno congreſſu impletur, maſculus uero multas implet. at iſta, imitationes illorum principiorum ſunt. Plato igitur de propoſitis quæſtionibus ita determinauit.*

ANT. Tex.c.9. Part.9. *Videtur autem ex una materia una menſura. Speciem autem, quam inducit unus exiſtens, multa facit. Similiter quoq; ſe habet maſculus ad fœminam. Hæc enim ab uno impletur motu, ille uero multas implet. Et tales mutationes principiorum illorum ſunt. Plato quidem igitur de quæſitis ita diffinit.*

Hic ponit rationem econuerſo ex his ſenſibilibus acceptam ſm opinionem Plato. uidebat enim Plato ꝙ unumquodque recipitur in aliquo ſm menſuram recipientis. Vnde diuerſæ receptiones uidẽtur prouenire ex diuerſis menſuris recipientium. Vna autem materia eſt una menſura recipiendi. Vidit etiam ꝙ agens, qui inducit ſpeciem, facit multas res ſpeciem habentes cũm ſit unus, & hoc propter diuerſitatem quæ eſt in materiis. Et huius exemplũ apparet in maſculo & fœmina. Nam maſculus ſe habet ad fœminam ſicut agens & imprimens ſpeciem ad materiam. Fœmina autem impregnatur ab una actione uiri. Sed maſculus unus poteſt impregnare multas fœminas. Et inde eſt ꝙ poſuit unitatem ex parte ſpeciei, & dualitatem ex parte materiæ. Eſt autem attendendum ꝙ hæc diuerſitas inter Platonem & naturales accidit propter diuerſam de rebus conſiderationem. Naturales enim conſiderant tantum quæ ſunt ſenſibilia, prout ſunt ſubiecta tranſmutationi, in qua unum ſubiectum ſucceſsiue accipit contraria. Et ideo poſuerunt unitatem ex parte materiæ, & contrarietatem ex parte formę. Sed Plato ex conſideratione uľium deueniebat ad ponendũ principia ſenſibiliũ rerũ. Vnde cum diuerſitatis multorũ ſingularium ſub uno uľi cauſa ſit diuiſio mãæ, poſuit diuerſitatẽ ex parte mãæ, & unitatem ex parte formæ. {Et tales ſunt mutationes illorũ principiorũ, q̃ poſuit Plato}.i. participationes, uel ut ita dicam influentias in cauſata. ſic enim nomen immutationis Pythagoras accepit. Vel immutationes dicit inquãtum Plato mutauit opinionem de principiis, quæ primi naturales habuerunt, ut ex prædictis patet. & ſic patet ex prędictis, ꝙ Plato de cauſis quęſitis à nobis ita diffiniuit.

BESS. *Patet autem ex dictis, quòd duabus cauſis utitur ſolum, ea, quæ ipſius quid eſt, & ea, quæ ſecundum materiam. formæ.n. cæteris ipſius quid ſint, cauſæ ſunt, formis uero ipſum unum & quæ ſubiecta materia, de qua formæ illæ quidem in ſenſibilibus, ipſum uero unum informis dicitur, quia dualitas hæc eſt, magnum & paruum. Item ipſius bene, ipſiusq; male, cauſam elementis attribuit, utriſque utranque: quod etiam, primorũ quoſdam philoſophorum Empedoclem, & Anaxagoram magis dicimus quæſiuiſſe.*

ANT. Parte.10. *Palam autem eſt ex dictis, quia duabus cauſis ſolum eſt uſus: ipſaq; eſt eius quod quid eſt, & ipſa materia. Species enim eius quod quid eſt cauſæ ſunt aliis, ſpeciebus uero unum. Et quæ materia ſubiecta de qua ſpecies? Hæc quidem in ſenſibilibus, unum uero in ſpeciebus dicitur: quia ea dualitas eſt, magnum & paruum. Amplius boni & mali cauſam dedit elemẽtis ſingulis ſingularem. Quod magis dicimus primorum ĩueſtigare quoſdã philoſophorũ: uelut Empedoclis & Anaxagoræ.*

Hic oſtendit ad quod genus cauſæ principia à Platone poſita reducantur. Dicit ergo ex dictis palam eſſe ꝙ Plato uſus eſt ſolum duobus generibus cauſarum. Cauſa enim {ipſa} ideſt cauſa, quæ eſt cauſa ei {quodquideſt}.i. quiditatis rei.ſ. cauſa formalis, per quam rei quiditas conſtituitur & etiam uſus eſt ipſa materia. Quod ex hoc patet, quia ſpecies quas poſuit {ſunt aliis}.i. ſenſibilibus cauſæ eius {quodquideſt}.i. cauſæ formales, ipſis uero ſpeciebus cauſæ formalis eſt hoc quod dico unum, & illa uidetur ſubſtãtia de qua ſunt ſpecies: ſicut ens unũ ponit cauſam formalem ſpecierum: ita magnum & paruum ponit earum cauſam quaſi materialem, ut ſupra dictũ eſt. Et hæ quidem cauſæ, ſcilicet formalis & materialis non ſolum ſunt reſpectu ſpecierum, ſed etiam reſpectu ſenſibilium, quia unum dicitur {in ſpeciebus}.i. id quod hoc modo ſe habet ad ſenſibilia, ſicut unum ad ſpeciem, eſt ipſa ſpecies, quia ea dualitas quæ reſpondet ſenſibilibus pro materia eſt magnũ & paruum. Vlterius Plato aſsignauit cauſam eius quod eſt bonum & malum in rebus, & ſingulis elementis ab eo poſitis. Nam cauſam boni aſcribebat ſpeciei, cauſam uero mali materiæ. Sed tamen cauſam boni & mali conati ſunt inueſtigare quidam primorum philoſophorum, ſcilicet Anaxag. & Empedo. qui ad hoc ſpecialiter aliquas cauſas in rebus cõſtituerũt, ut ab eis poſſent aſsignari principia boni & mali. In hoc autem ꝙ boni cauſas & mali tetigerunt, aliquo modo accedebant ad ponendum cauſam finalem, licet non per ſe, ſed per accidens eam ponerent, ut infra dicetur.

LECTIO XI.

Lectio ſequens. Quomodo antiqui quatuor genera cauſarum tantum poſuere ſicut ipſe Ariſt. & quid reliquum circa ipſa conſiderare neceſſarium ſit.

BESS. *Breuiter igitur, & ſummatim percurrimus, qui nam, & quomodo locuti ſunt de principiis, & ipſa ueritate. Tãtum tamen ex eis habemus, quod eorum, qui de principio & cauſa dixerunt, nemo quicquam præter ea, quæ in de Naturalibus determinata ſunt, dixerit.*

Breuiter

ANT. Parte. 1. *1. Breuiter igitur & capitulariter quid & quomodo de principiis & ueritate dixerunt pertranſiuimus. Attamen ab eis tantum habemus, quia dicentium de principio & cauſa, nullus præter ea quæ ſunt in Phyſicis à nobis determinata, dixit.*

Parte. 1 Lect. huius. Hic recolligit omnia quæ ab antiquis de cauſis ſunt dicta, & circa hoc tria facit. Primo oſtendit, ꝙ priores philoſophi nullam cauſam de quatuor generibus cauſarū ab eis ſuprapoſitis addere potuerunt. Secundo oſtendit qualiter prædictas cauſas tetigerunt. ibi {Sed omnes obſcure &c.} Tertio concludit concluſionem principaliter intentam, ibi: Quod quidem igitur recte &c.} Dicit ergo, ꝙ breuiter & ſub quodam capitulo ſiue compendio pertranſeundo dictū eſt, quid philoſophi, & quomodo locuti ſunt de principiis rerum & de ueritate, quātum ad ipſam rerum ſubſtantiam. Sed ex eorum dictis tantum haberi poteſt, ꝙ nullus eorum, qui de cauſis & principiis rerum dixerunt, potuit dicere aliquas cauſas ꝓter illas, quæ diſtinctæ ſunt, Secundo phyſi.

(parte ſeq. Part. 7. Lect. pñ. — Tex. c. 18. & inde.)

BESS. Part. 2. *Sed omnes obſcure quidem, illa tamen aliquatenus uiſi ſunt attingere.*

ANT. *Sed omnes obſcure quidem, ueruntamen illis appropinquauere.*

Parte iſta. Par. ſeq. Hic ponit qualiter illas cauſas poſuerunt, & primo in generali. Scdo in ſpāli. ibi. {Illi nanque &c.} Dicit ergo primo ꝙ non ſolum nihil addiderūt, ſed nec etiam ad eas perfecte peruenerunt, ſed eis aliquo modo appropinquauerunt, & hoc non manifeſte, ſed obſcure. Non enim aſsignauerunt ſecundū ꝙ genus cauſæ principia ab eis poſita rerum cauſæ eſſent, ſed ſolum poſuerunt illa, quæ ad aliquod genus cauſæ adaptari poſſunt.

BESS. *Quidam enim ut materiam principium ponunt, ſiue unã, ſiue plures ſupponant. & ſiue corpus, ſiue incorpoream ponant, ut Plato magnum, & paruum dicens, Italici infinitum, Empedocles, ignem, terram, aquam, & aerem, Anaxagoras uero infinitatem ſimilium partium. Hi igitur omnes talem cauſam perſtrinxerunt. & ad hæc quicunque aerem, aut ignem, aut aquam, aut igne quidem denſius, aere uero tenuius. etenim tale quidam dixerunt primum elementum eſſe. hi igitur hanc attigerunt cauſam ſolam.*

ANT. Part. 3. *Illi nanque ut materiam principium dicunt, ſiue unam, ſiue plures ſupponant, & ſiue corpus, ſiue incorporeum hoc ponant, ut Plato quidem magnum & paruum dicens. Italici uero infinitum, Empedocles ignem, terram, aquam, & aerem: Anaxagoras autem ſimilium partium infinitatem. Et hi omnes ſunt talem cauſam tangentes Et amplius quicunque aerē aut ignem, aut aquã, aut igne ſpiſsius, aere aut ſubtilius. Etenim quoddam tale primum elementum dixerunt. Hi quidem igitur hanc cauſam ſolum tetigerunt.*

Hac parte Parte huic ſequen. Alia huic ſequē. quartum in altera ſeq. Hic oſtendit in ſpeciali quomodo ſingulas cauſas tetigerunt, & primo quomodo tetigerunt cauſam materialem. Secundo qūo cauſam efficientem. ibi: {Alij uero} Tertio qūo cauſam formalem. ibi: {Quod quid erat eſſe uero &c.} Quarto qūo cauſam finalem. ibi: {Cuius ergo cauſa &c.} Dicit ergo primo ꝙ illi, ſcilicet priores philoſophi oēs in hoc conueniunt, ꝙ dant rebus aliquod principium quaſi materiam. Differunt tamen in duobus. Primo quia quidam poſuerunt unam materiam, ſicut Thales & Diogenes & ſimiles: quidam plures, ſicut Empedo. Secundo quia quidam poſuerunt rerum materiam eſſe aliquod corpus, ſicut prædicti philoſophi: Quidam incorporeum, ſicut Plato qui poſuit dualitatē. Poſuit enim Plato magnum & paruum, quæ non dicunt aliquod corpus. Italici uero. i. Pythagorici poſuerūt īfinitū, qđ iterū non eſt corpus. Emped. uero quatuor elementa q̃ ſunt corpora. Similiter Anaxa. poſuit {īfinitatem ſimilium partium} .i. īfinitas partes conſimiles principia eſſe. Et hi omnes tetigerūt {talē cauſam}, ſcilicet materialem. Et etiam illi qui dixerunt aerem, aut aquam, aut ignem eſſe principium, uel aliquod medium inter hęc eleméta, ſ. igne ſpiſsius, aere ſubtilius. omnes enim tales prædicti tale corpus poſuerunt eſſe primum elementum. Et ſic patet quod dicit, qui philoſophi quantum ad hoc, q̃ prædicta ſunt, poſuerunt ſolam cauſam materialem.

Alij uero quidam unde principium motus, quicunque ſcilicet amicitiam & contentionem, intellectum, aut amorem principium faciunt. BESS.

Alij uero quidem unde principium motus, ut quicunq; amicitiam & litem & intellectum, aut amorem, aut extra hæc principium faciunt. ANT. Par. 4.

Hic ponit opiniones de cauſa efficiente dicens, ꝙ alij prædictorum philoſophorum poſuerunt cum cauſa materiali cauſam unde principium motus: ſicut quicunque poſuerunt cauſam rerum amorem, odium & intellectum, aut qui faciunt aliqua principia agentia præter hęc, ſicut Parmenides qui poſuit ignem quaſi cauſam agentem.

Ipſum uero quid erat eſſe & ſubſtantiam, clare quidem nullus aſsignauit. Maxime uero dicunt, qui formas ponunt. nec enim ut materiam ſenſibilibus formas & ea, quæ in formis ſunt, neque tanquam illinc principium motus fieret, putãt. immobilitatis enim cauſa, & quietis, magis eis eſſe aiunt. ſed ipſum quid erat eſſe, unicuique cæterorum formas attribuũt. formis autem, ipſum unum. BESS.

Quod quid erat eſſe uero, & ſubſtantiam plane nullus dedit. Maxime uero hi dicunt qui ſpecies, & eas in ſpeciebus rationes ponunt. Neque enim ut materiam ſenſibilibus ſpecies, & quæ ſunt in ſpeciebus: neque ut huic principium motus proueniens exiſtimant: immobilitatis autem cauſas magis, & eius quod eſt in quiete eſſe dicunt. Sed quod quid erat eſſe aliorum, ſingulis ſpecies præſtant, ſpeciebus autem unum. ANT. Parte. 5.

Hic ponit opiniones de cauſa formali, & dicit ꝙ cauſa, per quam ſcitur quid eſt eſſe rei, & quę eſt rei ſubſtātia. i. cauſam formalē, nullus manifeſte rebus attribuit. Et ſi aliquid tangerent antiqui philoſophi quod pertineret ad cauſam formalem, ſicut Empe. qui poſuit os & carnem habere aliquam rationem per quam ſunt huiuſmodi, non tamen hoc quod pertinet ad cauſam formalem ponebat per modum cauſæ. Sed inter alios maxime appropinquauerunt ad ponendū cauſam formalē qui poſuerunt ſpecies, & eas rationes quæ ad ſpecies pertinent, ſicut unitatem & numerum & alia huiuſmodi. Species enim & ea quæ ſunt modo prædicto in ſpeciebus, ut unitas & numerus, non ſuſcipiuntur uel ponuntur ab eis ut materiæ rerum ſenſibiliū, cum potius ex parte rerum ſenſibilium materiam ponant. Nec ponunt eas, ut cauſas unde motus proueniat rebus, īmo magis ſunt rebus cauſa immobilitatis. Quicqd enim neceſſarium in ſenſibilibus inuenitur, hoc ex ſpeciebus cauſari dicebant, & ipſas, ſcilicet ſpecies dicebant eſſe abſque motu. Ad hoc enim ab eis ponebantur (ut dictum eſt) ꝙ īmobiles exiſtentes uniformiter ſe haberent, ita ꝙ de eis poſſent dari diffinitiones & fieri demonſtrationes. Sed ſecundum

eorum

eorum opinionem ſpecies rebus ſingulis præſtant quiditatem per modũ cauſę formalis, & unitas hoc ipſum pręſtat ſpeciebus.

BESS. *Ipſum uero, cuius gratia actiones, mutationes, & motus quodammodo quidem dicunt cauſam, non autem ita dicunt, ut aptum eſſe natum eſt. Qui enim intellectum, aut amicitiam dicunt, tanquam bonum quoddam hæc ponunt. non tamen tanquam horum cauſa quicquam entium, aut ſit, aut fiat, ſed tanquam ex his motus eorum eſſent, ita dicunt. Similiter & qui unum uel ens eſſe hanc naturam aiunt, ſubſtantiæ quidem cauſam eſſe dicunt, non tamen huius cauſa, aut eſſe, aut fieri. Quare contingit eius quodammodo dicere & negare bonum eſſe tale. non enim ſimpliciter, ſed ſecundum accidens dicunt.*

ANT. Par. 6. *Cuius uero cauſa actus & tranſmutationes & motus modo quodam dicunt cauſam, ita uero non dicunt, nec quo uere eſt. Nam intellectum quidem dicentes, aut amorem, ut bonum quidem has ponunt cauſas, non ut gratia horum, aut exiſtens, aut factum aliquid entium, ſed ut ab his horum motum dicunt. Similiter autem & unum, aut ens dicentes eſſe talem naturã, ſubſtantiæ quidem cauſam dicunt eſſe, non tamen huius cauſa, aut eſſe, aut fieri. Quare dicere & non dicere aliqualiter accidit eis bonum eſſe cauſam. Non enim ſimpliciter, ſed ſecundum accidens dicunt.*

Hic ponit opiniones quorundam de cauſa finali dicens ꝙ philoſophi quodam modo finem cuius cã motus & tranſmutationes & actiones fiunt, dicunt eſſe cauſam, & quodammodo non dicunt, nec dicũt eodẽ mõ, quo uera cã eſt. Illi.n. qui dicunt cauſam eſſe intellectum uel amorem, ponũt eas cauſas quaſi bonum. Dicebãt enim huiuſmodi eſſe cauſas ut res bene ſe habeant. Boni enim cauſa eſſe non poteſt niſi bonum. Vnde ſequitur ꝙ poneret intellectum & amorem eſſe cauſam, ſicut bonum eſt cauſa. Bonum autem poteſt intelligi dupliciter. Vno modo ſicut cauſa finalis, inquantum aliquid fit gratia alicuius boni. Alio modo per modum cauſæ efficientis, ſicut dicimus ꝙ bonus homo facit bonum. Iſti ergo philoſophi non dixerunt ꝓdictas cauſas eſſe bonas, quaſi horum cauſa aliquod entiũ ſit aut fiat, quod pertinet ad rationem cauſæ finalis, ſed quia à prædictis, ſ. intellectu & amore procedebat motus quidam ad eſſe & fieri rerum, quod pertinet ad rationem cauſæ efficientis. Similiter autem Pythagorici & Platonici qui dixerunt rerum ſubſtantiam eſſe ipſum unum & ens, uni etiam & enti attribuebant bonitatem. Et ſic dicebant talem naturam, ſ. bonum eſſe rebus ſenſibilibus cauſam ſubſtantiæ, uel per modum cauſæ formalis, ſicut Plato poſuit, uel per modum materiæ ſicut Pythagorici. Non tamen dicebant ꝙ eſſe rerum, aut fieri eſſet huius cã ſcilicet unius & entis, quod pertinet ad rationem cauſæ finalis. Et ſic ſicut naturales poſuerunt bonũ eſſe cauſam, non per modum cauſę formalis, ſed per modum cauſæ efficiẽtis: ita Platonici poſuerunt bonum eſſe cauſam per modum cauſæ formalis, & non per modum cauſæ finalis: Pythagorici uero per modum cauſæ materialis. Vnde patet ꝙ accidebat eis quodammodo dicere bonũ eſſe cauſam, & quodammodo non dicere. Non enim ſimpliciter dicebant bonum eſſe cauſam, ſed per accidens. Bonum enim ſm propriam rationem eſt cauſa per modum cauſæ finalis. Quod ex hoc patet ꝙ bonum eſt, qđ omnia appetunt. Id autem, in quod tendit appetitus eſt finis, bonum igitur ſm propriam rationem eſt cauſa per modum finis. Illi igitur ponunt bonũ ſimpliciter eſſe cauſam, qui ponunt ipſum eſſe cauſam finalem. Qui autem attribuunt bono alium modum caſualitatis, ponunt ipſum eſſe cauſam, & hoc per accidens, quia non ex ratione boni, ſed ratione eius cui accidit eſſe bonum, ut ex hoc quod eſt eſſe actiuum uel perfectiuum. Vnde patet ꝙ iſti philoſophi cauſam finalem non ponebant niſi per accidẽs, quia, ſcilicet ponebant pro cauſa, id cui cõuenit eſſe finem, ſcilicet bonum. non tamen poſuerunt ipſum eſſe cauſam per modum finalis cauſæ, ut dictum eſt.

BESS. *Quod igitur de cauſis, & quot, & quales ſint recte determinatum ſit, teſtari nobis etiam iſti omnes uidentur, cum non poſsint aliam attingere cauſam. et ad hæc quód principia, aut ita omnia, aut horum aliquo modo quærenda ſint, patet. Quo* Tex. 11. *uero pacto horum quiſque dixerit, & quomodo de principiis ſe res habet, dubitationes, quæ contingere poſſunt de his ipſis, deinceps percurramus.*

ANT. Tex c. 10 Parte. 7. *Quod quidem igitur recte determinatum eſt de cauſis & quot & quæ, teſtimonium præbere nobis uidentur & hi omnes aliam cauſam tangere non ualentes, Adhuc autem quia quærenda ſunt principia aut ſic omnia, aut horum aliquo modo palam. Quomodo etiam unuſquiſque horum dixit. & quo-* Tex. c. 11. *modo habent de principiis contingentes dubitationes, poſt hoc pertranſeamus de ipſis.*

Hic concludit concluſionem principaliter intentã, ſcilicet ꝙ determinatio facta ſuperius de cauſis quę & quot ſint, recta fuit. Huius enim teſtimonium uidentur præbere prædicti philoſophi, nullum genus cauſæ ualentes addere ſupra prædicta. Et hæc utilitas prouenit ex prædictarum opinionum recitatione. Alia autem utilitas eſt quia inde palam eſt, ꝙ principia rerũ ſunt quęrenda in iſta ſciẽtia, aut omnia quæ antiqui poſuerunt, & quæ ſuperius ſunt determinata, aut aliquod horum. Maxime enim hæc ſcientia conſiderat cauſam formalem & finalem & aliquo modo etiam mouentem. Nec ſolum oportet prædictas opiniones recitaſſe, ſed poſt hæc tranſeundo dicendum eſt quomodo quilibet horum dixerit, & in quo bene, & in quo male, & quomodo ea quæ dicuntur de principiis habent aliquam dubitationem.

Lectio XII.

Horum improbatio ponitur, qui unum uel plura materialia principia, exiſtimauerunt, quo item modo bene vel male de materia Anaxagoras dixerit, oſtendit.

BESS. *Quicunque igitur uniuerſum unum, & unam quandam eſſe naturam, ut materiam ponunt, et hanc corpoream; & magnitudinem habentem, patet quód multipliciter errant. Corporum enim elemẽta ſolum ponunt, incorporeorum uero minime, cum etiam incorporea ſint.*

ANT. Part. 1. *Ergo quicunque unum ipſum omne, & unam eſſe quandam naturam quaſi materiam ponunt, & eam corpoream & menſuram habentem, palam quod multipliciter delinquunt. Corporum enim elementa ponunt ſolum, incorporeorum uero non, tanquam non exiſtentibus incorporeis.*

Poſtquam recitauit opiniones philoſophorum de principiis, hic incipit eas improbare. Et diuiditur ĩ duas partes. Primo improbat ſingulas opiniones. Secundo recolligit ea quæ dicta ſunt, & continuar ſe ad ſequẽtia. ibi: {Quoniam ergo dictas cauſas &c.} Prima diuiditur in duas partes. Primo reprobat

probat opiniones eorũ qui naturaliter locuti ſunt. Scđo reprobat opiniones illorum qui nõ naturaliter ſunt lociti, ſ. Pythagoræ & Plat. eo ꝙ altiora principia poſuerint q̃ naturales. ibi: {Quicunq; nero &c.} Circa primum duo facit. Primo improbat opiniones eorum qui poſuerunt unam cauſam materialem. Secundo eorum qui poſuerunt plures. ibi: {Idem quoque & ſiquis.} Circa primum duo facit. Primo improbat opiniones prædictas in generali. Secundo in ſpeciali. ibi: {Et ad hoc &c.} Improbat autem in generali triplici ratione. Prima ratio talis eſt. Quia in rebus non ſolum ſunt corporea, ſed etiã quædam ĩcorporea, ut patet ex libro de Anima. Sed ipſi non poſuerũt principia niſi corporea. quod ex hoc patet, quia ipſi ponebant {unum oẽ} ideſt uniuerſum eſſe unum ſecũdum ſubſtantiam, & eſſe unã naturam quaſi materiam, & eam eſſe corpoream, & habentem, {menſuram} ideſt dimenſionem: corpus autem non poteſt eſſe cauſa rei incorporeę. ergo patet ꝙ in hoc deliquerunt inſufficienter rerum principia tradentes. Et non ſolum in hoc, ſed in multis, ut ex ſequentibus rationibus apparet.

[margin: ...te prima / ...ct. huius / ...r. vltima. / ...ct. vltimq / ...ius prima. / ...ct 13. / pñ. / ...ar. 5. / ...ect. huius. / ...r. 4. / ...ect. pñ.]

BESS. *Cumq́; de generatione & corruptione cauſas dicere conarentur, & de natura omniũ rationes reddere, motus cauſam perimunt.*

ANT. Par. 2. *De generatione quoque & corruptione cauſam dicere conantes, & de omnibus phyſice tractantes, motus cauſam auferunt.*

Hic ponit ſecundam rationem quæ talis eſt. Quicunque habet neceſſe determinare de motu, oportet ꝙ ponat cauſam motus: ſed prædicti philoſophi habebant neceſſe tractare de motu. quod ex duobus patet, tum quia ipſi conabantur dicere cauſas generationis & corruptionis rerum, quæ ſine motu non ſunt. tum etiam quia de rebus omnibus naturaliter tractare nolebant: naturalis autem conſideratio requirit motum, eo ꝙ natura eſt principium motus & quietis, ut patet. 2. Phyſicorum, ergo debebant tractare de cauſa, quæ eſt principiũ motus. Et ita cum illam auferrent cauſam, nihil de ea dicẽdo, patet etiam ꝙ in hoc deliquerunt. (Tex. c. 3.)

BESS. *Item ſubſtantiam nullius cãm ponẽdo, nec ipſum quid eſt.*

ANT. Par. 3. *Amplius autem ſubſtantiam nullius poſuere cauſam. neq; quod quid eſt.*

Hic ponit tertiam rationem. Quælibet enim res naturalis habet {ſubſtantiam} ideſt formam partis. {& quod quid eſt.} quiditatẽ. quę eſt forma totius. Formam dicit, inquantum eſt principium ſubſiſtendi: & quod quid eſt, inquantum eſt principium cognoſcendi, quia per eam ſcitur quid eſt res. ſed prædicti philoſophi formam non ponebant eſſe alicuius cauſam: ergo inſufficienter de rebus tractabant, in hoc etiam deliquentes, ꝙ cauſam formalem prætermittebant. (Quod forma vocatur ſubſtantia rei, & quare)

BESS. Tex. 12. *Et ad hæc facile ſimplicium corporum quodcunque principium eſſe, terra excepta: non conſiderantes mutuam inter ea generationem, quonam modo ponunt. dico autem ignem, terram, aquam, & aerem. quædam enim congregatione, quędã uero diſgregatione inuicem fiunt. hoc uero ut prius & poſterius ſit, multum differt. Id etenim apparere poſsit maxime omnium elementale, ex quo primo congregatione fiunt. tale uero illud fuerit profectò, quod partium minutiſsimarũ, ſubtiliſsimumq́; corporum ſit. Quapropter quicunque ignẽ principium ſtatuunt, maxime conuenienter huic rationi dicent. tale autem cæterorum quoque quiſque fatetur elementum corporum eſſe. Quare nemo poſteriorum, qui unum ponebant, terrã elemẽtũ exiſtimauerat, ſ. propter partiũ magnitudinẽ. Trium uero quodcunq; elementorũ habuit autorem aliquem. quidam enim ignem, quidam aquam, quidam aerem hoc aiunt eſſe. At cur non dicũt et terrã, ut multi hoĩem' oĩa etenim terram eſſe dicunt. Heſiodus quoq; primam corporũ terram ait eſſe, tam uulgarẽ & publicã accidit hanc opinionẽ eſſe. Secundum hanc itaque rationem, ſiquis aut quicquam horum, excepto igne, dicat aut aere quidem dẽſius, aqua uero tenuius hoc ponat, non recte profectò inquiet.* (Tex. 13.) (Tex. 14.)

ANT. Par. 4. *Et ad hoc quodlibet ſimplicium corporum eſſe principium quodcunque, præter terrã, non conſiderantes ea, quæ ex inuicem generationem, aliqualiter faciunt.*

Tex. c. 12. *Dico autem ignem, terram, aquam, & aerem: hæc quidem enim concretione, illa uero diſcretione inuicem fiunt. Hæc autem ad prius eſſe & poſterius plurimum differunt.*

Tex. c. 13. *Aliqualiter enim utique uidebitur maxime elementum eſſe omnium ex quo primo fit congregatione primum. Tale uero eſt quod minutiſsime partis & ſubtiliſsimum corporum. Vnde quicunque ponunt ignem principium, maxime confeſſe rationi huic dicunt: tale uero & aliorum unuſquiſque confitetur elementum eſſe quoddam corporum.*

Tex. c. 14. *Nullus enim poſteriorum & unum dicentium, terram eſſe elementum uoluit: palam quia propter magnitudinem partialitatis. Quodlibet autẽ trium elementorum iudicem quendam accepit. Hi nanque ignem, illi uero aquam, alij aerem hoc eſſe dicunt. Sed quare non terram dicunt, quemadmodum hominũ multi: omnia nanque terram eſſe dicunt. Dicit autem Heſiodus terram primam corporum factã eſſe: ſic enim antiquam & publicam contingit exiſtimationem eſſe. Secundum hanc igitur rationem nec ſiquis horum aliquid dicit præter ignem, nec ſiquis aere quidẽ ſpiſſius hoc ponit, aqua autem ſubtilius, non recte utique dicet.*

Hic reprobat opiniones eorum ĩ ſpeciali, & hoc dupliciter. Primo quantum ad hoc ꝙ ponebant elementa pręter ignem eſſe principia. Secundo quantum ad hoc ꝙ prętermittebant terram. ibi: {Si uero eſt ꝙ eſt generatione &c.} Primo ergo reſumit eorum poſitionem, qui uidelicet ponebant eſſe elemẽtum quodlibet ſimplicium corporum præter terrã. Et rationem opinionis oſtendit, quia ipſi uidebant ſimplicia corpora ex inuicem generari, ita ꝙ quędã fiunt ex illis per concretionem ſiue per inſpiſſationẽ, ſicut groſsiora ex ſubtilioribus. Oſtẽdit etiã modum procedendi contra eorum opiniones ex eorum rationibus. Ponebant enim hac ratione aliquod iſtorum eſſe principium, quia ex eo generabantur alia concretione uel diſcretione. Qui duo modi multum differunt quantum ad prioritatem uel poſterioritatem eius ex quo aliquid generatur. Nam ſecundum unum modum uidetur eſſe prius id ex quo generatur aliquid per concretionẽ. Et hanc rationem primo ponit. Secũdum uero aliũ modum uidetur eſſe prius illud, ex quo generatur aliquid per rarefactionem, & ex hoc ſumit ſecundã rationem. Quod enim illud ex quo generatur aliqd per concretionem ſit primum, hoc atteſtatur opinioni, quæ nunc habetur, quòd illud ſit elementum maxime omnium, ex quo alia fiunt per concretionem. Quod quidem patet per rationem, & eorum poſitiones. Per rationem quidem, quia id, ex quo fiunt alia per concretionem eſt hoc, ꝙ eſt ſubtiliſsimum inter corpora, minutiſsimas partes habens. (Diſputatĩo cõtra eoſdem in ſpeciali. parte hac parte ſeq.)

Et hoc eſſe uidetur ſimplicius. Vnde ſi ſimplex eſt prius compoſito, uidetur ꝙ hoc ſit primũ. Per eorum uero poſitiones, quia quicunq; poſuerunt ignẽ eſſe principium, poſuerunt ipſum primum eſſe principium, quia eſt ſubtiliſsimum corporum. Similiter autem alij uiſi ſunt hanc rationem ſequi exiſtimantes tale eſſe elementum corporum, quod eſt ſubtiles partes habens. Quod ex hoc patet ꝙ nullus poſteriorum proſecutus eſt poetas theologos, qui dixerunt terram eſſe elementum. Et manifeſtum eſt ꝙ hoc renuerunt ponere {propter magnitudinem partialitatis}.i. propter groſsitiem partium. Conſtat autem ꝙ quodlibet aliorum trium elementorũ accepit aliquem philoſophum, qui iudicauit ipſum eſſe principium. Sed quia non dixerunt terram principium eſſe, ideo nõ poteſt dici ꝙ hoc non dixerũt, quia eſſet contra communem opinionem. Nam multitudo hominum hoc exiſtimabat, ꝙ terra eſſet ſubſtantia omnium. Et Heſiodus etiã, qui fuit unus de theologicis poetis, dixit ꝙ ĩter alia corpora primum facta eſt terra. Et ſic patet ꝙ opinio ꝙ terra eſſet principium, fuit antiqua, quia ab ipſis poetis theologicis poſita, qui fuerunt ante naturales philoſophos: & publica, quia in eam conſenſerunt plures. Vnde reſtat ꝙ hac ſola ratione poſteriores naturales euitauerunt ponere terram eſſe principium propter groſsitiem partium. Sed conſtat ꝙ terra habet groſsiores partes quàm aqua, & aqua quàm aer, & aer quàm ignis, & ſi quid eſt mediũ ĩter ea groſſius eſt quàm ignis. Vnde patet ſequẽdo hãc rationem ꝙ nullus eorum recte dixit, niſi qui poſuit ignẽ eſſe principium. Nam ex quo ratione ſubtilitatis aliquid ponitur principium, neceſſariũ eſt illud poni primum prĩcipium quod eſt omniũ ſubtiliſsimũ.

Opinio Heſiodi de principio materiali.

BESS. *Quod ſi id generatione poſterius, natura prius ſit, quod uero digeſtum, & congregatum generatione poſterius ſit, contrarium his eſſet utique, aqua quidem aere prior, terra uero hac ipſa aqua. De his igitur, qui unã, qualem diximus, cauſam ponunt, hæc dicta ſint.*

Tex. 15.

ANT. Par. 5. *Si uero eſt, quod eſt generatione poſterius natura prius: & quod eſt denſatum & concretum poſterius generatione, horum erit contrarium, aqua quidem aere prior, & terra aqua. De ponentibus quidem igitur unam cauſam qualem diximus, ſint hæc dicta.*

Tex. c. 15.

Poſterius generatione ẽ prius natura.

Hic ponit aliam rationem, per quam econuerſo uidetur ꝙ terra ſit maxime elementum. Conſtat enim ꝙ illud, quod eſt in generatione poſterius, eſt prius ſecundum naturam, eo ꝙ natura in finem generationis tendit, ſicut in id quod eſt primũ in eius intentione. Sed quanto aliquid eſt magis denſum & compoſitum, tanto eſt etiam poſterius generatione, quia in uia generationis ex ſimplicibus ꝓceditur ad compoſita, ſicut ex elementis fiunt mixta, & ex mixtis humores & membra, ergo illud quod eſt magis compoſitum & ſpiſſum illud eſt prius ſecundum naturam. Et ſic ſequitur contrarium eius ꝙ prima ratio concludebat, ſcilicet ꝙ aqua ſit prior aere, & terra prior aqua quaſi primum principium. Eſt autem attendendum ꝙ differt quærere illud quod eſt prius in uno & eodem, & illud quod eſt prius ſimpliciter. Si enim quęratur quid eſt prius ſimpliciter, oportet ꝑfectum eſſe prius ĩperfecto, ſicut & actũ potentia. Nihil enim reducitur de ĩperfecto ad perfectum, uel de potentia in actum niſi per aliquod perfectum ens actu. Et ideo ſi loquamur de primo uniuerſi, oportet ipſum eſſe perfectiſsimũ. Sed reſpectu unius particularis, quod procedit de potentia in actum perfectum, potentia eſt prius tempore actu, licet poſterius natura. Conſtat etiam ꝙ primũ omnium oportet eſſe ſimpliciſsimum, eo ꝙ compoſita dependent a ſimplici & non econuerſo. Neceſſarium ergo erat antiquis naturalibus, ꝙ utrunque attribuerẽt primo prĩcipio totius uniuerſi, ſcilicet cum ſumma ſimplicitate maximam perfectionem. Hęc autẽ duo non poſſunt ſimul attribui alicui principio corporali. Nam in corporibus generabilibus & corruptibilibus ſunt ſimpliciſsima imperfecta? ideo cogebantur quaſi rationibus contrariis diuerſa principia ponere. Præeligebant autem rationem ſimplicitatis, quia non conſiderabant res niſi ſecũdum modum, ſecundum quem aliquid exit de potẽtia in actum, ĩ cuius ordine nõ oportet id quod eſt principium eſſe perfectius. Huiuſmodi autem contrarietatis diſſolutio haberi non poteſt, niſi ponendo primum entium principium incorporeum, quia hoc erit ſimpliciſsimum, ut de eo ĩferius Ariſt. probabit. Concludit autẽ in fine ꝙ de poſitionibus eorum, qui dixerunt unam cauſam materialem, ea ſufficiant quo ad præſens dicta.

Differũt eſſe prius uno & eſſe pri⁹ ſimpliciter.

Qõo antiq duplicIter deficerunt.

BESS. *Idipſum autẽ, & ſiquis hæc plura ponit, ut Empe. quatuor corpora ait eſſe materiam. & huic enim partim eadem, partim propria neceſſe eſt accidere. nam & ꝙ inuicem fiunt uidemus, tanquam non ſemper igne, & terra manente eodem corpore. Dictum autem de eis in de Naturalibus eſt.*

ANT. Par. 6. *Idem quoq; & ſiquis hæc plura ponit, uelut Empedocles quatuor dicit eſſe corpora materiã. Etenim huic hæc quidem eadẽ, alia uero propria accidere eſt neceſſe. Ex adinuicẽ.n. generata cernimus, quaſi non ſemper igne & terra eodem corpore permanente. Dictum eſt autem de his in phyſicis.*

Hic ponit rõnes contra ponentes plures cãs materiales, & primo contra Empe. Secũdo cõtra Anaxago. ibi: {Anaxagoram &c.} Dicit ergo primo ꝙ idem accidit Emp. qui poſuit quatuor corpora eſſe materiam, quia patiebatur eãdem difficultatem ex prædicta contrarietate. Nam ex ratione ſimplicitatis, ignis uidebatur eſſe maxime principium, alia uero ratione terra, ut dictum eſt. Quædam etiam incõuenientia accidunt Emped. eadem cum prædictis. Sicut de hoc ꝙ non poſuit cauſam formalem, & de prædicta contrarietate ſimplicitatis & perfectionis in corporalibus, licet contra eum non ſit ratio de ablatione cauſę mouentis. Sed quædam alia incõuenientia accidunt ei, propriam præter ea quæ accidunt ponentibus unam cauſam materialem. Et hoc patet tribus rationibus. Quarũ prima talis eſt. Quia prima principia non generantur ex inuicem, eo ꝙ principia ſemper oportet manere (ut dictum eſt primo Phy.) Sed ad ſenſum uidemus ꝙ quatuor elementa ex inuicem generantur, unde & de eorum generatione in ſcientia naturali determinatur. Ergo inconuenienter poſuit quatuor elementa prima rerum principia.

Diſputat contra ponentes plura principia materialia, & primo cõtra Emp. hac parte & duab⁹ ſeq. Altera uero cõtra Anax.

Tex. c. 50.

BESS. *Deq; cã mouẽtiũ, utrũ unũ, an duo ponẽda ſint, neq; recte, neq; irrõnabiliter omnino arbitrandum eſt dictum fuiſſe.*

ANT. Par. 7. *Et de mouentium cauſa, utrum unam aut plura ponendũ, nec recte nec rationabiliter putandum eſt oĩno dictum eſſe.*

Hic oñdit ſm inconueniens qđ pertinet ad cãm mouẽtẽ. Ponere.n. plures cãs mouẽtes & cõtrarias

non

non oĩno dictum eſt recte, nec omnino rõnabiľr. Si enim cauſæ mouentes accipiantur proxime, oportet eas eſſe contrarias, cum earũ effectus contrarij appareant. Si autem accipiatur prima cauſa, tunc oportet eſſe unum, ſicut apparet in. 12. huius ſcientiæ, & in. 8. Phyſi. Cum igitur ipſe intendat ponere primas cauſas mouentes, inconuenienter poſuit eas contrarias.

BESS.

Et ſimpliciter alterationem auferant neceſſe eſt, qui ita dicunt. non enim ex calido frigidum, nec ex frigido calidum erit: Quid enim ipſa contraria patiantur, & quænam una natura ſit, quæ ignis & aqua fiat? quod ille minime inquit.

ANT. Par. 8.

Et ex toto alterationem auferre eſt neceſſe ſic dicentibus. Non enim ex calido frigidum, nec ex frigido calidũ erit. Quod .n. ea patietur contraria, & quæ eſt una natura, quæ ſit ignis & aqua? quod ille non ponit.

In oi alteratiõe, oportet eſſe vnũ cõe ſubiectum quod patitur contraria.

Hic ponit tertiam rationem, quę ducit ad inconueniens, & eſt talis. In omni alteratione oportet eſſe idem ſubiectum quod patitur contraria. Et hoc ideo, quia ex uno contrario non fit alterum, ita ꝙ unum contrarium in alterum conuertatur, ſicut ex calido non fit frigidum, ita ꝙ ipſe calor fiat frigus uel econuerſo, licet ex calido fiat frigidũ ſuppoſito uno ſubiecto tantum, inquantum unum ſubiectum quod ſuberat calori, poſtea ſubeſt frigori. Emped. uero non poſuit unum ſubiectum contrariis, immo contraria in diuerſis ſubiectis poſuit, ſicut calidum in igne, & frigidum in aqua. Nec iterum poſuit iſtis duobus unam naturam ſubiectam, ergo nullo modo potuit alterationem ponere. Et hoc eſt inconueniens ꝙ alteratio totaliter auferatur.

BESS. Tex. 16. Examinatio opiõis Anaxagoræ.

Anaxagoram uero ſiquis putauerit duo dicere elementa, maxime ſecundum rationem arbitrabitur, quam ille quidem ipſe non digeſſit, neceſſario tamen ſecutus fuiſſet eos, qui eam inferrent quandoquidem & aliter cum abſurdum ſit dicere à principio oĩa miſta eſſe, tum quoniã accidit ĩmiſta oportere antea eſſe, tum quoniã nõ eſt natura aptũ quodcunq; cuicunq; miſceri, & ad hæc, quoniam paſsiones, & accidentia ſeparaventur à ſubſtantiis: eorundem enim eſt miſtio, & ſeparatio, ſiquis tamen ſequatur digerens unà cũ eo, quæ dicere uult, fortaſsis uideatur quædam noua decentius dicere. Quando enim nil erat ſeparatũ, patet quòd nil erat uere de illa ſubſtantia dicendum. dico autem q. neq; album, neque nigrum, aut fuſcum, aut aliũ colorem, ſed quod colore uacãs neceſſario eſſet. alioqui nanque aliquem horum colorum haberet. ſimiliter etiam ſine ſapore eadem ratione, nec aliud quicquam ſimilium. nec enim quale quid poſsibile eſt illud eſſe, neque quantum, neque quid. formarũ enim, quæ in parte dicuntur, aliquæ ei ſanè ineſſent. hoc uero impoſsibile, ſi mixta ſint omnia. eſſent enim iã ſeparata. Ait autem omnia eſſe miſta, intellectu excepto: hunc uero ſolum impermiſtum, & purum. Ex his uero accidit principia dicere, & ipſum unum (hoc enim ſimplex & impermiſtum) & alterum tãquam ens, quale indeterminatum ponimus, ante ꝙ determinetur, & aliqua participet forma. Quare dicit quidem neque recte, neque clare, uult autem ſimile quiddam & iis, quæ poſterius dicunt, & iis, quæ nunc magis apparent. Verum hæ quidem illarum, quæ circa generationem, & corruptionem, & motum ſunt rationum, propriæ ſunt ſolum. ferè enim de tali ſubſtantia, & principia, & cauſas inueſtigant ſolum.

Tex. 17.

Vide documẽtũ Auerrois ſup iſto tex.

Tex. 18.

ANT. Tex. c. 16. Par. 9.

Anaxagoram uero ſiquis ſuſceperit, duo elementa dicere, ſuſcipiant maxime ſecundum rationem, quam ille quidem nõ dearticulauit: ſecutus enim eſt ex neceſsitate dicentes eam. Nam abſurdo exiſtente taliter dicere permixta eſſe à principio omnia, & quia oportet accipere quòd impermixta præexiſtant, & quia non aptum cuilibet permiſceri quodlibet. Adhuc autem quia paſsiones & accidentia ſeparantur à ſubſtantiis: eorũdẽ .n. pmixtio eſt et ſeparatio. Tñ ſiquis exequitur articulãs qđ uult dicere, forte apparebit mirabilius dicẽs. Quando nanq; nihil erat diſcretũ, palã qa nihil erat uerum dicere de ſubſtantia illa. Dico autem quia neque album, neque nigrũ, aut fuſcũ, aut aliũ colorẽ, ſed neq; colorata erat ex neceſsitate: horum enim colorem aliquem haberet. Similiter autem & ſine humoribus. Eadem quoque ratione, neque aliud ſimilium. Nihil enim neque quale aliquid id poſsibile eſt eſſe, neque quantum, neque quid. Aliqua enim dictarum in parte ſpecierum ineſſent utique ei, ſed hoc palam impoſsibile permixtis omnibus. Iam enim diſcreta eſſent. Dicit autem permixta eſſe omnia præter intellectum. Hunc autem impermixtum ſolum & purum. Ex his autem accidet eidem dicere duo principia intellectum ipſum: hoc enim ſimpliciter impermixtum, & alterum quale ponimus indeterminatum antequam determinetur, & quadã ſpecie participet. Quare qđ dicit quidem, neque recte, neque plane. Vult tamen aliquid poſterius dicentibus propinquum & nunc apparentibus magis. Verum hi quidem his qui circa generationem ſermonibus & corruptionem & motum proprij ſunt ſolum. Ferè nanque circa talis ſubſtantiæ principia & cauſas quærunt ſolum.

Tex. c. 17.

Tex. c. 18.

Hic proſequitur de opinione Anaxago. & circa hoc duo facit. Primo oſtendit qualiter opinio Anaxago. eſt ſuſcipienda quaſi uera, & quomodo quaſi falſa in generali. Secundo explicat utrunque in ſpeciali. ibi: {Nam abſurdo exiſtente &c.} Dicit ergo primo ꝙ ſi quis uult ſuſcipere opinionem Anaxagoræ ueram de eo ꝙ poſuit duo principia, ſcilicet materiam & cauſam agentem, accipiat eam ſecundũ rationem, quam uidetur ipſe ſecutus, quaſi quadã neceſsitate ueritatis coactus, ut ſequeretẽ eos, q hanc rationem exprimunt. Ipſe uero {non articulauit eam} ideſt non expreſſe diſtinxit. Eius ergo opinio eſt uera quantum ad hoc ꝙ non expreſsit, falſa quantum ad hoc quod expreſsit. Et hoc in ſpeciali patet ſic. Quia ſi totaliter accipiatur eius opinio ſecundum ꝙ in ſuperficie apparebat ex eius dictis, apparebit maior abſurditas ꝓpter quatuor rationes. Primo quia hoc ipſum quod eſt omnia in principio mundi fuiſſe permixta eſt abſurdum, cum diſtinctio partium mundi æſtimetur ſecundum ſer tẽtiã Ariſt. ſempiterna. Secunda ratio eſt, quia impermixtum ſe habet ad permixtum ſicut ſimplex ad compoſitum; ſed ſimplicia præexiſtunt compoſitis, & non econuerſo, ergo impermixta oportet præexiſtere mixtis, cuius contrarium Anaxa. dicebat. Tertia ratio eſt, quia non quodlibet natum eſt miſceri cuilibet in corporibus. ſed illa ſola nata ſunt adinuicem miſceri, quę nata ſunt adinuicem tranſire per aliquã alterationem, eo ꝙ mixtio eſt miſcibiliũ alteratorum unio. Anaxa uero ponebat quodlibet eſſe mixtum cuilibet. Quarta ratio eſt, quia eorundem eſt permixtio & ſeparatio. non .n. dicuntur miſceri niſi illa, q̃ apta nata ſunt ſeparata exiſtere, ſed paſsiones & accidẽtia ſunt permixta ſubſtantiis, ut Anax. dicebat: ergo ſequeretur quòd paſsiones & accidentia poſſent à ſubſtantiis ſeparari, quod eſt manifeſte falſum. Iſtæ igitur abſurditates apparent, ſi conſideretur opinio Anaxago. ſuperficialiter. Tamen ſiquis exequatur {articulariter} ideſt di-

Prima parte tex. huius. 16 ſecunda ſequit̃ ſtatim. Cõtra Anaxagoram diſputat.

primo libr. Tex. c. 81.

ſtinſte & manifeſte perquirat quod Anaxagoras {uult dicere } ideſt ad quod eius intellectus tendebat, licet exprimere neſcitet, apparebit eius dictum mirabilius & ſubtilius præcedentium philoſophorum dictis. Et hoc propter duo. Primo, quia magis acceſsit ad ueram materiæ cognitionem. Quod ex hoc patet, quia in illa permixtione rerum quando nihil erat ab alio diſeretum, ſed oĩa erant permixta, de illa ſubſtantia ſic permixta, quam ponebant rerum materiam, nihil uere poterat prædicari, ut patet de coloribus. non. n. poterat de ea prædicari aliquis ſpecialis color, ut diceret̃ eſſe alba, uel nigra, uel ſm aliquem alium colorem colorata, quia ſm hoc oporteret illum colorem non eſſe aliis permixtum. Et ſimiliter color in genere non poterat de ea prædicari, ut diceretur eſſe colorata, quia de quocunque prædicatur genus neceſſe eſt aliquam eius ſpeciem prædicari, ſiue ſit prædicatio uniuoca, ſiue denominatiua. Vnde ſi illa ſubſtantia eſſet colorata, de neceſsitate haberet aliquem determinatũ colorem, quod eſt contra prædicta. Et ſimilis ratio eſt de {humoribus}. i. ſaporibus, & de omnibus aliis huiuſmodi. Vnde nec ipſa genera prima poterant de ipſo prædicari, ut ſcilicet eſſe qualis uel quanta uel aliquid huiuſmodi. Si enim genera prædicarẽtur oporteret ꝙ aliqua ſpecierum particularium inesſet ei, quod eſt impoſsibile, ſi ponantur omnia eſſe permixta, quia iam iſta ſpecies, quæ de illa ſubſtantia diceretur, eſſet ab aliis diſtincta. Et hæc eſt uera natura materiæ, ut ſcilicet non habeat actu aliquam formam, ſed ſit in potentia ad omnes, quia & ipſum mixtum non habet actu aliquid eorum quæ in eius mixtionem conueniunt, ſed potentia tantũ. Et pp hanc ſimilitudinem mãæ primæ admixtum, uidetur poſuiſſe mixtionem prædictam, licet aliqua dr̃ia ſit inter potentiam materię & potentiã mixti. Nã miſcibilia etſi ſint in potentia in mixto, tñ non ſunt in eo in potentia pure paſsiua. Manent enim uirtute in mixto. Quod ex hoc poteſt patere, quia mixtum habet motum & operationes ex uirtute corporum miſcibilium, quod nõ poteſt dici de his, quæ ſunt in potentia ĩ materia prima. Eſt & alia differentia, quia mixtum etſi non ſit actu aliquod miſcibilium, eſt tamẽ aliquid actu, quod de materia prima dici non poteſt. Sed hanc differentiam uidetur remouere Anaxagoras ex hoc, ꝙ non poſuit particularem aliquam mixtionem, ſed uniuerſalem omnium. Secundo ſubtilius cæteris dixit, quia magis acceſsit ad ueram cognitionẽ primi principij agentis. Dixit enim omnia eſſe permixta præter intellectum, & hunc dixit ſolum eſſe impermixtum & purum. Ex quibus patet, ꝙ ipſe poſuit duo eſſe principia, & ipſum intellectum poſuit eſſe unum, ſecundũ ꝙ ipſe eſt ſimplex & impermixtus, & alterum principium poſuit materiam primam, quam ponimus ſicut indeterminatam, antequam determinetur, & antequam aliquam ſpeciem participet. Materia. n. cum ſit infinita in potentia, inquantũ eſt ſuſceptiua infinitarum formarum, determinatur per formam, & per eam conſequitur aliquam ſpeciem. Patet igitur ꝙ Anaxag ſm illa quæ exprimit, nec dixit recte, nec plene. Tñ uidebatur directe dicere aliquid propinquius opinionibus poſteriorum, quę ſunt ueriores, ſ. opinio Plato. & Ariſt. q recte de materia prima ſenſerunt, quæ quidem opiniones tunc erant magis apparentes. Vltimo excuſat ſe Ariſto. à perſcrutatione diligentiori harum opinionum, quia ſermones dictorum Philoſophorum ſunt proprij ſermonibus naturalibus, ad quos pertinet tractare de generatione & corruptione. Ipſi. n. fere poſuerunt principia & cauſas talis ſubſtantiæ, ſ. materialis & corruptibilis. Dicit autẽ {fere} quia de aliis ſubſtantiis non tractabant, quamuis quædam principia ab eis poſita poſſent ad alia etiam extendere, ut patet de intellectu maxime. Quia igitur non poſuerũt principia communia omnibus ſubſtantiis, quod ꝑtinet ad iſtam ſcientiam, ſed principia ſolum ſubſtã tiarum corruptibilium, quod pertinet ad ſcientiam naturalem, ideo diligens inquiſitio de ꝓdictis opinionibus magis pertinet ad ſcientiam naturalem, quàm ad iſtam.

Anaxago. ſubtilius & mirabilius q̃ primi Philoſophi loquutus eſt.

Differentia inter potẽtiam materiæ & potentiã mixti.

Lectio XIII.

Tribus rationibus Pythagoricorum ſententia improbatur.

Qvicunque uero de cunctis quidem entibus ſpeculantur, entium autem quædam ſenſibilia, quædam non ſenſibilia ponunt, manifeſtum eſt, quod de utriſque generibus perſcrutantur. Quare magis immoretur quiſpiam de iis quid bene, quidue non bene dicant, ad eorum, quæ nobis propoſita ſunt, inquiſitionem. BESS.

Quicunque uero de omnibus exiſtẽtibus faciunt theoricã, exiſtentium autem hæc quidem ſenſibilia, illa uero inſenſibilia ponunt, palam autem quia de utriſque generibus perſcrutationem faciunt. Propter quod magis utique immorabitur aliquis de eis quod bene, aut non bene dicunt, ad præſentem nobis propoſitorum perſcrutationem. ANT. Par. 1

Hic diſputat contra opiniones Pythagoræ & Platonis, qui altiora principia poſuerunt quàm naturalia. & circa hoc duo facit. Primo oſtendit, ꝙ conſideratio harum opinionum magis pertinet ad ſciẽtiam præſentem, q̃ prędictarum. Secundo incipit cõtra eas diſputare. ibi: {Ergo q Pythagorici ſunt uocati.} Dicit ergo primo, ꝙ illi, qui {faciũt theoricã} .i. cõſiderationem de omnibus entibus, & ponunt, ꝙ entium quædam ſunt ſenſibilia, quædam inſenſibilia, perſcrutantur de utroq; genere entium. Vnde inueſtigare de opinionibus eorum, qui bene & qui non bene dixerunt, magis pertinet ad perſcrutationem quã proponimus tradere in hac ſcientia. Nam hæc ſcientia eſt de omnibus entibus, non de aliquo particulari genere entis. Et ſic illa, quæ pertinent ad omnia entis genera, magis ſunt hic cõſideranda quàm illa, quæ pertinent ad aliquod particulare genus entis &c.

Qui itaque Pythagorici appellantur, principiis quidem, & elementis alieniori modo quàm phyſiologi utuntur. Cauſa uero eſt, quoniam ea non ex ſenſibilibus acceperunt. Entium enim, quæ mathematica ſunt, ſine motu ſunt, præter illa, quæ circa aſtrologiam ſunt. diſputant tamen, & tractant omnia de natura. etenim generant cœlum. & circa eius paſsiones, partes, & opera, obſeruant quod accidit, & principia, & cauſas in his conſumunt, tanquam cæteris phyſiologis conuenientes: quia ipſum ens hoc eſt, quodcunque ſenſibile eſt, & quod continet id, quod uocatur cœlum. Cauſas uero, & principia, ſicut diximus, ſufficientia, ut dicunt, etiam uſque ad ſuperiora entium tranſcendere, & magis quàm de natura ſermonibus conuenientia.

BESS. Tex. 19.

Vide documentũ Auerrois.

Tex. 20.

Ergo

ANT. Tex.c.19. Parte.2.

Ergo qui Pythagorici ſunt uocati principijs & elementis extraneè à Phyſiologis ſunt uſi. Cauſa uero, quia acceperunt ea ex non ſenſibilibus. Nam mathematica exiſtentum ſine motu ſunt, extra ea, quæ ſunt circa aſtrologiam. Diſputant tamē & tractant omnia de natura. Generant enim cœlum, & quod circa huius partes & paſsiones & operationes accidit obſeruant. Et principia & cauſas in hoc diſpenſant, quaſi alijs phyſiologis conſentientes. Quia ens hoc eſt quodcunque ſenſibile Tex.c.20. *eſt, & comprehendit uocatum cœlum. Cauſas uero & principia (ſicut diximus) dicunt ſufficientia pertingere uſque ad ea quæ ſunt entium ſuperiora, & magis quàm de natura rationibus conuenientia.*

Par.pñte. & ſequenti. Lect.14. hac parte. Par.ſeq.

Hic diſputat contra opiniones prędictorum Philoſophorū: & primo contra Pythagorā, ſecūdo cōtra Platonem. ibi: {Qui nero ideas.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit in quo Pythagoras conueniebat cum nālibus, & ī quo ab eis differebat. Secundo diſputat contra eius opinionem. ibi: {Ex quo tñ modo motus &c.} Sciendum eſt ergo, ꝙ Pythagorici in uno conueniebant cum naturalibus, in alio ab eis differebant. Differebant quidem in poſitione principiorum. uſi ſunt enim pricipiis rerum extraneo modo à naturalibus. Cuius cauſa eſt, quia principia rerum non acceperūt ex ſenſibilibus ſicut Naturales, ſed ex mathematicis, quæ ſunt ſine motu, unde non ſunt naturalia. Quod autem mathematica dñr eſſe ſine motu, referendum eſt ad illas ſcias, q̄ ſunt puræ mathematicę, ſicut arithmetica & geometria. Aſtrologia enim cōſiderat motū, quia aſtrologia eſt media ſcientia inter mathematicam & naturalem. Principia enim ſua aſtrologia & aliæ medię
Tex.c.20, applicāt ad res naturales, ut patet. 2. Phy. Conueniebat autem Pythagoras cum naturalibus quantū ad ea quorum principia quęrebat. Diſputabat. n. & tractabat de omnibus naturalibus. Tractabat enim de generatione cœli, & obſeruabat omnia, quę accidūt circa partes cœli, quę dicuntur diuerſæ ſphæræ, uel etiam diuerſæ ſtellæ: & quæ accidūt circa paſsiones uel circa eclipſes luminarium, & quæ accidunt circa operationes, & circa motus corporum cœleſtiū, & circa eorum effectus in rebus inferioribus, & ſingulis huiuſmodi diſpenſabat cauſas, adaptando ſcilicet unicuique propriam cauſam. Et uidebatur etiam in hoc conſentire aliis naturalibus, ꝙ ſolum ſit illud ens, quod eſt ſenſibile, quod comprehenditur à cœlo, quod uidemus. Non enim ponebant aliquod corpus ſenſibile infinitum, ſicut alij naturales poſuerunt. Nec iterum ponebant plures mundos, ſicut poſuit Democritus. Ideo autem uidebatur æſtimare ꝙ nulla entia eſſent niſi ſenſibilia, quia nō aſsignabat principia & cauſas niſi talibus ſubſtātiis. Nihilominus tamē cauſæ & principia, quæ aſsignabat, non erant propria & determinata ſenſibilibus, ſed erant ſufficientia aſcendere ad ſuperiora entia, id eſt ad entia intellectualia. Et erant adhuc magis conuenientia q̄ rationes naturalium, quæ non poterant extendi ultra ſenſibilia, quia ponebāt principia corporea. Pythagoras uero, quia ponebat principia incorporea, ſ. numeros, quamuis non poneret principia niſi corporum ſenſibilium, ponebat tamen entium intelligibilium, quę non ſunt corpora, principia pœnæ, ſicut & Plato poſterius fecit.

BESS. Tex.21.

Ex quo uero modo motus erit, finito & infinito, & pari & impari ſolum ſuppoſitis, nihil aiunt. Aut quomodo poſſibile eſt ſine motu & mutatione generationem, & corruptionem eſſe, aut actiones eorum, quæ in cœlo feruntur.

ANT. Par.3.

Ex quo tamen modo motus inerit finito & infinito ſolum ſuppoſitis pari & impari, non dicunt. Quomodo autem poſſibile ſine motu & tranſmutatione, generationem & corruptionem eſſe, aut eorum quæ geruntur opera circa cœlum?

Hic ponit tres rationes cōtra opinionem Pythagoræ, quarum prima talis eſt, Pythagoras non poterat aſsignare, qūo motus adueniat rebus, quia non ponebat principia niſi finitum & infinitum, par & par, quę ponebat principia ſicut ſubſtantia, ſiue materialia principia. Sed oportebat eum cōcedere motū rebus ineſſe. Quomodo enim eſſet poſsibile ſine motu & tranſmutatione eſſe generationem & corruptionem in corporibus, & operationes eorum q̄ gerūtur circa cœlum, quæ per motus quoſdam fiūt? Patet ꝙ nullo modo. Vnde cum Pythagoras conſiderauit de generatione & corruptione, & eis quæ geruntur circa cœlnm, patet ꝙ inſufficienter poſuit non aſsignans aliqua principia motus.

BESS.

Item ſiue quis eis concedat ex his magnitudinem eſſe, ſiue monſtretur hoc, quomodo tamen quædam corporum leuia, quædam grauitatem habentia erunt? è quibus enim ſupponūt, & aiunt, nil magis quàm de mathematicis corporibus, de ſenſibilibus dicunt. quare de igne, aqua, aut de huiuſmodi cæteris corporbus nihil dixerunt, tanquam nil de ſenſibilibus propriū dicentes.

ANT. Tex.c.21. Par.4.

Amplius autem ſiue quis de ex eis eſſe magnitudinem, ſiue hoc oſtendatur, tamen quomodo erunt hæc corporum leuia, illa uero grauitatem habentia? Ex quibus enim ſupponunt & dicunt, nihil magis de mathematicis corporibus dicunt quàm de ſenſibilibus. Vnde de igne & terra & aliis huiuſmodi corporibus nihil dixerunt, ſicut nihil de ſenſibilibus exiſtimant dicentes proprium.

Numeri ꝓprietatū ſenſibiliū cauſæ non ſunt.

Hic ponit ſecundam rationem. Pythagoras enim ponebat ex numeris componi magnitudines. Sed ſiue hoc probet ſiue concedatur, non poterit ex numeris aſsignare cauſam, quare quædam ſint grauia quædam leuia. Qnod ex hoc patet, quia rationes numerorum non magis adaptantur corporibus ſenſibilibus quàm marhematicis, quæ ſunt non grauia & leuia. Vnde paret, ꝙ ipſi nihil dixerunt plus de corporibus ſenſibilib⁹, q̄ de mathematicis. Et ſic patet, ꝙ cum corpora ſenſibilia, ut ignis & terra & huiuſmodi, inquantum talia, addanr aliquid ſupra mathematica, nihil proprium de iſtis ſenſibilibus dixerunt ſecundum ueram æſtimationem. Et ſic iterum patet, ꝙ inſufficienter poſuerunt, prętermittentes aſsignare cauſas eorum, quæ ſunt propria ſenſibilibns.

BESS. Tex.22. Tex.23.

Item, qūo paſsiones quidē numeri, & ipſum numerum putandū cās eorum eſſe, quæ ſunt à principio, ac de nouo in cœlo fiunt: numerum uero alium præter hunc numerū, ex quo mundus conſtat, nullū eſſe? Cum. n. in hac quidem parte opinio eis, & tempus ſit, paululum uero deſuper & deorſum iniuria, & diſiunctio, aut miſtio, probationem autem afferant, q. horum quidem unumquodque numerus eſt, contingit autem in hunc locum multitudinem iam conſtitutarum magnitudinum eſſe, eo, quod paſsiones hæ ſequuntur ſingula loca, utrum iſte eſt idem numerus, qui in cœlo, quem oportet accipere, quod horum unumquodque eſt, an præter iſtum alter? Plato etenim alium eſſe ait. at ille quoque numeros putat, Tex.24. *& illa eſſe, & horum cauſas. ſed intelligibiles quidem cau-*

ſas, hos uero ſenſibiles. De Pythagoricis itaque prætermittamus modo. ſufficit enim in tantum eos attigiſſe.

ANT. Tex.c.22. Par. 5. Tex.c.23.

Amplius autem quomodo oportet accipere eas quidem eſſe numeri paſsiones, & humerum circa cœlum exiſtentium & factorum, & ab initio, & nunc? Numerum uero nullum eſſe præter numerum hunc, ex quo conſiſtit mundus. Nam cum in hac parte opinio & tempus ſit eis, parum uero deſuper, aut ſubtus iniuſtitia & diſcretio, aut & permixtio, demonſtrationem autem dicant, quia horum unumquodque numerus eſt. Accidit autem ſecundum hunc locum iam pluralitatem eſſe conſtitutarum magnitudinum, quia paſsiones hæ ſequuntur ſingula loca. Vtrum idem eſt hic numerus, qui in cœlo eſt, quem oportet accipere, quia unumquodq; eſt, aut præter hūc alius? Plato nanque ait alium eſſe.

Tex.c.24

Extimat quidem etiam & ille numeros hæc eſſe & horum cauſas, ſed illos quidem intellectuales cauſas, hos uero ſenſibiles. De Pythagoricis quidem dimittatur ad præſens, ſufficit enim ipſa tangere tantum.

Hic oſtendit tertiam rationem, quæ procedit ex hoc, ꝙ Pythagoras uidebat ponere duo contraria. Ponebat.n. ex una parte, ꝙ numerus & numeri paſſiones ſunt cauſa eorum, quæ ſunt in cælo, & oium gñabilium & corruptibiliū à principio mundi: ex alia uero ponebat, ꝙ non erat aliqs alius numerus præter iſtum numerum, ex quo conſtituitur mundi ſuba, numerum.n. ſubam rerū poſuit. hoc aūt qūo eſt accipere, cū idē non ſit cā ſuiipſius? Nā Pythagoras ex hoc dicit demonſtrari, ꝙ unū quodqne horū ſenſibiliū eſt numerus ſm ſubam ſuā, qa in hac pte uniuerſi ſunt entia cōtingentia, de qbus eſt opīo, & q̄ ſubſunt tēpori iquantū aliqñ ſunt & aliqñ nō ſunt. Si aūt iſta gnabilia & corruptibilia eſſent partim ſupra aut ſubtus, i ordine uniuerſi eſſet iordinatio, uel p modū ininſtitię, dū, ſ. aliqua res ſortiret̄ nobiliorē locū uel minus nobilē q̄ ſibi debeat̄: aut p modū diſcretionis, inquantū corpus ſi poneretur extra locū ſuum, diuideret̄ à corporibus ſimilis naturæ: uel per modū mixtionis & confuſionis, dum corpus extra ſuū locū poſitum oportet permiſceri alteri corpori, ſicut ſi aliqua pars aquę eſſet in aliquo loco aeris, uel in loco terræ. Et nr̄ in hoc tangere duplicem conuenientiam corporis naturalis ad ſuū locū. Vnā ex ordine ſitus, ſm ꝙ nobiliora corpora ſortiuntur altiorē locum, in quo nr̄ quædā iuſtitia. Aliā aūt ex ſimilitudine uel diſsimilitudine corporum locatorū adinuicem, cui contrariatur diſcretio & pmixtio. Quia igitur res ſm ꝙ determinatū ſitum habēt, in uniuerſo conuenienter ſe habēt, quia ſitus in modico mutaretur ſequeretur inconueniens, ut dictū & manifeſtum eſt, ꝙ oēs partes uniuerſi ſunt ordinatæ ſm determinatam pportionem. omnis.n. determinata proportio eſt ſm numeros. Vnde oſtendebat Pythagoras, ꝙ oīa entia eſſent numerus. Sed ex alia parte uidemus ꝙ magnitudines conſtitutæ i diuerſis locis ſunt plures & diuerſę, quia ſingula loca uniuerſi cōſequūtur ppriæ paſsiones, qbus corpora diuerſificātur. Nam aliæ ſunt paſsiones corporis exiſtētis ſurſum & deorſum. Cum igitur Pythagoras rōne prædicta dicat oīa ſenſibilia numerum, & uideamus accidere diuerſitatem in ſenſibilibus ſm diuerſa loca, utrū ſit idem & unus numerus tm̄, qui eſt {in cœlo}, i. in toto corpore ſenſibili quod in cœlo includatur, de quo oportet accipere ꝙ eſt ſubſtantia uniuſcuiuſque ſenſibilis, aut pręter hunc numerū q eſt ſuba rerū ſenſibiliū, eſt alius numerus q eſt eorū cā. Plato autē dixit alium numerum qui eſt ſuba ſenſibiliū, & qui eſt cā. Et quia ipſe Plato exiſtimauit ſicut Pythagoras, numeros eſſe ipſa corpora ſenſibilia & cās eorū, ſed numeros itellectuales ęſtimauit cās in ſenſibiliū: numeros uero ſenſibiles cās eſſe & ſormas ſenſibiliū. Qđ qa Pythagoras nō ſecit, īſufficiēter poſuit. Cōcludit aūt i fine ꝙ iſta ſufficiāt de Pythagoricis opīonibus, nam eas tetigi ſufficit.

LECTIO XIIII.

Multis rationibus aduerſus Platonicorum ideas arguitur.

BESS. Tex.25. Aduerſus Idearum aſſertores.

Qvi uero ponunt ideas, primum quidem, cum quærerent horum exiſtentium cauſas habere, cætera æqualia his numero attulerūt. uelut ſiquis numerare uolens, cum quidem pauciora exiſtant, arbitretur nō poſſe, plura uero ea faciat, et ita numeret. Fere etenim formæ æquales, aut non pauciores iis ſunt. Ex quibus, dum de eis cauſas quærerent, ad illas proceſſerunt. nam ſecundum unumquodque æquiuocum quid eſt, & præter ſubſtantias cæterorum quoque in multis eſt unum, & in his, & in ſempiternis.

Tex. 26.

Tex.c.25. Par.1. Pla. in Parmende & in Phedone.

Qui uero ideas poſuerunt, primum quidem horum exiſtentium accipere cās quærentes, alia his æqualia numero attulerunt. ut ſi quis numerare uolens paucioribus quidem exiſtentibus putet non poſſe, plures uero facientes numeret. Nam fere æquales aut non pauciores hi ſunt ſpecies, de qbus quærentes cās ab his ad illas peruenerunt. Scdm unumquodq;.n. æquiuocum homogeneum aliquid eſt, & circa ſubſtantias aliorum eſt in multis unum, & in his & in ſempiternis.

Tex.c.26.

Diſputat cō tra Platonē in eo ꝙ ponebat ſubſtātias ſpecies. Lect.17.

Hic diſputat cōtra opinionē Platonis, & diuiditur in duas partes. Primo diſputat cōtra eius opīonem, quantum ad hoc quod ponebat de rerum ſubſtantiis. Secundo quantum ad hoc quod de rerum principiis, ibi: {Omnino antem ſapientia.} Prima diuiditur in duas partes. Primo enim diſputat contra hoc ꝙ ponebat ſubſtantias ſpecies. Secundo quantum ad hoc ꝙ ponebat de mathematicis, ibi. {Amplius ſi ſunt numeri.} Circa primū duo ſacit. Primo enim diſputat contra ipſam poſitionem, Plato. Secundo contra rationem ipſius, ibi. {Amplius aūt ſm quos &c.} Dicit ergo primo, ꝙ Platonici ponentes ideas eſſe quaſdam ſubſtantias ſeparatas, in hoc uidentur deliquiſſe, quia cum ipſi quærerent cauſas horum ſenſibilium entiū, prætermiſsis ſenſibilibus adinuenerunt quędam alia noua entia ęqualia numeris ſenſibilibus. Et hoc uidetur inconueniens, qa qui quærit cauſas aliquarum rerum debet ipſas certificare, non alias res addere, ex quarū pōne accreſcat neceſsitas iquiſitionis. hoc enim ſimile eſt ac ſi aliquis uellet numerare res aliquas, quas non putet ſe poſſe numerare ſicut pauciores. ſed uult eas numerare multiplicando eas per additionem aliquarū rerū. Cōſtat.n. ꝙ talis ſtulte mouetur, qa in paucioribus eſt uia magis, qa melius & facilius certificantur pauca q̄ multa. Et numerus tāto eſt certior quāto eſt minor, ſicut propinquior unitati, quæ eſt menſura certiſsima. Sicut autem numeratio eſt quædam rerum certificatio quantum ad numerum, ita inquiſitio de cauſis rerum eſt quædam certa menſura ad certificationem naturæ rerum. Vnde ſicut numeratæ pauciores res facilius certificantur quantū ad earū numerū, ita pauciores res facilius certificant̄ quātum ad earum naturam. Vnde cum Pla. ad notificandum res ſenſibiles tm̄, multiplicauerit rerum genera, adiunxit difficultates accipiēs quod eſt difficilius

Parte 2. Lect. huius.

ficilius ad manifeſtationem facilioris, quod eſt incõueniẽs. Et ꝙ ideę ſeparatæ ſint ęquales numero, aut non pauciores ſenſibilibus, de quibus Platonici inquirunt cauſas (quibus Ariſto. ſe connumerat, quia Platonis diſcipulus fuit) & determinauerunt procedentes de his ſenſibilibus ad prædictas ſpecies, manifeſtum eſt ſi cõſideretur qua rõne Platonici ideas induxerunt: hac. ſ. quia uidebant in omnibus uniuocis unum eſſe in multis. Vnde id unum ponebant eſſe ſpeciem ſeparatam. Videmus tamen, ꝙ circa omnes ſubſtantias rerum aliarum ab ideis ĩuenitur unũ in multis per modum uniuocæ ꝓdicationis, inquãtum inueniuntur multa unius ſpeciei. Et hoc non ſolum in ſenſibilibus corruptibilibus, ſed etiam in mathematicis, quæ ſunt ſempiterna: quia & in eis multa ſunt unius ſpeciei, ut ſupra dictum eſt. Vnde relinquitur ꝙ omnibus ſpeciebus rerum ſenſibilium reſpondeat aliqua idea. Quælibet igitur earũ eſt qđdam æquiuocum cum iſtis ſenſibilibus, quia communicat in nomine cum eis. Sicut enim Socra. dicitur homo, ita & illa. Tamen differunt rõne. Rõ. n. Socra. eſt cũ materia. Rõ uero hominis idealis eſt ſine materia. Vel ſm aliam literam, unaqueque ſpecies dicĩ eſſe aliquid uniuocum, inquãtum, ſ. eſt unum in multis, & conuenit cum illis, de quibus prædicatur quãtum ad rationem ſpeciei. Ideo autem dicit æquales, aut non pauciores, quia ideæ uel ponuntur ſolum ſpecierum, & ſic erunt æquales numero iſtis ſenſibilibus, ſi numerentur hic ſenſibilia ſm diuerſas ſpecies, & non ſm diuerſa indiuidua quæ ſunt infinita. Vel ponuntur ideæ non ſolum ſpecierum, ſed etiam generum, & ſic ſunt plures ideæ q̃ ſpecies ſenſibiliũ, quia ideæ tunc erunt ſpecies omnes, & præter hæc omnia & ſingula genera. Et propter hoc dicit aut non pauciores. q. d. ſed plures. Vel aliter, ut dicantur eſſe æquales, inquantum ponebat eas eſſe ſenſibilium. non pauciores autem ſed plures, inquantũ ponebat eas non ſolum ſpecies ſenſibilium, ſed etiã mathematicorum.

BESS. Tex. 27. *Item quibus modis oſtenditur quòd formæ ſunt, ſecundum nullum eorum apparent. E quibuſdam nanque, non eſt neceſſe fieri ſyllogiſmum: è quibuſdam uero etiam, quorum non putamus, horum formæ ſunt.*

ANT. Tex. 27. Par. 2. *Amplius autem ſecundum quos modos oſtendimus quia ſunt ſpecies, ſecundum nullum uidentur horum. Ex quibuſdã enim non eſt neceſſe fieri ſyllogiſmum, ex quibuſdam uero ita, & non quorum putamus, horum fiunt ſpecies.*

Diſputat cõtra Platonẽ quantũ ad rationẽ ſuę poſitionis. Hac par. par. ſeq.

Hic diſputat contra Platonem quantum ad rõnem ſuę poſitionis, & circa hoc duo facit. Primo tãgit modos in generali, quibus rationes Platonis deficiebant. Secundo exponit illos in ſpãli, ibi. { Quia ſecundum rationes ſcientiarum. } Dicit ergo primo ꝙ ſm nullum illorum modorum uidentur ſpecies eſſe, ſm quos nos Platonici oſtendimus ſpecies eſſe. Et hoc ideo quia ex quibuſdam illorum modorũ non neceſſarium eſt { fieri ſyllogiſmum }. i. quaſdam rationes Platonis, quia, ſ. nõ de neceſſitate poſſunt ſyllogizare ſpecies eſſe, ex quibuſdam uero modis fit ſyllogiſmus, ſed non ad propoſitum Platonis, qa per quaſdam ſuas rationes oſtenditur ꝙ ſpecies ſeparatæ ſunt quarundam rerum, quarum eſſe ſpecies Platonici non putauerunt ſimiliter, ſicut & illarum quarum putauerunt eſſe ſpecies.

BESS. *Secundum nanque rationes, quæ ex ſcientiis, formæ erunt omnium, quorum ſcientiæ ſunt. ſecũdum uero unum in multis, & negationum.*

ANT. Parte. 3. *Quia ſecundum rationes eas, quæ ſunt ex ſcientiis, omniũ erunt ſpecies quorumcunque ſunt ſcientiæ, & ſecundum unũ in multis & in negationibus.*

Lect. 15.

Hic proſequitur iſtos modos ĩ ſpeciali, & primo proſequitur ſm, oſtendendo ꝙ ſequitur per rationem Platonis ſpeciei eſſe aliquorum, quorum ſpecies Plato non ponebat. Secundo proſequitur primum oſtendens ꝙ rationes Platonis non ſunt ſufficientes ad oſtendendum eſſe ideas, ibi: { Omnium autem dubitabit aliquis &c. } Circa primum ponit ſeptem rationes, quarum prima talis eſt. Vna rationum inducentium Platonem ad ponendum ideas ſumebatur ex parte ſcientiæ. quia uidelicet ſcientia cum ſit de neceſſariis, non põt eſſe de his ſenſibilibus, quæ ſunt corruptibilia, ſed oportet ꝙ ſit de entibus ſeparatis incorruptibilibus. Secundum igitur hanc rõnem ex ſcientiis ſumptam, ſequitur ꝙ ſpecies ſint omnium quorumcunque ſunt ſcientię. Sciẽtię autem non ſolum ſunt de hoc quod eſt eſſe unũ in multis, quod eſt per affirmationem, ſed etiam de negationibus, quia ſicut ſunt aliquę demonſtrationes concludentes affirmatiuam propoſitionem, ita ſunt etiam demonſtrationes concludentes negatiuam propoſitionem, ergo oportet etiam negationum ponere ideas. — Plato non ponebat ideas negationum.

BESS. *At ſecundum quod intelligitur quippiam eo corrupto, etiã corruptibilium: ſiquidem quicquam eſt horum phantaſma.*

ANT. Parte. 4. *Et ſecundum quòd intelligitur aliquid corrumpi corruptibilium: phantaſma enim aliquid horum eſt.*

Hic ponit ſecundam rationem. In ſcientiis enim non ſolum intelligitur ꝙ quædam ſemper ſe eodem modo habent, ſed etiam ꝙ quædam corrumpuntur: aliter tolleretur ſcientia naturalis, quæ circa motũ uerſatur. Si igitur oportet eſſe ideas oĩum illorũ, q̃ in ſcientiis intelliguntur, oportet eſſe ideas corruptibilium inquantum corruptibilia, hoc eſt inquantum ſunt hæc ſenſibilia ſingularia. Sic. n. ſunt corruptibilia. non aũt põt dici ſm rõnem Platonis, ꝙ ſcię illę, qbus intelligimus corruptiones rerũ, ĩtelligant corruptiones horũ ſenſibiliũ, qa horũ ſenſibiliũ nõ eſt intelľs, ſed imaginatio uel phantaſia, q̃ eſt motus factus à ſenſu ſm actum, ſm quod dicitur. 2. de Aĩa. Tex. c. 106

BESS. Tex. 28. *Inſuper rationum, quæ magis certe ſunt, quædam quidem eorum, quæ ad aliquid ſunt, ideas faciunt, quorum nõ dicimus eſſe per ſe genus: quædam uero tertium hominem dicunt.*

ANT. Tex. c. 28. Par. 5. *Amplius autem rationum certiſſimæ, aliæ quidem eorum quæ ad aliquid ideas faciunt, quorum non dicunt eſſe ſecundũ ſe genus, aliæ uero tertium hominem dicunt.*

Hic ponit tertiã rõnẽ, q̃ cõtinet duas concluſiones, quas certiſſimis rõnibus dicit cõcludi. Vna eſt, qa ſi ideę ſunt oĩum, quorũ ſunt ſcię, ſcię aũt nõ ſolũ ſunt de abſolutis, ſed etiã ſunt de his, quæ dicũtur ad aliqd, ſequiĩ hac rõne faciente ꝙ ideę ſunt etiã eorũ quæ ſunt ad aliquid. quod eſt cõtra opinionem Platonis, quia cũ ideæ ſeparatæ ſint ſm ſe exiſtentes qđ eſt cõtra rõnẽ eius qđ eſt ad aliqd, nõ ponebat Plato eorũ q̃ ſunt ad aliqd, aliquod eſſe genus idearũ, q̃ ſm ſe dñr. Alia concluſio eſt quæ ex aliis rõnibus certiſſimis ſequiĩ, ꝙ. ſ. ſit tertius hõ. Qđ qdẽ tripliciter põt intelligi. Vno mõ ꝙ ĩtelligaĩ, ꝙ hõ idealis ſit tertius à duobus hoĩbus ſenſibilibus, q cõis hoĩs ꝓdicationẽ ſuſcipiũt. Sed hæc nõ uř eius eſſe inten- — Plato nõ ponebat ideas relatiuorũ.

tio,licet hoc tangarur.2.Elenchorum.hæc enim eſt poſitio contra quam diſputat.unde ad hoc non duceret quaſi ad inconueniens. Alio modo poteſt intelligi, ut dicatur tertius hõ,ſ.qui ſit cõis & homini ſenſibili.Cum enim homo ſenſibilis & homo idealis cõueniant in ratione, ſicur duo homines ſenſibiles, & ſicut homo idealis ponitur tertius præter duos homines ſenſibiles, ita alius homo debet poni tertius præter hominem idealem & hominem ſenſibilem. Er hoc eriam non uidetur hic eſſe eius intẽtio, quia ad hoc inconueniens ſtarim alia rarione ducet. unde eſſet ſuperfluus hic ad idem inconueniens ducere.Tertio modo poteſt intelligi, quia Plato ponebat in quibuſdam generibus tria, quædam, ſcilicet ſenſibilia,mathemarica, & ſpecies, ſicut in numeris & lineis & omnibus huiuſmodi. Non eſt autem maior ratio quare in quibuſdam rebus ponantur media q̃ in aliis, ergo oportebat etiam in ſpecie hominis poncre hominem medium,qui erit tertius inter hominem ſenſibilem & idealem. & hanc etiam rõnem in poſterioribus libris Ariſt.ponit.

Tertius hõ apud Platonem natum hic voluit.

BESS. *Et ſimpliciter hæ de formis rationes illa perimunt, quæ magis eſſe quàm ipſas ideas eſſe uolunt, qui dicunt formas. Accidit enim non dualitatem eſſe primam, ſed numerum, & quod ad aliquid eo, quod per ſe eſt: & cuncta, quæcunque, cum quidam ſequerentur de ideis opiniones aduerſati principiis ſunt.*

ANT. Parte 6. *Et omnino quæ ſunt de ſpeciebus rationes, auferũt ea quæ magis eſſe uolũt dicẽtes ſpecies eſſe, quàm ipſas ideas eſſe. Accidit autem ei dualitatem non eſſe primam, ſed numerum: & ad aliquid, ipſo quod ſecundum ſe. Et omnia quæcũque aliquid de ſpeciebus opiniones ſequentes oppoſuerunt principiis.*

Hic ponit quartam rõnem,quæ talis eſt.Quicunque per ſuam rõnem remouet aliqua,quę ſunt apud eum magis nota q̃ ipſa poſitio,inconuenienter ponit,ſed iſtæ rationes,quas Plato poſuit,de ſpeciebus ſeparatis,auferunt quædam principia,quæ Platonici dicentes eſſe ſpecies magis uolũt eſſe uera quàm hoc ipſum quod eſt ideas eſſe, ergo Plato inconuenienter poſuit.Minorem autem ſic manifeſtat Ideæ ſecundum Platonem ſunt priores rebus ſenſibilibus & mathematicis, ſed ipſæ ideæ ſunt numeri ſm eum,& magis numeri impares quam pares,quia numerum imparem attribuebat formę, parem autem materię.Vnde & dualitatem dixit eſſe materiam,ſequitẽ ergo ꝙ alij numeri ſunt priores dualitate, quã ponebat ſicut materiam ſenſibilium, ponẽs magnũ & paruum.Cuius contrariũ Platonici maxime aſſerebant, ſcilicet dualitatem eſſe primam in genere numeri.Item ſi ſicut per ſuperiorem rationem probatum eſt,oportet eſſe aliquas ideas relationum, q̃ ſint ſecundũ ſe ad aliquid, & ipſa idea eſt prior eo,ꝙ participat ideam,ſequitur ꝙ hoc ipſum quod eſt ad aliquid eſt prius abſoluto quod ſm ſe dicitur. Nam huiuſmodi ſubſtantiæ ſenſibiles.q̃ participant ideas abſolute dicuntur. Et ſimiliter de omnibus eſt quæcunq; illi qui ſequuntur opinionem de ideis dicunt oppoſita principiis per ſe notis, quæ etiam ipſi maxime concedebant.

BESS. Tex. 29. *Item ſecundum exiſtimationem, ſecundum quam eſſe dicimus ideas, non ſolum ſubſtãtiarum, ſed multorum etiam aliorum formæ erunt. Etenim unus conceptus non ſolum de ſubſtantiis, ſed de cæteris etiam eſt. & ſcientiæ non ſolum ſubſtantiæ, ſed etiam aliorum ſunt. & cætera huiuſcemodi accidunt infinita.*

Tex. 30. *Secundum uero neceſsitatem, & opiniones de eis, ſi formæ participabiles ſunt, neceſſe eſt ſubſtantiarum ſolum eſſe ideas. non enim ſecũdum accidens participatio earum eſt, ſed eatenus oportet uniuſcuiuſque participem eſſe, quatenus non * dicitur de ſubiecto. Dico autem, ut ſiquid ipſo duplo participat, hoc etiam æterno participat, ſed ſecundum accidens. accidit enim duplo, æterno eſſe. quare formæ, ſubſtantia erunt.*

* a.l. de ſubiecto dicitur.

ANT. Parte. 7. Tex. c. 29. *Amplius autem ad exiſtimationem quidem ſecundum quã dicimus ideas non ſolum eſſe ſubſtantiarum ſpẽs, ſed & multorum aliorum. Etenim intelligentia una non ſolum circa ſubſtantias, ſed & de aliis eſt. Et ſcientiæ non ſolum ſunt ipſius ſubſtantiæ, ſed aliorum. Accidunt & mille talia alia.*

Tex. c. 30 *Secundum uero neceſsitatem & opinionem de ideis, ſi ſunt participabiles ſpecies, ſubſtantiarum neceſſe ideas eſſe ſolum. Non enim ſecundum accidens participantur, ſed oportet hanc in unoquoque participare, inquantum non de ſubiecto dicuntur. Dico autem ut ſi quid per ſe duplo participat, hoc & ſempiterno participat, ſed ſecundum accidens. accidit enim duplo ſempiternum eſſe. Quare ſubſtantia erit ſpecies.*

Hic ponit quintam rõnem,q̃ talis eſt. Ideæ ponebantur à Platone,ut eis cõpeterẽt rõnes ſiue diffinitiones poſitæ in ſciẽtiis, ut etiã de eis ſciæ eſſe poſſent. Sed {intelligẽtia una}.i.ſimplex & idiuiſibilis, qua ſcitur de unoquoq; quid eſt, non ſolũ eſt circa ſubas {ſed etiã de aliis}.ſ.accidentibus. Et ſimiliter ſcientiæ non ſolum ſunt ſubſtantiæ,& de ſubſtantia, ſed etiam inueniuntur ſciẽtiæ {aliorũ}.ſ.accidẽtiũ, ergo patet ꝙ ad æſtimationẽ, ſm quam uos Platonici eſſe dicitis ideas,ſequitur ꝙ ſpecies non ſolum eſſent ſubſtantiarum,ſed etiam multorum aliorum, ſcilicet accidentium.Et hoc idem ſequitur non ſolũ propter diffinitiones & ſciẽtias, ſed etiam accidũt multa {alia talia}.ſ.plurima, ex quibus oportet ponere ideas accidentium ſm rationes Platonis. Sicut quia ponebat ideas principia eſſendi & fieri rerum & multorum hmõi, quę conueniunt accidentibus.

Sed ex alia parte ſm ꝙ Plato opinabaẽ de ideis, & ſm neceſsitatem,qua ſunt neceſſariæ ſenſibilibus {inquantum} ſcilicet ſunt participales à ſenſibilibus eſt neceſſarium ponere ꝙ ideæ ſint ſolum ſubſtantiarum.Quod ſic patet.ea quæ ſunt ſm accidens nõ participantur:ſed ideam oporter participari i unoquoque inquantum non dicitur de ſubiecto. Quod ſic patet, quia ſi aliquod ſenſibile participat {per ſe duplo}.i.duplo ſeparato (ſic enim appellabat Plato omnia ſeparata.ſ.p ſe entia.)oportet ꝙ participet ſempiterno, non qdẽ p ſe, q̃ tũc ſeqreẽt ꝙ dupla ſenſibilia eſſent ſempiterna,ſed p accidẽs:inquantũ .ſ.ipſum p ſe duplũ quod participaẽ eſt ſempiternũ. Ex quo patet ꝙ participatio non eſt eorũ,q̃ accidẽtia ſunt, ſed ſolummodo ſubarum. Vnde ſm opinionem Plato.non erat aliquod accidens ſpecies ſeparata,ſed ſolum ſubſtantia.& tamen ſecundum rationem ſumptam ex ſcientiis oportebat ꝙ eſſet ſpecies etiam accidentium,ut dictum eſt.

BESS. *Hæ autem hic, & ibi ſubſtantiam ſignificant. An quicquã erit dicere eſſe aliquid præter has unum in multis? Et ſi eadẽ ſpecies eſt idearum, & participantium, erit aliquid commune. Cur enim magis in corruptibilibus dualitatibus, & pluribus quidem dualitatibus, ſed æternis, dualitatem eſſe unũ, & idem ſit, quàm in hac & quadam? Et ſi non eſt eadem ſpecies, æquiuocatio erit profectò: & ſimile, ac ſi quis. & Calliam, & lignum hominem appellarit, quorum nullam inſpexerit communicationem.*

Hæc

ANT. Par.8.

Hac uero ſubſtantiam eſſe hic ſignificat & illic. Quare neceſſe eſt apparere quid præter eas unum in multis. Et ſiquidem eadem ſpecies idearum & participantium, aliquid erit commune. Quid enim magis incorruptibilibus dualitatibus, & dualitatibus multis quidē, ſed ſempiternis dualitas unū & idem, quam in hac & aliqua? Si uero non eadem ſpecies, æqui uocatio eſt & ſimpliciter, ut ſi quis uocat hominem Calliam & lignum nullam illarum communitatem inſpiciens.

Hic ponit ſextam rationem, quæ talis eſt. Iſtæ res ſenſibiles ſubſtantiam ſignificant in rebus, quæ uidentur, & ſimiliter illic, ut in rebus intelligibilibus, quę ſubſtantiam ſignificant, quia tam intelligibilia quàm ſenſibilia ſubſtantiam ponebant. ergo neceſſe eſt ponere præter utraſque ſubſtantias, ſ. intelligibiles & ſenſibiles aliquid cōmune eis quod ſit unum ī multis. ex hac enim ratione Platonici ideas ponebant, quia inueniebant unum in multis, quod credebāt eſſe præter illa multa. Et ꝙ hoc ſit ponere neceſſarium, ſcilicet aliquod unum præter ſubſtantias ſenſibiles & pręter ſpecies, ſic oſtendit. Aut. n. ideæ & ſenſibilia quæ participant ideas ſunt unius ſpeciei aut non. Si ſunt unius ſpeciei, omnium antē multorum in ſpecie conuenientium oportet ponere ſecundum poſitionem Platonis unam ſpeciem ſeparatam communem, oportebit igitur aliquid ponere commune ſenſibilibus & ipſis ideis, quod ſit ſeparatum ab utroque. Non poteſt autem reſponderi ad hanc rationem ꝙ ideæ quæ ſunt incorporales & immateriales non indigent aliis ſpeciebus ſuperioribus, quia ſimiliter mathematica quę ponuntur à Platone media inter ſenſibilia & ſpecies ſunt īcorporea & immaterialia, & tamen quia plura eorum inueniuntur unius ſpeciei, Plato poſuit eorum ſpeciem communem ſeparatam, qua etiam participant non ſolum mathematica, ſed etiam ſenſibilia. Si igitur eſt una & eadē dualitas, quę eſt ſpecies uel idea dualitatis, quæ quidem eſt etiam ī dualitatibus ſenſibilibus quæ ſunt corruptibiles, ſicut exemplar eſt in exemplato, & in dualitatibus etiā mathematicis quæ ſunt multę unius ſpeciei, ſed tamen ſunt ſempiternæ, eadem ratione in eadem dualitate, ſcilicet quæ eſt idea, & in alia quæ eſt mathematica, uel ſenſibilis erit alia dualitas ſeparata. Non enim poteſt reddi propter quid illud ſit, & hoc non ſit. Si autem detur alia pars, ſcilicet ſenſibilia quæ participant ideas non ſunt eiuſdem ſpeciei cum ideis: ſequitur ꝙ nomen quod dicitur de ideis & de ſubſtātia ſenſibili dicatur omnino, æquiuoce. Illa enim dicuntur æquiuoce, quorum ſolum nomen commune eſt, ratione ſpeciei exiſtente diuerſa. Nec ſolum ſequitur ꝙ ſint quocunque modo æquiuoca, ſed ſimpliciter æquiuoca, ſicut illa quibus imponitur unum nomen ſine reſpectu ad aliquam communicationem, quæ dicuntur æquiuoca à caſu. Sicut ſi aliquem hominē aliquis uocaret Calliam, & aliquod lignum. Hoc autē ideo addidit Ariſt. q̃a poſſet aliquis dicere ꝙ nō oīno æquiuoce aliquod nomen prædicatur de idea, & de ſubſtantia ſenſibili, cum de idea prædicetur eſſentialiter, de ſubſtantia uero ſenſibili per participationem. Nam idea hominis ſecundum Platonem dicitur per ſe homo. Hic autem homo ſenſibilis dicitur per participationem. Sed tamē talis æquiuocatio non eſt pura, ſed nomen quod per participationem, prædicatur, dicitur per reſpectum ad illud qđ prædicatur per ſe, quod non eſt pura, æquiuocatio ſed multiplicitas analogiæ. Si autem eſſent omnino æquiuoca à caſu idea & ſubſtantia ſenſibilis, ſequeretur ꝙ per unum non poſſet cognoſci aliud, ſicut æquiuoca non ſe inuicem notificant.

LECTIO XV.

Rationes illæ ſoluuntur, quibus Platonici ideas ponere coacti ſunt.

BESS. Tex.31.

Potiſsimum uero dubitabit aliquis, quidnam formæ conferant ſempiternis ſenſibilium, aut illis, quæ fiunt, & corrumpuntur.

ANT. Tex.c.31. Part.1.

Omnium autem dubitabit aliquis maxime, quid conferunt ſpecies ſempiternis ſenſibilium, aut his quæ fiunt & corrumpuntur.

Oſtēdit Platonem non concludere quod intendebat.

Hic improbat opinionem Platonis quantum ad hoc ꝙ non concludebat quod concludere intendebat. Intendebat enim Plato concludere ideas eſſe ꝑ hoc, ꝙ ſunt neceſſe ſenſibilibus rebus ſ̃m aliquem modum. Vnde Ariſt. oſtendens ꝙ ideæ ad nihil poſſunt ſenſibilibus utiles eſſe, deſtruit rationes Platonis de poſitione idearum. & ideo dicit, ꝙ inter omnia dubitabilia, quæ ſunt contra Platonem, illud eſt maximum, ꝙ ſpecies à Platone poſitæ non uidentur aliquid conſerre rebus ſenſibilibus, nec ſempiternis, ſicut ſunt corpora cœleſtia: nec his, quæ ſiunt & corrumpuntur, ſicut corpora elemētaria. Quod ſigillatim de omnibus oſtendit propter quę Plato ponebat ideas, cum dicit.

BESS.

Nec enim motus, nec alicuius tranſmutationis eis cauſæ ſunt.

ANT. Par.2.

Nec enim motus, nec tranſmutationis ullius ſunt cauſa in eis.

Prima parte Lect. & 2. Part. ſeq. Par.4. & ſequen. Parte.7. & ſequen. Parte.9. & ſequen.

Ibi incipit quinque oſtendere. Primo ꝙ non proſunt ad motum. Secundo ꝙ nō proſunt ad ſciētias, ibi: {Sed nec ad ſcientiam.} Tertio ꝙ non proſunt ſicut exemplaria, ibi: {Dicere uero exēplaria &c.} Quarto ꝙ non proſunt ſicut ſubſtantię. ibi: {Amplius opinabit.} Quinto ꝙ nō proſunt ſicut cāæ fiendi. ibi: {In Phedone uero &c.} Dicit ergo primo, ꝙ ſpecies non poſſunt conferre ſenſibilibus, ita ꝙ ſint eis cauſa motus uel tranſmutationis alicuius. Cuius rationem hic non dicit, ſed ſuperius tetigit, quia uidelicet ideæ non introducebātur propter motum, ſed magis propter immobilitatem. Quia enim Platoni uidebatur quòd omnia ſenſibilia ſemꝑ eſſent in motu, uoluit aliquid ponere extra ſenſibilia fixum & immobile, de quo poſſet eſſe certa ſcientia. Vnde ſpecies non poterant ab eo poni ſicut principia ſenſibilia motus, ſed potius ſicut immobiles, & immobilitatis principia. ut ſcilicet ſi aliquid fixum & eodem modo ſe habens in rebus ſenſibilibus inuenitur, hoc fit ſecundum participantiam idearum, quæ per ſe ſunt immobiles.

BESS.

At nec ad ſcientiam aliorum proſunt. nec enim horum illæ ſubſtantiæ ſunt: in his etenim eſſent, ne ad eſſe, cum non inſint participantibus. Ita etenim fortaſsis cauſæ putabuntur eſſe, ut album miſtum albo. Sed iſta ratio facile redargui poteſt, quam Anaxagoras prius, Eudoxus uero poſterius, & quidam alij dixerunt. facile enim eſt multa, & impoſsibilia ad hāc opinionem congerere. At nec ex formis cætera ſunt, ſecundum ullum illorum modorum, qui dici ſolent.

ANT. Par.3.

Sed nec ad ſcientia nihil auxiliatur eis, quia eſt aliorum, nec enim illæ horum ſubſtantia, nam eſſent in eis. Nec ad eſſe

cum

Ideę ad ſciē tiā ſunt inutiles.

cum non participantibus inſint. Sic enim forſan cauſa uidebitur eſſe album permixtum albo. Sed hæc quidem ratio ualde mobilis eſt, quam Anaxagoras prius, & Heſiodus poſterius, & alij quidem dixerunt. Facile nanque colligere multa & impoſsibilia ad talem opinionem. At uero nec ex ſpeciebus ſunt alia ſecundum ullum modum conſuetorum.

Oſtendit ſecundo, ꝙ ſpecies non proſunt ſenſibilibus ad ſcientiam, tali ratione. Cognitio uniuſcuiuſque perficitur per cognitionem ſuæ ſubſtantiæ, & non per cognitionem aliquarum ſubſtantiarum extrinſecarum: ſed ſubſtantiæ ſeparatę quas dicebāt ſpecies, ſunt omnino alię ab iſtis ſubſtantiis ſenſibilibus, ergo earum cognitio non auxiliatur ad ſcientiam illorum ſenſibilium. Nec poteſt dici ꝙ illæ ſpecies ſunt ſubſtantiæ iſtorum ſenſibilium. nam cuiuſlibet rei ſubſtantia eſt in eo cuius eſt ſubſtantia. Si igitur illæ ſpecies eſſent ſubſtantiæ rerum ſenſibiliū, eſſent in his ſenſibilibus, quod eſt contra Platonem. Nec iterū poteſt dici ꝙ illæ ſpecies adſint iſtis ſubſtantiis ſenſibilibus, ſicut participantibus eas. Hoc enim modo Plato opinabatur aliquas ſpecies horū ſenſibilium cauſas eſſe. Sicut nos intelligeremus ipſum album perſe exiſtens, ac ſi eſſet quoddam albū ſeparatum, permiſceri albo, quod eſt in ſubiecto, & albedinem participare, ut ſic etiam dicamus ꝙ homo iſte, qui eſt ſeparatus pmiſceatur huic homini, qui componitur ex materia & natura ſpeciei, quam participat. Sed hæc rō eſt ualde {mobilis} ideſt deſtructibilis. hanc.n. rōnem primo tetigit Anaxa. qui poſuit etiam formas & accidētia permiſceri rebus. Et ſecundo tetigit Heſiodus & alij quidam. Et ideo dico, ꝙ eſt ualde mobilis, ſcilicet quia facile eſt colligere multa īpoſsibilia cōtra talem opinionem. Sequitur enim ſicut ſupra dixit contra Anaxa. ꝙ accidentia & formæ poſſunt eſſe ſine ſubſtantiis. Nam ea ſola nata ſunt miſceri quæ poſſunt ſeparatim exiſtere. Sic igitur non poteſt dici ꝙ ſpecies ſic conferant ad ſcientiam ſenſibilium ut eorum ſubſtantiæ, nec ꝙ ſint eis principia exiſtendi per modum participandi. Nec etiam poteſt dici ꝙ ex ſpeciebus ſicut ex principiis ſunt alia, ſ. ſenſibilia ſm ullum eorum modum qui conſueuerunt dici. Vnde ſi eadem ſunt principia eſſendi & cognoſcendi, oportet ꝙ ſpecies non conferant ad ſcientias, cum principia eſſendi eſſe non poſsint. Ideo autem dicit ſecundum ullum modum conſuetorum dici, quia Plato inuenerat nouos modos aliquid ex alio cognoſcendi.

BESS. Tex. 32. *Dicere uero exemplaria eas eſſe, & cætera eis participare, uaniloquia, & metaphoras poeticas dicere eſt.*

ANT. Tex. c. 32. Parte. 4. *Dicere uero exemplaria eſſe & eis alia participare, uaniloquium eſt, & metaphoras dicere poeticas.*

Part. ſeq. Quod ideę non ſint exēplaria.

Hic tertio oſtendit, ꝙ ſpecies non conferant ſenſibilibus, ſicut exemplaria, & primo proponit intentum. Secundo probat. ibi{ Nam quod opus eſt &c.} Dicit ergo primo quia dicere ſpecies eſſe exēplaria ſenſibilium & mathematicorum eo ꝙ huiuſmodi cauſas participent, eſt dupliciter inconueniens. Vno modo, quia uanum & nulla utilitas eſt huiuſmodi exemplaria ponere, ſicut oſtendet. Alio modo quia eſt ſimile metaphoris quas poetę inducunt, qđ ad philoſophum nō pertinet. Nam philoſophus ex propriis docere debet. Ideo autē hoc dicit eſſe metaphoricum, quia Plato productionem rerum naturalium aſsimilauit factioni rerum artificialium, in quibus artifex ad aliquod exemplar reſpiciens, operatur aliquod ſimile ſuæ arti.

BESS. *Quod enim eſt, quod agit, ad ideas inſpiciens? poſsibile.n. eſt & eſſe, & fieri quodcunque ſimile, etiam non ad illius imaginem. quare & exiſtente Socrate, & non exiſtente, fiet utique qualis Socrates eſt*

ANT. Parte 5. *Nam quid eſt opus ad ideas reſpiciens? Contingit enim & eſſe & fieri ſimile aliquod, & non aſsimilatum ad illud. Quare exiſtente Socrate & non exiſtente fiet qualis Socrates.*

Hic probat propoſitum tribus rationibus. Hoc enim uidetur eſſe opus exemplaris, ideſt utilitas, ꝙ artifex reſpiciēs ad exēplar īducat ſimilitudinē formę in ſuo artificio. Videmus aūt ī operatione nālium rerum, ꝙ ſimilia ex ſimilibus gñant, ſicut ex hoīe generatur homo. Aut ergo ſimilitudo iſta prouenit in rebus generatis propter reſpectum alicuius agētis ad exemplar, aut non. Si non, quid erit {opus}. i. utilitas ꝙ aliquod agens ſit reſpiciens ad ideas ſicut ad exemplaria? quaſi. d. nullum. Si autē ſimilitudo ꝓuenit ex reſpectū ad exemplar ſeparatum, tunc nō poterit dici ꝙ cauſa huius ſimilitudinis ī genito ſit forma inferioris generantis. Fiet enim aliquid ſimile ꝓp reſpectū ad hoc exemplar ſeparatū, & non ꝑ reſpectum ad agens hoc ſenſibile. Et hoc eſt qđ dicit {& nō ſimile illi}. i. agēti ſenſibili. Ex quo ſequitur hoc inconueniens ꝙ aliquis gñet ſimilis. Socrati ſiue poſito, ſiue remoto Socrate. Quod uidemus eſſe falſum, quia niſi Socrates agat in generatione, nunquam generabitur aliquis ſimilis Socrati. Si igitur hoc eſt falſum, ꝙ non ſimilitudo generatorum dependeat à proximis generantibus, uanum & ſuperfluum eſt ponere aliqua exemplaria ſeparata. Sciendum autem ꝙ illa ratio etſi deſtruat exemplaria ſeparata à Platone poſita, non tamen remouet diuinā ſcientiam eſſe rerum omnium exemplarem. Cum enim res naturales naturaliter intendant ſimilitudines in res generatas inducere, oportet ꝙ iſta intentio ad aliquod pricipium dirigens reducatur, quod eſt in finem ordinans unumquodq;. Et hoc non poteſt eſſe habens intellectum, cuius ſit cognoſcere finem & proportionem rerum in finem. Et ſic iſta ſimilitudo effectuum ad cauſas naturales reducit, ſicut in primum principium in intellectum aliquem. Non autem oportet ꝙ in aliquas alias formas ſeparatas: quia ad ſimilitudinem prædictam ſufficit prędicta directio in finem, qua uirtutes naturales diriguntur à primo intellectu.

Rō Ariſt. nō deſtruit ideas diuinas

BESS. *Similiter autem etiā ſi Socrates ſempiternus eſſet. At eiuſdem erunt plura exemplaria, ergo etiam formæ ueluti hominis, animal, & bipes, ſimul autem et idealis * homo.*

* ipſe hō.

ANT. Par. 6. *Similiter autem palam, quia etiam ſi ſit Socrates ſempiternus, erunt eiuſdem exemplaria plura, quare & ſpecies: ut hominis anima & bipes: ſimiliter autem & autoſanthropos.*

Hic ponit ſecundam rationem quę talis eſt. Sicut Socra. ex eo ꝙ eſt Socra. addit aliquid ſupra hominem, ita etiam homo addit aliquid ſupra animal: & ſicut Socra. participat hominem, ita homo participat animal. Sed ſi præter iſtum Socra. ſenſibilem poneretur alius Socra. ſempiternus, quaſi exemplaris, ſequeret ꝙ huius Socra. ſenſibilis eſſent plura exemplaria, ſcilicet Socra. ſempiternus & idea hominis, ergo & eadem ratione ſpecies hominis habet plura exemplaria. Erit enim exemplar eius & animal, & bipes, & iterum {Autoſanthropos}. i. idea hominis.

Hoc

Hoc autem eſt inconueniens ꝙ unius exemplati ſint plura exemplaria, ergo inconueniens eſt ponere huiuſmodi ſenſibilium exemplaria.

BESS. Tex. 33.

Item non ſolum ſenſibilium exemplaria forma erunt, uerũ etiam ipſarum, utputa genus, tanquam genus ſpecierum. quare idem erit exemplar, & imago.

ANT. Tex. c. 33. Par. 7.

Amplius autem non ſolum ſenſibilium ſpecies exemplaria, ſed etiam ipſarum, ut genus ſpecierum, quare idem erit exemplar & imago

Hic ponit tertiam rationem quæ talis eſt. Sicut ſe habet ſpecies ad indiuiduum, ita ſe habet genus ad ſpeciem. Si igitur ſpecies ſunt exemplaria ſenſibilium indiuiduorum, ut Plato ponit, ipſarum etiã ſpecierum erunt aliqua exemplaria, ſcilicet genus ſpecierum, quod eſt inconueniens, quia tunc ſequeretur ꝙ idem, ſcilicet ſpecies erit exẽplum alterius, ſcilicet indiuidui ſenſibiles, & imago ab alio exemplata, ſcilicet à genere: quod ur̃ eſſe inconueniens.

BESS.

Item uideri poſſit impoſsibile eſſe ſeparatam ſubſtantiam, & cuius eſt ſubſtantia. quare quomodo ideæ, cum rerum ſubſtantiæ ſint, ſeparatæ fuerint?

ANT. Par. 3.

Amplius opinabitur utique impoſsibile eſt ſeparatim ſubſtantiam. & cuius eſt ſubſtantia. Quare quomodo ideæ ſubſtãtiæ rerum exiſtentes ſeparatim erunt?

Quod ideæ non ſunt formæ ſubſtantiales ſenſibilium.

Hic quarto oſtendit ꝙ ſpecies nõ conferunt rebus ſenſibilibus, ſicut earũ ſubę uel cauſę formales, quia {hic opinabitur} ideſt hoc eſt opinatiuũ, ut impersonaliter ponatur, ꝙ ĩpoſsibile eſt ſeparari ſubſtantiam ab eo cuius eſt ſubſtantia. Sed hæ ſeparantur ab eo cuius ſunt ideæ. i. à ſenſibilibus, ergo non ſunt ſubſtantiæ ſenſibilium.

BESS. Tex. 34.

In Phedone autem ita dicitur, quod tum ipſius eſſe, tum ipſius fieri formæ cauſæ ſunt. Quanquam formis exiſtentibus, non tamen participantia fiunt, ſi non ſit. quod moueat.

ANT. Tex. c. 34. Par. 9.

In Phedone uero ſic dicitur quòd ipſius eſſe & fieri cauſæ ſint ſpecies, & etiam exiſtentibus ſpeciebus, tamen non fiunt participantia niſi ſit quod mouit.

Quod ideæ non conferunt ad fieri rerum.

Hic oſtendit ꝙ non conferunt ſpecies ſenſibilibus ad eorum fieri, quamuis Plato dixerit {in Phedone} ideſt in quodam ſuo libro: ꝙ ſpecies ſunt cauſæ rebus ſenſibilibus eſſendi & fiendi. Sed hoc improbat duabus rationibus, quarum prima talis eſt: Poſita cauſa ponitur effectus, ſed exiſtẽtibus ſpeciebus non propter hoc fiunt entia particularia ſiue indiuidua participantia ſpẽs, niſi ſit aliqđ motiuũ qđ moueat ad ſpẽm. Qđ ex hoc patet, quia ſpẽs ſp eodem mõ ſunt ſcđm Platonem. Si igitur eis poſitis eſſent uel fierent indiuidua participantia eas, ſequeretur ꝙ ſemper eſſent huiuſmodi indiuidua, quod patet eſſe falſum: ergo non poteſt dici ꝙ ſpecies ſunt cauſæ fieri & eſſe rerum, & precipue cum non poneret ſpecies cauſas eſſe motiuas: ut ſupra dictum eſt. Sic enim à ſubſtantiis ſeparatis ĩmobilibus ponit Ariſt. proponit procedere & fieri & eſſe inferiorum, inquantum illæ ſubſtãtiæ ſunt motiuæ cœleſtium corporum, quibus mediantibus cauſatur generatio & corruptio in iſtis inferioribus.

BESS.

At multa alia fiunt, uelut domus, aut annulus, quorum nõ dicimus eſſe formas. quare patet poſſe cõtingere cætera quoque et eſſe, & fieri, etiam propter tales cauſas, quales eorum, quæ nunc dicta ſunt.

ANT. Par. 10.

Et multa fiunt alia ut domus & annulus, quorum non dicimus eſſe ſpecies: quare palam quia contingit & alia & eſſe & fier, i& propter tales cauſas quales & nunc dictas,

Hic ponit ſecundam rationem, quæ talis eſt. Sicut ſe habent artificialia ad cauſas artificiales, ita ſe habent naturalia ad cauſas naturales. Sed uidemus ꝙ multa alia à naturalibus, ut domus & annulus fiũt in iſtis inferioribus, quorum Platonici ſpecies non ponebant: ergo {& alia} ſcilicet naturalia contingit eſſe & fieri propter tales cauſas proximas, quales contingit eſſe nunc dictas, ſcilicet artificiales, ut ſcilicet ſicut res artificiales fiunt à proximis agentibus ita & res naturales.

LECTIO XVI.

Ideas & ſpecies ſenſibilium numeros eſſe variis rationibus elidit: magnum item & paruum magnitudinum principia eſſe improbat.

BESS.

*Item ſi formæ numeri ſunt, quomodo erunt cauſæ? Vtrum quoniam ipſa entia ſunt diuerſi numeri, utputa hic quidem numerus homo, hic uero Socrates, hic autem Callias? Cur igitur illi his cauſæ ſunt? etenim ſi hi quidem æterni, hi uero non, nihil differt. Quòd ſi quoniam * proportiones numerorũ ea, quæ hic, aut conſonantia, patet, quod unum quiddam erit, quorum proportiones ſunt. Si igitur hoc materia eſt, manifeſtum eſt, quod ipſi etiam numeri proportiones cuiuſquam alterius ad alterum erunt. dico autem, ut ſi Callias proportio eſt in numeris ignis, terræ, aquæ, & aeris, & ipſe homo aliquorum aliorum ſubiectorum erit. & idea numerus, ac etiam ipſe idealis homo, ſiue aliquis numerus ſit, ſiue non, erit tamen proportio innumeris aliquorum, & non numerus: & non erit aliquis propterea numerus.*

* rationes Tex. 36.

BESS. Tex. c. 35. Par. 1.

*Amplius ſi ſunt numeri ſpẽs, quo modo cauſæ erunt? Vtrũ quia alij numeri ſunt ipſa exiſtentia, ut hic quidem numerus homo, ille uero Socrates, & alius Callias? Quid igitur his ſunt cauſæ illi? nec enim ſi hi ſunt ſempiterni, illi uero non differũt. Si uero quia rationes numerorum & hic ut ſymphonia, palam quia eſt unum quidem, quorum ſunt rationes. Si itaque hæc materia, manifeſtum quia & ipſi numeri & aliquæ rationes ſunt aliud ad aliud. Dico autem ut ſi eſt Callias ratio in numeris ignis, aquæ, terræ, & aeris & * autoſanthropos, ſiue numerus quis exiſtens, ſiue non, tñ eſt ratio in numeris quorundam & non numerus, & non erit quis propterea numerus.*

Tex. c. 36.

* i. ipſe hõ.

Lect. pñ. par. prima.

Hic improbat opinionem Platonis de ſpeciebus inquantum ponebat eas eſſe numeros, & circa hoc duo facit. Primo diſputat contra ea, quæ poſita ſunt ab ipſo de numeris. Secundo contra ea, quæ poſita ſunt ab ipſo de aliis mathematicis, ibi: {Volentes autem ſubſtãtias &c.} Circa primum ponit ſex rationes, quarum prima talis eſt. Eorum, quæ ſunt idem ſm ſubſtantiam unum non eſt cauſa alterius, ſed ſenſibilia ſm ſubſtãtiam ſunt numeri ſm Platonicos & Pythagoricos: ſi igitur ſpecies ſunt etiam numeri non poterunt ſpecies eſſe cauſæ ſenſibilium. Si autẽ dicatur ꝙ alij numeri ſunt ſpecies, & alij ſunt ſenſibilia, ſicut ad literam Plato ponebat: ut ſi dicamus ꝙ hic numerus eſt hõ, & ille alius numerus eſt Socra. & alius numerus eſt Callias, iſtud adhuc non uidetur ſufficere, quia ſm hoc ſenſibilia & ſpecies conueniunt in ratione numeri: & eorum, quę ſunt idem ſecundum rationem, unum non uidetur eſſe cauſa alterius, ergo ſpecies non erunt cauſæ horum ſenſibilium. Non iterum poteſt dici ꝙ ſunt cauſæ, quia illi numeri, qui ſunt ſpecies, ſunt ſempiterni. Illa. n. differentia non ſufficit ad hoc ꝙ quædam ponantur cauſæ aliorum, quia aliqua differunt per ſempiternũ & non ſempiternum ſm eſſe ſuum abſolute cõſideratum.

Par. 8. lectionis. Diſputat cõtra Platonẽ ĩ hoc ꝙ poſuit ideas eſſe numeros.

ratum, Sed per cauſam & cauſatum differunt ſm habitudinem unius ad alterum, ergo diuerſa numero non differunt per cām & cauſatum per hoc, ꝙ quædam ſunt ſempiterna, & quædam non ſempiterna. Si autem dicatur ꝙ hæc ſenſibilia ſunt quædam {rationes} .i. proportiones numerorum, & per hūc modum numeri ſunt cauſæ horum ſenſibilium, ſicut uidemus in {ſymphoniis} ideſt in muſicis conſonantiis: quia numeri dicuntur eſſe cauſæ conſonantiarum, inquantum proportiones numerales, quę applicantur ſonis, conſonantias reddunt. Palam eſt ꝙ oportebat præter ipſos numeros in ſenſibilibus ponere aliquod unum ſm genus, cui applicantur proportiones numerales: ut ſcilicet eorum, quę ſunt illius generis proportiones, ſenſibilia conſtituant, ſicut præter proportiones numerales in conſonantiis inueniuntur ſoni. Si autem illud, cui applicatur illa proportio numeralis in ſenſibilibus eſt materia, manifeſtum eſt ꝙ oportebat dicere, ꝙ ipſi numeri ſeparati qui ſunt ſpecies, ſint proportiones alicuius unius, ſcilicet ad aliquod aliud. Oportet enim dicere ꝙ hic homo, q eſt Callias uel Socra. eſt ſimilis homini ideali qui dicitur {autoſanthropos} .i per ſe homo. Si igitur Callias nō eſt numerus tantum, ſed magis eſt ratio quædam uel proportio in numeris elementorum, ſcilicet ignis, terræ, aquę & aeris, & ipſe homo idealis erit quędam ratio uel proportio in numeris aliquorum, & non erit homo idealis numerus per ſuam ſubſtantiam. Ex quo ſequitur, ꝙ nullus numerus erit {præter ea} ideſt pter res numeratas. ſi enim numerus ſpecierum eſt maxime ſeparatus, & ille nō eſt ſeparatus à rebus, ſed eſt quædam proportio rerum numeratarum, nunc nullus alius numerus erit ſeparatus, quod eſt contra Platonicos. Sequitur autem, ꝙ homo idealis ſit proportio aliquorum numeratorum, ſiue ponatur eſſe numerus, ſiue non. tam enim ſecundum ponentes ſubſtantias eſſe numeros, q̄ ſecundum naturales, qui numeros ſubſtantias eſſe non dicebant, oportet ꝙ in rerum ſubſtantiis aliquæ proportiones numerales inueniantur. quod patet præcipue ex opinione Empedoclis, qui ponebat unamquamq; rerum ſenſibiliū̄ conſtitui per quādam harmoniam & proportionē.

BESS. Tex. 37.

Item è multis numeris unus numerus fit. ex ſpeciebus uero, quomodo ſpecies una?

ANT. Tex.c.37. Par. 2.

Amplius ex multis numeris fit unus numerus: ex ſpeciebus autem una ſpecies qualiter uel quomodo?

Hic ponit ſecundam rationem, quę talis eſt. Ex multis numeris fit unus numerus. Si igitur ſpecies ſunt numeri, ex multis ſpeciebus fiet una ſpecies, quod eſt impoſsibile. Nam ſi ex multis diuerſarum ſpecierum aliquid unum in ſpecie conſtituatur, hoc fit per mixtionem, in qua non ſaluantur ſpecies eorum, quæ miſcentur, ſicut ex quatuor elementis fit lapis. Et iterum ex huiuſmodi diuerſis ſm ſpeciē nō fit aliquod unum ratione ſpecierum, quia ipſæ ſpēs non coniunguntur ad aliquod unum conſtituendū, niſi ſecundum rationem indiuiduorum, quæ alterātur, ut poſsint permiſceri, ipſę autem ſpecies numerorum binarij, & ternarij ſimul coniunctæ numerū conſtituunt quinarium. ita in quinario uterque numerus remanet & ſaluatur. Sed quia ad hanc rationem poſſet reſponderi ex parte Platonis, ꝙ ex multis numeris non fit unus numerus, ſed quilibet numerus immediate conſtituitur ex unitatibus, ideo conſequenter cum dicit.

Quòd ſi nec ex his, ſed ex numerabilibus, ut ex decem milibus, quomodo ſe habent unitates? Siue enim euſdē ſpeciei ſunt, multa inconuenientia ſequentur. ſiue non euſdem ſpeciei, nec eædem inuicem, nec cæteræ omnes omnibus. Quonāque different, cum impaſsibiles ſint? hæc enim nec rationabilia ſunt, nec intellectioni conſentanea. BESS. Tex. 38.

Sed ſi nec ex eis, ſed ex unis, ut in millenario quoū ſe habēt unitates? Siue.n. euſdē ſpēi, multa inconuenientia accidūt, ſiue nō euſdē ſpēi. Nec.n. eædē ſibi ſunt inuicē, nec aliæ oēs oībus. ANT. Par. 3.

Quomodo nanque different impaſsibiles exiſtentes! Nec enim rationabilia hæc, nec intelligentiæ confeſſa. Tex.c.38.

Excludit etiam hanc reſponſionem. Si enim dicitur ꝙ aliquis numerus maior, ut millenarius, non cōſtituatur {ex eis}, ſcilicet ex duobus uel pluribus numeris minoribus, ſed conſtituitur {ex unis} ideſt ex unitatibus, remanebit qō, quomodo ſe habent unitates adinuicem, ex quibus numeri conſtituuntur? Aut enim oportet, ꝙ omnes unitates ſint conformes adinuicem, aut ꝙ ſint difformes adinuicē. Sed primo modo ſequunt multa inconueniētia, & pręcipue quantum ad ponentes ſpecies eſſe numeros, quia ſequitur ꝙ diuerſæ ſpēs non differant ſm ſubſtantiam, ſed ſolum ſm exceſſum unius ſpeciei ſup aliam. Inconueniens etiam uidetur, ꝙ unitates nullo modo differant, & tamen ſunt multæ, cum diuerſitas multitudinem conſequatur. Si uero nō ſint cōformes, hoc poteſt eſſe dupliciter. Vno modo, quia unitates unius numeri ſunt differentes ab unitatibus alterius numeri, ſicut unitates binarij ab unitatibus ternarij, & tamen unitates unius & eiuſdem numeri ſibi inuicem ſunt conformes. Alio modo ut unitates eiuſdem numeri non ſibi inuicem, nec unitatibus alterius numeri conformes exiſtant. Hanc diuiſionē ſignificat, cū dicit. {Nec eædē ſibiinuicē} .i. quæ ad eūdem numerum pertinent {nec aliæ omnes &c.} .ſ.q̄ pertinent ad diuerſos numeros. Quocūque autem modo ponatur difformitas inter unitates, uidetur inconueniens. Nam omnis difformitas eſt per aliquam formam uel paſsionem, ſicut uidemus ꝙ corpora difformia differunt calido & frigido, albo & nigro, & huiuſmodi paſsionibus, unitates autem huiuſmodi paſsionibus carēt, cum ſint impaſsibiles ſecundum Platonicos, ergo non poterit inter ea poni talis difformitas uel differētia, quæ cauſatur ab aliqua paſsione. Et ſic patet ꝙ ea quæ Plato ponit de ſpeciebus & numeris, nec ſunt rōnabilia, ſicut illa quæ per certam rationem probantur, nec ſunt intelligentiæ confeſſa ſicut ea quæ ſunt per ſe nota, & ſolo intellectu certificantur, ut prima demonſtrationis principia.

Item neceſſe eſt aliud quiddam numeri genus ponere, circa quod Arithmetica. Et omnia, quæ media dicuntur à quibuſdā. quæ quomodo, aut ex quibus principiis ſunt, aut cur iſta ſunt, quæ media illorum, & horum erunt? BESS. Tex. 39.

Amplius aūt aliud aliquod genus numeri facere eſt neceſſe, circa quod ſit arithmetica. Et omnia intermedia dicta ex, quibus ſimpliciter, aut ex quibus ſunt principiis, aut quale inſra præſentia erunt & eas. ANT. Tex.c.39. Par.4.

Hic ponit tertiam rationem contra Platonem, quæ talis eſt. Omnia mathematica, quæ à Platone ſunt dicta intermedia ſenſibilium & ſpecierum ſunt ex numeris, aut ſimpliciter, ſicut ex propriis pricipiis,

piis, aut ſicut ex primis. Et hoc ideo dicit, quia ſm unam uiam uidetur ꝙ numeri ſint immediata principia aliorum mathematicorum. nã unum dicebant conſtituere punctum, binarium lineam, ternarium ſuperficiem, quaternarium corpus. Secundum uero aliam uiam uidentur reſolui mathematica in numeros, ſicut in prima principia & non in proxima. Nã corpora dicebãt componi ex ſuperficiebus, ſuperficies ex lineis, lineas ex punctis, puncta autem ex unitatibus, quæ conſtituunt numeros. Vtroque aũt modo ſequebatur numeros eſſe principia aliorum mathematicorũ. Sicut igitur alia mathematica erãt media ĩter ſenſibilia & ſpẽs, ita neceſſariũ eſt facere aliqđ genus numeri, qđ ſit aliud à numeris, qui ſunt ſpẽs, & à numeris qui ſunt ſuba ſenſibilium: & ꝙ de hmõi numero ſit arithmetica, ſicut de ꝓprio ſubiecto, quę eſt una mathematicarũ, ſicut geometria de magnitudinibus mathematicis. Hoc autem ponere uř ſuperfluum eſſe. Nã nulla ratio poterit aſsignari quare ſunt numeri medij {inter pñtia}.i. ſenſibilia & {eas} ſcilicet ſpecies, cum tam ſenſibilia quàm ſpecies ſint numeri.

BESS. Tex.40. *Item unitates, quæ in dualitate ſunt, utraque ex aliqua priore dualitate. at hoc impoſsibile eſt.*

ANT. Tex.c.40. Par.5. *Amplius autẽ unitates, quæ ſunt in dualitate, utraq; eſt ex aliqua priori dualitate, quamuis impoſsibile.*

Hic ponit quartã rationẽ quæ talis eſt. Ea quæ ſunt ĩ ſenſibilibus & ĩ mathematicis ſunt cauſata ex ſpeciebus: ſi igitur aliqua dualitas in ſenſibilibus & in mathematicis inuenitur, oportet ꝙ utraque unitas huius poſterioris dualitatis, ſit cauſata ex priori dualitate, quæ eſt ſpecies dualitatis. Et hoc eſt {impoſsibile}.ſ. ꝙ unitas ex dualitate cauſetur. Hoc.n. præcipue oportet dicere, ſi unitates unius numeri ſint alterius ſpeciei ab unitatibus alterius, quia tũc à ſpecie ante illius numeri unitates, ſpecies ſortientur. Et ſic oportet ꝙ unitates poſterioris dualitatis ſint cauſatæ ex priori dualitate.

BESS. *Item cur unum eſt numerus collectus?*

ANT. Par.6. *Amplius quare numerus ex his collectus eſt?*

Hic ponit quintam rationẽ, quæ talis eſt. Multa non conueniunt ad unum conſtituendun, niſi propter aliquam cauſam, quę poteſt accipi uel extrinſeca, ſicut aliquod agens quod coniungit: uel intrinſeca, ſicut aliquod uinculum uniẽs. Vel ſi aliqua uniũtur per ſeipſa, oportet ut unum ſit, ut potentia: & aliud, ut actus. Nullum autem horum poteſt dici in unitatib⁹ {quare numerus}.i. ex qua cauſa numerus erit quoddam {comprehenſum}.i. congregatum ex plurib⁹ unitatib⁹, quaſi dicat nõ erit hoc aſsignare.

BESS. Tex.41. *indifferẽtes. *Item ad hæc, quæ dicta ſunt, ſi unitates * differentes ſunt, oportet ita dicere, ſicut quicunque quatuor, aut duo dicunt elementa. Etenim horum ſinguli non dicunt elementum, quod commune eſt, ut puta corpus, ſed ignem, & terram, ſiue commune quid ſit corpus, ſiue non. nunc autem dicitur, ac ſi unum ita eſſet (ut ignis, aut aqua) ſimilium partium, quod ſi ita ſit, numeri non erunt ſubſtantiæ. Sed ſi ipſum unum aliquid eſt, & hoc principium eſt, patet, quod unum multipliciter dicitur. aliter nanque impoſsibile eſt.*

ANT. Tex.c.41. Par.7. *Amplius autem cum dictis ſi ſint differentes unitates, oportebit ita dicere, quemadmodum & quicunque elementa quatuor, aut duo dicunt. Etenim horum quilibet non commune dicit elementum, ut corpus, ſed ignem & terram: ſiue ſit corpus commune ipſum, ſiue non. Nunc autem dicimus, quòd uno exiſtente quemadmodum igne aut aqua ſimilium partium. Si uero ſic, non erunt ſubſtantiæ numeri. Sed palam, quia ſi commune eſt aliquod unum ipſum, & hoc eſt principium, quare multipliciter dicitur ipſum unum, aliter eſt impoſsibile.*

Hic ponit ſextam rationem, quæ talis eſt. ſi numeri ſunt ſpecies & ſubſtantiæ rerum, oportet ſicut pmiſſum eſt, dicere uel ꝙ unitates ſint differẽtes, aut conuenientes. Si autem differentes, ſequitur ꝙ unitas, inquantum unitas, non ſit principium. Quod patet per ſimilitudinem ſumptam à naturalium poſitione. Naturales.n. aliqui poſuerunt quatuor corpora eſſe principia. Quamuis autem commune ſit ipſis hoc, quod eſt eſſe corpus, non tamen ponebant corpus commune eſſe principium, ſed magis ignẽ, terram, aquam & aerem, quæ ſunt corpora differentia. Vnde, ſi unitates ſint differentes, quamuis omnes conueniant in ratione unitatis, non tamen erit dicendum, ꝙ ipſa unitas inquantum huiuſmodi ſit principium, quod eſt cõtra poſitionem Platonicorum. Nam nũc ab eis dicitur, ꝙ unum ſit principiũ, ſicut primo de naturalibus dicitur. ꝙ ignis aut aqua aut aliquod corpus ſimilium partium principium ſit. Sed ſi hoc eſt uerum quod concluſum eſt contra poſitionem Platonicorum, ſcilicet ꝙ unum inquantum unum non ſit principium & ſubſtantia rerum, ſequeretur ꝙ numeri non ſunt rerum ſubſtãtia. Numerus enim non ponitur eſſe rerũ ſuba, niſi inquãtum conſtituitur ex unitatibus, quæ dicunř eſſe rerum ſubſtantiæ. Quod iterum eſt contra poſitionẽ Platonicorum, quam nunc proſequitur, quia ſcilicet ponit, ꝙ numeri ſint ſpẽs. Si autẽ dicas ꝙ oẽs unitates ſunt indifferentes, ſequitur {ꝙ omne}.i. uniuerſum totum ſit aliquid unum & idem, ex quo ſubſtantia rei cuiuſlibet eſt ipſum unum, quod eſt commune indifferens. Et ulterius ſequitur, ꝙ idem illud ſit unum princpium omnium, quod eſt impoſſibile ratione ipſius rationis, quæ de ſe eſt inopinabilis, ut ſcilicet ſint omnia unum ſecũdum rationẽ ſubſtantiæ, tum quia includit contradictionẽ ex eo ꝙ ponit unam eſſe ſubſtantiam rerum, & tamen ponit illud unum eſſe principium. Nam unum & idem non eſt ſui ipſius principium, niſi forte dicatur ꝙ unum multipliciter dicitur, ut diſtincto uno ponantur omnia eſſe unum genere, & non ſpecie uel numero.

Volentes autem ſubſtantiam referre ad principia. Longitudines quidem ex longo, & breui ponunt, ex quodam paruo & magno: planum uero ex lato & ſtricto: corpus autem ex alto & humili. BESS. Tex.42.

Volentes autem ſubſtantias ad principia reducere: Longitudines quidem enim ponimus ex producto & breui & ex aliquo paruo & magno: & planum ex lato & arto: corpus uero ex profundo & humili. ANT. Par.8. Tex.c.42.

Hic diſputat contra poſitionem Platonis quantum ad hoc ꝙ poſuit de magnitudinibus mathematicis. Et primo ponit eius poſitionem. Secũdo obiicit contra ipſam, ibi: {Attñ quomodo habebit &c.} Par.ſeq. Dicit ergo primo, ꝙ Platonici uolentes rerum ſubſtantias reducere ad prima principia, cum ipſas magnitudines dicerent eſſe ſubſtantias rerum ſenſibilium, lineam, ſuperficiem & corpus: iſtorum principia aſsignantes, putabant ſe rerum principia inueniſſe. Aſsignando autem magnitudinum principia, dicebant {longitudines}.i. lineas componi ex producto,

ducto, & breui: eo ꝙ principia rerum omnium ponebant eſſe contraria. Et quia linea eſt prima inter quantitates continuas, ei per prius attribuebant magnũ & paruũ, ut ꝑ hoc ꝙ hęc duo ſunt principia lineę, ſint etiam principia aliorũ magnitudinum. Dicit autẽ {Ex aliquo paruo & magno} quia paruum & magnum etiam in ſpeciebus ponebant, ut dictum eſt, ſed ſecundum ꝙ per ſitum determinatur & quodammodo particulari ad genus magnitudinum, cõſtituũt primo lineam, & deinde alias magnitudines {Planum autem}, i. ſuperficiem eadem ratione dicebant componi ex lato & arto, & corpus ex profundo & humili.

BESS. Tex.43. *At quomodo aut planum habebit lineam, aut ſolidum lineam atque planum? aliud nanque genus latum & ſtrictum, altum & humile. Quemadmodum igitur neque numerus eſt in eis, eo quòd multum & paucum ab his aliud eſt, ita manifeſtum eſt, quod nec aliud quicquam ſuperiorum inferioribus inerit. At uero nec latum, genus alti eſt. etenim corpus eſſet planum quid.*

ANT. Par.9. *Attamen quomodo habebit aut planum lineam, aut ſolidum, lineam & planum? Aliud enim eſt genus & latum & artum & profundum & humile. Quemadmodum ergo nec numerus eſt in eis, quia multum & paucum ab his alterum, palã quia nec aliud nihil ſuperiorum inerit inferioribus. at uero nec genus profundi latum. Erit enim planum aliquod corpus.*

Hic obiicit contra prædictam poſitionem duabus rationibus; quarum prima talis eſt. Quorum principia ſunt diuerſa, ipſa etiam ſunt diuerſa: ſed principia dictarum magnitudinum ſecundum prædictam poſitionem ſunt diuerſa. Latum enim & artum, quę ponũtur principia ſuperficiei ſunt alterius generis, q̃ profundum & humile, quæ ponunt principia corporis. Et ſimiliter põt dici de longo & breui ꝙ differunt ab utroq;, ergo etiam linea & ſuperficies & corpus erunt adinuicem diſtincta. Quomodo ergo poterat dici ꝙ ſuperficies haberet in ſe lineam, & ꝙ corpus habeat lineam & ſuperficiem? Et ad huius rationis confirmationem inducit ſimile de numero. Multum enim & paucũ, q̃ ſimili ratione ponuntur principia rerum, ſunt alterius generis à longo & breui, lato & ſtricto, & profundo & humili. & ideo numerus non continetur in his magnitudinibus, ſed eſt ſeparatus per ſe. Vnde & eadem ratione nec ſuperius inter prædicta erit etiam in inferioribus, ſicut linea non in ſuperficie, nec ſuperficies in corpore. Sed quia poſſet dici, ꝙ quædam prædictorum contrariorum ſunt genera aliorum, ſicut ꝙ longum eſſet lati genus, & latum genus profundi. hoc remouet tali rõne. Sicut ſe habent principalia adinuicẽ, & principiata: ſi igitur latum eſt genus profundi, & ſuperficies erit genus corporis. Et ita corpus erit aliquod planũ, ideſt aliqua ſpecies ſuperficiei. quod patet eſſe falſum.

BESS. *Item puncta, ex quo inſunt? at huic generi aduerſabatur Plato, tanquam exiſtenti dogmati geometrico. ſed nominabat principium lineæ, hoc uero ſæpius ponebat lineas ĩdiuiſibiles, atqui neceſſe eſt harum aliquem eſſe terminum. quare ex qua ratione linea eſt, punctum quoque eſt.*

ANT. Tex.c.43. Par.10. *Amplius puncta ex quo exiſtunt, huic quidem generi et Plato oppugnabat tanquam exiſtente geometrico dogmate, ſed lineæ principium uocabat. Hic autem multoties indiuiſibiles lineas poſuit, quamuis neceſſe eſt aliquid horum eſſe. Quare ex qua ratione linea eſt, & punctum eſt.*

Hic ponit ſecundam rationem, quæ ſumitur ex punctis, circa quam Plato uidetur dupliciter deliquiſſe. Primo quidem, quia cum punctus ſit terminus lineæ, ſicut linea ſuperficiei, & ſuꝑficies corporis, ſicut poſuit aliqua principia, ex quibus cõponuntur prædicta, ita debuit aliqd ponere ex quo exiſterent puncta, quod uidetur prætermiſiſſe. Secũdo quia circa puncta uidebatur diuerſimode ſentire. Quandoque enim contendebat totam doctrinã geometricam de hoc genere exiſtere. ſ. de punctis, inquantum, ſcilicet pũcta ponebat principia & ſubſtantiam omnium magnitudinum. Et hoc non ſolũ implicite, ſed etiam explicite punctũ uocabat principium lineę, ſic ipſum diffiniens. Multoties uero dicebat, ꝙ lineæ indiuiſibiles eſſent principia linearũ, & aliarum magnitudinũ, & hoc genus eſſe, de quo ſit geometria. ſ. lineæ indiuiſibiles. Et tamen ꝑ hoc ꝙ ponit ex lineis indiuiſibilibus cõponi omnes magnitudines, non euadit quin magnitudines componantur ex punctis, & quin puncta ſint principia magnitudinum. Linearum enim indiuiſibilium neceſſarium eſſe aliquos terminos, qui nõ poſſunt eſſe niſi puncta. Vnde ex qua ratione ponitur linea indiuiſibilis principium magnitudinum, ex eadem ratione & punctum principium magnitudinis ponitur.

Lectio XVII.

Per multas rationes oſtendit Ideas non eſſe principia eſſendi, & cognoſcendi.

BESS. Tex.44. *ET omnino cum ſapientia ſit de manifeſtis cauſam quærere, hanc quidem prætermiſimus. nihil enim de cauſa dicimus, unde principium tranſmutationis. ſubſtantiã uero eorum dicere putantes, alias ſubſtãtias eſſe dicimus. Quomodo uero illæ horum ſubſtantiæ, incaſſum dicimus. participare nanque, ut prius diximus, nihil eſt. Nec illam etiam, quam ſcientiis eſſe cauſam uidemus, propter quã omnis intellectus, & omnis natura facit: nec ullam cauſam, quam unam de principiis eſſe dicimus, ipſæ ſpecies attingunt. ſed qui hac ætate ſunt his mathemata facta ſunt philoſophia, quamuis dicant aliorũ gratia ea oportere tractare.*

ANT. Tex.c.44. parte prima. *Omnino autem ſapientia de manifeſtis cauſam inquirẽte, hoc quidem prætermiſimus. Nihil enim de cauſa dicimus unde principium eſt tranſmutationis. Horum autem ſubſtantiam dicere putantes ipſorum, alias quidem ſubſtantias dicimus eſſe. Quomodo uero illæ ſubſtantiæ horum uanæ dicimus. Nam & participare, ſicut prius diximus, nihil eſt. Nec quẽ in ſcientiis uidemus exiſtens cauſa, propter quam omnis intellectus & omnis natura facit, nec hanc cauſam quã modo dicimus eſſe unum principiorum, nihil tangunt ſpecies. Sed facta eſt mathematica præſentibus philoſophia dicentium aliorum gratia ea oportere tractari.*

Hic improbat poſitionẽ Platonis quantum ad hoc, ꝙ ponebat de rerum principiis. Et primo quãtum ad hoc ꝙ ponebat principia eſſendi. Secundo quantum ad hoc ꝙ ponebat principia cognoſcẽdi, ibi: {Quomodo autem aliquis &c.} Circa primum ponit ſex rationes, quarum prima ſumitur ex hoc, ꝙ genera cauſarum prætermittebat. Vnde dicit ꝙ {omnino ſapientia}, ſ. philoſophia habet inquirere cauſas {de manifeſtis}. i. de his, quæ ſenſui apparent. Ex hoc enim homines incæperunt philoſophari, ꝙ cauſas inquiſiuerunt, ut in procemio dictum eſt. Platonici autem, quibus ſe connumerat, rerum principia prætermiſerunt, quia nihil dixerũt de cauſa efficiente, Par.8. Lec.huius. Oſtendit.6. rationibus Platoné errasse circa principia eſſendi rerum.

ciente,quæ eſt principium tranſmutationis. Cauſam uero formalem putauerunt ſe aſsignare ponẽtes ideas.Sed,dum ipſi putauerunt ſe dicere ſubſtãtiam eorum,ſcilicet ſenſibilium ,dixerunt quaſdam eſſe alias ſubſtantias ſeparatas ab iſtis diuerſas. Modus autem, quo , aſsignabant illa ſeparata eſſe ſubſtantias horum ſenſibilium{eſt ſuperuacuus}.i.efficaciam non habẽs nec ueritatem. Dicebant enim ꝙ ſpecies ſunt ſubſtantiæ eorum inquantum ab iſtis participãtur. Sed hoc ꝙ de participatione dicebãt, nihil eſt,ſicut ex ſupradictis patet.Itẽ ſpecies , quas ipſi ponebant non tangunt cauſam finalem,quod tamen uidemus in aliquibus ſcientiis,quę demonſtrãt per cauſam finalem,& propter quam cauſam omne agens per intellectum & agens per naturam operatur,ut.2.Phyſicorum oſtenſum eſt.Et ſicut ponendo ſpecies non tangũt cauſam quæ dicitur finis, ita nec cauſam,quæ dicitur principium,ſcilicet efficientem , quæ fini quaſi opponitur. Sed Platonic's prætermittẽtibus huiuſmodi cauſas facta ſunt naturalia,ac ſi eſſent mathematica ſine motu , dum principium & finem motus prætermittebant.Vnde & dicebant ꝙ mathematica debent tractari non ſolum propter ſeipſa , ſed aliorum gratia , ideſt naturaliũ, inquãtum paſsiones mathematicorum ſenſibilibus attribuebant.

BESS. Tex.45. *Item ſubiectam ſubſtantiam,ut materiam magis mathematicam,quis profectò putauerit, ac magis prædicari , & differentiam ſubſtantiæ,ac materiæ eſſe,ueluti magnum , & paruum,ſicuti aiunt Phyſiologi rarum,& denſum primas ſubiecti dicentes has differentias eſſe.hæc etenim exceſſus quidam, & defectus ſunt.*

ANT. Tex.c.45. Par.2. Par.3. *Amplius autem ſubſtantiam ſubiectam ut materiam, magis mathematicã aliquis ſuſcipiet,& magis prædicari & differentiam eſſe ſubſtantiæ & materiei, ut magnum & paruũ: ſicut phyſiologi aiunt rarum & ſpiſſum primas ſubiecti dicentes eſſe differentias has. Hæc autem ſuperabundantiæ ſunt quædam & defectio.*

Hic ponit ſecundam rationẽ, quæ talis eſt. Illud, quod poñit tanquam rei materia,magis eſt ſubſtantia rei & prædicabile de re , q̃ illud quod eſt ſeparatũ à re:ſed ſpecies eſt ſeparata à rebus ſenſibilibus: ergo ſm Platonicorum opinionẽ magis aliquis ſuſcipiet ſubſtãtiam ſubiectam, ut materiam eſſe ſubſtantiam mathematicorum q̃ ſpeciem ſeparatam. Magis etiam ſuſcipiet eam prædicari de re ſenſibili q̃ ſpeciem prædictam.Platonici enim ponebant magnum & paruum eſſe differentiam ſubſtantiæ & materiei.Hæc enim duo principia ponebant ex parte materiæ,ſicut naturales ponentes rarum & denſum eſſe primas differẽtias{ſubiecti}.i.materiæ, ꝑ quas, ſcilicet materia tranſmutabatur, dicentes eas quodammodo.ſ.magnum & paruum.Quod ex hoc patet,quia rarum & denſum ſunt quædam ſuperabundantia & defectio.Spiſſum enim eſt quod habet multum de materia ſub eiſdem dimenſionibus. Rarum quod parum. Et tamen Platonici ſubſtantiã rerum ſenſibilium magis dicebãt ſpecies q̃ mathematica, & magis prædicari.

BESS. Tex.46. *De motu autem , ſi hæc quidem motus erunt , patet quòd formæ mouebuntur .Quòd ſi non,unde euenit ? tota etenim de natura conſideratio perit.*

ANT. *Et de motu,Si quidem hæc erit motus,palam quia mouentur ſpecies:ſin autem,unde uenit?Tota nanque de natura auffertur perſcrutatio.* Par.3. Tex.c.46.

Hic ponit tertiam rationem,quæ talis eſt. Si ea,q̃ ſunt in ſenſibilibus, cauſantur à ſpeciebus ſeparatis, neceſſarium eſt dicere ꝙ ſit ĩ ſpeciebus idea motus, aut non.ſi eſt ibi aliqua ſpecies & idea motus,etiam conſtat ꝙ non poteſt eſſe motus ſine eo quod mouetur,neceſſe erit ꝙ ſpecies moueantur,qđ eſt contra Platonicorum opinionem,qui ponebant ſpecies immobiles. Si autem non ſit idea motus, ea autem quę ſunt in ſenſibilibus cauſantur ab ideis , non erit aſsignare cauſam unde motus ueniat ad iſta ſenſibilia. Et ſic aufertur tota perſcrutatio ſcientiæ naturalis,quæ inquirit de rebus mobilibus.

Et quod facile probare uidetur,quod omnia unum non ſit. expoſitione etenim non fiunt omnia unum. Sed ipſum unum ſiquis concedat omnia,nec hoc quidem,niſi quis uniuerſale cõcedat eſſe genus.hoc autem in quibuſdam impoſsibile. BESS.

Et quod uidetur facile eſſe monſtrare , quòd unum omnia non ſint.Ex poſitione enim omnia unum fiunt. Sed id aliquid unum ſiquis dicat omnia,& nec hoc ſi non dat genus uniuerſale eſſe.Hoc autem in quibuſdam impoſsibile. ANT. Parte.4.

Hic ponit quartã rationem,quæ talis eſt. Si unũ eſſet ſubſtantia rerum omnium ſicut Platonici poſuerunt,oporteret dicere ꝙ omnia ſint unum, ſicut & naturales,qui ponebant ſubſtantiam omnium eſſe aquam,& ſic de elementis aliis.Sed facile eſt monſtrare,ꝙ omnia non ſunt unum,ergo poſitio quę ponit ſubſtantiam omnium eſſe unum , eſt improbabilis. Si autem aliquis dicat ꝙ ex poſitione Platonis non ſequitur ꝙ omnia ſint unum ſimpliciter, ſed aliquod unum,ſicut dicimus aliqua eſſe unũ ſm genus, uel ſm ſpẽm,ſi quis uelit dicere ſic oĩa eſſe unũ , nec hoc etiam poterit ſuſtinere, niſi hoc quod dico unũ ſit genus,uel uniuerſale omnium. Per hũc enim modum poſſemus dicere omnia eſſe unum ſpecialiter, ſicut dicimus hominem & aſinum eſſe animal ſubſtantialiter.Hoc autem quibuſdam uidetur impoſſibile,ſcilicet ꝙ ſit unum genus omnium, quia oporteret,ꝙ differentia diuiſiua huius generis non eſſet una,ut ĩ tertio dicetur,ergo nullo modo poteſt poni ꝙ ſubſtantia rerum omnium ſit unum.

Nullam autem rationem habent,nec illæ,quæ poſt numeros,longitudines,plana,& ſolida ſunt,nec quomodo ſunt,aut futura ſunt , nec ſiquam uim habent . hæc enim nec formas poſsibile eſt eſſe.non enim ſunt numeri, nec media(mathematica enim illa ſunt)nec corruptibilia. ſed rurſus quartũ aliud quoddam hoc genus apparet. BESS.

Nullam nanque rationem habent , nec quæ ſunt poſt numeros lõgitudines,latitudines, ſolida: nec quæ modo ſunt aut futura ſunt,nec ſi aliquam habent poteſtatem. Hæc enim nec ſpẽs poſsibile eſſe,nõ enim ſunt numeri. Nec ĩter media, ſunt enim illæ mathematica. Nec corruptibilia, ſed rurſum quartum uidetur hoc aliquod genus. ANT. Par.5.

Hic ponit quintam rationem, quæ talis eſt Plato ponebat poſt numeros, longitudines & latitudines & ſoliditates eſſe ſubſtantias rerum ſenſibilium,ex quibus,ſcilicet corpora componerentur. Hoc autẽ ſecundum Platonis poſitionem nullam rationem habere uidetur, quare debeãt poni nec in pręſenti, nec in futuro.Nec etiam uidetur habere aliquã poteſtatem ad hoc quòd ſint ſenſibiliũ cauſę.Per{pręſentia} enim hic oportet intelligi immobilia , quia ſemper eodem modo ſe habent.Per {futura} autem corruptibilia

corruptibilia & generabilia, q̃ eſſe habent poſt non eſſe. Quod ſic paret. Plato enim ponebat tria genera rerum, ſcilicet ſenſibilia, & ſpecies, & mathematica quæ media ſunt. Huiuſmodi autē lineæ & ſuperficies, ex quibus componuntur corpora ſenſibilia non eſt poſsibile eſſe ſpecies, quia ſpecies ſunt numeri eſſentialiter. Huiuſmodi autem ſunt poſt numeros. Nec iterum poteſt dici ꝙ ſunt intermedia inter ſpecies & ſenſibilia. Huiuſmodi.n. ſunt entia mathematica, & à ſenſibilibus ſeparata, quod non poteſt dici de illis lineis & ſuperficiebus ex quibus corpora ſenſibilia componuntur. Nec iterum poſſunt eſſe ſenſibilia. Nam ſenſibilia ſunt corruptibilia, huiuſmodi autem incorruptibilia ſunt, ut infra probabitur ĩ tertio. Ergo uel iſta nihil ſunt uel ſunt quartum aliquod genus entium, quod Plato prætermiſit.

BESS. Tex.47.

Et omnino elementa quærere entium non diuidendo, cum multipliciter dicantur, impoſsibile eſt inuenire: præſertim cũ hoc modo quærant, ex quibus elementis eſt ex quibus enim ipſum agere, aut ipſum pati. aut ipſum rectum, non eſt accipere, quòd ſi eſt, ſubſtantiarum ſolum eſſe poteſt. Quare aut quærere, aut putare habere omnium exiſtentium elementa, non eſt uerum.

ANT. Parte.6.

Et omnino exiſtentium quærere elementa, non diuidentem multipliciter dicta, inuenire impoſsibile eſt. Et aliter ſecundum hunc modum quærentes ex quibus ſunt elementis. Ex quibus enim facere aut pati, aut ipſum rectum non eſt accipere. Sed ſiquidem ſubſtantiarum ſolum eſſe contingit, tunc quidem exiſtentium omnium elementa quærere aut putare habere non eſt uerum.

Tex.c.47.

Hic ponit ſextam rõnem, q̃ talis eſt. Impoſsibile eſt ĩuenire principia alicuius multipliciter dicti, niſi multiplicitas diuidatur. Ea enim, quæ ſolo nomine conuenientia ſunt & differunt rõne, non poſſunt habere principia communia, quia ſic haberent rationem eandem, cum rei cuiuſcunque ratio ex ſuis principiis ſumatur. Diſtincta autem principia his, quibus ſolum nomen commune eſt, aſsignari impoſsibile eſt, niſi his quorũ principia ſunt aſsignāda adinuicem diuerſis. Cum igitur ens multipliciter dicatur & non uniuoce de ſubſtãtia & aliis generibus, inconuenienter aſsignat Plato principia exiſtẽtiũ, non diuidendo abinuicem entia. Sed quia aliquis poſſet aliquibus ratione differentibus, quibus nomen commune eſt principia aſsignare, ſingulis propria principia coaptando, ſine hoc ꝙ nominis communis multiplicitatem diſtingueret, hoc etiam Platonici non fecerunt. Vnde {& aliter}. i. alia ratione inconuenienter rerum principia aſsignauerũt quęrentes ex quibus elementis ſunt entia, ſecundum hunc modum, quo quęſierunt, ut ſcilicet non omnibus entibus ſufficientia principia aſsignarent. Non enim ex eorum dictis eſt accipere ex quibus principiis eſt agere, aut pati, aut curuum, aut rectum, aut alia huiuſmodi accidentia. Aſsignabant enim ſolum principia ſubſtantiarum, accidentia prætermittentes. Sed ſi aliquis defendendo Platonem dicere uellet, ꝙ tunc contingit omnium entium elementa eſſe acquiſita aut inuenta, quando contingit ſolarũ ſubſtantiarum principia habita eſſe, uel ĩuenta, hoc opinari non eſt uerum. Nam licet principia ſubſtantiarum etiam quodammodo ſint principia accidẽtiũ, tamen accidentia propria principia habẽt. Nec ſunt omnibus modis omnium generum eadẽ principia, ut oſtendetur infra. 11. uel 12. huius.

BESS.

Quomodo uero aliquis cunctorum elementa diſcet? Manifeſtum eſt enim, quòd non eſt poſsibile quicquam eum cognoſcere prius. quemadmodum enim ille, qui Geometriam diſcit, aliqua quidem præſcire contingit: quorum uero illa ſcientia eſt. & quæ docendus eſt nihil præſcit. ita & in cæteris. Quare ſiqua cunctorum eſt ſcĩa, ut quidã aiunt, nihil profectò is præcognoſcere poſſet. Atqui oĩs diſciplina per præcognita, aut omnia, aut aliqua eſt: & aut per demõſtrationem, aut per definitiones. ex quibus.n. definitio eſt, illa præcognoſcere oportet, ac nota eſſe. ſimiliter & quæ per inductionem.

ANT. Pa.8.

Quomodo autem aliquis diſcet omnium elementa? Palam enim quia non eſt poſsibile præexiſtere cognoſcentem prius. Sicut enim geometrizare diſcentem, alia quidem oportet præſcire, quorum autem ſcientia, & de quibus futuris eſt diſcere, non prænoſcit: ita & in aliis. Quare ſi qua eſt omnium ſcientia, & de quibus oportet, ut quidã aiunt, nihil utique hic præexiſtit cognoſcens. Quamuis ſit omnis diſciplina per præcognita, aut omnia, aut quædam, aut per demõſtrationẽ, aut per diffinitiones. Oportet enim ex quibus eſt diffinitio præſcire & eſſe nota. ſimiliter autem & quæ per inductionem. Tex.c.48.

Oſtdit quatuor rationibus Platonẽ erraſſe circa principia cognoſcendi.

Diſputat contra Platonem quantum ad hoc, ꝙ ponebat ideas eſſe principia ſcientiæ ĩ nobis. Et ponit quatuor rõnes, quarũ prima eſt. Si ex ipſis ideis ſcientia in nobis cauſatur, non continget addiſcere rerum principia. Conſtat autem quod addiſcimus. Ergo ex ipſis ideis ſcientia non cauſatur in nobis. Quod autem non contingeret aliquid addiſcere ſic probat. Nullus enim præcognoſcit illud quod addiſcere debet, ſicut geometra, & ſi præcognoſcat alia quę ſunt neceſſaria ad demonſtrandum, tamen ea q̃ debet addiſcere non debet præcognoſcere. Et ſimiliter eſt in aliis ſcientiis. Sed ſi ideę ſunt cã ſciæ in nobis, oportet ꝙ oĩum ſciam habeãt, qa ideæ ſunt rõnes oĩum ſcibiliũ: ergo nõ poſſumus aliqd addiſcere niſi aliquis dicatur addiſcere illud qđ prius p̃cognouit. Vnde ſi ponatur, ꝙ aliquis addiſcat, oportet ꝙ non præexiſtat cognoſcens illa, quæ addiſcit, ſed quædam alia cum quibus fiat diſciplinatus, i. addiſcens ꝑ præcognita {oĩa}. i. uniuerſalia {aut quædã} ideſt ſingularia. Vniuerſalia quidem, ſicut in his, quę addiſcuntur per demonſtrationẽ & diffinitionem. nam oportet ſicut in demonſtrationibus, ita in diffinitionibus eſſe p̃cognita ea, ex quibus diffinitiones fiunt, quæ ſunt uniuerſalia. ſingularia uero oportet eſſe præcognita in his, quæ diſcuntur per inductionem.

BESS. Tex.49.

At ſi innata nobis eſt, mirum eſt quomodo nos fugit, optimam ſcientiarum habentes.

ANT. Tex.c.49 Parte.9.

Sed ſi eſt exiſtens connaturalis, mirum quomodo obliuiſcimur habentes potiſsimam ſcientiarum.

Hic ponit ſecundam rationem, quæ talis eſt. Si ideæ ſunt cauſa ſcientiæ, oportet noſtram ſcientiam eſſe nobis connaturalem. Senſibilia enim per hæc naturam propriam adipiſcuntur, quia ideas participant ſecundum Platonicos. Sed potiſsima diſciplina ſiue cognitio eſt illa, quæ eſt nobis connaturalis, nec eius poſſumus obliuiſci. ſicut patet in cognitione primorum principiorum demonſtrationis, quæ nullus ignorat, ergo nullo modo poſſumus omniũ ſcientiam ab ideis in nobis cauſatam obliuiſci. Qđ eſt contra Platonicos, qui dicebant ꝙ aĩa ex unione

ne ad corpus obliuiſcit̃ ſcię quã naturaliter de oĩbus habet, & poſtea per diſciplinã addiſcit hõ illud quod eſt prius notũ, quaſi addiſcere nihil ſit niſi reminiſci.

BESS. *Item quo pacto quis cognoſcet, ex quibus eſt, & quodammodo manifeſtum erit? etenim hoc habet ambiguitatem. Dubitabit enim quiſpiam, ſicuti & de quibuſdam ſyllabis. quidam enim ſyllabam S M A, ex S & M & A aiunt eſſe: quidam uero alium ſonum eſſe dicunt, & nullum ex notis.*

ANT. Par. 10. *Amplius autem quomodo aliquis cognoſcit ex quibus eſt, & quomodo eſt manifeſtum? Etenim hoc habet dubitationem. Ambiget enim aliquis quemadmodum & circa quaſdam ſyllabas. Hi nanque ſyma ex. ſ. y. m. & a. dicunt eſſe: alij uero quendam ſonum alium dicunt eſſe & cognitorum nullum.*

Hic ponit tertiam rationem, quæ talis eſt. ad rerum cognitionem requiritur, ꝙ homo non ſolum cognoſcat formas rerum, ſed etiam principia materialia, ex quibus componitur. Quod ex hoc patet, quia de his interdum contingit eſſe dubitationem, ſicut de hac ſyllaba ſyma, quidam dubitant utrum ſit cõpoſita ex quatuor literis. ſ. s. y. m. a. aut ſit una litera pter oẽs pdictas habens ꝓpriũ ſonũ. Sed ex ideis nõ pñt cognoſci niſi pĩcipia formalia, qa ideæ ſunt formę rerũ: ergo non ſunt ſufficientes cãę cognitionis rerũ pĩcipiis mãlib' remanẽtib' ignotis.

BESS. *Item quorum ſenſus eſt, ea quomodo quis noſcet ſenſum nõ habens? atqui oporteret. ſiquidem eadem cunctorum elementa ſunt, ex quibus, ſicuti cõpoſitæ uoces, ex propriis ſunt elemẽtis.*

ANT. Par. 11. *Amplius autem & quorum eſt ſenſus hæc qũo aliquis non habens ſenſum cognoſcet? quãuis oporteat, ſi oĩum ſunt elemẽta, ex qbus quẽadmodũ cõpoſitæ ſunt uoces ex elemẽtis ꝓpriis.*

Hic ponit quartam rationem, quæ talis eſt. Ad cognitionem rerum oportet de ſenſibilibus notitiã habere, quia ſenſibilia ſunt manifeſta elementa materialia omnium rerum, ex quibus componuntur, ſicut uoces compoſitæ ut ſyllabę & dictiones componuntur ex propriis elementis. Si igitur p ideas ſcientia in nobis cauſatur, oportet ꝙ per ideas cauſetur in nobis cognitio ſenſibilium. Cognitio autem in nobis cauſata ex ideis ſine ſenſu eſt accepta, quia p ſenſum nõ habemus habitudinẽ ad ideas. In cognoſcendo ergo ſequit̃ ꝙ aliqs nõ habẽs ſenſum poſsit cognoſcere ſenſibilia, qđ patet eſſe ſalſum. Nã cæcus natus non põt habere ſcientiam de coloribus.

BESS. Tex. 50. *Quod igitur illas, quæ in naturalibus dictæ ſunt, cauſas cuncti quærere uideantur, & præter illas nullam aliam dicere habeamus, ex illis, quæ dicta ſunt, prius patet. ſed eas obſcurè dixerunt, quodam modo enim omnes dictæ ſunt prius,*

Tex. 52. *quodam modo minime. Balbutiẽti enim aſsimilata ſuit prima philoſophia de omnibus, tanquam in principiis noua exiſtens. Nam & Empedocles, os ait eſſe ratione. hoc autem eſt, quod quid erat eſſe, & rei ſubſtantia. At uero ſimiliter neceſſe eſt etiam carnis, cæterorumq; ſingulorum eſſe rationem, aut nihil eſſe. propter hoc enim & caro & os, cæterorumq; unumquodque eſt, & non propter materiam, quam ille ignem, terram, aquam, & aerem ait. ſed & his, altero dicente, neceſſario conſenſiſſe profecto, clare tamen non dixit. De his igitur, & antea manifeſtum eſt. quodcunque autem de his quiſpiã dubitauerit, ſurſus repetamus. fortaſsis etenim ex eis aliqd facultatis habebimus ad futuras dubitationes.*

ANT. Tex. c. 50. Par. 12. Tex. c. 52. *Quoniam ergo dictas cauſas in phyſicis quærere uiſi ſunt omnes, & extra hac nullam habemus dicere, palam ex prius dictis. Sed obſcure hæc & modo quodam omnes prius dictæ ſunt, modo uero quodam nullatenus. Balbutiens uero uiſa prima philoſophia de omnibus, uelut noua exiſtens circa principium & primum. Quoniam & Empedoc. oſsi dicit ineſſe rationes. hoc autem eſt quod quid erat eſſe & ſubſtantia rei. At uero ſimiliter neceſſarium & carnis & aliorum ſingulorum eſſe rationem, aut nihil. Propter hoc enim & caro & os eſt & aliorum unumquodque, & non propter materiam, quam ille dicit ignem, & terram, & aerem, & aquam. Sed hoc alio dicente quidem ſimiliter dixit ex neceſsitate, manifeſte uero nõ dixit. De talibus quidẽ igitur prius eſt oſtenſum. Quæcũq; uero de ipſis his dubitabit aliquis, reſumamus iterũ. nam forſan ex ipſis aliqd inueſtigabimus ad poſteriores dubitationes.*

Lib. ſecũdo Tex. c. 27. & inde. Hic colligit ea, quæ ab antiquis de principiis dicta ſunt, dicens ꝙ ex prius dictis eſt manifeſtum, ꝙ antiqui philoſophi conati ſunt quærere cauſas à nobis in libro Phyſicorum determinatas, & ꝙ per dicta eorum non habemus aliquam cauſam extra cauſas ibi declaratas. Has autem cauſas obſcure dixerunt, & quodammodo oẽs ab eis ſunt tactæ, quodãmodo uero nullam earum tetigerũt. Sicut enim pueri de nouo loqui incipientes imperfecte & balbutiendo loquuntur, ita philoſophia priorũ philoſophorum noua exiſtens, uiſa eſt balbutiendo & imperfecte de oĩbus loqui circa principia. Qđ in hoc patet, ꝙ Empedo. primo dixit ꝙ oſſa habent quandam rationem. i. cõmixtionem proportionis, quæ quidem rõ eſt ꝙ quid eſt & ſubã rei. Sed ſilr neceſſarium eſt de carne & de ſingulis aliorũ, aut de nullo. Omnia. n. iſta ex elementis cõmixta ſunt. Et propter hoc patet ꝙ caro & os & oĩa hmõi non ſunt id quod ſunt, pp materiã q ab eo ponitur quatuor elementa, ſed pp hoc principium, ſ. formale. Hoc aũt Empe. quaſi ex neceſsitate ueritatis coactus poſuit aliquo alio expreſsius iſta dicẽte, ſed ipſe manifeſte non expreſsit. Et ſicut expreſſe nõ manifeſtauerũt nãm formæ, ita nec materiæ, ut ſupra de Anaxagora dictũ eſt. Et ſilr nec alicuius alterius principij. De talibus ergo q̃ ab aliis ĩperfecte dicta ſunt, dictũ eſt prius. Iterũ aũt in tertio libro recapitulabimus de iſtis q̃cunq; circa hoc põt aliqs dubitare ad unã partẽ uel ad aliã. Ex talibus. n. dubitationibus forſitan ĩueſtigabimus aliqd utile ad dubitatiões, quas poſterius protã ſciam ꝓſeq & determinare oportet.

Libri Primi Metaphyſicorum finis.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

LIBER SECVNDVS,

Cum S. Thomæ expoſitione.

LECTIO I.

Contemplationem ueritatis cum facilem, tum difficilem eſſe oſtendit: difficultatem etiam quandoque à rebus, non nunquam ab intellectu oriri eſſent: quomodo item homines ſe ad inuicem iuuent in conſideratione ueritatis exponit.

BESS. Tex. c. 1. Par. 1. PECVLATIO *de ueritate, partim difficilis, partim facilis eſt.*

ANT. *DE ueritate quidem theoria, id eſt contemplatio ſic difficilis eſt, ſic uero facilis.*

Poſtquã Philoſophus reprobauit opiniones antiquorũ philoſophorum de primis pĩcipiis rerũ, circa q̃ uerſat̃ principaliter Philoſophi primi intentio, hic accedit ad terminandũ ueritatẽ. Aliter aũt ſe hẽt cõſideratio phię primę circa ueritatẽ, & aliarum particu- Scientiæ de ueritate dupliciter.

larium ſcientiarum. Nam unaquæque particularis ſcientia conſiderat quandam particularem ueritatem circa determinatum genus entium, ut geometria circa rerum magnitudines, Arithmetica circa numeros. Sed Philoſophia Prima cõſiderat uniuerſalem ueritatem entium. Et ideo ad hunc philoſophum pertinet conſiderare, quomodo ſe habeat homo ad ueritatem cognoſcẽdam. Diuiditur ergo iſta pars in partes duas. In prima parte determinat ea, quæ pertinent ad conſiderationem uniuerſalis ueritatis. in ſecunda incipit inquirere ueritatem de primis principiis & omnibus aliis, ad quæ extenditur huius philoſophiæ conſideratio, & hoc in Tertio libro, qui incipit {Neceſſe eſt nobis acquiſitam ſciẽtiam &c.} Prima autem pars diuiditur ĩ partes tres. In prima dicit qualiter ſe habet homo ad conſiderationem ueritatis. In ſecunda oſtendit ad quã ſciẽtiam prĩcipaliter pertineat cognitio ueritatis. ibi: {Vocari uero philoſophiã ueritatis &c.} In tertia parte oſtendit modum conſiderandæ ueritatis, ibi: {Contingunt autem auditiones &c.} Circa primum tria facit. Primo oſtendit facilitatem exiſtentem in cognitione ueritatis. Secundo oſtendit cauſam difficultatis. ibi: {Forſan ãt ex difficultate &c.} Tertio oſtendit quomodo homines ſe inuicem iuuant ad cognoſcendum ueritatem, ibi: {non ſolum autem his dicere &c.} Circa primum duo facit. Primo proponit intentum dicens, ꝙ {theoria}. i. conſideratio, uel ſpeculatio de ueritate quodammodo eſt facilis, & quodammodo difficilis. Secundo ibi.

Lect. 1. huius ſecundi. Lect. vltima huius. parte 6. Lect. huius. parte. 8. Lect. huius.

BESS. *Signum autem, quòd neque ſatis eam aliquis conſequitur, neque aberrant omnes ab ea, ſed quiſque aliquid de natura dicit.*

ANT. Par. 8. *Signum autem, nec digne nullus adipiſci ipſam poſſe, nec omnes fallere, ſed unumquenque aliquid de natura dicere.*

Manifeſtat propoſitum, & primo quantum ad facilitatem. Secundo quantum ad difficultatem. ibi: {Habere autem totum & partem &c.} Facilitatem autem in conſiderando ueritatem oſtendit tripliciter. Primo quidem hoc ſigno, ꝙ licet nullus homo ueritatis perfectam cognitionem adipiſci poſsit, tamen nullo homo eſt ita expers ueritatis, quin aliquid de ueritate cognoſcat. Quod ex hoc apparet, ꝙ unuſquiſque poteſt enuntiare de ueritate & natura rerum, quod eſt ſignum conſiderationis interioris. Secundum ſignum ponit ibi.

Non ſolum ad facilitatẽ ſed difficultatem etiã hoc ſignum afferre põt, & ſequẽtia.

BESS. *Et ſinguli quidem nil aut parum ei addunt, ex oĩbus uero collectis aliqua magnitudo fit.*

ANT. Par. 3. *Et ſecundum unumquemque quidem nihil aut parum ei ĩmittere, de oĩbus aũt coarticulatis fieri magnitudinẽ aliquã.*

Dicens ꝙ licet id, quod unus homo poteſt immittere uel apponere ad cognitionem ueritatis ſuo ſtudio & ingenio, ſit aliquid paruum per comparationem ad totam conſiderationem ueritatis, tamẽ illud, quod aggregatur ex omnibus {coarticulatis} ideſt exquiſitis & collectis, fit aliquid magnum, ut poteſt apparere in ſingulis artibus, quæ per diuerſorum ſtudia & ingenia admirabile incrementum peruenerunt. Tertio manifeſtat idem per quoddã exemplum uulgaris prouerbij ibi.

BESS. *Quare ſi ita ſe uidetur habere, ut in prouerbio dicimus, quis aberrabit à ianua? hoc modo profectò facilis eſſet.*

ANT. *Quare ſi uidetur habere, ut prouerbialiter dicimus, In foribus quis delinquet? ſi quidem utique erit facilis.*

Concludens ex præmiſsis, ꝙ ex quo unuſquiſque poteſt cognoſcere de ueritate, licet parum, ita ſe habere uidetur ĩ cognitione ueritatis, ſicut prouerbialiter dicitur. In {foribus}, i. in ianuis domorum, quis delinquet. Interiora enim domus difficile eſt ſcire, & circa ea facile eſt hominem decipi: ſed, ſicut circa ipſum introitum domus qui omnibus patet & primo occurrit, nullus decipitur, ita etiã eſt in conſideratione ueritatis. nam ea, per quæ intratur in cognitionem aliorũ, nota ſunt omnibus, & nullus circa ea decipitur: huiuſmodi autem ſunt prima principia naturaliter nota, ut non eſſe ſimul affirmare & negare, & ꝙ omne totum eſt maius ſua parte, & ſimilia. Circa concluſiones uero, ad quas per huiuſmodi, quaſi per ianuam intratur, contingit multoties errare. Sic igitur cognitio ueritatis eſt facilis, inquantum, ſcilicet ad minus illud modicum, quod eſt principium per ſe notum, per quod intratur ad ueritatem, eſt oĩbus per ſe notum. Deinde cũ dicit.

Prouerbiũ Par. 4.

Sunt naturaliter cognita, quæ nullo extra ſeco ſe tenere ex parte intellectus cognoſcuntur, vide. 2. Poſt. in fine.

BESS. *Totum autem, & partem habere non poſſe, hoc eius difficultatem oſtendit.*

ANT. Par. 5. *Habere autem totum & partem non poſſe, difficultatem eius oſtendit.*

Manifeſtat difficultatem, dicens, ꝙ hoc oſtendit difficultatem, quæ eſt in conſideratione ueritatis, quia non poſſumus habere circa ueritatem totum & partem. Ad cuius euidentiam cõſiderandum eſt, ꝙ hic dixit omnibus eſſe notum, per quod in alia introitur. eſt autem duplex uia procedẽdi ad cognitionem ueritatis. Vna quidem per modum reſolutionis, ſecundum quam procedimus à compoſitis ad ſimplicia, & à toto ad partem, ſicut dicitur in. 1. Phyſicorum, ꝙ confuſa ſunt prius nobis nota. Et in hac uia perficitur cognitio ueritatis, quando peruenitur ad ſingulas partes diſtinctè cognoſcendas. Alia eſt uia compoſitionis, per quam procedimus à ſimplicibus ad compoſita, qua perficitur cognitio ueritatis cum peruenitur ad totũ. Sic igitur hoc ipſum, ꝙ homo non poteſt in rebus perfectè totum & partem cognoſcere, oſtendit difficultatem conſiderãdæ ueritatis ſecundum utranque uiam. Deinde cum dicit.

Tex. c. 3. Magis de mente Philosophi eius partem exponentes hæc eſt difficultas, quam de modo Alex.

BESS. *Cum uero difficultas duobus ſit modis, fortaſsis cauſa eius non rebus, ſed nobis ipſis ineſt. quemadmodum enim ueſpertilionum oculi ad lumen diei ſe habent, ita & intellectus animæ noſtræ ad ea, quæ manifeſtiſsima omnium ſunt.*

Fortaſſe ſit propter ambos, qui ex rebus tantum difficultatẽ eſſe dicunt.

ANT. Par. 6. *Forſan autem & difficultate ſecundum duos exiſtente modos, non in rebus, ſed in nobis eſt eius cauſa. Sicut enim nycticoracum oculi ad lucem diei ſe habent, ſic & animæ noſtræ intellectus ad ea, quæ ſunt omnium naturæ manifeſtiſsima.*

Duplex cognoſcendi difficultas.

Oñdit cãm pmiſſę difficultatis, ubi ſiľr cõſiderãdum eſt, ꝙ in oĩbus, q̃ conſiſtunt in quadã habitudine unius ad alterũ, põt ĩpedimentum dupliciter uel ex uno uel ex alio accidere. ſicut ſi lignũ non cõburat, hoc cõtingit uel q̃a ignis eſt debilis, uel q̃a lignũ non eſt bene cõbuſtibile. & ſimiliter oculus ĩpedit̃ à uiſione alicuius uiſibilis, aut q̃a eſt debilis, aut q̃a uiſibile eſt tenebroſum. Sic igit̃ põt cõtingere ꝙ ueritas ſit difficilis ad cognoſcendũ, uel ꝑꝑ defectũ, q̃ eſt in ipſis rebus, uel ꝑꝑ defectũ, q̃ eſt ĩ intellu nr̃o. Et ꝙ quantũ ad aliquas res difficultas cõtingat ĩ cognoſcẽdo ueritatẽ ipſarũ rerũ ex parte earũ patet. Cũ. n. unũqdq; ſit cognoſcibile ĩquãtũ eſt ens actu, ut infra in Nono huius dicet̃, illa q̃ hñt eſſe deficiẽs & im-

& imperfectum, ſunt ſecũdum ſeipſa parum cognoſcibilia, nt materia, motus & tempus propter eſſe eorum imperfectionem, ut Boetius dicit ĩ libro de duabus naturis. Fuerunt autem aliqui philoſophi, q. poſuerunt difficultatem cognitionis ueritatis totaliter prouenire ex parte rerum, ponentes nihil eſſe fixum & ſtabile in rebus, ſed omnia eſſe ĩ continuo
Lect. 10. fluxu, ut infra in Quarto huius dicetur. Sed hoc excludit Philoſophus dicens, ꝙ quamuis difficultas cognoſcendæ ueritatis forſan poſsit ſecundum aliqua diuerſa eſſe dupliciter, uidelicet ex parte noſtra & ex parte rerum, non tamen principalis cauſa difficultatis eſt ex parte rerum, ſed ex parte noſtra. Et hoc ſic probat. Quia, ſi difficultas eſſet principaliter ex parte rerum, ſequeretur, ꝙ illa magis cognoſceremus, quę ſunt magis cognoſcibilia ſecundum ſuã naturam: ſunt autem maxime cognoſcibilia ſecundum naturam ſuam, quæ ſunt maxime in actu, ſcilicet entia immaterialia & ĩmobilia, quæ tamen ſunt maxime nobis ignota. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ difficultas accidit in cognitione ueritatis, maxime propter defectum intellectus noſtri. Ex quo contingit, ꝙ intellectus animæ noſtrę hoc modo ſe habet ad entia immaterialia, quę inter omnia ſunt maxime manifeſta ſecundum ſuam naturam, ſicut ſe habent oculi nycticoracum ad lucem diei, quam uidere nõ poſſunt: quamuis uideant obſcura. Et hoc eſt propter debilitatem uiſus eorum. Sed uidetur hæc ſimilitudo non eſſe conueniens. Senſus enim quia eſt potentia organi corporalis corrumpitur ex uehementia ſenſibilis, intellectus autem, cum non ſit potentia alicuius organi corporei non corrumpitur ex excellenti intelligibili. Vnde poſt apprehenſionem alicuius magni intelligibilis, nõ minus intelligimus minus ĩtelligibilia, ſed magis, ut dicitur in. 3. de Aĩa.
Tex. c. 7. Dicẽdum eſt ergo, ꝙ ſenſus impeditur à cognitione alicuius ſenſibilis dupliciter. Vno modo per corruptionem organi ab excellenti ſenſibili. & hoc locum non habet in intellectu. Alio modo ex defectu proportionis ipſius uirtutis ſenſitiuæ ad obiectũ. Potentiæ enim animæ non ſunt eiuſdem uirtutis in omnibus animalibus, ſed ſicuti homini hoc ĩ ſua ſpecie conuenit ꝙ habeat peſsimum olfactum, ita nycticoraci, ꝙ habeat debilem uiſum, quia non habet proportionem ad claritatem diei cognoſcendam. Sic igitur, cum aĩa humana ſit ultima ĩ ordine ſubarum intellectiuarum, minime participat de uirtute ĩtellectiua. & ſicut ipſa quidem ſm naturã eſt actus corporis, eius aũt intellectiua potentia nõ eſt actus organi corporalis, ita habet naturalẽ aptitudinem ad cognoſcendum corporalium & ſenſibilium ueritatem, quæ ſunt minus cognoſcibilia ſm ſuam naturã ꝑꝑ eorum materialitatẽ, ſed tñ cognoſci poſſunt per abſtractionem ſenſibilium à phãtaſmatibus. Et quia hic modus cognoſcendi ueritatem conuenit naturæ humanæ aĩæ ſm ꝙ eſt forma talis corporis, quæ aũt ſunt naturalia ſemper manent, impoſſe eſt, ꝙ aĩa humana hmõi corpori unita cognoſcat de ueritate rerum, niſi quantũ põt eleuari per ea, quæ abſtrahẽdo à phantaſmatibus ĩtelligit. Per hæc aũt nullo modo põt eleuari ad cognoſcẽdũ quidditates immaterialium ſubarum, quæ ſunt improportionatæ iſtis ſubſtantiis ſenſibilibus. Vnde impoſſe eſt ꝙ aĩa humana hmõi corpori unita, apprehendat ſubas ſeparatas cognoſcendo de eis quod quid eſt. Ex quo apparet falſum eſſe quod Auerro. hic dicit in commento, ꝙ Philoſophus non demonſtrat hic, res abſtractas intelligere, eſſe impoſsibile nobis, ſicut impoſsibile eſt ueſpertilioni ĩſpicere ſolem. Et rõ ſua, quam inducit eſt ualde deriſibilis. Subiungit enim, qm̃ ſi ita eſſet, natura ocioſe egiſſet, quia fecit illud quod in ſe eſt naturaliter intelligibile, non eſſe intellectum ab aliquo, ſicut ſi feciſſet ſolem non comprehenſum ab aliquo uiſu. Deficit. n. hæc ratio. Primo quidem in hoc, ꝙ cognitio intellectus noſtri nõ eſt finis ſubſtantiarum ſeparatarum, ſed magis ecõuerſo. Vnde non ſequitur, ꝙ, ſi non cognoſcantur ſubſtantiæ ſeparatę à nobis, ꝙ propter hoc ſint fruſtra. Si vis ſaluare Auerr. lege cõ. Zm in 2. Meta. tex. c. 1. quorum tamen ſaluationẽ extẽdit intellectũ ad qdditatiuã cognitionem, ſed quidditatus.

Fruſtra enim eſt, quod non conſequitur finem ad quem eſt. Secundo, quia & ſi ſubſtantiæ ſeparatæ nõ intelligũtur à nobis ſm ſuas quidditates, intelliguntur tamen ab ãliis intellectibus, ſicut ſolem & ſi nõ uideat oculus nycticoracis, uidet tamen eum oculus aquilæ. Deinde cum dicit.

Verum non ſolum illis agendæ ſunt gratiæ quorum opinionibus quis acquieſcet, ſed illis, qui ſuperficietenus dixerunt. conferunt enim aliquid etiam iſti. habitum nanque noſtrum exercuerunt. ſi enim Timotheus non fuiſſet, multum melodiæ nequaquam habuiſſemus. ſi tamen Phrynis non extitiſſet, ne Timotheus quidem. Simili modo & de illis eſt, qui de ueritate aſſeruerunt, à quibuſdam enim aliquas accepimus opiniones. quidam uero, ut hi fierent, cauſa fuerunt. BESS Tex. 2.

Non ſolum autem his dicere gratiam iuſtum eſt, quorum aliquis opinionibus communicauerit, ſed his qui adhuc ſuperficialiter enuntiauerunt. Etenim conferunt aliquid. Nam habitum noſtrum præexercitati ſunt. Nam ſi Timotheus non fuiſſet, multam melodiam non haberemus. Si autem non Phrynis, Timotheus non fuiſſet, Eodem uero modo & de enuntiantibus ueritatem. A quibuſdam enim opiniones quaſdam accepimus, ſed alij, ut hi forent cauſa fuerunt. ANT. Tex. c. 2. Par. 8.

Oſtendit qũo ſe hoĩes adinuicem iuuãt ad conſiderandum ueritatem. Adiuuatur. n. unus ab altero ad conſiderationem ueritatis dupliciter. Vno modo directe. Alio modo indirecte. Directe quidam iuuatur ab his, qui ueritatem ĩnuenerunt. quia, ſicut dictum eſt, dum unuſquiſque præcedentium aliquid de ueritate inuenit, ſimul in unum collectum, poſteriores ĩtroducit ad magnam ueritatis cognitionẽ. indirecte uero, inquantum priores errantes circa ueritatem, poſterioribus exercitij occaſionem dederunt, ut diligẽti diſcuſſione habita, ueritas limpidius appareret. Eſt autẽ iuſtum, ut his, quibus adiuti ſumus in tanto bono, ſcilicet cognitione ueritatis, gratiam agamus. Et ideo dicit, ꝙ {iuſtum eſt gratiam referre} non ſolum his, quos quis exiſtimat ueritatem inueniſſe, quorum opinionibus aliquis communicat ſequendo eas, ſed etiam illis, qui ſuperficialiter locuti ſunt ad ueritatem inueſtigandam, licet eorum opiniones non ſequamur, quia iſti etiã aliquid conferunt nobis. Præſtiterunt enim nobis quoddã exercitium circa inquiſitionem ueritatis. Et ponit exemplum de inuentoribus muſicæ. Si. n. nõ {fuiſſet Timotheus} qui multa de arte muſicæ inuenit, non haberemus ad pſens multa, q̃ ſcimus circa melodias. Et ſi non pceſsiſſet quidã Phs noĩe {Phrynis} Timotheus non fuiſſet ita ĩſtructus in muſicalibus. Et ſimilr eſt dicendum de Philoſophis qui enuntiauerunt uñiter ueritatẽ rerum. A quibuſdã. n.

prædeceſſorum noſtrorum accepimus aliquas opiniones de ueritate rerũ, in q̄bus credimus cos bene dixiſſe, alias opiniones p̄termittentes. Et iterũ illi, à q̄bus nos accepimus, iuenerũt aliquos p̄deceſſores, à q̄bus acceperũt, quiq; fuerũt eis cā inſtructionis.

Lectio II.

Metaphyſicam præcipuè & maxime, ueritatis ſcientiam eſſe probat: hinc in omni cauſarum genere non eſſe aliquo modo proceſſum in infinitum proponit probandum.

BESS. Tex. 3. *contemplatricem. Tex. 4.

*Recte autem ſe habet, philoſophiã, ſcientiam * ueritatis appellaſſe. ſpeculatiuæ etenim finis, ueritas, practicæ aũt opus. etenim ſi quo modo ſe hñt, cõſiderãt, nõ cām per ſe, ſed ad aliquid, & eo in tempore practici ſpeculantur. Neſcimus autem uerum abſque cauſa. unumquodque uero id ipſum maxime aliorum eſt, ſecundum quod alıis uniuocatio ineſt. uエputa ignis, calidiſsimum: etenim cæteris hic eſt caliditatis cauſa. Quare ueriſsimum etiam eſt id, quod poſterioribus ut uera ſint, cauſa eſt. Propter quod principia ſemper exiſtentium, neceſſe eſt ueriſsima eſſe. nec enim aliquando uera: nec illis ut ſint, aliquid aliud cauſa eſt, ſed illa cæteris. Quare ut ſecundum eſſe unumquodque ſe habet, ita etiam ſecundum ueritatem.*

ANT. Tex. c. 3. Par. pri. Tex. c. 4.

Vocari uero philoſophiam, ueritatis ſciẽtiam recte habet. Nam theoricæ finis eſt ueritas, & practicæ opus. Etenim ſi quo modo ſe habet intendunt, non tamen ſecundum ſe, ſed ut ad aliquid, & nunc ſpeculantur practici. Neſcimus autem uerum ſine cauſa: unumquodque uero maxime ipſum aliorum dicitur, ſecundum quod & in aliis ineſt uniuocatio. Puta ignis calidiſsimus, etenim eſt cauſa aliis hic caloris. Quare & ueriſsimum quod poſterioribus eſt cauſa, ut ſint uera. Quapropter ſemper exiſtentium principia eſſe ueriſsima neceſſe eſt. Non enim quandoque uera, quandoque non uera, nec illis cauſa aliqua eſt ut ſint, ſed illa aliis. Quare unumquodque ſicut ſe habet ut ſit, ita & ad ueritatem.

Poſtquam Philoſophus oſtendit qualiter ſe habet homo ad conſiderationem ueritatis, hic oſtendit ꝙ cognitio ueritatis maxime ad philoſophiam primam pertineat. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit, ꝙ ad philoſophiam primam maxime pertineat cognitio ueritatis. Secundo excludit quandam falſam opinionem, per quam ſua probatio

par. ſequen. Lect. huius.

tolleretur, ibi: {At uero ꝙ ſit principium.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit, ꝙ ad philoſophiam

Par. 2. Lect. huius. tex.

primam pertineat cognitio ueritatis. Secũdo ꝙ maxime ad ipſam pertineat, ibi: {Neſcimus autem uerum ſine cauſa &c.} Hæc autem duo oſtẽdit ex duobus, quæ ſupra probata ſunt in procemio libri, ſcilicet ꝙ ſapientia ſit non practica, ſed ſpeculatiua, & ꝙ ſit cognoſcitiua cauſarum primarum. Ex primo autem horum ſic argumentatur ad primam cõcluſionem, Theorica, ideſt ſpeculatiua, differt à practica ſecundum finem. nam finis ſpeculatiuæ eſt ueritas: hoc enim eſt quod intendit, ſcilicet ueritatis cognitionem. Sed finis practicæ eſt opus, quia & ſi {practici} hoc eſt operariui intendant cognoſcere ueritatem, quomodo ſe habeat in aliquibus rebus, non tamen quærunt eam tanquam ultimum finem. Non enim conſiderant cauſam ueritatis ſecundum ſe & propter ſe, ſed ordinãdo ad finem operationis, ſiue applicando ad aliquod determinatum particulare, & ad aliquod determinatum tempus. Si ergo huic coniunxerimus, ꝙ ſapientia ſiue philoſophia prima nón eſt practica, ſed ſpeculatiua, ſequetur ꝙ recte debeat dici ſcientia ueritatis. Sed quia multæ ſunt ſcientiæ ſpeculatiuę, quæ ueritatem conſiderant, ut pote Geometria & arithmetica, fuit neceſſarium cõſequenter oſtendere ꝙ philoſophia prima maxime conſideret ueritatem propter id quod ſupra oſtenſum eſt, ſcilicet ꝙ eſt conſideratiua primarum cauſarũ, & ideo argumentatur ſic. Scientia de uero non habetur niſi per cauſam: ex quo apparet, ꝙ eorum uerorum, de quibus eſt ſcientia aliqua, ſunt aliquæ cauſæ, quæ etiam ueritatem habent. Non enim poteſt ſciri uerum per faſum, ſed per aliud uerum. Vnde & demonſtratio, quæ facit ſcientiam, ex ueris eſt, ut dicitur in Primo Poſteriorum. Deinde adiũ- Tex. c. 5.

git quandam uniuerſalem propoſitionem, quæ talis eſt. Vnumquodq; inter alia maxime dicitur, ex quo cauſatur in aliis aliquid uniuoce prædicatum de eis, ſicut ignis eſt cauſa caloris in elementatis. Vnde, cũ calor uniuoce dicatur & de igne & de elementatis corporibus, ſequitur ꝙ ignis ſit calidiſsimus. Facit aũt mentionem de uniuocatione, quia quandoq; cõtingit ꝙ effectus non peruenit ad ſimilitudinem cauſæ ſecundum eandem rationem ſpeciei, propter excellentiam ipſius cauſæ. Sicut ſol eſt cauſa caloris in

Nota aliud eſt eſſe maxime tale in aliquo genere aliud, eſſe perfectiſſimam ſpeciem quod notat hic philoſophus.

iſtis inferioribus, non tñ inferiora corpora poſſunt recipere impreſsionem ſolis aut aliorum cæleſtium corporum ſecundum eãdem rationem ſpeciei, cum non communicent in materia. Et propter hoc non dicimus ſolem eſſe calidiſsimum ſicut ignem, ſed dicimus ſolem eſſe aliquid amplius quàm calidiſsimũ. Nomen autem ueritatis nõ eſt proprium alicui ſpeciei, ſed ſe habet cõmuniter ad omnia entia. Vnde, quia illud, quod eſt cauſa ueritatis, eſt cauſa communicans cum effectu in nomine & ratione communi, ſequitur ꝙ illud, quod eſt poſterioribus cauſa ut ſint uera, ſit ueriſsimũ. Ex quo ulterius concludit ꝙ principia eorum, quæ ſunt ſemper, ſcilicet corporum cæleſtium, neceſſe eſt eſſe ueriſsima. Et hoc duplici ratione. Primo quidem, quia non ſunt {quandoque uera, & q̃nq; non} & per hoc tranſcendunt in ueritate generabilia & corruptibilia, quæ q̃nq; ſunt & q̃nque non ſunt. Scd̃o, quia nihil eſt eis cā, ſed ipſa ſunt cā eſſendi aliis. Et per hoc tranſcendunt in ueritate & entitate corpora cæleſtia, quæ & ſi ſint incorruptibilia, tamen habent cauſam non ſolum quantum ad ſuũ moueri, ut quidam opinati ſunt, ſed etiam quãtum ad ſuum eſſe, ut hic Philoſophus expreſſe dicit. Et hoc eſt neceſſarium, quia neceſſe eſt ut omnia cõpoſita & participantia, reducantur in ea, quæ ſunt p̄ eſſentiam, ſicut in cauſas. Omnia autem corporalia ſunt entia in actu, inquantum participant aliquas formas. Vnde neceſſe eſt ſubſtantiam ſeparatam, q̄ eſt forma per ſuam eſſentiam, corporalis ſubſtantiæ principium eſſe. Si ergo huic deductioni adiungamus. ꝙ philoſophia prima cõſiderat primas cauſas, ſequetur (ut prius habitum eſt) ꝙ ipſa conſiderat ea, quę ſunt maxime uera. Vnde ipſa eſt maxime ſcientia ueritatis. Ex his autem infert quoddam corollarium. Cum enim ita ſit, ꝙ ea, quæ ſunt aliis cauſa eſſendi, ſint maxime uera, ſequitur ꝙ unumquodq; ſicut ſe habet ad hoc quòd ſit, ita etiam ſe habet ad hoc ꝙ habeat ueritatem. Ea enim, quorum eſſe non ſemper eodẽ modo ſe habet, nec ueritas eorũ ſemper manet. Et ea, quorũ eſſe habet cām, etiã ueritatis cām habẽt. Et hoc ideo, quia eſſe rei eſt cā ueræ

existimationis

exiſtimationis quam mẽs habet de re. Verum enim & ſalſum non eſt in rebus, ſed in mente, ut dicetur.6.huius. Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 5. *At uero quòd eſt principium aliquod, neque ſunt infinitæ entium cauſæ, neque in rectum, neque ſecundum ſpeciem, patet. Nec enim ut ex materia, hoc ex hoc poteſt ire infinitum. ut carnem ex terra, terram ex aere, aerem ex igne, & hoc non ſtare. Nec unde principium motus. ueluti hominem quidem ab aere moueri, hunc uero à Sole, Solem autem à contentione, & huius nullum eſſe finem. Similiter nec cuius cauſa in infinitum progredi poteſt. ut deambulationem quidem ſanitatis cauſa, illam uero fœlicitatis, fœlicitatem uero alterius, & ita ſemper aliud alterius gratia eſſe. Similiter autem & de ipſo quid erat eſſe.*

ANT. Tex.c.5. Par.2. *At uero quòd ſit principium quoddam, & non infinitæ cauſæ exiſtentium, nec indirectum, nec ſecundum ſpeciem, palam. Neque enim ut ex materia hoc ex hoc in infinitum progredi eſt poſsibile & uelut carnem quidem ex terra, terram uero ex aere, aerem autem ex igne, & hoc non ſtare. Nec unde principium motus, ut hominem ab aere moueri, & hunc à ſole, & Solem à luce, & huiuſmodi nullum eſſe finem. Similiter autem nec id, cuius cauſa, in infinitum ire eſt poſsibile. Iter quidem ſanitatis cauſa, illam uero felicitatis, & felicitatem alterius, & ita ſemper aliud alterius cauſam eſſe. Et in quod quid erat eſſe ſimiliter.*

Remouet quoddam, per quod pręcedens probatio poſſet infringi: quę procedebat ex ſuppoſitione huius, ꝙ philoſophia prima conſideret cauſas primas. Hoc autem tolleretur ſi cauſæ in infinitum ꝓcederent. Tunc enim non eſſent aliquæ primæ cauſæ. Vnde hoc hic remouere intẽdit, & circa hoc duo facit. Primo proponit intentum. Secundo probat
L ect.ſeq. propoſitum. ibi: {Mediorum enim, extra quæ eſt aliquid &c.} Dicit ergo primo, Palã poteſt eſſe ex his, quæ dicentur, ꝙ ſit aliquod principium eſſe & ueritatis rerum, & ꝙ cauſæ exiſtentium non ſunt infinitę, nec procedendo in directum ſecundum unam aliquam ſpeciem cauſæ, puta in ſpecie cauſarum efficientium, nec entium ſunt infinitæ ſecũdum ſpeciẽ, ita ꝙ ſit infinitæ ſpecies cauſarum. Exponit autem quod dixerat cauſas ĩfinitas eſſe in directum. Primo quidem in genere cauſæ materalis. Non enim poſsibile eſt procedere ĩ infinitũ in hoc, ꝙ aliquid fiat ex aliquo, ſicut ex materia, puta ut caro fiat ex terra, terra uero ex aere, aer ex igne, & hoc non ſtet in aliquo primo, ſed procedat in infinitum. Secundo exẽplificat in genere cauſæ efficientis dicẽs, ꝙ nec poſſibile eſt ut cauſa, quæ dicitur unde principium motus, in infinitum procedat, puta cum dicimus hominem moueri ad deponendum ueſtes ab aere calefacto, aerem uero calefieri à ſole, ſolem uero moueri ab aliquo alio, & hoc in infinitum. Tertio exẽplificat in genere cauſarum finalium, & dicit, quòd ſimiliter non poteſt procedere in infinitum illud quod eſt {cuius cã}, ſ. cã finalis, ut ſi dicamus ꝙ inter ſiue ambulatio eſt propter ſanitatem, ſanitas autem propter fœlicitatem, felicitas autem propter aliqd, & ſic in infinitum. Vltimo facit mentionem de cauſa formali, & dicit ꝙ ſimiliter non poteſt procedi in infinitum in hoc ꝙ eſt {quod quid erat eſſe} ideſt in cauſa formali quam ſignificat diffinitio. Sed exempla prætermittit, quia ſunt manifeſta, & probatum eſt in Primo Poſteriorum, ꝙ non proceditur in infinitum in prędicatis, puta ꝙ animal pręedicetur de homine in eo quod quid eſt, & uiuum de animali, & ſic in infinitum.

LECTIO III.

In cauſis efficientibus & materialibus eſſe vnam primam cauſam, ꝓbat hic quõ ex prima materia aliquid fiat oſtendit.

BESS. Tex.6. *Mediorum enim quorum extra aliquid ultimum et primum eſt, neceſſe eſt quod prius eſt, cauſam eſſe eorum, quæ poſt illud ſunt. ſi enim dicere nos oportuerit quid trium cauſa eſt, primum dicemus. non enim ultimum: nullius enim, quod ultimum eſt. neque medium: unius enim. nil enim differt unum, an plura ſint, nec infinita, aut finita. infinitorum quidem hoc modo, & omnino infiniti omnes partes mediæ ſunt ſimiliter hucuſque, Quare ſi primum nihil eſt, omnino nulla cauſa eſt.*

ANT. Tex.c.6. Par.1. *Mediorum enim extra quæ eſt aliquid ultimum et primum, neceſſe eſt eſſe quod prius eſt cauſa ipſorum poſt ſe. Nam ſi dicere nos oporteat unum trium cauſam, quod primum eſt dicimus, non enim quod eſt ultimum. Nullius enim quod finale eſt. Sed nec medium, nam unius. Nihil enim differt unum aut plura eſſe, nec infinita aut finita. Infinitorum uero ſecundum modum iſtum & omnino infiniti partes omnes † mediæ ſunt, ſimiliter autem uſque modo. Quare ſi nihil eſt ex toto aliquid primum, nec ex toto cauſa nulla eſt.*

† medius dixit ad homiñe loquens, cũ nulla ſit cauſa non præſuppoſita prima.

Poſtquam Philoſophus præmiſit ꝙ cauſæ entium non ſunt infinitæ, hic probat propoſitum. Et primo ꝙ non ſint infinitæ in directum. Secundo ꝙ non ſint infinitæ ſecundũ ſpẽm, ibi {Sed ſi ĩfinitæ eſſent &c.} Circa primum quatuor facit. Primo oſtendit propoſitum in cauſis efficientibus uel mouentibus. Secundo in cauſis materialibus. ibi: {At uero nec in deorſum.} Tertio in cauſis finalibus. ibi: {Amplius autẽ quod eſt cuius cauſa &c.} Quarto in cauſis formalibus. ibi: {Sed nec qđ qd erat eſſe &c.} Circa primũ ſic procedit. Primo proponit quandam propoſitionem, ſcilicet, ꝙ in omnibus his, quæ ſunt media inter duo extrema, quorum unum eſt ultimum, & aliud primum, neceſſe eſt ꝙ illud, quod eſt primũ, ſit cauſa poſteriorum, ſcilicet medij & ultimi. Et hanc ꝓpoſitionem manifeſtat per diuiſionẽ, quia, ſi oporteat nos dicere quid ſit cauſa inter aliqua tria, quæ ſunt primum, medium, & ultimum, ex neceſsitate dicemus cauſam eſſe id, quod eſt primum. Non enim poſſumus dicere id, quod eſt ultimum, eſſe cauſam omnium, quia nullius eſt cauſa, alioquin non eſt ultimum, cum effectus ſit poſterior cauſa. Sed nec poſſumus dicere, ꝙ medium ſit cauſa omnium, quia nec eſt cauſa niſi unius tantum, ſcilicet ultimi. Et ne aliquis intelligat, ꝙ medium nunquam habeat poſt ſe niſi unum, quod eſt ultimum, quod tunc ſolum contingit, quando inter duo extrema eſt unum unum medium tantum, ideo ad hoc excludendum concludit, ꝙ nihil ad propoſitum differt, utrum ſit unũ tm̃ medium, uel plura: quia oẽs plura media accipiunt loco unius inquantum conueniunt in ratione medij. Et ſimilitet non differt utrum ſint media finita uel infinita, quia dummodo habeant rationem medij, non poſſunt eſſe prima cauſa mouens. Et, quia ante omnem ſecundam cauſam mouentem requiritur prima cauſa mouens, requiritur, ꝙ ante omnem cauſam mediam ſit cauſa prima, quæ nullo modo ſit media, quaſi habens aliam cauſam ante ſe. Sed, ſi prædicto modo ponantur cãæ mouentes ꝓcedere in infinitũ, ſequitur, ꝙ oẽs cãę ſint medię. Et ſic uñiter oportet dicere, ꝙ cuiuſlibet infiniti, ſiue in

Vide, prima part.q.2.ar. primo ĩ corpore.

Cuilibet infiniti omnes partes ſunt mediæ.

ordine cauſæ,ſiue in ordine magnitudinis,oēs partes ſint mediæ.ſi enim eſſet aliqua pars,quę nō eſſet media, oporteret, ꝙ uel eſſet prima,uel ultima, & utrunque repugnat rationi infiniti, quod excludit omnem terminum & principium & finem. Eſt autē & ad aliud attendendum,ꝙ,ſi alicuius finiti ſint plures partes mediæ, non omnes partes ſimili ratione ſunt mediæ,Nam quędam magis appropinquāt primo,quędam magis appropinquāt ultimo,ſed in infinito quod non habet primum & ultimum, nulla pars poteſt magis appropinquare uel minus principio aut ultimo.Et ideo uſque ad quācūque partem, quam modo ſignaueris,oēs partes ſiſr ſunt mediæ, ſic igitur, ſi cauſæ mouentes procedāt in infinitum, nulla erit cā prima: ſed cā prima erat cā oīum:ergo ſequeretur, ꝙ totaliter oēs cāæ tollerentur,ſublata .n.cā,tollūtur ea,quorum eſt cā. Deinde cum dicit,

Nullum eſt medium vbi non extrema.

BESS. Tex.7.

Et neque deorſum poſsibile eſt in finitū deſcendere, cum id, quod ſurſum uerſus prīcipium habet. ut ex igne quidem aquā, ex hac uero terram, & ita ſemper aliud quoddam genus fieri.

ANT. Tex.c.7. Par.2.

At uero nec in deorſum eſt poſsibile in infinitū procedere, ipſo ſurſum habente principium. ut ex igne quidem aquam, ex aqua uero terram, & ita ſemper aliquod aliud fieri genus.

Par.ſeq.

Oſtendit,ꝙ non eſt poſsibile ꝓcedere in infinitū in cauſis materialibus. & primo proponit quod intendit,ſecundo probat propoſitum,ibi:{Dupliciter enim fit hoc ex hoc &c.} Circa primū conſiderandū eſt,ꝙ patiēs ſubiicitur agenti: unde ꝓcedere in agētibus eſt ſurſum ire, procedere aūt in patientibus eſt ī deorſum ire.Sicut autem agere attribuitur cauſę mouenti,ita pati attribuitur materiæ. Vnde proceſſus cauſarum mouentium eſt in ſurſum, proceſſus autem cauſarum materialium eſt in deorſum. Quia ergo oſtenderat, ꝙ non eſt in infinitum procedere in cauſis mouentibus quaſi in ſurſum procedēdo,ſubiungit,ꝙ nec etiam poſsibile eſt ire in infinitum in deorſum,ſm.ſ.proceſſum cārum materialiū, ſuppoſito, ꝙ ſurſum ex parte cārum mouētium inueniatur aliquod principium. Et exemplificat de ꝓceſſu mālium,qui eſt in deorſum,ut ſi dicamus ꝙ ex igne fit aqua ,& ex aqua terra,& ſic in infinitum. Et utitur hoc exemplo ſm opinionem antiquorum naturalium, qui poſuerunt unum aliquod elementorū eſſe pricipium aliorum quodam ordine. Poteſt aūt & aliter exponi,ut intelligamus,ꝙ in cauſis mouentibus manifeſti ſunt ad ſenſum ultimi effectus, qui non mouent:& ideo non quæritur, ſi procedatur in infinitū in inferius ſm illud genus, ſed ſi procedatur in ſuperius.Sed in genere cauſarum materialiū ecōuerſo ſupponitur unum primum,quod ſit fundamētum & baſis aliorum, & dubitatur utrum in infinitum procedatur in deorſum ſm proceſſum eorum, quæ generantur ex materia. Et hoc ſonat exemplū propoſitum:non enim dicit ut ignis ex aqua,& hoc ex alio,ſed econuerſo, ex igne aqua & ex hoc aliud, unde ſupponitur prima materia, & quæritur, an ſit proceſſus in infinitum in his,quæ generantur ex materia. Deinde cum dicit.

BESS.

Dupliciter enim hoc ex hoc fit,non ut hoc poſt hoc dicitur, ut ex iſthmiis ludis olympiaci,ſed ut aut ex puero mutato uir, aut ut ex aqua aer.

ANT. Par.3.

Dupliciter autem fit hoc ex hoc, non ut hoc dicitur poſt hoc, ut ex iſthmiis olympia, ſed ut ex puero mutato fieri uir, aut ex aqua aer.

Hæc parte. par.ſequen. parte 6.huius lect. part.7.lect. huius.

Probat propoſitū,& circa hoc quatuor facit. Primo diſtinguit duos modos, qui bus fit aliquid ex aliquo.Secundo oſtēdit duplicē dr̄iam inter illos duos modos,ibi: {Ergo ſic ex puero.} Tertio oſtendit ꝙ ſm neutrum eorum contingit procedere in infinitum, ibi: {Vtroq; autem modo impoſsibile eſt &c.} Quarto oſtendit ſm quem illorum modorū ex primo materiali principio alia fiant. ibi: {Simul autem impoſsibile fit &c.} Dicit ergo primo,ꝙ duobus modis fit aliquid ex aliquo proprie & per ſe. Et utitur iſto modo loquendi,ut excludat illum modum,quo dicitur īproprie aliquid fieri ex aliquo ex hoc ſolo, ꝙ fit poſt illud.Vt ſi dicamus,ꝙ quędam feſta Gręcorum,quæ dicebantur olympia, fiunt ex quibuſdā aliis feſtis quæ dicebantur iſthmia,puta ſi nos diceremus ꝙ feſtum Epiphaniæ fit ex feſto natalis. Hoc autem non proprie dicitur, quia fieri eſt quoddam mutari:in mutatione autem nō ſolum requiritur ordo duorum terminorum, ſed etiam ſubiectum idē utriuſque: quod quidem non contingit in prædicto exemplo, ſed hoc dicimus, ſm ꝙ imaginamur tempus eſſe ut ſubiectum diuerſorum feſtorū.Sed oportet proprie dicere aliquid fieri ex aliquo, quando aliquod unum ſubiectum mutatur de hoc in illud. Et hoc dupliciter. Vno mō ſicut dicimus, ꝙ ex puero fit uir, inquātum.ſ.puer mutatur de ſtatu puerili in ſtatum uirilē: alio modo ſicut dicimus, quòd ex aqua fit aer per aliquam tranſmutationē. Deinde cum dicit.

BESS.

Verumenimuero ut ex puero quidem uirum fieri dicimus, tanquam ex eo,quod fiebat,id quod factum eſt,aut quod perfectum eſt ex eo, quod perficiebatur. ſemper etenim eſt aliquid medium, ut inter eſſe, & non eſſe generatio.ita quod fit inter exiſtens & non exiſtens.qui autem diſcit,fit ſciens.& hoc eſt, quod dicitur,quod fit ex diſcente ſciens. ut autem, tanquam ex aere aqua,corrupto altero.

ANT. Par.4. Generatio eſt medium inter eſſe & non eſſe.

Ergo ſic ex puero fieri uirum dicimus, quomodo ex eo qđ fit,quod factum eſt,aut ex eo quod perficitur,perfectum. Semper enim eſt medium inter eſſe & non eſſe, generatio, ita & qđ fit,exiſtētis et nō exiſtentis.Eſt aūt addiſcens qui fit ſciens, & hoc eſt quod dicitur, quòd fit ex addiſcente ſciens:hoc uero ex aere aqua,corrupto altero.

Oſtendit duas differentias inter prædictos modos. Quarum prima eſt,quia dicimus ex puero fieri uirum,ſicut ex eo quod eſt ī fieri,fit illud,quod iam eſt factum,aut ex eo quod eſt ī perfici,fit illud quod iam eſt perfectum. Illud enim quod eſt in fieri & in perfici,eſt medium inter ens & non ens,ſicut generatio eſt medium inter eſſe & non eſſe. Et ideo, qa per medium uenitur ad extremū, dicimus, ꝙ ex eo quod generatur fit illud quod generatum eſt, & ex eo quod perficitur fit illud quod perfectum eſt. Et ſic dicimus,ꝙ ex puero fit uir, uel quod ex addiſcente fit ſciens,qa addiſcens ſe habet ut in fieri ad ſciētem. In alio autem modo, quo dicimus ex aere fieri aquam,unum extremorum nō ſe habet ut uia uel medium ad alterū,ſicut fieri ad factum eſſe, ſed magis ut terminus à quo recedit,ut ad alium terminum perueniatur. Et ideo ex uno corrupto fit alterum. Deinde cum dicit.

BESS.

Quare illa quidem non reflectuntur mutuo, nec fit puer ex uiro. non enim fit ex generatione quod fit, ſed poſt generationem eſt.ſic enim dies ex diluculo,quoniam poſt hoc eſt. quare nec diluculum ex die, cætera uero reflectuntur.

Propter

ANT. Par.5.

Propter quod illa quidem non reflectuntur adinuicem, nec ſit ex uiro puer. Non enim ſit ex generatione quod ſit, ſed eſt poſt generationem. Sic.n.eſt dies ex aurora, quia poſt hanc: propter quod nec aurora ex die. Altera uero reflectuntur.

Concludit ex præmiſſa differentia, aliam differentiam. Quia enim in primo modo unum ſe habet ad alterum, ut fieri ad tactum eſſe, & medium ad terminum, patet, ꝙ habent ordinem naturaliter adinuicem. Et ideo nõ reflectuntur adinuicem, ut indiſferenter unum fiat ex altero. Vnde non dicimus, ꝙ eſt uiro fiat puer, ſicut dicimus econuerſo. Cuius rõ eſt, quia illa duo ex quorum uno ſm iſtum modum dicitur alterum fieri, non ſe habent adinuicem ſicut duo termini mutationis alicuius, ſed ſicut ea, quorũ unum eſt poſt alterum. Et hoc eſt, quod dicit, ꝙ illud {quod fit}, i. terminus generationis, ſ. eſſe, non fit ex generatione, quaſi ipſa generatio mutetur in eſſe, ſed eſt poſt generationem, quia naturali ordine conſequitur ad generationem, ſicut terminus eſt poſt uiam, & ultimum poſt medium. Vnde, ſi conſideremus iſta duo, ſ. generationem & eſſe, nõ differũt ab illo modo, quem excluſimus, in quo conſideratur ordo tãtum, ſicut cum dicimus, ꝙ dies fit ex aurora, quia eſt poſt auroram. Et propter iſtum naturalem ordinem, non dicimus econuerſo, ꝙ aurora fit {ex die}. i. poſt diem. Et ex eadem ratione non poteſt eſſe, ꝙ puer fiat ex uiro Sed ſecundum alterum modum, quo aliquid fit ex altero, inenitur reflexio. Sicut enim aqua generatur ex aere corrupto, ita aer generatur ex aqua corrupta. Et hoc ideo, quia iſta duo non ſe habent adinuicem ſecundum naturalem ordinem, ſcilicet ut medium ad terminum, ſed ſicut duo extrema, quorum utrunque poteſt eſſe & primum & ultimum. Deinde cum dicit.

BESS.

Vtroq; tñ modo impoſsibile eſt in infinitum progredi. Illorum.n. eum media ſint, neceſſe eſt finem eſſe. hæc aũt inuicem reflectuntur. alterius enim corruptio. alterius generatio eſt.

ANT. Parte.6. Generatio vnius, corruptio alterius.

Vtroq; autem modo impoſsibile eſt in infinitũ ire, exiſtentium uero intermediorũ neceſſe eſt finẽ eſſe. Quedã uero adinuicẽ reflectũtur. Alterius.n. corruptio, alterius eſt generatio.

Oſtendit ꝙ non ſit procedere in infinitum ſcdm utrunq; iſtorum modorum, & primo ſm primum: prout dicimus ex puero fieri uirum. Illud enim ex quo dicimus aliquid fieri, ſicut ex puero uirum, ſe habet ut medium inter duo extrema, ſ. inter eſſe & non eſſe: ſed poſitis extremis impoſsibile eſt eſſe infinita media, quia extremum infinitati repugnat: ergo ſm iſtum modum non conuenit ꝓcedere in infinitum. Similiter etiam nec ſm aliũ, quia in alio modo inuenitur reflexio extremorum adinuicem, propter hoc ꝙ alterius corruptio eſt alterius gñatio, ut dictum eſt. Vbicunque autem eſt reflexio, reditur ad primum, ita ſcilicet ꝙ id, quod fuit primo principium, poſtea fit terminus. Quod in infinitis non poteſt contingere, in quibus non eſt principiũ & finis. Ergo nullo modo ex aliquo poteſt aliquid fieri in infinitum. Deinde cum dicit.

BESS.

Simul aũt ĩpoſsibile eſt primũ corrũpi cũ ſempiternũ ſit. cũ.n. gñatio non ſit infinita ſurſum uerſus, neceſſe eſt non eſſe ſempiternũ illud, quo primo corrupto quicquam factum eſt.

ANT. Par.7.

Simul autem impoſsibile primum ſempiternum corrũpi. Quoniã.n. non eſt infinita generatio in ſurſum, neceſſe ex quo corrupto primo aliquid factum eſt, non ſempiternum eſſe.

Oſtendit quo prędictorum modorum ex prima materia aliquid fiat. Vbi conſiderãdum eſt, ꝙ Ariſt. utitur hic duabus communibus ſuppoſitionibus, in quibus omnes antiqui naturales cõueniebant, quarum una eſt, ꝙ ſit aliquod primum principium materiale, ita ſcilicet ꝙ in generationibus rerum nõ procedatur in ĩfinitum ex parte ſuperiori, ſ. eius ex quo generatur. Secunda ſuppoſitio eſt, ꝙ prima materia eſt ſempiterna. Ex hac igitur ſecũda ſuppoſitione ſtatim concludit, ꝙ ex prima materia non fit aliquid ſecundo modo, ſcilicet ſicut ex aere corrupto fit aqua, quia ſcilicet illud, quod eſt ſempiternum, non poteſt corrumpi. Sed quia poſſet aliquis dicere, ꝙ primum principium materiale non ponitur à philoſophis ſempiternum, propter hoc ꝙ unum numero manens ſit ſempiternum, ſed quia eſt ſempiternum per ſucceſsionem, ſicut ſi ponatur humanũ genus ſempiternum. Hoc excludit ex prima ſuppoſitione dicens, ꝙ, quia generatio non eſt infinita in ſurſum, ſed deuenitur ad aliquod primum principium materiale, neceſſe eſt, ꝙ, ſi aliquid ſit primum materiale principium, ex quo fiunt alia eius corruptionem, ꝙ non ſit illud ſempiternum de quo Philoſophi dicunt. Nõ enim poſſet eſſe illud primum materiale principium ſempiternum, ſi eo corrupto alia generarent, & iterum ipſum ex alio corrupto generaretur. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ ex primo materiali principium fit aliquid, ſicut ex imperfecto & in potentia exiſtente, qđ eſt medium inter purum nõ ens & ens actu, non aũt ſicut aqua ex aere fit corrupto.

Lectio IIII.

Statum aliquem eſſe & terminum tam in cauſis finalibus, quam in formalibus, quodque non infinitæ ſint ſecundum ſpeciem cauſæ, oſtendit.

BESS. Tex.8.

Itẽ ipſum cuius cã finis. tale autem eſt, quod non eſt alterius gratia, ſed eius cauſa cætera. Quare, ſi tale erit ultimum, non erit infinitum. quòd ſi nihil tale, nõ erit ipſum cuius cauſa.

ANT. Tex.c.8. Par.1.

Amplius aũt qđ eſt cuius cã, finis eſt. Tale aũt qđ nõ alicuius cauſa, ſed alia illius Quare, ſi quidem fuerit tale ipſum ultimum, non erit ĩfinitum, ſi uero nihil tale, nõ erit cuius cauſa.

In cauſis finalibus non eſſe proceſſum in infinitum probatur quatuor rationibus.

Poſtquam probauit Philoſophus, ꝙ in cauſis mouentibus & materialibus non proceditur in infinitum, hic oſtendit idem in cã finali, quæ nominatur {cuius cã} fit aliquid. Et oſtendit ꝓpoſitũ quatuor rõnibus: quarũ prima talis eſt. Id, quod eſt cuius cã, habet rõnem finis: ſed finis eſt id, qđ nõ eſt ꝓpter alia, ſed alia ſunt ꝑ ipſum. Aut ergo eſt aliquid tale aut nihil: & ſi quidem fuerit aliquid tale, ut. ſ. omnia ſint propter ipſum, & ipſum non ſit propter alia, ipſum erit ultimum in hoc genere: & ita non procedetur in infinitum: ſi autem nihil inueniatur tale, nõ erit finis. Et ita tolletur hoc genus cauſæ, quod dicitur cuius cauſa. Secundam rationem ponit ibi.

BESS.

Sed qui faciũt infinitũ, latet eos, quod boni naturã auferũt.

ANT. Par.2.

Sed qui ĩ infinitum faciũt, latent auferentes boni naturam.

Boni ſimpliciter & alicui finis ratio eadem.

Quæ deriuatur ex præmiſſa rõne. Ex prima.n. rõne cõcluſum eſt, ꝙ qui ponunt infinitatẽ in cauſis finalibus, remoueãt cã finalẽ. Remota aũt cã finali, remouetur natura & rõ boni: eadem.n. rõ boni & finis eſt. nã bonum eſt quod omnia appetunt, ut dicitur in Primo Ethico. & ideo illi, qui ponunt infinitũ in cauſis finalibus, auferunt totaliter naturam boni, licet ipſi hoc non ꝑcipiant. Tertiã rõnem ponit ibi.

Cap.1.

BESS. Secundæ q. 1 diffuſe de hac materia

At nullus inciperet agere quicquam, ſi non eſſet peruenturus ad finem.

ANT. Par.3.

Et nullus conabitur aliquid facere ad terminum non futurus uenire.

Quæ talis eſt. Si ſit infinitum in cauſis finalibus nullus poterit peruenire ad ultimum terminnm, qa infinitorum non eſt ultimus terminus. ſed nullus conatur ad aliquid faciendum niſi per hoc, ꝙ ex ſe exiſtimat uenturum ad aliquid, ſicut ad ultimum terminum: ergo ponentes infinitum ĩ cauſis finalibus excludunt omnem conatum ad operandum, etiã naturalium rerũ. nullius enim rei motus naturalis eſt, niſi ad id, ad quod nata eſt peruenire. Quartam rationem ponit ibi.

BESS. Tex.6. Gratia ultimi finis omnia agunt. 1.2.q.1.

Nec eſſet intellectus in huiuſmodi. alicuius enim cauſa agit, quicunque intellectum habet. hoc nanque terminus eſt, finis uero ipſe terminus.

ANT. Tex.c.9. Par.4.

Neque utique erit intellectus in talibus. Nam cauſa alicuius ſemper facit qui intellectum habet: hic enim terminus finis eſt rei.

Quæ talis eſt. Qui ponit infinitum in cauſis finalibus excludit terminum, & per conſequens excludit finem cuius cauſa fit aliquid. Sed omne agens p intellectum agit cauſa alicuius finis: ergo ſequetur ꝙ inter cauſas operatiuas non ſit intellectus. & ita tolletur intellectus practicus. Quæ cum ſint inconuenientia, oportet remouere primum, id ſcilicet ex quo ſequuntur, ſcilicet infinitum à cauſis finalibus.

Deinde cum dicit.

BESS. Tex.10.

At uero nec ipſum quid erat eſſe reduci ad aliam definitionem ratione abundantem contingit.

ANT. Tex.c.10. Par.5. Par.ſeq.

Sed nec quod quid erat eſſe conuenit reduci ad aliquam diffinitionem multiplicantem rationem.

Oſtendit ꝙ non ſit infinitum ĩ cauſis formalibus, & circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit. Secũdo probat propoſitum, ibi: {Semper.n.&c.} Circa primum conſiderandum eſt ꝙ unumquodq; conſtituitur in ſpecie per propriã formã. Vnde diffinitio ſpeciei maxime ſignificat formam rei. Oportet ergo accipere proceſſum in formis ſecundum proceſſum in diffinitionibus. In diffinitionibus.n. una pars eſt prior altera, ſicut genus eſt prius differentia, & differentiarum una eſt prior altera. Idem ergo eſt ꝙ in infinitum procedatur in formis, & ꝙ in infinitum procedatur in partibus diffinitionis. Et ideo uolens oſtendere ꝙ non ſit procedere in infinitum in cauſis formalibus, proponit non eſſe infinitum in partibus diffinitionis. Et ideo dicit quòd non conuenit hoc quod eſt quod quid erat eſſe, in infinitum reduci ad aliam diffinitionem, ut ſic ſemper multiplicetur ratio. Puta qui diffinit hominem ĩ diffinitione eius ponit animal. Vnde diffinitio hominis reducitur ad diffinitionem animalis, quæ ulterius reducitur ad diffinitionem alicuius alterius, & ſic multiplicatur ratio diffinitiua. Sed hoc non conuenit in infinitum procedere. Non autem hoc dicimus quaſi in uno & eodem indiuiduo multiplicentur formæ ſecundum numerum generum & differentiarum, ut ſcilicet in homine ſit alia forma à qua eſt homo, & alia à qua eſt animal, & ſic de aliis; ſed quia neceſſe eſt ut in rerum natura tot gradus formarum inueniantur, quot inueniuntur genera ordinata & differentiæ. Eſt.n. in rebus inuenire aliquam formam, quæ eſt forma & non eſt forma corporis, & aliquam quæ eſt forma corporis, ſed non eſt forma aĩati corporis, & ſic de aliis. Deinde cum dicit.

BESS. In cauſis formalibus non eſt proceſſum in infinitum probatur quatuor rõnibus. Parte.6.

Semper etenim prior magis eſt, poſterior uero non eſt. cuius autem primum non eſt, nec quod ſequitur eſt.

Semper enim quæ ante eſt, magis eſt, & quæ poſterior nõ eſt. Cuius autem primum non eſt, nec erit quod habitum eſt.

Probat propoſitum quatuor rationibus, quarũ prima talis eſt. In multitudine formarũ uel rationũ ſemper illa quę eſt prior {eſt magis.} Quod non eſt intelligendum quaſi ſit completior, quia formæ ſpecificæ ſunt completæ. Sed dicitur eſſe magis, quia eſt in plus quàm illa quæ eſt poſterior, quę non eſt ubicunque eſt prior. Non enim ubicunque eſt ratio animalis, eſt ratio hominis Ex quo argumentatur, ꝙ ſi primũ non eſt {nec habitum}. i. conſequens eſt. Sed ſi in infinitum procedatur in rationibus & formis, non erit prima ratio uel forma diffinitiua, ergo excludentur omnes conſequentes. Secundam rationem ponit ibi.

BESS. Tex.11.

Item ipſum ſcire perimunt, qui ita dicunt. non enim poſsibile eſt ſcire ante quàm ad indiuidua deueniatur.

ANT. Tex.c.11. Par.7.

Amplius ſcire deſtruunt qui ita dicunt. Non enim poſsibile ſcire priuſquam ad indiuidua perueniatur.

Quæ talis eſt. Impoſſe eſt aliquid ſcire prius quàm perueniatur ad indiuidua. Nõ autem accipitur hic indiuiduum ſingulare, quia ſcientia non eſt de ſingularibus. Sed indiuiduum poteſt dici uno modo ipſa ratio ſpeciei ſpecialiſsimæ, quæ non diuiditur ulterius per eſſentiales differẽtias. Et ſecundum hoc intelligitur ꝙ non habetur perfecta ſcia de re, quouſque perueniatur ad ſpeciem ſpecialiſsimam, quia ille qui ſcit aliquid in genere, nondum habet perfectam ſcientiam de re. Et ſecundum hanc expoſitionem oportet dicere, ꝙ ſicut prima ratio concludebat, ꝙ in cauſis formalibus non proceditur in infinitum in ſurſum, ita hæc ratio concludit ꝙ non proceditur in infinitum in deorſum. Sic enim nõ eſſet deuenire ad ſpeciem ſpecialiſsimam, ergo iſta poſitio deſtruit perfectam ſcientiã. Sed quia formalis diuiſio non ſolum eſt ſecundum ꝙ genus diuiditur per differentias, per cuius diuiſionis priuationem ſpecies ſpecialiſsima poteſt dici indiuiduum, ſed etiam eſt ſecundum ꝙ diffinitum diuiditur in partes diffinitionis, ut patet in Primo Phyſicorum, ideo indiuiduum poteſt hic dici cuius diffinitio non reſoluitur in aliqua diffinientia. Et ſecundum hoc ſupremum genus eſt indiuiduum Et ſecundum hoc erit ſenſus, ꝙ non poteſt haberi ſcientia de re per aliquam diffinitionem, niſi deueniatur ad ſuprema genera, quibus ignoratis impoſsibile eſt aliquid poſteriorum ſciri. Et ſecundum hoc concludit ratio, ꝙ in cauſis formalibus non procedatur in infinitum in ſurſum, ſicut & prius. Vel ad idem concludendum poteſt aliter exponi indiuiduum, ut ſcilicet propoſitio immediata dicatur indiuiduum. Si enim procedatur in infinitum in diffinitionibus ĩ ſurſum, nulla erit propoſitio immediata. Et ſic uniuerſaliter tolletur ſcientia quæ eſt de concluſionibus deductis ex principiis immediatis.

Indiuiduum quadrupliciter.

Tex.c.5.

Hæc magis conuenit textui & propoſito.

BESS.

Et ipſum cognoſcere non eſt. quæ enim ita infinita ſunt, quomodo intelligere contingit.

ANT. Par.8.

Et cognoſcere non eſt. Nam quæ ſic ſunt infinita, quomodo contingit intelligere?

Tertiam rationem ponit, quæ procedit non ſolũ

ad

ad ſcientiam excludendam,ſed ad excludendum ſimpliciter omnem cognitionem humanam. Et circa hanc rationem duo facit. Primo ponit rationem. Secundo excludit obiectionem quandam,ibi:{Non.n. ſimile &c.} Ratio autem talis eſt. Vnumquodq; cognoſcitur per ĩtellectum ſuę formæ: ſed ſi in formis procedatur in infinitum non poterunt intelligi, qa infinitum inquantum huiuſmodi non comprehenditur intellectu: ergo iſta poſitio uniuerſaliter deſtruit cognitionem. Deinde cum dicit.

Vide.1.parte q.86. de cognitione infiniti. Par.ſeq.

BESS. *Nec enim ſimile de linea eſt, quæ ſecundum diuiſiones quidem non ſtat. intelligere uero non poteſt, niſi ſiſtat. quare non numerabit diuiſiones, qui infinitam pertranſit.*

ANT. Par.9. *Non enim ſimile in linea, quæ ſecundum diuiſiones nõ ſtat. intelligere enim non eſt non ſtatuentem. Propter quod non enumerabit ſectiones, quæ per infinita procedunt.*

Excludit quandam obuiationem. Poſſet enim aliquis dicere, ꝙ illud, quod habet infinitas formas, poteſt cognoſci, ſicut & linea, quæ in infinitum diuiditur. Sed hoc excludit dicens, ꝙ non eſt ſimile de linea, cuius diuiſiones non ſtant, ſed in infinitum procedunt. Impoſsibile enim eſt, ꝙ aliquid ĩtelligatur, niſi in aliquo ſtetur. unde linea, inquantum ſtatuitur, ut finita ĩ actu propter ſuos terminos, ſic poteſt intelligi, ſecundum uero, ꝙ non ſtatur in eius diuiſione, non poteſt ſcire. Vnde nullus poteſt numerare diuiſiones lineæ ſecundum ꝙ in infinitum procedunt. Sed infinitum in formis eſt infinitum in actu, & non in potentia, ſicut eſt infinitum in diuiſione lineæ. Et ideo, ſi eſſent infinitæ formę, nullo modo eſſet aliquid ſcitum uel notum. Deinde cum dicit.

Infinitũ formale penitus ignotũ, quãtitatiuũ autem non.

BESS. Tex.12. *Sed etiam materiam, neceſſe eſt in eo, quod mouetur, intelligere at nulli eſſe infinito, quod ſi non, non infinitum eſt infinito eſſe.*

ANT. Tex.c.12. Parte.10. *Sed materiam in eo quòd mouetur intelligere eſt neceſſe, & infinito nihil eſt, eſſe autem non: Si uero non eſt infinitum, quod eſt eſſe infinito?*

Ponit quartam rationem quæ talis eſt. In omni eo quod mouetur neceſſe eſt intelligere materiam. Omne enim quod mouetur eſt in potentia: ens aũt in potentia eſt materia: ipſa autem materia habet rationem infiniti, & ipſi infinito, quod eſt materia, cõuenit ipſum nihil, quia materia ſecundum ſe intelligitur abſque omni forma. &, cum ei, quod eſt infinitum, conueniat hoc, quod eſt nihil, ſequitur per oppoſitum, ꝙ illud per quod eſt eſſe. non ſit infinitum, & ꝙ {infinito} ideſt materiæ non ſit eſſe infinitũ. Sed eſſe eſt per formam, ergo non eſt infinitum in formis. Eſt autem hic aduertendum ꝙ hic ponit nihil eſſe de ratione infiniti, non ꝙ priuatio ſit de ratione materiæ, ſicut Plato poſuit non diſtinguens priuationem à materia, ſed quia priuatio eſt de ratione infiniti. Non enim ens in potentia habet rationẽ infiniti, niſi ſecundum ꝙ eſt ſub ratione priuationis ut patet in Tertio Phyſicorum. Deinde cum dicit.

Hæc etiam valet ratio ad probãdũ ipſum infinitũ eſſe cognitioni lẽptũ, vide Alex.

BESS. Tex.13. *Quod etiam ſi ſpecies cauſarum infinitæ multitudine eſſent, nec hoc modo eſſet ipſum cognoſcere. tunc enim ſcire putamus, cum cauſas cognoſcimus infinitum uero ſecundum additionem, non eſt in tempore finito pertranſire.*

ANT. Par.11. *Sed ſi in finitæ eſſent pluralitate ſpecies cauſarum, non eſſet nec ita cognoſcere. Tunc enim ſcire putamus, cum cauſas ipſas nouerimus. Infinitum uero ſecundum adiectionem nõ eſt pertranſire in finito tempore.*

Oſtendit ꝙ non ſunt infinitæ ſpecies cauſarum, tali ratione, tunc putamus nos ſcire unumquodq;, quando cognoſcimus omnes cauſas eius: ſed, ſi ſunt infinitę cauſæ ſecundum adiunctionẽ unius ſpeciei ad aliam, non erit pertranſire iſtam infinitatem, ita ꝙ poſsint omnes cauſæ cognoſci: ergo etiam ꝑ iſtũ modum excludetur cognitio rerum.

Lectio V.

Conſuetudo ac natura quantum valeat in inquirenda veritate ex variis hominum generibus, qui diuerſimode his affecti veritatem ſuſcipiunt exponit: hinc quis modus conueniens ſit inquirendæ veritatis deducit.

BESS. Tex.14. *Auſcultationes autem, ſecundum cõſuetudines accidũt. quemadmodum enim conſueuimus, ita iudicamus dici debere, & quæ præter hæc, non apparent ſimilia, ſed quia non conſueuimus, ignotiora, & magis peregrina. conſuetum etenim notius eſt.*

ANT. Tex.c.14 par.prima. *Contingunt autem auditiones ſecundum conſuetudinem entibus. Nam ut conſueuimus ita dignamur dici, & quæ præter ea, non ſimilia uidentur, ſed præter conſuetudinem minus nota & magis extranea. Nam conſuetum notius.*

Poſtquam Philoſophus oſtendit, ꝙ conſideratio ueritatis partim eſt difficilis & partim facilis, & ꝙ maxime pertinet ad Primum Philoſophum, hic oſtẽdit, quis ſit modus conueniens ad conſiderandum ueritatem: & circa hoc duo facit. Primo enim ponit diuerſos modos, quos homines ſequuntur in conſideratione ueritatis. Secundo oſtendit quis ſit modus cõueniẽs, ibi:{Propter qđ oportet erudiri &c.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit efficaciã conſuetudinis in conſideratione ueritatis. Secũdo concludit diuerſos modos, quibus homines utunt in conſideratione ueritatis propter diuerſas cõſuetudines, ibi:{Alij uero ſi non mathematicæ &c.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit uirtutem conſuetudinis in conſideratione ueritatis. Secundo manifeſtat per ſignũ, ibi:{Quãtã uero uim habeat &c.} Dicit ergo primo, ꝙ auditiones contingunt in hominibus de his, quæ ſunt ſecundum conſuetudines. Ea enim, quæ ſunt conſueta, libentius audiuntur & facilius recipiuntur. Dignum enim uidetur nobis, ut ita dicatur de quocunque, ſicut cõſueuimus audire. Et ſi qua dicantur nobis pręter ea, quę cõſueuimus audire, non uidentur nobis ſimilia in ueritate his, quę conſueuimus audire. Sed uidentur nobis minus nota & magis extranea à rõne propter hoc ꝙ ſunt inconſueta. Illud enim, quod eſt conſuetum, eſt nobis magis notum. Cuius ratio eſt, quia conſuetudo uertitur in naturam. unde & habitus ex conſuetudine generatur, qui inclinat per modum naturæ. Ex hoc autem ꝙ aliquis habet talem naturam uel talẽ habitum, habet proportionem determinatã ad hoc uel illud. Requiritur autẽ ad quamlibet cognitionem determinata proportio cognoſcentis ad cognoſcibile. Et ideo ſecundum diuerſitatem naturarum & habituum accidit diuerſitas circa cognitionem. Videmus enim, ꝙ hominibus ſecũdum humanam naturam ſunt innata prima principia, & ſecundum habitum uirtutis apparet unicuiq; bonũ, quod conuenit illi uirtuti: ſicut & guſtui uidetur aliquid conueniens, ſecundum eius diſpoſitionem. Sic igitur, quia conſuetudo cauſat habitum conſimilem naturę, contingit ꝙ ea, quæ ſunt cõſueta ſint notiora. Deinde cum dicit.

Hic forte impedimenta afferri credi poteſt, vt voluit Auer.

Par.4.huius lect.

Par.5. par.ſequens

Quantũ refert alij & aliter aſſueſcere, vide 2. Ethi.princi.

Quantam

BESS. *Quantam uero uim conſuetudo habeat, leges declarant, in quibus fabuloſa, ac puerilia plus poſſunt propter conſuetudinem, quàm ſi cognoſceremus ea.*

ANT. Par. 2. *Quantam uero uim habeat quod conſuetum eſt, leges oſtendunt in quibus fabularia & puerilia magis ualent cognitione de eis propter conſuetudinem.*

Manifeſtat quod dixerat per quoddam ſignum oſtendens, quod leges ab hominibus poſitæ oſtendunt per experientiam, quantam uim habeat cõſuetudo: in quibus quidem legibus propter conſuetudinem magis ualent fabulariter & pueriliter dicta ad hoc quod eis aſſentiat quàm cognitio ueritatis. Loquitur autẽ hic Philoſophus de legibus ab hominibus adinuentis, quæ ad conſeruationem ciuilem ſicut ad ultimũ finem ordinantur. Et ideo quicunque inuenerunt eas, aliqua quibus hominum animi retraherentur à malis & prouocarentur ad bona ſecundum diuerſitatem gentiũ & nationum in ſuis legibus tradiderũt, quãuis multa eorum eſſent uana & friuola, quę homines à pueritia audientes magis approbabant quàm ueritatis cognitionem. Sed lex diuinitus data ordinat hominem ad ueram felicitatem, cui omnis falſitas repugnat. Vnde in lege Dei nulla falſitas cõtinetur.

(Nequaquã hic de diuinis, ſed gentilium prophanis legibus ſermo ẽ.)

Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 15. *Aliqui igitur, niſi mathematicè loquentes, non admittunt. Quidam uero non niſi exemplis utentem. Quidam autem dignum ducunt, ut teſtis producatur aliquis poeta. Et quidam cætera omnia uolunt. Quoſdam uero tædet certitudinis, aut propterea quòd non poſſunt ſequi, aut propter curioſitatem. habet enim certitudo tale aliquid quare ut in contractibus, ita & in orationibus illiberale eſſe quibuſdam apparet.*

(Hos omnes vſu & natura indiuidua diſpoſitos attende.)

ANT. Tex. c. 15. Par. 3. *Alij uero ſi non mathematicè quis dicat, non recipiunt dicentes. Alij uero ſi non exemplariter, & Hi teſtem induci dignantur poetam, & Illi quidem omnia certe, His uero flebilis eſt certitudo, aut propter impotentiam complectendi, aut propter † micrologiam. habet autem quod certum eſt tale. Vnde quemadmodum in ſymbolis & rationibus non liberum eſſe quibuſdam uidetur.*

(† μικρολογίαν hoc potius vitiũ cura, vel animi demiſſionem interpretaremur, quod ad rem attinet.)

Hic oſtendit quomodo homines in cõſideratione ueritatis propter conſuetudinem diuerſos modos acceptant. & dicit, quod quidam non recipiunt quod eis dicitur, niſi dicatur eis per modum mathematicum. Et hoc quidem conuenit propter conſuetudinem his, qui in mathematicis ſunt nutriti. Et, quia cõſuetudo eſt ſimilis naturæ, poteſt etiam hoc quibuſdam contingere propter indiſpoſitionem, illis ſcilicet, qui ſunt fortis imaginationis, non habentes intellectum multum eleuatum. Alij uero ſunt, qui nihil uolunt recipere niſi proponatur eis aliquod exẽplum ſenſibile, uel propter cõſuetudinem, uel propter dominium ſenſitiuæ uirtutis in eis & debilitatem intellectus. Quidam uero ſunt qui nihil reputẽt eſſe dignum ut aliquid eis inducatur abſq; teſtimonio poetæ, uel alicuius autoris. Et hoc etiam eſt uel propter conſuetudinem, uel propter defectum iudicij, quia non poſſunt diiudicare utrum ratio per certitudinem concludat, & ideo quaſi non credentes ſuo iudicio requirunt iudicium alicuius noti. Sunt etiam aliqui qui omnia uolunt ſibi dici per certitudinem, id eſt per diligentem inquiſitionem rationis. Et hoc contingit propter bonitatem intellectus iudicantis, & rationis inquirentis: dũmodo non quæratur certitudo in his, in quibus certitudo eſſe non poteſt. Quidam uero ſunt qui triſtantur, ſi quid per certitudinem cum diligenti diſcuſsione inquiratur. Quod quidem poteſt cõtingere dupliciter. uno modo propter impotentiam complectendi: habent. n. debilem rationem, unde non ſufficiunt ad conſiderandum ordinem complexionis priorum & poſteriorum. Alio modo propter micrologiam. i. paruorum ratiocinationem. Cuius ſimilitudo quædam eſt in certitudinali inquiſitione, quæ nihil indiſcuſſum relinquit uſque ad minima. Imaginantur autem quidam, quod ſicut in ſymbolis conuiuiorum non pertinet ad liberalitatem, quod debeant etiam minima computari in ratiocinio, ita etiam ſit quædam importunitas & illiberalitas, ſi homo uelit circa cognitionem ueritatis etiam minima diſcutere. Deinde cum dicit.

(In paſtis & cõuentionibus indignũ putatur ea cõmare ſumma.)

BESS. *Quapropter oportet inſtitutum eſſe, quomodo ſingula admittenda ſunt. quoniam abſurdum eſt ſimul ſcientiã, & modum ſcientiæ quærere. neutrum autem facile accipere eſt.*

ANT. Par. 4. *Propter quod oportet erudiri quomodo ſingula ſunt recipienda, & abſurdum eſt ſimul quærere ſcientiam & modum ſciendi. Eſt autem neutrum facile accipere.*

Oſtendit quis ſit modus conueniens ad inquirendum ueritatem. & circa hoc duo facit. Primo enim oſtendit, quomodo homo poſsit cognoſcere modũ conuenientem in inquiſitione ueritatis. Secundo oſtendit, quod ille modus, qui eſt ſimpliciter melior, nõ debet ĩ omnibus quæri, ibi. {Acribologia uero &c.} Dicit ergo primo, quod, quia diuerſi ſecundum diuerſos modos ueritatem inquirunt, ideo oportet quod homo inſtruatur per quem modum in ſingulis ſcientiis ſint recipienda ea quæ dicuntur. Et, quia non eſt facile quod homo ſimul duo capiat, ſed dum ad duo attẽdit, neutrum capere poteſt, abſurdũ eſt, quod homo ſimul quærat ſcientiam & modum qui conuenit ſcientiæ. Et propter hoc debet prius addiſcere logicã quàm alias ſcientias, quia Logica tradit communem modum procedendi in omnibus aliis ſcientiis. Modus autem proprius ſingularum ſcientiarum, in ſcientiis ſingulis circa principiũ tradi debet. Deĩde cũ dicit.

(Logica ſimplex communis & propria, quæ in ſingularum ſcientiarum principus traditur.)

BESS. Tex. c. 16. *Certitudinem uero mathematicam non oportet in cunctis quærere. ſed in his, quæ non habent materiam. Quare non eſt naturalis modus. tota enim natura, forte habet materiam. Quamobrem conſiderandum eſt primum, quidnam natura ſit. ſic enim & de quo naturalis ſcientia eſt, manifeſtum erit, & utrum unius ſcientiæ, an plurium eſt, cauſas, & principia ſpeculari.*

(Vide dubia Auerr. ſuper iſto tex.)

ANT. Tex. c. 16. Par. 5. *Acribologia uero mathematica non ĩ omnibus eſt expetenda, ſed in non habentibus materiam. Propter quod non naturalis eſt modus: omnis enim forſan natura materiã habet, ideo primum perſcrutandum quid eſt natura. Ita nanque & de quibus eſt phyſica, manifeſtum eſt. Et ſi unius ſcientiæ aut plurium eſt cauſas & principia conſiderare.*

Oſtendit quod ille modus, qui eſt ſimpliciter optimus, non debet in omnibus quęri dicens, quod {acribologia}, i. diligens & certa ratio, ſicut eſt in mathematicis, non debet requiri, in oĩbus rebus, de quibus ſunt ſcientiæ, ſed debet ſolum requiri in his, quę non habent materiam. Ea enim, quæ habent materiam, ſubiecta ſunt motui & uariationi: & ideo non poteſt in eis omnibus omnimoda certitudo haberi. Quæritur enim in eis non quid ſemper ſit, & ex neceſsitate, ſed quid ſit, ut in pluribus. Immaterialia uero ſecundum ſeipſa ſunt certiſsima, quia ſunt immobilia.

Tex.c.1. immobilia. Sed illa, quæ in ſui natura ſunt immaterialia, non ſunt certa nobis propter defectum intellectus noſtri, ut prędictum eſt. Huiuſmodi autē ſunt ſubſtātiæ ſeparatæ. Sed mathematica ſunt abſtracta à materia, & tamen non ſunt excedentia intellectum noſtrum: & ideo in eis eſt requirenda certiſsima rō. Et, quia tota natura eſt circa materiā, ideo iſte modus certiſsimæ rationis non pertinet ad Naturalem Philoſophum. Dicit autē † forſan propter corpora cæleſtia, quia non habent eodem modo materiam ſicut inſeriora. Et, quia in Scientia Naturali non cōuenit iſte certiſsimus rationis modus, ideo in ſcientia naturali ad cognoſcendum modum conuenientem illi ſcientiæ, primo perſcrutandum eſt quid ſit natura. ſic enim manifeſtum erit de quibus ſit ſcientia naturalis. Et iterum conſiderandum eſt. {ſi unius ſcientiæ}, ſcilicet naturalis ſit omnes cauſas & principia conſiderare, aut ſit diuerſarum ſcientiarum. Sic enim poterit ſcire quis modus demonſtrādi conueniat naturali. Et hunc modum ipſe obſeruat in. 2. Phyſi. ut patet diligenter intuenti.

† uel propter ītell'm Cęli & horū inter. eadem analogia materia eſt.

Secundi Metaphyſicorum finis.

ARISTOTELIS
METAPHYSICORVM
LIBER TERTIVS,
Cum S. Thomæ expoſitione.
LECTIO I.

Conueniens eſſe in inquiſitione veritatis vniuerſalis de ſingulis dubitare, quatuor rationibus oſtendit.

BESS. Tex. 1.

AD ILLAM, *quæ quęritur, ſcīam, neceſſe eſt in primis nos percurrere, de quibus primo dubitandum eſt. hæc autem ſunt, et quæcunque de eis aliter quidam exiſtimarunt, & ſi quid ultra hæc prætermiſſum ſit.*

ANT. Tex.c.1. NEceſſe eſt ad quæſitam *ſcientiam nos aggredi primum de quibus dubitare primum oportet. Hæ autem ſunt quæcunque de ipſis aliter ſuſceperunt quidam, & ſi quid præter hoc eſt prætermiſſum.*

Poſtquam Philoſophus in ſecundo libro oſtendit modum conſiderandæ ueritatis, hic procedit ad ueritatis conſiderationem. Et primo procedit modo diſputatiuo, oſtendens ea, quę ſunt dubitabilia circa rerum ueritatem. Secundo incipit determinare ueritatem. Et hoc in. 4. Libro, qui incipit ibi: {Eſt ſcientia quædam quæ ſpeculatur.} Prima autem pars diuiditur in partes duas. In prima dicit de quo eſt intentio. In ſecunda exequitur propoſitum, ibi: {Eſt autem dubitatio prima quod &c.} Circa primū duo facit. Primo enim dicit de quo eſt intentio. Secundo rationem aſsignat ſuæ intentionis, ibi: {Ineſt autem inueſtigare uolētibus &c.} Dicit ergo primo, ꝙ ad hanc ſcientiam, quam quærimus de primis principiis, & uniuerſali ueritate rerum, neceſſe eſt ut primum aggrediamur ea, de quibus oportet dubitare, antequam ueritas determinetur. Sunt autem huiuſmodi dubitabilia propter duas rationes. Vel quia antiqui Philoſophi aliter ſuſceperunt opinionem de eis quàm rei ueritas habeat, uel quia omnino ꝑtermiſerunt de his conſiderare. Deinde cum dicit.

Lib. 4. Met.

Lect. 2. huius lib.

par. ſequen.

BESS. *Eſt autem operæprecīū, aliquid facultatis habere uolentibus, bene dubitare. nam poſterior facultas, ſolutio eorum eſt, quæ ante dubitata fuerunt. Soluere autem non eſt, cum nodus ignoretur, ſed intellectus hæſitatio, manifeſtum hoc de re facit. quatenus enim dubitat, eatenus ſimile quiddam ligatis patitur, utroque nanq; modo impoſsibile eſt ad ulteriora procedere. Quare omnes primo difficultates ſpeculari par eſt et horum gratia.*

ANT. *Ineſt autem inueſtigare uolentibus præ opere bene dubitare. Poſterior enim inueſtigatio priorum eſt ſolutio dubitatorum. Soluere enim non eſt ignorantis uinculum. Sed mentis dubitatio, hoc de re demonſtrat: inquantum enim dubitat, intantum ſimiliter ligatis eſt paſſus. Impoſsibile enim utriſque procedere ad quod eſt ante. Propter quod oportet difficultates ſpeculari omnes prius, & horum cauſas.*

Scire dubitare.

Aſsignat quatuor rationes ſuę intentionis, & primo dicit ꝙ uolentibus inueſtigare ueritatem contingit {præ opere}. i. ante opus {bene dubitare}. i. bene attigere ad ea, quæ ſunt dubitabilia. Et hoc ideo quia poſterior inueſtigatio ueritatis, nihil aliud eſt quàm ſolutio prius dubitatorum. Manifeſtum eſt autem in ſolutione corporalium ligaminum, ꝙ ille, qui ignorat uinculum, nō poteſt ſoluere ipſum. Dubitatio autem de aliqua re hoc modo ſe habet ad mētem, ſicut uinculum corporale ad corpus, & eūdem effectum demonſtrat. Inquantum enim aliquis dubitat, intantum patitur aliquid ſimile his, qui ſunt ſtricte ligati. Sicut enim ille, q habet pedes ligatos, non poteſt in anteriora procedere ſecundum uiam corporalem, ita ille, qui dubitat qua habens mentē ligatam, non poteſt ad anteriora procedere ſecundum uiam ſpeculationis. Et ideo, ſicut ille, qui uult ſoluere uinculum corporale, oportet ꝙ prius inſpiciat uinculum & modum ligationis, ita ille, qui uult ſoluere dubitationem, oportet ꝙ prius ſpeculetur omnes difficultates & earum cauſas.

BESS. *Et propterea quòd illi, qui quærunt, niſi primo dubitent, ſimiles illis ſunt, qui quonam ire oporteat, ignorant.*

ANT. *Et quia quærentes ſine dubitatione, primo ſimiles quo oportet ire ignorantibus.*

Secundam rationem ponit, & dicit, ꝙ illi, qui nolunt inquirere ueritatem non conſiderando prius dubitationem, aſsimilantur illis qui neſciunt quo uadant. Et hoc ideo, quia ſicut terminus uię eſt illud, quod intenditur ab ambulante, ita excluſio dubitationis eſt finis, qui intenditur ab inquirente ueritatē. Manifeſtum eſt autem, ꝙ ille, qui neſcit quo uadat, nō poteſt directe ire, niſi ſorte à caſu: ergo nec aliquis poteſt directe īquirere ueritatem, niſi prius uideat dubitationem.

BESS. *Et adhuc neque utrum inuenerint quod quæritur, an non, cognoſcere poſſunt. finis etenim his quidem non eſt manifeſtus. illi autem, qui antea dubitauerit, pateſcit.*

ANT. *Et adhuc neque quando quæſitum inuenit cognoſcit. Finis enim huic eſt non manifeſtus. Prædubitanti autem manifeſtus.*

Tertiam rationem ponit, & dicit, ꝙ ſicut ex hoc ꝙ aliquis neſcit quo uadat, ſequitur, ꝙ, qn̄ peruenit ad locum quem intēdebat, neſcit utrum ſit quieſcendum uel ulterius eundum, ita etiam quando aliquis non præcognoſcit dubitationem, cuius ſolutio eſt finis inquiſitionis, non poteſt ſcire quando

do inuenit ueritatem quæſitam, & quando non, qa neſcit finem ſuæ inquiſitionis, qui eſt manifeſtus ei, qui primo dubitationem cognouit.

BESS. *Item melius ſe habere neceſſe eſt, illum ad iudicandum, qui tanquam aduerſarios, omnes utrinque rationes oppoſitas audiat.*

ANT. *Amplius autem melius. Neceſſe eſt enim habere ad iudicandum eum qui audiuit uelut aduerſariorum & dubitãtum omnes rationes.*

Quartam rõnẽ ponit, q̃ ſumitur ex parte auditoris. Auditorem enim oportet iudicare de auditis. Sicut autem in iudiciis nullus poteſt iudicare niſi audiat rationes utriuſque partis, ita neceſſe eſt eum, qui debet audire Philoſophiam, melius ſe habeat in iudicando ſi audierit omnes rationes quaſi aduerſariorum dubitantium. Eſt autem attendendum, ꝙ propter has rationes conſuetudo Ariſto. fuit fere in omnibus libris ſuis, ut inquiſitioni ueritatis uel determinationi p̃mitteret dubitationes emergẽtes. Sed in aliis libris ſigillatim ad ſingulas determinationes premittit dubitationes, hic uero ſimul præmittit omnes dubitationes, & poſtea ſm ordinem debitum determinat ueritatem. Cuius ratio eſt, qa alię ſcientiæ conſiderant particulariter de ueritate: unde & particulariter ad eas pertinet circa ſingulas ueritates dubitare, ſed iſta ſcĩa ſicut habet ulẽm cõſiderationem de ueritate, ita etiam ad eam pertinet uniuerſalis dubitatio de ueritate. & ideo non particulariter, ſed ſimul uniuerſalem dubitationem proſequitur. Poteſt etiam & alia eſſe ratio, quia dubitabilia, quæ tangit, ſunt principaliter illa, de quibus Philoſophi aliter opinati ſunt. Non autem eodem ordine ipſe procedit ad inquiſitionem ueritatis, ſicut & alij philoſophi. Ipſe enim incipit à ſenſibilibus & manifeſtis & procedit ad ſeparata, ut patet infra in Septimo. Alij uero intelligibilia & abſtracta uoluerunt ſenſibilibus applicare. Vnde, quia non erat eodem ordine determinaturus, quo ordine proceſſerunt alij philoſophi, ex quorum opinionibus dubitationes ſequuntur, ideo prælegit primo ponere dubitationes omnes ſeorſum, & poſtea ſuo ordine dubitationes determinare. Tertiam aſsignat Auerrois dicens hoc eſſe propter affinitatem huius ſcientiæ ad logicam, quæ tangitur infra in quarto. Et ideo dialecticam diſputationem poſuit quaſi partes principales huius ſcientiæ.

LECTIO II.

Quæſtiones mouet, quæ ad modum huius ſcientiæ ſpectant.

BESS. Tex.2. *Eſt autem prima dubitatio de his, quæ in procemio quoque dubitauimus, utrum unius an multarum ſcientiarũ ſit cauſas ſpeculari.*

ANT. Tex.c.2. Par.pri. *Eſt autem dubitatio prima quidem qui bus procemialiter dictis dubitauimus, utrum unius ſcientiæ aut multarum eſt ſciẽtiarum cauſas ſpeculari.*

Secundum ea, quæ prædixit Philoſophus, incipit hic præmittere dubitationes determinationi ueritatis, & diuidit in duas partes. In prima ponit dubitationes. In ſecunda cauſas dubitationum inducendo rationes ad ſingulas dubitationes. ibi {Primum ergo de quibus in primis dicimus &c. {Dictum eſt autem in. 2. Lib. ꝙ prius oportet quærere modum ſcientiæ, quàm ipſam ſcientiam. Et ideo primo ponit dubitationes pertinentes ad modum conſiderationis huius ſcientiæ. Secundo ponit dubitationes p̃tinentes ad prima principia, de quibus eſt iſta ſcĩa, ut in. 1. libro dictum eſt, & hoc ibi: {Et utrum principia & elementa &c.} Ad modum autem ſcientiæ huius duo pertinent, ut in ſecundo dictum eſt ſcilicet conſideratio cauſarum, ex quibus ſcientia demõſtrat, & iterum res de quibus ſcĩa conſiderat. Vnde circa primum duo facit. Primo mouet dubitationẽ pertinentem ad conſiderationem cauſarum. Secundo mouet multas dubitationes pertinentes ad ea, de quibus eſt hęc ſcientia, ibi. {Et utrum ſubſtantiæ pricipia &c.} Dicit ergo ꝙ prima dubitatio eſt quã dubitando propoſuimus in fine Secundi libri, qui eſt quaſi procemium ad totam ſcientiam, ſcilicet utrum conſideratio cauſarum quatuor, ſecũdum quatuor genera, pertineat ad unam ſcientiam, uel ad multas & diuerſas. Et hoc eſt quærere utrum unius ſcientię & p̃cipue huius ſit demonſtrare ex omnibus cauſis, uel magis diuerſæ ſcientiæ ex diuerſis cauſis demonſtrent. Deinde cum dicit.

Lect. 4. huius. Tex.c.15. Lect. prima. Lect. 3. ſeq. Lect. 2. par. ſequẽs. Dubitationes ex parte conſiderationis huius ſcientiæ. Prima du. Et ſoluitur infra lect. 4. à S. Tho.

BESS. Dubões. *Et utrum prima ſubſtantiæ principia, ſolum huius ſit ſciẽtiæ conſiderare. an etiam de principiis, ex quibus omnes demõſtrant. utputa utrum contingit unum. & idem ſimul affirmare, & negare an non, & de cæteris huiuſmodi. Quod ſi circa ſubſtantiam eſt, utrum una. an plures circa omnes ſint. & ſi plures, utrum omnes inter ſe affines an aliquas earum ſapientias, non nullas aliquid aliud appellandum ſit.*

ANT. Par.2. *Et utrum ſubſtantiæ principia eſt ſcientiæ huius ſcire ſolum, aut de principiis, de quibus oſtendunt omnes. ut utrum contingit unum & idem ſimul dicere & negare, aut non, & de aliis talibus. Et ſi eſt circa ſubſtantiam, utrum una circa omnes, aut plures ſunt. Sed, ſi plures utrum omnes cognatæ, aut earum hæ quidem ſapientiæ, illæ uero aliquid aliud dicendæ ſunt.*

Mouet dubitationes de his, de quibus conſiderat iſta ſcientia, & primo inquirit de quibus conſiderat iſta ſcientia ſicut de ſubſtantiis. Secundo de quibus cõſiderat iſta ſcĩa ſicut de accidẽtibus, ibi: {Et utrũ circa ſubas &c.} Circa primũ duo facit. Primo multiplicat qõnes ex parte ipſius ſciæ, quæ eſt ſubſtantia. Secundo ex parte ſubſtantiarum ipſarum, ibi: {Et hoc idem quoq; &c.} Circa primum ponit tres qõnes. Suppoſito. n. ex his, quę ĩ Primo libro dicta ſunt, ꝙ iſta ſcientia conſideret principia prima. Prima quæſtio hic erit, utrum hæc ſcientia conſideret principia prima. Prima qõ hic erit. utrum ad hanc ſcientiam ſolum pertineat cognoſcere prima principia ſubſtantiæ, aut etiam ad hanc ſcientiam pertineat conſiderare de primis principiis demonſtrationis, ex quibus omnes ſcientię demonſtrant, ut puta ꝙ hæc ſcientia conſideret, utrum contingat unũ & idem ſimul affirmare & negare, uel non: & ſimiliter de aliis demonſtrationis principiis primis & p̃ ſe notis. Secunda quæſtio eſt, ſi iſta ſcientia eſt conſideratiua ſubſtantiæ ſicut primi entis, utrum ſit una ſcientia conſiderans omnes ſubſtantias, uel ſint plures ſcientiæ de diuerſis ſubſtantiis. Videtur enim ꝙ de pluribus ſubſtantiis debeant eſſe plures ſcientiæ. Tertia qõ eſt, ſi ſint plures ſcientiæ de pluribus ſubſtantiis utrum omnes {cognatæ}, i. unius generis, ſicut Geometria & Arithmetica ſunt in genere mathematicæ ſcientiæ, uel non ſint unius generis, ſed quędam earum ſint in genere ſapientiæ, quædam uero in aliquo alio genere, puta in genere ſcientiæ naturalis,

Par.4. Par. ſeq. Prima qõ. Quæ eſt ſecũda in ord. Quæ eſt 3. Secunda du. Et ſoluitur quarto. Tex.c.7. Quæ eſt 4. Tertia dub. Et ſoluitur in quarto. Tex.c.1.6.

naturalis,uel mathematicæ. Videtur enim ſecundũ primum aſpectum,ꝙ non ſint unius generis,cũ ſubſtantiæ materiales & immateriales non eodem modo cognoſcantur. Deinde cum dicit.

BESS.

Et hoc etiam ipſum, neceſſarium eſt, ut quæratur, utrum ſenſibiles ſubſtantias eſſe duntaxat dicendum ſit, an præter has etiam alias. Et utrum unum an plura ſubſtantiarum genera ſint. ueluti qui ſpecies,quique mathematica harum,& ſenſibilium media faciunt. Et de his igitur(ut dicimus)conſiderandum eſt.

ANT. Par.3.

Et hoc idem quoque neceſſarium eſt quærere, utrum ſenſibiles ſubſtantiæ eſſe ſolum dicendæ ſunt,aut præter has aliæ & utrum unitæ ſunt, aut plura genera ſunt ſubſtantiarum, ut facientes ſpecies & mathematica inter iſta & ſenſibilia dixerunt. De his igitur,ut diximus,perſcrutandum eſt.

Quæſtio prima quæ eſt quinta.

Secũda qõ, q̃ eſt ſexta.

Multiplicat qões ex parte ſubſtantiæ, & ponit duas quæſtiones,quarum prima eſt,utrum dicẽdum ſit, ꝙ ſint ſolum ſubſtantiæ ſenſibiles,ut antiqui naturales poſuerunt, uel etiam præter ſubſtantias ſenſibiles ſint aliæ ſubſtantiæ immateriales & intelligibiles,ut poſuit Plato.Secunda queſtio eſt,ſi ſunt aliquæ ſubſtantiæ ſeparatæ à ſenſibilibus, utrum{ſint unitæ},i.unius generis tantum, aut ſint plura genera talium ſubſtantiarum, ſicut quidam attendentes duplicem abſtractionem, ſcilicet uniuerſalis à particulari, & formæ mathematicæ à materia ſenſibili, poſuerunt utrunq; genus ſubſiſtere. Et ita ponebãt ſubſtantias ſeparatas quæ ſunt uniuerſalia abſtracta ſubſiſtantia,inter quæ & ſubſtantias ſenſibiles particulares poſuerunt mathematica ſubſiſtentia ſeparata, ſcilicet numeros, magnitudines & figuras. De iſtis igitur qõnibus ſicut nunc mouẽtur,perſcrutandum eſt inferius,Primo quidem diſputatiue. Secundo determinando ueritatem. Deinde cum dicit.

BESS.

Et utrum circa ſubſtantias ſolum ſpeculatio ſit, an etiam circa ea, quæ per ſe ſubſtantiis accidunt. Et ad hæc de eodem & diuerſo,ſimili & diſsimili, & contrarietate, & de priori, & poſteriori,& cæteris cunctis huiuſcemodi,de quibus dialectici conſiderare conantur, & probabilibus ſolum perſcrutãtes,cuius eſt de his omnibus ſpeculari.Item quæcunque per ſe, eiſdem ipſis accidunt, & non ſolum quid horum unumquodq; eſt ſed etiam utrum uni contrarium.

ANT. Par.4.

Et utrum circa ſubſtantias ſolum ſpeculatio, aut circa quæ accidunt ſecundum ſe ſubſtantiis. Adhuc de eodem & diuerſo,ſimili & diſsimili,& cõtrarietate, priore & poſteriore,et aliis omnibus talibus de quibus dialectici intendere tentant:ex probabilibus ſolum perſcrutationem facientes, quorum theoria eſt de omnibus. Amplius autem his eiſdem quæcunque ſecũdum ſe accidunt,& non ſolum quid eſt horum unumquodque. Sed utrum unum eſt uni contrarium.

Septima. Qõ prima. Soluit in.4. tex.c.1,

Octaua. Qõ ſecũda. Hanc qõnẽ ſoluit in.4. lect.3.&.4. tex.c.4.& 5.

Inquirit utrum cõſideratio huius ſcientię de accidentibus ſit. Et ponit tres qões, quarum primã eſt.Vtrum ſpeculatio huius ſcientiæ ſit ſolum circa ſubſtantias, propter hoc quod dicitur philoſophia ſubſtantiæ:aut etiam ſit circa ea quæ per ſe ſubſtantiis accidunt,eo quòd ad eandem ſcientiam pertinere uidetur,ut conſideret ſubiectum & per ſe accidentia ſubiecti. Scd̃a qõ eſt. Vtrum hæc ſcĩa conſideret de quibuſdam quæ uñr eſſe per ſe accidentia entis,& conſequi omnia entia, ſcilicet de eodem & diuerſo,ſimili & diſsimili, & de contrarietate, & de priori & poſteriori : & omnibus aliis huiuſmodi de quibus dialectici tractant,qui habent conſiderationem de omnibus.Sed tamen de huiuſmodi perſcrutantur, non ex neceſſariis, ſed ex probabilibus. Ex una enim parte uidetur ꝙ cum ſint communia,pertineant ad philoſophum primum. Ex alia parte uidetur ꝙ ex quo dialectici iſta conſiderant, quorum eſt ex probabilibus procedere, ꝙ non pertineat ad cõſiderationem ipſius philoſophi cuius eſt demonſtrare.Tertia quæſtio eſt,cum ad iſta communia accidentia entis quędam per ſe conſequantur, utrum ad philoſophum pertineat circa unumquodq; horum ſolum conſiderare quid eſt, aut etiam illa quæ conſequuntur ad ipſa,puta utrum uni ſit contrariũ.

Nona. Qõ tertia Hęc.qõ ſoluitur in.4.lec. 4.tex.cõ.5.

LECTIO III.

Mouet queſtiones pertinentes ad res de quibus ſcientia iſta conſiderat.

BESS.

ET utrum ipſa genera ſint principia, & elementa, an illa: in quæ diuiduntur, quæ inſunt ſingula. Et ſi ipſa genera, utrum quæ ultima de indiuiduis prædicantur, an priora.utputa, utrum animal uel homo principium,& magis quàm ſingularia ſit.

ANT. part.prima.

Et utrum principia & elementa genera ſunt, aut in quæ diuiditur exiſtentium ſingulum. Et ſi genera, utrum quæcunque dicuntur de indiuiduis finalia aut prima. Et utrum animal aut homo principium & magis eſt quàm ſingulare.

In.1.parte huius lect. parte.5.huius lect. pa. ſequitur Par.3. Primaparte lect. Par.2.

Poſtquam Philoſophus mouit qões pertinentes ad modum conſiderandi huius ſcientiæ.Hic mouet qões pertinentes ad res de quibus iſta ſcientia conſiderat.Et quia iſta ſcientia conſiderat de principiis primis,ut ĩ primo dictum eſt, ideo mouet hic qões de prĩcipiis rerum.Prima autem rerum principia ponebantur & ſpecies & mathematica. Vnde primo mouet qões pertinentes ad ſpecies.Secundo quæſtiones ꝑtinentes ad mathematica, ibi:{Adhuc autem utrum numeri & longitudines &c.}Circa primum duo facit.Primo quærit quæ ſunt principia.Secũdo qualia ſunt, ibi:{Amplius autem utrum prĩcipia numero aut ſpecie determinata &c.}Quia uero principia ponebantur uniuerſalia ſeparata, primo quæritur utrum uniuerſalia ſint principia. Secundo utrum res ſeparatæ ſint principia,ibi: {Maxime uero quærendũ eſt &c.} Circa primum ponit duas queſtiones, quarum prima eſt. Vtrum genera ſint principia & elementa rerum,aut ea in quę ſicut in ultima diuiditur quodcunque ſingulare exiſtens.Et ratio huius dubitationis eſt,quia elementũ ex quo primo componitur res,& in quod ultimo diuiditur.Inuenimus autem duplicem modum compoſitionis & diuiſionis, unum ſcilicet ſm̃ rationem prout ſpecies reſoluuntur in genera. Et ſecundum hoc uidẽtur genera eſſe principia & elementa,ut Plato poſuit.Alio modo ſecundum naturam, ſicut corpora naturalia componũtur ex igne,& aere & aqua & terra,& in hęc reſoluuntur. Et propter hoc naturales philoſophi poſuerunt eſſe prima principia elementa.Secunda queſtio eſt ſuppoſito ꝙ genera ſint principia rerum,utrum principia ſint uniuerſalia dicta de indiuiduis,ſcilicet ſpecies ſpecialiſsimæ, quas genera appellat ſecundum Platonicorum conſuetudinem, quia continent ſub ſe plura indiuidua, ſicut genera plures ſpecies: aut magis ſint principia prima generaliſsima utputa quid ſit magis prĩcipium, utrum animal uel homo qui eſt principium quoddã ſecundum Platonicos, & magis uere exiſtens quàm ſingulare.

Prima. Soluitur infra lect.8. Item ſeptimo. Secunda. Duplex modus compoſitionis & diuiſionis. Diſputatur & ſoluit̃ infra lect.8.

ſingulare. Oritur autẽ hæc dubitatio propter duas diuiſiones rationis, quarum una eſt ſecundum quã genera diuidimus in ſpecies. Alia uero eſt ſecundũ quam ſpecies reſoluimus in genera. Semper enim uidetur illud quod eſt ultimus terminus diuiſionis, eſſe primum principium & elementum in componendo. Deinde cum dicit.

BESS.

Potiſſimus uero quærendum & tractandum eſt, utrum eſt aliqua præter materiam, cauſa per ſe, an non. & hæc ſeparata, an non, & utrum una, an plures numero, & utrum eſt aliquid præter cunctum (dico autem cunctum, cum quicquam de materia prædicatur) an nihil an quorundam quidem ſit, quorundam uero non. & quænam entium talia ſint.

ANT. Par.2.

Maxime uero quærendum eſt & tractandum, utrum eſt aliquid præter materiam cauſa ſecundum ſe, aut non. Et hoc ſeparabile, aut nõ: & utrũ unum aut plura numero. Et utrum eſt aliquid præter ſynolon? (Dico aũt ſynolon qñ prædicatur aliqd de materia) aut nihil, aut horum quidẽ, horũ uero non.

Quærit an res ſeparatæ ſint principia. Tertia qõ. Quarta. Quinta. Sexta. Hæ qõnes tanguntur infra lect.9.& ſoluuntur in 7.lect. Septima. Lect.13.& 14.& in.12. lect.6. Synolon qd

Quęrit de principiis ex parte ſeparationis. & mouet quatuor qõnes, quarum prima eſt. Cum primi naturales poſuerint ſolum cauſam materialem, utrũ aliquid aliud præter materiam ſit cauſa ſm ſe, aut non. Secunda quæſtio eſt, Suppoſito ꝙ aliquid pręter materiam ſit cauſa, utrum illud ſit ſeparabile à materia ſicut poſuit Plato, aut ſicut poſuit Pythagoras. Tertia qõ eſt. Si eſt aliquid ſeparabile à materia, utrum ſit unum tantum, ſicut poſuit Anaxagoras, aut plura numero ſicut poſuit Plato & ipſe Ariſto. Quarta qõ eſt: Vtrum aliquid ſit {præter ſynolõ}, i. ſimul totum: aut nihil, aut in quibuſdam ſit aliquid, & in quibuſdam non: & qualia ſint in quibus ſunt, & qualia in quibus non. Exponit autem quid ſit ſynolon uel ſimul totum, ſcilicet quando prædicatur aliquid de materia. Ad cuius intellectum conſiderandum eſt ꝙ Plato poſuit hominem & equum & ea q̃ ſic prædicantur, eſſe quaſdam formas ſeparatas. Per hoc autem homo prædicatur de Socrate, uel Platone, ꝙ materia ſenſibilis participat formam ſeparatam. Socra. ergo uel Plato dicitur ſynolon uel ſimul totum, quia conſtituitur per hoc ꝙ materia participat formam ſeparatam. Et eſt quaſi quoddam prædicatum de materia. Quęrit ergo philoſophus hic utrum quod quid eſt indiuidui, ſit aliquid aliud pręter ipſum indiuiduum, uel non: aut etiam in quibuſdam eſt aliud & in quibuſdã non aliud. Quam quidẽ quæſtionem philoſophus determinabit in ſeptimo. Deinde cum dicit.

BESS.

Item principia, utrum numero, an ſpecie definita ſint. Et quæ in rationibus, & quæ in ſubiecto, & utrum corruptibilium & incorruptibilium, eadem, an diuerſa. Et utrũ incorruptibilia omnia, an corruptibilium corruptibilia. Item quod omnium difficillimum eſt, & maximam ambiguitatem habet, utrum unum & ens (ut Pythagorici, & Plato dicebant) non eſt aliud quicquam, ſed entium ſubſtantia, an non: ſed aliud quid ſubiectum, ut Empedocles amicitiam ait, alius uero quidam ignem, etiam alius aquam, aut aerem. Et utrũ principia uniuerſalia ſint, an tanquam ſingularia rerum.

ANT. Par.3.

Amplius autem utrum principia numero aut ſpecie determinata, & quæ in rationibus & in ſubiecto. Et utrum corruptibilium & incorruptibilium eadem, aut diuerſa. Et utrũ corruptibilia omnia, aut corruptibilium corruptibilia. Amplius autem quod omnium difficillimum eſt, & plurimum habet dubitationem, utrum unum & ens quemadmodum Pythagorici dicunt & Plato, non aliquid alterum eſſe ſupra exiſtentium ſubſtantiam, aut non: ſed alterum aliquid ipſum ſubiectũ, ut Empedocles amorem dicit, alius uero ignem, alius aquam, alius aerem. Et utrum principia ſint uniuerſalia, aut ſingularia rerum.

Mouet. qõnes de modo exiſtendi principiorũ.

Mouet quæſtiones circa modum exiſtendi principiorum. Et quia ens diuiditur per unum & multa, per actum & potentiam. Primo quærit quomodo ſint principia ſm unitatem & multitudinem. Secundo quomodo ſint ſecundum actum & potentiam, ibi: {Ex poteſtate aut actu.} Circa primum mouet quatuor quæſtiones, quarum prima eſt. Vtrum principia ſint determinata ſm numerum, aut ſecundum ſpeciem, puta quia dicimus tria eſſe principia naturæ. Poteſt autem intelligi, uel quia ſunt determinata ſm numerum, ita, ſcilicet ꝙ ſola una numero forma ſit principium naturę, & ſola una numero materia & priuatio. Et poteſt ĩtelligi ꝙ ſit determinata ſm ſpeciem, ita, ſcilicet ꝙ ſint multa principia materialia q̃ conueniant in ſpeciæ materialis principij: & ſic de aliis. Et quia quidam philoſophorum aſsignabant cauſas formales ſicut Platonici, quidam autem ſolas cauſas materiales, ſicut antiqui naturales, addit ꝙ iſta quæſtio habet locum {in rationibus}. i. in cauſis formalibus {& in ſubiecto}. i. in cauſis materialibus. Secunda quæſtio eſt. Vtrum corruptibilium ſint eadem principia aut diuerſa. Et ſi ſint diuerſa, utrum omnia ſint incorruptibilia, uel corruptibilium principia ſint corruptibilia, & incorruptibilium incorruptibilia. Tertia qõ eſt. Vtrum unum & ens ſignificẽt ipſam ſubſtantiam rerum, & non aliquid aliud additum ſupra ſubſtantiam rerum, ſicut dicebant Pythagorici & Platonici, uel non ſignificent ipſam ſubſtantiam rerũ, ſed ſit aliquid aliud ſubiectum unitati & entitati, ſcilicet ignis aut aer, aut aliqd aliud huiuſmodi, ut antiqui naturales poſuerunt. Hanc autem quæſtionem dicit eſſe difficillimam & maxime dubitabilem, quia ex iſta quæſtione dependet tota opinio Platonis & Pythagoræ, qui ponebant numeros eſſe ſubſtantiam rerum. Quarta qõ eſt. Vtrum principia rerum ſint ſicut {quædam uniuerſalia, uel ſicut aliqua ſingularia}. i. utrum ea quæ ponunt eſſe principia habeant rationem principij ſecundum rationem uniuerſalem, uel ſecundum ꝙ unumquodque eorum eſt aliquid & ſingulare. Deinde cum dicit.

Septima. Hæc qõ diſputatur infra lect.10. & ſol in.12. Tex.c.19.

Octaua. Hęc qõ diſputatur. iſra Lect.11.& ſol.in.12. Tex.cõ.19.

Nona. Hæc qõ diſputatur infra lect.12. Sol.aũt partim i.4.lec. 2.partim in 10. lect.3.& ptim in.12. lect. ultimo & in.13.

Decima. Hæc qõ diſputatur infra Lect.15. & ſol.i.7.le. 13.& 14.

BESS.

Et potentia, an actu. Item utrum aliter an ſecundum motum, & hæc enim multam dubitationem præbere queant.

ANT. Par.4.

Et poteſtate aut actu. Amplius utrum aliter aut ſecundum motum. Hæc enim dubitationem præſtant magnam.

Vndecima. Hæc qõ diſputatur infra lec.15.& ſol.in.9.le.7 & 8.

Duodecima

Quærit utrum principia ſint ſecundum potentiã uel ſecundum actum. Et hæc qõ maxime uidetur pertinere ad principia materialia. Poteſt enim eſſe dubitatio. Vtrum primum materiale principium ſit aliquod corpus ĩ actu, ut ignis, aut aer, ut antiqui naturales poſuerunt: aut aliquid exiſtens in potentia tantum, ut Plato poſuit. Et quia motus eſt actus exiſtentis in potentia, & eſt quodam modo medium inter potentiam & actum, ideo adiungit aliam qõnem. Vtrum principia ſint cauſæ rerum ſolum ſecundum motum, ſicut naturales poſuerũt ſola principia motus, uel materialia, uel efficiẽtia, uel etiam ſint principia aliter quàm per motum, ſicut Plato poſuit per quandam participationem huius ſenſibilia ab immaterialibus cauſari. Has autem quæſtiones ideo ſe

mouiſſe

mouiſſe dicit, quia magnam dubitationem habent, ut patet ex diſcordia philoſophorum circa eas. Deinde cum dicit.

BESS. *Et ad hæc utrum numeri, longitudines, figuræ, & puncta, ſubſtantiæ quædam ſint, an non. & ſi ſubſtantiæ, utrum ſeparatæ à ſenſibilibus, an in eis. De his enim omnibus non modo inuenire ueritatem difficile, uerum neque bene ratione dubitare facile eſt.*

ANT. Par. 5. *Adhuc autem utrum numeri, aut longitudines & figuræ & puncta ſubſtantiæ ſunt quædam, aut non. Et ſi ſubſtantiæ, utrum ſeparatæ à ſenſibilibus, aut in eis. De his omnibus non ſolum difficile ueritatem inquirere, ſed nec dubitatur facile bene.*

Mouet qõnes circa mathematica. Decimatertia. Deciaquarta.

Mouet quæſtiones pertinẽtes ad mathematica, quę quidem principia rerũ ponuntur, & mouet duas quæſtiones. Quarum prima eſt. Vtrum numeri & lõgitudines & figuræ & puncta ſint quædam ſubſtantię, ut Pythagorici uel Platonici poſuerunt: uel nõ, ſicut poſuerunt naturales. Secunda quæſtio eſt. Si ſunt ſubſtantiæ, utrum ſint ſeparatæ à ſenſibilibus, ut poſuerunt Platonici. aut in ſenſibilibus, ut Pythagorici. Mouentur autem quæſtiones iſtæ tanquam diſputandæ infra & determinandæ: quia in his non, ſolum difficile eſt ueritatem ĩquirere, ſed etiam nõ eſt facile bene dubitare de eis inueniendo, ſcilicet probabiles rationes dubitationis.

Hæ qõnes diſputantur infra lect. 12 & 13. & ibi ſoluuntur.

Lectio IIII.

BESS. Tex. 3.

An ad vnam ſeu diuerſas ſcientias genera cauſarum ſpectent.

Ad partem negatiuam primæ quæſtionis.

Primum itaque de quibus primo diximus, utrum unius, an plurium ſcientiarum ſit omnia cauſarum genera ſpeculari.

ANT. Tex. cõ. 3. Par. 1. *Primum ergo de quibus in primis diximus, utrum unius aut plurium ſcientiarum ſint ſpeculanda oĩa genera cãrum.*

Poſtquam Philoſophus mouit qõnes, quæ faciũt dubitationem in iſta ſcientia, hic incipit de eis diſputare, & diuiditur ĩ tres partes. In prima diſputat de qõnibus pertinentibus ad conſiderationem huius ſcientiæ. In ſecunda de qõnibus pertinentibus ad ſubſtãtias, ibi. {Amplius autem utrum ſenſibiles ſubſtantiæ &c.} In tertia parte de qõnibus pertinẽtibus ad principia ſubſtantiarum, ibi. {Et de principiis utrum oporteat genera & elementa &c.} Circa primum tria facit. Primo enim diſputat de conſideratione huius ſcientiæ quantum ad cauſas, per quas demonſtratur. Secundo quantum ad prima demonſtrationis principia, ibi. {At uero de principiis demonſtrationis &c.} Tertio quantum ad ipſas ſubſtã tias, ibi. {Totaliter quæ ſubſtantiarum utrum una eſt &c.} Circa primum duo facit. Primo enim reſumit qnęſtionem, de qua diſputare intendit, concludens ex ipſo enumerationis ordine, ꝙ primo diſputandum eſt de illis, de quibus primum dictum eſt enumeratione qõnum, utrum ſcilicet ad unam ſciẽtiam, uel ad plures pertineat ſpeculari omnia genera cauſarũ, ut ſic ordo diſputationis ordini quæſtionum motarum reſpondeat. Secundo ibi.

Infra lect. 7. Infra lect. 8. Infra lect. 5. Infra lect. 6.

Qũo prima ſupra mota ex parte cõſidõnis huius ſcientię.

BESS. *Vnius enim ſcientiæ, quomodo eſſet principia (cum nõ ſint contraria) cognoſcere?*

ANT. Par. 2. *Vnius enim ſcientiæ quomodo erit non contraria principia exiſtentia, cognoſcere?*

Ponit rationes ad quæſtionẽ, & circa hoc tria facit. Primo enim ponit rationem ad oſtendendum, ꝙ conſiderare omnia genera cauſarum non pertineat ad unam ſcientiam. Secundo mouet alterã qõnem, ſuppoſito, ꝙ ad diuerſas ſcientias pertineat diuerſa genera cauſarum conſiderare, cuius cauſæ cõſideratio pertinet ad Philoſophum primum. Et diſputat ad diuerſas quæſtiones partes, & hoc ibi. {At uero ſi ſcientiæ cauſarum ſunt plures &c.} Tertio ex hac diſputatione ſecunda concludit concluſionem primarum rationum, ibi. {Quapropter uidetur alterius eſſe ſcientiæ &c.} Circa primum ponit duas rationes dicens, ꝙ, cum unius ſcientiæ ſit conſiderare contraria, quomodo erit unius ſcientiæ conſiderare principia, cum non ſint contraria? Quæ quidem ratio ſi ſᷓm ſuperficiem conſideretur, nullius uidetur eſſe momẽti. Videtur enim procedere ex deſtructione antecedentis, ac ſi ſic argumẽtaretur, ſi principia ſunt contraria, ſunt unius ſcientię: ergo, ſi non ſunt contraria non ſunt unius ſcientiæ. Poſſet ergo dici, ꝙ Philoſophus in his diſputationibus non ſolũ probabilibus rationibus utitur, ſed etiam ĩterdum ſophyſticis, ponens rationes, quæ ab aliis ĩducebãtur. Sed non uidetur eſſe rationabile, ꝙ in tanta rem Tãtus Philoſophus tam friuolam & parum apparẽtem rationem induxiſſet. Vnde aliter dicendum eſt, ꝙ, ſi quis recte conſiderat naturam diuerſorum, quæ ad eandem ſcientiam pertinent, quædam pertinent ad unam ſcientiam ſecundum ſui diuerſitatem, quædam uero ſᷓm ꝙ reducũtur ad aliquod unũ. Multa quidem igitur alia diuerſa inueniuntur pertinere ad unam ſcientiam, ſᷓm ꝙ reducuntur ad aliquod unum, puta, ut ad unum totum, uel ad unam cãm, uel ad unum ſubiectum. Sed contraria & quælibet oppoſita pertinent ad unam ſcientiam ſᷓm ſeipſa, eo ꝙ unum eſt ratio cognoſcendi alterum. Et ex hoc efficitur iſta propoſitio probabilis, ꝙ omnia diuerſa, quæ ſunt contraria, pertineant ad unam ſcientiam. Vnde ſequetur, ſi principia ſunt diuerſa, & non ſunt contratia, quòd non pertineant ad unam ſcientiam.

Par. 4. huius lect. Par. 8. le. huius. Reſponſio. Auerro. Improbã. Ei deter.

BESS. *Item multis entium, non omnibus, omnia inſunt. quo nanque modo poſsibile eſt motus principium in immobilibus eſſe, aut boni naturam? Siquidem omne quodcunq; per ſe, & propter ſuam ipſius naturam bonum ſit, finis eſt, & ita cauſa, quoniam illius gratia cætera & fiunt, & ſunt: finis autem & cuius cauſa actionis cuiuſdam finis eſt, actiones uero omnes omnes cum motu. Quare in immobilibus non contingere queat hoc principium eſſe. non autem eſſe contingat quicquam per ſe bonum. unde in mathematicis, nihil per hanc cauſam probatur, nec eſt aliqua demõſtratio. quare eius, quod melius, aut peius, & omnino alicuius talium, nemo mentionem facit. Quapropter quidam ſophiſtarum (ut Ariſtippus) ſpernebat eas. in aliis enim artibus, ac ipſis etiam illiberalibus, ut in fabrili, & coriaria, inquiebat, cur melius, aut peius, de omnibus dici. mathematicas autem, nullam de bonis, & malis rationem facere.*

ANT. Par. 3. *Amplius autem multis exiſtentium nõ inſunt omnia. Quo nanque modo poſsibile eſt motus principium eſſe in omnibus immobilibus, aut boni naturam? Siquidem omne, quod bonum eſt, ſecundum ſe & propter ſuam naturam finis eſt, & ita cã, quòd illius cauſa & fiunt & ſunt cætera. Finis autem, & cuius cauſa: actus, cuiuſdam eſt finis. Sed actus omnes, cum motu, quare in immobilibus non continget hoc eſſe principium, neque eſſe aliquid autoagathõ, ideſt per ſe bonum. Vnde & in mathematicis nihil per hanc oſtenditur cauſam, neque eſt demonſtratio*

Bonũ ex ſe finis.

monſtratio ulla, eo quòd melius aut deterius. Sed nec omnino nullus talium alicuius reminiſcitur. Quapropter & Sophiſtarum quidam, ut Ariſtippus ipſas præneglexit. In aliis enim artibus & illiberalibus, ut tectonica & coriaria, eo quòd melius aut deterius dici omnia: mathematicas uero nullam de bonis, aut de malis rationem facere.

Secundam rationem ponit, quæ talis eſt. Diuerſorum pertinentium ad unam ſcientiam, quæcunq; ſcientia conſiderat unum conſiderat & aliud, ut patet in contrariis, quorum diuerſitas ſecundum ſe pertinet ad unam ſcientiam non per reductionem ad aliquid unum: ſed non quæcunque ſcientia conſiderat unam cauſam conſiderat omnes cauſas: ergo conſideratio omnium cauſarum non pertinet ad unam ſcientiam. Minorem probat per hoc, ꝙ diuerſæ ſcientiæ ſunt de diuerſis entibus, & multa entia ſunt, quibus non poſſunt attribui omnes cauſæ. Qđ primo manifeſtat in cauſa, quæ dicitur, unde principium motus. non enim uidetur, ꝙ poſſit eſſe principium motus in rebus immobilibus. Ponuntur autem quædam entia immobilia, & præcipue ſm Platonicos ponentes numeros & ſubſtantias ſeparatas. Vnde, ſiqua ſcientia de his conſiderat, non põt conſiderare de cauſa, quæ eſt unde principium motus. Secundo manifeſtat idem de cauſa finali, quæ habet rationem boni. Boni enim natura non uidetur poſſe inueniri in rebus immobilibus, ſi hoc concedatur, ꝙ omne quod eſt bonum, ſecundum ſe & ꝑpter ſuam naturam eſt finis. Et hoc modo cauſa eſt inquantum propter ipſam, & cauſa eius omnia fiũt & ſunt. Dicit autem, ꝙ eſt bonum ſecundum ſe & propter ſuam naturam, ad excludẽdum bonum utile, quod non dicitur de fine, ſed magis de eo, quod eſt ad finem. Vnde quę ſic ſolum dicuntur bona inquantum ſunt utilia ad aliud, non ſunt bona ſm ſe & propter ſuam naturam. Sicut potio amara non eſt ſm ſe bona, ſed ſolum ſm ꝙ ordinatur ad finẽ ſanitatis, q̃ eſt ſm ſe bona. finis aũt & cuius cã ſit aliqd uř eſſe terminus alicuius actus. oẽs autem actiones uñr eſſe cũ motu. Ergo uř ſequi, ꝙ in rebus imobilibus non poſsit eſſe hoc principium, ſcilicet cauſa finalis, quæ habet rationem boni. Et quia quæ ſunt per ſe exiſtentia abſque materia, neceſſe eſt ꝙ ſint immobilia, ideo non uidetur eſſe poſsibile, ꝙ ſit aliquid {autoagathõ}, i. per ſe bonum, ut Plato ponebat. Omnia enim immaterialia & non participata uocabat per ſe exiſtentia, ſicut ideam hominis uocabat hominem per ſe quaſi non participatum in materia. Vnde & per ſe bonum dicebat id, quod eſt ſua bonitas non participata, ſcilicet primum principiũ omnium. Et ad hanc rationem confirmandam inducit quoddam ſignum. Ex hoc. n. ꝙ finis non põt eſſe in rebus immobilibus, uidetur procedere ꝙ in ſcientiis mathematicis, quæ abſtrahunt á materia & motu nihil probatur per hanc cauſam, ſicut probatur in Sciẽtia Naturali, quæ eſt de rebus mobilibus aliquid per rationem boni. Sicut cum aſsignamus cauſam quare homo habet manus, quia per eas melius poteſt exequi conceptiones rationis. In mathematicis autem nulla demonſtratio fit hoc modo, ꝙ hoc modo ſit, quia melius eſt ſic eſſe, aut deterius ſi ita non eſſet. Puta ſi diceretur ꝙ angulus in ſemicirculo eſt rectus, q̃a melius eſt ꝙ ſic ſit q̃ ꝙ ſit acutus uel obtuſus. Et q̃a poſſet forte aliquis eſſe alius modus demonſtrandi per cauſam finalem, puta ſi diceretur, ſi finis erit neceſſe eſt id quod eſt ad finẽ pręcedere: ideo ſubiungit, ꝙ nullus omnino in mathematicis facit mentionem alicuius talium pertinentium ad bonum uel ad cauſam finalem. Propter qđ quidam ſophiſtæ, ut Ariſtippus, qui fuit de ſecta Epicureorum, omnino neglexit demonſtrationes, quæ ſunt per cauſas finales, reputans eas uiles ex hoc ꝙ in artibus illiberalibus ſiue mechanicis, ut in arte {tectonica} ideſt ędificatoria: {& coriaria} omniũ rationes aſsignantur ex hoc ꝙ eſt aliquid melius uel deterius. In mathematicis uero, quæ ſunt nobiliſsimæ & certiſsimæ ſcientię, nulla fit mentio de bonis & malis. Deinde cum dicit.

At ſi plures ſunt cauſarum ſcientiæ, & alia alius principij, quam earum dicendum, eam eſſe, quæ quæritur? aut quis illorum, qui eas habent, rem, quæ quæritur, maxime ſciet? BESS.

At uero, ſi ſcientiæ cauſarum ſunt plures, & altera alterius principia, quæ earum eſt dicenda quæ quæritur? Aut quis maxime res quæſitas eſt eas, ſciens habentium? ANT. Par. 4.

Interponit aliam quæſtionem, & primo proponit eam, & habet duas partes. Quæſtio. Prima enim pars qõnis eſt, Si diuerſę cauſæ conſiderentur á pluribus ſcientiis, ita ꝙ altera ſcientia ſit alterius cauſæ conſideratiua, quæ illarum debet dici ſcientia {quæ quęritur?} i. philoſophia prima? Vtrum, ſcilicet illa, quę conſiderat cauſam formalem, aut quæ conſiderat cauſam finalem, uel quæ conſiderat aliquam aliarũ? Secunda pars quæſtionis eſt, ſi aliquæ res ſint, quæ habeant plures cauſas, quis maxime cognoſcit rem illam eorum qui conſiderant illas cauſas? Secundo cum dicit.

Contingit enim eidem, omnes modos cauſatum ineſſe. ut puta domus, unde quidem motus, ars & faber. cuius uero cauſa, opus. materia autem, terra, & lapides: forma uero definitio. BESS.

Contingit enim eidem omnes modos cauſarum ineſſe. ut domus. Vnde quidem motus, ars & ædificator: cuius uero cauſa, opus: & materia terra, & lapides: ſpecies uero, ratio. ANT. Par. 5.

Manifeſtat partem ſecundam qõnis per hoc, ꝙ una & eadem res inuenitur, quæ habet omnes modos cauſarum, ſicut domus cauſa unde principium motus eſt ars & ædificator. Id uero cuius cauſa uel finis cauſa domus {eſt opus}, i. uſus eius, qui eſt habitatio. Cauſa uero ſicut materia eſt terra, ex qua fiunt lateres & lapides. Cauſa uero ſicut ſpecies uel forma, eſt ipſa rõ domus, quam artifex præcõceptã mente in materia ponit. Tertio ibi.

Ex his itaque, quæ ab antiquis determinata ſunt, quæ ſciẽtiarum appellanda ſit ſapientia, rationabile uideatur unamquamque ita appellandam eſſe. Verum quatenus principaliſſima & honorabiliſſima, & cui cæteras ſcientias tanquam ancillas non contradicere decet, illa eſt ipſius finis, & boni. huius enim cauſa, cætera. BESS.

Igitur ex dudum determinatis, quam decet uocare ſcientiarum ſapientiam. Habet enim rationem quamlibet appellari inquantum ſenior & principalior, cui ueluti ſeruientes non contradicere ſcientias alias certum eſt, quæ finis & boni talis eſt. Huius enim cauſa ſunt cætera. ANT. Par. 6. Nota textũ contra eos qui negant prologum metaphyſicæ ab Ariſt. editum.

Reaſſumit quæſtionem, ſcilicet quam dictarum ſcientiarum poſſumus uocare ſapientiam, ſecundũ ea quę de ſapientia prius determinauimus in principio libri, utrũ ſcilicet illam, quę conſiderat cauſam formalem, uel quę conſiderat cauſam finalem, uel aliquam

aliquam aliarum cauſarum. Et ponit conſequenter rõnes ad ſingulas trium cãrum dicens, ꝙ rõ q̃dam ui detur de {qualibet ſcientia}, i. quæ eſt per quãcunq; cãm ꝙ appelletur nomine ſapientiæ. Et primo quã-

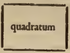
Lect.2. tum ad ſciam, quæ eſt per cãm finalẽ. Dictum eſt.n. in principio libri, ꝙ iſta ſcĩa quæ ſapientia dr̃, eſt maxime principalis & ordinatiua aliarum, quaſi ſubditarum. Sic igitur inquantum ſapientia {eſt ſenior}, i. prior ordine dignitatis, & principalior quadã authoritate ordinandi alias, quia nõ eſt iuſtum, ꝙ aliæ ſcĩę cõtradicant ei, ſed ab ea accipiant ſua principia, ſicut ei ſeruientes, ur̃ ꝙ illa ſcĩa, q̃ eſt {finis & boni}, i. q̃ ꝓcedit per cãm finalẽ, ſit talis, q̃ ſit digna nomine ſapientiæ. Et hoc ideo, quia omnia alia ſunt ꝓpter finem. unde finis eſt quodammodo cauſa omnium aliarum cauſarum. Et ſic ſcientia, quę procedit per cauſam finalem, eſt pricipalior. Cuius ſignum eſt, ꝙ artes illæ, ad quas pertinent fines, principantur & præcipiunt aliis artibus, ſicut gubernatoria nauifactiuæ. Vnde, ſi ſapientia eſt principalis & præceptiua reſpectu aliarum, maxime uidetur ꝙ procedat per cauſam finalem.

BESS. *Quatenus uero primarum cauſarum, & eius quod maxime ſcibile definita eſt eſſe. ipſa utique ſubſtantiæ fuerit. Cum enim multipliciter ſit idem ſcire, magis quidem illum ſcire dicimus, qui rem quidnam ſit ipſo eſſe cognoſcat, quàm illum, qui ipſo non eſſe. Iſtorum autem ipſorum, alterum altero magis, & maxime illum, qui quid eſt, non uero illum, qui quantum, aut quale, aut quid, agere, ſiue quid pati natura aptum eſt. Item & in cæteris tunc ſcire unumquodque eorum etiam quorum demonſtrationes ſunt arbitramur, cum quid eſt ſciamus. utputa quid eſt tetragoniſmus, quod inuentio mediæ. ſimiliter & de cæteris.*

ANT. Par.7. *Inquantum uero primarum cauſarum & maxime ſcibilis diffinitiua eſt eſſe, ſubſtantiæ utique erit talis. Multis enim modis rationem ſcientibus, magis quidem ſcire dicimus eum, qui nouit in ipſo eſſe quid ipſa res, quàm in non eſſe, & horum eorundem aliud alio magis. & maxime quid eſt, & non quantũ, aut quale, aut aliquid facere, aut pati apta nata eſt. Amplius autem & in aliis ſcire ſingula & quorum demonſtrationes ſunt, tunc putamus exiſtere, quando ſcimus quid eſt: ut quid eſt tetragonizare? quia mediæ inuentio. Similiter autem & in aliis.*

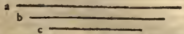
Lect.2. Inducit rationem de cauſa formali. Dictum eſt enim in proœmio libri, ꝙ ſapientia eſt primarum cauſarum, & eius, quod eſt maxime ſcibile, & quod eſt maxime certum. Et ſ̃m hoc uidetur, ꝙ ſit {ſubſtã tiæ}, id eſt per cauſam formalem: quia ĩter diuerſos

Lib.1.te.39.40. modos ſciendi, magis dicimus ſcire illum qui ſcit aliquid eſſe, q̃ qui ſcit aliquid non eſſe. Vnde & ĩ Poſterioribus Philoſophus probat, ꝙ demonſtratio affirmatiua eſt potior q̃ negatiua. Inter eos autẽ, q ſciũt aliqd affirmare, unũ alio magis dicimus ſcire. Sed inter oẽs maxime dicimus ſcire illũ, qui cognoſcit qd eſt res, non aũt qui ſcit quanta eſt, uel qualis, & qd poſsit facere uel pati. Sic igiť in cognoſcẽdo ipſam rẽ abſolute perfectiſsimũ eſt ſcire qd eſt res, qđ eſt ſcire ſubam rei. Sed etiã in aliis cognoſcendis, puta ꝓprietatibus rei magis dicimus ſcire ſingula, de qbus ſunt demr̃ones, qñ etiam de ipſis accidẽtibus uel ꝓprietatibus ſcimus qđ qd eſt: qa qđ qd eſt non ſolum inuenitur in ſubiis, ſed etiã in accidentibus. Et ponit exẽplũ de tetragoniſmo, i. de quadratura ſupficiei ęque diſtãtiũ laterũ nõ quadratę, quã quadrare dicimur, cũ inuenimus quadratũ ei æquale. Cũ aũt oĩs ſuperficies æque diſtantiũ laterum & rectorum angulorum ex duabus lineis contineatur, q̃ rectũ continent angulũ, ita, ꝙ totalis ſuperficies nihil eſt aliud q̃ ductus unius earũ in alia, tunc inuenimus quadratum æquale ſuperficiei p̃dictæ, qñ inuenimus lineã quæ ſit media in proportione inter duas lineas prædictas. Puta, ſi linea A, ad lineam B ſe habeat ſicut linea B ad lineam C, quadratum lineę B eſt ęquale ſuperficiei, quæ continetur in C & A, ut probatur in ſexto Euclidis.

Ad inueniendum quadratum æquale tetragoniſmo, oportet accipere lineam mediam in proportione inter duas lineas, ut patet in iſtis lineis ſequentibus.

Et apparet manifeſte in numeris. Sex enim eſt medium in proportione inter nouem & quatuor. Nouem enim ſe habet ad ſex in proportione ſexquialtera, & ſimiliter ſex ad quatuor. Quadratum autem ſenarij eſt. 36. Quod etiam perficitur ex ductu quaternarij in nouenarium. Quatet enim nouẽ ſunt. 36. Et ſimile eſt in omnibus aliis. Deinde ponit rationem de cauſa mouente.

*Circa generationem autem, & actiones totamq; tranſmutationem, cum ſciamus motus principium hoc autem aliud, & fini oppoſitum eſt. Quare * alterius eſſe ſcientiæ uideatur, harum cauſarum unamquamque ſpeculari.* BESS. Quãdo ſciẽtiam de mobilibus habeamus. * a.l.non di terius.

Circa generationes uero & actus, & circa omnem tranſmutationem opinamur nos perfecte cognoſcere, quando cognoſcimus principium motus. hoc autem alterum & oppoſitum fini. Quapropter uidetur alterius eſſe ſcientiæ cauſarum harum ſingulas ſpeculari. ANT. Par.8.

Videmus.n.ꝙ circa generationes & actiones, &
circa omnem tranſmutationem maxime dicimur
aliquid ſcire, quando cognoſcimus principium mo
tus, eo ꝙ motus nihil eſt aliud q̃ actus mobilis à mo
Tex.c.18. uente, ut dr̃ in.3.Phyſic. Prætermittit autem de cã
materiali, quia illa iperfectiſsime ſe habet ad hoc,
ꝙ ſit principium cognoſcendi. non enim fit cogni-
tio per id, quod eſt in potentia, ſed per id quod eſt
Lect.12. Tex.c.20. in actu, ut infra in Nono dicetur. His igitur poſitis
ad ſecundam qõnem pertinentibus, inducit ratio-
nem ex eiſdẽ rõnibus ſupra poſitis ad primã qõnẽ,
ſcilicet ꝙ alterius ſcientiæ ſit conſiderare oẽs iſtas
cãs, eo ꝙ in diuerſis rebus diuerſæ cauſæ uidẽtur ha
bere principalitatem, ſicut in mobilibus principiũ
motus, in ſcibilibus qđ quid eſt, finis autẽ in his quæ
Hic determinatur prima qõ ſupra mota. ordinãtur ad finem. Hanc autem qõnem Ariſt. in ſe-
quentibus expreſſe ſoluere non inuenitur. Põt tñ
eius ſolutio ex his, quæ ipſe inferius in diuerſis locis
Tex.c.3. determinat, colligi. Determinat enim in Quarto, ꝙ
iſta ſcientia conſiderat ens inquantum eſt ens. unde
& eius eſt conſiderare primas ſubſtantias, non aũt
ſcientiæ Naturalis, quia ſupra ſubam mobilem ſunt
aliæ ſubſtantiæ. Omnis aũt ſuba uel eſt ens per ſeip-
ſam, ſi ſit forma tñ, uel ſi ſit cõpoſita ex materia &
forma eſt ens per ſuam formam. unde inquantum
hęc ſcientia eſt conſideratiua entis, conſiderat ma-
xime cauſam formalem. Primæ autem ſubſtantiæ nõ
Lect.11. cognoſcuntur à nobis, ut ſciamus de eis quod quid
Tex.c.28. eſt, ut poteſt aliqualiter haberi ex his, quę in.ix.de-
terminantur: & ſic in earũ cognitione non habet lo
cum cauſa formalis. Sed quamuis ipſæ ſint immobi
les ſm ſeipſas, ſunt tñ cauſa motus aliorum per mo
dum finis. & ideo ad hanc ſciam, inquantum eſt con
ſideratiua primarum ſubſtantiarum, præcipue per-
tinet conſiderare cauſam finalem, & etiam aliquali-
ter cauſam mouentem. Cauſam autem materialem
ſm ſeipſam nullo modo, quia materia non conue-
nienter cã eſt entis, ſed alicuius determinati gene
ris, ſcilicet ſubſtantiæ mobilis. Tales aũt cauſæ per-
tinent ad conſiderationem particularium ſcientia-
rum, niſi forte conſiderentur ab hac ſcientia inquan
tum continentur ſub ente. Sic enim ad omnia ſuam
Ad rationes in oppoſitũ. conſiderationem extendit. His autem uiſis ratio-
nes inductas facile eſt ſoluere. Primo enim nihil ꝓ-
hibet diuerſas cauſas ad hanc ſciam pertinere unam
exiſtentem, licet non ſint contraria, quia reducun-
tur ad unum, ſ. ad ens cõe, ſicut dictum eſt. Similiter
nihil prohibet, & ſi non quælibet ſcientia conſide-
ret oẽs cauſas, quin aliqua ſcia poſsit conſiderare
oẽs uel plures earum inquantum reducuntur ad ali
quod unum. Sed ſpecialiter deſcendendo dicendũ
eſt, ꝙ nihil prohibet in immobilibus conſiderari &
principium motus, finem ſiue bonum, in immobili-
bus quæ ſunt tamen mouẽtia ſicut ſunt primę ſubæ,
in his autem, quæ neque mouentur, nec mouent,
non eſt conſideratio principij motus, nec finis ſub
rõne finis motus, quãuis poſsit cõſiderari finis ſub
rõne finis alicuius operationis ſiue motu. Sicut ſi po
nant eſſe ſubæ intelligẽtes nõ mouẽtes, ut Platonici
poſuerunt, nihilominus tñ inquantũ habent intelle
ctum & uoluntatem oportet ponere in eis finem &
bonum quod eſt obiectum uoluntatis. Mathemati-
ca autem non mouentur, nec mouent, nec habent
uoluntatem. Vnde in eis non conſideratur bonum
ſub nomine boni & finis. Conſideratur tamen in eis
id, quod eſt bonum, ſcilicet eſſe & quod quid eſt. Vñ Lect.1.ſ.
falſum eſt, ꝙ in mathematicis non ſit bonum, ſicut Per eadẽ patet ad quẽ in hac conſ le. motum.
ipſe infra in.xi. probat. Ad quæſtionem uero ſecun-
dam iam patet reſponſio, quia ad hãc ſciẽtiam per-
tinet conſideratio trium cauſarum, de quibus ra-
tiones inducit.

Lectio V.

Duplicia principia hic memorantur demonſtrationis, & ſub-
ſtantiæ de quibus quæritur num ad unam, vel diuerſas ſciẽ
tias ſpectent.

At uero & de principiis demonſtratiuis, utrum unius BESS. Tex.4.
ſcientiæ, an plurium ſunt, ambiguum eſt. dico autem
demonſtratiua, opiniones communes, ex quibus om-
nes demonſtrãt utputa quod neceſſe eſt omne. aut affirmare,
aut negare. & quòd impoſsibile eſt, ſimul eſſe & non eſſe. &
quæcunque aliæ ſimiles propoſitiones ſunt. utrum una iſta-
rum, an ſubſtantiæ ſcientia eſt, an diuerſa? quod ſi non una,
utra dicenda eſt illa eſſe, quæ nunc quæritur?

At uero & de principiis demonſtrationis utrum unius ANT.
ſcientiæ eſt aut plurium, dubitatio eſt. Dico autem demon- Tex.c.4.
ſtratiuas communes opiniones ex quibus demonſtrant, ut Par.1.
quoniam omne neceſſarium eſt, aut dicere aut negare, & im-
poſsibile ſimul eſſe, & non eſſe, & quæcunque tales propoſi-
tiones. Vtrum harum una ſcientia & ſubſtantiæ, aut
alia? Et ſi non una eſt, quam oportet appellare quæ nunc eſt
quæſita.

Poſtquam diſputauit de prima quæſtione, q̃ erat Hæc qõ fuit ſecunda mota ſupra ex parte conſiderationis, & ſoluit i.4 tex.com.7.
de conſideratione cauſarum. Hic intendit diſputa-
re de conſideratione principiorum demonſtratio-
nis, ad quam ſcientiam pertineant, & circa hoc tria
facit. Primo mouet quæſtionem. Secundo diſputat
ad unam partem. ibi {Vnius igitur eſſe &c.} Tertio
diſputat ad aliam partem. ibi: {At uero ſi alia &c.} Prima parte lec. huius.
Dicit ergo primo, ꝙ dubitatio eſt de principiis de- Par.2.
monſtrationis, utrum conſiderare de his pertineat Par.4.
ad unam ſciẽtiã, uel ad plures. Et exponit, quæ ſunt
demonſtrationis principia. Et dicit, ꝙ ſunt commu
nes cõceptiones omnium. omnium ex quibus pro-
cedunt omnes demonſtrationes, inquantum, ſ. ſin-
gula principia propriarum conclusionum demon-
ſtratarum habent firmitatem uirtute principiorum
communium. Et exemplificat de primis principiis
maxime, ſicut ꝙ neceſſe eſt de unoquoque, aut af-
firmare, aut negare. Et aliud principium eſt ꝙ im- Queſtio.
poſsibile eſt idẽ ſimul eſſe & non eſſe. Eſt ergo hæc
quæſtio. Vtrum hæc principia & ſimilia pertineant
ad unam ſcientiam uel ad plures. Et ſi ad unam, utrũ
pertineant ad ſcientiam quę eſt conſiderans ſubſtã-
tiam, uel ad aliam. Et ſi ad aliam, quam earum opor
tet nominare ſapientiam uel philoſophiam primã
quam nunc quęrimus. Deinde cum dicit.

Vnius itaque, non eſt rationabile eſſe. cur geometriæ ma- BESS.
gis quàm cuiuſcunque, proprium ſit de his ſpeculari? ſi itaque
æqualiter quidem cuiuſcũque eſt, de omnibus uero nõ contin-
git, ſicuti nec cæterarum, ita nec illius, quæ cognoſcit ſubſtan
tias, proprium eſt, de eis cognoſcere.

Vnius igitur eſſe non eſt rationabile. Quid enim magis ANT.
Geometriæ quàm qualiſcunque de his eſt proprium audire? Par.2.
Si igitur ſimiliter qualiſcunque ſit, omnium uero non contin-
git, ſicut nec aliarum, ita neque ipſas ſubſtantias cognoſcen-
tes, proprium eſt de ipſis cognoſcere.

Obiicit

Obiicit ad unam partem quæſtionis, ſcilicet ad oſtendendum ꝙ non eſt unius ſcientię conſiderare principia omnia, ſupple demonſtrationis & ſubſtantiam. Et ponit duas rationes, quarũ prima talis eſt. Cum oẽs ſcientię utantur prędictis principiis demõſtrationis nulla ratio eſſe uidetur, quare magis pertineant ad unam quàm ad aliam. Nec etiam uidetur rationabile, ꝙ eorum cõſideratio pertineat ad omnes ſciẽtias, quia ſic ſequeretur ꝙ idem tractaretur in diuerſis ſcientiis, quod eſſet ſuperfluum. Videtur igitur relinqui, ꝙ nulla ſcientia conſideret de principiis iſtis: ergo per quam rationem non pertinet ad aliquam aliarum ſcientiarum tradere cognitionem de huiuſmodi demonſtrationis principiis, per eandem rationem non pertinet ad ſcientiam cuius eſt conſiderare de ſubſtantia. Secunda rõ ponitur ibi.

BESS. *Et ad hæc, quomodo eorum ſcientia erit? quid enim horum quodque eſt, nunc quoque cognoſcimus. utuntur nanque eis cæteræ etiam artes, tanquam cognitis. Quòd ſi demonſtratiua de eis eſt, oportebit aliquod genus ſubiectum eſſe, & aliquas paſſiones, & aliquas eorum dignitates eſſe. de omnibus enim demonſtrationem eſſe, impoſsibile eſt. ſiquidem neceſſe eſt ex quibuſdam & circa quippiam, & quorundam demonſtrationem eſſe. Quare accidit cunctorum, quæ demonſtrantur, unũ quoddã genus eſſe. omnes.n. demõſtratiuæ utũtur dignitatibus.*

ANT. Par.3. *Simul autem quomodo erit ipſorum ſcientia? Quid enim & unumquodque horum exiſtit ens, & nunc nouimus. Vtuntur ergo eis ut notis artes aliæ. Si autem de his demonſtratio, oportebit aliquod igitur eſſe ſubiectum, & hæc quidem paſſiones, illa uero dignitates eorum. Nanque de omnibus eſſe demonſtrationem eſt impoſsibile. Neceſſe enim ex aliquo eſſe & circa aliquid & aliquorum demonſtrationem: quare accidit eſſe, unum genus aliquid monſtratorum. Omnes enim demonſtratiuæ dignitatibus utuntur.*

Quæ talis eſt. Modus, de quibus eſt cognitio in ſcientiis eſt duplex. Vnus modus ſecundum ꝙ de unoquoque cognoſcitur quid eſt. Alius modus ſm ꝙ cognitio per demonſtrationem acquiritur. Primo autem modo non pertinet ad aliquam ſcientiã tradere cognitionem de principiis demonſtrationis, quia talis cognitio principiorum præſupponitur ante omnes ſcientias. Quod enim unumquodque horum ſit ens {ex nũc nouimus}, i. ſtatim à principio cognoſcimus quid ſignificent hæc principia, per quorum cognitionem ſtatim ipſa principia cognoſcuntur. Et, quia talis cognitio principiorum ineſt nobis ſtatim à natura, concludit, ꝙ omnes artes & ſciẽtię, quæ ſunt de quibuſdam aliis cognitionibus, utuntur prædictis principiis tanquam naturaliter notis. Similiter autem probatur, ꝙ prędictorum principiorum cognitio non traditur in aliqua ſcientia per demonſtrationem, quia, ſi eſſet aliqua demonſtratio de eis oporteret tria tunc principia conſiderari, ſcilicet genus ſubiectum, paſsiones, & dignitates. Et ad huius manifeſtationem ſubdit, ꝙ impoſsibile eſt de omnibus eſſe demõſtrationem.

Lect.2. non enim demonſtrantur ſubiecta, ſed de ſubiectis paſsiones. De ſubiectis uero oportet præcognoſcere an eſt, & qd eſt, ut dicitur in. 1. Poſte. Et hoc ideo, quia neceſſe eſt demõſtrationem eſſe ex aliquibus, ſicut ex principiis, quæ ſunt dignitates, & circa aliquod, quod eſt ſubiectum, & aliquorum, quæ ſunt paſsiones. Ex hoc autem ſtatim manifeſtum eſt ex uno horum trium, quod dignitates non demõſtrãtur, quia oporteret quod haberent aliquas dignitates priores, quod eſt impoſsibile. Vnde prætermiſſo hoc modo procedendi tanquam manifeſto, procedit ex parte ſubiecti. Cum enim una ſcientia ſit unius generis ſubiecti, oporteret ꝙ illa ſcientia, quæ demõſtraret dignitates, haberet unum ſubm. Et ſic oporteret, ꝙ oium ſciarum demonſtratiuarũ eſſet unum genus ſubm, quia omnes ſcię demonſtratiuæ utuntur huiuſmodi dignitatibus. Deinde cũ dicit.

At uero ſi altera, quæ de ſubſtãtia, & illa, quæ de his, utra earum principalior, & prior eſt? uniuerſaliter enim, & maxime principia omnium, dignitates ſunt. & ſi non eſt philoſophi, cuius alterius erit de eis uerum, & falſum ſpeculari. BESS.

At uero, ſi alia quæ ſubſtantiæ, & quæ de his, quæ earum principalior & prior eſt? Vniuerſaliter enim maxime omnium principia ſunt dignitates. Et ſi non eſt Philoſophi, cuius erit alterius determinare ueritatem & falſitatem? ANT. Par.4.

Obiicit ad aliam partem. Si enim dicatur, ꝙ alia ſcientia ſit, quæ eſt de huiuſmodi principiis, & alia, quæ eſt de ſubſtantia, remanebit dubitatio quæ ipſarum ſit principalior & prior. Ex una enim parte dignitates ſunt maxime uniuerſales, & principia omnium, quę traduntur in quibuſcunque ſcientiis. Et ſecundũ hoc uidetur ꝙ ſcientia, quæ eſt de huiuſmodi principiis, ſit principaliſsima. Ex alia uero parte, cum ſubſtantia ſit primum & principale ens, manifeſtum eſt, ꝙ Prima Philoſophia eſt ſcientia ſubſtãtiæ. Et ſi non eſt eadem ſcientia ſubſtantiæ, & dignitatum, non erit de facili dicere cuius alterius ſit conſiderare ueritatem & falſitatem circa dignitates, ſi non eſt primi philoſophi qui conſiderat ſubſtantiã. Hanc autem quæſtionem determinat Philoſophus in. 4. huius, & dicit, quòd ad Philoſophum potius pertinet conſideratio dignitatum, inquantum ad ipſum pertinet conſideratio entis in communi, ad quod per ſe pertinent huiuſmodi principia prima, ut maxime apparet in eo quod eſt maxime primum principium, ſcilicet ꝙ impoſsibile eſt idẽ eſſe & non eſſe. Vnde omnes ſcientiæ particulares utũtur huiuſmodi principiis ſicut utuntur ipſo ente, qđ tamen principaliter cõſiderat Philoſophus Primus. Et per hoc ſoluitur ratio prima. Secunda autem rõ ſoluitur per hoc, ꝙ Philoſophus non conſiderat huiuſmodi principia tanquam faciens ea ſcire diffiniẽdo uel abſolute demõſtrando, ſed ſolum elenchice, .i. contradicendo diſputatiue negantibus ea, ut in Quarto dicetur. Lect.5. Tex.c.7. Tex.c.9. & inde.

LECTIO VI.

Num omnium ſubſtantiarum vna ſit ſciẽtia, vel diuerſæ, & an iſta ſcientia contempletur ſubſtantiã, & eius ꝑ ſe accidẽtia.

ET oĩno utrum una oĩum ſubſtãtiarum, an plures ſciæ ſunt? BESS.

Totaliter quæ ſubſtantiarum utrum una omnium ſit, aut plures ſcientiæ. ANT. Tex.c.5.

Poſtquam diſputauit duas q̃ões pertinentes ad cõſiderationem huius ſcientiæ, hic diſputat tertiã, quę eſt de conſideratione ſubſtantiarum & accidẽtium. Et diuidit in partes duas, ſm ꝙ circa hoc duas q̃ões diſputat. Secunda incipit. ibi: {Amplius autẽ utrum ſenſibiles ſubſtantiæ &c.} Circa primum tria facit. Primo mouet q̃õnem quæ eſt, utrum omnium ſubſtantiarum ſit una ſcientia, aut plures ſcientiæ conſiderent diuerſas ſubſtantias. Secunda ibi. Par.1. Lect.7. Hæc fuit tertia q̃õ ſupra motaex pte conſiderationis. primo lect. huius.

Si igitur non una, cuius ſubſtantiæ hæc ſcientia erit ponenda? BESS.

Siquidem ergo non una, cuius ſubſtantia ponenda eſt ſcĩa? ANT. Par.2.

Obiicit ad primã partem, ſcilicet ad oſtendendum quòd una ſcientia ſit de omnibus ſubſtantiis, quia ſi non eſſet una de omnibus ſubſtantiis, non poſſet aſsignari, ut uidetur, cuius ſubſtantiæ ſit conſideratiua hæc ſcientia, eo quòd ſubſtantia, inquãtum ſubſtantia, eſt principaliter ens. Vnde nõ uidetur ꝙ magis pertineat ad conſiderationem principalis ſcientiæ una ſubſtantia q̃ alia. Tertia ibi.

BESS. Vtrum omnium ſubſtantiarum ſit vna ſcia. Vide docu. Auer. * a.l.eædẽ.

*Vnam autem omnium eſſe, non eſt rationabile. etenim demonſtratiua una, de omnibus accidentibus eſſet. ſiquidem omnis demonſtratiua, ea, quæ per ſe circa aliquod ſubiectum accidunt, ſpeculatur ex communibus opinionibus. Circa itaque idem genus, per ſe accidentia eiuſdem eſt ſpeculari & eiſdem opinionibus. Circa enim quod eſt unus, & ex quibus unius, ſiue eiuſdem, ſiue alterius. unde & accidentia, aut * hæ ſpeculabuntur, aut ex his una.*

ANT. Par.3.

Vnam uero omnium non eſt rationabile. Etenim demonſtratiua una de omnibus erit utique per ſe accidentibus. Siquidem demonſtratiua omnis circa aliquod ſubiectum ſpeculatur per ſe accidentia ex communibus opinionibus. Et circa idem igitur genus accidentia per ſe eiuſdem eſt ſpeculari ex eiſdem opinionibus. Nam circa ipſum quia, unius, & ex quibus, unius: ſiue eiuſdem, ſiue alterius. Quare & accidentia, ſiue hæ ſpeculentur, aut ex his, una.

Obiicit in contrarium dicens, ꝙ non eſt rationabile ponere unam eſſe ſcientiam omnium ſubſtantiarum. Sequetur enim ꝙ eſſet una ſcientia demonſtratiua de omnibus per ſe accidentibus. Et hoc ideo, quia omnis ſcientia demonſtratiua aliquorũ accidentium, ſpeculatur per ſe accidentia circa aliquod ſubiectum. & hoc ex aliquibus conceptionibus communibus. Quia igitur ſcientia demonſtratiua non ſpeculatur accidentia niſi circa ſubiectum aliquod, ſequitur ꝙ ad eandem ſciẽtiam pertineat conſiderare aliquod genus ſubiectum, ad quam ꝑtinet conſiderare per ſe accidentia illius generis, & econuerſo, dummodo demonſtratio fiat ex eiſdem principiis. ſed quandoque contingit ꝙ demõſtrare, quia ita eſt, per aliqua principia, pertinet ad aliquam ſcientiam & demõſtrare principia, ex quibus demonſtrabatur, quia ita eſt, pertinet ad unam ſcientiam. Quandoque quidem ad eandem, quandoque uero ad aliam. Ad eandem quidem ſicut geometria demonſtrat, ꝙ triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, per hoc ꝙ angulus exterior trianguli eſt æqualis duobus interioribus ſibi oppoſitis, quod tantum demonſtrare pertinet ad geometriam. Ad aliam uero ſcientiam ſicut muſicus probat ꝙ tonus non diuiditur in duo ſemitonia æqualia, per hoc ꝙ proportio ſexquioctaua cum ſit ſuperparticularis non poteſt diuidi in duo æqualia. Sed hoc probare non pertinet ad muſicum, ſed ad arithmeticum. Sic ergo patet, ꝙ quandoque accidit diuerſitas in ſcientiis propter diuerſitatem principiorum, dum una ſcientia demonſtrat principia alterius ſcientiæ per quędam altiora principia. Sed ſuppoſita identitate principiorum non poteſt eſſe diuerſitas in ſcientiis, dummodo ſint eadem accidentia & idem genus ſubiectum, quaſi una ſcientia conſideret ſubm̃ & eadem accidentia. Vnde ſequitͬ, ꝙ ſcia, quæ conſiderat ſubam, cõſideret etiam accidentia, ita ꝙ ſi ſint plures ſcię conſiderantes ſubas, erunt conſiderantes accidentia. Si uero una earum ſola ſit quæ conſideret ſubas, una ſola erit quę conſiderabit accidentia. Hoc autem eſt impoſsibile, quia ſic ſequeretur non eſſe niſi unam ſcientiam, cũ nulla ſcientia ſit quæ non demonſtret accidentia de aliquo ſubiecto. non ergo ad unam ſcientiam pertinet conſiderare omnes ſubſtantias. Hæc autem quęſtio determinatur in Quarto huius, ubi oſtẽditur, ꝙ ad primam ſcientiam, ad quam pertinet conſiderare de ente inquantum eſt ens, pertinet conſiderare de ſubſtantia inquantum eſt ſubſtantia & ſic conſiderat omnes ſubſtantias ſecundum communem rationem ſubſtantiæ, & per cõſequens ad eam pertinet conſiderare communia accidentia ſubſtantiæ. Particularia uero accidentia quarundam ſubſtãtiarum pertinet cõſiderare ad particulares ſciẽtias, quæ ſunt de particularibus ſubſtantiis, ſicut ad ſcientiam naturalem pertinet conſiderare accidentia ſubſtantiæ mobilis. Verumtamen in ſubſtantiis eſt etiam ordo. nam primæ ſubſtantiæ ſunt ſubſtantiæ inmateriales. Vnde & earum conſideratio pertinet proprie ad philoſophum primum. Sicut ſi non eſſent aliæ ſubſtantiæ priores ſubſtantiis mobilibus corporalibus, ſcientia naturalis eſſet philoſophia prima, ut dicitur infra in Sexto. Deinde cũ dicit.

Lect.n. Tex.c.4.

BESS. Tex.c.6. Vtrum hac ſcia ſit ſolũ circa ſubã.

Item utrum circa ſubſtantias ſolum ſpeculatio eſt, an etiam circa accidentia eis? dico autem, utputa ſi ſolidum quædam ſubſtantia eſt, ac lineæ, & plana, utrum eiuſdem ſcientiæ eſt, iſta cognoſcere, et quæ circa unumquodque genus accidunt, de quibus mathematicæ demonſtrant, an alterius?

ANT. Tex.c.6. Par.4.

Amplius autem utrum circa ſubſtantiam ſolum theoria eſt, aut circa ipſas & accidentia. Dico autem ut ſi ſolidum quædam ſubſtantia eſt, & linea & ſuperficies, utrum eiuſdem ſcientiæ eſt eadem cognoſcere, & accidentia circa unumquodque genus, de quibus mathematicæ oſtendunt, aut alterius.

Ponit aliam quæſtionem de conſideratione ſubſtantię & accidentis, & circa hoc etiam tria facit. Primo mouet quæſtionem quæ eſt. Vtrum conſideratio huius ſcientiæ ſit ſolum circa ſubſtantiam, aut etiam circa ea, quæ accidunt ſubſtantiis. Puta ſi dicamus quòd lineæ, ſuperficies & ſolida ſint quædam ſubſtantiæ, ut quidam poſuerunt, quæritur utrum eiuſdem ſcientiæ ſit conſiderare iſta, & per ſe accidentia horum, quæ demonſtrantur in ſcientiis mathematicis, aut alterius. Secundo ibi.

BESS.

Si enim eiuſdem, demonſtratiua quædam erit etiam quæ ſubſtantiæ. non uidetur autem ipſius quid eſt, demonſtratio eſſe.

ANT. Par.5.

Nam, ſi eiuſdem, demonſtratiua quædam eſſet, & quæ ſubſtantiæ eſt. Non autem uidetur eius quod quid eſt demonſtratio.

Obiicit ad unam partem. Si enim eiuſdem ſcientiæ eſt conſiderare accidentia & ſubſtantias, cum ſcientia, quæ conſiderat accidentia ſit demonſtratiua accidentium, ſequitur ꝙ ſcientia quæ conſiderat ſubſtantiam, ſit demonſtratiua ſubſtantiarum, quod eſt impoſsibile, cum diffinitio declarans ſubſtantiam, quæ ſignificat quodquideſt, non demonſtretur. Sic ergo non erit eiuſdem ſcientiæ ſubſtantias conſiderare & accidentia. Tertio ibi.

Ipſius quod quid eſt nõ eſt demonſtratio. 2.Poſt.

BESS.

Quòd ſi alterius, quæ erit, quæ ſpeculatur circa ſubſtantiam accidentia? hoc enim difficillimum reddere eſt.

ANT. Par.6. *Si uero diuerſæ, quæ erit ſpeculans circa ſubſtantiam accidentia? Hoc enim reddere eſt ualde difficile.*

Obiicit in contrarium, quia ſi diuerſę ſcientiæ cõſiderant ſubſtantiam & accidens, non erit aſsignare quę ſcientia ſpeculetur accidentia circa ſubſtantiam, quia talis ſcientia conſiderabit utrunque, cum tamen hoc uideatur ad omnes ſcientias pertinere: quia omnis ſcientia conſiderat per ſe accidentia circa ſubiectum, ut dictum eſt. Hanc autem quæſtionẽ
Lect.1.3.4 determinat Philoſophus in Quarto huius dicens, ꝙ ad eam ſcientiam, ad quam pertinet de ſubſtantia & ente, pertinet etiam conſiderare de per ſe accidentibus ſubſtantię & entis. Non tamen ſequitur quòd eodem modo conſideret utrunque, ſcilicet demonſtrando ſubſtantiam, ſicut demonſtrat accidens, ſed diffiniendo ſubſtantiam & demonſtrando accidens ineſſe uel non ineſſe, ut plenius habetur in fine Noni huius.

Lectio VII.

Num præter ſenſibiles ſubſtãtias reperiãtur aliquæ aliæ à ſenſibilibus ſeparatæ: arguit item illos qui inter ſpecies & ſenſibilia ſiue in ipſis ſenſibilibus mathematica exiſtimauerunt.

BESS. *Item utrum ſenſibiles ſolum ſubſtantias eſſe dicendum eſt, an præter iſtas etiam alias? & utrum unum, an plura ſubſtantiarum genera ſunt, ut hi, qui dicũt formas et media, circa quæ mathematicas aiunt ſcientias eſſe?*

ANT. Tex.c.7. Par.1. *Amplius autem utrum ſenſibiles ſubſtantiæ ſolæ cauſæ ſint dicendæ, aut præter eas aliæ. Et utrum unum genus, aut plura genera ſubſtãtiarum ſunt, ut dicentes ſpecies & intermedia, circa quæ mathematicas dicunt eſſe ſcientias.*

Poſtquam diſputauit Philoſophus quæſtiones pertinentes ad conſiderationem huius ſcientiæ, hic diſputat quęſtiones pertinentes ad ipſas ſubſtãtias,
In pri.lect. de quibus principaliter conſiderat iſta ſcientia. Et
Par 2. circa hoc tria facit. Primo mouet quæſtiones. Secun
Par.3. do oſtendit unde accipi poſsint rõnes ad unam partẽ. ibi: {Quomodo ergo dicimus &c.} Tertio obiicit ad partem contrariam. ibi: {Multis autem modis habentibus difficultatem &c.} Circa primum mo-
Qõ prima ex parte rerum conſideratarum. uet duas quæſtiones, quarum prima eſt. Verum in uniuerſitate rerum ſolæ ſubſtantiæ ſenſibiles inueniantur, ſicut aliqui antiqui naturales dixerunt, aut
Secunda. etiam inueniantur quædam aliæ ſubſtantiæ præter ſenſibiles, ſicut poſuerunt Platonici. Secunda quæſtio eſt, ſuppoſito ꝙ ſint aliquæ ſubſtantiæ præter ſenſibiles. Verum illæ ſubſtantiæ ſint unius generis, aut magis ſint plura genera harum ſubſtantiarum. Vtrunque enim opinionem recipit. Quidam enim poſuerunt præter ſubſtãtias ſenſibiles eſſe ſolas ſpecies ſeparatas, ideſt per ſe hominem immaterialem, & per ſe equum, & ſic de aliis ſpeciebus. Alij uero poſuerunt quaſdam alias intermedias ſubſtantias inter ſpecies & ſenſibilia ſcilicet mathematica, de quibus dicebant eſſe mathematicas ſcientias. Et huius ratio eſt, quia ponebant duplicem abſtractionem rerum, puta abſtractionem intellectus, qui dicitur abſtrahere uno modo uniuerſale à particulari, iuxta quam abſtractionem ponebant ſpecies ſeparatas per ſe ſubſiſtentes. Alio modo formas quaſdam à materia ſenſibili, in quarum ſcilicet diffinitione non ponitur materia ſenſibilis, ſicut circulus abſtrahit ab ære. Iuxta quam ponebant mathematica abſtracta, quę dicebant media inter ſpecies & ſenſibilia, quia conueniunt cum utriſque. Cum ſpeciebus quidem inquantum ſunt ſeparata à materia ſenſibili, cum ſenſibilibus autem inquantum inueniuntur plura ex eis in una ſpecie, ſicut plures circuli & plures lineæ. Deinde cum dicit.

Quomodo igitur dicimus formas cauſas, & ſubſtantias per ſeipſas eſſe in ſuperioribus ſermonibus dictum eſt. BESS.

Quomodo ergo dicimus ſpecies cauſasq; & ſubſtantias ſecundum ſe, dictum eſt in prioribus de omnibus ipſis ſermonibus. ANT. Par.2.

Oſtendit quomodo ad unam partem argumentari poſsit, & dicit quòd hoc dictum eſt {in primis ſermonibus} ideſt in primo libro, quomodo ſpecies ponantur cauſæ rerum ſenſibilium, & ſubſtantiæ quædam per ſe ſubſiſtentes. Vnde ex his, quæ ibi dicta ſunt in recitatione opinionis Platonis, accipi poſſunt rationes ad partem affirmatiuam. Deinde cum dicit.

Cum uero multiplicem difficultatem habeant, non minus eſt inconueniens dicere quidem eſſe quaſdam naturas præter eas, quæ in cœlo ſunt, illas uero eaſdem, quas & ſenſibiles ponere, niſi quòd illa quidem ſempiterna, hæc uero corruptibilia. Idealem namque hominem & idealem equum, & ſanitatem aiunt, & nihil aliud ſimile, quid illis facientes, qui dicunt quidem eſſe deos, ſed formæ ſimilis hominibus: nec enim iſti aliud faciebant, niſi homines ſempiternos. nec illi formas, niſi ſenſibilia ſempiterna. BESS.

Multis autem modis habentibus difficultatem, nullo minus abſurdum dicere quidem alias aliquas eſſe naturas præter eas, quæ in cœlo ſunt, has autem eaſdem dicere ſenſibilibus, niſi quia hæc quidem ſempiterna, illa uero corruptibilia. Nam per ſe hominem dicunt hominem eſſe & equum & ſanitatem, aliud autem nihil ſimile facientes deos eſſe oſtendentibus, & humanæ ſpeciei eſſe. Nihil enim aliud illi fecerunt quàm homines ſempiternos, nec hi ſpecies niſi ſenſibiles ſempiternas. ANT. Par.3.

Obiicit ad partem negatiuam, & primo ad oſten Lect.10.
dendum ꝙ non ſunt ſpecies ſeparatæ à ſenſibilibus. Secundo ad oſtendẽdũ ꝙ non ſunt mathematica ſeparata. ibi: {Amplius autem ſiquis præter ſpẽs &c.} Supra autem in Primo libro multas rationes poſuit contra ponentes ſpecies. & ideo illis rõnibus præ-
termiſsis ponit quandam rationem, quæ uidetur ef- Par.ſeq. Rõ efficaciſſima contra ideas Platonis.
ficaciſsima, & dicit, ꝙ cum poſitio ponentium ſpecies ſeparatas multas habeat difficultates, illud qđ nunc dicetur non continet minorem abſurditatem
aliquo aliorum, ſcilicet ꝙ aliquis dicat quaſdam eſſe Tex.c.12. & inde.
naturas præter naturas ſenſibiles, quæ ſub cœlo con Tex.c.45.
tinentur. Nam cœlum eſt terminus corporum ſenſibilium, ut in Primo de Cœlo & mũdo probatur. Ponentes autem ſpecies, non ponebant eas eſſe infra cœlum, nec extra, ut dicitur in Tertio phyſico. Et ideo conuenienter dicit, quòd ponebant quaſdam naturas præter eas, quæ ſunt in cœlo. Dicebant autem contrarias naturas eſſe eaſdem ſecũdum ſpẽm & rationem, & in iſtis ſenſibilibus, quinimmo dicebãt illas naturas eſſe ſpẽs horũ ſenſibiliũ, puta ꝙ hõ ſeparatus eſt humanitas hominis huius ſenſibilis, & ꝙ hõ ſenſibilis eſt hõ participatione illius hoĩs. Hãc tñ drĩam ponebant inter ea, quia illæ naturæ immateriales ſunt ſempiternę, iſtę uero ſenſibiles ſunt

corruptibiles. Et ꝙ ponerent illas naturas eaſdem iſtis patet per hoc, & ſicut in iſtis ſenſibilibus inuenitur homo, equus, & ſanitas, ita in illis naturis ponebãt {hominẽ per ſe}.i.ſine materia ſenſibili, & ſimilitet equũ & ſanitatem. & nihil aliud ponebãt in ſubſtantiis ſeparatis, niſi ꝙ erant mãliter inſenſibilibus. Quæ quidem poſitio uidetur eſſe ſimilis poſitioni ponentium deos eſſe humanæ ſpeciei, que fuit poſitio Epicureorum, ut Tullius dicit i lib. de Natura deorum. Sicut enim qui ponebant deos humanę ſpeciei, nihil aliud fecerunt quàm ponere homines ſempiternos ſecundum ſuam naturam, ita & illi, qui ponebant ſpecies nihil aliud faciunt quàm ponunt res ſenſibiles ſempiternas, ut equum, bouem, & ſimilia. Eſt autem ualde abſurdum, quòd id, quod ſecundum ſuam naturam eſt corruptibile, ſit eiuſdẽ ſpeciei cum eo, quod per ſuam naturam eſt incorruptibile. quin potius corruptibile & incorruptibile differunt ſpẽ, ut infra dicetur in. 10. huius. Poteſt tamen contingere ꝙ id, quod ſecundum ſuam naturã eſt corruptibile, uirtute diuina perpetuo conſeruetur in eſſe. Deinde cum dicit.

Poſitio Epicuri.

Corruptibile ex ſe, uirtute alteri⁹ incorruptibile eſſe poteſt.

Tex. c. 26.

BESS. *Item ſiquis præter formas, & ſenſibilia ponat media, multas dubitationes habebit. patet etenim quod ſimiliter, & lineæ præter etiam ipſas ſenſibiles erunt, & aliorum generum ſingula. Quare cum aſtrologia una earum ſit, erit & cœlum aliquod præter ſenſibile cœlum, & ſol, & luna, & cætera ſimiliter quæ in cœlo ſunt. At quomodo eredendum eſt talibus? nam immobile, non eſt rationabile eſſe. mobile autem, & omnino eſt impoſſibile. Similiter & de quibus perſpectiua tractat, & quæ in mathematicis harmonica. et hæc enim impoſſibile eſt præter ſenſibilia eſſe. propter ſimiles cauſas, ſi enim ſenſibilia ſunt, media & ſenſus, patet quòd animalia etiam erunt eorum mediorum, & quidem corruptibilium.*

ANT. Par. 4. *Amplius autem ſiquis præter ſpecies & ſenſibilia intermedia ponat, multas habebit dubitationes. Palam enim quia ſimiliter lineæ præter ipſas ſenſibiles erunt, & unumquodque aliorum generum. Igitur quoniam aſtrologia una harum eſt, erit quoddam cœlum præter ſenſibile cœlum, & ſol & luna & alia ſimiliter cœleſtia. Et quomodo his credere oportet? Neque enim immobile rationabile eſſe, mobile uero impoſſibile omnino. Similiter autem & de quibus perſpectiua tractat, & in mathematicis harmonica. Etenim hoc impoſſibile eſſe præter ſenſibilia propter eaſdem cauſas. Nam ſi ſunt ſenſibilia intermedia, & ſenſus. Palam & manifeſtum quia & animalia erunt intermedia, & ipſorum, & incorruptibilium.*

Obiicit contra ponentes mathematica media inter ſpecies & ſenſibilia, & primo cõtra illos, qui ponebant mathematica media, & à ſenſibilibus ſeparata. Secundo contra illos, qui ponebant mathematica, ſed in ſenſibilibus eſſe. ibi {Sunt autem & aliqui q d icunt &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit rõnes contra primã opinionẽ. Secũdo obiicit pro ea. ibi {At uero nec ſenſibilium &c.} Contra primum obiicit tribus uiis, quarum prima eſt, ꝙ ſicut ſcientia quædam mathematica eſt circa lineam, ita etiam ſunt quædam mathematicæ ſciẽtiæ circa alia ſubiecta. Si igitur ſunt quædam lineæ præter lineas ſenſibiles, de quibus geometra tractat, pari ratione in omnibus aliis generibus, de quibus aliæ ſcientiæ mathematicæ tractant, erunt quædam præter ſenſibilia. Sed hoc ponere oſtendit eſſe inconueniens in duabus ſcientiis mathematicis. Primo quidem in aſtrologia, quę eſt una ſciẽtiarum mathematicarũ, cuius ſubiectum eſt cœlum & cœleſtia corpora. ſequetur ergo ſm prædicta ꝙ ſit aliud cœlum præter cœlum ſenſibile, & ſimiliter alius ſol, & alia luna, & ſimiliter de aliis corporibus cœleſtibus. Sed hoc eſt incredibile, quia illud aliud cœlum, aut eſt mobile, aut immobile: ſi eſt ĩmobile, hoc uidetur eſſe irrationabile, cum uideamus naturale eſſe cœlo ꝙ ſemper moueatur. Vnde & aſtrologus aliquid conſiderat circa motum cœli. Dicere uero ꝙ cœlum ſit ſeparatum, & ſit mobile eſt impoſſibile, eo ꝙ nihil ſeparatum à materia poteſt eſſe mobile. Deinde oſtẽdit idem eſſe inconueniens in aliis ſcientiis mathematicis, ſcilicet in Perſpectiua, quæ conſiderat lineam uiſualem, & {in harmonica} idelt muſica, quæ conſiderat proportiones ſonorum audibilium. Impoſſibile eſt autem hæc eſſe intermedia inter ſpecies & ſenſibilia, quia ſi iſta ſenſibilia ſint intermedia, ſcilicet ſoni & uiſibilia, ſequetur etiam quòd ſenſus ſunt intermedij. Et cum ſenſus non ſint niſi in animali, ſequetur ꝙ etiam animalia ſint intermedia inter ſpecies & corruptibilia, quod eſt omnino abſurdum.

Par. 8. Lect. huius. Par. 7. Lect. huius.

BESS. Tex. 8. *Dubitauerit autem aliquis, circa quæ entia oportet has ſcientias quærere. ſi enim in hoc differret ſolum à geometria, Geodæſia, quòd hæc quidem eorum eſt, quæ ſentimus, illa uero non ſenſibilium eſt. patet quod præter medicinam erit aliqua ſcientia, & præter quamcunque aliarum, inter ipſam medicinam, & hanc medicinam: at quomodo poſſibile eſt? etenim etiam ſalubria quædam eſſent, præter ſenſibilia, & ipſum ſalubre.*

ANT. Tex. c. 8. Par. 5. *Dubitabit autem aliquis & circa quæ exiſtentium quærere oportet has ſcientias. Nam ſi in hoc differt Geometria ideſt ars menſurandi terram, à geodæſia, ideſt ab arte diuidendi terram ſolum, quia hæc quidem horum eſt quæ ſentimus, illa uero non ſenſibilium, palam uero & præter Medicinam, & alia erit ſcientia: & præter unamquamque aliarum, inter ipſam medicinalem, & hanc medicinalem. Sed quomodo hoc poſsibile? Etenim ſalubria quædam utique erunt præter ſenſibilia, & etiam ſanum.*

Secunda uia talis eſt. Si in illis generibus, de quibus ſunt ſcientiæ mathematicæ, inuenitur triplex gradus rerum, ſ. ſenſibilia, ſpecies, & intermedia, cũ de oĩbus ſpẽbus & oĩbus ſenſibilibus uideatur eſſe ſimilis ratio, uidetur ſequi quòd inter quælibet ſenſibilia & ſuas ſpẽs ſunt aliqua media. unde remanet dubitatio ad quæ rerum genera ſe extendant ſcientiæ mathematicæ. ſi enim ſcientia mathematica, puta Geometria differt à geodæſia, quę eſt ſcientia de menſuris ſenſibilibus, in hoc ſolum quòd geodæſia eſt de menſuris ſenſibilibus, geometria uero de intermediis non ſenſibilibus, pari ratione præter omnes ſcientias, quæ ſunt de ſenſibilibus, erunt ſecundum prædicta quædam ſciæ mathematicæ de intermediis, puta ſi ſcientia medicinalis eſt de quibuſdam ſenſibilibus, erit quædam alia ſcientia præter ſcientiam medicinalem, & præter unamquamque ſimilem ſciẽtiam, quæ erit media inter medicinalem, quæ eſt de ſenſibilibus, & medicinalem quę eſt de ſpeciebus. Sed hoc eſt impoſſibile, q̃a cũ medicina ſit circa {ſalubria}.i. circa ſanatiua, ſi medicina

dicinæ eſt media, ſequitur etiam ſanatiua ſint media præter ſenſibilia ſanatiua & præter autoſanum, ideſt per ſe ſanum, quod eſt ſpecies ſani ſeparati, quod eſt manifeſte falſum. Relinquitur ergo, ꝙ iſtæ ſcientiæ mathematicę nō ſunt circa aliqua, quæ ſunt media inter ſenſibilia & ſpecies ſeparatas.

BESS. *Simul autē nec hoc uerum eſt, quod Geodæſia ſenſibilium, & corruptibilium magnitudinum ſit. corrumperetur enim illis corruptis.*

ANT. Par. 6. *Similiter autem nec hoc uidetur quòd geodæſia ſenſibilium ſit magnitudinum & corruptibiliū, corrupta enim eſſet utique corruptis.*

Tertiam uiam ponit, per quam deſtruitur quoddā, quod prædicta poſitio ponebat, ꝙ ſcilicet eſſet aliqua ſcientia circa ſenſibiles magnitudines, & ſic ſi inueniretur alia ſcīa circa magnitudines, ex hoc haberetur ꝙ eſſent magnitudines mediæ. Vnde dicit, ꝙ hoc non eſt uerum ꝙ geodæſia ſit ſcientia ſenſibilium magnitudinum, quia ſenſibiles magnitudines ſunt corruptibiles. Sequeretur ergo, ꝙ geodæſia eſſet de magnitudinibus corruptibilibus. ſed ſcīa uidetur corrumpi corruptis rebus de quibus eſt. Socrate enim non ſedente, iam non erit uera opinio, qua opinabamur eum ſedere. Sequeretur ergo ꝙ geodæſia uel geoſophia, ut alij libri habent, corrumpatur corruptis magnitudinibus ſenſibilibus, quod eſt contra rationem ſcientiæ, quæ eſt neceſſaria & incorruptibilis. Poſſet tamen hæc ratio ad oppoſitum induci: ut dicatur ꝙ per hanc rationem intendit probare, ꝙ nullæ ſcientiæ ſunt de ſenſibilibus. Et ita oportet ꝙ omnes ſcientiæ uel ſint de rebus mediis, uel ſint de ſpeciebus. Deinde cum dicit.

BESS. *At neque ſenſibilium magnitudinum, neque circa hoc cœlum aſtrologia eſſet. nec enim ſenſibiles lineæ tales ſunt, quales Geometria dicit: nil enim ſenſibilium, ita rectum atque rotundum. tangit enim circulus regulam, non ſecundum punctum, ſed ſicut Protagoras dicebat redarguens geometras. nec motus, nec reuolutiones cœli ſimiles, de quibus aſtrologia rationes facit: neq; puncta eandem naturam, quam ſtellæ habent.*

ANT. Par. 7. *At uero nec ſenſibilium erit magnitudinum: nec circa cœlum hæc Aſtrologia. Nec enim ſenſibiles lineæ ſunt tales, quales dicit Geometra. nihil enim rectum ſenſibilium, ita nec rotundum. Tangit enim regulam non ſecundum punctum circulus, ſed ut Prothagoras ait geometras redarguens: Nec motus, nec reuolutiones cœli ſimiles, de quibus Aſtrologia ſermones dicit, nec aſtris puncta naturam habent eandem.*

Obiicit pro prædicta poſitione in hunc modum. De ratione ſcientię eſt, ꝙ ſit uerorum. Hoc autem non eſſet niſi eſſet de rebus prout ſunt. Oportet igitur res, de quibus ſunt ſcientiæ, tales eſſe quales traduntur in ſcientiis. Sed ſenſibiles lineę non ſunt tales, quales dicit geometra. Et hoc probat per hoc, ꝙ Geometria probat, ꝙ circulus tangit {regulam} ideſt rectam lineam ſolum in puncto, ut patet in Tertio Euclidis. Hoc autem non inuenitur uerum in circulo & linea in ſenſibilibus. Et hac ratione uſus fuit Prothagoras deſtruens certitudines ſciētiarum cōtra geometras. Similiter etiam motus & reuolutiones cœleſtes non ſunt tales quales aſtrologus tradit. Videtur enim naturę repugnare, ꝙ ponantur motus corporum cœleſtium per eccētricos, & epiciclos, & alios diuerſos motus, quos in cœlo deſcribunt aſtrologi. Similiter etiam nec quantitates corporum cœleſtiū ſunt tales, ſicut diſcribunt eas aſtrologi. Vtuntur enim aſtris ut punctis, cum tamen ſint corpora magnitudinem habentia. Vnde uidetur quòd nec Geometria ſit de ſenſibilibus magnitudinibus, nec Arologia de cœlo ſenſibili. Relinquitur igitur, ꝙ ſint de aliquibus aliis mediis. Deinde cum dicit.

Sunt autem quidam dicentes, eſſe quidem hæc, quæ formarum, & ſenſibilium media dicuntur, non tamen à ſenſibilibus ſeparata, ſed in eis. quos quæ impoſsibilia ſequuntur, omnia quidem enumerare longi ſermonis eſſet: ſufficit autem talia ſpeculari. BESS. Tex. 9.

Sunt autem & aliqui, qui dicunt eſſe quidem intermedia hæc infra ſpecies & ſenſibilia, non extra ſenſibilia, ſed in his. Quibus accidentia impoſsibilia omnia quidem pluris eſt orationis pertranſire. ſufficit enim & talia ſpeculari. ANT. Tex. c. 9. Par. 8.

Obiicit contra aliam poſitionem, & primo ponit intentum. Secundo inducit rationes ad propoſitum. ibi: {Non enim in talibus &c.} Dicit ergo primo, ꝙ quidam ponunt eſſe quaſdam naturas medias inter ſpecies & ſenſibilia, & tamen non dicunt ea eſſe ſeparata à ſenſibilibus, ſed quòd ſunt in ipſis ſenſibilibus. Sicut patet de opinione illorum, qui poſuerunt dimenſiones quaſdam per ſe exiſtentes, quæ penetrant omnia corpora ſenſibilia, quas quidam dicunt eſſe locum corporum ſenſibilium, ut dicitur in. 4. Phyſicæ, & ibidem improbatur. Vn- Tex. c. 33.
de hic dicit, quòd proſequi omnia impoſsibilia, quæ ſequuntur ad hanc poſitionem maioris eſt negocij. Sed nunc aliqua breuiter tangere ſufficit. Dein- Tex. c. 37.
de cum dicit.

Non enim de his ſolum, ut ita ſe habeant, rationabile eſt, ſed patet, quod etiam formas contingeret in ſenſibilibus eſſe: eiuſdem enim rationis utraque hæc ſunt. BESS.

Non enim in talibus congruum eſt habere ſic ſolum, ſed palam quia & ſpecies cōtingit in ſenſibilibus eſſe. Eiuſdem enim rationis utraque ea ſunt. ANT. Par. 9.

Inducit quatuor rationes contra prædictam poſitionem, quarum prima talis eſt. Eiuſdem rationis uidetur eſſe ꝙ præter ſenſibilia ponantur ſpecies & mathematica media, quia utrunque ponitur propter abſtractionem intellectus: ſi igitur ponuntur mathematica eſſe in ſenſibilibus, congruum eſt ꝙ non ſolum ita ſe habeant in eis, ſed etiam quòd ſpecies ipſę ſint in ſenſibilibus, quod eſt contra opinionem ponentium ſpecies. Ponunt enim eas eſſe ſeparatas: & non eſſe alicubi. Secundam rationem ponit ibi.

Item duo ſolida in eodem loco neceſſe eſſet eſſe. BESS.

Amplius autem duo ſoli in eodem neceſſe loco eſſe. ANT. Par. 10.

Quæ talis eſt. Si mathematica ſunt alia à ſenſibilibus, & tamen ſunt in eis, cum corpus ſit quoddam mathematicum, ſequitur ꝙ corpus mathematicum ſimul eſt in eodem cum corpore ſenſibili, ergo {duo ſolida} .i. duo corpora erunt in eodem loco, quod eſt impoſsibile, non ſolum de duobus corporibus ſenſibilibus. ſed etiam de corpore ſenſibili & mathematico, quia utrunque habet dimenſiones, ratione quarum duo corpora prohibentur eſſe in eodem loco. Tertiam rationem ponit ibi.

BESS. *Et non eſſe immobilia, in ſenſibilibus exiſtentia motis.*

ANT. *Et non eſſe immobilia in motis exiſtentia ſenſibilibus.*

Par.12. Moto enim aliquo mouetur id, qđ in eo eſt: ſed ſenſibilia mouentur: ſi igitur mathematica ſunt in ſenſibilibus, ſeqnetur ꝙ mathematica moueantur, quod eſt contra rationē mathematicorum, quę nō ſolum abſtrahūt à materia, ſed etiam à motu. Quartam rationem ponit ibi.

BESS. *Et oīno cuius eā quis ponet quidem eſſe ea, eſſe autem in ſenſibilibus? eadem enim, quæ prædicta ſunt, abſurda ſequentur: erit nanque aliud quoddam cœlum præter cœlum: niſi quod non ſeparatum, ſed in eodem loco; quod impoſſibilius eſt. magna itaque tam de his dubitatio eſt, quonam modo ponendo, ueritatem conſequemur.*

ANT. Par.13. *Totaliter autem cuius cauſa quis ponet eſſe quadē ipſa, eſſe autem in ſenſibilibus. Eadem enim contingunt inconuenientia eis quæ dicta ſunt. Erit enim cœlum aliquod præter cœlū, non tamen extra, ſed in eodem loco: quod eſt magis impoſſibile. De his ergo dubitatio multa, quomodo oportet poſitam habere ueritatem.*

Quæ talis eſt. Nihil rationabiliter ponitur niſi ꝓpter aliquam cauſarum, & præcipue ſi ex tali poſitione maius inconueniens ſequatur. ſed iſta poſitio ponitur ſine cauſa. Eadem enim inconuenienria ſequentur ponentibus mathematica eſſe media & in ſenſibilibus, quæ ſequuntur ponentibus ea non eſſe in ſenſibilibus, & adhuc quædam alia propria & maiora, ut ex prædictis patet. Hæc igitur poſitio eſt irrationabilis. Vltimo autem concludit ꝙ prædictæ q̄ones habent multam dubitationem, quomodo ſe habeat ueritas in iſtis. Has autem q̄ones pertractat Philoſophus infra. 12. 13. 14. huius, oſtendens non eſſe mathematicas ſubſtantias ſeparatas, nec etiam ſpecies. Et ratio quæ mouebat ponentes mathematica & ſpecies ſumpta ab abſtractione itellectus, ſoluitur in principio. 13. Nihil enim prohiber aliquid quod eſt tale, ſalua ueritate conſiderari ab intellectu non inquantum tale, ſicut homo albus poteſt cōſiderari non inquantum albus. & hoc modo intellectus poteſt conſiderare res ſenſibiles, non inquantū mobiles & materiales, ſed inquantum ſunt quædam ſubſtantiæ uel magnitudines. & hoc eſt intellectum abſtrahere à materia & motu. Non autem ſic abſtrahit ſecundum intellectum, ꝙ intelligat magnitudines & ſpecies eſſe ſine materia & motu. Sic enim ſequeretur ꝙ uel eſſet falſitas intellectus abſtrahētis, uel quòd ea, quæ intellectus abſtrahit, ſint ſeparata ſecundum rem.

LECTIO VIII.

Num genera ſint Principia, & horum magis vniuerſalia, vel indiuiduis proxima, arguit.

BESS. *Et de principiis, utrum oporteat genera exiſtimare elementa, & principia: an illa magis, ex quibus inexiſtentibus quicquam primum eſt.*

ANT. Tex.c.10. Par.1. *Et de principiis, utrum oportet genera elementa & principia ſuſcipere, aut magis ex quibus cum inſint eſt unumquodque primis.*

Poſtquam Philoſophus diſputauit de quæſtionibus motis de ſubſtantiis, hic diſputat de quæſtionibus motis de principiis. Et diuiditur in partes duas. In prima diſputat de quæſtionibus, quibus quærebatur quæ ſunt principia. Secundo de q̄onibus quibus quærebatur qualia ſint principia, & hoc ibi {Adhuc autem utrum ſubſtantia.} Circa primum diſputat de duabus quæſtionibus. Primo utrum uſia ſint principia. Secundo utrum ſint aliqua principia a materia ſeparata. ibi {Eſt autem habita de his diſputatio &c.} Circa primum diſputat duas q̄ones, quarū prima eſt, utrum genera ſint principia: ſecunda, quę genera, utrum ſcilicet prima genera, uel alia. ibi {Adhuc autem ſi maxime pricipia ſunt genera &c.} Circa primum duo facit. Primo mouet q̄onem, ſecundo diſputat. Secunda ibi {Vt uocis elemēta &c.} Eſt ergo queſtio prima de principiis, utrū oportet recipere uel opinari ꝙ ipſa genera, q̄ de pluribus prædicantur, ſint elementa & principia rerum, uel magis ſint dicenda principia & elementa ea, ex q̄bus unūquodque eſt, ſicut ex partibus. Sed addit duas conditiones, quarum una eſt {cum inſint} quod ponitur ad differentiam contrarij & priuationis. Dicitur n. album fieri ex nigro, uel non albo, quæ tamen non inſunt albo. Vnde non ſunt eius elementa. Alia conditio eſt qua dicit {primis} quod ponitur ad differētiam ſecundorum componentium. Sunt enim corpora animalium ex carnibus & neruis quę inſunt animali, nō tamen dicuntur animalis elementa, quia nō ſunt hæc prima ex quibus animal componitur, ſed magis ignis, aer, aqua, & terra, ex quibus etiam exiſtunt carnes & nerui. Deinde cum dicit.

Infra le.10. Infra lect.9. Parte 9. huius lect. parte ſeq. Quomodo prima ſūpo mota ex parte conſiderorū in hac ſcla, & ſol. in fine hui⁹ le. & in.10.le. tertiæ. elementum quid.

BESS. *Vt uocis elementa, & principia uidentur ea eſſe, ex quibus primo omnes uoces compoſitæ ſunt, ſed non uox in communi & deſignationum ea dicimus elementa, quorum demonſtrationes, in aliarum, aut omnium, aut plurium demonſtrationibus inſunt.*

ANT. Par.2. *Vt uocis elementa & principia uidentur eſſe ex quibus cōponuntur uoces omnes primum, ſed non commune uox. * Et diagrammatum ea dicimus elementa, quorum demonſtrationes inſunt in aliorum demonſtrationibus, aut omnium, aut plurimorum.*

* [illegible] deſcriptionum.

Diſputat ad hanc quæſtionem, & circa hoc tria facit. Primo oſtendit, ꝙ ea, ex quibus primis aliquid componitur, ſint principia & elementa. Secundo obiicit ad partem contrariam. ibi {Inquantum autē cognoſcimus unumquodque &c.} Tertio excludit quandam reſponſionem qua poſſet dici, ꝙ utraque ſunt principia & elementa. ibi {At uero nec utrobique &c.} Circa primum primo ponit tres rationes; quarum prima procedit ex rationabilibus, in q̄bus manifeſtat propoſitum ſecundum duo exēpla, quorum primum eſt de uoce dearticulata, cuius principium & elementum non dicitur eſſe commune, qđ eſt uox, ſed magis illa, ex quibus primis componuntur omnes uoces quæ dicuntur literæ. Secundū exēplum ponit in diagrammatibus. i. in demonſtratiuis deſcriptionibus figurarum geometricarum. Dicuntur enim horum diagrammatum eſſe elementa non hoc commune quod eſt diagramma, ſed magis illa theoremata, quorum demonſtrationes inſunt demonſtrationibus aliorum theorematum geometralium, aut omnium, aut plurimorum, quia ſcilicet alię demonſtrationes procedunt ex ſuppoſitione primarum demōſtrationum. Vnde & liber Euclidis dicitur liber elementorum, quia, ſcilicet in eo demōſtrantur prima Geometriæ theoremata, ex quibus aliæ demonſtrationes procedunt. Secundam rationem ponit ibi.

BESS. *Item etiam corporum, & qui plura dicũt elementa eſſe, & qui unum, ex quibus componuntur, & ex quibus conſtant, principia eſſe aiunt. ut Empedocles ignem & aquam, & quæ cũ eis ſunt, elementa ait eſſe, ex quibus inexiſtentibus entia ſunt. ſed non ea; ut genera entium ponit.*

ANT. Par. 3. *Amplius autem corporum qui dicunt eſſe plura elementa, & qui unum, ex quibus componuntur & conſtant principia dicunt eſſe. ut Empedo. ignem & aquam & quæ ſunt inſimul, hæc elementa dicit eſſe ex quibus ſunt entia quæ ſunt, ſed non ut genera dicit ea eorum quæ ſunt.*

Quæ procedit in rebus naturalibus. Et dicit ꝙ illi, qui ponunt elemẽta corporum uel plura uel unũ, illa dicunt eſſe principia & elementa corporum, ex quibus cõponuntur & conſtant tanquam in eis exiſtentibus. Sicut Empedo. dicit, elementa corporum naturalium eſſe ignem, & aquam, & alia huiuſmodi, quæ ſimul cum his elementa rerum dicit, ex quibus primis cũ iſint corpora nãlia cõſtituũtur. Ponebãt autem præter hæc duo alia quatuor principia, ſcilicet aerem, & terram, litem & amicitiam, ut in primo dictum eſt. Non autem dicebat nec Emped. nec alij naturales philoſophi, ꝙ genera rerum eſſent earum principia & elementa. Tertiam rationem ponit ibi.

BESS. *Et ad hæc ſiquis cæterorum quoque naturam uelit conſiderare, ueluti lectum ex quibus partibus, & quomodo compoſitus eſt, tunc eius naturam cognoſcit. Ex his itaq; rationibus, non eſſent principia, genera entium.*

ANT. Par. 4. *Adhuc autem & ad aliorum ſiquis uult naturam ſpeculari, ut lectum ex quibus partibus eſt, & quo compoſitis, cognoſcet eius naturam. Et ex his quidem rationibus non ſunt principia genera exiſtentium.*

Quæ procedit in artificialibus, & dicit, ꝙ ſiquis uelit {ſpeculari natura}. i. diffinitionem indicantem eſſentiam aliorum corporum à corporibus naturalibus, ſcilicet artificialium, puta ſi uult cognoſcere lectum, oportet conſiderare ex quibus partibus cõponitur, & modum compoſitionis earum, & ſic cognoſcet naturam lecti. Et poſt hoc concludit ꝙ genera non ſunt principia entium. Deinde cum dicit.

BESS. *Cum autem ſingula cognoſcamus per definitiones, principia uero definitionum genera ſint, neceſſe eſt definitorum etiam principia genera eſſe.*

ANT. Par. 5. *Quod ſi cognoſcimus unumquodque per diffinitiones, & prĩcipia diffinitionum ſunt ipſa genera, neceſſe & diffinitorũ principia eſſe genera.*

Obiicit ad partem contrariam, & ponit tres rationes, quarum prima talis eſt. Vnumquodque cognoſcitur per ſuam diffinitionem: ſi igitur idem eſt principium eſſendi & cognoſcendi, uidetur ꝙ id, qđ eſt principium diffinitionis ſit principium rei diffinitæ. ſed genera ſunt principia diffinitionum, quia ex eis primo diffinitiones conſtituuntur, ergo genera ſunt principia rerum quæ diffiniuntur. Secundam rationem ponit ibi.

BESS. Par. 6. *Et ſi entium habere ſcientiam eſt ipſum habere ſpecierum ſcientiam ſecũdum quas etiam dicuntur, ſpecierum principia, ipſa genera ſunt.*

ANT. *Et ſi eſt eorum quæ ſunt accipere ſcĩam, accipienda eſt ſciẽtia ſpecierum, ſecundum quas dicuntur eſſe entia. Specierum autem principia ſunt genera.*

Quæ talis eſt. Per hoc accipitur ſcĩa de unaquaq; re, ꝙ ſcitur ſpecies eius ſecundum quam res eſt. non enim põt cognoſci Socr. niſi per hoc ſcitur ꝙ eſt hõ. Sed genera ſunt principia ſpecierum, quia ſpecies conſtituitur ex genere & differentia, ergo genera ſunt principia eorum quæ ſunt. Tertiam rationem ponit ibi.

BESS. *Videntur autem quidam etiam eorum, qui elementa entiũ ipſum unum, aut ens, aut magnum, aut paruum dicunt, tanquam generibus eis uti.*

ANT. Par. 7. *Videntur autem quidam dicentium elementa exiſtentium unum aut ens, aut magnum aut paruum, ut generibus eis uti.*

Et ſumitur ex authoritate Platonicorum, qui poſuerunt unum & ens eſſe principia & magnũ & paruum, quibus utũtur ut generibus, ergo genera ſunt principia. Deinde cum dicit.

BESS. *Aut uero non poſsibile eſt utroque modo principia dicere. ratio nanque ſubſtantiæ, una. diuerſa uero erit, quæ fit per genera, definitio, & quæ dicit, ex quibus inexiſtentibus.*

ANT. Par. 8. *Sed non poſsibile dicere utrobique principia ipſa. Ratio nanque ſubſtantiæ eſt una. Diuerſa ergo erit quæ eſt per genera diffinitio, & quæ dicit ex quibus eſt quæ inſunt.*

Excludit quandam reſponſionem, qua poſſet dici ꝙ utraque ſunt principia, dicens ꝙ non eſt poſsibile dicere utrobique eſſe {principia} ut elemẽta. i. partes ex quibus componitur aliquid, & genera. Et hoc probat tali ratione. Vnius rei una eſt ratio diffinitiua manifeſtans eius ſubſtantiam, ſicut & una eſt ſubſtantia uniuſcuiuſque: ſed non eſt eadem rõ diffinitiua, quæ datur per genera & quæ datur per partes, ex quibus aliquid componitur, ergo non poteſt eſſe utraque diffinitio indicans ſubſtantiam rei. Ex principiis autem rei poteſt ſumi ratio diffinitiua ſignificans ſubſtantiam eius. Impoſsibile eſt ergo ꝙ principia rerum ſint ſimul & genera, & ea ex quibus res componuntur. Deinde cum dicit.

BESS. Qõ ſcđa ſupra mota ex parte conſideratorũ in ſcientia. Et ſol. in fine huius lect. Par. 9. *Et ad hæc, & ſi quàm maxime ipſa genera, principia ſunt, utrum prima generum arbitrandum ſit eſſe principia, an ultima, quæ de indiuiduis prædicantur? etenim hoc dubitatur.*

ANT. Par. ſeq. *Adhuc autem, ſi maxime principia ſunt genera, utrum prima generum oportet exiſtimare principia, aut ultima prædicata de indiuiduis? Etenim hoc dubitationem habet.*

Diſputat ſecundam quæſtionem, & primo mouet eam. Secundo ad eam rationes inducit. ibi: {Nam ſi quidem uniuerſalia &c.} Dicit ergo, ꝙ ſi ponamus ꝙ genera ſint maxime principia, quæ oportet exiſtimare magis eſſe principia, utrum prima de numero {generum}, ſcilicet communiſsima, aut etiam infima, quæ proxima prædicantur de indiuiduis, ſcilicet ſpecies ſpecialiſsimas. Hoc enim habet dubitationem ſicut ex ſequẽtibus patet. Deinde cũ dicit.

BESS. *Si enim quoniam uniuerſalia, magis principia ſunt, patet quòd ſuprema generum (hæc enim de omnibus dicũtur) Tot igitur principia entium erunt, quot prima generum ſunt. Quare & ipſum ens, et ipſum unum, principia & ſubſtantiæ erũt, hæc enim de omnibus maxime entibus dicuntur. Non eſt autem poſsibile, neque ipſum unum, entium eſſe genus, neque ipſum ens. neceſſe etenim eſt uniuſcuiuſque generis differentias & eſſe, & unamquamque unam eſſe. impoſsibile uero eſt, aut ſpecies generis de propriis differentiis prædicari, aut genus eſſe abſque ſuis ſpeciebus. Quare ſi unum, uel ens genus eſt, nulla differentia, nec unum, nec ens erit. at ſi non genera, nec principia erunt. ſiquidem genera principia ſunt.*

ANT. Par. 10. *Nam ſiquidem uniuerſalia ſunt magis principia, palam quia ſuprema generum. ea nanque maxime dicuntur de omnibus exiſtentibus. tot igitur erunt entium principia, quot & prima genera quare erit ens & unum principia & ſubſtantiæ. ea nanque de omnibus maxime dicuntur exiſtentibus. Non*

eſt

eſt autem poſsibile genus entium eſſe unum, neque unum neq; ens. Nam neceſſe eſt differentias cuiuſque generis & eſſe, & unam eſſe quamlibet. Impoſsibile autem prædicari aut ſpecies de propriorum generum differentiis: aut genus ſine ſuis ſpeciebus. Quare ſi unum genus aut ens, nulla differentia neque unum neque ens erit. Sed ſi non genera, nec principia erunt ſi principia genera.

Obiicit ad propoſitã quæſtionẽ, & circa hoc tria facit. Primo enim inducit rationes ad oſtendẽdum, ꝙ prima genera non poſſent eſſe principia. Secundo inducitur rationes ad oſtendendum, ꝙ ſpecies ultimæ magis debent dici principia. ibi{At uero & ſi magis.} Tertio obiicit ad propoſitum: ibi{Iterum autem &c.} Circa primum ponit tres rationes, quarum prima talis eſt. Si gña ſunt magis principia quãto ſunt uniuerſalia, oprtet ꝙ illa, quæ ſunt maxime uniuerſalia, quæ ſcilicet dicuntur de omnibus, ſint prima inter genera & maxime principia. tot ergo erunt rerum principia, quot ſunt huiuſmodi genera communiſsima. Sed communiſsima omnium ſunt unum & ens, quæ de omnibus prędicantur: ergo unũ & ens erunt principia & ſubſtantiæ omnium rerum. Sed hoc eſt impoſsibile, quia non poſſunt omnium rerum eſſe genus, unum & ens: quia, cum ens & unũ uniuerſaliſsima ſint, ſi unum & ens eſſent principia generum, ſequetur ꝙ principia non eſſent genera. Sic ergo poſitio, qua ponitur communiſsima generum eſſe principia eſt impoſsibilis, quia ſequitur ex ea oppoſitum poſiti, ſcilicet ꝙ principia non ſunt genera. Quod autem ens & unum non poſsint eſſe genera, probat tali ratione. Quia cum differentia addita generi conſtituat ſpeciem, de differentia prędicari non poterit, nec ſpecies ſine genere, nec genus ſine ſpeciebus. Quod autem ſpecies de differentia prædicari non poſsit, patet ex duobus. Primo quidem, quia differentia in plus eſt quàm ſpecies, ut Porphyrius tradit. Secundo quia cum differẽtia ponatur in diffinitione ſpeciei, non poſſet ſpecies prædicari per ſe de differentia, niſi intelligeretur ꝙ differentia eſſet ſubiectum ſpeciei, ſicut numerus eſt ſubiectum paris, in cuius diffinitione ponitur. Hoc autẽ non ſic ſe habet, ſed magis differentia eſt quædam forma ſpeciei. Non ergo poſſet ſpecies prædicari de differentia, niſi forte per accidens. Similiter etiam nec genus per ſe ſumptum, poteſt prædicari de differentia prædicatione per ſe. Non enim genus ponitur in diffinitione differentiæ, quia differentia non participat genus: ut dicitur in Quarto Topicorum. Nec etiam differentia ponitur in diffinitione generis, ergo nullo modo per ſe genus prædicatur de differentia. Prædicatur tamen de eo quod{habet differentiam} ideſt de ſpecie, quę habet differentiã in actu. Et ideo dicit, ꝙ de propriis differentiis generis non prædicatur ſpecies, nec genus ſine ſpeciebus, quia ſcilicet genus prædicatur de differentiis ſecundum ꝙ ſunt in ſpeciebus. Nulla autem differentia poteſt accipi, de qua non prædicetur ens & unum, quia quęlibet differentia cuiuſlibet generis eſt ens, & eſt una. Alioquin non poſſet conſtituere unam aliquam ſpeciem entis, ergo impoſsibile eſt ꝙ unum & ens ſint genera.

Par. 12.
Par. 15.

Ens non poteſt eſſe genus.

Genus non poteſt prædicari per ſe primo modo de differentia.
Cap. 3.

BESS. *Item etiam media cum differentiis collecta, erunt genera uſque ad indiuidua. nunc autem quædam uidentur, quædam uero non uidentur. & ad hæc, differentiæ magis principia, quàm genera. ſi igitur iſtæ etiam principia, infinita (ut ita dicam) principia ſunt, & maxime ſi quis primum genus principium ponat.*

ANT. Tex. c. 11. Par. 11. *Amplius autem quæ ſunt intermedia, & coaccepta cũ differentiis erunt genera uſque ad indiuidua. Nunc autem hæc quidem uidentur, illa autem non uidentur. Adhuc magis differentiæ ſunt principia quàm genera, & ſi hæ ſunt principia, infinita (ut ita dicatur) erunt principia. Aliter & ſi primum quidem genus principium ponat.*

Secundam rõnem ponit, quę talis eſt. Si genera dicuntur principia, quia ſunt communia & prædicantur de pluribus, oportebit ꝙ omnia quæ pari ratione erunt principia: quia ſunt communia & prædicata de pluribus ſint genera. Sed omnia q̃ ſunt media inter prima genera & indiuidua, quę ſcilicet ſunt coaccepta cum differentiis aliquibus ſunt communia pdicata de pluribus: ergo ſunt principia & ſunt genera, quod patet eſſe falſum. Quædam enim eorũ ſunt genera ſicut ſpecies ſubalternæ, quædam uero non ſunt genera ſicut ſpecies ſpecialiſsimæ. Non ergo uerum eſt, ꝙ prima genera ſiue cõmunia ſint principia prima. Prędterea. Si prima genera ſunt principia, quia ſunt pricipia cognitionis ſpecierum, multo magis differentiæ ſunt principia, quia differentiæ ſunt principia formalia ſpecierum. Forma autem & actus eſt maxime principium cognoſcendi. Sed differentias eſſe principia rerum eſt inconueniens, quia ſm hoc erunt quaſi infinita principia. Sũt. n. ut ita dicatur, infinitæ rerũ drĩæ, nõ qdem infinitæ ſm rerũ nãm, ſed quo ad nos. Et ꝙ ſint infinitę patet dupliciter. Vno mõ ſiquis conſideret multitudinem ipſam differẽtiarum ſm ſe. Alio modo ſiquis accipiat primum genus quaſi primum pricipium. Manifeſtum enim eſt ꝙ ſub eo continentur innumerabiles differentiæ. Non ergo prima genera ſunt principia. Deinde cum dicit.

BESS. *At uero & ſi principalis ſpecies, magis ipſum unum eſt. (unum autem eſt, quod indiuiſibile eſt, omne uero indiuiſibile aut ſecundum quantum, aut ſecundum ſpeciem. prius autem, quod ſecundum ſpeciem eſt. genera autem, magis diuiſibilia in ſpecies) unum erit profectò, quod ultimo prædicatur. non enim eſt homo genus ſingularium hominum.*

ANT. Par. 12. *At uero etſi magis principium ſpeciale ſit unum, unum autem indiuiſibile, indiuiſibile uero omne ſiue ſecundum quantitatem, ſiue ſecundum ſpeciem, & prius quod eſt ſecundum ſpeciem genera uero diuiſibilia in ſpecies: magis utique erit unũ ultimum prædicatum. Non enim eſt genus homo aliquorum hominum*

Oſtendit, ꝙ ſpecies ſpecialiſsimę ſunt magis principia q̃ gña, & ponit tres rõnes, quarum prima talis eſt. Vnũ ſm Platonicos maxime uĩ habere{ſpẽm} .i. rõnem principij, unum uero habet rõnem indiuiſibilitatis, quia unum nihil eſt aliud q̃ ens indiuiſum. Dupliciter eſt autem aliquid indiuiſibile, ſcilicet ſecundum quantitatem, & ſecundum ſpeciem. Secundum quantitatem quidem, ſicut punctus & unitas, & hoc indiuiſibile opponitur diuiſioni quantitatis. Secundum ſpeciem autem, ſicut ꝙ non diuiditur in multas ſpecies. Sed inter hæc duo indiuiſibilia prius & principalius eſt, quod eſt indiuiſibile ſecundum ſpeciem, ſicut & ſpecies rei eſt prior quàm quantitas eius, ergo illud quod eſt indiuiſibile ſecundum ſpeciem, eſt magis principium eo, quod eſt indiuiſibile ſecundum quantitatem. Et quidem quantitatis numerais

meralis diuiſionem uidtur eſſe magis indiuiſibile genus, quia multarum ſpecierum eſt unum genus, ſed ſecundum diuiſionem ſpeciei magis eſt indiuiſibilis una ſpecies. Genera enim diuiduntur in ſpecies. Et ſic ultimum prædicatum de pluribus quod non eſt genus, plurium ſpecierum, ſcilicet ſpecialiſſima eſt magis unum ſecundum ſpeciem quàm genus. Sicut homo & quęlibet alia ſpecies ſpecialiſſima, nó eſt genus aliquorum hominum. Eſt ergo magis principium ſpecies quàm genus.

BESS. *Item in quibus prius, & poſterius eſt, non eſt poſsibile, quod de his dicitur, aliquid præter hæc eſſe. Vtputa ſi dualitas numerorum eſt prima, non erit aliquis numerus, præter ſpecies numerorum. ſimiliter neque figuræ præter ſpecies figurarum. quòd ſi non horum, multo minus aliorum erunt genera præter ſpecies. horum enim, maximè uidentur genera eſſe. in indiuiduis uero, non eſt hoc quidem prius, illud uero poſterius.*

ANT. Par. 13. *Amplius in quibus & prius & poſterius eſt, non eſt poſsibile in his aliquid eſſe præter ea. Vt ſi prima numerorum eſt dualitas, non erit numerus aliquis præter ſpeciem numerorum. ſimiliter autem nec figura aliqua, præter ſpecies figurarum. Si autem non horum, ſchola, ideſt interpretatio aliorum genera erunt præter ſpecies. Horum enim maxime uidentur eſſe genera. In indiuiduis uero non hoc eſt primum & aliud poſterius.*

Quare Plato poſuit ideas ſpecierum & non aliuerum.

Secundam rationem ponit, quæ procedit ex quadam poſitione Platonis, qui quando aliquid unum de pluribus prædicatur, non ſm prius & poſterius poſuit illud unum ſeparatum, ſicut hominē pręter omnes homines. Quando uero aliquid pędicatur de pluribus ſecundum prius & poſterius, non ponebat illud ſeparatum. Et hoc eſt quod dicit ꝙ {in quibus prius & poſterius eſt} ſcilicet quando unũ eorum, de quibus aliquod commune prædicatur eſt altero prius, non eſt poſsibile in his aliquid eſſe ſeparatum, pręter hæc multa de quibus prædicatur. Sicut ſi numeri ſe habent ſecundum ordinem, ita ꝙ dualitas eſt prima ſpecies numerorum, non inuenitur idea numeri præter omnes ſpecies numerorũ. Eadem ratione non inuenitur figura ſeparata, præter omnes ſpecies figurarum. Et huius ratio eſſe poteſt, quia ideo aliquod commune ponitur ſeparatũ, ut ſit quoddā primum quod omnia alia participent. Si igitur unum de multis ſit primũ, quo omnia alia participent, non oportet ponere aliquod ſeparatũ, quod omnia participant Sed talia uidentur omnia genera, quia omnes ſpecies generum inueniuntur differre ſm perfectius & minus perfectum. Et per conſequens ſecundum prius & poſterius ſecundum naturam. Si igitur eorum quorum unum eſt prius altero, non eſt accipere aliquid commune ſeparatũ, ſi genus præter ſpēs inueniatur, erunt {ſchola aliorum} ideſt erit eorum alia doctrina & regula, & non ſaluabitur in eis prædicta regula. Sed manifeſtum eſt ꝙ inter indiuidua unius ſpeciei, non eſt unum primum & aliud poſterius ſecundum naturam, ſed ſolum tempore. Et ita ſpecies ſecundum ſcholam Platonis eſt aliquid ſeparatum. Cum igitur communia ſint principia inquantum ſunt ſeparata, ſequitur ꝙ ſit mags principium ſpecies quàm genus.

BESS. *Item ubicunque hoc quidem melius, hoc uero deterius eſt, ſemper prius eſt, quod melius eſt. quare nihil horum genus eſſet. Ex his itaq; magis apparent, quæ de indiuiduis prædicātur quàm genera eſſe principia.*

ANT. Par. 14. *Amplius autem ubi hoc quidem melius, illud autem uilius, ſemper quod eſt melius prius. Quare nihil horum erit genus. Ex his igitur magis uidentur quæ de indiuiduis ſunt prædicata eſſe generum principia.*

Id eſt quorũ unũ ē prius ſecũdum naturam & alterum poſterius.

Tertiam rationem ponit quæ ſumitur ex meliori & peiori, quia in quibuſcunque inuenitur unum alio melius, ſemper illud quod eſt melius, eſt prius ſecundum naturam. Sed horum quæ ſic ſe habent nō poteſt poni unum genus commune ſeparatum, ergo eorum quorũ unum eſt melius, & aliud peius, non poteſt poni unum genus ſeparatum. Et ſic redit in idem quod prius. Hęc enim ratio inducitur quaſi confirmatio præcedentis ad oſtendendũ ꝙ in ſpeciebus cuiuſlibet generis inuenitur prius & poſterius. Et ex tribus his rationibus concludit propoſitum, ſcilicet ꝙ ſpecies ſpecialiſsimæ quæ immediate de indiuiduis prædicantur, magis uidentur eſſe principia quàm genera. Ponitur enim genitiuus generum loco ablatiui more græcorum. Vnde litera Boetij planior eſt, quæ expreſſe concludit huiuſmodi prædicata magis eſſe principia quàm genera. Deinde cum dicit.

BESS. *Rurſus tū quō oporteat iſta exiſtimare principia, non eſt facile dictu. principium .n. & cām eſſe oportet præter res, quarum principium eſt, & poſſe eſſe ſeparatū ab eis. tale quid autem eſſe præter ſingulare, cur quiſquam opinaretur niſi quoniam uniuerſaliter, & de omnibus prædicatur? at ſi propter hoc, quæ magis uniuerſalia ſunt, magis ponenda principia ſunt. quare prima genera, utique principia ſint.*

ANT. Par. 15. *Iterum autem quomodo oportet ſuſcipere principia, dicere facile non eſt. Principium enim & cauſam oportet eſſe præter res quarum eſt principium, & poſsibile ab eis ſeparatum eſſe. Tale uero aliquid præter ſingularia eſſe, quare aliquis ſuſcipit, niſi quia uniuerſaliter & de omnibus prædicatur? Sed ſi propter hoc, magis uniuerſalia, magis ponēda ſunt principia. Quare principia erunt genera.*

Obiicit in contrarium tali ratione. Principium & cauſa eſt præter res quarum eſt principium & cauſa, & poſsibile eſt ab eis eſſe ſeparatum. Et hoc ideo quia nihil eſt cā ſuiipſius. Et loquit̃ hic de principiis & cauſis extrinſecis, quæ ſunt cauſæ totius rei. Sed aliquid eſſe præter ſingularia non ponitur, niſi quia eſt commune & uniuerſaliter de omnibus pręedicatum, ergo quanto aliquid eſt magis uniuerſale, tanto magis eſt ſeparatum, & magis debet poni principium. Sed genera prima ſunt maxime uniuerſalia, ergo genera prima ſunt maxime principia. Harum autem qōnum ſolutio innuitur ex hac ultima ratione.

Soluit qōnes hic & partim in. 7. Tex. c. 51. & inde. Cō. 15. ſup tex. c. 6.

Secundum hoc enim genera uel ſpecies uniuerſalia principia ponebant, inquantum ponebantur ſeparata. Quod autem non ſint ſeparata & per ſe ſubſiſtētia oſtendetur in. 7. huius. Vnde & Commentator in. 8. oſtendet ꝙ principia rerum ſunt materia & forma, ad quorum ſimilitudinem ſe habēt genus & ſpecies. Nam genus ſumitur à materia, differentia uero à forma, ut in eodem libro manifeſtabitur. Vnde cũ forma ſit magis principium quàm materia, ſecundũ hoc etiā erũt ſpecies magis principia q̃ genera. Qđ uero contra obiicit̃ ex hoc ꝙ genera ſunt principia cognoſcendi ſpeciem & diffinitiones ipſius, eodem modo ſoluitur ſicut & de ſeparatione. Quia enim ſeparatim accipitur à ratione genus ſine ſpeciebus,

ciebus, eſt principium in cognoſcendo. Et eodem modo eſſet principium in eſſendo, ſi haberet eſſe ſeparatum.

Lectio IX,

Num aliqua uniuerſalia ſint à ſenſibilibus ſingularibus, etiam ex materia & forma compoſitis, ſeparata, inquirit.

BESS. Tex. 12.

EST autem conſequens his, & ad ſpeculandum omnium difficillima, maximeq́; neceſſaria dubitatio, de qua præſens ſit ſermo.

ANT. Tex. c. 12. Par. 2.

Eſt autem habita his dubitatio & omnium difficillima, & ad cōſiderandū maxime neceſſaria, de qua rō nunc exiſtit.

Poſtquam Philoſophus diſputauit quæſtionem de uniuerſalibus, utrum ſint principia. Hic conſequenter mouet qōnem de ſeparatis, utrum ſcilicet aliquid ſit ſeparatum à ſenſibilibus quod ſit eorum principium. Et circa hoc pertractat duas queſtiones, quarum prima eſt. An uniuerſalia ſint ſeparata à ſingularibus. Secūda eſt, an ſit aliquid formale ſeparatum ab his, quæ ſunt compoſita ex materia & forma, ibi. {Amplius autem ſi quàmmaxime &c.} Circa primum tria facit. Primo deſcribit dubitationem. Secundo obiicit ad unam partem, ibi. {Nam ſi non eſt &c.} Tertio obiicit ad partem aliam, ibi. {At uero &c.} Eſt ergo hæc dubitatio de eo quod tactū eſt in ultima ratione præcedentis quæſtionis, utrū ſcilicet uniuerſale ſit ſeparatum à ſingularibus, ſicut præmiſſa ratio ſupponebat. Et hoc eſt quod dicit. {De qua ratio nunc extitit} ideſt de qua immediate precedens ratio præceſsit. De hac autem dubitatione ita dicit, primo ꝙ {eſt habita} ideſt conſequenter ſe habens ad præmiſſa: quia ſicut iam dictū eſt, ex hoc dependet cōſideratio precedentis queſtionis. Nam ſi uniuerſalia non ſunt ſeparata, non ſunt principia, ſi autem ſunt ſeparata, ſunt principia. Secundo dicit de ea, ꝙ eſt difficillima omnium dubitationum huius ſcientiæ. Quod oſtenditur ex hoc ꝙ eminentiſsimi philoſophi de ea diuerſimode ſenſerunt. Nam Platonici poſuerūt uniuerſalia eſſe ſeparata, aliis philoſophis contra ponentibus. Tertio dicit de ea ꝙ eſt maxime neceſſaria ad conſiderandum, quia, ſcilicet ex ea dependet tota cognitio ſubſtantiarum tam ſenſibilium quàm immaterialium. Deinde cum dicit

In par. 4. par. ſeq. Par. 3.

Qō tangēs motiuum. 3. 4. & 5. q. ſuperius motarū ex parte conſideratorum & ſoluitur in. 7 lect. 13. 14.

BESS.

Si etenim non eſt quicquam præter ſingularia, ſingularia uero infinita ſunt, qūo poſsibile eſt infinitorum habere ſciam? quatenus enim unum quid, & idem, & quatenus uniuerſale quid eſt, eatenus omnia cognoſcimus.

ANT. Par. 2.

Nam ſi non eſt aliquid præter ſingularia, ſingularia uero infinita, quomodo accipere contingit ſcientiam? Nam inquātum unum aliquid & idem, & inquantum uniuerſale aliquid eſt, intantum omnia cognoſcimus.

Obiicit ad oſtendendum, ꝙ uniuerſalia ſint ſeparata à ſingularibus, ſingularia enim ſunt infinita. infinita aūt cognoſci non pūt. Vnde ſingularia oīa cognoſci non pūt, niſi inquantū reducūtur ad aliquid unū, qđ eſt ul'e. Sic igitur ſcīa de rebus ſingularibus nō habetur, niſi inquātum ſciuntur ulīa. Sed ſcientia non eſt niſi uerorum & exiſtentium, ergo uniuerſalia ſunt aliqua per ſe exiſtentia preter ſingularia. Deinde cum dicit.

BESS.

At ſi hoc neceſſe eſt, & oportet aliquid præter ſingularia eſſe, neceſſe erit, ut genera, aut ultima, aut prima ſint præter ſingularia. hoc aūt, qđ īpoſsibile ſit paulo ante dubitauimus.

ANT. Par. 3.

At uero ſi hoc eſt neceſſe, & oportet aliquid eſſe præter ſingularia, erit neceſſe eſſe gn̄a præter ſingularia, aut ultima, aut prima. Hoc autem quia impoſsibile, nunc dubitauimus.

Obiicit in contrarium hoc modo. Si neceſſe eſt uniuerſalia eſſe aliquid prætet ſingularia, oportet ꝙ genera ſint præter ſingularia, uel prima generū, uel etiam ultima, quæ ſunt immediate ante ſingularia. ſed hoc eſt impoſsibile, ut ex præcedenti dubitatione patet, ergo uniuerſalia non ſunt à ſingularibus ſeparata. Hanc autem dubitationem ſoluit Philoſophus in. 7. huius, ubi oſtendit multipliciter uniuerſalia non eſſe ſubſtantias per ſe ſubſiſtentes.

Lect. 13. 14. Tex. c. 45. & inde.

Nec oportet, ſicut multotiēs dictum eſt, ꝙ aliqđ eundem modum eſſendi habeat in rebus, per quem modum ab intellectu ſcientis comprehenditur. Nā intellectus immaterialiter cognoſcit materialia, & ſimiliter naturas rerum, quæ ſingulariter in rebus exiſtunt, intellectus cognoſcit uniuerſaliter, ideſt abſque conſideratione principiorum & accidentiū indiuiduálium. Deinde cum dicit.

BESS. 6.

Item, ſi quam maximè aliquid eſt præter totum, cum quicquam de materia prædicetur, utrum ſi aliqua ſpecies eſt, præter omnia eſſe aliquid oporteat, an præter aliqua eſſe, et præter aliqua non eſſe, an præter nullum.

ANT. Par. 4.

Amplius autem, ſi quam maxime eſt aliquid præter ſimul totum, quando prædicatur aliquid de materia, utrum ſi eſt aliqđ præter omnia oportet aliquid eſſe, aut præter quedā eſſe, & præter quedam non eſſe, aut præter nihil.

Proſequitur de alia quæſtione, utrum ſcilicet aliquid ſit ſeparatum à cōpoſitis ex materia & forma, & circa hoc duo facit. Primo mouet queſtionem, ſecundo proſequitur eam, ibi. {Si igitur &c.} Circa primum conſiderandum eſt, ꝙ primo monet quæſtionem, utrum uniuerſale ſit ſeparatum à ſingularibus. Contingit autem aliquod ſingulare eſſe compoſitū ex materia & forma, non tamen omne ſingulare ex materià & forma eſt compoſitum, nec ſecūdum rei ueritatē, quia ſubſtantie ſeparatæ ſunt quedam particulares ſubſtantiæ, quia per ſe ſtantes & per ſe operantes: nec etiam ſecundum opi. Platonicorum, qui ponebant etiam in mathematicis ſeparatis eſſe qđā particularia, ponendo plura ex eis in una ſpecie. Et quamuis dubitari poſsit, utrum etiam in his, quæ nō ſunt compoſita ex materia & forma, ſit aliquid ſeparatum ſicut uniuerſale à ſingulari, tamen hoc maxime habet dubitationem in rebus compoſitis ex materia & forma: & ideo dicit, ꝙ maxime eſt dubitabile, utrum ſit aliquid {preter ſimul totum &c.} ideſt præter rem cōpoſitam ex materia & forma. Et quare dicatur ſimul totum compoſitum, exponit ſubdens, ut quando prædicatur aliquid de materia. Ponebat enim Plato ꝙ ſenſibilis materia participabat uniuerſalia ſeparata. Et ex hoc erat ꝙ uniuerſalia p̄dicanť de ſingularibus. Et ipſe participationes uniuerſalium formarum ī materialibus ſenſibilibus cōſtituunt ſimul totum, quaſi uniuerſalis forma per modum participationis cuiuſdā ſit de materia prædicata. In his autem quæſtionem trimēbrem proponit, utrum, ſ. præter omnia hmōi ſit aliquid ſeparatum, aut præter quædam eorū, & non præter alia, aut præter nihil eorum. Deinde cum dicit.

Par. ſeq. Hec eſt qō 6. ſuperius mota ex parte conſideratorum, & ſoluitur partim i. 12. lect. 6. prīa uero in. 7. lect. 7.

BESS.

Si igitur nihil præter ſingularia eſt, nihil intelligibile erit, ſed omnia ſenſibilia. & ſcientia, nullius erit: niſi quis ſenſum dicat ſcientiam eſſe.

ANT. Par.5. *Si igitur nihil eſt præter ſingularia, nihil eſt intellectuale, ſed omnia ſenſibilia, & ſcientia nullius, niſi quis dicat ſenſum eſſe ſcientiam.*

Proſequitur prędictam dubitationem, & circa hoc duo facit. Primo obiicit cõtra hoc, ꝙ poni poſſet nihil ſeparatum eſſe ab his quæſunt compoſita ex materia & forma. Secũdo obiicit ad oppoſitum, ibi. {Sed ſi hoc &c.} Circa primum obiicit duplici uia. Primo quidem ex hoc, ꝙ ea, quæ ſunt compoſita ex materia & forma ſunt ſenſibilia, unde proponit ꝙ ea quæ ſunt compoſita ex materia & forma ſunt ſingularia. Singularia antem non ſunt intelligibilia, ſed ſenſibilia. Si igitur nihil eſt præter ſingularium compoſita ex materia & forma nihil erit intelligibile, ſed omnia entia erunt ſenſibilia. Scientia autem non eſt niſi intelligibilium, ergo ſeqnitur ꝙ nullius rei ſit ſcientia: niſi aliquis dicat ꝙ ſenſus & ſcientia ſunt idem, ut antiqui naturales poſuerunt: ſicut dicitur in primo de anima. Vtrũque autem horum eſt inconueniens, ſ. uel ꝙ nõ ſit ſcia, uel ꝙ ſcia ſit ſenſus, ergo & primũ eſt inconueniẽs, ſ. ꝙ nihil ſit ꝑter ſingularia compoſita ex materia & forma. Secundo obiicit ex hoc ꝙ compoſita ex materia & forma ſunt mobilia.

(Infra part. 10.) (Lect. 5. Tex. c. 12.)

BESS. *Item nihil eſſet ſempiternum, nec immobile. ſenſibilia enim omnia corrumpuntur, & in motu ſunt.*

ANT. Par.6. *Amplius autem neque ſempiternum eſt aliquid nec immobile. Nam ſenſibilia omnia corrumpuntur & in motu ſunt.*

Inducit talem rationem. Omnia ſenſibilia compoſita ex materia & forma corrumpuntur & in motu ſunt: ſi igitur nihil ſit præter huiuſmodi entia, ſequetur ꝙ nihil ſit ſempiternum, nec immobile. Deinde cum dicit.

BESS. *At ſi nihil eſt ſempiternum, neque generationem eſſe poſſibile eſt. neceſſe eſt enim aliquid eſſe id, quod fit, & ex quo fit, & ultimum horum ingenitum eſſe. ſiquidem ſtat, & ex non ente fieri impoſſibile eſt.*

ANT. Par.7. *At uero ſi ſempiternum nihil eſt, nec generationem poſſibile eſt eſſe. Neceſſe enim eſt aliquid eſſe quod factum eſt, & ex quo fit, & horum ultimum ingenitum ſi ſtat, & ex non ente generari impoſſibile.*

Oſtendit eſſe inconueniens, ſcilicet ꝙ nihil ſit ſempiternum & immobile, & primo ex parte materiæ. Secundo ex parte formæ, ibi. {Amplius autem cum ſit &c.} Dicit ergo primo, ꝙ ſi nihil eſt ſempiternum, non eſt poſſibile eſſe generationem alicuius rei. Et hoc probat ſic. Quia in omni generatione neceſſe eſt aliquid qđ fit, & aliqnid ex quo fit. Si ergo id, ex quo fit aliquid, iterum generatur, oportet ꝙ ex aliquo generetur. Aut ergo neceſſe eſt ꝙ in infinitum procedatur in materiis, aut ꝙ ſtet proceſſus in aliquo primo, ꝙ ſit aliquod primum materiale principium non generatum, niſi forte dicatur ꝙ generetur ex non ente, quod eſt impoſſibile. Si autem in infinitum procederetur, nunqnam poſſet cõpleri generatio, quia infinita non eſt tranſire, ergo uel oportet ponere aliquid ingenitum materiale principium, aut impoſſibile eſt eſſe aliquam generationem. Deinde cum dicit.

(Par. ſeq.)

BESS. *Item generatione & motu exiſtente neceſſe eſt, ut finis etiam ſit. nec enim infinitus eſt aliquis motus, ſed cuiuſque eſt finis. & fieri non eſt poſſibile, quod factum eſſe impoſſibile ſit, quòd autem factum eſt, neceſſe eſt, ut ſit cum primo factum eſt.*

ANT. Par 8. *Amplius autem cum ſit generatio & motus, finem eſſe neceſſe eſt. Motus enim nullus eſt infinitus, ſed omnis eſt finitus. Generariq; impoſſibile, quod eſt impoſſibile factum eſſe. Quod autem generatum eſt, eſſe neceſſe eſt quando primum factum eſt.*

Oſtendit idem ex parte cauſæ formalis, & ponit duas rationes, quarum prima talis eſt. Omnis generatio & motus neceſſe eſt ꝙ habeat aliquem finẽ. Et hoc probat, quia nullus motus eſt infinitus, ſed cuiuſlibet motus eſt aliquis finis. Hoc autem planũ eſt in illis motibus, qui finiuntur ĩ ſuis terminis. Sed uidetur habere inſtantiam in motu circulari, qui poteſt eſſe perpetuus & infinitus, ut ꝓbatur in. 8. phy. Et quamuis ſuppoſita ſempiternitate motus tota continuitas circularis motus ſit infinita, ſm ꝙ circulatio ſuccedit circulationi, tamen quælibet circulatio ſecundum ſpeciem ſuam, completa & finita eſt. Quod autem ei ſuccedat alia circulatio, hoc accidit quantum ad circulationis ſpeciem. Et quod dixerat de motu uniuerſaliter, ſpecialiter oſtendit de generatione. non enim poteſt eſſe aliqua generatio una infinita, quia non poteſt aliquid generari quid impoſſibile eſt peruenire ad finem generationis, cuius finis eſt factum eſſe. Et ꝙ factum eſſe ſit terminus generationis, ex hoc patet, quia quod generatum eſt, neceſſe eſt eſſe. {Quando poſt factum eſt} id eſt quãdo primo terminatur generatio eius. Oportet igitur ꝙ cum forma ſecũdum quam aliqnid eſt, ſit terminus generationis, ꝙ non ſit procedere in ĩfinitum in formis, ſed ꝙ ſit aliqua forma ultima, cuius non ſit aliqua generatio. Omnis enim generationis finis eſt forma, ut dictum eſt. Et ſic uidetur & ꝙ ſicut materiam, ex qua aliquid generatur, oportet eſſe ingenitam, ex eo ꝙ non proceditur in infinitum, ita etiam ꝙ formã aliquam oportet eſſe ingenitam, ex hoc quòd in infinitum non procedatur in formis.

(Tex. c. 10. Quo mot⁹ cœli ſit finitus, vel infinitus.)

BESS. *Item ſi materia eſt, propterea quod ingenita eſt, multo magis rationabile eſt ipſam ſubſtantiam eſſe, cum illa exiſtat, ut hæc ſit. ſi enim nec hæc erit, nec illa, nihil erit omnino. quòd ſi hoc impoſſibile eſt, neceſſe eſt, ut forma, & ſpecies aliquid præter totum ſit.*

ANT. Par.9. *Amplius autem ſi materia eſt, quia eſt ingenita, multo rationabilius eſt eſſe ſubſtantiam, quando hæc aliquãdo ſit eſſe. Nam ſi nec hæc erit. nec illa nihil erit omnino. Sed ſi hoc eſt impoſſibile, neceſſe eſt aliquid eſſe præter ſynolon, ſcilicet formam & ſpeciem.*

Secundam rationem ponit quæ talis eſt. Si materia aliqua eſt prima, quia eſt in genita, multo rationabilius eſt ꝙ ſit ſubſtantia, ideſt forma ingenita, cũ per formam res habeat eſſe, materia uero magis ſit ſubiectum generationis & tranſmutationis. Si uero neutrum eorum ſit ingenitum, nihil omnino erit ingenitum, cum omne quod eſt pertineat ad rationẽ materię uel formę, uel ſit compoſitum ex utroque. Hoc autem eſt impoſſibile, ut nihil ſit ingenitum, ſicut probatum eſt. Ergo relinquitur ꝙ neceſſe eſt aliquid eſſe {præter ſynolon}, ideſt ſimul totum, i. præter ſingulare compoſitum ex materia & forma Et hoc dico aliqnid quod ſit forma & ſpecies. Materia enim per ſe non poteſt eſſe ſeparata à ſingularibus, quia non habet eſſe niſi per aliud. De forma uero hoc magis uidetur, per quam eſt eſſe rerum. Deinde cum dicit.

BESS. *Si autem rurſus hoc aliquis ponet, dubium eſt, de quibus hoc ponet, & de quibus non. quòd enim de omnibus non eſt poſſibile, patet: non enim ponemus aliquam eſſe domum, præter domos ſingulares.*

ANT. Part. 16. *Sed ſi hoc iterum quis ponit, dubitatio eſt, in quibus hoc ponet, & in quibus non. Nam quia in omnibus non exiſtimatur manifeſtum. Non enim ponemus domum aliquam præter domos aliquas.*

Obiicit in contrariũ. Si enim aliquis ponat aliquã formam eſſe ſeparatam præter ſingularia compoſita ex materia & forma, erit dubitatio in quibus hoc ſit ponendum, & in quibus non. Manifeſtum enim eſt ꝙ hoc non eſt ponendum in omnibus præcipue in artificialibus. Non enim eſt poſsibile ꝙ ſit aliqua domus, præter hanc domum ſenſibilem compoſitã ex materia & forma. Hanc autem dubitationem ſol- Tex.c.24. uit Ariſto. partim quidem in 12. huius: ubi oſtendit eſſe quaſdã ſubſtantias à ſenſibilibus ſeparatas, quæ ſunt ſecundum ſeipſas intelligibiles: partim uero Tex.c.18. in ſeptimo huius, ubi oſtendit formas & ſpecies re- Soluit qõ. rum ſenſibilium non eſſe à materia ſeparatas. Non tamen ſequitur, ꝙ de rebus ſenſibilibus non poſsit haberi ſcientia, uel ꝙ ſcientia ſit ſenſus. Non enim oportet ꝙ eundem modum eſſendi habeant res in ſeipſis, quẽ habent in conſideratione ſcientis. Quæ enim ſeipſis materialia ſunt, ab intellectu immaterialiter cognoſcuntur, ut etiam ſupra dictum eſt.

Lect. 8.6. Nec etiam oportet ſi forma non eſt ſeparata à materia ꝙ generetur, quia formarũ non eſt generatio, Tex.c.27. ſed compoſitorum, ut in ſeptimo huius oſtẽditur. Patet ergo in quibus oportet ponere ſeparatas formas, & in quibus non. Nam omnium eorum quæ ſunt ſecundum ſuam naturam ſenſibilia, formæ non ſunt ſeparatæ. Sed illa quę ſunt ſecundum naturam ſuam intelligibilia, ſunt à materia ſeparata. Non. n. ſubſtantię ſeparatæ ſunt naturæ horum ſenſibilium, ſed ſunt altioris naturæ, alium habentes ordinem in rebus.

LECTIO X.

Num omnium ſit una ſubſtantia, & eadem ſint omnium rerum principia, vel diuerſa inquirit.

BESS. Tex.c.13. *Et ad hæc utrum una erit omnium ſubſtantia, utputa hominum.*

ANT. Tex.c.13. Par.1. *Adhuc autem utrum ſubſtantia una eſt omnium, ut hominum.*

Poſtq̃ Phs inquiſiuit quæ ſunt principia, & utrũ ſint aliqua à materia ſeparata, hic inquirit qualia ſint principia. Et primo inquirit de unitate & multitudi- Infra le.15. neipſorum. Secundo inquirit, utrum ſint in potentia uel ĩ actu, ibi. {His autem à fine eſt quętere &c.} Tertio utrum principia ſint uniuerſalia uel ſingularia, ibi. {Et utrum uniuerſalia ſint &c.} Circa primũ Ibi par.4. duo facit. Primo inquirit qualiter principia ſe habeant ad unitatem. Secundo qualiter ipſum unum Infra lec.12. ſe habeat ad rationem principij, ibi. {Omnium autem &c.} Circa primum tria facit. Primo inquirit ſpecialiter de principio formali, utrum ſit unũ omnium exiſtentium in una ſpecie. Secundo inquirit idem de omnibus generaliter principiis, ibi. {Am- Infra part.4. plius autem &c.} Tertio inquirit, utrum eadem ſint Lect. ſeq. principia aut diuerſa corruptibilium & incorrupti- Par. ſeq. bilium, ibi. {Non minor autem &c.} Circa primum Hęc qõ tan- git mouitũ duo facit. Primo mouet dubitationẽ. Secũdo obiicit ad quæſtionem, ibi. {Sed impoſsibile &c.} Eſt ergo dubitatio, utrum ſit una ſubſtantia, ideſt forma omnium exiſtentium in una ſpecie, puta hominum. Deinde cum dicit. 7.q. ſuperius mota ex parte conſideratorum, & ſoluitur i ſeptimo lect.10.

BESS. *Sed abſurdum eſt. non enim unum eſſent omnia, quorum ſubſtantia una, ſed multa atque diuerſa. ſed hoc etiam inconueniens eſt.*

ANT. Par.2. *Sed impoſsibile eſt. Non enim unum omnia quorum ſubſtantia una, ſed multa & differentia. Sed hoc extra rõnem eſt.*

Obiicit ad unam partem quæſtionis, ſcilicet ad oſtendendum ꝙ non ſit una forma omnium exiſtentium in una ſpecie, & hoc duabus rationibus, quarũ prima talis eſt. Ea, quæ ſunt in una ſpecie, ſunt multa & differentia: ſi igitur omnium in una ſpecie exiſtẽtium ſit una ſubſtantia: ſequetur ꝙ ea, quorum ſubſtantia eſt una ſint multa & differentia, quod eſt irrationabile.

BESS. *Simul autem quomodo materia unumquodque horum eſt, & eſt totum hæc ambo?*

ANT. Par.3. *Simul autem & quomodo ſit materia horum ſingulum, & ſynolon, ideſt totum ſimul ea ambo.*

Hic ponit ſecũdam rationem, quæ talis eſt. Illud, quod eſt in ſe unum & indiuiſum, non componitur cum aliquo diuiſo ad cõſtitutionem multorum: ſed manifeſtum eſt ꝙ materia diuiditur in diuerſis ſingularibus. Si igitur ſubſtantia formalis eſſet una & eadem, non eſſet aſsignare quomódo ſingulum horum ſingularium ſit materia habens talem ſubſtantiam, quæ eſt una & indiuiſa, ita ꝙ ſingulariter ſit ſimul totum habẽs hæc duo, ſcilicet materiam & formam ſubſtantialem, quæ eſt una & indiuiſa. In contrarium autem nõ obiicit, quia rationes, quæ ad ſequentem quęſtionem proponuntur, ad oppoſitum prædictarum rationum, ſunt etiam illæ, quæ ſunt ꝓpoſitæ ſupra de ſeparatione uniuerſalium. Nam ſi ſit uniuerſale ſeparatum, neceſſe eſt ponere unam numero ſubſtantiam eorum, quæ conueniunt in ſpecie, quia uniuerſale eſt ſubſtantia ſingularium. Huius autem quæſtionis ueritas determinatur in Se- ptimo huius, ubi oſtẽdetur quodquideſt, i. eſſentiã Tex.c.10. cuiuſlibet rei non eſſe aliud quàm rẽ ipſam, niſi per accidens, ut ibi dicetur. Deinde cum dicit.

BESS. *Item de principiis hoc etiam aliquis dubitabit. nam ſi ſpecie ſunt unum, nihil erit numero unum, nec ipſum unum, & ipſum ens. Ipſumq; ſcire quomodo erit, ſi non aliquod unum in omnibus erit?*

ANT. Tex.c.14. Par.4. *Amplius autem & de principiis hoc dubitabit aliquis. Nã ſi ſpecie ſunt unum, nihil erit numero unum. Nec unum iterũ unum ipſum & ens. Et ſcire quomodo erit, niſi quod unum fuerit in omnibus?*

Hæc fuit 7. qõ ſupra mota ex parte conſideratorum, & ſoluitur in 12. Tex.c.19. par. ſeq.

Mouet dubitationem de unitate principiorum in communi. Utrum, ſcilicet principia rerum ſint eadem numero: uel eadem ſpecie, & numero diuerſa, & circa hoc duo facit. Primo ponit rationes ad oſtendẽdum, ꝙ ſint eadem numero, ſecundo ad oppoſitum, ibi, {At uero &c.} Circa primũ ponit tres rationes, & præmittit dubitationem dicens, ꝙ idem poteſt quæri uniuerſaliter de principiis rerum, qđ quæſitum eſt de ſubſtantia, utrum ſcilicet principia rerum ſint eadem numero. Et inducit primam rationem ad oſtendendum, ꝙ ſint eadem numero. Nõ enim inuenitur in principiatis niſi quod ex principiis habent: ſi igitur in principiis non ĩueniatur unũ numero

numero,ſed ſolum unum ſpecie,nihil erit in principiatis unum numero,ſed ſolum unum ſpecie. Secūda ratio talis eſt quia illud quod eſt ipſum unum uel ipſum ens, oportet ꝙ ſit unum numero. Dicit autē ipſum unū,uel ipſum ens, unitatē,aut ens abſtractū. Si igitur principium rerum non ſit unum numero, ſed ſolum unum ſpecie, ſequetur, ꝙ nihil ſit ipſum unum & etiam ipſum ens, ideſt ꝙ ens & unum non per ſe ſubſiſtant. Tertia ratio eſt,quia ſcientia habetur de rebus per hoc, ꝙ unum inuenitur in multis, ſicut homo communis inuenitur in omnibus hominibus. non enim eſt ſcientia de ſingularibus,ſed de uno quod inuenitur in eis. Omnis autem ſcientia uel cognitio principiatorum dependet ex cognitione principiorum. Si igitur principia non ſunt unum numero, ſed ſolum unum ſpecie, ſequitur,ꝙ ſcientia non ſit de rebus. Deinde cum dicit.

BESS. *At uero ſi numero unum, quodque principiorum unum, & non,ut in ſenſibilibus, alia aliorum, utputa huius ſyllabæ cum ſpecie ſit eadem, etiā principia ſpecie eadem ſunt. et enim hæc,numero alia ſunt. quòd ſi non ita, ſed principia entium numero ſunt unum, non erit præter elementa aliquid aliud. numero unum dicere,aut ſingulare, nil differt.ita enim ſingulare dicimus,quod unum numero eſt. uniuerſale uero,quod in his.quemadmodum ſi uocis elementa, eo quòd unum numero eſt, determinata eſſent,neceſſe eſſet tot omnes literas eſſe, quot elementa, cum non eſſent duo, aut plura eadem.*

ANT. Par. 5. *At uero ſi numero unum & unum quodlibet principiorū, & non quemadmodum in ſenſibilibus alia aliorum ,ut in hac ſyllaba, ba.ſpecie exiſtente & principia ſpecie eadem. etenim ea ſunt numero diuerſa.Quod ſi non ita, ſed quæ ſunt entium principia,numero unum ſunt, nō erunt præter elemēta quippiam aliud. Nam dicere numero unum, aut ſingulare nihil differt.Sic enim dicimus unumquodque numero unum. Vniuerſale uero qd'in his eſt. Vt ſi uocis elementa numero eſſent determinata,tot literas eſſe neceſſe eſſet,quot elementa. Duobus quidem eiſdem non exiſtentibus,nec pluribus.*

Obiicit in contrarium tali ratione. Si principia ſunt unum numero, ita ꝙ quodlibet principiorum in ſe conſideratum ſit unum,non erit dicere de principiis exiſtentium,ꝙ hoc modo ſe habent ſicut principia ſenſibilium. Videmus enim in ſenſibilibus,ꝙ diuerſorum ſunt diuerſa principia ſecundum numerum,ſed eadem ſecundum ſpeciem,ſicut & eorum, quorum ſunt principia, ſunt diuerſa ſecundum numerum, ſed eadem ſecundum ſpeciem. Sicut uidemus ꝙ diuerſarum ſyllabarum ſecūdum numerum, quæ conueniunt in ſpecie, ſunt principia eædem literę ſecundum ſpeciem, ſed nō ſecundum numerū. Si quis autem dicat ꝙ non eſt ita in principiis entiū, ſed omnium entium principia ſunt unum numero, ſequetur ꝙ nihil ſit in rebus præter elementa, quia quod eſt unum numero,eſt ſingulare. Sic enim appellamus ſingulare quod eſt unum numero, ſicut uniuerſale quod eſt in multis. Quod autem eſt ſingulare, nō multiplicatur nec inuenitur niſi ſingulariter. Si igitur ponatur ꝙ omnium ſyllabarū eſſent principia eædem literæ numero, ſequeretur ꝙ illæ literæ nunquam poſſent multiplicari: ut ſcilicet eſſent duo aut plura:& ſic non poſſet ſeorſum inueniri i ſyllaba iſta,ba,uel da. Et eadem ratio eſt de aliis literis. Pari igitur ratione ſi omnium entium ſint principia eadem numero, ſequetur ꝙ nihil ſit præter principia,quod uidetur inconueniens:quia cum principium alicuius ſit, non erit principium niſi ſit aliquid præter ipſum. Hæc autem quęſtio ſoluetur in. 12.Ibi enim oſtendetur ꝙ principia,quæ ſunt intrinſeca rebus, ſcilicet materia & forma,uel priuatio non ſunt eadem numero omnium,ſed analogia ſiue proportione.Principia autem ſeparata,ſcilicet ſubſtātiæ intellectuales, quarum ſuprema eſt Deus, ſunt unum numero unaquæque ſecundum ſeipſam. Tex.c.19.

Id autem quod eſt ipſum unum & ens, Deus eſt, & ab ipſo deriuatur unitas ſecundum numerum in rebus omnibus.Scientia autem eſt de his,nō quia ſint unum numero in omnibus,ſed quia eſt unum i multis ſecūdum rationem. Ratio autem quæ eſt ad oppoſitum uerificatur in principiis eſſentialibus, non autem in principiis ſeparatis,cuiuſmodi ſunt agens & finis.Multa enim poſſunt produci ab uno agente uel mouente,& ordinari in unum finem.

LECTIO XI.

Num eadem uel diuerſa principia ſint corruptibilium & incorruptibilium ad partes arguit.

Nihilo autē minor dubitatio & poſterioribus, & prioribus prætermiſſa eſt, utrum eadem corruptibilium & incorruptibilium principia ſint, an diuerſa. BESS. Tex. 15. Vtrū corruptibilium & incorruptibilium eadem ſint pricipia.

Non autem minor dubitatio modernis & prioribus relinquitur,utrum eadem corruptibilum & īcorruptibilium ſint principia,aut diuerſa.

Poſtquam Philoſophus inquiſiuit uniuerſaliter, utrum principia ſint eadē numero omnia. quę ſunt unius ſpeciei uel eadem ſpecie: hic inquirit utrum eadem numero ſint principia corruptibilium & incorruptibilium,& circa hoc tria facit.Primo proponit quęſtionem.Secundo inducit rationem ad oſtēdendum ꝙ non ſunt eadem principia corruptibiliū & īcorruptibilium,ibi.{Nam ſi eadem &c.} Tertio inducit rationes ad oſtendendum quòd non ſunt diuerſa,ibi.{Si uero diuerſa &c.} Dicit ergo primo, ꝙ quædam dubitatio eſt, quæ non minus relinquitur modernis philoſophis Platonem ſequentibus, quàm fuit apud antiquos philoſophos,qui etiam dubitauerunt,utrum corruptibilium & incorruptibilium ſint eadem principia uel diuerſa. Deinde cum dicit. ANT. Tex.c.15. Par.1. Par.ſeq. Par.14. Hæc qō eſt octaua ſuperius mota ex parte conſideratorum.

Si enim eadem ſunt, quomodo hæc quidem incorruptibilia, hæc uero corruptibilia ſunt,& propter quam cauſam? BESS.

Nam ſi eadem ſint, quomodo hæc quidem incorruptibilia, illa uero corruptibilia,& propter quam cauſam? ANT. Par.2.

Obiicit ad oſtendendum ꝙ non ſunt eadem principia corruptibilium, & incorruptibilium, & circa hoc tria facit.Primo ponit rationem. Secundo improbat ſolutionem poſitæ rationis,quā poetæ theologi adhibebant, ibi.{Qui quidem &c.} Tertio excludit ſolutionem quam adhibebant quidam philoſophi naturales:ibi.{A dicētibus &c.} Dicit ergo,ꝙ ſi ponantur corruptibilium & īcorruptibilium eſſe eadem principia, cum ex eiſdem principiis idem ſequatur effectus, uidetur ꝙ omnia uel ſint corruptibilia,uel omnia ſint incorruptibilia. Relinquitur ergo quæſtio quomodo quædam ſunt corruptibilia & quædam incorruptibilia, & propter quam cauſam. Deinde cum dicit. Par.ſeq.

Quicunque igitur circa tempora Heſiodi fuerunt, & cuncti Theologi,ſolum quo ad ſibi perſuaderent, curæ habuerūt. nos autem contempſerunt. cum enim principia deos facerent, BESS.

&

& ex diis fuiſſe dicerent, quæcunque non guſtarunt nectar, & ambroſiam, mortalia dicunt fuiſſe.

ANT. Par.3. *Qui quidem igitur circa Heſiodum & omnes, qui theologi erant, ſolum apud ipſos perſuaſionem curauerunt: nos autem neglexerũt. Deos aũt faciẽtes principia, & ex deis eſſe facta, quæ nõ guſtauerũt nectar & mãna, mortalia facta eſſe dicũt.*

Par.ſeq. Excludit ſolutionem poetarum theologorum, & primo ponit eorum ſolutionem. Secũdo obiicit cõtra prædictam poſitionem, ibi. {Palam q̃ hæc omnia ſibi nota dicentes &c.} Tertio ſe excuſat à diligentiori improbatione huius poſitionis, ibi. {Sed de fabuloſe &c.} Circa primum conſiderandum eſt, q̃ apud græcos, aut naturales philoſophos fuerunt quidam ſapientiæ ſtudentes, qui deis ſe intromiſerunt occultantes ueritatem diuinorum ſub quodam regmine fabularum, ſicut Orpheus, Heſiodus & quidam alij: ſicut etiam Plato occultauit ueritatẽ philoſophiæ ſub mathematicis, ut dicit Simplicius in commento prædicamentorum. Dicit ergo, q̃ ſectatores Heſiodi & omnes, qui dicebãtur theologi, curauerunt perſuadere ſolis ſibi, & nos alios ſpreuerunt: quia ſcilicet ueritatem, quam intellexerunt taliter tradiderunt, q̃ eis ſolum potuit eſſe nota. Si n. per fabulas ueritas obumbretur, non poteſt ſciri quid uerum ſub fabula lateat, niſi ab eo, qui fabulã confixerit. Ij igitur Heſiodiſtæ prima rerum principia deos nominauerunt, & dixerunt q̃ illi de numero deorum, qui non guſtauerunt de quodam dulci cibo, qui uocatur nectar uel manna, facti ſunt mortales. Illi uero qui guſtauerunt, facti ſunt immortales. Potuit autẽ ſub hac fabula aliquid ueritatis occulte latere, ut ſcilicet per nectar & manna intelligatur ipſa ſuprema bonitas primi principij. Nam omnis dulcedo dilectionis & amoris ad bonitatem refertur, omne autem bonum à primo bono deriuatur. Potuit ergo eſſe intellectus eorum q̃ ex participatione propinqua ſummæ bonitatis aliqua incorruptibilia reddantur, ſicut quę perfecte participant diuinum eſſe. Quædam uero propter longe diſtare à primo principio, quod eſt nõ guſtare mãna & nectar, non poſſunt perpetuitatem conſeruare ſecundum idem numero, ſed ſecundum idem ſpecie: ſicut dicit philoſophus in 2. de Generatione. Sed utrum hoc intenderint occulte tradere, uel aliud ex hoc dicto plenius percipi non poteſt.

F. BARTHOLOMÆI DE SPINA
SACRAE THEOLOGIAE DOCTORIS
Acutiſsimæ Defenſiones
Doctrinæ S. Tho. Aquinatis nonnullis in locis in his commentariis ſuper Duodecim libros Metaphyſicorũ ab Antonio And. impugnatæ, ſuis nunc locis inſertæ.

DEFENSIO I.

In qua huius fabulæ expoſitionem hic inutiliter afferri Arguit Antonius Andreas, & illius rationes facile diſſoluuntur.

HOc in loco Antonius Andreas de ſuperfluitate notat Sanctum Thomam in hoc, q̃ quandam Heſiodi fabulam ab Ariſto. recitatam ad ſenſum veritatis trahit. Dicit enim Sanctus Doctor, q̃ Heſiodiſtæ prima rerũ principia deos nominauerunt, & dixerunt, quod illi de numero deorũ, qui non guſtauerunt de quodam dulci cibo, qui vocatur nectar vel manna, facti ſunt mortales. Potuit autem ſub hac fabula (inquit S. Tho.) aliquid veritatis occultæ latere, vt. ſ. per nectar & manna intelligatur ipſa ſuprema bonitas primi principij. Nam omnis dulcedo dilectionis & amoris ad bonitatem refertur. Oẽ autem bonum à primo bono deriuatur. Potuit ergo eſſe intellectus eorum, quod ex participatione propinqua ſummę bonitatis, aliqua incorruptibilia reddantur, ſicut quę perfecte participãt diuinum eſſe. Quædam vero propter longe diſtare à primo principio, quod eſt non guſtare manna & nectar, non poſſunt perpetuitatem conſeruare ſecundum idem numero, ſed ſecundum idẽ ſpecie, vt dicit Philoſophus in 2. de Generatione. Hæc S. Thom.

Hac fabulæ expoſitione recitata, ac ex nomine per Mauritium citato in marginibus Sancti Thomæ, ſubiungit Anto. And. dicens: Sed quę vtilitas eſt immorari circa intentionem fabularum? Licet ergo iſtud forſitan ſit bene dictum, tamẽ dubium eſt, & forſitan falſum, q̃d illa fuerit intentio poetarũ. Hæc ille. Quãquam autem vereat plurimum opuſculum hoc ab intentione fabulæ initium ſummere, ne tamen meo ſilentio in hoc etiam ſibipſis ſapientes hi viderentur, adortus ſum eiſdem me opponere loco iſto. Ad prædictam igitur impugnationem reſpondentes primo dicimus, quod hic homo incidit in foueam quam parauit. Neque enim poteſt dicere aliquo modo eſſe inutile, circa intentionem fabularum immorari: niſi quia ea quæ non ſunt neceſſaria ad explanationem textus, nõ ſunt etiam expoſitioni eius interſerenda, quatenus mora legendi, prolixitaſq; ſcripturæ propoſſe vitetur. Quare igitur & tu hæc interſeruiſti quæ iudicas inutilia? Sufficiens quippe tibi fuiſſet, vnico verbo pertranſire & dicere: Circa intentionem autem huius fabulæ non eſt inutiliter immorandum, vt facit quidam expoſitor &c. Secundo dicendum quod homo iſte videtur dubitare hanc fabulę explanationem continere veritatem, dum dicit forſitan. Quod vel ex ignorantia prouenit, vel contemptu, vt etiam veriſſima: quia tamen ab eo, quem ſpernit, plata ſunt, ſuſpecta quaſi falſitate ex modo dicẽdi cõmaculet. Tertio ea quæ S. Tho. in aliquam ſui excuſationem adducit, iſte homo non ex S. Tho. ſed quaſi ea ſe contra S. Tho. in argumentum ſuperfluitatis inducit. Ante præmiſſam enim fabulæ expoſitionem S. Tho. ſic ait: Non poteſt autem perfectè ſciri, quid verum ſub fabula lateat, niſi ab eo qui fabulam ipſam confinxerit. Et in fine dum fabulam explanauerat, ſubiungit: ſed vtrum hoc intenderit occulte tradere, uel aliud, ex hoc dicto plenius percipi non poteſt. Hæc ille. Ant. autem And. dicit quod dubium eſt, & forte falſum &c. Et ego dico, quod & forte verum, licet incertum, & non plene ex dictis habitum, ſed quadam veritatis imagine, cum prædicta explanatio altiſſimo ſenſu fabuloſam quadret ſententiam. Et licet non ſit dignum cum ſtudio intendere circa iſtas fabulas, ſicut vigilanti ſtudio intendimus ſerio propoſitis in Metaphyſica, non tamen eſt indignum aliqualiter explanare, quaſi aliquid nõ ſine omni ratione dictũ. Quarto ad principale motiuum dicimus non fuiſſe inutile, immo valde vtile & decentiſſimum hanc fabulam ad veritatis intellectum deducere. Cum. n. hic tam per Philoſophum q̃ per omnes expoſitores, ſupponatur per hanc poetæ fabulam, alta quædam de deo veritas occultari. & Ariſt. improbet non latentem illum veritatis ſenſum, ſecundum quem prima facie fabulæ verba proponunt, ſtatim fidelibus ſe ingerit deſiderium noſſe, quidnam ſit miſteriũ abſconditum etiam Philoſopho, infideles quoque euſdem fabulæ occaſione, veritatem inquirentes, & ab eadem fabula velut ad riga ſimilitudinem trahentes, fortaſſis autumarent mortalia ab immortalibus cibi alicuius, nõ noſtro quidem vnigenei (id enim egregie Philoſophus hic elidit.) ſed alterius forte generis à noſtro, participatione vel negatione ſeiunctos: aut certe deos vero quoſdam eſſe mortales, mortalium cauſas atque principia: immortalibus itidem aliis circa immortalia tantum intentis: & ſic duo generalia eſſe rerum prima principia iuxta manicheorum errorem, vel in alias ſimiles falſitates, quaſi veritatem aſſecuti deciderent. Vt igitur diuinus Doctor omnibus omnia factus, altiſſima veritate à metaphyſicali ſapientia non aliena, fabuloſeq; ſimilitudini facili reſpondente fidelium votis occurrãt, ac eorum mentes illuſtrans conquieſcere faciat. Infidelibus etiam nedum ex fabula iſta, verum etiam ex omni alia fictione occaſionatæ deceptionis viã pro nixu præcludat: altiſsimum & quæ etiam theologos condeceat fabulæ huius ſenſum, effert mira correſpondentia veritatis ad vmbram. Et utinam omnes poetarum fabulas, dum ſe occaſio præbet de eis verba fieri, ad ſenſum veritatis, moreſq; componendos Chriſticolę traherent, prout facile poſſent. Satis enim ſuperq; facerent & authoribus, qui per huiuſmodi fabuloſa rudes prouehere ſatagebant ad alta capeſcenda, vitæq; probitatem: & imbuẽdis, dum liberos ab infidelitatibus eos redderent, quibus nunc ob poetarum fictitia imprudenter à magiſtris interpretata, & à recenti teſta imbibita, totus orbis reſper-

Non inconueniens expoſitorẽ in doctrinis nonnunq̃ exponere poetarũ fabulas.

gitur

gitur & fœdatur. Vt ſanctiſſimum igitur, vt ſapientiſsimum, prudentiſſimum in huius fabulæ declaratione ſe præbuit diuinus Doctor, dum fideles confortat, infideles purgat, vtroſque inſtruit, exemplar ſe prębet cęteris doctoribus: & nihilominus limites non tranſcendit metaphyſicalis obiecti, non extra propoſitum euagatur, quinimmo ſua hac doctrina quæſtioni propoſitæ à Philoſopho ſatisfacit. Hinc enim habetur ꝙ ambo rerum genera, mortalia inquam & immortalia, ab vno primo immortali proficiſcuntur numine. Cui inquam eo quod iſta propius, illa longius ac infirmus haberet, differentes etiam gradus entitatis participant, & plures ac potiores ſuprema, pauciores autem & ignobiliores ac exiles infima. Et hæc de prima defenſione ſufficiant, ſitq; per omnia benedictus Deus. Amen. Deinde cum dicit.

BESS. *Manifeſtum autem eſt, quòd ſibiipſis hæc nomina cognita dicentes, taleſq; afferentes cauſas, ſupra uires noſtras dixerunt. nam ſi uoluptatis gratia ea attigerunt, nequaquam ſunt ipſius eſſe cauſa nectar & ambroſia. quòd ſi ipſius eſſe gratia, quomodo eſſent ſempiterni, cum alimento indigerent?*

ANT. Par.4. *Palam quòd hæc omnia ſibi nota dicentes, equidem de allatione harum cauſarum ſuper nos dixerunt. Nam ſi gratia uoluptatis ipſi tangunt, non eſt cauſa exiſtendi nectar & manna. Si uero eſſendi, quomodo erunt ſempiterni cibo egentes?*

Nectar.i. Ambroſia ſm gre.

Obiicit contra prædictam poſitionem, & dicit, ꝙ prædicti Heſiodiſtæ quid ſignificare uoluerint ꝑ iſta nomina nectar & manna fuit eis notum, ſed non nobis. Et ideo quomodo afferantur iſtę cauſæ ad iſtam quæſtionem ſoluendam, & ad incorruptionẽ præſtandam rebus, dixerunt ſupra noſtrum intellectum. Si enim intelligantur iſta uerba ſecundum ꝙ ſonant, nullius efficacię eſſe uidentur. Dij enim, qui guſtauerunt nectar & manna, aut guſtauerunt propter delectationem, aut propter neceſsitatem eſſendi. His enim de cauſis aliqui ſumunt cibum. Siquidem ſumpſerunt iſta propter delectationem, nõ poſſunt nectar & manna eſſe eis cauſa exiſtendi, ita ꝙ per hoc incorruptibiles reddantur: quia delectatio eſt quoddam conſequens ad eſſe. Si autem propter neceſsitatem eſſendi prædicta ſumpſerunt, nõ erunt ſemper iterum cibo indigentes. Videtur ergo ꝙ corruptibiles exiſtentes prius tanquam cibo indigentes, per cibum facti ſunt ĩcorruptibiles. Qđ iterum uidetur inconueniens, quia cibus non nutrit in ſua ſpecie, niſi corruptus tranſeat in ſpeciem nutriti. Quod autem eſt corruptibile nõ poteſt alij in corruptionem præſtare. Deinde cum dicit.

BESS. *Sed de his, quæ fabuloſe & ſophiſticè dicuntur, non eſt dignum accuratè conſiderare.*

ANT. Par.5. *Sed de fabuloſe ſophiſticantibus non eſt dignum cum ſtudio intendere.*

Excuſat ſe à diligentiori huius opinionis inueſtigatione, & dicit ꝙ de illis, qui philoſophari uoluerunt {fabuloſe} ueritatem, ſcilicet ſapientiæ ſub fabulis occultantes non eſt dignum cum ſtudio intẽdere, quia ſiquis contra dicta eorum diſputaret ſecundum ꝙ exterius ſonant, ridiculoſa ſunt. Si uero aliquis uelit de his inquirere ſecundum ueritatem fabulis occultatam, immanifeſta eſt. Ex quo accipitur ꝙ Ariſt. diſputans contra Platonem & alios huiuſmodi, qui tradiderunt ſuam doctrinam occultantes ſub quibuſdam aliis rebus, non diſputat ſecundum ueritatem occultam, ſed ſecundum ea, quæ exterius proponuntur. Deinde cum dicit.

BESS. *Ab illis uero, qui per demonſtrationem dicunt, petere oportet, ac interrogare, cur cum ex eiſdem ſint, hæc quidem entiũ ſempiterna natura ſunt, hæc uero corrumpuntur? cum autẽ neque dicant cauſam, neque rationabile ſit, ita ſe habere, patet quòd non ſunt eorum eadem principia, neque cauſæ.*

ANT. Par.6. *A dicentibus uero per demonſtrationem oportet ſciſcitari interrogantes, quare ex eiſdem exiſtentia hæc quidem ſempiterna ſecundum naturam ſunt, illa uero corrumpuntur exiſtentium? Quoniam autem nec cauſam dicunt nec rationabile eſt ſic ſe habere, palam quòd nec eadem principia, nec cauſæ ipſorum erunt.*

Par.ſeq. Par.8. Diſputat contra reſponſionem quorundam philoſophorum naturalium, & circa hoc tria facit. Primo recitat rationem. Secundo ponit reſpõſionem, ibi: {Etenim quam exiſtimabit &c.} Tertio improbat ipſam, ibi: {Videbitur autem &c.} Dicit ergo primo, ꝙ prætermiſsis illis, qui ſub fabulis ueritatẽ tradiderunt, oportet à tradentibus ueritatem per modum demonſtrationis inquirere de quæſtione prædicta, ſcilicet ſi ex eiſdem principiis ſunt omnia exiſtentia, quare quædam exiſtentium naturaliter ſunt ſempiterna, quædam uero corrumpantur. Et quia nec ipſi cauſam dicunt quare hoc ſit, nec rationabile eſt ſic ſe habere, ut ex eiſdem principiis exiſtentium quædam ſint corruptibilia, quædam ſempiterna: uidetur manifeſte ſequi ꝙ non ſunt eadẽ principia nec cauſæ corruptibilium & ſempiternorum. Deinde cum dicit.

BESS. *Empedocles nanque, quem quis maxime ſibiipſi putauerit conſona dicere, is quoque idem paſſus eſt. ponit enim quoddam principium, corruptionis cauſam, contentionem.*

ANT. Par.7. *Etenim quàm exiſtimabit aliquis utiq; maxime dicere ipſi confeſſe Empedocli, eſt & idem paſſus. Ponit enim quoddam principium cauſam corruptionis odium.*

Ponit quandam ſolutionem, & dicit, quòd ratio aſsignata circa prædictam dubitationem, quæ maxime uidetur eſſe conueniens ad q̃onem eſt quam aſsignauit Empedo. qui tamen idem paſſus eſt cum aliis: quia ratio, quam aſsignauit, non eſt conueniẽs, ſicut nec aliorum, ut oſtendetur. Poſuit enim quædã principia communia corruptibilium & incorruptibilium, ſed poſuit quoddam principiũ eſſe cauſam ſpecialem corruptionis, ſcilicet odium elementorum: ita ſcilicet ꝙ adiunctio huius cauſæ ad alia principia facit corruptionem in rebus. Deinde cũ dicit.

BIBLIOTECA

BESS. *Nihilominus tñ, et hæc uidebitur gñare præter deũ. dicit. n.*
Ex quibus oĩa, quæ erant, quæ ſunt, quæq; in poſterũ erũt,
Ac arbores pullularunt & uiri, ac mulieres,
Feræ, aliteſq;, & piſces in aqua nutriti,
Ac dij longæui.

At etiam abſque his, patet. nam ſi non ineſſet in rebus cõtentio, unum omnia (ut ait) eſſent. cum enim conueniant, tunc extima ſtatuitur contentio.

ANT. Par.8. *Videbitur autem nihilominus & hoc generare extra unũ. Nam omnia ex hoc alia ſunt præter Deum.* Dicit ergo *ex quibus omnia, & quæcunque erant, & arbores pululauerant & uiri & fœminæ, beſtiæq; & uultures, & aqua nutriti piſces, & dij longæui. Et præter hæc palam, quia ſi non eſſet in rebus, eſſent unum omnia, ut ait. Nam quando conuenerunt: tunc ultimum omnium ſtabit odium.*

Infra parte.11. Improbat prædictam rationem Empedo. & hoc tripliciter. Primo quidem oſtendendo, quòd ratio ab eo aſsignata non conuenit ſuæ poſitioni. Secundo oſtendendo, quòd non eſt ſufficiens. ibi: {Similiter quoque ipſius tranſmutationis &c.} Tertio oñdendo ꝙ non eſt ad propoſitum. ibi: {Attamẽ tñ

Par.ſeq. Par.10.

ſolum dicit &c.} Circa primũ tria facit. Primo oſtẽdit ſuam rationem non conuenire aliis eius poſitionibus ex parte odij. Secundo ex parte ipſius dei. ibi: {Propter quod &c.} Tertio ex parte amoris. ibi: {Similiter autem nec amor &c.} Dicit ergo primo, ꝙ inconuenienter Empedo. ponit odium eſſe cauſam corruptionis: quia non minus ſecundum eius poſitionem uidetur eſſe cauſa generationis in omnibus rebus, niſi in una re tantum. Ponebat enim omnia alia eſſentialiter compoſita ex odio ſimul cum aliis principiis, niſi ſolus Deus, quem ponebat compoſitum eſſe ex aliis principiis præter odium. Deum autem appellabat cœlum, ſicut ſupradictũ eſt in primo, ꝙ Xenophanes ad totum cælum reſpiciens, ipſum unum dicit eſſe Deum. Ponebat autem Emped. cælum eſſe compoſitum ex quatuor elementis, & ex amicitia: non autem ex lite ſiue ex odio, conſiderans indiſſolubilitatem cæli. Sed quantum ad alias res dicebat, ꝙ omnia ſunt ex odio quæcunque ſunt, erunt uel fuerunt: ſicut arbores pululantes, & uiri, & fœminæ, & beſtię quę ſunt animalia terreſtria: & uultures, quæ ſunt uolantia diu uiuentia: & piſces nutriti in aqua, & dij longęui. Videtur autem hos deos uocare uel ſtellas, quas ponebat quandoque corrũpi, licet poſt longum tempus: uel dæmones quos ponebant Platonici eſſe animalia aerea. Vel etiam dij quos ponebant Epicurei in forma humana, ſicut ſupra dictum eſt. Ex hoc ergo ꝙ omnia animalia præter unum ſunt generata ex odio, poteſt haberi ꝙ odium ſit cauſa generationis. Et præter hoc etiam ex alia rõne. Manifeſtum eſt enim ſm poſitionem Emped. ꝙ ſi non eſſet odium in rebus, omnia eſſent unum. Odium enim eſt cauſa diſtinctionis ſecundũ Empedoclem. Vnde inducit uerba Empe. dicentis, ꝙ quando omnes res in unum conueniunt, ut puta quando fit chaos, tunc ultimum ſtabit odium ſeparans & diſſoluens. Vnde litera Boethij habet: Ea.n. conuenit, tunc ultimam ſcit diſcordiam. Et ſic patet ꝙ cum eſſe mundi conſiſtat in diſtinctione rerũ, odium eſt cauſa generationis mundi. Deinde cum dicit.

In Deo non cadit odium ſm Emped. Lect.9.

Dij longæui quid.

BESS.

Vnde & accidit ei, fœliciſſimum deum, minus ſapientem cæteris eſſe, non enim cognoſcit omnia elementa. contentionẽ nanque non habet. cognitio autem ſimilis ſimili.

Terra enim (ait) terram inſpicimus, aquam uero aqua:
Æthera autem æthera diuum, ſed igne ignem manifeſtum:
Ac amicitia amicitiã, & cõtentionẽ cõtentione pernitioſa.

Sed unde ſermo digreſſus eſt, hoc eſt manifeſtum, quod accidit ei, contentionem non magis corruptionis quam ipſius eſſe cauſam eſſe.

ANT. Par.9.

Propter quod etiam accidit ipſi feliciſſimum Deum, minus prudentem aliis. Non enim cognoſcit elementa omnia, nam odium non habet notitia uero ſimilis ſimili. Terram nanque ait per terram cognoſcimus, & per aquam aquam, & per affectum affectum, & adhuc odium per odium triſte. Sed unde ratio hæc etiam palam, quia accidit ei odium non magis corruptionis quàm exiſtendi cauſam.

Ponit ſecundam rationem ſumptã ex parte Dei, & dicit, ꝙ cum Emped. poneret odium non eſſe de compoſitione Dei, accidit ſm rõnes eius, ꝙ Deus, qui eſt feliciſſimus ſecundum omnium dicta, & per conſequens maxime cognoſcens, ſit minus prudẽs omnibus aliis cognoſcentibus. Sequetur enim ſecũdum poſitionem Empedo. ꝙ non cognoſcat omniã elementa, quia non habet odium unde non cognoſcit ipſum. Cognoſcit autem ſimile ſimili ſecundum opinionem Empedo. qui dixit, quòd per terram cognoſcimus terram, per aquam cognoſcimus aquam {& affectum} ideſt amorem uel concordiam cognoſcimus {per affectum} ideſt amorem uel concordiam: & ſimiliter {odium per odium} quod eſt triſte ſiue graue uel malum ſecundum literam Boethij, qui dicit, diſcordiam autem diſcordia malum. Sic igitur patet, ꝙ Ariſtot. reputat inconueniens, & cõtra quod ponitur Deus feliciſſimus, ꝙ ipſe ignoret aliquid eorum, quæ nos ſcimus. Sed quia iſta ratio uidebatur eſſe pręter propoſitum, ideo ad principale propoſitum rediens dicit, ꝙ redeundo ad illud unde prius erat ratio, manifeſtum eſt ꝙ accidit Empedocli ꝙ odium nõ ſit magis cauſa corruptionis q̃ exiſtendi. Deinde cum dicit.

BESS.

Similiter nec amicit iam ipſius eſſe. cum enim congreget in unum, corrumpit cætera.

ANT. Par.10.

Similiter autem nec amor exiſtendi. colligens enim in unũ corrumpit alia.

Ponit tertiam rationem ex parte amoris, & dicit, ꝙ ſimiliter etiam amor non eſt cauſa generationis uel exiſtendi, ut ipſe ponebat, ſi alia eius poſitio attendatur. Dicebat enim ꝙ cum omnia elementa in unum congregabuntur, tunc erit corruptio mundi. Et ſic amor corrumpit omnia, ergo quantum ad totum mundum amor erat cauſa corruptionis, odium autem generationis. Quantum autem ad ſingulares res, odium erat cauſa corruptionis, & amor generationis. Deinde cum dicit.

BESS.

Et ſimul ipſius tranſmutationis nullam cauſam dicit, niſi quod ita natura aptum eſt. ait enim.

ANT. Par.11.

Similiter quoque ipſius tranſmutationis cauſam nullam dicit, niſi quia ſic aptum natum fuit.

Oſtendit ꝙ ratio eius non fuit ſufficiens. Dicebat enim quandam tranſmutationem eſſe in rebus odij & amicitiæ, ita ſcilicet ꝙ amor quandoq; omnia uniebat, & poſtmodum omnia odium ſeparabat. Sed cauſam, quare ſic tranſmutabatur, ut quodã tempore dominaretur odium, & alio tẽpore amor, nullam aliam dicebat, niſi qa ſic aptum natũ eſt eſſe. Et ponit conſequenter uerba Empedoclis, quæ, qa in Græco metrice ſcripta ſunt, habent aliquam difficultatem & diuerſitatẽ à communi mõ loquendi.

BESS.

Magna contentio in membris nutrita fuit,
Ac ad honores, aſcendit tempore perfecto.

Quod eis cum alternum ſit, amplum præceſſit iuſiurandũ. tanquam neceſſe ſit quidem tranſmutari, cauſam tamen neceſſario nullam manifeſtat.

ANT. Par.12.

Sed itaque magnum odium in membris nutritum eſt, & ad honorem intendebat perfecto tempore, qui mutabilis diſſoluit ſacramentum. Quare neceſſarium ens tranſmutari, cauſam uero neceſſitatis nullam oſtendit.

Sunt autem hæc uerba eius {Sed itaque magnum odium in membris nutritum eſt, & ad honorem intendebat perfecto tempore, qui mutabilis diſſoluit ſacramentum.} Litera uero Boethij ſic habet {Sed cũ magna diſcordia in mẽbris alita ſit ĩ honores: qa ꝓceſſit cõpleto anno, qui illis mutatis amplo rediit ſacramento.} Ad cuius intellectum notandũ eſt, ꝙ loquitur poetice de toto mundo, ad ſimilitudinem unius aĩalis, in cuius membris & partibus primo quidem

quidẽ eſt magna conuenientia, quam amorem nominabat ſiue concordiam: ſed poſtea paulatim incipit aliqua diſſonantia eſſe, quam dicit diſcordiã. Et ſimiliter ĩ partibus uniuerſi à principio erat magna concordia, ſed poſtea paulatim nutritur odiũ quonſq; odium procedat {ad honorem}.i. ad hoc ꝙ dominetur ſuper elementa. Quod quidem fit profecto tempore quodam determinato, uel completo quodam anno, quem ponebat Empe. {Qui} ſcilicet odium & diſcordia, uel annus mutabilis exiſtens diſſoluit {ſacramentum} ideſt unionem preexiſtentem elementorum; uel annus ſiue odium rediit amplo ſacramento, quia quadam potenti & ſecreta uirtute rediit ad dominandũ in rebus. Poſt quæ uerba Empedo. Ariſt. faciens uim in hoc ꝙ dixerat mutabilis, ſubiungit exponens quaſi neceſſarium ens tranſmutari, quaſi dicat. Sic prædicta dixit Emped. ac ſi neceſſarium ſit eſſe tranſmutationem odij & amoris, ſed nullam cauſam oſtendit huius neceſsitatis. In uno enim animali eſt manifeſta cauſa tranſmutationis & odij & amoris, propter motum cæli, qui cauſat generationem & corruptionem in rebus. Sed talis cauſa non poteſt aſsignari totius uniuerſi ſic tranſmutati per amicitiã & litem. Vnde patet, ꝙ eius ratio fuit in ſufficiens.

Deinde cum dicit.

BESS. *Tantum tamen ſibiipſi conſentaneè dicit, quod non facit hæc quidem entium corruptibilia, hæc uero incorruptibilia, ſed omnia corruptibilia præter elementa. Quæ autem dicitur nunc dubitatio eſt, cur ſi omnia ex eiſdem ſunt, hæc quidem ſunt, hæc uero non? Quòd igitur non ſint eadem principia, hæc demum dicta ſint.*

ANT. Par.13. *Attamen tantum ſolum dicit confeſſe. Non enim exiſtentium hæc quidem corruptibilia, illa uero incorruptibilia facit, ſed omnia corruptibilia præter elementa. Dicta uero dubitatio eſt, cur hæc quidem, illa uero non, ſi ex eiſdem ſunt? Quod quidem igitur non utique erunt eadem principia tot dicta ſunt.*

Oſtendit ꝙ prædicta ratio Empedo. non eſt ad propoſitum, & dicit ꝙ hoc ſolum uidetur dicere {confeſſe} ideſt manifeſte quod non ponit quędam exiſtentium ex principiis eſſe corruptibilia, & quædam non corruptibilia, ſed omnia ponit eſſe corruptibilia præter ſola elementa. Et ita uidetur euadere prædictam dubitationem, qua dubitabatur, quare quędam ſunt corruptibilia & quædam non, ſi ſunt ex eiſdem principiis? Vnde etiam patet, ꝙ eius ratio non eſt ad propoſitum, quia interemit id de quo eſt dubitatio. Sed põt quęri quomodo hic dicit, ꝙ Empe. ponebat omnia eſſe corruptibilia præter elementa, cum ſupra dixerit unũ eſſe deum, ſcilicet ex aliis principiis compoſitum præter quàm ex odio? Sed dicendum, ꝙ Empedo. ponebat duplic[illegible]m corruptionem in rebus, ſicut ex prædictis patet. Vnam quidem ſecundum confuſionem totius uniuerſi, quam faciebat amor, & ab hac corruptione nec ipſum deum faciebat immunem, cum in eo poneret amorem, qui alia ei cõmiſcebat. Aliam autem corruptionem ponebat ſingularium rerum, quarum pricipium eſt odium. Et hanc corruptionem excludebat à deo per hoc ꝙ in eo odium non ponebat. Sic igitur Ariſt. epilogando concludit tot dicta eſſe ad oſtendendum, ꝙ nõ ſunt eadem principia corruptibilium & incorruptibilium. Deinde cum dicit.

BESS. *Quòd ſi diuerſa principia ſunt, una quidem dubitatio eſt, utrum incorruptibilia etiam iſta erunt, an corruptibilia. Si enim corruptibilia, patet quod neceſſe eſt ea quoque ex aliquibus eſſe, omnia enim, in illa, ex quibus ſunt, corrumpuntur. Quare accidit, principiorum alia eſſe principia priora. hoc autem impoſsibile, ſiue ſtatur, ſiue in infinitum progreditur. Item ſi principia adimentur, corruptibilia quomodo erunt? Quòd ſi incorruptibilia ſunt, cur ex his quidem, cum incorruptibilia ſint, corruptibilia erunt, ex alteris uero incorruptibilia? hoc enim non eſt rationabile, ſed aut impoſsibile eſt, aut multis indiget rationibus.*

ANT. Par.14. *Si uero diuerſa principia, una quidem dubitatio, utrum & incorruptibilia hæc erunt, aut corruptibilia. Nam ſi corruptibilia, manifeſtum quia neceſſarium & ea ex aliquibus eſſe. omnia enim corrumpuntur in ea ex quibus ſunt. Quare contingit principiorum alia eſſe principia priora. hoc autem & impoſsibile, ſiue ſtet, ſiue in infinitũ uadat. Amplius autem, quomodo erunt corruptibilia ſi deſtruentur principia? Si uero incorruptibilia, cur ex his quidem incorruptibilibus exiſtentibus corruptibilia erunt, ex diuerſis uero incorruptibilia? Hoc enim non rationabile eſt, ſed aut impoſsibile, aut multa ratione eget.*

Obiicit ad contrariam partem per duas rationes, quarum prima eſt: Si non ſint eadem principia corruptibilium & incorruptibilium, relinquitur quæſtio, utrum principia corruptibilium ſint corruptibilia, an incorruptibilia. ſi dicatur quòd ſint corruptibilia, oſtendit hoc eſſe falſum duplici ratione: quarum prima eſt: Omne corruptibile corrumpitur in ea ex quibus eſt: ſi igitur principia corruptibilium ſint corruptibilia, oportet iterum ponere alia principia ex quibus ſint. Et hoc inconueniens eſt niſi ponant principia procedere in infinitum. Oſtenſum autem eſt in ſecundo, quòd ſecundum nullum genus cauſæ contingit in principiis procedere in infinitum. Lect.3.& 4. Similiter etiam eſt inconueniens ſi dicatur, quòd ſit ſtatus in principiis corruptibilibus, cum corruptio uideatur eſſe per reſolutionem in aliqua priora. Secunda ratio eſt, quia ſi principia corruptibilium ſint corruptibilia, oportet quòd corrumpantur, quia omne corruptibile corrumpetur. Sed poſtquam ſunt corrupta nõ poſſunt eſſe principia, quia quod corrumpitur uel corruptum eſt, non poteſt cauſare aliquid. Cum ergo corruptibilia ſemper cauſentur per ſucceſsionem, non poteſt dici, quòd principia corruptibilium ſint corruptibilia. Si autem dicatur, quòd principia corruptibilium ſunt incorruptibilia, manifeſtum eſt ꝙ principia incorruptibilium ſunt incorruptibilia. Relinquitur ergo quæſtio, quare ex quibuſdam incorruptibilibus principiis producantur effectus corruptibiles, & ex quibuſdam effectus ĩcorruptibiles. Hoc enim non uidetur eſſe rationabile, ſed aut eſt impoſsibile, aut indiget multa manifeſtatione.

BESS. *Item nemo conatus eſt alia oſtendere, ſed eadem omnium principia dicunt. & quod primo dubitatum eſt, tanquam paruum quiddam putantes, prætereunt.*

ANT.

Amplius autem nec conatus eſt aliquis diuerſa dicere, ſed eadem omnium dicunt principia. Verum primum dubitatum concedunt, tanquam hoc paruum aliquid accipientes.

Secundam rationem ad principale propoſitum ponit, quę ſumitur ex communi opinione omnium. Nullius enim conatus eſt hoc dicere, quòd ſint diuerſa principia corruptibilium & ĩcorruptibilium, ſed omnes dicũt eadem eſſe principia omnium. Et tamẽ id quod primo obiectum eſt, ſcilicet pro prima parte, ac ſi eſſet aliquid modicum omnes leuiter tranſeũt, quod eſt concedere. Vnde litera Boethij habet. {Sed primum obiectum deglutiunt, ſicut hoc paruum quoddam opinantes} Huius autem dubitationis ſolutio ponitur in. xij. ubi Philoſophus oſtẽdit prima quidem principia actiua uel motiua eſſe eadem omnium, ſed quodam ordine. nam prima quidem ſunt principia ſimpliciter incorruptibilia & immobilia. Sunt autem ſecunda incorruptibilia & mobilia, ſcilicet cœleſtia corpora, quæ per ſui motum cauſant generationem & corruptionem in rebus. Principia autem intrinſeca non ſunt eadem numero corruptibilium & incorruptibilium, ſed ſecũdum analogiam. Nec tamen principia intrinſeca corruptibiliũ, quæ ſunt materia & forma, ſunt corruptibilia per ſe, ſed ſolum per accidens. Sic enim corrumpitur materia & forma corruptibilium, ut habetur in Primo Phyſicorum.

Determinatio qõnis. Lect. 4. Tex. c. 19.

Lectio XII.

Nunquid vnum & ens ſint omnium rerum ſubſtantia, & principium, inquirit.

BESS. Tex 16. Vtrum vnũ & ens ſint ſubſtantiæ entium.

Omnium autem, & ad ſpeculandum difficillimum, & ad cognoſcendam ueritatem, maximè neceſſarium eſt, utrum ipſum ens, & ipſum unum ſubſtantię entiũ ſint, & non aliquid aliud utrunque eorum ſit, ſed hoc unum, illud uero ens ſit, aut oporteat quidnam ſit, ipſum ens, & ipſum unum quærere, tanquam altera natura ſubiecta?

ANT. Tex. c. 16. Par. 1.

Omnium autem ad conſiderandum difficillimum, & ad cognoſcendum ueritatem maxime neceſſarium, utrum unum & ens ſubſtantiæ entium ſunt: & utrum ipſorum non alterum aliquid ens, hoc quidem unum, hoc autem quidem ens eſt. Aut oportet quærere quid ſit ipſum ens & unum, quaſi ſubiecta alia natura.

Poſtquam Philoſophus inquiſiuit utrum principia ſint eadem uel diuerſa, hic inquirit quomodo ſe habeat ipſum unum ad hoc ꝙ ſit principium, & circa hoc tria facit. Primo inquirit, an ipſum unum ſit principium. Secundo inquirit an numeri, qui ex uno oriuntur uel conſequuntur ſint principia rerum, ibi: {Horum autem habita dubitatio &c.} Tertio inquirit utrum ſpecies, quæ ſunt quædam unitates ſeparatæ ſint principia, ibi: {Omnino uero dubitabit aliquis &c.} Et circa primum tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo ponit opiniones ad utranque partem, ibi: {Hi nãque illo modo} Tertio ponit rationes ad utranque partem, ibi: {Accidit autem ſi quidem &c.} Dicit ergo primo, ꝙ inter omnes alias quæſtiones motas una eſt difficilior ad conſiderandum, propter efficaciam rationum ad utranque partem, in qua etiam ueritatem cognoſcere eſt maxime neceſſariũ, quia ex hoc dependet iudicium de ſubſtantiis rerum. Eſt ergo quæſtio iſta, utrum unum & ens ſint ſubſtantię rerũ, ita ſcilicet ꝙ neutrum eorum oporteat attribuere alicui alteri naturæ, quæ quaſi informetur unitate & entitate, ſed potius ipſa unitas & eſſe rei ſit eius ſubſtantia: uel econtrario oportet inquirere quid ſit illud, cui conuenit eſſe unum uel ens, quaſi quædam alia natura ſubiecta entitati & unitati. Deinde cum dicit.

Infra le. 13. Infra le. 18. Par. ſeq. Par. 3.

Hæc eſt nona qõ ſuperius mota ex parte rerum conſideratarum

BESS.

Quidam enim illo, quidam uero hoc modo putant naturam habere. Plato nanque ac Pythagorici, non eſſe aliud quid ipſum ens, nec ipſum unum aiebant, ſed hoc eorum naturam eſſe, tanquam ſubſtantia idem unum, & ens eſſet.

Qui autem de natura tractarunt, ut Empedocles, tanquam in magis cognitum reducens, dicit quòd unum eſt ens. uideri nanque poſſit dicere hoc amicitiam eſſe. cauſa enim hæc omnibus eſt, ut unum ſint. Alij uero ignem, & alij aerem aiant ipſum unum, & ipſum ens eſſe, ex quo entia & eſſe & facta eſſe. Similiter, & qui plura elementa ponunt, neceſſe enim & his eſt, tot eſſe dicere ipſum ens, & ipſum unum, quod aiunt principia eſſe.

ANT. Par. 2.

Hi nanque illo modo, illi hoc modo putant naturam ſe habere. Plato nanque & Pythagorici non aliquid aliud ens nec unum, ſed hoc ipſorum naturam eſſe quaſi exiſtente ſubſtantia ipſum unum eſſe & ens aliquid. Alij uero de natura ut Empedocles, ut ad aliquid notius reducens, dicit quòd unum ens eſt: uidebitur enim utique dicere hoc amorem eſſe, cauſa nanque eſt hoc unum omnibus eſſe. Alij uero ignem, alij aerem dicunt eſſe unum hoc & ens, ex quo entia eſſe & facta eſſe. Similiter & qui plura elementa ponunt. Neceſſe nanque & his tot dicere ens & unũ, quot principia dicunt eſſe.

Opinio duplex de ente & vno.

Ponit opiniones ad utranque partem, & dicit, ꝙ Philoſophorum quidam opinati ſunt natura rerum ſe habere uno modo, quidam alio. Plato enim & Pythagorici non poſuerunt quòd unum & ens aduenirent alicui naturæ, ſed unum & ens eſſent natura rerum, quaſi hoc ipſum quod eſt eſſe & unitas ſit ſubſtantia rerum. Alij uero philoſophi de naturalibus loquentes, attribuerunt unum & ens aliquibus aliis naturis, ſicut Empedo. reducit unum ad aliquid notius, quod dicebant eſſe unum & ens. Et hoc uidetur eſſe amor, qui eſt cauſa unitatis in omnibus. Alij uero philoſophi naturales attribuerunt quibuſdam cauſis elementaribus ſiue ponerent unum primum, ut ignem uel aerem, ſiue etiam ponerent plura principia. Cum enim ponerent principia rerum materialia eſſe ſubſtãtias rerum, oportebat, quòd in unoquoque eorum conſtituerent unitatem & entitatem rerum, ita quòd quicquid aliquis poneret eſſe principium, ex conſequenti opinaretur quòd per illud attribuitur omnibus eſſe & unum, ſiue poneret unum principium ſiue plura. Deinde cum dicit.

BESS.

Accidit autem, quòd ſi quis non ponet eſſe aliquam ſubſtantiam ipſum unum, & ipſum ens, nec aliorum uniuerſalium quicquam eſſe. hæc enim uniuerſalia maximè omnium ſunt. Quòd ſi non eſt aliquid ipſum ens, & ipſum unum, multo minus quicquam aliorum ſit præter ea, quæ ſingularia dicuntur. Item ſi ipſum unum non ſit ſubſtantia patet quòd nec numerus erit tanquam natura

alia

alia ſeparata ab entibus. numerus enim, unitates, unitas uero unum quid eſt. Quod ſi quid eſt ipſum unum & ipſum ens, neceſſe eſt eorum ſubſtantiam eſſe unum & ens. non enim aliquid aliud uniuerſaliter prædicatur, ſed eadem ipſa.

ANT. Par.3. *Accidit autem ſiquidem quis non ponit eſſe quandam ſubſtantiam unum & ens: neque aliorum eſſe uniuerſalium nullũ hæc nanque uniuerſalia ſunt maxime omnium. Si uero non eſt aliquid unum ipſum nec ipſum ens, uix aliorum aliquid erit præter ea, quæ dicta ſunt, ſingula. Amplius autem non exiſtẽte unius ſubſtantia, palam quia nec numerus erit quaſi natura alia ab exiſtentibus ſeparata. Numerus enim unitates. Vnitas uero quod uere unum aliquid eſt. Si autem eſt aliquid ipſum unum & ens, neceſſe eſt ſubſtantiam ipſorum eſſe ipſum unum & ens. non enim aliquid uniuerſaliter prædicatur. ſed hæc ipſa.*

Ponit rationes ad utranque partem, & primo ponit rationes pro opinione Platonis & Pythagoræ. Par. ſeq. Secundo ponit rationes in contrarium pro opinione naturalium, ibi: {At uero ſi erit &c.} Circa primũ utitur tali diuiſione. Neceſſe eſt ponere ꝙ uel ipſum unum & ens ſeparatum ſit quædam ſubſtantia, uel non: ſi dicatur ꝙ non eſt aliqua ſubſtãtia quæ ſit unum & ens, ſequuntur duo inconuenientia, quorũ primum eſt, ꝙ dicitur unum & ens ſint maxime uniuerſalia inter omnia, ſi igitur unum & ens non ſunt ſeparata quaſi ipſum unum aut ens ſit ſubſtãtia quędam, ſic ſequitur ꝙ nullum uniuerſale ſit ſeparatũ. & ita ſequetur, ꝙ nihil erit in rebus niſi ſingularia, quod uidetur eſſe inconueniens, ut in ſuperioribus quęſtionibus habitum eſt. Aliud inconueniens eſt, quia numerus nõ eſt aliud q̃ unitates. ex unitatibus enim cõponitur numerus. Vnitas enim nihil aliud eſt q̃ ipſum unum. Si igitur ipſum unum non ſit ſeparatum quaſi ſubſtantia per ſe exiſtens, ſequetur ꝙ numerus non erat quædam natura ſeparata ab his, quæ ſunt in materia. Quod poteſt probari eſſe incõueniens, ſecũdum ea quæ dicta ſunt in ſuperioribus. Sic ergo non poteſt dici ꝙ unum & ens nõ ſit aliqua ſubſtantia per ſe exiſtens. Si ergo detur alia pars diuiſionis, ſcilicet ꝙ aliquid ſit ipſum unum & ens ſeparatum exiſtens, neceſſe eſt ꝙ ipſum ſit ſubſtantia omnium eorum, de quibus dicitur unum & ens. Oẽ enim ſeparatum exiſtens, quod de pluribus prædicatur, eſt ſubſtantia eorum, de quibus prædicatur. ſed nihil aliud prædicatur ita uniuerſaliter de omnibus ſicut unum & ens, ergo unum & ens erit ſubſtantia omnium. Deinde cum dicit.

BESS. *At uero ſi quid erit ipſum ens. & ipſum unum, magna dubitatio eſt, quonam modo aliquid aliud præter hæc erit. dico autem quomodo entia erunt plura uno. quod enim aliud ab ente eſt, non eſt. quare ſecundum Parmenidis rationem, neceſſe eſt accidere omnia entia, eſſe unum, & hoc eſſe ens.*

ANT. Par.4. *At uero ſi erit aliquid ens ipſum & ipſum unum, multa erat dubitatio quomodo erat diuerſum aliquid præter hæc. Dico autem, quomodo erunt uno plura entia? Quod enim diuerſum eſt ab ente, non eſt. Quare ſecundum Parmenidis rationem accidere neceſſe eſt, unum omnia eſſe entia, & hoc eſſe ens.*

Infra par.6. Obiicit ad partem contrariam, & ponit duas rationes, quarum ſecunda incipit, ibi: {Amplius ſi indiuiſibile &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit rationem. Secũdo oſtendit quomodo ex ratione inducta quæſtio redditur difficilis, ibi: {Vtrobique uero difficile &c.} Par. ſeq. Eſt ergo prima ratio talis. Si eſt aliquid, quod eſt ipſum ens & ipſum unum, quaſi ſeparatum exiſtens, oportebit dicere ꝙ idipſum ſit unum quod ens. ſed quicquid eſt diuerſum ab ente non eſt, ergo ſequetur ſecundum rationem Parmenidis, ꝙ quicquid eſt pręter unum ſit non ens. Et ita neceſſe erit omnia eſſe unum, quia non poterit poni ꝙ id quod eſt diuerſum ab uno, quod eſt per ſe, ſeparatum ſit aliquod ens. Deinde cum dicit.

BESS. *Vtroque autem modo difficile eſt, ſiue enim unum non ſit ſubſtantia, ſiue ipſum unum ſit, impoſſibile eſt numerum eſſe ſubſtantiam. Si igitur non ſit, dictum eſt prius. Si autem ſit, eadem ac de ente dubitatio eſt. ex quo enim & præter ipſum unum, erit aliud unum, neceſſe profectò eſt nihil eſſe. omnia uero entia, aut unum, aut plura, quorum unumquodque unum eſt.*

ANT. Par.5. *Vtrobique uero difficile: ſiue nanque non ſit ipſum unum ſubſtantia, ſiue ſit unum idem, ſubſtantiam eſſe numerum eſt impoſſibile. Siquidem igitur non ſit, dictum eſt prius propter quid. ſi autem fuerit, eadem eſt dubitatio & de ente. Ex aliquo nanque & præter ens, erit ipſum aliud unum. Nihil enim eſſe eſt neceſſe. Omnia autem entia, aut unum ſunt aut multa quorum eſt unumquodque.*

Oſtendit quomodo iſta ratio difficultatem facit in opinione Platonis ponentis numerum eſſe ſubſtantiam rerum, & dicit ꝙ ex utraque parte ſequitur difficultas cõtra eum, ſiue dicatur ꝙ ipſum unũ ſeparatum ſit ſubſtantia quædam, ſiue ꝙ nõ ſit. Qđcunque enim horum ponatur uidetur impoſſibile eſſe, ꝙ numerus ſit ſubſtantia rerum. Quia ſi ponatur, ꝙ unum non ſit ſubſtantia, dictum eſt prius quare numerus non poteſt poni ſubſtãtia. Si autem ipſum unum fuerit ſubſtantia, oportet ꝙ eadem dubitatio ponatur circa unum & ens. aut enim præter ipſum unũ, qđ eſt ſeparatum per ſe exiſtẽs eſt aliud aliquod unum, aut non. & ſi quidem non ſit aliquod aliud unum, non erit iam multitudo, ſicut Parmenides dicebat. Si autem ſit aliquod aliud unum, oportebit ꝙ illud aliud unum cum non ſit, hoc ipſum quod eſt unum quòd ſit materialiter ex aliquo quod eſt pręter ipſum unum, & per conſequens præter ens. Et ſic neceſſe eſt ut illud aliquid, ex quo ſit illud ſecundum unum, non ſit ens. Et ſic ex ipſo uno quod eſt præter ipſum unum non poteſt conſtitui multitudo in entibus, quia omnia entia aut ſunt unum, aut multa, quorum unumquodque eſt unum. Hoc autem unum, eſt materialiter ex eo ꝙ non eſt unum nec ens. Deinde cum dicit.

BESS. *Item ſi ipſum unum indiuiſibile, ſecundum quidem Zenonis poſitionem, nihil utique fuerit. Quod enim neque additum, neque demptum facit aliquid maius, id non eſſe entium aiunt, tanquam ens magnitudo ſit. & ſi magnitudo corporalis: hæc nanque omniquaque ens. cætera uero quodammodo quidem addita facient maius, quodammodo uero ut nihil. ſuperficies, & linea facient, punctum uero, & unitas minime.*

ANT. Par.6. *Amplius ſi indiuiſibile eſt ipſum unum, ſecundum Zenonis dignitatem, nihil utique erit. Quod enim nec additum nec ablatum facit maius nec minus, non ait eſſe hoc exiſtentium: tanquam palam exiſtente magnitudine ipſo ente. Et ſi magnitudo corporalis. Hoc enim omnino*

nino ens. Alia uero aliqualiter quidem addita faciẽt maius, aliqualiter autem nihil, ut ſuperficies & linea. Punctus uero & unitas nullatenus.

Par.ſeq.

Ponit ſecundam rationem, & circa hoc tria facit. Primo ponit rõnẽ. Secũdo ſoluit eam, ibi: {Sed quoniam &c.} Tertio oſtendit adhuc difficultatem remanere, ibi: {Sed quomodo ex uno &c.} Dicit ergo primo, ꝙ ſi ipſum unum ſeparatum ſit indiuiſibile, ſequitur ſecundum hoc aliud, quod ſupponebat Zeno, ꝙ nihil ſit. Supponebat enim Zeno, ꝙ illud, quod additum non facit maius, & ablatũ non facit minus, non eſt aliquid exiſtẽtium. Hoc autem ſupponit ac ſi idem ſit ens quod magnitudo. Manifeſtũ eſt enim ꝙ non eſt magnitudo, illud ſcilicet quod additum non facit maius & ſubtractum non facit minus. Sic ergo ſi omne ens eſſet magnitudo, ſequeretur ꝙ illud, quod non facit maius & minus additum & ſubtractum non ſit ens. Et adhuc perfectius ſi aliquid uelit hoc uerificare, oportebit ꝙ omne ens ſit magnitudo corporalis. Corpus enim ſecũdum quamcunque dimenſionem additum & ſubtractum facit maius & minus. Aliȩ uero magnitudines, ut ſuperficies & linea, ſecundum aliquam dimẽſionem additam facerent maius, ſecundum autem aliquam non.

Principium Zenonis.

Linea enim addita lineæ ſecundum longitudinem facit maius, non autem ſecundum latitudinem. Superficies autem addita ſuperficiei facit quidem maius ſecundum latitudinem & longitudinem, ſed non ſecundum profunditatem. Punctus autem & unitas nullo modo faciũt maius uel minus. Sic ergo ſecũdum principium Zenonis ſequeretur ꝙ punctus & unitas ſint omnino non entia, corpus autem omni modo ens, ſuperficies & linea quodammodo entia & quodammodo non entia. Deinde cum dicit.

BESS. *Sed cum ipſe moleſte ſpeculetur, ac contingat aliquid indiuiſibile eſſe, ſic ad illum habetur aliqua reſponſio. huiuſcemodi nanque additum non maius, ſed plus efficit.*

ANT. Par.7. *Sed quoniam hic ſpeculatur oneroſe, & contingit eſſe indiuiſibile, ut & ſic ad illum aliqua habeatur reſponſio: maius enim non facit, ſed plus additum tale.*

Soluit propoſitam rationem, & dicit, quòd quia Zeno proponendo tale principium ſpeculatur {oneroſe}.i. ruditer & groſſe, ita ꝙ ſecũdum ipſum non cõtingit aliquid eſſe indiuiſibile, oportet ꝙ aliqua reſponſio prædictæ rationi detur, & ſi nõ ſit ad rem, ſit tamen ad hominem. Dicemus autem ꝙ unũ & ſi additum alteri non faciat maius, facit tamen plus. Et hoc ſufficit ad rationem entis, quòd faciat maius in continuis, & plus in diſcretis. Deinde cum dicit.

Indiuiſibile additum facit plus, non autẽ maius.

BESS. *Sed quomodo ex uno tali, aut pluribus, magnitudo erit? ſimile nanque eſt, ac ſi dicatur ex punctis lineam eſſe.*

ANT. Par.8. *Sed quomodo ex uno tali aut pluribus erit magnitudo? Simile nanque eſt & lineam ex punctis eſſe dicere.*

Oſtendit difficultatem, quæ adhuc remanet Platonicis poſt prædictam ſolutionem, & inducit duas difficultates, quarum prima eſt, quia Platonici ponebãt, ꝙ illud unum indiuiſibile, non ſolum eſt cauſa numeri, qui eſt pluralitas quȩdam, ſed etiam eſt cauſa magnitudinis. Si igitur detur, ꝙ unum additũ faciat plus, quod uidetur ſufficere ad hoc ꝙ unum ſit cauſa numeri, quomodo poterit eſſe ꝙ ex tali uno indiuiſibili, aut ex pluribus talibus, fiat magnitudo, ut Platonici poſuerunt? Simile enim hoc uidetur, ſi aliquis ponat lineam ex punctis. Nam unitas eſt indiuiſibilis ſicut & punctus. Secundam difficultatem ponit ibi.

BESS. *Quòd ſi quis ita putat, ut quemadmodum quidam dicunt, ex ipſo uno, & alio quodam non uno numerus fiat, nihilominus tamen quærendum eſt, cur, & quomodo quandoque numerus, quandoque magnitudo erit, quod ſit, ſi ipſum non unum, inæqualitas, ac eadem natura erat? nec enim apparet, quo pacto ex uno, & iſta, neque quo pacto ex aliquo numero, & iſta, magnitudines fieri queant.*

ANT. Par.9. *At uero & ſi quis ita putat ut factus ſit, ut quidam dicunt ex uno ipſo, & alio non uno aliquo, numerus, nihil minus eſt quærendum quare & quomodo. Quandoque quidem numerus, quandoque autem magnitudo erit quod factum eſt, ſi non unum inæqualitas & eadem natura erat. Nec enim quomodo ex uno & hac, nec quomodo ex numero aliquo & hac, fient utique magnitudines palam.*

Et dicit ſi quis exiſtimet ita, quòd numerus ſit effectus ex uno indiuiſibili, & ex aliquo alio ꝙ non ſit unum, ſed participet unum ſicut quædam materialis natura, ut quidam dicunt, nihilominus remanet quærendum propter quid, & per quem modum illud, quod ſit ex illo uno formali & alia natura materiali, quæ dicitur non unum, quandoque eſt numerus, quandoque autem eſt magnitudo. Et præcipue ſi illud non unum materiale ſit inȩqualitas, quæ ſignificatur per magnum, & ſit eadem natura. Non .n. eſt manifeſtum qũo ex hac inæqualitate quaſi mãli & uno formali fiant numeri, neq; etiam qũo ex aliquo numero formali & hac inæqualitate quaſi mãli fiant magnitudines. Ponebãt.n. Platonici ꝙ ex primo uno & ex prima dualitate fiebat numerus, ex quo numero & à qua inæqualitate materiali fiebat magnitudo. Huius autem dubitationis ſolutio ab Ariſt. in ſequentibus traditur. Quod enim ſit aliqd ſeparatum, quod ſit ipſum unum & ens infra in.xij. probabit. Oſtendens unitatem primi principij omnino ſeparati, qđ tñ non eſt ſuba oĩum eorum, quæ ſunt unum, ſicut Platonici putabant, ſed eſt oĩbus unitatis cauſa & principium. Vnum autem ſecundum ꝙ dicitur de aliis rebus dicitur dupliciter. Vno modo ſecundum quòd conuertitur cum ente, & ſic unaquæque res eſt una per ſuam eſſentiam, ut infra ĩ Quarto probabitur, nec aliquid addit unum ſupra ens niſi ſolam rationem indiuiſionis. Alio modo dicitur unum ſecundum quòd ſignificat rationem primȩ menſurȩ uel ſimpliciter, uel in aliquo genere. Et hoc quidem ſi ſit ſimpliciter minimum & indiuiſibile, eſt unum quod eſt principium & menſura numeri. Si autem non ſit ſimpliciter minimum & indiuiſibile, nec ſimpliciter, ſed ſecundum poſitionem erit unum & menſura, ut as in ponderibus, & dieſis in melodiis, & menſura pedalis in lineis. & ex tali uno nihil prohibet componi magnitudinem. & hoc determinabit in.x. huius. Sed quia Platonici ȩſtimauerunt idem eſſe unum quod eſt principium numeri, & quod conuertitur cum ente, ideo poſuerunt unum, quod eſt principium numeri, eſſe ſubſtantiam cuiuſlibet rei, & per conſequens numerum, inquantum ex pluribus ſubſtantialibus principiis, rerum compoſitarum ſubſtantia conſiſtit uel conſtat. Hanc autem queſtionem diffuſius pertractabit in xiij. & xiiij.

Determinatio qõnis quarto hu'. Tex c.5. Lect.vi.

Lect.2

Lect.prima

LECTIO

Lectio XIII.

Nunquid Numeri & Magnitudines ſubſtantiæ rerum ſint, & principia.

BESS. Tex.17.

His autem conſequens dubitatio eſt utrum numeri. & corpora ſuperficies, & puncta aliquæ ſubſtantiæ ſint, an non.

ANT. Tex.c.17. Par.1.

Horum aũt habita eſt dubitatio utrum numeri & corpora & ſuperficies & puncta ſubſtantiæ aliquæ ſunt, aut non.

Poſtquam Philoſophus inquiſiuit utrum unum & ens ſint ſubſtantia rerum, hic inquirit utrum numerus & magnitudo ſint ſubſtantię rerum, & circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. Secũdo obiicit pro una parte. ibi: {Nam ſi non ſunt &c.} Tertio obiicit ad contraria, ibi: {At uero ſi hoc quidem cõfeſſum eſt &c.} Dicit ergo primo, ꝙ dubitatio {habita}.i. cõſequens ad pręmiſſam eſt, utrum numeri & magnitudines, ſcilicet corpora & ſuperficies & termini eorum, ut puncta, ſint aliquæ ſubſtantiæ uel à rebus ſeparatæ, uel etiam ſint ſubſtantiæ ipſorũ ſenſibilium, aut non. Dicit autem hanc dubitationem eſſe conſequentem ad præmiſſam, quia in præmiſſa dubitatione quærebatur utrum unum ſit ſubſtantia rerum. unum autem eſt principium numeri. Numerus autem uidetur eſſe ſubſtantia magnitudinis, ſicut & punctum, quod eſt principium magnitudinis, nihil aliud uidetur q̃ unitas poſitionem habens, & linea dualitas poſitionem habẽs. Prima autem ſuperficies eſt ternarius poſitionem habens, corpus autẽ quaternarius poſitionem habẽs. Deinde cũ dicit.

Par.ſeq. Par.5. Hæc qõ eſt 23. ſuperius aſſignata ex parte conſideratorum, & ſoluitur i fine huius lect. & in 13 & 14.

BESS.

Si enim non ſunt, fugit nos quidnã ipſum ens, & quæ entiũ ſubſtantiæ ſint. paſsiones enim, & motus, & quæ ad aliquid ſunt, ipſæq; diſpoſitiones, ac rationes, nullius ſubſtantiam ſignificare uidentur. cuncta eterim de aliquo ſubiecto dicuntur, nihilq; horum ipſum quid eſt. Quæ uero maxime ſubſtantiam uideantur ſignificare, ſunt aqua, terra, & ignis, ex quibus cõpoſita corpora conſiſtunt: horum autem caliditates quidem, & frigiditates, & huiuſcemodi paſsiones nõ ſubſtantiæ ſunt. corpus uero ſolum, quod hæc patitur, permanet. tanquam aliquod ens, & aliqua exiſtens ſubſtantia.

ANT. Par.2.

Nam ſi non ſunt, diffugit nos quid nam ſit ipſum ens, & quænam entium ſubſtantiæ. Paſsiones enim & motus & ad aliquid & diſpoſitiones & orationes nullius uidentur ſubſtantiam ſignificare. Dicũtur enim omnia de ſubiecto aliquo, & nihil hoc aliquid. Quæ uero maxime ſubſtãtiam ſignificare uidentur aqua & ignis & terra, ex quibus corpora compoſita conſtant: horum calores quidem & frigiditates & ſimiles paſsiones, non ſunt ſubſtantiæ. Corpus uero hæc patiens, ſolũ remanet ut ens aliquod & ſubſtantia aliqua exiſtẽs.

Obiicit ad oſtendendum ꝙ prędicta ſint ſubſtantiæ rerum, & circa hoc duo facit. Primo obiicit ad oſtendendum ꝙ prædicta ſunt ſubſtãtiæ rerum. Secundo oſtendit qũo ph̃i præcedentes ſecuti fuerũt rõnes primas, ibi: {Propter qđ multi.} Circa primũ duo facit.} Primo. n. obiicit ad oſtendendum ꝙ corpus ſit ſubſtãtia rerum. Secũdo ꝙ multo magis alia, ibi: {At uero corpus &c.} Dicit ergo primo, ꝙ ſi p̃dicta non ſunt ſubſtantiæ quędam, fugiet à nobis quid ſit ſubſtantialiter ens, & quæ ſunt ſubſtantiæ entiũ. Manifeſtum eſt enim ꝙ paſsiones & motus, & relationes, & diſpoſitiones ſeu ordines, & orationes ſm ꝙ uoce proferũtur, prout ponũtur in gñe quãtitatis, non uidentur alicuius ſignificare ſubſtantiã, quia omnia huiuſmodi uidentur dici de aliquo ſubiecto, & nihil eorum ſignificare {hoc aliquid}.i. aliquid abſolutum & per ſe ſubſiſtens. Et hoc ſpecialiter manifeſtum eſt in præmiſsis, quæ non dicuntur abſolute, ſed eorum ratio in quadam relatione conſiſtit. Inter omnia uero, quæ maxime uidentur ſignificare ſubſtantiam, ſunt ignis & terra & aqua, ex qubus componuntur corpora multa. Prætermittit autem aerem, quia minus eſt ſenſibilis, unde aliqui opinati ſunt aerem nihil eſſe. In his autem corporibus inueniuntur quędam diſpoſitiones, ſcilicet calor & frigus & aliæ huiuſmodi paſsiones uel paſsibiles qualitates, quæ non ſunt ſubſtantiæ ſecundum prædicta. Vnde relinquitur ꝙ ſolum corpus ſit ſubſtantia. Deinde cum dicit.

Par.5. Lect.huius. Par.3. Lect.huius.

BESS.

At uero corpus, minus eſt ſubſtantia, quàm ſuperficies, & ſuperficies quàm linea, & linea, quàm unitas, & punctum: his enim corpus definitur. & hæc quidem uidentur poſſe ſine corpore eſſe, corpus uero abſque his impoſsibile eſſe.

ANT. Par.3.

At uero corpus eſt minus ſub a ſuperficie, & hæc linea, & hæc unitate & puncto: his enim diffinitur corpus. Et hæc quidem ſine corpore contingere uidentur eſſe, corpus uero ſine his impoſsibile.

Procedit ulterius ad alia, quæ etiam uidentur magis eſſe ſubſtantia q̃ corpus, & dicit, ꝙ corpus uidetur minus eſſe ſubſtantia quàm ſuperficies, & ſuperficies minus quàm linea, & linea minus quàm punctus aut unitas. Et hoc probat per duo media, quorum unum eſt. Quia id, ꝑ quod aliquid diffinitur, uidetur eſſe ſubſtãtia eius: nã diffinitio ſignificat ſubſtantiam. Sed corpus diffinitur per ſuperficiem, & ſuperficies per lineam, & linea per punctum, & pũctus per unitatem, quia dicunt ꝙ punctus eſt unitas poſitionem habens: ergo ſuperficies eſt ſubſtantia corporis, & ſic de aliis. Secundum medium eſt, quia cum ſubſtãtia ſit primum in entibus, illud, quod eſt prius, uidetur eſſe magis ſubſtantia: ſed ſuperficies natura prior eſt corpore, quia ſuꝑficies poteſt eſſe ſine corpore, non autem corpus ſine ſuperficie: ergo ſuperficies poteſt eſſe ſine corpore, non autẽ corpus ſine ſuperficie: ergo ſuperficies eſt magis ſubſtãtia quàm corpus. Et idem poteſt argui de omnibus aliis per ordinem. Deinde cum dicit.

BESS.

Quare plures quidem, & antiquiores, ſubſtantiam quidem & ens, putabant eſſe corpus, cætera uero huius paſsiones, ut & principia corporum entium eſſent principia, poſteriores uero, & illis ſapientiores habiti, numeros. Quemadmodũ itaque diximus, ſi hæc non ſunt ſubſtantiæ, nulla ſubſtantia, nec aliquod ens omnino eſt. quæ enim eis accidunt, non conuenit entia nominare.

ANT. Par.4.

Propter quod multi quidem & priores ſubſtantiam & ens putabant corpus eſſe, alia uero huiuſmodi paſsiones. Quare & principia corporum entium eſſe principia, poſteriores uero & ſapientiores his, eſſe opinabantur numeros. Quemadmodum ergo dicebamus, ſi non ſunt ſubſtantia hæc, omnino nulla ſubſtantia eſt, neque ens nullum. non enim horum accidentia dignum eſt uocare entia.

Oſtendit quomodo philoſophi præcedentes ſecuti fuerunt prædictas rationes, & dicit, quòd propter prædictas rationes multi antiquorum philoſophorum, & maxime illi, qui fuerunt priores, nihil opinabantur eſſe ens & ſubſtantiam niſi corpus, omnia uero alia eſſe quædam accidentia corporis. Et inde eſt, ꝙ, quando uolebant inquirere principia entium, inquirebant principia corporum, ut ſupra in Primo circa opiniones antiquorũ nãlium habitũ

eſt. Alij uero poſteriores philoſophi, qui reputabãtur ſapientiores prædictis philoſophis, quaſi altius attingentes ad principia rerum, ſcilicet Pythagorici & Platonici opinati ſunt numeros eſſe rerũ ſubſtantias, inquantum, ſcilicet numeri componuntur ex unitatibus. Vnum autẽ uidetur eſſe una ſubſtantia rerum. Sic ergo uidetur ſecundum præmiſſas rationes & philoſophorum opiniones, ꝙ, ſi prędicta non ſunt ſubſtantiæ rerum, ſcilicet numeri & lineæ & ſupficies & corpora, nihil erit ens. Non eſt enim dignum ut ſi illa non ſunt entia, ꝙ accidentia eorũ entia uocentur. Deinde cum dicit.

BESS. *At ſi hoc quidem conceditur, quòd longitudines, & pũcta magis quàm corpora ſubſtantiæ ſint, at qualia corpora, hæc ſint non uidemus (in ſenſibilibus nanque impoſsibile eſt eſſe) non erit profectò ulla ſubſtantia.*

ANT. Par.5. *At uero ſi hoc quidem confeſſum eſt, quia magis ſubſtantia ſunt longitudines corporibus, & puncta, hoc autem non uidemus qualium utique erunt corporum. Nam in ſenſibilibus impoſsibile eſſe, non utique erit ſubſtantia ulla.*

Obiicit in cõtrarium, & ponit quatuor rationes, quarum prima talis eſt. Si quis confitetur, ꝙ longitudines & puncta ſint magis ſubſtantiæ q̃ corpora, ſequetur ꝙ ſi huiuſmodi non ſint ſubſtantiæ & corpora non ſint ſubſtantiæ, & per conſequens nihil erit ſubſtantia, quia accidentia corporum non ſunt ſubſtantiæ, ut ſupra dictum eſt: ſed puncta & linea & ſuperficies non ſunt ſubſtantiæ. Hæc enim oportet aliquorum corporum eſſe terminos. nam punctus eſt terminus lineę, linea ſuperficiei, & ſuperficies corporis. Non autem uidetur qualium corporum ſint illæ ſuperficies, quę ſunt ſubſtantię, uel lineę, uel puncta. Manifeſtum enim eſt, ꝙ lineę & ſuperficies ſenſibilium corporum non ſunt ſubſtantię. uariantur enim per modum aliorum accidentium circa idem ſubiectum. Sequetur ergo, ꝙ nihil erit ſubſtantia. Secundam rationem ponit ibi.

BESS. *Item uidentur hæc omnia, dimenſiones corporis eſſe, hoc quidem ad latitudinem, hoc uero ad profunditatem, illud porrò ad longitudinem.*

ANT. Par.6. *Amplius autem hæc omnia uidentur dimẽſiones corporis: hoc quidem ad latitudinem, hoc uero ad profunditatem, aliud ad longitudinem.*

Quæ talis eſt. Omnia prędicta uidentur eſſe quędam corporis dimenſiones, uel ſecundum latitudinem, ut ſuperficies: uel ſecundum profunditatem, ut corpus: uel ſecundum longitudinem, ut linea. Sed dimenſiones corporis non ſunt ſubſtantiæ, ergo huiuſmodi non ſunt ſubſtantiæ. Tertiam rationem ponit ibi.

BESS. *Et ad hæc ſimiliter ineſt in ſolido quęcunque figura. Quare ſi nec in lapide Mercurius, nec in cubò dimidium cubi, ſic ut diſterminatum, ergo nec ſuperficies. nam ſi quęcunque, & ea profectò ſit, quæ dimidium diſterminat: eadem autem ratio & de linea, puncto, & unitate eſt. Quare ſi corpus maximè ſubſtantia eſt, hæc autem corpore magis, hæc uero non ſint, neque ſubſtantiæ quædam ſint, fugiet nos profecto quidnam ſit ens, quæue entium ſubſtantia eſt.*

ANT. Par.7. *Adhuc autem ſimiliter eſt in ſolido quecunque figura. Quare ſi nec in lapide Mercurius, nec medietas cubi in cubo ſic ut ſegregata, non igitur neque ſuperficies. Nam ſi quæcũque, & hæc utique erat determinans medietatem. eadem enim ratio & in linea & in puncto & in unitate. Quare ſi maxime quidem ſubſtantia eſt corpus, hoc autem magis ea, non ſunt autem ea nec ſubſtantiæ aliquæ, diffugit quid eſt ipſum ens, & quæ ſubſtantia entium.*

Quæ talis eſt. In corpore ſolido ſimili modo ĩeſt, ſcilicet potentialiter quælibet figura, quæ põt protrahi ex illo ſolido per aliquam dimenſionem. ſed manifeſtum eſt ꝙ in quodam magno lapide nondũ ſecto nõ ĩeſt {Mercurius}, i. figura mercurij in actu, ſed ſolum in potentia: ergo ſimiliter {in cubo}. i. in corpore habente ſex ſuperficies quadratas, non ineſt medietas cubi, quæ eſt quædam alia figura actu. Sed hoc modo eſt actu, quãdo iam cubus diuiditur in duas medietates. Et quia omnis protractio nouę figuræ in ſolido exciſo fit ſecũdum aliquam ſuperficiem, quæ terminat figuram, manifeſtum eſt ꝙ nec etiam ſuperficies talis erit in corpore in actu, ſed ſolum in potentia: quia ſi quæcunq; ſuperficies ꝑter exteriorem eſſent in actu in corpore ſolido, pari ratione eſſet ĩ actu ſuperficies, q̃ terminat medietatẽ figuræ. Quod autem dictum eſt de ſuperficie, intelligendum eſt in linea, puncto, & unitate. Hæc enim in continuo non ſunt in actu, niſi ſolum quantum ad illa, quæ terminant continuum, quæ manifeſtum eſt non eſſe ſubſtantiam corporis. Aliæ uero ſuperficies uel lineę non poſſunt eſſe corporis ſubſtantiæ, quia non ſunt actu in ipſo. Subſtãtia autem actu eſt in eo cuius eſt ſubſtantia. Vnde concludit ꝙ inter omnia, maxime uidetur eſſe ſubſtantia corpus. ſuperficies autẽ & lineę magis uidentur eſſe ſubſtantia q̃ corpus. Hæc aũt ſi nõ ſunt entia in actu, nec ſunt aliquæ ſubſtantię, uidetur effugere conditionem noſtram, quid ſit ens, & quæ ſit rerum ſubſtantia. Quartam rationem ponit ibi.

Ad hæc enim quę dicta ſunt, etiam quæ circa generationem, & corruptionem accidunt inconuenientia. Videtur enim ſubſtantia. cum ante non exiſtens, nunc ſit, aut cum antea exiſtens, poſtea non, hæc pati, fieri ſcilicet atque corrumpi. at pũcta, lineas, & ſuperficies, neque fieri, neque corrumpi contingit, cum quandoque ſint, quandoque uero non ſint. cum enim tangant, aut diuidantur corpora, quandoque una, cum ſimul tangunt, quandoque duæ, cum diuiduntur, fiunt. quare neque iam compoſitis ſunt, ſed corruptæ ſunt, & diuiſis ſunt, cum antea non eſſent. punctum nanque indiuiſibile, nõ eſt diuiſum in duo. Cæterum ſi generantur, & corrumpuntur, ex aliquo fiunt. BESS.

Nam cum dictis, & circa generationem & corruptionẽ accidũt irrationabilia. Videtur enim ſubſtantia nõ ens prius, nunc eſſe: aut prius exiſtens, poſterius nõ eſſe, cum generatione & corruptione ea pati. Puncta uero & lineas & ſuperficies non contingit neque fieri & corrumpi, quandoque exiſtẽtes, quandoque uero non exiſtentes. Nam quando copulantur aut diſtinguuntur corpora, ſimul quandoque quidem una copulatorum, quandoque duæ diuiſorum fiunt: quia non compoſitorum eſt. Sed corruptum eſt, diuiſorum q; ſunt prius non exiſtentes. non enim indiuiſibile punctum diuiſum eſt in duo. & ſi generantur & corrumpuntur, ex aliquo generantur. ANT.

Et primo ponit ipſam. Secundo manifeſtat eam in quodam ſimili, ibi: {Similiter autem ſe habet &c.} Par.ſeq. Dicit ergo primo, ꝙ cũ dictis incõuenientibus, alia etiam irrationabilia accidunt ex parte generationis & corruptionis, ponentibus lineas & ſuperficies eſſe ſubſtantias rerum. Omnis enim ſubſtantia, quę prius non fuit, & poſtea eſt, aut prius fuit, & poſtea non eſt, uidetur hoc pati cum generatione & corruptione. Et hoc manifeſte apparet in omnibus his,

quæ

quæ per motum cauſantur. Puncta autem & lineæ & ſuperficies quandoque quidem ſunt, quandoque uero non ſunt, & tamen non generantur nec corrūpuntur, ergo nec ſunt ſubſtantiæ. Probat aūt utrunque ſuppoſitorum, primo quidem, ꝙ quandoque ſint & quandoque non ſint. Contingit enim corpora prius diuiſa copulari in unum, aut prius copulata diuidi. Quando autem corpora primum diuiſa copulantur, fit una ſuperficies duorum corporum, qa partes corporis continui copulantur ad unum com munem terminum, qui eſt ſuperficies una. Quando uero corpus unum diuiditur in duo, efficiuntur duę ſuperficies. Quia non poteſt dici ꝙ quando corpora duo componuntur, ꝙ duæ ſuperficies eorum ma neant, ſed utraque {corrumpuntur}.i. deſinunt eſſe. Similiter quando corpora diuidūtur, incipiunt eſſe de nouo duæ ſuperficies prius non exiſtentes. Non enim poteſt dici ꝙ ſuperficies, quæ eſt indiuiſibilis ſecundum profunditatem, diuidatur in ſuperficies duas ſecundum profunditatem: aut linea, quæ eſt indiuiſibilis ſecundum latitudinem, diuidatur ſecundum latitudinem: aut punctum, quod omnino eſt indiuiſibile, quocunque modo diuidatur. Et ſic patet ꝙ ex uno non poſſent fieri duo in uia diuiſionis: nec ex duobus prędictorum poteſt fieri unum i uia compoſitionis. Vnde relinquitur ꝙ puncta & lineæ & ſuperficies quandoque eſſe incipiant, & quandoque eſſe deficiāt. Conſequenter probat ſecundū ꝙ ſupponebat, ſcilicet ꝙ iſta non generantur nec corrumpuntur. Omne enim quod generatur, ex aliquo generatur. & omne quod corrumpitur, in aliquid corrumpitur ſicut in materiam. Sed non eſt dare aliquam materiam, ex qua iſta generentur, & in qua corrumpantur, propter eorum ſimplicitatem, ergo non gñantur nec corrumpūtur. Deinde cum dicit.

BESS. *Similiter autem ſe habet & circa nunc qd' eſt in tempore. nec hoc enim contingit generari, & corrumpi, ſed tamen aliud eſſe ſemper uidetur, cum non ſubſtantia aliqua ſit. patet autem quod etiam circa puncta, lineas, & ſuperficies. ſimiliter ſe habet. eadem enim ratio eſt. cuncta nanque ſimiliter, aut fines, aut diuiſiones ſunt.*

ANT. Par.9. *Similiter autem ſe habet circa nunc in tempore. non enim contingit fieri & corrumpi. Attamen uidetur ſemper eſſe, nō ſubſtantia aliqua exiſtens. Similiter autem palam, quia ſe habet & circa puncta & lineas & ſuperficies: eadem enim ratio. Nam omnia ſimiliter aut termini aut diuiſiones ſunt.*

Manifeſtat prædictam rationem i ſimili. ita enim ſe habet nunc in tēpore, ſicut punctus in linea. Nūc autem non uidetur generari & corrumpi, quia ſi generaretur uel corrumperetur, oporteret ꝙ generatio & corruptio ipſius menſurarentur aliquo tempore uel inſtanti. Et ſic menſura ipſius nunc, eſſet uel aliud nunc in īfinitum, uel tempus, quod eſt impoſſibile. Et licet nunc non generetur & corrumpetur, tamen uidetur ſemper eſſe aliud & aliud nūc. non quidem ꝙ differant ſecundum ſubſtantiam, ſed ſecundum eſſe, quia ſubſtantia ipſius nunc, reſpondet ſubiecto mobili. Variatio autem ipſius nunc ſ'm eſſe, reſpondet uariationi motus, ut oſtenditur in Lect.18. Tex.c.103. Quarto Phyſi. Similiter ergo uidetur ſe habere de puncto in comparatione ad lineam, & de linea in cōparatione ad ſuperficiem, & de ſuperficie in comparatione ad corpus, ſcilicet ꝙ non corrumpātur nec generentur, & tamen ali qua uariatio attendatur circa huiuſmodi. Eadem enim ratio eſt de omnibus his. omnia enim huiuſmodi ſimiliter ſunt termini, ſecundum ꝙ in extremo conſiderantur, uel diuiſiones ſecundum ꝙ ſunt in medio. Vnde ſicut ſecundū defluxum motus uariantur nunc ſecundum eſſe, licet maneat idem ſecundum ſubſtantiam propter identitatem mobilis, ita etiam uariatur punctus, nec fit aliud & aliud propter diuiſionem lineæ, licet non corrumpatur nec generetur ſimpliciter. Et eadem ratio eſt de aliis. Hanc autem quæſtionem Philoſophus pertractat in. xiij. & xiiij.

Et ueritas quæſtionis huius eſt, ꝙ huiuſmodi mathematica non ſunt ſubſtantiæ rerum, ſed ſunt accidentia ſuperuenientia ſubſtantiis. Deceptio autem quantum ad magnitudines prouenit ex hoc, ꝙ non diſtinguitur de corpore ſecundum ꝙ eſt in genere ſubſtantię, & ſecundum ꝙ eſt in genere quantitatis. In genere enim ſubſtantiæ eſt ſecundum ꝙ componitur ex materia & forma, quam conſequuntur dimenſiones in materia corporali. Ipſæ autem dimenſiones pertinent ad genus quantitatis, quæ nō ſunt ſubſtantiæ, ſed accidentia, quibus ſubiicitur ſubſtantia compoſita ex materia & forma, ſicut etiam ſupra dictum eſt, ꝙ deceptio ponentiū numeros eſſe ſubſtantias rerum, proueniebat ex hoc ꝙ non diſtinguebant inter unum quod eſt principium numeri, & unum quod conuertitur cum ente.

Veritas quæſiti.

Corpus de genere ſubſtantiæ eſt cōpoſitū ex materia & formæ: quam conſequunt dimenſiones de gñe quātitatis, tanꝗ prima eſſe accidentia.

LECTIO XIIII.

Num præter mathematica & ſenſibilia ſint aliquæ rerum ſpecies ſeparatæ.

Omnino autem aliquis dubitabit, quare oportet alia quædam præter ſenſibilia, & media quærere, utputa eas, quas ponimus, formas. BESS. Tex.81.

Omnino uero dubitabit aliquis, quare oportet quærere quędam præter ſenſibilia, quæ ſunt inter media, quas ponimus ſpecies. ANT. Tex.c.18. Par.1.

Poſtquam Philoſophus inquiſiuit utrum mathematica ſint principia rerum ſenſibilium, hic inquirit utrum ſupra mathematica ſint aliqua alia principia, puta quæ dicuntur ſpecies, q̃ ſunt ſubſtantiæ & principia horum ſenſibilium. Et circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo inducit rationē ad unam partē, ibi: {Nam ſi ideo.} Tertio obiicit ad partem contrariam, ibi: {At uero ſi ponimus &c.} Par.ſeq. Par.ag. Dicit ergo primo, ꝙ ſuppoſito ꝙ mathematica non ſint principia rerum ſenſibilium & eorum ſubſtantia, ulterius aliquis dubitabit quæ eſt rō quare præter ſubſtātias ſenſibiles & præter mathematica quæ ſunt media inter ſenſibilia & ſpecies, oportet iterū ponere tertium genus, ſcilicet ipſas {ſpēs}.i. ideas uel formas ſeparatas. Deinde cum dicit.

BESS. *Si enim propterea quod mathematica quidem ab his, quæ hic ſunt, alio quodam differunt, in eo ſanė, quòd plura eiuſdem ſpeciei ſunt, nihil differunt. & ideo nō erunt eorum principia, numero determinata. ſicuti etiam literarum quæ hic numero quidē non ſunt, oīum principia determinata, ſed ſpē niſi quis, huius ſyllabæ, & huius uocis accipiat: harum. n. numero etiā determinata erunt. Similiter etiam de mediis. infinita etenim etiam illic ſunt, quæ eiuſdem ſpeciei ſunt. quare ſi præter ſenſibilia, & mathematica non ſint alia quædam, qualia dicunt quidam formas eſſe, nō erit una numero, & ſpecie ſubſtantia, nec entium principia aliqua numero aliquot, ſed ſpē erunt. Si itaque hoc neceſſarium eſt, & formas propterea neceſſe eſt eſſe.*

eſſe. etenim quamquam non bene declarent, qui hæc dicunt, hoc tamen eſt, quod uolunt. & neceſſe eſt eis hoc dicere, quod formarum unaqueq; ſubſtantia quædam ſit, & nulla ſecundum accidens.

ANT. Par. 2. *Nã ſi ideo quia mathematica à præſentibus in aliquo quodam differunt, in eſſe uero plures ſimilis ſpeciei nihil differũt. Quare non erunt eorum principia numero determinata, quemadmodum nec præſentium literarum numero quidem omniũ non ſunt principia determinata, ſed ſpecie: niſi quis ſumat huius ſyllabæ, aut huius uocis: harum enim erunt & numero determinata. Similiter autem & in eis, quæ ſunt ĩtermedia. infinita enim & illic ſunt quæ eiuſdem ſpeciei. Quare, ſi non præter ſenſibilia & mathematica, alia quædam qualia dicũt ſpecies ipſas quidam, non erit una numero & ſpecie ſubſtantia Nec principia entium numero exiſtunt quanta aliqua, ſed ſpecie. Ergo ſi hoc eſt neceſſarium, & ſpecies neceſſarium eſt propter hoc eſſe. Etenim & ſi nõ bene dearticulãt dicentes, ſed hoc eſt quod uolũt, & eos ea neceſſe eſt dicere: quia ſpecierum ſingula ſubſtantia quædam eſt, ſed non ſecundum accidens.*

Obiicit ad unam partem, & uidetur hæc eſſe ratio quare oportet ſpecies ponere præter ſenſibilia & mathematica: quia mathematica {à præſentibus} .i. à ſenſibilibus, quæ in uniuerſo ſunt, differũt quidẽ in aliquo, quia mathematica abſtrahunt à materia ſenſibili, non tamen differunt in hoc, ſed magis cõueniunt. quia ſicut in ſenſibilibus inueniuntur plura numero differentia eiuſdem ſpeciei, utpote plures homines, aut plures equi, ita etiam ĩ mathematicis inueniuntur plura numero differentia eiuſdem ſpeciei, puta plures trianguli æquilateri, & plures lineæ æquales. Et ſi ita eſt, ſequitur ꝙ ſicut principia ſenſibilium non ſunt determinata ſecundum numerum, ſed ſecundum ſpeciem, ita etiam ſit {in mediis} .i. in mathematicis. Manifeſtum eſt enim ꝙ in ſenſibilibus propter hoc, ꝙ ſunt plura indiuidua unius ſpeciei ſenſibilis, principia ſenſibilium non ſunt determinata à numero, ſed ſpecie, niſi forte accipiantur principia propria huius indiuidui, quæ ſunt etiam in numero determinata & ĩdiuidualia. Et ponit exẽplum in uocibus. Manifeſtum eſt enim ꝙ uocis literatę, literæ ſunt principia, non tamen ſunt aliquo numero determinato indiuidualium literarum, ſed ſolum ſm ſpeciem ſunt determinatæ literæ ſecundum aliquem numerum, quarum aliæ ſunt uocales, & aliæ conſonãtes. ſed hæc determinatio eſt ſm ſpeciẽ, nõ ſecundum numerum. non enim unum ſolum eſt. a. ſed multa, & ſic de aliis literis. Sed ſi accipiantur hæ literę, quæ ſunt principia huius determinatæ ſyllabę uel dictionis aut orationis, ſic ſunt determinatæ numero. Et eadem ratione, cum ſint multa mathematica numero differentia in una ſpecie, non poterunt eſſe mathematica prĩcipia mathematicorum determinata numero, ſed determinata ſpecie ſolũ. puta ſi dicamus, ꝙ principia triangulorum ſunt tria latera & tres anguli. Sed hæc determinatio eſt ſm ſpeciẽ. contingit enim quodlibet eorum in infinitum multiplicari. Si igitur nihil eſſet præter ſenſibilia & mathematica, ſequeretur ꝙ ſubſtantia ſpeciei nõ eſſet una ſecundum numerum, & ꝙ principia entium nõ eſſent determinata in aliquo numero, ſed erunt determinata ſolum ſecundum ſpeciem. Si ergo eſt neceſſarium ꝙ ſint determinata ſecundum numerum, alioquin contingeret eſſe principia rerum infinita numero, ſequitur ꝙ neceſſe ſit ſpecies eſſe præter mathematica & ſenſibilia. Et hoc eſt quod Platonici uolunt dicere, ꝙ ſequitur ex neceſſitate ad poſitiones eorum, ꝙ ſit in ſingularium ſubſtantia ſpecies aliquid unum, cui non conueniat aliquid ſecũdum accidens. Homini enim indiuiduo conuenit aliquid ſecundum accidẽs. ſcilicet album uel nigrum, ſed homini ſeparato, qui eſt ſpecies ſecũdum Platonicos, nihil conuenit per accidens, ſed ſolum quod pertinet ad rationem ſpeciei. Et quamuis hoc dicere intendant, non tamen bene {dearticulant} .i. non bene diſtinguunt. Deinde cum dicit.

At uero ſi ponemus formas eſſe, & principia unum numero, non ſpecie eſſe diximus, quæ ĩpoſſibilia neceſſe eſt accidere. BESS.

At uero ſi ponimus ſpecies eſſe & unum numero principia & non ſpecie, diximus quæ contingere neceſſe eſt impoſſibilia. ANT. Part. 3.

Obiicit in contrarium & dicit, ꝙ ſi ponamus ſpecies ſeparatas eſſe, & ꝙ principia rerum non ſunt ſolum determinata ſpecie, ſed etiam numero, quædã inconuenientia ſequuntur, quæ ſuperius in quadam quæſtione ſunt tacta. Hanc autem dubitationẽ Philoſophus determinat. xij. & xiiij. huius libri. Et ueritas dubitationis eſt, ꝙ ſicut mathematica nõ ſunt præter ſenſibilia, ita nec ſpecies rerũ ſeparatæ præter mathematica & ſenſibilia. Principia autem rerũ efficientia & mouentia ſunt quidem determinata numero, ſed principia rerum formalia quorum ſunt multa indiuidua unius ſpeciei, non ſunt determinata numero, ſed ſolum ſpecie. Veritas quæſti.

Lectio XV.

Num prima rerum principia in Actu vel in potentia, vniuerſalia, an ſingularia ſint.

His autem propè eſt dubitare, utrum potentia, an alio quodam modo elementa ſint BESS. Tex. 19.

His aũt affine eſt quærere, utrum poteſtate ſunt elementa, aut aliquo alio modo. ANT. Tex. c. 19. Par. 1.

Poſtquam philoſophus inquiſiuit quæ ſunt principia, hic inquirit quomodo ſunt: & primò utrum ſint in potentia uel in actu. Secundo utrum ſint uniuerſalia uel ſingularia, ibi: {Et utrũ uniuerſalia &c.} Par 4.
Circa primum tria facit. Primo mouet dubitationẽ
Secũdo obiicit ad unã partem, ibi: {Nã ſi aliter &c.} Par. ſeq.
Tertio obiicit ĩ cõtrariũ, ibi: {Si uero poteſtate &c.} Qõ iſta eſt xj. 5. ex parte conſideratorum mota, & ſoluitur in 8 lect. 7. & 8.
Quærit ergo primo, utrum prima principia ſint in potentia, uel {aliquo alio modo} .i. in actu. Et hæc dubitatio inducitur ꝓpter antiquos naturales, qui ponebant ſola principia materialia, quę ſunt in potẽtia. Platonici autem ponentes ſpecies quaſi principia formalia ponebant eas eſſe in actu. Deinde cum dicit.

Si enim alio quodã modo, erit aliquid aliud principiis prius. potentia nanque, prior illa cauſa eſt, non eſt autem neceſſe, ut omne, quod potentia eſt, illo modo ſe habeat. BESS.

Nam ſi aliter, prius aliquid erit principiis aliud. Prior enim erit poteſtas cauſa illa. Poſſibile autem non eſt neceſſarium illo modo ſe habere. ANT. Par. 2.

Probat ꝙ principia ſint in potẽtia. Si enim eſſent {aliter,} ſcilicet in actu, ſequeretur ꝙ aliquid eſſet prius principiis. Potẽtia enim actu prior eſt. Quod patet ex hoc, ꝙ prius eſt à quo non conuertitur cõſequentia eſſendi: ſequitur autem ſi eſt ꝙ poſſit eſſe, non autem ex neceſſitate ſequitur, ſi eſt poſſibile, ꝙ ſit actu. Hoc autem eſt inconueniens ꝙ aliquid ſit

Ab eſſe ad poſſe, non autem e conuerſo niſi in neceſſariis ualet argumentum.

ſit prius primo pricipio, ergo impoſsibile ꝙ primũ principium ſit aliter quàm in potentia. Deinde cum dicit.

BESS. *Quòd ſi elementa potentia ſunt, cõtingit nihil entium eſſe, poſsibile enim eſt eſſe, etiam quod nondum eſt: fit enim quod non eſt, ſed nihil eorum fit, quæ eſſe impoſsibilia ſunt. Et has itaque de principiis dubitationes, neceſſe eſt dubitare.*

ANT. Par.3. *Si uero poteſtate ſunt elementa, nihil entium eſſe conuenit. Nam poſsibile eſt eſſe, quod nondum eſt ens: fit enim non ens. Nihil autem fit impoſsibiliũ eſſe. Has igitur dubitationes quærere neceſſe eſt.*

Obiicit in contrarium, quia ſi principia rerũ ſint in potentia, ſequitur ꝙ nihil ſit entium in actu. nam illud quod eſt poſsibile eſſe, nondum eſt ens. & hoc probat per hoc quòd id quod fit, non eſt ens. quod enim eſt, non fit. Sed nihil fit niſi quod poſsibile eſt eſſe, ergo omne quod eſt poſsibile eſſe, eſt non ens. ſi igitur principia ſint tantum in potentia, erunt non entia. Si autem principia non ſint, nec effectus ſunt. ſequitur ergo quòd contingit nihil eſſe in entibus. Et concludit epilogando quod ſecundum prędicta neceſſarium eſt dubitare de principiis propter præmiſſas rationes. Hæc autem quæſtio determinabitur in Nono huius, ubi oſtẽdetur ꝙ actus eſt ſimpliciter prior potentia. Sed potẽtia eſt prior actu tempore in eo, ꝙ mouetur de potẽtia ad actũ. Et ſic oportet primum principium eſſe in actu & non in potentia, ut oſtendit in Duodecimo huius.

Lect.7.& 8. Determinatio qõnis tex.cõ.34.& 35. Lect.5.

BESS. Tex.20. Deinde cum dicit.

Et utrum uniuerſalia ſint, an (ut dicimus) ſingularia.

ANT. Tex.c.20. Par.4. *Et utrum uniuerſalia ſint, aut ut dicimus ſingularia.*

Par.seq. Hæc qõ eſt decima ſuperius ex parte conſideratorum mota & ſoluitur in ſeptimo le.13.14.

Inquirit utrum principia ſint per modum uniuerſalium aut per modum ſingularium, & circa hoc tria facit. Primo proponit dubitationem. Secũdo obiicit ad unã partẽ, ibi: {Nam ſi uniuerſalia &c.} Tertio obiicit ad aliam, ibi: {Si autem non uniuerſalia &c.} Eſt ergo dubitatio, utrũ principia ſint uniuerſalia, uel exiſtant per modum quorundam ſingularium.

Deinde cum dicit.

BESS. *Si enim uniuerſalia, non erunt ſubſtantiæ: nihil enim communium, quod quid, ſed quale quid ſignificant: ſed ſubſtantia quod quid.*

ANT. Par.5. *Nam ſi uniuerſalia, non erunt ſubſtantiæ. Nihil enim communium hoc aliquid ſignificat, ſed quale quid. Subſtantia uero hoc aliquid eſt.*

Tex.c.19 Sub̃a prima ſignificat hoc aliquid, ſecũda vero quale quid, quis ſenſus.

Probat quòd principia non ſunt uniuerſalia tali ratione. Nullum communiter prædicatum de multis ſignificat hoc aliquid, ſed ſignificat tale ſiue quale, non quidem ſecundum qualitatem accidẽtalem, ſed ſecundum qualitatem ſubſtantialem. eſt enim quædam ſubſtantialis qualitas, ut infra in Quinto huius dicetur. Et ratio huius eſt, quia hoc aliquid dicitur ſecundum ꝙ in ſe ſubſiſtit: quod aũt in ſe ſubſiſtit, non poteſt eſſe in multis ens, quod eſt de ratione communis. Quod enim in multis eſt, non eſt in ſe ſubſiſtens, niſi & ipſum eſſet multa, quod eſt contra rationem communis. Nam commune eſt, quod eſt unum in multis. Sic igitur patet, ꝙ nullum communium ſignificat hoc aliquid, ſed ſignificat formam ĩ multis exiſtentem. Addit autem minorem, ſcilicet ꝙ ſubſtantia ſignificat hoc aliquid. Et hoc quidem uerum eſt quantum ad primas ſubſtantias, quæ maximæ & propriæ ſubſtantiæ dicuntur, ut habetur in prædicamentis. huius enim ſubſtantię ſunt in ſe ſubſiſtentes. Relinquitur ergo ꝙ principia ſi ſunt uniuerſalia non ſunt ſubſtantiæ. Et ita uel ſubſtãtiarum non erunt aliqua principia, uel oportebit dicere ꝙ non ſint ſubſtantiæ ſubſtantiarum principia. Sed quia aliquis poſſet concedere ꝙ aliquid communiter prædicatum ſignificet hoc aliquid, conſequenter diluitur cum dicit.

BESS. *Quòd ſi quod communiter prædicatur, quod quid ſit, & exponi poſsit, multa animalia erunt ipſe Socrates, & homo, & animal, ſi ſingula quidem, quod quid & unum ſignificant. Si igitur principia uniuerſalia ſunt, hæc accidunt.*

ANT. Par.6. *Sed ſi eſt hoc aliquid, & ponitur quid communiter quod prædicatur, multa erit animalia Socra. ipſeq; homo & animal: ſi ſignificat ſingulum hoc aliquid & unum. Si igitur uniuerſalia ſint principia ea contingunt.*

Oſtendit, ꝙ ĩconueniens ex hoc ſequitur. Si enim id, quod communiter prædicatur ſit hoc aliquid, ſequeretur quòd omne id, de quo illud commune prædicatur, ſit hoc aliquid quod eſt commune. Sed planum eſt, ꝙ de Socrat. prædicatur & homo & animal, quorum utrunque, ſcilicet homo & animal eſt quoddam cõmune prædicatum. Vnde ſi oẽ cõe prædicatum ſit hoc aliquid, ſequitur ꝙ Socra. ſit tria hoc aliquid, quia Socrates eſt Socrates qđ eſt hoc aliquid: ipſe etiam eſt homo, quod eſt ſecundũ prędicta hoc aliquid: ipſe etiam eſt animal quod ſimiliter eſt hoc aliquid. Erit ergo tria hoc aliquid. Et ulterius ſequitur ꝙ ſit tria animalia. nam animal prædicatur de ſeipſo & de homine & de Socra. Cum ergo hoc ſit inconueniens, inconueniens eſt ꝙ aliquid communiter prædicatum ſit hoc aliquid. Hæc igitur ſunt inconuenientia quæ ſequuntur, ſi uniuerſalia ſint principia. Deinde cum dicit.

BESS. *Quòd ſi non uniuerſalia ſint, ſed ut ipſa ſingularia, non erunt ſcibilia. Ipſius enim uniuerſalis omnium ſcientiæ ſunt. quare erunt alia principia priora de principiis uniuerſaliter prædicata, ſi ſit quidem eorum futura ſcientia.*

ANT. Par.7. *Si autem non uniuerſalia, ſed quaſi ſingularia, non erunt ſcibilia. Vniuerſales enim ſunt omnes ſcientiæ. Quare erunt diuerſa priora principiis uniuerſaliter prædicata, ſi futura eſt eorum ſcientia.*

Obiicit in contrarium. Cum enim omnes ſcientiæ ſint uniuerſales non ſunt ſingularium, ſed uniuerſalium. Si igitur aliqua principia non ſint uniuerſalia, ſed ſingularia, non erunt ſcibilia ſecundum ſeipſa. Si ergo de eis debet aliqua ſcientia haberi, oportebit eſſe aliqua priora principia, q̃ ſunt uniuerſalia. Sic igitur oportet prima principia eſſe uniuerſalia, ad hoc ꝙ ſcientia habeatur de rebus, quia ignoratis principiis neceſſe eſt alia ignorare. Hæc autem quæſtio determinatur in Septimo huius, ubi oſtenditur ꝙ uſ̃ia non ſunt ſub̃æ, nec principia rerũ. Non autem propter hoc ſequitur, ꝙ ſi principia & ſubſtantiæ rerum ſint ſingularia, ꝙ eorum non poſſit eſſe ſcientia, tum quia res immateriales & ſi ſint ſingulariter ſubſiſtẽtes, ſunt tamen etiam intelligibiles, tum etiam quia de ſingularibus eſt ſcientia ſecundum uniuerſales eorum rationes per intellectũ apprehenſas.

Lect.13.14. Determinatio qõnis.

Libri Tertij Metaphyſicorum, Finis.

ARIST.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER QVARTVS,

Cum S. Thomæ expoſitione.

LECTIO I.

Hanc ſcientiam verſari circa ens inquantum ens & circa ſubſtantiam & accidens, tanquam eius æquarum ſubiectū ꝓbat.

BESS. Tex. 1.

ANT. Tex. c. 1. Par. 1.

Est quædam ſcientia, quæ ſpeculatur ens ꝓut ens eſt, & quæ ei per ſe inſunt.

Eſt autem ſcientia quædam quæ ſpeculatur ens īquātū ens, & quæ huic inſunt ſecundū ſe.

IN præcedēti libro Philoſophus diſputatiue ꝓceſsit de illis, quæ debent in hac ſcientia conſiderari, hic incipit procedere demonſtratiue determinando ueritatem qōnum prius motarum & diſputatarum. Fuit autem in præcedenti libro diſputatum tam de his, quæ pertinent ad modum huius ſcientiæ, ſcilicet ad quæ ſe extendit huius ſcientiæ conſideratio, q̃ etiam de his, quæ ſub conſideratione huius ſcientię cadunt. Et quia prius oportet cognoſcere modum ſcientiæ, q̃ procedere in ſcientia ad ea conſideranda de quibus eſt ſcientia, ut in. 2. Lib. dictum eſt, ideo diuiditur hæc pars in duas. Primo dicit de quibus eſt cōſideratio huius ſcientiæ. Secundo dicit de rebus quæ ſub cōſideratione huius ſcientię cadūt in. 5. Lib. ibi: {Principium dicitur aliud quidem &c.} Prima in duas. Primo ſubiectum ſtabilit huius ſcientiæ: Secundo procedit ad ſoluendum quęſtiones motas in libro precedenti de conſideratione huius ſcientiæ, ibi: {Ens autem multis.} Circa primum tria facit. Primo ſupponit aliquam eſſe ſcientiam cuius ſubiectū ſit ens. Secundo oſtendit ꝙ iſta non eſt aliqua particularū ſciētiarum. ibi: {Hæc autem &c.} Tertio oſtendit ꝙ hæc eſt ſcientia quæ præ manibus habetur, ibi: {Quū autem principia &c.} Quia uero ſcientia non ſolum debet ſpeculari ſubiectum, ſed etiam ſubiecto per ſe accidentia, ideo dicit primo, ꝙ eſt quædam ſcientia, quæ ſpeculatur ens ſm ꝙ ens, ſicut ſubiectum, & ſpeculatur {ea quæ inſunt enti per ſe}, i. entis per ſe accidentia. Dicit autem ſecundum ꝙ eſt ens, quia ſcientiæ aliæ, quæ ſunt de entibus particularibus, cōſiderant quidem de ente, cum omnia ſubiecta ſciētiarum ſint entia, non tamen conſiderant ens ſm ꝙ ens, ſed ſm ꝙ eſt huiuſmodi ens, ſcilicet uel numerus, uel linea, uel ignis, aut aliquid huiuſmodi. Dicit etiam & q̃ huic inſunt per ſe, & non ſimpliciter quæ huic inſunt, ad ſignificandum ꝙ ad ſcientiam non pertinet conſiderare de his, quæ per accidens īſunt ſubiecto ſuo, ſed ſolū de his, quæ per ſe inſunt. Geometra enim non conſiderat de triangulo utrum ſit cupreus uel ligneus, ſed ſolum cōſiderat ipſum abſolute ſecundum ꝙ habet tres angulos æquales &c. Sic igitur huiuſmodi ſcientia, cuius eſt ens ſubiectū, non oportet ꝙ conſideret de omnibus, quæ inſunt enti per accidens, quia ſic conſideraret accidentia quæſita in omnibus ſcientiis, cum omnia accidentia inſint alicui enti, non tamen ſecundū ꝙ eſt ens. Quę enim ſunt per ſe accidentia inferioris, per accidens ſe habent ad ſuperius, ſicut per ſe accidentia hominis non ſunt per ſe accidentia animalis. Neceſsitas autem huius ſcientię quæ ſpeculatur ens & per ſe accidentia entis, ex hoc apparet, quia huiuſmodi non debent ignota remanere, cum ex eis aliorum dependeat cognitio, ſicut ex cognitione communium dependet cognitio rerum propriarum.

Lect. ult. In toto libro quarto. In quinto ꝑ totum. par. 4. Lect. huius. Par. ſeq. Par. 3.

Ens metaphyſicæ ſubiectum.

BESS.

Hæc autē, nulli earum, quæ in parte dicuntur, eadem eſt. nullæ nanque cæterarum uniuerſaliter de ente, prout ens eſt, conſiderant. ſed eius aliquam partem abſcindentes, quod ei accidit ſpeculantur, ut Mathematicæ ſcientiæ.

ANT. Par. 2.

Hæc autem nulli eſt in parte dictarum eadem. Aliarum enim nulla intendit uniuerſaliter de ente inquantum eſt ens, uerum partem eius abſcindentes aliquam, circa quidem hanc ſpeculantur ipſum accidens, ueluti ſcientiarum mathematicæ.

Hic oſtendit, ꝙ iſta ſcientia non ſit aliqua particularium ſcientiarū, tali ratione. Nulla ſcientia particularis conſiderat ens uniuerſale inquantum huiuſmodi, ſed ſolum aliquam partem entis diuiſam ab aliis, circa quam ſpeculantur per ſe accidens, ſicut ſcientiæ mathematicæ aliquod ens ſpeculātur, ſcilicet ens quātum. Scientia autem communis cōſiderat uniuerſale ens ſecundum ꝙ ens: ergo non eſt eadem alicui ſciētiarum particularium.

BESS.

Cum autem principia, & ſupremas cauſas quæramus, patet quòd alicuius naturæ per ſe neceſſe eſt eas eſſe. ſi igitur illi etiam, qui entium elementa quærebant, iſta principia quærebāt, neceſſe eſt etiam elementa entis non ſecundum accidēs eſſe, ſed prout entia ſunt. Quare nobis quoq; entis, ꝓut entis, primas cauſas accipiendum eſt.

ANT. Par. 3.

Quoniam autem principia & extremas quærimus cauſas palam, quia cuiuſdam eas naturæ ſecundum ſe eſſe neceſſe eſt. Si ergo & entium elementa quærentes ea, quæ ſicerunt principia, neceſſe & entis elementa eſſe non ſecundum accidens, ſed inquātum ſunt entia. Vnde & nobis entis inquantum eſt ens, primæ cauſæ ſunt accipiendæ.

Hinc oſtendit, ꝙ iſta ſcientia, quę præ manibus habetur, habet ens pro ſubiecto, tali ratione. Omne principium eſt per ſe principium & cauſa alicuius naturæ: ſed nos quærimus prima rerum principia & altiſsimas cauſas, ſicut in primo dictum eſt, ergo ſunt per ſe cauſa alicuius naturæ, ſed non niſi entis. Quod ex hoc patet, quia omnes philoſophi elemēta quærentes ſecundum ꝙ ſunt entia quærebāt huiuſmodi principia, ſcilicet prima & altiſsima, ergo in hac ſcientia nos quęrimus principia entis inquātum eſt ens, ergo ens eſt ſubiectum huius ſcientiæ, quia quælibet ſcientia eſt quærens cauſas proprias ſui ſubiecti.

Lect. 2.

BESS. Tex. 2.

Ens aūt multipliciter quidē dicitur, uerum ad unū, unamq; quandā naturā: & non æquiuoce, ſed quēadmodū oē ſalubre ad ſanitatē. quoddam eo q, conſeruat, quoddā eo q, facit, quoddam eo, quod ſignum ſanitatis, quoddam uero capax eius eſt. & medicinale, ad medicinam quoddam enim eo, quod habet medicinam, medicinale dicitur: quoddam propterea quod natura aptum ad eam ſit, quoddam propterea quod opus medicinæ ſit. Eodem modo cætera quoque accipiemus. Ita & ens multipliciter quidem dicitur, ſed totum ad unum principiū. Quædam enim, quoniam ſubſtantiæ, entia dicuntur. quædam, quoniam paſsiones ſubſtantiæ: quædam, quoniam uia ad ſubſtantiam, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut effectiua, aut generatiua ſubſtantiæ, ſiue eorum, quæ ad ſubſtantiam

tiam dicuntur, aut ad aliquorum ex his negationes, aut ſubſtantias. Quare & ipſum non ens, eſſe non ens dicimus.

ANT. Tex.c.2. Par.4.

Ens autem multis quidem dicitur modis, ſed ad unum & ad unam naturam aliquam, & non æquiuoce. Sed quemadmodum ſalubre omne ad ſanitatem, hoc quidem ad cōſeruationē, id uero in actione, aliud quia eſt ſignum ut urina ſanitatis, hoc autem quia illius eſt ſuſceptibile. Et medicinale à medicina. Hoc enim habendo medicinas dicitur medicinale, illud uero ſuſceptibile ad eam, aliud uero per actus exiſtentium medicinæ. Similiter autem alia ſummemus his dicta. Ita uero & ens multipliciter dicitur quidem, ſed omne ad primum principium. Hæc enim quia ſubſtātiæ entia dicuntur, illa uero quia paſsiones ſubſtantiæ dicuntur, alia quia uia ad ſubſtantiam, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut effectiua, aut generatiua ſubſtantiæ, aut ad ſubſtantiam dictorum, aut quorūdam horum negationes, aut ſubſtantiæ. Quare & non ens eſſe non ens dicimus.

Ens eſt analogum ſubſtātiæ & accidenti ſm̄ analog. attributionis, & proportionalitatis, deo vero & creaturæ nō niſi ſm̄ proportionalitatē. Caue etiam ꝙ non ſic præciſe vt ſanum, ens dicas analogū, qđ ſapiẽ potius equiuoci naturāđ qđ forte negauit Socrates, & vniuocū ipſum tale poſuit, quod ad contradictionem ſufficiat.

Hic procedit ad ſoluendum quęſtiones in præcedenti libro motas de cōſideratione huius ſcientiæ, & diuiditur ĩ tres partes. Primo ſoluit quęſtionem, qua quęrebant utrum huius ſcientiæ eſſet conſideratio de ſubſtantiis & accidentibus ſimul, & utrum de omnibus ſubſtantiis. Secundo qua quærebatur utrum huius ſcientiæ eſſet conſiderare de omnibus iſtis, quę ſunt unum & multa, idem & diuerſum, oppoſitum cōtrarium, & huiuſmodi, ibi: {Si igitur ens & unum &c.} Tertio ſoluit quæſtionem, qua quærebatur utrum huius ſcientiæ eſſet conſiderare demōſtrationis principia, ibi: {Dicendum eſt autem utrū unius &c.} Circa primum tria facit. Primo oſtendit ꝙ huius ſcientiæ eſt conſiderare tam de ſubſtantiis quàm de accidentibus. Secundo ꝙ principaliter de ſubſtantiis, ibi: {Vbique uero proprie &c.} Tertio ꝙ de omnibus ſubſtantiis, ibi: {Omnis autem generis.} Circa primum utitur tali ratione. Quæcunque communiter unius recipiunt prædicationem, licet non uniuoce, ſed analogice de his prædicetur, pertinent ad unius ſcientiæ conſiderationem: ſed ens hoc modo ꝑdicatur de omnibus entibus, ergo omnia entia pertinent ad conſiderationem unius ſciētiæ, quæ conſiderat ens inquantum eſt ens, ſcilicet tam ſubſtantias quàm accidentia. In hac autem ratione primo ponit minorem. Secundo maiorē, ibi: {Quemadmodum ergo ſalubrium omnium.} Tertio concluſionem, ibi{ Manifeſtum igitur &c.} Dicit ergo primo, ꝙ ens ſiue quod eſt, dicitur multipliciter. Sed ſciendum quod aliquid prædicatur de diuerſis multipliciter, quandoque quidem ſecundum rationem oĩno eandem, & tunc dicitur de eis uniuoce prædicari, ſicut animal de equo & boue. Quādoque uero ſecundum rationes oĩno diuerſas, & tunc dicitur de eis ęquiuoce prædicari, ſicut canis de ſydere & animali. Quandoque uero ſecundum rationes quæ partim ſunt diuerſæ, & partim non diuerſæ. Diuerſæ quidem ſm̄ ꝙ diuerſas habitudines important. Vnæ autem ſm̄ ꝙ ad unum aliquid & idem, iſtæ diuerſæ habitudines referuntur, & illud dicitur {analogice prædicari}.i. proportionaliter, prout unumquodque ſecundum ſuam habitudinem ad illud unum refertur. Item ſciendum ꝙ illud unum ad quod diuerſæ habitudines referuntur in analogicis, eſt unum numero, & non ſolum unum ratione, ſicut eſt unum illud quod per nomen uniuocum deſignatur. Et ideo dicit ꝙ ens & ſi dicatᷣ multipliciter, non

Lect. ſeq. Infra lect.5.

Infra par.6. par.7. lect. huius.

Par.5. lect. huius. Infra par.6. in prin.

Analogum quid ſit.

tamen dicitur æquiuoce, ſed per reſpectum ad unū, non quidem ad unum quod ſit ſolum ratione unū, ſed quod eſt unum ſicut una quędam natura. Et hoc patet in exemplis infra poſitis. Ponit enim primo unum exemplum quando multa cōparātur ad unū, ſicut ad finem, ſicut patet de hoc nomine ſanatiuum uel ſalubre. Sanatiuum enim non dicitur uniuoce de dięta, medicina, urina, & animali. Nam ratio ſani ſecundum ꝙ dicitur de diæta, conſiſtit in conſeruādo ſanitatem. Secundum uero ꝙ dicitur de medicina, in faciēdo ſanitatē. Prout uero dicitur de urina, inquantum eſt ſignum ſanitatis. Secundum uero ꝙ dicitur de animali ratio eius eſt, quoniam eſt receptiuum uel ſuſceptiuum ſanitatis. Sic igitur omne ſanatiuum uel ſanum dicitur ad ſanitatem unam & eandem. Eadem enim eſt ſanitas quam animal ſuſcipit, urina ſignificat, medicina facit, & diæta conſeruat. Secundo ponit exemplum quando multa comparantur ad unum ſicut ad principiū efficiens. Aliquid enim dicitur medicatiuum, qui habet artē medicinæ, ſicut medicus peritus. Aliquid uero quia eſt bene aptum ad habendum artem medicinę, ſicut homines qui ſunt diſpoſiti ut de facili artem medicinæ acquirant. Ex quo contingit ꝙ ingenio ꝓprio quędam medicinalia operantur. Aliquid uero dicitur medicatiuum uel medicinale, quia eo opus eſt ad medicinam, ſicut inſtrumenta quibus utuntur medicinalia dici poſſunt: & etiā medicinæ quibus medici utuntur ad ſanandum. Et ſimiliter accipi poſſunt alia quæ multipliciter dicuntur, ſicut & iſta. Et ſicut eſt de prædictis, ita etiam & ens multipliciter dicitur. Sed tamen omne ens dicitur per reſpectum ad unum primum. Sed hoc primum non eſt finis uel efficiens ſicut in præmiſsis exemplis, ſed ſubiectū. Alia.n. dicunᷣ entia uel eſſe, quia per ſe habent eſſe ſicut ſubſtantiæ quæ principaliter & prius entia dicuntur. Alia uero quia ſunt paſsiones ſiue proprietates ſubſtantiæ, ſicut per ſe accidentia uniuſcuiuſque ſubſtantię. Quædam autem dicuntur entia, quia ſunt uia ad ſubſtantiam, ſicut generationes & motus. Alia autem entia dicūtur, quia ſunt corruptiones ſubſtantiæ. Corruptio enim eſt uia ad non eſſe, ſicut generatio uia ad ſubſtantiam. Et quia corruptio terminatur ad priuationem, ſicut generatio ad formam, conuenienter ipſa etiam priuationes formarum ſubſtantialium eſſe dicūtur. Et iterum qualitates uel accidentia quædam dicuntur entia, quia ſunt actiua uel generatiua ſubſtantiæ, uel eorū quæ ſecundum aliquam habitudinem prædictarum ad ſubſtantiam dicuntur uel ſm̄ quamcunque aliam. Item negationes eorum quæ ad ſubſtantiam habitudinem hn̄t, uel etiā ipſius ſubæ eſſe dicūtur. Vnde dicimus ꝙ non ens eſt non ens. Quod non diceretur niſi negationi aliquo modo eſſe competeret. Sciendum tamen ꝙ prædicti modi eſſendi ad quatuor poſſunt reduci. Nam unum eorum quod eſt debiliſsimum eſt tantum in ratione, ſcilicet negatio & priuatio quam dicimus in ratione eſſe, quia ratio de eis negociatur quaſi de quibuſdam entibus, dum de eis affirmat uel negat aliquid. Secundum quid autem differāt negatio & priuatio, infra dicetur. Aliud autē huic proximum in debilitate eſt, ſecundum ꝙ generatio & corruptio & motus entia dicuntur. Habent enim aliquid admixtum de priuatione

tione

tione & negatione. Nam motus eſt actus imperfectus, ut dicitur Tertio phyſicorum. Tertium autem Lect. 3. Tex.c.6. dicitur ꝙ nihil habet de non ente admixtum, habet tamen eſſe debile, quia non per ſe, ſed in alio, ſicut ſunt qualitates, quantitates, & ſubſtantiæ proprietates. Quartum autem genus eſt quod eſt perfectiſſimum, quod ſcilicet habet eſſe in natura abſque admixtione priuationis, & habet eſſe firmum & ſolidum, quaſi per ſe exiſtens ſicut ſunt ſubſtantię. Et ad hoc ſicut ad primum & principale omnia alia referuntur. Nam qualitates & quantitates dicũtur eſſe, inquantum inſunt ſubſtantiæ: motus & generationes, inquantum tendunt ad ſubſtantiam uel ad aliquid prædictorum: priuationes autem & negationes, inquantum remouent aliquid trium ꝓdictorũ.

BESS. *Quemadmodum igitur ſanorum omnium una ſcientia eſt, ita & de cæteris eſt. non enim ſolum eorum, quæ ſecundum unum dicuntur, uerum etiam eorum, quæ ad unam naturam dicuntur, unius ſcientiæ eſt ſpeculari: etenim hæc etiam quodammodo ſecundum unum dicuntur.*

ANT. Par.5. *Quemadmodum ergo ſalubrium omnium una eſt ſcientia, ita hoc etiam & in aliis. Non enim ſolum circa unum dictorũ unius eſt ſcientiæ ſpeculari, ſed ad unam dictorum naturam. Etenim ea modo quodam circa unum dicuntur.*

Hic ponit maiorem primæ rationis dicens, ꝙ eſt unius ſcientiæ ſpeculari non ſolum illa quæ dicuntur {ſecundum unum} ideſt ſecundum unam rationem omnino, ſed etiam eorum quæ dicuntur per reſpectum ad unam naturam ſecundum habitudines diuerſas. Et huius ratio eſt propter unitatem eius ad quod iſta dicuntur, ſicut patet ꝙ de omnibus ſanatiuis cõſiderat una ſcientia ſcilicet medicinalis, & ſimiliter de aliis quæ eodem modo dicuntur.

BESS. *Patet itaque unius eſſe, & entia prout entia ſpeculari. ubique autem proprie primi, & ex quo cætera pendent, & propter quod dicũtur, ſciã. Quòd ſi hoc ſubſtãtia eſt, oportet profectò, ut ſubſtantiarum principia, & cauſas Philoſophus habeat.*

ANT. Par.6. *Manifeſtum igitur quia entia unius eſt ſcientiæ ſpeculari inquantum entia. Vbique uero proprie primi eſt ſcientia, & ex quo alia pendent, & propter quod dicuntur. Ergo ſi hoc eſt ſubſtantia, ſubſtantiarum oportet principia & cauſas habere philoſophum ipſum.*

Hic ponit concluſionem intentam, quę per ſe eſt manifeſta. {Vbique uero &c.} Hic ponit ꝙ hæc ſciẽ- Metaphyſica principaliter eſt de ſubſtã tia. tia principaliter conſiderat de ſubſtantiis, & ſi de omnibus entibus conſideret, tali ratione. Omnis ſcientia quæ eſt de pluribus quæ dicuntur ad unum primum, eſt proprie & principaliter illius primi ex quo alia dependent ſecũdum eſſe, & propter quod dicuntur ſecundum nomen, & hoc ubique eſt uerũ. Sed ſubſtantia eſt hoc primum inter omnia entia. Ergo philoſophus qui conſiderat omnia entia primo & principaliter, debet habere in ſua conſideratione principia & cauſas ſubſtantiarum, ergo per cõſequens eius conſideratio primo & principaliter de ſubſtantiis eſt.

BESS. *Omnis autem generis, & ſenſus unus unius, & ſcientia uelut Grammatica una exiſtens omnes uoces ſpeculatur. Quare entis quoque quot ſpecies ſunt; & ſpecies ſpecierum ſpeculari unius ſcientiæ genere eſt.*

ANT. Par.7. Scientia una eſt unius generis. *Omnis autem generis unius eſt ſenſus unus & ſcientia: ut grammatica una ens, omnes ſpeculatur uoces. Quapropter & entis inquantum eſt ens, quaſcunque ſpecies ſpeculari unius eſt ſcientiæ genere, & ſpecies ſpecierum.*

Hic oſtendit ꝙ primi philoſophi eſt conſiderare de omnibus ſubſtantiis, tali ratione. Omnium eorũ quæ ſunt unius generis, eſt unus ſenſus & una ſcientia, ſicut uiſus eſt de omnibus coloribus, & grammatica cõſiderat omnes uoces. Si igitur omnia entia ſunt unius generis aliquo modo, oportet ꝙ omnes ſpecies eius pertineãt ad conſiderationẽ unius ſcientiæ quæ eſt generalis: & ſpecies entium diuerſæ pertineant ad ſpecies illius ſcientiæ diuerſas. Hoc autem dicit, quia non oportet ꝙ una ſcientia conſideret de omnibus ſpeciebus unius generis ſecundũ proprias rationes ſingularum ſpecierum, ſed ſecũdum ꝙ conueniunt in genere. Secundum autem proprias rationes pertinent ad ſcientias ſpeciales, ſicut eſt in propoſito. Nam oẽs ſubſtantiæ inquantum ſunt entia uel ſubſtantię, pertinent ad conſiderationem huius ſcientiæ: inquantum autem ſunt talis uel talis ſubſtantia, ut leo uel bos, pertinent ad ſcientias ſpeciales.

Lectio II.

Quod ad hanc ſcientiam ſpectet conſideratio entis & unius: iuxta quorum diuiſiones ſumuntur etiam philoſophiæ partes.

SI itaque ens, & unum idem, ac una natura ſunt, propterea quòd ſe inuicem ſequũtur, quemadmodum principiũ, & cauſa, non: quòd una ratione ſignificantur, nihil quidem refert, ſi etiam ſimiliter putabimus, quinimmo magis proderit. BESS. Tex.3.

Si igitur ens & unum idem, & una natura: quia ſe adinuicem conſequuntur ut principium & cauſa, ſed non ut una ratione oſtenſa. Nihil autem differt, nec ſi ſimiliter ſuſcipimus, ſed & præ opere magis. ANT. Tex.c.3. Par.1.

Hic procedit ad oſtendendum ꝙ ad conſiderationem unius ſcientiæ pertineat conſiderare huiuſmodi communia, ſcilicet unum & multa, idem & diuerſum, & circa hoc duo facit. Infra le.4. Primo oſtendit hoc de ſingulis per proprias rationes. Secundo de omnibus ſimul per quaſdam rationes communes. ibi: {Et philoſophi eſt de omnibus poſſe ſpeculari.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit ꝙ de omnibus his conſiderare debet philoſophus. Lect.3.ſeq. Par.3. Secundo docet modum conſiderandi, ibi: {Quare quoniam unum multipliciter &c.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit ꝙ ad hanc ſcientiam pertineat conſiderare de uno & de ſpeciebus unius. Secũdo ꝙ ad Lect.ſeq. eandem ſcientiam pertineat conſiderare de omnibus oppoſitis, ibi: {Quoniam autem unius eſt oppoſita conſiderare.} Circa primum duo facit. Primo enim oſtendit ꝙ huius ſcientiæ eſt conſiderare Par.4. huius lect. de uno. Secundo ꝙ eius ſit cõſiderare de ſpeciebus unius, ibi: {Quare quotcunque unius.} Dicit ergo primo, ꝙ ens & unum ſunt idem & una natura. Hoc ideo dicit, quia quædam ſunt idem numero quæ nõ ſunt una natura, ſed diuerſæ, ſicut Socrates, & hoc album, & hoc muſicum. Vnum autem & ens non diuerſas naturas, ſed unam ſignificant. Hoc autem cõtingit dupliciter. Quædam enim ſunt unum quæ cõſequuntur ſe adinuicem conuertibiliter ſicut principium & cauſa. Quędam uero non ſolum conuertuntur ut ſint idem ſubiecto, ſed etiam ſunt unum ſecundum rationem, ſicut ueſtis & indumentum. Vnum autem & ens ſignificant unam naturam ſecũdum diuerſas rationes. Vnde ſic ſe habẽt ſicut principium

Principium & cauſa inceatis diſtinguuntur.

cipium & cauſa, ſed non ſicut tunica & ueſtis, q̃ ſunt nomina penitus ſynonyma. Nihil tamen differt ad propoſitum ſi ſimiliter accipiamus ea dici, ſicut illa quæ ſunt unum & ſubiecto & ratione. Sed hoc erit {magis præ opere}.i.magis utile ad hoc quod intẽdit. Intendit enim probare ꝙ unum & ens cadunt ſub eadem conſideratione, & ꝙ habent ſpecies ſibi correſpondentes. Quod manifeſtius probaretur ſi unum & ens eſſent idem re & ratione, quàm ſi ſint idem re & non ratione. Quod autem ſint idem re probat duabus rationibus, quarum primã ponit ibi

BESS.

Idem enim unus homo, & ens homo, ac homo. & non ſignificat diuerſum aliquid ſecundum dictionem repetitam, id eſt homo, & homo, & unus homo. Patet autem quod non ſeparatur ens, nec in generatione, nec in corruptione. Similiter & in uno, quare manifeſtum eſt, quod additio in his idem ſignificat, & quod unum nihil aliud eſt præter ens.

ANT. Par.2.

Idem enim unus, homo, & ens homo: & homo: & non diuerſum aliquid oſtenditur ſecundum repetitam dictionem ipſum, eſt homo, & homo, & unus homo. Palam autem, quia non ſeparantur nec in generatione neque in corruptione. Similiter autem & in uno. Quare palam quia additio in his idem oſtendit: & nihil aliud unum præter ens.

Quæ talis eſt. Quæcunque duo addita uni nullam diuerſitatem afferunt, ſunt penitus idem: ſed unum & ens addita homini uel cuicunque alij nullam diuerſitatem afferunt: ergo ſunt penitus idem. Minor patet. Idem enim eſt dictu, homo, & unus homo. Et ſimiliter eſt idem dictu, ens homo, uel quod eſt homo: & non demonſtratur aliquod alterum cũ ſecundum dictionem replicamus dicendo, eſt ens homo, & homo, & unus homo. Quod quidem probat ſic. Idem enim eſt generari & corrumpi hominem, & id quod eſt homo. Quod ex hoc patet, quia generatio eſt uia ad eſſe, & corruptio mutatio ab eſſe ad non eſſe. Vnde nunquam generatur homo, quin generetur ens homo: nec unquam corrumpitur homo, quin corrumpatur ens homo. Quę autem ſimul generantur & corrumpuntur ſunt unum. Et ſicut dictum eſt ꝙ ens & homo non ſeparantur in gñatione & corruptione, ſimiliter apparet de uno. Nam cum generatur homo, generatur unus homo: & cum corrumpitur, ſimiliter corrumpitur. Vnde manifeſtum eſt ꝙ appoſitio in iſtis oſtendit idem, & per hoc ꝙ additur uel unum uel ens non intelligitur addi aliqua natura ſupra hominem. Ex quo manifeſte apparet, ꝙ unum non eſt aliud præter ens: quia quæcunque uni & eidem ſunt eadem, ſibiinuicem ſunt eadem. Patet autem ex prędicta ratione, non ſolũ ꝙ ſunt unum re, ſed ꝙ differunt rõne. Nã ſi non differunt ratione, eſſent penitus ſynonyma, & ſic nugatio eſſet cum dr̃, ens homo uel unus hõ. Sciendũ eſt enim ꝙ hoc nomen Homo, imponitur à quidditate ſiue à natura hominis: & hoc nomen Res, imponitur à quidditate tantum, hoc uero nomen Ens, imponitur ab actu eſſendi: & hoc nomen Vnum, ab ordine uel indiuiſione. Eſt enim unum ens indiuiſum. Idem autẽ eſt quod habet eſſentiam, & quidditatem per illam eſſentiam, & quod eſt in ſe indiuiſum. Vnde iſta tria, res. ens, unum, ſignificant omnino idem: ſed ſecundum diuerſas rationes.

Quæ ſimul non ſolum tẽpore, ſed natura generantur, ſunt vnum realiter, & ſubiecto.

Ens & vnũ, re non differunt ſed ratione.

BESS.

Item cuiuſque ſubſtantia unum eſt, non ſecundum accidens, ſimiliter & ipſum ens quoddis.

ANT. Par.3.

Amplius autem cuiuſque ſubſtantia unum eſt non ſecundũ accidens, ſimiliter & quod ens aliquid.

Hic ponit ſecundam rationem ad idem, quæ talis eſt. Quæcunque duo prædicantur de ſubſtantia alicuius rei per ſe & non per accidens, illa ſunt idem ſecundum rem: ſed ita ſe habent unum & ens, ꝙ prędicantur per ſe & non ſecundum accidens de ſubſtantia cuiuſlibet rei. Subſtantia enim cuiuſlibet rei eſt unum per ſe & non ſecundum accidens. Ens ergo & unum ſignificant idem ſm̃ rem. Quod autem ens & unum prædicentur de ſubſtantia cuiuſlibet rei per ſe & non ſecundum accidens, ſic poteſt probari. Si enim prædicarẽtur de ſubſtantia cuiuſlibet rei per aliquod ens ei additum, de illo iterum neceſſe eſt prædicari ens, quia unumquodque eſt unum & ens. Aut ergo iterum de hoc prædicatur per ſe, aut per aliquid aliud additum. Si per aliquid aliud, iterum eſſet quæſtio de illo addito, & ſic erit procedere uſque ad infinitum. Hoc autem eſt impoſsibile: ergo neceſſe eſt ſtare in primo, ſcilicet ꝙ ſubſtantia rei ſit una & ens per ſeipſam, & non per aliquid additum.

Sententia Auicennæ

Sciendum eſt autem quòd circa hoc Auicẽ. aliud ſenſit. Dixit. n. ꝙ unum & ens non ſignificant ſubſtãtiam rei, ſed ſignificant aliquid additum. Et de ente quidem hoc dicebat, quia in qualibet re quæ habet eſſe ab alio, aliud eſt eſſe rei, & ſubſtantia ſiue eſſentia eius: hoc autem nomen Ens, ſignificat ipſum eſſe. Significat igitur (ut uidetur) aliquid additum eſſentiæ. De uno aũt hoc dicebat, qa æſtimabat ꝙ illud unũ qđ cõuertitur cũ ente, ſit idẽ ꝙ illud unũ qđ eſt principium numeri. Vnũ aũt qđ eſt principium numeri neceſſe eſt ſignificare quãdã nãm additũ ſubſtãtiæ. Alioquin cum numerus ex unitatibus cõſtituatur, non eſſet numerus ſpecies quantitatis, quæ eſt accidens ſubſtantiæ ſuperadditum. Dicebat autem ꝙ hoc unum conuertitur cum ente, non quia ſignificat ipſam rei ſubſtantiam uel entis, ſed quia ſignificat accidens quod inhæret omni enti, ſicut riſibile qđ conuertitur cum homine. Sed in primo quidẽ non uidetur dixiſſe recte. Eſſe enim rei quamuis ſit aliud ab eius eſſentia, non tamen eſt intelligendum ꝙ ſit aliquod ſuperadditum ad modum accidentis, ſed quaſi conſtituitur per principia eſſentię. Et ideo hoc nomen ens quod imponitur ab ipſo eſſe, ſignificat idem cum nomine quod imponitur ab ipſa eſſentia. De uno autem non uidetur eſſe uerum, ꝙ ſit idem quod conuertitur cum ente, & quod eſt principium numeri. Nihil enim quod eſt in determinato genere uidetur conſequi omnia entia. Vnde unũ quod determinatur ad ſpeciale genus entis, ſcilicet ad genus quantitatis diſcretę, non uidetur poſſe cũ ente uniuerſali conuerti. Si enim unum eſt propriũ & per ſe accidens entis, oportet ꝙ ex principiis cauſetur entis inquantum ens, ſicut quodlibet accidẽs proprium ex principiis ſui ſubiecti. Ex principiis autem communibus entis inquantum eſt ens, non intelligitur cauſari aliquod particulariter ens ſufficienter. Vnde non poteſt eſſe ꝙ ens aliquod determinati generis & ſpeciei ſit accidens omnis entis. Vnum igitur quod eſt principium numeri, aliud eſt ab eo quod cum ente conuertitur. Vnum enim qđ cum ente conuertitur, ipſum ens deſignat: ſuperaddens indiuiſionis rationem, quæ cum ſit negatio uel.

Contra Auicen.

Quomodo vnum quod eſt numeri principium non ſit idem vnicum conuertitur cũ ente.

priuatio

priuatio, non ponit aliquã naturam enti additam. Et ſic in nullo differt ab ente ſecundum rem, ſe ſolum ratione. Nam negatio uel priuatio non eſt ens naturę, ſed rationis, ſicut dictum eſt. Vnum nero quod eſt principium numeri addit ſupra ſubſtantiã, rationem menſuræ, quæ eſt propria paſsio quantitatis, & primo inuenitur in unitate. Et dicitur per priuationem uel negationem diuiſionis quæ eſt ſecundum quantitatem continnam. Nam numerus ex diuiſione continui cauſatur. Et ideo numerus ad ſcientiam mathematicam pertinet, cuius ſubiectum extra materiam eſſe non poteſt, quamuis ſine materia ſenſibili conſidetetur. Hoc autem non eſſet, ſi unum quod eſt principium numeri ſecundum eſſe à materia ſep araretur in rebus immaterialibus exiſtens, quaſi cum ente conuerſum.

BESS. *Quare quot unius ſpecies, totidem & entis ſunt, de quibus ipſum quid eſt ſpeculari, eiuſdem genere ſcientiæ eſt. Dico autem, utputa, de eodem, & ſimili, cæteriſq; huiuſcemodi, ferè autem omnia contraria ad hoc principium reducuntur. Conſiderata ſunt autem hæc in electione contrariorum.*

ANT. Par.4. *Quare quotcunque unius ſunt ſpecies, tot entis, & de quibus quidem eſt eiuſdem ſcientiæ genere ſpeculari. Dico autẽ ut de eodem & ſimili & alus talibus. Fere autem omnia referuntur contraria ad principium illud.* Tex.c.4. *Speculata ſunt autem & ea à nobis in ecloga, ideſt explanatione, uel tractatione contrariorum.*

Hic cõcludit ꝙ philoſophi eſt conſiderare de partibus unins, ſicut de partibus entis. & primo hoc oſtendit, ſecundo etiam oſtendit, ꝙ ſecundum diuerſas partes entis & unins ſunt diuerſæ partes philoſophiæ, ibi. {Et tot partes.} Dicit ergo primo, ꝙ ex quo unum & ens idem ſignificant, & eiuſdẽ ſunt ſpecies eædẽ, oportet ꝙ tot ſint ſpecies entis, quot ſunt ſpecies unius & ſibiinuicem reſpondentes. Sicut enim partes entis ſunt ſubſtantia, quantitas & qualitas &c. ita & partes unius ſunt idem, ęquale, & ſimile. Idem enim unum in ſubſtantia eſt. Aequale, unum in quantitate. Simile, unnm in qualitate. Et ſecundum alias partes entis poſſent ſumi aliæ partes unius, ſi eſſent nomina poſita: & ſicut ad unam ſcientiam, ſcilicet ad philoſophiam pertinet conſideratio de omnibus partibus entis, ita & de omnibus partibus unius, ſcilicet eodem & ſimili & huiuſmodi. Et ad hoc {principium}, ſcilicet unum reducuntur omnia contraria {fere.} Et hoc addit, quia in quibuſdam non eſt ita manifeſtum: & tamen hoc eſſe neceſſe eſt: quia, cum in omnibus contrariis alterum habeat priuationẽ incluſam, oportet fieri reductionem ad priuatiua prima, inter quæ præcipue eſt unũ. Et iterum multitudo, quæ ex uno cauſatur, cauſa eſt diuerſitatis differentiæ & contrarietatis, ut infra dicetur. Et hæc dicit eſſe conſiderata {in ecloga} ideſt in electione {contrariorum}, ideſt in tractatu, quæ eſt pars electa ad tractandum de contrariis, ſcilicet in .x. huius.

Lect 10. Lect.5. & 6.

BESS. Tex.4. *Atque tot philoſophiæ partes ſunt, quot ſubſtantiæ. Quare neceſſe eſt, ut aliqua earum prima, & alia ſequens ſit. Sunt autem ſubinde habentia genera, ipſum unum & ens. quare etiam ſcientiæ ſequentur iſta. Philoſophus nanque eſt, ut ille, qui mathematicus dicitur & hæc enim habet partes, ac prima quædam, & ſecũda ſcientia eſt. cæteræ quoque conſequẽter in mathematibus.*

ANT. Par.5. *Et tot partes ſunt philoſophiæ quot ſubſtantiæ. Quare aliquam eſſe primam neceſſe, & habitam ipſis. Extſtunt enim recte genera ens & unum habentia. Quapropter & hæc ſequuntur ſcientiæ. Eſt enim philoſophus ut mathematicus dictus. Etenim ea partes habet, & prima quædam, & ſecunda eſt ſcientia & alia deinde in mathematicis.*

Hic oſtendit parte philoſophiæ diſtingui ſecundum partes entis & unius. & dicit, ꝙ tot ſunt partes philoſophiæ, quot ſunt partes ſubſtantię, de qua dicitur principaliter ens & nnum, & de qua principalis eſt huius ſcientię conſideratio & intentio. Et, qa partes ſubſtantiæ ſunt ordinatæ adinuicem. Nam ſubſtantia immaterialis eſt prior ſubſtantia ſenſibili naturaliter, ideo neceſſe eſt inter partes philoſophię eſſe quandam primam. Illa tamen, quæ eſt de ſubſtantia ſenſibili, eſt prima ordine doctrinæ, quia à notioribus nobis oportet icipere diſciplinã: & de hac determinatur in Septimo & Octauo huins. Illa nero, quæ eſt de ſubſtantia immateriali eſt prior dignitate & intẽtione huius ſcientiæ, de qua traditur in .xij hnius. Et tamen quæcunque ſunt prima neceſſe eſt ꝙ ſint continua aliis partibus, quia omnes partes habẽt pro genere unum & ens. Vnde in cõſideratione unius & entis diuerſæ partes huius ſciẽtię uniuntur, quamuis ſint de diuerſis partibus ſubſtantiæ, ut ſic ſit una ſcientia inquantum partes prędictæ ſunt conſequentes {hæc} ideſt unnm & ens, ſicut communia ſubſtantiæ. Et in hoc philoſophus eſt ſimilis mathematico. Nam mathematica habet diuerſas partes, & quandã principaliter ſicut arithmeticam, & quandam ſecũdario ſicut geometriam, & alia cõſequenter ſe habent his, ſicut perſpectiua, aſtrologia, & muſica.

Lectio III.

Vnum & multa, & quæcunque oppoſita ad eandem ſcientiam attinere, & quomodo, docetur.

BESS. *Cæterum cũ unius eſt oppoſita ſpeculari, uni uero opponitur pluralitas: negationem quoque, & priuationem unius eſt ſpeculari, propterea quòd utroque modo unum ſpeculatur id, cuius eſt negatio, aut priuatio, ſiue quæ ſimpliciter dicitur, quòd non ineſt illi, ſiue alicui generi. ibi ſiquidem uni differentia eſt, præter illud, quod in negatione. negatio nanque abſentia illius eſt, in priuatione uero & ſubiecta quædam natura ſit, de qua priuatio dicitur.*

ANT. Par.1. *Quoniam autem unius eſt oppoſita ſpeculari, & uni opponitur pluralitas, & negationem & priuationem unius eſt ſpeculari: quia utrunque ſpeculatur unum, cuius negatio aut priuatio. Hæc autem quæ ſimpliciter dicitur, quia non ineſt illi, aut alicui generi Huic igitur uni differentia adeſt præter quòd eſt in negatione. Illius enim abſentia negatio eſt. In priuatione uero ſubiecta quædam ſit natura, de qua dicitur priuatio.*

Hic oſtendit, ꝙ conſiderare de oppoſitis pertinet ad ſcientiam iſtam, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit, ꝙ eius eſt conſiderare de negatione & priuatione. Secundo de contrariis. ibi: {Sed uni &c.} Dicit ergo, ꝙ, cum ad unam ſcientiam pertineat conſiderare oppoſita, ſicut ad medicinam conſiderare ſanum & ęgrum, & ad grammaticam congruum & incongruum: uni autem opponitur multitudo: neceſſe eſt, ꝙ illius ſcientiæ ſit ſpeculati negationem & priuationem, cuius eſt ſpeculari unum & multitudinem

Infra Par.seq.

dinem. Propter quod {utrinſque} eſt conſiderare unum, ſcilicet ex utroque dependet unius conſideratio, de cuius ratione eſt negatio & priuatio. Nam ſicut dictum eſt, unum eſt ens non diuiſum: diuiſio autem ad multitudinem pertinet, quæ uni opponitur. Vnde cuius eſt conſiderare unum, eius eſt conſiderare negationem uel priuationem. Negatio autem eſt duplex, quædam ſimplex, per quã abſolute dicitur quòd hoc nõ ineſt illi. Alia eſt negatio in genere, per quam aliquid non abſolute negatur, ſed infra metas alicuius generis. ſicut cæcum dicitur non ſimpliciter, quod non habet uiſum, ſed infra genus animalis quod natum eſt habere uiſum. & hæc adeſt differentia huic quod dico unum præter {quod eſt in negatione} ideſt per quã diſtat à negatione: quia negatio dicit tantum abſentiam alicuius, ſcilicet quod remouet, ſine hoc quòd determinet ſubiectum. Vnde abſoluta negatio poteſt uerificari tam de non ente, quod eſt natum habere affirmationem, quàm de ente, quod eſt natum habere & non habet. Non uidens enim poteſt dici tam chimera quàm lapis quàm etiam hõ. Sed in priuatione eſt quædam natura uel ſubſtantia determinata, de qua dicitur priuatio. non enim omne non uidens poteſt dici cæcum, ſed ſolum quod eſt natum habere uiſum. Et ſic, cum negatio, quæ in ratione unius includitur, ſit negatio in ſubiecto, alias non ens, unum dici poſſet: patet, quod unum differt à negatione ſimpliciter & magis trahit ſe ad naturam priuationis, ut infra. x. huius habetur. Sciẽdum eſt autem quòd quamuis unum importet priuationem implicitam, non tamen eſt dicendum quòd importet priuationem multitudinis, quia cum priuatio ſit poſterior naturaliter eo cuius eſt priuatio, ſequeretur quòd unũ eſſet poſterius naturaliter multitudine. Itẽ quòd multitudo poneretur in diffinitione unius. Nam priuatio diffiniri non poteſt niſi per ſuum oppoſitum, ut quid eſt cæcitas, priuatio uiſus. Vnde cum in diffinitione multitudinis ponatur unum. Nam multitudo eſt aggregatio unitatum, ſequitur ꝙ ſit circulus in diffinitionibus. Et ideo dicẽdum ꝙ unũ importat priuationem diuiſionis, non quidem diuiſionis quæ eſt ſecundum quantitatem, nam iſta diuiſio determinatur ad unum particulare genus entis, & nõ poſſet cadere in diffinitione unius. Sed unum quod cum ente conuertitur importat priuationem diuiſionis formalis quæ fit per oppoſita, cuius prima radix eſt oppoſitio affirmationis & negationis. Nam illa diuiduntur adinuicem quę ita ſe habent, quòd hoc non eſt illud. Primo igitur intelligitur ipſum ens, & ex conſequenti non ens, & ꝑ conſequens diuiſio, & ꝑ cõſequẽs unũ qđ diuiſionẽ priuat, & ꝑ cõſequẽs multitudo ĩ cuius rõne cadit diuiſio, ſicut ĩ rõne unius ĩdiuiſio, q̃uis aliqua diuiſa mõ ꝓdicto rõnẽ multitudinis habere nõ poſſint, niſi prius cuilibet diuiſorũ rõ unius attribuat̃.

Negatio duplex.

Differentia inter negationẽ ſimpliciter & priuationẽ.

Quam negationem unũ importat.

Tex.c.9.

Ordo cognitionis.

TEXS. *Vni autem pluralitas opponitur. Quare etiam prædictis oppoſita, diuerſum, diſsimile, & inæquale, & quæcunque alia, quæ aut ſecundum eadem dicuntur, aut ſecundum pluralitatem, & unitatem cognoſcere, dictæ ſciẽtiæ eſt: ex quibus unum quidem eſt & ipſa contrarietas. Contrarietas enim differentia quædam: differentia uero diuerſitas.*

ANT. Par.2. *Sed uni pluralitas opponitur. Quare oppoſita dictis diuerſumq; & diſsimile & inæquale & quæcunq; alia dicuntur, aut ſecundum pluralitatem & unum, eſt dictæ cognoſcere ſcientiæ, quorum unum quidem contrarietas eſt. Differentia nanque quædam contrarietas eſt, & differentia diuerſitas.*

Hic oſtendit ꝙ philoſophi eſt conſiderare contraria. Vni enim multitudo opponitur, ut dictum eſt. Oppoſita autem eſt unius ſcientiæ conſiderare. Cum igitur iſta ſcientia conſideret unum & idẽ æquale & ſimile, neceſſe eſt ꝙ conſideret oppoſita his, ſcilicet multum, alterum ſiue diuerſum, diſſimile & inæquale, & quæcunque alia reducuntur ad illa, ſiue etiam ad unum & pluralitatem. Et inter iſta una eſt contrarietas. Nã contrarietas eſt quædam differentia, eorum ſcilicet quæ maxime differunt in eodem genere: differentia uero eſt quædã alteritas ſiue diuerſitas, ut. 10. huius habet̃: igitur contrarietas pertinet ad cõſiderationẽ huius ſciẽ. Tex.c.10.

TESS. *Quare cum unum multipliciter dicatur, hæc quoque multipliciter quidem dicentur. unius tamen eſt cuncta cognoſcere. non enim ſi multipliciter, ideo alterius: ſed ſi neque ſecũdum unum, neque ad unum rationes reducuntur, tunc alterius: cum autem ad primum cuncta reducuntur, utputa quotcunque unum dicũtur ad primum unum, ſimiliter de eodem, & diuerſo, & contrariis dicendum ſe habere. Quapropter diuidendo quoties ſingula dicuntur, ſic attribuendum eſt ad primum in unoquoque prædicamento, quomodo ad illud dicitur. quædam, eo quòd habent illud: quædam, eo quòd faciunt quædam, ſecundum alios huiuſcemodi modos dicentur.*

ANT. Par.3. *Quare quoniam unum multipliciter dicitur, & hæc quidem multipliciter dicentur. Attamen unius omnia cognoſcere. Non enim ſimpliciter alterius. Quare ſi nec ſecundum unum, nec ad unum rationes referuntur, tunc alterius. Quoniam uero ad primum omnia referuntur, ut quæcunque unũ dicuntur, ad primum unum, ſimiliter dicendum eſt & de eodem & diuerſo & contrariis ſe habere. Ergo diuiſum quoties dicitur ſingulum, ſic reducendum eſt ad primum in ſingulis prædicatis quo ad illud dicitur. Hoc. n. habendo illud, illa uero faciendo illud, alia uero ſecundum alios dicẽtur modos.*

Hic tradit modum, quo Phs de his debet determinare, & dicit, ꝙ, cũ oĩa ꝓdicta deriuent̃ ab uno, & unũ multipliciter dicat̃, etiã oĩa iſta neceſſe eſt multipliciter dici, ſ. idẽ & diuerſum, & alia hmõi. Sed tñ quamuis multipliciter dicant̃ oĩa, tñ q̃ ſignificant̃ per quodlibet horũ nominũ eſt cognoſcere unius ſciæ, ſ. phię. Non. n. ſequit̃, ꝙ ſi aliqd dr̃ multipliciter, ꝙ ꝑꝑ hoc ſit alterius ſciæ uel diuerſæ. Diuerſa. n. ſignificata ſi neq; dñr {ſm unũ}. i. ſm unã rõnem, ſ. uniuoce, nec rõne diuerſa referuntur ad unum, ſicut eſt in analogicis: tunc ſequit̃, ꝙ ſit alterius. i. diuerſę ſciæ de his cõſiderare, uel ad minus unius per accidens. Sicut cæleſte ſydus, qđ eſt canis, conſiderat aſtrologus. Nãlis aũt canẽ marinũ & terreſtrẽ, hęc aũt oĩa referunt̃ ad unũ principiũ. Sicut. n. q̃ ſignificant̃ ꝑ hoc nomẽ unũ, licet ſint diuerſa, reducuntur tñ in unũ primum ſignificatum: ſilr eſt dicendum de his contrarium, & hmõi. Et ideo circa unumquodque iſtorum Phs duo debet facere, uidelicet primo diuidere quot modis dicit̃ unumquodque. Et hæc diuiſio cõſequẽter aſsignatur in {unoquoque prędicato}, i. ĩ unoquoq; iſtorũ nominũ de pluribus prædicatorum, ad quod primũ dicat̃, ſicut qd eſt primũ ſignificatũ huius nominis

Quæ diuerſitas obiectorum variet ſcientiam, & quæ non.

minis idem uel diuerſum, & quomodo ad illud omnia alia referantur, aliquid quidem inquantum habet illud, aliquid autem inquãtum facit illud, uel ſecundum alios huiuſmodi modos.

BESS. *Manifeſtum itaque quod in dubitationibus dictum eſt, unius eſſe tam de his, quàm de ſubſtantia rationem habere. hoc aũt unum erat eorum, quæ in dubitationibus diximus.*

ANT. Par.4. *Palam ergo, quòd in quæſtionibus dictum eſt, quia uni eſt de his & de ſubſtantia ſermonem habere: hoc autem erat unum dubitatorum.*

Inducit concluſionem ex omnibus præcedentibus, ſcilicet ꝙ huius ſcientię eſt ratiocinari de his communibus & de ſubſtantia: & hoc fuit unũ quæſitum inter quæſtiones in tertio diſputatas.

Lectio IIII.

Quod primum philoſophia conſideret omnia contraria cum conſideret eſt & unum & contra, quorum ſpeculatio ad nullam ſcientiam particularem attinere, probat.

BESS. Tex.5. *Et Philoſophi eſt de omnibus poſſe ſpeculari. ſi enim nõ Philoſophi quis erit, qui conſiderabit, ſi idem Socrates, & Socrates ſedens? aut ſi unum uni contrarium? aut quid eſt contrarium, aut quoties dicitur? Similiter de cæteris quoque huiuſcemodi. Cum itaque unius prout unius, & entis prout entis, hæ per ſe paſsiones ſint, & non prout numeri, aut lineæ, aut ignis, patet quòd illius ſcientiæ eſt, & quid eſt cognoſcere, & accidentia eis: & non in hoc errant, qui de his conſiderant, tanquam non Philoſophantes, ſed quoniã ſubſtantia, de qua nihil ſciunt, prior eſt. Nam quemadmodum & numeri prout numerus eſt propriæ paſsiones ſunt, ut imparitas paritas, commenſuratio æqualitas, exceſſus defectus, & hæc tum abſolutis, tum mutuo relatis inſunt numeris, ſimiliter ſolido, & immobili, & mobili, & leui & graui aliqua propria ſunt, ita & enti prout ens eſt quædam propria ſunt, & hæc ſunt, de quibus ueritatem conſiderare Philoſophi eſt.*

ANT. Tex.c.5. Par.1. *Et Philoſophi eſt de omnibus poſſe ſpeculari. Nam, ſi non Philoſophi, quis eſt qui inueſtigat ſi idem Socrates & Socrates ſedens, aut ſi unum uni contrarium, aut quid eſt contrarium, aut quoties dicitur, ſimiliter autem & de talibus? Quoniam ergo unius inquantum eſt unum, & entis inquantum eſt ens, eædem ſecundum ſe paſsiones ſunt, ſed non inquantum numeri, aut lineæ, aut ignis, palam quia illius ſcientiæ & quid eſt in eis cognoſcere & eorum accidentia. Et ideo non peccãt qui de eis intendebant quaſi non philoſophantes, ſed quia primum eſt ſubſtantia, de qua nihil audiunt. Quare ſicut ſunt & numeri & inquantum numeri propriæ paſsiones ſunt, ut imparitas & paritas, & menſuratio, æqualitas, excedentia, & defectio, & ea, quæ ſecundum ſe & adinuicem inſunt numeris, ſimiliter autem & ſolido, & mobili, & immobili, & leui, & graui ſunt alia propria, ſic entis inquantum eſt ens quædam propria, & ea ſunt, de quibus eſt Philoſophi perſcrutari ueritatem.*

Infra parte ult. lect. Par.7. huius lect. Par.ſeq. Par.3.

Hic oſtendit per rationes communes, ꝙ de omnibus prædictis Philoſophus debet conſiderare. & primo oſtendit propoſitum, ſecundo concluſionem inducit intentam, ibi: {Quod quidem igitur &c.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit propoſitum, ſecundo ex dictis infert quoddam corollariũ, ibi: {Et propter hoc &c.} Oſtendit autem primum tribus rationibus, ſecunda ibi: {Signum autem &c.} tertia ibi: {Amplius autẽ &c.} Prima ratio talis eſt. Omnes dubitationes, quæ poſſunt moueri, ſunt in aliqua ſcientia ſoluendæ: ſed de prædictis communibus mouentur quædam quæſtiones, ſicut de eodem & de diuerſo mouetur illa quæſtio, utrum ſit idem Socrates, & Socrates ſedens: & de contrariis mouetur iſta quæſtio, utrum unum ſit contrarium uni, & quot modis dicitur: ergo oportet, quòd in ali qua ſcientia iſta ſoluantur, quæ conſideret de eodẽ & contrario & aliis prædictis. Et ꝙ hoc pertineat ad Philoſophũ & ad nullum alium ſic probat. Eius eſt conſiderare primas paſsiones entis, cuius eſt cõſiderare ens ſecundum quòd eſt ens: ſed prædicta omnia ſunt per ſe accidentia entis & unius ſecundum ꝙ huiuſmodi. Sicut enim numerus inquantum huiuſmodi habet proprias paſsiones, ut ſuperfluũ, æquale, commẽſuratum & huiuſmodi, quorũ quædam inſunt alicui numero abſolute ut par & impar: quædam uni per comparationem ad alterum, ut æquale: & etiam ſubſtantia habet proprias paſsiones {ut firmum}, ideſt corpus, & alia huiuſmodi. Similiter & ens inquantum ens, habet quædam propria, quæ ſunt communia prædicta, ergo conſideratio eorum pertinet ad Philoſophum. Et ideo tradentes philoſophiam non peccauerunt de his tractando tanquam {non philoſophantes,} ideſt tanquam iſta non pertineant ad conſiderationem philoſophiæ, ſed quia de his tractantes de ſubſtãtia nihil audiunt, quaſi ſubſtantię omnino obliuiſcantur, cum tamen ipſa ſit primum inter illa, de quibus Philoſophus debet conſiderare. — Ens habet paſsiones.

BESS. *Signum autem eſt, quòd dialectici, & ſophiſtæ eandem quidem quam Philoſophus ſubeunt figuram. ſophiſtica enim apparens ſolum ſapientia eſt. dialectici quoque de omnibus diſputant. ens uero commune omnibus eſt. diſputant autem de his, ſcilicet, eo quòd hæc ꝓpria philoſophiæ ſunt. circa idẽ. n. genus ſophiſtica & dialectica uerſatur cum philoſophia. uerũ phia, ab hac qdẽ mõ poteſtatis, ab illa uero electione uitæ differt. dialectica autem eſt tentatiua, de quibus philoſophia eſt cognitiua ſophiſtica uero apparens, exiſtens uero minime.* — Circa idem genus verſatur dialectica ſophiſtica & phia.

ANT. Par.2. *Signum autem. Dialectici nanque & ſophiſtæ eandem ſubinduunt figuram philoſopho, quia ſophiſtica apparens eſt ſophia, & dialectici de omnibus diſputant: omnibus autem commune ens eſt. Diſputant autem & de his, ſcilicet quia ſophiſtæ ſunt ea communia. Nam circa idem genus uerſatur & ſophiſtica & dialectica cum philoſophia. Sed differt ab hac quidem modo poteſtatis, ab illa uero uitæ proæreſi ideſt electione. Eſt autem dialectica tentatiua, de quibus philoſophia eſt ſciens: ſophiſtica quidem uiſa, ens uero non.* — Sophiſtæ proprium apparere eſt.

Hic ponit ſecundam rationem ad idem oſtendendum, quæ eſt per ſignum, quę talis eſt. Dialectici & ſophiſtę induunt figuram eandem Philoſopho, quaſi ſimilitudinem cum eo habentes: ſed dialectici & ſophiſtæ diſputant de prædictis: ergo & philoſophi eſt ea conſiderare. Ad manifeſtationem autem primæ oſtendit quomodo dialectica & ſophiſtica cum philoſophia habeant ſimilitudinem, & in quo differunt ab ea. Conueniunt autem in hoc, quòd dialectici eſt conſiderare de omnibus. Hoc autem eſſe non poſſet niſi conſideraret omnia ſecundũ ꝙ in aliquo uno conueniunt: quia unius ſciæ unum ſubiectum eſt, & unius artis una eſt materia, circa quã operatr. Cũ igit oẽs res non cõueniant niſi i ente, manifeſtum eſt ꝙ dialecticæ materia eſt ens,

&

[margin: ...n quibus conueniant ut differant Philoſoph⁹ Dialecticus & Sophiſta.]

& ea quæ ſunt entis, de quibus etiã Philoſophns conſiderat. Similiter etiã ſophiſtica habet quandã ſimilitudinem philoſophiæ. Nam ſophiſtica eſt niſa ſiue apparens ſapientia, non exiſtens. Quod aũt habet apparentiam alicuius rei oportet ꝙ aliquã ſimilitudinem cum illa habeat. Et ideo oportet ꝙ eadem conſideret Philoſophus, Dialecticus, & Sophiſta. Differunr aũt abinuicem. Philoſophus quidem à dialectico ſm poteſtatẽ. Nam maioris uirtutis eſt conſideratio philoſophi ꝗ̃ conſideratio dialectici. Phs.n.de prędictis cõibus procedit demonſtratiue. Et ideo eius eſt habere ſcĩam de prędictis, & eſt cognoſcitiuus eorum ꝑ certitudinẽ. Nam certa cognitio ſiue ſcĩa eſt effectus demonſtrationis. Dialecticus aũt circa oĩa prædicta procedit ex ꝓbabilibus, unde nõ facit ſcĩam, ſed quãdam opinionẽ. Et hoc ideo eſt, qa ens eſt duplex, ens, ſ. rõnis & ens naturæ. Ens aũt rõnis dr̃ proprie de illis intentionibus, quas rõ aduenit in rebus cõſideratis, ſicut intentio generis, ſpẽi & ſimilium, ꝗ quidem, non inueniuntur in rerum natura, ſed conſiderationem rõnis conſequuntur.

[margin: Ens rationis eſt ſubiectũ logicæ.]

Et hmõi, ſ. ens rõnis, eſt proprie ſubm logicæ. Hmõi aũt intẽtiones intelligibiles, entibus naturæ æquiparãtur, eo ꝙ oĩa entia nãæ ſub cõſideratione rõnis cadũt. Et ideo ſubm logicæ ad oĩa ſe extẽdit, de quibus ens naturæ ꝓdicatur. Vnde concludit, ꝙ ſubm logicæ ęquiparatur ſubto philoſophiæ, quod eſt ens naturę. Philoſophus igitur ex principiis ipſius procedit ad ꝓbandũ ea, ꝗ ſunt conſiderãda circa hmõi cõia accidentia entis. Dialecticus aũt ꝓcedit ad ea cõſideranda ex intentionibus rõnis, ꝗ ſunt extranea à natura rerum. Et iõ dr̃, ꝙ dialectica eſt tentatiua, quia tentare ꝓpriũ eſt ex principiis extraneis ꝓcedere. A ſophiſta uero differt philoſophus {per hęreſi}, i. electione uel uoluptate. i. deſiderio uitę. Ad aliud.n. ordinat uitã ſuam & actionẽ philoſophus & ſophiſta. Phs quidẽ ad ſciendũ ueritatem, ſophiſta uero ad hoc ꝙ uideatur ſcire quãuis neſciat. Licet aũt dicatur, ꝙ Philoſophia eſt ſcĩa, non aũt dialectica & ſophiſtica, non tñ per hoc remouetur quin dialectica & ſophiſtica ſunt ſcĩæ.

[margin: Dialectica ꝗdam docẽs ꝗdã utens.]

Dialectica.n. põt conſiderari ſm ꝙ eſt docens, & ſm ꝙ eſt utens. Scḋm quidem ꝙ eſt docens habet conſiderationem de iſtis intẽtionibus inſtituẽs modũ, quo per eas procedi poſſit ad concluſiones in ſingulis ſcientiis ꝓbabiliter oſtendendas, & hoc demonſtratiue facit, & ſm hoc eſt ſcĩa. Vtẽs uero eſt ſm ꝙ mõ adiuncto utitur ad concludendum aliqd probabiliter in ſingulis ſciẽtiis, & ſic recedit à modo ſciæ. Et ſimiliter dicendum eſt de ſophiſtica, qa prout eſt docens tradit ꝑ neceſſarias & demonſtratiuas rõnes modũ arguendi apparenter. Scḋm uero ꝙ eſt utens, deficit à proceſſu ueræ argumentationis. Sed in parte logicę ꝗ dr̃ demonſtratiua ſolum doctrina pertinet ad logicã, uſus uero ad philoſophiam & ad alias particulares ſcĩas quæ ſunt de rebus naturæ. Et hoc ideo, quia uſus demõſtratiuæ. conſiſtit in utendo principiis rerũ, de quibus fit demonſtratio, õ ad ſcĩas reales pertinet nõ utẽdo intentionibus logicis. Et ſic apparet ꝙ quædã partes logicæ habẽt ipſam ſcĩam & doctrinam & uſum, ſicut dialectica tentatiua & ſophiſtica, ꝗdã aũt doctrinã & non uſum, ſicut demonſtratiua.

Item contrariorum altera coordinatio priuatio eſt, & cuncta ad ens & nõ ens, & unum, & pluralitatem reducũtur: utputa ſtatus quidem unius eſt. motus uero pluralitatis. BESS.

Amplius contrariorum alia coelementatio priuatio, & omnia referuntur ad ens & ad non ens, & ad unum & ad pluralitatem: ut ſtatus unius, & motus pluralitatis. ANT. Tex c.6. Par.3.

Hic ponit tertiã rõnem, ꝗ talis eſt. Quæcunque reducuntur in unũ & ens debẽt cõſiderari à pħo, cuius eſt conſiderare unũ & ens: ſed oĩa cõtraria reducunt̃ ad unũ & ens: ergo oĩa cõtraria ſunt de conſideratione philoſophi, cuius eſt conſiderare unum & ens. Qḋ aũt oĩa contraria reducantur ad unum & ens, oſtendit quidẽ primo quãtum ad ens hoc modo. Inter duo contraria, ꝗ à philoſophis principia ponuntur, ut in Primo habitũ eſt, ſp unũ quidẽ eſt alteri correlatiuum & ei coordinatũ eſt, ut priuatio. Qḋ ex hoc patet, quia ſp alterum contrariorũ eſt ĩperfectũ reſpectu alterius, & ſic quãdã ꝑfectionis priuationẽ alterius ĩportat. Priuatio aũt eſt ꝗdã negatio, ut dictũ eſt ſupra, & ſic eſt nõ ens. Et ſic patet ꝙ oĩa cõtraria reducunt̃ in ens & nõ ens. Silr etiã oñdit, ꝙ reducunt̃ in unũ & multitudinẽ ꝑ qḋdam exẽplũ. Status.n. ſiue quies reducit̃ ĩ unitatẽ. Illud.n. qeſcere dr̃, qḋ uno mõ ſe hẽt nũc & prius, ut ĩ. 6. Phy. tradit̃. Motus aũt ad multitudinẽ ꝑtinet, qa qḋ mouet̃ diuerſimode ſe hẽt nunc & prius, qḋ multitudinẽ ĩportat. Deinde ibi.

(Lect.6. — Lect.3. — Tex.c.32.)

Entia uero, & ſubam ferè cũcti concedunt ex contrariis compoſitam eſſe. omnes etenim principia aiunt eſſe contraria. quidã, par & impar: quidam calidum & frigidum: quidam finem & infinitum: quidam amicitiã & contentionẽ. BESS.

Entia uero & ſubſtantiam confitentur fere omnes ex cõtrariis componi. Omnes enim principia contraria dicunt. Hi nanque impar & par, illi uero calidum & frigidum, alij finitum & infinitum, alij amorem & odium. ANT. Par.4.

Oſtendit alio mõ, ꝙ cõtraria reducunt̃ ad ens, qa principia & principiata ſunt unius cõſiderationis. Principia aũt entiũ inquantũ hmõi confitẽtur Phi eſſe cõtraria. Oẽs.n. dicũt entia & ſubas entiũ ex cõtrariis cõponi, ut in. 1. Phy. dictũ eſt, & primo huius. Et ꝗ̃uis in hoc cõueniant, ꝙ entiũ principia ſint cõtraria, differunt tñ ꝗ̃tum ad contraria ꝗ ponũt. Quidã.n. ponũt par & ĩpar, ſicut Pythagorici. Et alij calorẽ & frigus, ſicut Parmenides. Quidã finẽ ſine terminũ {& infinitũ}, i. finitũ & ĩfinitũ, ſicut idẽ Pythagoras. Nã pari & impari, finitũ & infinitũ attribuebãt, ut in primo habitũ eſt. Alij cõcordiã & diſcordiã, ſicut Empe. Patet ergo ꝙ cõtraria reducunt̃ ĩ cõſiderationẽ entis. Deĩde ulterius ibi.

(Lect.10. — Lect.8.)

Cætera quoque omnia uidentur reducta ad unum, & pluralitatem. Accipiatur enim reductio à nobis, principia uero, & omnino, & quæ ab aliis, in hæc tãquam in genera cadũt. BESS.

Omnia uero alia reducta uidentur ad unum & pluralitatem. Sumatur ergo illa reductio à nobis. Principia uero & omnia quæ de aliis, ad unum & ens ut in genera ea cadunt. ANT. Par.5.

Dicit, ꝙ ſicut ꝓdicta contraria reducunt̃ ad ens, ita hñt reduci ad unũ & multitudinẽ. Qḋ apparet. Nã ĩparitas aliquid unitatis habet ꝑp indiuiſionẽ. paritas aũt ad naturã multitudinis ꝑtinet ꝑp ſuã diuiſionem. Sic aũt finis ſiue terminus ad unitatem pertinet, quæ eſt terminus omnis reſolutionis, infinitum autem pertinet ad multitudinem, quæ in infinitum augetur. Concordia etiam unita-

tis eſt manifeſte, Diſcordia uero multitudinis. Calor autem ad unitatem pertinet inquantum habet unire homogenea, Frigus autem ad multitudinem inquantum habet ea ſeparare. Nec ſolum iſta contraria reducuntur ſic in unum & multitudinem, ſed etiã alia. Sed iſta reductio ſiue introductio ad unũ & multitudinem accipiatur ſiue {ſumatur,} ideſt ſupponatur nunc à nobis, quia longum eſſet per ſingula contraria hoc diſcutere. Deinde oſtendit conſequenter ꝙ omnia contraria reducuntur ad unum & ens. Cõſtat enim ꝙ omnia tam principia quàm quæ ſunt {de aliis}, ideſt principiata inducũt in unum & ens tanquam in genera, non ꝙ ſint uere genera, ſed ratione ſuæ communitatis quandam ſimilitudinem generum habent. Si igitur contraria omnia ſunt principia uel ex principiis, oportet ꝙ ad unum & ens reducantur. Sic igitur patet, quod dupliciter oſtendit contraria reduci ad ens, primo per naturam priuationis, ſecundo per hoc ꝙ contraria ſunt principia. Quod uero reducãtur ad unum oſtendit per exemplum, & per quandam reductionem, Finaliter autem oſtendit ꝙ reducãtur ad unum & ens inquantum ſunt genera.

Vel ſumatꝰ talis reductio ex primo libro de Bono Ariſt. vt ex græcis codicibꝰ haberi poteſt.

BESS.

Manifeſtum itaque ex his etiam eſt, quòd unius ſcientiæ eſt ens prout ens eſt, ſpeculari. cuncta etenim aut contraria, aut ex contrariis: principia uero contrariorum, unum & pluralitas. hæc autem unius ſcientiæ, ſiue ſecundum unum dicantur, ſiue non, ſicuti fortaſsis, & ueritas ſe habet. Et quãuis unum multipliciter dicatur, ad primum tamen cætera reducentur: & contraria, ſimiliter. Ac propterea & ſi ens, aut unum non eſt uniuerſale, & idem in omnibus, aut ſeparatum, ſicuti fortaſsis non eſt hæc nihilominus ad unum, illa uero conſequenter.

ANT. Par. 6.

Palam igitur ex his, quia unius eſt ſcientiæ ens inquantum eſt ens ſpeculari. Omnia nanque aut ex contrariis, aut contraria. Principia uero contrariorum un[illegible]n & pluralitas, & ea unius ſcientiæ, ſiue ſecundum unum dicuntur, ſiue non, ut forſan habet ueritas. Attamen & ſi multipliciter dicitur unum, ad principium omnia dicentur, & contraria ſimiliter. Et propter hoc ſi non ens & unum uniuerſaliter idem in omnibus, aut ſeparabile, ut forſan non eſt: ſed hoc quidem ad unum, illud uero ad ea quæ conſequenter ſunt.

Hic oſtendit conuerſum, ſcilicet ꝙ iſta ſcientia conſiderat ens, quia cõſiderat prędicta tali ratione. Oĩa entia reducuntur ad contraria q̃a uel ſunt contraria, uel ſunt ex contrariis, contraria uero reducuntur ad unum & multitudinem, quia unum & multitudo ſunt principia contrariorum. unum autem & multitudo ſunt unius ſcientię, ſcilicet philoſophiæ: ergo & eius eſt conſiderare ens ſecundũ ꝙ eſt ens. Sciendum eſt tamen, ꝙ prædicta omnia in unius ſcientiæ conſiderationem cadunt ſiue dicanť {ſecundum unum} ideſt uniuoce, ſiue non, ſicut fortaſſe uerum eſt. Sed tamen quamuis unum dicatur multipliciter, omnia tamen alia, ideſt omnes ſignificationes, reducuntur ad unam primam ſignificationem. Et ſimiliter eſt etiam de contrariis, quæ dicuntur multipliciter, ſed omnes ſignificationes ad unam primam reducuntur. Et propter hoc ſi etiam unum & ens non eſt unum uniuerſale quaſi genus exiſtens, ſicut ſupra ponebatur, ſiue dicamus ꝙ uniuerſale ſit unum in oĩbus ſm opinionem noſtram, ſiue ꝙ ſit aliquid ſeparatum à rebus ſm opinionem Platonis, ſicut fortaſſis non eſt uerum: tamen dicuntur ſm prius & poſterius, ſicut & aliæ ſignificationes referuntur ad unum primum, & aliæ ſe habent conſequenter reſpectu illius primi. Vtitur tamen aduerbio dubitãdi, quaſi nunc ſupponens quæ inferius probabuntur. Sciendum tamen eſt, ꝙ hoc, quod dixit, omnia entia contraria eſſe uel ex contrariis, non poſuit ſm ſuam opinionem, ſed accepit quaſi opinionẽ philoſophorum antiquorum: entia enim immobilia nec ſunt contraria, nec ex contrariis. Vnde nec Plato circa ſenſibiles ſubſtantias immobiles poſuit contrarietatem. Fecit enim unitatem ex parte formæ, contrarietatem ex parte materiæ. Antiqui uero philoſophi ſolummodo ſubſtantias ſenſibiles poſuerunt, in quibus neceſſe eſt contrarietatẽ eſſe ſecundum ꝙ mobiles ſunt. Deinde cũ dicit.

Non omnia entia aut cõtraria aut ex contrariis.

BESS.

Et propterea non eſt geometræ, quid contrarium, aut perfectum, aut unum, aut ens, aut idem, aut diuerſum ſit ſpeculari, niſi ex ſuppoſito.

ANT. Par. 7.

Et propter hoc non eſt Geometriæ ſpeculari quid contrarium, aut perfectum, aut unum, aut ens, aut idem, aut diuerſum, niſi ex conditione.

Inducit quoddam corollariũ ex p̃dictis dicẽs, ꝙ Geometrię nõ eſt ſpeculari de prędictis, quæ ſunt accidentia entis inquantũ eſt ens, ſcilicet quid eſt contrarium, aut quid eſt perfectũ, & huiuſmodi. Sed ſi conſideret, hoc erit {ex conditione} ideſt ex ſuppõne, quaſi ſupponens ab aliquo priori Ph̃o, à quo ſumit quantũ eſt neceſſarium ad ſuã materiã. Et hoc qđ dr̃ de Geometria, ſimiliter eſt intelligẽdũ in qualibet alia particulari ſcĩa. Deĩde cũ dicit.

BESS.

Quòd igitur unius ſcientiæ eſt ens prout ens eſt, & quæ ei prout enti inſunt ſpeculari, manifeſtum eſt: & quod non ſolum ſubſtantiarum, uerum etiam eorum, quæ ſubſtantiis inſunt eadem ſpeculatiua eſt: ac illorum, quæ dicta ſunt, & de priori & poſteriori, & genere & ſpecie, & toto & parte, cæteriſq; huiuſcemodi.

ANT. Par. 8.

Quòd quidem igitur unius ſciẽtiæ eſt ens inquantum ens ſpeculari, & quæ inſunt ei inquantum ens, manifeſtum. Et quia non ſolum ſubſtantiarum, ſed accidentium eadem eſt theoria, & dictorum, & de priore & poſteriore, & de genere & ſpecie, & toto & parte, & talibus aliis.

Colligit quæ ſunt ſupra oſtenſa dicens, manifeſtum eſſe, ꝙ ad unam ſcientiam pertinet conſiderare ens ſm ꝙ eſt ens, & ea quæ p ſe illi inſunt. Et per hoc patet, ꝙ illa ſcĩa non ſolum eſt cõſideratiua ſubarum, ſed etiam accidentium, cũ de utriſq; ens prædicetur. Et eſt cõſideratiua eorũ, quæ dicta ſunt, ſ. eiuſdẽ & diuerſi, ſimilis & diſsimilis, ęqualis, & inęqualis, negationis & priuationis, & contrariorum, quæ ſupra diximus eſſe per ſe entis accidentia. Et non ſolum eſt conſideratiua iſtorum, de quibus oſtẽſum eſt ſigillatim propriis rationibus, quæ cadunt in conſideratione huius ſcientiæ, ſed etiam conſiderat de priori & poſteriori, genere & ſpẽ, toto & parte, & aliis hmõi pari ratione, quia hæc etiam ſunt accidentia entis inquãtum eſt ens.

Lect. prima quarti libri.

Lectio V.

Eam hic diſſoluit quæſtionem, quia de primorum principiorum demonſtrationis tractatione agebatur in tertio.

Dicendum autem eſt, utrum unius, an alterius ſcientiæ eſt de hiſce, quæ in mathematibus dignitates nominantur, & de ſubſtantia ſpeculari.

Dicendum

ANT. Tex.c.7. Par.1. *Dicendum autem, utrum unius, aut diuerſæ ſcientiæ de uocatis in mathematicis dignitatibus & ſubſtantia.*

Hic ſoluit aliam quæſtionem in Tertio motam, ſcilicet utrum ad iſtam ſcientiam pertineat conſiderare prima principia demõſtrationis. Et diuiditur in duo. Primo oſtendit, ꝙ eius eſt conſiderare uniuerſaliter de omnibus his principiis, ſecundo ſpecialiter de primo eorum. ibi{Congruit autem &c.} Circa primum tria facit. Primo mouet quæſtionem, quę eſt, Vtrum unius ſcientiæ ſit conſiderare de ſubſtantia, & de principiis, quæ in ſcientiis mathematicis uocantur dignitates, aut eſt alterius, & alterius ſcientiæ conſiderare. (Lect.5. — Lect.ſeq. prima parte & ſeq.2.& 3.)

Appropiat autem iſta principia magis mathematicis ſcientiis, quia certiores demonſtrationes habent, & manifeſtius iſtis principiis per ſe notis utuntur, omnes ſuas demonſtrationes ad hæc principia reſoluentes.

BESS. *Patet utique quòd unius eſt, & eius, quæ Philoſophi eſt, conſideratio.*

ANT. Par.2. *Palam autem, quia unius eſt, & eius, quæ eſt philoſophi, quæ de his perſcrutatio.*

Secundo ſoluit quę quidem ſolutio eſt, quia una ſcientia intendit de utriſque prædictis: & hęc eſt philoſophia, quę præ manibus habetur.

BESS. *Omnibus enim entibus inſunt, ſed non alicui generi ſeparatim ab aliis. & omnes quidem utuntur, quia entis, prout entis ſunt, unumquodque autem genus, ens. At eatenus utũtur, quatenus eis ſatis eſt. hoc autem eſt, quantum illud continet genus, de quo demonſtrationes afferunt. Quare cum pateat, quòd prout entia ſunt, eis inſunt (hoc nanque eis cõmune eſt) illius de his ſpeculatio eſt, cuius eſt de ente, put ens eſt cognoſcere.*

ANT. Par.3. *Omnibus enim inſunt exiſtentibus, ſed non generi alicui ſeparatim ab aliis: & utuntur omnes, quia entis inquantum eſt ens. Vnumquodque enim genus eſt ens: inquantum uero utuntur, inquantum eis eſt ſufficiens. Hoc autem eſt quantum continet genus, de quo demonſtrationes ferunt. Quare, quoniam manifeſtum eſt, quòd inquantum ſunt entia inſunt omnibus, hoc enim eis eſt commune de ente inquantum eſt ens cognoſcentis, & de eis eſt ſpeculatio.*

Par.7. Lect.huius. par.ſeq. Tertio probat ſolutionem propoſitam, & circa hoc duo facit. Primo probat propoſitum, ſecũdo concluſionem principalem inducit. ibi{Quoniam igitur &c.} Probat autem ſolutionem propoſitam dupliciter. Ptimo per rationem. Secundo per ſignum. ibi{Vnde nullus &c.} Ratio talis eſt. Quæcunque inſunt omnibus entibus, & non ſolum alicui generi entium ſeparatim ab aliis, hæc pertinẽt ad conſiderationem Philoſophi: ſed prædicta principia ſunt huiuſmodi: ergo pertinent ad conſiderationem philoſophi. Minorem ſic ꝓbat. Illa, quibus utuntur omnes ſcientię, ſunt entis inquantum huiuſmodi: ſed prima principia ſunt huiuſmodi: ergo pertinent ad ens inquantum eſt ens. Rationem autem, quare omnes ſcientiæ eis utuntur ſic aſsignat, quia unumquodque genus ſubiectum alicuius ſcientiæ recipit prædicationem entis. Vtuntur autem principiis prædictis ſcientiæ particulares non ſecundum ſuam communitatem, pront ſe extendunt ad omnia entia, ſed quantum ſufficit eis, & hoc ſecundum continentiam generis, quod in ſcientia ſubiicitur, de quo ipſa ſcientia demonſtrationes affert. Sicut ipſa philoſophia naturalis utitur eis ſecundum ꝙ ſe extendunt ad entia mobilia, & non ulterius. Deinde cum dicit.

Propter quod nemo eorum qui particulariter conſiderant, conatur aliquid de his, ſiue quatenus uera, ſiue non, dicere. nec enim geometra, nec arithmeticus. BESS.

Vnde nullus particulariter intendentium nititur dicere aliquid de eis, ſi uera aut non, neq; Geometra, neq; Arithmeticus. ANT. Par.4.

Probat quod dixerat per ſignum, & primo inducit probationem. Secundo excludit quorundam errorem. ibi {Sed quoniam eſt adhuc.} Dicit ergo primo, ꝙ nullus intendens primo tradere ſcientiã alicuius particularis entis, conatus eſt aliquid dicere de primis principiis, utrum ſint uera aut non: nec geometra, aut arithmeticus, qui tamen iſtis principiis plurimum utuntur, ut ſupra dictum eſt. Vnde patet quòd conſideratio dictorum principiorũ ad hanc ſciam pertinet. Deinde cũ dicit. (Par.ſeq. circa mediũ)

Sed naturalium quidem merito hoc facientes. ſoli nanque putabant, & de tota natura, & de ente conſiderare. cum autem aliquis adhuc ſuperior naturali ſit (natura nanque unum quoddam entis genus eſt) illius uniuerſalis, & circa primam ſubſtantiam ſpeculatiui, profectò fuerit de his etiam conſideratio. Eſt autem Naturalis, ſapientia quædam, ſed non prima. BESS.

Niſi phyſicorum quidam merito hoc facientes. Soli nanque putantur de tota natura intendere & de ente. Sed quoniam eſt adhuc phyſico aliquid ſuperior. Vnum enim aliquod genus eſt natura entis ipſius uniuerſalis, & circa ſubſtantiam primam theorizantis, ideſt ſpeculantis, & de his erit perſcrutatio. Eſt autem ſophia, ideſt ſapientia quædam phyſica, ſed non prima. ANT. Par.5.

Excludit errorem quorundam, & circa hoc duo facit. Primo excludit errorem eorum, qui de prædictis ſe intromittebant, cum ad eos non pertinerent. Secundo eorum, qui de eis alio modo uolebant tractare quàm de eis ſit tractãdum. ibi{ Quicunque autem utuntur &c.} Dicit ergo primo, ꝙ quamuis nulla ſcientiarum particularium de prædictis principiis ſe intromittere debeat, quidam tamen naturalium de his ſe intromiſerunt. Et hoc non ſine ratione. Antiqui enim non opinabantur aliquam ſubſtantiam eſſe præter ſubſtantiam corpoream mobilem, de qua phyſicus tractat. Et ideo creditum eſt, quòd ſoli determinent de tota natura, & pet conſequens de ente. Et ita etiam de primis principiis quæ ſunt ſimul conſideranda cum ente. Hoc autem falſum eſt, quia adhuc eſt quædam ſcĩa ſuperior naturali. ipſa.n.natura, i. res naturalis habens in ſe principium motus in ſe-ipſa eſt unum aliquod genus entis uniuerſalis. Non enim omne ens eſt huiuſmodi, cum probatum ſit in.8.phyſi. eſſe aliquod ens immobile. Hoc autem ens immobile ſuperius eſt & nobilius ente mobili, de quo conſiderat naturalis. Et quia ad illam ſcientiam pertinet conſideratio entis communis, ad quam pertinet conſideratio entis primi, ideo ad aliam ſcientiam quàm ad naturalem pertinet conſideratio entis communis, & eius etiam erit conſiderare huiuſmodi prĩcipia cõmunia. Philoſophi- (Par.ſeq. — Tex.c.48. Lect.11.)

ea enim eſt quædam pars philoſophiæ, ſed non prima quæ conſiderat ens commune, & ea quæ ſunt eius inquantum huiuſmodi. Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 8. *Quæcunque uero, quidam eorum, qui de ueritate dicunt, quonam modo oporteet admitti, dicere conantur, propter ignorantiam Reſolutiuorum hoc faciunt. Oportet enim accedere hæc edoctum, ſed nequaquam dum audiunt, quærere.*

ANT. Tex. c. 8. Par. 6. *Quicunque uero conantur dicentium dicere quid de ueritate quo oportet modo recipere, propter ignorantiam analyticorum hoc faciunt. Oportet enim de his peruenire ſcientes, ſed non audientes quærere.*

Excludit alium errorem circa modum tractandi huiuſmodi principia. Quidam enim tractabant de iſtis principiis uolentes ea demõſtrare, & quæcunq; iſti dixerunt de ueritate prædictorum principiorum, quomodo oporteat ea recipere per uim demonſtrationis, uel quomodo oporteat cõtingere ueritatem in omnibus iſtis ita ſe habere, hoc fecerunt propter ignorantiam, uel propter inſtructionem {analyticorum} ideſt illius partis logicæ, in qua ars demonſtrandi traditur: quia oportet ſcientes de his peruenire, ideſt omnis ſcientia per demonſtrationem acquiſita ex his principiis cauſatur. Sed non oportet {audientes}, ideſt diſcipulos inſtruendos in aliqua ſcientia, quærere de his, ſicut de aliquibus demonſtrandis. Vel ſecundum aliam literam {oportet de his peruenire ſcientes} ideſt oportet, quòd qui acquirunt ſcientiam per demonſtrationem perueniant ad cognoſcendum huiuſmodi principia communia, & non ꝙ quęrant ea ſibi demonſtrari. Deinde cum dicit.

BESS. *Quòd itaque Philoſophi, & eius, qui de tota ſubſtantia, quo ad natura fert ſpeculatur, etiam de principiis ſyllogiſticis eſt conſiderare, manifeſtum eſt.*

ANT. Par. 7. *Quoniam igitur Philoſophi, & de omni ſubſtantia ſpeculantis inquantum congruit, & de omnibus ſyllogiſticis principiis eſt perſcrutari, palam.*

Concludit concluſionem principaliter intentam, ſcilicet quòd Philoſophi erit conſiderare de omni ſubſtantia inquantum huiuſmodi, & de primis ſyllogiſmorum principiis. Ad huius autem euidentiam ſciendum, quòd propoſitiones per ſe notæ ſunt, quæ ſtatim notis terminis cognoſcuntur, ut dicitur Primo Poſter. Hoc autem contingit in illis propoſitionibus, in quibus prædicatum ponitur in diffinitione ſubiecti, uel prędicatum eſt idem ſubiecto. Sed contingit aliquam propoſitionem quantum in ſe eſt eſſe per ſe notam, non tamen eſſe per ſe notam omnibus, qui ignorant diffinitionem prædicati & ſubiecti. Vnde Boethius dicit in libro de Hebdo. ꝙ quædam ſunt per ſe nota ſapientibus, quæ non ſunt per ſe nota omnibus. Illa autem ſunt per ſe nota omnibus, quorum termini in conceptionem omnium cadunt. Huiuſmodi autem ſunt communia, eo quòd noſtra cognitio à communibus ad propria peruenit, ut dicitur in Primo Phyſicorum. Et ideo iſtæ propoſitiones ſunt prima demonſtrationum principia, quę componuntur ex terminis communibus, ſicut totum & pars. ut, Omne totũ eſt maius ſua parte: & ſicut æquale & inæquale. ut, Quę uni & eidem ſunt ęqualia, & eadem ratio eſt de ſimilibus. Et quia huiuſmodi communes termini pertinent ad conſiderationem Philoſophi, ideo hæc principia de conſideratione Philoſophi ſunt. Determinat autem ea Philoſophus non demonſtrando, ſed rationes terminorum tradendo, ut quid totum, & quid pars, & ſic de aliis. Hoc autem cognito ueritas prædictorum principiorum manifeſta relinquitur.

Margin: Quæ ſit propoſitio per ſe nota. — Tex. c. 4.

Lectio VI.

De primo demonſtrationis principio oportere primum Philoſophum diſſerere, & cuiuſmodi ſit tale principium exponit, quomodo item antiquos circa tale principium errauerint, oſtendit.

BESS. *Decet autem illum, qui maximè circa quodque genus cognoſcat ut dicere habeat certiſsima rei principia. quare & illum, qui de entibus, prout entia, omnium certiſsima: hic autem eſt Philoſophus.*

ANT. Par. 1. *Congruit autem maxime cognoſcentem circa unumquodque genus, habere dicere firmiſsima rei principia. Quare & de entibus, inquantum ſunt entia, omnium firmiſsima. Eſt autem hic philoſophus ipſe.*

Hic oſtendit principaliter, quòd ad Primum Philoſophum pertinet conſiderare de primo demonſtrationis principio, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit, quòd eius eſt de ipſo conſiderare. Secundo de ipſo tractare incipit ibi {Principium uero &c.} Circa primum tria facit. Primo oſtẽdit, quòd huius ſcientiæ eſt conſiderare de primo demonſtrationis principio. Secundo oſtendit quid ſit illud, ibi {Et firmiſsimum &c.} Tertio excludit quoſdam errores circa idem principium. ibi {Sunt autem quidam &c.} Vtitur autem ad primum tali ratione. In unoquoque genere ille eſt maxime cognoſcitiuus, qui certiſsima cognoſcit principia, quia certitudo cognitionis ex certitudine principiorum dependet: ſed Primus Philoſophus eſt maxime cognoſcitiuus & certiſsimus in ſua cognitione, hæc enim erat una de conditionibus ſapientis, ut in procemio huius libri patuit, ſcilicet, quòd eſſet certiſsimus cognitor cauſarum: ergo philoſophus debet conſiderare certisſima & firmisſima principia, circa entia, de quibus ipſe conſiderat ſicut de genere ſibi proprie ſubiecto.

Margin: Lect. ſeq. Par. ſeq. par. 4. huius lect. — Primũ principium ſimpliciter eſt metaphyſici conſiderare.

BESS. *Omnium autem certiſsimum principium eſt circa quod impoſsibile eſt mentiri. notiſsimum etenim, ut huiuſmodi ſit, neceſſe eſt. circa nanque illa, quæ non cognoſcunt, decipiuntur omnes. Et non ex ſuppoſitione, quod enim neceſſe eſt illum habere, qui quoduis entium intelligat, hoc non eſt ſuppoſitio. quod autem cognoſcere illum neceſſe eſt, qui aliquid cognoſcat, neceſſe eſt, ut ueniat habens illud. Quòd igitur tale principium, omnium certiſsimum eſt, patet.*

ANT. par. 2. *Et firmiſsimum omnium principiorum eſt, contra quod mentiri impoſsibile eſt: notiſsimum enim eſſe tale eſt neceſſe. nam circa ea quæ ignorant decipiuntur omnes. Et non conditionale. Quod enim neceſſarium habere quodcunque entium intelligentem, hoc non conditionale. Quod autem cognoſcere eſt neceſſarium quodcunque cognoſcentem, & uenire habenti eſt neceſſe. Quod quidem igitur tale principium omnium ſit firmiſsimum, palam.*

Hic oſtendit quid ſit firmisſimum ſiue certisſimum principium, & circa hoc duo facit. Primo dicit quę ſunt conditiones certisſimi principij. Deinde adaptat eas uni principio. ibi {Quid uero ſit &c.} Ponit ergo primo tres conditiones firmisſimi principij. Prima eſt, quòd circa hoc non

Margin: par. ſeq. — Prima firmiſsimi.

poſsit

poſsit aliquis mentiri, ſiue errare. Et hoc patet, quia, cum homines nõ decipiãtur niſi circa ea, quę ignorant, ideo circa quod non poteſt aliquis decipi, oportet eſſe notiſsimum. Secunda conditio eſt, ut ſit {non conditionale}, i. non propter ſuppoſitionem habitum, ſicut illa, quæ ex quodam cõdicto ponuntur. Vñ alia tranſlatio habet. {Et nõ ſubiiciãtur}, i. nõ ſubiiciãtur ea, q̃ ſunt certiſsima principia. Et hoc ideo, quia illud, quod neceſſarium eſt habere intelligentem quæcunque entium {hoc non eſt conditionale} ideſt non eſt ſuppoſitum, ſed oportet per ſe eſſe notum. Et hoc ideo, quia ex quo ipſum eſt neceſſarium ad intelligendum quodcunque, oportet ꝙ quilibet qui alia eſt cognoſcens, ipſum cognoſcat. Tertia conditio eſt, ut non acquiratur per demonſtrationem, uel alio ſimili modo, ſed adueniat quaſi per naturam habẽti ipſum, quaſi ut naturaliter cognoſcatur, & non per acquiſitionem. Ex ipſo enim lumine naturalis intellectus agẽtis prima principia fiunt cognita, nec acquiruntur per ratiocinationes, ſed ſolum per hoc, quòd eorum termini innoteſcunt. Quod quidem fit per hoc, ꝙ à ſenſibilibus accipitur memoria, & à memoria experimentum, & ab experimento illorum terminorum cognitio, quibus cognitis cognoſcuntur huiuſmodi propoſitiones communes, quæ ſunt artium & ſcientiarum principia. Manifeſtum eſt ergo quòd certiſsimum prĩcipium ſiue firmiſsimum, tale debet eſſe, ut circa id non poſsit errari, & quòd non ſit ſuppoſitum, & quòd adueniat naturaliter.

Secũda abſolutum.

Tertia euidens ex terminis.

Deinde cum dicit,

BESS. Tex. 9.

Quid autem illud ſit deinceps dicamus. Idem enim ſimul ineſſe & non ineſſe eidem & ſecundum idem impoſsibile eſt: & quæcunque alia annotaremus, ſint ad logicas difficultates annotata. Hoc autem omnium eſt principiorum certiſsimum: habet etenim dictam annotationem. Impoſsibile nanque eſt, quempiam idem putare eſſe & non eſſe, quemadmodum quidem Heraclitum dicere arbitrabantur. non enim neceſſe eſt quæcunque quis dicat, ea etiam putare. quòd ſi non contingit ineſſe eidem contraria. annotentur autem à nobis, etiam huic propoſitioni conſueta, contraria uero opinio opinioni eſt, quæ contradictionis eſt.

Non eſt neceſſe quæcũque quis dicat ea etiam putare.

Patet itaque, quòd impoſsibile eſt ſimul eundem idem arbitrari eſſe, & non eſſe: ſimul etenim haberet opiniones contrarias, qui de ea re haberetur mendax. Quare omnes demonſtrationes ad hanc ultimam opinionem reducunt. natura etenim hæc, cæterarum quoque dignitatum omnium principium eſt.

ANT. Tex. c. 9. Par. 3.

Idem eſſe & non eſſe.

Quid uero ſit illud, poſt hoc dicamus. Idem enim ſimul eſſe, & non eſſe in eodem, ſecundum idem, eſt impoſsibile: & quæcunque alia determinaremus, utique ſint determinata ad logicas difficultates. Hoc autem omnium firmiſsimum eſt principium. Habet enim dictam determinationem. Impoſsibile nanque quemcunque idem ſuſcipere eſſe et non eſſe. Quemadmodum quidem quidam putant dicere Heraclitum. Non enim eſt neceſſe quæ aliquis dicit, hoc & ſuſcipere. Si uero non, contingit ſimul ineſſe eidem contraria. Determinentur ergo nobis eadem, propoſitione conſueta. Contraria uero eſt opinio opinioni, quæ contradictionis: palam quia impoſsibile ſimul ſuſcipere eundem eſſe et non eſſe idem. ſimul enim habebit contrarias opiniones, qui de hoc eſt mentitus. Quapropter omnes demonſtrantes in hanc reducunt ultimam opinionem. Natura nanque principium, & aliorum dignitatum, hæc omnium.

Oſtendit cui principio prædicta determinatio conueniat. & dicit, quòd huic principio conuenit tanquam firmiſsimo, quòd eſt impoſsibile eiſdem ſimul ineſſe & non ineſſe idem: ſed addendum eſt & ſecundum idem, & etiam alia ſunt determinanda circa hoc principium, quæcunque determinari contingit ad logicas difficultates, ſine quibus uidetur contradictio cum non ſit. Quod autẽ prædicta huic principio conueniant ſic oſtendit. Impoſsibile enim eſt quemcunque {ſuſcipere} ſiue opinari, quòd idem ſit ſimul & non ſit, quamuis quidam arbitrentur Heraclitum hoc opinatum fuiſſe.

Primo elenchorũ cap. 3.

Verum eſt autem, quòd Heraclitus hoc dixit, non tamen hoc potuit opinari. Non enim neceſſarium eſt, quòd quicquid aliquis dicit, hæc mente ſuſcipiat uel opinetur. Si autem aliquis diceret, quòd contingeret aliquem opinari idem ſimul eſſe & non eſſe, ſequitur hoc inconueniens, quòd contingit contraria eidem ſimul ineſſe. Et hæc {determinentur nobis, } ideſt oſtendantur quadam propoſitione conſueta & in logicis determinata. Oſtenſum eſt enim in fine Peri Hermenias, quòd opiniones ſunt contrariæ, non quæ ſunt contrariorum, ſed quę ſunt contradictionis, per ſe loquendo. Hæ enim non ſunt contrariæ opiniones primo & per ſe, ut ſi unus opinetur, ꝙ Socra. eſt albus, & alius opinetur ꝙ Socra. eſt niger. Sed, quòd unus opinetur Socra. eſt albus, & alius opinetur Socra. non eſt albus.

Si igitur qs opinetur ſimul duo cõtradictoria eſſe uera, opinãdo ſimul idẽ eſſe & nõ eſſe, habebit ſimul contrarias opiniones: & ita contraria ſimul inerũt eidẽ, quod eſt impoſsibile. Non igitur contingit aliquem circa hæc interius mentiri, & ꝙ opinetur ſimul idem eſſe & nõ eſſe. Et propter hoc omnes demonſtrationes reducunt ſuas propoſitiones in hãc propoſitionem, ſicut in ultimam opinionem omnibus cõmunem, ipſa enim eſt naturaliter prĩcipium & dignitas omnium dignitatum. Et ſic patent aliæ duę conditiones, quia inquantum in hanc reducunt demonſtrantes omnia, ſicut in ultimum reſoluendo, patet ꝙ non habetur ex ſuppoſitione. Inquantũ uero eſt naturaliter principium, ſic patet ꝙ aduenit habenti, & non habetur per acquiſitionem. Ad huius autem euidentia ſciendum eſt, ꝙ, cum duplex ſit operatio intellectus, una, qua cognoſcit quod quid eſt, quæ uocatur indiuiſibilium intelligentia: alia, qua componit & diuidit, in utroque eſt aliquod primum: in prima quidem operatione eſt aliquod primum, quod cadit in conceptione intellectus, ſcilicet hoc ꝙ dico ens, nec aliquid hac operatione poteſt mente concipi, niſi intelligatur ens: &, quia hoc principium, impoſsibile eſt eſſe & non eſſe ſimul, dependet ex intellectu entis, ſicut hoc principium, Omne totum eſt maius ſua parte, ex intellectu totius & partis: ideo hoc etiam principium eſt naturaliter primum in ſecunda operatione intellectus, ſcilicet componentis & diuidentis. Nec aliquis poteſt ſecundum hanc operationem intellectus aliqd intelligere, niſi hoc principio ĩtellecto. Sicut enim totum & partes non intelliguntur niſi intellecto ente, ita nec hoc principium, Omne totum eſt maius ſua parte, niſi intellecto p̃dicto principio firmiſsimo. Deinde cum dicit.

Ens eſt de cõceptu quidditatiuo omnium.

BESS. *Sunt autem quidam, qui(ut diximus)ipſi quoque dicunt, Contingere idem eſſe, & non eſſe, & ita arbitrari utuntur autem hac oratione. Multi quoque eorum, qui de natura tractant. nos autem nunc accepimus, tanquam impoſsibile ſit, de eodem ſimul eſſe & non eſſe. & per hoc monſtrauimus, quòd certiſsimum hoc cunctorum principiorum eſt.*

ANT. Par.4. Primus error circa primum principium. *Sunt autem quidam, qui, ut diximus, dicebant contingere idem eſſe & non eſſe, & exiſtimare ita. Vtuntur autem ratione hac multi eorum qui de Natura. Nos autem nunc accipimus quaſi impoſsibili exiſtẽte ſimul eſſe & non eſſe, & per hoc oſtẽdemus, quòd firmiſsimum in principiorum eſt omniũ.*

Oſtendit quomodo circa prędictum principium ab aliquibus eſt erratum, & circa hoc duo facit. Primo Par.ſeq. tangit errorẽ illorum, qui contradicebant prędicto principio. Secundo eorum, qui ipſum demõſtrare uolebant. ibi {Dignantur autem &c.} Dicit ergo, ꝙ quidam, ſicut dictum eſt de Heraclito, dicebant ꝙ contingit idem ſimul eſſe & non eſſe, & ꝙ contingit hoc exiſtimare. Tex.c.31. Et hac poſitione utuntur multi naturales, ut infra patebit. Sed nos nunc accipimus ſupponendo prædictum principium eſſe uerum, ſcilicet ꝙ impoſsibile ſit idem eſſe & non eſſe, ſed ex ſui ueritate oſtẽdimus ꝙ eſt certiſsimum. Ex Lect.15. hoc enim ꝙ impoſsibile eſt eſſe & nõ eſſe, ſequetur Tex præce. ꝙ impoſsibile ſit cõtraria ſimul ineſſe eidem, ut infra dicetur. Et ex hoc ꝙ contraria nõ poſſunt ſimul ineſſe, ſequitur ꝙ homo non poſsit habere contrarias opiniones, & per conſequens ꝙ non poſsit opinari contradictoria eſſe uera, ut oſtenſum eſt. Deinde cum dicit.

BESS. *Conantur autem quidam hoc quoque probare, propter ignorantiam. Eſt etenim ignorantia, neſcire quorum oportet quærere demonſtrationem, & quorum non: etenim omnino impoſsibile eſt, omnium eſſe demonſtrationem. in infinitum nanque progrederetur: quare nec hoc modo eſſet demonſtratio. Si autem aliquorum non oportet quærere demonſtrationem, quod magis principium eſſe tale iudicarent, dicere non haberent.*

ANT. Par.5. idest hebetudinem & indocilitatem animi ad ſciendum. *Dignantur aũt & hoc demonſtrare quidam propter apædeuſiam. Eſt.n. apædeuſia non cognoſcere, quorum oportet quærere demonſtrationem, & quorum non oportet. Totaliter quidem enim omnium eſſe demonſtrationem eſt impoſsibile. nam in infinitum procederet, ut nec ita foret demonſtratio. Si uero quorundam non oportet demonſtrationem quærere, quod dignantur magis eſſe tale principium, nõ habent dicere.*

Secundus error circa primum principium. Tangit errorem quorundam, qui prædictũ principium demonſtrare uolebant, & circa duo facit. Primo oſtendit ꝙ non poſsit demonſtrari ſimpliciter. Secundo ꝙ aliquo modo poteſt demõſtrari. ibi {Eſt autem demonſtrare &c.} Dicit ergo primo, ꝙ quidam dignum ducunt, ſiue uolunt demonſtrare prędictum principium. Et hoc {propter apædeuſiam} ideſt ineruditionem ſiue indiſciplinationem. Eſt.n. ineruditio, ꝙ homo neſciat quorum oportet quærere demonſtrationem, & quorum non. non enim poſſunt omnia demonſtrari. Si enim omnia demonſtrarentur, cum idẽ per ſeipſum non demonſtretur, ſed per aliud, oporteret eſſe circulum in demonſtra- Lect.2. tionibus. Quod eſſe non poteſt, quia ſic idem eſſet notius & minus notum, ut patet in Primo Poſteriorum, uel oporteret procedere in infinitum. Sed, ſi in infinitum procederetur, non eſſet demonſtratio, quia quælibet demonſtrationis concluſio redditur certa per reductionem eius in primum demonſtrationis principium: quod non eſſet ſi in infinitum demonſtratio ſurſum procederet. Patet igitur, ꝙ non ſunt omnia demonſtrabilia. Et ſi aliqua ſunt nõ demonſtrabilia, non poſſunt dicere ꝙ aliquod principium ſit magis indemonſtrabile quàm prædictum.

Eſt autem etiam de hoc demonſtrare, redarguendo quòd impoſsibile eſt, dummodo aliquid dicat, qui dubitat. Quòd ſi nihil, ridiculum eſt quærere rationem ad eum, qui nullius hæt rationem, quatenus nullam habet rationem, ſimilis nanque plantæ talis eſt, prout talis eſt. Demonſtrare uero redarguendo, dico differre à demonſtratione: quia qui demonſtraret, uideretur petere, quod à principio. cum autem alia huiuſce cauſa ſit redargutio, & non demonſtratio. BESS.

Eſt autem demonſtrare elenchice & de hoc, quia impoſsibile ſi ſolum aliquid dicit qui dubitat. Si uero nihil, deriſio eſt quærere rationem ad nullam habentem rationem inquantum non habet rationem. Similis enim plantæ talis iam eſt. Elenchice autem demonſtrare, dico utique differre, & demonſtrare. Quia demonſtrat quidem quod in principio. Alterius autem tali exiſtente eã, elenchus utiq; erit, & nõ demonſtratio. ANT. Par.6.

Hic oſtendit, ꝙ aliquo modo poteſt prædictum principium demonſtrari dicens, ꝙ contingit prædictum principium demonſtrare argumentatiue. In græco habetur elenchice, quod melius transfertur redarguitiue. Nam elenchus eſt ſyllogiſmus ad contradicendum. Vnde inducitur ad redarguendum aliquam falſam poſitionẽ. Et propter hoc iſto modo oſtendi poteſt, ꝙ impoſsibile ſit idem eſſe & non eſſe. Sed ſolum ſi ille, qui ex aliqua dubitatione negat illud principium, {dicit aliquid} ideſt aliquid nomine ſignificat. Si uero nihil dicit, deriſibile eſt quærere aliquam rationem ad illum qui nulla utitur ratione loquendo. Talis enim in hac diſputatione, qui nihil ſignificat, ſimilis erit plantæ. Animalia enim bruta etiam ſignificant aliquid per talia ſigna. Differt enim demonſtrare ſimpliciter principiũ prædictum, & demonſtrare argumentatiue ſiue elenchice. Quia ſi aliqs uellet demonſtrare ſimpliciter prędictum principium, uideretur petere principium, quia non poſſet aliquid ſumere ad eius demonſtrationem, niſi aliqua quæ ex ueritate huius principij dependerent, ut ex prædictis patet. Sed quando demonſtratio non erit talis, ſcilicet ſimpliciter, tunc eſt argumentatio ſiue elenchus & non demonſtratio. Alia litera ſic habet & melius. {Alterius autem cum huius cauſa ſit, argumentatio erit, & non demonſtratio}. i. cum huiuſmodi proceſſus à minus notis ad hoc magis notum principium fiat cauſa alterius hominis qui hoc negat, tunc poterit eſſe argumentatio ſiue elenchus, & non demonſtratio, ſcilicet ſyllogiſmus contradicens ei poterit eſſe, cum id quod eſt minus notum ſimpliciter eſt conceſſum ab aduerſario, ex quo poterit procedi ad prædictũ principium oſtendendum quantum ad ipſum, licet non ſimpliciter.

LECTIO VII.

Quo principio procedendum ſit contra negantes primum principium præmittit, hinc duabus rationibus aſtruit contradictoria non poſſe ſimul verificari.

PRincipium uero ad hæc omnia, non petere, ut aut eſſe aliquid, aut non eſſe dicat, hoc enim fortaſsis aliquis eſſe putaret quod à principio petere, ſed aliquid ſignificare & ſibiipſi & alteri. hoc enim neceſſe eſt, ſi quidem aliquid dicat. BESS. Tex.10.

cat. Quòd ſi non, tali non eſſet ſermo, nec ſibi ad ſeipſum, nec ad alium. ſi autem aliquis hoc concedat, erit demonſtratio. iam enim erit aliquid determinatum. attamen non qui demonſtrat, ſed qui ſuſtinet, cauſa eſt. tollens enim orationem, ſuſtinet orationem.

ANT. Par. 1. *Principium uero ad omnia talia non uelle, aut eſſe aliquid dicere, aut non eſſe. Hoc enim forſan utique quis opinabitur, quòd à principio petere. Sed ſignificare quidem aliquid & ipſi & alij. Hoc enim neceſſe eſt ſi dicat aliquid. Si enim non, cum tali utique non erit ſermo, nec ipſi ad ſeipſum, nec ad alium. Si quis autem hoc dederit, erit demonſtratio. Iam enim erit aliquid diffinitum. ſed tamen non demonſtrans, ſed ſuſtinens. Interimens enim rationem, ſuſtinet rationem.*

Hic incipit elenchice diſputare contra negantes prædictum principium, & diuiditur in duas partes. Primo diſputat contra eos, qui dicunt contradictoria ſimul eſſe uera. Secundo contra illos qui dicunt ꝙ contingit ea ſimul eſſe falſa {Verum nec iterum &c.}
Infra le. 16. Circa primum duo facit. Primo diſputat contra prædictos errantes in communi. Secundo oſtendit quomodo in ſpeciali ſit diſputandum cõtra diuerſos ibi {Eſt autem non idem modus.}
Infra le. 10. Circa primum duo facit. Primo diſputat rationem negantium prędictum principium. Secundo oſtendit ꝙ opinio Pythagoræ in idem redit cum prædicta
Infra lect. 9. poſitione. ibi {Eſt autem ab eadem &c. Circa primũ
Par. 5. ponit ſeptem rationes. Secunda ibi {Omnino uero
Par. 9. h. l. deſtruit.} Tertia ibi: {Amplius ſi contradictiones.}
Lect. 8. ea. Quarta ibi {Amplius autem circa omnia &c.} Quin
Lect. part. 5. ta ibi {Amplius igitur quomodo.} Sexta ibi {Vnde
Infra lect. 9. & maxime manifeſtum eſt.} Septima ibi {Amplius
par. 1. ſi quia maxime.} Circa primum duo facit. Primo
Ibi par. 2. oſtendit ex quo principio oporteat procedere cõ-
Infra lect. 9. tra negantes primum principium. Secundo ex illo
par. 4. principio procedit. ibi {Primum quidem igitur ma
par. ſeq. nifeſtum &c.} Dicit ergo primo, ꝙ ad omnia talia
Prima via diſputandum contra primum errorem eſt ex nominis ſignificatiõe Lect. 6. inopinabilia non oportet accipere pro principio, ꝙ aliquis uelit ſupponere hoc determinate eſſe {uel non eſſe} ideſt non oportet accipere pro principio aliquã propoſitionem, quia aſſeratur aliquid de re uel negetur ab ea. hoc enim eſſet quęrere prĩcipiũ, ut prius dictum eſt. Sed oportet accipere pro principio, ꝙ nomẽ ſignificet aliquid, & ipſi qui profert, inquantum ſe loquentem intelligit, & alij qui eum audit. Si autem hoc non concedit, tunc talis non habebit propoſitum nec ſecum, nec cum alio. unde ſuperfluum erit cum eo diſputare. ſed cum hoc dederit, iam ſtatim erit demonſtratio contra eum. ſtatim enim inuenitur aliquid diffinitum & determinatũ, quod per nomen ſignificatur diſtinctum à ſuo contradictorio, ut infra patebit. Sed tamen hoc nõ erit demonſtrans prædictum principium ſimpliciter, ſed tantum erit ratio ſuſtinens contra negantes. Ille enim qui {deſtruit rationem} ideſt ſermonem ſuũ dicendo ꝙ nomen nihil ſignificat, oportet ꝙ ſuſtineat, quia hoc ipſum quod negat proferre non poteſt niſi loquendo & aliquid ſignificando. Deinde cum dicit?

BESS. *Primo igitur manifeſtum eſt hoc ipſum uerum eſſe, quòd nomen eſſe hoc, aut non eſſe ſignificat. Quare non utique oẽ ita & non ita ſe habet?*

ANT. Par. 2. *Primum quidem igitur manifeſtum quòd hoc quidem uerum eſt quod ſignificat nomen eſſe, aut non eſſe hoc. Quare neque utique omne ſic, & non ſic ſe habebit.*

Procedit ex dicta ſuppoſitione ad propoſitum oſtendendum, & primo ſingulariter in uno. Secundo generaliter in omnibus. ibi {Amplius ſi hõ &c.} Dicit ergo primo, ꝙ ſi nomen aliquid ſignificet, Par. ſeq. primo hoc erit manifeſtum ꝙ hæc propoſitio erit huius lect. uera, & eius contradictoria quam negat eſt falſa. Et ſic ad minus hoc habemus, quia non omnis affirmatio eſt uera cum ſua negatione. Deinde cum dicit.

Item ſi homo unum ſignificat. ſit hoc animal bipes. dico autem unum ſignificare hoc, ſi hoc eſt homo· ſi quid homo ſit hoc eſt homini eſſe Nihil autem differt, etiam ſi plura quis ſignificare dicat, ſolum autem ſint determinata. imponeretur etenim cuilibet orationi aliud nomen. dico autem, utputa, ſi non dicat hominem unum ſignificare. ſed multa, quorum unius quidem una oratio, animal bipes, ſint autem cæteræ quoque plures, determinatæ uero numero: ĩponeretur etenim propriũ nomẽ ſecundum quanque orationẽ. quòd ſi non poneretur. ſed infinita ſignificare dicat, manifeſtum eſt, quòd non eſſet oratio. non unum enim ſignificare, nihil eſt ſignificare. nominibus uero nõ ſignificantibus, perit ipſa reuera diſputatio, & adinuicem, et ad ſeipſum. Nihil enim intelligere contingit, nihil unum intelligentes: g. ſi contingit, imponetur nomen huic rei, unum. Nomen itaque, ut à principio dictum eſt, ſit aliquid ſignificans, & unum ſignificans. BESS. Tex. 11.

Amplius ſi homo ſignificat unum, ſit hoc, animal bipes. Dico autem unum ſignificare hoc, ſi hoc eſt homo. ſi ſit aliquid homo, hoc eſt hominem eſſe. Nihil autem differt nec ſi plura quis dicat ſignificare, ſolum autem diffinita. Ponetur enim utique rationibus alterum nomen. Dico autem, ut ſi non dicat hominem unum ſignificare ſed multa, quorũ unius quidem una ratio, animal bipes. Sunt autem & aliæ plures, ſed diffinitæ numero. Ponetur enim utique proprium nomen ſecundum unamquanque rationem. Si autem non ponatur, ſed infinita ſignificare dicat, palam quia non utique erit ratio. Nam non unum ſignificare, nihil ſignificare eſt. Non ſignificantibus autem nominibus. aufertur adinuicem diſputare, ſecundum ueritatem autem, & ad ſeipſum. Nihil enim contingit intelligere niſi intelligentem unum. Si autem contingit, ponatur huic rei nomen. Si itaque, ſicut à principio dictum eſt, ſignificans aliquid nomen, & ſignificans unum. ANT. Par. 3. Tex. c. 13.

Oſtendit uniuerſaliter de omnibus, ſcilicet ꝙ cõtradictoria non ſit ſimul uera, & circa hoc quatuor facit. Primo ponit quædam quæ ſunt neceſſaria ad propoſitum concludendum. Secundo concludit ꝓpoſitũ. ibi {Neceſſe itaque.} Tertio probat quoddam quod ſuppoſuerat. ibi {Nam eſſe hominẽ &c.} Quarto excludit quandam cauillationem. ibi {Si aũt rñdeat.} Infra par. 6. Infra par. 7. Infra par. 8. Circa primũ tria facit. Primo oñdit ꝙ nomẽ unum ſignificat. Scđo ex hoc oſtendit ulterius ꝙ hoc nomen homo, ſignificet id quod eſt hominem eſſe, non autem id quod eſt, non eſſe. ibi {Nec ſic contingit &c.} Tertio oſtendit ꝙ homo & non homo ſignificat unum. ibi {Si aũt nõ ſignificat &c.} Infra par. 4. Infra par. 5. Dicit ergo primo, ꝙ ſi homo ſignificat aliquid unũ, ſit hoc unum, animal bipes. Hoc enim unum dicitur nomen ſignificare, ꝙ eſt diffinitio rei ſignificatæ ꝑ nomen, ut ſi eſt hominis eſſe {aĩal bipes}. i. ſi hoc eſt ꝙ ꝗd eſt hõ, hoc erit ſignificatum per hoc nomen homo. Si autem dicat nomen plura ſignificat, aut ſignificabit finita, aut infinita. Si autem finita, nihil differt (ſecundum aliam tranſlationem) ab eo quod ponitur ſignificare unum, quia ſignificat multas rationes diuerſarum rerum finitas, & ſingulis eorum poſſunt adaptari diuerſa nomina. Vt ſi homo ſigni-

ficet

ficet multa, & unius eorum ſit ratio animal bipes, ponetur unum nomen ſm hãc rõnem quod eſt hõ, & ſi ſunt plures aliæ rationes, ponẽtur alia plura nomina, dũmodo rõnes illæ ſint finitę. Et ſic redibit primũ ꝙ nomẽ ſignificet unũ. Si aũt nomẽ nõ ſignificat finitas rationes, ſed infinitas, manifeſtum eſt ꝙ nulla erit ratio ſiue locutio, ſiue diſputatio. Quod ſic patet. Quod enim non ſignificat unũ, nihil ſignificat. Et hoc ſic probatur. Nomina ſignificant intellectus. Si igitur nihil ĩtelligit, nihil ſignificatur. Sed ſi non intelligitur unum, nihil ĩtelligitur, quia oportet ꝙ qui intelligit ab aliis diſtinguat. Ergo ſi non ſignificat unum, non ſignificat. Sed ſi nomina non ſignificant, tolletur diſputatio, & quę eſt ſecundum ueritatem, & quæ eſt ad hominem. Ergo patet ꝙ ſi nomina infinita ſignificent, non erit ratio ſiue diſputatio. Sed ſi contingit intelligere unum, imponatur ei nomen, & ſic teneatur ꝙ nomẽ ſignificet aliquid.

Quod non ſignĩat vnũ nihil ſignificat. Si non intelligitur vnũ, nihil ĩtelligitur.

Deinde cum dicit.

BESS. *Non poteſt igitur homini eſſe ſignificare id, quod non eſſe homini, ſi homo quidem non ſolum de uno. ſed etiam unum ſignificat. Non enim hoc dicimus unum ſignificare, quod de uno. hoc enim modo, muſicum etiam & album & homo, unum ſignificarent: quare unum, omnia erunt. Vniuoca nanque. & non erit eſſe & non eſſe idem, niſi ſecundum æquiuocationem. ſicuti ſi quem nos hominem nominamus, alij non hominem uocarent. quod autem dubitatur, non eſt hoc, ſi contingit ſimul idem eſſe, & non eſſe hominem nomine ſed re.*

ANT. Par.4. *Nec ſic contingit hominem eſſe ſignificare non eſſe hominem ſi homo ſignificat non ſolum de uno, ſed & unum. Non enim hoc dignamur unum ſignificare quod de uno, quoniam ſic itaque muſicus & album & hõ unum ſignificarẽt. Quare unum omnia erunt. Synonyma nanque. Et non erunt eſſe & non eſſe idem, niſi ſecundum æquiuocationem: ut ſi quem nos hominem uocamus, alij non hominem uocant. Dubitatum uero non hoc eſt, ſi contingit ſimul idem eſſe & non eſſe hominem ſecundum nomen, ſed ſecundum rem.*

Oſtendit ſecundum, ſcilicet ꝙ hoc nomen homo non ſignificet id quod eſt homini non eſſe. nomen enim ſignificans unum, non ſolum ſignificat unum ſubiecto, quod ideo dicitur unum, quia de uno, ſed id quod eſt unum ſimpliciter, ſcilicet ſecundum rationem. Si enim hoc uellemus dicere, ꝙ nomen ſignificat unum, quia ſignificat ea, quę uerificantur de uno, ſic ſequeretur ꝙ muſicum & album & homo unum ſignificarent, quoniam omnia uerificantur de uno. Et ex hoc ſequeretur, ꝙ omnia eſſent unũ, quia ſi album dicitur de homine, & propter hoc eſt unum cum eo, cum dicatur etiam de lapide. erit unũ lapide. Et quę uni & eidem ſunt eadem, ſibiinuicem ſunt eadem. Vnde ſequeretur ꝙ homo & lapis ſit unum, & unius rationis. Et ſic ſequeretur ꝙ oĩa nomina ſint uniuoca ideſt unius rationis, uel ſynonyma ſecundum aliam literam, ideſt omnino idem ſignificantia re & ratione. Quamis autem eſſe & non eſſe uerificentur de eodem ſecundũ negantes principium primum, tamen oportet ꝙ aliud ſit hoc qđ eſt eſſe hominem, & hoc qđ eſt non eſſe, ſicut aliud eſt ratione album & muſicum, quamuis de eodem uerificentur. Ergo patet ꝙ eſſe & non eſſe non erũt idem ratione & re, quaſi uno nomine ſignificatum uniuoce. Sciendum eſt autem ꝙ eſſe hominem uel eſſe homini ſiue hominis, hic accipitur pro quod quideſt hominis. Ex hoc ergo concluditur ꝙ hoc quod dico homo, non ſignificat hoc quod dico hominem non eſſe, ſicut propriam rationem. Sed quia dixerat ſupra ꝙ idem nomen poteſt plura ſignificare ſecundum diuerſas rationes, ideo ſubiungit niſi ſecundum æquiuocationem, ad determinandum ꝙ homo uniuoce non ſignificet eſſe hominem & non eſſe hominem, ſed æquiuoce poteſt utrunque ſignificare, ut ſi id quod uocamus hominem in una lingua, uocent alij non hominem in alia lingua. Non enim eſt noſtra diſputatio ſi idem ſecundum nomen contingat eſſe & non eſſe, ſed ſi idem ſecundũ rem. Deinde cum dicit.

Si autem non alterum ſignificat homo, & non homo, patet quòd nec non eſſe homini ab eo, quod eſt eſſe homini. quare homini eſſe erit nõ homini eſſe. unum nanque erit. hoc.n. ſignificat unum eſſe, ſicuti tunica & ueſtis, ſi ratio una. ſi autem erit unum, unum ſignificat homini eſſe, & non homini. Verum monſtratum eſt, quòd aliud ſignificat. BESS.

Si autem non ſignificet alterum homo & non homo, palam quia non eſſe hominem non erit diuerſum ab eſſe hominẽ. Quare erit hoĩem eſſe non hoĩem eſſe. Vnum.n. erũt. Hoc .n. ſignificat eſſe unum, ut ueſtimentum & indumentum, ſi rõ una. Si uero erunt unum, & unum ſignificat hominem eſſe & non hominem. Sed oſtenſum eſt quòd alterum ſignificat. ANT. Par.5.

Probat tertium, ſcilicet ꝙ homo & non homo nõ ſignificat idem, tali ratione. Homo ſignificat hoc quod eſt eſſe hominem, & ꝙ quid eſt homo, non homo aũt ſignificat non eſſe hoĩem, & quodquideſt non hõ. Si ergo hõ & nõ hõ non ſignĩant aliqđ diuerſum, tunc id qđ eſt eſſe hoi nõ erit diuerſum ab hoc quod eſt non eſſe homini, uel non eſſe hominem. Et ita unum eorum prædicabitur de altero. Et erit etiam ſecundum rationem unum. Cum enim dicimus aliqua unum ſignificare, intelligimus ꝙ ſignificent rationem unam, ſicut ueſtis & indumentum. Si igitur eſſe hominem & non eſſe hominem ſunt hoc modo unum, ſcilicet ſecundum rationem, unum & idem erit illud quod ſignificabit illud quod eſt eſſe hominem, & id quod eſt non eſſe hominem. Sed datum eſt uel demonſtratum, quia diuerſum nomen eſt ꝙ ſignificat utrunque. Oſtenſum eſt enim ꝙ hoc nomen homo ſignificat hominem, & non ſignificat non eſſe hominem, ergo patet ꝙ eſſe hominem, & non eſſe hominem non ſunt unum ſecundum rationem. Et ſic patet propoſitum ꝙ homo & non homo diuerſa ſignificant. Deinde cum dicit.

Neceſſe igitur ſi quid eſt uerum dicere, quòd homo, animal eſſe bipes. hoc enim erat, quòd ſignificabat homo. ſi autem neceſſe eſt, non poteſt idem non eſſe animal bipes. Hoc nanque ſignificat ipſum neceſſe eſſe, quod impoſsibile eſt non eſſe hominem. non contingit ergo ſimul uerum eſſe, idem dicere hominem eſſe, & non eſſe hominem. Eadem ratio eſt & de non eſſe hominem. BESS. Tex.12.

Neceſſe itaque ſi quidem eſt uerum dicere, quia homo animal eſſe bipes. hoc enim erat quod ſignificabat homo, Sed ſi hoc neceſſe, non contingit non eſſe hoc ipſum animal bipes. hoc enim ſignificat neceſſe eſſe, impoſsibile non eſſe hominẽ. Non igitur contingit ſimul uerum eſſe, dicere idem hoĩem eſſe, & non eſſe hominem. Eadem autem ratio & in eſſe hominem. ANT. Par.6. Tex.c.12.

Oſtendit principale propoſitum ex prioribus ſuppoſitis, tali ratione. Neceſſe eſt ꝙ homo ſit animal bipes. quod patet ex præhabitis. Hæc enim eſt ratio quam hoc nomen ſignificat. Sed quod neceſſe eſt eſſe, non contingit non eſſe. hoc enim ſignificat

Prima ratio contra negãtes primum principium.

cat neceſſariũ,ſ.non poſſe non eſſe, uel nõ cõtingens nõ eſſe,uel ĩpoſsibile non eſſe, ergo impoſsibile eſt ſiue nõ contingens uel non poſsibile hoiem nõ eſſe aĩal bipes. Sic ergo patet ꝙ non contingit utrunq; uerum eſſe affirmationem & negationem,ſcilicet ꝙ ſit animal bipes,& ꝙ non ſit animal bipes. Et eadem ratio ex ſignificationibus nominum ſumpta poteſt accipi de non homine, quia neceſſe eſt non hominẽ eſſe, non animal bipes, cum hoc ſignificet nomen, ergo impoſsibile eſt eſſe animal bipes. ea autẽ, quæ ſupra monſtrata ſunt, ualent ad propoſitum, quia ſi conſideretur ꝙ homo & non homo idem ſignificarent, uel ꝙ hoc nomen homo ſignificaret eſſe hominem,& non eſſe hominem, poſſet aduerſarius negare iſtum, neceſſe eſt hominẽ eſſe animal bipes. poſſet enim dicere, ꝙ non magis neceſſarium eſt dicere hominem eſſe animal bipes, quàm non eſſe animal bipes, ſi hæc nomina homo & non homo idem ſignificarent, uel ſi hoc nomen homo utrunq; ſignificet, ſcilicet id quód eſt eſſe hominem, & id quod eſt nõ eſſe hominem. Deinde cum dicit.

BESS. *Homini nanque eſſe & non eſſe homini, diuerſum ſignificat. Siquidem & album eſſe, & hominem eſſe, diuerſum. multo enim magis, illud opponitur. quare diuerſum ſignificat: ſi autem album aliquis dicat unum & idem ſignificare, rurſus idẽ dicemus, quod & antea dictũ eſt, quód oĩa unum ſunt, & non ſolum oppoſita. Quòd ſi hoc non contingit, accidit quod dictum eſt.*

ANT. Par.7. *Nam hominem eſſe, & non hominem eſſe, alterum ſignificat: ſiquidem album eſſe, & hominem eſſe, alterum: multum enim opponitur illud magis, quare ſignificat diuerſum. Si autem & album dixerit idem ſignificare & unum ratione, idẽ dicemus quod & prius dictum eſt, quòd unum omnia ſunt & non ſolum oppoſita. Si autem hoc non contingit, contingit quod dictum eſt.*

Hic probat quoddam quod ſuppoſuerat. Ad ꝓbandum autem ꝙ hoc nomen homo, non ſignificat id quod eſt non eſſe hominem, aſſumpſit ꝙ id quod eſt eſſe hominem, & id quod eſt non eſſe hominem ſunt diuerſa, quamuis uerificẽtur de eodem. Et hoc intendit hic probare tali ratione. Magis opponuntur eſſe hoĩem & nõ eſſe hoĩem q̃ hõ & albũ, ſed hõ & album ſunt diuerſa ſecundum rationem, licet ſint idem ſubiecto, ergo & eſſe hominem & non eſſe hominem ſunt diuerſa ſecundum rationem. Minorem ſic probat. Si enim omnia quæ dicuntur de eodem ſunt unum ſecũdum rationem quaſi ſignificata uno nomine, ſequitur ꝙ omnia ſunt unum, ſicut ſupra dictum eſt & expoſitum. Si ergo hoc non contingit, continget illud quod dictum eſt, ſcilicet ꝙ eſſe hominem, & non eſſe hominem ſunt diuerſa. Et per conſequens ſequitur ultima concluſio ſupradicta, ſcilicet ꝙ homo ſit animal bipes, & ꝙ ĩpoſsibile eſt ipſum eſſe non animal bipes. Deinde cum dicit.

BESS. *Si ad interrogatum reſpondeat. Si uero ſimpliciter interrogante addat etiam negationes, non reſpondet ad interrogatum. nihil enim prohibet idem & hominem & album & alia infinita multitudine eſſe. attamen interroganti, ſi uere eſt dicere hoc hominem eſſe, an non, id reſpondendum eſt, quòd unũ ſignificat, & non addendum, quòd & album & magnum. impoſsibile nanque eſt, accidentia, cum infinita ſint, percurrere. aut igitur omnia percurrat, aut nullum. Similiter & ſi infinities idem eſſet homo, & non homo, interrogatus ſi homo eſt, non debet unà cum eo, quòd ſimul etiam non homo reſpondere, niſi cætera quoque, quæcunque acciderunt, quæcunque hoc eſt, aut non eſt reſpondeat. hoc autem ſi non fecerit, non diſputat.*

BESS. Par.8. *Si reſpondeatur ad interrogatum. Si autem apponat interroganti ſimpliciter, & negationes, non reſpondetur ad interrogatum. Nihil enim prohibet idem & hominem, & album, & alia mille ſecundum pluralitatem. Attamen interrogante ſi uerum eſt dicere hominem hoc eſſe, aut non, reſpondendum eſt unum ſignificatum, & non addendum quia & album & nigrum & magnum. Etenim impoſsibile infinita entia accidentia permeare. Aut igitur omnia permeantur, aut nullum. Similiter etiam ſi millies eſt homo idem & nõ homo non eſt correſpondendum interroganti ſi eſt homo: quia eſt ſimul & non homo, ſi non & alia quæcunque acciderunt ſunt correſpondentia, quæcunque ſunt aut non ſunt. Si autem hoc non fecerit, non diſputat.*

Excludit quandam cauillationem per quã prædictus proceſſus poſſet impediri Poſſet enim aduerſarius interrogatus, an neceſſe ſit hominem eſſe animal bipes, non reſpondere affirmationem uel negationẽ, ſed dicere neceſſe eſt hominem eſſe animal bipes,& non eſſe animal bipes. Hoc autem excludit hic Philoſophus dicens prædictam concluſionẽ ſequi, dummodo uelit reſpondere ad interrogatum ſimpliciter. Si autem interroganti ſimpliciter de affirmatione, uelit addere negationem in ſua reſponſione, ut dictum eſt, non ad interrogatum reſponderet. Quod ſic probat. Contingit enim unam & eandem rem eſſe hominem & album & mille alia huiuſmodi. Hic tamen ſi quæratur, utrum homo ſit albus, reſpondendum eſt tantum id quod uno nomine ſignificatur. Nec ſunt addenda alia omnia. Verbi gratia. Si quæratur, utrum hoc ſit homo, reſpondendum eſt, ꝙ eſt homo. Et non eſt addendum ꝙ eſt homo & albus & magnus & ſimilia, qa oportet omnia quæ accidunt alicui ſimul reſpondere, aut nullum. Omnia autem ſimul non poſſunt cum ſint infinita. Infinita enim eidem accidunt ad minus ſecundum relationes ad infinita antecedentia & conſequentia,& infinita non eſt pertranſire. In reſpondendo ergo nullum eorum quę accidunt quæſito eſt reſpondendum, ſed ſolum quod quæritur. Licet ergo ſupponatur millies ꝙ ſit idem homo & non homo, cum tamen quæritur de homine. non eſt reſpondendum de non homine, niſi reſpondeantur omnia quæ poſſunt homini accidere. Si enim hoc fieret non eſſet diſputandum, quia nunquam compleretur diſputatio, cum impoſsibile ſit infinita ꝑtranſire. Deinde cum dicit.

Nihil prohibet alicui infinita accidere.

BESS. Tex.13. *Et qui hoc dicunt, omnino perimunt ſubſtantiam, & ipſum quid erat eſſe. neceſſe eſt nanque eis dicere omnia accidere, & ipſum homini eſſe, aut animali eſſe non eſſe. ſi enim quicquam erit ipſum homini eſſe, hoc non erit nõ homini eſſe, aut non eſſe homini. tametſi hæ ſunt eius negationes. unum nanque erat, quod ſignificabat, & hoc erat alicuius ſubſtantia. ſubſtantiam uero ſignificare eſt. quod non eſt ei eſſe, aliud quippiam. ſi autem ipſum homini eſſe, erit ei ipſum non homini eſſe, aut ipſum non eſſe homini aliud erit. Quare neceſſe eſt eis dicere. quòd nullius talis ratio erit, ſed omnia ſecundum accidens: hoc enim ſubſtantia & accidens differunt. albedo etenim homini accidit, quoniam eſt quidem albus, ſed non eſt ipſa albedo.*

ANT. Tex.c.13. Par.9. *Omnino uero deſtruunt qui hoc dicunt ſubſtantiam & qđ quid erat eſſe. omnia nanque accidere dicere eis eſt neceſſe. &*

uere

uere hominem eſſe aut animal eſſe & non eſſe. Nam ſi quid fuerit quod eſt hominis eſſe, hoc non erit nõ hominem eſſe, aut non eſſe hominem. Et enim hæ ſunt negationes huius. Vnum enim erat quod ſignificabat nomen, & hoc erat alicuius ſubſtantia. Significare uero ſubſtantiam eſt, quòd non aliud aliquid eſſe ipſi. Si autem fuerit quod eſt eſſe hominem ipſi quòd non hominem eſſe, eſſe hominem aliud erit. Quare dicere eos eſt neceſſe, quia nullius talis erit ratio, ſed omnia ſecundum accidens. Hoc enim determinata eſt ſubſtantia & accidens. Accidit enim album homini, quia eſt albus, ſed non quod uere album.

Secunda rõ ad idem q̃d ſupra. Ponit ſecundam rationem, quę ſumitur ex ratione prædicati ſubſtantialis & accidentalis, quæ talis eſt. Si affirmatio & negatio uerificantur de eodem, ſequitur ꝙ nihil prædicabitur in quid ſiue ſubſtantialiter, ſed ſolum per accidens. Et ſic in prædicabili per accidens erit procedere in infinitum. Sed hoc eſt impoſſibile, ergo & primum. Circa hanc rationem duo facit. Primo ponit conditionalem. Secundo probat deſtructionem conſequentis. ibi {Si uero omnia ſecundum accidens &c.} Circa primum ſic procedit dicens ꝙ illi qui hoc dicunt, ſcilicet affirmationem & negationem ſimul eſſe uera, omnino deſtruunt {ſubſtantiam} ideſt ſubſtantiale prædicatum, {& quod quid erat eſſe} ideſt quod prædicatur in eo ꝙ quid. neceſſe eſt enim eis dicere {ꝙ omnia accidunt} ideſt per accidens prædicantur, & ꝙ non ſit hominem eſſe aut animal eſſe, & quòd nõ ſit quod ſignificet quid eſt homo, aut quid eſt animal.

par. ſeq. huius lect.

Quod ſic probat, ſi aliquid eſt quod eſt hominem eſſe, ideſt quodquideſt homo ſubſtantialiter, ſcilicet de homine prædicatum, illud non erit non eſſe hominem, nec erit eſſe non hominem. Huius enim quod eſt eſſe hominem ſunt prædictæ duæ negationes, ſcilicet non eſſe hominem, uel eſſe nõ hominẽ. Patet ergo ꝙ affirmatio & negatio non uerificantur de eodem, quia ſcilicet de eo quod eſt eſſe hominem non uerificatur non eſſe hominem, uel eſſe non hominem. Conditionalem autem poſitam, ꝙ ſi aliquid ſit quod quid eſt homo, ꝙ illud non ſit non eſſe hominẽ, uel eſſe non hominem, ſic probat. Propoſitum eſt enim ſupra & probatum ꝙ hoc quod ſignificat nomen eſt unum. Et iterum eſt poſitum ꝙ illud, quod ſignificat nomen, eſt ſubſtantia rei, ſcilicet quod quid eſt res. Vnde patet ꝙ aliquid ſignificat ſubſtantiam rei, & idem quod eſt ſignificatum non eſt aliquid aliud. Si igitur illud quod eſt eſſe hominem, ſiue quod quid eſt homo, fuerit uel non eſſe hominem, uel eſſe non hominem, conſtat quidem ꝙ erit alterum à ſe. Vnde oportet dicere, ꝙ non ſit diffinitio ſignificãs quodquideſt eſſe rei, ſed ſequetur ex hoc ꝙ omnia prędicentur ſecundum accidẽs.

In hoc enim diſtinguitur ſubſtantia ab accidente, ideſt prædicatum ſubſtantiale ab accidentali, quia unumquodque eſt uere id quod prædicatur ſubſtantialiter de eo. & ita non poteſt dici illud quod prædicatur ſubſtãtialiter eſſe non unum, quia quælibet res non eſt niſi una. Sed homo dicitur albus, quia albedo uel album accidit ei. Non autẽ ita ꝙ ſit id quod uere eſt album uel albedo. Ergo non oportet ꝙ id quod prædicatur per accidens ſit unum tantum. Sed multa poſſunt per accidens prædicari. Subſtantiale uero prædicatum eſt unum tantum. & ſic patet, quòd ita eſt eſſe hominem quòd non eſt non eſſe hominem. Si autem utrunque fuerit, iam ſubſtantiale prædicatum, non erit unum tantum. & ſic nõ erit ſub.ale ſed accidẽtale. Deinde cum dicit.

Si autem omnia ſecundum accidens dicuntur, nihil erit primum uniuerſale ſi autem accidens ſemper de aliquo ſubiecto ſignificat prædicationem, neceſſe eſt in infinitum progredi, ſed impoſſibile eſt. plura enim quàm duo non conueniunt. accidens enim non eſt accidenti accidens, niſi quia utrunque eidem accidit. dico autem ueluti album eſt muſicum, & hoc album, quoniam utrunque homini accidit: ſed non ita Socrates muſicus, quoniam utrunque alicui alteri accidit. Cum itaque quædam ita, quædam aliter accidentia dicantur, quæcunque ita dicuntur, ut album Socrati, nõ poſſunt infinita ſurſum uerſus eſſe, ut Socrati albo alterum aliquod quoque accidens. non enim fit aliquid unum ex omnibus. nec albo aliquid aliud accidens erit, utputa muſicum. non enim magis hoc illi, quàm illud huic accidit. Et ad hæc diſtinctum eſt, quòd quædam ita accidunt, quædam, ut muſicum Socrati. quotcunque uero hoc modo, non accidenti accidit accidens. ſed quotcunque, illo modo. quare non omnia ſecundum accidens dicentur. Erit ergo aliquid tãquam ſubſtantiam ſignificans, quod ſi eſt, monſtratum eſt, quòd impoſſibile eſt ſimul contradictiones prædicari. Tex. 14.

Si uero omnia ſecundum accidens dicantur, nullum erit primum uniuerſale. Si autem ſemper accidens de ſubiecto aliquo ſignificat prædicationem, in infinitum ergo neceſſe eſt ire. ſed impoſſibile. Neque enim plura duobus complectitur. Accidens enim accidenti non accidit, niſi quia ambo eidem accidunt. Dico autem ut album muſico, & homo albo: quia homini ambo accidunt, ſed non Socrates muſicus: itaque ambo accidunt alicui alteri. Quoniam igitur hæc quidem ita, illa uero illo modo dicuntur accidentia: quæcunque ſic dicuntur ut album Socrati, non contingit infinita eſſe in ſuperius, ut Socrati albo alterum aliquid accidens. Non enim fit unum aliquid ex omnibus, nec itaque albo erit aliquod aliud accidens ut muſicus. nihil enim magis hoc illi quàm illud huic accidit. Et ſimul determinatum eſt, quia hæc quidem ita accidunt, hæc autem ut muſicus Socrati: quæcunque uero ſic non accidenti accidit per accidens, ſed quæcunque illo modo: quare non omnia ſecundum accidens dicuntur, erit igitur aliquid etiam ut ſubſtãtiam ſignificans. Si autem hoc, oſtenſum eſt quia impoſſibile eſt ſimul prædicari contradictiones. ANT. Tex. c. 14. Par. 12.

Deſtruit conſequens oſtendens hoc eſſe impoſſibile ꝙ aliquid non prædicetur ſubſtantialiter, ſed omnia accidentaliter: quia ſi omnia per accidens prędicentur, non erit aliquid prędicatum uniuerſale. Dicitur autem hic prædicatum uniuerſale ſicut in poſterioribus, ſecundum ꝙ prædicatur de aliquo per ſe & ſecundum ꝙ ipſum eſt. Hoc autem eſt impoſſibile: quia ſi ſemper aliquid prædicatur de altero per accidens, oportet ꝙ accidentalis prędicatio procedat in infinitum, quod eſt impoſſibile hac ratione. Prædicatio enim accidentalis non complectitur niſi duos modos. Vnus modus eſt ſecundum ꝙ accidens de accidente prædicatur per accidens. & hoc ideo, quia ambo accidunt eidem ſubiecto, ſicut album prædicatur de muſico, quia ambo accidunt homini. Alius modus eſt quo accidens prædicatur de ſubiecto, ſicut Socra. dicitur muſicus, non quia ambo accidunt alicui alteri ſubiecto, ſed quia unum eorum accidit alteri. Cũ igitur ſint duo modi prædicationis per accidẽs, in neutro cõtingit eſſe prædicationem in infinitum. Conſtat enim ꝙ illo modo, quo accidens prædicatur de accidente, non contingit abire in infinitum, quia oportet deuenire ad ſubiectum.

Lect. 1

Duo modi prædicationis per accidens.

Non cõtingit procedere in infinitum in prędicationibus neque per ſe neq; per accidens.

ſubiectum. Iam enim dictum eſt, ꝙ hęc eſt rõ prædicationis huius, quia ambo prædicantur de uno ſubiecto. & ſic deſcendendo à prædicato ad ſubiectũ contingir inuenire pro termino ipſum ſubiectum. Sed illo modo prædicandi per accidens quo accidens prædicatur de ſubiecto, ut cum dicitur Socra. eſt albus, non contingit abire in infinitum in ſuperius aſcendendo à ſubiecto ad prædicatum, ita ut dicamus ꝙ Socrati accidit album, & ꝙ Socra. albo accidit aliquod aliud. Hoc enim non poſſet eſſe niſi duobus modis. Vno modo quia ex albo & Socra. fieret unum. Et ſic ſicut Soera. eſt unum ſubiectum albedinis, ita Socra. albus eſſer ſubiectum alterius accideutis. Hoc autem non poteſt eſſe, quia non fit aliquid unum ex omnibus quibuſcunque prædicatis. Ex ſubiecto enim & accidente non fit unum ſimpliciter, ſicnt fit unum ex genere & differentia. Vnde non poteſt dici ꝙ Socra. albus, ſit unum ſubiectum. Alius modus eſſet quòd ſicut Socra. eſt ſubiectum albi, ita ipſi albo inſit aliquid aliud accidens, ut muſicum. Sed hoc eriam nõ poteſt propter duo. Primo, quia non erit aliqua tatio quare muſicum dicatur magis accidere albo quàm econuerſo. Vnde non erit ordo inter album & muſicum, ſed econuerſo reſpicient ſe adinuicem. Secundo quia ſimul cum hoc diffinitum eſt uel determinatum, quòd iſte eſt alius modus prædicandi per accidens in quo accidens prędicatur de accidēte, ab illo modo quo accidens prędicatur de ſubiecto, ut muſicum de Socra. In iſto autem modo de quo nunc loquitur non dicitur prædicatio accidentalis, quia accidens prędicetur de accidente. Sed illo modo quo prius locuti ſumus. Sic igitur manifeſtum eſt, quòd in accidentali predicatione non eſt abire in infinitum. quare patet ꝙ non omnia prædicantur ſecũdum accidẽs. Et ulterius, ꝙ aliquid erit ſignificans ſubſtantiam. Et ulterius ꝙ contradictio non uerificatut de eodem. Sciendum autem eſt circa prædictam rationẽ, ꝙ licet accidens non ſit ſubiectum alterius, & ſic nõ ſit ordo accidentis ad accidens quantum ad rationem ſubiiciendi, eſt tamen ordo quantum ad rationem cauſę & cauſati. Nam unum accidens eſt cauſa alterius ſicut calidum & humidum dulcis, & ſicut ſuperficies coloris. Subiectum per hoc ꝙ ſubiicitur uni accidenti, eſt ſuſceptiuum alterius.

Lectio VIII.

Duas ad idem rationes affert: vnam qua deducit omnia vnum fore, ſi contradictoria ſimul verificatur: alteram vero à certitudine & cognitione accipit.

BESS. Tex. 15.

Item ſi contradictiones ſimul ueræ de eodem omnes, patet quòd omnia erunt unum, erit etenim idem & triremis, & paries, & homo, ſi de omni contingit quicquam affirmare, aut negare.

ANT. Tex. c. 15. Par. 1.

Amplius ſi contradictiones ſimul de eodem ueræ ſunt omnes, palam quod oĩa unum erunt. Erũt enim idem triremis & murus & homo, ſi de omni aliquid aut affirmare aut negare contingit.

Rõ tertia ꝯtra negãtes primũ principium.

Ponit tertiam rationem, quæ ſumitur ex uno & diuerſo, & eſt ratio talis. Si affirmatio & negatio uerificantur ſimul de eodem, omnia ſunt unum. Hoc autem eſt falſum, ergo & primum. Circa hanc rationem tria facit. Primo ponit conditionalem & exemplificat, quia, ſcilicet ſequeretur ſi contradictiones ſimul uerificantur de eodem, ꝙ idem eſſet triremis, ideſt nauis habeus tres ordines remorum, & murus, & homo. Secundo cum dicit.

BESS.

Sicuti illis neceſſe, qui Protagoræ opinionem ſequuntur. ſi enim cuiquam uideatur homo non eſſe triremis, patet quòd non erit triremis. ſed etiam eſt, ſi contradictio quidem uera eſt. Et certè fit quod Anaxagoras aiebat, ſimul omnes res eſſe, ita ut nihil uere unum ſit. Indefinitum itaque uidentur dicere. & putantes de ente tractare, de non ente dicunt. Quod enim potentia, & non actu eſt, illud eſt indefinitum.

ANT. par 2.

Quemadmodum eſt neceſſe dicentibus rationem Pythagoræ. Nam alicui ſi uideatur non triremis homo, palam quia nõ triremis. quare & eſt, ſi contradictoria uera. Et fit itaque Anaxagoræ ſimul res omnes eſſe, ut nihil uere ſit unum. Indefinitum igitur uidentur dicere, & putantes dicere ens, de non ente dicunt. Nam poteſtate ens, & non endelechia indefinitum erit.

De veritate apparẽtium opi. Pythagoræ.

Oſtendit ꝙ idem inconueniens ſequitur ad duas alias poſitiones. Primo ad opiuionem Pythagoræ, qui dicebat ꝙ quicquid alicui uidetur hoc totum eſt uerum, quia ſi alicui uidetur ꝙ homo non ſit triremis, non erit triremis, & ſi alteri uidetur ꝙ ſit triremis, erit triremis, & ſic erunt contradictoria uera. Secundo ad opinionem Anaxagoræ, qui dicebat omnes res ſimul eſſe, quaſi nihil ſit uere unũ ab aliis determinatum, ſed omnia ſiut unum iu quadam cõfuſione. Dicebat enim, ꝙ quodlibet ſir in quolibet, ſicut in Primo Phyſicorum oſtenſum eſt Quod ideo accidebat Anaxagoræ, quia ipſe uidetur loqui de ente indeterminato, ideſt quod non eſt determinatum in actu. Et cum putaret loqui de ente perfecto, loquebatut de ente iu potentia, ſicut infra patebit. Quod autem eſt in poteutia & non {endelechia}, i. in actu, eſt indefiuitum. Potentia enim non finitur niſi per actum. Tertio cum dicit. Tex. c. 37. Tex. c. 20.

BESS.

At uero dicenda eſt eis de omni, aut affirmatio, aut negatio, inconueniens nanque eſt, ſi cui ſua quidem negatio inerit, alterius uero quod non ineſt ei, non inerit. dico autem utputa ſi uerum eſt dicere de homine, quòd non eſt homo, manifeſtum eſt, quod etiam non triremis eſt: ſi affirmatio igitur, neceſſe eſt etiam negationem ineſſe. Quòd ſi affirmatio non ineſt, negatio tamen inerit, magis quàm quæ ipſius eſt. ſi igitur & illa ĩeſt, inerit triremis negatio: & ſi hæc, etiam affirmatio. Hæc igitur eis accidunt, qui hanc orationem dicunt.

ANT. Par. 3.

Sed dicenda eſt ipſis de omni affirmatio & negatio. Inconueniens enim ſi unicuique ſua quidem negatio ineſt, quæ uero alterius quidem non ineſt ei. Dico autem ut uerum eſt dicere hominem quia non homo, palam quòd & non triremis. Ergo ſi affirmatio neceſſe & negationem. Si autem exſtat affirmatio, negatio alia inerit magis quàm illa quæ ſua. Ergo & ſi illa ineſt, inerit quæ & ipſius triremis. Si autem hoc, & affirmatio. Hoc ergo contingit hanc dicentibus rationem.

Probat conditionalem primo propoſitam eſſe ueram, & primo quantum ad hoc ꝙ omnia affirmatiue dicta unum eſſent. Secundo quantum ad hoc ꝙ affirmationes à ſuis negationibus non diſtinguerentur in ueritate & falſitate. ibi {Et quia nõ eſt neceſſe &c.} Dicit ergo primo ꝙ illud primum eſt ab eis ſupponendum ex quo ponunt affirmationem & negationem ſimul uerificari de eodem, ꝙ de quolibet eſt affirmatio & negatio uera. Conſtat enim ꝙ de unoquoque magis uidetur prædicari negatio alterius rei, quàm negatio propria. Inconueniens enim eſſet ſi alicui ineſſet ſua negatio, & non ineſſet negatio

negatio alterius rei, per quam ſignificatur, ꝙ illa res non ineſt ei. ſicut ſi uerũ eſt dicere ꝙ homo non eſt homo, multo magis eſt uerum dicere ꝙ homo non eſt triremis. Patet ergo, ꝙ de quocunque neceſſarium eſt prædicari negationem, ꝙ prædicatur de eo affirmatio. Et ita per conſequens prædicabitur negatio, cum affirmatio & negatio ſint ſimul uera, aut ſi non prædicabitur affirmatio, prædicabitur negatio alterius magis quàm negatio propria. Sicut ſi triremis non prædicatur de homine, prædicabitur de eo non triremis, multo magis quam nõ homo. Sed ipſa negatio propria prædicatur, quia homo non eſt homo: ergo & negatio triremis prædicabitur de eo, ut dicatur ꝙ homo non eſt triremis. Sed ſi pręedicatur affirmatio, prædicabitur negatio, cum ſimul uerificentur, ergo neceſſe eſt ꝙ homo ſit triremis, & eadem ratione quodlibet aliud. Et ſic omnia erunt unùm. Hoc igitur contingit dicentibus hanc poſitionem, ſcilicet ꝙ contradictio uerificetur de eodem. Deinde cum dicit.

BESS. *Et quòd non eſt neceſſe aut affirmare, aut negare. nam ſi uerum eſt, quòd homo & non homo, patet quòd nec homo, nec non homo erit. duorum enim duæ negationes. quòd ſi illa ex utriſque una, & hæc una profectò oppoſita eſſet.*

ANT. Par.4. *Et quia non eſt neceſſe aut dicere aut negare. Nam ſi uerum eſt quia homo & non homo, palam quia nec homo nec non homo erit. Nam duorum duæ negationes. Si autem una ex utriſque illa, & una utique erit oppoſita.*

Deducit aliud inconueniens, quòd ſcilicet non diſtinguatur negatio ab affirmatione ĩ falſitate, ſed utraque ſit falſa. Dicit ergo quòd non ſolum prędicta inconuenientia ſequuntur ad prædictam poſitionem, ſed etiam ſequitur ꝙ non ſit neceſſarium {affirmare & negare} ideſt ꝙ non ſit neceſſarium affirmationem uel negationem eſſe ueram, ſed cõtingit utranque eſſe falſam. Et ſic non erit diſtantia inter uerum & falſum. Quod ſic probat. Si uerum ſit ꝙ aliquid ſit homo & non homo, uerum eſt ꝙ id nõ erit homo, nec erit non homo. Et hoc patet. Horũ enim duorum quę ſunt homo & non homo, ſunt duæ negationes, ſcilicet non homo & non nõ hõ. Si autem ex primis duobus fiat una propoſitio, ut dicamus Socra. non eſt homo nec non homo, ſequitur ꝙ nec affirmatio nec negatio ſit uera, ſed utraque falſa. Deinde cum dicit.

BESS. Tex.16. *Item aut in oĩbus ita ſe habet, & eſt album, & ens & nõ ens, & circa cæteras affirmationes & negationes ſimili mõ, aut nõ, ſed circa aliquas, circa uero aliquas nõ. Et ſi non circa omnes, iſtæ utique certæ eſſent. Quòd ſi circa omnes, rurſus aut de quibuſcunque eſt affirmare, etiam negare eſt, & de quibuſcunque negare etiam affirmare, aut de quibus quidem eſt affirmare, etiam negare eſt, de quibuſcunque uero negare, non de omnibus eſt affirmare. & ſi ita eſſet, aliquid utique pro certo non ens, & hæc firma opinio. quòd ſi ipſum non eſſe, certum quid, & notum eſt, notior erit oppoſita affirmatio. Quòd ſi quodcunque eſt negare, ſimiliter etiam affirmare neceſſe ſit, aut uerum eſt diuidendo dicere, ut puta album, & rurſus quod non album, aut non. Et ſi non eſt uerum diuidendo dicere, neque dicit hæc, nihilq; prorſus ſunt illa ſanè, quæ non ſunt, quo loquentur, aut ambulabunt? Et, ut etiam antea dictum eſt, omnia unum erunt, & homo, deus, triremis, ac eorum contradictoria idem erunt. Quòd ſi de quocunque ſimiliter, nihil aliud ab alio differret. nam ſi differret, hoc uerũ & proprium erit. ſimiliter autem & ſi diuidentem uera dicere contingit, quod dictum eſt accidit. & ad hæc, quod omnes uera dicerent, omneſq; mentirentur, ipſeq; ſeipſum mentiri concederet. ſimul autem manifeſtum eſt, ꝙ de nullo eſt ad eum cõſideratio: nihil enim dicit. neque enim ita, neque non ita ait, ſed ita & non ita. Et rurſus his ambobus negationem, quòd nec ita, neque non ita. nam ſi non, eſſet aliquid utique determinatum. Item ſi cum affirmatio uera ſit, negatio falſa, & cũ hæc uera ſit, affirmatio falſa eſt, non erit ſimul idem affirmare & negare uere. ſed dicent fortaſsis hoc eſſe, quod à principio poſitum eſt.*

Amplius autem circa omnia ita ſe habet. & eſt album, & non eſt album: & ens, & non ens: & circa alias dictiones & negationes modo ſimili, aut non: ſed circa quaſdam ſic, circa quaſdam autem non. Et ſiquidem non circa omnes, hæ utique erunt confeſſæ. Si uero circa omnes, iterum aut de quibuſcunque dicere & negare, & de quibuſcunque negare & dicere: aut de quibus quidem dicere & negare, ſed de quibuſcunque negare non de omnibus dicere. Et ſi ſic, erit aliquid firmiter non ens, & hæc erit firma opinio. Et ſi ipſum non, firmum aliquid ſit & notum: notior utique erit dictio quàm oppoſita negatio. Si uero negando ſimiliter et quæcunque contingit negare dicere, neceſſe eſt de his aut diuidentem uerum dicere, ut ꝙ album, & iterum ꝙ non album: aut non. Et ſiquidem non uerum diuidentẽ dicere, non dicet ea, & non erit nihil. Non entia autem quomodo utique pronuntiabunt aut ibunt? Et omnia utique erunt unum (ut prius dictum eſt) & idem erit homo & Deus & triremis, & ipſorum contradictiones. Similiter ſi de unoquoque, nihil differret aliud ab alio. Nanque ſi differret, erit hoc uerum & proprium. Similiter autem ſi diuidentem contingit uerum eſſe, accidit quod dictum eſt. Adhuc quia omnes dicent uerum, & omnes mentientur, & idem ipſe ſeipſum falſum dicere confitetur. Simul autem palam quia de nullo eſt adhuc perſcrutatio. Nihil enim dicit. Hæc enim eſt ita, dicit: ſed ita & non ita, & iterum hæc negat ambo, quia nec ita nec non ita. Nam ſi non, iam utique erit aliquid determinatum. Amplius ſi quando eſt affirmatio uera, & negatio eſt falſa: & ſi hæc uera, affirmatio falſa: non erit utique dicere ſimul idem affirmare & negare uere, ſed forſan dicet utique aliquis hoc eſſe quod à principio poſitum eſt. ANT. Tex.c.16. Par.5. Tex.c.17.

Ponit quartam rationem quæ ſumitur ex certitudine cognitionis, & eſt talis. Si affirmatio & negatio ſimul uerificantur, aut ita eſt in omnibus, aut ita eſt in quibuſdam, & in quibuſdam non? ſi autem non eſt uerum in omnibus, illę, in quibus non eſt uerũ, erunt {confeſſæ} ideſt ſimpliciter & abſolute cõcedendę, uel {erunt certæ} ideſt certitudinaliter ueræ ſecundum aliam tranſlationem, ideſt in eis ita erit uera negatio, ꝙ affirmatio erit falſa, uel econuerſo. Si autem hoc eſt uerum in omnibus, ꝙ contradictio uerificetur de eodem hoc contingit dupliciter. Vno modo ꝙ de quibuſcunque ſunt ueræ affirmationes, ſunt ueræ negationes, & econuerſo. Alio modo ꝙ de quibuſcunque uerificantur affirmationes uerificentur negationes, ſed non econuerſo. Et ſi hoc ſecundum ſit uerum, ſequitur hoc inconueniens, ꝙ aliquid firmiter uel certitudinaliter eſt non ens, & ita erit firma opinio, quæ ſcilicet eſt de negatiua. & hoc ideo, quia negatiua ſemper eſt uera, eo ꝙ quãdocunque eſt affirmatiua uera, eſt etiam negatiua uera. Nõ autem affirmatiua ſemper erit uera, quia poſitum eſt, ꝙ non de quocunque eſt uera negatiua, ſit uera affirmatiua. & ita negatiua erit firmior & certior quàm affirmatiua. Quod uidetur eſſe falſum, quia dato ꝙ non eſſe ſit certum & notum, tñ ſemper erit Ratio quarta contra negantes primum principium.

Affirmatio eſt certior & notior negatione oppoſita.

erit certior affirmatio quàm negatio ei oppoſita, quia ueritas negatiuæ ſemper dependet ex ueritate alicuius affirmatiuæ. Vnde nulla concluſio negatiua infertur, niſi in præmiſsis ſit aliqua affirmatiua. Concluſio uero affirmatiua ex negatiua non probatur. Si autem dicatur primo modo, ſcilicet quòd de quibuſcunque eſt affirmare, ita de eis eſt negare, ſimiliter de quibuſcũque eſt negare, de eis eſt affirmare, ut ſcilicet affirmatio & negatio conuertantur. Hoc contingit dupliciter, quia ſi ſp negatio & affirmatio ſunt ſimul ueræ, aut erit diuiſim dicere de utraque ꝙ ſit uera, uerbi gratia, ꝙ ſit diuiſim dicere ꝙ hæc eſt uera, Homo eſt albus. & iterum hæc eſt uera, Homo non eſt albus: aut non eſt diuiſim utranque dicere ueram, ſed ſolum coniunctim, ut dicamus ꝙ hæc copulatiua ſit uera, homo eſt albus & homo nõ eſt albus. Et ſiquidem dicamus hoc ſecundo modo, ut ſcilicet non ſit utraque uera diuiſim, ſed ſolum coniunctim, tunc ſequuntur duo inconuenientia, quorum primum eſt, ꝙ {non dicet ea} ideſt ꝙ non aſſeret nec affirmationẽ nec negationem, & quòd ambæ {erunt nihil} ideſt ꝙ ambæ ſunt falſę, uel ſecundum aliam tranſlationem {& non erit nihil} ideſt ſequitur ꝙ nihil ſit uerũ, nec affirmatio nec negatio. Et ſi nihil eſt uerum, nihil poterit dici nec intelligi. Quomodo enim aliquis pronuntiabit uel intelliget non entia? quaſi dicat, nullo modo. Secundum incõueniens eſt, quia ſequitur ꝙ omnia ſint unum, quod in priori ratione eſt dictum. Sequitur enim ꝙ ſit idẽ homo & Deus & triremis, & etiam contradictiones eorũ, ſ. nõ hõ & nõ Deus & nõ triremis. Et ſic patet, ꝙ ſi affirmatio & negatio ſimul dicunẽ de unoquoque, tunc nihil differt unum ab alio. Si. n. unũ ab alio differret, oporteret ꝙ aliquid diceretur de uno, quod non diceretur de alio. Et ſic ſequeretur ꝙ aliqd eſſet uerum determinate & proprium huic rei, quod non conueniret alteri. Et ſic non de quolibet uerificaretur affirmatio uel negatio. Conſtat autẽ ꝙ eá, quę nullo modo differunt, ſunt unum, & ita ſequetur omnia unum eſſe. Si autem dicatur primo modo, ſcilicet ꝙ non ſolum coniunctim eſt dicere affirmationem & negationem, ſed etiam diuiſim, ſequuntur quatuor inconuenientia, quorum unum eſt ꝙ hæc poſitio {ſignificat ipſum dictũ}, ideſt demõſtrat hoc eſſe uerum quod immediate eſt dictũ. Vnde alia litera habet {Accidit quod dictum eſt.} ſcilicet ꝙ omnia ſunt unum, quia ſic etiam ſimiliter affirmatio & negatio de unoquoque dicetur, & nõ erit differentia unius ad aliud. Secundum eſt ꝙ omnes uerum dicerent, quia quilibet, uel dicit affirmationẽ uel negationem, & utraque eſt uera, & omnes mentientur, quia contradictorium eius quod quiſque dicit erit uerum. Et idem etiam homo ſeipſum dicere falſum confitetur, quia cum dicit negationẽ eſſe ueram, dicit ſe falſum dixiſſe cum dixit affirmationem. Tertium eſt quia manifeſtum eſt ꝙ adhuc non poterit eſſe perſcrutatio uel diſputatio. Nõ. n. põt diſputari cũ aliquo, qui nihil cõcedit. Ille. n. nihil dicit, q̃a nec dicit abſolute ꝙ eſt ita, nec dicit ꝙ nõ eſt ita, ſed dicit ꝙ eſt ita & non eſt ita. Et iterũ ambo ea negat dicens ꝙ nec eſt ita nec nõ ita, ſicut ex præcedenti ratione apparet. Si enim non omnia iſta neget, ſequitur ꝙ ipſe nouerit aliquid determinate uerum quod eſt contra poſitum. Vel ſecundum ꝙ alia tranſlatio habet & planius {Iam utique erit determinatum.} Quartum ſequitur per diffinitionem ueri & falſi. Verum enim eſt cum dicitur eſſe quod eſt, uel non eſſe quod non eſt. Falſum autem eſt cum dicitur non eſſe, quod eſt: aut eſſe, quod non eſt. Ex quo patet per diffinitionem ueri & falſi, ꝙ quando affirmatio eſt uera, tunc negatio eſt falſa: tunc enim dicit non eſſe, quod eſt: & ſi negatio eſt uera, tunc affirmatio eſt falſa: tunc enim dicitur eſſe de eo, qđ non eſt. Non ergo contingit uere idem affirmare & negare. Sed forte aduerſarius ad hoc ultimum poterit dicere, ꝙ hic eſt petitio principij. Qui enim ponit contradictionem ſimul eſſe ueram, non recipit hanc diffinitionem falſi, ſcilicet ꝙ falſum eſt dicere quod non eſt, eſſe: uel quod eſt, non eſſe.

Lectio IX.

Tribus adhuc rationibus arguit primum principium negãtes.

Item utrum ille quidem, qui quamque rem, aut aliquo mõdo ſe habere exiſtimat, aut non ſe habere mentitur, qui uero ambo uerum dicit? nam ſi uerum dicit, quid aliud, quod dicitur, eſt, niſi quòd talis natura entium eſt? Quòd ſi non iſte, ſed ille magis dicit uerum, qui illo modo exiſtimat, iam aliquo modo ſe haberent exiſtentia. & hoc uerum eſſet, & non ſimul etiam, non uerum. Quòd ſi cuncti ſimiliter & mentiuntur, & uerum dicunt, nec loqui, nec dicere quicquam tali homini poſsibile eſt. ſimul enim eadem, & non eadem dicit. quòd ſi nihil exiſtimat, ſed ſimiliter arbitratur & non arbitratur, quid nam differat à plantis? BESS.

Amplius igitur quomodo aut habere exiſtimans, aut non habere, mentitus eſt: qui autem ambo, uerum dicit? Nam ſi uerum dicit, quid utique erit quod dicitur, quia talis eſt entium natura? Si uero non uerum dicit, magis uerum dicit qui iſto modo exiſtimat: iam aliqualiter ſe habebunt entia, & uerum utique erit, & non ſimul etiam nõ uerum. Si autem ſimiliter, & omnes mentientur, & uera dicunt: nec pronuntiandum eſt, nec dicendum eſt tali. Simul enim hæc & non hæc dicit. Si autem nihil ſuſcipiat, ſed ſimiliter exiſtimat & nõ exiſtimat, & quid utique habebit differenter à plantis? ANT. Par. I.

Ratio quinta contra negantes primum principium.

Hic ponit quintam rationem, quæ ſumitur ex ueritatis ratione, quæ talis eſt. Dictum eſt ꝙ affirmatio & negatio ſimul uera ponuntur: ergo ille, qui ſuſcipit ſiue opinatur {ſic ſe habere}, i. affirmationẽ tantum {aut non ſic ſe habere}, ſcilicet ille, qui opinatur negationem eſſe ueram tantum, mentitus eſt: qui uero opinatur ambo ſimul, dicit uerum. Cum igitur uerum ſit quando ita eſt in re ſicut eſt in opinione, uel ſicut ſignificatur uoce, ſequitur ꝙ ipſum quod dicit erit aliquid determinatum in rebus ſcilicet quia entium talis erit qualis dicitur, ut non patiatur affirmationem & negationem ſimul. Vel ſecũdum aliam literam {quia talis eſt entiũ natura} quaſi dicat, ex quo hoc quod dicitur eſt determinate uerum, ſequitur ꝙ res habeat naturam talem. Si autẽ dicatur ꝙ ille, qui extimat ſimul affirmationem & negationem nõ opinatur uerum, ſed magis ille qui extimat illo modo ꝙ uel tantum affirmatio uel tantum negatio ſit uera. Adhuc manifeſtum eſt ꝙ entia ſe habebunt in aliquo modo determinate. Vnde alia tranſlatio habet planius {quodammodo & hoc erit uerum determinate, & non erit ſimul non uerum} ex quo ſola affirmatio uel negatio eſt uera. Sed ſi omnes prædicti, ſcilicet & illi, qui dicũt utrãque partem contradictionis, & illi, qui dicunt alte-

ram

ram{mentiuntur} & omnes etiam uerum dicũt, cũ tali qui hoc ponit non eſt diſputandum nec aliquid dicendum ut diſputetur cum eo, uel ſecũdum aliã, ideſt talis homo non aſſerit aliquid nec affirmat. Sicut enim alia tranſlatio dicit. Nec aſſerere nec dicere aliquid huiuſmodi eſt, quia ſimiliter unumquodque & dicit & negat. Et ſi ipſe ſicut ſimiliter affirmat & negat exterius, ita & ſimiliter interius opinatur & non opinatur, & nihil ſuſcipit quaſi determinate uerum in nullo uidetur differre a plantis, quia etiam bruta animalia habent determinatas conceptiones. Alius. ı. habet {ab aptis natis.} & eſt ſenſus, quia talis, ꝙ nihil ſuſcipit, nihil differt in hoc ꝙ actu cogitat ab illis, qui apti nati ſunt cogitare & nondũ cogitant actu, qui enim apti nati ſunt cogitare de aliqua quæſtione neutram partem aſſerunt, & ſimiliter nec iſti. Deinde cum dicit.

BESS. Tex.c.18. *Vnde & maximè manifeſtum eſt, quòd nemo. nec cæterorum, nec eorum qui hanc orationem dicunt, ita affectus eſt. cur enim Megara uadit, & non quieſcit ire putans? nec mox à diluculo ad puteum, aut ad præcipitium aliquod pergit? ſed uidetur uerens, tanquam non ſimiliter non bonum, & bonum eſſe putans cadere in illa. patet itaque quòd hoc quidem melius eſſe putat, illud uero minime. ſi autem hoc, neceſſe eſt, ut & hoc quidem hominem, illud uero non hominem, & hoc quidẽ dulce, illud uero non dulce putet. non enim æqualiter omnia quærit & putat, cum melius eſſe bibere aquam, aut hominem uiſitare arbitratus, deinde quærat ea. attamen oportebat ſi ſimiliter eadem eſſent homo & non homo. ſed (ut dictum eſt) nemo eſt qui nõ uideatur aliqua uerens, aliqua uero non. Quare ut uidetur, omnes arbitrantur ſimpliciter ſe habere, etſi non circa omnia, ſaltem circa melius, & deterius.*

ANT. Tex.c.18. Par.1. *Vnde & maxime manifeſtum eſt, quia nullus ita diſponitur, nec aliorum, nec dicentium hanc rationem. Quare nãque uadit domum, & non quieſcit putans ire? Nec ſtatim diluculo uadit in puteum, aut torrentem ſi contingat. ſed uidetur timẽs tanquam non ſimiliter putans non bonum eſſe incidere & bonum. Palam ergo quia hoc quidem melius exiſtimat, hoc autẽ non melius. Si autem hoc in bono & non bono, neceſſe eſt & ſic in aliis: & hoc quidem hominem, hoc autem non hominẽ: & hoc quidem dulce, illud uerò non dulce putare eſt neceſſe. non enim exiſtimant quando putant melius eſſe aquam bibere, & hominem uidere: deinde ea quærit, quamuis oportebat ſi idem erat ſimiliter homo & non homo. Sed ſecundum quod dictum eſt nullus eſt qui non uidetur hæc quidem timens, illa uero non. Quare ſicut uidetur, omnes exiſtimat habere ſimpliciter, ſed non circa omnia, ſed circa melius & deterius.*

Rõ ſexta cõtra negãtes primũ principium. Par.ſeq. Ponit ſextam rationem, quæ ſumitur ab electione & fuga, & circa hoc duo facit. Primo ponit rõnem. Secundo excludit quandam cauilloſam reſpõſionem. ibi {Si autem non ſcientes &c.} Dicit ergo primo, ꝙ manifeſtum eſt ꝙ nullus homo ſic diſponitur ut credat affirmationem & negationem ſimul uerificari, nec illi, qui hanc poſitionem ponunt, nec etiam alij. Si enim idem eſſet ire domum & non ire, quare aliquis iret domum & non quieſceret, ſi putaret ꝙ hoc ipſum quieſcere, eſſet ire domum? Patet ergo ex quo aliquis uadit & nõ quieſcit, ꝙ aliud putat eſſe ire & nõ ire. Et ſimiliter ſi aliquis incedit per aliquam uiam, quæ forte directe uadit ad puteũ uel ad torrentem, non recte incedit per uiam illam, ſed uidetur timere caſum in puteum, aut in torrentem. Et hoc ideo, quia incidere in torrentem uel puteum non putat eſſe ſimiliter bonum & non bonũ, ſed abſolute putat eſſe non bonum. Si autem putaret eſſe bonum ſicut & non bonum, nõ magis uitaret quàm eligeret. Cum ergo uitet & non eligat, palã eſt ꝙ ipſe ſuſcipit ſiue opinat ꝙ unum ſit melius, ſcilicet non incidere in puteum, quod nouit eſſe melius. Et ſi hoc eſt in non bono & bono, ſimiliter neceſſe eſt eſſe in aliis, ut uidelicet opinetur ꝙ hoc ſit homo, & illud non homo: & hoc ſit dulce, & illud non dulce. Quod ex hoc patet, quia non omnia æqualiter quærit & opinatur, cum ipſe putet melius aquam bibere dulcem, quàm non dulcem, & melius uidere hominem quàm non hominem. Et ex iſta diuerſa opinione ſequitur quòd determinate quærit unum & non aliud. Oporteret ſiquidem ꝙ ſimiliter utraq; quæreret, ſ. dulce & non dulce, hoĩem & nõ hoĩem, ſi exiſtimaret ꝙ eſſent eadẽ contradictoria. Sed, ſicut dictum eſt, nullus eſt qui non uideatur hoc timere, & illa nõ timere. Et ſic per hoc ipſum quòd homo afficit diuerſimode ad diuerſa, dum quædam timet & quædam deſiderat, oportet ꝙ non exiſtimet idem eſſe quodlibet & non eſſe. Sic ergo patet quòd omnes opinantur ſe habere ueritatem uel in affirmatiua tantum, uel in negatiua, & non utraque ſimul. Et ſi non in omnibus, ſaltem in bonis & malis, uel in melioribus & ĩ deterioribus. Ex hac enim differentia prouenit ꝙ quædam quęruntur, & quædam timentur. Deinde cum dicit.

Quòd ſi non ſcientes, ſe opinantes, multo magis curandum eſſet de ueritate, ſicuti & infirmo exiſtenti quàm ſano, de ſanitate. opinans nanque ad ſcientem, non ſane ad ueritatem diſpoſitus eſt. BESS.

Si autem non ſcientes, ſed opinantes, multomagis curandũ utique erit de ueritate: quemadmodum infirmo exiſtẽti, quàm ſano de ſanitate. Etenim opinans ad ſcientem, non ſalubriter diſponitur ad ueritatem. ANT. Par.3.

Excludit quandam cauillationem. Poſſet enim aliquis dicere ꝙ homines quædam deſiderãt tanquam bona, & alia fugiunt tanquam non bona, non quaſi ſcientes ueritatẽ, ſed quaſi opinantes, ꝙ non idẽ ſit bonum & non bonum, licet idem ſit ſm rei ueritatem. Sed ſi hoc eſt uerum, ꝙ homines non ſunt ſciẽtes, ſed opinantes, multo magis debent curare ut addiſcant ueritatem. Quod ſic patet, quia infirmus magis curat de ſanitate q̃ ſanus. Ille autem, qui opinatur non uerum, non diſponitur ſalubriter ad ueritatem in comparatione ad ſcientem. habet enim ſe ad ſcientem ſicut infirmus ad ſanitatẽ. Defectus. n. ſcientiæ eſt opinio falſa, ſicut ægritudo ſanitatis. Et ſic patet, ꝙ homines debent curare de ueritate inueniẽda. quod non eſſet, ſi nihil eſſet uerum determinate, ſed ſimul aliquid uerum & non uerum. Deinde cum dicit.

Item etſi quàm maxime omnia ita, & non ita ſe habeant, attamen ipſum magis & minus ineſt entium naturæ. nõ enim ſimiliter paria eſſe, duo ac tria dicemus, nec eodem modo mentitus eſt, qui quatuor eſſe putet quinque, aut qui mille. ſi itaque non ſimiliter, patet quòd alter minus. quare, magis uerũ dicit, ſi igitur quod magis eſt, propinquius eſt, profectò erit aliquid uerum, cui propinquius eſt, quod magis uerum eſt. quod ſi non eſt, at iam ſaltem aliquid eſt certius, et uerius. & ita ab illa intemperata oratione remoti erimus, quæ prohibet quicquam mente determinare. BESS.

Amplius quia ſi maxime ſic ſe habent omnia & non ſic, ſed magis & minus ineſt in natura entium. Non enim ſimiliter ANT. Par.4.

ter

ter dicemus eſſe duo paria & tria, neque ſimiliter mentitus eſt, qui quatuor eſſe pente, ideſt quinque opinatus eſt, & qui mille. Si igitur non ſimiliter, palam quia alter minus, quare magis uerum dicit. Si igitur quod magis affinius, erit utique aliquid uerum, cui affinius quod magis uerum. Et utique ſi nõ eſt, ſed iam aliquid eſt firmius & uerius, & à ratione remoti utiq; erimus ĩcõdita, & prohibente aliquid mẽte determinare.

Rõ ſeptima contra negantes primum principium. Ponit ſeptimam rationem, quæ ſumitur ex diuerſis gradibus ſalſitatis. Dicit ergo, ꝙ etſi maxime uerum ſit ꝙ omnia ſic ſe habeant & non ſic, ideſt ꝙ affirmatio & negatio ſint ſimul uera, & omnia ſint ſimul uera & ſalſa, ſed tamen in natura entium oportet ꝙ aliquid ſit magis & minus uerum. Conſtat n. ꝙ non ſimiliter ſe habet ad ueritatem dicere ꝙ duo ſunt paria, & tria ſunt paria: nec ſimiliter ſe habet ad mendaciũ dicere ꝙ quatuor ſunt pente .i. quinq;, & ꝙ ſint mille. Si enim ſunt ſalſa ſimiliter, manifeſtũ eſt quod alterum eſt minus ſalſum, ſcilicet dicere quatuor eſſe quinque, quàm dicere quatuor eſſe mille. Quod autem eſt minus ſalſum, eſt uerum magis uel propinquius uero, ſicut & minus nigrum, quod eſt albo propinquius. Patet ergo ꝙ alter eorum magis dicit uerum, ideſt magis appropinquat ueritati, ſcilicet ille, qui dicit quatuor eſſe quinque. Sed non eſſet aliquid affinius uero uel propinquius, niſi eſſet aliquid ſimpliciter uerum, cui propinquius uel affinius eſſet, magis uerum & minus ſalſum. Relinquitur ergo ꝙ aliquid oportet ponere eſſe abſolute uerum & non omnia uera & ſalſa, quia ſequitur ex hoc ꝙ contradictio ſit ſimul uera. Et ſi per prædictam rationem non ſequitur, ꝙ aliquid ſit abſolute uerum, tamen iam habetur ꝙ aliquid eſt uerius & firmius ſiue certius alio. Et ſic non eodem modo ſe habet ad ueritatem & certitudinem affirmatio & negatio. Et ita per hanc rationem & per alias præcedentes erimus liberati uel remoti à ratione, ideſt opinione non mixta, ideſt non tẽperata. unde alius t. habet, diſtemperata. tunc enim opinio eſt bene contemperata, quando prædicatum non repugnat ſubiecto: cum autem opinio implicat oppoſita, tũc non bene contemperatur. Talis autem eſt prædicta poſitio, quæ dicit contradictionem uerificari. Item prohibet ne mẽte aliquid poſsimus diffinire uel determinare. Prima enim ratio diſtinctionis conſideratur in affirmatione & negatione. Vnde qui affirmationẽ & negationẽ unũ eſſe dicit, oẽm determinationẽ ſiue diſtinctionẽ excludit. Deinde cũ dicit.

BESS. Tex. 19. *Ex eadem uero opinione, Protagoræ quoque oratio eſt. & ſimiliter eſt neceſſe ipſas ambas aut eſſe, aut non eſſe. ſi enim omnia, de quibus opinantur, queq; apparent, uera ſint, neceſſe eſt omnia, ſimul uera & falſa eſſe. ſiquidem multi contraria inuicem opinantur, ac eos, qui non opinantur eadem, que ipſi mentiri putant. quare neceſſe eſt idem eſſe & non eſſe. quod ſi eſt, neceſſe eſt omnia, de quibus opinentur, uera eſſe. oppoſita nanque opinantur que mentiuntur, & qui uerum dicunt. ſi igitur ea, que ſunt, ita ſe habẽt, uerum omnes dicũt. Quòd itaque ambæ orationes ex eadem mente ſint, patet.*

ANT. Tex. c. 19. Par. 5. *Eſt aũt & ab eadẽ opinione & Pythagoræ rõ, & neceſſe ſimiliter ipſas ambas aut eſſe aut non eſſe. Nam ſi que uidentur omnia ſunt uera & apparentia, neceſſe omnia ſimul uera & falſa. Multi nãque contraria ſibiinuicem exiſtimant, & nõ eadem opinantes ſibiipſis mentiri putant. Quare neceſſe idem eſſe et nõ eſſe. Et ſi hoc eſt, neceſſe putata omnia eſſe uera, oppoſita nanque inuicem opinantur mentientes & uerum dicẽtes: igitur entia ſi ſic ſe habent, uerum dicunt omnes. Quod quidem igitur ab eodem ſunt intellectu utræque rationes, palã.*

Oſtendit ꝙ opinio Pythagoræ reducitur in eandem ſententiam cum prædicta poſitione. Dicebat enim Pythagoras, ꝙ omnia, quę uidentur alicui eſſe uera, omnia ſunt uera. Et ſiquidem hæc poſitio eſt uera, neceſſe eſt primam poſitionem eſſe ueram, ſ. ꝙ affirmatio & negatio ſint ſimul uera. Et per conſequẽs, ꝙ omnia ſint ſimul uera & falſa, ſicut ex hac poſitione ſequitur, ut ſupra oſtenſum eſt. Quod ſic oſtendit. Multi enim homines opinantur ſibiinuicẽ contraria, & putant ꝙ illi, qui non eadem opinantur ꝙ ipſi mentiantur & econuerſo. Si ergo quicquid alicui uidetur hoc eſt uerum, ſequitur ꝙ utrique mẽtiantur, & uerum dicant, ꝙ idem ſit & non ſit. Et ſic ad opinionem Pythagoræ ſequitur ꝙ contradictio ſimul uerificetur. Similiter etiam ſi hoc eſt uerum ꝙ contradictio ſimul uerificetur, neceſſarium eſt opinionem Pythagoræ eſſe uerã, ſcilicet ꝙ omnia, quæ uidentur aliquibus eſſe uera, ſint uera. Conſtat enim ꝙ aliqui habent diuerſas opiniones, quorum quidam ſunt mentientes, & quidam ſunt uerum dicentes, quia opinãtur ſibiinuicem oppoſita. Si ergo omnia oppoſita ſint ſimul uera, quod ſequitur ſi cõtradictoria ſimul uerificentur, neceſſario ſequitur ꝙ oẽs dicant uerũ, & qđ uř alicui ſit uerum, & ſic patet ꝙ eiuſdẽ ſñiæ uel intellectus uel rõnis eſt utraq; poſitio, quia ad unam ſequitur alia de neceſsitate.

LECTIO X.

Illorum rationem ſoluit, qui contradictoria ſimul uerificari dicunt, & qua ratione diſſerendum cum negantibus prima principia.

NOn eſt autem idem, oẽs conueniendi modus. quidam enim perſuaſione, quidã uero ui indigent. Quicunque nanque propterea q. dubitent, ita exiſtimarunt, horũ ignorãtia ſanabilis eſt. nõ. n. ad ſermonẽ, ſed ad mẽtẽ eorũ obuiatio eſt. qcunq; uero ſermonis gratia dicunt, horũ ſanatio redargutio eſt. et eius ſermonis, q ĩ uoce, & eius, q ĩ nominibus. BESS.

Eſt aũt non idẽ modus homeliæ .i. locutionis uel inſtructionis ad oẽs. Hi nanque perſuaſione egent illi ui. Quicunque. n. dubitaſſe exiſtimauerunt, horum bene curabilis ignorantia. Non enim ad orationem, ſed ad mentem obuiatio eſt eorum. Quicunq; uero orationis cã dicũt, horũ argumentatio eſt medela, & eius que ĩ uoce orationis & eius que in nominibus. ANT. Par. 1.

Poſtquam determinauit Philoſophus & poſuit rationes contra negantes primum principium, hic oſtendit quomodo diuerſimode eſt procedẽdum, quo ad diuerſos, q ex diuerſis uiis in ꝑdictũ errorẽ deuenerũt, & diuidit ĩ duas partes. Primo oñdit ꝙ diuerſimode eſt ꝓcedendũ ꝯ diuerſos. Scđo incipit ꝓcedere alio mõ q̃ ſupra: ibi {Venit. n. dubitãtib⁹.} Dicit ergo primo, ꝙ non eſt idẽ modus {homeliæ} .i. popularis allocutionis, uel {bonæ conſtructionis} ſecundum tranſlationem, i. ordinatæ diſpoſitionis {uel ĩterceſsionis} ſicut in gręco habetur, ideſt perſuaſionis ad omnes prædictas poſitiones, ſcilicet de ueritate contradictionis & ueritate eorum quæ apparent. Dupliciter enim aliqui incidunt in prædictas poſitiones. Quidam enim ex dubitatione. Cũ .n. eis occurrunt aliquæ ſophiſticæ rõnes ex qbus uideantur ſequi ꝑdictæ põnes, & eas neſciunt ſoluere, cõcedũt cõclonẽ. Vñ eorũ ignorãtia eſt facile curabilis. Nõ n. obuiãdũ eſt eis uel occurrẽdũ ad rõnes quas ponũt, ſed ad mẽtẽ, ut. ſ. ſoluat dubitatio mẽtibus,

tibus, per quam ī huiuſmodi opiniones Inciderũt. Et tunc ab iſtis poſitionibus recedũt. Alij uero prædictas poſitiones proſequuntur non propter aliquã dubitationem eos ad huiuſmodi inducentem, ſed ſolum {cauſa orationis}. i. ex quadã proteruia, uolentes huiuſmodi rationes impoſsibiles ſuſtinere propter ſeipſas, quia contraria earum demonſtrari non poſſunt. Et horum medela eſt argumentatio uel arguitio {quæ eſt in uoce orationis & in nominibus}. i. per hoc ꝙ ipſa uox orationis aliquid ſignificat. Significatio autem orationis à ſignificatione nominum dependet. Et ſic oportet ad hoc principium redire, ꝙ nomina aliquid ſignificant: ſicut ſupra Philoſophus uſus eſt. Deinde cum dicit.

BESS. *Aduenit autem illis, qui dubitãt, hæc opinio, à ſenſibilibus illa quidem, quæ dicitur ſimul cõtradictoria & contraria eſſe, uidentibus ex eodem contraria fieri. ſi igitur non eſt poſsibile quod non eſt fieri, præextitit ſimiliter utrunque ens. ſicut & Anaxagoras omne in omni miſceri ait, atque Democritus. etenim hic quoque uacuum & plenum, ſimiliter in quacunque parte eſſe, atqui horum hoc quidem ens, hoc uero non ens eſſe.*

ANT. Par. 2. *Venit autem dubitantibus hæc opinio ex ſenſibilibus. Quæ quidem eius quòd ſimul contradictiones & contraria exiſtere uidentibus ex eodem facta contraria. Ergo ſi non contingit fieri non ens præfuit ſimiliter ret ambo ens: ut & Anaxago. mixtum omne in omni ait & Democritus. Etenim inane & plenum ſimiliter ſecundum quamcunque exiſtere partem, quamuis hoc quidem horum eſſe non ens illud uero ens.*

Quia ſuperius obuiauit ſup hoc ex ſignificatione nominum, hic incipit obuiare dubitantibus ſoluendo eorum dubitationes. Et primo quantum ad illos, qui ponebant cõtradictoria eſſe ſimul uera. Secundo quantum ad illos qui ponebant omnia apparentia eſſe uera. ibi {Similiter autem} circa primum
Lect. ſeq.
duo facit. Primo ponit dubitationem quæ mouet quoſdam ad concedendum contradictoria eſſe ſimul uera. Secundo ſoluit, ibi {Igitur ex his.} Dicit
Par. ſeq.
ergo ꝙ opinio de hoc ꝙ contradictio ſimul uerificetur, quibuſdam uenit per modum dubitationis ex ſenſibilibus, in quibus apparet generatio & corruptio & motus. Videbat enim ꝙ ex aliquo uno fiebant cõtraria, ſicut ex aqua fit & aer, qui eſt calidus, & terra, quæ eſt frigida Sed oē quod fit, fit ex prius exiſtente. Quod enim non eſt, non contingit fieri, cum ex nihilo nihil fiat. Oportet ergo ꝙ res fuerit ſimul in ſe habens contradictionem, quia ſi ex uno & eodem fit calidum & frigidum, fit per conſequẽs calidum & non calidum. Propter hãc autem rationem Anax. dixit ꝙ oĩa in omnibus miſcẽtur. Ex hoc .n. ꝙ uidebat q̃dlibet ex quolibet fieri, putabat ꝙ nihil poſſet fieri ex alio niſi ante fuiſſet ibi. Et huic rationi uideť acquieuiſſe Democritus. Poſuit enim uacuum & plenum in qualibet parte corporis coniungi. Quę qdẽ ſe habent ſicut ens & non ens. Nam plenum ſe habet ſicut ens. Vacuum uero ſicut non ens. Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 20. *Ad illos itaque, qui ex his ita arbitrantur, dicẽmus quòd quodammodo quidem uere dicunt, quodãmodo uero ignorãt. ens nãque dupliciter dicitur, quare aliquo modo quidem poſſibile eſt aliquid ex non ente fieri, aliquo uero modo, non eſt. ſimulq́; idem ens & non ens eſſe, ſed non ſecundum idem ens. potentia nanque contingit, ſimul idem contraria eſſe, actu uero minimè.*

ANT. Tex. c. 20. Par. 3. *Igitur ex his ad ſuſcipientes dicemus, quia modo quodam recte dicunt, & modo quodam ignorant. Ens enim dupliciter dicitur. Eſt ergo quomodo contingit fieri aliquid ex non ente, eſt autem quomodo non. Vnde & ſimul idem eſſe ens & non ens, ſed non ſecundum idem ens. Potentia nanque contingit idem eſſe contraria, perfecto uero non.*

Soluit prædictam dubitationẽ dupliciter. Primo ſic dicens ꝙ ſicut dictum eſt, illis qui ex dubitatione opinantur prędicta inconuenientia, obuiandum eſt ad mentem. Igitur {ad ſuſcipientes} ideſt opinantes contradictoria ſimul uerificari, {ex his} ideſt prædicta ratione dicimus, ꝙ quodammodo recte dicunt, & quodammodo ignorãt quod dicũt, inconuenienter loquentes ens enim dupliciter dicitur. Ens actu, & ens in potentia. Cum igitur dicũt ꝙ ens non fit ex non ente, quodammodò uerum dicunt, & quodammodo nõ. Nam ens fit ex non ente actu, ente uero in potentia. Vnde etiam aliquo modo idem poteſt eſſe ſimul ens & non ens, & aliquo modo non poteſt. Contingit enim quòd idem ſit contraria in potentia, non tamen {perfecte} ideſt in actu. Sic enim tepidum eſt in potentia calidum & frigidum, neutrum tamen in actu. — *Soluit motiuum antiquorũ dupliciter.* — *Ens dupl.*

BESS. *Item eos efflagitabimus aliã quoque ſubſtantiam entiũ exiſtimare, cui neq; motus, neq; corruptio, neq; oĩno gñatio inſit.*

ANT. Par. 4. *Amplius autem dignificemus ipſos exiſtimare & aliam ſubſtantiam eſſe entium, cui nec motus exiſtit, nec corruptio, nec generatio omnino.*

Secundam ſolutionem ponit ibi, dicẽs, ꝙ dignũ dicimus, ꝙ ipſi inſcipiant uel opinentur aliquã ſubſtantiã eſſe cui nec inſit motus, nec gñatio nec corruptio, q̃d probatum eſt. 8. Phyſi. Tali aũt ſubę non poterit cõcludi ex ratione prędicta, ꝙ inſint contraria, q̃a ex ea non fit aliquid. Et hæc ſolutio uidetur procedere ſecundum Platonicos, qui propter mutabilitatẽ ſenſibilium coacti ſunt ponere ideas & ĩmobiles, ſcilicet de quibus dẽtur diffinitiones, & fiant demonſtrationes, & certa ſciẽtia habeatur, quaſi de his ſenſibilibus propter eorum mutabilitatem & ammixtionem contrarietatis in eis certa ſcientia eſſe non poſsit. Sed prima ſolutio ſufficientior eſt. — Tex. c. 5.

Lectio XI.

Quã nã ratione aliqui exiſtimauerunt, quæcunque apparent ita eſſe.

BESS. Tex. 21. *Similiter autem ueritas in his quoque, quæ apparent, quibuſdam ex ſenſibilibus aduenit. at enim, uerum non pluralitate neque paucitate, iudicari cenſere debẽt. idem autem quibuſdam guſtantibus, dulce, quibuſdam amarum eſſe uidetur. Quare ſi omnes ægrotarent, aut omnes inſanirent, duo uero, uel tres ſani, aut mentis compotes eſſent, hi utique uideri poſſent ægrotare, ac inſanire, cæteri uero minimè. Item multis aliorum animalium contraria apparent quàm nobis, ac noſtrum cuique non eadem ad ſeipſum ſemper ſecundum ſenſum apparẽt. Qualia igitur horum uera uel falſa, non eſt manifeſtum. nihilominus enim magis hæc quàm illa uera ſunt, ſed æqualiter, propter quod Democritus, aut nihil eſſe uerum, aut nobis ignotum ait.*

ANT. Tex. c. 21. Par. 1. *Similiter autem & quæ circa apparentia ueritas quibuſdam ex ſenſibilibus uenit. Verum. n. nõ pluralitate iudicari putant oportere nec paucitate. Idem uero his guſtantibus dulce uidetur, illis uero amarum. Quare ſi omnes laborauerint, aut omnes deſipuerint: duo autem uel tres ſani ſint, aut intellectum*

tellectum habeāt: hos quidē uideri laborare & deſipere, alios uere non. Amplius autem multis aliorum animalium cōtrario uideri, & nobis. Et ipſi autem unicuique ad ſeipſum non eadem ſecundum ſenſum ſemper uideri. Quæ igitur horum uera aut falſa non manifeſtum. Nihil enim magis hæc quàm illa uera, ſed ſimiliter. Propter quod Democritus ait, aut nihil eſſe uerum, aut nobis non manifeſtum.

Poſtq̄ Philoſophus ſoluit dubitationem, ex qua inducebantur antiqui ad ponēdum contradictoria ſimul eſſe uera. Hic remouet illa, ex quibus aliqui inducebantur ad ponendum oē, quod apparet eſſe uerum. Diuiditur autem pars iſta in duas. Primo ponit dubitationes, ex quibus aliqui mouebantur ad prædictam pōnē ponendam. Secundo remouet dubitationes prædictas, ibi { Nos autem & ad hanc ora- Infra.l.13. tionem. } Circa primum duo facit. Primo ponit rōnem eorum, ex qua mouebantur ad ponendum oē quod apparet eſſe uerum. Secūdo aſsignat cauſam Infra lect. ſeq. prædictæ rōnis. ibi { Omnino uero propter exiſtimare. } Dicit ergo primo ꝙ ſicut opinio quæ ponebat contradictoria ſimul eſſe uera uenebat ex quibuſdam ſenſibilibus, in quibus contingit contradictoria fieri ex aliquo uno. Similiter { & ueritas quæ eſt circa apparentia } ideſt opinio de ueritate apparentium uenit ex quibuſdam ſenſibilibus, illis, ſ. qui non proteruientes, ſed dubitantes in hanc pōnem inciduut. Et hoc ideo quia de eiſdem ſenſibilibus inueniuntur contrariæ opiniones diuerſorum. Et hoc tripliciter. Primo quia quibuſdam guſtantibus uidetur dulce, quod aliis uidetur amarum eſſe. Et ſic homines de omnibus ſenſibilibus contrariam opinionem habent. Secundo quia multa animalia contraria iudicant de ſenſibilibus nobis. Illud enim qđ uidetur ſapidum boui uel aſino, mali ſaporis ab homine iudicatur. Tertio quia idem homo in diuerſis temporibus diuerſimode iudicat de ſenſibilibus. Quod.n. nunc uidetur ſibi dulce & ſapidum, alio tē pore ſibi uř amarum & inſipidum. Nec pōt aſsignari ratio certa per quam fiat manifeſtum, quæ opinionum iſtarum ſit uera, aut quæ ſit falſa, quia nō magis una earum uidetur uera uni, q̄ alteri altera. Ergo oportet ꝙ æqualiter ſint ueræ, uel æqualiter falſæ. Et ideo dixit Democritus, ꝙ aut nihil eſt determinate uerum in rebus, aut ſi quid eſt uerum, non eſt nobis manifeſtum. Cognitionem.n. rerum accipimus per ſenſus. Iudicium aūt ſenſus nō eſt certū, cū non ſp eodē mō iudicet. Vnde nulla certitudo uř nobis eſſe de ueritate, ut poſsimus dicere ꝙ hęc opinio determinatæ eſt uera, & contraria determinate eſt falſa. Sed quia poſſet aliquis dicere contra hāc opinionem, ꝙ aliqua regula pōt ſumi ꝑ quā diſcernitur inter contrarias opiniones, q̄ earū ſit uera, ut uidelicet dicamus ꝙ illud eſt uerum iudiciū de ſenſibilibus quod dāt ſani, non quod dant ægrotātes. Et de ueritate hoc eſt uerū iudiciū, quod dant ſapiētes & intelligentes, non aūt qđ dant inſipientes uel ſtulti. Ideo in principio remouet iſtam reſpōſionē per hoc, ꝙ iudiciū certū de ueritate nō conuenienter pōt ſumi ex multitudine & paucitate, ut. ſ. dicatř eſſe uerum ꝙ multis uř, falſum aūt quod uř paucis, cum quandoq; illud quod eſt pluribus opinabile, nō ſit ſimpliciter uerum. Sanitas aūt & ægritudo, ſiue ſapientia & ſtultitia, non uiř differre niſi ſm multitudinē & paucitatem. Si.n. oēs uel plures eſſent tales quales ſunt illi qui nunc reputantur deſipientes uel ſtulti, illi reputarentur ſapientes. Et qui nūc reputantur ſapientes, reputarentur ſtulti. Et ſimiliter eſt de ſanitate & ægritudine. Non ergo credendum eſt magis iudicio ſani & ſapientis de falſitate & ueritate, quàm iudicio infirmi & inſipientis.

Lectio XII.

Cauſas duas exponit, quibus antiquorum nonnulli rerum ueritatem in apparentia conſiſtere crediderunt.

Et ſimpliciter propterea quòd ſenſum quidem prudentiam putant, hanc uero alterationem eſſe, quod ſecundum ſenſum apparet, neceſſario uerum eſſe aiunt. BESS.

Omnino uero propter exiſtimare prudentiam quidem ſenſum, & hunc autem eſſe alterationem: quod uidetur ſecundū ſenſum, ex neceſsitate uerum dicunt. ANT. Par.1.

Oſtēdit cauſam prædictæ pōnis, & primo ex parte ſenſus. Par.4. Secundo ex parte ſenſibilium. ibi { Huius autem opinionis cā &c. } huius lect. Circa primū tria facit. Primo ponit cauſam prædictæ poſitionis ex parte ſenſus. Secundo recitat diuerſorum opiniones, qui in Par.ſeq. hanc cauſam concordauerunt. ibi { Ex his Emp. &c. } Par.3. Tertio inuehit cōtra eos. ibi { Quare grauiſsimū. } Dicit ergo primo, ꝙ antiqui hoc opinabantur, ꝙ prudentia ſiue ſapientia uel ſcīa non eſſet niſi ſenſus. Non enim ponebant differentiam inter ſenſum & intellectum. Cognitio autem ſenſus fit per quandam alterationem ſenſus ad ſenſibilia: & ita ꝙ ſenſus aliquid ſentiat, prouenit ex impreſsione rei ſenſibilis in ſenſum. Et ſic ſemper cognitio ſenſus reſpondet naturæ rei ſenſibilis, ut uidetur. Oportet igitur ſecundum eos ꝙ illud, quod uidetur ſm ſenſum, ſit de neceſsitate uerum. Cum autem coniunxerimus ꝙ oīs cognitio eſt ſenſitiua, ſequitur ꝙ oē quod alicui apparet quocunque modo, ſit uerum. Hæc autem ratio non ſolum deficit in hoc ꝙ ponit ſenſum & intellectum idem, ſed in hoc ꝙ ponit iudicium ſenſus nunquam falli de ſenſibilibus. Fallitur enim de ſenſibilibus communibus & per accidens, licet non de ſenſibilibus propriis, niſi forte ex indiſpoſitione organi. Nec oportet ꝙ quamuis ſenſus alteretur à ſenſibilibus, ꝙ iudicium ſenſus ſit uerum ex conditionibus rei ſenſibilis. Non enim oportet ꝙ actio agentis recipiatur in patiente ſm modum agentis, ſed ſm modum patientis & recipientis. Et inde eſt ꝙ ſenſus non eſt quandoque diſpoſitus ad recipiendum formam ſenſibilis ſm ꝙ eſt in ipſo ſenſibili, quare aliter aliquando iudicat quàm rei ueritas ſe habeat. Deinde cum dicit.

Ex his enim & Empedocles, & Democritus, cæterorum quoque ſinguli, talibus opinionibus irretiti fuere. Empedocles etenim habitu mutato, prudētiam quoque mutari ait. ad præſens nanq; prudentia hominibus augetur. In aliis quoq; dicit, quatenus mutantur, eatenus ſemper etiam altera ſapere eis affuit. Parmenides quoque eodem aſſerit modo. ut enim cuiq; complexio membrorum flexibilium ſe habet, ita ītellectus hominibus adeſt. idem nanque eſt, quod ſapit membrorum natura hominibus, & omnibus, & omni quod enim plus eſt, intelligentia eſt. Anaxagoræ autem ſententia, ipſa quoque à quodam ſuorum neceſſariorum memoriæ tradita eſt. quòd talia eis entia erunt, qualia ea eſſe putarint. Homerum etiam talem aiunt opinionem habere uideri. quippe, qui faciat Hectorem, cum à uulnere inſaniret, iacere, BESS.

re, aliud ſapientem, tanquam et inſanientes ſaperent quidem, ſed non eadem. Patet itaque quòd ſi utraq; prudentia eſt, entia quoque ſimul ita & non ita ſe habent.

ANT. Par.4. *Ex his.n. Empedocles & Democritus & aliorum, ut eſt uerisſimile dicere, unuſquiſq; talibus opinionibus facti ſunt rei. Etenim Empedocles, permutantes habitum permutare dicit prudentiam. Ad præſens enim conſilium augere hominibus. & in aliis dicit: quia quantum alteri transformati ſunt, tantum ipſis & ſemper ſapere altera affuit. Parmenides uero enuntiat eodem modo. Vt enim quicunque habuerunt membrorum complexionem multæ flexionis, & hominibus intellectus ineſt idem enim eſt quod quidem ſapit natura membrorum hominibus & omnibus & omni. quod enim plus eſt, intelligentia Anaxag. quoque pronuntiatione recordatur ad quoſdam ſociorum. Quia talia erant ipſis entia, qualia utique exiſtimauerunt. Dicunt autem & Homerum hanc habentē, quia fecit Hectorem tanquam in extaſi fuerit à plaga iacere aliud ſapientem: tanquam ſapientes quidem & deſipientes, ſed non ſecundum eandem. Palam ergo quòd ſi utræque prudentiæ & entis, ſimul ſic & non ſic ſe habent.*

Recitat diuerſorum opiniones aſſentium cauſis prædictis. Oia aũt dicta eorũ, quæ inducit tendunt ad duo. Quorũ primũ eſt, ꝙ intellectus ſit idẽ cum ſenſu. Aliud eſt, ꝙ oẽ quod uidetur ſit uerum. Dicit ergo ꝙ ex prædictis rõibus Empedo. & Democritus & ſinguli aliorum ſunt facti rei talibus opinionibus, ut {eſt dicere uerisſimile}.i. ſicut uerisſimiliter cõiecturare poſſumus ex eorum dictis. Dicit enim Empe. ꝙ illi, qui permutant {habitum}.i. diſpõnem corporis, permutant etiam prudentiam, quaſi intellectus cuius eſt prudẽtia, ſequatur habitudinẽ corporis, ſicut & ſenſus. Nam prudentia creſcit in hominibus {ad apparens}.i. per hoc ꝙ aliquid de nouo incipit apparere homini profectus ſcientiæ fit ĩ homine. ſed hoc fit ꝑ hoc ꝙ diſpoſitio corporis uariatur. Alia tranſlatio habet melius. {Ad pręſens.n. uoluntas uel conſilium augetur hominibus,} quaſi dicat, ſm diſpoſitiones diuerſas præſentes, noua cõſilia, ſiue nouæ uoluntates, ſiue nouæ prudentiæ hominibus augentur, quaſi conſiliũ ſiue uoluntas non ſequatur aliquam uim intellectiuam in homine, quę ſit præter ſenſum, ſed ſolam diſpoſitionem corporis quæ uariatur ſecundũ præſentiam diuerſarium rerum. In aliis autem libris ſuis dicit Empe. ꝙ quãtum ad alterationem transformat, ideſt ſm quantitatem qua homo transformatur in alteram diſpoſitionem corporis: tãta eis eſt ſemper cura inquit, id eſt quòd tot curæ, ſiue ſollicitudines, ſeu prudentię hominibus adueniunt. Quod quidem eſt difficile. Alia tranſlatio melius ſic habet. {Quia quantũcũq; mutati fiant, intãtum ſm ipſas ſemper ſapere alia ſtatutum eſt ſiue ſtultum.} Vel ipſis affuit ſecũdum aliam literam, quaſi dicat, ꝙ quantũcunque homo mutatur in diſpoſitione corporis, intantum ſp alia ſapientia, quaſi alium intellectum & aliam ſapientiam habens. Deinde ponit opinionem Parmenidis ad idem dicens, ꝙ Parmenides de rerum ueritate enuntiat eodem modo ſicut Empedo. Dicit .n. ꝙ ſicut unuſquiſque habet diſpoſitionem membrorum ualde circunflexorum, uel {multæ flexionis} ſecundum aliam literam, ita ĩtellectus hominibus, quaſi dicat, ꝙ in membris hominis eſt multa uarietas & circunuolutio ad hoc ꝙ talis membrorum diſpoſitio adaptetur ad operationem intellectus, qui ſequitur membrorum complexionem ſecundũ eum. Ipſe enim dicit ꝙ idem eſt {quod curauit}.i. quod curam habet ſiue prudentiam de membris ex natura membrorum: & quod eſt {in omnibus}.i. in ſingulis partibus uniuerſi, & quod eſt {in omni}.i. in toto uniuerſo. Sed tamen aliter nominatur in toto uniuerſo, & in ſingulis partibus uniuerſi, & etiam in homine. Et hoc ĩ toto uniuerſo, dicitur Deus. In ſingulis autem partibus uniuerſi, dicitur natura. In homine autem, dicitur intellectus. Et ſic hoc habet plus in homine quàm in aliis partibus uniuerſi. quia in homine illa uirtus intelligit propter complexionem determinatam membrorum, nõ autem in aliis rebus. In quo etiam datur intelligi ꝙ intellectus ſequitur complexionem corporis, & per conſequens non differt à ſenſu. Alia tranſlatio planius habet ſic. Idem enim quod quidam ſapit membrorum, non eſt in hominibus, & omnibus, & omnium. Plus enim eſt intellectus. Deinde ponit opin. Anaxa. qui pronuntiauit ad quoſdam ſuos ſocios uel amicos reducendo eis ad memoriam, quia talia ſunt eis entia, qualia ſuſcipiunt ſiue opinantur. & hoc eſt ſm ꝙ in illis dictis philoſophorum tangitur, ſcilicet ꝙ ueritas ſequatur opinionem. Deinde ponit opinionem Homeri, de quo dicunt, ꝙ uidebatur eandem opinionem habere. Fecit enim in ſua recitatione Hectorem iacere quaſi in extaſi à plaga ſibi illata {aliud cunctantem}.i. aliud cogitãtem quàm prius, uel aliena ſapientem ſm aliam tranſlationem. ſ. ab his, quæ prius ſapuerat, quaſi cunctantem quidem & non cunctantẽ, i. in illo ſtrato, in quo iacebat percuſſus, eſſet ſapiens & non ſapiens: ſed non quantũ ad eãdem, quia quantum ad illa, quæ tunc ſibi uidebantur ſapiens erat, quantum autem ad illa q̃ prius ſapuerat, & iam ſapere deſierat, non erat ſapiens. Alia tranſlatio ſic habet, Sapientes quidem & deſipientes: quaſi dicat, ſicut fuit de Hectore qui ſapiebat aliena poſt plagam: ita contingit & de aliis ꝙ ſunt ſimul ſapientes & deſipientes, non ſm eãdẽ ſed ſm diuerſa. Ex omnibus autem prædictis philoſophorum opinionibus concludit concluſionem intentam, ſcilicet ꝙ ſi utræque ſint prudentiæ, ſcilicet ſm quas homo exiſtimat contraria mutatus de una diſpoſitione in aliam, ꝙ omne id quod exiſtimatur ſit uerum. Non enim eſſet prudentia exiſtimare falſum. Vnde ſequitur ꝙ entia ſimiliter ſe habeant ſic & non ſic. Deinde cum dicit.

Quæ ex re difficillimum quod ſequitur eſt. ſi enim qui maxime poſsibile uerum uident, hi autem ſunt, qui maximè illud quærunt, & amant, hi tales opiniones habent, & talem de ueritate ſententiam ferunt, quomodo non ſecordia illis ſit, qui philoſophari conantur? nam quærere ueritatem, non eſſet niſi uolucres proſequi. BESS.

Quare & grauisſimum accidẽs eſt. Nã ſi qui maxime contingens uerũ uiderunt (hi aũt ſunt maxime quærentes ipſam & amantes) tales habent opiniones & talia enuntiant de ueritate, quomodo non eſt dignum reſpuere philoſophari conantes? Nam uolantia proſequi erit utique ueritatem inquirere. ANT. Par.5.

Inuehit cõtra ꝑdictos phos dicẽs, ꝙ grauiſsimũ accidẽs eſt qđ eis accidit. Nã ſi illi, q maxime uiderũt uerũ inquantum cõtingit ab hoie poſſe uideri, ſ. prædicti philoſophi, qui etiã ſunt maxime q̃rẽtes & amantes uerum, tales opiniones & tales ſententias proferunt de ueritate, quomodo non eſt dignum

prædictos

prædictos philoſophos dolere de hoc ꝙ eorum ſtudium fruſtratur, ſi ueritas inueniri non poteſt? Alia litera habet {Quomodo non eſt dignum relinquere uel reſpuere philoſophari conantes}.i.ꝙ homo non adhæreat his.qui nolunt philoſophari, ſed eos contẽnat. Nam ſi nullum uerum poteſt ab homine de ueritate ſciri, quærere ueritatem eſt quærere illud, quod non poteſt homo habere, ſicut ille qui ꝓſequitur uel fugat uolatilia. Quanto.n.magis proſequit̃, tanto magis ab eo elongat̃. Deinde cũ dicit.

BESS. Tex.52. *Cauſa uero huius opinionis his fuit, quia ueritatem quidẽ de entibus conſiderabant: entia uero ſola arbitrati ſunt, ſenſibilia eſſe. In his autem, magna indeterminati natura ineſt, & eius, qđ ita ens eſt, ut prædiximus. quare ueriſimiliter quidẽ, ſed non uere dicunt. ita enim magis conuenit dicere, quàm ut Epicarmus in Xenophanem.*

ANT. Tex.c.22. Par.4. *Huius autem opinionis cauſa eſt, quia de entibus quidem ueritatem intendebant. Entia uero putabant eſſe ſenſibilia ſolum. In his uero multa, quæ indeterminati natura conſiſtit, & quæ entis, ſicut diximus. Propter quod decenter quidem dicunt, non uera autem dicunt. Sic enim congruit magis dicere, quàm ſicut Epicarmus ad Xenophanem.*

Aſsignat cãm præmiſſæ opinionis ex parte ſenſibilium.ſ.quæ cã prædictæ opinionis etiam ex parte ſenſibilium ponebat̃. Nã cum ſenſibile ſit prius ſenſu naturaliter, oportet ꝙ diſpoſitio ſenſuum ſequatur ſenſibiliũ diſpõnẽ. Aſsignat aũt ex parte ſenſibiliũ duplicẽ cãm, quarũ ſecunda ponitur, ibi:{Amplius aũt oĩum &c.} Dicit ergo primo ꝙ cã opinionis prædictorũ philoſophorum fuit, quia cum ipſi (Par.seq.) intenderent cognoſcere ueritatem de entibus, & uideretur eis ꝙ ſola ſenſibilia entia eſſent, totius ueritatis doctrinã iudicauerunt ex natura ſenſibiliũ rerũ. In rebus aũt ſenſibilibus multũ eſt de natura infiniti ſiue indeterminati, quia in eis eſt materia, quæ quantum eſt de ſe non determinatur ad unũ, ſed eſt in potentia ad multas formas, & eſt in eis natura entis ſimiliter, ut diximus, uidelicet ꝙ eſſe rerum ſenſibilium non eſt determinatũ, ſed ad diuerſa ſe habens. Vnde non eſt mirũ ſi non determinatã cognitionẽ ingerit ſenſibus, ſed huic ſic, & alteri aliter. Et propter hoc prædicti philoſophi decẽter ſiue uериſimiliter loquuntur rõne prędicta: non tamẽ uerum dicunt in hoc ꝙ ponunt nihil determinatum eſſe in rebus ſenſibilibus. Nam licet materia quantũ eſt de ſe, indeterminate ſe habeat ad multas formas, tamen per formam determinatur ad unũ modum eſſendi. Vnde cum res cognoſcantur per ſuam formam magis quàm per materiam, non eſt dicendum ꝙ non poſsit haberi de rebus aliqua determinata cognitio. Et tamen quia ueriſimilitudinẽ aliquam habet eorum opinio, magis congruit dicere ſicut ipſi dicebant, quàm ſicut dicit Epicharmus ad Xenophanẽ, qui forte dicebat oĩa ĩmobilia & neceſſaria eſſe, & ꝑ certitudinẽ ſciri. Deinde cũ dicit.

BESS. *Item cum hanc omnem naturam moueri uiderent, de eo autem, quod mutatur, nihil uerificari, circa illud, quod oĩno mutatur, nihil uerificari poſſe putabant. Ex hac.n.exiſtimatione, ſumma illa eorum opinio pullulauit, qui ſe Heraclitum ſequi affirmabant. qualem & Cratilus habebat, qui tandem nihil putabat dicere oportere, ſed ſolum digitum mouebat. & Heraclitum, quòd bis dixiſſet in eundem fluuium non eſſe intrare, reprehendebat. ipſe enim exiſtimabat, ne ſemel quidem.*

ANT. *Amplius aũt oẽm uidẽtes hanc motã naturã, de permutãte aũt nihil uerum dicimus: circa uero oĩno ſp permutans, nõ contingere uerũ dicere. Nã ex hac exiſtimatione pullulauit opinio dictorũ ſumma, quæ eſt dicẽtiũ heraclizare, & qualẽ Cratilus habuit, qui tandẽ opinatus eſt nihil oportere dicere, ſed digitũ mouebat ſolum, & Heraclitũ increpauit dicentẽ, bis in eodem flumine non eſt intrare. Ipſe.n.exiſtimauit nec ſemel.* Par.5.

Ponit ſecundã cauſam ex parte ſenſibilium ſumptam, dicens ꝙ philoſophi uiderunt omnem hanc naturam, ſcilicet ſenſibilem in motu eſſe. Viderunt etiam de permutante, i.de eo ꝙ mouetur, ꝙ nihil uerum dicitur inquantum mutatur. Quod enim mutatur de albedine in nigredinem, non eſt album nec nigrum inquantum mutatur. Et ideo ſi natura rerũ ſenſibilium ſemper permutatur, & {omnino}.i.quãtum ad omnia, ita ꝙ nihil in ea eſt fixum, non eſt aliquid determinate uerũ dicere de ipſa. Et ita ſequitur ꝙ ueritas opinionis uel propoſitionis nõ ſequatur modum determinatũ eſſendi in rebus. Sed potius id quod apparet cognoſcenti, ut hoc ſit eſſe uerum unumquodque quod eſt alicui apparere. Et ꝙ iſta fuerit eorum ratio ex hoc patet. Nam ex hac ſuſceptione ſiue opinione pullulauit opinio dictorũ philoſophorum {ſumma uel extrema} ideſt quæ inuenit quid ſummum uel extremum huius ſententiæ, quæ dicebat {heraclizare}, i.ſequi opinionem Heracliti, uel ſequentium Heraclitum ſecundum aliam literam, i.qui dicebant ſe opinionem Heracliti qui ſequi poſuit omnia moueri, & per hoc nihil eſſe uerum determinate. Et hanc opinionem habuit Cratilus, qui ad ultimum ad hanc dementiam deuenit, ꝙ opinatus eſt ꝙ non oportebat aliqd uerbo dicere, ſed ad exprimendum quod uolebat, mouebat ſolum digitum. Et hoc ideo, quia credebat ꝙ ueritas quam uolebat enuntiare primo tranſibat, q̃ oratio finiretur. Breuiori autem ſpatio digitũ mouebat. Iſte autem Cratilus reprehendit, uel increpauit Heraclitum. Heraclitus enim dixit ꝙ non poteſt homo bis intrare in eodem flumine, quia antequam intret ſecundo, aqua quæ erat fluminis iã defluxerat. Ipſe autem exiſtimauit, ꝙ nec ſemel poteſt hõ intrare in eundẽ fluuium, quia ante etiam q̃ ſemel intret aqua fluminis defluit & ſuperuenit alia. Et ita non ſolum etiam non poteſt hõ bis loqui de re aliqua anteq̃ diſpõ mutetur, ſed etiã nec ſemel.

Lectio XIII.

Senſibilium mutationem in nullo prorſus eorum ueritati obſtare ſex rationibus oſtendit.

NOs aũt ad hanc etiam rõnem dicemus, q id quod mutatur, cũ mutatur, habet aliq̃ ueritatẽ, non eſſe putare. BESS.

Nos aũt & ad hanc rõnẽ dicemus, qa permutans ANT.
qđ permutat, hẽt quandã ipſius uerã rõnẽ non exiſtimari eſſe. Par.1.

Diſputat contra ꝑdicta, & primo quantũ ad hoc qđ ponebant de mutabilitate rerum ſenſibilium. Scđo quantũ ad hoc ꝙ dicebatur de apparentia ſenſuum.ibi:{De ueritate uero ꝙ nõ eſt.} Circa primũ (Lect.ſeq.) ponit ſex rõnes, quarũ prima talis eſt. Qui exiſtimat non eſſe de eo quod non eſt, ueram opinionẽ habet, & uerã orationẽ ꝓfert ſi hoc enũtiat: ſed qđ mutat̃ dũ mutat̃ non eſt, nec illud ad qđ mutat̃, nec illud ex quo mutat̃: ergo aliqd uere pt̃ dici de eo qđ mutat̃. Sic ergo poſſumus dicere cõtra ꝑdictã rõnẽ {uel orationẽ}.i.opinionẽ dicẽtẽ ꝙ de eo qđ mutat̃ nihil põt uerum dici, quia {ꝑmutans}.i.qđ mutatur

{quando permutat},i.quando permutatur habet
quandam orationem uel rationem ueram{in eis}
.i.ſecundum prædictorum opinionem{nõ exiſtima
ri},ideſt quod non exiſtimetur aliquid ei ineſſe.

BESS. *Quamquam etiam ambiguum eſt. abiciens enim habet ali
quid eius, quòd abiicit. ac neceſſe eſt, aliquid etiam eius, quod
fit, eſſe. & ſimpliciter ſi corrumpitur, erit aliquid ens. & ſi
fit, neceſſe eſt eſſe, ex quo fit, & à quo generatur, & hoc non
eſſe in infinitum.*

ANT. Par.2. *Eſt etiam dubitatio. Abiiciẽs enim, habet aliquid eius quod
abiicitur: & eius quod fit, iam neceſſe aliquid eſſe. Omninoq́;
ſi corrũpitur, exiſtet aliquid ens. Et ſi fit, ex quo fit, & à quo ge
neratur neceſſe eſt eſſe: & hoc non eſſe in infinitum.*

Secundam rationem ponit, quæ talis eſt. Omne
quod permutatur, habet iam aliquid de termino ad
quem permutatur, quia quod mutatur dum muta-
tur partim eſt in termino ad quem, & partim in ter
Tex.c6.7. & 87. mino à quo, ut probatur in.6.Phyſico. uel ſecundũ
aliam literã{abiiciens habet aliquid eius quod abii-
citur.} Et ex hoc datur intelligi, ꝙ in eo qđ moue
tur, ſit aliquid de termino à quo: quia quandiu ali-
quid mouetur, tandiu terminus à quo abiicitur. nõ
autem abiiceretur niſi aliquid eius ineſſet ſubiecto
mobili. Et eius quod fit neceſſe eſt iã aliquid eſſe,
Tex.c.52. quia omne quod fit fiebat, ut probatur.6.Phyſi. Pa
tet etiam, ꝙ ſi aliquid corrumpitur, ꝙ adhuc aliqd
ſit, quia ſi oĩno non eſſet, iam eſſet omnino in corru
ptum eſſe, & non in corrumpi. Similiter autem ſi
aliquid generatur, oportet ꝙ ſit materia ex qua ge
Tex.c.5. & inde. neratur, & agens à quo generatur. Hoc autem non
eſt poſsibile procedere in infinitum, quia ut proba
tur in ſecundo, nec in cauſis materialibus, nec in agẽ
tibus in infinitum proceditur. Sic igitur eſt magna
dubitatio contra eos, qui dicunt, ꝙ de eo, quod mo
uetur, nihil poteſt uere dici, tum quia in eo qđ mo-
uetur & generatur eſt aliquid de termino ad quem
tum quia in omni generatione & motu oportet po
nere aliquid ingenitum & immobile ex parte ma-
terię & agentis.

BESS. *Sed his omiſsis, illa dicamus. quod non eſt idem ſecundum
quantitatem, & ſecundum qualitatem tranſmutari. detur ita-
que non permanere ſecundum quantitatem, attamen ſecun-
dum formam omnia cognoſcimus.*

ANT. Par.3. *Sed hæc prætermittentes ita dicamus, quia nõ idẽ eſt per-
mutant ſecundum quantitatem & ſecundum qualitatem.
Secundum quantitatem igitur ſit idem non manens. Sed ſecũ-
dum ſpeciem omnia cognoſcimus.*

Tertiam rationem ponit. & hæc ratio contradi-
cit eis quantum ad cauſam, ex qua opinionem ſum
pſerunt, quia omnia ſenſibilia ſemp mouentur. Mo
ti enim ſunt ad hoc dicendum ex his, quę augẽtur.
Viderunt enim ꝙ aliquid per unum annum creſcit
ſm modicam quantitatem, & crediderunt ꝙ motus
augmenti eſſet continuus, ita ꝙ quantitas, ſm quã
attenditur augmentum, diuideretur proportiona-
liter ſm partes tpis, ita ꝙ in qualibet parte fieret
augmentum alicuius quantitatis, cuius proportio
eſſet ad totam quantitatem, ſicut proportio partis
tpis ad totum tps. Vnde cum iſte motus ſit inſenſi-
bilis, exiſtimauerunt ſimiliter ꝙ ea, q̃ uidẽtur quie-
ſcere, mouentur, ſed motu inſenſibili. Dicit ergo cõ
tra illos ꝙ prætermiſsis illis, quæ dicta ſunt, patet ꝙ
non eſt idem motus ſm quantitatem, & ſm quali-
tatẽ uel formã. Et quãuis concedatur eis ꝙ motus
ſecundum quantitatem ſit continuus in rebus, & ꝙ
omnia hoc motu ſemper inſenſibiliter moueantur,
tñ ſm qualitatem uel formã non oportet ꝙ pp hoc
ſemper omnia moueantur. Et ita poterit haberi co-
gnitio de rebus determinata, q̃a res magis cogno-
ſcuntur per ſuam ſpeciem q̃ per ſuam quantitatem.

BESS. Tex.23. *Item dignum eſt reprehendere eos, qui ita arbitrantur, quo
niam cum & ipſorum ſenſibilium pauciora numero ita ſe ha
bere uiderent, de toto tamen cœlo ſimiliter ſenſerũt. hic enim,
qui circa nos eſt, ſolum ſenſibilium locus, in corruptione &
generatione eſt, qui nulla (ut ita dicam) uniuerſi pars eſt. unde
iuſtius fuiſſet propter illa, iſta etiã abſoluiſſe, quàm propter
iſta, illa condemnaſſe.*

ANT. Par.4. *Amplius aũt dignum increpare ſic exiſtimantes, quòd ſen-
ſibilium in minoribus numerum ſcientes ſic habentem, de cœ-
lo toto ſimiliter enuntiauerunt Nam circa nos ſenſibilis locus
in generatione & corruptione perſeuerat ſolum ens. Sed iſte
ut dicatur nulla pars eſt omnis. Quare iuſtius utique propter
illa hæc reueriti fuiſſent: quare propter hoc de illis errauerũt.*

Quartã rõnẽ ponit dicẽs, ꝙ dignũ eſt renuere ſi-
ue ĩcrepare{ſic exiſtimãtes}.i.opinãtes, ſ. ꝙ oĩa ſen
ſibilia ſunt ſp in motus, pp hoc ꝙ paucorũ ſenſibi-
liũ numerũ inueniũt ſic ſe habentẽ, cũ tñ plura ſenſi
bilia immobilia ſint, niſi quantũ ad motũ localẽ. Cõ
ſtat.n. ꝙ ſola ſenſibilia q̃ ſunt hic circa nos in ſphæra
actiuorũ & paſsiuorum ſunt in generatione & cor-
ruptione. Huiuſmodi autẽ locus eſt quaſi nihil re-
ſpectu uniuerſi. Nam tota terra non habet ſenſibilẽ
quantitatẽ reſpectu ſupremæ ſphæræ. Ideo ſe habet
ad eam ſicut cẽtrũ, ſicut aſtrologi pbant per hoc ꝙ
ſp ſex ſigna zodiaci ſuper terrã apparẽt. Quod non
eſſet ſi terra aliquã partẽ cœli ſenſu notabilẽ à no-
bis occultaret. Stultũ.n. fuit de tota natura ſenſibili
iudicare pp illa pauciora, imo tolerabilius fuiſſet
ꝙ tota natura ſenſibilis fuiſſet diiudicata ſm motũ
cęleſtiũ corporũ, q̃ multũ excedũt alia in quãtitate.

BESS. *Itẽ manifeſtum eſt, q. & ad iſtos eadem dicemus, quæ olim
dicta ſunt. quòd enim eſt immobilis quædam natura. oſtenden
dum, & perſuadendum eſt eis.*

ANT. Par.5. *Amplius autem palam quia ad hos eadem olim dictis dice
mus. Quod enim eſt immobilis natura quædam, oſtendendum
ipſis, & credendum eſt eis.*

Quintam rõnem ponit dicens, ꝙ contra hæc di-
cenda ſunt ea q̃ ſupra ſunt dicta in hoc eodẽ libro. ſ.
ꝙ ſit q̃dã {natura immobilis}, ſ. natura primi moto-
Tex.c.45. ris, ut probatum eſt in.8.Phy. Et hoc eſt dicendũ cõ
tra eos, & ipſi debent hoc credere, ſicut alibi proba-
tum eſt. Et ideo nõ eſt uerum, ꝙ omnia ſint ſemper
in motu, & ꝙ nihil uere de aliquo poſsit dici.

BESS. *At accidit eis, qui ſimul dicunt eſſe, & non eſſe, magis dice
re quieſcere cuncta, quàm moueri. non enim eſt, in quo quic-
quam moueretur, nam omnia omnibus inſunt.*

ANT. Par.6. *Et etiam contingit ſimul dicentibus eſſe & non eſſe, quie-
ſcere magis dicere omnia quàm moueri. Non eſt enim in quod
aliquid permutetur. Nam omnia inſunt omnibus.*

Sextã rõnem ponit dicens, ꝙ illa põ, qua ponunt
oĩa moueri, repugnat primę eorũ põni, qua ponunt
contradictoria ſimul uerificari de eodẽ, quia ſi ali-
qd ſimul eſt & nõ eſt, magis ſequit ꝙ oĩa q̃eſcant q̃
ꝙ oĩa moueantur. nihil.n. permutat ad hoc qđ iam
ineſt ei, ſicut qđ iam eſt albũ nõ mutat ad albedinẽ.
Si aũt idem contingit ſimul eſſe & non eſſe, oĩa in-
ſunt oĩbus, ut ſupra pbatũ eſt, quia oĩa ſunt unum. Tex.c.15.
Et ita nõ erit in quod poſsit aliquid permutari.

LECTIO

Lectio XIIII.

Septẽ rõnibus probat rerũ veritatẽ in apparentia nõ cõſiſtere.

BESS. Tex. 26. **D**E ueritate uero, quòd non omne, quod apparet, uerum ſit, primo quidem neque ſenſus proprij, fallax eſt, ſed imaginatio non eſt idem, quod ſenſus.

ANT. Text. 24. Par. 1. *De ueritate aũt, ꝙ non oẽ apparens uerum: primũ quidẽ, ꝗa neq; ſenſus falſus proprij eſt: ſed phantaſia nõ idẽ ſenſui.*

Hic incipit procedere cõtra ipſam rationem de ueritate apparentium, & circa hoc duo facit. Primo improbat hanc opinionẽ. Secundo inducit concluſionem intentam, ibi: {Igitur quia cunctorum} Circa primum duo facit. Primo diſputat contra illos, qui prædictã põnem pp aliquã rõnẽ uel dubitationẽ poſuerunt. Scd̃o contra ꝓteruientes, ibi: {Sunt aũt quidã.} Circa primũ ponit ſeptem rõnes. circa primã ſic dicit. Oſtenſum eſt, ꝙ non oĩa ſunt mutabilia, ſed de ueritate ꝙ non oẽ apparens ſit uerũ, iſta cõſideranda ſunt: quorum primum eſt ꝙ ſenſus nõ eſt proprie cauſa falſitatis, ſed phantaſia, quæ non eſt idem ſenſui: quaſi dicat, diuerſitas iudiciorum, quę datur de ſenſibilibus non peruenit ex ſenſu, ſed ex phantaſia, ad quam propter aliquod impedimẽtum naturæ proueniunt deceptiones ſenſuum. Phãtaſia autem non eſt eadem ſenſui, ut probatur tertio de anima, ſed eſt motus factus à ſenſu ſecũdum actum. Vnde ꝙ ipſi attribuerunt ſenſui iſtam diuerſitatem iudiciorum, per quam unus iudicat̃ falſum ſentire de hoc, de quo alius uerum ſentit, non conuenienter faciunt. Alia tranſlatio melius habet {Et primum quidem quia nec ſenſus falſus proprij eſt. Sed phãtaſia nõ idẽ eſt ſenſui.} quaſi dicat, ꝙ nullus ſenſus de proprio obiecto decipitur, ſicut uiſus nõ decipitur de coloribus. Ex quo patet ꝙ iudicium ſenſus de ſenſibili proprio eſt determinatũ. Vnde oportet determinatam ueritatem eſſe in rebus. Et ſi obiiciatur ꝙ aliquando etiam circa ſenſibilia ꝓpria error accidit, reſpondet ꝙ hoc non eſt ex ſenſu, ſed ex phantaſia per cuius indiſpoſitionem aliquando contingit ꝙ id quod per ſenſum accipitur, aliter ad ipſam ꝑueniat q̃ ſenſu ꝑcipiat̃, ſicut patet in phreneticis in qbus organũ phãtaſiæ eſt læſum.

Lect. ſeq. Par. 1. — Tex. c. 63.

BESS. *Deinde admiratione dignum eſt, ſi hoc dubitant, utrum tantæ ſint magnitudines, taleſq; colores, quales eminus, an quales cominus apparent. & utrum qualia ſanis, an qualia ægrotantibus. & grauiora utrum qualia debilibus, an qualia robuſtis. & uera, utrũ qualia dormiẽtibus, an qualia uigilãtibus. Quod. n. non arbitrantur, patet. nemo etenim ſi noctu exiſtimet ſe Athenis eſſe, cum in Libya ſit, ad Ariopagum uadit.*

ANT. Par. 2. *Deinde dignum mirari ſi hoc dubitatur, utrum tantæ ſint magnitudines, & colores tales quales à remotis uidentur, aut quales de prope: & utrum qualia ſanis, aut qualia laborantibus. Et grauiora, utrum qualia debilibus, aut qualia robuſtis. Et uera, utrum qualia dormientibus, aut qualia uigilãtibus. Quod quidem enim nõ putant palam. Nullus ergo ſi putauerit ſe de nocte Athenis eſſe ens in Libya, uadit ad Lyciũ.*

Licium. I. Odiõ græ. quod eſt locus vbi cãtant clerici

Secundam rationem ponit, circa quam ſic dicit. Dignum eſt admirari ſi aliqui de hoc {quærunt} uel {dubitant} ſecundum aliã literam, utrum magnitudines tales ſint quales uidentur à remotis, uel quales uidẽtur à propinquis. Quaſi enim per ſe uerum eſt ꝙ ſenſus propinquas magnitudines iudicat tales eſſe, quales ſunt, remotas autem minores quàm ſint, quia quod à remotiori uĩ. uĩ minus, ut in perſpectiua probatur. Et ſimile eſt ſi quis dubitat utrũ colores ſint tales quales uidenẽ à remotis, uel quales uidentur à propinquis. Conſtat enim ꝙ uirtus agentis quanto plus in remotis porrigitur in agendo, tanto deficientior eius inuenitur effectus. Ignis enim minus calefacit, quæ diſtant, quàm quæ ſunt propinqua. Vnde & color corporis perfecti ſenſitiui non ita immutat perfecte in remoto, ut in ꝓpinquo diaphanum. Et propter hoc uerius eſt iudicium ſenſus de coloribus ſenſibilibus in propinquo quàm in remoto. Et ſimile eſt etiam ſi quis dubitat utrum aliqua talia ſint qualia uidentur {laborantibus}, i. infirmis. Sani enim habent organa ſenſuum bene diſpoſita, & ideo ſpecies ſenſibilium in eis recipiuntur prout ſunt, & propter hoc uerum eſt iudicium ſanorum de ſenſibilibus. Organa uero ĩfirmorum ſunt indiſpoſita. Vnde non conuenienter immutantur à ſenſibilibus. Et propter hoc eorum iudicium de eis non eſt rectum, ut patet in guſtu: cuius organum quia in infirmis corruptis humoribus eſt infectum, ea quę ſunt boni ſaporis eis inſipida uidẽtur. Et ſimile iterum eſt utrum pondera ſint ita grauia ſicut uidentur debilibus, uel ſicut uidẽtur robuſtis. Conſtat enim ꝙ robuſti de ponderibus iudicant ſecundum ꝙ ſunt. Non autem ita eſt in debilibus in quibus difficultas ad ſuſtinendum pondus, non ſolum prouenit ex magnitudine põderis, quẽadmodum in robuſtis, ſed etiam ex paucitate uirtutis. Vnde etiam parua pondera eis magna uidẽtur. Sĩe eſt ſi aliqui dubitant utrũ ueritas ſic ſe habeat ſicut uidetur dormiẽtibus, aut ſicut uĩ uigilãtibus. In dormientibus enim ligati ſunt ſenſus, & ita iudicium eorum de ſenſibilibus non poteſt eſſe liberũ, ſicut eſt iudiciũ uigilantium, quorum ſenſus ſunt ſoluti. Supra autem dictum eſt ꝙ mirandum eſt ſi dubitant, quia ex eorum actibus apparet ꝙ non dubitãt, nec exiſtimant omnia prædicta iudicia æqualiter eſſe uera. Si enim aliquis exiſtens in Libya ĩ ſomnis uideat ſe eſſe Athenis, uel aliquis exiſtens Pariſius uideat ſe eſſe in Vngaria in ſomnis, à ſomno ſurgens non talia operantur, qualia operaretur ſi in uigilia hoc percepiſſet. Iret enim ad odion, ideſt ad locum quendam qui eſt Athenis, ſi in uigilia ſe Athenis eſſet uideret, quod non facit ſi hoc ſomniauit. Ergo patet ꝙ non putat ſimiliter eſſe uerum, quod uidetur dormienti & uigilanti. Similiter poteſt argui de aliis quæſtionibus prædictis. Licet enim oretenus de talibus quærant, tamen de eis in mente nõ dubitant. Vnde patet rationem eſſe nullam, qua ponebant omne quod uidetur eſſe uerum. Hoc enim ponebant, quia diuerſarum opinionum non poteſt accipi quæ uerior ſit, ſicut ſupradictum eſt.

Itẽ de futuro (ut Plato quoq; ait) nõ eſt profectò ſilr certa medici, & ignari opinio. utputa, de futuro ſano, aut nõ futuro. BESS.

Amplius autem de futuro, ut & Plato dicit, nequaquam ſimiliter propria medici opinio & ignorantis, uelut de futuro ſanum fore, aut non futuro. ANT. Par. 3.

Tertiã rõnẽ ponit dicẽs ꝙ de futuris, ſicut Plato dicebat, non ſimiliter {eſt ꝓpria}. i. principalis firma & uera & digna credi opinio medici, & ignorantis medicinã, ſicut de hoc futuro quod eſt infirmatũ ſanari uel non ſanari. Nã medicus, ꝗ ſcit cãm ſanitatis põt aliqua ſigna ſanitatis futurę ꝓſcire, q̃ neſcit artis medicinalis ignarus. Vnde patet ꝙ ſtulta eſt opinio, qua credit omnes opiniones æqualiter eſſe ueras.

BESS. Tex.15. *Item ipſiſmet ſenſibus, non eſt ſimiliter certus, qui alieni eſt, & qui proprij: nec illius, qui propè eſt, & ipſiuſmet. ſed de colore quidem uiſus, non guſtus, de ſapore guſtus, & nõ uiſus.*

ANT. Tex.c.15. Par.4. *Amplius autem & non ſimiliter in ſenſibilibus propria alieni & proprij, aut propinqui & eius quod ipſius. Et de coloribus quidem uiſus non guſtus, de chymis uero, ideſt humoribus uel cibis guſtus ſed non uiſus.*

Quartam rationem ponit, quia in ſenſibilibus nõ ſimiliter {eſt propria} ideſt uera & credibilis iudicatio ſenſus de alieno ſenſibili, & de proprio. Sicut uiſus non ſimiliter iudicat de coloribus & guſtus. Sed credẽdũ eſt de coloribus iudicio uiſus. {Et de chymis}, ideſt ſaporibus iudicio guſtus. Vnde ſi uiſus iudicet aliquid dulce eſſe, & guſtus percipit idem eſſe amarum, credendum eſt magis guſtui q̃ uiſui. Et ſimiliter etiam non eſt æqualis ponderis iudicium ſenſus de ꝓprio ſenſibili, & de eo quod eſt proprio propinquum. Propinqua autem propriis ſenſibilibus hic dicũtur ſenſibilia communia, ut magnitudo, numerus, & huiuſmodi, circa quæ magis decipitur ſenſus quàm circa ſenſibilia ꝓpria, minus tamen quàm circa ſenſibilia alterius ſenſus, uel circa ea quæ ſunt ſenſibilia per accidens. Et ita patet ꝙ ſtultum eſt dicere oĩa iudicia æqualiter eſſe uera.

BESS. *Quorum nullus unquam ait eodem tempore circa idem ſimul ita, & non ita ſe habere. At nec in alio tẽpore circa paſſionem dubitarint, ſed circa illud, cui paſsio accidit. dico autem ueluti idem quidem uinum, aut ipſum mutatum, aut corpore mutato, uideri poſsit quandoque dulce, quandoque non dulce, ſed non ipſum dulce, cum quale eſt ſit, unquam mutatum eſt, ſed ſemper uerificatur de eo. & quod futurum eſt dulce, neceſſario tale eſt.*

ANT. Par.5. *Quorum unuſquiſque in eodem tempore, circa idem nunquam dicit ita & non ita ſimul habere. Sed nec in altero tempore circa paſsionem dubitauit, ſed circa id cui accidit paſsio. Dico autẽ, puta idem quidem uidebitur uinum, aut mutatum uinum, aut corpore mutato, quandoq; quidem dulce eſſe, quãdoque autem non dulce. Sed quod non dulce quale eſt quando fuerit, nunquam mutauit: ſed ſemper de ipſo uerum dicit, & eſt ex neceſsitate exiſtens tale dulce.*

Quintam rationem ponit dicens, ꝙ nullus ſenſus in eodem tpe ſimul dicit circa idẽ ita ſe habere & nõ habere. In eodem.n. tẽpore non dicit uiſus aliquid eſſe album & non album, nec bicubitum & nõ bicubitum, nec dulce & non dulce. Sed quamuis in diuerſis temporibus, uideatur iudicium ſenſus oppoſita de eodem iudicare, nunquam tamen dubitatio accidit ex iudicio circa paſsionem ipſam ſenſibilem, ſed circa paſsionis ſubiectum. uerbi gratia, de eodem ſubiecto, ſcilicet uino guſtui, quandoque uidetur quod eſt dulce, & quandoque quod non eſt dulce. Quod prouenit uel propter mutationẽ corporis ſenſibilis, uel inſtrumenti quod eſt infectum amaris humoribus. Et ſic quicquid guſtat ei non dulce uidetur, uel propter mutationem ipſius uini. Sed nũquam guſtus mutat iudicium ſuum quin ipſam dulcedinem talem iudicet eſſe qualem perpendit in dulci, quando iudicauit eam eſſe dulcem, ſed de ipſa dulcedine ſemper uerum dicit, & ſemper eodem modo. Vnde ſi iudicium ſenſus eſt uerum, ſicut ipſi ponunt, ſequitur etiam ꝙ natura dulcis ex neceſsitate ſit talis, & ſic aliquid erit determinate uerum in rebus. Sequitur etiam ꝙ nunquam affirmatio uel negatio ſunt ſimul uera, quia nunquam ſenſus ſimul dicit aliquid eſſe dulce & non dulce, ut dictum eſt.

Attamen omnes illæ orationes hoc perimunt. & quemadmodum ſubſtantiam non eſſe ullius, ita nec quicquam neceſſario eſſe. neceſſarium enim non contingit aliter, & aliter ſe habere. Quare, ſiquid neceſſario eſt, non ita, & non ita habebit. BESS.

Quamuis & hæc hæ rationes omnes auferunt quemadmodum & ſubſtantiam non eſſe nullius, ita nec ex neceſsitate nihil. Neceſſarium enim quod non contingit aliter & aliter ſe habere. Quare & ſiquidem ex neceſsitate, non habebit ita & non ita. ANT. Par.6. Neceſſariũ quid ſit.

Sextam rationem ponit dicens, ꝙ prædictę rationes omnes uel opiniones ſicut auferunt omnia ſubſtantialia prædicata, ut ſupra oſtenſum eſt, ita auferunt omnia prædicata neceſſaria. Sequitur enim quòd nihil de altero prædicatur ſubſtãtialiter aut neceſſario. Et ꝙ non ſubſtantialiter, ex ſupra dictis patet. Quod autem nõ neceſſario ſic probatur, q̃a neceſſarium eſt, quod non contingit aliter ſe habere. Si ergo omne quod eſt, eſt ſic uel aliter ſecundũ eos qui dicunt cõtradictoria ſimul eſſe uera, & oppoſitas opiniones, ſequetur quòd nihil ſit neceſſarium in rebus. Tex.c.13.

Et ſimpliciter, ſi ſenſibile ſolũ eſſet, nihil eſſet profectò, cũ animata non eſſent: ſenſus nanque non eſſet. neque ſenſibilia. itaque neque ſenſiones eſſe fortaſsis uerum eſſet, ſentientis.n. hæc paſsio eſt. ipſa ſubiecta, quæ ſenſum faciunt, non eſſe etiã abſque ſenſu. hoc impoſsibile eſt. Senſus nanque non ipſe eſt ſuipſius, ſed eſt aliquid aliud etiam præter ſenſum, quod neceſſe eſt prius ſenſu eſſe moueus enim natura prius eſt moto. & ſi ad ſe inuicem dicuntur hæc ipſa, nihil minus. BESS.

Et ex toto ſi eſt a.?u ſenſibile ſolum, nihil utique erit ſolũ non exiſtentibus animatis. Senſus enim non erit. Neque quidẽ igitur ſenſibilia eſſe, & neq; ſenſationes forſan utrũ. Sẽtiẽtis enim paſsio hæc eſt. Subiecta uero nõ eſſe quæ ſenſum faciũt, & ſine ſenſu impoſsibile. Non enim ſenſus ſuimet eſt, ſed aliquid alterum præter ſenſum, quod prius eſſe ſenſu neceſſe eſt. Mouens enim moto prius eſt natura. Et utique ſi adinuicem dicantur hæc ipſa, nihil minus. ANT. Par.7.

Septimam rationem ponit dicẽs. Si omne apparẽs eſt uerum, nec aliquid eſt uerum niſi ex hoc ipſo quod eſt apparens ſenſui, ſequetur ꝙ nihil eſt niſi inquantum ſenſibile eſt in actu. Sed ſi ſolum ſic aliquid eſt, ſcilicet inquantum eſt ſenſibile, ſequetur ꝙ nihil ſit ſi non erunt ſenſus. Et per conſequens ſi nõ erunt animata uel animalia. Hoc autem eſt impoſſibile. Nam hoc poteſt eſſe uerum ꝙ ſenſibilia inquantum ſenſibilia non ſunt, i. ſi accipiantur prout ſunt ſenſibilia in actu, ꝙ nõ ſunt ſine ſenſibus. Sũt.n. ſenſibilia in actu ſecundum ꝙ ſunt in ſenſu. Et ſecundum hoc omne ſenſibile in actu eſt quædam paſsio ſentientis, quæ nõ poteſt eſſe ſi ſententia non ſunt. Sed ꝙ ipſa ſenſibilia quæ faciunt hanc paſsionem in ſenſu non ſint, hoc eſt impoſsibile. Quod ſic patet. Remoto enim poſteriori non remouetur prius, ſed res faciens paſsiones in ſenſu non eſt ipſemet ſenſus, quia ſenſus non eſt ſuimet, ſed alterius, quod oportet eſſe prius ſenſu naturaliter, ſicut mouens moto naturaliter eſt prius. Viſus enim non uidet ſe ſed colorem? Et ſi contra hoc dicatur ꝙ ſenſibile & ſenſus ſunt relatiua adinuicem dicta, & ita ſimul natura, & interempto uno interimitur aliud, nihilominus ſequitur propoſitum, quia ſenſibile in potentia non dicit relatiue ad ſenſum quaſi ad ipſum referatur,

referatꝰ. ſed quia ſenſus refertur ad ipſum. ut in quinto huius habetur. Patet igitur ꝙ impoſsibile eſt dici ꝙ ex hoc ſunt aliqua uera, quia ſenſui apparent. Qđ ponunt illi qui ponunt omnia apparentia eſſe uera, ut ex prędictis patet.

Lectio XV.

Eos euincit, qui mentis pertinacia contradictoria ſimul ex apparentia verificari putauerunt: contraria item ſimul in eodem eſſe non poſſe aſſerit.

BESS. Tex. 26. *SVnt autem quidam eorum, quibus de his perſuaſum eſt, quique has orationes ſolum dicunt, qui dubitant. quærunt etenim, quis eum, qui ſanus eſt, & omnino qui circa ſingula recte iudicarit, examinet. Tales autem dubitationes ſimiles ſunt, ac ſi quis dubitaret, utrum dormimus nunc, an uigilamus. tales nanque cunctæ dubitationes idem poſſunt. de omnibus etenim hi dignum ducunt rationem eſſe. principium nanque (& hoc per demonſtrationem) accipere quærunt. Quòd autem non eſt eis perſuaſum, ex eorum actionibus manifeſte appareret: ſed, ut diximus, iſte eorum affectus eſt. rationem nanque eorum quærunt, quorum non eſt ratio. demonſtrationis enim principium non eſt demonſtratio. His quidem facile hoc perſuadebitur. non enim eſt difficile perceptu.*

ANT. Tex. c. 26. Par. 1. *Sunt autem quidam qui dubitant, huiuſmodi perſuaſorum, & has rationes ſolum dicentium. Quærunt enim quis qui iudicat ſanum, & omnino circa ſingula recte iudicantem. Tales uero dubitationes ſimiles ſunt dubitationi, utrum dormimus nunc, aut uigilamus? Poſſunt autem omnes dubitationes tales idem. Omnium enim rationem hi dignificant eſſe. Principium enim quærunt, & hoc per demonſtrationem accipere. Quandoque uero quòd non perſuaſi ſunt, manifeſti ſunt in actibus. Sed ſecundum quòd quidem diximus, hæc eorum paſsio eſt. Rationem enim quærunt, quorum non eſt ratio. Demonſtrationis enim principium non eſt demonſtratio. Hi quidem utique facile hoc credent. Eſt enim non difficile ſumere.*

Diſputat contra illos, qui prædictā rationem nō ex ratione, ſed ex pertinacia ſuſceperūt, & circa hoc duo facit. Primo ponit qualiter iſti mouentur ad hanc opinionem ponendam. Secundo oſtendit qualiter eſt reſiſtendum, ibi: {Qui uero uim in ſolo uerbo &c.} Par. ſeq. huius lect. Dicit ergo primo, ꝙ præter prædictos qui in prædictam opinionem ex quibuſdam dubitationibus inciderunt, ſunt aliqui qui interrogant {perſuaſos in his} ſcilicet opinionibus, ideſt deceptos, ut eos in deceptione detineant, & has ſolas rationes habent ad ſuam opinionem confirmādam. Alia trāſlatio habet. Sunt autem quidam qui deficiunt ſiue dubitant huiuſmodi perſuaſorum has rationes ſolū dicentium. Et eſt ſenſus, ꝙ quidam deceptorum, qui prædictam opinionē tenent, has ſolas dubitationes tenent, & his rationibus utuntur, quæ infra dicentur. Si enim dicatur eis ꝙ inter contrarias opiniones credendum eſt magis ſanis quàm infirmis, & ſapientibus q̃ ignorātibus, & uigilantibus q̃ dormiētibus, ipſi iterato quærunt qūo poſsit diiudicari ſanus per certitudinem ab infirmo, & uigilans à dormiēte, & ſapiēs ſtulto: & breuiter ī oībus diuerſitatibus opinionum qūo poteſt diſcerni quis illorum iudicat recte ī omnibus, cum quibuſdam uideaťaliquis eſſe ſapiens, qui aliis uidetur ſtultus, & ſic de aliis? Sed iſtæ dubitationes ſtultæ ſunt. Similes enim ſunt illi dubitationi, qua dubitatur, utrum nunc dormiamus, an uigilemus. horum enim omnium diſtinctio per ſe non eſt. Omnes autem dubitationes prædictæ idem ualent, quia ex eadem radice procedūt. Volunt enim iſti ſophiſtę ꝙ omnium poſſunt accipi rationes demonſtratiuę. Patet enim, ꝙ ipſi quærebant accipere aliquod principium, qđ eſſet eis quaſi regula ad diſcernendum inter infirmum & ſanum, inter uigilantem & dormientem. Nec erant contēti iſtam regulam qualitercunque ſcire, ſed eam uolebant per demonſtrationem accipere. Ergo ꝙ ipſi decepti ſunt, manifeſtum eſt in eorum actibus ſecūdum ꝙ diximus. Ex quibus apparet ꝙ poſitio eorū ſit falſa. Nam ſi æqualiter efficax eſſet iudicium dormientis & uigilantis, eadem ſequerentur in actibus hominum ex utroque iudicio, quod patet eſſe falſum. Alia litera habet. Quandoque uero ꝙ non perſuaſi ſunt. & eſt ſententia conuenientior præmiſſis. Ipſi enim licet hoc ponant & oretenus quærant, non tamen mente in hoc decipiuntur ꝙ credant ſimiliter eſſe uerum iudicium dormientis & uigilantis, quod ex eorum actibus patet, ut dictum eſt. Sed quamuis non ſint decepti ut in hoc dubitent, hæc {tamen eſt paſsio eorum} ideſt infirmitas mentis ꝙ quęrūt rōnem demonſtratiuā eorū quorū non eſt demōſtratio. Nā {principiū demōſtrationis nō eſt} demōſtratio, i. de eo demonſtratio eſſe nō pōt. Et hoc eſt eis facile ad credendū, qa non eſt hoc difficile ſumere etiam per demonſtrationem. Ratio enim demonſtratiua probat quòd non omnia demonſtrari poſſunt, quia ſic eſſet abire in infinitum. Deinde cum dicit.

Qui uero in oratione ſolum uim quærunt, impoſsibile quærunt. contraria nanque dicere dignum cenſent, mox contraria dicentes. BESS.

Qui uero uim in ſolo uerbo quærunt, impoſsibile quærunt. Contraria nanque dicere dignificant ſtatim contraria dicentes. ANT. Par. 2.

Diſputat contra iſtos uel contra alios, qui nec hac ratione mouentur ad ponendum omnia apparentia eſſe uera, quia non poteſt per demonſtrationem accipi regula, per quam certitudinaliter poſsit diſcerni inter iudicantes uere & non uere, ſed ſolū ex quadam potentia rationem prædictam ponunt. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit ꝙ tales proteruientes tendant ducere ad impoſsibile. Secundo qualiter reſiſtendum eſt eis apparenter, ibi: {Verum ſi non omnia.} Tertio qualiter eis obuiandum eſt ſecundum ueritatem, ibi: {Et ſicut prædictum eſt &c.} Par. ſeq. par. 4. huius lect. Dicit ergo primo ꝙ illi, qui quærunt {uim in ſolo uerbo}, ideſt qui non mouentur ex aliqua ratione, nec propter difficultatem alicuius dubitationis. nec propter defectum demonſtrationis, ſed ſolum uerbis innituntur, & credunt ꝙ omnia poſſunt dicere quæ improbari non poſſunt, iſti tales quærunt ducere ad aliquod impoſsibile. Volunt enim ad hoc ducere, ꝙ contraria ſint ſimul uera, per hoc quod omnia apparentia ſunt uera. Deinde cum dicit.

Si autem non ſunt omnia ad aliquid, ſed quædam ipſa per ſeipſa ſunt, non erit utique uerum omne, quod apparet. apparens enim alicui eſt apparens. quare qui dicit omnia uera, quæ apparent eſſe, omnia entia facit ad aliquid. Quare obſeruandū eſt his, qui uim in oratione quærūt, ſimulq; reddere orationes dignum ducunt, quod non quod apparet eſt, ſed quod apparet, cui apparet, & quando apparet, & quatenus, & quomodo. Quòd ſi reddant quidem orationem, non tamen ita reddant, accidet eis quàm primum cōtraria dicere poteſt, etenim BESS.

nim eidem ſecundum uiſum quidem mel apparere, guſtu autem non. & cum oculi duo ſint, ſi ſint diſsimiles, non eadem utrique uiſui. Ceterum ad eos, qui propter olim dictas cauſas, quod apparet uerū eſſe dicunt, & ob hoc omnia ſimiliter eſſe falſa & uera, nec ſanè omnibus eadem apparere, nec eidem ſemper eadem, ſed plerunque contraria, etiam eodem tempore. tactus etenim duo dicit ī digitorum uariatione, uiſus autem unum: ſed neq; eodē ſenſu, & ſecundū idē, & eodē mō, & in eodē tpe. Quare hoc eſſet uerū profecto. Sed ob hoc fortaſsis his, qui non propter dubitationem, ſed orationis gratia dicunt, neceſſe eſt dicere, quòd hoc non ſit uerum, ſed huic uerum

ANT. Par. 4.

Verum ſi non omnia ſunt ad aliquid, ſed quædam ſecūdum ſe, non erit utique omne quod apparet uerum. nam quod apparet, alicui apparet. Quare qui omnia, quæ apparent eſſe, uera dicit, omnia quæ ſunt facit ad aliquid. Propter quod & obſeruandum uim in ſermone quærentibus, ſimul autem & ſuſtinere ſermonem dignificantibus, quòd non quod apparet, eſt, ſed quod apparet, cui apparet, & quando apparet, inquantum, & ut. Si autem ſuſtineant quidem ſermonem, non ſic autem ſuſtineant, accidet ipſis contraria cito dicere. contingit enim ſecundum uiſum eiſdem mel apparere, guſtu uero non. Et oculis duobus exiſtentibus non eadem utrique uiſui, ſi ſunt diſsimiles. Quoniam ad dicentes propter iam dictas cauſas quod apparet uerum eſſe, & propter hoc ſimiliter omnia eſſe uera & falſa. neque enim omnibus eadem apparere contingit. Nec enim accident ſemper eadem, ſed multoties contraria ſecundum idem tempus. Tactus enim duo dicit in digitorum uarietate & uiſus unum: aut nullatenus idem & ſecundum idem ſenſui, & ſimiliter, & in eodem tempore.

Tex.c.47.

Quare hoc utique erit uerum. Sed forſan ideo erat neceſſe dicere, non propter dubitationem, ſed orationis cauſa dicentibus: quia hoc non eſt uerum, ſed huic uerum.

Docet ex eorum poſitione eis reſiſtere, & prædictum inconueniens euitare dicens, ꝙ niſi ponantur omnia, quę ſunt eſſe ad aliquid. non poteſt dici, ꝙ omne apparens ſit uerum. Si enim ſunt quædam in rebus, quæ ſecundum ſe habent eſſe abſolutum, non per relationis ſenſum uel opinionem, nō idem erit eis eſſe, quod apparere. hoc enim dicit relationem ad ſenſum uel opinionem, quia apparens alicui apparet. Et ita oportebit ꝙ non apparens ſit uerum. Patet igitur ꝙ quicunque dicit omnia apparentia eſſe uera, facit omnia entia eſſe ad aliquid, ſcilicet in reſpectu ad opinionē uel ſenſum. Et ideo contra prædictos ſophiſtas, qui quærunt uim in oratione, ſi aliquis dignetur eis {dare orationem}, *i.* cōcedere hanc poſitionem, quam ipſi ponunt, cuſtodiendum ſiue obſeruandum eſt eis ne deducantur ad cōcedendum contradictoria ſimul eſſe uera. quia non eſt dicendū abſolute ꝙ oē apparens eſt uerū, ſed qđ apparet eſt uerum, cui apparet, & quantū apparet, & qñ apparet & ſicut apparet. hoc. n. licitum erat nobis apponere, ex quo res non habent eſſe abſolutum, ſed relatiuum tantum. Ideo autem hoc obſeruandum eſt uolentibus hanc poſitionem concedere, quia ſi aliquis concedat eis, ꝙ omne apparens eſt uerum, & ita non concedat cum prędictis determinationibus, ſicut dictum eſt, ſequetur ꝙ ſtatim dicat contraria ſimul eſſe uera. Contingit. n. ꝙ idem ſecundum uiſum uidetur mel propter ſimilem colorem mellis, & ſecundum guſtum non mel propter diſſimilem ſaporem. Et ſimiliter cū duo oculi ſint diſsimiles, non eadem eſt uiſio, quæ fit per utrunq; oculum, uel non eadem uidentur utrique uiſui, qui fit per utrunque oculum. Vt ſi pupilla unius oculi infecta ſit aliquo groſſo uel nigro uapore, alia uero pura, uidebūtur per oculum infectum omnia nigra uel obſcura, per alium autem non. ideo autem dicit hoc eſſe cuſtodiendum uel obſeruandum, quia hoc eſt neceſſarium apud prædictos ſophiſtas, qui dicunt ex cauſis prædictis omne apparens eſſe uerum. Et ex hoc ſequi poteſt, ꝙ omnia ſimiliter ſunt uera & falſa, propter hoc ꝙ non omnibus eadem apparent, nec etiam eadem ad ſeipſum, cum multoties idem homo ſecundum idem tempus iudicet contraria ſecūdum diuerſos ſenſus. Sicut uiſus iudicat eſſe unum quod tactus iudicat eſſe duo propter uariationem digitorum. Ex qua conuenit ꝙ idem tangibile per diuerſa inſtrumenta tangibilia, ſcilicet tactus per diuerſos digitos, ad uim tactiuam puenit ac ſi eſſent duo tangibilia. Nullatenus autem eidem homini ſecundum eundem ſenſum ſimiliter & in eodem tempore, uidetur ꝙ hoc ſit uerum, ſcilicet contraria ſimul eſſe. Ideo autem forſan eſt neceſſarium ſic reſpondere prędictis ſophiſtis, qui dicunt non propter dubitationē ſed orationis cauſa: quaſi ex proteruia ipſam orationem propter ſeipſam concedētibus, quia hoc non eſt uerum ſimpliciter, ſed huic uerum. Ex hoc enim non ſequitur contradictoria ſimul eſſe uera. Eſſe enim huic uerum, & non eſſe uerum illi, non eſt cōtradictorium. Deinde cum dicit.

BESS. Tex.27.

Et (ut antea dictū eſt) neceſſe eſt, ad aliquid, & ad opinionem, et ad ſenſum omnia facere. Quare nec factum eſt, nec erit quicquam, ſi nemo prius opinatus ſit. quod ſi factum fuit, aut erit, patet quòd non ad opinionem omnia ſunt.

ANT Par.4.

Et ſicut prædictum, eſt neceſſe ad aliquid facere omnia, & ad opinionem & ſenſum. Quare nec factum eſt, nec erit nihil, nullo propinante. Si uero factum eſt, aut erit, palam quia non erunt omnia ad opinionem.

Docet reſiſtere ſophiſtis pdictis ſm ueritatē, & non ſolum ad hominem, ſcilicet non concedendo falſam opinionem, quam ipſi ponunt. Et hoc duabus rationibus, quarum prima ſic dicit. Sicut dictum eſt prius, ſi omne apparens eſt uerum, neceſſe {eſt facere omnia ad aliquid}, ſcilicet ad opinionem & ſenſum. Et ex hoc ſequitur hoc inconueniens ꝙ nihil ſit, nec fiat, nullo opinante. Si autem hoc falſum eſt ante qa multa ſunt & fiunt de qbus nulla eſt opinio uel cognitio, ſicut quæ ſunt in profundo maris uel in uiſceribus terræ, manifeſtum eſt ꝙ non omnia ſunt ad aliquid. ideſt ad opinionem & ſenſum. Et ita omne apparens eſt uerum.

BESS.

Item ſi unum ad unum, aut ad determinatum, & ſi idem eſt, & dimidium, & æquale, non tamen ad duplum, quod æquale eſt. ad opinionem itaque, ſi idem eſt homo, & quod opinatū eſt, non eſt homo, quòd opinatur, ſed quod opinatum eſt. Quòd ſi unumquodque ad illud erit, quod opinatur, infinita ſpecie, quod opinatur erit.

ANT. Par.5.

Amplius ſi unum ad unum, aut ad determinatum. Et ſi idē dimidium & æquale, ſed non æquale ad duplum, neque dimidium ad æquale. Verum ad opinans ſi idem eſt homo & opinatum, non eſt homo opinans, ſed opinatum. Si uero unumquodque fuerit ad opinans, ad infinita erit ſpecie opinans.

Ponit ſecundam rationem dicens: ꝙ unum non refertur niſi ad unum, & nō ad quodcunque unum, ſed ad unum determinatum. Sicut patet ꝙ ſint idē ſubiecto dimidium & æquale, non tamen ad æquale dicitur duplum, ſed magis ad dimidiū. Aequale uero

ro

ro dicetur ad æquale. Et ſimiliter ſi ipſe homo qui eſt opinans ſit etiam opinatus, non refertur homo ad opinans inquantum eſt opinans, ſed inquantũ eſt opinatus. Si igit̃ oĩa entia inquantũ ſunt hm̃oi, referũtur ad opinans inquantũ opinãs eſt, ſequetur ꝙ hoc quod dico opinans non ſit unum, cum ad unũ non referatur niſi unum, ſed infinita ſecundum ſpeciem cum infinita referũtur ad ipſum, quod eſt impoſsibile. Vnde non poteſt dici quòd omnia relatiue dicantur ad opinans, nec per conſequens quòd oẽ apparens uel opinãs ſit uerũ. Deinde cum dicit.

BESS. *Quòd igitur omnium certiſsima opinio eſt, non eſſe ſimul ueras oppoſitas dictiones, & quid illis, qui ſic dicunt accidat, & cur ita dicunt. hæc demum dicta ſint.*

ANT. Par. 5. *Igitur quia cunctorum eſt opinio firmiſsima, non eſſe ſimul ueras oppoſitas dictiones: & quid accidit ita dicentibus, & quare ita dicunt, tot ſint dicta.*

Concluſio inteata. Concludit cõcluſionẽ ſuã ĩtentã, & circa hoc duo facit. Primo ponit ipſam principalem concluſionẽ. Secũdo inducit quoddã corollariũ ex ea, ibi: {Si igit̃ ĩpoſsibile.} Dicit ergo primo, ꝙ ex prædictis patet, ꝙ inter omnes opiniones uel ſententias iſta eſt firmiſsima, qua dicitur oppoſitas dictiones ſiue propoſitiones ſiue contradictiones non ſimul eſſe ueras. Et etiã dictũ eſt quæ inconuenientia accidunt dicẽtibus eas ſimul eſſe ueras, & ex qua cauſa moti ſunt ad illa dicendum. Deinde cum dicit.

BESS. *Cum uero impoſsibile ſit contradictionem ſimul de eodem uerificari, patet quòd neque contraria ſimul eidem ineſſe contingit, contrariorum enim alterum nõ minus priuatio eſt. ſubſtantiæ uero priuatio, negatio à quodam determinato genere eſt. Si impoſsibile itaque eſt ſimul affirmare, & negare uere, impoſsibile eſt etiam contraria ſimul ineſſe. ſed aut ambo ſecundũ aliquid, aut alterũ ſecundũ aliquid, alterũ ſimpliciter.*

ANT. Par. 6. *Quoniam autem impoſsibile eſt cõtradictionem ueram ſimul eſſe de eodem, palam quia nec contraria ſimul ineſſe eidẽ contingit. Contrariorum enim alterum eſt priuatio. Non uero minus ſubſtantiæ priuatio negatio eſt ab aliquo genere determinato. Si igitur impoſsibile eſt ſimul affirmare & negare uere, ĩpoſsibile eſt cõtraria ſimul ĩeſſe, ſed uel quo ambo uel quo alterum: alterum uero ſimpliciter aut non.*

Contraria ſimul eſſe in eodẽ eſt ĩpoſsibile. Concludit corollarium, dicens, ex dictis, ꝙ quia impoſsibile eſt ſimul contradictionem uerificari de eodem, manifeſtum eſt ꝙ nec etiam contraria eidẽ ineſſe pñt, quia manifeſtum eſt ꝙ non minus in contrariis alterũ eorũ eſt priuatio, q̃ in aliis oppoſitis, licet utrunq; contrariorũ ſit natura aliqua, quod nõ eſt in affirmatione & negatione, uel in priuatione & habitu. Alterum. n. eorum eſt imperfectum reſpectu alterius, ſicut nigrũ reſpectu albi, & amarũ reſpectu dulcis. Et ſic habet priuationẽ quandã adiunctã. Priuatio autem eſt {aliqua negatio ſubſtantiæ}. i. in aliquo ſubiecto determinato. Et eſt etiam ab aliquo genere determinato. Eſt enim negatio infra genus. Non enim omne non uidens dicitur cæcum, ſed ſolum in genere uidentium. Sic igitur patet ꝙ contrarium includit priuationẽ, & priuatio eſt quędam negatio. Si igitur impoſsibile eſt ſimul affirmare & negare, impoſsibile eſt contraria ſimul ineſſe eidem ſimpliciter, ſed uel {ambo inſunt quo} ideſt ſecundum aliquid, ſicut quando utrunque in potentia uel ſecundum partem, uel unum ſecundum quid & alterum ſimpliciter. Sicut quando unũ eſt in actu & alterum eſt in potentia, uel unum ſecundum plures & principaliores partes, alterum tantum ſecũdum aliquam partem, ſicut æthiops eſt niger ſimpliciter & albus dentes.

LECTIO XVI.

Inter contradictoria nullum dari medium probat, & quomodo ad Heracliti & Anaxagorę poſitionem hæc ſequutũ eſt.

BESS. *At uero nec inter contradictionem poſsibile eſt quicquam medium eſſe, ſed neceſſe eſt dicere, aut negare unumquodque de uno. Manifeſtum autem eſt primo quidem definientibus quid uerum, quidue falſum eſt. dicere nãque ens non eſſe, aut hoc eſſe, falſum: ens autem eſſe, & non ens non eſſe uerum eſt. Quare & qui dicit eſſe, aut non eſſe, uerum dicet, aut mentietur. ſed nec ens dicitur non eſſe, aut eſſe, nec non ens.*

ANT. Par. 1. *Verum nec inter contradictiones quicquam medium eſſe cõtingit, ſed neceſſarium aut dicere aut negare unum de unoquoque. Palam autem, primum quidem diffinientibus quid uerum eſt & falſum. Dicere nanque ens non eſſe, aut non ens eſſe, falſum Ens autem eſſe, & non ens non eſſe, uerum eſt. Quare qui dixerit ita eſſe, aut non eſſe, uerum dicet aut mentietur: ſed neque ens dicet non eſſe, aut eſſe, neque non ens.*

Poſtquam diſputauit contra ponentes contradictoria ſimul eſſe uera, hic diſputat contra ponentes eſſe medium inter contradictionem. hi enim dicunt non ſemper alteram partem contradictionis eſſe ueram. Et circa hoc duo facit. Primo diſputat contra ipſam poſitionem. Secundo contra quaſdã alias quæſtiones inopinabiles, hanc & ſuperiorem poſitionem comitantes, ibi: {His autem diffinitis.} Circa primum duo facit. Primo ponit rationes contra dictam poſitionem. Secundo oſtendit cauſam, quare aliqui moti ſunt ad poſitionem illam ponendam, ibi: {Euenit autem quibuſdam &c.} Circa primum ponit ſeptem rationes, dicens primo ꝙ ſicut contradictoria non pñt ſimul eſſe uera, ita nec põt eſſe mediũ inter cõtradictionẽ, ſed de unoquoque neceſſariũ eſt aut affirmare aut negare. Et hoc manifeſtum eſt primo ex diffinitione ueri uel falſi. non enim aliud eſt magis falſum quàm dicere non eſſe quod eſt, aut eſſe quod non eſt. Et nihil aliud eſt magis uerum quàm dicere eſſe quod eſt, aut non eſſe quod non eſt. Patet igitur, ꝙ quicunque dicit aliqd eſſe, aut dicit uerum, aut dicit falſum: ſi dicit uerum, oportet ita eſſe, quia uerum eſt eſſe quod eſt. Si dicit falſum, oportet illud nõ eſſe, quia falſum nihil aliud eſt q̃ non eſſe quod eſt. Et ſimiliter ſi dicit hoc nõ eſſe, ſi dicit falſum oportet eſſe. Si uerũ, oportet nõ eſſe, ergo de neceſsitate aut affirmatiua aut negatiua eſt uera. Sed ille, qui ponit medium inter cõtradictionem, non dicit quòd neceſſe ſit dicere de ente eſſe uel non eſſe, neque quòd neceſſe ſit de non ente. Et ita nec affirmans nec negans de neceſsitate dicit uerum uel falſum.

(prima. Infra l. ſeq. par. 8. huius lect.)

BESS. *Item medium inter contradictionem, aut erit quemadmodũ fuſcum inter album & nigrum, aut quemadmodum neutrum inter hominem & equum. ſi itaque ita eſt, nõ mutabitur profectò. ex non bono nanque in bonum mutatur, aut ex hoc in non bonum. nunc uero ſemper apparet. non enim eſt mutatio, niſi ad oppoſita & media. quod ſi eſt medium, etiam ſic aliqua erit in album non ex non albo generatio. nunc autem non uidetur.*

ANT. Par. 2. *Amplius autem medium erit contradictionis, quemadmodum uiride nigri & albi, quemadmodum neutrum hominis & equi:*

Nõ eſt mutatio niſi in contraria vel media.

equi: ſiquidem igitur ſic, non permutabitur. Nam ex bono in non bonum permutatur, aut ex hoc in bonum nunc autem ſem per apparet. Non eſt enim permutatio niſi in contraria & media Si autem eſt medium, & ſic utique erit aliqua in album non ex non albo generatio. Nunc autem non uidetur.

Secunda. Duplex medium.

Secundam rationem ponit quæ talis eſt. Mediũ inter duo aliqua accipi poteſt uno modo uel participatione utriuſq; extremi, quod eſt medium in eodem genere, ſicut uiride uel pallidum inter album & nigrum. Alio modo per abnegationẽ, quod etiã eſt diuerſum in genere, ſicut iter hominem & equũ, quod nec eſt homo, nec eſt equus, ut lapis. Si ergo inter cõtradictoria eſt medium, aut hoc erit primo modo, aut ſecundo: ſi ſecundo modo, tunc nihil permutatur, quod ſic patet. Omnis enim permutatio eſt ex non bono in bonum, aut ex bono in non bonum. Quare etiam cum eſt mutatio inter cõtraria. Vt inter album & nigrum eſt mutatio inter contradictorie oppoſita. Nam nigrum eſt non album, ut ex prædictis patet. Secundum autem prædicta non poſſet fieri mutatio ex non bono in bonum, uel ecõuerſo, ergo nulla eſſet mutatio, cum tñ ſemper hoc appareat uel uideať, ꝙ ex non bono in bonũ fiat mutatio, uel econuerſo. Quod autem omnis talis mutatio tollatur ex prædicta poſitione facta, ſic patet. Non enim poteſt eſſe mutatio niſi inter contraria & media quæ ſunt unius generis, nec poteſt eſſe mutatio de uno extremo in alterum niſi per medium. Si igitur eſt medium inter contradictoria per abnegationem, ideſt alterius generis, nulla poterit eſſe mutatio de extremo in medium, & ita per conſequẽs de extremo in extremũ. Si autem primo mõ, ſcilicet ꝙ ſit medium in contradictione quaſi eiuſdem generis, participatione utriuſque, ſicut pallidũ inter album & nigrum, ſequitur hoc inconueniens ꝙ ſit aliqua generatio quæ terminetur ad album, & non fiat ex non albo, quia ad unum extremum non tantũ ſit mutatio ex alio extremo, ſed etiam ex medio. Hoc autem non uidetur eſſe uerum, ſcilicet ꝙ ſit aliqua generatio terminata ad album quæ non fiat ex non albo. Et ſic patet ꝙ nullo modo poteſt eſſe medium in contradictione.

BESS. *Item omne intellectuale, aut intelligibile mens, aut affirmat, aut negat: hoc uero ex definitione patet, cum uerum dicat, aut mentiatur. cũm enim ſic componens dicat, aut neget, uerum dicit: cũm uero ſic, mentitur.*

ANT. Alia litera Omne itellectuale & itelligibile.

Amplius omne ſententiale & intellectuale mens aut affirmat aut negat. Hoc autem ex diffinitione palam, quia uerum dicit aut mẽtitur. Quando quidẽ ſic componit dicẽs aut negãs, uerum dicit: quando autem non, ſic mentitur.

Tertia.

Tertiam rationem ponit, quæ talis eſt. Intellectus in omni conceptione ſua qua ſentit & intelligit, aut affirmat aliquid aut negat. Ex diffinitione autem ueri & falſi apparet ꝙ ſiue aliquis affirmet ſiue neget, oportet ut uerum dicat, aut mentiatur, quia quando intellectus ſic componit uel affirmando uel negando ſicut eſt in re, dicit, quando autem non ſic, mentiť. Et ita patet quia ſemper oportet ꝙ ſit uera uel affirmatio uel negatio, qa oportet quod aliqua opinio ſit uera, & omnis opinio affirmatio eſt uel negatio. unde oportet ꝙ ſemper affirmatio uel negatio ſit uera. & ſic non eſt mediũ in cõtradictione.

BESS. *Item in omnibus contradictionibus eſſe oportet, niſi orationis gratia dicatur. quare neque uerum dicet aliquis, neque non uerum, & præter ens & nõ ens quare etiam præter generationem & corruptionem tranſmutatio aliqua erit.*

Amplius autem præter omnes oportet eſſe contradictiones, niſi orationis cauſa dicatur. Quare nec uerũ dicit aliquis, nec non uerum, & præter ens, & non ens, erit. Quare & præter generationem & corruptionem, tranſmutatio quædam erit. ANT. Par. 4.

Quartam rationem ponit, quę talis eſt. Si cõtradictione ponatur medium, oportet hoc i omnibus contradictionibus dicere, ꝙ ſcilicet præter omnes contradictiones ſit aliquid uerum quod eſt mediũ inter eas, niſi hoc dicat {aliquis orationis cauſa}. i. abſque omni ratione, ſolum quia placet ei ita dicere. Sed hoc non põt uerum eſſe in oĩbus, quia uerum & nõ uerũ ſunt cõtradictoria quędã. Et ita ſequeretur ꝙ aliquis eſſet qui nec uerum diceret, nec non uerum. Cuius contrarium patuit ex diffinitione ueri & falſi. Similiter cum ens & non ens ſint contradictoria, ſequitur ꝙ aliquid ſit præter ens & nõ ens. Et ita erit quædam tranſmutatio ꝑter generationẽ & corruptionem. Nam generatio eſt tranſmutatio ad eſſe, & corruptio ad non eſſe, ergo in nulla contradictione erit medium. Deinde cum dicit.

Item in quibuſcunque generibus negatio contrarium inducit, in his etiam erit. utputa in numeris, nec impar, nec non impar, numerus: ſed impoſsibile eſt. ex definitione autem eſt manifeſtum. BESS.

Amplius in quibuſcunque generibus negatio contrarium ineſt, his erit: ut in numeris, nec par nec impar numerus. Sed impoſsibile. Ex diffinitione uero palam. ANT. Par. 5.

Quintam rõnem ponit dicẽs, ꝙ negatio in quibuſdam generibus ineſt loco contrariæ differentiæ. Vel ſecundum aliam literam {negatio implet cõtrarium} quia alterum contrariorum, quæ neceſſe eſt eſſe in eodem genere, ex negatione rationem habet, ſicut patet de pari & impari, iuſto & iniuſto. Si igitur inter affirmationem & negationem eſſet aliquod medium, in omnibus iſtis contrariis eſſet aliquod medium, cum affirmationem & negationem manifeſte ſequantur. Sicut in numero ſi eſſet aliqs numerus qui nec eſſet par & impar. Hoc aũt patet eſſe impoſſe ex diffinitione paris & iparis. Nã par eſt quod poteſt diuidi in ęqualia. Impar uero quod non poteſt. Relinquitur ergo ꝙ inter affirmationẽ & negationem non poteſt eſſe medium. Deinde cum dicit.

Item in infinitum procedet, & entia non ſolum ſexquialtera, ſed etiam plura erunt. rurſus nanque hoc negare erit ad affirmationem & negationem. & hoc quicquam erit, ſubſtãtia nanque eius eſt alia quædam. BESS.

Amplius in infinitum uadet, & non ſolum hemiolia quæ ſunt erunt, ſed plura. Iterum enim eſt hoc negare ad dictionẽ & negationem, & hoc erit aliquid. Nam ſubſtantia eſt quædã eius alia. ANT. Par. 6.

Sextam rationem ponit, quę talis eſt. Ponentes aliquid medium inter affirmationem & negationẽ, ponunt aliquod tertium præter illa duo, quę ponũt omnes communiter dicentes nihil iter ea eſſe medium. Tria autem ad duo ſe habent in {hemiolia}, i. ſeſquialtera proportione. Secũdum igitur opinionem eorum qui ponunt inter affirmationem & negationem medium, in primo aſpectu apparet ꝙ omnia {erũt hemiolia} ideſt in ſeſquialtera proportione ad ea, quæ ponuntur, quia non ſolum erunt affir-

mationes

mationes & negationes, ſed etiam media. non ſolum autem hoc ſequetur, ſed etiam ꝙ ſint in infinitum plura. Conſtat enim ꝙ omne quod contingit affirmare, contingit negare. Contingit autem affirmare hæc tria eſſe, ſcilicet affirmationem, negationem, & medium, ergo contingit iſta tria negare. Et ſicut negatio eſt aliud ab affirmatione, ita aliud erit quoddam quartum præter tria prædicta. Erit enim eius ſubſtantia & ratio alia prædictis, ſicut & negationis alia ab affirmatione. Item iſta quatuor contingit negare, & horum negatio erit uerum, & ſic in infinitum. Erunt igitur plura in infinitum quàm modo ponantur. Quod uidetur inconueniens. Deinde cum dicit.

BESS. *Item cum aliquo interrogante, an album eſt dicat quòd non, nihil aliud negauit niſi ipſum eſſe ipſum uero non eſſe, negatio eſt.*

ANT. Par. 7. *Amplius quando interroganti ſi eſt album, dicit quoniam, non: nihil aliud negauit quàm ipſum eſſe. Negatio uero eſt quæ non eſſe.*

Septimam rationem ponit, quæ talis eſt. Si quis interrogaret utrum homo uel aliquid aliud ſit album, oportet ꝙ reſpondens uel aſſentiat uel non aſſentiat: & ſi aſſentiat, planum eſt ꝙ dicit affirmationem eſſe ueram, ſi autem non aſſentiat reſpondendo non, cõſtat ꝙ negat. Nec negat aliquid aliud quàm, illud, quod ille interrogauit, & ipſa negatio eſt non eſſe, quia negatiua. Relinquitur igitur, ꝙ reſpondens ad quæſtionem, uel neceſſe habet concedere affirmationem, uel proferre negatiuam. & ita inter hæc duo non eſt medium. Deinde cum dicit.

BESS. *Aduenit autem quibuſdam opinio iſta, ſicuti cæteræ quoque præter communem opinionem ſunt. cum enim nõ poſsint argumenta contentioſo ſoluere, cedunt rationi, aſſentiuntq; uerum eſſe quod ſyllogizatum eſt. Quidam itaq; ob talẽ cãm dicunt. quidam uero, propterea q; omnium cauſam quærunt.*

ANT. Tex. c. 28. Par. 8. Prima occaſio dubitandi. *Euenit autem quibuſdam ea opinio ſicut aliæ inopinabiliũ. Quoniam enim ſoluere non poſſunt orationes contentioſas, annuentes orationi, confirmant uerum eſſe quod eſt ſyllogizatum. Hi quidem igitur propter talem cauſam dicunt. Illi uero propter omniam rationem inquirendam.*

Oſtendit cauſam quare quidam in hanc opinionem incidunt, & circa hoc tria facit. Primo enim oſtẽdit quare quidam hanc opinionem poſuerunt. Secundo modum diſputandi contra eos, ibi: {Principium autẽ ad hos omnes.}, Tertio ad quas opiniones philoſophorum prædictæ opiniones ſequũtur, ibi: {Videtur autem Heracliti.}

Par. 10. Dicit ergo primo, ꝙ prædicta opinio euenit quibuſdam, ſicut & aliæ opiniones inopinabilium ex duplici cauſa, quarum prima eſt, quia quando aliqui non poſſunt ſoluere {orationes contentioſas}, i. rationes litigioſas ſiue ſophiſticas factas eis ab aliis, uel à ſeipſis, conſentiunt rationi probanti, & concedunt concluſionem dicentes uerum eſſe quod ſyllogizatum eſt. Et ulterius ipſam nituntur confirmare aliquas alias rationes adinueniendo. Secunda eſt propter hoc, ꝙ quidam uolunt inquirere rationem probãtem de omnibus, & ideo illa, quæ probari non poſſunt, nolunt concedere, ſed negant. Prima autem principia quę ſunt omnium conceptiones communes probari nõ poſſunt, & ideo eas negant, per hoc in poſitiones inopinabiles incidentes. Deinde cum dicit.

BESS. *Principium uero ad hos omnes ex definitione. ſit autem definitio ex eo, quòd neceſſarium eſt aliquid eos ſignificare. ratio enim, cuius ſignum eſt nomen, definitio ſit.*

ANT. Par. 9. Rõ ſignificata per nomen, eſt diffinitio. *Principium autem ad hos omnes ex diffinitione. Diffinitio uero ſit ex ſignificare aliquid neceſſario res eſſe. Ratio nãque cuius nomen eſt ſignum diffinitio eſt rei.*

Oſtendit ex quo principio debeat procedi contra tales opiniones, & dicit ꝙ ex diffinitione ueri uel falſi uel aliquorũ aliorum nominum, ſicut ex ſupradictis rationibus patet. Neceſſe eſt enim eis cõcedere diffinitiones rerum, ſi ponunt ꝙ nomina aliquid ſignificent. Nam ratio quam nomen ſignificat eſt diffinitio rei. Si autem non concedunt omnia ſignificare aliquid, tunc non differunt à plantis, ſicut ſupra dictum eſt. Deinde cum dicit.

BESS. *Videtur autem Heracliti quidem opinio, omnia eſſe, & nõ eſſe dicens, uera omnia facere. Anaxagoræ uero eſſe aliquod contradictionis medium, quare omnia falſa. Cum enim miſcẽtur, neque bonum, neque non bonum eſt illud mixtum. quare nihil eſt dicere uerum.*

ANT. Par. 10. *Videtur autem Heracliti quidẽ oratio dicẽs omnia eſſe & non eſſe, omnia uera facere. Quæ uero Anaxagoræ, eſſe aliquid medium contradictionis. Quare omnia falſa. Nam quando miſcentur, nec bonum nec non bonum eſt mixtum. Quare nihil eſt dicere uerum.*

Oſtendit ad quas opiniones prędictæ poſitiones conſequuntur, & dicit ꝙ ad poſitionem Heracliti, qui dicebat omnia moueri ſimul, & per conſequens eſſe & non eſſe. Et quia id quod mouetur habet non eſſe admixtum cum eſſe, ſequitur ꝙ omnia ſunt uera. Ad poſitionem uero Anaxag. ſequitur, ꝙ aliquid ſit medium contradictionis. Ipſe enim ponebat ꝙ quodlibet miſcetur cum quolibet, propter hoc ꝙ quodlibet fit ex quolibet. De permixto autem neutrum extremorum poteſt dici, ſicut colores medij nec ſunt albedo nec nigredo. Vnde illud quod eſt mixtum nec eſt bonum nec non bonum, nec album nec non album. Et ſic eſt aliquid medium contradictionis. Et per conſequens ſequitur omnia eſſe falſa. Nihil enim ſecundum communem opinionem ponimus niſi affirmationem & negationem. Vnde ſi affirmatio & negatio ſunt falſa, ſequitur omnia falſa eſſe.

LECTIO XVII.

Duas deſtruit opiniones, vnam qua omnia uera, & falſa eſſe, alteram uero, qua omnia moueri, & quieſcere quidam falſo exiſtimauerunt.

BESS. *His autem determinatis, manifeſtum eſt, quòd illa quoque quæ uno modo, & de omnibus dicuntur, impoſsibile eſt eſſe, ut quidam aiunt quidam quidem, nullum dicentes uerum eſſe, nihil enim prohibere ita cuncta eſſe aiũt, uti diametrum commenſurabilem eſſe: quidam uero omnia uera. ferè enim rationes eorũ eædem, & quæ & Heracliti ſunt. Qui enim dicit quòd omnia uera & omnia falſa, etiam ſeparatim utranque harum orationum dicit. quare, ſi hæc impoſsibilia ſunt, illa quoque impoſsibilia eſſe neceſſe eſt.*

ANT. Par. 2. *His autẽ diffinitis palã quia & uniuoce dicta, & de oĩbus, impoſsibile eſt eſſe, ſicut quidã dicunt. Hi quidẽ dicẽtes nihil uerum eſſe. Nihil enim prohibere dicunt ſic omnia eſſe, ſicut diametrum commenſurabilem eſſe. Illi uero omnia uera. Fere nãque hæ orationes eædem ipſius Heracliti. Nam qui dicit quòd omnia ſunt uera, & omnia falſa, extra orationes has utrunque dicit. Quare ſi ſunt impoſsibilia illa, & ea eſſe eſt impoſsibile.*

Diſputat

Diſputat contra quaſdam poſitiones, q̃ ad prædi&a conſequuntur, & primo contra qnoſdam, qui de-

Infra pt. 6. ſtruunt principia logicæ. Secundo contra quoſdam qui deſtruunt principia phyſicæ, ibi: {Palam autem quia neque qui omnia &c.} Philoſophus enim primus deber diſputare contea negantes principia ſingularium ſcientiarum, quia omnia principia firmantut ſuper hoc principium, ꝙ affirmatio & negatio non ſunt ſimul uera, & ꝙ nihil eſt medium inter ea.

Illa autem ſunt propriiſsima huius ſcientię, cum ſequantur rationem entis, quod eſt huius philoſophiæ primum ſubiectum. Verũ autem & falſum pertinent proprie ad conſiderationem logici. conſequñ-

Tex. c. 8. tut enim ens in ratione, de quo conſiderat Logicus: nam uerum & falſum ſunt in mente, ut in ſexto huius habetur. Motus autem & quies ſunt proprie de conſideratione natutalis, per hoc ꝙ natura diffinitut ꝙ eſt principium motus & quietis. Ad erroeem autem, q accidit circa eſſe & nõ eſſe, ſequitur error circa uerum & ſalſum. nam per eſſe & non-eſſe, uerum & falſum diſinitur, nt ſupra habitum eſt. Nam uerum elt cum dicitur eſſe quod eſt, uel non eſſe quod non eſt. Falſum autem, econuerſo. Similiter autem ex errore, qui eſt circa eſſe uel non eſſe ſequitur error qui eſt circa moueri & quieſcere. Nam quod mouetur inquantum huiuſmodi, nondum eſt. Quod autem quieſcit, eſt. Et ideo deſtructis erroribus circa eſſe & non eſſe, ex conſequenti deſtruuntut errores circa uerum & ſalſum, quietem & motũ. Circa primum duo facit. Primo ponit opiniones falſas circa uerum & ſallum. Secundo reprobat eas,

Par. ſeq. ibi: {Amplius autem palam &c.} Dicit ergo ꝙ {diffinitis}. i. determinatis prædictis quæ erant dicenda contra prædictas inopiuabiles opiniones, manifeſtum eſt ꝙ impoſsibile eſt quod quidam dixerũt ꝙ {uniuoce}. i. uno modo ſententiandum eſt de omnibus, ut dicamus omnia ſimiliter eſſe falſa uel ſimiliter eſſe uera. Quidam enim dixerunt nihil eſſe uerum, ſed omnia eſſe falſa, & ꝙ nihil prohibet quin dicamus omnia ſic eſſe ſalſa, ſicut illa eſt ſalſa, diameter eſt commenſurabilis lateri quadrati, quod eſt falſum. Alij uero dixerunt ꝙ omnia ſunt uera. Et huiuſmodi orationes conſequuntur ad opinionem Heracliti ſicut dictum eſt. Ipſe enim dixit ſimul eſſe & non eſſe, ex quo ſequitur omnia eſſe uera. Et ne forte aliquis diceret ꝙ ꝑter has opiniones eſt etiã tertia, q̃ dicit ꝙ omnia ſimul ſunt uera & ſalſa, quaſi tacite obiectioni reſpondens dicir, ꝙ qui hoc ponit, utrunque prædictorum ponit. Vnde ſi duæ primæ opiniones ſunt impoſsibiles, illam tertiã oportet eſſe impoſsibilem. Deinde cum dicit.

BESS. *Item patet, quòd contradictiones ſunt, quas nõ poſsibile eſt ſimul ueras eſſe, neque falſas: & ſi id uideri poſsit magis contingere ex iam dictis.*

ANT. Par. 2. *Amplius autem palam quia contradictiones ſunt, quas nõ eſt poſsibile ſimul eſſe ueras nec falſas omnes. Et hoc quidem putabitur magis contingere ex dictis.*

Ponit rationes contra prędictas opiniones, quarum prima talis. Conſtat quaſdam eſſe contradictiones quas impoſsibile eſt ſimul eſſe ueras nec ſi-

Lect. 7. mul ſalſas, ſicut uerum & non uerum, ens & non ens. Et hoc magis poteſt ſciri ex dictis. Si igitur harum contradictionum neceſſe eſt alteram eſſe ueram & alteram ſalſam, non oĩa ſunt uera nec oĩa ſunt ſalſa.

BESS. *Ad has tamen omnes rationes petere oportet, ut in ſuperioribus ſermonibus dictũ eſt, non ſi ſit aliquid, aut nõ ſit, ſed ſi aliquid ſignificat. quare ex diffinitione diſputandum eſt, accipientibus quid uerum, quidue falſum ſignificat. Si autem nihil aliud eſt quàm quod uerũ eſt affirmare, aut quod negare falſum eſt, impoſsibile eſt omnia falſa eſſe neceſſe eſt enim alteram contradictionis partem ueram eſſe.*

ANT. Tex. c. 19. Par. 3. *Sed ad omnes tales orationes quærere oportet quemadmodum in ſuperioribus orationibus dictum eſt, an eſſe aliquid, aut non eſſe, ſed ſignificare aliquid Quare ex diffinitione diſputare oportet, accipientes quid ſignificat uerum aut falſum. Sed ſi nihil aliud uerum dicere quàm negare falſum, impoſsibile omnia falſa eſſe. Neceſſe eſt enim contradictionis partem alteram eſſe ueram.* Quomodo diſputandũ.

Secundam rationem ponit dicens, ꝙ ad {iſtas orationes}. i. poſitiones non {oportet quærere}. i. petere concedendum aliquid eſſe uel nõ eſſe in rebus, quemadmodum ſupra dictum eſt, quia hoc uidetur petere principium. Sed hoc petendum eſt, ꝙ detur nomina aliquid ſignificare, quo non dato diſputatio tollitur. Hoc autem dato, oportet ponere diffi- Tex. c. 18. nitiones, ſicut iam ſupra dictum eſt. Et ideo ex diffinitionibus contra eos diſputare oportet, & præcipue in propoſito accipiendo diffinitionem falſi. Si autem non eſt aliud uerum, quàm illud affirmare, quod ſalſum eſt negare, & econuerſo: & ſimiliter falſum non aliud eſt quam affirmare id quod negare eſt uerum, & econuerſo, ſequitur ꝙ impoſsibile ſit omnia eſſe ſalſa, quia neceſſe erit uel affirmationem uel negationem eſſe ueram. Patet enim, ꝙ uerum nihil eſt aliud quàm dicere eſſe quod eſt, uel nõ eſſe quod non eſt. Falſum autem, dicere non eſſe qđ eſt, uel eſſe quod non eſt. Et ideo patet, ꝙ uerum eſt dicere illud eſſe, quod falſum eſt non eſſe, uel non eſſe, qđ falſum eſt eſſe. Et falſum eſt dicere id eſſe, quod uerum eſt non eſſe, uel non eſſe. quod uerum eſt eſſe. Er ita ex diffinitione ueri uel falſi patet, ꝙ non ſunt omnia ſalſa. Et ratione eadem patet ꝙ nõ omnia ſunt uera.

BESS. *Item ſi omne, aut affirmare, aut negare neceſſe eſt, impoſsibile eſt utraque falſa eſſe. altera enim contradictionis pars, falſa eſt.*

ANT. Par. 4. *Amplius ſi omne aut dicere aut negare eſt neceſſe, utraque falſa eſſe eſt impoſsibile. Altera nanque pars contradictionis eſt falſa.*

Tertiam rationem ponit quę talis eſt. Conſtat ex ꝑdictis ꝙ neceſſe eſt de quolibet aut affirmare aut negare, cum nihil ſit medium in contradictione. Igitur impoſsibile eſt omnia falſa eſſe. Et eadem rõne probatur ꝙ ĩpoſsibile eſt omnia eſſe uera, per hoc ꝙ oſtenſum eſt, ꝙ non eſt ſimul affirmare & negare.

BESS. *Accidit autem, quod etiam publicè fertur, his omnibus orationibus eas ſeipſas perimere. quæ enim omnia uera dicit, contrarium quoq; ſibi orationem ueram facit: quare ſuam ipſius non ueram. contraria nanque, dicit eam non eſſe ueram, quæ uero omnia falſa, & hæc ſeipſam. Quod ſi excipiant illa quidem contrariam, quòd ſola non uera eſt, hæc uero ſeipſam, quod ſola non falſa, nihilominus infinitas accidit eis petere orationes ueras & falſas. qui enim dicit ueram orationem eſſe ueram, conſentit huic quòd uera eſt. hoc uero in infinitum procedet.*

ANT. Alia litera Firmañ. Par. 5. *Contingit autem quòd famatum eſt omnibus talibus rationibus ipſas ſeipſas deſtruere. Nam qui omnia uera dicit, orationis ſuæ contrariam ueram facit. Quare & ſuam non ueram*

Alia litera. Excipiant. Alia vero litera. Accipiant. Alia litera. Petere.

ueram. Contraria enim non dicit ipſam eſſe ueram. Qui uero omnia falſa, & ipſe ſeipſum. Sed ſi auferant hic quidem contrariam, quia non uera ſola: ille uero ſuam propriam, quia non falſa: nihilominus infinitas accidit eis quærere orationes ueras & falſas. Nam qui ueram orationem dicit, uerus eſt. Et hoc in infinitum uadit.

Quartam rationem ponit quæ talis eſt. Ad omnes prædictas orationes .i. poſitiones cõtingit hoc inconueniens ꝙ ſeipſas deſtruunt. Et hoc {eſt famatum}.i. famoſum ab omnibus dictum. Vnde alius tex. habet {Accidit autem & id uulgare.} Quod ſic probat. Ille enim, q̃ dicit omnia eſſe uera facit opinionem contrariam ſuæ opinioni eſſe ueram, ſed cõtraria ſuæ opinionis eſt ꝙ ſua opinio non ſit uera, ergo qui dicit omnia eſſe uera dicit ſuam opinionẽ non eſſe ueram, & ita deſtruit ſuam opinionem. Et ſimiliter manifeſtum eſt ꝙ ille, qui dicit omnia eſſe falſa, dicit etiã ſeipſum dicere falſum. Et quia poſſet aliquis dicere ꝙ dicens omnia uera excipit aut aufert ab uniuerſalitate ſuam contrariam, & ſimiliter, qui dicit omnia eſſe falſa excipit ſuam opinionem: iõ hãc reſponſionẽ excludit & dicit, ꝙ ſi ille, qui dicit omnia eſſe uera, excipiat ſuam contrariam dicẽs ſolam eam eſſe non ueram, & dicens omnia eſſe falſa excipit ſuam opinionem dicens ꝙ ipſa tota non eſt falſa, nihilominus ſequitur ꝙ cõtingat eis {quærere}.i. repetere infinitas eſſe orationes ueras contra ponentes omnia eſſe falſa, & infinitas falſas contra ponẽtes omnia uera eſſe. Si enim detur una opinio uera, ſequetur infinitas eſſe ueras. Et ſi detẽ una opinio falſa, ſequetur infinitas eſſe falſas. Si.n. hæc poſitio uel opinio eſt uera: Socrates ſedet, ergo & hæc erit uera: Socrates ſedere eſt uerum. Et ſi illa eſt uera, ulterius hæc erit uera: Socratem ſedere eſſe uerum eſt uerum, & ſic in infinitum. Semper enim qui dicit de oratione uera ꝙ ſit uera, uerus eſt. Et qui dicit de oratione falſa ꝙ ſit uera, falſus eſt. Et hoc põt procedere in infinitum. Deinde cum dicit.

BESS. *Clarum autem eſt, quòd nec illi, q̃ omnia quieſcere dicunt, uerum dicunt, nec qui omnia moueri.*

ANT. Par. 9. *Palam autem quia neque qui omnia quieſcere dicunt, uera dicunt: nec qui omnia moueri.*

Diſputat contra opiniones deſtruentes principia naturæ, ſcilicet motum & quietem, & circa hoc tria facit. Primo tangit falſitatem harum opinionũ dicens, ꝙ ex prędictis eſt manifeſtum, ꝙ nec opinio dicens omnia moueri, nec opinio dicens omnia quieſcere, uera eſt.

BESS. *Etenim ſi omnia quidem quieſcunt, ſemper eadem uera, & falſa erunt. apparet autem hoc tranſmutari. qui enim hoc dicit, aliquando ipſe non erat, & rurſus non erit.*

ANT. Par. 7. *Nam ſi quieſcunt omnia, ſemper eadem uera et falſa erũt. Videtur autem hoc tranſmutatum. Nam qui dicit, is quidem aliquando non erat, & iterum non erit.*

Secundo oſtendit has opiniones eſſe falſas, & primo oſtendit ꝙ opinio ſit falſa, q̃ ponit omnia quieſcere, quia ſi omnia quieſcunt tunc nihil remouetur à diſpõne, in qua aliq̃ eſt, & ideo quicqd eſt uerum ſp̃ erit uerum, & quicquid eſt falſum, ſp̃ eſt falſum. Sed hoc uidetur inconueniens. tranſmutatur enim ueritas & falſitas propoſitionis. Nec hoc eſt mirũ, quia homo, qui opinatur uel profert propoſitionẽ, aliquando non erat poſtmodum fuit, & iterum non erit. Secundo oſtendit eſſe falſam opinionem, quę ponit omnia moueri, duabus rationibus, quarum primam ponit ibi.

BESS. *Si uero omnia mouentur nihil erit uerum. cuncta ergo falſa. ſed demonſtratum eſt hoc impoſſibile eſſe.*

ANT. Par. 8. *Si uero omnia mouentur, nihil erit uerum: ergo omnia falſa. Sed hoc oſtenſum eſt quia impoſſibile.*

Quæ talis eſt. Si oĩa mouentur, & nihil eſt quieſcens, nihil erit uerum in rebus, quia quod eſt uerũ iam eſt, quod aũt mouetur nondum eſt, ergo oportet omnia eſſe falſa, quod eſt impoſſibile, ut oſtenſum eſt.

BESS. *Item neceſſe eſt, ens tranſmutari ex aliquo nanque ad aliquid tranſmutatio.*

ANT. Par. 9. *Amplius autem ens permutari eſt neceſſe. Nam ex aliquo in aliquid fit permutatio.*

Secundam rationem ponit, quæ talis eſt. Omne, quod permutatur, neceſſario eſt ens, quia omne qđ permutatur, ex aliquo in aliud permutatur, & omne quod in aliquo permutatur, ineſt ei quod permutatur. Vnde non oportet dicere ꝙ quicquid eſt in re permutata, mutetur, ſed ꝙ aliquid ſit manens, & ita nõ omnia mouentur.

BESS. *At uero, nec omnia quieſcunt, aut mouentur aliquando, ſemper uero nihil. Eſt enim quiddam, quod ſemper mouet ea, quæ mouentur. & primum mouens, ipſum immobile eſt.*

ANT. Par. 10. *Sed nec omnia quieſcunt aut mouentur aliquando, ſemper autem nihil. Etenim eſt aliquid quod ſemper mouet quæ mouentur, & primum mouens immobile ipſum.*

Tertiam rationem ponit excludens quãdam falſam opinionem, quę poſſet occaſionari ex prędictis. Poſſet enim aliquis credere, ꝙ quia non omnia mouentur nec omnia quieſcũt ꝙ, ideo omnia quãdoque mouentur & quandoque quieſcunt. Et hoc remouens dicit, ꝙ nõ eſt uerum ꝙ omnia quandoque quieſcant & quandoque moueantur. Sũt enim quædam mobilia quæ ſemper mouẽtur, ſcilicet corpora ſupercæleſtia, & eſt quoddam mouens, ſcilicet primum quod ſemper eſt immobile, & ſemper eodem modo ſe habet, ut ꝓbatum eſt octauo phy.

Quarti libri metaphyſicorum, Finis.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER QVINTVS,

Cum S. Thomæ expoſitionẽ.

SVMMA LIBRI

Nominum, quibus omnes ſcientiæ utuntur annumerantur intentiones ac ſignificata

LECTIO I.

Ipſius principii Quinque modi exponitur, & in unum aliquod commune reducuntur.

BESS. Tex. 1. Quot modis dicitur principiũ.

PRINCIPIVM, *hoc quidem dicitur illud rei, à quo quis primum mouetur, ut puta, magnitudinis, & uiæ hinc quidem, hoc prĩcipium eſt. Ex oppoſito uero aliud principium eſt, illud, unde quodq; optime fiat, ut doctrinæ, non à primo, ac rei principio aliquando inchoandum eſt, ſed unde quis facilius diſcat. Aliud autem, à quo primo inexiſtente fit. ut nauis carina, & domus fundamentum.*

ſundamentum. animalium quoque quidam cor, quidam cerebrum, quidam quodcunque tale contingit, putant. Aliud uero, à quo primo non ĩexiſtẽte ſ!to fit, & à quo primo natura aptus eſt motus, & tranſmutatio inchoari. ut proles ex patre & matre, & bellum ex contumelia. Aliud porrò id, ad cuius electionem mouentur quæ mouentur, & mutantur quæ mutantur, quemadmodum ciuitatum principatus, potentiæ, regna, & tyrannides principia dicuntur etiam artes, & ex his maximè architectonicæ. Item unde primum res cognita eſt, illud quoque principium rei dicitur, utputa, demonſtrationum ſuppoſitiones. Toties autem cauſæ quoque dicuntur. omnes namque cauſæ, principia.

ANT. Tex. c. 1. Par. 1.

Principium dicitur aliud quidem unde aliquis rem moueat primum, ut longitudinis & uiæ, hinc quidem principium ipſum, econuerſo uerò diuerſum. Aliud unde optime fiet unumquodque, ut doctrinæ. Nam non à primo & rei principio inchoandum eſt aliquãdo, ſed unde opportunius diſcat. Aliud unde primum generatur in exiſtente, ut nauis ſedile, & domus fundamentum, & animalium alij cor, alij cerebrum, alij quodcunque talium ſuſcipiunt. Aliud autem unde fit primum non exiſtente, & unde primum motus natos eſt initiari & permutatio, ut puer ex patre & matre, & bellum ex conuitio. Aliud ſecundum cuius uoluntatem mouentur mobilia & mutãtur mutabilia, ut ciuitatum principatus, & poteſtates, & imperia, & tyrannides, Principia dicũtur & artes, & architectonicæ maxime. Amplius unde cognoſcibilis res primũ & id principium rei dicitur, ut demonſtrationum ſuppõnes. Totiens aũt & cauſæ dicuntur. Omnes enim cãæ principia.

Prĩcipium quinto modo dictum ẽ in Cõ. dicitur de prĩcipio finali, ſecundũ uero Thomãde prĩcipio efficiente.

In præcedenti libro determinauit Philoſophus quid pertineat ad conſiderationem huius ſcientiæ, hic incipit determinare de rebus, quas ſcientia iſta conſiderat. Et, quia ea, quæ in hac ſcientia conſiderantur, ſunt omnibus communia, nec dicuntur uniuoce, ſed ſecundum prius & poſterius de diuerſis,

Tex. c. 2.

ut ĩ Quarto libro eſt habitum: ideo prius diſtinguit intentiones nominum, quæ in huius ſcientiæ conſideratione cadunt. Secundo incipit determinare de rebus, quæ ſub conſideratione huius ſcientiæ cadũt in Sexto libro, qui incipit, ibi: { Principia & cauſæ. }

Infra le. 6.

Cuiuſlibet autem ſcientiæ eſt conſiderare ſubiectũ, & paſsiones, & cauſas, & ideo hic quintus liber diuiditur ĩ tres partes. Primo determinat diſtinctiones nominum quæ ſignificant cauſas. Secundo illorum nominum, quæ ſignificant ſubiectũ huius ſciẽtiæ uel partes eius, ibi: { Vnum dicitur aliud ſecundum accidens. }

Infra le. 7. Infra le. 8.

Tertio nominum quæ ſignificant paſsiones entis inquantum eſt ens, ibi: {Perfectum uero dicitur &c.} Prima in duas. Primo diſtinguit nomina ſignificantia cauſas. Secundo quoddam nomen ſignificans quoddam quod cõſequitur ad cauſam, ſcilicet neceſſarium.

Cauſa Infra le. 6.

Nam cauſa eſt ad quam de neceſsitate ſequitur aliud, ibi: {neceſſarium dicitur ſine quo non contingit.} Prima diuiditur in duas. Primo diſtĩguit nomina ſignificãtia cãs generaliter. Secundo diſtinguit quoddam nomen, quod ſignificat quandam cauſam in ſpeciali, ſcilicet hoc nomen

Infra le. 5.

natura, ibi. {Natura uero dicitur &c.} Prima diuiditur in tres. Primo diſtinguit hoc nomẽ principium.

Lect. ſeq. Lect. 4.

Secundo hoc nomen Cauſa, ibi: {Cauſa uero dicitur} Tertio hoc nomen Elementum, ibi: {Elementum uero dicitur} Procedit autem hoc ordine, quia hoc nomen principium communius eſt quàm cauſa. Aliquid enim eſt principium, quod nõ eſt cauſa, ſicut principium motus dicitur terminus à quo, Et

Pũctũ n ẽ lineæ principium, nõ autem cã & mane principiũ dicitur.

iterum cauſa eſt in plus q̃ elementum. Sola enim cauſa intrinſeca poteſt dici elementum. Circa primum duo facit. Primo ponit ſignificationes huius nominis Principium, Secundo reducit oẽs ad unũ cõmune, ibi: {Omnium igitur principiorum} Sciendum eſt autem, q͏ principium & cauſa licet ſint idẽ ſubiecto, differũt tamen ratione. Nam hoc nomen Principium ordinem quendam importat: hoc uero nomen Cauſa, importat influxum quendam ad eſſe cauſati. Ordo autem prioris & poſterioris inuenitur in diuerſis, ſed ſecundum id, quod primo eſt nobis notum, eſt ordo inuentus in motu locali, eo q͏ ille motus eſt ſenſui manifeſtior. Sunt autem triũ rerum ordines ſeſe conſequentes, ſ. magnitudinis, motus, & tp̃is. Nam ſm̃ prius & poſterius ĩ magnitudine eſt prius & poſterius in motu: & ſm̃ prius & poſterius in motu eſt prius & poſterius ĩ tempore, ut habetur Quarto Phyſi. Quia igitur principium dicitur quod eſt in aliquo ordine, & ordo, qui attenditur ſecundum prius & poſterius in magnitudine eſt prius nobis notus, ſecundum autem q͏ res ſunt nobis notæ ſecundum hoc à nobis nominãtur, ideo hoc nomen principium ſecundum propriam ſui inquiſitionem ſignificat id quod eſt primum in magnitudine, ſuper quam tranſit motus. Et ideo dicit, q͏ principium dr̃ illud {unde aliquis rem primo moueat} i. aliqua pars magnitudinis, à qua incipit motus localis. Vel ſecundum aliam literam { Vnde aliquid rei primo mouebitur } ideſt ex qua parte rei aliquid incipit primo moueri. Sicut in longitudine & in uia quacunque, ex illa parte eſt principium, unde incipit motus. Ex parte uero oppoſita ſiue contraria, eſt {diuerſum uel alterum} i. finis uel terminus. Sciendum eſt, q͏ ad hunc modum pertinet principium motus & principium temporis ratione iã dicta. Quia uero motus non ſemper incipit à principio magnitudinis, ſed ab ea parte unde eſt unicuique in promptu magis ut moueatur, ideo ponit ſecundum modum dicens, q͏ alio modo dicitur principium motus { unde unumquodque fiet maxime optime, } ideſt unuſquiſque incipit optime moueri. Et hoc manifeſtat per ſimile in diſciplinis, ſcilicet in quibus non ſemper incipit aliquis addiſcere ab eo, quod eſt principium ſimpliciter & ſecundum naturam, ſed ab eo unde aliquis facilius ſiue opportunius {ualet addiſcere} i. ab illis, quæ ſunt magis nota quo ad nos. quæ quandoque poſteriora ſunt ſecũdum naturam. Differt autem hic modus à primo.

nam principium ordinem, cã influxum dicit. Par. ſeq. Prĩcipium Cauſa

Nam in primo modo ex principio magnitudinis deſignaẽ principium motus. Hic autem ex principio motus deſignatur principium in magnitudine. Et ideo etiam in illis motibus, qui ſunt ſuper magnitudines circulares non habentes principium, accipitur aliquod principium à quo optime uel opportune mouetur mobile ſecundum ſuam naturã. Sicut in motu primi mobilis principium eſt ab oriẽte. In motibus etiam noſtris non ſemper incipit homo moueri à principio uiæ, ſed quandoq; à medio, uel à quocunque termino, unde eſt ei opportunum primo moueri. Ex ordine autem, qui conſideratur in motu locali, fit nobis etiam notus ordo in aliis motibus, & ideo ſequuntur ſignificationes principij, quæ ſumuntur ſecundum principium in generatione uel fieri rerum. Quod quidem principium duplicitér

pliciter ſe habet. Aut enim eſt {inexiſtens}, ideſt intrinſecum, uel {non eſt ĩexiſtens}.i.extrinſecum. Dicitur ergo primo modo principiũ illa pars rei, quæ primo generatur & ex qua generatio rei incipit, ſicut in naui fit primo ſedile uel carina, quæ eſt quaſi nauis fundamentum ſuper quod omnia ligna nauis compaginantur. Similiter quod primo in domo fit, eſt fundamentum. In animali uero primo fit cor ſm quoſdam, & ſm alios cerebrum, aut aliud tale membrum. Animal enim diſtinguitur à non aĩali ſenſu & motu. Principium autem motus apparet eſſe in corde. Operationes autem ſenſus maxime manifeſtãtur in cerebro. Et ideo qui conſiderauerunt aĩal ex parte motus, poſuerunt cor principium eſſe in generatione aĩalis. Qui autem conſiderauerunt aĩal ſolum ex parte ſenſus, poſuerunt cerebrum eſſe principium, quãuis etiã ipſius ſenſus primũ principium ſit in corde, et ſi operationes ſenſus perficiantur in cerebro. Qui aũt conſiderauerunt aĩal inquantum agit uel ſm aliquas eius operationes, poſuerunt mẽbrum adaptatum illi operationi, ut hæpar uel aliud huiuſmodi eſſe primam partem generatam in aĩali. Secundum autem Philoſophi ſñiam prima pars eſt cor quia à corde oẽs uirtutes animæ ꝑ corpus diffunduntur. Alio aũt modo dr̃ principiũ, unde ĩcipit rei generatio, qđ tñ eſt extra rẽ, & hoc qdẽ manifeſtatur in tribus. Primo quidem in rebus naturalibus in quibus principiũ generationis dicitur, unde primum natus eſt motus incipere in his quæ fiunt per modum, ſicut in his quæ acquiruntur per alterationem, uel per aliquem alium motum huiuſmodi. Sicut dicitur homo fieri magnus uel albus. Vel unde incipit permutatio, ſicut in his quæ non per motũ, ſed per ſolam fiunt mutationem, ut patet in factione ſubarum, ſicut puer eſt ex patre & matre, q ſunt eius Principium: & bellũ ex conuitio, quod cõcitat animos hominũ ad bellum. Scđo etiã manifeſtatin rebus agibilibus ſiue moralibus aut politicis, ĩ quibus dicit̃ principium id, ex cuius uoluntate uel ꝓpoſito mouentur & mutantur alia, & ſic dicuntur principatus in ciuitatibus illi, qui obtinent poteſtates & imperia, uel etiam tyrannides in ipſis. Nam ex eorum uoluntate fiunt & mouentur oĩa in ciuitatibus. Dicunt̃ aũt poteſtates habere hoĩes, qui in particularibus officiis in ciuitatibus præponuntur, ſicut iudices & hmõi. Imperia aũt illi, q uſr quibuſcũque ĩperant, ut reges. Tyrannides aũt obtinẽt q per uiolentiã & ꝑter iuris ordinẽ ad ſuã utilitatẽ ciuitates & regnum detinẽt. Tertiũ exemplũ ponit in artificialibus, qa artes etiã ſimili mõ pricipia eſſe dñr artificiatorũ, quia ab arte incipit motus ad artificij conſtructionem. Et inter has maxime dñt principia architectonicæ, quæ à pricipio {nomẽ habẽt}.i. principales artes dictæ. Dñr.n.artes architectonicæ q aliis artibus ſubſeruiẽtibus imperant, ſicut gubernator nauis imperat naui factiuæ, & militaris equeſtri. Ad ſimilitudinẽ autẽ ordinis, qui ĩ motibus exterioribus conſiderant, attenditur etiã quidam ordo in rerum congnitione, & præcipue ſecundum ꝙ intellectus noſter quandam ſimilitudinem motus habet, diſcurrens de principiis in concluſiones. Et ideo alio mõ dicitur principium, unde res primo innoteſcit, ſicut dicimus principia demonſtrationũ {eſſe ſuppoſitiones}.i.dignitates, & petitiones. His etiã modis & de cãæ dñr quędã principia, (Nã oẽs cauſæ ſunt quædã principia.) Ex cauſa enim incipit motus ad eſſe rei, licet non eadem ratione cauſa dicatur & principiũ, ut dictũ eſt. Deinde cum dicit.

Omnibus igitur principiis commune eſt eſſe primum, unde aut eſt, aut fit, aut cognoſcitur. Horum uero quædam intrinſecus, quædam extrinſecus ſunt. Quare natura quoque principium eſt, & elementum. mens etiam & electio, & ſubſtantia, & quod cuius cauſa. multis etenim, & cognitionis, & motus principium ipſum bonum, & malum. BESS.

*Omnium igitur principiorum eſt commune primum omne unde aut eſt, aut fit, aut cognoſcitur. Horum autem hæc quidẽ inexiſtentia ſunt, illa uero extra. Quapropter natura principium & elementum eſt, & mens, & præuoluntas, & ſubſtantia, & quod eſt cuius cauſa. Multorum enim & cognitionis & motus principium eſt bonum & * malum.* ANT. Par.2. * i.honeſtum.

Reducit omnes prædictos modos ad aliquid cõmune. & dicit, quòd cõmune in omnibus dictis modis eſt, ut dicatur principium illud, quod eſt primũ, aut in eſſe rei, ſicut prima pars rei dicitur principiũ aut in fieri rei, ſicut primum mouens dicitur principium: aut in rei cognitione. Sed quamuis omnia principia in hoc (ut dictum eſt) conueniant, differunt tamen, quia quædam ſunt intrinſeca, quædam extrinſeca, ut ex prædictis patet. Et ideo natura poteſt eſſe principium & elementum, quæ ſunt intrinſeca: natura quidem, ſicut illud à quo incipit motus, elementum autem ſicut pars prima in generatione rei. {Et mẽs,} ideſt intellectus. {Et præuolũtas} ideſt propoſitum dicuntur principia quaſi extrinſeca. Et iterum quaſi intrinſecum dicitur principiũ {ſubſtantia rei} ideſt forma, quæ eſt principium in eſſendo, cum ſm eam rem ſit in eſſe. Et ſecundùm etiam prædicta finis cuius cauſa fit aliquid, dicitur etiam eſſe principium. Bonum enim, quod habet rationem finis in proſequendo, & malum in uitando, in multis ſunt principia cognitionis & motus, ſicut ĩ omnibus quæ agũtur propter finẽ. In naturalibus enim, & moralibus, & artificialibus, præcipue demõſtrationes ex fine ſumuntur.

LECTIO II.

Enumerantur quatuor ſpecies cauſarum, hinc eiuſdem effectus eſſe plures cauſas, & cauſas ſibiinuicem cauſas eſſe, & eandem contrariorum cauſam eſſe, infertur.

CAuſa uero uno modo dicitur, ex qua inexiſtente aliquid fit, ut æs ſtatuæ, & argentum pateræ, & horum genera. Alio uero forma, & exemplar hæc autem eſt ratio ipſius quid erat eſſe, & horum genera. ut ipſius diapaſon duo ad unum, & ſimpliciter, numerus, & partes, quæ in ratione ſunt. Item, unde principium mutationis primũ, aut quietis ut qui conſuluit cauſa, & pater prolis. & ſimpliciter, faciens, eius quod factum eſt, & tranſmutatiuum tranſmutati. Item, ut finis. hæc autem eſt cuius cauſa. ut ambulandi, ſanitas. propter quid enim ambulat, dicimus, ut ſanetur. & cũ ita dicamus, putamus cauſam reddidiſſe. & quæcunq;, inter illud mouens, & finẽ media fiũt. ut ſanitatis, attenuatio, purgatio, medicamẽta, aut inſtrumẽta. omnia etenim hæc finis gratia ſunt. differunt uero ab inuicẽ, eo quòd hæc quidem inſtrumenta, illa uero ut opera ſunt. Cauſæ itaque ferè toties dicuntur. BESS. Tex.2

Cã uero dicitur uno quidem modo ex quo fit aliquid ut inexiſtẽte: ut ex ſtatuæ, & argentum phiale, & horum genera: Alio uero ſpecies & exemplum. Hæc autem ratio ipſius quodquid erat eſſe, & huius genera, ut diapaſon, duo ad unũ ANT. Tex.1. Par.1.

& totaliter numerus & partes quæ in rõne. Amplius unde principium permutationis primum aut quietis, ut conſiliator eſt cauſa, & pater pueri, & oĩno efficiens facti, & permutãs permutati. Amplius ut finis. Hoc aũt eſt quod eſt cuius cã. Vt ambulandi ſanitas Nam quare ambulauit, dicimus ut ſanetur. Et dicentes ita, putamus reddidiſſe cãm. Et quæcunq; mouente alio fiunt infra finem. ut attenuatio, aut purgatio, aut pharmacia, aut organa. Hæc nanque oĩa finis cã fiunt. Differunt autem ab inuicem tanquam entia hæc quidem, ut organa: illa uero, ut opera. Ergo cauſæ fere toties dicuntur.

Lect.ſeq. Par.a. Lect.ſe.i.ſ.

Hic Philoſophus diſtinguit quot modis dicĩ cã, & circa hoc duo facit. Primo aſsignat ſpecies cauſarũ Secũdo modos cauſarum, ibi:{Modi uero cauſarũ} Circa primum duo facit. Primo enumerant diuerſas ſpẽs cãrũ. Secundo reducit eas ad quatuor, ibi:{Omnes uero cauſę dictæ.} Circa primũ duo facit. Primo enumerat diuerſas, ſpẽs cauſarũ. Secũdo manifeſtat quędã circa ſpẽs prædictas, ibi:{Accidit aũt multoties &c.} Dicit ergo primo ꝙ uno modo dicĩ cã id ex quo fit aliquid, & eſt ei {inexiſtens}.i. intus exiſtens. Quod quidẽ dicĩ ad differentiã priuationis, & etiã cõtrarij. Nã ex cõtrario uel priuatione dicĩ aliquid fieri, ſicut ex nõ inexiſtẽte, ut album ex nigro, uel albũ ex nõ albo. Statua aũt fit ex ęre, & phiala ex argẽto, ſicut ex inexiſtente. Nã cum ſtatua fit, nõ tollĩ ratio æris, nec ſi fit phiala, tollitur ratio argenti. Et ideo æs ſtatuæ, & argentũ phialæ ſunt cauſa ꝑ modũ materiæ. {Et horũ genera} quia cuiuſcunq; materia eſt ſpẽs aliqua, materia eſt eius genus, ſicut ſi materia ſtatuę eſt ęs, eius materia erit metallũ, & mixtũ, & corpus, & ſic de alijs. Alio autẽ modo dicĩ cauſa, ſpẽs & exemplũ, i. exẽplar. et hæc eſt cã formalis, quæ cõparatur dupliciter ad rẽ. Vno modo ſicut forma ĩtrinſeca rei, & hæc dicitur ſpẽs. Alio modo ſicut extrinſeca à re, ad cuius tamẽ ſimilitudinẽ res fieri dicitur: & ſm hoc, exemplar rei dicĩ forma. Per quẽ modũ ponebat Plato ideas eſſe formas. Et, quia unũquodq; cõſequĩ naturã uel generis uel ſpeciei ꝑ formã ſuã, natura aũt generis uel ſpeciei eſt id quod ſignificat diffinitio dicẽs qd eſt res, ideo forma eſt ratio ipſius {quod qd erat eſſe}.i. diffinitio per quam ſcitur quid eſt res. Quamuis enim in diffinitione ponantur aliquæ partes materiales, tñ id, qđ eſt principale in diffinitione, oportet ꝙ ſit ex parte formæ. Et ideo hęc eſt ratio, quare ſorma eſt cauſa, quia perficit rationem quidditatis rei. Et ſicut idquod eſt genus materiæ, eſt etiã materia, ita etiam genera formarũ ſunt formæ rerum, ſicut forma conſonantiæ diapaſon, eſt proportio duorum ad unum. Quando enim duo ſoni ſe habent adinuicem in dupla proportione, tunc eſt inter eos cõſonantia diapaſon, unde dualitas eſt forma eius. Nam proportio dupla ex dualitate rationem habet. Et, quia numerus eſt genus dualitatis, ideo ut uſiter loquamur, etiam numerus eſt forma diapaſon, ut. ſ. dicamus ꝙ diapaſon eſt ſecundũ proportionem numeri ad numerum. Et non ſolum tota diffinitio cõparatur ad diffinitum ut forma, ſed etiam partes diffinitionis, quæ ſcilicet ponuntur in diffinitione in recto. Sicut enim animal greſsibile bipes eſt forma hominis, ita animal, & greſsibile, & bipes. Ponitur autem interdum materia in diffinitione, ſed in obliquo. ut cum dicitur, ꝙ aĩa eſt actus corporis organici phyſici potẽtia uitam habentis.

E ad differentiã agẽtis & finis dixit inexiſtens materiale principiũ & cãm, cui cauſalitas conſiſtit in ſola formæ receptione, quã recipit limitãdo ipſã.

Par.ſeq. Quare forma dicatur ſpẽs, & exẽplum & qđ qd erat eſſe, cuius cauſalitas conſiſtit i dare eſſe formaliter limitando potentialitatem materiæ,

Tertio modo dicitur cauſa unde primum eſt principium permutationis & quietis, & hæc eſt cã mouens, uel efficiens. Dicit autem motus aut etiam quietis, quia motus naturalis & quies naturalis in eandem cauſam reducuntur, & ſimiliter quies uiolenta & motus uiolentus. Ex eadem enim cauſa ex qua mouetur aliquid ad locum, quieſcit in loco. {Sicut conſiliator eſt cauſa} Nam ex conſiliatore incipit motus in eo, qui ſecundum cõſilium agit ad rei conſeruationem. Et ſimiliter {pater eſt cauſa filij.} In quibus duobus exemplis duo principia motus tetigit ex quibus omnia fiũt, ſcilicet propoſitũ in conſiliatore, & naturam in patre. Et uſr oẽ faciẽs eſt cã facti per hunc modum, & permutans permutati. Sciendum eſt autem ꝙ ſm Auic. quatuor ſunt modi cauſæ efficientis, ſ. perficiens, diſponens, adiuuans, & conſilians. Perficiens autem dr̃ cã efficiẽs, quæ ultimam rei perfectionẽ cauſat, ſicut quod inducit formam ſubſtantialem in rebus naturalibus, uel artificialẽ in artificialibus, ut ædificator domus. Diſponẽs autem quod non inducit ultimam formã perfectiuam, ſed tantummodo præparat materiam ad formã, ſicut illæ, qui dolat ligna & lapides, dicitur domum facere. Et hæc non proprie dr̃ efficiens domus, quia id, quod ipſe facit, nõ eſt domus niſi in potentia. Magis tamẽ proprie erit efficiens, ſi inducat ultimam diſpoſitionem ad quam ſequitur de neceſsitate forma, ſicut homo generat hominẽ non cauſans intellectum, qui eſt ab extrinſeco. Adiuuans autem dicitur cauſa ſm ꝙ operatur ad principalem effectum. In hoc tamen differt ab agente principali, quia principale agẽs agit ad finem propriũ, adiuuãs autem ad finẽ alienũ, ſicut qui adiuuat Regem in bello, operatur ad finem regis. Et hæc eſt diſpoſitio cauſæ ſecundariæ ad primam. nam cauſa ſecunda operatur propter finem primæ cauſæ in omnibus agentibus per ſe ordinatis, ſicut militaris propter finem ciuilis. Conſilians autem differt ab efficiente principali, inquantum dat finem & formã agendi. Et hæc eſt habitudo primi agentis per intellectum ad omne agens ſecundum, ſiue ſit naturale, ſiue intellectuale. Nam primum agẽs intellectuale in omnibus dat finem & formam agendi ſecundo agentĩ, ſicut architector nauis, nauim operanti, & primus ĩtellectus, toti naturæ. Ad hoc autem genus cauſæ reducitur quicquid facit aliquid quocunque modo eſſe, nõ ſolum ſm eſſe ſubſtantiale, ſed ſm accidentale, quod contingit in oĩ motu. Et ideo non ſolum dicit ꝙ faciens ſit cã facti, ſed etiã mutans mutati. Quarto mõ dr̃ cauſa, Finis. Hoc autem eſt cuius cauſa aliquid ſit, ſicut ſanitas eſt cã ambulãdi. Et qa de fine uidebatur minus ꝙ eſſet cã ꝑꝑ hoc ꝙ eſt ultimũ ĩ eſſe, uñ etiã ab aliis prioribus philoſophis hæc cã eſt ꝑtermiſſa, ut in Primo lib. ꝑhabitũ eſt, iõ ſpãliter ꝓbat de fine ꝙ ſit cã. Nã hæc qõ quare, uel ꝑꝑ quid, q̃rit de cã: cũ aũt quęritur quare, uel ꝓpter qd qs ambulat, cõuenienter rñdentes dicimus ut ſanet. Et ſic rñdẽtes opinamur reddere cãm. Vñ patet ꝙ finis eſt cã. Non ſolũ aũt ultimũ, ꝑꝑ quod efficiẽs operaĩ, dr̃ finis reſpectu ꝓcedentium, ſed etiam oĩa ĩter media q̃ ſunt ĩter primũ agẽs & ultimũ finẽ, dñt finis reſpectu ꝓcedentiũ, & eodẽ modo dñt cã unde principiũ motus reſpectu ſequẽtiũ: ſicut inter medicinã, q̃ eſt primũ agẽs in hoc ordine, & ſanitatẽ quæ eſt

Cui⁹ cãlitas tẽnõ actionẽ ſed agere rem ipſam, dicitur eſſe.

Aui. poſ. quatuor mons cauſæ efficientis.

Differentia inter primam & ſecundã cauſam.

Finis cauſalitas conſiſtit in mouere agẽs, & præſtare ipſis medijs in finẽ ordinem ad ipſum, qui mouet ut in potentia exiſtens, actualiter tamẽ apprehenſum.

eſt ultimus finis, ſunt iſta media, ſcilicet attenuatio, quæ eſt propinquiſsima ſanitati in his, qui ſuperabundant in humoribus: & purgatio, per quam acquirit̃ attenuatio: {& pharmacia}.i. medicina laxatiua, & ex qua purgatio cauſatur: & {organa}.i. iſtrumenta quibus medicina uel pharmacia præparatur & miniſtratur. Huiuſmodi etiam omnia ſunt propter finem, & tamẽ unum eorum eſt finis alterius.

Nam attenuatio eſt finis purgationis, & purgatio pharmaciæ. Hæc autem intermedia poſita differũt adinuicem ĩ hoc ꝙ quædã eorum ſunt organa, ſicut inſtrumenta quibus medicina præparatur & miniſtratur, & ipſa medicina miniſtrata qua natura utitur ut inſtrumento: quædam uero ſunt opera, i. operationes, ſiue actiones, ut purgatio & attenuatio. Concludit ergo ꝙ {cauſæ toties dicunt̃}.i. quatuor modis. Et addit {fere} propter modos cauſarum quos infra ponet. Vel etiam ideo, quia illæ cãrum ſpecies non eadem ratione in omnibus ĩueniuntur.

BESS. *At, cum multifariã cauſæ dicantur, accidit multas quoque eiuſdem, non ſecundum accidens cauſas eſſe. ut ſtatuæ, & ars ſtatuaria, & ipſum æs non ſecundum aliud quippiam, ſed prout ſtatua eſt: non tamen eodem modo, ſed hoc quidem ut materia, illa uero ut unde motus.*

ANT. Par. 2. *Accidit autem multotiens dictis cauſis multas eiuſdem cauſas eſſe, non ſecundum accidens, ut ſtatuæ effector ſtatuæ, & æs, non ſecundum aliud aliquid, ſed inquantum ſtatua. Verum non eodem modo, ſed hoc quidem ut materia, illud uero ut unde motus.*

Ponit quædam, quæ conſequuntur circa cauſas ex prædictis. & ſunt tria, quorum primum eſt, ꝙ, quia cauſa multis modis dicitur, contiugit multas cauſas eſſe uuius rei nou ſecundum accidens, ſed ſecundum ſe. Quòd enim ſecundum accidens multæ ſint cauſæ unius tei, hoc difficile nõ uidebatur, quia rei, quæ eſt cauſa per ſe alicuius effectus, multa poſſunt accidere, quæ omnia illius effectus poſſunt etiam cauſa per accidens dici: ſed, ꝙ cauſæ per ſe ſint multæ unius, hoc fit manifeſtum ex hoc, ꝙ cauſę multipliciter dicuntur. Statuæ enim cauſa per ſe & non per accidens eſt factor ſtatuæ, & ęs, ſed non eodem modo. Hoc enim eſt impoſsibile ꝙ eiuſdẽ ſecundũ idem genus, ſint multæ cauſæ per ſe eodem ordine, licet poſsint eſſe plures cauſæ hoc modo, ꝙ una ſit proxima, alia remota: uel ita, ꝙ neutrum ſit cã ſufficiens, ſed utrunque coniunctim, ſicut patet in multis, qui trahuut nauem. Sed in propoſito diuerſis modis iſta duo ſunt cauſa ſtatuæ, æs quidem ut materia, artifex uero ut efficiens. Secundũ ponit ibi.

Eiuſdẽ eſſe plures cãs ſe & eiuſ ẽ generis impoſsibile eſt.

BESS. *Et inuicem cauſas eſſe. ut laborare bonæ habitudinis, hæc uero laborandi. non tamen eodem modo: ſed hæc quidem, ut finis, illud uero ut principium motus.*

ANT. Par. 3. *Et adinuicem cauſæ ſunt, ut dolor cauſa eſt ſanitatis, & ſanitas cauſa eſt dolendi: ſed non eodem modo. Verum hoc quidem, ut finis, illud uero, ut principium motus.*

Dicit, ꝙ etiam cõtingit, ꝙ aliqua duo adinuicem ſibi ſunt cauſæ: quod impoſsibile eſt in eodem genere cauſæ. Manifeſtum uero fit multipliciter dictis cauſis. Sicut dolor ex inciſione uulneris eſt cauſa ſanitatis, ut efficiens ſiue principium motus: ſanitas autem eſt cauſa illius doloris, ut finis. Secundum.n. idem genus cauſæ aliquid eſſe cauſam & cauſatum eſt impoſsibile. Alia litera habet melius {laborare cauſa eſt euexiæ}, i. bonæ diſpoſitionis, quæ cauſaut ex labore moderato, qui ad digeſtionem confert & ſuperfluos humores conſumit. Sciendum eſt autem, ꝙ, cum ſint quatuor cauſæ ſuperius poſitæ, earum duæ ſibiinuicem correſpondent, & aliæ duæ ſimiliter. Nam efficiens & finis ſibi correſpondent inuicem, quia efficiens eſt principium motus, finis autem terminus. Et ſimiliter materia & forma. nam forma dat eſſe, materia autem recipit. Eſt igitur efficiens cauſa finis, finis autem cauſa efficientis. Efficiens eſt cauſa finis quantum ad eſſe quidem, quia mouendo perducit efficiens ad hoc, ꝙ ſit finis. Finis autem eſt cauſa efficientis, non quantũ ad eſſe, ſed quantũ ad rõnem cãlitatis. Nam efficiens eſt cauſa inquantũ agit: nõ aũt agit niſi cã finis. Vnde ex fine habet ſuam cauſalitatem efficiens. Forma aũt & materia ſibiĩnuicem ſunt cauſa quantum ad eſſe. Forma quidem materiæ inquantum dat ei eſſe actu, materia uero formæ inquantum ſuſtentat ipſam. Dico autem utrunque horum ſibi inuicem eſſe cauſam eſſendi uel ſimpliciter uel ſecundum quid. Nam forma ſubſtantialis dat eſſe materiæ ſimpliciter. Forma autem accidentalis ſecundum quid, prout etiã forma eſt. Materia etiam quandoque non ſuſtentat formam ſecundum eſſe ſimpliciter, ſed ſecundum ꝙ eſt forma huius, habens eſſe in hoc, ſicut ſe habet corpus humanum ad animam rationalem. Tertiũ ponit ibi.

Quõ efficiens, & finis ſe inuicẽ cauſent.

Item, idem aliquando contrariorum cauſa eſt. quod enim cum adſit, alicuius cauſa eſt, idem cum abſit, cauſam contrarij nonnunquam dicimus. ut abſentiam gubernatoris, naufragij, cuius præſentia, ſalutis cauſa erat. ambæ autem & præſentia, & priuatio tanquam mouentes cauſæ ſunt. BESS.

Amplius autem idem quandoque contrariorum eſt cauſa. Quod enim præſens, huius eſt cã: hoc abſens, cauſamur quandoque de contrario. Vt abſentia gubernatoris deperditionis nauis, cuius erat præſentia cauſa ſalutis. Vtraq; uero & præſentia & priuatio, cauſæ ſunt quaſi mouentes. ANT. Par. 4.

Dicit, ꝙ idem contrariorum coutingit eſſe cãm. Quod etiam difficile uidebatur uel ĩpoſsibile, ſi ſimiliter ad utrunque referatur: ſed diſsimiliter eſt cauſa utriuſque. Illud enim, quod per ſui præſentiã eſt cauſa huius, quando eſt abſens {cauſamur} ideſt accuſamus ipſum {de contrario}, i. dicimus ipſum eſſe cauſam contrarij. Sicut patet, ꝙ gubernator ꝑ ſui præſentiam eſt cauſa ſalutis nauis, dicimus eius abſentiam eſſe cauſam ꝑditionis. Ne autem putetur, ꝙ hoc ſit referẽdum ad diuerſa genera cauſarũ, ſicut & priora duo, ideo ſubiungit ꝙ utrunque iſtorum reducitur ad idem genus cauſæ, ſcilicet ad cãm mouentem. Eodem enim modo oppoſitum eſt cauſa oppoſiti, quo hæc eſt cauſa huius.

Lectio IIII.

Omnes modos cauſarum ad quatuor ſpecies reducit, hinc iuxta modos quoſdam cauſarum diuiſiones quatuor ponit, quas ad actum & potentiam reducit.

BESS. *Omnes autem nunc dictæ cauſæ in quatuor ĩcidunt maniſeſtiſsimos modos: elementa etenim ſyllabarum, & materia factibilium, & ignis, & terra, & omnia huiuſcemodi corporum partes quoque totius, & ſuppoſitiones concluſionis cauſæ ſunt, ut ex quo. Harum uero hæc quidem tanquam ſubiectum, ut partes, hæc uero tanquam ipſum quid erat eſſe, ut totum, & compoſitio, & forma.*

Semen uero, & medicus, & conſiliator, & ſimpliciter efficiens, omnis unde tranſmutationis, aut ſtatus principium. Cætera uero tanquam finis, & bonum aliorum. ipſum enim cuius cauſa optimum, & finis aliorum uult eſſe. nil autem differat, bonum id, uel apparens bonum dicatur. Hæ itaque cauſæ, ac tot ſpecie ſunt.

ANT. Par. 2. *Omnes uero cauſæ dictæ in quatuor modos cadunt maniſeſtiſsimos. Nam elementa ſyllabarum, & materia artificialium, & ignis & terra & talia omnia corporum, & partes totius & ſuppoſitiones concluſionis, ut ex quo cauſæ ſunt. Horum autem hæc quidem quaſi ſubiectum, ut partes. illa uero ut quod quid erat eſſe, ut totum, compoſitio, & ſpecies. Sperma uero & medicus & conſiliator, & omnino efficiens, omnia ſunt unde principium permutationis aut ſtatus. Alia uero ut finis & bonum aliorum. Nam quod cuius cauſa, optimũ, & finis aliorum uult eſſe. Nihil autem differt dicere ſiue bonũ ſiue apparens bonum. Cauſæ igitur hæ ſunt, & tot ſpecies.*

Hic Philoſophus reducit omnes cauſas in quatuor modos cauſarum prædictos, dicens, ꝙ omnia, quæ dicuntur cauſæ, incidunt in prædictos quatuor modos. Dicũtur.n.{elementa}.i.literæ, cauſæ ſyllabarum, & materia artificialium dr̃ eſſe cauſa factorum per artem, & ignis & terra & hmõi omnia ſimplicia corpora dicuntur eſſe cauſæ corporum mixtorum. Et partes dicuntur eſſe cauſa totius. {Et ſuppoſitiones};i. ꝓpoſitiones præmiſſæ, ex quibus ꝓpoſitis ſyllogizatur, dicuntur eſſe cã concluſionis, & in omnibus iſtis eſt una rõ cauſæ, ſm̃ quod dicitur cauſa illud ex quo fit aliquid; quod eſt ratio cauſæ materialis. Sciendum eſt autem, ꝙ ꝓpõnes dicuntur eſſe materia concluſionis, nõ quidem ſuiꝙ ſub tali forma exiſtunt, uel ſm̃ uirtutẽ earum, (Sic enim magis ſe habent in rõne cauſæ efficientis) ſed quãtum ad terminos, ex quibus cõponuntur. Nam ex terminis præmiſſarum componitur concluſio, ſ. ex maiori & ex minori extremitate. Inter ea autem, ex quibus res integratur, aliquid ſe habet per modum ſubiecti, ſicut partes & alia; quæ prædicta ſunt: alia uero ſe habent ut {quod quid erat eſſe}.ſ. totum, & compoſitio, & ſpecies, quæ pertinent ad rationem

Materia tripliciter, & totiens forma. formæ, ſm̃ quam quidditas rei completur. Sciendũ eſt enim, ꝙ quandoque una res ſimpliciter eſt alicuius materia, ſicut argentum phialæ; & tunc forma correſpondens tali materiæ poteſt dici ſpẽs. Quãdoque autem plures adinuicem adunatæ ſunt materia alicuius rei, quod quidem contingit tripliciter. Quandoque enim adunantur ſecundum ordinem tantum, ſicut homines in exercitu, uel domus in ciuitate, & ſic pro forma reſpondet totum quod deſignatur nomine exercitus, uel ciuitatis. Quandoq; autem non ſolum adunantur ordine, ſed contactu & colligatione, ſicut apparet in partibus domus, & tunc reſpondet pro forma compoſitio. Quandoq; autem ſuper hoc additur alteratio componẽtium, quod contingit in mixtione, & tunc forma eſt ipſa mixtio, q̃ tamẽ eſt quędam compoſitionis ſpecies. Ex quolibet autem trium horum ſumitur quod qd eſt rei, ſ. ex compõne & ſpẽ & toto, ſicut patet ſi diffiniretur exercitus, domus, & phiala. Sic ergo habemus duos modos cauſæ. Secundum aũt aliam rõnẽ dr̃ cauſa ſperma & medicus & conſiliator & uľiter oẽ faciens, ex eo.ſ.ꝙ ſunt principia motus & quietis. Vnde iam hoc eſt aliud genus cauſæ ꝑ aliam rationem cauſandi. Ponit aũt ſperma in hoc genere cãæ, q̃a ſm̃ eius ſnĩam ſperma uim habet actiuã, menſtruum aũt mulieris cædit in materiam concepti. Quarta uero rõ cauſandi eſt ſm̃ ꝙ aliqua dñr cãæ ꝑ modum finis & boni reſpectu aliorũ. Illud.n. cuius cã fit aliquid, eſt optimum inter alia {& uult eſſe},i. habet aptitudinẽ ut ſit aliorũ finis. Quia uero poſſet aliquis obiicere, ꝙ nõ ſemper bonũ eſt finis; cũ qñq; aliqui inordinate agẽtes malum finem ſibi cõſtituant; ideo dr̃, ꝙ nihil ad propoſitum differt dicere ꝙ ſimpliciter ſit bonum, uel apparens bonũ. Qui enim agit, agit per ſe loquendo ꝑ bonũ. hoc .n. intendit, per accidens autem ꝑ malum, inquãtum accidit ei quod exiſtimat bonum eſſe. Nullus enim agit propter aliquid intendens malum. Sciendum autem eſt, ꝙ licet finis ſit ultimus i eſſe in quibuſdam, in cauſalitate, tamen eſt prior ſemper. Vñ dẽ dicitur cauſa cauſarum, quia eſt cauſa cauſalitatis in omnibus cauſis. Eſt.n. cauſa cauſalitatis efficiẽtis, ut iam dictum eſt. Efficiens autẽ eſt cauſa cauſalitatis & materiæ & formæ. Nam facit per ſuum motũ materiam eſſe ſuſceptiuam formæ, & formã ineſſe materiæ. Et per conſequens etiã finis eſt cauſa cauſalitatis & materiæ & formę. Et ideo potiſsimæ demonſtrationes ſumuntur à fine, in illis i quibus agitur aliqd propter finem, ſicut in naturalibus, in moralibus & artificialibus. Concludit igitur, ꝙ prędicta ſunt cauſæ, & ꝙ cauſæ ſecũdum tot ſpecies diſtinguuntur. Deinde cum dicit.

Modi autem cauſarum numero quidem multi ſunt, in pauciores autem reducuntur. Dicuntur etenim cauſæ etiam earum, quæ eiuſdem ſpeciei ſunt multipliciter, prius uidelicet, & poſterius alia, quàm alia, ut ſanitatis medicus, & artifex: & ipſius diapaſon duplum, & numerus: & illa ſemper, quæ continent quodcunque particularium. Item ut ipſum accidens, & eorum genera, ut ſtatuæ, aliter Polycletus, & aliter ſtatuarius, quia accidit ſtatuario Polycleto eſſe. Et ea, quæ continent accidens ut homo cauſa ſtatuæ. aut ſimpliciter animal. quoniã Polycletus homo, hõ autem animal eſt. Eſt autem accidẽtium quoque aliud alio remotius, & propinquius. utputa, ſi albus, & muſicus dicantur ſtatuæ cauſa, & non ſolum Polycletus, aut homo. Præter omnes autem, quæ proprie dicuntur, quæue ſecundum accidens, aliæ ut potentia dicuntur, aliæ ut agentes. ut ædificij extruendi, ædificator, aut ædificãs ædificator. Similiter autem illæ quoque dicuntur de his, quorũ cauſæ ſunt. ut huius ſtatuæ, aut ſtatuæ, aut ſimpliciter imaginis. aut huius æris, aut æris, aut ſimpľr materiæ. & de accidentibus ſiľr. Vẽ hæ, & illæ coniunctæ dicẽtur. utputa nõ Polycletus, nec ſtatuarius, ſed Polycletus ſtatuarius. Attñ hæ oẽs multitudine quidem ſex ſunt: dicuntur autem dupliciter. aut enim ut ſingulare, aut ut genus eius: aut ut accidens, aut ut genus accidentis: uel ut coniunctæ, aut ſimpliciter dictæ. item tanquam agentes, aut ſecundum potentiam. Differunt autem, eo quod agentes quidem & ſingulares ſimul ſunt, & non ſunt tam ipſæ, quàm illa, quorum cauſæ ſunt. ueluti hic medicans huic conualeſcenti. & hic ædificator, huic, quod ædificatur. Quòd uero ſecundum potentiam, non ſemper. corrũpitur enim non ſimul domus, & ædificator. BESS.

Modi uero cauſarum numero quidem ſunt multi, capitulatim uero & hi pauciores. Dicuntur.n. cauſæ multipliciter, & earũ cõſpecialiũ prius & poſterius altera alia. ut ſanitatis medicus & artifex: diapaſon duplũ & numerus: & ſp quæ ſingulariũ ſunt continentia. Amplius aũt ut accidens & horũ genera. uelut ſtatuæ aliter Polycletus, & aliter ſtatuæ factor, quia accidit ſtatuæ factori Polycletũ eſſe: & cõtinẽtia accidẽs, ANT. Par. 2.

ut

ut hō cā ſtatuæ: aut & totaliter aĩal, quia Polycletus hō eſt et animal. Sunt etiã & accidentium aliis remotiora & propinquiora. ut ſi album & muſicum cā dicuntur ſtatuæ, & non ſolum Polycletus aut homo. Præter oĩa autem & proprie dicta & ſecundum accidens, hæc quidem ut potentia dicuntur, illa uero ut agentia, ut ædificationis ædificator, aut ædificans. Similiter aũt dicentur, & in quibus cāæ ſunt cāæ dictis: ut huius ſtatuæ, aut ſtatuæ, aut oĩno imaginis, aut æris, aut æris huius, aut oĩno materiæ: & in accidentibus ſimiliter. Amplius autē complexa & ea & illa dicentur, ut nec Polycletus, nec ſtatuæ factor, ſed Polycletus ſtatuæ factor. Attamen ea omnia ſunt pluralitate ſex, ſed dupliciter dicta. Aut enim ut ſingulare, aut genus. Et ſecundum ſe, aut ſecundum accidens, aut ut genus accidentis. Aut ut ea complexa, aut ſimpliciter dicta. Amplius autem ut agentia, aut ſecundum potentiam. Differunt autem intantum, quòd agentia quidem ſingularia ſimul ſunt & non ſunt cum his, quorum ſunt cauſæ, ut hic medens cum hoc conualeſcente, & hic ædificator cum hoc ædificio. Quæ uero ſunt ſecundũ potentiam, non ſemper. Corrumpitur. n. non ſimul ædificium & ædificator.

Diſtinctio cauſarum duplex.

Diſtinguit modos cārum. Eſt aũt diſtinctio cāæ per ſpēs, & per modos. Nã diſtinctio per ſpēs eſt penes diuerſas rōnes cauſandi: & iō eſt quaſi diuiſio per dr̃ias eſſentiales ſpēs conſtituentes. Diuiſio aũt per modos eſt penes diuerſas habitudines cāæ ad cauſatum. Et ideo eſt in his, quæ habent eãdem rōnem cauſandi, ſicut per ſe & per accidens, remotum & propinquum. Vnde eſt quaſi per dr̃ias accidentales nō diuerſificãtes ſpēm. Dicit ergo, ꝙ multi ſunt modi cārum, ſed pauciores inueniuntur qñ {capitulatim}, i. quodã compendio comprehēdũtur. Per ſe. n. & per accidens ſunt duo modi, tñ reducuntur ad unum capitulum, ſm quod eſt eadem conſideratio de utroq;. Et ſimiliter eſt de aliis modis oppoſitis. Cauſæ. n. multis modis dicuntur non ſolũ quãtum ad diuerſas ſpecies cauſæ, ſed etiam quantum ad cãs conſpeciales, quæ. ſ. reducuntur ad unam ſpeciē cauſæ. Dr̃. n. una prior, & altera poſterior. Prior autem & poſterius in cauſis inuenitur dupliciter.

Vno modo in cauſis diuerſis numero adinuicem ordinatis, quarũ una eſt prima & remota, & alia ſecũda & propinqua. ſicut in cauſis efficientibus homo generat hominem ut cā propinqua & poſterior, Sol autem ut cā prior & remota, & ſimiliter pōt conſiderari in aliis ſpeciebus cauſarũ. Alio modo in una & eadem cā numero ſm ordinē rōnis, qui eſt inter uľe & particulare. Nam uľe naturaliter eſt prius, particulare poſterius. Prætermittit autem primum modum, & accipit ſecũdũ. In ſecundo enim modo imediate effectus ab utraq; cā exiſtit, ſ. priori & poſteriori, quod in primo non conuenit. Vnde dicit, ꝙ ſanitatis cauſa eſt medicus, & artiſex in gñe cauſę efficientis: Artiſex quidem ut uľe & prius, medicus uero ut particulare ſiue ſpāle & poſterius. Similiter etiam in cauſis ſormalibus dupliciter eſt cā ſormalis, ut diapaſon duplum, uel ꝓportio dupla, uel dualitas eſt cā formalis ut ſpāle & poſterius. Numerus autem uel proportio numeri ad numerũ uel ad unum, ut uľe & prius. Et ita {ſemper ea q̃ continent ſingularia}. ſ. uľia, dicuntur cāæ priores. Alia diuiſio eſt cārum ſm ꝙ aliquid dr̃ eſſe cā per ſe & per accidens. Sicut. n. cauſa per ſe diuiditur in uľe & particulare, ſiue in prius & poſterius, ita etiã cauſa per accidens. Vnde non ſolũ ipſæ cauſæ accidentales dicuntur cauſæ per accidens, ſed etiam ipſarum genera. Vt ſtatuæ factor, ſtatuæ cauſa eſt per ſe, Polycletus autem per accidens eſt cā, inquantũ accidit ei factorem ſtatuę eſſe. Et ſicut Polycletus eſt cā ſtatuæ per accidens, ita omnia uľia {continentia accidens}, i. cauſam per accidens, dicuntur per accidens cāę, ſicut homo & animal, quæ ſub ſe continent Polycletũ, qui eſt homo & animal. Et ſicut cauſarum per ſe quædam ſunt propinquæ, quędã remotæ, ut dictum eſt, ita & inter cauſas per accidēs. Nam Polycletus eſt cauſa ſtatuæ magis ꝓpinqua q̃ album & muſicũ. Magis. n. remotus modus ꝑdicationis per accidens eſt, cum accidens prædicatur de accidente, quàm cum accidens prædicatur de ſubiecto. Accidens enim non prædicatur de accidente, niſi quia ambo prædicantur de ſubiecto. Vnde magis remotum eſt ut attribuatur uni accidenti, quod eſt alterius, ſicut muſico quod eſt ędificatoris, quàm quod attribuat̃ ſubiecto, quod eſt accidentis, ſicut Polycleto, quod eſt ædificatoris. Sciendum aũt eſt, ꝙ aliquid poteſt dici cā per accidens alterius dupliciter. Vno mō ex parte cāæ, quia. ſ. illud, qđ accidit cāæ, dr̃ cā per accidens, ſicut, ſi albũ dicat̃ cā domus. Alio mō ex parte effectus, ut. ſ. aliqd dicat̃ cā per accidēs alicuius, qđ accidit ei, qđ eſt effectus per ſe. Qđ quidē pōt eſſe tripliciter. Vno mō, quia habet ordinē neceſſariũ ad effectũ, ſicut remotio impedimenti habet ordinē neceſſariũ ad effectũ. Vnde remouens ꝓhibens dr̃ mouens per accidens, ſiue illud accidens ſit contrarium, ſicut cholæra prohibet frigiditatem, unde ſcamonea dr̃ infrigidare ꝑ accidēs, nō qa cauſet frigiditatē, ſed quia tollit ĩpedimentũ frigiditatis, qđ eſt ei contrariũ, ſ. cholærã: ſiue etiã ſi non ſit cōtrariũ, ſicut colũna impedit motũ lapidis. Vñ remouēs columnam dr̃ per accidens mouere lapidē ſuperpoſitũ. Alio mō, qñ accidēs habet ordinē ad effectum, nō tñ neceſſariũ, nec ut in pluribus, ſed ut in paucioribus, ſicut ĩuētio theſauri ad ſoſſionē in terra. Et hoc mō fortuna & caſus dñr cāę per accidēs. Tertio, qñ nullum ordinē habēt, niſi forte ſm exiſtimationē, ſicut ſi aliquis dicat ſe eſſe cãm terræmotus, qa eo intrãte domũ accidit terræmotus. Tertia diſtinctio eſt, ſm ꝙ prę oĩbus his uel ꝑter oĩa hæc, quę dñr eſſe ſm ſe ſiue per ſe, & ſm accidēs, q̃dã ſunt cāæ in potentia, q̃dã ut agētia. i. in actu. Sicut ędificationis cā eſt ædificator ĩ potentia. Hoc. n. ſonat habitũ uel officium. Vel ædificans actu. Et eiſdē modis, qbus diuidunt̃ cāæ, pñr diuidi cāta ĩ quibus, uel quorum cāæ ſunt cāæ. Pōt. n. diuidi cārum per prius & poſterius ſiue particulare & uľe. ſicut ſi dicamus, ꝙ ſtatuæ factor eſt cā huius ſtatuæ, qđ eſt poſterius, aut ſtatuæ, qđ eſt uľius & prius, aut imaginis qđ eſt adhuc uľius. Et ſiľr aliqd eſt cā formalis huius æris, aut æris, qđ eſt uľius, aut mãæ, qđ eſt adhuc uľius. Et ſiľr pōt dici in accidentibus, ſ. in effectibus per accidēs. Nam ſtatuæ factor qui eſt cā ſtatuæ, eſt etiã cā grauis uel albi uel rubei quæ accidunt ex parte materiæ, & nō ſunt ab hoc agente cāta. Vlterius ponit quartam diſtinctionem cāæ quæ eſt in ſimplex & in compoſitum, ut ſimplex cā dicatur ſm ꝙ accipitur cā ſtatuæ ꝑ ſe ſolum ut ſtatuæ factor, ſiue ꝑ accidēs tm̃. ſ. Polycletus. Cmpoſita aũt ſm ꝙ utrunq; ſimul accipitur, ut dicatur cā ſtatuæ Polycletus ſtatuæ factor. Eſt aũt alius modus quo cāę pñt dici compo-

Cā per accidēs dicitur multipliciter.

ſitæ, ſm ꝙ plures cãæ cõcurrant ad unius rei conſtitutionẽ, ſicut plures hoĩes ad trahendũ nauẽ, uel plures lapides ut ſint materia domus. Sed hoc pͤtermiſit, qa nullũ illorũ eſt cã, ſed pars cãæ. His aũt modis poſitis colligit iſtorũ modorũ numerũ dicẽs, ꝙ iſti modi cãrũ ſunt ſex & uariantur duplr, & ita efficiunt duodecim. Hi.n. modi ſex ſunt, aut ſingulare, aut genus, qđ ſuperius dixit prius & poſterius. Et ſm ſe & per accidẽs, ad qđ etiã reducit genus accidentis. nam genus accidentis eſt cã per accidens.

Mdi cauſarũ quot numero.

Et iterũ per complexum & ſimplex. Hi aũt ſex modi ulterius diuiduntur per potentiam & per actum & ſunt duodecim. Ideo aũt oportet oẽs iſtos modos per potentiam & actum diuidi, quia potẽtia & actus diuerſificant habitudinem cãæ ad effectum. Nã cãæ in actu particulares ſunt ſimul, & tollunt cũ ſuis effectibus, ſicut hic medicans cũ hoc cõualeſcẽte, & hic ædificãs cũ hoc ædificato non.n. põt aliqd actu ædificari, niſi ſit actu ædificans. Sed cãæ ſm potentiam non ſp remouentur cũ effectibus, ſicut domus & ædificator nõ ſimul corrũpuntur. In quibuſdam tñ contingit, ꝙ remota actione efficientis tollit ſuba effectus, ſicut in his, quorum eſſe eſt in fieri, uel quorum cauſa non ſolum eſt effectui cã fiendi, ſed eſſendi. Vñ remota illuminatione ſolis ab aere tollitur lumen. Dicit autẽ cãs ſingulares, quia actus ſingulariũ ſunt, ut in Primo huius habitum eſt.

In pœmi.

Lectio IIII.

Quod nam elementum proprie ſit, & qũo in uocibus, & naturalibus ac demonſtrationibus elementa ſumuntur, Quod nam item & quæ ex tranſlatione elementa dicantur, & quid commune ſit omnibus quæ elemen ta dicuntur.

BESS. Tex. 4.

Elementum dicitur, ex quo componitur primo in exiſtenti indiuiſibili ſpecie in aliam ſpeciem. ut uocis elementa, ex quibus componitur uox, & in quæ ultima diuiditur: illa uero non amplius in alias uoces ab ipſis ſpecie diuerſas. ſed & ſi diuidantur, particulæ tamen torum eiuſdem ſpeciei ſunt: ut aquæ particula, aqua, ſed non ſyllabæ. Similiter etiam corporum elementa dicunt, ea dicentes ultima, in quæ corpora diuiduntur, illa uero non amplius in alia ſpecie differentia corpora. & ſiue unum, ſiue plura huiuſcemodi ſint, hæc elementa aiunt. Similiter autem figurationum quoque elementa dicuntur: ac ſimpliciter demonſtrationum. Primæ enim demonſtrationes, quæ in pluribus demonſtrationibus inſunt, hæ elementa demonſtrationum dicuntur. ſunt autem tales primi, ex tribus per unum medium ſyllogiſmi.

ANT. Tex. c. 4. Par. 1.

Elementum uero dicitur ex quo aliquid componitur primo inexiſtente indiuiſibili ſpecie in aliam ſpeciem. ut uocis elementa, ex quibus componitur uox, & in quæ diuiditur ultima, illa uero non in alias uoces ab eis ſpecie diuerſas: ſed & ſi diuidantur, particulæ ſunt conformes, ut aquæ particulæ ſunt aqua, ſed non ſyllabæ. Similiter autem & corporum elementa dicunt dicentes, in quæ diuiduntur corpora ultima, & illa nõ in alia ſpẽ differẽtia corpora: & ſiue unũ, ſiue plura talia, ea elementa dicuntur. Similiter uero & quæ ſunt diagrãmatũ, dicuntur elementa, & ex toto quæ ſunt demonſtrationũ. Nam primæ demonſtrationes in pluribus demonſtrationibus exiſtentes, eſſe demonſtrationum elementa dicuntur. Sunt autem tales ſyllogiſmi primi per unum medium ex tribus terminis.*

* i. deſcriptionum.

Hic diſtinguit hoc nomen elementum. circa qđ duo facit. Primo aſſignat diuerſos modos elementi. Scđo oſtẽdit quid in oĩbus ſit cõe ibi. {Oĩum aũt cõe.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit qũo elementum ꝓprie dicatur. Scđo qũo dicatur tranſumptiue ibi. {Et transferẽtes elementum &c.} Ponit ergo primo quandam elementi deſcriptionem, ex qua colligi põt, ꝙ quatuor ſunt de rõne elemẽti. Quorum primum eſt, ut ſit cã ſicut ex quo: per qđ patet, ꝙ elemẽtũ ponit in gñe cãę materialis. Scđm eſt, ꝙ ſit principium ex quo aliquid fiat primo: cuprum.n. eſt ex quo fit ſtatua, non tñ eſt elementum, quia habet aliquã aliã materiã ex qua fit. Tertium eſt, ꝙ ſit inexiſtens ſiue intrinſecum: per qđ differt elementũ ab oĩ eo, ex quo fit aliquid ſicut ex tranſeunte, ſiue ſit priuatio, aut contrarium, ſiue materia contrarietati & priuationi ſubiecta, q̃ eſt materia trãſiens. Vt cũ dicimus, ꝙ hõ muſicus fit ex hoĩe non muſico, uel muſicum ex nõ muſico: elemẽta.n. oportet manere in his quorũ ſunt elementa. Quartũ eſt, ꝙ habeat aliquam ſpẽm, q̃ non diuidat in diuerſas ſpẽs: per qđ differt elementũ à materia prima, q̃ nullã ſpẽm habet: & etiã ab oĩbus materiis, q̃ in diuerſas ſpẽs reſolui pñr, ſicut ſanguis & hmõi. Propter hoc dicit, ꝙ elementũ eſt ex quo aliqd cõponit, quantũ ad primũ: Primo, q̃tum ad ſcđm: Inexiſtente, quantũ ad tertiũ: Indiuiſibile ſpẽ in aliam ſpẽm, quantũ ad quartũ. Hanc aũt diffõnem manifeſtat in quatuor, in quibus utimur nomine elemẽti. Dicimus.n. ipſas literas eſſe elemẽta uocis, qa ex eis oĩs uox cõponit, & primo. Qđ ex hoc patet, qa oẽs uoces in literas reſoluunt, ſicut in ultima. Qđ eſt.n. ultimũ in reſolutione, oportet eſſe primũ i cõpõne: literę aũt nõ reſoluunt ulterius in alias uoces ſpẽ diuerſas. Sed, ſi aliquo mõ diuidant, particulę, in quas fit diuiſio, erunt {cõformes}, i. unius ſpẽi, ſicut oẽs particulæ aquæ ſunt aqua. Diuiditur aũt litera ſm tpa ꝓlationis, prout litera longa dr habere duo tpa, breuis uero unũ Nec tñ partes, in quas ſic diuidunt literæ, ſunt diuerſæ ſm ſpẽm uocis. nõ eſt autẽ ita de ſyllaba: nã eius partes ſunt diuerſæ ſm ſpẽm. alius.n. ſonus eſt ſm ſpẽm, quẽ facit uocalis & conſonans, ex quibus ſyllaba cõponitur. Scđm exemplũ ponit in corporibus naturalibus, in quibus etiã quędã dicimus elementa quorundã. Illa.n. dicuntur corporũ eſſe elemẽta, i q̃ ultimo reſoluunt oĩa corpora mixta: & p cõſequens ea ſunt, ex qbus primo cõponunt hmõi corpa. Ipſa aũt corpora, q̃ elemẽta dñr, nõ diuidunt in alia corpa ſpẽ dr̃ia, ſed in partes cõſimiles, ſicut q̃libet pars aquæ eſt aqua. Et qcunq; poſuerũt tale corpus eſſe unũ, ſ. i qđ oĩa reſoluunt, & ipſum nõ reſoluit in alia, dixerũt unũ eſſe elementum. Quidam uero aquã, quidã aũt aerẽ, quidã aũt ignẽ. Qui uero poſuerunt plura talia corpa, dixerũt etiam eſſe elementa plura. Sciendũ eſt, ꝙ, cum in diffinitione elemẽti ponat, ꝙ nõ diuidit in diuerſa ſm ſpẽm, nõ eſt intelligendũ de partibus in quas aliqd diuidit diuiſione quantitatis: ſic.n. lignũ eſſet elemẽtũ, qa q̃libet pars ligni eſt lignũ, ſed de diuiſione, q̃ fit ſm alteratione, ſicut corpora mixta reſoluunt in ſimplicia. Tertiũ exemplũ ponit in demonſtrationibus & in qbus etiã utimur nomine elemẽti, ſicut dr liber elemẽtorum Euclidis. Et dicit, ꝙ mõ ſimili & ꝓpinquo dictis dicuntur elemẽta, q̃ {ſunt diagramatũ} i. deſcriptionum geometraliũ elementa. Et

Par. 1 §. Par. 2 q. p.

Quatuor ſunt de ratione elementi.

Hoc in loco Ant. an. impugnat ſcãm Tho.

Hunc paſſum impugnat Ant. and.

non

non ſolum hoc poteſt dici in geometria, ſed uniuerſaliter in omnibus demõſtrationibus. Illæ enim demonſtrationes, quæ exiſtunt in tribus terminis tantum, dicuntur eſſe aliorum elementa. Nam ex his componuntur aliæ demonſtrationes, & in ea reſoluuntur. Quod ſic patet. Secunda enim demonſtratio accipit pro principio concluſionem primæ demõſtrationis, inter cuius terminos intelligitur medium, quod fuit primæ demonſtrationis principiũ. Et ſic ſecunda demonſtratio erit ex quatuor terminis prima ex tribus tantum, tertia uero ex quinque, quarta ex ſex, & ſic quælibet demonſtratio unũ terminum addit. In quo manifeſtum eſt demõſtrationes primas in poſtremis includit, ut ſi ſit hęc demõſtratio primo. Omne a eſt A: omne c eſt a: ergo omne c eſt A. hoc includetur in hac, Omne c eſt A: omne D eſt c: ergo omne D eſt A. Et ulterius iſta in alia, quæ concludit, omne E eſt A, ut quaſi uideatur eſſe ad hanc ultimam concluſionem unus ſyllogiſmus ex pluribus ſyllogiſmis compoſitus plura media habens, ut dicatur ſic, Omne a eſt A: & omne c eſt a: & omne D eſt c: & omne E eſt D: ergo omne E eſt A. Prima igitur demõſtratio, quæ habebat unum medium & ſolum tres terminos, eſt ſimplex & non reſoluitur in aliam demonſtrationem, ſed omnes aliæ reſoluuntur in ipſam. Et ideo ſyllogiſmi primi, qui fiunt ex terminis tribus per unum medium, elemẽta dicuntur. Deinde cum dicit.

DEFENSIO II.

Elemẽti diffinitio nullatenus materiæ primæ conuenit.

HOc in loco Anto. And. diuum Tho. impugnat, ſed non expugnat. Poſtquam. n. ipſe Ant. an. verbum Philoſophi (indiuiſibili ſpẽ ĩ aliã ſpẽm) expoſuit pro indiuiſibili rõne in partes alterius rõnis, per quod, inquit, diſtinguitur elementum à toto heterogeneo, ſtatim ſubiũgit: Ex quibus colligitur qđ iſta rõ elementi proprie competit materiæ primæ, vt patet diſcurrenti per ſingulas particulas. Vnde male dicit quidam expoſitor, qui materiã primã dicit eſſe ex parte ab hac rõne elementi, ex hoc quod dr ꝙ elementũ eſt indiuiſibila ſpẽ. Et hoc iõ (vt dicit) quia materia nõ eſt in ſpẽ, non eſt proprie elementum. Sed hoc non valet, quia æquiuocat de ſpẽ. Non. n. loquitur hic Philoſophus de ſpẽ, quæ dr̃ eſſe gñis. Sic. n. materia non eſt in gñe, vel in ſpẽ, niſi per reductionem, ſed accipit ſpẽm pro ſubali rõne & formali. Et hoc mõ materia prima eſt indiuiſibilis, qa eius ſuba non eſt reſolubilis in principia, ſeu in partes rationis. Vlterius patet, qđ rõ elementi non conuenit primo quatuor corporibus vocatis elemẽtis, qa illa corpora, puta ignis, aqua, aer &c. vtiq; ſunt reſolubilia ĩ materiã & formã, q̃ ſunt alterius rõnis, vt patet. 1. Phy. & alibi frequenter, & ſtatim infra dicetur, ibi (Silr aũt & corporũ dicunt elemẽta &c. .ſ. antiqui.) Philoſophus aũt nominat ea non elementa ſimplr, ſed vocata elementa. Sic. n. dicebatur ab antiqs, qui ponebant illa quatuor corpora, vel oĩa, vel quædã eſſe rerum principia prima, nec eſſe vlterius reſolubilia in alia priora. Hæc ille contra diuum Tho. in margine per Mauritium ex nomine citatum. Sed ſi quis puro reſpiciat intuitu verba S. Tho. protinus cõperiet ipſum aſſecutum eſſe Ariſt. mentem, & ab ea Ant. and. plurimum deuiare. Extorta ſiquidem eſt huius viri in hunc textum expõ, & contra expreſſam Ariſto. intentionem, & ob hoc in oĩbus veritati repugnans. Extorta quidem, quia nunq̃ Ariſt. in aliquo ſuorum librorum, dum ſpẽi nomen inducit, rõnem intendit. Sed vel formam, vt patet vbicũq; de forma loquitur: vel ſi rõnẽ, non tñ niſi habentis naturam completam & perfectã ſub gñe, q̃ proprie ſpẽs eſt. Vbi. n. in ſeptimo, vel alibi quidditatem ſpẽm vocat, etiam non niſi q̃ proprie ſpẽs eſt, quidditatem proprie habere docet, vt dicit etiam ĩ octauo, & in ſolo etiam gñe ſubæ. Velle aũt à proprietate & vſu ſignificationis nominis à ſapientibus approbato, ſine rõne declinare, ꝓprium illorum eſt, qui voluntate, non ſapientia reguntur in tradenda doctrina, vel exponendis authoribus. Sed quod nec vſus doctorum habeat hoc, vt. ſ. ſpẽi nomẽ pro rõne ſumatur, niſi forte in ſcholis eorũ, qui contemptis ſapientum eulogiis, propria ſibi fingunt dictamina, patet de ea etiam, de qua nunc verba facimus materia. Dum. n. quęrunt doctores atq; egregij Philoſophi de materia, an eadem ſit vel diuerſa in cœlo & in corruptibilibus, nõ ſpeciei vtuntur, ſed rõnis vocabulo. Quærunt. n. an inferiorũ & ſuperiorum materia eiuſdẽ diuerſæ ue ſit rõnis, non aũt an eiuſdem ſit ſpẽi ſiue diuerſæ. Contra expreſſam etiam Phi intentionem eſſe prædictam Ant. an. expoſitionem, non ſolum ex prædicta ſenſus extorſione cõuincitur, ſed etiã ex proceſſu eiuſdẽ Philoſophi. Poſita nanq; diffõne elementi, declaratisq; accuratius ſingulis particulis ſuis, ſupponit Phs exempla, & non vt addiſcentes addiſcant tantummodo, ſed potius vt per illorum cõem elemento nomenclaturam, quibus & prædicta diffõ cõpetit, probet eandem diffõnem nullam pati calumniam. Quia. n. ab oĩbus ſapientibus, grammaticis inquam, logicis, geometricis, atq; phyſicis, illa vocantur elementa, quibus vt ſic competit præfata deſcriptio, patet eam elemẽti eſſe propriam rõnem. Declarat autem Phs, ſeorſum ſingulis hiſce rebus quæ elementa vocari per ſapiẽtes (vt diximus) aſſirmat, oẽs deſcriptionis huius particulas conuenire. Et vbi elemẽta corporum inducit, expreſſe aſſerit eis quoq; particulam illam diffinitionis competere, (indiuiſibili, inquam, ſpẽ in alias ſpẽs) vt ipſe quoq; Ant. an. exponit, qđ vtiq; falſum eſſet ſi ſpẽs ibi ſumeretur pro rõne, cum etiã elemẽtum, diuerſarum rõnum, imo realitatum partibus, materia inquam formaq; conſtet, ac in hæc (vt ita dixerim) diuidatur corruptum. Vel ergo Ariſt. doctrina hæc, vana eſt, ac falſitati obnoxia, vel æquiuoce hic & paulo ante vtitur ſpẽi nomine, quod puto nec iſti concederent. Eo. n. id falſum eſſe concedente conſtat qđ deriſibile foret volenti diffinitionis alicuius particulã declarare, ſub alio eam ſenſu in declaratione ꝓponere q̃ ſumpſerit diffinitio. Iam. n. non illã, ſed aliud qd exponeret. Vel certe iſte falſa multa neceſſe eſt intermiſceat dũ veritatẽ oppugnat. Etenim particulã quã Ariſ. (huius etiã teſtimonio) ex ꝓpoſito aſſerit ſimplicibus cõpetere. Et ob hoc recte fuiſſe ab antiquis elementa vocata, hic dum S. Doctorem impugnat, negat p̃dictis corporibus cõuenire, & ob hoc iterũ negat p̃dicta corpora eſſe atq; vocari debere ſimplr elemẽta, eo qđ eorum ſingula in plures rõnes diuidant, vt ſic è directo in oĩbus repugnet Ariſto. Vnde patet ex his tertium qđ propoſui, p̃fatam inquam, in diuũ Thomã huius viri calumniam, veritati in oĩbus repugnare, niſi Ariſto. vera docuiſſe quis neget, & ſic ab oĩbus ſapientibus derideri cupiat. Nec modus loquendi Ariſt. dũ quaſi ab aliis ipſa corpora ſimplicia eſſe vocata elemẽta ꝓponit, p̃-

Spẽs apud Philoſophos non rõ, ſed forma vt plurimum dicitur.

dictæ iniuſtę calumniæ in aliquo ſuffragatur. Quinimo ex authoritate (vt diximus) antiquorũ doctrinæ proprie non repugnãte, Immo ſibi quàm plurimum accõmodata, confirmat magis propoſitum, quàm infirmet. Congruum uero extitit vbi de ſignificatione huius nominis agebatur, huius etiam nominis inuentores primos inducere: & ex his, alibi reiectis aliis, quæ falſo circa elementorum naturam rerumq; principia opinabantur, tantúmodo verã hic elementi deñominationé ſe accipere ac declarare inſinuauit. Vbi aũt non de ſignificatione nominũ ſermo eſt, nec declarare intendit qualiter prædictis corporibus elementi rõ competat, Iam non quaſi antiquorum verbis illa uocat eleméta, ſed ſua aſſertione ſub eleméti vocabulo ea ꝓponit, ac de eiſdem ſępiſsime diſputat. Hoc patet. 1. Phy. tex. cõ. 44. & ſecundo cœli. tex. cõm. 19. & 20. ſecundo quoq; de gñatione tex. cõm. 24. in quibus locis probat eleméta ad inuicem eſſe contraria. Quarto etiam metheororum tex. cõ. primi, quatuor cauſas elementorum inducit, calidum inquam & frigidum, humidum & ſiccum, & præſupponens oĩbus eſſe notiſsimum quæ ſint elementa, ea ibi aliter nominare negligit. Secundo quoq; cœli. t. c. 19. & tertio cœli. t. cõm. 51. & Inde, & ſecundo de generatio. t. c. 24. probat elementa eſſe gñabilia. In eodem etiam proceſſu tertij cœli, probat non eſſe tm̃ vnum elementum, nec eſſe infinita, & quod ex nullo priori generentur, ſed ex ſe inuicem. Quæ etiam elemẽta in libro de Proprietatibus elementorum capitulo primo quatuor eſſe corpora ſimplicia docet, vnicuiq; propria diſtribuens, ſm quæ à ſeinuicem diſtinguuntur. In his & aliis multis locis Ariſt. ipſa ſimplicia corpora ſimpliciter & abſolute vocat eleméta, quod quidem vituperabile foret, ſi non eis elementi rõ conueniret. In qua etiam re Id aduertẽdum eſt, quod cũ prædictæ conditiones ac proprietates, pluralitas inquam, contrarietas, generabilitas & corruptibilitas, cauſaſq; habere calidum & frigidum, humidum & ſiccum, materiæ primæ ex omni parte repugnent, patet neceſſario non ei elementi etiam rationem competere. Non. n. eſſent illa corpora elementa, nec plura eſſent ſubſtantiarum elementa, ſed vnum tm̃ ipſa materia. Et mirum certe eſſet, ꝙ cum in prędictis elementi totiens fecerit Philoſophus mentionem, nunquam materię meminiſſet, ſi materia eſſet elementum. Cum igitur ſemper ſubſtantiarum corruptibilium elementa, poſuerit & vocauerit quatuor ſimplicia corpora omnibus notiſsima, patet ꝙ & negare prædicta ſimplicia corpora eſſe elementa, & dicere materiam primam eſſe elementum, illi contrariatur. Ex his omnibus patet elemẽtum quidem ad genus cauſæ materialis pertinere, ut etiam S. Tho. ex intentione Philoſophi in principio expoſitionis dicit, non autem eſſe materiam primam vt Ant. and. leuiter putauit. Et de his ſatis.

Summa huius defenſionis.

DEFENSIO III.

HOc in loco Ant. an. impugnat diuum Thomam ꝓponendo dubiũ in hęc uerba: Sed hic eſt unum dubiũ, quõ. ſ. litera ſit diuiſibilis, vt Ariſt. innuit. Et dicitur à quodã expoſitore, ꝙ litera in prolatione eſt diuiſibilis ſecundum tempora, quatenus litera longa habet duo tempora, breuis vero unum, & hoc modo particulę, in quas litera diuideretur, eſſent unius rationis ſpecificę. Sed contra, tum quia ſm grammaticos diuiſio In tempora, ſiue habere duo tempora uel unũ, nõ competit literæ, ſed ſyllabæ. Non enim dicitur vna litera longa, alia breuis, inquantum litera eſt, ſed ſi ſic, hoc eſt inquantum litera per ſe facit ſyllabam & accẽtum, competit autem ſyllabę per ſe. Tum quia eſto ꝙ ita eſſet, adhuc non eſſet ad mentem Philoſophi, quia tempus cum ſit menſura extrinſeca prolationis literæ vel ſyllabę, nec litera nec ſyllaba poteſt diuidi in tempora, vt in particulas habentes rationem elementi. Nã elementum eſt inexiſtente. Dicendum ergo aliter ꝙ litera eſt ſimpliciter indiuiſibilis In alias voces, nec habet quo ad hoc rationem elementi. Sciendum tamen ꝙ aliqñ bene arguitur & oſtenditur veritas alicuius, nõ ſolum expoſitione poſsibilis, ſed etiam ĩpoſsibilis. Exẽplum. Impoſsibile eſt hominem non eſſe riſibilem, ſed illo poſito, adhuc eſſet verum quod homo eſſet rõnalis, quia homo non eſſet non rõnalis per non eſſe riſibilem, ſed magis forte econuerſo. Hunc modum loquẽdi ſeruat hic Ariſtote. dicens, ꝙ etſi literæ diuidantur, ſupple ponendo impoſsibile, illæ particulæ literarum eſſent conformes vnius rationis ſpecifice, quod nõ põt dici de ſyllaba ſicut patet. Hæc ille formaliter.

Sed hinc omnibus expreſſe notũ fieri poteſt, quod vir iſte non ſimplici oculo ſanctum Doctorem potuit intueri: quandoquidem S. Doctoris doctrinam dũ in parte exponit, putat Ipugnare. Ne autem pro ea parte, quam impugnat, ſua intentio calumniam pateretur, non omnia verba ſancti Tho. recitat, ex quibus ſtatim talem Impugnationem eſſe vaniſsimam innoteſceret: ſed quędam affert tantummodo, quæ pro ſuæ impugnationis aliquali apparentia videantur facere. Et hic etiam truncate producit ac falſæ. Male etiam determinat, & peius ſuam determinationem declarat. Primũ patet. Nam his verbis, quæ ab impugnante in medium afferuntur, præmittit S. Tho. literam Philoſophi exponendo, ꝙ literæ non reſoluuntur in alias voces ſpecie diuerſas, ſed ſi aliquo modo diuidantur, particulæ, in quas fit diuiſio erunt conformes, ideſt vnius ſpeciei, ſicut oẽs particulæ aquę ſunt aqua. Et ſubdit. Diuiditur autem litera ſm tempora &c. Ex his manifeſte patet quod S. Tho. vult oſtendere iuxta intentionem & verba textus Ariſt. quod literę ſunt elementa ſyllabarũ eo, quia non ſunt reſolubiles in alias voces, quæ ſcilicet ſint partes diuerſarum rõnum ipſius literæ: & intendit de partibus integralibus literæ, vt eſt vox articulata vel pars vocis articulatę. Quod uero ſubdit literam etiam ſicut & vocem articulatam diuidi in tempora, non intendit quod diuidatur in ea ſicut in partes integrales prædicto modo, quo immediate negauerat eam habere partes, vt aqua in partes aquæ, quod tñ ſibi imponit Ant. an. & ſic vtiq; ſibi eſſet imponendum, ſi ſic inepte & truncate locutus fuiſſet, quo modo allegat eum iſte bonus homo, ſed intẽdit & expreſſe dicit, quod diuiditur In ea aliquo modo, ſ. eo modo, quorum temporibus habet compoſitionem. Vnde diuiditur in ea, ſicut ſubiectum in accidentia, penes etiam accidẽs extrinſecum, & non ſibi primo conueniens, vt bene inducit Ant. and. quaſi declaret atq; confirmet S. Tho. intẽtionem, dum eum impugnare cupit. Cum. n. litera aliquo modo diuidatur in tempora, quomodocunq; ſibi competat talis diuiſio intrinſece, videlicet vel extrinſece, primo, etiam vel non primo, ne occaſione huius diuiſionis forta quis credat literam non eſſe elemẽtum, ſed potius id competere partibus ſiue rebus in quas ſic diuiditur,

Sũma defenſionis.

diuiditur,addidit Philoſophus quod ſi litera diulditur,
ſcilicet aliquo modo,vt exponit S.Tho.omnes particu
lę eius erunt conformes,ſ.eiuſdem ſpeciei. Nam tem-
pus longum & breue non ſunt diuerſarum rõnum tem
pora, & conſequenter nec litera longa & litera breuis.
Et ideo ſicut aquam eſſe indiuiſibile non impedit,quin
aqua ſit elementum,quia eſt diuiſibilis In partes eiuſ-
dem rõnis, eo ꝙ ambæ partes conueniunt iu ratione
aquæ:ita ex diuiſioue literæ in tpa nõ impeditur quin
ipſa ſit elementum, quia tam breue ꝗ̃ longum tempus
in rõne temporis cõueniunt. Nec expoſitio hęc S.Tho.
qua addit ly aliquo modo, eſt voluntaria aut nõ de in-
tentione Philoſopbi.Imo ex intentione literæ neceſſa-
rio elicita.Cum.n.Ariſt.abſolute dixerit literas nou di-
uidi in partes ſpẽ diuerſas, ſi propoſuiſſet poſtea ſub
conditione eam poſſe diuidi,& intelligeret de diuiſio-
ne abſolute & eo modo, quo iam negauerat eas poſſe
diuidi,videretur dubitare de eo quod iam determina
uerat, quaſi poſſet falſum eſſe. Ergo credendum eſſe,
ſuadet contextus literæ,vt non de diuiſione illa,ſed de
alia quæ ſibi quocunque modo poſſet accidere inten-
dat Philoſophus. Item,quis dixit ꝙ litera diuidatur in
tempora,ſicut in particulas habentes rõnem elemen-
ti?Ecce enim ꝙ hoc homo vel peruertit vel non intel-
ligit S.Tho.immo ex hoc quod illæ particulæ non poſ
ſunt habere rationem elementi,eo ꝙ non ſit iu illas re-
ſolutio vt in partes diuerſarum rationum,infert Philo-
ſopbus & diuus Tho.ꝙ non infringitur, quin litera ſit
elemẽtum,etiam ſi in tales particulas diuidatur aliquo
modo. Falſum etiã eſt quod aſſumit, dum dicit quod
litera per hoc quod eſt indiuiſibilis, ſimpliciter in alias
voces non habet rõnem elementi.Contra hoc.n.ſic ar
guitur.Hæc particula complet diffinitionem elemen-
ti,& litera per Philoſophum eſt elementum, ergo ex ea
cum aliis habet litera quod ſit elementum. Et confir-
matur, quia materiam primam dixiſti ſupra contra S.
Tho.eſſe elementum, eo ꝙ ſibi competat hæc particu
la, ergo pari rõne,& oẽ aliud elementũ, & ſic etiã lite-
ra. Si tamen Intendit ꝙ litera ex prædicta conditioue
ſola,non habet complete rationem elementi,eo ꝙ re-
quirantur alię particulæ in diffiuitione poſitæ, verum
quidem dicit,licet non beue id explicet,nec ad propoſi
tum loquatur.Neq;.n.hoc ex dictis ſequitur,nec ad di-
cenda confert, nec ſuæ impugnationi in aliquo fauet,
quia ſm̃ hunc ſenſum verum,idem concederet S.Tho.
Et uihilominus id diſpẽdium, honorem ſuum exponit,
dum facit aliquis ex verbis ſuis ſic ſimpliciter & inepte
& prolatis poſſet æſtimare,quod intentio ſua foret,vel
quod litera non ſit elementum,vel eſſe ſimpliciter in-
diuiſibile in partes diuerſarum rationum,nõ ſit neceſ-
ſario concurrens ad rationem elemeuti, ex quorũ ſin-
gulis poſſet facile à ſapientibus derideri, cum vtrunque
falſum ſit & contra Philoſophum. Scd̃m etiam quod
erat videndum,ſ.quod male determinet,& male decla
ret ſuam determinationem,peius etiam declarationem
confirmet,ex his patet. Et primo quidem cum ex im-
poſſi quatenus impoſſe eſt,nulla veritas ſequi poſsit,nul
la etiam per illud,vt ſic poterit declarari,cum oĩs decla
ratio per aliquam argumentationis ſpẽ neceſſario fiat.
Ex falſis ſiquidem & etiam impoſsibilibus ſequi uera
poſſuut,ſed non quatenus falſa ſunt,ſed vt aliquid veri-
tatis includunt,& illius tm̃ virtute,alias non cognoſci-
bile cuiuſmodi eſt falſum, vt ſic eſſet pricipium cogno
ſcendi.Secundo ſi litera impreſsionis vitiata non ſit,in
intelligibilia prorſus verba ſuut viri huius. Si vero ſit
vitiata,& ſit legendum,vt Mauritius in marginibus no
tauit,(qui tñ non notare ſub typo alterius literæ quaſi
poſſent ambo manere,ſed intelligibilem literam corri-
gere debuiſſet.)Si inquam illo modo legatur, ꝓut etiã
ipſe recitauit,vt dicat,quia homo nemo etiam non rõ-
nalis per non eſſe riſibile, patet manifeſte hoc falſum
eſſe,vel non ad propoſitum eius quod immediate aſſu-
mit,poſito.ſ.ꝙ hõ non ſit riſibilis.In bona autem con
ſequentia oppoſitum conſequentis infert oppoſitum
añtis.Sequitur ergo formaliter,hõ non eſt riſibilis, er-
go nec rationalis.Nõne etiam datur demõſtratio à po-
ſteriori? & hæc pueris nota ſunt.Id ergo quod ad hoc
propoſitum confirmandum adductum eſt, ſi ſit ad ꝓ-
poſitum eius quod præmiſit, vt intendat hominẽ non
eſſe rõnalem per non eſſe riſibilem,quia.ſ.non eſſe ra
tionale non ſequitur ex non riſibili,pariter falſum eſt,
& incongrue applicandum per modum probationis,
quia ſunt penitus idem ſm̃ ſenſus. Probare autem idẽ
per idem,inſipientis eſt.Si autem intendit,vt verba in-
nuunt,ꝙ eſſe non rõnale non eſt per eſſe non riſibile
tãquam per cauſam,ſed potius econuerſo,verum qui-
dem eſt,ſed non ad propoſitum,vt ante diximus.Neq;
enim aſſumptum illud falſum,de cauſalitate quicquam
innuit,ſed ſimpliciter dicit poſſe hominem eſſe rõnalẽ,
etiam ſi non eſſet riſibilis.Sed & hoc aſſumptum ſi ſm̃
cauſalitatem intelligi debeat,non eſt etiam ad propoſi
tum eius,pro quo aſſumptum eſt,quia nullo modo per
hoc declaratur regula illa falſa & ſupra impugnata,vi-
delicet ꝙ aliqua veritas poſsit ex poſitione alicuius im
poſsibilis oſtendi. Quid.n.oſtendit vel manifeſtat de
veritate huius,homo eſt rõnalis,hoc, ꝙ homo non ſit
riſibilis? vel ꝙ eſſe non riſibile non ſit cauſa huius, ꝙ
eſt eſſe non rationale? Potius veritati illi ne cognoſca-
tur id plurimum confert. Sed eſto ꝙ ſit regula vera, ſit
& verum quod induxit exemplum, adhuc non eſt ad
propoſitum.Nam dicit regula,ex impoſsibili poſſe ve
ritatem oſtendi.Et exemplum non dicit,ex impoſsibi-
li veritatem ſequi,puta ex hoc ꝙ homo nou eſt riſibi-
lis,quod homo ſit rationalis.Qũo autem poteſt exem-
plificari.ꝙ veritas ex impoſsibili declaretur vel quo-
cunque modo oſtendatur,ſi exemplũ uil dicat de hoc,
quod eſt veritatem illam ſequi aliquo modo ex illo im-
poſsibili? Omnis enim manifeſtatio ex aliquo eſt per
modum ſequelæ,ſecundum aliquam ſpeciem argumẽ
tationis,vt diximus.Patet igitur ꝙ hic homo multa fal
ſa induxit & adduxit,vt veritatem vnicã impugnaret.

Hinc autem transferentes appellant etiam elementum, BESS.
quod unum & paruum exiſtens, ad plura utile ſit. Quare &
paruum,& ſimplex,& indiuiſibile,elementum dicitur.Vnde
euenit,quæ maxime uniuerſalia ſunt elementa eſſe. quoniam
cum unumquodque,aut eorum unum,& ſimplex ſit, in mul-
tis,aut omnibus,aut quamplurimis ineſt.Et unum, & punctũ
principia quibuſdam eſſe uidetur.Cum itaque illa,quæ genera
uocãtur,uniuerſalia,& indiuiſibilia ſint.(una enim eſt ipſorũ
ratio) genera quidam dicunt elementa: & magis quàm diffe-
rentiam,quoniam genus magis uniuerſale eſt.cuicunque enim
differentia ineſt,genus quoque ſequitur illud: cui uero genus,
non utique differentia. Omnibus uero commune eſt illud cu-
iuſque eſſe elementum,quod primum cuique ineſt.

Et transferentes elementum uocant hinc quodcunque unũ ANT.
ens & paruum,quod ad multa eſt utile. Quapropter paruum Par.2.
& ſimplex & indiuiſibile dicitur elementum. Vnde euenit
maxime uniuerſalia elementa eſſe,quia unumquodque eorum
unum

unum ens & ſimplex multis ineſt, aut omnibus, aut plurimis. Et unum & punctum principia quibuſdam uidentur eſſe. Quo niā ergo uocata genera ſunt uniuerſalia & indiuiſibilia, (una enim eſt eorum ratio) elementa genera dicūt aliqui. Et magis quàm differentiam, quoniam uniuerſale magis genus: nam cui differentia ineſt, & genus id ſequitur, ſed cui genus, non omnino differentia. Omnium autem commune eſt elementum cuiuſlibet, quod primum eſt cuique.

Oſtendit quomodo elementum dicatur trāſumptiue, dicens, quòd ex hac præmiſſa ratione & ſignificatione elementi tranſtulerunt quidam hoc nomē elementum ad ſignificādum aliquid, quod eſt unū, & paruum, & ad multa utile. Ex hoc enim ꝙ elemētum eſt indiuiſibile in diuerſas ſpecies, acceperunt ꝙ ſit unum. Ex eo uero ꝙ eſt primum, ꝙ ſit ſimplex. Ex eo uero, ꝙ ex elementis alia componuntur, acceperunt quòd ſit utile ad multa. Vnde hanc rationē elementi conſtituerunt, ut elementum dicerent oē illud, qđ eſt paruum in quantitate & ſimplex, quaſi ex aliis non compoſitum, & indiuiſibile in diuerſa.

Hac autem ratione elementi conſtituta, per tranſumptionem contingebat eis ut duos modos elementorum adinuenirent, quorum primus eſt, ut ea quæ ſunt maximæ uniuerſalia, dicerent elementa.

Quō propria elemēti cōuenſit uniuerſali & ſi non ꝓprie.

Vniuerſale enim eſt unum ſecundum rationem, & eſt ſimplex, quia eius diffinitio non componitur ex diuerſis: & eſt in multis, & ſic eſt ad multa utile, ſiue ſit in omnibus, ſicut unum & ens: ſiue in pluribus, ſicut alia genera. Per eandem uero rationem contingebat eis ſecundo, ꝙ punctum & unitatem dicerent eſſe principia uel elementa, quia utrunque eorum eſt unum ſimplex & ad multa utile. Sed in hoc à uera ratione elementi defecerunt, quia uniuerſalia nō ſunt materia, ex quibus componūtur particularia, ſed prædicant eorum ſubſtantiam. Similiter & punctus non eſt materia linearum: non enim linea ex pūctis componitur. Hac autem tranſumptiua elementi ratione conſtituta, patet ſolutio cuiuſdam q̄onis in tertio libro diſputatę, ſcilicet quid ſit magis elementum, utrum genus uel ſpecies, & utrum genus

Tex.c.10.

magis quàm differentia. Patet enim conſequi ꝙ genera magis ſunt elementa, quia genera magis ſunt uniuerſalia & indiuiſibilia. Non enim eſt ratio eorum & diffinitio, quam oporteat componi ex genere & differentia, ſed diffinitiones proprie dantur de ſpeciebus. Et ſi aliquod genus diffinitur, non diffinitur inquantum eſt genus, ſed inquantum eſt ſpecies, & ideo ſpecies diuiditur in diuerſa. Et propter hoc non habet rationem elementi. Genus autem nō diuiditur in diuerſa. & ideo dixerunt genera eſſe elementa magis quàm ſpecies. Alia tranſlatio habet {Vna enim eſt eorum ratio} id eſt indiuiſibilis, quia genera, etſi non habeant diffinitionē, tamen id qđ ſignificatur per nomen generis, eſt quædam conceptio intellectus ſimplex, quæ ratio dici poteſt. Et ſicut genus eſt magis elementum quàm ſpecies, quia eſt ſimplicius, ita etiam magis quàm differentia, licet ipſa ſimplex ſit, quia genus eſt uniuerſalius. Qđ ex hoc patet, quia cuicunque ineſt differentia, ineſt genus, cum per ſe differentiæ non tranſcendant genus, non tamen oportet ꝙ ad omne id ſequatur differentia cui conuenit genus. Vltimo autem dicit, ꝙ omnibus prędictis modis elementi hoc eſt commune, eſſe primum in unoquoque, ſicut dictum eſt.

LECTIO V.

Quinque modos naturæ exponit, eoſq; in unum reducit, quo ipſa forma & ſubſtantia eotius, Natura eſt appellata.

NAtura uero dicitur uno quidem modo naſcentium generatio ut ſi quis producta uoce dicat. y. Alio uero, ex quo primo inexiſtente generatur quod gignitur. Item unde primus motus in unoquoque eorum, quæ natura ſunt, in eo ſecundum quod ipſum eſt. naſci autem dicuntur, quæcunque incrementum per aliud habent, tangendo, & cōnaſcendo, aut adnaſcendo, ſicuti embriones. Differt autem connaſcentia à tactu. hic enim nihil aliud præter tactum neceſſe eſt eſſe. in connaſcentibus uero eſt quiddam unū in ambobus idem, qđ propter id, quod ſe contingant, facit ut connaſcantur, & unū ſecundum continuationem, & quantitatem, nō ſecundū qualitatem ſint. Itē natura dicitur, ex quo primo inordinato exiſtente, & immobili ex ſua potentia, aut eſt, aut fit aliquid eorum, quæ natura ſunt, ut ſtatuæ, uaſorumq; æneorum æs natura dicitur. ligneorum uero lignum. ſimiliter autem & de cæteris. ex his enim unumquodque eſt, prima materia ſalua. hoc enim modo, & eorum, quæ natura ſunt, elementa dicunt eſſe naturam, quidam ignem, quidam terram, quidam aerem, quidam aquam, quidam aliquid aliud tale dicentes, & quidam aliqua horum, quidam uero hæc omnia. Alio item modo natura dicitur ſubſtantia eorum, quæ natura ſunt. ſicut qui dicunt naturam eſſe primam compoſitionem. aut, ſicut Empedocles dicit, quod nullius entium natura eſt, ſed mixtio ſolum, & miſtorum permutatio eſt. natura uero ab hominibus nominatur. Quare & quæcunque natura ſunt, aut fiūt, iam exiſtente, ex quo aptum eſt fieri, aut eſſe, nondum dicimus naturam habere, ſi ſpeciem, & formam non habeant. Natura igitur, quod ex ambobus his eſt. ut aīalia, & partes eorū. BESS. Tex.5.

Natura uero dicitur uno quidem modo naſcentium generatio, ut ſi quis porrigens dicat. y. Vno uero modo, ex quo generatur primum generatum inexiſtente. Amplius unde motus primus in quolibet natura entium, & eſt in eo inquantum id exiſtit. Naſci uero dicuntur quæcunque augmentum habent per alterum in tangēdo, & ſimul, & aliquid eſſe apte, ut embryo. Differt autem connaſcentia à tactu. Hic enim nihil præter tactum diuerſum eſſe neceſſe eſt. Inſimul uero apte exiſtentibus eſt aliquid unum idem in ambobus, quod facit pro tactu ſimul apte eſſe, & unum eſſe ſecundum quantitatem & continuitatem, ſed non ſecundum qualitatem. Amplius autem natura dicitur ex quo primo aut eſt, aut fit aliquid entium naturæ, cum informe ſit & immutabile à ſua propria poteſtate, ut ſtatuæ & uaſorum æreorū, æs natura dicitur, & ligneorum, lignum ſimiliter autem in aliis: ex his enim unumquodque ſaluata prima materia. Hoc enim modo & exiſtentium naturæ elementa dicunt naturam, alij ignem, alij terram, alij aquam, alij aerem, alij aliquid aliud tale dicētes, alij quædam horum, alij omnia ea. Amplius alio modo dicitur natura, exiſtentium natura ſubſtantia, ut dicentes naturam primam eſſe compoſitionem, ut Empedocles dicit, quòd natura nullius eſt entium, ſed ſolum mixtio & permutatio permixtorum natura in hominibus nominatur. Quapropter & quæcūque natura ſunt, aut fiunt, iam exiſtente ex quo apta nata ſunt fieri, aut eſſe, non dicimus naturam habere, ſi non habent ſpeciem & formam. Ergo natura quidem quod ex utriſque eſt, ut animalia & eorum partes.

ANT. Tex.c.5. Par.1. Sc̄da naturæ ſignificatio. Tertia. Alia litera habet. Conaſci & annaſci ut embryo. Alia litera habet, ꝓtāgi ſimul naſci & unū eſſe ſecundum continuum & quātum. Quarta ſignificatio. Quintum naturæ ſignificatum

Hic diſtinguit hoc nomen natura cuius quidem conſideratio, licet non uideatur ad Primum Philoſophum, ſed magis ad naturalem pertinere, ideo tamen hic hoc nomen natura diſtinguitur, quia natura ſecundum ſui quandam acceptionem de omni ſubſtantia

Cur de natura philoſophus primus.

ſubſtantia dicitur, ut patebit. Et per conſequens cadit in cõſideratione philoſophi primi, ſicut & ſubſtantia uniuerſalis. Circa hoc autem duo facit. Primo diſtinguit diuerſos modos, quibus natura dicitur. Secundo reducit omnes ad unum primum. ibi: Infra {Ex dictis igitur.} Circa primum duo facit. Primo Par. 3. ponit quinque modos principales. Secundo ponit duos alios adiunctos duobus ultimis. ibi {Natura autem prima materia.} Dicit ergo primo, ꝙ natura dicitur uno modo generatio generatorum, uel ut alia litera habet melius. Naſcentium. Non enim omnia generata naſcentia dici poſſunt, ſed ſolum in uiuentibus, ſicut in plantis, ſiue in animalibus, & Par. 2. in partibus eorum. Non autem generatio rerum non uiuentium poteſt dici natura proprie loquendo ſecundum communem uſum uocabuli, ſed ſolũ generatio uiuentium, ut dicatur natura ipſa natiuitas uel ipſa naſcentia, quod ipſum nomen ſonare uidetur {ut ſi quis porrigens dicat naturam} Litera iſta corrupta eſt. Quod ex alia tranſlatione patet, quæ ſic habet {ut ſi quis producens dicat ypſilon.} Phyſis enim, quod apud grecos naturam ſignificat, ſi pro generatione uiuentium accipiatur, habet primum. y. productum, ſi uero pro principio, ſicut cõmuniter utimur, habet primum. y. breue. Poſſet tamen per hanc literam intelligi ꝙ hoc nomen natura de generatione uiuentium dicatur ſm quandam porrectionem, ideſt extenſionem. Ex hoc autem ꝙ ipſa natiuitas primo natura dicta eſt, ſecutus eſt modus ſecundus, ut. ſ. generationis principium, ex quo aliquid generatur, ſiue ex quo illud, quod naſcitur generatur primo, ſicut ex intrinſeco principio, dicatur natura. Et p ſimilitudinẽ natiuitatis ad alios motus ulterius proceſsit huius nominis ſignificatio, ut natura tertio modo dicatur id, unde eſt principium motus in quolibet entium ſecundum naturam, dummodo ſit in eo inquantum huiuſmodi, & non per accidens, ſicut in medico, qui infirmatur, ineſt principium ſanationis, ſ. ars medicinæ, non tamen inquantum eſt infirmus, ſed inquantum medicus. Sanatur autem non ĩquantum eſt medicus, ſed inquantum infirmus. & ſic principium motus non eſt in eo inquantum mouetur. Et hæc eſt diffinitio Tex. c. 3. naturæ poſita in. 2. Phyſicorum Et, quia de naſcentibus mentionem fecit, oſtendit quid ſit proprie naſci, ut habet alia litera, loco cuius hæc litera improprie habet generari. Differt enim generatio in uiuẽtibus à generatione inanimatorum, quia inanimatum generatur, non ut coniunctum ſiue unitum generanti, ut ignis ab igne, & aqua ab aqua. In uiuẽtibus autem fit generatio per quandam unionem ad generationis principium. Et, quia additio quanti ad quantum facit augmentum, ideo in generatione uiuentium uidetur eſſe quoddam augmentum, ſicut eſt cum ex arbore naſcitur fructus, aut folium. Et ideo dicit, ꝙ naſci dicuntur quæcunque {augmentũ habent}, i. quoddam augmentum cum generationis principio. Differt aũt hoc augmentum à ſpecie motus, quæ augmentum dicitur, qua mouentur iã nata. Nam in augmento aliquid augetur in ſeipſo per hoc, ꝙ id, quod additur, tranſit in ſubſtantiam eius, cui additur, ſicut nutrimentum in ſubſtantiam nutriti: id autẽ, quod naſcitur apponitur ei, ex quo naſcitur tanquam alterum & diuerſum, non ſicut in eius ſubſtantiam trãſiens. Et ideo dicit, ꝙ habet augmentum {per diuerſum} ſiue per alterum, quaſi dicat, ꝙ hoc augmentum fit per appoſitionem alicuius alterius, uel diuerſi. Sed appoſitio augmentum faciens poteſt intelligi dupliciter. Vno modo {tangendo} ideſt per ſolum contactum. Alio modo per hoc {quod eſt ſimul} id eſt aliqua duo ſimul producuntur adinuicem coaptata, ſicut brachium & neruus & {aliquid eſſe apte} ideſt ꝙ aliquid adaptetur ad alterum iam præexiſtens, ſicut capilli capiti, & dẽtes gingiuis. Loco autẽ huius alia litera habet melius connaſci & adnaſci. In hac autem generatione uiuentium non ſolum fit appoſitio per tactũ, ſed etiam per quandam coaptationem ſiue connaſcentiam, ut patet in embryonibus, qui non ſolum tanguntur in matrice, ſed etiam alligantur in principio ſuæ generationis. Oſtendit autem quid inter duo prædicta differat dicens, ꝙ {conflatio}. i. colligatio ſiue connaſcẽtia, ut alia litera habet, differt à tactu, quia in tactu non eſt neceſſarium aliquid eſſe præter tangentia, quod ea faciat unum. In colligatis autem ſiue coaptatis ſiue connatis uel adnatis oportet eſſe quid unum in ambobus {quod pro tactu}. i. loco tactus faciat ea ſimul {apta eſſe}, i. coaptata uel ligata ſiue ſimul naſci. Intelligendum eſt autem ꝙ id, quod facit ea unum, facit eſſe unum ſecundum quantitatem & continuitatem, & non ſecundũ qualitatem, quia ligamentum non alterat ligata à ſuis diſpoſitionibus. Ex hoc autem apparet, quia quod naſcitur ſemper eſt coniunctum ei ex quo naſcitur, ideo natura nunquam dicit principium extrinſecũ, ſed ſecundum omnes ſuas acceptiones dicit principium intrinſecum. Ex hac autem tertia ratione naturæ ſequitur quarta. Si enim principium motus rerum naturalium natura dicitur, principium autem motus rerum naturalium quibuſdam uidebatur eſſe materia, conſequens fuit ut materia natura diceretur, quæ quidem eſt principium rei, & quantum ad eſſe & quantum ad fieri. Ipſa etiam abſque omni forma cõſideratur, nec à ſeipſa mouet, ſed ab alio. Et ideo dicit ꝙ natura dicitur ex quo aliquod entiũ primo eſt aut fit. Quod ideo dicit, quia materia eſſendi & fiendi eſt principium. Ex quo dico {exiſtente inordinato} ideſt abſque forma. Vnde alia litera habet {Cum informe ſit} In quibuſdam enim ipſe ordo habetur pro forma, ſicut in exercitu & ciuitate. Ex quo dico {immutabili ex ſua poteſtate}, ideſt ꝙ moueri non poteſt per ſuam poteſtatem, ſed ſecũdum poteſtatẽ ſui ſuperioris agentis. Nam materia non mouet ſeipſam ad formam, ſed mouetur à ſuperiori exteriori agẽte. Sicut ſi diceremus æs materiam ſtatuæ & uaſorum æreorum, & ligna ligneorum, ſi huiuſmodi uaſa, naturalia corpora eſſent. Similiter eſt in omnibus aliis quæ ex materia ſunt uel fiunt. Vnumquodque enim eorum fit ex ſua materia, ea ſaluata. Diſpoſitiones autem formæ non ſaluantur in generatione. una enim forma introducitur altera abiecta. Et propter hoc formæ uidebantur eſſe quibuſdam accidentia, & ſola materia ſubſtantia & natura, ut dicitur. 2. Phy. Et hoc ideo, quia Tex. c. 7. ſimiliter exiſtimabant formam & materiam in rebus naturalibus, ſicut in rebus artificialibus, in quibus formæ ſunt accidentia, & ſola materia ſubſtantia. Vnde iſto modo naturales dixerunt elementa

Naſci proprie quid.

ta eſſe materiam exiſtentium ſecundum naturã, uel aquam, uel aerem, uel ignem aut terram, quam nullus elementum naturalium poſuit ſolam, ſed aliqui non naturales, ut in primo libro eſt habitum. Quidam autem poſuerunt aliqua eorum eſſe elementa & naturam rerum, ſicut Parmenides. Quidam uero oĩa quatuor, ſicut Empedocles. Quidam uero aliquid aliud, ſicut Heraclitus uaporem. Quia uero motus rerum naturalium magis cauſatur ex forma quàm ex materia, ideo superuenit quintus modus quo ipſa forma dicitur natura Et ſic alio modo natura dicitur {ipſa ſubſtantia}, ideſt forma rerum exiſtentium ſecundum naturam, ſicut naturam rerum dixerunt eſſe ipſam compoſitionem mixtorum, ſicut Empedo. dixit, ꝙ non eſt aliquid entium abſolutum, ſed ſolummodò commutatio ſeu relaxatio ual commixtio permixtorum, ſecundum aliã tranſlationem, natura apud hoĩes dicitur. Dñr enim quę ſunt permixtionis diuerſæ, naturam diuerſam habere. Ad ponendum autem formam eſſe naturam hac ratione inducebantur, quia quęcunque ſunt & fiũt naturaliter non dicuntur habere naturam, exiſtente materia ex qua nata ſunt fieri uel eſſe, niſi habeãt ſpeciem propriam, & formam, per quam ſpeciem conſequantur. Videtur autem nomen ſpeciei poni pro forma ſubſtantiali, & forma pro figura quæ cõſequitur ſpeciem, & eſt ſignum ſpeciei. Si igitur forma eſt natura, nec aliquid poteſt dici habere naturam niſi quando habet formam, illud ergo quod cõpoſitum eſt ex materia & forma {dicit eſſe natura} ideſt ſecundum naturam, ut animalia & partes eorum, ſicut caro & os & huiuſmodi. Deinde cũ dicit.

DEFENSIO IIII.

Q. Nũ naturã eſſe pricipium tantũ paſſiuũ voluerit Ariſ.

HOc in loco Ant. an. tenet & multis argumentatis adſtruere nititur, quod principium poſitum in diffinitione naturæ, prout natura accipitur hic tertio modo, intelligendum ſit & interpretandum de principio paſſiuo tñ. Et hic licet non nominet ſanctum Thomam expreſſe, nec etiam Mauritius in margine, quia forte fugit illum id S. Tho. ſententiis repugnare, tamen quia in libro ſeptimo ſuper capitulo. 22. impugnans illud S. Tho. expreſſe ibidem nominati dictum, aſſerit contra S. Tho. ſe hoc in loco quod affert probaſſe, & hic dicit huius oppoſitum quoſdam tenere, vt manifeſtũ ſit ꝙ intelligit de ſancto Thoma, ideo non excedit limites propoſiti mei defenſionem propriam ad id afferre. Sic ergo hoc in loco dicit Ant. an. Sed aduertendum, quod principium motus, quod dicitur natura, à quo dicitur motus naturalis diſtinctus contra violentum, accipitur non pro principio actiuo, vt quidam dicunt, ſed pro principio paſſiuo, quod probatur primo ſic. Quia naturalis mutatio eſt, ſm quam paſſum mutatur, ſicut aptum natum eſt mutari à quocunque agente. Vnde. 8. Phy. Philoſophus aſſignãs cauſam, quare elementa naturaliter moueantur ad ſua loca, puta grauia ſurſum & leuia deorſum, dicit quod cauſa huius eſt, quia ſic apta nata ſunt moueri. Sed nunquã paſſum eſt ſic aptũ natum propter pricipium actiuũ inexiſtens ſibi, ſed propter principium paſſiuum, quo ſic naturaliter inclinatur, ergo iſta naturalitas eſt ex parte principij paſſiui naturaliter inclinati. Probatur ſecundo. Natura prout eſt principium motus & mutationis naturalis eſt principium intrinſecum, quia eſt principium motus & quietis eius in quo eſt. Sed natura reſpectu principij paſſiui eſt principium intrinſecũ, & nõ ratione principij actiui, ergo iſta naturalitas accipienda eſt ex parte principij paſſiui & non actiui. Minor probatur ex. 2. Phyſico. vbi dicitur quod accidit infirmo, qui mutatur ad ſanitatem quod ſit medicus, vel habeat artem quæ eſt principium actiuum ſanitatis, quia tunc ſanaretur inquantum medicus, quod eſt falſum. Accidit enim infirmo qui ſanatur eſſe medicũ. Pręterea tertio hoc idem patet ex diffinitione naturæ, quia natura eſt principium motus & quietis eius in quo eſt primo & per ſe, ex. 2. Phyſi. Sed impoſſibile eſt qđ principium motus ſit in moto primo & per ſe, quia quod mouẽs & motum concurrãt in eodem, accidit, quod patet quia poſſunt ſeparari, ergo natura ſic accepta non dicitur de principio actiuo, ergo de paſſiuo. Hæc illæ formaliter. Circa hanc impugnationem duo faciam principaliter. primo enim probabo eſſe de intentione Philoſophi, quod principium motus, quod & hic & in ſecundo Phy. ponitur eſſe natura, quæ & per ipſum diffinitur, dicitur communiter de pricipio actiuo & paſſiuo & etiam de formali, vt induit tñ rationẽ actiui vel paſſiui principij. Secundo reſpondebo argumẽtis Ant. an. hic adductis ad oppoſitũ noſtræ concluſionis. Quantum ad primum probatur propoſitum primo ſic. Philoſophus ſecundo Phyſico. in principio volens concludere diffinitionem naturæ, ſic arguit: Id eſt natura per quod in eo ꝙ habetur ab aliquo diſtinguit illud, vt naturale à non naturalibus. Sed naturalia diſtinguuntur à non naturalibus per hoc ꝙ habent in ſe principium motus, ergo natura eſt principium motus in eo in quo eſt &c. Super hac autem Philoſophi ratione habita expreſſe in prædicto loco, ſic arguo ad intentum: Eo modo accipitur principium motus in hac concluſione, & per conſequens in diffinitione naturæ, quo modo ſumitur in illis præmiſſis, aliter ratio Philoſophi peccaret per fallaciam ęquiuocationis. Sed in præmiſſis principium motus ſumitur communiter ad principium actiuum, paſſiuum, atque formale: ergo principium motus poſitum in diffinitione naturæ eſt cõe ad omnia hæc, & ſic non dicitur tantum de principio paſſiuo, vt iſte dicit. Minor autem patet expreſſe ex verbis Ariſt. in loco allegato, quia declarans quõ naturalia à non naturalibus diſtinguantur per habere in ſe principium motus, dicit, ꝙ alia naturalia habent in ſe principium motus ſecundum locum, quædam ſecũdum augmentum, quædam uero ſecundum alterationem. Sed omnia hæc ſunt principia motus actiua, ergo de principio actiuo intendit, tam etſi in his etiam includatur aliquod principium paſſiuum. Quod enim principium motus naturalis ſecundum locum, quod eſt in aliquo naturali quod mouet ſeipſum ſit actiuum, patet per Ariſ. 8. Phy. t. cõm. 28. de motu animatorum, qui ideo naturalis eſt & non artificialis, quia habet talis motus in ſe principium per ſe, & tale principium eſt vna pars mouens, In omni enim tali quod ſic ſeipſum mouet, oportet eſſe duas partes, vnam mouentem & alteram motam. Pars autem quæ dicitur & eſt mouẽs, eſt conſequenter principium actiuum. Mouens enim vt ſic, agit. Quod etiã principium motus augmenti ſit actiuum patet, quia eſt potentia animæ vegetatiuę q̃ dicitur potentia augmentatiua. Omnis autem potentia animæ vegetatiuæ eſt actiua, vt ab omnibus philo-

Naturã eſt actiuũ vel paſſiuum pricipium motus, etiã formale.

ſophis

ſophis conceditur, quod & Scotus pro ſe inducit.3.d. quinta ad probandum ꝙ mater concurrat actiue ad prolis generationē. Quod etiam motus alterationis ſit à principio motus actiuo intrinſeco, patet de aliquo, quia alteratio per calorem, & abſolute cum.ſ.calidū quodcnoque calefacit, & vt calor etiam eſt inſtrumentum animę mouentis ad generationem & nutritionē, eſt ab ipſo calore, vt à principio actiuo, cum inſtrumētum agentis vt ſic, ad genus etiam actiuæ cauſæ pertineat, ergo &c. Quod autem calor ſit inſtrumentum animæ prædicto modo, eſt expreſſe ſententia Philoſophi ſecundo de anima.tex.cōm.4.i. Sequitur ergo ꝙ principium motus poſitum in diffinitione naturæ, nō dicatur tm̃ de principio paſſiuo. Scd̃o ad idē. Id quod ꝑdicatur de materia & de forma nō eſt principiū paſſiuum tm̃, quia cum agens agat inquantum eſt actu, eſt autem actu per formam, ſequitur ꝙ forma ſit agēs, vt quo: & hoc modo reducitur ad principium actiuū: ſed principium poſitum in diffinitione naturæ, dicitur eſſentialiter de materia & forma. Quod patet q̃a Philoſophus.2.Phy.a.t.c.7. vſq; ad duodecimum diuidit naturam in materiam & formam, ergo &c. Tertio idem patet ex modo, quo ſemper Philoſophus conſueuit denominare cauſam efficientem. In ſecundo.n.Phyſi. primo quoque ac.5.metaphy. vbi diſtinctionem cauſarum declarat, & vbicunque de cauſa efficiente quacunque ratione alibi verba facit, ſemper eam vocat: Vnde principium motus. Ex quo ſequitur, ꝙ eſt proprium huius cauſæ vocabulum ſecundum intentionē Ariſt. Nun ergo alteri cauſæ, qualis eſt cauſa materialis ſeu paſſiua, & præcipue ei quæ efficienti maxime opponitur, poteſt ad eius intentionem interpretari eſſe intelligendum conuenire tale vocabulum, vel aliā cām ſignificare quam cauſam efficientem. Confirmatur, quia, cum ex hoc, ꝙ ſemper nominat cauſam finalem, id cuius gratia, nullus talem modum dicendi auderet interpretari ſecundum intentionem Philoſophi de quauis alia cauſa. Et ex hoc quod nominat ſp cām formalem ſpeciem & rationem, nullus talem denominationem alteri cauſæ tribueret in via eius. Et ſimiliter per hoc, quod ſemper cauſam materialem vocat, id ex quo aliquid primo fit cum inſit, nullus affirmaret tale dictum quamcunque aliam cauſam apud Philoſophū ſignificare, ita pariformiter deducitur, quod ex hoc ꝙ ſemper principium effectiuum alibi vbiq; denominat per hoc quod dico: Vnde principium motus, non poteſt aliquis niſi contra Philoſophi intentionem, eius prędictum textum ſecūdi Phy. in principio vbi dicit: Naturalia hoc diſtingui à non naturalibus, quia illa habent in ſe principium motus, & non iſta, & idem poſitum in diffinitione naturæ interpretari de alio principio q̃ actiuo. Et ſic vr̃ ſequi, quod non ſolum non intelligitur tantum de principio paſſiuo diffinitio illa naturæ, ſed etiam quod de eo nullo modo interpretandum ſit, quod qualiter habeat intelligi, paulo poſt dicetur. Quarto ad idem arguo ad hominem. Motus grauium & leuium ideo ſunt naturales, quia in graui eſt grauitas, & in leui eſt leuitas, tanquam principia intrinſeca talis motus. Sed in capitulo de poteſtate vbi ſanctum Thomam oppugnans, & inculcans nonnullas falſitates, dicis inter alias & hanc: (ſi ad intentionem ſancti Thomæ loqueris) quæ modo militat contra te, videlicet quod formæ grauium & leuium ipſa, ſcilicet grauitas & leuitas ſunt principia actiua talium motuum. Ergo principium motus à quo aliquid dicitur naturale eſt actiuum. Tale autem principiū à quo motus dicitur naturalis, eſt natura, ergo &c. Item quinto. In ſeptima ſuper tex.c.29. dicis virtutem formatiuam in ſemine eſſe magis accidens ſeminis quàm ſubſtantialem eius formam, & eandem dicis eſſe virtutem actiuam. Cum igitur ſit principium generationis naturalis, & ſit in eo quod generatur, quia in ſemine, ex quo ſecundum te generatur animatum. Ponis enim matrē concurrere actiue ad generationem, cuius ſemen eſt materia fœtus, ſequitur, ꝙ principium actiuum eſt nanatura. Immo & Ariſto.8.huius.tex.cōm.12. dicit ſperma eſſe cauſam mouentem, ergo & virtus qua mouet, ergo idem quod ſupra. Ex his liquido patet propoſitum, quòd videlicet principium in diffinitione naturæ poſitum, non habet ſolum intelligi de paſſiuo, vt Ant.an. aſtruere nitebatur. Antequam autem argu- Reſponſiones.
menta eius ad hoc inducta diſſoluam, declarandum eſt vnum dubium, quod eſt tale. Quia ex quarta ratione inducta, videtur concludi non ſolum quod principiū poſitum in diffinitione naturę, non ſit tantum principium paſſiuum, ſed etiam ꝙ nullo modo ſit principiū paſſiuum. Cuius tamen contrarium tenet S. Tho. & in 2.Phy. & in.5.Meta. capitulo de poteſtate, vbi dicit exponens primum modum potentię, quod eſt quoddam principium motus & mutationis in eo in quo eſt, qđ non ſpectat ad potentiam actiuam ſed paſſiuam: & exemplificat de grauitate & leuitate, ex quibus cum ſint in his quæ mouentur ſurſum vel deorſum, tales motus dicuntur naturales. Cuius oppoſitum tenere ſe dicit ibi Ant.an. videlicet quod illæ qualitates nō ſint principia paſſiua ſed actiua. Et ſpondet ſe id probaturum eſſe in nono Metaph. Ad hoc reſpondetur. Primo, quod motiuum rationis quartæ, vnde dubiū hoc oritur, habet intelligi vbi ſe Ariſt. non declarat, quod ſcilicet aliquod vocabulum vel dictum, vbiq; à ſe poſitum pro vno ſignificato tanquam pro proprio, non debeat communius & vt ad plura ſe extendens accipi in aliquo alio loco. In ſecundo autem phyſicorum, licet naturam vocet pricipium motus, quod alibi vbique accipit pro principio effectiuo, dat tamen intelligere quod debeat ibi communius intelligi, dum ipſam naturam diuiſit in formam atq; materiam. Et ſic ex intentione ſpeciali habetur hic, quod tale principium motus ſe extendit ad principium actiuum & paſſiuū, tametſi alibi ſtrictius eo ſemper vocabulo vti ei placuerit. Secūdo reſpondetur, ꝙ ly principium motus, in illa diffinitione proprie non ſumitur, niſi pro principio motus actiuo. Sed quia non poteſt eſſe principiū motus in eo in quo eſt per ſe & nō ſecundum accidēs, niſi ſit ibi determinatum mobile per determinatas diſpoſitiones, tale principium actiuum determinate, & per ſe reſpicientes, (neque enim eſſet per ſe principiū motus ſine his, ſed potius per accidens, eo quod non magis hoc mobile reſpiceret quàm aliud) ideo tale etiam ſubiectum, & tales etiam diſpoſitiones per ſe concurrunt ad talem motum. Licet ergo proprie natura ſit principium motus actiuum, vt diximus, aliquo tamē modo & per ordinem ad hoc principium, cui debetur primo ratio naturæ, illa etiam, quæ ad talem motum per ſe concurrunt poſſunt dici natura. Et confirmatur iſta reſponſio per Ariſt. qui.2.Phy.te.c.12. dicit formam eſſe magis naturam quàm materiam, ad quā etiam reducuntur omnes materiales diſpoſitiones. Et

conſequenter

conſequenter dum analogice de his prædicatur, &
prius ac ideo proprie de forma, per poſterius autem &
ſic in ordine ad formam de ipſa materia, & ſub forma
intelligitur principium actiuum: quia omne agens agit
inquantum eſt actu, quod non competit niſi formæ,
uel formato ratione formæ, ſequitur ꝙ diſſinitio natu
ræ de principio tantum actiuo proprie interpretanda
ſit. Ea enim, quę analogata ſunt, non ſuſcipiunt commu
nis analogi prædicationem, niſi per ordinem & attri-
butionem ad eorum primum, cui proprie & perfecte
ipſa competit analogi communis ratio. Tertio poſſet
reſpõderi quod Ariſt. in diffinitione naturæ claudit ſi-
mul vtrunque principium. Nihil enim poteſt natura-
liter moueri, niſi utrunque concurret principium, acti-
uum uidelicet & paſsiuum, quia tamen inter hæc, prin
cipium actiuum nobilius eſt, ideo tanquam à nobilio-
ri totum illud copulatum concurrens denominauit no
mine, quo vbique vtitur ad deſignandum principium
Dans formam, quæ conſequẽtia formam largiatur.
actiuum & cauſam efficiẽtem. Ad huius ſolutionis de-
clarationem aduertendum eſt, ꝙ dans formam dat etiã
omnia conſequentia formam. Generans autem ex hoc
dicitur generans, quia dat formam genito, ergo gene-
rans dat omnia cõſequentia formam, ideſt omnia acci
dentia, inter quæ ſunt aliqua paſsiua tñ in aliquo mo-
bili: in aliquo autem alio inuenitur etiam aliqua motus
virtus actiua, habens determinatum aliquam mobilis
partem pro adæquato ſubiecto. Primum patet in gra-
uibus & leuibus, in quibus ſunt q̃dã accidentia, ſcili-
cet grauitas & leuitas, quibus diſponuntur ad motum
ſine impedimento intrinſeco: Immo vt connaturalem
ſuſcipiant ad propria loca, quæ qualitates cum conſe-
quantur ad eorum formas ſubſtantiales, referendo ſin
gula ſingulis, dicuntur eſſe à generante, à quo etiam
eſt ipſa forma. Et conſequenter ille talis motus ex leui-
tate uel grauitate procedens, eſt etiam à generante. Et
propter hoc dicitur à Philoſopho. 8. Phyſi. ꝙ grauia &
leuia mouentur à generante. Et quia mouet per for-
mam ſubſtantialem quam dat eis, ſequitur ꝙ ipſa quo-
que ſubſtantialis forma poſsit dici mouere ea, ſed ta-
men vt mouens quo, & vt inſtrumentum primi gene-
rantis. Et ſimiliter (licet minus proprie) mouent etiam
vt quo, ipſa grauitas & leuitas, inquantum, ſcilicet ſunt
ea quibus tanquam formalibus & proximis innatis, &
non tanquam intentionaliter aduenticiis inſtrumen-
tis generans mouet eadem grauia ſeu leuia. Quæ tamẽ
qualitates vt ſe tenent ex parte materiæ, & ut diſpoſi-
tiones materiales non habent vt ſic rationem mouen
tis etiam vt quo, ſed diſponentis materiam tantum, ut
ſupra dictum eſt, & ſic rationem principij paſsiui & nõ
actiui. Licet autem & forma ſubſtantialis, vt dixi, & gra
uitas & leuitas ſint aliquo modo mouentia actiue, vt
ſunt inſtrumenta agentis, & ſic vt quo: quia tamen in
ipſo mobili non diſtinguuntur ſubiecto & ſitu ab ali-
quo, quod etiam in eodem mobili ipſis mediantibus
à generante moueatur (habent enim ipſum totum mo
bile in quo ſolo, vt ita dixerim, ſituantur pro ſuo ſubie
cto adæquato) ideo nullo modo poſſunt dici mouen-
tia vt quod. Et ob hoc propter primum quidem dicun
tur grauia & leuia moueri, in ſeipſis, ſed propter ſecun
dum non poſſunt dici moueri à ſeipſis. Animata autẽ
quælibet habent ultra hoc duas partes in ſe ſubiecto
& ſitu abinuicem diſtinctas, quarum vna eſt primum
ſubiectum virtutis motiuæ, ſicut ĩ animalibus cor, quo
ad motum localem, vel etiam alterationes multas: &
aliæ quædam partes ſunt propria ſubiecta diuerſarum
virtutum actiuarum animæ vegetatiuæ, ſicut virtutis
generatiuæ, nutritiuæ, attractiuæ, expulſiuæ, augmen-
tatiuæ, & ſic de aliis. Quæ etiã virtutes vegetatiuæ ani-
mæ ĩueniuntur in plantis, & ĩ propriis ac diſtinctis par
tibus earum, tanquam in propriis ſubiectis reſident, pu
ta in medtullio, ſemine, & aliis talibus, quorum diſtin
ctio non æque bene nota eſt, vt in animalibus. Pars igi
tur, in qua eſt talis motiua virtus, puta quo ad motum
localem, cor, eſt mouens omnes alias partes, & etiam
totum, motu quidem progreſsiuo In animalibus per-
fectis, ĩperfectis vero motu dilatationis & conſtrictio-
nis. In plantis ſimiliter partes, in quibus ſicut in ſubie-
ctis reſident virtutes illæ motiuæ, mouent alias omnes
motibus ſibi propriis, puta nutritionis, augmentatio-
nis & huiuſmodi. Et quia talis pars mouens etiã in ani-
malibus, eſt etiam à generãte, poteſt & ipſa dici vt mo-
uens quo, inquantum eſt inſtrumentum eius, ſicut &
forma ſubſtantialis, & quodcunque aliud concurrens
inſtrumentaliter quomodolibet ad motum ipſius ſu-
biecti in quo eſt. Quia vero eſt etiam (vt diximus) ab
aliis diſtincta ſubiecto & ſitu, habet q̃nd aliquo mo-
do poſsit dici vt mouẽs quod. Et rõne huius dicitur à
Philoſopho in. 8. Phy. qđ aĩata mouent ſeipſa per par-
tes, non aũt grauia & leuia, ſed à generãte, licet & hæc
moueantur in ſeipſis, ſed non à ſeipſis vt diximus. Mo
uere enim & agere ut quod, eſt habentis per ſe eſſe, &
condiſtincte ab aliis, vel proprie & perfecte ut com-
pletum in ſpecie, ſicut quodlibet indiuiduum ſubſtan-
tiæ, uel aliquo modo, ſaltem in eſſe partis heterogeneæ
ſicut eſt prædicta pars mouens. Cum igitur in omni
quod quocunque prædictorum naturalium motuum
mouetur, inueniatur principium etiam motus & ip-
ſum mouens, uel ut quod, uel ſaltem vt quo, ſicut præ-
diximus, & ad motum ambo concurrant & vnum cõ-
pletum & totum principiũ motus, denominatio etiã
alicuius totius cum à nobiliori ĩ eo fieri debeat, ſequi-
tur quod non incongrue potuerit, imo debuerit Phi-
loſophus nomine actiui principij, & non paſsiui, talis
motus cauſam denominare, ut in principio tertiæ hu-
ius ſolutionis dixi ad dubiũ. Sed adhuc ex dictis dubi
tari poteſt. Cum enim materia ſit etiam natura, vt pa-
tet ſecundo Phy. ſequitur quod ſit principium motus,
ergo & aliquo modo actiuum ſecundum prædicta, ſal-
tem vt quo. Quod tamen eſt falſum. Neque enim eſt
ĩſtrumẽtum agẽtis aliquo modo, ſed ſubiectum actio-
nis, & valde remotum. Reſpondetur ꝙ dictum eſt, ne-
que etiam verum eſt, quod omne ꝙ concurrit quocũ-
que modo ſimpliciter ad motum, poſsit aliquo modo
habere rationem principij actiui, ſed ꝙ omne quod
eſt à generante ĩ eo quod mouetur. Et tale quid eſt vel
forma ſubſtãtialis vel accidentia, quæ conſequuntur
ad illam. Materia autem prima, nec eſt ab agente, nec
ad formam ſubſtantialem conſequitur, ſed omnibus
præſupponitur. Vnde ratio nõ procedit. Dicitur autẽ
natura, non per ſe tantum conſiderata, ſed vt ſtat ſub
forma. Sicut enim ſine forma nõ habet eſſe, ita nec age
re aut pati paſsione accidentali, qualis eſt motus, ſal-
tem aliquis, & per conſequens nõ eſt eius principium,
nec conſequenter natura, niſi vt ſtat ſub forma & di-
ſpoſitionibus quæ per ſe ad naturalem motum concur
runt aliquo modo actiue, vt diximus. Vnde & ſanctus
Tho. ſecundo Phyſi. in principio dicit quod ex mate-
ria ſola, motus non dicitur naturalis, indicans hoc
quod

quod ipſa ſola non eſt natura. Si.n.per ſe eſſet natura, motus etiam per reſpectum ad eam, naturalis eſſet, vt patet ex.t.quarto eiuſdem ſecundi. Dicitur ergu natura ſolum, vt eſt pars cauſati & mobilis, & quia eſt ſubiectum formæ & aliorum quibus competit eſſe principium motus quod, vel quo, vt prædiximus. Et hæc de primo principali. Quantum ad ſecundum principale, reſpondendum eſt argumentis contra hanc prædictam determinationem inductis ab Ant.an. Ad primũ igitur dicitur ꝙ uerum concludit in inanimatis, & de his intendit Ariſt. Expreſſe enim quærit de motu grauium & leuium dicens: Quæritur quare in ipſorum locum mouentur grauia & leuia. Et reſpondens dicit: Cauſa autem eſt, quia apta nata ſunt, & hoc eſt graui & leui, eſſe &c. Patet igitur expreſſe, ꝙ loquitur de motu grauium & leuium, in quibus vtiq; uerum eſt eſſe principium motus paſsiuum, quo apta nata ſunt moueri, & tale principium eſt grauitas in graui, & leuitas in leui. Secus autem eſt in ipſis animatis, in quibus vltra principium paſsiuum, eſt etiam principium actiuum ſui motus, ut probatum eſt ex expreſſa intentione Ariſtote. Octano Phy. vbi in.te.c6.27. primo in generali dicit, Aliqua à natura ſeu ſecundum naturam à ſeipſis moueri. ex quo dicto ſequitur expreſſe, quòd alicuius motus naturalis principium eſt in eo quod mouetur. Principium autem motus, quod dicitur mouens eſt actiuum, & dat exemplum in animalibus: quod poſtmodũ explicat in.t.28. dicens in eis eſſe duas partes &c. vt ſæpe dixi. Argumẽtum autem optime militat contra te, qui in capitulo de poteſtate in hoc quinto dicis grauitatem & leuitatem eſſe principia actiua, & ibi promittis te probaturum id eſſe in.9. Qualiter autem & illæ qualitates poſsint aliquo modo dici concurrere actiue ad illos motus, dictum eſt in determinatione.

Ad ſecundum dicitur ꝙ etiam actiuum principium poteſt eſſe intrinſecum ei in quo eſt, & ei quod mouetur per ſe primo, ſcilicet mobili adęquato, licet non ſit in eo, quod mouetur immediate, i. in ea parte, quæ eſt ratio mouendi ipſum totum, ſed eſt ab ea diſtincta ſecundum ſitum, ut ſupra diximus. Ad probationem autem minoris negatæ, negatur conſequẽtia. Nam Philoſophus per illud exemplum non intendit excludere à ratione naturæ artem medicinæ, ex hoc, quod eſt principium actiuum, ſed ex hoc ꝙ non eſt principium motus ſanationis medici vt medicus eſt, vt.ſ. in eo ſit quaſi in proprio & per ſe mobili tali motu, cuius medicina primo & per ſe principium eſt, ſed eſt per ſe primo principium motus in eo vt infirmus eſt, in quo vt ſic accidit eſſe artem medicinæ, & ꝓpter hoc huic motus principio, diffinitio naturæ non competit. Propter hoc igitur non negatur quin natura poſsit eſſe principium actiuum, ſed exigitur ꝙ ſit per ſe principium motus in eo quod mouetur, ſeu in eo in quo eſt tanquam in proprio & per ſe ſuo mobili, vt clare patet legenti literam Ariſt. Fuit certe valde leuis iſta probatio, & nõ digna vt afferretur à tanto doctore: in.2.d.18. vnde ab Anto. aud. aſſumpta eſt. Ad tertium negatur minor, & ad probationem negatur aſſumptum ſi ſit vniuerſale. Non enim accidit mouens & motum inanimatis concurrere in eodem, ſed conuenit eis per ſe, vt ex ſæpe inducta Ariſt. auctoritate. 8. Phy. patet. Licet igitur in aliquibus ſeparari poſsint, quia tamen non in omnibus, ideo in aliquibus tale principium motus ſecundum ſe eſt paſsiuum, ut in grauibus & leuibus, in aliquibus autem actiuum vt inanimatis. Minor etiam illa male ſubſumitur. Neque enim dicit formaliter Ariſt. ꝙ principium motus quod eſt natura, ſit in moto primo & per ſe, ſed dicit quod eſt principium motus in eo in quo eſt primo & per ſe, ita ꝙ ly primo & per ſe non referatur ad hoc tantum quod eſt eſſe in moto, quaſi ſolum ſufficiat primo & per ſe eſſe in moto, ſed referatur etiam ad hoc quod eſt eſſe principium motus: in eo in quo eſt, vt videlicet ſit primo & per ſe principiũ motus, in eo quo eſt, etiam primo & per ſe, in quantũ tali motu mouetur. Et hæc de defenſione hac dicta ſufficiant, ſitq; benedictus deus. Amen.

ARIS.

Natura uero hæc, prima materia. & hæc, dupliciter: aut quæ ad ipſum prima, aut ſimpliciter prima. utputa operum æneorum, ad ipſa quidem æs primum, ſimpliciter autem àqua fortaſsis. ſi omnia quidem liquabilia aqua. Et forma, & ſubſtantia. hæc autem eſt generationis finis. Metaphoricè uero, omnino omnis ſubſtantia, natura propter hanc dicitur. quoniam & natura eſt aliqua ſubſtantia.

ANT. Par.2.

Natura autem prima materia, & hæc dupliciter: aut quæ ad id prima, aut ex toto prima: ut operum æreorum, ad ipſa quidem primum æs: totaliter uero forſan aqua, ſi omnia liqueſcentia aqua. Et ſpecies & ſubſtantia. Hæc autem finis generationis. Metaphora uero iam & omnino omnis ſubſtantia natura dicitur propter hanc, quia & natura ſubſtantia quædam eſt.

Alia litera Liquabilia.

Ponit duos modos adiunctos duobus ultimis pręcedẽtibus, quorum primus additur quarto modo quo materia dicebatur natura. Et dicit, ꝙ materia dicitur natura non quæcũque ſed prima. Quod poteſt intelligi dupliciter, aut quãtum ad id qđ genus, aut ex toto uel ſimpliciter prima, ſicut operum artificialium quæ fiunt ex ære, prima materia ſecũdum genus illud eſt æs. Prima uero ſimpliciter eſt aqua. Nam omnia quæ liqueſcunt calido & indurãtur frigido ſunt aquea magis, ut dicitur quarto metheororum. Secundus modus adiacet quinto mõ prędicto quo forma dicebatur natura. Et ſecũdum hunc modum non ſolum forma partis dicitur natura, ſed ſpecies ipſa quę eſt forma totius. Vt ſi dicamus ꝙ hominis natura non ſolum eſt anima, ſed humanitas & ſubſtantia quam ſignificat diffinitio. Secũdum hoc enim Boetius dicit, ꝙ natura eſt unumquodque informans ſpecifica differentia. Nam ſpecifica differentia eſt, quæ complet ſubſtantiam rei & dat ei ſpeciem. Sicut autem forma uel materia dicebatur natura, quia eſt principium generationis, quæ ſecundum primam nominis impoſitionem natura dicitur, ita ſpecies & ſubſtantia dicitur natura, quia eſt finis generationis. Nam generatio terminatur ad ſpeciem generati, quæ reſultat ex unione formæ & materiæ. Et ex hoc ſ̃m quandã metaphoram & nominis extenſionem oĩs ſubſtantia dr̃ natura, quia natura quam diximus quæ eſt generationis terminus, ſubſtantia quædam eſt. Et ita cũ eo ꝙ natura dicitur, omnis ſubſtantia ſimilitudinẽ habet. Et hũc modum etiam ponit Boetius. Ratione autem iſtiuſmodi diſtinguitur hoc nomen natura inter nomina communia Sic enim commune eſt ſicut & ſubſtantia. Deinde cum dicit.

Materia prima dupliciter.

Aqua eſt materia omniũ metallorum. Tex.c.28. & inde.

Hic Anto. an. carpit S. Tho. ſed vide quintam defen. ſi placet.

Terminus generationis.

Boetius.

DEFENSIO

DEFENSIO V.

* Defenditur S. Thomas exponens quintum naturæ modum de ipſa forma totius, cuius oppoſitum nititur Ant.and probare.

Naturā ſignificare quidditatem opinatur S.Doctor & recte.

HOc in loco Anto.an.tangit ſecundum Tho. vt & Matritius in margine notat ex nomine. Dicit autem ſic Ant.and. Notandum, ꝙ hanc literam exponit quidam de forma totius, quæ eſt ipſa totalis quidditas & ſubſtantia rei. Sed hoc non videt̃ bene dictum, quia forma, de qua loquitur hic Philoſophus, eſt terminus generationis, vt patet ex litera: quidditas autem vt quidditas eſt abſtrahit ab omni generatione. Nam æquinitas eſt tantum æquinitas ſecundum Auic. 5. ſuæ Metaphy. capitulo primo. Hæc ille. Sed infidelis defectiua contra Ariſt. & contra veritatem, eſt hæc impugnatio. Infidelis quidem, quia non omnem refert S. Tho. expoſitionem, immo taliter, ꝙ ſi huius verba tantum modo, & non ipſa S.Tho. litera legeretur, omnes facile putarent S.Tho. quoad formam totius tantummodo verba Philoſophi expoſuiſſe. Cum tamen exponat ſimul & de forma partis. Defectiua autem prædicta impugnatio eſt ex hoc, ꝙ S.Tho. expoſitionem ſuam ſimul ad opinionem, auctoritate Boethij probat atque conformat, de qua tamen Ant.and. nullam facit mentionem. Hoc autem non niſi ex duobus cõtingere potuit: quia videlicet vel rationem adductam ſoluere nõ valuit, vel minoris apud eum reuerentiæ Boethius fuit quàm diuus Tho. vt hic quidem accuratæ ad modum ſe opponat, illum vero nec dignum exiſtimet, vt eius opinionem recitet, aut impugnet. Et primum quidem Ioue caput ſuum petit. Secundum uero adeo apud ſapientes omnes reprehẽſibile eſt, vt omnis, quæ ſcripto merito debuiſſe reprehenſio afferri etiam non vulgaris ſuperuacanea ſit. Et ſaltem ſi contra diuum Tho. tñ voluit arma ſummere, probationem eius in hoc reprehendere debuiſſet, ꝙ nihil apud ſe probabilitatis afferret. Si vero Boethio ab omnibus ſapientibus merito deferendum ſit, dum eius adductæ auctoritati propoſitum S.Tho. conformanti ſatisfacere hi nequeunt, iã ſe reddunt de falſitate ſuſpectos, imo conuictos in impugnatione ſua, & palam faciunt ſuam expoſitionem eſſe volũtariam, cum ex ratione ipſa cui ſatiſfacere nequeunt, ad aliam quam leuiter impugnant tenendam neceſſario cõpellantur. Contra Ariſt. nihilominus eſt expoſitio præpoſita. Cum Ariſt. nullibi in hoc capitulo mentionem faciat de forma totius, quam tamẽ ſm Bothij dictum neceſſe eſt vocari & eſſe naturam. Vnde ſequit̃ expreſſe, ꝙ vbi Philoſophus in aſsignandis naturæ modis de ſpecie & ſubſtantia loquitur, intendat de forma totius, quia toto ſpecies eſt totaq; ſubſtantia licet in abſtracto ſignificata, & per differentiam quæ etiam totũ dicit, licet à formali in natura rei ſumptũ, à Boethio deſignatur, & natura vocatur. Si enim de ea Philoſophus nullam mentionem feciſſet diminutam vtique truncatamq; doctrinam tradidiſſet. Tamen ex ipſis quoque ſuis vocabulis Philoſophus in litera ipſa inſinuat ſe de vtraque forma loqui. Nam (vt diximus) ſpeciei nomen atque ſubſtantiæ, quæ totum quid ſignificant, nedum formę totius conuenit, ſed & principalius ei conuenit quàm formæ partis. Vnde ſequitur ꝙ de utraque cum loquatur formam ipſam totius ſe exprimere magis & prius inſinuet. Nec opus fuit diſtinguere & propriis vocabulis vtranque formam inducere, quia non de eis vt diſtinctæ ſunt, ſed vt in vna ratione conueniunt qua natura vocentur determinat, ſecũdum hoc inquam quod eſt eſſe terminum generationis. Et iterum quia ratio hæc ex qua aliquid dici poſsit natura, ſpecialis eſt ab illa diſtincta, qua ſupra probauit formam partis eſſe naturam, ideo nõ ſuperflue idipſum hic intelligendum vult. Quia vero eſſe terminũ quo generationis, primo quidem .i. proxime competit formæ partis, principalius tamen formæ totius, eo qđ vicinior ſit ipſi eſſe, ad quod tanquam ad perfectiſsimum terminum à quo, & denuminatur generatio terminatur, ideo illa etiam principalius eſt natura. Ex his omnibus patet quartum, eandem inquam aduerſarij oppugnationem eſſe falſitati obnoxiam, dum dicit formã totius nec eſſe nãm, nec de ea eſſe textũ Ariſt. exponẽdũ. Rõ aũt ſua ad hoc inducta, & falſum aſſumit, & male probat. Falſum quippe eſt formam totius nõ eſſe terminum quo generationis. Sicut enim forma partis quia non ſubſiſtit vt ſic, ſed eſt id quo aliquid generatur, inquantum per generationem introducitur in materia ad hoc, ꝙ genitum eſſe habeat, dicitur terminus quo generationis, & non quod, ſic & forma totius, q̃a vt ſic non ſubſiſtit, ſed eſt id qđ primo reſultat ex vnione materiæ cum forma partis, tanquam id quo ſolo & quo toto genitum ſit & eſt in tali ſpecie, & in quo aſsimilatur primo generanti ſecundum ſpeciem, dicetur utiq; & ſine dubio eſt, terminus quo generationis. Nõ enim inconuenit vnius generationis plures eſſe terminos diuerſorum ordinum, vt quo, & quem, & vnius etiam ordinis diuerſimode, puta in hoc quod eſt eſſe terminum quo proxime vel remote: principalius vel minus principaliter &c. Item forma totius, eſt aliquando cum prius non fuerit. Nullus enim negabit humanitatem & forteitatem eſſe in forte, qui tamen non ſp fuit, ergo talis forma totius accepit eſſe de nouo, & nõ per creationem, vt patet. ergo per mutationem, & nõ per aliam q̃ per generationem cum ſit ſubſtantia, nõ autem vt quod generatur, quia ideſt compoſitum, ergo vt quo. Omne autem quod accipit eſſe per generationem ſiue vt quo ſiue vt quod, eſt terminus generationis ſiue vt quo ſiue ut quod, ergo &c. Probatio autem ſua contra hoc nulla eſt, primo quidem, quia licet quidditas in communi abſtrahat ab eſſe & generari, realitati tamen quidditatis quæ eſt in hoc, competit & eſſe & generari. Nam humanitas quæ eſt in Socrate, per generationem Socratis, ipſum ſuum eſſe conſecuta eſt, vt dictum eſt. Et cum hoc communiter conueniat omni tali quiditati, patet vniuerſaliter eſſe verum omnem formam totius, ſecundum eſſe tamen quod habet in ſingulari, eſſe terminum generationis, & conſequenter eſſe naturam. Nec quod inducit ex Auic. ſibi quoquo modo fauet: Immo ſicut ad aliud præcipitium erroris ꝙ .ſ. ens non prædicetur formaliter de vltimis differentiis, illa auctoritas male intellecta, huius viri in doctrina ducem una ſecum induxit, ita & huius erroris in eis nunc etiam cauſa fuit. Non enim eſt intentio Auic. ꝙ huic æquitati nihil poſsit attribui niſi ꝙ in communa acceptæ æquitati competit, ita ꝙ hæc æquitas, non eſſet niſi æquitas. Eſt enim repugnantia terminorum vbi ſingulare & vniuerſale realiter diſtinguũtur. Sed magis ex hac quod ipſe intendit æquitatem in cõmuni & abſtractiue ſumptæ, nil verę competere niſi

illa

illa præciſe, quæ de ſua rõne ſunt poteſt pari paſſu deduci, ꝙ intendat huic æquitati, vt hæc eſt, competant oĩa, quæ ſunt de rõne hujus vt hæc, oĩbus aliis ex modo ſignificandi excluſis, vt ſic inducta auctoritas magis propoſito faueat q̃ officiat. Et ideo huic humanitati põt attribui ipſum fieri vt quo, ipſum eſſe hic & nũc ab hoc, & talia oĩa, ſine quibus nõ eſt hic ſm indiuiduatione perfectã, qua aliqd dr̃ ĩdiuiſum in ſe, & diuiſum ab alio in materialibus, & cõſequenter eſſe terminũ generationis, quia hæc oĩa non niſi per gñationem conſequitur. Et ſilr̃ dicẽdum eſt de oĩbus aliis formis totius.

Vnde patet hoc ei cõiter cõpetere ſm rõnem qua eſt hæc, vt dictum eſt. Nec hoc negat Auic. imo de virtute ſermonis ita eſt vera iſta in concreto, homo eſt tantũ hõ (neq; .n. eſt aliud ab homine) ſicut hæc in abſtracto, humanitas eſt tm̃ humanitas. Sed Auic. ex hoc mõ loquendi voluit innuere ꝙ abſtracta vt ſic excludunt oĩa quæ non ſunt de eſſentia rei, ad differentiam cõcretorũ, quæ nec excludunt talia nec includũt, licet admittant, quod ſæpiſſime docuit S. Tho. Cum hoc tñ ſtat ꝙ abſtracto non vt ſic, ſed ut hoc poſſint alia cõpetere, q̃ tamen ſunt de rõne ſiue concurrunt neceſſario ad eſſe abſtracti huius. Et ſic competit ei eſſe gñationis terminum. Quod confirmatur. Nam multo abſtractius eſt ipſum eſſe q̃ forma totius, vt patet. Et tñ Ariſt. 5. Phy. & .5. & 12. huius dicit ꝙ gñatio ſimpliciter terminatur ad eſſe ſimplr̃, & non niſi vt quo, ergo multo minus id repugnabit formæ totius. Et ſic patet ꝙ impetus paruulorum ſenſu, nõ poſſunt in aliquo uel minimo diuellere firmiſſimam doctrinam ſancti doctoris. Et per omnia ſit benedictus Deus. Amen.

BESS. *Ex dictis itaque prima, & quæ proprie dicitur natura, eſt, ſubſtantia eorum, quæ in ſeipſis, ut ipſa ſunt, motus principiũ habent. materia enim eo quòd huius eſt ſuſceptiua, dicitur natura. generationes autem, ac ipſum naſci, eo quòd ab hac motus ſunt. principium quoque motus eorum, quæ natura ſunt, hoc eſt, inexiſtens quodammodo, aut potentia, aut actu.*

ANT. par. 3. *Ex dictis igitur prima natura & proprie dicta eſt ſubſtantia, quæ principium motus habentium in ſe inquantum ea. Materia nanque, quia huius eſt ſuſceptibilis, eſſe dicitur natura. Et generationes, & generari, quia ſunt ab ea motus. Et principium motus natura exiſtentium idipſum eſt exiſtens, aut poteſtate, aut perfectione.*

Reducit oẽs modos p̃dictos ad unũ. Sciẽdũ eſt aũt, ꝙ reductio aliorũ modorum ad unũ primum, fieri põt dupliciter. Vno modo ſm ordinem rerum. Alio mõ ſm ordinem, qui attendit̃ quantũ ad noĩs impoſitionem. Noĩa .n. ĩponũtur à nobis ſm ꝙ nos intelligimus, qa noĩa ſunt intellectuũ ſigna. Intelligimus aũt qñq; priora ex poſterioribus. Vñ aliqd ꝑ prius apud nos ſortitur nomẽ, cui res noĩs ꝑ poſterius cõuenit: & ſic eſt ĩ ꝓpoſito. Quia .n. formæ & uirtutes rerũ ex actibus cognoſcunt̃, per prius ipſa gñõ uel natiuitas, naturę nomen accepit, & ultimo forma. Sed ſm rerũ ordinẽ, formæ prius cõpetit rõ naturę, quia, ut dictũ eſt, nihil dr̃ habere naturã, niſi ſm ꝙ habet formam. Vnde patet ex dictis, ꝙ {primo & ꝓprie natura dr̃ ſub̃a}, i. forma rerum habentium in ſe principium motus inquãtũ hmõi. Materia .n. dr̃ eſſe natura, quia eſt formæ ſuſceptibilis. Et gñones habent nomẽ naturæ, quia ſunt motus ꝓcedentes à forma, & iterũ ad formas. Et idipſum, ſ. forma eſt principium motus rerũ exiſtentiũ ſm naturã, aut in actu, aut in potentia. Forma .n. non ſp facit motũ in actu, ſed qñq; in potẽtia tm̃, ſicut qñ ĩpeditur motus naturalis ab aliquo exteriori ꝓhibente, uel etiã qñ impeditur actio naturalis ex materiæ defectu.

LECTIO VI.

Quatuor Neceſſarii modos exponunt, ex quibus quartum proprie & primum neceſſarium dicit eſſe, hinc & neceſſariorum, alia cauſam habere, alia non, exponit primum item, & proprie neceſſarium ſimplex eſſe, inimobilia quoque neceſſario ſecundum violentiam carere concludit.

NEceſſarium dicitur, ſine quo non contingit uiuere tanquam concauſa. ut reſpirare, & alimentum animali neceſſarium eſt, impoſſibile enim eſt abſque his animal eſſe. BESS. Tex. 6.

Neceſſarium dicitur ſine quo non contingit eſſe aut uiuere quaſi concauſali. Vt ſpirare & cibus animalium eſt neceſſarium. Nam ſine his eſſe eſt impoſſibile. ANT. Tex. c. 6. par. 1.

Poſtq̃ Phs diſtinxit nomina, q̃ ſigñant cãs, hic diſtinguit nomen qđ ſignificat aliquid ꝑtinens ad rõnem cãæ, ſ. neceſſarium. Cã .n. eſt ad quam de neceſſitate ſequitur aliud. Et circa hoc ergo duo facit. Primo diſtinguit modos neceſſarij. Scđo reducit oẽs ad unũ primũ, ibi {Et ſm hoc neceſſariũ.} Ponit aũt in prima parte quatuor modos neceſſarij. Primus eſt, ſm ꝙ dr̃ aliquid neceſſariũ, ſine quo non põt aliqd uiuere, aut eſſe, qđ licet nõ ſit principalis cã rei, eſt tñ q̃dã concã. Sicut reſpirare eſt neceſſaria aĩali reſpirãti, quia ſine reſpiratione uiuere nõ põt. Ipſa .n. reſpiratio, etſi non ſit cã uitæ, eſt tñ concã, inquãtũ cooperat̃ ad cotẽperamentũ caloris, ſine quo nõ eſt uita. Et ſilr̃ eſt de cibo, ſine quo aĩal uiuere non põt, inquantũ cooperatur ad reſtaurationẽ deperditi, & ĩpedit totalẽ conſumptionẽ humidi redicalis, qđ eſt cã uitę. Igit̃ hmõi dñr neceſſaria, quia ſine eis impoſſe eſt eſſe. Secundum modum ponit ibi.

Aĩa .n. eſt cã vitæ hæc aũt concã. Reſpiratio .n. coopat ad refrigerandum calorem, qui eſt cã uitæ, alimentũ aũt ad reſtaurãdũ humidum qui eſt cã uitæ.

Et ſine quibus bonum non contingit aut eſſe, aut fieri, ſiue aliquid mali repellere, aut eo priuari. ut bibere potionem medicatam neceſſarium eſt, ut non ægrotet. & in Aeginam nauigare, ut pecuniam recipiat. BESS.

Et ſine quibus homini bonum non contingit eſſe aut fieri, aut aliquid malum expellere aut priuari. Veluti bibere pharmacum neceſſarium, ut non laboret: & ad Eginam nauigare ut pecuniam recipiat. ANT. par. 2.

Dicit, ꝙ ſecundo mõ dñr neceſſaria, ſine quibus non põt eſſe uel fieri bonum aliquod, uel uitari aliqđ malum, uel expelli, ſicut {bibere pharmacũ}, i. medicinã laxatiuã, dicimus eſſe neceſſariũ, nõ quia ſine hoc uiuere aĩal non poſſit, ſed ad expellendũ, ſ. hoc malum qđ eſt infirmitas, uel etiã uitãdũ. Eſt .n. hoc neceſſarium {ut non laboret}, i. ut non infirmetur aliquis. Silr̃ {nauigare ad Eginã}, ſ. ad illum locũ eſt neceſſarium, non quia ſine hoc nõ poſſit hõ eſſe, ſed quia ſine hoc nõ põt acquirere aliquod bonum .i. pecuniã. Vñ dr̃, ꝙ neceſſaria eſt talis nauigatio, ut aliquis pecuniam recipiat. Tertiũ modũ ponit ibi.

Item uiolentum, & uis. hoc autem eſt, quod præter propoſitum & electione obſtat, & probibet. uiolentum enim neceſſarium dicitur. quare etiam triſte, ut Euenus quoque ait. omnis nanque neceſſaria res, triſtis eſt, & uis neceſſitas quædam eſt. quemadmodum Sophocles dicit.

Etiam uis me cogit hæc facere.

Et recte, neceſsitas uidetur ineuitabile quiddam eſſe, contrarium.n.uoluntario, & ſecundum cogitationem motui eſt.

ANT. par. 3. *Amplius uim faciens & uis. Sed hoc eſt præter impetum & præuoluntatem impediens & prohibens. Vim enim faciēs neceſſarium dicitur. Quapropter triſte etiā, ſicut Euenus ait.*

Omnis enim res neceſſaria lamentabilis eſt facta.

Et uis neceſsitas quædam, ut Sophocles dicit.

Sed uis ea me facere cogit.

Et uidetur neceſsitas aliquid inculpabile eſſe recte Contrarium enim eſt motui ſecundum præuoluntatem & ſecundum excogitationem.

Dicit ꝙ id, quod infert uiolentiam, & etiam ipſa uiolentia neceſſarij nomen accepit. nam uiolētiam neceſſaria dicitur, & quod uim patitur dicitur de neceſsitate id facere ad quod cogitur. Quid aūt ſit faciens uim manifeſtat in naturalibus, & in uoluntariis. in naturalibus quidem eſt impetus, ſiue inclinatio ad aliquem finem, cui reſpondet uoluntas in natura rationali. unde & ipſa naturalis īclinatio appetitus dicitur. Vtrunque autem, ſcilicet & impetū naturalis inclinationis. & propoſitum uoluntatis cōtingit impediri & prohiberi. Impediri quidem, in proſecutione motus iam incæpti. Prohiberi aūt, ne etiam motus incipiat. Illud ergo dicitur eſſe uiolentum, {quod eſt præter impetum}, i. præter inclinationem rei naturalis, & eſt {impediens præuoluntatem}, i. propoſitum in proſecutione motus uoluntarij iam incæpti, & prohibens etiam ne incipiat. Alia litera habet. Et hoc eſt ſm armin, i. ſm impetū Violentia enim eſt cum aliquid agit ſm impetum exterioris agentis, contra uoluntatem uim paſsi. Violentū aūt eſt ſm impetum uim faciens. Ex hac autem uiolenti diffinitione duas concluſiones inducit. quarum prima eſt, ꝙ omne uiolentum eſt triſte ſiue flebile. Quod probat per cuiuſdam poetæ ſiue doctoris dictum dicens, ꝙ omnis res neceſſaria ſiue uiolenta eſt triſtis ſiue lamētabilis neceſsitas enim eſt quædam uiolentia, ſicut Sophocles poeta dicit. Violentia me facere coegit ea, i. neceſsitas Dictum eſt enim, ꝙ uiolentia eſt impediens uoluntatem. Ea aūt: quæ uoluntati ſunt contraria, contriſtant. Triſtitia enim eſt de his, quæ nobis nolentibus accidunt Secunda concluſio eſt, ꝙ neceſsitas recte dr̄, ꝙ eſt inculpabilis & irreprehenſibilis. Dr̄.n. ꝙ neceſsitas magis meretur ueniam quā increpationē. Et hoc ideo, quia non inculpamur niſi de his, quę uoluntariæ facimus, de quibus etiam rationabiliter increpamur. Neceſsitas autem uiolentiæ eſt contraria uoluntati & excogitationi, ut dictū eſt, & ideo rationabilius dicitur, ꝙ uiolenta non ſunt culpabilia. Quartum modum ponit ibi.

Violētum oē triſte & flebile eſt.

BESS. *Item, quod non contingit aliter ſe habere, neceſſe dicimus ita ſe habere.*

ANT. par. 4. *Amplius quod non contingit aliter ſe habere, neceſſarium dicimus ſic ſe habere.*

Dicit, ꝙ neceſſariū etiam dicimus ſic ſe habere, ꝙ non contingit aliter ſe habere: & hoc eſt neceſſarium abſolute. Prima autem neceſſaria ſunt ſm qd Differt autem neceſſarium abſolute ab aliis neceſſariis: quia neceſsitas abſoluta competit rei ſm id qd̄ eſt intimum & proximū ei, ſiue ſit forma, ſiue materia, ſiue ipſa rei eſſentia, ſicut dicimus animal neceſſe eſſe corruptibile, quia hoc conſequitur eius materiam inquantum ex contrariis componitur. Dicimus etiam aīal neceſſario eſſe ſenſibile, quia conſequitur eius formam: & aīal neceſſario eſſe ſubam animatam ſenſibilē, quia eſt eius eſſentia. Neceſſariū aūt ſm quid & non abſoluta eſt cuius neceſsitas dependet ex cauſa extrinſeca. Cauſa aūt extrinſeca eſt duplex, ſcilicet finis & efficiens. Finis autem eſt, uel ipſum eſſe abſolutum & ab hoc fine neceſsitas ſumpta pertinet ad primum modum uel bene eſſe, ſiue aliquod bonum habere, & ab hoc fine ſumitur neceſſitas ſecundi modi. neceſsitas autem, quæ eſt à mouente exteriori, pertinet ad tertium modum. Nam uiolentia eſt quando aliquid mouetur ab exteriori agente ad aliud ad quod ex propria natura aptitudinem nō habet. Si.n. ſm ſuā naturam ordinetur ad hoc ꝙ recipiat motū ab exteriori agente, tunc motus non erit uiolentus, ſed naturalis. Sicut patet de motu cæleſtiū orbiū à ſubſtātiis ſeparatis, & de motu inferiorū corporū à ſuperioribus. Deinde cū dicit.

Huc ī loco Ant.an. impugnat ſanctum Tho.

DEFENSIO VI.

Defenditur neceſſarii abſolute declaratio à D. Tho. allata, & ſatis inſufficienter ab Ant.an. impugnata.

HOc in loco Ant.an. impugnat S.Tho. vt in marginibus etiam inſinuat Mauritius. Dicit autem ſic Ant.an. Notandum, ꝙ iſte quartus modus diſtinguitur à primis, quia quartus modus eſt ſimpl'r alij vero ſm qd. Qd̄ ſic oſtendit quidā expoſitor. Dicit.n. ꝙ neceſsitas abſoluta competit rei ſm illud, qd̄ eſt intimū, ſiue illud ſit forma ſiue materia, ſiue ipſa rei eſſentia. Sicut dicimus aīal neceſſario eſſe corruptibile, quia hoc ſequitur eius materiā inquantum eſt cōpoſitū ex contrariis. Iterum dicimus, ꝙ aīal neceſſario eſt ſenſibile, quia conſequitur eius formā. Iterū dicimus, aīal eſſe neceſſario ſubſtātiam animatam ſenſibilem, quia hoc eſt eius eſſentia. Sed neceſſarium ſm quid & non abſolute, eſt illud, cuius neceſsitas dependet ex cauſa extrinſeca, puta ex fine vel ex efficiente. Finis aūt, uel eſt ipſum eſſe abſolutum, uel aliquod bonum habere. A primo fine ſumitur neceſsitas primi modi, à ſecundo vero fine accipitur neceſsitas ſecundi modi. Sed neceſsitas quæ eſt ab efficiente, pertinet ad tertium modum. Nā violentia eſt quando aliquid mouetur ab exteriori agēte ad id, ad quod ex propria natura non poteſt habere aptitudinem. Sed iſta expoſitio videtur deficere. Nam primus modus ſumitur per comparationē ad viuere. Viuere autem & ſi habet forſan rationem finis, non tñ finis extrinſeci, vt iſte imaginatur, ſed intrinſeci, quia viuere viuentibus eſt eſſe. Niſi dicat ꝙ accipitur viuere non pro primo, ſed pro ſecundo actu, qui eſt ipſe motus vitæ. Sed hoc non dr̄ ad rē, quia etiam reſpirare & alimentum ſummere, quod eſt neceſſarium ſcd̄o modo, eſt neceſſarium iſto mō. Accipiť ergo pro viuere qd̄ eſt primus actus, & nō ꝓ viuere, qd̄ eſt ſcd̄s actus niſi conſequenter & quaſi per accidens. Aliter ergo dicēdum, ꝙ quartus modus eſt abſolutus, alij vero duo primi modi ad aliquod bonū intrinſecū vel extrinſecū acquirendū, vel malū poſsibile vitandum. Tertius per comparationē ad agēs extrinſecū violētū. Sed quartus modus accipiť abſolute & in ſe ſicut patet. Hæc ille formaliter. Sed non bñ attendit hō iſte ad verba S. Tho. & falſa aſſumit in hac ſua impugnatione, nec rectā ponit modorū ꝑdictorū ſufficientiā. Primū patet, q̄a licet ipſum eſſe qui eſt primus actus, aliquo mō ſit intrinſecū eius cuius eſt eſſe, non tñ id cuius eſt tale eſſe, eſt illud quod dicitur neceſſarium ſecundum hunc primum

Neceſſariū abſolute ſecundū intrinſeca rei, defenditur.

modum

modum neceſsitatis. Non enim dicimus hoc modo hominem neceſſarium ad eſſe vel viuere, ſed cibum aut reſpirationem &c. ita ꝙ eſſe vel viuere hominis, eſt horum finis extrinſecus à quo neceſsitatem habent & neceſſaria nominantur hoc primo modo. Secundum etiã patet quia dicit finem aliquem eſſe intrinſecum rei cuius eſt finis, quod eſt falſum, eo quod finis, & efficiens ſunt cãæ extrinſecæ eorum quorum ſunt finis vel efficiens. Non.n. vt ſic, ſunt de eſſentia rei, ſicut ſunt cauſæ intrinſecæ. Et propter hoc non dicimus dei eſſe finem aliquem, neq; etiam ipſemet eſt ſibi finis, cũ tñ ſit ſumme ſibi bonus, quia nulla eſt ei ĩtrinſeca uel extrinſeca cã. Eſſe igitur licet, ſi finis multorum operum habẽtis eſſe, non tamẽ eſt finis illius, cum ſit ſibi maxime intimum. Eo tamen modo quo ipſum eſſe, poſſet dici extrinſecum eſſentiæ, inquantum. ſcilicet ab illa eſt diſtinctum, & illius eſt perfectio & actualitas, non inconuenit dici eius etiam eſſe finem, ſed hoc eſt improprie dictum. Tertiũ etiã ex hoc patet, quia quartum modum non aliter hic homo diſtinguit aliis, niſi quia (inquit) eſt abſolutus, ſeu accipiẽ abſolute. Nec declarat quid ſit taliter accipere, nec penes quæ attendatur talis neceſsitas. Cum.n. ly abſolute dictũ vel ſumptũ poſsit accipi multis modis, prædeclarandum fuerat, quo illorum modorũ accipiat. Si.n. accipiat Ly abſolute, prout ſignificat omnibus modis, tunc quartus modus ſm eũ non diſtinguetur à tribus ſimul ſumptis, niſi ſicut aceruus à ſingulis lapidibus, quod nullus ſapiens diceret. Si vero intendat neceſſarium abſolute. i. ſecundum cõmunem natura neceſſarij quæ eſt, non poſſe aliter ſe habere, vt ipſe videtur accipere tam exponendo textum, q̃ reducendo alios modos ad iſtum, tunc hic modus nõ erit ab aliis diſtinctus. Superiora.n. ſeu quęcũq; cõia non condiſtinguuntur inferioribus, ſeu minus cõibus vt, ſ. importent diuerſos modos, ſed oĩbus diuerſis modis conueniunt. Conſequens aũt eſt contra doctrinam Ariſt. hic, vt patet. Si vero accipiat abſolutum, i. non in ordine ad aliud, vt innuit in impugnatione, tunc neceſsitas, quam hic ſumit ſm eſſe & viuere erit abſoluta, & prętertim ſm eum & ſuos, qui tenent ipſum eſſe nõ diſtingui realiter ab eſſentia, immo ſm hoc magis erit abſoluta iſta neceſsitas, q̃ illa, quæ competet eſſentiæ ratione alicuius ſuæ partis eſſentialis ſiue, ſ. materiæ ſiue formæ. Magis.n. diſtinguitur & eſt quid aliud pars à tota eſſentia, q̃ eſſe, quod ſm eos totum pariter dicit ſicut eſſentia, immo tenent (vt diximus) ꝙ ſit ipſa tota eſſentia. Et ſic qđ cõpetet rei ſeu eſſentiæ rõne ſui eſſe præciſe, competet ei abſolute. i. non per reſpectum ad aliud, & magis abſolute q̃ quod competet eſſentiæ ratione ſuæ partis, quia minus aliud, & minus eſt extrinſecum ab eſſentia q̃ pars. Quod tñ nullus concedit, & eſt contrarium ei quod iſte determinando dicit, ꝙ videlicet neceſsitas ſumpta per reſpectum ad eſſe pertinet ad primum modum neceſsitatis. Nec valet recurrere ad diſtinctiones formales qa cum rõ finis ſit etiã rõ boni, quod bonum vnuſquiſq; habet ex realitate ſua, ſi realitas erit vna, neceſsitas etiam ex eadem realitate procedens pariter vna erit & eadem, & eodem etiam modo ſibi competet non poſſe aliter ſe habere, quæ eſt cõis rõ neceſſarij. Si uero per neceſſariũ abſolute, intendat id quod competit ei ſic ex ſe, ꝙ ſecluſo omni alio quod non eſt ipſum eſſentialiter & per ſe primo modo ſibi competit, uerum quidem ideſt, & ad mentem Philoſophi. Tale.n. abſolute & ſimpliciter diciẽ non poſſe aliter ſe habere. Sed hoc fuerat ab ipſo impugnatore declarandũ, poſtquam ſanctum Tho. id optime declarantem aggreſſus fuerat impugnare. Vnde patet ꝙ in hac impugnatione hic homo ex omni parte defecit.

Et ſecundum hoc neceſſarium cætera quoque omnia dicuntur quodam modo neceſſaria. nam & ipſum neceſſarium aut agere, aut pati tunc dicitur, cum non contingat propter illud, qđ uim infert, ſcđm propoſitum fieri, tanquam illa exiſtente neceſsitate, propter quam non contingit aliter. Et in eis, quæ concauſæ uiuendi, & boni ſunt ſilr. cũ.n. nõ cõtingat, hic quidem ipſum bonum, hic uero ipſum uiuere, & eſſe ſine quibuſdam hæc neceſſaria, & hæc cauſa neceſsitas quædam eſt. a a 5 8.

Et ſcđm hoc neceſſarium, & alia dicuntur oĩa neceſſaria Vim.n. patiens neceſſarium dicitur, aut facere, aut pati tunc quando non contingit ſcđm impetum propter coagens, quaſi ea neceſsitate exiſtente propter quam non contingit aliter. Et in concauſalibus uiuendi & boni ſimiliter. Nã, cũ non contingit. hic quidem bonum, illic uero uiuere & eſſe ſine aliquibus ea neceſſaria, & cauſa neceſsitas quædam eſt hæc. ANT. Par. 5.

Reducit oẽs modos ad unũ, & circa hoc tria facit. Primo oñdit ꝙ oẽs modi neceſsitatis, q i rebus inueniuntur, ad hunc ultimum modũ pertinẽt. Scđo oſtẽdit, ꝙ ſm ultimũ modũ accipitur neceſſariũ in demõſtratiuis, ibi {Amplius demõſtratio.} Tertio infert quoddam corollarium ex præmiſsis, ibi {Horum quidẽ itaq;.} Dicit ergo primo, ꝙ ſm iſtum ultimum modũ neceſſarij, oẽs alij modi aliqualiter dñr. Quod primo oñdit in tertio mõ. Illud.n. ꝙ uim patitur, de neceſsitate dr̃ aliqd facere uel pati, ꝓꝑ hoc ꝙ non contingit ſm proprium impetũ aliquid agere propter uiolentiã agẽtis, quæ eſt qdã neceſsitas ꝓꝑ quã nõ cõtingit aliter ſe habere. Et ſilr oſtendit hoc ĩ primo & ſcđo mõ, in quibus neceſsitas ſumitur ex cauſis uiuẽdi, uel eſſendi ſimplr, quãtũ ad primum modũ: uel ex cauſis boni, quantũ ad ſm modũ. Sic.n. in aliis modis neceſſariũ dicebaẽ, ſine quo non poterat eſſe ex una parte bonum, & ex alia parte uiuere & eſſe. Et ſic illa cã, ſine qua non cõtingit uiuere uel eſſe, uel bonum habere, uel malo carere, neceſsitas dr̃, quaſi ex hoc ſit prima rõ neceſſarij, quia impoſſe eſt aliter ſe habere. Deinde cum dicit. par. ſeq. Par. 7.

Item demonſtratio neceſſariorum eſt: quoniam non contingit aliter ſe habere, ſi ſimplr demonſtratũ eſt. Huius uero cauſæ ipſa prima, ſi ĩpoſſe eſt aliter ſe habere, ex q̃bus ſit ſylls. a e s s.

Amplius demonſtratio neceſſariorum eſt, quia non contingit aliter ſe habere quod demonſtratum eſt ſimpliciter. Huius autem cauſa eſt quæ prima ſunt, ſi impoſsibile eſt aliter ſe habere, ex quibus eſt ſyllogiſmus. ANT. par. 6.

Oſtendit ꝙ ſm ultimũ modum accipiẽ neceſſarũ in demonſtratiuis, & quantũ ad concl'ones, & quãtũ ad pricipia. Demõſtratio.n. dr̃ eſſe neceſſariorũ, & dr̃ eſſe ex neceſſariis. Neceſſariorum qdẽ eſſe dr̃ quia illud, quod ſimplr demonſtraẽ, non cõtingit aliter ſe habere. Dr̃ aũt ſimplr demõſtratũ ad eius differentiã qđ demõſtraẽ in demõſtratione q̃ eſt ad aliquẽ, & nõ ſimplr, qđ in. 4. libro dixit demõſtrare ad hoĩem arguentem. In talibus.n. demõſtrationibus, q̃ ſunt ad aliquẽ, cõtĩgit etiã impoſſe cõcludi ex aliquibus impoſſibus poſitis. Sed, quia cãæ cõcluſionis in demonſtrationibus ſunt ꝑmiſſæ, cũ demonſtratio ſimplr ſcire faciat, qđ nõ eſt niſi per cãm, oportet etiã principia, ex quibus eſt ſylls, eſſe neceſſaria q̃ impoſſe ſint aliter ſe habere. Nã ex cã non neceſſaria nõ põt ſeq effectus neceſſarius. Deĩde cũ dicit.

BESS. Tex.7.

Quorundam itaque alia eſt cauſa, ut neceſſaria ſint: quorundam uero nihil, ſed propter hæc alia neceſſario ſunt. Quare & propriè neceſſarium eſt quod ſimplex eſt. hoc enim non pōt multipliciter ſe habere. quapropter, nec aliter & aliter. etenim multipliciter ſe haberet. Si igitur aliqua perpetua, & immobilia ſunt, nihil in eis uiolentum, aut præter naturam eſt.

ANT. Par.7.

Horum quidem itaque altera cauſa eſſendi neceſſaria eſt, aliorum uero nulla: ſed propterea alia ſunt ex neceſsitate. Quare primum & proprie neceſſarium ipſum ſimplex eſt. Hoc enim habere non cōtingit pluribus modis. Quare nec aliter & aliter, iam enim plus haberet. Ergo, ſi qua ſunt ſempiterna & immobilia, nihil illis eſt uiolentū, nec præter naturā.

Concludit ex præmiſsis tres concluſiones ſeinuicem ſequentes, quarum prima eſt, ꝙ ex quo in demonſtrationibus præmiſſæ ſunt cauſæ concluſionis, & utraq; ſunt neceſſaria, ſequitur ꝙ aliqua ſunt neceſſaria dupliciter. (Prima concluſio.) Quædam quidem quorum altera ſit cauſa neceſsitatis, quædam uero quorum nulla ſit cā neceſsitatis, & talia ſunt neceſſaria propter ſeipſa. Et hoc eſt contra Democritum, qui dicebat ꝙ neceſſariorum non ſunt quærendæ cauſæ, ut habetur in. 8. Phyſi. (Tex.c.15.) Secunda concluſio, (Secunda cōcluſio. Tex.c.5. & inde.) quia, cum oporteat eſſe unum primum neceſſariū, á quo alia neceſsitatem habent, quia in cauſis non eſt procedere in infinitum, ut in Secundo oſtenſum eſt, oportet hoc primū neceſſarium, quod etiam maxime proprie eſt neceſſarium. quia eſt omnibus modis neceſſarium, ꝙ ipſum ſit ſimplex. Ea enim, quæ ſunt compoſita, ſunt mutabilia, & ita pluribus modis ſe poſſunt habere: quę autem pluribus modis habere ſe poſſunt, poſſunt ſe habere aliter & aliter, qđ eſt ꝯ rationem neceſſarij. Nam neceſſarium eſt, quod eſt impoſsibile aliter ſe habere. Vnde oportet, ꝙ primum neceſſarium non aliter & aliter ſe habeat, & per conſequens nec pluribus modis. Et ita oportet ipſum eſſe ſimplex. Tertia concluſio eſt, ꝙ, (Tertia concluſio.) cum uiolentum ſit quod mouetur ab aliquo exteriori agente præter naturam propriam, principia autem neceſſaria ſint ſimplicia & immobilia, ut oſtēſum eſt neceſſarium eſt ut ſi ſunt aliqua ſempiterna & immobilia ſicut ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ, ꝙ in illis nō ſit aliquid uiolentum nec præter naturam. (Sempiterna nullam patiuntur violentiā.) Et hoc dicit, ne deceptio accidat in nomine neceſsitatis, cum dicitur de ſubſtantiis immaterialibus, nec per hoc intelligatur aliqua uiolentia in eis eſſe.

LECTIO VII.

Modos tres exponit, quibus vnum per accidens aliqua dicuntur, modos itē quinque exponit vnitatis per ſe.

BESS. Tex.7.

VNum dicitur uno modo ſecundū accidens, altero, per ſe. Secundum accidens quidem, ut Coriſcus, et muſicū: & Coriſcus muſicus. Idem enim eſt dicere Coriſcus, & muſicum, & Coriſcus muſicus: & muſicum & iuſtum, & muſicus iuſtus Coriſcus. Cuncta etenim hæc, unum dicuntur ſecundum accidens. iuſtum quidem & muſicum, quoniam uni ſubſtantiæ accidunt: muſicum uero, & Coriſcus, quoniam alterum alteri accidit. ſimiliter etiam quodammodo muſicus Coriſcus, cum Coriſco unum eſt, quoniam altera partium earum, quæ in oratione ſunt, alteri accidit. utputa muſicum Coriſco, & muſicus Coriſcus iuſto Coriſco, quoniam utriuſque pars una, eidem uni accidit. nihil enim differt, aut Coriſco muſicum accidere, aut iſti hoc. Similiter autem, tam ſi de genere, quàm ſi de aliquo uniuerſalium nominum accidens dicatur, utputa, quod idem hō, & muſicus hō. aut enim hoī, qui una eſt ſubſtantiæ, muſicū accidit, aut quoniam ambo alicui ſingularium accidunt, ueluti Coriſco. non tamen, eodē modo ambo inſunt: ſed hoc quidem, ut genus fortaſsis, & ut in ſubſtantia, illud uero ut habitus, aut paſsio ſubſtantiæ. Quæcunque itaque ſecundum accidens unum dicuntur, hoc modo dicuntur.

ANT. Tex.c.7. Par.1.

Vnum dicitur aliud aūt ſecundum accidens, aliud ſcđm ſe. Secundum accidens quidem, ut Coriſcus & muſicus, & Coriſcus muſicus. Idē.n.eſt dicere Coriſcus & muſicus, & Coriſcus muſicus, & muſicum & iuſtum: & muſicus iuſtus Coriſcus. Oīa nanq; ea unū dicuntur ſcđm accidens. Iuſtū quidē & muſicū, quia uni ſubæ accidunt: muſicus uero & Coriſcus, quia alterum alteri accidit. Sīr aūt & mō quodā muſicus Coriſcus cum Coriſco unum, quia altera partium altera accidit earum quæ ſunt in oratione: ut muſicum Coriſco, & muſicus Coriſcus iuſto Coriſco, quia utriuſque pars eidem uni accidit. Nihil.n.differt q̄ Coriſco muſicū accidere. Sīr aūt ſiue in genere, ſiue in uľis alicuius nominibus dicatur accidens, ut quia hō idem & muſicus hō. Aut.n.quia hoī uni exiſtenti ſubæ accidit muſicū: aut quia ambo ſingularium alicui accidūt ut Coriſco. Tamen non eodem modo ambo inſunt. Sed hoc quidem forſan ut genus & ſubſtantia, illud uero ut habitus aut paſsio ſubſtantiæ. Ergo quæcunq; ſecundum accidens dicuntur unū, hoc modo dicuntur.

Poſtquam Philoſophus diſtinxit nomina, quæ ſignificant cauſas, hic diſtinguit nomina, quæ ſignificant id, quod eſt ſubiectum aliquo modo in ſciētia. Et diuiditur in duas partes. Primo ponit ſiue diſtinguit nomina, quę ſignificāt ſubiectum huius ſcientiæ. Secundo ea, quæ ſignificant partes ſubiecti, ibi {Eadem dicuntur.} (Infra le.11.) Subiectum autem huius ſciæ poteſt accipi, uel ſicut communiter in tota ſcientia conſideratum, cuiuſmodi eſt ēns & unum: uel ſicut id, de quo eſt principalis ītētio, ut ſuba. Et iō primo diſtinguit hoc nomē unū, ſcđo hoc nomen ens, ibi {Ens dr̄ &c.} (Infra lec.9. Infra le.10.) Tertio hoc nomē ſuba, ibi {Suba dicitur &c.} Circa primū duo facit. (Par.ſeq.) Primo diſtīguīt unū in per ſe & per accńs, & oſtendit quot modis dicitur unum per accidens. Secundo quot modis dicitur unum per ſe, ibi {Scđm ſe uero unum &c.} Dicit ergo, ꝙ unum dicitur & per ſe & per accidens. (Modi vni per accidēs quatuor.) Per accidens autem unum docet conſiderare primo in terminis ſingularibus, & hoc dupliciter. Vno modo ſecundum ꝙ accidens comparatur ad ſubiectū, alio modo ſm ꝙ unum accidēs cōparatur ad aliud. In utroque autem iſtorum tria eſt accipere, ſcilicet unum compoſitum & duo ſimplicia. Si enim unum per accidens accipiatur ſm comparationem accidētis ad ſubiectum, ſic ſunt iſta tria, primum eſt Coriſcus, ſecundum eſt muſicus, tertium Coriſcus muſicus. Et hæc tria ſunt unum per accidens. Nam idē ſubiecto eſt Coriſcus muſicus. Et ſimiliter, quando comparatur accidens ad accidens, tria eſt accipere, quorum primum eſt muſicum, ſecundum eſt iuſtum, tertium eſt muſicus iuſtus Coriſcus. Et omnia prædicta dicuntur eſſe unum ſecundum accidens, tamen alia & alia ratione. Iuſtum enim & muſicum, quæ ſunt duo ſimplicia in ſecunda acceptione, dicūtur unum per accidens, quia accidunt uni ſubiecto. Muſicus uero & Coriſcus, quæ ſunt duo ſimplicia in prima acceptione, dicuntur unum per accidens, quia {alterum eorum} ſcilicet muſicum {accidit alteri,} ſcilicet Coriſco. Et ſimiliter quātum ad aliquid muſicus Coriſcus cum Coriſco, quod eſt compoſitū cum uno ſimpliciū in prima acceptione dr̄ unū

per

per accidens,quia intet partes iſtas,quæ ſunt in hac oratione, ideſt in hoc termino complexo, ſcilicet Coriſcus muſicus, altera pars termini complexi,ſcilicet muſicus accidit alteri parti per ſe ſignatæ,ſcilicet Coriſco.Et eadem ratione poteſt dici, ꝙ muſicus Coriſcus eſt unum cum iuſto Coriſco, quæ ſunt duo compoſita in ſecunda acceptione, quia ambę partes utriuſq; compoſiti accidũt uni, ſcilicet Coriſco.Si enim idem eſt muſicus & muſicus Coriſcus, & iuſtus & iuſtus Coriſcus. cuicunque accidit muſicum accidir muſicus Coriſcus, & quicquid accidit Coriſco accidit Coriſco iuſto.Vnde,ſi muſicum accidit Coriſco,ſequitur, ꝙ muſicus Coriſcus accidit iuſto Coriſco.Et ſic nihil differt dicere muſicũ Coriſcum accidere iuſto Coriſco, quàm muſicum accidere Coriſco.Quia uero huiuſmodi prædicata pet accidens per prius prædicantur de ſingularibus, & per poſterius de uniuerſalibus,cum tamen econuerſo ſit de prędicatis per ſe,manifeſtat conſequenter in terminis uniuerſalibus qđ in ſingularibus oſtenderat,dicens,ꝙ ſimiliter accipitur unum ꝑ accidẽs, ſi aliquod accidens dicatur cum aliquo nomine alicuius generis,uel cuiuſcunque uniuerſalis, ſicut accipitur unum per accidens in prædictis,quando accidens adiungitur nomini ſingulari,ſicut cum dicitur,ꝙ homo & muſicus homo ſunt unum per accidens,licet quantum ad aliquid differant. Singulares enim ſubſtantiæ nec ſunt in ſubiecto, nec de ſubiecto prædicantur. Vnde tantum ſubſtant & nihil eis ſubſtat.Subſtantiæ quidem uniuerſales dicuntur de ſubiecto,ſed non ſunt in ſubiecto. Vnde non ſubſtãt accidentibus,& eis aliquid ſubſtat. Cum ergo accidens adiungitur particulari ſubſtantiæ, nou poteſt eſſe alia ratio dicti, niſi quia accidens ineſt ſubſtãtiæ particulari,ut quia muſicum ineſt Coriſco cum dicitur Coriſcus muſicus.Sed,cum dicitur homo muſicus,poteſt eſſe duplex rõ dicti. Aut.n.hoc dicit, quia muſicum accidit homini,per quod ſignificatur ſubſtantia,& ex hoc competit ſibi ꝙ poſſit ſubſtare accidenti.Aut hoc ideo dicit,quia ambo,ſcilicet homo & muſicus inſunt alicui ſingulari,ſicut Coriſco: ſicut muſicum dicebatur iuſtum,quia eidem ſinguli inſunt, & eodem modo, ſcilicet per accidens.Sed forſan hoc non eodem modo,ſed uniuerſalis ſubſtãtia ineſt ſinguli ut genus, ſicut hoc nomen animal, aut ſi non ſit genus, ſaltim eſt in ſubſtantia ſubiecti, ideſt ut ſubſtantiale prædicatum, ſicut hoc nomen homo.Sed aliud, ſcilicet muſicum non eſt ut genus uel eſſentiale prędicatum, ſed ut habitus uel paſſio ſubiecti, uel qualecunque accidens. Ponit autẽ hæc duo habitum & paſſionem, quia quædam accidentia ſunt manentia in ſubiecto, ſicut habitus qui ſunt difficile mobiles,quædam autẽ ſunt accidentia pertranſeuntia & non manentia,ſicut paſſiones. Patet igitur ꝙ iſti ſunt modi,quibus aliqua dicũtur unum per accidens. Deinde cum dicit.

BESS. Tex.8. *Illorum uero,quæ per ſe unum dicuntur,hæc quidem dicũtur,eo quòd continua ſunt,ut faſcis uinculo, & ligna uiſco. linea quoque etiam,ſi curua ſit,ſed continua, una dicitur: ſicuti partium etiam unaquæque, crus, & brachium. Ex his autem ipſis,illa magis unũ ſunt,quæ natura,q̃ arte cõtinua ſunt.Cõtinuũ uero dicitur,cuius unus ꝑ ſe motus, & nõ põt aliter eſſe. unus uero,qui indiuiſibilis .indiuiſibilis aũt ſecundum tempus.*

ANT. *Secundum ſe uero unũ dictorũ alia dicuntur eo q̃ continua ſunt,ut onus uinculo, & lignũ cũ uiſco. Et lineã & ſi flexa ſit, continua aũt,una dicitur: ſicut & partiũ ſingulæ, ut tibia & brachium ipſorũ aut magis unũ natura continua q̃ arte. Cõtinuũ uero dicitur,cuius motus unus ſecũdũ ſe,et nõ poſe aliter. Vnus aũt unius indiuiſibilis. Indiuiſibilis aũt ſecundũ tempus.* Tex.c.8. Par.2.

Ponit modos unius per ſe,& circa hoc duo facit. Primo oſtendit quot modis dicitur unum. Secundo quot modis dicuntur multa,ibi{Palam autem,& q̃a multa.} Circa primum duo facit. Primo diſtinguit modos unius naturaliter.i.ſm conditiones in rebus inuentas.Secundo uero logice.i.ſm intentiones logicales,ibi{Amplius autem alia &c.}Circa primum duo facit.Primo diſtinguit modos unius. Secundo uero ponit quandam proprietatem conſequentem ad unum, ibi{Vni uero eſſe, eſt principium.}Circa primum duo facit.Primo ponit modos unius,ſecũdo reducit eos omnes ad unum, ibi{Vniuerſaliter enim quęcunque.}Ponit autem in prima parte quinque modos unius.Quorũ primus eſt, ꝙ eorũ q̃ ſm ſe dñr unũ,q̃dam dñr unũ eſſe{natura cõtinuitatis} .i.eſſendo cõtinua :uel{in eo ꝙ ſunt continua.} ſicut dicit alia tranſlatio. Sed continua dñr aliqua dupliciter. Quædam.n.ſunt continua, ſicut dicit alia litera per aliud, quædã ſm ſe. Proſequitur ergo primo continua ſm aliud dicẽs, ꝙ continua per aliud ſunt, ſicut onus lignorũ continuũ eſt rõne ligaminis uel uinculi:& hoc modo ligna adinuicem conuiſcata dñr unũ per uiſcũ.Quod etiam contingit dupliciter, q̃a q̃nq; continuatio alligatorũ fit ſm lineam rectam, q̃nq; aũt ſm lineã indirectã,ſicut eſt linea reflexa angulum continens,quæ fit ex cõtactu duarum in una ſuperficie,quarum applicatio non eſt directa. Per hunc.n.modum partes aĩalis dñr unum & cõtinuũ. Sicut tibia,quæ habet reflexionem,& angulum continet ad genu,dicitur una & cõtinua,& ſimiliter brachium.Sed,cum talis continuatio,quæ eſt per aliud, poſſit eſſe uel fieri naturaliter & arte, magis unum ſunt q̃ ſunt continua per naturam, q̃ q̃ ſunt cõtinua ꝑ artẽ: quia in his,quæ ſunt continua ꝑ naturã, illud unum,per quod fit continuatio, non eſt extraneum à natura rei,quæ per ipſum continuatur, ſicut accidit in his q̃ ſunt unũ pet artificium,in q̃bus uinculũ, uel uiſcus, uel aliquid tale eſt omnino extraneum à natura colligatorum.Et ita ea, quæ ſunt naturaliter colligata,prius accedũt ad ea, q̃ ſunt ſm ſe cõtinua, q̃ ſunt maxime unũ. Et ad euidẽtiam huius diffinit cõtinuũ dicẽs, ꝙ cõtinuũ dr̃ id,cuius eſt ſm ſe unus motus tm̃, & nõ eſt poſe aliter. Non.n.poſe eſt in cõtinuo,ut diuerſę partes diuerſis motibus moueãtur,ſed totũ continuũ mouet uno motu. Dicit aũt {ſm ſe,} q̃a poſe eſt ut continuũ moueat uno mõ ꝑ ſe,& uno alio uel pluribus ꝑ accidẽs.ſicut ſi hõ mouet in naui ꝑ ſe cõtra motũ nauis,mouet nihilominus motu nauis ꝑ accñs. Ad hoc aũt ꝙ ſit unus motus, oportet ꝙ ſit ĩdiuiſibilis,& hoc dico ſm tp̃s,ut uidelicet ſimul dũ mouet una pars cõtinui moueat & alia.Non.n.contingit in cõtinuo ꝙ una pars moueat & alia q̃eſcat,uel ꝙ una q̃eſcat,& alia moueat, ut ſic motus diuerſarũ partiũ continui ſint in diuerſis partibus tẽporis.Iõ aũt hic diffinit Philoſophus continuũ per motũ & non per unitatẽ termini, ad quẽ partes cõtinui cõiungunt,ſicut in Prædicamentis,& in libro phy.habet,quia ex iſta diffõne põt ſumi diuerſus gradus unitatis in diuerſis cõtinuuis,

Infra lec. 8. Par.5. Infra ibidẽ Par.4 Infra lec. 8. Par.3. Lect.8. Par.1. Modi vni° per ſe quinque.

Continuũ quid ſit.

Continui diffinitio duplex. Capĩo de quantitate & tex.c.2. Lect.8. Lect.7. Tex.c.33.

ſicut poſtea patebit, non autem ex diffinitione ibi data. Sciendum eſt autem, quòd hoc, quod hic dicitur, ꝙ motus continui indiuiſibilis eſt ſm tempus, non eſt contrarium ei quod probatur in.6. Phy. ſcilicet, ꝙ tēpus motus diuiditur ſm partes mobilis. Hic.n. loquitur Philoſophus quantū ad motū abſolute, quia .ſ. non ante incipit moueri una pars continui q̃ alia: ibi aūt loquit̄ referendo ad aliquod ſignū, quod ſignatur in magnitudine, per quam fit motus. Illud enim ſignum, quod eſt prior pars magnitudinis in priori tempore tranſitur, licet etiam in illa priori parte temporis aliæ partes mobilis continui moueantur.

BESS. *Secundum ſe autem continua, quæcunque non tactu unum ſunt ſi enim pones inuicem tangentia ligna, non dices ea unū, neque lignum. neque corpus, nec aliquid continuum eſſe.*

Igitur & illa, quæcunque omnino continua ſunt, unum dicūtur, etiam ſi habeant flexionem. & adhuc magis, quæ non habent, ut tibia, aut femur, quàm crus: quoniam contingit, unū non eſſe motum cruris & recta magis, quàm curua unum eſt, curuam uero, & angulum habentem, & unam, & non unam dicimus: quoniam contingit, & non ſimul eius, motum, & ſimul eſſe. rectæ uero ſemper ſimul, nullaq; particula magnitudinem habens, hæc quidem quieſcit, hæc uero mouetur, quēadmodum curuæ.

ANT. Par.3. *Secundum ſe autem continua, quæcunque non tactu ſunt unum. Nam ſi ponis ſe tangentia ligna, non dices hæc unum eſſe, nec lignum, nec corpus, nec aliud continuum ullum. Quæ itaque omnino ſunt continua, unum dicuntur, quamuis reflexionem habeant. Adhuc magis quæ non habent reflexionem, ut tibia aut crus quàm ſcelos, ideſt femur, quia contingit non unum eſſe motum ſcelis, ideſt femoris. Et recta quàm reflexa magis unum. Reflexam uero, & angulum habentem, unam & non unam dicimus, quia contingit & non ſimul eſſe motū eius, & ſimul. Rectæ uero ſemper ſimul, & nulla pars habēs magnitudinem, hæc quidem mouetur, hæc uero quieſcit, quēadmodum reflexæ.*

Proſequitur de illis, quæ ſunt ſm ſe continua dicens, ꝙ illa ſunt ſm ſe continua quæ non dicuntur unum per contactū, quod ſic probat. Illa enim, quæ ſe tangunt, ut duo ligna, non dn̄t unum lignum, nec unum corpus, nec unum aliquid aliud quod ptineat ad genus continui. Et ſic patet, ꝙ alia eſt unitas continuorum, & alia tangentium. Quæ.n. ſunt ſe tangētia non habent unitatem continuitatis p ſeipſa, ſed per aliquod uinculum quod ea coniungit. Sed illa, q̃ ſunt continua, dicuntur unum ſm ſe, quāuis habeāt reflexionem. Duæ.n. lineæ reflexæ continuantur ad unum communem terminum, qui eſt punctus in loco ubi conſtituitur angulus. Sed tamen magis ſunt unū quę per ſe ſunt continua ſine reflexione. Cuius ratio eſt, quia linea recta nō pōt habere niſi unum motum in omnibus partibus ſuis. Linea uero reflexa poteſt habere unum motum, & duos motus. Pōt .n. intelligi linea reflexa tota moueri ī unā partem: & iterum pōt intelligi ꝙ una parte quieſcente, alia pars, q̃ cū parte qeſcēte continet angulū, appropinquet p ſuū motū ad partē quieſcentē, ſicut qn̄ tibia uel crus applicatur ad coxam, quæ hic dr̄ femur. Vnde utrunque eorū, ſ. tibia uel coxa ſunt magis unū {quàm ſcelos} ut habetur in gręco, ideſt quàm id quod eſt compoſitum ex tibia & coxa. Sciendum autem, ꝙ litera quæ habet curuitatem loco reflexionis falſa eſt. Conſtat enim quòd partes lineæ curuæ angulum non continentes, oportet quòd ſimul moueantur & ſimul quieſcant, ſicut partes lineæ rectæ, quod non accidit in reflexa, ut dictum eſt. Secundū modum ponit ibi.

Alio itē mō unū dicitur, cum ſubiectū ſit forma indifferens. Indifferens autē, quorum forma indiuiſibilis ſecūdum ſenſum eſt. ſubiectum uero, aut primum, aut ultimum ad finem. etenim uinum unum, & aqua una dicitur, quatenus indiuiſibilis ſecundum formam eſt: liquoresq; omnes, ut oleum, uinum, & liquabilia unum dicuntur, quoniam omnium ultimum ſubiectū idem eſt, aqua nanque & aer, hæc omnia ſunt. BESS. Tex.9.

Amplius alio modo dicitur, eo quòd ſubiectum ſit ſpecie īdifferens. Indifferens uero, ut quorum indiuiſibilis ſpecies ſecundum ſenſum. Subiectum autem primum, aut ultimum ad finem. Vinum enim unum dicitur & aqua una, inquantum indiuiſibile ſecūdum ſpeciem. Et liquores omnes unum dicuntur, ut oleum, uinum, & fluida, quia omnium ultimum ſubiectum idem. Nam aqua aut aere omnia hæc ſunt. ANT. Tex c.9. Par.4. Ad homogenea hæc, referenda ſunt.

Dicit, ꝙ ſecundo modo dicitur unum, non tantū ratione continuæ quantitatis, ſed ex eo ꝙ ſubiectū totum eſt indifferens forma ſecūdum ſpeciē. Quædam enim eſſe poſſunt continua, quę tamen in ſubiecto ſunt diuerſa ſm ſpeciem, ſicut ſi continuetur aurum argēto, uel aliqua huiuſmodi. Et tunc talia duo erunt unum ſi attendatur ſola quantitas, nō autem ſi attendatur natura ſubiecti. Si uero totum ſubiectum cōntinuum ſit unius formæ ſm ſpeciem, erit unum & ſm rōnem quantitatis & ſm rōnem naturæ. Subiectum autem dicitur eſſe indifferens ſecundum ſpeciem, quando eadem ſpecies ſenſibilis non diuidit̄, ita ꝙ ſint diuerſæ formæ ſenſibiles in diuerſis partibus ſubiecti, ſicut quandoque contingit ꝙ unius corporis ſenſibilis una pars eſt alba, & alia nigra. Hoc autem ſubiectum indifferens poteſt accipi dupliciter. Vno modo ſubiectum primum. Alio modo ſubiectum finale ſiue ultimum, ad quod peruenitur in fine diuiſionis. Sicut patet ꝙ totum uinū dicitur unum eſſe, quia partes eius communicant in uno primo ſubiecto quod eſt indifferens ſecundum ſpeciem. Et ſimiliter eſt de aqua. Omnes.n. liquores ſiue humores dicuntur unum in uno ultimo. Nam oleum & uinum & omnia huius reſoluuntur ultimo in aquam uel aerem, qui in omnibus eſt radix humiditatis. Tertium modo ponit ibi. Radix humidorum aqua. Omnium fluidorum radix aqua uel aer.

BESS. Tex.10. *Dicuntur autem unum, & quorum unum genus differens oppoſitis differentiis. ac cuncta hæc, unum dicuntur, quoniam unum eſt genus ſubiectum differentiis. ut homo, equus, canis, unum quid, quoniam omnia animalia, & quodam ſimili modo, ſicuti materia una. Hæc autem quandoque quidem ita unū dicuntur, quandoque uero ſuperiore genere, quod idem dicitur, ſi ultimæ generis ſpecies ſunt, illa autem ſuperiora ipſis. utputa triangulus duorum æqualium laterum, una & eadem figura cum triangulo trium æqualium laterum eſt, ambo etenim trianguli, ſed non iidem trianguli.*

ANT. Tex.c.10. Par.5. *Dicuntur autem unum, & quorum genus unum differens oppoſitis differentiis, & hæc dicuntur omnia unum quod ſubiicitur differentiis: ut homo, canis, & equus: unum quidem, quia omnia animalia. Et modo propinquiſſimo, ſicut materia una. Hæc autem quandoque quidem ita unum dicuntur, quandoque uere genere ſuperiore, quod idem dicitur, ſi ſint ultimæ ſpecies generis ſuperiores his. Vt iſoſceles & iſopleurus ſunt una & eadem figura, quia ambo triangulus, ſed trianguli non idem.*

Dicit,

Dicit, ꝙ aliqua dñr unũ, quorũ genus eſt unũ, oppoſitis differentiis diuiſum. Et ille modus habet aliquam ſimilitudinem cum pcedenti. Ibi.n. aliqua dicebãtur eſſe unum, quia genus ſubiectum eſt unum: hic etiam aliqua dñr eſſe unum, quia eorum genus quod eſt ſubiectũ drĩis eſt unum, ſicut hõ & equus & canis dicuntur unum, quia cõicant in aĩali, quaſi in uno genere ſubiecto drĩis. Differt tñ hic modus à prædicto, quia in illo modo ſubiectũ erat unũ non diſtinctum per formas, hic autem genus ſnbm eſt unum diſtinctum per diuerſas drĩas quaſi per diuerſas formas. Et ſic patet ꝙ propinquiſſimo modo dicuntur aliqua eſſe unum genera, & ſimiliter ſicut aliqua dñt eſſe unum materia. Nam illa etiam quæ dñr eſſe unũ materia diſtinguuntur per formas. Genus.n. licet non ſit materia, quia non pdicaretur de ſpecie, cum materia ſit pars, tamen rõ generis ſumitur ab eo qđ eſt materiale in re, ſicut rõ drĩę ab eo qđ eſt formale. Non.n. aĩa rõnalis eſt drĩa hoĩs cum de hoĩe non prædicetur, ſed habens aĩam rõnalem qđ ſignificat hoc nomẽ rõnale. Et ſilr natura ſenſitiua non eſt genus hoĩs, ſed pars. Habẽs etiã naturã ſenſitiuã, quod noĩe aĩalis ſignificaẽ: eſt hoĩs genus. Similis ergo & ꝓpinquus modus eſt quo aliqua ſunt unum materia & unum genere. Sed ſciendum eſt, ꝙ unum rõne gñis dr̃ dupliciter. Quandoq;.n. aliqua dicuntur ita unũ in genere ſicut dictum eſt, quia.ſ. eorũ unũ eſt genus qualitercunq;. Qñq; uero non dñr aliqua eſſe unũ in genere niſi in genere ſuperiori, qđ cũ adiũctione unitatis uel idẽtitatis prædicaẽ de ultimis ſpecieb' generis inferiori, qñ ſunt aliquæ aliæ ſuperiores ſpecies ſupremi generis, in quarum una infinitæ ſpẽs cõueniunt. Sicut figura eſt unũ genus ſupremũ cõtinens ſub ſe multas ſpẽs.ſ. circulũ, triangulũ, quadratũ, & hmõi. Et triangulus etiã cõtinet diuerſas ſpẽs.ſ. æquilaterũ, qui dr̃ iſopleuros, & triangulũ duorũ æqualiũ laterũ, qui diciẽ æquitibiarũ uel iſoſceles. Iſti igiẽ duo triãguli dñt una figura, qđ eſt genus remotũ, ſed nõ unus triangulus, qđ eſt genus ꝓximũ. Cuius rõ eſt, quia hi duo trianguli nõ differũt p drĩas qbus diuidiẽ figura. Differũt aũt per drĩas qbus diuidiẽ triangulus. Idẽ aũt dr̃ à quo aliquid nõ differt drĩa. Quartũ modum ponit ibi.

Differentia conuenientiaq; inter gen' & materiam.

BESS. Tex.12.

Item unum ea dicuntur, quorum ratio, quod quid erat eſſe dicens, indiuiſibilis ad aliam eſt, quod quid erat eſſe rei ſignificantem. ipſa enim per ſeipſam oĩs rõ diuiſibilis. ſic.n. & auctum, & diminutum unum eſt, quoniam ratio una: quemadmodum in ſuperficiebus eſt ipſius ſpeciei una.

ANT. Tex.c.11. Par.6.

Amplius aũt unum dicuntur, quorumcunque rõ quæ quod quid erat eſſe dicit, indiuiſibilis eſt ad aliam ſignificantem quid erat eſſe rei. Ipſa enim ſecundum ſe omnis ratio diuiſibilis. Sic enim augmentatum & diminutum unum ſunt, quia ratio una ſicut in ſuperficiebus quæ ſpeciei una.

Vnum definitiõe duobus modis eſſe, ſimpliciter & ſecũdũ quid.

Dicit quod unũ etiã dñt quæcunq;, ita ſe habent ꝙ diffinitio unius quæ eſt rõ ſignificans qd eſt eſſe, non diuiditur à diffinitione alterius. quæ ſignificat etiam quid eſt eſſe eius. Ipſa enim diffinitio, ſcilicet ſm ſe oportet ꝙ ſit diuiſibilis, cum conſtet ex genere & drĩa. Sed põt eſſe ꝙ diffinitio unius ſit ĩdiuiſibilis à diffinitione alterius, qñ duo habẽt unã diffinitionem, ſiue illę diffinitiones ſignificẽt totum hoc, quod eſt in diffinitio, ſicut tunica & indumentum: & tunc ſunt ſimpliciter unum, quorũ diffõ eſt una, ſiue illa cõis diffinitio nõ totaliter comprehendat rõnẽ duorũ, q̃ in ea cõueniunt, ſicut bos & equus cõueniunt in una diffõne aĩalis. Vñ nunq̃ ſunt unũ ſimpliciter, ſed ſm quid, inquãtũ.ſ. utrũq; eorũ eſt aĩal. Et ſilr augmentũ & diminutio cõueniũt in una diffinitione gñis, quia utraq; eſt motus ſm quãtitatem. Similiter in oĩbus ſuperficiebus eſt una diffinitio huius ſpẽi q̃ eſt ſuperficies. Quintum modũ ponit ibi.

BESS.

Et oĩno quorumcunque intellectio, quæ quod quid erat eſſe intelligit, indiuiſibilis eſt, neq; ſeparari põt nec tpe, nec loco, nec rõne, hæc maxime unũ ſunt, et horũ quęcunq; ſubæ ſunt.

ANT.

Omnino uero quorum intelligentia indiuiſibilis intelligens quid erat eſſe, & non põt ſeparari neque tempore, neq; loco, neque rõne, maxime hæc unũ: & horum quęcũq; ſubſtantia.

Dicit, ꝙ {omnino,} idest perfecte & maxime ſunt unũ, quorũ intellectus intelligens quidditatẽ eorũ eſt oĩno indiuiſibilis. ſicut ſimplicia, q̃ nõ cõponũtur ex principiis materialibus & formalibus. Vñ intellectus accipiens quidditatẽ eorum non cõprehẽdit ea, quaſi componẽs diffõnem eorum ex diuerſis principiis, ſed magis per modum negationis. ſicut punctus eſt, cuius pars non eſt: uel etiã per modum habitudinis ad cõpoſita, ſicut ſi dicatur ꝙ unitas eſt principium numeri. Et, quia talia habent intellectum indiuiſibilem in ſeipſis, ea autẽ, quæ ſunt quocũque modo diuiſa, poſſunt ĩtelligi ſeparatim, ideo ſequitur ꝙ hmõi ſunt inſeparabilia, & ſm tempus, & ſm locum, & ſm rõnem. Et propter hoc ſunt maxime unum, præcipue illud quod eſt indiuiſibile in genere ſubſtantiæ. Nam quod eſt indiuiſibile in genere accidentis, & ſi ipſum in ſe non ſit compoſitum, eſt tñ alteri cõpoſitum, i. ſubiecto ĩ quo eſt. Indiuiſibilis autem ſubſtantia, neque ſm ſe cõpoſita eſt, nec alteri componitur. Vel ly ſubſtãtia, põt eſſe ablatiui caſus. Et tunc eſt ſenſus, ꝙ licet aliqua dicãtur unum, quia ſunt indiuiſibilia ſm locum uel tempus uel rationem, tñ inter ea illa maxime dicuntur unum, quę non diuiduntur ſecundum ſubſtantiam. Et redit in eundem ſenſum cum priore.

Hunc locũ rectius exponitur de vno numero in genere ſubſtantiæ, qđ omnimodam vnitatẽ habetur, cætera ũo rõne huius, vt vĩ uere licet ĩ Alex.

LECTIO VIII.

Omnes vnitatis modos ĩ vnũ reducit, quibus addit vnitatis modũ quo vnitas a perfectione ſumitur, vnum item numeratorũ principium eſſe infert, diuiſionẽ itẽ aliam vnitatis ponit, quo aliqua numero, ſpecie, genere, vel proportione vnum eſſe dicuntur, quot modis domum multa dicantur exponit.

BESS.

Vniuerſaliter nanque quotcunque non habent diuiſionem, quatenus non habent, eatenus unum dicitur. utputa, ſi prout homo non habet diuiſionem, unus eſt homo, quòd ſi prout animal, unum animal, q. ſi prout magnitudo, una magnitudo. Plurima itaque unum dicuntur, eo q. aliquid unum aut agunt, aut patiuntur, aut habẽt, aut ad aliquid unũ ſunt. Quæ uero primo unũ dicũtur, illa ſunt, quorũ ſubã una: una uero, aut cõtinuatione, aut forma, aut rõne. numeramus etenim tanquam plura, aut quæ non continua ſunt, aut quorum forma non eſt una, aut quorum ratio non eſt una.

ANT. Par.1.

Vlr.n. quęcunq; non habent diuiſionẽ, inquantũ nõ habẽt, ſic unũ dicuntur. Vt ſi ĩquãtũ hõ nõ habet diuiſionẽ, unus hõ. Si uero inquantũ aĩal, unũ aĩal. Et ſi ĩquantũ magnitudo, una magnitudo. Plura quidẽ igitur unũ dicuntur per alterũ aliqđ facere, aut pati, aut habere, aut aliquid eſſe unũ. Quæ aũt unũ primo dicuntur, quorũ ſubã una. Vna uero aut cõtinuatione, aut ſpẽ, aut rõne. Etenim numeramus ut plura, aut quæ non continua, aut quorũ non una ſpẽs, aut quorum ratio non una.

Hic Philoſophus teducit omnes modos ad unũ pr mum, & circa hoc duo facit. Primo ponit reductionem prædictam. Secundo ſuper modos poſitos ponit alium modum unitatis, ibi { Amplius autem &c.} Dicit ergo primo, ꝙ ex hoc patet, ꝙ illa, q̃ ſunt penitus indiuiſibilia, maxime dicuntur unum: quia ad hũc modum omnes alij modi reducuntur, quia uniuerſaliter hoc eſt uerum, ꝙ quæcunque nõ habent diuiſionem, ſecundum hoc dicuntur unum, inquantum diuiſionem non habent. Sicut quæ non diuiduntur in eo quod eſt homo, dicunt unum in homine, ſicut Socra. & Plato. Et quæ non diuiduntur in ratione animalis, dicuntur unum in animali. Et quæ non diuiduntur in magnitudine uel menſura, dicuntur unum ſecuudum magnitudinẽ, ſicut cõtinua. Et ex hoc poteſt accipi etiam numerus & diuerſitas modorum unius ſuprapoſitorum, quia unũ aut eſt indiuiſibile ſimpl'r, aut indiuiſibile ſ'm quid. Siquidẽ ſimpl'r, ſic eſt ultimus modus, qui eſt principalis. Si autem eſt indiuiſibile ſ'm quid, aut ſecundum quantitatem tantum, aut ſcd'm naturam. Si ſecundum quantitatem ſic eſt primus modus. Si ſ'm naturam, aut quantum ad ſubiectum, aut quantum ad diuiſionem quæ ſe tenet ex parte formæ. Si quãtum ad ſubiectum uel quãtum ad ſubiectum reale, & ſic eſt ſecundus modus. Vel quantum ad ſubiectũ rationis, & ſic eſt tertius modus. Indiuiſibilitas autem formæ, quæ eſt ĩdiuiſibilitas rationis, ideſt diffinitionis, facit quartum modum. Ex his autem modis ulterius aliqui alij modi deriuantur. Plurima autem ſunt, quæ dicũtut unum, ex eo ꝙ faciunt unum, ſicut plures homines dicuntur unum, ex hoc ꝙ trahunt nauem. Et etiam dicuntur aliqua unum, ex eo ꝙ unum patiuntur, ſicut multi homines ſunt unus populus, ex eo quòd ab uno Rege reguntur. Quædã uero dicuntur unum, ex eo ꝙ habẽt aliquid unũ, ſicut multi poſſeſſores unius agri, ſunt unum in dominio eius. Quædam etiam dicuntur unum ex hoc ꝙ ſunt aliquid unum, ſicut multi homines albi dicũtur unum, quia quilibet eorum albus eſt. Sed reſpectu omnium iſtorum modorum ſecundariorum, primo dicuntur unum illa, quæ ſunt unum ſecundũ ſuam ſubſtantiam, de quibus ſupra dictũ eſt in quinque modis ſuprapoſitis. Vna nanque ſubſtantia eſt, aut ratione continuitatis, ſicut in primo modo: aut propter ſpeciem ſubiecti, ſicut in ſecundo modo, & etiam in tertio, prout unitas generis aliquid habet ſimile cum unitate ſpeciei: aut etiam ꝑ rõnẽ, ſicut ĩ quarto & in quinto mõ. Et ꝙ adhuc ex his modis aliqua dicanẽ unũ, patet ꝑ oppoſitũ. Aliqua .n. ſunt numero plura, uel numerãtur ut plura, quia non ſunt continua, uel quia non habent ſpeciem unam, uel quia non conueniunt in una ratione.

Deinde cũ dicit.

BESS. *Item eſt quidem, ut quodcũq; dicamus cõtinuitate unũ eſſe, modo quantum & continuum ſit: eſt autem ut non ad aliquid totum ſit hoc autem ſi non habeant formam unam. non enim dicemus ſimiliter unum, cum uiderimus partes calceamenti quomodocunque compoſitas, propter cõtinuitatem, ſed ſi ita, ut calceamentum ſit ac quandam formam habeat, tunc unum. Quare maxime linearum, circuli linea una eſt, quoniã tota & perfecta eſt.*

ANT. Par. 2. *Amplius aũt, eſt quidem ut quodcunq; unum continuitate dicimus eſſe, ſi ſit quantũ & continuum: eſt aũt ut non, ſi non aliqđ totum ſit. Hoc autẽ ſi nõ ſpẽm habeat unam. Vt uidentes utique non dicemus ſimiliter unum qualitercunque partes cõpoſitas calciamenti, niſi propter continuitatem, ſed ſi ſit ut calciamentum ſit, & ſpeciem habeat aliquam, iam unum. Quapropter & quæ circuli maxime una linearum, quia tota & perfecta eſt.* Linea circularis eſt linearum perfectior.

Addit alium modum à ſupradictis, qui nõ ſumitur ex ratione indiuiſionis ſicut prædicti, ſed magis ex ratione diuiſionis, & dicit, ꝙ quandoque aliqua dicuntur unum propter ſolam continuitatem, quandoque uero non niſi ſit aliquod totum & perfectum, quod quidem contingit quando habet aliquam unam ſpeciem, non quidem ſicut ſubiectum homogeneum dicitur unum ſpecie (quod pertinet ad ſecundum modum poſitum prius) ſed ſecundum ꝙ ſpecies in quadam totalitate conſiſtit requirens determinatum ordinem partium, ſicut patet ꝙ nõ dicimus unum aliquid, ut artificiatum, quãdo uidemus partes calciamenti qualitercunque compoſitas, niſi forte ſecundum ꝙ accipitur unum pro continuo, ſed tunc dicimus eſſe unũ omnes partes calciamenti quando ſic ſunt compoſitæ, ꝙ ſit calciamentum & habeat aliquam unam ſpeciem, ſcilicet calciamẽti. Et ex hoc patet, ꝙ linea circularis eſt maxime una, quia non ſolum habet continuitatẽ, ſicut linea recta, ſed etiam habet totalitatem & perfectionem, quod non habet linea recta. Perfectum eſt enim & totum, cui nihil deeſt, quod quidem contingit lineæ circulari. Non enim poteſt ſibi fieri additio, ſicut fit lineę rectæ. Deinde cum dicit. Linea circularis perfecta.

BESS. *Vni autem eſſe, principium eſt alicui numero eſſe. prima enim menſura principium eſt. quo nãque primo cognoſcimus, hæc prima cuiuſque generis menſura. Principium itaque ſcibilis circa unumquodque, ipſum unum. non eſt autem idem in cunctis generibus unum. ſed hic quidem, dieſis, hic uero uocalis, aut muta. grauitatis autem aliud, & motus aliud. Vbique autem, ipſum unum, aut quantitate, aut forma indiuiſibile. Illud igitur, quod ſecundum quantum, & prout quantum indiuiſibile eſt, quod quidem omnino, & ſine poſitione eſt, dicitur unitas: quod uero omnino & poſitionem habens, punctum: quod autem ſecundum unum, linea: quod uero ſecundum duo, ſuperficies: quod autem omnino, & in tria ſecundum quantũ diuiſibile, corpus. & econuerſo, in duo quidem diuiſibile, ſuperficies eſt: quod uero in unum, linea: quod autem nequaquã ſecundum quantitatem diuiſibile eſt, punctum & unitas eſt. quæ quidẽ ſine poſitione, unitas, quod uero habet poſitionem, punctum.*

ANT. Tex. c. 12. Par. 3. *Vni uero eſſe eſt principium alicui numero eſſe. Prima nãque menſura principium. Nam quo primo cognoſcimus, hoc eſt prima menſura cuiuſlibet generis. Principium ergo cognoſcibilis circa quodlibet, unum. Non idem autem in omnibus generibus unum. Hoc quidem enim eſt dieſis, illis autem uocalis, aut conſonans: grauitatis autem alterum, & in motu aliud. ubique uero unum aut quantitate aut ſpecie, indiuiſibile. Secundum quantum quidem igitur, & inquantum quantũ, ĩdiuiſibile: quod quidem omnino & ſine poſitione, dicitur unitas. Quod autem omnino & poſitionem habens, punctum. Quod autem ſecundum unum, linea. Quod autem ſecundum duo, ſuperficies. Omnino uero & tripliciter diuiſibile ſecundum quantitatem, corpus. Facta autem conuerſione, dualiter quidẽ diuiſibile ſuperficies, unice autem linea, nullatenus diuiſibile ſecundum quantitatem punctus & unitas. Hoc quidem non habens poſitionem unitas. Illud uero habens poſitionem, punctus.*

Ponit

Ponit quandam proprietatem conſequentem unum & dicit: ꝙ ratio unius eſt in hoc, ꝙ ſit principium alicuius numeri. Quod ex hoc patet, quia unũ eſt prima menſura numeri, quo omnis numerus mẽſuratur: menſura autem habet rationem principij, quia per menſuram res menſuratæ cognoſcuntur, res autem cognoſcuntur per ſua propria principia. Et ex hoc patet, ꝙ unum eſt principium noti, uel cognoſcibilis circa quodlibet, & eſt in omnibus principium cognoſcendi. Hoc tamen unum, quod eſt principium cognoſcendi, non eſt idem in omnibus generibus. In genere enim cõſonantiarum eſt unũ, quod eſt dieſis, quod eſt minimum in conſonantiis.

Dieſis Dieſis enim eſt ſemitonium minus. Diuiditur enim tonus in duo ſemitonia inæqualia, quorum unus dicitur dieſis. In uocibus autem unum primum & minimum eſt litera uocalis, aut conſonans, & magis uocalis quàm conſonans, ut in. 10. dicetur. Et in grauitatibus ſiue ponderibus eſt aliquid minimum, qđ eſt mẽſura, ſcilicet uncia, uel aliquid aliud huiuſmodi. Et in motibus eſt una prima menſura, quæ menſurat alios motus, ſcilicet motus ſimpliciſsimus & uelociſsimus, ſicut eſt motus diurnus. In omnibus tamen iſtis hoc eſt commune, ꝙ illud, quod eſt prima menſura, eſt indiuiſibile ſecundum quãtitatem, uel ſecundum ſpeciem. Quod igitur eſt in genere quantitatis unum & primum, oportet ꝙ ſit indiuiſibile & ſecundum quantitatem. Si autem ſit omnino indiuiſibile & ſecundum quantitatem & non habeat poſitionem, dicitur unitas. Pũctus uero eſt id, quod eſt omnino indiuiſibile ſecundum quantitatem, & tamen habet poſitionem. Linea uero eſt qđ eſt diuiſibile ſecundum unam dimenſionem tantũ ſuperficies uero ſecundum duas. Corpus autem eſt omnibus modis diuiſibile ſecundum quantitatem, ſcilicet ſecundum tres dimenſiones. Et hæ deſcriptiones conuertuntur. Nam omne quod duabus dimenſionibus diuiditur eſt ſuperficies, & ſic de aliis.

Tex.c.7.

Super tex. comme.3. Sciendum eſt autem ꝙ eſſe mẽſuram eſt propria ratio unius ſecũdum ꝙ eſt principium numeri. Hoc autem non eſt idem cum uno quod conuertitur cũ ente, ut in Quarto dictum eſt. Rõ.n. illius unius in ſola indiuiſione conſiſtit, huiuſmodi autem unius in menſuratione. Sed tamen hæc ratio menſuræ, licet primo conueniat uni quod eſt principium numeri, tamen per quandam ſimilitudinẽ deriuatur ad unũ

Lect.2. Te.c.2. & inde. in aliis generibus, ut in. 10. huius Philoſophus oſtendet. Et ſecundum hoc ratio menſuræ inuenitur in quolibet genere. Hæc autem ratio menſuræ conſequitur rationem indiuiſionis, ſicut habitum eſt. Et ideo unum non omnino æquiuoce dicitur de eo qđ conuertitur cum ente, & de eo quod eſt principium numeri, ſed ſecundum prius & poſterius.

Deinde cum dicit.

BESS. *Item alia numero, alia genere, alia ſpecie, alia analogia unum ſunt. Numero quidem, quorum materia una. Specie uero, quorum ratio una. Genere autem, quorum eadem prædicationis figura. Secũdum analogiam uero, quecunque ſe habẽt, ut ad aliud. Semper autem poſteriora ſequuntur præcedentia. utputa quæcunque numero, ſpecie quoque unum ſunt. quæcunque uero ſpecie, non etiam numero. ſed genere cuncta unum ſunt quæcunque etiam ſpecie. quæcunque autem genere, non omnia ſpecie, ſed ſecundum analogiam, quæcunque uero analogia unum, non omnia genere.*

ANT. *Amplius autem alia ſecundum numerum ſunt unum, alia ſecundum ſpeciem, alia ſecundum genus, alia ſecundum analogiam. Numero quidem, quorum materia una. Specie, quorum ratio eſt una. Genere, quorum eadem figura prædicationis. Secundum proportionem, quæcunq; ſe habent ut aliud ad aliud. Semper itaque poſteriora, præcedentia ſequuntur. Vt quæcũque numero, ſpecie unum: ſed quæcunque ſpecie, nõ omnia numero. Sed genere omnia unum, quæcunque & ſpecie: quæcunque uero genere, non omnia ſpecie. Sed proportione, & quæcunque unum proportione, non omnia genere.*

Ponit aliã diuiſionẽ unius, q̃ eſt magis logica dicens, ꝙ q̃dã ſunt unũ numero, q̃dã ſpẽ, q̃dã gñe, q̃dã analogia. Numero q̃dem ſunt unũ, quorũ materia eſt una. Materia enim ſcđm ꝙ ſtat ſub dimenſionibus ſignatis eſt principium indiuiduationis formæ. Et ꝑꝑ hoc ex materia habet ſingulare ꝙ ſit unũ numero ab aliis diuiſum. Spẽ aũt dũr unũ, quorũ una {eſt ratio}, i. diffinitio. Nam nihil proprie diffinitur niſi ſpecies, cum omnis diffinitio ex genere & differentia cõſter. Et ſi aliquod genus diffinitur, hoc eſt inquãtum eſt ſpecies. Vnum uero genere ſunt, quæ conueniunt in figura {prędicationis}, ideſt quæ habent unum modum prædicandi. Alius enim eſt modus, quo prædicatur ſubſtantia, & quo prædicatur qualitas, uel actio, ſed omnes ſubſtantiæ habent unũ modum prędicandi, inquantum prædicantur non ut in ſubiecto exiſtentes. Proportione uero uel analogia ſunt unum quæcunque in hoc conueniunt, qđ hoc ſe habet ad illud ſicut aliud ad aliud. Et hoc quidẽ põt accipi duobus modis, uel in eo ꝙ aliqua duo habent diuerſas habitudines ad unũ, ſicut ſanatiuũ de urina dictum habitudinem ſignificat ſigni ſanitatis, de medicina uero, quia ſignificat habitudinem cauſę reſpectu eiuſdem. Vel in eo ꝙ eſt eadem proportio duorũ ad diuerſa, ſicut tranquillitatis ad mare, & ſerenitatis ad aerẽ. Trãquillitas.n. eſt quies maris, & ſerenitas aeris. In iſtis autẽ modis unius, ſemper poſterius ſequitur ad præcedens, & non cõuertitur. Quæcunq; enim ſunt unum numero, ſunt ſpecie unum, & non conuertitur, & idem patet in aliis. Deinde cum dicit.

Hoc in loco Ant. an. euadere cupit argumẽtũ cõtra ſe.

Eſſentialis eſt hic ordo inferioris ad ſuperius

DEFENSIO VII.

Defenditur D. Tho. doctrina de principio indiuiduationis hic allata, & Scotiſtarum de hæcceitate poſitio cum ſuis fundamentis prorſus eliditur.

HOc in loco impugnat Ant. and. ſanctum Doctorem in margine etiam ex nomine notatum, & pariter omnes Thomiſtas, circa materiam de principio indiuiduationis, ſic dicens: Notandum, ꝙ ex hoc loco ubi dicitur quod illa ſunt vnum numero quorum materia eſt una, ſumunt quidam argumentum ꝙ materia, quæ eſt altera pars compoſiti, eſt cauſa indiuiduationis. Sed contra iſtam opinionem arguitur, quia ſi materia eſt cauſa indiuiduationis, vbi erit eadem materia, ibi erit idem indiuiduum. Sed eadem eſt materia in generato & corrupto, ergo generatum & corruptũ erit idem indiuiduum, quod eſt euidenter falſum. Cõfirmatur. Si primo ex aqua generetur ignis, & ſecundo ex igne generetur aqua, patet ꝙ aqua primo corrupta & aqua ſecundo generata habent eandem materiã & ſunt eiuſdem ſpeciei, ergo aqua prius corrupta & ſecũdo generata eſſet eadem numero, quod eſt falſum, quia tunc per naturam corrupta poſſent redire eadem numero.

Materiam eſſe principium indiuiduationis, defenditur.

numero. Præterea. Quod eſt cauſa indiuiduationis eſt cauſa diſtinctionis. Sed materia non eſt cauſa diſtinctionis, quia actus diſtinguit ex Septimo metaphy. materia aútem non eſt actus, ergo &c. Præterea. Materia eſt de eſſentia ſpeciei, ut probaſ Septimo, & Octauo huius. Sed quod eſt de eſſentia ſpeciei non eſt cauſa indiuiduationis, quia tūc ſpecies eſſet indiuidua & hæc, ergo materia non erit cauſa indiuiduationis. Confirmatur, quia ſemper contractiuum eſt extra rationem eius, quod contrahitur: ſed materia eſt de ratione ſpeciei, ergo ſpecies ſiue natura ſpecifica non poteſt per materiam extrahi ad hæcceitatem, ſiue indiuiduationem. Nec auctoritas hic poſita cogit. Nam hæc ęquiuoce capitur materia. Ad cuius euidētiam notandum, ꝙ materia & forma opponuntur relatiue ex ſecundo Phyſi. tex. c. 26. & quot modis dicitur vnum oppoſitorum tot modis dicitur & reliquum ex primo topicorum. caꝑ. 1. Forma autem quantum ad præſens ſpectat, accipitur dupliciter, ſcilicet pro forma partis, quę eſt altera pars compoſiti, & pro forma totius, quæ eſt ipſa quidditas. Similiter materia correſpondenter dicitur dupliciter, quia quædam eſt materia, quæ opponitur formæ partis, & hæc eſt materia, quę eſt principium eſſentiale rei, conſtituens cum forma unum ens per ſe. Et quædam eſt materia, quæ opponitur formæ totius & ipſi quidditati, & per conſequens eſt extra quidditatem rei formaliter: & hæc eſt materia, quæ eſt differentia ſiue proprietas indiuidualis, quæ eſt cauſa propria hæcceitatis & indiuiduationis, quæ poteſt denominari hæcceitas. Cū ergo dicit Philoſophus, ꝙ illa ſunt vnū numero, quorum materia eſt vna, loquitur de materia non primo modo, ſed ſecundo modo dicta, quæ congrue & proprie vocatur materia, quatenus conſtituit rem in eſſe vltimo ſubiicibili & materiali, nō autem in eſſe formali, quia vt dictum eſt, non pertinet formaliter ad formalem quidditatem rei. Et iſta expoſitio conſonat literæ Philoſophi. Subdit enim, ꝙ illa ſunt vnum ſpecie, quorum ratio eſt vna. Ratio quidem ſumitur ꝓ quidditate quæ dicitur forma reſpectu eſſe indiuidualis. Hæc ille formaliter. Licet autem non ſit meæ intentionis hic quæſtionem de principio indiuiduationis diſcutere ad plenum (Id enim ꝑ Capreolū. Soncin. Caet. alioſq; complures Thomiſteæ familiæ principes glorioſæ iam admodum factum eſt.) Quantum tñ requirēt verba prępoſitæ impugnationis, eidem ex aduerſo repugnando de hac materia multa dicam, ex quibus impugnationem hanc, aduerſariorumq; opinionem vanā eſſe cōſtabit. Et primo quidem ĩpugnabitur prædictus proceſſus aduerſarij inſtabiliēdo ſuum' principium indiuiduationis. Secundo ſoluentur ſupra inducta argumenta contra Sanctum Thomam atque Thomiſtas.

Materia & forma non ſunt relatiue oppoſita.

Quo ad primum igitur, cum dicit primo materiam & formam relatiue opponi, falſum eſt, ſi proprie loquamur de relatiuis. Vnum enim oppoſitorum non perficitur formaliter per aliud, ſeu non ordinatur ad aliud vt ad ſuam perfectionem. Oppoſitum enim vt ſic ſeparatur ab oppoſito & excludit illud. Nec Ariſt. Secundo phyſi. intendit ſimpliciter & proprie materiam eſſe eorum quæ ſunt ad aliquid, ſed quid per hoc intēdat declarat ſubdens: In alia enim ſpecie alia materia. Et hoc eſt dicere ꝙ ſecundum hoc habet aliquo modo modum relatiuorum, quia uidelicet cuilibet formæ determinatur propria materia. Hoc autem non eſt ſimpliciter materiam aut formam ponere in genere relatiuorum, vt etiā ipſa verba exponens ibidem aſſerit S. Tho. Si quo ergo modo dicendum eſt materiam & formam opponi relatiue, hoc non eſt niſi in ratione actus & potentię, & ſecundum relationem rationis tantum, eo ꝙ vtrunque per vnum eſſe quod eſt totius compoſiti exiſtat. Relatio autem realis nō poteſt eſſe niſi inter diſtincta ſm eſſe, & inter ea etiam in quorum quolibet eſt aliquid præter id quod dicitur relatiue, vt dicit S. Tho. in prima parte. q. 28. ar. 2. ex intentione Auguſtini in ſeptimo de tri. Secundum hoc ergo patet ꝙ verbum Philoſophi ex Topicis inductum, non eſt ad propoſitum. Prædicta enim regula cum ſit formaliter intelligenda, veritatem non habat, niſi de oppoſitis quatenus oppoſita ſunt. Cum ergo materia non opponatur formæ relatiue niſi ſecundum relationem rationis, vt diximus, non ſequiſ ex regula illa ꝙ ſi forma multiplicetur realiter, ꝙ etiam materia realiter multiplex ſit, ſed ſufficit ꝙ multiplicentur eiuſdem materiæ reſpectus rationis ad diuerſas formas. Vnde de facto vna materia habet diuerſos reſpectus poteſtatis ad diuerſas formas ad quas eſt in potētia. Et præterea auctoritas Philoſophi ex topicis non inducitur ad propoſitum eius, de quo intendit auctoritas ex ſecundo Phy. Nam in ſecundo Phy. non loquitur de materia in communi, ſed de materia q̄ eſt pars cōpoſiti, & condiuiditur formæ partis, vt patet ex ſupradictis, & ex ipſis verbis literę. Vnde nō poteſt ex hac induci adiuncta regula topicali, ꝙ quot modis dicitur materia in communi ſm intentionem iſtorum, tot etiā dicatur forma, & econuerſo. Et ꝙ per hoc, ꝙ forma in communi analogo dicitur dupliciter, ſcilicet de forma totius & de forma partis, debeat etiā correſpondenter duobus modis dici materia. Sed ſi qd inferatur, hoc tantummodo eſt, ꝙ quotiens diceretur materia, quæ eſt altera pars compoſiti, totiens diceretur & forma partis ſibi correſpondens, quod quidē quomodo aliqualiter uerificetur, paulo ante dictum eſt. Sed eſto etiam per impoſſibile, ꝙ vtraque forma ad aliquam materiam relatione etiam reali referaſ & opponatur, adhuc ex regula illa topica non poteſt inferri duplex materia. Veritatem enim habet illa regula, vbi ex parte vtriuſque oppoſiti eſt eadem ratio multiplicationis, vt dicit Doctor ſanctus ſecunda ſecūdæ. q. 9 a. art. 2. ad primum. Vnde vni virtuti opponuntur duo vitia, vt patet per eum ibi, & per Philoſophum in primo topicorum. Et hoc iō, quia non eſt eadem rō multiplicationis virtutis, q̄ eſt vitiorum, cum bonū ex vna integra cauſa, malum autem ex ſingulis defectibus cōſurgat, vt dicit Diony. in quarto caꝑ. de di. no. Sic etiā in propoſito cum non ſit eadem ratio multiplicationis materię, quæ eſt formæ, nimirum, ſi multiplicata forma non multiplicetur materia. Eadem enim materia, quæ formæ partis reſpondet vt ſubiectum & vt informata, formæ totius reſpondet vt pars. Nec debet huic formæ reſpondere materia, quam informat, quia forma totius non eſt forma informans, vt ei debeat materia, quam informet, reſpondere. Dicit enim totam ipſam eſſentiam ex materia & forma compoſitam. Vnde, ſi aliquid informaret, etiam ipſa materia, quæ eſt eius pars ĩformaret aliquid, quod eſt impoſſibile. Denominatur quidem forma, non ab informando, ſed ab vna conditione formę, quæ eſt eſſe principium quo, licet alio modo ſit principium quo, forma partis & forma totius Forma quidē partis eſt principium quo partiale, & ipſius eſſentię & formæ totius, & etiam ipſius ſuppoſiti.

ſuppoſiti. Forma vero totius eſt prĩcipium quo tota-
le.i.quo toto & quo ſolo res eſt talis ſpeciei.puta hu-
manæ, & quo eſt hic homo quo ad eſſentialia, & ſe-
cludendo ſecundum intellectum omnia quæ nõ ſunt
de illius hominis eſſentia. Vlterius prædicto ſuo fun-
damento conceſſo, & iterum ꝙ tot modis dicatur ma
teria quot & forma, non ſequitur ꝙ ſicut eſt quædam
forma totius, ita debeat ei correſpondere materia to-
tius quæ ſit hæcceitas,immo ex proceſſu iſto ſequitur
totum oppoſitum eorum quę ipſi de hæcceitate opi-
nantur.Dicunt enim ꝙ hæcceitas non eſt aliquid in-
formatum ſeu habens ſe per modum informati, quia
eam ponunt eſſe modum intrinſecum naturæ.Modus
autem rei magis ſe tenet ex parte informantis quàm
informati. Vnde etiam omnis modus rei communis
quadam denominatione vocatur qualitas, non quidẽ
vt qualitas eſt ſpeciale prædicamentum, ſed ſecundũ
analogam qualitatis rationem.Dicunt etiam ꝙ hæccai
tas eſt differentia indiuidualis.Patet autem ꝙ differen-
tia vt ſic,magis ſe tenet ex parte informantis ꝗ ĩforma-
ti.Vlterius dicunt,ꝙ eſt realitas quędã cõparata ad ma
teriam, cuius eſt modus, vt realitas formalis ad mate-
rialem.Formale autem vt ſic habet rationem informã
tis & non informati, vt patet ex terminis, & maxime
vt comparatur, ad materiam vt ad realitatem partia-
lem. Arguentes etiam contra nos, afferunt auctorita-
tem Philoſophi ꝙ actus diuidit & ſeparat, & ob hoc
inferunt ꝙ cum materia non ſit actus ſed pura poten-
tia,non poteſt eſſe principium indiuiduationis,quia ta
le principium eſt principium diſtinctionis &c. vt in ſe-
cundo argumento eorum recitato patet.Oportet igi-
tur, ſi argumentum illud putant concludere, ꝙ & in-
diuiduationis à ſe confictum principium aſſerant eſſe
actum. Alias ipſum eorum argumentum eoſdem im-
peteret ſuos auctores. Cum ergo eſſe modum,differẽ-
tiam,principium formale, reſpectu materiæ,& vniuer
ſaliter habere rationem informantis & non informa-
ti, ac etiam eſſe actum, ſint conditiones repugnantes
materiæ & conditionibus eius,ſecundum ea quæ à Phi
loſopho & aliis ſapientibus & maxime à Peripateticis
de ipſa materia nobis tradita ſunt, patet ꝙ hęcceitas
etiam ſecundum iſtorum viam non debet aliquo mo-
do dici materia,ſi proprie loquamur,& denominemus
aliquid eſſe materiam: vel ſi improprie, ſaltem ad ſimi
litudinem proprie dictæ materiæ vel aliquarum con-
ditionum eius:cum tamen hoc non accidat,ſed totum
oppoſitum,propter oppoſitas conditiones,vt deduxi-
mus.Nec eſt verum quod dicit ꝙ ideo videlicet vo a-
tur proprie materia, quia ponit rem in eſſe vltimo ſu-
biicibili & materiali.Probo enim ꝙ hoc non faciat,ſed
materia quæ eſt pars compoſiti, tum primo quia ma-
teria quæ eſt pars compoſiti eſt fundamentum natu-
ræ ſecundum commentatorem & veritatem, ergo &
hęc materia quæ pars huius indiuidui, eſt fundamen-
tum huius naturæ: ergo primum ſubiectum & vltimũ
ſubiicibile,tum quia in via reſolutionis materia eſt vl-
tima, ergo in compoſitione prima,ergo primum ſubie
ctum & vltimum ſubiicibile. Patet antecedens, quia
Ariſt.primo Phyſi.in fi. probans materiam partem cõ
poſiti eſſe ingenerabilem & incorruptibilem, dicit ꝙ
ſi corrumperetur, in hoc abiret ultimum &c.quod nõ
eſſet verum, niſi eſſet vltimum in reſolutione, tum qa
actus & modus & ſimilia non habent rationẽ vltimi.
Actus enim pſupponit id cuius eſt actus. Vnde & Ariſ.
in nono huius,& duodecimo dicit ꝙ potentia in vno
& eodem eſt prior actu etiam tempore, & hoc in pro-
cedentibus de potentia ad actum, & ſimiliter modus
præſupponit ens cuius eſt modus. Hæcceitas autem p
te eſt actus & modus quidam, vt ſupra deductum eſt,
ergo non eſt vltimum ſubiicibile, ſed potius hoc habet
id quod eſt eſſentialiter potentia.i.materia, ergo &c.
Hoc ipſum etiam, hæcceitatem inquantum non eſſe
materiam nec poſſe proprie aut abſolute dici materiã,
ex alia horum opinione facile deducitur.Ponunt enim
eam & in angelis, à quibus tamen materiam excludant
neceſſe eſt,ſi boni Peripatetici & boni Theologi cen-
ſeri volunt, niſi forte alterius eſſe generis hæcceitatem
in eis aſſirment, & tunc diminutam doctrinam tradũt,
dum hanc hæcceitatum diſtinctionem nullibi aperiũt,
& dum de hæcceitate communiter loquentes,eam di-
cunt eſſe materiam. Sed neque negabunt Hæcceitatẽ
in angelis quoque rationem actualis diſtinctiui habere
reſpectu eſſentiæ angelorum, & etiam contractiui.Cũ
ergo potentiale ab actuali, & contractiuum ab eo qđ
contrahitur,realiter & non tantum formaliter diſtin-
guantur, alias idem realiter eſſet ſimul actuale & potẽ
tiale, contractiuum atq; cõtractum reſpectu ſuiipſius,
quæ implicant contradictionem,ſequitur ꝙ in angelis
ſit duarum harum realitatum in eſſentia intrinſeca cõ-
poſitio,& ſuppoſitum in eis diſtingueretur realiter ab
eorum natura,cum indiuiduatiuum ſpectet ad ſuppo-
ſitum,& ſic non eſſent ſubſtantiæ ſimplices contra Phi
loſophum octauo huius.t.c.16.& 9.huius.& t a.Sic igi
tur ex prædictis omnibus patet,ꝙ ex proceſſu illo ad-
uerſarij non ſequitur ꝙ hæcceitas reſpondeat ipſi for-
mæ totius.Sed ſi aliquid induci ex eo deberet, id tan-
tummodo ſequeretur,ꝙ tali formæ correſpondeat ali
quod materiale. Ex hoc autem ĩferre,ꝙ ſequatur hoc
materiale,ſ.ipſa hæcceitas,eſt fallacia conſequentis,dũ
à ſuperiori concluditur inferius vnum ex pluribus af-
firmando. Si autem non per modum illationis,ſed ꝓ-
pria à ſeipſis reputata magna auctoritate, tale materia-
le reſpondens dicunt hæcceitatem & indiuiduationis
principium, ſuperfluus certe ille eorum extitit diſcur-
ſus atq; proceſſus, & nil ſuæ cõferẽs fictioni.Sic enim
potuiſſet & in principio ex voluntate tantum propo-
nere,ꝙ hæcceitas eſt principiũ indiuiduationis ad mo
dum materiæ correſpondentis formę totius. Nos autẽ
dicimus ꝙ formæ totius, puta humanitati vel ſorteita-
ti aliquid reſpondet quaſi materiale, ſ.homo vel So-
crates. Sed huius materialis atque compoſiti entis, ſi-
mul ac formæ totius, quærimus ſuæ indiuiduationis &
contractionis principium.Et tale quantum ad incom-
municabilitatem dicimus eſſe materiam,quantum ve
ro ad numeralem diſtinctionem ponimus quantita-
tem,quantum vero ad completam indiuidui rationẽ
quæ vtrunque claudit, vtrunque etiam ſimul princi-
pium eius ponimus,materia inquam quantitate ſigna-
tam. Quod quidem probare aliter nunc non intẽdo,
niſi quantum uerba pręmiſſæ impugnationis requi-
runt, vt ſimul probem materiam eſſe tale principium
& non hæcceitatem.Pro aliis autem fortiſsimis & inui
ctis ꝓbationibus, ad ſæpe nominatos thomiſtæ ſcho-
læ ſapientes remitto. Arguitur igitur contra illum
proceſſum, ꝙ materia quæ formæ partis ſuſceptiua eſt
& non hæcceitas,ſit indiuiduationis principium,& pri
mo ſic. Prius natura comparantur adinuicem partes
quàm totum,quod ex partibus reſultat, comparetur ad
aliud

Hæcceitatē non eſſe in diuiduationis principium. Vide etiā Caiet. de Ente & Eſſentia.

aliud totum vel etiam ad ſeipſum, ſub alia totius rōne. Ipſe enim partes ſunt priores ſuo toto. Prius ergo natura reſpōdet forma partis materiæ, quæ eſt altera pars cōpoſiti, q̃ forma totius, materiæ totius ꝗcunq; ſit illa, etiā illi q̃ dicunt hæcceitatem. Quærimus ergo in illo priori an materia prima, & eius forma partis ſint hęc- vel non: ſi ſic, cum adhuc nō ſit materia totius & hæcceitas & ſecundum te, aliqua erunt indiuiduata & non per hæcceitatem, & ſic non competit ei per ſe eſſe principium indiuiduationis, immo compoſitum iam ſat habebit pro ſua indiuiduatione requiſitum, videlicet partes ſuas iam indiuiduatas, unde non indigebit hæcceitate. Si autem dicas ꝙ in illo priori partes non ſunt hæ ac indiuiduatę ſeu ſingulares. cōtra primo. Vl'e vt diſtinguitur à ſingulari, in ītellectu tantummō eſt. Sed partes vt ſunt in illo priori ꝑ te ſunt vl'es vt diſtinctæ à ſingulari, ergo vt ſunt in illo priori natura, ſunt in intellectu tantum, & nullo modo ad extra, quod eſt falſum. Prioritas enim nulla, licet ſit relatio rationis, non tamē eſt prioritas rationis, ſed naturæ & rei &c. Secundo, quia ſi ſic, ergo non magis ſunt materia & forma debita Socrati, quàm Platoni. Nam vtrique communiter conuenit habere materiam & formam, quinimmo nulli eſſent debitæ illæ partes. Nam partes non ſingulares nō ſunt debitæ ac proprie ſingulari &c. Tertio quia forma vt ſic eſt cōmunicabilis pluribus, ergo ſi ī illo priori non eſt limitata ad hanc materiam, erit communis, & non magis compars huius quam ſuppoſuimus materiæ, quam alterius, qđ eſt falſum, quia etiā ī illo priori ita eſt materia debita Socrati, ꝙ non debita Platoni, & ita dicatur de illa forma, cum per hæc duo Socrates à Platone diſtinguatur eſſentialiter. Alias anima Socratis, non magis eſſet anima Socratis q̃ Platonis & è conuerſo, & ſic dicetur de materia Socratis, quæ omnia ſunt falſiſsima. Quarto quia generatio ſingularis non niſi ad ſingularia terminatur. Sed generatio terminatur ad materiam & formam etiam in illo priori, natura, quia prius generationem ſingularem ītelligimus terminari ad hoc ꝙ forma ſit in materia, q̃ ad compoſitum. Ad priora. n. prius terminatur id quod ꝑ modū viæ ſignificatur. Quod autem reſultat ex aliquo eſt poſterius illo, ut etiā ipſum nomen reſultationis inſinuat. Vnde cum totum & compoſitum reſultet ex vnione partium ut patet, ſequitur ꝙ ſit poſterius tali unione. Et ſic generatio ſingularis quæ per modum cuiuſdam viæ ſignificatur, prius terminabitur ad illam vnionem ſingularem, & conſequenter non niſi ſingularium vnibilium. Cum ergo adhuc ibi nō ſit hæcceitas eo ꝙ adhuc non ſit ibi forma totius, cui correſpondere eſt de natura & eſſentia hæcceitatis ſecundum te, ſequitur ꝙ hæcceitas non ſit indiuiduationis principium. Immo ſi quicquam eſſet, ab his natura prioribus indiuiduationem acciperet. Patet ergo ꝙ materiæ primo competit eſſe indiuiduationis principium, cui primo competit eſſe hæc, quia incommunicabilis alteri, cum ſit primū receptiuum & in nullo altero receptibile. Secundo principaliter ad idem ex eodem proceſſu arguitur ſic. Per te hæcceitas eſt per ſe primo, ſeu formaliter quædam materia totius reſpondens per ſe primo formæ totius. Vbicunque ergo non inuenietur ratio formæ totius, conſequenter non inuenietur hæcceitas. Sed in anima ſeparata non eſt forma totius cum ſit eſſentialiter forma partis, ergo non erit hęc, ergo nec erunt numero diſtinctæ ab inuicem animæ ſeperatæ, quod eſt falſum.

Item materia prima quę ſecundum te poteſt per Dei potentiam ſeparata à forma conſeruari in eſſe, ſi iuxta quod tu tenes eſſe poſsibile, ſeparetur, non eſſet hæc, nec poſſet eam Deus ſic ſeparatam facere eſſe hanc & indiuiduam, cum non poſsit alicui dare, quod ſibi repugnat. Repugnat aūt tali mãę ſeparatę ex natura ſua, ꝙ ſit forma vel totius vel partis vt patet. Ex ratione autē ſeparationis repugnat ei ꝙ habeat formam totius. Ergo & repugnabit ei hęcceitas quæ ſecundum proceſſum tuum, exigit formam totius cui reſpondeat. Si autem ſit materia ſic ſeparata, & non ſit hæc, non erit diſtincta à quacunque non ſeparata. Vniuerſalia enim nō ſunt præter ſingularia, & ſic materia illa ſecundum tuū caſum poſsibilem per Dei potentia realiter ſeparata, erit eadem ei quæ non eſſet per Dei potentiam ſeparata, quod implicat contradictionem. Tertio principaliter arguitur contra illam tuam deductionem. Sicut ſe habet indiuiduum ad indiuiduationē, ita hoc ad hæcceitatem, ergo ſecundum permutatam proportionem ſicut ſe habet hoc ad indiuiduum, ita hæcceitas ad indiuiduationem, & econtra. Sed indiuiduum eſt idem realiter & formaliter quòd hoc, & hoc eſt idem realiter & formaliter ꝙ indiuiduum: idem enim eſt dicere ꝙ aliquid indiuiduetur, & quod fiat indiuiduum, & ꝙ fiat hoc, ergo & hæcceitas eſt idem formaliter ꝙ indiuiduatio, & econtra. Non ergo & hæcceitas eſt principium īdiuiduationis, vt tu dicis in illa tua deductione. Nihil enim eſt principium ſuiipſius formaliter. Ex his omnibus poteſt eſſe manifeſtum, ꝙ expoſitio Ant. an. in prædictum textum Philoſophi, eſt contra veritatem & non conſonans, immo repugnans literæ & intentioni Philoſophi. Cōtra veritatem quidem, quia illam ſuā materiam quam vocat hæcceitatem, probatum eſt nō eſſe principium indiuiduationis, & conſequenter non poſſunt aliqua dici vnum numero per hoc ꝙ talis materia in eis ſit vna, ut iſte homo exponit. Neque enim aliquid inuenitur quod reſpondeat formæ totius quaſi ſibi adæquatum materiale, niſi ipſum compoſitum, cuius indiuiduationis primum principium quæritur.

Cōtra intentionem etiam Philoſophi eſt dicta eius oppoſitio, eo ꝙ Philoſophus nunquam in aliquo ſuæ doctrinæ libro vel paſſu aliam nominauit vel innuit dari materiam niſi eam quæ partis eſt, vt infra in. 24. 27. & 30. defenſionibus etiam oſtēdetur, quę etiam vocatur prima materia ab eo in. 12. t. c. 43. ad quā vltimo fit reſolutio compoſiti materialis ex primo Phy. circa finē. Cuius naturam inquiſiuit primo Phyſi. ponens eā vnū de tribus principiis rerum naturalium, & ſimiliter octauo metaph. & alibi pluries. Innuit etiam Philoſophus ſumi quandoq; materiam pro ſubiecto materiali, quā in pręſenti capitulo diſtinxit in proximam & vltimam, & idem repetit in octauo. Hanc quippe materiam in hoc. 5. t. c. 9. vocat ſubiectum. Eſt enim ſubiectum exiſtētiæ, ſicut æs eſt materia & ſubiectū ſtatuæ. Vel etiā, ſubiectum reſolutionis ſicut aqua liquabilium. In aquā enim omnia liquabilia reſoluuntur. Nō conſonans etiā immo totaliter repugnans literæ eſt iſta tua expoſitio, quia vbi Ariſ. in hoc cap. poſuit vnitatem materiæ, eſſe cām vnitatis rerū, vel pluralitatē pluralitatis, & in tali materia cognouit inuenire diuerſitatē, illam diuerſitatem expreſsit, vt decet quemlibet ſapientem, omnem inquam ambiguitatem & æquiuocationem in vocabulis latentem, ante omnia diſtinguere & aperire, iuxta regulam topicam, ꝙ omne multiplex prius eſt diſtin-

guendū

guendum quàm diffiniendum. Diſtinxit enim de materia proxima & vltima, vbi materiam quam vocauit ſubiectum in.te.9.poſuit principiũ vnitatis, & pari modo diſtinxit eam in.t.12.huius.5.ſub nomine materiæ vbi eam poſuit principium pluralitatis. Si ergo in propoſito vbi ea dicit vnum numero quorum materia eſt vna, voluiſſet intelligere de aliqua alia materia ab ea de qua determinauit in phyſicis, & oĩbus prædictis locis in metaphyſica, proculdubio diſtinctionem hanc ſolerti ſtudio aperuiſſet, ne ſua verba indiſtincte prolata occaſio erroris eſſent, & tam fortis occaſio, vt etiam toto orbe celeberrima ingenia, ſicut Commẽ. Albertus magnus, diuus Thomas, aliique innumerabiles doctores per eorundem verborum æquiuocationem, (ſi ſic eſſet vt iſti dicunt) decipi potuiſſent. Non eſt ergo conſonum literæ nec Ariſt. ſapiẽtiæ, vt de alia materia intelligat quàm de illa quam ſapiẽtes cũ Ariſt. primam vocant, & quam Ariſt. hic etiam innuit in ea quam propoſuit duplicem contineri. Nam dum dicit aliquam eſſe materiam proximã, aliquam vltimam, nõ excludit, immo includit eam, quæ maxime vltima eſt. Cuius tamen non poſuit exemplum diſtinctum, quia, cum non niſi per analogiam ad formam ſit intelligibilis, ſat illam declarauit, cum materiam illam expreſſit, in quam ſit apparens reſolutio. Cognoſcimus enim ex hoc ꝙ illa veriſsima ac prima omnium materia ſit, in quam omnium vltimata ſit etiam reſolutio. Et hanc dixit eſſe numeralis principium vnitatis. Nec eſt verũ etiam ꝙ ſua hæc expoſitio cõſonet literæ Philoſophi, ex hoc ꝙ ipſe Philoſophus ſubiungit, ea eſſe unum ſpecie, quorum eſt rõ vna. Immo diſſonantia ex his etiã verbis deducitur, & magna literæ cũ expoſitione ſancti Thomæ conuenientia, tum quia conditiones materiæ, quæ eſt principium vnitatis numeralis, & correſpondet rationi illi & quidditati, quæ eſt principium vnitatis ſpecificæ, ſunt duæ quæ hic à Philoſopho aſsignantur. Prima ꝙ habeat rationem ſubiecti. Secunda quod in eam fiat reſolutio. Sed iſtæ conditiones non conueniunt, immo repugnant hæcceitati, ergo &c. Tũ etiam quia ſi illa ſpecie vnũ ſunt, quorum rõ vna eſt, oportet ꝙ ſi quid habeat maiorem vnitatem, id conſequatur per aliquid, quod eſt præter rationem ſpeciei. In ſeptimo autem metaphy. docet Philoſophus tantũ partes materiæ eſſe præter rationem ſpeciei. Et ꝙ loquatur de materia, quæ eſt pars compoſiti, & non de hæcceitate, patet, quia exemplificat de his carnibus & his oſsibus, in quo exemplo innuitur etiam forma ipſa indiuiduata rei ſenſibilis, ergo ſecundum eum non niſi per aliquod horum indiuiduum erit primo hoc. Inter materiam autem & formam, primo materiæ cõpetit incommunicabilitas & conſequenter indiuiduationis principium eſſe. Tum etiam, quia ſi formale, ex hoc ꝙ rationem ſpeciei compleat eſt ſpecificæ vnitatis principium, oportet ꝙ materiale ſit vnitatis etiam numeralis principium, eo ꝙ hæc vnitas materialis ſit, & ex materiæ partibus conſurgens, ſicut illa formalis eſt, & ex ſpeciei partibus conſtituta. Cui ergo primo competet materialitatis ratio, eidem primo etiam neceſſe eſt competat eſſe talis vnitatis numeralis, & conſequenter indiuiduationis principium. Efficacia patet huius deductionis, tum ex ratione eius quod dicitur primo. Id enim primo dicitur alicui conuenire, cui ꝑ ſe conuenit, & per ipſum omnibus aliis. Tum exẽplis generalem regulam declarãtibus facile innoteſcit. Puta ſi aliquid alicui competat ratione immaterialitatis? vt eſſe intellectiuum, ei maxime competet intellectualis perfectio, quod primum erit inter immaterialia, & ſic de ſimilibus. Patet igitur propoſitum primum, ſcilicet expoſitionem ſancti Thomæ eſſe cõſonam literæ Philoſophi. Proceſſum autem aduerſarij plenum eſſe inconuenientiæ, & ab intentione Philoſophi omni ex parte alienum. Quantum ad ſecundum principale, ſupereſt rationibus inductis reſpondere. Licet enim à Ad argu.
Capreolo & ab aliis Thomiſteæ familię doctoribus vſque adeo diſſolutæ, atque (vt ita dixerim) labefactatæ ſint, vt pene nullus apud doctos remanſerit dubitãdi locus: & ꝓpterea ipſe merito debuiſſet ſilẽtio quaſi eas contẽnens præterire, vt tamen propoſitum meum obſeruem, omnes videlicet falſitates tãgere quæ aduerſarius in ſanctũ Tho. & Thomiſtas affert in ſua illa expoſitione, breuibus etiã hæc argumenta reſellam. Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ licet ingenito & corrupto, ſit eadem eſſentia materiæ, non tamen ſequitur ꝙ idẽ ſit indiuiduum, quia ipſum indiuiduum non ſolũ continet indiuiduationis principium, ſed eſt ipſum totum compoſitum. Vbi ergo nõ ſunt omnes partes eædẽ, non eſt ſimpliciter idem totum. Nec eſt idẽ etiã principium formaliter, vbi eſt aliud principium, nec idem totale, quia nõ eadem quãtitas, nec eadem forma ſubſtantialis. Ad confirmationem patet per idem. Ad ſecundum negatur maior, quia indiuiduatio in ſui ratione non includit ſolam diſtinctionẽ, ſed etiam incõicabilitatem. Vnde non oportet ꝙ id, quod eſt principiũ indiuiduationis quãtum ad incõmunicabilem, ſit eiuſdem principium quãtum ad diſtinctionem, aut è conuerſo. Materia igitur ſm ſe ſic eſt principium indiuiduationis quantum ad incommunicabilitatem, ꝙ nõ quantum ad diſtinctionem, & quantitatis è conuerſo. Quantum vero ad completam rõnem indiuidui, nec quantitas ſola, nec materia ſola indiuiduationis principium eſt, ſed materia ſub quantitate. Vnde apparet, ꝙ arguens non penetrauit mentem ſancti Thomæ, quem impugnat. Nec tamen adhuc conceſſa maiore, auctoritas inducta ad minoris probationẽ contra nos militaret. Loquitur enim Philoſophus ibi nõ de diſtinctione ſecundum numerum vt ſic, ſed entis in actu vt ſic. Nam illis verbis probauit ꝙ ex duobus, quorum vtrũque in actu ſit non poteſt unũ per ſe conſurgere. Actus enim (inquit) ſeparat. Licet enim ſit idem, tale quid eſſe ens actu, & eſſe vnum numero, diſtinguuntur tamen ratione formali. Alia quippe ratio formalis eſt ipſius vnitatis numeralis vt ſic, & alia qua primo aliquid eſt actu ens. Primi enim ratio propria materia eſt, eo ꝙ rẽ primo conſtituat in eſſe incommunicabili. Secundi vero forma, eo ꝙ eſſe exiſtentiæ quo vnumquodq; actu eſt, formæ ipſius ſit proprius & formalis effectus. Verba quippe tanti Philoſophi, non niſi formaliter interpretanda & penetranda ſunt. Non aliud etiam ex inducta concluditur auctoritate, niſi ꝙ forma, diſtinctionis formalis principium ſit, quod concedimus. Sed materia etiã ſub quantitate diſtinctionis numeralis primum eſt materiale principium. Vnde & ſanctus Tho. in prima parte.q.7.arti.1.aſſerit materiam per formam, & formam itidem per materiam terminari, ſed in diuerſo principij genere, per materiam videlicet formam materialiter, materiam vero per formam formaliter.

Sed contra eos argumentum in eo ſenſu concludit, quo cõtra nos inaniter arguũt. Manifeſtum eſt enim

ꝙ

ꝗ ibi Philoſophus loquitur de forma partis qua primo compoſitum eſt ens actu, vt etiam fatetur aduerſarius locum illum expouens. Nullo ergo modo poteſt per illam auctoritatem inducere materiam non eſſe indiuiduationis principium, eo ꝗ actus, i. forma ſeparet, niſi ex hoc etiam cócludatur ꝗ forma erit indiuiduationis principium. Non ergo hęcceitas, cum ipſa ſecundum eos non ſit forma partis. Cum ergo iſti concedãt maiorem argumenti atque minnrem, & concluſio affirmatiua deducta, ſuæ concluſioni directe repugnet patet illud eſſe inuictiſsimum contra eos, nos autem nullatenus tangere qui maiorem negamus. Ad tertium dicendum ꝗ materia tripliciter ſumitur, vno modo in communi, & vt ſtat ſub ordine ad formam in communi, & vt ſubiectum formę huius, non quidem vt hæc forma, ſed communiter vt forma eſt. Et ſic eſt de ratione ſpeciei, quo modo non eſt indiuiduationis principium. Alio modo ſumitur in particulari, vt hæc, quia ſub hac forma, & ſic non eſt de ratione ſpeciei, ſed eſt propria huic vel illi &c. quo etiam modo non eſt primum principium indiuiduationis, immo ipſa indiuiduatur per formam. Tertio modo ſumitur ſecundum ſe per ſecluſionem cuiuſcunque actus, ut purum ens in pntentia, vt primum ſubiectum &c. & hoc modo non eſt de ratione ſpeciei, & ſic non eſt particularis, non vniuerſalis, non indiuidua, ſed indiuiduationis principium quantum ad ĩcommunicabilitatem, quia primo contrahit formam ne ſit in altera materia, & ſic eam indiuiduat, & ſic forma indiuiduata, indiuiduat ipſam materiam & facit eam particularem &c. quas intentiones ſecundas ante non habebat, quia vt ſecundum ſe accipiebatur, cognoſcibilis non erat cum non poſsit cogn ſci, niſi per analogiam ad formam, quæ tunc ſecludebat, & ideo tunc intentiones ſecundæ prædictæ quæ modum cognoſcendi conſequuntur, ei attribui non poterant. Ex indiuiduata autem forma & materia reſultat ipſum totale compoſitum indiuiduum. Et ſic naturæ ordine primum & fontale indiuiduationis principium eſt ipſa materia prima, eo modo quo declaratum eſt. Et per hęc eadem ſit pro confirmatione ſapientibus ſatisfactum. Patet ergo ex his omnibus quantæ fuerint peruia vanitatis, quæcunque vir iſte contra Sanctum Thomam in prædicta oppugnatione attulit ex ſui princinipij officina.

BESS. *Manifeſtum autem etiam eſt, quod Multa quoque uni oppoſite dicuntur. quædam enim, eo quod non ſint cõtinua, quædam uero, eo quòd diuiſibilem ſecundum ſpeciem materiam habeãt, aut primam, aut ultimam. quædam autem, eo quod rationes, quod quid erat eſſe dicentes plures ſint.*

ANT. Par. 3. *Palam autem & quia multa oppoſita dicentur uni. Nam alia non exiſtendo continua. Alia in habendo materiam diuiſibilem ſecundum ſpeciem, aut primam aut ultimam. Alia in habendo rationes plures, quod quid erat eſſe dicentes.*

Ex modis unius accepit modos multorum & dicit, ꝗ multa dicuntur p r oppoſitum ad unum. Et ideo quot modis dicitur unum, tot modis dicuntur multa, quia quotiens dicitur unum oppoſitorum, totiens dicitur & reliquum. Vnde aliqua dicuntur multa propter hoc, ꝗ non ſunt continua. Quod eſt per oppoſitum ad primum modum unius. Alia dicuntur multa propter hoc ꝗ materiam habent diuiſam ſecundum ſpeciem, ſiue intelligamus de {materia prima}, i. proxima, aut de finali ſiue ultima, in quam ultimo fit reſolutio. Per diuiſionem quippe proximæ materiæ dicuntur multa, uinum & oleum: per diuiſionem uero materiæ remotæ, uinum & lapis. Et ſi materia accipiatur tam pro materia naturę quàm pro materia rationis, ſcilicet pro genere qđ habet ſimilitudinem materiæ, hic modus multitudinis ſumitur per oppoſitum ad ſecundum & tertiũ modum unius. Alia uero dicuntur multa quæ habẽt rationes, quod quid eſt eſſe dicentes, plures. Et hoc ſumitur per oppoſitum ad quartum modũ. Quod autem opponitur quinto modo, nondum habet rationem pluralitatis niſi ſecundum quid & in potentia. Non enim ex hoc ꝗ aliquid eſt diuiſibile, propter hoc eſt multa niſi in potentia.

LECTIO IX.

Diuidit ens in per ſe & per accidens, entis deinde per accidẽs tres modos exponit, hinc ponit tres entis per ſe diuiſiones, vnam entis in decem prædicamenta, alteram entis in animam, reliquam entis, in actu, & potentia.

BESS. Tex. 13.
ANT. Tex. c. 13. part ſeq. par. 2

ENs dicitur, aliud ſecundum accidens, aliud per ſe.

Ens dicitur, hoc quidem ſecundum accidens, illud uero ſecundum ſe.

Diuiſio entis in per ſe & accidens, eſt alia ab ea qua diuiditur in ſubſtantiam & accidens.

Hic Philoſophus diſtiguit quot modis dicĩt ens. & circa hoc tria facit. Primo diſtinguit ens in ens p ſe & per accidens. Secundo diſtinguit modos entis per accidens. ibi {Secundum accidens quidem &c.} Tertio modos entis per ſe ibi {Secundum ſe uero.} Dicit ergo, ꝗ ens dicitur quoddam ſecundum ſe, & quoddam ſecundum accidens. Sciendum tamen eſt ꝗ illa diuiſio entis non eſt eadem cum illa diuiſione qua diuiditur ens in ſubſtantiam & accidens. Quod ex hoc patet, quia ipſe poſtmodum, ens ſecundum ſe diuidit in decem prædicamenta, quorum nouem ſunt de gñe accidẽtis. Ens igitur diuiditur in ſubãm & accidens, ſecundum abſolutam entis conſiderationem, ſicut ipſa albedo in ſe conſiderata dicitur accidens, & homo ſubſtantia. Sed ens ſm accidens prout hic ſumitur, oportet accipi per comparationem accidentis ad ſubſtantiam. Quæ quidem comparatio ſignificatur hoc uerbo Eſt, cum dicitur, homo eſt albus. Vnde hoc totum homo eſt albus, eſt ens per accidens. Vnde patet ꝗ diuiſio entis ſecundum ſe, & ſecundum accidens, attenditur ſecũdum ꝗ aliquid prędicatur de aliquo per ſe uel per accidens. Diuiſio uero entis in ſubſtantiam & accidens attenditur ſecũdum hoc ꝗ aliquid in natura ſua eſt uel ſubſtantia uel accidens. Deinde cum dicit.

BESS. *Secundum accidens quidem, ut iuſtum muſicum eſſe dicimus, & hominem muſicum ac muſicum hominem: ſimiliter dicentes, ut cum dicimus, muſicum ædificare, quia accidit: ædificatori muſico eſſe, aut muſico ædificatori. hoc etenim hoc eſſe dicere, ſignificat hoc huic accidere. Ita igitur de his quæ dicta ſunt, cum hominem dicimus muſicum eſſe, & muſicum hominem, aut album muſicum, ſiue hunc album, hoc quidem quoniam ambo eidem accidunt: illud uero quoniam enti accidit. Hoc autem muſicum hominem, quoniam huic muſicum accidit ita etiam dicitur album eſſe, quoniam cui accidit, illud eſt. Quæ igitur ſecundum accidens eſſe dicuntur, ita dicuntur aut quoniam eidem enti ambo inſunt, aut illi enti ineſt, aut quoniam ipſum ineſt, cui ineſt, de quo ipſum prædicatur.*

ANT. *Secundum accidens quidem, ut iuſtum muſicum eſſe dicimus & hominem muſicum, & muſicum hominem. Similiter autem*

Ens per accidens tripliciter.

tem dicentes ut muſicum ædificare, quia accidit ædificatori muſicum eſſe, aut muſico ædificatorem. Hoc enim Eſſe hoc ſignificat accidere hoc huic. Sic autem & in dictis, quando hominem muſicum dicimus, & muſicum hominem, aut album muſicum, aut hunc album. Hoc quidem, quia ambo eidem accidunt: illud uero, quia enti accidit hoc: aliud autem muſicum hominem, quia huic muſicum accidit. Sic autem dicitur & album eſſe, quia cui accidit, ille eſt. Quæ quidem igitur ſecundum accidens eſſe dicuntur, ſic dicuntur aut eo q eidem enti ambo inſunt, aut quia enti illud ineſt, aut quia ipſum eſt cui ineſt, de quo ipſum prædicatur.

Oſtendit quot modis dicitur ens per accidens, & dicit, q tribus: quorum unus eſt, quando accidens prædicatur de accidente, ut cũ dicitur iuſtus eſt muſicus. Secundus, cum accidẽs ꝑdicatur de ſubiecto, ut cum dicitur homo eſt muſicus Tertius, cum ſubiectum prædicatur de accidente, ut cum dicitur muſicus eſt homo. Et, quia ſuperius iam manifeſtauit quomodo cauſa per accidens differt à cauſa per ſe, iõ nunc cõſequenter per cãm p accñs manifeſtat ens per accidens. Et dicit, q ſicut aſsignantes cauſam per accidens dicimus q muſicus ædificat, eo q muſicum accidit ædificatori, uel econtra, conſtat n. {q hoc eſſe hoc,} ideſt muſicũ ædificare nihil aliud ſignificat quàm {hoc accidere huic,} ita eſt etiam in ꝑdictis modis entis per accidens, quando dicimus hominem eſſe muſicum, accidens prædicando de ſubiecto: uel muſicum eſſe hominem, prædicando ſubiectum de accidente: uel album eſſe muſicum, uel econuerſo, ſcilicet muſicum eſſe album, prædicãdo accidens de accidente. In omnibus enim his Eſſe, nihil aliud ſignificat quàm accidere: {Hoc quidem}, ſ. quando accidens de accidente prędicatur, ſignificat q ambo accidentia accidunt eidem ſubiecto. {Illud uero,} ſcilicet cum accidens prędicatur de ſubiecto dicitur eſſe, {quia enti}. i. ſubiecto accidit accidens. Sed muſicum eſſe hominem dicimus, {quia huic,} ſcilicet prædicato accidit muſicum, quod ponitur in ſubiecto. Et eſt quaſi ſimilis ratio prædicandi, cum ſubiectum prædicatur de accidente, & accidens de accidente. Sicut enim ſubm prædicatur de accidẽte ea rõne, quia prædicatur ſubiectum de eo, cui accidit accidẽs in ſubiecto poſitũ, ita accñs prędicatur de accidẽte, quia ꝑdicatur de ſubiecto accidentis. Et propter hoc ſicut dr̃ muſicũ eſt hõ, ſimiliter dicitur muſicum eſſe album, quia ſcilicet illud, cui accidit eſſe muſicũ, ſcilicet ſubiectum, eſt albũ. Patet igitur, q ea, quæ dicuntur eſſe ſm accidens, dicuntur triplici ratione, aut eo {q ambo,} ſcilicet ſubiectum & prædicatum inſunt eidem, ſicut cum accidens prædicatur de accidente, aut {quia illud} ſcilicet prædicatum ut muſicum, {ineſt enti}. i. ſubiecto, quod dicitur eſſe muſicum, & hoc eſt cum accidens prędicatur de ſubiecto, aut {quia illud,} ſcilicet ſubiectum in prædicato poſitum, eſt illud, cui ineſt accidens, de quo accidente illud, ſcilicet ſubiectum prædicatur. Et hoc eſt ſcilicet cum ſubiectum prædicatur de accidente, ut cum dicimus muſicum eſt homo. Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 14. Vide digreſſionẽ Auer.

Per ſe uero eſſe dicuntur, quæcunque ſignificant prædicationis figuras. quoties enim dicuntur, toties ipſum eſſe ſignificant. Cũ ergo eorũ, quæ prædicãtur, quædã ipſum quid eſt ſignificant, quædã quale, quædam quantũ, quædã ad aliquid, quædã facere, aut pati, quædam ubi, quædã quando, horum cuique idẽ ipſum eſſe ſignificat. nihil enim differt, homo conualeſcens eſt, aut homo conualeſcit: & homo ambulans uel incedens eſt, aut homo ambulat, uel incedit. ſimiliter in aliis quoque.

ANT. Tex. C. 14. par. 3.

Secundum ſe uero eſſe dicuntur, quæcunque ſignificant figuras prædicationis. Quotiens enim dicitur, totiens eſſe ſignificat Quoniam ergo prædicatorum, alia quid eſt ſignificant, alia quale, alia quantum, alia ad aliquid, alia facere, alia pati, alia ubi, alia quando: horum unicuique idem eſſe ſignificat. Nihil enim refert homo conualeſcens eſt aut homo conualeſcit: uel homo uadens eſt aut ſecans. uel hominem uadere aut ſecare Similiter autem & in aliis.

Infra par. 4.

Diſtinguit modum entis per ſe, & circa hoc tria facit. Primo diſtinguit ens, quod eſt extra animã p decem prædicamenta, quod eſt ens perfectum. Secundo ponit alium modum entis, ſecundum q eſt tantum in mente. ibi {Amplius autem & eſſe ſignificat.} Tertio diuidit ens per potentiam & actum: & ens ſic diuiſum eſt communius quàm ens perfectũ Nam ens in potentia, eſt ens ſecundum quid tantũ & imperfectum. ibi {Amplius eſſe ſignificat & ens.} Dicit ergo primo, q illa dicuntur eſſe ſecundum ſe quæcunque ſignificant figuras prædicationis Sciendum eſt enim q ens non poteſt hoc modo contrahi ad aliquid determinatum, ſicut genus contrahitur ad ſpecies per differentias. Nã differentia, cum non participet genus, eſt extra eſſentiam generis. nihil autem poſſet eſſe extra eſſentiam entis, quod per additionem ad ens aliquam ſpeciem entis conſtituat. nam quod eſt extra ens, nihil eſt, & differentia eſſe non poteſt. Vnde in tertio huius probauit Philoſophus, quòd ens, genus eſſe non poteſt. Vnde oportet, q ens contrahatur ad diuerſa genera ſecundum diuerſum modum prædicandi, qui conſequitur diuerſum modum eſſendi, quia {quotiens ens dicitur,} ideſt quot modis aliquid prædicatur, {totiens eſſe ſignificatur,} ideſt tot modis ſignificatur aliquid eſſe. Et propter hoc ea, in quæ diuiditur ens primo, dicuntur eſſe prædicamenta, quia diſtinguuntur ſecundum diuerſum modum prædicandi. Quia igitur eorum, quæ prædicantur, quædam {ſignificant quid,} ideſt ſubſtantiam, quædam quale, quędam quãtum, & ſic de aliis, oportet q unicuique modo prædicandi, eſſe ſignificet idẽ, ut cum dicitur homo eſt animal, eſſe ſignificat ſubſtantiam. Cum autem dicitur homo eſt albus, ſignificat qualitatem, & ſic de aliis. Sciendum enim eſt q prædicatum ad ſubiectum tripliciter ſe poteſt habere. Vno modo cum eſt id quod eſt ſubiectum, ut cum dico, Socra. eſt animal. Nam Socra. eſt id, qđ eſt animal. Et hoc prædicatum dicitur ſignificare ſubſtantiam primam, quæ eſt ſubſtãtia particularis, de qua oĩa prædicãtur. Scđo modo ut prædicatum ſumatur ſecundum q ineſt ſubiecto quod quidem prædicatum, uel ineſt ei per ſe & abſolute, ut conſequens materiam, & ſic eſt quantitas: uel ut conſequens formam, & ſic eſt qualitas: uel ineſt ei nõ abſolute, ſed in reſpectu ad aliud, & ſic eſt ad aliquid. Tertio modo ut prædicatum ſumatur ab eo quod eſt extra ſubiectum, & hoc dupliciter. Vno modo ut ſit omnino extra ſubiectum, quod quidem ſi nõ ſit menſura ſubiecti prædicatur per modum habitus, ut cum dicitur, Socra. eſt calciatus uel ueſtitus. Si autem ſit menſura eius, cum mẽſura extrinſeca ſit uel tempus, uel locus, ſumitur prædicamentum uel ex parte

Sufficiẽtia prædicamẽtorum. Diſtinguũtur præd. p diuerſos modos ꝑdicandi proxime, ultimate per diuerſos modos eſſendi diſtinctos vel, actualiter, & realiter, vel formaliter ut habes Tertio Phyſi. cõm. 22.

parte tempori,& ſic erit quando: nel ex loco,& ſic erit ubi, non cõſiderato ordine partim in loco, quo cõſiderato erit ſitus. Alio mõ ut id, à quo ſumit p̄dicamentum ſecundum aliquid ſit in ſubiecto, de quo prædicatur. Et ſi quidem ſecundum principium, ſic prædicatur ut agere. Nam actionis principium in ſubiecto eſt. Si nero ſecundum terminum, ſic prædicabitur ut in pati. Nam paſsio in ſubiectum patiens terminatur. Quia nero q̃dam prędicãtur, in quibus manifeſte non apponitur hoc uerbum eſt ne credatur ꝙ illæ prædicationes non pertineant ad prædicationem entis ut cum dicitur homo ambulat, ideo conſequenter hoc remouet dicẽs ꝙ in omnibus huiuſmodi prædicationibus ſignificatur aliquid eſſe. Verbum enim quodlibet reſoluitur in hoc nerbum eſt,& participium. Nihil enim differt dicere, homo connaleſcens eſt,& homo conualeſcit, & ſic de aliis Vnde patet ꝙ quot modis prædicatio fit, tot modis ens dicitur. Nec eſt uerum ꝙ Auic. dicit, ꝙ prædicata, quę ſunt in generibus accidentis, principaliter ſignificant ſubſtãtiam, & per poſterius accidẽs ſicut hoc quod dico album & muſicum. Nam albnm ut in prędicamentis dicitur, ſolam qualitatem ſignificat. Hoc antem nomen albnm ſignificat ſubiectũ ex conſequenti, inquantum ſignificat albedinem p modum accidentis. Vnde oportet, ꝙ ex conſequenti includat in ſui ratione ſubiectum. Nã accidentis eſſe eſt ineſſe. Albedo enim & ſi ſignificet accidens, non tamen per modum accidentis, ſed per modum ſubſtantiæ. Vnde nullo modo conſignificat ſubiectum. Si enim principaliter ſignificaret ſubiectum, tunc prædicata accidentalia non ponerentur à Philoſopho ſub ente ſecundum ſe, ſed ſub ente ſm accidens. Nam hoc totum, ꝙ eſt homo albus, eſt ens ſecundnm accidens, ut dictum eſt. Deinde cum dicit.

Cõtra Aui. Aia aduer- hoc Auer.

BESS.

Item ipſum eſſe, & ipſum eſt ſignificat qđ uerum eſt ipſum uero non eſſe quod non uerum, ſed falſum, ſimiliter tam in affirmatione, quàm in negatione. utputa, quod Socrates muſicus eſt, quoniam uerum hoc eſt: aut quoniam Socrates non albus, quoniam uerum. Quod autem diameter non ſit incommẽſurabilis, quoniam falſum eſt.

ANT. Par. 4.

Amplius autem & eſſe ſignificat, quia uerum, nõ eſſe, quia non uerum, ſed falſum. Similiter in affirmatione & negatione, ut quod eſt Socrates muſicus, quia hoc uerum: aut quod nõ eſt Socrates albus, quia uerum eſt. Hoc autem non eſt, Diameter incommenſurabilis, quia falſum.

Hic primo accipitur diuiſio entis in ens inanima & ens extra animam.

Ponit alium modum entis ſecundum quòd eſſe, & eſt, ſignificãt compoſitionem propoſitionis, quã facit intellectus componens & dinidens. Vnde dicit, quod eſſe ſignificat neritatem rei. Vel ſicut alia trãſlatio melius habet {ꝙ eſſe ſignificat} quia aliqđ dictum eſt nerum. Vnde neritas propoſitionis poteſt dici ueritas rei per cauſam. Nam ex eo ꝙ res eſt uel non eſt oratio uera, uel falſa eſt. Cum enim dicimus aliquid eſſe, ſignificamus propoſitionem eſſe neram. Et cũ dicimus non eſſe, ſignificamns nõ eſſe ueram,& hoc ſiue in affirmando, ſiue in negando. In affirmando quidem, ſicut dicimus ꝙ Socrates eſt albus, quia hoc nerum eſt. In negando uero ut, Socra. non eſt albus, quia hoc eſt nerum, ſcilicet ipſum eſſe non album. Et ſimiliter dicimus, ꝙ non eſt diamerer incommenſurabilis lateri quadrati, q̃a hoc eſt falſum, ſcilicet non eſſe ipſum non commenſurabilem. Sciendum eſt autem ꝙ iſte ſecundus modus comparatur ad primum, ſicut effectus ad cauſam. Ex hoc enim ꝙ aliquid in rerum natura eſt, ſequitur ueritas & falſitas in propoſitione, quam intellectus ſignificat per hoc uerbum Eſt, prout eſt nerbalis copula. Sed, quia aliquid, quod eſt in ſe nõ ens, intellectus conſiderat ut quoddam ens, ſicut negationem & huiuſmodi, ideo quandoque dicitur eſſe de aliquo hoc ſecundo modo,& non primo. Dicitur enim, ꝙ cæcitas eſt ſecundo modo, ex eo ꝙ uera eſt propoſitio, qua dicitur aliqquid eſſe cæcũ, nõ tamen dicitur ꝙ ſit primo modo nera. Nam cæcitas nõ habet aliquod eſſe in rebus, ſed magis eſt priuatio alicuius eſſe. Accidit autem unicuique rei ꝙ aliquid de ipſa uere affirmetur intellectu uel uoce. Nam res non refertur ad ſcientiam, ſed econuerſo. Eſſe uero quod in ſui natura unaquæque res habet, eſt ſubſtantiale. Et ideo, cum dicitur Socrates eſt, ſi ille eſt, primo modo accipiatur, eſt de prædicato ſubſtantiali. Nam ens eſt ſuperius ad unumqđque entium, ſicut animal ad hominem. Si autem accipiatur ſecundo modo, eſt de prædicato accidentali. Deinde cum dicit.

Veritas intellectus practici non depẽdet a rebus, ſed contra, intellectus non ſpeculatiui ueritas, a rebus.

BESS.

Item ipſum eſſe, & ipſum ens, quoddam eorum, quæ dicta ſunt, potentia dici poſſe ſignificat, quoddam actu. uidens etenim dicimus eſſe, & quod potentia, ut dicitur, uidet, & quod actu ipſum quoque ſciens ſimiliter, & quod poteſt uti ſcientia, & quod iam utitur ac etiam quieſcens, tum illud, cui iam ineſt quies, tum quod quieſcere poteſt. Similiter autem in ſubſtantiis etenim Mercurium in lapide dicimus eſſe, & lineæ medietatem, ac triticum, quod nondum maturum eſt. quando uero poſsibile, & quando non, in aliis determinandum eſt.

ANT. par. 5.

Amplius eſſe ſignificat & ens, hoc quidem poteſtate dicibili, illud uero actu Horum enim dictorum terminorum eſſe dicimus, & quod poteſtate eſt dicibile terminorum, & quod eſt actu Et ſcire ſimiliter, & potẽs uti ſcientia, & utens. Et quieſcens & cui iam ineſt quies, & potens quieſcere. Similiter autem & in ſubſtantiis. Et enim Mercurium in lapide dicimus eſſe, & medietatem lineæ & frumentum nondum perfectum. Quando uero potens, & quando non, in aliis determinandum.

Alia diuiſio entis per ſe

Ponit diſtinctionem entis per actum & potentiam, dicens, ꝙ ens & eſſe ſignificant aliquid dicibile uel effabile in potentia, uel dicibile in actu. In omnibus enim prædictis terminis, quæ ſignificant decem prædicamenta, aliquid dicitur ĩ actu, & aliquid in potentia. Et ex hoc accidit, ꝙ unumquodq; prædicamentum per actum & potentiam diuiditur. Et ſicut in rebus, quæ extra animam ſunt, dicitur aliqđ in actu & aliquid in potentia, ita in actibus animæ, & priuationibus, quæ ſunt res rõnis tantum. Dicitur enim aliquis ſcire, quia poteſt uti ſciẽtia,& quia utitur: ſimiliter quieſcens, quia iam ineſt ei quieſcere,& quia poteſt quieſcere. Et non ſolum hoc eſt in accidentibus, ſed etiam in ſubſtantiis. {Etenim Mercurium}, i. imaginem Mercurii dicimus eſſe in lapide in potentia,& medium lineæ dicitur eſſe in linea in potentia. Quælibet enim pars continui eſt potẽtialiter in toto. Linea uero ĩter ſubſtantias ponitur ſecundum opinionem ponẽtium mathematica eſſe ſubſtantias, quam nondum reprbauerat. Frumentũ etiam quando nondum eſt perfectum, ſicut quando eſt in herba, dicitur eſſe in potentia, quando uero aliquid ſit in potentia,& quando nondum eſt in potentia, determinãdũ eſt in aliis, ſ. in Nono huius.

LECTIO

LECTIO XII.

Subſtantiæ quatuor modos exponit, eoſque in duos redu it.

Tex.15. Vide contradictionem zimare ſup iſto tex.

SVbſtantia dicuntur & ſimplicia corpora, ut terra, ignis aqua, & quæ talia ſunt. & uniuerſaliter, corpora, & quæ ex his conſiſtunt animalia, & dæmonia, ac eorum particulæ. hæc uero omnia dicuntur ſubſtantia, quoniam non dicuntur de ſubiecto ſed de his cætera.

ANT. Tex.c6.15. par.1.

Subſtantia dicitur, & ſimplicia corpora, ut terra, & ignis & aqua, & quæcunque talia. Et uniuerſaliter corpora. Et ex his conſtantia, & animalia. & dæmonia, et partes hominum. Hæc autem omnia dicuntur ſubſtantia, quia non de ſubiecto dicuntur ſed de his alia.

Infra par.5.

Hic oſtendit quot modis dicitur ſubſtantia, & circa hoc duo facit Primo ponit diuerſos modos ſubſtantiæ. Secundo reducit omnes ad duos. ibi{ Accidit itaque } Circa primum ponit quatuor modos, quorum Primus eſt ſecundum ꝙ ſubſtantiæ particulares dicuntur ſubſtãtiæ, ſicut ſimplicia corpora, ut terra, & ignis & aqua & huiuſmodi. Et uniuerſaliter omnia corpora, etiam ſi nõ ſint ſimplicia, ſicut mixta ſimilium partium, ut lapis, ſanguis, caro, & huiuſmodi. Et iterum animalia quæ conſtant ex huiuſmodi corporibus ſenſibilibus, & partes eorum, ut manus & pedes & huiuſmodi, { & dæmonia, } ideſt idola, quæ in templis poſita colebantur prodiis. Vel dæmonia dicit quædam animalia rationabilia ſecundũ

Quid demon. ſcdm Apuleum

Platonicos, quæ Apuleus ſic diffinit. Dæmones ſunt animalia corpore aerea, mente rationalia, animo paſſiua, tẽpore æterna. Hæc enim omnia prædicta dicuntur ſubſtantia, quia non dicuntur de alio ſubiecto, ſed alia dicũtur de his. Et hæc eſt deſcriptio primæ ſubſtantiæ in Prædicamentis. Secundum modum ponit ibi.

BESS. *Alio uero modo quodcunque fuerit cauſa exiſtentiæ, talibuſque inexiſtens quæ nõ dicuntur de ſubiecto ut aĩa animali.*

ANT. par.2. *Alio uero mõ quodcũq; fuerit cauſa exiſtendi inexiſtens in talibus quæcũq; non dicuntur de ſubiecto, ut anima in animali.*

Dicit ꝙ alio modo dicitur ſubſtantia quæ eſt cauſa eſſendi prædictis ſubſtantiis quæ non dicuntur de ſubiecto, non quidem extrinſeca ſicut efficiens, ſed intrinſeca eis, ut forma. Sicut dicitur anima ſubſtantia animalis. Deinde cum dicit.

BESS. *Item quæcunque particulæ inſitæ ſint in talibus, definientes, & quod quid ſignificantes, quibus peremptis, totum perimitur. ut ſuperficie, corpus, ut quidam aiunt. & linea, ſuperficies. & uniuerſaliter, numerus uidetur quibuſdam talis eſſe (eo etenim perempto, nihil eſſe) & omnia terminare.*

ANT. par.3. *Amplius quæcunque particulæ exiſtentes ſunt in talibus terminantes, et hoc aliquid ſignificantes, quibus deſtructis deſtruitur totum: ut ſuperficie corpus, (ut quidam dicunt) & ſuperficies linea. Et totaliter numerus uidetur quibuſdam eſſe talis. Nam deſtructo nihil eſſe, & terminare omnia.*

Supple uidetur eis. Opinio Platonicorum & Pythagoricorum de ſubſtantia rerum.

Ponit tertium modum ſecundum opinionẽ Platonicorum & Pythagoricorum dicens, ꝙ quæcunq; particulæ ſunt in prædictis ſubſtantiis, quæ ſunt termini earum, & ſignificant hoc aliquid ſecũdum opinionẽ eorum, in quibus deſtructis deſtruitur totũ, dicũtur etiam ſubſtantiæ. Sicut ſuperficie deſtructa deſtruitur corpus, ut quidã dicunt & deſtructa linea deſtruitur ſuperficies. Patet etiam, ꝙ ſuperficies eſt terminus corporis, & linea terminus ſuperficiei. Et ſm dictorum poſitionem, linea eſt pars ſupficiei, & ſuperficies pars corporis. Ponebant enim corpora cõponi ex ſupficiebus & ſupficies ex lineis, & lineas ex punctis Vnde ſequebatur, ꝙ punctum ſit ſubſtantia lineæ, & linea ſuperficiei, & ſic de aliis. Numerus autem ſecundum hãc poſitionem uidetur eſſe ſubſtantia totaliter oium rerum, quia remoto numero nihil remanet in rebus: quod enim non eſt unum, nihil eſt. Et ſimiliter quæ non ſunt plura, non ſunt. Numerus etiam inuenitur terminare omnia, eo ꝙ omnia menſurantur per numerum. Iſte autem modus non eſt uerus. Nam hoc quod communiter inuenitur in omnibus, & ſine quo res eſſe non poteſt, non oportet ꝙ ſit ſubſtantia rei, ſed poteſt eſſe aliqua proprietas conſequens rei ſubſtantiam uel principium ſubſtantiæ Prouenit etiam eis error ſpecialiter quantum ad unũ & numerũ, eo ꝙ nõ diſtinguebant iter unum quod conuertitur cum ente, & unũ qđ eſt principium numeri. Quartũ modũ ponit ibi. Reprobatio prædictarũ opinionũ.

BESS. *Item quod quid erat eſſe. cuius ratio, definitio eſt, & hoc uniuſcuiuſque ſubſtantia dicitur.*

ANT. par.4. *Amplius quod quid erat eſſe cuius ratio eſt diffinitio, & hæc ſubſtantia uidetur uniuſcuiuſque.*

Dicit ꝙ etiam quidditas rei, quam ſignificat diffinitio, dicitur ſubſtantia uniuſcuiuſque. Hæc autem quidditas ſiue rei eſſentia, cuius diffinitio eſt ratio, differt à forma quam dixit eſſe ſubſtantiam in ſecundo modo, ſicut differt humanitas ab anima Nã forma eſt pars eſſentiæ uel quidditatis rei, Ipſa autem quidditas uel eſſentia rei includit omnia eſſentialia principia. Et ideo genus & ſpecies dicũtur eſſe ſubſtantia eorum, de quibus prædicantur, hoc ultimo modo. Nam genus & ſpecies non ſignificant tantũ formã, ſed totam rei eſſentiam. Deinde cum dicit.

BESS. *Accidit igitur duobus modis ſubſtantiam dici, & ipſum ultimũ ſubiectũ. quod non dicitur de alio, et id quod cũ quod quid ſit, etiam ſeparabile fuerit tale uero cuiuſque forma & ſpẽs.*

ANT. par.5. *Accidit itaque ſecundum duos modos ſubſtantiam dici, ſubiectum ultimum, quod non adhuc de alio dicitur: & quodcunque hoc aliquid ens, et ſeparabile fuerit. Tale uero uniuſcuiuſque forma & ſpecies.*

Reducit dictos modos ſubẽ ad duos dicens, ꝙ ex prædictis modis cõſiderari põt, ꝙ ſuba duobus modis dr, quorũ unus eſt ſm ꝙ ſuba dr id, qđ ultimo ſubiicitur i ppõnibus, ita ꝙ de alio nõ pdicet. ſicut ſuba prima. Et hoc eſt, qđ eſt hoc aliquid, quaſi p ſe ſubſiſtens, & quod eſt ſeparabile, quia eſt ab oĩbus diſtinctum, & nõ cõicabile multis. Et quantum ad hęc tria differt ſuba particularis ab uli. Primo quidem quia ſuba particularis non prædicatur de aliquo inferiori, ſicut ulis. Scđo, quia ſubſtãtia ulis nõ ſubſiſtit niſi rõne ſingularis q̃ p ſe ſubſiſtit. Tertio, quia ſuba ulis eſt in multis, nõ aũt ſingularis, ſed eſt ab oĩbus ſeparabilis & diſtincta. Sed etiã forma. & ſpẽs uniuſcuiuſq; rei, {dr ta'e} .i. ſuba. In quo includit & ſm & quartũ modũ. Eſſentia.n. & forma in hoc conueniũt ꝙ ſm utrũq; dr eſſe illud qđ aliquid eſt. Sed forma refert ad materiã quã facit eſſe in actu, quidditas aũt refert ad ſuppoſitũ, quod ſignat ut habens talẽ eſſentiã. Vñ ſub uno cõprehendũtr {forma & ſpẽs}.i. ſub eſſentia rei. Tertium aũt modũ ſtermittit, q̃a falſus eſt uel quia reducibilis eſt ad formã, quæ hẽt rõnẽ termini. Materia uero, q̃ ſubſtantia dr, prætermittitur, quia non eſt ſuba in actu. Includitur tñ in primo mõ, quia ſuba particularis nõ habet ꝙ ſit ſubſtantia & ꝙ ſit indiuidua in rebus materialibus, niſi ex mã.

In tribus differt ſuba particularis ab uniuerſali. Meliorem ut intelliga m'hic duos modos, materiam primam & primã formã, ut exponit Alex.

Lectio XI.

Modes exponit, quibus aliqua idem eſſe dicuntur iam per ſe quam per accidens.

BESS. Tex. 16.

EAdem uero, quædam ſecundum accidens dicuntur. ut album, & muſicum idem, quoniam eidem accidunt. ac homo & muſicum, quoniam alterum alteri accidit. muſicus uero homo, quoniam muſicum, homini accidit. utrique uero hoc, & huic utrunque illorum. etenim homini muſico, & homo, & muſicũ idem dicitur & hic illud. Quare omnia hæc uniuerſaliter non dicuntur. non enim eſt uerum dicere, quòd omnis homo idem & muſicum: uniuerſalia nanque per ſe exiſtunt. accidentia uero, non per ſe, ſed de ſingularibus ſimpliciter dicuntur. idem enim uidetur Socrates, & Socrates muſicus eſſe Socrates enim, non de multis. quare non dicitur omnis Socrates, ſicuti omnis homo quædam igitur ita dicuntur eadem.

ANT. Text° ſine cõmento, ſed notabilis. par. 2.

Eadem dicuntur, ſecundum accidens quidem, ut album & muſicum idem, quia eidem accidunt. Et homo & muſicum, quia alterum alteri accidit. Sed & muſicum homo, quia muſicum homini accidit. Et utrique hoc, & horum utrunque illi. Etenim homini muſico, & homo & muſicum idem dicitur, & his illud. Quapropter & omnia ea uniuerſaliter non dicũtur. Non enim uerum dicere, quia omnis homo idem & muſicum. Nam uniuerſalia ſecundum ſe exiſtunt, & accidentia non ſecundum ſe, ſed in ſingularibus ſimpliciter dicuntur. Idem enim uidetur Socra. muſicus, & Socra. eſſe Nam Socra. non in multis. Quapropter non omnis Socra. dicitur, quemadmodum omnis homo. Et hæc quidem ſic dicuntur eadem.

Dictio diſtributiua non adiungitur ſingularibus. Infra le. 14

Poſtq̃ Phs diſtinxit nomina, quæ ſignificãt ſubm huius ſciæ, hic diſtinguit nomina, quæ ſignãnt partes eorũ, q̃ ſunt ſubta huius ſciæ. & diuiditur in partes duas. In prima diſtinguit noïa, quæ ſignificant partes unius. In ſcđa noïa, q̃ ſignificant partes entis; hoc ibi {Poteſtas dr̃.} Suba. n. q̃ etiã poſita eſt ſubm huius ſciæ, eſt unũ ſolũ p̃dicamentum non diuiſum in multa p̃dicamenta. Prima diuiditur in duas. Primo diſtinguit noïa, quæ ſignificant partes unius. In ſecunda noïa, quæ ſignificant aliquod cõſequens ad rõnem unius, ſ. prius & poſterius. Nam unũ eſſe, eſt principium eſſe, ut ſupra dictũ eſt, & hoc ibi {Priora & poſteriora dñr.} Prima diuidit̃ in duas. In prima diſtinguit noïa, q̃ ſignãnt primas p̱tes unius & eius oppoſiti, ſ. multitudis. In ſcđa diſtinguit noïa, q̃ ſignificant quaſdã ſecũdarias partes. ibi {Oppoſita dñr.} Partes aũt unius ſunt idem, qđ eſt unũ in ſuba: & ſimile, quod eſt unũ in qualitate: & æquale, qđ eſt unũ in quantitate. Et ecõtrario partes multitudinis ſunt diuerſum, diſsimile, & inęquale. Circa primum duo facit. Primo diſtĩguit hoc nomẽ idẽ, & ea quæ ei opponuntur. Scđo diſtinguit hoc nomẽ ſil̃e, & diſsimile oppoſitũ eius. ibi {Sil̃ia dñr.} De ęquali autem, & eius oppoſito, mentionẽ hic nõ facit, quia in eis multiplicitas non eſt ita manifeſta. Circa primũ tria facit. Primo diſtinguit hoc nomẽ idẽ. Scđo hoc nomẽ diuerſum. ibi {Diuerſa uero dñr.} Tertio hoc nomẽ differens. ibi {Dr̃ia uero.} Circa primũ duo facit. Primo ponit modos eiuſdẽ p̱ aceñs, ſcđo eiuſdẽ per ſe. ibi {Alia uero ſm ſe.} Dicit ergo, ꝙ aliqua dñr eadẽ per accidens tribus modis. Vno modo ſicut duo accidentia, ut album & muſicum dñr idẽ, quia accidũt eidem ſubiecto. Scđo mõ, qñ p̃dicatũ dr̃ idẽ ſubo inquantum de eo p̃dicat̃, ut cũ dr̃ hõ eſt muſicus, q̃ dñr idem, quia accidit {muſicum hoï}, i. prędicatũ ſubiecto. Tertio mõ dñr idẽ per acciñs, qñ ſubm dr̃ eſſe idem acciñti quaſi de eo prædicatũ, ut cũ dr̃ muſicus

Tex. cõ. 12. Infra le. 13. Infra le. 12 par. 5.

Ibidem. par. 3.

Lect. ſeq. par. 1. Ibi. par. 2.

eſt homo, ſignificatur ꝙ homo ſit idem muſico. Qđ enim prædicatur de aliquo, ſignificatur idem eſſe illi. Et hæc ratio identitatis eſt, quia ſubiectum accidit prædicato. Pręter hos autem modos eiuſdem p̱ accidens, in quibus ſumitur accidens per ſe & ſubiectum per ſe, ſunt alij modi in quibus accipitur accidens cum ſubiecto compoſitum. Et in hoc uariantur duo modi, quorum unus ſignificatur, quando accidens ſimpliciter prædicatur de compoſito ex accidente & ſubiecto. Et tunc ſignificatur hoc, ſcilicet accidens eſſe idem utrique ſimul accepto, ſicut muſico homini, muſicum. Alius modus ſignificatur qñ compoſitum pręedicatur de ſubiecto ſimplici, ut cũ dicitur, homo eſt homo muſicus. Tunc enim {illi}, i. ſubiecto ſimplici ſignificatur eſſe idem horũ utrunque ſimul acceptũ, ſcilicet hoc quod dicitur homo muſicus. Et ſimilis ratio eſt, ſi accidens accipitur ut ſimplex, & ſubiectum cum compoſitione, ut ſi dicamus, muſicus eſt homo muſicus, aut econuerſo, quia & homini muſico, quod eſt compoſitum, dicuntur idem per accidens & homo & muſicũ, quando hæc duo de illo uno prædicãtur, & econuerſo Ex hoc autem concludit ulterius cõcluſionem, ꝙ in omnibus prædictis modis prædicandi, in quibus idem per accidens prædicatur, non prædicatur aliquod nomen uniuerſaliter. Non enim eſt uerum dicere, ꝙ omnis homo ſit idem muſico, quod ſic patet. Ea enim ſola de uniuerſalibus prædicantur uniuerſaliter, quæ ſecundum ſe inſunt eidem. Propter hoc enim modus prædicandi, qui eſt uniuerſaliter prædicari, conuenit cum conditione ſubiecti, quod eſt uniuerſale, quia prædicatum per ſe de ſubiecto prædicatur. Sed accidentia non pręedicantur ſecundum ſe de uniuerſalibus, ſed ratione ſingularium. Et ideo de uniuerſalibus non prædicantur uniuerſaliter. Sed de ſingularibus prædicantur ſimpliciter, quia idem uidetur eſſe ſubiecto Socra. & Socra. muſicus, non tamen prædicantur de ſingulari uniuerſaliter, quia de nullo poteſt prædicari aliquid uniuerſaliter quod non eſt uniuerſale. Socra. autem non eſt uniuerſale: Nam non eſt in multis. Et ideo non prædicatur uniuerſaliter aliquid de Socrate ut dicatur, oïs Socra. ſicut oïs homo. Igitur quæ diximus ſic dicuntur eadem, ſcilicet per accidens, ut dictum eſt. Deinde cum dicit.

Differunt idem per ſe & idem per accidens in modo prædicandi.

BESS.

Quedã uero per ſe, ſicuti & unũ. etenim quorũ materia, aut ſpẽ, aut numero una, eadẽ dñr. & quorũ ſuba, una, Quare patet, quòd idẽtitas unitas quædam eſſentiæ eſt, aut plurimũ, aut cum ut pluribus utatur. utputa cum dicat ipſum ſibiipſi idem, ut duobus enim ipſo utitur.

ANT. par. 2.

Alia uero ſecundum ſe quemadmodum & unum. Etenim quorum materia una, aut ſpecie, aut numero, eadem dicuntur & quorum ſubſtantia una. Quare palam quia identitas unio quædã eſt plurium eſſendi, aut quando utitur uno ut pluribus, ueluti quando dicit idem eidem idẽ. nã ut duobus utitur eodẽ.

Ponit modos eiuſdẽ p̱ ſe, & dicit, ꝙ aliqua dñt eadẽ ſm ſe eiſdẽ modis, quibus dr̃ unũ per ſe. Oẽs. n. modi, q̃bus aliqua unũ p̱ ſe dñt, reducunt̃ ad duos, quorũ unus eſt ſm ꝙ dñt unum illa, quorũ materia eſt una, ſiue accipiamus materiã eãdẽ ſm ſpẽm, ſiue ſm numerũ, ad qđ p̱tinet ſcđs & tertius modꝰ unius. Alio modo dicuntur unum, quorum ſubſtantia eſt una, uel ratione continuitatis, quod pertinet ad primum modum, uel propter unitatem & indiuiſibilitatem rationis, quod pertinet ad quartum & quintum.

tum. Vnde & his modis dicũtur aliqua eſſe idem. Ex hoc autem ulterius cõcludit, ꝙ identitas eſt unitas uel unio, aut ex eo ꝙ illa, quæ dicũtur idẽ, ſunt plura ſm eſſe, & tamen dicuntur idem inquantum in aliquo uno conueniunt. Aut quia ſunt unum ſecũdum eſſe, ſed intellectus utitur eo ut pluribus ad hoc ꝙ relationem intelligat. Nam non poteſt intelligi relatio niſi inter duo extrema. Sicut cum dicitur aliquid eſſe idem ſibiipſi. Tunc enim intellectus utitur eo quod eſt unum ſm rem, ut duobus. Alias eiuſdẽ ad ſeipſum relationem deſignare non poſſet. Vnde patet, ꝙ, ſi relatio ſemper requirit duo extrema, & i huiuſmodi relationibus non ſunt duo extrema ſm rem ſed ſm intellectum ſolum, relatio identitatis non erit relatio realis, ſed rationis tantum, ſm ꝙ aliquid dicitur idem ſimpliciter. Secus autem eſt, qñ aliqua duo dicũtur eſſe idem uel genere uel ſpecie. Si enim identitatis relatio eſſet res aliqua pręter illud, quod dicitur idem, res etiam, quæ relatio eſt, cũ ſit idẽ ſibi, pari rõe haberet aliã relationẽ, q̃ ſibi eẽt idẽ, & ſic in infinitũ. Nõ eſt aũt poſsibile in rebus in infinitum procedere. Sed in his, quæ ſunt ſm intellectum nihil prohibet. Nam, cum intellectus reflectatur ſuper ſuum actum, intelligit ſe intelligere. Et hoc ipſum poteſt etiam intelligere, & ſic in infinitũ.

Relatio idẽtitatis ad ſe ipſum eſt rationis non realis.

LECTIO XII.

De diuerſo, differenti, ſimili & oppoſitis, & diuerſo ſpecie modi exponuntur.

BESS. *Diuerſa uero dicuntur, quorum aut ſpecies plures, aut materia, aut ratio ſubſtantiæ. & omnino diuerſum dicitur oppoſite ad id, quod idem dicitur.*

ANT. par. 1. *Diuerſa uero dicũtur quorum aut ſpecies plures, aut materia, aut ratio ſubæ: & oĩno oppoſite eidem dicitur diuerſum.*

Hic oſtendit quot modis dr̃ diuerſum, & dicit, ꝙ diuerſa dñr aliqua tripliciter. Dñr. n. aliqua diuerſa ſpẽ, quorũ ſpẽs ſunt plures, ſicut aſinus & bos. Quædam uero dñt diuerſa numero, quia differũt ſm materiam, ſicut duo ĩdiuidua unius ſpeciei. Quædam uero dñr diuerſa ſm {rationem ſubæ}, i. ſm diffõnẽ declarãtem ſubam rei. Contingit. n. quędam eſſe idẽ numero, ſcilicet ſubiecti, ſed diuerſa rõne, ſicut Socrates & hoc album. Et quia plures modi diuerſitatis accipi poſſunt, ſicut ꝙ dicatur diuerſum genere & diuerſum propter continui diuiſionem, ideo ſubiungit, ꝙ diuerſum dicitur oppoſitum totaliter ad idem. Cuilibet enim modo eius, quod eſt idem, opponitur aliquis modus eius, quod eſt diuerſum. Et propter hoc, quot modis dicitur idem, tot modis dicitur diuerſum. Et tamen alij modi unius, uel eius quod eſt idẽ, poſſunt reduci ad iſtos hic tactos. Diuerſitas enim generis includitur in diuerſitate ſpeciei. Diuerſitas uero continuitatis ĩ diuerſitate materię, eo ꝙ partes quantitatis ſe habent per modũ materiæ ad totum. Deinde cum dicit.

BESS. *Differentia uero dicuntur, quæcunque diuerſa ſunt, cum idem quid ſint, modo non ſint idem numero, ſed aut ſpecie, aut genere, aut proportione. Item, quorum diuerſum genus, & cõtraria, & quæcunque diuerſitatem in ſubſtantia habent.*

ANT. par. 2. *Differentia uero dicuntur quæcunq; diuerſa ſunt, idem aliquid entia: & non ſolum in numero, ſed ſpecie, aut genere, aut proportione. Amplius quorum diuerſum genus. Et contraria quæcunque habent in ſubſtantia diuerſitatem.*

Hic diſtinguit quot modis dicitur hoc nomẽ differẽs. Aſsignat aũt duos modos, quorũ primus eſt, ꝙ aliquid proprie dicitur differens ſm ꝙ aliqua duo quæ ſunt {aliquid idem entia,} ideſt in aliquo uno cõuenientia, ſunt diuerſa: ſiue conueniant in aliquo uno ſm numerum, ſicut Socra. ſedens à Socra. non ſedente: ſiue conueniant in aliquo uno ſpecie, ſicut Socra. & Plato in homine: ſiue in aliquo uno genere, ſicut homo & aſinus in animali: ſiue ĩ aliquo uno ſecundum proportionem, ſicut quantitas & qualitas in ente. Ex quo patet, ꝙ differens oẽ eſt diuerſum, ſed non conuertitur. Nã illa diuerſa, quæ in nullo conueniunt, nõ pñt proprie dici dr̃ia, quia nõ differũt aliquo alio, ſed ſeipſis. Differẽs aũt dicitur, ꝙ aliquo alio differt. Scd's modus eſt prout differens communiter ſumitur pro diuerſo, & ſic dr̃ia dicunť etiam illa, quæ habent diuerſum genus, & in nullo communicant. Deinde docet in quibus conueniat eſſe differens ſm primum modum qui eſt proprius. Cum. n. oporteat ea, quæ proprie dñr dr̃ia, in uno aliquo conuenire, ea uero, quæ conueniunt in ſpẽ, non diſtinguuntur niſi per accidẽtales dr̃ias, ut Socra. albus uel iuſtus, Plato niger uel muſicus. Quæ uero cõueniunt in gñe & ſunt diuerſa ſm ſpẽm, differunt differentijs ſubſtantialibus, illa propriiſsime dñt dr̃ia, quæ ſunt eadem gñe & diuerſa ſm ſpẽm: oẽ aũt genus diuiditur in contrarias dr̃ias, non aũt oẽ genus diuiditur in cõtrarias ſpẽs. Coloris. n. ſpẽs ſunt contrarię, ſ. albũ, nigrũ: & dr̃iæ etiã, ſ. congregatiuum & diſgregatiuum. Aĩalis aũt dr̃iæ quidẽ ſunt contrariæ, ſ. rõnale & irrõnale, ſed ſpẽs aĩalis, ut hõ & equus &c. non ſunt contrariæ. Illa igitur, quæ propriiſsime dicuntur dr̃ia, ſunt quæ uel ſunt ſpẽs contrariæ, ſicut album & nigrum: uel ſunt ſpecies unius generis non contrariæ, ſed habentia contrarietatẽ in ſubſtantia ratione contrarij differentiarum, quæ ſunt de ſubſtantia ſpecierum. Deinde cum dicit.

Similia dicuntur, & quæ idem paſſa ſunt & quæ plura eadem quã diuerſa, paſſa ſunt. & quorum, qualitas una. BESS.

Similia dicuntur quæ idẽ ſunt paſſa. Et plura idem patientia aut diuerſa. Et quorum qualitas una. ANT. par. 3.

Oñdit quot modis dr̃ ſimile. Circa hoc aũt duo facit. Nã primo aſsignat quot modis dr̃ ſimile. Scd̃o quot modis dr̃ diſsimile. ibi {Oppoſite uero.} Circa primum duo facit. Primo oñdit quot modis dr̃ ſimile. Secundo qũo dicať aliquid maxime ſimili. ibi {Et ſm quæ alterari.} Ponit aũt tres modos ſimilitudinis. Conſtat. n. ꝙ unum in qualitate facit ſimile. Paſſio aũt eſt affinis qualitati, eo ꝙ pręcipue paſsio in mutatione qualitatis, q̃ eſt alteratio, attenditur. Vñ & q̃dã ſpẽs qualitatis eſt paſsio & paſsibilis qualitas. Et pp hoc ſimilitudo non ſolũ attendiť ſm conuenientiã in qualitate, ſed ſm conuenientiã in paſſione. Qđ quidem põt eſſe dupliciter, aut ex parte paſsionis, aut ex parte eius, ad qđ paſsio terminatur. Sic igiť tripl'r aliqua ſunt ſil'ia. Vno modo, q̃ patiunť idẽ, ſicut duo ligna, q̃ cõburunť, pñt dici ſil'ia. Alio modo ex hoc ſolo, ꝙ patiunť aliqua plura, ſimilia dñr, ſiue patianť idẽ, ſiue diuerſa, ſicut duo hoĩes, quorũ unus fuſtigať, & alter incarcerať, dñr ſimiles ĩ patiendo. Tertio mõ dñr ſil'ia, quorũ una eſt qualitas, ſicut duo albi, & duo ſydera in cœlo habẽtia ſimilem ſplendorẽ aut uirtutẽ. Deinde cum dicit.

Infra pt. 4. ſi.

par. 4. prin.

Tripliciter aliqua dicũtur ſimilia.

Ac ſecundum quæcunque contrariorum alterari contingit id quod plura his aut magis propria habet, ſimile illi eſt. Oppoſite uero ſimilibus, diſſimilia dicuntur.

ANT. par. 4. *Et ſecundum quę alterari contingit horum contrariorum, quod plura habet, aut magis proprium, hoc eſt ſimile. Oppoſita uero ſimilibus, diſſimilia.*

Oſtendit unde aliquid maxime dicatur ſimile. Quando enim ſunt plures contrarietates, ſecundũ quas attenditur alteratio, illud, quod ſecundum plures illarum contrarietatum eſt alicui ſimile, dicitur magis proprie ſimile. Sicut allium, quod eſt calidũ & ſiccum, dicitur magis proprie ſimile igni, quam zuccharum, ꝙ eſt calidum & humidum. Et idem eſt inter duo quorum utrunque eſt ſimile alicui tertio ſecundum unam qualitatem tantum, illud, quod eſt ſimile ſecundum qualitatem magis ſibi propriam, magis proprie dicitur ſimile ei, ſicut aer magis proprie ſimilis eſt igni, quàm terra. Aer enim aſſimilatur igni in calore, quæ eſt qualitas ſibi propria, magis quàm ſiccitas, in qua aſſimilatur ſibi terra. Cõſequenter dicit, ꝙ diſſimilia dicuntur per oppoſitũ ad ſimilia. Deinde cum dicit.

BESS. *Oppoſita dicuntur, contradictio, contraria, ad aliquid, priuatio & habitus.*

ANT. par. 5. *Oppoſita dicuntur contraria, contradictio, & ad aliquid, & priuatio, & habitus.*

Hic diſtinguit ſecũdarias partes pluralitatis, quæ ſcilicet continentur ſub differenti & diuerſo, quæ ſunt partes primæ, & circa hoc tria facit. Primo oſtẽdit quot modis dicuntur oppoſita. Secundo quot modis dicuntur contraria, ibi: {Contraria dicũtur.} Tertio quot modis dicuntur diuerſa ſpecie, ibi: {Diuerſa uero ſpecie.} Circa primũ duo facit. Primo. n. dicit quot modis dicuntur oppoſita, quia quatuor modis, ſcilicet contradictoria, contraria, priuatio & habitus, & ad aliquid. Aliquid enim contraponitur alteri uel opponitur aut ratione dependentiæ, qua dependet ab ipſo, & ſic ſunt oppoſita relatiue. Aut ratione remotionis, quia ſcilicet unum remouet alterum. Quod quidem contingit tripliciter. Aut enim totaliter remouet nihil relinquens, & ſic eſt negatio. Aut relinquit ſubiectum ſolum, & ſic eſt priuatio. Aut relinquit ſubiectum & genus. & ſic eſt contrarium. Nam contraria non ſunt ſolum in eodem ſubiecto, ſed etiam in eodem genere. Scđo ibi.

Infra p. 7. Infra p. 10. Modi oppõnis quatuor. Prædictorũ modorum ſufficiẽtia.

BESS. *Et ea, ex quibus, & in quę ultima. ut generationes & corruptiones. & quęcunque ſuſceptiuo amborum non contingit ſimul adeſſe hęc opponi dicuntur, aut ipſa, aut ex quibus ſunt. fuſcum nanque & album ſimul eidem non inſunt. quare ea, ex quibus ſunt, opponuntur ipſis.*

ANT. par. 6. *Et ex quibus, & in quę ultima, ut generationes & corruptiones. Et quęcunque non contingunt ſimul adeſſe amborũ ſuſceptibili, ea opponi dicuntur, aut ea ex quibus ſunt. Nam pallidum & album ſimul eidem non inſunt. Vnde ex quibus ſunt hęc opponuntur.*

Ponit duos modos, ſm quos poteſt cognoſci, ꝙ aliqua ſunt oppoſita. quorũ primus eſt per comparationem ad motum. Nã in quolibet motu uel mutatione, terminus à quo, opponitur termino ad quẽ. Et ideo ex quibus eſt motus, & in q̃ eſt motus, ſunt oppoſita, ut patet in generationibus. Nam generatio albi eſt ex non albo, & ignis ex non igne. Secundo modo per comparationem ad ſubiectum. Nam illa, quæ non poſſunt ineſſe ſimul eidem ſuſceptibili, oportet ꝙ adinuicem opponantur, uel ipſa, uel ea quibus ſunt. Non enim poteſt idem corpus ſimul eſſe album & nigrum, quia ſunt contraria. Homo uero & aſinus non poſſunt de eodem dici, quia habent in ſuis rõnibus differentias oppoſitas, ſcilicet rõnale & irrationale. Et ſimiliter pallidum & album, quia pallidum componitur ex nigro, quod eſt oppoſitum albo. Et notandum, ꝙ ſignanter dicit eidẽ ſuſceptibili, quia quædam non poſſunt alicui eidem ſubiecto ſimul eſſe, non propter oppoſitionem quã habeant adinuicem, ſed quia ſubiectum non eſt ſuſceptibile utriuſq;, ſicut albedo & muſica non poſſunt ſimul ineſſe aſino, poſſunt aũt ſimul ineſſe hoĩ.

Alia litera his opponuntur. Hæc per ius ad materiã & formam referenda ſunt.

BESS. *Contraria dicuntur, quę non poſſunt ſimul eidẽ adeſſe, cũ eorum ſint, quę ſecundũ genus differunt. & quę plurimum differunt, cũ in eodẽ genere ſint. quęue plurimũ differunt, cũ in eodẽ ſuſceptiuo ſint. ac etiã quę plurimũ differunt, cũ eorũ ſint, quę ſub eadẽ potentia ſunt. et quorũ differentia maxima aut ſimpliciter, aut ſecundum genus, aut ſecundum ſpeciem.*

ANT. par. 7. *Contraria dicuntur quę nõ poſſunt ſimul adeſſe eidẽ differentium ſecundum genus. Et quę plurimum differunt eorũ, quę ſunt in eodem genere. Et quę plurimum differũt eorum, quę ſunt in eodem ſuſceptibili. Et quę plurimum differunt, eorum, quę ſub eadẽ ptãte. Et quorum differẽtia maxima aut ſimpliciter, aut ſecundum genus, aut ſecundum ſpeciem.*

Hic oſtendit quot modis contraria dĩr, & circa hoc tria facit. Quorũ primum eſt, ꝙ aſſignat modos, quibus aliqua principaliter dñr contraria, inter quos ponit unum primũ ĩproprium, ſ. ꝙ aliqua dñr contraria, quæ non poſſunt ſimul adeſſe eidẽ, licet differant ſm genus. proprie enim cõtraria ſunt quæ ſunt unius generis. ſicut ſi diceretur, ꝙ grauitas & motus circularis non ſunt in eodẽ ſubiecto. Alium modum ponit proprium ſecundum ꝙ cõtraria dñr in aliquo conuenientia. Conueniunt. n. contraria in tribus, ſ. in eodem genere, & in eodem ſubiecto, & ĩ eadẽ poteſtate. Et iõ notificat ſm iſta tria, illa, quæ ſunt uere contraria dicens, ꝙ illa, quæ plurimũ differunt eorũ, quæ ſunt in eodem genere, dñr contraria, ſicut album & nigrum in genere coloris. Et iterum illa, quæ plurimum differunt in eodem ſuſceptibili exiſtentia, ſicut ſanũ & ægrum in animali. Et iterum, quæ plurimum differunt in eadẽ poteſtate contenta, ſicut congruũ & incongruum in grammatica. Poteſtates. n. rõnabiles ad oppoſita ſunt. Dicit autem {plurimũ} ad dĩam mediorũ inter contraria quæ etiam conueniunt in eodẽ genere, ſubiecto, & poteſtate, non tñ ſunt plurimũ dĩa. Vnde ſubiungit uĩem rõnem, ſm quã aliqua dñr contraria, quia. ſ. eorum dĩa eſt maxima, uel ſimpliciter, uel in eodẽ genere, uel in eadem ſpẽ. Simpliciter quidẽ, ſicut in motu locali extrema ſunt maxime diſtãtia, ſicut pũctus orientis & occidentis, q̃ ſunt extrema diametri totius orbis. In eodẽ gñe, ſicut ſpecificæ dĩæ, q̃ diuidũt genus. In eadẽ ſpẽ, ſicut accidentales dĩę cõtrarię, p q̃ differũt ĩdiuidua eiuſdẽ ſpẽi. Scđm ponit ibi.

In trib' cõtraria conueniunt. Hunc locũ qualr Ant. an. ipugnet

DEFENSIO VIII.

Defenditur D. Tho. declaratio de maxima differentia contrariorum & oſtenditur contra Ant. and. quantũ ſit ad intentionẽ philoſophi hic allata, & multas circa hoc illius falſitates reprobantur.

HOc in loco Ant. an. tangit S. Tho. in margine à Mauritio citatum dicens, ſubdit (ſupple Philoſophus) quandã rõnẽ gñalem contrariorũ, ꝙ cõtraria ſunt, quorũ dĩa eſt maxima, aut ſimpliciter, aut ſm genus, aut ſm ſpẽm, quod exponitur ſic. Simplr quidẽ, ut in motu locali duo pũcta terminantia motũ cæli, puta

Duo pũcta orientis & occidẽtis eſſe mot' cœli terminos tuetur.

puta punctus orientis, & punctus occidentis. Secundum genus vero ideſt in eodem genere.i.duæ ſpecies per duas differentias diuiſiuas generis conſtitutæ. Secũdum ſpeciem autem ſicut duo indiuidua per duas accidentales & contrarias differentia diuerſas. Aliter exponitur, & magis ad mentem Philoſophi videtur, ꝙ differentia maxima ſm ſpeciem intelligatur in duabus ſpeciebus ſiue differentiis contrariis. Sed ſm genus, in duobus generibus ſubalternis. Simpliciter autem in duobus generaliſsimis, & in quibuſcunq; quomodocunque maxime diſtantibus. Hæc ille formaliter. Licet autem parum, uel nihil referat quantum ad ſenſum & veritatem, an ſic proponatur expoſitio ſancti Thomę, an ſicut formaliter iacet in litera propria: Officium tamen eſſet boni doctoris, dum aliena refellit vt ſua præferat, ſaltem eam, quam nititur opinionem refellere, fideliter recitare, ne ſi ſecus ſe habeat, non recta intentione procedere reputetur. Clariorem quippe ſenſum in propoſito, completioremq; doctrinã verba S. Tho. præferunt ſecundum ꝙ iacent in litera ſua, q̃ ſecundum truncatam & (ut ita dixerim) deturpatam huius viri relationem. Nam diuus Tho. vbi de duobus punctis, orientis inquam & occidentis, qui cœleſtis motus termini ſunt, exemplum inducit, volẽs poſſe verba ſua, ſiniſtra ſorte interpretatione à quoquam ſuſcipi, quaſi intelligeretur de quibuſcunque cuiuſuis cœleſtis mosus terminis in oriente & occidente contrapoſitis, addidit, quæ ſcilicet puncta ſunt extrema, diametri totius orbis, vt daret intelligere, ꝙ hi duo ſoli termini motus, ſimpliciter contrarij ſunt, eo ꝙ ſoli ſimpliciter ſint maxime diſtantes. Attamen, (vt dixi) parum refert, eo ꝙ uel modicum in artibus exercitati, per puncta orientis & occidentis non niſi quæ maxime diſtant, & motum diurnum terminant apprehendunt. Non dicit etiam Sanctua Tho. duas ſpecies ſecũdum genus adinuicem contrariari, nec alicubi legitur in Philoſopho quantum viderim vel meminerim de his quæ in genere ſubſtantiæ ſunt, licet aliquo modo verum ſit. Sed magis proprię veriuſq; dicuntur eſſe contrariæ ſecundum genus ipſe generis differre diuiſiue, vt dicit hic ſanctus Tho. & patet per Philoſophũ in primo Phy. pluries. Et multo minus duo indiuidua præcipuæq; ſubſtantiæ, ſunt adinuicem quoquo modo contraria ſecundum ſpeciem. Repugnat enim id Ariſt. documentis, vbi aſſerit ipſi ſubſtantiæ nihil eſſe contrarium. Vnde nec id attulit ſanctus Tho. vt hic falſo recitat, ſed dixit accidentales d fferentias eſſe contrarias per quæ differunt indiuidua eiuſdem ſpeciei. Sed & de hoc ipſo parum curandum puto, cum aliquo modo, licet improprie poſsint indiuidua, ratione ſuarum differentiarum quæ proprie ſunt, contraria dici, ſicut & dicuntur differre. Sat tamen ex his patet eſſe ſolerti conſideratione cauẽdum, ne huic viro in ſuis relationibus facile præſtetur fides. Sed recurrendum primo eſt ad literã ſancti Tho. vbi ab hoc homine vel aliis ſui generis, impugnatur. Multotieus quippe ſi id ſeruetur, facile cognoſcetur, de tenebris ad lucem factum eſſe tranſitum. His igitur omiſsis videndum eſt, quæ vtrarumque expoſitionem verior ſit ac magis ad mentem Philoſophi, quamquam & de hoc parum etiam curare debuerim, quum ſuam eſſe magis ad mentem Philoſophi & ſi glorietur, non tamen probet. Stultum eſt.n. ſemper eſſe ſolicitum, quid quiſq; vel exponendo uel ſimpliciter pronuntiando ſine ratione loquatur. Et eo maxime, q̃a maior eſt ſola auctoritas S. Tho. apud vere ſapientes, quàm ſit quódcunque dictum viri huius vel ſibi ſimilium. Ne tamen vel quoquo modo appareant hi homines etiam verbis præualere, aliqua circa hoc dicam. Et primo quidem ſciẽdum ꝙ Philoſophus in hoc textu aſsignauit duos modos contrariorum. Primum improprium, alium proprium, vt etiã dicit Antonius and. Quibus modis poſitis & declaratis, ſubiunxit Philoſophus illa verba, videlicet: Et quorum differentia maxima, aut ſimpliciter aut ſecũdum genus aut ſecundum ſpeciem. Quę verba Sanctus Thomas exponens dicit: Subiungit vniuerſalem rationem ſm quã aliqua dicuntur contraria &c. Hoc idem dicis Anto. and. licet poſtmodum in exponendo prædicta verba ſeu prædictam generalem contrariorum rationem, diſcordet à Sancto Thoma vt præmiſimus. Sed ſua illa expoſitio non ſolum non eſt magis ad mentem Philoſophi quàm expoſitio Sancti Thomæ. Sed etiam nullo modo eſt ad mentem Philoſophi, nec eſt bona. Primum ex hoc perſuadetur, ꝙ propoſitis ab Ariſt. duobus modis contrariorum, vno improprio, altero proprio, non eſt probabile eſſe ad mentem eius ꝙ ratio generalis quæ ſubinſertur, includat modum improprium. Sicut enim patet in præcedentibus, & etiam in ſequentibus in hoc præcipue libro quinto, in quo multiplicium terminorum explicare ſuſcepit modos, ſiquã aliquando vel per accidens vel improprium alicuius multiplicis modum ponit, nunquam eius deinceps meminit dum modos colligit, vel eorum proprietates inducit. Hoc maxime patet in capitulo de vno, & in capitulo de ente. Non ergo credendum eſt Philoſophũ hic facere ſine neceſsitate, quod alibi ſemper facere recuſauit, & non ſine ratione, quippe cum impropria, & ea quæ per accidens ſunt, tangi quidem debeant, vt per horum excluſionem propriorum cognitio facilior & perfectior habeatur, ſed nequaquam ſunt proſequẽda, nec circa ea eſt immorandum, cum ſecludantur ab arte. In ratione igitur illa generali, non magis, ſed minus uidetur ad mentem Philoſophi debere improprium illum modum includi. Quod quidem non facit Sanctus Thomas, ſed Ant. and. dum illa dicit ſimpliciter differre ex mente Philoſophi quæ ſecundum generaliſsima differunt: cum tamen ſic differre, nonniſi improprie differre ſit, eo ꝙ talia non in ſubiecto conuenians aut in genere. Secundum etiam ꝙ videlicet nedum non magis, ſed nec vllo modo ſit Ant. an. expoſitio illa ad mentem Philoſophi, ex hoc patet, ꝙ contraria improprie, non poſſunt dici ſimpliciter contraria, ſi ly ſimpliciter, ſecundum excellentiam exponatur quaſi maxime ſint contraria. Illa.n. maxime dicunt contraria, cui maxime competunt oẽs contrariorum, vt ſic, conditiones. Hoc autem in his, quæ improprie contraria ſunt, non inuenitur. Ex hoc.n. quædam ĩpropriam induunt rationem contrariorum, ꝙ vel eis aliqua contrariis debita cõditio deſit, vel quas habent non niſi imperfecte participant. Quod ſi ſimpliciter cõtraria, non maxime, ſed abſolute forſan interpretetur, hoc eſt ſine quauis determinatione tunc idipſum eis quæ improprie contraria ſunt, minime conuenire, magis eſt manifeſtum. Quod enim abſolute & non ſub aliqua determinatione uere cuiquam tribuitur, iam id illi ex hoc proprie conuenire neceſſe eſt. Et quod cuiq̃ ĩproprie conuenit, iam non ſine determinatione de illo aſſeuerat. Exemplũ. Proprie conuenit Socrati ꝙ hõ

ſit, ea propter idipſum de forte ſimpliciter affirmamus, Non ſic qui mortuus eſt vel pictus, ſine aliqua addita determinatione homo dicitur, ſed ſemper improprietatem denominationis deſignans conditio applicatur. Igitur cum ea quæ inter generaliſſima cõtrarietas eſt, impropria ſit, eo ꝙ ſic oppoſita, vt diximus, nec genere conueniant nec ſubiecto, patet, nõ ſimpliciter, contrarietatẽ hanc eſſe dicendam. Quod tñ Ant. an. in ſua ſingulari expoſitione affirmat, nõ autem S. Tho. Sed illa dicit ſimpliciter, hoc eſt & maxime & abſolute contraria, quę maxima inter ſe ſituali diſtantia ſeiungũtur. Quod enim talia proprie contrarientur patet, tũ quia non continentur ſub modo improprio à Philoſopho conſtituto, quod ex hoc habent, quia non oppoſite ſe reſpiciunt ſolum iuxta ſuperabundantiæ defectuſue diſtinctionem, quę, ſi ſola & præciſa ſit inter aliqua oppoſitionis ratio, ſolam etiam improprie contrarietatis tribuit rationem. Addit enim horum oppoſitio diſtantiã maximam ſitualem. Tum quia reſpectu eiuſdem ſubiecti, puta cœli vel uniuerſi adinuicem comparantur, & ſunt eiuſdem generis termini, vt patet, & conſequenter ad eandem ſcientiam pertinẽt, ad naturale, quæ de motu vt ſic, habet determinare. Tum quia motui hæc terminorum oppoſitio, propriam tribuit contrarietatis oppoſitionem. Eſt enim motus motui proprie ex terminorum contrarietate contrarius, ergo & ipſi termini nõ improprie contrarij ſunt, quippe cum aliis proprietatem tribuãt contrarietatis. Neq; .n. id alteri poſſent quod ipſi non haberent, immo & magis habent cum propter quod unũquodque tale & illud magis. Maxime autem talibus competere cõtrarietatis rõnẽ, aliquo modo uerũ eſt, aliquo alio modo falſum. Cum .n. contraria proprie dicta habeãt cõditiones quatuor hic à Philoſopho propoſitas, videlicet, ꝙ maxime diſtent, ſub eodem genere, reſpectu eiuſdem ſubiecti, & ſint eiuſdẽ ſciæ, inter ea, quæ cõicabunt in oĩbus his cõditionibus, ſi vna earum perfectius participetur à duobus cõtrariis ꝙ̃ ab aliis, magis illa duo dicentur rõnẽ cõtrariorum participare ꝙ̃ cętera. Cõditio autem illa, quę eſt diſtantia maxima, põt duobus modis intelligi, vel .ſ. ſm diſtãtiam ſitualem, cui primo & maxime nomẽ diſtantiæ conuenit ex impoſitione, alio mõ ſm diſtantiã perfectionis, duorũ tñ poſitiuorũ ſub eodẽ genere. Cũ ergo hic Ariſt. quærat de ſignificato nominũ, & diſtantia, ꝙ̃ ſm ſitum attẽditur, vt diximus, ſi nominis impoſitio attendatur, magis proprie diſtantiæ rõnẽ habeat ꝙ̃ diſtantia ſm perfectionẽ, illa, quæ cæteris paribus diſtantiam maximã ſitualẽ obtinebunt, ſimplr inter oĩa alia dicentur cõtraria ſm Philoſophum hic, vbi nomina iuxta proprietatem ſignificationis attẽdit. Si uero attendatur diſtantia perfectionis vel entitatis ſm hoc quod eſt nõ poſſe ſimul inueniri in eodẽ ſubiecto, ſed ſeinuicẽ expellere, cũ qualitates actiuæ &c. vtiq; perfectiori modo contrariari dicentur album & nigrũ, calidũ & frigidũ, & talia proprie contraria, ꝙ̃ contrapoſita orientis & occidentis puncta. Iuxta autem primũ modũ maxime contrarietatis, & nõ iuxta ſm dixit S. Tho. talia puncta eſſe ſimpliciter .i. maxime diſtantia, & hoc conformiter (vt diximus) intẽtioni Philoſophi hoc in libro. Tertiũ aũt quod propoſui, uidelicet ꝙ expoſitio Ant. an. nõ ſit bona, ſic declaratur. Cũ .n. rõ illa expreſſa ꝑ ſuprapoſita verba Philoſophi ſit generalis ad omnes modos contrariorum propriæ dictos, immo & ad improprie dictos ſecundum Ant. and. licet mala (vt diximus) ſequitur ꝙ debeat etiam competere contrariis ſecundum maximã diſtãtiã ſitus. Et cum Ariſt. hic enumeret illa contraria quibus competit prædicta generalis ratio, quod patet, quia per notam diſiũctionis dat ĩtelligere diuiſionẽ in membra, dum dicit, Aut ſimpliciter, aut ſm genus, aut ſm ſpeciem. Diuiſio autem ſi debita ſit, vt decet Philoſophum, à diuiſio tranſcendi non debeat, ſequitur ꝙ omnes modos contrariorũ proprie dictorum enumeret. Ergo & modus ille q attenditur (vt diximus) ſm maximã diſtantiam ſitus connumerandus eſt. Qđ dũ facit Diuus Tho. non aũt Ant. and. patet ꝙ expõ S. Tho. ad amuſim textum Philoſophi quadrat. Expõ uero Ant. an. ab illo eſt aliena, & per cõſequẽs nõ eſt bona. Et de præſenti defenſione ſatis.

Cætera uero contraria dicuntur, quædam eo quòd talia habent, quædam, eo quòd ſuſceptiua talium ſunt, quædam, eo quòd actiua, aut paſſiua talium ſunt, aut agentia, aut patentia, aut abiectiones, aut ſumptiones, aut habitus, aut priuationes ſunt horum, ac talium. BESS.

Alia uero contraria dicuntur, hæc quidem talium habitu, alia talium ſuſceptione, alia exiſtendo aut actiua aut paſſiua talium, alia agentia, alia patientia, aut expulſiones, aut acceptiones, aut habitus, aut priuationes talium. ANT. par.

Et oſtendit qualiter aliqua ſecundario modo dicuntur contraria, propter hoc, quod habent habitudinem ad ea, quę principaliter ſunt contraria, ſcilicet quia uel habent contraria in actu, ſicut ignis & aqua dicunt contraria, quia alterum eſt calidum & alterum frigidum uel quia ſunt ſuſceptibilia contrariorum in potẽtia, ſicut ſanatiuum & ægrotatiuum. Vel quia ſunt actiua uel paſſiua contrariorum in potentia, ut calefactiuum & infrigidatiuum, calefactibile & infrigidabile. Vel quia ſunt contrariorũ agẽtia & patiẽtia in actu, ſicut calefaciens & infrigidãs, calefactũ & ĩfrigidatũ. Vel quia ſunt expulſiones, ſiue abiectiones, ſiue acceptiões cõtrariorũ, uel etiã habitus aut priuationes eorũ. Nã priuatio albi oppoſita eſt priuationi nigri, ſicut habitus habitui. Patet ergo ꝙ tangit triplicem habitudinem circa contraria. Vna quæ eſt ſubiecti in actu, uel in potentia. Alia, quæ eſt actiui & paſſiui in actu & potentia. Tertia quæ eſt generationis & corruptionis uel ſecundum ſe, uel quantum ad eorum terminos, qui ſunt habitus & priuatio. Tertium ponit ibi.

Cum autem unum & ens multipliciter dicatur, neceſſe eſt, ut cætera quoque, quæcunque ſecundum hæc dicuntur, ſequãtur. quare & idem, & diuerſum, & contrarium, ut ſecundum unumquodque prædicamementum diuerſum ſit. BESS.

Sed quoniam ens & unum multipliciter dicuntur, ſequi eſt neceſſe, & alia quæcunque ſecundum ea dicuntur. Quare idem, & diuerſum, & contrarium, eſt diuerſum ſecundum unamquamque categoriam. ANT. par.

Et oſtendit qua de cauſa prædicta dicuntur multipliciter. Quia enim unum & ens dicuntur multipliciter, oportet ꝙ ea, quæ dicuntur ſecundum ea, multipliciter dicantur, ſicut idem & diuerſum, quæ conſequuntur unum & multa, & contrarium, quod ſub diuerſo continetur. Et ita oportet, ꝙ diuerſum diuidatur ſm decem prædicamenta, ſicut ens & unũ.

Diuerſa uero ſpecie dicuntur quæcunque cum eiuſdem ſint generis, non ſunt ſubalterna, & quæcunq; cũ in eodẽ genere ſint, dñiam habent, & quæcunq; in ſuba contrarietatẽ habẽt. Contraria quoque diuerſa ſpecie inuicem ſunt aut omnia, aut quæ primo dicuntur, & quorum in ultima generis ſpecie, rationes. BESS.

tiones diuerſæ. ut homo & equus, indiuidua genere, rationes uero eorum diuerſæ. & quæcunque, cum in eadem ſubſtãtia ſint, differentiam habent. Eadem uero ſpecie ſunt, quæcunque his oppoſite dicuntur.

ANT. par. 10. *Diuerſa uero ſpecie dicuntur quæcunque eiuſdem generis exiſtentia non ſunt ſubalterna. Et quæcunque ſub eodem genere exiſtentia differentiam habent. Et quæcunque in ſubſtantia contrarietatem habent. Contraria enim diuerſa ſunt ſpecie ab inuicem, aut omnia, aut dicta primum. Et quorumcunque in finali generis ſpecie rationes diuerſæ, ut homo & equus indiuidua genere, & rationes eorum diuerſæ. Et quæcunque in eadem ſubſtantia differentiam habent. Eadem uero ſpecie oppoſite his dicta.*

Hic oſtendit quot modis dicantur aliqua diuerſa ſpecie, & ponit quinque modos, quorum primus eſt, quando aliqua ſunt in eodem genere, & nõ ſunt ſubalterna, ſicut ſcientia & albedo ſub qualitate, licet non contra ſe diuidantur oppoſitis differentiis. Secundus eſt, quando ſunt in eodem genere, & diuiduntur contra inuicem per aliquam differentiam, ſiue differentiæ ſint contrariæ, ſiue non, ut bipes & quadrupes. Tertius modus eſt, quando ſua ſubiecta habent contrarietatem, utpote quę diuiduntur p differentias contrarias, ſiue ipſa ſint contraria, ut album & nigrum, quæ diuiduntur per congregatiuũ & diſgregatiuum, ſiue non, ut homo & aſinus, quæ diuidũtur per rationale & irrationale. Cõtraria.n. oportet eſſe diuerſa ſpecie, uel oĩa, uel illa, q̃ principaliter dicũtur eſſe contraria. Quartus modus eſt, quando ſunt diuerſæ ſpecies ultimæ, eædemq; ſpecialiſsimæ in aliquo genere, ut homo & equus. Magis enim proprie dicuntur ſpecie differre, quæ ſolũ ſpecie differunt, quàm quę ſpecie & genere.

Quintus modus eſt, quando aliqua accidentia ſunt in eodem ſubiecto, & tamen differũt adinuicẽ, eo ꝙ impoſsibile eſt plura accidentia unius ſpeciei in eodem ſubiecto eſſe. Eadem uero ſpecie dicuntur per oppoſitum ad prædicta.

Lectio XIII.

Modi quidam prioris & poſterioris diſtinguuntur tripliciter, quo ad fieri, quo ad cognoſci, & quo ad eſſe, ſicq; ad vnum reducuntur, quo aliqua ſecundum conſequentiam priora aliis dicuntur.

BESS. Tex. 16. *Priora, & poſteriora dicuntur uno quidem modo tanquam aliquo primo & principio in quoque genere exiſtente, quod propinquius eſt principio cuidam determinato, aut ſimpliciter & natura, aut ad aliquid, aut ubi, aut ab aliquibus.*

ANT. Tex. c. 16. par. 1. *Priora & poſteriora dicuntur quædam quidem tanquam exiſtente aliquo primo & principio in ſingulo genere, quod propinquius principio aliquo determinato, aut ſimpliciter & natura, aut ad aliquid, aut ad ubi, aut ab aliquibus.*

Poſtquam diſtinxit nomina, quæ ſignificant partes unius, hic diſtinguit nomina ſignificantia ordinem, ſcilicet prius & poſterius. Vnum enim quendam ordinem importat, eo ꝙ uni eſſe eſt principiũ eſſe, ut ſupra dictũ eſt. Et circa hoc duo facit. Primo aſsignat rationem communem prioris & poſterioris. Secundo diſtinguit diuerſos modos prioris & poſterioris ſm communem rationem, ibi: {Vt hoc quidem ſecundum locum.} Dicit ergo, primo ꝙ ſignificatio prioris dependet à ſignificatione principii. Nam principium in unoquoque genere eſt id, quod eſt primum in genere. Prius autem dicitur, qđ eſt propinquius alicui determinato principio. Huiuſmodi autem ordo principij, & eius, quod eſt principio propinquũ, poteſt attendi multipliciter. Aut enim aliquid eſt principium & primum ſimpliciter ſecundum naturam, ſicut pater eſt principium filij. Aut eſt principium {ad aliquid}, i. per ordinem ad aliquid extrinſecum, ſicut dicitur id, quod eſt ſm ſe poſterius eſſe prius quantum ad aliquid, uel quantum ad cognitionem, uel perfectionem, uel dignitatẽ, uel aliquo tali modo. Vel etiam dicitur aliquid eſſe principiũ & prius quantum ad ubi. Aut etiam aliquibus aliis modis. Deinde cum dicit.

Tex. c. 12. par. ſeq. huius lect. Hic Mauritius carpit S. Tho. verbis non rõne.

DEFENSIO IX.

Arguitur Mauritius, quòd ſine ratione carpit D. Angelicum, cuius nec calciamenta dignus eſt ſoluere.

HOc in loco non Anto. an. ſed Mauritius carpit verbis in margine diuum Thomam dicens, in argumentum ſumi contra eundem angelicum doctorem. Non dicit autem ex quibus uerbis vel Philoſophi vel diui Tho. nec contra quod eius placitum. Si autem loqui velit prout cenſeri poteſt, de eo ꝙ diuus Tho. in theologia docet, nullo mõ in diuinis dari prioritatem niſi ſecundum rationem & modum noſtrum intelligendi, & hoc propter diuinam ſimplicitatem (cuius tamen contrarium iſti tenent ponentes ibi prioritatem ſm originem ex natura rei) nõ põt ex verbis hic poſitis ex ſancto Tho. aliquid elici, contra eiuſdẽ prædictam poſitionem, ſi bene verba ſua capiantur: ſed potius per oppoſitum, efficaciſsimum medium cõtra horum virorum opinionem ex verbis Ariſt. hinc ſumi poteſt, quatenus ab infideli etiam introducantur ad fidem ſi voluerint, prout ex naturali lumine ad lumen fidei fit aſcenſus. Primum ex hoc patet. Quia alia non ſunt verba ſancti Tho. in hoc principio expoſitionis, ex quibus hic homo propter imbecillitatem ſui ingenij habeat occaſionem infeſtãdi diuum Tho. niſi forte hoc quod dicit hic, ꝙ ſm Philoſophum ſignificatio prioris dependet ex ſignificationem principij. Quaſi ex hoc ſumant maiorem ſui argumenti hanc inquam: Vbicunque eſt ratio principij, ibi eſt ratio prioris & poſterioris. Ratio autem principij conuenit perſonæ diuinæ in ordine ad aliã, ergo &c. Sed maior illa falſa eſt, nec ex dictis ſancti Tho. habetur, quia ſm eum etiam hic nomen principij eſt quid communius q̃ nomen prioris. Et ex hoc ſequitur, ꝙ ſignificatio prioris depẽdeat à ſignificatione principij, ſicut ſignificatio inferioris a ſignificatione ſuperioris, eo ꝙ ſuperius in ratione formali inferioris claudatur. Immo, ſi ex ratione principij uelint in dictis perſonis proprietatem inducere, non ſolum inferetur prioritas originis, ſed abſoluta & realis. Eſt enim pater ſimpliciter & abſolute (licet non ſm abſoluta) principium filii & realiter. Conſequens tamen nec ipſi concederent, tametſi ex ratione principij ſuam erroneam opinionem firmare conentur. Si aũt eſt aliud verbum hic ex quo habeant vel in iſta mã vel in alia arguere cõtra S. Docto. afferant in mediũ expreſſa. Et nos tũc alia ſimiliter reſponſione refellemus eorũ argumenta, quæ vt in pluribus parui ſunt momenti. Secundum etiam quod ſupra propoſui ſic oſtenditur. Nã Philoſophus hic cõem rationem prioris aſsignans, dicit id eſſe prius qđ eſt principio propinquius. Ex hoc aũt firmiſsimo fundamento, euidentiſsima cõſurgit veritas, ibi inquã nul-

Q̃ṁo ſuſcipi debeat, rõnem prioris depẽdere ex rõne principii.

lam eſſe proprietatis rationem vbi non fuerit ad principium vlla propinquitas. Nomẽ autem propinqui ſicut & nomen vicini, non poteſt in diuinis vni perſonæ attribui reſpectu alterius, eo ꝙ talia nomina abſolutã diſtinctionem ſupponant. Neque enim dicimus filium patri, vel ſpiritum ſanctum vtriq; propinquũ aut econuerſo, quia cum proprie talia nomina diſtinctionem ſecundum quantitatem & diſtantiam quantitatiuam importent ad diuina tranſlata, non niſi in quantitate virtutis eſſentialiſq; perfectionis diſtantiam deſignabunt inter perſonas. Quod quidem ab orthodoxa fide alienum eſt. Et de præſenti defenſione ſatis.

BESS. *Vt puta quædam ſecundum locum, eo quòd propinquiora ſunt alicui loco natura determinato, medio uidelicet, aut ultimo, aut ad quodcunque. Quod uero remotius eſt, poſterius.*

ANT. par. 2. *Vt hoc quidem ſecundum locum inexiſtendo propinquius, aut natura alicui determinato loco, ut medio, aut ultimo, aut ſicut euenit. Quod uero remotius, poſterius.*

Diſtinguit modos diuerſos, quibus dicitur aliquod

Lectio. 1. prius & poſterius. Et quia prius & poſterius dicuntur in ordinem ad principium aliquod, principium autem eſt, ut ſupra dictum eſt, quod eſt primum in eſſe, aut in fieri, aut in cognitione: ideo pars iſta diuiditur in partes tres. In prima dicit quomodo dicitur aliquid eſſe prius ſecundum motum & quantitatem. nam ordo in motu, ſequitur ordinẽ in quantitate. Per prius enim & poſterius in magnitudine, eſt prius & poſterius in motu, ut dicitur in. 4. Phyſi. Secũdo oſtendit, quomodo aliquid dicitur prius altero

Lect. 19. Tex. c. 113 Par. 6. Par 9 ſeq. par. 5. huius lect. ro ĩ cognitione, ibi: {Alia uero modo.} Tertio quomodo dicitur aliquid altero prius in eſſendo, ideſt ſm naturam, ibi: {Alia uero ſm naturam.} Circa primũ duo facit. Primo oſtẽdit quomodo aliquid ſit prius & poſterius ſm quantitatem in rebus cõtinuis. Secũdo quomodo in rebus diſcretis, ibi: {Alia ſm ordinem.} Et circa primũ ponit tres modos. Primus modus attenditur ſm ordinem in loco, ſicut aliquid

Principiũ in ordine locali duplex. dicitur eſſe prius ſm locum in hoc, ꝙ eſt ꝓpinquius alicui loco determinato, ſiue ille locus determinatus accipiatur ut medium in aliqua magnitudine, ſiue ut extremum. Poteſt enim in ordine locali accipi ut principium, centrum mundi, ad quod feruntur grauia, ut ſic ordinemus elementa, dicentes terram eſſe primum, aquam ſecundum &c. Et poteſt etiam accipi ut principium etiam ipſum cælum, ut ſi dicamus ignem eſſe primum, aerem ſecundum, & ſic deinceps. Propinquitas autem ad principium in loco, quicquid ſit illud, poteſt eſſe dupliciter. Vno modo ſecundum ordinem naturalem, ſicut aqua propinquior eſt medio naturaliter ꝗ̃ aer, aer uero propinquior extremo, ſ. cælo. Alio modo {ſicut euenit}, i. ſecundum ꝙ ordinantur aliqua in loco à caſu, uel à quacunque cauſa præter naturam, ſicut in lapidibus ſuperpoſitis inuicem in aceruo, ſupremus eſt prior uno ordine & alio eſt prior infimus. Et ſicut id quod eſt propinquius principio, eſt prius, ita quod remotius à principio, eſt poſterius.

BESS. *Quædam ſecundum tempus. aliqua enim, eo quòd remotiora à nunc ſunt: ut de eis, quæ facta ſunt. quæ enim in Troia fuerunt priora ſunt his, quæ apud Mediam facta ſunt, quoniam remotius à nunc diſtant. aliqua uero eo, quòd propinquiora ipſi nunc ſunt: ut de futuris. prius enim feſtum, quòd apud Nemeam futurum eſt, ꝗ̃ quod apud Delphos, qm̃ propinquius ipſi nunc eſt, ut principio, et primo ipſo nunc poſito.*

Alia ſecundum tempus. Hæc quidem enim eo quòd remotiora ab ipſo nunc, ut in factis. Priora nanque troica mediis, quia remotiora ab ipſo nunc. Alia affiniora ipſi nunc, ut in futuris. Prius enim Nemea Pythion, quia propinquius nunc: & ipſo nunc ut principio & primo uſi ſunt. ANT. par. 1.

Secundus modus attenditur ſecundum ordinem temporis, quem ponit dicens, ꝙ alia dicuntur priora ſecũdum tempus, & diuerſimode. Quędam nãq; dicũtur priora, eo ꝙ ſunt remotiora à præſenti nũc, ut accidit {ĩ factis}, i. in præteritis. Bella enim troiana priora bellis mediis & perſicis, quibus Xerſes rex Perſarum & Medorum Græciam expugnauit, quia remotiora ſunt à præſenti nunc. Quædam uero dicuntur priora, quia ſunt affiniora uel propinquiora ipſi nũc, ſicut dicitur ꝙ prius eſt Menelaus Pyrrho quia propinquius alicui nunc præſenti, reſpectu cuius utrunque erat futurum. Videtur autem hæc litera falſa eſſe, quia utrunque erat præteritum tempore Ariſt. quando hæc ſunt ſcripta. In Græco autẽ habetur, ꝙ prius eſt Nemea Pythion, quæ quidem erant duæ nũdinæ uel duo feſta, quorum unum erat propinquius illi nunc, quo hęc ſcripta ſunt, cum tamen utrunque eſſet futurum. Patet autem ꝙ in hoc utimur ipſo nunc, ut principio & primo in tempore, quia per propinquitatem uel remotionem reſpectu eius, dicimus aliquid eſſe prius uel poſterius. Et hoc neceſſarium eſt dicere ſecundũ ponentes æternitatem temporis. Non enim poteſt accipi hac poſitione facta, aliquod principium ĩ tempore, niſi ab aliquo nunc, quod eſt medium præteriti & futuri, ut ex utraque parte tempus in infinitum procedat.

Alia. l. hẽt Hoc autem eo ꝙ propinquius nunc ut in futuris. Alia litera ſed corrupte. Prius enim Menelaus Pyrrho, in græ. enim habetur ſicut in hac litera.

DEFENSIO X.

Defenditur rationabilis cauſa, qua D. S. putauit literam philoſophi fuiſſe corruptam, quam nulla apparenti ratione veritatis Antonius Andreas ſaluare conatur.

Prius enim Nemea Phyton: quia propinquius Nunc. Et ipſo nũc, ut principio & primo uſi ſunt. Alia uero litera habet. Primus enim Menelaus Pyrro.

Dicit hic Sãctus Doctor, ꝙ litera illa, quæ habet Prius enim Menelaus Pyrro, corrupta eſt tamẽ quia tempore Ariſt. perſonæ illæ non erant futuræ, ſed præteritæ: & ideo inter eas non erat ordo prioritatis ex maiori appropinquatione ad pręſens nunc, vt litera Philoſophi dicit, pro qua hoc exemplum inducitur: tum etiam ex textu Græco, ad quem in dubiis tranſlatæ doctrinæ Ariſt. in linguam latinam debemus recurrere, qui aliud exemplum inducit. Sed Ant. and. vt in omnibus ſe quantum poteſt, immo vero non poteſt, Diuo Tho. opponat, dicit, ꝙ poteſt illa litera ſaluari, ſi Menelaus & Pyrrus acciperentur pro duobus hominibus futuris, quorum vnus eſſet propinquior præſenti nunc quàm alius. Sed huiuſmodi falſæ literæ defenſionem hanc eſſe nullam oſtenditur ex duobus. Primo. Quia exempla non niſi ob manifeſtationem inducuntur. Vnde non debuit Ariſt. de perſonis incognitis cuiuſmodi ſunt omnes contingenter futuræ, ad aliquid manifeſtandum hic exempla dare. Non igitur poſſet litera illa interprætari niſi de famigeratiſſimis duobus illis hominibus, inter quos prioritatis ordo omnibus notus erat, quatenus per hęc notiſſima exempla ratio etiam prioritatis illius innoteſceret. Et tamen exempla illa repugnarent literæ, vt ꝓbat Sãctus Tho.

ergo

ergo non ſunt exẽpla Ariſt. Et ſic litera ponẽs talia exẽpla, corrupta eſt. Secundo ſi ſuam inſulſam hanc ſaluationem literæ falſæ, aliquam hic homo cupiebat apparentiam veritatis prętendere, debuerat non vni tantum rationi Sancti Doctoris in oppoſitum factæ ſatiſfacere, ſed ambabus. Non ſoluit autem rationem ex textu Græco inductam. Cum enim Græca litera textus Ariſt. eo ꝙ naturalis auctori fuerit, omnium aliorum cuiuſcunque idiomatis textuum origo ſit & exemplar, ipſa potius ſi diſſonet à latina, ſaluari meruit quàm latina ipſa, græcam aſpernãdo. Nec hoc obſeruat iſte, nec ſoluit: vnde manifeſtum eſt, ꝙ ad pauca reſpexit. Sed de hoc ſatis.

BESS. *Quędam ſecundum motum. quod enim propinquius primo mouente eſt, prius eſt: ut puer uiro. etenim quoddam & hoc ſimpliciter principium eſt. Quędam ſecundum potentiam. quod enim excellit potentia, & fortius eſt, prius eſt. tale uero eſt, cuius electionem, ut alterum, & quod poſterius eſt, ſequatur neceſſe eſt, ita ut non mouente illo, non moueatur, & mouente moueatur. electio enim principium eſt.*

ANT. par. 4. *Alia ſecundum motum. Propinquius enim primo mouenti eſt prius. Vt puer uiro. Principium autem, & id quoddam ſimpliciter eſt. Alia ſecundum poteſtatem. Excedens enim poteſtate prius eſt, & quod eſt potentius. Tale uero eſt, cuius ſecundum præuolũtatem ſequi eſt neceſſe alterum, & poſterius quia non mouente illo non moueatur, & mouente moueatur: & eſt præuoluntas principium.*

Tertius modus eſt ſecundum ordinem in motu, & hoc primo ponit quantum ad naturalia dicens, ꝙ aliqua dicuntur eſſe priora ſecundũ ordinem in motu. Illud enim, quod eſt propinquius primo mouenti, eſt prius, ſicut puer eſt prius uiro, quia eſt propinquior primo, ſcilicet generanti. Et hoc etiam prius dicitur per propinquitatem ad aliquod prĩcipium. Id enim, ſcilicet mouens & generãs eſt principium quodãmodo, non qualitercunq;, ſicut in loco accipiebat, ſed ſimpliciter & ſm naturam. Secundo ponit hunc ordinem motus etiam in rebus uoluntariis dicens, ꝙ quædam priora dicuntur ſecundum poteſtatem, ſicuti homines, qui ſunt in poteſtatibus conſtituti. Ille enim, qui excedit poteſtate, & qui eſt potẽtior, dicitur eſſe prior. Et hic eſt ordo dignitatis. Patet autem, ꝙ hic ordo etiam eſt ſecundum motũ, quia potentius & poteſtate excedens eſt, ſecundum {cuius præuolũtatem}, i. propoſitum, neceſſe eſt ſequi aliquid, quod eſt eo poſterius in mouendo, ita ſcilicet ꝙ non mouente illo potentiori uel priori, non moueatur poſterius, & mouente moueatur. Sicut ſe habet princeps in ciuitate. Nam ex eius imperio mouentur alij ad exequendum imperata, eo uero non imperante, non mouentur. Et patet, ꝙ hoc etiam prius dicitur propter propinquitatem ad aliquod principium. Nam {præuoluntas}, ideſt propoſitum imperantis, hic accipitur ut principium, cui propinquiores ſunt, & per conſequens priores, per quos propoſitum & imperiũ principiis ad ſubditos defertur. Deinde cum dicit.

BESS. *Quędam ſecundum ordinem. hæc uero ſunt, quæcunque ab aliquo uno determinato proportionaliter diſtant. ut in tripudijs, qui ſecundum * locum obtinet prior eſt eo, qui tertium tenet. & paranete, quàm nete, illic enim, tripudij ductor, hic uero media principium eſt. hæc itaq; hoc modo priora dicũtur.*

*penultima ꝗ ultima.

Alia ſecundum ordinem, & ea ſunt quæcunque ad aliquid unum determinatum diſtant ſecundum rationem, ut paraſtata, & trieoſtata, & paranitæ nitis Hic quidem enim, qui ſumitur, illic autem, quæ media principium. Ergo ea priora dicuntur hoc modo. ANT. par. 5.

Ponit modum ſecundum ordinẽ in rebus diſcretis dicens, ꝙ alia dicuntur priora ſecundum ordinẽ, qui inuenitur in aliquibus rebus tantum mõ quodam ordine aſſociatis ſibi, non per continuitatem, ut in pręcedentibus accidebat. Huiuſmodi autem ſunt, quæ diſtant ab aliquo uno determinato ſecundum aliquam rationem determinatam, ut paraſtata, tricoſtata. Paraſtata eſt prius tricoſtata. Paraſtata dicitur ille, qui ſtat iuxta aliquem, puta Regem. Tricoſtata autem eſt ille, qui ſtat tertius ab eo. Vnde alia litera habet. {Præſtans, tertio ſtante prius eſt.} Patet autem, ꝙ alia ratio diſtantiæ eſt diſtare, ut ſecundum, uel tertiũ. Et ſimiliter paranitæ ſunt priores nitis. In chordis enim Hypatę dicuntur, quę ſunt graues, nitæ uero acutę dicuntur, mediocres autem uocantur meſæ. Paranitæ autem dicuntur quæ ſunt iuxta nitas meſis propinquiores. Patet etiam, ꝙ hic dicitur etiam eſſe aliquid prius ꝑ propinquitatem ad aliquod principium. Sed differenter in utroque prædictorum exemplorum: quia in illis, ſcilicet paraſtata & tricoſtata accipitur principium id, quod eſt uerum initium & extremum, ſcilicet ille, qui eſt ſummus inter alios uel uertex aliorum, ut Rex uel aliquis aliis talis. Sed in chordis accipitur ut principium, medium, & media chorda quæ dicitur meſa, cui propinquiores dicuntur paranitæ, & per hoc priores dicuntur nitis. Iſta ergo dicuntur priora ꝑ hunc modum, ſcilicet per ordinem quantitatis uel continuę uel diſcretæ. Secundo ibi.

Alio uero modo, quod cognitione prius, tanquam & ſimpliciter prius. Horum autem aliter ea, quæ ſecundum rationem, atque ea, quæ ſecundum ſenſum. Secundum enim rationem, uniuerſalia priora, ſecundum uero ſenſum, ſingularia. BESS.

Alio uero modo quod cognitione eſt prius, ut ſimpliciter prius. Horum autem aliter & quæ ſecundum rationem, & quæ ſecundum ſenſum. Nam ſecundum rationem uniuerſalia priora, ſecundum autem ſenſum ſingularia. ANT. par. 6.

Oſtendit quomodo aliquid dicitur prius altero in cognitione. Illud autem prius eſt cognitione, qđ etiam prius eſt ſimpliciter, non ſecũdum quid, ſicut erat in loco: nam res per ſua principia cognoſcitur. Sed, cum cognitio ſit duplex, ſcilicet intellectus uel rationis, & ſenſus, aliter dicimus aliqua priora ſecundum rationem, & aliter ſecundum ſenſum. Ponit autem tres modos, ſecundum quos aliquid eſt prius ratione ſiue cognitione intellectiua. quorũ primus eſt ſecundum ꝙ uniuerſalia ſunt priora ſingularibus, licet in cognitione ſenſitiua accidit econuerſo. Ibi enim ſingularia ſunt priora. Ratio enim eſt uniuerſalium, ſenſus autem ſingularium. Vnde ſenſus non cognoſcit uniuerſalia niſi per accidens, inquãtum cognoſcit ſingularia, de quibus uniuerſalia ꝓdicantur. Cognoſcit enim hominem inquantum cognoſcit Socratem, qui eſt homo. Econtrario autem intellectus cognoſcit Socratẽ inquãtum cognoſcit hoĩem. Sẽper autem qđ eſt per ſe eſt prius eo quod eſt per accidens. Secundum modum ponit ibi.

Prius ſecũdum intellectum tribus modis.

Et ſecundum rationem accidens toto prius. ut muſicum homine muſico. non enim erit ratio tota abſque parte. tam etſi non contingit muſicum eſſe, ſi non ſit aliquis muſicus. BESS.

Et

ANT. par.7. *Et ſecundum rationem accidens toto prius, ut muſicum, muſico homine. Non eſt enim ratio tota ſine parte, & non contingit muſicum eſſe non exiſtente aliquo muſico.*

Dicit, ꝙ ſecundum rationem prius eſt {accidens quàm totum}, ideſt quàm compoſitum ex ſubiecto & accidente, & muſicus homo cognoſci non poteſt ſine ratione huius partis, quod eſt muſicum. Eodem modo quæcunque alia ſimplicia ſunt priora ſecundum rationem compoſitis, cum in ſenſu ſit econuerſo. Nam ſenſui primo compoſita offeruntur. Tertium modum ponit ibi.

BESS. *Item priores dicuntur paſsiones priorum, ut rectitudo leuitate. iſta enim lineæ per ſe paſsio, hæc uero ſuperficiei. quædam igitur ita priora & poſteriora dicuntur.*

ANT. par.8. *Amplius priora dicuntur priorum paſsiones, ut rectitudo leuitate, Hoc enim lineæ ſecundum ſe paſsio, illud uero ſuperficiei. Alia quidem ſic dicuntur priora & poſteriora.*

Dicit, ꝙ priora dicuntur etiam ſecundum rationem, paſsiones, ſicut rectitudo habetur prior lænitate. Rectitudo enim eſt per ſe paſsio lineæ, lænitas autem ſuperficiei, linea uero naturaliter eſt prior ſuperficie. Secundum autem ſenſum prior eſt ſuperficies linea, & paſsiones cõpoſitorum paſsionibus ſimplicium. Hæc igitur dicuntur priora per hunc modum, ſcilicet per ordinem cognoſcendi. Deinde cum dicit.

BESS. *Quædam uero ſecundum naturam, & ſubſtantiam, quæcunque contingunt abſque aliis eſſe, iſta uero ſine illis minime: qua diuiſione uſus eſt Plato. Cum autem ipſum eſſe multipliciter dicatur, primo quidem ſubiectum eſt prius, propter quod ſubſtantia prior. Deinde aliter quæ ſecundum potentiam, & quæ ſecundum actum. quædam enim ſecundum potentiã priora ſunt, quædam uero ſecundum actum. ueluti ſecundum potentiam quidem dimidia quam tota, & particula quàm totum & materia, quàm ſubſtantia. ſecundum actum uero poſterior. diſſoluto etenim ſecundum actum erit.*

ANT. par.9. *Alia uero ſecundum naturam & ſecundum ſubſtantiam. quæcunque contingit eſſe ſine aliis, & alia non ſine illis. Qua diuiſione uſus eſt Plato. Et quoniam eſſe multipliciter dicitur, primum quidem ſubiectum prius, propter quod ſubſtantia prius. Deinde aliter quæ ſunt poteſtate & perfectione. Nam alia poteſtate priora, alia perfectione: ut ſecundum poteſtatem quidem dimidietas, toto: & pars, toto: & materia, quàm ſubſtantia. Secundum perfectionem uero, poſterius. Nam diſſoluta, ſecundum actum erunt.*

Ponit modos, quibus dicitur aliquid prius ſm ordinem in eſſendo, & circa hoc duo facit. Primo ponit tres modos, quibus dicitur aliquid eſſe prius in eſſendo. Secundo reducit eos ad unum, ibi {Modo itaq; quodã.} (par.ſeq.) Dicit ergo primo, ꝙ quædã dicuntur eſſe priora, {ſm naturam & ſubſtãtiam}, i. ſm naturalẽ ordinem in eſſendo. Et hoc tripliciter. Primo rõne cõitatis aut dependentiæ: ſm quod priora dicuntur, quæ poſſunt eſſe ſine aliis, & illa nõ poſſunt eſſe ſine eis. Et hoc eſt prius, à quo non conuertit eſſendi conſequentia, ut dicitur in prædicamẽtis. Et {hac diuiſione}, i. iſto modo prioris & poſterioris cõtra alios diuiſio uſus eſt Plato. Voluit enim ꝙ propter hoc uniuerſalia eſſent priora in eſſendo q̃ ſingularia & ſuperficies quàm corpora, & lineæ quam ſuperficies, & numerus quàm omnia alia. Secundus modus attenditur ſm ordinẽ ſubſtantiæ ad accidens. Quia enim ens multipliciter dicit̃, & non uniuoce, oportet, ꝙ omnes ſignificationes entis reducantur ad

(margin: poſt p̃-…mentis …pitulo …e priori.)

unam primam, ſm quam dicitur ens, quod eſt ſubiectum aliorum entiũ per ſe exiſtens. et propter hoc primum ſubiectum dicitur eſſe prius: unde ſubſtantia prius eſt accidente. Tertius modus attẽditur ſm diuiſionem entis in actum & potentiã. Nã uno modo dicitur aliquid eſſe prius ſm potentiam, & alio modo ſm actum: ſm potentiam quidem dimidium rei eſt prius re ipſa, & quælibet pars toto, & materia {quam ſubſtantia}, i. quàm forma. Hæc enim omnia ſic comparantur ad ea, reſpectu quorum ſic dicuntur priora, ut potentia ad actum, ſecundum actum uero dicuntur prædicta eſſe poſteriora. Nam prædicta non efficiuntur in actu niſi per diſſolutionem. Reſoluto enim toto in partes, incipiũt partes eſſe in actu. Deinde cum dicit.

Quodammodo igitur omnia quecũque prius, & poſterius dicuntur, ſecundum hæc dicuntur. Quædam enim ſecundum generationem contingit abſque aliis eſſe, ut totum partibus. quædam uero ſecundum corruptionem, ut pars toto. ſimiliter etiam cætera. BESS.

Modo itaque quodam, omnia prius & poſterius dicta ſecundum hæc dicuntur. Alia nanque ſecundum generationem quæ ſine aliis eſſe contingit, ut totum partibus. Alia ſecundum corruptionem, ut pars toto. Similiter autem & alia. ANT. par.10.

Concludit, ꝙ omnes modi prioris & poſterioris poſſunt reduci ad hos ultimos modos, præcipue ad primũ, ꝑut prius dicitur quod poteſt eſſe ſine aliis, & nõ econuerſo. Quædã.n. poſſunt eſſe ſine aliis ſm generationem, ꝑ quemadmodum totum eſt prius partibus: quia, quando iam totum generatum eſt, partes non ſunt in actu, ſed in potentia. Quædã uero contingit eſſe ſine aliis ſm corruptionem, ſicut pars ſine toto, quando eſt iam totum corruptum & diſſolutũ in partes. Et ſimiliter etiã alij modi prioris & poſterioris ad hunc modum reduci pñt. Conſtat enim, ꝙ priora non dependent à poſterioribus, ſicut econuerſo. Vnde omnia priora aliquo mõ pñt eſſe ſine poſterioribus, & non econuerſo.

(margin: Reducit Alexan. ad actũ & potentiam, in gñatione totum actu prius eſt & i corruptione potẽtia poſterius ſuis partibus cap. 11.)

LECTIO XIIII.

Potentiæ & poſsibilis, & impotentiæ & impoſsibilis proprie, & improprie ratio ac modi exponuntur, tiq; ad vnam reducuntur.

BESS. Tex. 17. *Potentia dicitur, quædam quidem principium motus, aut tranſmutationis in altero, aut prout alterum eſt. ut ædificatiua potentia eſt, quæ non ineſt in ædificato. ſed ars medendi, cũ ſit potentia, inerit tamen in eo, qui ſanatur, ſed nõ prout ſanatur. Quædam igitur oĩno principium tranſmutationis. aut motus dicitur potentia in altero, aut prout alterum eſt.*

ANT. Tex.c.17. par.1. *Poteſtas dicitur alia quidem principium motus, aut mutationis in diuerſo, inquantum diuerſum, ut ædificatiua poteſtas, quæ non eſt & exiſtit in ædificato. Sed ars medicinalis eſt potentia, & exiſtit in ſanato. ſed non inquantum ſanatum eſt. Ergo totáliter principium permutationis, aut motus dicitur poteſtas in diuerſo, inquantum diuerſum.*

Poſtquam diſtinxit nomina ſignificantia partes unius, hic incipit diſtinguere nomina ſignificantia partes entis, & primo ſm ꝙ ens diuiditur per actum & potentiam. Secundo prout diuiditur ens in decem prædicamenta, ibi: {Quantum uero, dicitur quod eſt diuiſibile.} Lect. ſeq. Circa primum diſtinguit hoc nomen potentia uel poteſtas. Nomen autem actus prętermittit, quia eius ſignificationem ſufficienter explicare non poterat, niſi prius natura

formarum

ſormarum eſſet manifeſta, quod faciet iu octauo & nono. Vnde ſtatim in nono ſimul determinat de potētia & actu.

Infra g.44.

Diuiditur ergo pars iſta in partes duas in prima oſtendit quot modis dicitur Potentia. Iu ſecunda teducit omnes ad unum primum, ibi: {Quæ uero ſecundum potentiam.} Circa primum duo facit. Primo diſtinguit hoc nomen potentia. Secundo

Infra gt.9.

hoc nomen impotentia, ibi: {Impotentia autem.} Circa primum duo facit. Primo ponit modos potētiæ. Secundo modos poſsibilis, ibi: {Dicta uero poteſtate.}

Infra pa.5. Potentia quatuor modis dicitur.

Ponit ergo in prima parte quatuor modos potētiæ uel poteſtatis. Quorum primus eſt, ꝙ potētia dicitur principium motus & mutationis in alio inquātum eſt aliud. Eſt enim quoddam principium motus uel mutationis in eo, ꝙ mutatur, ipſa ſcilicet materia: uel aliquod principium formale, ad qđ conſequutur motus, ſicut ad formam grauis uel leuis ſequitur motus ſurſum aut deorſum. Sed huiuſmodi principium non poteſt dici de potentia actiua, ad quam pertinet motus ille. Omne enim quod mouetur, ab alio mouetur. Neq; aliquid mouet ſeipſum niſi per partes, inquantum uua pars eius mouet aliam, ut probatur in. 8. Phy.

Tex.c.18. Potētia actiua nōquā eſt in motu vt tale.

Potentia igitur, ſecundum ꝙ eſt principium motus in eo ī quo eſt, nō comprehenditur ſub potentia actiua, ſed magis ſub paſsiua. Grauitas. n. in terra non eſt principiū ut moueat, ſed magis ut moueať. Potentia igiť actiua motus oportet ꝙ ſit in alio ab eo qđ moueť, ſicut ædificatiua poteſtas nō eſt in ædificato, ſed magis in ædificante. Ars autem medicinalis, quamuis ſit potentia actiua, quia per eam medicus curat, contingit tamen ꝙ ſit in aliquo ſanato, uōu inquantum eſt ſanatum, ſed per accidens, inquautum accidit eidem eſſe medicum & ſanatum. Sic igitur uniuerſaliter loquendo, poteſtas dicitur uno modo principiū mutationis aut motus in alio, inquantum eſt aliud. Secundum modum ponit ibi.

DEFENSIO Xs.

Defenditur diuiſio entis in actum & potentiam a D.S. hic aſsignata, & Scotiſtarum obiectiua potentia hic ab Ant. temere contra D. Thomam inducta validiſsimis eliditur argumentis.

Num potētia obiectiua, & ſuus actus diuiſa fieri a Philoſo.

HOc in loco Ant. and. impugnat primam textus partitionem à Sancto Thoma propoſitam, qua dicit ꝙ Ariſt. iu iſto capitulo diſtinguens noīa, quæ ſignificāt partes entis, duo facit. Primo facit, ꝙ dictū eſt, ſm ꝙ ens diuiditur per poteutiam & actum. Secundo prout diuiditur ens in decem prædicamenta. Dicit ergo Ant. an. ꝙ iſta aſsignatio nō videtur propria, quia potentia, quæ eſt differentia entis, eſt potētia obiectiua, vt dictū (inquit) fuit ſupra. De qua potentia, uulla ſit mentio in præſeuti capitulo. Similiter de actu ſibi oppoſito & ſibi cōdiuiſo nihil hic agitur. Et ſubdit. Poſſet dici, ꝙ illa potentia, de qua hic agitur, uon ſit illa potentia, quæ proprie eſt differentia entis, vt dictū eſt ſupra capitulo de ente, tamen largo modo & forte ſecundum aliam diuiſionē entis, iſta potentia poſſet dici differentia entis, quatenus omne ens vel eſt in potentia de qua hic agitur, vel non. Et ſic non eſt facienda magna vis in propoſito, dummodo intentio Philoſophi & literæ habeatur. Hæc ille formaliter. Vbi & in margine dicit Mauritius. Obiicit contra diuiſionem Tho. ſed ſaluat conſequenter eum. Sed ſicut in oppugnando ſanctum Tho. ita & dum nititur eum vel ſe potius Ant. an. iuxta ſuas opiniones ſaluare, veritatē peruertit, ac aperte ſeipſum extortæ expoſitionis accuſat. Hæc omnia ſimul ex hoc patent, quia dicit ens ſupra diuiſum non iu actum & potentiam de qua hic agitur, ſed in aliam potentiam quam vocat obiectiuam, & in actum ſibi correſpondente diuidi. Patet enim ꝙ ſi ſupra Ariſt. in capitulo de ente non diuiſiſſet ens in actū & potentiam, de qua hic agit, fuiſſet ibi diminutus, nō aſsignando omnes modos entis, aut omnes eius partes non propalando. Eſt. n. potentia, de qua hic agit, magis ens & magis digna noīe entis, cū ſm aliquos ſuos modos magnam imponet perfectionem, ſicut ſm modū potentiæ actiuæ, & potētiæ naturalis, quàm illa ſua potentia obiectiua, quæ formaliter dicis non ens. Sed & potentia paſsiua, ſi ſumatur de per ſe & vt contra actū diuiſa, perfectius ens dicit quàm illa chimera. Et vtiq; argumentum, quod ſupra coutra ſe fecit, ꝙ videlicet ens in obiectiuam illam potentiam diuidi non poſsit, quæ eſt formaliter non ens, cōcludit. Et ſolutio, quam inducit de riſibilis eſt, dum dicit diuiſionem quandam ſuperioris aut communioris inueniri, ſm quam diuiſum non de omnibus ſuis membris diuidentibus prædicatur. Et exempla quæ ad hāc erroneam doctrinam declaraudam inducit, oſtendunt illum uec vocem ꝓpriam intelligere. Dicit enim ꝙ ſi diuidatur homo in verum & pictum, patet ꝙ pictus hominis prædicationem non ſuſcipit. Sed aduertat obſecro bonus iſte homo ad vocem ſuam, & attendat ad ſonum diuiſionem exprimentem. Sic enim exprimitur diuiſio cuiuſcunq; ſuperioris ſaltem ſm vocis communitatem. Vt dicatur verbi cauſa, Animalium aliud eſt rationale, aliud irrationale: & ſimiliter aliud eſt pictum, aliud verum. Si ergo vere ſic fiat diuiſio, manifeſtum eſt etiam ex ſono verborum ꝙ membra de diuiſio prædicantur indefinite vel particulariter, & ſic iſtæ ſunt veræ: Aliquod animal eſt pictum, & aliquod verum &c. & conſequenter conuerſæ etiam prædicationes veræ erunt. Non enim terminus diſtractiuus impedit in conuerſione ſimplici conſequentiæ firmitatem, cum conſequentia illa formalis ſit, & à forma propoſitionum ſumpta. Cum autem dicit hominem nou prædicari de picto vel econuerſo, vtique quidem verum eſt ipſum condiuiſum. i. uerum hominem uon vere prædicari de picto. Sed hominem ſecundum communitatem uocis vel analogiæ diuiſum prædicari de condiuiſis mēbris ſm analogiæ vel uocis communitatem, non eſt falſum, immo veriſsimum, vt patet ex communi hominum colloquio circa talia. Non eget etiam S. Tho. ſaluatione illa erronea contra omnium vere ſapientum dogmata, & honori Ariſt. plurimum detraheute. Nunquid hi volunt diuam Doctorem cæli fulgētiſsimum luminare, ſuis etiā tenebris inuoluere? Nouit Mauritius Sanctum Tho. illas horrere chimeras. Quomodo ergo ſaluat per illas cōſequenter eum propter duplicem, quā ipſe negat, in potentiam & actum entis diuiſionem? Vnicam diuus Tho. & q̄ ꝓprie & non largo modo ſumatur, diuiſionē ponit entis in actum & potentiā, quæ ſunt partes entis & differentiæ eius: quam ſupra propoſuit in capitulo de ente, & iu nono explicabit apertius. Et cuius mēbrum, potētiam iu quam hic diuidit in varios modos. Tuas ergo pro te recondas has fabulas, tu dubita in ſcholis tuis, ens diuidi in actū, vt diximus, & hic explicatam potētiam: & ob hoc dicas, forte diuiditur. Dubita

bita tu etiam ſi vel largo modo hanc forte admittat diuiſionem, & noli his tuis vmbris ſancti Doctoris noſtri gloriã quaſi ſaluãs confundare. Si de prædicta potẽtia obiectiua hic quicquam aliud, diuum Thomam oppugnando Ant. an. cum aliqua vel deficiẽte probatione tratactaſſet, multo diutius & nos in illius reprobatione moraremur. Sed quia dicta ſua non aliter roborauit, ideo de hac materia mihi nunc ſuperſedendũ eſt vt ꝓpoſitũ intentionis huius ſuſcepti laboris obſeruẽ.

DEFENSIO XII.

Oſtenditur quam temere Ant. and. Doctorem S. oppugnauerit, quaſi exponentem textum philoſophi tantum de potentia paſſiua intendere, cum palam de actiua locum philoſophi exponat.

Principium permutationis, aut motus poteſtas in diuerſo inquantum diuerſum dicitur.

Num potẽtia actiua, qua eſt principium motus in eo, in quo eſt, ſit actiua vel paſſiua.

HOc in loco Ant. an. recitat expoſitionem Sancti Tho. & eam reprobat ſic dicens. Notandum, ꝙ quidam expoſitor aliter exponit iſtam literam. Dicit enim, ꝙ illa potẽtia iſto modo dicta eſt quoddã prĩcipium motus, vel mutationis in eo quod mutatur, ſcilicet ipſa materia, vel aliquod principium formale, ad quod ſequitur motus, ſicut ad formam grauis vel leuis ſequitur motus ſurſum & deorſum. Et hoc principium non poteſt dici potentia actiua, ad quam pertinet iſte motus, quia omne quod mouetur ab alio mouetur. Nec aliquid mouet ſeipſum niſi per partes, inquantum vna pars mouet aliam, ex octauo phyſicorum. Potentia ergo, ſm quod eſt principium in eo in quo eſt, non comprehenditur ſub potentia actiua, ſed ſub paſſiua. Sed iſta expoſitio, vel non eſt ad intentionem literæ, vel exponit literam de potentia paſſiua, & tunc minus valet, tum quia eſt contra mentem Philoſophi, qui loquitur hic de potentia actiua: & ſic diſtinguitur hic ſecundus modus à primo vt patebit. Tum quia ſupponit falſum, quod ſcilicet forma grauis non ſit principiũ actiuum motus grauis, ſed quod principium motus ſequitur ad eam quaſi ad materiam. Nam oſtendetur nono huius, quod grauia & leuia mouentur à ſeipſis effectiue. Tum quia in mouentibus ſe cuiuſmodi ſunt animalia, principium ſeu potentia actiua motus eſt in toto, vt patet ex ſeptimo & octauo phyſicorum, cuius oppoſitum dicit iſte. Tum quia aliquod indiuiſibile puta angelus poteſt ſeipſum mouere effectiue, vt veri theologi tradunt: & tamen non habet partem, & partem quorum vna moueat aliam. Tum quia contradicit ſibiipſi. Nam infra ibi (Dicta vero parte) dicitur quod primus modus poſsibilis accipitur correſpondẽter primo modo potentię, & iſte modus eſt de poſsibili ſiue de potente actiue ſumpto, vt ibidem dicit. Hæc ille. In hac autem impugnatione primo quidem iuxta ſuam malam conſuetudinem ac malitioſæ infidelitatis notam, male & truncate ſic recitat Sancti Tho. literam, quod vt ab hoc homine referuntur verba Sancti Tho. ſenſum prætendant totaliter oppoſitum ei, quod ſana & completa litera diui Thomę exprimit apertiſsime. Secundo non intelligit angelicum Doctorem nec mẽtem eius penetrat, vbi etiam pueri facile illum intelligerent, & ob hoc impugnationes inutiliter inculcat. Tertio falſa intermiſcet plurima. Quarto id quod Sanctus Thomas pro ſua quadam probatione hic inducit iſte cõtra Sanctum Thomam, quaſi ex ſe & ſine probatione, ad idem tamen, proponit. Quinto denique à propoſita via diuertit & per abrupta vagatur. Et ut breuibus cuncta complectar, expoſitio hæc ſua, impugnatioq́; prædicta, tot refertur, tũ falſis, tũ inutibilibus, vt numerũ pennę ſentẽtiarũ ſuperent. Nec poſsim exiſtimare eam ab Antonio and. nullatenus emanaſſe, ſed forte interpoſitam ab aliquo viro admodum ignorante, vt ſicut expoſitionem quæ non Scoti eſt, Scoto nõ uereantur aſcribere, ſic & iſtas impugnationes apertis falſitatibus plenas attribuant Ant. and. quas forte nũquam vidit: quinimmo ſi viueret talia ſibi fuiſſe attributa, doleret plurimum ac confunderetur. Ne autem verbis tantummodo ludere videar, ſingula luce clarius inducemus.

Quantum ad primum, igitur, ſcilicet, ꝙ male & admodum infideliter recitet ſancti Doctoris verba, patet primo quantum ad ſenſum in communi dum incipit, Notãdum, ꝙ quidam expoſitor aliter exponit iſtã literam &c. Quod quidem eſt falſum, quia non aliter exponit q̈ & tu facias, qui & ab illo quicquid in metaphyſi. expoſitione boni dixiſti furatus es. Idem quoq; exemplum duplex quod & Ariſto. eſt, inducit &c. Secundo quantum ad verba quæ ſenſum exprimunt. Nõ enim dicit Sanctus Tho. ꝙ potentia iſto primo modo dicta, eſt quoddam principium motus vel mutationes in eo quod mutatur &c. Immo dum incipit exponere totum oppoſitum proponit dicens: Primus modus eſt ꝙ potentia dicitur principium motus vel mutationis in alio inquantum eſt aliud, quæ verba dum in tua recitatione prætermittis, utique conuinceris apertiſsime ꝙ infidelis relator extiteris, & cum malitioſa intentione in hac tua impugnatione proceſſeris. Inducit autẽ poſt hæc diuus Tho. eſſe aliquod principium in eo qđ mutatur, & declarat eius naturam & conditiones, ut ꝑ hoc tãquam per iuxta poſitionem oppoſiti propoſitũ facilius innoteſcat, quod declarare ex textu aſſumpſerat, quia videlicet tale de quo loquitur textus, non eſt id quod dicitur eſſe in eo quod mutatur, ſed eſt illud quod eſt in alio inquantum eſt aliud. Voluit enim declarare Sanctus Tho. quid eſt dictũ in alio inquantum aliud, ex hoc videlicet ꝙ non in ipſo quod mutatur eſt tale principium. Quod vt perfecte cognoſceretur, cõueniens fuit declarare eiuſmodi naturæ, ſit principiũ illud quod in eo eſt quod mutatur. Sic igitur nedum ad propoſitum, ſed vtile fuit & neceſſarium, ut per affirmatiuam, negatio in ly. alio, incluſa, innoteſceret: vt ſimul comprehenderetur ad hunc modum non pertinere, principium motus quod eſt in eo quod mouetur vt ſic, ſed id tantummodo quod in alio vt ſic inuenitur. Et hanc eſſe S. Tho. intentionem, etiam pueris, & omnibus qui nõ penitus lumine intellectus priuati ſint, innoteſcere poteſt, cum verba non poſſent ad id exprimendum aptiora formari quam ea quæ protulit ſanctus Tho. Aliter prima & ſecunda huius expoſitionis ſententiæ inuicem contradicerent è directo. Potentiã inquam ad primum modum pertinentem eſſe principium motus & mutationis in alio inquãtum eſt aliud, & ꝙ illudmet principium ſit principium motus & mutationis in eo quod mutatur. Ex quo utique ſanctus Doctor nedum impugnatione, ſed deriſione dignus fuiſſet. Quod tamen non tetigit oppugnator, ne forte ſuam confuſionem & malitiam reuelaret. Confuſionem quidem, ſi recitaſſet omnia ſancti Tho. verba ut neceſſarium fuiſſet, ſi deriſibilitatem illam inuuere uo-

luiſſet. Notum enim ſtatim tunc factum eſſet pueris, hunc hominem non apprehẽdiſſe mẽtem ſancti Tho. in clariſsima litera: ex quo cognoſcerent ſuas has impugnationes uere eſſe deriſibiles, utpote in vanum & non ad propoſitum allatas. Malitia uero ſi nõ recitatis omnibus ſancti Tho. verbis, inconuenientia deduceret, quæ truncatam ſuam fuiſſe relationẽ oĩbus indicarẽt.

Infidelem item fuiſſe ab hoc hoĩe verborum ſancti Tho. relationem, patet & ex hoc aperte, quia non complete ea deducit, immo vbi ſanctus Tho. præmiſſa declaratione propoſita de ipſo, ſcilicet principio motus in eo quod mutatur, reaſſumit textum Ariſto. exponere de potentia actiua: iſte quaſi completa iam ſit expoſitio eius, incipit ea quæ retulit impugnare. Non autẽ ab re hoc fecit. Perpendit enim ſi completam adduxiſſet diui Thomæ expoſitionem in textum, ſtatim omnes cognoſcerent eius impugnationem nõ eſſe ad propoſitum, vt clare nunc ipſe deducam in ſecundo arti.

Quantum igitur ad ſecundum, ꝙ videlicet Ant. and. non intelligat diuum Thomam, & ob hoc impugnationes inutiliter inculcet, tametſi ex dictis clariſsimũ iam ſit, adhuc tamen aliter explicabitur, vt magis veritas eluceſcat, & gloria ſancti Tho. illibata perſiſtat ex omni parte. Putat hic bonus homo diuum Thomam exponere præſentem textum de potentia paſsiua. Qđ quidem eſſe falſum ex hoc patet, quia poſtquam ſanctus Thomas aperte in principio expoſitionis clariſsima ſententia de actiua textum eſſe interpretandũ propoſuit & declarato poſtmodum quomodo in aliquibus eſt principium motus non in alio, ſed in eo quod mouetur: & quod tale principium in eo quod mouetur inuentum, non eſt potentia actiua ſed paſsiua, ſtatim regreditur ad textus expoſitionem dicens: Potentia igitur actiua motus oportet ꝙ ſit in alio ab eo quod mouetur &c. & ſubdit exempla textus. Et in fine repetit talem potentiam ad hunc primum pertinere modum quaſi concludens concluſionem textus & dicẽs: Sic igitur vniuerſaliter loquendo, potentia dicitur vno modo principium mutationis aut motus in alio, inquantum eſt aliud. Quis ex his non videat apertiſsime diuum Tho. de potentia actiua hunc textum expoſuiſſe? Nullum etiam puto tantæ dementiæ quòd exiſtimet diuum Tho. non cognoſcere inter modos potentiæ, actiuam cæteris præeminere, cum ad hanc etiam Philoſophus, aliis omnibus dictis modis potentias deducat. Nunquid igitur exiſtimandum eſſet, quòd ſi in hoc loco nõ de actiua loqueretur, cum alibi in hoc capitulo mentionem de ea, vt de ſpeciali modo non faciat, non perpenderet ſe & Philoſophum eſſe diminutos, non tradendo modũ potentiæ actiuæ, & etiã ſuperfluitatem incurrere, bis repetendo modum potẽtiæ paſsiuæ, hic, ſcilicet & in ſecundo modo? Non exiſtimant talia de diuo Thomæ niſi qui eum odio gratis proſequuntur. Omnes ergo rationes quas contra diuũ Thomam hic homo multiplicat, quaſi exponentẽ textum de potentia paſsiua, non ſunt ad propoſitum, niſi vt oſtendant auctorem ſuum fuiſſe hebetis admodum ſenſus. Quantum autem ad tertium, quod videlicet, homo iſte multa falſa proponat, tam in his impugnationibus, quæ nõ ſunt ad propoſitum, quàm etiam in aliis quæ contra Sanctum Thomam hic affert, nunc induco. Primo nanque falſum eſt, quod dicit Sãctum Tho. ſupponere falſum, ꝙ ſcilicet forma grauis non ſit principium actiuum motus grauis, ſed ꝙ principium motus ſequitur ad eam ſicut ad materiam. hoc inquam Sãctum Thomam ſupponere non eſt verum. Quod patet ex diuerſo capite. Et primo quidem male recitat dictũ ſancti Doctoris, ex quo etiam falſum ſibi imponit. Nõ enim dicit Sanctus Tho. ꝙ principium motus, ſed dicit ꝙ motus ſequitur ad eam, ſcilicet formam grauis. Neque enim hoc, ſecundum ꝙ hic homo recitat, verum poſſet eſſe, cum principium motus grauis ſit ipſa forma grauis. Deriſibile autem eſſet dicere, ꝙ idem ſequatur ad ſeipſum. Quæ tamen deriſibilia ex infidelibus ſuis relationibus, iſte homo quantum in ſe eſt imponit diuo Thomę, ita vt ſi non videretur litera ſancti Thomæ, ſed tantum, quæ quaſi de ea recitat iſte miſer, putaretur ab omnibus ꝙ diuus Thomas fuerit unus ſatuus. Det his hominibus Deus pœnitentiam ſuper iſta mendacia peſsima, & iniquas calumnias in tam ſanctũ tanque præclarum Sanctæ matris Eccleſiæ lumen. Vlterius falſum eſt, ꝙ Sanctus Thomas ſuppoſuerit, qđ aſſumpſit, ſed probat inuicte, ꝙ videlicet forma grauis non ſit principium actiuum motus grauis. Et probatio clara eſt in litera ſi autem hoc ſupponeret, vt hic homo ſibi falſo imponit, diminutam vtique doctrinã tradidiſſet, non probando ad declarationem textus inducta, quæ egẽt probatione. Sed forte aſtute, noluit hic dicere, ꝙ Sanctus Thomas id probet, ne per hoc cognoſceretur imbecillitas eius, (ne dicam iniquitas, dum illam opinionem delectatur impugnare, pro qua rationem factam, vtpote irrefragabilem, cognoſcit ſe non poſſe ſoluere. Vtique ſi potuiſſet vel apparenter auctoritati Ariſt. inductę obuiare, idipſum facere non omiſiſſet: vt decens erat & neceſſarium, poſtquam opinionem impugnare ceperat, & falſum eſſe aſſeuerat, qđ dicit Sanctum Thomam ſupponere. Dicit vlterius ꝙ probauit in nono, ꝙ grauia & leuia à ſeipſis moueantur actiue. Et nos ſcimus oppoſitum huius in nono expreſſe haberi textu com. 2. dicente Ariſt. Inquantum ſimul natum eſt, nihil patitur ipſum à ſeipſo, quo in loco debueras de hac re verba facere, & ſi quas habebas probationes afferre. Sed puto ꝙ penitueris videns tam aperte Philoſophum poteſtantem oppoſitum. Quod etiam dum fugere non potuit rationibus Mauritius, ad cõtumelias ſe conuertit, ſapientesq́; ſic impetit opprobrioſis verbis inibi in margine, vt Maurus etiam quilibet eum in manſuetudine facile ſuperaſſet. Sed quid nõ ſapientibus de his, qui foris & extra omnem politicũ viuẽdi modum ſunt, iudicare? Qualis diſpoſitionis hic homo fuerit apud Deum & homines, ſua illa & ſimilia multa verba, quę ſcripto etiam euomuit, apertiſsime docent. Si nos Antonij andr. probationes, quas hic reſpõdet, in ſua expoſitione inuenerimus reprobabimus. Quæ autem in quæſtionibus ſunt, reprobatas ex nunc & ex tũc ſupponimus a doctoribus noſtris, vt ſępe dixi, ſed debuiſſet ſaltem hoc in loco oſtendere quomodo, id quod dicit ſe velle probare in Nono non repugnet Ariſtoteli in iſto capitulo vbi dicit, Quod id, quod mouetur effectiue ſeu actiue, habet principium ſui motus in alio, inquantum eſt aliud. Decens quoque fuerat hic declarare quomodo ſibiipſi Philoſophus nõ repugnet hic & in octauo phyſicorũ, dum ſcilicet dicit principiũ motus animatorum eſſe in eo quod mouetur, ſcilicet in ipſis animatis. Hic autem dicit principium actiuum motus, hoc eſt potentiam actiuam, eſſe in alio inquantum eſt aliud. Quam non eſſe contradictionem iſte nõ declarat, vt debitum eſſet expoſitoris. Vnde bene San-

ctus Tho.id declarauit, dum dixit, in eo etiam, quod mouet ſeipſum, eſſe mouens aliud à moto, quia in talibus ſunt duæ partes &c. Et intelligitur non ſolum eſſe aliud mouēs à moto ſicut pars à toto, ſed ſicut pars à parte, quæ ſcilicet primo mouetur, vel quæ eſt ratio quare totum moueatur, in qua parte vt ſic, pars illa mouens non eſt, licet ſit in toto, cui quidem competit eſſe primum, ideſt adęquatum ſubiectum motus, ſed non niſi ratione partis. Et hoc ſufficit ad ſaluandum hic & ibi Philoſophum, quod ſcilicet & in alio ſit motiua & actiua potentia, quia pars mouens nō eſt in parte mota, quæ etiam eſt ratio toti quod moueatur, & nihilominus totum à ſeipſo moueatur actiue, quia in eo pars ſua, quæ eſt principium motus eius actiuum. Si autem prędictam ſententiam Sancti Thomæ, videlicet, quod ad formam grauis ſequitur motus deorſum, iſte credat eſſe intelligendam de forma ſubſtantiali: tunc non intelligit Sanctum Tho. Ipſe enim loquitur de forma grauis, vt graue eſt, & de forma leuis vt leue. Et tales formæ ſunt grauitas & leuitas, quæ ſunt formæ accidentales. Hanc enim ſententiam ponit etiam diuus Tho. & magis explicat in ſecundo phyſicorum, in principio dicens: In corporibus grauibus & leuibus eſt principium formale ſui motus. Sed huiuſmodi principiū formale non poteſt dici potentia actiua, ad quam pertinet iſte motus, ſed comprehenditur ſub potentia paſsiua. Grauitas enim in terra, non eſt principium vt moueat, ſed magis vt moueatur. Hęc ille. Sed nec ipſa ſubſtantialis forma grauis, eſt actiuum principium motus vt quod. Vnde & Sanctus Tho. vbi ſupra poſt pręallegata verba, hoc ipſum immediate ſubiungens manifeſtat dicens: Sicut alia accidentia conſequuntur formā ſubſtantialem ita & locus, & per conſequens moueri ad locum: non tamen ita, quod forma naturalis ſit motor, ſed motor eſt generans, quod dat talem formam ad quam talis motus conſequitur. Hęc ille. Patet igitur ꝙ nec forma ſubſtantialis grauis eſt principium motus eius actiuum, & cōſequenter ꝙ nec graue, ſeipſum mouere poteſt actiue, nec hic homo vnquam oppoſitū bene probabit. Vlterius in hoc eodē paſſu Ant. and. aliud imponit diuo Doctori, quod nec dicit, nec etiā verum eſt, hoc inquam, ꝙ principium motus ſiue ipſe motus ſequatur ad formā grauis vt ad materiam. Hoc enim non dicit S. Thomas, nec ex dictis eius elici poteſt, immo oppoſitum, cum tale principium hic appellet formam, & ex oppoſito diuidat à materia, dicēs: Eſt quoddam principium motus vel mutationis in eo qđ mutatur, ipſa, ſcilicet materia, vel aliquod principium formale ad quod conſequitur motus. Ecce quod hoc principium formale diſtinguit contra materiam. Et tale principium formale dicit ſub exemplo eſſe formam grauis in graui, & formam leuis in leui. Sicut.n. exemplificat formaliter: Sicut ad formam grauis vel leuis ſequitur motus ſurſum vel deorſum. Ecce ꝙ non dicit, ꝙ tale principium motus vel etiam motus ipſe ſequatur ad eam, ſ. formam grauis quaſi ad materiā. Nō debuit igitur homo iſte tale falſum, & talem ineptum modum loquendi ſancto Tho. imponere. Nam licet ſecūdum doctrinam eius aliquod principium paſsiuū motus ſit ipſa materia, & omne principium paſsiuum motus habeat vniuerſaliter rationem principij materialis, cum pati vt ſic, materiæ primo competat & conſequenter per eius rationis aliqualem participationē omnibus aliis, quibuſcunque competit, & ob hoc etiā diſpoſitio ſe tenens ex parte materiæ, quatenus diſpoſitum ſit ſubiectum ad ipſum moueri, habeat rationē materialis principij motus non tamen vnquam dicit diuus Tho. omne tale motus principium eſſe materiā ipſam. Ipſa nanque materia (vt diximus) eſt principiū motus paſsiuum, ſed remotum. Proximum autem materiale principium motus eſt aliqua forma, vt diximus de grauitate & leuitate. Aliud dictum adhuc falſo hic homo in impugnatione iſta duo Thomæ imponit, dū dicit ꝙ in mouentibus ſe cuiuſmodi ſunt aĩalia, principium ſiue potentia actiua motus eſt in toto, vt patet ex ſeptimo, & octauo phyſi. cuius oppoſitum (inquit) iſte, ſcilicet ſanctus Tho. dicit. Falſum eſt & expreſſe falſum ꝙ Sanctus Tho. dicat oppoſitum huius. Immo hoc ipſum aſſerit hic, allegans & ipſe Philoſophum in octauo Phy. vbi expreſſe & proprie id probatur. Poſt quam enim Sanctus Tho. hic aſſeruit inueniri in rebus quoddam principium in eo, quod mouetur, excludit illud ab hoc primo potentiæ modo poſito à Philoſopho dicens, Sed huiuſmodi principium non poteſt dici de potentia actiua, ad quam pertinet motus ille. oē enim quod mouetur ab alio mouetur: neque aliquid mouet ſeipſum niſi per partes, inquantū vna pars eius mouet aliam, ut probatur in octauo Phyſico. Hæc ille. Quis autem ex his verba niſi totaliter hallucinans & paſsionibus actus, quæ non ſinunt cernere verum, vnq̃ eliceret ꝙ Sanctus Thomas dicat, non ſolum ſecundū verba, ſed nec ſecundum minimam apparentiam ſenſus, quòd in mouentibus ſe, cuiuſmodi ſunt animalia, principium ſiue potentia actiua motus non ſit in toto? nonne directe totum oppoſitum exprimunt verba iſta ſancti Doctoris? in hoc enim, quod dicit, (Nihil mouet ſeipſum niſi per partes inquantum vna pars eius mouet aliam) duo exprimit. Primum negatiuum, uidelicet, ꝙ nihil mouet ſeipſum per hoc quòd in eo eſt aliquod principium quod non eſt pars: qualia principia ſunt prædictæ diſpoſitiones materiales, grauitas inquam & leuitas, & huiuſmodi. Neq; enim prædictæ formæ accidentales ſunt partes eius qđ mouetur. Aliud affirmatiuum ꝙ, ſcilicet in mouentibus ſe oportet inueniri duas partes, quarū vna ſit mouens & alia mota, vt probatur (inquit) in. 8. phyſi. Hoc enim in animatis quibuſcunque probat ibi Philoſophus inueniri, quem ſequitur ibi S. Tho. illam probationem explanans. Vltimum denique falſum & ſatis opprobrioſum quod Sancti Thomæ non veretur falſo imponere eſt, ꝙ contradicat ſibiipſi. Vtique miſer ſecundum imbecillitatem tui capitis & ſenſum tuū obtuſum, quo eius mentem in clariſsima litera non apprehendiſti. In hoc enim ſaltem debuiſti aduertere ꝙ ſecundum intentionem ſancti Thomæ primus modus potentiæ non niſi potentiam actiuam ſonat, & ſecundus paſsiuam. Cum aperte vbi tu allegas dicat de ipſo poſsibili ꝙ primus modus poſsibilis quo aliquid dicitur potens actiuæ reſpondet primo modo potentiæ, ſecundum quam dicitur aliquid potens agere dupliciter, ſcilicet vel per ſeipſum, vel mediante alio, & hanc dicit eſſe potentiam actiuam. Et ſecundum modum poſsibilis dicit correſpondere ſecundo modo potentiæ, quam & loco proprio vbi modos potentiæ ſupra diſtinxit, dixit eſſe potentiam paſsiuam. Si enim in primo modo non fuiſſet locutus de potentia actiua, cum nullibi tribuat illi alium modum, vel de ea in alio diſtincto modo de per ſe loquatur, vtique vt minus ſapiens diminutus fuiſſet

& modicæ conſiderationis, vt illum modum potentiæ prætermitteret:& etiam non intueretur in dictis Ariſt. qui eſt perfectiſsimus inter omnes potentiæ modos, vtpote ad quem omnes alios modos reducat Ariſtoteles in fine capituli, & quem omnes alij expoſitores viderunt:& iterum quem paulopoſt ipſe quoq; in primo modo contineri affirmat. Quis nam talia de ſancto Tho. ad quem tota eccleſia, omniſq́; Philoſophorum ac theologorum cetus, ut illuminetur recurrit, loqui vel etiam cogitare poſsit, niſi is, qui ei minus afficitur? En ecce quot falſa homo iſte falſo impoſuit doctori glorioſiſsimo. Quantum autem ad quartum, qđ in principio propoſitum eſt, ꝙ videlicet id contra Sanctum Thomam ſine probatione inducat, quod Sāctus Thomas pro ſe aſſumit, hoc inquam ex dictis iam patet. Nam Sanctus Thomas in litera ſua hoc aſſerit, aliqua ſcilicet mouentia ex hoc actiue ſeipſa mouere, qa in eis ſunt duæ partes, quarum vna mouetur & altera mouet, & dicit id eſſe probatum per Ariſtotelem in.8. phyſi. vbi tex.com.28.& inde, probat Philoſophus, ꝙ animata ſola ſunt talia. Hic autem homo in ſua improbatione hoc ipſum inducit formaliter contra Sanctū Thomam, quaſi diuus Tho. oppoſitum ſentiret eius, quod apertiſsime aſſeuerat. Sed neque etiam ſi diuus Tho. teneret primum modum potentiæ paſsiuā potētiam tantummodo continere, concluderet aliquid, id quod hic homo infert contra Sanctum Tho. Quia ſtant hęc duo ſimul ꝙ videlicet primus modus potentiæ, de paſsiua potentia tantummodo faciat mentionē de ea inquam, quæ in eo eſt quod mouetur:& tamen ꝙ īueniatur etiam principium motus actiuum, in aliquo quod ſeipſum mouere probat Philoſophus in.8. Phyſi. Non.n. valet conſequentia. Inuenitur talis potētia actiua &c. ergo pertinet ad hunc primum modum, vt hic intendit arguere, quicquid ſit de antecedente & conſequente. Sicut enim patenter oſtendimus tam conſequens quàm antecedens licet non ad Intentionē Ant. and. hic aſſerit S. Tho. Illum enim primum modum nō de potentia paſsiua, ſed de actiua exponit, in quo etiā omnem actiuam potētiam includit. Si autem id quod dicit Anto. and. aſſumat contra primum dictum ſancti Tho. quo ait ꝙ primo modo potentia eſt principium motus & mutationis in alio inquātum eſt aliud: iam ex hoc non S. Tho. tantum, ſed etiam Ariſto. impugnaret qui hoc idem affirmat in textu. Sed ſupra reſpōſum eſt & concordantia adducta prædictæ repugnantiæ apparentis, non tantum contra Philoſophum & Sanctum Tho. ſed etiā contra Ant. an. Philoſophum exponentē: & ex hoc debuiſſet & ipſe eidē repugnātiæ occurrere: quod non fecit, & male. In hoc etiam defecit, quia talē primam ſententiam S. Tho. contra quam hoc quod dictum eſt forte inducit, debuiſſet recitare, quod etiam facere prætermiſit, vt ſupra patuit. Vltimum quod ſupereſt afferēdum contra præpoſitam impugnationem eſt, ꝙ hic homo à propoſita via digreditur & per abrupta graditur, vt à vero vndiq́; deuiet. Proponit enim contra Sanctum Tho. angelos ſeipſos mouere, qui tamen partibus carent. Sed à propoſito longe vagatur, cū Ariſ. vtpote Philoſophus purus, & itidem puram tradens Philoſophiam, de motu illo angelorum nullibi faciat mentionem, nec conſequenter de potentia ad talem motum actiua ſiue paſsiua. Neque enim nouit angelos illo modo moueri quo theologi tradunt. Neque ſi nouiſſet de hoc in phyſicis memor eſſet, ſed neque in metaphyſica, in qua Phyſicæ & non vt theologus loquitur. Vnde nec aliquis alius theologus debuit hic inſerere ea, quæ propria theologorum ſunt, & fidei ſola reuelatione noſcūtur. Hoc enim proprium illorum eſt, quibus ad ſuum propoſitum inferendum deſunt rationes naturales cogentes, vel his etiam, qui apud theologicę facultatis expertes, volunt ſe theologos & veros theologos iactitare. In hoc etiam, ꝙ hic homo affert de angelorum motu, malitia ſimul & ignorantia cōſiderari poteſt. Malitia quidem in modo dicendi. Nam ſic loquitur contra Sanctum Tho. oppugnator quiſquis ille fuerit:(Aliquod indiuiſibile puta angelus, poteſt ſeipſum mouere effectiue, vt veri theologi tradunt.) quaſi velit iuuenibus legentibus, ſuſpitionem & opinionem ingerere quòd Sanctus Thomas contra quem hoc inducit atque ſequaces idipſum non teneant, angelos inquam mouere ſeipſos:& conſequenter eoſdem veros non eſſe theologos. Cum tamē nullus ſit Doctor ī eccleſia Dei, qui tam perfecte veritatem illam declaret ac pendat ſicut facit Doctor Angelicus in prima parte, in primo ſcientiarum, in quolibetis, & in pluribus alijs locis ſuæ doctrinæ, à quo & iſti quicquid boni dixerunt mutuati ſunt: & in quo ab eo deuiarunt, in falſitates varias ſunt prolapſi. Ignorantia vero eorum ex hoc eodē paſſu multiplex aperitur. Primo quidem, quia, ſi intendūt de motu angelorum hic loqui, vt eius principiū non dicant eſſe actiuam potentiam, per quam ſeipſos actiue moueāt, ſed ſeipſos moueant per ſe primo, iam ex immediate præcedente ratione, qua iuxta. Philoſophi placitum ea, quæ ſic ſe actiue mouent partem habent & partem, aperte ſeipſos falſitatis contradictionis accuſant. Nam Ariſ. ad id probatio in.8. phy. inducta in hoc fundatur, ꝙ vbi non eſt diſtinctio partium, ſi aliquid ſe ipſum actiue moueret, iam idem eſſet & ſecundum idē agens & patiens, & cōſequenter in actu ſimul & in potentia. Et propter hoc poſtmodum infert, Deum eſſe omnino immobilem, quia videlicet omnino indiuiſibilis eſt, ac ſumme ſimplex. Et pari modo inferri idem poteſt, & de angelis inquātum & ipſi ſimplices in eſſentia ſunt, ſi in eis non eſt etiam compoſitio eſſentiæ cū potentia, vt iſti tenent. Contradictionem igitur claudit quod hic aſſumit, angelos, inquam, ſic eſſe ſimplices, ꝙ non habeant partes in ſe, quarum una ſit mouens, & altera mota, & nihilominus eoſdem ſeipſos actiue mouere. & ratio ſua de angelis repugnet prępoſitæ, in qua ex intētione Philoſophi dixit omne mouens ſeipſum, partes habere, cum de animalibus det exemplum quod dedit & Philoſophus cum id docuit: cuius ratio etiam angelos apprehendit, cum & ad Deum aſcendat vt diximus. Falſum eſt etiam angelos mouere ſeipſos effectiue, localiter, proprie. Cum probet Ariſt. 6. phy. omne ſic mobile, eſſe corpus. Angelos autem non eſſe in magnitudine, ſed immateriales eſſe ſubſtantias demonſtrat tam in.8. Phy. quàm in.12. Metaphy. ex motu ſempiterno, quo quantum in ſe eſt indefectibiliter mouēt cæleſtia corpora. Falſum eſt etiam ſecundū veros theologos, ſi veros theologos hic inducere debeam vt falſa rotundam eorum qui ſe denominantes veros theologos falſa diſſeminant, falſum inquam eſt angelos effectiue localiter ſe mouere motu vniuoce dicto cum motu phyſico, propter eādem Philoſophi rationem in.6. phyſi. Neque enim Philoſophiæ veritas, theologicæ veritati repugnat. Multæ etiam ſunt motus phyſici proprietates, locali angelorum motui repugnantes. Vt ne-

ceſsitas

ceſsitas tranſcundi per medium, incomponibilitas ex mutatis eſſe, indiuiſibilitas eorundem mutatorum eſſe, indiuiſibilitati inſtantis noſtri temporis correſpõdens: & multa alia, ex quibus conuincitur motum illum cum iſto non niſi æquiuoce conuenire. Falſum eſt etiam & à veris theologis reprobatum, non iueniri in aogelis cõpoſitionẽ ex ſua ipſa eſſentia, ac ſui motus actiuo principio. Nam probant veri theologi, potentiam voluntatis angelicæ diſtinctam eſſe realiter ab eorum eſſentia: & eſſe accidens eius de ſecunda ſpeciei qualitatis, quæ naturalis potentia vocatur, & ſimiliter intellectus cum quibus potentiis compoſitionem quandam facit eſſentia, ſicut cum accidente ſubiectum. Et fortior eſt hæc compoſitio, cum ſit accidens eandem eſſentiã neceſſario conſequens, & eius propria paſsio. Voluntas autem in angelis non diſtinguitur realiter ab eorum motiua potentia: ſicq; ſaluatur & angelos poſſe mouere localiter non ſolum alia, ſed etiam ſeipſos, cum in eis duo ſint, unum mouens quo, ipſa inquam potentia, quę licet non ſit pars, eſt tamen motiua potentia: & ipſemet angelus eſt mouens, ut qđ. & eſt in angelo aliud quo mouetur, ſcilicet ipſa eſſentia, & angelus ipſe mouetur ut quod, qui licet ab eſſentia nõ proprie realiter diſtinguatur, diſtinguitur tamen formaliter: & ideo poteſt dici ꝙ ipſe quidem mouetur, ſed ratione eſſentiæ: & eſt id quod mouet ſed mediante potentia. Et ſic angelus, quatenus ſimplex eſt & indiuiſibilis, cuiuſcunque etiã à ſe cauſabilis motus eſt expers. Mouetur autem & ſeipſum mouet, quatenus quandam vt diximus voluntatis quæ motiuum principium in eo eſt: cum eſſentia cõpoſitionem admittit. Sicut etiam ĩ nobis appetitus eſt principium motus localis actiuum. Sed tamẽ eſt aliud in nobis motus principiũ quaſi paſsiuum in membris: quod quidem veri theologi vocant habilitatem, qua angeli non egent cum corporei non ſint. Qualis autem ſit ille angelorum motus, non eſt præſentis facultatis exponere. Patet igitur ex his omnibus virum iſtum, ad modum inconſiderate hoc in loco diuum Thomam impetiiſſe verbis. Per omnia benedictus Deus. Amen.

BESS. *Quædam uero ab altero, aut prout alterum eſt: ſecundum quam profecto quod patitur, aliquid patitur. Quandoque igitur, ſi quid quodcunque pati poſsibile eſt, dicimus illud poſſe pati: quandoque uero non ſecundum omnem paſsionem, ſed ſi ad melius.*

ANT. par. 2. Alia litera habet. Hæc aũt ab altero iquã tum alterũ

Alia diuerſo inquantum diuerſum. Nam ſecundum quam patiens patitur aliquid, quandoque quidem ſi quodcunque pati ſit poſsibile, dicimus eſſe potens pati. Quandoque uero nõ ſecundum omnem paſsionem, ſed ſi ſecundum excellentiorem.

Dicit, ꝙ quodã alio modo dicitur poteſtas principium motus uel mutationis ab altero inquantum eſt aliud. Et hæc eſt potentia paſsiua, ſecundum quã patiens aliquid patitur. Sicut enim omne agens & mouens, aliud à ſe mouet, & in aliud à ſe agit, ita omne patiens, ab alio patitur: & omne motum, ab alio mouetur. Illud enim principium, per quod alicui cõpetit ut moueatur uel patiatur ab alio, dicitur potentia paſsiua. Poſſe autem pati ab alio dicitur dupliciter.

Pati ab alio dupliciter.

Aliquando quidem, quicquid ſit illud, quod aliquid poteſt pati, dicimus ipſum eſſe poſsibile ad illud patiendum, ſiue ſit bonum, ſiue malum. Aliquando uero non dicitur aliquid potẽs ex eo, ꝙ poteſt pati aliquod malum, ſed ex hoc ꝙ poteſt pati aliquod excellentius. Sicut, ſi aliquis poteſt uinci, non dicimus potentem, ſed ſi aliquis poteſt doceri uel adiuuari, dicimus eum potentem. Et hoc ideo, quia poſſe pati aliquem defectum quandoque attribuitur impotentiæ, & poſſe non pati idem, attribuitur potentiæ, ut infra dicetur. Alia tamen litera habet {Aliquando autem non ſecundum omnem paſsionem, ſed utique in contrarium} Quod quidem ſic debet intelligi. Improprie enim dicitur pati, quicquid recipit aliquã perfectionẽ ab aliquo, ſicut intelligere dicitur quoddam pati. Proprie autem pati dicitur quod recipit aliquid cum ſui tranſmutatione ab eo quod eſt ei naturale. Vnde & talis paſsio dicitur eſſe abiiciens à ſubſtantia. Hoc autem non poteſt fieri niſi per aliquod contrarium. Vnde, quando aliquid patitur, ſecundum quod eſt contrarium ſuæ naturæ uel conditioni, propriæ pati dicitur. Secundum quod etiam ægritudines paſsiones dicuntur. Q̃ñ uero aliquis recipit id, qđ eſt ei conueniens ſecundum ſuam naturam, magis dicitur perfici q̃ pati. Tertium modum ponit ibi.

In hac lec.

BESS. *Item qua eius, quod bene, quippiam efficiatur, aut ſecũdum electionem. aliquando enim eos, qui ſolum ambularunt, aut dixerunt, non autem bene, nec ut propoſuerunt, non dicimus poſſe dicere, aut ambulare. ſimiliter quoque de pati.*

ANT. par. 2. Alia litera. Adhuc aũt vt bñ hoc efficiat aũt ſcđm voluntatem. Quandoq; enim ſolũ vel qꝫ ambulantes aut loquentes, non bene aũt, aut nõ vt vellent non dicimus poſſe loqui aut ambulare

Amplius alia bene hoc perficiendi aut ſecundum præuoluntatem, ideſt electionem. Nam quandoque ſolum progredientes aut dicentes, non bene uero, aut non ut maluerunt: non dicimus poſſe dicere, aut uadere. Similiter autem & in pati.

Dicit, ꝙ alia poteſtas dicitur, quæ eſt principium faciendi aliquid non quocunque modo, ſed bene, aut ſecundum {præuoluntatem}, i. ſecundum ꝙ homo diſponit. Quando enim aliqui progrediuntur uel loquuntur, ſed non bene, aut non ſecundum qđ uolunt, dicuntur non poſſe loqui aut progredi. Et {ſimiliter eſt in pati.} Dicitur enim aliquid poſſe pati illud quod bene poteſt pati. Sicut dicuntur aliqua ligna combuſtibilia, quia de facili comburuntur, & incombuſtibilia, quæ non poſſunt de facili comburi. Quartum modum ponit ibi.

BESS. *Item quicũque habitus, ſecũdum quos impaſsibilia omnino aut immutabilia ſint, aut non facile ad deterius moueantur, potentiæ dicuntur. franguntur nanq; et conteruntur. et flectũtur, & omnino corrumpuntur, non propter poſſe, ſed propter non poſſe, & in aliquo deficere. impaſsibilia uero à talibus ſunt, quæ propter potentiam & poſſe, & aliquatenus ſe habere, uix & parum patiuntur.*

ANT. par. 4. Adamas ꝑpter duriciem, iſtum gi difficile pôt, Salamandra cõburi difficile pôt, diui næ ſubſtantiæ omnes impaſsibiles ſunt diuerſis reb⁹.

Amplius quicunque habitus, ſecundum quos impaſsibilia omnino & immutabilia, aut non facile in peius mobilia poteſtas dicuntur. Franguntur autem & conteruntur, curuantur & omnino corrumpuntur, non per potentiam, ſed nõ per potentiam & alicuius defectionem. Impaſsibilia uero talium, quæ uix & paulatim patiuntur propter potentiam, & poſſe aliquo modo habere.

Dicit, ꝙ etiam poteſtates dicuntur omnes habitus ſiue formę uel diſpoſitiones, quibus aliqua dicũtur uel redduntur omnino impaſsibilia, uel immobilia, aut non de facili mobilia in peius. Quod enim in peius mutentur, ſicut ꝙ frangantur, uel curuentur, uel conterantur, uel qualitercunq; corrũpantur non ineſt corporibus per aliquam potentiam, ſed magis per impotentiam & defectum alicuius principij, quod corrumpenti reſiſtere non poteſt. Nunquam enim corrumpitur aliquid niſi propter uictoriam corrumpentis ſupra ipſum. Quod quidem cõtingit ex debilitate proprie uirtutis. Illis uero, quæ

non

non poſſunt tales defectus pati, autem {uix aut paulatim,} ideſt tarde uel modicũ patiuntur, accidit eis propter potentiam, & in eo ꝙ habent {aliquo modo poſſe}, ideſt cum quadam perfectione, ut non ſuperentur à contrariis. Et per hunc modum dicitur in prædicamẽtis, ꝙ durum uel ſanatiuum ſignificat potentiam naturalem non patiendi à corrumpentibus. Molle autem & ægrotatiuum impotentiam.

Deinde cum dicit.

BESS. *Cum autem potentia tot modis dicatur, potens quoque uno quidem modo dicetur, quod motus, aut tranſmutationis principium habet. etenim ſedatiuum potens. quid eſt in altero, aut prout alterum eſt. Alio uero, ſi quid eius aliud talem potentiam habet.*

ANT. Alia litera Potens par. 5. *Dicta uero poteſtate totiens, & poſsibile dicetur: uno quidem modo, quod habet motus principium, aut mutationis. Etenim ſtatiuum poſsibile quoddam in diuerſo, inquantum eſt diuerſum. Alio uero modo ſiquidem ab eo aliud poteſtatem habet talem.*

Poſsibile quatuor modis ſumitur. Ponit modos poſsibilis correſpondentes prædictis modis poteſtatis, primo autem modo poteſtatis reſpondent duo modi poſsibilis. Secundum poteſtatem enim actiuam aliquid dicitur potens agere dupliciter. Vno modo, quia ipſe per ſeipſum agit immediate. Alio modo, quia agit mediante altero, cui potentiam ſuam communicat, ſicut Rex agit per Balliuum. Dicit ergo, quòd, cum potentia tot modis dicatur, poſsibile etiam & potens pluribus modis dicitur. Vno quidem modo, quod habet principium actiuum mutationis in ſeipſo {ſicut ſtatiuum uel ſiſtitiuũ}, ideſt id quod facit aliud ſtare, dicitur eſſe potens ad ſiſtẽdũ aliquid aliud diuerſum ab eo. Alio uero mõ, quãdo ipſe nõ ĩmediate operatur, ſed aliud hẽt ab eo talẽ poteſtatẽ, ut poſsit ĩmediate agere.

BESS. *Alio uero, ſi quid ad quodcunque tranſmutetur, ſiue in peius, ſiue in melius, potentiam habeat. etenim quod corrumpitur, uidetur poſsibile eſſe corrumpi, aliter non corrumperetur, ſi impoſsibile eſſet: nunc autem habet quandam diſpoſitionem cauſam, & principium huiuſcemodi paſsionis. quandoq; enim propterea quod habet, quandoque propterea quod priuatur tale uidetur eſſe. Quòd ſi priuatio habitus quodam modo eſt omnia propterea quod habent, profectò aliquid erunt. æquiuoce autem dicimus, ipſum ens. quare propterea quod habet habitum quendam, & principium, poſsibile eſt. & propterea quod habet huius priuationem, ſi poſsibile eſt priuationem habere.*

ANT. par. 6. *Alio ſi habet permutari in quolibet ſecundum poteſtatem ſiue in peius, ſiue in melius. Etenim corruptibile, eſſe uidetur poſsibile corrumpi: aut utique non corrumpi, ſi erat impoſsibile. Nunc autem quandam diſpoſitionem habet, & cauſam talis paſsionis & principium. Aliquando quidem igitur per habere aliquid uidetur, aliquando per priuari, tale eſſe.*

Sed, ſi priuatio eſt habitus aliquo modo in habendo, omnia utique erunt aliquid. Ens uero dictum æquiuoce. Quare in habendo priuationem aliquam & principium, eſt poſsibile: & habendo hmõi priuationem, ſi contingit habere priuationem.

Secundo ponit ſecundum modum reſpondentem ſecundo modo potentiæ, ideſt potentiæ paſsiuæ dicens, ꝙ alio modo à prædicto dicitur poſsibile ſiue potens, quod poteſt mutari in aliquid, quicquid ſit illud, ſcilicet ſiue poſsit mutari in peius, ſiue in melius. Et ſecundum hoc, aliquid dicitur corruptibile, quia {poteſt corrumpi,} quod eſt in peius mutari: uel non corruptibile, quia poteſt non corrumpi, ſi ſit ĩpoſsibile illud ipſum corrumpi. Oportet aũt illud, quod eſt poſſe ad aliquid patiendum, habere in ſe quandã diſpõnem, quæ ſit cauſa & principium talis paſsionis. & illud prĩcipium uocat potẽtia paſsiua. Principiũ aũt paſsionis poteſt ineſſe alicui paſsibili dupliciter. Vno mõ per hoc, ꝙ hẽt aliquid, ſicut homo eſt poſsibilis pati infirmitatẽ, propter abundantiam alicuius inordinati humoris in ipſo. Alio uero modo eſt aliquid potens pati per hoc, quod priuatur aliquo, quod poſſet repugnare paſsioni ſicut ſi homo dicatur potens infirmari propter ſubtractionem fortitudinis & uirtutis naturalis. Et hæc duo oportet eſſe in quolibet potente pati. Nũquam enim aliquid pateretur, niſi eſſet in eo ſubiectum, quod eſſet receptiuum diſpoſitionis, uel formæ, quæ per paſsionem inducitur, & niſi eſſet debilitas uirtutis in patiente ad reſiſtendum actioni agentis Hi enim duo modi principij patiẽdi poſſunt reduci in unum, quia poteſt priuatio ſignificari ut habitus. Et ſic ſequetur, ꝙ priuari ſit habere priuationem. Et ita uterque modus erit in aliquid habendo. Quod autem priuatio poſsit ſignificari, ut habitus, & ut aliquid habitum, ex hoc contingit, quòd ens æquiuoce dicitur. Et ſecundum unum modum & priuatio & negatio dicitur ens, ut habitum eſt in principio quarti. Et ſic ſequitur, ꝙ etiam negatio & priuatio poſſunt ſignificari, ut habitus. Et ideo poſſumus uniuerſaliter dicere, ꝙ aliquid poſsibile ſit pati propter hoc quod habet in ſe quendam habitum & quoddam principium paſsionis, cum etiam priuari ſit habere aliquid, ſi contingat priuationem habere.

Habere principium paſsiuum contingit dupliciter.

Quo priuatio ſit habitus, uide Alexãdriã.

Priuatio põt ſignificari ut habitus.

Lect. 1. Hæc logica eſt ratio.

Alio autem modo, propterea quòd non habet eius potentiam, aut principium in altero, aut prout alterũ, corruptiuã. BESS.

Alio in non habendo ipſius poteſtatem aut principium in alio, inquantum eſt aliud, corruptiuum. ANT. par. 7.

Tertium modum ponit hic, & reſpondet quarto modo potentiæ, ſecundum ꝙ potentia dicebatur ineſſe alicui, quod non poteſt corrumpi, uel in peius mutari. Dicit ergo, ꝙ alio modo dicitur poſſibile uel potens, inquantum non habet poteſtatẽ uel principium aliquod ad hoc ꝙ corrumpatur. Et hoc dico ab alio inquãtum eſt aliud, quia ſecundũ hoc aliquid dicitur potens & uirtuoſum, quod ab exteriori uinci non poteſt, ut corrumpatur.

Item hæc omnia, aut eo ꝙ ſolum contingant hæc fieri, aut non fieri, aut eo ꝙ bene etenim inanimatis etiam talis potẽtia ineſt, ut inſtrumentis. aliquam enim poſſe ſonare lyram aiunt, aliquam minimè, ſi non bene ſonans eſt. BESS.

Amplius autem ea omnia aut ex ſolo accidere fieri, aut non fieri, aut bene. Nam in inanimatis eſt talis poteſtas ut in organis. Aliam enim dicunt poſſe ſonare lyram, aliam nõ ſi eſt non bene ſonans. ANT. par. 8.

Quartum modum ponit, qui reſpondet tertio modo potentiæ, ſecundum quem dicebatur potentia ad bene agendum uel patiendũ. Dicit ergo ſecundum prædictos modos, qui pertinent ad agendũ uel patiendũ, põt dici aliqd potẽs uel ex eo ſolũ, ꝙ aliqd accidit fieri uel non fieri, uel ex eo ꝙ accidit etiam bene fieri. Sicut etiam dicitur potens agere, quia poteſt bene & faciliter agere, uel quia poteſt agere ſimpliciter. Et ſimiliter potens pati & corrumpi, quia de facili hoc pati poteſt. Et iſte modus poteſtatis etiam inuenit in rebus inanimatis {ut in organis}, i. in lyra & muſicis inſtrumentis. Dĩ. n. ꝙ

aliqua lyra poteſt ſonare, quia bene ſonat, alia non pôt ſonare, quia non bene ſonat. Deinde cũ dicit.

BESS.

Impotentia uero potentiæ priuatio eſt, & quædam talis principij ablatio, quale diximus, aut omnino, aut ab eo, qui natura aptus eſt habere, aut & cum natura aptus ſit iam habere. non enim ſimiliter dicent impoſsibile eſſe puerum generare, & uirum eunuchum.

ANT. par. 9.

Impotentia autem eſt priuatio potentiæ & talis principij ſublatio quædam, qualis dicta eſt, aut omnino, aut ĩ apto nato, aut quando aptum natum eſt iam habere. Non enim ſimiliter dicuntur impoſsibile generare puerum, & uirum, & eunuchum.

Potẽs agere uel pati dupliciter. Intra pt. 12. Impotẽtia quid. Par. 10. duo requirit priuatio

Oſtendit quot modis dicitur impotentia, & circa hoc duo facit. Primo diſtinguit hoc nomen impotentia. Secundo hoc nomen impoſsibile, ibi: {Impoſsibilia uero.} Circa primum duo facit. Primo enim oſtendit communem rationem huius nominis impotentia. Secundo oſtendit quot modis dicatur, ibi: {Amplius autẽ.} Dicit ergo primo ꝙ impotentia eſt priuatio potentiæ. Ad rationem autem priuationis duo requiruntur: quorum primũ eſt remotio habitus oppoſiti. Id autem, quo opponitur impotentiæ, eſt potentia. Vnde, cum potentia ſit quodam principium, impotentia erit ſublatio quędam talis principij, qualis dicta eſt eſſe potẽtia. Secundum quod requiritur, etiam, ꝙ priuatio proprie dicta ſit circa determinatum ſubiectum & determinatum tẽpus. Improprie autem ſumitur abſque determinatione ſubiecti, & temporis. Non. n. cæcum proprie dicitur: niſi quod eſt aptum natum habere uiſum, & quãdo eſt natum habere uiſum. Impotentia autem ſic dicta dicit remotionem potentiæ {aut oĩno}, i. uniuerſaliter, ut ſcilicet omnis remotio potentię impotentia dicatur, ſiue ſit aptum natum habere, ſiue non: aut dicitur remotio in eo quod eſt aptum natum habere quandocunque, aut ſolum tunc, quando aptum natum eſt habere. Non enim ſimiliter accipitur impotentia, cum dicimus puerum non poſſe generare, & cum uirum & eunuchum ſimul. Puer enim dicitur impotens generare, quia ſubiectum eſt aptum ad generandum, non tamen pro illo tempore. Vir autem eunuchus dicitur impotens ad generãdum, quia pro illo tẽpore eſſet quidem aptus, non tamen poteſt, quia caret principiis actiuis generationis. Vñ hic magis ſaluatur ratio priuationis. Mulus autem uel lapis dicitur impotens ad generandum, quia non poteſt, nec etiam habet aptitudinem in ſubiecto exiſtentem. Deinde cum dicit,

BESS.

Item utrique potentiæ eſt impotentia oppoſita, & ei, quæ ſolum motiua, & ei, quæ bene motiua eſt.

ANT. par. 10. Alia litera motiuę.

Amplius autem ſecundum potentiam utranque eſt impotentia oppoſita ei quæ ſolum mobili, & ei quæ bene mobili.

Tot ſunt modi ipotẽtiæ quot potentię

Dat intelligere impotentiæ modos per oppoſitum ad modos potentię. Sicut enim potentia eſt duplex, ſcilicet actiua & paſsiua: & iterum utraque, aut ad agendum & patiendum ſimpliciter, aut ad bene agendum & patiendum, ita ſecundum utranque potentiam eſt impotentia oppoſita. Et {ſolum mobili & bene mobili} ideſt potẽtiæ actiuæ, quæ ad mouendum ſimpliciter, uel bene mouendum: & potentiæ paſsiuæ, quæ eſt ad moueri ſimpliciter, uel bene moueri. Deinde cum dicit.

BESS.

Impoſsibilia quoque quædam ſecundum hanc impotentiã dicuntur, quædam alio modo. uti poſsibile, & impoſsibile. Impoſsibile quidem, cuius contrarium neceſſario uerum eſt uelut diametrum commenſurabilem eſſe, impoſsibile eſt, quoniam falſum huiuſcemodi eſt, & cuius contrarium non ſolum uerum ſed neceſſarium quoque eſt, ut incõmenſurabilis ſit cõmenſurabile igitur non ſolum falſum, ſed neceſſario etiam falſum eſt.

ANT. par. 11. Impoſsibile quid.

Impoſsibilia uero hæc quidem ſecundum impotentiam eam dicuntur, alia alio modo, ut poſsibile & impoſsibile. Impoſsibile quidem, cuius cõtrarium de neceſsitate eſt uerum. ut diametrum commenſurabilem eſſe impoſsibile, quia falſum tale, cuius contrarium non ſolum uerum, ſed & neceſſe, non commenſurabile eſſe. Ergo commenſurabile nõ ſolum falſum, ſed ex neceſsitate falſum.

Oſtẽdit quot modis dicitur impoſsibile: & circa hoc duo facit. Primo diſtinguit modos ĩpoſsibilis. Secũdo reducit illos modos ad unum, ibi: {Quæ uero ſecundum.} Circa primum tria facit. Primo dicit, ꝙ uno modo dicuntur aliqua Impoſsibilia, ſecũdum ꝙ habent impotentiam prædictam, quæ opponitur potentiæ. Et huiuſmodi modus in quatuor diuiditur, ſicut & impotentia, ideo cũ dicit {Alio modo.} Ponit alium modum, quo dicuntur aliqua impoſsibilia, non propter priuationem alicuius potentiæ, ſed propter repugnantiam terminorum in propoſitionibus. Cũ. n. poſſe dicat in ordine ad eſſe ſicut ens dicitur non ſolum quod eſt in rerum natura, ſed ſecundum compoſitionem propoſitionis, prout eſt in ea uerum uel falſum, ita poſsibile & impoſsibile dicitur non ſolum propter potentiam uel impotentiam rei: ſed propter ueritatem & falſitatẽ compoſitionis uel diuiſionis ĩ propoſitionibus. Vñ impoſsibile dicitur, cuius contrarium eſt uerum de neceſsitate, ut diametrum quadrati eſſe commenſurabilem eius lateri, eſt impoſsibile, quia hoc tale eſt falſum, cuius contrarium non ſolum eſt uerum, ſed etiam neceſſarium, quod quidem eſt non commenſurabile eſſe. Et ꝑꝑ hoc eſſe commẽſurabile eſt falſum de neceſsitate, & hoc eſt impoſſe. Tertio ibi.

Infra pt. 12

par. 12. ſ.

Impoſsibile duplex & primum quadruplex.

Impoſsibile logicum

BESS.

Ipſum uero poſsibile huic contrarium, cum non ſit neceſſarium, contrarium falſum eſſe ut ſedere hominem poſsibile eſt. non enim neceſſario non ſedere falſum eſt. poſsibile itaque uno quidem modo ſignificat, ut dictum eſt, quod non neceſſario falſum eſt: alio uero, ipſum uerum eſſe: alio autem contingens uerum eſſe.

ANT. par. 12.

Contrarium uero huic poſsibile, quando non neceſſe eſt contrarium falſum eſſe. Vt ſedere hominem poſsibile, non enim ex neceſsitate non ſedere falſum. Ergo poſsibile eſt uno modo ſicut dictum eſt, quod non ex neceſsitate falſum ſignificat. Alio modo uerum eſſe, alio contingens uerum iam.

Manifeſtat quid ſit poſsibile oppoſitum impoſſibili ſecundo modo dicto. Impoſsibile enim opponitur poſsibili ſecundo modo dicto, ſicut dictũ eſt. Dicit ergo, quòd poſsibile contrarium huic ſecundo impoſsibili eſt, contrarium non eſt de neceſsitate cui falſum, ſicut ſedere hominem eſt poſsibile, quia non ſedere, quod eſt eius oppoſitum, non eſt de neceſsitate falſum. Ex quo patet, ꝙ ille modus poſsibilis in tres modos diuiditur. Dicitur enim uno modo poſsibile quod falſum eſt, ſed non ex neceſsitate: ſicut hoĩem ſedere dũ nõ ſedet, quia eius oppoſitũ nõ eſt uerũ ex neceſsitate. Alio mõ dr̃ impoſsibile

Poſsibile logicum triplr̃ dicitur.

poſsibile quod eſt uerum, ſed non de naceſsitate, quia eius oppoſitum non eſt falſum de neceſsitate, ſic Socratem ſedere dum ſedet. Tertio modo dicitur poſsibile, quia licet non ſit uerum, tamen contingit in proximo uerum eſſe. Deinde cum dicit.

BESS.

Metaphoricè autē, quæ in geometria potentia dicitur. Hæc igitur poſsibilia non ſecundum potentiam.

ANT. par. 1.

Secundum metaphoram autem quæ in geometria dicitur potentia. Hæc quidem igitur poſsibilia non ſecundum potētiā.

Potentia in mathematicis quæ & qualis.

Oſtendit quomodo potentia ſumatur metaphorice, & dicit, ꝙ in geometria dicitur potentia ſecundum metaphoram. Potentia enim lineæ in geometria dicitur quadtatum lineæ per hāc ſimilitudinē. quia ſicut ex eo ꝙ eſt in potentia fit illud quod eſt ī actu, ita ex ductu alicuius lineæ in ſeipſam, reſultat quadratum ipſius. Sicut ſi diceremus, ꝙ ternarius poteſt in nouennarium, quia nouennarius conſurgit ex ductu ternarij in ſeipſum. Nam ter tria ſunt nouē. Sicut autem impoſsibile ſecundo modo acceptum non dicitur ſecundum aliquam impotentiam ita & modi poſsibilis ultimo poſiti, non dicuntur ſecundum aliquam potentiam, ſed ſecundum ſimilitudinem, uel ſecundum modum ueri & falſi. Deinde cum dicit.

Hic habet pōt potentiā optimā eſſe chimericam.

BESS.

Quæ autem dicuntur ſecundum potentiam, omnia ad primam unam dicuntur. hæc autem eſt principium tranſmutationis in altero, prout alterum eſt. cætera nanque poſsibilia dicūtur quædam eo quod eorum, aliquid, talem potentiam habet: quædam, eo quòd non habent. quædam, eo quòd ſic habent. Similiter etiam impoſsibilia. Quare propria primæ potentiæ definitio profecto erit, principium tranſmutatiuum in altero prout alterum eſt.

ANT. par. 14.

Quæ uero ſecundam potentiam omnia dicuntur ad primā unam, & ea eſt principium mutationis in alio inquātum aliud. Alia nanque dicuntur poſsibilia, hæc quidem eorum in habendo aliquid aliud talem potentiam, illa uero in non habendo, alia in ſic habendo. Similiter autem & impoſsibilia. Quare propria diffinitio primæ potentiæ erit, principium permutationis in alio inquantum aliud.

Diffinitio potentiæ ꝓpria.

Reducit omnes modos poſsibilis, & impoſsibilis ad unum primum, & dicit, quòd poſsibilia, quæ dicuntur ſecundum potentiam, omnia dicūtur per reſpectum ad unam primam potentiam, quæ eſt prima potentia actiua, de qua ſupra dictum eſt, quòd eſt principium mutationis in alio inquantum eſt aliud. Nam omnia alia poſsibilia dicuntur per reſpectum ad iſtam potentiam. Aliquid enim dicitur poſſibile per hoc, quòd aliquid aliud habet potentiam actiuam in ipſum, ſecundum quòd dicitur poſsibile ſecundum potentiam paſsiuam. Quædam uero dicuntur poſsibilia in non habendo aliquid aliud talem potentiam in ipſa, ſicut quæ dicuntur potentiam, quia non poſſunt corrumpi ab exterioribus agētibus. Quædam uero potentia {in ſic habēdo,} ideſt in hoc ꝙ habent potentiam, ut bene, aut faciliter agant uel patiantur. Et ſicut omnia poſsibilia, quæ dicuntur ſecundum aliquam potentiam, reducuntur ad unam primam potentiam, ita omnia impoſsibilia, quæ dicuntur ſecundum aliquam impotentiam, reducuntur ad unam primam impotentiam, quæ eſt oppoſita primæ potentiæ. Patet igitur, quòd propria diffinitio potentiæ primo modo dictæ eſt principium permutationis in alio inquantum eſt aliud, quod eſt ratio potentiæ actiuæ.

Diffinitio potentiæ actiuæ.

LECTIO. XV.

Quot nam ſit ipſum quātum, quæ nam ſint ſpecies eius, & quæ ſint per ſe & per accidens quanta exponit

BESS. Tex. 18.

QVantum dicitur, quod in ea, quæ inſunt, diuiſibile: quorum utrunque, aut ſingulum unum quid, & qđ quid aptum eſt eſſe.

ANT. Tex. c 18. par. 1.

Quantum uero dicitur quod eſt diuiſibile in ea quæ inſunt, quorum utrunque aut ſingulum, unum aliquid, & hoc aliquid aptum natum eſt eſſe.

Quoniam ens non ſolum diuiditur in potētiam & actum, ſed etiam in decem prædicamenta, poſtquam Philoſophus diſtinxit hoc nomen potentia, hic incipit diſtinguere nomina, quæ ſignificant prędicamenta, & primo nomen quantitatis. Secundo nomen qualitatis, ibi. {Quale autem:} Tertio diſtinguit modos ad aliqd, ibi: {Ad aliqd dr̄.} Alia uero ꝓdicamenta ꝑtermittit, q̄a ſunt determinata ad aliqđ genus rerū naturaliū, ut patet præcipue de agere & pati, & de ubi & quando. Circa primum tria facit. Primo ponit rōnem quantitatis dicens, ꝙ quantum dicitur quod eſt diuiſibile in ea, quę inſunt. Qđ quidem dicitur ad differētiā diuiſionis mixtorum. Nam corpus mixtum reſoluitur in elementa, quæ non ſunt actu in mixto, ſed uirtute tātum, Vnde nō eſt ibi tātum diuiſio, quantitatis, ſed oportet ꝙ adſit aliqua alteratio, per quam mixtum reſoluitur in elementa. Et iterum addit, ꝙ utrunq; aut ſingulum eſt natum eſſe {unū aliquid,} hoc eſt aliquid demonſtratum. Et hoc dicit ad remouendum diuiſionem in partes eſſentiales, quæ ſunt materia & forma. Nā neutrum eorum aptum natum eſt eſſe unum aliqđ per ſe. Secundo ibi.

Lect ſeq. Lect. 17.

Diffinitio cōis quantī ſeu quantitatis.

BESS.

Multitudo igitur quantum quid ſi numerabilis eſt: magnitudo uero, ſi menſurabilis. Dicitur autem multitudo quidem, quæ potentia diuiſibilis eſt in non continua: magnitudo uero, quæ in continua. Magnitudinis autem, quæ quidem ad unum continua eſt longitudo: quæ uero ad duo, latitudo: quæ autem ad tria, profunditas eſt. Horū autem multitudo quidem finita numerus, Longitudo uero linea, Latitudo autem, ſuperficies, Profunditas uero, corpus eſt.

ANT. par. 2.

Multitudo ergo quantū aliquid, ſi fuerit numerabilis Magnitudo, ſi fuerit menſurabilis. Dicitur autem multitudo quidem, quod eſt diuiſibile poteſtate in non continua. Magnitudo autem quod in continua. Menſura uero, alia in unum continū longitudine: alia in duo, latitudine: alia in tria, profunditate. Horum autem, pluralitas quidem finita, numerus: ſed longitudo, linea: latitudo ſuperficies: & profundum, corpus.

Alia litera hēt magnitudinis uero quæ quidē ad unū cōtinua, lōgitudo, quę aūt ad duo latitudo, q̄ aūt ad tria, ꝓfunditas.

Ponit ſpecies quantitatis, inter quas primę ſunt duæ, ſcilicet multitudo ſiue pluralitas, & magnitudo ſiue menſura. Vtrunque autem eorum habet rationem quanti, inquantum multitudo numerabilis eſt, & magnitudo eſt menſurabilis. Mēſuratio enim proprie pertinet ad quantitatem. Diffinitur autem multitudo ſic. Multitudo eſt, quod eſt diuiſibile ſecundum potentiam in partes non continuas. Magnitudo autem quod eſt diuiſibile in partes continuas. Qđ quidē contingit tripliciter, & ſ̄m hoc ſunt tres ſpēs magnitudinis. Nā, ſi ſit diuiſibile ſ̄m unam tm̄ dimenſionem in partes continuas, erit longitudo. Si aūt in duas, latitudo. Si aūt in tres, ꝓfunditas. Vlterius aūt, qn̄ pluralitas uel multitudo eſt finita, dr̄ numerus. Longitudo autem finita, dr̄ linea. Lati-

Duę primæ ſpēs quantitatis.

Multitudo, quid.

Magnitudo quid.

Tres ſpēs magnitudinis.

tudo finita, corpus. Si enim eſſet multitudo infinita non eſſet numerus, quia quod infinitum eſt, numerari non poteſt. Similiter, ſi eſſet longitudo infinita non eſſet linea. Linea enim eſt longitudo menſurabilis. Et propter hoc in rõne lineæ ponitur, ꝙ eius extremitates ſunt duo puncta. Simile eſt de ſuperficie & corpore. Tertio ibi.

BESS. *Item alia per ſe quanta quædam dicuntur, alia ſecundum accidens. utputa linea quidem quantum quiddam per ſe eſt, muſicum uero ſecundum accidens.*

ANT. par. 3. *Amplius autem alia dicuntur ſecundum ſe quanta, alia ſecundum accidens. ut linea quantum aliquid ſecundum ſe, muſicum uero ſecundum accidens.*

Secunda diuiſio quantitatis. Diſtinguit modos quantitatis, & circa hoc tria facit. Primo diſtinguit quantum in id quod eſt quantũ per ſe, ſicut linea: & in id quod eſt quantum per accidens, ſicut muſicum. Secundo ibi.

BESS. *Eorum uero, quæ per ſe ſunt: quædam ſecundum ſubſtantiam ſunt: ut linea quantum quiddam in diffinitione nanque quod quid eſt dicenti, quantum quiddam ineſt. quædam paſsiones, & habitus huiuſcemodi ſubſtantiæ ſunt: ut multum & paucum, longum & breue latum & ſtrictum, profundum & humile, graue & leue, & cætera quoque huiuſcemodi. Sunt autem magnum etiam & paruum, maius & minus, tam ſecundum ſe, quam ad ſeinuicem dicta, quanti per ſe paſsiones. transferuntur autem & ad alia iſta nomina.*

ANT. par. 4. *Eorum uero quæ ſunt ſecundum ſe alia ſecundum ſubſtantiam ſunt, ut linea quantum quid. Nam in ratione quid eſt dicente, quantum quid exiſtit. Alia paſsiones & habitus talis ſunt ſubſtantiæ, ut multum & paucum. & productum & breue: & latum & ſtrictum, & profundum & humile, & graue & leue, & alia talia. Sunt autem magnum & paruum, et maius & minus, & ſecundum ſe et ad inuicem dicta, quanti paſsiones ſecundũ ſe. Transferuntur etiam & ad alia ea nomina.*

Quãtum ꝑ ſe dupliciter. Diſtinguit quantum per ſe, quod quidem duplex eſt. Quedam enim ſignificantur per modum ſubſtãtię & ſubiecti, ſicut linea, uel ſuperficies, uel numerus. Quodlibet enim iſtorum ſubſtãtialiter eſt quãtum. quia in diffinitione cuiuſlibet ponitur quantitas. Nam linea eſt quantitas continua ſecundum lõgitudinẽ diuiſibilis, finita: & ſĩliter eſt de aliis. Quædam uero per ſe pertinent ad genus quantitatis, & ſignificantur per modum habitus uel paſsionis talis ſubſtantiæ, ſcilicet lineæ, quæ eſt ſubſtantialiter quantitas, uel aliarum ſimilium quantitatum, ſicut multum & paucum ſignificantur ut paſsiones numeri: & productum & breue, ut paſsiones lineæ: & latũ & ſtrictum, ut paſsiones ſuperficiei: & profundum & humile ſiue altum, ut paſsiones corporis: & ſimiliter graue & leue, ſecundum opinionem illorum, qui dicebant multitudinem ſuperficierũ uel atomorum eſſe cauſam grauitatis in corporibus: paucitatem uero eorundem, cauſam leuitatis. Sed ſecundum ueritatem graue & leue non pertinent ad quantitatem, ſed ad qualitatem, ut infra ponet. Et ſi-

Lect. ſeq. militer eſt de aliis talibus. Quædam etiam ſunt, quæ cõiter cuiuſlibet quãtitatis cõtinuę paſsiones ſunt, ſicut magnum & paruum, maius & minus, ſiue hæc dicantur {ſecundum ſe}, i. abſolute, ſiue dicantur {ad inuicem,} ſicut aliquid dicitur magnum & paruum reſpectiue, ſicut in prædicamentis habetur. Iſta aũt

Subiectum hic ſumitur ſecundum modum ſignificandi potius qđ, conuenit oibus accidẽtibus iabſtracta quã ſecundum actum ſubſtãdi, quod proprium eſt ſubſtantię non aũt quantitati, quæ eſt rõ qua ſubſtãtia ſubſtat qualitati.

nomina, quæ ſignificãt paſsiones quantitatis per ſe transferuntur etiam ad alia quam ad quantites. Dicitur enim albedo magna & parua, & alia huiuſmodi. Sciendum autem eſt, ꝙ quantitas inter alia accidentia propinquior eſt ſubſtãtiæ. Vnde quidã quãtitates eſſe ſubſtantias putant, ſ. lineam & numerum & ſuperficiem & corpus. Nam ſola quantitas habet diuiſionem in partes proprias poſt ſubſtantiam. Albedo enim non poteſt diuidi, & per cõſequens nec intelligitur indiuiduari niſi per ſubiectum. Et inde eſt, quod in ſolo quantitatis genere aliqua ſignificãtur ut ſubiecta, alia ut paſsiones. Tertio ibi.

BESS. *Eorum autem, quæ ſecundum accidens dicuntur quanta, quoddam ita dicitur, ut prædictum eſt, quod muſicum, & albũ quantum eſt, eo quòd illud, cui inſunt, quantum quid eſt quædã ut motus & tempus. & hæc enim quanta quædam & continua dicuntur, eo quòd illa diuiſibilia ſunt, quorum hæc ſunt paſsiones. dico autem non quod mouetur, ſed quo motum eſt. etenim quoniam illud quantum eſt, & motio eſt quanta. tempus autem, propter illam.*

ANT. par. 5. *Secundum accidens uero dictarum quantitatum aliæ ſic dicuntur ſicut dictum eſt, quia muſicum quantum eſt, & album per eſſe quantũ aliquid cui inſunt. Alia ut motus & tempus. Etenim hæc quanta quædã dicuntur & cõtinua quia illa ſunt diuiſibilia, quorum ſunt hæ paſsiones. Dico aũt non quod mouetur, ſed quo motum eſt. Nam per eſſe quantum illud. & motus eſt quantus. Tempus uero per ipſum ſcilicet motum.*

Diſtinguit modos quantitatis ꝑ accñs: & ponit duos modis quãtitatis ꝑ accñs. quorũ unus eſt ſm ꝙ aliqua dñr quãta ꝑ accñs ex hoc ſolo, ꝙ ſunt accidentia alicuius quanti, ſicut albũ & muſicũ ꝑ hoc ꝙ ſunt accidẽtia alicuius ſubti, qđ eſt quantũ. Alio mõ dñr aliqua quanta per accñs non rõne ſubti, in quo ſunt, ſed ex eo ꝙ diuiduntur ſm quantitatẽ ad diuiſionem alicuius quãtitatis, ſicut motus & tp̃s, q̃ dñr quædã quãta & cõtinua ꝓpterea, ꝙ ea, quorũ ſunt, ſunt diuiſibilia, & ipſa diuiduntur ad diuiſionẽ eorũ. Tp̃s .n. eſt diuiſibile & continuũ ꝓpter motũ, motus aũt ꝓpter magnitudinem non quidem ꝓpter magnitudinẽ eius qđ mouet, ſed ꝓpter magnitudinẽ eius ĩ quo aliqđ mouetur. Ex eo .n. ꝙ illa magnitudo eſt quãta, & motus eſt quantus. Et ꝓpter hoc, ꝙ motus eſt quãtus, ſequitẽ tp̃s eſſe quantũ. Vnde hæc nõ ſolũ per accñs quãtitates dici pñt, ſed magis ꝑ poſterius, inquantũ quantitatis diuiſionẽ ab aliquo priori ſortiunẽ. Sciendũ eſt aũt, ꝙ Phs in ꝑdicamentis poſuit tp̃s quãtitatẽ ꝑ ſe, cũ hic ponat ip̃m quantitatẽ per accñs, q̃a ibi diſtinxit ſpẽs quantitatis ſm diuerſas rõnes menſurę. Aliã .n. rõnẽ mẽſuræ hẽt tp̃s, qđ eſt mẽſura extrĩſeca & magnitudo, q̃ eſt mẽſura ĩtrinſeca. Et iõ ponitẽ ibi ut alia ſpẽs quantitatis. Hic aũt cõſiderat ſpẽs quantitatis quantũ ad ip̃m eſſe quãtitatis. Et iõ illa, q̃ nõ hñt eſſe quantitatis niſi ex alio, non ponit hic ſpẽs quantitatis, ſed quantitates ꝑ accñs, ut motũ & tp̃s. Motus aũt non habet aliã rõnẽ menſuræ q̃ tp̃s & magnitudo. Et iõ nec hic nec ibi ponitẽ quãtitatis ſpẽs. Locus aũt ponitur in ſpẽs quantitatis, non hic, quia hẽt aliã rõnẽ menſuræ, ſed nõ aliud eſſe quantitatis.

Quantum per accidẽs dupliciter.

Lege in hac materia cõtradictionẽ zimare ſup hunc locũ & 2. de Ge. Tex. c. 62.

LECTIO XVI.

Qualitatis quatuor modi exponuntur, & ad duos reducuntur.

BESS. Tex. 19. *QVale dicitur uno modo differentia ſubſtantiæ. utputa quale animal homo, quoniam bipes, equus uero quadrupes, & circulus qualis quædam figura, quoniam abſque angulis eſt, tanquam differentia, quæ ſecundum ſubſtãtiam qualitas ſit. uno itaque modo, qualitas dicitur ſubſtantiæ differentia.*

Quale

ANT. Tex.c.19. par.11.

Quale, uno quidem modo dicitur differentia ſubſtantiæ. ut quale quid homo? quia animal bipes, equus quadrupes? & circulus qualis? quia quædam figura, quia agonion, id eſt ſine angulo, quaſi differentia ſecundum ſubſtãtiam qualitate exiſtente. Vno quidem itaq; modo hæc dr̃ qualitas dr̃ia ſubſtantiæ.

Modi qualitatis quatuor. Infra gt.5.

Hic diſtinguit modos qualitatis, & circa hoc duo facit. Primo ponit quatuor modos qualitatis. Secũdo reducit eos ad duos, ibi: {Fere uero ſecundum duos modos.} Dicit ergo primo, quòd unus modus qualitatis eſt ſecundum ꝙ qualitas dicitur {differentia ſubſtantiæ}, i. differentia, per quam aliquid ab altero ſubſtantialiter differt, quæ interat in diffinitionem ſubſtantiæ. Et propter hoc dicitur, ꝙ differentia prædicatur in quale quid. Vt ſi quæratur, quale animal eſt homo? reſpõdemus ꝙ bipes: & quale animal equus? reſpondemus ꝙ quadrupes: & qualis figura eſt circulus? reſpondemus ꝙ agonion, id eſt ſine angulo, ac ſi ipſa differentia ſubſtantiæ qualitas ſit. Vno igitur modo ipſa differentia ſubſtantiæ qualitas dicitur. Hunc autem modum qualitatis Ariſt. in prædicamentis prętermiſit, quia non continetur ſub prædicamento qualitatis, de quo ibi agebat. Hic autem agit de ſignificationibus huius nominis qualitas. Secundo ponit ibi.

BESS.

Alio, ut immobilia, & mathematica, uelut numeri quales quidam ſunt. ut qui compoſiti: & non ſolum, qui ad unum ſunt ſed hi, quorum imitatio ſuperficies & ſolidum. hi autem ſunt, qui quoties quanti, aut quoties quanti quoties. & omnino qđ in ſubſtantia, præter quantum exiſtit ſubſtantia nanq; cuiuſque eſt quod ſemel, utputa ipſorum ſex, non qui bis, uel ter, ſed qui ſemel. ſex enim ſemel, ſex ſunt.

ANT. par.2.

Alia litera melior, ſecũdũ quãtitatem.

Alio uero modo ut immobilia & mathematica, ſicut numeri quales quidem ſunt, quemadmodum compoſiti, & non ſolum ad unum entes, ſed quorum imitatio ſuperficies & ſolidũ. Hi uero ſunt quotiens quanti, aut quotiens quot quanti. & totaliter quod præter quantitatem exiſtit ſubſtantia. Nam ſubſtãtia cuiuſlibet, quod ſemel. ut ipſorum ſex, non bis tres ſunt, ſed ſemel. Sex enim, ſemel ſex.

Dicit, ꝙ alius modus qualitatis uel qualis eſt ſecundum ꝙ immobilia & mathematica dicunt̃ qualia. Mathematica enim abſtrahunt à motu, ut in Sexto huius dicetur. Mathematica enim ſunt numeri, & magnitudines, & in utriſque utimur nomine qualis. Dicimus enim ſuperficies eſſe quales, inquantum ſunt quadratæ, uel triangulares. Et ſimiliter numeri dicuntur quales, inquantum ſunt compoſiti. Dicuntur autem numeri compoſiti, qui communicant in aliquo numero menſurante eos, ſicut ſenarius numerus & nouennarius menſurantur ternario, & nõ ſolum ad unitatem comparationem habent, ſicut ad menſuram communem. Numeri autem incompoſiti, uel primi in ſua proportione dicuntur, quos non menſurat alius numerus communis, niſi ſola unitas. Dicuntur etiam numeri quales ad ſimilitudinem ſuperficiei {& ſolidi}, i. corporis. Secundum quidem imitationem ſuperficiei, inquantum numerus ducitur in numerum, uel eundem uel alium. ut cum dicitur bis tria, uel ter tria. Et hoc eſt quod dicit {quotiens quanti.} Nam deſignatur quaſi una dimenſio in hoc quod dicitur {tria} quaſi uero ſecunda dimenſio, hoc quod dicitur {bis tria} uel etiã {ter tria.} Ad imitationem uero ſolidi quãdo eſt duplex ductus, uel eiuſdem numeri in ſeipſum, uel diuerſorum numerorum ĩ unum, ut cum dicitur ter tria ter, uel bis tria bis, uel bis tria quater. Et hoc eſt quod dicit {Quotiens quot quanti.} Sic enim conſiderantur in numero quaſi tres dimenſiones admodum ſolidi. In hac autem numerorum ordinatione aliqd conſideratur per modum ſubſtantię, ſicut hoc quod dico tria, uel quicunque numerus qui in alium ducitur. Aliquid uero per modum quantitatis, ſicut ipſe ductus unius numeri in alterum, uel in ſeipſum, ut cum dico bis tria, binarius ſignificatur per modũ quantitatis menſurantis, ternarius uero per modũ ſubſtantiæ. Id ergo, ꝙ exiſtit in ſubſtantia numeri præter ipſam quantitatem, quæ eſt numeri ſubſtantia, dicitur qualitas eius, ut hoc quod ſignificatur ꝑ hoc quod dicitur bis uel ter. Alia litera habet {ſm quantitatem} & tunc ſubſtantia numeri dicitur ipſe numerus ſimpliciter ꝓlatus, ut qđ dico tria. Quãtitas autem ſecundum quam attenditur eius qualitas, dicitur ipſa multiplicatio numeri in numerum. Et huic concordat litera ſequens, quæ dicit, ꝙ ſubſtãtia cuiuſlibet numeri eſt id quod ſemel dicitur. Sicut ſubſtantia ſenarij eſt quod dicitur ſemel ſex, nõ quod dicitur bis tria, uel ter duo, ſed hoc pertinet ad eius qualitatem. Dicere enim numerum eſſe ſuperficialem uel ſolidum ſiue quadratum, ſiue cubitum ſignificat eum eſſe qualem. Hic autem modus qualitatis eſt quarta ſpecies in prædicamentis poſita. Tertio ponit ibi.

BESS.

Item quæcunque ſubſtantiarum, quæ mouentur, paſsiones; ut caliditas, & frigiditas, albedo & nigredo, grauitas & leuitas, & quæcunque ſimilia, ſecundum quæ dicuntur alterari corpora, ipſis mutatis.

ANT. par.3.

Amplius quæcunque paſsiones ſunt earum, quæ mouentur ſubſtantiarum, ut calor & frigiditas, albedo & nigredo, grauitas & leuitas, & quæcunque talia ſecundum quæ dicuntur mutari corpora permutantium.

Dicit, ꝙ etiam qualitates dicuntur paſsiones ſubſtantiarum mobilium, ſecundum quas corpora per alterationem mutantur, ut calidum, frigidum, & huiuſmodi. Et hic modus ꝑtinet ad tertiã ſpẽm qualitatis in ꝑdicamentis poſitam. Quartũ ponit ibi.

BESS.

Item, ſcđm uirtutẽ, & malitiam, & oĩno bonum & malũ.

ANT. par.4.

Amplius ſecundum uirtutem & uitium, & omnino bonum & malum.

Dicit, ꝙ qualitas ſiue quale dr̃ quarto mõ ſm ꝙ aliquid diſponitur per uirtutem & uitium, uel qualitercunque per bonum & malum, ſicut per ſcientiã & ignorantiam, ſanitatẽ & ęgritudinem, & hmõi. Et hæc eſt prima ſpecies qualitatis in prædicamentis poſita. Prætermittit autem inter hos modos ſecundam qualitatis ſpeciem, quia magis comprehenditur ſub potentia, cum non ſignificetur niſi ut principium paſsioni reſiſtens, ſed propter modum denominandi ponitur in prædicamentis inter ſpecies qualitatis. Secundum autem modum eſſendi magis continetur ſub potentia, ſicut & ſupra poſuit. Deinde cum dicit.

Quare ſecũdam ſpẽm qualitatis ĩ prædicamẽtis aſsignatam hic ꝑtermittant.

BESS.

Fere itaque ſecundum duos modos dici poſsit ipſum quale, & horum unum maximè propriũ. prima etenim qualitas ſubſtantiæ differentia eſt. huius autem pars, & quæ in numeris qualitas. eſt etenim differentia quædam ſubſtantiarum eſt. ſed non aut eorum, quæ mouentur, aut non prout mouentur. hæc autem paſsiones eorum, quæ mouentur, prout mouentur ſunt, & motuum differentiæ. Virtus autem & malitia paſsionum quædam partes ſunt. differentias enim motus,

& actionis quaſdam manifeſtant, ſecundum quas bene, uel male agunt, aut patiuntur ea, quæ in motu ſunt. quod enim hoc modo poteſt moueri, aut agere bonum: quod uero illo modo et contrario, malum. Maxime autem bonum & malum ſignificant qualitatem in illis, quæ animata ſunt, & illis maxime, quæ habent electionem.

ANT. Alia litera & horum uno principaliſsimo.

Fere uero ſecundum duos modos dicitur quale, & horum quodam maxime ſecundum priorem. Nam prima qualitas, ſubſtantiæ differentia. Eius uero quædam & quæ in numeris qualitas, pars. nam differentia quædam ſubſtantiarum eſt, ſed aut non motorum, aut non inquantum mota. Hæ autem paſſiones motorum inquantum ſunt mota, & motuum differentiæ. Virtus autem & uitium paſsionum pars quædam eſt. Differentias enim oſtendunt motus & actus, ſecundum quos faciunt uel patiuntur bene, aut praue, quæ ſunt in motu. Poſsibile namque ſic moueri aut agere, bonum: quod uero non ſic ſed contrarie, prauum. Maxime uero bonum et malum ſignificãt quale in animatis, & horum maxime in habentibus proæreſim, ideſt electionem, uel propoſitum.

Reducit quatuor poſitos modos ad duos dicẽs, ꝙ quale dicit aliquid fere ſm duos modos, inquantum alij duo de quatuor reducũtur ad alios duos. Horum autẽ unus principaliſsimus eſt primus modus, ſm quem differentia ſubſtantiæ dicitur qualitas, quia per eum aliquid ſignificatur informatum & qualificatum. Et ad hunc modnm reducitur qualitas, quæ eſt in numeris, & in mathematicis aliis, ſicut quædam pars. Huiuſmodi enim qualitates ſnnt quaſi quædam differentiæ ſubſtantiales mathematicorum. Nam ipſa ſignificantur per modum ſubſtantiæ potius ꝙ alia accidentia, ut in capitulo de quantitate dictum eſt. Sunt autem huiuſmodi qualitates differentię ſubſtantiarum aut non motarum, aut nõ inquantum ſunt motæ, & hoc dicit, ut oſtendat quãtum ad propoſitum non differre, utrum mathematica ſint quædã ſubſtantiæ per ſe exiſtentes ſm eſſe, ut dicebat Plato à motu ſeparatæ, ſiue ſint in ſubſtãtiis mobilibus ſm eſſe ſed ſeparatæ ſm rõnem. primo enim modo eſſent qualitates non motorum, Secundo autem motorum, ſed non inquantum ſunt mota. Secundus modus principalis eſt, ut paſsiones motorum inquantum mota, & etiam differẽtię motuum dicantur qualitates. Quæ quidem dicuntur differentiæ motuum, quia alterationes differunt ſecundnm huiuſmodi qualitates, ſicut calefieri & infrigidari ſm calidum & frigidum. Et ad hũc modũ, reducitur ille modus ſm quem uitium & uirtus dicitur qualitas. Hic enim modus eſt quaſi quædam pars illis. Virtus enim & uitium oſtendunt quaſdam differentias motus & actus ſm bene & male. Nam uirtus eſt, per quam ſe aliquis habet bene ad agendum & patiendum, uitium autem ſm ꝙ male. Et ſimile eſt de aliis habitibus ſiue intellectualibus, ut ſcientia, ſiue corporalibus, ut ſanitas. Sed tamen bene & male maxime pertinet ad qualitatem in rebus animatis, & præcipue in habentibus {proæreſim}, i. electionem. Et hoc ideo, quia bonum habet rationẽ finis. Ea uero, quæ agunt per electionem, agunt propter finem. Agere autem propter finem maxime cõpetit rebus animatis. Res enim inanimatę agũt uel mouentur propter finem, non tanquam cognoſcẽtes finem, neque tanquam ſe agentes ad finem, ſed potius ab alio diriguntur, qui eis naturalem inclinationem dedit, ſicut ſagitta dirigitur in finem à ſagittante.

Bene agere & male ſunt differẽtiæ animatorum.

Res autem irrationales animatæ cognoſcunt quidem finem & appetunt ipſum appetitu animali, & mouet ſeipſa localiter ad finem tanquam iudiciũ habentes de fine, ſed appetitus finis, & eorum quæ ſunt propter finẽ, determinatur eis ex naturali inclinatione: Propter quod ſunt magis acta quã agentia. Vnde nec in eis eſt iudicium liberũ. Rationalia uero, in quibus ſolum eſt electio, cognoſcunt finẽ & proportionem eorum, quæ ſunt in finem ipſum. Et ideo ſicut ſeipſa mouent ad finem, ita etiam ad appetendum finem, uel ea, quæ ſunt propter finem, ex quo eſt in eis electio libera.

LECTIO XVII.

Diſtinguit relatiua per ſe & per accidens, ſeu ſecundum aliud omnes modos, & de proportionibus multa dicuntur.

AD aliquid dicuntur quædam, ut duplum ad dimidium, & triplum ad tertiam partem, & omnino multiplex ad multiplicati partem. & excedens, ad exceſſum. Quædam ut calefactiuum ad calefactibile, & ſectiuum ad ſecabile, & omnino actiuum ad paſsiuum. Quædam, ut menſurabile ad menſuram, & ſcibile ad ſcientiam, & ſenſibile ad ſenſum. BESS. Tex. 20.

Ad aliquid dicuntur alia per ſe, ut duplum ad dimidium, & triplum ad tertiam partem, & totaliter multiplicatum ad multiplicati partem, & continens ad contentum. Alia ut calefactiuum ad calefactibile, & ſectiuum ad ſecabile, & omne actiuum ad paſsiuum. Alia ut menſurabile ad menſuram, & ſcibile ad ſcientiam, & ſenſibile ad ſenſum. ANT. Tex. c. 20. par. 1.

Hic determinat Phs de ad aliqd. & circa hoc duo facit. Primo ponit modos eorũ, q̃ ſunt ad aliqd ſm ſe ſcd̃o eorum, q̃ ſunt ad aliquid rationem alterius, ibi: {Illa uero quia ſua gña.} Circa primũ duo facit. Primo ennmerat modos eorũ, q̃ ſm ſe ad aliqd dñr. Scd̃o ꝓſequit̃ de eis, ibi: {Dñr aũt prima.} Ponit ergo tres modos eorũ, q̃ ad aliquid dñr. quorum Primus eſt ſm numerum & quantitatem, ſicut duplum ad dimidiũ, & triplum ad tertiã partem, & {multiplicatũ}, i. multiplex ad partẽ {multiplicati}, i. ad ſubmultiplex, {& cõtinens ad cõtentũ.} Accipit̃ aũt cõtinens pro eo, qđ excedit ſm quãtitatem. Oẽ. n. excedens ſm quantitatem continet in ſe illud, quod exceditur: Eſt. n. hoc & adhuc amplius, ſicut quinq; continent in ſe quatuor, & tricubitum cõtinet in ſe bicubitũ. Secundus modus eſt prout aliqua dñr ad aliqd ſm actionem & paſsionem, uel potẽtiam actiuam & paſsiuam, ſicut calefactiuum ad calefactibile qđ pertinet ad actiones naturales, & ſectiuum ad ſectibile, quod ꝑtinet ad actiones artificiales, & uniuerſaliter oẽ actiuũ ad paſsiuũ. Tertius modus eſt ſm ꝙ menſurabile dr̃ ad menſuram. Accipitur aũt hic menſura & menſurabile non ſm quantitatẽ. hoc enim ad primum modũ pertinet, in quo utrunq; ad utrunq; dicitur. nam duplum dicitur ad dimidiũ, & dimidium ad duplum, ſed ſecũdum menſurationem eſſe & ueritatis. Veritas enim ſcientiæ menſuratur à ſcibili. Ex eo enim ꝙ res eſt uel non eſt oratio ſcita uera uel falſa eſt, & non ecõuerſo. Et ſimiliter eſt de ſenſibili & ſenſu. Et propter hoc non mutuo dicuntur mẽſura ad mẽſurabile & ecõuerſo, ſicut in aliis modis, ſed ſolũ mẽſurabile ad menſurã. Et ſilr etiã imago dr̃ ad id cuius eſt imago, tanquã mẽſurabile ad menſuram. Veritas enim imaginis menſuratur ex

Infra pt. 6.

par. 2. Primus modus.

Secundus

Tertius

Sufficiẽtia ſectum mo-dorum re-latiuorum.

ex te, cuius eſt imago. Ratio autem iſtorum modorum hæc eſt. Cum enim relatio, quæ eſt in rebus, cõſiſtat in ordine quodam unius rei ad aliam, oportet tot modis huiuſmodi relationes eſſe, quot modis contingit unam rem ad aliam ordinari. Ordinatur autem una res ad aliam, uel ſecundum eſſe, prout eſſe unius rei dependet ab alia, & ſic eſt tertius modus. Vel ſecundum uirtutem actiuam & paſſiuam, ſm quod una res ab alia recipit, uel alteri confert aliqd & ſic eſt ſecundus modus. Vel ſm quod quantitas unius rei poteſt mẽſurari per aliam, & ſic eſt primus modus. Qualitas autem rei inquantum huiuſmodi non reſpicit niſi ſubiectum in quo eſt. Vnde ſecundum ipſam una res non ordinatur ad aliam, niſi ſecundum quod qualitas accipit rõnem potentiæ paſſiuę uel actiuæ, prout eſt principium actionis uel paſſionis. Vel rõne quantitatis, uel alicuius ad quantitatẽ pertinentis, ſicut dr̃ aliquid albius alio, uel ſicut dr̃ ſimile, qđ habet unam aliquam qualitatem. Alia uero genera magis conſequuntur relationem, q̃ poſſint relationẽ cauſare. Nam quando conſiſtit in aliquali relatione ad tempus. Vbi uero, ad locum. Poſitio autem ordinem partium importat. Habitus autem relationem habentis ad habitũ. Deĩde cũ dicit.

Sumitur & fundamentũ relationis quo ad modum, ut hę tria ſint modi diſtinguentes diuerſa genera rerũ in diuerſas relationes.

BESS. *Dicuntur autem prima, quidem ſecũdum numerũ, aut ſimpliciter, aut determinate ad eos, aut ad unum. utpute, duplum quidem ad unum, numerus determinatus. multiplex uero ſecũdum numerum ad unum, non tamen determinatum, ut hunc uel hunc. ſexquialterum uero ad ſubſexquialterum ſecundum numerum ad numerum determinatum. ſuperpartiẽs autem ad ſubpartientem ſecundum indeterminatum, ſicuti multiplex ad unum. excedens autem ad exceſſum, omnino indeterminatum ſecundum numerum. numerus enim commenſurabilis, ſecundum uero incommenſurabilem numerum dicitur. excedens. n. ad exceſſum, tantum eſt, & ultra. hoc uero, indeterminatum eſt, quodcunque enim contingit, eſt aut æquale, aut non æquale. hæc itaque ad aliquid omnia ſecundum numerum dicuntur, & numeri paſſiones ſunt.*

ANT. par. 2. *Dicuntur autem prima quidem ſecundum numerum, aut ſimpliciter, aut determinate ad eos, aut ad unum. ut duplum ad dimidium, ut numerus determinatus. Multiplex uero ſecũdum numerum ad unum, ſed non determinatum, ut hunc aut hunc. Sed hemiolum ad ſubhemiolum, ſecundum numerum ad numerum determinatum. Et ſuperparticulare ad ſubparticulare ſecundum indeterminatos, ut multiplex ad numerum. Continens autem ad contentum omnino indeterminatum ſecundum numerum. numerus enim commenſurabilis. Secundũ non commenſurabilem autem numerum dicuntur. Continens enim ad contentum tantum quid eſt, & amplius, ſed hoc indeterminatum. Quodcunque enim euenit, aut æquale eſt, aut non æquale. Hæc igitur ad aliquid omnia ſecundum numerum dicuntur, & numeri paſſiones.*

Proſequitur tres modos enumeratos, & primo proſequitur primum. Secundo proſequitur ſecundum, ibi: {Actiua uero & paſſiua.} Tertio tertiũ, ibi: {Ergo ſm numerum.} Circa primum duo facit. Primo ponit relationes quæ cõſequuntur numerũ abſolute. Secundo ponit relationes quæ conſequũtur unitatem abſolute, ibi: {Et amplius æquale.} Dicit ergo, quod primus modus relationum, qui eſt ſecundũ numerum diſtinguitur hoc modo, quia uel eſt ſecundum comparationem numeri ad numerum, uel numeri ad unum. Et ſecundum comparationem ad utrunque dupliciter, quia uel eſt ſm comparationẽ

Infra pt. 4.
Infra pt. 5.
Infra pt. 3.

numeri indeterminate ad numerum, aut ad unum determinate. Et hoc eſt quod dicit, quod prima, quæ dicuntur ad aliquid ſm numerum, aut dicuntur {ſimpliciter}, i. uniuerſaliter, uel indeterminate, aut determinate. Et utrolibet modos {ad eos}, ſ. numeros. Aut ad unum}, i. ad unitatem. Sciendum eſt autem, quod omnis menſuratio, quæ eſt in quantitatibus continuis, aliquo modo deriuatur à numero. Et ideo relationes, quæ ſunt ſm quantitatem continuam etiam attribuuntur numero. Sciendum eſt etiam, quod proportio numeralis diuiditur primo in duas, ſ. qualitatis, & inæqualitatis. Inæqualitatis autẽ ſunt duæ ſpecies, ſ. excedens, & exceſſum, & magis, & minus. Inæquale autem excedens in quinque ſpecies diuiditur. Numerus enim maior quandoque reſpectu minoris eſt multiplex, quando, ſ. aliquotiens cõtinet ipſum, ſicut ſex continet duo ter. & ſi quidem contineat ipſum bis dicit̃ duplum, ſicut duo ad unũ uel quatuor ad duo. Si ter, triplum. Si quater, quadruplum. Et ſic inde. Quandoque uero numerus maior continet totum numerũ minorem ſemel, & inſuper unam aliquam partem eius. Et tũc dicitur ſuperparticularis. Et ſiquidem contineat totũ & medium, uocatur ſexquialterum, ſicut tria ad duo. Si aũt tertiã, ſexquitertius, ſicut quatuor ad tria. Si quartam, ſexquiquartus, ſicut quinq; ad quatuor. Et ſic ĩde. Qñque numerus maior continet minorem totum ſemel, & inſuper non ſolum unam partem, ſed plures partes. Et ſic dicitur ſuperpartiens. Et ſi quidem cõtineat duas partes, dr̃ ſuperbipartiens, ſicut quinq; ſe habent ad tria. Si uero tres, dicit̃ ſupertripartiẽs, ſicut ſeptem ſe habẽt ad quatuor. Si autem quatuor ſic eſt ſuperquadripartiẽs, & ſic ſe habet nouem ad quinque. Et ſic inde. Quandoq; uero numerus maior continet totum minorem pluries, & inſuper aliquã partẽ eius, & tunc dicitur, Multiplex ſuperparticularis. Et ſi quidem contineat ipſum bis & mediã partem eius, dicitur duplum ſexquialterum, ſicut quinq; ad duo. Si autem ter & mediam partem eius, uocabitur triplum ſexquialterum, ſicut ſe habent ſeptem ad duo. Si autem quater & dimidiam partem eius, dr̃ quadruplũ ſexquialterũ, ſicut nouẽ ad duo. Poſſent etiã ex parte ſuperparticularis hmõi ꝓportionis ſpẽs ſumi, ut dicatur duplex ſexquitertius, qñ maior numerus hẽt minorẽ bis & tertiã partẽ eius, ſicut ſe habent ſeptẽ ad tria uel duplex ſexquiquartus, ſicut nouẽ ad quatuor, & ſic de aliis. Qñq; etiã numerus maior habet minorẽ totũ pluries, & etiã plures partes eius, & tunc Multiplex ſuperpartiẽs. Et ſilr ꝓportio põt diuidi ſm ſpẽs multiplicitatis, & ſm ſpẽs ſuperpartiẽtis, ſi dicatur duplũ ſuperbipartiens, qñ habet maior numerus totũ minorẽ bis & duas partes eius, ſicut octo ad tria. Vel etiã triplũ ſupbipartiẽs, ſicut undecim ad tres. Vel etiã duplũ ſuptripartiens, ſicut undecim ad quatuor. Habet. n. totũ bis, & tres partes eius. Et totidem ſpẽs ſunt ex parte inequalitatis eius q excedit̃. Nã numerus minor dr̃ ſubmultiplex, ſubpticularis, ſubpartiẽs, ſubmultiplex ſubparticularis, ſubmultiplex ſubpartiẽs, & ſic de aliis. Sciẽdũ aũt quod prima ſpẽs ꝓportionis, ſ. multiplicitas cõſiſtit ĩ cõparatione unius numeri ad unitatẽ. Quælibet. n. eius ſpẽs ĩuenit̃ primo ĩ aliquo numero reſpectu unitatis. Duplũ primo inuenit ĩ binario reſpectu unitatis. Et ꝓportio tripli ĩ ternario

Ois menſurõ ĩ quantitate cõtinua eſt aliquo mõ a numero.
Diuiſio ꝓportionũ.
Quinq; ſpecies inæqualitatis.
Prima dicit̃ multiplex.
Secunda ſuperparticularis.
Tertia ſuperpartiens.
Quarta multiplex ſuperparticularis.
Quinta multiplex ſuperpartiẽs

reſpectu unitatis,& ſic de aliis.Primi autem termini in quibus inuenitnr aliqua proportio,dant ſpeciem ipſi proportioni. Vnde in quibuſcunque aliis termi nis conſequenter inueniatur,inuenitur in eis ſecun dum rationem primorum terminorum. Sicut pro- portio dupla primo inuenitur inter duo & unum. Vnde ex hoc proportio recipit rationem & nomẽ. Dicitur enim proportio dupla proportio duorum ad unum. Et propter hoc, ſi etiam unus numerus re ſpectu alterius numeri ſit duplus , tamen hoc eſt ſe- cundum ꝙ minor numerus accipit rationem unius, & maior ratione duorum.Sex enim ſe habet in du- pla proportione ad tria , inquantum tria ſ. habent ad ſex,ut unum ad duo.Et ſimile eſt ĩ tripla propor- tione ,& in omnibus aliis ſpeciebus multiplicitatis. Et ideo dicit,ꝙ iſta relatio dupli , eſt per hoc ꝙ nu- merus determinatus,ſcilicet duo,{refertur ad unũ} ideſt ad unitatem.Sed hoc,ꝙ dico mutiplex impor- tat relationem numeri ad unitatem , ſed non alicu- ius determinati numeri , ſed numeri in uniuerſali. Si enim determinatus numerus accipiatur, ut bina- rius uel ternarius , eſſet una ſpecies multiplicitatis, ut dupla uel tripla.Sicut autem duplum ſe habet ad duo,& triplum ad tria,quæ ſunt numeri determina- ti,ita multiplex ad multiplicitatẽ,{quia ſignificat nu merum indeterminatum.Aliæ autem proportiones non poſſunt attendi ſecundum numerum ad unita- tem,ſcilicet neque proportio ſuperparticularis,ne- que ſuperpartiens, neque multiplex ſuperparticula ris,neque multiplex ſuperpartiẽs. Omnes enim hæ proportionum ſpecies attenduntur ſecundũ ꝙ ma- ior numerus continet minorem ſemel , uel aliquo- tiens,& inſuper unam uel plures partes eius.Vnitas autem partem habere non poteſt.& ideo nulla ha- rum proportionum poteſt attendi ſecundum com parationem numeri ad unitatem, ſed ſecundum cõ parationem nnmeri ad numerum. Et ſic eſt duplex, uel ſecundum numerum determinatum , uel ſecun- dum numerum indeterminatum. Si autem ſecundũ numerum determinatum, ſic{eſt hemiolum}, ideſt ſexquialterum,aut{ſubhemiolum},i.ſuperſexquial- terum. Proportio enim ſexquialtera primo conſi- ſtit ĩ his terminis,ſcilicet ternario,& binario, & ſub ratione eorum in omnibus aliis inuenitur. Vnde, ꝙ dicitur hemiolum uel ſexquialterum importat rela tionem determinati numeri ad determinatũ nume rum,ſ.trium ad duo. Quod uero dicitur ſuperpar- ticulare , refertur ad ſubparticulare,non ſm deter- minatos numeros , ſicut etiam multiplex refert ad unum,ſed ſecũdum numerum indeterminatum. Pri mæ enim ſpecies inæqualitatis ſuperius numeratæ accipiuntur ſecundum indeterminatos numeros, ut multiplex,ſuperparticulare,ſuperpartiẽs &c.Spe cies uero iſtorum accipiuntur ſecundum numeros determinatos,ut duplũ,triplum,ſexquialterum, ſex quitertium , & ſic de aliis. Contingit enim aliquas quantitates continuas habere proportionem adin- uicem , ſed non ſecundnm aliquem numerum , nec determinatum,nec indeterminatum. Omnium.n. quantitatum continuarum eſt aliqua proportio,nõ tamẽ eſt proportio numeralis. Quorumlibet enim dnorum numerorum eſt una menſura communis ſcilicet unitas , quæ aliquotiens ſumpta , quemlibet numerum reddit.Non autem quarumlibet quanti- tatum continuarum inuenitur eſſe una menſura cõ munis,ſed ſunt quædam quantitates continuæ incõ menſurabiles. Sicut diameter quadrati eſt incom- menſurabilis lateri. Et hoc ideo ,quia non eſt pro- portio eius ad latus , ſicut proportio numeri ad nu- merum,uel numeri ad unum. Cum ergo dicitur in quantitatibus,ꝙ hęc eſt maior illa, uel ſe habet ad il lam ut continens ad contentum, non ſolum hęc ra- tio non attenditur ſecundum aliquam determina- tam ſpeciem numeri, ſed nec etiam ꝙ ſit ſecundum numerum, quia omnis numerus eſt alteri commen ſurabilis. Omnes enim numeri habent unam com- munem menſuram,ſcilicet unitatem.Sed continens & contentum non dicuntur ſecundum aliquam cõ- menſurationem numeralem Continens enim ad cõ tẽtum dr̃,qđ eſt tm̃,& adhuc amplius. Et hoc eſt in- determinatũ,utrum ſit commenſurabile,uel nõ cõ- menſurabile.Quãtitas.n.qualiſcunq; accipiatur,uel eſt æqualis uel inæqualis Vnde ſi non eſt ęqualis,ſe- quitur ꝙ ſit inæqualis & continens, etiam ſi non ſit commenſurabilis.Patet igitur ꝙ omnia prædicta di cuntur ad aliquid ſecundum numerum, & ſecũdum paſsiones numerorum, quæ ſunt commenſuratio, proportio,& huiuſmodi. Deinde cum dicit.

Hemiolum Subhemiolum.

Nõ oĩs proportio quãtitatis continuæ eſt a numero, ut æquale & inæquale.

Et adhuc æquale,ſimile,& idem ſecundum alium modum. ſecundum unum etenim omnia dicuntur. Eadem enim ſunt, quorum ſubſtantia una. Similia uero,quorum qualitas una. Aequalia autem , quorum quantitas una. ipſum uero unum, numeri principium, & menſura . unde hæc omnia ad aliquid dicuntur. ſecundum numerum quidem, non tamen eodẽ modo. BESS.

Et amplius æquale,& ſimile,& idem ſecundum alium modum. Hæc enim ſecundum unum dicuntur omnia. Eadem namque,quorum una eſt ſubſtantia. Similia uero quorum qualitas eſt una. Aequalia uero quorum quantitas eſt una. Vnitas uero eſt numeri principium & metrum,ideſt menſura. Quare ea omnia dicuntur ad aliquid,ſecundum numerum quidem,nõ tamen eodem modo. ANT. par. 3.

Vnũ principium numeri.

Ponit relatiua , quæ accipiuntur ſecundum unita tem , & non per comparationem numeri ad unum, uel ad numerum,& dicit ꝙ alio modo à prædictis di cuntur relatiue,æquale,ſimile,& idem.Hæc enim di cuntur ſecundum unitatem.Nam eadem ſunt,quo- rum ſubſtantia eſt una. Similia, quorum qualitas eſt una.Aequalia,quorum quantitas eſt una.Cum autẽ unum ſit principium numeri & menſura,patet etiã, ꝙ hæc dicũtur ad aliquid{ſecundum numerum},i. ſecundũ aliquid ad genus numeri pertinens,non eo dem modo tamẽ hæc ultima cũ primis.Nam primæ relationes erant ſecũdum numerum ad numerum, uel ſecundum numerũ ad unũ, hoc autem ſecundũ unum abſolute. Deinde cum dicit.

Sumitur in his ſubſtantia pro eſſentia,qualitas pro modo qualitatis,& ſimiliter quantitas.

Actiua uero & paſsiua,ſecundum actiuam et paſsiuam potentiam,& potentiarum actiones, utputa calefactiuum ad calefactibile,quoniam poſſunt.& rurſus calefaciens ad id, quod calefit,& ſecans ad id,quod ſecatur, ut agentia. Eorum autẽ quæ ſecundum numerum ſunt,non ſunt actiones,niſi quemadmodum in aliis dictum eſt, ſed ſecundum motum actiones non exiſtũt.Eorum uero, quæ ſecundum potentiam, etiam ſecundum tempora iam dicuntur ad aliquid.ueluti quod fecit, ad id quod factum eſt.& id,quod facturum eſt,ad id,quod faciendũ eſt.ſic enim pater quoque, filij pater dicitur.hoc enim fecit.at illud paſſum quid eſt. Item quædam ſecundum priuationem potentiæ , ut impoſsibile . & quæcunque ita dicuntur, ut inuiſibile. BESS.

Actiua

ANT. par.4.

Actiua uero & paſsiua ſecundum potentiam actiuam & paſsiuam ſunt, & actiones potentiarum. ut calefactiuum ad calefactibile, quia poteſt: et iterum calefaciens ad calefactum, & ſecans ad ſectum, tanquam agentia Eorum uero, quæ ſunt ſecundum numerum, non ſunt actiones, niſi quemadmodum in aliis dictum eſt. quæ autem ſecundum motum actiones non exiſtunt. Iſtorum autem, quæ ſecundum potentiam, & ſecundum tempus iam dicuntur ad aliquid, ut faciens ad quod fit, & facturum ad faciendum. Sic enim pater, filij dicitur pater. hoc quidem enim fecit illud autem paſſum quid eſt. Amplius quædam ſecundum priuationem potentiæ, ut impoſsibile: & quæcunque ſic dicuntur, ut inuiſibile.

Proſequitur de ſecundo modo relationum, quæ ſunt in actiuis & paſsiuis: & dicit, ꝙ huiuſmodi relatiua ſunt relatiua dupliciter. Vno modo ſecundum potentiam actiuam & paſsiuam, & ſecundo modo ſecundum actus harum potentiarum, qui ſunt agere & pati, ſicut calefactiuum dicitur ad calefactibile ſecundum potentiam actiuam & paſsiuam. nam calefactiuum eſt, quod poteſt calefacere, calefactibile uero, quod poteſt calefieri. Calefaciens autem ad calefactum, & ſecans ad id quod ſecatur, dicuntur relatiue ſecundum actus prædictarum potentiarum. Et differt iſte modus relationum à præmiſsis. Quæ enim ſunt ſecundum numerũ, non ſunt aliquæ actiones niſi ſecũdum ſimilitudinem, ſicut multiplicare, diuidere, & huiuſmodi, ut etiam in aliis dictum eſt, ſ. in.2. phy. ubi oſtendit, ꝙ mathematica abſtrahunt à motu, & iõ in eis eſſe non poſſunt huiuſmodi actiones, quæ ſecundum motum ſunt. Sciẽdum etiam eſt ꝙ eorum relatiuorum, quæ dicuntur ſecundum potentiam actiuam & paſsiuam, attenditur diuerſitas ſecundum diuerſa tempora. Quædam enim horum dicuntur relatiue ſecundum tempus præteritum, ſicut quod fecit, ad illud quod factum eſt, ut pater ad filium, qa ille genuerit, ille genitus eſt, quæ differũt ſecundum feciſſe, & paſſum eſſe. Quædam uero ſm tempus futurum, ſicut facturus refertur ad faciendum. Et ad hoc genus relationum reducuntur illæ relationes, quæ dicuntur ſecũdum priuationem potentiæ, ut impoſsibile & inuiſibile. Dicitur enim aliquid impoſsibile huic uel illi, & ſimiliter inuiſibile.

Vel, ut d. Alex. nõ cõuenit relatiuis diuidi hoc mõ, & ſi ſecũdum aliquã potentiam dicantur, nã illis actio per motũ non conuenit, ſed vt i aliis, i. vt i mobilibus immaterialibus, quæ non agunt per motũ. Vel ſi illis conuenit agere conuenit rõne rerum.

Deinde cum dicit.

1158. *Quæcunque igitur ſecundum numerum & potentiam ad aliquid dicuntur, cuncta ſunt ad aliquid, eo quòd ipſum, quod eſt alterius, dicitur ipſum, quod eſt. ſed non eo, quod aliud ad illud. menſurabile, & ſcibile, et intelligibile, eo qđ aliud ad illud dicitur. nã intelligibile ſignificat, qđ eius eſt intellectus. nõ eſt autem intellectus ad illud, cuius intellectus eſt. idem enim profectò bis dictum eſſet. ſimiliter & uiſus cuiuſdam eſt uiſus, non cuius eſt uiſus (etſi uerum eſt hoc dicere) ſed ad colorem, aut aliquid aliud tale. illo uero modo bis idem diceretur, quod uiſus eſt cuius eſt uiſus. Eorum igitur, quæ per ſe ad aliquid dicũtur, quædam ita dicuntur.*

ANT. par.5.

Ergo ſecundum numerum & potentiam dicta ad aliquid, oĩa ſint ad aliquid, eo q. ipſum, qđ eſt, alterius dicitur id quidẽ, ſed non eo quòd aliud ad aliud. Menſurabile uero, & ſcibile, & intellectuale eo quòd aliud dicitur ad ipſum ad aliquid dicũtur, ſed non eo, quòd illa ad aliud. Nam intellectuale ſignificat quod ipſius eſt intellectus. Non eſt autem ad hoc cuius eſt intellectus. Bis enim idem diceretur. Et ſimiliter alicuius uiſus eſt uiſus, & non cuius eſt uiſus, (quamuis ſit uerum hoc dicere) ſed ad colorẽ, aut ad aliquid tale. Illo uero mõ bis diceretur, q. uiſus eſt uiſus cuius eſt uiſus. Ergo ſcđm ſe dicta ad aliqđ ſic dicũtur.

Dicuntur hæc relatiua non mutua.

Proſequitur de tertio modo relationum, & dicit ꝙ in hoc differt iſte tertius modus à præmiſsis, ꝙ in præmiſsis, unumquodque dicitur relatiue ex hoc, ꝙ ipſum ad aliud refertur, non ex eo ꝙ aliud referatur ad ipſum. Duplum enim refertur ad dimidium, & econuerſo: & ſimiliter pater ad filium, & econuerſo. Sed hoc tertio modo aliquid dicitur relatiue ex eo ſolum, ꝙ aliquid refertur ad ipſum, ſicut patet, ꝙ ſenſibile & ſcibile uel intelligibile dicũtur relatiue, quia alia referuntur ad illa. Scibile enim dicitur aliquid, propter hoc, ꝙ habetur ſcientia de ipſo. Et ſimiliter ſenſibile dicitur aliquid quod poteſt ſentiri. Vnde non dicitur relatiue propter aliquid, ꝙ ſit ex eorum parte, ꝙ ſit qualitas, uel quantitas, uel actio, uel paſsio, ſicut i præmiſsis relationibus accidebat, ſed ſolum propter actiones aliorum, quæ tamen in ipſa non terminantur. Si enim uidere eſſet actio uidentis perueniens ad rem uiſam, ſicut calefactio ꝑuenit ad calefactibile, ſicut calefactibile refertur ad calefaciens, ita uiſibile referretur ad uidentem. Sed uidere & intelligere & huiuſmodi actiones, ut ĩ Nono huius dicetur, manent in agentibus, & non tranſeunt in res paſſas, unde uiſibile & ſcibile non patitur aliquid, ex hoc quod intelligitur uel uidetur. Et propter hoc non ipſamet referuntur ad alia, ſed alia ad ipſa. Et ſimile eſt in omnibus aliis, in quibus relatiue aliquid dicitur propter relationem alterius ad ipſum, ſicut dextrum & ſiniſtrum in columna. Cum enim dextrum & ſiniſtrum deſignent principia motuum in rebus animatis, columnę & alicui inanimato attribui non poſſunt, niſi ſecũdum quod animata aliquo modo ſe habeant ad ipſam, ſicut columna dicitur dextra, quia homo eſt ei ſiniſter. Et ſimile eſt de imagine reſpectu exemplaris, & denario, quo fit pretium emptionis. In omnibus autem his tota rõ referendi in duobus extremis, pendet ex altero. Et ideo omnia huiuſmodi quodammodo ſe habent, ut menſurabile & menſura. Nã ab eo quęlibet res menſuratur, à quo ipſa dependet. Sciendum eſt autem, ꝙ quamuis ſcientia ſecundum nomen uideatur referri ad ſcientem, & ad ſcibile, dicitur enim ſciẽtia ſciẽtis, & ſcientia ſcibilis, & intellectus ad intelligentem & intelligibile, tamen intellectus ſecundum ꝙ ad aliquid dicitur, non ad hoc cuius eſt ſicut ſubiecti dicitur. Sequeretur enim ꝙ idem relatiuum bis diceretur, conſtat enim quoniam intellectus dicitur ad intelligibile, ſicut ad obiectum. Si autem diceretur ad intelligentem, bis diceretur ad aliquid. Et cum eſſe relatiui ſit ad aliud quodammodo ſe habere, ſequeretur & idem haberet duplex eſſe. Et ſimiliter de uiſu patet ꝙ non dicitur ad uidentem, ſed ad obiectũ quod eſt color {uel aliquid aliud tale.} Quod dicit propter ea, quæ uidentur in nocte non per propriũ colorem, ut habetur in ſecundo de anima. Quamuis & hoc recte poſſet dici, ſ. ꝙ uiſus ſit uidentis. Refertur autem uiſus ad uidentem, non inquantum eſt uiſus, ſed inquantum eſt accidens, uel potentia uidẽtis. Relatio enim reſpicit aliquid extra, non autem ſubiectum, niſi inquantum eſt accidens. Et ſic patet, ꝙ iſti ſunt modi, quibus aliqua dicuntur ſecundum ſe ad aliquid. Deinde cum dicit.

Tex.cõ.15.

Vide 2.cœli com.12.

Cũ vnũ correlatiuum ad alterum refertur diuerſum e ſubiecto, tamen non refert niſi ad vnũ vt correlatiuum, & ad ſubiectum ſicut ad accidens.

Quædam ſi genera eorum talia ſunt. utputa medendi ars eorum eſt, quæ ad aliquid ſunt, quoniam genus eius ſcientia uidetur eorum eſſe, quæ ad aliquid ſunt. Item ſecundum, quæ ad

aliquid

aliquid dicuntur ea, quæ illa habent. ut æqualitas, quoniam ipſum æquale. & ſimilitudo, quoniam & ipſum ſimile. Aliqua uero ſecundum accidens dicuntur. ut homo aliquid, quoniam accidit ei duplo eſſe hoc autem eorum eſt, quæ ad aliquid ſunt. aut album. ſi eidem accidit duplo, & albo eſſe.

ANT. par. 6.

Illa uero quia ſua genera ſunt talia ut medicina ad aliquid, quia ſuum genus ſciētia uidetur ad aliquid eſſe. Amplius quæcunque ſecundum habentia dicuntur ad aliquid, ut æqualitas, quia æquale: & ſimilitudo, quia ſimile. Alia uero ſecundum accidens, ut homo ad aliquid, quia ei accidit duplum eſſe & hoc eſt ad aliquid, et album, quia ei accidit albū & duplū.

Ponit tres modos, quibus aliqua dicuntur ad aliquid non ſecundum ſe, ſed ſecundum aliud. Quorū primus eſt, quando aliqua dicuntur ad aliquid propter hoc ꝙ ſua genera ſunt ad aliquid. ſicut medicina dicitur ad aliquid, quia ſcientia eſt ad aliquid. Dicitur enim, ꝙ medicina eſt ſcientia ſani & ægri. Et iſto modo refertur ſcientia per hoc quod eſt accidens. Secundus modus eſt, quando aliqua abſtracta dicuntur ad aliquid, quia cōcreta habētia illa abſtracta, ad aliud dñr, ſicut æqualitas & ſimilitudo dñt ad aliquid, qa ſimile & æquale ad aliqd ſunt. Aequalitas aūt & ſimilitudo ſm nomen nō dicuntur ad aliquid. Tertius modus eſt, quando ſubiectum dicitur ad aliquid, ratione accidentis, ſicut homo uel album dicitur ad aliquid, quia utrique accidit duplum eſſe. Et hoc modo caput dicitur ad aliquid, eo ꝙ eſt pars.

LECTIO XVIII.

Perfectum ſecundum ſe tribus dici modis exponitur, qui in duos reducuntur, quomodo item perfecta, ratione alterius dicantur perfecta declarat.

BESS. Tex. 21.

PErfectum dicitur uno quidem modo, extra quod non eſt ullam accipere particulam, utputa, tēpus ipſum uniuſcuiuſque perfectum eſt extra quod non eſt ullum accipere tempus, quod pars huius temporis ſit. Et quod ſecundum uirtutem, & quod eſt eius, quod bene, non habens exceſſum ad genus. ut perfectus muſicus, & perfectus tibicen, cum ſecundū propriæ uirtutis ſpeciem in nullo deficiant. Ita etiam in malis, transferentes dicimus calumniatorem perfectum, & furem perfectum, quoniam etiam bonos eos appellamus, utputa furem bonum, & calumniatorem bonum. Virtus quoque quædam perfectio eſt. unumquodque nanque tunc perfectum eſt, cunctaq́; ſubſtantia tunc perfecta, cum ſecundum ſpeciem propriæ uirtutis nulla deſit particula magnitudinis naturalis.

Nota ibi q datur magnitudo uirtutis, idē 20 huius tex. 13.

ANT. Tex. cō. 21. par. 1.

*Perfectum uero dicitur, unum quidem, extra quod non eſt accipere ullam quidem particulam. ut tempus perfectum ſingulorum, extra quod non eſt accipere tempus aliquod, quod ſit huius temporis pars. Et quæ ſunt ſecundum uirtutem & eius quod bene, non habentia hyperbolem ad genus. Vt perfectus medicus, & perfectus fiſtulator, quando ſecundum ſpeciem propriæ uirtutis in nullo deficiunt. Sic autem transferentes ad mala dicimus ſycophantam perfectum, & latronem perfectū, quoniam & bonos dicimus eos, ut latronē bonum, *ſycophātam bonum. Eſt enim uirtus perfectio quedā. Quodlibet enim perfectum, & ſubſtantia omnis tunc perfecta, quando ſecundum ſpeciem propriæ uirtutis in nulla deficit parte ſecundum naturam menſuræ.*

*Calumniatorem.

Poſtquam Philoſophus diſtinxit noīa, quæ ſignificant cauſas, & ſubiectum, & partes ſubiectorum huius ſcientiæ, hic incipit diſtinguere nomina, quæ ſignificant ea, quæ ſe habent per modum paſsionis: & diuiditur in duas partes. In prima diſtinguit nomina ea, quæ pertinent ac perfectionem entis. In ſecunda diſtinguit nomina, quæ pertinent ad entis defectum, ibi: {Falſum dicitur uno modo.} Circa primum duo facit. Primo diſtinguit nomina ſignificantia ea, quæ pertinent ad perfectionem entis. Secundo pertinētia ad totaliratem. Perfectum enim & totum aut ſunt idem, aut fere idem ſignificāt, ut dicit in. 3. Phy. ſecunda ibi. {Ex aliquo eſſe dicitur.} Circa primum duo facit. Primo diſtinguit hoc nomen pfectum. Secundo diſtinguit quędam nomina, quæ ſignificant quaſdam perfectiones perfecti, ibi: {Terminus dr.} Circa primum duo facit. Primo ponit modos, quibus aliqua dicuntur perfecta ſm ſe, ſecūdo modos, quibus aliqua dicuntur perfecta per reſpectum ad alia, ibi: {Alia uero.} Circa primum duo facit. Primo ponit modos, quibus aliquid ſecūdum ſe dicit perfectum. Secundo oſtendit quomodo ſm hos modos aliqua diuerſimode perfecta dicuntur, ibi: {ſecundum ſe dicta quidem igitur.} Dicit ergo primo, ꝙ perfectum uno modo dicitur, extra quod non eſt accipere aliquam eius particulam. ſicut homo dicitur perfectus, quando nulla deeſt eis pars. Et dicitur tempus perfectum, quando non eſt accipere extra aliquid, quod ſit tpis pars: ſicut dr dies perfectus, quando nulla pars diei deeſt. Alio modo dicitur aliquid perfectum ſecūdum uirtutem & ſic dicitur aliquid perfectum, quod non habet {hyperbolem}, i. ſuperexcellentiam uel ſuperabundantiā ad hoc ꝙ aliquid bene fiat ſm genus illud. Et ſimiliter nec defectum, hoc enim dicimus bene ſe habere ut dicit in. 2. Ethi. ꝙ nihil habet nec plus, nec minus q̄ debet habere. Et ſic dicit perfectus medicus, & pfectus fiſtulator, quando non deficit ei aliquid, qđ pertineat ad ſpeciem propriæ uirtutis, ſm quam dicitur, ꝙ hic eſt bonus medicus, & ille bonus fiſtulator. Virtus enim cuiuſlibet eſt quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit. Secundum autē hūc modum utimur trāſlatiue nomine perfecti etiā in malis, dicimus enim perfectum {ſycophātam}, i. calumniatorem, & perfectum latronem, quando in nullo deficit ab eo qđ competit eis inquantū ſunt tales. Nec eſt mirum, ſi in iſtis, quæ magis ſonāt defectum utimur nomine perfectionis, quia etiam cū ſint mala, utimur in eis nomine bonitatis per quandam ſimilitudinem. Dicimus enim bonum furem, & bonum calumniatorem, quia ſic ſe habent in ſuis operationibus, licet malis, ſicut boni in bonis. Et ꝙ aliquid dicatur perfectum per comparationem ad uirtutem propriam, prouenit quia uirtus eſt quædā perfectio rei. Vnumquodq; enim tunc eſt perfectū quando nulla pars magnitudinis naturalis, quæ cōpetit ei ſecundum ſpeciem propriæ uirtutis, deficit ei. Sicut autem quælibet res naturalis habet determinatam mēſuram naturalis magnitudinis ſm quātitatem continuam, ut dicitur in. 2. de Aīa, ita etiam quælibet res habet determinatam quantitatem ſuæ uirtutis naturalis. Equus enim habet quantitatem dimenſiuam determinatam ſecundum naturam cū aliqua latitudine. Eſt eſt enim aliqua quātitas, ultra quam nullus equus protenditur in magnitudine. Et ſimiliter eſt aliqua quantitas, quam non tranſcēdit in paruitate. Ita etiam ex utraque parte determinatur aliquibus terminis quantitas uirtutis equi. Nā aliqua eſt uirtus equi, qua maior in nullo equo inuenitur. & ſimiliter eſt aliqua tam parua, qua nulla eſt minor.

Infra lec. 21. par. 3.

Infra lec. 19. Tex. c. 64. Lect. ſeq.

Infra hac Lect. pt. 4.

Infra pt. 3. Perfectum tribus modis dicitur.

Lect. 6.

Perfectum dicitur etiā in malis ſecundū metaphoram.

Tex. c. 41.

minor. Sicuti igitur primus modus perfecti accipiebatur ex hoc ꝙ nihil rei deerat de quantitate dimēſiua ſibi naturaliter determinata, ita hic ſecundus modus accipitur ex hoc ꝙ nihil deeſt alicui de quātitate nirtutis ſibi debite ſecundum naturam. Vterque antem modus perfectionis attenditur ſecundū interiorem perfectionem.

BESS. *Item quibus finis ſtudioſus eſt, ea perfecta dicuntur. etenim ſecundum quod habent finem, perfecta dicuntur. Quare, cum finis ultimorum quippiam eſt, ad praua quoque transferētes, dicimus perfecte interemptum eſſe, & perfecte corruptum eſſe, cum nil corruptionis, aut mali deſit, ſed in ultimo ſit propter quod et mors metaphoricè dicitur finis, quoniam ultima. finis autem & quod cuius gratia ultimum eſt.*

ANT. par. 2. *Amplius cuius eſt finis ſtudioſus, ea dicuntur perfecta. Etenim ſecundum habere finem, perfecta. Quare, quoniam finis ultimorum aliquid eſt, et ad praua transferentes dicimus perfecte perdi, & perfecte corrumpi, quando nihil deeſt corruptioni in malo, ſi in ultimo eſt. Quapropter mors ſecundū metaphoram dicitur finis, quia ambo ultima. Finis autem & cuius cauſa ultimum.*

Duæ hæ ſūt finis conditiones.

Tertium modum ponit per reſpectum ad exterius dicens, ꝙ illa dicuntur tertio modo perfecta {quibus ineſt finis}, i. quædam quæ conſecuta ſunt ſuum finem. Si tamē ille finis fuerit {ſtudioſus}, i. bonus. ſicut homo, quando iam conſequitur beatitudinem. Qui autem cōſequitur finem ſuum in malis, magis dicitur deficiens q̃ perfectus, quia malum eſt priuatio perfectionis debitæ. In quo patet, ꝙ mali, quando ſuam perficiunt uoluntatem non ſunt feliciores, ſed miſeriores. Quia uero omnis finis eſt quoddam ultimum, ideo ꝑ quādam ſimilitudinem transferimus, nomen perfectum, ad ea, quæ perueniunt ad ultimum, licet illud ſit malum. Sicut dicitur aliquid perfecte perdi, uel corrumpi, quando nihil deeſt de corruptione uel perditione rei. Et per hāc metaphorā, mors dicitur finis, quia eſt ultimū. Sed finis nō ſolum habet, ꝙ ſit ultimum, ſed etiam ꝙ ſit cuius cauſa ſit aliquid. Quod non contingit morti uel corruptioni. Deinde cum dicit.

Non omne ultimū eſt ꝓprie finis.

BESS. *Quæcumque igitur per ſe perfecta dicuntur, toties dicuntur. Quędam, eo quòd ſecundum bene in illo deficiant, nec habent in aliquo genere exceſſum. nec eſt quicquam extra.*

ANT. par. 3. *Secundum ſe dicta quidem igitur perfecta totiens dicuntur Alia quidem, quia ſecundū bene in nullo deficiunt, *nec hyperbolem habent nec extra aliquid accipiunt. Alia omnino ſecūdum quòd non habent * hyperbolem, in unoquoq; genere, nec aliquid eſt extra.*

*i. exceſſum
*i. exceſſum

Oſtēdit quomodo aliqua diuerſimode ſe habeāt ad prædictos modos perfectionis, & dicit, ꝙ quædā dicuntur ſecundū ſe perfecta, & hoc dupliciter. Alia quidem uniuerſaliter perfecta, quia nihil omnino deficit eis abſolute, nec aliquam habent {hyperbolem}, i. excedentiam, quia à nullo uidelicet penitus in bonitate exceduntur, nec aliquid extra accipiunt quia nec indigent exteriori bonitate. Et hæc eſt cōditio primi principij, ſcilicet Dei, in quo eſt perfectiſsima bonitas, cui nihil deeſt de omnibus perfectionibus in ſingulis generibus inuentis. Alia dicuntur perfecta in aliquo genere, ex eo ꝙ quantum ad illud genus pertinet, nec {habent hyperbolem}, ideſt excedentiam, quaſi aliquid eis deficiat eorum, q̃ illi generi debentur, nec aliquid eorum, quæ ad perfectionem illius generis pertinēt eſt extra ea, quaſi eo careant, ſicut homo dicitur perfectus, quando iam adeptus eſt beatitudinem. Et ſicut ſit hæc diſtinctio quantum ad ſecundum modum perfectionis ſuprapoſitum, ita poteſt fieri quantum ad primum, ut tangitur in principio cœli & mundi Nam quodlibet corpus particulare eſt quantitas perfecta ſecundum ſuum genus, quia habet tres dimenſiones, quibus non ſunt plures. Sed mūdus dicitur perfectus uniuerſaliter, quia omnino nihil extra ipſum eſt. Deinde cum dicit.

In primo principio ſunt oēs ꝑfectiōes, cū ſit ipſum eſſe.

BESS. *Cetera uero iam ſecundum ipſa, eo quod aut aliquid tale faciunt, aut habent, aut conueniunt, aut tali, aut aliquo alio modo ad ea, quæ primo dicta ſunt, perfecta dicuntur.*

ANT. par. 4. *Alio uero iam ſecundum ipſa, aut in faciendo aliquid tale, aut habendo. aut cognoſcendo tali, aut in aliqualiter dici ad primo dicta perfecta.*

Ponit modum, ſecundum quem aliqua dicuntur perfecta per reſpectum ad aliud, & dicit, ꝙ alia dicūtur perfecta {ſecūdum ipſa}, i. per comparationem ad perfecta, quæ ſunt ſecundum ſe perfecta. Vel ex eo, ꝙ faciūt aliquid perfectum aliquo priorum modorum, ſicut medicina eſt perfecta, quæ facit ſanitatem perfectam. Aut ex eo, ꝙ habent aliquid perfectum, ſicut homo dicitur perfectus, qui habet perfectam ſciētiam. Aut repreſentando tale perfectum, ſicut illa, quæ habent ſimilitudinem ad perfecta, ut imago dicitur perfecta, quæ repræſentat hominem perfecte. Aut qualitercunque referantur ad ea, quæ dicuntur per ſe perfecta primis modis.

Modi quo aliqua dicūtur ꝑfecta per aliud.

LECTIO XIX.

Quot modis terminus, ſecundū quod, & ipſum per ſe, ac diſpoſitio ipſa dicatur exponit.

BESS. Tex. 22. *TErminus dicitur, quod ultimum cuiuſq; eſt, extra quod nihil eſt accipere primum, & intra quod omnia primum.*

ANT. Tex. cō. 22. par. 1. *Terminus dicitur quod eſt cuiuſlibet ultimum, & extra quod nihil eſt accipere primi, & infra quod omnia primi.*

Hic proſequitur de nominibus, quę ſignificant conditiones perfecti. Perfectum autem, ut ex præmiſsis patet, eſt terminatum & abſolutum, non dependens ab alio, & non priuatum, ſed habēs ea, quę ſibi ſecundum ſuum genus competunt. Et ideo primo ponit hoc nomen terminus. Secundo hoc quod dicitur, per ſe, ibi: {Et ſecundum quod dicitur.} Tertio hoc nomen habitus, ibi: {Habitus uero dicitur:} Circa primū tria facit. Primo ponit rationem termini dicens, ꝙ terminus dicitur qđ eſt ultimum cuiuſlibet rei, ita ꝙ nihil de primo terminato eſt extra ipſum terminum, & omnia quæ ſunt eius, continentur intra ipſum. Dicit autem {primi} quia cōtingit ꝙ id, quod eſt ultimum primi, eſſe principium ſecundi, ſicut nunc, quod eſt ultimum præteriti, eſt principium futuri.

Perfectum quid.

Infra pt. 4. Lec. ſeq. par. 2.

Terminus quid.

BESS. *Et quod magnitudinis forma, aut magnitudinem habentis. Et cuiuſque finis. tale uero eſt, ad quod motus & actus, & non à quo. quandoquè autem ambo, & à quo, & ad quod. Et cuius cauſa. Et ſubſtantia uniuſcuiuſque, ac quod quid erat eſſe unicuique. cognitionis enim hoc terminus eſt. quod ſi cognitionis, rei quoque eſt.*

ANT. par. 2. *Et quæcunque fuerit ſpēs magnitudinis, aut habentis magnitudinem, & finis cuiuſque. Tale uero ad quod motus & actus, & non à quo. Et quandoque ambo, et à quo & in quod. Et cuius cauſa. Et ſubſtantia cuiuſlibet, & quid erat cuique. Cognitionis enim hic terminus: ſed ſi cognitionis & rei.*

Secundo

Terminus. Primus dicitur quatuor modis Secundus.

Secundo ponit quatuor modos, quibus dicitur terminus. quorum primus eſt ſecundum ꝙ in qualibet ſpecie magnitudinis, finis magnitudinis, uel habẽtis magnitudinẽ, dicitur terminus. ſicut punctus dicitur terminus lineæ, & ſuperficies corporis, uel etiam lapidis habentis quantitatem. Secundus modus eſt ſimilis primo, ſecundum ꝙ unum extremũ motus uel actionis dicitur terminus, hoc ſcilicet ad quod eſt motus, & non à quo. ſicut terminus generationis eſt eſſe, non autem non eſſe quamuis quandoque ambo extrema motus dicantur terminus largo modo, ſcilicet à quo, & in quod, prout dicimus, ꝙ omnis motus eſt inter duos terminos. Tertius modus dicit terminus, cuius cauſa fit aliquid: hoc. n. eſt ultimum intẽtionis, ſicut terminus ſecundo modo dictus eſt ultimũ motus uel operationis. Quartus modus eſt ſecundum ꝙ ſubſtantia rei, quæ eſt eſſentia & diffinitio ſignificans ꝙ quid eſt res, dicitur terminus. eſt enim terminus cognitionis. Incipit enim cognitio rei ab aliquibus ſignis exterioribus quibus peruenitur ad cognoſcendam rei diffinitionem: quo cum peruentum fuerit, habetur perfecta cognitio de re. Vel dicit terminus cognitionis diffinitio, quia infra ipſam continentur ea, per quæ ſcitur res. Si autem una differẽtia uel addatur uel ſubtrahatur, iam nõ erit eadem diffinitio. Si autem eſt terminus cognitionis, oportet ꝙ ſit rei terminus, quia cognitio fit per aſsimilationem cognoſcentis ad rem cognitam.

Tertius. Quartus. Diffinitio eſt termin⁹ cognitiõis initiuæ, & pricipium cognitiõis demonſtratiuæ.

BESS.

Quare patet, quod quoties dicitur principium, toties etiam terminus, & adhuc amplius principium nãque terminus quidam: ſed non omnis terminus, principium.

ANT. par. 3.

Quare palam quia quotiens principia dicuntur, totiens terminus, & adhuc amplius. Principium enim terminus quidem eſt, ſed terminus non omnis principium.

Concludit comparationem termini ad principium dicens, quòd quotiens dicitur principium, totiẽs dicitur terminus, & adhuc amplius: quia omne principium eſt terminus, ſed non terminus omnis, eſt principium. Id enim ad quod motus eſt, terminus eſt, & nullo modo principium eſt. Illud uero à quo eſt motus eſt principium, & terminus, ut ex prædictis patet.

BESS. Tex. 23.

Secundum quod multipliciter dicitur. Vno modo forma & ſubſtantia cuiuſque rei, ut ſecundum quod bonus, ipſum bonũ. Alio, in quo primo fieri aptum eſt, ut color in ſuperficie. Quod igitur primo dictum eſt ſecundum quod ipſa forma eſt. ſecundo uero tanquam cuiuſque materia, & primum cuiuſque ſubiectum. Et omnino ipſum ſecundum quod, toties dictum erit, quoties dicitur cauſa. ſecundum quod enim uenit, aut qua cauſa uenit, dicitur. & ſecundum quod paralogizatũ, ſiue ſyllogizatũ eſt, & quæ ſyllogiſmi, ſiue paralogiſmi cauſa eſt. Item ſecundum quod dicitur, quod ſecundum poſitionem eſt. ſecundum qđ ſtetit, aut ſecundum quod uadit. etenim hæc omnia poſitionem & locum ſignificant.

ANT. par. 4. Tex. c. 23.

Et ſecundum quod dicitur multipliciter. Vno quidem modo ſpecies & ſubſtantia cuiuſque rei. ut ſecundum quod bonum, per ſe bonum. Alio uero in quo primum aptum natum eſt fieri, ut color in ſuperficie. Primo quid ergo dictum ſecundum quòd, ſpecies eſt. Secundo autem, ut materia cuiuſque, & ſubiectum cuiuſque primum. Omnino uero ipſum ſecundum quòd, pariter & cauſa exiſtit. Nam ſecundum quòd uenit, aut cuius cauſa uenit dicitur, & ſecundum quòd paralogizatum eſt, aut ſyllogizatũ eſt, aut qua cã ſyllogiſmi ſunt, aut paralogiſmi. Amplius ſecundum quòd, ſecundum poſitionem dicitur, ut ſecundum quòd ſtetit, aut ſecundum quòd uadit. Ea nanque omnino poſitionem ſignificant & locum.

Hic determinat de per ſe, & circa hoc tria facit. Primo determinat de hoc, quod dicitur ſecundum ꝙ, quod eſt communius quàm ſecundum ſe. Secundo concludit modos eius, quod dicitur ſecundum ſe, ibi: {Quare ſecundum ſe.} Tertio, quia utrunque dictorum modorum ſecundum aliquem modum ſignificat diſpoſitionẽ, determinat de nomine diſpoſitiõis, ibi: {diſpoſitio.} Circa primũ ponit quatuor modos eius quod dicitur ſecundum ꝙ. quorum primus eſt, prout {ſpecies}, i. forma, & {ſubſtantia rei} idest eſſentia, eſt id, ſecundum quod aliquid eſſe dicitur: ſicut ſecundum Platonicos, {per ſe bonum}, i. idea boni eſt illud, ſecundum quod aliquid bonũ dicitur. Secundus modus eſt, prout ſubiectum, in quo primo aliquid natum eſt fieri, dicitur ſecundum ꝙ. ſicut color primo fit in ſuperficie, & ideo dicitur, ꝙ corpus eſt coloratum ſecundum ſuperficiem. Hic autem modus differt à prædicto, quia prædictus pertinet ad formam, & hic pertinet ad materiam. Tertius modus eſt, prout uniuerſaliter qualibet cauſa dicitur ſm ꝙ. Vnde totiens dicitur ſm ꝙ quotiens & cauſa. Idem enim eſt quærere ſecundum ꝙ uenit, & cuius cauſa uenit: ſimiliter ſecundum ꝙ paralogizatur, aut ſyllogizatum eſt, & qua cauſa facti ſunt ſyllogiſmi. Quartus modus eſt prout ſecundum ꝙ, ſignificat poſitionem & locum, ſicut dicitur, iſte {ſtetit ſecundum hunc,} idest iuxta hunc: & ille {uadit ſecundum hũc}, idest iuxta hunc, quę omnia ſignificant poſitionem & locum. Et hoc manifeſtius in græco idiomate apparet. Deinde cum dicit.

Par. ſeq. Lect. ſeq. par. 1. Modi quatuor ſecundum quod. Primus. Secundus. Tertius. Quartus.

BESS.

Quare & ſecundum ſe, multipliciter ut dicatur neceſſe eſt. uno nanque modo ſecundum ſe, eſt quod erat eſſe cuilibet. ut Callias, & quod quid erat eſſe Calliam. Alio uero quæcunque in eo quod quid eſt inſunt. utputa Callias, ſecundum ſe animal eſt. in ratione enim, animal ineſt. Callias enim, quoddam animal eſt. Item ſi in ſeipſo primo ſuſcepit. aut in aliquo ſui. utputa, ſuperficies alba ſecundum ſe et homo, ſecundum ſe uiuens. anima nanque pars quædam hominis eſt. in qua prima ipſum uiuere eſt. Item cuius non eſt aliqua alia cauſa. hominis nanque multa cauſæ ſunt, animal bipes. attamen ſecundum ſe, homo eſt homo. Item quæcunque ſoli prout ſoli inſunt. Quare quod ſeparatum eſt, ſecundum ſe eſt.

A. N. T. par. 5.

Quare ſecundum ſe dici multipliciter eſt neceſſe. Vnum. n. ſecundum ſe quodquid erat eſſe unicuique, ut Callias & quodquid erat eſſe Calliam. Alio uero quæcunque in eo quod quid eſt exiſtunt, ut animal Callias ſecundum ſe. nam in ratione ineſt aĩal. Aĩal enim quoddã eſt Callias. Amplius autem ſi in ipſo oſtenſum eſt primo, aut in eius aliquo, ut ſuperficies alba ſecũdum ſe, & uiuum ſecundum ſe homo. Anima nanque pars eſt quædam hominis, in qua prima eſt ipſum uiuere. Amplius cuius non eſt alia cauſa. Hominis enim multæ ſunt cauſæ, animal bipes attamen ſecundũ ſe homo eſt homo. Amplius quæcunque ſoli inſunt, & inquantum ſoli quòd ſeparatum, ſecundum ſe.

Quatuor modi dicendi per ſe. Primus.

Concludit ex prædictis quatuor modos dicendi per ſe, uel ſecundum ſe. quorum primus eſt, quãdo diffinitio ſignificans quid eſt eſſe uniuſcuiuſque dicitur ei ineſſe ſecundum ſe, ſicut Callias {& quod quid erat eſſe Calliam}, ideſt & eſſentia rei, ita ſe habent ꝙ unum ineſt ſecundum ſe alteri. Non autem ſolum tota diffinitio dicitur de diffinitio ſecundum

ſe,

ſe,ſed aliquo modo etiam quæcunque inſunt in diffinitione dicente quid eſt, prædicãtur de diffinitio ſecundum ſe,ſicut Callias eſt animal ſecundum ſe. Animal enim ineſt in ratione Callię. Nam Callias eſt quoddam animal, & poneretũ in eius diffinitione, ſi ſingularia diffinitionem habere poſſent. Et hi duo modi ſub uno comprehenduntur. Nam eadem ratione, diffinitio & pars diffinitionis per ſe de unoquoque prædicantur. Eſt enim hic primus modus per ſe, qui ponitur in libro poſteriorum & reſpondet primo modo eius quod dicitur ſecundum quod

Secundus. ſuperius poſito. Secundus modus eſt, quando aliqd oſtenditur eſſe in aliquo, ſicut in primo ſubiecto, cũ ineſt ei per ſe. Quod quidem contingit dupliciter, quia uel primum ſubiectum accidentis eſt ipſum totum ſubiectum de quo prædicatur. Sicut ſuperficies dicitur colorata uel alba ſecundum ſeipſum. Primũ enim ſubiectum coloris eſt ſuperficies, & ideo corpus dicitur coloratum ratione ſuperficiei. Vel etiã aliqua pars eius, ſicut homo dicitur uiuens ſecundũ ſe, quia aliqua pars eius eſt primum ſubiectum uitæ ſcilicet anima. Et hic eſt ſecundus modus dicendi ꝑ ſe in poſterioribus poſitus, quando ſcilicet ſubiectum ponitur in diffinitione prædicati. Subiectum enim primum, & proprium, ponitur in diffinitione

Tertius. accidentis proprij. Tertius modus eſt prout ſecundum ſe eſſe dicitur illud, cuius non eſt aliqua alia cauſa, ſicut omnes propoſitiones ĩmediatę, quę ſcilicet per aliquod medium non probantur. Nam mediũ in demonſtrationibus propter quid eſt cauſa ꝙ prædicatum inſit ſubiecto. Vnde licet hõ habeat multas cauſas, ſicut animal & bipes, quæ ſunt cauſæ formales eius, tamen huius propoſitionis, homo eſt homo, cum ſit immediata, nihil eſt cauſa. & propter hoc homo eſt homo ſecundum ſe. Et ad hunc modum reducitur quartus modus dicendi per ſe in poſterioribus poſitus, quando effectu prædicatur de cauſa: ut cum dicitur, interfectus interiit propter interfectionem, uel infrigidatum infriguit uel refriguit propter refrigerium. Quartus modus eſt, prout illa dicuntur ſecundum ſe ineſſe alicui, quæ ei ſoli ĩquantum ſoli inſunt.

Quartus. Quod dicit ad differentiam priorum modorum, in quibus non dicebatur ſecundum ſe ineſſe ex eo quod eſt ſoli ineſſe. Quamuis etiam ibi aliquid ſoli ineſſe, ut diffinitio diffinitio. Hic autem ſecundum ſe dicitur ratione ſolitudinis. Nam hoc quod dico ſecũdum ſe, ſignificat aliquid ſeparatum ſicut dicitur homo ſecundum ſe eſſe, quando ſolus eſt. Et ad hunc reducitur tertius modus ĩ poſterioribus poſitus, & quartus modus dicendi ſecundum ꝙ, qui poſitionem importabat.

Lectio XX.

Diſpoſitionis diffinitione propoſita, ipſius modos tres ponit, habitus autem duos, priuationi denique octo, habere autem quatuor exponit modos.

BESS. Tex.24. *Diſpoſitio dicitur ordo partes habentis, aut ſecundum locum, aut ſecundũ potentiam, aut ſecũdũ formam. poſitionem enim quandam eſſe oportet, ſicut ipſum etiã diſpoſitionis nomen ſignificat.*

ANT. Tex.c.24. *Diſpoſitio dicitur habentis partes ordo, aut ſecundum locum, aut ſecundum potentiam, aut ſecundum ſpeciem. Poſitionem enim oportet quandam eſſe, ſicut & ipſum hoc nomen diſpoſitio oſtendit.* par.1.

Quia uno modo ſecundum ꝙ, poſitionem ſignificat, ideo conſequenter Philoſophus proſequitur de nomine diſpoſitionis: & ponit rationem communem huius nominis diſpoſitio, dicens, Q. diſpoſitio nihil eſt aliud quàm ordo partium in habente partes. Ponit autem modos, quibus dicitur diſpoſitio, qui ſunt tres. Quorum primus eſt ſecundum ordinem partium in loco. Et ſic diſpoſitio, ſiue ſitus eſt quoddam prędicamentum. Secundus modus eſt, prout ordo partium attenditur ſecundum potentiam ſiue uirtutem. & ſic diſpoſitio ponitur in prima ſpecie qualitatis. Dicitur enim aliquid hoc modo eſſe diſpoſitum, utputa ſecundum ſanitatem uel ægritudinem, ex eo ꝙ partes eius habent ordinẽ ĩ uirtute actiua uel paſsiua. Tertius modus eſt, ꝓut ordo partium attenditur ſecundum ſpeciem & figuram totius, & ſic diſpoſitio ſiue ſitus ponitur differentia in genere quantitatis. Dicitur ꝙ quantitas alia eſt habens poſitionem, ut linea, ſuperficies, corpus & locus: alia nõ habens, ut numerus & tempus. Oſtendit etiam ꝙ hoc nomen diſpoſitio, ordinem ſignificet. Significat enim poſitionem, ſicut ipſa nominis impoſitio demonſtrat: de ratione autem poſitionis eſt ordo.

diſpõ dr tribus modis. Primus. Secundus. Tertius.

BESS. Tex.25. *Habitus autem dicitur uno modo, tanquam quidam habentis, & habiti actus, ſicuti actio quædam, aut motus. nam cum hoc quidem efficit, illud uero fit, eſt media effectio. Ita & habentis ueſtem & ueſtis habitæ, eſt medius habitus. Hunc itaq; habitum, quod non contingit habere manifeſtum eſt. in infinitum enim progrederetur, ſi habiti eſſet habitum habere. Alio modo habitus, dicitur diſpoſitio ſecundum quam bene uel male diſponitur diſpoſitum, & aut ſecundum ſe aut ad aliud ut ſanitas quidam habitus eſt. diſpoſitio etenim talis eſt. Item habitus dicitur, ſi particula talis diſpoſitionis ſit. Quare partium quoque uirtus quidam habitus eſt.*

ANT. Tex.c.25. par.2. *Habitus uero dicitur uno quidem modo tanquam actio quædam habentis & habiti, ut actus quidam, aut motus. Nam quando hoc quidem facit, illud uero fit, eſt factio intermedia. Et ita inter habentem indumentum, & habitum indumentum intermedius eſt habitus. Ergo palam quia non conuenit habere habitum: in infinitum enim uadit ſi habiti fuerit habere habitum. Alio uero modo habitus diſpoſitio dicitur, ſecundum quam bene & male diſponitur diſpoſitum, & aut ſecundum ſe, aut ad aliud, ut ſanitas eſt habitus quidam, & diſpoſitio eſt talis. Amplius habitus quidem dicitur, ſi eſt pars diſpoſitionis talis. Quapropter te partium uirtus habitus eſt quidam.*

Par.ſeq. Habitus dr dupliciter. Hic proſequitur de nomine habitus. & primo diſtinguit ipſum nomen habitus. Secundo quædam nomina, quæ habent propinquam conſiderationem ad hoc nomen, ibi {Paſsio dicitur.} Ponit ergo primo duos modos, quibus hoc nomen dicitur. Quorum primus eſt aliquid medium inter habentem & habitum. Habere enim, licet non ſit actio, ſignificat tamen per modum actionis. Et ideo inter habentẽ & habitum intelligitur habitus eſſe medius, & quaſi actio quædam, ſicut calefactio intelligitur eſſe media inter calefactum & calefaciens, ſiue illud mediũ accipiatur ut actus, ſicut quando calefactio accipitur actiue: ſiue ut motus, ſicut quando calefactio accipitur paſsiue. Quando enim hoc facit, & illud fit, eſt media factio. In græco habetur pœiſis, quod factionem ſignificat. Et ſiquidem ulterius procedatur

tur ab agente in patiens, eſt medium factio, actiua, quæ eſt actus facientis. Si uero procedatur à facto in facientem, ſic eſt medium factio paſsiua, quæ eſt motus facti. Ita etiam inter hominem habentem ueſtem, & ueſtem habitam, eſt medius habitus, quia ſi conſideretur procedendo ab homine ad ueſtẽ erit ut actio, prout ſignificatur ĩ hoc quod dicitur habere. ſi uero econuerſo, erit ut paſsio motus, prout ſignificatur in hoc quod dicitur haberi. Quamuis aũt habitus intelligatur eſſe medius inter hominem & ueſtem, inquantum habet eam, tamen manifeſtum eſt, ꝙ non contingit inter ipſum habitum & habentem eſſe aliud medium, quaſi adhuc ſit alius habitus medius inter habẽtem, & ipſum medium habitum, Sic enim procederetur in infinitum, ſi dicatur ꝙ cõuenit habere habitum {habiti,} ideſt rei habitæ. Homo enim habet {rem habitã,} ideſt ueſtem. Sed illũ habitum rei habitæ nõ habet homo, alio modo habitu. Sicut homo faciens facit factum factione media, ſed ipſam mediam factionem non facit aliqua alia factione media. Et propter hoc etiam relationes, quibus ſubiectum refertur ad aliud, non referũtur ad ſubiectũ aliqua alia relatione media, nec etiã ad oppoſitum, ſicut paternitas, neq; ad patrem, neque ad filium refertur aliqua alia relatione media, & ſi aliquæ relationes mediæ dicantur, ſunt rationis tantum, & non rei. Habitus autem ſic acceptus eſt unum prædicamentum. Secundo modo dicitur habitus diſpoſitio, ſecundum quam aliquid diſponitur bene & male, ſicut ſanitate aliquid diſponitur bene, ægritudine male. Vtroque autem, ſcilicet ægritudine & ſanitate aliquid diſponitur bene uel male dupliciter, ſcilicet aut ſecundum ſe aut per reſpectum ad aliqd. Sicut ſanum eſt quod eſt bene diſpoſitum ſecundum ſe: robuſtum autem, quod eſt bene diſpoſitum ad aliquid agendum. Et ideo ſanitas eſt habitus quidam, quia eſt talis diſpoſitio qualis dicta eſt. Et non ſolum habitus dicitur diſpoſitio totius, ſed etiam diſpoſitio partis, quæ eſt pars diſpoſitionis totius, ſicuti bonæ diſpoſitiones partium animalis, ſunt partes bonæ habitudinis in toto animali. Et uirtutes etiam partium animæ, ſunt quidã habitus ſicut temperantia cõcupiſcibilis; & fortitudo iraſcibilis, & prudentia rationalis.

Vt ad it quo aliquid tale denominatiue eſt ultimum eſt in eſſentiali a quo uenit qd p ſe eſt.

BESS. Tex. 26.

Paſsio dicitur, uno quidem modo qualitas, ſecundum quam alterari contingit, ut album & nigrum, dulce & amarũ, grauitas & leuitas, & quæcunque alia ſimilia. Alio uero, horum actiones, & iam alterationes. Item harum magis, quæ noxiæ alterationes, & motus & maxime quæ triſtes & noxiæ ſunt. Item calamitatum et triſtiũ magnitudines, paſsiones dicuntur.

ANT. Tex. c. 26. par. 3.

*Paſsio dicitur uno quidem modo qualitas, ſecundum quam alterari contingit, ut albũ & nigrũ, dulce & amarũ, grauitas & leuitas, & quæcunq; ſunt talia. Alio uero mõ horũ actiones & alterationes. Amplius horũ magis nociuæ alterationes & motus. Et maxime lamentabiles & nociuæ. Amplius magnitudines * exultationũ, & lamentationũ paſsiones dĩr.*

*Nõ eſt hoc uerbum in cod. Græ.

His proſequitur de illis quæ conſequũtur ad habitum, & primo de his, quæ ſe habent ad ipſum per modum oppoſitionis. Secundo de eo quod ſe habet ad ipſum per modum effectus. ſ. de habere, quod ab habitu denominatur. ibi {Habere multipliciter dicitur.} Habitui autem opponitur aliquid, ſcilicet paſſio, ſicut imperfectum perfecto. Priuatio autem oppoſitione directa. Vnde primo determinat de paſſione. Secũdo de priuatione. ibi {Priuatio dicitur.} Ponit ergo primo quatuor modos, quibus paſsio dicitur. Vno modo dicitur qualitas, ſecũdum quam fit alteratio, ſicut album & nigrum & huiuſmodi. Et hæc eſt tertia ſpecies qualitatis. Probatum enim eſt in 7. phyſic. ꝙ in ſola tertia ſpecie qualitatis poteſt eſſe alteratio. Secundus modus eſt, ſecundum ꝙ huiuſmodi actiones qualitatis, & alterationis, quæ fiũt ſecundum eas, dicuntur paſsiones. & ſic paſsio eſt unum prædicamentum, ut caleſieri & infrigidari & huiuſmodi. Tertio modo dicuntur paſsiones, non quælibet alterationes ſed quæ ſunt nociuæ, & ad malum terminatæ, & quæ ſunt lamentabiles ſiue triſtes non enim dicitur aliquid pati ſecundum hunc modum, quod ſanatur, ſed quod infirmatur, uel etiam cuicunque aliquod nocumentum accidit. & hoc rationabiliter. Patiens enim per actionem agentis ſibi cõtrarii, trahitur à ſua diſpoſitione naturali in diſpoſitionem ſimilem agenti. & ideo magis proprie dicitur pati, cũ ſubtrahitur aliquid de eo, quod ſibi congruebat, & dum agitur in ipſo contraria diſpoſitio, quam quando fit econtrario. tunc enim magis dicitur perfici. Et quia illa, quæ ſunt modica, quaſi nulla reputantur, ideo Quarto modo dicuntur paſſiones, non quæcunque nociuæ alterationes, ſed quæ habent magnitudinem nocumenti, ſicut magnæ calamitates, & magnæ triſtitiæ. Quia etiam excedens lætitia fit nociua, eum quandocunque propter exceſſum lætitiæ aliqui mortui ſint & infirmati, & ſimiliter ſuperabundantia proſperitatis in nocumentum uertitur his, qui ea bene uti neſciunt, ideo alia litera habet {Magnitudines lamentationum & exultationum paſsiones dicuntur.} Cui concordat alia litera, quæ dicit. Magnitudines dolorum & proſperorum. Sciendum eſt autem, ꝙ quia hæc tria, ſcilicet diſpoſitio, habitus, & paſsio non ſignificant genus prædicamenti niſi ſecundum unum modum ſignificationis, ut ex prælibatis patet, ideo non poſuit ea cum aliis partibus entis, ſcilicet quantitate, qualitate & ad aliquid. In illis enim uel oẽs uel plures modi ad genera prædicamenti, ſignificata per illa nomina pertinebant.

L. c. ſe. ſn.

Paſsionis modi ſunt quatuor.

Primus. Tex. c. 24.

Secundus.

Tertius.

Quartus.

BESS. Tex. 27.

Priuatio dicitur uno modo, ſi non habeat aliquid eorum, quæ apta ſunt haberi, etiam ſi ipſum non ſit natura aptum habere. ut planta dicitur oculis priuari. Alio modo, ſi eum aut ipſum, aut genus eius aptum habere ſit non habeat. utputa, aliter cæcus homo uiſu priuatur, & aliter talpa: hæc quidem ſecundum genus, ille uero ſecundum ſe. Item ſi cum aptum ſit, et quando ſit aptum habere, non habeat. cæcitas nãque priuatio quædam eſt. cæcus autem non ſecundum omnem ætatem, ſed ſi in qua aptus eſt habere, non habet. Similiter ſi in quo, & ſecũdum quod, & ad quod, & quemadmodum natura aptus ſit, non habeat. Item uiolenta cuiuſque ablatio, priuatio dicitur.

ANT. Tex. c. 27. par. 4.

Priuatio dicitur uno quidẽ modo ſi non habet aliquid aptorum natorum haberi, & ſi non ſit id natum habere, ut oculis priuari dicitur planta. Alio uero ſi aptum natum habere, aut ipſum, aut genus, non habet. Vt aliter homo cæcus uiſu priuari dicitur, & talpa: hoc quidem ſecundum genus, illud uero ſecundum ſe. Amplius ſi aptum natum, & quando aptum natum eſt habere, & non habet, cæcitas enim priuatio quædam eſt, ſed cæcus non eſt ſecundum omnem ætatem ſed ĩ qua aptũ natum eſt habere, ſi non habet. Similiter autem & in quo, & ſecundum quid, & ad quod, & ut, ſi non habet aptum natum. Amplius cuiuſque per uim ablatio, priuatio.

Hic

Modi priuationis ex parte aptitudis ſunt quatuor parte ſeq.

Primus.

Hic diſtinguit modos, quibus dicitur priuatio: & quia priuatio includit in ſua ratione negationem, & aptitudinem ſubiecti, ideo primo diſtinguit modos priuationis ex parte aptitudinis. Secundo ex parte negationis. ibi {Et quotiens.} Et circa primum ponit quatuor modos. Primus modus eſt, ſecũdum ꝙ aptitudo conſideratur ex parte rei priuatæ, non ex parte ſubiecti. Dicitur enim hoc modo priuatio, qñ ab aliquo non habetur id, quod natum eſt haberi, licet hoc quod ipſo caret non ſit natum habere. ſicut planta dicitur priuari oculis, quia oculi nati ſunt haberi, licet non à planta. In his uero, quæ à nullo nata ſunt haberi, non poteſt dici aliquid priuari. ſicut oculus uiſu penetrante per corpora opaca.

Secundus.

Secundus modus attenditur ſecundum aptitudinem ſubiecti. Hoc enim modo dicitur priuari hoc ſolum, quod natum eſt illud habere, aut ſecundum ſe, aut ſecundum genus ſuum. ſecundum ſe, ſicut homo cæcus dicitur priuari uiſu, quem natus eſt habere ſecũdum ſe. Talpa autem dicitur priuari uiſu, non quia ipſa ſecundum ſe ſit nata habere uiſum, ſed quia genus eius, ſcilicet animal, natum eſt habere uiſum. Multa enim ſunt à quibus aliquid non impeditur ratione generis, ſed ratione differentiæ. ſicut homo non impeditur, quin habeat alas rõne generis, ſed ratione differentiæ.

Tertius.

Tertius modus attenditur ex parte circunſtantiarum. Vnde hoc modo dicitur aliquid priuari aliquo, ſi non habet ipſum habitum cum natum ſit habere. Sicut cæcitas, quæ eſt quædam priuatio, & tamen animal non dicitur cæcum ſecundum omnẽ ętatem, ſed ſolum, ſi non habet uiſum in illa ætate, in qua natum eſt habere. unde canis non dicitur cæcus ante nonum diem. Et ſicut eſt de hac circunſtantia quando, ita eſt & de aliis circunſtantiis, ſcilicet {in quo} ut in loco, ſicut nox dicitur priuatio lucis in loco ubi nata eſt eſſe lux, non in cauernis, ad quas lumen ſolis peruenire non poteſt. {Et ſecundũ qd.} Sicut homo non dicitur edentulus, ſi non habet dẽtes in manu, ſed ſi non habet ſecũdum illam partem, ſecũdum quam natus eſt habere. {Et ad quod} ſicut homo non dicitur paruus, uel deficientis ſtaturæ, ſi non eſt magnus reſpectu montis, uel reſpectu cuiuſcunque alterius rei, ad cuius comparationem non eſt natus habere magnitudinem. & ſic homo non dicitur tardus eſſe motu, ſi non currat ita uelociter ſicut lepus, uel uentus, uel ignorans, ſi non intelligit ſicut Deus.

Centrum enim nõ eſt lucæ priuatiuum.

Quartus. Lect. 6.

Quartus modus eſt ſecundũ quod ablatio cuiuſlibet rei per uiolentiam, dicitur priuatio. Violentum enim eſt contra impetum naturalem, ut habitum eſt ſupra. Et ita ablatio per uiolentiam eſt reſpectu eius, quod quis natus eſt habere. Deinde cum dicit.

BESS.

Et quoties negationes ab In, uel ſimili negatione incipientes dicuntur, toties etiam priuationes dicentur. Inæquale nanque dicitur, eo quod non habeat æqualitatem, aptum exiſtens habere. Inuiſibile uero, eo quod non habeat omnino colorem, & quod exiguè. & impes, eo quod non habeat omnino pedes, & quod debiles. Item cum parum quid habeat. ut cum dicimus oliuam exoſſem. hoc autem eſt, eo quod exile quiddam habet. Item, cum non facile, aut non bene. ut inſecabile, nõ ſolum eo quod non ſecetur, ſed etiam eo quod non facile, nec bene. Item, cum omnino non habeat. cæcus nanque dicitur non qui unoculus eſt, ſed qui utrinſque oculi uiſu caret. Quare non oĩs, bonus uel malus, aut iuſtus uel iniuſtus, ſed etiã ĩtermediũ eſt.

ANT. par. 31

Et quotiẽs ab eo q A priuatiua particula negationes dicuntur, totiens & priuationes dicuntur. Nam inæquale, non habere æqualitatem aptum quidem natum dicitur. Inuiſibile uero, & eo quod non habere omnino colorem, & eo quod turpiter. Et ſine pede, & non habere omnino pedes, & ex eo quod turpes. Amplius & eo quòd parum habeat, ut non ignitum. hoc autem eſt turpiter aliquo modo habere. Amplius non facile, aut non bene, ut inſecabile, non ſolum quia non ſecatur, ſed quia non facile, aut quia non bene. Amplius non habere omnino. Cæcus enim non dicitur monoculus, ſed qui in ambobus non habet uiſum. Propter quod non omnis homo bonus, aut malus, aut iuſtus, aut iniuſtus eſt, ſed eſt medium.

Modi priuationis ex parte negationis ſunt quatuor.

Diſtinguit modos priuationis ex parte negationis. Græci enim utuntur hac præpoſitione A in compoſitionibus ad deſignandas negationes & priuationes, ſicut nos utimur hac præpoſitione In. Dicit ergo, ꝙ quotiens dicuntur negationes deſignatæ ab hac præpoſitione A poſita in principio dictionis per compoſitionem, totiens dicuntur etiam priuationes. Dicitur enim inæquale uno modo, quod non habet ęqualitatem, ſi aptum natum eſt habere: & inuiſibile, ꝙ nõ habet colorem, & ſine pede quod non habet pedes. Secundo modo dicuntur huiuſmodi negationes non per hoc, quod eſt omnino non habere, ſed per hoc, quod eſt praue uel turpiter habere, ſicut dr̃ non habere colorẽ, quia habet malum colorem uel turpem: & non habere pedes, quia habet prauos uel turpes. Tertio modo ſignificatur aliquid priuatiue uel negatiue ex hoc, quod eſt parum habere, ſicut dicitur in græco Apyron, i. non ignitũ ubi eſt modicum de igne. & hic modus quodammodo continetur ſub ſcđo, quia parum habere eſt quodammodo praue turpiter habere. Quarto modo dicitur aliquid priuatiue uel negatiue, ex eo quod nõ eſt facile, uel non bene, ſicut aliquid dicitur inſecabile, non ſolum quia non ſecatur, ſed quia non facile, aut non bene. Quinto modo dicitur aliquid negatiue uel priuatiue, ex eo ꝙ eſt oĩno nõ habere. Vnde monoculus non dicitur cæcus, ſed ille, qui in ambobus oculis caret uiſu. ex hoc inducit quoddam corollarium, ſcilicet ꝙ inter bonum & malum, iuſtum & iniuſtum, eſt aliquid medium. Non enim ex quocunque defectu bonitatis efficitur aliquis malus, ſicut ſtoici dicebant ponentes omnia peccata eſſe paria. Sed quando multũ à uirtute recedit, & in contrarium habitum inducitur. Vnde in ſecundo Ethi. dicitur, ex eo ꝙ homo recedit parum à medio uirtutis, non uituperatur.

BESS. Tex. 28.

Habere multipliciter dicitur. Vno modo, cum quid ſecundum ſuam naturam, aut ſuam inclinationem agat. quare dicitur, quòd febris hominem habet, & tyranni ciuitates, et induti ueſtem. Alio modo, in quo quid tanquam ſuſceptiuo exiſtit. ut æs habet ſtatuæ formam & corpus ægritudinem. Alio modo, ut continens ea, quæ contenta ſunt. in quo nanque contentum quiddam eſt haberi ab eo dicitur. ut uas habere humidũ dicimus, & urbem homines, & nauem nautas. ſic & totum partes habet. Item quod prohibet aliquid ſecundum ſuam inclinationem moueri, aut agere, habere dicitur hoc ipſum. ut & columnæ, impoſita onera. & ut poetæ Atlantem faciunt cœlum habere, tanquam niſi ipſe teneret, caſurum ſuper terram, ut quidam Phyſiologorum tradunt. hoc autem modo & continens dicitur quæ continet habere, tanquam ſepararetur ſecundum ſuam inclinationem unumquodque. In aliquo etiam eſſe, ſimiliter & conſequenter, ſicuti habere dicitur.

Habere

ANT. Tex. c. 28. par. 1.

Habere multipliciter dicitur. Vno quidem modo deducere ſecundum ſuam naturam, aut ſecundum ſuum impetum. Propter quod febris dicitur habere hominem, & tyrranni ciuitatem, & ueſtimentum induti. Alio in quo utique aliquid extiterit ut ſuſceptibili ut æs habet ſpeciem ſtatuæ, & infirmitatem corpus. Alio ut continens contentum. Nam in quo eſt, contentum haberi ab hoc dicitur, ut lagenam habere humidum dicimus, & ciuitatem homines, & naues nautas. Sic autem & totum habere partes. Amplius & prohibens ſecundum ſuum impetum aliquid mouere, aut operari, habere dicitur hoc ipſum ut columnæ ponderoſa ſuperpoſita ut portæ Athlantem faciunt habere cœlum tanquam caſurum ſuper terram, quemadmodum phyſiologorum quidam dicunt. Hoc autem modo, continens dicitur quæ continet habere, quaſi ſeparata ſecundum ſuum impetum ſingula. Et ī aliquo eſſe ſimili modo dicitur & conſequenter ipſi habere.

Habere de quatuor modis. Primus.

Hic ponit quatuor modos eius, quod eſt habere quorum primus eſt, ſecundum ꝙ habere aliquid eſt ducere illud ſecundum ſuam naturam in rebus naturalibus, aut ſecundum ſuum impetum in rebus uolūtariis. Et hoc modo febris dicitur habere hominem quia homo traducitur à naturali diſpoſitione in diſpoſitionem febrilem. Et hoc modo habent tyrāni ciuitates, quia ſecundum uoluntatem & impetum tyrranorum res ciuitatum aguntur. Et hoc etiam modo induti dicuntur habere ueſtimentū, quia ueſtimentum coaptatur induto ut accipiat figuram eius. Et ad hunc modum reducitur etiā habere poſſeſsionem, quia homo re poſſeſſa utitur ſecundum ſuam uoluntatem.

Secundus.

Secundus modus eſt, prout illud, in quo exiſtit aliquid ut in proprio ſuſceptibili dicitur habere illud, ſicut æs habet ſpeciē ſtatuæ, & corpus hēt infirmitatē. Et ſub hoc mō comprehēditur habere ſciam, quantitatem, & quodcunq; accñs, uel quācunq; formam.

Tertius.

Tertius modus eſt, ſm ꝙ continens dicitur habere contentum, & contentum haberi à continente, ſicut dicimus ꝙ lagena {habet humidum}, i. humorem aliquem, ut aquam uel uinum, & ꝙ ciuitas habet homines, & nauis nautas. Et ſecūdum hunc modum etiam dicitur ꝙ totū habet partes. Totum enim continet partem, ſicut & locus locatū. In hoc.n. differt locus à toto, quia locus eſt diuiſus à locato, non aūt totū à partibus. Vnde locatum eſt ſicut pars diuiſa, ut habetur in. 4. phyſi.

Tex. c. 34. Quartus.

Quartus modus eſt ſecundum ꝙ aliquid dicitur habere alterum, ex eo ꝙ prohibet ipſum operari uel moueri ſecundum ſuum impetum, ſicut columnę dicuntur habere corpora ponderoſa impoſita ſuper eas, quia prohibent ea deſcendere deorſum ſm inclinationē.

Fictio poetica de Athlante quod cœlū ſuſtineat.

Et hoc etiam modo poetę dixerunt ꝙ Athlas habet cœlum. Fingunt enim poete ꝙ Athlas eſt quidam gigas, q ſuſtinet cœlum ne cadat ſuper terram. Qđ etiam quidam naturales dicunt, qui ponebant ꝙ cœlum quandoque corrumpetur & reſolutum cadet ſuper terrā. Quod patet pͤcipue ex opinione Emp. qui poſuit mundum infinities corrumpi & infinities generari. Habuit autē poetica fictio ex ueritate originem. Athlas quidem magnus Aſtrologus, ſubtiliter motus cœleſtium corporum perſcrutatus eſt. ex quo fictio proceſsit ꝙ ipſe cœlū ſuſtineret. Differt autem hic modus à primo. Nam in prima habēs habitum cogebat ſequi ſecundum ſuum impetum, & ſic erat cauſa motus uiolenti. Hic autem habens, prohibet habitum moueri motu naturali, unde eſt cauſa quietis uiolentæ. Ad hunc autem modum reducitur tertius modus quo cōtinens dicitur habere contenta, aliter proprio impetu ſingula ſepararētur abinuicem, niſi cōtinens prohiberet, ſicut patet in lagena continentę aquam, quæ prohibet partes abinuicem ſeparari. Dicit autem in fine, ꝙ eſſe i aliquo ſimiliter dicitur ſicut & habere, & modi eſſendi in aliquo conſequuntur ad modos habēdi.

Tex. c. 35.

Octo, autem modi eſſendi in aliquo in. 4. phy. poſiti ſunt quorum duo, ſcilicet ſecundum quod totum integrale eſt in partibus & econuerſo, duo etiam, ſcilicet ſecundum ꝙ totum uniuerſale eſt in partibus & econuerſo, & alius modus ſecundum ꝙ locatum eſt in loco, conſequuntur ad tertium modum habendi ſecundum ꝙ totum habet partes, & locus locatum Modus autem ſecundum ꝙ aliquid dicitur eſſe in aliquo, ut in efficiente uel mouente, ſicut quæ ſunt regni in rege, conſequitur primum modum habendi hic poſitum. Modus autem eſſendi, ſecundum quòd forma eſt in materia, reducitur ad ſecundum modum habendi hic poſitum. Modus autem quo aliquid eſt in fine, reducitur ad modū habendi quartum hic poſitum, uel etiam ad primum, quia ſecundum finem mouentur & quieſcunt ea q̄ ſunt ad finē.

Lectio XXI.

Modos, quibus aliqua ex aliquo, Partis item, & totius ac Murili, exponit.

BESS. Tex. c. 29.

Ex aliquo eſſe uno modo dicitur ex quo, ut ex materia eſt. & hoc dupliciter, aut ſecundum primum genus, aut ſecundum ultimam ſpeciem. utputa, omnia liquabilia quodam modo quidem ex aqua ſunt, quodā modo uero, ex ære ſtatua eſt. Vno modo dicitur ex primo mouente principio. ut ex quo pugna ex conuitio. quia hoc pugnæ principium. Vno modo ex compoſito ex materia, & forma. ſicuti ex toto partes, & uerſus ex Iliade, & lapides ex domo. finis nanq; eſt forma. perfectum uero, quod habet finem. Quedam uero tanquā ex parte forma. ut homo ex bipede, & ſyllaba ex elemento. aliter nanque hoc, atque ſtatua ex ære ex ſenſibili nanque materia compoſita ſubſtantia eſt. forma quoq; ex materia. Quedam itaque ita dicuntur. Quedam, ſi quis horum modorum ſecundum aliquam partem ſit. ut ex patre & matre proles, & ex terra plantæ, quia ex aliqua eorum parte. Vno modo, poſt quod tempore. ut ex die nox. & ex ſereno tempeſtas, quoniam hoc poſt illud. horum autem quedam eo quod habent mutuam tranſmutationem ita dicuntur, ſicuti & quæ nunc dicta ſunt. quædam, eo quod ſolum ſecundum tempus conſequentur. ut ex æquinoctio facta eſt nauigatio, quoniam poſt æquinoctium facta eſt. & ex bacchanalibus thargelia, quia poſt bacchanalia.

ANT. Tex. c. 29. par. 2.

Ex aliquo eſſe dicitur uno quidem modo ex quo eſt ut materia. & hoc dupliciter, aut ſecundum genus primum, aut ſecundum ultimum ſpeciem, ut ſunt quædam, tanquam omnia liquabilia ex aqua, eſt autem ueluti ex ære ſtatua. Alio uero ex primo mouente principio, ut, ex quo pugna? ex conuitio id enim eſt principium pugnæ. Alio ex compoſito ex materia & forma, ut ex toto partes, & ex Iliade uerſus, & ex domo lapides. Finis enim eſt forma, perfectum uero habens finem. Hoc autem tanquam ex parte ſpeciei ſpecies, ut homo ex bipede, & ſyllaba ex elemento. Aliter enim hoc, & ſtatua ex ære. nam ex ſenſibili materia eſt compoſita à ſubſtātia. Sed & ſpecies, ex ſpeciei materia. Hæc quidem igitur ſic dicuntur. Alia uero, ſi ſecundum partem aliquam horum

aliquis

aliquis exiſtit modorum, ut ex patre & matre puer, & ex terra plantæ, quia ex aliqua parte eorum. Alia uero prius quidem tempore, ut ex die nox, ex ſerenitate hyems, quia hoc poſt hoc. Horum autem, alia quia habent tranſmutationem adinuicem, ita dicuntur, ut quæ nunc ſunt dicta. Alia quia ſecundum tempus ſolum, ut ex æquinoctio fit nauigatio, quia poſt æquinoctium. Sic feſtiuitates ſunt, ut ex Dionyſiis thargelia, quia poſt Dioniſia.

Infra pt. 5.

par. ſeq.

Hic incipit proſequi de his quæ pertinent ad rationem totius & partis. & primo de his, quæ pertinent ad partem. Secundo de his, quæ pertinent ad totum. ibi {Totum dicitur.} Et quia ex partibus conſtituitur totum, ideo circa primum duo facit. Primo oſtendit quot modis dicitur aliquid eſſe ex aliquo. Secundo quot modis dicitur pars. ibi {Pars dicitur uno quidem modo.} Circa primum tria facit. Primo ponit modos, quibus aliquid ex aliquo fieri dicitur proprie & primo. Secundo quo modo fit aliquid ex aliquo, ſed non primo. ibi {Alia uero ſi ſecundum partẽ.} Tertio quo modo fit aliquid ex aliquo non proprie. ibi {Alia uero.} Circa primum ponit quatuor modos. Quorum primus eſt, ſecundum quòd aliquid dicitur eſſe ex aliquo, ut ex materia. Quod quidem contingit dupliciter. Vno modo ſecundũ quòd accipitur {materia primi generis}, ſcilicet communis, ſicut aqua eſt materia omnium liquabilium. & omnia dicuntur eſſe ex aqua. Alio modo {ſecundum ſpeciem ultimam}, ideſt ſpecialiſſimam, ſicut hæc ſpecies, quæ eſt ſtatua dicitur fieri ex ære. Secundo modo dicitur aliquid fieri ex alio ut {ex primo principio mouente} ſicut pugna ex conuitio, quod eſt principium mouens animum conuitiati ad pugnandum. Et ſic etiam dicitur, quòd domus eſt ex ædificante, & ſanitas ex medicina. Tertio modo dicitur fieri ex aliquo, ſicut ſimplex, {ex compoſito ex materia & forma.} Ex hoc eſt in uia reſolutionis, ſicut dicimus, quòd partes fiunt ex toto, & {uerſus ex Illiade,} ideſt ex toto tractatu Homeri de Troia. reſoluitur enim Ilias in uerſus, ſicut totum in partes. Et ſimiliter dicitur quòd lapides fiunt ex domo. Ratio autem huius eſt, quia forma eſt finis in generatione. Perfectum enim dicitur quod habet finem, ut ſupra habitum eſt. Vnde patet, quòd pfectum eſt quod habet formam. Quando igitur ex toto perfecto fit reſolutio partium, eſt motus quaſi à forma ad materiam, ſicut econuerſo, quando partes componuntur, eſt motus a materia in formam. Et ideo hæc præpoſitio. Ex, quę principiũ deſignat utrobique competit, & in uia compoſitionis, quia determinat principium materiale, & ĩ uia reſolutionis, quia ſignificat principium formale. Quarto modo dicitur aliquid fieri ex aliquo ſicut {ſpecies ex parte ſpeciei.} Pars autem ſpeciei poteſt accipi dupliciter, aut ſecundum rationem, aut ſecundum rem. Secundum rationem, ſicut bipes eſt pars hominis. quia eſt pars diffinitionis eius, quamuis ſecundum rem non ſit pars, quia aliter non prædicaretur de toto. Toti enim homini competit habere duos pedes. Secundum rem uero ſicut {ſyllaba eſt ex elemento,} ideſt ex litera ſicut ex parte ſpeciei. Hic autem quartus modus differt à primo.

Hac parte ibi ſuperi⁹ Modi eſſendi ex aliqua ꝓprie ſunt quatuor. Primus.

Secundus.

Tertius.

Quartus.

Nam ibi dicebatur aliquid eſſe ex parte materiæ ſicut ſtatua ex ære. Nam hæc ſubſtantia, quæ eſt, ſtatua, eſt compoſita ex ſenſibili materia tanquam ex parte ſubſtantiæ. Sed hæc species componitur ex parte ſpeciei. Sunt enim partium, quædam partes ſpeciei, & quædam partes materiæ. Partes quidem ſpeciei dicuntur, à quibus dependet perfectio ſpeciei, & ſine quibus eſſe non poteſt ſpecies. unde & tales partes in diffinitione totius ponuntur, ſicut anima & corpus in diffinitione animalis, & angulus in diffinitione trianguli, & litera in diffinitione ſyllabæ. Partes uero materiæ dicuntur ex quibus ſpecies non dependet, ſed quodammodo accidunt ſpeciei, ſicut accidit ſtatuæ ꝙ fiat ex ære, uel ex quacunque materia. Accidit etiam circulo ꝙ diuidatur in duos ſemicirculos: & angulo recto, ꝙ angulus acutus ſit eius pars. Vnde huiuſmodi partes non ponuntur in diffinitione totius ſpeciei, ſed potius econuerſo, ut in Septimo huius erit manifeſtum. Sic ergo patet ꝙ ſic quædam dicuntur ex aliquo fieri primo & proprie. Aliqua uero dicuntur ex aliquo fieri non primo, ſed ſecundum partẽ. Et hoc ſecundum {quæcunque prædictorum modorum,} ſicut puer dicitur fieri ex patre, ſicut principio motiuo, & matre ſicut ex materia, quia quædam pars patris mouet, ſcilicet ſperma, & quædam pars matris eſt materia, ſcilicet mẽſtruum. Et plantæ fiunt ex terra, non tñ quidem ex toto, ſed ex aliqua eius parte. Alio uero modo dicitur fieri aliquid ex aliquo non proprie, ſ. ex hoc ipſo ꝙ importat ſolum ordinem, & ſic aliquid fieri dicitur ex aliquo, poſt quod fit, ſicut {nox fit ex die}, ideſt poſt diem: & {hymber ex ſerenitate}, i. poſt ſerenitatem. Hoc autem dicitur dupliciter. Quandoque enim inter ea, quorum unum dicitur fieri ex altero attenditur ordo ſecundum motum, & non ſolum ſecundum tempus, quia uel ſunt duo extrema eiuſdem motus, ut cum dicitur ꝙ album fit ex nigro: uel conſequuntur aliqua extrema motus, ſicut nox & dies conſequuntur diuerſa ubi, ſolis. Et ſimiliter hyems & æſtas. Vnde in quibuſdam dicitur hoc fieri poſt hoc, quia habent tranſmutationem adinuicem, ut in prædictis patet. Quãdoque uero attenditur {ordo ſecũdum tempus tm̃} ſicut dicitur ꝙ {ex æquinoctio fit nauigatio,} ideſt poſt æquinoctium. Hæc. n. duo extrema non ſunt duo extrema unius motus, ſed ad diuerſos motus pertinent. Et ſimiliter dicitur ex Dionyſiis fiunt Thargelia, quia fiunt poſt Dionyſia. Hæc autẽ ſunt quædam feſta, quæ apud gentiles celebrabantur, quorum unum erat prius & aliud poſterius.

Partiũ quædam ſunt ſpẽi partes quædã materiæ.

Te. 33. 34.

Ex aliquo ſecundum partem dr̃ dupliciter Primo.

Secundo.

Dionyſia, erant bacchanalia, Thargelia uero feſta Apollinis & Dianæ, teſte Suida gręco.

Pars dicitur uno quidem modo, ĩ quod quoquo modo quãtum diuidi poteſt ſemper enim quod à quãto prout quantum aufertur, pars illius dicitur, ut duo, pars trium quodammodo dicitur. Alio modo, ex his ea dũtaxat, quæ mẽtiũtur. quare, duo quodam modo quidem ſunt pars trium, quodam modo uero non. Item in quæ ſpecies abſq; quanto diuidi poteſt, hæc quoque partes eius dicũtur. quare ſpecies, generis aiunt partes eſſe. Item in quæ aliquid diuiditur, aut ex quibus totum cõponitur, aut ipſa ſpecies, aut quod ſpeciem habet, ut ſphæræ ęneæ. & ænei cubi, & ipſum æs pars. hoc autem eſt materia, in qua ſpecies. & angulus, pars. Item quæ in ratione unumquodque ſignificante ſunt, hæc quoque pars totius ſunt. qua-

Tex. 30.

re genus, pars etiam ſpeciei dicitur aliter uero ſpecies, generis pars eſt.

ANT. Tex.c.30. par.2.

Pars dicitur quidem uno modo, in quam diuiditur utique quantum quocunque modo. Semper enim ablatum à quanto, ut quantum eſt, pars dicitur illius: ut trium duo pars quodammodo dicuntur. Alio uero modo, quæ talia menſurant ſolum. Propter quod triũ, duo ſunt ut dicitur pars, ſunt aũt ut non. Amplius & in quæ diuiditur utique ſpecies ſine quãtitate, & ea partes huius dicuntur. quare ſpecies, generis dicũtur eſſe partes. Amplius in quæ diuiditur aliquid, aut ex quibus componitur totum, aut ſpecies, aut habens ſpeciem, ut ſphæræ æreæ, aut cubi ærei, es pars eſt. hoc autẽ eſt materia in qua ſpecies. Et angulus pars. Amplius quæ ſunt in ratione unumquodque oſtendente, & ea partes ſunt totius. Propter quod et genus ſpeciei pars dicitur, aliter autem ſpecies, generis, pars.

Pars dr quatuor modis. Primus. Hic ponit quatuor modos, quibus aliquid dicitur eſſe pars. Primo modo pars dicitur, in quam diuiditur aliquid ſecundum quantitatem, & hoc dupliciter. Vno enim modo quantumcunque fuerit quantitas minor, in quam quantitas maior diuiditur, dicitur eius pars. Semper enim id, quod auferetur a quantitate, dicitur pars eius, ſicut duo aliquo modo ſunt partes trium. Alio modo dicitur ſolum pars quantitas minor, quæ menſurat maiorem. Et

Secundus. ſic duo nõ ſunt pars triũ, ſed ſic duo ſunt pars quatuor, q̃a bis duo ſunt quatuor. Secũdo modo dicũtur partes, in quæ diuiditur aliquid ſine quãtitate. & per hũc modum ſpecies dicuntur eſſe partes generis. Diuiditur enim in ſpecies, nõ ſicut quãtitas in partes quantitatis. nam tota quãtitas non eſt in

Tertius. una ſuarum partium. Genus autem eſt in qualibet ſpecierum. Tertio modo dicũtur partes, in quas diuiditur, aut ex q̃bus componitur aliquod totum, ſiue ſit ſpecies, ſiue aliquid habẽs ſpeciem, ſcilicet indiuiduum. Sunt enim (ſicut dictum eſt) quædam partes ſpeciei, & quædam partes materię, quę ſunt partes idiuidui. Aes enim eſt pars ſphærę æreæ, aut cubi ærei, ſicut materia, in qua ſpecies eſt recepta. Vnde æs non eſt pars ſpeciei, ſed pars habentis ſpeciem. Eſt autem cubus corpus cõtentum ex ſuper-

Quartus. ficiebus quadratis. Angulus autem eſt pars trianguli ſicut ſpeciei, ſicut ſupra dictũ eſt. Quarto modo dicũtur partes, quæ ponũtur in diffinitione cuiuſ-

Genus eſt pars ſpẽi & econtra, diuerſimode tamen. libet rei, quæ ſunt partes rationis, ſicut animal & bipes ſunt partes hoĩs. Ex quo patet, ꝙ genus quarto modo eſt pars ſpeciei, aliter uero ſcilicet ſecundo modo ſpecies eſt pars generis. In ſecũdo enim modo ſumebat̃ pars pro parte ſubiectiua totius uniuerſalis, in aliis aũt tribus ꝓ parte integrali. Sed in primo pro parte quãtitatis, in aliis autem duobus pro parte ſubſtãtiæ ita tamen, ꝙ pars ſecũdum tertium modum eſt pars rei, ſiue ſit pars ſpẽi, ſiue pars indiuidui. Quarto autem modo eſt pars rationis.

BESS. Tex.31.

Totum dicitur, cuius nulla pars eorũ abeſt, ex quibus totum natura dicitur. Et quod continet contenta, ut unum quid illa ſint.

ANT. Tex.c.31. par.3.

Totum dicitur cuius nulla partium abeſt, ex quibus dicitur totum natura: & continens contenta: unde unum aliquid ſunt illa.

Lect.ſeq. par.1. Infr.pt.9. Hic proſequitur de his quæ pertinẽt ad totum & primo de toto in cõmuni. Secundo de toto quodam, ſcilicet de genere, ibi {Genus dicitur.} Circa primũ duo facit. Primo proſequitur de ipſo nomine totius. Secundo de eius oppoſito, ſcilicet de Colobon, ibi {Colobon autem dicitur.} Circa primum tria facit. Primo ponit rationem cõmunem totius quæ conſiſtit in duobus. Primo in hoc ꝙ perfectio totius integratur ex partibus. Et ſignãt hoc cũ dicit ꝙ {totum dicitur cui nulla ſuarum partium deeſt, ex quibus}, ſcilicet partibus {dicitur totum natura}, i. totum ſecundum ſuam naturam conſtituitur. Secũdum eſt, quòd partes uniuntur in toto. Et ſic dicit ꝙ totum {continens eſt contenta}, ſcilicet partes, ita quòd illa contenta ſunt aliquid unum in toto. Secundo ibi.

Hoc autem, dupliciter. aut enim ut unumquodque unum. aut ut ex his, illud unum. BESS.

Hoc autem dupliciter. Aut enim ut unumquodque unum, aut ut ex his unum. ANT. par.4.

Ponit duos modos totius dicens ꝙ totum dicitur dupliciter, aut ita ꝙ unumquodque contentorũ à toto continente, ſit {ipſum unum}, ſcilicet ipſum totum cõtinens, qđ eſt in toto uniuerſali de qualibet ſuarum partium prædicato. Aut ex partibus cõſtituatur unum, ita ꝙ non quælibet partium ſit unũ illud. Et hæc eſt ratio totius integralis, quod de nulla ſuarũ partium integraliũ prædicatur. Tertio ibi. Totum dupliciter.

Ipſum enim uniuerſale, & quod omnino, ut totus quippiã ens dicitur, ſic eſt, uniuerſale ut multa continens, hoc eo quod de ſingulis prædicatur & unum, omina ſunt ſingula. ut homo equus, deus, quoniam omnia animalia. BESS.

Vniuerſale quidem enim, & quod totaliter, dicitur ut aliquid ens unum ſicut uniuerſale, quaſi multa continens, quia prædicatur de unoquoque, & unum omnia ſunt & unũquodque: ut homo, & equus, & Deus, quia omnia animalia. ANT. par.5.

Exponit prædictos modos totius, & primo primum, dicens quod uniuerſale {& quòd totaliter}, ideſt quod communiter prædicatur, dicitur quaſi ſit aliquod unum totum ex hoc quod prædicatur de uno quolibet, ſicut uniuerſale, quaſi multa continens ut partes, in eo quod prędicatur de unoquoque. Et omnia illa ſunt unum in toto uniuerſali, ita quòd unumquodque illorum eſt illud unum totum. Sicut animal continet hominem & equum & deum, quia {omnia ſunt animalia}, ideſt quia animal prædicatur de unoquoque. Deum autem hic dicit aliquod corpus cœleſte, ut ſolem uel lunam, quę antiqui animata corpora eſſe dicebant & deos putabant. Vel animalia quædam aerea, quæ Platonici dicebant eſſe dæmones, & pro diis colebantur à gentibus. Secundo ibi. Quos antiquus deos appellaret.

Cæterum continuum & finitum, cum è pluribus inexiſtentibus unum quid ſit, maxime quidem potentia, non actu. BESS.

Continuum uero & finitum, quando unum aliquid ex pluribus eſt quæ inſunt, maxime quidem poteſtate. Sin autem, & energia. ANT. par.6.

Exponit modum ſecundum totius qui pertinet ad totum integrale, & circa hoc duo facit. Primo ponit rationem communem huius totius, & præcipue de toto quod diuiditur in partes quantitatiuas, quod eſt manifeſtius dicens, quòd aliquid dicitur {continuum & finitum,} ideſt perfectum & totum. Nam infinitum non habet rationem totius, ſed partis, ut dicitur in Tertio phyſico. quando, ſcilicet unum aliquod fit ex pluribus quæ inſunt toti. Et hoc dicit ad remouendum modum quo Tex.c.66.

aliquid

aliquid fit ex aliquo ſicut ex contrario. Partes autem ex quibus conſtituitur totum dupliciter poſſunt eſſe in toto. Duplex totum & totidem pars. Vno modo in potentia, alio modo in actu. Partes quidem ſunt in potentia in toto continuo, actu uero in toto non continuo, ſicut lapides actu ſunt in aceruo. Magis aũt eſt unum, & ꝑ cõſequens magis totum, continuũ, q̃ non continuũ. Et ideo dicit ꝙ oportet partes ineſſe toti, maxime quidem in potentia ſicut in toto continuo. Et ſi nõ in potentia, ſaltem {energia}, i. actu. Dicitur enim energia, interior actio. Licet autem magis ſit totum quando partes ſunt in eo in potentia, quam quando ſunt actu, tamẽ ſi reſpiciamus ad partes, magis ſunt ipſe partes, quando ſunt actu, q̃ quando ſunt in potentia. Vnde alia litera habet {maxime quidem perfectione & actu. Sin autem, & poteſtate.} Et ſubiungit etiã quod prius dictum eſt. Et maxime poteſtate. Sin autem, & energia. Vnde uidetur ꝙ tranſlator duos inuenit literas, & utranque tranſtulit, & errore factum eſt, ſic ut cõiungãtur ambæ quaſi una litera. Et hoc patet ex alia tranſlatione quæ non habet niſi alterum tantum. Sic. n. dicit. {Continuum autẽ & finitum eſt cum unum aliquod ſit ex pluribus inhærentibus, maxime quod potentia.} Si autem non actu ſunt. Secundo ibi.

BESS. *Horum autem ipſorum magis quæ natura, quã arte talia ſunt: ſicut et de uno dicimus, tanquã totalitas unitas quædã ſit.*

ANT. par. 7. *Horum uero eorundem magis quæ ſunt natura, quàm arte talia quemadmodum & in uno dicimus, tanquam exiſtente totalitate unione aliqua.*

Oſtendit duas diuerſitates in iſto ſecundo modo totius, quarum prima eſt, ꝙ continuorum quædam ſunt continua per artem, quædam per naturam. Et illa quæ ſunt continua per naturam, magis ſunt {talia,} idest tota, quam quæ ſunt per artem. Sicut de uno dictum eſt ſupra, ſcilicet ꝙ illa quæ ſunt continua per naturam, magis ſunt unum, ac ſi totalitas ſit aliqua unio. Ex quo patet ꝙ, quod eſt magis unum eſt magis totum.

BESS. *Item cum quantum habeat principium, medium, & ultimũ quorumcunque poſitio non facit differentiam, omne dicitur: quorumcunque uero facit, totum: quæ autem ambo facere cõtingit, & omne et totum. Sũt autem hæc quorum natura quidem eadem manet in tranſpoſitione, forma uero minime, ut cera & ueſtis. etenim totum & omne dicuntur. ambo nanque habent aqua uero, & quæcũque humida, ac numerus, omne quidem dicuntur. totus uero numerus, totaq; aqua, non dicuntur niſi tranſlatione omnia uero dicuntur, de quibus omne tanquã de uno, de his omnia ut de diuiſis. omnis hic numerus, omnes hæ unitates.*

ANT. par. 8. *Amplius quanto habente principium & medium & ultimum, quorum quidem non facit poſitio differentiam, omne dicitur: quorum uero facit totum, & quæcunque ambo dicuntur & omne & totum. Sunt autem ea quorum natura quidem eadem manet tranſpoſitione, forma uero non, ut cera & ueſtis. Etenim omne & totum dicuntur. Habent enim ambo. Aqua uero, & quæcunque ſunt humida, & numerus, omne quidem dicuntur: totus uero numerus, & tota aqua non dicitur, niſi metaphorice. Omnia uero dicuntur in quibus omne, ut in uno in his omnia, ut in diuerſis. omnis hic numerus, omnes hæ unitates.*

In quib⁹ oẽ & totũ rõne dicũtur ſeorſum & ſimul. Secundam diuerſitatem ponit. Cum enim ita ſit ꝙ in quantitate ſit ordo partium, quia eſt ibi principium, medium, & ultimum, in quo ratio poſitionis conſiſtit, oportet ꝙ oĩa tota iſta continuam habeãt põnem in ſuis partibus. Sed appoſitionem partium totũ cõtinuũ tripliciter ſe inuenitur habere. Totũ ſe habet tripliciter ad põnẽ partium. Quædam. n. tota ſunt in quibus diuerſa põ partium non facit diuerſitatem, ſicut patet in aqua. Qualitercunque enim tranſponantur partes aquæ nihil differũt. Et ſimiliter eſt de aliis humidis, ſicut de olio, uino, & hmõi. In his aũt ſignificatur totum per hoc qđ dr̃ oẽ, non autem ipſo nomine totius. Dicimus. n. oĩs aqua, uel omne uinum, uel omnis numerus, non aũt totus, niſi ſm̃ metaphoram. Et hoc forte eſt ſm̃ ꝓprietatem græci idiomatis. Nam apud nos dr̃ proprie. Quædam uero ſunt in quibus poſitio dr̃iam facit, ſicut in hoĩe, & in quolibet aĩali, & in domo, & hmõi. Non. n. eſt domus qualitercunque partes ordinentur, ſed ſm̃ determinatum ordinem partium Et ſimiliter nec hõ aĩal. Et in his dicimus totum, & non omne. Dicimus. n. de uno ſolo aĩali loquentes, totum aĩal, non oẽ aĩal. Quædam uero ſunt in quibus contingunt ambo, quia põ quodammodo facit dr̃iam in eis. In his aũt dicimus utrunq; , ſ. & oẽ & totum. Et iſta ſunt in quibus facta tranſpoſitione partium manet eadem materia, ſed non eadem forma ſiue figura, ut patet in cera, cuius qualitercunq; trãſponant̃ partes, nihilominus eſt cera, licet non eiuſdem figuræ. Et ſimiliter eſt de ueſtimento, & de oĩbus quæ ſunt ſimilium partium, retinentium diuerſam figuram. Humida. n. & ſi ſunt ſimilium partium, non tamen figuram poſſunt habere propriam, quia non terminantur terminis propriis, ſed alienis. Et ideo tranſpõ in eis nihil uariat qđ ſit ex parte eorũ. Rõ autẽ huius diuerſitatis eſt, quia oẽ diſtributiuũ eſt. Et ideo requirit multitudinem in actu, uel in potentia propinqua. Et quia ea ſunt ſimilium partium, diuiduntur in partes conſimiles toti, fitq; ibi multiplicatio totius. Nam ſi quælibet pars aquę eſt aqua, in unaquaque aqua ſunt multæ aquæ, licet in potentia, ſicut in uno numero ſunt multę unitates in actu. Totum uero ſigñat collectionem partium ĩ aliquo uno. Et ideo in illis proprie dicitur totum in quibus ex oĩbus partibus acceptis ſimul, fit unũ perfectũ, cuius ꝑfectio nulli partium competit, ſicut domus, & animal. Vnde omne animal, non dicitur de uno animali, ſed de pluribus. Et ideo in fine dicit ꝙ in illis totis in quibus dicitur omne, ut de uno referente ad totum, poteſt dici omnia in plurali, ut in diuerſis referendo ad partes, ſicut dicitur omnis hic numerus, & omnes hæ unitates, & omnis hæc aqua, demonſtrato toto, & omnes hæ aquæ, demonſtratis partibus.

BESS. Tex. 32. *Mutilum dicitur quantorum non quodcunque, ſed & diuiſibile, & totum illud ſit oportet. Duo etenim non ſunt mutila altero ablato uno. non enim æquale mutilamen, & reliquum unquam eſt. Nec omnino, numerus ullus. ſubſtantiam nanque manere oportet. ſi calix mutilus, adhuc oportet eſſe calicem numerus uero non amplius idem. Et ad hæc etiam ſi partium diſſimilarium ſint, nec hæc omnia. numerus etenim eſt, ut etiam diſſimilares habeat partes, ut puta binarium & ternarium. Cæterum nihil omnino eorum, quorum poſitio differentiam non facit, mutilum eſt, ut aqua uel ignis: ſed oportet talia eſſe, quæ ſecundum ſubſtantiam poſitionem habent. Itẽ continua, harmonia nanque & ex partibus diſſimilaribus eſt, & poſitionem habet, mutila autem non fit.*

ANT. par. 9. ſex c. 32.
Alia litera Diminuta. Alia uero litera mancū ſeu truncatum.

Colobon uero, ideſt diminutum dicitur, quantum non quodlibet, ſed partibile oportet illud eſſe, & totum. Nam duo nō ſunt coloba, ideſt diminuta altero ablato uno. Non. n. æquale colobonion, ideſt diminutum & reliquum unquam eſt. Nec to taliter numerus ullus. Etenim ſubſtantiam oportet manere. Si calix colobos, ideſt diminutus, adhuc oportet eſſe calicem. Sed numerus non eſt idem parte ſublata. Adhuc & quæ ſunt partium diſsimilium. Nec hæc omnia. Numerus enim eſt ut diſsimiles habeat partes, ut dualitatē & trinitatem. Sed & totaliter, quorum poſitio non facit differētiam, nullum enim colobon, ideſt diminutum ut aqua aut ignis: ſed oportet talia eſſe, quæ in ſubſtantia poſitionem habeant. Amplius continua. Nam harmonia eſt ex his quæ ſunt diſsimilium partium & poſitionem habent, ſed colobon non eſt.

Hic determinat de eo, quod eſt oppoſitū toti, quod eſt colobon, pro quo alia trāſlatio habet diminutum membro, ſed non uſquequaque conuenienter. Nam colobon non dicitur ſolum ī animalibus, in quibus ſolis ſunt membra. Videtur autem eſſe colobon quod nos dicimus truncatum. Vnde Boethus tranſtulit mancum, i. defectiuum. Eſt ergo intentio Philoſophi oſtēdere quid requiratur ad hoc quòd aliquid dicatur colobon. Et primo quid requiratur ex parte totius, ſecundo quid requiratur, ex parte partis deficientis, ibi {Adhuc autem neque quælibet.}

Colobon ſeptem requirit. par. ſeq.

Ad hoc autem, ꝙ aliquod totum dici poſsit colobon, ſeptem requiruntur.

Primum.

Primum eſt, ut illud totum ſit quantum habens partes, in quas diuidantur ſecundum quantitatem. Nō enim totum uniuerſale poteſt dici colobon, ſi una ſpecies eius auferatur.

Secundum

Secundum eſt ꝙ nō quodlibet quantum poteſt dici colobon, ſed oportet ꝙ {ſit partibile,} ideſt diſtinctionē habens, & {totū}, ideſt ex diuerſis partibus integratum. Vnde ultimæ partes, in quas aliquod totum reſoluitur, licet habeant quantitatem, non poſſunt dici colobæ, ſicut caro uel neruus.

Tertium.

Tertium eſt, ꝙ duo non ſunt coloba, uel aliquid habēs duas partes, ſi altera earum auferatur. Et hoc ideo quia nunquam {colobonium,} ideſt quod aufertur à colobon eſt æquale reſiduo, ſed ſemper oportet reſiduum eſſe maius.

Quartum.

Quartum eſt, ꝙ numerus nullus poteſt eſſe colobus quotcunque partes habeat, quia ſubſtantia colobi manet parte ſubtracta, ſicut ſi calix truncetur adhuc manet calix, ſed numerus non manet idem, ablata quacunque parte. Quælibet. n. unitas addita uel ſubtracta, uariat numeri ſpeciem.

Quintum.

Quintum eſt, quia oportet ꝙ habeat partes diſsimiles. Ea enim, quæ ſunt ſimilium partium, non poſſunt dici coloba, quia ratio totius ſaluatur in qualibet parte. unde, ſi auferatur aliqua partiū, altera pars non dicitur coloba. Nec tn̄ oīa, quæ ſunt diſsimiliū partium pn̄t dici coloba. numerus enim non pōt dici colobus, ut dictum eſt, quamuis quodammodo habeat diſsimiles partes, ſicut duodenarius habet ꝓ partibus dualitatē, & trinitatē. Aliquo tn̄ mō oīs numerus habet partes ſimiles, prout oīs numerus ex unitatibus conſtituitur.

Sextum.

Sextum eſt ꝙ nullū eorum pōt dici colobon, in quibus poſitio non facit drīam, ſicut aquam aut ignis. Oportet. n. coloba talia eſſe, ꝙ ī ſuę rōne ſubæ habeant determinatam poſitionem, ſicut homo, uel domus.

Septimum

Septimū eſt ꝙ oportet eſſe continua coloba. Harmonia. n. muſicalis nō pōt dici coloba uoce uel chorda ſubtracta, licet ſit diſsimiliū partium, quia cōſtituitur ex uocibus grauibus & acutis. Et licet partes eius habeant determinatam poſitionem. Non enim qualitercunque uoces graues & acutæ ordinatę, talem conſtituunt harmoniam. Deinde cum dicit.

BESS.

Et ad hæc nec illa, quæ tota ſunt cuiuſcunque particulæ priuatione, mutila ſunt. non enim oportet, nec quæ principales ipſius ſubſtantiæ, nec ubicunque exiſtentes. ut ſi perforetur calix, non mutilus, ſed ſi anſa, aut extremum aliquod. homo quoque non ſi carnem, aut ſplenem, ſed ſi extremitatem, & hanc non omnem, ſed quæ tota ablata non habeat generationem: quare calui, non mutili.

ANT. par. 10.

Adhuc autem nec quælibet tota, nec cuiuſque particulæ priuatione coloba, ideſt diminuta. Non enim hæc quæ ſunt propria ſubſtantiæ, nec quæ ſunt ubique entia: ut ſi perforaretur calix, nō colobon, ideſt diminutū, ſed ſi auris calicis, aut extremitas aliqua. Et homo non ſi carnem, aut ſplenem, ſed ſi extremitatem. Et hanc non omnem, ſed quæ non habet generationem ablata à toto. Quapropter calui non ſunt colobi, ideſt truncati, ſeu diminuti.

Tria requiruntur ad colobō ex parte partis diminutæ.

Oſtendit quæ ſunt conditiones colobi ex parte partis diminutæ. & ponit tres dicēs, ꝙ ſicut non q̄libet tota pn̄t dici coloba, ita nec cuiuslibet particulæ ablatione pōt aliquid dici colobon. Oportet. n. primo, ꝙ pars ablata non ſit pars ſubæ principalis. quæ. ſ. rei ſubam conſtituit, & ſine qua ſuba eſſe non poſsit: quia, ut ſupra dictū eſt colobon oportet manere ablata parte. Vnde hō non pōt dici colobus capite abſciſſo. Scđo ut pars ſubtracta nō ſit ubiq;, ſed ſit ī extremitate. Vñ, ſi perforatur calix circa mediū aliqua parte eius ablata, nō pōt dici colobus. Sed, ſi accipiatur {auris calicis}, i. particula, q̄ eſt ad ſimilitudinem auris, aut q̄cunq; alia extremitas. Et ſilr hō nō dr̄ colobus, ſi amittat aliquid de carne, uel in tibia, uel in brachio, uel circa mediū corporis, aut ſi amittens ſplenē, uel aliquā eius partem, ſed ſi amittat aliquā eius extremitatē, ut manū aut pedē. Tertio uero, ut nō oī particula in extremitate exiſtente ablata, aliquid dicatur colobū ſed, ſi ſit talis pars, quæ non regeneratur iterum, ſi tota auferatur, ſicut manus, aut pes. Capillus aūt totus inciſus iterum regeneratur. Vnde per eorū ſubtractionem, licet in extremitate ſint, nō dicitur colobus. Et propter hoc calui non dnr̄ colobi.

LECTIO XXII.

Genus quatuor dici modis, diuerſa uera genere duobus exponit, Quō itē falſum i rebus, diffinitionibus, & hoībus dicatur declarans, duas circa ipſum falſas opiniones elidit ac domum Accidentis modos oſtendit.

BESS. Tex. 32. Vide contradictionē zimare ſup. iſto tex.

Genus dicitur hoc quidē, ſi generatio eorum, quæ ſpēm eandē habent, cōtinua ſit: utputa dicitur quouſq; genus hoīum ſit quia donec eorum gn̄o continua ſit. Hoc uero, à quo ſint primo ad eſſe mouente. ita. n. Græci, gn̄e alij uero Iones dicuntur, eo q̄ illi quidem à græco, hi uero à Ione primo generante ſunt. & magis qui à generante, q̄ qui à materia dicuntur etenim à fœmina genere ut à Pyrrha. Item ut ſuperficies, figurarum ſuperficialium genus. & ſolidum, ſolidarum quæque enim figurarum, hæc quidem ſuperficies talis, illa uero ſolidum tale. hoc autem eſt, quod ſubiectum differentiis eſt. Item, ut in rationibus quod primum ineſt, quod dicitur in eo quod quid eſt, hoc genus, cuius differentiæ dicuntur qualitates. Genus itaque toties dicitur, hoc quidem ſecundum generationem continuā eiuſdem ſpeciei, hoc uero. ſecundum primum mouens eiuſdem ſpeciei. hoc autem, ut materia. cuius enim differentia, & qualitas eſt, hoc eſt ſubiectū, quod dicimus materiā.

Genus

ANT. Tex.c.33. par.1. *Genus dicitur hoc quidem ſi ſit generatio continua ſpeciẽ habentium eandem: ut dicitur, donec utique genus hominum ſit, quia dum eſt generatio eorum continua. Illud uero à quo ſunt primo mouente ad eſſe. Sic enim dicuntur Hellines genere & Iones, quia illi ab Helline, illi ab Ione generante. Et magis qui à generante quàm qui à materia. Dicuntur enim & à fœmina genere, ut à Pyrrha. Amplius autem, ut ſuperficies figurarum genus ſuperficialium, & ſolidum ſolidorũ. Figurarum enim unaquæque hæc ſuperficies quidem talis, hoc autem ſolidum tale. Hoc autem eſt ſubiectum differẽtiis. Amplius ut in rationibus quod primum ineſt, & dicitur in eo quod quid eſt, hoc genus: cuius differentiæ dicuntur qualitates. Genus igitur totiens dicitur, aliud quidem ſecundum generationem continuam ſpeciei, aliud quidem ſecũdum primum mouens euſdem ſpeciei, aliud ut materia. Cuius enim dr̃ia, et qualitas eſt, hoc eſt ſubiectũ quod dicimus materiam.*

Hic Determinat de quodam toto, ſ. de genere, & primo oſtendit quot modis dicitur genus. Secũdo quot modis dicuntur aliqua diuerſa, ibi {Diuerſa uero genere.} Dicit ergo primo, ꝙ genus dicitẽ par.ſeq. quatuor mod s. Primo generatio continua aliquorum habentium eandem ſpeciem. Sicut dicitur, dũ erit {genus hominum}, i. dum durabit generatio continua hominum. Iſte eſt primus modus poſitus in Porphyrio, ſcilicet multitudo habentium relationem adinuicem & ad unum principium. Secũdo modo dicitur genus illud à quo {primo mouente ad eſſe}, i. à generante procedunt aliqua, ſicut dicuntur Hellines genere, quia deſcendunt à quodã Helline nomine: & aliqui dicuntur Iones genere, quia deſcendunt à quodam Ione, ſicut à primo generante. Magis autem denominantur aliqui à patre, qui eſt generans, q̃ à matre, quæ dat materiam in generatione: & tamen aliqui denominantur genere à matre ſicut à quadam fœmina nomina Pleia, dicuntur aliquæ pleiades. Et iſte eſt ſecundus modus generis in Porphyrio poſitus. Tertio modo dicitur genus, ſicut ſuperficies eſt genus figurarum ſuperficialium, {& ſolidum}, i. corpus, dicitur eſſe genus figurarum ſolidarum, i. corporearũ. Genus autem hoc non eſt quod ſignificat eſſentiam ſpeciei, ſicut animal eſt genus hominis, ſed qđ eſt proprium ſubiectum, ſpecie differentium accidentium. Superficies enim eſt ſubiectum omnium figurarum ſuperficialium. Et habet ſimilitudinem cum genere, quia proprium ſubiectum ponitur in diffinitione accidentis, ſicut genus in diffinitione ſpeciei. Vnde ſubiectum propriũ de accidẽte prędicatur ad ſimilitudinem generis. Vnaquæque {.n. figurarum hæc quidem}, i. ſuperficialis eſt talis ſuperficies. {Hoc autem}, i. figura ſolida, eſt tale ſolidum, ac ſi figura ſit differentia qualificans ſuperficiem uel ſolidum. Superficies .n. ſe habet ad figuras ſuperficiales, & ſolidum ad ſolidas, ſicut genus qđ ſubiicitur contrariis. Nam differentia prædicatur in eo quod quale. Et propter hoc, ſicut cum dicitẽ animal rationale ſignificatur tale animal, ita cum dicitur ſuperficies quadrata ſignificatur talis ſuꝑficies. Quarto modo genus dicitur, ꝙ primo ponitur in diffinitione, & prędicatur in eo quod quid, & differentiæ ſunt eius qualitates. Sicut in diffinitione hominis primo ponitur animal, & bipes ſiue rationale, quod eſt quędam ſubſtãlis qualitas hoĩs. Patet ergo ꝙ tot modis dicitur genus. Vno modo ſecundum generationem continuam in eadem ſpecie, qđ pertinet ad primum modum. Alio modo ſecundum primum mouens, quod pertinet ad ſecũdum. Alio modo ſicut materia, quod pertinet ad tertium & quartum modum. Hoc enim modo ſe habet genus ad differentiã, ſicut ſubiectũ, ad qualitatẽ. Et iõ patet ꝙ genus ꝑdicabile & genus ſubſtm, quaſi ſub uno nõ comprehendũtur, & utrunq; ſe habet per modum materiæ. Licet enim genus prædicabile non ſit materia, ſumitur tñ à materia, ſicut dr̃ia à forma. Dr̃ .n. aliquid aĩal ex eo ꝙ habet naturã ſenſitiuam. Rationale uero ex eo, ꝙ habet rationalem naturã, quæ ſe habet ad ſenſitiuã ſicut forma ad materiã.

Diuerſa autem genere, quorum primum ſubiectum diuerſum eſt, & non reſoluitur alterum in alterum, nec ambo in idem. utputa ſpecies, & materia diuerſa genere. Et quæcunque ſecundum diuerſam figuram prædicationis entis, dicuntur. quædam enim entium, quid eſt ſignificant. quædam autem quale quid, quædam ut prius diuiſum. nec enim hæc reſoluuntur in inuicem, nec in unum quiddam. BESS.

Diuerſa uero genere dicuntur, quorum diuerſum primũ eſt ſubiectum, & non reſoluitur alterum in alterum, nec ambo in idem: ut ſpecies & materia diuerſum genere; Et quæcunque ſecundum diuerſam figuram categoriæ entis dicuntur. Alia nanque quid ſignificant entium. Alia quale quid. Alia aliud, ut diuiſum eſt prius. Nec enim ea reſoluuntur nec in inuicem, nec in unum aliquod. ANT. par.2.

Hic oſtendit quot modis dicuntur aliqua diuerſa genere, & ponit duos modos rñdentes ultimis duobus modis generis. Primi enim duo modi nõ multum pertinent ad philoſophicam conſiderationem. Primo igitur modo dicuntur aliqua genere diuerſa, quia eorum primum ſubiectum eſt diuerſum. Sicut primum ſubiectum colorum eſt ſuperficies, primũ aũt ſubiectũ ſaporum eſt humor. Vnde quantum ad genus ſubiectum, ſapor & color ſunt diuerſa gñe. Oportet aũt ꝙ duo diuerſa ſubiecta, talia ſint, quorum unum non reſoluatur in alterum. Solidum .n. quodãmodo reſoluitur in ſuperficies. Vnde figuræ ſolidi, & figuræ ſuperficiales nõ ſunt diuerſorum generum. Et iterum oportet ꝙ ambo non reſoluantur in aliquod idem. Sicut ſpecies & materia ſunt diuerſa gñe, ſi ſecundum ſuam eſſentiam conſiderentur, ꝙ nihil eſt cõe utriq;. Et ſimiliter corpora cœleſtia & inferiora ſunt diuerſa gñe inquantum non habent materiam communẽ. Alio modo dicuntur diuerſa genere quæ dicuntur {ſecundum diuerſam figuram categoriæ}, i. prædicationis entis. Alia nanque entia ſignificãt quid eſt, alia quale, alia aliis modis, ſicut diuiſum eſt prius, ubi tractauit de ente. Iſte .n. categoriæ nec reſoluũtur inuicem, quia una non continetur ſub alia. Nec reſoluuntur in unum aliquid, quia nõ eſt unum aliquod genus cõe ad oĩa prædicamenta. Patet aũt ex dictis ꝙ aliqua continentur ſub uno prædicamento & ſunt unum gñe hoc modo ſecundo, quæ tñ ſunt diuerſa gñe primo mõ. Sicut corpora cœleſtia, & elementaria, & colores, & ſapores. Primus aũt modus diuerſitatis ſecundum genus cõſideratẽ magis à naturali, & etiã à pħo, qa eſt magis realis. Scd's aũt modus conſideratur à logico, quia eſt rationis.

Falſum dicitur uno modo ut res falſa, & huius, hoc quidẽ eo q non componitur, aut q impoſſe ſit componi. quemadmodum dicitur diametrum eſſe commẽſurabilem, aut te ſedere. BESS.

Alia litera Pyrrha, ut habet græcus.

horum enim illud quidem ſemper , hoc uero aliquando falſum eſt. ſic enim non entia hæc. Alia uero, quæcũque ſunt quidem entia, apta tamẽ natura ſunt apparere, aut non qualia ſunt, aut quæ non ſunt ut umbra, picturæ, & inſomnia. hæc enim ſunt quidem aliquid, ſed non ſunt ea, quorum faciũt imaginationem. res itaque falſæ ſic dicuntur, aut eo quòd nõ ſunt, aut eo quòd imaginatio ab eis facta non entis eſt.

ANT. Tex.c.34. par.3.

Falſum dicitur uno modo ut res falſa, & huius hoc quidem per non componi, aut per impoſsibile eſſe componi. Sicut dicitur diametrum eſſe commenſurabilem, aut te ſedere. horum enim falſum hoc quidem ſemper, illud uero quandoque. ſic enim non entia hæc. Alia uero, quæ ſunt quidem entia, & apta nata ſunt uideri, aut non qualia ſunt, aut quæ non ſunt, ut ſchiagraphia, idest umbrarum conſcriptio, & ſomnia. Ea namque ſunt aliquid quidem, ſed non quorum faciunt phantaſiam. Res ergo falſæ dicuntur aut quia nõ ſunt aut quia ab eis phantaſia non entis eſt.

Falſum de rebus.

Hic diſtinguit nomina, quæ ſignificant defectũ entis, uel ens incompletum. & primo hoc nomen falſum, Secundo hoc nomen accidens. Circa {primum tria facit. Primo oſtendit quomodo dicatur falſum in rebus. Secundo quomodo in diffinitionibus, ibi {Ratio uero falſa.} Tertio quomodo ſit falſum in hominibus, ibi {Sed & homo falſus.} Dicit ergo primo, ꝙ falſum dicitur uno modo in rebus, per hoc ꝙ oratio ſignificans rem non congrue cõponitur. Quod quidem contingit dupliciter. Vno modo per hoc, ꝙ aliquid componitur, quod non debet componi, ſicut eſt in falſis contingentibus. Alio modo per hoc quòd eſt impoſſibile componi, ſicut eſt in falſis impoſsibilibus. Si enim dicamus diametrum eſſe commenſurabilem quadrati lateri, eſt falſum impoſsibile quia impoſsibile eſt commenſurabile componi diametro. Si autem dicatur te ſedere, te ſtante, eſt falſum contingens, q̇a prædicatum non ineſt ſubiecto, licet nõ ſit impoſſibile ineſſe. Vnde unum iſtorum, ſcilicet impoſsibile, eſt falſum ſemper: ſed aliud, ſcilicet contingẽs non eſt falſum ſemper. Sic igitur falſa dicuntur, q̃ omnino ſunt non entia. Nam oratio tunc eſſe falſa dicitur, quando non eſt id quod oratione ſignificatur. Secundo modo dicitur falſum in rebus ex eo, ꝙ aliqua quidem ſunt entia in ſe, ſed tamen ſunt apta nata uideri aut alia non ſunt, aut quæ nõ ſunt, ſicut {ſchiagraphia}, ideſt umbroſa deſcriptio. Vmbræ enim quandoque uidentur res, quarum ſunt umbræ, ſicut umbra hominis uidetur homo. Et eadem ratio eſt de ſomniis, quę uidentur res ueræ, tamen nõ ſunt niſi rerum ſimilitudines. Et ſimiliter dicitur aurum falſum, quod habet ſimilitudinem auri ueri. Differt autem hic modus à primo, quia in primo dicebatur aliquid falſum, ex eo quòd nõ erat. Hic autem dicuntur aliqua falſa quæ quidem in ſe ſunt aliquid, ſed non ſunt illa {quorum faciũt phantaſiam}, ideſt quorum habent apparentiam. Patet ergo ꝙ res dicuntur falſæ, aut quia non ſunt aut quia ab eis eſt apparentia eius quod non eſt.

per.ſeq. par.5.

Falſum de rebus dupliciter.

Deinde cum dicit.

Oratio uero falſa, prout falſa eſt, quæ non entium eſt.

a 3 3 5.

Vnde omnis oratio falſa alterius eſt quàm eius, cuius eſt uera utputa quæ circuli, falſa trianguli. cuiuſque uero oratio, quodam modo quidem una, quæ eſt eius, quod quid erat eſſe, quodam modo uero multæ, quoniam idem quodam modo eſt ipſum, & ipſum paſſum, ut Socrates, & Socrates muſicus. falſa uero oratio, nullius eſt ſimpliciter oratio. Quare Antiſtenes inſcite putabat, nihil ducens dignum dici, niſi propria ratione unum de re una. ex quibus accidebat, non eſſe contradicere. ferè autem neque mentiri. eſt autem unumquodque dicere, non ſolum ſua ratione, ſed etiam ea quæ alterius eſt, & falſe quidem omnino, quodam autem modo etiã uerè. quemadmodum octo, dupla ſunt ratione dualitatis. Quædam igitur ita falſa dicuntur.

o 1

ANT. par.4.

Ratio uero falſa eſt, quæ non entium inquantum falſa. Vnde omnis ratio falſa, alterius quàm cuius eſt uera, ut quæ circuli, falſa trigoni. Cuiuſlibet autem ratio, eſt quidẽ quaſi una quæ eſt eius quod quid erat eſſe: eſt & quaſi multæ, quoniam idem aliqualiter ipſum & ipſum paſſum, ut Socra. et Socra. muſicus. Sed falſa ratio nullius eſt ſimpliciter ratio. Quapropter Antiſthenes opinatus eſt fatue, nihil dignatus dici niſi propria ratione ſemper unum de uno. Ex quibus accidit non eſſe contradicere. Fere autem nec mentiri Eſt autem unumquodque dicere nõ ſolum ſua ratione, ſed & ea quæ alterius. Falſo quidem & omnino. Eſt autẽ & uere, ſicut octo dupla dualitatis ratione. Hæc igitur ita dicuntur falſa.

Ratio falſa dupliciter.

Oſtẽdit quomodo eſt falſum in diffinitionibus & dicit quòd {ratio,} ideſt diffinitio, inquantum eſt falſa, eſt non entium. Dicit autem inquantum eſt falſa, quia diffinitio dicitur falſa dupliciter. Aut ſecundum ſe, & ſic non eſt diffinitio alicuius, ſed eſt penitus non entis. Aut eſt diffinitio uera in ſe, ſed falſa eſt prout attribuitur alteri quàm proprio diffinito. & ſic dicitur falſa inquantum non eſt eius. Vnde patet, ꝙ omnis diffinitio, quę eſt uera diffinitio alicuius rei eſt falſa diffinitio alterius, ut diffinitio q̃ eſt uera de circulo, eſt falſa de triangulo. Diffinitio autem cuiſlibet rei ſignificans qđ quid eſt, quodam modo eſt una tantum unius, & quodam modo ſunt multæ unius. Aliquo enim modo ipſum ſubiectum per ſe ſumptum, & {ipſum paſſum}, ideſt cum paſsione ſumptum, eſt idem, ſicut Socra & Socra. muſicus. Aliquo mõ non: eſt enim idem per accidens, ſed non per ſe. Patet autem, ꝙ eorum ſunt diffinitiones diuerſæ. Alia enim eſt diffinitio Socra. & Socra. muſici, & tamen ambæ ſunt quodammodo eiuſdem. Sed illa diffinitio, quæ eſt falſa ſecundum ſe, non poteſt eſſe diffinitio alicuius rei. Diffinitio autem falſa ſecundum ſe uel ſimpliciter, dicitur ex eo, ꝙ una pars diffinitionis non poteſt ſtare cum altera, ſicut ſi diceretur, animal inanimatũ. Patet autem ex hoc ꝙ ſtulta fuit opinio Antiſthenis. Volebat enim, ꝙ quia uoces ſunt ſigna rerum, ꝙ ſicut res non habet aliam eſſentiam niſi propriam, ita in propoſitione nihil poſſet prædicari de aliquo, niſi propria eius diffinitio, ut ſimpliciter uel ſemper de uno ſubiecto dicatur unum prædicatum. Et ex hoc ſequitur, ꝙ non ſit contradictio. quia, ſi de homine prædicatur animal, quod eſt in eius ratione, non poterit de ipſo prædicari non animal, & ita non poterit formari negatiua ꝓpoſitio. Et ex hac poſitione etiam ſequitur, quòd non contingit aliquem mentiri, quia propria diffinitio rei uera prædicatur de re. Vnde, ſi de nullo poteſt prædicari niſi propria diffinitio, nulla propoſitio, erit falſa. Eſt autem eius opinio falſa, quia contingit prædicari de unoquoque non ſolum ſuã diffinitionem. ſed etiam alterius. Quod qñ ſit uẽr & oĩno eſt falſa prædicatio. Aliquo tamen modo poteſt eſſe uera prædicatio, ſicut octo dicuntur dupla

dupla, inquantum habent rationem dualitatis, quia ratio dupli eſt ut ſe habeat ſicut duo ad unum. Octo autem inquantum ſunt duplum, ſunt quodam modo duo, quia diuiduntur in duo æqualia. Hæc ergo dicũtur falſa modo prędicto. Deinde cum dicit.

BESS. *Homo uero falſus, qui prõptus tales eligit orationes, non propter aliquid aliud, ſed propter idipſum, & qui aliis talium orationum cauſa. quemadmodum res falſas eſſe dicimus, quæ falſam imaginationem faciunt.*

ANT. par. 5. *Sed & homo falſus, quia talium rationum electiuus, non propter aliud aliquid, niſi propter idipſum. Et in aliis talium factor rationum ſicut res dicimus eſſe falſas quæcunque falſam faciunt phantaſiam.*

Homo falſus duobus modis dr. Primus. Oſtendit quomodo falſum dicatur de homine. & circa hoc duo facit. Primo ponit duos modos, quibus homo dicitur falſus, quorum primus eſt, quòd homo dicitur falſus qui eſt promptus uel gaudens in huiuſmodi rationibus, ſcilicet falſis, & qui eſt electiuus talium rationum non propter aliquod aliud, ſed propter ſe unicuique enim habenti habitum fit delectabilis, & in promptu operatio, quę eſt ſecundum habitum illum. & ſic habens habitum. operatur ſecundumm habitum illum, non propter aliquod extrinſecum. Sicut luxurioſus fornicatur propter delectationem coitus, ſi autem fornicetur propter aliquid aliud, puta ut furetur, magis eſt fur, quàm luxurioſus. Similiter & qui eligit falſum dicere, propter lucrum, magis eſt

Secundus. auarus quàm falſus. Secundus modus eſt prout homo dicitur falſus, qui facit aliis falſas rõnes, quaſi cõſimili modo ſicut ſupra dicebamus res eſſe falſas, quæ faciũt falſam phantaſiam. Patet autem ex præmiſsis, ꝙ falſum pertinet ad non ens, ex quo homo dicitur falſus per reſpectum ad rationes falſas: & ratio dicitur falſa, inquantum eſt non entis.

Secundo ibi.

BESS. *Vnde oratio, quæ apud Hippiam eſt, ſophiſtica eſt, quod idem ſit mendax & uerax. eum nanque, qui poteſt mentiri, accipit ut mendacem. hic uero. ſapiens & prudens eſt.*

ANT. par. 6. *Quare in hippia oratio refutatur, quæ eadem uera & falſa. Potentem enim mentiri accipit falſum, hic autem ſciens & prudens.*

Excludit duas opi. de hoīe falſo. Excludit ex præmiſsis duas falſas opiniones, de quarum prima concludit ex prædictis dicens, ꝙ ex quo falſus homo eſt electiuus & factiuus falſarũ opinionũ, rationabiliter refutatur & reprobatur in hippia: qui eſt liber quidam Platonis, oratio quædam, quæ dicebat, eandem rationem eſſe ueram & falſam. Hæc enim opinio accipiebat illum hoīem eſſe falſum qui poteſt mentiri, & ſic cum idem hõ poſsit mentiri & uerum dicere, idem hõ eſſet uerus & falſus. Similiter eadẽ oratio eſſet uera & falſa, quia eadem oratio uera & falſa põt eſſe, ut hec, Socra. ſedet eo ſedente eſt uera, non ſedente, eſt falſa. Conſtat autem, ꝙ hic inconueniẽter accipit, quia etiam hõ ſciens & prudens poteſt mentiri, non tamen eſt falſus quia non eſt factiuus uel electiuus falſarum rationum uel opinionum, ex qua ratione dicitur homo falſus, ut dictum eſt.

BESS. *Item eum, qui ſponté prauus eſt meliorem ait, hoc autem falſum, per inductionem accipit, qui enim ſponté claudicat, melior eſt eo, qui inuitus. claudicare dicens, pro imitari. nã ſi claudus ſponté eſſet peior fortaſsis, quemadmodum in moribus, ita & in hoc eſſet.*

ANT. par. 7. *Amplius uolentem turpia meliorem, & hoc falſum accipit per inductionem. Nam uoluntate claudicans non uoluntarie dignior, claudicantem imitari dicens. Quoniam ſic claudus uoluntarie, indignior forſan ſicut in more & hoc.*

Secundam falſam opinionem excludit. Dicebat hæc opinio, ꝙ homo, qui facit turpia & praua uolẽs melior eſt eo: qui facit uolens: quod eſt falſum. Nam quilibet uitioſus ex hoc diffinitur ꝙ eſt promptus uel electiuus malorum. & tamẽ hoc falſum uult accipere per quandam inductionem ex ſimili. Ille. n. qui claudicat uoluntarie, melior & dignior eſt eo, qui claudicat non uoluntarie. Et ita dicit, ꝙ praua agere imitatur hoc, ꝙ eſt claudicare, ut ſcilicet ſit eadem ratio de utroque. Et hoc quodammodo uerum eſt. Nam claudicans uoluntarie deterior eſt quantum ad morem, licet ſit perfectior quantum ad uirtutem greſsiuam. Et ſimiliter qui agit praua uoluntarie deterior eſt quantum ad morem, licet forte non ſit deterior quantum ad aliquam aliam potentiam. Sicut ille qui dicit falſum uoluntarie, licet ſit peior ſecundum morem, eſt tamen itelligentior eo, qui credit ſe uerum dicere, cũ falſum dicat non uoluntarie.

BESS. Tex. 35. *Accidens dicitur quod ineſt alicui, & quod uerum eſt dicere, non tamen neque neceſſario, nec utplurimum. utputa ſi quis pro planta fodiens foſſam, inuenit theſaurum. hoc itaque accidens fuit fodiendi foſſam, theſaurum inuenire nec enim neceſſario hoc ex hoc, aut poſt hoc, nec utplurimum, ſi quis plantet theſaurum inuenit. Muſicus quoque fuerit quiſpiam albus: ſed cũ nec neceſſario, nec utplurimũ hoc fiat, accidens ipſum dicimus. Cum igitur ſit exiſtens aliquid, & alicui, & horum quædam etiam alicubi, & quandoque, quod utcunque exiſtit quidem, ſed non propter id hoc, aut nunc, aut hic, accidens erit nec ulla cauſa determinata accidentis eſt, ſed quæcunque contingit hæc autem indeterminata ut abire in Aeginam accidit, ſi non propter hoc euenit, ut illuc iret, ſed à tempeſtate pulſus, aut à latronibus captus factum fuit igitur, & eſt ipſum accidens, ſed ſecundum ſe, ſed non ſecundum alterum. tempeſtas enim cauſa ut iret, quo non nauigabat, hoc autem erat Aegina. Dicitur etiam aliter accidens, ut quæcunque exiſtunt in unoquoque ſecundum ſe, non exiſtentia in ſubſtantia. ut triangulo duos rectos habere, & hæc quidem contingit ſempiterna eſſe, illorum uero nihil. ratio autem huius in aliis.*

ANT. Tex. c 35. par. 8. *Accidens eſt quod ineſt alicui, & eſt uerum dicere, non tamen ex neceſsitate, nec ſecundum magis: ut ſi quis fodiens plantæ foſſam theſaurum inueniat. hoc quidem accidens fodienti foueam inuenire theſaurum. Nec enim ex neceſsitate hoc ex hoc, aut poſt hoc. nec ut ſecundum magis, ſi quis plantat inueniet theſaurum. Et quis utique muſicus eſt albus, ſed quoniam nec ex neceſsitate, nec ut ſecundum magis hoc fit, accidens eſſe dicimus, ſed quoniam ineſt aliquid alicui, & horum quædam & alicubi, & quandoque, quodcunque exiſterit quidem, ſed non quia nunc, aut hoc, accidens erit. Nec eſt aliqua cauſa determinata accidentis, ſed contingens, uel quia forte. Hoc autem indeterminatum. Accidit enim alicui Eginam uenire, ſed ſi nõ propter hoc aduenit, ut illuc ueniat, ſed ab hyeme expulſus, aut à latronibus captus, euenit quidem, & eſt accidens. At non inquantum ipſum, ſed inquantum alterum.*

Hyems enim eſt cauſa non quo nauigabat ueniendi, & hoc erat Egina. Dicitur & aliter accidens, & quæcunque in unoquoque ſecundum ſe non in ſubſtantia entia. Veluti in triangulo duos rectos habere. Et eadem quidem contingit ſempiterna eſſe. Illorum uero nullum. Huius autem ratio in aliis.

Accidens dupliciter. Hic ultimo diſtinguit nomen accidentis, & ponit duos modos quibus dicitur hoc nomen accidens, quorum primus eſt, ꝙ accidens dicitur id qđ ineſt alicui, & ꝙ contingit uere affirmare, non tamen ex neceſsitate, nec {ſm magis}, i. ut in pluribus, ſed ut in paucioribus. Sicut, ſi aliquis fodiens aliquã foſſam ad plantandũ aliquã plantã, inueniat theſaurum. Hoc ergo, qđ eſt fodientẽ foſſam inuenire theſaurum, eſt quoddã accidens. Neq;.n. unũ eſt cã alterius ex neceſsitate, ut hoc ſit ex hoc neceſſario. Neq; etiã de neceſsitate ſe comitantur, ut hoc ſit poſt hoc ſicut dies conſequitur noctem, quamuis unũ non ſit cã alterius. Neq; etiã ſm magis hoc contingit, ſiue ut in pluribus hoc cõtingit ut ille, qui plãtat inueniat theſaurũ. Et ſilr mõ muſicus dr̃ eſſe albus, ſed tñ hoc non eſt ex neceſsitate, nec ſit ut in pluribus, iõ dicimus hoc p accidẽs. Differt aũt hoc exemplum à primo. Nã in primo exemplo ſumebatur accidens quantum ad fieri, in ſcđo uero quantum ad eſſe. Quia ergo ſicut aliqđ ineſt alicui ſubito determinate, ita & aliqđ conſideratur {eſſe alicubi}, i. ĩ aliquo loco determinato, & {qñq;}, i. in aliquo tpe determinato, ĩ oĩbus cõtingit ineſſe per accidens, ſi non inſit ſm ꝙ hmõi. Sicut ſi album dr̃ de muſico, hoc eſt per accidens, qa non ineſt muſico inquantũ hmõi. Et ſilr ſi ſit abũdãtia pluuiæ in æſtate, hoc eſt p accidens, qa non accidit in æſtate, inquantũ eſt æſtas. Et ſilr ſi graue ſit ſurſum, hoc eſt per accñs. non.n. eſt in tali loco ſm ꝙ talis locus eſt, ſed p aliquã cãm extraneam. Et ſciendũ, ꝙ accñtis hoc mõ dicti, nõ eſt aliqua cã determinata, {ſed contingens}, i. qualiſcunq; contingat, uel {quia forte}, i. cã fortuita, q̃ eſt cã indeterminata. Sicut accidit alicui ꝙ {ueniat Eginã}, i. ad illam uillam, ſi non pp hoc aduenit {ut illuc ueniat} i. ſi non pp hoc incepit moueri ut ad hũc terminũ perueniret, ſed ab aliqua extranea cã illuc adductus eſt, ſicut quia impulſus eſt ab hyeme concitante tempeſtatem in mari, aut etiam captus eſt à latronibus; & illuc perductus præter intẽtionem. Vnde patet, ꝙ hoc eſt per accidens, & cauſari põt ex diuerſis cauſis ſed tñ ꝙ iſte nauigans ad hunc locum perueniat non eſt {inquantum ipſum}, i. inquantum erat nauigans, cum intenderet ad alium locum nauigare, ſed hoc contingit {inquantum alterum}, idest ſecundum aliquam aliam cauſam extraneam. Hyems.n. eſt cã ueniendi {quo non nauigabat}, i. ad Eginã, aut latrones, aut aliqđ aliud hmõi. Scđo mõ dr̃ accidens, qđ ineſt alicui ſm ſe, & tñ non eſt de ſubſtantia eius & hic eſt ſcđs modus dicẽdi per ſe ut ſupradictum eſt. Nam primus erat pront ſm ſe dr̃ de aliquo, quod in eius diffininitione ponitur, ut aĩal de homine, quod nullo mõ eſt accñs. Sed triãgulo ineſt p ſe duos rectos hr̃e. & nõ eſt de ſuba eius. uñ eſt accñs. Differt aũt hic modus à primo, qa accidentia hoc ſcđo mõ cõtingit eſſe ſempiterna. Sp.n. triangulus hẽt tres angulos æquales duobus rectis. Accidentium uero ſm primũ modũ, nullũ cõtingit eſſe ſempiternũ, qa ſunt ſemper ut in paucioribus. Et huius rõ habetur in aliis ſicut infra in. 6. huius, & in. 2. Phy. Accñs ergo
Lect. 2. Tex. c. 48. ſm primũ modũ opponit ad ſm ſe. Accñs uero ſecundo mõ opponit ad ſubaliter. Et hęc de quinto.

Quinti libri metaphyſicorum, Finis.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

LIBER SEXTVS,

Cum S, Thomæ aquin. commentariis,

LECTIO, I.

Quis nam ſit modus tractandi ens inquantum & ex differentia huius ſcientiæ ab aliis exponit.

RINCIPIA, *& cauſæ entium quæruntur. & patet, quód prout entia ſunt. Eſt etenim aliqua ſanitatis, bonæq; habitudinis cauſa. mathematicorum quoque, principia, elementa, & cauſæ ſunt. & ſimpliciter omnis intellectualis ſcientia, ſiue aliquo modo intellectu participans, circa cauſas, & principia, aut certiora, aut ſimpliciora eſt.* BESS. Tex. 1.

RINCIPIA *& cauſæ quæruntur entium, palam autem quia inquantum entia. Eſt enim aliqua cauſa ſanitatis & conualeſcentiæ. Sunt autem & mathematicorum principia & elementa & cauſæ, & totaliter omnis ſciẽtia intellectualis participans aliquid intellectus circa cauſas & principia eſt, aut certiora, aut ſimpliciora.* ANT. Tex. c. 1. par. 1.

Poſtquam Philoſophus in Quarto huius oſtẽdit, ꝙ hæc ſcientia cõſiderat de ente & de uno, & de his, quæ conſequuntur ad ens inquantum huiuſmodi, & ꝙ omnia iſta dicuntur multipliciter, & in Quinto huius eorum mulplicitatem diſtinxit, hic incipit de ente determinare, & de aliis quæ conſequuntur ad ens. Diuiditur autẽ pars iſta in duas. In prima oſtẽdit per quem modum hæc ſcientia debet determinare de ente. In ſecunda incipit de ente determinare, ſcilicet ĩ principio Septimi, ibi {Ens dicitur multipliciter.} Le. 3. pt. 7. Prima pars diuiditur in duas. In prima oſtendit modum tractandi de entibus, qui competit huic ſcientię per differentiam ad alias ſcientias. In ſecundo remouet à cõſideratione huius ſcientiæ ens aliquibus modis dictum, ſecundum quos modos ens non intenditur principaliter in hac ſcientia ibi {Sed quoniam ens ſimpliciter.} Infra lect. ſeq. Prima autẽ pars diuiditur in duas. In prima parte oſtendit differentiam huius ſcientiæ ad alias per hoc ꝙ conſiderat principia entis inquantum eſt ens. Secundo quantũ Infra pt. 3. ad modum tractandi de huiuſmodi principiis, ibi {Quoniam uero phyſica.} Circa primũ duo facit, Primo oſtendit quomodo hæc ſcientia conuenit cũ aliis in cõſideratione principiorũ dicens, ꝙ ex quo ens eſt ſubiectum in huiuſmodi ſcientia, ut in Quarto oſtenſum eſt, & quælibet ſcientia debet inquirere principia & cauſas ſui ſubiecti, quæ ſunt eius inquantum huiuſmodi, oportet ꝙ in iſta ſcientia inquirantur principia & cauſæ entium, inquãtum ſunt entia. Ita enim eſt & in aliis ſcientiis, Nam ſanitatis & conualeſcentiæ eſt aliqua cauſa, quam quærit medicus. Et ſimiliter etiam mathematicorũ ſunt principia & elemẽta & cauſæ, ut figuræ & numeri & aliorum huiuſmodi quæ pquirit Mathematicus. Et uniuerſaliter omnis ſcientia intellectualis qualitercunque participet intellectum, ſiue ſit ſolum circa intelligibilia,

Lect. 1. Principia, cã entis ſunt nõ formalia, aut effectiua, ſ; pricipium dicit, mediũ a priori ſeu a poſteriori, quo cõcluditur aliquid de ente.

ligibilia, ſicut ſcientia diuina: ſiue ſit circa ea, q̃ ſunt aliquo modo imaginabilia, uel ſenſibilia ĩ particulari, in uniuerſali autem intelligbilia, prout de his eſt ſcientia, ſicut in mathematica & ĩ naturali. Siue etiã ex uniuerſalibus principiis ad particularia procedant, in quibus eſt operatio, ſicut in ſcientiis practicis, ſemper oportet ꝙ talis ſcientia ſit circa cauſas & principia. Quæ quidem principia aut ſunt certiora quo ad nos, ſicut in naturalibus, quia ſunt propinquiora ſenſibilibus: aut ſimpliciora & priora ſecundum naturam, ſicut eſt in mathematicis. Cognitiones autem quæ ſunt ſenſitiuæ tantum, non ſunt per principia & cãs, ſed per hoc ꝙ ipſum ſenſibile obiicitur ſenſui. Diſcurrere enim à cauſis in cauſata uel econtrario, non eſt ſenſus, ſed ſolum ĩtellectus. Vel certiora principia dicit ea, quæ ſunt magis nota & exquiſita, Simplicia autem ea, que magis ſuperficialiter exquiruntur: ſicut eſt in ſcientiis moralibus, quorum principia ſumuntur ex his, quæ ſunt ut in pluribus. Secundo ibi,

BESS.

Attamen hæ omnes circa unum quid, & quoddam genus circunſcribentes, de eo tractant, ſed non de ente ſimpliciter nec prout ens eſt, neque ipſius quid eſt ullam rationem faciũt: ſed ex hoc, quædam ſenſu illud manifeſtũ facientes, quædam ſuppoſitione ipſum quid eſt accipientes, conſequenter ea, quæ per ſe generi inſunt, circa quod ſunt, aut magis neceſſario, aut debilius demonſtrant. Quare manifeſtum eſt, non eſſe demonſtrationem ſubſtantiæ ipſiusue, quid eſt ex ipſa inductione ſed alium aliquem manifeſtationis modum. Similiter autem nec ſi eſt, aut non eſt genus, circa quod tractant, quicquam dicunt, eo quòd euiſdem mentis eſt, & ipſum quid eſt manifeſtare, & ſi eſt hoc,

ANT, par.2.

Sed & omnes illæ circa unum quid & genus aliquod circũſcriptæ de hoc tractant, ſed non de ente ſimpliciter, nec inquãtum eſt ens. Nec de ipſo quodquideſt ullam faciunt mẽtionem. Sed ex hoc aliæ quidem ſenſu facientes ipſum manifeſtum, aliæ per ſuppoſitionem accipientes quodquideſt, ſic ſecundum ſe quæ inſunt generi circa quod ſunt, demonſtrant. aut magis neceſſarie, aut infirmius. Quapropter palam quia non eſt demonſtratio ſubſtantiæ nec eius quodquideſt ex tali inductione ſed alius modus eſt oſtenſionis. Similiter autem nec ſi eſt, aut nõ eſt genus, circa quod uerſantur, nihil dicunt propter eiuſdẽ eſſe ſciẽtiæ ipſum quodquideſt manifeſtum facere, et hoc ſi eſt.

Oſtendit differentiam aliarum ſcientiarũ ad iſtã quantum ad conſiderationem principiorum & cauſarum dicens, ꝙ omnes iſtæ ſcientiæ particulares, de quibus nunc facta eſt mentio, ſunt circa unum aliquod particulare genus entis, ſicut circa numerum uel magnitudinem, aut aliquid huiuſmodi. Et tractat unaquæque circunſcripta de {ſuo genere ſubiecto}, ideſt ita de iſto genere, ꝙ non de alio. ſicut ſciẽtia, quæ tractat de numero, nõ tractat de magnitudine. nulla enim earum determinat {de ente ſimpliciter}, i. de ente in communi, nec etiam de aliquo particulari ente inquantum eſt ens. Sicut arithmetica non determinat de numero inquãtũ eſt ens, ſed inquantum eſt numerus. De quolibet enim ente inquantum eſt ens, proprium eſt metaphyſici conſiderare. Et, quia eiuſdem eſt conſiderare de ente inquãtũ eſt ens {& de eo quodquideſt}, ideſt de quidditate rei, quia unumquodque habet eſſe per ſuam quidditatem, ideo etiam aliæ ſcientiæ particulares {nullam mẽtionem}, ideſt determinationem faciũt de eo {quodquideſt}, i. de quidditate rei, & de diffinitione, quæ ipſam ſignificat. Sed {ex hoc}, ideſt ex ipſo quodquideſt ad alia procedunt, utẽtes eo quaſi demonſtrato principio ad alia probanda. Ipſum aũt quodquideſt ſui ſubiecti aliæ ſcientiæ faciunt eſſe manifeſtũ per ſenſum, ſicut ſcientia, q̃ eſt de animalibus, accipit quid eſt animal per id quod {apparet ſenſui}, ideſt per ſenſum & motum, quibus animal à non animali diſcernitur. Aliæ uero ſcientiæ accipiunt quodquideſt ſui ſubiecti, per ſuppoſitionem ab aliquam alia ſcientia, ſicut geometria accipit qd eſt magnitudo à philoſopho primo. Et ſic ex ipſo quodquideſt noto per ſenſum uel per ſuppoſitionem, demonſtrant ſcientiæ proprias paſsiones, quę ſecũdum ſe inſunt generi ſubiecto, circa quod ſunt. Nam diffinitio eſt medium in demõſtratione propter quid. Modus autem demonſtrationis eſt diuerſus, quia quædam demonſtrant magis neceſſariæ, ſicut mathematicæ ſcientiæ: quædã {uero infirmius,} ideſt non de neceſsitate, ſicut ſcientiæ naturales, in quibus multę demõſtrationes ſumuntur ex his, quę non ſemper inſunt, ſed frequenter. Alia translatio habet loco ſuppoſitionis, conditionem. Et eſt idem ſenſus. Nam quod ſupponitur, quaſi ex conditione accipitur. Et quia principium demonſtrationis eſt diffinitio, palam eſt ex tali inductione, ꝙ demonſtratio {non eſt de ſubſtantia rei}, ideſt de eſſentia eius nec de diffinitione. quæ ſignificat quid eſt res, ſed eſt aliquis alius modus, quo diffinitiones oſtenduntur, ſcilicet diuiſione, & aliis modis, qui ponuntur in 2. Poſteriorum. Et ſicut nulla ſciẽtia particularis determinat quodquideſt, ita etiam nulla earum dicit de genere ſubiecto, circa quod uerſatur, eſt, aut non eſt. Et hoc rationabiliter accidit, quia eiuſdem ſcientiæ eſt determinare quæſtionem an eſt, & manifeſtare quid eſt. Oportet enim quodquideſt accipere ut medium ad oſtendendum an eſt. Et utraque eſt conſideratio phyloſophi, qui conſiderat ens inquantum ens. Et ideo quælibet ſcientia particularis ſupponit de ſubiecto ſuo, quia eſt, & quid eſt, ut dicitur in primo poſteriorum. Et hoc eſt ſignum, ꝙ nulla ſcientia particularis determinat de ente ſimpliciter, nec de aliquo ente inquantum eſt ens. Deinde cum dicit.

Nulla particularis ſuam iſiſtit circa quod quideſt quo ad prædicata communiſsima ſed quo ad ꝓpria.

Tex.c.4. & inde.

Tex.c.2. & inde.

BESS.

Cum autem Naturalis ſcientia etiam circa quoddam entis genus ſcientia ſit (etenim circa talem ſubſtantiam eſt; in qua principium eſt motus. & ſtatus, qui in ea eſt) patet, quod nec actiua, nec factiua eſt. Factiuarum etenim in faciente principium eſt aut intellectus, aut ars, aut aliqua potentia: actiuarũ uero, in agente electio idem enim agibile & eligibile. Quare ſi omnis intellectus, aut actiuus, aut factiuus, aut ſpeculatiuus eſt, phyſica, ſpeculatiua quædam profecto eſt, ſed ſpeculatiua circa tale ens, quod poſsibile moueri. & circa ſubſtantiam ſecundum rationem ut plurimum inſeparabilem, ſolum eſt.

ANT, par.3.

Quoniam uero phyſica ſcientia eſt circa genus quoddam entis, nam circa talem eſt ſubſtantiam, in qua eſt principium motus & quietis in ea, palam quia nec actiua nec factiua eſt. Factiuarum enim in faciente principium aut intellectus, aut ars, aut potentia quædam. Actiuarum uero in agente prohæreſis, ideſt electio. Idem enim agibile, & eligibile. Quare, ſi omnis ſcientia, aut actiua, aut factiua, aut theorica: phyſica theorica quædam eſt. Sed theorica circa tale ens, quod eſt poſsibile moueri; & circa ſubſtantiam, quæ eſt ſecundum rationem, ut ſecundum magis non ſeparabile ſolum.

Scia prima ſui diuiſione diuiditur p' finitam & infinitam, practicum uero & ſpeculatiuum diuidunt ſciam finitam.

Oſtendit

Oſtendit differentiam huius ſciæ ad alias, quantum ad modum cõſiderandi principia entis inquãtum eſt ens. Et quia ab antiquis Scientia Naturalis credebatur eſſe prima ſcientia, & quæ conſideraret ens inquantum eſt ens ideo ab ea, quaſi à manifeſtiori incipiens, primo oſtendit differentiam Scientiæ naturalis à ſcientiis practicis. Secundo differentiam eius à ſcientiis ſpeculatiuis, in quo oſtenditur modus proprius conſiderationis huius ſciæ, ibi {Oportet autem quod quid erat eſſe.} Dicit ergo primo, ꝙ ſcientia naturalis non eſt circa ens ſimpliciter, ſed circa quoddam genus entis, ſcilicet circa ſubſtantiam naturalem, quæ habet in ſe principium motus & quietis. & ex hoc apparet ꝙ neque eſt actiua, neque factiua. Differũt enim agere & facere. nam agere eſt ſecundum operationem manentem in ipſo agente, ſicut eſt eligere, intelligere, & huiuſmodi. unde ſcientiæ actiuæ dicuntur ſcientiæ morales. Facere autem eſt ſecundum operationem, quæ tranſit exterius ad materiæ tranſmutationem, ſicut ſecare, urere, & huiuſmodi. unde ſcientiæ factiuæ dicuntur artes mechanicæ. Quod autem ſciẽtia Naturalis non ſit factiua, patet, quia principium ſcientiarum factiuarum eſt in faciente, non in facto, quod eſt artificiatum: ſed principiũ motus rerum naturalium eſt in ipſis rebus naturalibus. Hoc autem principium rerum artificialium, quod eſt in faciẽte eſt, primo intellectus, qui primo artem adinuenit, & ſecundo ars, quæ eſt habitus intellectus, & tertio aliqua potentia exequens, ſicut potentia motiua, per quam artifex exequitur conceptionem artis. Vnde patet, ꝙ ſcientia naturalis non eſt factiua. Et per eãdem rationem patet ꝙ non eſt actiua. Nam principium actiuarum ſcientiarum eſt in agente, non in ipſis actionibus, ſiue moribus. Hoc autem principiũ {eſt prohæreſis}, ideſt electio. Idem enim eſt agibile & eligibile. Sic ergo patet, ꝙ naturalis ſcientia nõ ſit actiua neque factiua. Si igitur omnis ſcientia eſt aut actiua, aut factiua, aut theorica, ſequitur ꝙ naturalis ſcientia, theorica ſit. Ita tamen {eſt theorica}, i. ſpeculatiua circa determinatum genus entis, quod ſcilicet eſt poſſibile moueri: Ens enim mobile ſubiectum naturalis philoſophię. Et eſt ſolum circa {talẽ ſubſtantiam}, ideſt quidditatem & eſſentiã rei, quæ ſecundum rationem non eſt ſeparabilis à materia, ut in pluribus. Et hoc dicit propter intellectum, qui aliquo modo cadit ſub cõſideratione naturalis philoſophiæ, & tamen ſubſtantia eius eſt ſeparabilis. Et ſic patet, ꝙ naturalis ſcientia eſt circa determinatũ ſubiectum, quod eſt ens mobile, & habet determinatum modum diffiniendi, ſcilicet cum materia.

par. ſeq.

Differentia iter agere & facere

Inſert aliquis aiæ immortalitas ex Ariſt. dictis.

Deinde cum dicit.

ANT. Tex. 2.

Vide duas cõtradictiões ꝛima. ſup illo tex.

Oportet autem, ut non lateas, quomodo ipſum quid erat eſſe, & rõ ſit. nã abſq; hoc quærere, nihil eſt facere. eorũ igitur quæ definiũt & ipſorũ quid eſt, quædam quidem ita ſunt, ut ipſum ſymum, quædam, ut ipſum concauum. differũt autem hoc quoniam ſymum quidem una acceptum eſt cum materia, eſt. n. ſymum, concauus naſus, concauitas uero abſque materia ſenſibili. Si cuncta igitur naturalia, ita ut ſymũ dicuntur, ut naſus, oculus, facies, caro, os, & omnino animal, folium, radix, cortex, omnino planta (nullius enim eorum ratio abſque motu, ſed ſemper habet materiam) manifeſtum eſt, quomodo in naturalibus oportet ipſum quid eſt quærere. & definire. et cur etiã de quadam anima ſpeculari naturalis, quæcunque non ſine materia. Quòd igitur naturalis ſpeculatiua eſt, ex his patet.

Oportet autem quodquiderateſſe, & rationem quomodo eſt, non latere: quia ſine hoc quærere nihil eſt facere. Diffinientium autem & ipſorum quodquideſt, hoc quidem ita ſit, ut ſimum, illa uero ut concauum. Differunt autem ea, quia ſimum conceptum eſt cum materia: eſt enim ſimus naſus concauus, cõcauitas uero ſine materia ſenſibili. Sed omnia phyſica ſimiliter ſimo dicuntur, ut naſus, oculus, facies, caro, os, totaliter animal. Folium, radix, cortex, totaliter planta. Nullius enim ſine motu ratio eorum, ſed ſemper habet materiam. Palam quomõ oportet in phyſicis ipſum quideſt, quærere, diffinire. Ideoq; & de anima aliqua ſpeculari eſt phyſici, quæcunque non ſine materia eſt. Ergo quia phyſica theorica, manifeſtũ eſt ex his.

ANT. Tex. c. 2. par. 4.

Hic oſtendit differentiã naturalis ſcientię ad alias ſpeculatiuas quantũ ad modum diffiniendi, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit differentiam prædictam. Secundo concludit numerum ſcientiarũ theoricarum, ibi {Quare.} Circa primum tria facit. Primo oſtendit modum proprium diffiniendi naturalis philoſophiæ, dicens, ꝙ ad cognoſcendum differentiam ſciẽtiarum ſpeculatiuarum adinuicẽ, oportet non latere quidditatem rei, & {rationem}, ideſt diffinitionem ſignificantem ipſam, quomodo eſt aſſignanda in unaquaque ſcientia. Quærere enim differentiam prædictam {ſine hoc}, ideſt ſine cognitione modi diffiniendi, nihil facere eſt. Cum enim diffinitio ſit medium demonſtrationis, & per cõſequẽs principium ſciendi, oportet ꝙ ad diuerſum modum diffiniendi, ſequatur diuerſitas in ſcientiis ſpeculatiuis. Sciendum eſt autem, ꝙ eorum, quę diffiniuntur, quædam diffiniuntur ſicut diffinitur ſimum, quædã ſicut diffinitur concauum: & hæc duo differũt, quia diffinitio ſimi eſt accepta cum materia ſenſibili. Simum enim nihil aliud eſt quàm naſus curuus uel cõcauus. Sed concauitas diffinitur ſine materia ſenſibili. Non enim ponitur in diffinitione concaui uel curui aliquod corpus ſenſibile, ut ignis, aut aqua, aut aliquod corpus huiuſmodi. Dicitur enim concauum, cuius medium exit ab extremis. Omnia autem naturalia ſimili modo diffiniuntur ſicut ſimum, ut patet in partibus animalis tam diſſimilibus, ut ſunt naſus, oculus & facies, quàm ſimilibus, ut ſunt caro & os, & etiam in toto animali. Et ſimiliter in partibus plãtarum, quæ ſunt folium, radix & cortex, & ſimiliter in tota planta. Nullius enim prædictorum diffinitio poteſt aſsignari ſine motu, ſed quodlibet eorum habet materiam ſenſibilem in ſui diffinitione, & per cõſequẽs motũ. Nã cuilibet materiæ ſenſibili competit motus ꝓprius. i diffinitione. n. carnis & oſsis, oportet ꝙ ponatur calidum & frigidum aliquo modo cõtẽperatum, & ſimiliter in aliis. Et ex hoc palã eſt quis eſt modus inquirendi quidditatem rerum naturalium, & diffiniendi in ſcientia naturali, quia ſcilicet cum materia ſenſibili. Et propter hoc etiam de anima, quædam ſpeculatur naturalis, quæcunque, ſcilicet non diffinitur ſine materia ſenſibili. Dicitur enim in. 2. de anima, ꝙ anima eſt actus primus corporis phyſici organici potẽtia uitam habentis. Anima autem ſecundum ꝙ non eſt actus talis corporis non pertinet ad conſiderationem naturalis, ſi qua anima poteſt à corpore ſeparari. Manifeſtum eſt ergo ex prædictis ꝙ phyſica eſt quædam ſcientia theorica, & ꝙ habet determinatum modum diffiniendi. Secundo ibi,

Variantur ſciæ ex uario modo diffiniendi.

Modus diffiniẽdi phyſici.

Tex. c. 6. De immortalitate animę ut ſupr.

BESS. *Sed et Mathematica, ſpeculatiua eſt. uerum ſi immobilium & ſeparabilium adhuc nõ eſt manifeſtum. quòd autem aliqua mathematica, prout immobilia, & prout ſeparabilia ſunt ſpeculatur, dilucidum eſt.*

ANT. par. 5. *Sed eſt mathematica theorica. Sed ſi immobilium & ſeparabilium adhuc non manifeſtum. Quia tamen mathematica in quantum ſunt immobilia, & inquantum ſeparabilia ſpeculatur, palam.*

Oſtēdit modum proprium Mathematicæ dicēs ꝙ etiam mathematica eſt quædam ſcientia theorica. Conſtat enim, ꝙ neque eſt actiua, neque factiua, cùm mathematica conſideret ea, quæ ſunt ſine motu, ſine quo actio & factio eſſe nõ poſſunt. Sed utrũ illa, de quibus conſiderat mathematica ſciētia, ſint mobilia & ſeparabilia à materia ſecundum ſuũ eſſe, adhuc non eſt manifeſtum. Quidam enim poſuerũt magnitudines & alia mathematica eſſe ſeparata & media īter ſpecies & ſenſibilia, ſcilicet Platonici, ut ī Primo & Tertio libro habitum eſt cuius quæſtionis ueritas nondum eſt ab eo perfecte determinata, determinabitur autem infra. Sed tamen hoc eſt manifeſtum, quod ſcientia mathematica ſpeculatur quædam inquantum ſunt immobilia, & inquantum ſunt ſeparata à materia ſenſibili, licet ſecundum eſſe non ſint immobilia uel ſeparabilia. Ratio enim eorũ eſt ſine materia ſenſibili, ſicut rõ concaui uel curui. In hoc ergo differt mathematica, à phyſica, quia phyſica cõſiderat ea, quorũ diffõnes ſunt cum materia ſenſibili. Et ideo conſiderat non ſeparata, inquantum ſunt non ſeparata. Mathematica uero conſiderat ea, quorum diffinitiones ſunt ſine materia ſenſibili. Et ideo & ſi ſunt non ſeparata ea quæ conſiderat, tamen conſiderat ea inquantum ſunt ſeparata. Tertio ibi.

Prio t c. 6. 3. t. c. 18. in 13. & 14.

Modus diffiniēdi mathematici.

BESS. *Quòd ſi quippiam eſt immobile, & perpetuum, & ſeparabile patet quod ſpeculatiuæ eſt cognoſcere, & non Naturalis de mobilibus nanque quibuſdam Naturalis eſt nec Mathematicæ, ſed prioris ambabus Naturalis etenim circa inſeparabilia quidem, ſed non immobilia, mathematicæ uero nonnulla ſunt circa immobilia quidem, non tamen ſeparabilia fortaſſe, ſed ut materia, prima uero etiam circa ſeparabilia, & immobilia. Neceſſe autem eſt, omnes quidem cauſas perpetuas eſſe maximè uero has. hæ etenim cauſæ manifeſtius diuinorũ ſunt.*

ANT. par. 6. *Si uero eſt immobile aliquid & ſempiternum & ſeparabile, palam quia eſt theoricæ id noſſe, non tamen phyſicæ. Nam de mobilibus quibuſdam eſt phyſica, Sed nec mathematicæ, ſed prioris ambarum. Phyſica nanque circa inſeparabilia forſan quidem, ſed non immobilia. Mathematicæ autem quædam circa immobilia, ſed & inſeparabilia forſan, uerum quaſi in materia. Prima uero circa ſeparabilia & immobilia. Neceſſe uero communes quidem cauſas ſempiternas, & maxime has hæ nanque, cauſæ manifeſtis ſenſibiliũ ſunt.*

Modus diffiniēdi metaphyſici.

Oſtendit modum propriam ſcientiæ huius dicēs ꝙ, ſi eſt aliquid immobile ſecundum eſſe, & per conſequens ſempiternum & ſeparabile à materia ſecundum eſſe, palam eſt, ꝙ eius conſideratio eſt theoricæ ſcientiæ, non actiuæ, uel factiuæ, quarum conſideratio eſt circa aliquos motus. Et tamen conſideratio talis entis non eſt phyſica. Nam phyſica conſiderat de quibuſdam entibus, ſcilicet de mobilibus. Et ſimiliter conſideratio huiuſmodi non eſt mathe. quia mathe. non conſiderat ſeparabilia ſecundum eſſe, ſed ſecũdum rationem, ut dictum eſt, ſed oportet ꝙ conſideratio huius entis ſit alterius ſcientiæ prioris ambabus pdictis, ſcilicet phyſica & Mathe. Phyſica n eſt circa inſeparabilia & mobilia. & Mathe. quædam circa immobilia, quę tamen non ſunt ſeparata à materia ſecundum eſſe, ſed ſolum ſecundum rationem, ſecundum uero eſſe ſunt in materia ſenſibili Dicit autem forſan, quia hæc ueritas nondum eſt determinata. Dicit autē quaſdam mathematicas eſſe circa immobilia, ſicut geometriam & arithmeticam, quia quędam mathe. applicantur ad motum, ſicut aſtrologia. Sed prima ſcientia eſt circa ſeparabilia ſecundum eſſe, & quę ſunt omnino immobilia. Neceſſe uero eſt cõmunes cauſas eſſe ſempiternas Primas enim cauſas entium generatiuorũ oportet eſſe ingenitas, ne generatio in īfinitum pcedat, & maxime has, quæ ſunt omnino immobiles & immateriales. Hæ nanque cauſæ immateriales & immobiles ſunt cauſæ ſenſibilibus manifeſtis nobis quia ſunt maxime entia, & per conſequens cãę aliorum, ut in. 2. lib. oſtēſum eſt. Et per hoc patet, ꝙ ſcĩa quæ huiuſmodi entia pertractat, prima eſt inter omnes, & cõſiderat communes cauſas omnium entiũ. Vnde ſunt cauſæ entium ſecundum quod ſunt entia quæ inquiruntur in prima philoſophia, ut in Primo propoſuit. Ex hoc autem apparet manifeſte falſitas opinionis illorum, qui poſuerunt Ariſto. ſenſiſſe, ꝙ Deus non ſit cauſa ſubſtantiæ cœli, ſed ſolum motus eius. Aduertendum eſt autem, ꝙ licet ad conſiderationem primæ philoſophiæ pertineant ea quæ ſunt ſeparata ſecundum eſſe & rationem à materia & motu, non tamen ſolum ea, ſed etiam de ſenſibilibus inquantum ſunt entia Philoſophus perſcrutatur. Niſi forte dicamus ut Auic. dicit, ꝙ huiuſmodi communia, de quibus hæc ſcientia perſcrutatur, dicuntur ſeparata ſecundum eſſe, nõ quia ſemper ſint ſine materia, ſed quia non de neceſsitate habent eſſe in materia, ſicut mathematica. Deinde cum dicit.

Mathematica duplex

Te. c. 2.

Lect. 2. Senſit Ariſt. Deum cœli animam non ſolum cãm mot⁹.

BESS. *Quare tres utique erunt ſpeculatiuæ philoſophiæ Mathematica, Naturalis, Theologia.*

ANT. par. 7. *Quare tres erunt philoſophiæ theoricæ. Mathematica, Phyſica, & Theologia.*

Concludit numerum ſcientiarum theoricarum, & circa hoc tria facit, primo cõcludit ex præmiſsis, ꝙ tres ſunt partes philoſophiæ theoricæ, ſcilicet mathematica, phyſica, & theologia, quę eſt philoſophia prima.

Tres ſunt ptes philoſophiæ theoricæ

BESS. *Manifeſtum eſt enim, ꝙ ſi cubi diuinum exiſtit, in tali natura exiſtit.*

ANT. par. 8. *Non enim immanifeſtum, ſi alicubi diuinum exiſtit, in tali exiſtit natura.*

Secundo aſsignat duas rationes quare hæc ſcientia dicatur theologia. Quarum prima eſt, quia {manifeſtum eſt, ꝙ ſi alicubi,} ideſt in aliquo genere rerum exiſtit aliquod diuinum, ꝙ exiſtit in tali natura, ſcilicet entis immobilis & à materia ſeparati, de quo conſiderat iſta ſcientia.

Cur metaphyſica recte theologia nominatur.

BESS. *Et honorabiliſsimam oportet circa honorabiliſsimum genus eſſe. ſpeculatiuæ itaque aliis ſcientiis præponendæ ſunt, hæc uero ſpeculatiuis.*

ANT. par. 9. *Et honorabiliſsimam ſcientiarum oportet circa honorabiliſsimum genus eſſe: ergo theoricæ aliis ſcientiis deſiderabiliores ſunt.*

Secundam

Aliqua practica ſecundum quid e nobilior aliqua ſpeculatiua.

Lect.3. Lect.1.

Secundam rationem ponit talis eſt. Honorabiliſſima ſcientia eſt circa honorabiliſsimum genus entium, in quo continentur res diuinæ: ergo, cum hæc ſcientia ſit honorabiliſsima īter omnes, quia eſt honorabilior theoricis, ut prius oſtenſum eſt, quæ quidem ſunt honorabiliores practicis, ut in primo libr. habitum eſt: manifeſtum eſt, quòd iſta ſcientia eſt circa res diuinas. Et ideo dicit theologia, quaſi ſermo de diuinus.

BESS. *Dubitauerit etenim aliquis, utrum prima philoſophia uniuerſalis ſit, an circa aliquod genus, & unam naturam. Non enim idem modus eſt atque in Mathematicis, ſed Geometria quidem, & Aſtrologia circa quandam naturam ſunt, illa uero uniuerſaliter omnibus communis eſt.*

ANT. Tex.c.3. par.10. *Dubitabit aut aliquis, utrum Prima Philoſophia ſit uniuerſalis, aut circa aliquod genus, aut naturam unam. Non enim idem modus, nec in mathematicis: quia geometria & Aſtrologia circa aliquam naturam ſunt, illa uero uniuerſaliter omnium eſt communis.*

Dubiū an metaphyſica ſit ſcia uniuerſalis.

Tertio mouetur quandā quæſtionem circa prædeterminata. & primo mouet eam dicens, ꝙ aliquis poteſt dubitare, utrū Prima Philoſophia ſit uniuerſalis quaſi conſiderans ens uniuerſaliter, aut eius cōſideratio ſit circa aliquod genus determinatum & naturam unam. Et hoc non uidetur. Non enim eſt unus modus huius ſcientiæ & mathematicarum, qa geometria & aſtrologia, quæ ſunt mathe. ſunt circa aliquam naturam determinatā, ſed Philoſophia Prima eſt uniuerſaliter communis omnium. Et tamen econuerſo uidetur, ꝙ ſit alicuius determinatæ naturæ, propter hoc ꝙ eſt ſeparabilium & immobilium, ut dictum eſt.

BESS. Tex.8. *Si igitur non eſt aliqua alia ſubſtantia præter eas, quæ natura conſiſtunt Naturalis profectò prima ſcientia eſt. Quòd ſi eſt aliqua ſubſtantia immobilis, hæc prior, & philoſophia prima, & uniuerſalis ſic, quod prima & de ente prout ens eſt, ac quid eſt, & quæ ei inſunt, prout ens eſt, ſpeculari, huius eſt.*

ANT. Tex.c.4. par.11. *Si igitur non eſt aliqua diuerſa ſubſtantia præter natura conſiſtentes, phyſica erit prima ſcientia. Sed, ſi eſt aliqua ſubſtantia immobilis, ea prior, & philoſophia prima, & uniuerſalis ſic. Et, quia prima, & de ente inquantum eſt ens, eius utique eſt ſpeculari, et quodquideſt, et quæ inſunt inquantum ens.*

Secundo ſoluit dicens, quòd, ſi non eſt aliqua alia ſubſtantia pręter eas, quæ conſiſtunt ſecundum naturam, de quibus eſt phyſica, phyſica erit prima ſciētia. Sed, ſi eſt aliqua ſubſtantia immobilis, iſta erit prior ſubſtantia naturali, & per conſequens philoſophia conſiderans huiuſmodi ſubſtantiam erit Philoſophia Prima. Et quia eſt prima, ideo erit uniuerſalis. Et erit eius ſpeculari de ente inquantum eſt ens, & de eo quodquideſt, & de his quæ ſunt entis īquātum eſt ens. Eadem enim eſt ſcientia primi entis, & entis cōis, ut in principio Quarti habitum eſt.

LECTIO II.

De quo ente ſit iſta ſcientia.

BESS. *SEd cum ens illud, quod ſimpliciter dicitur, multipliciter dicatur, quorum unum quidem erat, quod ſecundum accidens, aliud uero, quod ut uerum, & non ens ut falſum præter hæc autem ſunt prædicationis figuræ, ut quid, quale, quantum, ubi, quando, & ſi quid aliud hoc modo ſignificat. item præter hæc omnia, quod potentia, & actu.*

ANT. par.1. *Sed quoniam ens ſimpliciter dictum dicitur multipliciter, quorum unum quidem accidens, & aliud quaſi uerum, & non ens quaſi falſum. Præter hæc aūt ſunt figuræ categoriæ, ut qđ quale, quantum, ubi, quando, & ſi quid aliud ſignificat hoc modo. Amplius præter ea omnia, quod eſt poteſtate & actu.*

par.ſeq. Infra lec.4. par.4. Ens quadrupliciter, ut & in 5.ca. de ente.

Hic oſtendit de quibus entibus principaliter hęc ſcientia tractare intendit, & circa hoc tria facit. Primo repetit modos quibus aliquid dicitur ens. Secūdo determinat naturam entis ſecundum duos modos de quibus principaliter non intendit. ibi {Quoniam itaque multipliciter dicitur ens.} Tertio oſtēdit ꝙ de his modis entis principaliter non intendit ibi. {Quoniam autē complexio.} Dicit ergo primo ꝙ ens ſimpliciter, ideſt uniuerſaliter dictum, dicitur multipliciter, ut in quinto eſt habitum. Vno modo dicitur aliquid ens ſecundum accidens. Alio modo dicitur ens, idem quod uerum propoſitionis, & non ens, idem quod falſum. Tertio modo dicitur ens qđ continet ſub ſe figuras prædicamentorum, ut quid, quale, quantum &c. Quarto modo præter prædictos omnes quod diuiditur per potentiam & actū.

Deinde cum dicit.

BESS. *Cum itaque ens multipliciter dicatur, primo de eo, quod ſecundum accidens eſt, dicendum quod nulla circa illud ſpeculatio eſt. Signum autem, quòd nulli ſcientiæ curæ eſt illud, neque actiuæ, neque factiuæ, neque ſpeculatiuæ. nec enim qui facit domum facit ſimul quæ accidunt domui factæ. infinita nanque ſunt. quibuſdam enim delectabilem, quibuſdam noxiam, quibuſdam utilem nihil probibet, factum eſſe, & (ut ita dicam) ob eas res omnes eſſe aliam, quarum nullius factiua eſt ædificatiua ſimili modo, nec geometra ea, quæ ita figuris accidunt, ſpeculatur, nec ſi diuerſus, triangulus, & triangulus duos rectos habens.*

ANT. par.2. *Quoniam itaque multipliciter dicitur ens, primum de eo quod ſecundum accidens eſt dicendum eſt. quia nulla eſt circa id ſpeculatio. Signum autem. Nulla enim ſcientia ſtudioſa eſt de eo, nec practica, nec theorica. Non enim faciens domum, facit quæcūque ſimul accidunt domui factæ. Infinita enim ſunt. His enim uoluptuoſam, illis uero nociuam, aliis utilem, nihil enim probibet factam, & alteram ut eſt dicere ab omnibus entibus, quorum nullius eſt ædificatiua factiua. Eodem uero modo nec geometer ſpeculatur ſic accidentia figuris, nec ſi alterū eſt trigonum, & trigonum duos rectos habens.*

Infra.le.4. prin.

Determinat de modis entis quos prætermittere intendit, & primo de ente per accidens. Secundo de ente quod eſt idem quòd uerum. ibi {Quod autem ut uerum &c.} Circa primum duo facit. Primo oſtēdit ꝙ de ente per accidēs nō poteſt eſſe aliqua ſciā. Secundo determinat ea quæ ſunt conſideranda circa ens per accidens. ibi {Attamen dicēdum eſt &c.}

Infra pe.6.

Dicit ergo primo ꝙ cum ens multipliciter dicatur, ut dictum eſt, primo dicendum eſt de ente per accidens, ut quod minus habet de ratione entis, primò à conſideratione huius ſcientiæ excludatur. Hoc autem dicendum eſt de eo, ꝙ nulla ſpeculatio cuiuſcūque ſcientiæ poteſt eſſe circa ipſum. Et hoc probat dupliciter. Primo per ſignum dicens, ſignum eſſe huius ꝙ de ente per accidens non poſsit eſſe ſpeculatio, quia nulla ſcientia {quantuncūque ſit ſtudioſa,} aut meditatiua, ut alia tranſlatio habet, i. diligenter inquiſitiua eorum quæ ad ipſam pertinent, inuenitur eſſe de ente per accidens. Sed nec etiam practica quę diuiditur per actiuam & factiuam, ut ſupra dictum eſt, neque ſcientia theorica. Et hoc manifeſtat

De ente p accidens nullā eſſe ſciam probatur dupliciter. Tex.c.8.

primo

primo in practicis ſcientiis, quia ille, qui facit domum ſi facit eam, non facit ea, quæ inſunt domui factę, niſi per accidens, cum illa ſint infinita, & ſic non poſſunt cadere ſub arte. Nihil enim prohibet domum factam eſſe iſtis {uoluptuoſam}, ideſt delectabilem, illis, ſcilicet qui in ea proſpere uiuunt aliis autem {nociuam} qui, ſcilicet occaſione domus aliquod detrimentum incurrunt. Et aliis {utilem} qui in domo aliquod emolumentum conquirunt, & etiam eſſe alteram & diſſimilem omnibus entibus. Nullius autem eorum, quæ per accidens inſunt domui, factiua eſt ars ædificatiua, ſed ſolum eſt factiua domus, & eorum q̄ per ſe inſunt domui. Et deinde oſtendit idem in ſcientiis ſpeculatiuis, quia ſimili modo nec geometria ſpeculatur ea quæ ſunt accidentia {figuris ſic}, ideſt per accidens, ſed ſolum illa quæ accidunt figuris per ſe. Speculatur enim hoc ꝙ triangulus eſt habens {duos rectos}, ideſt tres angulos æquales duobus rectis, ſed non ſpeculatur ſi aliquid alterum, utputa lignum uel aliquid huiuſmodi eſt trigonum. Hæc enim per accidens conueniũt triangulo. Secundo ibi.

BESS. *Et hoc rationabiliter contingit. nam quaſi nomine ſolum, ipſum accidens eſt.*

ANT. par. 3. *Et hoc rationabiliter accidit. Quemadmodum enim nomine ſolum accidens eſt.*

Probat idem per rationem, dicens, ꝙ rationabiliter hoc accidit ꝙ ſcientia non ſpeculatur de ente per accidens, quia ſcientia ſpeculatur de his quæ ſunt entia ſecundum rem: ens autem ſecundum accidens eſt ens quaſi ſolo nomine, inquantum unum de alio prædicatur. Sic enim unumquodque eſt ens inquantum unum eſt. Ex duobus autem, quorum unum accidit alteri, non fit unum niſi ſecundum nomen, prout ſcilicet unum de altero prædicatur. ut cum muſicum dicitur eſſe album, aut econuerſo. Nõ autem ita, ꝙ aliqua res una conſtituatur ex albedine & muſico.

BESS. *Quare Plato non male quodam modo circa Sophiſticam, ipſum non ens applicuit. ſophiſtarum etenim rationes, circa accidens (ut ita dicam) maxime omnium ſunt, utrum diuerſum an idem, muſicum & grammaticum. & muſicus Coriſcus, ac Coriſcus. & ſi omne, quod eſt non autem ſemper, factum eſt. quare ſi muſicus exiſtens grammaticus factus eſt, & grammaticus, exiſtens muſicus & quęcunque alię orationum, tales ſint. Videtur etenim accidens, propinquum quiddam eſſe non enti.*

ANT. par. 4. *Vnde Plato modo quodã nõ male ſophiſtica circa nõ ens ordinauit. Sunt enim ſophiſtarum rationes circa accidens, ut eſt dicere maxime omnium. Vtrum diuerſum, aut idem muſicum & grammaticum, & muſicus Coriſcus, & Coriſcus. Et ſi omne quod eſt, & non ſemper, factum eſt. Quare ſi muſicus ens grammaticus eſt factus, & grammaticus, ens muſicus, et quæcunque alię rationum tales ſunt. Videtur enim accidens propinquum non enti.*

par. ſeq. Quod autem ens per accidens ſit quaſi ſolo nomine ens, probat dupliciter. Primo per auctoritatem Platonis, ſecundo per rationem. Secunda ibi {Palam autem &c.} Dicit ergo, ꝙ ꝓpter hoc ꝙ ens per accidens quodammodo eſt ens ſolo nomine, ideo Plato quodammodo non male fecit cum ordinando diuerſas ſcientias circa diuerſa ſubſtantia, ordinauit ſcientiam ſophiſticam circa non ens. Rationes enim ſophiſticorum maxime ſunt circa accidens. Secundum enim fallaciam accidẽtis fiunt maxime latentes paralogiſmi. Et ideo dicitur in Primo Elenchorum, ꝙ ſecundum accidens faciunt ſyllogiſmos cõtra ſapientes, ut patet in iſtis paralogiſmis, in quibus dubitatur utrũ diuerſum an idem ſit muſicum & grãmaticum. Vt ſi fiat talis paralogiſmus. Muſicum eſt aliud à grammatico: muſicum autem eſt grammaticum: ergo muſicum eſt alterum à ſe. Muſicum enim eſt aliud à grammatico, per ſe loquẽdo, ſed muſicus eſt grammaticus per accidens. Vnde non eſt mirum ſi ſequitur inconueniens, non diſtincto quod eſt per accidens ab eo quod eſt ꝑ ſe. Et ſimiliter ſi ſic dicatur, Coriſcus eſt alterum à Coriſco muſico. ſed Coriſcus eſt Coriſcus muſicus: ergo Coriſcus eſt aliud a ſe. Hic etiam non diſtinguitur quod eſt per accidens ab eo quod eſt per ſe. Et ſimiliter ſi dicatur, Omne quod eſt & non fuit ſemper, eſt factum: ſed muſicus eſt grammaticus & non fuit ſemper: ergo ſequitur ꝙ muſicus ens grammaticus ſit factus & grammaticus ens muſicus. Quod quidem eſt falſum, quia nulla generatio terminatur ad hoc ꝙ eſt grãmaticum eſſe muſicum, ſed una ad hoc qđ eſt grãmaticũ eſſe, alia ad hoc ꝙ eſt muſicũ eſſe. Patet etiam, ꝙ in hac rõne, prima eſt uera de eo quod eſt per ſe, ſed in ſecunda aſſumitur quod eſt ens per accidens. Et ſimiliter eſt in omnibus talibus rationibus, quæ ſunt ſecundum fallaciam accidẽtis. Videtur enim ens per accidens, eſſe propinquum non enti. Et ideo ſophiſtica, quæ eſt circa apparens & non exiſtens, eſt præcipue circa ens per accidens.

Ars ſophiſtica maxime uerſat circa accidens. ca. 4.

Hoc autem ex his etiam orationibus, manifeſtum eſt eorũ etenim, quæ alio modo ſe habent eſt generatio & corruptio. eorum autem, quæ ſecundum accidens, non eſt. BESS.

Palam autẽ & ex his rationibus. Nam alio modo entium, generatio eſt & corruptio. Eorum uero quæ ſunt ſecundum accidens, non eſt. ANT. par. 5.

Secundo probat idem per rationem, dicens, ꝙ etiam ex his rationibus, quibus utuntur ſophiſtę, palam eſt, ꝙ ens per accidens eſt propinquum non enti. Nam eorum, quæ ſunt entia alio modo quàm per accidẽs, eſt generatio & corruptio: ſed entis per accidens non eſt neque generatio, neque corruptio. Muſicum enim una generatione fit, & grammaticũ alia. Non eſt autem una generatio gammatici muſici, ſicut animalis bipedis, uel ſicut hominis riſibilis. Vnde patet, ꝙ ens per accidens non uere dicitᷣ ens.

Deinde cum dicit.

Attamen dicendum eſt amplius de accidente, quoad poſſibile eſt, quęnam eius natura ſit, & ob quam cauſam eſt. ſimul autem patebit, & cur eius ſcientia non eſt. BESS. Tex. 5.

Attamen dicendum eſt amplius de accidente inquantum cõtingit, quæ eius natura, & propter quam cauſam eſt. Simul. n. forſan palam erit, & quare eius non eſt ſcientia. ANT. Tex c. 5. par. 6.

Determinat de ente per accidens ſecundum ꝙ eſt poſſibilis de eo determinatio. Quamuis enim ea, quibus conuenit eſſe per accidens, non cadant ſub conſideratione alicuius ſcientiæ, tamen ratio huius quod eſt eſſe per accidens, per aliquam ſcientiam conſiderari poteſt. Sicut etiam licet id quod eſt infinitum, ſecundum quòd eſt infinitum ſit ignotum, tamen de infinito ſecundum quòd eſt infinitum aliqua ſcientia tractat. Et circa hoc duo facit. Primo determinat ea, quæ ſunt conſideranda

deranda circa ens per accidens. Secundo excludit quandam opinionem, per quam remouetur ens p accidens. ibi {Quod autẽ ſint principia & eſſe &c.}

Inſr.le.pt.1 Circa primum duo facit. Primo dicit, ꝙ eſt dicendũ de ente per accidens inquantum contingit de ipſo tractare, tria, ſcilicet quę eſt eius natura, & quæ eſt eius cauſa, & ex his erit tertium manifeſtum, quare eius non poteſt eſſe ſcientia.

BESS. *Cum igitur in entibus ſint quædam ſemper ſimiliter ſe habentia, & ex neceſsitate, non ea quæ ſecundum uim dicitur, ſed quam dicimus, eo quód non contingit aliter, quædam ex neceſsitate quidem non ſunt, nec ſemper, ſed utplurimum hoc principium & huius cauſa eſt, ut accidens ſit.*

ANT. par.7. *Quoniam igitur in entibus ſunt hæc quidem ſemper ſimiliter ſe habentia, & ex neceſsitate, non ſecundum uim dicta, ſed ſecundum quód dicimus in non contingere aliter, illa uero ex neceſsitate quidem non ſunt, nec ſemper, ſed quaſi ſecundũ magis, hoc principium, & hæc cauſa eius eſt, quod eſt accidens eſſe.*

Proſequitur tria prædicta, & primo quæ ſit cauſa entis per accidens, dicens, ꝙ quia in entibus quędã ſunt ſemper ſimiliter ſe habentia ex neceſsitate, nõ quidem ſm ꝙ neceſsitas ponitur pro uiolentia, ſed prout neceſsitas dicitur, ſm quam nõ contingit aliter ſe habere, ut hominem eſſe animal. Quædam uero non ſunt ex neceſsitate, nec ſemper, ſed ſunt {ſm magis}, i. ut in pluribus. Et {hoc}, ſcilicet ens ut in pluribus, eſt cauſa & principiũ quód aliquid ſic per accidẽs. In rebus enim quę ſunt ſemper, non poteſt eſſe aliquid per accidens, quia ſolum quod eſt per ſe poteſt eſſe neceſſarium & ſempiternum, ut etiam in Quinto habitum eſt. Vnde relinquitur, ꝙ ſolum in contingentibus poteſt eſſe ens per accidens. Contingens autem ad utrumlibet, non poteſt eſſe cauſa alicuius inquantum huiuſmodi. Secundũ enim ꝙ eſt ad utrumlibet, habet diſpoſitionem materię, quę eſt in potentia ad duo oppoſita. nihil enim agit ſecundum ꝙ eſt in potentia. Vnde oportet ꝙ cauſa, quæ eſt ad utrumlibet, ut uoluntas, ad hoc ꝙ agat, inclinetur magis ad unam partem, per hoc ꝙ mouetur ab appetibili, & ſic ſit cauſa ut in pluribus. Contingens autem ut in paucioribus eſt ens per accidens cuius cauſa quæritur. Vnde relinquitur, ꝙ cauſa entis per accidens ſit contingens ut in pluribus, q̃a eius defectus eſt ut in paucioribus. Et hoc eſt ens per accidens. Secundo ibi.

BESS. *Quodcunque enim non ſemper, neque utplurimum eſt, hoc dicimus accidens eſſe. utputa ſi ſub cane tempeſtas & frigus factum fuerit, hoc dicimus accidiſſe, non ſi æſtus aut calor. quoniam hoc quidem ſemper, aut utplurimum. illud uero, non hominem quoque album eſſe, accidit. nec enim ſemper, nec utplurimum. animal uero, non ſecundum accidens. et fabrum ſanitatem feciſſe, accidens eſt. quoniam non eſt aptus ad ſanitatem faciendam faber, ſed medicus, uerum accidit, fabrum eſſe medicum cocus etiam uoluptati intentus facit quicquam ſalubre ſed non ſecundum pulmentariam unde dicimus, quód accidit. & quodam modo quidem facit, ſimpliciter uero minime. illorum etenim aliæ quandoque factiuæ potentiæ ſunt, horum uero nulla ars, nullaq; potentia determinata eſt. eorum.n.quæ ſecundum accidens, aut ſunt, aut fiunt, cauſa quoque ſecundum accidens eſt.*

ANT. par.8. *Quod enim nec ſemper, nec quaſi ſecundum magis eſt, hoc dicimus eſſe accidens. ut ſub cane ſi fuerit hyems & frigus, hoc accidere dicimus, ſed non ſi æſtuatio & calor, quia hoc quidem ſemper, aut ſecundum magis, illud uero non. Et hominem albũ eſſe accidit: nec enim ſemper nec ſecundũ magis, animal uero non ſecundum accidens. Et ædificatorem ſanitatem facere, accidens: quia non eſt natus hoc facere ædificator, ſed medicus: ſed accidit medicum eſſe ædificatorem. Et opſopios, ideſt cocus uoluptatem coniectans, faciet utique aliquid ſalubre, ſed non ſecundum opſopœiticam. Quapropter accidens dicimus & eſt ut facit, ſimpliciter aut non. Aliorum enim aliæ quandoque potentiæ factiuæ ſunt, horum uero nulla eſt ars, nec potentia determinata. Nam ſecundum accidẽs entium aut factorum, cauſa eſt ſecundum accidens.* Cocus.

Oſtendit naturam entis per accidens dicẽs, ideo dico ꝙ id quod eſt in pluribus, eſt cauſa entis per accidens, quia quod non eſt ſemper, neque ſecundum magis, hoc dicimus eſſe per accidens. Et hoc eſt defectus eius quod eſt ĩ pluribus, ut ſi {fuerit hyems,} ideſt tempus pluuioſum & frigus {ſub cane}, ideſt in diebus canicularibus, hoc dicimus eſſe per accidẽs. Non tamen ſi tunc {fuerit æſtuatio}, ideſt ſiccitas & calor. Hoc enim eſt ſemper ut in pluribus, ſed illud non. Et ſimiliter dicimus hominem eſſe album per accidens, quia hoc non eſt ſemper nec in pluribus. Hominem uero per ſe dicimus eſſe animal, non per accidens, quia hoc eſt ſemper. Et ſimiliter ædificator facit ſanitatem per accidens, quia ædificator nõ eſt aptus natus facere ſanitatem inquantum huiuſmodi, ſed ſolus medicus. Aedificator autem facit ſanitatem, inquantum accidit eum eſſe medicum, & ſimiliter opſopios}, ideſt cocus {coiectãs}, ideſt intendens facere {uoluptatem}, ideſt delectationem in cibo, faciendo aliquem cibum bene ſaporatum, facit aliquid ſalubre. Cibus enim bonus & delectabilis quandoque eſt utilis ad ſanitatem. Sed hoc non eſt ſecundum {artem opſopœiticam}, i. pulmẽtariã quod faciat ſalubre. ſed ꝙ faciat delectabile. Et propter hoc dicimus hoc accidere. Et notandum ꝙ in primo exemplo fuit ens per accidens ſecundum cõcurſum in eodem tempore. In ſecundo per concurſum in eodem ſubiecto, ſicut album cum homine. In tertio ſecundum concurſum in eadem cauſa agente ſicut ædificator & medicus In quarto ſecundum cõcurſum in eodem effectu, ſicut in pulmento ſalubre & delectabile. Quamuis autem cocus faciat pulmẽtum delectabile, tamen hoc fit per accidẽs ſalubre. Cocus quidem facit modo quodam ſalubre ſecundum quid, ſed ſimpliciter non facit, quia ars operatur per intentionem. Vnde quod eſt præter intentionem artis, non fit ab arte per ſe loquẽdo. Et ideo ens per accidens, qđ eſt pręter intentionem artis, nõ fit ab arte. Aliorũ enim entium, quæ ſunt per ſe ſunt quandoque aliquæ potentiæ factiuæ determinatæ, ſed entium per accidens nulla ars, neque potentia determinata eſt factiua. Eorum enim, quę ſunt aut fiunt ſecundum accidens, oportet eſſe cauſam ſecũdum accidens, & non determinatam. Effectus enim & cauſa proportionantur adinuicem, & ideo effectus p accidẽs habet cãm p accidens, ſicut effectus per ſe cauſam per ſe. Et quia ſupra dixerat ꝙ ens, ut in pluribus eſt cauſa entis per accidens, conſequenter cum dicit.

Ens per accidens q̃d.

Ens per accidens quadruplicite

Quare cum non omnia ex neceſsitate, & ſemper, aut ſint aut fiant. ſed multa, utplurimum, neceſſe eſt eſſe, quod ſecundum accidens eſt. utputa, nec ſemper, nec utplurimum albus muſicus eſt. cum autem aliquando fiat, ſecundum accidẽs erit. BESS.

quod

quod ſi non, cuncta ex neceſsitate erunt. Quare materia erit cauſa contingens eius, quod aliter accidit quàm illud, quod utplurimum eſt. Principium autem hoc ſumendum eſt. utrum nihil eſt, quod nec ſemper, nec utplurimum, an hoc impoſsibile? Præter hæc igitur, aliquid eſt, quod utcunque contingit, & ſecundum accidens. ſed utrum, quod utplurimum, quodue ſemper nulli ineſt, an aliqua ſunt ſempiterna, de his ſane poſterius conſiderandum eſt.

ANT. Tex.c.6. par.9. *Quare quoniam quidem non omnia ex neceſsitate ſunt & ſemper, aut entia, aut quæ fiunt, ſed plurima ſecundum magis neceſſe eſt quod ſecundum accidens ens, ut nec ſemper, nec ſecundum magis, Albus muſicus eſt. Quoniam uero fit aliquando, ſecundum accidens erit, ſi autem non, omnia erunt ex neceſsitate. Quare materia erit cauſa contingens præter quam ut in pluribus aliter accidentis. Principium autem hoc oportet ſumere, utrum nihil eſt nec ſemper, nec ſecundum magis. Aut hoc impoſsibile. Eſt igitur aliquid præter hoc quod utrunque contingit & ſecundum accidens. Sed utrum hoc quod in pluribus & quòd ſemper, nulli inſunt, aut ſunt quædam ſempiterna, de his quidem igitur poſterius perſcrutandum eſt.* In.11.&12.

Eſt enim ut uult Alex. cã eſſe argumentatiua. Oſtendit qualiter ex eo, quod eſt in pluribus, eſt ens per accidens dicens, ꝙ, quia non omnia ex neceſsitate & ſemper exiſtunt & fiũt, ſed {plurima ſunt ſecundum magis}, ideſt ut in pluribus, ideo neceſſe eſt eſſe quod eſt ſecundum accidẽs, quod neque eſt ſemper, neque ſecundum magis, ut hoc quod dico, Albus eſt muſicus. Quia tamen aliquando fit, licet non ſemper, nec ut in pluribus, ſequitur ꝙ fit per accidens. Si enim non fieret aliquando id, quod eſt in paucioribus, tunc id, quod eſt in pluribus nunquam deficeret, ſed eſſet ſemꝑ & ex neceſsitate: & ita omnia eſſent ſempiterna & neceſſaria, quod eſt falſum. Et, quia defectus eius, qđ eſt ut in pluribus, eſt propter materiam, quæ non ſubditur perfecte uirtuti agenti, ut in pluribus, ideo materia eſt cauſa accidẽtis aliter {q̃ ut in pluribus}, ſcilicet accidentibus, ut in paucioribus, cauſa inquam non neceſſaria, ſed cõtingens. Habito autem, ꝙ nõ omnia ſunt neceſſaria Nõ omnia eueniunt ꝑ accidẽs, nec omnia ſunt poſsibilia. ſed aliquid eſt nec ſemper, nec ſecundũ magis, principium hoc oportet hic ſumere, utrum nihil ſit nec ſemper, nec ſecundum magis. Sed hoc patet eſſe impoſsibile, quia, cum id, quod eſt ut in pluribus, ſit cã entis per accidẽs, oportet eſſe & id quod eſt ſemꝑ, & id quod eſt ut in pluribus. Igitur quod eſt, preter utrunque dictorum, eſt ens ſecundum accidens. Sed utrum iterum id, quod eſt ut in pluribus, ineſt alicui quod autem eſt ſemper nulli ineſt, aut etiam ſunt aliqua ſempiterna, conſiderandũ eſt poſterius in Duodecimo, ubi oſtendet quaſdam ſubſtantias eſſe ſempiternas. Sic igitur per primam quæſtionem quæritur, utrum omnia ſint per accidens. Per ſecundam uero utrum omnia poſsibilia, & nihil ſempiternũ. Tex.c.29. & inde.

BESS. Tex.6. *Quod autem non eſt accidentis ſcientia, patet. omnis enim ſcientia eius eſt, quod aut ſemper, aut utplurimum eſt. quomodo enim diſcet, aut alium docebit? oportet enim ut determinentur, aut per ſemper, aut per utplurimum, utputa, febricitanti, proficuum mellicratum eſt utplurimum. quod uero præter hoc eſt, non habebit dicere quando non, ut in nouilunio. nam, etiam in nouilunio, aut ſemper, aut utplurimum, accidens uero, præter hæc eſt. Quid itaque accidens eſt, & ob quam cauſam, & quod non eſt eius ſcientia, dictum eſt.*

ANT. Tex.c.6. par.10. *Quod autem ſcientia non eſt accidentis, palam. Scientia nanque omnis, aut eſt eius quod ſemper, aut eius quod ſecundũ magis. Etenim quomodo docebitur aut docebit alium? Oportebit enim diffiniri, aut per ſemper, aut per magis: ut quia utile mellicratum febricitanti, ut ſecundum magis. Quod autem præter hoc, non habebit dicere; Quando puta noua luna. Aut enim ſemper, aut in pluribus, & quòd noua luna. Accidẽs autẽ eſt præter hoc. Quid quidem igitur eſt accidens, & propter quam cauſam, & quia ſcientia non eſt eius, dictum eſt.* Tex.c.7.

Oſtendit tertium præmiſſorum, ſcilicet ꝙ ſcientia non ſit de ente per accidens. Quod quidem dicit eſſe palam ex hoc, ꝙ omnis ſcientia eſt aut eius quod eſt ſꝑ, aut eius qđ eſt ut in pluribus. Vnde cum ens per accidens nec ſit ſꝑ, nec ſit in pluribus, de eo non poterit eſſe ſcientia. Primam ſic probat. Non enim poteſt aliquis doceri ab alio, uel docere alium de eo quod nec eſt ſemper, nec ut frequenter. Hoc enim de quo eſt doctrina oportet eſſe diffinitum aut per hoc ꝙ eſt ſemper, aut per hoc ꝙ eſt in pluribus. Sicut ꝙ {mellicratum}, ideſt mixtum ex aqua & melle, utile eſt febricitantibus, determinatum eſt ut in pluribus. Sed quod {eſt præter hoc}, i. præter id quod eſt ſemper & magis, non poteſt dici quando fiat, ſicut ꝙ fiat ĩ tempore nouilunij. Quia quod determinatur fieri in tempore nouilunij, uel eſt ſemper, uel ut ĩ pluribus. Vel poteſt eſſe hoc quod dicitur de noua luna aliud exemplum, eius ſcilicet ꝙ determinatur ſemper. Et quod addit, aut in pluribus fit, addit propter differentiam eius per accidens, qđ nec ſic, nec ſic eſt. Vnde ſubdit {ꝙ accidens ſit præter hoc}, ſcilicet præter ens ſemper & ens ut magis. Et hæc minor eſt rationis principalis ſuperius poſitæ. Vlterius autem epilogando dicit quod dictum eſt, quid eſt ens per accidens, & quæ eſt cauſa eius, & ꝙ de eo non poteſt eſſe ſcientia.

Lectio III.

Eorum diluitur ſententia, qui a rerum uniuerſitate enſ per accidens remouere niſi ſunt.

Quòd autem ſint principia & cauſæ generabiles, & corruptibiles abſque eo, quod generentur, & corrumpantur, manifeſtum eſt etenim ſi non hoc, ex neceſsitate omnia erunt, ſi eius, quòd generatur, & corrumpitur non ſecundum accidens cauſam aliquam neceſſe ſit eſſe utrum enim erit hoc, an non ſi hoc, fiet ſin uero non, minime hoc uero, ſi aliud. & hoc modo uidelicet (tempore ſemper dempto à tempore finito) deuenies uſque ad nunc. quare hic morietur ægritudine, aut ui, ſi exiuerit, hoc autem, ſi aliud. & ſic deueniet ad id, quod nũc eſt, aut aliquid eorum, quæ facta ſunt. utputa, ſi ſitierit hoc uero, ſi cõmederit acuta, hoc uero, aut eſt, aut non. quare, neceſſario morietur, aut nõ morietur. ſimiliter & ſiquis ad iam facta aſcenderit, eadem rõ eſt, iã.n. hoc, in aliquo eſt deco uũt quod factũ eſt, ex neceſsitate ergo erunt oĩa futura. ut mori, uiuentem. iam enim aliquid factum eſt utputa contraria, in eodem corpore. ſed ſi ægritudine aut ui, nondum. ſed ſi hoc factum fuerit. BESS. Tex.7.

Quod autem ſint principia & cauſæ generabilia & corruptibilia ſine generari & corrumpi, palam. Si enim non hoc, ex neceſsitate omnia erunt, ſi eius quod fit & corrumpitur, non ſecundum accidens cauſam aliquam neceſſe eſt eſſe. Vtrũ enim erit hoc, aut non? Si hoc fiat, erit. Si autem non, non. Hoc autem, ſi aliud. Et ita manifeſtum quia ſemper tempore ablato à finito tempore, uenit uſque ad nunc. Quare hic morietur infirmitate aut ui, ſi exit, aut ſi facit: ſed hoc, ſi aliud: et ita ueniet ad quod nunc eſt. Aut in factorum aliquid, ut ſi ſitit. Hoc autem, ſi comedit mordicantia. Sed hoc, aut eſt, aut non. Quare ex neceſsitate morietur, aut non moritur. Similiter autem ANT. Tex.c.7. par.1.

& ſi

& ſi ſuperſiliat aliquis ad facta, eadem ratio. Iam enim eſt hoc in aliquo, dico autem factum. Ex neceſsitate ergo omnia erunt, quæ ſunt futura: ut moriturum fore uiuẽtem. Iam enim aliquid factum eſt, ut contraria in eodem corpore: ſed ſi infirmitate aut ui, nondum: niſi hoc factum fuerit.

Poſtquam Philoſophus determinauit de ente ꝑ accidens, hic excludit quãdam opinionem, per quã tollitur totum ens per accidens. Quidam enim poſuerũt, ꝙ quicquid fit in mundo, habet aliquam cauſam per ſe: & iterum ꝙ qualibet cauſa poſita, neceſſe eſt ſequi effectum eius. Vnde ſequebatur ꝙ per quandam connexionem cauſarum omnia ex neceſſitate acciderent, & nihil eſſet per accidẽs in rebus.

par. ſeq Et ideo hanc opinionem Philoſophus intendit deſtruere, & circa hoc tria facit. Primo enim deſtruit prædictam opinionem. Secundo infert quandam concluſionem ex prædictis, ibi: {Palam ergo quia uſq; ad aliquod &c.} Tertio mouet quandam quæ-

Infra pt. 3. ſtionem, quæ ex prædictis occaſionatur, ibi: {Sed ad principium quale.} Dicit ergo primo, ꝙ palam erit ex ſequentibus, ꝙ principia cauſæ generationis & corruptionis aliquorum {ſunt generabilia & corruptibilia}, i. contingit generari & corrumpi ſine generatione & corruptione, ideſt ſine hoc ꝙ ſequatur generatio & corruptio. Non enim oportet, ꝙ ſi generatio alicuius rei uel corruptio eſt cauſa generationis aut corruptionis rei alterius ꝙ poſita generatione uel corruptione cauſæ, de neceſsitate ſequatur generatio uel corruptio effectus, quia quædam cauſæ ſunt agentes ut in pluribus: unde eis poſitis, adhuc poteſt impediri effectus per accidens, ſicut propter indiſpoſitionem materiæ, uel propter occurſum contrarij agentis, uel propter aliquid hu-

Placitum Auic. de neceſsitate rerum. iuſmodi. Sciendum tamen, ꝙ Auicenna probat in ſua metaphyſica, ꝙ nullus effectus ſit poſsibilis in comparatione ad ſuam cauſam, ſed ſolum neceſſarius. ſi enim poſita cauſa, poſsibile eſt effectum non poni, id autem quod eſt in potentia inquantum huiuſmodi reducitur in actum per aliquod ens actu, oportebit ergo ꝙ aliquid aliud à cauſa faciat ibi ſequi effectum in actu causa igitur illa non erat ſufficiens. Et hoc uidetur contra id, quod Philoſophus

Concordat Auic. Ariſt. hic dicit. Sed ſciendum, ꝙ dictum Auic. intelligi debet ſuppoſito, ꝙ nullum impedimentum cauſæ adueniat. neceſſe eſt enim cauſa poſita ſequi effectum niſi ſit impedimentum, quod quandoque contingit eſſe per accidens. Et ideo Philoſophus dicit, ꝙ non eſt neceſſarium generationem ſequi uel corruptionem, poſitis cauſis generationis uel corruptionis. Si enim non eſt uerum hoc quod dictum eſt, ſequetur, ꝙ omnia erunt ex neceſsitate, ſi tamen cum hoc quod dictum eſt, ꝙ poſita cauſa neceſſe eſt ſequi effectum, ponatur etiam alia poſitio, ſcilicet ꝙ cuiuſlibet quod fit & corrumpitur, neceſſe ſit eſſe aliquam cauſam per ſe & non per accidens. Ex his enim duabus propoſitionibus, ſequitur omnia eſſe de neceſsitate. Quod ſic probat. Si enim quæratur de aliquo, utrum ſit futurum uel non, ſequitur ex prædictis, ꝙ alterum ſit de neceſsitate uerum, quia ſi omne quod fit habet cauſam per ſe ſuę factionis, qua poſita neceſſe eſt ipſum fieri, ſequetur ꝙ res illa de qua quæritur utrum ſit futura, fiat, ſi fit hoc qđ ponitur cauſa eius: & ſi illud non fuerit, ꝙ non fiat. Et ſimiliter oportet dicere, ꝙ iſta cauſa erit futura ſi aliquod aliud quod eſt cauſa eius, erit futurum. Conſtat autem, quòd tempus quantumcunque futurum accipiatur, ſiue poſt centum annos, ſiue poſt mille eſt finitum, incipiendo à pręſenti nunc uſque ad illum terminum. Cum autem generatio cauſæ pręcedat tempore generationem effectus, oportet ꝙ procedendo ab effectu ad cauſam auferamus aliquid de tempore futuro, & appropinquemus magis ad præſens. Omne autem finitum conſumitur aliquotiens ablato quodam ab ipſo. Et ita ſequitur ꝙ procedendo ab effectu ad cauſam, & iterum ab illa cauſa ad eius cauſam, & ſic deinceps, auferatur totum tempus futurum cum ſit finitum, & ita perueniatur ad ipſum nunc. Quod quidem patet ĩ hoc exẽplo. Si enim omnis effectus habet aliquam cauſam per ſe, ad quam de neceſsitate ſequitur, oportet ꝙ iſte de neceſsitate moriatur, uel per infirmitatem, uel per uiolentiam, ſi exit domum ſuam. Exitus enim à domo eius inuenitur cauſa eſſe mortis eius, uel uiolentię, puta ſi exiens domum inuenitur à latronibus & occiditur. Vel per infirmitatẽ, puta ſi exiens de domo ex æſtu incurrit febrem & moritur. Et eodem modo hoc erit ex neceſsitate, ſcilicet ꝙ exeat domum ad hauriẽdum aquam ſi ſitit. Nam ſitis inuenitur eſſe cauſa ut exeat domum ad hauriẽdum aquã. Similiter per eandem rationem hoc erit de neceſsitate, ſcilicet ꝙ ſitiat, ſi aliquid aliud erit quod eſt cauſa ſitis. Et ita ſic procedens de effectu ad cauſam perueniet ad aliquod {quod nunc eſt}, i. in aliquod pręſens, uel in {aliqđ factorum}, ideſt in aliqđ præteritorũ. Sicut ſi dicamus ꝙ ſitis erit ſi comedit mordicantia uel ſalſa, ꝗ faciũt ſitim, hoc aũt ſcilicet ꝙ comedat ſalſa uel non comedat, eſt in præſenti. Et ita ſequit ꝙ {ꝑdictũ futurũ}, ſcilicet ꝙ iſte moriat̃ uel non moriat̃ ex neceſsitate erit. Cũ enim qlibet conditionalis uera ſit neceſſaria, oportet ꝙ ex quo antecedens eſt poſitum, ꝙ conſequens ex neceſsitate ponat̃. Sicut hæc eſt uera, ſi Socra currit, mouet̃. Poſito ergo ꝙ currat, neceſſe erit ipſum moueri, dum currit. Si aũt quilibet effectus habet cauſam ꝑ ſe, ex qua de neceſsitate ſequit̃, oportet ꝙ ſit illa conditionalis uera, cuius antecedens eſt cã & conſequens effectus. Et licet inter cauſam, quæ nunc eſt pręſens, & effectũ qui erit futurus, quãdoque ſint plurima media, quorum unũquodque eſt effectus reſpectu præcedentium, & cauſa reſpectu ſequentium, tamen ſequitur de primo ad ultimũ, ꝙ conditionalis ſit uera cuius antecedens eſt pręſens & eius conſequẽs quandoque futurum. Sicut hic, Si comedit ſalſa, occidetur. Antecedens autem ponitur, ex quo præſens eſt, ergo de neceſsitate erit ꝙ occidatur. Et ita omnia alia futura erunt neceſſaria quorum cauſæ proxime uel remotæ, ſunt præſentes. Et ſimilis ratio eſt ſi aliquis procedens ab effectibus ad cauſas, ſuperſiliat {ad facta}, i. ad præterita, hoc eſt dicere ſi reducat effectus futuros in aliquam cauſam præteritam non præſentem, quia hoc quod præteritum eſt iam eſt ſecundum aliquem modum. Hoc autem dico inquantum eſt factum uel præteritum. Licet enim uita Cæſaris non ſit nunc ut in præſenti, eſt tamen in præterito. Verum enim eſt Cæſarem uixiſſe. Et ita nunc eſt ponere uerum eſſe antecedens conditionalis, in cuius antecedente eſt cauſa præterita, & in conſe-

quente

quẽte eſt cã futura. Et ſic ſequeẽ cum oẽs effectus futuros oporteat redigere in tales cãs pſentes uel pteritas, ꝙ oĩa futura ex neceſsitate eueniant. Sicut nos dicimus ꝙ uiuentẽ fore moriturum eſt neceſſarium abſolute, quia ſequiẽ de neceſsitate ad aliqd qđ iã factũ eſt. ſ. duo cõtraria eſſe in eodẽ corpe p cõmixtionẽ. Hęc. n. cõditionalis eſt uera. Si aliqđ corpus eſt cõpoſitũ ex cõtrariis, corrũpeẽ. Hoc aũt eſt ĩpoſſe, ꝙ oĩa futura ex neceſsitate eueniãt. Ergo illa duo ſunt impoſſia, ex qbus hoc ſequebaẽ. ſ. ꝙ quilibet effectus habeat cãm p ſe, & ꝙ cã poſita neceſſe ſit effectũ poni. Quia ex hoc ipſo ſequereẽ qđ iã dictũ eſt, ꝙ quorũlibet effectũ futurorũ eſſet aliq̃ cãę iã poſitę. Sicut corruptionis aĩalis, iã ſunt aliq̃ cãæ poſitæ. Sed ꝙ iſte hõ moriaẽ p ĩfirmitatẽ, uel uiolẽtiã, nõdũ hẽt aliq̃ cãm poſitã ex qua de neceſsitate ſequaẽ. Deĩde cũ dicit.

BESS. *Patet igitur, quod uſque ad aliquod uadit principium. hoc uero, non amplius ad aliud. erit igitur hoc eius, quod utcũque contingit, cauſaque generationis eius nulla.*

ANT. par. 2. *Palam ergo quia uſque ad aliquod uadit principium, hoc autem non adhuc ad aliud. Erit ergo eius quodcunque euenit ipſum, & cauſa ipſius generationis nulla.*

Inſert quandã conclõnẽ ex pdictis dicẽs, ergo ex quo nõ qdlibet, qđ fit, hẽt cãm p ſe palã, ꝙ in futuris cõtingẽtibus, effectus futuri reductio ad cãm p ſe, uadit uſq; ad aliqđ principium, qđ quidẽ principium nõ reduciẽ in aliqđ principiũ adhuc p ſe, ſed ipſum erit cuius cã {erit qđcũq; euenit}, i. caſualis, & illius cãæ caſualis nõ erit aliqua alia cã, ſicut iã pdictũ eſt, ꝙ ens

Lectio. 2. per accñs non hẽt cãm neq; gñonem. Verbi gratia, ꝙ iſte occidatur à latronibus hẽt cãm per ſe quia uulneraẽ, & hoc etiã hẽt cãm per ſe quia à latronibus inuenitur, ſed hoc non habet niſi cãm per accñs. Hoc. n. qđ iſte ad negotium uadẽs inter latrones incidat, eſt per accidens, ut ex pdictis patet. Vnde eius nõ oportet ponere aliquã cãm. Ens. n. per accidens, ut ſupra dictũ eſt, nõ habet generationẽ, & ita eius gñationis cãm per ſe quærere non oportet. Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 6. *Sed in quale principium, & qualem cauſam talis reductio eſt. Vtrum ut ad materiam, an ut ad cuius gratia, an ut ad mouens, maxime conſiderandum eſt. De eo itaque, quod ſecundum accidens eſt, dimittatur. determinatum enim ſufficienter eſt.*

ANT. Tex. c. 8. ... 8. *Sed ad principium quale & cauſam qualem reductio talis utrum ut ad materiam, aut ad quod cuius gratia, aut ut ad mouens, maxime perſcrutandum. Ergo de ente ſecundum accidẽs prætermittatur. Determinatum eſt enim ſufficienter.*

Mouet quandã q̃õnem occaſionatam ex dictis. Dixit. n. ſupra immediate, ꝙ cãæ entiũ per accñs reducuntur uſq; ad aliqđ principiũ, cuius non eſt ponere aliã cãm. Et iõ hic inquirit de hac reductione, uel anagoge, qđ idẽ eſt, ad {quale principiũ & ad qualẽ cãm debeat fieri}, i. ad quod genus cãæ uel pricipij, ſ. utrũ ad aliquã cauſam primã, q̃ ſit cã ſicut materia, aut ad aliquã, q̃ ſit cã ſicut finis, cuius gratia aliqd fit, aut ad aliquã, q̃ ſit cã ſicut mouẽs. Pręttermittit aũt de cã formali, quia q̃õ hic habetur de cã gñonis rerũ, q̃ fiunt p accidens. In gñone aũt, forma non habet cãlitatẽ, niſi per modũ finis. Finis. n. & forma in gñone incidunt ĩ idem numero. Hanc aũt q̃õnem hic motã non ſoluit

Tex. c. 65. ſed ſupponit eius ſolutionẽ ab eo qđ eſt determinatum in. 2. phy. Ibi. n. oñſum eſt ꝙ fortuna & caſus, q̃ ſunt cãę eorum q̃ fiũt p accñs, reducunẽ ad genus cãæ efficientis. Ergo concludit ex pmiſsis, qđ prætermittendum eſt loqui de ente per accidens, ex quo determinatũ eſt ſufficienter ſm id qđ de eo determinari põt.

Attẽdendũ eſt aũt ꝙ ea q̃ Phs hic tradit, uñr remouere q̃dam, q̃ ſm phiam ab aliquibus ponuntur, ſ. fatum & prouidentiã. Vult. n. hic Philoſophus, ꝙ non oĩa, q̃ fiunt, reducantur in aliquam cãm per ſe, ex qua de neceſsitate ſequantur, alias ſequeretur, ꝙ oĩa eſſent ex neceſsitate, & nihil per accidens eſſet in rebus. Illi autem, qui ponunt fatum, dicunt, contingentia, quæ hic fiunt, quæ uidentur per accidens, eſſe reducibilia in aliquã uirtutẽ corporis cæleſtis, per cuius actionẽ ea, quæ ſm ſe conſiderata per accñs fieri uidentur, cum quoddam ordine producantur. Et ſimiliter illi, qui ponunt prouidentiam, ea quæ aguntur hic, dicũt eſſe ordinata ſm ordinem prouidentiæ. Ex utraq; igitur poſitione duo uñr ſequi, quæ ſunt contraria his q̃ hic Philoſophus determinat, quorũ primũ eſt in rebus nihil fit p accñs neq; à fortuna neq; à caſu. Quę. n. ſm aliquem ordinem procedunt, non ſunt per accñs. Sunt enim uel ſemper uel in maiori parte. Scđm autẽ eſt, ꝙ omnia ex neceſsitate eueniant. Si. n. oĩa ex neceſsitate eueniunt quorum cã uel ponitur in præſenti, uel iam eſt poſita in præterito, (ut ratio Philoſophi procedit, eorum autem quæ ſunt ſub prouidentia uel fato cauſa ponitur in pręſenti, & iam poſita eſt in præterito, eo ꝙ prouidentia eſt ĩmutabilis & æterna, motus etiam cæli eſt inuariabilis) uidetur ſequi ꝙ ea quę ſunt ſub prouidentia uel fato, ex neceſsitate contingant. Et ita ſi omnia quæ hic aguntur, fato & prouidẽtiæ ſubduntur, ſequitur ꝙ omnia ex neceſsitate proueniant. Videtur ergo ꝙ ſm intentionem Philoſophi num ſit ponere neq; prouidentiam neq; fatum. Ad horũ aũt euidentiã conſiderandũ eſt, ꝙ quãto aliqua cauſa eſt altior, tanto eius cauſalitas ad plura ſe extendit. habet enim cauſa altior proprium cauſatũ altius quod eſt communius & in pluribus inuentũ. Sicut in artificialibus patet, ꝙ ars Politica, quæ eſt ſupra militarẽ, ad totum ſtatum cõitatis ſe extendit, Militaris aũt ſolum ad eos, qui in ordine militari continentur. Ordinatio aũt, q̃ eſt in effectibus ex aliqua cã tm̃ ſe extendit, quantũ extendit ſe illius cauſæ cãlitas. Oĩs. n. cauſa per ſe habet determinatos effectus, quos ſm aliquẽ ordinẽ pducit. Maniſeſtum igiẽ eſt, ꝙ effectus relati ad aliquã inferiorem cauſam nullũ ordinẽ habere uidentur, ſed per accidens ſibiipſis concidunt: qui, ſi referantur ad ſuperiorẽ cãm & cõem, ordinati inueniuntur, & non per accidens cõiuncti, ſed ab una per ſe cã ſimul producti ſunt. Sicut floritio huius herbę uel illius, ſi referatur ad particularẽ uirtutẽ, q̃ eſt ĩ hac planta, uel in illa, nullũ ordinẽ habere uẽ, imo uẽ eſſe p accidens, ꝙ hac herba florente illa floreat. Et hoc iõ, quia cauſa uirtutis huius plantæ extendit ſe ad floritionem huius, & nõ ad floritionẽ alterius. uñ eſt quidem cã, ꝙ hæc planta floreat, non autem ꝙ ſimul cum altera. Si aũt ad uirtutem corporis cæleſtis, quę eſt cã cõis referatur, inuenitur hoc non eſſe per accidens, ꝙ hac herba florente illa floreat, ſed eſſe ordinatũ ab aliqua prima cã hoc ordinante, q̃ ſimul mouet utrãq; herbam ad floritionem. Inuenitẽ aũt in rebus triplex cãrum gradus. Eſt. n. primo cã incorruptibilis & immutabilis, ſ. diuina. Sub hac ſcđo eſt cauſa incorruptibilis, ſed mutabilis, ſ. corpus cæleſte. Sub hac tertio ſunt cãę corruptibiles & mutabiles. Hę igiẽ cãæ in tertio gradu exiſtẽte ſunt particulares, & ad pprios effectus ſm ſingulas ſpẽs determinatæ. ignis. n. generat

Dubitatio an quæ Philoſoph9 hic dixit, tollãt fatũ & puidentiam.

Solutio q̃ſtionis.

Triplex cãrũ gradus in cælus & qualitas.

ignem,& hō generat hoiem,& planta plantā. Cā aūt ſcđi gradus eſt quodammodo uſis,& quodammodo particularis. particularis quidē qa ſe extēdit ad aliqđ genus entiū determinatū,ſ.ad ea q̄ per motū ieſſe ꝓducuntur. eſt.n.cā mouēs & mota. Vſis aūt, quia non ad unā tm̄ ſpēm mobiliū ſe extēdit cālitas eius ſed ad oīa,quæ alterātur & gn̄antur & corrumpunt illud.n. qđ eſt primo motū,oportet eſſe cām oium cōſequenter mobiliū. Sed cā primi gradus eſt ſimpſr uſis.eius .n.effectus ꝓprius eſt eſſe.uñ quicqd eſt, & quocūq; mō.eſt,ſub cālitate & ordinatione illius cāæ ꝓprie cōtinetur.

Effectus ꝓprius primæ cāæ eſt eſſe.

Si igitur ea,q̄ hic ſunt contingentia,reducamus in cās ꝓximas particulares tm̄,inueniunt multa fieri p accidens. tū pp cōcurſum duarum cārum,quarū una ſub altera nō continetur. ſicut cū ꝑter intētionē occurrūt nihil latrones. Hic.n.concurſus cātur ex duplici uirtute motiua,ſ.mea & latronū. Tū etiā pp defectū uirtutis agentis, cui accidit debilitas,ut non poſsit ꝑuenire ad finē intentū, ſicut cū aliquis cadit in uia pp laſsitudinē. Tū etiā pp idiſpōnem mãæ,quæ non recipit formā intentā ab agente,ſed alterius modi ſicut accidit in monſtruoſis partibus aialium. Hæc aūt contingentia,ſi ulterius in cām cæleſtē reducant, multa horū inuenient non eſſe p accñs:quia cāæ particulares & ſi non continentur ſub ſeinuicē, cōtinent tñ ſub una cā cōi cæleſti.uñ concurſus earū pōt habere aliquā unā cām cæleſtem determinatā. Quia etiam uirtus corporis cæleſtis & icorruptibilis eſt & impaſſibilis,non pōt exire aliquis effectus ordinem cālitatis eius pp defectū uel debilitatē ipſius uirtutis. Sed quia agit mouendo,& oē tale agēs requirit materiā determinatā & diſpoſitā,pōt cōtingere ꝙ i rebus naturalibus uirtus cæleſtis non conſequatur ſuū effectū pp materiæ indiſpōnem & hoc erit p accidēs. Quātus igitur multa, q̄ nr̄ eſſe p accidēs reducendo ipſa ad cās particulares,inueniantur non eſſe per accñs reducendo ipſa ad cām cōem uſem,ſ.uirtutē cæleſtem, tñ etiā hac reductione facta, inueniuntur eſſe aliqua p accñs,ſicut ſuperius eſt habitū à pħo. Qñ n.agens aliqđ iducit effectū ſuū ut i pluribus,& nō ſp, ſequet, ꝙ deficiat in paucioribus, & hoc per accñs eſt. Si igit corpora cæleſtia effectus ſuos inducunt in inferiora corpora,ut in pluribus,& non ſp, pp materiæ idiſpōnē ſequet,ꝙ ipſum ſit per accñs,ꝙ uirtus cæleſtis effectū ſuū nō cōſequat. Licet etiā ex hoc inueniantur aliqua per accñs facta reductione ad corpus cæleſte,qa in iſtis inferioribus ſunt aliquæ cāæ agētes, q̄ poſſunt per ſe agere abſq; ipreſsione corporis cæleſtis,ſ.aiæ rōnales, ad quas non pertingit uirtus corporis cæleſtis,cū ſint formæ corporibus nō ſubiectæ, niſi forte p accñs,inquantū.ſ.ex ipreſsione corporis cæleſtis fit aliqua imutatio in corpe,& per accñs in uiribus aiæ,q̄ ſunt actus quarūdā partiū corporis, ex qbus aia, rōnalis inclinat ad agendū, licet nulla neceſsitas iducat cum habeat liberum dominium ſup paſsiones, ut eis diſſentiat. Illa igit,q̄ in his inferioribus inueniūtur p accidens fieri reducendo ad has cās,ſ.aias rōnales, prout non ſequitur inclinationem, q̄ eſt ex ipreſsione cęleſti, non inuenientur per ſe fieri per reductionē ad uirtutē corporis cęleſtis. Et ſic patet,ꝙ pō fati,q̄ eſt quædā diſpō inhærēs rebus inferioribus ex actione corporis cæleſtis,non remouet oīa ea,quæ ſunt p accñs.

Fatum non remouet cōtingētiam a rebus.

Sed ſi ulterius iſta contingentia reducantur in cām altiſsimam diuinā,nihil inueniri poterit,ꝙ ab ordine eius exeat,cum eius cālitas extēdat ſe ad oīa inquantum ſunt entia. Nō pōt igitur ſua cālitas ipediri per indiſpōnē materiæ,qa & ipſa materia, & eius diſpōnes nō exeunt ab ordine illius agētis, qđ eſt agēs per modū dantis eſſe,& nō ſolū per modū mouentis & alterātis. Nō.n.pōt dici,ꝙ materia præſupponatur ad eſſe,ſicut ꝑſupponitur ad moueri,ut eius ſubiectū, quinimmo eſt pars eſſentiæ rei. Sicut igitur uirtus alterantis & mouentis non impeditur ex eſſentia motus,aut ex termino eius,ſed ex ſubto, qđ ꝑſupponit, ita uirtus dātis eſſe nō ipeditur à materia, uel à quocunq;, qđ adueniat qualitercunq; ad eſſe rei. Ex quo etiā patet,ꝙ nulla cā agens pōt eſſe in iſtis inferioribus, quæ eius ordini non ſubdatur. Relinquit igitur ꝙ oīa,q̄ hic fiunt, prout ad primā cām diuinā referuntur,inueniuntur ordinata & non per accidens exiſtere,licet per cōparationē ad alias cās per accidēs eſſe inueniantur. Et pp hoc ſm fidē catholicā dr̄, ꝙ nihil fit temere ſiue fortuito in mundo,& ꝙ oīa ſubduntur diuinæ prouidentiæ. Ariſt. aūt hic loquitur de contingentibus,q̄ hic fiunt in ordine ad cās particulares, ſicut per eius exemplum apparet. Nūc aūt reſtat uidere qūo pō fati & ꝓuidentiæ non tollit à rebus contingentiam,quaſi oīa ex neceſsitate eueniāt.

An fatū & prouidentia tollan[t] continge[ntiā] etiā a re[bus]. Infra p[…]

Et de fato quidē manifeſtū eſt per ea q̄ dicta ſunt. Iā.n.eſt oſtenſum, ꝙ licet corpora cęleſtia & eorū motus & actiones quātum in ipſis eſt neceſsitatē habeāt,tñ effectus eorū i iſtis inferioribus pōt deficere,uel pp indiſpōnē materiæ,uel pp aiam rōnalē q̄ habet liberā electionē ſequendi inclinationes,q̄ ſunt ex impreſsione cæleſti uel non ſequendi.& ita relinquitur, ꝙ hmōi effectus non ex neceſsitate,ſed contingenter proueniant. Nō .n.pō cāæ cæleſtis eſt pō cāæ talis,ad quam de neceſsitate ſequatur effectus, ſicut ad compōnem ex contrariis ſequit mors aialis,ut in litera tangit. Sed de ꝓuidentia maiorē habet difficultatē. prouidētia.n.diuina falli non pōt. Hæc.n.duo ſunt incōpoſsibilia, ꝙ aliqd ſit prouiſum à Deo,& nō fiat & ita uī, ꝙ ex quo prouidentia iā ponitur,ꝙ eius effectū neceſſe ſit ſeq. Sed ſciendū eſt,ꝙ ex eadē cā depēdet effectus,& oīa,quæ ſunt per ſe accidentia illius effectus. Sicut.n.hō eſt natura,ita & oīa eius per ſe accidentia,ut riſibile,& mētis diſciplinæ ſuſceptibile. ſi aūt aliqua alia cā non faciat hoiem ſimpſr,ſed hoiem talē,eius nō erit conſtituere ea q̄ ſunt per ſe accidētia hois, ſed ſolū uti eis. Politicus.n.facit hoiem ciuilem,non tñ facit eum mētis diſciplinæ ſuſceptibilē,ſed hac eius ꝓprietate utit ad hoc ꝙ hō fiat ciuilis. Sicut aūt dictū eſt,ens inquantū ens eſt habet cām ipſum Deū. uñ ſicut diuinæ ꝓuidentiæ ſubdit ipſum ens ita etiā oīa accidentia entis inquantū eſt ens. inter q̄ ſunt neceſſariū & cōtingēs. Ad diuinā igit ꝓuidentiā pertinet non ſolū ꝙ faciat hoc ens,ſed ꝙ det ei cōtingētiā,uel neceſsitatē. Scđm .n.ꝙ unicuiq; dare uoluit cōtingētiā,uel neceſsitatē, ꝑparauit ei cās medias,ex qbus de neceſsitate ſequatur,uel cōtingenter. Inuenitur igit uniuſcuiuſq; effectus ſm ꝙ eſt ſub ordine diuinæ prouidentiæ,neceſsitatē habere. Ex quo cōtingit ꝙ hæc cōditionales eſt uera,ſi aliqd eſt à Deo ꝓuiſum, hoc erit. Scđm aūt ꝙ effectus aliqs cōſiderat ſub ordinē cāæ ꝓximę,ſic nō oīs effectus eſt neceſſarius, ſe qdā neceſſarius & qdā cōtingens ſm analogiā ſuæ cāæ. Effectus.n.in ſuis naturis ſimilant cauſis ꝓximis, nō āt remotis, ad quarū ꝯditionē ptīgere nō pñt. Sic ergo patet,ꝙ cū de diui

na prouidentia loquimur, non eſt dicendum ſolum, hoc eſt prouiſum à Deo ut ſit, ſed hoc eſt prouiſum à Deo, ut contingenter ſit, uel ut neceſſaria ſit unde non ſequitur ſecundum rationem Ariſ. hic inductā, ꝙ ex quo diuina prouidentia eſt poſita, ꝙ oēs effectus ſint neceſſarij, ſed neceſſarium eſt effectus eſſe contingenter, uel de neceſsitate. Quod quidem eſt ſingulare in hac cauſa. ſ. in diuina prouidentia. Reliquæ. n. cauſæ non conſtituūt legem neceſsitatis, uel contingentiæ, ſed conſtituta à ſuperiori cā, utuntur. Vñ cālitati cuiuſlibet alterius cāæ ſubditur ſolū ꝙ eius effectus ſit. Qđ aūt ſit neceſſario uel cōtigēter, depēdet ex cā altiori, q̄ eſt cā entis inquātū eſt ens, à qua ordo neceſsitatis & cōtingētiæ ī reb⁹ ꝓuenit.

LECTIO IIII.

Qđo ens uerū dicatur & in quo ſit uerum & falſum, exponitur quod itē tale ens uerū & ens per accidens merito excluduntur ab iſta ſcientia concludit.

BESS.

QVòd aūt tanquam uerum ens, & non ens, ut falſum, qm̄ circa compoſitionem et diuiſionem eſt, & omnino circa partitionem contradictionis (uerum etenim affirmationem in compoſito habet, negationem uero in diuiſo, falſum uero huius partitionis contradictionem.)

ANT par. 1.

Quod aūt ut uerū, ens: & non ens, ut falſum: qm̄ ſecundum compōnem & diuiſionē: totaliter aūt circa partitionē cōtradictionis. Verum quidem enim affirmationem contradictionis in compoſito habet, negationem uero in diſiuncto. ſed falſum huius partitionis contradictionem.

Poſtq̄ determinauit Phs de ente ꝑ accñs, hic determinat de ente, quod ſignat ueritatem ꝓpōnis, & circa hoc duo facit. Primo determinat qualiter dicatur hmōi ens. Secūdo remouet ipſum à principali

Infra pt. 4.

cōſideratione huius ſcię, ibi: {Qm̄ āt cōplexio &c.} Circa primū tria facit. Primo oñdit qualiter hmōi

par. 2.

ens dicat. Scđo rñdet cuidā qōni, ibi: {Qūo aūt qđ

par. 3.

ſil &c.} Tertio manifeſtat quoddā qđ dixerat, ibi: {Nō eſt aūt uerū & falſum in rebus &c.} Dicit ergo {ꝙ ens quoddā dicit quaſi uerū}, i. qđ nihil aliud ſignificat niſi ueritatē. Cum. n. interrogamus ſi hō eſt aīal, rñdetur ꝙ eſt, ꝑ quod ſignificat ꝓpōnem premiſſam eſſe uerā. Et eodem modo non ens ſignifi-

Conditiones ueri & falſi.

cat quaſi falſum. Cum. n. rñdetur nō eſt, ſignificatur ꝙ propoſita oratio ſit falſa. Hoc autē ens, qđ dicitur quaſi uerum, & non ens, quod dr̄ quaſi falſum conſiſtit circa compoſitionem & diuiſionem. Voces. n. incomplexa neque uerum, neque falſum ſignificāt, ſed uoces complexæ, per affirmationem aut negationem ueritatem aut falſitatem habent. Dicitur autem hic affirmatio compoſitio, quia ſignificat prædicatum ineſſe ſubiecto. Negatio uero dicitur hic diuiſio, quia ſignificat prædicatum à ſubiecto remo ueri. Et cum uoces ſint ſigna intellectuum, ſimiliter dicendum eſt de conceptionibus intellectus. Quæ enim ſunt ſimplices, non habēt ueritatem neq; falſitatem, ſed ſolum illæ, quæ ſunt complexæ per affirmationem uel negationem. Et quia prædictum ens & non ens, ſcilicet uerum & falſum conſiſtit in compoſitione & diuiſione, ideo ſimiliter conſiſtit circa partitionem contradictionis. Vnaquæque n. contradictionum partiuntur ſibi inuicem uerum & falſum, ita ꝙ altera pars eſt uera, & altera pars eſt falſa. Cum enim cōtradictio ex affirmatione & negatione conſtituatur, utraque autem harum ex prædicato ſit & ſubiecto, prædicatum & ſubiectum dupliciter ſe poſſunt habere. Aut enim ſunt coniuncta in rerum natura, ſicut homo & animal, aut ſunt diſiūcta, ut homo & aſinus. Si ergo formantur duæ contradictiones, una ex terminis coniunctis, ut homo eſt aīal, & homo non eſt aīal: alia ex terminis diſiunctis, ut homo eſt aſinus, homo non eſt aſinus, utranque cōtradictionem inter ſe cōdiuidunt uerū & falſum, ita ꝙ uerum pro parte ſua {habet affirmationem in compoſito}, id eſt in terminis coniunctis, & {negationē in diſiuncto}, i. in terminis diſiūctis. Hæ. n. duę ſunt ueræ hō eſt aīal, & hō non eſt aſinus. Sed falſum pro ſua parte hēt {ↄ̄dictionē partitionis}, i. cōtradictoria eorū, q̄ cedunt in parte ueri. Habet. n. falſum ꝓ ſua parte negationē in coniūcto, & affirmationē in diſiuncto. Hæ enim duæ ſunt falſæ, homo non eſt animal, & homo eſt aſinus. Deinde cum dicit.

BESS.

Quo autem modo quod ſimul, aut quod ſeparatim eſt intelligere accidit, alia ratio eſt dico autem quod ſimul, et quod ſeparatim, ut non conſequenter, ſed ut unum quid fiat.

ANT. par. 2.

Quomodo autem quod ſimul aut quod ſeparatim intelligere accidit, alius ſermo. Dico autem quod ſimul & ſeparatum, non ut eo conſequenter, ſed in unum aliquid fieri.

Remouet quandā dubitationem, quæ poſſet occaſionari ex dictis. Dixerat enim, ꝙ uerum & falſum conſiſtunt in compoſitione & diuiſione, uocū quidem ſecundario, intellectus autem primo & principaliter: omnis autem compoſitio uel diuiſio pluriū eſt: & ideo poteſt eſſe dubiū, quomodo iſta quæ cōponuntur & diuiduntur, intellectus intelligat, utrū ſcilicet ſimul, aut ſeparatim. Sed dicit, ꝙ hoc pertinet ad alium ſermonem, ſ. ad librum de aīa. Et quia ſimul dupliciter dicitur. Quandoque enim ſignificat unitatem, ſicut dicimus ſimul eſſe ſecundum tp̄s quæ ſunt in uno & eodem inſtanti, Qñq; uero ſignificat coniunctionem & uicinitatem eorum, quæ cōſequenter ſe habent, ſicut dicimus duos homines eſſe ſimul ſecundum locum, quorum loca ſunt coniuncta, & conſequenter ſe habentia, & ſecundum tēpus, quæ ſe tp̄e conſequuntur: Ideo exponit qōnē motam, qua quæſiuit utrum ſimul aut ſeparatim intelligat intellectus ea quæ componuntur & diuidūtur dicens, ꝙ non intelligit ſimul, ſm ꝙ aliqua dicūtur eſſe ſimul, ut conſequenter ſe habent, ſed ſm ꝙ aliqua dicuntur eſſe ſimul in eo ꝙ fit aliquid unum. Et in hoc innuitur ſolutio qōnis. Si. n. intellectus

Qđo poſſit intellectus noſter plura ſimul intelligere.

intelligat hoiem & aīal unūquodque ſm ſe, ut ſunt duo quædam, intelligit ea conſequenter duabus cōceptionibus ſimplicibus, non formans ex eis affirmationem neq; negationē. Cum aūt ex eis format compōnem uel diuiſionem, intelligit ambo ut unū, inquantum, ſ. ex eis aliquod unū fit. Sicut etiā partes cuiuſlibet totius intelligit intellectus ut unū, intelligendo ipſum totum. Non. n. intelligit domum intelligendo prius fundamentū, & poſtea, parietem, & poſtea tectum, ſed oīa iſta intelligit ſimul, inquantum ex eis fit unum. Silr intelligit prædicatū & ſubiectum ſimul, inquantū ex eis fit unum, ſ. affirmatio & negatio. Deinde cum dicit.

BESS.

Nō. n. eſt falſum, & uerū in rebus (ut qđ bonū uerū. qđ uero malū, falſum) ſed in mēte, quæ uero circa ſimplicia & circa ea quæ quid ſunt, non quidē ſunt in mente. quæcunq; igitur ſpeculari oportet circa, id, quod ita, ens & non ens eſt poſterius perſcrutandum eſt.

ANT. par. 3.

Non eſt autem uerum & falſum in rebus, ut quod qđ bonū

uerũ, quod autem malum falſum, ſed in mente. Circa uero ſimplicia & quid eſt nec in mente eſt. Igitur quæcunque oportet ſpeculari circa ſic ens et non ens, poſterius perſcrutandum eſt.

Verum & falſum ſũt in mente, bonũ atq; malum in rebus.

Manifeſtat quoddam, quod dixerat, ſcilicet ꝙ uerum & falſum ſint in compoſitione & diuiſione. Qđ quidem probat per modum cuiuſdam diuiſionis. Eorum enim, quæ dicuntur uoce, quædam ſunt in rebus extra animam, quædam autem ſunt in anima tantum. Album enim & nigrum ſunt extra animam ſed rationes horum ſunt in aĩa tm̃. Poſſet autem, aliquis credere, ꝙ uerum & falſum ſint etiam ĩ rebus, ſicut bonum & malum, ita ꝙ uerum ſit quoddam bonum & falſum ſit quoddam malum. hoc. n. oporteret, ſi uerum & falſum eſſent in rebus. Verum. n. quandam perfectionem naturæ, ſignificat, Falſum uero defectum. Oĩs autem perfectio in rebus exiſtens, ad perfectionem, & bonitatem naturæ pertinet, defectus uero & priuatio ad malitiam. Sed ipſe hoc negat dicens, ꝙ uerum & falſum non ſunt in rebus, ita ꝙ uerum rationis, ſit quoddam bonum naturæ, & falſum ſit quoddam malum, ſed {ſunt tm̃ in mẽte}, i. in ĩtellectu. Intellectus autem habet duas operationes, quarum una uocatur indiuiſibilium intelligentia, per quam ĩtellectus format ſimplices conceptiones rerum ĩtelligendo quodquideſt uniuſcuiuſque rei, Alia eius operatio eſt per quam componit & diuidit. Verum autem & falſum, & ſi ſint in mẽte, non tñ ſunt circa illam operationem mẽtis, qua intellectus format ſimplices cõceptiones, & quodquideſt rerũ. Et hoc eſt quod dicit, ꝙ {uerum & falſum, circa ſimplicia, & quodquideſt, nec in mente eſt.} Vnde relinquitur per locum à diuiſione, ꝙ ex quo non eſt in rebus, nec eſt in mente circa ſimplicia, & quodquideſt, ꝙ ſit circa cõpoſitionem & diuiſionem mentis primo & principaliter, & ſecũdario uocis, quæ ſignificat conceptionem mentis. Et ulterius concludit, ꝙ quæcunque oportet ſpeculari circa ens & non ens ſic dictum, ſ. prout ens ſignificat uerũ, & non ens falſum, {poſterius pſcrutandũ eſt}, ſ. in fine. ix. & etiã in li. de Aĩa, & in logicalibus.

Tex. c. 21. & inde.

Tota. n. logica ur̃ eſſe de ente & non ente ſic dicto. Sciendũ eſt aũt, ꝙ cum quælibet cognitio perficiatꝑ hoc, ꝙ ſimilitudo rei cognitę eſt in cognoſcente, ſicut perfectio rei cognitæ conſiſtit in hoc ꝙ habet talem formam, per quam eſt res talis, ita perfectio cognitionis conſiſtit in hoc, ꝙ habet ſimilitudinem formæ prædictę. Ex hoc autem, ꝙ res cognita habet formam ſibi debitam, dicitur eſſe bona, & ex hoc, ꝙ aliquem defectum habet, dicitur eſſe mala. Et eodem modo ex hoc ꝙ cognoſcens habet ſimilitudinem rei cognitæ, dicitur habere ueram cognitionẽ ex hoc uero, ꝙ deficit à tali ſimilitudine, dicitur falſam cognitionẽ habere. Sicut ergo bonũ & malum deſignant perfectiones, quæ ſunt in rebus. ita uerũ & falſum deſignant perfectiones cognitionum. Licet autem ĩ cognitione ſenſitiua poſsit eſſe ſimilitudo rei cognitæ, non tñ rõnem huius ſimilitudinis cognoſcere ad ſenſum pertinet, ſed ſolũ ad intellectum. Et iõ licet ſenſus de ſenſibili poſsit eſſe uerus, tñ ſenſus ueritatem non cognoſcit, ſed ſolũ intellectus. & ꝓpter hoc hic dr̃ ꝙ uerũ & falſum ſunt ĩ mẽte. Intell's aũt habet apud ſe ſimilitudinẽ rei intellectæ, ſm ꝙ rõnes incõplexorũ concipit, non tñ ꝓpter hoc ipſam ſimilitudinẽ diiudicat ſed ſolũ cum cõponit uel diuidit. Cũ. n. intell's concipit hoc, quod eſt aĩal rõnale mortale, apud ſe ſimilitudinem hoĩs habet, ſed non ꝓpter hoc cognoſcit ſe hanc ſimilitudinẽ habere, quia non iudicat hoĩem eſſe aĩal rõnale & mortale. & ideo in hac ſola ſecunda operatione intellectus eſt ueritas & falſitas, ſecundum quam non ſolũ intellectus habet ſimilitudinem rei intellectæ, ſed etiam ſuper ipſam ſimilitudinem reflectitur, cognoſcendo & diiudicando ipſam. Ex his igitur patet, ꝙ ueritas non eſt in rebus, ſed ſolũ in mente, & etiam in compoſitione & diuiſione. Et ſi res dicatur aliqñ falſa, uel etiam diffinitio, hoc erit in ordine ad affirmationem & negationem. Dr̃. n. res falſa, ut in fine Quinti habitum eſt, aut quæ non eſt oĩno, ſicut diametrum commenſurabilem: aut quia eſt quidem, ſed eſt apta nata uideri aliter q̃ ſit. Et ſimiliter diffinitio dr̃ falſa, aut quia nullius, uel quia aſsignatur alteri q̃ ei cuius eſt. In oĩbus. n. his modis patet ꝙ falſum in rebus uel in diffinitionibus dr̃, rõne falſæ enunciationis de ipſis. Et ſimiliter patet de uero. Nam res dr̃ uera, qñ habet propriã formam, quę ei oſtenditur ineſſe. Et diffinitio uera, quæ uere cõpetit ei cui aſsignatur. Patet etiã ꝙ nihil prohibet uerum eſſe quoddam bonum, ſecundum ꝙ intellectus cognoſcens accipitur ut quædam res. Sicut. n. quælibet alia res dicitur bona ſua perfectione, ita intellectus cognoſcens, ſua ueritate. Apparet etiam ex his, quæ hic dicuntur, ꝙ uerũ & falſum, quæ ſunt obiecta cognitionis, ſunt in mẽte. Bonũ uero & malũ, q̃ ſunt obiecta appetitus, ſunt ĩ rebus. Itẽ ꝙ ſicut cognitio ꝑficitur ꝑ hoc ꝙ res cognitæ ſunt in cognoſcente, ita appetitus quicũq; ꝑficitur per ordinem appetentis ad res appetibiles. Deinde cum dicit.

Lect. 6.

BESS.

Cum autem compoſitio, & diuiſio in mente, non in rebus ſit quod profectò ita eſt diuerſum à proprie dictis, ens eſt. aut enim quod quid eſt, aut quod quale, aut quod quantum, aut ſi quid aliud, copulat, aut diuidit mens. Quod autem tanquam accidens, & ut uerum ens. omittẽdum eſt. cauſa enim illius quidem determinata. huius uero, mentis aliqua paſſio. & ambo circa reliquum entis genus, & non extra oſtendunt eſſe aliquam entis naturam. Propter quod, hæc quidem prætereantur. Conſiderandæ autem ſunt ipſius entis cauſæ, & principia prout ens eſt. manifeſtum autem eſt in his, quæ determinauimus de eo, quoties unũquodq; dr̃, qđ ens multipliciter dicitur.

ANT. par. 4.

Quoniam autem complexio & diuiſio eſt in mente & non ĩ rebus. Quod autem ita ens, alterum ens à propriis: aut enim quia quid eſt, aut quia quale, aut quia quantũ, aut ſi quid aliud copulat, aut diuidat mens. Quod quidem ut accidens, & quod ut uerum ens, prætermittẽdum. Cauſa enim huius quidem indefinita, illius uero mentis aliqua paſsio: & utraque circa reliquum genus entis, & non extra oſtendunt entem aliquam naturam entis. Quapropter ea quidem prætermittantur. Perſcrutando uero ſunt ipſius entis cauſæ & principia, inquantum ens. Palam autem in quibus determinauimus de quotiens unumquodque dicitur, quia multipliciter dicitur ens.

De ente uero eſt ſcientia real.

Excludit ens uerum, & ens per accidens à principali conſideratione huius doctrinæ dicens, ꝙ compoſitio & diuiſio, in quibus eſt uerum & falſum, eſt in mente, & non in rebus. Inuenitur ſiquidem & in rebus aliqua compoſitio, ſed talis compoſitio efficit unam rem, quam ĩtellectus recipit ut unum ſimplici conceptione. Sed illa compoſitio uel diuiſio, qua intellectus coniungit uel diuidit ſua concepta eſt tantum in intellectu, non in rebus. Cõſiſtit enim.

in

in quadam duorum comparatione conceptorum, ſiue illa duo ſint idem ſecundum rem, ſiue diuerſa. Vtitur.n.intellectus quãque uno, ut duobus compoſitionem formans: ſicut dicitur, hõ eſt homo ex quo patet q talis compoſitio eſt ſolum in intellectu, nõ in rebus. Et ideo illud, quod eſt ita ens ſicut uerum in tali compoſitione conſiſtens, eſt alterum ab his quæ proprie ſunt entia, quæ ſunt res extra animam, quarum unaquæque eſt {aut qđ quid eſt}, ideſt ſubſtantia, aut quale, aut quantum, aut aliquod aliud in cõplexũ, qđ mens copulat uel diuidit. Et iõ utrunq; Tex.c.4.& 6.huius. eſt prætermittendum, ſ.& ens per accñs, & ens q ſignificat uerum, quia huius, ſcilicet entis per accidẽs cauſa eſt indeterminata. Et ideo non cadit ſub arte ut oſtenſum eſt. Illius uero, ſcilicet entis ueri, cauſa eſt {aliquã paſsio mentis}, i. operatio intellectu cõponentis & diuidentis. Et ideo pertinet ad ſcientiã de intellectu. Et alia ratio eſt, quia {utrunque}, ſcilicet ens uerum, & ens per accidens ſunt circa aliqđ genus entis, non circa ens ſimpliciter per ſe quod eſt in rebus, & non oſtendunt aliquam aliam naturam entis exiſtentem extra per ſe entia. Patet enim q ens per accidens eſt ex concurſu accidentaliter entium extra animam, quorum unumquodque eſt per ſe. Sicut grammaticum muſicum licet ſit per accidens, tamen & grammaticum & muſicum eſt per ſe ens, quia utrunque per ſe acceptum, habet cauſam determinatam. Et ſimiliter intellectus compoſitionem & diuiſionem facit circa res, quæ ſub prædicamentis continentur. Vnde ſi determinetur ſufficienter illud genus entis quod continetur ſub prædicamento, manifeſtum erit & de ente per accidens, & de ente uero. Et propter hoc huiuſmodi entia prætermittuntur. Sed perſcrutandæ ſunt cauſæ & principia ipſius entis per ſe dicti, inquantum eſt ens. De quo palam eſt ex his quæ determinauimus in.5.lib. ubi dictũ eſt, quotiẽs unumquodque talium nominum dicitur, q ens dicitur multipliciter, ſicut ĩfra in principio ſeptimi ſequet.

Sexti libri metaphyſicorum finis.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER SEPTIMVS,

Cum S. Thomæ expoſitione.

LECTIO I.

Ratione ac ſigno, & antiquorum conſuetudine, de ſola ſubſtantia in ſcientia de ente tractandum eſſe probat, quæ tempore, ratione, cognitione, nam prius eſſe accidente oſtenditur, quæ demum cum ex antiquorum opinionibus, tum ex ipſius Ariſt. ſententia tractanda ſint de ſubſtantia proponuntur.

BESS. Tex.1. ENS *multipliciter dicitur, quemadmodum in his quæ de quoties prius diuiſimus. ſignificat enim aliud quidem quid eſt, & quod quid, aliud uero quod quale, aut quantum, aut ſingula aliorum, quæ ita prædicantur. Cum autem ens toties dicatur, patet* Tex.2. *primum horum ens eſſe ipſum quid eſt, quodque ſubſtantiam ſignificat.*

ANT. Tex.c.1. par.1. ENS *dicitur multipliciter, ſicut diximus in his quæ de quotiens. Signãt.n.hoc qd eſt, & hoc aliquid: illud uero quod quale, aut quantum aut aliorum unumquodque ſic prædicamẽtorum. Totiens autem de ente dicto palam* Tex.c.2. *quia horum prima ens eſt quodquideſt quod ſignificat ſubãm.*

Poſtquam Philoſophus remouit a principali conſideratione huius ſcientiæ ens per accidens, & ens ſecundum q ſignificat uerum, hic incipit determinare de ente per ſe, quod eſt extra animam, de quo eſt principalis conſideratio huius ſcientiæ. Diuiditur autem pars iſta in duas partes. Hæc enim ſciẽtia & determinat de ente inquantum eſt ens, & de primis principiis entium, ut in.6.lib. eſt habitum. In prima ergo parte determinatur de ente. In ſecunda de primis principiis entis in.12.lib.ibi: {De Lib.12. Lect.1. ſubſtantia quidem &c.} Quia uero ens & unum ſe conſequuntur & ſub eadem conſideratione cadũt ut in principio quarti eſt habitum, ideo prima pars diuiditur in partes duas. In prima determinat de ente. In ſecunda de uno & de his quæ conſequuntur ad unum in.x.lib.ibi: {Vnum quia multis dicitur.} Ens autem per ſe, quod eſt extra animam, dupliciter Lib.10. Lect.1. diuiditur, ut in.5.lib.eſt habitũ. Vno modo per Tex.c.23. decem prædicamenta, alio modo p potẽtiam & actũ. Lectio 7. Diuiditur ergo prima pars in duas. In prima deter Tex.c.17. minat de ente ſecundum q diuiditur per decẽ prædicamenta. In ſecunda determinat de ente ſecundã q diuiditur per potentiam & actum, in.ix.libro, ibi: {Ergo de primo ente &c.} Prima autẽ pars diuiditur in duas. In prima oſtendit q ad determinandum Lib.9. Lect.1. de ente, prout in decẽ prædicamẽta diuiditur, oportet determinare de ſola ſubſtantia. In ſecunda incipit de ſubã determinare, ibi: {Or autem ſubſtantia & Infra le.ſe. ſi non ſimplicius &c.} Circa primum duo facit. Primo oñdit q de ſubã eſt determinandũ. Scđo oſtendit quid de ea ſit tractandũ, ibi: {Videtur aũt ſubã}. Circa primũ duo facit. Primo oñdit q intendens tra Infra pt.6. par.5. ctare de ente, de ſola ſubã debet tractare, per rõnem. Scđo per conſuetudinem aliorũ, ibi: {Et q olim & nunc &c. Intendit ergo in Prima parte talem rationem ponere. Illud quod eſt primũ inter entia quaſi ens ſimpliciter & non ſm quid, ſufficienter demonſtrat naturã entis, ſed ſubã eſt hmõi, ergo ſufficit ad cognoſcendũ naturam entis determinare de ſubã. Circa hoc aũt duo facit. Primo oñdit, q ſubã ſit pri Metaphyſicus habet locũ de ſubſtantia gtractat principaliter. mum ens. Scđo oñdit quõ dicatur primũ, ibi: {Multipliciter quidẽ igiẽ dr̃ primũ &c.} Circa primũ duo facit. Primo pponit intẽtũ q ens dr̃ multipliciter ut dictũ eſt in.5.li.ĩ quo diuiſerat quotiẽs dñr hmõi nomina, qa quodã ens ſiñat {quid eſt & hoc aliqd}, i. Tex.c.15. ſubãm, ut per quid, intelligatur eſſentia ſubæ, per Lect.9. hoc aliquid ſuppoſitum, ad quæ duo oẽs modi ſubẽ Infra t.4. reducuntur, ut in quinto eſt habitum. Illud uero ſignificat qualitatem uel quantitatẽ, aut aliquid aliorum prædicamentorũ. Et cum ens tot modis dicatur palã eſt q inter oĩa entia, primũ eſt quodquideſt, i. ens quod ſignificat ſubſtãtiam. Secundo ibi.

BESS. *Cum enim dicimus quale quippiam hoc, aut bonum dicimus, aut malum, ſed non tricubitum, aut hominem. cum autem quid eſt, non album, nec calidum, nec tricubitum, ſed hominem, aut deum. cætera uero entia dicuntur, eo quód entis proprie dicti quædam ſunt quantitates, quædam qualitates, quædam paſsiones, quædam aliquid aliud tale.*

ANT. par. 2. *Nam quando dicimus quale quod hoc? aut bonum dicimus aut malum: ſed non tricubitum, aut hominem. Quando uero quod eſt? nec album, nec calidum, nec tricubitum: ſed hominem aut Deũ. Alia uero dñr entia, eo q. taliter entis, hæc quidẽ qualitates eſſe, illa uero q̃titates, alia paſsiones, alia aliud qd tale.*

Alia litera A taliter. Subſtantia eſt primũ ens.

Probat propoſitum, & utitur tali ratione. Quod eſt per ſe & ſimpliciter in unoquoque genere, eſt prius eo quod eſt per aliud & ſecundum quid. Sed ſubſtantia eſt ens ſimpliciter & per ſeipſam, omnia autem alia genera à ſubſtantia ſunt entia ſecundum quid & per ſubſtantiam, ergo ſubſtantia eſt prima inter alia entia. Minorem autem dupliciter manifeſtat. Primo ex ipſo modo loquendi ſiue prædicãdi, dicens, ꝙ ex hoc palam eſt ꝙ ſubſtantia ſit primum entiũ, quia qñ dicimus de aliquo quale quid ſit, dicimus ipſum eſſe, aut bonum aut malum. Hæc enim ſignificant qualitatem quæ aliud eſt à ſubſtantia, & quantitate. Tricubitum autem ſignificat quantitatem, & homo ſignificat ſubſtantiam. Et ideo quando dicimus quale eſt aliquid, no dicimus ipſum eſſe tricubitum neque hominem. Sed quando dicimus quid eſt de aliquo, non dicimus ipſum eſſe album, nec calidum, quæ ſignificant qualitatem: nec tricubitum, ꝙ ſignificat quantitatem: ſed hominem aut Deum, quæ ſignificant ſubſtantiam. Ex quo patet ꝙ illa quæ ſignificant ſubſtantiam, dicunt quid eſt aliquid abſolute. Quæ autem prædicant qualitatem non dicunt quid eſt illud de quo prædicatur abſolute, ſed quale quid. Et ſimile eſt in quantitate & aliis generibus. Et ex hoc patet ꝙ ipſa ſubſtantia dicitur ens ratione ſuiipſius, quia abſolute ſignificãtia ſubſtantiam ſignificant quid eſt hoc. Alia uero dicuntur entia, non quia ipſa habeant ſecundum ſe quidditatem, quaſi ſecundum ſe entia, cum non ita dicãt abſolute quid, ſed eo ꝙ ſunt talis entis} id eſt eo ꝙ habent aliquam habitudinem ad ſubſtantiam quæ eſt per ſe ens, quia non ſignificant quidditatem inquantum, ſcilicet quædam ſunt qualitates talis entis, ſcilicet ſubſtantiæ, & quædã quantitates, & aliæ paſsiones, uel aliquid aliud tale quod ſignificatur ꝑ alia genera. Secundo ibi.

BESS. Tex. 3. *Vnde dubitauerit aliquis, utrum ipſum ambulare, & ſanũ eſſe, ac ſedere, & unumquodque horum, ens, an non ens eſt, ſimiliter & de quocunque cæterorum ſimilium. nihil enim horum eſt per ſe natura aptum, neque poſsibile à ſubſtantia ſeparari, ſed magis, ſi quidem ambulans entium aliquid, & ſedens, & ſanum. hæc autem magis entia apparent, quoniam ſubiectum eis determinatum eſt. hoc autem ſubſtantia, & ſingulare eſt, quod in tali prædicatione apparet. bonũ enim aut*

Tex. 4. *ſedens, abſque hoc non dicitur. patet igitur, quòd propter hanc illorum quoque ſingula ſunt. Quare quod primo eſt ens, & non aliquod ens ſed ſimpliciter ens, ſubſtantia.*

ANT. Tex. c. 3. par. 3. *Vnde & utique dubitabit aliquis, utrum uadere & ſanare & ſedere unumquodque ipſorum ſit ens, aut non ens, ſimiliter autem & in aliis talibus. Nihil enim ipſorum nec ſecundum ſe aptum natum, nec ſeparari poſsibile à ſubſtantia. Sed magis ſiquidem uadens entium eſt aliquid, et ſedens & ſanãs. Hæc autem apparent magis entia, quia aliquid eſt ſubiectum ipſis determinatum Hæc autem eſt ſubſtantia, & unumquod-*

Tex. c. 4. *que quod quidem in categoria tali apparet Bonum enim aut ſedens, non ſine hoc dicitur Palam ergo quia propter eam & illorum ſingula ſunt. Quare primum ens, & non ens aliquid ſed ens ſimpliciter ſubſtantia utique erit.*

Probat idem per quoddam ſignum. Quia enim alia entia non ſunt entia niſi ſecundum ꝙ referũtur ad ſubſtantiam, ideo poteſt eſſe dubitatio de aliis entibus in abſtracto ſignificatis, quando non ſignificant cũ aliqua habitudine ad ſubam, utrũ ſint entia uel nõ entia, ſcilicet utrũ uadere ſanare, & ſedere & unumquodque iſtorum in abſtracto ſignificatorũ ſit ens, aut non ens. Et ſimiliter eſt in aliis talibus, quæ in abſtracto ſignificantur, ſiue ſignificentur ꝑ modum actionis, ut prædicta, ſiue non, ut albedo ſiue nigredo. Pro tanto autem uidentur accidentia in abſtracto ſignificata eſſe nõ entia, qa nihil ipſorũ eſt aptum natum ſecundum ſe eſſe, immo cuiuſlibet eorum eſſe eſt alteri ineſſe, & non eſt poſsibile aliquid eorum ſeparari à ſubſtantia, & ideo, quando ſignificantur in abſtracto quaſi ſint ſecũdũ ſe entia & à ſubſtantia ſeparata, uidetur ꝙ ſint non entia.

Cõcreta accidentium magis uidẽtur entia q̃ abſtracta.

Licet modus ſignificandi uocum non conſequatur immediate modum eſſendi rerum, ſed mediante modo intelligendi, quia intellectus ſunt ſimilitudines rerum, uoces autem intellectuum, ut dicitur in primo Peri Hermenias. Licet autem modus eſſendi accidentium non ſit ut per ſe ſint, ſed ſolum ut inſint, intellectus tamen poteſt ea per ſe intelligere, cum ſit natus diuidere ea quæ ſecundum naturam coniuncta ſunt. Et ideo nomina abſtracta accidentium ſignificant entia quæ quidem inhærent licet non ſignificent ea per modum inhærentium. Lect. 2.

Eſſent autem ſignificata per huiuſmodi nomina non entia, ſi non ineſſent in re. Et quia iſta in abſtracto ſignificata uidentur non entia, magis uidentur entia nomina accidentium concreta. Magis autem uidetur {aliquid entium eſſe uadens & ſedens & ſanans} quia determinatur eis aliquod ſubiectum per ipſam nominis ſignificationem, inquantum ſignificantur in concretione ad ſubiectum. Hoc autem ſubiectum eſt ſubſtantia. Et ideo unumquodque talium nominum, quæ ſignificant accidens in concreto {apparet in tali categoria,} id eſt uidetur importare prædicamentum ſubſtantiæ, non ita ꝙ prædicamentum ſubſtantiæ ſit pars ſignificationis talium nominum. Album enim ut in prædicamentis dicitur, ſolam qualitatem ſignificat. Sed inquantum huiuſmodi nomina ſignificant accidentia ut inhærentia ſubſtantiæ. Bonum autem {aut ſedens non dicitur ſine hoc}, i. ſine ſubſtantia. Significat enim accidẽs concretum ſubſtãtiæ. Et quia accidentia nõ uidentur entia prout ſecundum ſe ſignificantur, ſed ſolum prout ſignificãtur in concretione ad ſubſtantiam, palam eſt ꝙ ſingula aliorum entium ſunt entia propter ſubſtantiã. Et ex hoc ulterius apparet, ꝙ ſubſtantia eſt {primũ ens & ens ſimpliciter, & non ens ſecundũ aliquid,} id eſt ſecundum quid ſicut eſt in accidentibus. Eſſe enim album non eſt ſimpliciter eſſe, ſed ſecundum quid. Quod ex hoc patet, quia cum incipit eſſe album, nõ dicimus ꝙ incipiat eſſe ſimpliciter, ſed quia incipiat eſſe albus. Cum enim Socra. incipit eſſe homo, dicitur ſimpliciter ꝙ incipit eſſe. Vnde patet ꝙ eſſe hominem ſignificat eſſe ſimpliciter. Eſſe autem album ſignificat eſſe ſecundum quid. Deinde cum dicit.

In prædicamento ſubſtantiæ.

Multis igitur modis primum dicitur, attamen ſubſtantia & ratione, & cognitione, & tempore, & natura, omnium primum eſt. aliorum enim quæ prædicantur, nullum eſt ſeparabile, BESS.

rabile, ſed hæc ſola. Ratione quoque hoc primum. neceſſe eſt enim in cuiuſque ratione in eſſe rationem ſubſtantiæ. Scire etiã tunc putamus unumquodque magis, cum quid eſt homo, aut ignis ſciamus, quàm quale, aut quantum, aut ubi. nam & horum ipſorum, tunc unumquodque ſcimus, cum quid eſt ipſum quale, aut ipſum quantum ſciamus.

ANT. par. 4. *Multipliciter quidẽ igitur dicitur quod primum. Sed ſubſtantia omnium primum eſt ratione, & notitia, & tempore. Aliorum enim categorematum nullum eſt ſeparabile, hæc autem ſola. Et ratione hoc primum. Neceſſe eſt enim in uniuſcuiuſque ratione ſubſtantiæ rationem eſſe. Et ſcire tunc ſingula maxime putamus, quando quid eſt hõ cognoſcimus aut ignis, magis quàm aut quale, aut quantum, aut ubi. Quoniam tunc horum eorundem ſingula ſcimus, quando quid eſt ipſum quale, aut quantum ſcimus.*

Oſtendit quomodo ſubſtantia dicatur primum, & dicit quòd cum hoc quod dico primum dicatur multis modis, ut in Quinto eſt habitum, tribus modis ſubſtantia eſt prima inter omnia entia, ſcilicet ſecundum cognitionem, & ſecũdum diffinitionem, & ſecundum tempus. Et quòd ſit prima tempore aliis, ex hoc probatur, ꝙ nullum aliorum prædicamentorum eſt ſeparabile à ſubſtantia, ſola autẽ ſubſtantia eſt ſeparabilis ab aliis. nullum enim accidens inuenitur ſine ſubſtantia, ſed aliqua ſubſtantia inuenitur ſine accidente. & ſic patet, ꝙ non quandocũq; eſt ſubſtantia; eſt accidens, ſed econtrario. & propter hoc ſubſtantia eſt prior tempore. Et ꝙ etiam ſit prima ſecundum diffinitionem patet, quia in diffinitione cuiuſlibet accidentium oportet ponere diffinitionem ſubſtantiæ. Sicut enim in diffinitione ſimi ponitur naſus, ita in diffinitione cuiuslibet accidentis ponitur proprium eius ſubiectum. & iõ ſicut animal eſt prius diffinitione quàm homo, quia diffinitio animalis ponitur in diffinitione hominis, eadem ratione ſubſtantia eſt prior diffinitione accidentibus. Quod etiam ſit prior ordine cognitionis patet. Illud. n. eſt primum ſᵐ cognitionem, qđ eſt magis notũ & magis manifeſtat rem. res autem unaquæque magis noſcitur, quando ſcitur eius ſubſtantia, quam quando ſcitur eius quantitas, aut qualitas. Tunc enim putamus nos maxime ſcire ſingula, quando noſcitur quid eſt homo, aut ignis magis, quàm quando cognoſcimus quale eſt aut quantum, aut ubi, aut ſecundum aliquod aliud prædicamentum. Quare etiam de ipſis, quæ ſunt in prædicamentis accidentium, tunc ſcimus ſingula, quando de unoquoque ſcimus quid eſt. Sicut quãdo ſcimus quid eſt ipſum quale, ſcimus qualitatem: & quando ſcimus quid eſt ipſum quantum, ſcimus quantitatẽ. Sicut enim alia prædicamenta non habent eſſe niſi per hoc ꝙ inſunt ſubſtantiæ, ita non habent cognoſci niſi inquantum participant aliquid de modo cognitionis ſubſtantiæ, quæ eſt cognoſcere quid eſt.

Vnũ qđque ita diffinitio ſicut ẽ, & ideo accidens diffinitur per ſubiectum.

Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 5. *Quòd quoque tam olim, quàm Nunc & ſemper quæritur, ſemperque dubitatur quidnam ipſum ens ſit, hoc eſt quænam ſubſtantia eſt. hoc enim quidam unum aiunt eſſe, quidam plura quàm unum. & quidam finita, quidam uero infinita. Quare nobis quoque maxime, & primum, & ſolum, ut ita dicam, de ente hoc pacto quidnam ſit ſpeculandum eſt.*

ANT. Tex. c. 5. par. 1. *Et quod olim & nunc & ſemper quæſitum eſt & ſemper dubitatum quid ens, hoc eſt quæ ſubſtantia. Hoc enim quidam unum eſſe dicunt, illi uero plura quam unum: & hi quidem finita, illi uero infinita. Quapropter nobis maxime, & primum & ſolum, ut eſt dicere de ſic ente, ſpeculandum eſt quid eſt.*

Oſtendit idem, ſcilicet ꝙ de ſubſtantia ſola eſt agendum ex coſuetudine aliorum philoſophorum dicens, ꝙ cum ſit quæſitum & ſemper dubitatum apud philoſophus {& olim} quantum ad præteritũ, {& nunc} quantum ad præſens, quid eſt ens: hoc nihil aliud eſt quærere & dubitare, quàm qđ eſt ſubſtantia rerum. {Hoc enim ens}, ſcilicet ſubſtantiam quidam dixerunt eſſe unum uel immobile, ſicut Parmenides & Meliſſus, uel mobile, ſicut antiq. naturales ponentes unum tantũ materiale principium rerum. Solam autem materiam putabant ens eſſe ſubſtantiam. Et ſic patet, ꝙ cum ponerent unum ens propter unum materiale principium, per unum ens intelligebant unam ſubſtantiam. Quidam uero poſuerunt plura entia, quàm unum: qui, ſ. poſuerũt plura principia materialia, & per conſequens plures rerum ſubſtantias. Quorum quidam poſuerunt ea finita, ut Emped. quatuor elementa: quidã uero infinita. ut Anax. infinitas partes conſimiles, & Democritus infinita indiuiſibilia corpora. Et iõ ſi alij philoſophi tractantes de entibus attendebant ad ſolas ſubſtantias, & nobis etiam ſpeculandum {eſt de ſic ente}, i. de ſubſtantia quid ipſa ſit. Et hoc inquam maxime, quia de hac principaliter intendimus, Et primo quia per eam alia cognoſcuntur {& ſolum, ut eſt dicere} quia de ſuſtbantia ſola determinando de omnibus aliis notitiam facit. Et ita quodam modo ſolum de ſubſtantia determinar, & quodam modo non ſolum. Hoc autem ſignificat cum dicit, ut eſt dicere, uel ut ita dicatur, qđ cõſueuimus dicere de his, quę nõ uſquequaq; ſunt uera. Deide cũ dicit.

BESS. *Videtur autem ſubſtantia exiſtere manifeſtiſsime quidem in corporibus. quare animalia, & plantas, & eorum partes ſubſtantias eſſe dicimus, ac naturalia corpora, ut ignẽ aquam, & terram, cæterorum quoque ſingula. & quæcunque aut horum partes, aut ex his ſunt, aut partibus, aut omnibus, ut cælum, & eius partes, ſydera, Luna, & Sol. Vtrum autem hæ ſolæ ſubſtantiæ ſint, an etiam aliæ, an harum quidem nulla, ſed aliquæ aliæ, conſiderandum eſt.*

ANT. par. 6. *Videtur autem ſubſtantia inexiſtere manifeſtiſsime quidem corporibus. Vnde animalia, & plãtas, & eorum partes ſubſtantias eſſe dicimus: & naturalia corpora, ut ignem, aquam, & terram, & talium ſingula, & quæcunque, aut partes eorũ, aut ex his ſunt, aut partibus, aut omnibus, ut cælum et partes eius. ut aſtra, & luna, & ſol. Vtrum uero hæ ſolæ ſubſtantiæ ſunt, aut & aliæ, aut horum quidem nullum, alteræ autem quædam. peſcrutandum.*

Oñdit qđ determinandũ ſit de ſubã, & circa hoc duo facit. Primo ponit opiniones aliorum de ſubã. Scđo dicit, qđ de earũ ueritate eſt ĩquirẽdũ, ibi: {De his ergo &c.} Circa primũ duo facit. Primo ꝓponit quid ſit manifeſtũ circa ſubãs dicens, ꝙ eſſe ſubãm maniſeſtiſsime ineſt corpotibus. Vnde aĩalia & plãtas & partes eorũ dicimus eſſe ſubãs, & etiã alia nãlia corpora, ut ignẽ, terrã, & aquã {& taliũ ſingula,} .i. talia elemẽtaria corpora, ſicut aerẽ & uaporẽ ſᵐ opinionẽ Heracliti, & alia media ſᵐ opinionẽ aliorũ. Et etiã oẽs partes elemẽtorũ, & etiã corpora, q̃ ſunt cõpoſita ex elementis, uel ex aliquĩbus partib' elemẽtorũ, ſicut ꝑticularia corpa mixta {aut ex oĩbus elemẽtis.}, i. totis, ipſa ſphæra actiuorũ & paſsiuorũ. Et ſicut {etiã cælũ} qđ eſt quoddã corpus na-

Infr. pt. 8.

Non notiſſimæ, qm̃ uerius intelligibilia ſubſtãtię ſunt.

turale præter elementa dicimus eſſe ſubſtantiam,& partes eius,ut aſtra,& luna,& ſol. Sed utrum hæ ſenſibiles ſubſtantiæ ſint ſolum ſubſtantiæ ſecundum ꝙ ponebant antiqui naturales,uel etiam ſint aliquę aliæ ſubſtantiæ ab iſtis,ſicut ponebāt Platonici, uel etiam iſtæ non ſunt ſubſtantiæ, ſed ſolum ſint aliæ ſubſtantię ab iſtis, perſcrutandum eſt. Scđo ibi.

BESS. *Videtur autem quibuſdam corporis terminos, ut ſuperficiem,lineam,punctum,& unitatem ſubſtantias eſſe,& magis quàm corpus,& ſolidum.Item præter ſenſibilia, quidam non putant aliquid eſſe tale. quidam plura, & quæ magis ſempiterna ſunt.ſicuti Plato,et ipſas formas,& mathematica duas ſubſtantias, tertiam uero ſenſibilium corporum ſubſtantiam. Pſeuſippus uero etiam plures ſubſtantias ab uno incipiens,& principia cuiuſque ſubſtantiæ, aliud numerorum, aliud magnitudinum,deinde animæ.& hoc modo,extendit ſubſtantias. Quidam autem formas quidem & numeros eandem habere naturam aiunt, cætera uero ſequentia, lineas & ſuperficies uſque ad cœli ſubſtantiam,& ſenſibilia.*

ANT. par.7. *Videntur quibuſdam corporis termini,ut ſuperficies, & linea,& punctus, & unitas eſſe ſubſtantiæ magis quam corpus et ſolidū. Amplius præter ſenſibilia hi quidem non opinātur aliquid eſſe talium,illi uero plura & magis entia ſempiterna:ut Plato ſpecies ipſas et mathematica,duas ſubſtantias, Tertiam uero ſenſibilium corporum ſubſtantiam. Sed Leucippus plures ſubſtantias ab uno inchoans,& principia cuiuslibet ſubſtantiæ,aliud quidem numerorum,aliud autem magnitudinem,deinde animæ,& hoc modo protendit ſubſtantias. Quidam uero ſpecies & numeros eandem habere dicunt naturam,alia uero habita,lineas & ſuperficiem uſque ad primā cæli ſubſtantiam & ſenſibilia.*

Recitat opiniones philoſophorum de ſubſtātiis non manifeſtis dicens,ꝙ quibuſdam uidetur,ꝙ termini corporis ſint rerum ſubſtantiæ, ut ſcilicet ſuperficies,& linea & pūctus & unitas ſint magis ſubſtantię quàm corpus & ſolidum. Et hæc opinio diuiditur,quia quidam nihil talium terminorum opinabantur eſſe ſeparata à ſenſibilibus, ſcilicet pythagorici. Alij uero ponebant quædam entia ſempiterna à ſenſibilibus ſeparata,q̄ ſunt plura & magis entia q̄ ſenſibilia:magis inquam entia, quia iſta ſunt incorruptibilia & immobilia, hæc autem corruptibilia & mobilia.Plura nero,quia ſenſibilia ſunt unius ordinis tantum,ſeparata uero duorum, Sicut {Plato poſuit duas ſubſtātias ſeparatas},i.duos ordines ſubſtantiarum,ſcilicet ſpecies nel ideas,& mathematica.Et tertium ordinem poſuit ſubſtantias corporū ſenſibiliū. Sed Leucippus,qui ſucceſſor fuit Platonis,& ex ſorore nepos, poſuit plures ordines ſubſtantiarum,& in unoquoque etiā inchoauit ab uno quod ponebat eſſe principium in quolibet ordine ſubſtātiarum. Sed aliud quidem unum ponebat eſſe principium numerorum,quos ponebat eſſe primas ſubſtātias poſt ſpecies:aliud autem magnitudinem, quas ponebat eſſe ſecundas ſubſtantias. & demum ponebat ſubſtantiam animæ. & hoc modo protendebat ordinem ſubſtantiarum uſque ad corruptibilia corpora. Sed quidem differebant a Platone & Leucippo, quia non diſtinguebant inter ſpecies & primum ordinem mathematicorum, qui eſt numerorum. Dicebant enim ſpecies & numeros habere eandèm naturam, & omnia {alia eſſe habita}, ideſt conſequenter ſe habētia ad numeros,ſcilicet lineas & ſuperficies uſque ad primam cæli ſubſtantiam, & alia ſenſibilia, quę ſunt in ultimo ordine. Deinde cum dicit.

De his igitur quid bene, quidúe non bene dicatur, & quæ ſubſtantiæ,ſint,et utrum aliquæ præter ſenſibiles ſint,necne, et hæ quomodo ſint,et utrum eſt aliqua ſeparata ſubſtantia,et cur,& quomodo,an nulla præter ſenſibiles, perſcrutandum eſt deſcripta primo ſubſtantia,quidnam ſit. BESS. Tex.6.

De his igitur quid dicitur bene & quid non bene, & quæ ſunt ſubſtantiæ,& utrum ſint aliquæ præter ſenſibiles,aut nō ſunt & iſtæ quomodo ſunt,& utrū eſt aliqua ſeparabilis ſubſtantia,& quare, & quomodo: aut nulla præter ſenſibiles perſcrutandum, cum deſcripſerimus primo ſubſtātiā quid eſt. ANT. Tex.c6. par.8.

Oſtendit quid circa prædicta dicendum ſit dicēs, ꝙ dicendū eſt quid de prędictis dicitur bene,aut nō bene,& quæ ſunt ſubſtantiæ,& utrum, prædicta mathematica & ſpecies ſint aliqnid præter res ſenſibiles,aut non. Et illæ ſubſtantiæ ſi ſint præter ſenſibiles,quem modum eſſendi habeant. Et ſi iſtæ nō ſunt præter ſenſibiles ſubſtantias, utrum ſit aliqua alia ſubſtantia ſeparabilis,& quare & quomodo,aut nulla eſt ſubſtantia præter ſenſibiles. Hoc enim determinabit in.xij.huius & infra. Sed tamen antequam hæc determinētur,oportet primo ponere & deſcribere quid ſit ſubſtātia in iſtis ſenſibilibus, in quibus ſubſtantia manifeſta inuenitur. Quod quidem facit in hoc.7.& in 8.ſequenti.

Lectio II.

Diuiſa ſubſtantia in materiam, formam & Corporum, quæ nam prior & magis ſubſtantia ſit oſtēdit hic quæ nam ſubſtantia tractanda,& quo ordine docet.

Dicitur autem ſubſtantia,ſi non pluribus, ſaltem quatuor modis maxime:etenim quod erat eſſe,& uniuerſale,& genus,ſubſtātia cuiuſque eſſe uidetur:& quartum,ſubiectum.ſubiectum autem eſt, de quo cætera dicuntur, illud uero non amplius de alio. Quare primo de eo determinādū eſt.maximè nanque ſubſtantia, ſubiectū primū eſſe uidetur. BESS. Tex.7.

Dicitur autem ſubſtantia, & ſi non multiplicius, de quatuor maxime. Etenim quodquiderateſſe, & uniuerſale, & genus uidetur ſubſtantia cuiuſque eſſe. Et quartum horum, ſubiectum Subiectum uero eſt de quo alia dicuntur. & illud ipſum non adhuc de alio. Propter quod primum de hoc determinandum eſt.maxime nanque uidetur eſſe ſubſtantia ſubiectum primum. ANT. Tex.c.7. par.1. Subiectum quid.

Poſtquā oſtendit,ꝙ principalis intētio huius ſciæ eſt conſiderare de ſubſtantia,hic incipit de ſubſtantia determinare,& diuiditur hæc pars in duas. In prima oſtendit modum & ordinem tractandi de ſubſtantia. In ſecunda proſequitur tractatum ſubſtantię,ibi:{Et primo dicemus quędam de eo.} Infr.lect.3. Modum autem & ordinem tractandi de ſubſtantia oſtendit diuidendo ſubſtantias in ſuas partes,& docendo de qua partium eius primo & principalius eſt determinandum,& quę partium ipſius prætermittēdæ ſunt & quæ prius uel poſterius conſiderandæ. Vnde diuiditur prima pars in partes tres ſecundum diuiſiones,& ſubdiuiſiones,quas ponit de ſubſtantia. Secunda incipit,ibi:{Tale nero modo quodam.} par.ſeq. Tertia uero incipit,ibi:{Conſiſtentur autem &c.} par.9. Dicit ergo primo,quòd ſubſtantia ad minus dicitur quatuor modis,ſi non dicatur {multiplicius,},ideſt pluribus modis. Substantia dr quatuor modis. Sunt enim plures modi, quibus aliqui ſubſtantiam nominant, ut patet de dicentibus terminos Primus modus.

minos corporis eſſe ſubſtantias, qui modus hic prętermittitur. Quorum quidem modorum, primus eſt ſecundum ꝙ {quodquideratеſſe}, ideſt quidditas uel eſſentia ſiue natura rei dicitur eius ſubſtantia.

Secondus.

Secundus modus eſt prout {uniuerſale} dicitur ſubſtantia eſſe ſecundum opinionem ponentiũ ideas ſpecies, quæ ſunt uniuerſalia de ſingularibus prædicata, & ſunt horum particularium ſubſtantiæ.

Tertius.

Tertius modus eſt ſm ꝙ {primum genus uidetur eſſe ſubſtantia uniuſcuiuſque.} Et per hunc modum unum & ens ponebant ſubſtantias eſſe omnium rerum, tanquam prima omnium genera.

Quartus.

Quartus modus eſt {ſecundum ꝙ ſubiectum}, ideſt ſubſtãtia particularis dicitur eſſe ſubſtantia. Dicitur autem ſubiectum de quo alia dicũtur, uel ſicut ſuperiora de inferioribus, ut genera & ſpecies & differentiæ, uel ſicut accidens prædicatur de ſubiecto, ut accidentia communia & propria, ſicut de Socra. prædicatur homo, animal, rationale, riſibile, & album: ipſum autem ſubiectum non prædicatur de alio. Quod eſt intelligendum per ſe. Per accidens enim nihil prohibet Socra. de hoc albo prædicari, uel de animali, uel de homine: quia id, cui ineſt album, aut animal, aut homo Socra. eſt. De ſeipſo autem prædicatur p ſe, ut cum dicitur Socra. eſt Socrates. Patet autem, ꝙ ſubiectum hic dicitur, quod in prædicamentis nominatur ſubſtantia prima ex hoc, ꝙ eadem diſſinitio datur de ſubiecto hic, & ibi de ſubſtantia prima. Vnde concludit ꝙ determinandum eſt {de hoc,} i. de ſubiecto uel de ſubſtantia prima, quia tale ſubiectũ maxime uidetur ſubſtantia eſſe. Vnde in prædicamentis dicitur ꝙ talis ſubſtantia eſt quæ proprie & principaliter, & maxime dicitͬ. Huiuſmodi enim ſm ſe omnibus aliis ſubſtant. ſcilicet ſpeciebus & generibus & accidentibus. Subſtantiæ uero ſecundæ ideſt genera & ſpecies ſubſtant ſolis accidentibus. Et hoc etiam non habent niſi ratione primarũ. Homo enim eſt albus inquantum hic homo eſt albus. Vnde patet ꝙ fere eadem eſt diuiſio ſubſtantiæ hic poſita, cum illa quæ ponitur in prædicamentis. Nã per ſubiectum intelligitur hic ſubſtantia prima. Qđ autem dixit genus & uniuerſale, ꝙ uidetur ad ſpecies pertinere, continetur ſub ſubſtantiis ſecundis. Hoc autem quodquideratеſſe hic ponitur, ſed ibi prætermittitur, quia non cadit in prædicamentorum ordine niſi ſicut principium. Neque enim eſt genus neq; ſpecies neq; indiuiduum, ſed horum omnium formale principium. Deinde cum dicit.

Hinc accipe prædicationem idirectam eſſe prędicationem per accidens.

Diuiſio ſubſtantiæ hic & in prædicamẽtis poſita eſt fere eadem.

BESS.

Tale uero, quodam modo quidem materia dicitur. quodam modo uero forma, tertium uero quod ex his eſt. Dico autem materiam quidem, ut æs, formam autem figuram ideæ: quod uero ex his eſt, totam ſtatuam.

ANT. pae.2.

Tale uero modo quodam materia dicitur, & alio modo, forma, tertio modo quod ex his. Dico autem materia quidem æs, formam autem figuram ſpeciei, quod autem ex his ſtatuam totam.

Subdiuidit quartum modum pręmiſſę diuiſionis, hoc, ſcilicet quod dixerat ſubiectum, & circa hoc tria facit. Primo nanq; ponit diuiſionem. Secundo comparat partes diuiſionis adinuicem, ibi: {Quare ſi ſpecies &c.} Tertio oſtendit quomodo de iſtis partibus diuiſionis ſit agendum, ibi: {Attamen ea, quæ nunc ex ambobus &c.} Dicit ergo primo, ꝙ ſubiectum, quod eſt prima ſubſtantia particularis, in tria diuiditur, ſcilicet in materiam, & formam, & compoſitum ex eis. Quæ quidem diuiſio non eſt generis in ſpecies, ſed alicuius analogice prædicati quod de eis, quæ ſub eo continentur, per prius & poſterius prædicatur. Tam enim compoſitum q̃ materia & forma particularis ſubſtantia dicitur, ſed non eodem ordine. & ideo poſterius inquiret quid horum per prius ſit ſubſtantia. Exemplificat autem hic membra in artificialibus, in quibus æs eſt ut materia: figura ut {forma ſpeciei}, ideſt dans ſpeciem, ſtatua compoſitum ex his. Quę quidem exemplificatio non eſt accipienda ſecundum ueritatem, ſed ſecũdum ſimilitudinem proportionis. Figura enim & aliæ formæ artificiales non ſunt ſubſtantiæ, ſed accidentia quædam. Sed quia hoc modo ſe habet figura ad æs in artificialibus, ſicut forma ſubſtantialis ad materiam in naturalibus, pro tãto utitur hoc exemplo, ut demonſtret ignotum per manifeſtum.

pae.ſeq. Infr.pt.8.

Diuiſio ſubiecti materiã, formã, & compoſitum eſt analoga.

Exempla Ariſt. plerũque ꝓportionem & non Identitatẽ important.

Deinde cum dicit.

BESS. Tex.8.

Vnde ſi forma prior materia eſt, & magis ens, illud quoque quod ex ambobus eſt prius erit ob ſimilem rationem. Nũc itaque quidnam ſubſtantia ſit, quaſi in figura dictum eſt, quod non de ſubiecto, ſed de quo cætera. Oportet autem non ita ſolum. non enim ſufficiens eſt. & hoc nanque ipſum non eſt manifeſtum.

ANT. Tex.c.8. pae.4. * i. figuraliter

*Quare, ſi ſpecies materia eſt prior & magis ens, & ipſo quod ex utriſque prior erit propter eandem rationem. Nunc quidem igitur typo, * dictum eſt quid ſit ſubſtantia, quia quòd non de ſubiecto, ſed de quo alia. Oportet autem non ſolum ita. Non enim ſufficiens. Ipſum enim hoc manifeſtum.*

Comparat partes diuiſionis præmiſſæ adinuicẽ & circa hoc tria facit. Primo oſtendit, ꝙ forma ſit magis ſubſtantia quàm compoſitum. Secundo oſtẽdit, ꝙ materia ſit maxime ſubſtantia, quod erat opinio quorundam, ibi: {Et adhuc materia ſubſtantia ſit.} Tertio oſtendit ꝙ tam forma quàm compoſitũ eſt magis ſubſtantia quàm materia, ibi: {Sed impoſſibile &c.} Dicit ergo primo {ꝙ ſpecies}, ideſt forma, prior eſt materia. Materia enim eſt ens in potentia, & ſpecies eſt actus eius. Actus autem naturaliter prior eſt potentia. Et ſimpliciter loquendo prior tempore, quia non mouetur potentia ad actũ niſi per ens actu, licet in uno & eodem quod quandoq; eſt in potentia, quandoq; in actu, potẽtia tempore præcedat actũ. Vnde patet, ꝙ forma eſt prior quàm materia, & etiam eſt magis ens quàm ipſa, quia propter quod unumquodq;, illud magis. Materia autem non fit ens actu niſi per formam. Vnde oportet ꝙ forma ſit magis ens quàm materia. Et ex hoc ulterius ſequitur, ꝙ eadem ratione forma ſit prior compoſito ex utriſque, inquantum eſt in cõpoſito aliquid de materia. Et ita participat aliquid de eo quod eſt poſterius ſecundum naturam, ſcilicet de materia. Et iterum patet, ꝙ materia & forma ſunt principia compoſiti. Principia autem alicuius ſunt eo priora. Et ita ſi forma eſt prior materia erit prior compoſito. Et quia poſſet alicui uideri, ꝙ ex quo Philoſophus ponit omnes modos, qbus dicitur ſubſtantia, ꝙ hoc ſufficeret ad ſciendum quid eſt ſubſtantia, ideo ſubiungit dicens, ꝙ nunc dictum eſt quid ſit ſubſtantia {ſolum typo}, i. dictum eſt ſolũ in uniuerſali, ꝙ ſuba eſt illud, quod nõ dicitur de ſubiecto, ſed de quo dr̃ alia: ſed oportet non ſolum ita cognoſcere ſubſtãtiam & alias res, ſ. per diffinitionem

pae.4. par.6. forma eſt prior materia & cõpoſito.

tionem uniuerſalem & logicam. hoc enim non eſt ſufficiens ad cognoſcendum naturam rei quia hoc ipſum quod aſsignatur pro diffinitione tali, eſt manifeſtum. Non enim huiuſmodi diffinitione rangũtur principia rei, ex quibus cognitio rei depẽdet, ſed tangitur aliqua communis conditio rei per quã talis notificatio datur. Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 8.

Et item materia ſubſtantia eſt. nam, ſi hæc non eſt ſubſtantia, quæ alia eſſet, fugit nos. dẽptis etenim cæteris, nihil aliud remanere uidetur, cætera nanque paſsiones corporum, & effectiones, & potentiæ ſunt longitudo uero, latitudo, & profunditas quantitates quædam, ſed non ſubſtantiæ ſunt. quantitas etenim non eſt ſubſtantia, ſed magis cui hæc ipſa primo inſunt, illud eſt ſubſtantia enimuero ablata longitudine, latitudine, & profunditate nihil uidemus reliquum, niſi ſiquid eſt, quod ab eis determinetur, ut ita conſiderantibus, materiam ſolam neceſſe ſit apparere ſubſtantiam.

Vide contradictionẽ zimare ſup iſto tex.

ANT. Tex. c. 8. par. 4.

Et adhuc materia ſubſtantia fit. Si enim non ipſa, quæ eſt alia diffugit Alus enim ablatis, nil apparet remanens. Nam aliæ quidem ſunt corporum paſsiones & factiones & potentiæ. Longitudo uero latitudo. & profunditas quantitates quædam ſunt, ſed non ſubſtantiæ. Quantitas enim non ſubſtantia ſed magis cui inſunt hæc ipſa primum, illud eſt ſubſtantia. At uero ablata longitudine, latitudine, & profunditate, nihil uidemus remanens, niſi ſi quid eſt determinatum ab his. Quare materiã neceſſe eſt uideri ſolam ſubſtantiam ſic intendẽtibus.

par. ſeq.

Oſtendit, ꝙ materia maxime ſit ſubſtantia, & circa hoc duo facit. Primo ponit rationem antiquorũ per quam ponebant materiam maxime, & ſolũ eſſe ſubſtantiam. Secũdo notificat quid ſit materia, ibi: {Dico autem materiam quæ ſecundum ſe.} Dicit ergo primo, ꝙ non ſolum forma eſt ſubſtantia, & compoſitum, ſed & materia ſit ſubſtantia ſecundum rationem prædictam. Si enim ipſa materia non ſit ſubſtantia, fugit à nobis quæ ſit alia ſubſtantia præter materiam. Quia ſi remoueãtur à rebus ſenſibilibus in quibus manifeſte eſt ſubſtantia, alia quæ planum eſt non eſſe ſubſtantiam, nihil remanet, ut uidetur, niſi materia. In iſtis enim corporibus ſenſibilibus, quæ omnes confitentur eſſe ſubſtantias, quædam ſunt ſicut corporum paſsionis, ut calidum, frigidum & huiuſmodi, de quibus manifeſtum eſt, quòd non ſunt ſubſtantiæ. Sunt etiam in eis {quædam factiones}, ideſt generationes & corruptiones & motus, de quibus etiam planum eſt quòd non ſunt ſubſtantiæ. Sunt etiam in eis potentię, quę ſunt principia prędictarum factionum & motuum, ſcilicet potentiæ, quæ ſunt in rebus agendum & patiendum. Has etiam patet non eſſe ſubſtantias, ſed magis ponuntur ſub genere qualitatis. Et poſt omnia iſta inueniuntur in corporibus ſenſibilibus dimenſiones, ſcilicet lõgitudo, latitudo, & profunditas, quæ ſunt quantitates quædam, & non ſubſtantiæ. Quantitas enim manifeſtum eſt ꝙ non eſt ſubſtantia, ſed illud cui prædictæ dimenſiones inſunt, ut primum ſubiectum. earum eſt ſubſtantia. Sed remotis iſtis dimenſionibus nihil uidetur remanere niſi ſubiectum earum, quod eſt determinatum & diſtinctum per huiuſmodi dimenſiones. Hæc autẽ eſt materia. Quantitas enim dimenſiua uidetur ineſſe materiæ immediate, cum materia non diuidatur ad recipiendum diuerſas formas in diuerſis ſuis partibus niſi per huiuſmodi quantitatem. Et ideo per huiuſmodi conſiderationem uidetur neceſſarium eſſe non ſolum ꝙ materia ſit ſubſtãtia, ſed ꝙ ipſa ſola ſit ſubſtãtia. Decipit autem antiquos philoſophos hanc rationem inducentes, ignorantia formæ ſubſtantialis. Non enim adhuc tantum profecerant, ut intellectus eorum ſe eleuaret ad aliquid, quod eſt ſupra ſenſibilia. & ideo illas formas tantum conſiderauerunt, quæ ſunt ſenſibilia propria uel communia. huiuſmodi autem manifeſtum eſt eſſe accidentia, ut album & nigrum, magnum & paruum, & huiuſmodi. Forma autem ſubſtantialis non eſt ſenſibilis niſi per accidẽs. & ideo ad eius cognitionem non peruenerunt, ut ſcirent ipſam à materia diſtinguere. Sed totum ſubiectum, quod nos ponimus ex materia & forma componi, ipſi dicebant eſſe primam materiam, ut aerem, aut aquam, aut aliquid huiuſmodi. Formas autem dicebant eſſe, quę nos dicimus accidentia ut quantitates & qualitates, quorũ ſubiectum proprium non eſt materia prima, ſed ſubſtantia compoſita quæ eſt ſubſtantia in actu omne enim accidens ex hoc eſt, quod ſubſtantiæ ineſt, ut habitum eſt.

Debilitas intellectus decipit antiquos credẽtes materiã eſſe rerum ſubſtantiã.

Deinde cum dicit.

BESS.

Dico autem materiam, quæ per ſeipſam, neque quid, neq; quantum, nec aliquid aliud quippiam dicitur, quibus ens determinatur eſt enim quid, de quo ſingula horum prædicantur cui eſſe, ac cuique prædicationum, diuerſum eſt cætera nanq; de ſubſtantia prædicantur. hæc uero de materia. Quare quod ultimum eſt per ſe, neque quid, neq; quãtum, nec aliquid aliud eſt neque etiam negationes etenim hæ quoque ſecundum accidens erunt. Ex his itaque ſpeculantibus, accidit ſubſtantiam eſſe materiam.

ANT. par. 5.

Dico autem materiam quæ ſecũdum ſe, nec quid, nec quãtitas, nec aliud aliquid eorum dicitur, quibus eſt ens determinatum. Eſt enim quoddam, de quo prædicatur horum quodlibet, cui eſt eſſe alterum & categoriarum unicuique. Alia nanque de ſubſtantia prædicantur, hæc uero de materia. Quare quod eſt ultimum ſecundum ſe, neque quid, neque quantitas, neque, aliud aliquid eſt. Neque utiq; negationes. Etenim erũt hæ ſecundum accidens. Ex his ergo ſpeculantibus accidit ſubſtantiam eſſe materiam.

Quia ratio prædicta oſtendens ſolam materiam eſſe ſubſtantiam, uidetur proceſsiſſe ex ignorantiã materiæ, ut dictum eſt ideo cõſequenter dicit quid ſit materia ſecundum rei ueritatem, prout declaratum eſt in Primo Phyſi. Materia enim in ſe non poteſt ſufficiẽter cognoſci niſi per motum, & eius inueſtigatio præcipue uidetur ad Naturalem pertinere. Vnde & Philoſophus accipit hic de materia, quæ in phyſicis ſunt inueſtigata dicens. Dico autem materiam eſſe {quæ ſecundum ſe, ideſt ſecũdum ſui eſſentiam conſiderata, nullatenus eſt {neque quid,} ideſt neque ſubſtantia, {neq; qualitas, neque aliqd aliorum generum, quibus ens diuiditur, uel determinatur.} Et hoc præcipue apparet motu. Oportet enim ſubiectum mutationis & motus alterum eſſe per ſe loquendo, ab utroque terminorum motus, ut probatum eſt Primo Phy. Vnde, cum materia ſit primum ſubiectum ſubſtãs non ſolum motibus, qui ſunt ſecundum qualitatem & quantitatem & alia accidentia, ſed etiam mutationibus, quæ ſunt ſecundũ ſubſtantiam, oportet, ꝙ materia ſit alia ſecundum ſui eſſentiam ab omnibus formis ſubſtantialibus & earum priuationibus, quæ ſunt termini generationis & corruptionis, & non ſolum ꝙ ſit aliud à quantitate, & qualitate & aliis accidentibus. Attamen diuerſitatem

Tex. c. 7.

Materia quid.

Tex. c. 64. & 1. phyſi. Tex. c. 2.

Diuerſitatem materiæ ab omnibus formis probat philoſoph' per uiam prędicationis.

Tex.c.5.

diuerſitatem materiæ ab omnibus formis non probat Philoſophus per uiam motus, quæ quidem probatio eſt per uiam Naturalis philoſophiæ, ſed per uiam prædicationis, quæ eſt propria logicæ, quam in Quarto huius dicit affinem eſſe huic ſcientiæ. Dicit ergo, ꝙ oportet aliquid eſſe, de quo omnia prædicta prædicentur, ita tamen ꝙ ſit diuerſum eſſe illi ſubiecto de quo prædicantur, & unicuique eorum quæ de {ipſo prædicantur}, ideſt diuerſa quidditas & eſſentia. Sciendum autem eſt, ꝙ id, quod hic dicitur, nõ poteſt intelligi de uniuoca prædicatione ſecundum ꝙ genera prædicãtur de ſpeciebus, in quarum diffinitionibus ponuntur quia non eſt aliud ꝑ eſſentiam animal & homo, ſed oportet hoc intelligi denominatiua prædicatione, ſicut cum albũ prędicatur de homine. alia enim quidditas eſt albi & hominis. Vnde ſubiungit, ꝙ alia genera prædicantur hoc modo de ſubſtantia, ſcilicet denominatiue ſubſtantia uero prædicatur de materia denominatiue. Non eſt ergo intelligendum, ꝙ ſubſtantia actu exiſtens (de qua hic loquimur) de materia prædicetur prædicatione uniuoca, ſiue quæ eſt per eſſentiam.

Denominatiua prædicatio diſtinctionẽ realem inter ſubiectũ & ꝑdicatum requirit.

Iam enim ſupra dixerat, ꝙ materia non eſt quid, neque aliquid aliorum, ſed intelligendum eſt de denominatiua prædicatione, per quem modũ acc̃ntia de ſubſtantia prædicãtur. Sicut enim hæc eſt uera, homo eſt albus, non autem hæc, homo eſt albedo, uel humanitas eſt albedo, ita hæc eſt uera, hoc materiatũ eſt hõ, nõ aũt hæc materia eſt hõ, uel materia eſt humanitas. Ipſa ergo cõcretiua ſiue denominatiua ꝑdicatio oñdit, ꝙ ſicut ſubſtantia eſt aliud per eſſentiã ab acc̃ntibus, ita ꝑ eſſentiã aliud eſt materia a formis ſubſtantialibus. Quare ſequetur ꝙ illud quod eſt ultimum ſubiectum per ſe loquẽdo, {neque eſt quid,} ideſt ſubſtantia, neque quantitas, neq; aliquid aliud quod ſit in aliquo genere entium. Neq; ipſæ negationes poſſunt per ſe prædicari de materia. Sicut.n. formæ ſunt præter eſſentiam materiæ, & ita quodammodo ſe habent ad ipſam per accides, ita & negationes formarum quæ ſunt ipſæ priuationes, ſecundum accidens inſunt materiæ. Si enim per ſe ineſſent materiæ, nunquam formæ in materia poſſent recipi ſaluata materia. Hoc autẽ dicit Philoſophus ad remouendum opinionem Platonis, qui nõ diſtinguebat inter priuationem & materiã, ut in. 1. Phyſi. habetur. Concludit etiam finaliter ꝙ conſiderantibus ſecundum prædictas rationes accidit ſolam materiam eſſe ſubſtantiam, ut prius inducta ratio concludebat. Deinde cum dicit.

Elidit Pla. opin q̃ credit materiã eſſe idẽ priuationi. Tex.c.97.

BESS. *At impoſſibile eſt etenim ſeparabile, & quod quid uidentur maxime ineſſe ſubſtantiæ. propter quod forma, et quod ex ambobus, uidetur eſſe ſubſtantia magis, quàm materia.*

ANT. par.6. *Sed impoſſibile. Etenim ſeparabile & hoc aliquid, ineſſe uidentur maxime ſubſtantiæ, quapropter ſpecies & quod ex ambobus, ſubſtantia uidebitur eſſe magis quàm materia.*

Oñdit contra antiquos materiã non eſſe maxie ens. Subiq̃ duo ſui maxime propria

Oſtendit contrarium huius concluſionis dicens, ꝙ impoſſibile eſt ſolam materiam eſſe ſubſtantiam uel ipſam etiam eſſe maxime ſubſtantiam. Duo.n. ſunt, quæ maxime propria uidentur eſſe ſubſtantiæ quorum unum eſt ꝙ ſit ſeparabilis. Accidens enim non ſeparatur a ſubſtantia, ſed ſubſtantia poteſt ſeparari ab accidente. Aliud eſt, ꝙ ſubſtantia eſt hoc aliquid demonſtratum. Alia enim genera nõ ſignificãt hoc aliquid. Hæc autem duo, ſcilicet eſſe ſeparabile & eſſe hoc aliquid, non conueniunt materiæ. Materia enim non poteſt per ſe exiſtere ſine forma per quam eſt ens actu, cum de ſe ſit in potentia tantum. Ipſa etiam non eſt hoc aliquid niſi per formam per quam fit actu. Vnde eſſe hoc aliquid maxime competit compoſitio. Et ideo patet {ꝙ ſpecies}, i. forma, & {compoſitũ ex ambobus}, ſ. ex materia & forma, magis uidetur eſſe ſubſtantia quàm materia quia compoſitũ & eſt ſeparabile, & eſt hoc aliquid. Forma autem & ſi non ſit ſeparabilis, & hoc aliquid, tamen per ipſam cõpoſitum fit ens actu, ut ſic poſſit eſſe ſeparabile, & hoc aliquid. Dinde cum dicit.

Compoſitũ eſt formaliter hoc aliquid, forma uero cãt ue ſed nõ formaliue.

BESS. Tex.9. *At illa ſubſtantia, quæ ex ambobus dico autem quæ ex materia & forma eſt, omittenda eſt. poſterior enim & manifeſta eſt. manifeſta uero quodam modo etiam ipſa materia. At de tertia, conſiderandum eſt hæc enim maxime dubitabilis.*

ANT. Tex.c.9. par.8. *Attamen eam, quæ nunc ex ambobus ſubſtantiam, dico autem eam, quæ ex materia & forma, dimittendum. Poſterior enim eſt & aperta. Manifeſta autem aliqualiter & materia. De tertia aũt perſcrutandũ. Hæc nanque maxime dubitabilis.*

Oſtendit quomodo ſit procedendum circa partes huius diuiſionis ſubſtantiæ, quam ꝓſecutus eſt, prout ſcilicet diuiditur in materiam & in formam & compoſitum: & dicit, ꝙ licet tam ſpecies quàm compoſitum ſit magis ſubſtantia quam materia, tamen ad præſens dimittenda eſt ſubſtantia quæ {ex ambobus cõpoſita}, ſcilicet ex materia & forma. Et hoc propter duas rationes. Vna ratio eſt, quia ipſa eſt poſterior ſ'm naturam utraq;, ſcilicet quam materia & quam forma, ſicut compoſitum eſt poſterius ſimplicius, ex quibus componitur. Et ideo cognitio materiæ & formæ præcedit cognitionem ſubſtantiæ compoſitæ. Alia ratio eſt, quia huiuſmodi ſubſtantia {eſt aperta}, ideſt manifeſta, cum ſenſui ſubiaceat. Et ideo circa eius cognitionem nõ oportet immorari. Materia autem, licet nõ ſit poſterior ſed quodammodo prior, tamen aliqualiter eſt manifeſta. Dicit autem {aliqualiter} quia ſecundũ eſſentiam ſuam non habet unde cognoſcatur, cum cognitionis principium ſit forma. Cognoſcitur autem ꝑ quandam ſimilitudinem proportionis. Nam ſicut huiuſmodi ligna & æs ſe habẽt ad formas artificiales, ut lignum ad formam ſcanni, ita prima materia ſe habet ad formas ſenſibiles. Propter quod dicitur primo Phyſ. ꝙ materia prima eſt ſcibilis ſecundum analogiam. Et ideo reſtat de tertia perſcrutandum, ſcilicet de forma, quia iſta eſt maxime dubitabilis. Deinde cum dicit.

Duplici rõne de ſola ſubſtãtia ꝑut de forma dr principaliter ꝓſequendum eſt.

Tex.c.69.

BESS. *Conceditur autem, quaſdam eſſe ſubſtantias ſenſibilium. quare in his primum quærendum eſt.*

ANT. par.9. *Confitentur autem ſubſtantias eſſe ſenſibilium quidam quare quærendum in his prius.*

Scd̃a principalis ſubſtantiæ diuiſio.

Oſtendit modum & ordinem, & quomodo procedendum ſit circa partes tertiæ diuiſionis ſubſtantię, prout ſubſtantia ſcilicet diuiditur in ſubſtantias ſenſibiles & inſenſibiles. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit, ꝙ de ſubſtantiis ſenſibilibus prius eſt agendum, quia huiuſmodi ſubſtantiæ ſenſibiles ſunt confeſſæ apud oẽs. oẽs enim cõfitentur quaſdã ſenſibiles eſſe ſubſtantias. Subſtantias autem non ſenſibiles, non omnes confitentur. Vnde prius quærendum eſt de ſubſtantiis ſenſibilibus, ſicut de notioribus. Secundo ibi.

Primo de ſenſibilib' ſubſtantiis determinã dum eſt.

BESS. Tex.c.10. *Cum autem in principio diuiſerimus quot modis ſubſtantiam*

Vide documētū Auer. *tiam determinamus, ac horum unum quidam eſſe uidetur, quod quid erat eſſe, de eo conſiderandum eſt.*

ANT. Tex. c. 10. par 10. *Quoniam autem in principio diuiſimus quot modis determinauimus ſubſtantiam, & horum unum uidetur eſſe quod quid erat eſſe, ſpeculandum eſt de ipſo.*

Oſtendit quid de ſubſtantiis ſenſibilibus ſit determinandum, & dicit, quod cum prius diuiſum ſit, quot modis dicatur ſubſtantia, inter iſtos modos unus modus eſt prout quod quid erat eſſe, id eſt quidditas & eſſentia rei dicitur ſubſtantia. Vnde ſpeculandum eſt de iſta primo, oſtendendo ſcilicet quidditates ſubſtantiarum ſenſibilium. Tertio ibi.

BESS. *Prodeſt etenim tranſcendere ad notius. Ita nanque diſciplina fit omnibus, per minus nota naturæ ad magis nota. & hoc opus eſt, ut in actibus ex eis, quæ cuique ſunt bona facere quæ ſimpliciter bona ſunt, ſint cuique bona, ita ex ſibi notioribus, quæ natura nota ſunt ſibi facere nota, quæ autem ſingulis nota, & prima, ſæpenumero parum nota ſunt, & parum aut nihil entis participant. attamen ex eis, quæ parum nota, ſibi tamen nota ſunt, conandum eſt cognoſcere, quæ ſimpliciter nota ſunt, per hæc ipſa, ut dictum eſt, tranſcendentibus.*

ANT. par. 11. *Præopere enim tranſeundum ad id, quod notius eſt. Diſciplina enim ita fit omnibus per minus nota naturæ, ad nota magis. Et hoc opus eſt, quemadmodum in actibus facere ex unicuiuſque bonis, totaliter bona & unicuique bona, ſic ex ipſis notioribus, quæ naturæ quidem nota, ipſi nota. Quæ autem ſingulis nota & prima, multotiens debiliter nota ſunt, & parum aut nihil entis habent. Attamen ex male quidem noſcibilibus, ipſi autem noſcibilibus, quæ omnino noſcibilia noſcere tentandum, procedentes ſicut dictum eſt per hæc ipſa.*

Hinc accipe unumquodq; cognoſci inquā eſt ens.

Rō præmiſſi ordinis. Aſſignat rationem præmiſſi ordinis, & dicit, quod ideo prius dicendum eſt de eſſentiis ſubſtantiarum ſenſibilium, quia hoc eſt {præopere}, id eſt ante opus ſicut præparatorium neceſſarium [illegible] ut ex his ſubſtantiis ſenſibilibus [illegible] mus [illegible] cibus, fine oibus hominibus per ea, quæ ſunt minus nota ſm naturam, procedendo ad ea quæ ſunt magis nota ſecūdum naturam. Cum enim omnis diſciplina fiat per ea quæ ſunt magis nota addiſcenti, quem oportet [illegible] præcognoſcere ad hoc ut addiſcat, oportet diſciplinam noſtram procedere per ea quæ ſunt ſæpe minus nota ſecundum naturam, ad ea quæ ſunt notiora ſecundum naturam, nobis autem minus nota. Nobis.n. quorum cognitio à ſenſu incipit, ſunt notiora quæ ſunt ſenſui propinquiora. Secundum autem naturam ſunt notiora, quæ ex ſui natura ſunt magis cognoſcibilia. Et hæc ſunt, quæ ſunt magis entia & magis actualia. Quæ quidem ſunt remota à ſenſu, formæ autem ſenſibiles ſunt formæ in materia. Et ideo in diſciplinis oportet procedere ex minus notis ſecū dum naturā ad magis nota. {Et hoc opus eſt, } id eſt neceſſarium eſt hoc facere {ſicut in actibus, } hoc eſt in artibus uel potentiis actiuis, {ex bonis unicuiuſque, } id eſt ex his quæ ſunt bona illi, fiunt ea quæ totaliter [illegible] bona, & per conſequens [illegible] enim peruenit ad [illegible] eſt quoddam bonum [illegible] ex [illegible] ctoris [illegible] & illius [illegible] ædificari [illegible] ex co-

Nobis & naturæ nota quæ.

A[illegible] huic [illegible] habes ab [illegible] exemplum.

poſitione horum lapidum & illorum, peruenit ad conſtitutionem totius domus. Et ſimiliter oportet in ſpeculatiuis, ex his quæ ſunt nota unicuique, ſcilicet addiſcenti, peruenire oportet ad ea quæ ſunt [illegible] nota, quæ etiam fiūt ultimo nota addiſcenti. Hoc autem non [illegible] pp hoc, quod illa quæ ſunt magis nota huic, uel [illegible] nota, [illegible] quæ ſunt [illegible] nota}, id eſt quo [illegible] & prima in cognitione eorum, [illegible] debiliter nota ſecundum naturam. Et hoc ideo, quia parum uel nihil habent de entitate. Secundum enim quod aliquid eſt ens, ſecundum hoc eſt cognoſcibile. Sicut patet quod [illegible] & motus & priuationes parum aut nihil habent de ente, & tamen iſta ſunt magis nota [illegible] ſubſtantiæ [illegible] communia. Formæ [illegible] les per accidens. [illegible] {multotiens} quia quandoque [illegible] ſunt minus nota & quo ad naturam & ſecundum nos, ſicut [illegible] abſtr[illegible] proceditur à [illegible] ſecundum naturam [illegible] eadem ſunt [illegible] quo ad nos [illegible] magis ſunt nota [illegible] dum naturā, tū [illegible] gnoſce [illegible] uniuerſali[illegible] & per[illegible] co[illegible] enda per [illegible] nota [illegible] cundum ſe, ſicut iam dictum eſt.

In mathe[illegible] & naturæ.

LECTIO III.

Quod nam ſit [illegible] quod quid erat eſſe, & quorum ſit [illegible]

BESS. Tex. c. [illegible] *AT primo quædam de eo logice dicamus, quod illud eſt quod quid erat eſſe, ſe unumquodque, quod ſecundum ſe dicitur. Etenim tibi eſſe, non eſt muſico eſſe. non enim ſecundum teipſum muſicus es. quod ergo ſecundum teipſum.*

ANT. Tex. 11. par. [illegible] *Et primo dicemus quædam de eo logice, quod eſt quod quid erat eſſe unumquodque, quod dicitur ſecundum ſe. Non enim eſt tibi eſſe, muſicum eſſe. Non enim ſecundum teipſum es muſicus. Quod ergo dicitur ſecundum teipſum.*

Poſtquam determinauit Philoſophus ordinem procedendi circa ſubſtantias, hic incipit determinare de ſubſtantiis ſenſibilibus, ſicut prædixerat: & diuiditur in duas partes. In prima determinat de eſſentia ſubſtantiarum ſenſibilium per rationes logicas & cōmunes. In ſecunda [illegible] cipia ſubſtantiarum [illegible] his itaque dictis [illegible] ſyllogizare [illegible] diuiditur in duas. In prima oſt[illegible] ſubſtantia [illegible] ndit, quod huiuſmodi [illegible] & cāe, ibi: {Q[illegible] aute[illegible] pars diuiditur in par[illegible] determinat de eſſentia ſubſtan[illegible] nam. In ſecunda oſtendit uniuerſalia [illegible] ut quod [illegible] diuiditur in duas. In p[illegible] ſubſt[illegible] ſenſi[illegible] bus [illegible] ibi [illegible] eſt [illegible] diuiditur in prima [illegible] ſenſi-

Infra l. 8. Notabilis diuiſio [illegible]. Infra le. 7. Infra le. 13. Infra le. 9.

tiuum

bilium ſit eſſentia ſubſtantiatum. In ſecunda inqui
Infra le. 6. rit cauſam generationis earum, ibi:{Eorum autē
quæ fiunt alia natura.} Prima diuiditur in duas. In
prima oſtēdit quid ſit eſſentia rerum ſenſibilium.
In ſecūda qualiter ſe habeat ad ipſa ſenſibilia, utrū
Infra le. 5. ſcilicet ut idem, uel ut diuerſum, ibi:{Vtrum autem idem.} Prima diuiditur in duas. In prima oſtē
dit quid eſt quodquideratesſe. Secundo quorum
Infra hac le. pt. 4. eſt, ibi:{Quoniam uero ſunt & ſecundum alias.}
Circā primum duo facit. Primo remouet ab eo
par: ſeq. quodquideratesſe prædicta per accidens. Secun-
Sup tex. 8. par. 2. do ea, quæ prædicātur per ſe, ſicut propriæ paſſiones de ſubiecto, ibi:{Neque etiam hoc &c.} Dicit
Metaphyſica & logica ſunt affines 4. tex. 6. ergo primo, ꝙ de ſubſtantiis ſenſibilibus primo dicendum eſt, & oſtendendum eſt in eis quodquideratesſe. Ideo primum dicemus de eo quod eſt quodquideratesſe quædam logice. Sicut enim ſupra dictum eſt, hæc ſcientia habet quandam affinitatem cum logica propter utriuſque communitatem. Et ideo modus logicus huic ſciētiæ proprius eſt, & ab eo conuenienter incipit. Magis autem logice dicit ſe de eo quodquideſt dicturum, inquantum inueſtigat quid ſit quodquideratesſe ex modo prædicādi. Hoc enim ad logicum proprie pertinet. Hoc autem primo ſciēdum eſt de eo quodquideratesſe, ꝙ oportet ꝙ prædicetur ſecundum ſe. Illa enim quæ prædicantur de aliquo per accidens non pertinent ad quodquideratesſe illius. Hoc enim intelligimus per quodquideratesſe alicuius, quod conuenienter reſponderi poteſt ad quæſtionem de eo factam per quid eſt. Cum autē de aliquo quærimus quid eſt non poſſumus conuenienter reſpondere ea quæ inſunt ei per accidens. Sicut cum quæritur quid eſt homo, non poteſt reſponderi, ꝙ ſit albus uel ſedens uel muſicus. Et iō nihil eorum, quæ prædicantur per accidens de aliquo, pertinent ad quodquideratesſe illius rei. nō enim muſicum eſſe, eſt tibi eſſe. Sciendum autem eſt, ꝙ in omnibus ſequentibus per hoc quod dicit, Hoc eſſe, uel Huic eſſe, intelligitur quodquideratesſe illius rei, ſicut homini eſſe, uel hominem eſſe, intelligit id quod pertinet ad quodquideſt homo.
Eſſe ſumitur pro quidditate in toto hoc lib. Quod eſt autem {muſicum eſſe}, ideſt hoc ipſum quodquideſt muſicus, non pertinet ad hoc quodquides tu. Si enim quæratur, tu quid ſis, non poteſt reſponderi, ꝙ tu ſis muſicus. Et ideo ſequitur ꝙ muſicum eſſe non eſt tibi eſſe, quia ea, quæ pertinēt ad quidditatem muſici, ſunt extra quidditatē tuam, licet muſicus de te prædicetur. Et hoc ideo, quia {tu non ſecundum teipſum es muſicus,} ideſt quia muſicum non prædicatur de te per ſe, ſed per accidens. Illud ergo pertinet ad quodquideſt tui, quod tu es {ſecundum teipſum}, i. quia de te prædicatur per ſe & non per accidens: ſicut de te prædicatur per ſe homo animal, ſubſtantia, rationale, ſenſibile, & alia huiuſmodi, quæ omnia pertinent ad quodquideſt tui. Deinde cum dicit.

BESS. *Nec tamen hoc totum. nec enim illud quod ita ſecundū ſe eſt, ut ſuperficies alba quoniam ſuperficiei eſſe non eſt albo eſſe. At uero, nec quod ex ambobus eſt ſuperficiei albæ eſſe. Quare? quoniam hæc ineſt. In qua ergo ratione ipſum dicente, non inerit ipſum, hæc ratio eius, quod quid erat eſſe cuiq;. Quare ſi ſuperficiei albæ eſſe, eſt ſuperficiei leui eſſe, albo & leui eſſe unum, & idem eſt.*

ANT. par. 2. *Neque etiam hoc omne. Non enim quod ita ſecundum ſe, ut ſuperficiei album, quia non eſt ſuperficiei eſſe, album eſſe. At uero neque quod eſt ex utriſque, ut ſuperficiei albæ eſſe. Quare? quia adeſt ei hoc. In qua igitur non inerit ratione ipſum dicēte ipſum, hæc ratio eius quodquideratesſe ſingulis. Quare ſi ſuperficiei albæ eſſe, eſt ſuperficiei eſſe, ſemper albo & leui eſſe, idem erit & unum.*

Excludit ab eo quod eſt quid eſt, quod prædicatur ſecundū ſe, ſicut paſſiones de ſubiectis dicens, neque etiam hoc omne quod prædicatur ſecūdū ſe de aliquo, pertinet ad hoc, qđ quideratesſe eius. Prædicatur enim per ſe paſſio de proprio ſubiecto, ſicut color de ſuperficie. Non tamen quodquideratesſe eſt, quod ita ineſt alicui ſecundum ſe, ſicut ſuperficiei ineſt album, quia non ſuperficiei eſſe, eſt {album eſſe}, ideſt hoc ipſum quodquideſt ſuperficies, non eſt quodquideſt album. Alia enim eſt quidditas ſuperficiei & albedinis. Et nō ſolum hoc quod eſt eſſe album, non eſt quodquideſt ſuperficiei, ſed nec ipſum compoſitum ex utriſque ſcilicet ſuperficie & albedine, quod eſt eſſe ſuperficiem albam uel eſſe ſuperficiei albæ. Quidditas .n. uel eſſentia ſuperficiei albæ, non eſt quidditas uel eſſentia ſuperficiei. Et ſi quæratur quare. Reſponderi poteſt {quia hoc adeſt ei}, i. quia cum dico ſuperficiem albam, dicitur aliquid quod adhæret ſuperficiei tanquam extrinſecum, & non tanquam intrans eſſentiā eius. Vnde hoc totum quod eſt ſuperficies alba, non eſt de eſſentia ſuperficiei. Prædicātur autem paſſiones de propriis ſubiectis ea ratione, quia propria ſubiecta in earum diffinitionibus ponuntur, ſicut naſus ponitur in diffinitione ſimi, & numerus in diffinitione paris. Quædam uero ita prædicantur per ſe, ꝙ ſubiecta in eorum diffinitionibus non ponuntur, ſicut animal per ſe de homine, nec homo ponitur in diffinitione animalis. Cum ergo ea quæ prædicantur per accidens non pertineant ad quodquideſt, nec illa quæ prædicantur per ſe in quorum diffinitionibus ponuntur ſubiecta, relinquitur ꝙ illa pertineant ad qđquideſt, in quorum diffinitionibus non ponuntur ſubiecta. Et ideo concludit dicens, ꝙ hęc erit ratio in ſingulis quodquideratesſe, in qua ratione {dicēte ipſum}, ideſt deſcribente prædicatum {non inerit ipſum}, ideſt ſubiectum, ſicut in ratione animalis, non ineſt homo. Vnde animal pertinet ad quodquideſt homo. Probat autem deducendo ad inconueniens, ꝙ ea quæ prædicantur per ſe de aliquo ſicut propria paſſio de ſubiecto, nō pertineāt ad quodquideſt. Contingit enim de eodem ſubiecto plures paſſiones diuerſas per ſe prædicari, ſicut per ſe prædicatur propria paſſio, coloratum & aſperum & lene, quæ ſunt paſſiones ſuperficiei. Eiuſdē autem rationis eſt omnia huiuſmodi prædicata ad quodquideſt ſubiecti pertinere. Ergo ſi albedo pertinet ad quodquideſt ſuperficiei, pari ratione & lenitas. Quæ autem uni & eidem ſunt eadem, ſibiinuicem ſunt eadem. {Quare ſi ſuperficiei album eſſe eſt ſuperficiei eſſe ſemper}, ideſt ſi ſemper & uniuerſaliter hoc uerum eſt ꝙ quidditas propriæ paſſionis ſit idem cum quidditate ꝓprij ſubiecti, ſequit ꝙ albo eſſe & leni eſſe, ſit {idē & unum}, ideſt ꝙ quidditas albedinis & lenitas ſit una & eadem. Hoc autem patet falſum eſſe. Relinquitur

quitur ergo ꝙ quideratesse propriæ paſsionis & ſubiecti non eſt idem & unum. Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 12. *Cum autem ſecundum cætera quoque prædicamenta compoſita ſint (eſt etenim aliquod ſubiectum cuique, ut qualitati, & quantitati, & quando, & ubi, & motui) perſcrutandum eſt rō utrũ eſt eius quod quid erat eſſe cuiq; horũ, & utrĩin- eſt etiam his ipſum quid erat, ut homini albo, quid erat albo homini: ſit autem nomen eius, ueſtis: quid eſt ueſti eſſe.*

ANT. Tex. c. 12. par. 3. *Quoniam uero ſunt & ſecundum alias categorias compoſita, (eſt enim aliquid ſubiectum cuique, ut quantitati, & qualitati, & quando, & ubi, & motu.) Perſcrutandum ergo, ſi eſt ratio eius quodquideratesse cuiuſque ipſorum, et ineſt his ipſum quodquideratesse. ut albo homini quodquiderat albo homini. Sit nanque nomen ipſi ueſtis, quod eſt ueſti eſſet*

Inqrit quorum ſit qd-qderateſſe. par. ſeq. Inquirit quorũ ſit quodquideratesse, & primò mouet quæſtionem. Secundo ſoluit eam, ibi: {At uero ſecundum ſe dictorum.} Dicit ergo primo, ꝙ ſunt quædam compoſita in aliis prædicamentis, & non ſolum in ſubſtantia. Quod quidem dicit propter hoc, ꝙ ſubſtantiarum ſenſibiliũ, quæ ſunt compoſitæ, quidditatem inquirit. Sicut enim in ſubſtãtiis ſenſibilibus compoſitis eſt materia, quæ ſubiicitur formæ ſubſtantiali, ita etiam alia prædicamẽta hebent ſuum ſubiectum. Eſt enim aliquod ſubiectum unicuique eorum, ſicut qualitati & quantitati & quando & ubi & motui, ſub quo comprehenditur agere & pati. Vnde ſicut quoddam compoſitum eſt ignis ex materia & forma ſubſtantiali, ita eſt quædam compoſitio ex ſubſtantiis & accidentibus. Et ideo perſcrutandum eſt cũ aliqua ſit diffinitio ſubſtantiarum compoſitarum ex formis & materiis, ſi etiam cuiuſcunque iſtorum compoſitorum ex accidentibus & ſubiectis {eſt ratio eius quodquideratesse}, ideſt ſi habent diffinitionem quæ eſt ratio ſignificans quodquideratesse. Et iterum ſi eſt in eis {hoc ipſum quodquideratesse} qđ ſignificat diffinitio, ideſt ſi habent aliquam quidditatem ſiue aliquid quod poteſt reſponderi ad quid. Sicut hoc ipſum quod eſt albus hõ, eſt quoddam compoſitum ex ſubiecto & accidente utrum ſcilicet albo homini ſit quodquideratesse ei inquãtum huiuſmodi. Et quia forte aliquis poſſet dicere ꝙ albus homo ſunt duæ res & non una, ideo ſubiungit, ꝙ hoc ipſum quod dico albus homo, habeat unum nomen, quod cauſa exempli ſit ueſtis. Et tũc q̃ſtio erit de iſto uno, ſcilicet de ueſte, utrũ habeat quodquideſt, ut poſſumus dicere quid eſt ueſtem eſſe? Tũc enim ſicut hoc nomen homo ſignificat aliquid cõpoſitum, ſcilicet animal rationale, ita & ueſtis ſignificat aliquid compoſitum, ſcilicet hominem album. Et ita ſicut homo habet diffinitionem, ita ueſtis poterit habere diffinitionem, ſicut uidetur. Deinde cum dicit.

BESS. *At uero, nec hoc eorum eſt, quæ ſecundum ſe dicuntur. An hoc non ſecundum ſe dupliciter dicitur, & huius eſt hoc quidem ex additione, illud uero non Hoc enim dicitur, eo qđ ipſum, quod definitur, alteri adiicitur. utputa, ſi albo eſſe, definiens dicit albi hominis rationem. Iſtud uero, eo, q aliud ipſi. ut ſi ueſtis album hominem ſignificat, ille uero definiat ueſtem ut album. quod autem eſt albus homo, eſt album quidem. non tamẽ quid erat eſſe albo homini, ſed ueſti eſſe. Verũ quodquideratesse eſt aliquod aut ſimpliciter? An non. ipſum enim quod quid erat eſſe, eſt ipſum quid erat eſſe. cum uero aliud de alio dicatur, non eſt ipſum quod quid. ut homo albus non eſt quod quid: ſi ipſum quidem quod quid, ſubſtantiis ſolis ineſt.* Tex 13. *Quare quod quid erat eſſe illorum eſt, quorumcunque rõ eſt diffinitio. Definitio aũt eſt, non ſi nomen idẽ, quod oratio ſignificet (omnes etenim ſermones, definitiones eſſent. erit nanq; nomen idem cuicunq; ſermoni, quare & Ilias definitio erit) ſed ſi primi alicuius ſit. talia uero ſunt, quæcunque dicuntur, non eo q aliud de alio dicatur. non ergo ulli eorum quæ non ſunt ſpecies generis, inerit quod quid erat eſſe, ſed his ſolum, hæc enim uidentur, non ſecundum participationẽ & paſſionem, nec ut accidens dici.* Tex. 14. *Sed oratio quidem cuiuſque etiam aliorum erit quid ſignificat, ſi nomen ſit, quod hoc huic ineſt: aut pro ſimplici oratione certior. definitio uero non erit, neq; quod quid erat eſſe.*

ANT. par. 4. *At uero ſecundum ſe dictorum nec hoc. Aut ipſum non ſecundum ſe dicitur dupliciter. Et huius eſt aliquod quidem ex additione, illud uero non. Hoc quidem enim ex eo dicitur, quod diffinitur, quòd ipſum alij additur. Vt ſi albo eſſe diffiniens, dicat albi hominis rationem. Hoc autem eo quod aliud ipſi. Vt ſi ſignificat ueſtis album hominem, diffiniat ueſtem, ut album. Albus itaque homo eſt quid albũ, non tamen quodquideratesse albo eſſe, ſed ueſti eſſe. Ergo eſt quodquideratesse aliquid, aut totaliter, aut nõ. Quod quidem eſt quodquideratesse, eſt id quod aliquid erat eſſe. Quando uero aliud de alio dicitur, non eſt quod quidem aliquid hoc aliquid: ut albus homo, non eſt quod uere hoc aliquid Si quidem eſſe hoc, ſubſtantiis ſolum ineſt.* Tex c. 13 *Quare quodquideratesse eſt quorumcunque ratio eſt diffinitio. Diffinitio uero eſt non ſi nomen rationi idem ſignificet. Omnes enim eſſent rationes termini. Erit enim nomen quod cuilibet rationi idem. Quare & Ilias diffinitio erit. Sed ſi primi alicuius fuerit. Talia uero ſunt quæcunque dicunt, non eo quòd aliud de alio dicatur.* Tex. c. 14. *Non erit igitur non generis ſpecierum exiſtens quodquiderat eſſe, ſed his ſolum. Hæc nanque uidetur non ſecundum participationem dici, & paſſionem, nec ut accidens. Sed ratio quidem erit cuiuslibet & aliorum quid ſignificat ſi eſt nomen, quia hoc huic ineſt, aut pro ſermone ſimplici certior. Diffinitio uero non erit, nec quodquiderat eſſe.*

Tex. ſ. p. 1 Soluit prædictam quæſtionem, & diuiditur hæc pars in duas partes ſecũdum ꝙ duas ponit ſolutiones. Secunda pars incipit, ibi: {Aut & diffinitio ſicut & quodquid.} Dicit ergo primo, ꝙ hoc ipſum, quod dico, albus homo ſiue ueſtis, quæ hoc ponitur ſignificare, non eſt aliquod eorum quæ dicuntur ſecundum ſe, immo eſt aliquid eorum, quæ dicuntur per accidens. Hoc enim, quod eſt, homo albus, eſt unum per accidens, & non per ſe, ut ſuperius eſt habitum. Quod autem aliquid dicatur alteri eſſe unum per accidens eſt dupliciter. ut uno modo homo eſt albus, & alio modo album eſt homo. Horum enim aliud quidem eſt ex additione, aliud uero, non. In diffinitione enim hominis non eſt neceſſarium ꝙ addatur diffinitio albi, uel nomẽ eius, in diffinitione uero albi neceſſe eſt ꝙ ponatur homo, uel nomen hominis, uel eius diffinitio, ſi homo proprium ſubiectum eius eſt, uel aliquid aliud quod eſt eius proprium ſubiectum. Et ideo ad hoc exponendum ſubiungit, ꝙ iſtorum duorum, quæ dicuntur non ſecundum ſe unum adiungitur alteri, eo ꝙ ipſum accidens additur illi ſubiecto, quod in accidentis diffinitione ponitur cum diffinitur. Sicut ſi aliquis diffiniat album, oportet quòd dicat rationem hominis albi, quia oportet ꝙ in diffinitione accidentis ponatur ſubiectum. Et tunc diffinitio

finitio complectitur hominem album. Et ſic erit quaſi ratio hominis albi,& non albi tãtum. Et hoc intelligendum eſt ut dictum eſt, ſi homo ſit proprium & per ſe ſubiectum albi. Hoc autem adiungitur alteri per accidens, non quia ipſum apponãt in diffõne alterius, ſed quia aliud apponit ipſi in ſua diffinitione: ſicut albũ adiúgitur hoi per accidens, non quod ponatur in diffinitione hominis,ſed quia homo ponitur in diffinitione eius. Vnde ſi hoc nomen neſtis ſignificat hominem album,ſicut poſitum eſt, oportet quod ille, qui diffinit ueſtem, eodem modo diffiniat ueſtem ſicut diffinitur albũ. Nã ſicut in diffinitione ueſtis oportet quod ponatur & homo & aliud, ita ĩ diffinitione albi oportet quod ponatur utrumq;. Itaq; ex dictis patet quod album prędicatur de homine albo. Hęc enim eſt uera, albus homo eſt albus, & econtrario. Tamen hoc ipſum quod eſt album eſſe hominem, non eſt quodquiderateſſe albo. Sed neq; ueſti quę ſignificat compoſitum hoc quod eſt albus homo, ut dictũ eſt. Sic igitur patet quod non poteſt eſſe idem quodquiderateſſe eius quod eſt album, & eius quod eſt albus homo ſiue ueſtis, per hoc quod album etiamſi prædicetur de albo homine, non tamen eſt quodquideſt eſſe eius. Itẽ pater, quod ſi album habet quodquiderat eſſe & diffinitionem, non habet aliam quam illam quę eſt albi hominis, quia cum in diffinitione accidentis ponatur ſubiectũ, oportet quod hoc modo diffiniatur album, ſicut albus homo, ur dictum eſt. Et hoc ſic pater, quia hoc quod eſt album non habet quodquiderateſſe, ſed ſolum hoc de quo dicitur, ſcilicet homo uel homo albus. Et hoc eſt quod dicit. {Ergo eſt quodquiderat eſſe aliquid aut totaliter, aut nõ}, i. ergo ex prædictis ſequitur quòd quodquiderateſſe, non eſt niſi eius quod eſt aliquid, ſiue illud {aliquid ſit totaliter}, i. compoſitum ut homo albus, ſiue non totaliter, ur homo. Album autem nõ ſignificat aliquid, ſed aliquale. Et quod id, quodquiderateſſe nõ ſit niſi eius quod eſt aliquid, ex hoc patet quod quidem quiderateſſe, eſt quod aliquid erat eſſe. Eſſe enim quid, ſignificat eſſe aliquid. Vnde illa quę non ſignificãt aliquid, non habent quodquiderateſſe. Sed quando aliquid de aliquo dicitur, ut accidens de ſubiecto, non eſt hoc aliquid, ſicut cum dico homo eſt albus, non ſignificatur quod ſit hoc aliquid, ſed quod ſit quale. Eſſe enim hoc aliquid conuenit ſolis ſubſtantiis. Et ita patet, quod album & ſimilia non poſſunt habere quodquiderat eſſe. Sed, quia aliquis poſſet dicere, quod ſicut inueniuntur aliquæ rationes nominum ſignificantium ſubſtantiam, ita inueniuntur aliquæ rationes nominum ſignificantium accidentia, ideo concludit, ꝙ quodquiderateſſe nõ eſt omnium, quæ habent qualemcunque rationem notificantem nomẽ, ſed eorum ſolum, quorum ratio eſt diffinitio. Ratio autem alicuius diffinitiua non eſt ſolum ſi ſit talis ratio, quæ ſignificat idem cum nomine, ſicut hoc quod dico armagerens ſignificat idem cum armigero, quia ſic ſequeretur, ꝙ omnes rationes eſſent {termini}, i. diffinitiones. Poteſt.n. poni cuilibet rationi nomẽ, ſicut põt poni huic rõni, ꝙ eſt homo ambulans, uel homo ſcribens, nec tamen propter hæc ſequitur ꝙ illa ſint diffinitiones quia ſecundum hoc ſequeretur ꝙ {etiam ilias}, i. poema factũ de bello troiano eſſet una diffinitio. Eſt enim totum illud poema una ratio exponens bellum troianum. Patet igitur, ꝙ non quæcunque ratio ſignificans idem cum nomine eſt eius diffinitio, ſed ſolũ eſt diffinitio ſi {fuerit alicuius primi}, ideſt ſi ſignificet aliquid per ſe dictum. Hoc enim eſt primum in prædicationibus quod per ſe prædicatur. Talia uero, ſcilicet prima ſunt quæcunque prædicantur per ſe, & non quia aliud de alio dicitur. Sicut album prędicatur de homine non per ſe, quaſi ſit idem quod album & quod homo, ſed prędicantur de ſeinuicem per accidens. Animal uero prædicatur de homine per ſe, & ſimiliter rationale de animali. Et ideo hoc ꝙ dico animal rationale diffinitio eſt hominis. Sic ergo patet ꝙ qđ quiderateſſe non erit alicui, quod non ſit de numero ſpecierũ alicuius generis, ſed {ſolum his}, ideſt ſolum ſpeciebus. Species enim ſola diffinitur, cum omnis diffinitio ſit ex genere & differentiis. Illud autem, quod ſub genere continetur, & differentiis conſtituitur eſt ſpecies. & ideo ſolius ſpeciei eſt diffinitio. Solæ enim ſpecies uidentur dici non ſecundum participationem, & paſsionem, nec ut accidens. In quo remouet tria quæ uidentur impedire quòd aliquid non diffiniatur per aliquod genus. Primo nanque ea de quibus genus prædicatur ſecundum participationem, non poſſunt diffiniri per illud genus niſi ſit de eſſentia illius diffiniti. Sicut ferrum ignitum, de quo ignis per participationem prædicatur, non diffinitur per ignem, ſicut genus, quia ferrum non eſt per eſſentiam ſuã ignis, ſed participat aliquid eius. Genus autem nõ prædicatur de ſpeciebus per participationem, ſed ꝑ eſſentiam. Homo enim eſt animal eſſentialiter, non ſolum aliquid animalis participans. Homo.n. eſt quod uerum eſt animal. Item ſubiecta prædicãtur de propriis paſsionibus, ſicut naſus de ſimo, & tamen eſſentia naſi non eſt eſſentia ſimi. Species enim non ſe habent ad genus ſicut propria generis paſsio. ſed ſicut id quod eſt per eſſentiam idem generi. Poteſt etiam album prædicari de homine per accidens, nec eſſentia hominis eſt eſſentia albi, ſicut eſſentia generis eſt eſſentia ſpeciei. Vnde uidetur, quòd ſola ratio ſpeciei quæ ex genere & differentiis conſtituitur ſit diffinitio. Sed in aliis quidem ſi eſt eis nomen poſitum poteſt eſſe ratio declarans quid ſignificat nomen. Quod quidem contingit dupliciter. Vno modo ſicut quando nomen minus notum manifeſtatur per magis notum quod de eo prædicatur, ut ſi hoc nomen philoſophia notificetur per hoc nomen ſapientia. Et hoc eſt quod dicit. {Quod autem huic ineſt}, ſ. quando ratio exponens nomen accipitur ab aliquo nomine notiori quod prædicatur de eo.

Solæ ſpecies ſubſtantiæ proprię diffinitur.

Ex trib⁹ cõtingit aliquid non diffiniri ꝑ aliquid genus.

Alia a ſpẽ poſſunt habere quid nominis dupliciter.

Alio modo quando accipitur ad expoſitionem nominis ſimplicis aliqua oratio notior, ſicut ſi ad exponendum hoc nomen philoſophus, accipitur hæc oratio amator ſapientiæ. Et hoc eſt quod dicit. {Aut pro ſermone ſimplici} quaſi ad expoſitionem huius ſimplicis dictionis, certior oratio accipitur. tamen talis ratio non erit diffinitio, nec id quod per eam ſignificatur erit quodquiderat eſſe.

LECTIO

Lectio IIII.

Subſtantię quomodo non ſolum definitiones ſunt, ſed & accidentium, at non eodem modo, & cuiuſmodi definitiones ſit ſubſtantiæ & accidentis ex duarum dubitationum ſolutione manifeſtat.

BESS. *AN definitio quoque ut & ipſum quid eſt, multipliciter dicitur. Etenim ipſum quid eſt, uno quidẽ modo ſubſtantiam & quod quid ſignificat. alio uero, ſingula eorum, quæ prædicantur, quantitatem, qualitatem, & quæcunque cætera talia ſunt. quemadmodũ enim & ipſum EST ineſt quidem omnibus, non tamen ſimiliter, ſed huic quidem primo, illis uero conſequenter, ita & quod quid eſt, cæteris uero quodam modo. etenim interrogare poſsimus, quid eſt ipſum quale. quare & ipſum quale eſt eorum, quorum eſt quid eſt, non tamen ſimpliciter, ſed ſicut de non ente logice quidam aiunt eſſe ipſum non ens, non ſimpliciter, ſed nõ ens. ita, & ipſum quale.*

ANT par. 1. *Aut & definitio ſicut & quodquideſt multipliciter dicitur. Etenim quodquideſt, uno modo ſignificat ſubſtantiam & hoc aliquid. Alio uero modo quodcunque prædicamentorum, quantitatem, & qualitatem, & alia quæcunque talia. Sicut enim ens exiſtit in omnibus, ſed non ſimiliter, ſed hoc primum, illud uero conſequenter, ita & quodquideſt ſimpliciter quidem ſubſtantiæ, alio uero modo aliis. Etenim qualitatem dicemus utique quid eſt. Quare & qualitas eorum quæ quid eſt, ſed non ſimpliciter. Sed ſicut de non ente, logice dicunt quidam non ens eſſe, non ſimpliciter, ſed non ens, ſic & qualitatem.*

Ioſra pt. 3. par. 4. Hic ponit ſecundam ſolutionem propoſitę q̃onis, & circa hoc tria facit. Primo ponit ſolutionem. Secundo probat eam. ibi {Illud autem palam &c.} Tertio remouet quaſdam dubitationes, quæ poſſent ex prædictis oriri. ibi {Habet autem dubitationem.} Circa primum duo facit Primo oſtendit quomodo diffinitio & quodquideſt inuenitur in

par. 2. ſubſtantia & accidentibus. Secundo quomodo de utriſque prædicetur. ibi {Oportet quidem igitur intendere.} Dicit ergo primo, ꝙ dicẽdum eſt ſicut in prædicta ſolutione eſt dictum ꝙ quodquideſt & diffinitio non ſit accidentium, ſed ſubſtantiarum: aut oportet ſecundum alium modum ſoluendi dicere, ꝙ diffinitio dicitur multipliciter ſicut & q̃dquideſt. Ipſum enim quodquideſt, uno modo ſignificat ſubſtantiam & hoc aliquid. Alio modo ſignificat ſingula aliorum prædicamentorum, ſicut qualitatem & quantitatem & alia huiuſmodi talia. Sicut autem ens prædicatur de omnibus prædicamentis, non autem ſimiliter, ſed primum de ſubſtãtia, & per poſterius de aliis prædicamentis, ita & quodquideſt, ſimpliciter conuenit ſubſtãtiæ {aliis autem alio modo,} ideſt ſm quid. Quod enim {aliquo modo,} ideſt ſecundum quid aliis conueniat quideſt, ex hoc patet, ꝙ in ſingulis prædicamentis r̃ndetur aliq̃d ad q̃onẽ factã per quid. Interrogamus.n. {de quali ſiue qualitate quid eſt} ſicut quid eſt albedo, & reſpondemus ꝙ eſt color. Vnde patet. ꝙ qualitas eſt de numero eorum, in quibus eſt quodquideſt. Non tamen ſimpliciter in qualitate eſt quid eſt, ſed quid eſt qualitatis. Cum.n. quæro quid eſt homo, & reſpõdetur animal, illud animal, quia eſt in genere ſubſtantiæ, non ſolum dicit quid eſt homo, ſed etiam abſolute ſignificat quid, id eſt ſubſtantiam. Sed cum quæritur quid eſt albedo, & reſpondetur color, licet ſignificet quid eſt albedo, non tamen abſolute ſignificat quid, ſed quale. Et ideo qualitas non habet quid ſimpliciter, ſed ſecũdum quid. Inuenitur enim ĩ qualitate quid hm̃oi. Vt cũ dicimus ꝙ color eſt quid albedinis. Et hoc quid, magis eſt ſubſtantiale quàm ſubſtantia. Propter hoc enim ꝙ omnia alia prædicamenta habent rationem entia à ſubſtantia ideo modus entitatis ſubſtantiæ, ſcilicet eſſe quid, participatur ſm quandam ſimilitudinem proportionis in omnibus aliis prędicamentis. ut dicamus, ꝙ ſicut animal eſt quid hominis, ita color albedinis, & numerus dualitatis & ita dicimus qualitatem habere quid non ſimpliciter, ſed huius. Sicut aliquid dicunt logice de non ente loquentes, non ens eſt, non quia non ens, ſit ſimpliciter, ſed quia non ens eſt non ens, & ſimpliciter qualitas non habet quid ſimpliciter, ſed quid qualitatis. Deinde cum dicit.

Oportet igitur & conſiderare, quomodo de quocunque dicere decet, non tamen magis, quam quomodo ſe habet. BESS. Tex. 15. *quare nunc quoque cum manifeſtum, quod dicitur, ſit, ipſum etiam quod quid erat eſſe ſimiliter inerit, primo quidem & ſimpliciter ſubſtantiæ, deinde cæteris, ſicut & ipſum quid eſt non ſimpliciter quid erat eſſe, ſed qualitati, aut quantitati quid erat eſſe. Oportet etenim, aut æquiuoce iſta eſſe, aut cũ additione uel ablatione. ſicut et quod non ſcibile, ſcibile. nam rectius eſt, neque æquiuoce dicere, neque eodem modo. ſed quemadmodum medicinale, eo quod ad idem quidem & unũ non autem idem & unum, non tamen etiam æquiuoce. nullũ etenim medicinale corpus, opus, & uas dicitur æquiuoce, neque ſecundum unum, ſed ad unum. ſed hæc quidem quomodocunque dicere quis uelit nihil differt.*

Oportet quidem igitur intendere, & quomodo oportet dicere circa unumquodque, non tamen magis quàm quomodo habet. ANT. Tex. c. 15. par. 2. *Quapropter & nunc quoniam quod dicitur manifeſtum, & quodquideratеſſe ſimiliter inerit, primum quidem & ſimpliciter ſubſtantiæ, deinde aliis: quemadmodum quid eſt non ſimpliciter quideratеſſe, ſed qualitati aut quantitati q̃deratеſſe. Oportet enim aut æquiuoce hoc dicere eſſe entia, aut addentes, aut auferentes, quemadmodum & quod non ſcibile, ſcibile. Quoniam hoc quidem rectum eſt, neq; æquiuoce dicere, neque eodem modo, ſed quemadmodum medicinale eo quòd ad idem quidem & unum, non idem autem et unum.* Ecce ꝗ excludit ens eſſe uniuocum. *Non tamen neque æquiuoce. Nihil enim medicatiuum corpus, et opus, et uas dicitur: nec æquiuoce, nec ſecundum unũ, ſed ad unum. Hoc quidem igitur quocunque modo quis uelit dicere, differt nihil.*

Oſtendit quomodo quodquideſt & diffinitio prædicetur de eo quod inuenitur in ſubſtantiis & accidentibus, & dicit, ꝙ ex quo diffinitio & quodquideſt inuenitur aliquo modo in accidentibus, & in ſubſtantia, oportet igitur intendere ad conſiderandum quomodo oportet {dicere,} ideſt prædicare diffinitionem circa ſingula, non tñ magis quàm quomodo ſe habent, ut uidelicet, non ea dicamus uniuoce prædicari, quorum non eſt una ratio in eſſendo. Quapropter id, quod dictum eſt de diffinitione, & quodquideſt in ſubſtãtia & accidẽtibus, eſt manifeſtũ, ſcilicet ꝙ quodquideratеſſe primo & ſimpliciter ineſt ſubſtantiæ, & cõſequenter aliis nõ quidẽ ita ꝙ in aliis ſit ſimpliciter quodq̃derateſſe, ſed {quodquiderateſſe huic uel illi}, ſ. quantitati uel qualitati. Manifeſtũ eſt enim ꝙ oportet diffinitionem & quodquideſt, uel æquiuoce p̃dicari in ſubſtantia & accidentibus, uel addentes & auferẽ

tes

Sicut ens non dr̃ uniuoce ſed analogice tantum de ſubſtãtia & accidente, ita & q̃dquideſt.

tes ſm magis & minus, ſiue ſm prius & poſterius, ut ens dr̃ de ſuba & accidente. Et ſicut dicimus, q̄ {nõ ſcibile eſt ſcibile ſm qd}, i. p poſterius, quia de non ſcibili hoc ſcire poſſumus q̄ nõ ſcitur, ſic & de non ente hoc dicere poſſumus, quia non eſt. Non enim etſi rectum q̄ quodquideſt, & diffinitio dicatur de ſuba & de accidentibus, neq; æquiuoce, neque ſimplr & eodem modo, i. uniuoce. Sed ſicut medicabile dr̃ de diuerſis particularibus per reſpectum ad unum & idem, non tñ ſignificat unũ & idẽ de oĩbus de qbus dr̃. Nec etiã dr̃ æquinoce. Dr̃. n. corpus medicabile, qa exercet ã medicina, ut purgatio: & uas medicinale, qa eo utit̃ medicina, ut clyſtere. Et ſic patet q̄ non dr̃ oĩno æquoce medicinale de his tribus, cum in æquiuocis non habeatur reſpectus ad aliquod unum. Nec iterũ uniuoce dr̃ ſm unam rationem. Non. n. eſt eadem rõ ſm quã dr̃ medicinale id quo utitur medicina, & qđ facit medicinã. Sed dr̃ analogice per reſpectũ ad unum, ſ. ad medicinam. Et ſimiliter quodquideſt & diffõ, nõ dr̃ nec æquiuoce nec uniuoce, de ſuba & accidente, ſed p reſpectum ad unũ. Dr̃. n. de accidẽte in reſpectu ad ſubam, ut dictũ eſt. Et qa poſuerat duas ſolones, ſubiungit q̄ nihil differt qualitercunq; aliqs uelit dicere de pmiſſa q̃one, ſiue dicat q̄ accñtia nõ hñt diffõnem, ſiue q̄ hñt, ſed p poſterius ſm qd. Qđ tñ dr̃ in prima ſolutione q̄ non hñt diffõnem accidẽtia, intelligit̃ per prius & ſimplr. Deinde cũ dicit.

Duas prædictas ſolutiones acceptat.

BESS. Tex. 16.

Illud autem manifeſtum eſt, quod quæ primo & ſimpliciter definitio, & quod quid erat eſſe, ſubſtantiarum eſt, at cæterorum quoque ſimiliter eſt, non tamen primo. Non enim eſt neceſſe, ſi hoc ponamus, huius definitionem eſſe quodcunque oratione idem ſignificat. ſed quod aliqua oratione. hoc autem ſi unius ſit, non continuatione, ſicuti ilias, aut quæcunque coniunctione, ſed ſi quoties dicitur unum. Vnum autem dicitur, ſicuti & ens, ens aũt quoddã, ipſum quod quid, quoddam, quantum, quoddam quale quid ſignificat. Quare & albi hoĩs erit oratio et definitio, alio uero mõ, & albi et ſubæ.

ANT. Tex. c. 16. par. 3.

Illud autem palam, quia quæ primo & ſimpliciter diffinitio & quodquiderateſſe, ſubſtantiarũ eſt. Et non ſolum, ſed & aliorum ſimiliter eſt, ueruntamen non primo. Non enim eſt neceſſe ſi hoc ponimus, huius diffinitionem eſſe quod utique rationi idem ſignificet. ſed cuidam rationi. Hoc autem ſi unius fuerit, non eo quod continuum ſicut ilias, aut quæcunque colligatione ſed ſi quotiẽs dicitur unũ. Vnũ uero dicitur ſicut ens. Ens autem hoc quidem hoc aliquid, aliud uero quãtitatem, aliud qualitatem ſignificat. Quapropter erit albi hominis ratio & diffinitio. Alio uero mõ albi, & ſubſtantiæ.

Probat ſecundo poſitam ſolutionem dicens. Illud palam eſſe q̄ diffinitio & quodquiderat eſſe, primo & ſimpliciter eſt ſubarum, cum etiam accidentia aliquo modo habeant diffinitionem, & qđquiderateſſe, non tamen primum. Et hoc ſic patet. Non enim omnis ratio, qua nomen per rationem exponitur, idem eſt quod diffinitio, nec nomẽ expoſitum per quamcunque rationem, ſemp eſt diffinitum, ſed alicui determinatæ rationi competit q̄ ſit diffinitio, illi. ſ. quæ ſignificat unum. Si. n. dicã q̄ Socr. eſt albus & muſicus & criſpus, iſta ratio nõ ſignificat unum, ſed multa, niſi forte per accidẽs. & ideo talis ratio non eſt diffinitio. Non tamen ſufficit q̄ ſit unum incontinuitate illud quod per rationem ſignificat̃ ad hoc q̄ ſit diffinitio. Sic enim {ilias,} ideſt poema de bello Troiano eſſet diffinitio, quia illud bellum in quadam continuitate tem poris eſt peractum. Aut etiam nõ ſufficit q̄ ſit unũ per colligationem, ſicut hæc ratio non eſſet diffinitio domus, ſi dicerem q̄ domus eſt lapides & cementum & ligna. Sed tunc ratio ſignificans unum erit diffinitio, ſi ſignificet unum aliquod illorũ modorum, quorum quotiens unum per ſe dr̃. Vnum enim dicit̃ multipliciter ſicut & ens. Ens aũt hoc quidem ſignĩt hoc aliquid, aliud quãtitatem, aliud qualitatem, & ſic de aliis. Et tñ per prius ſubam, & conſequenter alia. Ergo ſimpliciter unũ per prius erit in ſubſtantia. & per poſterius in aliis. Si igitur ad rationem diffinitionis ptinet q̄ ſignificet unũ ſequitur q̄ erit ratio albi hominis diffinitio, quia albus homo eſt quodammodo unum. Sed alio mõ erit diffinitio rõ albi, & ratio ſubſtãtię, quia ratio ſubſtantiæ erit diffinitio per prius ratio albi per poſterius, ſicut unum p prius & poſterius de utroque dicitur. Deinde cum dicit.

Hic accipe ens p prius dici de ſubſtantia & p poſterius de unoquoque aliorũ prædicamẽtorum, ergo nõ uniuoce.

Hẽt aũt dubitationẽ, ſi quis nõ dicat definitionẽ eſſe eã, quæ ex additione fit, rõnem, cuius erit definitio, non ſimpliciũ, ſed copulatorũ? ex additione. n. neceſſe eſt manifeſtare. dico aũt. utputa, eſt naſus, & cõcauitas, et ſymitas, qđ ex ambobus dr̃: eo q̄ hoc, in hoc, & nõ ſcdm accñs, neq; concauitas, neq; ſymitas paſſio naſi, ſed ſcdm ſe, nec ut albũ Calliæ, aut hoĩ, q̃n Callias albus, cui accidit hoĩ eſſe: ſed ut maſculum aĩali, & æquale quanto, & cuncta, quæ per ſe eſſe dicũtur. Hæc ſunt, in qb' ĩeſt, aut rõ, aut nomẽ eius cuius hæc paſſio eſt: et nõ cõtingit ſeparatim oñdere, ſicuti albũ abſq; hoĩe cõtingit, ſed nõ fœmininũ abſq; aĩali. Quare iſtorũ, qđ quid erat eſſe, et definitio, aut nullius eſt, aut ſi eſt, aliter eſt q̃ quẽadmodũ dixim'.

BESS. Tex. 17.

Habet aũt dubitationẽ, ſi quis non dicat diffõnem eſſe ex additione rõnem, cuiuſnam erit diffinitio ipſorum non ſimplicium, ſed copulatorum. ex additione. n. neceſſe facere. Dico aũt ut eſt naſus, & concauitas, et ſimitas ex duobus dictũ, eo q̄ hoc in hoc eſt, & nõ ſcdm accñs: nec concauitas, nec ſimitas paſſio naſi, ſed ſcdm ſe. nec ut albũ Calliæ aut hoĩ, q̄a Callias albus cui accidit hoĩem eſſe: ſed ut maſculinũ aĩali et quantitati equale, & oĩa quæcũq; ſcdm ſe dr̃r exiſtere. Hæc ãt ſunt in quibuſcũq; exiſtit aut rõ aut nomẽ cui' hæc paſſio, et nõ cõtigit oñdere ſeparatĩ: ſicut albũ ſine hoĩe cõtigit, ſed nõ fœmininũ ſine aĩali. Quare horũ qđquideraterſſe et diffõ, aut non eſt alicuius, aut ſi eſt, alicuius eſt, quemadmodũ diximus.

ANT. Tex. c. 17. par. 4.

Remouet quaſdam dubitationes circa prædeterminata, & diuiditur in duas, ſm duas dubões quas remouet. Secunda, ibi {Eſt autem & alia dubi ratio.} Prænotanda autem ſunt duo ad euidentiã primæ particulæ, quorũ primum eſt, q̄ quidam dicebant nullam diffinitionem eſſe {ex additione,} ideſt, q̄ in nulla diffinitione ponitur aliquid, qđ ſit extra eſſentia diffiniri. Et uidebantur pro ſe habere hoc, q̄ diffinitio ſignificat eſſentiam rei. Vñ illud quod eſt extra eſſentiam rei, non debet poni ĩ eius diffinitione, ut uidetur. Scd̃m eſt, q̄ quædam accidentia ſunt ſimplicia, & quædam copulata. Simplicia dñr, q̃ non hñt ſubiectum determinatũ, qđ in eorũ diffõne ponat̃, ſicut curuũ, & concauũ & alia mathematica. Copulata ãt dñr, q̃ hñt determinatũ ſubm, ſine quo diffiniri nõ pñt. Eſt ergo dubitatio ſi aliqs uelit dicere q̄ rõ, q̃ eſt ex additione, nõ eſt diffinitio illorum accidentium quæ ſunt ſimplicia, ſed copulatorum erit diffinitio, uĩ enim, q̄ nullius eorum poſſit eſſe diffinitio. Palam eſt ergo, q̄ ſi il-

Opinio negantiũ diffinitionẽ p additionẽ.

Quid ſit accidens ſimplex, q̃due copulatũ

la diffiniuntur, neceſſe eſt eorum diffinitionem ex additione facere, cum ſine propriis ſubiectis diffiniri non poſsit. Sicut ſi accipiamus hæc tria, ſ. naſus, & concauitas, & ſimitas: concauitas eſt ſimpliciter accidens, præcipue in comparatione ad naſum, cum non ſit naſus de intellectu concaui. Simitas aũt eſt accñs compoſitum, cum ſit naſus de intellectu eius. Et ita ſimitas erit quoddam dictum ex duobus, inquantum ſigñat {hoc in hoc}, i. determinatum accidens in determinato ſubiecto, & nec concauitas, nec ſimitas eſt paſsio naſi ſ'm accidẽs, ſicut albũ ineſt Calliæ & hoĩ p accñs, inquantũ Callias eſt albus, cui accidit hoĩem eſſe. Sed ſimum eſt paſsio naſi ſ'm ſe. Naſo.n. inquantũ hmõi competit eſſe ſimum. Alia aũt tranſlatio loco eius qđ eſt concauum, habet aquilinum. Et eſt planior ſenſus quia in diffinitione aquilini ponitur naſus, ſicut in diffõne ſimi. Sed ſicut maſculinum per ſe competit aĩali, & æquale quantitati, & oĩa alia quęcunq; ſ'm ſe dñr exiſtere in aliquo, q̃a de oĩbus eſt eadẽ rõ, & {hmõi ſunt in quibus}, i. in quorum rõnibus exiſtit nomen eius {cuius eſt paſsio}, i. ſubti, aut etiã ratio eius. Sp.n. in diffinitionibus põt poni rõ loco nominis, ſicut ſi dicimus, ꝙ. Hõ eſt aĩal rõnale mortale, põt poni loco nois aĩalis diffinitio, ut dicaĩ ꝙ, Hõ eſt ſuba aĩata ſenſibilis rõnalis mortalis. Similiter ſi dicam, ꝙ, Maſculus eſt aĩal potens generare in alio, poſſum etiam dicere, ꝙ, Maſculus eſt ſubſtãtia aĩata ſenſibilis potens generare in aliquo alio. Et ſic patet, ꝙ non contingit ſeparatim {oñdere} .i. notificare aliquod prędictorum accidentiũ quæ diximus copulata, ſicut contingit notificare albũ ſine hoc, quod in eius diffinitione ſiue rõne ponaĩ hõ. Sed non contingit ita notificare fœmininum ſine aĩali, quia oportet ꝙ aĩal ponatur in diffõne fœminini, ſicut & in diffinitione maſculini. Quare patet, ꝙ non eſt alicuius prædictorum accidentium copulatorum quodquideratеſſe & diffinitio uera, ſi nulla diffinitio eſt ex additione, ſicut contingit ĩ diffinitionibus ſubſtantiarum. Aut ſi eſt aliqua diffinitio eorum, cum nõ poſsit niſi ex additione diffiniri, aliter erit diffinitio eorum q̃ ſubſtantiarum, quemadmodum diximus in ſolutione ſecunda. Et ſic in hac concluſione innuit ſolutionem dubitationis p̃miſſę. Quod.n. dicebatur, ꝙ nulla diffinitio eſt ex additione, uerum eſt de diffinitione ꝓut inuenitur in ſubſtantiis. Sic aũt prædicta accidentia non habent diffinitionem, ſed alio modo per poſterius. Deinde cum dicit.

BESS. *Eſt autem alia quoq; de eis dubitatio. Si enim idem ſymus*
Tex. 18. *naſus, & concauus naſus, idem erit ſymum, & concauum. Quod ſi non, propterea quod impoſsibile eſt dicere ſymum abſque ipſa re, cuius per ſe paſsio eſt, & ſymum erit concauitas in naſo, naſum ſymũ aut non eſt dicere, aut bis idem erit dictum naſus, naſus concauus. naſus namque ſymus, naſus naſus concauus erit. propter quod inconueniens eſt talibus ineſſe quod quid erat eſſe, quod ſi non, in infinitum progredietur. naſo nanque naſo ſymo aliud inerit. Patet igitur, quòd ſolius ſubſtantiæ definitio eſt. Si enim & cæterorum quoque prædicamentorum, neceſſe ex additione eſſe. ut qualitatis, & imparis. non enim ſine numero. nec huius, quod eſt fœmininum, ſine animali. Ex additione autem dico, in quibus accidit bis idem dicere, ſicut in iſtis. quod ſi hoc uerum eſt neque copulatorum erit. utpote, numeri imparis.*

Eſt autem & alia dubitatio de eis. Si enim idem eſt naſus ANT.
ſimus, et concauus naſus, idem erit ſimũ et concauum. Si uero Tex. c. 18.
non, quia impoſsibile eſt dicere ſimum ſine re, cuius eſt paſsio par. 5.
ſecundum ſe, & eſt ſimum concauitas in naſo, naſum ſimum dicere, aut non eſt, aut bis idem dictum, naſus naſus cõcauus. Naſus autem ſimus naſus concauus erit. Propter quod, inconueniens eſt ineſſe talibus quodquideratеſſe. Si autem non, in infinitum ſunt. Naſo nanque naſi ſimum, adhuc aliud inerit. Palam itaque quia ſolius ſubſtantiæ eſt diffinitio. Nam & ſi Tex. c. 19.
aliarum categoriarũ neceſſe eſt ex additione eſſe, ut æqualis et ĩparis nõ eſt ſine numero, neq; quæ eſt fæminin ſine aĩali. Ex additione uero dico, in q̃bus accidit idẽ bis dicere ſicut ĩ his. Si uero hoc uerũ, nõ copulatorũ erit, ut numeri imparis.

Ponit ſecundam dubitationem, circa quam duo facit. Primo mouet dubõnem. Secundo ponit ſolutionem. ibi {Sed latet &c.} Dicit ergo primo, quòd eſt alia dubitatio de p̃dictis. Aut.n. eſt idẽ dicere naſus ſimus, & naſus concauus, aut non: ſi idem, ſequetur, ꝙ idem ſit ſimũ & cõcauũ, quod patet eſſe falſum, cũ alia ſit diffinitio utriuſq;. Si ãt nõ eſt idẽ dicere, naſum ſimum & naſum concauum propter hoc, ꝙ ſimum non põt intelligi {ſine re cuius eſt ꝑ ſe paſsio}, i. ſine naſo, cum ſimum ſit concauitas in naſo, concauum uero põt dici ſine naſo, ſequetur ſi hoc quod dico ſimum plus habet quàm cõcauũ, ꝙ hoc, ſcilicet quod eſt naſus, uel nõ poſsit dici naſus ſimus, uel ſi dicatur, erit bis idẽ dictum, ut dicamus, ꝙ naſus ſimus eſt naſus naſus concauus. Sp.n. loco nominis põt poni diffinitio illius nominis. Vnde, cum dicitur, naſus ſimus, poterit remoueri nomen ſimi, & addi naſo diffinitio ſimi, quæ eſt naſus concauus. Sic ergo uĩ dicere, ꝙ naſum ſimum, nihil aliud eſt quàm dicere, naſum naſum concauũ quod eſt inconueniens. Propter quod incõueniẽs uĩ dicere, ꝙ in talibus accidentibus ſit quodquideratеſſe. Quod ſi hoc non eſt uerum, ꝙ in eis non ſit qđ quideratеſſe, in infinitum fiet repetitio eiuſdem nominis, ſꝑ poſita nominis diffinitione pro nomine. Conſtat enim, ꝙ cum dico naſus concauus, loco concaui poteſt accipi ſimum, quia cõcauitas in naſo non eſt niſi ſimitas, & loco ſimi iterũ naſus cõcauus, & ſic in infinitũ. Palam eſt ita ut uĩ, ꝙ ſolius ſubſtãtiæ eſt diffinitio. Si enim eſſet aliorum p̃dicamentorum, oporteret ꝙ eſſet ex additione ſubiecti, ſicut diffinitio æqualitatis, & diffinitio imparis oporteret ꝙ ſumeretur ex diffinitione ſuorum ſubiectorum. Non enim diffinitio imparis eſt ſine numero, nec diffinitio fœminini, quod ſignificat quandam qualitatem animalis, eſt ſine animali. Si ergo diffinitio aliquorum eſt ex additione, ſequetur ꝙ bis accidat idem dicere, ſicut in præmiſsis eſt oſtenſum. Vnde, ſi uerũ eſt ꝙ hoc inconueniens ſequatur, ſequitur ꝙ accidentia copulata non habent diffinitionem. Deinde cum dicit.

Rõ dictiõ nil poſſe diffiniri p additionem.

Sed latet, qđ nũc nõ accurate dñr rõnes. ſi aũt & iſtorũ BESS.
ſunt diffões, aut alio mõ ſunt, aut, ſicuti dictũ eſt, multipliciter eſt dicendũ definitionẽ, & qđ quid erat eſſe. quare quodã mõ quidem nullius erit definitio, nulliq; inerit quod quid erat eſſe, niſi ſubſtantiis, quodam modo uero erit. Quòd igitur definitio eſt ipſius quid erat eſſe oratio, & qđ quid erat eſſe, aut ſubarũ ſolũ eſt, aut maxime primo & ſimpl'r, manifeſtũ eſt.

Sed latet, quia non certe dicuntur rationes. Si uero ſunt ANT.
& horum termini, aut alio modo ſunt, aut (quemadmodum Par. 6.
dictum eſt) multipliciter oportet dicere eſſe diffinitionem & quodquideratеſſe.

quodquideratеſſe. Quare ſic quidē nullius erit diffinitio, nec quodquideratеſſe alicui inerit niſi ſubſtantiis: ſic autem erit. Quod quidem igitur diffinitio, quæ quidem eſt ipſius quiderateſſe ratio, & quodquideratеſſe, aut ſolum ſubſtantiarum eſt, aut maxime & primum & ſimpliciter, palam.

Lect. 3.

Soluit præmiſſam qōnem dicens, ꝙ mouentem prædictam qōnem latet, ꝙ rationes, non dicuntur {certæ,} ideſt certitudinaliter, quaſi ea quæ dicuntur uniuoce, ſed dicuntur ſecundum prius & poſterius, ut ſupra dictum eſt. Si autem prædicta accidentia copulata habēt terminos, ideſt rationes aliquas, oportet ꝙ alio modo ſint illi termini quàm diffinitiones, aut ꝙ diffinitio & qđ quideratеſſe, quod ſignificatur per diffinitionem, dicatur multipliciter. Quare {ſic quidem,} ideſt ſimpliciter per prius, nullius erit diffinitio niſi ſubſtantiæ, nec etiā quodquideratеſſe. {Sic autem,} ideſt ſecundum quid & poſterius, erit etiam aliorum. Subſtantia.n. quæ habet quidditatem abſolutam non dependet in ſua quidditate ex alio, ita ꝙ oporteat exteriorē eſſentiam in eius diffinitione poni accidentia uero non habent eſſe niſi per hoc quod inſunt ſubiecto. Et ideo eorum quidditas eſt dependens à ſubiecto. Et propter hoc oportet ꝙ ſubiectum in accidentis in diffinitione ponatur, quandoq; quidem in recto, quandoque uero in obliquo. In recto quidem, quandoque accidens ſignificatur ut accidens in concretione ad ſubiectum, ut cum dico, Simus eſt naſus concauus. Tunc enim naſus ponitur in diffinitione ſimi quaſi genus, ad deſignandum ꝙ accidentia non habent ſubſiſtētiam niſi ex ſubiecto. Quando uero accidens ſignificatur per modum ſubſtantiæ in abſtracto, tūc ſubiectum ponitur in diffinitione eius in obliquo, ut differentia, ſicut dicitur, ſimitas eſt concauitas naſi. Patet igit̄ ꝙ cum dico, Naſum ſimum, non oportet loco ſimi accipere naſum concauum, quia naſus non ponitur ī diffinitione ſimi, quaſi ſit de eſſentia eius, ſed quaſi additum eſſentiæ. Vnde ſimum & concauum per eſſentiam idem ſunt. Sed ſimum addit ſupra cōcauum, habitudinem ad determinatū ſubiectum. Et ſic determinato ſubiecto quod eſt naſus, nihil differt ſimus à concauo, nec oportet aliquid loco ſimi ponere niſi concauum. Et ſic non erit dicere loco eius, naſus concauus, ſed ſolum concauus. Vltimo concludit ex prædictis ꝙ palam eſt, ꝙ diffinitio quæ eſt ratio eius quodquideratеſſe, & ipſum quodquideratеſſe, ſolum eſt ſubſtantiarum, ſicut prima ſolutio habebat. Vel eſt prima & ſimpliciter earum, & per poſterius & ſecundum quid accidentium, ut in ſecunda ſolutione dicebatur.

Cur accñs diffiniatur ꝑ extrinſeca, non aūt ſubſtantia.

Lectio V.

In his, quæ per ſe dicūtur quodquideſt idē eſſe, & inſeparabile ab eo, cuius eſt, in his uero quæ ſcđm accidens aliquo mō idem eſſe oſtenditur, non aūt abſolute.

BESS. Tex. 20.

VTrum autem idem eſt, an aliud ipſum quid erat eſſe, & unumquodque, perſcrutandum. proderit etenim aliquid ad conſiderationem de ſubſtantia.

ANT. Tex. c. 20. par. 1.

Vtrum autem idem eſt aut alterum quodquideratеſſe, & unumquodque, perſcrutandum eſt. Eſt enim aliquod præopere ad de ſubſtantia perſcrutationem.

Poſtquā determinaui Pħs quid eſt quodquideratеſſe, & quorū, conſequenter inquirit qūo ſe habeat qđ quideratеſſe ad id, cuius eſt, utrū.ſ. ut idē, uel ut diuerſum, & circa hoc tria facit. Primo mouet qōnē. Scđo ſoluit eā. ibi {Singulū.n. nō aliud.} Tertio oſđit ꝙ ex ſolutione prædicta, pñt ſolui ſophiſticæ rōnes, ꝗ circa hęc fiūt. ibi {Sophiſtici uero elenchi.} Dicit ergo primo, ꝙ pſcrutandū eſt utrū quodquideratеſſe cuiuſcunq;, & unūquodq;, cuius eſt qđ quideratеſſe, ſit idē aut diuerſum, ſicut utrū quodquideratеſſe hoī, & hō ſit idē aut diuerſum, & ſimiliter de aliis. Hoc.n. inquirere & manifeſtare, eſt aliquid {Præopere,} ideſt ꝓneceſſariū ad perſcrutationem de ſubſtantia, quam intēdimus facere in ſequentibus. Intendit.n. inquirere inferius, utrum uſia ſint ſubſtantiæ rerum, & utrum partes diffinitorum intrent in diffinitionem eorum, & ad hoc ualet iſta perſcrutatio; quam nunc proponit.

par. ſeq.

Infr. pt. 10 Determinatio de quodquideſt, an ſit idem cum eo cuius ē.

Deinde cum dicit.

BESS. *Nam & unumquodque non uidetur aliud eſſe à ſua ſuba: & ipſum quid erat eſſe dicitur eſſe uniuſcuiuſque ſubſtantia.*

ANT. par. 2. *Singulum enim non aliud uidetur eſſe à ſuimet ſubſtātia, & quodquideratеſſe dicitur ſinguli ſubſtantia.*

Soluit ꝓpoſitā qōnē, & circa hoc tria facit. Primo ponit qōnis ſolutionē. Scđo ꝓbat eā. ibi {In dictis uero ſ̄m ſe.} Tertio oſtendit cōtrarium ſolutionis prædictæ eſſe abſurdum & impoſſe. ibi {Abſurdum uero apparebit.} Circa primū duo facit. Primo.n. oſtendit quid prima facie circa qōnem ꝓpoſitam uerū eſſe uideat̄. Scđo oñdit in quo eius ꝯriū accidat. ibi {In dictis quidem itaq;} Dicit ergo primo, ꝙ ſtatim in primo aſpectu hoc uɾ̄ eſſe dicendum, ꝙ in oībus rebus ſingulū nō ſit aliud à ſui ſubſtantia. Hoc aūt qđ eſt qđ quideratеſſe, eſt ſuba eius cuius eſt quodquideratеſſe. Vnde uɾ̄ per hanc rōnem in primo aſpectu ꝙ quodquideratеſſe ſit idem, & nō alterum ab unoquoq; cuius eſt. Deinde cum dicit.

par. 4.

par. 8.

par. ſeq.

BESS. *De his igitur, quæ ſecundum accidens dicūtur, uideri poſſit aliud eſſe, utputa albus homo aliud eſt, & albo homini eſſe. ſi enim idem homini eſſe, & albo homini idem: idem namque homo, & albus homo, ut aiunt: quare & albo homini, & homini. An non neceſſe eſt quæcunque ſecundum accidens, eadem eſſe. non enim extrema ſimiliter eadem fiunt. ſed fortaſſis illud uideatur accidere, extrema eadem ſecundum accidens fieri utputa, albo eſſe, & muſico eſſe. uidetur autem minime.*

ANT. par. 3. *In dictis quidem itaque ſecundum accidens uidebitur utique diuerſum eſſe, ut albus homo, alterum & albo homini eſſe. Si.n. idem hoī eſſe, & albo hoī idem.n. homo, & albus hō (ut dicunt) quare & albo homini, & homini. Aut non neceſſe eſt quæcunque ſecundum accidens, eſſe eadem. Non enim ſimpliciter extremitates fiunt eædem. Sed forſitan illud uidetur accidere, extremitates fieri eaſdem ſecundum accidens, ut albo eſſe & muſico. Videtur autem non.*

Alia litera ſimiliter.

Oſtēdit in quibus qđ ꝑmiſſum eſt nō ſit uerū dicens, ꝙ quodquideratеſſe pro tāto uɾ̄ eſſe nō aliud ab eo cuius eſt quia eſt eius ſuba itaq; in illis, ꝗ prædicantur ſ̄m accñs, & nō dicunt ſubam ſubiecti, uɾ̄ eſſe diuerſum qđ quideratеſſe ꝑdicati à ſubiecto. Alterum.n. eſt id {quod eſt eſſe albo hoī}, i. quodquideratеſſe albi hoīs, ab eo qđ eſt albus hō. Qđ ſic uidetur, quia cum dɾ̄, hō albus, ſupponitur hō. Idem enim eſt hō, & homo albus, ut dicunt. Qđ.n. ꝑdicat̄ de hoīe albo, nō ꝑdicatur de eo, niſi qa ꝑdicatur de homine. Accidēs.n. nō eſt ſubm, niſi rōne ſubę. Vnde ſ̄m qđ in albo intelligitur homo, homo & homo albus ſunt idē. Et ꝓ tanto id qđ erit eſſe albo

In his quæ ꝑdicantur ꝑ accidens non eſt idē quodquideſt cum eo cuius eſt.

albo homini,erit etiã eſſe homini. Si igitur quod-
quideratefle albi hominis, ſit idem albo homini,
erit etiam idem homini:ſed non eſt idem homini:
ergo quodquideratеſſe albi hominis non eſt idem
albo homini. Et ſic in his, quæ ſunt ſecundum acci
dens,quodquideratеſſe alicuius non erit idem cũ
eo cuius eſt quodquideratеſſe. Quod autem qđ-
quideratefle albi hominis non ſit idem homini,pa
tet, quia non eſt neceſſe ꝙ quæcũque dicuntur ſe-
cundum accidẽs de aliquo ſubiecto, ꝙ ſint eadem
illi ſubiectum enim eſt quodammodo medium in-
ter duo accidentia,quæ prædicãtur de ipſo,inquã-
tum illa duo accidentia non uniuntur niſi unitate
ſubiecti, ſicut album & muſicum unitate hominis
de quo prædicantur. Eſt ergo homo ut medium,al
bum autem & muſicum ſunt extremitates. Si au-
tem album eſſet idem homini per eſſentiam, pari
ratione muſicum. Et ita iſta duo extrema album &
muſicum eſſent per eſſentiam idem,quia quæcun-
que uni & eidem ſunt eadem, etiam ſibiinuicem
ſunt eadem. Hoc autem eſt falſum, ꝙ iſtæ extremi
tates ſint eædem per eſſentiam. ſed forſan hoc ui-
detur eſſe uerum,ꝙ ſint eædem per accidens. Hoc
autem certum eſt ꝙ album & muſicum ſunt idem
per accidens. Sed ex hoc poſſet aliquis opinari, ꝙ
ſicut album & muſicum ſunt idem per accidens,ita
etiam hoc,quod eſt eſſe albo,&{quod eſt eſſe mu-
ſico},ideſt quodquideſt utriuſque ſit idem per ac-
cidens. Sed hoc non uidetur eſſe uerum. Album.n.
& muſicum ſunt idem per accidens ex hoc, quòd
utrunque eſt idem per accidens homini. Non au-
tem qđ quideſteſſe albi, nec hoc quodquideſt mu-
ſici, ſunt idem cum eo quod eſt quodquideſteſle
hominis. Vnde quodquideſteſſe albi,& quodquid-
eſteſle muſici,nõ ſunt idem per accidens,ſed ſolum
album & muſicum. Deinde cum dicit.

BESS. *De his autem,quæ per ſe dicuntur,ſemper neceſſe eſt ea-
dem eſſe.ut ſi quæ ſubſtantiæ ſunt,quibus diuerſæ ſubſtantiæ
non ſunt,nec aliæ naturæ priores. quales aiunt aliqui eſſe
ideas,Si enim erit aliud ipſum bonum,& bono eſſe, & ani-
mal & animali eſſe,& enti,& ipſum ens,erunt et aliæ ſub-
ſtantiæ,& naturæ,ac ideæ præter eas, quæ dicuntur:& illæ
priores ſubſtantiæ,ſi ipſum quod quid erat eſſe,ſubſtãtiæ eſt.*

ANT. *In dictis uero ſecundum ſe, ſemper neceſſe idem eſſe:ut ſi*
par.4. *quæ ſunt ſubſtantiæ,quibus alteræ non ſunt ſubſtantiæ, nec
alteræ naturæ priores: quales dicunt ideas eſſe quidam. Si
enim erit alterum ipſum bonum & quod bono eſſe: & aĩal,
& quod aĩali eſſe:& ens,& quod enti,erunt aliquæ ſubſtan
tiæ & naturæ & ideæ præter prædictas, & priores ſubſtan
tiæ illis:ſi quodquideratеſſe ſubſtantiæ eſt.*

Manifeſtat ſolutionem propoſitam, & circa
hoc duo facit. Primo manifeſtat eam quantum ad
par.7. ea quæ dicuntur per ſe. Secundo quantũ ad ea,quæ
dicuntur per accidens,ibi{Secundum accidens ue
ro dictum.}Circa primum duo facit. Primo mani-
ſtat propoſitam qõnem quantum ad ea, quæ dñr
per ſe. Secundo concludit concluſionem intẽtam.
Par 6. ibi{Neceſſe igitur unum eſſe.}Circa primum duo
facit. Primo oſtendit,ꝙ in his,quæ dñr per ſe, non
eſt aliud quodquideratеſſe,& id cuius eſt. Scđo ꝙ
par.ſeq. non eſt ſeparatũ. ibi.{Et ſiquidem abſolute.}dicit
In prædica ergo primo,ꝙ in illis,quæ dñr per ſe,ſp neceſſe eſt
tis p ſe non idẽ eſſe quodquideratеſſe, & id cuius eſt. Quod
patet ſi ponantur aliquæ ſubſtantiæ abſtractæ ab — eſt aliud q[…]
iſtis ſenſibilibus,quibus non ſunt aliquæ aliæ ſubæ — quideſt, ab
abſtractæ nec aliq̃ naturæ priores eis. Hmõi enim — eo cuius ẽ
ſubas Platonici dicũt eſſe ideas abſtractas. Si.n.qđ-
quideratеſſe eſt aliud ab eo, cuius eſt qđ quiderat-
eſſe.cuiuſlibet autem ſubæ eſt quodquideratеſle:
erit ergo aliquid aliud à qualibet ſuba quodquid-
eratеſſe eius. Et ita etiam quodquideratеſſe ſubæ
idealis erit aliud ab ea. Et ita{ſi ipſum bonum,}id-
eſt ſi idea boni, {& quod eſt bono eſſe,}ideſt qđ-
quideratеſſe huius ideæ eſt alterum,& ſimiliter ip-
ſum animal, & quod eſt aĩali eſſe, & ipſum ens,&
quod eſt enti eſſe,& ita in omnibus aliis ideis, ſe-
quetur ꝙ ſicut iſtæ ſubæ ideales ponuntur præter
ſubſtantias ſenſibiles,ita erũt aliæ ſubſtãtiæ, & aliæ
naturę & ideę pręter ideas dictas à Platonicis,quę
erunt quodquideratеſſe illarum idearum,& etiam
illæ aliæ ſubſtantiæ ſunt priores ideis. Et hoc dico
ſequetur{ſi quodquideratеſſe, ſubſtantiæ eſt.}id-
eſt ſi quælibet ſubſtantia habet quodquideratеſſe,
ut dictum eſt. Vel ſi hoc quodquideratеſſe perti-
net ad ſubſtantiam rei. Illud enim, à quo ſubſtantia
rei dependet,eſt prius eam. Deinde cum dicit.

Et ſi abſolutæ ab ſeinuicem,harum quidem non erit ſciẽ- BESS.
*tia,illæ uero non erunt entia. Dico autem abſolui,ſi nec ipſi
bono eſt eſſe bono,nec huic eſſe bonum. Scientia nanque cu-
iuſque hæc eſt, quod quid erat illi eſſe. & de bono, & de
cæteris ſimiliter ſe habet. Vnde,ſi neque ipſi bono eſſe bonũ
nec ipſi enti ens, nec ipſi uni unum, ſimiliter autem omnia
ſunt,certæ nihil eſt,quod quid erat eſſe.quare,ſi nec ipſi en-
ti ens,nec aliorum alicui. Item,cui non ineſt bono eſſe, non
bonum eſt.*

Et ſi quidem abſolutæ abinuicem,harum quidem non erit ANT.
ſcientia,hæc autem non erunt entia. Dicitur autem abſolui, par.5.
*ſi nec bono ipſi exiſtit eſſe boni,nec huic eſſe bonum. Scien-
tia enim cuiuslibet per hoc quodquideratеſſe illi, & in bono
& in aliis ſimiliter ſe habet. Quare ſi nec bono eſſe bonum,
nec quod enti ens,nec quod uni unum. Similiter autem om-
nia ſunt,aut nullum quodquideratеſſe. Quare ſi nec quod en
ti ens, nec aliorum nullum. Amplius cui non ineſt bono eſſe,
non bonum.*

Oſtendit,ꝙ hoc,quod eſt quodquideratеſſe nõ — Qđquideſt
eſt ſeparatum ab eo,cuius eſt,dicẽs.{Et ſi quidem — non eſt ſe-
ſunt abſolute adinuicẽ,} ideſt ſi quodquideratеſſe — paratũ ab
& id cuius eſt,non ſolum ſunt diuerſa,ſed etiã ſunt — eo cuius ẽ
abinuicem ſeparata, ſequuntur duo inconuenien-
tia,quorũ primũ eſt, ꝙ harũ rerũ nõ ſit ſcĩa quatũ
quodquideſt ab eis ſeparatur. Scđm inconueniens
eſt, ꝙ hæc eadem erunt non entia. Et exponit qđ
dixerat abſolute,ut uidelicet{nec ipſi bono},ideſt
ideæ boni,q̃ ponitur ſm Platonicos{iſit hoc quod
eſt eſſe bono},i.quodquideſteſſe boni. Nec iterũ
ſcilicet huic bono,ineſt{eſſe bonum},i.q̃dditas bo
ni.quaſi dicat,abſolutionem prædictam eſſe intelli
gendam ſm ſeparationẽ quidditatis boni ab idea
boni,& à particulari bono,quod dicĩ per partici-
pationem ideæ. Vel aliter.{Nec huic eſſe bonum,}
.i.nec hoc,ſ.quodquideratеſſe,competit eſſe bonũ
ut.ſ.quodquideratеſſe boni ſit ſeparatũ à bono, &
ecõuerſo. Et ꝙ p̃dicta inconueniẽtia ſeq̃ntur hac
poſitione facta,patet,q̃a ſcĩa uniuſcuiuſq; ĩ hoc cõ
ſiſtit,ꝙ ſciatᷓ qđ quideratеſſe illius. Et hoc ſilr ſe ha
bet,& ĩ bono & in oĩbus aliis. Quare ſequitur, ꝙ ſi
huic qđ eſt{eſſe bono},i.q̃dditati boni,nõ ĩeſt bo-
num,

numnec etiam ei {quod eſt eſſe enti},i.quidditati entis,ineſt ens, nec ſimiliter ei quod eſt eſſe uni,ineſt unum, quia ſimiliter aut omnia,aut nullum eorum ſunt eadē cum ſuis quidditatibus. Si autē bonum propter ſeparationem prædictam non ineſt ei, quod eſt eſſe bonum, ergo nec econtrario eſſe bonum inerit bono. Quare etiam nec quod eſt eſſe enti erit idem cum ente, nec aliquod aliorum habebit in ſe ſuum quodquideſt. Et ita ſi unumquodque ſcitur per quodquideſt, nulla res poterit ſciri, quod fuit primum inconueniens. Iterum patet, ꝙ {ſequitē ſecūdum}, ideſt ꝙ nihil erit ens, nec bonum, nec animal, nec aliquid huiuſmodi, quia non poterit bonū eſſe illud, cui non ineſt hoc, quod {eſt bono eſſe}, i. quodquideſt boni. Si igitur quodquideſt boni eſt ſeparatum à bono, & quodquiderat entis ab ente, ſequetur ꝙ iſta, quæ dicūtur bona & entia, non ſunt bona, nec entia, quod fuit ſecundum inconueniens.

Deinde cum dicit.

BESS. Tex.21. *Neceſſe eſt igitur, unum eſſe bonum & bono eſſe, & honeſtum & honeſto eſſe, quæcunque non per aliud dicuntur, ſed prima & per ſe. & enim hoc ſufficiens eſt, ſi exiſtit, etiam ſi non ſint formæ: fortaſsis autem magis ſi formæ ſint. Simul autem patet etiam quod ſi ideæ ſint, quales eas quidem aiunt, quod etiam non erit ſubiectum ſubſtantia. has enim ſubſtantias quidem neceſſe eſt non de ſubiecto quidem eſſe. eſſent enim ſecundum participationem. Ex his itaque rationibus, unum & idem eſt non ſecundum accidens ipſum unumquodque, & quod quid erat eſſe & quod ſcire unumquodque, hoc, eſt ipſum quid erat eſſe ſcire. quare ſecundum expoſitionem neceſſe eſt unum quidam ambo eſſe.*

ANT. Tex.c.21. par.6. *Neceſſe igitur eſt unum eſſe unum, eſſe benignum, & benigno eſſe, & bono, & bonum eſſe, quæcunque non ſecundum aliud dicuntur, ſed primo & ſecundum ſe. Etenim hoc ſufficiens ſi extiterit, quamquam non ſint ſpecies. Magis autem forſan & ſi ſint ſpecies. Simulque palam, quia ſi ſunt ideæ quales quidam dicunt, non erit ſubſtantia ſubiectum. Has enim ſpecies eſſe eſt neceſſe, non de ſubiecto. Erunt enim ſecundum participationem. Ex his itaque rationibus patet unum & idē, non ſecūdum accidens eſſe ipſum unumquodque, et quodquiderateſſe. Et quod ſcire unumquodq; horum, eſt quodquiderateſſe ſcire. Quare ſcdm expōnē neceſſe eſt, unū eſſe aliqđ ambo.*

Concludit Philoſophus concluſionem principaliter intentam dicens, ꝙ ex quo per diuerſitatem & ſeparationem eius quodquiderateſſe à rebus, ſequitur ꝙ res nec ſunt ſcitæ, nec entes, quod eſt inconueniēs {neceſſe eſt igitur eſſe unum benignum, & hoc quod eſt benigno eſſe,} ideſt quodquideſt benigni, {& bonum, & bono eſſe,} ideſt quodquideſt boni. Et ponit hęc duo, ut benignū pertineat ad bona particularia, quæ Platonici dicebant bona per participationem, bonum autem ad ipſam ideam boni. Et ſimiliter eſt de omnibus aliis, quæ dicuntur per ſe & primo, & non per aliud ſiue per accidens, quia in illis eſt alia ratio, ut dictū eſt. Ad hoc enim ꝙ res ſint ſcitę, & ꝙ ſint entes, hoc eſt ſufficiens, ſcilicet quodquiderat rei ſit idem cum re {ſi extiterit,} ideſt ſi fuerit uerum, quamuis nō ſint ſpecies ideales, quas Platonici ponebant, licet non propter aliud ponerent Platonici ſpecies, niſi ut per eas poſſit haberi ſcientia de iſtis ſenſibilibus, ut per earum participationem eſſent. Sed forſan magis eſt ſufficiens ad prędictam poſitionem, ꝙ quodquideſteſſe rei ſit idem cum re, quàm ipſe ſpecies, etiam ſi uerum ſit ꝙ ſint ſpecies, quia ſpecies ſunt ſeparatæ à rebus. Magis autem aliquid cognoſcitur & habet eſſe per id, quod eſt ſibi coniunctum & idem, quàm per id quod eſt ab eo ſeparatum. Ex hoc autem Philoſophus dat intelligere deſtructiones ſpecierum. Si enim ſpecies nōn ponuntur niſi propter ſcientiam rerum, & eſſe earum, & ad hoc ſufficit alia poſitio, etiam hoc non poſito & eo poſito magis quàm hoc, ſequitur ꝙ uanum ſit ponere ſpecies. Similiter ad idem oſtendendum, ſcilicet ꝙ non ſunt ſpecies, palā eſt, quia ſi ſunt ideæ quales Platonici eas eſſe dicebant, ſequetur ꝙ id, quod eſt ſubiectum, ſcilicet ꝙ hæc res ſenſibilis non ſit ſubſtantia. Ponebāt enim Platonici, ꝙ neceſſe eſt ideas eſſe ſubſtantias, & non eſſe de aliquo ſubiecto. Proprium.n.eſt ſubſtantię in ſubiecto nō eſſe. Sed ſi iſta ſubiecta, ideſt, ſi iſta ſenſibilia ſint ſubſtantię, oportet ꝙ ſint ſecundum participationem illarum ſpecierum, & ita illæ ſpecies erunt de ſubiecto. Ex his itaque rationibus manifeſtum eſt, ꝙ unū eſt & idem non ſecundum accidens, unumquodque & quodquiderateſſe eius. Et ſimiliter in ſciendo, idē eſt ſcire unumquodque, & ſcire quideſt eius. Quare ſecundum expoſitionem prout unum eſſe dicuntur quæ ſunt unum in eſſendo & in ſciendo, neceſſe eſt ambo, ſcilicet rē & quodquiderateſſe eius eſſe unū aliquid.

Spēs Platonicæ deſtruuntur.

Deinde cum dicit.

Quòd autem ſecundum accidens dicitur, ut muſicum, aut album, propterea quod duplex ſignificat, non eſt uerum dicere quod idem ſit, quod quid erat eſſe, & ipſum: etenim, cui accidit album, & accidens. quare quodam modo quidem eſt, quodam modo uero non eſt idem, quod quid erat eſſe & ipſum. homini nanque, & albo homini, non eſt idem, paſsione uero idem. BESS.

Secundum accidens uero dictum ut muſicum aut album, propter dupliciter ſignificare, non eſt uerum dicere, quia idem quodquiderateſſe & ipſum. Et enim cui accidit album, & accidens. Quare eſt quidem ut idem, eſt autem ut non idem quodquiderateſſe & ipſum. Nam homini & albo homini non idem paſsioni autem idem. ANT. par.7.

Manifeſtat ſolutionem poſitam quantum ad ea, quæ dicuntur ſm accn̄s dicēs, ꝙ in his, quæ dicuntur ſm accn̄s non eſt uerum dicere, ꝙ ſit idē quodquiderat eſſe, & ipſum cuius eſt qđquiderateſſe. Et hoc propter duplex ſignificare. Cum enim dicitur homo albus, ex parte ſubiecti poteſt aliquid attribui ei ratione ſubiecti, uel accidentis ratione. Si ergo diceremus, ꝙ quodquideſt albi hominis ſit idem homini albo, duo poſſunt ſignificare, ſcilicet ꝙ ſit idem homini, uel ꝙ ſit idem albo. Et hoc eſt qđ dicit. Etenim poteſt ſignificari ſubiectum {cui accidit album, & accidens.} Quare patet, ꝙ quodammodo eſt idē qđquideſt albi hominis cum homine albo, & quodammodo non idem. Non enim eſt idem homini, nec etiam albo homini reſpectu ſubiecti, ſed tamen eſt idē {ipſi paſsioni}, i. albo. Idē enim eſt qđquiderat albo & album. Licet non poſſit dici ꝙ ſit idem cum homine albo, ne intelligatur eſſe idem cum ſubiecto. Deinde cum dicit.

In his quæ dicuntur ſecundum accidens non eſt idē qđquideſt, & id cuius eſt

Abſurdum autem apparet, & ſi quis unicuique ipſorum quid erat eſſe nomen imponat. erat nanque etiam præter illud, aliud, quod quid erat eſſe equo. At uero quid prohibet nūc quoque eſt ueſtigio eſſe quædam quid erat eſſe ſi ſubſtantia quidem eſt, quod quid erat eſſe: enimuero non ſolum unum ſed ratio etiam eorum eadem, ut ex dictis patet. non enim ſecundum accidens unum uni eſſe, & ipſum unum. BESS.

ANT. par. 8.

Abſurdum uero apparebit, & ſi quis unicuique nomen im poſuerit ipſorum quodquiderateſſe. Erit enim & præter illud aliud ei quod quiderateſſe, ut equo ipſi, quodquiderateſſe equo alterum. Et quid prohibet nunc eſſe ſtatim quodquiderateſſe, ſiquidem ſubſtantia eſt quodquiderateſſe? At uero non ſolum unum, ſed eſt ratio eadem ipſorum, ſicut palam eſt ex dictis. Non enim ſecundum accidens unum, quod uni eſſe & unum.

Diffinitio & diffinitũ ſunt unũ, non re tm̃ ſed etiã rõne.

Oſtendit, ꝙ contrarium dictæ ſolutionis eſt abſurdum. Qđ quidem neceſſarium fuit ꝑp hoc, ꝙ ſuperius probauit ſolutionem poſitam eſſe uerã ſuppoſitis ſpẽbus, quas poſtmodum deſtruxerat. Vnde neceſſarium fuit, ut reiteraret probationem probãs ex parte eius quodquiderateſſe, quod ſupra probauerat ex parte ſpẽrum. Et circa hoc ponit duas rõnes. Circa quarum primam dicit, ꝙ dicere aliud eſſe quodquiderateſſe rei, & rẽ ipſam, apparebit abſurdum ſiquis unicuiq; eorũ qđquiderateſſe ĩpoſuerit nomen. Tunc.n. eadẽ rõne, & ipſum, & qđquiderateſſe erit aliud qđquiderateſſe. Verbi gratia. Equus eſt quædã res habens quodquiderateſſe equo. Qđ qdem ſi ſit alia res ab equo, habeat hæc res quoddã nomen, & uocetur A: A ergo, cũ ſit quædã res, habebit qnodqniderateſſe, alterũ à ſe, ſicut eqnus: & ita huic, qđ eſt equo eſſe erit aliud quodquiderateſſe, qđ patet eſſe abſurdum. Procedit aũt hæc rõ eodẽ modo circa qđquideſt, ſicut prius rõ proceſſerat circa ideas. Et ſi aliqs dicat ꝙ quodquideſteſſe quidditatis equi, eſt ipſa ſuba, q̃ eſt qdditas equi, qđ prohibet ſtatim à principio dicere, ꝙ q̃dã ſunt ſuum qđquiderateſſe: q.d. nihil. Sed ſciendum, ꝙ non ſolũ res & quodquiderat eſſe eius ſunt unũ qnocunque modo, ſed etiam ſunt unũ ſm rationem, ut ex dictis poteſt eſſe manifeſtum. Nõ.n. eſt unũ ſm accidens unũ & quodquiderat eſſe uni, ſed eſt unũ ꝑ ſe, & ita ſunt ſm rationem nnum. Secnndam rationem ponit ibi.

BESS.

Item, ſi aliud erit, in infinitum procedet. etenim hoc quidem erit quod erat eſſe uni eſſe. illud uero unum. quare de illis qnoque eadem ratio erit. Quod igitur de primis, & quæ per ſe dicuntur, unicuique eſſe & unumquodque idem, & unum eſt, patet.

ANT. par. 5.

Amplius ſi aliud erit, in infinitum ſunt, hoc quidem quodquiderateſſe uni, illud uero unum. Quare & in illis erit eadẽ ratio. Quod quidem igitur in primis & ſecundum ſe dictis, unicuique eſſe, & nnumquodque, idem & unum, palam.

Quę talis eſt. Si aliud eſt qđquiderateſſe rei & res, hoc ꝓcedet in ĩfinitũ. Oportet.n. dicere ꝙ ſint duę res quarũ altera ſit unũ, & altera qnodquiderateſſe uni. Et eadẽ rõne erit tertia res q̃ eſt qđquiderateſſe ei, qđ eſt quodquideſſe unius, & ſic in infinitũ. Cũ ergo nõ ſit ꝓcedere ĩ infinitũ, palã eſt ꝙ unũ & idẽ eſt in his, q̃ dicuntur primo & per ſe, & nõ ꝑ accñs, unũquodq; & id qđ eſt unicuiq; eſſe. Deinde cũ dicit.

BESS.

Sophiſticæ autem ad hanc poſitionem redargutiones manifeſtum eſt, quod eadem ſolutione ſoluuntur, & ſi idem Socrates, & Socrati eſſe. nihil enim differt, nec ex quibus aliquis interrogauerit, nec ex quibus ſoluens obtinnerit. Quo igitur modo idem cuique eſt, quod quid erat eſſe, & quomodo non idem dictum eſt.

ANT. par. 10.

Sophiſtici autem elenchi ad opinionem hanc palam quòd eadem reſolunntur ſolutione, & ſi idem Socra. & Socra. eſſe. Nihil enim differt, neque ex quibus interrogabit utique aliquis nec ex quibus ſoluens fuerit. Quomodo quidẽ igitur quodquiderateſſe idem, & quomodo non idem unicuique, dictum eſt.

Dicit palã eſſe ꝙ eadẽ ſolutione qua ſoluta eſt prima qõ, ſoluunt ſophiſtici elenchi, qui faciunt ad hãc põnem, ad oñdendum. ſ. ꝙ nõ idẽ ſunt qđquiderateſſe rei & res. Vt cũ q̃runt ſophiſtæ, ſi eſt idẽ Soc. & Soc. eſſe. & oſtendunt, ꝙ nõ, quia ſi idem eſt Soc. & Socr. eſſe, Socra. autem eſt albus, ſequetur ꝙ idẽ ſit album. & Socra. eſſe &c. Solutio patet ex præcedentibus. {Sic.n. non differt, nec ex quibus ĩterrogabit aliqnis, nec ex quibus fuerit ſoluens}, i. non differt ex quibus procedat aliquis argumentando, nec quibus qõnibus adaptet aliquis ſolõnem, dũmodo ſit eadẽ radix ſolutionis. Patet igit̃ ex dictis, qũo qđquiderateſſe uniuſcuiuſq; eſt idẽ cum unoquoq;, & qũo non. Eſt.n. idem in his q̃ ſunt per ſe, non in his q̃ ſunt per accidens. Sciendum eſt etiã ad euidentiam eorũ, q̃ dicta ſunt, ꝙ quodquideſteſſe eſt id, qđ diffinitio ſignificat. nnde, cum diffinitio prædicetur de diffinito, oportet quodqnideſteſſe de diffinito ꝑdicari. Nõ igitur eſt quodqnideſteſſe hoĩs humanitas quæ de hoĩe non ꝑdicatur, ſed aĩal rõnale mortale. humanitas.n. non rñdetur quærenti quid eſt hõ, ſed aĩal rõnale & mortale. Sed tñ humanitas accipitur ut pĩcipium formale eius, quod eſt quodquiderateſſe, ſicut aĩalitas ſumitur ut principium generis, & non genus rõnalitas ut principium dĩæ, & non ut dĩa. Humanitas aũt pro tanto non eſt oĩno idẽ cũ hoĩe, quia importat tm̃ principia eſſentialia hoĩs, & excluſionẽ oĩum accidẽtium. Eſt.n. humanitas, qua hõ eſt hõ, nullum aut accidentium hoĩs eſt, quo hõ ſit hõ. unde oĩa accidẽtia hoĩs excluduntur, à ſignificatiõe humanitatis. Hoc aũt, ipſum quod eſt hõ, eſt quod habet principia eſſentialia, & cui pñt accidentia ineſſe. Vnde licet in ſignificatione hoĩs nõ includant accidẽtia eius, non tñ hõ ſignificat aliquid ſeparatum ab accidẽtibus. & ideo hõ, ſignificat ut totum, humanitas ſignat ut pars. Si aũt eſt aliqua res, ĩ qua nõ ſit aliqđ accidens; ibi neceſſe eſt, ꝙ nihil differat abſtractũ à cõcreto. Qđ maxime patet ĩ deo.

Abſtractũ & concretũ nõ ſunt penitus idẽ in creaturis

LECTIO VI.

Ad deſtruendum ideas poſitas propter gñonem, præmittitur eorum, quæ fiunt quædam a natura, quædam ab arte, nonnulla a caſu fieri, & omnia demum ab aliquo, & aliquid fieri manifeſtatur.

BESS. Tex. 22. Eorũ quæ fiũt alia natura, alia arte.

EOrum autem quæ fiunt, quædam natura, quædam arte, quædam à caſu fiunt.

Eorum autem quæ fiunt, hæc quidem natura fiunt, hæc autem arte, alia autem automato.

ANT. Tex. c. 22. par. 1.

Poſtquam Phs oſtendit quid eſt, quodquiderateſſe, & quorũ eſt, & ꝙ non eſt aliud ab eo, cuius eſt, hic intendit oñdere, ꝙ quidditates & formæ exiſtentes in iſtis ſenſibilibus non generantur ab aliquibus formis extra materiã exñtibus, ſed à formis, q̃ ſunt ĩ materia. Et hic erit unus modorũ, quo deſtruitur põ Pla. ponẽtis ſpẽs ſeparatas, quas ponebat eſſe neceſſarias ad hoc, ꝙ ꝑ eas ſciã de iſtis reb' ſenſibilibus hẽretur, & ad hoc, ꝙ earũ participatione res ſenſibiles exiſterẽt: & ad hoc, ꝙ eſſent pĩcipia gñonis rerũ ſenſibiliũ. Oſtendit aũt iã in ꝑcedẽti capitulo, ꝙ ſpecies ſepatæ non ſunt neceſſariæ ad ſciam rerũ ſenſibiliũ, nec ad eſſe earũ, cũ ad hoc ſufficiat, ꝙ qđ eſt rei ſenſibilis in re ſenſibili exiſtens, & idem ei. Vnde reſtat oſtendere, ꝙ ſpecies ſeparatæ non ſunt neceſſariæ ad generationem ſenſibilium, quod intendit in hoc capitulo. Diuiditur ergo in partes dnas. In prima pręmittit quædam, quæ ſunt neceſſaria ad propoſitum oſtendendum. In ſecunda oſtendit propoſi

Trib' rõnibus finxit Plo ideas,

tum

Lect.ſeq. par.1. par.3.

tum,ibi{Q̃m uero ab aliquo fit quod fit.} Circa primum duo facit. Primo proponit quaſdam diuiſiones circa rerum generationem. Secundo manifeſtat eas,ibi{Et generationes autem naturales.} Ponit autem duas diuiſiones,quarum prima accipitur penes ea quæ generantur,& modum generationis. Secunda penes ea quæ ad gñonem requiruntur, & hanc ponit ibi{Oĩa uero quæ fiunt.}

par.ſeq. Res tripliciter fiunt.

Dicit ergo primo,ꝙ eorũ,q̃ fiunt, quædam fiunt à natura,quædã ab arte, & quædam à caſu{ſiue automato,} ideſt per ſe uano. Cuius diuiſionis ratio eſt,qa cã gñonis,aut eſt cauſa per ſe,aut eſt cauſa per accidens. Si enim eſt cauſa per ſe,uel eſt principium motus in eo in quo eſt, & ſic eſt natura:uel eſt extra ipſum,& ſic eſt ars. Natura enim eſt principium motus,in eo in quo eſt. Ars uero non eſt in artificiato qnod fit per artem,ſed in alio. Si uero eſt canſa per accidẽs,ſic eſt caſus & fortuna. Fortuna quidem in his quæ aguntur ab intellectu. Caſus autem etiam in aliis. Vtrunqne uero{ſub automato,} ideſt ſub per ſe nano cõprehẽditur,quia uanum eſt quod eſt ordinatum ad finem, & non attingit ad illum. Et tam caſus quàm fortuna inuenitur in his, quæ fiunt propter aliquid,cum accidit aliquid præter id quod intendebatur ab aliqua cauſa per ſe determinata. Vnde & per ſe dicitur, inquantnm cauſam determinatam habet:& uanum,inquantum præter intentionem accidit. Deinde cum dicit.

DEFENSIO XIII.

Diuiſio hic ab Ariſt. inducta, & a D.S. expoſita, & ſufficiens probata, quam irrationabilis & inſufficiens fuerit quæ ab Anto. inducitur, multis argumentis oſtenditur.

Quæcunq; fiunt aut a natura,aut ab arte,aut a fortuna aut a caſu fiunt.

HOc in loco Ant.an. improbat nnam ſufficientiã S.Thn. primæ diuiſionis ab Ariſt. poſitã, ubi dicit Ariſt.(Eorum, quæ fiunt, qnædam fiunt à natura, qnædam ab arte, quędã uero à caſu.) Hac igitur diuiſione ꝓpoſita Ant.an. ſic ſubſequitur, Notandũ,ꝙ ſufficientia huius diuiſionis ſic aſsignatur à quodam expoſitore. Quia cauſa generationis uel eſt cã ꝑ ſe uel cã per accidens. Si eſt cã per ſe, primum principiũ motus vel eſt io eo in quo eſt,& ſic eſt natura:vel extra ipſum,& ſic eſt ars, qa ars nõ eſt in ædificato qđ fit, ſed ĩ ędificãte:ſi aũt eſt cã per accidẽs,ſic eſt caſus & fortuna quę ambo hic ſnb caſu comprehendit. Sed contra quia vel iſte expoſitor intendit aſsignare hanc ſufficientiam penes cauſam effectiuam generationis,vel penes paſsiuam. Si penes effectiuam,ergo male dicit,ꝙ ſi illa cauſa quæ eſt principium motus & generationis ſit in re ſic eſt naturs. Nam Illud principium motus & quietis naturalis quod eſt in re,& à quo dr̃ gño naturalis non competit principio actiuo,ſed paſsiuo, vt oſtenſum eſt in.5.huins. Si autem penes cãm paſsiuã,ergo male dicit ꝙ ſi illa cã & principiũ ſit extra rem quæ generatur ſic eſt ars. Nam ars ad cãm efficientẽ pertinet ex qninto huins ca.de cã. Et iõ non uř loqui vniformiter de cauſa. Aliter ergo dici põt,ꝙ ſufficiẽtia ſumitnr penes cãm effectiuam.nã cã gñoois vel eſt per ſe,uel per accidens ſi per accidens,ſic eſt caſus & fortuna:ſi per ſe, vel agit de neceſsitate, vel à propoſito:ſi primo modo, ſic eſt n atura,ſi ſecundo modo, ſic eſt ars. Ad bos duos modos agendi reducitur oẽ agens per ſe ex.2.phy. Hæc ille formaliter. In hac autem cõtrouerſia quatuor faciã. Primo oſtendam ſufficientiam S.Tho. eſſe bnuam, nõ autem illam quam affert Ant.an. Scđo ſpãliter probabo ꝙ illa Ant.an. ſit inſufficiens imo totaliter deficiẽs. Tertio ꝙ ſufficiẽtia S.Tho. eſt conformis literæ, & ad intẽtionem Phi,non antem ſufficientia Ant.an. Quarto vero & vltimn, ſatisſaciam motiuo Ant.an. contra S.Tho. in ſuum illud auctorem retorquendo, & in ſuã inſufficientẽ ſufficientiam. Quantum ad primnm probatur propoſitum præſupponendo primo ad robur præſentis doctrinæ S.Tho.& per me dicendorum in hac defenſione,ꝙ Ariſt.12.huius.t.c.13. ponit hanc eandem diuiſionem ſub eodem ſenſu quo hic eam approbat S.Thom. Dicit.n. ibi Pħs ꝙ oĩa quæ fiunt aut fiũt à natura aut ab arte aut à fortuna aut à caſu. Et poſt immediate oſtendit in quo differant natura ab arte dicens. Ars igitur principium eſt in alio. Natura autem principium in ipſo. Reliquæ vero cauſæ, ſcilicet fortuna & caſus ſunt horum priuationes. Vbi manifeſte patet ꝙ ex hoc unlt Philoſophus bas generationes diſtingui ꝙ vnius prĩcipium eſt natura,alterius ars, alterius vero forma vel caſus, vt hic in ſna ſufficientia aſſerit S.Tbo. Præſupponitur ſcđo,ꝙ hæc diuiſio nõ eſt diuiſio generis in ſpẽs ſed in modos. Hoc patet tam ex verbis Pħi in tota ſerie textus,vt infra tertio loco dicetnr quàm ex dictis S.Tho. qui in vltima partitione textus antequam diuiſionam literæ & ſufficientiam eius proponat, dicit ꝙ Philoſophus primo proponit quaſdam diuiſiones circa rerum gñones,quarum prima accipitur penes ea quæ gñantur & modum gñonis. Hæc illa. Patet & hoc idem, quia ſpẽs gñonis ſumuntur ex terminis,vt diuerſa ſit gñatio ſubalis & accidentalis, aĩatorum, inanimatorum, & ſic de aliis ſpẽbus eius, ſiue ſnbalternis,ſiue ſpãliſsimis:qa formalis terminus primę eſt ſubslis,ſcđę uero accidentalis,& ſic ſuo modo dicẽdum eſt de aliis. Eſſe aũt naturale vel non naturale &c. ſunt modi gñonis ex principiis, & non ex terminis cõdiſtincti vt patet hic per utrinſque. Competunt etiã hi duo modi.ſ.naturale & artificiale vni ſpẽi gñonis,ſ.generationi accidẽtali & alter eorũ.ſ.naturale,ambabus ſ.& ſubali & accidẽtali. Vñ patet ꝙ neuter eorũ põt eſſe gñonis ſpẽs. Neq;.n. oppoſitæ ſpẽs ſuperiores pñt de aliqua vna inferiori prædicari puta corpus aĩatum & corpus inanimatum de hoĩe. Erunt ergo modi gñonis & non ſpẽs eius. Si ergo debear reddi ſufficientia gñonis ſm iſtos modos oportet ꝙ inueſtigetur ꝓpria & prima rõ prædictorũ modorũ gñonis ſeu rõ gñonis ſub iſtis modis, & non ſub ratione alicuius ſpeciei eius. His ꝓſuppoſitis ſic arguitur ad primum intẽtum, Illud, qđ eſt per ſe primo prĩcipiũ, ꝙ aliqua gño ſit naturalis, vel artificialis, vel à caſu, eſt etiã per ſe primo principiũ diſtinctionis eius ab alia cõdiſtincta, puta naturalis ab artificiali,ſi ſit per ſe primo principiũ naturalis,vel ecõuerſo,ſi ſit ꝑ ſe primo principiũ artificialis, & ſic ſuo mõ dico de gñone à caſu reſpectu aliarũ. Sed ꝑ ſe prĩo gño aliqua eſt naturalis,qa eſt à nã,& artificialis, qa ab arte,& caſualis,quia à fortuna,vel à caſu, ergo ꝑ hæc ꝑ ſe primo adinuicẽ etiã diſtignnntur. Sed bona ſufficiẽtia alicuius diuiſionis datř ꝑ ꝓprias rõnes & ꝑ ea q̃ ſunt ꝑ ſe principia talis diuiſionis. Hoc.n. ĩportat nomen ſufficientiæ, ergo ſufficientia huius diuiſionis data ꝑ pdicta principia qualis eſt ſnfficientia data à S.Tho. bona eſt ac pfecta, nõ aũt ſufficientia data ab Ant.an. nõ per iſta ꝑ ſe primo diuiſionis huius principia. Maior huius rõnis ꝓbatur. Tũ ex veris, tum ad hoĩem. Ex veris qdẽ quia ſm Pħm.7.Meta. forma quę facit eſſe actu tale, diuidit & etiã ſeparat illnd ab oĩ alio ente actu, ſed nõ tali,

li ergo formalis ratio, & per ſe primo principium, quo gño eſt naturalis &c. erit etiã formalis ratio diſtinguendi eam ab artificiali & econuerſo &c. Ad hominẽ autem, quia Sco. quem ĩ hoc etiam ſequuntur omnes Scotiſtæ, habet primo. d. 1 t. q. 2. hanc pro maxima, ꝙ quocunque aliquid primo conſtituitur in eſſe, per idem diſtinguitur à quocunque ſecundum tale eſſe diſtinguitur. Similiter in quarto diſt. 43. q. quarta, dicit ꝙ illa eſt per ſe cauſa qua poſita & omni alio circũſcripto ſequitur effectus. Ex his euidenter ſequitur maior noſtra, licet non ſequatur illud, ad quod primum illud dictum a Scoto inducitur, ut uidelicet per filiationem diſtinguatur filius perſonaliter à ſpiritu ſancto, ut patet per Capreolum in. 11. diſt. primi & per omnes alios Thomiſtas de boc loquentes. Minor uero rationis illius patet, tum ex dictis Anto. and. qui etiam hic dicit, ꝙ generatio ex hoc eſt, & dicitur naturalis, quia eſt à natura, quæ eſt intrinſecum principium motus & quietis, licet nolit ullum tale principium eſſe actiuum, & male, ut dicetur: tum ratione, quia de ratione naturæ eſt, ꝙ ſit principium motus naturalis, ut patet per diffinitionem naturæ. ergo ex hoc primo motus, & per conſequens generatio eſt naturalis, qa à natura. ſi enim natura eſt cã per ſe primo huius ut ſic, eo ꝙ ſibi competat ex ſua diffinitione, ſequiẽ ꝙ de ratione etiam huius effectus ſit, ꝙ ſit naturalis p ſe primo, quia eſt à natura. Cauſa enim propria & præciſa, reſpondet proprio & per ſe primo, effectui & econuerſo. Et confirmatur primo per Ariſt. tam hic quàm in principio ſecundi phy. vbi ponit eandem diuiſionem licet non ſic explicite ponat omnia eius membra. Dicit enim ꝙ ea quæ ſunt à natura, i. entia naturalia diſtinguuntur à non naturalibus, quia illa habent in ſe naturam, non iſta. Si ergo generatio non eſt naturalis niſi quia habet aliquod principium ut etiã tu concedis, non erit nec dicetur primo naturalis ut diſtinguitur contra Ariſt. niſi quia habet principium qđ eſt natura. Confirmatur ſecundo quia idem eſt aliquid moueri ſecundum naturam, & illum motum eſſe naturalem ut patet ex terminis. Sed ex boc aliquid dicitur moueri ſecundum naturam quia talis motus eſt à natura, ergo etiam talis motus dicetur primo naturalis, quia eſt à natura. Patet minor huius per Ariſt. 2. phy. t. 5. ubi dicit hoc quod eſt ignem ferri ſurſum, non eſſe naturam, neque eſſe babere naturam, ſed eſſe ſm naturam quod eſt eſſe à natura. Hæc ibi. Ex iis omnibus ſequitur ꝙ ſufficientia Ant. an. bona nõ eſt, quia unius rei non eſt niſi una propria cauſa eſſendi ac diſtinctionis, & per conſequẽs una ſola & præciſa ratio diuiſionis aliquorum adinuicem. Vnde ſi ratio ſancti Thomę eſt bona, ſequitur ꝙ ratio & ſufficientia Anto. an. quæ eſt diuerſa ab illa ſancti Tho. bona non ſit. Et ex eadem probatione boc ipſum infertur aperte per oppoſitum quo probatum eſt eam quæ à ſancto Thoma datur eſſe propriam, ut & pueri deducere poſſunt, quia ſicut affirmatio eſt cauſa affirmationis, ita negatio negationis ut dicitur primo poſteriorum. Spãliter tñ qđ erat ſecundo propoſitũ hoc ipſum, ſufficientiã inquam An. an. eſſe deficientem, ſic probatur. Illa non eſt per ſe rõ diſtinctionis aliquorũ adinuicẽ, qua poſita uel remota, non ponitur uel remouetur talis diſtinctio. ſed talis eſt rõ diſtinctionis prædictorũ ab An. an. aſsignata: ergo non eſt per ſe ratio diſtinctionis ipſorum. Cum ergo aliquorum ſufficientia, reddat per ſe primo rationem eorum, ſequitur ꝙ id, quod aſſumitur ab Ant. and. nõ ſit ſufficientia. Maior rationis ex hoc patet expreſſe, quia de ratione cauſæ per ſe & proprie eſt, ꝙ ea poſita ponaẽ affectus, & ea remota remoueatur. Cauſæ enim ſingulares, ideſt per ſe & proprie ſimul ſunt & nõ ſunt cum ſuis effectibus Quinto metaph. t. c. 2. Et multo magis, ideſt de ratione cauſæ, quæ non ſolum eſt per ſe ſed & primo cauſa talis effectus. Minor autem ſic probatur. Poteſt eſſe uel ſaltem intelligi eſſe aliquod agens à propoſito, cuius tamen per ſe effectus erit naturalis; & aliquod agens à natura, cuius effectus erit artificialis, ergo &c. Primum probatur. Si enim per poſsibile uel impoſsibile ſol eſſet agens per intellectum, quod eſſet ſi corpora cæleſtia eſſent animata anima intellectiua ut multi de mente Philoſophi tenent, & etiam abſolute à quibuſdã theologis creditur, licet falſum ſit, & nihilominus ſol produceret effectum in inferioribus, puta ranam eiſdem mediis quibus nunc ex neceſsitate producit, ille talis effectus ita eſſet naturalis ſicut & nunc, & conſequenter eius generatio eſſet naturalis & tñ principium eius actiuum non eſſet agens de neceſsitate naturæ, ſed à propoſito, ergo &c. Vel idẽ faciat Deus ſupplens uirtutem cauſæ ſecundæ actinę puta cæli, quod poteſt, ut & tu non negabis, licet aliqui Philoſophi, ſed male, id non credant, producat inquam talem effectum mediante principio naturali intrinſeco alio, loco ſeminis, & miſterio qualitatum actiuarum & paſsiuarum, tunc talis effectus eſſet naturalis, & generatio eius naturalis puta generatio fructus prædicto modo in arbore, & tamen principium eius actiuum extrinſecum nõ eſſet agens de neceſsitate naturæ, ergo ratio talis naturalitatis in generatione non eſt habere taliter agens ſed aliqua alia magis propria, quam Sanctus Tho. & Philoſophus ut diximus aſsignarũt. Per oppoſitum patet ſecundum. Nam ſi Deus ageret de neceſsitate naturę, adhuc effectus eius poſſet eſſe artificialis, ergo ſic agere non eſt ut ſic per ſe prima cauſa & propria ꝙ aliquis effectus ſit naturalis, & conſequenter ꝙ per hoc diſtinguatur, ab artificiali. Probatur aſſumptum, quia omnẽ effectum, quem poteſt artifex imperfectior producere poteſt & perfectior tam peritia artis, quàm uirtute agẽdi. Cum ergo Deus etiam ſi ageret de neceſsitate naturæ intellectus & voluntatis, adhuc eſſet artifex, qa agẽs per intellectum, & eſſe etiam nobilior quocunque artifice inferiori tam quo ad potẽtiam & efficaciam agendi quàm quo ad ſapientiam, ideo poſſet ex conſequẽti facere omnem effectum artificialem quem poſſet & quicunque inferior artifex. Et confirmatur. nã per hoc, quod ageret de neceſsitate naturæ, nõ ſibi adimeretur quin poſſet & ſciret uti eiſdem artificialibus inſtrumentis, quibus poteſt & ſcit artifex ꝓducere illum effectũ ergo &c. Nec infringit propoſitum dicere, ꝙ ſi Deus ageret de neceſsitate naturæ, non poſſet non agere mediis cauſis ſecundis, ut & quidam Philoſophorum putant uſque hodie in productione naturalium. Non ualet inquam hoc contra propoſitum, quia licet forte id curreret ubi ad effectus determinatos requiruntur etiam determinatæ cauſæ per ſe & eſſentialiter ordinatæ, ſicut ſunt effectus naturales & naturali cauſarum ordine procedentes, ſecus ubi effectus non habet cauſam determinatam, ſicut eſt effectus artificialis, qui poteſt ab hoc particulari & ab alio ſuperiori & uniuerſali artifice idem numero fieri per idem uel per aliud inſtrumentum, ad hunc ſenſum quòd artifex inferior non eſt ſic cauſa determinata ad hunc effectum,

quin

quin idem numero poſſet ab alio qui ſuperior artiſex eſt & à cuius uirtute omnes inferiores artifices operãtur, per ſe fieri per eadem inſtrumenta uel ſine. Qđ etiã ſi (tametſi uerisſimum ſit) ſit tamen durum aliquibus uideatur, aut non facile apprehendatur, ſaltem hoc ſequitur, ꝙ talis effectus erit à Deo agente per caſum de neceſsitate naturæ, tanquam à cooperante ipſi particulari & determinato artifici, & ſic agere de neceſsitate naturæ, non eſſet ratio ꝙ aliquis effectus non eſſet artificialis. Sed forte tunc dicetur ꝙ in tali caſu, ab agente proximo talis effectus diceretur artificialis, non à remoto qualis eſſet Deus, eo ꝙ in ſuis naturis & conditionalibus effectus aſsimilatur cauſis proximis non remotis. Quod etiam uidetur, quia multi effectus ſunt contingentes ex conditione cauſarum proximarum, quę ſunt contingentes, quamuis Deus à quo etiam ſunt ut à prima cauſa contingens. Sed reſpondetur ꝙ nec id quod adducitur quicquam ualet, nec eſt ſimile quod in probatione affertur pro ſimili. Primum patet. Nam cauſa prima magis influit quàm ſecunda. Si ergo in cauſa prima eſt conditio ſecundum quàm oporteat ſequi effectum naturalem per te, ſ. agere de neceſsitate naturę, in cauſa autem proxima eſt conditio ſecundum quã effectus debeat eſſe non naturalis, magis ſequetur ipſe effectus impetum cauſæ primæ, utpote fortioris, quàm ſecundæ cauſæ conditionem. Secundum etiam patet, ſ. non eſſe ſile quod adducitur de cõtingẽtia rerum. Nã Deus etiam cooperatur cauſæ proximę ad contingentiam. Immo tota & prima radix cõtingentiæ rerum eſt diuina uoluntas ut & S. Doctor probat in primo. di. 38. Non cooperaretur autem ad artificialitatem ſi haberet in ſe conditionẽ in agendo, quę artificialitati repugnaret, quod eſſet ſi ageret de neceſsitate naturæ, & hæc eſſet conditio ex qua primo haberet effectus eius naturalitatem, ut tu ponis. Forte adhuc dicetur, ꝙ cum ſit impoſsibile Deum agere de neceſsitate naturæ, & ſimiliter ſolem agere per intellectum, nimirum ſi ex utroque ſequantur impoſsibilia. Sed hæc euaſio nulla eſt quia ſi illa eſſet præciſa & prima cauſa, in quocunque ſiue per poſsibile ſiue per impoſsibile poneretur, neceſſario deberet ab ea ſequi ille effectus, ut quia animal rationale eſt præciſa & prima cauſa hominis uel etiam riſibilis, in quocunque poneretur, etiam ſi poneretur ꝑ impoſsibile in aſino, ſequeretur neceſſario ꝙ aſinus eſſet homo & riſibilis. In talibus enim tenetur & ſufficit neceſsitas conſequentiæ quamuis tam antecedens, quàm conſequens ſint impoſsibilia. Cum ergo in propoſito id non currat, quia ut probauimus, ſtat per caſum, ꝙ cã ſit agens non de neceſsitata naturæ, & effectus ſit naturalis, & ꝙ cauſa non ſit agens non de neceſsitate, & tñ ſit effectus artificialis: ergo ille non ſunt per ſe & proprie ac primo cauſæ talium effectuum. Non ergo per illas rationes, data ab Anto. an. horum effectuum diſtinctionis ſufficientia bona eſt. Licet autem potentia rationalis à non rationali in hoc etiam differat ꝙ ſecunda agit de neceſsitate naturæ & non prima, ut habet etiam à Philoſopho. 9. huius. t. c. 10. non tamen hæc eſt prima ratio diſtinctionis earum, ut ab ea ſumi debeat ſufficientia cauſarum, quæ ex prima & propria ratione ſumenda eſt, ſed illa potius, q̃ hic ex Philoſopho à Sancto Thoma inducta eſt, ut probauimus. Illius enim primum principium eſt ratio, huius uero natura. Quantũ ad tertium patet manifeſte ſufficientiam datam à Sancto Thoma non ſolum eſſe conformem literæ uel ad mentem Phi, uerum etiam ꝙ ipſe eam Philoſophus in litera expreſſe aſsignauerit. Declarãdo. n. quę ſint gñones naturales, & quæ artificiales, & quę caſuales, oportet dicere, ꝙ reddat rationem propriam diſtinctionis earum abinuicem. Vnumquodque enim per ſuum qđ quid eſt diſtinguitur ab eo quod non eſt tale. Vnde & formale in ipſo quod quid eſt uocatur differẽtia, eo ꝙ ab omni alio primo differre facit. Sed Ariſt. in eodem textu, dicit generationem illam eſſe naturalem, quę eſt ex natura, quod eſt dictu, cuius principium eſt natura, quod etiam tu ipſa ueritate coactus exponendo fateris. Factionem autem, quæ ſcilicet terminatur ad effectus artificiales dicit eſſe illam, q̃ eſt ab arte, & per hoc eſt alia à naturali, ut innuitur in textu, in ly, aliæ, ut & tu etiam aſſeris exponendo. Ipſum autẽ fieri præter hæc, ex hoc eſt, ꝙ à caſu eſt uel à fortuna, ut nobiſcum & ipſe conſentis, ergo generatio naturalis diſtinguitur ab artificiali per hoc ꝙ ipſa eſt primo à natura, & illa ab arte ut à principio ſuo proprio &c. & per ſua hæc principia utraque diſtinguitur à per ſe uano. Et ſic patet ꝙ ſufficientia Sancti Tho. eſt expreſſa ſententia Philoſophi. Sufficientia uero Ant. an. eſt ab intentione Ariſto, hic totaliter aliena. Quo ad quartũ ſoluenda eſt obiectio eius immo contra illum eſt retorquenda ſic. Sicut enim effectuum uniformium, debent eſſe uniformes & unius generis cauſæ, ita difformium effectuum, difformes etiã cauſæ ſunt, eo ꝙ cauſæ ſuis effectibus ſint ꝓportionatæ. Cũ ergo eſſe naturale, artificiale, & à caſu, ſint rationes in effectibus ualde difformes, in ratione modorum ipſorum effectuum, ſequitur ꝙ eorum debeant rationes proprie aſsignari difformes, ergo nõ ꝑtinentes ad cauſam actiuam tantum, uel paſsiuam tantum, ſed ad utranque, non tamen ut ſit, ſed ut eis competit conditio naturale uel artis. Neque enim omnis natura habet rationem cauſæ actiuæ, cum & materia natura dicatur, tametſi ab hac ſola, generatio ipſa non dicatur ſit naturalis, ſed quando ultra hoc, eſt in eo qđ generatur, aliquid principium generationis uel actiuũ ut ſemen, aut aliquid loco ſeminis in generatione animatorum, uel paſsiuum, ut ſunt naturales diſpoſitiones quibus materia diſponitur ad expulſionem formæ corrumpendæ, & introductionem generandæ, quæ ideo habent rationem principij paſsiui, quia ſe tenent ex parte materiæ, utpote quibus materia redditur idonea ad formæ introducendæ ſuſceptionem. Sicut patet in omni generatione inanimatorũ, ſiue ſint corpora mixta ſiue ſimplicia, licet ut ſunt inſtrumenta generantis, poſsint aliquo modo dici principia actiua, ſed ut quibus. Cum ergo Anto. an. in ſua ſufficientia, effectibus difformibus cauſas difformes non aſsignauerit, ſed uoluerit, omnes in uno genere cauſæ conuenire in genere, in qua cauſæ efficientis patet ꝙ tam ueritatem oppugnando quàm falſitatem determinando defecerit. Item motiuum prędictum eſt defectiuum etiam, quo ad modũ arguẽdi. Res enim naturales non ſolum quo ad ſuas eſſentias & exiſtentias habent quatuor cauſas, ſed etiam inquantum naturales ſunt. De cauſa enim actiua apud te etiam, non eſt dubium. De cauſa uero materiali & formali patet per Philoſophum in. 2. phy. diuidente naturam in hæc. Res autem dicitur naturalis in habendo naturam. De cauſa etiam finali patet, tum quia eundem effectum reſpicit finis, quem & efficiens, cum hoc nõ agat niſi ex intentione finis, ſeu ut motum ad finem, tum etiam quia finis & forma coincidunt. 2.

phyſi.

phy.t.c.70.&.5.Metaphy.ca.de cauſa, tum iterũ quia natura omnis agit propter finem.2.phy.Res etiam artificialis procedit ex quatuor cauſis, immo ibi omnes cauſæ euidentius apparent.Cuius gratia ſemper Ariſt. cum prædicta genera cauſarum declarare intendit, inducit exempla in artificialibus, quia in his prædicta cauſarum diſtinctio & natura,clarius innoteſcit, immo ad ſenſum.Motiuum igitur excluſiuum pluralitatis cauſarum ad hoc ꝙ eſt eſſe generationem naturalem uel artificialem,uel in hoc diſtingui eas ab inuicem, ſi nõ ſit diminutum, ſed ſit ſufficiens, debet procedere per excluſionem multitudinis omnium cauſarum, quæ ad talem naturalitatem uel artificialitatem per ſe neceſſario,& quælibet in ſuo gradu ex æquo concurrunt, & p ſufficientem aliarum omnium excluſionem, unitatem cauſę effectiuæ concludere ſeu ad unitatem eius talem effectum eius deducere. Debuit ergo tua obiectio ex excluſiòne multitudinis, cauſarum motiuum ſumens ſic procedere & dicere: Autiſte expoſitor intendit aſsignare hanc ſufficientiam penes cauſam effectiuam generationis,uel penes cauſam paſsiuam,quę ſcilicet materialis eſt uel penes finalem,uel penes formalem:ſi penes actiuam,ergo non penes illud, quod eſt in re, quia cauſa actiua eſt cauſa extrinſeca: ſi penes paſsiuam,ergo nec artificiale diſtinguetur penes hoc, quod eſt eſſe ab arte, quia hoc eſt principiũ extra rem, paſsiuum aũt motus principium eſt in re.ſi penes formalem, tunc licet ars ſit forma exemplaris,non tamen eſt in re,& cauſalitas exemplaris magis ſe tenet ex parte actiui principij quàm formalis,cum vt ſic non informet, ſed ſit forma,ad quam reſpiciens agens agit.Si penes finalem, ergo,cum etiam ſit extrinſeca, tam ſecundum eſſe quàm ſecundum intentionem,quia ſic eſt in agente quod eſt extrinſecum, ſequitur ꝙ non eſt principium quod eſt in re.Cum ergo tua obiectio non ſic proceſſerit ut motiuum illud requirebat,patet ꝙ tam quo ad materiam quàm quo ad arguendi modum uana fuerit.Eſt adhuc in hac oppugnatione Ant.an. attendendum aliud falſum,quod aſſumit contra Sanctum Thomam, uidelicet & principium motus poſitum in diffinitione naturę,non eſt principium actiuum ſed paſsiuum. Et dicit ſe hoc probaſſe in quinto.Licet aũt ibi nulla à Mauritio uel Ant.an.de ſancto Thoma uel Thomiſtis mentio fiat,& ob hoc iuxta intentionem ſuſcepti operis mihi tacendum foret. Horum tamen uerborum quæ hic ponuntur occaſione, quibus uedum expreſſum eſt id eſſe contra Sanctum Thomam, uerum etiam idipſum contra eum aſſeritur eſſe probatum, propriam defenſionem edidi loco ſuo. Ad quam defenſionem quæ in ordine quarta eſt nunc remitto. Et ideo circa præſentem defenſionem tanta ſint dicta.

BESS. *Omnia uero, quæ fiunt, & ab aliquo, & ex aliquo, ac aliquid fiunt. Aliquid uero dico, ſecundum quodque prædicamentum aut enim hoc, aut quantum, aut quale, aut ubi.*

ANT. par.2. *Omnia uero, quæ fiunt, ab aliquo fiunt, & ex aliquo, et aliquid. Hoc autem aliquid dico ſecundum quamlibet categoriã. Aut enim hoc, aut quantum, aut quale, aut quando.*

Requiſita ad generationẽ ſunt tria.

Ponit ſecundam diuiſionem, quæ ſumitur penes ea,quæ ad generationem requiruntur.Omnia enim quæ fiunt,fiunt ab aliquo agente,& ex aliquo, ſicut ex materia, & iterum fiunt aliquid, quod eſt terminus generationis. Et, quia ſupra dixerat quod hoc aliquid proprie eſt in ſubſtantiis, ideo hic docet generalius eſſe ſumendum, ut per aliquid intelligatur quodlibet prædicamentum,in quo poteſt eſſe generatio ſimpliciter,uel ſecundum quid, per ſe, uel per accidens.Hoc enim quod dixit aliquid,uel ſignificat {hoc,} ideſt ſubſtantiam,aut quãtum, aut quale, aut quando, uel aliquod aliud prædicamentum. Et huius diuiſionis ratio eſt,quia in omni generatione fit aliquid actu,quod prius erat in potentia. Nihil autẽ poteſt dici de potentia in actum procedere,niſi per aliquod ens actu,quod eſt agens, à quo fit generatio,potentia uero pertinet ad materiam,ex qua aliquid generatur,actus uero ad id, quod generatur.

Deinde cum dicit.

BESS. *Generationes uero naturales quidem hæ eorum ſunt, quorum generatio ex natura eſt.*

ANT. par. 5. *Et generationes naturales quidem hæ ſunt, quarum generatio ex natura eſt.*

Generatio naturalis quæ.

Manifeſtat ꝙ hæc tria inueniantur in tribus modis generationis, & circa hoc duo facit. Primo manifeſtat propoſitum. Secundo inducit concluſionẽ principaliter intentam, ibi{ Quare ſicut dicitur.} Circa primum tria facit. Primo oſtẽdit hoc in generatione naturali, ſecundo ꝙ in generatione quæ fit ſm artem, ibi {Generationes uero aliæ.} Tertio in generationibus quæ fiunt à caſu, ibi {Si uero à caſu.} Circa primum quatuor facit. Primo manifeſtat quæ generationes ſint naturales dicens, ꝙ iſtæ generationes ſunt naturales,quarum principium eſt natura,non autem ars, aut aliquis intellectus, ſicut cum generatur ignis,aut planta,aut animal ex uirtute naturali rebus indita.

BESS. *Ex quo autem fit, ea eſt, quam materiam dicimus. à quo uero quippiam eorum eſt, quæ natura ſunt. ipſum autem aliquid homo aut planta, aut quicquam aliud ſimilium, quæ maxime dicimus ſubſtantias eſſe.*

ANT. par.6. *Hoc autem ex quo fit, quam dicimus materiam. Hoc autẽ à quo eorum quæ natura aliquid ſunt* Hoc *autem aliquid ut homo, uel planta, aut aliud aliquid talium, quæ maxime dicimus ſubſtantias eſſe.*

Exemplificat in generationibus naturalibus tria præmiſſa dicens, ꝙ ĩ generatione naturali, hoc quidem eſt,ex quibus fit quod generatur,quod dicitur materia.Hoc autem à quo generatur aliquid eorum quæ ſunt ſecundum naturam, quod dicitur agens. Hoc uero eſt aliquid,ſcilicet quod generatur, ut homo,aut planta,aut aliquid talium,quæ maxime {dicimus eſſe ſubſtantias} Tex.c.7., ideſt ſubſtantias particulares compoſitas,de quibus magis eſt manifeſtum ꝙ ſint ſubſtantiæ,ut ſupra habitum eſt. Materia autem & forma, quæ eſt principium actionis in agente; non ſunt ſubſtantiæ niſi inquantum ſunt principia ſubſtãtiæ compoſitæ.Inter autem hæc tria,duo ſe habent ut generationis principia,ſcilicet materia & agens, tertium autem ſe habet ut generationis terminus,i. compoſitum quod generatur.Et quia natura eſt generationis principium,tam materia, quàm forma, quæ eſt principium generationis in agente, dicitur natura,ut patet.2.phy.Compoſitum aut generatũ, Tex.c.12. dicitur eſſe à natura uel ſecundum naturam.

BESS. *Cuncta uero, quæ aut natura, aut arte fiunt, habent materiam. poſsibile enim eſt eſſe, & non eſſe eorum unumquodque. hoc autem cuique materia.*

ANT par.7. *Omnia uero quæ fiunt aut natura aut arte, habent materiam. Poſsibile enim eſſe & non eſſe eorum quodlibet. Hæc autem eſt quæ in unoquoque materia.*

Probat

Probat ꝙ unum trium ſcilicet principiũ ex quo inueniatur in omni generatione, non ſolum in naturali, ſed etiam in artificiali. De aliis enim duobus eſt manifeſtum, dicens, ꝙ omnia quæ fiunt uel ſecũdum naturam uel ſecundum artem, habent materiam ex qua fiũt. Omne enim quod generatur uel per artem uel per naturam, eſt poſsibile eſſe & nõ eſſe. Cum enim generatio ſit de non eſſe in eſſe mutatio, oportet id, quod generatur quandoq; quidem eſſe, quandoque non eſſe, quòd non eſſet niſi eſſet poſsibile eſſe & non eſſe. Hoc autem quod eſt in unoquoque in potentia ad eſſe & nõ eſſe, eſt materia. Eſt enim in potentia ad formas per quas res habent eſſe, & ad priuationes per quas habent non eſſe, ut ex ſupra habitis patet. Relinquitur ergo, ꝙ in omni gñone oportet eſſe materiam.

Materia eſt id quod in unoquoq; eſt in potẽtia ad eſſe & non eſſe. Tex.c.8.

BESS. *Vniuerſaliter uero & id, ex quo natura, & illud, per quod natura. quod enim fit, habet naturam, ut plãta, aut animal. Et à quo, natura quæ ſecũdum formam dicitur, quæ eiuſdem ſpeciei eſt hæc autem ĩ alio eſt. homo namque hominem generat. ſic igitur fiunt, quæ ob naturam fiunt.*

ANT. par.8. *Vniuerſaliter uero & ex quo natura, & ſecũdum quod natura. Factum enim habet naturam, ut plãta, aut animal. Et à quo quæ ſecũdum ſpeciem dicta natura, quæ eiuſdem ſpeciei. Hæc autem in alio. Homo nãque hominem generat. ſic quidem igitur fiunt, quæ fiunt propter naturam.*

Alia litera aut conformis.

Oſtendit quomodo prędicta tria ſe habent ad naturam dicens, ꝙ uniuerſaliter quodlibet prædictorum trium quodammodo eſt natura. Nam principium ex quo eſt generatio naturalis, ſcilicet materia, dicitur natura. Et propter hoc generationes ſimplicium corporũ dicuntur naturales, licet principium actiuum generationis eorum ſit extrinſecum, quod uidetur eſſe contra rationem naturæ, quia natura eſt principium intrinſecum, in qua eſt naturalis aptitudo ad talem formam, & ab hoc principio tales generationes dicuntur naturales. Et iterum illud ſecundum quod fit generatio, ſcilicet forma generati dicitur eſſe natura, ſicut plãta, aut animal. Generatio enim naturalis eſt, quæ eſt ad naturam, ſicut dealbatio, quæ eſt ad albedinem. Et iterum principium, à quo fit generatio, ſicut ab agente eſt natura dicta ſm ſpeciẽ, quę ſcilicet eſt eiuſdẽ ſpeciei cum natura generati, ſed tamen eſt in alio ſecundum numerum. Homo enim generat hominem, nec tamen genitum & generãs ſunt idem numero, ſed ſpecie tantum. Et propter hoc dicitur in 2. phyſi. ꝙ forma, & finis generationis incidunt in idem numero. Agens autem incidit cum eis in idẽ ſpecie, ſed non in idem numero. Materia uero neque in idem ſpecie, neque in idem numero. Alia litera habet quod principium, à quo eſt ſecundum ſpeciem dicta natura, aut cõformis, quia uidelicet non ſemper generans & genitum ſunt eiuſdẽ ſpeciei, ſed ſemper habent aliquam conformitatem, ſicut cum equus generat mulum. Et ultimo concludit, quòd illa, quæ generantur per naturam, ſic generantur ſicut expoſitum eſt. Deinde cũ dicit.

Tex.c.7.

BESS. Tex.23. *Cæteræ uero generationes dicũtur effectiones. Omnes autem effectiones aut ab arte, aut à poteſtate, aut ab intellectu. Harum autẽ quedam etiam à caſu fiunt, & à fortuna, perinde atq; in his quæ à natura fiunt. quædam enim & illic, eadem & ex ſemine, et abſque ſemine fiunt. de his itaque poſtea conſiderandum eſt.*

ANT. par.9. Tex.c.23. *Generationes uero aliæ dicũtur factiones. Omnes autem factiones ſunt aut ab arte, aut à poteſtate, aut à mẽte. Horum autem quædam fiũt & à caſu & à fortuna ſimiliter ut in factis à natura. Quędam & illi eadem, & ex ſpermate fiũt et ſine ſpermate. De his quidem igitur poſterius perſcrutãdum.*

Determinat de his, quę generantur per artem, & circa hoc duo facit. Primo diſtinguit generationẽ quæ eſt ſecundum artem ab aliis generationibus, quæ ſunt ſecundum naturam. Secundo oſtendit quomodo fiat generatio ab arte, ibi {Ab arte uero fiunt.} Dicit ergo primo, ꝙ generationes, quæ ſunt aliæ à naturalibus, dicũtur factiones. Quamuis enim nomine factionis, quæ in græco dicitur praxis, poſsimus uti in rebus naturalibus, ſicut cũ dicimus ꝙ calidum & ens actu, facit actu eſſe tale: magis tamen proprie utimur in his, quæ fiunt per intellectum, in quibus intellectus agentis habet dominium ſuper illud quod facit, ut poſsit ſic uel aliter facere, quod in rebus naturalibus non contingit, immo agunt ad aliquem effectum, determinato modo ab aliquo ſuperiori præſtito eis. Huiuſmodi autem factiones uel fiunt ab arte, uel à poteſtate, uel à mente. Poteſtas autem hic uidetur pro uiolentia ſumi. Quædam enim in his, quæ non natura fiunt, conſtituuntur ex ſola uirtute agentis, in quibus non multum requiritur ars aliqua, uel aliquis ordinatus proceſſus intellectus, quod maxime contingit in corporibus trahẽdis, uel proiiciẽdis, aut expellendis. Cum autem ordo intellectus ad effectum requiritur, quandoque quidem hoc contingit per artẽ, quandoque uero per ſolum intellectum, habitu artis nondum perfecto. Sicuti.n. aliquis argumentatur per artem aliquis uero ſine arte ut idiotæ, ita etiam aliquod opus artis aliquis per artem, aliquis ſine arte facere poteſt in huiuſmodi per artem factilibus. Harum autem generationum quæ fiunt, uel arte, uel poteſtate, uel mente: quædam fiunt à caſu & à fortuna, quando ſcilicet aliquod agens per intellectum intendit finem aliquem per ſuam actionem, & prouenit aliquis finis præter intẽtionem agentis Sicut cum aliquis intẽdit ſe confricare, & ex hoc ſequitur ſanitas, ut poſtea dicetur. Et hoc ſimiliter contingit in artificialibus, ſicut in factis à natura. Virtus enim, quæ eſt in ſpermate (ut infra dicetur) aſsimilatur arti. Sicut enim ars per determinata media peruenit ad formam, quam intẽdit, ita & uirtus formatiua, quæ eſt in ſpermate. Sicut autem contingit effectũ qui fit per artem etiam præter intentionem artis, aut intellectus fieri, & tunc dicitur à caſu accidere, ita etiã & in illis, ſcilicet in rebus naturalibus eadẽ fiunt & ex ſpermate & ſine ſpermate. Quæ quidem cum fiunt ex ſpermate, fiunt à natura, cum autem ſine ſpermate, fiunt à caſu. Et de his perſcrutãdum eſt poſterius in hoc eodem capitulo. Hæc autem uerba hic poſita, duplicem habent dubitationem. Prima quia cum cuiuſlibet rei naturalis ſit determinatus modus generationis, non uidentur eſſe eadẽ quę generantur ex ſpermate, & per putrefactionẽ. Quod Auer. in. 8. phy. ſentire uidetur dicens, ꝙ nõ poteſt eſſe idem animal in ſpecie quod generatur ex ſpermate, & quod generatur ex putrefactione. Auicenna autem econtrario ſentit, ꝙ omnia quæ generantur ex ſemine, eadem ſpecie poſſunt generari

par ſeq.

An putrefacta ſint eiuſdẽ ſpẽi cum generatis ex ſemine Cõ 46. ſecũdo ſuæ metaph. ca. 15. 1 ex c. 59.

rari ſine ſemine per puttefactionem, uel per aliquem modum commixtionis terrenæ materiæ. Sententia Ariſt. uidetur eſſe media inter has duas opiniones, ꝙ ſcilicet aliqua poſſunt & ſine ſemine generari, & ex ſemine, non tamen omnia, ut infra dicet. Sicut nec in artificialibus omnia poſſunt fieri per artem & ſine arte, ſed quędam fiunt per artē tantum, ut domus Animalia enim perfecta uidentur non poſſe generari niſi eſt ſemine. Aīalia uero iperfecta q̄ ſunt uicina plantis, uidentur poſſe generari & ex ſemine & ſine ſemine. Sicut plātæ producuntur aliquando ſine ſemine per actionem ſolis in terra ad hoc bene diſpoſita. & tamen plantæ ſic productę producunt ſemina, ex quibus plantæ ſimiles in ſpecie generantur. Et hoc rationabiliter accidit. Quia quanto aliquid perfectius eſt, tanto plura ad eius completionem requiruntur. & propter hoc ad plantas & ad animalia imperfecta, ſufficit ad agendum ſola uirtus cœleſtis. In animalibus uero perfectis reqniritur cum uirtute cœleſti etiā uirtus ſeminis. Vnde dicitur in ſecundo phy. ꝙ homo generat hominem & ſol. Secunda dubitatio eſt, quia uidentur animalia generata ſine ſemine ex putrefactione, non fieri à caſu, ſed ex determinato agente, ſcilicet ex uirtute cœleſti, quæ in generatione eorum ſupplet uicem uirtutis generatiuę, quæ eſt in ſemine. Et hoc etiam uult Cōmentator in. xi. huius. Sed ſciendum eſt ꝙ nihil prohibet aliquam gñationē eſſe per ſe, cum refertur ad unam cauſam, quæ tamen eſt ꝑ accidēs, & caſualis cum refertur in aliam cauſam. Sicut in ipſo exēplo Philoſophi patet. Cum enim ſanitas ex confricatione ſequitur præter intentionem confricantis, ipſa quidem ſanatio ſi referatur ad naturā, quę eſt corporis regitiua, non eſt per accidēs, ſed per ſe intenta. Si uero referatur ad intellectum confricantis, erit per accidens & caſualis. Similiter etiam gñatio animalis ex putrefactione gñati, ſi referatur ad cauſas particulares, hic inferius agētes, inuenitur eſſe per accidens & caſualis. Non enim calor, qui cauſat putredinem, intendit naturali appetitu generationem huius uel illius animalis, quæ ex putrefactione ſequitur, ſicut uirtus, quæ eſt in ſemine intendit productionē talis ſpeciei. Sed ſi referatur ad uirtutem cœleſtem, quę eſt uniuerſalis regitiua uirtus gñationum & corruptionum in iſtis inferioribus, non eſt per accidēs, ſed per ſe intenta, quia de eius intētione eſt, ut educantur in actu omnes formæ quæ ſunt in potentia materiæ. Et ſic recte aſsimilauit hic Ariſt. ea quæ fiunt arte, his quę fiunt à natura. Deinde cum dicit.

Tex. c. 26.
An putrefacta ſint a caſu.

Cōm. 18.

BESS.

Ab arte autem fiunt, quorum forma in anima formā autem dico ipſum quid erat eſſe uniuſcuiuſque, & primam ſubſtantiam. Etenim contrariorum quodammodo eadem forma eſt. priuationis namque ſubſtantia, oppoſita ſubſtantia. ut ſanitas ægritudinis. illius enim abſentia oſtenditur ægritudo. ſanitas uero eſt ratio, quæ in anima & in ſcientia eſt.

ANT. par. 10.

Ab arte uero fiunt, quorumcunque ſpecies eſt in anima. Speciem autem dico, quodquiderateſſe cuiuſlibet, & ſubſtantiam primam. Etenim contrariorum modo quodam eadem ſpecies. Priuationis enim ſubſtantia, quæ ſubſtantia eſt oppoſiti, ut ſanitas infirmitatis. Illius enim abſentia oſtenditur infirmitas. Sanitas autem quæ in anima, ratio eſt in ſcientia.

Hic accipe priuatiōes & pari rōne oīa alia entia rōnis nō hře ꝓpriā ſpēm in intellectu.

Oſtendit modum gñonis, quæ eſt ab arte, & pręcipue quantum ad principium effectiuum. De principio. n. materiali iam ſupra dixerat cum locutus fuerat de gñone naturali. Circa hoc autē duo facit. Primo oſtēdit quid ſit principium actiuum in generatione, quę eſt per artē. Secūdo oſtēdit quomodo ab hoc principio generatio procedat, ibi {Fit itaq; ſanitas.} Dicit ergo primo, ꝙ illa fiunt ab arte, quorum ſpecies ſactiua eſt in anima. Per ſpeciē autem exponit quodquideratesſe cuiuſlibet rei factæ per artem, ut quodquideratesſe domus, quando fit domus. {Et hoc etiā nominat primam ſubſtantiam,} ideſt primam formam. Et hoc ideo, q2 à forma, q̄ eſt in aīa noſtra, ꝓcedit forma, q̄ eſt in mā in artificialibus. in naturalibus aūt ecōtrario. Hæc autē forma, q̄ eſt in aīa differt, à forma, q̄ eſt in mā. Nam contrariorum formæ in materia ſunt diuerſæ & contrarię, in anima autem eſt quodammodo una ſpecies contrariorum. Et hoc ideo, quia formæ in materia ſunt propter eſſe rerum formarū, formæ autem in anima ſunt ſecundum modum eo gnoſcibilem & intelligibilem: eſſe autem unius cōtrarij tollitur per eſſe alterius, ſed cognitio unius oppoſiti non tollitur per cognitionē alterius, ſed magis iuuatur. Vnde formæ oppoſitorū in aīa non ſunt oppoſitæ. Quinimmo {ſubſtātia,} ideſt quodquideratesſe priuationis, eſt eadem cum ſubſtantia oppoſiti, ſicut eadem eſt ratio in anima ſanitatis & īfirmitatis. Per abſentiam enim ſanitatis, cognoſcitur infirmitas. Sanitas autem, quæ eſt in anima, eſt quædam ratio, per quam cognoſcitur ſanitas & infirmitas, & conſiſtit {in ſcientia,} ideſt in cognitione utriuſque. Deinde cum dicit.

par. ſeq.

Formæ cōtrariorum in materia ſunt cōtrariæ non autem in anima.

BESS.

Fit itaque ſanum ita intelligente. cum hoc ſanitas ſit, neceſſe eſt ſi ſanitas erit, hoc fieri, utputa æqualitatem. quod ſi hoc, caliditatem. & ita ſemper intelligit, donec redigat in illud, quod ipſe poteſt ultimum facere. Deinde motus, qui iam poſt hæc fit, effectio ad ſanitatem appellatur. Quare quodammodo ex ſanitate ſanitatem accidit fieri, & domum ex domo, quæ ſine materia, eam, quæ habet materiam. Ars enim medendi & ædificandi eſt forma ſanitatis, & domus. dico autem ſubſtantiam abſque materia, quodquideratesſe.

ANT. par. 11.

Fit itaque ſanitas intelligente ita, quoniam hoc ſanitas, neceſſe eſt, ſi ſanitas erit, hoc exiſtere, puta regularitatem. Sed ſi hoc, calorem. Et ita ſemper intelligit donec utique adducat in hoc quod ipſe ualet ultimum facere. Deinde iam ab hoc motus factio uocatur ad ſanandum. Quare accidit modo quodam ex ſanitate ſanitatem fieri, & domum, ex domo ſine materia, materiam habentem. Medicinalis enim eſt & ædificatoria ſpecies ſanitatis & domus. Dico autem ſubſtantiam ſine materis quodquideratesſe.

Hic accipe ꝙ primum in intentione eſt ultimum executione & econuerſo.

Oſtēdit quomodo ab hoc principio procedatur ad ſanitatem, & circa hoc duo facit. Primo oſtēdit quomodo ſanitas, quæ eſt in anima, ſit principium ſanationis. Secundo quomodo diuerſimode accipitur principium in actione artis, ibi {Generationum uero & motuum.} Dicit ergo quòd cum ſanitas, quæ eſt in anima, ſit principium ſanitatis, quæ fit per artē, ita fit ſanitas in materia aliquo intelligēte quòd ſanitas eſt {hoc,} ſcilicet uel regularitas uel adæquatio calidi, frigidi, humidi, & ſicci. Et ideo neceſſe eſt, ſi ſanitas debet contingere, ꝙ hoc exiſtat, ſcilicet regularitas uel æqualitas humorum. Et ſi regularitas uel ęqualitas debeat eſſe, oportet ꝙ ſit calor, per quem humores reducantur

par. ſeq.

tur ad æqualitatẽ. Et ita ſp ꝓcedẽdo à poſteriori ad prius, ĩtelliget illud qđ eſt factiuũ caloris, & qđ eſt factiuũ illius donec reducatur ad aliqđ ultimũ, qđ ipſe ſtatim poſſet facere, ſicut hoc quod eſt dare talẽ potionẽ. Et demum motus incipiẽs ab illo qđ ſtatim põt facere, nominatur factio ordinata ad ſanandum. Patet ergo, qđ ſicut in naturalibus ex homine generatur homo, ita in artificialibus accidit quodammodo ex ſanitate fieri ſanitatẽ, & ex domo domum, ſ. ex ea, quæ eſt ſine materia in anima exiſtens, illa, quæ habet materiam. Ars.n. medicinalis, quæ eſt principiũ ſanationis, nihil eſt aliud q̃ ſpẽs ſanitatis, quæ eſt in anima. Et ars ędificatiua eſt ſpẽs domus in anima. Et iſta ſpẽs ſine ſubſtantia ſine materia, eſt quã dixit ſupra quodquiderat eſſe rei artificiatæ. Deinde cum dicit.

BESS. *Generationum autem, & motuũ hæc quidem intellectio, hæc uero effectio uocatur. quæ quidem à princicipio & forma intellectio, quæ uero ab ultimo ipſius intellectionis, effectio. Similiter autem & in cæteris mediis unumquodque fit. dico autem utputa, ſi conualeſcet, oportet adæquari. quid igitur eſt adæquari? hoc autem erit. ſi calefiet: hoc autem quid eſt? hoc quidem. hoc autẽ poteſtate ineſt, hoc uero iam in ipſo eſt. Faciens igitur, & unde conualeſcendi motus incipit, ſi ab arte forma eſt in anima.*

ANT. pac. 12. *Generationum uero & motuum, hæc quidem intelligẽtia uocatur, illa uero factio. Similiter autem & in aliis intermediis unumquodque fit. Dico autem ſi conualeſcit, oportet æquari. Quid igitur eſt adæquari hoc? Hoc autem erit ſi calefactum fuerit. Hoc uero quid eſt hoc? Exiſtit autem hoc poteſtate, hoc autem iam in ipſo. Faciens itaque, & unde inchoat motus ſanãdi, ſi quidem ab arte, ſpecies eſt quæ in aĩa.*

Diuerſimode accipit pricipium in actionibus artis. Oſtẽdit quomodo diuerſimode accipitur principium in actionibus artis. & dicit ꝙ in generationib⁹ & motibus artificialibus eſt aliqua actio, quæ uocatur intelligẽtia, & aliqua quę uocatur factio. Ipſa.n. excogitatio artificis uocatur intelligentia, quæ incipit ab hoc principio, quę eſt ſpecies rei fiẽdæ per artem. Et hæc operatio protendit (ut ſupra dictum eſt) uſq; ad illud quod eſt ultimum in intentione, & primum in opere. Et iõ illa actio quæ incipit ab ultimo, ad quod intelligentia terminatur, uocatur factio, quæ eſt motus iam in exteriorem materiam. Et ſicut diximus de actione artis reſpectu formæ, quæ eſt ultimus finis generationis artificialis, ſimiliter eſt de omnibus aliis intermediis. Sicut ad hoc, ꝙ cõualeſcat, oportet quod adæquẽtur humores. Hoc igitur ipſum quod eſt adęquari, eſt unum de intermediis, quod eſt propinquiſsimũ ſanitati. Et ſicut medicus ad hoc qđ faceret ſanitatem incipiebat à conſiderando quid eſt ſanitas, ita ad hoc quod faciat adæquationem, oportet qđ ſciat quid eſt adæquatio, uidelicet ꝙ adæquatio {eſt hoc} ſcilicet debita proportio humorũ in reſpectu ad naturam humanam. {Hoc autem erit ſi corpus fuerit calefactum,} quando ſcilicet quis infirmatur propter defectum caloris. Et iterũ oportet qđ ſciat quodquideſt hoc, ſcilicet calefieri, ſicut ſi dicatur ꝙ calefieri eſt immutari à medicina calida. Et {hoc} ſcilicet dare medicinam calidam exiſtit ſtatim in poteſtate medici, & eſt {iam in ipſo,} ideſt poteſtate eius, ut talem medicinam det. Sic igitur patet, ꝙ principium faciens ſanitatem, unde incipit motus ad ſanandum, eſt ſpecies, quæ eſt in anima, uel ipſius ſanitatis, uel aliorum intermediorum, per quæ acquiritur ſanitas. Et hoc dico, ſi ſanatio fiat ab arte. Si autem fiat alio modo, non erit principium ſanitatis ſpecies, quæ eſt ĩ anima. hoc enim eſt proprium ĩ operationibus artis. Deinde cum dicit.

BESS. *Quod ſi à caſu, ab eo, quod eſt faciendi principium illi, qui ab arte facit. ſicuti fortaſsis & in medendo principium à calefaciendo fit. hoc autem facit fricatione. Calor itaque in corpore, aut pars ſanitatis, aut ſequitur eum aliquid tale, quod eſt pars ſanitatis, aut plura. hoc autem ultimum faciens, & quod ita pars eſt ſanitatis & domus, & aliorum, ut lapides.*

ANT. par. 13. *Si uero à caſu, ab hoc quod quidem faciendi eſt principiũ faciẽti ab arte. Vt quod in mederi forſan à calefactione principium, hoc autem facit fricatione. Calor itaque in corpore, aut pars eſt ſanitatis, aut ſequitur eum aliquid tale quod eſt pars ſanitatis, aut per plura. Hoc autem ultimum faciens. Et quod eſt ita, pars eſt ſanitatis, ut domus, lapides,*

Manifeſtat quomodo fiunt gñones caſuales, & dicit, quod quando ſanatio fit a caſu, tunc principium ſanitatis fit ab hoc, quod eſt prĩcipium faciẽdi ſanitatem apud eum, qui facit ſanitatem ſecundum artem. Sed hoc eſt intelligendum de principio factionis, quod eſt ultimum in intelligendo, & primum in exequendo. Sicut in medicando principium ſanitatis aliquando forſan fit à calefactione. Et hinc etiam incipit ſanatio, quando aliquis à caſu ſanatur, quia calorem aliquis excitat confricatione præter intentionem confricantis. Calor itaque in corpore excitatus per fricationem uel medicationem, aut eſt pars ſanitatis, quaſi intrãs ſubſtantiam ſanitatis, ſicut cum ipſa alteratio calefactionis ad ſanitatem ſufficit, aut ſequitur ad calorẽ aliquid quod eſt pars ſanitatis. Sicut cum per calorem fit ſanitas ꝑ hoc quod calor diſſoluit aliquos humores compactos, quorum diſſolutio eſt iam conſtituens ſanitatem. Aut etiam hoc poteſt eſſe per plura media, ſicut cum calor conſumit humores ſuperfluos impedientes aliquos meatus in corpore, quibus conſumptis fit debitus motus ſpirituum ad aliquas determinatas partes corporis. Et hoc ultimum eſt iam faciens ſanitatem {& quod eſt ita}, ſcilicet quod eſt proximum ſanitatis factiuum {eſt aliqua per ſanitatis}, ideſt intrans in conſtitutionem ſanitatis. Et ſimiliter eſt in aliis artificialibus. Nam partes domus ſunt lapides, quorum compõ iam eſt aliquid domus. Deinde cũ dicit.

Vnde procedit quod aliquia caſualiter generetur.

BESS. Tex. 24. *Quare quemadmodum dicitur, impoſsibile eſt fieri ſi nihil præexiſtat. Quod igitur pars ex neceſsitate exiſtet, patet. materia nanque pars. ineſt etiam hæc, & fit. Sed utrum eorum etiam eſt, quæ in ratione? utroque quidem modo dicimus multos circulos quidnam ſint, & materiam dicentes, quod æs, & formam, quod talis figura, & hoc eſt genus, in quo primo ponitur. æneus autem circulus habet in ipſa ratione materiam.*

ANT. Tex. c. 24. par. 14 *Quare ſicut dicitur, impoſsibile factum eſſe ſi nihil præexiſtit. Quod quidem igitur pars ex neceſsitate exiſtit, palã. Materia nanque pars. Ineſt enim & fit hoc. Sic igitur & eorum quæ in ratione. Vtroque autem modo dicimus æreos circulos quid ſunt, & materiam dicentes, quia æs: & ſpeciem, quia figura talis. Et hoc eſt genus in quod primum ponitur. Aereus itaque circulus habet in ratione materiam.*

Alia litera multos.

Concludit concluſionem principaliter intentã, & circa hoc duo facit. Primo inducit concluſionẽ

intentam

par.ſeq. intẽtam. Secundo remouet quandam dubitationem. ibi {Ex quo uero ur materia fit.} Dicit ergo primo, ꝙ ex quo omne quod generatur, generatur ex materia, & iterum generatur à ſuo ſimili, impoſsibile eſt aliquid eſſe factũ, niſi aliquid præexiſtat, ſicut dicitur cõirer. Cõis enim philoſophorũ naturalium ſententia erat, ꝙ ex nihilo nihil fit. Palam eſt autem, ꝙ id quod præexiſtit, oportet ꝙ ſit pars rei generatæ. Cõſtat enim ꝙ materia quæ pręexiſtit eſt pars generati. Quod ex hoc probari poteſt, quia materia eſt in generato, & ipſa fit generatum dum in actum educitur. Nec ſolum pars quæ eſt materia pręexiſtit, ſed ſicut ex dictis patet, etiã præexiſtit quæ eſt in ratione, ſcilicet forma. Hæc enim duo ſcilicet materia & forma ſunt partes generati. Vtroque enim modo poſſumus aſsignare quid ſint circuli ęrei uel circuli multi, ſecũdum aliã literam, ideſt particulares & diſtincti, & dicentes materiam quæ eſt æs, & {dicentes ſpeciem,} ideſt formam, quæ eſt talis figura. Et recte dicit multos circulos particulares. Nam circulus ſecundum ſpeciem & formam eſt unus tantum. Multiplicatur autem & indiuiduatur per materiam. Et hæc ſcilicet figura eſt genus; in quod primo collocatur circulus æreus. Et ita patet ex dictis qđ circulus æreus in ſua diffinitione habet materiam. Quod autem ſpecies geniti præexiſtat, ſupra oſtenſum eſt in naturalibus, & in artificialibus generationibus.

Naturalia & artificia lia habent in ſui diffinitione materiam.

Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 25. *Ex quo uero tanquam materia fiunt, aliqua dicitur, cum fit, non illud, ſed illiuſmodi. ut ſtatua, non lapis, ſed lapidea. homo autem conualeſcens, non dicitur illud, ex quo. Cauſa uero eſt, quia fieri contingit ex priuatione, & ſubiecto, quod dicimus materiam. utputa, & homo et ægrotus fit ſanus. magis tamen dicitur ex priuatione fieri, ueluti ex ægroto ſanus, quàm ex homine. quare ſanus ægrotus quidem non dicitur, ſed homo & homo ſanus. Quorum uero priuatio incerta & innominata eſt, ut in ære cuiuſcunque figuræ, aut in lateribus & lignis domus, ex his non dicentur fieri, ſicuti illic ex ægroto. Quare, ſicut nec ubi ex quo, hoc nõ dicitur illud, nec hic ſtatua lignum, ſed deriuatiue dicitur lignea, non lignum, & ænea non æs, & lapidea, & non lapis, & domus lateri*-

Tex. 26. *tia, ſed non lateres. Cum neque tanquam ex ligno fit ſtatua, aut ex lateribus domus (ſiquis accuratè inſpexerit) profectò ſimpliciter dicet. propterea quòd oporteat fieri, mutato ex quo, ſed non permanente. propter hoc igitur ſic dicitur.*

ANT. par. 5. *Ex quo uero, ut materia fit, quædam dicuntur quãdo fiũt non illud, ſed illiuſmodi. ut ſtatua non lapis, ſed lapidea. Homo autem conualeſcens, non dicitur illud ex quo. Cauſa uero quia fit ex priuatione & ſubiecto quod dicimus materiam: ut & homo, & laborans fit ſanus. Magis tamen dicimus fieri ex priuatione, ut ex laborante ſanus quàm ex homine. Propter quod laborans quidem qui ſanus non dicitur. ſed homo & homo ſanus. Quorum uero priuatio nõ manifeſta & innominabilis, ut in ære figuræ cuiuslibet, aut in lateribus & lignis domus, ex his uidetur fieri ut illic ex laborante. Propter quod ſicut nec ibi ex quo hoc, illud non dicitur: nec hic ſtatua lignum, ſed prædicatur lignea, non lignum, & ærea non æs, lapidea, ſed non lapis: ut domus lateritia, ſed non la*-

Tex. c. 25. *teres. Quoniam neque quod ex ligno fit ſtatua, aut ex lateribus domus, ſiquis ualde inſpexerit, non utique ſimpliciter dicet. Quia oportet permutationem fieri ex quo, ſed nõ permanente. Propter hoc quidem igitur ita dicitur.*

Remouet quandam dubitationem. Illud enim ex quo aliquid fit ut ex materia, quandoque prædicatur non in abſtracto, ſed denominatiue. Quædam enim dicuntur non eſſe {illud,} ideſt materia {ſed illiuſmodi.} Sicut ſtatua non dicitur lapis, ſed lapidea. Sed homo conualeſcens {nõ dicitur illud ex quo}, i. non recipit prædicationem eius ex quo fieri dicitur. Fit enim conualeſcens ex ĩfirmo. Nec dicitur ꝙ conualeſcens ſit infirmus. Huiuſmodi autem cauſa eſt, quia dupliciter dicitur aliquid fieri ex aliquo, ſcilicet ex priuatione, & ex ſubiecto qđ dicitur materia, ſicut dicitur ꝙ homo fit ſanus, & ꝙ laborans fit ſanus. Dicitur autem magis aliquid fieri ex priuatione quàm ex ſubiecto, ſicut magis dicitur aliquis fieri, ſanus ex laborante, quàm ex homine. Sed hoc fieri hoc, magis dicimus in ſubiecto q̃ in priuatione. Magis enim dicimus proprie ꝙ homo ſit ſanus, quàm ꝙ laborans. Et ideo ille q eſt ſanus, non dicitur laborans, ſed magis dicitur homo, & econuerſo homo dicitur ſanus. Sic ergo id quod fit, prædicatur de ſubiecto, non autem de priuatione. Sed in quibuſdam priuatio eſt non manifeſta & innominata, ſicut priuatio cuiuſcunque figuræ in ære, non habet nomen, nec etiam priuatio domus in lateribus & in lignis. Et ideo utimur materia, pro materia & priuatione ſimul. Et propter hoc ſicut illic dicimus ꝙ ſanus fit ex laborante, ita hic dicimus ꝙ ſtatua fit ex ære, & domus ex lapidibus & lignis. Et propter hoc etiam ſicut ibi id ex quo fit aliquid, ſicut ex priuatione non prædicatur de ſubiecto, quia non dicimus ꝙ ſanus ſit laborans, ita nec hic dicimus ꝙ ſtatua ſit lignum, ſed prædicatur abſtractum in concreto, dicendo ꝙ nõ eſt lignum, ſed lignea, nec æs, ſe ærea, nec lapis, ſed lapidea. Et ſimiliter domus non eſt lateres, ſed lateritia. Quia ſi quis diligenter inſpiciat nec fit ſtatua ex ligno, nec domus ex lateribus ſimpliciter loquendo, ſed per aliquam permutationem. Fiunt enim iſta ex iſtis ſicut ex aliquo permutato, & non ſicut ex permanente. Aes enim infiguratum non manet dum fit ſtatua, nec lateres ĩcompoſiti, dum fit domus. Et propter hoc in prædictis {ita dicit,} ideſt talis fit prædicatio.

Dupliciter aliquid fit ex aliquo.

Lectio VII.

Ex his, quæ præmiſſa ſunt, oſtendit formam non generari, ſed compoſitum, hinc ideas nõ fore neceſſarias, uelut generantia, ſeu ut exemplaria arguit.

Cum autem & ab aliquo fiat quod fit, hoc autem dico unde generationis principium eſt: & ex aliquo, fit autem hoc non priuatio, ſed materia, iam enim determinatum eſt, quemadmodum hoc dicimus: & quod fit, hoc autem eſt aut ſphæra, aut circulus, aut quodcunque cæterorum euenit, ſicuti neque ſubiectum facit ipſum æs, ita neque ſphæram, niſi ſecundum accidens, quia ænea ſphæra ſphæra eſt. illam autem non facit: hoc aliquid enim facere, ex omnino ſubiecto, hoc facere eſt. Dico autem quod æs facere rotundum, non eſt ipſum rotundum, aut ſphærã facere, ſed aliquid aliud, utputa formam hanc in alio. Si enim facit, ex aliquo alio profecto facit. hoc enim ſupponebatur, utputa facere æneam ſphæram. hoc autem ita, quia ex eo, quod æs, hoc facit, quod ſphæra eſt. Si igitur & hoc ipſum facit, patet quod ſimiliter faciet, & generationes in infinitum procedent. Manifeſtum igitur eſt, quòd neque ſpecies fit, aut quodcunque nominare oportet formam, quæ in ſenſibili eſt, nec eſt eius generatio, BESS.

neratio, nec eſt hæc ipſum quid erat eſſe. Hoc enim eſt, quod *in alio fit, aut ab arte, aut à natura, aut potentia.*

ANT. par.1.

Quoniam uero ab aliquo fit quod fit. Hoc autem dico unde principium generationis eſt. Et ex aliquo, fit autem non priuatio hoc, ſed materia iam enim diffinitum eſt quando hoc dicimus. Et quod fit. hoc autem ſphæra, aut circulus, aut quodcunque euenit aliorum. Quemadmodum nec ſubiectum facit æs. ſic nec ſphæram niſi ſecundum accidens, quia ænea ſphæra eſt, & illam facit. nam hoc aliquid facere, ex totaliter ſubiecto hoc facere eſt. Dico autem, quia æs rotundum facere, eſt non rotundum, aut ſphæram facere, ſed alterum aliquid, aut ſpeciem hanc in alio. Nam ſi facit, ex aliquo facit alio. Hoc enim ſubiiciebatur, ut facere æream ſphæram. Hoc autem ita, quia ex hoc quod eſt æs, hoc facit quod eſt ſphæra. Si igitur & hoc facit ipſum, palam quia ſimiliter faciet, & ibunt generationes in infinitum. Palam ergo quò nec ſpecies Tex.c.27. *fiat, nec quodcunque oportet uocare in ſenſibili formam. Nec eius eſt generatio, nec quodquiderateſſe huic.* Hoc enim *eſt, quod in alio fit, aut ab arte, aut à natura, aut à poteſtate.*

Præmiſit ſuperius Philoſophus quędam de generationibus rerũ, quaſi neceſſaria ad ſuum propoſitum oſtendendum, ſcilicet ad oſtendendum, ꝙ cauſæ generationis rerum non ſunt ponẽdę ſpecies ſeparatę. Ex quibus duo ſunt iam manifeſtata per præmiſſa, ſcilicet ꝙ omnis generatio eſt ex aliqua materia, & unũquodque quod generatur, generatur à ſuo ſimili. Nunc autem intendit oſtẽdere propoſitum ex his, quæ ſupra inueſtigara ſunt, & diuiditur in partes tres. In prima oſtendit quid ſit illud qnod generatur, In ſecunda oſtendit, ꝙ cã generationis non eſt ſpecies ſeparata, ibi{Vtrum igitur eſt quædã.} In tertia determinat quædam q̃ poſſent eſſe dubia circa prædeterminata, ibi{Dubitabit autem aliquis.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit ꝙ forma non generatur niſi per accidens, ſecundo oſtendit ꝙ compoſitum generatur, ibi{Aeream nero ſphærani.} Dicit ergo primo ꝙ ea quę ſunt oſtenſa ſupra, nera ſunt. Quorũ unũ eſt, ꝙ omne quod fit, fit ab aliqno, & hoc eſt agens uel generans, à qno eſt principium generationis. Et aliud eſt, ꝙ omne qđ generatur, generatur ex aliquo, ut intelligatur id ex quo eſt generatio, non priuatio, ſed materia. Dictum eſt enim ſuperius, ꝙ aliter fit aliqd ex materia, & aliter ex priuatione. Et tertium eſt ꝙ ĩ omni generatione oportet eſſe aliquid quod fit. Et hoc eſt nel ſphęra, uel circulus, uel quodcunque aliorũ. Ex iſtis ſuppoſitis debet eſſe manifeſtum, quod ſicut agens generando non facit materiam, uel ſubiectum generationis, quæ eſt æs, ita etiam {non facit formam,} ſcilicet hoc ipſum quod eſt ſphæra, niſi forte per accidens. Facit enim æream ſphæram quod eſt compoſitum. Et quia ærea ſphæra eſt ſphæra, ideo per accidens facit ſphęram. Quod autem agens non faciat materiam, ꝑ ſe eſt manifeſtum, eo ꝙ materia præexiſtit factioni. unde non oportuit eum ꝓbare ꝙ materia non fieret. Sed de formis poterat eſſe dubiũ eo ꝙ forma non ĩuenitur niſi in termino actionis. Et ideo oportuit eum probare ꝙ forma non fieret niſi per accidens. Et hoc ideo eſt, quia formæ non proprie habent eſſe, ſed magis ſunt quibus aliqua habent eſſe. Vnde ſi fieri eſt uia ineſſe, illa tantum per ſe fiunt, quæ per formas habent eſſe. Formę autem incipiunt eſſe, eo modo quo ſunt in illis factis, quæ per formas eſſe habent. Et quod forma non fiat, ſic probat. Facere enim hoc aliquid, eſt facere hoc ex aliquo ſubiecto, quod eſt {totaliter,} id eſt uniuerſaliter in omni generatione. Facere.n. hoc quod eſt ęs rotundum, non eſt facere hoc ipſum {quod eſt rotundum,} ſcilicet rotunditatem, aut hoc ipſum quod eſt facere{ſphæram,} ſcilicet formam ſphæræ, ſed eſt facere{aliquid alterum,} ſcilicet ſpeciem, non qualitercunque {ſed in alio,} ſcilicet in materia, quod eſt facere compoſitum. Quod ſic patet. Si enim agens facit aliquid, oportet ꝙ faciat ex aliquo alio ſicut ex materia. Hoc{enim ſuperius ſubiiciebatur}, ſcilicet ꝙ omnis generatio ex materia fit, propter probationẽ ſuperius inductam. Sicut agens dicitur facere ſphæram æteam. Et hoc ideo, quia facit hoc quod eſt ſphæra ærea, ex hoc quod eſt æs. Si igitur etiam ipſam formam faciat, palam erit ꝙ faciet eã ſimiliter, ſcilicet ex aliqua materia. Et ita ſicut ſphæra ærea erit compoſita ex materia & forma, ſic & forma ſphęrę æreæ erit cõpoſita ex materia & forma. Et redibit eadẽ quæſtio de forma formæ, & ſic in infintium. Et ita generaiones procedent in infinitum, quia omne generatum habet materiam & formam. Palam igitur eſt ꝙ non fit ſpecies rei generatæ, ne aliquid aliud quodcunque ſit, qđ oporteat uocate formam in rebus ſenſibilibus, ſicut ordo & compoſitio & figura quæ in aliquibus tenẽt locum formæ, maximæ in artificialibus. Et quia generatio eſt eius quod fit, palam eſt quod nec generatio eſt formæ, ſed compoſiti. Nec iterum quodquiderateſſe rei generatæ, generatur, niſi per accidens. Sed forma & quodquiderateſſe, {eſt quod fit in alio,} ideſt in materiam, non per ſe. Et dico quod fit, nel ab arte, uel à natura {uel poteſtate}, i. à quocunque agente per uiolentiam. Dicit autem quodquideraeteſſe non fieri, quamuis ſit idem rei factæ. Supra.n. oſtenſum eſt unamquamque rẽ eſſe idem cum ſuo quodquideraeteſſe. Sed tamẽ quodquiderateſſe, eſt quod per ſe pertinet ad ſpeciem. Vnde ab eo excluduntur conditiones ĩdiuiduales, quæ per accidẽs ſunt ſpeciei. Species autem & alia uniuerſalia non generantur niſi per accidens, ſingularibus generatis. Sciendum tamen ꝙ licet in litera dicatur ꝙ forma fit in materia, non tamẽ proprie dr̃. Forma.n. ꝓprie nõ fit, ſed cõpoſitũ. Sicut etiã dr̃ forma eſſe in materia, licet forma nõ ſit, ſed cõpoſitũ per formam. Ita etiam proprius modus loquendi eſt, ut dicamus compoſitum generari ex materia in talem formam. Formæ enim proprie non fiunt, ſed educuntur de potentia materiæ, inquantum materia quæ eſt in potentia ad formam fit actu ſub forma, quod eſt facere compoſitum.

Infra pt.2. Infra le.ſe.

Inf.le. ſeq. Lect.6. Tex.c.22.

Forma per ſe nõ generari ꝓbat.

Lect.5.

Sicut forma ita & quodquiderateſſe & uniuerſalia non generanſ niſi ꝑ accidens.

Deinde cum dicit.

BESS.

Aeneã uero ſphærã eſſe facit: facit nãq; ex ære et ſphæra. in hoc.n. hanc formã facit. & hoc eſt ſphæra ænea. hoc aũt ſphæræ eſſe. Eius uero, quod eſt ſphæræ eſſe, oĩo ſi gño eſt, ex aliquo aliquid erit. oportebit nanque, diuiſibile ſemper eſſe quod fit. & eſſe, hoc quidem hoc, illud uero, hoc. dico autem. quod hoc quidem materiam, illud uero formã. Si itaque ſphæra eſt figura, quæ à medio æqualis eſt huius hoc quidem eſt, in quo erit, quod facit, illud autem, in illo. totum uero, quod factum eſt, utputa ipſa ænea ſphæra. Manifeſtum igitur ex dictis eſt, quòd illud quidem, quod ut forma, aut ſubſtantia dicitur

tur, non ſit copulatio uero, quæ ſecundum hanc dicitur, fit. et q. ī oī, qđ fit, materia ĩeſt et eſt, hoc quidẽ hoc illud uero hoc.

ANT. par. 2.

Aereã uero ſphæram eſſe facit. Facit enim ex ære et ſphæra. Nam in hoc hanc ſpeciem facit, & eſt hoc ſphæra erea. Hoc autem ſphære eſſe. Eius uero quod eſt ſphære eſſe, omnino ſi eſt generatio, ex aliquo aliquid erit. Oportebit enim diuiſibile eſſe ſemper quod fit, & eſſe hoc quidem hoc, & hoc hoc. Dico autem q. hoc quidem materiam, illud uero ſpeciem. Si igitur eſt ſphæra ex medio figura æqualis, huius hoc quidem eſt in quo erit quod facit, hoc autem in illo, hoc autem omne quod factum eſt, ut ærea ſphæra. Palam igitur ex dictis quia quod quidem ut ſpecies, aut ut ſubſtantia dicitur, non fit. Synodus autem ſecundum hanc dicta, fit. Et quòd in omni generato materia ineſt, & eſt hoc quidem hoc, & hoc hoc.

Compoſita ſola ꝓprie generãtur.

Oſtendit, ꝙ compoſita fiant dicẽs, ꝙ generans facit eſſe ſphæram æneam. Facit enim eam ex ære quod eſt materia, ſicut ex principio generationis, & ex ſphæra, quæ eſt formæ & generationis terminus. Facit enim {Hãc ſpeciem,} ideſt figuram ſphæræ {in hoc,} ideſt in hac materia, inquãtum, ſ. transmutat hoc æs in ſphæram. Et hoc eſt ſphæra ærea, ſcilicet forma ſphæræ in æræ. {Sed hoc}, ſcilicet figura ſphæræ {eſt eſſe ſphæræ}, ideſt quodquid eſt ſphærę. {Eius autem quod eſt eſſe ſphæræ,} i. ipſius quodquideſt formæ, non eſt oĩno generatio, quia ſi eſſet eius generatio & oporteret ꝙ eſſet ex aliquo ſicut ex materia. Omne enim quod fit oportet eſſe diuiſibile, ita ſcilicet ꝙ eius {hoc ſit hoc,} ideſt una pars ſit hoc, {& hoc ſit hoc}, i. alia pars ſit hoc. Et hoc exponit, ſ. ꝙ una pars eius ſit materia, & alia pars eius ſit ſpecies. Si igitur quid eſt ſphæræ quantum ad ipſam formam eſt {ꝙ ſit figura æqualis ex medio,} ideſt ꝙ ſit quædam figura ſolida à cuius medio ad extremitates oẽs lineę ductæ ſint æquales, oportet {ꝙ huius}, ſcilicet ſphęrę eneæ {hoc quidem,} ſcilicet materia ſit ĩ quo erat id qđ, {facit generans} ſcilicet forma, & hoc ſit in illo ſcilicet forma, {quæ}, ſ. eſt figura ex medio æqualis, {& hoc ſcilicet omne,} ideſt totum quod, {factum eſt}, ſcilicet ænea ſphæra. Palam igitur eſt ex dictis, ꝙ ſi omne quod fit oportet eſſe diuiſibile, ꝙ id qđ eſt ut ſpecies, aut quod eſt {ut ſubſtantia,} ideſt ut quodquiderateſſe, non fit. Sed {ſynodus} ideſt cõpoſitum quod dicitur & denominatur à tali forma, uel quidditate uel quodquideſt, fit. Et iterum manifeſtum eſt ꝙ omni generatio ineſt materia, & ꝙ cuiuſlibet generati hoc eſt hoc, {& hoc eſt hoc} ideſt una pars eſt mã, & alia forma. Deĩde cũ dicit.

BESS. Tex. 28.

Vtrum igitur eſt aliqua ſphæra præter has, an domus præter lateres? An nec factum fuiſſet unquam, ſi ita eſſet quod quid. ſed quoniam tale ſignificat: hoc aũt & terminatum nõ eſt, ſed facit, & generat ex hoc tale et cum generatum eſt, eſt hoc tale. totũ ãt hoc, Callias, aut Soc. eſt, ſicuti ſphæra ænea, hæc, homo uero, & animal ſicuti ſphæra ænea ſimpliciter? Patet ergo quòd formarum cauſæ, quemadmodum quidam dicere ſolẽt, formas, ſi aliquæ ſunt præter ſingularia, ad gñones, & ſubas nihil ꝓſunt. nec ſunt ꝓpter has ſubæ ſcd'm ſe.

ANT. Tex. c. 28. par. 3.

Vtrum igitur eſt ne quædam ſphæra præter has, aut domus præter lateres, aut nunquam facta eſt? Si ſic, non erat hoc aliquid. ſed quia domus tale ſignificat, hoc autem & terminatum non eſt, ſed facit & gñas ex hoc, tale hoc. Et qñ gñatũ eſt, eſt hoc tale. Hoc aũt eſt oẽ hoc. Callias aũt & Soc. eſt quemadmodũ ſphæra ænea hoc. Homo uero & animal quemadmodum ſphæra ænea totaliter. Manifeſtum ergo, quia ſpẽrum cauſa, ſicut conſueti ſunt dicere quidam ſpẽs ſi ſunt præter ſingularia, ad generationes & ſubſtantias nihil utiles, neque erũt utique præter hoc ſubſtantiæ ſecundum ſe.

Qũo Plato poſuit ideas ca. generationis. par. 1.

Oſtendit ꝙ ex quo formæ non generantur ſed compoſita, ꝙ non oportet ponere ſpecies ſeparatas eſſe cauſas generationis in iſtis inferioribus. Sciẽdum eſt aũt, ꝙ Platonici ponebãt ſpẽs eſſe cãs gñonis dupliciter. Vno mõ ꝑ modũ gñantis & alio modo per modum exemplaris. Primo ergo oſtendit, ꝙ ſpẽs ſeparatę non ſunt cauſę gñonis per mõdum generantis. Secundo, ꝙ non per modum exẽplaris, ibi {In quibuſdam uero palam.} Dicit ergo primo, ꝙ conſiderandum eſt, utrum ſit aliqua forma {ulis præter huiuſmodi ſingularia}, ſcilicet ꝙ ſit quædam ſphæra à materia ſeparata præter has ſphæras, quæ ſunt in materia. Aut etiam ſit aliqua domus uniuerſalis ſine materia, præter lapides, ex quibus conſtituuntur iſtę domus particulares. Mouet autem qõnem in artificialibus propter naturalia, quorum ſpẽs Plato ſeparatas poſuit à materia. ut intelligatur eſſe quæſitum, utrum ſit homo uniuerſalis ꝑter carnes & oſſa, ex quibus particulares homines conſtituuntur. Ad ſolutionem autem huius quæſtionis, hic primo præmittit, ꝙ ſi ſit aliqua ſubſtãtia hoc modo facta, nullo modo erit hoc aliquid, ſed ſignificabit tantum quale quid, qđ non eſt determinatum. Socrates enim ſignificat hoc aliquid & determinatum, homo uero ſignificat quale quid, quia ſignificat formam communẽ & indeterminatam, quia ſignificat abſque determinatione huius uel illius. Vnde ſi ſit homo pręter Socratem & Platonem & alios huiuſmodi, non tamen erit hoc aliquid nec determinatum. Sed nos uidemus ꝙ in generationibus, ſemper illud quod facit & generat {ex hoc,} ideſt ex tali materia, eſt {tale hoc,} ideſt hoc determinatum, habens determinatam ſpeciem. Oportet enim ſicut generatum eſt hoc aliquid, ita & generans eſſe hoc aliquid, cũ generans ſit ſimile genito, ut ſupra probatum eſt. Et ꝙ genitum ſit hoc aliquid, ex hoc patet, quia qđ generatur eſt compoſitum {ſed hoc eſſe}, ſcilicet compoſitum, quando {eſt hoc}, ideſt determinatum, eſt ut Callias, aut Socrates, ſicut cum dicitur hæc ſphæra ænea. Sed homo & aĩal non ſignificãt hãc materiam, ex qua eſt generatio, ſicut nec ſphæra ænea uniuerſaliter dicta. Si ergo compoſitum generatur, & nõ generatur niſi ex hac materia, per quam eſt hoc aliquid, oportet ꝙ id quod generatur ſit hoc aliquid. Et, cum generatum ſit ſimile generanti oportet etiam, ꝙ generans ſit hoc aliqd. Et ita non ſit ſpecies uniuerſalis, ſiue materia. Manifeſtum eſt ergo ex dictis, ꝙ ſi ſunt aliquæ ſpẽs præter ſingularia, nihil ſunt utiles ad generationes & ſubſtantias rerum, ſicut conſueti ſunt quidam dicere {ſpecierum cauſa}, i. ad hoc ꝙ ponãt ſpecies. Hæc enim erat una cauſa, quare Platonici ſpecies ponebant, ut eſſent cauſa generationis in rebus. Si igitur ſpecies ſeparatæ non poſſunt eſſe cauſa generationis, manifeſtum erit, ꝙ non erunt ſpecies quædam ſubſtantiæ ſecundum ſe exiſtẽtes. Sciendum eſt autem, ꝙ omnes, qui non conſiderauerũt hoc, quod Philoſophus ſupra oſtẽdit, ꝙ formæ nõ fiunt, paſſi ſunt difficultatem circa factionem formarum. Propter hoc nanque quidam coacti ſunt dicere.

Ideæ non ſunt neceſſariæ aut utiles ad generationẽ ſenſibiliũ.

Tex. c. 29.

Formæ materiales rerum corruptibilium nec creantur nec ſeu-

ſtũt, ſed de potentia materiæ educuntur.

dicere, omnes formas eſſe ex creatione. Nam ponebant formas fieri, & non poterant ponere ꝙ fierent ex materia cum, materia non ſit pars formæ. unde ſequebatur ꝙ fierent ex nihilo. & per conſequens ꝙ crearentur. Ecõtrario autem quidam poſuerũt propter hanc difficultatem, formas præexiſtere in materia actu, quod eſt ponere latitationẽ formarum, ſicut poſuit Anaxag. Sententia autem Ariſtotelis, qui ponit formas non fieri, ſed compoſitum, utrunq; excludit. Neque enim oportet dicere, ꝙ formæ ſint cauſatæ ab aliquo extrinſeco agente, neque ꝙ fuerint ſemper actu in materia, ſed in potentia tantum. Et ꝙ in generatione compoſiti ſint eductæ de potẽtia in actũ. Deinde cum dicit.

BESS. *In quibuſdam etenim etiam manifeſtum eſt, quod generans tale eſt, quale quod generatur: non tamen idem, nec unũ numero, ſed unum ſpecie: ut in naturalibus: homo nanque hominem generat, niſi quid præter naturam fiat. ut equus, mulum. & hæc quoque ſimiliter. quod enim eſt cõe equo, & aſino, non eſt nominatum propinquiſſimum genus. fuerint aũt ambo fortaſsis, uti mulus. Quare patet, quod non oportet tãquam exemplar formam ponere. in his etenim maxime quærerẽtur: hæ enim maxime ſubſtantiæ ſunt. ſed generans ſufficiens eſt, ut faciat, & cauſa ſit ſpeciei eſſe in materia. tota uero iam talis forma, in his carnibus, & oſsibus, Callias, & Socrates. & diuerſa quidem, propter materiam (diuerſa etenim) idem autem ſpecie: indiuiſibilis nanque forma eſt.*

ANT. par. 4. *In quibuſdam uero, palam quia generans tale quidem eſt, quale gñatum. Nec tñ idem nec unum numero, ſed unum ſpẽ: ut in phyſicis. Hõ nanque hoĩem generat, niſi quid præter naturam fiat, ut equus mulum. Et hoc quoq; ſimile. Cõe .n. ſup equum & aſinum non eſt nominatum proximum genus. Sũt autem ambo forſan uelut mulus. Quare palam quia non oportet quaſi exemplum, ſpẽm probare Maxime .n. his exquirerentur. Nam ſubſtantiæ maxime hæ. Sed ſufficiens eſt generans facere, & ſpẽi cauſam eſſe in materia. Omnis uero talis ſpecies in his carnibus & oſsibus Callias & Socrates. Et diuerſa quidem propter materiam. Diuerſa nanque. Idem uero ſpecie. indiuidua enim ſpecies.*

Hic plano ſenſu uerborum habetur materiam in indiuiduatiõis eſſe principium.

Oſtendit, ꝙ ſpecies ſeparatæ non poſſunt eſſe cauſa generationis per modũ exemplaris dicens, ꝙ licet in aliquibus ſit dubium utrum generans ſit ſimile generato, tamen in quibuſdam palam eſt ꝙ gñans ſit quoddam tale, quale eſt generatum, non quidem idem numero, ſed idem ſpecie, ut patet in naturalibus. Homo enim generat hominem, ſimiliter equus equum, & unaquæq; res naturalis aliã ſimilem in ſpecie ſibi, niſi accidat aliquid præter naturam: ſicut eſt cum equus generat mulum. Et dicitur iſta generatio pręter naturã, quia eſt præter intentionem naturæ particularis. Virtus .n. formatiua, quę eſt in ſpermate maris, naturaliter eſt ordinata ut producat oĩno ſimile ei, à quo ſperma eſt decisum, ſed de ſecundaria intentione eſt, ꝙ qñ pfecta ſimilitudo induci non poteſt, inducatur qualiscunque põt ſimilis. Et, quia in gñone muli ſperma equi nõ põt inducere ſpẽm equi ĩ materia, pp hoc qđ non eſt pportionata ad ſuſcipiẽdum ſpẽm equi, inducit ſpẽm propinquã. Vnde etiã in gñone muli eſt aliquo modo generans ſimile generato. Eſt .n. aliquod proximum genus, quod non eſt nominatum cõe equo & aſino. Et ſub illo genere continet etiã mulus. Vnde ſm illud genus põt dici ꝙ ſimile gñet ſimile. Vt ſi uerbi gratia dicamus quod illud pximũ genus ſit iumẽtũ, poterimus dicere, ꝙ licet equus non generet equũ, ſed mulũ, iumẽtũ tñ generat iumentũ. Patet igitur, ꝙ oĩa gñata cõſequuntur ſpẽi ſimilitudinẽ ex uirtute gñantis. Quare palã eſt ꝙ nõ oportet ponere aliquã ſpẽm ſeparatã, quaſi exemplar rebus gñatis, ex cuius imagine res gñatę ſpẽi ſimilitudinẽ cõſequãtur, ut Platonici ponebant. Maxime .n. hmõi exemplaria requirerentur in pdictis ſubiis naturalibus, quæ ſunt maxime ſubæ reſpectu artificialium. Sufficiens autem eſt in prædictis gñans ad faciendum ſimilitudinẽ ſpeciei, & eſt ſufficiens {ponere cauſam ſpẽi in materia}, i. ꝙ illud quod facit hoc gñatum cõſequi talem ſpẽm non ſit ſpẽs extra materiam, ſed ſpẽs in materia. {Oĩs aũt ſpẽs, quæ eſt in materia}. ſ. in his carnibus & in his oſsibus, eſt aliquod ſingulare, ut Callias & Socra. Et iſta etiam ſpẽs cauſans ſimilitudinem ſpẽi in gñando, eſt diuerſa à ſpẽ gñati ſm numerum pp diuerſam materiam. Cuius diuerſitas eſt principium diuerſitatis ĩdiuiduorũ in eadẽ ſpẽ. Diuerſa nãq; eſt materia, ĩ qua eſt forma hoĩs gñantis & hoĩs gñati. Sed utraq; forma eſt idẽ ſm ſpẽm. Nam ipſa ſpẽs eſt {indiuidua}, i. non diuerſificatur in generante & generato. Relinquitur ergo, ꝙ non oportet ponere aliquã ſpẽm pter ſingularia, q̃ ſit cã ſpẽi in generatis, ut Platonici ponebãt.

Qđ generatio muli eſt præter naturam, & quomodo.

Idea nõ eſt exemplar ĩ generatione naturali

LECTIO VIII.

Cur in his, quę ſecundum artem contingunt quædam ab arte & natura fiant, quædã uero ab arte tantum, exponitur, Formam deinde non ſolum ſubſtantialẽ non generari, ſed neque accidentalem, ſed compoſitum, manifeſtatur.

BESS. Tex. 29. *DVbitauerit aũt aliquis, cur quædam & arte, & caſu fiunt, ut ſanitas: quædam aũt minime, ut domus.*

ANT. Tex c. 29. *Dubitabit autem aliquis quare alia fiunt arte & à caſu, ut ſanitas, alia non, ut domus.*

par. 1. par. 3. par. 6. par ſeq. Lect. 7.

Poſtquam oſtendit Phs, ꝙ ſpẽs ſeparatę nõ ſunt cauſa generationis in iſtis inferioribus hic manifeſtat quædam, quæ poſſent eſſe dubia circa prædeterminata. Et diuiditur in partes tres, ſm ꝙ tria dubia ſunt quæ manifeſtare intendit. Scđa pars icipit ibi {Palã uero ex dictis.} Tertia ibi {Non ſolum autem de ſubã.} Circa primum duo facit. Primo ponit dubitationem, Scđo ſoluit eã, ibi {Cã uero &c.} Oritur aũt prima dubitatio ex eo, qđ ſupradixerat, ꝙ, qñ principiũ ſanitatis eſt ſpẽs, q̃ eſt ĩ aĩa tũc ſanitas fit ab arte, qñ uero ſanitas non eſt ab hoc principio, ſed à calefactione tñ, tunc fit ſanitas à caſu, ſicut cũ accidit ſanitas ex cõfricatione. Hoc aũt non põt accidere in oĩbus, q̃ fiunt ab arte. Domus .n. nunquam fit ab aliquo principio, niſi à ſpẽ domus ĩ aĩa. & ſic ſp fit ab arte, & non à caſu. Et iõ eſt dubitatio, quare q̃dã ſint q̃nq; q̃dẽ ab arte, q̃nq; q̃dẽ à caſu, ut ſanitas, q̃dã uero nõ, ſed fiũt tñ ab arte, & nunq̃ à caſu, ut domus. Deinde cum dicit.

Dubiũ cur aliqua ſint ab arte & à caſu, aliqua uero ab arte tantũ, ad artificialia ſpectat.

BESS. *Cã uero eſt quod horum quidem materia, quæ principium generationis eſt cum faciens ſit, & factum aliquid eorũ, quæ ab arte ſunt, ĩ qua eſt aliqua pars rei, quædã talis, ut à ſeipſa moueatur, quædã nõ. & huius, quædã ſic poſsibilis eſt, quædã impoſsibilis. multa nanq; poſſunt quidem à ſeipſis moueri, ſed non ſic, ut puta ſaltare. Quorumcunque itaque talis materia eſt, ut lapides, impoſsibile eſt ſic moueri niſi ab alio, ſic tamẽ certe eſt & ignis propterea quædam non erunt abſque eo, qui habet artem, quædam erunt. ab his enim mouebuntur,*

quæ non habent quidem artem, moueri uero poſſunt ipſamet aut ab alus non habentibus artem, aut ex parte.

ANT. par.2. *Cauſa uero eſt, quia horum quidem eſt materia incipiens generationis in facere & fieri aliquid eorum quæ ab arte, in qua exiſtit aliqua rei pars. Hæc quidem talis eſt, qualis moueri ab ea, illa uero non. Et huius hæc quidem ſic potens, hæc autem impotens. Multa nanque poſſunt ab ipſis moueri, ſed non ſic, puta ſaltare. Quorũ igitur talis eſt materia, ut lapides, impoſſe ſic moueri niſi ab alio. Sic tñ et utrq; ignis. Propter hoc hæc quidẽ non erunt ſine habẽte artẽ hæc aũt erũt. Ab his.n. mouebuntur non habentibus artem, aut ex parte.*

Solutio dubii. Soluit quæſtionem, & dicit cauſam prædictæ diſſerentię in artificialibus hanc eſſe, quia materia, à qua incipit generatio, ſecundum quam contingit facere & fieri aliquid eorum, quæ ſunt ab arte, talis eſt, in qua exiſtit aliqua pars rei. Oportet nãque in materia qualibet eſſe aptitudinem ad formã. Non enim quodlibet artificiatum poteſt fieri ex qualibet materia, ſed ex determinata. Sicut ſerra non fit ex lana, ſed ex ferro. Ipſa ergo aptitudo ad formã artificiati, quę eſt in materia, iam eſt aliqua pars artificiati, quę eſt in materia, quia ſine apritudine artificiatum eſſe non poteſt. Sicut ſerra non poteſt eſſe ſine duritie, per quam ferrum eſt ordinatum ad formam ſerræ. Sed hæc pars dupliciter inuenitur in materia. Quandoque quidem ita, ꝙ per eam materia poteſt moueri à ſeipſa per partem formæ in ea exiſtentem. Quandoq; uero non. Sicut in corpore humano, quod eſt materia ſanationis, ineſt uirtus actiua, ꝑ quam corpus põt ſanare ſeipſum. In lapidibus autem & lignis non eſt aliqua uirtus actiua, per quam poſsit moueri materia ad formã domus. Etſi quidem materia ſic poſsit moueri per partem formæ, quam in ſe habet ad formam, hoc contingit dupliciter, quia quandoq; põt ſic moueri per principium intrinſecum, qđ eſt pars ꝓdicta, ſicut moueretꝛ per artẽ, ut accidit in ſanatione. nã natura humani corporis eodẽ mõ agit ad ſanitatẽ ſicut & ars. Qñq; uero non põt moueri materia ꝑ principium intrinſecum eodẽ mõ, ſicut mouetꝛ ab arte, licet aliquo mõ per ipſum moueri poſsit. Multa.n. ſunt, q̃ pñt à ſeipſis moueri, ſed non ſic, ſicut mouentꝛ ab arte, ut patet in ſaltatione. Hoĩes.n. nõ habentes artẽ ſaltandi pñt q̃dem mouere ſeipſos, ſed non illõ mõ, ſicut mouent ſe qui hñt artẽ ꝓdictã. Illa igitur artificialia, q̃ hñt talẽ naturã, ſicut lapides ſunt materia domus, nõ pñt à ſeipſis moueri impoſſe eſt.n. moueri ea niſi ab alio. Et hoc nõ ſolũ eſt in artificialibus, ſed etiã in naturalibus. Sic.n. & materia ignis nõ põt moueri ad formam ignis niſi ab alio. Et inde eſt, ꝙ forma ignis nõ gñatur niſi ab alio. Et ꝑꝑ hoc q̃dã artificialia nõ pñt fieri ſine habente artẽ, q.ſ. in ſua materia uel nõ hñt aliqđ principiũ motiuũ ad formã, uel nõ ſic motiuũ, ſicut ars mouet. Quæ uero ab aliquo extrinſeco principio moueri pñt non habẽte artem, pñt eſſe & fieri etiã ſine habente artẽ. Mouebuntur enim eorum materię ab his, quæ non habent artẽ. Quod quidẽ oſtendit dupliciter. Vno modo inquantum poſſunt moueri ab aliquibus aliis extrinſecis principiis nõ habentibus artem, ſicut arborem plantare põt etiam qui non habet artem plãtandi. Alio modo qñ {materia mouetur ex parte,} id eſt ab aliquo principio intrinſeco, quod eſt aliqua pars formæ. Sicut cum corpus humanum ſanatur ab aliquo principio intrinſeco, quod eſt aliqua pars formæ. Sciendum eſt autem, ꝙ occaſione horum uerborum, quæ hic dicũtur, quidam ponit, ꝙ in omni gñone naturali eſt aliquod principium actiuum ĩ materia, quod quidem eſt forma in potentia pręexiſtens in materia, quæ eſt quędam inchoatio formæ. Vnde hæc formæ pars dr̃. Quod quidem adſtruere nituntur. Primo ex hoc ꝙ hic dr̃. Videtur enim hic Ariſt. dicere ꝙ illa, in quorum materia non eſt principium actiuum, fiunt tantũ ab arte. Oportet igitur, ꝙ ĩ materia illorum, quæ fiunt à natura, inſit aliquod principium actiuum. Secundo ex hoc, ꝙ omnis motus, cuius principium nõ eſt in eo quod mouetur, ſed extra, eſt motus uiolentus, & non naturalis. Si igitur in his, quæ generantur per naturam, non eſſet aliquod principium generationis actiuum in materia, tũc eorum gñones nõ eſſent naturales, ſed uiolentiæ, aut non eſſet aliqua differentia inter generationem artificialem & naturalem. Et ſi obiiciatur contra eos, quod tunc ea, quę generantur naturaliter, non indigent extrinſeco generante, ſi eorũ generatio eſt à principio intrinſeco. Reſpondent quod ſicut principium intrinſecum non eſt forma completa, ſed quædam inchoatio formæ, ita etiã non eſt perfectum principium actiuum, ut per ſe poſſet agere ad generationem, ſed habet aliquid de uirtute actiua ut cooperetur exteriori agenti. Niſi enim aliquid conferret mobile exteriori agẽti, eſſet motus uiolentus. Violentum enim eſt, cuius principium eſt extra, nil conferente uim paſſo, ut in Primo Ethicorum dicitur. Hæc autem opinio uidetur ꝓpinqua ponẽtibus latitationẽ formarũ. Cum enim nihil agat niſi ſecundum ꝙ eſt in actu, ſi partes uel inchoationes formarum, quæ ſunt ĩ materia, hñt aliquam uirtutẽ actiuã, ſequitur ꝙ ſint aliquo mõ actu, qđ eſt ponere latitationem formarũ. Et pręterea cum eſſe ſit ante agerę, non põt intelligi forma prius habere agere, q̃ ſit in actu. Et iõ dicendũ eſt, ꝙ ſicut ſola uiuentia inueniũtꝛ ſe moueri ſ̃m locũ, alia uero mouentur à principio extrinſeco, uel gñante, uel remouente ꝓhibens, ut dr̃. 8. phy. ita ſ̃m alios motus, ſola uiuentia inueniuntur mouere ſeipſa. Et hoc ideo, quia inueniuntur habere diuerſas partes, quarum una põt eſſe mouens, & alia mota, qđ oportet eſſe ĩ oĩ mouẽte ſeipſum, ut probatur in. 8. phy. Sic igitur inuenimus in gñone uiuentium eſſe principium actiuũ intrinſecum qđ eſt uirtus formatiua in ſemine. Et ſicut eſt potẽtia augmentatiua mouẽs in motu augmenti & decrementi, ita eſt & in motu alterationis, q̃ eſt ſanatio, principiũ mouẽs ĩtra. Nã cũ cor nõ ſit ſuſceptiuũ ĩfirmitatis, uirtus nãlis, q̃ eſt in corde ſano, totũ corpus ad ſanitatẽ alterat. De tali igiť mã habente in ſe principiũ actiuũ loquiť hic phs, & non de reb⁹ inanimatis. Qđ ex hoc patet, quia materiã ignis cõparat materiæ domus in hoc, qđ utraq; mouetꝛ ad formã à principio extrinſeco. Nõ tñ ſeqniť ꝙ gñone inaĩatorum corporũ non ſit naturalis. Nõ.n. oportet ad motũ nãlem, ꝙ ſ꜓ principiũ motus, qđ eſt in mobili, ſit principiũ actiuũ & formale, ſed qñq; eſt paſsiuũ & mãle. Vñ & natura in. 2. phy. diſtinguiť ꝑ materiã & formã. Et ab hoc principio dr̃ naturalis gñone ſimplicium corporum, ut dicit Commentator in

Quidã ex dictis ponũt inchoatiua.

Lect. 1. Impugnatio inchoatiuorum.

Tex. c. 34.

Tex. c. 40.

Tex. c. 6.

Cõ. primo.

in Secundo Phyſicorum. Differentia tamen eſt inter materiam naturalium & artificialium, quia in materia rerum naturalium eſt aptitudo naturalis ad formam, & poteſt reduci in actum per agens naturale, non autem hoc contingit in materia artificialium. Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 30.

Manifeſtum autem eſt ex his, quæ dicta ſunt, et quod quodam modo oĩa fiunt ex uniuoco, quemadmodum quæ natura ſunt: aut ex parte uniuoca, ut domus ex domo: aut ab intellectu, ars enim forma eſt: aut parte aut habente aliquam partem, ſi non ſecundum accidens fiat.

ANT. Tex. c. 30 par. 3. Hic accipe & ſpẽs eſſe ĩ intellectu & habitus eſſe ſpẽs.

Palam uero ex dictis, quia modo quodam omnia fiunt ex uniuoco, quemadmodum naturalia, aut ex parte uniuoco, ut domus ex domo, aut ab intellectu. Ars enim ſpecies. Aut ex parte, aut ex habente aliquam partem, niſi ſecundum accidens fiat.

Manifeſtat ſecundum quod poterat eſſe dubiũ ex pdictis. Dixerat enim ſuperius ꝙ omne quod generatur, generatur à ſimili ſecundum ſpeciem. Hoc autem non eodem modo ſe habet in omnibus, & ideo hic manifeſtare intẽdit, quomodo hoc diuerſimode in diuerſis iueniatur, & circa hoc duo facit. Primo diſtinguit diuerſos modos quibus generatum eſt ſimile generanti. Secundo manifeſtat eos. ibi {Cauſa nanque faciendi.} Sciendum eſt autem circa primum ꝙ oẽ quod generatur ab aliquo aut generatur per ſe aut gñatur ab eo per accidẽs. Quod autẽ generatur ab aliquo per accidens, non generatur ab eo ſecundum ꝙ huiuſmodi. Vnde nõ oportet in generante eſſe ſimilitudinem generati. Sicut inuentio theſauri non habet ſimilitudinem aliquam in eo, qui ſodiens ad plantandum inuenit theſaurum per accidens. Sed generans per ſe, generat tale ſecundum ꝙ huiuſmodi. Vnde oportet quòd in generante per ſe, ſit aliqualiter ſimilitudo generati. Sed hoc cõtingit tripliciter. Vno modo quando forma generati præcedit in generante ſm eundem modum eſſendi, & ſimili materia. Sicut cum ignis generat ignem, uel homo gñat hominem. Et hæc eſt gñatio totaliter uniuoca. Alio modo quando forma generati præcedit in generãte, nõ quidem ſm eundẽ modũ eſſendi, nec in ſubſtantia eiuſdem rationis, ſicut forma domus præcedit in artifice, non ſm eſſe materiale, ſed ſecundum eſſe immateriale, quod habet in mente artificis, non in lapidibus & lignis. Et hæc generatio eſt partim ex uniuoco quantum ad formã, partim ex æquiuoco quantũ ad eſſe formæ ĩ ſubõ. Tertio modo qñ ipſa tota forma gñati non præcedit in generãte, ſed aliqua pars eius, aut aliqua pars partis, ſicuti in medicina calida pcedit calor qui eſt pars ſanitatis, aut aliqd ducens ad partẽ ſanitatis. Et hæc gñio nullo modo eſt uniuoca. Et iõ dicit. {Palam ex dictis eſt ꝙ aut fiunt oĩa quodammodo ex totaliter uniuoco, ſicut naturalia,} ut ignis ab igne, & hõ ab homine. Aut ex eo qđ eſt {ex parte} uniuocum, quantum ad formã, & ex parte ęquiuocum, quãtũ ad eſſe formæ ĩ ſubiecto, ſicut domus fit ex domo, quæ eſt ars in artifice, {aut ab intellectu} ſiue artis habitu. Ipſa. n. ars ædificatiua eſt ſpẽs domus. Aut tertio modo fiunt aliqua ex parte formæ præexiſtentis in generante, ſiue ex ipſo generante, habente partem prædictam. Põt enim dici ꝙ gñio fit uel ex forma, ſiue parte formæ, uel ex habente formam, uel partem formæ. Sed ex habente quidem ſicut ex gñante, ex forma ſiue parte formę, ſicut ex eo quo gñans generat. Nã forma nõ gñat nec agit, ſed habẽs formã per eam. Et hoc dico ꝙ aliquid fit ex alio ſimili ſm aliquẽ prędictorũ modorum, niſi fiat ex eo per accidens. Tunc. n. non oportet huiuſmodi ſimilitudinem obſeruari, ſicut dictum eſt.

par. ſeq. An unumquodq; eodem modo generetur à ſimili.

Tribus modis contingit generãs aſsimilari generato.

Deinde cum dicit.

Cauſa enim faciendi prima ſecundum ſe, pars. calor enim in motu, calorẽ in corpore fecit. hic uero, aut ſanitas eſt, aut pars, aut ſequitur cum aliqua ſanitatis pars, aut ipſa ſanitas. quare & dicitur facere, quia illud, quod ſequitur, & cui accidit calor, ſanitatem efficit. Quare ſicut in ſyllogiſmus, omnium principium ſubſtantia eſt (ex ipſo enim quid eſt, ſyllogiſmi ſunt) hic etiam generationes. BESS.

Tex. 31.

Cauſa nanque faciendi prima ſecundum ſe pars. Calor. n. in motu calorem in corpore facit. Is uero eſt aut ſanitas, aut pars, aut ſequitur cum pars aliqua ſanitatis, aut ſanitas ipſa. Propter quod dicitur facere, quia illud facit ſanitatem, cui conſequitur & accidit calor. Quare quemadmodum in ſyllogiſmis omnium principium eſt ſubſtãtia, nã ex quodquid eſt, ſyllogiſmi ſunt, & hic generationes.

ANT. Par 4. Alia litera ſanitas. Tex. c. 31. Hic accipe qđquideſt ſubiecti eſſe medium in demonſtratione. par. ſeq.

Manifeſtat modos prædictos, & primo in rebus artificialibus. Scđo ĩ rebus naturalib⁹, ibi {Silr itaque his.} Dicit ergo primo qđ ideo oportet qđ ſit fieri ex aliqua parte qa prima cã faciendi ſm ſe, eſt pars gñati pexiſtentis in gñante, q eſt uel ipſa forma gñantis, uel pars formæ. Cum. n. per motum calor gñatur, in ipſo motu eſt quodammodo calor ſicut in uirtute actiua. Nam ipſa uirtus cauſandi calorẽ q eſt ĩ motu, eſt aliquid de gñe caloris. Et iſte calor in motu exiſtens uirtute, facit calorem ĩ corpore, non quidẽ gñone uniuoca, ſed æquiuoca, qa calor in motu, & in corpore calido, non eſt unius rõnis. Is uero, ſ. calor aut eſt ipſa ſanitas, aut aliqua pars ſanitatis, aut ſequitur eũ aliqua pars ſanitatis, aut ſanitas ipſa. Per hæc quatuor q ponit, dat intelligere quatuor modos, quibus põt ſe habere forma gñantis ad formã geniti. Quorum primus eſt qñ forma gñati totaliter eſt in gñante, ſicut forma domus eſt in mente artificis, & ſicut forma ignis gñati eſt ĩ igne gñante. Scđs modus eſt qñ pars formæ gñati eſt in gñante, ſicut cum medicina calida ſanat calefaciendo. Nam calor, factus eſt in ſanato pars ſanitatis. Tertius modus eſt quando pars formæ eſt in generante, non actu, ſed uirtute, ſicut qñ motus calefaciendo ſanat calor enim eſt in motu uirtute, & non actu. Quartus modus eſt quando ipſa tota forma eſt in gñante uirtute, ſed non actu, ſicut forma ſtuporis eſt in piſce ſtupefaciente manũ. Et ſilr eſt in aliis q agunt à tota ſpẽ. Primũ ergo modũ deſignat in hoc ꝙ dicit {aut ſanitas.} Secundum in hoc ꝙ dicit {Aut pars.} Tertium in hoc ꝙ dicit. {Aut ſequit̃ eũ aliqua pars ſanitatis.} Quartum ĩ hoc quod dicit. {Aut ſanitas ipſa.} Et qa motus cauſat calorem ad quem ſequit̃ ſanitas, pp hoc etiam dr̃ motus facere ſanitatem, quia id facit ſanitatẽ cui cõſequitur uel accidit ſanitas. Vel melius. {Qđ cõſequit & accidit ex motu}, ſ. calor, facit ſanitatem. Quare patet, qđ ſicut ĩ ſyllogiſmis oĩum pricipiũ {eſt ſuba}, i. quodquideſt rei. Nam ſyllogiſmi demõſtratiui ſunt ex qd eſt, cũ in demõſtrationibus mediũ ſit diffinitio {& hic} ſcilicet in operatiuis generationes ſunt ex quodquideſt. In quo

Quatuor modis põt dici forma generati eſſe in generante.

Conueniētia intellectꝰ ſpeculatiui & practici.

oſtenditur ſimilitudo intellectus ſpeculatiui & practici. Sicut enim intellectus ſpeculatiuus procedit ad demonſtrandum paſsiones de ſubiectis ex conſideratione eius quodquideſt, ita intellectus procedit ad operãdum ex ſpecie artificij, quæ eſt eius quodquideſt, ut ſupra dictum eſt. Deinde cũ dicit.

BESS. vide digreſſionẽ Auer.

Similiter ſe habent & quæ natura conſtituta ſunt. ſemen nãque facit, ſicut ea, quæ ab arte ſunt. habet etenim poteſtate formam, et à quo ſemen eſt, quodam modo uniuocum (non .n. omnia ita oportet quærere, ſicuti ex hoĩe hõ etenim mulier ex uiro. unde mulus non ex mulo) ſed ſi non læſura fuerit. Quæcunque uero quorum materia poteſt, & à ſeipſa moueri eo motu, quo ſemẽ mouet, à caſu, ſicut ibi fiunt. quorum autem non, hæc impoſsibilia ſunt aliter fieri, quàm ex ipſis.

ANT. par. 5.

Similiter itaque hu, & quæ ſunt natura conſtituta, ſe habent. Nam ſperma facit ſicut quæ ab arte. Habet enim poteſtate ſpeciem, & à quo ſperma eſt, aliqualiter uniuocum. Nõ enim omnia oportet quærere ut ex homine homo. Et enim fœmina ex uiro. Vnde mulus nõ ex mulo, ſed ſi in nõ orbatio fuerit. Quæcunque autem à caſu, ſicut ibi fit, quorumcunque materia poteſt à ſeipſo moueri hoc motu, quo ſperma mouet. Quorumcunque uero non, ea impoſsibilia ſunt fieri aliter quam ex ipſis.

Manifeſtat quod dixerat de artificialibus, in rebus naturalibus dicens, ꝙ ſimiliter ſe habent ea q̃ ſunt conſtituta ſecundum naturam, his quæ fiunt ꝑ artem. Sperma enim operatur ad generationem, ſicut contingit in his quæ fiunt per artem. Sicut .n. artifex non eſt actu domus, nec habet formã quæ ſit domus actu, ſed poteſtate, ita ſperma non eſt aĩal actu, nec hẽt animã quæ eſt ſpẽs aĩalis actu, ſed poteſtate.

Virtus formatiua, q̃.

Eſt .n. in ſemine uirtus formatiua, quæ hoc modo comparatur ad materiam concepti, ſicut cõparatur forma domus in mente artificis ad lapides & ligna, niſi ꝙ forma artis eſt omnino extrinſeca à lapidibus & lignis, uirtus autẽ ſpermatis eſt intrinſeca. Quamuis aũt gño aĩalis ex ſpermate, non ſit à ſpermate ſicut ab uniuoco, q͞a ſperma non eſt aĩal, id tamẽ à quo eſt ſperma, eſt aliqualiter uniuocum ei quod fit ex ſpermate. Nam ſperma fit ab aĩali. Et in hoc eſt diſsimilitudo inter gñonem naturalem, & generationem artificialem, quia non oportet ꝙ forma domus in mente artificis ſit à domo, licet quandoque hoc accidat, ut cum aliquis ad exemplar unius domus facit aliam. Sed ſemper oportet ꝙ ſperma ſit ab animali. Exponit autem quod dixerat {aliqualiter uniuocum,} quia non oportet in omni generatione naturali eſſe omnimodam uniuocationem, ſicut cum dicitur ꝙ homo fit ex homine. {Fit .n. fœmina ex uiro} ſicut ex agente, {& mulus non fit ex mulo,} ſed ex equo uel aſino, in quo

Tex. c. 28.

tamen eſt aliqua ſimilitudo, ut ſupra dixit. Et q͞d dixit ꝙ à quo eſt ſperma, oportet eſſe aliqualiter uniuocum, ſubiungit intelligendum eſt {ſi non fuerit orbatio}, i. ſi non fuerit defectus naturalis uirtutis in ſemine. Tunc enim generat aliquid quod non eſt ſimile generanti, ſicut patet in monſtruoſis partibus. Et {ſicut in illis}, ideſt in rebus artificialibus aliqua fiunt non ſolum per artem, ſed à caſu, quando materia poteſt moueri à ſeipſa eo motu quo mouetur ab arte. Q͞n uero nõ põt hoc modo moueri, tunc non poteſt id quod fit ab arte, ab alio fieri quam ab arte, ita & hic pñt aliqua fieri à caſu & ſine ſpermate, illa quorũ mã hoc modo põt moueri à ſeipſa {eo motu quo mouet ſperma}, i. ad generationem aĩalis. Sicut patet in his q̃ gñantur ex putrefactione. q̃ quo dicant eſſe à caſu & q̃uo non, ſuperius expoſitum eſt. Illa aũt quorũ mã nõ põt moueri à ſeipſa eo motu quo à ſpermate mouetur impoſſia ſunt fieri aliter q̃ ex ipſis ſeminibus, ſicut patet de hoĩe & equo & aliis aĩalibus perfectis. Patet autem ex his quæ hic dñt, ꝙ neq; oĩa aĩalia pñt generari & ex ſemine & ſine ſemine, ut Auicenna ponit, neq; nulla generantur utroq; modo, ut ponit Auerrois. Eſt aũt aduertendum ꝙ per ea quæ hic dicuntur, pñt ſolui dubitationes illorũ q ponebant formas in iſtis generatis, non eſſe à generantibus naturalibus, ſed à formis quæ ſunt ſine materia. Hoc .n. maxime niſi ſunt ponere ꝑꝑ aĩalia generata ex putrefactione, quorũ formæ non uñr ꝓcedere ex aliquibus ſimilibus ſm ſpẽm. Vlterius autem in aĩalibus etiam q̃ gñantur ex ſemine, uirtus actiua gñonis, quæ eſt in ſemine, non eſt aĩa, ut ex hoc poſsit aĩa ſequi ĩ aĩali gñato. Adhuc aũt ꝓcedunt, quia in inferioribus iſtis non inueniuntur aliqua principia actiua ad gñonem, niſi calidum & frigidum, quæ ſunt formæ accidentales. Et ſic non uĩ ꝙ per ea poſsint produci formę ſubſtantiales. Nec uĩ ꝙ rõ Philoſophi quã ſupra poſuit contra ponentes exemplaria, teneat in oĩbus, ut. ſ. ad ſimilitudinem ſpeciei in generatis, ſufficiant formæ generantium. Sed omnes hæ dubitationes ſoluuntur per literam Ariſt. ſi diligenter inſpiciatur. Dr̃ .n. in litera ꝙ uirtus actiua quæ eſt in ſpermate, & ſi non ſit aĩa in actu, eſt tñ aĩa in uirtute, ſicuti forma domus in aĩa, nõ eſt domus actu, ſed uirtute. Vñ ſicut ex forma domus q̃ eſt in mẽte, põt fieri forma domus in materia, ita ex uirtute ſeminis, põt fieri aĩa completa, ꝓter intellm̃ qui eſt ab extrinſeco, ut dr̃ in. 16. de aĩalibus. Et adhuc amplius inquantum uirtus quæ eſt in ſemine, eſt ab aĩa perfecta, cuius uirtute agit. Media .n. principia, agũt ĩ uirtute primorũ. In his uero q̃ gñantur ex putreſactione, etiã eſt in materia aliq͞d principiũ ſimile uirtuti actiuæ q̃ eſt in ſpermate, ex quo cãtur aĩa ĩ talibus aĩalibus. Et ſicuti uirtus q̃ eſt in ſpermate, eſt ab aĩa cõpleta aĩalis, & à uirtute cœleſtis corporis, ita uirtus q̃ eſt in materia putrefacta gñatiua aĩalis, eſt à ſolo corpore cæleſti, in quo ſunt uirtute oẽs formæ gñatę, ſicut in principio actiuo. Qualitates etiã actiuæ, licet ſint actiuę, nõ tñ agunt ſolũ in uirtute propria, ſed in uirtute formarũ ſubaliumn ad q̃ ſe hñt ſicut inſtrumenta, ſicut dr̃ in. 2. de aĩa, ꝙ calor ignis eſt ſicut inſtrumentũ aĩæ nutritiuæ. Deinde cum dicit.

Tex. c. 23. — Cõtra Auicẽ. & Auer. — Ex dictis patet formas ſubſtantiales eſſe a generantibus & nõ a formis ſeparatis. — Tex. c. 28. — Cap. 3o tertio lib. ſcd̃ de generatione animalium. — Tex. c. 41.

BESS. Tex. 32.

Non aũt de ſubſtantia ſolum oſtendit rõ non fieri formã ſed de oĩbus primis ſimiliter cõis rõ eſt, utputa quantitate, qualitate, & aliis prædicamẽtis. Fit .n. utputa, ænea ſphæra, ſed nõ ſphæra, nec æs et in ære fit: ſemper nanq; oportet præexiſtere materiam, et formã ita et in ipſo quid eſt, & de qualitate, et quãtitate, & aliis prædicamentis ſilr. nõ .n. fit qualitas, ſed quale lignũ: nec quãtitas, ſed quantũ lignũ, aut aĩal.

ANT. Tex. c. 32. par. 6.

Non ſolũ aũt de ſubã oñdit rõ nõ fieri ſpẽm, ſed de oĩbus ſilr primis cõis rõ, ut quantitate, & qualitate, & aliis categorus. Fit .n. uelut ærea ſphæra, ſed non ſphæra, nec æs, ſed in ære, ſi fit. Sp .n. oportet præexiſtere materiã et ſpẽm, & in quid, & in qualitate, & in quantitate, & aliis ſimiliter categoris. Non enim fit quale, ſed quale lignum: nec quantum, ſed quantum lignum, aut animal.

Manifeſtat

Sicut ſubſtãtialis ita & accidentalis forma non generatur, ſed compoſitũ utriuſque.

Mifeſtat tertium, quod poterat ex dictis eſſe dubiũ. Probauerat enim ꝙ formæ non generant ſed cópoſita. Poſſet autem aliquis dubitare, utrũ hoc tũm ſit ſolum in formis ſubſtantialibus, aut etiã in accidentalibus. Cui dubitationi hic ſatisfacere intendit. Vñ duo facit. Primo oſtendit, ꝙ hoc eſt uerũ in utriſque, dicens ꝙ ratio ſuperius poſita nõ ſolum oſtendit {ſpeciem}, i. formam non fieri {in ſubſtantia}, i. circa prędicamentum ſubſtãtiæ, ſed hoc eſt ſilr {de oĩbus primis}, i. de prædicamẽtis, ut de qualitate, & quãtitate, & aliis prędicamẽtis. {Fit enim, ut ærea ſphæra}, i. quod eſt compoſitum ſicut ærea ſphęra. {Sed non fit ſphæra}, id eſt quo ſe habet per modũ formæ. {Nec æs,} ideſt quo ſe habet per modũ materiæ. Et ſi fit ſphæra aliquo modo loquẽdo, non fit per ſe, ſed in ære,

Tex.c.27.

quia ſemper oportet præexiſtere ad generationẽ materia & ſpeciem, ut ſupra eſt oſtenſum. Illud quoque quod eſt {ut ærea ſphæra}, ſcilicet compoſitum, fit {& in quid} hoc eſt in prædicamẽto ſubſtantiæ; in qualitate, & quantitate, & ſimiliter in aliis pdicamentis. Non enim fit {quale,} ideſt ipſa quãtas, ſed hoc totum quod eſt quale lignũ. Nec fit {quantum,} ideſt ipſa quantitas, ſed lignũ quantũ, aut animal quantum.

BESS.

Cetem ex his, proprium ſubſtantiæ accipere eſt, quod neceſſe eſt præexiſtere ſemper aliam ſubſtantiam actu exiſtentem, quæ ecit, utputa animal ſi aĩal fit, quale uero, aut quantum non eſt neceſſe, niſi potentia ſolum.

ANT. Par.7.

Sed proprium ſubſtantiæ ex his accipere eſt, quia neceſſe præexiſtere ſemper alteram ſubſtantiam actu exiſtẽtem, quæ fat, ut animal, ſi fit animal. Quale uero & quãtum, nõ neceſſãum, niſi poteſtate ſolum.

Differũt generatiõe & ſubſtantię & accidentia quo ad principia. Hic accipe accidẽs nõ attingere formam ſubſtantialem pductiue ut principale agens ſecus ut inſtrumentũ, ut ſupra.

Oſtendit quid differat inter ſubſtantiam & accidenti, dicens, ꝙ hoc oportet accipere, ut propriũ ſubſtãtiæ per comparationem ad accidẽtia, quia quando ſubſtantia generatur, neceſſe eſt præexiſtere alteram ſubſtãtiam, quę facit generationem. Sicuti aĩal generatur, oportet ꝙ præexiſtat aĩal generans in his, quæ generantur ex ſemine. Sed in quali, quanto & in aliis accidentibus non oportet ꝙ præexiſtat quale, aut quantum actu, ſed ſolũ in potentia, quod eſt materiale principium & ſubiectum motus. Principium.n. actiuum ſubæ non pót eſt niſi ſuba, ſed principium actiuum accidentium poteſt eſſe non accidens, ſcilicet ſubſtantia.

DEFENSIO XIIII.

Nullam hic penitus in Doctore S. reperiri cõtradictionem oſtenditur, ut Mauritius nulla ratione D.S. imponere auſus eſt.

HOc in loco non ueretur Mauritius diuo Tho. imponere, ꝙ ſibiipſi in proximis etiam, ſeu cõtinuis fere literis contradicat. Sic.n. fœdauit ibi marginis dicẽs: (Hic & parũ ante Tho. implicat.) Et non dicit in quo ſibi contradicat. Nec mirum. Cũ enim nulla ſit ibi contradictio, inueniri non potuit. Sed qui furiis paſsionũ agitur, clara etiam in luce impingit, & quod ratione nequit, geſtit ſaltem quo ualet nutu vel ſigno proximum, immo & patrem ſuum pro nixu confundere. Sed certe in caput nunc tuum reuertetur confuſio tua. Quæ nam uilis homuncio, quę nam in minimo apparens eſt contradictio? dicere inquam, (Si ex hoc tamen uacillas) principium actiuum ſubſtãtiæ non poteſt eſſe niſi ſubſtantia, quod hoc in loco ex Ariſt. docet S. Tho. fatetur & Anto. and. Et dicere qualitates actiuas non in uirtute propria, ſed in uirtute formarum ſubſtantialium, ad ſubſtantię generationem concurrere, quod diuus Tho. ſupra ſuper. t.31. licet non ſub his uerbis dicat, innuit tamen, immo expreſſe intendit ex intentione & uerbis Ariſt. dicentis ibi, Subſtantiam natura conſtitutam à ſpermate fieri, in quo potentia continetur atque uirtute? Nonne ſecunda hæc ſententia non ſolum primę non contradicit, ſed eius potius confirmatio eſt ac aperta declaratio? Nonne ſecunda per Ariſtotelem in ſecundo de anima citatum, & dicentem quod calor naturalis eſt inſtrumentum animæ, confirmatur inuicte? Sibiipſi igitur etiam Philoſophus repugnabit? Nonne & tuus Ant. an. uel ſecundum tuam phãtaſiam Scotus cui tu ipſius Ant. andr. labores falſo aſcribis, primam hic ex uerbo ponit, & ſecundam ſupra ex ſenſu? Nam ſuper t.29. dicit ꝙ eſt uirtus actiua in ſemine, quæ uocatur uirtus formatiua, quæ magis uidetur eſſe qualitas conſequens formam ſubſtãtialem ſeminis quàm ipſa eius forma ſubſtantialis. Et ibidem dicit ꝙ ratio ſeminalis continuat generationem in animatis, & ꝙ per illã ipſum ſemen, quod eſt inſtrumentale productiuum ſubſtantiæ operatur, & eandem uirtutem formatiuã, quam dixerat actiuam & eſſe potius accidens, dicit poſtea mouere ad formam ſubſtantialem, ex quibus omnibus ſequitur accidentia ad productionem ſubſtantiæ concurrere. Sibiipſi igitur hic auriga tuus cõtradicet? Eſt igitur ſubſtantia quidem primum principium ſubſtantiæ, tã qđ, ut agens uniuocum uel quaſi uniuocum, q̃ quo, ut talis agentis ſubſtantialis forma. Eſt & accidens multiplex concurrens ad hanc ſubæ generationem, ut quo tamen & ſecundarium agens ſeu ut ſubſtantiæ tantummodo inſtrumentum, quod nonniſi in uirtute principalis agentis ad primum effectum cooperatur. Hanc doctrinam in uerbis Ariſto. poteras intueri, tã hic expoſitis quàm in ſecũdo de aĩa allegatis, & indicare ad ipſum tibi debuit ly principium. Qualitates.n. actiue non poſſunt abſolute dici principia formæ ſubalis. Hoc ipſum cões oĩum Philoſophorũ conceptiones animi experientia quotidiana firmate potuiſſent oſtẽdere, ꝙ nõ niſi mediis qualitatibus actiuis atq; paſsiuis naturale agens poteſt quicquam producere. Sed multiplex uelamen habuiſti ſuper oculos tuos, ut non poſſes hæc intueri, & ideo tibi in parte compatiendum eſt.

LECTIO IX.

Ex quibus nam partibus quodquidem & definitio cõſtet, & quomodo partes toto priores ſint inquiritur.

CVm autem definitio rõ ſit, omnis autem ratio partes habeat, ac ſicuti ratio ad rem ſimiliter & pars rationis ad partem rei ſe babeat, dubitatur utrum oportet partium rationem ineſſe in ratione totius, an non. In quibuſdam enim uidentur ineſſe, in quibuſdam uero non circuli enim ratio non babet rationem ſectionum: ratio uero ſyllabæ babet rationem elementorum. atqui circulus diuiditur in ſectiones, ſicuti ſyllaba in elementa. BESS. Tex.33.

Quoniam uero diffinitio ratio eſt, & omnis ratio partes babet, ut autem ratio ad rem & pars rationis ad partem rei ſimiliter ſe babet. Dubitatur iam, an oportet partium rationem eſſe in totius ratione, an non. In quibuſdam enim uidentur eſſe, in quibuſdam nõ. Nam circuli ratio non babet eam quæ inciſionum, & tamen diuiditur circulus in inciſiones, ut ſyllaba in elementa. ANT. Tex.c.33. par.1.

Poſtquam Philoſophus oſtendit quid eſt quodqderateſſe, & quorũ eſt, & qũo ſe habet ad ea, quorũ eſt, & ꝙ nõ oportet ponere qdditates rerũ ſeparatas ꝓꝑ gñonẽ, hic intendit oſtendere ex quibus conſtituitur quodquideratеſſe. & diuiditur in duas partes. In prima oñdit ex qbus qđ quiderat conſtituitur. In ſcđa oñdit qũo ex fiat unum, ibi: {Nunc aũt dicamus primum.} Prima aũt pars diuiditur in duas. In prima mouet dubitationem. In ſcđa ſoluit eã, ibi: {Aut multipliciter dr̃ pars.} Prima pars diuidit̃ in duas dubitationes, quas mouet ad idẽ ꝑtinentes, ſcđam ibi: {Amplius aũt ſi priores ſunt partes.} Dicit ergo primo, ꝙ oĩs {diffõ eſt quædã rõ}, i. quædã compõ nominũ per rõnem ordinata. unũ.n. nomen nõ põt eſſe diffinitio, quia diffinitio oportet ꝙ diſtincte notificet principia rerũ q̃ concurrunt ad eſſentiam rei conſtituendã, alias aũt diffõ non ſufficiẽter maniſtaret eſſentiam rei. Et ꝓꝑ hoc dr̃ in. 1. phy. ꝙ diffõ diuidit {diffinitũ in ſingularia}, i. exprimit diſtincte ſingula principia diffiniti. hoc aũt nõ põt fieri niſi per plures dictiones. Vnde una dictio nõ põt eſſe diffõ, ſed põt eſſe manifeſtatiua eo mõ quo nomen minus notũ, manifeſtat̃ per magis notũ. Oĩs aũt rõ partes hẽt, qa eſt quædã orõ cõpoſita, & non ſimplex nomẽ. Et ideo uĩ ꝙ ſicut ſe hẽt rõ rei ad rẽ, ita ſe habent partes rõnis ad partes rei. Et ꝓꝑ hoc dubitatur, utrũ oporteat rõnem partiũ ponere in rõne totius, aut non. Et hæc dubitatio exinde confirmatur, quia in quibuſdã rõnibus totorũ, uñt eſſe rõnes partium, & in quibuſdã non. In diffõne.n. circuli non ponit̃ diffõ {incifionũ circuli}, i. partiũ ex circulo ſeparatarũ, ſicut ſemicirculi, & quartæ partis circuli. Sed diffõ ſyllabæ cõtinet in ſe diffõnem {elemẽtorum} .i. literarũ. Si n. diffinit̃ ſyllaba, oportet ꝙ dicat̃ eſſe aliqua uox cõpoſita ex literis. Et ſic in diffõne ſyllabæ ponitur litera, & per conſequens diffõ eius quia ſꝑ uti poſſumus diffõne pro noĩe. Et tñ circulus diuidit̃ ĩ icifiones ut ĩ partes, ſicut ſyllaba {ĩ elementa}, i. in literas. Quod aũt hic dr̃, ꝙ ſicut ſe habet diffõ ad rẽ, ita ſe habet pars diffõnis ad partem rei, uĩ habere dubitationẽ. Diffõ.n. eſt idẽ rei. Vnde uĩ ſequi ꝙ partes diffõnis ſint idẽ partibus rei, quod patet eſſe falſum. Nã partes diffõnis ꝑdicant̃ de diffõ, ſicut de hoĩe, aĩal & rõnale, nulla aũt pars integralis ꝑdicat̃ de toto. Sed dicẽdũ eſt, ꝙ partes diffõnis ſigñant partes rei, inquantum à partibus rei ſumunt̃ partes diffõnis nõ ita ꝙ partes diffõnis ſint partes rei. Nõ.n. aĩal eſt pars hoĩs, neq; rõnale, ſed aĩal ſumitur ab una parte, & rõnale ab alia. Aĩal .n. eſt quod habet naturã ſenſitiuã, rõnale uero qđ habet rõnẽ. Natura aũt ſenſitiua eſt ut materialis reſpectu rõnis. Et inde eſt ꝙ genus ſumit̃ à materia, dr̃ia à forma, ſpecies autem à forma & materia ſimul. Nã hõ eſt quod habet rõnẽ in natura ſenſitiua. Deinde cum dicit.

Infra le. 12 princi.
Infra pt. 3. par. ſeq.
Tex. c. 5.
Dubiũ An rõ partium poni debeat in ratione toti⁹
Partes diffinitionis ſignificant partes rei, qs ſenſus.

BESS. *Item autem, ſi partes priores ſint toto, recti autem acutus eſt pars, & digitus aĩalis, prior erit acutus recto, & digitus homine. Videntur tamen iſta eſſe priora ratione nanque, dicantur ex iſtis, & eo q ſint abſq; inuicem, priora ſunt.*

ANT. par. 2. *Amplius enim ſi priores ſunt partes toto, & recti acutus eſt pars, & digitus hominis, prior erit acutus recto, & digitus homine. Videntur autem illa eſſe priora. Secundum rõnem nanq; dicuntur ex illis, & in eſſe ſine inuicẽ priora.*

Ponit ſecundam dubitationem, quæ eſt de prioritate partium. Omnes enim partes uidentur eſſe priores toto, ſicut ſimplex compoſito. Acutus.n. angulus eſt pars recti anguli. Diuiditur.n. rectus angulus in duos, uel plures angulos acutos. Et ſimiliter digitus eſt pars hominis. Vnde uidetur, ꝙ acutus angulus ſit naturaliter prior recto, & digitus prior homine. Sed contra uidẽtur illa eſſe priora, ſcilicet rectus acuto, & hõ digito. Et hoc dupliciter. Primo quidem ſecundum rationem. Per hũc enim modum illa dicuntur eſſe priora, quæ eorũ rationibus ponuntur, & non econtrario. {Acutus enim & digitus dicuntur eſſe ſecundum rationem}, i. diffiniuntur ex illis, ſcilicet homine & recto, ut dictum eſt. Vnde uidetur, ꝙ homo & rectus angulus ſint priores digito & acuto angulo. Scđo uero prout dicuntur eſſe aliqua priora eo ꝙ eſt eſſe ſine inuicem. Quę.n. pñt eſſe ſine aliis, & non econtrario, dicuntur eſſe priora, ut in quinto eſt habitum, ſicut unum duobus. Homo autem poteſt eſſe ſine digito. Digitus autem nõ poteſt eſſe ſine homine, quia digitus abſciſus non eſt digitus, ut infra dicetur. Vnde uidetur, ꝙ homo ſit prior digito. Et eadem ratio eſt de recto & acuto. Deinde cum dicit.

Secundum dubiũ. An ps ſit prior toto uel econtra.
Tex. c. 36.
Tex. c. 35.

BESS. Tex 34. *An multis modis dicitur pars. Quorum unus illus ſecũdum quãtũ menſurat. Sed hæc quidẽ prætermittatur, ex quibus uero ſubſtantia, tanquam ex partibus eſt, hoc cõſiderãdum eſt. Si igitur hoc quidem materiæ eſt, hoc uero forma, hoc uero ex his, & ſubſtantia eſt materia, & forma, & quod ex his: quodam modo quidem materia etiam pars alicius dicitur, quodam modo uero non. quandoquidem ex quibus ratio formæ, utputa concauitatis, non eſt pars caro hæc enim materia, in qua fit. ſymitatis autem pars aliqua eſt. & totius quidem ſtatuæ, pars, æs. eius autem, quod ut forma dicitur ſtatuæ, minimẽ. dicendum enim forma & quatenus formam habet, unumquodque. materiale uero nunquam ſecundum ſe dicendum. Quare circuli quidem ratio non habet eas, quæ ſectionum ratio eſt: ſed ſyllabæ eam quæ elementorum eſt, quia elementa rationis partes ſunt formæ, & non materia. ſectiones uero horum ſic partes tanquam materia, in quibus adueniunt: propinquiores tamen ipſi formæ, quam æ, cum in ære rotunditas fiat. Quodam modo uero nec elementa cũcta, in ratione ſyllabæ inerunt. utputa, hæc cerea, atque in aere ſunt. iam enim etiam hæc ſyllabæ pars ſunt, tanquam materia ſenſibilis. etenim linea non, ſi diuiſa in medietates, corrumpitur, aut homo in oſſa, & neruos, et carnes propter hoc & ita ex his ſunt, tanquam ex his quæ ſunt partes ſubſtantiæ, uerum tanquam ex materia. & totius quidem ſunt partes, formæ uero & cuius rõ minimẽ. Propter hoc nec in rõnibus. quorundam itaq; inerit talium partium rõ, quorũdam uero nõ oportet ineſſe, niſi ſint ipſius ſimul ſumpti. propter hoc enim, nonnullæ ex his tanquam principiis ſunt, in quas corrumpuntur, quædam uero non ſunt. Quæcunque igitur ſimul ſumpta, forma & materia ſunt, ut ſimum, aut æneus circulus. illa ſane in hæc corrumpuntur. & pars ipſorum eſt materia: quæcunque non ſimul, cum materia ſumuntur, ſed abſque materia, ut rationes formæ ſolum, hæc profecto non corrumpuntur, aut penitus, aut nequaquã ita. Quare illorum quidem principia & partes, quæ in iis ſunt, formæ uero, neque partes, neque principia huiuſmodi. & propterea lutea ſtatua in lutum corrumpitur, & ſphæra in æs, & Callias in carnem & oſſa. item & circulus in ſectiones. eſt.n. aliquid, q cum materia ſumitur. æquiuoce nanque dicitur*

citur circulus, & qui ſimpliciter dicitur, & ſinguli, propterea quòd ſingulis non ſit proprium nomen.

ANT. Tex.c.34. par.3.

Aut multipliciter dicitur pars quorum unus quidem modus eſt, qui menſurat ſecundum quantitatem. Sed hic quidẽ prætermittatur. Ex quibus uero ſubſtantia eſt ut partibus, perſcrutandum eſt. Si igitur eſt hoc qidem materia, illud uero ſpecies, aliud ex his, & ſubſtantia eſt materia, & ſpecies, & qđ ex his eſt. Eſt quidem ut materia dicitur pars alicuius; eſt autem ut non, ſed ex quibus ſpeciei ratio. Vt concauitatis non eſt pars caro. hæc nanque materia in qua fit, ſimitatis uero pars aliqua eſt. Et totius quidem ſtatuæ pars eſt æs, eius aũt quod ſpecies dicitur ſtatuæ, non. Dicendum enim ſpeciem & inquantum habet ſpeciem unumquodque, ſed materiale nunquam ſecundum ſe eſt dicendum. Quapropter circuli ratio non habet eam, quæ eſt inciſionum, ſed quæ ſyllabæ eam quæ eſt elementorum. Nam elemẽta rationis partes ſunt ſicut ſpeciei, & non materia. Inciſiones uero huiuſmodi, ſicut partes ut materia in quibus fiunt, propinquiores tamen ſpeciei, quam quando in ære ſit rotunditas. Eſt autem ut neque elementa omnia ſyllabæ in ratione inſunt, ut hæc cerea, aut quæ ſunt in ære. iã.n. & hæc pars ſyllabæ quaſi materia ſenſibilis. Etenim linea non ſi in dimidia corrumpitur, aut homo in oſſa, aut neruos, & carnes, propter hoc & ſunt ex his ſicut entibus ſubſtantiæ partibus. Sed ut ex materia. Etenim quidem quod ſimul totum partes, ſpeciei uero & cuius ratio non adhuc. Quapropter nec in rationibus. Horum quidem igitur inerit talium partium ratio, horum uero non oportet ineſſe, ſi non fuerint ſimul ſumpta. Nam propter hoc quidem quædam ex his ut principiis ſunt in quæ corrumpũtur, quædam uero non ſunt. Quæcunq; quidem igitur ſumpta ſpecies & materia, ſunt ut ſimum, et æreus circulus, hæc quidẽ corrumpuntur in hoc, & pars ipſorum materia. Quæcunque uero non concipiuntur cum materia, ſed ſine materia, ut rationes ſpeciei ſolum, hæc non corrumpuntur, aut omnino, aut taliter non. Quare illorum quidem principia & partes, quæ ſunt ſub ipſis, ſpeciei uero nec partes nec principia hæc. Et ideo corrumpitur lutea ſtatua in lutum, & ſphæra in æs, & Callias in carnem & oſſa. Amplius autem circulus in inciſiones. Eſt enim aliquis qui concipitur cum materia. Aequiuoce nanq; dicitur circulus, qui ſimpliciter dicitur: & ſinguli, quia non eſt proprium nomen ſingulorum.

L.c.ſe prin. Soluit propoſitas q̃ones, & diuiditur in tres partes. In prima ponit ſolutionem. In ſecũda exponit eam ibi: {Dictum eſt igitur nũc ipſum.} Tertio determinat quandam dubitationem, quę ex prædicta ſolutione oriri poteſt, ibi: {Dubitatur autem merito.} L.c.31.prin. Ad euidentiam autem horum, quę in hoc capitulo dicuntur, ſciendum eſt, ꝙ circa diffinitiones rerum, & earum eſſentias, duplex eſt opinio.

Duplex opinio de eſſentiis. Quidam enim dicunt, ꝙ tota eſſentia ſpeciei eſt ipſa forma, ſicut quòd tota eſſentia hoĩs eſt aĩa. & ꝑ hoc dicunt, quòd eadem ſm̃ rem eſt forma totius quę ſignificatur nomine humanitatis, & forma partis, quæ ſignificatur nomine aĩæ, ſed differunt ſolũ ſm̃ rationem. nam forma partis dr̃ ſm̃ ꝙ perficit materiã, & facit eam eſſe in actu, forma aũt totius, ſm̃ ꝙ totum compoſitum per eam in ſpẽ collocat. & ex hoc uolunt, ꝙ nullæ partes materię ponantur in diffinitione indicante ſpẽm, ſed ſolum principia formalia ſpeciei. Et hæc opinio uidetur Auerrois & quorundam ſequentium eum.

Opi. Auer. ipugnatur qui tenuit tantum formam pertinere ad ſpeciem. Tex.c.2.

Sed uidetur eſſe contra intentionem Ariſto. Dicit enim ſuperius in 6. ꝙ res naturales habent in ſui diffinitione materiam ſenſibilem, & in hoc differunt à mathematicis. Non autem poteſt dici, ꝙ ſubſtantiæ naturales diffiniãtur per id quod non ſit de eſſentia earum. Subſtantiæ enim nõ hñt diffõnem ex additione, ſed ſola accidentia, ut ſupra eſt habitum. Vñ relinquitur, ꝙ materia ſenſibilis ſit pars eſſentiæ ſubarum naturalium, non ſolum quantum ad indiuidua, ſed etiam quantum ad ſpecies ipſas. Diffinitiones.n. non dantur de indiuiduis, ſed de ſpeciebus. Vnde eſt alia opinio, quam ſequitur Auicenna, & ſm̃ hãc formam totius, quæ eſt ipſa quidditas ſpeciei differt à forma partis, ſicut totum à parte. nam quidditas ſpeciei eſt compoſita ex materia & forma, non tamen ex hac forma, & ex hac materia indiuidua. Ex his enim componitur indiuiduum ut Socr. & Callias.

Tex.c.17 & 18. Opi. Auic.

Sententia Ariſt.

Et hæc eſt ſñia Ariſt. in hoc capitulo, quã introducit ad excludendum opinionem Platonis de ideis. Dicebat enim ſpecies rerum naturalium eſſe per ſe exiſtẽtes ſine materia ſenſibili, quaſi materia ſenſibilis nõ eſſet aliquo modo pars ſpeciei. Oſtenſo ergo, ꝙ materia ſenſibilis ſit pars ſpeciei in rebus naturalibus, oſtenditur ꝙ impoſſibile eſt eſſe ſpecies rerum naturalium ſine materia ſenſibili, ſicut hoĩem ſine carnib' & oſſibus, & ſic de aliis & hic erit tertius modus deſtruẽdi ideas. Nam primo deſtruxit per hoc quòd quodquideratesse non eſt ſeparatum ab eo cuius eſt. Secundo per hoc, ꝙ ſpecies ſeparatæ à materia non ſunt cauſæ generationis, neq; per modum generantis, neque ꝑ modum exemplaris. Nunc autem tertio improbat eã per hoc, quòd materia ſenſibilis in cõi eſt ratio ſpeciei. Dicit ergo ſoluendo, ꝙ multipliciter dr̃ pars, ſicut in quinto eſt habitum. Et uno modo dr̃ pars quãtitatiua, hoc.ſ. quod menſurat totum ſm̃ quãtitatem, ſicut bicubitum eſt pars cubiti, & binarius ſenarij. Sed hic modus partium prætermittatur ad præſens. non.n. intendimus hic inquirere partes quantitatis, ſed intendimus inquirere de partibus diffõnis, quæ ſignãt ſubam rei. Vnde perſcrutandum eſt de illis partibus ex quibus ſuba rei componitur. Pars aũt ſubæ eſt & materia, & forma, & ex quibus eſt aliquid compoſitum. Et quodlibet iſtorum trium, ſ. materia & forma & compoſitum ex his, eſt ſuba, ut ſupra habitum eſt. Et ideo materia eſt quidem quodam modo pars alicuius, quodãmodo non eſt, ſed ſolũ {illa, ex quibus eſt rõ ſpeciei}, i. formæ. Intelligimus.n. cõcauitatẽ quaſi formam, & naſum materiã, & ſimũ quaſi compoſitũ. & ſm̃ hoc caro, quæ eſt materia uel pars materiæ non eſt pars concauitatis, q̃ eſt forma uel ſpẽs. nã caro eſt materia, in qua fit ſpẽs. Sed tñ caro eſt aliqua pars ſimitatis, ſi tamen ſimitas, ĩtelligitur eſſe quoddam compoſitum, & non ſolum forma. Et ſimiliter totius quidem ſtatuæ, quæ eſt cõpoſita ex materia & forma pars eſt æs. non autem eſt pars ſtatuę ſecundum ꝙ ſtatua accipitur ſolum pro ſpecie, i. ꝑ forma. Et ut ſciatur quid eſt ſpecies, & qđ eſt materia, dicendum eſt illud ad ſpeciem pertinere, quod conuenit unicuique inquantum ſpeciem habet. Sicuti inquantum habet ſpeciem ſtatuę, conuenit alicui ꝙ ſit figuratum, uel aliquid aliud huiuſmodi. Sed id, quod eſt materiale ad ſpeciem, nunquã dicendũ eſt ſm̃ ſe de ſpẽ. Sciendũ tñ eſt, ꝙ nulla materia nec cõis, nec indiuiduata ſm̃ ſe, ſe hẽt ad ſpẽm, ꝑut ſumit ꝑ forma. Sed ſm̃ ꝙ ſpẽs ſumit pro

Tex.c.30.

Tex.c.7.

Spẽs ſumit dupliciter.

Materia duplex,& quæ in rõne ſpeciei cadat.

uniuerſali,ſicut hominẽ dicimus eſſe ſpẽm,ſic materia communis per ſe pertinet ad ſpeciem, nõ autem materia indiuidualis,in qua natura ſpeciei accipitur. Et ideo dicendum eſt,ꝙ diffinitio circuli non continet in ſe {diffinitionem inciſionum,} ideſt partium ex circulo inciſarum, uel ſemicirculi, uel quartæ partis circuli.Sed diffinitio,quæ eſt ſyllabæ comprehendit in ſe diffinitionem,quę eſt {elementorum},i.literarũ.Et huius ratio eſt, quia {elementa},ideſt literæ, ſunt partes ſyllabæ quantum ad ſpeciem ſuam,& non ſecundum materiam.Ipſa enim forma ſyllabę in hoc conſiſtit,ꝙ ex literis cõponatur.Sed inciſiones circuli ſunt partes non circuli ſecundum ſpeciem accepti, ſed huius circuli particularis,uel horum circulorum, ſicut materia in qua fit ſpecies circuli.Et hoc accipi poteſt ex regula ſuperius poſita.hoc enim dixit ad ſpeciem ꝑtinere,quod ſecundum ſe ineſt unicuique ſpeciem habenti,ad materiã uero quod accidit ſpeciei. Per ſe autem ineſt ſyllabæ,ꝙ ex literis cõponatur. Quod autem circulus ſit actu diuiſus in ſemicirculos,hoc accidit circulo,non inquantum eſt circulus,ſed inquantum eſt hic circulus,cuius hæc linea diuiditur quæ eſt pars eius ut materia.unde patet, ꝙ ſemicirculus eſt pars circuli ſecundum materiam indiuidualem. Vnde iſta materia,quæ eſt hæc linea,eſt ꝓpinquior ſpeciei quàm ęs,quod eſt materia ſenſibilis,quando rotunditas,quæ eſt forma circuli fit in ære.Quia ſpecies circuli nunquam eſt præter lineã eſt autẽ præter æs. Et ſicut partes circuli, quę ſunt ſecundum materiam indiuidualem,non ponuntur in eius diffinitione,ita etiam nec omnes literæ ponuntur in diffinitione ſyllabæ,quæ ſcilicet ſunt partes cum materia,ut literæ deſcriptæ in cera. uel ꝓlatæ in aere.hæ enim iam ſunt partes ſyllabæ, ſicut materia ſenſibilis. Nõ enim oportet,ꝙ omnes partes, in quas res aliqua reſoluta corrũpitur,ſint partes ſubſtantiæ.non enim,ſi linea diuiſa in duo dimidia corrumpitur, aut ſi homo reſolutus in oſſa & neruos & carnes corrumpitur, propter hoc ſequitur ꝙ linea ſit ex dimidiis,& homo ex carnibus & oſſibus,ita ꝙ iſta ſint partes ſubſtantiæ eius,ſed ſunt ex illis partibus ſicut ex materia. Vnde ſunt partes eius quod eſt {ſimul totum},i.cõpoſitum. {Sed ſpeciei},i.formæ {& cuius eſt ratio,} ideſt eius quod diffinitur,non adhuc ſunt partes. Quapropter nullę tales partes ponuntur in rationibus conuenienter. Sciendum tamen,ꝙ ratio talium partiũ in quorundam diffinitionibus ponitur, ſcilicet in diffinitionibus compoſitorum, quorum ſunt partes. In quorundam uero diffinitionibus non oportet poni,ſcilicet in diffinitione formarum,niſi ſint tales formæ,quæ ſint ſimul ſumptæ cum materia. Licet enim materia non ſit pars formæ,tamen materia ſine qua non poteſt concipi intellectu forma oportet ꝙ ponatur in diffinitione formæ,ſicut corpus organicum ponitur in diffinitione animæ. Sicut enim accidentia non habent eſſe perfectum niſi ſecundum quòd ſunt in ſubiecto, ita nec formæ, niſi ſecundum ꝙ ſunt in propriis materiis. Et propter hoc ſicuti accidentia diffiniuntur ex additione ſubiectorum,ita & forma ex additione proprię materiæ. Cum igitur in diffinitione formæ ponitur materia,eſt diffinitio ex additione,non autem cum ponitur in diffinitione compoſiti. Vel hoc quod dicit {ſi non fuerint ſimul ſumpta,} eſt exemplificatio eius quod dixerat {horum non oportet ineſſe.} In illis enim partes materiæ non oportet in diffinitionibus poni, q̃ ſcilicet nõ ſumunt ſimul cum materia, uel quæ non ſignificant aliquid compoſitum ex materia & forma. Et hoc patet, quia propter hoc quòd in quorundam rationibus non ponitur materia,in quorundam uero ponitur, contingit quòd quædã ſunt {ſicut ex principiis ex his in quæ corrumpitur},ideſt ex partibus, in quas aliquid per corruptionem reſoluitur. Et hęc ſunt illa, in quorũ diffinitionibus ponuntur materiæ. Quędam uero non ſunt ex prædictis partibus materialibus ſicut ex principiis,ſicut illa in quorum diffinitionibus non ponitur materia. Et quia in iſtorum diffinitionibus ponitur materia,quæ ſunt ſimul accepta cum materia,non autem in aliis, {ideo quæcunque ſunt ſimul ſumpta ſpecies cum materia},i. quęcunque ſignificant aliquid compoſitum ex materia & forma,ut ſimum,aut ęneus circulus, huiuſmodi corrumpuntur in partes materiales, & pars iſtorum eſt materia. Illa uero, quæ non concipiuntur in intellectu cum materia,ſed ſunt omnino ſine materia,ſicut illa quæ pertinent ſolum ad rationẽ ſpeciei & formę,iſta uel non corrumpuntur omnino,uel non corrumpuntur {taliter},ideſt per reſolutionem in aliquas partes materiales. Quædam enim formæ ſunt,quæ nullo modo corrumpũtur, ſicut ſubſtantiæ intellectuales per ſe exiſtentes, quędam uero formæ non per ſe exiſtentes, corrumpũtur per accidens,corrupto ſubiecto. Quare patet, quòd huiuſmodi partes materiales ſunt principia & partes eorum {quæ ſunt ſub ipſis}, ideſt q̃ ab eis dependent,ſicut dependet totum ex partibus ex quibus cõponitur,nõ autem ſunt partes nec principia ſpeciei. Et propter hoc compoſitum, ut ſtatua lutea,corrumpitur {reſoluta in materiam}, ideſt in lutum,& ſphæra ænea,in æs,& Callias qui eſt homo particularis, in carnem & oſſa. Et ſimiliter circulus particularis conſtans ex his lineis diuiſis, corrumpitur in inciſiones. Sicut enim Callias eſt aliquis homo qui concipitur cum materia indiuiduali,ita circulus,cuius ſunt partes iſtæ inciſiones eſt aliquis circulus particularis, qui concipitur cũ indiuiduali materia.hoc tamen differunt,quia ſingulares homines habent nomen proprium. Vnde nomen ſpeciei non æquiuocatur ad indiuidua,ſed nomẽ circuli æquiuoce dicitur de circulo {qui ſimpliciter},i.uľr dicitur,& de ſingulis particularibus circulis. Et hoc ideo, quia ſingulis particularibus circulis non ſunt nomina poſita,ſed nomina poſita ſunt ſingularium hominum. Attendendum eſt autem,quòd nomen ſpeciei non æquiuoce prædicatur de indiuiduo, ſecundum quod prædicat de eo communem naturam ſpeciei,prædicaretur autem æquiuoce de eo, ſi prædicaretur inquantum ſignificaret hoc indiuiduum prout huiuſmodi. Si enim dicam,Socra.eſt homo,non ęquiuocatur nomen hominis.ſed ſi hoc nomen homo, imponatur alicui ſingulari homini ut proprium nomen, æquiuoce ſignificabit ſpeciem,& hoc indiuiduum. Et ſimiliter de nomine circuli,quod æquiuoce ſignificat ſpeciem & hunc circulum.

Nomẽ ſpẽi æquiuoce ſit propriũ indiuiduũ.

Lectio X.

Quomodo partes ſint toto priores, & qua ratione in definitione ponantur.

BESS. Tex. 35.

Vide cõtra dictionem zimare ſup iſto tex.

Dicta itaque nunc quoque ueritas eſt, adhuc tamen dilucidius dicamus repetentes. quæcunque enim rationis partes, & in quas diuiditur ratio, hæ priores, aut omnes, aut aliquæ. Ratio uero recti non diuiditur in acuti rationem, ſed acuti in rectum. utitur namque recto qui definit acutum. minor etenim recto acutus. ſimiliter autem circulus & ſemicirculus ſeſe habent: ſemicirculus nanq; circulo definitur. et digitus toto: talis. n. hoīs pars digitus. Quare quæcunque quidem partes ut materia, & in quas diuiditur ut in materiam, poſteriores: quæcunque uero ut rationis, & ſecundum rationem ſubſtantiæ, priores, aut omnes, aut aliquæ.

ANT. Tex. c. 32. Par. 1.

Dictum eſt igitur & nunc ipſum uerum, & cauſam amplius manifeſtius dicemus repetentes. Nam quæcunque ſunt rationis partes, & in quas diuiditur ratio, hæ ſunt priores, aut omnes, aut quædam. Recti uero ratio nõ diuiditur in acuti rationem, ſed quæ eſt acuti in quæ eſt recti. utitur autẽ diffiniẽs acutum, recto: minor enim recto acutus. Similiter autẽ et circulus et ſemicirculus ſe habẽt: ſemicirculus. n. diffinitur circulo, et digitus toto. talis enim hominis pars digitus. Quare quæcunque ſunt partes ut materia, & in quæ diuiditur ut materiam, ſunt poſteriora. Quæcunque uero ut rationis & ſubſtantiæ ſcd̃m rationem, priora, aut omnia, aut quædam.

Explanatio propoſitā ſolutionē. Infra pt. 4.

Quia ſolutio ſuperius poſita non erat uſquequaque manifeſta, nondum enim oſtenderat, quomodo partes ſunt priores & poſteriores; nec iterum diſtinxerat compoſitum uniuerſale à particulari, nec etiam ſpeciem à forma, ideo hic ſolutionem ſuperius poſitam explanat. Diuiditur autẽ in partes duas. In prima explanat ſolutionem ſuperius poſitam. In ſecunda docet qualiter ſit ad quæſtionem applicanda, ibi: {Interrogationi uero obuiare.} Prima diuiditur in duas. Primo ſoluit quæſtionem quantum ad hoc, quòd quæſitum fuit de prioritate partium. Secundo quantum ad hoc, ꝙ quæſitum fuit, utrum partes diffiniti intrent diffinitionem, ibi: {Sed rationis partes.} Prima diuiditur in duas. Prima oſtendit quomodo partes ſunt priores toto. Secundo manifeſtat per exemplum, ibi. {Quoniã uero.} Dicit ergo primo, ꝙ id, qđ ſuperius eſt dictum in ſolutione propoſita, uerum quidem eſt in ſe, tamen repetendum eſt ut amplius fiat manifeſtum, quãtum ad hoc quod dictum eſt. Oportet enim, quòd omnes partes rationis, & in quas rõ diuidiť, ſint priores diffinito, uel omnes, uel quædã. Et hoc dr̃ propter hoc, ꝙ partes formæ quandoque non ſunt de neceſsitate ſpeciei, ſed de perfectione, ſicuti uiſus & auditus quæ ſunt partes animæ ſenſibilis, non ſunt de integritate uel neceſſitate animalis. Poteſt enim eſſe animal ſine his ſenſibus. Sunt tamẽ de perfectione animalis, quia animal perfectum hos etiam ſenſus habet. Et ſic uniuerſaliter eſt uerum, quòd illæ partes quæ ponuntur in diffinitione alicuius, ſunt uniuerſaliter priores eo. Sed acutus angulus, quamuis ſit pars recti, non tñ ponitur in diffinitione eius, ſed econuerſo. nõ enim ratio recti anguli reſoluitur in diffinitionem acuti, ſed econuerſo. Qui enim diffinit acutum, utitur recto diffiniendo. Angulus enim acutus eſt angulus minor recto. Et ſimiliter eſt de circulo & ſemicirculo, qui diffinitur per circulum. Eſt enim media pars circuli. Similiter eſt de digito & homine, qui ponitur in diffinitione digiti. diffinitur enim digitus, quòd eſt talis pars hominis. Dictum eſt enim ſupra, quòd partes formæ ſunt partes rationis, non autem partes materiæ. Si igitur ſolæ partes rationis ſunt priores, non autem materiæ, ſequitur quòd quæcunque ſint partes diffiniti, ſicut materia, in quam, ſcilicet reſoluitur diffinitũ, ut compoſitum in materialia principia ſunt poſteriora. {Quæcunq; uero ſunt partes rationis & ſubſtantiæ quæ eſt ſecundum rationem}, ideſt partes formæ ſecundum quã ſumitur ratio rei, ſunt priorã toto, aut omnia, aut quædam, ratione ſuperius dicta. Deinde cum dicit.

Quæ partes ſũt priores toto, & quę nõ. Idē declaratur in text. ſequenti.

BESS.

Quoniam uero animalium anima (hoc enim ſubſtantia animati) ſecundum rationem, & formam ſubſtantia, & qđ erat eſſe tali corpori: cuiuſque nanque pars, ſi probè definiatur, non ſine eo opere definietur, quod ſine ſenſu non exiſtet: ſanè partes eius priores, aut omnes, aut aliquæ toto animali. & de unoquoque ſimiliter. corpus uero, & eius partes, poſteriores hac ſubſtantia, & diuiditur in eas ut in materiam, nõ ipſa ſubſtantia, ſed totum. Tota itaque quodam modo quidẽ priores ſunt hæ, quodam modo uero non, quandoquidem neo eſſe poſſunt ſeparatæ. non enim qui quomodocũque ſe habet, digitus animalis eſt, ſed æquiuocus, qui mortuus eſt. Quędã uero ſimul, quæcunque principales, et in qua prima ratio & ſubſtantia: utputa ſi hæc cor, aut cerebrum eſt. nihil enim differt utra talis ſit. Homo uero, & equus, & quæ ita ſe habẽt in ſingularibus ſunt. Vniuerſale uero ſubſtantia non eſt, ſed totum quiddam ex hac ratione & hac materia tanquam uniuerſali. ſingulare uero ex ultima materia, iã Socrates eſt. & de cæteris ſimiliter. Pars itaque, etiam formæ eſt (formã autem dico, quod quid erat eſſe) & ipſius totius, quod ex forma, & ipſa materia eſt.

ANT. par. 2.

Quoniam uero animalium anima eſt forma ipſorũ, (hæc enim ſubſtantia eſt animati, quæ ſecundum rationem ſubſtantia eſt) & ſpecies, & quodquiderateſſe tali corpori uniuſcuiuſque. Pars enim ſi diffiniatur bene, non ſine opere definietur, quod non exiſtet ſine ſenſu. Quare huiuſmodi partes, priores, aut omnes, aut quædam ſimul toto animali. Et ſecundum unumquodque ita ſimiliter. Corpus uero & huiuſmodi partes, poſteriores ſunt hac ſubſtantia. Et quod diuiditur in hæc ut in materiam, non ſubſtantia, ſed ſimul totum. Eo quidem igitur quod ſimul totum, priora hæc, eſt ut ſic, eſt autem ut non. Neque enim poſſunt eſſe ſeparata. Neque enim quocunque modo ſe habens, digitus animalis, ſed æquiuocus qui mortuus. Quædam uero ſimul, quæcunque principalia, & in quo ratio & ſubſtantia. Puta ſi hoc cor, aut cerebrum. Nihil enim differt utrum tale. Homo autem & equus & quæ ita in ſingularibus, uniuerſaliter autem, non ſunt ſubſtantia, ſed ſimul totum quoddam ex materia hac, & hac ratione, & uniuerſaliter. Singulare uero ex ultima materia, Socrates iam eſt. Et in alius ſimiliter. Pars igitur quidem eſt & ſpeciei. Speciem autem dico quodquidaterateſſe, et ſimul totius eius quod ex ſpecie & materia ipſa.

Hic accipe materiam ultimã eſſe id quo primo ſingole eſt ſingulare, ergo primom indiuiduationis principium.

Exponit quod dixerat per exempla dicens, quòd anima animalium cum ſit ſubſtantia animati ſecundum rationem ideſt forma animati, à qua animatum habet propriam rationem, {eſt ſubſtantia}, ideſt forma, & ſpecies, & quodquiderateſſe {tali corpori}, ſcilicet organico. Corpus enim organicũ non poteſt diffiniri niſi per animam. Et ſecundum

Declarat quod dixerat p exempla.

Hic accipe poſſe aliqua per ſe inuicem diffiniri in obliquo.

cundum hoc animæ dicitur ꝙ quideratеſſe tali corpori. Et ꝙ hoc ſit uerum, patet per hoc quòd ſi aliquis bene diffiniat cuiuſcunque animalis partem, non poteſt eam bene diffiniri niſi per propriā operationem. Sicut ſi dicatur ꝙ oculus eſt pars animalis per quam uidet. Ipſa autem operatio partium non exiſtit ſine ſenſu uel motu uel aliis operationibus partium animæ. Et ſic oportet ꝙ diffiniens aliquam partem corporis, utatur anima. Et quia ita eſt, oportet quòd partes huius, ſcilicet animæ ſint priores, uel omnes ſicut in perfectis aīalibus, uel quædam, ſicut in imperfectis animalibus {ſimul toto}, i. eo quod eſt compoſitum ex anima & corpore. Et ſimiliter eſt ſin unumquodque aliud, quia ſemper oportet, ꝙ partes formales ſint priores quolibet compoſito. Sed corpus & partes corporis ſunt poſteriores {hac ſubſtantia}. ſ. forma, quæ eſt anima, cum oporteat animam ī eius diffinitione poni, ut iam dictum eſt. Et id quod diuiditur in partes corporis, ut in materiam, non eſt {ipſa ſubſtantia}, i. forma, ſed {ſimul totum,} ideſt compoſitum. Patet igitur ꝙ partes corporis ſunt priores {ſimul toto}, i. compoſito quodammodo, & quodammodo nō. Sunt quidem priores ſicut ſimplex compoſito, inquantum animal compoſitum ex eis conſtituitur. Sunt autem non priores ſecundum modum, quo dicitur eſſe prius id, quod poteſt eſſe ſine alio. non enim partes corporis poſſunt eſſe ſeparatæ ab animali. non enim digitus quocunq; modo ſe habens eſt digitus. Ille enim, qui eſt deciſus uel mortuus, non dicitur digitus niſi ęquiuoce, ſicut digitus ſculptus uel depictus. Sed ſecundum hanc conſiderationem huiuſmodi partes ſunt poſteriores compoſito animali, quia animal ſine digito eſſe poteſt. Sed quædam partes ſunt, quæ licet non ſint priores toto animali hoc modo prioritatis, quia non poſſunt eſſe ſine eo, ſunt tamen ſecundum hanc conſiderationem ſimul, quia ſicut ipſæ partes non poſſunt eſſe ſine integro animali, ita nec integrum animal ſine eis. Huiuſmodi autem ſunt partes principales corporis, in quibus primo conſiſtit {forma}, ſcilicet anima. ſ. cor, uel cerebrū. Nec ad propoſitum differt quicquid tale ſit. Sciendum tamen, quòd hoc compoſitum, quod eſt aīal uel homo, poteſt dupliciter ſumi, uel ſicut uniuerſale, uel ſicut ſingulare. Sicut uniuerſale quidem, ſicut homo & animal. Sicut ſingulare, ut Socr. & Callias. Et ideo dicit, ꝙ homo & equus & quæ ita ſunt in ſingularibus, ſed uniuerſaliter dicta ſicut homo & equus {non ſunt ſubſtantia,} ideſt non ſunt ſolū forma, ſed ſunt ſimul totum quoddam compoſitū ex determinata materia & determinata forma, nō quidem ut ſingulariter, ſed uniuerſaliter. Homo enim dicit aliquid compoſitum ex anima & corpore, non autem ex hac anima & hoc corpore. Sed ſingulare dicit aliquid compoſitum {ex ultima materia,} ideſt materia indiuiduali. Eſt enim Socra aliquid compoſitum ex hac anima, & hoc corpore. Et ſimiliter eſt in aliis ſingularibus. Sic igitur patet ꝙ materia eſt pars ſpeciei. Speciem autem hic intelligimus non formam tātum, ſed quodquideratеſſe. Et patet etiam ꝙ materia eſt pars eius totus, quod {eſt ex ſpecie & materia}, ideſt ſingularis, qđ ſignificat naturam ſpeciei in hac materia determinata Eſt enim materia pars compoſiti. Compoſitum autem eſt tam uniuerſale quàm ſingulare.

Deinde cum dicit.

BESS.

Sed rationis partes, quæ formæ, ſolum ſunt. ratio uero, eſt ipſius uniuerſalis, circulo nanque eſſe & circulus, et animæ & anima, idem eſt totius uero ut circuli huius & ſingularium alicuius ſenſibilis aut intelligibilis (dico autem intelligibiles quidem, ut mathematicos: ſenſibiles uero, ut æneos et ligneos) horum, inquam, non eſt definitio, ſed intellectione aut ſenſu cognoſcuntur. cum uero abeant ab actu, non eſt manifeſtum utrum ſint aliquando, an non ſint: tamen ſemper dicuntur & cognoſcuntur uniuerſali ratione. Materia uero, per ſeipſam incognita. materia uero, quædā ſenſibilis quædā intelligibilis. Senſibilis quidē, ut æs, & lignum, & quæcūq; mobilis materia. intelligibilis uero, quæ ī ſenſibilibus exiſtit, nō prout ſenſibilia, ut puta, ipſa mathematica. De toto igitur & parte, ac priore, & poſteriore quō ſe habeant, dictum eſt.

Tex. 35.

ANT. par. 3.

Sed rationis partes, quæ ſpeciei ſolum ſunt. Ratio uero ipſius uniuerſalis. Circulo enim eſſe & circulus, & animæ eſſe & anima idem. Simul autem, puta circuli huius & ſingularium alicuius, aut ſenſibilis, aut intellectualis, (intellectuales autem dico, ut mathematicos: & ſenſibiles, ut æreos & ligneos) horum autem non eſt diffinitio, ſed cum intelligentia aut ſenſu cognoſcuntur, hoc eſt cum actu uidentur. Abeuntes uero ex actu, non palam utrum quidem ſunt, aut non ſunt, ſed ſemper dicuntur & cognoſcuntur uniuerſalis ratione. Materia quidem ignota ſecundum ſe. Materia uero alia ſenſibilis, alia intellectualis. Senſibilis quidem ut æs & lignum, & quælibet mobilis materia. Intellectualis uero in ſenſibilibus exiſtit, non inquantum ſenſibilia, ut mathematica. Quomodo igitur habet de toto & parte, & priore & poſteriore, dictum eſt.

Hinc item accipe neceſſaria illa tione materia indiuiduationis eſſe principium.

Tex. c. 36.

Oſtendit quę partes debeant poni in diffinitione. Cum enim oſtēſum ſit quæ partes ſunt ſpeciei, & quæ partes indiuidui, quia materia communiter ſumpta eſt pars ſpeciei, hæc autem materia determinata, eſt pars indiuidui, manifeſtum eſt, ꝙ ſolum illæ partes ſunt partes rationis, quę ſunt partes ſpeciei, non autem quæ ſunt partes indiuidui. In diffinitione enim hominis ponitur caro & os, ſed non hæc caro & hoc os. Et hoc ideo, quia ratio diffinitiua non aſsignatur niſi uniuerſaliter. Cum enim quodquideratеſſe ſit idem cum eo cuius eſt, ut ſupra oſtenſum eſt illius tātum erit diffinitio, quę eſt ratio ſignificans quodquideratеſſe, quod eſt idem cū ſuo quodquideratеſſe. Huiuſmodi autem ſunt uniuerſalia & non ſingularia. Circulus enim & id quod eſt circulo eſſe, ſunt idem. & ſimiliter anima, & id quod eſt animæ eſſe. Sed ipſorum, quæ ſunt compoſita ex ſpecie & materia indiuiduali, ſicut circuli huius, aut alicuius aliorum ſingularium, horum non eſt diffinitio. Nec differt utrum ſingularia ſint ſenſibilia uel intelligibilia. Singularia quidem ſenſibilia ſunt ſicut circuli ærei & lignei. Intelligibilia ſingularia ſunt, ſicut ſunt circuli mathematici. Quod autem in mathematicis conſiderentur aliqua ſingularia, ex hoc patet, quia conſiderantur ibi plura unius ſpeciei, ſicut plures lineæ æquales, & plures figuræ ſimiles. Dicuntur autem intelligibilia, huiuſmodi ſingularia, ſecundum ꝙ abſq; ſenſu comprehenduntur per ſolam phantaſiam, quæ quandoque intellectus uocatur ſecundum illud in tertio de Anima, {Intellectus paſsiuus corruptibilis eſt.} Ideo autem ſingularium circulorum non eſt

Lect. 5.

Lect. 10.

Tex. c. 10.

Imaginatio dicitur intellectus

eſt diffinitio, quia illa, quorũ eſt diffinitio, cognoſcuntur per ſuam diffinitionem: ſed ſingularia non cognoſcuntur niſi dum ſunt ſub ſenſu uel imaginatione, quæ hic intelligentia dicitur, quia res conſiderat ſine ſenſu, ſicut itellectus. Sed huiuſmodi ſingulares circuli {abeuntes ab actu}, i. recedẽtes ab actuali inſpectione ſenſus, quantum ad ſenſibiles, aut imaginationis, quantum ad mathematicos, nõ eſt manifeſtum, utrum ſint inquãtum ſunt ſingulares, ſed tamen ſemper dicuntur & cognoſcuntur ꝑ rationem uniuerſalis. Cognoſcuntur enim hi circuli ſenſibiles etiam, quando non actu uidentur, inquantum ſunt circuli, non inquantum ſunt hi circuli. Ratio autem huius eſt, quia materia, quæ principium eſt indiuiduationis, eſt ſecundum ſe ignota, & non cognoſcitur niſi per formam, à qua ſumitur ratio uniuerſalis. Et ideo ſingularia non cognoſcuntur in ſua abſentia niſi per uniuerſalia. Materia autem non ſolum eſt principium indiuiduationis in ſingularibus ſenſibilibus, ſed etiam in mathematicis. Materia enim alia eſt ſenſibilis, alia intelligibilis. Senſibilis quidem ut æs & lignum, uel etiam quęlibet materia mobilis, ut ignis & aqua, & huiuſmodi omnia. & à tali materia indiuiduantur ſingularia ſenſibilia. Intelligibilis uero materia eſt, quæ eſt in ſenſibilibus, non inquantum ſunt ſenſibilia, ſicut mathematica ſunt. Sicut enim forma hominis eſt in tali materia, quę eſt corpus organicum, ita forma circuli uel trianguli eſt in hac materia quę eſt continuum, uel ſuperficies, uel corpus. Concludit igitur ꝙ dictum eſt, quomodo ſe habet de toto & parte, & de priori, & {de poſteriori}, i. cuius pars, ſit pars, & qũo ſit prior, & quomodo poſterior. Partes enim materiæ indiuiduæ ſunt partes compoſiti ſingularis, non autem ſpeciei, nec formæ. Partes autẽ materiæ ul'is, ſunt partes ſpeciei, ſed non formæ. Et quia uniuerſale diffinitur & non ſingulare, ideo partes materiæ indiuidualis non ponuntur in diffinitione, ſed ſolum partes materiæ communis, ſimul cum forma uel partibus formæ. Deinde cum dicit.

Quæ ſit materia intelligibilis.

BESS. *Ad interrogationem uero neceſſe eſt occurrere, cum quis interrogaret utrum rectus, & circulus, & animal priora, an in quas diuiduntur, & ex quibus ſunt, partes, quòd non ſimpliciter. nam etiam ſi anima animal eſt, aut animatum, aut unumquodque, aut uniuſcuiuſque, & circulus circulo eſſe, & rectus recto eſſe, ſubſtantia quoque recti, aliquid quidem & aliquo poſterius dicendum eſt, utputa his, quæ in ratione, & aliquo recto. Etenim qui cum materia æneus rectus, & qui in ſingularibus lineis. qui uero abſque materia his quidẽ, quæ in rõne ſunt, poſterior, partibus uero, quæ in ſingulari ſunt, prior eſt. ſimpliciter autem non eſt dicendum. & ſi diuerſa eſt, & non eſt anima animal, ſic etiam quaſdam dicendum, quaſdam non dicendum, ut dictum eſt.*

ANT. par.4. *Interrogationi uero obuiare eſt neceſſe, quando quis interrogat, utrum rectus, & circulus, & animal priora aut in quas diuiduntur & ex quibus ſunt partes, quia non ſimpliciter. Si quidem enim eſt anima animal, aut animatũ, aut unũquodque quæ unicuique: & circulus, quòd circulo eſſe: & rectus, quòd recto eſſe: & ſubſtantia recti, quid quidem, & quo dicendum eſt poſterius: puta his, quæ in ratione, & quæ recto uniuerſali. Etenim hic quidem eſt materia, qui æneus rectus et qui in lineis ſingularibus. Hic autẽ ſine materia, his quæ ĩ rõne. poſterior. Eis uero, quæ ĩ ſingularibus partibus, prior. Simpliciter autem non dicendum. Si uero altera, & non eſt anima animal: & ſi hoc quidem dicendum, hoc autem non dicendum, ſicut dictum eſt.*

Adaptat ſolutionem propoſitã quæſtioni prius motæ dicens, quòd neceſſe eſt obuiare per prædictam ſolutionem interrogationi quando quis interrogat, utrum rectus angulus, & circulus, & animal ſint priora partibus, aut econuerſo partes in quas huiuſmodi diuiduntur, & ex quibus componuntur, ſunt priores. Dicendum ꝙ non eſt ſimpliciter reſpõdendum. Eſt enim duplex opinio. Quidam enim dicũt ꝙ idem eſt tota ſpecies & forma, ſicut anima quod homo. Quidam autem ꝙ non, quia homo eſt compoſitũ ex anima & corpore. Et ſecundum utranque opinionem eſt diuerſimode reſpondendum. Si enim idem eſt anima ꝙ animal uel animatum, aut ſimiliter unumquodque eſt idẽ cum forma uniuſcuiuſque, ut circulus idem cum forma circuli, & rectus angulus idem cum forma recti, dicendum eſt determinando quid ſit poſterius, & quo ſit poſterius, quia ſecundum hoc partes materię ſunt poſteriores his, quæ ſunt in ratione, & ſunt etiã poſteriores {aliquo recto}, ſ. recto cõmuni, ſed ſunt priores recto ſingulari. Hic enim rectus qui eſt æneus, eſt cum materia ſenſibili. Et hic rectus qui eſt cum lineis ſingularibus, eſt cum materia intelligibili. Sed ille rectus qui, eſt {ſine materia}, ſ. communis, erit poſterior partibus formæ quæ ſunt in ratione, ſed erit prior partibus materiæ, quæ ſunt partes ſingularium. Nec erit ſecundum hanc opinionem diſtinguere inter materiam communem & indiuidualem. Sed tamen ſimpliciter non erit reſpõdendum, quia erit diſtinguendũ inter partes materiæ & partes formę. Si autem alia opinio ſit uera, ſcilicet ꝙ anima ſit aliud quàm animal, ſic erit dicendum, & non dicẽdum partes eſſe priores toto, ſicut determinatum eſt prius. Secundum enim hanc opinionem docuit ſuperius diſtinguere non ſolum inter materiam & formam, ſed inter materiam communem quæ eſt pars ſpeciei, & inter materiam indiuidualem quæ eſt pars indiuidui.

LECTIO XI.

Quænam ſint partes ſpeciei & rationis manifeſtat.

BESS. Tex.37. *Merito autem dubitatur etiam quænam formæ ſint partes, quæ uero non, ſed eius, quod ſimul ſumitur, cum & hoc non exiſtente manifeſto, non ſit diffinire unumquodque. uniuerſalis etenim & formæ diffinitio eſt. quæ igitur partium ut materia ſunt, & quæ non, ſi non ſint manifeſtæ, nec ratio rei manifeſta erit.*

Vide cõtra dictionem zimare ſup iſto tex.

ANT. Tex.c.37. par.1. *Dubitatur autem merito quæ ſpeciei ſunt partes, & quæ non, ſed ſimul ſumpti. Hoc enim non manifeſto exiſtente, nõ eſt diffinire unumquodque. Vniuerſalis enim & ſpeciei eſt diffinitio. Quæ igitur ſunt partium ut materia, & quæ non, ſi non fuerint manifeſtæ, nec ratio erit manifeſta quæ rei.*

Diffinitio nõ niſi uniuerſalium.

In iſta parte determinat quandam dubitationem, quæ poterat oriri ex ſolutione præmiſſæ qõnis. Diſtinxerat enim ſoluẽdo pręmiſſam quæſtionem inter partes ſpeciei, & partes indiuidui, qđ eſt compoſitum ex ſpecie & ex materia. Et ideo hic quærit, quæ ſint partes ſpeciei, & quę non. Diuiditur ergo iſta pars in partes tres. In prima deter-

minat :

Infra p. 10. par. 11. par. ſeq. par. 9. Dubiũ neceſſarium. Quę inquã ſint partes ſpeciei.

minat hanc dubitationem. In ſecunda oſtendit q̃d reſtat dicendum, ibi; {Vtrum autem præter materiã,} Tertio recapitulat ea, q̃ dicta ſunt, ibi: {Quid quidem igitur eſt quodquiderat.} Circa primum tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo ſoluit, ibi: {Quecunque quidem igitur &c.} Tertio ſolutionem manifeſtando colligit, ibi: {Palam autem &c.} Dicit ergo primo, ꝙ cum dictũ ſit ꝙ partes ſpeciei ponuntur in diffinitionibus, non autem partes cõpoſiti ex ſpecie & materia, merito dubitatur quæ ſunt partes ſpeciei, & quæ non ſunt partes ſpeciei {ſed ſimul ſumpti}, ideſt indiuidui, ĩ quo ſimul ſumitur natura ſpeciei cum materia ipſa indiuiduante. Si enim hoc non ſit manifeſtum, non poterimus aliquid recte diffinire, quia diffinitio nunquam eſt rei ſingularis, ſed ſolum uniuerſalis, ut ſupradictum eſt. Et inter uniuerſalia proprie eſt ſpecies, quæ conſtituitur ex genere & differentia, ex quibus omnis diffinitio cõſtat. Genus enim nõ diffinitur, niſi etiã ſit ſpẽs. Vñ patet, ꝙ niſi ſciatur q̃ pars ſit ſicut materia, & quæ non eſt ſicut materia, ſed ſicut ad ſpẽm ipſam ptinens, non erit manifeſtum qualis debeat eſſe diffinitio rei aſsignanda, cum non aſsignetur niſi ſpeciei, & oporteat in diffinitione ſpeciei partes ſpeciei ponere, & non partes quæ ſunt poſteriores ſpecie. Deinde cum dicit.

BESS. *Quecunque igitur apparent aduenientia in diuerſis ſpecie, ut circulus in ære, ligno, & lapide, hæc quidem manifeſta eſſe uidentur, quoniam nihil ſubſtantiæ circuli æs, neque lapis eſt: propterea quòd ab eis ſeparetur. Quæ uero non uidẽtur ſeparari, nihil quidem probibet ſimiliter his ſe habere, quemadmodum ſi circuli omnes uiderentur ænei. nihil enim minus æs, eſſet ipſius formæ. difficile tamen eſt hoc mente auferre. utputa forma hominis ſemper in carnibus & oſsibus et talibus partibus apparet. Vtrum igitur ſint hæc etiam partes formæ & rationis? An non, ſed materia, uerum quoniam non adueniunt etiam in aliis, non poſſumus ſeparare.*

ANT. par. 2. *Quęcunque quidem igitur uidentur facta in diuerſis ſpecie, ut circulus in ære, & lapide, & ligno: hæc quidem manifeſta eſſe uidentur, quia nihil circuli ſubſtantiæ æs, neque lapis, propter ſeparari ab ipſis. Quæ uero non uidentur ſeparari, nihil probibet ſimiliter his ſe habere, ut ſi circuli omnes uideantur ænei. Nihil enim utique minus erat æs ſpeciei. Hoc autem auferre mente eſt difficile, ut hominis ſpecies ſemper ĩ carnibus apparet, & oſsibus, et talibus partibus. Vtrũ igitur & ſunt partes huius ſpeciei & rationis, aut non, ſed materia? Sed quia non & in aliis fiũt, nõ poſſumus ſeparare.*

Solutio Platonicorũ quantũ ad ſenſibilia. par. 4. par. 7. par. 3.

Soluit propoſitam dubitationem, & circa hæc tria facit. Primo ponit ſolutionem ſecundum opinionem Platonicorum. Secundo improbat eã, ibi: {Accidit itaque unam.} Tertio ſoluit ſecundum ſuam ſententiam, ibi: {Quare oĩa reducere.} Circa primum duo facit. Primo ſoluit propoſitam dubitationem quantum ad ſenſibilia. Secundo quantũ ad mathematica, ibi: {Quoniam autem,} Primo ergo dicit ꝙ in quibuſdam manifeſtum eſt, ꝙ materia non ſit pars ſpeciei, ſicut in omnibus illis quæ manifeſte apparent fieri in materiis diuerſis ſecundum ſpeciem, ſicut circulus inuenitur fieri in ære & in lapide & in ligno. Vnde manifeſtum eſt ꝙ neq; æs, neque lapis, neque lignum, eſt aliquid, de ſubſtãtia circuli, quaſi pars exiſtat huius ſpeciei, quæ eſt circulus. Eſt autem hoc manifeſtum propter hoc quod circulus à quolibet iſtorũ ſeparatur: nihil autem poteſt ſeparari ab eo quod eſt pars ſpeciei. Sed quædam ſunt, quorum ſpecies non inueniuntur fieri in diuerſis materiis ſecũdum ſpeciem, ſed ſemper in eiſdem. Sicut ſpecies hominis, quantum ad hoc ꝙ uiſibiliter apparet, non inuenitur niſi in carnibus & oſsibus. Nihil tamen prohibet, ut etiã iſta, quæ non uidentur à propria materia ſeparata ſimiliter ſe habeãt ad ſuas materias ſicut illa, quæ eſſe poſſunt in diuerſis materiis, & ab unaquaque earum ſeparari. Si enim poneremus ꝙ non uiderẽtur ſenſibiliter aliqui circuli niſi ex ære, nihilominus tñ ſic eſſet pars ſpeciei circuli æs. Et licet tunc non ſepararetur circulus actu ab ære, ſepararetur tamen mente, quia ſpecies circuli poſſet intelligi ſine ære, ex quo ęs non eſſet pars ſpeciei circuli, licet difficile ſit mente auferre & ſeparare abinuicẽ quæ actu non ſeparantur. Non enim eſt hoc niſi illorum qui per intellectum ſupra ſenſibilia eleuari poſſunt. Et ſimiliter ſi hominis ſpecies ſemper apparet ĩ carnibus & oſsibus & talibus partib⁹, oportet quærere, utrum iſtæ partes ſint ſpeciei humanæ {& rationis}, ideſt diffinitionis hominis: aut nõ ſunt partes ſpeciei, ſed ſolum materia ſpeciei, ſicut æs circuli. Sed quia talis ſpecies non fit in aliis partibus materialibus quàm in iſtis, ideo de facili non poſſumus ſeparare hominem per intellectum à carnibus & oſsibus. Videtur enim eadẽ ratio eſſe hic & in circulo, ſi omnes circuli eſſent ænei. Deinde cum dicit.

Cum autem hoc uideatur quidem contingere, quando uero, non eſt manifeſtum. Quidam etiam de circulo, & triangulo dubitant: tanquã non deceat lineis & continuo definiri, ſed hæc omnia ſimiliter dici ſicuti carnes, aut oſſa hominis, & æs & lapis circuli, & cuncta referunt ad numeros: & lineæ rationem, eam, quæ duorum eſſe dicunt. Eorum etiam qui ideas dicunt, quidam ipſam lineam dualitatem, quidam lineæ formam. quædam etenim eadem eſſe formã & cuius forma, utputa, dualitatis. & dualitatis formã in linea uero non eſt. BESS. Tex. 38.

Quoniam autem hoc uidetur contingere, immanifeſtum autem quando. Dubitant autem quidam in circulo & in trigono, quaſi non ſit competens, lineis diffiniri et continuo, ſed omnia hæc ſimiliter dici ac ſi ſint carnes et oſſa hominis: & æs, & lapis circuli: & referunt omnes ad numeros, & lineæ rationem eam quæ duorum eſſe dicunt. Et ideas dicentium, hi quidem ipſammet lineam dualitatem. Hi autem ſpeciem lineæ. Quędam ſpeciem eandem, & cuius ſpecies: ut dualitatem, et ſpeciem dualitatis: in linea uero non adhuc. ANT. Tex. c. 38. par. 3.

Procedit ulterius proſequendo opinionẽ prætactam quantum ad mathematica dicens, ꝙ quia uidetur hoc contingere in aliquibus, ſ. ꝙ materia non ſit pars ſpeciei, quamuis ſpẽs non ĩueniatur niſi in illa materia, ſed non eſt manifeſtũ, qñ & in quibus hoc contingat, uel non contingat, ideo aliqui circa hoc dubitant non ſolum in naturalibus, ſed etiã in mathematicis, ut in circulo & triangulo. Videtur enim eis ꝙ ſicut materia ſenſibilis non eſt pars ſpeciei in naturalibus, ita etiam ꝙ materia intelligibilis non ſit pars ſpeciei in mathematicis. Materia autem figurarum mathematicarum intelligibilis, eſt continuum, ut lineæ uel ſuperficies. Et ideo uult, quòd linea non ſit pars ſpẽi circuli, uel trianguli, quaſi non ſit competens quòd triangulus & circulus diffiniantur per lineas & continuum, cum Solo ſcdm Platonicos quantũ ad mathematica.

non ſint partes ſpeciei,ſed omnia iſta ſimiliter dicantur ad circulum & triangulum, ſicut carnes & oſſa ad hominem,& æs & lapides ad circulum. Remouendo autem à triangulo & circulo continuũ, quod eſt linea, nihil remaner niſi unitas & numerus,quia triangulus eſt tres lineas habens, & circulus unam. Et ideo,quia lineas non dicunt eſſe partes ſpeciei,referunt omnes ſpecies ad numeros dicentes ꝙ numeri ſunt ſpecies mathematicorum omnium. Dicunt enim ꝙ ratio duorum eſt ratio lineæ rectę, propter hoc ꝙ linea recta duobus punctis terminatur. Sed circa hoc inter platonicos ponentes ideas, eſt differentia quædam. Quidam enim non ponentes mathematica media inter ſpecies & ſenſibilia, dicentes ſpecies eſſe numeros, dicunt ipſam lineam eſſe dualitatem,quia non ponunt lineam mediam differentem à ſpecie lineæ.

Platonici oẽs ſpẽs referũt ad numeros.

Varia opinio Platonicorũ circa mathematica.

Quidam uero dicunt ꝙ dualitas eſt ſpecies lineæ, & non linea. Linea enim eſt quoddam mathematicum medium inter ſpecies & ſenſibilia, & dualitas eſt ipſa ſpecies. Et ſecundum eos in quibuſdam nõ differunt ſpecies,& cuius eſt ſpecies, ſicut in numeris, quia ipſas ſpecies dicebant eſſe numeros. Vnde idem dicebant eſſe dualitatem & ſpeciem dualitatis. Sed lineæ hoc non accidit ſecundum eos qa linea iam dicit aliquid participans ſpeciem, cum multæ lineæ inueniantur eſſe in una ſpecie, quod non eſſet ſi ipſamet linea eſſet ipſa ſpecies. Deinde cum dicit.

BESS. *Accidit itaque & unam multorum formam eſſe, quorum ſpecies uidetur diuerſa: quod etiam Pythagoricis accidebat.*

ANT. par.4. *Accidit itaque unam multorum eſſe ſpeciem, quorum ſpecies uidetur eſſe altera. Quod & Pythagoricis accidit.*

Impugnatio dictorũ.

Improbat prædictam ſolutionem, & ponit tres rationes, quarum prima eſt ſi ſoli numeri ſint ſpecies, omnia iſta quæ participant uno numero participant una ſpecie. Multa autem ſunt diuerſa ſpecie quæ participant uno numero. Vnus enim & idẽ numerus eſt in triangulo propter tres lineas, & in ſyllogiſmo propter tres terminos, & in corpore propter tres dimenſiones. Accidit igitur multorum ſpecie diuerſorum eſſe unam ſpeciem. Quod non ſolum Platonicis,ſed etiam Pythagoricis accidit,qui etiam ponebant naturam omnium rerũ eſſe numeros. Secundam ponit ibi.

BESS. *Et contingit unam omnium facere ipſam formam, cætera uero non formas.*

ANT. par.5. *Et contingit omnium unam facere per ſe ſpeciem, alia uero non ſpecies.*

Quæ talis eſt. Si carnes & oſſa non ſunt partes ſpeciei humanæ, nec lineæ ſpeciei trianguli, pari ratione nulla materia eſt pars ſpeciei. Sed ſecundum Platonicos in numero dualitas attribuitur materiæ, unitas autem ſpeciei, ergo ſola unitas eſt ſpecies. Dualitas autem,& per conſequens omnes alij numeri tanquam materiam implicantes, non erũt ſpecies. Et ſic una tantum erit ſpecies omnium rerum. Tertiam ponit ibi.

BESS. Tex.39. *At hoc modo unum omnia erunt. Quòd itaque habent aliquam dubitationem ea, quæ circa definitiones ſunt, & quam ob cauſam dictum eſt.*

ANT. Tex.c.39. par.6. *Quamuis ſic unum omnia erunt. Quod quidem igitur habent ad dubitationem quandam, quæ ſunt circa diffinitiones, & propter cauſam, dictum eſt.*

Quę talis eſt. Illa ſunt unum quorum ſpẽs una eſt. Si igit omnium ſpecies eſt una, ſequetur ꝙ omnia ſint unum ſecundum ſpeciem,& nõ ſolum quæ uidentur eſſe diuerſa. Poteſt tamen dici quòd hoc tertium non eſt alia ratio à ſecunda. Sed eſt inconueniens quod ex ſecunda concluſione ſequitur ſecundæ rationis. Poſita ergo ratione cui præmiſſa ſolutio innitebatur, & poſitis rationibus contra pręmiſſam ſolutionem, concludit dictum eſſe ꝙ illa quæ ſunt circa diffinitiones habent dubitationẽ & qua de cauſa. Et ſic patet ꝙ per omnia pręmiſſa oſtendere uoluit difficultatem præmiſſæ dubitationis. Deinde cum dicit.

Quare cuncta ita reducere & auferre materiam, ſuperuacaneum eſt, quędam nanque fortaſſe hoc in hoc ſunt, aut ſic hæc habentia. Et comparatio de animali, quam iunior Socrates dicere ſolebat, non bene ſe habet. abducit enim à uero, & opinari facit tanquam contingeret hominem ſine partibus eſſe, quemadmodum abſque ære circulum. Hoc autem non eſt ſimile. etenim ſenſibile quidam fortaſſis animal eſt, & abſque motu definire non eſt. quare neque ſine partibus, quodam modo ſe habentibus. non enim omnino pars hominis eſt manus, ſed illa, quæ poteſt opus perficere. quare animata exiſtens, non animata uero non eſt pars. BESS.

Quare omnia reducere ita, & auferre materiam ſuperfluum eſt. Quædam enim forſan hoc in hoc ſunt. aut ſicut hæc habentia. Et parabola de animali quam conſueuit Socra. iunior dicere nõ bene ſe habet. Abducit enim à ueritate, & facit ſuſpicari quaſi contingens ſit hominem eſſe ſine partibus, ſicut ſine ære circulum. Sed hoc non ſimile. Senſibile nanque forſan aliquid animal, & ſine motu non eſt diffinire. Quare nec ſine partibus ſe habentibus qualitercunque. Non enim omni modo hominis eſt pars manus, ſed potens opus perficere. Quare animata exiſtens pars, non animata uero non pars. ANT. par.7.

Soluit pręmiſſam quæſtionem ſecundum propriam ſentẽtiam,& primo quantum ad naturalia, ſecundo quantum ad mathematica, ibi:{Circa mathematica.} Dicit ergo primo, ꝙ ex quo prædicta inconuenientia ſequuntur remouentibus à ſpecie rei omnia, quæ ſunt materialia, ſiue ſint ſenſibilia, ſiue non, patet ex dictis ꝙ ſuperfluum eſt omnes ſpecies rerum reducere ad numeros uel unitatem,& auferre totaliter materiam ſenſibilem & intelligibilem, ſicut Platonici faciebãt. Quia quædam ſpecies rerum non ſunt formę ſine materiæ, ſed ſunt{hoc in hoc forſan}, i. formę in materia, ita ꝙ id quod reſultat ex forma in materia exiſtente ſpecies eſt. Aut ſi non ſunt ſicut forma in materia, ſunt ſe habentia ſicut illa quæ habent formam in materia. Proprie enim formam in materia habent naturalia, quibus quodam modo aſsimilantur mathematica, etiam inquantũ proportio figuræ circuli uel trianguli ad lineas, eſt ſicut proportio formę hominis ad carnes & oſſa. Et ideo ſicut ſpecies hominis non eſt forma aliqua ſine carnibus & oſſibus, ita circuli uel trianguli non eſt aliqua forma ſine lineis. Et ideo parabola quam cõſueuit dicere de animali Socra. iunior, non ſe bene habet. Videtur autem ipſum Platonem Socratem iuniorem nominare, quia in omnibus libris ſuis introducit Socratem loquentem propter hoc, ꝙ fuerat magiſter eius. Opinionem autem Platonis de materialitate naturalium ſpecierum uocat parabolam, quia

par.ſeq. Soluit dubitationẽ ſecundum propriam ſententiam & primo quo ad naturalia.

Materia ptinet per ſe ad quidditatem rei materialis

Plato appellatur Socrates iunior. Sniam Platonis cõparat fabulæ. Tex.c.15.

quia fabulis aſsimilatur quæ componuntur ad ali-
quam ſententiam metaphorice inſinuandam. Pro-
pter quod in tertio ſuperius dixit, ꝙ hæc opinio
aſsimilatur opinionibus fingẽtium deos eſſe, & ꝙ
formæ eorum ſunt ſicut formę humanæ. Ideo autẽ
prædicta opinio nõ bene ſe habet quia ducit extra
ueritatem, in eo quod facit opinari ꝙ hoc mõ con
tingat eſſe hominem ſine partibus materialibus, ſ.
ſine carnibus & oſsibus, ſicut contingit circulum
eſſe ſine ære, quod manifeſte non pertinet ad ſpe-
cies circuli. Sed hoc non eſt ſimile. Non enim ſimi-

Nõ ſimiliter diffiniũtur mathematica & naturalia.

liter ſe habet homo ad carnes & oſſa, ſicut circu-
lus ad æs, quia circulus non eſt aliquod ſenſibile ſe-
cundum ſuam rationem. Poteſt enim intelligi ſine
materia ſenſibili. Vnde æs, quod eſt materia ſenſibi
lis, non eſt pars ſpeciei circuli. Sed animal uidetur
eſſe quoddam ſenſibile. Non enim poteſt diffiniri
ſine motu. Animal enim diſcernitur à non animali

Tex.c.17. Lib 2. Tex.c.13.

ſenſu & motu, ut patet in. 1. lib. de Aĩa. Et ideo nõ
poteſt diffiniri animal ſine partibus corporalibus
habentibus ſe aliquo modo debito ad motũ. Non
enim manus eſt pars hominis quocunque modo
ſe habens, ſed quãdo eſt ſic diſpoſita ꝙ poteſt per-
ficere opus manus, quod nõ poteſt facere ſine ani
ma, quæ ex principium motus. Quare oportet ꝙ
manus cuiuſcunque ſit pars hominis, ſm quod eſt
animata. Secundum uero ꝙ eſt inanimata, non eſt
pars, ſicut manus mortua uel depicta. Vnde opor-
tet ꝙ partes tales quæ ſunt neceſſaria ad perficien
dum operationem ſpeciei propriã, ſint partes ſpe-
ciei, tam quæ ſunt ex parte formæ, quam quæ ſunt
ex parte materiæ. Deinde cum dicit.

BESS.

*Circa mathematica uero, cur rationes non ſunt partes
rationum? ut circuli, ipſi ſemicirculi: hæc enim non ſunt ſenſi
bilia. An nihil refert. erit nanque quorundam etiam nõ ſenſi
bilium materia, & omnis, quod non eſt quid erat eſſe circuli
itaque uniuerſalis quidem non erunt, ſingularium uero hæ
partes, ut prius dictum eſt. eſt etenim materia, quædam ſenſi
bilis, quædam intelligibilis.*

ANT. par. 8.

*Circa mathematica autem quare non ſunt partes ratio-
nes rationum, ut circuli hemicycla? Nõ enim ſunt ſenſibilia.
Horum autem nihil differt. Erit enim materia quorundam
& non ſenſibilium. Et omnis quod non eſt quodquideratеſſe,
& ſpecies eadem ſecundum ſe, ſed hoc aliquid. Circuli quidẽ
igitur non erit eius qui uniuerſalis, ſingularium uero erunt
partes, ſicut dictum eſt prius. Eſt enim materia hæc quidem
ſenſibilis, hæc autem intellectualis.*

Solutio item propria quoad mathematica.

Soluit quæſtionem quantum ad mathematica.
Videtur enim poſt ſolutionem de naturalibus po-
ſitam, adhuc relinqui ſub dubio de mathematicis.
Dixerat enim, ꝙ, cum animal ſit ſenſibile, non po-
teſt diffiniri ſine partibus ſenſibilibus, ſicut circu-
lus poteſt diffiniri ſine ære, quod eſt ſenſibilis ma-
teria. Et ideo circa mathematica quæritur {quare
rationes,} ideſt diffinitiones partium, nõ ſunt par-
tes rationum totorum, ſicut quare {hemicycla,} id
eſt ſemicirculi non ponuntur in diffinitione circu-
li. Non enim poteſt dici ꝙ hæc, ſcilicet hemicycla
ſint ſenſibilia, ſicut æs eſt ſenſibilis materia. Sed ſol
uit ꝙ hoc nihil differt quantum ad ꝓpoſitum, utrũ
ſcilicet partes materiæ ſint ſenſibilia uel non ſenſi
bilia, quia etiam non ſenſibilium eſt aliqua mate-
ria intelligibilis. Et talis materia quæ, ſcilicet non
eſt pars, ſpẽi eſt oĩs eius quod non eſt qđ quiderat
eſſe & ſpecies, eadem ſecundum ſe, {ſed eſt hoc ali
quid}, ideſt particulare aliquod demõſtratũ, quaſi
dicat. In omni eo quod non eſt ipſa ſua ſpecies, ſed
eſt aliquod indiuiduum determinatum in ſpecie,
oportet eſſe aliquas partes materiæ quæ non ſunt
partes ſpeciei. Socra. enim quia non eſt ipſa ſua hu
manitas, ſed eſt habẽs humanitatem, ideo habet in
ſe partes materiales quæ non ſunt partes ſpeciei,
ſed quæ ſunt partes huius materiæ indidualis quæ
eſt indiuiduationis principiũ, ut has carnes, & hæc
oſſa. Et ſimiliter in hoc circulo ſunt hæ lineæ quæ
non ſunt partes ſpeciei. Vnde patet ꝙ huiuſmodi
non ſunt partes circuli quæ eſt uniuerſalis, ſed ſunt
partes ſingulariũ circulorum, ſicut dictũ eſt prius.
Et propter hoc ſemicirculi non ponuntur in diffi-
nitione circuli uniuerſalis, quia ſunt partes ſingu-
larium circulorum, & nõ uniuerſalis. Et hoc eſt ue-
rum tam in materia ſenſibili, quàm in materia in-
telligibili. Vtroq; enim modo inuenitur materia, Lect. 10.
ut ex dictis patet. Si autem eſſet aliquod indiuiduũ
quod eſſet ipſa ſua ſpecies, ſicut ſi Socra. eſſet ipſa
ſua humanitas, non eſſent in Socra. aliquæ partes
q̃ non eſſent partes humanitatis. Deinde cũ dicit.

*Manifeſtum autem eſt, quòd anima quidem ſubſtantia pri
ma, corpus uero materia. homo uero uel animal, quod ex am
bobus ut uniuerſale. Socrates uero & Coriſcus, ſi anima qui
dem, duplex. hi enim ut animam dicent, illi autem ut ipſum to
tum. Quòd ſi ſimpliciter anima hæc, & hoc corpus, quemad
modum uniuerſale, etiam & ſingulare.* BESS.

*Palam autem quod & anima quidem ſubſtantia prima,
corpus autem materia, homo autem animal quod eſt ex utriſ
que, ut uniuerſaliter. Socra. autem & Coriſcus ut ſingulari-
ter. Siquidem anima dupliciter dicitur, alij nanque ut ani-
mam, alij uero ut totum. Si uero ſimpliciter anima hoc, &
corpus hoc, ut quidem uniuerſale, & ſingulare.* ANT. par. 9.

Declaratur ſolutio per exempla.

Recolligit prædictam ſolutionem exemplificã-
do eam in animali dicens, palam eſſe ꝙ anima {eſt
ſub͂a prima}, i. forma aĩalis, corpus aũt materia, hõ
aũt {aut animal id quod eſt ex utriſque}, ſcilicet
in uniuerſali, ſed Socr. & Coriſcus qđ eſt ex utriſq;
in particulari. Quia {anima dicitur dupliciter}, ſci
licet ĩ uniuerſali, & particulari, ut anima, & hęc aĩa.
Ideo autem oportet quod ſignificatur per modũ
totius, dici uniuerſaliter & ſingulariter, ea ratione
quia anima dicitur dupliciter, quia hoc competit
ſecundum utranque opinionem hominum de ani-
ma. Sicut enim ſupradictum eſt, alij dicũt hominẽ
& animal eſſe animam, alij uero dicunt hominem
& animal non eſſe animam, {ſed totum}, ſcilicet cõ
poſitum ex anima & corpore. Patet ergo ꝙ ſecun-
dum illam opinionem quæ dicit hominem eſſe ani
mam, anima dicitur uniuerſaliter & ſingulariter,
ut anima & hæc anima: & homo etiam dicitur uni-
uerſaliter & particulariter ſiue ſingulariter, ſcili-
cet homo & hic homo. Similiter etiam ſecundum
hanc opinionem, quæ dicit hominem eſſe compo
ſitum ex anima & corpore, ſequitur ꝙ ſi ſimplicia
dicuntur uniuerſaliter & ſingulariter, ꝙ etiam cõ-
poſitum dicatur uniuerſaliter & ſingulariter. Sicut
ſi anima eſt hoc, & corpus eſt hoc, quæ ſunt ſimpli
citer dicta tanquam partes compoſiti, ꝙ etiam di-
catur uniuerſale & particulare ſiue ſingulare, non
ſolum partes, ſed etiam compoſitum. Deinde
cum dicit.

Aĩa dupliciter & ſingulariter corpus & cõpoſitũ dicitur. Tex.c.36.

BESS.

Vtrum autem præter materiam huiuſcemodi ſubſtantiarum ſit aliqua alia, & oporteat quærere ſubſtantiam eorum aliquam aliam, utputa numeros, aut aliquid tale, poſterius conſiderandum eſt huius enim gratia. & de ſenſibilibus ſubſtantiis definire tentamus. quandoquidem quodam modo Naturalis & ſecundæ philoſophiæ opus eſt, ea, quæ circa ſenſibiles ſubſtantias ſpeculatio eſt. non enim ſolum de materia Naturale cognoſcere oportet, ſed etiam de ea, quæ ſecundum Tex.40. *rationem, & magis. In definitionibus uero, quo modo partes quæ in ratione ſunt, & cur una ratio definitio (patet etenim quod res una: res autem aliquo una partes habens) poſtea cõſiderandum eſt.*

ANT. p. 10.

Vtrum autem etiam præter materiam taliũ aliquæ ſubſtantiarum aliæ, & oportet quærere ſubſtantiam ipſorũ alteram quandam, ut numeros, aut aliquid tale, perſcrutandum eſt poſterius. Huius enim gratia & de ſubſtantiis ſenſibilibus tentamus diffinire. Quoniam modo quodam phyſicæ & ſecundæ philoſophiæ opus, circa ſenſibiles ſubſtantias ſpeculatio. Non enim ſolum de materia oportet ſcire phy- Tex.c.40. *ſicum, ſed & de ea quæ ſecundum rationem, & magis. In diffinitionibus uero quomodo partes quæ in ratione, & quare una ratio diffinitio. Palã enim quia res una. Res uero quomodo una partes habene, ſpeculandum eſt poſterius.*

Duo adhuc ſuper ſunt determinãda.

Oſtendit quid de cætero remaneat determinãdum circa ſubſtantias, & ponit ꝙ duo remaneant determinanda, quorum primum eſt ꝙ cum determinatum ſit, ꝙ ſubſtantia & quodquideſt rerum ſenſibilium & materialiũ ſunt ipſæ partes ſpeciei, reſtat determinare utrum {talium ſubſtãtiarum}, ſ. materialium & ſenſibilium ſit aliqua ſubſtantia pter materiam, ita ꝙ oporteat quærere aliquã {ſubſtantiam iſtorum ſenſibilium alteram ab ea quæ determinata eſt, ſicut quidam dicunt numeros præter materiam exiſtẽtes {aut aliquid tale,} ideſt ſpecies uel ideas eſſe ſubſtãtias horum ſenſibilium. Et de hoc perſcrutandũ eſt poſterius. Hæc enim perſcrutatio eſt propria huic ſcientiæ. In hac enim ſciẽtia tentamus determinare de ſubſtantiis ſenſibilibus {huius gratia,} ideſt propter ſubſtantias immateriales, quia ſpeculatio circa ſubſtãtias ſenſibiles & materiales quodammodo ptinet ad phyſicam q̃ non eſt prima philoſophia, ſed ſcd̃a, ſicut in quar- Lect.5. to habitum eſt. Prima enim philoſophia eſt de primis ſubſtantiis quæ ſunt ſubſtantiæ immateriales, de quibus ſpeculatur non ſolum inquantum ſunt ſubſtantiæ, ſed inquantum ſubſtantiæ tales, inquantum, ſ. immateriales. De ſenſibilibus uero ſubſtantiis non ſpeculatur inquantum ſunt tales ſubſtantiæ, ſed inquantum ſunt ſubſtantiæ: aut etiam entia, uel inquantum per eas manu ducimur in cognitionem ſubſtantiarum immaterialium. Phyſicus uero econuerſo determinat de ſubſtantiis materialibus non inquantũ ſunt ſubſtantiæ, ſed inquã tum materiales & habẽtes ĩ ſe principium motus. Et quia poſſet aliquis credere ꝙ ſcientia naturales non ſpecularetur circa totas ſubſtantias materiales & ſenſibiles, ſed ſolũ circa materias eorũ, ideo hoc remouet dicens, ꝙ phyſicum non ſolum oportet conſiderare de materia, ſed etiam de ea parte Tex.c.12. {quæ eſt ſecundum rationem} ſcilicet de forma. Et magis etiam de forma quàm de materia, quia forma eſt magis natura quàm materia, ut probatum eſt in. 2. phyſi. Secundum uero quod reſtat determinandum eſt, quomodo {partes quæ ſunt in ratione}, ideſt in diffinitione ſe habent, utrum ſcilicet ſint ſubſtantiæ exiſtentes in actu. Et quare etiam diffinitio cum componatur ex multis partib᷑, eſt una ratio. Palam enim eſt ꝙ oportet diffinitionem eſſe unam tantum rationem, quia res eſt una. Diffinitio uero ſignificat quid eſt res. Sed per quid aliqua res habens partes effieiatur una, ſpeculandum eſt poſterius. Deinde cum dicit.

BESS.

Quid igitur eſt quod quid erat eſſe, et quomodo ipſum per ſeipſum, uniuerſaliter de omni dictum eſt. & cur quorundam ratio ipſius quid erat eſſe habet definiti partes, quorundam non. & quod in ratione quidem ſubſtantiæ, quæ ita partes ſunt ut materia, non inerunt. non enim ſunt illius ſubſtantiæ partes, ſed totius. huius uero eſt quodam modo ratio, & non eſt. cum materia nanque non eſt: indefinitum etenim. ſecundum primam autem ſubſtantiam eſt, ut hominis animæ ratio. ſubſtantia enim eſt, forma, quæ ineſt: ex qua & materia tota dicitur ſubſtantia. ut concauitas. ex hac enim & naſo, ſymus naſus, & ſymitas eſt. bis nanque in his inerit naſus. In Tex.41. *tota uero ſubſtantia, ut naſo ſymo, aut Callia, ineſt etiam materia. Et quod quid erat eſſe, & unumquodque in quibuſdam quidem idem eſt, ut in primis ſubſtantiis: utputa curuitas & curuitati eſſe, ſi prima eſt. dico autem primam, quæ non dicitur eo quòd aliud in alio ſit, & ſubiecto ut materia. Quæcunque uero ut materia, uel ut ſimul cum materia ſumpta ſunt, non idem: neque ſecundum accidens ut unum, Socrates & muſicum. hæc enim ſecundum accidens, eadem ſunt.*

ANT. par.11.

Quid quidem igitur eſt quodquideratеſſe, & quomodo ipſum ſecundum ſe de omni, dictum eſt. Et quare horum quidem ratio quæ eius quodquideratеſſe, habet partes diffiniti: horũ autem, nõ. Et quod in ſubſtantiæ quidem ratione quæ ſic partes ut materia, non inerũt. Neque enim ſunt illius partes ſubſtantiæ, ſed totius. Huius autem eſt aliqualiter ratio, & non eſt. Nam cum materia, non eſt. Indeterminatum enim eſt. Secundum autem primam ſubſtantiam, eſt: ut hominis quæ animæ ratio. Subſtantia nanque eſt ſpecies, quæ ineſt, ex qua & materia, tota dicitur ſubſtantia. Vt concauitas. Nam ex hac & naſo, ſimus naſus, & ſimitas eſt. Bis enim & bis inerit naſus. Tex.c.41. *In tota uero ſubſtantia aut naſo ſimo, aut Callia, ineſt & materia. Et quodquideratеſſe, & unũquodque, in quibuſdam idem, ut in primis ſubſtantiis: ut curuitas & curuitati eſſe, ſi prima eſt. Dico autem primam, quæ non dicitur per aliud in alio eſſe, ut in ſubiecto uel materia. Quæcunque uero ut materia, aut concepta cum materia, non idem. Neque ſecundum accidens unum, ut Socrates & muſicum. Hæc. n. eadem ſecundum accidens.*

Recapitulat ea quæ ſunt determinata dicens, ꝙ eſt dictum quid eſt quodquideratеſſe, & quomodo id quod eſt quodquiderat eſſe, eſt quod prædicatur de omni, & quod prędicatur ſecundum ſe. Et iterum dictum eſt quare quorundam ratio ſignificans quodquideratеſſe, continet in ſe partes diffiniti, ſicut diffinitio ſyllabæ continet literas: & {quorũdã non,} ſicut diffõ circuli nõ cõtinet ſemicirculos. Dictum eſt etiam ꝙ {in ratione ſubſtãtię} , i. formæ non ponunt partes q̃ ſunt partes ſubſtantiæ ſicut in materia, quia tales nõ ſunt {partes ſubſtantię illius}, ideſt formę, ſed partes totius compoſiti. Cuius quidem compoſiti aliquo modo eſt Tex.c.35. diffinitio, aliquo modo non eſt. Quia ſi accipiatur {cum materia} ſi, ideſt indiuiduali non eſt eius diffinitio: quia ſingularia non diffiniuntur, ut ſupra eſt habitum. Cuius ratio eſt, quia talis materia indiuidualis eſt quid infinitum & indeterminatum.

Materia

Materia enim non finitur niſi per formam. Sed cõpoſitum acceptum {ſecũdum primam ſubſtantiã} ideſt ſecundum formam, habet diffinitionem. Diffinitur.n. compoſitum acceptum in ſpẽ nõ ſm indiuiduum. Sicut autem indiuiduum per materiam indiuiduatur, ita unumquodque ponitur in ſua ſpecie per formam. Non.n. hõ eſt hõ, quia habet carnes & oſſa, ſed ex eo ꝙ habet animam rationalem in carnibus & oſsibus. Vnde oportet ꝙ diffinitio ſpeciei accipiatur à forma, & ꝙ illæ partes materiæ ſolum ponantur in diffinitione ſpeciei, in quibus primo & principaliter eſt forma. Sicut ratio hominis eſt illa quæ eſt animæ. Ex hoc enim homo eſt homo, quòd habet talem animam. Et propter hoc ſi homo diffinitur, oportet ꝙ diffiniatur per animam, & ꝙ nihilominus in eius diffinitione ponantur partes corporis, in quibus primo eſt anima, ſicut cor aut cerebrum, ut ſupra dixit. Tex.c.35. Ipſa nanque ſubſtantia cuius pars non eſt materia {eſt ſpecies} ideſt forma quæ ineſt materiæ, ex qua forma & materia {dicitur tota ſubſtantia}, ideſt determinatur & diffinitur. Sicut concauitas eſt quædam forma. Ex ea enim & naſo, dicitur naſus ſimus, & ſimitas. Et ſimiliter ex anima & corpore, dicitur homo, & humanitas. Si enim naſus qui eſt ſicut materia, eſſet pars curuitatis, tũc cum dicitur naſus curuus, bis diceretur naſus. Semel enim diceretur proprio nomine, & ſemel prout includeretur in diffinitione curui. Si tamen poneretur in eius diffinitione ſicut pars eſſentiæ curuitatis, non quaſi ex additione, ut ſupradictum eſt. Tex.c.34 Quamuis autẽ materia non ſit in eſſentia formæ, eſt tamen in tota ſubſtantia compoſita. Sicut curuitas eſt in naſo ſimo, & etiam materia indiuidualis eſt in Callia. Dictum eſt etiã ſuperius ꝙ quodquideratesse uniuſcuiuſque, eſt idem cum eo cuius eſt. Quod quidem eſt ſimpliciter uerum in quibuſdam, ſicut {in primis ſubſtantiis}, ideſt ĩ immaterialibus. Sicut ipſa curuitas eſt idem cum eo quodquiderat curuitatis, ſi tamẽ curuitas eſt de primis ſubſtãtiis. Quod quidem dicit, quia etiam curuitas uidetur eſſe forma in materia, licet non in materia ſenſibili, ſed intelligibili q̃ eſt ipſum continuum. Vel ſecundum aliam literam {q̃ prima eſt.} Eſt enim quædam curuitas prima ſicut Lect.5. curuitas, quæ eſt in ſpeciebus ſecundum Platonicos, in quibus ſpeciebus communiter eſt uerum ꝙ quælibet eſt idem cum ſuo quodquideſt. Alia autẽ curuitas quæ eſt in rebus ſenſibilibus uel in mathematicis, non eſt prima. Vnde non eſt idem qđ ſuum quodquideratesse. Dicit autem exponendo ꝙ primam ſubſtantiam hic nominat non ſubſtantiam particularem, ſicut in prædicamentis, ſed quę non dicitur per hoc quòd aliud ſit in alio {ſicut in ſubiecto & materia}, ideſt illæ res quæ ſunt formæ non in materia, ſicut ſubſtantiæ ſeparatæ. Quæcunque uero ſunt ſicut materia, uel etiam ſunt concepta cum materia, ſicut compoſita quę habẽt in ſui ratione materiam, in iſtis nõ eſt idem quodquideratesse, & id cuius eſt. Nec etiam eſt unum in his quæ dicuntur ſecundum accidẽs, ſicut Socrates & muſicus ſunt idem per accidens. Attẽdendum eſt autem ꝙ ab hac ſententia quam poſuerat, ſcilicet quodquideſt, idem cum unoquoq; cuius eſt, duo.,

Lect.5. Hic excipit, ſcilicet illa quæ dicuntur per accidens & ſubſtantias materiales, cum ſuperius non excepérit niſi illa quæ dicuntur per accidens. Oportet autem non ſolum iſta excludi, ſecundum etiã ſubſtantias materiales. Sicut enim ſupradictũ eſt, qđquideratesse eſt id quod ſignificat diffinitio, diffinitio autem non aſsignatur indiuiduis, ſed ſpeciebus, & ideo materia indiuidualis, quę eſt ĩdiuiduationis pricipium, eſt pręter id, quod eſt quodquideratesse. Tex.c.35. Impoſsibile eſt autem ĩ rerum natura eſſe ſpeciẽ niſi in hoc ĩdiuiduo. Vnde oportet ꝙ quælibet res naturæ ſi habeat materiam quæ eſt pars ſpeciei, quæ eſt pertinens ad quodquideſt, ꝙ etiã habeat materiam indiuidualem, quæ non pertinet ad quodquideſt. Vnde nulla res naturæ ſi materiã habeat, eſt ipſum quodquideſt, ſed eſt habẽs illud. Sicut Socra. non eſt humanitas, ſed eſt humanitatẽ habens. Si autem eſſet poſsibile eſſe hominem cõpoſitum ex corpore & anima, qui non eſſet hic homo ex hoc corpore & ex hac anima compoſitus, nihilominus eſſet ſuum quodquideratesse, quamuis haberet materiam. Licet autem homo præter ſingularia non ſit in rerum natura, eſt tamen in ratione: quæ pertinet ad logicam conſiderationem. Et ideo ſuperius ubi logice conſiderauit de quodquideratesse, non excluſit ſubſtantias materiales, quin in illis etiam eſſet idem quodquideſt, cum eo cuius eſt. Homo enim cõmunis eſt idem cum ſuo quodquideſt, logice loquendo. Nunc autem poſtquam iam deſcendit ad principia naturalia q̃ ſunt materia & forma, & oſtendit quomodo diuerſimode comparantur ad uniuerſale & particulare quod ſubſiſtit in natura, excipit hic ab eo quod ſupra dixerat idem eſſe ꝙ quideſt cum unoquoque, ſubſtãtias materiales in rerum natura exiſtentes. Relinquitur autem quòd illæ ſubſtantiæ quæ ſunt formę tantum ſubſiſtentes, non habent aliquid per quod indiuiduentur, quod ſit extra rationem rei uel ſpeciei ſignificantem quodquideſt. Et ideo in illis ſimpliciter uerum eſt, quòd quælibet illarum eſt ſuum quodquideratesse.

In prim[is] ſubſtant[iis] qđquide[ſt] non eſt i[dem] cũ eo cu[ius] eſt in reb[us] materiali[bus], ſecu[s in] abſtract[is].

LECTIO XII.

Quomodo definitio ſemper ſignificet unum inueſtigatur, & quomodo unum ſit.

BESS. Tex.42.

Nunc autem primo dicamus quatenus in Analyticis definitione non eſt dictum dubitatio nanque, quæ in illis dicta eſt, proderit rationibus de ſubſtantia. Dico autem hanc dubitationem, quare unum eſt definitum, cuius rationem definitionem eſſe dicimus. ut hominis, animal bipes (ſit nanque eius ratio) cur igitur hoc unum eſt, non autem multa, animal & bipes.

ANT. Tex.c.42. Par 1.

Nunc autem dicamus primum, inquantum in Analyticis de diffinitione non dictum eſt. In illis enim dubitatio dicta, præopere rationibus de ſubſtantia eſt. Dico autem hanc dubitationem, propter quod quidem unum eſt, cuius rationem diffinitionem eſſe dicimus, ut hominis, animal bipes. Sit enim hec ipſius ratio. Propter quod itaque hoc unum eſt, ſed non multa, animal & bipes?

par.ſe q. par.5.

Poſtquam oſtendit Philoſophus quæ partes in diffinitione ponuntur, hic inquirit quomodo diffinitio ex partibus exiſtens, poſsit eſſe una: & circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem, ſecundo obiicit ad utranque partem, ibi: {In hoc nãque homo.} Tertio ſoluit quæſtionem, ibi: {Oportet

tet autem intendere &c.} Dicit ergo, quòd nũc primum debet dicere de diffinitione id, quod non eſt de ea dictum {in analyticis,} ideſt in libro poſteriorum. Ibi enim mota eſt quædam dubitatio de diffinitione, & non ſoluta, quam oportet hic ſoluere {quia eſt præopere rationibus de ſubſtantia}, ideſt quia ſolutio huius quæſtionis eſt præ neceſſaria ad ea, quæ ſunt de ſubſtantia determinanda, de qua eſt principalis intentio huius ſcientiæ. Eſt aũt iſta dubitatio, quare illud, cuius diffinitio eſt rõ, {eſt unum}, ſcilicet quodquideſt. Diffinitio enim ratio eſt ſignificans quodquideſt, ſicut diffinitio hominis eſt aĩal bipes. Ponatur enim, ꝙ hæc ſit eius diffinitio: quare igitur hoc, quod dicitur, animal bipes, eſt unum, & non multa? Deinde cum dicit.

In ſecundo poſteriorũ.

Qδ quomõ diffinitio ſit quid unũ.

BESS. *Hõ.n. & albũ, multa quidẽ ſunt, cũ nõ inſint alterũ alteri. unũ uero cũ inſint, et ſubm, ut hõ, aliq́d paſſum fuerit. tũc.n. albus homo unum fit, & eſt. hic uero non eſt alterum alterius particeps genus etenim non uidetur particeps eſſe differentiarum. ſimul nanque contrariorum idem participaret, differentiæ nanque contrariæ, quibus genus differt.*

ANT. par. 2. *In hoc nanque homo & album multa quidem ſunt, cum alterum non inſit alteri: unum uero quando ineſt, & patitur aliquid ſubiectum, homo tunc enim unum fit, & eſt albus homo. Hic autem non participat alterum altero. Genus autem non uidetur participare differentias. Simul.n. contrariis idẽ participaret, Nã dñæ contrariæ ſunt, quibus differt genus.*

Arguit ad partẽ negatiuã q̃ſiti. par. 4. par. 3.

Obiicit pro utraq; parte, & primo ad oñdendũ ꝙ ex eis non fiat unũ. Scdo ad contrariũ, ibi: {Oportet aũt unum.} Circa primũ duo facit. Primo oſtendit, ꝙ ex genere & differentia non fit unum. Scdo ꝙ nec ex pluribus differentiis, ibi: {Si uero & participar.} Dicit ergo primo, ꝙ in hoc quod, eſt homo & album iſta, duo ſunt multa, qñ alterũ eorũ non ineſt alteri. Si.n: album non inſit homini, tunc homo & album nullo modo ſunt unum. Vnum uero ſunt, quando alterum eorum ineſt alteri, & ſubiectum, quod eſt homo {patitur alterum}, i. ſuſcipit hanc paſſionem, quæ eſt album. Tunc autem ex his duobus fit unum per accñs, qđ eſt albus hõ. Ex his accipitur, ꝙ ex duobus, quorũ unum non ineſt alteri, non fit unũ. Sed {hic}, ſ. cum dr̃ animal bipes, {alterum eorũ}, ſ. animal non participat {altero}, ſcilicet bipede, ſicut homo albus participat albo. Et hoc ideo, quia aĩal eſt genus, bipes uero differentia. Genus uero non uidetur participare differentiis. Sequeretur.n. ꝙ idẽ participaret ſimul cõtrariis. Dñæ.n. ſunt contrariæ {quibus genus differt} .i. per quas genus diuiditur. Et qua ratione participaret una, participaret alia. Si autem eſt ĩpoſſibile, ꝙ idem participet contraria, impoſſibile erit, ꝙ ex genere & dña fiat unum. Deinde cum dicit.

BESS. *Quòd ſi etiam participat, eadem ratio eſt, ſi differentiæ quidem plures ſunt: ut pedeſtre, bipes, implume. Cur enim unum, ſed non multa ſunt hæc? nõ enim quia inſunt: ſic enim ex omnibus erit unum.*

ANT. par. 3. *Si uero & participat, eadem ratio ſi ſunt differentiæ plures: ut greſſiuum, bipes, non alatum. Quare nanque hoc unũ, ſed non multa? Non enim quia inſunt. Nanque ſic ex omnibus erit unum.*

Arguit ex pluribꝰ differentiis ꝙ nõ fiat unũ

Oſtendit ꝙ ex pluribus dñis non põt fieri unũ, dicens, ꝙ ſi detur genus participare aliquo modo dña, pront. ſ. aĩal non accipitur in ſua cõitate, ſed contrahitur per dñam ad ſpẽm, & ſic per cõſeqnẽs ex genere & dña fieri unum, tñ adhuc erit eadem ratio ad oſtendendum, ꝙ diffõ non ſignificat unũ, ſi ſunt plures dñæ in diffone poſitæ. Sicut ſi ponantur in diffõne hoĩs iſtæ tres dñæ, quarum prima ſit greſſibile uel habẽs pedes, ſcđa ſit bipes, tertia uero non alatum. Non.n. poterit dici quare iſta ſunt unum & non multa. Non.n. eſt ſufficiẽs ad hoc rõ quia inſunt uni, puta aĩali, qđ eſt hõ. ſic.n. ſequeretur, ꝙ oĩa eſſent unum. Sequeretur.n. ꝙ oĩa accidẽtia, quæ inſunt alicui ſubto, eſſent unum per ſe. Sic.n. loquimur de unũ & adinuicem & ad ſubiectum. Et cũ ea, quæ accidunt uni ſubto accidant etiã alteri, ſequeretur, ꝙ illa duo ſubta etiã eſſent unũ, puta nix & cygnus quibus ineſt albedo. Et ſic deducẽdo ſequeretur, quòd oĩa eſſent unũ. Non ergo põt dici quòd ex pluribus dñis fiat unũ, etiã dato ꝙ ex gñe & dña fiat unũ. Et ſic ex duabus partibus uĩ quòd diffinitio nõ ſignificet unum. Deinde cum dicit.

BESS. *Oportet autem unum eſſe, quæcũque in definitione ſunt, definitio namque ratio quædam una, & ſubſtantia eſt: quare unius cuiuſpiam oportet ipſam eſſe rationem. etenim ſubſtantia unum quiddam & quod quid (ut dicimus) ſignificat.*

ANT. par. 4. *Oportet autem unum eſſe quæcũque in diffinitione. Diffinitio enim ratio quædam eſt una, & ſubſtantia una. Quare unius alicuius oportet ipſam eſſe rationem. Etenim ſubſtãtia unum quidem, & hoc aliquid ſignificat, ut diximus.*

Arguit pro parte affirmatiua.

Obiicit in contrarium oſtendens quòd diffinitio ſignificet unum dicens, quòd oportet quæcunque diffinitione ponũtur eſſe unũ. Et hoc ideo; qa diffinitio eſt una ratio, & id quod ſignificatur per ipſam, eſt ſubſtantia rei. Vnde oportet quod diffinitio ſit ratio ſignificatiua unius alicuius, qa ſubſtantia rei quam diffinitio ſignificat, eſt unum qd. Et etiam ſupra dictum eſt, quòd diffinitio ſignificat hoc aliquid, ubi oſtenſum eſt quòd diffinitio eſt proprie ſubſtantiarum. Deinde cum dicit. Lectio. 4.

BESS. Tex. 43. *Oportet autem primo conſiderare de his, quæ ſecundum diuiſiones ſunt, definitionibus. Nihil enim aliud in definitione eſt, niſi, quod primum dicitur, genus, & differentiæ, cætera uero genera ſunt, & ipſum primum, & poſt hoc, quæ comprehendũtur differentiæ utputa ipſum primum, eſt animal: conſequens uero, animal bipes, & rurſus animal bipes implume. Silr etiã ſi per plura dicatur. et oĩno nihil differt per multa an per pauca dicatur. neq; utiq; per pauciora q̃ duo. duorũ uero hoc qdẽ genus, hoc uero dña. utputa huius aĩal bipes, animal quidem genus, differentia uero alterum. Si igitur genus ſimpliciter non eſt præter eas, quæ ut generis ſpecies ſunt, aut ſi eſt quidem, ſed tanquam materia eſt (uox nanque genus & materia, differentiæ autem ſpecies, & elementa quoque, ex hac faciunt) manifeſtum eſt, quod definitio eſt ex differentiis ratio.*

ANT. Tex. c. 43. pãr. 5. *Oportet autem intendere primum de his quæ ſecundum diuiſiones diffinitionibus. Nihil enim aliud eſt in diffinitione quam primum dictum genus & differentiæ. Alia uera genera ſunt primum, & cum hoc comprehenſæ differentiæ: ut primum animal, habitum uero animal bipes, & iterum animal, bipes non alatum. Similiter autem & ſi per plura dicãtur. Omnino uero nihil differt per plura, aut per pauca dici. Quare nec per pauca, aut per duo. Duorum ergo, hoc quidem differentia, illud uero genus. Vt eius quod animal bipes, animal quidem genus: differentia autem, alterum. Si ergo genus ſimpliciter non eſt præter eas quæ ut generis ſpecies, aut ſi eſt quidem, ut materia eſt, (uox enim genus eſt & materia) differentiæ autem ſpecies*

& elementa ex hac faciunt, palam quia diffinitio eſt ex differentiis ratio.

par.ſeq. Oſtendit q. ex genere & differentia fit unũ per ſe.

Soluit præmiſſam quæſtionem oſtendens, ꝙ diffinitio ſignificet unum, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit quomodo ex genere & differentia ſit unum. Secundo quomodo ex pluribus differentiis fiat unum, ibi: {At uero oportet diuidi.} Dicit ergo primo, ꝙ ad inueſtigandum unitatem diffinitionem, oportet primum intendere de diffinitionibus quę dantur ſecundum diuiſionem generis in differentias. Iſtæ enim ſunt diffinitiones ueræ, in quibus non eſt aliud quàm primum genus & differentiæ. Dantur enim & quædam diffinitiones per aliqua accidentia, uel per aliquas proprietates, uel etiam per aliquas cauſas extrinſecas, quæ non ſignificant ſubſtantiam rei. Et ideo huiuſmodi diffinitiones non ſunt ad propoſitum, cum hic agatur de diffinitionibus ad ſubſtantias rerum inueſtigandas. Ideo autem dico ꝙ in diffinitione eſt primum genus cum differentiis, quia & ſi aliquando in diffinitionibus ponantur aliqua genera intermedia inter genus primum quod eſt generaliſsimum, & ſpecies ultimas quæ diffiniuntur, tamen illa genera media nihil aliud ſunt quàm genus primum, & differentiæ comprehenſæ in intellectu generis medij {cum hoc}, i. cum genere primo. Sicut ſi in diffinitione hominis ponatur animal, quod eſt genus intermediũ, patet ꝙ animal nihil aliud eſt quàm ſubſtantia quæ eſt genus primum cum aliquibus differentiis. Eſt enim animal ſubſtantia animata ſenſibilis. Et ſimiliter ſi intelligamus primum genus eſſe animal {habitum bipes, & iterum tertium genus, animal bipes non alatum.} Et ſimiliter ſi aliquod genus per plures differentias determinatur. Semper enim poſterius genus comprehendit prius cũ aliqua differentia. Et ſic patet ꝙ omnis diffinitio reſoluitur in primum genus & aliquas differẽtias. Omnino autem non differt, utrum per plura aut per pauca diffiniatẽ aliquod diffinitum. Quare non differt, utrum per pauca uel per duo, ita ꝙ illorum duorum unum ſit genus & aliud differentia. Sicut eius quod eſt animal bipes. animal eſt genus & alterum, ſcilicet bipes eſt differentia. Oſtendendum eſt ergo primo quomodo ex iſtis duobus fiat unum. Quod ſic patet. Genũs enim non eſt præter ea quę ſunt ſpecies generis. Non enim inuenitur animal, quod non ſit nec homo nec bos nec aliquid aliud huiuſmodi. Aut ſi inueniatur aliquid quod eſt genus præter ſpecies, ſic acceptum ut eſt præter ſpecies, non accipitur ut genus, ſed ut materia. Cõtingit enim aliquod & eſſe genus aliquorum, & materiam. Sicut uox eſt genus literarum, & eſt materia. Et ꝙ ſit genus, patet per hoc ꝙ differentiæ additæ uoci, faciunt ſpecies uocum literarum. Et ꝙ etiam ſit materia patet, quia {ex hac}, ſ. ex uoce {faciunt elemẽta}, ideſt literas, ſicut aliqd fit ex materia. Sciendum eſt autem ꝙ licet idem ſecundum nomen poſsit eſſe genus & materia, non tamen idem eodem modo acceptum. Materia. n. eſt pars integralis rei, & ideo de re prædicari non poteſt. Non enim poteſt dici ꝙ homo ſit caro & os. Genus autẽ prædicatur de ſpecie. Vnde oportet ꝙ ſignificet aliquo modo totum. Sicut. n. propter hoc ꝙ eſt innominata priuatio, aliquando ſimplici nomine materię ſignificatur materia cum priuatione, ut ſupra dictum eſt, ꝙ ęs accipitur pro ære infigurato, cum dicimus ꝙ ex ære fit ſtatua, ita etiã quando forma eſt ĩnominata, ſimplici nomine materiæ, intelligitur compoſitum ex materia & forma, non quidem determinata ſed communi, & ſic accipitur ut genus. Sicut enim compoſitum ex materia & forma determinata eſt ſpecies, ita compoſitum ex materia & forma cõi eſt genus. Et hoc in pluribus patet. Corpus enim poteſt accipi, & ut materia animalis, & ut genus. Si enim ĩtellectu corporis intelligatur ſubſtantia completa ultima forma, habent in ſe tres dimenſiones, ſic corpus eſt genus, & ſpecies eius erunt ſubſtantiæ perfectæ per has ultimas formas determinatas, ſicut per formã auri uel argenti aut oliuæ aut hominis. Si uero ĩ intellectu corporis non accipiatur niſi hoc, quod eſt habens tres dimenſiones cum aptitudine ad formam ultimam, ſic corpus eſt materia. Et ſimiliter eſt de uoce. Si enim in intellectu uocis includatur ipſa uocis formatio in communi ſecundum formã quæ diſtinguitur in diuerſas formas literarum & ſyllabarum, ſic uox eſt genus. Si autem in intellectu uocis accipitur ſolum ſubſtantia ſoni, cui poſsibile eſt aduenire prædictam formationem, ſic uox erit materia literarum. Ex quo etiam patet ꝙ uox ſecundum quod eſt genus, non poteſt eſſe ſine ſpeciebus. Nõ enim poteſt eſſe ſonus formatus, quin aliquam determinatam formam habeat huius uel illius literæ. Sed ſi omnino careret forma literali prout eſt materia, ſic inueniretur ſine literis, ſicut æs inuenitur abſque his quæ fiunt ex ære. Si ergo prædicta ſunt uera palam eſt ꝙ diffinitio eſt quædam ratio ex differentiis unitatem habens, ita ꝙ tota eſſentia diffinitionis, in differentia quodam modo comprehẽditur. Ex hoc enim animal quod eſt genus, non poteſt eſſe abſque ſpeciebus, quia formæ ſpẽrum quæ ſunt drĩæ, non ſunt aliæ formæ à forma gñis, ſed ſunt forma gñis cum determinatione. Sicut patet ꝙ aĩal eſt qđ habet animam ſenſitiuam. Homo autem eſt quæ habet animam ſenſitiuam {talem}, ſcilicet cum ratione. Leo uero qui {habet talem}, ſ. cum abundantia audaciæ. Et ſic de aliis. Vnde cum differentia additur generi, non addit quaſi aliqua diuerſa eſſentia à genere, ſed quaſi in genere implicite contenta, ſicut determinatum continetur in indeterminato, ut album in colorato. Per quod etiam ſoluitur ratio ſuperius inducta quia nihil prohibet idem genus in ſe continere diuerſas differentias, ſicut indeterminatum continet in ſe diuerſa determinata. Et etiam propter hoc ſoluitur, quia non hoc modo aduenit differentia generi, ut diuerſa eſſentia ab eo exiſtens, ſicut aduenit album homini. Deinde cum dicit.

Contingit aliquid ſimul eſſe genus & materiam aliquorũ, ut uocem literarum.

Tex. 21.

Soluitur rõ prima facta pro parte negatiua.

DEFENSIO XV.

Vnitas formæ ſubſtantialis in compoſito in hoc loco a D.S. ĩducta, ac probata, quam temere & irrationabiliter tam a Mauritio, quam ab Anto. and. improbetur, oſtenditur.

HOc in loco Mauritius in marginibus primo dicit, ꝙ S. Tho. non multum ſapit metaph. Paulo ante poſt ĩ margine etiã dicit ibi excludi canillationem

Vnam tm̃ eſſe formã ſubſtantialem ĩ quouis compoſito.

uillationem Thomiſtarũ. Ant. uero an. ſugam parãs ad Thomiſtarũ ictus circa materiã de pluralitate formarũ ſic dicit: Notandũ, ꝙ negantes pluralitatẽ formarum, hic uolunt ſumere argumẽtũ ꝙ unitas diſſinitionis eſt per hoc, quod genus nihil eſt præter generis ſpẽs, ſaltem ẽm eſſe quidditatiuum. Sed hoc non eſt uerum, quia accipitur auctoritas trũcata. Nam ſequitur: Genus non eſt præter eas quæ ſunt generis ſpẽs, aut ſi eſt quidem, eſt ut materia. Secunda pars diſiunctionis eſt uera. Vnde ad ẽm membrum ſubdit exemplũ. Vox enim genus eſt & materia. Eſt igitur intẽtio Philoſophi, ꝙ illud, qđ importatur ꝑ genus, nihil eſt niſi potentiale reſpectu ſpecierum. Hæc ille formaliter.

Reſpondentes autem primo ad Mauritij illius uerba licentioſa ualde, & quæ uirum grauem non deceant, dicimus ueriſsimum eſſe ꝙ diuinus doctor Thomas non multum ſapit metaphyſicæ, loquendo de metaphyſica tenebroſorum, qualis eſt metaphyſica uaniſſimi capitis tui, Mauriti tibique ſimilium: ſecus de metaphyſica Ariſt. ac aliorũ ſapientum & Thomiſtarum quorum rationes dum non penetrantur ab ignorantibus, cauillationes putãtur, cum uere ſubtiles ſint, ꝙ & tu licet non à temetipſo, ſed ſancto ſpiritu impellente, à quo teſte Ambroſio, eſt oĩs ueritas, extremo loco in margine confeſſus es. Cuius tamen ſancti ſpiritus tu aſpirationem iuxta tuæ forte mentis malam diſpoſitionem, in deriſionis ac ironiæ uenenum conuertiſti: Qua in re, tuæ potius miſeriæ condolendum eſt, quàm illata contumelia uel iniuria penſitanda. Anto. autem and. in prima oppugnatione male penetrat & exponit Ariſt. optimi metaphyſici ſenſum ac uerba. Peius etiam diuum Tho. optime exponentem impugnat. Pro primo ſciendum ꝙ unam tm̃ eſſe formam ſubalem in compoſito, eſt una ſubtiliſsimarum & altiſsimarum ueritatum quæ ſint in phĩa. Tranſcendit .n. ſenſum & oẽm imaginationem, immo eis uĩ apertiſsime repugnare, dum accidentia eadem uideantur ꝑdurare ammota ſubali forma, qđ eſſe nõ poſſet niſi etiam aliqua alia forma in cõpoſito per quã & idem corpus ꝑſeueraret, inueniretur. Et pp hoc uiri qui ſubtilis ſunt imaginationis, intellectus aũt minus perſpicacis, dũ intellectualia per imagines quas tranſcendere nequeunt metiuntur, in ꝑſtigioſum cadunt errorẽ, ut facile putent claram ſe percepiſſe ueritatem, & oẽs alios ſibi non conſentientes decipi. Contra qui intellectualia intellectualiter ponderant ſenſumq; pediſſequum faciunt intellectus, non dñm non qđ ſenſus ipſe ꝑmonſtrat, ſed qđ rõ potius, ſubminiſtrat attendunt. Et in huius præcipue q̃onis uera cõcluſione patet id manifeſte, cum ex unitate eſſe atq; ſuppoſiti, eſſentialiq; ordine ꝑ̃dicationis, qua nõ niſi idem de ſeipſo ac totum de toto ſimilibuſq; ſolius ĩtellectus ĩdagationibus ipſam concluſionẽ deducat, nedũ Doctor ſanctus in pluribus locis atq; Thomiſtarum ſchola, ut aſſerit Mauritius (quaſi uelit notam, ſingularitatis opponere, q̃ tñ ſuffragante ueritate nõ eſſet nota) ſed & maxima phõrum ac ſapientum turba, confirmante etiam Auguſtino ſub anathemathe, unã tm̃ aĩam eſſe in homine: & Ariſt. ſæpius unã tm̃ eſſe formã in cõpoſito palã docente. De quibus ſiquis uoluerit plenius informari, ad Capreolũ S. Tho. (ut ita dixerim) aĩam, recurrat ĩ ſcđo ſen. li. diſ. 15. & alibi. Nũc aũt iuxta qđ ꝓpoſuimus tm̃ de hac q̃one faciemus uerba, quantũ exigẽt horũ aduerſariorũ aggreſſus. Qđ igiĩ Ant. and. male hic exponat Ariſ. dum S. Tho. impugnat, ex uerbis ipſius Ariſt. clare deducitur. Namq; Philoſophus in dicẽdo, aſſertione, quam uerbum illud, ſimpliciter, præ ſe fert, uſus non eſſet, ſi ſnĩa illa prima, ueritate careret, & inutiliter eſſet allata in medium, ſi falſa ſit, & per conſequens ad intentam concluſionẽ inutilis, & ſecundam tm̃modo, quã uerã aſſerit, ſolã Ant. an. ꝓpoſuiſſet Philoſophus, ne uerborum ſuperfluitate notaretur, aut certe eorundem ꝓpõne, ambiguitatis uel deceptionis in tanta re materiam miniſtraret, quod Philoſophum tam egregium non deceret. Nec fauet ullatenus modus loquendi Philoſophi, quo uĩ diſiunctiue loqui, erroneæ huic aduerſari opinioni. Neq; .n. ſp diſiunctiuo ſenſu prædicta ſigna apud Philoſophũ inducũtur, ſed aſſertiuo perſæpe & ubi præſertim motæ alicui dubitationi occurrit uel determinãdo ueritatẽ uel arguẽdo, ut exẽpli gratia uidere potes ſeptimo huius. t. cõ. 50. Vbi dubitationem an ſubſtantia ſit compoſita ex ſubſtantiis, uel ex non ſubĩis, ſic ſoluere incipiẽs dicit: Aut modo quodam erit, modo aũt quodã nõ. Et. 12. t. c. 51. parte quarta. Vbi pro una parte q̃onis huius, an, ſ. intellectus intelligendo uilia uileſcat, arguens, ſic incipit: Aut incõueniens meditari de quibuſdam. Et ſic in ꝓpoſito, mõ & non ſenſu diſiunctiuo aſſumptũ pro inferenda cõcluſione ꝓpoſuit pp duplicem ſignãdi modũ quo genus ad ſpẽs, cõparari põt, quorum uno quidẽ acceptũ, nõ eſt ꝑter gñis ſpẽs & hoc eſt ſi accipiatur genus ſimplr̃, i. abſolute ut genus eſt, quo modo ſolum ſpẽs ut ſic reſpicit. Altero uero modo ſumptum, eſt ꝑter eas q̃ ſunt ut gñi ſpẽs, tũc uidelicet qñ accipitur ut materia. Et ex utroq; intentum ſuum concludit ſatiſfaciens principali dubitationi ĩgenioſiſsimo artificio. Hoc eſt .n. qđ ſub dubio propoſuit, q̃o uidelicet diffõ, non obſtante partium ſuarum pluralitate, non ſit unitate per ſe priuata. Et oſtendit primo id eſſe clarum, eo ꝙ genus non eſt ꝑ̃ter eas, quæ ſunt generis ſpecies, & ob hoc ſicut ipſa ſpẽs unum, quid per ſe eſt, ita & diffõ eius, eo ꝙ ſi eſt idẽ cũ ſpẽ, eſt idẽ & cũ dñia, quam in ſe ſpẽs claudit. Et ſi idem, ergo & unum cum ea. Et hoc inducit arguendo à maiore, quia cum genus poſsit cõſiderari in ordine ad ſpecies, & ut genus, & ut materia, ſi conſideratũ ut materia facit per ſe unum cum dñia non obſtante ꝙ ut ſic, ſit ꝑ̃ter eas q̃ ſunt generis ſpẽs, addito ꝙ materia realiter à forma diſtincta etiam eſt, multo magis unum cum dñia faciet genus ipſum, inquãtum genus quo modo haud quaquã eſt præter gñis, ſui inquã ipſius ſpẽs. Sic .n. breuiſsimo ſermone ſimul tria inſinuat ad ſpẽm inquã, genus ipſum dupliciter cõparari, utroque mõ unũ cũ dñia facere, & per generis ut materiã ſonat unitatẽ cum dñia, id qđ ꝓpoſiti ſui erat inducit, à fortiori, idipſum dico genus eſt, ut genus, cum dñia (cũ ut ſic ꝑter ſpẽs haud ſit) maxime unũ fieri. Si aũt concluderet tm̃ ꝙ genus ut materia, unũ cum dñia faciat, iam nõ q̃oni ꝓpoſiti fieri uĩ directe ſatis. Aperte quippe inducit tã ex ſnĩa modo diſiunctiuo ꝓpoſita, q̃ ex exemplo uocis ĩducto, duobus ꝑ̃dictis modis acceptãdum fore genus, ut genus in quã ſeu ſimpliciter .i. abſolute, qđ eſt dicere genus ut genus formaliter, & iterum ut materia. Cum igitur diffõ formaliter aſſumat genus, ſi ꝓprie diffõ ſit, & non ut materiã, eodem Phõ hoc ipſum in ſeptimo aſſeuerãte, dum diſſinitionem comprobauit de ſpẽ proprie tm̃ dari, & non niſi ex gñe ac dñia conflandã eſſe, (tãti quippe Philoſophi

adeo graues ſniæ, uō niſi formaliter interpretari debent) ſequiť ꝙ genus ipſum ut genus eſt & ſimpľr in diffinitione ipſa differentiæ copulentur. Dubitatio igitur quomodo ex partibus diffinitionis unum fieri poſsit, directe nequaquam occurriſſet, niſi cōcluderet ex ipſo genere ut genus eſt, unum per ſe cum differentia fieri. Quod cum adamuſsim inducat enucleatio doctiſsima diui Thomæ, ab ea quæ deuiet plurimum Ant.and.quam affert expoſitio, patet. S. Thom. Ariſt. mentem penetraſſet, non iſtum. Quod fuerat primum in hac defenſione propoſitum. Sed & quod magis urget omnes qui ratione reguntur in doctrinis non uoluntate, ſi nō niſi ut materia ſumptum genus faceret unum cum differentia: ſicut perfectibile cum propria perfectione, ſic tamen ꝙ ipſum perfectibile diſtinctam realiter à perfectione illa formam ſignificetur, iam non unum per ſe ſed ſolum per accidens fieri, concludi poſſet. Qualiſcunque enim forma illa generi ſit, & quomodolibet imperfecta, actus tamen, & ſubſtantialis actus eſt, minuſque dependens ab alio quàm actus accidentalis, ut ex ipſa ſubſtantiæ naturæ manifeſtæ conuincitur. Et cum Ariſt. ſupra in ſeptimō tex. cōm. 49. uel circa, uniuerſaliter loquens de actu, concludat, ex duobus in actu non poſſe unū ꝑ ſe conflari, eo inquit ꝙ actus ſeparet hæc duo adinuicem, & ſua hæc ratio conuincat actum accidentalē cum ſua potentiali non poſſe per ſe unum facere, ſed tantum per accidens, multo magis id in ſubſtantiali quocunque deducetur actu. Quod ſi quis forte huic rationi occurrat, ex hoc ꝙ accidentalis actus ipſum in quo recipitur ſubiectum non reſpiciat ut propriū perfectibile, ſed commune, quæram ego ab iſto, unde nouerit id eſſe commune ſubiectum eius ac perfectibile. Si enim quia ſeparari poteſt, iđ & quęlibet ſubſtantialis forma ſpecifica in rebus corruptibilibus cū à corpore ſepararetur, corpore ipſo ſecundum te ſub forma propria remanente, ipſum iam corpus nulla talis forma reſpiceret, ut ſuum potentiale ac perfectibile proprium, ſed commune. Si uero dicas, quia hæc eſt ſubſtantialis forma, illa uero accidētalis, unde oro noſti hanc eſſe ſubſtantialem, illam uero accidentalē? Aliam certe rationem nullo modo poteris aſsignare niſi quia ſubſtantialis eſt illa, quæ pure unitur materiæ ad inſtituendum ſuppoſitum, cui per ſe primo debetur eſſe atque ſubſiſtere. Accidentalis uero quæ tā in actu exiſtenti adiacet enti. Non poteſt igitur multiplex ſimul in eadem materia ſubſtantialis inueniri forma, ſed unica quæ & unicum det eſſe ei cōpoſito qđ unum ſimpliciter ac per ſe dicit in ſubſtantię genere, oīsq; alia qua ſuꝑ induiť ex hoc ipſo conuincitur eſſe accidentalis. Ex prædictis omnibus facile patet, ſecūdum ꝙ uidelicet peius impugnauerit diuum Thomā quàm etiam Ariſt. uerba expoſuerit. Quia prædictæ ſuæ male expoſitioni addidit ꝙ S. Tho. literam Philoſophi truncare accipit uel exponit. Vtinam ſic ille oīa Philoſophi uerba ponderaſſet prout aurea libra facit angelicus Doctor. Ab errore enim ſuo facile purgari potuiſſet. Exponit enim diuus Thomas quid ſit, genus ſimpliciter nō eſſe præter generis ſpecies. Quid ut materia acceptum ſit ipſum eſſe præter eas, q̄ ſunt in generis ſpecies. Quomodo genus & ſi ut materia ſumi poſsit, non tamē uere materia ſit: quomodo hoc ipſum quòd eſt ut materia poſſe genus ſumi, uō quibuſdam tantummodo ſed omnibus generibus conueniat, tam etſi Philoſophus unum duntaxat exemplum induxerit, & tale in quo præfatam diſtinctionem clarius quiſque ualeat intueri. Quomodo ex utroque dicto inferat Ariſt. intentam concluſionem, licet ex primo formaliter & directe. Ex ſecundo enim (ut ante dixi) non niſi arguendo à maiori, deduci poteſt intentum formaliter, & primo mediante. Quomodo item ex hic dictis Philoſophus & ueritatē determinat, & argumenta ſupra in oppoſitum facta diſſoluit. Vnde igitur truncata authoritas Philoſophi accipitur? Tu magis Philoſopho tantæ dignitatis iniuriaris, dum cōuinceris ſuperfluitatem uerborum iuxta tuam expoſitionem imponere, & ſuam inuictam deductionem infirmare. Quod enim ex duabus ille ſententiis, quarum una ſit alterius in inferendo robur nō modicum, directe concludit, tu ex una duntaxat & ſine robore, & indirecte ſatis, inducis. Patet ergo ꝙ ex Ariſto. uerbis expreſſe habetur genus ipſum non aliam ſignare formam ab ea, quam ſpecies claudit, aut econuerſo, & conſequenter non ſecundum multitudinem eſſentialium prædicatorum multiplicari formas in ſpecies ſuppoſito, neque etiam uel unius generis ſignificatam formam, ab ea quæ ſpeciem extremam conſtituit, eſſe diſtinctam, ſi pro quia, genus quodlibet non eſt præter eas quę ſunt eiuſdem generis ſpecies. Non igitur diſtincta quouis modo eſt forma quæ corpus eſt primo corpus, ab ea qua idem ipſum eſt animatum, uti tamen cum principe tuo, uobiſque adhærentibus ęſtimas, & cōtendis, licet ex modo ſignificandi, eo ꝙ corpus ipſum indeterminate formam hanc exprimat, animatum uere corpus determinate, & ſic primum quidem ſuperioris generis, hoc uero inferioris uel ſpeciei intentionem ſuſcipiat, aliqualiter & non niſi intentionaliter diſtinguantur. Circa igitur aduerſarij præſentem oppugnationem in materia de pluralitate formarū tanta ſint dicta.

Genus non diuerſam ab ea, quæ ſpecies eſt formam ſignificat.

At uero oportet etiam diuidi differentia differentiam. ut puta animalis differentia eſt pedes habere. rurſus, animalis pedes habentis differentiam ſcire oportet, prout pedes habet. quare non eſt dicendum, pedes habentis aliud plumiferū aliud implume, ſi bene dicatur (uerum quia non poteſt, faciet hoc) ſed ſi aliud fiſſos, aliud non fiſſos pedes habens hæ enim pedis differentiæ ſunt. fiſsio namque pedum, aliqua peditas eſt. et ſic ſemper procedi uult, donec ad indifferentia deueniatur. tum autem tot pedis ſpecies erunt, quot differentiæ & pedes habentia animalia, æqualia differentiis. A R S S.

At uero & oportet diuidi differentiæ differentiam, ut animalis differentia eſt pedalitas. Item animalis habentis pedes differentiam oportet ſcire, inquantum habens pedes. Quare non eſt dicendum habentis pedes aliud alatum, aliud non alatum, ſi quidem bene dicit. Sed propter non poſſe faciet hoc. Sed ſi aliud habens ſciſſos, aliud non ſciſſos pedes. Hæ nanq; ſunt differentiæ pedis. Nam ſciſsio pedis, pedalitas quædam eſt. Et ſic ſemper uult procedere, donec utique ueniat ad non differentia. Tunc autem erunt tot ſpecies pedis, quot differētiæ, & pedes habentia animalia æqualia differentiis. A N T. par. 6.

Oñdit ꝙ nec etiam multitudo dr̃iarum ĩpedit unitatē diffõnis, & circa hoc duo facit. Primo oſtēdit qualiter debeant ſumi in diffõne multæ dr̃iæ. Scđo oñdit ꝙ ſi dr̃iæ debito modo ſumanť, nō impediet multitudo dr̃iarum unitatem diffinitionis, ibi {Si itaq;.} Dicit ergo primo, ꝙ in diffõnibus in q̃bus ſunt multæ dr̃iæ, oportet non ſolū diuidi genus in dr̃iam, ſed etiā diuidi dr̃iam primam in differentiam

Quomõ ſu unen 'æ ſint plures differētiæ ĩ una diffinitiõe.

ferentiam ſecundam. Sicut animalis differentia eſt pedalitas, ſm̃ quam aĩal dicitur habens pedes uel greſsibile. Sed quia etiã hæc dr̃ia multipliciter inuenitur, iterum oportet ſcire differentiam animalis habentis pedes, quę ſic dr̃ia eius {inquantum eſt habens pedes}, ſ. per ſe & non per accidens. Et iõ quia habenti pedes accidit habere alas, non eſt dicendum diuidendo differentiam, ꝙ habẽtis pedes aliud eſt alatum, aliud nõ alatum, ſi homo bene uelit dicere diuiſionem differentiarum. Sed tamen quandoque aliquis diuidens dr̃ias {facit hoc} ut, ſ. diuidat per ea quę ſunt ſecũdum accidens, ꝓp hoc ꝙ non poteſt inuenire proprias & per ſe dr̃ias. Aliqñ. n. neceſsitas cogit, ut utamur loco per ſe dr̃iarũ drĩis per accidens, inquantum ſunt ſigna quædam dr̃iarum eſſentialium nobis ignotarum. Sed hoc modo eſt hæc dr̃ia diuidenda {habens pedes} ſcilicet huiuſmodi animalium, aliud eſt habens pedes ſciſſos, & aliud non ſciſſos. Iſtę enim {ſunt dr̃iæ pedis} ſ. ſciſſum & non ſciſſum. Et ideo habens pedes ſciſſos, ꝑ ſe diuidet hanc dr̃iã quę eſt habẽs pedes. Sciſsio. n. pedis eſt {eſt quędam pedalitas}, id eſt hæc differentia quæ eſt habere pedes ſciſſos, eſt quoddam contentum ſub hoc quod eſt habere pedes, & habẽt ſe adinuicem ſicut determinatum & indeterminatum, ſicut diximus de genere & dr̃ia. Et ita ſemper ꝓcedendum eſt in diuiſione dr̃iarũ donec diuidens {ueniat ad non dr̃ia}, i. ad ultimas dr̃ias, quę non diuiduntur ulterius in alias dr̃ias. Et tunc tot erunt ſpecies pedis, quot differentiæ, & ſpecies animalium habentium pedes ęquales differentiis. Quælibet enim indiuidualis differentia cõſtituet unã ſpẽm ſpecialiſsimam. Deinde cũ dicit.

BESS. *Si igitur hæc ita ſe habeant, manifeſtum eſt quod ultima differentia, rei ſubſtantia erit, & definitio, nec ſanè oportet crebro eadem in diffinitionibus dicere: ſuperfluum namque eſt. Accidit autem hoc cum enim animal pedes habens, bipes dicat, nihil aliud dixit, niſi animal pedes habens, duos pedes habens. & ſi hoc propria diuiſione diuidat, crebro & æqualiter, ac differentias dicet. Si igitur differentiæ differẽtia fiat, una, quæ ultima eſt, erit ſpecies & ſubſtantia.*

ANT. par. 7. *Si itaque hæc ſic ſe habent, palam quia finalis differentia rei ſubſtãtia erit & diffinitio. ſi non oportet multotiens eadem dicere in terminis. Superfluum enim accidit hoc dicentibus. Nam quãdo dicit animal habens pedes, bipes: nihil aliud dixit quàm animal pedes habens, & duos pedes habens. Et ſi hoc diuidat propria diuiſione, multotiens dicet & æqualiter differentiis. Siquidẽ igitur differentiæ differentia fiat, una erit quæ finalis ſpecies & ſubſtantia.*

Multitudo dr̃iarũ non ipedit unitatem diffinitionis. par. 8. par. 9.

Oſtendit ex ſuppoſitis ꝙ multitudo dr̃iarũ non impedit unitatem diffinitionis, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit propoſitum. Scd̃o inducit concluſionem intentam, ibi: {Quare palam &c.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit qũo ex multis differentiis fit unum, ſi dr̃ię per ſe ſumanẽ. Scd̃o ꝙ hoc non poteſt eſſe ſi ſumantur per accidẽs, ibi: {Si uero ſm̃ accidens.} Dicit ergo primo, ꝙ ſi ſic ſe habẽt differentiæ acceptæ in diffinitione {ſicut dictum eſt} ſcilicet ꝙ ſemper ſumantur per ſe differentiæ & non per accidens, palam eſt ꝙ ultima differentia erit tota ſubſtantia rei, & tota diffinitio. Includit enim in ſe oẽs præcedentes particulas. Quod enim in differentia includatur genus, oſtenſum eſt, ex hoc ꝙ genus non eſt ſine differentiis. Sed ꝙ ultima includat omnes pręcedentes, palam eſt ex hoc ꝙ niſi hoc dicatur, ſequitur ꝙ oporteat {in terminis}, i. diffinitionibus multotiens eadem dicere. Et hoc erit ſuperfluum & nugatoriũ. Hoc autem inconueniens ideo accidit, quia ſi aliquis dicat in diffiniendo animal {habens pedes bipes} ſi bipes ſit alia differentia ab habente pedes, non includens eam, nihil aliud dixit ſic diffiniens quam animal habens pedes, duos pedes habẽs. Bipes enim nihil aliud eſt q̃ duos pedes habẽs, ĩ quo manifeſte includitur, pedes habens. Vnde patet ꝙ ſi utraq; apponatur dr̃ia, eſt nugatio. Et iterum ſi hoc quod eſt bipes diuidat aliquis {propria diuiſione}, i. per ea quę ſunt per ſe & non per accidẽs, ſequetur ulterius multotiens dici idem, & totiens qd̃ ſumuntur dr̃iæ. Vt ſi dicã ꝙ aĩalis bipedis, aliud eſt habẽs pedes ſciſſos ĩ quinq; digitos, aliud ĩ quatuor: ſiqs uellet diffiniẽs hoiem, ponere oẽs dr̃ias intermedias, toties repeteret idẽ, quot dr̃ias apponeret. Diceret. n. ꝙ hõ eſt aĩal pedes hñs, duos pedes hñs, ſciſſos in quinq; digitos. Et qa iſta ſunt inconuenientia, igiẽ manifeſtũ eſt ꝙ ſi in diffõne accipiant dr̃iæ, una erit ultima, ſ. {q̃ eſt ſpẽs & ſuba}, i. quæ ſubam & ſpẽm diffiniti comprehendet, & ab eius unitate diffinitio erit una. Deinde cum dicit.

DEFENSIO XVI.

Validiſsimum aliud argumentum ad unitatem formæ inducendam ex textu philoſophi a D. S. allatum, aduerſarios coarctare ac deuincere, patefacit.

HOc in loco circa eandem materiam de pluralitate formarum Ant. an. diuum Thomam impugnat dicens. Notandum, ꝙ negantes plures formas, hinc ſumunt argumẽtum, quia finalis differentia, quæ dicit rationem formæ dicit totam ſubſtantiam rei ergo non eſt ibi alia & alia forma, à quarum prima ſumatur genus, & differẽtia à ſecunda, qa tunc differentia ultima non eſſet tota ſubſtantia diffiniti. Sed hoc nihil ualet. Non enim poteſt intelligi ꝙ tota ratio quidditatiua ſit in ultima differentia. Tunc enim genus ſuperflueret in diffinitione, quia ſola ultima differentia totam eſſentiam rei exprimeret. Sed debet ſic intelligi ꝙ completiue eſt tota ſubſtantia rei, ſicut à forma ultima completiue eſt tota eſſentia habentis formam. Hæc ille. Sed in hac oppugnatione patet ex philoſophi uerbis & ĩtẽtione ipſius, Ariſt. mẽtem hunc non apprehendere, nec altitudinem ſpeculæ fideliſsimi eius expoſitoris aſcendere potuiſſe. Intendit enim Ariſt. (ut ipſe Ant. an. à ſancto Tho. edoctus fatetur) oſtendere diffinitionem quid per ſe unũ ſignificare, non obſtante differentiarum multitudine ſicut & hoc ipſum paulo ante oſtenderat, non obſtante generis ipſius à differentia, quæcunque uideatur diuerſitate. Non intendit autem hæc perſuadere nõ eſſe inter ſe diſtincta quantum ad uocem, quinimmo ex multis uocabulis docet in ſeptimo. t. cõ. 13. diffinitionem neceſſario rite conſtare. Non etiam quantum ad conceptus, quia ſic uocum diſtinctio inutilis foret. Debet enim diffinitio pluribus conceptibus diſtincte palam facere, quod diffinitum comprehendit unico quaſi confuſo. De indiſtinctione igitur reali ꝙ loquatur & intendat neceſſe eſt gñis iquam cum differentia prius, nunc autem de reali unitate ac ĩ diuiſione realium differentiarũ, quibus quaſi gradi-

Cũ ultima rei dr̃ia una ſimpliciter ſit, & eadẽ ei, cuius eſt, una tantũ forma uni' cõpoſiti eſt

bus deſcenſus per ſe fit ex ſupremo genere ad ultimã ſpeciem. Hic autem iſti dum à lumine recedunt, ꝓpriis tenebris inuoluuntur, ut dicant cum tali differentiarum numeroſitate, & nihilolominus cum formarũ per differentias iſtas ſignicatarum diſtinctione reali, ſtare unitatem quandam inter eas realem & per ſe à natura intentam, ſicut proprij generis perfectibilis cum perfectione ſua itidem propria, & ſicut propriæ potentiæ cum eiuſdem proprio actu, quæ vnitas ſufficiat ad diffinitionis per ſe unitatem, quam & præmonſtrare Philoſophus ſolam intendat. Diuus uero Tho. ex verbis & intentione Philoſophi expreſſe, uoluit vnitatem hanc non ſufficere, & aperte oſtẽdit ꝙ neceſſario quæ per ſingula prædictorum ſiue generum ſiue differentiarum eſſentia ſignificatur ſit eadẽ penitus & una realiter, diuerſis tamen conceptibus ſignificata quorum quilibet id quidem quod totum eſt, dicat, at non totaliter, neque ſecundum omnem ſuæ naturæ perfectioniſque gradum. Et ſi completa quę per hæc omnia ſignificatur eſſentia, vna natura eſt realiter & penitus eadem, licet à prædictis omnibus non eodem modo expreſſa, forma etiam ex quo primo talis eſſentia, realitatem ſortitur & ſpeciẽ realiter una erit. Quod ſerius magis quàm forte doctiſsimi expoſtularet, aperiendum cenſeo, ut demum ualeã clare deducere, idipſum hoc in loco, Phum edocere. Sciẽdum igitur ꝙ inter cætera quibus homo in infima ſede intellectualium creaturarum locatus, à ſupremis intellectibus elongatur, unum eſt, quod quidem ex parte modi intelligendi ſe tenet, hoc inquam ꝙ quæ ſparſa diuerſaq; ſunt in entibus, intuitu mentis, diſtinctis etiam conceptibus apprehendit, & ob hoc diuerſis etiam nominibus explicat. Vnde ſi quo modo prædicta quæ in diuerſis diuerſa ſunt, in uno formaliter uniantur, uel eminenter contineantur in eſſentia vna & ſimplici, diuerſis nihilominus conceptionibus hæc intellectus noſter apprehendet, & tunc ex hoc ſolo aliquam diſtinctionem dicetur habere, quæ uocatur ob hoc ipſum, diſtinctio rationis, quia per comparationem ad intellectum uel rationem ſumit, & nullo modo ex parte rei diuerſitas illa eſt. Hoc cum in multis quæ propoſito non deſeruiunt, tum in prędicamentali ordine præcipue inuenitur, quod ꝓpoſito fauet. Eſſe corpus, exempli cauſa, eſſe animatũ corpus, ſenſibile, rationale, & inueniuntur diuerſa in diuerſis, & nihilominus uniuntur in homine realiter, & ob hoc diſtinctis quidem hæc omnia conceptionibus repreſentat homo diſtinctiſq; ſignat uocibus. Sed tamen in homine non niſi rationis & intellectus patiuntur diuiſionem, ut in homine unam eſſentiam dicant reſpectibus ad diuerſas intellectus conceptiones diſpartitam, non rebus. Quia uero hæc in diuerſis reperta, adinuicem comparantur ſecundum ſuperiorem & inferiorem ſeu maiorem & minorem perfectionem. Perfectiora quippe ſunt animata inanimatis corporibus, ſenſibilia inſenſibilibus, & ſic ide, ideo etiam dum in unum confluunt, rem illam unam quidem gradibus ad culmen eleuant perfectionis, ut id quod in aliis repertum, quaſi imperfectionem dicebat reſpectu alterius, in hoc uno quaſi gradum ſimplicis illius eſſentiæ infimum dicat, reſpectu ſuiipſius eſſentiæ ut perfectionem illam ulteriorem includit, quaſi fiat ad gradum ſuperioris aſcenſus, & ſic inde donec ad ultimam perfectionem quam hominis propria differentia, rationale inquam, exprimit, perueniatur. Sic igitur conſtituta natura hominis præciſe ut trium eſt dimenſionum immediatum ſubiectum, ad quod multa alia in rebus ei æquiparantur, quaſi ſecundum perfectionis ſuæ infimum gradum cognoſcitur. Sed cum illa quæ in hoc gradu ſecum conueniũt, homo per uitam tranſcendat, in qua tamen alia quędam ſecum conuenientia ſiſtunt, ſcilicet animata, iam ad ſecundum ſuæ perfectionis gradum quodammodo fit aſcenſus. Cum iſta quoque per ſenſum tranſcendat in quo tamen conueniunt & in eodẽ ſiſtunt quædam alia, ſcilicet animalia, ad tertium iam gradum perfectionis eius per ĩtellectũ eleuamur. Sed, & cum hæc per rationem ſuperet, quaſi quarto gradu culmẽ attingimus ſuæ ꝑfectionis. Vna ergo eſſentia, & unica talis eſſentiæ forma ſimpliciſsima, diuerſis conceptibus & diuerſis nominibus pro diuerſitate prædictorum graduum deſignabitur. Et ſic illorum quodlibet totam quidem illam eſſentiam, ſed non quodlibet totaliter eam exprimit, ſed unum nomen illam ſignat ſub uno gradu tantum, aliud ſub duobus, & ſic inde. & ſic uera nihilominus erit prædicatio qua ſuperius prædicatur de inferiori, eo ꝙ totum de toto enuntietur, licet non plene totalitas inferioris per ſuperius exprimatur. Illud autem nomen quod omnium graduum perfectionem comprehendit, eſt naturæ illius proprium, ut ly homo naturam humanam totam & totaliter, i. quoad omnẽ gradum exprimit. Sed quia homo cum quibuſdam aliis rebus conuenit in aliquo per tale nomẽ ſignificato, & per aliud ab eiſdem aliis differt, per quod etiam in ſupremo gradu ſuo conſtituitur, & hoc ſecundum eſt formale reſpectu primi, eo quod formæ proprium ſit & ab aliis formaliter diſtinguere, actus enim ſeparat & ei cuius forma eſt, ꝑfectionem dare. Cum forma ipſa in eſſe ſpecifico & etiam actuali unumquodque conſtituat, ſequitur ꝙ tunc apertiſsime natura illa explicatur quantum ad ſuos terminos, materiali inquam atque formali, quãdo his duobus conceptibus diſtincte repreſentatur, & conſequenter duobus illos ſignificantibus uocabulis exprimitur. Quod facit diffinitio. Ad eam quippe ſpectat quidnam diffinitum ſit explicare à prima potentia uſque ad ultimum actum. Et ex his patet quod unitas formæ in compoſito non tollit diſtinctionem conceptuum uel prædicatorum eſſentialium, quinimmo neceſſario exigit. Quia autem Philoſophus, hic id intendat, immo probet, & ꝙ Ant. an. non bene illũ exponat, immo eidem apertiſsime ſe opponat, liquet expreſſe conſiderantibus utriuſque uerba. Volens. n. Philoſophus oſtendere quod multitudo differentiarum non obeſt unitati per ſe diffinitionis, proponit ꝙ ultima differentia eſt tota rei ſubſtantia & diffinitio, ut ſic inferat ꝙ ſicut ultima differentia eſt unum per ſe, ita & diffinitio. Probat autem propoſitum primo à priori, ſecundo à poſteriori. A priori quidẽ per diuiſionẽ ſuperioris in per ſe differentias donec ad ultimã & indiuiſibilẽ deueniatur. Qua diuiſione expoſita ꝑ exẽpla, concluditur ſe intentum dicens, ſi itaq; hæc ſic ſe habent, palã quia finalis differentia, rei ſubſtantia erit & diffinitio. Non eſſet autem bona conſequentia iſta Phi, niſi ultima differentia comprehenderet oẽs ſuperiores, ſic quod eſſet idem cum eis, qđ ſic patet. Nam ſicut ſe hẽt res ad eſſe ita & ad unitatẽ quarto huius, ergo eo mõ quo aliqđ eſt hoc uel illud, eo mõ eſt unũ

cum

cum eo. Quod ergo eſt hoc ſubſtantialiter, uel quia eſt ſubſtantia eius, ſeu quod idem eſt, eſt ipſa huius ſubſtantia, oportet quod ſit unum cum eo ſubſtãtialiter, ſeu unum in ſubſtãtia cum eo, ſed unum in ſubſtantia facit idem, quinto huius, ergo oſtenſo, quod hoc ſit hoc ſubſtantialiter, oſtenditur quod hoc ſit idem illi. Et hoc per primam probationem facit hic Philoſophus. Ex diuiſione enim & ordine eſſentiali inter differentias per ſe, oſtendit, ꝙ ſuperior differentia ſubſtantialis prędicatur per ſe primo de inferiori, ergo concluditur ꝙ inferior & ſuperior ſunt idem realiter. Et ob hoc ipſe intulit ꝙ ultima differentia eſt tota ſubſtantia rei, quia eſt eſſentialiter idem cum omnibus ſuperioribus, ut ſic inferat à priori multitudinẽ differentiarũ non obſtare quin diffinitio habeat unitatem per ſe, ſicut nec obſtat quod ipſa ultima differentia ſit unum per ſe, quia comprehendit omnes ſuperiores in una ſua ſimplici realitate atque ſubſtantia ſua, ut diximus. A poſteriori autem hoc ipſum ꝓbat, quia uidelicet ſi ultima differentia non eſſet tota ſubſtantia rei, & conſequenter ad exprimendam totã rei eſſentiam, oporteret in diffinitione ponere omnes alias differentias, non accideret ſuperfluum in diffinitionibus. Accidit autem ſuperfluum ponendo, plures differentias in diffinitione, ergo &c. Hoc autem probat per exempla in quibus clare patet ſuperiores differentias in inferioribus formaliter includi, uidelicet habens pedes, bipes, bipes pedibus ſciſsis. Patet enim ꝙ ultima includit formaliter præcedentes, & ſecunda primam. Et ſic poſita ultima in diffinitione, cum ſufficienter exprimat alias, ſuperfluum eſſet alias apponere. Et ſic concluditur quod ultima eſt tota ſubſtantia rei.

Nota duo hæc ad unitatem formæ aſtruẽdam.

Ex his duo notanda eliciuntur ex uerbis & intentione Philoſophi. Primum, quod dictum eſt, differentiam inquam inferiorem ĩcludere ſuperiores formaliter alias non poſſet illas dicere, & ſic non eſſet ſuperfluum &c. Illud enim per uerbum dicitur qđ per ipſum ſignificatur. Vnde & paulo ante in hoc eodem textu Philoſophus ſuperiorem differentiam de inferiori prædicat in abſtracto dicens, ꝙ ſciſsio pedis, pedalitas quędam eſt. Ratio autem ſe motiuũ nullum eſt, per quod hoc negat Ant. an. in notando ſuo, quod Mauritius uocat expoſitionem ſingularem atque ſubtilem. Et uere tam ſingularis & ſubtilis eſt, ut à nullo ſapiente intellectu capi poſsit, atque ſeipſam deſtruat. Dicit enim quod uerbum Philoſophi quo dicit ꝙ ſciſsio eſt pedalitas, non eſt intelligendum ꝙ ſit prædicatio per ſe primo modo, & ꝙ differentia inferiori ĩcludat ſuperiorem, ſed quod inferior per ſe dat diuidere ſuperiorem inquãtum huiuſmodi. Hęc ille. Sed primo quærendum eſt ſi non eſt illa prædicatio per ſe primo modo, cum ſit uera & neceſſaria, quo modo perſeitatis ſit per ſe? Non enim ſecundo tertio uel quarto, ut patet ex eorũ rationibus, ergo primo. Item eſt prædicatio ſuperioris per ſe de inferiori ut tu dicis, & patet cum ſit diuiſio per ſe & non ſecundũ accidens, ergo in primo modo. Demum quid eſt dicere inferior per ſe dat diuidere ſuperiorem inquantum huiuſmodi, niſi quod illa perſeitas conſurgit per ſe & formaliter tã ex parte inferioris quàm ex parte ſuperioris. Et hoc eſt ualidiſsime confirmare ꝙ eſt prædicatio uera & neceſſaria & per ſe primo modo. Secundum quod ex præſenti paſſu Philoſophi elicitur, & ex primo ſequitur, uidelicet ꝙ eadem eſt realitas quæ ſignificatur per ſuperiorem differentiam & inferiorem, & conſequenter eadem forma. Si enim eſſent plures formæ quas ultima differentia ſignificaret, tunc non ſignificaret unum per ſe, ſed per accidens, & ſic diffinitio non eſſet unum per ſe. Cuius cõtrarium intendit hic probare Ariſt. Ex pluribus enim actibus & conſequenter ex pluribus formis non fit unum per ſe, ſed per aliud & per accidens, quia non poſſunt uniri niſi ratione tertij, ſcilicet ſubiecti, cui accidit eſſe ſubiectum unius, inquantum habet alteram, etiam ſi una neceſſario præexigeret aliam in eodem ſicut per accidens unum ſunt in ſubiecto albedo & ſuperficies, tametſi albedo neceſſario exigat ſuperficiem in ſubiecto. Nec ualet dicere, quod illæ nõ ſunt eiuſdem generis ut illæ, quia ſi ſupponatur eſſe plures formas ſubſtantiales in ſubiecto, nõ poteſt magis probari has eſſe eiuſdem generis quàm illas. Vtrobique enim non poteſt afferri niſi eadem ratio unitatis generis, neceſſaria uidelicet illa coexigentia, quæ currit pariter in utriſq;. Nec magis poſſet haberi has eſſe prædicationes ſubſtantiales homo eſt animal uel ſubſtantia, quàm has homo eſt quantus uel albus, & tota rerum diſtinctio confunderetur. Vbi igitur multitudo actuum inuenitur, ibi unum per accidens eſt & non per ſe. Actus enim non unit ſed ſeparat per ſe ab alio actu, ex ſeptimo huius. Si uero aduerſarij dicant quod ſunt quidem plures formę, ſed differentia ultima non omnes ſignificat, ſed tantum unam, quæ tamen dicitur tota rei ſubſtantia, quia eſt completiua totius ſubſtantiæ, ſeu (quod idem eſt) quia ab ea eſt completiue tota rei ſubſtantia, ut dicit Anto. and. hic, tunc conſequentia Philoſophi nulla erit, ꝙ uidelicet ſit ſuperfluum alias differẽtias in diffinitione ponere, immo ſequitur quod eſt neceſſarium eas ponere ſicut proprium perfectibile cum ſua propria perfectione, ſicut docuit Ariſt. in ſeptimo ſeruãdum eſſe, uolens diffinitionem ex proprio conſtare genere ac differentia ultima. Et hoc eſt ineuitabile argumentum Thomiſtarum, quod uirtualiter ponitur hic à ſancto Tho. ubi dicit: Ex hoc ſcilicet, quod hic dicit à Philoſopho patet ꝙ cuiuſlibet ſpeciei eſt una tãtum forma ſubſtantialis, ſicut leonis una eſt forma, ꝑ quã eſt ſubſtantia & corpus & animatũ corpus & animal & leo. ſi enim eſſent plures formæ ſecundum omnia prædicata, non poſſent omnes una differentia comprehendi, nec ex eis unum conſtitueretur. Hæc ille. Quaſi ſic arguat, aut ultima differẽtia comprehendit omnes præcedentes, aut non: ſi non, ſed dicit unam tantum quæ eſt completiua aliarum, ergo non eſt ſuperfluum eas omnes in diffinitione ponere nec bis repeteretur idem. Si ſic, uel eas comprehendit quaſi unicam formam, uel quaſi plures. Si primum, habetur intentum. Si Secundum, ergo non ſignificat unũ per ſe, nec diffinitio erit una contra Philoſophum. Hoc argumentum ab his non excluditur, immo & ꝑ Ant. and. dicta hic, robur accipit contra eoſdem. Dũ enim dicit ꝙ ultima differentia eſt tota ſubſtantia rei, ſicut à forma ultima cõpletiue eſt tota eſſentia habentis formam, ſequitur quod qualitercunque intelligat non ſit ſuperfluum illas differẽtias in diffinitione ponere, ſiue omnes formas & diſtinctas ſm̃ eum ſignificet & ultima differentia, ſiue ſignificet tm̃ ultimã formam completiuam &c. Non. n. inconuenit, immo neceſſarium eſt in diffõne poni proprium perfectibile &

propriam ſuam perfectionem. Cum diffinitio ſit explicatiua eſſentiæ rei à prima potentia uſque ad ultimum actum. Non eſt ergo ſenſus uerborum Ariſto. nec intentio eius ꝙ ultima ſit tota ſubſtantia rei, quia ab ea eſt completiue tota ſubſtantia rei, ſic enim non concluderet intentum ut deduximus, ſed eſt eius intentio ꝙ ipſa uere ſit tota rei ſubſtantia, vt uerba exprimunt aperte. Eſt enim extorta valde expoſitio, dũ dr̃, hoc eſt hoc, interpretari, ab hoc eſt hoc. Et oſtendit ſic exponens, ꝙ propria phãtaſia pro lege ſibi ſtatuta, velit omnia alia, licet repugnantia ad ſuam trahere voluntatem. Exponendo autẽ vt litera præ ſe ſert, habet Ariſt. intentum ſuum perfecte. Cum enim ſupra probauerit diffinitione eſſe vnam non obſtante pluralitate ſeu quacunq; diſtinctionem inter genus & differentiam, eo quod genus non eſt præter eas quæ ſunt generis ſpecies, & ſic non eſt aliquid præter differentias quibus ſpecies identificatur, nunc idem oſtendere voluit non obſtante differẽtiarum multitudine, eo inquam quod omnes præcedentes differentias nõ eſſe aliquid præter eam quæ eſt ultima, oſtendit ipſa eſſentiali earundem diuiſione & ſuperfluitate propoſitionis earum. Et ex præcedenti hoc toto proceſſu inſert concluſionem magis uniuerſalem, quæ ſequatur etiam ex medio illo quod genus nõ eſt præter eas quæ ſunt generis ſpecies, hanc inquam, ꝙ vltima differentia eſt tota ſubſtantia rei & diffinitio, quaſi dicat. Tanta eſt unitas diffinitionis quanta & differentiæ ultimæ, quia & differentia ultima eſt eſſentia & generis & omnium differentiarum, ergo & eadem unitas quæ eſſentiam cõſequitur. Cum ergo hæc ultima differentia ſit quid unum ſimpliciter ut patet, ſequitur quod & ipſa diffinitio ſit vna ſimpliciter. Quia tamen differentia ultima non includit ſormaliter genus, differentia enim non participat genus, tertio huius tex. c. 10. ideo non obſtante eadem utriuſque eſſentia, oportet ſeorſum à differentia poni genus in diffinitione. Nec hoc eſt contrarium eius, quod dicit Phs, drĩam, inquam, eſſe totam rei ſubam & diffinitionẽ. Ex mõ. n. dicẽdi ipſius Philoſophi apprehenditur eius intentio. Dicit. n. primo, quod eſt tota rei ſuba, & per conſequens ipſa rei ſubſtautia eſt maxime vna, cum ipſa differentia vnum quid ſimpliciſſimum dicat. Si ergo adiungatur ꝙ ipſa tota ſubſtantia rei ſit etiam ſubſtãtia diffinitionis, ſequitur diffinitionem eſſe ſimpliciter vnam. Quod vt perfecte explicaret dixit differentiam eſſe diffinitionem, quia uidelicet eadem eſt ſubſtantia differentiæ & diffinitionis. Vtraq; enim totam eandem dicit ſubſtantiam, & ſic differentia eſt ipſa diffinitio realiter, licet quantum ad modũ ſignificandi non ſit completa diffinitio, vt in ſeptimo docuit. Sicut igitur ſupra dixit quod genus non eſt præter ſpeciem quæ eſt diffinitum, quia eſt idem realiter ipſi ſpeciei, ità nunc dixit differentiam eſſe diffinitionem, quia eſt idem realiter illi. Magis tamen explicat naturã diffinitionis differentia quàm genus, quia differentia explicat id quod formale eſt, genus autẽ id qđ ſignificatur materiale. Vnde differentia ob hoc dicitur complere diffinitionem, non autẽ genus. Sed iſta completio non importat diſtinctionem, realem quaſi complementum ſit alia res ab ea quæ compleri dicitur, ſed modum ſignificandi tantummodo, inquantum una forma & una eſſentia ſecundum unum gradum, comparatur ut quid imperfectum, incompletum, potentiale, materiale, ad ſeipſam ſecundum alium gradum, vt quid pſectum, completum, actuale, formale. Et ſecundum hoc genus dicitur materiale & potentiale reſpectu differentię, quia uidelicet genus ſignificat eandem eſſentiam ſecundum gradum ĩperfectiorem, differentia uero ſecundum perfectiorem. Ex his omnibus patet ꝙ motiuum Ant. an. contra prædictam expoſitionem, & in fauorem ſuę, nullũ eſt. Licet enim vltima differentia non ſit tota ratio & diffinitio ſormaliter, eſt tamen tota realiter, & propoſitio philoſophi identice uerificatur: cum quo ſtat ꝙ non ſuperfluat, immo exigatur & genus ad formalem expreſsionem primæ potentiæ uſque ad ultimũ actũ. Nec hoc eſt extorte exponere uerba Phi. Non enim aliter ſunt interpretanda authoris alicuius dicta, quæ ambiguitatem videntur habere, quàm ſecundum ꝙ deſeruiunt principali ſuæ intentioni. Sat autẽ eſt Ariſt. ad oſtendendum diffinitionem eſſe unam, oſtendere differentiam quæ eſt maxime una, eandem eſſentiam dicere quam dicit diffinitio, & per conſequens eſſe ipſam diffinitionem identice. Propter quod ſanctus Tho. declarans quomodo differentia ultima ſit tota diffinitio, dicit ꝙ ipſa includit genus, quia genus non eſt ſine differentiis &c. quod eſt eam declarare eſſe identice genus. Expoſitio autem Anto. and. non ſolum non inſert, immo excludit intentum Ariſt. qđ licet ex dictis iam pateat, adhuc tamen apertius id deducam. Voleus enim Ant. and. ad ſuam voluntatẽ prædicta Ariſt. uerba ſuæ phantaſiæ repugnantia trahere, conſequentiam Philoſophi inſerentem ſuperfluitatem ſic inducit. Cum diffinitio (inquit) habeat unitatem ex aliqua differẽtia: ergo uel à finali uel ab aliqua alia. Si à finali, habetur propoſitum. Si ab alia, uel iſta eſt vna cum finali, uel ſunt duæ. Si una, ergo nugatio: ſi duæ, ergo diffinitio non eſt una, quia ex duobus in actu ultimato & perfecto non fit unũ per ſe. Hæc ille. In hac autem deductione primo patet quòd deuiat à uerbis Ariſtot. Non enim dicit hic Ariſt. ꝙ diffinitio habeat vel non habeat vnitatem à differentia vel ab alio, ſed dicit vltima differentia eſt diffinitio. Et hoc probat, quia ſuperflue apponuntur aliæ ſi illa ponitur. Et ꝙ ſit ſuperfluum probat, quia opus erit multotiens eadem differentiæ in diffinitionibus. Ecce ꝙ dicit vltimam differentiam præcedentes formaliter ſignificare, alias non poſſet illas dicere, & conſequenter ſequitur idem eſſe realiter cũ eiſdem. Non enim idem multotiens repeteretur, multiplicatis differentiis, niſi illæ differentiæ eſſent idem vel includerent ſeinuicem, quæ etiam incluſio eſſentialis, identitatẽ importat realem, diſtinctionem autem ſecundum rationem tantum, ut dictum eſt. Secundo quia cum tota vis conſequentiæ Ariſt. in inferenda illa ſuperfluitate ſeu nugatione conſiſtat, & per tuam deductionem nugatio illa non inferatur niſi differentiæ ſuperiores ſint una cum finali, ergo ſecundũ Ariſt. omnes ſunt vna cum finali. Nõ autem formaliter, ſic enim ſunt plures, ergo realiter & identice, qđ eſt propoſitum. Tertio quia ſi Ant. and. putat ꝙ conſequenter ad Ariſt. tenendum ſit plures formas ſubſtantiales ſignificari per plures differentias, ita tamen ꝙ una ſit finalis, & perfecta, aliæ uero ſint non ultimę & ſiut potentiales, & ſic poſſe eſſe plures formas ſubſtantiales in eodem, tunc conſequentia Philoſophi ſecundum illum modum quo iſte deducit, nulla erit.

erit. Nam dicit, Si ſint duæ, tunc diſſinitio nō eſt una, quia ex duobus in actu ultimato & perfecto non fit unum per ſe. Poſſet enim negari prima conſequentia iuxta opinionem tuam quam & dicis eſſe Philoſophi, poſſunt enim eſſe duæ formæ in compoſito ſecundū re. Et ſic entitas compoſiti erit ab utriſque, ergo & unitas: & ideo diſſinitio quæ entitatem illam ſignificat, vna. Et nunc ad probationem diceretur ꝙ non eſt ad propoſitum, quia philoſophus, ſi tecum erronea illa opinaretur, non poneret eſſe duas formas in actu ultimato & perfecto. Sed vnam poneret perfectā, ſcilicet ultimam, & aliam imperfectam, & tamen ab ambabus (ut dixi) ſicut entitatem, ita & vnitatem haberet. Niſi forte ſupponas ab actu ultimato tantum rem uel diſſinitionem habere vnitatem. Et ſic petas principium. Hoc enim aſſumpſiſti probare ꝙ videlicet ab ultima differentia diſſinitio habeat unitatem. Patet igitur ꝙ ex tua hac deductione non haberent Philoſophus intentum, nec ſua conſequentia bona eſſet.

Quarto expoſitionem literæ proſequens dicis, qđ ſecundum multiplicationem differentiarum in diuiſione earum per ſe, idem totiens diceretur, quot ſunt differentiæ, niſi (ſupple dicis) ab ultima differentia nō includēte priores, haberet diſſinitio unitatem, & hoc repetis quaſi immediate. Tunc inſto. Sed habet vnitatem per te ab vltima differentia: ergo non ſequitur ꝙ idem dicatur multotiens. Probo cōſequentiā, quia id conſequens non ſequitur formaliter ad cōtradictorias propoſitiones. Stant ergo iſta ſimul, ſcilicet ꝙ idem non dicatur multotiens, & ſic ꝙ non fiat ſuperfluitas & ꝙ ab ultima differentia habet diſſinitio unitatem. Sed per te, diſſinitio habet unitatem ab ultima differentia: ergo ſi ponantur omnes ſuperiores, non erit nugatio, contra intentionem & probationē Philoſophi, & contra ueritatem apertā per exēpla Ariſt. Manifeſtum eſt enim ꝙ dicens, habens pedes, bipes, duos pedes ſciſſos habens, de ſuperfluitate notaretur. Non bene igitur ad uerba & intentionem Philoſophi attendiſti in hoc quod ipſe paulo ante dixerat, ꝙ ſcilicet ſi non oportet eadem multotiens differentiæ, neceſſe eſt ꝙ finalis differentia, tota rei ſubſtantia ſit & diſſinitio. Accipit autem ly ſi pro quia. Nam ſtatim hoc probat ſubdens, (Superfluum enim accidit hoc dicentibus.) Et hoc idem poſt pauca repetit, dicens ꝙ ſi hoc, ſupple, habens pedes diuidat propria diuiſione, multotiens dicet & ęqualiter differentiis, ex quo infert, ut ſupra fecit, ꝙ ſi quidem differentiæ differentia fiat, i. ſi aliqua differentia, ſcilicet ſuperior habeat adhuc differentiam, quod eſt differentiæ ſi diuidatur in differentias, una, ſcilicet illarum erit ſpecies & ſubſtantia. Et ut oſtendat quæ illarum, addidit, quæ finalis, i. illa ſola quæ eſt finalis quæ eſt includens omnes præcedentes, eſt tota ſpecies & ſubſtantia rei, ut ſupra dixerat. Patet igitur ꝙ ubi Ant. and. in prædicta ſua expoſitione metaphyſicali à ſancto Thoma deuiat, deuiat à ueritate & Ariſt. intentione. Et hæc de Præſenti defenſione ſufficiant. Amen.

BESS. *Si autem ſecundum accidens, ut ſi diuidat, habentis pedes, aliud album, aliud nigrum, tot quot ſunt ſectiones.*

ANT. par. 8. *Si uero ſecundum accidens: ut ſi diuidat, habentis pedes, aliud album, aliud nigrum, tot quot utique ſectiones fuerint.*

Oſtendit ꝙ hoc non poteſt dici ſi differentiæ ꝑ accidens ſumantur, dicens ꝙ ſi aliquis in diuidendo & diffiniendo accipiat differentiam ſecundum accidens, ſicut ſi diuidatur quòd habētium pedes, aliud eſt album, aliud eſt nigrum, tot erunt ultimæ differentię, quot factę ſunt diuiſiones, quia una earum alteram nō includet. Et de differentiis ſic ſumptis, procedebat rō ſuperius inducta contra unitatem diſſinitionis. Huiuſmodi enim differentiæ ſic per accidens acceptę non eſſent unum niſi ſubiecto, quod nō ſufficit ad unitatem diſſinitionis.

Soluitur rō ſecunda ſacta pro parte negatiua.

Deinde cum dicit.

BESS. *Quare manifeſtum eſt, quòd definitio eſt ratio, quæ ex differentiis eſt, & ex harum ultima ſecundum rectum.*

ANT. par. 9. *Quare palam quòd diſſinitio ratio eſt, quæ eſt ex differētiis: & harum ex finali ſecundum rectum.*

Concludit intentum.

Concludit propoſitum, & circa hoc duo facit. Primo ponit concluſionem dicens, ꝙ palam eſt ex prædictis ꝙ quamuis ī diſſinitione ponatur genus & differentia, tamen diſſinitio eſt ratio ex differētiis tantum, quia genus non eſt præter differētias, ut ſupra dictum eſt. Et quamuis ponantur multæ differentiæ in diſſinitione, tamē tota diſſinitio dependet & conſtituitur ex ultima, quādo fit diuiſio {ſecundum rectum}, ideſt à cōmuniori ad minus commune deſcendendo ſecundum per ſe differentias, & non accipiendo quaſi a latere differentias per acciedns. Secundo ibi.

BESS. *Patet autem hoc, ſi quis tranſponat tales definitiones, utputa hominis, dicens animal bipes, habens pedes. ſuperfluum enim eſt habens pedes, dicto bipede. ordo uero non eſt in ſubſtantia. quo nanque mō intelligere oportet, hoc quidem prius illud uero poſterius? De his igitur definitionibus, quæ ſecundum diuiſiones fiunt, quales quedā ſunt, hactenus dicta ſint.*

ANT. par. 10. *Palam autem erit ſi quis tranſponat tales diſſinitiones, ut eam quæ eſt hominis, dicēs animal bipes, pedes habens: ſuperfluum eſt habens pedes, dicto bipede. Sed ordo non eſt in ſubſtantia. Quomodo nanque oportet intelligere, hoc quidem poſterius, illud uero prius. De diſſinitionibus quidem igitur ſecundum diuiſiones, tot dicantur primum, quales quędam ſunt.*

Manifeſtat concluſionem inductam per quoddam ſignum dicens. {Palàm autem erit} ſcilicet ꝙ tota diſſinitio conſtituatur ex ultima differentia, ex hoc ꝙ ſi quis tranſponat partes talium diſſinitionum, ſequetur inconueniens. Sicut ſi aliquis dicat diſſōnem hoīs eſſe aīal bipes, habens pedes. Ex quo enim dictum eſt bipes, ſuperfluum eſt apponere, pedes habens. Sed ſi diceretur primo pedes habens, adhuc reſtaret inquirendum, utrum eſſet bipes, diuidendo pedes habens. Ex hoc patet ꝙ illę differentiæ ſecundum ꝙ ſunt multæ habent inter ſe ordinem determinatum. Non autem hoc poteſt intelligi ꝙ in ſubſtantia rei ſit aliquis ordo. Nō enim poteſt dici ꝙ hoc ſubſtantiæ ſit prius, & illud poſterius, quia ſubſtantia eſt tota ſimul & non per ſucceſſionem, niſi in quibuſdam defectiuis, ſicut ſunt motus & tempus. Vnde patet ꝙ multę partes diſſinitionis non ſignificant multas partes eſſentię ex quibus eſſentia conſtituatur ſicut ex diuerſis, ſed omnes ſignificant unum quod determinatur ultima differētia. Patet etiam ex hoc ꝙ cuiuſlibet ſpeciei eſt una tantum forma ſubſtantialis, ſicut leonis una eſt forma per quam eſt ſubſtātia, & corpus, & animatum corpus, & animal, & leo. Si enim eſſent plures formæ ſecundum omnia prædicta, non poſſent omnes una differentia comprehendi,

Concluſionem inductam manifeſtat per ſignum.

Quod compoſito ſit tā tū una forma.

nec

nec ex eis unum conſtitueretur. Concludit ergo finaliter recapitulando, quòd nunc primo tot ſint dicta de diſſinitionibus quæ accipiuntur ſecundũ diuiſiones generis in differentias, & differentiæ in differentias, quales quædam ſunt, quia uidelicet ſunt ex his quæ prædicantur per ſe, & continentes in ſe partes ſpeciei, & etiam unaquæque eſt unum. Hæc enim in præcedẽtibus de diſſinitionibus ſunt oſtenſa. Dicit autem {primum} quia in ſequẽtibus de diſfõne & quodquideſt, aliqua determinantur.

DEFENSIO XVII.

Alio Argumento hic rurſus ex Ariſt. a D.S. allato deuincuntur plures formas in compoſito affirmantes.

HOc in loco Ant. an. uidẽs Philoſophum aduerſari ſuæ opinioni de pluralitate formarum ſm Sancti Thomæ expoſitionem, per quoddam à ſuis notandum diſcipulis, conatur excludere quibus transfigitur ſpicula dicens.

Notandum quod negantes plures formas, hinc ſumunt argumentum. Quia ſi non eſt ordo in ſubſtantia, ergo non eſt ibi alia & alia forma, qa ſi ſic, iam eſſet ordo in ſubſtantia rei ſecundum ordinem formarum. Sed hoc nihil ualet ad propoſitũ. Phs. n. ante immediate noluit, ꝙ ſi eſt nugatio addendo differẽtiam priorem poſteriori, pari ratione erit nugatio econuerſo. Non enim eſt talis ordo in ſubſtantiis, hoc eſt i his quæ pertinent ad rationem ſubſtantialem ſiue diſſinitiuam, quod alius & alius ordo fiat, & tollat nugationem. Vnde non eſt intentio Philoſophi ꝙ diſſinitio non poſſit dari, & per genus, & multas differentias non ſe mutuo includentes ſecũdum nugationẽ. Nam ſi ponantur in diſſinitione multæ differentiæ ordinatæ, non ſequitur nugatio. Sed ſupponendo oppoſitum illius quod uult Philoſophus probare, ſequitur nugatio, hoc eſt quod ab ultima differentia non ſit unitas rei. Quia quandoque ſi genus ſit remotum, datur per multas differentias. Si ergo tunc unitas nõ eſt ab vltima differentia, cum vnitas compoſiti ſit ab ultima differentia, cum hæc non ſit ultima, erit aliqua alia ultima & ultimus actus, & ab ea eſt compoſitum unũ, & tunc aut erunt duæ, aut erunt vna. Si una, erit nugatio cum utraq; ponatur. Si aliud & aliud, & utrunque in actu, & ex duobus in actu ultimo non fit unum, ſequitur quod ex illis duobus nõ fiat unum. Exemplum huius patet in litera, ut ſi diſſinitio hominis eſt animal habens pedes bipes, ly bipes finalis differentia, à qua complectiue eſt ſubſtantia & vnitas diſſinitionis, non eſt includens formaliter differentiam priorem quæ eſt habens pedes, alioquin ſequuntur inconuenientia prædicta. Hæc ibi. In expoſitione autem ultimæ literæ ſic dicit. Probat dictam concluſionem ꝙ ſcilicet finalis differentia ſit ſubſtantia & diſſinitio perfectiue & ultimate, alioquin, ut dictũ eſt, in diſſinitione eſſet nugatio ſicut patet tranſponẽdo differentias. Nam ſicut prius addendo poſteriorẽ differentiam priori erat nugatio, ſimiliter & econuerſo addendo priorem poſteriori, quia nõ eſt ordo quãtum ad hoc in ſubſtantia, ideſt in his quæ ſpectent ad ſubſtantialem rationem & diſſinitiuam rei. Semper enim erit nugatio pręponendo uel poſtponendo, hypotheſi negata, & nihil refert dicere hoc prius & hoc poſterius. Hæc ille ibi. Non puto autem locum alium inueniri in hac ſua metaphyſicę expoſitione, in quo tam patenter Ariſt. ſenſum & uerba peruertat Anto. an. & ueritate deuiet manifeſte ſicut in præſenti. Qđ ut facile cunctis pateat, & ex hic facile ab his philoſophię peruerſoribus ſe tueri quiſque ualeat, primo exponemus textum hunc Ariſt. iuxta expoſitionem ſancti Thomæ, oſtendẽdo illum à uerbis Philoſophi nõ diſcedere. Et ex hoc facile erit ſecundo uidere, quomodo Ant. an. tam in expoſitione quàm in prædicto notando, à ueritate deuiet & intentione Philoſophi.

Qnãquam diffinitionis partes plures ſint, formam tamen unam importat ipſius deſiniti.

Pro primo ſciendum ꝙ Ariſt. uolens dubio occurrere quo quæſiuit in analyticis, & hic idem repetitur tex. 42. quomodo inquam diſſinitio, cum partes habeat, ſit per ſe una, oſtendit partium eius multitudinem, illius unitati per ſe haudquaquam præiudicare. Et primo quidem ꝙ non diſtinctio generis à differẽtia, quia genus non eſt ſine differentiis, cum non ſit præter generis ſpecies, ut deduximus in decimaquinta defenſione. Secundo autem quod nec multitudo differentiarum illam impediat unitatem, eo quod ultima, omnes præcedentes includat, & ſit tota rei ſubſtãtia & diſſinitio, quod probauit, tum ex eſſentiali diuiſione differentiarum, tum ex ſuperfluitate quæ accideret in diſſinitione, ſi omnes differentiæ in ea ponerẽtur, quia multotiens idem repeteretur. Ex quo manifeſte patet ꝙ omnes ſunt idem, & quod ſufficit ponere ultimam, quæ ex prædicta ſuperfluitate contingẽte, cognoſcitur eſſe tota rei ſubſtantia & diſſinitio, ut in præcedenti defenſione declarauimus. Manifeſtat autem poſt hæc primum medium per oppoſitum, i. per diuiſionem accidentalem. Nam ſecundum eũ non ſequitur quod una differentiarum harum accidentaliter diuidentium ſit ultima, immo tot erunt ultimæ quod fient diuiſiones, eo quod ex accidentalitate diuiſionis, non eſt ibi aliqua quæ includat alias, ſed omnes ſignificant proprias & diſtinctas formas. Patet etiam per hoc idem, ex oppoſito inquam, illud ſecundum medium roborari. Nam ubi non eſt aliqua ultima differentia, quæ includat alias: ſed omnes ſignificant diſtinctas formas, puta album, nigrum, & huiuſmodi, ſi coniungantur cum differentia diuiſa, puta habẽs pedes, & dicaĩ habẽs pedes albos, uel habẽs pedes nigros, nulla erit ſuperfluitas: ergo ubi eſt ſuperfluitas, ibi ultima differentia eſt tota ſubſtantia rei, & ꝑ conſequens ibi eſt unica forma. Ponit poſt hæc Ariſt. concluſionem principaliter intentam, hanc inquam quod diſſinitio eſt ex differentiis: ſed non ex omnibus, ſed ex ultima quæ omnes præcedentes includat, & ad quam per rectam, hoc eſt eſſentialem & nõ accidentalem diuiſionem deuentum eſt. Hanc autem concluſionem poſtea declarans, ſimul etiam manifeſtat ſecundum ſuprapoſitum de ſuperfluitate mediũ, & dicit ꝙ ſiquis poneret in diſſinitione plures differentias tranſponendo eas, i. præponendo poſteriorem priori, nugationem incurreret manifeſte. Quod non eſſet niſi tales multę differentiæ haberent aliquẽ determinatum ordinem adinuicem. Licet enim ea quæ diſtinguuntur tantum ſecundum uocem, qualitercũq; unum prius uel poſterius alteri coniungatur, cauſent nugationem ut ueſtis & indumentum, illa tamen quæ important diſtinctas rationes formales, & multo magis ſi ſignificarent diſtinctas res, non poſſent uno ordine coniuncta nugationem cauſare, niſi oppoſitum ordinem exigant. Ideo enim (ut ſub exẽplo

plo loquamur)dicere,bipes habens pedes, aut rationale, ſenſibile, eſt nugatio, quia hæ duæ differentiæ ordinem alium requirunt, ut ſcilicet prior præponatur poſteriori,ut dicatur habens pedes bipes,& ſenſibile rationabile. Sed ſic exponendo ſtatim occurrit dubium,ex quo Anto.and.forte ſumpſit occaſionem erroris.Nam paulo ante Ariſt.dixit pariter eſſe ſuperfluum plures differentias ponere in diffinitione etiam præponendo priores, quia contingeret inquit multotiens idem dicere, ergo non babent hunc determinatum ordinem qui excludat nugationem, ex quo tanquam rite ſtatuto, oppoſitus ordo ſit nugatorius.Sed reſpondetur ꝙ non omnis ſuperfluitas & eiuſdem repetitio inducit nugationem,quę ab Ariſt. in primo elenchorum ponitur determinata diſputationis metaph. Sed ſolum ubi in repetitione ſic idem dicitur, ꝙ nihil aliud ſupra id quod prius dictum eſt addatur.Dicendo enim ſenſibile rationabile, repeto quidem in rationali realiter & formaliter ipſum ſenſibile.Sed tñ talis repetitio non eſt uſquequaque inutilis,& conſequenter non eſt uere nugatio,quia aliquid additur,id,inquam, quod formaliter importat rationale,quod in ſenſibili non includebatur formaliter.

Artificioſe igitur Ariſt.per repetitionem euiſdem realitatis ex hoc inutilem,quia unica & ultima differentia eandem realitatem dicit,quam & omnes aliæ præcedentes,oſtendit diffinitionem, non obſtante multitudine differẽtiarum,unam eſſe realiter,ſicut una eſt ipſa differentia ultima, quæ tota rei ſubſtantia eſt & diffinitio. Quod quidem & hic confirmat. neque.n. eſſet repetitio omnino inutilis tranſponendo differentias,niſi per eas idem realis ſignificaretur, ex quo ſequitur,quod & in illa alia repetitione idem repetatur realiter,cum quo tamen ſtat,immo exigitur, ut & hic innuitur, quod ſecundum rationes formales ſit ordo in differentiis,quando ſcilicet non tranſponuntur. Ipſum enim tranſpoſitionis uerbum, dat intelligere nõ debitum & requiſitum tunc ſeruari ordinem in differentiarum locatione, & ex conſequenti tunc ſeruari debitum ordinem cum non tranſponuntur,cum quo tamen debito ordine ſtat ſuperfluitas ex parte rei cũ omnes idem ſignificent.Non autem eſt ſimpliciter ſuperfluitas,quia non præciſe & ſimpliciter idem repetitur, ſed cum additione nouæ formalitatis, ratione quarum formalitatum eſt ordo inter eas, & non ratione ſubſtantię.Quod Philoſophus aperte docet, dũ ſubdit: Sed ordo non eſt in ſubſtantia rei, quaſi una pars ſubſtantiæ ſit prior alia. Hoc autem dixit ut ſtatim ſapiens inferat,quod in ipſa rei ſubſtantia non eſt aliqua diſtinctio aut diuerſitas differentiarum, & ob hoc ultima poſita in diffinitione,ponit̃ tota rei ſubſtantia & diffinitio. Et ſic inferatur quod ſicut ultima differentia eſt quid unum per ſe, & ſimiliter ipſa ſubſtantia rei eſt quid unum per ſe,ita & diffinitio ſit quid per ſe unũ. Et hæc eſt ſumma intentionis Ariſt. in hoc textu,ut clare patere poteſt literam eius libero intuitu percurrentibus,& ipſe etiam ex uerbis eius cõſequenter inducam,dum expoſitionem Ant.and.oſtẽdam eſſe diſtortam. Ex his autem ſumitur inuictiſſimum illud argumentum, quod aduerſarij excludere adnituntur.Si enim ſint in eodem compoſito plures formæ ſubſtantiales integrantes ſubſtantiam eius, tunc in illa ſubſtantia ſic integrata eſt intrinſece ordo, & multiplex ordo,temporis inquam & naturæ & etiã perfectionis. Temporis quidem & naturæ, quia una eſſet origine prior alia,puta forma corporeitatis,anima rationali. Nam ſicut anima rationalis ſecundum illos abſcedit forma corporeitatis manente quæ prius inerat,ita & per generationem introducitur per eandem corporeitatis formam formato iam prius corpori.Perfectione autem quia forma ſuperueniens,ponitur etiam ab his eſſe nobilior & perfectior omnibus præexiſtẽtibus,& ſic eſſet multiplex ordo in ſubſtantia contra Philoſophum hic expreſſe. Hoc autem argumentum ut fugiat Ant.and.totam Philoſophi clariſſimam literam,in alium ſenſum peruertit.

Quod fuit ſecundum ſupra propoſitum. Et quia doctrina hæc Ariſt.uera eſt,oportet conſequenter ꝙ iſte homo ĩ uarias corruat falſitates,tam exponendo literam Philoſophi,quàm dictam expoſitionem ſuam,ad ad ſolutionem prædicti argumenti producendo & applicando.Exponendo ſiquidem dicit quod Ariſto. probat hanc concluſionem, ꝙ finalis differentia ſit ſubſtãtia & diffinitio ꝑfectiue & ultimate, quia alioquin in diffinitione eſſet nugatio.Sicut patet tranſponendo differentias.Nam ſicut prius addendo poſteriorem differentiam priori erat nugatio,ſimiliter ecõuerſo addendo priorem poſteriori, quia nõ eſt ordo quantum ad hoc in ſubſtantia,i.in his quę ſpectãt ad ſubſtantialem rationem & diffinitiuam rei. Semper enim erit nugatio præponendo & poſtponendo hypotheſi negata,& nihil refert dicere hoc priùs & hoc poſterius. Hæc ille. Sed hunc non eſſe ſenſum literæ ex his manifeſtari poteſt,quod putat uim rõnis Philoſophi conſiſtere in hac conſequentia.Si finalis differentia non eſt ſubſtantia & diffinitio perfectiue & ultimatæ,in diffinitione eſſet nugatio tam tranſponẽdo quàm non tranſponendo differentias. Sed non eſt nugatio in diffinitione quando ponuntur differentiæ ordinatę(quod iſte dicit,quando nititur ſoluare argumentum thomiſtarum) ergo finalis differentia eſt ſubſtantia & diffinitio ultimate & perfectiue. Sed decipitur ualde hic homo. Non eſt enim hæc ratio quam inducit Philoſophus, ſed ad concluſionem intentam procedit totaliter ex oppoſita uia. Tum primo quia non proponit illam concluſionem ſub oppoſito cõditionato ad ſalſum cõſequens, ut ex eiuſdẽ conſequẽtis deſtructione inducat propoſitum, ut patet in litera.Sed tu ex tuo capite formam hanc arguẽdi impoſuiſti philoſopho. Tum ſecundo quia Philoſophus non dicit ly ultimate & perfectiue, quia ſunt termini diſtractiui & deſtructiui eius quod intendit philoſophus,ut patet in litera,& declaratũ eſt in præcedẽti defenſione. Fuiſſet etiã ualde diminutus Ariſt. & eius doctrina ſatis defectiua.Si prædictos terminos tam neceſſarios ut alium, immo oppoſitum cauſent ſenſum,ubilibet prætermiſiſſet,& ſemper oportuiſſet ſupplere,ut iſte facit,ex tali,ſupple, ſupple, imponens diminutionem Philoſopho. Sed Philoſophus non ſemel tantum ſed pluries, & ſine terminis diſtractiuis dicit quod finalis differentia eſt ſubſtantia rei & diffinitio,ſeu ex finali eſt diffinitio,& non dicit, quod ab ea perficiatur diffinitio, ſeu ab ea ſit unitas diffinitionis. Licet enim & hoc uerum ſit ſecundum rationes formales,hoc tamen nec confert,nec obſtat unitati ꝑ ſe diffinitionis,ſed ſolum unitas rei indicat unitatem diffinitionis exprimentis rem illam, & ideo debuit illam identitatem realem proponere & probare,& nõ

ultimationem,

ultimationem, uel completionem aut perfectionnem, ꝙ nihil conſerebant propoſito ſuo. Tum tertio, qa illa prima conditionalis nullam apparentiam babet, immo conſequens magis uidetur ſequi ex oppoſito antecedẽtis illius, boc inquam ꝙ ſi ultima differentia eſt tota ſubſtantia, ſequitur nugatio. Nam tunc non poſſet multitudo differentiarum in diffinitione poni niſi idem ſæpe repeteretur, cum idem ſignificent, & ſic nõ ſine nugatione uel aliquali ſuperfluitate, ut optime deduxit Ariſto. & expoſuit ſanctus Tho. Nugatio enim ex unitate, & non ex pluralitate ſignificatæ rei procedit, ut patet. Imponere autem tanto Philoſopho argumentationem non apparentem immo falſam, quia nunquam idem conſequens ex duobus contradictoriis ſequitur, eſt illum reddere dignum non modica confuſione. Quarto quia tu tam exponendo quàm in ultimo notando aperte oſtendis illam conſequentiam non ualere, niſi adiunctis pluribus aliis deductionibus & conſequẽtialibus diuiſionibus, ut ex omnibus fiat una perfecta argumentatio, & ſic conſequentia Philoſophi eſt defectiua, cum ipſe ſolam illam proponat, immo nulla eſſet, cum nugatio ſecundum illam tuam argumentationem non ſequatur ex hoc quod eſt finalem differentiam non eſſe diffinitionem, niſi dicatur quod multæ differentiæ ſint una, à qua tanquam à finali diffinitio ſit una. Poſſet autem aliquis reſpondere Philoſopho ꝙ non eſſent una ſed plures, & ſic antecedens illud non eſſe ſufficientem cauſam inferendi conſequens ſecundum ſe abſolute, ſed ſecundum aliam determinationem, ſecundum cuius oppoſitum non ſequitur conſequens illud. Prędictum autem inconueniens & prædictam reſponſionem non refellit Philoſophus in hoc proceſſu, ſed tu niteris id facere, ergo ipſe fuit bic diminutus, cui tu opem tuliſti. Hei miſer Ariſto. qui eget talium uirorũ auxilio. Tum quinto maxime, quia non poſſet Ariſt. per hanc conſequentiam quam ſuam eſſe dicis, intentum inferre, niſi arguendo à deſtructione conſequentis illius conditionalis, ad deſtructionem antecedentis, ut ante ipſe propoſui. Sed iſta deſtructio conſequẽtis, ꝙ ſcilicet in diffinitione non poteſt eſſe talis nugatio qualitercunque ibi ponatur talium differentiarũ multitudo, iſta ponendo inquam eas uel non tranſponendo, eſt falſa, ergo per hanc ſuam conſequentiam, intentum ſuum nõ habet. Quod autem illa minor ſit falſa, patet, cum Ariſt. hic expreſſe bis dicat & per exẽpla declararet oppoſitum, & tam patenter ꝙ & pueris notum eſſe poſſet. Manifeſtiſsimam ſiquidem incurrit nugationem qui dicit, aĩal bipes, habẽs pedes. Quo ergo Ariſt. ſapientũ Monarchæ attribuenda eſt ratio tam inſulſa, & ex tam manifeſta falſitate procedens? Quod etiam uerbum illud Philoſophi: ſed in ſubſtantia non eſt ordo. iſte inducit tanquam ſit probatio eius quod dixerat, ꝙ ſcilicet nugatio erit ſiue poſtponendo, ſiue præponendo differẽtias hypotheſi, i. principali concluſione Philoſophi negata, literę ſimiliter repugnat aperte. Quod quidem patet dupliciter. Primo quia aduerſatiue proponitur uerbum illud Philoſophi, ergo pręcedentibus non poteſt applicari ut eorum probatio, ſed magis ſignificatur ab eis remoueri eiſdemq́; aduerſari. Cum enim præmiſerit quod ſuperfluum eſt habens pedes dicto bipede, & ſic ponere multas differentias tranſponendo, ſtatim adiunxit: Sed ordo non eſt in ſubſtantia, ut explicet ſuperfluitatem illam non niſi ex negatione debiti ordinis procedere quo poſteriora prioribus & nõ priora poſterioribus poſtponuntur, quaſi dicat, ille debitus ordo inter differentias non eſt in ſubſtantia rei, quia, in ſubſtantia non eſt ordo, & per cõſequens ordo ille inter differentias attenditur non ſecundũ ſubſtantiam ſed ſecundum modum ſignificandi, & formales rationes tantummodo. Et ex hoc habet propoſitum, ꝙ uidelicet non ſit multiplicitas in ſubſtantia, ſecũdum multiplicitatem differentiarum, ſed unitas. Et hæc una ſubſtantia tota, ultima differentia eſt, ex qua cum ſit diffinitio, ut concluſum eſt, ſequitur diffinitionem habere unitatem per ſe, ut ſic dubio principali ſatisfaciat ex omni parte. In illo igitur modo exponendi uiri huius conſideranda eſt aperta ſenſus ꝑuerſio, ut quod Ariſt. aduerſatiue proponit, hic homo probatiue inducat, quod uero Ariſt. aſſumit, eſſe inquam nugationem uel ſuperfluitatem i locatione plurium differentiarum in diffinitione, ut ex hoc inferat cõcluſionem intẽtam, iſte aduerſatiue exponit, quaſi inducatur ſuperfluitas uel nugatio ex oppoſito concluſionis ĩtẽtæ, ut ſic ex negatione nugationis inferat concluſionem Philoſophi, & ſic eidem Philoſopho tam in formam propoſitionum, quàm in uirtute & forma probationis directe ſe opponat. Neque enim ullo modo eſt uerum id quod iſte pro fundamento ſuæ peruerſæ expoſitionis aſſumpſit hic & ſupra, uidelicet quod non ſit nugatio poſtponendo differentias, niſi hypotheſi negata, quia non ex negatione hypotheſis ĩfert nugationem, ſed ex poſitione mutationis infert hypotheſim. Quia enim eſt nugatio in tranſpoſitione differentiarum, probat hic quod diffinitio eſt ratio quæ eſt ex finali differentia tantum. Et paulo ſupra ex ſuperfluitate, quæ etiam inuenitur in locatione directa plurium differentiarum probauit, quod ultima differentia eſt tota rei ſubſtantia. Neque enim eſſet nugatio prædicta uel ſuperfluitas niſi una includeret alias. Talis aũt incluſio non eſt ſine identitate ſubſtantiæ, quia incluſio præter hanc, non eſt alia niſi formalis quæ hanc includit. Neque enim poteſt aliquid in ſuo conceptu formali aliud claudere vt ſuperius, & eſſentiali incluſione de qua hic ſermo eſt, niſi & identice illud includat. Quod autem ſic intendat Philoſophus patet, tum ex ſerie manifeſte, tum ex hoc, quod eſſe talem ſuperfluitatẽ inter differentias probat utrobique Philoſophus per exempla, ergo non eſt conſequens ſuæ probationis. Probationis enim alicuius, ſi ipſa probari debeat, non probatur ſicut nec negatur conſequens, ſed præmiſſa, uel forma. Item in proceſſu argumentatiuo à deſtructione conſequentis, non ꝓbatur conſequens primæ conditionalis, ſed potius oppoſitum eius. Probari enim debet, quod bene deſtruatur, & conſequenter quod ipſum conſequens, quod deſtruitur falſum ſit. Sed Ariſto. per exempla probat clariſsime eſſe nugationem ſeu ſuperfluitatẽ inter differentias, ergo non arguit à negatione hypotheſis ad hanc nugationem, ut ex deſtructione huius negationis inferat hypotheſim. Et hæc apertiſsime conſtant ex litera. Vnde male faciunt uiri iſti, ob unam phantaſiam quam ſuſceperũt, eo quod neſciant ſoluere quędam argumenta friuola, uelle totam philoſophiam ſapientiſsimi Ariſto. peruertere, & ad ſuas falſitates trahere uiolenter. Secundo probatur idem quod ſcilicet uerbum Philoſophi quo dicit: Sed in ſubſtantia

non

non eſt ordo.non ſit probatio præcedentium, ut hic homo inducit.Præceſsit enim immediate quod ſuperfluitas accidit in tranſponendo differentias. Sed hoc non poteſt probari per illud dictum,immo remouetur.Si enim non eſt determinatus ordo inter differentias,licitũ eſt quomodolibet eas in diffinitione adinuicem ordinare & coniungere ſiue negata hypotheſi ſiue non,& ſic nunquam accidit nugatio contra, te ſemper enim nugatio eſt illicita. Item adhuc negata hypotheſi ſecundum tuam intentionem,ideſt negato quod detur finalis differentia ſignificans diſtinctam formam ab aliis quæ det ultimate unitatem diffinitioni,eſt eſſentialis ordo inter differentias quia tu conce dis plures differentias poſſe unam formam ſubſtantialem ſignificare. Non enim tenet Scotus quod ſecũdum omnem multitudinem prædicatorum eſſentialiũ ſit multitudo formatum, ſed ſecundum pluralitatem aliquorum ,ut habes ab eo ex quarto diſt.xi.q.3.arg. ſecundo.Et alterius tenes harum etiam differentiarũ ultimam dare unitatem diffinitioni ut patet hic, & quod etiam inter illas & præcedentes ſit ordo eſſentialis,tum quia hoc dicis multotiens, tum quia & in.q. quarta ſecundi,dicis inter cauſas eſſentialiter ordinatas non eſſe proceſſum in infinitum iuxta Philoſophi demonſtrationem ibi, & una cum illo id exponendo deducis etiam in cauſis formalibus , & ſic differentiæ formales ſunt eſſentialiter ordinatæ. Tum etiam,qa illud ex hoc eſt neceſſarium dicere, quia illarũ dĩiarũ multitudo conſequit̃ ꝑ ſe eſſentialẽ ſuperioris diuiſionem in inferiora, ut tu ipſe etiam in quodam notando iam ſupra à me qun ad alia reprobato cõcedis, ergo ordo eſt etiam in differentia , hypoteſi negata, & ſic non nugatio,quæ ſecundum te non ſtat cũ prædicto ordine , ĩmo remouet omnem ordinem ſituationis earum in diffinitione, ſi per negationem ordinis probes ibi eſſe nugationem hypoteſi negata. Nõ poteſt igitur prædictum Philoſophi uerbũ , pro præcedentium probatione induci, ſiue negata ſiue nõ negata hypoteſi. Sed ponitur aduerſatiue , ut inſeratur ꝙ cum inter differentias ſit ordo quidam legitimus, quem nugatio dum illum remouet manifeſtat, i ſubſtantia autem non ſit talis ordo,patet ꝙ cum multitudine differentiarum quę quo ad rationes formales ordinem prædictum admittit , ſtat ſubſtantiæ unitas & ſimplicitas eſſentialis , quæ ordinem prædictum à ſe excludit,ita quod quantum ad ſubſtantiam ſignificatam , differentiæ prædictæ non admittant ordinem, quem neceſſario exigunt ſecundum modum ſignificandi. Ex prædictis omnibus patet prædictam Ant. an.expoſitionem eſſe totalitet Ariſt.intentioni ac ueritati contrariam,literæq́; illius apertiſsime repugnare. Et cum ſuper hac expoſitione erronea fundetur euaſio eius ad argumentum inuictiſsimum thomiſtarum , patet ꝙ illius fuga undiq́; præcluſa eſt. Quod ut magis,etiam pateat, ex uerbo breuibus expoſitionem illam percurrens elidam. Cum enim primo dicit quod argumentum thomiſtarum nihil ualet ad propoſitum.Reſpondemus quod utiq; uerum eſt ꝙ non facit ad propoſitum ſuum,& nihil ualet cõtra eos qui non rationibus ſed uoluntatis determinatione reguntur. Sed apud ſapientiſsimos, & à ſapiẽtum principe argumentum factum , inſolubiliter ueritatem docet. Quod autem ulterius dicit Ariſto.uoluiſſe ante ĩmediate,quod ſi eſt nugatio addendo differẽtiam priorem poſteriori,pari ratione erit nugatio econuerſo. Reſpondetur quod nec Ariſto. hæc ante immediate uoluit,nec iſta coniunctim dixit,nec ſub tali conditionato modo dicendi,ut iſte recitat.Sed primum quidẽ dictum eſt ante immediate . Secundum autẽ,ad aliud propoſitum multis aliis mediantibus. Nec eſt uerum quod ſit par ratio,ut tam in exponendo literã in principio defenſionis quàm in refellendo expoſitionem Ant.an.clare oſtendimus,nec Ariſt. hoc dixit aut aliqñ ſomniauit.Sed pro libito tuo credis poſſe Ariſto. quicquid tuo capiti uidetur imponere. Nec Ariſtot. inducit,non eſſe ordinem in ſubſtantia,tãquam prædictarum nugationum coniunctim uel diuiſim à te īductarum probationem,ſed aduerſatiue ut diximus. Vnde ex hoc patet quod totum oppoſitũ docet.Nec dicit in ſubſtantiis , ut tu falſo allegas , quatenus falſa allegatione falſam expoſitionem apparentem reddas ſed dicit in ſubſtantia , ut ex hac ſingularitate cognoſcas non de differentiarum pluralitate loqui , ſed de ſubſtantia una quæ per plures differentias & per earũ ſingulas tota quidem , ſed diuerſimode ſignificatur. Nec dicit etiam,talis ordo , ſed abſolute dicit ,ordo, nec ly talis,ex dictis eius elici poteſt.Ex hac autẽ ſimpliciter adducta negatione ordinis , infert intentum ſubſtantiam inquam per differentias ſignificatam eſſe per ſe unam,& conſequenter diffinitionem, quod nõ poſſent per limitatam. Poſt hæc cum dicis quod non eſt intentio Philoſophi ꝙ diffinitio non poſsit dari ꝑ genus,& per multas differentias non ſe mutuo includentes ſecundum nugationem , manifeſte contradicis Philoſopho,tibiipſi,& ueritati.Philoſopho quidẽ, quia in hoc eodem textu paulo ante dixit quod finalis differentia eſt tota diffinitio , ſi non oportet multotiens idem dicere in terminis,i.in diffinitionibus. Superfluum enim accidit hoc dicentibus. Super quæ uerba Philoſophi ſic arguitur. Philoſopho non eſt attribuenda ſuperfluitas,& præcipue illa quam ipſe reprobat.Sed ponere plures differentias in eadem diffinitione,dicitur & probatur à Philoſopho eſſe ſuperfluum , quia idem inquit multotiens diceretur , ergo poſſe ponere plures differentias in eadem diffinitione,non ſolum non eſt ſecundum Philoſophum , immo eſt contra eius intentionem directe.Sibiipſi autẽ hic homo in hoc aduerſatur,quod ante immediate tã exponendo textum quàm oppugnando, dixit eſſe nugationem tam poſtponendo quàm præponendo priorem differentiam poſteriori , quod quidem dixit (ſed male)probari à Philoſopho per illud dictum, in ſubſtantia non eſt ordo. Sed in omni multitudine differẽtiarum in aliqua diffinitione aſſumptarum neceſſe eſt ſuperiores inferioribus uel præponi uel poſtponi, ergo non poteſt ſecũdum te poni multitudo differẽtiarum in diffinitione ſine nugatione . Nec potes dicere conſequenter ad Ariſto.ꝙ illud tantum eſt uerum hypotheſi negata,quia Ariſt.probat id abſolute eſſe uerum per exemplum dicens. Nam quãdo dicit animal habens pedes,bipes,nihil aliud dixit,quàm animal pedes habens & duos pedes habens. Patet igitur quod cum bis idem dicatur,abſolute & non per ſuppoſitionem cuiuſcunque alterius,incurritur ſuperfluitas,quã tu uocas nugationem, licet uere non ſit nugatio, ergo contra teipſum nunc loqueris. Repugnat etiam ueritati, quod poſsit dari differentiarum multitudo, quarum nulla includat aliam ſecundum nugationem

ut

ut ſupponis. Omnes enim differentiæ eſſentiales aut ſunt adinuicem primo uel ſecundario ſeu ex cōſequēti oppoſitæ, aut ſe habent ſicut ſuperior & īferior. Sed in una diffinitione non poſſunt poni plures differentiæ iuicem repugnantes, ergo ſi poſſunt poni plures, adinuicem comparabuntur ſicut ſuperior & inferior. Sed inferior ſic ſemper includit ſuperiorem ut ipſa poſita nō poſsit poni ſuperior ſine nugatione, ut patet ī exemplo Philoſophi, quia habens duos pedes includit habens pedes, ut & ipſi termini præ ſe ferunt & etiam ſi præponatur ſuperior, idem bis dicitur, & ſic accidit ſuperfluitas quam tu uocaſti nugationem, ergo non poſſunt poni plures differentiæ ſubſtantiales in diffinitione quin una includat aliam ſecundum nugationem iuxta tuam expoſitionem, uel ſecundùm aliqualem ſuperfluitatem iuxta Philoſophum & ueritatem. Cum uero ulterius iſta falſa & repugnantia Philoſopho & tibiipſi, & ueritati, probare ſeu declarare niteris dicens: Nam ſi ponantur in diffinitione multæ differentiæ ordinate non ſequitur nugatio. patet ꝙ iuxta tuam ſuprapoſitam probationem qua dicebas ꝙ quia in ſubſtantia non eſt ordo, ideo ſiue tranſponantur ſiue proponantur differentiæ ſequitur nugatio, nō poſſunt poni ordinate. Vltra enim duplicem ordinē quæ ab eis negas, alius non datur. Quod autem dicis nugationem non ſequi multitudinem differentiarum in diffinitione, niſi ſuppoſito oppoſito eius qđ Ariſt. intendit, hoc inquam ſuppoſito quod ab ultima differentia non ſit unitas rei, ex dictis ſupra, ſæpeq; repetitis, patet eſſe falſiſsimum. Tū quia Philoſophus non facit illam deriſibilem conditionalem, uidelicet. Si ab ultima differentia non eſt unitas rei, ſequitur nugatio, ut ſupra manifeſtauimus. Tum quia ſi etiam faceret, adhuc non euitatur quin multitudo illa differentiarum in vna diffinitione poſitarum non ſitnetur aliquo illorum duorum modorum, quos ambos aſſerit, & exemplis probat ſapere ſuperfluitatem, quam tu dicis nugationem. Quod ulterius addens dicis diffinitionem dati per multas differentias ſi genus ſit remotum, falſum eſt. Licet enim ſupra in principio huius textus dixerit Ariſt. quod nihil aliud in diffinitione eſt q̄ primum genus & dr̄ię, & quod nihil differt, rē dici per plura, aut ꝑ pauca, aut per duo, ſcilicet per proximum genus & ſuam differentiam, nō tamen intendit quod nihil differat quantum ad debitum modum diffiniendi, ſed quantum ad rem ſignificatam. Idem enim præciſe & formaliter ſubſtantia corporea, animata, ſenſibilis, rationabilis, ſignificat, quod animal rationale. Debitum tamen modum diffiniendi poſtea docuit, dum dixit ultimam differentiam, eſſe totam diffinitionem, & quod ſuperfluitas accidit ponendo plures differentias in diffinitione, quocunque adinuicem ordine ſituentur. Debet tamen poni explicite proximum genus in diffinitione ut propriū perfectibile ſecundum modum ſignificandi, quod tamen eſt idem realiter cum illa differentia, ſed formaliter ab ea non includitur. Vnde ſi non poneretur, non notificaretur formaliter diffinitum à prima potētia uſque ad ultimum actum. Superiores etiam differentiæ licet formaliter includantur in inferiori, ut in præcedenti defenſione probaui, non tamen ſuperflue in ea repetuntur in proximo genere, in quo etiam formaliter clauduntur, quia in ipſo clauſæ comparantur ad differentiam ultimam, ut proprium perfectibile. Non autem talis comparatio explicatur formaliter ꝑ hoc quod in ipſa differentia comprehenduntur. Ad debitum autem modum diffiniendi neceſſe eſt talem comparationem formaliter explicari. Patet igitur falſum eſſe quod rite debitoque modo ab Ariſto. inſinuato, poſsit aliquid diffiniri per remotum genus & ſuas oēs differentias, ſiue ordinate ſiue inordinate cōiunctas.

Probationem autem quam ad hoc conſequenter inducis, licet in præcedenti defenſione multipliciter impugnauerim & uanitati peruiam eſſe oſtenderim poſitam in expoſitione textus, tamen adhuc contra eam hic ubi eam repetis in notando tuo, aliquid dicā ut magis ueritas eluceſcat. Et primo dicimus qđ Ariſ. nō facit illam, nec ex dictis eius elici poteſt. Et notaretur etiam per hoc diminutā tradidiſſe doctrinam, cum multa hic addas ad hoc, quod ratio uim habeat, quæ Ariſt. non poſuit. Sed ſimpliciter & unico uerbo ipſe ualidiſsime intulit intentum, ultimam, inquam, differentiam eſſe totam diffinitionē, quia aliis appoſitis contingit ſæpius idem dicere, quod non oportet, quia eſt ſuperfluum. En ecce q̄ clare, q̄ ualide, q̄ cito ꝓbauit intētum. Quid igitur per tot anfractus cæcutiēs euagaris? Dicit enim: Si unitas non eſt ab ultima differentia, cum unitas compoſiti ſit ab ultima differētia cum hæc non ſit ultima, erit aliqua alia ultima & actus. Ecce quod ſupponis idem cum eum probare intendis, unitatem inquam compoſiti eſſe ab ultima differentia. Eadem enim eſt dubitandi ratio, an ab ultima differentia ſit unitas diffinitionis, & diffiniti, cū ſint idem realiter & formaliter. Sequitur. Et cum multæ ſint ibi, tunc illis eſſet aliqua differentia ultima & ultimus actus, & ab ea eſt compoſitum unum. Si tibi reſponderetur quod non ab ultima aliqua ſola, ſed à multis illis, ſicut habet entitatem ita & unitatem tam compoſitum quàm diffinitio, quid diceretur? Nonne & nunc ſupponis quod debes probare quod uidelicet ab ultima, tam compoſitum quàm diffinitio habent unitatem completiue? Sequitur. Et tūc aut erūt duæ, aut una. O mirabilis ꝓceſſus. Quomodo poteſt hæc disiunctiua ſtare cum his quæ præmiſſa ſunt. His inquam. Si hæc non ſit ultima, erit aliqua alia ultima & actus, & cum multę ſint ibi, erit illis aliqua differentia ultima & ultimus actus. Nonne in his uerbis de una ultima loqueris & in ſingulari? Quomodo ergo poſtea immediate de hac dicis, uel duæ ſunt uel una? Quod ſi dicas: De ultima differentia à qua compoſitū eſt unum, & de illa à qua diffinitio eſt una, quæro an ſint duę uel una contra. Nonne hucuſque deuentum eſt ex ſuppoſitione quod ſit alia differentia à qua cōpoſitum eſt unum ab illa à qua diffō eſt una? Sic. n. incepiſti: Si unitas, ſ. diffōnis non eſt ab ultima dr̄ia, cū unitas compoſiti ſit ab ultima dr̄ia, cum hæc non ſit ultima, erit aliqua alia ultima & actus. Ecce quod nūc ſupponis duas, quia aliā & aliā, ut in litera etiam exprimis. Quomodo ergo ſtatim de his quæris, uel ſunt duæ uel una? Sed dices, Quæro an illa à qua diffinitio & ſuppoſitum habent unitatem, ſit una cum illa quę in ordine differētiarum in diffinitione poſitarum ultimo loco ponitur. Sed contra quia iam pręſupponit deductio, quod ſit alia, ut patet per illa prima uerba ſatis inepte coniuncta & pluries recitata. Non poteſt ergo nunc quærere an ſint duæ uel una. Sequitur. Si una, erit nugatio, cum utraque ponatur. Sed nego conſequentiam, quia diceret reſpondens ꝙ eſſet

una

una realiter, & plures formaliter. Dicitur tamen qđ illa tantum à qua habet unitatem eſt ponenda in diffinitione, quæcunque uere ultima eſt. Hoc enim qđ ſupponis quod ſcilicet multitudo differentiarũ poſſit poni in diffinitione, ſicut & hoc quod, ſcilicet ab ultima differentia diffinitio habeat unitatem, tu habes probare. Non enim ſic habet diffinitio unitatem ab ultima dr̃ia qđ oporteat alias oẽs priores ponere quaſi ꝑ ultimã ꝑficiantur ut ſupponit iſte. Sequitur. Si aliud & aliud & utrunq; in actu, & ex duobus in actu ultimato non fit unum, ſequitur quod ex illis duobus non fiat unum. Sed ad hoc ultimum reſpondetur, qđ non eſſent aliud & aliud niſi ſecundum rationem, unde non dirimerent unitatem per ſe. Probãdum enim eſſet, quod eſſent duæ realiter diſtinctæ in actu ultimo. Et quod poſtea inducit hic pro inualida hac probatione exemplum Phi, contra hoc, inducit pro quo Philoſophus illud propoſuit: hoc, inquam, quod ſit ſuperfluum dicere, animal habens pedes, bipes, & ꝑ conſequens non debere has differentias in diffinitione hominis ponere, ſed quod ultima eſt tota diffinitio eo quod priores comprehendat, ut clare patet in litera. Sic igitur patet ꝙ multiplicibus falſitatibus, contradictionibus, & hallucinationibus refertæ ſunt expoſitiones, euaſiones ſeu impugnationes quas Anto. andr. cõtra unam ſancti Doctoris ueritatem induxit. Et hæc de præſenti defenſione ſatis ſuperq; dictum ſit. Per omnia benedictus Deus. Amen.

Lectio XIII.

Vniuerſalia non eſſe ſubſtantias neq; ſi de multis prædicabilia, uel in diffinitionibus aſſumpta, multis rationibus probatur.

BESS. Tex. 44. [ſu]bſtantia [d]icitur qua[tu]or mo[di]s. Tex. c. 45.

Cvm autem de ſubſtantia conſideratio ſit, rurſus redeamus. Dicitur autem ſicuti ſubiectum ſubſtantia eſſe, & quod quid erat eſſe, & quod ex his, & uniuerſale. De duobus itaque dictum eſt. etenim de ipſo quod erat eſſe, & de ſubiecto, quòd dupliciter ſubiicitur, aut quod quid exiſtens, ut animal paſsionibus: aut, ut materia actui. Videtur autem etiam uñe, eẽ quibuſdam eſſe maxime, ac eſſe principium ipſum uniuerſale. quare de hoc etiam tractemus.

ANT. Tex c. 44. par. 1. Tex. c. 45.

Quoniam uero de ſubſtantia perſcrutatio eſt, iterum redeamus. Dicitur aũt ſicut ſubiectum ſubſtantia eſſe, et quodquideratesse, & quod ex his, & uniuerſale. De duobus quidem igitur dictum eſt. Etenim dictum quod quiderateſſe, & de ſubiecto. Quia dupliciter ſubiicitur aut hoc aliquid ens: ut animal paſsionibus, aut ut materia actui. Videtur autẽ uniuerſale cauſa quibuſdam eſſe maxime, & eſſe principium uniuerſale. Vnde de hoc tractemus.

Poſtquam determinauit Philoſophus de ſubſtã tia ſecundum ꝙ ſubſtantia dicitur quodquideſt, hic determinat de ſubſtantia ſecundum ꝙ uniuerſale à quibuſdã dicitur ſubſtantia, & circa hoc duo facit. Primo continuat ſe ad præcedentia. Secundo proſequitur ſuam intentionem, ibi: {Videtur autẽ impoſſibile.} Dicit ergo primo, ꝙ quia in iſta ſcientia eſt principalis perſcrutatio de ſubſtantia, oportet iterum redire ad diuiſionem ſubſtantiæ, ut uideatur quid eſt dictum, & quid reſtat dicendum. Dicitur aũt ſuba (ut ex prædictis patet) id qđ eſt {tanquam ſubiectum}, ſcilicet materia, quæ ſe habet ad formam ſubſtantialem ſicut ſubiectum, qđ eſt ſubſtantia completa, ad formam accidẽtalem. Et alio modo dicitur ſubſtãtia quodquiderateſſe, quod pertinet ad formam. Tertio modo dr̃ ſubſtã tia {quod ex his,} ideſt compoſitum ex materia & forma. Et quarto modo dicitur ſubſtantia à quibuſdam uniuerſale. Hæc autem diuiſio ſubſtantiæ hic poſita in idem redit cũ diuiſione poſita in principio huius Septimi, licet uideatur eſſe diuerſa. Ibi enim poſuit quatuor, ſ. ſubiectum, quodquiderateſſe, & uniuerſale, & genus. & ſubiectũ diuiſit ĩ tria ſcilicet in materiam & formã & compoſitũ. Et, q a iam manifeſtum eſt quòd quodquiderateſſe ſe tenet ex parte formæ, ponit quodquiderateſſe loco formę. Itẽ quia genus commune eadem ratione ponitur ſubſtantia qua & uniuerſale, ut oſtendetur concludit utrunq; ſub uno mõ. & ſic remanent tantum quatuor modi, qui hic ponuntur. De duobus ergo iſtorum modorum dictum eſt. Dictum eſt n. de quodquiderateſſe, & iterum de ſubiecto, quòd dicitur dupliciter. Vno modo ſicut id, quod eſt aliqd, & ens actu, ſicut animal ſubiicitur ſuis paſſionibus, & quęcunque ſubſtãtia particularis ſuis accidentibus. Alio modo ſicut materia prima {ſubiicitur actui,} ideſt formæ ſubſtantiali. De his autem dictum eſt, ubi oſtenſum eſt quomodo partes materię pertineant ad ſpeciem uel ad ĩdiuiduum. Sed quia non ſolum materia & quodquideſt uidentur eſſe cauſæ, ſęd etiam uniuerſale {quibuſdam} ſcilicet Platonicis uidetur maxime eſſe cauſa & principium, ideo {de hoc}, ſcilicet uniuerſali tractabimus in hoc eodem ſeptimo. De ſubſtantiis autem compoſitis & ſimilibus tractabitur in octauo, quarum ea, quæ in hoc Septimo tractantur, ſunt quaſi principia. Deinde cum dicit.

Par. ſeq. Continuatio. Subſtantia quadrupliciter, ut ſupra tex. c. 7. Tex. c. 7. Tex. c. 51. Subiectum dupliciter. Lect. 9. Tex. c. 34.

BESS.

Videtur nanque impoſſibile ſubſtantiam eſſe quodcunque eorum, quæ uniuerſaliter dicuntur. Prima nanque ſubſtantia uniuſcuiuſque, quæ propria cuiuſque eſt, quæ alij non ineſt. uniuerſale uero, commune. hoc enim dicitur uniuerſale, quod pluribus natura aptum eſt ineſſe. Cuius igitur hoc erit ſubſtantia? aut enim omnium, aut nullius. omnium uero eſt poſſibile. unius autem ſi erit, cætera quoque hoc erunt. quorum enim ſubſtantia una, & quod quid erat eſſe unum, ipſa quoque unum ſunt.

ANT. par. 2.

Videtur enim impoſſibile eſſe, ſubſtantiam eſſe quodcunque uniuerſaliter dictorum. Primum enim ſubſtantia, quæ uniuſcuiuſque, propria uniuſcuiuſque; quæ non ineſt alij: uniuerſale uero commune. Hoc enim dicitur uniuerſale, quod pluribus ineſſe natum eſt. Cuius ergo ſubſtantia hoc erit? Aut enim omnium, aut nullius: Omnium enim non eſt poſſibile. Vnius autem ſi erit, & omnia hæc erunt. Quorum enim una ſubſtantia eſt, & quodquiderateſſe unum, & ipſa unum.

Alia litera & alia hui° erunt.

Incipit inquirere utrum uniuerſalia ſint ſubſtantiæ, & diuiditur in duas partes. In prima oſtendit ꝙ uniuerſalia non ſunt ſubſtantiæ, ſicut quidam poſuerunt. Secundo oſtendit quantum ad quid recte dixerunt hoc ponentes, & quantum ad quid errauerunt, ibi: {Sed ſpecies dicẽtes hic quidem dicũt recte.} Circa primũ duo facit. Primo oſtendit in cõmuni ꝙ uniuerſalia non ſunt ſubſtantię. Secundo ſpecialiter de uno & ente, quæ maxime ponebant eſſe ſubſtantiæ rerum, ibi: {Quoniam uero unum dicitur.} Prima diuiditur in duas. In prima oſtendit, ꝙ uniuerſalia nõ ſunt ſubſtantię. In ſecunda quòd nõ ſunt ſeparata, ibi: {Manifeſtum autem ex his.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit uniuerſalia

Infra le. 16 par. 4. Probat ꝙ uniuerſale nõ eſt ſubſtantia, contra Platonẽ, & hoc primo per uiam prædicationis duabus rationibus. Infra le. 16 par. 2. Lect. ſeq.

parte. 1. Infra pr. 5. Tex. c. 33.

uniuerſalia non eſſe ſubſtantias ex ea parte qua uniuerſalia prędicantur de multis. Secundo ex ea parte qua ſpecies ex uniuerſalibus componuntur, ſicut ex partibus diffinitionis, ibi: {Amplius autem & impoſsibile & inconueniens.} Dixerat enim ſuperius in Quinto, ꝙ genus quodam modo eſt totum, inquãtum prædicatur de pluribus: & quodammodo eſt pars, inquantum ex genere & differentia conſtituitur ſpecies. Circa primũ duo facit. Primo enim oſtendit, ꝙ uniuerſale non eſt ſubſtantia, cum de pluribus prædicetur. Secundo excludit quandam cauilloſam reſponſionem ibi: {Sed an ſic quidem non contingit.}

par. 4. Vniuerſale dupliciter, & quo mõ poſsit dici ſubſtantia uel non ſubſtantia.

Sciendum eſt autem ad euidentiam huius capituli, ꝙ uniuerſale dupliciter poteſt accipi. Vno modo pro ipſa natura, cui intellectus attribuit intentionem uniuerſalitatis, & ſic uniuerſalia, ut genera, & ſpecies, ſubſtantias rerum ſignificant, & prædicantur in quid. Animal enim ſignificat ſubſtantiam eius, de quo prædicatur, & homo ſimiliter. Alio modo poteſt accipi uniuerſale inquantum eſt uniuerſale, & ſm ꝙ natura prædicta ſubeſt intentioni uniuerſalitatis .i. ſecundum ꝙ conſideratur animal uel homo, ut unum in multis. Et ſic poſuerunt Platonici animal & hominem in ſua uniuerſalitate eſſe ſubſtantias.

Quid intẽdat Ariſto. in hoc cap.

Quod Ariſto. in hoc capitulo intendit reprobare, oſtendens ꝙ animal commune uel homo communis non eſt aliqua ſubſtantia in rerum natura. Sed hanc communitatem habet forma animalis uel hominis ſecundum ꝙ eſt in intellectu, qui unã formã accipit ut multis communem, inquantum abſtrahit eam ab omnibus indiuiduantibus. Ponit ergo ad ꝓpoſitum duas rationes, circa quarum primã dicit, ꝙ uidetur ex ſequentibus rationibus impoſſibile, eſſe quodcunque eorum, quæ uniuerſaliter prædicantur, eſſe ſubſtantiam, ſecundum ſcilicet

Vniuerſale quid.

ꝙ ĩ ſua uniuerſalitate accipitur. Quod primo probatur ex hoc, ꝙ ſubſtantia uniuſcuiuſque, eſt propria ei, & non ineſt alij: ſed uniuerſale eſt commune multis. hoc enim dicitur uniuerſale, quod natũ eſt multis ineſſe & de multis prædicari. Si ergo uniuerſale eſt ſubſtantia, oportet ꝙ ſit alicuius ſubſtãtia. Cuius ergo ſubſtantia erit? Aut enim oportet ꝙ ſit ſubſtantia omnium, quibus ineſt, aut unius. Non eſt autem poſsibile ꝙ ſit ſubſtantia omnium quia unum non poteſt eſſe ſubſtantia pluribus. Plura enim ſunt quorum ſubſtantiæ ſunt plures & diuerſæ. Sed dicatur, ꝙ ſit ſubſtantia unius eorum, quibus ineſt, ſequetur ꝙ omnia alia quibus ineſt, ſint illud unum, quibus ponitur eſſe ſubſtantia. Oportet enim ꝙ pari ratione, eorum etiam ſit ſubſtantia, cum & eis ſimiliter inſit. Quorum autem ſubſtãtia eſt una, & quodquiderateſſe unum, oportet & ipſa eſſe unum. Relinquitur ergo ꝙ ex quo uniuerſale non poteſt eſſe ſubſtantia omnium, de quibus dicitur, nec unius alicuius, ꝙ nullius ſit ſubſtantia.

Declaratio diffinitiõis datæ paulo ſuperius de uniuerſali.

Sciendum autem ꝙ ideo dicit ꝙ uniuerſale eſt quod natum eſt pluribus ineſſe, non autem quod pluribus ineſt, quia quædam uniuerſalia ſunt quæ non continent ſub ſe niſi ſingulare, ſicut ſol & luna. Sed hoc non eſt quin ipſa natura ſpeciei quãtum eſt de ſe ſit nata eſſe in pluribus, ſed eſt aliqd aliud prohibens, ſicut ꝙ tota materia ſpeciei comprehenditur in uno indiuiduo, & quòd non eſt neceſſarium multiplicari ſecundum numerum ſpeciem, quæ in uno indiuiduo poteſt eſſe perpetua. Secundam rationem ponit ibi.

BESS. Tex. 46.

Item ſubſtantia dicitur, quod non de ſubiecto. uniuerſale uero de ſubiecto aliquo dicitur ſemper.

ANT. Tex. c. 46. par. 5.

Amplius ſubſtantia dicitur quæ non de ſubiecto, & uniuerſale de ſubiecto aliquo dicitur ſemper.

Qũo ſubſtãtia non dicatur de ſubiecto, cum ĩ prædicamẽtis dicatur oppoſitum.

Dicit quòd ſubſtantia dicitur, quæ nõ eſt de ſubiecto, & dicitur uniuerſale ſemper de aliquo ſubiecto, ergo uniuerſale non eſt ſubſtantia. Videtur autem ratio hæc non ualere. Dictum eſt enim in prædicamentis ꝙ de ratione ſubſtantiæ eſt, quòd non ſit in ſubiecto. Prędicari uero de ſubiecto non eſt contra rationem ſubſtantiæ. Vnde ponũtur ibi ſecundæ ſubſtantiæ quæ prædicantur de ſubiecto.

Solutio.

Sed dicendum quòd ſecundum logicam conſiderationem loquitur Philoſophus in prædicamentis. Logicus autem conſiderat res ſecundum ꝙ ſunt in ratione. & ideo conſiderat ſubſtantias prout ſecũdum acceptionem intellectus ſubſunt intentioni uniuerſalitatis. Et ideo quantum ad prædicationẽ quæ eſt actus rationis, dicit quòd prædicantur {de ſubiecto}, ideſt de ſubſtantia ſubſiſtente extra animam. Sed Philoſophus primus cõſiderat de rebus ſecundum quòd ſunt entia: & ideo apud eius conſiderationem non differt eſſe in ſubiecto & de ſubiecto. Hic enim accipit dici de ſubiecto quod eſt in ſe aliqua res & ĩeſt alicui ſubiecto exiſtẽti in actu. Et hoc ĩpoſsibile eſt eſſe ſubſtantiam. Sic enim haberet eſſe in ſubiecto. Quod eſt contra rationem ſubſtantiæ, quod etiam in prædicamentis eſt habitum. Deinde cum dicit.

BESS.

Sed utrum ita quidem non contingit, ut quod quid erat eſſe? in ipſo autem ineſt, utputa animal in homine, & equo. patet igitur, quòd erit aliqua eius ratio. differt autem nihil, ſi non omnium ratio eſt eorum, quæ in ſubſtantia ſunt. etenim, nihil minus hoc erit ſubſtantia alicuius. ut homo, hominis, in quo exiſtit. quare iterum idem accidit. erit enim ſubſtantia, illius ſubſtantia, ut animal ſpeciei, in qua ut proprium exiſtit.

ANT. par. 4.

Sed an ſic quidem non contingit, ut quodquiderateſſe: in ipſo autem exiſtit, ut animal in homine & in equo. Ergo palam quia eſt quædam ipſius ratio. Differt autem nihil, nec ſi non omnium ratio eſt eorum, quæ ſunt in ſubſtantia. Nihil enim minus ſubſtantia erit hæc alicuius, ut homo hominis in quo exiſtit. Quare idem accidit. Iterum enim erit ſubſtantia in illius ſubſtantia, ut aĩal in quo eſt ſpecies proprium exiſtit.

Excludit euaſionem ad primam rationem.

Excludit quandam cauilloſam reſponſionem, qua poſſet aliquis obuiare primæ rationi, in qua dixerat, ꝙ omnia ſunt unum, quorum ſubſtantia & quodquideſt ſunt unum. Poſſet enim aliquis dicere, quòd uniuerſale non eſt ſicut ſubſtantia, ut qđquiderateſſe, quodquidem ſit proprium uni. Et iõ ad hoc excludẽdũ Phs dicit, Sed an pt dici obuiãdo rõni primo inductæ, ꝙ non contingit uniuerſale eſſe ſubſtantiam, ſicut quodquiderateſſe eſt ſubſtantia, ſed tantum eſt ſubſtantia in ipſis particularibus exiſtens, ſicut animal in homine & equo. Non enim ita eſt natura animalis in homine, quòd ſit propria ei cum ſit etiam equi. Quaſi dicat, non poteſt ſic reſponderi. Sequitur enim ſi hoc quod eſt animal commune, ſit ſubſtãtia, quòd huius ſubſtantiæ ſit aliqua ratio. Nec differt ad propoſitum ſi non eſt ratio diffinitiua omniũ {quæ ſunt in ſubſtantia,}

ſtantia},ideſt quæ ponuntur in diffinitione, ne in infinitum ꝓcedatur in diffinitionibus, aut ſi oportet omnes partes cuiuſlibet diffinitionis iterum diffiniri. Nihil enim minus illa ſubſtantia oportet quòd ſit alicuius, licet non habeat diffinitionem, quã ſi haberet. Sicut ſi dicamus, quòd licet hoc ipſum, quod eſt homo communis, non habeat diffinitionem, tamen oportet ꝙ ſit hominis ſubſtantia in quo exiſtit ipſius, ſcilicet hominis communis. Quare idem accidit quod & prius, quia oportebit ꝙ iſta ſubſtantia communis, licet non ponatur ꝓpria alicui inferiorum, tamen erit ꝓpria illius ſubſtantiæ communis in qua prima exiſtit. Sicut ſi animal commune ſit quædam ſubſtantia, animal per prius prædicabitur de illa communi ſubſtantia, & ſignificabit eius ſubſtantiam propriam, ſiue ſit diffinibile, ſiue non. Vnde nõ poterit ex quo hæc ſubſtantia eſt propria uni, de multis prædicari. Deinde cum dicit.

BESS. Tex.47.

Item impoſsibile ac inconueniens eſt ipſum quid & ſubſtantiam eſſe, ſi ex aliquibus non ex ſubſtantiis, nec ex eo, quod quid eſt, ſed ex quali. prius namque non ſubſtantia, & quale erit, quam ſubſtantia. & quod quid: quod impoſsibile eſt. nec ratione enim. nec tempore, nec generatione, poſsibile eſt paſsiones priores ſubſtantia eſſe. eſſent namque ſeparabiles.

ANT. Tex.c.47. par.5.

Amplius autem & impoſsibile & inconueniens hoc eſſe ſubſtantiam, ſi eſt ex aliquibus, non ex ſubſtantiis eſſe, nec ex eo quòd hoc aliquid, ſed ex quali. Prius enim erit non ſubſtãtia & quale, ſubſtantia, & ipſo hoc, quod eſt impoſsibile. Nec enim ratione, nec tempore, nec generatione, paſsiones poſsibile eſt priores eſſe ſubſtantia. Erunt enim ſeparabiles.

Probat ꝙ uniuerſale non eſt ſubſtantia, quatuor rõnib^us ſumptis ex hoc qđ eſt ps diffinitionis & eſſentiæ. par.9. Tex.c.4.

Oſtendit, ꝙ uniuerſale non eſt ſubſtantia, accipiẽdo rationes ex ea parte, qua uniuerſale eſt pars diffinitionis & eſſentię. & circa hoc duo facit. Primo ponit rationes ad propoſitum. Secundo excludit quandam dubitationem, ibi {Habet autem qđ accidit dubitationem.} Circa primum ponit quatuor rationes quarum primam ponit dicens, quòd impoſsibile & inconueniens eſt id, quod eſt hoc aliquid & ſubſtantia, nõ eſſe ex ſubſtantiis, nec ex his, q̃ ſunt hoc aliquid, ſed ex his, quæ ſignificant quale, ſi tamẽ eſt ex aliquibus. qđ dicit propter ſubſtantias ſimplices. Sequitur enim, ꝙ cum ea, ex quibus eſt aliquid, ſint priora, ꝙ prius ſit id, quod eſt non ſubſtantia, ſed quale, eo ꝙ eſt ſubſtantia, & eo quod eſt hoc aliquid. Quod eſt impoſsibile, quia impoſsibile eſt paſsiones & qualitates & accidentia eſſe priores ſubſtantia ratione, aut tẽpore, aut generatione. Quod enim non ſint priores ratione

Tex.c.4.

ſupra oſtenſum eſt, ex eo ꝙ ſubſtantia ponitur in diffinitione accidentium, & non econuerſo. Item ꝙ non ſint priores tempore ex hoc ſupra probatũ eſt, ex quo etiã hic probatur, quia ſequeretur ꝙ paſsiones eſſent ſeparabiles à ſubſtantiis, quod eſt impoſsibile. Eſſe autem prius generatione continetur ſub eo quod eſt prius tempore. Omne enim quod eſt prius generatione, eſt etiam prius tempore, licet non econuerſo. Ea enim, quæ non habent ordinem ad generationem alicuius, licet ſint priora tempore, non tñ ſunt priora generatione, ſicuti equus non eſt prior gñone leone, qui nunc eſt, licet ſit prior tpe. Partes autem ex quibus aliquid conſtituitur ſunt priores generatione, & ꝑ conſequens tẽpore, & qñq; etiam rõne, ſicut ſupra oſtẽſum eſt. Vnde impoſſe eſt ꝙ ex non ſubſtantiis componatur ſubſtantia. Vlia aũt ſignificant non ſuba & hoc aliquid, ſed ſignificant quale quid, ut in prędicamentis dicitur de ſecundis ſubiis. Ergo patet ꝙ ex uniuerſalibus ſi ſunt q̃dã res præter ſingularia, non poſſunt componi ſingularia, quę ſunt hoc aliquid. Sed uidetur ꝙ hæc rõ inconuenienter ꝓcedat. Secundę enim ſubſtantiæ, quę ſunt genera & ſpẽs in gñe ſubſtantiæ, & ſi non ſignificent hoc aliquid, ſed quale, non tñ ſigñant hoc modo quale, ſicut paſsiones, q̃ ſigñant qualitatem accidentalem, ſed ſigñant qualitatem ſubalem. Ipſe aũt procedit hic ac ſi ſignificarent qualitatem accidentalem.

Tex.c.7. Caplo de ſubſtantia. Dubitatio textualis.

Solutio.

Sed dicendum eſt quòd ſi uniuerſalia ſint res quædam ſicut Platonici ponebant oportebit dicere, quod non ſolum qualitatem ſubſtantialem, ſed accidentalem ſignificent. Omnis enim qualitas, quæ eſt alia res ab eo, cuius eſt qualitas, eſt accidentalis. Sicut albedo eſt alia res à corpore, cuius eſt qualitas, & eſt in eo cuius eſt qualitas ſicut in ſubiecto, & ideo eſt accidens. Si ergo uniuerſalia inquantum uniuerſalia ſunt, ſint res quædam, oportet quòd ſint aliæ res à ſingularibus, quæ non ſunt uniuerſalia. Et ideo ſi ſignificant qualitatem eorum, oportet quòd inſint eis ſicut ſubſtantiis. Et per conſequens ꝙ ſignificent qualitatem accidentalem. Sed ponentibus quòd genera & ſpecies nõ ſunt aliquæ res uel naturę aliæ à ſingularibus, ſed ipſammet ſingularia, ſicut quòd non eſt homo qui non ſit hic homo, non ſequitur ꝙ ſecundæ ſubſtantię ſignificent accidens, uel paſsionem. Secundam rationem ponit ibi.

BESS. Tex.48.

Item Socrati ſubſtantiæ, inerit ſubſtantia: quare duobus erit ſubſtantia. Et omnino, ſi homo, & quæcunque ita dicuntur, ſubſtantia eſt, accidit nihil eorum, quæ in ratione ſunt, alicuius ſubſtantiam eſſe, nec ſine ipſis exiſtere, nec in alio. dico autem utputa, non eſſe aliquid animal præter aliqua, nec ullum aliud eorum, quæ in ratione ſunt. Ex his itaque, cõſiderantibus patet. nihil eorum, quæ uniuerſaliter exiſtunt, ſubſtantiam eſſe: nihilque eorum, quæ communiter prædicãtur, quod quid, ſed tale ſignificare.

ANT. Tex.c.48. par.6.

Amplius Socrati inerit ſubſtantiæ ſubſtantia, quare duorum erit ſubſtantia. Totaliter uero accidit, ſi eſt ſubſtantia homo & quæcunque ita dicuntur, nihil eorum quæ in ratione, eſſe nullius ſubſtantiam, neque ſine ipſis exiſtere, nec in alio. Dico autem non eſſe quoddam animal præter aliqua nec aliud eorum, quæ in rationibus nullius. Ex his itaque ſpeculantibus, palam quia nihil uniuerſaliter exiſtentium eſt ſubſtantia, & quia nullum prædicatorum ſignificat hoc aliquid, ſed tale.

Secũda rõ ad idem.

Dicit, quòd ſi uniuerſalia ſunt ſubſtantiæ, ſequitur quòd Socrati inerit ſubſtantiæ ſubſtantia. Si enim omnia uniuerſalia ſunt ſubſtantiæ, ſicut homo eſt ſubſtantia Socratis, ita animal erit ſubſtantia hominis. Et ita iſtæ duæ ſubſtantiæ una quæ eſt homo, & alia quæ, eſt animal, erunt in Socrate. Et hoc eſt quod concludit {quare duorum erit ſubſtantia}, ideſt quare ſequitur, ꝙ hoc ꝙ dico aĩal, ſit ſubſtantia nõ ſolum hois, ſed etiã Socra. Et ita una ſubſtantia erit in duobus, cum tamen ſupra oſtenſum ſit, quòd una ſubſtantia non eſt niſi unius. Et

non ſolum in Socrate hoc accidit quod dictum eſt, ſed totaliter in omnibus accidit, ſi homo & alia, q̃ ſic dicuntur ſicut ſpecies, ſint ſubſtantię, ꝙ nihil eorum, quæ ponuntur in ratione ſpecierũ ſit ſubſtantia, neque ꝙ poſsit eſſe ſine illis, in quorum diffinitione ponuntur, uel ꝙ ſint in aliquo alio, aut ꝙ ſit ipſummet aliud. Sicut quod non erit quoddam animal {prętet aliqua animalia, } ideſt præter ſpecies animalis. Et ſimiliter eſt de omnibus aliis, quę ponuntur in diffinitionibus, ſiue ſint genera, ſiue differentiæ. Et hoc ideo, quia cum ſpecies ſint ſubſtantiæ, ſi ea etiam quæ in diffinitionibus ſpecierũ ponuntur ſint ſubſtantiæ, in ſingularibus erunt plures ſubſtantiæ, & nna ſubſtantia erit plurium, ut de Socrate dictum eſt. Patet igitur ex dictis, ꝙ nullum uniuerſale eſt ſubſtantia, & nullum eorum, quæ cõmuniter prædicantur, ſignificant hoc aliquid, ſed quale. Tertiam rationem ponit ibi.

BESS. *Quòd ſi non, & alia multa accidunt, ac tertius homo.*

ANT. par. 7. *Sin autem tale, & alia quoque multa accidunt, & totius homo.*

Tertia rõ ad idem. Dicit, ꝙ ſi prædicta concluſio non concedatur, accident multa incõuenientia, inter quæ erit unũ, ꝙ oportebit ponere tertium hominem. Quod quidem poteſt exponi dupliciter. Vno modo ut prę ter duos homines ſingulares, qui ſunt Socra. & Plato, ſit tertius homo, qui eſt communis. Quod quidẽ non eſi inconueniens ſecundũ ponentes ideas, licet ſecundum rectam rationem inconueniens uideatur. Alio modo, ut præter hominem ſingularẽ & communem, ponatur tertius, cum communicẽt in nomine & ratione, ſicut & duo homines ſingulares, præter quos ponitur tertius homo cõmunis, & ob hanc cauſam, ſcilicet quia cõmunicant in nomine & diffõne. Quartam rationem ponit ibi.

BESS. Tex. 49. *Item ſic quoque patet. Impoſsibile enim eſt, ſubſtantiam ex ſubſtantiis eſſe, quæ ſic inſunt, ut actu. quæ enim duo ſic actu ſunt, nunquam unum actu ſunt, ſed ſi potentia duo ſunt, erũt unum: ut duplum ex duobus dimidiis potentia. actus namque ſeparat. Quare ſi ſubſtantia unum, non erit ex ſubſtantiis inexiſtentibus, & ſecundum hunc modum, quem recte Democritus dicit. ĩpoſsibile enim ait eſſe, ex duobus unũ aut ex uno duo fieri. magnitudines nanque indiuiſibiles ſubſtantias facit. Patet igitur, quod ſimiliter & de numero ſe habebit. ſi numerus quidem compoſitio unitatum eſt, ut à quibuſdam dicitur. aut enim non eſt unum dualitas; aut non ineſt in ea unitas actu.*

ANT. Tex. c. 49. par. 8 *Amplius autem eſt & ita manifeſtum. Impoſsibile enim ſubſtantiam ex ſubſtantiis eſſe in exiſtentibus ſic ut actu. Duo namq; ſic actu nunquam ſunt unum actu, ſed ſi poteſtate duo fuerint, erunt unum. Vt quæ dupla, ex duobus dimidiis poteſtate. Actus enim ſeparat. Quare, ſi ſubſtantia unum, non erit ex ſubſtantiis inexiſtentibus. Et ſecundum hunc modum quidem dicit Democritus recte. Impoſsibile enim ait ex duobus unum, aut ex uno duo fieri. Magnitudines enim indiuiſibiles, ſubſtantias faciunt. Similiter igitur manifeſtum, quia & in numero habebit, ſi eſt numerus compoſitio unitatum, ſicut dicitur à quibuſdam. Aut enim non unum dualitas, aut non ineſt unitas in ipſo actu.*

Actus diuidit & ſeparat

Quarta rõ ad idem. Dicit, quòd uniuerſalia non ſunt ſubſtantię ſecundum hanc rationem, Impoſsibile eſt enim aliquam ſubſtantiam eſſe ex pluribus ſubſtantiis, quæ ſunt in ea actu. Duo enim, quæ ſunt in actu, nunquam ſunt unum actu, ſed duo, quæ ſunt in potentia ſunt unum actu, ſicut patet in partibus continui. Duo enim dimidia unius lineæ ſunt in potentia in ipſa linea dupla, quæ eſt una in actu. Et hoc ideo, quia actus habet uirtutem ſeparandi & diuidendi. Vnumquodque enim diuiditur ab altero ꝑ propriam formam. unde ad hoc quòd aliqua fiant unum actu, oportet quòd omnia concludantur ſub una forma, & ꝙ non habeant ſingula ſingulas formas, per quas ſint actu. Quare patet, quòd ſi ſubſtantia particularis eſt una, non erit ex ſubſtantiis in ea exiſtentibus actu. & ſic, ſi eſt ex uniuerſalibus uniuerſalia non erunt ſubſtantiæ. Et ſecundum hũc modum Democritus recte dicit, ꝙ impoſsibile eſt unum fieri ex duobus, & ex uno fieri duo. Eſt enim intelligendum, ꝙ duo in actu exiſtentia, nunquam faciunt unum. Sed ipſe non diſtinguens inter potẽtiam, & actum, poſuit magnitudines indiuiſibiles, eſſe ſubſtantias. Voluit enim, ꝙ ſicut in eo quod eſt unum, non ſunt multa in actu, ita nec in potentia. Et ſic quælibet magnitudo eſt indiuiſibilis. Vel aliter. Recte inquam dixit Democritus ſuppoſita ſua poſitione, qua ponebat magnitudines indiuiſibiles, eſſe etiam rerum ſubſtantias, & ſic eſſe ſemp in actu, & ita ex eis non fieri unum. Et ſicut eſt in magnitudinibus, ita eſt in numero, ſi numerus eſt compoſitio unitatum, ſicut à quibuſdam dicitur. Oportet enim ꝙ uel dualitas non ſit unum quid, ſiue quicunque alius numerus, ſiue ꝙ unitas non ſit actu in ea. Et ſic dualitas non erunt duæ unitates, ſed aliquid ex duabus unitatibus compoſitum. Aliter numerus non eſſet unum per ſe & uere, ſed per accidens, ſicut q̃ coaceruantur. Deinde cum dicit.

Ex duobus in actu nõ fit unũ in actu per ſe.

BESS. Tex. 50. *Habet autem quod accidit dubitationem. Si enim nec ex uniuerſalibus poſsibile eſt ullam ſubſtantiam eſſe, propterea quod tale, & non, quod quid ſignificant, nec ex ſubſtantiis actu contingit ullam ſubſtantiam eſſe compoſitam, quicquã incompoſitum erit profecto omnis ſubſtantia. quare, neque ratio ullius ſubſtantiæ erit. At cunctis uidetur, & iam dictum eſt, aut ſolius ſubſtantiæ, aut maxime definitionem eſſe: nunc uero nec huius: nullius igitur definitio erit. An quodam modo quidem erit, quodam modo uero non. manifeſtum autem quod dicitur magis erit ex poſterioribus.*

ANT. Tex. c. 50. par. 9. *Habet autem quod accidit dubitationem. Si enim neque ex uniuerſalibus poſsibile eſt eſſe nec unam ſubſtantiam, propter tale aliquid, ſed non hoc aliquid ſignificare: nec ex ſubſtantiis contingat actu eſſe, neque unam ſubſtantiam, incompoſita erit utique ſubſtantia omnis. Quare nec ratio utique erit neque unius ſubſtantiæ. At uero uidetur omnibus, & dictum eſt iam dudum, aut ſolum ſubſtantiæ eſſe terminum, aut maxime. Nunc autem neque huiuſmodi. Nullius igitur erit diffinitio: aut modo quodam erit, modo autem quodam non. Manifeſtũ autem erit quod dicitur, ex poſterioribus magis.*

Dubiũ q̃d oritur ex dictis. Monet dubitationem circa prædicta dicens, quòd id, quod accidit ex prædictis, habet dubitationem. Dictum eſt enim, ꝙ ex uniuerſalibus non poteſt eſſe aliqua ſubſtantia, propter hoc ꝙ uniuerſale non ſignificat hoc aliquid, ſed quale. Secundo dictum eſt, ꝙ ex ſubſtantiis in actu non poteſt eſſe aliqua ſubſtantia. Et ſic uĩ ſequi, ꝙ ſubã nõ põt cõponi neque ex ſubſtantiis, neque ex non ſubſtantiis: ergo ſequitur ꝙ omnis ſubſtantia ſit incompoſita. Et ita, cum diffinitiones non dentur de ſubĩis

incompoſitis

incompoſitis,(quod patet per hoc ꝙ diffinitio eſt ratio habens partes,ut ſupra dictum eſt) ſequitur, ꝙ nullius ſubſtantiæ ſit diffinitio. Sed omnibus uidetur(ut ſupra oſtenſum eſt)ꝙ diffinitio,uel eſt ſolum ſubſtantiæ,uel eius maxime. Nunc autem concluſum eſt,ꝙ ſubſtantię non ſit diffinitio, ergo ſequitur ꝙ nullius ſit diffinitio. Dicendum eſt autem ad prædictam dubitationem, ꝙ quodãmodo ſubſtantia eſt ex ſubſtantiis,quodammodo non. Hoc autem erit manifeſtum magis ex poſterioribus in hoc capitulo,& in.8. Eſt enim ex ſubſtantiis in potentia,ſed non in actu.

Tex.c.53.
Solutio.
Tex.c8.58.

LECTIO XIIII.

Ex comparatione generis ad ſpecies & indiuidua oſtendit uniuerſalia non eſſe ſubſtantias ſeparatas.

BESS. Tex.51.

EX his autem ipſis id etiam patet, quod accidit illis, qui ideas pariter ſubſtantias & ſeparatas eſſe dicunt & pariter, ex genere et differentiis faciunt formam. Si enim formæ & animal in homine ſunt,& equo,aut unum & idem numero ſunt,aut alterum.

ANT. Tex.c.51. par.1.

Manifeſtum autem ex his ipſis, quòd euenit ideas dicẽtibus ſubſtantias ſeparabiles eſſe,& ſimul ſpeciem ex genere facientibus & differentiis. Si enim ſpecies ſunt,& animal in homine & equo,aut unum & idem numero eſt,aut alterum.

Poſtquam Philoſophus oſtendit uniuerſalia nõ eſſe ſubſtantias abſolute, hic oſtendit, ꝙ non ſunt ſubſtantiæ a ſenſibilibus ſeparatæ. & diuiditur in partes duas. In prima oſtendit,ꝙ uniuerſalia non ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ. In ſcđa manifeſtat quoddam, quod in ſuperioribus dubium relinquerat. ibi{Manifeſtum autem eſt quòd ſubſtantiarum.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit uniuerſalia non eſſe ſubſtantias ſeparatas. Secundo oſtẽdit quòd ſi ſunt ſeparatę,nõ ſunt diffinibiles. ibi{Quoniam uero ſubſtantias altera.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit inconuenientia,quę ſequuntur ponentibus uniuerſalia eſſe ſubſtantias ſeparatas,cõparando genus ad ſpecies. Secundo comparando genus ad indiuidua. ibi{Amplius autem in ſenſibilibus.} Circa primum tria facit. Primo proponit quandam diuiſionem. Secundo proſequitur primum membrum diuiſionis. ibi{Ratione nanq; palam.} Tertio,ſecundum ibi{Sed ſi alterum in unoquoque.} Dicit ergo primo,ꝙ ex prædictis etiã manifeſtum eſſe poteſt quid accidat de inconuenientibus, dicentibus ideas eſſe ſubſtantias & ſeparabiles, quæ dicuntur eſſe ſpecies uniuerſales, & ſimul cum hoc ponentibus ſpeciem eſſe ex genere & differentiis. Hæ enim duæ poſitiones ſimul cõiunctæ, ſcilicet ꝙ ſpẽs cõponantur ex gñe & dña,& ꝙ ſpẽs ulẽs ſunt ſubæ ſeparatæ,quæ dñr ideę,ducũt ad inconuenientia. Si enim ponãtur ſpẽs eſſe ſeparatæ, conſtat ꝙ unum genus eſt in pluribus ſpẽbus ſimul ſicut aĩal in hoĩe & equo. Aut ergo hoc ipſum qđ eſt animal in homine & equo exiſtens, eſt unum & idem numero,aut alterũ in hoĩe, & alterũ in equo. Inducit aũt hanc diuiſionem, quia Plato ponebat ideas ſpecierum,non autem generum,cum tamen poneret cõiter ulĩa eſſe ſubas. Deinde cum dicit.

Infra le.16.
Infr. le.ſeq.
Infr.pt.10. par.ſeq. par.9.
Ideas ſpecierũ duntaxat poſuit Plato.

BESS.

Ratione namque patet,quod unum. eandem enim exhibebit rationem,qui dicit in utroque. Si itaque aliquis homo eſt ipſum per ſe quod quid & ſeparatum,neceſſe eſt,ut etiam illa,ex quibus(ſicuti animal, & bipes)quod quid ſignificent, & ſeparata ac ſubſtantiæ ſint: quare & ipſum animal.

Ratione nanque palam quia unum. Eandem enim exhibebit rationem dicens in utroque. Ergo ſi eſt aliquis homo,ipſum ſecundum ſe hoc aliquid & ſeparatum,neceſſe & ex quibus,ut animal bipes,hoc aliquid ſignificare, & eſſe ſeparabilia & ſubſtantias. Quare & animal. ANT. par.2.

Proſequitur primũ mẽbrũ diuiſionis, & primo oñdit,ꝙ ſit unum & idem aĩal. Scđo oñdit inconuenientia,q̃ ſequuntur hoc poſito. ibi{Si quidẽ ergo.} Dicit ergo,ꝙ manifeſtũ eſt,ꝙ aĩal eſt unum & idem ĩ hoĩe & equo ſm rõnem. Si.n.aſsignetur rõ aĩalis ſm ꝙ dr̃ de utrolibet,ſ.hoĩe, uel equo,eadẽ rõ aſsignabitur quæ eſt ſuba aĩata ſenſibilis. uniuoce.n.p̃dicatur genus de ſpẽbus, ſicut & ſpẽs de indiuiduis. Si ergo pp hoc,ꝙ ſpẽs p̃dicatur ſm unam rõnem de oĩbus indiuiduis eſt aliqs hõ cõis, q eſt ipſum qđ eſt hõ ſm ſe exiſtens,{& eſt hoc aliquid,} .i.quoddam demonſtrabile ſubſiſtens & ſeparatũ à ſenſibilibus,ſicut Platonici ponũt, neceſſe eſt pari rõne & ea,ex q̃bus ſpẽs conſtat,ſ.genus dr̃iam, ut aĩal & bipes,ſigñare ſilr̃ hoc aliquid,& eſſe ſeparabilia à ſuis inferioribus,& eſſe ſubas p ſe exiſtẽtes. Quare ſequit̃ ꝙ aĩal erit unũ numero p ſe exiſtẽs, quod p̃dicatur de hoĩe & equo. Deinde cum dicit.

Oſtendit uniuerſalia non eſſe ſeparata,cõparãdo genera ad ſpecies. par.ſeq.
Si ſpẽs eſt ſepabilis, ergo & genus, cõtra Platonem.

BESS.

Si idem igitur,& unum quiddam etiam in equo, ſicuti tu tibiipſi,quomodo in ſeparatim exiſtentibus unum erit?

ANT. par.3.

Si quidem igitur & in equo ſicut tu in teipſo,quomodo in ſeparatim exiſtentibus unum erit?

Oñdit inconueniẽtia, q̃ ſequunt̃ ex hoc poſito, q̃ ſunt tria. Primũ eſt,quia cũ genus ſit in ſpẽ ſicut ſubam rei ſigñans,ſic erit aĩal in equo, ſicut tu es ĩ teipſo,qui es ſuba tuiipſius. Sic aũt non eſt poſſe aliquod unũ eſſe in pluribus ſeparatim exñtibus. Nõ enim tu es niſi in teipſo. Es.n.in pluribus non ſeparatim exiſtentibus,ſicut in carnibus & oſsibus,quę ſunt tui partes. Animal igitur ſi ſit unum & idẽ, nõ poterit eſſe in pluribus ſpeciebus,ut in homine & equo,cum ſpẽs ſeparatę ſm Platonicos ſint quædã ſubſtantię adinuicẽ diuerſę. Secundum ponit ibi.

Tria inconuenientia deducit. primum.

BESS.

Et cur non etiam abſque ſeipſo erit animal hoc?

ANT. par.4.

Et quare non & ſine ipſo erit animal hoc?

Hõ.n.quia eſt unũ de multis p̃dicatũ ſm Platonicos,nõ ponit̃ in particularibus,ſed extra ea. Si ergo ſit unũ aĩal,qđ p̃dicatur de oĩbus ſpẽbus,quare hoc ipm qđ eſt aĩal ulẽ nõ eſt ſine ipſo,ſ.ſine equo uel quacũq; alia ſpẽ,ut p ſe ſeparatũ exñs. Nõ põt rõ ꝯueniẽs aſsignari ab eis. Tertiũ ponit ibi dicẽs.

Secundum

BESS. Tex.52.

Deinde, ſi participabit quidem bipede & multipede, impoſsibile quiddam accidit. contraria nanque ſimul inerunt ipſi uni,& huic quidem enti. ſin minus,quis modus eſt, cum aliquis dicat animal,& bipes, aut pedeſtre eſſe? Sed fortaſsis componuntur,& tangunt,aut miſcentur. At cuncta incõuenientia ſunt.

ANT. Tex.c.52. par.5.

Deinde ſi quidem participatione bipedis & multipedis, impoſsibile aliquid accidit. Contraria nanque ſimul inerunt ipſi uni,& huic enti. Si autem non,quis modus,cum dixerit utique aliquis animal eſſe bipes, aut greſsibile? Sed forſan componitur,aut copulatur, aut miſcetur. Verum omnia inconuenientia.

Conſtat,ꝙ ſpecies conſtituitur ex genere & differentia. Aut igitur hoc eſt per hoc, ꝙ genus participat differentiam ſicut ſubiectum participat accidens,ut hoc modo intelligamus ex animali & bipede fieri hominem,ſicut ex albo & homine fit hõ albus: aut per aliquem alium modum. Et ſi quidẽ

Tertium.

ſpecies fiat per hoc, ꝙ genus participat differẽtiã, ſicut quòd animal per participationem bipedis fit homo,& ꝑ participationem multipedis fit equus uel polypus,accidit aliquid impoſsibile cum enim genus,quod prædicatur de diuerſis ſpeciebus,põnatur eſſe una ſubſtantia,ſequitur ꝙ contraria ſimul inſunt ipſi animali, quod in ſe eſt unum & hoc ens,ſcilicet demonſtrabile.Differentiæ enim, quibus diuiditur genus ſunt contrariæ: ſi autem non fit ex animali & bipede homo per modum participationis,quis modus erit cum aliquis dixerit animal eſſe bipes uel greſsibile, cõſtituens ex his duobus unum,quaſi dicat,de facili non poteſt aſsignari.Et ideo ſubiũgit,{Sed forſan componitur} quaſi dicat: Nunquid poterit dici,ꝙ ex his duobus fiat unum per compoſitionem ſicut domus fit ex lapidibus.aut per copulationem,ſicut arca fit ex lignis conclauatis:aut per mixtionem, ſicut electuarium fit ex ſpeciebus alteratis? His enim modis inuenitur ex duabus uel pluribus ſubſtantiis per ſe exiſtentibus aliquid unum fieri. Sed omnes iſti modi ſunt inconuenientes. Non enim poſſent genus & differentię prædicari de ſpecie, ſicut nec partes cõpoſitæ uel copulatæ uel mixtę prædicantur de ſuis totis.Et pręterea unum non uenit in compoſitionem diuerſorum totaliter,ſed partes diuiſim ſunt ita quòd una pars eius ſit in compoſitione huius & alia in compoſitione alterius: ſicut una pars ligni uenit in compoſitione domus,& alia in compoſitione arcæ.Vnde,ſi ex animali & bipede fieret hõ & auis,modis prędictis, ſequeretur ꝙ nõn tota natura animalis eſſet in homine,nec in aue,ſed alia & alia pars.Et ſic iterum non eſſet idem aĩal in utroque. Deinde cum dicit.

BESS. *Sed diuerſum in unoquoque eſt. Infinita igitur, ut ita dicam, erunt, quorum ſubſtantia animal eſt,non enim ſecundum accidens ex animali homo eſt.*

ANT. par.6. *Sed ſi alterum in unoquoque,infinita ergo erunt.Vnde eſt conſequens dicere quorum ſubſtantia animal. Non enim eſt ſecundum accidens ex animali homo.*

Quod ſit idea aĩali oĩbus ſuis ſpeciebꝰ ꝓbat quatuor rationibꝰ ad ĩpoſsibile. Prima

Proſequitur ſecundum membrum diuiſionis dicens,ꝙ inconueniens ſequitur ſi ponatur non unũ animal eſſe in omnibus ſpeciebus. Ducit autem ad quatuor inconuenientia, quorum primum ponit ſic dicens.Oſtenſum eſt quid ſequatur ponentibus uniuerſalia eſſe ſubſtantias, ſi ponatur unum animal eſſe in omnibus ſpeciebus. Sed propter hoc poteſt aliquis dicere, ꝙ ſit alterum animal in unaquaque ſpecie:ergo erunt infinita quorum ſubſtãtia eſt animal,ut eſt conſequens dicere ad prędictã poſitionem. Eſt enim animal ſubſtantia cuiuſlibet ſpeciei contentæ ſub animali.Non enim poteſt dici ꝙ homo fiat ex animali ſ'm accidens, ſed per ſe, & ita aĩal ad ſubſtantiam equi pertinet,& bouis,& aliarum ſpẽrum,quæ ſunt fere infinitæ. Qđ autem aliquod unum cedat in ſubſtantia infinitorum, uĩ eſſe inconueniens. Sc'dm inconueniens ponit ibi.

BESS. *Item multa erit ipſum animal.nam & ſubſtantia animal eſt,quod in unoquoque eſt. non enim ſecundum aliud dicitur. Quod ſi non, ex illo erit homo,& genus eius illud.*

ANT. par.7. *Amplius multa erunt ipſum animal. Subſtantia enim q in unoquoque animal.non enim de alio dicitur. Si autem nõ, ex illo erit homo,& genus ipſius illud.*

Secunda

Dicit, ꝙ ſequetur etiam ꝙ {ipſum aĩali}.i.ſubſtã aĩalis uĩis,erit multa,quia aĩal,quod eſt ĩ unaquaq; ſpecie,eſt ſubſtã illius ſpẽi,de qua prædicatur. Non .n.ꝓdicatur de ſpẽ,ſicut de quodam alio diuerſo á ſe in ſubſtã.ſi aũt non prædicatur aĩal de homine ſicut de diuerſo,poterit dici cõuenienter, ꝙ hõ erit ex illo,ſ.ex aĩali ſicut ex ſua ſubſtã,& ꝙ illud,ſ.aĩal ſit etiã genus eius, ꝓdicatũ de eo in eo qđ qd eſt.Reliquit ergo,ꝙ ſicut illa,de qbꝰ ꝓdicat̃ aĩal ſunt,multa,ita ipſum aĩal uĩr eſſe multa. Deinde cũ dicit.

BESS. *Ac item omnia,ex quibus homo, ideæ. non igitur alterius quidem idea erit,alterius uero ſubſtantia. impoſsibile namq; eſt.ipſum ergo animal erit unumquodque eorum, quæ in animalibus ſunt.*

ANT. par.8. *Et amplius ideæ omnia ex quibus hoc.Igitur non alterius quidem erit idea, alterius uero ſubſtantia. Impoſsibile nanque. Ipſum igitur animal erit unumquodque eorum, quæ in animalibus.*

Tertia

Ponit tertium inconueniens dicens, ꝙ ulterius ex ꝓdictis ſequit̃,ꝙ oĩa illa,ex quibus eſt hõ,ſ.ſuperiora gña & dñæ, ſint ideæ:ꝙ eſt contra põnẽ Platonicorum,qui ponebãt ſolas ſpẽs eſſe ideas particularium,gña uero & dñas non eſſe ideas ſpẽrum. Et hoc ideo,quia idea eſt ꝓprie exẽplar ideati ſ'm ſuam formam.Forma aũt gñis non eſt propria formis ſpecierũ,ſicut forma ſpẽi eſt ꝓpria idiuiduis,q̃ conueniunt ſ'm formã, & differunt ſ'm materiam. Sed,ſi ſunt diuerſa aĩalia ſ'm diuerſas ſpẽs,unicuiq; ſpẽi reſpondebit aliquid ſubſtã ſui gñis, ſicut ꝓpria idea:& ita etiã erunt gña ideæ,& ſil'r dñę.Non ergo alteri uĩum erit qđ ſit idea, & alteri ꝙ ſit ſubſtantia,ſicut Platonici ponebant,dicentes quidem gña eſſe ſubſtãs ſpẽrum,ſpẽs uero ideas indiuiduorum.Impoſ'e nãq; eſt ita eſſe,ut oñſum eſt. Sequit̃ igit̃ ex prędictis {ꝙ ipſum aĩal},i.ſubſtã aĩalis uĩs ſit unũquodq; eorum{q̃ ſunt in aĩalibus},i.quæ continentur inter ſpẽs animalis. Quartam ponit ibi.

BESS. *Item ex aliquo hoc ipſo erit:& quomodo eſt ex ipſo animali? aut quomodo eſt poſsibile eſſe animal quod hoc ipſum ſubſtantia eſt,præter ipſum animal?*

ANT. par.9. *Amplius ex quo hoc. Et quomodo ex ipſo animali? Aut quomodo poſsibile eſt eſſe animal, quod eſt ſubſtantia hoc ipſum,præter ipſum animal?*

Dicit ꝙ iterũ uĩ eſſe dubiũ ex quo cõſtituat̃ hoc qđ eſt hõ,& qũo cõſtituat {ex ipſo aĩali},ſ.uĩi, {aut qũo poſ'e eſt aĩal eſſe, qđ ſubſtã hoc ipſum ꝑter ipſm aĩal},i,qũo põt eſſe ut hõ ſit aliqd ꝑter aĩal quaſi q̃dã ſubſtã per ſe exiſtẽs, & tñ aĩal ſit hoc ipſum qđ eſt hõ?Hęc.n.uĩr eſſe oppoſita, ꝙ hõ ſit ꝑter aĩal, & tñ aĩal ſit hoc ipſum qđ eſt hõ. Deinde cũ dicit.

BESS. *Item in ſenſibilibus, & hæc accidunt, & his abſurdiora. Quod ſi impoſsibile eſt ita ſe habere,patet,quod non eſt eorum idea ita,ut quidam aiunt.*

ANT. par.10. *Amplius autem in ſenſibilibus hæc accidunt, & his abſurdiora. Si itaque impoſsibile ſic ſe habere, palam quia non eſt idea ipſorum ſicut quidam dicunt.*

Probat principale ꝓpoſitũ ex cõparatione generũ ad ſingularia

Improbat prædictam põnem per comparationẽ generũ ad ſingularia dicens ꝙ hæc eadẽ inconuenientia, q̃ accidunt ponentibus gña & uĩa eſſe ſubſtãs in ſpẽbus, accidunt & in ſenſibilibus ſingularibus,& etiã multa his abſurdiora,inquãtũ natura gñis magis remota eſt á ſingularibus ſenſibilibꝰ & materialibus,q̃ á ſpẽbus intelligibilibꝰ & ĩmaterialibus.Si itaq; impoſ'e eſt ſic eſſe, palã eſt ꝙ idea nõ eſt ipſorum ſenſibilium,ſicut Platonici dicunt.

Lectio XV.

Tribus rationibus oſtendit ideas haud definiri poſſe.

BESS. Tex. 53.

Cum autem ſubſtantia altera ſit, ipſum ſcilicet totum, & ratio. dico autem, quod illa quidem ita ſubſtantia eſt cum materia ſimul accepta ratio, hæc uero ratio ſimpliciter. Quæcunque igitur illo modo dicuntur, eorum quidem eſt corruptio: nam & generatio. rationis autem non eſt ita ut corrumpatur. nec enim generatio eſt (non enim fit domui eſſe. ſed huic domui) ſed abſque generatione, & corruptione ſunt, & non ſunt. oſtenſum eſt enim, quòd nullus hæc generat, neque facit. Propterea etiam ſubſtantiarum ſenſibilium ſingularium, neque definitio, neque demonſtratio eſt, eo quod habet materiam cuius natura talis eſt, ut eſſe & non eſſe contingat. quare corruptibilia ſunt omnia ſingularia earum. Si igitur demonſtratio & definitio ſcientifica neceſſariorum eſt, & non contingit ſicuti neque ſcientiam, quandoque ſcientiam, quandoque ignorantiam eſſe, ſed quod tale eſt, opinio eſt, ita neque demonſtrationem, neque definitionem, ſed opinio eſt eius, quod contingit & aliter ſe habere, patet, quòd neque demonſtratio, neque definitio eorum eſt. corruptibilia nanque non ſunt manifeſta his, qui ſcientiam habent, cum à ſenſu abſceſſerint, & rationibus eiſdem in animo ſaluis, non erit amplius neque definitio, neque demonſtratio. Quare, cum quis eorum, quæ ad definitionem quicquam ſingularium definiat, oportet non ignorare, quod ſemper perimendum eſt. non enim contingit definire. Nec ullam ideam eſt definire. ſingularium enim, ut aiunt, idea eſt, & ſeparata.

ANT. Tex. c. 53. par. 2.

Quoniam uero ſubſtantia altera, & quod ſimul totum, & ratio. Dico autem quia hæc quidem ſic eſt ſubſtantia cum materia concepta, ratio: illa uero ratio totaliter. Quæcunque quidem igitur ita dicuntur, horum quidem eſt corruptio. Etenim generatio. Rationis autem non eſt ita ut corrumpatur. Neque enim generatio. non. enim fit domui eſſe, ſed quod huic domui. Verum ſine generatione & corruptione ſunt & non ſunt. Oſtenſum eſt enim quia nullus hæc generat, nec facit. Propter hoc autem & ſubſtantiarum ſenſibilium ſingularium nec diffinitio, nec demonſtratio eſt, quia habent materiam cuius natura talis eſt ut contingat & eſſe, & non eſſe. Quapropter corruptibilia omnia ſingularia ipſorum. Ergo, ſi demonſtratio neceſſariorum, & diffinitio ſcientifica, & non contingit ſicut nec ſcientiam quandoque ſcientiam, quandoque ignorantiam eſſe, ſed opinio tale quid eſt: ita nec demonſtrationem nec diffinitionem, ſed opinio eſt contingentis aliter ſe habere, palam quia non utique erit ipſorum nec diffinitio nec demonſtratio. Non enim ſunt manifeſta corrupta ſcientiam habentibus, & cum à ſenſu abſceſſerint, ſaluatis rationibus in anima eiſdem, non erit nec diffinitio amplius nec demonſtratio. Propter quod oportet eorum ad terminum ſtudentem, cum aliquis diffiniat aliquid ſingularium, non ignorare, quia ſemper auferre eſt. Non enim contingit diffinire. Neq; itaque idearum nullá eſt diffinire. Singularium enim idea (ut dicunt,) & ſeparabile.

In hoc loco Philoſophus oſtendit, quòd ideæ, quæ ponuntur ſeparatæ à Platonicis, non poſſunt diffiniri. Et hoc ideo, quia Platonici ad hoc præcipue ponebant ideas, ut eis adaptarentur & diffinitiones & demóſtrationes, quæ ſunt de neceſſariis, cum iſta ſenſibilia uideantur omnia in motu conſiſtere. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit per rationes quòd ideæ non poſſunt diffiniri. Secundo per ſignum. ibi {Quoniam propter. quid nullus.} Circa primum ponit tres rationes, quarum primá ponit ſic dicens, quòd ſubſtantiarum alia eſt {ſicut ratio}, ideſt ſicut qđ quid erat eſſe & forma, & alia eſt ſicut compoſitú ex materia & forma, quod eſt totum ſimul coniunctum ex materia & forma. Dico autem eas eſſe alteras {quia hoc quidem}, ſcilicet ſubſtantia, quæ eſt totum, ſic eſt ſubſtantia ſicut habens rationem conceptam cum materia: illa uero, quæ eſt ſicut forma & ratio & qđ quid erat eſſe, eſt totaliter rõ & forma non hñs materiam indiuidualem adiunctam. Quæcunq; igitur dñr ſubę hoc modo ſicut compoſita, eorum pót eſſe corruptio.

Quod ideæ Platonicæ nõ poſſunt diffiniri ꝓbat tribus rõnibus. prima. Inf. pt. 8. fi.

Tex. c8. 27. Oſtenſum eſt. n. ſupra quod eorum ſolum eſt gño, quæ ex materia & forma componũtur. Corruptio aũt & gño ſunt circa idem. Ipſius aũt ſubæ, quæ eſt ſicut rõ uel quodquideſt, non eſt ita corruptio qđ ipſa per ſe corrumpatur. Oſtenſum eſt. n. ſupra qđ nõ eſt eius gño, ſed ſolú cõpoſiti. nõ. n. fit qđ quid erat eſſe domui. Gñatur. n. hæc domus particularis, non aũt ipſa ſpẽs domus. Sed tñ hmõi formę & qdditates aliqñ ſunt, & aliqñ non ſunt {ſine gñone & corruptione}. i. ſine hoc quod ipſa generentur uel corrumpantur per ſe, ſed incipiunt eſſe & non eſſe aliis gñatis & corruptis. Oſtenſum eſt. n. ſupra ꝙ nullus i naturalibus {generat hæc}. ſ. formas & qdditates, nec etiã in artificialibus, ſed hoc agẽs ſingulare gñat & facit hoc ſingulare. Propter hoc aũt, ꝙ ſingularia gñantur & corrumpuntur. ſubãrũ ſenſibilium ſingulariũ nõ pót eſſe nec diffõ nec demõſtratio. Habent. n. materiã indiuiduale͂, cuius natura eſt talis, ut id, qđ ex ea cõſtituitur, cõtingat eſſe & nõ eſſe, qa ipſa mã quãtũ eſt in ſe, eſt i potẽtia ad formã, per quã res materialis eſt, & ad priuatione͂ ꝑ quã res mãlis non eſt. Et iõ oĩa ſingularia de numero ipſorũ ſenſibiliũ, quorũ mã eſt in potẽtia ad eſſe & nõ eſſe, ſunt corruptibilia. Corpora tñ cœleſtia non hñt mãm hmõi, ꝙ ſit in potentia ad eſſe & non eſſe, ſed ſolũ ad ubi. Et iõ non ſunt corruptibilia. Si ergo demõſtratio eſt neceſſariorũ, ut ꝓbatũ eſt in poſterioribus, & diffinitio etiam {eſt ſcientifica}, i. faciens ſcire, ꝙ eſt quaſi medium demonſtrationis, quæ eſt ſyllogiſmus faciens ſcire, ſicut non contingit quandoq; eſſe ſciam & qñq; ignorãtiam, qa quod ſcitur ſp oportet eſſe uerũ, {ſed id qđ eſt tale}, i. quod qñq; pót eſſe uerum, qñq; falſum, eſt opinio, ita etiam non contingit demonſtratione͂ nec diffõne͂ eſſe eorũ, ꝙ pñt ſe aliter habere, ſed ſolũ opinio eſt hmõi cõtingentiũ Si inquã ita eſt, palã eſt, ꝙ non erit nec diffõ, nec demõſtratio ipſorũ ſingulariũ corruptibiliũ ſenſibilium. Non. n. hmõi corruptibilia pñt eſſe manifeſta, ſciam hñtibus de eis, ſ. cũ receſſerunt à ſenſu, ꝑ quã cognoſcũtur. Et iõ ſaluatis eiſde͂ rõnibus in aĩa {ipſorũ ſingulariũ,} .i. ſpẽbus, per quas cognoſci pñt, nõ erit de eis nec diffõ, nec demõſtratio. Et ꝑꝑ hoc oportet cum aliquis eorũ, qui ſtudent {ad aſsignandũ terminũ}. i. diffõne͂ alicuius rei, diffiniat aliqđ ſingulare qđ nõ ignoret, quia ſp contingit auferre ſingulare, mane͂te tali rõne, quã ipſe fingit in aĩa. ex hoc iõ non cõtingit uere diffinire ſingulare. In his. n. ꝙ uere diffiniũtur, manet cognitio diffiniti quãdiu manet cognitio diffõnis in aĩa: ſi igitur ſingulare diffiniri nõ pót, itaq; nec ideã poſſe eſt diffinire. Ideã. n. oportet eſſe ſingulare͂ ſm ea, ꝙ ponũtur de idea. Ponunt. n. qđ idea eſt quoddã per ſe exiſte͂s ab oĩbus aliis ſeparatũ. Hęc aũt eſt rõ ſingularis. Deinde cũ dicit.

Singulariũ corruptibilium non eſt diffinitio.

Tex. c. 27.

Primo poſteriorum. Tex. c. 16.

BESS. Tex 54. *Neceſſarium autem ex nominibus rationem eſſe. nomen uero non faciet, qui definit. ignotum enim erit. quæ uero poſita ſunt, omnibus communia ſunt. neceſſe eſt igitur, & aliis talia ineſſe. Et ſi quis te definiat. animal dicet gracile, aut albũ, aut aliquid aliud, quod & in alio ſit.*

ANT. Tex. c. 54. par. 2. *Neceſſarium uero ex nominibus eſſe rationem. Nomen autem non faciet diffiniens. Ignotum enim erit. Poſita autẽ communia omnibus. Ergo neceſſe ineſſe & alij hæc. Vt ſi quis te diffiniat, animal dicet greſsibile, aut album, aut aliud aliquid quod in alio ſit.*

par. ſeq. Ponit ſecundam rationem, & circa hoc duo facit. Primo ponit rationem. Secundo excludit quandam cauilloſam reſponſionem. ibi{Si quis autem dicat.} Fuit autem neceſſarium ut hanc rationem ſuperadderet rationi ſuprapoſitæ, quia ratio iam poſita probabat ſingulare non eſſe diffinibile, ex eo ꝙ eſt corruptibile & materiale, quæ duo Platonici ideis non attribuebant. Vnde ne per hoc ſua probatio inefficax redderetur, ſubiungit aliam rationem dicens. Neceſſarium eſſe omnem diffinitiuam rationem eſſe ex pluribus nominibus. Ille.n. qui diffinit, non faciet notificationem rei ponendo unũ nomen tm̃, quia ſi poneret unum tãtum nomẽ, adhuc diffinitum remanebit nobis ignotũ. Cõtingit enim uno nomine notiori aſsignato, ipſum nomen diffiniti notificari, non autem rem diffinitam, niſi principia eius exprimantur, per quæ res omnis cognoſcitur. Reſolutio autem diffiniti ĩ ſua principia, quod diffinientes facere intendunt, non contingit niſi pluribus nominibus poſitis. Et ideo dicit, ꝙ ſi unum nomen tantum ponatur, ꝙ adhuc remanebit diffinitum ignotum, ſed ſi plura ponantur, oportet ꝙ nomina poſita ſint communia omnibus. Si enim in diffinitione alicuius ſingularis ponantur aliqua nomina q̃ cõueniant ipſi ſoli, erũt ſynonyma nomina unius rei ſingularis. unde res non notificabit huiuſmodi nominibus poſitis, ſed forte nomen minus notum. Sicut ſi diceremus quid eſt Tullius, & reſpõderetur Marcus & Cicero, non eſſet cõueniens diffinitio. Oportet igitur ſi ſingulare diffinitur, in eius diffinitione poni aliqua nomina, quæ multis conueniant. Ergo neceſſe erit, ꝙ diffinitio non ſolum huic ſingulari conueniat, cuius diffinitio quæritur, ſed etiam aliis. Quod eſt cõtra rationem ueræ diffinitionis. Sicut ſi aliquis te diffinire intendat, & dicat quòd tu es animal greſsibile, aut animal album, uel quicquid aliud, non tibi ſoli conuenit, ſed etiam eſt in alio. Vnde patet, ꝙ ſingulare non ſolum ex hoc quòd eſt corruptibile & materiale caret diffinitione, ſed etiã ex hoc quòd eſt ſingulare. unde nec idea diffinitur. Cuius

Idea igitur diffiniri nõ poteſt. ratio eſt, quam hic tangit Philoſophus, quia ſi nomina ad diffiniendum aſſumpta exprimunt indiuiduum quantum ad ea ex quibus indiuiduatur, erũt nomina ſynonyma. Si autem exprimunt naturam & accidentia cõia abſq; indiuiduatione, nõ erit diffinitio ꝓpria diffinito, quia oẽs formæ ſiue accidẽtales ſiue ſubſtantiales, quæ non ſunt per ſe ſubſiſtentes, ſunt quantum eſt de ſe communes multis. Et ſi aliqua inueniatur in uno ſolo ſicut forma ſolis, hoc non prouenit ex parte formæ, quin quantum eſt de ſe ſit nata eſſe in pluribus, ſed ex parte materiæ. Nam tota materia ſpeciei congregata eſt ſub uno. Vel magis ex parte finis, quia unus Sol ſufficit ad uniuerſi perfectionem. Deinde cum dicit.

BESS. *Quod ſi quis dicat, nihil prohibere ſeparatim quidem omnia multis, ſimul uero huic ſoli ineſſe, primum quidem, quod etiam ambobus. ut animal bipes, animali & bipedi.*

ANT. par. 3. *Si quis autem dicat nihil prohibere ſeparatim quidem omnia multis, ſimul uero huic ſoli ineſſe. Primum quidem quia & ambobus, ut animal bipes, animali & bipedi. Et hoc in ſempiternis quidem.*

Excludit quandã cauilloſam reſpõſionem. Poſſet enim aliquis dicere, ꝙ licet quodlibet eorum, q̃ ponuntur in diffinitione ſingularis ideæ, conueniat ſeparatim multis, non tñ ſimul accepta conueniũt niſi uni ſoli, huic ſcilicet cuius diffõ quæritur. Hanc aũt rñſionẽ excludit duobus modis. Primo quantũ ad ipſas ideas. Scđo quantũ ad ea, quorũ ſunt ideæ. ibi{Amplius de multis.} Circa primũ duo facit. Primo excludit rñſionẽ ꝓdictam oñdens ꝙ adhuc ſequitur diffõnem nõ diffinito ſoli ineſſe. Scđo ꝙ non primo. ibi{Et neceſſe eſſe priora.} Dicit ergo, ꝙ contra rñſionem ꝓdictam, primo eſt dicendum hic, ꝙ diffinitio aſsignata alicui ideæ etiã alijs inerit, ſicut ſi diffinitio ideæ hoĩs ſit aĩal bipes hic duo inerũt{aĩali & bipedi}. i. ideæ aĩalis & ideæ bipedis, q̃a etiã illæ duæ ideæ ſimul coniunctæ erũt aĩal bipes. Et ſic hæc diffinitio aĩal bipes non erit propria ideæ hominis. Et hoc inconueniens quidẽ accidit{in ſempiternis,} ideſt conſiderando etiam diffinitionẽ ideæ, q̃ eſt quodã ſingulare ſempiternum ſ̃m Platonicos, & conſiderando ꝙ diffõ aſsignata uni ideæ conuenit aliis. Deinde cum dicit.

Infra pt. 3.

par. ſeq. Excludit cauilloſam reſpõſionẽ.

BESS. *Et hoc in ſempiternis quidem etiam neceſſe eſt eſſe, cum priores exiſtant, & partes compoſiti. at uero etiam ſeparabilia, ſi hoc quidem, quod homo, ſeparabile nam aut nullum, aut ambo. ſi igitur nullũ, non erit genus præter ſpecies. quod ſi erit, erit etiam differentia.*

ANT. par. 4. *Et neceſſe eſſe priora exiſtentia & partes cõpoſiti. Quinimmo & ſeparabilia, ſi homo ſeparabile. Aut enim nihil, aut ambo. Si quidem igitur nihil, non erit genus præter ſpecies. Si uero erit, & differentia.*

Oñdit ꝙ ſequitur ulterius, ꝙ diffõ aſsignata ideæ hoĩs non primo cõueniet ei, qđ eſt cõtra rõnẽ diffinitionis. Nã diffõ primo uerificat̃ de diffinit. Hoc aũt oñdit tribus modis. Primo ſic dicens, ꝙ nõ ſolũ neceſſe eſt ꝙ aĩali & bipedi conueniat diffõ aſsignata hoĩ, ſed etiã neceſſe eſt ꝙ illa, ſ. aĩal & bipes exiſtant priora hoĩe, & ſint partes eius, inquãtum hõ ex utroq; cõſtituitur. Quinimmo ſ̃m põnẽ eorũ ſequeretur, ꝙ ambo ſint ſeparabilia ab hoĩe, & ab aliis aĩalibus, ſ. aĩal & bipes; ſi hõ ponitur ſeparabilis ab indiuiduis. Sicut.n. hõ eſt ſuperius ad indiuidua, ita genus & differentia ad hoĩem. Aut enim oportet ꝙ nullũ cõe ſit ſeparabile, aut oportet ꝙ ambo prædicta, ſ. aĩal & bipes ſint ſeparabilia ab homine. Si igitur nullum cõe eſt ſeparabile, tũc ſequetur quod genus nõ erit ꝑter ſpẽs. Et ſic genus non ſignificabit ſubam. Si uero genus erit præter ſpẽs pari rõne & dĩa, quæ etiam eſt cõior ſpẽ. Si autem utraq; ſ. animal & bipes ſunt ſeparabilia ab homine, ſequetur ꝙ ſint priora, eo mõ ſicut homo ſeparatus eſt prior indiuiduis Et ita ſequetur ulterius ꝙ diffinitio aſsignata homini, conueniat quibuſdã prioribus, ſ. animali & bipedi. Secundo ibi.

BESS. *Deĩde q̃m priora ipſo eſſe, hæc ſane nõ uiciſſim perimunt̃.*

Deinde

ANT. par. 5.

Deinde q̃a priora ipſo eſſe. Hoc uero nõ cõſequẽter auferr̃.

Oſtendit idem alia ratione dicens, quòd inde patet quòd animal & bipes ſunt priora homine ſecundum eſſe. Illa enim ſunt priora ineſſe quæ non remouentur aliis ablatis, ſed eis ablatis alia remouentur. Sicut unum eſt prius duobus, quia remoto uno, remouentur duo, ſed non econuerſo. Remotis autem animali & bipede remouetur homo, ſed remoto homine, hoc ſcilicet animal & bipes non aufertur. Vnde patet ꝙ animal & bipes ſunt priora homine. Tertio ibi.

BESS. Tex. 55.

Deinde, ſi ex ideis ideæ, minus profectò compoſita ſunt ex quibus.

ANT. Tex. c. 55. par. 6.

Deinde autem ſi ex ideis ideæ, minus compoſita ex quibus.

Oſtendit idem tertia ratione dicens, ꝙ idem apparet ſi ponamus animal & bipes non ſolũ ſunt ſeparabilia ab homine, quaſi quędam ideæ eius, ſicut ſupra dictum eſt in prima ratione, ſed etiam ex ipſis fit homo, ut ſic ex ideis ſeparatis fiat idea ſeparata. Patet enim, ꝙ minus erunt compoſita animal & bipes, ex qbus componitur homo, quàm homo qui componitur ex eis. Quod autem eſt minus cõpoſitum, eſt prius. Vnde ſequetur adhuc, ꝙ animal & bipes ſunt priora homine, non ſolum propter ſeparationem, ut prima ratio procedebat, ſed etiã propter compoſitionem, ut procedit hæc dicta ratio. Deinde cum dicit.

BESS.

Item de multis oportebit etiam illa prædicari, ex quibus idea, ut animal & bipes. Quod ſi non, quomodo ſcietur? erit namque aliqua idea, quam impoſſibile eſt de pluribus prædicari quàm de uno. non uidetur autem, ſed omnis idea uidetur eſſe participabilis.

ANT. par. 7.

Amplius de multis oportebit & illa prædicari ex quibus idea, ut animal bipes. Sin autem, quomodo cognoſcetur? Erit enim idea quædam, quam impoſſibile de pluribus prædicari quàm de uno. Non uidetur autem, ſed omnis idea eſt participabilis.

Ponit aliam rationem ad excludendũ præmiſſam reſponſionem dicens, ꝙ non ſolum ſequetur, ꝙ diffinitio aſsignata ideæ hominis cõueniat aliis ideis prioribus, ſcilicet animali & bipedi, ex qbus ponitur conſtitui idea hominis, ſed etiam illa ipſa ut animal & bipes oportebit prædicari de multis, & non de homine tantum, non ſolum ſeorſum acceptá, ut præmiſſa reſponſio iſtorum dicebat, ſed etiam coniunctim. Si enim hæc ex quibus componit̃ idea hominis, ſcilicet animal & bipes non prædicantur de multis, quomodo cognoſcetur ꝙ ſint ideę hominis, ut ſupra concluſum eſt? Sequetur.n. ꝙ ſit aliqua idea, quæ non poteſt prædicari de pluribus quàm de uno. Conſtat enim quòd idea animalis de pluribus numero prædicari poteſt. Si ergo hæc duo ſimul animal bipes non poſſunt prædicari niſi de uno, ſequetur ꝙ bipes reſtringat aĩal ad unum, ita ꝙ aliqua idea quæ eſt bipes prædicetur de uno tantum. Quod non uidetur eſſe uerum, cũ omnis idea ſit participabilis à multis. Ab uno enim exemplari, multa exemplaria fieri contingit. Non igitur prædicta reſponſio potuit eſſe uera. Sciẽdũ eſt autem ꝙ per hanc eandem rationem ſufficienter oſtenditur, etiam nullum ſingulare in his inferioribus diffiniri poſſe per aliquas proprietates uel formas adunatas, quęcũque fuerint. Sicut enim quælibet idea, ita & quęlibet forma quãtum eſt de

Nullũ ſingulare i his inferiorib᷒ diffiniri poteſt ꝑ quarũcunque formarum collectionẽ

ſe nata eſt in pluribus eſſe. Et ita quantumcunque aggregẽtur, non erit certa aſsignatio huius ſingularis niſi per accidens, inquantum contingit omnia inſimul collecta in uno ſolo inueniri. Vnde patet quòd collectio accidentium non eſt principiũ indiuiduationis, ut quidam dicunt, ſed materia deſignata, ut Philoſophus dixit. Deinde cum dicit.

Collectio accidentiũ non poteſt eſſe indiuiduationis principiũ.

BESS.

Quemadmodum igitur dictum eſt, latet, quod impoſſibile eſt in perpetuis definire, maxime uero quæcunque unica ſunt, ut Sol, aut luna. Non ſolum enim in hoc peccant, quòd talia addunt, quibus ablatis, adhuc erit Sol, utputa, quod circuit terram, aut quod nocte abſconditur (ſi enim ſteterit, aut apparuerit, non erit amplius Sol) ſed inconueniens eſt, ſi non. ſol enim ſubſtantiam quandam ſignificat. Item quæcunque in alio contingunt, ueluti ſi alter fiat talis, patet, quòd erit Sol. communis ergo ratio. at Sol ſingularium erat, ſicut Cleon, aut Socrates. Cæterum cur nemo eorum definitionem profert ideæ? fiet enim profectò manifeſtum tentantibus, uerum eſſe, quod nunc dictum eſt.

ANT. par. 8.

Quemadmodum ergo dictum eſt, latet quòd impoſſibile diffinire in ſempiternis. Maxime uero quæcunque unita, ut ſol & luna. Non ſolum enim peccant additione talium, quibus ablatis adhuc erit ſol: Puta terram gyrans aut nocte abſconditum. Si enim ſteterit aut apparuerit, non adhuc erit ſol. Sed abſurdum ſi non. Sol enim quandam ſubſtantiam ſignificat. Amplius quæcunque in alio contingunt, ut ſi alter fiat talis, palam quia ſol erit. Communis ergo ratio, ſed erat ſingularium ſol, ut Cleõ aut Socrates. Quoniam propter quid nullus ipſorum terminum profert ideæ? Fiet enim utique manifeſtum tentantibus, quia uerum quod modo dictum eſt.

Ponit tertiam rationem principalem ad oſtendendum quòd ideæ non poſſunt diffiniri dicens, ꝙ quia ſupra dictum eſt, quòd indiuidua non poſſunt diffiniri propter hoc quòd ſunt corruptibilia, ut prima ratio procedebat, & quia ea quæ accipiunt in diffinitionibus ſunt communia, ut procedebat ratio ſecunda, latet uerum eſſe hoc quòd dictum eſt ſcilicet quod impoſsibile ſit diffinire ſingularia in ſempiternis, & maximè in illis quæ ſunt unita in una ſpecie, ſicut ſol & luna. Quia enim ſunt ſempiterna, non uidetur de eis concludere ratio, quæ ex corruptione ſingularium procedebat. Quia uero ſunt unita in una ſpecie, non uidetur de eis rõ concludere quæ procedebat ex communitate partiũ diffinitionis. Quæcunque enim conueniũt ſoli ſpeciei, conueniunt ſoli indiuiduo. Sed pro tanto decipiuntur, qui putant hęc eſſe diffinibilia, quia diffinientes talia peccant multipliciter. Et uno modo peccant inquantum addunt aliqua in diffinitionibus eorum, quibus ablatis adhuc erũt ipſa, ſcilicet ſol & luna. Sicut cum diffiniendo ſolẽ, dicunt quòd eſt perigirion. i. terram gyrans, aut nycticryptó. i. nocte abſconſum. Si. n. ſol ſteterit non gyrãs terrã, aut ſi apparuerit, ut nõ ſit nocte abſconſum, nõ adhuc erit ſol, ſi bene fuerit diffinitum. Sed abſurdũ eſt, ſi non ſit ſol iſtis remotis. Sol. n. ſignat quandã ſubſtantiam, illa uero, per quæ diffinitur, ſunt quædam accidentia eius. Non ſolum autem ſic peccãt ſed & amplius, diffinientes ſolem ꝑ aliquid quod conuenit in alio eſſe. Si. n. {fiat alter talis}. i. aliqđ corpus hñs talem uel eãdẽ formam & ſpẽm, palam eſt quòd erit ſol, ſm ꝙ ſol ſignat ſpẽm, & hoc nõ põt diffiniri. Rõ aũt {diffinitiua eſt cõis}, i. huius

Tertia rõ principalis quod ideæ nõ poſsint diffiniri.

ſpeciei quod eſt ſol. Sed ſol iſtę erat de numero ſingularium, ſicut Cleon aut Socra. Et ſic patet, ꝙ licet etiam ideæ ponantur ſempiternæ & unicæ in una ſpecie, adhuc non poterunt diffiniri. Quare nullus ponentium ideas protulit {aliquem terminum}, ideſt diffinitionem ideæ. Si enim aliqua diffinitio ab eis data eſſet de aliqua idea, puta hominis uel equi, fieret manifeſtum contra tentantes diffinire ideam, quia uerum eſt quod modo dictũ eſt, ſcilicet quòd idea eſt indiffinibilis.

DEFENSIO XVIII.

Placitum Diui Thomæ defenditur contra Antonium afferentem hic ex Philoſopho, nulli naturæ repugnarę ſuppoſitorum pluralitatem.

Non repugnat alicui naturæ ſuppoſitorum pluralitas.

HOc in loco Ant. an. loquitur contra opinionẽ tenentium quod in abſtractis à materia unicũ eſt ſuppoſitum pro ſingula ſpecie. Taliter autem opinantes Mauritius uocat Thomiſtas, ſic dicẽs in margine: Inuehit contra Thomiſtas. Dicit autẽ ſic Anton. andr.

Notandum quod communicari pluribus ſuppoſitis nulli naturæ ſpecifice repugnat. Immo nec naturæ diuinæ de qua minus uidetur cum ſit de ſe hęc. Unde mirũ eſt ꝙ ab aliquibus negatur poſſe eſſe ſub una ſpecie plura indiuidua in ſempiternis, cum neceſſario tamen habeant concedere naturam diuinam communicari, & eſſe communem tribus. Ad propoſitum, dato ꝙ ſub una ſpecie non ſit niſi unum ſingulare, non tamen repugnat naturæ ſpecificæ ut ſub ea fiat aliud ſingulare. Et diffinitio data de primo ſingulari eſſet ipſius ſpeciei communis, & per conſequens utrique communis ſingulari, & non conuertibilis cum altero eorum. Hæc ille. Sed ad Mauritium primo reſpondentes dicimus quod inuectionem illam inſulſam, quaſi puerorũ aggreſſus floccifacimus ac deridemus. Neque enim furor pullicinus aliquid poteſt in ceruicem taurinam. Non thomiſtæ ſoli ſunt prædictam ueritatem aſſerentes, ſed alij innumerabiles ſapientes, cum quibus thomiſtæ tanquam egregij pugiles ueritatem hãc inuictæ tuẽtur ab aduerſariis. Ant. aũt an. non loqui ad ꝓpoſitũ & ab intentione Phi hic longius euagari, primo oſtendemus: Secundo autem palam fiet eius motiuum contra Thomiſtas friuolum ſatis eſſe, ac multis falſitatibus reſperſum. Primum patet tam ex parte eius, quod intendit hic Ariſto. quàm ex parte eorum, quæ ab impugnante in medium afferuntur. Ex parte quidem intentionis Philoſophi hoc patet. Ariſt. enim contra Platonem probat in præſenti textu, quod idea non eſt diffinibilis ſi ſempiterna ſit & unica pro qualibet ſpecie. Et intendit talem rationẽ: omnis diffinitio, quę poſſet competere pluribus ſingularibus, ſi eſſent ſub una natura, non eſt propria alicuius eorum, ut patet ex terminis: ſed diffinitio huius ſingularis ideæ, puta hominis, quæ una & ſingularis eſt ſecundum Platonem, poteſt competere alteri ideæ, ſi fieret eiuſdem naturæ, ergo illa non eſt proprię diffinitio huius ideæ, ſed naturę communi huic & alteri ideæ ſi fieret. Hanc autem minorem uolens Ariſtot. perſuadere, dat exemplum in his in quibus de facto non inuenitur niſi unum ſuppoſitum in una natura, puta in ſole, luna &c. in quibus diffinitio quæcunque data puta de hoc indiuiduo ſolis, cõpeteret etiam alteri ſoli ſi fieret eiuſdem naturę. Ex his ergo (uel ſi nõ ex his, ſaltem occaſione eorũ) authoritate propria uult Ant. and. eſſe notandum, qđ communicari pluribus ſuppoſitis, nullis naturæ repugnet &c. Non ſequitur autem hoc ex dictis Ariſt. nec eis in aliqua ueritate conformatur, ergo non loquitur ad propoſitum intentionis Philoſophi. Et ſic in expoſitione intermiſcet non intermiſcenda. Neque enim hoc eſt ad propoſitum eius quod principaliter concludit, ideam inquam non eſſe diffinibilem, nec principalis ad hoc medij, huius inquam quod ſingularia non poſſunt diffiniri, nec medij ſecundarij quod uidelicet ſi fieret alter ſol, tunc prioris diffinitio huic competere, & ſic nulli eorum eſſet propria. Ad ueritatem quippe conditionalis non exigitur partium eius ueritas, immo neceſſitas conſequentiæ & per conſequens conditionalis, ſtat cum impoſſibilitate partis utriuſque. Quomodo ergo ex hac conditionali Philoſophi, (ſi fieret alter ſol, tunc diffinitio prioris huic cõpeteret) poteſt ſequi quod non repugnet naturæ ſolis, quod fiat alter ab eo qui nunc eſt, iſto perſtante? Et multo minus ſequitur illa uniuerſalis, ꝙ uidelicet nullæ naturæ ſpecificæ repugnet ſuppoſitorum pluralitas. Pari enim ratione ſequeretur quod nõ repugnaret hominem eſſe aſinum, quia hæc cõditionalis, neceſſaria eſt, ſi homo eſt aſinus, homo eſt rudibilis. Et iam antecedens fieret conſequens, ſi ad ueritatem cõditionalis ſequeretur neceſſario ueritas antecedẽtis &c. Cum ergo ſic dicis in oppugnatione, (Ad propoſitũ, dato quod ſub una ſpecie non ſit niſi unum ſingulare, non tamen repugnat &c.) patet quod non loqueris ad propoſitum Philoſophi, ſed tuæ uoluntatis. Sat enim Philoſopho eſt, dictũ illud Platonis falſum eſſe oſtendere, eo quod prædictam ueram conditionalẽ tollit. Neque enim poteſt eſſe uerum, quod uero repugnat. Et non uult aut innuit aliquo modo alterius uel utriuſque ueritatem partis. Immo innuit totum oppoſitum, cum afferat exemplum in quo manifeſtum eſt unum tantum & eſſe & poſſe eſſe ſuppoſitum ĩ natura, ut det aperte cognoſcere quod ei ſufficiat cõditionalis neceſſitas, ubi manifeſta partium deeſt ueritas. Hunc arguendi ac probandi modum, quo inquam, falſum aliquid eſſe conuincitur, quia ueram tollat conditionem, quamuis ex falſis partibus conſtitutam, obſeruant ſæpe ſolennes Philoſophi. Et Commentator in ſeptimo phyſico. com. ſecũdo, diuo etiã Thoma approbante, declarat idipſum à Philoſopho ibidem obſeruari. Verum eſt quidem quod naturæ ſpecificæ ut ſic non repugnat multitudinem ſuppoſitorum compati, alias nulla id admitteretur, iy ut ſic, ſpecificatiue interpretato & non reduplicatiue. Sed econtrario, uerum eſt etiam naturæ ſpecificæ ut ſic neceſſariam in natura illa ſuppoſiõ unitatem non repugnare. Alias nulla ſaluaretur neceſſario in ſuppoſito unico, contra id quod ſenſu percipitur in ſole & luna &c. Sed cum his omnibus uerißimum eſt alicui naturæ ut talis natura eſt, indiuiduorum multitudinem repugnare, ut de ſempiternis omnibus ſpeciebus ꝓbat egregie ſanctus Doctor in pluribus locis. Prætorea. Si ex hoc quod non repugnat naturę ſpecificæ ut ſic, eſſe plura ſuppoſita, & includas ſub hoc communi analogo quod dicitur, natura ſpecifica, etiam naturam diuinam (arguis enim à natura diuina ad alias ſub iſto analogo, natura ſpecifica) pari modo ex eo

quod

quod naturæ ſpecificæ non repugnat admittere plura ſuppoſita quàm tria, alias nulli hoc competeret, iam poſſet inſerri, quod & in natura diuina talis pluralitas non repugnet. Et cum in perpetuis non differat eſſe & poſſe, & præcipue in deo, cui nihil aduenticiũ eſt, ſed quo ad omnia ſibi poſsibilia eſſe ipſum neceſſe eſt, iam de facto in eo eſſent plura ſuppoſita quàm tria, quod eſt hæreticum. Hunc etiam hominem extra propoſitum ſatis uerba ſpargere, ex his quæ in medium attulit, expreſſe patet. Recurrit enim ad ſacri ſtiam pro ſuffragio, dum ut Philoſophus philoſophis loqui debet in corpore philoſophiæ. Num Ariſt. unquam concederet, deitatis naturam, ſuppoſitorũ pluralitatem admitterę? Sed compatiendũ eſt uiro huic. Cum enim ad adſtruẽdam falſitatem, nulla ei philoſophiæ ueritas, nulla authoritas ſuffragetur, & nihilominus umbram luci præeligant ueſpertilionum oculi, uoluit philoſophis in philoſophia innuere, quod ueritatem quaſi eorum omnium, non autem ſuas uires excedentem, poterat quadam alia altiori & quæ eos fugiat ueritate firmare. Vt ſic & ab ipſis philoſophis dum quæ ipſi negarent tanquam impoſsibilia, hic ꝓ ueritate proponat, & à theologis pariter dum quæ hic affert ex fide, propoſito eius non conferant, ſed officiant, deriſibilis à ſapientibus iudicetur. Eſſe nanque infirmiſsimum eius motiuum, in medium ad adſtruẽdam falſitatem productum, quod erat ſecundũ principale in hac defenſione propoſitum, ſic declaratur. Duplex enim medium ex dictis ſuis in oppugnatione hac elici poteſt. Primum quidem (ſi extra propoſitũ non loquatur) ſummit ex dictis hic, propter prædictam conditionalem. Et de eo iam dictum eſt & apertiſsime declaratum quod inſulſum eſt ualde. Secundum autem medium accipit ex fide categoricæ arguens à minori ſic. Si in natura diuina de qua minus uidetur eo quod ſit maxime una & ſimpliciſsima inuenitur ſuppoſitorum pluralitas, multo magis in aliis etiam ſempiternis. Ad hoc autem dicimus primo, ꝙ natura divina non habet rationem ſpeciei, uel uniuerſalis, & ſimiliter diuinum ſuppoſitum non habet rationem indiuidui. Nec natura diuina eſt communis tribus ſuppoſitis ſicut uniuerſale pluribus indiuiduis, quia uniuerſalis cuiuſque communitas, rationis eſt, illa uero realis, una numero eſſentia realiter exiſtente ĩ tribus. Natura enim uniuerſalis eo communis eſt, quo ſuppoſita, aliquid naturæ ſuperaddunt diſtinctũ ab ea realiter, puta partes materiæ in rebus materialibus quę non ſunt de ratione naturæ in cõmuni, ut patet ſeptimo huius, uel etiam ex hoc quod natura illa eſt finita & limitata ad determinatum eſſe quod ab ea diſtinguitur. Naturæ uero diuinæ ſuppoſita nihil penitus reale in ſe habent quod non ſit in natura, immo quod non ſit idem realiter ipſi naturę, Summeq; hoc atteſtatur perfectioni diuinæ naturæ, ut eadem realiter communicetur pluribus ſine præiudicio ſummæ illius ſimplicitatis, quod in creaturis, quãtũcunque naturam boni ſapiant, impoſsibile eſt inueniri. In ipſa quoque natura diuina, nulla eſt realis determinatio uel limitatio per diſtinctum à ſe eſſe, ſed eſt ipſum eſſe ſubſiſtens infinitum. Non eſt igitur ſimile, ſed ualde diſsimile quod adducit pro ſimili, eo quod creaturæ aliquæ nobiliſsimę in hoc præcipue propinquiores ſunt ſimplicitati naturę diuinæ, ꝙ multitudinem ſuppoſitorum non patiuntur, quæ neceſſario compoſitionem in eis induceret, non ualentibus illam attingere puritatem quæ in natura una & ſimpliciſsima, ſuppoſita plura ſubſiſtant. Secundo ad idem motiuũ dicitur ꝙ eo modo quo in diuinis poteſt ſaluari ratio ſpeciei, non poteſt ſaluari apud theologos & ſecundum fidem & ueritatem ex fide habitam, niſi unicum eſſe ſuppoſitum in unica ſpecie. Nam cum ubicunque inueniatur modus pręedicandi generis, non repugnet aliquo modo inueniri rationem illius generis, & conſequenter rationem ſpeciei ſecundum aliquam analogam uel remotiſsimam ſimilitudinem, & duorum tãtummodo generum modi prædicandi ſecundum Auguſtinum in deo ſaluentur, ſubſtantiæ inquam & relationis (cætera quippe omnia prædicamenta in ſubſtãtiam tranſeunt & ſubſtantialiter prædicantur cum transferuntur in deum) ſequitur ꝙ non poſsit inueniri etiam ratio ſpeciei niſi ſecundum prædictos duos generales pręedicandi modos. Sed ſuppoſita diuina in eſſe ſubſtantiæ non multiplicantur, cum ſint unius eſſentiæ, immo una & eadem penitus eſſentia & ſubſtantia, ideo quo ad hoc nõ poteſt inueniri ratio ſpeciei in diuinis. Et ſi aliquo modo intelligeretur ibi ratio uniuerſalis & communis & ſpeciei, eſſet unicum tantum ſuppoſitum ſeu ſubſiſtens abſolutum, ſi poſſet talis natura ſm abſoluta, incõmunicabilitatis rationem ſuſcipere, eo modo quo intelligunt iudei & gentiles, & eo modo quo & nos uere dicimus eſſe tantum unum Deum & unum dominum per ſe ſubſiſtentem, æternum, omnipotentem, ut dicit Athanaſius. Non eſt autem unum tantum ſuppoſitum in diuina natura. Cõmunicabilis quippe eſt natura diuina, non quidem ut ſpecies, ſed quia eadem numero eſſentia ſubſiſtit in tribus. Nec iſta trinitas ſic eſt in deitate quaſi ſint tres deitates, ſed multiplicantur perſonæ diuinæ in eſſe relatiuo & per relationes. Secundum modum igitur prædicandi relatiuum ſi concedatur ratio ſpeciei in diuinis perſonis, ſicut multiplicantur ſuppoſita, ita multiplicantur relationum ſpecies, ita quod pro ſingula ſpecie, impoſsibile eſt eſſe niſi unum ſuppoſitum. Sunt enim in diuinis ſub relatione quaſi ſub quodam genere, tres quaſi relatiuorum ſpecies, ſiue tres relationes quaſi ſpecie diſtinctę. Quippe cum alterius ſpeciei ſit relatio paternitatis à filiatione, & ꝓceſsio alterius eſt rationis (ut ita dixerim) ſpecies ab utraque pręedicta. Et pro qualibet iſtarum relationũ ſuppoſita iiſdem relationibus propria, niſi unicũ eſſe impoſsibile eſt. Probat enim diuus Thomas atq; demonſtrat non poſſe in diuinis eſſe plures filios, & pari ratione nec plures patres, aut plures Spiritus ſanctos: Spiratio autem actiua quæ etiam relatio realis eſt in diuinis, licet inueniatur in pluribus ſuppoſitis, non tamen conſtituit aliquod eorum. Non enim ab ea, ſed ab aliis relationibus cõſtituta ſuppoſita cõicãt in ipſa ſpiratione actiua in rõne unius principij. Sic ergo patet ꝙ id quod aſſumit pro ſenſu, pro quo aſſumere debet ut ſuo propoſito faueat, eſt erroneum & non ſolum minus uidetur, ſed etiam de facto etiam minus eſt pluralitas ſuppoſitorum in una ſpecie in diuinis, eo modo quo ibi ſpecies eſt. Sed neque etiam ratio ſua ad probandum ꝙ minus uideatur, eſt ſufficiens, quia ratio illa currit in omnibus ſubſtantiis ſeparatis. Quælibet enim talis eſt de ſe hæc, ſecundum ſanctum Thomam. Non debet autem aliquis prudẽs contra aliquem doctorem ſine probatione inducere

Naturæ diuinæ communicabilitas.

illud

illud quod à tali doctore negatur. Supponit enim hic quod ſubſtantiæ ſeparatæ non ſint de ſe hæ, & ex hoc ſuppoſito à ſancto Thoma negato, infert ꝙ minus uideatur de natura diuina quod habeat plura ſuppoſita, quàm de aliis omnibus, eo quod ipſa eſt de ſe hæc & non alia. Cum ergo dicit mirum eſſe quod ab aliquibus negatur poſſe eſſe ſub una ſpecie plura indiuidua in ſempiternis &c. Reſpondemus quod ualde mirum eſt ſi ſapientes de hoc mirarentur. Sed cum admiratio ex ignorantia procedat, non eſt mirum quod talibus qualibus hoc mirum ſit. Tertio ad idem ſecundum motiuum aduerſarij dicitur quod authorẽ ſuũ letaliter ferit dupliciter. Primo quia ſi ex hoc ꝙ in diuinis non repugnat multitudo ſuppoſitorum in una ſpecie, infertur quod in aliis etiam non repugnat, non repugnaret etiam in ſole, luna, & aliis ſimilibus, & ſic poſſent eſſe plures ſoles. Hoc autem eſt impoſſibile, tum primo quia cum in perpetuis non differat eſſe & poſſe, ſi poſſent eſſe plures ſoles, iam nunc eſſent plures ſoles, quod ſoli infatuati concederent. Tum ſecũdo quia uel poſſet eſſe alius ſol per generationem. Et hoc non, cum corpora cœleſtia ſint ingenerabilia & ĩcorruptibilia. Aut per ſimplicem emanationem quę eſt ipſa creatio. Et hoc non, quia hanc negat Philoſophus, & ſuperfluam ponit ſimul & theologus, eo qđ unus ſufficiat ad inferiorum productionem & præcipue hominis, & conſeruationem, cuius gratia ſm ſacras literas ſol factus eſt ſicut & cœlũ ipſum, & multitudo, deſtructionis corruptibilium perpetuæ cauſa foret, ut etiam Poeta fingens dicit: Solo uror ſole &c. Secundo quia ſi ex non repugnare in natura diuina multitudinem ſuppoſitorum, ſequitur a minori non repugnare ĩ aliis: pari ratione ex actualiter eſſe in deo plura ſuppoſita, ſequitur actualiter eſſe ſic in omnibus aliis. Hoc autem eſſe manifeſte falſum nec uetulæ negant. Patet igitur ex his omnibus quod argumentum illud aduerſarij deriſibile admodum fuit. Et eius author dum contra ſanctum Thomam uoluit ſe quaſi theologum philoſophantibus iactitare, omnibus palam fecit ſe eſſe tam philoſophiæ quàm theologie ualde ignarũ. Et hæc de præſenti defenſione ſatis. Amen.

Lectio XVI.

Quó nam modo poſſibile ſit ſubſtantiam ſenſibilem componi ex partibus, quomodo item unum & ens ſubſtantiæ non ſint, quid demum Plato recte, uel nõ recte circa ideas ſenſerit oſtenditur.

BESS. Tex. 56.

Manifeſtum autem eſt, quod etiam eorum, quæ uidẽtur eſſe ſubſtantiæ, plures potentiæ, & partes animalium ſunt. nihil enim eorum ſeparatum eſt. cum autem ſepararentur, tum etiam ut materia omnia, terra, ignis, & aer nihil enim eorum, unum eſt, ſed quaſi cumulus, ante quàm concoquantur, & ex eis unum fiat. Maxime autem aliquis, animatorum partes putauerit, et animæ propinquas ambas fieri, ut ſint & actu et potentia, eo quód principia motus ab aliquo in flexibus habẽt. Quare quædam animalia diuiſa uiuunt. ſed tamen potentia omnia erunt, cum unum, & continuum fuerit natura, ſed non ui, aut copulatione. tale namque læſio eſt.

ANT. Tex c. 56. par. 1.

Manifeſtum eſt autem quód ſubſtantiarum eſſe exiſtimatarum: plurimæ poteſtate ſunt, ut ipſæ partes animalium. Nihil enim ipſorum ſeparatum eſt. Quando autem ſeparata fuerunt, tunc entia ut materia omnia, terra, ignis & aer. Nihil enim ipſorum unum eſt, niſi ut cumulus antequam digeratur, & fiat aliquid ex ipſis unum. Maxime autem utique aliquis animatorum partes ſuſpicabitur & eas, quæ animæ propinquæ ambas fieri entes & actu fieri & potentia, eo quod principia motus habeant ab aliquo in uncturis. Propter quod quædam animalia diuiſa uiuunt. Sed tamen potentia omnia erunt, quando unum fuerit & continuum natura, ſed non ui, aut copulatione. Tale nanque eſt orbatio.

Hic accipe elementa nõ eſſe actu in mixto.

Alia litera complanatione.

Hic philoſophus manifeſtat qđ ſuperius ſub dubitatione reliquit, ſcilicet quomodo aliqua ſubſtantia cõponatur ex partibus, cum ſupra oſtenderit, ꝙ ſubſtantia nõ poteſt componi neque ex paſſionibus, neque ex ſubſtantiis actu exiſtentibus. Et ideo hic oſtendit, quòd partes, ex quibus componuntur ſubſtantiæ, non ſunt ſubſtantiæ actu exiſtentites, ſed potentia. dicens, ꝙ cum ſupra dictum ſit, ꝙ quædam ſunt, quæ ab omnibus exiſtimantur ſubſtantiæ eſſe, ſcilicet ſubſtantiæ ſenſibiles, & partes earum, manifeſtum eſt, quòd plurimę huiuſmodi ſubſtantiarum ſunt in potentia, & nõ in actu, ut patet de partibus animalium, & de omnibus aliis partibus. Dicit autem partes eſſe plurimas harũ ſubſtãtiarum, quia cum unumquodque totum ex pluribus componatur, oportet plures eſſe partes cõponentes quàm tota compoſita. Et ꝙ partes ſint ĩ potentia tantum, patet, quia nihil de numero earũ eſt ſeparatum, immo omnes partes inquantum ſunt partes, ſunt unitæ in toto. Omne enim quod eſt in actu, oportet eſſe ab aliis diſtinctum, quia res una diuiditur ab alia per ſuum actum & per formã ſicut ſupra dictũ eſt. Qñ autẽ ea, q̃ ponuntpartes, fuerint ſeparata adinuicẽ diſſoluto toto, tũc quidẽ ſunt entia ĩ actu, nõ quidẽ ut partes, ſed ut materia exiſtens ſub priuatione formæ totius. Sicut patet de terra & igne & aere, quæ quãdo ſunt partes corporis mixti, non ſunt actu exiſtentia, ſed potentia in mixto. Cum uero ſeparantur, tunc ſunt in actu exiſtentia, & non partes. Nullum enim elementorum (antequam digeratur), ideſt antequam per alterationem debitam ueniat ad mixtionem, & fiat unum mixtum ex eis, eſt unum cum alio, niſi ſicut cumulus lapidum eſt unum ſecundum quid, & non ſimpliciter. Vel melius (nihil ipſorum), i. nihil ex ipſis eſt unum &c. Quamuis enim omnes partes ſint in potentia, tamen maxime poterit aliquis opinari partes animatorum & partes animę eſſe ꝓpinquas, ut fiant actu & potentia, ideſt ut ſint in potentia propinqua actui. Et hoc ideo, quia corpora animata ſunt corpora organica habentia partes diſtinctas ſecundum formam, unde maxime ſunt ꝓpinqua ad hoc quòd ſint actu. Et hoc ideo quia habent principium motus ab aliquo determinato, cum una pars moueat aliam. Sicut patet in iuncturis, in quibus uidetur eſſe principium motus alterius partium coniunctarum, cum contingat unam moueri, alia quieſcente, ut dicitur in libro de motibus animalium. Et propter hoc etiam, quia non ſolum partes corporis ſunt in potentia propinqua actui, ſed etiam partes animæ, ideo quędã animalia poſt diuiſionem uiuunt, ſicut animalia annuloſa. Quod ex hoc contingit, quia in toto animalia erat una anima in actu, plures autem in potentia. Facta autem diuiſione, fiunt plures animæ in actu. Quod contingit propter imperfectionem talium animalium, quæ requirunt modicam diuerſitatem in partibus, eo quod habent animam imperfectæ uirtutis.

Oſtendit quõ ſubſtãtia componatur ex partibus. Tex. c. 5.

Tex c. 49.

Secũdo de anima. Tex. c. 93.

uirtutis,non ualentem diuerſa operari, ad quæ ſit neceſſaria organorum multitudo. Sed tamen quã-uis iſtæ partes animæ & animatorum ſint propinquæ actui,nihilominus ſunt omnia in potentia, qñ totum fuerit unum & continuum per naturam. Non autem ſi fiat unum per uiolentiam, ſicut ſi ligentur partes unius animalis cũ partibus alterius, aut per complantationem,ſicut accidit in plantis. Ante enim quàm ſurculus inſertus uniatur plantę, eſt in actu,poſtea uero eſt in potentia. {Tale nanque}ſcilicet unum eſſe per uiolentiam, aut per cõplantationem {eſt orbatio, }ideſt aliquid læſiuum naturæ, & contra naturam exiſtens. Deinde cum dicit.

BESS. Tex.57.

Cum aũt unum dicatur, ſicuti & ens, & ſubſtantiæ unius una; & quorum una numero unum numero, manifeſtum, quod neque unum, neque ens contingit ſubſtantiam eſſe rerũ, ſicuti neque elemento eſſe, aut principio. Sed quærimus, quid ergo principium, ut ad notiora referamus. Magis igitur his ſubſtantia eſt ens & unum, quàm principium & elementum & cauſa.

ANT. Tex.c.57. par.2.

Quoniam uero unum dicitur ſicut & ens, & ſubſtantia unius una, & quorum una numero, unum numero: palam quia nec unum nec ens contingit ſubſtantiam eſſe rerum, ſicut neque elemento eſſe aut principio. Sed quærimus quidem principium, ut ad notius reducamus. Magis igitur horũ ſubſtantia eſt ens & unum, quàm principium & elementum, & cauſa.

Oſtendit q̃ unũ & ens non ſunt ſubſtantia.

Oſtendit ſpecialiter quòd unum & ens non ſunt ſubſtantiæ,& circa hoc duo facit. Primo præmittit propoſitum dicens; quòd hoc modo prędicatur de rebus unum ſicut & ens, cum ſint conuertibilia, & unum dicitur de aliqua re propter ſubſtantiam eius. Vnius enim eſt una ſubſtantia, & illa ſunt unũ numero, quorum eſt ſubſtantia uno numero. Quod etiam aliquid dicatur ens per ſuam ſubſtantiam, hoc eſt manifeſtum, quoniam inquam ita eſt, palam eſt quòd neque unum neque ens contingit eſſe ſubſtantiam rerum, immo prædicãtur de ſubſtantia ſicut de ſubiecto. Sicut etiam neque hoc quod eſt {elemento eſſe aut principio}.ideſt ipſa ratio principij & elementi dici ſubſtantiam rei quæ dicitur principium uel elementum. Sed quærimus quid ſit principium uel elementum ut ad aliquod notius referamus, ſcilicet ad ſubſtantiam ſubiectam. Sed tamen ens & unum magis ſunt ſubſtantia quàm principium, & elementum & cauſa. Propinquius enim ſe habent ad rerum ſubſtantiã. Principium enim & cauſa,& elementum, importãt ſolam habitudinem rei ad rem aliquam, ſed ens & unum ſignificat id quod conuenit rei ratione ſuæ ſubſtantiæ. Et tamen nec ens nec unum ſunt ſubſtantia ipſa rei. Secundo ibi.

BESS.

Sed neciũ iſta, ſi nec aliud quidem commune ullum ſubſtantia eſt. nulli enim ineſt ſubſtantia niſi ſibiipſi, & habenti eam, cuius ſubſtantia eſt.

ANT. par.2.

Sed nec iſta ſunt, ſi nec aliud commune nihil ſubſtantia ſit. Nulli nanque ineſt ſubſtantia, ſed huic & habenti ipſam cuius eſt ſubſtantia.

Prima rõ ad id quod ſupra.

Probat propoſitum duabus rationibus, quarum primam ponit dicens, quòd cum iſta, ſcilicet ens & unum ſint communia non poſſunt eſſe ſubſtantiæ, ſi nullum commune eſt ſubſtantia, ut probatũ eſt. Quod autem nullum commune ſit ſubſtantia ex hoc patet, quia ſubſtantia nulli poteſt ineſſe niſi ipſi habenti eam cuius eſt ſubſtantia. Vnde impoſsibile eſt ſubſtantiam eſſe communem multorũ. Secundam rationem ponit ibi.

BESS.

Item ipſum unum, in pluribus nõ erit ſimul: commune uero ſimul in pluribus eſt. quare patet, quod nihil uniuerſalium ſeparatum præter ſingularia eſt.

ANT. par.3.

Amplius quod unum, apud multa non utique erit ſimul. Quod autem commune, ſimul apud multa exiſtit. Quare palam quia nullum uniuerſalium exiſtit, præter ſingularia ſeparatim.

Concluſio generalis.

Dicit quòd hoc ipſum quod eſt unum, non poteſt apud multa ſimul inueniri. Hoc enim eſt contra rationem unius, ſi tamen ponatur aliquod unũ per ſe exiſtens ut ſubſtantia. Sed illud quod eſt cõmune, eſt ſimul apud multa. Hoc enim eſt ratio cõmunis, ut de multis prædicetur, & in multis exiſtat. Patet igitur quòd unum quod eſt commune, non poteſt eſſe ſic unum quaſi una ſubſtãtia. Et ulterius palam eſt ex omnibus prædictis in hoc capitulo q̃ nullum uniuerſale, nec ens, nec unum, nec genera, nec ſpecies habent eſſe ſeparatum præter ſingularia. Deinde cum dicit.

BESS. Tex.58.

Sed qui formas dicunt, partim recte dicunt ſeparantes eas, ſi ſubſtantiæ quidem ſunt: partim non recte, quoniam unam in multis formam dicunt. Cauſa uero eſt, quòd non habent reddere quænam tales incorruptæ ſubſtantiæ, præter ſingulares, & ſenſibiles, ſint. Faciunt igitur eaſdem ſpecie his, quæ ſunt corruptibiles (has enim cognoſcimus) ipſum hominem et ipſum equum, addentes uocabulum, ipſum, ſenſibilibus. Attamen etiam ſi non uideremus aſtra, nihil minus, ut puto, eſſent ſubſtantiæ perpetuæ præter eas, quas nos ſciremus. Quare nũc quoque, ſi non habeamus quænam ſint, neceſſe tamen fortaſsis fuerit aliquas eſſe. Quod igitur nec eorum quicquam, quæ uniuerſalia dicuntur, ſubſtantia ſit, nec ulla ſit ſubſtantia ex ſubſtantiis, patet.

ANT. Tex.c.58. par.4.

Sed ſpecies dicentes, hic quidem dicunt recte ſeparantes eas, ſubſtantiæ ſunt, illic autem non recte, quia unam in multis ſpeciem dicunt. Cauſa uero, quia non habent reddere quæ tales ſubſtantiæ incorruptibiles, præter ſingulares & ſenſibiles. Ergo faciunt eaſdem ſpecie corruptibilibus. Has enim ſcimus, aut ãthropõ.i.ipſum hominem, & authippõ.i.ipſum equum addentes ſenſibilibus uerbum auto.i.ipſum, ſeu per ſe. Quamuis itaque ſi non uidemus aſtra, non minus exiſtimo forent ſubſtantiæ ſempiternæ præter eas quas non uidemus. Quare & nunc ſi non habemus quæ ſunt, eſſe tamen quaſdã forſan eſt neceſſarium. Quod quidem igitur, neque uniuerſaliter dictorum nihil ſubſtantia, nec eſt ſubſtantia, neq; una ex ſubſtantiis, manifeſtum.

Hic accipe non poſſe nos ſubſtãtias immateriales cognoſcere quid ſit. Quid recte aut non recte dixerint platonici de ideis.

Oſtendit quantum ad quid Plato recte dixerit, & quãtum ad quid non recte, dicens, quòd Platonici ponentes ſpecies ideales, in hoc recte dicunt quòd ponunt eas ſeparatas, ex quo ponunt eas ſubſtantias ſingularium. De ratione enim ſubſtantię eſt quòd ſit per ſe exiſtens. Non autem poſſet eſſe per ſe exiſtẽs ſi in aliquo ſingulariũ eſſet, pręſertim quia ſi in uno ſingulariũ exiſteret, in aliis eſſe non poſſet. Sicut enim iam dictum eſt, id quod eſt, unum ſubſiſtens, non poteſt in multis eſſe. Vnde in hoc recte facit Plato ex quo poſuit ſpecies eſſe ſubſtantias, quod poſuit eas ſeparatas. In hoc autem non dixerunt recte, quia dicunt unam ſpeciẽ eſſe in multis. Hæc enim duo uidentur eſſe oppoſita, quòd aliquid ſit ſeparatum per ſe exiſtens, & tamen

Oppoſita dixit Plato de ideis.

tamen habeat eſſe in multis. Cauſa autem propter quam inducti ſunt Platonici ad ponendum huiuſmodi ſubſtantias ſeparatas, & tamen eſſe in multis, hæc eſt, quia per rationem inuenerunt quòd oportet eſſe aliquas ſubſtãtias incorruptibiles & incorporeas, cum ratio ſubſtantiæ corporalibus dimenſionibus non ſit obligata.

Motiuum Pl'o. ad fingendum ideas.

Sed quæ ſunt huiuſmodi ſubſtantiæ quæ quidem ſunt ĩcorruptibiles, & ſunt præter has ſubſtãntias ſingulares & ſenſibiles {non habent reddere}, i. non poſſunt aſsignare & manifeſtare, eo quòd noſtra cognitio à ſenſu incipit. Et ideo ad incorporea quæ ſenſum tranſcendunt, nõ poſſumus aſcendere, niſi quatenus p ſenſibilia manu ducimur. Et ideo ut aliquam notitiam traderẽt de ſubſtãtiis ĩcorporeis ĩcorruptibilibus {faciũt,} ideſt fingunt eas, eaſdẽ eſſe ſpecie ſubſtantiis corruptibilibus, ſicut in iſtis ſubſtantiis corruptibilibus inuenitur homo ſingularis corruptibilis, & ſimiliter equus. Poſuerunt igitur ꝙ etiã in illis ſubſtantijs ſeparatis eſſet aliqua ſubſtãtia quę eſſet homo, & aliqua quæ eſſet equus, & ſic de aliis, ſed differenter, quia has ſubſtantias ſeparatas ſcimus ex doctrina Platonicorum per hoc ꝙ dicimus {autanthropon}. i. per ſe hominem {& authippõ}, ideſt p ſe equum. Et ita in ſingulis ſubſtantiis ſenſibilibus ad deſignandas ſubſtãtias ſeparatas {addimus hoc uerbum}. i. hanc dictionem auto. i. per ſe. Ex quo apparet ꝙ Platonici uolebant illas ſubſtantias ſeparatas eſſe eiuſdem ſpeciei, cum iſtis ſenſibilibus, & ſolum in hoc differre, quia ſeparatis attribuebãt nomen ſpeciei per ſe, non autem ſenſibilibus. Cuius ratio eſt qa in ſingularibus ſunt multa, quæ non ſunt partes ſpeciei. Sed in illis ſubſtantiis ſeparatis dicebant, tantum eſſe illa, quæ pertinent ad ſpeciẽ & naturam ſpeciei. Ergo homo ſeparatus dicebatur per ſe homo, quia habet ea tantum quæ pertinent ad naturam ſpeciei. Sed hic homo ſingularis habet cum his quæ ad naturam ſpeciei pertinent multa alia, & propter hoc nõ dicitur per ſe homo.

Vanitas prædicti motiui.

Eſt autem ſimilis defectus in hac poſitione, ſicut ſi poneremus quòd non uideremus aſtra & alia corpora incorruptibilia, & tamen conſtaret per rõnẽ quòd eſſent aliqua corpora incorruptibilia, & poneremus ꝙ incorruptibilia corpora eſſent eiuſdẽ ſpeciei cum corporibus corruptibilium. Sicut ſi diceremus ꝙ corpora incorruptibilia eſſent bos & homo & equus & alia huiuſmodi, ut Poetæ finxerunt in ſtellis eſſe arietem & taurum, & alia huiuſmodi. Sicut igitur ſi non uideremus ſtellas non minus (ut exiſtimo) forent {ſubſtantiæ corporeæ ſempiternæ,} ideſt ſtellæ, præter eas quas nos tunc uideremus, ſcilicet huiuſmodi corpora corruptibilia & alterius ſpeciei ab eis: ita etiam & nunc, quamuis neſciamus dicere quæ ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ, & cuius naturæ, tamen forſan neceſſarium eſt eſſe quaſdam ſubſtantia ſeparatas præter ſenſibiles, & alterius ſpeciei ab eis. Ideo autem dicit {forſan} qa nondum probauerat ſubſtantias aliquas eſſe à materia ſeparatas. Probabit autem in ſequentibus.

Lib. 12. Tex. c. 30. Concluſiones principales huius tractatus.

Concludit autem ultimo concluſionem intentam in toto capitulo dicens ꝙ manifeſta ſunt ex prædictis duo, quorum unum eſt, quod nihil uniuerſaliter dictorum ſit ſubſtantia, ſecundum eſt quòd nulla ſubſtantia ſit ex ſubſtantiis actu exiſtentibus. Vel ſecundum aliam literam ex non ſubſtantiis. Tex. c. 47.
Oſtendit enim ſupra quòd ſubſtantia quę eſt hoc aliquid, non ſit ex communibus quæ ſignificant quale quid.

Lectio XVII.

De natura illa, & ſubſtantias, quæ eſt quodquiderat eſſe, quod uidelicet ſit principium & cauſa, & quod nam principium ſit exponitur.

Quid uero & quale, quid ſubſtantiam dicere oporteat, rurſus aliud quaſi principium cum fecerimus, dicamus, fortaſsis enim ex his erit manifeſtum de illa quoque ſubſtantia, quæ eſt ſeparata à ſenſibilibus ſubſtantiis. Cum igitur ſubſtantia principium & cauſa quædam ſit, hinc eſt procedendum. BESS. Tex. 59.

Quid autem oportet dicere & quale quid ſubſtantiam, iterum aliud uelut principium facientes dicamus. Forſan enim ex his erit palam, & de illa ſubſtantia, quæ eſt ſeparata à ſenſibilibus ſubſtantiis. Quoniam ergo ſubſtantia principium & cauſa quædam eſt, hinc eſt procedendum. ANT. Tex. c. 59. par. 1.

Philoſophus in principio huius Septimi promiſerat ſe tractaturum de ſubſtantia rerum ſenſibiliũ quæ eſt quodquiderat eſſe, quam logice notificauit oſtendens, quòd ea, quæ per ſe prædicantur, pertinent ad quodquideſt: ex quo nondũ erat manifeſtum quid ſit ſubſtãtia, quæ eſt quodquiderat eſſe. Hanc autem ſubſtantiam Platonici dicebant eſſe uniuerſalia, quæ ſunt ſpecies ſeparatæ, quod Ariſt. ſupra immediatè reprobauit. Vnde relinquebatur, quòd ipſe Philoſophus oſtenderet quid ſecundum rem ſit ſubſtantia, quæ eſt quodquiderat eſſe. Et ad hoc etiam oſtendẽdum præmittit, quòd ſubſtantia, quæ eſt quodquiderat eſſe, ſe habet ut principium & cauſa, quæ eſt intentio huius capituli.

Intentio philoſophi in hoc capitulo.

Diuiditur ergo in partes duas. In prima dicit de quo eſt intentio. In ſecunda proſequitur ſuam intẽtionem, ibi {Quęritur aũt ipſum propter quid.} Dicit ergo primo, quòd ex quo oſtenſum eſt, ꝙ nihil uniuerſaliter dictorum eſt ſubſtantia, ut Platonici poſuerant, dicamus quid ſecundum ueritatem oportet dicere ſubſtantiam, ſcilicet quæ eſt quodquiderat eſſe {& quale quid ſit} hęc ſubſtantia, utrũ ſcilicet ſit forma, uel materia, uel aliquid huiuſmodi, & hoc inquam dicamus interponentes uel dicẽtes quaſi aliud principium ab eo principio logico, per quod ingreſsi ſumus in principio Septimi ad inquiſitionem prædictæ ſubſtantię. Forſitan enim ex his, quę dicentur circa quidditates rerum ſenſibilium, erit palam de illa ſubſtantia, quæ eſt ſeparata à ſenſibilibus ſubſtantiis. Quamuis enim ſubſtãtiæ ſeparatæ non ſint eiuſdem ſpeciei cum ſubſtantiis ſenſibilibus, ut Platonici poſuerunt, tamen cognitio iſtarum ſubſtantiarum ſenſibilium eſt uia ad cognoſcendum prædictas ſubſtantias ſeparatas. Subiungit autem quid ſit illud principiũ aliud per quod ad propoſitam quæſtionem ingrediendum eſt, dicens quòd hinc procedendum eſt ad oſtendendum quid ſit prædicta ſubſtantia, quòd ſciamus ꝙ in ipſa ſubſtantia eſt principium quoddam, & cauſa quędam. Deinde cum dicit.

par. ſeq.

Quæritur uero ipſum propter quid, ſemper ſic, propter quid aliud alij alicui inſit. quærere nanque propter quid muſicus homo eſt, certe quærere eſt quod dictũ eſt, propter quid homo muſicus eſt, aut aliud. Quærere igitur propter quid ipſum BESS.

ſum eſt ipſum, nihil eſt quærere. oportet enim ipſum quod, & ipſum eſſe, exiſtere manifeſta entia. dico autem, utputa, quod Luna patitur eclipſim, ipſius autem quod id ipſum, non niſi una ratio, unaque cauſa in omnibus (propter quid homo eſt homo, aut muſicus, muſicus) niſi ſiquis dicat, quod unumquodque ad ſeipſum indiuiſibile eſt. hoc autem erat unum eſſe. ſed hoc, & commune de omnibus, & breue, eſt. Quærat autem aliquis, propter quid homo animal tale quoddam eſt. hoc igitur manifeſtum eſt, quod non quærit propter quid is, qui eſt homo, homo eſt. aliquid ergo de aliquo quærit propter quid ineſt. quod autem ineſt oportet manifeſtum eſſe, ſi enim non ita, nihil quærit. utputa, propter quid tonat? quia ſonus in nubibus fit. ita namque aliud de alio eſt, quod quæritur. & propter quid hæc utputa lateres & lapides domus ſunt? Manifeſtum itaque eſt, quod cauſam quærit. hæc autem eſt quod quid erat eſſe, ut logice dicam: quæ in quibuſdam quidem eſt cuius gratia. utputa fortaſsis, in domo & lecto. in quibuſdam uero, quod primum mouit. cauſa nanque etiam hoc. ſed talis quidem cauſa quæritur, dum quippiam fit uel corrumpitur. altera uero etiam, dum eſt.

ANT. par. 2.

Quæritur autem ipſum propter quid ſemper ſic, propter quid aliud aliquid alij alicui ineſt. Nam quærere propter quid muſicus homo, muſicus homo eſt, aut eſt quod dictum eſt quærere propter quid homo muſicus eſt, aut aliud. Hoc quidem igitur propter quid ipſum eſt ipſum, nihil eſt quærere. Oportet enim ipſum quia, & ipſum eſſe, exiſtere manifeſta entis. Dico autem ut quia luna patitur eclipſim. Ipſius autem quia ipſum, una eſt ratio, & una cauſa in omnibus, propter quid homo, homo, aut muſicus, muſicus. Niſi quis dicat, quia indiuiſibile ad ipſum unumquodque. Hoc autem erat unum eſſe. Sed hoc commune, quia de omnibus, & quod breue. Quærit autem aliquis propter quid homo eſt animal tale? Hoc quidem igitur palam, quia non quærit, quare qui eſt homo, homo eſt. Aliquid ergo de aliquo quærit, propter quid exiſtit. Quia uero exiſtit, oportet manifeſtum eſſe. Nam ſi non ita, nihil quærit. Vt propter quid tonat? quia fit ſonitus in nubibus. Aliud enim ita de aliquo eſt, quod quæritur. Et propter quid hæc, puta lateres, uel lapides, domus ſunt? Palam igitur quòd quærit cauſam. Hoc autem eſt quodquiderateſſe, ut eſt dicere logice. Quod in quibuſdam quidem eſt cuius cauſa, ut forſan in domo, aut lecto. In quibuſdam uero, quod mouit primum. Nam cauſa & hoc. Sed talis quidem cauſa in fieri quæritur & corrumpi, altera uero & ineſſe.

Quærere ppter qd hõ ẽ homo, eſt nihil quærere.

Alia litera, & ſimilis toni.
Alia uero litera, & quod uerũ.

Oſtendit ꝙ ſubſtantia, quæ eſt quodquiderateſſe, ſit principium & cauſa: & circa hoc duo facit. Primo oſtendit quòd ſit principium & cauſa. Secundo cuiuſmodi principium ſit, ibi {Quoniam uero ex aliquo compoſitum ſit.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit propoſitum. Secundo excludit quoddam quod poſſet uideri propoſitæ rationi repugnãs, ibi {Latet autem maxime quod quæritur.} Eſt autem uis ſuæ rationis talis. Illud, de quo non quæritur per quæſtionem propter quid, ſed in ipſum alia quæſita reducuntur, oportet eſſe principium & cauſam. quæſtio enim propter quid quærit de cauſa. Sed ſubſtantia, quæ eſt quodquiderateſſe, eſt huiuſmodi. Non enim quæritur propter quid homo eſt homo, ſed propter quid homo eſt aliquid aliud. Et ſimiliter eſt in aliis. Ergo ſubſtantia rei, quæ eſt quodquiderateſſe, eſt principium & cauſa. Dicit ergo primo quòd {ipſum propter qd ſemper ſic quęritur}, ideſt ipſa quæſtione propter quid, utimur quærẽtes, propter quid aliquid aliud ineſt alicui alij, & non propter quid aliquid ſit ipſum. {Quærere enim propter quid homo muſicus ſit muſicus homo, aut eſt quærere quod dictum eſt propter quid homo muſicus eſt homo muſicus, aut aliud}. q. d. cum quærimus propter quid homo muſicus eſt homo muſicus, dupliciter poteſt hæc quęſtio intelligi. Vno modo ut id, quod dictum eſt & poſitum quæratur, ſ. ut de hoc toto, quod eſt homo muſicus quæratur hoc totũ, quod eſt hõ muſicus. Alio modo ut quæratur aliud de alio, ut ſcilicet de homine, qui eſt muſicus quæratur non propter quid ſit homo, ſed propter quid ſit muſicus. Et ſtatim reprobat primum modum intelligendi, dicens ꝙ quęrere propter quid ipſum eſt ipſum, ſicut propter quid homo eſt homo, nihil eſt quærere. In omni enim quęſtione, qua quæritur propter quid oportet aliquid eſſe manifeſtum, & aliquid eſſe quæſitum, quod non eſt manifeſtum. Cũ enim ſint quatuor quæſtiones, ut in Secundo Poſteriorum habetur, ſcilicet an eſt, quid eſt, quia eſt, & propter quid: duę iſtarum; ſcilicet quid, & propter quid, in idem coincidunt, ut ibi probatur. Sicut autem quæſtio quid eſt ſe habet ad quæſtionẽ an eſt, ita quæſtio propter quid, ad quęſtionẽ quia. Cum igitur quæritur ꝓpter quid, oportet illa duo eſſe manifeſta. Secundum enim quod propter qd eſt idem ei quod eſt quid, oportet eſſe manifeſtum an eſt. Secundum autem quod propter quid diſtinguitur à quid eſt, oportet eſſe manifeſtum quia. Et ideo dicit, quòd cum quæritur propter quid, oportet exiſtere manifeſta entia iſta duo, ſcilicet ipſum quia, & ipſum eſſe, quod pertinet ad quæſtionem an eſt. Sicut cum quęritur ꝓpter quid luna eclipſatur? oportet eſſe manifeſtum quòd luna patitur eclipſim. ſi enim non ſit manifeſtum hoc fruſtra quæritur propter quid hoc ſit. Et eadem ratione cum quæritur quid eſt homo? oportet eſſe manifeſtum, hominem eſſe. Hoc autem non põt contingere ſi quæratur propter quid ipſum eſt ipſum, ut propter quid homo eſt homo? uel propter quid muſicus eſt muſicus? Scito enim quòd homo, eſt homo ſcitur propter quid. Eſt enim una ratio & una cauſa in omnibus, quam impoſsibile eſt ignorari, ſicut nec alia communia, quæ dicuntur communes animi conceptiones, ignorari poſsibile eſt. Huius autem ratio eſt quia unumquodque eſt unum ſibiipſi. Vnde unumquodque de ſe prædicatur. Niſi forte aliquis uelit aſsignare aliam cauſam dicens, ꝙ ideo homo eſt homo, & muſicum eſt muſicum, & ſic de aliis, quia unumquodque eſt indiuiſibile ad ſeipſum. Et ita non põt de ſeipſo negari, ut dicatur homo non eſt homo. Vnde oportet ut de ſe affirmetur. Sed hæc ratio non differt à prima, quam diximus, ſcilicet quòd unumquodq; unum eſt ſibiipſi. {Quia hoc erat unum eſſe}, i. ſupra poſueramus, quod unum ſignificet indiuiſibile. Et ideo idem eſt dicere, quòd unumquodque ſit unum ſibi, & indiuiſibile ad ſeipſum. Sed etiam dato, quod hæc eſſet alia ratio à prędicta, tamen hoc etiam eſt commune omnibus, quia unumquodque eſt indiuiſibile ad ſeipſum. {Et eſt quod breue}, ideſt ſe habet ad modum principij, quod eſt paruum quantitate & maximum uirtute. Vnde non poteſt quæri quaſi ignoratum, ſicut nec alia principia cõmunia. Alia tranſlatio

Oſtendit ꝙ ſubſtantia quæ eſt qđ quiderateſſe, ſit principium & cauſa.
Infra pt. 6. par. 3.
Via totius deductiõis philoſophi ad principale propoſitum.

Huius qđ eſt hoiem eſſe hominem nulla eſt cauſa, & ſic de ſimilibus.

Coordinatio notabilis quatuor ſcibilium quæſtionũ.

Vnũqđq; eſſe ipſum quod eſt, p ſe notũ eſt.

tranſlatio habet.{Et eſt ſimilis toni} quaſi dicat & conſonat uerum in omnibus. Alia uero litera habet.{Et eſt uerum,} ſubaudiendum, per ſe manifeſtum. Sic igitur patet, quòd non pôt queri propter quid ipſum ſit ipſum. Vnde relinquitur quòd ſemper quæritur propter quid hoc ſit aliud hoc. Et hoc ſubſequenter manifeſtat dicẽs, quòd ſi aliquis quæreret ꝓpter qd tale animal eſt homo? hoc quidem igitur palam ꝙ nõ quæritur propter quid homo eſt homo. Et ſic patet quòd aliud de aliquo quæritur propter quid exiſtit, non idem de ſeipſo. Sed cum quæritur aliquid de aliquo propter quid exiſtit, oportet manifeſtum eſſe, quia exiſtit. Nam ſi non ſit ita, ut ſcilicet ſi non ſit manifeſtum quod exiſtat, nihil quærit. Quærit enim fortaſſe de eo quod non eſt. Vel aliter ut referatur ad ſuperiora.{Nam ſi non ſit ita}, i. ſi non quęrit aliud de alio, ſed ipſum de ſeipſo, nihil quærit, ut iam oñſum eſt. In quærendo autem propter quid de aliquo, aliquando quęritur cauſa, quę eſt, forma in materia. Vnde cum quæritur, propter quid tonat? Reſpondetur, quia ſonitus fit in nubibus. hic enim conſtat quod aliud de alio eſt quod quæritur. Eſt enim ſonitus in nubibus, uel tonitruum in aere. Aliquando autem quæritur cauſa ipſius formæ in materia, quæ eſt efficiens uel finis, & cum quærimus ꝓpter quid hæc ſcilicet lapides & lateres ſunt domus? In iſta enim qõne eſt aliquid de aliquo quod quęritur ſcilicet domus de lapidibus & lignis. Et ideo Philoſophus non dixit ſimpliciter, quod quæratur quid eſt domus, ſed ꝓpter quid huiuſmodi ſunt domus.

Qõ ꝓpter quid ſemp quærit de alio aliud.

Palam igitur eſt, quòd iſta qõ quærit de cauſa quæ quidem cauſa quęſita, eſt quodquideratеſſe, logice loquendo. Logicus enim conſiderat modũ prædicandi, & non exiſtentiam rei. Vnde quicquid reſpõdetur ad quid eſt, dicit pertinere ad quodquideſt, ſiue illud ſit intrinſecum, ut materia & forma: ſiue ſit extrinſecum, ut agens uel finis. Sed philoſophus qui exiſtentiam quærit rerum, finem uel agentem cum ſint extrinſeca non comprehendit ſub quodquideratеſſe. Vnde ſi dicamus domus eſt aliquid prohibens à frigore & caumate, logice loquendo ſignificatur quodquideratеſſe, non autem ſecundum conſiderationem Philoſophi. Et ideo dicit, ꝙ hoc quod quæritur, ut cauſa formæ in materia eſt quodquideratеſſe, ut eſt dicere logice, quod tamẽ ſecundum rei ueritatem & phyſicam conſiderationem in quibuſdam{eſt cuius cauſa}, i. finis, ut in domo, aut in lecto. Exemplificat autem de artificialibus, quia in eis eſt maxime manifeſtum quod ſunt propter finem. Quamuis enim naturalia ſint propter finem, fuit tamẽ hoc à quibuſdam negatum.

Alr logicus & aliter metaphyſicus conſiderãt quodquideſt.

Poteſt igitur cum quæritur propter quid lapides & ligna ſunt domus, reſponderi per cauſam finalẽ, ſcilicet ut defendamur à frigore & caumate. In q. buſdam uero id, quod quęritur, ut cauſa formæ in materia{eſt quod mouit primum}, i. agens. Nam hoc etiam eſt cauſa. Vt ſi quæritur propter quid lapides & ligna ſunt domus? poteſt reſponderi, propter artem ædificatiuam. In hoc tamen differt inter cauſam agentem & finalem, quia talis cauſa, ſcilicet agens, quæritur in fieri & corrumpi. Altera autem cauſa ſcilicet finalis non quæritur ſolum in fieri & corrumpi, ſed etiam in eſſe. Et hoc ideo, qa agens eſt cauſa formæ in materia tranſmutãdo materiam ad formam, quod fit in generari & corrumpi. Finis autem inquantum mouet agẽtem per intentionem, eſt cauſa etiam in fieri & corrumpi. Inquantum uero res per ſuam formam ordinatur in finem, eſt etiam cauſa in eſſendo. Vnde cum dicitur ꝙ lapides & ligna ſunt domus propter ędificatiuã, intelligitur ꝙ ædificatiua eſt cauſa fiendi domum. Cum uero dicitur quòd lapides & ligna ſunt domus, ut defendamur à frigore & caumate, poteſt intelligi ꝙ propter hoc facta ſit domus, & quod ꝓpter hoc eſſe domus ſit utile. Hic autem loquitur Philoſophus ĩ ſubſtantiis ſenſibilibus. Vnde intelligendum eſt quod hic dicitur ſolum de agente naturali, quod agit per motum. Nam agens diuinum quod influit eſſe ſine motu, eſt cauſa non ſolum in fieri, ſed etiam in eſſe. Deinde cum dicit.

In quæ differant finalis & efficiens cauſa.

In quo agens diuinum naturalem ſuperet.

Latet autem præcipue, quod quæritur, in his, quæ non de aliis dicuntur (utputa quæritur homo quid eſt) eo quod ſimpliciter dicitur, neque determinatur quòd hæc uel hoc. S B S S.

Latet autem maxime quod quæritur, in his quæ non de aliis dicuntur, ut homo quid eſt quæritur, propter ſimpliciter dici: ſed non diffinite, quia hoc aut hoc. A N T. par. 3.

Quia ſuperius dixerat, quòd cum quæritur propter quid, ſemper quæritur aliud de alio, & hoc uidetur in aliquo modo quærendi habere inſtantiam, ideo mouet hic circa hoc dubitationem, & ſoluit. Vnde circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo ſoluit, ibi{Sed oportet corrigentes quærere.} Tertio infert quoddam corollarium ex dictis, ibi{Palam igitur quòd in ſimplicibus.} Dicit ergo primo, {quòd id, quod quæritur} ſcilicet in qualibet quæſtione quæri aliud de alio {maxime latet,} ideſt dubitationem habet{in his, quæ non de aliis dicuntur, } ideſt in quæſtionibus, in quibus non prædicatur aliquid de aliquo, ſed fit quæſtio de aliquo uno ſimplici, ut cum quæritur quid eſt homo? hoc in quam latet propter ſimpliciter dici, {ſed non diffinite quia hoc, aut hoc,} ideſt iſta eſt cauſa dubitationis, quia in talibus ſimpliciter profertur aliquid unum, ut homo: & non proferuntur in quæſtione, illa quibus conuenit eſſe hominem, ſicut partes, uel etiam aliquod hominis ſuppoſitum. Sed uidetur hæc dubitatio non eſſe ad propoſitum. Locutus enim fuerat ſupra Philoſophus de quæſtione propter quid eſt, & nõ de quæſtione quid eſt. Hæc autem dubitatio inſtat de qõne quid eſt. Sed dicendum, quòd quæſtio quid, & propter quid in idem quodammodo incidunt, ut eſt dictum. Et ideo quæſtio quid eſt, poteſt transformari in quæſtionem propter quid. Quæſtio.n. quid eſt, quęrit de quidditate propter quam id, de quo quid eſt quęritur, prędicatur de quolibet ſuorum ſubiectorum, & conuenit ſuis partibus. Propter hoc enim Socra. eſt homo, quia conuenit ei illud, quod reſpondetur ad quæſtionem quid eſt homo. Propter hoc etiam carnes & oſſa ſunt homo, quia quodquideſt homo eſt in carnibus & in oſſibus. Idem ergo eſt quærere quid eſt homo, & quærere propter quid hoc ſcilicet Socrat. eſt homo? uel propter quid hoc, ſcilitet carnes & oſſa ſunt homo? Sicut & ſupra quærebatur propter quid lapides & ligna ſunt domus? Et ideo etiam hic dicit quod hoc facit dubitationem, quòd in quæſtione

Mouet dubium circa dicta prime. par. ſeq. par. 5.

Obiectio. Tex. c. 59 Solutio vbi ſupra.

non

non additur hoc aut hoc. Si enim adderetur, manifeſtum eſſet quod eſſet eadem ratio in quæſtione qua quæritur quid eſt homo, & in aliis quæſtionibus de quibus ſupra dixit. Deinde cum dicit.

BESS. Tex.60. *Oportet igitur recte diſponentes quærere. quod ſi non, commune ſit eius, quod nihil eſt quærere, & eius, quod aliquid quærere. Cum autem & habere & exiſtere ipſum eſſe oporteat, manifeſtum eſt, quod propter quid eſt ipſam materiam quærit. utputa hæc ſunt domus. propter quid? quia hæc exiſtunt, quod erat domui eſſe: & homo hoc, aut corpus hoc tale habens, quare? cauſa materiæ quæritur. hæc autem eſt forma, qua aliquid eſt. hæc autem eſt ſubſtantia.*

ANT. Tex.c.60. par.4. *Sed oportet corrigentes quærere. Si autem non, commune eius quod nihil quærere, & eius quod quærere aliquid, fit. Quoniam uero oportet habere & exiſtere ipſum eſſe, palam itaque quia quærit materiam propter quid eſt: ut domus hæc propter quid? quia hæc exiſtunt quod erat domui eſſe: & homo hic? aut corpus tale habens? Quare cauſa quæritur materiæ. Hoc autem eſt ſpecies qua aliquid eſt. Hæc autem ſubſtantia.*

Soluit dubitationem prædictam. Soluit prædictam dubitationẽ dicens, ꝙ ad hoc quod prędicta dubitatio circa pręmiſſam quæſtionem excludatur, {oportet corrigentes quærere,} ideſt oportet quæſtionem præmiſſam corrigere, ut loco eius qđ quærebatur quid eſt homo, quæratur propter quid Socr. eſt homo? uel propter quid carnes & oſſa ſunt homo? Si autem non ſic corrigatur iſta quæſtio, ſequitur hoc inconueniens, ꝙ aliquid ſit commune eius quod eſt nihil quærere, &
Tex.cō.59. eius quod eſt quærere aliquid. Dictum eſt enim ſupra, ꝙ quærere ipſum de ſeipſo, eſt nihil. Quærere autem aliquid de alio, eſt aliquid quærere. Cum ergo quæſtio propter quid, in qua quæritur aliqd de alio: & quæſtio quid, in qua non uidetur quæri aliquid de alia, niſi prædicto modo corrigantur, ſibiinuicem communicent, ſequetur quod aliquid ſit commune quæſtioni, in qua nihil quæritur, & in qua aliquid quęritur. Vel aliter, Si non corrigatur quæſtio iſta, ſequetur quod aliquid ſit commune eius quod eſt nihil quærere, & eius quod eſt quærere aliquid. Tunc enim aliquid quæritur, quando fit queſtio de eo quod eſt: tunc uero nihil quęritur, quando fit quæſtio de eo quod non eſt. Si ergo in quæſtione qua quæritur, quid eſt, non oportet aliqd ſupponere, & aliud quærere de illo, poſſet iſta qõ fieri & de ente & non ente. Et ita quæſtio quæ eſt quid eſt, eſſet communiter facta, & de aliquo, & de nihilo. Quoniam uero in hac quæſtione, qua q̃ritur quid eſt homo, oportet habere notum exiſtere uerum hoc ipſum quod eſt eſſe hominem, aliter nihil quæreretur, ſicut cum quęritur propter quid fit eclipſis, oportet eſſe notum, quia eſt eclipſis, palam eſt, quòd ille, qui quærit quid eſt homo, quærit propter quid eſt. Nam eſſe eſt præſuppoſitum ad hoc quod quæritur, quid eſt, quia eſt præſuppoſitum ad propter quid. Sicut cum quærimus qd eſt domus? idem eſt ac ſi quæreremus propter quid hæc, ſcilicet lapides & ligna ſunt domus? propter hęc ſcilicet {quia partes domus exiſtant id quod erat domui eſſe}, i. propter hoc quòd quidditas domus ineſt partibus domus. Dictum eſt enim ſupra ꝙ in talibus propter quid, quandoque quærit formam, quando agentem, quandoque finem. Et ſimiliter cum quęrimus quid eſt homo, idem eſt ac ſi quæreremus propter quid hoc, ſcilicet Socr. eſt homo? quia ſcilicet ineſt ei quidditas hominis. Aut etiam idem eſt, ac ſi quæreretur propter quid corpus ſic ſe habẽs, ut puta organicum, eſt homo? Hæc enim eſt materia hominis, ſicut lapides & lateres domus. Quare manifeſtum eſt ꝙ in talibus quæſtionibus quæritur {cauſa materię,} ideſt propter quid materia pertingat ad naturam eius qđ diffinitur. Hoc autem quęſitum quod eſt cauſa materiæ {eſt ſpecies} ſcilicet forma qua aliqd eſt. Hoc aũt {eſt ſuba}. i. ipſa ſuba quæ eſt qđ quid erat eſſe. Et ſic relinquitur quod ꝓpoſitũ erat oſtẽdere. ſ. ꝙ ſuba ſit principium & cauſa. Deinde cum dicit:

Patet itaque quod de ſimplicibus non eſt aliqua quæſtio neque doctrina, ſed alius talium quæſtionis modus. BESS.

Palam igitur quoniam in ſimplicibus non eſt quæſtio, nec doctrina, ſed alter modus quæſtionis talium. ANT. par.5.

Infert quoddam corollarium ex dictis dicens, ꝙ ex quo in omnibus quęſtionibus quæritur aliqd de aliquo, ſicut de materia cauſæ, quæ eſt formalis uel cauſa formæ in materia, ut finis & agens, palam eſt, quod in ſubſtantiis ſimplicibus, quę non ſunt compoſitæ ex materia & forma, non eſt aliqua qõ. Corollariũ
In omni enim qõne, ut habitũ eſt; oportet aliquid eſſe notum, & aliquid quæri quod ignoramus. Tales autem ſubſtantiæ uel totę cognoſcuntur, uel totæ ignorantur, ut in Nono infra dicetur. Vnde non eſt in eis qõ. Et propter hoc de eis etiam non poteſt eſſe doctrina, ſicut eſt in ſcientiis ſpeculatiuis. In ſimplicibus naturæ queſtio. Tex.c.59. Tex.c.22.
Nam doctrina eſt generatio ſcientiæ: ſcientia autẽ fit in nobis per hoc ꝙ ſcimus propter quid. Syllogiſmi enim demonſtratiui facientis ſcire, medium eſt propter quid eſt. Sed ne uideatur conſideratiõ talium ſubſtantiarum omnino aliena eſſe à phyſica doctrina, ideo ſubiungit, ꝙ alter eſt modus qõnis talium. In cognitione enim harum ſubſtantiarum non ꝑuenimus niſi ex ſubſtantiis ſenſibilibus, quatum ſubæ ſimplices ſunt quodammodo cauſæ. Et ideo utimur ſubſtantiis ſenſibilibus ut notis, & per eas quærimus ſubſtantias ſimplices. Sicut philoſophus infra, per motum inueſtigat ſubſtantias immateriales mouentes. Et ideo in doctrinis & qõnibus de talibus, utimur effectibus, quaſi medio ad inueſtigandum ſubſtantias ſimplices, quarum qdditates ignoramus. Et etiam patet, quòd illæ ſubſtantiæ comparantur ad iſtas in uia doctrinæ, ſicut formæ & aliæ cauſæ ad materiam. Sicut enim quærimus in ſubſtantiis materialibus formam, finem, & agentem ut cauſas materię, ita quærimus ſubſtãtias ſimplices ut cauſas ſubſtantiarum materialiũ.

Deinde cum dicit.

DEFENSIO XIX.

Simplicium taurum ſubſtantiarum non eſſe quæſtionem, uel doctrinam.

HOc in loco Ant. an. impugnat ſancti Tho. expoſitionem qua ſimplicia in quibus dicit Philoſophus non eſſe quæſtionẽ, ipſe diuus Tho. interpretatur ſubſtantias ſeparatas. Dicit ergo Ant. aud. Notandum quod iſtam literam quidam expoſitor aliter exponit, uolens per ſimplicia intelligere ſubſtantias ſimplices non compoſitas ex materia & forma. Quia enim in omni quæſtione aliquid eſt notum

rum & aliquid ignotum quod quæritur, ideo tales ſubſtantiæ non ſubſunt quæſtioni, quia uel totæ cognoſcuntur uel totæ ignorantur. Et eadem ratione de eis non eſt doctrina ſcientifica, quæ fit ex hoc ꝙ ſcimus per ſyllogiſmum propter quid. Sed talium eſt alius modus q̃ônis, quatenus cognoſcũtur ꝑ effectũ, puta per ſubas ſenſibiles, q̃ nos aliqualiter ducunt in earum cognitionẽ. Sed contra. Nam ſubſtantię ſimplices & ſi ſint ſimplices quantum ad ſua intrinſeca eſſentialia, nihilominus habent aliquas proprietates de eis ſcibiles per demonſtrationem ſaltem intellectui potenti eas cognoſcere, ut oſtenſum eſt in ſexto huius, & per conſequens poteſt formari de eis quæſtio propter quid terminabilis etiam per doctrinam demonſtratiuam. Aliter ergo dicendum eſt, quod ꝑ ſimplicia intelliguntur termini incomplexi quicunque, de quibus non eſt quæſtio terminabilis per demonſtrationem & doctrinam ſyllogiſticam. Nam demonſtratio & doctrina ſyllogiſtica ſemper eſt de q̃ſtione, quæ eſt complexa. Concludit enim paſſionẽ de ſubiecto per medium propter quid, dicens cauſam ſed eſt de eis alius modus quæſtionis & oſtẽſionis, ſcilicet diffinitiuus. Nam ſicut demonſtratio eſt complexi, ita diffinitio incomplexi. hæc ille formaliter. Pro defenſione igitur doctrinæ ſancti Thomæ & ueritatis, tria faciam. Primo oſtendam, quod Anto.an.expoſitio non eſt ad mentem Philoſophi. Secundo, ꝙ expoſitio ſancti Thomæ eſt de intentione Ariſ.& Cõment. hic tertio reſpondebo ad eius motiuum. Primũ ſic patet. Nam Ariſt.in hoc capitulo ultimo huius ſeptimi, uolens oſtendere ꝙ quodquideſt ſubſtantiæ ſenſibilis, de qua in toto ſeptimo pertractat & in octauo, ſit principium & cauſa, inducit inter cætera quod quæſtio propter quid non eſt niſi de alio quia uidelicet uel quæritur forma in materia, ut ſi quæratur, Propter quid tonat? reſpõdetur quia eſt ſonitus in nubibus, quod eſt reddere formam in materia eſſe. Vel q̃a quæritur cauſa formæ in materia, ut, Propter quid lapides & ligna ſunt domus? & reſpondetur de cauſa finali uel efficiente, quæ pertinent ad quod quid eſt logice, ut dicitur in litera, non autem eſſentialiter. Deinde Ariſt.inducit dubitationem circa hoc quod dictum eſt, quæſtionem inquam propter quid, quærere ſemper de alio. Nam id uidetur eſſe falſum cum quęſtio formatur in termino ſimplici, puta cum quæritur quid eſt homo? Reſpondet aut huic dubitationi Philoſophus, ꝙ oportet hanc quæſtionem, qua ſcilicet quęritur quid eſt homo, corrigere, & reducere ad ꝑpter quid, ut dicatur propter quid iſte homo, puta Socrates eſt homo, & tunc eſt quæſtio de alio. Et uſque ad hoc, cum Anto.and.concordamus, ut patet in expoſitione ſua. Qui tamen non aduertit quomodo impoſſibile eſt his ſtantibus, ꝙ exponatur ad mentem Ariſ. textus ſequens de terminis ſimplicibus, ut ipſe facit. Hoc ipſum antẽ ex quatuor deducitur. Primo. Quia ex declaratione qua oſtenditur aliquid eſſe tale ĩ uno ſenſu determinato, & non alio, non poteſt inferri pro corollario quod illud ſit tale abſolute, ut de ſe patet. Sed Ariſt.ſoluendo prædictam dubitationem ortam ex ſimplicitate termini, puta cum quæritur quid eſt homo, dicit q̃d in ſimplicibus terminis non eſt quæſtio, niſi corrigatur, reducendo uidelicet ad complexionem, ergo corollarium quod textus ſequens promit, non eſt hoc quod ſcilicet in ſimplicibus terminis abſolute non ſit quæſtio propter quid, ſed alius modus quæſtionis &c. Induci autem illud dictum pro corollario tã Ant.an. quàm Mauritius fatetur, ergo &c. Secundo. Corollarium eſt concluſio una ſequens ex alia prius inducta, ſed ſi ly ſimplicibus, in illo textu exponatur pro ſimplicibus terminis, non erit concluſio iſta alia ab ea, quæ præinducta eſt. Ergo, cum ſit corollarium etiam per te, nõ poteſt ſic ille textus interpretari. Patet minor, eo ꝙ occurrendo dubitationi Philoſophus dicit, ꝙ niſi quęſtio in ſimplici termino facta corrigatur, erit aliquid commune ei quod eſt nihil quærere, & ei quod eſt aliquid quærere, q̃d ſm primam expõnem magis ab Ant.and. approbatã eſt dicere, quod in talibus non eſt q̃õ, quia eſſet quærere idem de ſeipſo, puta propter quid homo eſt homo, quod ſupra Ariſto.dixit eſſe nihil quærere, & ſic idem eſt ac ſi dicatur ꝙ in terminis ſimplicibus non eſt quæſtio. Quomodo ergo poteſt hoc ipſum inferri ex ſeipſo pro corollario? Tertio occurrendo prædictę dubitationi & corrigendam docendo, innuitur, immo manifeſtatur ꝙ Ariſt.dedit ſufficienter modos quibus in ſimplicibus terminis poteſt eſſe quæſtio, uidelicet non quatenus ſimplices ſunt, ſed quatenus complexio admiſcetur, alias Ariſt.fuiſſet diminutus non aſſignando omnes modo ſimplicium terminorum, ut exigebat propoſita quæſtio. Et ſi ſic tunc falſum eſſet quod dicitur in corollario, ſed eſt alter modus quæſtionis talium. Si enim omnes fuiſſent ſufficienter aſſignati, non remaneret alius modus.

Et confirmatur, quia quæſtioni non ſatisfeciſſet. Nam potuiſſet aliquis dicere Ariſt. ꝙ non eſt corrigenda quæſtio illo modo, ſed eſt alius modus quæſtionis in his ſimplicibus, in quibus tamen non quęritur aliud de alio, cũ ſint ſimplicia. Et ſic adhuc remaneret obiectio contra hoc uidelicet ꝙ non ſit ſemper quæſtio de alio. Quarto ſi exponatur corollarium illud de terminis ſimplicibus, & dicatur, quod de eis eſt alter modus quæſtionis, non erit alius modus q̃ſtionis niſi ſit factus per terminos quæſtionales ſeu quæſtionem promentes. Sunt autem ſecundum Ariſ. ſecundo poſter. tales termini quinque, duo eandem quæſtionem ſignificantes, ſi eſt inq̃am, & an eſt: & tres ſingulas quæſtiones ſignificantes, quia eſt, quid eſt. & propter quid eſt. Sed harum quæſtionum an eſt, & ſi eſt, reducuntur ad quid eſt, & tam quia eſt quàm quid eſt reducuntur ad propter quid eſt, ut patet ſecundo poſte. quod & Ant.an. hic fatetur, ergo in omnibus in quibus inuenitur aliquis prædictorum modorum, inuenitur etiam propter quid. Cũ ergo Ariſ. hic dicat quod in ſimplicibus inuenitur alter modus quæſtionis, ſi intelligit de ſimplicibus terminis ut dicit Anto.and.& de prædictis modis, ut neceſſe eſt niſi Ariſto.tradiderit diminutam doctrinam de numero quæſtionum. Sequitur quod & in eis inueniatur etiã propter quid, quod etiam conceſſit Ariſto. dum dixit eſſe corrigendam quæſtionem quid eſt, ſic ꝙ reducatur ad propter quid. Falſum ergo eſſet quod pro corollario infert, hoc inquam quod in ſimplicibus non eſt quæſtio. Et confirmatur primo quia ille alius q̃ſtionis modus non poteſt eſſe niſi diffinitiuus, ut Ant. and. aſſerit. Sed habita diffinitione, habetur propter quid, ergo ſi eſt manifeſtatio per diffinitionem, eſt manifeſtatio per ipſum propter quid, & per doctrinã quæ manifeſte reſpondet quæſtionibus quid & propter

pter quid. Confirmatur ſecundo quia modus diffinitiuus non eſt formaliter modus qõnis, ſed determinationis & declarationis. Ariſt. aũt dicit ꝙ in talibus eſt alter modus qõnis, ergo male exponitur de modo diffinitiuo uel q̃uocunq; declaratiuo. Non põt igitur textus ille Ariſt. exponi de terminis ſimplicibus. Et hæc de primo. Secundum aũt quod ſupra propoſitum eſt, bonam, inquam, eſſe S. Docto. expoſitionẽ & Ariſt. eiuſq; Commenta. intentioni conſonam, etiã ex prædictis aperte conuincitur. Cum enim ſimplicia non ſint niſi uel termini, uel res: ſi exponendo de terminis, falſa eſt, & contra mentem Phi, ſequitur à ſuffiCiẽti diuiſione, quod bona ſit expõ, quę datur de ſimplicibus rebus. Eſſe etiam hanc eandem diui Thomæ expoſitionem ad mentem Ariſt. clare patet ex ſupra inducto Ariſt. proceſſu. Declarans quippe Ariſt. q̃uo qõ propter quid ſemp eſt de alio, dicit hoc ideo eſſe, quia in hac qõne oportet eſſe aliquid notum & aliqd, ignotum alias inutilis eſſet qõ. Notum ſiquidem eſt ipſum quia eſt, eius quod quæritur. Ignotũ uero ipſum propter quid ſeu cauſa quæ terminat qõnem ꝓpter quid. Puta ſi quæratur propter quid luna eclipſatur, notum eſt lunam eclipſari: ſed ignota eſt cauſa talis eclipſis, qua demum reddita quod uidelicet ſit ex hoc ꝙ terra diametraliter ponitur inter ſolem & lunam ipſam, iam tũc terminata eſt qõ ꝓpter quid.

Ergo hæc quorum unum eſt notum & aliud ignotũ, oportet eſſe duo. Neq;.n. põt idẽ ut ſic, eſſe notum & ignotũ ſimul. Et cum cã & effectus diſtinguantur realiter, oportet hæc duo eſſe diſtincta realiter. Quod nõ niſi in ſubſtantiis materialibus quo ad ea quæ de ſubſtantia eorum ſunt, inueniri põt in quibus ſolis quod quid eſt differt ab eo cuius eſt, ut patet in .7. t. c. 41. Et de his loquitur & determinat hic Ariſt. in quibus ſunt duo. ſ. materia & forma, ſeu materiale & formale, ſuppoſitũ & natura. Accipitur. n. hic forma ꝓ forma totius ſeu pro quidditate extra quam ſunt partes materiales, puta hæc oſſa & hæ carnes &c. & etiã ꝓ forma partis, cuius unionis cũ materia, puta aĩæ cum corpore organico, ex qua eſt corpus aĩatum, cã quæritur ꝑ qõnem ꝑꝑ quid. Eſt ergo notũ in oĩbus his ꝙ ſuppoſitum habet naturã, puta ꝙ Socr. eſt hõ, uel ꝙ in materia ſit forma, puta ꝙ in lateribus & lignis forma domus, uel in carnibus & oſſibus aĩa, & hæc ſunt nobis nota uel ꝑ ſenſum, uel q̃uolibet ꝑ effectus, qđ eſt talia eſſe nobis nota quantũ ad quia eſt. Ignota aũt nobis eſt cã talis eſſe, cũ quærimus ꝑꝑ quid talia ſunt. Et tũc terminatur talis qõ, ꝙ quidditas redditur ꝓ cã, puta dicendo, iõ Soc. eſt hõ, quia eſt aĩal rõnale: iõ lapides & ligna ſunt domus, quia habent talẽ uel talẽ diſpõnem. Vel etiam cum redditur cã efficiens uel finalis, quæ concurrunt (logice tñ) ad quodquideſt. Sunt ergo ſm Ariſt. proceſſum duo diſtincta in ſubſtã ſenſibili neceſſario requiſita ad hoc, quod in ea poſſit fieri qõ ꝑꝑ quid, unum materiale, aliud formale, unum notum, aliud ignotum. Ex hac aũt affirmatiua, ꝙ ubi inuenitur qõ ꝑꝑ quid oportet eſſe prædicta duo, ſequitur corollariæ iſta negatiua ꝙ ubi prædicta duo inueniri non põt, ibi etiam non poſſit inueniri qõ ꝑꝑ quid. Cum ergo in ſimplicibus non ſit compõ ex materia & forma, nec quod quid eſt in eis differat ab eo cuius eſt, nec ſuppoſitũ ꝓpria & eſſentialiter à natura, nec ĩ eis poſſit eſſe aliquid notum & aliquid ignotum, eo ꝙ cum ſint ſimplices in ſubſtã non habeant aliquid & aliquid, ſed aut totæ cognoſcantur aut nihil, ut etiã dicit Ariſt. 9. huius tex. com. 22. ſequitur aperte tanq̃ corollarium, ꝙ in ſubſtantiis ſimplicibus non ſit qõ propter quid. Vnde & Ariſto. ubi ſupra poſt prædicta uerba ſtatim ſubdit confirmationem eorum quæ hic dixerat, ꝙ uidelicet quodquideſt quæritur de ipſis ſi talia ſunt aut non, quaſi dicat. In talibus nõ eſt qõ ꝓpter quid, ſed tm̃ qõ quid, quæ quærit de quidditate ĩ ſe. Quia autem is qui nunc dictus eſt, ſit ꝓceſſus Ariſ. patet ex duobus. Primo ex intẽtione ſua. Scđo ex litera, & præcipue ex exẽplo. Ex intentione quippe, quia intendit in hoc cap. de quidditate ſubſtantiarũ ſenſibilium tractare, ut per eas poſſit in ĩmaterialium cognitionem aliqualiter nos deducere, ut ipſemet in principio capituli teſtatur. Et cum de hac quidditate tractauerit hactenus logice in hoc ſeptimo nunc intendit de ea loqui quantũ ad conditiones reales, & ſpãliter quod ei competat eſſe cãm & principium. Et cum ſequatur ſi eſt principium eſſendi, ꝙ ſit etiã principium cognoſcendi, docere autem q̃uo aliquid ſit principium cognoſcendi ſpectet ad logicam conſiderationem, eo ꝙ ad modum ſciendi pertineat, ſequitur ꝙ dum Philoſophus probat ꝙ quidditas eſt cauſa & principium ſubſtantiæ ſenſibilis ex eo ꝙ eſt terminus qõnis ꝓpter quid, quod eſt dicere ex eo ꝙ eſt principium & cã cognoſcendi & terminandi qõnem & dubitationem intellectus, non egreditur limites logicalis ꝓceſſus, docens modũ quo in ſubarum ſenſibiliũ cognitionẽ deuenire poſſimus. Et hac de cã, non ad octauũ lib. tranſtulit conſiderationẽ iſtam, tametſi de reali conditione ſubarũ ſenſibiliũ eſſet inueſtigatiua. Propter modum ſiquidem inueſtigandi ad logicum pertinentem, ſub ſeptimo eam clauſit. Congruũ aũt fuit, ut ſicut ex cognitione ſubarum ſenſibilium conquiſita promittit ſe Phs aliquid traditurum de ſimpliçium, & ſpiritualium ſubarum cognitione, quod poſtea obſeruat, dum per negationem cõditionũ ſubarum ſenſibilium, & inſuper per effectus introducit ad aliqualem cognitionem intellectualiũ, maxime in .12. ita dum modum tradit cognoſcendarum harũ q̃ dictę ſunt ſubarum ſenſibilium, aliquid etiã ſubinferat uel ſpondeat de earundem ſubarum ſpũalium cognoſcendi modo. Quod obſeruat dum ex illo intulit ꝙ in ſimplicibus non eſt talis modus cognoſcendi qualis eſt in cõpoſitis ſubiis. Sed alius, qui. ſ. manifeſtabitur, ſaltem exercite, dũ de eis ſermo fiet in duodecimo. Patet ergo qđ ſm intentionẽ Ariſt. corollariũ illud non niſi de ſubiis ſimplicibus interpretandum eſt. Ex litera etiam Ariſt. hoc idem expreſſe habetur. Nam poſtquam probauit ꝙ qõ ꝓpter quid, eſt inter duo, quorũ unũ eſt notũ & aliud ignotũ, & dedit exẽpla ad hoc diuerſa, ut ꝑꝑ quid luna eclipſaĩ, ꝑꝑ qd hic hõ eſt hõ, ꝑꝑ qd tonat, ꝑꝑ qd lateres & ligna ſunt domus &c. in qbus exemplis ſꝑ eſt aliquid materiale ꝓprie, & aliqd formale, ipſe demũ ſoluẽdo interpoſitũ dubiũ de qõne in termino ſimplici, exercita per ly quid eſt, dicit inter cætera qđ quærens ꝑꝑ quid, q̃rit materiã, puta ꝑꝑ quid hic, ſ. Soc. uel Pla. uel habẽs tale corpus organicũ, ſ. ex carnibus & oſſibus, ſit aĩal. Corpus aũt organicũ in aĩali eſt materia, ut patet ex diffõne aĩæ ſcđo de aĩa. Et poſt hæc ſubiungit. Quare cã quęritur materiæ. Hoc aũt eſt ſpẽs & ſubã, q̃ eſt qđ quid erat eſſe, de quo ſupra ꝓbare aſſumpſerat ꝙ pricipiũ & cã eſſet. Et ſic cõcludit intentum, hoc inquã ꝙ qđ quid eſt, ſit cã

eo ꝙ ſit cã materiæ, & reſpondetur ad qõnem factã p propter quid de materia. Ex hoc autem ſtatim infert & de neceſsitate ſequitur, ꝙ ubicunque non eſt materia proprie dicta, & conſequenter non poteſt quæri cã unionis formæ cum materia, ibi non eſt quæſtio propter quid. Licet autem prædictorum exemplorũ quædam exprimant formas accidentales, propoſito tñ hoc non officit, ſed confert, dum per ea quæ nobis magis ſunt manifeſta docet quid circa ſubſtantias attendẽdum ſit. Sic.n.& principia naturæ in primo phyſico.&.8.huius, materiam inquam & formam ſubſtãtialem, per accidentales tranſmutationes & formas exemplificando notificauit. Commen. etiam hanc eſſe ſentẽtiã patet ex uerbis eius. Exponens.n. hunc Phi textum dicit: In rebus ſimplicibus, non compoſitis, non eſt qõ. Hæc aũt uerba non eſſent ad propoſitum ſi de terminis & nõ de rebus iſte textus eſſet ĩterpretãdus. Et defeciſſet Commenta. cum nullam aliam adducat huius textus interpretationem. Dicit aũt Ariſt. quod in talibus ſcilicet ſimplicibus eſt alius qõnis & doctrinæ per qõnem uidelicet conquirendæ modus. Ex quo uerbo non negatur omnimode in talibus eſſe qõnem pp quid, ſed potius aſſeritur. Cũ.n. oĩs qõ ad pp quid reducatur, ut ſupra dictum eſt, & ex Ariſt. habetur.2.poſte. Affirmando qđ in ſimplicibus eſt alius modus qõnis. Oportet affirmare qđ ibi ſit & qõ propter quid ſaltem reductiue. Sed bene uerum eſt quod non eſt idem in utriſque huius quæſtionis modus. Nã in materialibus & ſenſibilibus, ipſum pp quid terminatur ad quidditatem quę eſt cauſa uel intrinſeca uel extrinſeca eius de quo quæritur. In ſpiritualibus uero ſubiis qõ propter quid terminatur non ad propriam quidditatem, ſed ad id quod loco ignotę earum quidditatis ad innoteſcendum aſſumpſimus, ſ.ad effectũ quem aſſumimus loco diffinitionis cãæ, ut de cã illa nobis aliquid innoteſcat, ſicut in duodecimo huius, & etiam in.8.phy. inueſtigat Philoſophus eſſe quaſdã ſubſtantias immateriales, & multas conditiones naturæ earũ, per hũc effectũ nobis notũ q eſt mouere motu ſempiterno corpora cœleſtia. Licet autem cognitio per effectum ut ſic, ſit cognitio quia, & non propter quid, ex.1.poſte. Cognitio tñ p effectũ inquantum illo utimur loco diffõnis cauſę põt dici cognitio propter quid, ſicut & cognitio habita de re per diffinitionem ipſam, quamuis non ita proprie, nec ex ſe. Non eſt ergo in talibus ſubſtantiis ille qõnis propter quid modus qui eſt in ſenſibilibus ſubiis, nec quantũ ad cognitionem noſtrã, cum ſint nobis ignotę quantum ad quodquideſt. Nec ſm ſe, ſeu etiam quantum ad intellectum potentem in illas, cum quidditas taliũ ſubſtantiarum non ſit cauſa earum. Eadem enim penitus illis eſt, nec differt in talibus ſuppoſitum & natura proprie. Nec eſt etiam cauſa alicuius quæ in earum ſubſtantia ſit, ut pars, cum ſint impartibiles. Et propter hoc nõ per qõnes aut per diſcurſum à talibus intellectibus cognoſcuntur, aut habetur de eis doctrina, ſed ſtatim unico intuitu ab eis cognoſcitur tota ipſa ſubſtantia, & concluſiones in principiis ſimul uident. Vnde ſi poſſet in eis ĩueniri idem modus qõnis & doctrinæ, eodem modo poſſent cognoſci, & de eis ueritas haberi, ſicut de compoſitis, contra Phm ubi ſupra, & nihil cognoſcunt de eis qui nõ totam eorum ſubſtantiam cognoſcunt, ut ſupra dictũ eſt ex Ariſto. nono huius.t.com.22. Et hæc de ſecundo. Quantum ad tertiũ ſupra propoſitum, reſtat aduerſarij motiuũ contra S.Tho. inductum rñdere. Ad quod primo dicimus ꝙ cum ſermo tanti Phi ſit formaliter intelligẽdus, de ſimplicibus loqui eũ non niſi quatenus ſimplicia ſunt, accipendum eſt. Et hæc eſt ſm ſubam ipſorũ. Sic.n. non inueniuntur in eis duo &c. ut ſupra dictum eſt. Hanc autem expõnem eſſe ſm intentionem Phi confirmatur ex prædictis. Si.n. Ariſt. oſtendit quodquideſteſſe cauſam formę ĩ materiã & unionis utriuſque, & reſpondemus ipſum ad qõnem propter quid natura in concreto prædicatur de ſuppoſito, patet ꝙ inferẽs ex hoc in ſimplicibus non eſſe qõnem ꝓpter quid, intendit hoc ideo eſſe quia non eſt ibi cõpõ in ſuba, ſicut eſt in ſenſibilibus. Quia aũt ſm aliquam aliam compõnem in prædictis ſubſtantiis inuentam, puta accidentis ꝓprij cum ſubto ſuo, poſsit inueniri qõ propter quid, & talium ſubſtantiarum quodquideſt ſit principium & cã talium paſsionum & unionis earum cũ ſubto ꝓprio, non ꝓpter hoc negat hic Ariſt. ſed neq; aſſerit, quia non erat ad ꝓpoſitum ſuũ id explicare. Sed neq; etiã infra de hoc ſe intromittit, quia talis cognitio paſsionũ illarum per quidditatẽ, nobis eſt impoſs, qui quantum ad quodquideſt, tales ſubas intueri non poſſumus. Impoſsium autem non eſt lex aut ars. Nec aſſumpſerat Ariſt. probare, aut docere illos intells ſublimes, qualiter deberent, ſeu poſſent cognoſcere propter quid paſsiones ſubarum ĩmaterialium ĩſint eis. Sed mortalibus metaphyſicã ſcripſit nõ immortalibus. Sat quippe fuerat in libris Poſte. dediſſe doctrinam, p quam ſciamus qualiter ſicut paſsiones realiter ex quidditate ꝓcedunt, ita & earum cognitionis principium ſit. Siue per ipſam præcognitã, ut apud nos, ſiue in ipſa ſimul cognita, ſicut competit angelis, cognoſcantur. Secundo ad idẽ motiuum dicendum quod difficile eſſet uidere qũo ſm intentionem Ariſt. & Commen. eſſent in ſimplicibus ꝓprietates diſtinctæ. Sed tñ quicquid ſit de hoc, præ cæteris motiuum hoc lætaliter authores ſuos impetit, quia ſi quidditas ſimplicium eſt principium & cã paſsionum propriarum, & cã realiter diſtinguitur ab effectu, & dico realiter ſicut res à re, & nõ ex natura rei tm̃, ſequiẽ quod ipſæ paſsiones ſint realiter ab ipſa quidditate diſtinctæ. Et cũ ſint ĩ ipſo ſubto, & non ſicut pars, alias ſubæ ſimplices eſſent compoſitæ, qđ implicat, ſequiẽ qđ ſint accidẽtia. Quod eſt contra horum opinionẽ qui alibi pluries aſſerunt ꝓprias paſsiones ſubarum non eſſe accñtia earum, ſed de qũe ſubſtantiæ, eaſdẽ illis realiter. Et hęc de pſenti defenſione dicta ſufficiãt.

Cum uero quod ex aliquo compoſitum, ita ut unum totũ ſit, non eſt ut cumulus, ſed ut ſyllaba. ſyllaba uero non eſt ipſa elementa. nec idem, a & A. nec caro ignis & terra. diſſolutis nãque, hæc quidem amplius non ſunt, ut caro & ſyllaba: elementa uero ignis et terra ſunt. eſt ergo ſyllaba aliquid, nõ ſolum elementa, uocalis & muta, ſed etiam aliquid aliud. & caro, non ſolum ignis & terra, aut calidum, & frigidum, ſed etiam aliquid aliud. BESS.

Quoniam uero ex aliquo compoſitum ſit, ut unum ſit ANT.
omne, ſed non ut cumulus, ſed ut ſyllaba. Syllaba autem non par.6.
eſt elementa, nec idem A & B. nec caro, ignis & terra. Diſſolutis enim, hæc quidem non adhuc ſunt: ut caro, & ſimilia. Elementa uero ſunt, & ignis & terra. Eſt igitur aliquid ſyllaba, non ſolum elementa uocalis & conſonans, ſed & alterum aliquid. Et caro non ſolum ignis & terra, aut calidum, aut frigidum, ſed & alterum aliquid.

Oſtendit

par.ſeq. par.8.

Oſtēdit cuiuſmodi cauſa & principium ſit ſubſtantia, quæ eſt quodquideratеſſe: & circa hoc tria facit. Primo præmittit quoddam, quod eſt neceſſarium ad propoſitum oſtendendum. Secundo mouet dubitationem, ibi{Si igitur neceſſe illud.} Tertio ſoluit, ibi{Videbitur autē utique eſſe aliquid.} Circa primum innuit quandam diſtinctionem cōpoſitionis alicuius ex multis.

Componit aliquid ex multis dupliciter.

Quandoque enim ex multis fit compoſitio, ita ꝙ totum cōpoſitum ex multis eſt unum quoddam: ſicut domus compoſita ex ſuis partibus, & mixtum corpus ex elementis Quandoque uero ex multis fit compoſitum, ꝙ totum compoſitum non eſt unum ſimpliciter, ſed ſolum ſecundum quid, ſicut patet in cumulo uel aceruo lapidum, cum partes ſunt in actu, cum non ſint continuæ. Vnde ſimpliciter quidem eſt multa, ſed ſolum ſecundum quid unum, prout iſta multa aſſociantur ſibi in loco. Huius autem diuerſitatis ratio eſt, quia compoſitum quandoque ſortitur ſpeciē ab aliquo uno, quod eſt uel forma, ut patet in corpore mixto: uel compoſitio, ut patet in domo: uel ordo, ut patet in ſyllaba & numero. Et tunc oportet quòd totum cōpoſitum ſit unum ſimpliciter. Quandoque uero compoſitum ſortitur ſpeciem ab ipſa multitudine partium collectarum, ut patet ī aceruo & populo, & aliis huiuſmodi. & in talibus totum compoſitum non eſt unum ſimpliciter, ſed ſolum ſecundum quid. Dicit ergo Philoſophus, ꝙ quia aliquid eſt ſic ex aliquo compoſitum {ut omne}, i. totum ſit unum, & nō hoc modo ſicut cumulus lapidum, ſed ſicut ſyllaba, quæ eſt unum ſimpliciter, in omnibus talibus oportet ꝙ ipſum compoſitum non ſit ea, ex quibus componitur, ſicut ſyllaba non eſt elementa.

Compoſitū quod eſt q̄d per ſe unū, eſt q̄d aliud ab omnib⁹ ſuis partib⁹ etiā ſimul ſumptis.

Sicut hæc ſyllaba, quæ eſt ba. non eſt idem ꝙ hę duę literæ B & A. nec caro eſt idē quod ignis & terra. Et hoc ſic probat, {quia diſſolutis}, i. diuiſis ab inuicem his, ex quibus fit compoſitio {hæc}. ſ. totum, non adhuc remanet poſt diſſolutionem. Sicut iam diuiſis elementis non remanet caro, & diuiſis literis, nō remanet ſyllaba. {Elementa uero}, i. literæ, remanent poſt diſſolutionē ſyllabæ. Et ignis & terra remanent poſt diſſolutionem carnis. Igitur ſyllaba eſt aliquid præter elementa, & nō ſolum eſt elementa, quæ ſunt uocalis & cōſonans, ſed alterum aliquid, per quod ſyllaba eſt ſyllaba. Et ſic ſimiliter & caro non ſolum eſt ignis & terra, aut calidum & frigidum per quorum uirtutē elementa commiſcentur, ſed etiam eſt aliquid alterum per quod caro eſt caro. Deinde cum dicit.

BESS.

Si igitur neceſſe eſt illud quoque, aut elementum, aut ex elementis eſſe: ſi elemētum quidem, rurſus eadem ratio erit. ex hoc enim & igne & terra erit caro, & item alio: quare in infinitum progredietur. ſi uero ex elemento, patet quòd non ex uno, ſed ex pluribus quàm idipſum erit. quare iterum de hoc, eandem rationem dicemus, quā de carne, aut ſyllaba.

ANT. par.7.

Si igitur neceſſe & illud, aut elementum, aut ex elementis eſſe. Si quidem elementum, iterum eadem erit ratio. Ex hoc enim & igne & terra erit caro, & adhuc ex alio. Quare in infinitum ibit. Si uero ex elemento, palam quia nō uno, ſed pluribus. Aut illud ipſum erit. Quare rurſum in hoc eandem dicimus rationem, & in carne uel ſyllaba.

Mouet dubitationem circa id quod principaliter intendit. Oñſum eſt.n. qđ in carne & ſyllaba eſt aliquid præter elementa. Vī aūt ꝙ oē quod eſt, aut ſit elementum, aut ex elementis. Si igitur neceſſe eſt id, aliqđ, qđ eſt in carne & ſyllaba præter elemēta, aut elementum eſſe, aut ex elementis, ſequuntur hęc inconuenientia. Si quidem enim ſit elemētum, iterum erit eadem ratio, & de hoc & de aliis elementis. Connumerandum enim aliis erit. Erit enim caro compoſita ex hoc quod diximus præter elementa, & nunc ponimus elementum eſſe, & ex igne & terra. Et quia iam probatum eſt, ꝙ in oī compoſito quod eſt unū, oportet eſſe aliq̄d aliud præter elementa, erit eadem quæſtio adhuc de illo alio, quod ſi ſit elementum, iterum caro erit ex primo alio elemento, & ex elementis, & adhuc ex aliquo alio. Quare ſic ibi in infinitum, quod eſt inconueniens. Si ergo iſtud aliud inuentum, non ſit elementum, ſed ſit ex elementis, palam eſt quia nō eſt ex elemento uno tātum, ſed ex pluribus elemētis. Quia ſi non eſſet ex pluribus, ſed ex uno tantū, ſequeretur ꝙ eſſet illud idem elemētum totum. Qđ enim ex aqua tantum, eſt uere aqua. Quare ſi ſit ex pluribus elementis, iterum eadē ratio erit de hoc quæ & de carne & ſyllaba, quia ſcilicet erit in eo aliquid præter elementa ex quibus eſt. Et de hoc iterum redibit quæſtio eadem. Et ſic iterum procedit in infinitum. Deinde cum dicit.

BESS.

Videbitur autem eſſe aliquid tale, & non elementum, ac cauſam, ſed hoc carnem, hoc uero ſyllabam eſſe, ſimiliter & de cæteris. Subſtantia uero cuiuſque quidem hoc. hoc nanque prima ipſius eſſe cauſa eſt.

ANT. par.8.

Videbitur autem utique eſſe aliquid hoc, & elementum & cauſa eſſendi: hoc quidem carnem, hoc uero ſyllabam, ſimiliter & in aliis. Subſtantia autem uniuſcuiuſque, hoc elementum & cauſa prima eſſendi.

Solō deficiens.

par.ſeq.

Soluit propoſitā dubitationē, & circa hoc duo facit. Primo ſoluit eam quantū ad illud qđ primo aſpectu de ipſa apparet. Scđo ſolōnē corrigit, & ad ueritatem reducit, ibi{Qm̄ uero quædā.} Dicit ergo primo, ꝙ illud qđ eſt in cōpoſitis aliud ab elementis, uidebitur utiq; in primo aſpectu eſſe aliq̄d qđ non ſit ex elemētis, ſed ſit elementū & cā eſſendi uel carnē uel ſyllabā, & ſilr in aliis. Et iterum uidebitur ꝙ hæc ſit ſubſtantia uniuſcuiuſq;, q̄ eſt qđquideratеſſe. Subſtantia.n. quæ eſt quodquideratеſſe, eſt prima cauſa eſſendi. Deinde cum dicit.

BESS.

Cum autem quædam non ſubſtantiæ rerum ſint, ſed quæcunque ſubſtantiæ ſecundum naturam & natura conſtitutæ ſint, uideri poſsit profectò aliquibus hæc quoque natura, ſubſtantia eſſe, quæ non elementum, ſed principium eſt. elementum autem eſt, in quod exiſtens diuiditur ut materiam, utputa ſyllabæ, ipſum A & B.

Elemētum quid.

ANT. par.9.

Quoniam uero quædam non ſubſtantiæ rerum, ſed quæcunque ſubſtantiæ ſecundum naturam & natura conſtitutæ ſunt, manifeſtabitur utique quibuſdam hæc natura ſubſtantia quæ eſt non elementum, ſed principium. Elementum uero eſt in quod diuiditur inexiſtens ut materiam, puta ſyllabæ quæ A & B.

Solutio p̄dicta corrigitur quātū ad duo.

Corrigit p̄dictā ſolutionem quantū ad duo. Primo quantū ad hoc qđ dixerat, ꝙ hoc, qđ eſt in cōpoſitis præter elemēta, eſt ſuƀa uniuſcuiuſq;. Hoc enim eſt uerum in rebus, quæ ſunt ſubſtantiæ, non aūt in rebus, quæ non ſunt ſubſtantiæ. Forma.n. ſyllabæ non eſt ſubſtantia. Scđo quantū ad hoc qđ dixerat, ꝙ hoc ipſum eſt elementū & cā eſſendi. Nō .n. pōt dici elemētum, ſed principiū. quia elemētū pertinet

pertinet ad cauſam materialem. Dicit ergo, ꝙ qa quædam rerum non ſunt ſubſtantiæ, ſicut præcipue patet in artificialibus, ſed quęcunque ſunt {ſecundum naturam,} quantum ad eſſe, {& per naturam conſtitutæ} quantum ad fieri, ſunt ueræ ſubſtātiæ, maniſeſtabitur ꝙ hæc natura quā quæſiuimus eſt ſubſtantia {in quibuſdā}, ſ. in naturalibus, & non in omnibus. Quę etiam natura non eſt elementum ſed principium formale. Elementum uero dicitur id in quo aliquid diuiditur {inexiſtēs}, ideſt intrinſecum, ſicut in materiam, puta elementa ſyllabæ ſunt A B, Vnde cum prædictum principium non ſit materiale, ſed formale, non erit elementum. Et ſic ſimul patet, & quale principium eſt ſubſtantia, & ꝙ neque eſt elementum, neque ex elemētis, ĩ quo ſoluitur dubitatio præmiſſa.

Eſſentia rei cōpoſitæ eſt pricipium formale ſeu forma totius.

Septimi libri metaphyſicorum finis.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER OCTAVVS,

Cum Sancti Thomæ Commentariis.

LECTIO I.

Vt continuentur dictis dicenda, quædam in ſeptimo dicta rememorantur, hinc in in omni ſenſibili ſubſtantia ineſſe materiam, non tamen in omnibus eodem modo oſtenditur.

BESS. Tex. 1.

EX HIS *igitur, quæ dicta ſunt, colligere oportet, ac congregando ſummatim finem imponere.*

ANT. Tex. c. 1. par. 1.

EX HIS *itaque dictis ſyllogizare oportet, & colligentes capitulum, finem imponere.*

Diui Thomæ aquinatis in Octauum Librum Metaphyſicæ Ariſto. præclariſsima Commentaria.

Poſtquam determinauit Philoſophus ĩ ſeptimo de ſubſtantia modo logico, conſiderando, ſ. diffinitionem & partes diffinitionis, & alia hmõi quæ ſm rationem conſiderantur: in hoc libro. 8. intēdit de ſenſibilibus ſubſtantiis determinare ꝑ propria principia, applicando ea q̃ ſuperius inquiſita ſunt logice, ad ſubas illas. Et diuiditur ĩ duas partes. In prima continuat ſe ad ꝓcedentia. In ſcđa ꝓſequit̃ ſuam intentionem, ibi {Senſibiles autem ſubſtantię oēs materiam habent.} Circa primū tria facit. Primo ꝓponit in gñali ſuā intentionē. Scđo repetit q̃dā q̃ dicta ſunt, ibi {Dictū eſt aūt} Tertio ponit cōtinuationem dictorū ad dicenda, ibi {Qm̄ aūt qđ quiderateſſe ſuba.} Dicit ergo primo, ꝙ cum multa dicta ſint in ſeptimo logica cōſideratione circa ſubam, oportet ſyllogizare ex his q̃ dicta ſunt, ut applicent q̃ ſm ꝯſiderationē logicā dicta ſunt, ad res nāles exñtes. Et oportet {colligētes ca.} .i. ſummarie & recapitulatim recolligentes q̃ dicta ſunt, ĩponere finē cōplēdo tractatū de ſuba, qđ fiet tractādo ea q̃ ſupius tractatis deſunt. Deinde cū dicit.

Infra pt. 6.

par. ſeq.

par. 5.

Proponit in generali ſuam intentionem.

BESS.

Dictum autem eſt, quod ſubſtantiarum cauſæ, principia, & elementa quæruntur.

ANT. par. 2.

Dictum eſt itaque quia ſubſtantiarum quæruntur cauſæ, & principia, & elementa.

Tex. c. 5.

Reſumit quędā eorum q̃ dicta ſunt, qa dictum eſt in ſeptimo ꝙ in hac ſcīa principaliter q̃runtur cāæ & principia & elementa ſubarum. Cum. n. hæc ſcīa conſideret ens cōe ſicut proprium ſubiectum, qđ quidē diuidit ꝑ ſubam & nouē gña accidētiū, accidentium uero cognitio ex ſuba dependeat, ut in ſeptimo probatum eſt, relinquitur ꝙ principalis intentio hmõi ſcīæ ſit circa ſubas. Et quia ſcire unumquodq; non cōtingit niſi cognitis principiis & cauſis eius, ſequitur ꝙ ad hanc ſciam ꝑtineat inquirere principia & cās & elementa ſubarum. Quę tria qualiter differūt ſuperius ĩ quinto oñſum eſt.

Lectio. 1. 2. & 3.

BESS.

Subſtantiæ uero, quædam ab omnibus conceſſæ ſunt, de quibuſdam autem ſeparatim enuntiauerunt quidam. Conceſſæ quidem, quæ naturales ſunt. ut ignis, terra, aqua, & cætera ſimplicia corpora: deinde plantæ, & partes earum, aīalia, & partes eorum: et tandem cœlum, et partes cœli. Separatim aūt, ſubas quadam eſſe dicūt formas, et mathematica.

ANT. Tex. c. 2. par. 3.

Subæ uero hæ quidē conſeſſæ ſunt ab oībus. Sed de q̃buſdā ſingulariter qdā enūtiauerūt. Cōfeſſæ q̃dē phyſice, ut ignis, terra, & aqua, & alia ſimplicia corpora: deinde plantæ et partes eorū, et aīalia et partes aīaliū, et tādē cœlū et partes cœli. Singulr̄ uero qdā ſubas dicūt eſſe ſpēs et mathematica.

Reſumit aliqd ſuperius dictorū, ſ. modos qbus accipit̃ ſuba. Et primo ponit q̃ dñr ſubæ in rerum natura exiſtentes, quarū quaſdā oēs confitentur eſſe. ſ. ſuba ſenſibiles, ut terra & aqua & alia elemēta: & ulterius ſm ordinem nobilitatis & ꝑfectionis, plātæ & aīalia & partes eorū: & ultimo cœlū & partes cœli, ſicut ſunt orbes & ſydera q̃ trāſcēdūt alias ſubas ſenſibiles in nobilitate. Quaſdam uero ſubas non oēs confitentur in rerū natura ſubſiſtere. Sed quidam poſuerunt ſingulariter eas eſſe, qui ponunt ſpēs & mathematica ſeparata ſm eſſe, uolētes ꝙ cuilibet abſtractioni intellectus, rñdeat abſtractio ineſſe rerū. Et qa intellectus abſtrahit uľe à particularibus, ut hoiem à Socrate & Platone, poſuerūt ſpēs ſeparatim per ſe ſubſiſtere. Quia uero intellectus abſtrahit aliquas formas à materiis ſenſibilibus, utputa curuū, de cuius ĩtellectu nō eſt naſus ſicut de rōne ſimi, & linea & alia hmõi, quæ mathematica dñr, poſuerunt mathematica ſeparata.

BESS. Tex. 2.

Alias uero accidit ex rōnibus ſubſtantias eſſe, quod quid erat eſſe, & ſubiectum. Item aliter genus magis quàm ſpēs; & uľe quàm ſingularia. Vľi uero & generi ideæ quoque copulantur. eadem namq; rōne ſubſtantiæ uidentur eſſe.

ANT. par. 4.

Alia litera eius quod ſubiicitur.

Alias uero accidit ex rationibus ſubſtantias eſſe, quod quid erat eſſe, & quod ſubiicitur. Adhuc aliter genus magis ſpeciebus, & uniuerſale ſingularibus. Vľi uero & generi, et ideæ copulantur. Nam ſecundum eandem rationem ſubſtantiæ uidentur eſſe.

Ponit modos accipiendi ſubas ſm rōnis acceptionē, & ponit duos modos, quorum unus eſt, ꝙ ſuba dr̃, quidditas alicuius ſubę naturalis, quę quidē nihil aliud eſt q̃ ipſum quid eſt rei nālis. Alio mō dr̃ ſuba ſm aliam acceptionē, ſm quā genus dr̃ magis ſuba q̃ ſpēs, & uľe magis q̃ ſingularia, ut quidā poſuerunt, prout in. 3. libro in quęſtionibus tractatum eſt. Et huic acceptioni ſubæ ſm quā uľe & genus, ſubſtantia dicuntur, coniuncta eſt rō de ideis, quas ſupra dixit ſpēs. Eadē. n. rōne ponuntur ideæ eſſe ſubſtantiæ & uniuerſalia. Deinde cum dicit.

Cum

BESS. Vide ꝯtradictionem ꝛimare ſup iſto tex.

Cum autem quod quid erat eſſe ſubſtantia, huius autem ratio definitio, ideo de definitione, & de ſecundum ſe determinatum eſt. Quoniam uero definitio ratio, rō autem partes habet, neceſſe quoque de parte erat uidere, quęnam ſubſtantię partes, & quę non. & ſi has, definitionis quoque eſſe oportet. Item etiam, nec uniuerſale ſubſtantia eſt neque genus. De Ideis uero & mathematicis, poſterius conſiderandū eſt. etenim prȩter ſenſibiles ſubſtantias, has quidem eſſe dicunt. Nunc uero de conceſsis ſubſtantiis tractemus. hę autē ſunt, quę ſenſibiles ſunt.

ANT. par. 5.

Quoniam autem & quodquideratеſſe ſubſtantia, huius autem ratio diffinitio, propter hoc de diffinitione, & de ſecundum ſe eſt diffinitum. Quoniam autem diffinitio ratio eſt, ratio autem partes habet, neceſſe & de parte erat conſiderare, quę ſubſtantię partes & quę non: & ſi hę diffinitioni opus ſunt. Amplius etiam nec uniuerſale ſubſtantia, nec genus. De ideis uero & mathematicis poſterius perſcrutandum eſt. Nam prȩter ſenſibiles ſubſtantias quidam dicunt eſſe eas. Nunc autem de confeſsis ſubſtantiis tractabimus. Hę uero ſenſibiles.

Alia litera & hę diffinitioni opꝰ ſunt.

Continuatio.

Continuat ſe ad pręcedentia dicens quid determinatum ſit, & quid determinandum reſtat. Dicit ergo. Quia quodquideratеſſe eſt ſubſtantia, & ratio ſignificatiua eius eſt diffinitio, propter hoc in pręcedenti libro determinatum eſt de diffinitione. Et quia diffinitio conſtat ex his quę prędicantur per ſe ꝓpter hoc etiam ibi determinatum eſt de eo quod eſt ſecūdum ſe. Et quia diffinitio ratio eſt partes habēs, neceſſarium fuit determinare de partibus diffinitionis, quę. ſ. ſint partes rei diffinitę, & quę non, & utrum eędem ſint diffinitionis partes, & diffiniti. Et ſecundum aliam literam {Vtrū partes diffinitionis oporteat diffiniri.} Et primum melius eſt. Item in ſeptimo oſtenſum eſt ꝙ neque uniuerſale nec genus eſt ſubſtantia. Et ſic toto conſideratio quę accipitur de rationibus & de ſubſtantia, in. 7. libro pertractata eſt. Inter has ſubſtantias uero quę in rerum natura exiſtunt, de ideis & mathematicis poſterius eſt perſcrutandū, quas quidam dicunt per ſe ſingulariter ſubſiſtere prȩter ſubſtantias ſenſibiles. De hoc enim agetur in ultimis libris huius doctrinę. Nūc autem immediate oportet tractare de illis ſubſtantiis, quas oēs confitentur eſſe, ſ. de ſenſibilibus, ut ex manifeſtis ad immanifeſta procedatur.

Tex. c. 45.

Lib. 13. & 14.

BESS. Tex. 3.

Senſibiles uero cunctę ſubſtantię materiam habent. Eſt autem ſubſtantia idipſum, quod ſubiicitur. aliter quidem materia, & aliter ratio. materiam autem dico, quę cum non quod quid actu ſit, potentia eſt, quod quid. aliter autem & ratiō & forma, quod cum ſit, quod quid, ratione ſeparabile eſt. tertium uero, quod ex his eſt. cuius generatio ſolus, & corruptio eſt. & ſeparabile ſimpliciter. earum enim ſubſtantiarum, quę ſecundum rationem, quędā ſunt ſeparabiles, quędam uero non.

ANT. Tex. c. 3. par. 6.

Senſibiles autem ſubſtantię omnes materiam habent. Eſt autem ſubſtantia quod ſubiicitur. Aliter quidam materia. Materiam uero dico quę non hoc aliquid ens actu, poteſtate autem eſt hoc aliquid. Aliter uero ratio & forma, quia aliquid ens, ratione ſeparabile eſt. Tertium uero quod eſt ex his: cuius ſolius gñō & corruptio, & ſeparabile ſimpliciter. Nā ſcdm ſubſtātiarū rōnē, hę quidē ſeparabiles, illę uero non.

Poſita continuitate dictorum ad dicēda, hic incipit Philoſophus tractare de ſubſtantiis ſenſibilibus inquirendo principia earum. Et diuiditur in partes duas. In primo determinat de materia & forma, quę ſunt principia ſubſtantiarum ſenſibilium. In ſecunda de unione earum adinuicem, ibi {De dubitatione.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit, quòd materia & forma ſunt principia ſubſtantiarum ſenſibilium, ſecundo determinat ea, quę ſunt conſideranda circa utrunque, ibi {Oportet autem non ignorare.} Circa primum duo facit. Primo manifeſtat, ꝙ materia ſit principium ſubſtantiarum ſenſibilium. Secundo manifeſtat hoc idem de forma, ibi {Quoniam autem & ꝙ quidem.} Circa primum tria facit. Primo oſtendit quid ſit materia diuidens eam contra alias acceptiones ſubſtantię. Vnde dicit, quòd omnes ſubſtantię ſenſibiles habent materiam. quod ideo eſt, quia omnes ſunt in motu, & motus non eſt ſine materia. Sed ſciēdum eſt, quòd materia aliter dicitur ſubſtantia, & aliter forma, & aliter compoſitum. Materia enim dicitur ſubſtantia non quaſi ens aliquid actu exiſtens in ſe conſiderata, ſed quaſi in potentia, ut ſit aliquid actu, hęc dicitur eſſe hoc aliquid. Forma uero, quę & ratio nominatur, quia ex ipſa ſumitur ratio ſpeciei, dicitur ſubſtātia quaſi ens aliquid actu, & quaſi ens ſeparabile ſecundū rationem à materia, licet non ſecundum rem. Cōpoſitum uero ex his dicitur eſſe ſubſtantia quaſi {ſeparabile ſimpliciter,} id eſt ſeparatim p ſe exiſtere potens in rerum natura, & eius ſolius eſt generatio & corruptio. Neque enim forma, neque materia generatur aut corrumpitur niſi per accidens Et licet compoſitum ſit ſeparabile ſimpliciter, tñ ſecundum rationem aliorum, quę dicuntur ſubſtātię, quędam ſunt ſeparabilia, & quędam non. Forma enim eſt ſeparabilis ratione, quia poteſt intelligi ſine materia ſenſibili indiuiduante, materia uero non poteſt intelligi ſine intellectu formę, cum non apprehendatur niſi ut ens in potentia ad formam. Vel poteſt eſſe ſenſus ꝙ {ſubſtantiarum ſm rōnem}, i. formarū, ꝗdā ſunt rōne ſeparabiles, ut mathematicę, ꝗdā nō, ut formę naturales. Vel iterū ꝙ ꝗdam ſunt formę ſeparatę abſq; materia exiſtentes, de ꝗbus inferius determinabit. Scđo ibi.

Infra lec. 5.

Lectio. 3.

Lec. ſeq. par. 1.

Materia, quid.

Forma, ꝗd.

Compoſitum, quid.

BESS. Tex. 4.

Quòd autem materia quoque ſubſtantia eſt, patet in cūctis nanque oppoſitis tranſmutationibus eſt aliquod tranſmutationis ſubiectum. utputa ſecundum locum, quod nunc hic, rurſus alibi. & ſecundum augmentationem, quod nunc tantum, rurſus minus, aut maius: & ſecundum alterationem, quod nunc ſanum, rurſus ęgrum. ſimiliter autem & ſecundum ſubſtantiam, quod nunc in generatione, rurſus in corruptione. & nunc quidem ſubiectum, ut quod quid, rurſus autem ſubiectum, ut ſecundum priuationem.

ANT. Tex. c. 4. par. 7.

Quia uero ſubſtantia eſt materia palam. Nam in omnibus mutationibus oppoſitis eſt aliquid, quod ſubiicitur mutationibus, utputa ſecundum locum, quod nunc hic, iterum & alibi. & ſecundum augmentum, quod nunc quidem tantum, iterum minus aut maius. & ſecundum alterationem, quod nunc quidē eſt ſanū iterū laborat. Silr autem ſecundum ſubſtantiam, quod nunc quidem eſt in generatione, iterum in corruptione: & nunc quidem quod ſubiicitur, & hoc aliquid. Iterum autem quod ſubiicitur ſic ſecundum priuationē.

Dicit, quòd neceſſe eſt in ſubſtantiis ſenſibilibus ponere materiam quaſi ſubſtantiam & ſubiectum. In omni enim mutatione oportet eſſe ſubiectum commune terminis mutationis in con-

Neceſſe eſt ſubās ſenſibiles habere materiā.

trariis mutationibus. ſicut in mutatione ſecũdum locum eſt aliquod cõmune ſubiectum, quod nunc eſt hic,& iterum alibi. Et augmento eſt aliquod ſubiectum commune, quod nunc habet tãtam quãtitatem, & iterum minorem, quantum decrementum, & maiorem quantum ad augmentum. Et in alteratione eſt aliquod ſubiectum, quod nunc eſt ſanum,& nunc infirmum. Cum igitur ſit quædam mutatio ſecundum ſubſtãtiam,ſ.generatio & corruptio, oportet eſſe aliquod cõmune ſubiectum, quod ſubiiciatur contrariis mutationibus ſecundum generationem & corruptionem,& hoc poſitis terminis,qui ſunt forma & priuatio, ita ſcilicet ꝙ quandoque ſit actu per formam, & quandoque ſit ſubiectum priuationis illius formæ. Ex hac autem Ariſto.ratione apparet, ꝙ generatio & corruptio ſubſtantialis ſunt principium ueniendi in cognitionem materiæ primę.

Vnde primo deuenimus in cognitionem materię primæ.

Si enim materia prima de ſe haberet aliquam formam propriam, per eã eſſet aliquid actu. Et ſic,cum ſuperinduceretur alia forma,non ſimpliciter materia per eam eſſet, ſed fieret hoc uel illud ens. Et ſic eſſet generatio ſm quid & non ſimpliciter. Vnde omnes ponentes primum ſubiectum eſſe aliquod corpus,ut aerem & aquam, poſuerunt generationem idem eſſe qđ alterationem. Patet antem ex hac ratione qualiter accipiendus ſit intellectus materiæ primæ,quia ita ſe habet ad omnes formas & priuationes, ſicut ſe habet ſubiectũ alterabile ad qualitates cõtrarias.

BESS. *Et ſequuntur hanc etiam aliæ tranſmutationes cæterarum uero, aut unam, aut duas, hæc non ſequitur. non enim eſt neceſſe, ſiquid materiam habet localem, hoc generabilẽ etiam & corruptibilem habere. uerum quæ inter ſimpliciter fieri,& non ſimpliciter differentia ſit,in phyſicis dictum eſt.*

ANT. par.8. *Et hanc ſequuntur aliæ mutationes. Aliorum uero aut unam,aut duas hæc non ſequitur. Non enim neceſſe ſi aliquid materiam habet localem,hoc & generabilem & corruptibilem habere. Quæ enim differentia ſimpliciter fieri & non ſimpliciter,in phyſicis dictum eſt.*

Ordo inter tria genera mutationũ

Oſtendit, ꝙ materia non eodẽ modo eſt in omnibus ſubſtantiis ſenſibilibus dicens, ꝙ materiam exiſtentem ſubiectum generationis & corruptionis ſequuntur aliæ mutationes. Sequitur enim ſi ſit generabile & corruptibile, ꝙ ſit alterabile,& ſecundum locum mutabile. Sed ipſa,ſcilicet materia ſubiecta generationi & corruptioni, non ſequitur ad quaſcunque alias mutationes, & præcipue ad illam,quæ eſt loci mutatio. Non enim ſequitur,ſi aliquid habeat{materiam localem},i.per quam ſit in potentia ad ubi,ꝙ habeat materiam{generabilem & corruptibilem},i.ſubiectam generationi & corruptioni. Deficit enim hoc in corporibus cœleſtibus,in quibus etiam eſt alteratio aliqualis ſecundum illuminationem & obſcurationem,non tamẽ generatio & corruptio. Et ideo dixit{unam}propter loci mutationem, uel duas propter talem alterationem,quæ tamen nõ uere eſt motus alterationis,quia illuminatio non eſt motus, ſed terminus motus. Sic autem ſm quamlibet mutationem oportet accipere materiam, ſicut in qualibet mutatione eſt aliquis modus fiendi ſimpliciter uel ſm quid. Quæ aũt eſt differẽtia eius quod eſt fieri ſimpliciter,& ſm quid,dictum eſt in.1.Phy.qa ſimpľr fieri eſt ſm ſubam, Feri ſm quid,eſt ſm accidens.

Ad illos q tenẽt i cœlo non eſſe materiam quia nõ ſit generabile nec corruptibile. Tex.c6.62.

SECTIO II.

Ex differentiis rerum accidentalibus in omni ſubſtantia ſenſibili formam eſſe deducit;hinc triplicem diffinitionem omnium eſſe oſtendit.

BESS. Tex.5. *CVm autem quædam,ut ſubiecta, & ut materia,concedatur ſubſtantia, hæc autem eſt quæ potentia eſt. reſtat illam,quæ ut actus,ſubſtantia ſenſibilium eſt, quænam ſit dicere.*

ANT. Tex.c.5. par.1. *Quoniam autem & quæ quidem ut ſubiectum,& ut materia ſubſtantia confeſſa eſt. Hæc autem quæ poteſtate. Reliquum eam quæ ut actum ſubſtantiã ſenſibiliũ dicere quæ eſt.*

Sermo de formali principio rerũ ſenſibiliũ.

Poſtq̃ Phs inquiſiuit in ſubiis ſenſibilibus materiale principium,inquirit de principio formali. Et primo cõtinuat ſe ad pcedẽtia dicẽs,ꝙ,qa ſubam, q̃ eſt ut mã & ſubm,confitent oẽs, cũ etiã antiq ſi mi, nãlium ſubam rerũ ponerent eſſe mãm:hmõi uero ſuba eſt in potentia: reſtat igitur de forma, q̃ eſt ſenſibiliũ p modũ actus, dicere qđ ſit. Scđo ibi.

BESS. Vide digreſſion: Auer. *Democritus igitur tres dñias eſſe uľ exiſtimare. ſubiectũ.n.corpus, materiã,unũ & idẽ. differre aũt,aut rhyſmo; qđ eſt figura: aut trope, quod eſt ſitus: aut diathige,qđ eſt ordo.*

ANT. Par.2. *Democritus quidẽ igitur ſimilis eſt exiſtimanti tres dñias eſſe. Nã ſubm corpus ſecundũ materiã unum & idem, differt autem,aut rhyſmo,quod eſt figura: aut trope,quod eſt poſitio: aut diathige quod eſt ordo.*

Infra pe.8. Par.6.

Proſequitur ſuam intẽtionem, & circa hoc duo facit. Primo inueſtigat differentias in rebus ſenſibilibus,quæ formale principium demonſtrant. Scđo quædam corollaria concludit,ibi{Palam itaque ex his quia actus.}Circa primum duo facit. Primo inueſtigat quaſdam dñias accidentales rerum ſenſibilium. Scđo oñdit comparationem earũ ad ſubales dñias,ibi{Palã igitur ex his, quia ſi ſuba.}Circa primum duo facit. Primo inueſtigat dñias accidentales rerũ ſenſibiliũ. Scđo oſtendit qualiter prædictæ dñiæ ſe habent ad ea quorum ſunt, ibi{Quare palam quia.}Circa primũ duo facit. Primo ponit opinionẽ Democriti de dñiis rerũ,dicẽs ꝙ Democritus ſimilis eſt exiſtimanti{tres eſſe dñias rerũ}.i.ſm ea quæ ponit,uľ exiſtimare quod oẽs dñię rerum ad tria gña rerum reducantur. Ponebat enim principia rerum materialia eſſe corpora indiuiſibilia,quæ,cum ſint eiuſdẽ naturæ,conuenientia ſunt admuicem, diuerſitatem aũt rerum conſtituit pp dñiam põnis,figurę, & ordinis. Et ſicuť ponere,ꝙ corpus,quod eſt ſubm,quaſi mãle principium unũ & idem exiſtens ſm naturam, quamuis ſit in infinita diuiſum ſm numerũ{differt},i.diuerſificatur in diuerſas res pp dñiam figuræ, põnis, aut ordinis. Dñia.n.figurę eſt ſm rectum & circulare: põnis aũt ſcđm ſurſum & deorſum,dextrorſum & ſiniſtrorſum: ordinis aũt ſm prius & poſterius. Scđo ibi.

par.4. Opinio Democriti de rerũ.principiis,dñia,& ſubſtantia.

BESS. *Videntur autem multæ differentiæ eſſe. utputa quædam compoſitione dicuntur materiæ. ſicuti quæcunque miſtura, quemadmodum melicratum. quædam clauo, ut arca. quædam ligamine, ut faſcis. quædam glutine, ut liber. quædam pluribus ex his. quædam poſitione, ut limen & ſuperliminare. hæc enim eo quòd modo quodam ſita ſint, differunt. quædam tempore, ut cœna, & prandium. quædam loco, ut uenti. quædam ſenſibilium paſsionibus, ut duritie & mollitie, & denſitate & raritate, et ſiccitate, & humiditate. & quædam quibuſdam ex his. quædam omnibus his. & ſimpliciter, quædam redundantia quædam defectu.*

ANT. Par.3. *Videntur autem multæ differentiæ eſſe, ut alia quidem cõpoſitione dicuntur materiæ, ſicut quæcunq; mixtura, quẽadmodum*

admodum mellicratum. Alia autem ligatione, ut capitis ligatura. Alia uiſco, ut liber. Alia clauo, ut arca. Alia in pluribus horum. Alia poſitione, ut liminare inferius & ſuperius. Hæc enim in poſitione aliqualiter differunt. Alia tempore, ut cœna & prandium. Alia loco, ut ſpiritus, Alia ſenſibilium paſſionibus, ut duritie & mollitie, ſpiſſitudine & raritate, ſiccitate & humiditate. Et hæc quidem horum quibuſdam, alia omnibus his & omnino. Alia ſuperabũdantia. Alia defectu.

Oſtẽdit Democritũ inſufficienter aſsignaſſe rerũ dĩias.

Oſtendit poſitionem Democriti eſſe inſufficiẽtem, quia multæ aliæ uidentur eſſe rerum differentiæ, quę in prædictas non reducuntur. Quædam .n. differunt ſecundum diuerſum modum compoſitionis partium materialium: in quibuſdam enim partes materiæ componuntur per modum mixtionis, ſicut mellicratum: in quibuſdam uero, quia ligantur aliquo uinculo, ſicut eſt ligatura capitis mulieris: in quibuſdam etiam cõiunguntur aliqua colla, uel uiſco, ſicut fit in libris: in quibuſdam uero adunantur partes clauo, ſicut fit in arca: in quibuſdam uero fit adunatio partium pluribus prædictorum modorum. Alia uero differunt abinuicem ſicut poſitione, ſicut liminare ſuperius & liminare inferius, quę quidem differunt abinuicem, ex eo ꝙ ſic ponuntur, ſcilicet ſupra uel infra. Quędam uero differunt tempore, ut cœna, quæ eſt commeſtio ſerotina, & prãdium quod eſt comeſtio matutina. Alia differunt loco, ut {ſpiritus,} id eſt uenti, quorũ Aquilo à ſeptemptrione flat, Fauonius ab occidente, Auſter à meridie, Subſolanus ab oriente. Alia uero differunt {ſenſibilium paſsionibus,} id eſt duritie & mollitie & aliis huiuſmodi. & quędam in aliquibus horum, & quædam his omnibus. Alia per ſuperabundantiam & defectum. Hoc autem addit, quia ſecundum antiquos philoſophos omnes huiuſmodi ſenſibilium paſsiones ad ſuperabundãtiam & defectum reducuntur. Deinde cum dicit.

BESS.

Quare patet quod & ipſum eſt, toties dicitur. limen enim eſt, quoniam ita ſitum eſt. & eſſe, ſic ipſum poni ſignificat. et glaciem eſſe, ſic denſari. Quorundam uero eſſe, & his omnibus definietur. eo quod quædam miſcentur, quædam temperantur, quædam ligantur, quædam denſantur, quædam cæteris differentiis utuntur, ſicuti manus aut pes.

ANT. par. 4.

Quare palam, quia & eſſe totiens dicitur. Limen enim inferior eſt, quia ita ponitur. Et eſſe, ſic ipſum poni ſignificat. Et cryſtallum eſſe, ſic inſpiſſari. Quorundam uero eſſe & omnibus his diffinietur. Hoc quidem permiſceri, hæc autem contemperari, illi uero ligari, alia inſpiſſari: alia autem aliis differentiis uti, ſicut manus aut pes.

Oſtendit qualiter prædictæ differentiæ ſe habẽt ad ea, quorum ſunt, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit, quòd in his differentiis conſiſtit eſſe eorum, quorum ſunt differentiæ conſtitutiuæ. Secundo concludit, quòd ad cognoſcendum principia eſſendi, oportet reducere differẽtias in aliqua prima genera, ibi {Sumenda igitur ſunt.} Dicit ergo primo, ꝙ quia prædictæ differentiæ ſunt conſtitutiuæ rerum, de quibus ſupradictum eſt, manifeſtũ ꝙ ipſum eſſe prædictarum rerum, totiens dicitur quot ſunt differentiæ. Differentia enim complet diffinitionem ſignificantem eſſe rei. Limen enim eſt huiuſmodi. {quia ita ponitur. Et ipſum ſic poni eſt eſſe ipſius,} id eſt propria eius ratio. Et ſimiliter eſſe cryſtalli, eſt ipſum taliter iſpiſſari. Et ex omnibus prædictis differt eſſe quarundam rerum. Hoc quidem in eo ꝙ commiſcentur, alia quidem in eo quod complectuntur, & alia aliis differentiis utuntur ſicut manus & pes, & aliæ huiuſmodi partes, q̃ habent proprias differentias ſm quòd ordinantũ ad determinatas operationes. Deinde cum dicit.

parte ſeq. Dĩę ſubſtãtiales conſtituunt & diſtinguũt.

BESS.

Accipienda igitur genera differentiarum. hæc enim principia exiſtentiæ erunt. ut quæ in magis & minus, aut denſo & raro, & cæteris talibus. cuncta etenim hæc, redundantia et defectu ſunt. quod ſiquid figura, aut leuitate, aut aſperitate, omnia recto & curuo. his uero eſſe erit miſceri, oppoſito autem modo non eſſe

ANT. par. 5.

Sumenda autem ſunt genera differentiarum. Hæc nãque erunt principia eſſendi. ut quæ in magis & minus, aut ſpiſſo & raro, & aliis talibus. omnia nanque ſuperabundãtia & defectus ſunt. Si quidem aut figura, aut lenitate, aut aſperitate, aut recto, aut circulo. His autẽ eſſe erit miſceri, oppoſite uero non eſſe.

Concludit, quòd ex quo in differentiis conſiſtit eſſe rerum, & ſic intendenda eſt earum cognitio, utile eſt ſumere genera differentiarum, reducendo ſcilicet poſteriores differentias generis in primas, quia differentiæ huiuſmodi communes & ꝓpriæ erunt principia eſſe totius generis, ut patet in differentiis quæ ſunt ſecundum magis & minus, & ſecundum rarum & ſpiſſum, & alia huiuſmodi. nam rarum & denſum, & ſimilia reducuntur ad magnum & paruum. omnia enim hæc ſignificant ſuperabundantiam & defectum. Et ſimiliter ſiquid pertinet ad figurarum, aut aſperitatem & lenitatem, omnia reducuntur ad rectum & curuum, quæ ſunt primæ differentiæ ad figuram pertinentes. Et ſimiliter oportet, ꝙ aliqua reducantur ad eſſe mixtum uel non eſſe mixtum, quia quædam ſunt, quorum eſſe eſt in eo quod miſcetur, non eſſe uero eorum, in eo ꝙ oppoſito modo ſe habent. Deinde cum dicit.

In elementorum trãſmutatione.

BESS.

Manifeſtum igitur ex his eſt, quòd ſi ſubſtantia cauſa eſt, ut unumquodque ſit, in his quærendum eſt, quænam ut horũ ſingula ſint, cauſa eſt. Subſtantia itaque nihil horum eſt, neque combinatum. attamen proportionale in unoquoque. Et quemadmodum in ſubſtantiis, quod de materia prædicatur, ipſe actus eſt, & in aliis definitionibus maxime. utputa, ſi limen oportebit definire, lignum, aut lapidem ſic poſitum dicemus: & domum, lateres, aut ligna ſic poſita (an etiam & cuius cauſa in quibuſdam eſt?) Si uero glaciem, aquam congelatam, aut ſic denſatam. conſonantia uero eſt acuti & grauis mixtio talis, eodem autem modo, & in cæteris.

Tex. 6.

Vide digreſſionẽ Auer. ſup iſto te.

ANT. par. 5.

Palam itaque ex his, quia ſi ſubſtantia cauſa eſſendi unũquodque quod ex his eſt, quærendum quæ eſt cauſa eſſendi horum unumquodque. Subſtãtia quidem igitur nihil horum, nec combinatum, attamen proportionale in quolibet. Et ut ĩ ſubſtantiis id quod de materia prædicatur eſt actus ipſe, & ĩ aliis diffinitionibus maxime. Vt ſi limen inferius oporteat diffiniri, lignum aut lapidem ita poſitũ dicemus. Et domum, lateres & ligna ſic poſita. Aut adhuc & cuius cauſa in quibuſdam eſt. Si uero cryſtallum, aquam congelatam aut inſpiſſatam. Ita in ſymphonia; aut acuti et grauis cõmixtio talis. Eodem quoque modo & in aliis.

Tex. c. 6.

Oſtendit quomodo prędictæ differentiæ ſe habeant ad ſubſtantias, & dicit, ex prædictis iam manifeſtum eſt, quòd in prædictis differentiis eſt quærendum, quæ ſit cauſa formalis eſſendi cuiuſlibet prędictorum, quorum ſunt differentiæ, ſi ita eſt

Dĩa hẽt ronẽ formæ, genus aũt materiæ. Tex. c. 59. & inde.

ꝙ ſubſtãtia formalis uel quodquideſt eſt cauſa cuiuſlibet eſſendi, ut in ſeptimo manifeſtũ fuit. Prædictę enim differentię ſignificant formam, & qđquideſt prædictarum rerum. Nulla autem differentiarum prędictarum eſt ſubſtantia, neque aliquid ſubſtantię affine, quaſi pertinens ad genus ſubſtantiæ. Sed eadem proportio inuenitur in eis, quæ eſt in ſubſtantia. Sicut enim in genere ſubſtantiæ, differentia, quæ prædicatur de genere, & aduenit ei ad conſtitutionem ſpeciei, comparatur ad ipſum ut actus & forma, & ita etiam in aliis diffinitionibus. Non enim eſt intelligendum, ꝙ differentia ſit forma, aut genus ſit materia, cum genus & differẽtiæ prædicentur de ſpecie, materia autem & forma non prędicentur de compoſito, ſed hoc dicitur, quia genus ſumitur ab eo quod eſt materiale in re, differentia uero ab eo quod eſt formale. Sicut genus hominis eſt animal, quia ſignificat aliquid habens naturam ſenſitiuam, quæ quidem materialiter ſe habet ad naturam intellectiuam, à qua ſumitur rationale, quę eſt differentia hominis, rationale uero ſignificat aliquid habens naturam intellectiuam: & inde eſt ꝙ genus habet differentias

Capitulo de differentia. poteſtate, & ꝙ genus & differentia proportionantur materię & formæ, ut Porphyrius dicit. Et propter hoc etiam hic dicitur {ꝙ actus}, i. differentia, prædicatur {de materia}, ideſt de genere. & ſimiliter eſt in aliis generibus. Si quis enim uelit limen diffinire, dicet, ꝙ eſt lapis uel lignum taliter poſitum: in qua diffinitione lapis uel lignum eſt ut materia, poſitio uero ut forma. Et ſimiliter in diffinitione domus, lapides & ligna ſunt materia, & talis modus compoſitionis eſt ut forma. Et etiam ulterius in quibuſdam additur finis, à quo neceſsitas formæ depẽdet. Et ſimiliter in diffinitione cryſtalli, aqua eſt ſicut materia, cõgelatio uero ut forma. Et in diffinitione ſymphoniæ acutum & graue ut materiæ, & modus commixtionis, ut forma. & ita eſt in omnibus aliis. Deinde cum dicit.

BESS. *Manifeſtum itaque ex his eſt, quod actus alius alterius materiæ, et ratio. quorundam enim, compoſitio, quorundam mixtio, quorundam aliquid aliud eorum, quæ dicta ſunt.*

ANT. par. 8. *Palam itaque ex his, quia actus alius alterius materiæ, & ratio. Aliorum enim compoſitio, aliorum mixtio, & aliorũ aliud quid dictorum.*

Corollariũ primum. Concludit ergo ex prædictis duo corollaria, quorum primum eſt quòd diuerſarum materiarũ diuerſi ſunt actus & formæ. In quibuſdam enim eſt actus compoſitio, in quibuſdam commixtio, aut aliquid dictorum. Deinde cum dicit.

BESS. *Quare eorum, qui definiunt, hi quidem, qui dicunt, quid eſt domus, quòd lapides, lateres, ligna, potentia domum dicunt. materia enim hæc ſunt. qui uero, uas conſeruatiuum rerum & corporum, aut aliquid aliud tale addentes, actum dicunt. qui porrò hæc ambo componunt, tertiam, & quæ ex his eſt, ſubſtantiam (uidetur etenim ea quidem, quæ ex differẽtiis rõ ſit, ſpeciei & actus eſſe: quæ uero ex his, quæ inſunt, materiæ magis.) ſilr & quas Archytas approbat definitiones. etenim ſimul utriuſque ſunt. utputa, quid eſt ſerenitas? quies in multitudine aeris: materia quidem aer, actus uero & ſubſtantia quies. quid eſt tranquillitas? maris planities: ſubiectum quidem, ut materia, mare. actus uero & forma, planities.*

ANT. *Propter quod diffinientium, hi quidem dicentes quid eſt domus, quia lapides lateres, ligna, poteſtate domum dicunt. materia nãque hæc. Illi uero qui uas protectiuum pecuniarum & corporum, aut aliud aliquid tale addentes, actum dicunt. Alij ambo ea componentes, tertiam & eam, quæ ex his eſt, ſubſtantiam. Videtur enim quæ quidem per differentias ratio ſpeciei, & actus eſſe. Quæ uero eſt in exiſtentibus, materiæ magis. Similiter autem & quos Architas approbauit terminos. Simul enim utriuſque ſunt. Vt quid eſt ſerenitas? quies in aeris pluralitate. aer quidem materia, actus et ſubſtantia, quies. quid eſt tranquillitas? maris æquitas: ſubiectũ quidem ut materia, mare, actus autem & forma, æquitas.*

Corollariũ ſecundum. Secundum ponit. Et eſt, quòd, cum in diffinitione unum comparatur ad aliud, ut actus ad materiã, quidam diffinientes res per materiam tantum inſufficienter diffiniunt. Sicut diffinientes domum per cementum & lapides & ligna, quæ ſunt materia domus, quia talis diffõ non notificat domũ in actu, ſed in potentia. Qui uero dicũt, ꝙ domus eſt coopertura pecuniarũ & corporum, dicunt formã domus ſed non materiam. Qui uero dicũt utrunque, diffiniunt compoſitam ſubſtantiam. Et ideo eorum diffinitio eſt perfecta ratio. Ratio uero,

Perfecta diffinitio claudit in ſe formam & materiã. quæ ſumitur ex differentiis, pertinet ad formam. Quæ uero ex partibus intrinſecis, pertinet ad materiam. Et ſimiles his diffinitionibus ſunt illę, quas Architas approbat. Sicut & quod ſignificat diſpoſitiones aeris, quando eſt ſine uento, eſt quies in multo aere. non enim ſi modicum de aere ĩ aliquo uaſe incluſo quieſcat, dicitur ſerenitas. In hac autẽ diffinitione, aer eſt ut materia, & quies ut forma. Similiter cum dicitur, tranquillitas eſt planicies maris, mare eſt materia, & planicies ut forma. Materia autem in his diffinitionibus eſt ſubiectum, forma uero eſt actus. In diffinitione autem domus materia ſunt partes, actus autem forma totius.

Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 7. *Manifeſtũ itaque ex dictis eſt, quænam ſenſibilis ſubſtantia, & quomodo ſit. etenim hæc quidem ut materia, hæc autem ut forma, quoniam actus, tertia uero, ex his.*

ANT. Tex. c. 7. par. 1. *Palam itaque ex dictis, quæ ſit ſenſibilis ſubſtantia, & quomodo: & hæc quidem enim ut materia, illa uero ut forma, quia actus: tertia autem, quæ ex his.*

Epilogat quæ de forma dicta ſunt. Et eſt planũ in litera.

Lectio III.

De formis quatuor dicuntur, qui Forma non eſt tota quidditas ex nominis ſignificatione, Formam item aliquid eſſe preter partes materiæ, nec tamen ſecundum eſſe ſeparatam, uerum ingenerabilẽ & incorruptibilem, formas item demum eſſe ſimiles numeris & in quo exponitur.

BESS. *Oportet autem non ignorare, quod aliquando latet, utrum nomen compoſitam ſubſtantiam ſignificet, an actum & formam. utputa domus utrum eſt ſignum communis, quod operimentum eſt ex lapidibus, & lateribus ſic poſitis: an actus & formæ, quod eſt operimentum & linea, utrum dualitas in longitudine, an quod dualitas. & animal, utrum anima in corpore, an anima. hæc enim, ſubſtantia & actus alicuius corporis.*

ANT. par. 1. *Oportet autem non ignorare, quia aliquando latet, utrũ ſignificet nomen compoſitam ſubſtantiam, aut actum et formam. Vt domus, utrum ſignificet communiter, quia tegimẽ-*

tum ex lateribus & lapidibus ſic compoſitis: aut actus & ſpeciei, quia tegumentum. Et linea, utrum dualitas in longitudine, aut qua dualitas. Et animal, utrum anima in corpore aut aĩa. Hæc nanque ſubſtantia & actus corporis alicuius.

Sermo de forma.

Poſtquam iquiſiuit Philoſophus principia ſubſtantiæ ſenſibilis, oſtendens quòd ſubſtantia ſenſibilis componitur ex materia & forma, nũc de principio materiali & formali determinare intendit, inquirendo ea, quæ ſunt conſideranda circa utrũque. Et diuiditur in duas partes. In prima inquirit ea, quæ ſunt cõſideranda circa principium formale. In ſecunda ea, quæ ſunt conſideranda circa principium materiale. ibi{de materiali autem ſubſtantia.} Et, quia Plato, præcipue principium formale tetigit, iõ determinat de principio formali ſecundum ea, quæ Plato poſuit. Ponit autem Plato, formas rerũ eſſe ſpecies & numeros. unde prima pars diuiditur in duas partes. In prima determinat de principio formali per comparationem ad ſpecies in Secunda per comparationẽ ad numeros. ibi{Palam autem} Ponebat autem Plato quatuor de formis per comparationem ad ſpecies. quorum Primum eſt, ꝙ nomina ſpecierum ſignificent tantum formam, non autem formam cum materia. Secundum, ꝙ forma eſt aliquid præter partes materiæ. Tertium eſt, ꝙ eſt ingenerabilis & incorruptibilis. Quartum eſt, ꝙ formę ſunt ſeparatæ à ſenſibilibus. Vnde prima pars diuiditur in quatuor ſecundum ꝙ Ariſt. de quatuor p̃dictis inquirit. Secunda pars incipit. ibi{Non uidetur} Tertia ibi. {Neceſſarium itaque &c.} Quarto ibi{Si autem ſunt corruptibilium.} Circa primũ tria facit. Primo mouet qõnem dicens, quòd neceſſarium eſt ſcire quod apud aliquos dubium eſt, Vtrum nomen ſpeciei ſignificet ſubſtantiam compoſitam, aut formam tantum ſiue aliquid, quod eſt loco actus. Vt hoc nomen domus, utrum ſignificet communiter materiam & formam, puta quòd domus ſignificet tegumentũ conſtitutum ex cemento & lapidibus ordinatum ut decet. Nam tegumentum eſt ſicut forma, cemẽtum & lapides ut materia. Aut prædictũ nomen ſignificet tantum actum & ſpeciem, ſcilicet tegumẽtum. Similiter, utrum hoc nomen linea ſignificet dualitatem & longitudinem, aut dualitatem tantum. Hoc autem ideo dicit, quia Platonici poſuerunt numeros eſſe formas magnitudinum. Dicebant enim quòd punctus nihil aliud eſt quam unitas poſitionem habens, ita quòd poſitio ſit quaſi materiale, unitas ut formale. Et ſimiliter ponebãt, quòd dualitas erat forma lineæ, ita quòd linea nihil aliud eſt quam dualitas in longitudine. Quærit ergo Philoſophus, utrum hoc nomen linea ſignificet dualitatem tantum, quaſi formã, aut dualitatẽ in longitudine, ſicut formam in materia. Et ſimiliter, utrum hoc nomen animal ſignificet animam in corpore, quaſi formam in materia, aut animam tantum, quæ eſt forma corporis organici.

Quatuor attributa ideis a Platone.

An nomine ſpẽi ſignificetur tantũ forma.

BESS. *Erit autem utique in utriſque animal, non ut una ratione dictum, ſed ut ad unum.*

ANT. par. 2. *Erit autem utrique & in utriſque animal, non ut una ratione dictum, ſed ſicut ad unum.*

Quod incõueniens ſequatur ex ſolutione Platonica.

Oſtendit quid ſequatur ſiquis dicit, quòd nomina ſpecierum utroque modo ſe habent in ſignificãdo, ut ſcilicet quandoque ſignificent formam tantum quandoque autem formam in materia: & eſt quòd de utroque in utraque ſignificatione animal accipietur non uniuoce, quaſi una ratione dictum ſed analogice, ſicut eſt in illis, quæ habent nomen unum, propter hoc quòd referuntur ad unum. Nomen enim ſpeciei non dicetur de compoſito, niſi ſecundum ordinem ad hoc quòd dicitur ſecundũ formam tantum, ſicut Platonici poſuerunt. Ponebant enim quòd homo, qui eſt compoſitus ex materia & forma, dicitur per participationem hominis idealis, qui eſt forma tantum.

BESS. Tex. 8. Vide contradictionem aimare ſup iſto tex.

Sed hæc ad aliud quidem aliquid conferunt, ad quæſtionem autem ſubſtantiæ ſenſibiles nihil. etenim quod quid erat eſſe formæ & actui eſt. anima namque & animæ eſſe idem eſt. homini uero & homo non idem, niſi & anima homo dicatur. ſic autem alicui quidem, alicui uero non.

ANT. Tex. c. 8. par. 3.

Verum et hæc ad aliquid aliud quidem differunt, ad quæſtionem uero ſubſtantiæ ſenſibilis nihil. Nam quodquiderat eſſe ſpeciei & actui exiſtit. Nam anima. & animæ eſſe idem. Homini uero eſſe, & homo, non idem, niſi & anima homo dicatur. Sic autem alicui quidem, alicui uero non.

Ad quid tẽdat prædicta qõ.

Oſtendit philoſophus ad quid tendit prædicta quæſtio dicens, quòd, ſi nomen ſpeciei ſignificet ſubſtantiam compoſitam, aut ſignificet formam tantum, hoc facit differentiam quantum ad aliqd ſed ad quæſtionem ſubſtantiæ ſenſibilis nullã differentiam facit. Manifeſtum enim eſt, quòd ſubſtantia ſenſibilis compoſita eſt ex materia & forma. Ad quid autem differat, utrum ſic uel ſic ſe habent conſequenter manifeſtat. Manifeſtum eſt enim ꝙ ſi aliqua res eſt, quæ ſit forma tantum & actus, qđquiderateſſe, {exiſtit ei}, ideſt quodquiderateſſe eius, idem erat cum ea, ſicut idem eſt {anima & animæ eſſe}, i. anima eſt quidditas animæ. ſi uero aliquid eſt compoſitum ex materia & forma, nõ erit idem in ipſu quòd quiderateſſe & res ipſa, ſicut nõ idẽ eſt homini eſſe, & homo. Niſi forte homo dicatur anima tantum, ſecundum illos, qui dicunt, ꝙ nomina ſpecierum ſignificant formam tantum. Et ſic patet, quòd aliqua res eſt, cui idem eſt quodquiderateſſe ſuum, ſcilicet quæ non eſt compoſita ex materia & forma, ſed forma tantum. Et huius ratio eſt, quia quodquiderateſſe eſt id, quod ſignificat diffinitio. Diffinitio autem ſignificat naturam ſpeciei. Si autem aliqua res eſt, quæ ſit compoſita ex materia & forma, oportet quòd in illa re ſit aliquid prẹter naturam ſpeciei. Cum enim materia ſit indiuiduationis principium, oportet, ꝙ in quolibet compoſito ex materia & forma ſint principia indiduantia, quę ſunt præter naturã ſpeciei. Vnde huiuſmodi res non tantum eſt quidditas ſua, ſed aliquid præter hoc. Si qua uero res eſt, quæ ſit forma tantum, non habet aliqua principia indiuiduantia prẹter naturam ſpeciei, cum ipſa forma per ſe exiſtens per ſeipſam indiuiduetur. Et ideo ipſa res nihil aliud eſt quàm quòd quid eſt eſſe ſuum. Sic igitur patet, quòd ſi nomen ſpeciei ſignificet formam tantum, cuiuſlibet rei idem eſt quodquiderat eſſe, & eſſe ſuum, ſicut homo erit quòd quideſteſſe ſuum, & equus, & omnia huiuſmodi. Si autem nomina ſpeciei ſignificant compoſitum ex materia & forma, tunc non idem erit rebus quodquiderateſſe earum. Deinde cum dicit.

In ſeparatis a materia qđqderateſſe idẽ eſt cum eo cuius eſt, ſecus in compoſitis, ex materia & forma.

BESS. *Non uidetur ita quærentibus, quod ſyllaba ex elementis, & compoſitione ſit. neque domus, lateres, & compoſitio & hoc, recte. Compoſitio enim & miſtio non eſt ex his, quorũ eſt compoſitio, aut miſtio. ſimiliter nec aliorum ullum. utputa limen poſitione, non ex limine poſitio, ſed magis iſtud ex illa. nec homo eſt ipſum animal et bipes, ſed aliquid eſſe oportet, quod præter hæc eſt, ſi hæc materia ſunt. ſed nec elementum, nec ex elementis, ſed ſubſtantia, quod materiam auferẽtes dicunt. Si itaque hoc ipſius eſſe cauſa, & hoc ſubſtantia, ipſam ſubſtantiam utique non dicerent.*

ANT. par. 3. *Non uidetur itaque quærentibus, ſyllaba ex elementis eſſe & compoſitione: nec domus, lateres & compoſitio. Et hoc recte. Non enim compoſitio & mixtio ex his eſt, quorum eſt compoſitio & mixtio. Similiter autem nec aliorum nihil. ut limen poſitione, non ex limine poſitio, ſed magis hoc ex illa. Neque itaque eſt homo animal & bipes, ſed aliquid oportet eſſe, quod præter hoc eſt, ſi hoc materia. Neque autem elementum, neque ex elementis, ſed ſubſtantia, quod auferentes materiam dicunt. Si ergo hæc cauſa ipſius eſſe, & ſubſtantia hæc ipſam utique ſubſtantiam non dicent.*

Alia litera nec aliorũ unum. Alia uero litera nec aliorũ quicquam.

Proſequitur ſecundum prædictorum, ſcilicet ꝙ forma ſit aliquid præter partes materiæ dicens, ꝙ Platonicis mouentibus iſtam quæſtionem, non uidetur, quòd ſyllaba ſit ex elementis & ex compoſitione, quaſi compoſitio, quæ eſt forma ſyllabæ, ſit pars materialis ſyllabæ, ſicut elemẽta uel literę. Neque uidetur, eis quòd domus ſit cementum & compoſitio, quaſi domus conſtituatur ex his quaſi ex partibus materiæ. Et in hoc recte dicunt, quia ſi forma eſſet una de partibus materię, dependeret ex materia. Et hoc uidemus eſſe falſum, quia cõpoſitio & mixtio, quæ ſunt formalia principia, non conſtituuntur ex his, quæ componuntur aut miſcẽtur, ſicut nec aliquod aliud formale conſtituitur ex ſua materia, ſed econuerſo. Subliminare enim conſtituitur ex compoſitione, quæ eſt forma eius, & non econuerſo. Ergo, ſi ponatur ꝙ animal & bipes ſint materia hominis, homo non erit animal & bipes, ſed erit aliquid aliud præter hóc. Nec erit elementum neque ex elementis, ſed erit tantum forma, ut dicunt Platonici, qui auferunt materiam à diſfinitionibus. Sed contra hanc poſitionem uidetur eſſe dicendum, quòd ſi id, quod eſt forma tãtum præter materiam, eſt ſubſtantia & principium eſſendi, non poterunt dicere ꝙ hoc particulare ſit illa ſubſtantia ſeparata, ſcilicet ꝙ homo ſenſibilis ſit compoſitus ex materia & forma, homo autem ſit forma tantum. Deinde cum dicit.

BESS. *Neceſſe autem eſt, aut ſempiternam hanc eſſe, aut corruptibilem abſque eo, quod corrumpatur, & factam eſſe abſque eo, quod fiat. Oſtenſum autem eſt, et declaratum in alijs, quod formam nullus facit, neq; generatur, ſed efficitur hoc: fit autem, quod ex his.*

ANT. par. 4. *Neceſſarium itaque hanc aut ſempiternam eſſe, aut corruptibilem ſine corrumpi, aut factam eſſe ſine fieri. Monſtratum autem eſt & declaratum in alijs, quia ſpeciem nullus facit, nec generare, ſed efficitur hoc: fit autem quod ex his.*

Formę ſenſibiliũ ſubſtantiarum ſunt generabilia & corruptibilia tantum.

Proſequitur tertium prędictorum, ſcilicet quòd formæ ſecundum Platonicos ſunt ſempiternæ & incorruptibiles. Vnde concludit ex dictis quòd neceſſarium eſt formam aut eſſe ſempiternã, ut Platonici poſuerunt ponentes ideas, quas dicebãt formas rerum eſſe ſempiternas, aut neceſſe eſt formam eſſe corruptibilem per accidens, ſine hoc ꝙ corrumpatur per ſe. Et ſimiliter facta per accidẽs ſine hoc quòd fiat per ſe. Quod conceditur ſecundum ſcientiam Ariſto. qui non poſuit formas ſeparatas, ſed in materia exiſtentes. Quod autem formæ non poſsint corrumpi per ſe, nec generari, ex quo utrunque prædictorum dependet, monſtrat conſequenter per hoc quod ſuperius probatum eſt quòd nullus facit formã, neque forma generatur neque efficitur per ſe, ſed per ſe efficitur & generatur hoc particulare. Et ratio eſt, quia omne quod fit, fit ex materia. Vnde hoc particulare cum ſit compoſitum ex materia & forma, fit & generatur {ex his} ſcilicet principiis materialibus & indiuiduantibus. Supra autem dictum eſt ꝙ forma non eſt elementum, neque ex elementis. Vnde ſequitur quòd forma nec fit nec generatur per ſe. Deinde cum dicit

per accidẽs.

Lib. 7. Tex. c. 27.

Lib. 7. Tex. c. 60.

BESS. *Si uero corruptibilium ſubſtantiæ ſunt ſeparatæ, nondum eſt manifeſtum, attamen quod quorundam non contingit.*

ANT. par. 5. *Si autem ſunt corruptibilium ſubſtantiæ ſeparabiles, nondum palam.*

Formas ſubſtantiales Plato poſuit ſeparatas.

Proſequitur quartum prædictorum, ſcilicet ꝙ Plato ponebat formas ſeparatàs à materia, & circa hoc tria facit. Primo oſtendit quid ſit dubium circa hanc poſitionem, dicens quòd non eſt {manifeſtum ſi ſubſtantiæ,} ideſt formæ rerum corruptibiliũ ſint ſeparabiles, ut Platonici poſuerũt. Scdo.

BESS. *Patet, ut ea, quæ non poſſunt præter particularia eſſe, ut domum, aut uas.*

ANT. par. 6. *Attamen quia quorundam non contingit, palam. Quæcunque non poſsibile eſt præter ipſa alia eſſe, ut domum aut uas.*

Oſtẽdit quid manifeſtũ eſſe uidetur circa hoc, & dicit, manifeſtum eſſe, quòd quorundam corruptibilium formas non contingit ſeparari, {quæcũque}, ſcilicet non poſsibile eſt eſſe præter materias ſuas, ſicut domus aut uas, quia forma domus aut uaſis non põt eſſe ſine ꝓpria materia. Tertio.

BESS. Tex. 9. *Fortaſsis nec ſubſtantiæ ſunt hæc ipſa, nec aliorum quicquam quæcunque non natura conſiſtunt. naturam etenim ſolam profectò quis ponet eam, quæ in corruptibilibus eſt, ſubſtantiam.*

ANT. Tex. c. 9. par. 7. *Forſan quidem nec ſubſtantiæ ſunt, nec aliqua ipſa hæc, nec aliquid aliorum, quæcunque non natura conſtituta ſunt. Naturam enim ſolam utique quis ponet eorum quæ in corruptibilibus ſubſtantiam.*

Excludit obuiationem dicens, ꝙ formæ artificialium forſan non ſunt ſubſtantiæ, nec ipſæ ſunt aliquid per ſe, unde ſeparari non poſſunt. Et ſimiliter nullum aliorum artificialium, quę non ſunt ſecundum naturam, quia ſolum materia in rebus artificialibus ponitur eſſe ſubſtantia, formæ autem artificiales accidentia ſunt. Formæ uero naturales ſunt de genere ſubſtantię. Et propter hoc Plato non poſuit formas artificiales eſſe ſeparatas à materia, ſed ſolum formas ſubſtantiales.

Formas artificiales Plato non poſuit ſeparatas.

BESS. *Quare dubitatio, qua Antiſthenici, & hoc pacto pariter indocti dubitabant, habet aliquid temporis, ut ſoluatur, quod non eſt ipſum quid eſt definire (definitionem enim longum eſſe ſermonem) ſed quale quid eſt, contingit etiam docere. quemadmodum argentum quid eſt, non. quod autem, quale ſtannum. Vt tamen ſubſtantiæ, eſt quidem, cuius contingit*

definitionem

definitionem & rationem eſſe. utputa compoſitæ, ſiue ſenſibilis ſiue intellectualis ſit. ex quibus autem hoc primis, non eſt. ſiquidem aliquid de aliquo ſignificat ratio definitiua. & oportet hoc quidem ut materiam, illud uero formam eſſe.

ANT. par. 8.

Quare dubitatio quā Antiſthenici & ſic indocti dubitauerunt, habet tempus quoddam quòd non eſt ipſum quid eſt diffinire. Terminum enim rationem eſſe longam. Sed quale quid eſt, cōtingit dicere. Sicut argentum quidem, quid eſt, nō: quia aut quale ſtannum. Quare ſubſtantiæ eſt quidem cuius contingit eſſe terminum & rationem, puta compoſitæ, ſiue ſenſibilis fuerit, ſiue intellectualis. Primorum autem ex quibus hoc, non eſt: ſiquidem aliquid de aliquo ſignificat ratio diffinitiua, & oportet hoc quidem ut materiam eſſe, illud uero ut formam.

Efficax expugnatio opi. Plato. de formarū ſeparatione.

Oſtendit quid manifeſte ſit contra poſitionem Platonis dicens, q ſi quis ponat eſſe formas ſeparatas, ut Platonici poſuerunt, dubitatio, quam Antiſthenici dubitauerunt, licet uiderentur indocti, habebit locum contra Platonicos. Dicebant enim q non eſt aliquid diffinire diffinititione ſignificante quidditatem rei. Quia, cum quidditas rei ſit ſimplex, non conuenienter ſignificatur per orationē cōpoſitam ex multis. uidemus enim q {terminus} ideſt diffinitio, quæ aſsignatur rei, eſt oratio longa ex multis compoſita, unde non ſignificat quid eſt, ſed {quale quid}, i. cui ſimile eſt aliquid. Sicut ſi aliquis dicat, q diffinitio argenti non ſignificat argentum, ſed ſignificat tale quale eſt plumbum, uel ſtannum. Vnde ad ſoluendum iſtam dubitationē oportet dicere, q ſubſtantia, quæ diffinitur, ſiue ſit intellectualis, ſiue ſit ſenſibilis, oportet q ſit compoſita. Ea uero, ex qbus primo componitur, cum ſint ſimplicia, non contingit diffiniri. Dictum eſt enim ſupra, q ratio diffinitiua adiungit aliquid alteri, quorum unum eſt ut forma, aliud ut materia. Nam genus ſumitur à materia, & differentia à forma, ut dictum eſt ſupra. unde, ſi ſpecies rerum eſſent tantum forma, ut Platonici poſuerunt, non contingeret diffinire. Deinde cum dicit.

Oē diffinibile oportet eſſe cōpoſitum.

Diffō reſoluitur in nō diffinibilia.

Lectio 1.

BESS. Tex. 10.

Manifeſtum autem hoc etiā eſt, quod ſi aliquo modo ſubſtantiæ numeri ſunt, ita ſunt. & non quemadmodum quidam dicunt, unitatum. Nam & definitio numerus quidam eſt. diuiſibilis etenim, & in indiuiſibilia. non enim infinitæ rationes. numerus uero tale quid eſt.

ANT. Tex. c. 10. par. 9.

Palam autem & quia ſi ſint aliqualiter numeri ſubſtantiæ, ſic ſunt, & non ut quidam dicunt, unitatum. Nam diffinitio numerus quidam diuiſibilis, quia enim in indiuiſibilia. non enim infinitæ rationes, & numerus autem tale.

Proſequit de forma ī cōparatione ad numeros. Quatuor modis formas Platonis aſsimilaoit numeris, primo i hoc q, diffinitio ad indiuiſibilia ſtatum habet quēadmodum & numerus. Tex. c 5. & inde.

Poſtquam determinauit de formis ſm q comparantur ad ideas introductas à Platone, nunc determinat de formis per comparationem ad numeros. Plato enim ponebat formas & ſubſtantias rerum, reducendo per modum cuiuſdam aſsimilationis formas ad numeros. Et diuiditur ī quatuor, ſecundum q quatuor modis aſsimilat formas numeris. Dicit ergo primo, q manifeſtum eſt, q ſi numeri aliquo modo ſint ſubſtantiæ rerum & formę, ſic ſunt, ſicut ex præmiſsis accipi poteſt, non autem ſunt numeri unitatum ſicut Platonici dicūt. Dicitur autem numerus unitatum, numerus ſimplex & abſolutus. Numerus autem applicatus ad res, dicitur numerus rerum, ſicut quatuor canes uel quatuor homines. quo quidem modo ſubſtantię rerum, quas ſignificant diffinitiones, poſſunt dici numeri. Eſt enim diffinitio diuiſibilis in duo, quorum unum ſe habet ut forma, aliud ut materia, ut ſuperius dictum eſt. Et iterum eſt in indiuiſibilia diuiſibilis. Diuiſio enim diffinitionis oportet, q per aliqua indiuiſibilia terminetur, nō enim diffinitiriones procedunt in infinitum. Puta, ſi diffinitio hominis diuidatur in animal & rationale, diffinitio animalis in animatum & ſenſibile, nō pcedet hoc in infinitum, cum non ſit procedere in infinitum in cauſis materialibus & formalibus, ut in Secundo probatum eſt. Et ſic diffinitionis diuiſio non aſsimilatur diuiſioni quantitatis cōtinuæ, quę eſt in infinitum, ſed diuiſioni numeri, qui eſt diuiſibilis in indiuiſibilia.

Et quemadmodum de numero ablato, aut addito aliquo, ex quibus numerus eſt, non eſt amplius idem numerus, ſed diuerſus, etiam ſi minimum auferatur, aut addatur, ita nec definitio, nec ipſum quid erat eſſe, erit amplius ablato aliquo aut addito. BESS.

Et quemadmodum nec à numero ablato aliquo, aut addito, ex quibus eſt numerus, non adhuc idem numerus eſt, ſed alter, quamuis minimum auferatur aut addatur: ſic nec diffinitio, nec quodquiderateſſe, nec adhuc erit ablato aliquo aut addito. ANT. par. 10

Ponit ſecundam aſsimilationem ſubſtantię, quā ſignificat diffinitio, ad numeros. Et dicit, q ſi aliqd addatur uel ſubtrahatur alicui numero, etiam ſi ſit minimum, non erit idem numerus ſecundum ſpeciem. Minimum enim in numeris eſt unitas, q̄ ſi addatur in ternario, ſurgit quaternarius, quæ eſt alia ſpecies numeri, ſi uero abſtrahatur ab eodē, remanet binarius, qui eſt etiam alia ſpecies numeri. Et hoc ideo, quia illa ultima differentia dat ſpeciem numero. Et ſimiliter eſt in diffinitionibus, & in quodquideratеſſe, quod ſignificat diffinitio. q a quocunque minimo addito uel ablato, eſt alia diffinitio, & alia natura ſpeciei. Sic enim ſubſtātia animata ſenſibilis tantum, eſt diffinitio animalis, cui ſi addas & rationale, conſtituis ſpeciem hominis, ſi autem ſubtrahas ſenſibile, conſtituis ſpeciē plantæ, quia etiam ultima differentia dat ſpeciem.

Sicut in numeris ita & ī diffinitionibus aliqua etiam minimo addito uel ſubtracto ſpēs uariatur.

Et numerum oportet aliquid eſſe quo unus, quod nunc non habent dicere quo unus, ſi unus eſt. an enim non eſt, ſed quaſi congeries: aut ſi eſt, dicendum eſt quidnā illud ſit, quod unum ex multis facit. & definitio una eſt. ſimiliter autē hæc hanc dicere habent. & hoc merito accidit. eiuſdem enim rationis, & ſubſtantia eſt, ut unum: non (ut quidam aiunt,) ut unita quædam exiſtens, aut punctū, ſed actus et natura quædam unaquæque. BESS.

Et numerum oportet eſſe aliquid quo unus, quod nunc nō habent dicere quo unus, ſi quidem eſt unus. Aut enim non eſt, ſed ut aceruus, aut ſiquidem eſt, dicendum quodquideſt faciens unum ex multis. Et diffinitio una eſt. Similiter autem neque hanc habent dicere. & merito accidit. Eiuſdem enim rationis & ſubſtantia unum ita, ſed non ut dicunt quidam, ut unitas quædam exiſtens, aut punctum, ſed endelechia & natura quædam. ANT. par. 11.

Ponit tertiam aſsimilationem, & dicit, q numerus eſt id quod eſt unum. Eſt enim per ſe unum numerus, inquantum ultima unitas dat numero ſpeciem & unitatem, ſicut etiam in rebus compoſitis ex materia & forma, p formam eſt aliquid unum, & unitatem & ſpeciem ſortitur. Et propter hoc loquentes de unitate numeri, ac ſi numerus non eſſet

ſet unus per ſeipſum, non poſſunt dicere quo eſt unus, ſi eſt unus. Cum enim componatur ex multis unitatibus, aut non eſt unus ſimpl'r, ſed unitates aggregantur in eo per modum coaceruationis, q̃ non facit ſimpliciter unum, & per conſequens nec ens in aliqua ſpecie conſtituunt, & ſic numerus nõ eſt aliqua ſpẽs entis: aut ſi numerus eſt unus ſimpliciter, & non per ſeipſum, dicendum eſt quid facit eum unum ex multis unitatibus. quod non eſt aſsignare. Et ſimiliter diffinitio eſt una ꝑ ſeipſam, & ſic non habent aliquid aſsignare per quod fiat unum. Et hoc rationabiliter accidit, quia per eandem rationem ſubſtantia, quam ſignificat diffinitio, eſt ita unum ſicut & numerus, ſcilicet per ſe, ex hoc quòd una pars eius eſt ut forma alterius, & nõ eſt una, ut indiuiſibile, ſicut unitas ac punctum, ſicut quidam dixerunt, ſed quia unaquæque earum eſt una forma & natura quædam.

Sicut numerus ita & diffõ unita unitat ẽ ex ſe habet & non ab alio.

DEFENSIO XX.

Vltima unitas forma numeri eſt.

HOc in loco Anto. an. impugnat ſanctum Tho. quantum ad hoc ꝙ dicit ultimam unitatẽ eſſe formam numeri dana illi ſpeciem & unitatem per ſe, quæ omnia hic aſſerit Sanctus Tho. de mente Philoſophi. Dicit ergo ſic. Anto. an. Sed occurrit unũ dubium à qua unitate numerus ſit quid unũ formaliter. Dicitur autem à quodam expoſitore quod numerus eſt unus ab ultima unitate, ita ꝙ omnes aliæ ſunt partes materiales, ſola autem ultima eſt formalis & completiua omnium aliarum, ut ſicut diffinitio eſt una ab ultima differẽtia, ſic numerus ſit unus ab ultima unitate. Sed cõtra hoc, quia quinto huius cap. de toto dicitur quod in quibuſcunque poſitio non facit differẽtiam in ſubſtantia uel in figura, ibi dicitur omnis & non totum. Exemplificat autem in liquidis & numeris, ergo ſi prima unitas fiat ultima & econuerſo, nulla fiet differentia in ſubſtantia numeri, qđ eſſet impoſsibile ſm te, quoniam ultima unitate mutata, cum ſit per te ſpecifica & formalis fieret alia forma, & per ſe cõſequens alius numerus. Vel ſic formatur. Quia ſi ſic, ergo ultima unitate mutata, mutabit̃ ſubſtantia numeri, conſequens eſt falſum, tum quia eſt contra Ariſt. ubi ſupra, tum quia per ſolam mutationem relationis ordinis fieret aliud & aliud abſolutũ, quod eſt falſum, cõſequentia patet ex prædictis. Præterea. Omnes unitates conſtituentes numerum poſſunt eſſe æque primæ natura & tempore, puta ſi multa indiuidua eiuſdem ſpeciei ſimul crearentur. Quæro ergo quare una earum eſt ultima natura, quod nõ habes dicere. Si dicatur quod ultimo accipitur à numerante. Contra quia poſſum facere econuerſo, & erit prima quæ fuerat ultima. Præterea. Forma eſt formaliter in materia, alioquin non fieret unum per ſe ex eis, ſi tm̃ eſſet iuxta poſitio earum. Sed unitas non eſt formaliter in aliis unitatibus, igitur non eſt forma aliarum. Dicendum ergo eſt aliter, ꝙ in numeris eſt conſiderare unitatem in duplici genere, quia quædã ſunt unitates materiales ex quibus materialiter integratur numerus. Et eſt unitas à qua numerus, puta quinarius eſt unus numerus ſpecie. Hæc autem unitas eſt ſua forma ſpecifica uel paſsio conſequens formam. Sicut homo eſt unus ſua forma uel unitate conſequente ut paſsio ſuam formam. Hæc autem unitas non ponit in numerum cũ quinarij unitatibus quinque materialibus, quia non eſt materialis, & hæc unitas eſt totalis à qua dicitur totum denominatiue unũ, & in ſecundo modo dicendi per ſe. Hæc autem unitas propria quinarij eſt innominata. Similiter eſt & in aliis ſpeciebus numerorum. Hæc ille formaliter. Ad defendendum igitur doctrinam ſolidam diui Tho. quatuor ſunt faciẽda. Primo probabo uerum eſſe qđ aſſerit Sanctus Doctor declarãdo uerbum eius qualiter ſit intelligendum, & qualiter non. Secundo oſtẽdam ꝙ doctrina S. Tho. in hoc eſt expreſſa ſententia Philoſophi. Tertio manifeſtabo quomodo determinatio aduerſarij defectiua ſic, nec ad mẽtem Ariſt. ullo modo. Quarto & ultimo ſoluam eiuſdem argumẽta ſupra inducta contra S. Thó. Quantum ad primũ prænotandum primo eſt ꝙ multiplex eſt compoſitum, & multipliciter contingit compoſitum ſuſcipere ſpeciem & unitatem, ut docet etiam S. Tho. ſupra in ſeptimo ſuper. t. c. 60. Quoddam. n. eſt compoſitũ quod nõ eſt unum per ſe & ſimpliciter, ut cumulus & aceruus. Quoddã uero eſt unum ſimpliciter. Et hoc uel eſt unum & ſortitur ſpeciem per aliquam formam, ut mixtum. Vel per compoſitionem, ut artificialia, puta domus. Vel per ordinem, ut patet in ſyllaba & numero. Ex his autem uerbis S. Tho. poteſt inferri ꝙ tam cõpoſitio quàm ordo quæ dant ſpeciem, poſſunt habere rationem formæ. Dare. n. ſpeciem & unitatem per ſe, eſt proprium formæ. Quod probatur. Nam à quocunque aliquid eſt ens, eſt etiam tale, ſcilicet determinatę ſpeciei. A forma autẽ habet unumquodq; quod ſit ens, quia dare eſſe quod eſt effectus formalis formæ, eſt propria cauſalitas ipſius formæ, ergo & proprium formæ eſt cõſtituere ſpeciem. Qđ confirmatur. Nam per aduentum differentiæ conſtituitur ſpecies, ut patet hic per Philoſophum. Sed differentia ſumitur à forma, ergo forma eſt id à quo primo unumquodque ſortitur ſpeciem. Propter quod & ab Ariſt. ipſa forma nomine ſpeciei & quodquid eſt, communiter nominatur, quia uidelicet ab ea unũquodque ſpeciem primo habet. Prænotandum ſecundum ꝙ cum ens & unum conuertantur, & eo modo quo aliquid eſt ens, ſit etiam unum ex quarto huius, ſequitur ꝙ à quo aliquid habet ꝙ ſit ens per ſe, habet etiam ꝙ ſit unum per ſe. Et ſic cum primum ſit à forma, uel ab habente rationem formæ, ſecundum etiã cauſabitur ab eadem. Ad propoſitum autem nunc deſcendẽdo, patet ex Ariſt. hic ꝙ numerus eſt quoddam ens per ſe & quoddam unum per ſe. Quod confirmatur, quia eſt quædam realis & naturalis ſpecies de pręedicamento quantitatis. In prædicamento autẽ determinato non ponitur ens per accidens aut unum per accidens, quæ in ſe includunt ea quæ in pluribus ꝑdicamentis inueniuntur. Oportet igitur ꝙ numerus cum ſit quoddã ex pluribus cõpoſitũ, ſuã ſpẽꝫ & ſuã per ſe unitatem ab aliqua forma ſuſcipiat. Et cum ſit ſpecies realis entis, oportet ꝙ talis forma dans ei ſpeciem ſit ens reale. In numero autem non uidẽtur inueniri niſi tria, uidelicet unitates, diſcretio earum abinuicem, quia de ratione numeri eſt quod partes eius adinuicem non copulentur ſed abinuicem ſeiunctæ ac diſcretæ ſint, ex qua cauſa numerus quantitas diſcreta uocatur, & etiam in numero inuenitur ordo ſiter prædictas unitates. Niſi enim eſſet in numero determinatus

terminatus

terminatus ordo, nõ diſtingueretur numerus ab aceruo, in quo etiam eſt diſcretio partium, & conſequenter non eſſet quid unũ per ſe, ſicut nec aceruus, ut dicit Ariſt. hic. Cum igitur forma ſit in re cuius eſt forma. In numero autem (ut diximus) non ſint niſi hæc tria, oportet inquirere quid horum trium ſit eius forma. Vel ergo omnia hæ ſunt forma numeri, uel aliquid iſtorum. Non omnia ſimul, quia cum numerus non dicat quid aliud quàm id quod per hæc tria ſimul comprehenſa importatur, iam ipſe numerus eſſet forma ſui ipſius, & conſequẽter forma & formatum, quod implicat, & idem daret ſpeciem & quidditatem ſibiipſi, nec eſſet quid compoſitum ipſe numerus, quia forma de ſe ſimplex eſt eſſentia, ut patet per Gilbertum, nec una forma cum altera componitur. Neque etiam omnia hæc habent rationem formæ ſigillatim. Sic enim non niſi forma eſſet numerus & ex formis, & nulla eſſet tibi materia uel habens rõnem materiæ, & ſic non eſſet unum quid ſimpliciter, quia ſi ex pluribus in actu non fit unum per ſe, nono huius, quia actus ſeparat, multo minus ex pluribus actibus fiet unum ꝑ ſe. Et hæc clara ſunt. Vnde oportet quod prædictorum quæ in numero inueniuntur aliquid ſe habeat ut forma, & aliquid ut materia. Nõ poteſt autem eſſe forma numeri ipſa diſcretio. Nam cum diſcretionẽ pari modo habeat cumulus & aceruus, ſequeretur, quod hæc quoque haberent ſpeciem & eſſent unum per ſe, quod eſt falſum. Nec oẽs unitates ſimul poſſunt eſſe forma, quia reſpectu diſcretionis & ordinis habent rationem materiæ, cum intelligantur ut eorum ſubiectum. Nec una tantũ unitas, ſecundum quod unitas eſt poteſt eſſe numeri forma, quia cum in hoc omnes unitates conueniant, uel nulla erit, uel omnes: probatum eſt autem, ꝙ oẽs non poſſunt eſſe, ergo nulla per ſe ut ſic. Nec ordo de per ſe poteſt eſſe forma numeri, quod tamen uideretur ſecundum Sancti Thomæ pręmiſſa uerba, ſi non recte intelliguntur. Si enim ordo eſſet per ſe forma numeri, ſequeretur ꝙ numerus eſſet formaliter ens relatiuum. Nam illud eſt formaliter relatiuum, cuius formale dans ei ſpeciem eſt formaliter ipſa relatio. Ordo autem non niſi relatio ipſa eſt. Conſequens autem eſt falſum cum numerus ſit ſpecies quantitatis, quæ ꝑdicamẽtum abſolutum eſt. Nec poteſt dici, quod forma numeri ſit ſimul unitas & ordo ſeu aliqua unitas cum ordine ipſo ad alias unitates, quia hoc totũ, ſcilicet unitas & ordo, ſeu unitas cum ordine, eſt quoddã ens per accidens. Compoſitum enim ex rebus diuerſorum prędicamentorum eſt ens per accidens, ex q̃rto & ſexto huius. & multo magis erit ens ꝑ accñs, ſi talis ordo ſit ens rationis. Ens autem per accidens nõ põt eſſe forma entis per ſe dans ei ſpẽm & unitatẽ per ſe. hęc. n. cum tale ens non habeat, non põt aliis dare. Ergo à ſufficienti diuiſione oportet qđ forma numeri ſit aliqua unitas ipſius numeri ſub aliquo ordine ad alias. Eſt quippe magna dña inter unitatẽ cũ ordine, & unitatẽ ſub ordine. Primum enim, ut ꝓbauimus, eſt ens per accidens, aliud autem eſt ens per ſe. Et ſignificat quod non poſsit concipi numerus, ut completus in ſpecie niſi concipiatur aduentus unitatis ſuper alias unitates, ut talis unitas cõcipitur ſub aliquo determinato ordine ad eas. Et hoc uoluit dicere ſanctus Tho. in uerbis præallegatis. Quod hic & alibi manifeſtauit dum dixi unitatem ultimam dare ſpeciem numero & per ſe unitatem ut numeri formam. Videndum eſt ergo qualis eſt ille ergo ſub quo poſita aliqua numeri unitas ſic eſt forma quod non aliæ, & q̃ nam eſt illa unitas cui hoc munus conceditur inter omnes quas in ſe numerus complectitur. Et de ordine quidem manifeſtum eſt quod talis ordo non eſt ordo temporis, aut naturæ, aut perfectionis, quia per caſum poſsibilem pluribus unitatibus ſimul cõpetit ęqua perfectio, temporisq́; ſimultas atque naturæ. Et tunc non eſt maior de una illarum ratio quod forma ſit, quàm de alia. Nec eſt ordo ſitus realis & naturalis, tum quia non eſt maior ratio de una differentia ordinis ſitus quàm de alia, tum quia conceſſo etiã quod eſſet maior ratio de una differẽtia quàm de alia, & intelligendum eſſet de ordine prioritatis & poſterioritatis, quæ tamen differentia eſt cõmunior quàm differentię ſitus, adhuc non eſſet dare reſpectu cuius termini in natura uel inter unitates eiuſdem numeri, aliquæ dicerentur priores q̃ aliæ, cũ non uideatur maior de una rõ q̃ de alia, uel magis reſpectu unius termini naturalis in hoc uel in illo ſitu quam alterius in alio uel alio ſitu. Ergo oportet à ſufficienti iterum diuiſione dicere quod una unitas eſt ponẽda forma numeri ut ſtat ſub ordine prioris uel poſterioris ſecundum apprehenſionem animæ; quod eſt dicere, non ſecundum prioritatem cuiuſcunque realis ſitus, ſed ſecundum prioritatem cuiuſdam ſummationis unitatũ ſeu replicationis unitatis, ſeu (qđ idẽ eſt) mẽſurationis factæ ab anima omnium unitatum per unam ſub tali ordine ultimitatis, replicationis, & menſurationis per illam. Ita ꝙ realitatem & formalitatem ſpeciei habeat numerus ab ipſa unitate ut eſt fundamentum talis ordinis, non autem ab ipſo ordine præciſe, cum ut ſic, ens rationis ſit. Sunt enim aliqua entia in natura defectiua, quia licet realitatem ſuam habeant ad extra & ex ſe, & non in anima ſeu non per operationem animę, non tamen poſſunt concipi niſi coĩtellectu entis rationis quaſi ut complere formaliter rationem illorum, non quidem ut in re eſt, niſi fundamentaliter, ſed ut à nobis conceptibilis eſt, & ex ipſo dicuntur quaſi completiue ſpeciem ſortiri, ut. ſ. ſtant ſub tali conceptu, quamuis ſpecies ſit realis, ſicut patet ꝙ ratio temporis quod ens reale & naturale eſt, non niſi reſpectibus rationis, prioritatis inquam ac poſterioritatis partium motus completur. Quinimmo nec ſubſtantia aliqua poteſt perfecte concipi quantum ad ſuam rationem formalem, niſi ſub uariis rationis reſpectibus cõcipiatur, utpura de ſpiritalibus, quod ſeparata à materia ſit. Separatio autem illa non niſi negatio, & conſequenter ens rationis eſt. Corporalis uero non niſi quia forma unitur materiæ concipi poteſt, aut rationem formalem aſſequetur. Talis autem unio cum non ſit inter diſtincta ſecundum eſſe, etiam rationis eſt. Sic ſubſtantiæ quoque in communi: & in communi etiam accidentis rationes, reſpectibus rationis ꝑficiuntur. Quæ autem inter unitates numeri ſit illa, q̃ ponenda ſit eiuſdem numeri forma, ut ſtat ſub prædicto ordine, nunc inueſtigandum eſt. non poteſt autem dici, ꝙ prima in ſummatione accepta unitas hoc habeat, tum quia ut ſic, nullum adhuc habet ordinem ad poſteriores, q. ſ. adhuc acceptæ uel ſummatæ nõ ſunt, tum etiam quia forma comparatur ad id, quod eſt formatum, quaſi ut ad quoddam præſuppoſitum, qđ patet maxime in formis proprie dictis, quæ præ-

exigunt

exigunt materiam, quam debeant informare. Et potentia eſt prior actu i uno, & eodem etiam tempore, ut patet ſeptimo huius, materia autem omnis potentialitatis, præcipna eſt. Id ergo, qnod in nnmero eſt ut potentiale, debet ut ſic pręcedere id, qđ eſt actuale, uel formale, qnod non eſſet, ſed totum oppoſitum, ſi prima unitas eſſet forma, & ſubſequentes materialis rationem baberent. Repugnat ergo primæ unitati acceptæ in numero, ratio formæ numeri. Sed neque mediis einſdem nnmeri nnitatibus poteſt ratio formę contribui, dico autem mediis non ſitu quocunque, ſed in tali ſummationis ſundamentali ordine. Cnm.n. non ſit maior ratio de una, quam de altera, non magis una quàm altera, forma erit. Non unica ergo eſſet numeri forma, & ſic nec nnmerus per ſe unus eſſet. Sed neqne hoc poſſet eis competere, niſi uel reſpectn ſequentium, & ſic non magis competeret eis quàm primæ, cui (ut probatum eſt) competere non poteſt. Vel reſpectn præcedentium. Et ſic non competeret eis, ſcilicet mediis ant alicui earum niſi ut haberent rationem ultimæ. Id enim quod competit alicui ut præcedentia tantum reſpicit, non competit ei niſi nt ultimi rationem habet. Vnde concludendum eſt de neceſſitate quod non niſi ultimæ unitati ut ultima eſt, quod eſt dicere, ut ſtat ſub hoc ordine ultimitatis ſecundum ſummationem ad omnes præcedentes, eſt forma totius numeri & omnium unitatum eius collectiue ſumptarum, ut etiam cum illis icluditur ipſamet quo ad ſuum potentiale præciſe. Eſt enim numerus ſic compoſitus ex unitatibus, quod unitates ſunt I potentia in eo & non in actu per ſormam cuiuſcunque alterius numeri ex eis compoſiti uel componibilis, nt habetur ex Ariſtote. nono buius text. commen. 49. Ita qnod ipſa ultima unitas, licet ut ſtat ſub ſupradicto ordine ſit forma numeri, nt tamen potentialis cauſa, id eſt præcidendo à tali ordine, conſtituit numerum cum aliis, & ſuſcipit determinatiuam formam cum aliis nt ſit pars ita huius numeri puta qninarij, quod non alterius, & ſecundum ꝙ talis numerus cõpletus eſt per illam unitatem ut ultimam, & non per ulteriorem. Sed aduertendum eſt quod banc ultimã nnitatem ſtare ſub prædicto reſpectu ultimitatis ad alias poteſt intelligi duobus modis. Primn actualiter, & ſic accidit ei. Cum enim hoc non ſit niſi per actualem conſiderationem intellectus, ſicut ei accidit conſiderari uel non conſiderari ab intellectu, ita conſequenter accidit ei ſtare illo modo ſub tali reſpectu rationis. Vnde ſecundum boc non competit ei dare ſpeciem numero. Alias, naturales rerum ſpecies cauſarentur ab intellectu noſtro, & ſubeſſent uoluntati noſtræ, & ſic eſſent uariæ & incertæ. Alio modo talis nnitas poteſt conſiderari ut ſtat ſub tali reſpectu fundamentaliter, hoc eſt nt eſt congruum fundamentum quo aptum narum ſit ſub tali reſpectu ab intellectu conſiderari. Et boc competit ei intrinſece, & ex natura ſua & per ſe. Et ſecundum boc conſtituuntur numerorum ſpecies, uerbi gratia. Snnt quinque unitates A B C D E. Quia intellectus poteſt ſummare multitudinem iſtam ab aliqua præcedentium quæcũque fuerit, proueniendo uſque ad a quacunque uia uel ordine per alias. (Neque enim ordo inter præcedentes exigitur ad numerum, immo excluditur, cum nnmerus non componatur ex numeris) habet ipſa unitas E quod ſit congruum fundamentnm talis reſpectus ultimitatis ad præcedentes. Et ſic ut ſtat fundamentaliter ſub tali ordine ad alias, conſtituit nnmerum determinatæ ſpeciei, ſcilicet qninariũ, licet actualiter ſtare ſub tali ordine ſit ei accidentale. Qnia ſi dicatur, qnælibet illarum eſt nata eſſe fundamentum talis reſpectus, ergo quælibet erit forma. Reſpondetur qnod non quælibet ſed una tantum eſt nata eſſe fundamentum talis reſpectus, unius ſcilicet ſnmmationis eius inquam quæ terminatur ad E. Et ideo ille quinarius nõ poteſt habere pro ſna forma partis niſi a ſub tali reſpectu. Quia tñ earundẽ unitatum põt fieri alia ſummatio quæ terminabitur ad aliã literã, puta D. iõ ipſa unitas D quæ in tali ſummatione fundamẽtali erit ultima, erit quoque ſorma quinarij ex ſnmmatione illa reſultantis, & ſic ſno modo dico de aliis, ita ut iuxta multitudinem nnitatum ſit quoque numeralis multitudo quinariorum ſub una ſpecie quinarij conueniẽtium, & per diſtinctas numero unitates & ultimas, præfatasq; numero diſtinctas ſummationes fundamentales, nnitatum abinuicem numeraliter diſtinctarum. Et nnitas quæ in una ſummatione habet rationem ultimæ & conſequẽter formæ numeri, in alia non habet niſi rationem potentialis reſpectu ultimæ, à qua habet qnod ſit conſtitutiua ſic numeri quinarij qnod non alterius. Et ſic ſunt in natura determinati numeri, & determinatæ ſpecies numerorum de genere quantitatis. Quarum tamen ſpecierum diſtinctio & conſtitutio primo ſit per aliqnam realitatem ut concipitur ſeu potius ut conceptibilis eſt ſub reſpectu rationis qui fundamentaliter ex natura rei procedit, & hnc ut diximus habet talis rei conditio ut eadem realitas ſub una ſpecie modo habeat rationem formæ indiuidualis, modo materiæ ſeu partis potentialis in alio indiuiduo einſdem ſpeciei propter imperfectionem talis naturę in comparatione ad ſubſtantiã. Nõ enim eſt boc compoſitum tantæ perfectionis ut pars nna integrantium ſpeciem & eſſentiam indiuidui, ſic ſit forma quod nunqnam materia ſic materia ꝙ nunqnam ſorma, nt eſt in ſubſtantiis compoſitis. Sed tale diſcretum compoſitum quantitatis admittit rationem formæ in una nnitate reſpectu aliarum ſecundũ quod cuilibet competit ꝙ poſsit ſub prædicto ordine concipi, ratione cuius dicit ſanctus Tho. quod ordo ſpecificatiuus numeri, nt ſupra dictum eſt. Dico antem unitatem eſſe materiam, non quidem proprie, ſic enim omnia accidentia formæ ſubſtãtiarum ſunt, ſed ut omne quod alteri comparatum ſe babet ut potentiale materia dici poteſt. Sed circa id, quod paulo ante dictum eſt, ꝙ uidelicet ſecundum multitudinem unitatum, eſt etiam numeralis multitudo nnmerorũ ſub una ſpecie, propterea, ꝙ cuilibet earum competit fundamentaliter rõ ultimitatis in ſummatione &c. occurrit dubium. Quia non uidetur, quod boc ſufficiat ad diſtinctionem numeralem ſub una ſpecie numeri pnta quinarij. Et arguitur primo ſic. Vbi non eſt diſtinctio numeralis in ſubſtantiis accidentium, nnn eſt etiam diſtinctio numeralis illorum accidentium, quia accidẽtia ſicut eſſe, ita unitatem & conſequenter diſtinctionem recipiũt à ſubiecto, ex qno ſolet dici, & nerum eſt, quod indiuiduãtur per ſubiectũ. Sed ſic eſt qđ ſubiectũ numeri ex quinque unitatibus conſtituti ut ad nnam earum ſummatio terminatur, non eſt numero diſtinctum à ſubiecto quinarij ex eiſdem unitatibus conſtituti ut ad aliam earundem

unitatum

unitatum ſummatio terminatur, & talis numerus quinarius eſt accidens reale, ergo in tali non eſt hac ſummationis uarietate ſola, diſtinctio numeralis &c. Præterea ſecundo arguitur ſic. Realia accidentia non poſſunt adinuicem numero diſtingui, niſi habeãt diſtinctas numero realitates, ubi enim eadẽ realitas accidentis eſt, ibi idem etiam numero accidens eſſe neceſſe eſt. Sed in tali quinario non eſt alia & alia realitas accidentis prædicti, huius inquam quinarij A B C D E. ſiue ſummatio terminetur ad a ſiue ad b ſiue ad quãcunque ex aliis unitatibus, ergo &c. probatur minor. Si enim realitas numeri non ſit aliud à realitate ſuarum unitatũ ſimul ſumptarum, & ipſa unitas non ſit aliud realiter quam cõtinuitas, ut nonnulli putãt, & hoc rationabiliter, ut ſicut unum tranſcendens non addit ſupra ens niſi in diuiſione ſimpliciter, ita unum de genenere quantitatis non addat ſupra quantum niſi in diuiſionem tali generi correſpondentem, nec conſequenter unitas ſupra quantitatem, tunc manifeſtum eſt, cum illa quinque continua quorum cuilibet rationem unius attribuimus ut conſtituant numerum, eadem ſint realiter, ad quodcunque eorum ſummatio terminet̃, ꝙ talium quinariorum realitas non eſt alia. Hoc idem ſequitur ſi unitas, non ipſa continuitas ſit, ſed ſuperadditum accidens de gñe quantitatis, ut aliis placet, talia quippe accidentia non ſunt diſtincta ĩ quinarijs ab hoc tantum diuerſis quod ad diuerſas unitates ſummatio earundem quinque unitatum terminetur, ergo &c. Tertio. Indiuiduatio ſeu diſtinctio numeralis ſub aliqua ſpecie eſt unius rõnis in omnibus indiuiduis, ſicut & unica eſt ratio diſtinctionis ſpecificæ ſub aliquo genere, hæc inquam qđ talia diſtinguantur abinuicem per differentias oppoſitas eiuſdem generis diuiſiuas &c. Sed quædam indiuidua huius ſpeciei quinarij abinuicem diſtiguuntur numero propter diſtinctionem ſubiectorum, & ſuarum realitatum in diſtinctis ſubſtantiis. Sicut numerus quinarius quinque canum eſt eiuſdem ſpeciei cũ quinario quinque equorum, immo & cum quinario quinque ſtellarum, cum ratio formalis ipſius, de bis omnibus formaliter prædicetur, & eiſdẽ realiter conueniat. Diſtinguuntur autem numero propter diſtinctionem ſuorum ſubiectorum, & ſuarum realitatum in illis diſtĩctis ſubiectis, quia uidelicet iſte quinarius eſt realitas quædam de genere quantitatis ſubiectiue ĩ his canibus, de quibus dr̃, ꝙ ſunt quinque, & ille quinarius eſt alia realitas, q̃ eſt ſubiectiue in ęquis, quibus idẽ numerus attribuit̃, & ſic de aliis. Quinarij uero ex ſupra dicta uaria ſummatione tãtummodo uariati non diſtinguũtur ſubiecto uel ſua intrinſeca realitate ut ſupponitur, ergo non conuenit eis ratio principij diſtinctionis numeralis in tali ſpecie, & ſic non diſtinguuntur numero ſub ea. Quarto. Non magis diſtinguuntur aut minus aliqua indiuidua abinuicẽ ſub aliqua ſpecie, quàm alia, uel ab aliis eiuſdem ſpeciei: ſed quinarius quinque canum, & quinarius quinque ſtellarum diſtinguũtur numero ſub unica ſpecie quinarij per reales diſtinctiones ſubiectorum & per diſtinctas realitates intrinſecas, ergo cum prędicti quinarij ex uaria tantummodo ſummatione prædicta, cauſati, non ſic diſtinguantur, ſed ualde minus & imperfectius, patet ꝙ non diſtinguuntur numero. Maior patet Inductiue. Non enim unus homo magis uel minus diſtinguitur numero ab alio, ut indiuiduũ ſub ſpecie hominis, quàm alius ab alio ſub eadem &c. dico ut indiuiduum hominis, quia ſecundum accidentales conditiones multas, poſſunt quidam ab aliis magis uel minus diſtingui. In ſubſtantia autem ſiue ſm ſubſtantiam, non ſuſcipiunt magis & minus. Pro ſolutione horum argumentorum ſciendum primo, ꝙ cum ea quæ ſunt eadem numero ſint eadem ſpecie, & quæ eadem ſpecie, ſint etiam eadem genere. E conuerſo autem quæ diſtinguuntur genere, diſtinguuntur ſpecie, & quæ diſtinguuntur ſpecie, diſtinguuntur & numero, ut dicit Ariſ. quito & decimo huius, oportet ꝙ ſi diſtinctio ſpecifica uel generica ſtat cum eadem realitate, & cum unitate ſubiecti, diſtinctio quoque numeralis omnia hæc admittat. Non eſt autem inconueniens, immo forte eſt neceſſarium, & maxime ſm tenentes relationem & fundamentum non diſtingui realiter, ſicut & ab aduerſariis de quibuſdam conceditur, eſt inquam in his & aliis neceſſariũ ꝙ eadem realitas reſpondeat diſtinctis, generibus etiam generaliſsimis, & conſequenter diſtinctis ſpeciebus. Non eſt igitur inconueniens, ut aliqua dicantur numero diſtingui, quibus tamen unica tantum realitas correſpondet. Notandum ſecundo, ꝙ alio modo relatiua, & alio modo abſoluta ſuas rationes formales aſſequũtur. Abſoluta quippe rationem & diſtinctionem formalem ex intrinſeca forma, diſtinctionẽ uero materialẽ ex intrinſeco principio materiali ſortiuntur, ſi ſunt ſubſtantiæ cõpoſitæ, uel ex ſubiecto ſi ſint accidentia. Et ideo in eis diſtinctio ſpecifica quia ſumitur ex diuerſitate differentiarum quæ ſumuntur à diuerſis formis intrinſecis ĩ intrinſeca realitate eſt. Et taliter diſtincta non poſſunt in eadem realitate conuenire. Sic etiam cum indiuidua abſolutorum diſtinguantur per intrinſeca principia indiuidualia q̃ ſunt de intrinſeca realitate eorum, uel per ſubiecta ut dixi patet, quod nec ipſa poſſunt eandem numero realitatem habere. Relatiua autem ſuam formalem rationem ac ſpecificam differentiam, non ex intrinſeco aliquo principio, ſed ex oppoſito termino ſortiũtur. Unde ſi ad diuerſos terminos aliquid unum, diuerſis ſm ſpeciem relationibus refertur, uel aliqua una realitas tales diuerſas relationes fundare poſsit, contrariæ tũc differentiæ in eandem coincident realitatem nec ſequetur contraria eſſe in eodem. Sicut enim ſuam rationem formalem non habent à ſubiecto, ſed à termino, ita diſtinctionem formalem & differentiarum cõtrarietatem habent ex terminorum formali diuerſitate. Et ſic ſuo tunc modo, non ſunt in eodem quando non dicuntur ad idem. Sequitur etiam ex prædictis quod dictarum ſpecierum oppoſitarum, in eadẽ tamen realitate conuenientium, ipſa quoque indiuidua poterunt in eadem realitate conuenire, cum ſpecies non niſi indiuiduorum realitatem habeant. Et ſi indiuidua diuerſarum ſpecierum hoc poſſunt multo magis indiuidua eiuſdem ſpeciei. Hæc omnia patent in ſpeciebus relationis. Nam ſecundum tenentes relationem non eſſe à fundamento realiter diſtinctam, quæ opinio ſatis rationabilis eſt, duæ oppoſitæ ſpecies relationis, puta ſimilitudo & diſsimilitudo, cum ſuper eadem realitate qualitatis, puta eiuſdem albedinis, fundari poſsit, (Socrates.n.per eandem albedinẽ ſimilis eſt Platoni albo, æthiopi uero diſsimilis,) in intrinſeca realitate nullatenus diſtinguentur. Et hæc quoque indiuidualis ſimilitudo erit cõſequenter realiter

liter eadem huic diſsimilitudini. Et multo magis in eadem ſpecie idem inuenitur. per eandem enim albedinem Socrates eſt ſimilis multis albis, ſequitur, qđ hæc ſimilitudo, qua eſt ſimilis Platoni, ſit realiter eadem cum ſimilitudine, qua eſt ſimilis alteri, puta Ciceroni, & ſic de aliis, & hoc maxime ſequitur cõtra Scotiſtas: Thomiſtæ quippe aliter ſentiunt, quia tenent, ꝙ unica reali ſimilitudine Socrates albus ad omnes coalbos referatur, ſicut pater unica paternitate refertur ad plures filios, licet ſint ſimilitudines uel paternitates plures ſecundum rationem &c. Sed tamen adhuc ſequitur idem ſecundum Thomiſtas, quia licet non ſint plura numero accidentia prædictæ duæ ſimilitudines, ſunt tamē duæ ſimilitudines, numero diſtinctæ ſub ſpē una ſimilitudinis: & hoc ideo, quia diuerſos numero terminos reſpiciũt, quos & in ſui formali rõne aſſumunt. Sic ergo ſimilitudines iſtæ ſunt quidem duæ, & diſtinctæ ſub ſpecie ſimilitudinis, & duo indiuidua eius cum duos reſpiciant terminos, & tamē ſunt una, & eadem realitas albedinis, quæ eſt in Socrate. Sciendum tertio ꝙ ſicut in his quæ proprie relatiua ſunt, apparet ꝙ diſtincta indiuidua eiuſdē ſpeciei poſſunt eſſe idē realiter, ita ꝙ indiuidualis ut ſic eorũ diſtinctio non exigit diſtinctionem in ipſa realitate intrinſeca, ita illa quæ licet non ſint proprie relatiua, habent tamen complementum ſuæ rationis formalis ex uariis reſpectibus, poſſunt adinuicem diſtingui numero & pariter recipere ſpeciei ſuæ prędicationē non obſtante eadem realitate in qua conueniunt uel fundantur. Dictum eſt autem ſupra ꝙ licet quantitas diſcreta quæ eſt numerus, ſit quid abſolutum, eo ꝙ in ſua formali ratione nullam realem relationem includat uel ſupponat, ratio tamen eius non niſi reſpectu quoddã rationis completur, eo modo quo ſupra deduximus. Vnde ſicut in relatione, ex varietate terminorum & ex diuerſa habitudine ad diuerſos terminos, multiplicantur ĩdiuidua relatiua, ut ſic, ſtante eadem intrinſeca realitate, ſic pari modo non inconuenit dicere ꝙ ſtante eadem numeri unius ſpeciei realitate, ob uarietatem tamen habitudinis quæ rationem formalem illius complet, poſſunt indiuidua eius multiplicari. His præmiſsis facile reſpondetur obiectis. Et ad primum quidem argumentum dicitur ꝙ accidentium pure abſolutorum non eſt diſtinctio numeralis niſi per ſubiecta, ſecus autem eorum quæ licet principaliter ſint abſoluta, de ſui tamen ratione ſpecifica habent quòd concipiantur ſub reſpectu. Talia enim duplicem etiam modum multiplicationis admittunt, propter rationem, ſcilicet abſolutam multiplicari poſſunt indiuidua ex numeroſitate ſubiectorum uel intrinſecorum principiorum ĩdiuidualium. Et propter reſpectum cõceptum, poſſunt multiplicare ex multiplicatione terminorum, uel etiam uarietate eorum quibus tales reſpectus ineſſe concipiuntur. Vt ſicut ordo ille in communi ſuo modo conſtituit & diſtinguit ſpeciem talis entis. Sic ordo hic & ille conſtituãt ſuo modo & multiplicent indiuidua, uel potius diuerſa talium ordinum fundamenta ut ſic. Et propter hoc ſub ſpecie numeri qui eiuſmodi naturæ eſt, quædam indiuidua multiplicantur ex multitudine ſubiectorũ, ut duo quinarij quinque lapidum & quinque panum. Quædam uero ex multitudine prædictorum reſpectuum, ſicut quinque quinarij quinque lapidum ſm ꝙ cuilibet unus lapis eſt terminus fundamentalis ſummationis, ut ſuprà declaratum eſt, & conſequenter forma numeri. Habere autem ſic uariam diuerſitatem diſtinctionis indiuiduorum, competit ex his naturalis rationis ſuæ imperfectionis ut ſupra dictum eſt. Et inuenitur hoc in multis aliis rerum ſpeciebus, ſicut patet in relationibus. Poſſunt enim duæ ſimilitudines, ideo numero diſtingui, quia ſunt in diuerſis ſubſtantiis, & hoc habent ut accidentia ſunt, cum ut ſic reſpiciant ſubiectum, cui accidunt. & poſſunt diſtingui numero propter diuerſos terminos, etiam ſi in eadē realitate fundentur. ſicut duæ ſimilitudines in eadem numero albedine fundatæ ad diuerſa coalba, & hæc numeralis diſtinctio cõperit ſimilitudini, ut relatio eſt.

Ad ſecundum patet per idem. Abſoluta quippe accidentia, ut ſic, non poſſunt numero diſtingui niſi cõcurrat abſolutarum realitatum diſtinctio: ſecus de accidentibus, quæ in ſui ſpecifico conceptu includunt ens rationis quaſi completiuum ſpecificatiui conceptus, ut dictum eſt. Talia enim diſtinguuntur numero ſub tali ſpecie, ut ſpecies eſt, non autem diſtinguuntur numero ſub tali ſpecie ut res eſt. Et hoc eſt quod à quibuſdam dicitur, ꝙ diſtinguuntur numero ut ſpecificatiuo & formali, non aũt materiali. Ad terniũ dicitur ꝙ non eſt inconueniens ſpeciem aliquem admittere duplicem modum diſtinctionis numeralis indiuiduationis, quando in illa ſpecie duo inueniuntur concurrentia ad rationem ſpecificam: unum quaſi materiale, alterum uero quaſi formale: & unũ multiplicari poteſt in altero in ſua unitate remanente, ut deductum eſt in ſolutione primi. Eſt tamen ordo inter tales modos diſtinctionis numeralis ſub illa ſpecie. Quia ille modus qui ſumitur ex eo quod eſt materiale in ſpecie accidentis, competit illi ſpeciei ſub ratione qua eſt accidens: cui ut ſic, competit ſicut eſſe ita & diſtinctionem habere à ſubiecto. Alius uero modus diſtinctionis numeralis qui ſumitur ex eo quod eſt formale ſpecificatiuum in ſpecie, eſt proprius eiuſdem ſpeciei. Et ſi aliqua diſtinguuntur numeraliter ſub tali ſpecie primo modo, diſtinguuntur etiam ſub illa ſecundo modo, non autem econuerſo. Cum ergo in numero iſta omnia inueniantur, ut declaratum eſt, ideo argumentum nullum eſt. Et per idem patet etiã ad quartum bene conſideranti. Sicut enim aliquarum ſpecierum poſſunt eſſe duo modi indiuiduationis, ita & duobus modis poſſunt ſub eiſdem ſpeciebus indiuidua abinuicem diſtingui, ut tam unum ab uno quam alterum ab altero magis uel minus diſtinguantur: eo modo, quo ſupra declaratum eſt. Ex his patet primum quod ſupra in principio huius defenſionis declarãdum propoſui, quomodo uidelicet intelligenda ſint dicta S. Tho. dum dicit numerum ſpecificari per ordinem, & ultimam unitatem eſſe formam numeri dans ei ſpeciem & unitatem. Hęc autem (ut noſtris loquar) dixiſſe uelim, magis ueritatē inquirendo quàm determinando, & cum omni ſemper reuerentia aliquorum uenerabilium doctorum à quorum aſſertionibus circa formam numeri uideor declinare. Neque enim uidetur uerum ꝙ ſit in quolibet numero rerum naturalium, ita una numero unitas à qua determinate ſuſcipiat ſpeciem, ꝙ non poſsit ab alia. Difficile eſt enim aſsignare quæ ſit illa & qualis ſit ille ordo. Similiter non minus difficile eſt intelligere quomodo ſtent ſimul, ꝙ aliquid det ſpecificationem enti reali, & abſoluto, ita quod ſit ſpecies realis

prædicamenti

prædicamenti & abſoluti vt tenet S.Tho.de unitate vltima reſpectu numeri, & tñ dicatur ꝙ non ſpecificet niſi ſm, ꝙ tale, puta numerus dependet ab intellectu, ſeu ſm eſſe quod habet in intellectu tm̃, prout dicunt quidam alij ex noſtris. Qđ aût ex uerbis Ariſt. in hoc loco expreſſe habeatur id, qđ docet doctor angelicus, hoc ĩ quam, quod ultima unitas ſit forma numeri, quod fuit ſm in principio huius defenſionis ꝓpoſitum & ab Ant.an.negatũ, ſic deduco. Ponit Ariſ. in hoc textu decimo ſecundam ſimilitudinem inter ſubſtantiam, quam ſignificat diffinitio, & numeros, quantum ad hoc, ꝙ ſicut addito uel ſubtracto aliquo etiam minimo, ex his quibus componitur numerus, nõ eſt amplius idem numerus, ſed alius, ita in diffinitione, addito aliquo uel ſubtracto nõ eſt amplius eadem diffinitio. Ex his clare patet, ꝙ ultimam unitatem intendit Ariſto. eſſe formam numeri, & eidem ſpẽm dare. Nam ſicut id per cuius additionẽ uel ſubtractionẽ eſt alia diffinitio, ſe habet ad id, cui additur, vel à quo ſubtrahitur in hoc, quod eſt dare uel nõ dare ſpẽm & unitatẽ, ita id, per cuius additionẽ uel ſubtractionẽ eſt alius & alius numerus ſe habet ad ipſum numerum, cum in hoc attendatur inter iſta duo ſimilitudo ſm Ariſt. Eſt aût forma, ſeu dr̃ia formalis habẽtis quidditatem, id per cuius additionem, uel ſubtractionem uariatur quidditas. Quod patet tã ex parte additionis, q̃ ex parte ſubtractionis. Ex parte quidem additionis, qa cum in diffõne nõ ſit niſi genus & dr̃ia, non põt dici, ꝙ genus addatur dr̃iæ, tum quia prius non additur poſteriori, ſed ecõuerſo, genus aût prius eſt dr̃ia. Tum etiam quia potentia non additur actui, ſed ecõtra actus intelligitur ſuperuenire potentiæ quã actuat. Genus aût comparatur ad dr̃iam ut potentia ad actum, ergo &c. Ex parte etiã ſubtractionis idẽ patet. Quia non uariatur ſpẽs, ſiue quidditas ut fiat altera quidditas ex parte ſubtractionis gñis, ſed tantummodo ex parte ſubtractionis differentiæ. Subtracto .n. gñe non remanet quidditas, ſed dr̃ia tm̃. Subtracta aût dr̃ia remanente genere, remanet ſaltem uirtualiter quidditas completa, uel proprie dicta ſi tale genus ſit etiam ſpẽs. Sic.n. eſt compoſitum ex gñe & dr̃ia, in quibus coniunctis conſiſtit rõ qdditatis, vel quidditas ipſa gñaliſſimi, q̃ non eſt ꝓprie quidditas, licet proprie dici formalis rõ. Et ad hoĩem idẽ patet, quia ſic & Ant.an. exponit, ſequens S.Tho. etiã uerbaliter. Oportet igitur ꝙ & in numero id quod addit̃ uel ſubtrahitur habeat rõnẽ formæ reſpectu eius cui additur: cum in hoc etiam attẽdatur ſimilitudo Ariſt. Quod & ex ſequenti ſimilitudine patet, ubi ſm expõnem etiam Ant.an.dr̃, ꝙ ſicut qdditas eſt cõpoſita ex eo quo eſt unũ, & qđ eſt unũ, ita & numerus. Et per cõſequens ſicut ĩ quidditate id quo eſt unũ, eſt forma eius quod eſt vnum, ita & in numero. Probat autem vtrunq;, Ariſt. quia rõnes iſtæ, ſeu quidditates nõ ſunt unum per ſe quaſi indiuiſibiles ſicut unitas aut punctus, ut quidam dixerunt, ſed ſicut quid cõpoſitum ex proprio actu & ꝓpria potentia ſicut exponit Ant. an. Vnde hoc ſupponens tanq̃ uerum & de mẽte Pħi ſtatim inquirit, à qua unitate ſit numerus unus formaliter. Et ſic oportet ꝙ intendat ꝙ id quo numerus eſt unus formaliter, ſit forma ex qua cum aliquo ſibi compoſito quaſi potentiali cõponatur numerus iuxta ꝓceſſum ſimilitudinis Ariſto. Et ſic patet ꝙ etiã ſm cum ſcđa ſimilitudo Pħi attẽditur in hoc, ꝙ ſicut addito uel ſubtracto formali in quidditate, uariat̃ qdditas: ita addito uel ſubtracto formali in numero, uariatur numerus. Probato igitur quod ultima unitas tm̃ ſit illa ex cuius additione uel ſubtractione uariatur numerus: ſequetur ſtatim neceſſario ſm intentionem & uerba Pħi ꝙ ultima unitas ſit forma numeri. Hoc ipſum autem competere ultimæ unitati ꝓbat̃ tam ex parte additionis q̃ ex parte ſubtractionis p̄ſatæ. Ex parte quidem additionis, quia cum additio iſta non fiat niſi per ſummationem in telľs, eo tñ mõ quo ſupra declarauimus: nec aliquid poſſit intelligi addi niſi præexiſtentibus, nec aliquid ſubtrahi niſi à p̃exiſtentibus, oportet ꝙ id quod additur ſit ultimum in tali ſummatione, ex qua additione fiat alia ſpẽs numeri. Quod ſi aliquis forte dicat, nolo addere ultimã, puta quintam, ſed uolo addere tertiam uel quartam &c. patet ꝙ iſte uocem ſuam ignorat. Cum.n. per additionem unius unitatis non poſſit conſurgere numerus quinarius, niſi illa quę additur p̃ſupponat in ſummatione oẽs alias ex quibus cum addita conſurgat talis numerus patet ꝙ ea q̃ additur, ut ſic, ſemper ultima eſt, tametſi in alia forte ſummatione fuerit tertia uel quarta: in illa.ſ. q̃ ad tertiã uel quartam terminata eſt. Ex parte etiam ſubtractionis idẽ patet. Nihil.n. p̃t ſubtrahi ab aliquo numero ſic ꝙ remaneat alia ſpecies numeri & inferior ut neceſſe eſt, niſi prius habuerit rõnẽ cõplentis ſpẽm numeri ſuperioris. Sed talis eſt ſola ultima unitas, ut ꝓbatũ eſt, ergo &c. Licet igitur quãtum ad ſitus corporei ordinẽ aliqua poſſit ſubtrahi q̃ ſm talẽ ſitum non eſt forte ultima, ſed prima uel media: quantum tñ ad ordinẽ talis ſummationis fundamentalis, q̃ eſt de rõne numeri, ut ꝓbatum eſt, non ſubtrahit̃ niſi illa q̃ ſumit̃ ſub rõne ultimæ. Sic igit̃ ex his oĩbus tam ab Ariſt. q̃ ex cõfeſſione aduerſarij adductis, patet ꝙ ultima unitas eſt forma numeri: & comparatur ad illum ut actus & perfectio propria ad proprium perfectibile, & ut forma partis ad formatum. Et hæc de ſecundo.

Quantum autẽ ad tertiũ, ꝙ uidelicet determinatio Ant.an. non ſit bona, iam ex p̃miſſis patere põt, cum deniet à S.Tho. & conſequenter ab Ariſt. cui conformiter loquitur diuus Tho. ut oſtenſum eſt. ſed & ſpecialiter hoc idem deducitur ex intentione & uerbis Ariſt. multipliciter. Et primo ſic, Cõparat Ariſt. quidditatem numeris, ut paulo ante dictum eſt: & aſſimilat eis in hoc, ꝙ ſicut in numeris eſt aliquid ut formale & aliqđ ut materiale, ita & in quidditatibus. Vñ ſicut numerus, licet ſit cõpoſitus ex multis, eſt tñ cum hoc unus per ſe, & in eo inuenitur aliqđ quo eſt quid unũ per ſe, ita & quidditas eſt quid unũ per ſe, quamuis ſit cõpoſita ex multis, ſ. ex materiali & formali, ut & ipſe Ant.an. confitetur. Nõ.n. eſt quid unum, ſicut punctus, aut unitas, aut aliud tale ĩdiuiſibile, ut dicit Ari. Manifeſtum eſt autẽ, ꝙ cum Ariſ. dicit quidditatẽ eſſe cõpoſitam ex materia & forma & nõ eſſe indiuiſibilẽ, non loquit̃ de forma totius. Nõ.n.dr̃ aliquid cõponi ex materia & forma totius, ſed potius reſultat forma totius ex unione & cõpõne formæ partis cũ materia. Forma ergo partis eſt illa, ex qua cũ materia eſt cõpoſita qdditas, & à qua ſicut eſſe, ita & eſſentialẽ unitatẽ habet compoſitũ. Hanc aût formam partis in numero non aſſignat Anto.aud. quæ ſit, ergo male & nõ ad mentem Ariſtotelis determinat. Sanctus Thomas aût eam aſſignauit eſſe vltimam vnitatem, quæ vt vl-

tima quidem habet rationem formæ & ſpecificatiui numeri:vt vero præſcindit ab hac rõne vltimitatis,habet ſimul cum aliis rationem materię. Sunt enim oẽs vnitates,ex quibus componitur numerus,vt ex partibus materialibus,& ob hoc dicuntur eſſe in eo in potẽtia,inquantũ numerũ componũt, licet ad hoc etiã, ꝙ numerum cõponant opus ſit,vnicuique earum rationem vnius attribui. ergo &c. Et confirmatur deductio iſta,quia Ant.and.dicit determinando quod vnitas ſpecifica numeri, puta qua quinarius dicitur vnus numerus ſpecie diſtinctus a quaternario, eſt à forma ſpecifica. Et licet non explicet an loquatur de forma totius, an de forma partis:quia tñ dicit etiam, ꝙ ipſa vnitas eſt ipſa forma ſpecifica, & paulo infra dicit,quod hæc unitas eſt totalis, à qua denominatiuæ totum dicitur unum, ideo uidetur uelle loqui de forma totius tantum.Licet hoc ex uerbis eius de neceſsitate,inferri non poſsit, cum & forma etiam partis ſpecifica ſit, & ea ſit formaliter unum ipſum formatum,ſicut & formaliter ens:per illam poteſt denominari totum unum. Vnde ob hoc etiam poteſt dici unitas totalis. His tamen non obſtantibus ſi per illa uerba intendat tantum explicare formam totius ut uidetur,& maxime, quia paulo infra in expoſitione ſequentis textus dicit,ꝙ Ariſt.hic non loquitur niſi de forma totius,ſequitur ꝙ cum forma totius ſit compoſita ex materia & forma partis, & nõ poſsit tãtum de eo quod materiale in re eſt, reſultare, conſequenter in numero erit aliqua alia forma, quæ ſit forma partis.Cum ergo forma iſta partis concurrat ad unitatẽ formari ut ratio & cauſa eius principalis, ſequitur ꝙ eius etiam debuerit facere mẽtionem cum de unitate qua numerus unus eſt loquebatur,quærens quid eſſet & à quo. Quod tamen non fecit,immo S.Tho. impugnauit id optime facientem,ergo male. Secundo Ariſt.hic comparans quidditatem numero dicit,ꝙ ſicut in numero propter multitudinem unitatum ex quibus componitur quærendum eſt, quid faciat ipſam eſſe unum per ſe:quod ideo uidetur difficile, q̃a ibi apparet manifeſta multitudo & nullum apparet uniens,ita etiam quęrendum eſt de quidditate, quæ etiam componitur ex multis, quid ſit faciens eã eſſe quid unum. Ex quo modo loquendi uidetur magis de cauſa unitatis quærere, quàm quid ſit ipſa unitas: circa quod tamen ſoluendo,tota intentio Anto.and. inſudauit,& ob hoc non ad mentem Ariſt.Eſſe enim unum unitate propria unum quodque, omnibus notum eſt.Sed à quo ſit talis unitas,ĩ quibuſdam eſt difficile uidere:in his uidelicet in quibus nõ apparet niſi diuerſitas ſeu diſcretio,ſicut eſt in numero. Tertio,Si numerus non ex alio eſt per ſe unus quàm ex ſua forma totius,quæ per te eſt ſua unitas, non erit maior ratio ꝙ numerus ſit unus per ſe quam quod aceruus. Eſt enim & ipſe aceruus unus aceruus & diſtĩctus ab altero aceruo propria unitate, per quam ita cõſtituitur in ſpecie acerui,ſi ſic fas eſt loqui, ꝙ non in ſpecie populi,licet hæc non ſint proprie loquendo ſpecies, cum ſint entia per accidens. Secundum prædictam autem Anto.and.determinationem, non poſſet aſsignari,quare unitas numeri ſit forma ſpecifica faciens unum per ſe magis quam unitas acerui, & ob hoc ſicut aſsignabimus per te in numero unitatem ipſam ſuã ut id quo eſt unus per ſe, ita poterimus aſsignari,ꝙ ipſa unitas acerui faciat illum unum per ſe,ſcd̃m enim hoc non eſt maior ratio de numero, quàm de aceruo.Et tamen Ariſto.hic dicit ꝙ in aceruo nõ eſt aliquid quo poſsit dici eſſe unus, & propter hoc non eſt unus ꝑ ſe. In numero aũt eſt aliqd,quo eſt unus ꝑ ſe.ergo ſm Ariſto.aliquid aliud eſt in numero præter unitatem,quæ eſt forma totius,ex quo eſt unus ꝑ ſe, quod aceruo cõpetere non põt. Eſt.n.aceruus aggregatio unorum, ut ita dixerim, ſine ordine. Et ex hoc ſequitur,ꝙ illud qđ eſt in numero faciẽs eum unum per ſe,& illud qđ eſt in quidditate,q̃ etiã ſm Ariſt.ad numeri ſimilitudinẽ eſt quid unum per ſe,eſt in horũ ſingulis propria forma partis,uel propria dr̃ia.quæ à forma partis ſumitur. Et cõfirmatur.non.n.minoris, immo maioris difficultatis eſt ſcire,qũo numerus habet unitatẽ ſpecificã,quã ſcire qũo eſt unus ꝑ ſe.Multa.n.ſunt per ſe ut continua etiã per copulationem, uel uiſcũ &c.ex quinto metaph.quæ tñ non hñt unitatem ſpecificam.Et ob hoc poterimus talia cognoſcere,ꝙ ſint unum per ſe: & tñ non cognoſcemus ea eſſe unũ quid ſm ſpẽm. Declarare ergo,ꝙ aliquid, in quo apparet expreſſe multitudo & diuerſitas, cuiuſmodi eſt numerus,habeat unitatem per ſe,per hoc ꝙ habet unitatem ſpecificam,non aliter declarãdo qũo habeat unitatẽ ſpecificã,& à quo eſt declarare magis notũ per minus notũ,qđ eſt petere principiũ. Et non ſolũ hoc eſt ſm ſe,magis uel minus notũ, ut diximus, ſed etiã quo ad nos.Aliud ergo intendebat Ariſto.cũ q̃rebat uel aſſerebat eſſe aliquid quo numerus eſſet unum per ſe, q̃ unitatẽ ſpecificã q̃ ſit idẽ cum forma totius. Quarto. In aſsignãda cã unitatis ꝑ hoc ꝙ talis quid eſt unũ ꝓpria unitate ſpecifica, non differũt ſimplici à cõpoſitis,nec ĩdiuiſibilia à diuiſibilibus. Sicut .n.hõ eſt unus ſua unitate ſpecifica q̃ eſt ſua forma totius,ſ.humanitate, ita punctus eſt unus ſua forma totius ipſa(ut ita loquar) pũcteitate.Et Gabriel ſua Gabrielitate,& ſic de oĩbus ſimplicibus. Sed Ariſt.facit hic dr̃iam inter ſimplicia & cõpoſita, quia non eſt in utriſq; eodẽ mõ aſsignare quo ſunt unũ ꝑ ſe,ergo nõ intendit id de quo quærit faciens numerũ eſſe unũ ꝑ ſe,eſſe formam totius, & unitatẽ illo mõ ſpecificam. Quinto Ant.an.loquens in determinatione ſua de tali unitate, dicit ꝙ eſt uel forma ſpecifica uel propria paſsio conſequens formã, ut ex mõ loquendi uideaꝰ dubitare & ignorare, qđ horũ ſit. Qđ quidẽ non eſt docentis,ſed mente uagantis. Non.n.titubãs, ſed determinata & certa debet eſſe doctrina. Et ſi eſt utrũq; ſm diuerſas rões, non debuit ſic ſub diſiunctione loq, ſed explicare unde haberet rõnẽ paſsionis ſi paſsio erat, & qũo, uel etiã unde habebat identitatem cum ſeipſa ut forma,uel cum ea diuerſitatẽ, ſi alia eſt.Cum .n.auſus fuerit ponere os in cœlũ, & contra S.Thom. doctorẽ cœlicũ uerba ſpargere, debuit grauiori pede ꝓcedere. Et confirmatur,q̃a circa finẽ ſuæ determinationis dicit,ꝙ hæc unitas denominat totũ in ſcđo mõ dicendi ꝑ ſe,ergo non eſt forma ſpecifica, q̃a ab hac ſumpta ꝑdicatio eſt in primo mõ.Ergo determinatæ debuit dicere ꝙ ſit paſsio, & non ſubdiſtinctæ formę ꝙ ſit forma uel paſsio. Debuit etiã declarare qualis paſsio ſit,an uidelicet ꝓprie,uel improprie dicta, quales ſunt paſsiones entis, ꝓut de facto eſt ipſum unũ tranſcendens,indiſtinctũ realiter ab ipſo ente quod dr̃ ſic unũ, qũo eſt quid unum per ſe quælibet ſpẽs prædicamentalis.Sexto. Ant.and.dicit in hac eadem determinatione ꝙ talis numeri unitas eſt innominata.

nominata. Quod quidem uerum eſt apud illũ, à quo non eſt cognita, vt ex dictis patuit. Sed apud eos qui huius formæ ſicut & aliarum ſpecierum quantitatis notitiam habent, nominata eſt. Vt enim ex dictis iam patere poteſt, in quolibet numero eſt dupliciter forma, ſicut & in quolibet alio compoſito ex materia & forma, uel ex eo quod ſe habet per modum materię & formæ. Quędã enim eſt forma partis, quæ in quolibet numero eſt ultima ſua unitas, & eſt nominata, ſicut in quaternario dicitur ſeu denominatur quarta: in quinario quinta, & ſic de aliis. Alia eſt forma totius quæ reſultat ex unione materiæ cum forma uel ex ordine materialis cum formali &c. Et hæc etiam nominata eſt. Nam hæc ĩ numero binario dicitur dualitas. In ternario ternitas ſeu trinitas, & ſic inde. Hoc autẽ modo nominari formas totius ipſorum numerorum ſecundum ſuas ſpecies, nullus qui in doctrinis ſapientum & Philoſophorum exercitatus eſt, negare poteſt. Vt clarum eſt inruentibus libros Platonis, Ariſ. Auer. Alberti, Sancti Thomæ, & etiã Scoti, & breuiter omnium ſine differentia. Vtuntur enim omnes prędictis denominationibus formarum illarum. Contra ſe etiã loquitur in eadem fere ſententia. Si enim denominat totum, quomodo eſt forma innominata? Et ſi innominata, quomodo denominat? Patet igitur ex his omnibus, hanc Anto. and. determinationem undecunq; à plana veritatis via deuiare. Et hæc de tertio. Quantum ad quartum ſupereſt ſoluere argumenta ab aduerſario inducta contra præfatam ſancti Thomæ doctrinam. Ad primum igitur primo reſpondetur ꝙ vt ex determinatis patet, non arguit ad propoſitum eius quod intendit Sanctus Tho. quia unitas illa quæ dat ſpeciem & unitatem numero, non dicitur ultima ultimitate ſitus realis, de quo tantum intendit dictum Ariſt. ſuper quo fundatur obiectio, ſed ultimitate fundamentalis ſummationis quæ eſt de ratione numeri vt ſuperius dictum eſt. Secundo dicitur ꝙ Ariſto. loquitur de unitate ſpecifica, non autem de numerari ſub eadem ſpecie. Et hæc eſt alia & alia in numeris ſecundum quod variatur vnitas de ultima in non ultimam. Non uariatur autem ſpecies & ſubſtantia ſpecifica numeri per diuerſam poſitionẽ vnitatis hoc modo dicto, ſed per ſubtractionem eius, vel additionem alterius. Quod autem ſit hæc intentio Ariſt. indicat ly differentia in ſubſtantia, quę ſi proprie ſumatur, ſpecificam habet diuerſitatem cauſare. Vnde negando ibi eſſe differentiam in ſubſtantia, non negat (quãtum ex propria ſignificatione verborum ſumi poteſt) niſi diſtinctionem ſpecificam. Indicant etiam hanc eſſe intentionem Philoſophi, exempla quibus declarat ꝙ in quibuſdam facit poſitio differentiam ſecundum ſubſtantiam. Nam dicit quòd diuerſitas partium in homine & domo, & ſic in aliis heterogeneis, intelligendo de partibus principalibus facit diuerſitatem ĩ ſubſtãtia, quod exprimit diuerſitatem ſpecificam. Variatur enim ſpecies ex tali partium tranſpoſitione, puta ſi pedes hominis ponerentur in ſitu capitis, & econuerſo, & tectum domus poneretur in ſitu fundamenti & econuerſo. Sic igitur ex diuerſa ſituatione unitatum, etiam eo modo ſummationis quo declaratum eſt, cum non fiat variatio in ſubſtantia ſpecifica, ut ſit alia ſpecies numeri, patet ꝙ etiam ſi fiat variatio ſm numerũ ſub vna ſpecie, non repugnat hoc dictis Ariſ. in loco allegato. Erit igitur nunc numerus alius non ſpecie, ſed numero: & forma alia, non ſpecie ſed numero. Et per hoc patet ad primam probationem falſitas conſequentis. Ad ſecundam uero dicitur, ꝙ non inconuenit abſolutum imperfectum, & imperfecte unitatem habens ſpecificari per ordinem prædicto modo, immo hoc requirit ordo uniuerſi, ut quædam naturæ uno modo, aliæ uero alio ſpeciem ſortiantur, ſicut in principio deduximus per S. Thom. ꝙ aliqua entia per formam, aliqua per compoſitionem, aliqua uero per ordinem ſpecificantur. Et in hoc ſuper alia accidentia habet quantitas ſimilitudinem cum ſubſtantia. ſic enim in ſupremo cõiungitur infimæ ſubſtantiæ, dum quantitas diſcreta, quæ eſt prior & conſequenter perfectior continua, admittit & habet in ſui eſſentia compoſitionem formalis cum materiali, ut fiat ex eis per ſe unum &c. Ad ſecundum argumentum patet ſolutio ex dictis. Non enim ex ultimitate naturæ, perfectionis, temporis, ſitus, aut actualis etiã à numerante ſummationis, habet aliqua unitas, ꝙ ſit ſpecialis forma huius quinarij, & non illius: ſed à fundamentali ultimitate prædictæ etiam fundamentalis ſummationis, ut ſuperius dictum eſt. Ad tertium dicitur, ꝙ forma informans eſt & in toto formato, & in parte materiali: ſicut anima eſt in homine, & in materia eius. Sed forma ſignificata per modum compoſitionis vel ordinis, non eſt in parte vel in toto ut informans. Non enim compoſitio eſt in ſingulis partibus compoſiti: alias omnis pars heterogenei eſſet heterogenea, & pars etiam quęlibet haberet in ſe compoſitionem totius, quæ omnia ſunt falſa, ſed ſufficit ꝙ compoſitio ſit in partibus: quia eſt ipſa habitudo cõpoſitionis partium, ita ꝙ ſingulas partes reſpiciat vt terminos, & nõ ut ſubiecta: ſed ut ſubiectum adæquatum reſpicit ipſum totum. Sic eodem modo de ordine ſpecificante numerum dicendum eſt, quantũ ad hoc ꝙ talis unitas quę eſt forma numeri nõ oportet ꝙ ſit in aliis unitatibus informãdo eas &c. ſed ſufficit quod ad eas terminetur tali ordine. Dicitur enim ultima in reſpectu aliarum, & hoc ſufficit ad eſſe formam partis in tali ſpecie. Et eſt in ipſo toto numero ut forma eius adæquata per hoc, ꝙ in eo reſpicit alias ſub prædicto reſpectu: ex qua habet totum ipſum, qđ ſit unum per ſe, & diſtinguitur ſicut pars à toto ab ipſa forma numeri, quæ dicitur forma totius, puta dualitate, à qua numerus ille denominatur binarius, ſicut ab humanitate denominatur homo. Eſt ergo in aliis unitatibus non formaliter, neque enim hoc exigit natura huius formæ, ſed ordinabiliter, inquantum ex ordine ad alias habet ꝙ ſit ultima. Et hoc ſufficit ad hoc ꝙ ſit forma numeri dans ei ſpeciem & unitatem per ſe, ut dictum eſt. Et hæc de præſenti defenſione ſufficiant. Per omnia benedictus Deus. Amen.

Et quemadmodum nec numerus habet magis & minus, ita neque ſubſtantia, quæ ſecundum formam eſt. ſed ſi eſt quidem, ea quæ ſecundum materiam eſt. ARIS.

Et quemadmodum nec numerus habet magis uel minus, nec quæ ſecũdum ſpeciem ſubſtantia. Sed ſiquidẽ cũ materia. ANT. par. 12.

Ponit quartam aſſimilationem, & dicit quòd ſicut numerus non ſuſcipit magis aut minus, ita nec ſubſtantia quæ dicitur ſecũdum ſpeciem, licet forte illa quæ dicitur ſm materiam. Sicut enim rõ numeri in aliquo determinato conſiſtit, cui nõ eſt addere nec ſubtrahere, ut dictũ eſt, ita & ratio formæ. Sed magis & minus ꝯtingit ex hoc ꝙ materia perfe-

Sicut numerus ſic & forma non dicitur ſecũdum magis & minus, ſecus de quodam compoſito.

perfectius uel minus perfecte formam participat. Vnde etiam albedo non ſuſcipit magis & minus, ſed album. Deinde cum dicit.

BESS. *De generatione igitur, ac corruptione dictarum ſubſtantiarum, quomodo accidit, quoque modo impoſſibile eſt, deque reductione ad numerum, hactenus determinatum ſit.*

ANT. par.13. Alia litera de analogia. *De generatione quidem, & corruptione dictarum ſubſtantiarum quomodo contingit, & quomodo impoſſibile, & de analogiam ad numerum, ſit uſque ad hoc determinatum.*

Epilogat quæ dicta ſunt dicens, quod dictum eſt {de generatione & corruptione talium ſubſtantiarum .ſ. formalium quomodo contingit, quia per accidẽs, & quomodo eſt impoſſibile, quia per ſe, & de analogia, ideſt reductione earum ad numerum per uiam aſsimilationis.

LECTIO IIII.

Quæ de materia ſciri opporteat, manifeſtat, & quomodo in omnibus materia reperiatur.

BESS. Tex.11. *DE materiali uero ſubſtantia oportet non latere, quòd et ſi ex eodem omnia primo, aut eiſdem tanquam primis, & eadem ſit materia ut principium illis, quæ fiunt, eſt tamen quædam cuiuſque propria. flegmatis prima materia, ipſa dulcia aut pinguia. cholere uero, amara, aut aliqua alia. Portaſsis autem hæc, ex eodem.*

ANT. Tex.c.11. par.1. *De materiale autem ſubſtantia oportet non latere, quia & ſi ex eodem omnia primo, aut eiſdem, aut primis, & eadem materia ut principium his quæ fiunt: eſt tamen aliqua propria cuiuslibet, ut phlegmatis prima materia, dulcia aut craſſa: cholere uero, amara, aut alia quædam. Forſan autẽ hæc ex eodem.*

Sermo de materia. Poſtquam Ariſt. proſecutus eſt ea, quæ conſideranda erant circa formale principium ſubſtantiæ, nunc determinat de principio materiali, & diuiditur in partes tres. Primo enim determinat de principio materiali per comparationem ad ea, quæ ſunt ex materia. Secundo per comparationem ad alias cauſas, ibi: {Contingit autem una materia exiſtente.} Tertio per comparationem ad tranſmutationem generationis & corruptionis, cuius ſubiectũ eſt materia, ibi: {Quoniam uero quædam ſine generatione.} Circa primum duo facit. Primo manifeſtat, utrum omnium ſit una uel plures ſpecies materiæ. Et dicit, quod oportet non latere circa materiale principium, quia licet omnia ſint ex eodem primo materiali pricipio, quod eſt materia prima de ſe nullam habens formam, aut ex eiſdem materialibus principiis {aut primis} quod dicitur propter quatuor elementa, quæ ſunt principia materialia communiter omnibus generabilibus & corruptibilibus. Et licet ſit eadem materia, ut {principium his quæ fiunt.} quod dicit propter hoc, quod materia non eſt tantum principium in eſſe, ſed etiam in fieri. Licet etiam prima materia & elementa cõmuniter ſe habeant ad elementa, tamen cuiuſlibet rei eſt aliqua materia propria. Vt materia propria phlegmatis non ſimpliciter, ſed in genere, ſunt dulcia & pinguia. hæc enim habent quandam affinitatem cum phlegmate ratione ſuæ humiditatis. Choleræ uero prima materia, ſunt amara, aut alia quædam huiuſmodi. in amaris enim uidetur calor omnino habere dominium ſuper humiditatem uſque ad eius conſumptionem. Et ſic ratione ſiccitatis & caliditatis, affinitatem habet cum cholera. Sed hæ duæ materiæ .ſ. amara & dulcia, forſan ſunt ex aliquo principio materiali priore. Addidit autẽ {forſan} quia quorundam eſt ſic diuerſa materia, quod eorum materiæ nõ reducuntur in aliquam priorem, ſicut corpora corruptibilia & incorruptibilia. Ex his igitur, quæ hic dicuntur, accipitur, quod prima materia eſt una omnium generabilium & corruptibilium, ſed proprie materiæ ſunt diuerſæ diuerſarũ.

Infra pi.3.

Qđo oium ſit uel non ſit una materia. par.9.

BESS. *Fiunt autem plures materiæ, eiuſdem, cum alterius altera ſit. utputa pituita ex pingui & dulci, ſi pingue ex dulci: ex bilis uero eſſe, ob reſolutionem in primam materiam. Dupliciter enim hoc ex hoc, aut quoniam ex eo quod præcedet, aut quoniam ex eo, quod reſolutum fuerit in principium.*

ANT. par.2. *Fiunt autem plures materiæ eiuſdem quando alterius altera fiunt, ut phlegma ex craſſo & dulci, ſi craſſum ex dulci. Ex cholera uero per reſolui choleram primam materiã. Dupliciter enim hoc ex hoc. Aut quia primum erit, aut quia ex reſoluto in principium.*

Qđo unius ſint uel nõ ſint plures materię. Secundo, dicit quomodo econtrario unius ſunt plures materiæ, dicens, quod eiuſdem rei ſunt plures materiæ, quando una earum eſt alterius materia. Sicut materia phlegmatis ſunt pingue & dulce, ſi pingue eſt ex dulci. Pinguis enim ſapor inter medios ſapores computatur: medij autẽ ſapores fiũt ex extremis, qui ſunt dulce & amarum, ſed pingue eſt proximum dulci. Conſiderandum uero eſt, quod in iſtis exemplis materiam alicuius poſuit ex quo aliquid fit, licet non ſit permanens, ſed tranſiens. ne igitur aliquis exiſtimaret, quod ſemper aliquid fieri diceretur ex materiali principio & non econuerſo, ſubiungit, quod etiam ex cholera dicitur aliquid fieri per reſolutionem choleræ in primam materiã, & econtra cholera fit ex prima materia. Quia dupliciter dicitur aliquid fieri ex altero. aut quia illud ex quo fit, eſt ei principium naturaliter in uia generationis. huiuſmodi enim eſt materiale principium. aut quia factio eſt reſolutio in principiũ materiale, ita ſcilicet quod ex compoſito per reſolutionẽ, materiale principium fieri dicatur. Fit enim corpus mixtum ex elementis per compoſitionem, elementa uero ex corpore mixto per reſolutionem.

Dupliciter aliquid ex altero fit.

Deinde cum dicit.

BESS. *Contingit autem una exiſtente materia, diuerſa fieri propter mouentem cauſam ut ex ligno fit arca & lectus. Quorundam autem diuerſa materia neceſſario, diuerſis exiſtentibus. utputa, ſerra nunquam fiet ex ligno. nec eſt hoc in cauſa mouente. non enim faciet ſerram ex lana, aut ligno. Si autem idem contingit ex alia materia facere. Patet quòd principium & ars, quæ eſt ut mouens, eadem eſt. etenim ſi materia diuerſa & mouens, & ipſum quod factum eſt.* Tex.12.

ANT. par.3. *Contingit autem una materia exiſtente, fieri diuerſa propter mouentem cauſam: utputa ex ligno, & arca & lectus. Quorundam uero altera materia ex neceſſitate alteris exiſtentibus, ut ſerra non utique fiet ex ligno, nec in mouente cauſa hæc. Non enim faciet ſerram ex lana aut ligno. Si uero idem contingit ex alia materia facere, palam quia ars & principium, quod eſt ut mouens, idem. Nam ſi & materia altera, & mouens, & quod factum eſt.* Tex.c.12.

cõparat materiam ad alias cauſas & primo ad agentem. par.ſeq. Determinat de materia per comparationem ad alias cauſas, & primo per comparationem ad agentem tantum, qui ex materia aliquid facit: quæ quidem comparatio pertinet ad materiam ſm quod eſt principium fiendi. Secũdo per comparationem

Vnde poſſit eum unitate materiæ effectiuum diuerſitas prouenire.

tionem ad omnes cauſas, prout materia eſt principium cognoſcendi, ibi: {Quando itaq; aliquis quæſierit.} Quia uero ſuperius dixerat, q̃ una erat ptima materia omnium, poſſet aliquis dubitare quomodo ex materia una omnium, diuerſitas rerum procederet. Antiqui enim Naturales attribuebãt hoc caſui, tollentes cauſam agentem, & ponentes per raritatem & dẽſitatem ex una materia rerum diuerſitatem produci. hoc ergo remouẽs Philoſophus dicit primo, q̃ contingit una materia exiſtẽte fieri diuerſa propter mouentem cauſam. Ant quia eſt alia & alia cauſa mouens, aut quia eadem cauſa mouens habet ſe ad operandum diuerſa diuerſimode. Quod maxime in artificialibus patet. uidemus enim ex ligno fieri arcam, & lectũ ab uno artifice ſecundũ diuerſas formas artis, quas apud ſe habet. Quia uero licet materiæ prima ſit communis omnibus, tamen materiæ propriæ ſunt diuerſæ diuerſorum, ideo ne aliquis totam diuerſitatem rerum attribueret mouẽti, & nullo modo materiali principio, ſubiungit q̃ in quibuſdam diuerſorum ex neceſsitate eſt diuerſa materia, propria ſcilicet. Nõ enim quodlibet natum eſt fieri ex qualibet materia, ſicut ſerra non fit ex ligno, neque eſt in poteſtate artificis, ut hoc faciat. nunquam enim unam materiam attribuit cuilibet operi. non enim poteſt facere ſerram ex ligno uel lana, quæ propter mollitiem ſuã non ſunt apta ad opus ſerræ, qđ eſt ſecare. Patet igitur, q̃ diuerſitas rerũ eſt ex mouente & materia. Si ergo conueniat aliquid idem ſecundum ſpeciem fieri ex alia materia, ſicut phialam ex auro & argento, manifeſtũ eſt q̃ principiũ mouens oportet eſſe idem ſcilicet artem. Si enim materia eſſet diuerſa & mouens diuerſum, neceſſe eſſet, q̃ & factum eſſet diuerſum. Deinde cũ dicit.

BESS. *Cum itaque quiſquam quænam ſit cauſa quærat, quoniã multipliciter cauſæ dicuntur, omnes contingentes cauſas dicere oportet. utputa hominis, quæ cauſa ut materia, nonnẽ menſtrua? quæ uero ut mouens utrum ſperma, quæ uero ut forma, quod quid erat eſſe? quæ autem ut huius cauſa, finis? fortaſsis autem hæ ambæ idem ſunt.*

ANT. par.4. *Quando itaque aliquis quæſierit quid cauſa? quoniam pluribus modis dicuntur cauſæ, omnes dicere oportet cauſas cõtingentes. Vt hominis quæ cauſa ut materia? Equidem menſtrua. Quid autem ut mouens? Equidem ſperma. Quid ut ſpecies? Quod quiderat eſſe. Quid ut cuius cauſa? Finis. Forſan autem hæc ambo idem.*

Hic accipe matrẽ paſſiuã tm̃ ad generationem concurrere.

Comparat materiam ad alias cauſas ſecundũ q̃ eſt cognitionis principium.

Infra pt.7.

Determinat de materia per comparationem ad alias cauſas, ſecundum q̃ materia eſt cognitionis principium, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit q̃ oportet reddere materiam cum aliis cauſis in generabilibus & corruptibilibus. Secundo oſtendit quomodo ſe habet materia in ſubſtantiis naturalibus ppetuis, ibi: {In naturalibus quidem.} Tertio quomodo ſe habet in accidentibus, ibi: {Neq; quæcunque ita quidem natura.} Circa primũ tria facit. Primo enim quia antiqui naturales aſsignabant tantummodo cauſam materialẽ, dicit q̃ quãdo aliquis de aliquo quærit qđ eſt cauſa eius? cum pluribus modis dicãtur cauſæ, oportet omnes cãs aſsignare {contingentes}. i. quę cõtingant eſſe illius rei. Non enim habent omnes cauſas omnia. Naturalia tamen & maxime generabilia & corruptibilia omnes cauſas habent. Vt hominis cauſa quaſi

Hic argumentũ q̃ materia ut de eſſentia rei naturalis.

materia in generatione ipſius ſunt menſtrua. Cauſa mouens {ſperma} in quo eſt uirtus actiua. Cauſa formalis {quod quiderat eſſe}. i. illud quod ſignificatur per diffinitionem eius. Sed finis eſt cuius cauſa. Hæ autem duę cauſæ, ſcilicet finis & forma, forte ſunt idem numero. Quod quidem dicit, quia in quibuſdam ſunt idem, in quibuſdam non. Finis. n. generationis hominis eſt anima. Finis uero operationis eius eſt felicitas. Secundo ibi.

BESS. *Oportet autem proximas cauſas dicere. quæ materia, nõ ignem uel terram, ſed propriam.*

ANT. par.5. *Oportet autem proximas cauſas dicere quæ materia, non ignem aut terram, ſed propriam.*

Cãs ppinquiſſimas non remotas aſsignãdas eſſe. Materia duplex.

Oſtendit q̃ non ſolũ oportet aſsignare oẽs cãs, ſed oportet etiam dicere cãs proximas, ut incipiẽdo à cauſis primis ꝑueniamus ad cauſas ꝓximas. Per cãs enim primas habet cognitio de re aliqua ſolum in uniuerſali & imperfecte. Per cauſas autem proximas habetur cognitio rei & ꝑfecta. Sicut ſi quis quærat cauſam materialem hominis, nõ debet aſsignari pro cauſa, ignis aut terra quæ ſunt materia communis omnium generabilium & corruptibilium, ſed debet aſsignari propria materia, ut & caro, & os, & huiuſmodi. Tertio ibi.

BESS. *In naturalibus igitur et generabilibus ſubſtãtiis, neceſſe eſt ita procedere, ſiquis recte procedet. ſiquidẽ, hæ, totq; cãæ ſunt. & oportet cauſas cognoſcere.*

ANT. par.6. *Circa naturales quidem ſubſtantias et generabiles neceſſe ſic uerſari, ſi quis recte uerſatur: ſi profecto hæ cauſæ & tot, & oportet cauſas cognoſcere.*

Epilogus.

Epilogat quod dictum eſt, & dicit q̃ circa naturales ſubſtãtias & generabiles neceſſe eſt ſic uerſari, ſi quis recte conſideret cauſas, ut ſcilicet omnes aſsignentur & proximæ. Et hoc eſt neceſſe, ex eo q̃ hæ cauſæ ſunt tot, ut dictum eſt. Et oportet cauſas cognoſcere ad hoc q̃ aliquid ſciatur, quia ſcire eſt cauſam cognoſcere. Deinde cum dicit.

BESS. *De naturalibus autem, ſed perpetuis ſubſtantiis, alia rõ eſt. fortaſsis etenim quædam non habent materiam, aut non talem, ſed ſolum quæ ſecundum locum mobilis eſt.*

ANT. par.7. *In naturalibus quidem & ſempiternis ſubſtantiis alia rõ. Forſan quædam non habent materiam, aut non talem, ſed ſolum ſecundum locum mobilem.*

An corruptibiliũ & icorruptibilium corporum ſit eiuſdẽ rationis materia. Tex.c.4.

Oſtendit quomodo ſit materia in ſubſtantiis naturalibus & perpetuis, ſcilicet in corporibus cœleſtibus dicens, quõd in naturalibus & perpetuis ſubſtãtiis, ſcilicet corporibus cœleſtibus, nõ eſt ſimiliter materia ſicut in corporalibus, generabilibus, & corruptibilibus. Forſan quidem enim tales ſubſtantiæ non habent materiam, aut ſi habent, nõ habent talem qualem habent generabilia & corruptibilia, ſed ſolum ſecundum potẽtiam, quæ eſt in motu locali. Vt enim ſupra dictum eſt, in rebus generabilibus & corruptibilibus generatio & corruptio inducit in cognitionem materia, quia in generatione & corruptione oportet eſſe unum ſubiectum commune ad priuationem & formam. unde, cum in corpore cœleſti non ſit potentia ad priuationem formæ, ſed ſolum ad diuerſa loca, non habet materiam, quæ ſit in potentia ad formam, & ptiuationem, ſed quæ eſt in potentia ad diuerſa loca. Corpus autem comparatur ad locum, non ſicut materia ad formã, ſed magis ſicut ſubiectũ ad accidens. Et licet cõparatio ſubiecti ad acci-

 dens

dens ſit quoddam modo ut materiæ ad formã, non tamen ſubiectum eſt omnino materia, ſicut infra dicetur. Et ſic corpus cœleſte uniuerſaliter nullo modo habet materiam, ſi ſubiectum materiam nõ dicit: uel habet materiam ad ubi, ſi ſubiectum dicatur materia. Deinde cum dicit.

BESS. *Nec quæcunque natura quidẽ, non autem ſunt ſubſtãtiæ, his materia eſt, ſed quod ſubiicitur ſubſtantia. utputa, quæ cauſa eclipſis, quæ materia? non enim eſt, ſed luna eſt, quæ patitur. quæ cauſa ut mouens, atque corrumpens lumen? terra.*
Tex.13. *Cuius uero cauſa? forſan non eſt. quæ uero ut forma, ratio: ſed non manifeſta ratio, niſi cum ipſa cauſa ſit. utputa, quid eclipſis? priuatio luminis. ſi uero addatur à terra in medio interpoſita, hæc eſt cum ipſa cauſa definitio. De ſomno uero non eſt manifeſtum quid eſt primum, quod patitur. ſed numquid animal? ita attamen hoc ſecundum aliquid. & quid primum, cor an aliquid aliud? deinde à quo? deinde, quæ paſſio, quæ illius & non totius? quia talis immobilitas, ita. ſed hæc, eo quòd aliquid patiatur ipſum primum.*

ANT. par.8. *Neque quæcunque ita natura quidem, non ſubſtantia uero, non eſt his materia, ſed quod ſubiicitur ſubſtantia. Puta eclipſis quæ materia? Non enim eſt, ſed luna quod patitur. Quæ cauſa mouens & corrumpens lumen? terra.*
Tex.c.13. *Quod autem cuius gratia, forſan non. Quod uero ut ſpecies, ratio, ſed nõ manifeſta, ſi non cum cã fuerit ratio. Vt quid eclipſis? Priuatio luminis, ſi uero addatur, à terra in medio obiecta, quæ cum cauſa ratio hæc. Somni uero non manifeſtum quid primum patiens, ſed quòd animal etiam primũ. Verũ hoc ſecũdum quid? Et quid eſt primum, cor, an aliud aliquid? Deinde à quo? Deinde quid paſſio quæ illius & non totius? quia immobilitas talis utiq;, ſed hoc per aliquid pati quod primũ.*

Accidentia non habẽt materiam ex qua, ſed in qua. Oſtendit quomodo materia attribuitur accidẽtibus, & dicit, ꝙ illa, quæ ſunt ſecundum naturam, non tamen ſunt ſubſtantiæ, ſed accidentia, non habent materiam ex qua ſint, ſed ſubſtantia eſt eis ſubiectum. Subiectum autẽ habet aliquid ſimile materiæ, inquantum eſt receptibile accidentis. Differt autem à mateia, inquantum materia non habet actu eſſe niſi per formam, ſubiectum autem nõ
Eclipſis, q.d. cõſtituit in eſſe per accidẽs. Si ergo quæratur quę ſit cauſa eclipſis, nõ eſt aſsignare quę ſit materia, ſed luna eſt ſubiectum patiens talem paſsionem. Cauſa autem mouens, quæ corrumpit lumen, eſt terra interpoſita diametraliter inter ſolem & lunam. Cauſam uero finalem forſitan non eſt aſsignare. Ea enim, quę ad defectũ pertinent, non ſunt propter finem, ſed magis proueniunt ex neceſsitate naturæ, uel cauſæ agentis. Dicit autem {forſan,} quia conſideratio cauſarum circa ſingula, quę contingunt in motibus, eſt ualde difficilis. Cauſa uero formalis eclipſis eſt diffinitio eius. Sed hæc diffinitio non eſt manifeſtata, niſi in ea ponatur cauſa, ut ratio eclipſis lunæ eſt priuatio luminis in luna. Sed, ſi addatur, ꝙ iſta priuatio eſt à terra in medio obiecta inter ſolem & lunam diametraliter, hæc diffinitio erit cum cauſa. Similiter hoc patet ĩ hoc accidente quod eſt ſomnus. Sed in ſomno non eſt manifeſtum quid eſt primum ſubiectũ patiens hãc paſsionem, ſed hoc eſt manifeſtum ꝙ animal eſt ſubiectum ſomni. Sed ſecundum quid primo ſomnus inſit animali, utrum ſit cor, uel aliquid aliud tale, non eſt manifeſtum, cum quidam ponant primũ inſtrumentum ſenſus eſſe cerebrum, quidam uero cor. Somnus autem eſt quies operationis ſenſibilis. Deinde oportet conſiderare habito ſubiecto ſomni à quo ſicut à cauſa agẽte ſit ſomnus, utrum ab euaporatione alimenti, aut labore, aut aliquo huiuſmodi. Deinde oportet conſiderare quę paſſio ſit ſomnus illius, ſcilicet ſecundum quod primo ineſt ſomnus animali, & non totius animalis, quia ſomnus eſt quędam immobilitas, ſed ea competit animali per aliquod primum, quod eſt ſubiectum talis paſsionis. Et illud primum oportet poni in diffinitione ſomni, ſicut & quodlibet accidens diffinitur per proprium ſuum primum ſubiectum Color enim diffinitur per ſuperficiem & nõ per corpus. Deinde cum dicit.

Forſan quæ finis eclipſis eſt, propter bonũ uniuerſi, multa.n.bona oſtendit ſolo mens in libro apoteleſmatum in uniuerſo contingere ex eclipſibus.

Somnus quid, in quo, & à quo.

Cum autem quędam abſque generatione, & corruptione ſint, & non ſint, utputa puncta ſi ſint quidem, & omnino ſpecies & formæ (non enim albedo fit, ſed lignum album, ſi ex aliquo & aliquid fit omne quod fit) profectò non omnia contraria fiunt uiciſsim. ſed aliter albus homo ex nigro homine, & albedo ex nigredine. nec omnium materia eſt, ſed quorumcunque generatio, & tranſmutatio inuicem ſunt. quęcunq; uero abſque eo, quod tranſmutentur ſunt, aut nõ, horum materia non eſt. BESS. Tex.14.

Quoniam uero quędam ſine generatione & corruptione ſunt & non ſunt, ut puncta, ſi quidem ſunt, & totaliter ſpecies & formæ. Non enim album fit, ſed lignum album, aut ex aliquo, & aliquid omne quod fit, non omnia utique contraria fient ex inuicem. Sed aliter albus homo ex nigro homine, & album ex nigro. Nec omnis materia eſt, ſed quorum generatio eſt tranſmutatio adinuicem. Quęcunque autem ſine tranſmutari ſunt, aut non, non eſt horũ materia. ANT. Tex.c.14. par.9.

Determinat de materia per comparationem ad tranſmutationem unius ad alterum. & ideo primo oſtendit quomodo diuerſimode fit tranſmutatio in diuerſis. Secundo mouet quaſdam dubitationes, ibi: {Habet autem dubitationem.} Dicit ergo primo, ꝙ quædam quandoque ſunt. & quandoque non ſunt} ſine generatione & corruptione}, i. ſiue hoc ꝙ ipſa per ſe generentur & corrumpantur, ſicut puncta & uniuerſaliter omnes ſpecies & formæ, ſiue ſint ſubſtantiales ſiue accidẽtales. Nõ enim album per ſe loquẽdo fit, ſed lignum album. omne enim quod fit, fit {ex aliquo}, ſcilicet materia, & fit aliquid, ad quod terminatur generatio, qđ eſt forma. & ſic omne quod fit, eſt compoſitum ex materia & forma. Vnde ea, quæ ſunt formæ tantũ, per ſe fieri non poſſunt. Cum ergo dicitur, ꝙ contraria fiunt ex inuicem, diuerſimode intelligendũ eſt in compoſitis & ſimplicibus. Aliter enim fit albus homo ex nigro homine, & aliter nigrum ex albo, quia albus homo ſignificat aliquid compoſitũ, & ideo per ſe poteſt fieri, ſed album ſignificat formam tantum, unde non fit niſi per accidẽs ex nigro. Patet ergo ex prædictis, ꝙ non cuiuſlibet rei eſt materia, ſed illorum, quæ per ſe generantur & trãſmutantur in inuicem. Illa uero, quæ quandoq; ſunt & quandoque non ſunt ſine hoc ꝙ tranſmutentur per ſe, ita ſe habent ꝙ eorum materia non eſt ex qua ſint, ſed habent ſubiectum in quo ſunt pro materia. Deinde cum dicit.

Determinat de materia ꝑ comparationẽ ad trãſmutationem. par. ſeq.

Formæ nõ generãtur per ſe neq; corrumpũtur, nec habent materiã ex qua, ſed in qua.

Habet autem dubitationem, quonam modo ad contraria cuiuſque materia ſe habeat. utputa, ſi corpus potentia ſanum, contrarium uero ſanitati infirmitas, utrum ambo potentia & aqua potentia, uinum & acetum. an huius quidẽ BESS.

ſecundum

ſecundum habitum & ſecundum formam, materia eſt, illius uero ſecundum corruptionem & priuationem præter naturam?

A N T. par. 10.

Habet autem dubitationem quomodo ad contraria, materia uniuſcuiuſque ſe habet. Vt ſi corpus potentia ſanum, contrarium uero infirmitas ſanitatis, tunc ambo potentia. Et aqua potentia uinum, & acetum. Aut huius quidem ſecundum habitum et ſecundum ſpeciem materia, illius uero ſecundum priuationem & corruptionem ſecundum naturã.

Prima dubitatio an omnis materia æque primo reſpiciat formas contrarias.

Mouet duas quæſtiones circa prædicta, quarum Prima eſt, quomodo materia ſe habeat ad contraria, utrũ ſcilicet, ita ſit, ꝙ in omnibus, quę uidentur contrarietatem aut oppoſitionem habere, materia æqualiter uel eodem ordine ſit in potentia ad utrũq; oppoſitorũ. Sicut ſanitati opponit infirmitas, & ſubiectum unum, in potentia ad utrunque æqualiter eſt, & eodem ordine. Eſt enim ſanitas æqualitas quædam humorum. Infirmitas uero inæqualitas. Inæqualitas uero & æqualitas eodem ordine ſe habent ad ſuum ſubiectum. Videtur ergo ꝙ ad uinum & acetum ſicut ad cõtraria, aqua, quæ eſt materia humorum, ſit in potentia, & æqualiter ſe habeat ad utrunque. Sed Philoſophus dicit ſoluendo, ꝙ hoc non eſt ita. Forma enim uini ſe habet ut habitus quidam & ſpecies, forma autem aceti eſt ut priuatio quædã & corruptio uini. Sic igitur materia ſe habet per prius quidem ad uinum ſicut ad habitum & ad ſpeciem, ad acetum autem ſicut ad priuationem & corruptionem uini. Et ita non comparatur ad acetum niſi mediante uino.

B E S S.

At quædam dubitatio eſt, cur uinum non ſit materia aceti, neque potentia acetum, tametſi fiat ex eo acetum. & uiuens potentia mortuus, an non, ſed ſecundum accidens corruptiones. Ipſa uero animalis materia, ſecundum corruptionem mortui potentia & materia, aqua quoque aceti eſt. fiunt etenim ex illis, quemadmodum ex die nox. & quæcunque ita inuicem tranſmutantur, ad materiam oportet redire. ut puta ſi ex mortuo animal, primum ad materiam. deinde animal, & acetum ad aquam, deinde, uinum.

A N T. par. 11.

Dubitatio autem quædam eſt, & quare uinum non materia aceti, nec potentia acetum, quamuis fiat ex ipſo acetum. Et uiuens potentia mortuus. Aut non ſed ſecundum accidens corruptiones. Animalis uero materia, hoc ſecundum corruptionem, mortui potentia & materia, & aqua aceti. Fit enim ex his, ut ex die nox. Et quæcunque itaque ſic tranſmutantur adinuicem, ad materiam oportet redire. Vt ſi ex mortuo animal, in primam materiam, deĩde fit animal. Et acetum in aquam, deinde fit uinum.

Secunda dubitatio. Cur uinũ non eſt materia aceti, & uiuum mortui.

Secundam dubitationem mouet, quę talis eſt. Illud, ex quo fit aliquid, uidetur eſſe materia illius, ſicut ex elementis fiũt corpora mixta, & ſunt eorũ materia: cum igitur ex uino fiat acetum, & ex uiuo fiat mortuum, dubitatur, quare uinum non ſit materia aceti, & uiuum materia mortui, cum ordinentur ad ea, ſicut potentia ad actum. Sed ad hoc reſpondetur, quòd acetum eſt corruptio ipſius uini, mortuum uero corruptio uiui: non ergo acetum fit ex uino ſicut ex materia, neque mortuum ex uiuo, ſed ſecundum accidens dicitur ex eo fieri, inquantum fit ex materia eius. Vnde cyphus non eſt materia phialæ, ſed argentum. Similiter uiuum non eſt materia mortui, ſed ſunt elementa. Quod autem ex uiuo dicitur fieri mortuum, uel ex uino acetum, ſi referantur ad ipſam formam uini uel animalis, hæc præpoſitio. Ex, ſignificabit ordinem, quia ſcilicet in eadem materia, poſt formã uini, eſt acetum, & poſt formam animalis eſt mortuum. Per quem modum dicimus ꝙ ex die fit nox. Et ideo quæcunque ſic tranſmutantur adinuicem, ſicut ex uino fit acetum, & ex animali mortuum, non fit conuerſio tranſmutationis niſi redeatur ad materiam. Sicut ſi ex mortuo debet fieri animal uiuum, oportet ꝙ redeatur ad materiam primam, inquantum corpus mortuum reſoluitur in elemẽta: & ex elementis iterum ordine debito uenitur ad conſtitutionem animalis. Et ſimiliter de aceto, & uino. Et huius ratio eſt, quia quandocunque materia ſe habet ad diuerſa ſecundum ordinem, non poteſt ex poſteriori rediri in id quod præcedit ſecundum ordinem. Sicut in generatione animalis ex cibo fit ſanguis, & ex ſanguine ſemen & menſtruum, ex quibus generatur animal. Non poteſt autem mutari ordo, ſcilicet ut ex ſemine fiat ſanguis, aut ex ſanguine cibus, niſi per reſolutionem ad primam materiam, ex eo quòd cuiuſlibet rei eſt determinatus modos generationis. Et ſimiliter, quia materia uini non comparatur ad acetum niſi per uinum, inquantum ſcilicet eſt corruptio uini. Similiter eſt de mortuo & uiuo, & de cæco & uidente, & cæteris, & ideo à talibus priuationibus nõ fit redditus ad habitus, niſi per reſolutionem in primam materiã. Si autem ſit aliqua priuatio ad quam materia immediate ordinatur, quæ ſcilicet nihil aliud ſignificat niſi negationem formæ in materia ſine ordine ad formam, à tali priuatione poterit fieri reditus ad formam, ſicut à tenebris ad lucem, quia nihil aliud ſunt niſi abſentia lucis in diaphano.

Aduerte quando & cur a priuatione ad habitum eſt uel non eſt regreſſus.

LECTIO V.

Quæ nam cauſa ut diffinitiones & materia unum ſint in omnibus, & unionis materiæ ac formæ ex dubitationis ſolutione manifeſtat.

B E S S. Tex. 15.

De dubitatione autem dicta, & circa definitiones, & circa numeros, quæ cauſa eſt ut unum ſint. Omnium nãque quæcunque plures partes habent, & nõ eſt totum quaſi coaceruatio, ſed ipſum totũ eſt aliquid aliud præter partes, eſt aliqua cauſa. Nam & in corporibus quibuſdam tactus eſt cauſa, ut unum ſint: quibuſdam uero uiſcoſitas, aut aliqua alia talis paſſio. definitio uero ratio eſt una non coniunctione ut Ilias, ſed eo quòd unius eſt. Quid eſt igitur quod hominem facit unum, & cur unum & non multa ſunt animal & bipes.

A N T. Tex. c. 15. par. 1.

De dubitatione uero dicta circa diffinitiones et numeros, quæ cauſa eſſendi unum deinceps dicendum eſſe uidetur. Omnium enim quæcunque plures partes habent, & non eſt ut aceruus quod totum, ſed aliquid ineſt totum præter partes, eſt aliqua cauſa. Quoniam & in corporibus his quidem tactus cauſa eſt unum eſſendi, aliis uero uiſcoſitas, aut aliqua paſſio altera talis. Diffinitio uero ratio eſt una, non coniunctione, quemadmodum eſt Ilias, ſed per unius eſſe. Quid igitur eſt quod facit unum hominem, & propter quid unum, ſed non multa, puta animal & bipes?

Sermo de uniõe materiali principij cum formali.

Poſtquam Philoſophus determinauit de principio materiali & formali, nunc intendit determinare de unione eorũ adinuicẽ, & circa hoc tria facit. Primo, n. mouet dubitationem. Secũdo ſoluit, ibi:

Infra pt.3. par. 7.

{Palam itaqne, quia ſic quidem acceptantibus.} Tertio excludit falſas opiniones circa prædictam qōnem, ibi: {Propter hanc uero dubitationē.} Circa primū duas ponit rōnes, ex qbus oñditur queſtio eſſe dubitabilis dicens, ꝙ circa hanc quæſtionem, quæ ſuperius tacta eſt circa diffinitiones & numeros, quid faciat utrunque eſſe unum, hoc conſiderādum eſt, ꝙ omnia, quæ habēt plures partes, & totum in eis nō eſt ſolum coaceruatio partium, ſed aliquid ex partibus conſtitutum, quod eſt præter ipſas partes, habent aliquid, quod facit in eis unitatem. In quibuſdam enim corporibus ſic unitatem habentibus, cauſa unitatis eſt contactus, in quibuſdam uiſcoſitas, aut aliquid aliud huiuſmodi. Manifeſtum autem eſt ꝙ diffinitiua ratio eſt una ex pluribus cōſtans. Nec eſt una per ſolam coaceruationem partium {ſicut ilias}, i. poema factum de hiſtor. Troiana, quod per ſolam aggregationē eſt unum. Diffinitio autem eſt unum ſimpliciter. Eſt n. ſignificatiua unius. Vnde merito dubitatē quid eſt ꝙ faciat diffinitionem hominis eſſe unam, & hominem cuius ratio eſt diffinitio. Cum enim homo ſit animal & bipes, quæ uidentur eſſe duo, merito dubitatur quare homo eſt unum & non plura.

Dubitatio, ex quo talium unio cauſetur.

Secundo ibi.

BESS. *Præſertim ſi, (quemadmodum quidam dicunt) ſit quid ipſum animal, & ipſum bipes? cur enim non illa homo eſt, & erunt ſecundum participationem homines nō hominis unius, ſed duorum, animalis & bipedis? & omnino profecto, homo non erit unum, ſed plura, animal & bipes.*

ANT. par. 2. *Aliterq;, & ſi eſt (ut aiūt quidam) ipſum aliquid animal, & ipſum bipes. Quare nāque non illa ipſa homo eſt? Et erūt ſecundum participationem homines non hominis, & neq; unius, ſed duorum, ſcilicet animalis & bipedis: & totaliter utiq; non erit homo unum, ſed plura, animal & bipes.*

Ponit ſecundam rōnem, quæ qōnem reddit dubitabilem dicens, ꝙ alia ratio dubitationis accidit prædictæ queſtioni. Si enim eſt uerum, quod quidā dicunt, ſi hoc ipſum quod eſt aīal ſit aliquod per ſe exiſtens & ſeparatum, & ſimiliter hoc ipſum quod eſt bipes, quod Platonici poſuerūt. Si enim ſic eſt, merito quæritur quare homo non eſt illa duo aggregata, ita ꝙ homines particulares nō ſunt hoīes niſi per participationem hominis, nec per participationem alicuius unius, ſed per participationem duorum, quæ ſunt animal & bipes. Et ſecundum hoc homo non erit unum, ſed duo, ſcilicet animal & bipes. Deinde cum dicit.

BESS. *Manifeſtum itaque eſt, quòd ita quidem tractantibus, ut ſolent definire & dicere, non eſt poſsibile reddere rationem, & ſoluere dubitationem. Quod, ſi quemadmodum dicimus, hoc quidem materia, hoc uero forma eſt, & hoc quidem potentia, hoc uero actu, profecto non uidetur amplius dubitatio eſſe, quod quæritur.*

ANT. par. 3. *Palam itaque quia ſic quidem acceptantibus, ut conſueuerunt diffinire & dicere, non contingit reddere & ſoluere dubitationem. Si autem (ut diximus) hoc quidem ut materia, illud uero forma, & hoc quidem potentia, illud uero actu, nō adhuc dubitatio utique uidebitur eſſe quod quæritur.*

Via ad ſolutionem dubit.

Soluit prędictam dubitationē, & circa hoc duo facit: Primo proponit unde appareat uia ad ſolutionem dubitationis, dicens, manifeſtum eſſe ꝙ ſi aliqui accептent quod dictum eſt de poſitione Platonis, & tranſmutent ſic naturas rerum, ꝙ ponant uniuerſalia ſeparata, ſicut Platonici determinare & dicere conſueuerunt, non cōtingit reddere cauſam unitatis hominis, & ſoluere dubitationē prædictā: Sed, ſi ponatur (ſicut dictū eſt ſupra) ꝙ i diffinitionibus ſit unum ſicut materia, aliud ſicut forma, unum ſicut potentia, aliud ſicut actus, quæſtio tam facilis eſt ad ſoluendum, ꝙ dubitationem non uidetur habere.

Etenim dubitatio eſt eadem, ac ſi definitio ueſtis eſſet æs rotundum. eſſet etenim hoc nomen, rationis ſignum. quare quod quæritur eſt, quænam cauſa ſit, ut rotundum & æs unū ſint. amplius uero non apparet dubitatio, quoniam hoc quidem materia, illud uero forma eſt. Quæ igitur huius cauſa eſt, ut quod potentia eſt, actu ſit in quibuſcunq; generatio eſt, præter illud, quod fecit? nulla enim alia cauſa eſt, ut actu ſphæra ſit, quæ potentia ſphæra erat: ſed hoc erat ipſum quid erat eſſe utrique. BESS.

Eſt enim hæc dubitatio eadem, & ſi terminus ueſtimenti ſit, rotundum æs. Sit enim utique ſignum nomen huius rationis. Quare cum quæritur, quid cauſa eſt unum eſſendi rotundum & æs non adhuc itaque dubitatio uidebitur, quia hoc quidem materia, illud uero forma. Quid igitur huius cā eſt, ſcilicet quod eſt potentia ens, actu ſit præter faciens in quibus generatio? Nulla nāque eſt cauſa altera eius quod poteſtate ſphæra, actu eſſe ſphæram: ſed hoc erat quodquid erat eſſe utrique. ANT. par. 4.

Secundo ſecundum uiam præmiſſam ſoluit ꝓpoſitam dubitationem, & primo ſoluit eam in naturalibus, quæ generant & corrumpuntur, dicens quòd prædicta dubitatio eſt eadem ac ſi quæratur, quare æs eſt rotundum? Ponamus enim, ꝙ diffinitio huius nominis ueſtis ſit ęs rotundum, & ꝙ hoc nomen ſignificet iſtam diffinitionem, cum quæritur quæ eſt cauſa quare iſta diffinitio æs rotūdum ſit unum, non uidetur eſſe dubitabilis, eo ꝙ æs eſt ſicut materia, & rotundum ſicut forma. Nulla enim alia cauſa eſt quare iſta ſunt unum, niſi illa, quæ facit id, quod eſt in potentia eſſe actu. & hoc eſt agens in omnibus, in quibus eſt generatio. unde, cū hoc ſit quodquid erat eſſe ſignificatum per diffinitionem, ſcilicet id quod eſt in potentia fieri actu, manifeſtum eſt ꝙ agens eſt cauſa in rebus generabilibus & corruptibilibus, quare quodquid erat eſſe, una eſt diffinitio.

Solutio dubii. Primo in naturalib⁹

Eſt autem materia quædam intelligibilis, quædam ſenſibilis. & ſemper, rationis hoc quidem materia, hoc uero actus eſt, ut circulus, figura plana. BESS.

Eſt autem materia alia intellectualis, alia ſenſibilis. Et ſemper rationis hoc quidem materia, illud uero actus eſt: ut circulus figura ſuperficialis. ANT. par. 5.

Soluit prędictam dubitationem in mathematicis, & dicit ꝙ duplex eſt materia, ſcilicet ſenſibilis & intelligibilis. Senſibilis quidem eſt, quę concernit qualitates ſenſibiles, calidum & frigidum, rarum & denſum, & alia huiuſmodi, cum qua quidē materia concreta ſunt naturalia, ſed ab ea abſtrahunt mathematica. Intelligibilis autem materia dicitur, quę accipitur ſine ſenſibilibus qualitatibus uel differentiis, ſicut ipſum continuum. Et ab hac materia non abſtrahunt mathematica. Vnde ſiue in ſenſibilibus, ſiue in mathematicis ſemper oportet quòd ſit in diffinitionibus aliquid quaſi materia, & aliquid quaſi forma. Sicut in hac diffinitione circuli mathematici. Circulus eſt figura ſuperficialis,

Sc̄do in mathematicis.

Materia duplex & quā diffō mathematicarum quāꝙ naturaliū materiam admittant.

ficialis,ſuperficies eſt quaſi materia,& figura quaſi forma. Eadem enim eſt ratio quare diffinitio mathematica eſt una, & quare diffinitio naturalis, licet in mathematicis non ſit agens, ſicut in naturalibus,quia utrobiq; alterum eſt ſicut materia,& alterum ſicut forma.

BESS.

Quęcunque uero neque intelligibilem neque ſenſibilem materiam habent,ſtatim unum quiddam eſſe unumquodque eſt. quemadmodum ipſum ens, hoc quidem hoc, hoc quale, quantum.quare non ineſt definitionibus, nec ens, nec unum. & ipſum quid erat eſſe, ſtatim unum quiddam eſt, quemadmodum & ens quiddam. Propterea non aliqua alia cauſa ulli iſtorum,ut unum ſint,nec ut ens quiddam ſint. ſtatim etenim unumquodque eſt ens quiddam & unum quiddam, non ut in genere in ente & uno,nec tanquam ſint ſeparata præter particularia.

ANT. par.6. Tex.c.16. Hic accipe ſubſtantias ſeparatas nō p hæcceitatem, ſed ſeipſius & per hoc ꝙ materiā non habēt, eſſe indiuiduas. Tertio in metaphyſicis.

Quęcunque uero non habent materiam nec intellectualem nec ſenſibilem,ſtatim quidem unum aliquid eſt unumquodque eorum, quemadmodum & quod ens, aliquid hoc, quod quale,quod quantum.Quapropter & non ineſt diffinitionibus nec ens nec unum.Et quodquideratеſſe ſtatim unum aliquid eſt, ſicuti & ens aliquid. Quapropter non eſt aliqua alia cauſa unum eſſendi nulli horum, neque eſſendi ens aliquid. Statim enim unumquodque eſt ens aliquid, & unum aliquid, non ut in genere & ente & uno, nec ut ſeparabilibus exiſtentibus præter ſingularia.

Soluit prędictam dubitationem quātum ad ea, quæ ſunt omnino à materia ſeparata,dicens,quod quęcunque non habent materiam intelligibilem, ut mathematica,nec ſenſibilem,ut naturalia,ſicut ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ, ſtatim unumquodque eorum eſt unum aliquid. In his enim, quę habent materiam, non ſtatim unumquodque eſt unum, ſed unitas eorum eſt ex hoc quod unitas aduenit materiæ.Sed ſi aliquid ſit quod ſit forma tantum, ſtatim eſt unum,quia non eſt in eo ponere aliquid quocunque ordine, prius quàm expectet unitatem à forma. Et ponit exemplum,quia cum decē prædicamenta non hoc modo ſe habeant ex additione ad ens, ſicut ſpecies ſe habent ex additione dr̄iarum ad genera, ſed hoc ipſum quod eſt ens, manifeſtū eſt ꝙ ens non expectat aliquid additum ad hoc ꝙ fiat hoc,i.ſubſtātia, uel quantum uel quale,ſed ſtatim à principio eſt uel ſubſtātia, uel quantitas,uel qualitas. Et hæc eſt cā quare in diffinitionibus non ponuntur nec unum nec ens ut genus, quia oportet ꝙ unum & ens ſe haberent ut materia ad differentias,per quarum additionem ens fieret uel ſubſtantia uel qualitas. Et ſimiliter id quod eſt ſuum quodquideratеſſe, ut ſupra dictum eſt, ſtatim eſt unum, ſicut & ſtatim eſt ens. non enim eſt in eo materia expectāns formam,à qua habeat unitatem & eſſe. & ideo in talibus non eſt aliqua cauſa mouens ad hoc ꝙ ſint unum. Habent tamen quædam eorum cauſam ſubſtituentem ſubſtantias ſine motu ſubſtantiarum earum, & non ſicut in generabilibus quæ per motum fiunt. Statim enim unumquodque eorum eſt aliquod ens & aliquod unum,non ita ꝙ ens & unum ſint gn̄a quædam, aut ſigillatim exiſtentia pręter ſingularia,q̄ Platonici ponebant. Deinde cum dicit.

Cur unum & ens diffinitio omnis excludat.

BESS.

Ob hanc autem dubitationem, quidam partipationem aiunt,& cauſam quandam participationis, & quidnam ſit illud participare dubitant. Quidam copulam animæ (ſicuti Lycophron ait) ſcientiam eſſe ipſius ſcire & animæ. Quidam compoſitionem, aut coniunctionem animæ cum corpore,ipſum uiuere.

ANT. par.7.

Propter hanc uero dubitationem hi quidem participationem dicunt,& cauſam aliquam participationis,& quid participare dubitant. Hi enim coexiſtentiam animæ,ut Lycophron ait eſſe ſcientiam eius quod eſt ſcire & animæ: alij uero compoſitionem, aut coniunctionem animæ cum corpore,uiuere.

Recitat falſam opinionem.

Excludit quorundam falſam opinionem circa prædictam quæſtionem,& circa hoc tria facit. Primo ponit eorum poſitiones,& dicit propter prædictam dubitationem quidam ſcilicet Platonici poſuerunt participationem, qua ſcilicet inferiora participant ſuperiora, ut hic homo, hominem:& homo,animal & bipes.Et inquirebant quid eſt cauſa participationis,& quid participare,ut eis innoteſceret quare eſt unum,hoc quod dico animal bipes. Alij uero ponunt cauſam unitatis hominis quandam conſubſtantialitatem ſiue coexiſtentiam animæ cum corpore,ſicut ſi ſignificaretur in abſtracto anima cū corpore,quaſi diceremus animationem,ſicut Lycophrō dixit, quòd ſcientia eſt medium inter animam & ſcire. Alij autem dixerūt ꝙ ipſum uiuere eſt medium, per quod coniungitur anima corpori.

BESS.

Attamen eadem de omnibus ratio erit.etenim ipſum ſanum eſſe,aut copula,aut compoſitio, aut coniunctio animæ & ſanitatis erit. & æs eſſe triangulum,compoſitio æris & trianguli,& album eſſe,compoſitio ſuperficiei & albedinis.

ANT. par.8.

Equidem eadem ratio in omnibus. Etenim ſanum eſſe, erit aut coexiſtentia,aut colligatio,aut coniunctio animæ & ſanitatis:& æs eſſe trigonum, compoſitio æris & trigoni: & album unum eſſe compoſitio ſuperficiei & albedinis.

Excludit p̄dictam opinionem.

Excludit dictas poſitiones, dicens, ꝙ ſi hoc bene dicitur de anima & corpore, ꝙ ſit aliquod medium uniens,eadem ratio erit in omnibus, quæ ſe habent ut forma & materia: quia ſecundum hoc, conualeſcere erit medium quaſi quædam conſubſtantialitas,aut quædam coniunctio ſiue uinculum inter animam,per quam ſubſiſtit animal,& ſanitatem. Et eſſe trigonum erit quoddam medium cōponens figuram trigoni.Et eſſe album erit quoddam medium,quo componitur albedo ſuperficiei, quod eſt manifeſte falſum. Vnde falſum eſt, ꝙ uiuere ſit medium,quo componitur anima corpori, cum uiuere nihil aliud ſit quàm eſſe animatum.

BESS.

Cauſa uero eſt, quoniam potentiæ & actus rationē quærunt unientem,& differentiam.eſt autem, ut dictum eſt, ultima materia,& hoc potentia, hoc quidem actu. Quare ſimile eſt quærere quidnam unius cauſa ſit, & ut unum ſit. unum enim quiddam unumquodque, & quod potentia, & quod actu,unum quodam modo eſt. Quare nulla alia cauſa eſt, niſi ſiquid ſuit, tanquam ex potentia in actu mouens. Quęcunque uero non habent materiam, cuncta ſimpliciter entia,ſunt ipſum quid.

ANT. par.9.

Cauſa uero quia potentiæ & actus quærunt unum faciens & differentiam. Eſt autem (ut dictum eſt) & ultima materia,& forma idem, & hæc potentia, hæc actu.Quare ſimile eſt quærere unius quæ cauſa,& unum eſſendi. Vnum enim aliquid unumquodque,& quod potentia,& quod actu unum aliqualiter eſt. Quare cauſa nulla alia, niſi ut quaſi mouens ex potentia ad actum. Quęcunque uero non habent materiam,omnia ſimpliciter quod uere entia aliquid.

Aſsignat

Oſtendit q̄ fuerit prædicti erroris cauſa.

Aſsignat cauſas erroris prædictorum dicens, ꝙ cauſa quare talia poſuerunt eſt, quia inquirebant quid faciens unum potentiam & actum, & inquitebant differētias eorum quaſi oporteret eas colligari per aliquod unum medium, ſicut ea quæ ſunt diuerſa ſecundum actum. Sed ſicut dictum eſt, ultima materia quæ ſcilicet eſt appropriata ad formá, & ipſa forma, ſunt idem. Aliud enim eorum eſt ſicut potētia, aliud ſicut actus. Vnde ſimile eſt quærere quæ eſt cauſa alicuius rei, & quæ eſt cauſa ꝙ illa res ſit una, quia unumquodque inquantum eſt, unum eſt, & potentia & actus quodammodo unū ſunt. Quod enim eſt in potentia, fit in actu. Et ſic non oportet ea uniri per aliquod uinculum, ſicut ea quæ ſunt penitus diuerſa. Vnde nulla cauſa eſt faciens unum ea quæ ſunt compoſita ex materia & forma, niſi quod mouet potentiam in actum. Sed illa quæ non habent materiam ſimpliciter, per ſeipſa ſunt aliquid unum, ſicut aliquid exiſtens. Et hæc de. 8. libro dicta ſufficiant.

Eadem eſt cā eſſendi & unitatis.

Nulla eſt cā uniōis materiæ con forma niſi agens.

Octaui libri metaphyſicorum finis.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

LIBER NONVS,

Cum Sancti Thomæ expoſitione.

LECTIO I.

Dicenda proponit, potentiamque diuidit in actiuam & paſsiuam ſecundum eius modos, & impotentiam ſimiliter ex priuationis ratione manifeſtat.

BESS. Tex. 1.

DE PRIMO *itaque ente, et ad quod cæteræ omnes entis prædicationes referuntur, hoc eſt de ſubſtantia dictum eſt. nam ſecundum ſubſtantiæ rationem cætera dicuntur entia, quantum, & quale, ac cætera, quæ ita dicuntur. cuncta etenim habebunt ſubſtantiæ rationem, ut in primis ſermonibus diſſeruimus. Cum autem ens dicatur hoc quidem quid, aut quantitas, aut qualitas, hoc uero ſecundum potentiam & actum ac opus, determinemus etiam de potentia & actu. Et primo de potentia, ea quidem, quæ dicitur maxime proprie, non ſanè eſt utilis ad quod nunc uolumus. potentia nāque & actus in plus eſt, quàm illa, quæ ſecundum motum ſolum dicūtur. Sed cum de ea dixerimus in determinationibus de actu, oſtendemus etiam de aliis.*

ANT. Tex. c. 1. par. 1.

DE PRIMO *quidem igitur ente, & ad quod omnes aliæ categoriæ entis referūtur, dictum eſt, uidelicet de ſubſtantia. Nam ſecundum ſubſtantiæ rationē dicuntur alia entia, quantitas & qualitas, & alia ſic dicta. Omnia nanque rationem habebunt ſubſtantię, ut diximus in primis ſermonibus. Quoniam uero dicitur ens hoc quidem eo quòd quid, aut qualitas, aut quantitas: aliud ſecundum potentiam & actum, & ſecundum opus, determinabimus & de potentia & de actu. Et primum de potentia quæ dicitur quidem maxime proprie, non tamen utilis eſt ad quod uolumus nunc. In plus enim eſt potentia & actus eorū, quæ dicuntur ſecundum motum ſolum. Sed cum dixerimus de ea in determinationibus de actu, oſtendemus & de aliis.*

Alia litera. Et quidem potētia quę dr̄ proprie non ſolum utilis eſt ad quod uolumus nunc.

Poſtquam determinauit Philoſophus de ente ſecundum ꝙ diuiditur per decem prædicamenta, hic intendit determinare de ente ſecundum ꝙ diuiditur per potentiam & actū. Et diuiditur in duas partes. In prima continuat ſe ad præcedentia, & manifeſtat ſuam intentionem in hoc libro. In ſecūda proſequitur quod intendit, ibi {Quod quidem igitur.} Dicit ergo primo, ꝙ in præmiſsis dictum eſt de ente primo, ad quod omnia alia prædicamēta entis referuntur, ſcilicet de ſubſtantia: & ꝙ ad ſubſtantiam omnia alia referantur ſicut ad ens primū, manifeſtat, quia omnia alia entia, ſcilicet qualitas quantitas, & huiuſmodi dicuntur ſecundum rationem ſubſtantiæ. Dicitur enim quantitas ex hoc, ꝙ eſt menſura ſubſtantiæ, & qualitas ex hoc ꝙ eſt quædam diſpoſitio ſubſtantiæ, ſimiliter in aliis. Et hoc patet ex hoc, ꝙ omnia accidentia habent rationem ſubſtantiæ, q̄a in diffinitione cuiuſlibet accidentis oportet ponere proprium ſubiectum, ſicut in diffinitione ſimi ponitur naſus. Et hoc declaratum eſt in præmiſsis, ſcilicet in principio ſeptimi. Sed quia ens diuiditur uno modo ſm̄ ꝙ dicitur quid, ſcilicet ſubſtātia, aut quantitas, aut qualitas, quod eſt diuidere ens per decem prędicamēta. Alio modo ſecundum ꝙ diuiditur per potentiam & actum uel operationem, à qua deriuatum eſt nomen actus, ut poſtea dicetur, oportet nunc determinare de potentia & actu. Et primo de potentia quæ maxime dicitur proprie, non tamē utile eſt ad præſentem intentionem. Potentia enim & actus, ut plurimum, dicuntur in his quæ ſunt in motu, quia motus eſt actus entis in potentia. Sed principalis intentio huius doctrinæ non eſt de potentia & actu ſecundum ꝙ ſunt in rebus mobilibus ſolum, ſed ſecundum ꝙ ſequuntur ens commune. Vnde & rebus immobilibus inuenitur potentia & actus, ſicut in rebus intellectualibus. Sed, cum dixerimus de potentia, quæ eſt in rebus mobilibus, & de actu ei correſpōdente, oſtendere poterimus & de potentia, & actu ſecundum ꝙ ſunt in rebus intelligibilibus, quæ pertinent ad ſubſtantias ſeparatas, de quibus poſtea agetur. Et hic eſt ordo conueniens, cum ſenſibilia quæ ſunt in motu ſint nobis magis manifeſta. Et ideo per ea deuenimus in cognitionem ſubſtantiarum rerum immobilium. Ex quo etiam apparet ſenſus alterius literæ quæ ſic habet. {Et quidem potentia quæ dicitur proprie, non ſolum utilis eſt ad quod uolumus nunc,} quia licet potentia, quæ eſt in rebus mobilibus maxime proprie dicatur, non tamen hoc ſolum dicitur potentia, ut dictū eſt. Et utilis eſt ad præſentem intentionem, non quaſi de ea principaliter intendatur, ſed quia per eam in alias potentias deuenimus. Deinde cum dicit.

par. ſeq. Oſtendit dicta ſint & quę dicēda.

Infra tex. cōm. 7.

Alia litera

BESS. Tex. 2.

Quod igitur multipliciter potentia & poſſe dicatur, determinatum eſt à nobis in aliis. Harum uero quęcunq; quidem æquiuoce dicuntur potentiæ, prætermittantur. Quędā etenim ſimilitudine quadam dicuntur, ut in geometria & poſsibilia, ac impoſsibilia dicimus, eo quòd quodā modo ſint aut non ſint. Quęcunque uero ad eandem formam, omnes, aliqua principia ſunt, & ad unam primam dicuntur, quæ eſt principium tranſmutationis in alio, prout aliud eſt aliqua enim eſt patiendi potentia, quæ in ipſo patiente principium eſt trāſmutationis paſsiuæ ab alio prout aliud eſt aliqua uero

ro habitus ĩpoſsibilitatis quæ in deterius eſt, et corruptionis, quæ eſt ab alio prout aliud eſt, principio tranſmutatiuo. his enim omnibus definitionibus ineſt primæ potentiæ ratio. Rurſus autem, hæ potentiæ dicuntur, aut ipſius faciendi ſolum, aut patiendi, aut ipſius bene. Quare harum quoque rationibus quodam modo inſunt priorum potentiarum rationes.

ANT. Tex. c. 2 par. 2.

Quod quidem igitur dicitur multipliciter potẽtia & poſſe determinatum eſt à nobis in aliis. Harum autem quæcunque quidem æquiuoce dicuntur potentiæ prætermittantur. Quædam enim ſimilitudine quadam dicuntur, quemadmodũ in geometria & poſsibilia & impoſsibilia dicimus, eo quòd aliquo modo ſunt, aut non ſunt. Quæcunque autem ad eandem ſpeciem, omnes principia quædam ſunt, & ad primum unum dicuntur, quod eſt principium tranſmutationis in alio inquantum aliud eſt. Nam quædam patiendi potentia eſt, quæ in ipſo patiente principium mutationis paſsiuæ ab alio inquantum aliud eſt. Hæc autem habitus impaſsibilitatis eius, quæ in deterius et corruptionis ab alio inquantũ aliud, eſt à principio tranſmutationis. In his ineſt omnibus terminis potentiæ primæ ratio. Iterum autem hæ potentiæ dicuntur, aut ſolum faciendi, aut patiendi, aut ipſius bene. Quare in harum rationibus inſunt aliqualiter priores rationes potentiarum.

Infra lc. 5.

Determinat de potentia & actu, & diuiditur in partes tres. In prima determinat de potentia. In ſecunda de actu, ibi: {Quoniam autem de potentia ſecundum motum.} In tertia de comparatione actus ad poteutiam, ibi: {Quoniam autem ipſum determinatum eſt.} Prima diuiditur in duas partes. In prima determinat de potentia ſecundũ ſe. Secundo per comparationem ad ea in quibus eſt, ibi: {Quoniam autem hæc quidam inanimatis.} Prima in duas. In prima determinat de potentia. In ſecunda de impotentia, ibi: {Et impotentia & impoſsibile.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit quot modis dicitur potentia. Secũdo manifeſtat quandam ueritatem ex præmiſsis circa potentiam, ibi: {Palam igitur quia eſt quidẽ ut una.}

Infra lc. 7.
Lect. ſeq.
Infra pt. 4.

Sermo de potentia.

Dicit ergo primo, ꝙ determinatum eſt in aliis, ſcilicet quĩnto huius, ꝙ multipliciter dicitur potentia & poſſe. Sed iſta multiplicitas quantũ ad quoſdam modos eſt multiplicitas æquiuocationis, ſed quantum ad quoſdam analogiæ. Quædam enim dicuntur poſsibilia uel impoſsibilia, eo ꝙ habent aliquod principium in ſeipſis, & hoc ſecundum quoſdam modos, ſecundum quos omnes dicuntur potentię non æquiuoce ſed analogice. Aliqua uero dicuntur poſsibilia uel potentia, non propter aliquod principium quod in ſeipſis habeãt, & in illis dicitur potentia æquiuoce. Dicit ergo ꝙ de modis potentiæ illi prætermittendi ſunt ad præſens, ſecũdum quos potentia dicitur æquiuoce. In quibuſdã enim dicitur potentia non propter aliquod principium habitum, ſed propter ſimilitudinem quandã, ſicut in geometricis. Dicitur enim potentia alicuius lineæ eſſe quadratum eius, & dicitur ꝙ linea poteſt in ſuum quadratum. Et ſimili modo poteſt dici in numeris, ꝙ ternarius poteſt in nouennariũ quod eſt quadratum eius, eo ꝙ ex ductu eius in ſeipſum facit nouennarium. Ter enim tria nouem faciunt. Ex linea etiam quæ eſt radix quadrati ducta in ſeipſam fit quadratum. Et ſimiliter eſt in numeris. Vnde radix quadrati habet aliquam ſimilitudinem cum materia, ex qua fit res. Et propter hoc per quandam ſimilitudinem dicitur potens in quadratum, ſicut dicitur materia potens in rem. Similiter in logicis dicimus aliqua eſſe poſsibilia & impoſsibilia, non propter aliquam potentiam, ſed eo quod aliquo modo ſunt aut non ſunt. Poſsibilia enim dicuntur, quorum oppoſita cõtingit eſſe uera. Impoſsibilia uero, quorum oppoſita non contingit eſſe uera. Et hæc diuerſitas eſt propter habitudinem prædicati ad ſubiectum, quod quandoq; eſt repugnans ſubiecto, ſicut in impoſsibilibus. Quandoque uero non, ſicut in poſsibilibus. His ergo modis prætermiſsis conſiderãdum eſt de potẽtiis, quæ reducuntur ad unam ſpeciem, quia quęlibet earum eſt principium quoddam, & omnes potentiæ ſic dictæ reducũtur ad aliquod principium ex quo omnes aliæ dicuntur. Et hoc eſt principium actiuum, quod eſt principium tranſmutationis in alio inquantum eſt aliud. Et hoc dicit, quia poſsibile eſt ꝙ principium actiuum ſimul ſit in ipſo mobili uel paſſo, ſicut cum aliquid mouet ſeipſum, non tamen ſecundum idem eſt mouens & motum, agẽs & patiens. Et ideo dicitur ꝙ principium quod dicitur potentia actiua, eſt principium tranſmutationis in alio inquantum eſt aliud: quia etſi contingat principium actiuum eſſe in eodem cum paſſo, nõ tamen ſecundum ꝙ eſt idem, ſed ſecundum ꝙ eſt aliud. Et ꝙ ad illud principium quod dicitur potẽtia actiua reducantur aliæ potentiæ, manifeſtum eſt. Nam alio modo dicitur potentia paſsiua, quæ eſt principium ꝙ aliquid moueatur ab alio, inquãtum, eſt aliud. Et hoc dicit, quia & ſi idem patiatur à ſeipſo, non tamen ſecundum idem, ſed ſecundum aliud. Hæc autem potentia reducitur ad primam potentiam actiuam, quia paſsio ab agente cauſatur. Et propter hoc etiam potentia paſsiua reducitur ad actiuam. Alio modo dicitur potentia quidã habitus impaſsibilitatis {eius quę eſt in deterius} ideſt diſpoſitio quædam ex qua aliquid habet, ꝙ non poſsit pati tranſmutationẽ in deterius, & hoc eſt ꝙ non poſsit pati corruptionẽ ab alio, {inquantum eſt aliud,} ſcilicet à principio tranſmutationis quod eſt principium actiuum. Manifeſtum eſt autem ꝙ uterque iſtorum modorum dicitur per cõparationem alicuius exiſtentis in nobis ad paſsionem. In quorum uno dicitur potẽtia propter principium, ex quo aliquis poteſt non pati, in alio autem propter principium, ex quo quis poteſt pati. Vnde, cum paſsio ab actione dependeat, oportet ꝙ in diffinitione utriuſque illorum modorum ponatur diffinitio {potentiæ primæ} ſcilicet actiuę. Et ita iſtæ duæ reducuntur ad primam, ſcilicet ad potentiam actiuam ſicut ad priorem. Iterum alio modo dicuntur potentiæ non ſolum per ordinem ad facere & pati, ſed per ordinem ad hoc quod eſt bene in utroque, ſicut diximus aliquem potentem ambulare, non ꝙ poſsit ambulare quoquo modo, ſed eo ꝙ poſsit bene ambulare. Et econuerſo dicimus eſſe de claudicante, ꝙ non poſsit ambulare. Similiter dicimus ligna combuſtibilia eo ꝙ comburi poſsint de facili. Ligna uero uiridia, quæ non de facili comburuntur dicimus incombuſtibilia. Vnde manifeſtum eſt ꝙ in diffinitione harum potentiarum, quæ dicũtur reſpectu bene agere uel pati, includuntur

Lect. 2.

Potẽtia dupliciter ꝓprie uidelicet & metaphorice.

Ad potẽtiã actiuã oĩs alia potentia realis reducitur. Vt uirtus ſecundum quam homo uitiis reſiſtet poſſe dicitur.

cluduntur rationes primarum potentiarum, quæ dicebantur ſimpliciter agere & pati, ſicut in bene agere includitur agere, & pati, in eo ꝙ eſt bene pati. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ omnes iſti modi potentiarum reducuntur ad unum primum, ſcilicet ad potentiam actiuam. Et inde patet ꝙ hæc multiplicitas non eſt ſecundum æquiuocationem, ſed ſecundum analogiam. Deinde cum dicit.

BESS. *Manifeſtum igitur eſt, quod quodam modo quidem una eſt ipſius facere & pati potentia (potens enim eſt, et eo quód ipſum habeat patiendi potentiam, & eo quód aliud ab eo) quodam modo uero alia. Hæc enim in patiẽte eſt. propterea enim quod habet aliquod principium, & quod materia aliquod principium eſt, patitur quod patitur, & aliud ab alio. pingue nãque combuſtibile eſt. cedens uero, ſic preſſibile. & ſimiliter de cæteris. Hæc uero in faciente. utputa, calidum, & ædificatiua. hoc quidem in calefactiuo, hæc uero in ædificatiuo. Propter quod nullum prout connaturale factum ipſum à ſeipſo patitur. unum etenim, & non aliud eſt.*

ANT. par. 3. *Palam igitur quia eſt quidem ut una potentia faciendi & patiendi. Nam poſsibile eſt per ſe, & habere ipſam potentiã patiendi, & eo quód aliud ab ipſo. Eſt autem ut alia. Hoc quidem enim in patiente. Propter habere enim quoddam principium, & eſſe materiam principium quoddam, patitur patiens, & aliud ab alio. Craſſum enim combuſtibile eſt, cedens autem ſic impreſsibile, & ſuppoſitum ſic enuntiabile, ſimiliter autem & in alijs. Hoc autem in faciente, ut calor & ædificatiua, hoc quidem in calefactiuo, hoc autem in ædificatiuo. Quapropter inquantum ſimul natum eſt, nihil patitur ipſum à ſeipſo. Vnum enim & non aliud eſt.*

Alia litera, eunuchizabile.

Veritas ſequẽs ex dictis. Ex prædictis quandam ueritatem circa prædictas potẽtias manifeſtat, & dicit, ꝙ potentia faciẽdi & patiendi eſt quodammodo una potentia, & quodammodo non. una quidem eſt, ſi conſideretur ordo unius ad aliam. una enim dicitur per reſpectum ad alteram. Poteſt enim dici aliquid habens potentiam patiendi, quia ipſum habet per ſe potentiam ut patiatur, uel eo ꝙ habet potentiam, ut aliud patiatur ab ipſo. & hoc ſecundo modo potentia actiua eſt idem cum paſsiua. Ex eo enim, ꝙ aliquid habet potentiam actiuam, habet potentiã ut patiatur aliud ab ipſo. Si autem conſiderentur hæ duæ potentię, actiua ſcilicet & paſsiua ſecundũ ſubiectum, in quibus ſunt, ſic eſt alia potentia actiua & alia paſsiua. Potentia enim paſsiua eſt in patiente, quia patiens patitur propter aliquod principium in ipſo exiſtens, & huiuſmodi eſt materia. Potentia autem paſsiua nihil aliud eſt quàm principium patiendi ab alio. Sicut comburi quoddam pati eſt, & principium materiale propter quod aliquid eſt aptum cõbuſtioni, eſt pingue uel craſſum. Vnde ipſa potentia eſt in combuſtibili quaſi paſsiua. Et ſimiliter illud quod ſic cedit tangenti ut impreſsionem quandam recipiat, ſicut cera uel aliquid huiuſmodi inquantum tale eſt frãgibile. {Vel ſuppoſitum} id eſt maſculinum eſt ſubiectum proprium huius paſsionis, quæ eſt eunuchizari. Et ſimiliter eſt in aliis, quæ patiuntur ſecundum ꝙ in eis eſt principium quoddam patiendi, quod dicitur potentia paſsiua. Potentia uero actiua eſt in agente, ut calor in calefactiuo, & ars ędificatiua in ædificante. Et quia potentia actiua & paſsiua in diuerſis ſunt, manifeſtum eſt ꝙ nihil patitur à ſeipſo, inquantum aliquid eſt aptum natum agere uel pati.

Potentia paſsiua eſt in patiẽte.

Potentia actiua eſt in agente.

Per accidens autem aliquid pati contingit à ſeipſo ſicut medicus ſanat ſeipſum, non ut medicum, ſed ſicut infirmum. Ideo autem non patitur aliquid à ſeipſo, quia per ſe loquendo alicui uni & eidem ineſt unum dictorum principiorum, & non aliud. Cui enim ineſt principium agendi, non ineſt principiũ patiendi, niſi ſecundum accidens, ut dictum eſt. Deinde cum dicit.

At impotentia quoque & impotens, atque quæ tali potentiæ contraria eſt priuatio eſt. Quare eiuſdem potentia, impotentiaq; omnis. Priuatio autem multifariam dicitur. etenim quod non habet, & quod natura aptum eſt, ſi non habet, aut omnino, aut cũ natura aptum ſit, aut ſic utputa omnino aut quomodocunque, in quibuſdam autem ſi natura apta habere, ui non habeant, priuari ea dicimus. BESS. Tex. 3.

Et impotentia, & impoſsibile, & quæ tali potentiæ contraria eſt, priuatio eſt. Quare eiuſdem & ſecundum idem omnis potentia & impotentia. Priuatio autem dicitur multipliciter. Etenim non habens, & aptum natum, ſi non habet, aut oĩno, aut quando aptum natum eſt. Et aut ſic, puta perfecte, aut ſaltem quocũque modo. In quibuſdam uero ſi apta nata habere non habeant, ui priuata hæc eſſe dicimus. ANT. par. 4. Tex. c. 3.

Determinat de impotentia dicens, ꝙ impotentia, quæ eſt contraria dictæ potentiæ, & impoſsibile, quod dicitur ſecundum huiuſmodi impotentiã, eſt priuatio prædictę potentiæ. Hoc autem dicit ad differentiam impoſsibilis, quod ſignificat aliquem modum falſitatis, quod non dicitur ſecundum aliquam impotentiam, ſicut nec poſsibile ſecundum aliquam potentiam. Quia enim priuatio & habitus ſunt eiuſdem, & ſecundum idem, neceſſe eſt ꝙ potentia & impotentia ſint eiuſdem & ſecundum idem. Et ideo quot modis dicitur potentia, & tot modis dicitur impotentia ſibi oppoſita. Sed ſciendum eſt ꝙ priuatio dicitur multipliciter. Vno enim modo quicquid non habet aliquid, poteſt dici eſſe priuatum, ſicut ſi dicamus lapidẽ priuatum uiſu, eo ꝙ non habet uiſum. Alio modo dicitur priuatum ſolum quod eſt aptũ natum habere, & non habet. Et hoc dupliciter. Vno modo uniuerſaliter quando non habet, ſicut ſi dicatur canis priuatus uiſu, quando non habet uiſum. Alio modo ſi non habet, quando aptus natus eſt habere. Vnde ante nonum diem non dicitur priuatus uiſu. Et iterum hoc diuerſificatur. Nã uno modo dicitur priuatum eo ꝙ nõ habet aliquo modo determinato, ſcilicet perfecte & bene, ſicut cum uocamus cæcũ eum qui non bene uidet. Alio modo quando non habet omnino, ſicut dicimus priuatũ uiſu, qui omnino uiſum non habet. Quandoque uero in ratione priuationis includitur uiolenta. Vnde quædam dicimus priuari, quando per uiolentiam amiſerũt ea quæ ſunt habere.

Impotẽtia qd & quotiens.

Priuatio dicitur multipliciter.

Lectio II.

Secundum ea, in quibus ſunt, diſtinguuntur potentiæ in rationales, & in irrationales, quomodo item rationales in oppoſita, irrationales in unum tantum determinatæ ſint manifeſtatur.

Cum autem quædam in inanimatis talia principia inſint, quædam uero in animatis, & in anima, & in animæ ea parte, quæ rationem habet, patet quód potentiarum quoq; quædam irrationales, quædam cum ratione BESS. vide tradictionem ſimare ſuper iſto tex.

ne erunt. Quare omnes artes & factiuæ ſcientiæ potentiæ ſunt, principia enim tranſmutatiua in alio, prout aliud eſt.

ANT. par. 2.

Quoniam autem hæc quidem in inanimatis inſunt principia talia, alia uero in animatis, & in anima, & in anima rationem habente: palam quia & potentiarum aliæ erunt irrationabiles, aliæ cum ratione. Quapropter omnes artes & factiuæ ſcientiæ, potentiæ ſunt. Principia nãque permutatiua ſunt in alio, inquantum aliud.

Sermo de potentia p cõparatione ad ea in quibus eſt. Lect. ſeq.

Poſtquam Philoſophus oſtendit quot modis dicitur potentia, hic determinat de potentia per cõparationem ad ea quibus ineſt, & diuiditur in duas partes. In prima oſtendit differentiam potentiarũ adinuicem ſecundum diuerſitatem eorum in quibus ſunt. In ſecunda oſtendit quomodo potentia & actus ſint ſimul uel non ſint in ſubſtãtia, ibi: {Sũt autem quidam.} Circa primum tria facit. Primo oſtendit differentiam potentiarum ſecundum ea in quibus ſunt, dicens, ꝙ cum potentiæ ſint principia quædam agendi & patiendi, horum principiorum quædam ſunt in inanimatis, & quædam in animatis. Et, quia animata componuntur ex corpore & anima, principium autem agendi & patiendi, q̃ ſunt in corpore animatorum, non differunt ab his, quę ſunt ĩ animatis, ideo addit. {Et in anima.} Quia uidelicet principia agendi quæ ſunt in anima, manifeſte differunt ab his quæ ſunt in rebus inanimatis. Et iterum animæ plures ſunt, quarum multę nõ multum differunt in agendo & patiendo à rebus inanimatis, quæ inſtinctu naturæ operantur. Nam partes animæ nutritiuæ & ſenſitiuæ, impulſu naturæ operantur. Sola autem pars animæ rationalis eſt domina ſui actus, in quo differt à rebus inanimatis. Et ideo poſtquam dixit differentiam in anima addit, {& anima in rationem habẽte.} Quia ſcilicet illa principia animatorum à principijs inanimatorum ſpecialiter differunt, quæ ſunt in parte animæ rationalis. Vnde patet ꝙ potentiarum animæ, aliæ ſunt irrationales, aliæ uero cum ratione. Et quæ ſunt cum ratione exponit: cum ſubdit, ꝙ {omnes artes factiuæ} ut fabrilis, & ædificatina, & cæteræ huiuſmodi, quarum actiones in materiã exteriorem tranſeunt, & omnes ſcientiæ, quæ ſcilicet non habent operationem in exteriorem materiam tranſeuntem, ſicut ſunt ſcientiæ morales & logicę, omnes inquam huiuſmodi artes, potentiæ quædam ſunt. Quod exinde concluditur, quia ſunt principia permutationis in aliud inquantum aliud eſt, quod eſt diffinitio potentiæ actiuæ, ut ex prędictis patet. Secundo ibi.

Potentiarũ aię alia rõnalis alia irrationalis.

BESS.

Et quæ quidem cum ratione omnes, eædem contrariorũ ſunt: irrationales uero, una unius. ut calidum, ipſis calefaciẽdi ſolius: medicandi uero potentia, infirmitatis & ſanitatis.

ANT. par. 2.

Et quæ quidem cum ratione omnes contrariorum ſunt eædem, & quæ irrationabiles una unius, ut calidum calefaciendi ſolum, medicatiua autem infirmitatis & ſanitis.

Potentiæ rõnales ſe habent ad oppoſita non aũt irrationales.

Aſsignat differentiam inter prædictas potentias dicens, ꝙ potentiæ rationales eædem ſe habẽt ad contraria, ſicut ars medica quæ eſt quædem potentia ut dictum eſt, ſe habet ad infirmitatem, & ſanitatem faciendam. Potentiæ autem irrationales non ſe habent ad oppoſita, ſed una eſt ad unum effectum tantum per ſe loquendo. Sicut calidum ſolis calefacit per ſe, & ſi per accidens poſsit eſſe cauſa frigiditatis inquantum aperiẽdo poros exhalare interius calidum, uel conſumendo materiã humoris calidi, ipſum calidum deſtruit, & per conſequens infrigidat. Deinde cum dicit.

Calidũ frigefacit per accidens.

BESS.

Cauſa uero eſt, quia ſcientia ratio eſt. ratio autem eadem, manifeſtat & rem & priuationem, niſi quod non ſimiliter. & quodam modo quidem amborum eſt, quodam modo uero eius magis, quod exiſtit. Quare neceſſe eſt, tales etiam ſcientias eſſe quidem contrariorum: eſſe uero huius quidem per ſeipſas, illius uero non per ſeipſas. etenim ratio huius quidẽ ſecundum ſeipſam, huius uero quodam modo ſecundum accidens. negatione enim & ſublatione manifeſtat contrarium. prima nãque priuatio, contrarium eſt: hæc autem alterius demptio eſt.

ANT. par. 3.

Cauſa autem quia ratio eſt ſcientia. Ratio autem eadem oſtendit rem & priuationem, non tamen ſimiliter. Et eſt ut amborum, eſt autem ut exiſtentis magis. Quare neceſſe & tales ſcientias eſſe quidem contrariorum. Eſſe uero huius quidem ſecundum ſe, illius uero non ſecundum ſe. Etenim ratio huius quidem ſecundum ſe, illius uero quodammodo & ſecundum accidens. Nam negatione & ablatione oſtẽdit contrarium. Etenim priuatio prima contrarium. Hæc autẽ ablatio alterius.

Quare potentiæ rõnales ſe habẽt ad oppoſita.

Aſsignat Philoſophus cauſam prædictę differentiæ, quæ talis eſt. Nam ſcientia, quæ eſt potentia rationalis, eſt quædam ratio rei ſcitæ in anima: eadẽ autem ratio rei manifeſtat eius priuationem, licet non ſimiliter, quia primo manifeſtat eam rem exiſtentem, per poſterius autem eius priuationem. Sicut per rationem uiſus per ſe cognoſcitur ipſa uiſiua potentia, ex conſequenti uero cæcitas, quæ nihil aliud eſt, quàm ipſa carentia uiſus in eo quod natum eſt habere uiſum. Vnde neceſſarium eſt, ſi ſciẽtia eſt quædam ratio rei ſcitæ ĩ anima, ꝙ eadem ſit ſcientia contrariorum. Vnius quidem per prius & ſecundum ſe, alterius uero per poſterius. Sicut medicina per prius eſt cognoſcitiua & factiua ſanitatis, per poſterius autem infirmitatis, quia & hoc ut iam dictũ eſt, de ratione rei ſcitæ in anima, quę eſt unius oppoſitorum ſecundum ſe, & alterius ſecundum accidens. Et, quia ꝙ Philoſophus ſupra de priuatione dixerat, poſtmodum ad contrarium tranſtulit, oſtendit ꝙ eadem ratio eſt de contrario & priuatione. Sicut enim per negationem & ablationem manifeſtatur priuatio, utputa ablatio uiſus manifeſtat cæcitatem, ita per negationem & ablationem manifeſtatẽ contrarium, quia priuatio quæ nihil aliud eſt quàm ablatio alterius, eſt quoddam primũ principium inter contraria. Omnium.n. cõtrariorum unum eſt ſicut perfectum, alterum uero ſicut imperfectum & priuatio alterius. Nigrum.n. eſt priuatio albi, & frigidum eſt priuatio calidi. Sic igitur patet ꝙ eadem ſcientia ſe habet ad contraria. Hoc autem manifeſtat conſequẽter cum dicit.

BESS. Tex. 4.

Sed, quoniam contraria non fiunt in eodem, ſcientia uero potentia, eo quòd habet rationem. anima quoque motus principium habet (ſalubre quidem ſanitatem ſolum facit. & calefactiuum caliditatem, & frigefactiuum frigiditatem, ſciẽs autem ambo. ratio enim amborum quidem eſt, non tamen ſimiliter, & in anima, quæ motus principium habet) ambo profectò ex eodem mouebit principio ad idem coniungens. Quare quæ ſecundum rationem potentia ſunt, contraria his faciunt, quæ abſque ratione potentiæ ſunt unum nãque principium continetur ratione.

Quoniam

ANT. Tex.c.4. par.4.

Quoniam autem contraria non ſunt in eodem , ſcientia autem eſt potentia in habendo rationem, & animam motus habet principium,ſalubre quidem ſani tatem ſolum facit, & calefactiuum caliditatem , & frigidatiuum frigiditatem. Sciens uero ambo. Eſt enim amborum quædam ratio. Non ſimiliter autem & in anima quæ habet motus principium. Quare ambo ab eodem principio mouebit ad ipſum copulans. Propter quod ſecundum rationem potentia ſine ratione potentibus faciunt contraria. Vnum enim principium continetur ratione.

Qoare potentiæ irrationales nō ſe habēt ad oppoſita, ſicut rationales.

Accedit ergo ad aſsignandum cauſam prædictæ differentiæ. Manifeſtum eſt enim ꝙ res naturales operantur per formas ſibi inhærentes. Non autē poſſunt eidem ineſſe formæ contrariæ. Vnde impoſsibile eſt ꝙ eadem res naturalis faciat contraria. Sed ſcientia eſt quædam potentia actionis , & motus principium ex eo ꝙ aliquis habet rationē rei faciēdæ,& hoc principium motus eſt in anima. Et quia ita eſt, ſequitur ꝙ res naturales faciāt unū tantum,ſicut ſalubre facit ſolum ſanitatem, & calefactiuum facit ſolum caliditatem , & infrigidatiuū facit ſolum frigiditatem. Sed ille qui agit per ſcientiam operatur utrunque oppoſitorum, quia eadē ratio eſt utriuſque in anima , quia habet principiū talis motus, licet non ſimiliter ſicut dictum eſt. Et ideo ſicut actio naturalis procedit ad effectū,quaſi copulata ad formam,quæ eſt principium actionis cuius ſimilitudo relinquitur in effectum , ita anima mouet ꝓ ſuā operationem ad ambo oppoſita {ab eodem principio}.i. à ratione quę eſt una duorum oppoſitorum copulans ad ipſum principium utrunque motum , & ad ipſum principium utrunque terminans, inquantum ſimilitudo illius principij in utroque oppoſitorum ineſſe productorū ſaluatur. Manifeſtum eſt igitur ꝙ potentiæ rationales contrarium faciunt potentiis irrationalibus quia potentia rationalis facit oppoſita ; non autē potentia irrationalis, ſed unum tantum. Et hoc iō eſt,quia unum principium oppoſitorum continet in rōne ſcientiali,ut dictū eſt. Deinde cum dicit.

BESS.

Manifeſtum autem eſt, quod & ipſius bene potentiam, ſequitur ſolius faciendi aut patiendi potentia: hanc uero illa non ſemper . qui enim bene facit neceſſe eſt . ut etiam faciat, qui uero ſolum facit,non neceſſario & bene facit.

ANT. par.5.

Palam autem quia ipſius bene potentiam , ſequitur ſolum faciendi aut patiendi potentia . Hanc uero illa non ſemper. Neceſſe enim benefacientem facere,ſed ſolum facientem,non neceſſe benefacere.

Lectio .2.

Ponit comparationem quorundam modorum potētiæ ſuperius ſub eis poſitorum . Dictum eſt ſupra ꝙ aliquid dicitur habere potentiam actiuam uel paſsiuam, quandoque quidem ex hoc ſolum ꝙ poteſt agere uel pati,quandoq; uero ex hoc ꝙ poteſt bene agere uel pati. Dicit ergo ꝙ ad potentiā bene faciendi uel patiendi ſequitur potentia faciēdi,ſed non econuerſo . Sequitur enim ſi aliquis benefacit ꝙ faciat,ſed non econuerſo.

LECTIO III.

Duæ eliduntur opiniones , altera negantium potentiā non cum res eſt in actu, altera oīa poſsibilia ponētes.

BESS. Tex.5.

Sunt autem quidam , ut Megarici, qui dicunt tunc ſolum poſſe cum agat , cum uero non agat non poſſe. utputa, eum,qui non ædificat,ædificare non poſſe, ſed ædificantem,cum ædificat. ſimiliter quoque & de cæteris.

ANT. Tex.c.5. par.1.

Sunt autem quidam qui dicunt, ut Megarici,quando operatur ſolum poſſe, & quando non operatur non poſſe, ut nō ædificantem non poſſe ædificare , ſed ædificantem quandò ædificat. Similiter autem & in aliis.

Sermo de ſimultate potētiæ & actus. Lec.ſeq.

Poſtquam Philoſophus cōparauit ſuperius potentias adinuicem, hic incipit oſtendere quomodo potentia & actus ſe habent in eodem ſubiecto: & diuiditur in duas partes. In prima excludit quorundam falſas opiniones . In ſecunda determinat ueritatem , ibi:{Omnibus autem potentiis.} Prima autem diuiditur in duas. In prima excludit opinionem dicentium nihil eſſe poſsibile, niſi quando eſt actu. In ſecunda excludit opinionem dicentium econuerſo omnia eſſe poſsibilia, licet nō ſint actu, ibi:{Si autem eſt quod dictum eſt poſsibile.} Circa primum duo facit. Primo excludit dictam poſitionem erroneam. Secundo oſtendit quid ſit eſſe poſſibile, & quid ſit eſſe actu, ibi:{Eſt autē poſsibile.} Circa primum tria facit. Primo ponit opinionem. Secundo deſtruit eam, ibi:{Quibus accidētia &c.} Tertio concludit ſuam intentionem , ibi:{Si ergo contingit.} Dicit ergo primo, ꝙ quidam dixerunt ꝙ tunc ſolum eſt aliquid in potentia, quando eſt in actu, utputa ꝙ ille qui non ędificat actu, nō poteſt ædificare, ſed tunc ſolum poteſt, quando actu ædificat. Et ſimiliter dicunt de aliis. Et ratio huius poſitionis eſſe uidetur, quia opinabantur quòd omnia ex neceſsitate contingerent ſecundum aliquā cōmixtionem cauſarum. Et ſic ſi omnia ex neceſſitate eueniunt , ſequitur ꝙ ea quæ non eueniunt, non poſsibile eſt eſſe. Deinde cum dicit.

Infra pt.6.

par.7. par.ſeq. par.6.

Opinio ꝙ nihil ſit in potētia niſi quando eſt actu.

BESS.

Quibus quæ inconuenientia accidunt,non eſt difficile uidere . Patet nāque, quod nec ædificator erit, ſi non ædificat: ædificatori enim eſſe ipſum poſſe ædificare eſt . ſimiliter autem & de aliis artibus . ſi igitur impoſsibile eſt huiuſcemodi artes habere niſi quandoque diſcat, & accipiat, & non habere, niſi amittat aliquando (aut enim obliuione, aut quadam paſsione, aut tempore. non enim re corrupta . ſemper nāque eſt) cum ceſſauerit, non habebit artem. rurſus autem ſtatim ædificabit , quomodo accipiens?

ANT. par.2.

Quibus accidentia inconuenientia non eſt difficile uidere. Palam enim quia non eſt ædificator , ſi non ædificet. Nam ædificatorem eſſe, eſt eſſe potentem ædificare . Similiter autem & in aliis artibus. Si igitur impoſsibile eſt, tales habere artes non addiſcentem aliquando & accipientem , & non habere non abiicientē aliquādo, aut enim obliuione, aut paſſione aliqua, aut tempore. Non enim utique re corrupta, ſemper enim eſt. Quando ceſſauerit, non habebit artem. Item qui ſtatim ædificabit aliqualiter accipiens?

Alia litera qualiter erit accipiens; Improbat prædictam opinionem quatuor rationibus . prima.

Ponit rationes contra prædictam poſitionem ducentes ad inconuenientia , quarum prima talis eſt. Aedificantem eſſe, eſt eſſe potentem ędificare. Si igitur nullus eſt potens facere niſi quando facit, non eſt aliquis ædificator niſi quando ædificat. & ſimiliter eſt de aliis artibus . Nam omnes artes ſunt potentiæ quædam, ut dictum eſt . Sequitur ergo ꝙ nullus habeat artem aliquam , niſi quādo ſm eam operatur. Sed id oſtenditur impoſsibile , ſuppoſitis duobus, quorum unum eſt, ꝙ ille, qui prius non habuit aliquam artem, impoſsibile eſt ꝙ eam habeat poſtmodum, niſi addiſcat eam, uel eam aliquo modo accipiat, ſcilicet inueniendo. Aliud eſt, ꝙ ſi quis habuit aliquam artem, impoſsibile eſt eū poſtmodum non habere eandem, niſi eam aliquo

modo

Hoc etiam ad ętatem referri poteſt.

modo abiiciat, uel per oblinionem, aut per aliquã infirmitatem, aut per lõgitudinem temporis, quo aliquis ſcientia non utitur. Hæc enim eſt cauſa obliuionis. Non autem poteſt eſſe ꝙ aliquis amittat artem corrupta te, ſicut quandoque conuenit ꝙ uera cognitio amittiť mutata, re ut cum quis opinatur uere Socra. ſedere, eo ſurgente perit eius uera opinio. hoc autem non poteſt dici circa artem. Nã ars non eſt cognitio eius quod eſt, ſed eius quod faciendum eſt. Et ita quandiu durat materia, ex qua ars poteſt aliqnid facere, ſemper res artis eſt. Vnde non poteſt ars amitti corrupta re niſi modis præmiſsis. Ex his autem duobus propoſitis Philoſophus ſic arguit. Si aliquis non habet artem, niſi quando ea utitur, tunc quando incipit uti, de nouo habet artem: ergo oportet uel ꝙ diſcat eam, uel qnalitercunque acquirat eam. Et ſimiliter quando deſinit uti arte, ſequiť ꝙ arte careat, & ita amittet artem quam prius habebat, uel obliuione, uel paſſione, uel tẽpore. Quorum utrunq; patet eſſe falſum. Non igitur uerum eſt ꝙ ſolum tunc aliquis habeat potentium, quando, operatur.

BESS.

Et inanimata etiam ſimiliter. nec enim frigidum, neque calidum, neque dulce, nec omnino ullum ſenſibile erit non ſentientibus. quare Prothagoræ opinionem accidet eis dicere.

ANT. par. 3. Alia litera. Pythagorę

Et inanimata utique ſimiliter. Neque enim frigidum, neque calidum, neque dulce, neque amarum, neque omnino ſenſibile, nihil erit non ſentientibus. Quare Prothagoræ rationem eis dicere continget.

Secunda ratio.

Secundam rationem ponit, quæ quidem procedit in irrationabilibus, quæ ſunt in rebus inanimatis. ſ. calidum & frigidum, dulce & amarum, & alia huiuſmodi, quę ſunt principia actiua immutantia ſenſus, & ita ſunt quædam potentiæ. Si igitur potẽtia non ineſt alicui niſi quando agit, ſequitur ꝙ nihil eſt calidum uel frigidum, dulce uel amarum, & huiuſmodi, niſi quando ſentitur immutãs ſenſum.

Alia litera Pythagoræ

Hoc autem patet eſſe ſalſum. Nam ſi hoc eſſet uerũ, ſequeretur ꝙ opinio Prothagoræ eſſet uera, q̃ dicebat omnes proprietates & naturas rerum cõſiſtere ſolum in ſentiri & opinari. Ex quo conſequebatur contradictoria ſimul eſſe uera, cum diuerſi circa idem, contradictorie opinentur. Contra quã opinionem Philoſophus in quarto ſuperius diſputauit. Falſum eſt igitur ꝙ potentia non ſit ſine actu

BESS.

Atqui nec ſenſum aliquid habebit, ſi non ſentiat, aut operetur. ſi igitur cæcum eſt, quod non habet uiſum, natura tamen aptum, & quando aptum, & item prout natura aptum eſt habere, iidem ſæpius in eodem die cæci & ſurdi erunt.

ANT. par. 4.

At uero neque ſenſum habebit nihil, ſi non ſentiat nec operetur. Si ergo cæcum non habens uiſum, aptum uero natum, & quãdo aptum natum eſt habere adhuc eis: idem cæci erunt ſæpe die uno, & ſurdi.

Tertia rõ.

Tertiam rationem ponit, quæ talis eſt. Senſus eſt potentia quædam. Si igitur potentia non eſt abſque actu, ſequetur ꝙ aliquis non habeat ſenſum niſi quando ſentit, utputa uiſum, aut auditum. Sed ille qui non habet uiſum, cum ſit natus habere eſt cæcus, & qui non habet auditum eſt ſurdus. Sic igitur eadem die frequenter erit ſurdus & cæcus: qđ manifeſte eſt falſum. Nam cęcus non ſit poſtea uidens, neque ſurdus audiens.

BESS. Tex. 6.

Item ſi impoſsibile id eſt, quod priuatur potentia, quod nõ ſit, impoſsibile eſt fieri. quod uero impoſsibile eſt fieri, qui dicit eſſe aut futurum eſſe, mentietur. impoſsibile enim hoc ſignificabat. Vnde illæ orationes, & motum & generationem perimũt. ſemper etenim & quod ſtat ſtabit, & quod ſedet ſedebit. ſi enim ſedet, non ſurget. impoſsibile nãque erit ſurgere, quod non eſt poſsibile ſurgere.

ANT. Tex. c. 6. par. 5.

Amplius ſi impoſsibile quod priuatum eſt potentia, quod non ſit, impoſsibile erit factum eſſe. Sed quod eſt impoſsibile factum eſſe, dicens aut eſſe aut futurũ eſſe, mentietur. Nam impoſsibile hoc ſignificauit. Quare hæ rationes auferunt motum & generationem. Semper enim ſtans ſtabit. Non enim ſurgit ſi ſedet. Impoſsibile nãq; erit ſurgere, quod non poteſt ſurgere.

Quarta rõ.

Quartam rationem ponit, quæ talis eſt. Impoſsibile eſt agere quod caret potentia. Si igitur aliquis non habet potentiam niſi quando agit, ſequetur ꝙ quando aliquis non agit, impoſsibile ſit ipſum agere. Sed quicunqne dicit aliquid eſſe aut fnturũ eſſe quod impoſsibile eſt fieri, mentitur. Et hoc patet ex ipſa ſignificatione huius nominis impoſsibile. Nam impoſsibile dicitur falſum, quod non poteſt contingere. Sequitur igitur quòd id quod non eſt, nullo mõ poſsit fieri. Et ita iſta potentia tollet motum & generationem, quia ſtans ſemper ſtabit, & ſedens ſemper ſedebit Si enim aliquis ſedet, nunquam poſtea ſtabit, quia dum non ſtat, non habet potentiam ſtandi. Et ita non poſsibile eſt eum ſtare, & per conſequens impoſsibile eum ſurgere. Et ſimiliter quod non eſt album, impoſsibile erit eſſe album. Et ita non poterit dealbari. Et ſimiliter in omnibus aliis. Deinde cum dicit.

BESS.

Quod, ſi non eſt poſsibile iſta dicere, manifeſtum eſt, quod potentia & actus aliud & aliud eſt. illæ uero orationes idẽ faciunt potentiam & actum. propter quod nõ parum quiddam quærunt perimere. Quare contingit poſsibile quidem eſſe aliquid, non eſſe autem. & poſsibile non eſſe, eſſe uero. ſimiliter in cæteris quoque prædicamẽtis, quicquam poſsibile ambulare non ambulare. & poſsibile non ambulare ambulare.

Tex. 7.

ANT. par. 6.

Si ergo non contingit hoc dicere, palam quia potentia & actus diuiſa ſunt. Illæ uero rationes potentiam & actum idẽ faciunt. Propter quod nõ paruum aliquid quærunt deſtruere. Quare contingit poſsibile quidem aliquid eſſe, non eſſe autem: & poſsibile non eſſe, eſſe autem. Similiter autem & in aliis categoriis, poſsibile uadere ens, non uadere: & non uadens, poſsibile eſſe uadere.

Tex. c. 7.

Concluſio oppoſita dictę opinionis.

Concludit ſuam intentionem dicens, ꝙ ſi prædicta inconuenientia non poſſunt concedi, manifeſtum eſt ꝙ potentia & actus diuerſa ſunt. Sed illi, qui ponunt poſitionem prædictam, faciunt potentiam & actum eſſe idem, in eo ꝙ dicunt tunc ſolum aliquid eſſe in potentia, quando eſt actu. Ex quo patet quòd non paruum quid à natura deſtruere intendunt. Tollũt enim motum & generationem, ut dictum eſt. Vnde, cum hoc non poſsit ſuſtineri, manifeſtum eſt ꝙ aliquid eſt poſsibile eſſe, quod tamen non eſt; & quod aliquid eſt poſsibile non eſſe, & tñ eſt. Et {ſimiliter in aliis categoriis,}. i. prædicamentis; quia poſsibile eſt aliquem uadere, & nõ uadit; & econuerſo non uadere qui uadit. Deinde cum dicit.

BESS.

Hoc autem poſsibile eſt, cui ſi illius inſit actus, cuius potentia habere dicitur, nihil impoſsibile erit. dico autem, ut ſi poſsibile ſedere eſt, ut ſedere contingit, huic ſi extiterit ipſum ſedere, nil ĩpoſsibile erit, etſi moueri quicquam, aut mouere

uere, aut ſtare, aut ſiſti aut eſſe, aut fieri, aut non eſſe, aut non fieri ſimiliter.

ANT. par. 7. *Eſt aũt poſſe hoc, cui ſi extiterit actus, cuius dicitur habere potentiam, nihil erit impoſſibile. Dico autem puta ſi poſſibile ſedere, & contingere ſedere: huic ſi ineſt ſedere, nihil erit impoſſe: & aut moueri, aut mouere, aut ſtatui, aut ſtatuere, aut eſſe, aut fieri, aut non eſſe, aut non fieri ſimiliter.*

Poſſibile ſeu eſſe in potentia quid. Oſtendit quid ſit eſſe in potentia, & quid eſſe in actu. Et primo quid ſit eſſe in potentia, dicens, ꝙ id dicitur eſſe in potẽtia, quod ſi ponatur eſſe actu, nihil impoſſibile ſequitur. Vt ſi dicatur aliquem poſſibile eſt ſedere, ſi ponatur ipſum ſedere non accidit aliquod impoſſibile. Et ſimiliter de moueri & mouere, & de aliis huiuſmodi. Secundo ibi.

BESS. *Nomen uero actus, qui ad perfectionem annectitur, aduenit etiam in alıis, maxime ex motibus. uidetur etenim maxime motus actus eſſe. Quare, non entibus non attribuunt ipſum moueri, ſed alias quaſdam prædicationes, utputa intelligibilia, & deſiderabilia eſſe ipſa non entia, non autem mota. hoc autem, quia cum non ſint actu, erunt actu. non entium enim quædam potentia ſunt, non autem ſunt, quoniam actu non ſunt.*

ANT. par. 8. *Venit autem actus ſecundum nomen qui ad endelechiam compoſitus & ad alia, ex motibus maxime. Videtur enim actus, maxime motus eſſe. Quapropter & non exiſtentibus non aſsignant moueri. Alias autem categorias puta intellectualia & concupiſcibilia eſſe non entia, mota uero non. Hoc autem, quia non entia actu, erunt actu. Non entium enim quædam potentia ſunt. Non ſunt autem, quia non endelechia ſunt.*

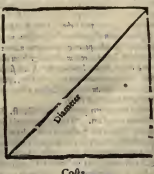
Nomẽ act⁹ primo ſignificatmo tum & ex hoc alia. Oſtendit quid ſit eſſe in actu, & dicit ꝙ hoc nomen actus, quod ponitur ad ſignificandum endelechiam, & perfectionem. ſ. formam, & alia huiuſmodi, ſicut ſunt quæcunque operationes, ueniunt maxime ex motibus quantum ad originem uocabuli. Cum enim nomina ſint ſigna intelligibilium conceptionum, illis primo ĩponimus nomina, quæ primo intelligimus, licet ſint poſteriora ſecundum ordinem naturæ. Inter alios autem actus, maxime eſt nobis notus & apparens motus, qui ſenſibiliter à nobis uidetur. Et ideo ei primo impoſitũ fuit nomen actus, & à motu ad alia deriuatum eſt. & propter hoc moueri non attribuitur non exiſtẽtibus. Licet quædam alia prædicata, non exiſtentibus attribuantur. Dicimus enim non entia eſſe intelligibilia uel opinabilia, aut etiam cõcupiſcibilia, nec non diximus ea eſſe mota. Quid poſſit uel non poſsit de nõ ente uere ꝑdicari. Quia cum moueri ſignificet eſſe actu, ſequeretur ꝙ non entia actu eſſent actu, quod patet eſſe falſum. Etſi enim quædã non entia ſint in potentia, tamen ideo non dicuntur eſſe, quia non ſunt in actu. Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 8. *Si autem poſſibile eſt, quod dictum eſt quatenus ſequitur, manifeſtum eſt, quod non poteſt uerum eſſe dicere, quod poſſibile quidem eſt hoc, non tamen erit. alioqui quænam impoſſibilia ſint, hoc modo fugiunt nos. dico autem, ut ſi quis dicat poſſe diametrum commenſurari. non tamen commenſurabitur, non cogitans quidnam impoſſibile ſit, quia nihil prohibet aliquid poſſibile exiſtens, aut eſſe, aut fieri, non eſſe, nec futurum eſſe. Attamen ex his, quæ poſita ſunt, illud neceſſario ſequitur. quia ſi ſupponamus eſſe, aut factum eſſe, quod non quidem eſt, poſſibile autem eſt, nihil impoſſibile erit. at accidet quidem. commenſurari enim impoſſibile eſt. Enimuero non eſt idem falſum & impoſſibile te nãque nunc ſtare falſum quidem, ſed non impoſſibile eſt.*

ANT. Tex. c. 8. par. 9. *Si autem eſt quod dictum eſt poſſibile, inquantum ſequitur, palam quia non contingit uerum eſſe aliquid dicere, quia poſſibile hoc: non erit autem, ut & impoſſibilia eſſe ſic diffugiant. Dico autem, puta ſi quis dicat poſſibile diametrum cõmenſurari, non tamen commenſurabitur, non cogitans eſſe impoſſibile. Quia nihil prohibet aliquid ens eſſe aut fieri, non eſſe uero, aut non futurum eſſe. Sed illud neceſſe ex poſitis ſit, & ſupponamus eſſe aut fieri, quod non eſt quidem: poſſibile aũt quia nihil erit impoſſe. Non. n. eſt idem falſum & impoſſibile. Nã te ſtare nunc, falſum quidem eſt, & nõ impoſſe.*

Deſtructio opinionis ꝙ oĩa ſint poſſibilia. par. ſeq. Poſtquam Philoſophus deſtruxit opinionem dicentium nihil eſſe poſſibile niſi quãdo eſt actu, hic deſtruit contrariam opinionem dicentium omnia poſſibilia, & circa hoc duo facit. Primo deſtruit hanc poſitionem. Secundo determinat quandam ueritatem circa conſequentiam poſſibilium. ibi: {Simul autem palam.} Dicit ergo primo, ꝙ ſi uerũ eſt ꝙ aliquid dicatur eſſe poſſibile, ex eo ꝙ aliquid ſequitur ſecundum ꝙ dictum eſt, ꝙ poſſibile eſt, quod ſi ponatur eſſe, non ſequitur impoſſibile, manifeſtum eſt ꝙ nõ contingit uerum eſſe hoc quod dicunt quidam, ꝙ unumquodq; poſſibile eſt, etiã ſi nunquam futurum ſit. Ita ꝙ per hãc poſitionem impoſſibilia tolluntur. Sicut ſi aliquis dicat diametrum quadrati, commenſurari lateri eſſe poſſibile, ſed tamen non commenſurabitur: & eodem modo dicatur de aliis impoſſibilibus, & non cogitet ꝙ diametrum quadrati commenſurari lateri eſt impoſſibile: dico ꝙ ponentes hanc poſitionem quantum ad aliquid dicunt uerum, & quantum ad aliquid dicunt falſum. Sunt enim aliqua, de quibus nihil prohibebit dicere ꝙ ſunt poſſibilia eſſe aut fieri, cum tamen nunquam ſint futura, nec unquã fiant: ſed hoc non poteſt dici de omnibus. Sed ſecundum ea, quæ ſuperius dicta ſunt, & q̃ nunc oportet nos ſupponere, illa ſolum poſſibile eſt eſſe, aut fieri, licet non ſint, quibus poſitis non ſequitur aliquid impoſſibile. Poſito autem ꝙ diametrum cõmẽſuraretur, ſequitur aliquid impoſſibile. Et ideo non poteſt dici ꝙ diametrum commenſurari, ſit poſſibile. Eſt enim nõ ſolum falſum, ſed ĩpoſſibile.

Diametrum eſſe commenſurabilem lateri quadrati non ſolum eſt falſum, ſed etiam impoſſibile.

Coſta.

Quædam uero ſunt falſa tantum, ſed non impoſſibilia, ſicut Socratem ſedere & ſtare. Nõ enim idem eſt falſum eſſe, & eſſe impoſſibile, ſicut te ſtare nunc eſt falſum, ſed non impoſſibile. Prædicta

ergo

ergo poſitio quãtum ad aliqua, uera eſt, quia quędam ſunt poſsibilia, licet ſint falſa. Non autẽ quãtum ad omnia, quia quædam ſunt falſa & impoſsibilia. Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 9. *Simul autem manifeſtum eſt, quod ſi A, exiſtente, neceſſe eſt B, eſſe, ita etiam A, exiſtente poſsibile eſſe, neceſſe eſt B, quoque poſsibile eſſe. nam ſi non eſt poſsibile eſſe, nihil prohibet non eſſe poſsibile eſſe. ſit itaque A, poſsibile: cum igitur A, nihil impoſsibile eſſe, ſi ponetur ipſum A, nihil impoſsibile eſſe accidit, at tum ipſum B, neceſſe eſt eſſe. attamen impoſsibile erat. ſit igitur impoſsibile, quod ſi impoſsibile, neceſſe eſt A, eſſe neceſſe autem eſt B, eſſe. ſed erat A, poſsibile. ergo etiam B. ſi igitur A, poſsibile ſit, B, etiam poſsibile erit. ſi ita quidem ſe habebant, ut A, exiſtente, neceſſe ſit etiam B, eſſe. ſi itaq; ſic ſe habentibus A, B. nõ ita poſsibile ſit B, nec ipſum B, ſe habebit ut poſitum eſt & ſi A, poſsibile exiſtente neceſſe eſt B, poſsibile eſſe, ſi A, eſt, neceſſe eſt B, etiã eſſe. poſsibile nãque, eſſe neceſſario B, eſſe ſi A, poſsibile, hoc ſignificat, ſi A, ſit, & quãdo, & ſicuti erat poſsibile eſſe, illud quoque tunc, & ita neceſſe eſſe.*

ANT. Tex. c. 9. par. 10. *Simul autem palam, quia ſi A ente, neceſſe B eſſe: et poſsibili ente A & B neceſſe eſt eſſe poſsibile. Si enim non neceſſe poſsibile eſſe, nihil prohibet non eſſe poſsibile eſſe. Si autem poſsibile, ergo quando A poſsibile erit eſſe, ſi ponatur, nihil impoſsibile eſſe accidit. B autem neceſſe eſt eſſe, ſed erat impoſsibile. Sit itaque impoſsibile, & ſi impoſsibile neceſſe eſſe B & A neceſſe eſſe. Sed erat primum impoſsibile, ergo & ſecundum. Si igitur ſit A poſsibile, & B erit poſsibile. Si quidẽ ſic ſe habebat. Ergo A ente, neceſſe B eſt eſſe. Si itaque ſic habentibus A B non eſt poſsibile B. ita nec A B habebit, ut poſitum eſt. Et ſi A poſsibili ente, neceſſe B poſsibile eſſe: ſi eſt A neceſſe eſt. B. Nam poſsibile eſſe ex neceſsitate B eſſe, ſi A ſit poſsibile, hoc ſignificat, ſi ſit A & quãdo, & ut erat poſsibile eſſe, & illud tunc eſſe, & ita eſſe neceſſe.*

De conſequẽtiis poſſibilium. Quia dixerat ꝙ poſſe iudicatur aliqd ex hoc, ꝙ ex ipſo nõ ſequitur impoſſe, oñdit qualiter habeãt ſe cõſequentia poſſia dicens, ꝙ ex diffõne poſſis ſuperius poſita, nõ ſolũ deſtruitur ꝑmiſſa põ, ſed etiã ſimul eſt manifeſtum ꝙ ſi alicuius cõditionalis antecedens eſt poſſe, & cõſequẽs poſſe erit. Vt ſi hæc conditionalis ſit uera. Si eſt A eſt B neceſſe eſt ſi A ſit poſſe, ꝙ B ſit poſſe. Sciendum tñ eſt ad huius intellectum ꝙ poſſe dupliciter dr̃. Vno mõ ſm ꝙ diuidi- Poſſe dupliciter. tur contra neceſſe, ſicut dicimus illa poſſia q̃ contingunt eſſe & nõ eſſe. Et ſic accepto poſſi, non hẽt locum quod hic dr̃. Nihil. n. ꝓhibet ꝙ antecedens ſit contingens eſſe & non eſſe, conſequẽs tñ ſit neceſſarium. Sicut patet in hac cõditionali. Si Soc. ridet, eſt hõ. Alio uero mõ poſſe dr̃ ſm ꝙ eſt cõe ad ea q̃ ſunt neceſſaria, & ad ea q̃ cõtingunt eſſe & nõ eſſe, prout poſſe cõtra impoſſe diuitur. Et ſic loquitur hic Phs dicens de poſſi, ꝙ neceſſe eſt ꝯſequens eſſe poſſe, ſi añs fuit poſſe. Detur. n. hæc conditionalis eſſe uera, ſi eſt A eſt B & detur añs. ſ. A eſſe poſſe, aut igitur neceſſe eſt B eſſe poſſe, aut non. Si eſt neceſſe, habetur ꝓpoſitum. Si non eſt neceſſe, nihil ꝓhibet ponere oppoſitum. ſ. B non eſſe poſſe. Sed hæc non põt ſtare. Nam A ponitur eſſe poſſe, & qñ ponit eſſe poſſe, ſimul ponitur ꝙ nihil impoſſe ſequitur ex eo. Sic. n. ſuperius diffinitum eſt poſſe, ad qđ nihil ſequitur impoſſe. Sed B ſequitur ad A, ut poſitum eſt, & B ponebatur eſſe impoſſe. Nam idem eſt eſſe impoſſe, quod non eſſe poſſe, igitur A non erit poſſe, ſi ſequitur ad ipſum B quod erat impoſſe. Ponatur ergo B eſſe impoſſe, & ſi eſt impoſſe, & poſito A neceſſe eſt eſſe B. erit ergo impoſſe & primum & ſcđm. ſ. A & B. Vbi aduertendum eſt ꝙ bene ſequitur ſi cõſequens eſt impoſſe, ꝙ añs ſit impoſſe, non tñ econuerſo. Nihil. n. ꝓhibet ex impoſſi ſeqni aliquid neceſſarium, ut in hac conditionali. Si hõ eſt aſinus, hõ eſt aĩal. Vnde non ſic intelligendũ eſt ꝙ Phs dicit hic, ſi primum erat impoſſe. i. antecedens, ergo & ſecundum erat impoſſe. ſ. conſequẽs. Sed ita debet intelligi. Si conſequens eſt impoſſe utrunq; erit impoſſe. Sic ergo manifeſtum eſt ꝙ ſi ſic ſe habẽt, ſ. A & B ꝙ A exiſtente, neceſſe eſt B eſſe, & neceſſario ſequitur ꝙ ſi A eſt poſſe, quod B erit poſſe. Et ſi B nõ eſt poſsibile, A poſsibili exiſtente, non ita ſe habebunt A & B ut poſitũ eſt. ſ. ꝙ ad A ſequitur B. Sed oportet ꝙ A poſſi exiſtente, neceſſe eſt B poſſe eſſe, ſi exiſtente A neceſſe eſt eſſe B. Cum. n. dico. Si eſt A eſt B hoc ſignãt ꝙ neceſſe ſit B eſſe poſſe, ſi A poſſibile eſt, ita tñ ꝙ qñ & eodem modo ſit poſsibile B eſſe quando & qũo eſt poſſe A. Non enim poſsibile eſt ut ſit quocunque tempore & quocunq; mõ.

Lectio IIII.

Quomodo potentiæ procedint actus, uel ſequantur manifeſtat, deinde quo nam modo naturales potentiæ reducuntur ad actum exponit.

Cum autem omnium potentiarum, quædam natura nobis inſitæ ſint ut ſenſuum, quædam conſuetudine, ut tibiis canendi, quædam doctrina ut artium, has quidem neceſſe eſt eos qui primo operati ſunt, habere, quæcũque ſcilicet conſuetudine & ratione. quæcunque uero non tales, ſed patiendi potentiæ ſunt, non eſt neceſſe. BESS. Tex. 10.

Omnibus autem potentiis exiſtentibus, his quidem cognatis, ut ſenſibus: his autem conſuetudine, ut quæ eſt fiſtulandi: aliis autem diſciplinatu, ut quæ eſt artium. Has quidem neceſſe eos qui præexercitati fuerunt habere quæcunque conſuetudine & ratione. Non tales autem, & eas quæ ſunt in pati, non neceſſe. ANT. Tex. c. 10. par. 1.

Poſtq̃ Phs excluſit falſas opiniones circa potentiam & actum, hic determinat ueritatem, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit qũo actus præcedat potentiam in ſubiecto. Scđo qũo potẽtia ꝑcedens actũ, ad actum reducatur, ibi{ Qm̃ aũt poſsibile.} Dicit ergo primo, ꝙ, cum potentiarum q̃dam ſint inditæ his quorum ſunt, ſicut ſenſus animalibus. Quædam uero per conſuetudinem acquirãtur, ſicut ars tibicinandi, & aliæ huiuſmodi artes operatiuæ. Quædam uero acquirantur per doctrinã ſiue diſciplinã, ſicut medicina & aliæ hmõi artes: dictarum potentiarũ q̃cunq; ꝑ cõſuetudinẽ & rõnẽ nobis inſunt, neceſſe eſt primũ agere & ꝑexercitari in eorum actibus anteq̃ acquirantur, ſicut tibicinando, aliquis fit tibicinator: & conſiderando medicinalia, aliquis fit medicus. Sed aliæ potentię, quæ nõ acquirũtur per conſuetudinem, ſed inſunt à natura & ſunt in patiendo, ſicut patet de potentiis ſenſitiuis, non præceduntur à ſuis actibus. Nõ. n. aliquis uidendo, acquirit ſenſum uiſus, ſed ex eo ꝙ potentiã uiſiuã habet, fit actu uidens. Deinde cũ dicit.

De ſimultate potentiæ & actus ſecundum ueritatem. par ſeq. Triplex genus potentiæ & quarum actus præcedant uel ſequantur.

BESS. *Quoniã uero quod poteſt, aliquid poteſt, & aliquando & aliquo modo, & quæcunque alia neceſſe eſt adeſſe in definitione, & quædam quidem ratione poſſunt mouere, & potentiæ eorum cum ratione, quædam uero irrationalia, & potentiæ irrationales, & illas quidem neceſſe eſt inanimato eſſe, has uero in ambobus.*

ANT. par. 2. *Quoniam autem poſsibile, & quando, & quomodo, & quæcunque alia neceſſe adeſſe in diffinitione. & hæc quidem ſecũdum rationem poſſunt mouere, & potentiæ ipſorum cũ ratione. Hæc autem irrationabilia, & potentiæ irrationales. Et illas quidem neceſſe in animato eſſe, has uero in ambobus.*

Qũo potentiæ pceden tes actum reducũtur ad actum. Infra.pt.5.

Oñdit qũo potentiæ precedentes actum reducuntur ad actum, & circa hoc duo facit. Primo.n. oſtendit qũo in hoc differunt diuerſæ potentiæ adinuicem.ſ.rõnales & irrationales. Secundo oñdit qualiter rõnales potentiæ ad actũ reducantur, ibi {Neceſſe ergo.} Circa primum tria facit. Primo pmittit quædã neceſſaria ad pdictam drĩam conſiderandam, quorum unũ eſt, ꝙ in rõne poſ̃is oportet multa conſiderare. Non.n.dr̃ poſ̃e reſpectu cuiuſq;, ſed reſpectu alicuius determinati. Vñ oportet poſ̃e. eſſe aliquid poſ̃e, ut puta ambulare uel ſedere. Et ſil̃r quod põt aliquid facere uel pati, non põt illud quocunq; tpe facere aut pati, ſicut arbor nõ põt fructificare niſi determinato tpe. & iõ cum dr̃ aliqd eſſe poſ̃e, oportet determinare qñ ſit poſſibile. Et ſil̃r oportet determinare qũo ſit poſ̃e. Non.n.poſ̃e, quocunq; mõ põt agere aliqd uel pati, ſicut aliquis ſic põt ambulare.ſ.tarde, non aũt uelociter. Et ſimile eſt de aliis circunſtantiis, quæ cõſueuerunt determinari in diffõnibus rerum, ſicut quo inſtrumento, quo loco, & alia hmõi. Aliud qđ pmittit eſt, ꝙ quædam ſunt poſ̃ia ſm rõnem, & potentiæ horum poſ̃ium ſunt rõnales. Quædam uero poſ̃ia ſunt irrõnabilia, & potentiæ irrõnales. Et quidem potentiæ rõnales non poſſunt eſſe niſi in rebus aĩatis, ſed potentiæ irrõnales pñt eſſe in ambobus.ſ.in rebus aĩatis & inaĩatis. Et non ſolum in plantis & brutis aĩalibus, q̃ rõne carent, ſed etiam in ipſis hominibus, in quibus inueniuntur quędam principia actionum & paſsionum, quę ſunt ſine ratione, ut potentia nutritiua, & augmẽtatiua, & grauitas, & alia huiuſmodi. Secundo ibi.

Duplex potentia.

BESS. *Huiuſcemodi quidem potentias neceſſe eſt, ut cum (quo ad poſsint) actiuum & paſsiuum approximent, hoc quidem faciat, illud uero patiatur, illas uero non eſt neceſſe.*

ANT. par. 3. *Tales quidem potentiæ neceſſe, quando ut poſſunt, paſsiuum & actiuum appropinquant, hoc quidem facere, illud uero pati. Illas uero non neceſſe.*

Drĩa dictarum potentiarum.

Ponit drĩam pdictarum potẽtiarum dicens, ꝙ in potẽtiis irrõnabilibus neceſſe eſt qñ paſsiuũ appropinquat actiuo, in illa diſpõne, qua paſsiuũ põt pati, & actiuum põt agere, neceſſe eſt ꝙ unum patiatur, & alterum agat, ut patet qñ combuſtibile applicatur igni. In potentiis uero rõnalibus, non eſt neceſſariũ, non.n. neceſſe eſt ædificatorẽ ędificare quãtũcũq; ſibi mã appropinquaret. Tertio ibi.

BESS. *Hæ enim omnes, una unius factiua. illæ uero contrariorum. Quare ſimul ne faciet contraria? hoc uero impoſsibile eſt.*

ANT. par 4. *Hæ quidem enim omnes una unius factiua, illæ autem cõtrariorum. Quare ſimul facient contraria ſcilicet ſi agerent approximata paſsiuo ſine aliquo determinante. hoc autem impoſsibile.*

Rõ pdictæ differẽtiæ.

Aſsignat cãm pdictæ drĩæ dicens, ꝙ potentiæ irrõnales ita ſe habẽt, ꝙ una eſt factiua tm̃ unius, & iõ pſente paſsiuo neceſſe eſt ꝙ faciat illud unũ cuius eſt factiua. Sed una & eadẽ potentia rationalis eſt factiua contrariorũ, ut ſuperius habitum eſt: ſi igitur neceſſarium eſſet, ꝙ pſente paſsiuo faceret illud, cuius eſt factiua, ſequeretur ꝙ ſimul faceret cõtraria, quod eſt impoſsibile. Sicut, ſi medicus induceret ſanitatem & ęgritudinẽ. Deĩde cũ dicit.

Tex c.3.

BESS. *Neceſſe eſt igitur, aliud quiddam eſſe, quod dominetur. dico autem, ſiue appetitum, ſiue electionem. quodcunque enim appetat principaliter hoc faciet, cum quo ad poſsit proximet paſsiuo. Quare omne ſecundum rationem potens, neceſſe eſt, ut cum appetat id cuius potentiam habet & ut habet, hoc faciat. habet autem paſsiuo præſente, & ſic ſe habente, facere, ſin minus, facere non poterit.*

ANT. par. 5. *Neceſſe ergo alterum aliquid eſſe, quod proprium eſt. Dico autem hoc appetitum, aut proæreſim. Quod enim deſiderabit principaliter, hoc faciet, quando ut poſsit extiterit & appropinquauerit paſsiuo. Quare potens ſecundum rationẽ omne neceſſe, quando deſiderat cuius habet potentiam, & ut habet hoc facere: habet autem præſente paſsiuo, & ita ſe habente facere: Si autem non, facere non poterit.*

Qũo potentiæ rõnales reducũtur ad actum.

Oñdit qđ requiratur ad hoc, ꝙ potẽtiæ rõnales exeant in actũ, ex quo nõ ſufficit ꝓpinquitas paſſi, & circa hoc tria facit. Primo oñdit per qđ potẽtia rõnalis reducat in actũ, cõcludẽs ex dictis, ꝙ cũ potentia rõnalis ſe habeat cõiter ad duo cõtraria, & ita cũ à cã cõi non ꝓcedat effectus determinatus, niſi ſit aliqd ꝓpriũ, qđ cãm cõem adhunc effectũ magis determinet q̃ ad illũ, ſequitur, ꝙ neceſſe eſt pter potẽtiam rõnalem, q̃ eſt cõis ad duo contraria, poni aliqd, qđ approprieт eã ad alterũ faciendum ad hoc ꝙ exeat in actum. Hoc {aũt eſt appetitus aut proæreſis,} .i. electio quorumcunque, i. electio, q̃ pertinet ad rõnẽ. Qđ.n. aliqs cõſiderat, hoc facit, ita tñ ſi exiſtit in diſpõne qua eſt potens agere, & paſsiuũ adſit. Vñ ſicut potẽs potẽtia irrõnali neceſſario agit, paſſiuo appropinquãte, ita oẽ potẽs ſm rõnẽ, neceſſe eſt ꝙ faciat qñ deſiderat illud, cuius hẽt potẽtiã, & eo mõ quo hẽt. Hẽt aũt potẽtiã faciẽdi cũ paſsiuũ pſens fuerit, & ita ſe habeat ꝙ poſsit pati, aliter facere nõ poſſet. Scđo ibi.

BESS. *Nullo enim intrinſecus prohibente, ſeparationem faciendo, nihilo opus amplius eſt. potentiam enim habet, ut eius, quod eſt poteſtate faciendi. at non quomodocunque, ſed aliquo modo ſe habentibus, à quibus ſeparabuntur etiam extrinſecus prohibentia. remouentur enim hæc eorum quædam, quæ in definitione aſſunt.*

ANT. par. 6. *Nullo nanque exteriorum prohibent, adiungere nihil adhuc oportet. Potentiam enim habet, ut eſt potentia faciẽdi. Eſt autem nõ omnino, ſed habentium aliquo modo, in quibus excludentur quæ exterius prohibent. Remouent enim hæc eorum quæ in determinatione apponuntur quædam.*

Reſpondet tacite qõni.

Reſpõdet tacite qõni. Poſſet enim aliqs quęrere quare, cũ dixerit ꝙ omne potens ſm rationem qñ deſiderat, neceſſario agit paſsiuo pręſente, nõ addit, ſi nihil prohibeat exterius. Sed ipſe reſpondet ꝙ illud.ſ. nullo exteriorum prohibente, non oportet addere. Dictũ eſt enim ꝙ neceſſe eſt agere ſi habeat potentiam, quæ eſt ſufficiens ad faciẽdum Sed hoc non eſt quolibet modo. Sed quando illud quod habet potẽtiam, aliquo modo ſe habet & in hoc excluduntur ea quæ exterius prohibent. Nam ea quæ exterius prohibent, remouent aliqua eorum quæ poſita ſunt ſuperius in determinatione communi poſsibilis, ut ſcilicet uel non ſit poſſibile tunc, uel non poſsibile hoc modo, uel aliquid huiuſmodi. Tertio ibi.

Quare

BESS. *Quare nec ſi ſimul uelut aut deſideret duo, aut cõtraria facere, faciet. non enim ita potentiam eorum ſimul habet, nec eſt potentia ſimul faciendi. at quorum eſt, ita faciet.*

ANT. par. 7. *Propter quod nec ſi ſimul uolunt, aut cupiunt facere duo, aut contraria, facient. Non enim ita ſimul habent ipſorum potentiam, nec eſt ſimul faciendi potentia, quoniam quorum eſt, ſic facient.*

Docet euitare inconueniens, quod primo ſequebatur, ſcilicet ꝙ potentia rationalis ſimul faceret contraria. Non enim ſequitur ꝙ ſi neceſſe eſt, ꝙ faciat potentia rationalis quod deſiderat, & dato ꝙ aliqui ſimul uelint ſecundum rationem, aut cupiant, ſecundum appetitum ſenſitiuum, facere duo diuerſa aut contraria, ꝙ propter hoc faciant. Non enim ſic habent potentiam contrariorum, ꝙ ſimul contraria faciant, ſed ſic faciunt, ſicut habent potẽtiam, ut dictum eſt.

LECTIO V.

Quod nam ſit actus & quot modis dicatur.

BESS. Tex. 11. *CVm autem de potẽtia, quæ ſecundũ motum dicitur, dictum ſit de actu determinemus quidnam actus, et quale quid ſit. etenim poſsibile quoque ſimul manifeſtum erit, ſi diuiſerimus, quod non ſolum hoc dicimus poſsibile, quod natura aptum ſit aliud mouere, aut moueri ab alio, aut ſimpliciter, aut quodam modo, ſed etiam aliter. propter quod cum inquiramus, de his etiam tractabimus.*

ANT. Tex. c. 11. par. 1. *Quoniam autem de potentia, quæ ſecundum motum dicitur, dictum eſt, de actu determinemus, quid eſt actus, & quale quid. Etenim poſsibile ſimul manifeſtum erit diuidentibus, quia non ſolum hoc dicimus poſsibile quod aptum natum eſt mouere aliud, aut moueri ab alio, aut ſimpliciter, aut modo quodam, ſed & aliter. Quapropter quærentes, & de his ſuperueniemus.*

Sermo de actu. Poſtquam determinauit de potentia, hic determinat de actu, & diuiditur in duas partes. In prima determinat quid eſt actus. In ſecunda quando aliquid eſt in potentia ad actum. ibi {Quando autem potentia} Lect. ſeq. Et circa primum duo facit. Primo continuat, ſe ad præcedentia dicens, ꝙ quia dictum eſt de potentia, quæ inuenitur in rebus mobilibus, q̃ ſcilicet eſt pricipiũ motus actiue uel paſsiue, oportet determinare qd eſt actus, & qualiter ſe habeat ad potentiam, quia per hoc ſimul manifeſtum erit de potentia, cum diuiſerimus actum. Actus. n. non tm̃ inuenitur in rebus mobilibus, ſed etiam in rebus immobilibus. Ex quo manifeſtum eſt, cum potentia dicatur ad actum, ꝙ actiue poſsibile uel potens, non ſolum dicatur; quod eſt natum mouere actiue, uel moueri ab alio paſsiue, aut ſimpliciter, ſecundum quod dicitur potentia reſpectu actionis aut paſsionis communiter: aut modo quodam, ſm quod potentia dicitur reſpectu eius, quod eſt bene agere, aut bene pati, ſed etiam dicetur poſsibile, uel potens aliter ſecundum ordinem ad actum, qui eſt ſine motu. Licet enim nomen actus à motu originem ſumpſerit, ut ſupra dictum eſt, non tamẽ Lect. 3. ſolum motus dicitur actus. unde nec dicitur ſolũ poſsibile in ordine ad motum. Et ideo oportet inquirendo de his tractare. Secundo ibi.

BESS. *Eſt autem actu rem exiſtere, non ita quemadmodum dicimus poteſtate. dicimus autem poteſtate, ut in ligno Mercurium, & in tota dimidiam, eo quòd auferri poſsit. & ſcientẽ etiam illum qui non ſpeculatur, modo ſpeculari poſsit. eſt autem hoc actu.*

ANT. par. 2. *Eſt autem actus exiſtere rem non ita ſicut dicimus potentia, ut in ligno Mercurium, & in toto medietatem, quia auferetur utique: & ſcientem & non ſpeculantem ſi potens poteſt ſpeculari. Sed hoc actu.*

Determinat de actu, & primo oñdit qd ſit actus. Secundo qũo diuerſimode dicatur in diuerſis. ibi {Dicuntur autem actu.} Infra pt. 4. Circa primum duo facit. Actus in cõi quid. Primo oſtendit quid eſt actus dicens, ꝙ actus eſt, quando res eſt, nec tamen ita eſt ſicut quando eſt in potentia. Dicimus enim in ligno eſſe imaginem Mercurij potentia, & non actu, antequam lignum ſculpatur: ſed ſi ſculptum fuit, tunc dicitur eſſe in actu imago Mercurij in ligno. Et ſimiliter ĩ aliquo toto continuo pars eius. Pars enim puta medietas, eſt in potentia, inquantum poſsibile eſt ut pars illa auferatur a toto per diuiſionem totius, ſed diuiſo toto, iam erit pars illa in actu. Et ſimiliter ſciens & non ſpeculans, eſt potens conſiderare ſine conſideratione, ſed hoc. ſ. ſpeculari ſiue conſiderare eſt eſſe in actu. Secundo ibi.

(Manifeſtum autem quod dicere uolumus, per ĩductionẽ in ſingularibus, & non oportet omnium definitionem quærere, ſed etiam quod proportionale eſt, conſpicere) quoniam ut ædificans ad ædificatiuum, & uigilans ad dormiens, & uidens ad conniuens habens tñ uiſum, & ſegregatũ à materia ad materiam, et elaboratum ad inelaboratum, huius autem differentiæ alteri parti actus applicatus ſit, alteri uero pote. BESS.

Palam autem in ſingularibus inductione quod dicere uolumus, & non oportet omnis terminum inquirere, ſed proportionale conſpicere. quia ut ædificans ad ædificabile, & uigilans ad dormiens, & uidens ad claudens quidem oculũ, uiſum autem habens: & ſegregatum ex materia ad materiam, & laboratum ad illaboratum, eſt aliud: & huius differentiæ alteri parti ſit actus determinatus, alteri aũt pote. ANT. par. 3.

Rñdet qõni tacitæ. Poſſet. n. aliquis quærere ab eo, ut oſtenderet quid ſit actus per diffõnem. Sed ipſe rñdet dicens, ꝙ inducendo in ſingularibus per exempla manifeſtari põt illud quod uolumus dicere. ſ. quid eſt actus, {& non oportet cuiuilibet rei quærere terminum,} ideſt diffinitionem. Nam prima ſimplicia diffiniri non pñt, cum nõ ſit in diffõnibus abire in infinitum. Actus autẽ eſt de primis ſimplicibus. unde diffiniri non põt. Sed per ꝓportionem aliquorum duorum adinuicem, põt uideri quid eſt actus. Vt ſi accipiamus proportionem ædificantis ad ædificabile, & uigilantis ad dormientem, & eius qui uidet ad eum qui habet clauſos oculos cum habeat potẽtiam uiſiuam, & eius {qđ ſegregatur à materia}. i. per operationẽ artis uel naturæ formatur, & ita à materia informi ſegregatur, & ſimiliter per ſeparationem eius quod eſt præparatum, ad illud quod nõ eſt præparatum, ſiue quod eſt elaboratum ad id quod non eſt elaboratum, ſed quorumlibet ſic differentiũ altera pars erit actus, & altera potentia. Et ita proportionaliter ex particularibus exemplis poſſumus uenire ad cognoſcendum quid ſit actus & potentia. Deinde cum dicit.

Non poteſt actus notificari per diffinitionem ſed ꝑ proportionalitatem.

Cur non oium eſt diffinitio.

Dicuntur autem actu, non omnia ſimiliter, ſed proportionaliter. ut hoc in hoc, aut ad hoc, ita illud ĩ illo, aut ad illud in illo, aut ad illud. quædam enim, ut motus ad potentiam. quæ, ut ſubſtantia ad aliquam materiam. BESS.

ANT. par 4. *Dicuntur autem actu non omnia ſimiliter , ſed aut proportionaliter , ut hoc in hoc , aut ad hoc . Hoc quidem ut motus ad potentiam , illa uero ut ſubſtantia ad aliquam materiam.*

Actus duplex.i.primus & ſecundus uidelicet forma & operatio. Oſtendit, ꝙ diuerſimode dicatur actus. & ponit duas diuerſitates, quarum prima eſt, ꝙ actus dicitur uel actus, uel operatio. Ad hanc diuerſitatem actus inſinuandam dicit primo, ꝙ non omnia dicimus ſimiliter eſſe actu, ſed hoc diuerſimode. Et hęc diuerſitas cõſiderari põt per diuerſas proportiones . Põt.n.ſic accipi ꝓportio ut dicamus, ꝙ ſicut hoc eſt in hoc, ita hoc in hoc. Vtputa uiſus ſicut eſt in oculo, ita auditus in aure. Et per hunc modũ ꝓportionis accipitur comparatio ſubſtantiæ, i. formæ, ad materiam. nã forma in materia dicitur eſſe. Alius modus proportionis eſt, ut dicamus ꝙ ſicut habet ſe hoc ad hoc, ita hoc ad hoc, puta ſicut ſe habet uiſus ad uidendum, ita auditus ad audiendum. Et per hunc modum proportionis accipitur comparatio motus ad potentiam motiuam, uel cuiuſcunque operationis, ad potentiam operatiuam.

Secundo ibi.

BESS. *Aliter autem infinitum & uacuum, & quæcunque huiuſcemodi. quàm pleraque entium potentia & actu dicuntur, ut quam uidens, ambulans, & uiſum. etenim hæc quidem cõtingunt , & ſimpliciter & quandoque eſſe. uiſum enim. hoc quidem quoniam uidetur, hoc uero quoniam uideri poſsibile eſt. infinitum uero non ita potentia eſt, ut actu futurum ſeparatum, ſed cognitione. etenim potentia eſſe hunc actum attribuũt diuiſioni, ne deficiat, non autem ut ſeparetur.* Tex.12. *Quidnam igitur, & quale quid ſit, quod actu eſt, & his & huiuſmodi manifeſtum nobis ſit.*

ANT. par.5. *Aliter autem & infinitum & uacuum & quæcunque talia dicuntur potentia & actu multis entium: ut uidenti, & uadenti, & uiſibili. Hæc quidem enim contingunt & ſimpliciter uerificari, aliquando quidem hoc uiſibile, quia uidetur. Illud uero, quia uideri poſsibile. Sed infinitum non ita potentia eſt, tanquam actu futurum ſeparabile, ſed notitia. Eo.n. quòd non deficiat diuiſio, oſtendet eſſe potentia hunc actũ, in* Tex.c.12. *ſeparari uero non. Quod quidem igitur actu, & quid eſt, & quale, ex his & ſimilibus manifeſtum erit nobis.*

Actuũ alius coniunctus potentiæ, alius ſeparatus. Ponit aliam diuerſitatem actus dicens , ꝙ infinitum, & inane ſiue uacuum, & quæcunque huiuſmodi ſunt, aliter dicuntur eſſe in potẽtia & actu, quàm multa alia entia. Vtputa uidens & uadens & uiſibile. Huiuſmodi enim conuenit aliquando ſimpliciter eſſe uel in potentia tantum, uel in actu tantum, ſicut uiſibile in actu tantum, quando uidetur , & in potentia tantum, quando poteſt uideri & non uidetur. Sed infinitum non ita dicitur in potentia, ut quandoq; ſit ſeparatum in actu tantum . Sed actus & potentia diſtinguuntur ratione & cognitione in infinito. Puta in infinito ſecundum diuiſionem dicitur eſſe actus cum potentia ſimul, eo ꝙ nũquam deficit potentia diuidendi . Quãdo enim diuiditur in actu, adhuc eſt ulterius diuiſibile in potentia. Nunquam autem ſeparatur actus à potentia, ut.ſ. quãdoq; ſit totum diuiſum in actu, & non ſit ulterius diuiſibile in potentia. Et ſimiliter eſt conſiderandum in uacuo. Poſsibile enim eſt locum euacuari ab hoc corpore, non ut ſit totum uacuum, remanet enim plenus alio corpore. Et ſic ſemper in uacuo remanet potentia coniuncta actui. Et idem eſt in motu, & tempore , & huiuſmodi aliis quæ non habent eſſe perfectum. Deinde in fine epilogat qđ dixit. Et eſt planum in litera.

Lectio VI.

Materiam & ſubiectum cuicunque tranſmutationis tunc in potentia eſſe dicit , cum in ultima eſt ad actũ diſpoſitione, & quomodo materia denominatiue dicatur de eo quod eſt ex materia.

BESS. *Qvando autem potentia unumquodque eſt & quando non, determinandum eſt. non enim quandocunque. utputa, terrã ue hõ eſt potentia, an non, ſed magis cum iam fuerit ſperma? nec hoc adhuc fortaſsis.*

ANT. par.1. *Quando autem potentia eſt unumquodque, & quando non, determinandum. Non enim quandocunque. ut terra generatione eſt potentia homo? Aut nõ, ſed magis cum fiat ſperma? Sed neque hoc ſimpliciter forſan.*

Oſtendit quando aliqđ eſt proprie in potentia ad aliud. Poſtquã maniſtauit Philoſophus quid eſt actus. Hic intendit oſtendere quando in quali diſpoſitione exiſtens aliquid dicatur eſſe in potentia ad actum. & circa hoc duo facit. Primo dicit de quo eſt intentio dicens, ꝙ determinandum eſt quando aliquid eſt in potentia , & quando non. Non enim quandocunque & qualitercunque diſpoſitum, aliquid poteſt dici eſſe in potentia , etiam ad id qđ fit ex eo. Nunquam enim poterit dici , quòd terra ſit in potentia homo. Manifeſtum eſt enim quòd non, ſed magis tunc dicitur eſſe in potẽtia homo, quando ex præcedenti materia iam factũ eſt ſperma. Et forte neque adhuc eſt in potentia homo, ut infra patebit. Secundo ibi.

BESS. *Quemadmodum nec à medicina quodcũque utique ſanetur, nec à fortuna, ſed aliquid eſt, quod poſsibile eſt. & hoc, potentia ſanum. Determinatio uero eius , quod potentia ens eſt, cum à mente actu fit, eſt quando, quod uult fiat, nullo eorum, quæ extrinſecus ſunt prohibẽte. ibi enim in eo, qui ſanatur, eſt, cum nihil eorum, quæ in eo ſunt, probibeat, ſimiliter autem & domus potentia, ſi nihil eorum, quæ in ea re & in materia ſunt, ut domus fiat probibeat , nec eſt. quod aut addatur, aut tollatur, aut mutetur, hoc eſt potentia domus. ſimiliter autem de cæteris, quorum extrinſecus generationis principium, & quorum in habente ipſo , quæcunque nullo exteriori prohibente per ſeipſa erunt. quale, ſperma nondum eſt. oportet nãque in alio eſſe & tranſmutari . cum autem iam per ſuum principium tale fuerit , hoc iam potentia eſt, illud uero altero principio indiget. quemadmodum terra, nondum eſt potentia ſtatua. tranſmutata nanque, æs erit.*

ANT. par.2. *Quemadmodum igitur nec à medicatiua omne utique ſanabitur, nec à fortuna, ſed eſt aliquid , quod poſsibile eſt, & hoc eſt ſanum potentia. Terminus autem eius , quod ab intellectu actu fit ex potentia ente , quando uolitum fit nullo exteriorum prohibente. Ibi autem in eo quod ſanatur , quando nihil prohibet eorum quæ in ipſo. Similiter autem potentia & domus , ſi nihil prohibeat eorum in his materia fieri domum, nec eſt quod oporteat adiici , aut remoueri, aut permutari , hæc domus potentia. Et in aliis ſimiliter , quorũcunque extrinſecus principium eſt generationis , & quorũcunque etiam in ipſo habente quocunque nullo exteriorũ impediente erit per ipſum , quale ſperma nondum . oportet enim in alio & permutari . Quando uero iam per ſuum principium eſt tale , iam hoc eſt potentia. Illa uero altero egent principio , ut terra nondum eſt ſtatua potentia: permutata enim erit æs.*

Soluit

par. ſeq.

Soluit ꝓpoſitam qõnem, & circa hoc duo facit. Primo oñdit in quali diſpõne materia exiſtens, dicatur eſſe in potentia ad actum: Scđo ꝙ à mã in tali diſpõne denominatur ſolum id qđ eſt in materia. ibi {Videtur autem quod dicimus.} Circa primum cõſiderandum eſt, ꝙ ſicut. 7. ſuperius dixit, quarũdam artium effectus contingunt etiam ſine arte. Domus.n.non fit ſine arte, ſed ſanitas fit ſine arte medicinæ ex ſola operatione naturæ. Et licet id qđ fit à natura, non ſit fortuitum neq; caſuale, eo ꝙ natura eſt cã agens per ſe, fortuna uero & caſus eſt cã agens per accñs, tñ ex eo ꝙ ille, qui ſanatur à natura, ſanatur pter intẽtionem artis, dr̃ ſanari à fortuna. Nihil.n.prohibet aliqd nõ eſſe fortuitũ in ſe, qđ tñ dr̃ fortuitũ per cõparationẽ ad aliquẽ, q non conſiderat cãm per ſe talis effectus. Dicit ergo, ꝙ non quicunq; uel in qualibet diſpõne exiſtens, ſanatur à medicina, uel à fortuna, ſed eſt aliqđ poſe indeterminata exñs diſpõne, qđ ſanetur uel à natura uel ab arte. Quibuſlibet.n.actiuis rñdent determinata paſsiua. Illud ãt poſe, qđ unica actione natura uel ars põt in actũ ſanitatis reducere, eſt ſanũ in potentia. Et ut plenius cognoſcatur, ſubiungit diffõnem huius poſis, & quantũ ad operationem artis, & quantũ ad operationẽ naturę. Dicit ergo ꝙ eſt poſe, ꝙ ex potentia ente, ens fit actu ab intellectu, ſiue arte. {Terminus.n.}.i.diffõ eſt qñ ſtatim cũ uult artifex facit id eſſe actu, ſi nihil exterius ꝓhibeat. Et tunc potẽtia dr̃ eſſe ſanũ, qa per unã operationẽ artis fit ſanũ. In illis aũt, q̃ ſanantur p naturã, dr̃ eſſe aliqd in potentia ſanũ, qñ non eſt aliquid ꝓhibens ſanitatẽ, qđ debeat moueri, uel trãſmutari prius q̃ intrinſeca uirtus ſanãs, effectũ habeat in ſanãdo. Et ſicut diximus de ſanatione, q̃ fit ab arte, ita põt dici de aliis, q̃ p artẽ fiunt. Nã tũc mã eſt in potentia domus, qñ nihil eorũ, q̃ ſunt in mã, prohibet domum fieri ſtatim una actione, nec eſt aliqd ꝙ oporteat addi, uel auferri, uel mutari, anteq̃ mã formetur in domũ. Sicut lutũ oportet tranſmutari, anteq̃ ex eo fiant lateres. ex arborib' aũt oportet aliquid auferri p dolationẽ, & addi per compaginationem ad hoc ꝙ cõponatᷣ domus. Vnde lutũ & arbores nõ ſunt potentia domus, ſed lateres & ligna iã ꝑparata. Et ſil'r eſt in aliis, ſiue habeãt principiũ perfectionis extra, ſicut ſunt artificialia, ſiue intra, ſicut naturalia. Et tunc ſp ſunt in potentia ad actũ, qñ nullo exterius ꝓhibente per ꝓprium principiũ actiuũ pñt reduci in actũ. Tale aũt nondũ eſt ſperma. Oportet.n. ꝙ mediãtibus ꝑmutationibus multis ex eo fiat aĩal. Sed qñ iã per ꝓprium principium actiuũ põt fieri tale, ſ. actu exñs, tunc iam eſt in potẽtia. Sed illa, q̃ oportet trãſmutari anteq̃ ſint ſtatim reducibilia in actũ, indigent alio principio actiuo. ſ. ꝑparãte mãm, qđ ĩterdũ eſt aliud à ꝑficiẽte, qđ ĩducit ultimã formã. Sicut patet ꝙ terra nõdũ eſt ĩ potẽtia ſtatua. nõ.n. una actiõe nec uno agẽte reducitᷣ in actũ, ſed prius p naturã trãſmutatur, & fit æs, & poſtea p artẽ fit ſtatua. Deinde cũ dicit.

BESS.

Videtur autem eſſe, quod dicimus, non hoc, ſed illiuſmodi. ut arca, non lignum, ſed lignea. neq; lignum terra. ſed terreum. Rurſus terra ſi ſic non aliud, ſed quod illiuſmodi, ipſum ſemp potẽtia, ſimpl'r poſterius eſt. ut arca, neq; terrea, neq; terra, ſed lignea. hoc.n. potẽtia arca, & materia arcæ hæc. ſimpliciter quidem, eius, quod ſimpliciter eſt. huius autẽ, hoc lignum. Quod ſi eſt aliquid primum, quod non ſecundũ aliud dicitur illiuſmodi, hoc prima materia. utputa, ſi terra aerea, aer uero non ignis prima materia eſt, tanquam quod quid & ſubſtãtia. hoc enim uniuerſale, & ſubiectum differt eo, quod eſt, quod quid eſſe, aut non eſſe.

ANT. par. 3.

Videtur autem quod dicimus eſſe, de quo non hoc, ſed ecininum. i. ex altero factum, uel denominatum: ut arca, non lignum, ſed lignea: nec lignum terra, ſed terreum. Iterum terra ſi ſic, non aliud, ſed ecininum. Et ſemper illud potentia ſimpliciter quod poſterius eſt, ut arca non terra nec terrea, ſed lignea. Hoc enim potentia arca, & materia arcæ hoc. Simpliciter quidem ipſius ipſum ſimpliciter, huius uero hoc lignum. Si uero aliquid eſt primum quod non adhuc de alio dicitur ecininum, hæc prima materia eſt, ut ſi terra aerea eſt, & aer non ignis, ſed igneus, ignis eſt prima materia, hoc aliquid exiſtens. In hoc enim differt uniuerſale & ſubiectum, per eſſe hoc aliquid.

Aqua potẽtia materię denominetur mixtũ, & æqualiter.

Oñdit, ꝙ à tali materia, q̃ eſt in potẽtia ad actũ, denominatur mixtũ. & circa hoc tria facit. Primo oñdit qualiter mixtũ à materia denominatᷣ dicens ꝙ id qđ fit ex materia, non dr̃ hoc, ſed ecininũ, qđ latine non dr̃, ſed per cõſuetudinem, græcũ eſt denoĩatiuũ ad ſignificandũ illud, qđ eſt ex altero tanquam ex materia, ac ſi dicatur materia non ꝑdicatᷣ in abſtracto de eo ꝙ eſt ex materia, ſed denominatiue. Sicut arca nõ eſt lignum, ſed lignea, & lignum non eſt terra, ſed terreum. Et iterũ, ſi terra habeat aliã materiam priorem, terra nõ erit illud, {ſed ecininũ}.i. non ꝑdicatur de terra in abſtracto, ſed denominatiue. Ita tñ fiat talis ꝑdicatio, ꝙ ſp id, qđ eſt in potentia ſm̃ modum determinatum, ꝑdicatᷣ de eo, qđ eſt ĩmediate poſterius. Vt terra, q̃ nõ põt dici potẽtia arca, nõ ꝑdicatᷣ de arca, nec in abſtracto nec denominatione. Arca.n.neq; eſt terra, neq; terrea, ſed lignea. Lignũ.n. eſt in potentia arca & materia arcæ. Vl'r eſt qdẽ lignũ arcæ, particulariter uero hoc lignum huius arcæ. Si uero eſt aliquid primum, quod non dr̃ de {alio ecininum,}.i. quod non hẽt aliquid qđ de eo quidẽ denominatiue ꝑdicetur mõ ꝑdicto, hoc erit materia prima. Sicut, ſi aer eſt materia terrę, ut quidã dixerũt, aer ꝑdicabit de terra denominatiue, ut dicatur terra eſt aerea. Et ſil'r dicetur aer igneus & nõ ignis, ſi ignis eſt materia eius. Ignis aũt, ſi non denominatur ab aliqua priori mã, erit materia prima ſm̃ põnẽ Heracliti. Sed hic oportet adiungere. ſi ſit aliqd exñs, ad drĩam uľis. nam uľe ꝑdicatur ẽtiã de aliis, & alia non ꝑdicantur de eo, nec tamen eſt materia cũ nõ ſit aliquid ſubſiſtens. Vľe.n. eſt ſubm differunt per hoc, ꝙ ſubm eſt hoc aliquid, non aũt uľe. Secundo ibi.

BESS.

Vtputa, quod ſubiicitur paſsionibus, homo, corpus, & anima, paſsio uero, muſicum, & album. dicitur autem, muſica adueniente illud non muſica, ſed muſicum. & homo, non albedo, ſed album nec ambulatio, neque motus. ſed ambulãs, aut motum, ſic quod illiuſmodi.

ANT. par. 4.

Vtputa paſsionibus quid ſubiicitur, homo & corpus & animal, paſsio autem muſicum & album. Dicitur autem muſica adueniente illud non muſica, ſed muſicum: & non albedo homo, ſed album: nec ambulatio aut motus, ſed ambulans aut motum, ut ecininum.

In quo cõueniãt principium materiale & pricipium

Ponit ſimilitudinẽ ꝑdicationis denoĩatiuæ dicẽs, ꝙ ſicut id qđ ſubiicitᷣ paſsionib', ut hõ, corpus & aĩal, recipit denominatiuã ꝑdicationẽ paſsionũ, ſic id, qđ eſt ex materia, recipit denominatiuã ꝑdicationẽ

formale in prædicãdo denominatiue.

cationem materiæ. Nam paſsio eſt muſicum. Dicitur antem ſubiectum, cui aduenit muſica, non eſſe muſica in abſtracto, ſed muſicum denominatione: & homo non dicitur albedo, ſed album. Neque etiam homo dicitur ambulatio, aut motus abſtractiue, ſed ambulans, aut motum, ut ecininum. i. denominatum. Tertio ibi.

BESS.

Quæcunque igitur ita, ultimum ſubſtantia eſt. quæcunq; autem non ita, ſed ſpecies aliqua, & quod quid eſt, quod prædicatur ultimum materia & ſubſtantia materialis eſt. Et recte ſane accidit, illiuſmodi dici ſecundum materiam, & paſſiones, ambo etenim indeterminata ſunt. Quando igitur dicendum eſt potentia, & quando non, dictum eſt.

Tex. 13.

ANT. par. 5.

Quæcunque quidem igitur ſic, ultimum, ſubſtantia. quæcunq; uero nõ ſic, ſed ſpẽs quedam, & hoc aliquid, qđ prædicatur, ultimum materia, & ſubſtantia materialis. Et recte itaque accidit ecininum dici ſecundum materiam & paſſiones. Ambo uãque indeterminata. Quando quidem igitur dicendum eſt potentia, & quando non, dictum eſt.

Tex. c. 13.

In quo prædicta etiam differant.

Ponit cõparationẽ utriuſq; denominationis, & dicit, ꝙ q̃cunq; ſic p̃dicantur denominatiue, ſicut iſta accidentia, ultimũ, qđ ſuſtentat ea, eſt ſub̃a: ſed quæcunq; nõ p̃dicant̃ ſic denominatiue, ſed id, qđ p̃dicatur denominatiue, eſt q̃dã ſpẽs, & hoc aliqd ut lignum, aut terra, ultimũ in talibus p̃dicationibus ꝙ ſuſtentat alia, eſt materia, & ſub̃a materialis. Et cõuenienter {accidit dici ecininũ}. i. denominatiue {ſm materiã & paſsiones}. i. accidentia q̃ ambo ſunt indeterminata. Nã & accñs determinatur & diffinit̃ p ſub̃m, & materia per id ad qđ eſt i potẽtia. Vltimo epilogat qđ dictũ eſt, & eſt manifeſtũ.

LECTIO VII.

Actus quomodo ſit rõne prior potentia, tempore non, in ono eodem nomero poſterior eſt, ſecũdum ſpẽm autem & ſimpliciter prior eſt.

BESS.

Quoniam autem quot modis dicatur prius, determinatum eſt, manifeſtum eſt, quòd actus prius potentia eſt. dico autem non ſolum illa potentia determinata, quæ dicitur principium tranſmutatorium in alio, prout aliud eſt, ſed prorſus omni motiuo, & ſtatorio principio. etenim natura, in eodem fit. in eodem. n. gñe, cum ipſa potentia. principium. n. motiuum, non tamen in alio, ſed in ipſo prout ipſum. oĩ itaque tali, prior eſt actus, & ratione & ſubſtantia. tẽpore uero quodam modo quidẽ eſt, quodã mõ uero nõ.

ANT. Tex. c. 13. par. 1.

Quoniam aũt ipſum prius, determinatum eſt quod modis dicitur, palam quia prior eſt actus potentia. Dico autem potentia non ſolum determinata, quæ dicitur principium permutatiuum in alio inquantum aliud, ſed totaliter oĩ principio motiuo, aut immobilitatiuo. Etenim natura in eodem fit. In eodem enim genere potentiæ. Principiũ. n. motiuũ, ſed non in alio, ſed in aliquo inquantũ idẽ. Oĩ itaq; tali prior eſt actu rõne & ſub̃a. Tẽpore uero, eſt quidem ut ſic, eſt aũt ut non.

Comparat potẽtiã ad actũ ſcd̃m prius & poſterius. Infra le. 1. Ibi par. 5.

Poſtquam determinauit Philoſophus de potentia & actu, hic comparat ea adinuicem, & diuiditur in tres partes. In prima cõparat ea adinuicem ſm prius & poſterius. In ſecunda ſm bene & male. ibi {Quod aũt melior & honorabilior.} In tertia ſm cognitionem ueri & falſi. ibi {Inueniuntur aũt & & diagramata.} Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit dicẽs, ꝙ cum ſupra determinatum ſit in Quinto quot modis prius dr̃, manifeſtum eſt ꝙ actus eſt prior potẽtia diuerſis modis. Loquimur aũt nunc de potentia non ſolum ſm ꝙ eſt principium motus in alio, ſm ꝙ eſt aliud, ut ſupra diffinita eſt potẽtia actiua, ſed uniuerſaliter de omni principio, ſiue ſit principium motiuum, ſiue imobilitatis & quietis, aut operationis abſq; motus exñtis, cuiuſmodi eſt intelligere, quia & nã ad idẽ ptinere uĩ qđ potẽtia. Eſt. n. nã in eodẽ gñe cũ potẽtia ipſa, quia utrunq; eſt principium motus, licet nã non ſit principiũ motus in alio, ſed in eo in quo eſt, inquantum h̃mõi, ut manifeſtat̃ in. 2. phy. & tñ natura non ſolum eſt principium motus, ſed etiã quietis. Et pp hoc potentia intelligẽda eſt nõ ſolũ principiũ motus, ſed etiã principiũ imobilitatis. Oĩ ergo tali potẽtia, actus prior eſt, & rõne, & ſub̃a, & etiã tpe quodãmodo, alio uero mõ non.

Tex. c. 3. Actus eſt prior potẽtia rõne & ſub̃a & aliquo modo tempore.

BESS.

Quòd autem ratione prior, patet. potens enim eſt, quod primo poteſt, propterea, quod contingit operari. utputa, ædificatiuum, quod poteſt ædificare. & uiſiuum, quod poteſt uidere. & uiſibile, quod põt uideri. eadem aũt de cæteris quoq; rõ eſt. quare neceſſe, ut rõ præcedat & notitia notitiam.

ANT. par. 2

Ratione quidem igitur quòd prior, palam. Nam per contingere actu eſſe, poſsibile eſt quod primo poſsibile, puta dico ædificatorem potentem ædificare, & ſpeculatorem ſpeculari, & uiſibile potẽs uideri. Eadem aũt ratio & in aliis. Quare neceſſe rationem præexiſtere, & notitiam notitia.

Oſtendit actum eſſe priorẽ potẽtia ratione. par. ſeq.

Secundo oſtendit propoſitum. Et primo ꝙ actus eſt prior potentia ratione. Secundo oſtendit qũo eſt prior tpe, & qũo non. ibi {Tpe uero prius.} Tertio oñdit ꝙ eſt prior ſm ſub̃am. ibi {At uero & ſubſtantia prius quidẽ.} Primum ſic probatur. Id, per quod oportet alterum diffiniri, eſt prius eo rõne, ſicut aial prius hoie, & ſub̃m accidẽte. Sed potẽtia non põt diffiniri niſi p actum. Nam prima rõ poſſibilis in hoc conſiſtit, ꝙ conuenit ipſum agere uel eſſe in actu, ſicut ædificator dr̃ qui põt ædificare, & ſpeculator qui põt ſpeculari, & uiſibile dr̃ aliquid quod põt uideri, & ſic eſt in aliis. Ergo eſt neceſſarium ꝙ ratio actus præcedat rationem potentiæ, & notitia, actus notitiam potentiæ. Et ppter hoe ſuperius Ariſt. manifeſtauit potentiam diffiniendo p actũ, actũ aũt nõ potuit per aliqđ aliud diffinire, ſed ſolum inductiue manifeſtauit. Deinde cũ dicit.

Tex. c. 2.

BESS.

Tempore autem prius, ſic. quod idem ſpecie agit prius, numero uero non. dico autem hoc, quòd eo quidem homine qui actu iam eſt, & frumento, et uidente prior tempore materia, & ſperma, & uiſiuũ eſt, quæ potentia quidẽ hõ, & frumẽtũ & uidens ſunt, actu uero nondum. ſed his, alia tẽpore priora actu exiſtentia, ẽ quibus hæc facta fuerunt. ſemper etenim, ex eo, quod potentia eſt, fit actu ens ab actu exiſtente, ut homo ex homine, muſicus ex muſico, ſemper aliquo primo mouente. mouens autem, actu iam eſt. Dicitur autem in ſermonibus de ſubſtantia habitis, quod omne, quòd fit ex aliquo aliquid & ab aliquo fit. & hoc. ſpecie idem.

Tex. 14.

ANT. par. 3.

Tempore uero prius, ſpecie idem agens prius, ſed numero non. Dico autem hoc, quia hoc quidem homine iam ente ſecundum actum, & frumento, & uidente, prius eſt tempore materia, & ſemen, & uiſiuum, quæ potentia ſunt homo, & frumentum, & uidens, nondum autem actu. Sed his tempore priora altera entia actu, ex quibus hæc acta ſunt. Semper enim ex poteſtate ente, fit actu ens, ab actu ente, ut homo ex homine muſicus à muſico, ſemper mouente aliquo primo. Mouens autem actu iam eſt. Dictum eſt autem in ſermonibus de ſubſtantia, quia omne quod fit, fit ex aliquo, & ab aliquo, & hoc ſpecie idem.

Tex. c. 14.

Oſtendit quomodo

Oſtendit quomodo ſit actus potentia prior tẽpore, & quomodo non: & circa hoc duo facit. Primo

actus ſit prior potẽtia tpe & qño non. par.ſeq. mo manifeſtat hoc in potentiis paſsiuis. Secundo
in potentiis actiuis quibuſdam. ibi{ Qua propter
uidetur impoſsibile.} Dicit ergo primo, ꝙ actus eſt
prior tempore potentia, ita tamen ꝙ idem ſpecie
eſt prius agens uel ens actu quàm ens in potentia
ſed idem numero eſt prius tempore in potentia q̃
in actu, Quod ſic manifeſtatur. Si enim accipiamus
hunc hominem, qui eſt iam actu homo, fuit prius
ſecundum tempus materia, quæ erat potentia ho-
mo. Et ſimiliter prius tempore fuit ſemen quod
potentia eſt frumentum, quàm frumentum actu,
{& uiſiuum,} ideſt habens potentiam uidendi, q̃
uidens in actu. Sed tamen quædã exiſtentia in actu
fuerunt priora ſecundum tempus his exiſtentibus
in potentia. ſ. agẽtia, à quibus reducta ſunt in actũ.
Semper enim oportet quòd id quod eſt in poten-
tia ens, fit actu ens ab agente, quod eſt actu ens.
Vnde homo in potentia fit homo actu ab homine
generante, qui eſt in actu. Et ſimiliter muſicum
in potentia reſpicit muſicum in actu, diſcẽdo à do
ctore qui eſt muſicus actu. Et ita ſemper eo, quod
eſt in potentia, eſt aliquid prius quod mouet, &
mouens eſt in actu. Vnde relinquitur, ꝙ licet idem
numero prius tempore ſit in potentia q̃ in actu, tñ
aliquod ens in actu ſecundum idem ſpecie, eſt etiã
prius tempore, q̃ ens in potentia. Et quia poſſet
aliquis dubitare de quibuſdam quæ dixerat, ideo
ſubiungit ea eſſe manifeſta ſuperius. Dictum eſt. n.
Tex.4,32. in ſuperioribus de ſubſtantia. ſ. in. 7. li. ꝙ omne qđ
fit, fit ex aliquo, ſicut ex materia, & ab aliquo, ſicut
ab agẽte. Et hoc etiam agens eſt ſpecie idem cum
eo quod fit. Quod manifeſtum eſt in generationi-
bus uniuocis, ſed in gñationibus æquiuocis opor-
tet eſſe aliquam ſimilitudinem generantis ad geni
tum, ut ibidem oſtenſum eſt. Deinde cum dicit.

BESS. *Quare uidetur impoſsibile. eſſe ædificatorem, qui nihil
ædificauerit, aut citharœdum, qui nihil citharizauerit. qui
enim diſcit citharizare, citharizando diſcit citharizare. ſi-
militer etiam alij.*

ANT. par.4. *Quapropter & uidetur impoſsibile eſſe ædificatorẽ eſſe,
qui non ædificauerit aliquid: aut citharœdum, qui non citha
rizauit. Similiter autem & alij. Nã addiſcens citharizare, ci
tharizans addiſcit citharizare. Similiter autem & in aliis.*

Oñdit ordinem actus & potentiæ ſecundum tẽ
pus in quibuſdam potentiis actiuis, & circa hoc
tria facit. Primo oſtendit propoſitum. Dictum. n.
fuit ſupra, ꝙ quædã potentiæ operatiuę ſunt, quas
oportet accipere pręagentes ſiue pręexercitantes
ſe in eorum actionibus. Sicut quæ acquiruntur per
conſuetudinem uel diſciplinam. Et de his dicit hic
ꝙ etiam in eiſdem ſecũdum numerum, actus pręce-
dit potentiam. Impoſsibile enim uidetur ꝙ ali-
quis fiat ædificator, qui non prius ædificauerit: aut
Tex.c.10. ꝙ fiat citharœdus, qui nõ prius citharizauerit. Hoc
autem inducit concludens ex præmiſsis. Dictum
eſt enim ſupra, ꝙ potentia muſicum fit actu muſi-
cum à muſico in actu, inquantum. ſ. ab eo addiſcit.
Et ſimiliter in aliis eſt actibus. Addiſcere autẽ non
poterit artẽ huiuſmodi, niſi exercitando ſe in actu
eius. Nam aliquis citharizãdo, addiſcit citharizare.
Et ſimiliter eſt in aliis artibus. Vnde manifeſtandũ
eſt ꝙ impoſsibile eſt habere huiuſmodi potentias,
niſi prius inſint actiones earum etiam in eodem
ſecundum numerum. Secundo ibi.

Vnde argumentatio ſophiſtica oriebatur, quòd aliquis BESS.
*non habens ſcientiam, faciet id, cuius ſcientia. qui nãque di-
ſcit, non habet.*

Vnde ſophiſticus elenchus factus eſt quia non habẽs quis ANT.
ſciãm, faciet cuius ſcientia eſt. Addiſcens enim non habet. par.5.

Ponit quandam ſophiſticam obiectionem con-
tra prædicta dicens, ꝙ quidam {ſophiſticus elen-
chus factus eſt}. i. ſyllogiſmus apparens contradi-
cens ueritati, qui talis eſt. Diſcens artem operatur
actionem artis. Sed diſcẽs artem nõ habet artem.
Ergo qui non habet ſcientiam nec artem facit id
cuius eſt ſcientia aut ars. Quod uidetur contra-
rium ueritati. Tertio ibi.

Sed quoniam eius, quod fit, aliquid factum eſt, & eius, BESS.
*quod aliquo modo mouetur, aliquid motum eſt (hoc autem in
de motu manifeſtum eſt) diſcentem quoque neceſſe fortaſſe
eſt, aliquid ſcientiæ habere. At ex hoc quoq; patet, ꝙ actus* Tex.15.
prior potentia, & generatione, & tempore.

Sed quia eius quod fit, factum eſt aliquid: & totaliter ANT.
eius quod mouetur, motum eſt aliquid: palam autem in his par.6.
quæ de motu hoc. Et diſcentem neceſſe habere aliquid In.6. phyſi
ſcientiæ forſan. Sic igitur & hoc palam, quia & actus ſit corum.
prior potentia ſecundum generationem & tempus. Tex.c.15.

Soluit dictam obiectionem aſsignando quoddã
quod dictum eſt & probatum in. 6. phy. Oſtenſum Tex.c.15.
eſt ibi ꝙ omne moueri præcedit motum eſſe, pro-
pter diuiſionem motus. Oportet enim ꝙ quacun-
que parte motus data cum diuiſibilis ſit, aliquam
partem eius accipi, quæ iam peracta eſt, dum pars
motus data peragitur. Et ideo quicquid mouetur, iã
quantum ad aliquid motum eſt. Et eadem ratione
quicquid fit, iam quantum ad aliquid factum eſt. Li
cet enim factio in ſubſtantia quantum ad introdu-
ctionem formæ ſubſtantialis ſit indiuiſibilis, tamẽ
ſi accipiatur alteratio præcedens cuius terminus
eſt generatio, diuiſibilis eſt, & totum poteſt dici fa
ctio. Quia igitur quod fit quantum ad aliquid fa-
ctum eſt, poteſt aliqualem operationem habere
quod fit eius ad quod terminatur factio: ſicut qđ
calefit poteſt aliquo modo calefacere, licet non
perfecte, ſicut id quod iam factum eſt calidum. Et
ſic cum diſcere ſit fieri ſcientem, neceſſe eſt ꝙ di-
ſcens quaſi aliquid iã ſciæ & artis habeat. Vnde nõ
eſt inconueniens ſi aliqualiter facit operationem
artis. Non enim eam facit perfecte, ſicut qui iam
habet artẽ. Sed & in ipſa ratione, naturaliter præ-
inſunt quædam ſemina & principia ſcientiarum &
uirtutum, uirtute quorum poteſt homo aliquali-
ter exire in ſcientię & uirtutis actum, antequam ha
beat habitum ſcientiæ & uirtutis, quo adepto, ope
ratur perfecte, prius autem imperfecte. Vltimo
epilogat quod ſupra dictum eſt, ut patet in litera.

LECTIO VIII.

Actum eſſe priorem potentia ſecundum ſubſtantiam,
probat in his inferioribus.

AT uero ſubſtantia etiam, primo quidem, quia quæ BESS.
*generatione poſteriora, ſpecie & ſubſtantia priora
ſunt. ut uir, puero. & homo, ſpermate. illud enim, iã
habet ſpeciem. hoc uero, non.*

At uero & ſubſtantia prius quidem, quia quæ genera- ANT.
tione poſteriora, ſpecie & ſubſtantia ſunt priora: ut uir pue Tex.c.15.
ro, & homo ſpermate. Hoc quidem enim iam habet ſpeciem, par.1.
illud uero non.

Poſtq̃ Philoſophus oſtendit ꝙ actus eſt prior potentia, ratione, & tempore quodammodo, hic oſtendit ꝙ ſit prior ſecundum ſubſtantiam, quod erat ſuperius tertio propoſitum. Et diuiditur in partes duas. In prima oſtendit propoſitum rationibus ſumptis ex his, quæ quandoque ſunt in potẽtia quandoque in actu. In ſecunda uero per comparationẽ ſempiternorum quæ ſemper ſunt actu, ad mobilia quæ quandoque ſunt in potentia, quãdoq; in actu. ibi {At uero magis proprie.} Et quia

par.ſeq.

eſſe prius ſecundum ſubſtãtiam eſt eſſe prius perfectione, perfectio autem attribuitur duabus cauſis. ſ. formæ & fini, ideo duabus rationibus in parte prima utitur ad propoſitum oſtendendũ. Quarum prima ſumitur ex parte formæ. Secunda ex parte finis, quæ ponitur. ibi {Et quia omne ad principium uadit.} Dicit ergo primo, ꝙ non ſolũ actus eſt prior potentia & ratione & tempore, {ſed ſubſtantia}. i. perfectione. Nomine enim ſubſtantiæ conſueuit forma ſignificari per quam aliquid eſt perfectum. Et hoc quidem primum apparet tali ratione, quia ea quæ ſunt poſteriora in generatione, ſunt {priora ſecundum ſubſtantiam & ſpeciem}. i. perfectione, quia generatio ſemper procedit ab imperfecto ad perfectum, ſicut uir eſt poſterior generatione quàm puer, nã ex puero fit uir, & homo poſterius gñone quàm ſperma. Et hoc ideo q̃a uir & homo iam habent ſpeciem perfectam, puer autem & ſperma nondum. Cum igitur in eodem ſecundum numerum actus generatione & tempore ſit poſterior potentia, ut ex ſuperioribus patet, ſequitur ꝙ actus ſit prior potentia ſubſtantia & ratione. Deinde cum dicit.

par.ſeq. Actum eſſe priorẽ potẽtia ſecundũ perfectionẽ oſtendit ſumpta ex pte formę.

Tex.c.13.

BESS. *Et quoniam omne, quod fit, ad principium & finem progreditur, etenim cuius cauſa, principium eſt. generatio uero, finis gratia. finis uero, actus. & huius gratia, potentia ſumitur.*

ANT. par.2. *Et quia omne ad principium uadit quod fit & finem. Principium enim cuius cauſa, finis uero cauſa generatio. Finis aũt actus, & huius gratia poten tia ſumitur.*

Oſtendit idem quod ſupra rõne ſumpta ex parte finis. par.ſeq.

Oſtendit idem ratione ſumpta à parte finis, & circa hoc tria facit. Primo proponit rationem. Secundo manifeſtat quoddam in ratione ſuppoſitũ. ibi {Non enim ut uiſum habeant.} Tertio determinat quoddam quod poſſet facere dubium circa prędicta. ibi {Qm̃ uero eſt horum.} Dicit ergo primo, ꝙ omne quod fit uadens ad finem, uadit ad quoddam principium. Nam finis cuius cauſa fit aliquid eſt quod principium. Eſt enim prius in intentione agentis, quia eius cauſa fit generatio. Sed actus eſt finis potentiæ, ergo actus eſt prior potentia & principium quoddam eius. Deinde cũ dicit.

BESS. *Non enim ut uiſum habeant, animalia uidetur, ſed ut uideant, uiſum habent.*

ANT. par.3. *Non enim ut uiſum habeant: uident animalia, ſed ut uideant, uiſum habent.*

Oſtendit actũ eſſe finẽ potẽtiæ.

Oſtendit quod ſupra poſuerat. ſ. ꝙ actus ſit finis potentiæ. Quod quidem primo manifeſtat in potentiis actiuis naturalibus dicens, ꝙ animalia non uident, ut habeant potentiam uiſiuam: ſed magis habent potentiam uiſiuam, ut uideant. Et ſic manifeſtum eſt quòd potẽtia eſt propter actum, & nõ econuerſo. Secundo ibi.

BESS. *Similiter etiam, ædificatiuam, ut ædificent. & ſpeculatiuam ut ſpeculentur, non ut ſpeculatiuam habeant ſpeculantur, niſi qui exercitantur. hi uero nõ ſpeculantur, ſed aut ſic, aut quia non indigent ſpeculari.*

ANT. par.4. *Similiter autem & ædificandi ſcientiam ut ædificent, & theoricam habent ut ſpeculentur. Sed non ſpeculantur ut theoricam habeant niſi meditantes. Hi autem non ſpeculantur, ſed inquantum ſic. Aut quia non egẽt ſpeculari.*

Oſtẽdit idẽ in potẽtiis rõnalibus.

Manifeſtat idem in potẽtiis rationalibus dicẽs, ꝙ ad hoc homines potentiam habent ædificandi ut ædificent, ad hoc habent {theoricam}. ſ. ſcientiã ſpeculatiuam, ut ſpeculentur. Non autem ſpeculantur ut habeant theoricam, niſi addiſcentes, qui meditantur ea quę ſunt ſcientiæ ſpeculatiuæ, ut acquirant eam. Et hi non perfecte ſpeculantur, ſed quodammodo & imperfecte, ut ſupra dictum eſt: quia ſpeculari non eſt propter aliquam indigẽtiam, ſed ſcientia iam habita uti. Diſcentium autem ſpeculatio eſt, quia indigent acquirere ſciẽtiã. Tertio ibi.

BESS. Tex.16. *Item materia eſt potentia, quia progredi poteſt ad ſpeciẽ. cum uero actu ſit, tunc in ſpecie eſt. ſimiliter etiam de cæteris, & quorum motio finis. Quare quemadmodum docentes, cum diſcipulum oſtendant operantem, putant impoſuiſſe finem, ſimiliter etiam natura.*

ANT. Tex.c.16. par.5. *Amplius autem materia potentia eſt, donec ueniat ad ſpeciem. Quando uero actu eſt, tunc eſt in ſpecie. Similiter autẽ & in aliis, & quorum motus eſt finis. Propter quod ſicut docentes, operantem oſtendentes, putant finem reddidiſſe, & natura ſimiliter.*

Oſtẽdit idẽ in potẽtiis paſsiuis.

Manifeſtat idem in potentiis paſsiuis dicens, ꝙ materia eſt in potentia donec ueniat ad formam uel ſpeciem, ſed tunc primo eſt in actu, quando habet ſpeciem. & ita eſt in omnibus aliis, quæ mouentur propter finem. Vnde ſicut docentes putant ad finem pertingere, quando demonſtrant diſcipulũ, quem inſtruxerunt, operantem ea, quæ ſunt artis, ita & natura pertingit ad finem, quando cõſequitur actum. Et ſic manifeſtum eſt ꝙ actus eſt finis in motu naturali. Quarto ibi.

BESS. *Si enim non ita fit, erit Mercurius Paſsionis. non. n. erit manifeſtum, an intra uel extra ſit ſcientia, quemadmodum etiam ille. opus enim, finis. operatio uero, opus. unde nomen operatio, dicitur ab opere, & tendit ad perfectionem.*

ANT. par.6. *Nam ſi non ſit ita, Paxonas Mercurius erit. Non manifeſtius enim & ſcientia ſi interius aut exterius, quemadmodum ille. Opus enim finis, actus autem opus. Propter quod & nomen dicitur actus ſecundum opus, & tendit uerſus endelechiam.*

Opus eſt finis.

Manifeſtat idem ducẽdo ad impoſsibile.

Manifeſtat propoſitum deducendo ad inconueniens dicens, ꝙ ſi perfectio & finis non conſiſterent in actu, tunc non uideretur differentia inter aliquem ſapientem, ſicut fuit Mercurius, & aliquẽ inſipientem, ſicut fuit Paxonas. Si enim perfectio ſcientiæ non eſſet in agendo, non eſſet Mercurius manifeſtatus in ſua ſcientia, ſi haberet {ſcientiam interius}. ſ. quantum ad interiorem actum, {aut exterius} quãtum ad exteriorem actum, ſicut nec Paxonas. Nam per actum ſcientiæ manifeſtatur aliquis eſſe ſciens, & non per potentiam. Operatio enim eſt finis ſcientiæ. Operatio autem eſt actus quidam. Propter quod & nomen actus dicitur ab operatione, ut ſupra dictum eſt. Et inde deriuatũ eſt ad formam, q̃ dicitur endelechia ſiue perfectio.

Tex.c.7.

Deinde cum dicit.

Cum

BESS.

Cum aūt quorundā quidē ultimum ſit uſus, ut uiſus uiſio, & nihil præter hanc aliud à uiſu fiat opus, à quibuſdam uero fiat aliud, ut ab ædificatiua domus præter ædificationem, nihilominus tamen illic quidem finis, hic uero magis finis potentiæ eſt. ædificatio nāque in ædificato ſimul & fit & eſt cum domo. Quorumcunque itaque aliud quiddam præter uſum eſt id, quod fit, horum actus in eo, quod fit, eſt. ut ædificatio, in eo, quod ædificatur. & contexio, in eo, quod contexitur, ſimiliter & de alijs, & omnino motus in moto. Quorum uero non eſt aliud quoddam opus præter actionem, in ipſiſmet actio eſt. ut uiſio, in uidente, & ſpeculatio, in ſpeculante. & uita in anima. Quare fœlicitas etiam. uita nāque quædam eſt.

ANT. par. 7.

Quoniam uero eſt horum quidem ultimum uſus, ut uiſus uiſio, & præter hanc nullum fit alterum à uiſu opus: à quibuſdā uero fit aliquid, ut ab ædificatoria, domus præter ædificationem. Tamen non minus quidem hic finis, hic autem magis finis potentiæ eſt. Nam ædificatio in ædificato, & ſimul fit & eſt cum domo. Quorumcūque igitur aliquid alterum eſt, quod fit præter uſum, horum actum in facto eſt: ut ædificatio in ædificato, & contextio in contexto. Similiter autem & in alijs. Et totaliter motus in eo quod mouetur. Quorum uero non eſt aliquod aliud opus præter actionem, in ipſis exiſtit actio, ut uiſio in uidente, & ſpeculatio in ſpeculante, & uita in anima. Quare & fœlicitas. Vita nāque qualis quædam eſt.

Opus non eſt finis uniuerſali, ſed in aliqbus operarum.

Manifeſtat quoddam quod poterat eſſe dubium circa prædicta. Quia enim dixerat, ꝙ opus eſt finis, poſſet aliquis credere, ꝙ hoc eſſet uerum in omnibus. Sed ipſe hoc remouet dicens, ꝙ quarundam actiuarum potētiarum ultimus finis eſt ſolus uſus potentiæ, & non aliquid operatum per actionem potentiæ, ſicut ultimus finis potentiæ uiſiuæ eſt uiſio, & præter eam non fit à potentia uiſiua aliquod opus operatum. In quibuſdam uero potentiis actiuis fit aliquod opus præter actionem, ut ab arte ædificatiua fit domus præter ipſam ædificationem. Tamen hæc differentia non facit ꝙ in aliquibus harum potentiarum minus ſit actus finis potentiæ, & in aliquibus magis, quia ipſa actio eſt in facto, ut ædificatio in eo quod ædificatur. Et ædificatio ſimul fit, & habet eſſe cum domo. Vnde, ſi domus aut ædificatum ſit finis, non excluditur quin actus ſit finis potentiæ. Talis aūt differentia inter prædictas potentias eſt cōſideranda, ꝙ qñ præter actū ipſum potentiæ, qui eſt actio ſit aliqd operatū, actio taliū potentiarū eſt in facto, & actus facti ut ædificatio in ædificato, & cōtextio in contexto, & uīr motus in moto. Et hoc ideo, quia qñ per actionem potentiæ conſtituitur aliqđ operatum, illa actio perficit operatum, & non operantem. Vnde eſt in operato ſicut actio & perfectio eius, non autem in operante. Sed, quando nō eſt aliquod opus operatum præter actionem potentiæ, tunc actio exiſtit in agēte & ut perfectio eius, & non tranſit in aliquid exterius perficiendum, ſicut uiſio eſt in uidente ut perfectio eius, & ſpeculatio in ſpeculāte, & uita in anima, ut per uitam intelligamus opera uitæ. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ etiam fœlicitas ī tali operatione conſiſtit, quæ eſt in operante, non quæ tranſit in rem exteriorem, cum fœlicitas ſit bonum fœlicis & perfectio eius. Eſt enim aliqua uita fœlicis, ſ. uita perfecta eius. Vnde ſicut uita eſt in uiuēte, ita fœlicitas in fœlice. Et ſic patet ꝙ fœlicitas non cōſiſtit nec in ædificando, nec in aliqua huiuſmodi actione, quæ in exterius tranſeat, ſed in intelligēdo & uolendo. Vltimo autem cum dicit.

Actio terminata ad paſſum eſt in ipſo paſſo. Actio uero imanens in agēte.

Fœlicitas eſt operatio & uita perfecta.

BESS. Tex. 17.

Vnde patet quòd ſubſtantia & ſpecies, actus eſt. & ſecundum hanc igitur rationem manifeſtum eſt, quòd prior ſubſtantia actus, quàm potentia. Et, quemadmodum diximus, tempore ſemper præcedit actus, alius ante alium, uſque ad eum, qui eſt primo mouentis.

ANT. Tex. c. 17. par. 8.

Quare manifeſtum, quòd ſubſtantia et ſpecies, actus quidam eſt. Secundum hanc itaque rationem, palam quia prior ſubſtantia, eſt actus potentia. Et ut diximus, tempore ſemper præaccipitur actus alius ante alium, uſque ad eum qui eſt ſemper mouentis principium.

Tex. c. 13.

Redit ad concludendum principale propoſitū dicens, ꝙ manifeſtum eſt ex prædictis, ꝙ ſubſtantia & forma & ſpecies eſt actus quidam. Et ex hoc manifeſtum eſt, ꝙ actus eſt prior quàm potentia ſecūdum ſubſtātiam & formam. Et eſt prior tempore, ut ſupra dictum eſt, quia ſemper prius exigitur actus ſecundum quem generans, aut mouens aut faciens eſt actu, ante alterum actum quo generatum uel factum eſt in actu, poſtquam fuit in potentia, quouſque ueniatur ad primum mouens, quod eſt in actu tantum. Id enim, quod exit de potentia in actum, requirit actum præcedentem in agente, à quo reducitur in actum.

Lectio IX.

Actum ſubſtantia priorem eſſe in incorruptibilibus oſtendit.

BESS.

Verūtamen etiam magis principaliter. æterna enim priora corruptibilius ſubſtantia ſunt. nihil uero potentia, æternum eſt.

ANT. par. 1: Tex. c. 13.

At uero magis proprie ſempiterna, priora ſubſtantia ſunt corruptibilibus. Eſt autem nihil potentia ſempiternū.

Oſtendit actum eſſe priorē potentia per cōparationem ſempiternorum ad corruptibilia. Infra pt. 5.

Superius probauit Ariſt. ꝙ actus erat prior potentia, ſubſtantia, diffinitione, & perfectione, per rationes ex ipſis corruptibilibus ſumptas. Hic autem idem oſtendit per comparationem ſempiternorū ad corruptibilia. Et diuiditur iſta pars ī duas. In prima oſtendit propoſitum. In ſecunda ex propoſito oſtēſo excludit quoddam à Platone dictum. ibi { Si ergo aliquæ ſunt naturæ.} Et circa primum duo facit. Primo oſtendit propoſitum, & hoc tali ratione. Sempiterna comparātur ad corruptibilia ſicut actus ad potētiam. Nam ſempiterna, inquātum huiuſmodi, non ſunt in potentia, corruptibilia uero inquantum huiuſmodi in potentia ſunt. Sed ſempiterna ſunt priora corruptibilibus ſubſtātia & perfectione. hoc enim manifeſtum eſt. Ergo actus eſt potentia prior ſubſtantia & perfectione. Dicit autem, ꝙ hac ratione magis proprie oſtēditur propoſitum, quia non aſſumitur actus & potentia in eodem, ſed in diuerſis, quod facit probationem magis euidentem. Secundo ibi.

BESS.

Ratio autem hæc, omnis potentia ſimul contradictionis eſt. quod enim non eſt poſſibile eſſe, non inerit alicui. omne uero poſſibile, contingit non agere. quod igitur eſt poſſibile eſſe, contingit eſſe & non eſſe. quod uero eſt poſſibile non eſſe, contingit non eſſe. quod autem contingit non eſſe corruptibile eſt, aut ſimpliciter aut hoc ipſum, quod dicitur, cōtingere non eſſe, ſiue ſecundum locum, ſiue ſecundum quantum, ſiue ſecundum quale. ſimpliciter uero, quod ſecundum ſubſtantiam.

Ratio

ANT. par. 1.

Ratio uero hæc. Omnis potentia ſimul contradictionis eſt. Quod quidem enim eſt non poſsibile exiſtere, non utique exiſtet in aliquo. Poſsibile autem omne, contingit non actu eſſe. Quod igitur poſsibile eſſe, contingit eſſe & non eſſe: idem igitur poſsibile eſſe & non eſſe. Poſsibile uero non eſſe, contingit non eſſe. Contingens autem non eſſe, corruptibile, aut ſimpliciter hoc ipſum quod dicitur contingere non eſſe, aut ſecundum locum, aut ſecundum quantum, aut ſecundum quale. Simpliciter autem quod ſecundum ſubſtantiam.

O'is potentia eſt contradictio'is, q's ſenſus.

Probat quod ſuppoſuerat, ſcilicet ꝙ nullum ſempiternum ſit in potentia, & circa hoc duo facit. Primo ponit rationem ad oſtendendum hoc, quæ talis eſt. Omnis potentia ſimul eſt contradictionis. Dicitur autem hoc non de potentia actiua. Iam. n. ſupra dictum eſt, ꝙ potentiæ irrationales non ſunt ad oppoſita, ſed loquitur hic, de potentia paſsiua, ſecundum quam aliquid dicitur poſsibile eſſe & nõ eſſe, uel ſimpliciter, uel ſecundum quid. Hoc autẽ quod poſuerat manifeſtat ꝑ oppoſitum, quia ubi non eſt talis potentia, non contingit utraque pars contradictionis. Nam quod non eſt poſsibile eſſe, nunquam in aliquo eſt. Si enim non eſt poſsibile eſſe, impoſsibile eſt eſſe, & neceſſe eſt non eſſe. Sed id, quod poſsibile eſt eſſe, contingit non eſſe in actu. Manifeſtum eſt ergo, quòd illud, quod poſsibile eſt eſſe, contingit eſſe & non eſſe. Et ſic potentia ſimul contradictionis eſt, quia idem eſt in potẽtia ad eſſe & non eſſe. Sed id quod poteſt non eſſe, contingit non eſſe. Hæc enim duo æquipollent. Quod autem contingit non eſſe, eſt corruptibile, uel ſimpliciter, uel ſecundum quid, prout dicitur contingere nõ eſſe. Sicut ſi contingat aliquod corpus non eſſe in aliquo loco, illud eſt corruptibile ſecundum locum. Et ſimiliter eſt de quanto, & de quali. Sed ſimpliciter eſt corruptibile, quod poteſt non eſſe ſecundum ſubſtantiam. Relinquitur ergo, quod omne, quod eſt in potentia, inquantum huiuſmodi, corruptibile eſt. Secundo ibi.

Sẽpiterna ut ſic non ſunt in potentia.

BESS.

Nihil igitur ſimpliciter incorruptibilium, ſimpliciter potentia eſt. ſecundum aliquid autem, nihil prohibet. ut quale, aut ubi. Actu ne ergo omnia?

ANT. par. 3.

Nihil ergo incorruptibilium ſimpliciter, potentia eſt ens ſimpliciter. Aliud autem nihil prohibet, ut quale, aut ubi. Actu ergo omnia.

Corruptibile duplex.

Infert concluſionem ex poſitione præmiſſa intentam, & circa hoc tria facit. Primo concludit ꝓpoſitum circa ſempiterna, inferens ex prædictis, ꝙ ſi omne, quod eſt in potentia, eſt corruptibile, ſequitur ꝙ nullum incorruptibilium ſimpliciter, ſit ens in potentia, ut accipiamus incorruptibile ſimpliciter, & ens in potentia ſimpliciter ſecundum ſubſtantiam. Sed nihil prohibet id quod eſt incorruptibile ſimpliciter, eſſe in potentia ſecundum quid, aut ſecundum quale, aut ubi. Vt luna eſt in potentia ut ſit illuſtrata à ſole, & ſol eſt in potentia, cum eſt in oriente ꝙ ſit in occidente. Patet ergo ex prædictis, ꝙ omnia ſempiterna inquantum huiuſmodi, ſunt in actu. Secundo ibi.

BESS.

Nec eorum, quæ neceſſario ſunt, licet hæc prima. ſi enim ipſa non eſſent, nihil eſſet profectò.

ANT. par. 4.

Nec eorum quæ ex neceſsitate ſunt. Et quidem ipſa prima. Nãque ſi hæc non eſſent, nihil utique eſſet.

Neceſſaria ut ſic non ſunt in potentia.

Concludit idem de neceſſariis, quod concluſerat de ſempiternis, quia etiam in ipſis rebus corruptibilibus ſunt quædam neceſſaria, ut hominẽ eſſe animal, omne totum eſſe maius ſua parte. Dicit ergo, quod neque aliquid eorum, quæ ſunt ex neceſſitate, in potentia eſt. Quæ enim neceſſaria ſunt, ſemper ſunt in actu, & non poſſunt eſſe & non eſſe. Ea uero, quæ ſunt neceſſaria, ſunt prima inter omnia, quia eis ablatis nihil remanet aliorum, utpote ſi tollerentur eſſentialia prædicata, quæ neceſſario prædicantur, non poſſent ineſſe accidentalia prędicata, quæ contingit ineſſe & non ineſſe. Et ſic relinquitur ꝙ actus eſt prior potentia. Tertio ibi.

Neceſſaria ſunt ſemp actu, & per conſequens ſemp uera.

BESS.

Nec ſiquis motus æternus, aut ſi quid æternum motum eſt, eſt ſecundum potentiam motum, niſi unde, quo huius autem, materiam nihil probibet eſſe.

ANT. par. 5.

Neque utique motus ſi quis eſt ſempiternus, nec ſi quid motum ſempiternum, non eſt ſecundum potentiam motum, niſi unde quo. Huius autem materiã nihil probibet exiſtere.

Concludit idem de motu ſempiterno, quod cõcluſerat de ſubſtãtiis ſempiternis, & circa hoc tria facit. Primo ex prædictis concludit propoſitum dicens, quòd ſi aliquis motus eſt ſempiternus, ille motus non eſt in potentia, nec id quod mouetur eſt in potentia ad motum, ſed eſt in potentia {unde quo,} ideſt ut ab hoc in id tranſeat. Cum enim motus ſit actus exiſtentis in potentia, oportet omne quod mouetur eſſe in potentia ad terminum motus, non autẽ ad ipſum moueri, ſed ad aliquod ubi, quo tendit per motum. Et quia quod mouetur oportet habere materiam, ſubiungit quod nihil prohibet id quod mouetur motu ſempiterno habere materiam, quia licet non ſit in potentia ad moueri ſimpliciter, eſt tamen in potentia ad hoc uel ad illud ubi. Secundo ibi.

Hic hẽs expſſe a Pho ꝙ in cœlo ſit materia. Motus ſempiternus ut ſic nõ eſt in potẽtia, & ſiſt motũ.

BESS.

Quare ſemper agit ſol & ſtellæ, totumq; cœlum. neque timendum ne quando ſtet. quod metuunt quidam phyſici. non enim fatigantur, cum hoc faciunt, eo quòd motus eis non eſt circa contradictionis potentiam (quemadmodum corruptibilius) ita ut laborioſa eis ſit motus continuatio. ſubſtantia nãq; materia, & potentia exiſtens non actu, huius cauſa eſt.

ANT. par. 6.

Propter quod agit ſemper ſol, & aſtra, & totum cœlum. Non eſt autem timendum, ne quando ſtent, quod timent qui de natura. Neque laborant hæc agentia. Non enim ineſt potentia contradictionis ipſis, ut corruptibilibus motus, ut laborioſa ſit continuatio motus. Nam ſubſtantia materia, & potentia non actu cauſa huius.

Concludit quoddam corollariũ ex dictis. Quia enim quod mouetur motu ſempiterno, non eſt in potentia ad ipſum moueri, motus autem cœli ſempiternus eſt, ſecundum quod traditur in libro. 8. phy. ſequitur quod ſol eſt & aſtra & totum cœlum ſemper agant, quia ſemper mouentur, & per motum ſuum agunt. Nec eſt timendum, ꝙ aliquando motus cœli ſtet, ut {timuerunt quidam naturales} .ſ. Empedocles & ſequaces eius, qui poſuerunt ꝙ per litem & amicitiam mundus quandoque corrumpitur, & rurſus reparatur. Et ideo dicit non eſſe timendum, quia non ſunt in potentia ad non mouere. Et propter hoc etiam non corruptibilia, in eo ꝙ mouentur, non laborant. Non enim ineſt eis {potentia contradictionis} .ſ. ut moueantur & non moueantur ſicut eſt in corruptibilibus, quæ hęc habent per motum, & ita per hunc modum cõtinuus motus ſit eis motus cum labore. Quod enim corruptibilia laborent in eo ꝙ mouentur cã

Probatur per totum. Lect. 5.

eſt,quia ſunt in potentia admoueri & non non moueri, & non habent hoc ex natura ſubſtantiali ſua ꝙ ſemper moueantur. Vnde uidemus ꝙ tanto aliquis motus eſt laborioſior, quanto etiam natura rei eſt propinqnior ad non moueri. Sicut patet ꝙ moueri ſurſum in animalibus laborioſum eſt. Qđ antem hic dicitur de perpetuitate motus cœli, dicitur ſecundum conuenientiam naturæ corporis cœleſtis,quam experti ſumus. Sed hoc non præiudicat diuinæ uoluntati,á qua dependet motus cœli & eſſe eius. Tertio ibi.

Motus cœli eſt ex ſe poſsibiliter ſempiternus,ſecus tamē erit ex diuina uoluntate.

BESS. Tex.18.

Imitantur aũt incorruptibilia, illa entia, quæ trãſmutantur ut terra,& ignis.etenim ſemper hæc agunt,ſecundum ſe enim & in ſeipſis,habent motum.

ANT. Tex.c.18. par.7.

Imitantur aũt incorruptibilia,& quæ in tranſmutatione ſunt entia,ut terra & ignis. Etenim hæc ſemper agunt. Nã ſecundum ſe & in ſeipſis habent motum.

Cõuenientia corruptibilium incorruptibilium corporum in agendo.

Comparat corpora corruptibilia corporibus incorruptibilibus in agendo,& primo quantum ad ſimilitudinem dicens,ꝙ corpora eorum , quorum eſſe eſt in tranſmutatione, imitantur corpora incorruptibilia in eo,ꝙ ſempet agũt,ſicut ignis, qui ſecundum ſe ſemper calefacit, & terra quæ ſecundum ſe ſemper facit operationes proprias & naturales.Et hoc ideo eſt,quia habent motum & operationem ſuam propriam ſecũdum ſe & in eis, inquantum.ſ.formæ eorum ſunt pricipia talium motuum & actionnm. Secundo ibi.

BESS.

Ceteræ uero omnes potentiæ ut determinatũ eſt,contradictionis ſunt(q.n.põt ſic mouere,poteſt etiam non ſic)quæcunq;.ſ.ſecundum rõnem.Irrõnales uero,eo ipſo q adſunt et abſunt,contradictionis erunt eædem.

ANT. par.8.

Potentiæ uero aliæ de quibus diffinitum eſt,oẽs contradictionis ſunt.Nã poſe,ſic mouere põt,et nõ ſic,quæcũq; ſecdm rationem.Irrationabiles uero per aliud eſſe,& non , contradictionis erunt eædem.

Dña eorũdem ſimiliter in agendo.
Lect.2.
Tam potẽtiæ rõnales quam irrationales ſũt cõrradictionis, licet diuerſimode.

Ponit comparationem ſecundum diſsimilitudinem dicens , ꝙ aliæ potentiæ rerum mobilium , de quibus ſupra determinatum eſt , omnes ſunt contradictionis,ecõtrario rebus ſempiternis,quę ſemper ſunt in actu. Sed diuerſimode , nam potentiæ rationales ſunt contradictionis, eo ꝙ poſſunt mouere ſic,uel non ſic,nt ſupra dictum eſt. Potentiæ uero irrationales operantur nno modo , ſed & ipſæ ſunt contradictionis per hoc , ꝙ poſſunt ad eſſe & non eſſe,ſicut animal poteſt amittere potentiã uiſiuam. Deinde cum dicit.

BESS.

Si igitur aliquæ naturæ,ſiue ſubſtantiæ tales ſunt,quales dicunt in ſermonibus ideas , multo magis ſciens aliquid erit quàm ipſa ſciã,et motum quàm motus.illa.n.magis actus,hæ uero horum potentiæ.Quod igitur actus prior,& potentia. & oĩ tranſmutatiuo principio eſt,patet.

ANT. par.9.

Si ergo aliquæ ſunt naturæ tales aut ſubſtantiæ,quales dicunt qui in rationibus ideas , multo magis ſciens utique erit aliquid quàm per ſe ſcientia,& motum quàm motus. Hic enim actus magis,illæ autem potentiæ horum.Quod quidem igitur eſt prius actus potentia , & omni principio mutabili,palam.

Ex dictis arguit contra Platonem de ideis.

Ex pręmiſsis excludit quoddam à Platone poſitum. Ponebat enim Plato formas ſeparatas, quas maxime eſſe dicebat ſicut ſi ponerẽ ſciẽtiam eſſe ſeparatam,quam uocabat per ſe ſcientiam,& dicebat ꝙ hoc erat principaliſsimum ĩ genere ſcibiliũ, & ſimilitet per ſe motum in genere mobilium.Sed ſm præoſtenſa,aliquid erit primo in genere ſcibilium quàm per ſe ſcientia. Oſtenſum eſt enim ꝙ prior eſt actus perfectione quàm potẽtia. Scientia enim ipſa eſt quædam potentia . Vnde cõſideratio q́ eſt actus eius erit ea potior, & ſic de aliis huiuſmodi . Vltimo epilogat quod dictum eſt.ſ.ꝙ actus eſt prior potentia & omni principio motus.

LECTIO X.

Actum potentia honorabiliorem eſſe in bonis, in malis uero econuerſo ſe habere oſtendit , hinc , actum omnis intelligibilitatis rationem eſſe concludit , ac propterea priorem potẽtia dicit in intelligibilibus.

BESS. Tex.19.

Quod autem melior ac præſtantior quàm ipſa bona potentia actus ſit, ex his patebit , quæcunque enim ſecundum poſſe dicuntur , idem eſt potens contraria.ut quod dicitur poſſe ſanum eſſe,idem eſt etiam ægrotãs, & ſimul.eadem potentia eſt ſanum & ægrotũ eſſe,& quieſcere & moueri, & extruere, & deſtruere. extrui, & deſtrui. poſſe itaque contraria , ſimul eſt.contraria uero ſimul eſſe,impoſsibile eſt ut ſanum & ægrotum eſſe.quare neceſſe eſt unum eorum bonum eſſe,ipſum autem poſſe utrunque,ſimul,aut neutrum actus igitur, melior.

ANT. Tex.c.19 par.1.

Quod aũt & melior et nobilior & honorabilior ſtudioſa potentia actus , ex his eſt palam . Quæcunque enim ſecundũ poſſe dicuntur,idẽ eſt potens contraria: ut quod dicitur poſſe conualeſcere,idem eſt & languens. Et ſimul. Eadem enim potentia conualeſcendi & laborandi, & quieſcendi & mouendi,& ædificandi & deſtruendi, & ædificandi & corrũdi. Poſſe quidem igitur contraria , ſimul exiſtit. Contraria uero impoſsibile ſimul exiſtere, ut ſanum eſſe & laborare. Quare neceſſe horum alterum eſſe bonum.Poſſe uero ſimiliter utrunque,aut neutrum. Actus uero melior eſt.

Alia litera ergo.

Actus in bonis melior eſt potentia.

Poſtq̃ comparauit Phs actum & potentiam ſm prius & poſterius,hic comparat ea ſm bonũ & malum,& circa hoc dno facit.Primo dicit ꝙ in bonis, actus eſt melior potentia. Quod quidẽ manifeſtũ ex hoc ꝙ id qđ eſt potentia,eſt idẽ in potentia exiſtens ad contraria. Sicut qđ põt conualeſcere,hoc põt infirmari,& ſimul eſt in potentia ad utrunq;. Et hoc iõ quia eadẽ eſt potentia utriuſq; , conualeſcendi & laborandi , & quieſcendi & mouendi , & aliorum huinſmodi oppoſitorum. Et ita patet ꝙ aliquid ſimul poteſt contraria, licet contraria non poſsint ſimul eſſe actu.Contrariorum igitur ntrũque ſeorſum , eſt hoc quidem bonum , ut ſanum: aliud uero malum,ut infirmum. Nam ſemper in cõtrariis unum eſt ut deficiens,quod ad malum pertinet. Sic igitur quod eſt bonum in actu , eſt tantũ bonum.Sed potentia ſe habet, ſimiliter {ad utrunque}.i.ſecundum quid quod eſt eſſe in potentia. Habet antem neutrum ſimpliciter,quod eſt eſſe in actu. Relinquitur igitur ꝙ actus eſt melior potentia, quia quod eſt ſimpliciter & pure bonum , eſt melius eo quod eſt ſecundum quid bonum, & coniunctnm malo. Secundo ibi.

BESS.

Neceſſe autem eſt etiam in malis , finem & actum deteriorẽ potentia eſſe.etenim potens eſt idem, ambo contraria.

ANT. par.2.

Neceſſe autem & in malis, finem & actum eſſe deteriorem potentia. Quod enim potens idem contraria ambo.

Actus ĩ malis peior eſt potentia.

Oſtẽdit ꝙ cõtrario in malis eſt actus peior potentia, & circa hoc tria facit. Primo oñdit ꝓpoſitũ ex rõne ſupra inducta, quia id qđ eſt ſimplr malum, & non ſe habẽs niſi ad malũ,eſt peius eo qđ eſt ſm

quid

qd malũ,& qđ ſe hẽt ad malũ & ad bonũ.Vñ cũ potẽtia ad malũ nõdũ hẽt malũ niſi ſm qd, & eadẽ eſt ad bonũ,nã idẽ eſt potẽtia qđ eſt ad ꝯtraria,relinqtur ꝙ act' mal' eſt peior potẽtia ad malũ. Scđo ibi.

BESS. In malis actus eſt deterior potentia.

Patet igitur, quod malum non eſt præter res malum nãque.natura poſterius potentia eſt.

ANT. par.3. Malum nõ eſt aliqu a natura præter res.

Palam ergo quia non eſt aliquid præter res. Poſterius.n. ipſi naturæ malum quàm potentia.

Concludit ex dictis ꝙ ipſum malum nõ eſt quædam natura præter res alias,quæ ſm naturam ſunt bonæ. Nam ipſum malnm ſm naturã eſt poſterius q̃ potentia,quia eſt poſterius & magis elongatum à perfectione naturæ. Vñ eñ potẽtia nõ poſsit eſſe alia ꝑter res,multo minus ipſum malũ. Tertio ibi.

BESS.

Non igitur quicq̃ in his,quæ à prĩcipio et quæ perpetua ſunt,malũ eſt neq; corruptũ. etenim corruptio de malis eſt.

ANT. par.4.

Nõ ergo nec in eis quæ à principio & ſempiternis,nihil eſt neque malum,neque peccatum,neque corruptum. Etenim corruptio malorum.

In ſempiternis ut ſic non eſt malũ neq; peccatum.

Inducit aliam concluſionem. Si enim malum nõ eſt niſi poſt potentiã, potentiã aũt non inuenitur in rebus ſempiternis,ut ſupra oſtẽſum eſt, nõ erit ĩ eis aliqd malũ,neq; peccatũ, neq; alia corruptio. Nam corruptio quoddam malum eſt. Eſt hoc aũt intelligendum inquantum ſunt ſempiterna & incorruptibilia. Nã ſm qd,nihil prohibet in eis eſſe corruptionẽ, ut ſm ubi,aut ſm aliquid huiuſmodi.

BESS. Tex.10. * a.l.deſignationes geometricæ

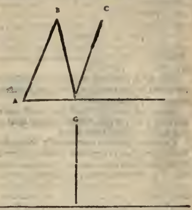
*Figuræ *quoq; actu,inueniuntur.diuidẽtes nãq;,inueniũt, q̃ ſi diuiſæ eſſent, manifeſtæ eſſent, nunc aũt inſunt potentia. Cur triangulum duo recti? Quia qui circa unum punctũ anguli, duobus rectis æquales ſunt. ſi igitur qui circa latus eſt,æduceretur,uidenti mox eſſet manifeſtum. Cur in ſemicirculo, uĩr rectus? Quia ſi tres,æquales. & qui baſis eſt,duo, & qui ex medio ſupra ſtat rectus,uidenti manifeſtum erit ei, qui illud ſciat. Quare patet q̃ quæ potentia ſunt, redacta in actum inueniuntur.cã aũt eſt,quia intellectio eſt actus,quare ex actu,potentia,& ob hoc agendo cognoſcunt.poſterior nãq; generatione eſt .qui ſecundum numerum actus eſt.*

ANT. Tex.c.20. par.5.

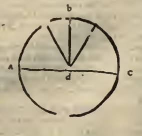
Inueniuntur autem & diagramata actu.Nam diuidentes inueniunt.Si ergo eſſent diuiſa,manifeſta utique eſſent. Nunc autem inſunt potẽtia. Propter quid duo recti trigonum? quia qui circa unum punctum anguli æquales duobus rectis. Si ergo educeretur qui iuxta coſtam,uidenti utique ſtatim eſſet palam. Propter quid in ſemicirculo rectus uĩter? quia ſi æquales tres quæ baſes duæ,& quæ ex medio ſuperſtans recta uidenti, palam ei qui illud ſciuit. Quare palam quia potentia entia ad actum reducta inueniuntur, cauſa uero quia intelligentia eſt actus. Quare ex actu potentia, & propter hoc facientes cognoſcunt. Poſterius enim generatione quæ ſecundum numerum actus.

Actum eſſe magis cognoſcibilẽ potentia oſtendit.

Poſtq̃ cõparauit potẽtiã & actũ ſm prius & poſterius,& bonũ & malũ,hic cõparat eadẽ ſm itelligẽtiã ueri & falſi. Et circa hoc duo facit. Prĩo cõparat ipſa ſm intelligere,ſcđo uero ſm ueritatẽ & falſitatẽ,ibi{Qm̃ uero ens.}Dicit ergo primo{ꝙ diagramata}.i.deſcriptiones geometriæ,{inueniuntur}.i.ꝑ inuẽtionẽ cognoſcuntur ſm diſpõnẽ figurarũ in actu. Geometrę.n.inueniunt uerũ qđ q̃runt diuidẽdo lineas & ſuꝑficies. Diuiſio aũt reducit in actũ qđ erat in potẽtia. Nã partes cõtinui ſunt potentia in toto ante diuiſionẽ. Si aũt oĩa eſſent diuiſa ſm qđ requirit ĩuẽtio ueritatis,manifeſtæ eſſent concl̃ones q̃ſitæ. Sed qa in prima ꝑtractione figurarũ ſunt in potẽtia hmõi diuiſiones,iõ nõ ſtatim ſit manifeſtũ qđ q̃rit̃. Hoc aũt notificat ꝑ duo exẽpla,quorũ primũ eſt circa q̃ſitũ quare{trigonũ eſt duo recti, }.i.quare triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis? Qđ quidem ſic demõſtrat̃.

Sit triangulus A B G & protrahatur baſis A G in continuũ & directũ. Hæc igit̃ baſis ꝑtracta faciet cũ latere triãguli B G angulũ in pũcto, G q̃ qđẽ angulus extra exñs ęqualis eſt duob' angulis iterioribus ſibi oppoſitis.ſ.angulo A B G & angulo B A G. Manifeſtũ eſt aũt ꝙ duo anguli conſiſtentes circa punctum G quorum unus eſt extra triangulum,& alter intra ſunt æquales duobus rectis. Demonſtratum eſt.n.ꝙ linea recta ſuper aliam lineam cadens qualitercunque,faciet duos angulos rectos, aut ęquales duobus rectis. Relinquitur ergo ꝙ angulus interior in puncto G conſtitutum cum aliis duob' qui ſunt æquales angulo exteriori oẽs.ſ.tres ſunt æquales duob' rectis. Hoc eſt ergo qđ Ph̃s dicit,ꝙ ꝓbat̃ triãgulũ habere duos rectos, quia duo anguli qui ſunt circa unum punctũ, puta circa punctum G quorũ un' eſt iterior & alius exterior,ſunt ęquales duob' rectis. Et iõ qñ ꝓducit̃ angulus q̃ ſit extra,ꝓducto uno latere triãguli,ſtatim manifeſtũ ſit uidẽti diſpõnem figuræ,ꝙ triãgulus hẽt tres angulos ęquales duobus rectis. Scđm exẽplum eſt circa hoc q̃ſitũ, quare oĩs angulus qui eſt in ſemicirculo deſcriptus eſt rectus. Qđ quidẽ demonſtratur ſic.

Sit ſemicirculus A B C & in puncto B qualitercũque cadat conſtituatur angulus, cui ſubtenditur baſis

baſis A C, quæ eſt diametet circuli. Dico ergo quòd angulus B eſt rectus. Cuius probatio eſt, quia cum linea A C ſit diameter circuli, oportet quod trãſeat per centrum. Diuidatur ergo per medium in puncto D, & producatur linea D B. Sic igitur linea D B ęqualis eſt lineæ D A, quia ſunt protractæ à centro uſque ad circunferentiam, ergo in triangulo D B A æqualis eſt angulus B angulo A, quia omnis trianguli, cuius duo latera ſunt æqualia, anguli qui ſunt ſupra baſes, ſunt æquales. Duo igitẽ anguli A & B ſunt duplũ ſolius anguli B. Sed angulus B D C cum ſit exterior eſt æqualis duob' angulis A & B partialibus, ergo angulus B D C eſt duplus anguli B partialis. Et ſimiliter probatur qđ angulus C eſt æqualis angulo B trianguli B D C eo quod duo latera D B & D C ſunt æqualia cum ſint protracta à centro ad circũferentiam, & angulus exterior ſcilicet A D B eſt æqualis utrique ergo eſt duplus anguli B partialis. Sic ergo duo anguli A D B & B D C ſunt duplum totius anguli A B C. Sed duo anguli A D B & B D C ſunt aut recti aut æquales duobus rectis, quia linea D B cadit ſupra lineam A C, ergo angulus A B C qui eſt in ſemicirculo, eſt rectus. Et hoc eſt quod philoſophus dicit, quod ideo demonſtratur eſſe rectus ille qui eſt in ſemicirculo, quia tres lineæ ſunt æquales, ſcilicet duę in quas diuiditur baſis ſcilicet D A & D C & tertia quę ex media iſtarum duarum protracta ſuperſtat utrique ſcilicet B D. Et hanc diſpoſitionem uidenti, ſtatim manifeſtũ eſt ſcienti principia geometriæ, quod omnis angulus in ſemicirculo eſt rectus. Sic igitur concludit Philoſophus manifeſtum eſſe, quod quando aliqua reducuntur de potentia in actum, tũc inuenitur earum ueritas. Et huius cauſa eſt, quia intellectus actus eſt. Et ideo ea quæ intelliguntur, oportet eſſe actu. Propter quod ex actu cognoſcitur potentia. Vnde facientes aliquid actu cognoſcunt, ſicut patet in p̃dictis deſcriptionibus. Oportet enim ꝙ in eodem ſecundum numerum, poſterius ſecundum ordinẽ generationis & temporis ſit actus quàm potentia ut ſupra expoſitum eſt.

Probat idẽ quod ſupra a priori.

Le.7.& 8.

LECTIO XI.

Cum uerum & falſum tam in ſimplicibus quam in cõpoſitis ſecundum actum dicatur, actum honorabiliorem potentia eſſe oſtendit, quod item deceptio & falſitas in ſimplicibus ac ſempiternis non contingat, demonſtrata.

BESS. Tex.21.

Cum autem ens & non ens dicatur, quoddam quidem ſecundum figuras prædicamentorum, quoddam autem ſecundum potentiam, aut actum horum, aut contraria, quoddam uero maximè propriè ens uerum aut falſum.

ANT. Tex c.21. par.1.

Quoniam autem ens dicitur & non ens, hoc quidem ſecundum figuras categoriarum, illud uero ſecundum potentiam aut actum horum, aut contraria. Hoc autem maxime proprie, aut uerum, aut falſum.

Hic comparat Philoſophus actum ad potentiã ſecundum ueritatem & falſitatem & circa hoc tria facit. Primo ponit ꝙ uerum & falſum præcipue dicitur ſecundum actum. Secundo manifeſtat propoſitum, ibi{Hoc autem in rebus eſt componi aut diuidi.}Tertio concludit quoddam corollarium, ibi.{Palam etiam & quia de ĩmobilibus.}Dicit ergo primo ꝙ cum ens & non ens ei oppoſitum diuidantur dupliciter. Vno modo ſecundum diuerſa prædicamenta quæ ſunt ſubſtantia, quantitas, qualitas &c. Alio modo ſecundum potentiam & actũ, uel unius, uel alterius contrariorum, quia utrunque contrariorum contingit actu eſſe & potentia. Hoc quod eſt in actu, maxime proprie dicitur, aut uerum aut falſum. Deinde cum dicit.

par.ſeq.

Diuiſio entis dupliciter.

Ver & falſum magis proprie dicuntur de ente i actu quã de ente in potẽtia.

BESS.

Hoc autem in rebus eſt cõpoſitione uel diuiſione. Quamobrẽ uerũ dicit, qui diuiſum diuidi, & cõpoſitum cõponi putat. falſum autẽ qui contra quàm res ſe habeant, aut quñ ſunt, aut non ſunt. Quare quód uerum aut falſum dicitur, quid profectó hoc dicimus, conſiderandum eſt non enim propterea quod nos te uere putamus albũ eſſe, tu albus es, ſed propterea quod tu albus es, nos qui dicimus, uerum dicimus.

ANT. par.2.

Hoc autem in rebus eſt componi aut diuidi. Vnde uerus eſt diuiſum putans diuidi, & compoſitum componi, mentitur autem, econtrario habens res. Quandocunque eſt, aut non eſt, quod uerum dicitur aut falſum. Hoc perſcrutandum quid dicimus. Non enim propter nos exiſtimare te uere album eſſe, tu albus es, ſed propter te eſſe album, eſſe nos hoc dicentes, uerum dicimus.

Probat, ꝙ propoſuerat, & circa hoc tria facit. Primo manifeſtat in ſubſtantiis continuis, ſecundo in ſimplicibus, ibi{Circa incompoſita.}Tertio colligit utrunque, ibi{Eſſe uero ut uerum.}Circa primum duo facit. Primo manifeſtat propoſitum dicens, quod{hoc}ſcilicet eſſe uerum uel falſum in rebus, nihil eſt aliud quàm componi & diuidi. Vnde qui putat diuidi, quod eſt diuiſum in rebus, uerus eſt in ſua opinione. ut qui putat hominem non eſſe aſinum. & ſimiliter qui putat componi quod eſt compoſitum in rebus. ut qui putat hominem eſſe animal: ille autem mentitur in opinando, qui ecõtrario habet res aliter in ſua opinione, quàm res ſint in ſua natura. ut qui putat hominem aſinum, aut non eſſe animal, quia quando aliquid eſt aut non eſt, tunc dicitur uerum uel falſum. Quod ſic conſiderandum eſt. Nõ enim ideo tu es albus, quia nos uere exiſtimamus te eſſe album, ſed econuerſo, ideo exiſtimamus te album, quia tu es albus. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ diſpoſitio rei eſt cauſa ueritatis in opinione & oratione. Hoc autem addit ad manifeſtandum quod ſupra dixerat, quod uerũ & falſum eſt in rebus componi & diuidi. Oportet enim ueritatem & falſitatem, quæ eſt in oratione uel opinione, reduci ad diſpoſitionem rei ſicut ad cauſam. Cum autem intellectus compoſitionem format accipit duo, quorum unum ſe habet ut formale reſpectu alterius. unde accipit id ut ĩ alio exiſtens, propter quod pręedicata tenentur formaliter. Et ideo, ſi talis operatio ĩtellectus ad rem debeat reduci ſicut ad cauſam, oportet ꝙ in compoſitis ſubſtantiis ipſa compoſitio formæ ad materiã, aut eius quod ſe habet ꝑ modum formæ, uel etiã compoſitio accidentis ad ſubiectum, reſpondeat quaſi fundamentum & cauſa ueritatis, compoſitioni quam intellectus interius format & exprimit uoce. Sicut cum dico Socra. eſt homo, ueritas huius enuntiationis cauſatur ex compoſitione formæ humanæ ad materiam indiuidualem, per quam Socrates eſt hic homo: & cũ dico, homo eſt albus, cauſa ueritatis eſt compoſitio albedinis ad ſubiectum,

par.4.

par.7.

Ver & falſum in reb' nil aliud eſt quam componi & diuidi.

Cũ ueritatis & falſitatis in oratione uel opinione eſt ex compoſitione & diuiſiõe rei.

ctum, & ſimiliter eſt in aliis. & idem patet in diuiſione. Secundo ibi.

BESS. *Si quædam itaque ſemper compoſita & impoſsibilia diuidi, quædam uero ſemper diuiſa & impoſsibilia componi ſunt, quædam uero contingit contraria eſſe (eſſe quidem eſt componi, & unum eſſe. non eſſe uero, non componi, ſed plura eſſe) ergo circa contingentia quidem, eadem fit falſa & uera opinio, & eadem oratio. & contingit quandoque ueram,* Tex.22. *quandoque falſam eſſe. Circa uero impoſsibilia aliter ſe habere, non fit quandoque uerum, quandoque falſum, ſed hæc ſemper uera, & falſa ſunt.*

ANT. par.3. *Si igitur hæc quidem ſemper componuntur, & impoſsibilia diuidi: hæc uero ſemper diuiſa ſunt, & impoſsibilia componi: hæc autem contingunt eſſe contraria, eſſe quidem componi & unum eſſe, & non eſſe, non componi, ſed plura eſſe. Circa contingentia quidem igitur eadem fit falſa & uera opinio, & oratio eadem contingit quandoque ueram eſſe, &* Tex.c.22. *contingit quandoque eſſe falſam. Circa impoſsibilia uero aliter ſe habere non fit aliquando uerum, aliquando falſum, ſed ſemper hæc uera, & hæc falſa.*

Propõnes neceſſariæ ſunt ſempiternæ ueritatis. Rerũ quædam ſp cõponuntur, quædã ſp diuidũtur, quædã indifferenter, ſic & ueritas & falſitas. Eſſe quod ſignificat affirmatio & non eſſe qđ ſignificat negatio, quid.

Concludit ex dictis, ꝙ ſi cõpoſitio & diuiſio rei eſt cauſa ueritatis, & falſitatis i opinione & oratione, neceſſe eſt quod ſ'm differentiam compoſitionis & diuiſionis eius quod eſt in rebus, eſt differentia ueritatis & falſitatis in opinione & oratione. In rebus autem talis differentia inuenitur circa compoſitionem & diuiſionem, ꝙ quædã ſemper componuntur, & impoſſibile eſt ea diuidi, ſicut animæ rationali cõiũgitur natura ſenſitiua ſemper, & impoſsibile eſt ꝙ diuidatur ab ea, ita. ſ. ꝙ anima rationalis ſit ſine ratione. Quædã uero ſunt diuiſa & impoſsibile eſt ea componi, ſicut nigrum albo, & formam aſini homini. Quædã uero ſe habent ad contraria, quia poſſunt componi & diuidi, ſicut homo & albus, & etiam currens. Eſſe autem, in quo conſiſtit compoſitio intellectus, ut affirmatio, compoſitionem quandã & unionem indicat, nõ eſſe uero, quod ſignificat negatio, tollit compoſitionem, & deſignat pluralitatem & diuerſitatem. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ in his, quæ contingit componi & diuidi, una & eadem oratio ſit quandoque uera, quandoque falſa, ſicut hæc oratio: Socra ſedet, eſt uera eo ſedente, eadem autem falſa eo ſurgente. Et ſimiliter eſt de opinione. Sed in his, quæ non poſſunt aliter ſe habere, ſcilicet quę ſp cõponuntur, uel diuiduntur, non eſt poſsibile, quod eadẽ opinio uel oratio quandoque ſit uera, quandoque falſa, ſed quæ eſt uera, ſemper eſt uera, & quæ eſt falſa, ſemper eſt falſa. Sicut hæc eſt uera, hõ eſt animal: hæc autem falſa, homo eſt aſinus. Deinde cum dicit.

BESS. *Circa incompoſita uero, quid eſſe, aut non eſſe, & uerum & falſum? Non enim eſt compoſitum, ut ſit quidem ſi componatur, non ſit autem ſi diuiſum ſit (ſicuti album lignum, aut diametrum incommenſurabilem eſſe) nec uerum & falſum, ſimiliter etiam in illis erit. An quemadmodum neque uerum eſt, idem in his, ita nec ipſum eſſe?*

ANT. par.4. *Circa incompoſita uero quid eſſe & non eſſe, & uerum & falſum? Non enim eſt compoſitum ut ſit quidem, quandocunque compoſitum: & non ſit, quandocunque diuiſum fuerit, ſicut album lignum: aut incommenſurabile diametrum. Nec uerum & falſum ſimiliter adhuc exiſtet, & in aliis. Aut ſicut nec uerum in his idem. ſic nec neceſſe.*

Nõ eſt uerũ & falſum i ſimplicib' eo modo quo in cõpoſitis.

Oſtendit quomodo in ſimplicibus poſsit eſſe uerum & falſum, & circa hoc tria facit. Primo oſtendit non ſimiliter eſſe uerum in ſimplicibus & in compoſitis dicens, ꝙ circa incompoſita & ſimplicia cuiuſmodi ſunt ſubſtantiæ immateriales, non eſt uerum uel falſum per compoſitionem aut diuiſionem quę fit in rebus, ſed per hoc ꝙ cognoſcitur quodquideſt, aut non cognoſcitur. Cum enim attingamus ad cognoſcendum quodquideſt alicuius ſimplicis, tunc intellectus uidetur uerus eſſe. Cum autem non attingimus ad cognoſcendum quodquideſt, ſed aliquid aliud ei attribuit, tunc falſus eſt. Non enim in ſimplicibus eſt compoſitio ut poſsit dici ꝙ quando componitur res, tunc intellectus cõponens ſit uerus: uel quando diuiſum eſt in re, quod intellectus componit, tunc intellectus non ſit uerus. Vel aliter non eſt in ſimplicibus compoſitio, ita quòd cum dicitur de eo affirmatiue qđ ſit, ſignificetur eius compoſitio: & cum dicitur de eo quod non ſit negatiue, ſignificetur eius diuiſio. Sicut in rebus compoſitis cum dicitur, quòd lignũ ſit album, ſignificatur eius compoſitio: aut cum dicitur, ꝙ non ſit lignum album, aut ꝙ diametrum non ſit commenſurabile, ſignificatur eius diuiſio. Et ſic patet ꝙ uerum & falſum non eſt ſimiliter in ſimplicibus, ſicut in compoſitis. Neque hoc mirũ eſt, quia etiam eſſe non eſt ſimiliter in utriſq;. Sed eſſe compoſitorum ſurgit ex componentibus, non autem eſſe ſimplicium. Verum autem conſequitur ens, quia ſicut in ſecũdo huius eſt habitum, eadem Tex.c.4. eſt diſpoſitio rerum in eſſe & in ueritate. Vnde quæ non ſunt ſimilia in eſſe, non ſunt ſimilia in ueritate. Secundo ibi.

BESS. *Certe illud quidem uerum, hoc uero falſum eſt. Attingere nãque ac dicere, uerum eſt non enim eſt idem, affirmatio & dictio. non attingere uero, eſt ignorare. Non eſt profecto decipi circa, quod quid eſt, niſi ſecundum accidens. ſimiliter autem eſt, circa non compoſita ſubſtantias. non enim eſt decipi.*

ANT. par.5. *Sed hoc eſt uerum quidem aut falſum, attingere quidem & repreſentare, uerum. Non enim idem affirmatio & repreſentatio. Ignorare autem non attingere. Decipi enim circa quodquideſt non eſt, ſed aut ſecundum accidens. Similiter autem & circa compoſitas ſubſtantias. non enim eſt decipi.*

Alia litera dicere. Alia litera dictio.

Quõ uerũ & falſum e in ſimplicibus.

Oſtendit qualiter ſit uerum & falſum in ſimplicibus dicens, ꝙ huiuſmodi eſt uerum & falſum in ſimplicibus, ut dicetur. Attingere enim mente ad ipſum ſimplex, ut ſcilicet apprehendatur quid eſt, {& dicere}. i. ſignificare uoce ipſum ſimplex, hoc eſt uerum, quod eſt in ſimplicibus. Et, quia dicere quandoque ſumitur pro prædicatione affirmatiua quę cum compoſitione fit, hunc intellectum remouet dicens, ꝙ non eſt idem affirmatio, & dictio, qa affirmatio eſt per hoc, ꝙ aliquid dicitur de aliquo, quod eſt cum compoſitione, dictio autem ſimplex prolatio alicuius. Sic ergo attingere & dicere, eſt uerum, ſed non attingere mente ipſa ſimplicia, eſt ea penitus ignorare. Quicunque enim non attingit ad quodquideſt rei ſimplicis, penitus ignorat ipſam. non enim poteſt aliquid eius ſcire, & aliquid ignorare, ex quo non eſt compoſitum. Videbatur autem, ꝙ ſicut dixerat, ꝙ attingere ſimplicia eſt dicere uerum in eis ita non attingere eſt falſum, aut decipi. hoc autem non dixit, ſed dixit ꝙ non attingere eſt ignorare. & ideo ſubdit cauſam, quare nõ attingere nõ eſt decipi dicens, ꝙ circa quodquid-

Dicere dupliciter.

Dictio non eſt ſimplr affirmatio.

Decipi in ſimplicib' non eſt circa quod-

eſt

quideſt niſi per accidēs eſt non eſt decipi niſi ſm accidens. Quod ſic intel-
ligendum eſt. Dictū eſt.n.ſuperius in.7.& in.8.ꝙ
Tex.c.41. in ſubſtantiis ſimplicibus idē eſt res,& quod quid-
Tex.c.8. eſt eius. Sic igitur, cum ſubſtātia ſimplex ſit ipſum
quodquideſt, idem iudiciū eſt de cognitione ſub-
ſtantię ſimplicis,& de cognitione eius qđ quideſt.
Sed circa quodquideſt non decipitur intellectus
niſi per accidēs. aut enim per intellectum attingit
aliquis quodquideſt rei,& tunc uere cognoſcit qd
eſt res, aut non attingit, & tunc non apprehendit
rem illam. Vnde circa eā non uerificatur neq; de-
Tex.c.26. cipitur. Propter quod dicit Ariſt. in Tertio de Ani
ma, ꝙ ſicut ſenſus circa propria obiecta ſemp eſt
uerus, ita intellectus circa quodquideſt quaſi cir-
ca propriū obiectum. Et ꝙ itellectus circa quod-
quideſt non decipiatur, non ſolum eſt in ſimplici-
Hoc loco ſe S.Tho.opponit Ant.and. Sed uide defen.21. bus ſubſtantiis, ſed etiam in compoſitis. Quomo-
do autem per accidēs decipiatur aliquis circa qđ-
quideſt conſiderandum eſt. non enim decipitur qs
circa quodquideſt, niſi componendo, aut diuiden
do. quod quidem in ſubſtantiis compoſitis con-
tingit dupliciter. uno modo per compoſitionem
diffinitionis ad rem diffinitam, aut diuiſionem. Vt,
ſi aliquis diceret aſinum eſſe animal rationale mor
tale, aut homo non eſt animal rationale mortale,
utrobique falſum eſt. alio modo ſecundum quod
diffinitio conſtituitur ex partibus, quæ non ſunt
inuicem componibiles, ut ſi quis aſsignaret hanc
diffinitionem, homo eſt animal inſenſibile. Primo
igitur modo diffinitio dicitur eſſe falſa, quia non
eſt huius, ſecundo mō dicitur ſe falſa per ſe, ut ſu-
Tex.c.34. pra in Quinto docuit Philoſophus. In ſimplicibus
uero ſubſtantiis non poteſt eſſe deceptio circa qđ-
quideſt per accidens niſi primo modo. non enim
eorum quodquideſt, eſt compoſitum ex pluribus
circa quorum compoſitionē uel diuiſionē poſsit
accidere falſum.

DEFENSIO XXI.

Quomodo intelligatur, non eſſe falſitatem in ſimplicibus niſi per accidens.

IN præſenti textu dicit Ariſto. ꝙ uerum & falſum non inueniuntur eodem modo in ſimplicibus ſicut in compoſitis. Quia in ſimplicibus attingere mente,& repreſentare uoce, eſt uerum. In compoſitis autem tam ex parte rei intellectæ quàm ex parte intellectus requiritur compoſitio & diuiſio ad hoc ꝙ ſit in eis uerum uel falſum. In ſimplicibus etiam falſitas non eſt. Sed non attingere ipſum ſimplex mente, eſt ipſum penitus ignorare. Et ratio aſsignatur ex cōditione & natura rei ſimplicis. Nam id quod non habet partes, aut totum ſcitur aut totum ignoratur: & ſic qui non attingit ad quodquideſt eius, ipſum omnino ignorat. Et ſubdit Philoſophus ꝙ decipi quod eſt idem quod dicere falſum, nō eſt circa quodquideſt ſimplicium niſi per accidens. Et huc uſque concordamus cum Ant.an. cuius etiam uerba prædicta ſunt fere omnia. Sed circa expoſitionem illius uerbi (niſi per accidens) à S.Tho. deuians dicit, ꝙ ſimplicia ſunt in duplici differentia. Quædam enim ſunt ſimpliciter ſimplicia quædam uero ſunt ſimplicia, ſed non ſimpliciter. Prima dicuntur conceptus non reſolubiles in alios conceptus. Et licet nullus iſtorum cōceptuum ſit formaliter falſus, poteſt tamen eſſe falſus, inquantum aliquid apprehenditur ſub determinationem nō conuenientem ſed repugnantem ſibi. Hæc ille. Et ſecundum hoc exponit illud uerbum Ariſtot. (niſi per accidens) eſſe intelligendum ꝙ in talibus cōceptibus ſimplicibus, ſed non ſimpliciter, poteſt eſſe falſitas uirtualiter. In conceptu autem ſimpliciter ſimplici non cadit, falſitas etiam per accidens. Et ꝙ iſta expoſitio ſit etiam Ariſt. probat. Quia in iſto capitulo Ariſt. uidetur diſtinguere de intelligentia inquantum eſt circa quid ſimplicium & circa quid compoſitorū, quod optime fit ſecundum prædictam expoſitionem. Per hoc enim ꝙ poteſt contingere falſitas per accidens in quodquideſt ſimplicium ex hoc quod poteſt ipſum quodquideſt attribui ei cui non conuenit, non diſtinguuntur ſimplicia à compoſitis. Ergo ſic exponere ly ſecundum accidens, non eſt exponere ad mentem Ariſt. qui intendit inter iſta diſtinguere. Poſt hęc recitata alia expoſitione ſuper illo uerbo (niſi per accidens) quæ eſt expoſitio Sancti Thomæ, ſubdit in fine, dicens. Prima tamen expoſitio ſubtilior & uerior uidetur,& contradicit iſti ſecundæ. Hæc omnia ex illo. Pro defenſione igitur doctrinæ S.Tho. ab hac inepta impugnatione, tria faciam. Primo quidem oſtēdam expoſitionem Sācti Thomę nil falſitatis admittere, immo ſubtiliſsime penetraſſe mentem Philoſophi. Secundo expoſitionem aduerſarij non eſſe ad mentem Philoſophi, falſo inniti fundamento, ac implicare contradictoria propalabo. Tertio ad motiuum illius reſpōſio applicabitur. Quantum ad primū ſciendum primo ꝙ cum uerum & falſum ſint in intellectu ſexto metaphy. tex.cō.8. quod intelligitur realiter & formaliter: & primo ſint in compoſitione & diuiſione, ubi ſupra,& hic tex.cōm.21.& etiā primo Peri hermenias & alibi pluries, ſequitur ꝙ in prima apprehenſione non ſint ueritas proprie & perfecte. Eo tamen modo quo ibi eſt formaliter ibi ſit. Sequitur etiam ꝙ veritas & falſitas nō ſint in rebus, quatenus eſſe in rebus diſtinguitur contra eſſe in anima obiectiue. Quia tamen eſſe rei eſt cauſa ueritatis in intellectu, & non econuerſo: non enim propter meum extimare te eſſe album, tu es albus, ut dicit hic Ariſt. ſed ex eo ꝙ res eſt uel non eſt, oratio dicitur uera uel falſa ut dicitur in poſtprędicamentis: ideo in rebus quoque dicitur eſſe ueritas, non quidem formaliter, ſed cauſaliter. Secūdum quem modum etiam ueritatis, primo & principalius eſt ueritas in cōpoſitione & diuiſione rei correſpondenter ad compoſitionem & diuiſionem intellectus, ꝗ ſit in ipſo quodquideſt: quod ut ſic, nonniſi ſimplici apprehenſioni corrñdet. Si qua igiť ſint entia quæ compōnem aut diuiſionem in ſe non admittant, conſequenter etiam nec intellectus uidens ea, circa talia componendo, aut diuidendo ueritatem dicet, aut falſitatem, nec in re illa prædicta ueritas, aut falſitas cauſaliter reperietur. Poterit tamen talia ſimplicia intellectus, apprehenſione etiam ſimplici intueri, & ueritati huic correſpondente cauſali ueritate res illa tunc uera erit. Hæc Ariſt. pro maiori parte hic expreſſe docet. Dicit enim primo, ꝙ uerum & falſum in rebus eſt componi, aut diuidi,& intelligit hoc de rebus, & ſubſtantiis compoſitis, ut patet. & dicit in rebus ad diſtinctionem ueritatis, aut falſitatis intellectus, quæ non important componi & diuidi, ſed componere & diuidere quaſi actiue, intellectualiter tamen: de qui-

bus

bus immediate ſubiungit dicens,unde uerus eſt,ſcili-
cet homo uel intellectus putans diuiſum diuidi, com
poſitum componi.(Mentitur autem, econuerſo ha-
bens res)hoc eſt contrario modo quantum ad com-
poſitionem & diuiſionem habens res in itellectu ſuo,
quia uidelicet putat rem compoſitam eſſe diuiſam,&
econtra.Ex quo dat intelligere,ꝙ in hac extimatione
ſeu in hoc iudicio intellectus,quo iudicat rem eſſe ſi-
cut eſt,uel non eſſe ſicut non eſt,aut econtra,comple
tur ratio ueritatis uel falſitatis .Oſtendit autem conſe
quenter,ꝙ ſic eſſe uel nō eſſe in rebus, eſt cauſa ueri-
tatis & falſitatis in mente, proponens primo hoc &
dicens:(Quandoque eſt aut non eſt)ſcilicet in re cō
poſitio uel diuiſio (eſt quod uerū dicitur aut falſum).
hoc eſt in intellectu. Per hoc enim quod utitur hoc
modo loquendi(quod uerum dicitur) dat intelligere
ꝙ loquitur de ueritate & falſitate intellectus cuius eſt
primo dicere uerum uel falſum .Dicit autē poſt hæc,
ꝙ(Hoc perſcrutandum eſt quid dicimus.)Perſcruta-
tur autem hoc per exempla dicens:(Non enim pro-
pter nos extimare te uere album eſſe,tu albus es ; ſed
pp te eſſe album , eſſe dicentes, uerum dicimus.) Et
ſunt clara uerba.Poſt hæc declarato in parte ſequenti
huius textus,quomodo cum ueritate ſtat de aliquibus
contingentia,in aliquibus uero repetitur neceſsitas:
& cum falſitate in quibuſdam ſtat contingentia,in q-
buſdam uero impoſsibilitas ſecundū uidelicet ꝙ con
tingens aut neceſſarium aut impoſsibile eſt aliqua ad-
inuicem componi uel ab inuicem diuidi in rebus,trā-
ſit ad res & ſubſtantias incompoſitas, quærens quo-
modo ī eis uel circa eas inueniatur uerum & falſum.
Et primo per modum interrogationis & quæſtionis
dicit:(Circa incompoſita uero, quid eſt eſſe, & non
eſſe.)quæ ſunt cauſa ueritatis & falſitatis : & quid eſt
(uerum & falſum)ſ.circa talia in intellectu. Aſsignat
autem rationem dubitationis. Cum enim dictum ſit
ꝙ compoſitio & diuiſio in rebus ſit cauſa ueritatis &
falſitatis in intellectu, cum in rebus ſimplicibus non
inueniantur compoſitio & diuiſio,uidetur ſequi ꝙ in
eis non erit uerum & falſum.Et ideo dicit:(Nō enim
eſt compoſitum,ut ſit quidem,quandocunque com-
poſitum(hoc eſt ꝙ poſsit uere affirmari, ꝙ eſt, quia
ex parte rei inueniatur compoſitio(& non ſit, quan-
docunque diuiſum fuerit)hoc eſt ꝙ & ipſa negatiua
ſit uera propter diuiſionem quæ ſit in rebus(ſicut al-
bum lignum) id eſt ſicut eſt uera iſta affirmatiua, li-
gnum eſt album,propter hoc quod in re eſt compoſi
tio ipſius ligni cum albedine(aut incommenſurabile
diametrum)hoc eſt,ſicut & negatiua eſt uera,diame-
ter non eſt commenſurabilis coſtæ, quia in re eſt diui
ſio prædictæ commenſurationis à diametro.Et ſubiū-
git conſequenter ꝙ(nec uerum)& falſum ; ſimiliter
adhuc exiſtent & in aliis, id eſt manifeſtum eſt ex his
ꝙ non eodem modo eſt uerum & falſum in his incō-
poſitis,& ī compoſitis rebus.Et rationem aſsignat di
cens ,(aut ſicut nec uerum in his idem, ſic nec eſſe.
Quaſi dicat , Si eſſe in talibus non eſt idē,nimirum ſi
in eis nō erit eodem modo ueritas,cum uerum & ens
ſe inuicem committentur & conſequantur.Et ſimi-
liter falſum,& non ens.Poſt hæc declarat quomodo
in iſtis ſimplicibus poſsit inueniri uerum uel falſum
dicēs:(Sed hoc eſt uerum quidem aut falſum.)Sup-
ple in prædictis ſubſtantijs ſimplicibus,(Attingere
quidem & repreſentare , uerum.)Et ꝙ non loquatur
dē repreſentatione, quæ ſit etiam in compoſitione,
ſaltem præſuppoſitiue,ſed de ea, quę pertinet ad pri-
mam operationem,patet cum ſubiungit:(Non enim
idem affirmatio & repreſentatio.)Verum igitur circa
talia non eſt ſecundum compoſitionem & diuiſionē,
ſed p ſimplicem repreſentationē, quo modo dicitur
in Tertio de Anima,ꝙ itellectus circa ipſum quodqd
eſt(quod ut ſic ſimplex quid eſt) ſemper eſt uerus. Et
ideo poſt hæc hic oſtendit, ꝙ circa talia nō eſt falſi-
tas,aut deceptio in intellectu dicēs : (Decipi enim cir
ca quodquid eſt,non eſt,ſed aut ſecundum accidens.)
Quod autem non ſolum in quodquid eſt ſimplicium
non inueniatur falſitas & deceptio,quæ pro falſitate
hic accipitur,ſed etiā hoc idem reperiatur circa qd-
quid eſt compoſitorum,aperte aſſerit ſubdens: (Simi
liter autem & circa compoſitas ſubſtantias. non enim
eſt decipi).ſ.circa quodquid eſt earum. Circa com-
poſitionem quippe & diuiſionem talium ſubſtantia-
rum eſſe ueritatem & falſitatem ſupra expoſuit. Vnde
oportet ꝙ hic loquatur tantum de ipſo earum quod
quid eſt dum dicit circa eas non eſſe deceptionem, ſi-
cut immediate loquutus eſt de quodquid eſt ſimpli-
cium &c.Quomodo aūt circa quodquid eſt utriuſq;
huius ſubſtantiæ poſsit eſſe falſitas per accidens, decla
rat Sanctus Thomas dicens:(Quomodo autem per
accidens decipiatur aliquis circa quodquid eſt conſi-
derandum eſt.Non enim decipitur quis circa quod-
quid eſt,niſi componendo & diuidendo.Per primam
enim operationem intellectus non decipitur circa
quodquid eſt , ſed ſemper eſt uerus)ut probatum eſt
ex Tertio de Anima.Reſtat igitur ꝙ tantum ratione
compoſitionis uel diuiſionis adiunctæ poſsit ſibi com
petere deceptio,& ſic non per ſe, ſed per alterum , &
conſequenter per accidens ſibi poterit contingere.
Quod quidem in ſubſtantiis compoſitis contingit du
pliciter.Vno modo per compoſitionem diffinitionis
ad rem diffinitam aut diuiſionē. Vt ſi aliquis diceret,
aſinum eſſe animal rationale mortale, aut hominem
non eſſe animal rationale mortale.Alio modo ſecun-
dum ꝙ diffinitio conſtituitur ex partibus q̃ non ſunt
inuicem componibiles,ut ſi quis aſsignaret hanc diffinitionem:Homo eſt animal īſenſibile.Primo igitur
modo diffinitio dicitur eſſe falſa, quia non eſt huius.
(Secundo modo dicitur falſa,per ſe ut in Septimo do
cuit Philoſophus.)Quod non eſt intelligēdum quaſi
falſitas & deceptio competat ipſi quodquid eſt per
ſe. Huius enim oppoſitum per hanc declarationem
edocere intendit. Sed dicit competere ei falſitatem
hanc per ſe,quia non per comparationem ad aliquid
extra ſe, ſed per comparationem ad partes ſuas in-
trinſecas . Competit tamen ei prædicta ratio per
accidens , inquantum uidelicet adiungitur ei com-
poſitio uel diuiſio per opus intellectus.)In ſimplici-
bus autem ſubſtantiis non poteſt eſſe deceptio circa
quodquid eſt ſubſtantiæ niſi primo modo. Non enim
eorum quodquid eſt, eſt compoſitum ex pluribus cir
ca quorum compoſitionem uel diuiſionē poſsit ac-
cidere falſum.)Hæc formaliter ex S.Thoma.Summa
igitur intentionis Ariſt.in hoc textu ut ex prędictis pa
tet,eſt,ꝙ ueritas & falſitas proprie & primo eſt in cō
poſitione & diuiſione intellectus formaliter,in com-
poſitione autem & diuiſione rerum cauſaliter. Im-
proprie autem, etiam in prima operatione intelle-
ctus eſt ueritas formaliter, in rebus autem prima ap-
prehenſione

prebẽſione cognoſcibilib᷒, cuiuſmodi eſt ipſum qđquideſt, eſt ueritas improprie,& cauſaliter. Veritas autem proprie etiam cauſaliter non eſt in talibus per ſe, ſed ſolum per accidens, inquantum eis adiungitur, uel circa ea conſideratur aliqua compoſitio uel diuiſio, quæ quidem compõ, aut diuiſio, ſi ſit in ipſo qđ quideſt realiter, etiã ſi non actualiter conſideretur ut cõpoſitum aut diuiſum, ſed potius ſimplici apprehenſione, dr̃ tñ in eo eſſe cãliter, ſeu fundamentaliter, aut uirtualiter ueritas aut ſalſitas ſm̃ talem compõnem & diuiſionem, ſed per accidens, i. rõne eiuſdem cõpõnis, aut diuiſionis realis ĩ ea exñtis, & intellectualis poſsibilis circa intellectum fieri. Patet aũt in ipſo quoquid eſt uel circa ipſum, intelligi eſſe compõnem & diuiſionẽ duobus modis. Vno modo intrinſece, ex partibus realibus in eo exiſtentibus. Alio modo quaſi extranee ex ipſo uidelicet quodquideſt, & eo cuius eſt qđ ideo pt̃ dici intrĩſecũ, qa nõ eſt de cõceptu ipſius qđquideſt, uel etiã quia eſt realiter ab illo diſtinctũ inquantũ aliquod cuius eſt ipſum quodquideſt, includit aliquã realitatem quam non dicit qđ quideſt. Sicut Socr. includit ſua principia indiuiduantia, quæ non includit qđ quideſt hoĩs. His duobus modis eſt compoſitum quodquideſt cõpoſitorum, & ob hoc eſt in eo ueritas & ſalſitas per accidẽs inquantũ ex ſua natura habet ꝙ poſsit compoſite & diuiſe intelligi uere uel ſalſe. Ipſum aũt qđ quideſt ſimpliciũ, nõ eſt primo mõ cõpoſitũ. Neq;.n. partes habet, ut poſsint ſm̃ cõpõnem partium intelligi compoſitæ, aut ſm̃ diuiſionem diuiſæ. Et ideo circa qđ quideſt ſimpliciũ quantum eſt ex natura ipſorũ, primo modo nõ põt eſſe ueritas aut ſalſitas per accñs componendo uel diuidendo. Licet.n. intellectus noſter circa talia, cõpõnes formet &c. id tamen non ex parte rei eſt, ſed ex parte noſtri modi intelligendi, qui pp infirmam naturã noſtri intellectus ipſa ſimplicia prout in ſe ſunt intueri non poſſumus, ſed admodũ, imo & p ſpẽs compoſitorum. Dr̃ aũt ſm̃ compõnem & diuiſionem primo modo non eſſe ueritas, aut ſalſitas in ſimplicibus, non quidem quia partes intrinſecæ ſint unitæ, ut in compoſitis inuenitur: in quibus incidit ſalſitas ſi intelligantur diuiſæ &c. ſed ideo quia partibus carent, & ob hoc non põt ſeorſum una earum pars intelligi, ut ſeparata ab alia, ſed uel nil eorum intelligitur, aut totum, quantum eſt ex parte rei, ut diximus. Quantũ aũt ad ſcđm compõnem quodquideſt. ſ. cum eo cuius eſt. Sciendum eſt ꝙ licet in ſimplicibus ſubſtantiis quantum ad eſſentialia quæ ſunt de conceptu utriuſq; non differant realiter iſta duo, ut patet. 8. huius text. cõm. 8. tamen in oĩbus talibus citra Deum, aliquid pertinet ad ſuppoſitũ, ut ſuppoſitum eſt, qđ non pertinet ad naturam quam. ſ. ſignificat qđ quideſt ut ſic. De rõne.n. ſuppoſiti eſt, ꝙ quæcunq; in re ſunt præter eſſentiam quæ eſt principiũ ſuppoſiti, ſint in ea mediante ſuppoſito, quia eius eſt eſſe p ſe, & conſequenter eius eſt etiam alia p ſuũ eſſe ſuſtentare in ſe recepta. Et ſic oĩa primo uniuntur in ſuppoſito, & pertinent ad ipſum, ut dicit S. Tho. ſecundo quolib. articu. quarto. Licet ergo talia non ſint de eſſentia ſuppoſiti, ſed ſint uel ipſum eſſe qđ diſtinguitur realiter à natura ſeu ab eſſentia, uel accidentia ipſius ſuppoſiti, ꝓpria quidẽ ut intellũs & uoluntas & ſpẽs, & cõia ut multi actus & multi conceptus: quia tamen prædicto modo pertinent ad ſuppoſitũ, hẽt ſuppoſitũ rõne p̃dictæ horũ incluſionis ꝙ diſtinguatur realiter à natura. Et ex hoc dicit S. Tho. in quolibeto ſecundo ar. 4. ꝙ etiam in ſubſtantiis ſeparatis ſuppoſitum diſtinguitur realiter à natura, & ſic quodquideſt ab eo cuius eſt, etiam in ſimplicibus. Rõne igitur p̃dictæ diſtinctionis realis poſſet diſſõ unius ſubæ ſeparatæ, intelligi attribui alteri à ſuo ꝓprio diſſinito, & tunc interueniret deceptio, & non ignorantis tantũmodo: quia iſta duo nõ ſunt penitus idem, ut ex hoc uel totum apprehendatur uel nihil: ſed põt unũ eorũ apprehendi, puta quodquideſt, & circa illud ſalli, dũ ipſum attribuit, non ſuo proprio ſuppoſito, ſed alteri quod putat eſſe propriũ, forte pp aliquã ſimilitudinẽ in accidentibus illis cũ ꝓprio. Et hoc mõ per accñs eſt ſalſitas in ipſo quodquideſt reſpectu eius cui conuenit eſſe illud cuius eſt ipſum qđquideſt, ſiue hoc, ſiue illud, inquãtũ põt ſic apprehẽdi, ſeu ut eſt fundamẽtũ talis apprehẽſionis circa ſe. Cũ aũt actualiter ſic cõponit, interuenit tũc ſalſitas nõ p accñs, ſed p ſe. Sed nõ eſt ſalſitas tũc in ipſo qđquideſt, ſed in ipſa cõpõne, ex parte qdẽ rei cãliter: ex parte uero intellũs formaliter. Propter eãdẽ etiã diſtinctionẽ ipſius qđ quideſt ab eo cuius eſt ĩ talibus, hẽt ipſum qđ quideſt. qđ poſsit intelligi ſub rõne diuiſionis à ꝓprio ſuppoſito, & ſic poſſit interuenire ſalſitas in diuiſione ſeu in negatione: & ſic ſalſitas hæc pari rõne erit ĩ ipſo qđ quideſt p accñs. Eſt igitur eadẽ rõ, ſed nõ penitus eadẽ tã in ſimplicib᷒ q̃ in cõpoſitis, ꝙ in eorũ qđ quideſt inueniatur ueritas & ſalſitas p cõparationẽ ad id cuius eſt, qa in utriſq; ſunt hæc abinuicẽ diſtincta: licet magis in cõpoſitis q̃ in ſimplicibus ut diximus. Ex his oĩbus patet ꝓpoſitũ primũ, ꝙ uidelicet S. Tho. expõ de ſubſtãtiis ſimplicibus & qđ quideſt earũ, ſit ad mentẽ Ariſt. imo ſm̃ uerba Ariſ. exprimatẽ: & ꝙ nullũ inconueniens ſequitur ex hoc ꝙ ly (ſed aut ſm̃ accñs) exponitur de ſubſtãtiis tã ſimplicibus q̃ cõpoſitis, diuerſimode tñ, ut dictum eſt. Et hæc de primo. Quantũ ad ſcđm. Probatur, expõnem aduerſarij nõ eſſe ad mentẽ Ariſ. ex uerbis etiã ipſius Ant. an. Nã ubi adoritur explanare textũ Ariſt. qui ĩcipit, (Circa incõpoſita uero &c.) dicit: Sic Ariſ. oñdit ꝓpoſitũ quãtũ ad uerũ & falſum in ſubſtantiis cõpoſitis & ſimplicibus, quales ſm̃ Ariſ. ſunt ſubæ immateriales. hæc ille. Et idẽ repitit incipiens eũdẽ textũ poſt diuiſiones exponere, dicẽs ſic: Dicit ergo, quòd circa incõpoſita uero ut ſunt ſubæ ĩmateriales & ſimplices, non eſt uerum & falſum pp compõnẽ & diuiſionẽ, q̃ ſit in rebus &c. Et de his proſequitur totã expõnẽ, ut oẽs uidere poſſunt. In expõnẽ ſilr̃ alterius partis eiuſdẽ tex. 22. quæ incipit, (Et oẽs ſunt actu & non potẽtia &c.) ſic incipit textũ explanare: Dicit ergo, ꝙ oẽs. ſ. ſubæ ſimplices & immateriales ſunt actu & non potentia &c. Et ſic proſequitur exponendo de eiſdẽ. Hoc idem repetit in recapitulatione exponẽdo textũ, qui incipit, (Eſſe uero ut uerũ &c.) ubi expreſſe exponit ꝙ in ſuba ſimplici non eſt decipi, ſed ignorantia. Quo igitur partẽ textus inter p̃dictas mediã, ubi Ariſ. declarat qualiter in ſimplicibus inuenitur uerũ, non aũt falſum niſi per accñs &c. põt hic exponere nõ de ſubſtantiis ſimplicibus, ſed de cõceptibus ſimplr̃ ſimplicibus? Nõne apparet expreſſe uoluntariã eſſe exponere, diſtortam, peruerſam? Si eſſet ad intentionẽ Phi expõ iſta, iudicandus foret inſipientiſsimus, ut q̃rens etiam ſm̃ expoſitionem tuam, quomodò in ſubſtantiis ſimplicibus ſit uerum aut falſum, rẽdeat, ꝙ circa cõceptũ entis, eſſe uerum eſt repreſentare, decipi uero

ro circa illum non eſt, niſi ſm accidens, & ſic de aliis conceptibus, ſi qui ſunt ſimpliciter ſimplices. Et hãc declarationem poſtea in textu imediate ſequenti adaptans ad propoſitum principalis intentionis, iterum loquatur de ſubſtãtiis ſimplicibus &c. Quis nõ cõfundatur, tam in uliũm ꝓceſſum tanto Pho aſcribere? Vnde certo certius extimandũ eſt, non ab Ant. an. ſed ab aliquo nedũ ignorante, uerumetiã ĩprudente admodum uiro, illud notandum non niſi à ſibi ſimilibus, interpoſitum fuiſſe expõni Ant. and. Sicut & in pluribus aliis locis huius expõnis factum eſſe non dubito, ut ĩ hoc opere alibi notaui. Vnde & Mauritius, cuius forte prudentia iſta fuit, hoc tãdem aduertens, in margine circa finem expõnis ultimæ illius partis, ſic dicit: Vr ꝙ nedum de ſimpliciter ſimplicibus loquatur. At non ur, immo clariſsimum eſt de talibus nullo modo ibi loqui, ſed de ſubſtantiis ſimplicibus tm̃ mõ. Addit autem Mauritius: ſed dic conſequenter ad ſua principia. Quaſi dicat. Non attendas quæ hic uideantur principiis Scoticis aduerſari. Sed illis immobiliter inhærens, quamuis etiam Ariſt. uel cuicunq; alteri ſapiẽti, ſiue rõni, aut etiam ſibiipſis, ut hic accidit, repugnent. Vel dic conſequenter ſm ſua principia, q̃ ſunt peruerſe exponere textus Ariſ. ubi inueniuntur propriis horum uirorum placitis aduerſari. Nos aũt cõſequẽter dicemus ad principia ſapiẽtiſsimi Ariſ. Licet aũt hoc quod contra hanc expõnem inductũ eſt, clariſsime conuincat ꝙ ad intentionem Ariſt. expõ illa nõ faciat, immo ei repugnet, tñ ad fortiorem falſitatis & errorũ repulſionẽ, ex eadẽ media parte textus q̃ incipit, (Sed eſt uerũ &c.) in cuius expõne ab intentioni Phi diuertit, idipſum oſtendemus. In hoc. n. textu intendit Phs declarare, quõ in ſimplicibus eſt uerum, & ſilr quõ in eiſdem non eſt falſum niſi per accidens. Proponit aũt hoc dicens inter cætera ꝙ circa qd quideſt, non eſt decipi niſi per accidens. Quod aũt loquatur de quodquideſt ſimplicium, & non de qd quideſt compoſitorum tunc, licet pateat ex eo ꝙ ꝓpoſuit hoc declarare de ſimplicib', ut diximus, adhuc tñ in hoc eodẽ textu idipſum inſinuat, dũ ſtatim ſubdit, hoc idem inueniri in compoſitis. Quod uerbũ nõ addidiſſet, niſi in priori uerbo de quodquideſt ſimpliciũ tm̃ intẽdiſſet. Tũc ſic cõceptus entis non eſt qd quideſt aut conceptus alicuius qd quideſt: & ſilr cõceptus dñæ ultimæ non eſt qd quideſt, ſed pars cõceptus qd quideſt, ergo Ariſt. dum declarat ꝙ circa qd quid eſt ſimpliciũ, non eſt deceptio, non intendit de conceptu entis aut dñæ ultimæ. Quod ſi dicatur licet ens & dñę ultimę non habeãt proprie qd quideſt, habent tñ propriũ cõceptum quo rñdemus ad quid de eis: patet ꝙ ſic rñdentes propriam uocem ignorant, Neq;. n. talis conceptus eſt eorum qd quideſt ſm eſſe quod habet in intellectu, ut clarum eſt, neq; ſm ꝙ eſt in rebus, ut ſtat etiã ſub intellectu, qa qd quideſt, eſt formaliter notius q̃ id, cuius eſt ſiue propriũ, ſiue improprium. Oĩs. n. diffõ, q̃ non niſi qd quideſt ſignat, ſiue propria & propriũ ſignãcans qd quideſt, ſiue impropria, includit plures conceptus, quibus declaratur id cuius eſt. Declaratio. n. facta per nomen unum notius, nõ eſt declaratio quid rei, ſed quid nominis, ut dr in. 7. tex. cõm. 13. ubi etiam expreſſe dicit Ariſt. diffinitionem non poſſe fieri ex uno nomine tm̃. Cõceptus igitur non reſolubilis in alios, non põt eſſe aliquo modo qd quideſt. Et ſic eorũ hęc expõ repugnat textui, q̃ aperte, etiam quo ad uerba. Falſam quoque hanc eſſe expõnem, ruinoſum hoc indicat fundamentum, ꝙ uidelicet præter ens, aliquid aliud habeat conceptũ ſimpliciter ſimplicem citra Deum. Neque. n. dñæ ultimæ ſunt illo mõ ſimpliciter ſimplices, ut iſti erronee putant. Et licet hoc per ſapientiſsimos Thomiſtarum diffuſe declaratum ſit, nec multum quantum ad pſentem defenſionem nunc referat, an ſit ſic uel non, cum ſatis abunde defenſata ſit doctrina & expõ S. Thomę tamen ne ex toto tacentes uideamur admittere falſitatem, unica ratione ſaltem illam explodere uolo. Et fundatur ratio ſuper auctoritate Ariſto. Tertio huius tex. cõm. 10. ubi dicit & probat ꝙ ens non poſsit eſſe genus ex hoc, ꝙ nulla differentia participat genus. Omnis autem differentia participat ens, ergo ens nõ eſt genus. Intendit autem Ariſt. per participationem hoc quod eſt habere in ſuo formali conceptu, quod patet, quia ſi participationem illam iterpretari uoluerimus identitatẽ realẽ. Sic oĩs dña participaret ſuum genus, quia oĩs differentia eſt idem realiter ſuo generi, etiam per aduerſarios. Item non magis diceref dña participare ens, q̃ ens participare dñam, quia idẽtitas realis reciproca eſt. Oportat igitur intelligere ꝙ ideo dña non participat genus, quia ipſum genus non eſt de conceptu formali dñarum. Et econtra. ideo ens ab omnibus differentiis participari, quia eſt de formali conceptu oĩum dñarum, ergo nullius alterius conceptus eſt ſimplr ſimplex, cum oĩs addat ad conceptũ entis. Et hæc de ſecundo. Quantum ad tertium ſciendum ꝙ rõ quare Ant. an. in exponendo Phi hanc literam deuiauerit ab expõne S. Thom. & ab intentione Phi eſt, quia licet in ſubſtantiis ſimplicibus non ſit cõpoſitio partium realium, eſt tñ compõ partium rõnis, ſcilicet generis & dñæ cum ſint in prædicamento: & ob hoc in eorum quodquideſt põt accipi id quod habet rõnem determinabilis. ſ. ipſum genus, ſub determinatione ſibi non conueniente, puta ſub nõ ꝓpria, ſed alterius dña: & ſic in eo eſt uirtualiter falſitas, nõ ſolum per comparationem, qd quideſt ad id cuius eſt in eis, ſed etiam pp compoſitionem uel diuiſionẽ partium rõnis, quæ ſunt in eis intrinſece. In conceptu autem ſimplr ſimplici, non pñt inueniri diuerſæ partes, etiam ſm rõnem, nec aliquid per modũ determinantis, & ob hoc falſitas nec per ſe nec per accidens in talibus eſſe põt quantũ ad intrinſecas partes quas non habent. Et ſic nr poſſe ſaluari intentio Phi, qua quantum ad hoc ur ponere diſtinctionem, inter qd quidquideſt ſimplicium & compoſitorum. Qd nõ ſaluatur ſm ꝓpriã expõnem, ut ur. Sed ad hoc motiuum rñdemus ꝙ multipliciter deficit. Et primo quidem qñ dr ꝙ in ſubſtantiis ſimplicibus, licet non ſit compõ realis, eſt tñ in eorum quodquideſt, compõ rationis &c. Dicimus ꝙ uerum eſt, ſed hæc non hẽt fundamentum in rei eſſentia, ſed eſt per apprehenſionẽ intellectus noſtri. Vnde bene ſequir ꝙ põt eſſe falſitas ex parte noſtri itellectus circa tale qd quideſt à nobis apprehenſum, nõ aũt ꝙ ex parte rei poſsit eſſe falſitas eãliter, quia nulla eſt partium compõ ex parte rei, ex qua natus ſit intellectus compõnem formare uel diuiſionẽ ĩ qbus fir formaliter ueritas aut falſitas. Qd aũt itells cõponat & diuidat &c. eſt ex imꝑfectione ſua, qua non poteſt ſimplicia iſta ſicuti ſunt, apprehendere, ſed ꝑ modũ & ſpẽs cõpoſitorum, ut ſupra dictũ eſt. Ariſto. aũt & S. Tho. loquuntur de ueritate & falſita-

te

te prout eſt cauſaliter in rebus, ſiue per ſe ſiue per accidens, ut patet per ſupradicta. Secundo deficit hoc eorum motiuum in eo ꝙ dicitur, Ariſt. ponere differentiam inter intelligentiam circa quodquideſt ſimplicium, & quodquideſt compoſitorum, & ꝙ circa quid compoſitorũ cadit deceptio per accidens, quia .ſ. compoſitum eſt natum facere conceptum non ſimpliciter ſimplicem, in quo poteſt cadere falſitas uirtualiter, non ſic autem in quid ſimplicium &c. Deficit inquam, quia falſum eſt quod aſſumit, imo Ariſt. expreſſe ponit quantum ad hoc ſimilitudinem, inter quodquideſt ſimplicium & compoſitorum. Poſtquã enim dixit ꝙ circa quodquideſt ſimplicium non eſt falſitas niſi ſecundum accidens, ſtatim ſubdit: Similiter autem & circa compoſitas ſubſtantias. Non enim eſt dicipi. Quid clarius? Quod tamen pluribus modis contingit falſitas per accidens circa compoſitas ſubſtantias, quàm circa ſimplices, ideo hoc Sanctus Tho. optime declarat, ex eorũ naturis quomodo ꝓueniat.

Tertio arguitur contra motiuum illud. Si Ariſt. cũ dicit ꝙ circa quodquideſt ſimplicium, non eſt falſitas niſi per accidens, intelligit de conceptu illo modo ſimpliciter ſimplici. Sequitur ꝙ quodquideſt ſubſtantiarum ſimplicium condiuidat ab illo conceptu ſimpliciter ſimplici. Et ſic uel quodquideſt ſubſtantiarum ſimplicium, non meminit, qñ debebat oſtẽdere quõ in ipſis ſit deceptio ſm accidẽs, & ſic fuit diminutus, uel ſimplicium ſubſtantiarum quodquideſt intellecta & incluſa eſſe uoluit in quodquideſt compoſitarum ſubſtantiarum, de quibus ſtatim ut diximus mẽtionem fecit, & ſic ſubſtantias ſimplices uocauit ſubſtantias compoſitas, quod eſt deriſibile. Nec Ariſ. unquam per ſubſtantias compoſitas intelligi uult niſi ſubſtantias materiales. Et in præcedẽti textu & ĩ hoc, etiam ſm Ant. an. diuidit eas à ſubſtãtiis ſimplicibus, ut ſupra diximus. Quarto oñditur idẽ motiuum deficere quantũ ad hoc qđ dicit de conceptu ſimpliciter ſimplici eſſe intelligendum Pħm &c. qui conceptus eſt conceptus entis, & ultimarum differentiarum. Et quidem ꝙ dñiæ ultimæ non habeant conceptus taliter ſimplices ſupra oſtenſum eſt. Qđ aũt conceptus entis non ſit talis de quo intelligendus ſit hic Phs, ex uerbis etiam aduerſarij ſic inducitur. Nã paulo infra recitata ſupra ĩ principio uerba. Subdit Ant. an. Ita inquit ſubarum ſimplicium põt intellectus ſimplex eſſe falſus per accidens in attribuendo alteri ipſum quodquideſt, ſicut in quid compoſitarum &c. Tunc arguitur ſic. Intellectus non poteſt eſſe falſus in attribuẽdo alteri conceptum entis, ergo de conceptu entis non intelligit hic Philoſophus, uel eſt differentia in attribuendo alteri ipſum quid, inter quid ſimplicium & quid compoſitorum. Et utrũque eſt contra te, ex tuis tamen dictis ſequens, ergo implicas oppoſita. Aſſumptum etiam pueris clarum eſt. Cuicunque enim attribuitur conceptus entis, ſemper intellectus eſt uerus, nec habet aliquid quod ſit alterum à ſe, niſi non ens. Non ens aũt non habet cõceptũ, nec eius eſt quid, ut poſſit dici conceptus entis attribui alteri &c. Quod autẽ aduerſarius extremo loco recitata opinione S. Thomæ ſubintulit, hoc inquã, Primo expoſitio ſubtilior & uerior uidetur, & contradicit iſti ſcđæ &c. patet quantam auctoris ſui demonſtret ſubtilitatem ſi enim illa uerior, ergo & iſta uera: ſi illa ſubtilior, ergo iſta ſubtilis, ſi non abuſiuam proferens comparationem, abuſiue, inepte, incõpteq; loquãtur. Si ergo iſta uera & ſubtilis eſt, quomodo contradicit ueriori & ſubtiliori? Non contradictoria ſunt ſimul uera. Tã tam igitur expoſitio illa ſua, ueritatem, & ſubtilitatẽ habet, quantam, & commendatio iſta inſulſa. Et hæc de præſenti defenſione dicta ſufficiant. Benedictus Deus. Amen.

Tertio ibi.

Et cunctæ ſunt actu, non potentia. generarentur etenim profectò, ac corrumperentur. nunc autem ipſum ens, non fit, neque corrumpitur, ex aliquo enim utique generaretur. Quæcunque itaque ſunt uere ipſum eſſe quid, & actu, circa hæc non eſt decipi, ſed aut intelligere, aut non. Verum quod quid eſt de eis quæritur, ſi talia ſint an non. 8 8 8 8.

Et omnes ſunt actu, non potentia. Generarentur enim utique & corrumperentur. Nunc autem ipſum ens non generatur, nec corrumpitur. Ex aliquo enim utique generaretur. Quæcunque igitur ſunt quod uere eſt quid & actu, circa hoc non eſt decipi, ſed aut intelligere, aut non. Sed quodquideſt quæritur de ipſis, ſi talia ſunt aut non. ANT. par. 6.

Adaptat quod dixerat de ſubſtantiis ſimplicibus ad principale propoſitum, ſ. ad oſtendendum ꝙ uerum magis eſt actu q̃ in potentia. Oſtenderat quidem hoc circa compoſita, pro eo ꝙ uerum eſt circa compoſitionem & diuiſionem, quæ actũ deſignant, in ſubſtantiis uero ſimplicibus ex eo ꝙ nõ eſt in eis falſum, ſed tantum uerum, Propter quod non ſunt in potentia, ſed in actu. Dicit ergo ꝙ omnes ſubſtantiæ ſimplices ſunt actu entes & nunquã entes in potentia: q̃a, ſi quandoq; eſſent in actu, & quandoque in potentia, generarentur & corrumperentur: ſed hoc non poteſt eſſe, ut oſtenſum eſt. nam huiuſmodi ſubſtantiæ ſunt formæ tantum. unde etiam ſm ſe ſunt entes. ens autem ſecundum ſeipſum nõ generatur, neq; corrũpitur. Omne enim quod generatur ex aliquo generatur: ens autẽ ſimpliciter inquantum ens, non poteſt ex aliquo generari. Non enim eſt aliquid extra ens, ſed extra tale ens, utputa extra hominem eſt aliquod ens. Vnde hoc ens poteſt generari ſm quid, ſed ens ſimpliciter non. id ergo, quod eſt ens ſm ſe, per hoc, quod ipſum eſt forma, ad quam ſequitur ens, non eſt generabile. Vnde non eſt quandoq; in potentia, qñq; in actu. Et ideo, quia circa actum maxime conſiſtit uerum, quæcũq; ſunt talia, quæ ſunt ſolum in actu, & ſunt id quod uere aliquid eſt, quia ſunt quidditates & formæ, circa ea non conuenit decipi, aut eſſe falſum. Sed oportet ut intelligantur ſi mente attingantur, uel penitus non intelligantur ſi mente non attingantur. Sed quamuis in eis non contingat decipi ſecundum ſe, contingit tamen cum {quæritur de eis quodquideſt} ſcilicet ſi talia ſunt, aut non. Et ſic contingit decipi in eis per accidens, utputa ſi quis quærat de aliqua ſubſtantia ſimplici, utrum ſit ignis aut ſubſtantia corporea, uel nõ: quia, ſi ei attribuitur ei eſſe ſubſtantiam corpoream, erit falſitas per accidens propter compoſitionem.

Ex dictis oſtẽdit principale propoſitum.

Simplicia aut totaliter intelliguntur aut totaliter ignorant.

Deinde cum dicit.

Eſſe uero, ut uerum eſt & non eſſe, ut falſum. unum quidem ſi componitur, uerum. ſi uero non componitur, falſum. unum uero ſi eſt, quidem ens ſic, eſt. ſin uero non ita, non eſt. uerum autem, intelligere hæc. falſum uero, non eſt deceptio, ſed ignorantia. non qualis cæcitas eſt. etenim cæcitas quidem, ſicuti ſi omnino non haberet aliquis intelligẽdi potẽtiã. 8 8 8 5.

ANT. par. 2.

Eſſe uero ut uerum, & non eſſe ut falſum, unum quidem eſt ſi componitur, uerum: hoc autem ſi non componitur, falſum. Vnum autem, ſi uere ens, ſic eſt. Si uero non ita, non eſt. Verum autem intelligere ipſa. Falſum uero non eſt, nec deceptio, ſed ignorantia, non qualis caecitas. Caecitas enim eſt, ut utique ſi intellectiuum omnino non habeat aliquis.

Colligit quæ dicta sũt de uero & falſo tã circa compoſita quã circa ſimplicia.

Colligit quod dixerat de uero & falſo tã circa cõpoſita q̃ circa ſimplicia dicens, ꝙ hoc ipſum eſſe quod ſignificat ueritatem, & nõ eſſe quod ſignificat falſitatem, quia qui dicit homo eſt albus ſignificat hoc eſſe uerũ, qui dicit non eſt albus ſignificat hoc eſſe falſum, hoc inquam eſſe & non eſſe, uno modo dicitur. ſ. in compoſitis. ſ. ꝙ eſt uerum ſi componitur in re quod intellectus componit. Falſum aũt ſi non componit̃ in re quod ĩtellectus cõponit, intelligens aut denuncians. Alio uero modo in rebus ſimplicibus uerum eſt, ſi id {quod eſt uere ens,} id eſt quod eſt ipſum quodquideſt, id eſt ſubſtantia rei ſimplex, ſic eſt ſicut intelligitur, ſi uero nõ eſt ita, ſicut intelligitur, non eſt uerum in intellectu. & ſic eſt uerum, intelligere ipſa, ſed falſum non eſt ibi, neque deceptio, ut expoſitum eſt, ſed ignorantia. Quia ſi non attingit ad quodquideſt, penitus ignorat rem illam. In compoſitis autem poteſt unum ſcire. & circa alias proprietates eius decipi. Qualis autem ignorantia eſt, oſtendit cum dicit, ꝙ illa ignorantia non eſt {talis priuatio ſicut cæcitas} quę eſt priuatio potentiæ uiſiuæ. Vnde illa ignorantia ſimilis cæcitati eſſet, ſi aliquis nõ habere uim intellectiuam ad attingendum ſubſtãtias ſimplices. Ex quo patet ꝙ ſ͂m ſentẽtiam Ariſt. humanus intellectus poteſt pertingere ad intelligendum ſubſtantias ſimplices. Quod uidetur ſub dubio reliquiſſe in Tertio de Aĩa. Deinde cum dicit,

Intellectus humanus põt intelligere ſubas ſimplices. Tex. c. 36.

BESS.

Manifeſtum autem eſt, quod neque de immobilibus deceptio eſt ſecundum quando, ſi quis immobilia putet. ut puta ſi triangulum non putet mutari, non opinabitur modo duos rectos habere, modo nõ. mutaretur etenim. uerum aliquid quidem, aliquid uero non. ut puta, parem numerum, primum nullum eſſe. aut quoſdam quidem, quoſdam uero non. quo ad numerum autem circa unum. nec hoc. non amplius enim, quædam quidem, quædam uero non putabit. ſed uerum dicet, aut falſum. tanquam ita ſemper ſe habeat.

ANT. par. 8.

Palam etiam & quia de immobilibus non eſt deceptio ſecundum quando. ſi quis putet immobilia, ut trigonum ſi non permutari putat, non opinabitur quandoque duos rectos habere, & quandoque non: permutaretur enim utique. Sed aliquid quidem, aliquid uero non: ut parem numerum primum eſſe nullũ, aut aliquos quidẽ, aliquos uero non. Numero uero circa unum, nec hoc. Non. n. eſt aliquem q̃dẽ aliquẽ uero nõ, putabit, ſed uerum dicet, aut mentietur, ſemper ſic ſe habẽte.

Corollariũ q, in imobilibus nõ ẽ deceptio ſecundum quando.

Inducit quoddã corollarium dicens, ꝙ ex dictis manifeſtum eſt, quod de immobilibus non eſt deceptio ſ͂m quando. In contingentibus uero contingit decipi ſ͂m qñ, in his. ſ. quæ non ſemp ſunt. ut puta, ſi Socra. eſt ſeſſurus & hoc aliquis putet, põt aliquis decipi in eo ꝙ putet eum ſeſſurum qñ non eſt ſeſſurus, & ſimiliter ſi putet eclipſim futuram qñ non eſt futura. Sed in rebus immobilibus & quę ſemper ſunt, non põt contingere niſi uno modo. ſ. ſi quis putet ea eſſe mobilia, & nõ ſemper eſſe: tũc enim decipitur in eis, ſed non ſ͂m qñ. Et ideo dicit, ſi quis putet ea eſſe ĩmobilia, nõ decipitur ĩ eis ſ͂m qñ. Et hoc ideo dicit, quia ſi quis putat ea eſſe immobilia, non putabit ea qñq; eſſe, & quandoq; non eſſe, & ſic non decipitur in eis ſ͂m quando. Vt ſi quis putet triangulum non permutari, non opinabitur ꝙ quandoq; habeat duos rectos, quãtum ad æquiualentiam, & quandoq; non. Sic enim permutaretur, & non permutaretur. Sed in rebus immobilibus conuenit ſub aliquo communi accipere aliquid, quod ſic ſe habet, & ad aliquid quod non ſic, puta ſub triangulo aliquem æquilaterum, & aliquem non. Et conuenit dubitari de numero pari, utrum nullus ſit primus, uel aliqui ſint primi, aliqui non. Numerus primus dicitur quẽ ſola unitas menſurat. Vnde inter numeros pares, ſolus binarius eſt primus, & nullus aliorum. Et circa unum numero in rebus immobilibus non conuenit errare ac decipi, neque quantum ad hoc. Non enim in eodem numero poteſt aliquis putare aliquem ſic ſe habere, & aliquem non ſic. Vnum enim numero non diuiditur in multa. Vnde oportebit. ꝙ ſimpliciter dicat uerum uel falſum, cum illud unum numero ſemper ſimiliter ſe habeat, nec ſit in eo accipere diuerſitatem, neque quantum ad tempus, neque quantum ad ſuppoſita. Ex quibus apparet, ꝙ uerum eſt magis circa actum. Immobilia enim inquantum huiuſmodi, ſemper ſunt actu.

Numerus primus, qd & quis.

Noni libri Metaphyſicorum finis.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER DECIMVS,

Cum Sancti Thomæ expoſitione.

LECTIO I.

Modis quatuor dici unum oſtendit, qui ad unam reducuntur indiuiſibilis rationem, & qua ratione de rebus prædicentur.

BESS. Tex. 1.

QVOD *unum multis dicatur modis, in diuiſione de Quoties, dictum eſt prius. Cum autem multipliciter dicatur, primorum & eorum, quæ ſecundum ſe non ſecundum accidens dicuntur unum, quatuor in ſumma, modi ſunt. Et ipſum nãque continuũ aut ſimpliciter, aut maxime, quod natura, & non tactu neque ligatione. & horum illud magis unum & prius, cuius motus indiuiſibilior & magis ſimplex eſt.*

ANTI. Tex. c. 1. par. 1. 5. huius Tex. c. 7.

V*NVM quia multis modis dicitur, in diuiſis de Quotiens dictum eſt prius. Multipliciter uero dicto, capitales modi ſunt quatuor primorum, & ſecundum ſe dictorum unum, ſed non ſecundum accidens. Continuum. n. aut ſimpliciter, aut maxime quod natura, & non tactu, nec ligatione. Et horum magis unũ & prius, cuius indiuiſibilior motus eſt, & magis ſimplex.*

Te. c. 1 & 2. Sermo de uno abſolute.

Superius in Quarto huius Philoſophus oſtendit, ꝙ iſta ſcientia habet pro ſubiecto ens, & unum, quod cum ente conuertitur. Et ideo poſtquam determinauit de ente per accidens, & de ente qđ ſignificat ueritatem propoſitionis in ſexto, & de ente per ſe ſecundum ꝙ diuiditur per decem prædicamenta in. 7. & in. 8. & ſecũdum quòd diuiditur

per

Infra.lc.4. per potentiam & actum in.9. Nunc in hoc.10.in-
tendit determinare de uno, & de his quæ conſe-
quuntur ad unum, & diuiditur in duas partes. In
prima determinat de uno ſm ſe. In ſecunda per cō
parationem ad multa, ibi {Opponūtur autem unū
& multa.} Prima diuiditur in duas. In prima oñdit
Lect.ſeq. quot modis unum dr̄. In ſcd̄a determinat quandā
ꝓprietatē eius, ibi {Maxime uero in eo ꝙ eſt me-
trū eſſe.} Prima in tres In prima determinat quot
par.5. modis dicitur unum. In ſecunda reducit oēs illos
ad rationem unam, ibi {Dicitur quidē igitur unū.}
in tertia oſtēdit quot modos unum prædicatur de
his de quibus dicitur, ibi {Oportet enim intellige-
par.6. re.} Circa primū tria facit. Primo ponit duos mo-
modos unius, ſecundo oſtendit rationem unitatis
par.3 in his duobus modis, ibi {Tale uero.} Tertio po-
par 4. nit alios duos modos unius, ibi {Hæc autē.} Circa
primum primo ponit primum modū dicendi unū
Tex.c.7. dicens, ꝙ in.5.libro oſtenſum eſt, quotiens dican-
tur nomina quę pertinent ad conſiderationem hu-
Quatuor modi uni° dicti ꝑ ſe, Primus cōtinuum, dupliter. ius ſciæ. Dictum eſt.n.ꝙ unū dr̄ multis modis. Sed
cum multipliciter dicatur unū, principales modi
ſunt quatuor, ita tñ ꝙ dicamus modos unius ſm
quos unum dr̄ primo & per ſe & non per accidens.
Nā unū per accidēs hēt alios ſuo modos. Et inter
modos unius dicti per ſe, unus modus eſt ſm quod
continuum dr̄ unum. Quod quidem accipi poteſt
dupliciter, aut ul̄r.ſ.quocunq; modo ſit aliquid cō
tinuum dicatur unum, aut unum continuitate ſolū
quod ſecundum naturam eſt continuum, quod ma
xime continuum eſt, & non eſt continuum per uio
lentiam, aut per artem, neq; per alium modum cō
tactus, ſicut patet ī caſtraturis lignorum: neq; per
aliquam continuationem, ſicut in his quæ cōtinuā-
Continuū ſcdm natu ram duplex. tur uel ligantur clauo uel quocunque uinculo. Cō
tinuum autem ſecundum naturam dicitur duplici
ter.ſ.quod eſt totum uniformæ, ut linea recta, aut
etiam circularis. Et ꝙ non eſt totum uniforme, ſi-
cut duæ lineæ conſtituentes angulum in quo conti
nuantur. Maxime aūt horum eſt unum, & per prius
unum, quod dicitur linea recta uel circularis, quā
lineæ angulum conſtituentes. Nam linea recta o-
portet quod habeat unum motum. Non enim po-
teſt eſſe ꝙ una pars eius moueatur & alia quieſcat,
nec una ſic moueatur, alia uero aliter, ſed rota ſi-
mul & uno motu mouetur. Et ſimiliter etiā in cir-
culari eſt. Sed in duobus continuis conſtituentib⁹
angulum, hoc non conuenit. Poſſumus enim imagi
nari ꝙ una linea quieſcat, & altera moueatur ei ap-
propinquans, & minorem angulum conſtituat: aut
ab ea elongata, & conſtituens angulum maiorem.
Vel etiam ꝙ utraque moueatur in diuerſas partes
Continuū quid. Et ideo dicit ꝙ illud continuū eſt magis unum, cu-
ius motus eſt indiuiſibilior, & magis ſimplex. Se-
cundo cum dicit.

BESS. *Item tale etiam magis eſt, quod totum eſt, aliquāque formam & ſpeciem habens, & maxime quodcunque natura tale ſit, & non ui, quemadmodum quæcunque aut glutine, aut clauo, aut coniunctione. at habeat in ſe, quod cauſa ei ſit, ut continuum ſit.*

ANT. par.2. *Amplius tale, & magis totum, & habens aliquam formam & ſpeciem. Maxime autem ſi quid natura eſt tale, & non ui, ut quæcunque uiſco aut clauo, aut coniunctione, ſed habet in ſe, quòd eſt cauſa ſibi, quòd ſit continuum.*

Ponit ſm modū, in quo qdē conſideratur nō ſo- Scd̄s modus unius.
lum ꝙ id qđ dr̄ unū, {ſit tale,} ideſt continuū, ſed &
ꝙ plus habeat, ſ. ꝙ ſit quoddam totum habens ali-
quam formā, aut ſpēm, ſicut aīal eſt unū, & ſuperfi-
cies triangularis eſt una. Hoc igitur unū ſupra uni-
tatem cōtinuitatis addit unitatem, q̄ eſt ex forma,
ſm quā aliquid eſt totū, & ſpēm hñs. Et qa aliquid Totū & cōtinuum duplex.
eſt totū per naturā, aliqd uero per artem, addidit,
ꝙ {maxime eſt unum} ſiquidem eſt unū per naturā,
& non per uiolentiā. Sicut per uiolentiā ad aliquod
totum cōſtituendū coniunguntur, quæcunq; uniū-
tur, aut uiſco aut aliqua tali coniunctione. Sed id
quod eſt cōiunctum per naturam eſt magis unum,
quia. ſ. eſt ſibiipſi cauſa ꝙ ſit continuū, quia ꝑ ſuam
naturam eſt tale. Deinde cum dicit.

Tale uero eſt, cui unus motus loco, & tempore indiuiſibilis ſit. Quare manifeſtum eſt, quòd ſi quid natura motionis primæ principium habet primum (dico autem lationis circulationem) id prima magnitudo una. quædam itaque ita unum, aut cōtinuum, aut totum ſunt. BESS

Tale uero, eo quòd in motu unum eſſe & indiuiſibile loco & tempore. Quare palam ſi quid per naturam, motus habet principium primi primum, utputa dico lationis circulationē: quia hæc prima magnitudo una. Hoc quidem itaque ſic unum continuum aut totum. ANT. par.3.

Oſtendit rōnem unitatis in iſtis duobus modis Rō unitatis in duobus prædictis modis.
dicens, ꝙ aliquid eſt tale & cōtinuum & unū, eo ꝙ
motus eius eſt & unus & indiuiſibilis loco & tem-
pore. Loco quidem, quia uerſus quācunq; partem
loci mouetur una pars continui, & alia. Tempore
uero, quia quando mouetur una, & alia. Vnde ſi ali-
quod continuum & totum per naturam dr̄ unum,
quia motus eius eſt unus, manifeſtum eſt ꝙ ſi ali-
quod continuū & totū habet in ſe principiū primi
motus, hoc erit primū unū in magnitudine. Sicut
inter motus, primus motus eſt localis: & inter mo
tus locales, primus eſt circularis, ut probatur in.8.
Phyſi. Et inter corpora, quę mouentur motu circu Tex.c.77. Primū mobile ē unū de duobus prædictis modis.
lari, aliquod eſt quod habet principium talis mo-
tus. ſ. corpus quod reuoluitur & reuoluit alia cor-
pora motu diurno. Vnde manifeſtū eſt, ꝙ hæc eſt
prima magnitudo una, quia habet primum princi
pium motus primi. Sic igitur apparent duo modi
unitatis, aut ſicut continuum dicitur unum, aut ſi-
cut totum dicitur unum. Deinde cum dicit.

Quædam autem, quorum una ratio eſt. talia uero, quorū intellectio una. talia autem, quorum indiuiſibilis. indiuiſibilis uero eius eſt, quod aut ſpecie, aut numero indiuiſibile eſt. numero igitur indiuiſibile eſt ſingulare. Specie uero cognoſcibili & ſcientia. quare unum utique erit primum, quod ſubſtantiis, ut unum ſint, cauſa eſt. BESS.

Hæc autem ſi ratio una fuerit. Talia uero ſunt quorum intelligentia una. Talia autem quorum indiuiſibilis. Indiuiſibilis uero eius quod indiuiſibile ſpecie, aut numero. Numero uero ſingulare indiuiſibile. Specie uero quòd noſcibili & ſcientia. Quare unum utique erit primum quòd ſubſtantiis cauſa unius. ANT. par.4.

Ponit alios modos unius dicens, ꝙ quędam alia Terti⁹ modus unius & quartus.
dicuntur unū non propter motū unum, ſed ꝑꝑ rō-
nē unā. Hmōi aūt ſunt quorū īntelligētia eſt una, q̄
una apprehēſione apprehēdunt ab aīa. Et dr̄r una
apprehēſione apprehendi talia, quorū eſt una ap-
prehēſio indiuiſibilis. Qđ qdē cōtingit dupl̄r, aut
qa apprehēſio indiuiſibilis eſt eius quod eſt unum

 ſpecie,

Vnum numero & ſpẽ quid. Hinc accipe ex philoſopho unitatem uniuerſalis nõ eſſe realem.

ſpecie, aut eius, quod eſt unum numero. Numero quidem indiuiſibile eſt ipſum ſingulare, quod non poteſt prædicari de multis Specie autem uuum, eſt indiuiſibile, quod eſt unum ſecundum ſcientiam & notitiam. Non enim in diuerſis ſingularibus eſt aliqua natura una numero, q̃ poſsit dici ſpecies. Sed intellectus apprehendit ut unum, id in quo omnia inferiora conueniunt. Et ſic in apprehenſione intellectus, ſpẽs fit indiuiſibilis, q̃ realiter eſt diuerſa in diuerſis indiuiduis. Et quia ſuba prior eſt ratione omnibus aliis generibus, cum unum dicatur his modis propter rationem unam, ſequitur ꝙ primũ unum ſecundum hos modos, ſit unum ſubſtantia, quod. ſ. eſt ſubſtantiis cauſa unius, ſicut ſecundum primos duos modos, primum unum erat magnitudo circulariter mota. Deinde cum dicit.

BESS. *Toties igitur dicitur unum, & quod natura continuum eſt. totum. ſingulare, & uniuerſale. hæc autem omnia unum ſunt, eo quòd quorundam motus, quorundam intellectio, aut ratio indiuiſibilis eſt.*

ANT. par. 5. *Dicitur quidem igitur unum tot modis, continuum natura, & totum, & ſingulare, & uniuerſale. Omnia enim hæc unum per indiuiſibile eſſe. Horum quidem motum, illorum autem intelligentiam, aut rationem.*

Reducunt pdicti quatuor modi unius ad unam rationem.

Reducit modos unius ſupra poſitos ad unam rationem, colligendo quæ ſupra dixerat. Dicit ergo ꝙ unum dicitur quatuor modis. Primo quidem continuum ſecundum naturam. Secundo totum, tertio ſingulare. Quarto, uniuerſale ut ſpecies. Et omnia hæc dicuntur unum per rationem unam. ſ. per hoc ꝙ eſt eſſe ĩdiuiſibile. Nam proprie unum eſt ens indiuiſibile. Sed in primis duobus dicitur unum, quia eſt motus indiuiſibilis. in aliis autem duobus, quia eſt intelligentia, aut ratio indiuiſibilis, ut ſub hoc etiam comprehẽdatur apprehenſio rei particularis. Deinde cum dicit

BESS. Tex. 2. *Oportet autem conſiderare, quòd non eſt eodem modo accipiendum, cum dicatur, quæ unum dicuntur, & quid eſt uni eſſe, quæue ratio eius eſt. unum etenim, toties dicitur, & unumquodque eorũ, cui aliquis horum modorum inſit, unum erit Eſſe autem, quandoque quidem alicui horum erit, quandoque uero alteri, quod & magis propinquum nomini eſt. illa uero, potentia. quemadmodum, ſi de elemento, & cauſa oporteat dicere, & de ipſis rebus, determinando & nominis definitionem reddendo. ignis etenim quoddam modo quidem eſt elementum (fortaſsis uero, ſecundum ſe etiam ipſum infinitum, aut aliquid aliud tale) quodam modo uero minime eſt. non enim eſt idem igni, & elemento eſſe. ſed tanquam res quædam & natura, ignis elementum eſt. nomen autem ſignificat, quòd hoc ei competat, quod ex eo tãquam ex primo inexiſtente aliquid ſit. ita & de cauſa & uno, & cunctis huiuſcemodi. Propter quod unum eſſe, eſt indiuiſibile eſſe ipſum re uera ens & inſeparabile, aut loco, aut ſpecie, aut mente, aut toto atque determinato.*

ANT. Tex. c. 2. par. 6. *Oportet. n. intelligere, quia non ſimiliter ſumendum qualia una dicuntur, & quidem uni eſſe, & quæ ipſius ratio. Dicitur enim unum tot modis. Et unumquodque erit unum horum, cuicunque extiterit horum aliquis modorum. Vni autẽ eſſe, quandoque quidem horum alicui inerit, quandoque autem alij, quod & magis propinquum nomini eſt potentia uero illa. Sicut de elemento & cauſa, ſi oportet dicere in rebus determinantem, & nominis terminum reddentem. Eſt quidẽ enim ut elementum ignis. Eſt autem forſan ſecundum ſe & infinitum, aut aliud aliquid tale, eſt autem ut non. Non enim idem igni, & elemento eſſe, ſed ut quidem re & natura, ignis elementum. Nomen uero ſignificat eo quòd accidit ipſi, quia eſt aliquid ex hoc, ut primo in exiſtente. Sic & in cauſa, & in uno, & talibus omnibus. Propter quod & uni eſſe, indiuiſibili eſt eſſe. Quod quidem hoc enti & inſeparabili, aut loco, aut ſpecie, aut mente, aut & toto, & determinato.*

Oſtendit quomodo unũ prædicetur de his, quæ dicuntur unum, dicens, ꝙ oportet intelligere ꝙ nõ ſilr̃ ſumendũ eſt unum, cum aliqua res dr̃ una, & cũ dr̃ quodquideſt unum, quod eſt ratio unitatis. Sicut etiam nõ hoc modo dicitur lignum eſſe album, quia lignum ſit hoc ipſum quod eſt album, ſed qa album accidit ei. Hoc autem quod dixerat ſic manifeſtat. Quia unum dicitur multis modis, ut dictũ eſt. quælibet res dicitur eſſe una ex eo, ꝙ ineſt ei aliquis iſtorum modorum, puta uel cõtinuum, uel totum, uel ſpecies, uel ſingulare. Sed hoc ipſum ꝙ eſt unum, quandoque quidem accipitur ſecundum ꝙ ineſt alicui dictorum modorum, puta ut dicam ꝙ unum ſecundum quod eſt continuum, unum eſt. Et ſimiliter de aliis. Quãdoque autem hoc ipſum quod eſt unum, attribuitur ei quod eſt magis propinquum nomini unius, ſicut indiuiſibili, quod tamen ſecundum ſe poteſtate continet pdictos modos, quia indiuiſibile ſecundum motum, eſt continuum & totum. Indiuiſibile autem ſm rationem, eſt ſingulare & uniuerſale. Et ad hoc ſubdit exemplum de elemento & cauſa, quæ quidem accipiuntur ſecundum determinationes ad res, prout dicimus rem talem eſſe elementum uel cauſam [aſsignãdo diffinitionem nominis, prout dicimus cãm hoc ipſum quod eſt eſſe cauſam. Quo modo dicimus ꝙ ignis eſt elementum, aut {etiam infinitum ſm ſe}. i. hoc ipſum quod eſt infinitum, ꝙ Pythagorici ponebant ſeparatum, & elementum omnium, uel aliquid aliud tale, propter quod poteſt dici elementum eſſe. Sed quodammodo ignis non eſt elementum neque infinitum. Non enim ignis eſt hoc ipſum quod eſt elementum, quia non eſt eadem ratio ignis & elementi, ſed quantũ in re eſt & in natura, ignis eſt elementum. Sed nomen elementi cum de igne pdicatur, ſignificat aliquid {accidiſſe igni}. ſ. ꝙ ignis ſit ex quo aliquid eſt, ut ex primo interius exiſtente, quod eſt ratio elementi. Dicit autẽ {inexiſtente} ad remouendum priuationes. Sicut autẽ dictum eſt de elemento, ſic eſt in cauſa, & uno & omnibus talibus, quia res de quibus dicuntur nõ ſunt hoc ipſum, quod ſignificant nomina, ſicut homo albus, non eſt hoc ipſum qđ ſignificat hoc nomen album. Album enim ſignificat qualitatẽ. Propter quod & hoc unum eſſe eſt ĩdiuiſibile eſſe. Qđ quidem competit enti, quod eſt inſeparabile loco & ſpecie, uel quocunque alio modo.

Nomen unius non ſimiliter pdicatur de ſuo quodquideſt, & de aliis rebus.

LECTIO II.

Vnius ratio quòd in menſura conſiſtat quæ item menſuræ conditiones ſint oſtendit, & quibus attribuantur.

MAxime autem menſuram eſſe cuiuſque generis primum, & maxime proprie quantitatis. hinc etenim ad alia aduenit. menſura enim id eſt, quo quantum cognoſcitur. cognoſcitur autem quantum ut quantũ, aut uno, aut numero: omnis uero numerus uno. Quare omne quantum prout quantum, uno cognoſcitur. BESS.

Maxime

ANT. par.1.

Maxime uero in eo quod eſt metrum, ideſt menſuram eſſe primum uniuſcuiuſque generis, & maxime proprie quantitatis. Hinc enim ad alia uenit. Metrum etenim, ideſt menſura eſt, quo primo quantitas cognoſcitur. Cognoſcitur uero aut uno, a ut numero quantitas inquantum quantitas. Numerus autẽ omnis, uno. Quare omnis quãtitas cognoſcitur inquãtum quantitas, uno.

Poſtquam oſtendit Philoſophus qnot modis unum dicitur, & quæ ſit ratio unius, ad quam omnes modi reducuntur. ſ. eſſe indiuiſibile, hic ex hac ratione unius oſtendit quandam eius proprietatẽ. ſ. eſſe menſuram, & diuiditur in partes duas. In prima oſtendit, quomodo uni competit ratio menſuræ, & aliis generibus accidentium. In ſecunda uero oſtendit quomodo unnm habens rationem menſuræ inueniatur in ſubſtantia, ibi: {Secundum ſubſtantiam uero & naturam.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit in qno genere primo inueniatur nnum habens rationem menſuræ, & quomodo exinde ad alia deriuet̃ ſecundum propriam rõnem mẽſuræ. Scd̃o ponit qũo deriuetur ad alia ſm quãdam ſimilitudinem, ibi: {Et ſciam autem rerũ metrum.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit ubi primo ſit nnum rationem menſuræ habens, & qũo exinde ad alia fiat deriuatio. Scd̃o ponit quædam conſideranda circa menſuras, ibi: {Non ſemper autem numero unum.} Circa primum tria facit. Primo oſtendit qũo unũ qd̃ eſt mẽſura inuenitur in quantitate, & exinde ad alia genera deriuetur. Secundo in qua ſpẽ quantitatis eſt primo, ibi: {Et quo primo cognoſcitur.} Tertio qũo deriuet̃ in alias ſpẽs quãtitatis, ibi: {Hinc autem & in aliis.} Dicit ergo primo, ꝙ cum rõ unius ſit indiuiſibile eſſe, id autem quod eſt aliquo modo indiuiſibile in quolibet gñe ſit menſura, maxime dicetur in hoc quod eſt eſſe primam menſuram cuiuſlibet generis. Et hoc maxime proprie dicitur in quantitate, & inde deriuatur ad alia genera rõ menſuræ. Menſura aũt nihil aliud eſt q̃ id quo quãtitas rei cognoſcitur. Quantitas uero rei cognoſcitur per unum aut numerum. Per unum quidem ſicut cum dicimus, nnum ſtadinm, uel unum pedem. Per numerũ aũt, ſicut dicimus tria ſtadia, uel tres pedes. Vlterius aũt oĩs numerus cognoſcitur ꝑ unũ, eo ꝙ unitas aliquotiẽs ſumpta quẽlibet numerũ reddit. Vñ relinquitur ꝙ oĩs quantitas cognoſcatur per nnũ. Addit aũt inquantũ quãtitas, ut hoc referatur ad menſuram quantitatis. Nam proprietates & alia accidentia quantitatis alio modo cognoſcuntur. Deinde cum dicit.

Eſſe menſuram eſt per ſe propria paſsio uni°

Lect. ſeq.

Infra pt. 8.

par. 6.

par. ſeq.
par. 3.

Menſura, quid.

BESS.

Et quo primo hoc cognoſcitur, ipſum unum. propter qd, unum principium eſt numeri prout numerus eſt.

ANT. par. 2.

Et quo primo cognoſcitur, hoc ipſum unum. Quapropter unum, numeri principium ſecundum quod numerus.

Rõ menſuræ prĩo inuenitur in quantitate diſcreta.

Oñdit, ꝙ rõ mẽſuræ primo inuenitur in diſcreta quantitate, quæ eſt numerus dicens, ꝙ id, quo primo cognoſcitur quantitas {eſt ipſum unum}, i. unitas, quę eſt principium numeri. Nam unum in aliis ſpeciebus quantitatis non eſt ipſum unũ, ſed aliqd, cui accidit nnum, ſicut dicimus unam manum, aut unam magnitudinẽ. Vnde ſequitur, ꝙ ipſum unũ, quod eſt prima menſura, ſit principium numeri ſm ꝙ eſt numerus. Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 3.

Hinc autem & in aliis id dicitur mẽſura, quo primo unũquodque cognoſcitur, & uniuſcuiuſque menſura unum eſt, in longitudine, in latitudine, in profunditate, in grauitate, in celeritate. Grauitas enim & celeritas, communis eſt in contrariis. duplex enim & unumquodque horum eſt. ut grauitas, & quæ quantũcũque ponderis habet, & quæ excedit pondere, & celeritas, quæ quantũcunque motum habet, & quæ excedit in motu. etenim eſt aliqua tardi celeritas, & leuis grauitas.

ANT. Tex. c. 3. par. 3.

Hinc autem et in aliis dicitur metrum, quo primo unumquodque cognoſcitur. Et metrum, ideſt menſura uniuſcuiuſque unum, in longitudine, in latitudine, in profunditate, in grauitate & uelocitate. Grauitas enim & uelocitas commune eſt in contrariis. Duplex enim eorum utrũque. Vt graue, & quod eſt ut quantamcunque habens inclinationem, & quod eſt habens exceſſum inclinationis. Et uelocitas, & quãtumcunque motus habens, & exceſſum motus. Eſt enim uelocitas quædam & tardi, & grauitas leuioris.

Qualiter rõ menſuræ a quantitate diſcreta ad alias ſpecies deriuetur.

Oſtendit quomodo deriuetur in alias ſpẽs quãtitatis, & circa hoc duo facit. Primo oñdit ad qnas ſpẽs quantitatis deriuetur dicẽs, ꝙ hinc. ſ. ex numero & uno quod eſt principium numeri dr̃ menſura in aliis quantitatibus, id. ſ. quo primo cognoſcitur nnumquodque eorũ. Et id qnod eſt menſura cuiuſlibet generis quantitatis, dr̃ unum ĩ illo genere.

Et hoc exemplificat in tribus generibus. ſ. in dimenſionibus quæ ſunt. ſ. longitudo, & latitudo, & profunditas. Et in ponderibus, ĩ hoc ꝙ dicit, in grauitate. Et in motibus, in hoc, ꝙ dicit, in uelocitate, quod referatur ad menſuram temporis. Et de dimenſionibus quidem nulli dubium erat, qnin quãtitates eſſent, & ꝙ proprie eis primo competeret menſurari. Sed de grauitate & uelocitate poterat eſſe dubiõ, eo ꝙ magis uñr eſſe qualitates q̃ quantitates. Et ideo dicit, qũo pertinẽt ad genus quantatis, & qũo cõpetit eis mẽſurari dicens, ꝙ grauitas & uelocitas habenr aliquid cõe in contrariis, quia. ſ. in uno contrariorum inuenitur alterum. nã graue eſt aliquo mõ leue, & ecõuerſo: & uelox eſt aliquo modo tardum. Vtrunque enim eorum eſt duplex. Sicut graue, uno modo dr̃ abſolute. ſ. qnod habet inclinationẽ, ut feratur ad medium ſine hoc, ꝙ conſideretur quantum habeat de tali inclinatione. & ſic non pertinet ad genns, quantitatis, nec cõpetit ei menſurari. Alio modo dicitur graue per cõparationem ad aliud, ſ. ꝙ excedit alterum in inclinatione prædicta, ut. ſ. dicamus, ꝙ terra eſt grauis in comparatione ad aqnam, & plumbum in comparatione ad lignũ. Sic igitur rõne huius exceſſus, inuenitur aliqua rõ quantitatis & menſuræ. & ſimiliter uelox dr̃ dupliciter. Vno modo abſolute. ſ. qd̃ habet motum quæcunque. Et alio modo quod habet exceſſum motus. Et uno modo competit ſibi rõ quantitatis & menſuræ. Alio modo non. Et ut exponat quod dixerat de conditione grauitatis & uelocitatis in contrariis, ſubdit ꝙ in ipſo tardo inuenitur uelocitas, inquantum id quod eſt ſimpliciter & abſolute tardũ, per exceſſum ſe habet ad tardiora. Et ſimiliter grauitas inuenitur in leui, ſicut aer eſt leuis ad terram, & grauis ad ignẽ cõparatus

BESS.

In his itaq; omnibus menſura & principium unũ quiddã & indiuiſibile eſt. nam & in lineis utuntur pedali tanquam indiuiſibili. ubiq; etenim menſurã, unũ quoddam et indiuiſibile quærunt. hoc aũt, ſimplex, aut quali, aut quanto ubi itaq; ui-

detur non eſſe, aut auferendum, aut addendum, illa certa mẽſura eſt. Quare numeri certiſsima eſt. unitatem etenim ponunt, quæ omnino indiuiſibilis eſt. in cæteris uero imitãtur huiuſcemodi. ex ſtadio nanque & talento, ac ſemper à maiore, magis profectò latebit, & additum aliquid & demptũ, quàm ex minore. Quare à quo primo ſecundum ſenſum non contingit, hoc omnes menſuram, & humidorum, & ſiccorum, & grauis, & leuis faciunt. & tunc putant cognoſcere quantum cum per hanc menſuram ſciant.

ANT. par. 4.

In omnibus autem his, metrum, ideſt menſura & principium unum aliquid & indiuiſibile. Quoniam & in lineis utimur quaſi indiuiſibili, pedali ubique. Nanque metrum unum aliquid quærunt & indiuiſibile. Hoc autem aut ſimpliciter, aut quali, aut quanto. Vbicunque quidem igitur uidetur non eſſe auferre, aut addere, hoc eſt certum metrum.

Alia litera numeri metrum.

Quapropter numerus certiſsimum. Vnitatem enim ponunt omnino indiuiſibilem. In aliis uero imitantur tale. A ſtadio enim & talento, & ſemper maiore, latebit utique & additum aliquid & ablatum, magis quàm à minore. Quare à quo primo ſecundum ſenſum non contingit, hoc omnes metrum faciunt, & humidorum, & ſiccorum, & grauitatis, & magnitudinis. & tunc putant cognoſcere quantum, quando cognoſcunt per hoc metrum.

Oſtendit qualiter à numero deriuetur ratio mẽſuræ ad alia, & primo hoc manifeſtat ſimul in diuẽſionibus & ponderibus. Secundo in uelocitate motuum, ibi: {Et motu ſimplici.}

par. ſeq.

Dicit ergo primo, ꝙ hoc modo deriuatur ratio menſuræ à numero ad alias quantitates, ꝙ ſicut unum quod eſt menſura numeri eſt indiuiſibile, ita in omnibus aliis generibus quantitatis aliquod unum indiuiſibile eſt menſura & principium. Sicut in menſuratione linearum utuntur homines quaſi indiuiſibili, {menſura pedali}, i. unius pedis. ubique enim quæritur pro menſura aliquid indiuiſibile, quod eſt aliquod ſimplex, uel ſecundum qualitatem, uel ſecundum quantitatem. Secundum qualitatem quidem, ut album in coloribus, quod quodammodo eſt menſura colorum, ut dicetur infra. Secundum quantitatem uero, ut unitas in numero, & menſura pedalis in lineis. Aſsignat autem rationem, quare mẽſuram oportet eſſe aliquid indiuiſibile, quia ſcilicet hoc eſt certa menſura, à qua non poteſt aliquid auferri uel addi. Et ideo unum eſt mẽſura certiſsima, quia unum, quod eſt principium numeri, eſt omnino ĩdiuiſibile, nullamq́; additionẽ aut ſubtractionem ſuſcipiens manet unum. Sed menſuræ aliorũ generum quantitatis imitantur hoc unum, quod eſt indiuiſibile, accipiens aliquid minimũ pro mẽſura ſecundum ꝙ poſsibile eſt. Quia ſi acciperetur aliquid magnum, utpote ſtadium in longitudinibus, & talentum in ponderibus, lateret, ſi aliquod modicum ſubtraheretur uel adderetur; & ſemper in maiori menſura hoc magis lateret quàm in minori. Et ideo omnes accipiunt hoc pro menſura tam in humidis, ut eſt oleum & uinum: quàm in ſiccis, ut eſt granum & hordeum: quàm in ponderibus & dimenſionibus, quæ ſignificantur per graue & magnitudinem, quod primo inuenitur tale, ut ab eo non, poſsit aliquid auferri ſenſibile uel addi, quod lateat. Et tunc putant ſe cognoſcere quantitatem rei certitudinaliter, quando cognoſcunt per huiuſmodi menſuram minimam. Deinde cum dicit.

Mẽſura habet rõnem indiuiſibilis.

Tex. c. 7.

Mẽſura debet eſſe certa.

BESS. Tex. 4.

Ac etiam motum. ſimplici & uelociſsimo motum, minimum enim tempus hic habet. Quapropter in aſtrologia, tale unum, principium & menſura eſt. motum enim æqualem & uelociſsimum cœli, ſupponunt, ad quem, cæteros indicant. & in muſica, δίεσις primus ſenſibilis tonus, quia minimum: & in uoce elementum. & hæc omnia ita unum quiddam, non ut commune quiddam unum, ſed ut prædictum eſt.

ANT. Tex. c. 4. par. 5.

Et motũ ſimplici motu & uelociſsimo. Paruiſsimum enim hoc habet tempus. Quapropter in aſtrologia, tale unum principium & metrum. Motum enim regularem ſupponunt, & uelociſsimum eum, qui cœli, ad quem alios indicant. Et in muſica dieſis, quia minimum. Et in uoce elementum. Et hæc omnia unum aliquid, non ita ut commune aliquid quod unum, ſed ſicut dictum eſt.

Motus ſimpliciſsimus eſt menſura omniũ aliorũ motuum.

Manifeſtat idem in uelocitate motuum dicens, ꝙ etiam motum menſurant homines {motu ſimplici}. i. uniformi, & uelociſsimo quod habet minimũ de tempore. Et ideo in aſtrologia accipiunt tale principium ad menſurandum. Accipiunt enim motum {primi cœli} ſcilicet motum diurnum, qui eſt regularis & uelociſsimus, ad quem indicant & mẽſurant omnes alios motus. Et quia ex uelocitate & tarditate motuum contingit grauitas & acuitas in ſonis, ut determinatur in muſica, ſubdit exemplum de menſuratione ſonorum dicens, ꝙ in muſica prima menſura {dieſis eſt}. i. differẽtia duorum ſemitonorum. Tonus enim diuiditur in duo ſemitona inæqualia, ut in muſica probatur. Et ſimiliter in uoce, menſura eſt elemẽtum, quia etiam breuitas & longitudo uocis, uelocitatem & tarditatem motus conſequitur. Omnes autem iſtæ menſuræ ſunt aliquid unum, non ita ꝙ aliqua menſura ſit cõmunis omnibus, ſed quia quælibet menſura in ſe eſt aliquid unum, ut dictum eſt.

BESS.

Non ſemper autem menſura, numero unum eſt, uerum aliquando plura. utputa primi ſenſibiles toni duo, qui non ſecũdum auditum, ſed in rationibus ſunt. & uoces plures, quibus menſuramus. & diameter duobus menſuratur. & latus, & omnes magnitudines. Sic igitur menſura omnium unum eſt, quia cognoſcimus ex quibus ſubſtantia eſt, aut ſecundũ quãtum, aut ſpeciem diuidentes. Et propterea unum indiuiſibile eſt, quia ſingulorum quorumcunque indiuiſibile eſt. non tamen omnia ſimiliter indiuiſibilia ſunt, ut pes, & unitas, ſed hoc quidem omnino, illud uero uult ad indiuiſibilia ſecundum ſenſum, ut iam dictum eſt. fortaſsis etenim omne continuum diuiſibile eſt.

ANT. par. 6.

Non ſemper autem numero unum metrum, uerum aliquando plura, ut dieſes duæ, quæ non ſecundum auditum, ſed in rationibus. Et uoces plures quibus menſuramus. Et diameter duobus menſuratur, & latus, & magnitudines omnes. Sic itaque metrum omnium, quod unum, qui cognoſcimus ex quibus eſt ſubſtantia, diuidentes aut ſecundum quantitatem, aut ſecundum ſpeciem. Et ideo quod unum, indiuiſibile, quia quod primum ſingulorum indiuiſibile. Non ſimiliter autem omne indiuiſibile, ut pes, & unitas. Sed hoc quidem omnino, illud uero indiuiſibile ad ſenſum uoluit, ſicut dictum eſt iam, Nam forſan omne continuum eſt diuiſibile.

Nõ oĩs mẽſura eſt q̃d unum numero.

Poſtquam oſtendit Philoſophus ubi ſit primo unum habens rationem menſuræ, hic determinat quædam circa menſuras conſideranda. Et eſt primum, ꝙ licet id quod eſt menſura habeat rationẽ unius, inquãtum accedit ad indiuiſibilitatem, non tamen neceſſarium eſt unum numero eſſe q̃d menſurat. Sed aliquando plura ſunt menſurantia, ſicut

in

in melodiis {ſunt duæ dieſes.} ideſt duo ſemitona. Sed propter paruitatem nõ diſcernitur ſecundum auditum. Nam ſenſus non percipit differentiã ualde paruorum, ſed eorum differentia percipitur {in rationibus}, i. ſecundum diuerſas rationes proportionum, quia ex diuerſis proportionibus numeralibus cauſantur. Similiter etiã uoces quibus etiam menſuramus, plures ſunt. Quantitas enim unius metri uel unius pedis, menſuratur ex diuerſis ſyllabis, quarum aliç ſunt breues, & aliæ lõgæ. Similiter etiam eſt diameter circuli uel quadrati: & etiã latus quadrati, & quælibet magnitudo menſuratur duobus. non enim inuenitur quantitas ignota niſi per duas quantitates notas. Hoc autem dicto concludit epilogando, quæ ſupra dicta ſunt, ſcilicet ꝙ unum eſt menſura omnium. Cuius ratio eſt, quia unum eſt, ad quod terminatur diuiſio. Ea uero, ex quibus eſt ſubſtantia uniuſcuiuſque, cognoſcuntur per diuiſionem ſiue reſolutionem totius in componentia, ſiue ſint partes ſecundum quantitatem, ſiue ſint partes ſecundum ſpeciem; ut materia & forma, & elementa corporum mixtorum. Et ideo oportet id, quod eſt per ſe unum, eſſe indiuiſibile, cum ſit menſura qua cognoſcitur res, quia quod in ſingulis eſt primum in compoſitionem & ultimũ in reſolutionem, eſt indiuiſibile, & per hoc cognoſcitur res, ut dictum eſt. ſed tamen non ſimiliter in omnibus inuenitur indiuiſibile, ſed quædam ſunt omnino indiuiſibilia, ſicut unitas quæ eſt principiũ numeri. Quædam uero non ſunt omnino indiuiſibilia, ſed indiuiſibilia ſecundum ſenſum, ſecundum quod uoluit authoritas inſtituentium tale aliquid pro menſura, ſicut menſura pedalis, quæ quidem indiuiſibilis eſt proportione, ſed non natura. Nam omne continuum forſan diuiſibile eſt. Dicit autem forſan propter dubitationem quorundam ponentium magnitudinem componi ex indiuiſibilibus, uel quia magnitudines naturales nõ diuiduntur in

Tex.c.36. in finitum, ſed ſolæ mathematicæ. Eſt enim inuenire minimam carnem, ut tangitur Primo Phyſico.

Deinde cum dicit.

BESS. *Semper autem menſura congenea eſt. magnitudinum nãque magnitudo. & ſecundum unumquodque. longitudinis, lõgitudo, latitudinis latitudo, uocum, uox, grauitatis, grauitas, unitas, unitatum. ita enim accipere oportet, & non quòd numerũ numerus. At oporteret, ſi ſimiliter. Non tamen ſimiliter cenſet, ſed ac ſi unitatum unitates & non unitatem cenſeret eſſe menſuram. numerus enim unitatum eſt multitudo.*

ANT. par.7. *Semper autem cognatum eſt metrum. Magnitudinũ quidem enim magnitudo: & ſecundum unumquodque, longitudinis longitudo, & latitudinis latitudo, uocis uox, grauitatis grauitas, unitatum unitas. Sic enim oportet accipere. Sed nõ quòd numerorum, numerus. Et quidem oportebat ſi ſimiliter, ſed nõ ſimiliter dignificant, ſed ac ſi unitatum unitates dignificarent metrum, ſed non unitatem. Numerus autem, pluralitas unitatum eſt.*

Mẽſura eſt homogenea menſurato. Ponit ſecundum quod conſiderandum eſt circa menſuram dicens, {ꝙ metrum}. i. menſura ſemper debet eſſe cognatum, ſcilicet einſdem naturæ uel menſuræ cum menſurato. Sicut menſura magnitudinum debet eſſe magnitudo, & non ſufficit ꝙ conueniat in natura communi, ſicut omnes magnitudines conueniunt. Sed oportet eſſe conuenientiam menſurę ad menſuratum in natura ſpeciali ſecundum unumquodque, ſic ꝙ longitudinis ſit longitudo menſura, latitudinis latitudo, uox uocis, & grauitas grauitatis, & unitatũ unitas. Sic enim oportet accipere ut abſque calumnia loquamur, ſed nõ ꝙ numerorum menſura ſit numerus. Numerus autem non habet rationem menſuræ primæ, ſed unitas. Et ſi unitas menſura eſt ad ſignificandum conuenientiam inter menſuram & menſuratam, oportet dicere, ꝙ unitas ſit menſura unitatum, & non numerorum. Et tamen ſi rei ueritas attendatur, oportebit hoc etiam concedere, ꝙ numerus eſſet menſura numerorum, aut etiam unitas numerorũ ſimiliter acciperetur. Sed non ſimiliter dignum uidetur dicere unitatem eſſe menſuram unitatum, & numerum numeri, uel unitatem numeri, propter differentiam, quæ uidetur eſſe inter unitatem & numerum. Sed iſtam differẽtiam obſeruare, idem eſt, ac ſi quis dignum diceret ꝙ unitates eſſent menſuræ unitatum, ſed non unitas, quia unitas differt ab unitatibus ut ſingulariter prolatum ab his quæ pluraliter proferuntur. Et ſimilis ratio eſt de numero ad unitatem, quia numerus nihil aliud eſt quàm pluralitas unitatum. Vnde nihil aliud eſt dicere unitatem eſſe menſuram numeri, quàm unitatem eſſe menſuram unitatum. Deinde cum dicit.

At ſcientiam quoque & ſenſum menſuram rerum dicimus eſſe, propterea quia per ea aliquid cognoſcimus. At qui menſuratur magis quàm menſurent. ſed accidit nobis, ac ſi alio nos menſurante cognoſceremus quantinam ſumus, eoq; toties nobis cubitalis menſura ad mota eſt. Protagoras autẽ, hominem ait menſuram eſſe cunctorum, perinde ac ſi ſcientem, aut ſentientẽ diceret. iſtos autem, quia habent ille quidẽ ſcientiam, hic uero ſenſum, quæ dicimus obiectorum menſuras eſſe. nihil itaque dicentes, ſuperfluum aliquid dicere uidentur. BESS. Tex.5.

Et ſcientiam autem rerum metrum dicimus, & ſenſum propter idem, quia cognoſcimus aliquid ipſis: ſed menſurantur magis quàm menſurant. Sed accidit nobis, ueluti ſi alio nos menſurante, cognoſcamus quanti ſumus, per cubitum ad tantum noſtri adiicere. Protagoras uero hominem ait omniũ eſſe metrum, ac utique ſi ſcientem diceret aut ſentientem. Hos autem, quia habent hic quidem ſenſum, ille uero ſcientiam, quæ dicimus eſſe metra eorum, quæ ſubiiciuntur. Nihil itaque dicentes ſuperabundans, uidentur aliquid dicere. ANT. Tex.c.5. par.8. Alia litera addicere.

Oſtendit qualiter menſura transfertur ad quædam ſecundum ſimilitudinem dicens, ꝙ cum dictũ ſit ꝙ menſura eſt, qua quantitas rei cognoſcitur, dicemus ſcientiam eſſe menſuram rerum ſcibilium, & ſenſum rerum ſenſibilium, quia ipſis aliquid cognoſcimus ſenſu, ſcilicet ſenſibilia, & ſcientiam ſcibilia. Non tamen eodem modo ſicut menſura. Nã per menſuram cognoſcitur aliquid ſicut per principium cognoſcendi, per ſenſum autem & ſcientiã ſicut per potentiam cognitiuam, aut habitum cognoſcitiuum. Sic igitur per hanc ſimilitudinem dicuntur menſuræ, quia ſecundum rei ueritatem magis menſurantur, quàm menſurent. Non enim quia nos aliquid ſentimus, aut ſcimus, ideo ſic eſt in rerum natura. Sed quia ſic eſt in rerum natura, ideo uere aliquid ſcimus, aut ſentimus ut dr̃. 9. Mete. Et ſic accidit nobis, ꝙ in ſentiendo & ſciendo ꝙ mẽſuramur per res quæ extra nos ſunt. Nobis autem cognoſcẽtibus & menſurantibus, ſicut aliquo alio Eſſe mẽſurã cõperit ſẽſui & ſciẽtię ſecundũ quandã ſimilitudinẽ

nos

nos menſurante, cognoſcimus quanti ſumus in quātitate corporali per menſuram cubitalem ap-
Tex.c.21. plicatam nobis. Et ſic ſicut cubitus exterius appoſitus eſt menſura quantitatis corporalis noſtræ, ita res ſcitæ uel per ſenſum apprehenſæ, ſunt menſuræ per quas poteſt ſciri, utrum uere cognoſcamus aliquid per ſenſum uel per intellectum. Si qua uero ſciētia eſt, quę eſt cauſa rei ſcitæ, oportet ꝙ ſit eius mēſura. Vt ſcientia artificis eſt mēſura artificiatorum, quia unūquodque artificiatum ſecūdum hoc perfectum eſt, ꝙ attingit ad ſimilitudinem artis. Et hoc modo ſe habet ſcientia rei reſpectu omniū. Sed Protagoras dixit hominem eſſe menſurā omnium rerum inquantum eſt ſciens aut ſentiens, q͞a ſcientia & ſenſus ſunt menſura ſubſtantiarum. ſ. ſen-
Tex.c.15. ſibilium & ſcibilium. Dicebant enim Protagorici, ut in Quarto habitum eſt ꝙ res ſunt tales, quia ſic ſentimus eas, uel ſic opinamur in eis. Cum igitur nihil ſuperabundans uel magnum dicant, uidentur tamen aliquid dicere, quia occulte inſinuant quæ dicere uolunt. Deinde cum dicit.

BESS. *Quód itaque uni eſſe (maxime ſecundum nomen, quod determinant) menſura quædam eſt, maxime proprie quantitatis, deīde qualitatis, manifeſtum eſt. tale autem erit, ſi hoc quidem ſecundum quantitatem, hoc uero ſecundum qualitatem indiuiſibile ſit. Quare unum, aut ſimpliciter, aut prout eſt unum, indiuiſibile eſt.*

ANT. par.9. *Quod quidem igitur uni eſſe maxime eſt ſecundum nomē determinat metrum quoddam, & maxime quantitatis, deinde qualitatis, palam. Erit autem tale, hoc quidem, ſi eſt indiuiſibile ſecundum quantitatem, illud autem ſi ſecundum qualitatem. Propter quod indiuiſibile eſt quod unum, aut ſimpliciter, aut inquantum unum.*

Epilogat quę dicta ſunt, ſcilicet ꝙ de rōne unius eſt, ꝙ ſit menſura. Et hoc maxime propriū eſt, ꝓut eſt in quantitate, deinde in qualitate, & in aliis generibus, quia id, quod eſt menſura, debet eſſe indiuiſibile, aut ſecundum quantitatem, aut ſecundum qualitatem. Et ita ſequitur, ꝙ unū ſit indiuiſibile, aut ſimpliciter, ſicut unitas, quæ eſt principium numeri, aut {ſecundum quid}, i. inquantum eſt unum, ut dictum eſt in aliis menſuris.

LECTIO III.

Vnum non eſſe ſubſtantiam ſubſiſtentem, & quomodo idem quod ens ſignificet oſtendit.

BESS. Tex.6. *SEcundum ſubſtantiam autem & naturam, quonammodo ſe habeat quærendum eſt, quemadmodum in dubitationibus tractauimus, quidnam unum ſit, quomodo de eo opinari oporteat. utrum ut ipſum unum ſubſtātia ſit, quemadmodum Pythagorici dixerunt prius, & Plato poſterius: an magis aliqua ſubiicitur natura. & quomodo oporteat notius dici. & an magis, ſicuti Naturales. illorum enim quidam amicitiam ipſum unum ait eſſe, quidam aerem, quidam infinitum.*

ANT. Tex.c.6. par.1. *Secundum ſubſtantiam uero & naturam quærendum eſt uno modo ſe habeat, quemadmodum in dubitationibus tractauimus, quid quod unum eſt, & quomodo oportet de eo ſuſcipere, utrum uelut ſubſtantia aliqua exiſtente ipſo uno, ſicut Pythagorici dicunt prius, & Plato poſterius: aut magis ſupponitur aliqua natura. Et quomodo oportet notius dici & magis, ſicut qui de natura. Illorum enim alius dixit amicitiā eſſe quidem unum, alius aerem, alius infinitum.*

Poſtquam oſtendit Philoſophus, quomodo unū ſit in quantitate primum ſecundum quamlibet rationem menſuræ, & exinde ad alia genera deriuetur, nunc determinat de uno qualiter ſe habeat ad ſubſtantiam, utrum. ſ. unum ſit ipſa ſubſtantia rei, & diuiditur in tres partes. In prima mouet qōnem, & ponit opiniones diuerſas. In ſecunda autem determinat ueritatē, oſtendendo ꝙ unum & ens non ſunt ſubſtantia eorum, de quibus dicuntur, ibi: {Si itaque nullū.} In tertia comparat unum ad ens: ibi {Quia uero idem ſignificant.} Dicit ergo primo, ꝙ quia iam manifeſtum eſt qualiter unum ſecundū ꝙ habet rationem menſuræ ſe habet in quantitate & in aliis generibus, quærendum eſt de uno quomodo ſe habeat quantum pertinet ad ſubſtantias & naturas rerum. Quæ quidem dubitatio eſt mota ſuperius in. 3. Li. in quo motæ ſunt qōnes diuerſæ. Eſt autē dubitatio, utrum hoc ipſum quod dicitur unum, ſit ſubſtātia aliqua & per ſe ſubſiſtens, ut dixerunt Pythagorici, & poſtea Platonici eos ſequētes: aut magis ei quod eſt unum ſupponatur quædam natura ſubſiſtens, ſecundum quam notius & magis debet dici quid eſt quod dicitur unum. Et hoc ſuppoſuerunt naturales, quorum unus dixit amorem eſſe aliquid quod eſt unum, ſicut Emped. qui ponebat quatuor principia materialia. ſ. quatuor elemēta, q͞bus priora dicūt eſſe principia agētia, quę ipſe ponebat. ſ. amorem & odium. Inter q̄ præcellit amor inquantum perfectum & bonorum principium. Vnde ſi id quod eſt primum principiū dicitur unum, conſequitur ſecundum opinionem eius, ꝙ amor ſit illud quod eſt unum. Quod eſt cōueniens inquantum amor unionem quandam iudicat amantis & amati. Alius uero. ſ. Diogenes ponens aerem principium omnium rerum, dixit aerē eſſe id quod eſt unum. Alius uero dixit infinitum eſſe id quod eſt unum, ſicut Meliſſus, quia poſuit eſſe unum ens infinitum & immobile, ut patet in Primo Phſi. Deinde cum dicit.

Sermo de uno ſcdm ſubſtantiā eius. — par. ſeq. — par. 4. — Dubitatio mota in tertio. — Tex. c. 2. — Opinio Pythagoricorum & Platonicorum de entitate uel ſubſtantia unius. — Opinio naturalium antiquorū de ſubſtantia unius. — Tex. c. 5. & inde.

BESS. *Si autem nihil uniuerſalium poſsibile eſt ſubſtātiam eſſe, quemadmodum in ſermonibus de ſubſtantia, & de ente habitus dictum eſt, nec hoc ipſum, ut unum quid præter multa, ſubſtantiam eſſe poſsibile eſt (commune nāque) ſed ut prædicatio ſolum: patet, quod nec ipſum unum. ens enim et unum, et uniuerſaliter maxime de omnibus prædicatur. Quare neque genera naturæ quædam & ſubſtantiæ à cæteris ſeparabiles ſunt. nec ipſum unum, genus contingit eſſe. neque ſubſtantiam propter eaſdem cauſas, propter quas nec ens.*

ANT. par.2. *Si itaque nullum uniuerſalium eſſe ſubſtantiam eſt poſſibile, ſicut in ſermonibus de ſubſtantia & de ente dictum eſt. Nec ipſum hoc ſubſtantia, niſi unum aliquid præter multa poſsibile eſt eſſe: commune nāque. Sed ſi ut prædicatum ſolum, palam quód neque ipſum unum. Nam ens & unū uniuerſaliter prædicantur de omnibus maxime. Quare nec genera naturæ quædā et ſubſtantiæ ſeparabiles ab aliis ſunt. Nec unum genus contingit eſſe propter eaſdem cauſas, propter quas quidem nec ens, nec ſubſtantia.*

Determinat propoſitam quęſtionem dicens, ꝙ unum non eſt ſubſtantia ſubſiſtens, de qua dicitur ꝙ ſit unum. Probat autem hoc dupliciter. Primo ratione. Secūdo ſimilitudine, ibi: {Adhuc ſimiliter.} Dicit ergo ꝙ probatum eſt ſuperius in. 7. ſ. in quo agebat de ente, & præcipue de ſubſtātia, ꝙ nullum uniuerſalium eſſe poteſt ſubſtantia, quæ. ſ. per ſe ſit ſubſiſtens,

Determinat dubitationem. — Infra pr. ſe. Tex. 9. 45. & inde. — Nec ens nec unum eſſe ſubſt-

ilam per ſe exiſtentem probat a cā & a ſimili. Idem in.7. Tex.c.57.

ſubſiſtens,quia omne uniuerſale cōmune eſt mul-
tis.Nec poſsibibile eſt uniuerſale eſſe ſubſtantiam
ſubſiſtētem, quia ſic oporteret ꝙ eſſet unum præ-
ter multa. & ita nō eſſet commune,ſed eſſet quod-
dam ſingulare in ſe.Niſi forte diceretur commune
per modum cauſę.Sed alia eſt communitas uniuer
ſalis,& cauſæ.Nam cauſa non prædicatur de ſuis ef
fectibus,quia nō eſt idem cauſa ſuipſius . Sed uni-
uerſale eſt commune,quaſi aliquid prædicatum de
multis. & ſic oportet ꝙ aliquo modo ſit unum in
multis,& non ſeorſum ſubſiſtens ab eis. Sed opor-
tet ens & unum magis uniuerſaliter & communi-
ter de omnibus prædicari.Non ergo ſunt ipſa ſub-
ſtantia ſubſiſtens, quæ dicitur ens uel unum , ſicut
Plato poſuit. Per hanc rationem concluditur, ꝙ
nulla genera ſunt aliquæ naturæ & ſubſtantiæ per
ſe ſubſiſtentes,quaſi ſeparabiles ab aliis, de quibus
Tex.c.10. dicuntur. Quod etiam ſuperius inter quæſtiones
fuit dubitatum. Nec tamen hoc pro tāto dicitur,
ꝙ unum ſit genus.Eadem enim ratione unum non
poteſt eſſe genus , quia nec ens , quia nec uniuoce
Tex.c.10. prædicatur, & propter alia quæ ſuperius in Tertio
tacta ſunt. Et ex eadem ratione unum & ens non
poteſt eſſe ſubſtanria ſubſiſtens. Deinde cū dicit.

BESS. Tex.7. *Adhuc autem ſimiliter in omnibus neceſſe eſt ſe habere. Dicuntur autem æqualiter ens & unum. Quare , cum in qualitatibus ſit aliquid ipſum unum & aliqua natura, ſimiliter autem & in quantitatibus, manifeſtum eſt, quod omnino quærendum eſt, quidnam unum ſit, ſicuti quid ens: tanquā non ſufficiens ſit, quòd hoc ipſum eius natura ſit. at uero in coloribus eſt unus color, utputa, album: deinde alij ex hoc ex nigro fieri uidentur. nigrum autē priuatio albi eſt, ſicuti tenebræ lucis. hæ autem, lucis priuatio ſunt. Quare, ſi entia colores eſſent, aliquis profectò numerus entia eſſent. ſed quorum? patet, quòd colorum . & ipſum unum, eſſet utique aliquid unum, utputa album. ſimiliter ſi entia modulationes eſſent, numerus eſſent profectò . attamen primorum ſenſibilium tonorum, & non eſſet numerus ſubſtantia . & eorum non ipſum unum eſſet aliquid, cuius ſubſtantia nō ipſum unū, ſed primus ſenſibilis tonus, ſimiliter autem & in ſonis elemētorum eſſent entia profectò numerus, & ipſum unum elemētum uocale. et ſi figuræ linearum rectarum, figurarum profectò numerus eſſent, & ipſum unum, triangulum. eadem uero ratio & in cæteris generibus eſt. Quare ſi cum in paſsionibus, qualitatibus, quantitatibus, ac in motu numeri ſint, & unum quoddam in omnibus, & ipſe numerus aliquorum ſit, & ipſum unum aliquid unum, non autem hoc ipſum ſubſtantia eius ſit, neceſſe eſt, ut etiam in ſubſtantiis ſic ſe habeat. ſimiliter nāque in omnibus ſe habet. Quòd igitur in omni genere ipſum unum aliqua natura eſt, & quod nullius hoc ipſum unum natura eſt, patet. quemadmodum enim in coloribus ipſum unum unus color quærendus eſt, ita & in ſubſtantia una ſubſtantia ipſum unum.*

ANT. Tex.c.7. par.3. *Adhuc autem ſimiliter in omnibus neceſſe eſt ſe habere. Dicuntur autem æqualiter ens & unum. Ergo, quoniam in qualitatibus eſt aliquid quod unum & aliqua natura, & ſimiliter in quantis, palam quia & totaliter quærendum quid quod unum, quemadmodum & quid ens, tanquam non ſufficiens quod hoc ipſum, ipſius natura. At uero & in coloribus eſt aliquid quod color unus, puta albus. Deinde alij ex hoc & nigro uidentur geniti. Nigrum uero priuatio albi eſt, ut lucis tenebra. Hæc enim eſt priuatio lucis. Quare, ſi entia eſſent colores, eſſent utique numerus quidam entia. Sed quorum? palam utique quia colorum. Et ipſum unum, eſſet utique aliquid unum, puta album. Similiter autem & ſi melodiæ eſſent, numerus utique eſſent, dieſum equidem. Sed non numerus ſubſtantia ipſorum. Et ipſum unum eſſet utique aliquid, cuius ſubſtantia non ipſum unum, ſed dieſis. Similiter autem & in ſonis, elemētorum eſſent utique entia numerus, & ipſum unum elementum uocale . Et figuræ rectilineæ, figurarum utique eſſet numerus, & ipſum unum trigonum. Eadem autem ratio & ī alijs generibus. Quare ſi quidem in paſsionibus, & in qualitatibus, & in quantitatibus, & in motu numeris exiſtentibus , & uno aliquo in omnibus: numerus eſt quorundam , & ipſum unum aliquid unum, ſed non hoc ipſius ſubſtantia, & in ſubſtantiis neceſſe eſt ſimiliter ſe habere. Similiter enim ſe habet in omnibus . Quod quidem igitur unum in omni genere eſt quædam natura , & nullius natura hoc ipſum quod unum, palam. Sed ſicut in coloribus colorem unum quærendum ipſum quod unum, ſic etiam in ſubſtantia, ſubſtantiam unam ipſum unum.*

Oñdit idē ex ſimilitudine dicens , ꝙ oportet ꝙ
unum ſilr ſe habeat in oibus generibus , quia ens
& unum æqualiter de omnibus generibus prædicā
tur. In omnibus autem generibus quæritur aliquid
quod eſt unum , quaſi ipſa unitas non ſit ipſa natu-
ra quæ dicitur una , ſicut patet in qualitatibus &
quantitatibus. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ in omnibus
generibus non eſt ſufficiens dicere , ꝙ hoc ipſum
quod eſt unum , ſit natura ipſius quod unum dici-
tur, ſed oportet quærere quid eſt, quod eſt unum.
Q̃ ens. Et ꝙ in qualitatibus & quantitatibus opor
teat quærere quid eſt quod dicitur unum, manife-
ſtat per exempla,& primo in coloribus. Quęrimus Albedo eſt menſura colorum.
enim aliquid quod eſt unum , ſicut album quod eſt
primum inter colores. Vnde ſi in quolibet generę
eſt unum id quod eſt primum, oportet ꝙ album ſit
unum in genere colorum , & quaſi menſura aliorū
colorum, quia unuſquiſque color tanto perfectior
eſt, quanto magis accedit ad album. Et ꝙ album ſit
primum in coloribus , oſtendit, quia colores me-
dij generantur ex albo , & nigro, & ita ſunt poſte-
riores. Nigrum etiam eſt poſterius albo, quia eſt Nigredo eſt priuatio albedinis quis ſenſus.
priuatio albi, ſicut tenebræ priuatio lucis. Non au
tem ſic eſt intelligendum, & nigrum ſit pura priua
tio, ſicut tenebræ , cum nigrum ſit ſpecies coloris,
& per conſequens natura colores in eo ſeruetur
ſed quia in nigro eſt minimum de luce , quæ facit
colores. E ſic comparatur ad album, ſicut defectus
lucis ad lucem. Et quia in coloribus quæritur ali-
quid quod poſsit dici primum & unum. ſ. albū, ma-
nifeſtum eſt, ꝙ ſi omnia entia colores eſſent, habe-
rent quidem aliquē numerū. Nō tñ ita ꝙ numerus
eſſet ipſe res ſubſiſtētes, ſed eſſet numerus aliqua-
rum rerum ſubſiſtentium. ſ. colorum. Et per conſe
quens eſſet aliquid quod ſubiiceretur ipſi uni. ſ. al-
bum. Et ſimiliter eſſet ſi omnia eſſent melodia, qa
entia haberent aliquem numerum, qui quidem eſ-
ſet numerus dieſum ſiue tonorū. Sed tamen nume
rus non eſt ipſa ſubſtantia entium. Et per conſe-
quens oporteret quærere aliquid quod eſſet unū
. ſ. quod eſt dieſis. Non tamen ita ꝙ ipſum unum
eſſet ſubſtantia. Et ſimiliter ſi omnia entia eſſent
toni, eſſet quidem numerus entium, quia aliquorū
ſubiectorum ipſi numero. ſ. {elementorum}. i. lite-
rarum. Et per cōſequens litera uocalis quæ eſt pri-
ma inter literas , cum ſine ea conſonantes ſonum
reddere non poſsint, eſſent unum . ſimiliter ſi om-
nia

nia eſſent figuræ rectilineæ, numerus eſſet aliquorum ſubiectorum.ſ.figurarum, & unum eſſet triangulus, q̄ eſt prima rectilinea figura. Omnes enim figuræ rectilineę in triangulum reſolnuntur. Et eadem ratio eſt in omnibus generibus. Si igitur ita eſt ꝙ in omnibus aliis generibus.ſ.paſsionibus, & qualitatibus, & quantitatibus, & in motu inueniatur numerus & unum, & numerus, & unum nō ſunt ſubſtantia eorum de quibus dicūtur, ſed numerus dicitur de quibuſdam ſubſtantiis, & ſimiliter unū requirat aliquod ſubiectum quod dicatur unum, neceſſe eſt ꝙ ſimiliter ſe habeat in ſubſtantiis, quia ens & unum ſimiliter prædicātur de omnibus. Manifeſtū eſt igitur ꝙ in quolibet genere eſt aliqua natura, de qua dicitur unum, non tamen ita ꝙ ipſum unum ſit ipſa natura, ſed quia dicitur de ea. Et ſicut in coloribus cum dicimus unum, quærimus aliquē colorem qui dicatur unum, ſic in ſubſtantia cum dicimus unum, neceſſe eſt quęrere aliquam ſubſtātiam, de qua dicatur ipſum unum. Et hoc primo & principaliter dicitur de eo, quod eſt primū in ſubſtantiis. Quod inquiret inferius, & per conſequēs de aliis generibus &c. Deinde cum dicit.

Lib. 12. Tex. c. 29. & inde.

BESS. Tex. 8.

Quod autem idem quodam modo ſignificat unum & ens, patet etiam ex eo, quòd æqualiter ſequitur prædicamenta. et in nullo eſt, nec in quid eſt, nec in quale, ſed ſimiliter ſe habet ſicuti ens. & ex eo, quòd in prædicatione unus homo non addit aliquid aliud quam homo, ſicut nec ipſum eſſe præter qd eſt, aut quale, aut quantum, & uni eſſe, eſt unicuique eſſe.

ANT. Tex. c. 8. par. 4.

Quia uero idem ſignificant aliqualiter unum & ens, palam per aſſequi æqualiter categorias: & quia non ſunt in nulla una, ut neque in quid eſt, neque in quale, ſed ſimiliter ſe habet ſicut ens. Et per hoc quod unus homo non prædicat alterum aliquid ab homine, quemadmodum nec eſſe, præter quid. aut quale, aut quantum. Et uni eſſe, id quod unicuique eſſe.

Vnum & ens ſignificare idem probatur triplici ratione.

Quia eandem rationem dixerat de ente & de uno, oſtendit ꝙ ens & unum aliqualiter idem ſignificāt. Et dicit aliqualiter, quia ens & unum ſunt idē ſubiecto, differunt tātum ſola ratione. Vnum enim addit ī diuiſionem ſupra ens. Dicitur enim unum, ens indiuiſibile uel indiuiſum. Oſtendit autem ꝙ ſignificant idē tribus rationibus, quarum prima eſt, ꝙ unum conſequitur omnia alia prædicamenta, & non eſt in aliquo uno prædicamento tantum, neq; in ſubſtantia, neque in quantitate, neque in aliquo alio, ſicut ſe habet & de ente. Secundo quia cum dicitur unus homo non aliquam naturam aliam ab homine prædicat, ſicut nec ipſum qđ eſt ens prędicat aliā naturā à decē prædicamētis, quia ſi prædicaret aliā naturam, oporteret abire in infinitū, quia etiam illa natura dicetur unum & ens. Et ſic unum unicuique idem eſt. Et ſi ens de eis prædicaret aliam naturam, procederetur in infinitum. Si autem non, pari ratione ſtandum fuit in primo. Tertia ratio eſt, quia unumquodque dicitur unum inquantum eſt ens. Vnde per diſſolutionem, res ad non eſſe rediguntur. Videtur autem in hac determinatione Philoſophus ſibi contrarius eſſe. Nam primo dixit, ꝙ unum & ens non ſunt ſubſtantia eorum de quibus dñr. Hic aūt dicit, ꝙ unum & ens nō prædicant aliquam aliam naturam ab his de quibus dicuntur. Sciendum eſt igitur ꝙ ſubſtantia dicitur dupliciter. Vno modo ſuppoſitum in genere ſubſtantiæ, quod dicitur ſubſtantia prima & hypoſtaſis, cuius proprie eſt ſubſiſtere. Alio modo qđquid eſt, quod etiam dicitur natura rei. Secundum ergo Platonis opinionem, cum uniuerſalia eſſent res ſubſiſtentes ſignificabant ſubſtantiam non ſolum ſecundo modo, ſed primo. Ariſto uero probat in. 7. ꝙ uniuerſalia non ſubſiſtunt. Vnde ſequitur ꝙ uniuerſalia non ſunt ſubſtātię primo modo, ſed ſecundo modo tātum. Propter quod dicitur in prædicamentis, ꝙ ſecundæ ſubſtantiæ quæ ſunt genera & ſpecies, non ſignificāt hoc aliquid quod eſt ſubſtantia ſubſiſtens, ſed {ſignificant quale quid}.i. naturam quandam in genere ſubſtantiæ. Sic igitur Philoſophus ſupra probauit, ꝙ unum & ens non ſignificant ſubſtātiam quæ eſt hoc aliquid, ſed oportet quære aliquid quod ſit unum & ens. Sicut quæritur aliquid quod ſit homo uel animal, ut Socr. uel Plat. Poſtmodum uero oſtendit ꝙ ſignificant naturam eorum de quibus dicuntur, & non aliquid additum ſicut accidentia. In hoc.n. differunt communia ab accidentibus, quamuis utriſque ſit commune non eſſe hoc aliquid, quia communia ſignificant ipſam naturam ſuppoſitorum, non autem accidentia, ſed aliquam naturam additam. Hoc autem non conſiderans Auic. poſuit ꝙ unum & ens ſunt prędicata accidentalia, & ꝙ ſignificant naturam additā ſupra ea de quibus dicuntur. Deceptus enim fuit ex æquiuocatione unius. Quod quidem ſecundum ꝙ eſt principium numeri habens rationem menſurę in genere quantitatis, ſignificant quandam naturam additam his de quibus dicitur, cum ſit in genere accidentis. Sed unum quod conuertitur cum ente circuit omnia entia. Vnde non ſignificat aliquā naturam determinatam ad aliquod genus. Similiter etiam deceptus eſt ex æquiuocatione entis. Nā ens quod ſignificat compoſitionem propoſitionis eſt prædicatum accidentale, quia compoſitio fit ꝑ intellectum ſecūdum determinatum tempus. Eſſe autem in hoc tempore uel in illo, eſt accidentale prædicatum. Sed ens quod diuiditur per decē prędicamenta, ſignificat ipſas naturas decem generū ſecundum ꝙ ſunt actu uel potentia.

Verū unū dicat naturā ſuperadditam illi qđ eſt unū.

Tex. c. 41. & inde.

Cōtra Auiceu.

Lectio IIII.

Vnum & multa qua oppoſitionis ſpecie opponantur de his item, quæ ad unum & multa conſequuntur, uidelicet de eodem, ſimili, & æquali, quæ ad unum, de diuerſo, diſsimili & inæquali modos exponit.

BESS. Tex. 9.

Opponuntur autem unum & multa multis modis. quorum uno, unum & multitudo, ut indiuiſibile, & diuiſibile. quod enim aut diuiſum, aut diuiſibile eſt, multitudo quædam dicitur. quod uero indiuiſibile, aut non diuiſum, unum.

ANT. Tex. 9. par. 1.

Opponuntur autem unum & multa ſecundum plures modos. Quorum uno unum multitudo, ut indiuiſibile & diuiſibile. Quod quidem enim diuiſum aut diuiſibile, multitudo quædam dicitur, indiuiſibile uero, aut non diuiſum, unum.

Sermo de uno per cōparationē ad multitudinem. Infra le. ſe. priu.

Poſtquam Philoſophus determinauit de uno ſecūdū ſe hic determinat de uno per comparationem ad multitudinem, & diuidit in partes duas. In prima determinat de uno & multitudine, & de his q̄ ad ea conſequūtur. In ſcđa determinat de contrarietate,

trarietate, quæ inter unum & multa inuenitur, eo ꝙ ſpecialem difficultatẽ habeat conſideratio eius. ibi {Quoniam autem differre contingit ab inuicẽ.} Prima diuiditur in duas. In prima oſtendit quomodo unum opponitur multitudini. In ſecunda determinat de his quæ conſequuntur ad unum & multitudinem. ibi {Eſt autem unius.} Circa primum tria facit. Primo oſtendit ſecũdum quid accipienda ſit oppoſitio quæ eſt inter unum & multa dicens, ꝙ licet unũ & multa multis modis opponantur ut patet infra, eorum tamen unius & principalior eſt ſecundum ꝙ unum & multitudo opponũtur ut diuiſibile & ĩdiuiſibile, quia hic oppoſitionis modus attẽditur ſecundum propriam rationem utriuſq;. Ratio enim multitudinis conſiſtit in hoc ꝙ eſt eſſe diuiſa adinuicem, aut diuiſibilia. Dicit autem diuiſa propter ea quæ actu à ſeinuicem ſeparata ſunt, & propter hoc multa dicuntur. Diuiſibilia autem propter ea quæ non ſunt actu ſeparata, ſed appropinquant ſeparationi, ſicut humida, ut aer, & aqua, & alia his ſimilia, in quibus propter facilitatem diuiſionis, multitudinem dicimus. Dicitur enim multa aqua & multus aer. Ratio uero unius conſiſtit in hoc, ꝙ eſt eſſe indiuiſibile, aut non eſſe diuiſum. Dicitur enim & continuum unum quia non eſt actu diuiſum, licet ſit diuiſibile. Secundo ibi.

Infra pt. 4. Vnum & multa principalius opponuntur, ut diuiſibile & idiuiſibile, & hoc dupliciter.

BESS. *Cum autem oppoſitiones quatuor ſint modis, & horum alius ſecundum priuationem dicatur, contraria erunt profectò, & neque ut contradictio, nec ut ea, quæ ad aliquid dicuntur.*

ANT. par. 2. *Quoniam ergo quatuor modis oppoſitiones dicuntur, & horum ſecundum priuationem dicitur alterum, contraria utique erunt: & neque ut contradictio, neque ut ad aliquid dicta.*

Inducit unum & multa opponi contradictorie

Oſtendit ad quod genus oppoſitionis prædictus modus oppoſitionis reducatur dicens, ꝙ cum quatuor ſint oppoſitionis genera, quorum unum eſt oppoſitio, quæ dicitur ſecũdum priuationem, manifeſtum eſt ꝙ unũ & multa non opponũtur ut contradictio, neq; ad aliqd, q̃ ſunt duo genera oppoſitionis, ſed opponuntur ut contraria. Et quidẽ ꝙ non opponantur ſm contradictionem manifeſtum eſt, quia neutrũ eorũ uerificatur de nõ ente. Non ens enim neq; unũ, neq; multa eſt. Oporteret autem alteram partem contradictionis uerificari tam de ente quã de non ente. Similiter etiam manifeſtum eſt, ꝙ non opponuntur ut ad aliqd dicta. Nam unũ & multitudo dñr abſolute. Sed cum dixerit ꝙ unum & multitudo opponuntur ut indiuiſibile & diuiſibile, quæ uidentur opponi ſm priuationem & habitũ, concludit tamen ꝙ unũ & multitudo opponuntur ut contraria. Oppoſitio enim quæ eſt ſm priuationem & habitũ, eſt principium oppoſitionis quę eſt ſecũdum contrarietatem, ut infra patebit. Alterum enim cõtrariorum ſemper eſt priuatio, ſed non priuatio pura. Sic enim non partiparet naturam generis, cũ contraria ſint eodem genere. Oportet igitur ꝙ utrunq; cõtrariorum ſit natura quædam, licet alterum eorum participet naturam generis cum quodam defectu, ſicut nigrum ſe habet ad album, ut ſupra dictum eſt. Quia igitur unũ non ſignificat priuationem purã, non enim ſignificat ipſam indiuiſionem, ſed ipſum ens ĩdiuiſum, manifeſtum eſt ꝙ unum & multitudo non opponuntur ſecundum priuationem purã & habitum, ſicut contraria. Tertio ibi.

Tex. c. 15.

Lib. 9. Lect. 2.

BESS. *Dicitur autem ex contrario ipſum unum, & ſignificatur ex diuiſibili indiuiſibile, eo quòd magis multitudo & indiuiſibile ſenſibile eſt. Quare multitudo, ratione prior quàm indiuiſibile propter ſenſum eſt.*

ANT. par. 3. *Dicitur autem ex contrario, & oſtenditur ipſum unum ex diuiſibili indiuiſibile, propter magis ſenſibilem multitudinem eſſe, & diuiſibile, quã indiuiſibile. Quare ratione prior multitudo indiuiſibili propter ſenſum.*

Remouet tacitam qõnem.

Reſpondet tacite quæſtioni. Quia enim dixerat ꝙ unũ ſe habet ad multitudinẽ ut diuiſibile ad indiuiſibile, indiuiſibile autem uidetur priuatio eſſe diuiſibilis, cum priuatio ſit poſterior habitum & forma, uidetur ſequi, ꝙ unũ ſit poſterius multitudinẽ, cum tamen ſupra dixerit, ꝙ unũ eſt principiũ multitudinis, ex quo cognoſcitur. Ad huius igitur obiectionis ſolutionem uidendam conſiderandum eſt, ꝙ ea, quę ſunt priora ſecundum naturam & magis nota, ſunt poſteriora & minus nota quo ad nos, eo ꝙ rerum notitiam per ſenſum accipimus. Compoſita autem & confuſa prius cadunt in ſenſu, ut dicitur in Primo Phyſi. Et inde eſt, ꝙ compoſita prius cadunt in noſtram cognitionem. Simpliciora autem, quæ ſunt priora & notiora ſm naturam, cadunt in cognitionem noſtram per poſterius. Inde eſt ꝙ prima rerum principia non diffinimus niſi ꝑ negationes poſteriorum, ſicut dicimus ꝙ pũctum eſt, cuius pars non eſt, & Deum cognoſcimus per negationes, inquantum dicimus Deum incorporeum eſſe, immobilem, infinitum. Sic igitur licet unũ prius ſm naturam ſit multitudine, tamen ſecundum cognitionem noſtram diffinitur & nominatur ex priuatione diuiſionis. Et propter hoc Philoſophus dicit ꝙ {ipſum unum dicitur}. i. nominatur, & oſtenditur}. i. cognoſcitur ex ſuo contrario, ſicut ĩdiuiſibile ex diuiſibili. Propter hoc ꝙ multitudo eſt magis ſenſibilis quam unum, & diuiſibile magis quam indiuiſibile. Vnde multitudo, ratione prius eſt quam indiuiſibile, non quidem ſecundum ordinem naturæ, ſed propter ſenſum qui eſt principium noſtræ cognitionis. Sed contra ea quæ hic Philoſophus determinat, duplex dubitatio conſurgit. Prima quidem circa hoc quod dicit, ꝙ unum & multa opponuntur ut cõtraria. Hoc enim uidetur impoſſibile, quia unum cõſtituit multitudinẽ. Vnum autem contrariorum non conſtituit aliud, ſed magis deſtruit. Sciendum igitur eſt ꝙ cum contraria differant ſecundum formam, ut infra dicetur, cum dicimus aliqua eſſe contraria, accipiendum eſt utrunq; eorum ſecundum ꝙ habet formã, non autem ſecũdum ꝙ eſt pars habentis formam. Corpus enim ſecundum ꝙ abſq; anima accipitur ut formam habẽs, opponitur animali, ut inanimatum animato. Secũdũ uero ꝙ accipitur non quaſi aliquod perfectum & formatum non opponitur animali, ſed eſt pars materialis ipſius. Et ſic etiam uidemus in numeris. Nam binarius ſecundum ꝙ eſt quoddam totum, ſpeciem & formam determinatam habens eſt diuerſum ſpecie à ternario. Si uero conſideretur abſq; hoc ꝙ ſit perfectum per formam, eſt pars ternarij. Sic igitur & ipſum unum ſecundum ꝙ conſideratur ut in ſe perfectum, & ſpeciem quandam habens, opponitur multitudini, qua quod

Tex. c. 3. 4. & 5. Vnũ eſt nã prius multitudine, ſecus quo ad nos.

Tex. c. 25. & 26.

Quomodo contrariũ poſſit cadere in cõpoſitionem alterius.

quod eſt unum, non eſt multa neq; econtra. Prout uero conſideratur, ut non completum ſecundum ſpeciem & formam, ſic non opponitur multitudini, ſed eſt pars eius. Secunda autem dubitatio oritur circa hoc quod dicit, ꝙ multitudo eſt prior ratione quam unum. Cum enim unum ſit de ratione multitudinis, eo ꝙ multitudo non eſt aliud quam aggregato unitatum, ſi ipſum unum eſt poſterius ratione quam multitudo, ſequitur ꝙ in rōne unius & multitudinis, eſt quidam circulus, ita ꝙ neceſſe ſit per multitudinem intelligi unitatem, & econuerſo. Circulus autem in rationibus rerum non ſuſcipitur, quia eſſet idem eodē notius & minus notum, quod eſt impoſsibile. Dicendum igitur ꝙ nihil prohibet aliquid eſſe prius & poſterius in eodem, ſecundum rationem ſecundum diuerſa in eo conſiderata. In multitudine enim conſiderari poteſt, & ꝙ multitudo eſt, & ipſa diuiſio. Ratione igitur diuiſionis prior eſt quam unum ſecundum rationem. Nam unum eſt, quod non diuiditur. Secundum autem ꝙ eſt multitudo, poſterius eſt uno, ſecundum rationem, cum multitudo dicatur aggregatio unitatum. Diuiſio autem quæ præſupponitur ad rationem unius, ſecundum ꝙ conuertitur cum ente, non eſt diuiſio quantitatis cōtinuę, quæ præintelligitur uni qđ eſt principiū numeri. Sed eſt diuiſio quam cauſat contradictio, prut hoc ens & illud, dicuntur diuiſa, ex eo ꝙ hoc non eſt illud. Sic ergo primo intellectu noſtro cadit ens, & deinde diuiſio, & poſt hoc unum quod diuiſionem priuat, & ultimo multitudo quæ ex unitatibus conſtituitur. Nam licet ea quæ ſunt diuiſa, multa ſint, nō habent tamen rationem multorum, niſi poſtquam huic & illi attribuitur quòd ſit unum. Quamuis etiam nihil prohiberet dici rationem multitudinis dependere ex uno, ſecundum ꝙ eſt menſurata per unum, quod iam ad rationem numeri pertinet.

Quō aliquid ſit altero prius & econtra ratione.

Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 10.

Item unius quidem eſt (quemadmodum & in diuiſione cōtrariorum deſcripſimus) idem, ſimile, & æquale. multitudinis uero, diuerſum, diſsimile, & inæquale eſt.

ANT. Tex. c. 10. par. 4.

Eſt autem unius quidem, (ſicut & in diuiſione cōtrariorum deſcripſimus) idem & ſimile & æquale. Pluralitatis uero, diuerſum & diſsimile & inæquale.

Vnius ac multitudinis partes, quæ. Lect. 9. & 10.

Determinat de his, quæ cauſantur ex uno & multo, & circa hoc duo facit. Primo ponit ea quæ conſequuntur unū & multa dicens, ꝙ ſicut ſuperius in Quinto dictum eſt, ubi diuiſit ſiue diſtinxit quot modis dicantur contraria, ad unum conſequitur idē & ſimile & æquale. Nam idem eſt unum in ſubſtantia, ſimile unū in qualitate, ęquale uero unum in quantitate. Ad pluralitatem uero pertinent cōtraria horum. ſ. diuerſum & diſsimile & inæquale. Nam diuerſa ſunt quorum non eſt ſubſtantia una, & diſsimilia quæ non habet qualitatem unam, & inæqualia quæ non habent unam quantitatem

Secundo ibi.

BESS.

Cum autem idem multipliciter dicatur, uno quidem modo ſecundum numerum, quòd quandoque dicimus ipſum, hoc uero ſi ratione & numero unum ſit. utputa tu tibiipſi & forma et materia unum. Item ſi primæ ſubſtantiæ ratio una ſit. ut æquales lineæ rectæ, eædem. et æqualia & æqualium angulorum quadrata tam etſi plura ſint, qualitas tamen in eis eſt unitas.

ANT. par. 5.

Dicto uero eodem multipliciter, uno quidem modo ſecundum numerum, quod dicimus aliquando ipſum. Hoc autem ſi ratione & numero unum fiunt, ut tu tibiipſi & ſpecie & materia unum. Amplius autem ſi ratio primæ ſubſtantiæ una fuerit, ut æquales lineæ rectæ eadem & æqualia, et iſagona, & tetragona, & etiam plura. Sed in his æqualitas unitas.

Tractat de ptib⁹ uni⁹, & primo de identitate, quæ eſt triplex.

Oſtendit quot modis dicantur prędicta, & circa hoc duo facit. Primo diſtinguit modos eorum quæ conſequūtur ad unum. Secundo diſtinguit modos eorum quæ conſequuntur pluralitatem. ibi {Quare palam ꝙ diuerſum & diſsimile.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit quot modis dicitur idē. Secundo quot modis dicitur ſimile. ibi {Similia uero, & ſi nō ſunt &c.} Aequale uero non diſtinguit, quia non dr̄ multipliciter, niſi forte ſecūdum diuerſas ſpecies quantitatis. Ponit ergo tres modos quibus dicitur idem. Cum. n. idem ſit unū in ſuba, ſuba aūt dupliciter dicatur. ſ. ipſum ſuppoſitum, & natura ſiue ſpecies, tripliciter dicitur idem. Vel ſm ſuppoſitū ſolum, ut hoc album, hoc muſicū, ſi Soc. ſit albus uel muſicus. Vel ſolum ꝑ naturam ſuppoſiti ſiue rōnē aut ſpēm eius, ſicut Socra. & Pla. ſunt idem humanitate. Vel ſm utrūq;, ſicut Soc. eſt idē Soc. Hos igit tres modos Philoſophus aſsignās dicit, ꝙ cum idem multipliciter dicatur. Vno modo dicitur idem ſecundum numerum, quod aliquando dicimus ipſum, ſicut ſi dicamus, Soc. eſt homo, & ipſum eſt album. Cum enim hoc pronomen ipſum ſit relatiuū, relatiuū aūt idem ſuppoſitum referat, ubicunq; ponitur hoc quod dico ipſum, deſignat ꝙ ſit idē ſuppoſitum numero. Alio modo dicitur idem ſi fuerit unū, non ſolum unitate ſuppoſiti, ut hoc lignum, & hoc album: ſed ſimul ratione & numero, ut tu tibiipſi es idem & ſpecie & materia: ut materia referatur ad ſuppoſitum quæ eſt indiuiduationis principium, & ſpecies pro natura ſuppoſiti accipiatur. Tertio modo dicitur idem quando {ratio primæ ſubſtantiæ}. i. ſuppoſiti eſt una, licet ſuppoſitum non ſit unū. Et hoc eſt idem ſpecie uel genere, ſed non numero. Ponit autem exemplum in quantitatibus ſecundum opinionem, eorum qui ponebant quantitates eſſe ſubſtantias rerum, ſm quam quidem opinionem plures lineæ rectæ ſunt ſicut plura ſuppoſita in genere ſubſtantiæ, menſura autem lineæ eſt ſicut ſpecies eius. Vnde multæ lineæ rectæ æquales, ſunt unū ſcđm hāc poſitionē, ſicut diuerſa ſuppoſita ſunt unum quæ communicant in una ratione ſpeciei. Et quia mathematici utūtur lineis ī abſtractione, apud eos plures lineæ æquales rectæ accipiuntur ut una. Et ſimiliter plura {tetragona}. ſ. figuræ quatuor angulorum quæ ſunt æqualia quantitate, & ſunt {iſagona}. i. æqualium angulorum, accipiuntur ut idem. Et ęqualitas in eis eſt quaſi unitas ſecundum rationem ſpeciei.

Deinde cum dicit.

BESS.

Similia uero, ſi cum non ſint eadem ſimpliciter, nec ſecundum ſubſtantiam ſubiectam indifferentia, ſecundum formam eadem ſint, quemadmodum maius quadratum, minori ſimile eſt. & lineæ inæquales. hæ enim ſimiles quidem, uerum non eædem ſimpliciter ſunt. Quædam uero, ſi cum eandem formam habeant, in quibus magis & minus ſit, neque magis, neque minus ſit. Quædam autem, ſi eadem & una ſpecie paſſio ſit. ut ualde album & minus, ſimilia eſſe aiunt, quia una ſpecies eorum eſt. Quædam uero ſi plura habet eadem quam

diuerſa,

diuerſa, aut ſimpliciter, aut quæ in promptu ſunt. ut ſtannum argento quàm auro: aurum uero igni, prout flauus, & ruſus eſt.

ANTI. Tex.c.11. par.6.

Similia uero, ſi non eadem ſimpliciter entia, nec ſecũdum ſubſtantiam in differentia ſubiectam, ſed ſi ſecundum ſpeciem eadem ſint. Vt maius tetragonum, minori ſimile: & inæquales rectæ. Hæ nãque ſimiles quidem, eædem uero ſimpliciter non. Alia ſi eandem ſpeciem habentia in quibus maius & minus ſit, nec maius ſit nec minus. Alia ſi ſit eadem paſsio & una ſpecie, ut album, ualde & minus ſimilia dicuntur eſſe, quia una ſpecies ipſorum. Alia ſi plura habent eadem qua altera, aut ſimpliciter, aut quæ in promptu, ut ſtãnum argento, uel auro ignis, aut rubicundum & ruffum.

Simle dicit quatuor modis.

Oſtendit quot modis dicitur ſimile, & ponit quatuor modos, quorum primus reſpõdet tertio modo eius, quod dicitur idem. Quia enim idẽ eſt unum in ſubſtantia, ſimile uero unum in qualitate, oportet illud ſecundum quod dicitur ſimile ſe habere ad id, ſecundum quod dicitur idem, ſicut ſe habet qualitas ab ſubſtãtiam. Et quia uſus eſt qualitate quaſi unitate in ſubſtãtia, utitur figura & ꝓportione quaſi qualitate. Attendendum etiam, ꝙ cum qualitas & quantitas fundentur in ſubſtantia, ubi eſt unitas ſubſtantiæ, ſequitur ꝙ ſit unitas quantitatis & qualitatis, non tamen unitas nominatur à quantitate & qualitate, ſed à principaliori.ſ.ſubã. Et ideo ubi eſt unitas ſubſtantiæ, non dicitur ſimilitudo uel æqualitas, ſed identitas tantum. Ad ſimilitudinem ergo uel ęqualitatẽ requiritur diuerſitas ſubſtantiæ. Et propter hoc dicit ꝙ ſimilia dicũtur aliqua, licet non ſi ſint ſimpliciter eadem ſecundum ſpeciem ſubſtantiæ. & ſi nõ ſunt etiam in differentia ſecundum ſubſtantiam ſubiectam quæ dicitur ſuppoſitum, ſed ſunt eadem ſecundum ſpeciẽ aliquo modo. ſicut maius tetragonum dicitur eſſe ſimile minori tetragono, quando.ſ.anguli unius ſunt æquales angulis alterius, & latera æquales angulos continentia ſunt proportionalia. Sic igitur patet ꝙ hæc ſimilitudo attenditur ſecundum unitatem figuræ & proportionis. Et ſimiliter multæ rectæ lineæ inæquales nõ ſunt eadem ſimpliciter, licet ſint ſimiles. Poteſt autem & hic conſiderari quando eſt unitas ſecundum rationem perfectam ſpeciei, dicitur identitas: quando autem eſt unitas non ſecundum totam rationem ſpeciei, dicitur ſimilitudo. Vt ſiquis dicat ꝙ ea quę ſunt unum genere, ſunt ſimilia: ea uero quæ ſunt unum ſpecie, ſunt eadem, ut uidentur innuere exempla poſita. Nam lineas rectas æquales, & tetragona æqualia dixit habere identitatem adinuicem, tetragona autem inæqualia, & rectas lineas inęquales habere ſimilitudinem. Secundus modus eſt ſi aliqua conueniunt ĩ una forma quę nata ſit ſuſcipere magis & minus, & tamen participent illam formam ſine magis & minus, ſicut albedo recipit intenſionem & remiſſionem. Vnde ſi aliqua ſunt alba æqualiter ſine magis & minus, dicuntur ſimilia. Tertius modus eſt quando aliqua conueniunt in una forma aut paſſione, etiam ſecundum magis & minus, ſicut magis album & minus album, dicuntur ſimilia, quia eſt {una ſpecies}.i.qualitas ipſorum. Quartus modus eſt ſecundum quòd aliqua dicuntur ſimilia, nõ propter unam qualitatem tantum, ſed conſideratione multorum, ut dicantur illa eſſe ſimilia quæ in pluribus conueniunt quam differant, uel ſimpliciter, uel quantum ad ea quæ in promptu apparẽt. Sicut ſtannum argento dicitur ſimile, quia in multis conueniũt. Et ſimiliter ignis auro, & crocus rubeo. Deinde cum dicit.

RUSS.

Quare manifeſtum eſt, quòd diuerſum & diſsimile multipliciter dicuntur. Aliudq; & idem oppoſitè. Vnde omne ad omne, aut idem, aut aliud eſt. hoc uero niſi ſit & materia, & ratio una (quare tu & propinquus diuerſum) tertium autẽ ſicuti illa, quæ in mathematicis ſunt. Diuerſum igitur aut idem ideo omne ad omne dicitur, quòd quæque unum & ens dicuntur. non eſt enim contradictio ipſius eiuſdem. Quare non dicitur de non entibus (at non idem dicitur) ſed de omnibus entibus. aut enim unum, aut nõ unum natura aptum ens, & unum eſſe. Diuerſum igitur & idem ita opponuntur.

ANT. par. 7.

Quare palam quòd diuerſum & diſsimile multipliciter dicitur. Et hoc quidem aliud oppoſite & idem. Propter quod omne, ad omne, aut idem aut aliud. Hoc autem ſi non et materia & ratio eſt una. Quapropter & tu & propinquus diuerſus. Tertium autem ut quæ in mathematicis. Diuerſum quidem igitur aut idem propter hoc omne ad omne dicitur, quæcunque dicunt & unum & ens. Non enim contradictio eſt ipſius eiuſdem. Quapropter non dicitur in non entibus. Nõ idem autem dicitur. In entibus uero omnibus dicitur. Aut enim unum, aut non unum, aptum natum & ens & unum. Diuerſum igitur & idem ita opponuntur.

Par.ſeq. Determinat de partibus multitudinis, & primo de diuerſo & diſsile, quæ totiens dicũtur quotiens idem & ſimile capitulo primo.

Proſequitur de illis quæ cõſequuntur ad pluralitatem, & primo de diſsimili & de diuerſo. Secundo de differenti. ibi {Dfia uero & diuerſitas &c.} Dicit ergo primo ꝙ quia idem & diuerſum opponuntur, & ſimile & diſsimile: idem autem & ſimile multipliciter dicuntur, manifeſtũ eſt ꝙ diuerſum & diſsimile multipliciter dicentur, quia.ſ. quandò unum oppoſitorum dicitur multipliciter, & reliquum, ut dicitur in Primo Topicorum. Omiſſa autem multiplicitate diſsimilis quia facile apparet qualiter modi eius accipiantur per oppoſitum ad modos ſimilis, ponit tres modos eius quod eſt diuerſum. Quorum primus eſt ꝙ diuerſum dicitur oẽ qđ eſt aliud ꝑ oppoſitũ ad idem. Sicut.n. idem dicebatur omne quod eſt ipſum, qđ eſt relatiuum idẽtitatis, ita diuerſum dicitur eſſe quod eſt aliud, quod eſt relatiuum diuerſitas. Et propter hoc unumquodque ad aliud comparatum, aut eſt idem aut diuerſum. Alius modus eſt quando non eſt una materia & una ratio, ſicut tu & propinquus tibi, diuerſi eſtis. Tertius autem modus eſt, ſicut in mathematicis, ut ſi dicantur lineæ inæquales diuerſæ. Et quia dixerat quòd oẽ ad omne eſt idem aut diuerſum, ne quis crederet hoc eſſe uerum, tam in entibus quam in non entibus, remouet hoc dicẽs. Diuerſum aut idem dicitur omne ad omne in his quæ dicuntur unum & ens, non autem in non entibus. Idem enim & diuerſum non opponuntur ut contradictoria, quorum alterum neceſſe eſt uerũ eſſe de quolibet ente, aut non ente: ſed opponuntur ut contraria, quæ non uerificantur niſi de ente. Et ideo diuerſum non dicitur de non entibus. Sed non idem, quod contradictorie opponitur eidem, dicitur etiam de non entibus. Sed in omnibus entibus dicitur idem aut diuerſum. Omne enim quod eſt ens & unum in ſe, comparatum alteri, aut eſt unum ei, & ſic eſt idem, aut non unum, aptum natum

Omne ens omni enti, aut idẽ eſt aut diuerſum.

Differentia inter diuerſum & non idem.

Idem & diuerſum ꝓprie ſunt in ſubſtantia, tranſump: ue autem i oibus generibus.

natum eſſe unũ,& ſic eſt diuerſum. Sic igitur diuerſum & idem opponuntur. Si quis autem obiciat quòd diuerſum & idem non ſunt in omnibus entibus, cum idem ſequatur unitatem ſubſtantię, diuerſitas autem ſubſtantię pluralitatem, dicendum eſt, ꝙ quia ſubſtantia radix eſt aliorum generum, illud quod eſt ſubſtantiæ, transfertur ad omnia alia genera, ſicut de eo quod quid eſt. Philoſophus dixit ſupra in Septimo. Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 12.

Differentia uero & diuerſitas aliud eſt. diuerſum nanque et illud, à quo diuerſum, non eſt neceſſe aliquo eſſe diuerſum. omne etenim quodcunque ſit ens, aut idem, aut diuerſum eſt: differens uero ab aliquo, aliquo differens eſt. Quare neceſſe eſt aliquid idem eſſe, quo differunt. hoc uero idem, aut genus, aut ſpecies eſt. omne nãque differens, aut genere, aut ſpecie differt. genere quidem quorum non eſt communis materia, neque mutua generatio. utputa, quorum alia prædicationis figura eſt. ſpecie uero, quorum idem genus. dicitur autem genus, quo (ambo quæ differunt) ſecundum ſubſtantiam idem

Tex. 13. *dicuntur. Contraria uero, differentia, & contrarietas quædã differentia eſt.*

ANT. Tex. c. 12. par. 2.

Differentia uero & diuerſitas aliud. Diuerſum enim à quo eſt diuerſum non neceſſe aliquo eſſe diuerſum. Omne nanque diuerſum aut idem quodcunque eſt ens. Differens uero ab aliquo, aliquo differens. Quare neceſſe ipſum, idem aliquid eſſe, quo differunt. Hoc autem ipſum idem genus aut ſpecies. Omne nanque differens, differt aut genere, aut ſpecie. Genere quidem, quorum non eſt communis materia, nec generatio adinuicem, quorumcunque alia figura categoriæ.

Tex. c. 13. *Specie uero, quorum idem eſt genus. Dicitur autem genus, ſecundum quod ambo idem dicuntur, ſecundum ſubſtantiam differentia. Contraria uero differentia ſunt, & contrarietas differentia quædam.*

Tractat de differente qđ eſt pars multitudinis.

Oſtendit in quo differat differentia & diuerſitas dicens, quòd aliud eſt differentia, aliud diuerſitas. Duo enim quorum unum eſt diuerſum ab altero non eſt neceſſe per aliquid eſſe diuerſa. Poſſunt. n. eſſe diuerſa ſeipſis. Et hoc ex prædictis patet, quia quodcunque ens alteri comparatum, aut eſt diuerſum, aut eſt idẽ. Sed quod eſt differens ab aliquo, oportet ꝙ per aliquid ſit differens. Vnde neceſſe eſt, ut id quo differentia differunt, ſit aliquid idem in illis quæ non ſic differunt. Hoc autem quod eſt idem in pluribus, uel eſt genus, uel eſt ſpecies. Vnde omne differens, differt aut genere aut ſpecie.

Quõ diſtinguantur diuerſum & differens. Tex. c. 6.

Genere quidem differunt, quorum non eſt communis materia. Dictum eſt enim ſupra ĩ Octauo ꝙ licet materia non ſit genus, tamen ab eo quod eſt materiale in re, ſumitur ratio generis. Sicut natura ſenſibilis eſt materialis in homine reſpectu rationis. Et ideo illud quod non communicat in natura ſenſibili cum homine, eſt alterius generis. Et quia ea quæ non communicant in materia, non generãtur adinuicẽ, ſequitur ea genere eſſe diuerſa, quorum nõ eſt generatio adinuicem. Quod etiam neceſſe fuit addere propter ea quæ non habent materiam, ſicut accidentia ſunt. Vt ſint genere diuerſa quæcunque ſunt in diuerſis prædicamentis, ut linea & albedo, quorum unum non fit ex alio. Specie uero differentia dicuntur, quorum eſt idem genus, & ſecundum formam differunt. Dicitur autẽ genus quod prædicatur de duobus ſpecie differẽtibus, ſicut de homine & de equo. Contraria autẽ differunt, & contrarietas eſt differentia quædam. Deinde cum dicit.

BESS.

Quod autem recte ſupponimus ex inductione patet. cuncta enim differre uidentur, & nõ ſolum diuerſa eſſe, ſed quædam ſecundum genus diuerſa, quædam in eadem prædicationis coordinatione. Quare & quæ eadem ſpecie, in eodem genere ſunt. determinatum autem in aliis eſt. quæ eadem, aut diuerſa genere ſunt.

ANT. par. 9.

Quod autem hoc bene ſupponimus, palam ex inductione. Omnia enim differentia, uidentur eadem, & non ſolum diuerſa entia. Sed hæc quidẽ genere diuerſa, hæc autem in eadem coelementatione categoriæ, quare in eodem genere & in eadẽ ſpecie. Determinatum autem eſt in aliis quæ ſunt genere eadem, & quæ diuerſa.

Quod dixerat de differente, inductiue declarat. Tex. c. 12. & lect. 11.

Probat ꝑ inductionem quod dixerat de ratione differentię, quia omnia differentia uidentur eſſe talia. ſ. ꝙ non ſolum ſint diuerſa, ſed aliquo modo diuerſa, ſicut hæc quidem diuerſa ſunt genere. Hæc autem ſunt in eodem prædicamento & in eodem genere, ſed differunt ſpecie, & quędam ſunt eadem ſpecie. Quæ aut ſunt genere eadẽ aut diuerſa, determinatum eſt in aliis, ideſt in Quinto huius.

Lectio V.

Quod nam ſit contrarietas, quod uidelicet eſt maxima & perfecta differentia, quot item contraria, oſtendit.

BESS. Hinc ſumi ſolet diffinitio cõtrariorum.

Cum autem contingit inuicem differre, quæ differunt, & plus & minus, eſt etiam quædam maxima differentia.

ANT. par. 1.

Quoniam autem differre contingit abinuicem differentia plus & minus, eſt aliqua maxima differentia.

Tractat de contrarietate quæ eſt ſpecies differentiæ.

Poſtquam Philoſophus determinauit de uno & multo, & de his quę ad ea conſequuntur, quorũ unum eſt contrarietas, quæ eſt differentia quædã, ut dictum eſt, hic determinat de contrarietate, q̃a eius conſideratio ſpecialem habet difficultatem. Et diuiditur in partes duas. In prima oſtẽdit quòd cõtrarietas eſt differentia maxima. In ſecunda inquirit, utrum contraria differant genere, aut ſpecie. ibi {Diuerſum autem ſpecie ab aliquo &c.} Prima diuiditur in duas. In prima determinat de contrariis. In ſecunda de mediis. ibi {Quoniam uero cõtrariorum cõuenit &c.} Prima diuiditur ĩ duas. In prima oſtendit naturam contrarietatis. In ſecũda mouet quaſdam dubitationes circa prædeterminata. ibi {Quoniam autem unum uni contrariũ eſt.} Prima diuiditur in duas partes. In prima oſtẽdit quid ſit contrarietas. In ſecunda determinat de contrarietate per comparationem ad alias ſpecies oppoſitionis. ibi {Prima uero ꝯtrarietas &c.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit diffinitionem contrarietatis. Secundo ad diffinitionem aſſignatam reducit omnes alias diffinitiones, quæ de contrariis aſſignantur. ibi {Neceſſe eſt alios terminos &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit diffinitionem contrarietatis. Secundo ex diffinitione aſſignata quædam corollaria concludit. ibi {At uero maximum in unoquoque genere &c.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit aliquam eſſe differentiam maximam hoc modo. In quibuſcunque eſt inuenire magis & minus, eſt inuenire maximum, cum non ſit procedere in infinitum: ſed contingit

Infra lec. 7. Lect. ſeq. Infra pt. 6. par. 3. Datur maxima diff. Vbi magis & minus ibi maximum.

cõtingit differre aliquid ab altero magis & minus: ergo & contingit aliqua duo maxime differre. Et ita eſt aliqua differentia maxima. Secundo ibi

BESS. *Et hanc dico contrarietatem. Quod autem maxima differẽtia eſt, manifeſtum eſt ex inductione. Quæ enim genere differunt non habent ad ſe mutuo uiam, ſed plus diſtant, & non conueniunt. illis uero, quæ ſpecie differunt, generationes ex contrariis tanquam ex ultimis ſunt. diſtantia uero ultimorum, maxima eſt, quæ etiam contrariorum.*

ANT. par. 2. *Et hanc dico contrarietatem. Quia uero maxima eſt differentia, palam ex inductione. Genere nanque differentia, non habent uiam in inuicem, ſed diſtant magis, & incomparabiliter. Differentibus uero ſpecie, generationes ex contrariis ſunt, ut ultimis. Vltimorum uero diſtantia, maxima eſt. Quare & quæ contrariorum.*

Cõtrarietatẽ eſſe maximã differentiã probatur inductiue. Oſtendit quòd contrarietas ſit maxima differẽtia per inductionem. Quæcunq; enim differunt, aut differunt genere, aut differunt ſpecie. Illa autem, quæ differunt genere, non ſunt comparabilia adinuicem, ſed magis diſtant quam poſsit in eis accipi magis & minus differre. Hoc enim accipitur in illis quorum eſt tranſmutatio inuicem. Intelligitur.n. proceſſus. quidam & uia tranſmutationis de uno in aliud per hoc primo ꝙ magis differũt, & poſtea minus, & ſic quouſque unum tranſmutatur in alterum. In illis autem quæ differunt, genere, nõ eſt accipere huiuſmodi uiam tranſmutationis unius in alterum. Vnde in eis non eſt accipere magis & minus differre, & per conſequens nec maxime differre, & ſic in differentibus genere non eſt maxima differentia. In illis uero quæ differũt ſpecie, oportet maximam differentiam eſſe inter contraria, quia generationes mutuæ ſunt ex contrariis ſicut ex ultimis. Generatur quidem mediũ ex extremo, aut econuerſo, aut etiam medium ex medio, ut pallidum ex nigro uel ex rubeo, non tamẽ huiuſmodi generationes ſunt ex duobus quaſi ultimis. Cum enim in generatione, ex nigro procedit pallidum, adhuc ulterius poteſt procedere ad aliquid magis differẽs. Sed cum iam peruenerit ad albũ, non poteſt ulterius procedere ad aliquid magis differens à nigro. Et ſic ibi eſt ſtatus ſicut in ultimo. Et propter hoc dicit ꝙ generationes fiunt ex contrariis ſicut ex ultimis. Sed manifeſtum eſt ꝙ diſtantia ultimorum ſemper eſt maxima. Relinquitur ergo ꝙ inter ea quæ differunt ſpecie, maxime differunt contraria. Cum autem oſtenderimus ꝙ ea quæ differunt genere non dicuntur maxime differre, & tamen eſt aliqua maxima differentia, ſequitur ꝙ contrarietas non ſit aliud quam maxima differentia.

Deinde cum dicit.

BESS. Maximum quid. Perfectum quid. *Atqui quod maximum eſt in quoque genere perfectum eſt. etenim maximum eſt, cuius non eſt exceſſus. Perfectum uero, extra quod non eſt poſsibile aliquid habere. finem nanque habet perfecta differentia. quemadmodum cætera perfecta dicuntur, eo quòd habeant finem, extra finem autem nihil eſt. ultimum enim in re omni eſt, & continet. quare nihil extra finem eſt. nec indiget aliquo, quod perfectum eſt. Quod* Tex. c. 14. *igitur contrarietas eſt differentia perfecta, ex his patet. Cum autem multipliciter dicãtur contraria, ita perfectum ſequitur, ſicuti eis ineſt eſſe contrariis.*

ANT. par. 2. Perfectum quid. *At uero maximum in unoquoque genere perfectum. Maximum enim, cuius non eſt exceſſus. Et perfectum cuius non eſt adhuc extra ſumere aliquid poſsibile. finem enim habet perfecta differentia. Sicut & alia eo quòd finem habeant dicuntur perfecta. Nihil autem extra finem. Vltimum autem in omni, & continet. Propter quod nihil extra finem, nec eget aliquo quod perfectum. Quod quidem igitur contrarietas eſt differentia perfecta, ex his palam. Multipliciter autẽ dictis contrariis, ſequetur quòd perfecte, ita ſicut utique quod eſt contrariis eſſe extiterit ipſis.* Finis. Tx. c. 14.

Primũ corollariũ ꝙ contrarietas eſt perfecta differentia. Inducit duo corollaria ex præmiſsis, quorum primum eſt quòd contrarietas ſit perfecta differentia. Quod ſic probatur. Maximum in unoquoque genere eſt idem quod perfectum eſt. Quod patet ex hoc, quòd maximum eſt quod non exceditur, & perfectum eſt, extra quod non poteſt aliquid ſumi. Et ſic eadem uidetur eſſe differentia maximi & perfecti. Et quòd perfectum ſit extra quod non poteſt aliquid ſumi, patet quia omnia dicuntur perfecta, eo quod deueniunt ad finem. Extra finem autem nihil eſt, quia finis eſt id quod eſt ultimum in omni re, & quod continet rem. Vnde nihil eſt extra finẽ. Nec id quod perfectum eſt, indiget aliquo exteriori, ſed totum continetur ſub ſua perfectione. Maximum quid. Perfectum quid. Finis quid. Tex. c. 15.

Et ſic patet quòd perfecta differentia eſt quæ peruenit ad finem. Et ſic cum contrarietas ſit maxima differentia, ut probatum eſt, ſequitur quòd ſit differentia perfecta. Sed quia contraria dicuntur multipliciter, ut poſtmodum dicetur, non omnia contraria dicuntur perfecte differentia. Sed ita conſequitur quælibet contraria perfecte differre, ſicut competit eis eſſe contraria, quibuſdam ſcilicet primo, & quibuſdam ſecundario.

His autem exiſtentibus, patet quòd non contingit unĩ plura contraria eſſe. nec enim ultimo ulterius aliquid erit. nec unius diſtantiæ, plura quàm duo ultima. BESS.

His enim entibus, palam quod non contingit uni plura contraria eſſe. Nec enim ultimo ulterius. Et erit utique aliquid. Nec diſtantiæ unius, plura ſunt quam duo ultima. ANT. par. 4.

Secundum corollarium ponit dicens, quòd cũ prædicta ſint uera, manifeſtum eſt quod non conuenit plura eſſe contraria uni. Quod quidem probat dupliciter. Primo quia contrarietas eſt maxima & perfecta differentia quaſi ultimorũ. Vnius autem diſtantiæ nõ poſſunt eſſe plura ultima quã duo. Sicut uidemus ꝙ unius rectæ lineæ ſunt duo puncta extrema. Nec iterum ultimo eſt aliquid ulterius. Vnde impoſsibile eſt ſi cõtrarietas eſt una diſtantia, ꝙ uni contrariorum contrarientur aliqua duo quaſi ultima. Nec quòd unum contrarietur magis, & alterum minus, quia id quod contrariaretur minus, non eſſet ultimum, ſed aliquid haberet ulterius. Non cõuenit plura uni eſſe cõtraria.

Et omnino ſi contrarietas differentia eſt, differentia uero duorum eſt, ergo & ipſa perfecta. BESS.

Totaliter autem ſi eſt contrarietas differentia. Differentia uero duorum. Quare & perfecta. ANT. par. 5.

Probat idem alio modo dicens, quòd contrarietas eſt differentia quædam. Omnis autem differentia eſt aliquorum duorum. Vnde & perfecta differentia eſt duorum. Et ſic unum uni tantum eſt contrarium. Deinde cum dicit.

BESS. *Neceſſe autem alias contrariorum definitiones ueras eſſe.etenim plurimum differt perfecta differentia. nãque non eſſe aliquid ſumendum extra ea,quæ & genere differunt,& ſpecie,oſtenſum eſt.quia ad ea,quæ extra genus ſunt, non eſt differentia horum autem hæc maxima eſt. Et quæ in eodem genere plurimum differunt,contraria ſunt.maxima enim horum differentia eſt,quæ perfecta eſt. Et quæ in eodem ſuſceptiuo plurimum differunt,contraria ſunt. materia enim eadem contrarus. Et quæ ſub eadem potentia plurimum differunt.etenim ſcientia circa unum eorum genus, una, in quibus perfecta differentia,maxima eſt.*

ANT. par.6. *Neceſſe autem & alios terminos eſſe ueros contrariorum.etenim plurimum differt perfecta differentia. Genere autem differentibus non eſt magis extra accipere,his quæ ſpecie.Oſtenſum enim,quia ad ea,quæ ſunt extra genus, non eſt differentia. Horum autem hæc maxima. Et in eodem genere plurimum differentia contraria. Maxima nanque differentia horum quæ perfecta. Et quæ in eodem ſuſceptiuo plurimum differentia.Eadem enim eſt materia contrarus.Et quæ ſub eadem potentia plurimum differentia. Etenim ſcientia circa unũ genus,quæ una in quibus perfecta dr̃ia maxima.*

Quatuor diffinitiones datas ab aliis de contrarietate reducit ad prædictam. Oſtendit,quòd omnes diffinitiones de contrariis datę ſecundum prædictam diffinitionem contrarietatis uerificantur.Et ponit {quatuor terminos}.i.diffinitiones contrariorum ab aliis aſſignatas. Quarum prima eſt,quòd contraria ſunt quæ plurimum differunt.Hoc enim uerificat ſecundum prædicta,cum contrarietas ſit perfecta differentia, quæ facit plurimum differre. Manifeſtum eſt enim ex prædictis,quòd in his, quæ differunt genere, non eſt accipere quid magis differens his,quę differunt ſpecie,quia ad ea,quæ ſunt extra genus,non eſt differentia,ut dictum eſt.Eorum uero,quæ differunt ſpecie,maxima differentia eſt cõtrariorum.Et ſic ſequitur quòd contraria ſunt quæ plurimum differunt. Secunda diffinitio eſt, quòd contraria ſunt quæ plurimum differunt in eodem genere. Quę etiam uerificatur ſecũdum prædicta, quia contrarietas eſt perfecta differentia.Maxima autem differentia eorum q̃ ſunt in eodem genere eſt perfecta dr̃ia. Vnde relinquitur quòd contraria ſunt quę plurimum differunt in eodem genere.

Tertia diffinitio eſt quòd cõtraria ſunt quæ plurimum differunt in eodem ſuſceptibili.Quod etiã uerificatur ex prædictis,quia eadem eſt materia cõtrariorum, cum ex inuicem generentur. Quarta

Tex.c.3. Lect.2. diffinitio eſt ꝙ contraria ſunt,quæ plurimum differunt {ſub eadem potentia}.i.arte uel ſcientia.Nam ſcientia eſt potẽtia rationalis, ut in Nono dictum eſt.Et hæc etiã diffinitio ex prædictis uerificatur, quia una ſcientia eſt circa unum genus.Cum igitur contraria ſint in eodem genere,oportet ꝙ ſint ſub eadem potentia ſiue ſcientia. Et quia contrarietas eſt perfecta differentia in eodem genere, oportet ꝙ contraria plurimum differant eorum quæ ſunt ſub eadem ſcientia.

LECTIO VI.

Habitum & priuationem, communem eſſe omnium contrariorum, rationem & quomodocunque oppoſitorum radicem.

BESS. Tex.15. *PRima uero contrarietas habitus & priuatio eſt. non tamen omnis priuatio(multipliciter enim priuatio dicitur)ſed quæcunque perfecta ſit.*

Prima uero contrarietas, habitus & priuatio eſt. Sed non omnis priuatio.Multipliciter enim priuatio. Sed quæcunque perfecta fuerit. ANT. Tex.c.1. par.1.

Poſtquam Philoſophus diffiniuit cõtrarietatem, hic comparat ipſam ad alias ſpecies oppoſitionis, & circa hoc duo facit. Primo proponit quod intẽdit.ſ.ꝙ cõtrarietatis principium eſt oppoſitio priuationis & habitus.Secundo manifeſtat quod ſuppoſuerat.ibi {Si ergo opponuntur &c.} Circa primum duo facit. Primo enim proponit quod principiũ contrarietatis eſt priuatio & habitus dicens, quòd prima contrarietas eſt priuatio & habitus, quia ſcilicet in omni contrarietate priuatio & habitus includitur. Sed ne aliquis crederet ꝙ idem eſſet opponi ſecundum priuationem & habitum & ſecundum contrarietatem, ſubiungitur ꝙ non omnis priuatio ſit contrarium,quia priuatio ſicut in ſuperioribus habitum eſt,multipliciter dicitur. Aliquando enim quocunque modo, ſi non habeat quod natum eſt haberi dicitur eſſe priuatio.Sed talis priuatio non eſt contrarium,quia talis priuatio non ponit aliquam naturam oppoſitam habitui, licet ſupponat ſubiectum determinatum.Sed priuatio dicitur eſſe contrarium, quæcunque fuerit perfecta priuatio.Cum autem priuatio ſecundum id quod eſt,non recipiat magis & minus, non poteſt dici perfecta priuatio niſi ratione alicuius naturæ, quæ perfectam diſtantiam habeat ad habitum. Sicut non omnis priuatio albi eſt contraria albo, ſed priuatio magis diſtans ab albo, quam oportet fundari in aliqua natura eiuſdem generis,maxime diſtante ab albo. Et ſecundum hoc dicimus quòd nigrum eſt contrarium albo. Deinde cum dicit.

Infra pt.1. Principiũ contrarietatis eſt habitus & priuatio.

Lib.1.c.de priuatione.

Cetera uero contraria ſecundum hæc dicentur, quædam eo quòd habeant:quædam eo quòd faciunt, aut factiua ſint: quædam eo quòd accipiant, abiciant hæc, aut alia contraria. BESS.

Alia autem contraria ſecundum hoc dicentur. Hoc quidem per habere, alia uero per facere aut facta eſſe. Alia autem per acceptiones eſſe & abiectiones horum, aut aliorum contrariorum. ANT. par.2.

Secundo oſtendit qualiter ab iſta prima cõtrarietate,alia contraria deriuentur dicens,ꝙ alia cõtraria {dicuntur ſecundum hoc}.ſ.ſecundum priuationem & habitum diuerſimode. Quædam enim dicuntur contraria in eo ꝙ habent in ſe incluſam priuationem & habitum, ſicut album & nigrum & calidum & frigidum. Alia per hoc ꝙ actu faciunt priuationem & habitum, ſicut ſunt calefaciens & infrigidans. Aut per hoc quòd ſunt uirtute actiua priuationis & habitus, ſicut calefactiuum & infrigidatiuũ. Alia uero per hoc ꝙ ſunt acceptiones dictorum, ſicut calefieri & infrigidari. Aut per hoc quòd ſunt abiectiones eorum,ſicut corruptio caliditatis & frigiditatis. Et non ſolum aliqua dicuntur contraria per hoc,quòd dicunt dictas habitudines ad prima contraria,ſed etiam per hoc ꝙ habẽt habitudines eaſdem ad contraria ſequentia. Sicut ſi dicamus ꝙ ignis & aqua ſunt contraria, quia habent calidum & frigidum, quæ etiam dicebantur contraria per hoc ꝙ includunt priuationem & habitum. Deinde cum dicit.

Ex prædicta prima contrarietate,omnis alia deriuatur.

BESS.

Si opponuntur itaque contradictio, priuatio, cõtrarietas, & ad aliquid: horum autem primum contradictio: contradictionis uero nihil medium eſt, cõtrariorum autem contingit: patet quod non idem eſt contradictio & contraria.

ANT. par. 3.

Si ergo opponũtur cõtradictio, & priuatio, et cõtrarietas, & ad aliquid. Horũ aũt primũ contradictio. Contradictionis autem nihil eſt medium. Contrariorum autem contingit. Quod quidem non idem contradictio & contraria, palam.

Contradictio maxima oppoſitio, & nõ habet mediũ, cõtrarietas autẽ habet.

Manifeſtat quod ſuppoſuerat .ſ. quòd prima cõtrarietas eſt priuatio & habitus, & hoc dupliciter. Primo per ſyllogiſmum. Secundo per inductionẽ, ibi {Palam autem & per inductionem &c.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit quòd cõtrarietas non eſt contradictio dicens, ꝙ cũ quatuor modis aliqua alicui opponantur. Vno modo ut cõtradictio, ſicut ſedens non ſedenti. Alio modo ut priuatio, ſicut cæcus uidenti. Tertio modo ut contrarietas, ſicut nigrũ albo. Quarto modo ad aliquid, ſicut filius patri. Inter iſta quatuor genera oppoſitionis primum eſt contradictio. Cuius ratio eſt, q͂a contradictio includitur in omnibus aliis tanquam prius & ſimplicius. Oppoſita enim ſecundum q͂dcunque oppoſitionis genus impoſsibile eſt ſimul exiſtere. Quod quidem contingit ex hoc, ꝙ alterũ oppoſitorum de ſui ratione habet, negationem alterius. Sicut de ratione cæci eſt ꝙ ſit non uidens. Et de ratione nigri ꝙ non ſit album. Et ſimiliter de ratione filij eſt quòd nõ ſit pater eius cuius eſt filius. Manifeſtum eſt autem ꝙ in contradictione non eſt aliquod medium. Neceſſe eſt enim aut affirmare aut negare, ut ſupra i Quarto manifeſtum fuit. Cõtrariorum autem conuenit eſſe medium. Et ſic manifeſtum eſt quòd contrarietas & contradictio nõ ſunt idem. Deinde cum dicit.

Infr. pte. 7. Spẽs oppoſitionis. Prima ſpecies oppõnis eſt contradictio. Differt cõtrarietas a ꝯtradictione per habere & nõ habere mediũ. Tex. c. 8.

BESS.

Priuatio uero, quædam contradictio eſt. aut enim, quod omnino impoſsibile eſt habere, aut quod, cum natura aptum habere ſit, non habeat priuatum eſt, aut totaliter, aut modo quodam, determinatum. multipliciter enim hoc, ut in aliis diuiſum à nobis eſt, dicimus. quare priuatio quædam contradictio eſt, aut impoſsibilitas determinata, ſiue ſimul accepta cũ ſuſceptiuo. Ideo contradictionis quidem non eſt medium, ſed priuationis alicuius eſt. omne enim, aut æquale, aut non æquale. æquale uero, aut inæquale, non omne niſi ſolum in ſuſceptiuo æqualitatis.

ANT. par 4.

Priuatio uero contradictio quædam eſt. Aut enim quod impoſsibile eſt totaliter habere. Aut ſi quod aptum natum habere non habeat, priuatum eſt aut totaliter, aut aliqualiter determinatum. Multipliciter enim iam hoc dicimur, ſicut diuiſum eſt à nobis in alijs. Ergo priuatio quædam eſt contradictio, aut in potentia determinata, aut concepta cum ſuſceptiuo. Quapropter contradictionis quidem non eſt medium. Sed priuationis alicuius eſt. Aequale nanque aut non æquale omne. Aequale uero, aut inæquale non omne, niſi ſolum in ſuſceptiuo æqualitatis.

Priuatio tripliciter.

Oſtendit qualiter ſe habeat priuatio ad contradictionem, manifeſtans qualiter conueniant, & qualiter differant. Dicit ergo, quòd priuatio eſt quædam contradictio. Dicitur enim priuatio uno modo, quando aliquid non habet quod nullo modo natum habere, ut ſi diceremus quòd lapis non habet uiſum. Alio modo dicitur aliquid priuari, ſi nõ habeat quod natum eſt habere, ſicut animal ſi non habeat uiſum. Et hoc dupliciter, uno modo qualitercunque non habeat. Alio modo ſi non habeat cum aliqua determinatione, puta in tempore determinato, aut aliquo mõ determinato, quia priuatio multipliciter dr̃ ſicut ſupra habitũ eſt i. 5. & 9. Ex his ergo patet ꝙ priuatio eſt quædam cõtradictio. Et q̃dã ꝙ ſit cõtradictio patet ex hoc, ꝙ aliquid dicitur priuatum ex hoc ꝙ non habet. Sed quòd non ſit contradictio abſoluta, ſed contradictio quædam, patet ex hoc quòd contradictio de ſui ratione non requirit neque aptitudinem, neq; etiam eſſentiam alicuius ſubiecti. Verificatur enim de ente & de non ente quocunque. Dicimus enim quòd animal non uidet & lignum non uidet, & ꝙ non ens non uidet. Sed priuatio de neceſsitate requirit aliquod ſubiectum, & quandoque etiam requirit aptitudinem in ſubiecto. Quod enim eſt omnino non ens non dicitur priuatum. Et ideo dicit quòd priuatio aut eſt in determinata potentia ſcilicet cum aptitudine ad habitum, aut ſaltem {cõcepta cum ſuſceptiuo} .i. cum ſubiecto, licet non habente aptitudinem ad habitum. Sicut ſi dicamus uocem inuiſibile, aut lapidem rem mortuam. Et ideo contradictio non poteſt habere medium, ſed priuatio aliquo modo medium habet. Neceſſe eſt enim omne aut æquale aut non æquale eſſe, ſiue ſit ens ſiue non ens. Sed non neceſſe eſt dici de oĩ ꝙ ſit æquale aut inæquale, ſed ſolum hoc neceſſe eſt in ſuſceptiuo æqualitatis. Sic igitur oppoſitio contradictionis omnino eſt immediata, oppoſitio uero priuationis eſt immediata in determinato ſuſceptiuo, non autem eſt immediata ſimpliciter. Ex quo patet quòd contrarietas quæ nata eſt habere medium, propinquior eſt priuationi quam cõtradictioni. Nondum tamen habetur quòd priuatio ſit contrarietas.

Lect. 7. & lib. 2. Lectio. 1. Priuatio eſt cõtradictio ſed nõ perfecta.

Priuatio non eſt ſimpliciter ſine medio, ut contradictio.

BESS. Tex. 15.

Si itaque generationes ipſi materiæ ex contrariis: fiunt autem aut ex forma, & habitu formæ, aut ex aliqua priuatione ſpeciei, & formæ: patet quòd omnis quidem contrarietas, priuatio eſt.

ANT. Tex. c. 16. par. 5.

Si itaque generationes ipſi materiæ ex contrariis fiunt, quia aut ſpecie, & ex ſpeciei habitu, aut priuatione aliqua ſpeciei & formæ: palam quia contrarietas priuatio quædam utique erit omnis.

Reſtat tertio oſtendendum quòd contrarietas ſit priuatio, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit per ſyllogiſmum quòd contrarietas ſit priuatio hoc modo. Omne illud ex quo fit generatio, aut eſt ſpecies ſiue quicunque habitus ſpeciei, aut eſt priuatio ſpeciei, ſiue cuiuſcunque formæ. Omne quidem dicit, quia eſt duplex generatio. Generatur enim aliquid ſimpliciter in genere ſubſtantiæ, & ſecundum quid in genere accidẽtium. Generationes enim ſunt ex contrariis in materia. Manifeſtũ eſt ergo, ꝙ oĩs cõtrarietas eſt aliqua priuatio. Si .n. alterũ extremorũ ĩ qualibet gñone eſt priuatio, & utrũq; ꝯtrariorũ eſt extremũ gñonis, q͂a cõtraria gñant ex inuicẽ, ſicut albũ ex nigro, & nigrũ ex albo, neceſſe eſt ꝙ ſp alterũ ꝯtrariorũ ſit priuatio.

Probat oſtẽ ſiue ꝙ contrarietas ſit priuatio q̃dam.

BESS.

Priuatio uero non omnis fortaſſe contrarietas eſt. Cauſa uero eſt, quia multipliciter priuari contingit, quod priuatum eſt. à quibus enim ultimus tranſmutationes, hæc contraria ſunt.

ANT. par. 4.

Priuatio uero non omnis forſan contrarietas. Cauſa uero quia multipliciter contingit priuari priuatum. Ex quibus enim permutationes extremis contraria.

Tex.cõ.15. Nõ omnis priuatio eſt ɔtrarietas.

Oſtendit ꝙ non omnis priuatio eſt contrarietas, quod etiam ſupra dixerat, dicens: Non omnis priuatio eſt contrarietas. Et cauſa huius eſt, quia priuatum contingit multipliciter priuari. Quocunque enim modo id quod natum eſt habere aliquam formam, non habeat illam, dici poteſt eſſe priuatum, ſiue ſit in diſpoſitione propinqua ad formam illam, ſiue remota. Sed contrarium eſt ſemper in diſpoſitione remota, quia contraria ſunt ex quibus fiunt permutationes ſicut ex extremis. Vnde ſupra dictum eſt, ꝙ ſunt maxime diſtantia. Aliquid enim priuari dicitur albedine ſi nõ ſit album, ſiue ſit pallidum, ſiue quocunque alio colore coloratum. Sed non ideo dicitur eſſe contrarium, niſi quando eſt maxime diſtans ab albo. ſ. quando eſt nigrum. Vnde manifeſtum eſt ꝙ non omnis priuatio eſt contrarietas. Ex hoc etiam apparet ꝙ cum priuatio nihil aliud requirat niſi abſentiam formę, ſuppoſita tantum habitudine in ſubiecto, ſine hoc ꝙ determinet aliquam diſpoſitionem in ſubiecto, per quam ſubiectum ſit propinquum formæ uel diſtans ab ea, ꝙ priuatio non ſignificat aliquam naturam in ſubiecto, ſed præſupponit ſubiectum cum aptitudine. Contrarium uero requirit determinatam diſpoſitionem ſubiecti, ſecundum quam maxime diſtet à forma. Vnde de neceſſitate aliquam naturam ſignificat in ſubiecto, quæ eſt eiuſdem generis cum forma abſente, ſicut nigrum eſt in genere albi. Conſiderandum eſt etiam ꝙ eſt duplex priuatio, quædam quæ habet immediatum ordinem ad ſubiectum formæ, ſicut tenebra habet immediatum ordinem ad diaphanum. Et inter huiuſmodi priuationem & formam oppoſitam eſt mutua tranſmutatio. Aer enim de lucido fit tenebroſus, & de tenebroſo fit lucidus. Quædam autem priuatio eſt quæ non comparatur ad ſubiectum formæ niſi mediãte forma, cum ſit ut quædam corruptio eius, ſicut cęcitas eſt corruptio uiſus, mors eſt corruptio uitæ. Et in talibus non eſt mutua cõuerſio, ſicut ſupra in Nono habitum eſt. Cum igitur hic oſtenditur contrarietatẽ eſſe priuationem ex mutua tranſmutatione, quę eſt in contrariis & priuatione & forma, manifeſtum eſt ꝙ non dicitur iſta eſſe contrarietas quæ eſt corruptio formę, ſed quę habet immediatum ordinem ad ſubiectum formæ. Et ſic ceſſat illa obiectio quæ ponitur in prædicamentis, quòd à priuatione ad habitum non fit reuerſio. Contraria autem tranſmutantur inuicem.

Duplex priuatio.

A priuatione ad habitum nõ eſt regreſſus. Tex.c.14.

Tex.c.13.

Deinde cum dicit.

BESS. *Hoc autem et per inductionem manifeſtum eſt. omnis nãque contrarietas habet alterius contrariorum priuationem: uerum non omnia ſimiliter. inæqualitas enim æqualitatis. diſſimilitudo uero ſimilitudinis. uitium autem uirtutis.*

ANT. par 7. *Palam autem & per inductionem. Omnis enim cõtrarietas habet priuationem alterius contrariorum. Sed non ſimiliter omnia. Nam inæqualitas æqualitatis, & diſſimilitudo ſimilitudinis, & malitia uirtutis.*

Oſtendit per inductionem ꝙ cõtrarietas ſit priuatio, & hoc dupliciter. Primo inducendo in ſingulis contrariis. Secundo reducendo ad prima contraria, ibi {Sufficit autem & ſi prima &c.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit per inductionem ꝙ contrarietas ſit priuatio dicens, ꝙ hoc quod ſupra ratione ſyllogiſtica oſtẽſum eſt, palam eſt etiã per inductionem. Quia omnis contrarietas inuenitur habere priuationem alterius ɔtrariorum. Semper enim duorum cõtrariorum unum eſt defectiuum reſpectu alterius. Sed tamen non in omnibus contrariis ſimiliter inuenitur unum priuatio alterius, ut infra dicetur. Et ꝙ unum contrariorum ſit priuatio alterius ex hoc apparet, quia inæqualitas eſt priuatio æqualitatis, & diſſimilitudo ſimilitudinis, & malitia uirtutis. Deinde cum dicit.

Infr. ꝑt 6.

Probat id quod, ſupra inducit.

BESS. *Differt autem, ut dictum eſt. etenim hoc quidem, ſi ſolum priuatum ſit. hoc uero, ſi ſit aut quando, aut in aliquo. ut puta in aliqua ætate, aut in principali, aut omnino. Ideo horum quidem eſt aliquid medium. & eſt, nec bonus homo, nec malus: illorum uero non eſt, ſed neceſſe eſt eſſe parem, uel imparem. Præterea. quædam habent ſubiectum determinatum, quædam non, Quare manifeſtum eſt, quod ſemper alterum contrariorum ſecundum priuationem dicitur.*

ANT. par. 8. *Differt autem ut dictum eſt. Hoc quidem enim ſi ſolum ſit priuatum, hoc autem ſi eſt, aut quando, aut in quo, ut ſi certe ætate aliqua, aut principali, aut omnino. Quapropter horum quidem medium eſt, ſed neque bonus homo neque malus. Aliorum uero non eſt, ſed neceſſe eſſe aut parem, aut imparem. Amplius alia quidem habent ſubiectum determinatum, alia autem non Quare palam quia ſemper alterum contrariorum dicitur ſecundum priuationem.*

Oſtendit ꝙ diuerſimode unum contrariorum eſt priuatio alterius. Hoc enim contingit ſecundũ diuerſam rationem priuationis. Quæ quidem diuerſitas attenditur dupliciter. Vno modo ex hoc ꝙ priuatio poteſt dici, uel quia ſolũ aliquod priuatum eſt modo quocunque. Vel quia eſt priuatum in aliquo tempore determinato, uel in aliqua parte determinata. In tempore quidem determinato, ſicut ſi ſit priuatum in aliqua ætate. In parte autem determinata, ſicut ſi ſit priuatum ĩ aliqua parte principali. Aut {etiam in omni}. i. in toto. Dicitur enim aliquis inſenſatus, ſi in ætate perfecta diſcretione careat, non autem in puerili ætate. Et ſimiliter aliquis nudus, non ſi aliqua pars eius non ſit recta, ſed ſi plures aut principales partes intectæ remaneant. Et propter iſtam diuerſitatem priuationis quę in contrarietate includitur, contingit ꝙ quorũdam contrariorum eſt mediũ, & quorundam non. Inter bonum enim & malum, mediũ eſt. Eſt enim aliquis homo neq; bonus neq; malus. Dicitur enim bonus homo ſecundum uirtutem. Nam uirtus eſt quæ bonum facit habentem. Non autem omnis qui caret uirtute malus eſt. Nã puer caret uirtute, & tamen non dicitur malus. Sed ſi in ętate, in qua debet habere uirtutem nõ habeat, malus dicitur. Vel etiam ſi aliquis uirtute careat quantum ad aliquos actus minimos, & quaſi indifferentes ad uitam, non dicitur malus, ſed ſolum ſi careat uirtute quantum ad actus principales & neceſſarios ad uitam. Sed par & impar in numeris non habent medium, quia numerus dicitur impar ex hoc quòd quocunque modo caret paritate. Alia uero diuerſitas priuationis eſt, ꝙ priuatio quædam determinat ſibi ſubiectum, quædam uero non. Dictũ eſt enim ſupra ꝙ id quod caret aliquo, etiam ſi nõ natum ſit habere, quandoq; dicitur priuatum. Ex hac aũt diuerſitate priuationis põt cõtingere in aliquibus contrariis, ꝙ habeant medium uel non habeãt, ſicut

Duplex priuationum diuerſitas prima.

Cur quædã ſunt cõtraria immediata, & quędam non.

Scd̃a diuerſitas.

ſicut ſi dicamus, quòd cum homo dicatur bonus ſecundum uirtutes politicas, ſi malum quod includit priuationem boni requirat determinatum ſubiectum, ruſticus qui non participat conuerſatione ciuili, nec bonus nec malus eſt bonitate uel malitia ciuili. Sic igitur patet ex prædictis, quod alterum contrariorum dicitur ſecundum priuationē. Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 17. *Sufficit uero etiam, ſi prima & genera cõtrariorum, utputa unum & multa cætera enim ad hæc reducuntur.*

ANT. Tex. c. 17. *Sufficit autem & ſi prima, & genera contrariorum, puta unum & multa. Alia nanque ad hæc reducuntur.*

par. 9. Vnum & multa ſunt prima contraria, & cũ ipſa ſint priuatiue, oppoſita ergo & alia. Lect. 5.

Oſtendit idem reducendo ad prima contraria, dicens quòd ſufficit ad oſtendendum quòd alterum contrariorum ſit priuatio, ſi hoc inuenitur in primis contrariis, quæ ſunt genera aliorum contrariorum, ſicut ſunt unum & multa. Et ꝙ iſta ſint prima cõtraria patet ex hoc, ꝙ omnia alia contraria reducuntur ad illa. Nam ad unum & multa reducũtur æquale & inæquale, ſimile & diſſimile, idem & diuerſum. Differentia autem, diuerſitas quædā eſt, & contrarietas differentia quædam ut ſupra habitum eſt. Et ſic patet ꝙ omnis contrarietas reducitur ad unum & multa. Vnum autem & multa opponuntur, ut diuiſibile & indiuiſibile, ut ſupra habitum eſt. Et ita relinquitur, quòd omnia contraria, priuationem includant.

Lectio 4.

Lectio VII.

Quarundam dubitationum circa determinata, ſolutio, uidelicet circa oppoſitionem æqualis ad magnum.

BESS. *Cum autem unum uni contrarium ſit, dubitauerit quiſpiam quonam modo unum & multa opponuntur, et æquale magno, & paruo.*

ANT. par. 1. *Quoniam autem unum uni contrarium eſt, dubitabit aliquis quomodo opponuntur unum & multa, & æquale magno & paruo.*

Poſtquam Philoſophus oſtendit quid eſt contrarietas, hic determinat quaſdam dubitationes circa prędeterminata, & circa hoc duo facit. Primo mouet dubitationes. Secundo proſequitur eas, ibi {Vtrum enim ſemper ĩ oppoſitione dicimus &c.} Oriuntur autem dubitationes ex hoc quod ſupra dictum eſt, ꝙ unum uni contrarium eſt. Quod quidem in duplici oppoſitione fallere uidetur. Nam unum & multa opponuntur, cum tamen & multis opponantur pauca. Similiter autem & æquale uidetur opponi duobus, ſcilicet magno & paruo. Vnde relinquitur dubitatio quomodo prædicta opponuntur. Si enim opponantur ſecundum contrarietatem uidetur falſum eſſe quod dictum eſt, ꝙ unum uni contrarium eſt. Deinde cum dicit.

par. ſeq. Tex. c. 14. Duplex dubitatio.

BESS. *Ipſum enim utrum, ſemper in oppoſitione dicimus, utputa, utrum album, an nigrum. utrum album, an non album. utrum uero homo an album, non dicimus, niſi ex ſuppoſitione, & quærentes. utputa. utrum Cleon uenit, an Socrates. ſed hoc in nullo genere neceſſe eſt. Verum hoc quoque illinc aduenit. ſola nãque oppoſita non contingunt ſimul eſſe. quo & hic utitur, in eo, quod eſt uter uenit. nam ſi ſimul contingeret, ridicula eſſet interrogatio. quod ſi etiam ita, ſimiliter etiam in oppoſitionem cadit ad unum, aut multa. utputa utrũ ambo uenerunt, an alter.*

ANT. par. 2. *Vtrum enim ſemper in oppoſitione dicimus, ut utrum album aut nigrum, & utrum album aut non album. Vtrum uero album, aut homo non dicimus niſi ex ſuppoſitione quærentes. ut utrum uenit Cleon aut Socrates? Sed non neceſſe in uno aliquo genere hoc. Sed hoc inde uenit. nam oppoſita ſola non contingit ſimul exiſtere, quo & hic utitur in eo q. uter uenit? Si enim ſimul contingeret, rediculoſa erit interrogatio. Si uero & ita ſimiliter incidunt in oppoſitionem in id quod unum aut multa, ut utrum ambo uenerunt aut alter.*

Proſequitur prędictas dubitationes, & primo dubitationem æqualis ad magnum & paruum. Secundo proſequitur dubitationem de oppoſitione unius ad multa: ibi {Similiter autem & de uno & de multis &c.} Circa primum duo facit. Primo diſputat quæſtionem. Secundo ueritatem determinat quæſtionis, ibi {Reſtat igitur aut ut negationem opponi.} Et circa primum duo facit. Primo obiicit ad oſtendendum æquale eſſe contrarium magno & paruo. Secundo obiicit ad oppoſitum, ibi {Sed accidit unũ &c.} Circa primum tres ponit rationes. In prima quarum duo facit. Primo manifeſtat quoddam ex quo ratio procedit dicens, ꝙ hac dictione utrum, ſemper utimur in oppoſitis. Vt cum quærimus utrum aliquid ſit album aut nigrum, quæ ſunt oppoſita ſecundũ contrarietatem: & utrum ſit album aut non album, quę ſunt oppoſita ſecundum contradictionem. Sed utrum aliquid ſit homo aut album non dicimus, niſi ex hac ſuppoſitione, ꝙ non poſſit aliquid eſſe album & homo. Et ſic quærimus, utrum ſit album uel homo, ſicut quęrimus utrum ueniat Cleon, aut Socrates, ſupponentes quòd non ambo ſimul ueniant. Sed hic modus quærendi in his quæ non ſunt oppoſita, in nullo genere eſt ſecundum neceſſitatem, ſed ſolum ſecundum oppoſitionem. Et hoc ideo, quia hac dictione utrum, utimur ſolum in oppoſitis ex neceſſitatate. In aliis autē ex ſuppoſitione tantum, quia ſola oppoſita ex natura nõ contingit ſimul exiſtere. Et hoc, ſcilicet ſi non ſimul ſit uerum utrunque quo utimur qui quærit, utrum ueniat Socra. aut Cleon: quia ſi contingeret eos ſimul uenire, deriſoria eſſet interrogatio. Et ſi ita eſt quòd ſimul non contingat eos uenire, incidet prædicta quęſtio in oppoſitione quæ eſt inter unum & multa. Oportet enim quærere de Socra. & Cleone, utrum ambo ueniant, uel alter tantum. Quæ quidem quæſtio eſt ſecundum oppoſitionem unius ad multa. Et ſuppoſito quòd alter ueniat, tunc demum habet locum quęſtio, utrum ueniat Socrates aut Cleon.

Lect. ſeq. Infra pt. 8. par. 6. Vtrũ æquale cõtrarietur magno & puo. Pro pre affirmatiua arguitur tribus rationibus. Ly utrum, ſignũ q̃onale eſt habẽs locum in oppoſitis.

BESS. Tex. 18. *Si ſane ipſius utrum, quæſtio ſemper in oppoſitis ſit. Dicitur autem utrum maius, an minus, an æquale, quænam æqualis ad hæc oppoſitio eſt? nec alteri ſoli cõtrarium, nec ambobus eſt. cur enim magis maiori, quàm minori?*

ANT. Tex. c. 18. par. 3. *Si itaque in oppoſitis ſemper eſt ipſius utrum interrogatio, dicitur autem utrum maius aut minus aut æquale: aliqua oppoſitio adhuc æqualis. Non enim alteri ſoli contrarium. Nec ambobus. Quid enim magis uel maiori aut minori?*

Prima rõ. Ex propoſitione iam manifeſta argumentatur hoc modo. Hac particula. Vtrum, interrogantes, in oppoſitis ſemper utimur, ut ſupra dictum eſt. Sed utimur hac particula inęquali, magno, & paruo. Quærimus enim utrum hoc illo ſit maius aut minus aut æquale. Eſt ergo aliqua oppoſitio ęqualis

lis ad magnum & paruum. Sed non poteſt dici, ꝙ alterum horum ſit contrarium magno uel paruo, quia nulla ratio eſt quare magis ſit contrarium magno quàm paruo. Nec iterum ſecundum prædicta uidetur ꝙ ambobus ſit contrarium, quia unum uni eſt contrarium.

DEFENSIO XXII.

Quomodo & qua ratione æquale magno & paruo opponatur.

HOc in loco Ariſt. arguit, ꝙ æquale opponitur magno & paruo, eo ꝙ hac dictione. Vtrum, qua utimur tantum in oppoſitis inquirendo, utimur in prædictis. Quærimus enim utrum aliquid ſit maius aut minus alteri, uel certe æquale. Addit autem philoſophus ꝙ ipſum æquale non eſt contrarium alteri ſoli, puta magno ſoli, uel paruo tantummodo, quia non eſt maior ratio de uno quàm de altero. Addit adhuc philoſophus: Nec ambobus. Quod quidem uerbum Ant. an. exponit dupliciter, primo ꝙ æquale nō opponitur ambobus ſeorſum. Et hoc (ut ipſemet dicit) in idem redit cum eo quod dixerat ꝙ non opponitur tantum alteri. Secundo exponit prout exponit etiam S. Thom. Vnde & Mauritius Thomam in marginali campo producit. Et graue piaculum apud eum eſſet, ſi debita ſanctitatis denominatione illum aliquando honoraret. Dicit ergo ꝙ aliter exponitur ly nec ambobus, cum unum uni ſit contrarium. Addit autem Anto. and. Prima tamen expoſitio uidetur magis texere textum. Hæc ille. Sed ad hæc reſpondemus ꝙ prima expoſitio non ſolum non magis texit textum, ſed etiam non poteſt textui applicari, niſi ſuperfluitatem & modum ineptiſſimum, improprium exprimendo conceptum, philoſopho imponamus. Superfluitatem quidem, dum idem repetit, etiam teſte Ant. and. & ſine utilitate, quia primo dicto uidelicet, (Non enim alteri ſoli contrarium) ſat erat apponere declarationem hanc (quid enim magis aut maiori aut minori.) & ſic clariſſimus eſſet ſenſus abſque aliqua repetititione per ly nec ambobus, ex qua potius obſcuratur ſenſus, ut uarietas expoſitionum indicat. Modum autem ineptiſſimum etiam ipōnit philoſopho. Nam per terminos oppoſita ſignificantes, uult à philoſopho idem exprimi. Oppoſita ſignificata præferūt ly alteri ſoli, & ly ambobus, cum pluralitatem quàm unum ſignificat, aliud excludat, aperte etiam per excluſionis notam. Nec poteſt congrue dicere, ꝙ ſenſus ſit ꝙ nec ambobus competit ꝙ non opponatur alteri ſoli, quia hoc ut dixi clarius exprimitur per id qđ ſequitur, (Quid enim magis &c.) nec decebat tantum doctorem inter claram ſententiam & clariorem expoſitionem, interponere uerbum quod eandem ſententiam obſcure repeteret. Non diſrumpit etiam contextum expoſitio Sancti Tho. immo connectit, dum uim argumentationis auget inſerētis unum pluribus contrariari. Vt ſic arguat philoſophus contra tenentem ꝙ uni ſit tantum unum contrarium. Aequale nō opponitur magno ſoli, nec paruo ſoli, quia non eſt maior ratio de maiori quàm de minori ꝙ opponantur ęquali. Et iterum per te non opponuntur ambobus, ergo nulli, conſequens eſt falſum, quia inter æquale & magnum & paruum utimur iſta dictione, Vtrum, cuius nō eſt uſus, niſi inter oppoſita, ut probatū eſt in præcedenti textu, ergo oportet quòd antecedens ſit falſum, non autem quo ad primam partem, propter probationem inductam, quia ſcilicet non eſt maior ratio de uno quàm de alio, ergo quo ad ſecundam, & ſic falſum eſt quòd non opponatur ambobus, ergo oppoſitum eius eſt uerum, uidelicet quòd opponatur ambobus, quod erat intentum conſequens huius argumentationis primæ contra ueritatem & determinationem illam, quòd uni non niſi unum opponatur ſeu contrarietur. Quod enim ly nec ambobus, ſe teneat ex parte antecedentis in hac argumentatione, cùm clare pateat ex prædicto formaliſſimo modo arguendi, tum etiam ex modo loquendi Ariſtote. eſt manifeſtum. Præponit enim totum antecedens probationi unius partis, quam ipſe cogebatur probare ut intentum aſſumpti propoſiti ex ea cum altera parte, quam ideo non probauit quia ab aduerſario concedebatur, ex doctrina præhabita, quòd unum inquam uni tantum contrariatur, efficaciter poſſet inferre. Et hic de præſenti defenſione ſatis.

Secundam rationem ponit ibi. BASS.

Præterea, inæquali æquale contrarium. quare in pluribus, quàm uno erit. quod ſi inæquale idem ambobus ſimul ſignificat, erit quidem ambobus oppoſitum. ANT. par. 4.

Amplius inæquali contrariū eſt æquale. Quare in pluribus erit, aut in uno. Si uero inæquale ſignificat idem ſimul amborum, utique erit quidem oppoſitum ambobus.

Quæ talis eſt. Aequale eſt contrarium inæquali. Secunda rō
Sed inæquale ſignificat aliquid ineſſe ambobus. ſ. magno & paruo, ergo æquale eſt contrarium ambobus. Tertiam rationem ponit ibi.

Et dubitatio iuuat illos, qui dicunt inæquale dualitatem eſſe. BESS. Tex. 19.

Et dubitatio iuuat, dicentes inæquale dualitatem eſſe. ANT. Tex. c. 19. par. 5.

Quę procedit ex opinione Pythagoræ, qui attribuebat inæqualitatem & alteritatem dualitatibus & numero pari. Identitatem uero numero impari. Et eſt ratio talis, Aequale opponitur inæquali: ſed inęquale competit dualitatibus. Ergo æquale eſt contrarium duobus. Deinde cum dicit. Tertia rō.

Verum accidit unum duobus contrarium eſſe: quod impoſsibile eſt. BASS.

Sed accidit unum duobus contrarium, quod eſt impoſsibile. ANT. par. 6.

Obiicit in oppoſitum duabus oppoſitionibus, quarum prima talis eſt. Magnū & paruū ſunt duo. Si igitur ęquale eſt contrarium magno & paruo, unum eſt contrarium duobus. Quod quidem eſt impoſsibile, ut ſupra oſtenſum eſt. Secundam rationem ponit ibi. Pro pte negatiua q̄ōnis arguitur duabus rōnibus. Prima

Item æquale quidem medium magni & parui uidetur. contrarietas uero neque media uidetur, neque ex definitione poſsibile eſt. non enim eſſet perfecta, ſi alicuius media eſſet, ſed magis ſemper aliquid ſuiipſius medium habet. BASS.

Amplius æquale quidem medium uidetur eſſe magni & parui. Contrario autem inter media, neque uidetur neque eſt diffinitione poſsibile. Non enim utique eſſet perfecta, media tio alicuius exiſtens, ſed magis habet ſemper ſuimet aliquod medium. ANT. pac. 7.

Quæ talis eſt. Non eſt cōtrarietas medij ad extrema. Quod quidem & ſm ſeipſum apparet, & ex Secūda rō.

diffinitione

diffinitione contrarietatis manifeſtatur, quia contrarietas perfecta eſt diſtantia. Quod autẽ eſt medium duorum aliquorum, non eſt perfecte diſtans ab altero eorũ, quia extrema magis differunt ab inuicem quam à medio. Et ſic relinquitur ꝙ contrarietates non eſt mediorum ad extrema. Sed magis contrarietas eſt eorũ quæ habent inter ſe aliquod medium. Aequale autem uidetur eſſe medium magni & parui. Non igitur æquale eſt contrarium magno & paruo. Deinde cum dicit.

Contrarietas perfecta eſt tantum extremoꝝ.

BESS. *Reſtat itaque, aut ut negationem opponi, aut ut priuationem. Alterius igitur non contingit (cur enim magis magni q̃ parui?) amborũ ergo priuatiua negatio. id ipſum utrũ ad ambo, non ad alterum ſolum dicitur. utputa, utrum maius an æquale, uel utrum æquale, an minus, ſed tria ſemper.*

ANT. par. 8. *Reſtat igitur aut ut negationem opponi, aut ut priuationem. alterius quidem utiq; itaq; non contingit. Quod enim magis magni, aut parui? amborũ igitur negatio priuatiua. quapropter ad ambo utrum dicitur. Ad alterum uero non. Vt utrum maius aut æquale, aut utrum æquale aut minus? Sed ſemper tria.*

Determinatio q̃ōnis.

Determinat ueritatem quæſtionis, & circa hoc tria facit. Primo oſtendit æquale opponi magno & paruo, alio modo quam ſ'm contrarietatem, concludens hoc ex rationibus ſupra poſitis ad utranq; partem. Nam primæ rationes oſtenderũt ꝙ æquale opponitur magno & paruo. Secundæ autem ꝙ non eſt contrarium eis. Reſtat igitur ꝙ opponatur eis alio mō oppoſitionis. Et remota ratione oppoſitionis ſecũ'm quam æquale dicitur ad inæquale: non ad magnum & paruum, reſtat ꝙ æquale opponatur magno & paruo, aut ſicut negatio eorũ aut ſicut priuatio. Et ꝙ altero iſtorum modorum opponatur utriq; eorum, & non alteri tantum, oſtendit dupliciter. Primo quidem, quia non eſt rō quare æquale ſit magis negatio aut priuatio magni quam parui, aut ecõuerſo. Vnde oportet ꝙ ſit negatio aut priuatio amborum. Item oſtendit hoc ꝑ ſignum. Quia enim æquale opponitur utriq;, propter hoc utimur hac particula Vtrum, interrogantes de æquali per comparationem ad ambo, & non ad alterum tantum. Non enim quærimus utrũ hoc illo ſit maius uel æquale, aut æquale uel minus. Sed ſemper ponimus tria. ſ. utrum ſit maius aut minus aut æquale. Secundo ibi.

Aequale opponitur magno & paruo ſimul, & non alteri eorũ tantum ſicut negatio priuatiua.

BESS. *Non autem priuatio neceſſario. etenim non omne, quod non maius, aut minus, æquale eſt, ſed in quibus apta natura ſunt illa eſſe. Eſt igitur æquale, quod cũ nec magnum, nec paruum ſit, natura tamen aptum eſt magnum, aut paruum eſſe. & ambobus tanquam priuatiua negatio opponitur.*

ANT. par. 9. *Non autem priuatio ex neceſſitate. Non enim omne æquale aut maius aut minus, ſed in quibus aptum natum eſt eſſe. Eſt itaque æquale quod neque magnum neque paruum, aptum natum magnum et paruum eſſe: & opponitur ambobus ut negatio priuatiua.*

Oſtendit determinate, quo genere opponatur æquale magno & paruo dicẽs, ꝙ hęc particula nõ, quę includitur in ratione æqualis, cum dicimus æquale eſſe quod nec eſt maius neq; minus, non eſt negatio ſimpliciter, ſed ex neceſſitate eſt priuatio. Negatio enim abſolute, de quolibet dicit cui non ineſt ſua oppoſita affirmatio. Quod non accidit in propoſito. Non enim eſſe dicimus æquale oẽ id quod nõ eſt maius aut minus, ſed ſolum hoc dicimus in illis, in quibus aptum natum eſt eſſe maius aut minus. Hęc eſt igitur ratio ęqualis, ꝙ ęquale eſt quod nec magnum nec paruum eſt, aptum tñ natum eſt eſſe, aut magnum aut paruum, ſicut aliæ priuationes diffiniuntur. Et ita manifeſtum eſt ꝙ ęquale opponitur ambobus. ſ. magno & paruo ut negatio priuatiua. Tertio concludendo ibi.

Aequale, quid.

BESS. *Ideo & medium eſt. & quod nec bonum, nec malum eſt, ambobus opponitur. uerum innominatum eſt. multipliciter nãque utrunque dicitur, & ſuſceptiuum non eſt unum. ſed magis, quod nec album, neque nigrum. neque tamen hoc dicitur unum, ſed determinati quodammodo colores ſunt, de quibus priuatiue hæc negatio dicitur. neceſſe eſt enim, aut fuſcum, aut pallidum, aut huiuſcemodi aliquid aliud determinatum eſſe.*

ANT. par. 10. *Quapropter & medium eſt. Et quod neque malum neq; bonum opponitur ambobus, ſed innominatum. Multipliciter enim dicitur utrũque, & non eſt unum ſuſceptiuum, ſed magis quod neque album, neq; nigrum. Vnum uero non hoc dicitur, ſed determinati coloris, in quibus dicitur priuatiue negatio hæc. Nam neceſſe aut pallidum, aut rubeum eſſe, aut tale aliquid aliud.*

Oſtendit, ꝙ æquale eſt medium magni & parui, & circa hoc duo facit. Primo concludit ex dictis propoſitum. Cum enim dictum ſit, ꝙ æquale eſt qđ nec magnum nec paruum eſt, aptum tamen natũ eſt eſſe, aut hoc, aut illud. Quod autem hoc modo ſe habet ad contraria, medium eſt iter ea: ſicut qđ nec malum nec bonum eſt opponitur ambobus, & eſt medium iter bonum & malum. Vnde ſequitur, ꝙ æquale ſit medium iter magnum & paruum. Sed hæc eſt differentia inter utrũq;, quia quod nec magnũ nec paruũ eſt, eſt nominatum. Dr̃ enim æquale. Sed quod nec bonum nec malum eſt, innominatum eſt. Et ratio huius eſt, quia quandoque ambæ priuationes duorum contrariorum cadunt ſuper aliquid unũ determinatum, & tũc eſt unũ tantum medium. Et poteſt de facili nominari ſicut ęquale. Ex eo enim eſt aliquid nec maius nec minus, ꝙ habet unam & eandem quantitatem. Sed quandoq; illud ſuper quod cadunt duæ priuationes contrariorum dicitur multipliciter, & non eſt unũ tantum ſuſceptiuũ utriuſq; priuationis coniũctæ, & tunc non habet unũ nomen, ſed uel oĩno remanet innominatũ, ſicut qđ nec bonũ nec malũ eſt. Qđ multipliciter cõtingit, uel hẽt diuerſa nomina. Sicut hoc qđ dicimus ꝙ neq; albũ neq; nigrũ eſt. Hoc. n. non eſt aliquid unum. Sed ſunt quidam colores indeterminati, in quibus prædicta negatio priuatiua dicitur. Neceſſe eſt enim ꝙ id quod neq; eſt albũ nec nigrum, aut eſſe pallidum, aut croceum, aut aliquid tale. Deinde cum dicit.

Quare quorundã contrariorum mediũ eſt nõiatum, quorũdam uero non, uel ſaltem nõ uno nomine.

BESS. *Quare non recte reprehendunt, qui ſimiliter putant omnia dici. ut calcei & manus medium ſit, quod neque calceus, neque manus eſt: quandoquidem & quod nec bonum, nec malum eſt boni & mali, ac ſi omnium eſſet aliquod medium. Verum non eſt neceſſe, ut hoc accidat. etenim hæc negatio ſimul oppoſitorum eſt, & quorum aliquod medium, ac aliqua diſtãtia, natura apta eſt eſſe. illorum autem non eſt differentia. in alio enim genere ea ſunt, quorũ ſimul erat negationes. quare quod ſubijcitur, non eſt unum.*

ANT. par. 11. *Quare non recte increpant opinantes ſimiliter dici omnia, ut ſi calcei & manus mediũ, quod neq; calceus neq; manus, quoniã quidẽ et quod neq; bonũ neq; malũ, boni et mali,*

*tanquam omnium futuro aliquo medio. Non neceſſe autem accidere hoc. Hæc quidem oppoſitorum conneg**a**tio eſt, quorum eſt medium aliquod, & diſtantia aliqua nata eſt eſſe. Horum autem non eſt differentia. Nam in alio genere, quorum connegationes. Quare non unum quod ſubiicitur.*

Excludit cauillationẽ deriſiuam.

Excludit ſecundum prædicta quorundã irriſionem de hoc, ꝙ id, quod nec bonum nec malum eſt, ponitur medium inter bonum & malum. Dicebãt enim, ꝙ pari ratione poſſet aſsignari medium inter quæcunq;. Dicit ergo ꝙ cum dictum ſit, ꝙ oportet eſſe aliquod ſuſceptiuum, quod natum eſt eſſe utrumlibet extremorum in his, in quibus medium ꝓdicto modo aſsignatur per abnegationẽ utriuſque, manifeſtum eſt ꝙ non recte increpant in aſsignatione hmôi medij illi, qui opinãtur ſequi quòd ſimiliter poſſet dici ĩ omnibus, puta ꝙ calcei & manus ſit medium, quod nec calceus, nec manus eſt, quia quod nec bonum nec malum eſt, medium eſt boni & mali, ꝙ propter hunc modum quorumlibet ſit futurum aliquod medium. Sed hoc nõ eſt neceſſe accidere, quia iſta coniunctio negationum quæ perficit medium, eſt oppoſitorum quæ habent aliquod medium, & quæ ſunt in una diſtantia, quaſi unius gñis extrema &c. Sed aliorum de quibus ipſi inducunt, ſicut calcei & manus, non eſt talis differentia ꝙ ſint in una diſtantia, quia ſunt in alio genere, quorum negationes ſimul accipiuntur. Vnde non eſt aliquid unum quod ſubiiciatur huiuſmodi negationibus. Et ſic inter talia non eſt accipere medium.

Non oium diſtinctoꝝ aſsignatur æque recte medium ꝑ abnegationem.

Lectio VIII.

Quomodo & qua ratione Vnum & multa opponantur.

BESS. Tex. 20.

Similiter autem de uno & multis quiſpiam dubitare poſſit, etenim, ſi multa uni ſimpliciter opponuntur, accidũt quædam impoſsibilia.

ANT. Tex. c. 20. par. 1.

Similiter autem & de uno & de multis dubitabit utique aliquis. Nam ſi multa ſimpliciter uni opponuntur, accidũt quædam impoſsibilia.

Scda dubitatio de oppõne unius ad multa, & paucorũ ad multa. Infra pt. 4.

Poſtquam proſecutus eſt Philoſophus quæſtionem, quæ mota fuerat de oppoſitione æqualis ad magnum & paruum, hic proſequitur quæſtionem motam de oppõſitiõe unius ad multa, & circa hoc duo facit. Primo obiicit ad quæſtionem. Secundo determinat ueritatem, ibi{ Sed forſan multa dicuntur &c. } Circa primum tria facit. Primo aſsignat rationẽ dubitationis dicens, ꝙ ſicut dubitabile eſt de oppoſitione æqualis ad magnũ & paruum, ſimiliter quidem poteſt dubitari de uno & multis, utrũ opponantur adinuicem. Et ratio dubitationis eſt, quia ſi multa abſq; diſtinctione opponantur uni, ſequuntur quædam impoſsibilia, niſi diſtinguantur de multo, ſicut ipſe poſt diſtinguit.

BESS.

Vnum etenim paucum, aut pauca erit. multa etenim paucis opponuntur. Præterea duo ſunt multa (ſi quidem duplex, multiplex) dicitur autem duplum à duobus: quare ipſum unum paucum erit. ad quid enim ipſa duo dicerentur multa, niſi ad unum & paucum? nihil nãque eſt minus.

ANT. par. 2.

Nam unum paucum, aut pauca erit. Nam multa paucis opponuntur. Amplius ipſa duo ſunt multa ſi duplex multiplex. dicitur autem ſecundum duo. quare unum paucum. Ad quid enim ſunt multa ipſa duo, niſi ad unum & paucum? Nihil enim eſt minus.

Duæ rõnes propter negatiua. Prima ſcꝫ da ratio.

Probat qđ dixerat Probat enim, ꝙ ſi unum opponitur multis, quod unum ſit paucum uel pauca. Et hoc duabus rationibus quarum prima talis eſt. Multa opponuntur paucis. Si igitur multa opponuntur uni ſimpliciter ſine diſtinctione, cum unum uni ſit contrariũ, ſequitur ꝙ unum ſit paucum uel pauca. Scđa ratio talis eſt. Duo ſunt multa. Quod probatur ex hoc ꝙ duplex eſt multiplex. Sed multa opponuntur paucis. Ergo duo opponuntur aliquibus paucis. Sed duo non poſſunt eſſe multa ad aliquid paucum, niſi ad unum. Nihil enim minus eſt duobus niſi unum. Sequitur igitur quòd unum ſit paucum.

BESS.

Præterea, ſi ut in longitudine longum, & breue. ita in multitudine multum, & paucum, & quodcunque ſit multum & multa. & rurſus, quæ multa etiam multum, niſi ergo in continuo facile terminabili differat, quod paucum eſt, quædam multitudo erit: quare ipſum unum, multitudo quædam eſt. ſiquidem, & paucum. hoc uero eſſe eſt, ſi ipſa duo multa ſunt.

ANT. par. 3.

Amplius ſi ut in longitudine productum & breue, ſic in multitudine multum & paucum: & quodcunque fuerit multum, & multa, & multa & multum. Si non aliquid differat forte in continuo bene terminabili, paucum multitudo quædam erit. Quare unum multitudo quædam eſt, ſiquidem eſt & paucum. Hoc autem neceſſe & ſi duo ſunt multa.

Oſtendit ꝙ eſſe paucũ non põt dici de uno. Oia pauca multa & oẽ multũ multa ꝑterquã ĩ humidis, & quæ ſũt in his.

Oſtendit hoc eſſe impoſsibile. ſ. ꝙ unum ſit paucum. Ita enim ſe habẽt unum & paucum ad pluralitatem, ſicut productum & breue ad longitudinẽ. Vtraq; enim utriuſq; proprie paſsiones ſunt. Sed omne breue eſt longitudo quędam. Ergo oẽ paucum eſt pluralitas quædam. Si ergo unum eſt paucum, quod neceſſe uidetur dicere ſi duo ſunt multa, ſequitur ꝙ unum ſit q̃dam pluralitas. Et ita unũ erit non ſolum multum, ſed etiam multa. Nam omne multum eſt etiam multa, niſi forte hoc differat in humidis facile diuiſibilibus, ut ſunt aqua, oleum aer & huiuſmodi, quæ nominat hic continua bene terminabilia. Nam humidum eſt quod bene terminatur termino alieno. In talibus enim etiam aliqđ continuum dicitur multum, ſicut multa aqua uel multus aer: qa propter facilitatem diuiſionis ſunt propinqua multitudini. Sed cum horum aliquid eſt cõtinuum, ita dicitur eſſe multum ſingulariter, ꝙ non dicitur eſſe multa pluraliter. Sed in aliis non dicimus multum, niſi quando ſunt diuiſa actu. Non enim ſi lignum ſit cõtinuum, dicimus ꝙ ſit multũ, ſed magnum. Diuiſione autem actu adueniente, non ſolum dicimus ꝙ ſit multum, ſed ꝙ etiam ſit multa. In aliis igitur non differt dicere multũ multa, ſed ſolum in continuo bene terminabili. Si igitur unum ſit multum, ſequitur ꝙ ſit multa quod eſt impoſsibile. Deinde cum dicit

BESS.

Verum fortaſsis multa dicuntur quidem, ſicuti & multũ, ſed ut differens, ueluti aqua, multum, multa uero minime, ſed quæcunque diuiſibilia ſunt, in his dicuntur.

ANT. par. 4.

Sed forſan multa dicuntur quidem ut & multum, ſed ut differens, uelut aqua eſt multum, multa autem non: ſed quæcunque diuiſa in his dicuntur.

Soluit præmiſſam dubitationẽ. Infra pt. 7. par. 6.

Soluit propoſitam dubitationem, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit ꝙ multum non eodem modo opponitur uni & pauco. Secundo oſtendit qualiter multum opponitur uni, ibi{ Opponitur

itaque

 722

itaque unum multis &c.} Circa primum duo facit. Primo ſoluit propoſitam dubitationem. Secundo ex dictis excludit quendam errorem, ibi {Quapropter nec recte &c.} Duo autem ſuperius in obiiciẽdo terigetat, ex quibus impoſsibile hoc ſequi uidebatur, ſcilicet ꝙ multum ſit multa, & ꝙ multa opponantur paucis. Primo ergo manifeſtat primum dicens, ꝙ forſan in quibuſdam multa dicuntur indifferenter ſicut & multum. Sed in quibuſdã multum & multa accipiũtur ut aliquid differens. ſ. in continuo bene terminabili, ſicut de una aqua continua dicimus quod eſt aqua multa, & non quod ſunt aquæ multæ. Sed in his quæ ſunt diuiſa actu, quæcunque ſint illa, in his indifferenter dicitur & multum & multa.

Nõ oẽ multũ eſt multa.

BESS. *Vno quidem modo, ſi qua multitudo ſit, exceſſum aut ſimpliciter, aut ad aliquid habens. paucumq; ſimiliter, multitudo defectum habens. hoc uero, ut numerus, qui ſolum uni opponitur: ita enim dicimus unum, aut multa, quemadmodum ſi quis dicat unum, & ipſa una, aut album, & ipſa alba, & mẽſurata ad menſuram, & menſuratũ. ſic & multiplicia dicuntur. multa nanque unuſquiſq; uno numerus, quia multa una. & quia unuſquiſque menſurabilis, & tanquam uni, non pauco, oppoſitus. Hoc itaque modo, multa ſunt, & ipſa duo, tanquam uero multitudo, aut ad aliquid, aut ſimpliciter exceſſum habens, non ſunt, ſed prima. ſimpliciter uero ſunt pauca, ipſa duo. multitudo nãque eſt prima, defectum habens.*

ANT. par. 5. *Vno quidem modo ſi fuerit multitudo habens excedentiã, aut ſimpliciter, aut ad aliquid: & paucum ſimiliter multitudo defectum habens. Hoc autem ut numerus, quod & opponitur uni ſolum. Ita enim dicimus unum, aut multa, ut ſi quis dicat unum, & pluraliter una, ut album & alba, & menſurata ad metrum, id eſt menſura & menſurabile. Sic & multiplicia dicuntur. Multa enim unuſquiſq; numerus, quia unũ: & quia menſurabile uno unuſquiſque & ut quod opponitur uni, non pauco. Sic igitur ſunt multa & ipſa duo. Vt autem multitudo habens excedentiam, aut ad aliquid, aut ſimpliciter, non ſunt. Sed primum pauca ſimpliciter ipſa duo. Multitudo enim eſt quod defectum habens prima.*

Oſtendit qualiter multa opponantur paucis. Multa dupliciter, & uno modo opponitur ſolum uni, altero uero pauco. Multũ excedens quid. Paucũ, q d. Tex. c. 21.

Manifeſtat ſecundum, ſcilicet qualiter multa opponantur paucis dicens, ꝙ multa dicuntur dupliciter. Vno enim modo ſignificant pluralitatem excedentem, uel ſimpliciter, uel per reſpectum ad aliquid. Simpliciter quidem, ſicut dicimus aliqua eſſe multa, eo ꝙ excedunt pluralitatem, quę ſolet communiter in rebus ſui generis reperiri: ut ſi dicamus multam pluuiam, quando ultra communem curſum pluit. Per reſpectum autem ad aliquid, ut dicamus decem homines multos in comparatione ad tres. Et ſimiliter paucum dicitur {pluralitas habẽs defectum} i. deficiens à pluralitate excedente. Alio modo dicitur multũ abſolute, ſicut numerus dicitur quædam multitudo. Et ſic multum opponitur tantum uni, non autem pauca. Nam multa ſecundum hanc ſignificationem ſunt quaſi plurale eius quod dicitur unum, ut ita dicamus unum & multa, ac ſi diceremus unum & una pluraliter, ſicut dicimus album & alba, & ſicut menſurata dicuntur ad menſurabile. Nam multa menſurantur per unũ, ut infra dicetur. Et ſecundum hanc ſignificationẽ, à multis, dicũtur multiplicia. Manifeſtum eſt enim ꝙ ſecundum quemlibet numerum dicitur aliquid multipliciter, ſicut à binario, duplum: & à ternario triplum, & ſic de aliis. Vnuſquiſque enim numerus eſt multa hoc modo, quia refertur ad unum, & quia quodlibet menſurabile eſt uno. Et hoc ſecundum quòd multa opponuntur uni, non autem ſecundum quòd opponuntur pauco. Vnde & ipſa duo quæ ſunt numerus quidam, ſunt multa ſecundum ꝙ multa opponuntur uni. Sed ſecundum ꝙ multa ſignificant pluralitatem excedentẽ, duo non ſunt multa, ſed ſunt pauca. Nihil enim eſt paucius duobus, quia unum non eſt paucum, ut ſupra probatum eſt. Paucitas enim eſt pluralitas habens defectum. Prima uero pluralitas habens defectum eſt dualitas. Vnde dualitas eſt prima paucitas. Deinde cum dicit.

Paucitas quid. Pria paucitas eſt dualitas.

BESS. *Quare non recte fuerit dicens Anaxagoras, quòd ſimul cunctæ res erant, multitudine & paruitate infinitæ. dicebat nãque pro paruitate dicere, & paucitate. non enim infinitæ, cum paucum non propter unum (ut quidam aiunt) ſed propter duo.*

ANT. 2, par. 6. *Quapropter non recte dixit Anaxagoras, cum dixiſſet, quia ſimul omnes res erant infinitæ & multitudine & paruitate. oportebat autem dicere pro & paruitate, & paucitate: Non enim infinitæ. Quoniam paucum, non propter unũ (ut quidam dicunt) ſed propter duo.*

Imaginatio Anaxagoræ de rerum generatione.

Excludit ſecundum prædicta quendam errorẽ. Sciendum eſt enim, ꝙ Anaxagoras poſuit generationem rerum fieri per extractionem. Vnde poſuit à principio omnia exiſtere ſimul in quodam mixto, ſed itellectus incepit ſegregare ab illo mixto ſingulas res. & hæc eſt rerum generatio. Et quia generatio ſecundum eum eſt in infinitũ, ideo poſuit ꝙ res in illo mixto exiſtentes infinitatem habebant. Dixit igitur ꝙ ante diſtinctionem rerum omnes res eſſent ſimul, infinitæ quidem & pluralitate & paruitate. Et ꝙ quidem infinitum in paruitate & pluralitate poſuit, recte dictum eſt, quia in quantitatibus continuis inuenitur infinitum ꝑ diuiſionem, quam quidem infinitatem ſignificauit per paruitatem. In quantitatibus autem diſcretis inuenitur infinitum ꝑ additionem, quam quidem ſignificauit per pluralitatem. Cum igitur hic recte dixiſſet, deſtitit ab hoc ſuo dicto non recte. Viſum enim fuit ei poſtmodum ꝙ loco eius quod dixit paruitatem, debuit dicere & paucitatẽ. Quæ quidem correptio, ideo non recta fuit, quia res nõ ſunt infinitæ paucitate. Eſt enim inuenire paucum primum. ſ. duo, non autem unum (ut quidam dicunt) Vbi enim eſt inuenire aliquid primum, non proceditur in infinitum. Si autem unum eſſet paucum, oporteret in infinitum procedere. Sequeretur enim ꝙ unum eſſet multa, quia omne paucum eſt multum uel multa, ut ſupra dictum eſt. Si autem unum eſſet multa, oporteret eſſe aliquid minus eo quod eſſet paucum, & illud iterum oporteret eſſe multũ, & ſic in infinitum abiretur. Deinde cũ dicit.

Tam in diſcretis quã in cõtinuis inuenitur infinitum, ſed diuerſimode.

BESS. Tex. 62. *Opponuntur autem unum & multa, quæ in numeris, ut menſura menſurato. hæc uero, ut ea, quæ ad aliquid. Quæcunque eorum, quæ ad aliquid non ſecundum ſe dicuntur (diſtinctum autem à nobis in aliis eſt, quod ea, quæ ad aliquid dupliciter dicuntur) quædam ut contraria, quædam ut ſcientia ad ſcibile, eo quòd aliquid aliud dicatur ad ipſum.*

ANT. Tex. c. 21. par. 7. *Opponitur itaque unum multis, ut metrum menſurabili. Hoc autem ut quæ ad aliquid, quæcunque non ſecundum ſe eorum quæ ad aliquid. Diuiſum eſt autem à nobis in aliis, quia dupliciter dicuntur quæ ad aliquid. Alia nanque ut contraria,*

contraria, alia ut ſcientia ad ſcibile: quia dicitur aliquid aliud ad ipſum.

par.10. Vnum & multa opponitur relatiue tertio modo.

Oſtēdit, quomodo unū & multa opponātur, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit, ꝙ unum opponitur multis relatiue. Secundo oſtendit ꝙ multitudo abſoluta non opponitur pauco, ibi { Pluralitas autem. } Circa primum tria facit. Primo oſtendit ꝙ unū opponitur multis relatiue, dicens ꝙ unū opponitur multis, ſicut menſura menſurabili, quæ quidē opponuntur ut ad aliquid. Non tamen ita ꝙ ſit de numero eorum quæ ſunt ad aliquid ſecundum ſeipſa. Supra enim in Quinto dictum eſt, ꝙ dupliciter dicuntur aliqua eſſe ad aliquid. Quædam nāq; referuntur adinuicem ex æquo, ſicut dominus & ſeruus, pater & filius, magnum & paruum, & hæc dicit eſſe ad aliquid ut contraria: & ſunt ad aliquid ſm ſeipſa, quia utrūq; eorum hoc ipſum quod eſt, ad alterum dicitur. Alia uero ſunt ad aliquid nō ex æquo, ſed unum eorum dicitur ad aliquid, non ꝙ ipſum referatur, ſed q̃a aliquid refertur ad ipſum, ſicut in ſcīa & ſcibili contingit. Scibile.n. dicitur relatiue, non quia ipſum refertur ad ſcientiā, ſed q̃a ſcientia refertur ad ipſum. Et ſic patet ꝙ hmōi nō ſunt relatiua ſm ſe, q̃a ſcibile nō hoc ipſum qđ eſt, ad alterū dicitur, ſed magis aliud dicitur ad ipſum.

Tex.c.20. Relatio duplex.

BESS. *Vnum uero, aliquo minus eſſe, utputa duobus, nihil prohibet, non enim ſi minus eſt, etiam paucum eſt. multitudo autē quaſi genus numeri eſt. numerus etenim eſt, multitudo uno menſurabilis. Et quodam modo unum & numerus opponuntur, nō ut contraria, ſed (quemadmodum dictum eſt) ut quædam eorum, quæ ad aliquid. quatenus enim hoc quidem menſura, illud uero menſurabile, eatenus opponuntur. Ideo non oē, quod unum ſit, numerus eſt. utputa, ſiquid indiuiſibile ſit.*

ANT. par.8. *Vnum uero, eſſe minus aliquo, puta duobus, nihil prohibet. Non enim ſi minus, & paucum. Multitudo autem quaſi genus eſt numeri. Eſt enim numerus multitudo uno menſurabilis. Et opponuntur aliqualiter, unum & numerus, non ut contrarium, ſed ſicut dictum eſt, eorum quæ ad aliquid quædam. Inquantum enim metrum, hoc autem menſurabile, ſic opponuntur. Quapropter non omne quodcunque fuerit unum, numerus eſt, puta ſiquid indiuiſibile eſt.*

Probat unū opponi multis relatiuæ.

Manifeſtat qualiter unum opponitur multis ut menſurabili. Et quia de ratione menſuræ eſt, ꝙ ſit minimum aliquo modo, ideo primo dicitur ꝙ unū eſt minus multis, & etiam duobus, licet nō ſit paucum. Non enim ſequitur, ſi aliquid ſit minus, ꝙ ſit paucum, licet de ratione pauci ſit ꝙ ſit minus, quia omnis paucitas pluralitas quædam eſt. Sciendum uero eſt ꝙ pluralitas ſiue multitudo abſoluta, quæ opponitur uni quod conuertitur cū ente, eſt quaſi genus numeri, quia numerus nihil aliud eſt q̃ pluralitas & multitudo menſurabilis uno. Sic igitur unū ſm ꝙ ſimpliciter dicitur ens indiuiſibile, conuertitur cum ente. Scđm aūt ꝙ accipit rationem menſuræ, ſic determinatur ad aliquod genus quātitatis, in qua proprie inuenitur ratio menſurę. Et ſimiliter pluralitas uel multitudo ſm quod ſignificat entia diuiſa, non determinatur ad aliquod genus. Scđm aūt qđ ſignificat aliquid menſuratum, determinatur ad genus quantitatis, cuius ſpecies eſt numerus. Et ideo dicit ꝙ numerus eſt pluralitas menſurata uno, & ꝙ pluralitas eſt quaſi genus numeri. Et non dicit ꝙ ſit ſimpliciter genus, quia ſicut ens, genus non eſt, proprie loquendo, ita nec unum quod conuertitur cum ente, nec pluralitas ei oppoſita. Sed eſt quaſi genus, quia habet aliquid de ratione generis, inquantum eſt communis. Sic igitur accipiendo unum qđ eſt principium numeri & habet rationem menſuræ, & numerum qui eſt ſpecies quātitatis, & eſt multitudo mēſurata uno, opponuntur unum & multa, non ut contraria, ut ſupradictum eſt de uno quod cōuertitur cū ente, & de pluralitate ſibi oppoſita, ſed opponuntur ſicut aliqua eorum quæ ſunt ad aliquid, quorum.ſ. unū dicitur relatiue, q̃a alterum refertur ad ipſum. Sic igitur opponitur unum & numerus, inquātum unum eſt menſura, & numerus eſt menſurabilis. Et quia talis eſt natura horum relatiuorum ꝙ unum poteſt eſſe ſine altero, ſed non ecōuerſo, ideo hoc inuenitur in uno & numero, quia ſi eſt numerus, oportet ꝙ ſit unum. Sed non oportet quod ubicūque eſt unum, ꝙ ſit numerus. Quia ſi eſt aliquid indiuiſibile ut punctus, ibi eſt unum, & nō numerus. In aliis uero relatiuis quorum utrunque ſecūdum ſe dicitur ad aliquid, neutrum eſt ſine reliquo. Nō .n. eſt ſine ſeruo dominus, nec ſeruus ſine domino.

Numerus quid.

Pluralitas eſt quaſi genus numeri, quis ſenſus.

DEFENSIO XXIII.

Menſuræ & numeri ratio quomodo primo de multitudine prædicamentali, ſecundario autem de tranſcendenti.

HOc in loco Ant.an. Sanctum Doctorē à Mauritio in margine citatum impugnat circa præſentis partis expoſitionem ſic dicens: Notandū ꝙ quidam expoſitor exponens iſtam literam dicit, ꝙ pluralitas uel multitudo abſoluta quæ opponitur uni quod conuertitur cum ente eſt quaſi genus numeri, quia numerus nihil aliud eſt quàm pluralitas menſurata per unum. Ita ꝙ unum ſecundum ꝙ ſimpliciter dicitur ens indiuiſibile, conuertitur cum ente: ſecundum autem ꝙ accipit rationem menſuræ determinatur ad genus quantitatis, in qua proprie inuenitur rō menſuræ. Similiter pluralitas ſecundum ꝙ ſignificat entia diuiſa non determinatur ad aliquod genus, ſecūdum aūt ꝙ ſignāt aliqđ mēſuratum, determinatur ad genus quātitatis, cuius ſpecies eſt numerus. Iđ dicit ꝙ numerus eſt pluralitas menſurata uno, & ꝙ pluralitas eſt quaſi genus numeri, nō ꝙ ſimplr ſit genus. Sicut.n. ens non eſt genus proprie loquēdo, ſic nec unum qđ conuertitur cum ente, nec pluralitas ei oppoſita, ſed eſt quaſi genus, quia habet aliquid de ratione generis inquantum eſt communius. Hæc ille. Sed hæc expoſitio deficit, quia numerus non ſolum reperitur in genere quantitatis, qui.ſ. cauſatur ex diuiſione cōtinui, ſed etiam eſt numerus tranſcendens, cuius principiū eſt unum quod conuertitur cum ente, ut dictum fuit Quinto huius. cap. de uno. Falſum ergo eſt dicere ꝙ unum ut eſt menſura, & pluralitas ut eſt aliquid menſuratum, ſint determinati generis, quia in quolibet etiā genere, eſt aliquod unum quod eſt menſura. Dr̄ autem pluralitas eſſe genus numeri, nō proprie, & ideo dicitur quaſi genus, ſed forſan pro tanto; quia ratio pluralitatis uidetur abſolutior ratione numeri, q̃a numerus uidetur addere ratione menſurabilis ſuper pluralitatem, licet omnis numerus ſit pluralitas, & omnis pluralitas ſit numerus aliquis, ſaltem tranſcendens. Hæc omnia Ant. apud. formaliter. Licet autem quo ad

rei

rei ueritatẽ minima ſit & forte nulla in hoc differẽtia inter Thomiſtas & Scotiſtas, ſi utroruncq; opinantiũ intentio attendatur. Quia tamen iſti boni homines, quo ad uerba magnificant ſe S. Thomæ impugnare expoſitionẽ, ideo ob defenſionem ueritatis, cui exteriori facie ſe opponere uidentur, aliqua dicam. Præmittens hoc ꝙ indecens admodum eſt uiro prudenti & alienum ualde ab omni philoſophico colluctatore, opinionem aliquam uel expoſitionẽ, non ratione, non authoritate aliquorum quos pars utraque concertantium uereatur, ſed ſola negatione refutare, ut ſtatim omnibus palam fiat hos uiros non ratione, ſed uoluntate duci circa ueritatis inquiſitionem. Quia ſi dicant ꝙ probatio inducitur ex dictis in Quinto, maiore id reprehẽſione dignum eſt, ut textum in Quinto contra Sanctum Tho. hic inducat in quo loco cum Sancto Tho. concordat. Oportet igitur uel ꝙ Sanctus Tho. hic & ibi ſibiipſi repugnet, quod utique ſi eſſet, ſcio non tacuiſſe pro honore ſuo. Vel ſi ſibi non repugnat, ſicut hic ita & ibi à te fuerat oppugnandus. Quod etiam eiuſdem beneuolentiæ gratia non ommiſiſſes. Vel certe hoc in loco ſine cauſa & ſine ſapiẽtia illi te opponas, quod quidem uerum eſt. Et ut hoc euidenter omnibus appareat, tria in hac noſtra defenſione faciemus. Primo quidem probabimus ꝙ ratio numeri, & ſimiliter ratio mẽſuræ & menſurati prius competunt uni & multitudini de genere quantitatis q̃ uni & multitudini tranſcendentibus: Secundo manifeſtabimus huius uiri oppugnationem eſſe uanitati peruiam multipliciter. Tertio confutabimus expoſitionem eius ſuper illo uerbo Philoſophi (Quaſi genus.) Quantum ad primum probatur propoſitum dupliciter, primo ex parte ſignificati nominis numeri. Secundo ex parte menſuræ & menſurati. Ex parte igitur huius nominis, numerus, probatur propoſitum tripliciter ſic primo. Nullum nomen proprium alicuius ſpeciei poteſt proprie conuenire alteri ab illa, & præſertim communiſsimo ad illam & alias ſpecies, iã enim non eſſet proprium, immo non ſolum alteri alicui, ſed omnibus ſub illo communiſsimo contentis proprie conueniret. Sed ſic eſt ꝙ numerus eſt proprium nomen determinatæ ſpeciei quantitatis. Species enim diſcreta condiſtincta orationi, non niſi nomine numeri proprie ſignificatur, ut patet per Ariſt. in prædicamentis & per oẽs Peripateticos, ergo &c. Secundo quaſi ex oppoſito ſic arguitur. Si nihil plus importaret numerus quàm multitudinem abſolute, ut menſuratam tamen per unum abſolute, ſequeretur ꝙ non magis eſſet ſpecies quantitatis numerus, quàm cuiuſcunque alterius generis, quod eſt cõtra omnes philoſophos. Probatur conſequentia, quia in omni genere inuenitur multitudo menſurata per unum prædicto modo. Nam & per te, in omni ſaluatur ratio unius & multitudinis, & ratio menſuræ & mẽſurati, ergo nõ habet magis quantitas q̃ alia genera, determinatam aliquam ſpeciem, quæ uocetur & ſit numerus. Tertio. Illud, quod cauſatur ex diuiſione continui, & quod cognoſcitur etiam negatione continui, non competit proprie ſecundum ſuum nomen alicui tranſcendenti: patet iſta, quia tranſcendentia abſtrahunt à continuo. Sed numerus eſt huiuſmodi. Nam Ariſt. 3. Phyſi. tex. cõ. 68. dicit ꝙ numerus non eſt ſeparabilis à deciſione continui. Et. 2. de Anima tex. c. 24. dicit, ꝙ numerus eſt ſenſibile commune, tale aũt nõ eſt niſi quãtũ. Et Tertio de Anima, tex. c. 133. dicit, ꝙ numerus cognoſcitur negatione continui, & in prædictis locis loquitur in communi & abſolute de numero, & non de hoc, uel illo, ergo cum hęc non conueniant niſi numero de genere quantitatis, ſequitur, ꝙ ille ſolus debeat Proprie & abſolute dici numerus. Ex ratione uero menſuræ & menſurati probatur propoſitum ſic. Cuicunque cumpetit proprie & primo ratio menſuræ & menſurati, eidem etiam proprie competet nomen numeri & principij eius .ſ. unius. Nam etiam ſm aduerſarios numerus addit ſupra multitudinem rationem menſurabilis &c. Sed ſic eſt ꝙ ratio menſuræ & menſurati primo competit numero de genere quantitatis, & uni quod eſt principium eius, ergo &c. Minor eſt Ariſto. in hoc eodem libro. 10. t. c. 2. Dicit enim ꝙ eſſe metrum .i. menſuram, maxime competit quantitati, & per illam deriuatur ad alia genera, per quod omnibus liquet ꝙ loquitur de quantitate, ut eſt unũ genus diſtinctum ab aliis, & non de quantitate analogica ſumpta ad quantitatem molis & uirtutis, ut conatur Ant. an. peruertendo tex. illum exponere. Probat autem Philoſophus ꝙ menſura primo inueniatur in genere quantitatis, per diffinitionem metri dicens: Metrum etenim eſt quo primo quantitas congnoſcitur. Ex quo poſtea inducit ꝙ quantitas inquantum quantitas .i. ſecundum propriam quantitatis rationem qua ab aliis generibus diſtinguitur, cognoſcitur, & conſequenter mẽſuratur uno. Sic igitur patet ꝙ hoc nomẽ numerus maxime & proprie dicitur de ſpecie quantitatis diſcretæ, cui etiam proprie competit ratio menſuræ. Improprie autem & per quandam trãſumptionem & ſimilitudinem, tam nomẽ numeri q̃ ratio mẽſurę, ad alia deriuatur, ut patet ex dictis Ariſt. ubi ſupra. t. c. 2. Immo idem ibi habetur per Anto. aud. Expreſſe enim dicit iuxta literam ꝙ ratio menſuræ eſt maxime propria quantitati, & primo ei competit, & exinde ad alia genera deriuatur. Quorum uerborum forte hic non fuit memor. Sed oportet ſapientẽ & maxime illum qui ſapientiori ſe opponit, eſſe memorem. Non poteſt autem id quod eſt proprium uni generi, ſic ꝙ conſtituat ſpeciem determinatam illius generis, ad alia deriuari per illud, niſi illis aliis improprie competat & per ſimilitudinem. Alias decem genera non eſſent impermixta, nec eſſent formaliter primo diuerſa. Et hæc de primo. Quantum ad ſecundum ꝙ .ſ. impugnatio iſta uana ſit, ex his patet. Nam ſi intendat in ſua impugnatione ꝙ ratio menſuræ & menſurati inueniantur in omni genere ęque primo & proprie & maxime &c. ut innuũt uerba eius. Falſum .i. & non probatum nec hic nec alibi, & contradicit ſibiipſi & Philoſopho in. t. 2. huius lib. Si autem intendat ꝙ competat omni generi per quandam deriuationẽ à quantitate cui primo & proprie & maxime conuenit, hoc uerum eſt, nec huius oppoſitum dicit hic aut alibi S. Tho. Immo hoc ipſum egregie ipſe declarat ſuper. t. 12. 5. huius. Vnde non debebat Anto. an. hic uerba ſpargere in uanum, cum præſertim hic etiam S. Tho. idem innuat dicens ꝙ in genere quantitatis inuenitur proprie ratio menſuræ, ut ex illo uerbo proprie, det intelligere ꝙ in aliis generibus etiam inuenitur, licet non ita proprie, ut alibi declaratum eſt per eum ubi magis erat ad propoſitum .ſ. ſuper prædicto. tex. 12. 5. huius, & ſuper. 2. t. in hoc. 10. Sic igitur patet ꝙ unum ut eſt menſura, & ſimiliter numerus ut eſt

quid menſurabile, proprie & primum ſunt determinati generis quantitatis. Sed nec huius oppoſitum ꝓbauit hic homo in Quinto ubi allegat. Quinimmo ſuper t.12. optime conformiter Sancto Thomæ propoſitum noſtrum declarat, dum dicit, ꝙ de ratione menſuræ ſunt duo. Primum eſt replicatio unitatis ſuper numerum. Secundum eſt eſſe principium cognitionis menſurati. Quæ quidem, quia ambo conueniunt quantitati, aliis uero generibus non niſi ſecundum illorum, ideo primo & proprie menſura inuenitur in quantitate, improprie & ſecundario in aliis. Hæc ex illo ibi. In hoc tamen etiam ibi ab Ariſt. doctrina aliqualiter deuiauit, quia ut habetur in text.2. huius.10. ſæpe allegato. De ratione propria menſuræ non eſt eſſe principium cognitionis abſolute uel reſpectu cuiuſcunque, alias omne principium cognoſcendi diceretur menſura aliquo modo, & ſic præmiſſa eſſet menſura concluſionis, & diffinitio diffiniti &c. quæ ſunt aliena à modo loquendi philoſophorum. Sed dixit Ariſto. de ratione menſuræ eſſe ꝙ ſit principium cognoſcendi quantitatem. Sic enim ibi probauit uni, primo & maxime competere rationem menſuræ, quia unum eſt, quo quantitas cognoſcitur. Et ꝙ loquatur de determinato genere quantitatis, patet, ut ſupra dixi, quia quantitatem hanc immediate ſeparauerat ab aliis generibus dicens, ꝙ ab ea deriuatur ratio menſuræ ad alia genera. Patet igitur propoſitum ex expoſitione etiam tua in Quinto ubi tu allegas. Sed forte dices, uerum eſt, ꝙ ratio menſuræ proprie & primo conuenit quantitati, improprie autem & ſecũdario aliis generibus. Sed tamen cum hoc ſtat, ꝙ etiam proprie competat uni tranſcendenti, & ſimiliter numero tranſcendenti competit proprie menſurari, quia licet numerus tranſcendens non ſit quantitas determinati generis, eſt tamen quantitas tranſcendens, & ſic dico de uno, quod eſt principium eius. Quantitati autem non determinati generis, ſed abſolute, ut includit quantitatem molis & uirtutis, proprie & primo competit rõ menſuræ. Sed contra hoc arguitur ut ſupra: Quod enim eſt proprium determinati generis, ut diſtinguitur ab aliis generibus ſub aliquo communi ſiue uniuoco ſiue analogo, non poteſt proprie conuenire illi communi. Sed ratio menſuræ per te etiam ſuper tex.cõm.2. competit proprie determinato generi quantitatis ut diſtinguitur ab aliis generibus, ad quæ non niſi, ut induunt quoquo modo ſimilitudinẽ quãtitatis deriuatur, ergo non conuenit proprie quantitati analogæ, nec uni aut numero tranſcendentibus.

Maior patet inductiue, ut quod conuenit primo homini, ut diſtinguitur ab aliis animalibus non conuenit proprie, & primo animali in communi, & ſic de aliis. Præterea. Si ratio menſuræ maxime competeret uni tranſcendenti, uel competeret æque primo, & maxime etiam uni de genere quantitatis, & hoc eſt impoſsibile, quia nihil poteſt primo competere duobus & præſertim ſuperiori & inferiori. Id enim quod competit primo alicui, oportet ꝙ per illud competat omnibus aliis, & ſic per poſterius competit illis aliis. Vel competit per prius uni tranſcendenti quàm uni de genere quantitatis, & hoc nec tu dicis, ne poteſt eſſe uerum, quia tunc non per quantitatem determinati generis, ſed per quantitatem analogam competeret aliis generibus ratio menſuræ, contra Philoſophum in principio huius.10. Sed nec eſt poſsibile aliquid competere proprie alicui analogo, & per tranſumptionem cuilibet ſuorum analogatorum. Quicquid enim alicui analogo attribuitur, ex hoc ei attribuitur, quia cõpetit per ſe proprie ei quod eſt primum inter analogata, & per illud competit omnibus aliis analogatis. Sicut patet ꝙ ratio ſani, quod eſt quoddam commune analogum ad ſanum corpus, & ad ſanam urinam, per prius, & proprie competit ſano corpori, & per attributionem ad illud, competit & urinæ. Et ſi hoc eſt uerum de ratione formali ipſius analogi, multo magis de his omnibus quæ rationem formalem conſequuntur, cuiuſmodi reſpectu unius, eſt habere rationem menſuræ, & reſpectu numeri, habere rationem menſurati. Non enim unum tranſcendens diffinitur per eſſe mẽſuram, ſed per eſſe ens indiuiſum, ut patet per Ariſt. Quarto huius, & per omnes Peripateticos ubique. Nihil ergo eſt dictu, immo formaliter implicat, ꝙ aliquid competat primo ipſi uni communi analogo & ſimiliter numero, & per ipſum deriuetur ad unum & numerum in quolibet genere, & primo in quantitate &c. cum de ratione analogi hoc ſit ꝙ nihil de eo dicitur, niſi quia id proprie & primo competit ſuo primo analogato. Oportet ergo ꝙ ratio menſuræ & menſurati, ideo de uno & numero analogis dicantur, quia ꝓprie & primo dicuntur de uno & numero alicuius prædicamenti, & per illud ad alia deriuetur. Et tale prędicamentum eſt quãtitas, ut ex ſupra dictis & allegatis patet. Et hæc de ſecundo. Quantum ad tertium. Sciendum quod motiuum Sancti Thomæ propter quod hic dixit, numerum proprie non inueniri niſi in genere quãtitatis, fuit uerbum Philoſophi, hoc inquam ꝙ multitudo eſt quaſi genus numeri. Ex hoc enim aperte deducitur, ꝙ non omnis multitudo eſt numerus. Et cum ratio numeri conſiſtat in menſurabilitate, ſequitur, ꝙ ratio hæc non proprie competit multitudini analogæ ſecũdum totum ſuum ambitũ, quia non omni &c. & intelligitur de numero ſecundũ propriam ſignificationem, & ſimiliter de menſura & menſurabili. Quia tamen nullum analogum eſt proprie genus, ideo non dixit ſimpliciter Philoſophus, ꝙ ſit genus, ſed quaſi genus, quia uidelicet eſt communius prędicatum. Ant. autem and. exponit ly quaſi genus. i. abſolutius. Nec audet dicere ꝙ ſit, ſed dicit ꝙ uidetur ipſa ratio pluralitatis eſſe abſolutior ratione numeri. Nec dicit ꝙ numerus addat, ſed ꝙ uidetur addere rationem menſurabilis ſuper pluralitatem. Ex hoc quippe modo loquendi non firmam doctrinam ſe tradere manifeſtat. Doctrina autem Sancti Thomæ habet determinate & certe, ꝙ ratio multitudinis eſt abſolutior, quàm ratio numeri, ſi per rationem abſolutiorem, intelligamus rationem pauciora includẽtem, ſeu minus contractam. Habet etiam determinate ꝙ numerus addit rationem menſurabilis ſuper multitudinem, ut habetur expreſſe hic ab Ariſt. dum ꝓbat multitudinẽ eſſe quaſi genus numeri, quia inquit numerus eſt multitudo uno menſurabilis. Et cum hoc etiam habet doctrinam Sancti Thomæ, ꝙ non ideo dicatur multitudo quaſi genus numeri, quia habeat rationem magis abſolutam. Hoc enim non eſſe bene dictum, probatur ſic contra Anto. an. uel enim cõpetit multitudini ꝙ poſsit dici quaſi genus numeri ratione abſolutionis ſeu abſtractionis illius præciſe, quæ importat minorem contractionem, uel cũ hoc etiam ratione communitatis quæ importatur in abſtratione

ſtractione uniuerſalis à particulari. Si primo mó, ergo quicquid primo modo erit abſtractum in comparatione ad alterum, cum præciſione ſecũdæ abſtractionis, poterit rõne illius primæ abſtractionis dici quaſi genus illius. Qđ eſt falſum uniuerſaliter. Sic enim ens poſſet dici quaſi genus unius & ueri &c. & quodlibet ſubiectum eſſet quaſi genus reſpectu ſui ſub propria paſſione, ut homo reſpectu hominis riſibilis, & ſic de aliis, quam doctrinam, nullus adhuc ex Ariſto. propinauit. Sed ipſe potius in Quarto huius dixit, ꝙ ens & unum ſunt omnium genera, quod quia proprie non eſt uerum, ſed interpretandus eſt, quaſi genera, ſi hãc ipſe interpretationem admitteret propter abſolutiorem rationem, non connumeraſſet unum enti, ſed de ente ſolo dixiſſet, ꝙ eſſet quaſi genus omnium & etiã ipſius unius, quia eſt eo abſolutius. Intendit igitur Ariſt. hic & ibi, alicui competere, ꝙ ſit quaſi genus alterius, quia eſt communius eo, & cõſequenter ratione ſecundæ abſtractionis. Licet ei deſint aliquæ conditiones requiſitę ad genus proprie. Et confirmatur. Sicut abſolute & ſimpliciter non poteſt aliquid dici tale, puta homo, niſi ei competant omnia quæ ſunt de ratione hominis, ita non poteſt dici aliquid quaſi tale, niſi aliquid participet de his quæ ſunt de ratione eius. Si enim nihil participet de his quæ ſunt de rõne eius, diceretur ſimpliciter non eſſe illud. Sed de ratione generis non eſt abſtractio prima niſi quatenus includitur in ſecunda, ergo ob primam abſtractionem præciſe ſecluſa ſecunda, & omni alio quod pertineat ad rationem generis, puta prædicari in quid uniuoce &c. non poterit quicquam dici quaſi genus, ſed ſimpliciter potius dicendum eſt tale quid non eſſe genus. Et ſic patet ꝙ illud uerbum Philoſophi, non poteſt alio modo exponi quàm fecerit S. Tho. Et de præſenti defenſione ſatis. Benedictus Deus. Amen.

Deinde cum dicit.

BESS. *Cum autem ſimiliter dicatur ſcientia ad ſcibile, non ſimiliter aſſignatur. uideri nãque poſſit, ſcientia quidem menſura eſſe, ſcibile uero quod menſuratur. Accidit autem omnem quidem ſcientiam ſcibile eſſe, ſcibile non omne ſcientiam eſſe, eo quòd modo quodam ſcientia ſcibili menſuratur.*

ANT. par. 9. *Similiter autem dicta ſcientia ad ſcibile, non ſimiliter aſſignatur. Videbitur enim utique ſcientia ad metrum eſſe, ſcibile uero quod menſuratur. Accidit autem ſcientiam quidem omnem ſcibile eſſe, ſcibile uero non eſſe ſcientiam, quia modo quodam ſcientia menſuratur ſcibili.*

Manifeſtat ſimilitudinem relationis ſcibilis ad ſcientiam, & unius ad multa dicens, ꝙ cum ſcientiã ſimiliter ſecundum rei ueritatem dicatur ad ſcibile, ſicut numerus ad unum, non ſimiliter aſſignatur à quibuſdam quia uidetur quibuſdam, ſicut Py- Tex. c. 5. thagoricis, ſicut ſupra dictum eſt, quòd ſcientia ſit mẽſura & ſcibile menſuratum. Sed contrarium apparet. Dictum eſt enim quod ſi eſt unum quod eſt menſura, non eſt neceſſe numerum eſſe qui eſt mẽſuratum, ſed econuerſo. Videmus autem ꝙ ſi eſt ſcientia, oportet ſcibile eſſe. Non autem oportet ſi eſt aliquid ſcibile ꝙ ſit eius ſcientia. Vnde apparet quòd magis ſcibile eſt ſicut menſura & ſcientia ſicut menſuratum. Quodam enim modo menſuratur ſcibili ſcientia, ſicut numerus uno. Ex hoc. n. uera ſcientia rei habetur, quòd intellectus apprehendit rem ſicuti eſt. Deinde cum dicit.

BESS. *Multitudo autem neque pauco contraria eſt, ſed huic multum, tanquam excedens multitudo, exceſſæ multitudini. nec uni omnino. ſed hoc quidem (ut dictum eſt) quod diuiſibile, hoc indiuiſibile, tanquam ad aliquid, quemadmodum ſcientia ſcibili ſi fuerit numerus. unum uero, menſura eſt.*

ANT. par. 10. *Pluralitas autem nec pauco eſt contraria, ſed huic quidem multum, ſicut excedens multitudo exceſſæ multitudini. Neq; ipſi uni omnino, ſed hoc quidem, ut dictum eſt, quia diuiſibile, illud autem quia indiuiſibile. Hoc autem ut ad aliquid, ut ſcientia ſcibili, ſi fuerit numerus: unum uero metrum.*

Oſtendit quòd pluralitas uel multitudo abſoluta non opponitur pauco dicens: Dictum eſt ꝙ pluralitas ſecundum quòd eſt menſurata, opponitur uni ut menſuræ, ſed non eſt contraria pauco. Sed pauco quod ſignificat pluralitatem exceſſam, opponitur multum, quod ſignificat pluralitatem excedentem. Similiter etiam pluralitas non uno modò opponitur uni, ſed dupliciter. Vno modo, ſicut ſupradictum eſt, opponitur ei ut diuiſibile indiuiſibili. Et hoc ſi accipiatur communiter unum qđ conuertitur cum ente, & pluralitas ei correſpondens. Alio modo opponitur pluralitas uni, ut ad aliquid, ſicut ſcientia ad ſcibile. Et hoc dico ſi accipiatur pluralitas quæ eſt numerus, & unum quod habet rationem menſurę, & eſt principium numeri. *Pluralitas opponitur pauco ſimpliciter, uni uero dupliciter.*

LECTIO IX.

Aliquod eſſe medium inter cõtraria docet, quod eiuſdem generis cum illis exiſtens, componitur ex ipſis.

BESS. Tex. 22. *Cum uero contrarium contingat aliquid medium eſſe, & quorundam ſit, neceſſe ex contrariis media eſſe.*

ANT. Tex. c. 22. par. 1. *Quoniam autem contrariorum contingit meium eſſe aliquid, & quorundam eſt, neceſſe ex contrariis eſſe.*

Poſtquam Philoſophus determinauit de cõtrariis, hic determinat de mediis contrariorum, & circa hoc duo facit. Primo proponit de quo eſt intentio dicens, quia contrariorum cõtingit aliquid eſſe medium, ut ſupra dictum eſt, & quædam cõtrariorum medium habent, oſtendendum eſt quòd neceſſe eſt media eſſe ex contrariis. Non autẽ hoc ſolum oſtendit, ſed etiam quædam alia quæ ad huius probationem ſunt neceſſaria. *Sermo de mediis contrariorum* Tex. c. 25.

BESS. *Omnia enim media, & illa, quorum media ſunt, in eodem genere ſunt. media nãque illa dicimus, in quæ neceſſe eſt, primo tranſmutari, quod tranſmutatur. utputa ſi ab hypate in netem paulatim pertranſeat. prius ad medios ſonos ueniet. & in coloribus, ſi ex albo, ad nigrum ueniat prius ad puniceum, & fuſcum, quàm ad nigrum ueniet. ſimiliter autem & in aliis. Tranſmutari uero ex alio genere in aliud genus, non eſt niſi ſecundum accidens. ut ex colore in figuram. neceſſe igitur, ut media, & ſibinuicem, & quorum media ſunt, in eodem genere ſint.*

ANT. par. 2. *Omnia nanque media in eodem ſunt genere, & quorum ſunt media. Media enim hæc dicimus, in quæcunque permutari prius eſt neceſſe quod permutatur, ut ab hypate in netem, ſi tranſit per mediam rationem, ueniet prius ad medios ſonos. Et in coloribus, ſi ueniet ex albo in nigrum, prius ueniet ad puniceum & ad plumbeum quàm ad nigrum. Similiter autem & in aliis. Permutari uero ex alio genere in aliud genus non eſt, niſi ſecundum accidens, ut ex colore in figuram. Neceſſe eſt ergo media, & quorum ſunt media, in eodem genere eſſe.* *Media & extrema ſunt eiuſdẽ generis.*

Proſequitur ſuam intentionem, & circa hoc tria facit. Primo oſtendit, quòd media ſunt in eodem gene-

Media ſunt eiuſdem generis cum extremis.

genere cum contrariis. Secúdo oſtendit, quòd media ſunt inter contraria tantum, ibi. {At uero media &c.} Tertio uero oſtendit, quòd media componuntur ex contrariis, quod eſt principaliter intentum, ibi {Si uero ſunt in eodem genere.} Dicit ergo primo, quòd omnia media ſunt in eodem genere cum his quorum ſunt media. Quod ſic probat. Quia hæc eſt differentia mediorum, quòd media ſunt, inter quæ prius uenit illud, quod mutatur de uno extremorum, quàm in alterum extremum. Et hoc manifeſtat per duo exempla. Primum quidem in ſonis. Sunt enim quidam ſoni graues, & quidam acuti, & quidam medij. Et ſecundum hanc diſtinctionem ſonorum, diſtinguuntur chordæ in muſicis inſtrumentis. Illę enim chordę quę reddunt graues ſonos, dicuntur hypatæ, quia principales. Illæ uero quæ reddunt acutos ſonos, dicuntur netæ. Si igitur muſicus paulatim à grauibus ad acutos deſcendere uelit, quod eſt tranſire per mediam rationem, neceſſe eſt ꝙ prius ueniat ad ſonos medios. Secúdo autem manifeſtat in coloribus. Si enim aliquid mutatur ex albo in nigrum, oportet quod primum ueniat ad medios colores quàm ad nigrum. Et ſimiliter eſt in aliis mediis. Sic igitur patet ꝙ de mediis fit tranſmutatio ad extrema, & ecóuerſo. Sed in his quæ ſunt in diuerſis generibus, non fit tranſmutatio in inuicem niſi per accidens, ſicut patet in colore & figura. Non enim mutatur aliquid de colore in figuram aut econuerſo, ſed de colore in colorē, & de figura i figurā. Vñ neceſſe eſt ꝙ media & extrema ſint in eodē gñe. Deinde cum dicit.

Mediū qd. — Inter diſtincta genere non eſt trāſmutatio niſi per accidens.

BESS.

At uero omnia, aliquorum oppoſitorum ſunt. ex his nanque ſolis, per ſe tranſmutari eſt. Quare impoſsibile eſt, media eſſe non oppoſitorum. eſſet nāque profectò, trāſmutatio etiā ex non oppoſitis.

ANT. par 4. — Medium eſt tantū inter oppoſita. Tex.c.41. & inde. & 5.Phyſi. Tex.c.6. & inde.

At uero omnia media ſunt oppoſitorum quorundam. Ex his enim ſolis ſecundum ſe eſt permutari. Quapropter impoſsibile eſt eſſe media non oppoſitorum: eſſet enim permutatio & non ex oppoſitis.

Oſtendit quòd media ſint inter contraria, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit quòd media neceſſe eſt eſſe inter oppoſita. Secundo inter quæ oppoſita, quia inter contraria, ibi. {Oppoſitorum uero.} Dicit ergo primo quod omnia media neceſſe eſt eſſe inter oppoſita. Quod ſic probat. Quia ſolum ex oppoſitis per ſe loquendo fiunt mutationes, ut probatur in Primo Phyſico. Ex nigro enim aliquid fit album per ſe loquendo. Dulce autem non fit ex nigro niſi per accidens, inquantum dulce conuenit eſſe album. Sed media ſunt inter illa ex quibus eſt mutua tranſmutatio, ſicut per diffinitionem mediorum ſuprapoſitam patet. Impoſsibile eſt ergo quod media ſint non oppoſitorum, quia ſequeretur ꝙ eſſet permutatio non ex oppoſitis. Deinde cum dicit.

BESS.

Oppoſitorum uero contradictionis quidem, nullum eſt medium. hoc enim eſt contradictio, oppoſitio cuius cum nihil habeat medium, cuicunque altera pars adeſt. cæterorum uero, quædam ad aliquid, quædam priuatio, quædam contraria ſunt. Eorum uero, quæ ad aliquid. quæcunque non ſunt contraria, non habent medium. cauſa uero, quia non in eodem genere ſunt. quid nāque, ſcientiæ & ſcibilis medium? uerum, magni & parui eſt.

ANT. par 5.

Oppoſitorum enim contradictionis quidem medium non eſt. Hæc enim eſt contradictio, oppoſitio cuius cuicunque adeſt altera pars non habentis medium ullum. Cæterorum uero, alia ad aliquid, alia ut priuatiua, alia contraria. Eorum uero quæ ad aliquid, quæcunque non contraria, non habent media. Cauſa uero, quia non in eodem genere ſunt. Quid enim ſcientiæ & ſcibilis medium? Sed magni & parui.

Contradictio, quid.

Manifeſtat inter quæ oppoſita poſsint eſſe media dicens, ꝙ inter oppoſita in contradictione nullo modo poteſt eſſe medium. Contradictio enim eſt oppoſitio, cuius altera pars ex neceſsitate adeſt cuicunque ſubiecto, ſiue ſit ens, ſiue non ens. De quolibet enim ente uel non ente neceſſe eſt dicere quod ſedet, uel non ſedet. Et ſic patet, quòd contradictio nullum habet medium. Sed aliorum oppoſitorum alia ſunt ad aliquid, alia priuatio & forma, alia ut contraria. Eorum autem, quæ ſunt ad aliquid, quædam ſe habent ut contraria, quæ ex æquo adinuicem referuntur, & iſta habent mediū. Quædam uero non ſe habent ut cōtraria, quæ nō ex ęquo adinuicem referuntur, ſicut ſcientia & ſcibile, & iſta non habent medium. Cuius cauſa eſt, q2 media & extrema ſunt in eodem genere. Hęc autē non ſunt in eodem genere, cum unum ſecundum ſe referatur, ut ſcientia: non autem aliud, ut ſcibile. Quomodo ergo ſcientiæ, & ſcibilis poteſt aliquid eſſe medium? Sed magni & parui poteſt eſſe {aliquid medium,} ideſt æquale, ut ſupra dictū eſt. Et ſimiliter eorum q̄ referuntur adinuicem, ut contraria. Quomodo autem ea quæ opponuntur priuatiue habeant media uel non habeant, & quomodo hæc oppoſitio aliquo modo pertinet ad cōtrarietatem, hic tacet, quia ſupra expoſuit. Deinde cum dicit.

Inter q̄ oppoſita ſit medium, & inter quæ non.

Tex.c.19.

BESS. Tex.19.

Quòd ſi media in eodem genere ſunt (ut oſtenſum eſt) & contrariorum media, neceſſe eſt ea ex his contrariis cōponi.

ANT. par 6.

Si uero ſunt in eodem genere media. ut oſtenſum eſt, & media contrariorum, neceſſe ipſa componi ex his contrariis.

Media componūtur ex contrariis.

Oſtendit tertium quod principaliter intendit, ſcilicet quod media ſunt compoſita ex contrariis, & circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit dicens, quòd ſi media in eodem genere ſint cū extremis, ſicut oſtenſum eſt, & ſi iterum media ſint ſolum contrariorum, ut etiam oſtenſum eſt, neceſſe eſt media componi ex his cōtrariis inter q̄ ſunt.

BESS.

Aut enim erit aliquod genus eorum, aut nullum. & ſi genus quidem ita erit, ut aliquid prius contrariis ſit, differentiæ priores contrariæ erunt, quæ facient contrarias ſpecies, tanquam generis. ex genere nāque & differentia, ſpecies ſunt. utputa ſi album & nigrum contraria ſunt. eſt autem illud ſegregatiuus color, hoc uero congregatiuus, hæ differentiæ congregatiuum, & ſegregatiuum, priores. quare priora inuicem contraria ſunt. at uero quæ contraria, differentiæ ſunt, magis contraria ſunt.

vide digreſſionē Antr. ſup iſto tc.

ANT. par 7.

Nā erit aut aliquid genus ipſorum, aut nullum. Et ſi quidē genus erit, ita ut ſit prius aliquid contrariis, differentiæ priores contrariæ erunt facientes contrarias ſpecies, ut generis. Ex genere enim & differentiis, ſpecies. Vt ſi album & nigrum contraria, eſt autem hic quidem diſgregatiuus color, ille uero congregatiuus color: hæ differentiæ congregatiuum & diſgregatiuum, priores. Quare hæc contraria inucē priora. At uero contrariæ differentiæ, magis ſunt contraria.

Species contrariæ habent priora cōtraria.

Probat propoſitum, & circa hoc tria facit. Primo oſtendit quòd contrariæ ſpecies habent priora contraria ex quibus conſtituuntur. Quod ſic ꝓbat.

bat. Oportet enim quòd contrariorum, aut ſit aliquod genus, aut nullum. Si autem nullũ genus eſſet contrariorum, non haberent medium: quia mediũ non eſt niſi eorum quæ ſunt unius generis, ut ex dictis patet. Sed ſi cõtrariorum, quorũ ponitur medium ſit aliquod genus prius ipſis contrariis, neceſſe eſt etiam ꝙ ſint differentię contrarię priores ſpeciebus contrariis: quæ faciant & conſtituant ſpecies cõtrarias ex ipſo genere uno. Species enim ex genere & differentiis conſtituuntur. Et hoc manifeſtat per exemplum, ſicut ſi album & nigrũ ſint contrariæ ſpecies, & habeant unum genus quod eſt color, neceſſe eſt ꝙ habeant aliquas differẽtias conſtitutiuas, ita ꝙ album ſit color diſgregatiuus uiſus, nigrum uero color congregatiuus. Et ſic hę differentiæ congregatiuum & diſgregatiuum ſunt priores albo & nigro. Vnde cum utrobique ſit contrarietas, manifeſtum eſt quòd contraria ſunt ſemuicẽ priora. Contrariæ enim differentiæ ſunt priores contrariis ſpeciebus. Et ſunt etiam magis contrariæ, quia ſunt cauſæ contrarietatis ipſis ſpeciebus. Conſiderandum tamen quod diſgregatiuum & congregatiuum uiſus, non ſunt ueræ differentię conſtitutiuæ albi & nigri, ſed magis effectus eorũ. Ponuntur tamen loco differẽtiarum, ſigna earum. Sicut interdum per accidentia, deſignantur differentiæ & formæ ſubſtantiales. Diſgregatio enim uiſus prouenit ex uehementia lucis, cuius plenitudo albedinem conſtituit. Et cõgregatio uiſus prouenit ex cauſa contraria.

Spẽs ex genere & differentiis cõſtituitur.

BESS.

Cætera quoque et media, ex genere, & differentiis erunt. utputa quicunque colores medij inter album et nigrum ſunt, hos oportet, ut & ex genere dicãtur (eſt autem genus color) & ex quibuſdam differentiis. hæ uero non erunt prima contraria. quod ſi ſecus, unumquodque aut album, aut nigrum erit. ergo aliæ. mediæ igitur primorum contrariorum, hæ erunt.

ANT. par. 8.

Et reliqua & media ex genere erunt & differentiis. Vt quicunque colores albi & nigri ſunt medij, oportet hos ex genere dici: eſt autem genus color. Et ex differentiis quibuſdam. Hæc uero non erunt prima contraria. Si autem non, erit unuſquiſque aut albus aut niger. Altera igitur media. Ergo primorum contrariorum hæ erunt.

Spẽs mediæ habent media priora.

Oſtendit quòd etiam medię ſpecies habẽt priora media, ex quibus conſtituuntur dicens, quòd cũ media ſint ſpecies eiuſdem generis, & omnes ſpecies ex genere & differentia conſtituantur, neceſſe eſt quòd media conſtituantur ex genere & differentiis. Sicut quicunque colores ſunt medij inter album & nigrum, oportet hos diffiniri ex genere, quod eſt color, & ex quibuſdam differentiis. Et hæ differentiæ, ex quibus conſtituuntur medij colores, non poſſunt eſſe {immediate prima contraria} .ſ. differentiæ contrariæ quæ conſtituebant cõtrarias ſpecies albi & nigri. Aliter oportet quòd quilibet color medius eſſet albus aut niger. Nam color congregatiuus eſt niger, & diſgregatiuus eſt albus. Oportet igitur quod differentiæ conſtitutiuæ mediorum colorum ſint alterę à differentiis contrariis, quę ſunt conſtitutiuæ contrariarum ſpecierum. Et quia ſicut ſe habent ſpecies ad ſpecies, ita ſe habent differentię ad differentias: oportet quod ſicut medij colores ſunt ſpecies mediæ inter ſpecies contrarias, ita differentię conſtitutiuæ earum ſint mediæ inter differentias contrarias quæ dicuntur prima contraria. Deinde cum dicit.

Dantur aliqua differẽtiæ mediæ.

BESS.

Primæ uero differentiæ. ſegregatiuum & congregatiuũ. Quare hoc primum quærendum eſt, quæcunque contraria non in genere. ex quo media eorũ: quæ enim in eodem genere ſunt, neceſſe eſt ut aut ex incõpoſitis genere cõponantur, aut incompoſita ſint. Et quidem contraria inuicem incompoſita, propterea quòd principia ſunt. Media uero, aut omnia, aut nullum. ex contrariis uero, aliquid fit. quare erit in hoc tranſmutatio, ante quàm in illa. utroq; enim, & magis & minus erit. medium igitur contrariorum, hoc etiam erit. Ergo cætera quoque media, compoſita ſunt. id enim, quod uno minus, altero magis eſt, compoſitum ex illis quodam modo eſt, quorum uno minus, altero magis dicitur eſſe. Cum uero contrariorum alia priora eiuſdem generis nõ ſint, omnia media profectò ex contrariis erunt. quare & omnia inferiora, tum cõtraria, tum media, ex primis contrariis erunt.

ANT. par. 9.

Primæ aũt differentiæ congregatiuum & diſgregatiuũ, quia hæc prima ſunt. Quærẽdum autem quæcunque, cõtraria non in genere, ex quo media ipſorum. Neceſſe enim quæ ſunt in eodem genere, ex incompoſitis genere componi, aut incompoſita eſſe. Contraria nanque incompoſita ſunt ex inuicem, quare principia: quæ autem ſunt intermedia, aut omnia, aut nullum. Ex contrariis uero fit aliquid. Quare erit tranſmutatio in hoc prius quàm in ipſa: utriuſque enim & minus erit & magis. Medium igitur erit & hoc contrariorum. Et alia igitur omnia compoſita, quæ ſunt media. Nam huius quidem magis, illius uero minus, compoſitum eſt aliqualiter ex illis quorum dicitur eſſe, huius quidem magis, illius uero minus. Quoniam autem non ſunt alia priora eiuſdem generis contrariis, omnia utique ex contrariis media erunt. Quare & inferiora omnia & contraria & media, ex primis contrariis erunt.

Media contrariorum componũtur ex extremis.

Oſtendit, quòd mediæ differentiæ ex differentiis contrariis, componuntur dicens, quòd differẽtiæ primæ contrariæ ſunt diſgregatiuum uiſus & congregatiuum. Vnde iſtæ differentię ſunt illud primũ, ex quo componimus omnes ſpecies generis. Sed, ſi aliqua contraria non eſſent in eodem genere, quærendum reſtaret ex quo eorum media conſtituerentur. Sed in his quæ ſunt in eodem genere, non eſt difficile hoc accipere, quia neceſſe eſt omnia, quæ ſunt in eodem genere {aut eſſe incompoſita}, ideſt ſimplicia, aut componi {ex incompoſitis} ideſt ſimplicibus, quæ ſunt in genere illo. Contraria enim ſunt incompoſita ex inuicem, quia nec album componitur ex nigro, neque nigrum ex albo, neque congregatiuum ex diſgregatiuo, neque econuerſo. Quare oportet quod contraria ſint principia, quia ſimplicia in quolibet genere ſunt principia. Sed de mediis oportet dicere, quòd aut omnia componãtur {ex ſimplicibus} ideſt ex contrariis: aut nullum, quia eadem ratio uidetur de omnibus. Sed nõ poteſt dici, quod nullũ, quia aliquod eſt medium quod componitur ex cõtrariis, ex quo contingit ꝙ tranſmutatio primo peruenit ad media quàm ad extrema. Hoc autem ſic apparet, quia illud in quod primo peruenit tranſmutatio, eſt magis & minus reſpectu utriuſq; extremorum. Prius enim aliquid fit minus album & minus nigrum, quàm totaliter album & totaliter nigrum: & hoc ipſum quod eſt minus album, quàm album ſimpliciter, & minus nigrum quàm nigrum ſimpliciter. Eſt etiam magis accedens ad album ꝙ nigrum

Contraria nõ ſunt principia quia ſimplicia.

nigrum ſimpliciter, & magis accedens ad nigrum quàm album ſimpliciter. Et ſic patet, ꝙ illud in qđ primo uenit tranſmutatio, eſt magis & minus reſpectu utriuſque extremum. Et propter hoc oportet ꝙ ſit medium contrariorum. Et ſic ſequitur qđ omnia media ſint compoſita ex contrariis. Nam idem medium quod eſt magis & minus reſpectu utriuſque extremorum, oportet eſſe compoſitum ex extremis ſimplicibus, reſpectu quorum dicitur magis & minus. Et quia non ſunt aliqua extrema priora contrariis in eodem genere, relinquitur quod duæ contrariæ conſtitutiuæ mediorum ſint compoſitæ ex contrariis differentiis. Et ita media erunt ex contrariis. Quod patet, quia {omnia inferiora}. i. omnes ſpẽs generis tam contraria quàm media ſunt ex primis contrariis, ſcilicet differentiis. Deinde cum dicit.

B 533. Tex. 24. *Et quidem quòd cuncta media in eodem genere, & contrariorum media ſint, ac ex contrariis componatur, patet.*

ANT. Tex. c. 24. par. 10. *Quod quidem igitur media & in eodem genere omnia, et intermedia contrariorum, & componuntur ex contrariis omnia, palam.*

Concludit epilogando, quod ſupra de mediis dictum eſt. Et eſt litera plana.

Lectio X.

Quomodo Contraria diſtingui ſemper oporteat ſecũdum ſpeciem oſtendit.

B 534. vide ꝓtradictionẽ cimare ſuper iſto tex. *Diuerſum autem ſpecie ab aliquo, diuerſum aliquid eſt. & hoc, ambobus ineſſe oportet. ut ſi animal ſpecie diuerſum, ambo animalia, neceſſe eſt igitur in eodem genere eſſe, quæ ſpecie diuerſa ſunt. huiuſcemodi enim appello genus, quo unum & idem ambo dicuntur, non ſecundum accidens differentiam habens, ſiue ut materia exiſtens, ſiue ut aliter. etenim non ſolum commune oportet exiſtere, ut ambo animalia, uerum etiam utrique diuerſum hoc ipſum animal. ut hoc quidem equum, hoc uero hominem. quare hoc commune, diuerſum ſpecie uiciſsim eſt. erit itaque ſecundum ſe, hoc quidem tale quid animal, hoc uero tale quid. ut hoc quidem equus, hoc uero homo. Neceſſe igitur, hanc differentiam generis diuerſitatem eſſe. dico uſque differentiam generis diuerſitatem, quæ diuerſum hoc ipſum facit.*

ANT. par. 2. *Diuerſum autem ſpecie, ab aliquo diuerſum eſt, & oportet hoc ambobus ineſſe. Vt ſi animal diuerſum eſt ſpecie, ambo animalia. neceſſe ergo in eodem genere eſſe diuerſa ſpecie. Tale enim genus uoco, quo ambo unum et idem dicuntur, non ſecundum accidens habens differentiam, ſiue ut materia ens, ſiue aliter. Non ſolum enim oportet commune exiſtere, puta animalia ambo, ſed & alterum in talibus hoc ipſum animal. Vt hoc quidem equum, illud uero hominem. Propter quod hoc commune diuerſum abinuicem eſt ſpecie. Erit itaque ſecundum ſe hoc tale quidem animal, illud uero tale: ut hoc quidem equus, illud uero homo. Neceſſe ergo differentiã hanc, diuerſitatem eſſe generis. Dico enim generis differentiam, diuerſitatem, quæ diuerſum facit hoc ipſum.*

Quia Philoſophus ſuperius oſtendit contrarietatem eſſe differentiam quandam, differentia autẽ uel eſt ſecundum genus, uel ſecundum ſpeciem, intendit hic Ariſt. oſtendere quomodo contraria ſe habeant ad hoc, ut differant genere & ſpecie. Et diuiditur in partes duas. In prima oſtendit ꝙ differẽtia ſecundum ſpeciem pertinet ad cõtrarietatem. In ſecunda oſtendit quomodo de quibuſdam contrariis aliter eſt, ibi. {Dubitabit autem aliquis quare fœmina &c.} Circa primum tria facit. Primo oſtendit quòd differentia quæ facit differre ſpecie, eſt ſecundum ſe ipſius generis quaſi ipſam naturã generis in diuerſas ſpecies diuidens. Secundo oſtẽdit quod hoc conuenit contrarietati, ibi. {Contrarietas igitur hæc &c.} Tertio concludit quoddam corollarium ex dictis, ibi. {Quare palam, quia ad id quod uocatur genus &c.} Dicit ergo primo, ꝙ in omni diuerſitate ſecundum ſpeciem oportet duo accipere. ſ. ut hoc ſit diuerſum ab aliquo, & ut ſit aliquid diuerſificatum per hæc duo: & hoc quòd eſt diuerſificatum per hæc duo, oportet ineſſe ambobus. Sicut animal eſt quod eſt diuerſificatum in diuerſas ſpecies. ſ. in hominem & equum, & oportet ꝙ ambo. ſ. homo & equus ſint animalia. Vnde patet ꝙ neceſſe eſt ea quæ ſunt diuerſa ſpecie adinuicem, in eodem genere eſſe. Id enim uocatur genus, quod eſt unum, & idem ambobus, non ſecundum accidens de utroque prædicatum, neque ſecũdum accidens diuerſificatum in utroque. unde oportet, quod habeat differentiam non ſecundum accidens, ſiue genus ponatur ens quaſi materia, ſiue qualitercunque aliter. Hoc autem ideo dicit, q a aliter diuerſificatur materia per formas, & aliter genus per differentias. Forma enim nõ eſt hoc ipſum, quod eſt materia, ſed facit compoſitionem cũ ea. Vnde materia non eſt ipſum cõpoſitũ, ſed aliqđ eius. Differentia uero addit generi non quaſi pars parti, ſed quaſi totum toti. Vnde genus eſt hoc ipſum quod eſt ſpecies, & non ſolum aliquid eius. Si autem eſſet pars, nõ prędicaretur de ea. Sed tamẽ, quia totum pôt denominari ab una ſola parte ſua, puta ſi homo denominetur habens caput, uel habens manus, contingit ipſum compoſitum ex materia & forma denominari. Et quidem nomen, quo aliquid totum denominatur ab eo, quod eſt materiale in ipſo, eſt nomen generis. Nomen autẽ, quo denominatur à principio formali, eſt nomen differentiæ. Sicut homo nominatur animal à natura ſenſibili, rationale uero à natura intellectiua. Sicut igitur habens manum competit toti, licet manus ſit pars, ita genus & differentia conueniunt toti, licet ſumantur à partibus. Si ergo conſideretur in genere & differentia id, à quo utrunq; ſumitur, hoc modo genus ſe habet ad differentias, ſicut materia ad formas. Si autem conſideretur ſecundum ꝙ nominant totum, ſic aliter ſe habent. Hoc tamen commune eſt utrobique, quòd ſicut ipſa eſſentia materiæ diuiditur per formas, ita ipſa natura gñis diuerſificatur per differentias. Sed hoc utrobiq; diſtat, quia materia eſt in utroque diuiſorum, non tamen eſt utrunque eorum. Genus autem utrunque eorũ eſt, quia materia nominat partem, genus autem totum. Et ideo exponens quod dixerat, genus eſſe quo ambo ſpecie differentia dicũtur unum & idẽ, ſubiungit quòd non ſolum oportet genus eſſe cõmune duobus differentibus ſecundum ſpeciem, ſicut quòd utrunque ſit animal, ſicut aliquid indiuiſum eſt commune diuerſis, ut eadem domus aut poſſeſsio, ſed oportet hoc ipſum quod eſt animal eſſe alterum utrunque, ita ꝙ hoc animal ſit equus, & hoc animal ſit homo Et hoc dicit contra Platonicos, qui ponebant communia ſeparata, quaſi ipſa met

Diuerſimo de materia per formã & genus p dĩas uariatur.

Tã genus quam dĩa dicunt totum, licet ſint a partib' ſumpta.

ſamet nã cõis non diuerſificaret,ſi nã ſpẽi eſſet aliquid aliud p̃ter nãm gñis. Vñ ↄtra hoc ↄcludit ex dictis ꝙ hoc ipm̃ qđ eſt cõe, diuerſificat ſm ſpẽm. Vñ oportet ꝙ cõe ut aĩal, ipſum ſm ſe ſit hoc tale ſm unã dr̃iã,& illud tale ſm aliã dr̃iam, ſicut ꝙ hoc ſit equus,& illud hõ. Et ita ſequitur ꝙ ſi animal ſit ſm ſe hoc tale & hoc tale,ꝙ dr̃ia faciẽs differre ſpẽ, ſit q̃dã diuerſitas gñis.Et exponit diuerſitatẽ gñis, q̃ ipſam nãm gñis diuerſificat. Per hoc aũt ꝙ h̃ Phs dicit, non ſolum excluditur opinio Platonis ponẽtis cõmune unum, & idem ꝑ ſe exiſtere, ſed etiam excluditur opinio eorum qui dicunt, ꝙ illud quod pertinet ad naturam generis, non differt ſpecie in ſpeciebus diuerſis, ſicut ꝙ anima ſenſibilis nõ differt ſpecie in homine & equo. Deinde cum dicit.

Cõtra nolẽtes genus diuerſificari i ſpẽbus.

BESS. *Contrarietas igitur hæc erit. patet autem ex inductione. cuncta nãque oppoſitis diuiduntur.*

ANT. par.2. *Contrarietas igitur hæc erit. Palam autẽ & ex inductione. Omnia enim diuiduntur oppoſitis.*

Cõtrarietas eſt dr̃ia ſpecifica, ꝓbatur inductiue.

Oſtendit ꝙ dr̃ia diuerſificans ſecũdum ſe genus modo prædicto,eſt contrarietas dicens : Cum differentia ſecundum ſpeciem ſit ſecũdum ſe diuerſificans genus, manifeſtum eſt quod hæc differentia eſt contrarietas.Et hoc primo manifeſtat ex inductione.Videmus enim ꝙ omnia genera diuiduntur per oppoſita.Quod quidẽ neceſſe eſt.Nam ea quę non ſunt oppoſita,poſſunt ſimul exiſtere in eodẽ. Quæ autem huiuſmodi ſunt, non poſſunt eſſe diuerſa,cum nõ ex neceſsitate ſint in diuerſis; Vnde oportet ꝙ ſolum oppoſitis aliquid commune diuidatur.Non autem diuiſio generis in diuerſas ſpecies poteſt fieri per alia oppoſita. Nam contradictorie oppoſita non ſunt in eodem genere,cum negatio nihil ponat.Et ſimile eſt de priuatiue oppoſitis,cum priuatio non ſit niſi negatio in ſubiecto aliquo Relatiua etiam,ut ſupra habitum eſt,non ſunt eiuſdem gñis, niſi quę ſm ſe adinuicẽ referuntur; quæ quodãmodo ſunt cõtraria, ut ſupra dictũ eſt.. Et ſic relinquitur ꝙ ſola contraria faciunt differre ſpecie,ea q̃ ſunt unius gñis. Deinde cum dicit.

Sola oppoſita contrarie neceſſario ſunt eiuſdem generis.
Tex.cõ.21.

BESS. *Et quod contraria in eodem genere ſint,oſtenſum eſt.contrarietas enim,perfecta differentia erat. Omnis uero ſpecie differentia ab aliquo, aliquid. quare hoc & idem & genus in ambobus.ideo in eadem coordinatione prædicationis,ſunt omnia contraria quæcunque non genere differunt, & inuicem maximè diuerſa.perfecta nãque differentia & ſimul inuicem non fiunt.differentia ergo,contrarietas eſt.Hoc enim eſt diuerſa ſpecie eſſe,quod cum in eodem genere ſint, cõtrarietatem habent indiuidua exiſtentia. Eadem autem ſpecie, quæcunque contrarietatem non habent,indiuidua exiſtentia. indiuiſione nãque,& in medijs fiunt contrarietates, antequam ad indiuidua deueniatur.*

ANT. par.3. *Et quòd contraria in eodem genere ſunt oſtenſum eſt. Nam contrarietas erat differentia perfecta Differentia uero quæ ſpecie,omnis alicuius aliquid. Quare hoc idem & genus in ambobus. Quare & in eadem coelementatione omnia contraria categoriæ,quæcunque ſpecie differentia & nõ genere,diuerſaq; abinuicem maximè.Perfecta enim ipſorum differentia,& ſimul inuicem non fiunt. Ergo differentia cõtrarietas eſt.Hæc enim eſt diuerſa eſſe ſpecie in eodem genere entia,contrarietatem habere entia indiuidua.Eadem uero ſpecie quæcunque contrarietatẽ non habent,indiuidua entia. In diuiſione enim & medijs fiunt contrarietates prius,quàm ad indiuidua perueniatur.*

Manifeſtat idem per rationem dicens, ꝙ cõtraria ſunt in eodem genere,ſicut oſtenſum eſt.Dictũ eſt enim quod contrarietas eſt differentia perfecta.Et iterum dictum eſt quòd differentia ſecundũ ſpeciem eſt {aliquid alicuius}.i ab aliquo. Et ꝙ ꝓpter hoc,idem genus oportet eſſe in ambobus differentibus ſpecie. Et ex his duobus ſequitur, ꝙ omnia contraria ſint in eadem{coelementatione categoriæ,} ideſt in eadem ordinatione prædicamẽtali. Vt hoc tamen intelligatur de contrarijs, quæcunque ſunt differentia ſpecie,& non genere. Qđ quidem dicit præſeruando ſe à corruptibili & incorruptibili,de quibus poſt dicetur,quod ſunt diuerſa genere. Et non ſolum contraria ſunt in uno genere,ſed ſunt etiam diuerſa adinuicem. Quod patet,quia ea,quæ perfecte differunt,ſicut contraria,non ſunt inuicem ſimul.Vnde,cum ad differentiam ſm ſpeciem requiratur identitas generis, & diuerſificatio generis per diuerſas ſpecies, & cum utrunque in contrarietate reperiatur,ſequitur qđ differentia ſecundum ſpeciem ſit cõtrarietas. Qđ manifeſtum eſt,quia hoc eſt aliqua eſſe diuerſa ſm ſpeciem exiſtentia in eodem genere, habere contrarietatem differentiarum, {cum ſint indiuidua,} ideſt non ulterius diuiſa in ſpecies, ſicut ſunt ſpecies ſpecialiſsimæ. Quę quidem dicuntur indiuidua,inquantum ulterius non diuiduntur formaliter.Particularia uero dicuntur indiuidua, inquantum nec materialiter nec formaliter ulterius diuiduntur.Et ſicut diuerſa ſpecie ſunt quæ contrarietatem habent,ita eadem ſpecie ſunt, quæ non habent contrarietatẽ, cum ſint indiuidua ſm formalem differentiam.Contrarietates enim fiunt in diuiſione,non ſolum in ſupremis generibus,ſed etiã in medijs,{prius q̃ ueniatur ad indiuidua}.i.ad ultimas ſpecies.Sicut igitur manifeſtum eſt,ꝙ licet nõ in omni genere ſit contrarietas ſpecierum,in oĩ tñ genere eſt contrarietas dr̃iarum. Deinde cũ dicit.

Idem ꝓbat ꝑ rõnem.
Tex.c.22.
Tex.c.13.
In hoc tex.
Tex.c.c.26.

BESS. *Quare manifeſtũ eſt,quod ad id,quod uocatur genus, nec eadem,neque diuerſa ſpecie,ulla, quæ ut generis ſpecies conueniunt. materia nãque negatione oſtenditur. genus uero, materia eius eſt,cuius genus dicitur. non ut quod Heraclidarum ſed ut quod eſt in natura. Nec ad ea, quæ non in eodem genere ſunt,ſed ab illis genere differunt, ſpecie uero ab his, quæ in eodem genere ſunt.etenim differentiã,neceſſe eſt eſſe contrarietatem eius, à quo ſpecie differt. hæc autem his ſolis ineſt,quæ in eodem genere ſunt.*

ANT. par.4. *Quare palam quia ad id quod uocatur genus, nec idem, neque diuerſum ſpecie,nihil eſt eorum quæ conueniunt ut generis ſpecierum Nam materia negatione oſtenditur. Genus autem materia. Quod dicitur genus, non ut Heraclidarum, ſed ut in natura: neque ad ea quæ non in eodem genere, ſed differunt genere ab illis: ſpecie uero ab eis, quæ in eodem genere.Contrarietatem enim neceſſe eſt differentiam eſſe, non differre ſpecie. Hoc autem ineſt in eodem genere exiſtentibus ſolum.*

Concludit quoddam corollarium ex dictis,ſ.ꝙ nihil eorum, quæ conueniunt in genere, ſicut ſunt ſpecies generis,dicitur idem ſpecie, nec diuerſum ſpecie ad genus,quia id, ad qđ aliquid dicitur ſpecie idem,habet unam & eandem dr̃iam. Illud aũt ad quod aliquid dr̃ diuerſum ſpecie, habet oppoſitam dr̃iam.Si igitur aliqua ſpecierum diceret idẽ ſpecie uel diuerſum ad genus, ſequeret qđ genus

Conuenẽtia in genere nõ ſunt idem aut diuerſa ſpecie cum ipſo genere.

haberet in ſui rōne aliquam differentiam. Sed hoc falſum eſt. Qđ ſic patet. Materia n. {oſtendit negatione}. i. natura materię intelligitur per negationē omniū formarum. Genus aūt eſt quodāmodo materia ſicut expoſitum eſt. Et loquimur nunc de genere quod inuenitur in naturis rerum, non de genere quod in hominibus dicitur: ſicut genus romanorum uel heraclidarum. Vnde patet quòd etiam genus in ſua ratione non habet differentiam aliquam. Et ſic patet, quòd nulla ſpecies à ſuo genere differt ſpecie, nec eſt cum eo idem ſpecie, & ſimiliter non differunt aliqua ſpecie ab illis quæ non ſunt in eodem genere, proprie loquēdo, ſed differunt genere ab eis. Specie uero differunt ab his quæ ſunt in eodem genere, quia contrarietas eſt differentia qua aliqua differunt ſpecie, ut oſtenſum eſt, non quia ipſa contrarietas differentiarum differat ſpecie, licet contraria differant ſpecie, ſed contrarietas eſt ſolum in his quæ ſunt eiuſdem generis. Vnde relinquit ꝙ differre ſpecie non ſit proprie in his quæ ſunt alterius generis.

Lectio XI.

Cur quædam contraria non differant ſpecie, & quænam manifeſtat.

BESS. Tex. 25.

Dvbitabit autem quiſpiam, cur mulier à uiro non ſpecie differat, cum mas, & fœmina contraria exiſtant, differentia uero contrarietas ſit? neque diuerſum ſpecie animal maſculinum, & fœminum, cū tamen hæc differentia per ſe animalis ſit, & non ut albedo, & nigredo, ſed quatenus animal, & maſculinum, & fœmininum inſint? Hæc autem dubitatio ferè eadem eſt, & cur hæc quidem contrarietas diuerſa ſpecie faciat, hæc uero non. ut greſſibile, & uolucre, albedo uero & nigredo non.

ANT. Tex. c. 25. par. 1.

Dubitabit autem utique aliquis, quare fœmina à uiro non ſpē differt, contrario maſculino & fœminino exiſtente, differentia autem contrarietate. Neque animal maſculinum & fœmininum diuerſum eſt ſpecie, quamuis ſecūdum ſe animalis hæc ſit differentia: & non ut albedo aut nigredo, ſed inquantum animal maſculinum & fœminum eſt. Eſt autem dubitatio hæc ferè eadem, & quare hæc quidem contrarietas facit ſpecie diuerſa, hæc uero non, ut ambulatiuum & uolatiuum, ſed albedo & nigredo non.

Quia Phs iam oſtendit ꝙ dr̄ia ſm ſpeciem eſt cōtrarietas, hic oſtendit in quibus cōtrarietas non ſit differentia ſm ſpēm, & diuiditur in partes duas. In prima oſtendit ꝙ ſunt contraria, quæ non faciunt differre ſm ſpēm, ſed ſunt in eadē ſpecie. In ſecunda oſtendit q̄ ſunt cōtraria quæ faciunt genere differre, nō ſolum ſpecie, ibi. {Qm̄ uero contraria diuerſa &c.} Circa primū duo facit. Primo mouet dubitationē. Secundo ſoluit, ibi. {Aut quia hoc quidē dicit &c.} Dicit ergo primo, ꝙ dubitatio eſt quare fœmina non differt ſpecie à uiro, cum fœmininū & maſculinū ſint cōtraria, & differentia ſm ſpēm cauſetur ex cōtrarietate, ut ſupra oſtenſum eſt: & iterū cū oſtēſum ſit, ꝙ ipſa natura generis diuerſificetur in diuerſas ſpēs per dr̄ias, quæ ſunt per ſe differentię generis: quare animal maſculinū & animal fœmininum nō ſunt diuerſa ſm ſpēm, cum maſculinū & fœmininū ſint per ſe dr̄iæ animalis, & nō ſe habeāt per accidēs ad animal, ſicut albedo & nigredo, ſed maſculinū & fœmininū prædicentur de animali inquantū eſt animal: ſicut par & impar de numero, in quorū diffōne ponit numerus, ſicut in diffinitione maſculini & fœminini animal. Ex duplici ergo rōne quæſtio dubitabilis reducit, tū quia cōtrarietas facit differre ſpecie, tū quia dr̄iæ diuidentes genus in diuerſas ſpecie ſunt per ſe dr̄iæ generis, quorum utrūq; ſupra oſtenſum eſt. Et quia hanc dubitationē in ſpecialibus terminis mouerat, reducit eā ad generaliorē formā, & dicit ꝙ hæc dubitatio ferè eſt eadē, ſicut ſi quæratur, quare q̄dam contrarietas facit differre ſpē, & q̄dam nō, ſicut ambulatiuū & uolatiuū, ſiue greſſibile & uolatile faciunt differre ſpē aīalia: ſed albedo & nigredo nō. Deinde cū dicit.

Dubitatur quare fœmininum & maſculinum, non ſunt dr̄iæ ſpecifice animalis.

Rō dubōnis pdictæ duplex.

Generalius dubitatur, quare quædam ꝯtrarietas facit differre ſpecie, quædā uero non.

BESS.

An quoniam illa quidem propriæ paſſiones generis ſunt, hæc uero minime? & cum illud quidem ratio, hoc uero materia ſit, quæcunque in ratione contrarietates ſunt, ſpecie differentiam faciunt, quæcunque uero in co aſſumpto materiæ, minime faciunt. Quare hominis albedo, uel nigredo non facit, nec hominis albi ad hominem nigrum ſecūdum ſpēm differentia eſt, etiam ſi unum nomen ponatur. homo nāque, ut materia eſt. materia uero non facit differentiam. non enim hominis ſpecies ſunt homines. Quare & carnes, & oſſa, ex quibus hic, & hic eſt, diuerſa ſint, attamen totum diuerſum quidem, ſpecie uero non eſt diuerſum, quoniam in ratione nō eſt contrarietas. hoc autem eſt ultimum indiuiduum. Callias uero, ratio cum materia eſt. et albus homo, quoniam Callias albus. per accidens. igitur homo eſt albus. nec æneus, & ligneus circulus. ſiue triangulus æneus, & circulus ligneus ob materiā ſpē differūt, ſed qm̄ in rōne contrarietas ineſt. Vtrū aūt materia non faciat diuerſa ſpē, cū quodā mō diuerſa ſit, an aliquo modo facit? cur enim hic equus ab hoc homine diuerſus ſpecie, cum rationes eorum cum materia ſint? an quoniā in ratione contrarietas ineſt? etenim hominis albi, & equi nigri ſpecie diuerſitas eſt, non tamen prout hic quidem albus hic uero niger. ſiquidem et ſi ambo albi eſſent, nihil minus ſpecie diuerſi eſſent.

ANT. par. 2.

Aut quia hæc quidem ſunt propriæ paſſiones generis, illa uero minus. Quoniam hæc eſt quidem ratio, hæc autem materia, quæcunque quidem in ratione ſunt contrarietates, ſpecie faciunt differentiam. Quæ uero in concepto cum materia non faciunt. Quapropter hominis albedo non facit nec nigredo, nec albi hominis eſt differentia ſecundum ſpeciem ad nigrum hominem, nec ſi unum nomen imponatur. Vt materia enim homo. non facit autem differentiam materia. Non enim hominis ſpecies ſunt homines propter hoc, quamuis diuerſæ carnes & oſſa, ex quibus hic & hic, ſed ſimul totū, diuerſum quidem, ſpecie uero non diuerſum, quia in ratione non eſt cōtrarietas. Hoc autem ultimum & indiuiduum. Callias uero eſt ratio cum materia. Et albus itaque homo, quia Callias albus. Secundum uero accidens homo albus. Nec æreus itaque circulus, nec ligneus. Nam triangulus æreus, & circulus ligneus, non propter materiam ſpecie differunt, ſed quia in ratione ineſt contrarietas. Vtrum autem materia non facit diuerſa ſpecie ens aliqualiter, aut eſt ut facit? Propter quid. n. equus hic ab hoc homine diuerſus eſt ſpecie? Equidem rationes ipſorum cum materia. Aut quia eſt in ratione contrarietas? Etenim albi hominis, & nigri equi, diuerſitas eſt ſpecie, ſed non inquantum hic albus, ille niger. Quoniam ſi ambo albi eſſent, tamen eſſent ſpecie diuerſa.

Soluit propoſitam quæſtionem, & circa hoc duo facit. Primo ſoluit eam in generali, ad quod quæſtionem reduxerat. Secundo adaptat generalem ſolutionem ad ſpeciales terminos, in quibus primo mouerat qōnem, ibi. {Maſculum uero & fœminam.

Soluit dubium generale.

fœminã.} Dicit ergo, quod iõ contingit qđ quædã contrarietas facit differre ſpé, & quędam non, qa quædam contraria ſunt propriæ paſsiones generis, & quædam ſunt minus propriæ. Quia.n.genus à ma ſumitur, mã aũt per ſe hẽt ordinẽ ad formã, illæ ꝓpriæ ſunt dr̃iæ gñis, q̃ ſummuntur à diuerſis formis perficientibus mãm. Sed qa forma ſpẽi iterum multiplicatur in diuerſa ſm materiã ſignatã, q̃ eſt ſubiecta indiuidualibus ꝓprietatibus, contrarietas accidentium indiuidualium minus proprie ſe habet ad genus, q̃ contrarietas dr̃iarum formalium. Et ideo ſubiungit, ꝙ quia in cõpoſito eſt materia & forma, hęc {quidem eſt rõ}, i. forma quæ cõſtituit ſpẽm. Hæc aũt eſt materia quę eſt idiuiduationis principium, quæcunq; {contrarietates ſunt in rõne}, i. ex parte formę, faciũt differre ſm ſpẽm. Illæ uero q̃ ſunt ex parte mãæ, quæ ſunt ꝓpriæ indiuidui, qđ eſt acceptũ cũ mã, non faciũt differre ſm ſpẽm. Et pp hoc albedo & nigredo nõ faciũt hoĩs differre ſm ſpẽm. Non.n.hõ albus & hõ niger differunt ſpẽ, etiam ſi utriq; imponatur aliqđ nomẽ, ut ſi hõ albus dicať A & hõ niger B. Hoc aũt addit, qa hõ albus non uř eſſe aliqd unũ. Sed ſi imponeretur nomẽ, uř eſſe aliquid unũ. Et ſir eſt de hoĩe nigro. Et iõ dicit, ꝙ hõ alb' & hõ niger nõ differũt ſpẽ, qa hõ, ſ. particularis cui conueniunt albũ & nigrũ eſt quaſi mã. Nõ.n.dř qđ hõ ſit albus, niſi qa hic hõ eſt albus Et ſic cum hõ particularis conceptus ſit cũ materia, & materia non facit dr̃iam ſm ſpẽm, ſequitur ꝙ hic hõ & ille hõ non differãt ſpecie, quia plures hoĩes non pp hoc ſunt plures ſpẽs hoĩs, qa ſunt plures, quia non ſunt plures niſi pp diuerſitatem materiæ, quia. ſ. ſunt diuerſæ carnes & oſſa, ex qbus eſt hic & ille. Sed {ſimul totum}, i. indiuiduũ congregatũ ex materia & forma, eſt diuerſum, ſed non eſt diuerſum ſpẽ, quia non eſt contrarietas ex parte formæ. Sed hoc ſ hõ, eſt ultimũ indiuiduũ ſm ſpẽm, qa nõ diuidit ulterius diuiſione formali. Vel hoc. ſ. particulare eſt ultimũ, indiuiduũ, qa nõ diuiditur ulterius, nec materiali, nec formali dr̃ia. Sed quamuis in diuerſis indiuiduis non ſit contrarietas ex parte formæ, eſt tñ diuerſitas indiuiduorũ particularium, quia particulare aliqđ ut Callias, nõ ſolũ eſt forma, ſed eſt forma cũ materia indiuiduata. Et ita ſicut diuerſitas formæ facit dr̃iam ſpẽrũ, ita diuerſitas materię indiuidualis facit dr̃iã indiuiduorum. Album aũt non prædicatur de hoĩe niſi rõne indiuidui. Non.n.dř hõ albus, niſi quia aliqs hõ dř albus, ut Callias. Et ſic patet, ꝙ hõ ꝑ accidẽs dř albus, quia non inquantum hõ, ſed inquantum hic homo, albus dř. Hic aũt hõ dř pp materiam. Vnde patet ꝙ albũ & nigrum non pertinẽt ad dr̃iam formalem hominis, ſed ſolum ad materialem. Et pp hoc non differunt ſpecie homo albus & niger, ſicut nec circulus æreus & ligneus differũt ſpẽ. Et in his etiam quæ differunt ſpecie, non eſt dr̃ia ſpẽi propter materiam, ſed propter formam, ſicut triãgulus ęreus & circulus ligneus non differunt ſpecie propter materiam, ſed pp diuerſitatẽ formę. Vnde ſi quæratur, utrũ materia faciat diuerſa ſpẽ aliquo mõ, uidetur ꝙ faciat, quia hic equus ab hoc homine eſt diuerſus ſpecie: & tamen manifeſtũ eſt quod ratio utriuſq; eſt cum materia indiuiduali. Et ſic uidetur quod materia aliqualiter faciat differre ſpecie. Sed tamen manifeſtum eſt, quod hoc non contingit propter diuerſitatem materiæ, ſed quia contrarietas eſt ex parte formæ, quia homo albus & equus niger differunt ſpecie Sed hoc non eſt pp album & nigrum, quia ſi ambo eſſent albi, adhuc ſpecie different. Sic igitur apparet ꝙ contrarietas quæ eſt ex parte ipſius formę, facit differre ſpecie, non autem illa quæ eſt ex parte materiæ.

Quæ ſint eſſentiales dr̃iæ generis, & quæ non.

Contrarietas ſumpta penes formam facit differre ſpecie, nõ aũt ea quæ ſumit penes materiam.

Accidentia communia prius competunt indiuiduis q̃ ſpẽbus, & utrĩſque ꝑ accidens.

Accidentia cõia prius competũt indiuiduis q̃ ſpẽb', & utriſq; per accidens.

Dr̃ia materialis ut ſic, non facit differre ſpẽ ſed tãtum formalis.

DEFENSIO XXIIII.

Vera defendit ratio, aſtruens indiuiduationis principium eſſe materiam.

HOc in loco Ariſt. cum expreſſe dicat, ꝙ hoĩes non ſunt plures numero in una ſpẽ, niſi pp diuerſitatem materiæ, quia. ſ. ſunt diuerſæ carnes & oſſa, ex quibus eſt hic & ille &c. ut literã ꝑ ſe fert, manifeſte patet ꝙ materia eſt indiuiduationis principium ſm Phm. Quod quidem fugere cupiens Ant. an. dicit ſic in præſenti paſſu: Aduertendũ autem, ꝙ non oportet hinc ſumere argumentum ꝙ materia quæ eſt pars eſſentialis, ſit cauſa indiuiduationis, ut ait quidã expoſitor (Hunc Mauritius in margine uocat Tho.) quia æquiuocatur (inquit An. an.) de materia. Accipit .n. Phs materiã ꝓ dr̃iam indiuiduali, uel pro ipſo indiuiduo, qđ reſpectu ſpẽi eſt quoddã materiale. Et per hoc habet intentum, ꝙ dr̃iæ contrariæ conſequentes rẽ ſm eſſe materiale. i. indiuiduale, nõ faciunt differre ſpẽ de qua materia dictũ eſt in. 5. huius cap. de uno, & in. 7. freqñter. Hæc ille formaliter. Vt aũt fugam hãc oĩbus clarum ſit eſſe præcluſam, primo dicẽdũ occurrit ꝙ licet diuerſa principia indiuiduantia non faciãt differre ſpẽ, non tñ Ariſt. talia principia appellat dr̃ias indiuiduales, ſed dicit ꝙ contrarietates q̃ ſunt in concepto cum materia, non faciunt differre ſpẽ. Et dat intelligere per hoc, qđ ab ipſa materia habẽt hoc qđ non faciant differre ſpẽ, cum per hoc id habeant, qđ ſunt in concepto cum materia ut ſic. Vnde illud poſtea magis expreſſe ponit dũ dicit: Non facit dr̃iam materia. Et hoc declarans ſubiungit. Nõ.n. hoĩs ſpẽs ſunt hoĩes pp hoc, quãuis diuerſæ carnes & oſſa, ex quibus hic & hic &c. Patet ergo expreſſe ex uerbis ſuis ꝙ diuerſitas ſm ſpẽm non eſt ex diuerſitate materię, ſed diuerſitas ſm numerũ. Et patet etiã ꝙ loquitur de materia q̃ eſt pars cõpoſiti, cũ exẽplificet de carnibus, & oſſibus, q̃ ſunt partes cõpoſiti. Infra etiã ubi obiici quaſi diuerſitas mãlis faciat differre ſm ſpeciẽ, eo ꝙ hic hõ & hic equus differunt ſpẽ, & qlibet eorũ non eſt hic niſi ꝑ materiã, & rõnes eorũ ſunt cũ mã &c. non utiť noĩe dr̃iæ, aut diuerſitatis idiuidualis, ſed ſimplici noĩe materiæ dicẽs, utrũ materia nõ facit diuerſa ſpẽ &c. Et tñ, ſi de tali ab his ficta dr̃ia intendere, ſi etiã alicubi tali aliquo uocabulo uti fas eſſet, hic ꝓcipue opportunũ fuiſſet, ubi ex intẽtione de principio diuerſificãte indiuidua ſermonẽ faciebat. Vnde patet, ꝙ Anto. an. expreſſe diuertit ab intentione literæ, dum à materia parte compoſiti, quam expreſſe Philoſophus in exẽplis inducit, tranſit ad hæcceitatem nunquam ab eo excogitatam. Ad ſapientes igitur & Ariſt. doctrinam ſectantes elicitur hinc argumentum inuictum, ꝙ materia ſit indiuiduationis primum principium. Ad uiros autem determinatæ mentis, qui omnia pro uoluntate peruertunt, & Phi uerba immutant, & prout eis placet, & præcipue ubi Ariſt.

 ſibi

ſibi aduerſantẽ cernunt per ſupple, ſupple addunt ea ſæpe, quæ nunquam Ariſt. ſomniauit, diuerticulaq́; ſibiipſis hoc modo parantes, & hincinde ſicut damulæ fugientes proſiliunt, ad hos inquam non ſolum non eſt doctum argumentum inducendum ex Ariſto. ſed neque cum eis eſſet etiam diſputandum, cum principia pro uoluntate negent apud Phũm, & omnes uere peripatheticos famigeratiſsima, ut præcipue in huius q̃ônis arti. patet. Vbicunque. n. Phs materiæ naturam inquiſiuit, & certe quàm accurate, in primo in quam Phyſi. & . 5. 6. 8. t t. 12. Metaph. ac alibi ſæpius, nõ uiſi de materia parte compoſiti propinqua uel remota, & de materia ſenſibili & intelligibili fecit mentionem, & exemplis tum in artificialibus, tum in naturalibus, nonniſi ac promentibus declarauit, & tamen ſæpe iſti homines nonniſi de quadam materia ſui capitis interpretantur. Ad hos igitur non argumentum eliciamus inuictum, ſed eis dicamus q diuus Thom. expoſitiue loquutus eſt, quod unicuique fas eſt pro libito, dummodo uerbis uel intentioni Philoſoſophi non repugnet, quod ipſi deberent probare, quando diui Tho. expoſitionem ſpernunt. Quinimmo ſuper ea quæ dicta ſunt, patet eius expoſitionem, Philoſophi literam quadrare, cum de materia Phs loquatur, quę diſtinguitur contra rationem. i. formam, ut patet expreſſe in litera, etiam ſecũdum Ant. au. expoſitionem, materia autem condiuiſa formæ, eſt illa ex qua cũ forma, cõpoſitũ fit, per hoc q in materia forma ipſa recipitur. Nec attribuit S. Tho. uocabulis Philoſophi noua & aliena ſignificata, ut hic homo ſemper facit, ubi inuenit ipſum Philoſophum propriis phantaſiis contrarium. Et pręſertim in hoc loco, dum ipſam materiam dicit ſignificare uel proprietatem indiuidualem, uel ueram materiam, quæ eſt pars compoſiti ut contractam ad indiuiduationem, uel etiam ipſum totum indiuiduum quod eſt totum materiale reſpectu ſpeciei &c. Cum tamen nullum iſtorum prædicto modo ſignificet, ſed tãtum ipſam materiam quæ eſt pars compoſiti, non quidem ut indiuiduatam, ſed etiam ſimpliciter quæ ſubiectum primum eſt formæ ſubſtantialis, & primum indiuiduationis principium. Significat tamen aliquando ipſam materiam proximã ſeu ſecũdam, quæ etiam ſubiectũ dicitur, ut habes in 5. & 8. huius. Poſſet autem & ſatis iuſte conqueri Ariſ. q uocabulum à ſe pro diſtincto ac determinato ſignificato aſſumptum, hi homines auſi fuerint multiplici æquiuocatione confundere, ſibiq́; magnam hanc infamiæ maculam inferri, q uocabulo æquiuoco, pro diuerſis ſignificatis, in uno etiam literæ contextu, iuxta horum expoſitiones utatur, & nunquam æquiuocationem eius aperiat. Sed nec Commenta. aut Alex. Albertus magnus, uel diuus Tho. cæteriq́; Ariſt. alumni, fidiſsimiq́; interpretes, donec his uiris tantũmodo æquiuocatio iſta in cõfuſione Philoſophi innotuit, & pro doctrina (quamuis fictio ſit) ab eis affertur abſq; timore. Sed ſatis nunc de his. Vbi enim hic homo ſe ĩ quinto allegat, in noſtra ſeptima defenſione, de hac eadem materia ſermonem fecimus copioſum. Benedictus Deus. Amen.

Deinde cum dicit.

BESS. *Maſculinum & foemininum, propriæ quidem animalis paſsiones ſunt, ſed non ſecundum ſubſtantiam, uerum in materia, & corpore. quare idem ſperma aliquam paſsionem paſſum, aut feminina, aut mas fit.*

ANT. par. 4. *Maſculus uero & fœmina, aĩalis proprie ſunt paſsiones Sed non ſecundum ſubſtantiam, uerum in materia & corpore. Propter quod idem ſperma fœmina, aut maſculus fit, patiens paſsionem aliquam.*

Generalem ſolutionẽ adaptat ad ſpecialem dubitationem primo motam.

Solutionem gñalem poſitam adaptat ad terminos ſpãles, in qbus primo q̃ônẽ mouerat. ſ. ad maſculũ & fœminã dicens, q maſculus & fœmina ſunt ꝓprie paſsiones aĩalis, qa aĩal ponitur in diffõne utriuſq;. Sed non cõueniunt aiali ſm ſubam & formã, ſed ex parte materiæ & corporis. Qđ patet ex hoc q idẽ ſperma põt fieri maſculus & fœmina, ſm q diuerſimode patitur aliquã paſsionẽ, qa cũ fuerit calor operans fortis, fiet maſculus: cũ aũt erit debilis, fiet fœmina. Hoc aũt nõ poſſet eſſe uel cõtingere ſi maſculus & fœmina differrent ſpẽ. Non .n. ex uno ſemine diuerſa ſm ſpẽm ꝓducunt. Quia in ſemine uis eſt actiua, & oẽ agens naturale agit ad determinatã ſpẽm, qa agit ſibi ſimile. Vñ relinquitur q maſculus & fœmina non differant ſm formam, nec ſunt diuerſa ſm ſpẽm. Deinde cũ dicit.

BESS. Tex. 26. *Quid igitur ſit ſpecie diuerſum eſſe, & cur quædam ſpecie differrant, quædam non, dictum eſt.*

ANT. Tex. c. 26. par. 4. *Quid quidem igitur eſt eſſe diuerſum ſpecie, et quare alia differunt ſpecie, alia non, dictum eſt.*

Epilogat quod dixerat quod planũ eſt in litera.

LECTIO XII.

Corruptibile & incorruptibile genere differre, & ſpecies ſeparatas nequaquam eſſe oſtendit.

BESS. *Cum uero contraria, ſpecie diuerſa ſint, corruptibile autẽ, & incorruptibile contraria ſunt (priuatio nãq; determinata impotentia) neceſſe eſt diuerſum genere eſſe corruptibile & incorruptibile.*

ANT. par. 1. *Quoniam uero contraria diuerſa ſpecie: corruptibile autem & incorruptibile contraria: (Priuatio enim eſt in potentia determinata) neceſſe diuerſum eſſe genere corruptibile & incorruptibile.*

Quædã ſũt ꝯtraria quæ differunt ſicut corruptibile & incorruptibile.

Poſtq̃ Phs oñdit q̃ ſunt contraria, q̃ non faciunt differre ſpẽ, hic oñdit q̃ ſunt contraria q̃ etiã gñe faciunt: & circa hoc tria facit. Primo determinat ueritatem. Scđo excludit quorũdã falſam opinionẽ, ibi. {Nunc ergo diximus &c.} Tertio infert qđdam corollariũ ex dictis, ibi. {Palam igitur qđ non contingit &c.} Primo ergo p̃mittit duo ad oñdendum ꝓpoſitum, quorũ primũ eſt, q contraria ſunt diuerſa ſpẽ, ut ſupra oñſum eſt. Scđm eſt, q corruptibile & incorruptibile ſunt contraria. Qđ ꝓbat ex hoc q ĩpotentia oppoſita determinatæ potẽtię eſt quædã priuatio, ut in nono habitũ eſt. Priuatio aũt eſt principiũ cõtrarietatis. Vñ ſequitur, q ĩpotentia ſit contrariũ potẽtiæ. Corruptibile aũt & incorruptibile opponũtur ſm potẽtiã & ĩpotẽtiã. Sed diuerſimode. Nã ſi accipiat potẽtia cõiter, ſm qđ ſe hẽt ad poſſe agere uel pati qđcunq;, ſic corruptibile ſm potentiã dicetur, incorruptibile ſm impotentiã. Si aũt dicat potentia ſm qđ nõ eſt poſſe aliquid deterius, ſic ecõuerſo, incorruptibile dicetur ſm potentiam, corruptibile uero ſm impotentiam. Cum aũt ex his uideretur cõcludendũ q corruptibile & incorruptibile differũt ſpẽ, cõcludit q ſunt diuerſa gñe. Et hoc iõ, qa ſicut forma & actus ptinent ad ſpẽm, ita materia & potentia ptinẽt ad genus. Vñ ſicut ꝯtrarietas q̃ eſt ſm formas & actus, facit dñiam ſm ſpẽm, ita contrarietas q̃ eſt ſm potentiã, facit generis diuerſitatem. Deinde cũ dicit.

Tex. c. 24. Tex. cõ. 2. & 3.

Corruptibile & incorruptibile opponũtur ſcđm potentiam & impotẽtiam dupliciter.

BESS.

Nunc autem igitur, de his, uniuerſalibus nominibus diximus. Videatur autem non eſſe neceſſe quodcunque corruptibile, & incorruptibile, diuerſa ſpecie eſſe. quemadmodum nec album, & nigrum. idem enim contingit, & ſimul eſſe, modo uniuerſalium ſit. ſicuti homo profectò eſſe poſsit, & albus, & niger, & ſingularium, fuerit ſanè idem (nō ſimul) & albus, & niger, tametſi album nigro contrarium ſit.

ANT. par. 2.

Nunc autem diximus de his uniuerſalibus nominibus. Vt autem uidebitur, non neceſſe eſt quodcunque incorruptibile & corruptibile diuerſa ſpecie eſſe, quemadmodum neque album & nigrum. Idem enim contingit eſſe & ſimul, ſi fuerit uniuerſalium, quemadmodum homo erit utique & albus & niger. Et non ſimul ſingularium. erit enim non ſimul albus idem & niger. Equidem album contrarium nigro.

Obiectio ꝙ corruptibile & icorruptibile poſſunt eſſe in eadē ſpecie.

Excludit quorundam falſam opinionem, & circa hoc duo facit. Primo proponit eam. Secūdo improbat, ibi. {Sed cōtrariorum &c.} Dicit ergo primo ꝙ probatio præmiſſa de corruptibili & incorruptibili eſt accepta ex ratione horum uniuerſaliū nominum, ſecūdum ſcilicet ꝙ unum ſignificat potentiam, & aliud impotentiam. Sed ſicut quibuſdā uidetur, non neceſſe eſt ꝙ corruptibile & incorruptibile differant ſpecie, ſicut non eſt hoc neceſſe in albo & nigro. Conuenit enim idem eſſe album & nigrum. Sed diuerſimode. Quia ſi illud quod dicitur album & nigrū ſit aliquod uniuerſale, ſimul eſt album & nigrum quātum ad diuerſos. Sicut ſimul uerum eſt dicere, ꝙ homo eſt albus propter Socra. & niger propter Platonem. Si uero fuerit aliquid ſingularium, non erit ſimul album & nigrū. Sed tamen poteſt nunc eſſe album, poſtea nigrum, cum tamen album & nigrum ſint cōtraria. Et hoc modo dicunt quidam, ꝙ ſimul in eadem ſpē poſſunt eſſe quædam corruptibilia, & quædam incorruptibilia. Et idem ſingulariter qn̄q; corruptibile, & quandoque incorruptibile. Deinde cū dicit,

BESS.

Verum contrariorum quędam ſecundum accidens quibuſdam inſunt, ut ea, quæ nūc dicta ſunt, ac alia multa. quędam, impoſſe eſt. quorum eſt corruptibile, & incorruptibile. nihil, n. ſcdm accn̄s corruptibile eſt. accidēs nāq; contingit nō eſſe. corruptibile uero eorum eſt, quæ neceſſario inſunt his, quibus inſunt, aut unū & idē corruptibile. & incorruptibile erit, ſi contingit non ineſſe ei corruptibile. aut ſubſtantiam igitur, aut in ſubſtantia cuique corruptibilium, neceſſe eſt corruptibile eſſe. eadem autem ratio & de incorruptibili eſt. eorum enim ambo ſunt, quæ neceſſario inſunt. prout igitur & ſecundum quod primum hoc quidem corruptibile, corruptibile, illud uero incorruptibile, oppoſitionem habent. quare neceſſe eſt, genere diuerſa eſſe.

ANT. par 3.

Sed contrariorum hæc quidem ſecundum accidens inſunt quibuſdam, ut quæ nunc dicta ſunt, & alia multa. Hæc autem impoſſibile, quorum eſt & corruptibile & incorruptibile. nihil enim eſt corruptibile ſecundum accidens. Nam accidens contingit non exiſtere, & corruptibile ex neceſſitate exiſtentium eſt quibus ineſt. Aut erit idem & unum corruptibile et incorruptibile, ſi contingit non exiſtere ipſum corruptibile. Aut ſubſtantiam igitur, aut in ſubſtantia neceſſe eſt ineſſe corruptibile unicuique corruptibilium. Eadem uero ratio & de incorruptibili. ex neceſſitate enim exiſtentiū ambo ſunt. Inquantum igitur & ſecundum quòd primum, hoc quidem corruptibile, hoc autem ĩcorruptibile habet oppoſitionem, unde neceſſe genere eſſe diuerſa.

Excludit p̄dictā obiectionem.

Excludit prædictam opinionem dicens, ꝙ contrariorum quædam ſunt in his de quibus dicuntur ſm accn̄s: ſicut albū & nigrū hoī, de qbus nunc dictū eſt, & alia multa ſunt hmōi contraria, in qbus locum hēt qđ dictum eſt. ſ. qđ poſſunt ſimul eſſe in eadem ſpē, & ſucceſsiue ī eodē ſingulari. Sed quædam contraria ſunt, de quibus hoc eſt impoſſe, de quorum numero ſunt corruptibile & incorruptibile. nō. n. corruptibile ineſt ſm accn̄s alicui eorū, de quibus prædicatur, qa qđ eſt ſm accn̄s, contingit non ineſſe. Corruptibile aūt ex neceſsitate ineſt his, qbus ineſt. At ſi hoc non ſit uerū, ſequeret̃, qđ unū & idē ſit qn̄q; corruptibile, & qn̄q; incorruptibile, qđ eſt impoſſe ſm naturā. Licet per hoc non excludatur, quin uirtus diuina poſsit aliqua corruptibilia ſm ſuam nām, incorruptibiliter conſeruare. Sic igitur neceſſe eſt cum corruptibile nō p̄dicetur ſm accn̄s, ꝙ aut ſignificet ſubam eius, de quo p̄dicatur, aut aliquid qđ eſt in ſuba. Eſt. n. unūquodq; corruptibile per materiā, quę eſt de ſuba rei. Et ſimilis rō eſt de incorruptibili, qa utrunq; ex neceſsitate ineſt. Sic igitur patet, qđ corruptibile & incorruptibile opponunt̃, ſicut ſm ſe prædicata, quæ. ſ. p̄dicātur de aliquo inquantū hmōi ſm qđ tale & primo. Et ex hoc ſequit̃ ex neceſsitate, qđ corruptibile & incorruptibile ſint gn̄e diuerſa. Manifeſtū eſt. n. qđ cōtraria q̄ ſunt in uno gn̄e, nō ſunt de ſuba illius gn̄is. Nō. n. rōnale & irrōnale ſunt de de ſuba aīalis. Sed aīal eſt potētia utrūq;. Qđcunque aūt genus accipiatur, oportet qđ corruptibile & incorruptibile ſint de intellectu eius. Vn̄ impoſſe eſt qđ cōicent in aliquo gn̄e. Et hoc rōnabiliter accidit. Nā corruptibilium, & incorruptibiliū non pōt eſſe materia una. Genus aūt, phyſice loquendo, à mā ſumitur. Vnde ſupradictum eſt, ꝙ ea q̄ non cōicant in mā, ſunt gn̄e diuerſa. Logice aūt loquendo nihil prohibet quòd conueniant in gn̄e, inquantum conueniunt in una cōi rōne, uel ſubæ, uel qualitatis, uel alicuius hmōi. Deinde cū dicit.

Contraria ſunt in duplici dr̄ia.

Corruptibile non pōt naturaliter fieri incorruptibile, ſecus p dei potētiam.

Corruptibile, & incorruptibile ſunt genere diuerſa, loquendo de genere phyſico.

Le. 2. & 10.

BESS.

Manifeſtum itaque eſt, quod non contingit tales ſpecies eſſe, quales quidam aiunt. erit nāque & hic quidem corruptibilis, ille uero incorruptibilis, quamuis ſpecies eædem ſpecie cum particularibus eſſe dicantur, & non æquiuoce, quæ uero genere diuerſa ſunt, plus diſtant quàm quæ ſpecie.

ANT. par. 4.

Palam igitur quòd non contingit eſſe ſpecies tales, quales dicunt quidam. Erit enim homo, hic quidem corruptibilis, hic autem incorruptibilis. Equidem ſpecie eadem dicuntur eſſe ſpecies, & non æquiuoce. Diuerſa uero genere, plus diſtant quàm quæ ſpecie.

Corollariū ꝯtra ideas Platonis.

Infert quoddam corollarium ex dictis, ſcilicet ꝙ non poſſunt eſſe ſpecies ſeparatæ, ſicut Platonici poſuerunt. Ponunt enim duos homines, unum ſenſibilem qui eſt corruptibilis, & unum ſeparatum qui eſt incorruptibilis, quem dicunt ſpeciem uel ideam hoīs. Spēs autem ſiue ideæ dicuntur eſſe eadem ſpecie ſm Platonicos cū ſingularibus. Et nomen ſpēi non æquiuoce prædicatur de ſpē & de ſingulari, cū tn̄ ĩcorruptibile & corruptibile etiam gn̄e differãt. Et ea q̄ ſunt diuerſa gn̄e plus diſtāt, q̄ quæ differunt ſpecie. Attendendum eſt autem, ꝙ licet Philoſophus oſtenderit, quod quædam contraria non faciunt differre ſpecie, & quędam faciūt differre etiam genere: tamen omnia contraria aliquo modo faciunt differre ſpecie, ſi fiat comparatio contrariorum ad aliquod determinatum genus. Nam album & nigrum, licet non faciant differ-

Oīa ꝯtraria faciūt quo quo mō differre ſpē.

re ſpecie in genere animalis, faciunt tamen differre ſpecie in genere coloris. Et maſculinum & fœminimum faciunt differre ſpecie in genere ſexus. Et animatum & inanimatum, licet faciant differre genere quantum ad infimas ſpecies, tamen quantum ad genus quod per ſe diuiditur in animatum & inanimatum, faciunt differre ſpecie tantum. Nam omnes differentiæ generis ſunt conſtitutiuæ ſpecierum quarundam, licet illæ ſpecies poſsint genere eſſe diuerſa. Corruptibile autem & incorruptibile diuidunt per ſe ens, quia corruptibile eſt quod poteſt non eſſe. Incorruptibile autem quod non poteſt non eſſe. Vnde, cum ens non ſit genus, non mirum ſi corruptibile & incorruptibile non conueniant in aliquo uno genere. Et hæc de Decimo lib.

Decimi libri Metaphyſicorum finis.

ARISTOTELIS

METAPHYSICORVM LIBER VNDECIMVS,

Cum Sancti Thomæ expoſitione.

LECTIO I.

Hanc ſcientiam circa principia neceſſari determinat & circa quæ. Num item & quomodo mathematica ſint ſeparata, & quæ uniuerſalia omnium principia ſint oſtendit.

BESS.

QVOD itaque ſapientia ſcientia quædam circa principia eſt, patet ex primis, in quibus ad ea, quæ ab alijs, de pricipijs dicta fuerunt, dubitatū eſt.

ANT. par. 1.

QVod quidem igitur ſapientia circa principia ſcientia eſt, palā ex primis, in quibus dubitatum eſt ad dicta ab alijs de principijs.

In hoc lib. ſub compēdio recolliguntur omnia, tam in phyſica q̄ in præcedentibus libris dicta, quæ conferunt ad cognitionem ſubſtātiarum ſeparatarum.

Quia particulares ſcientiæ quædam eorum, quę perſcrutatione indigent prætermittunt, neceſſe fuit quandam ſcientiam eſſe uniuerſalem & primā, quæ perſcrutetur ea, de quibus particulares ſcientiæ non conſiderant. Huiuſmodi autem uidentur eſſe tam communia quæ ſequuntur ens commune, de quibus nulla ſcientia particularis conſiderat, cū non magis ad unam pertineant quàm ad aliam, ſed ad omnes communiter: quàm etiam ſubſtantiæ ſeparatę, quæ excedunt conſiderationem omnium particularium ſcientiarum. Et ideo Ariſto. huiuſmodi ſcientiam nobis tradens, poſtquam perſcrutatus eſt de communibus, accedit ad tractandum ſpecialiter de ſubſtantiis ſeparatis, ad quarum cognitionem ordinantur nō ſolum ea quæ in hac ſciētia tractata ſunt, ſed etiam quæ in aliis ſcientiis tractantur. Et ideo ad manifeſtiorem conſideratione̅ de ſubſtantiis ſeparatis habendam, primo ſub quodam compendio recolligit ea, quæ dicta ſunt tam in hoc libro, quam in libro Phyſicorum, utilia ad cognitionem ſubſtantiarum ſeparatarum. Secundo de ipſis ſubſtantiis ſeparatis inquirit, circa medietatem ſequentis libri, ibi. {Sed quoniam tres ſunt ſubſtantię.} Prima pars diuiditur in duas. In prima recolligit ea, q̄ p̄cedunt cōſideratione̅ ſubę. In ſecunda recolligit ea, q̄ ad conſideratione̅ ſubſtantiæ pertinent, ibi, in principio ſequentis libri. {De ſubſtantia quidem theorica.} Tria autem pręmiſerat ante conſiderationem ſubſtantiæ. Primo mouerat dubitationes in Tertio libro, quas in hoc primo recolligit. Secundo determinauerat ea quę ad conſideratione̅ huius ſciæ pertinent in Quarto lib. quæ & hic ſecundo recolligit, ibi. {Quoniam autem Phyſi. ſcientia.} Tertio determinat de ente imperfecto, ſcilicet de ente per accidens, & de motu, & infinito, & de quibus partim determinauerat in Secundo & Sexto huius, partim in Tertio Phyſicorū. Et de his ī tertio loco hic recolligit, ibi. {Quoniam autem ſimpliciter ens &c.} Prima pars diuiditur in duas. Primo mouet dubitationem circa conſiderationem huius ſcientiæ. In ſecunda circa res, de quibus in hac ſcia determinatur, ibi. {Adhuc unum oportet poni.} Circa primum duo facit. Primo inquirit quomodo ſit conſideratio huius ſcientiæ circa principia, & ſubſtantias. Secundo circa quæ principia, & circa quas ſubſtantias, ibi. {Sed nec circa dicta à phyſicis.} Circa primū duo facit. Primo dubitationes mouet de conſideratione huius ſcientiæ circa principia. Secundo de conſideratione huius ſcientiæ circa ſubſtantias, ibi. {Adhuc utrum omnium ſubſtātiarum.} Circa primum tria facit. Primo ſupponit conſiderationem huius ſciētiæ eſſe circa principia, dicens, ꝙ manifeſtum eſt ex primo libro, in quo diſputauit cōtra ea quæ alij philoſophi dixerunt de primis rerum principiis, ꝙ ſapientia eſt ſcientia quædam circa principia. Oſtēſum eſt enim in procemio iſtius libri, ꝙ ſapientia conſiderat cauſas altiſsimas, & maxime uniuerſales, & eſt nobiliſsima ſcientiarum. Secundo ibi.

Lect. 3.

BESS.

Ambigat autem quiſpiam, utrum ipſam ſapientiam per ſit unam eſſe ſcientiam, an plures. ſi enim unam, una certè ſemper contrariorum eſt, at principia, contraria non ſunt. quòd ſi non unam, quales has ponere oportet.

ANT. par. 2.

Dubitauit autem utique aliquis, utrum unam exiſtimare eſſe oportet ſapiētiam, ſcientiam, aut multas. Siquidem enim unam, una autem eſt ſemper contrariorum, principia autem non contraria. Si autem non una, quales oportet ponere has?

Dubitatio de conſideratione huius ſciētiæ. Prima an ſapientia q̄ conſiderat principia ſit una uel plures.

Mouet quæſtionem de cōſideratione huius ſciētiæ q̄ ſapiētia dicitur circa principia rerum, dicens ꝙ aliquis poteſt dubitare, utrum oporteat ſapientiam quę conſiderat principia, eſſe unam ſcientiā aut multas. Et ſi dicatur ꝙ eſt una, uidetur hoc eſſe in contrarium, quia plura, de quibus conſideratur in una ſcientia ſunt contraria, eo ꝙ unum contrariorum eſt ratio ad cognoſcendum alterum: propter hoc uidentur ſub una arte cadere. Sed principia rerum cum ſint plura non ſunt contraria: alioquin non poſſent conuenire in uno principiato. Sapientia ergo quæ eſt de principiis, non uidetur eſſe una ſcientia. Si uero dicatur ꝙ non eſt una, ſed plures, non eſt eas aſsignare. Eſt autem ueritas qđ ſapientia eſt una ſcientia; quæ tamen conſiderat plura principia, inquantum reducuntur ad unum genus; quia & hac ratione contraria ſub una ſcientia cadunt, inquantum ſunt unius gn̄is. Tertio ibi.

Terminatio quæſiti.

BESS.

Item demonſtratiua principia ſpeculari, utrum unius eſt, an plurium. nam ſi unius, cur huius magis quàm cuiuſcunq;? quod ſi plurium, quales has ponere oportet.

ANT. par. 3.

Adhuc ſpeculari demonſtratiua principia, unius aut plurium? Si quidē enim unius, quare magis huius, quàm cuiuſq;? Si autem plurium, quales oportet eas ponere?

Scd̃a dubõ, an cõſidera re pricipia demõſtratiua ſit uni⁹ ſciæ, an plurium.

Mouet dubitationem de conſideratione huius ſciæ circa principia demonſtrationis dicẽs, ꝙ adhuc dubitabile eſt, urrum ſpeculari pricipia demõſtratiua, ut omne totum eſt maius ſua parte, & ſimilia ſit unius ſciẽtiæ, aut plurium. Et ſi dicatur ꝙ unius, uidetur difficile aſsignare, quare magis ſit iſtius ſcientiæ q̃ alicuius alterius, cum oẽs ſcientię communiter eis utantur. Si autem detur ꝙ ſit plurium ſcientiarum, uidebitur difficile aſsignare plures ſcientias tales.

Veritas quæſiti.

Eſt autem ueritas, ꝙ una ſcia principaliter conſiderat iſta principia, ad quam conſideratio pertinet communium qui ſunt termini illorum principiorũ, ſicut ens, & non ens, totum & pars, & alia huiuſmodi, & ab ea aliæ ſcientię huiuſmodi principia accipiũt. Deinde cum dicit.

BESS.

Præterea, utrum omnium ſubſtantiarum, an non. nam ſi omnium, difficile erit qualum. nam ſit reddere. ſi autem non omnium una, incertum eſt, quonam modo contingit plurĩu eandem ſcientiam eſſe.

ANT. par. 4

Adhuc utrum omnium ſubſtantiarum, aut non? Si quidem enim non omnium, quale difficile aſsignare. Si autem omnium una, non manifeſtum quomodo contingit plurium eandem ſcientiam eſſe.

Tertia dubõ, de conſideratione metaph. circa ſubas.

Mouet dubitationes de conſideratione huius ſcientiæ circa ſubſtantias, & quærit duo. Primo utrum hæc ſcia conſideret de oĩbus ſubſtãtiis, aut non. Et ſi detur ꝙ non, difficile eſt aſsignare de q̃bus ſubſtantiis conſideret, & de quibus non. Et ſi detũ ꝙ de oĩbus cõſideret, cũ ſit una, remanet dubium, qũo eadem ſcia poſsit eſſe de pluribus, cũ una ſcia ſit unius.

Veritas quæſiti.

Et ueritas eſt, ꝙ hęc ſcia eſt de oĩbus ſubſtantiis, licet de quibuſdam principalius .ſ. de ſubſtantiis ſeparatis, inquantum oẽs conueniunt in uno gñe, quod eſt ens per ſe. Scd̃o ibi.

BESS.

Præterea, utrum circa ſubſtantias ſolum, an etiam circa accidentia. ſi enim circa accidentia demonſtratio eſt, circa ſubſtantias non eſt quod ſi altera, quenam utraque, & utra ſapientia ſit, demonſtratiua quidem ſapientia, quæ circa accidentia eſt, an uero, quæ circa ipſa prima, quæ ſubſtantiarum eſt.

ANT. par. 5.

Adhuc utrum circa ſubſtantias ſolum, aut circa accidentia demonſtratio eſt? Si enim circa accidentia demonſtratio eſt, circa ſubſtantias non eſt. Si autem altera, quæ utraque, & utra ſapientia? Demonſtratiua quidem ſapientia quæ circa accidentia. Hæc autem circa prima, quæ ſubſtantiarũ.

Quarta dubõ, an metaph. ꝯſideret ſolũ de ſubſtantiis.

Quærit utrũ demonſtratio ſit ſolũ circa ſubas, aut etiam circa accidentia. Si.n. demonſtratio ꝓprie eſſet circa accidentia, qa ad demonſtrationẽ, pertinet concludere per ſe accñtia de ſubſtantiis, non erit demonſtratio circa ſubas. Sed ſi dicatur, ꝙ alia demonſtratiua ſcientia eſt ſubarum, & alia accidentium per ſe, quærendũ reſtat quæ ſit utraque earum. Et ſi utraq; earũ ſit digna nomine ſapientiæ. Quia ex una parte uĩ ꝙ illa q̃ circa accidẽtia ſit ſapiẽtia, qa demõſtratio ꝓprie eſt accñtiũ; & demonſtratiua ſcia certiſsima eſt. Et ſic uĩ ꝙ ſapientia ſit demonſtratiua q̃ eſt circa accidentia. Ex alia parte uĩ ꝙ ſit circa ſubas, qa cum ſuba ſit prima ĩ entibus, ſcia quę eſt circa ſubas uĩ eſſe prima.

Veritas quæſiti.

Eſt aũt ueritas ꝙ ſapientia ſubas & accidentia cõſiderat, inquantũ conueniũt in ente, qđ eſt eius ſubiecti, ſed ſubas principalr, ſicut ꝑ ſe prima entia, & de his accñtia demonſtrat. Deinde cum dicit.

BESS.

At nec circa cauſas, quæ in naturalibus dictæ ſunt, quã quærimus, ſcientia ponenda eſt. neque enim circa ipſum, cuius cauſa. tale enim, eſt bonum. hoc uero, in agendis, & his, quæ ſunt in motu, exiſt. &c. & hoc primum mouet. tale nãque finis eſt. in immobilibus, uero primum mouens non eſt.

ANT. par. 6.

Sed non circa dictas in phyſicis cauſas quæſitam ſcientiam ponendum Neque enim circa quod cuius gratia. Tale enim bonum. Hoc autem in operabilibus exiſtit, & exiſtentibus in motu, & hoc primum mouet. Tale enim finis. Primum autem mouens non eſt in immobilibus.

Quinta dubõ, an metaph. cõſideret quatuor genera cauſarum. Tex. c. 27.

Mouet qões magis ſpãles de conſideratione huius ſciæ, & primò circa quas ſubas ſit conſideratio huius ſciæ. Scd̃o circa quæ principia. ibi. {Dubitabit aũt utiq;} Circa primũ mouet quatuor qõnes. Et prima qõ pertinet ad cãs ſubarum ſenſibilium dicẽs, ꝙ non uĩ ponendum hãc ſciam quam quærimus, circa quatuor gña cãrum, de quibus dictum eſt in Libro Phyſicorum: quia maxime uideretur eſſe circa cãm finalem, q̃ eſt potiſsima inter alias. Sed non uĩ eſſe hac ſcia {circa id cuius gratia} .i. circa cãm finalem, quia finis habet rõnem boni. Bonũ aũt conſiſtit in operationibus, & in his quæ ſunt in motu. Vnde in immobilibus ſicut in mathematicis, nihil demonſtratur per cãm finalẽ. Et manifeſtum eſt ꝙ finis eſt qđ primum mouet. Mouet .n. efficientem. Primum aũt mouens non uĩ eſſe in rebus ĩmobilibus.

Veritas quæſiti. Li 12. te. c.

Eſt aũt ueritas, ꝙ hæc ſcia conſiderat dicta gña cãrũ, & præcipue cãm formalẽ & finalem. Et ulterius finis qui eſt primum mouens eſt oĩno immobile, ut infra oſtendetur. Scd̃o ibi.

BESS.

Et omnino dubitationem habet, utrum circa ſenſibiles ſubſtantias eſt, quæ nunc quæritur, ſcientia, an non, ſed circa alias quaſdam. etenim ſi circa alias, aut circa ſpecies erit profectò, aut circa mathematica. quod autem ſpecies non ſint, manifeſtum eſt.

ANT. par. 7.

Totaliter autem dubitationem habet, utrum quidem circa ſenſibiles ſubſtantias eſt quæſita nunc ſcientia, aut non, ſed circa quaſdam alias. Si enim circa alias, aut circa ſpẽs, aut ſicut circa mathematica. Spẽs quidẽ .n. q non ſunt palã.

Sexta dubõ, an metaph. cõſideret ſolum ſubſtantias ſenſibiles.

Mouet qõnem de conſideratione ſubarum ſenſibilium, & quærit, utrum hæc ſcia ſit circa ſubas ſenſibiles, aut non. Si.n. ſit circa ſubſtantias ſenſibiles, non uĩ differre à ſcia Naturali. ſi aũt circa alias ſubas, difficile eſt aſsignare circa quas alias. Aut .n. eſt {circa ſpẽs} .i. circa ideas, quas Platonici poſuerunt. aut eſt circa mathematica, q̃ etiam quidã poſuerunt eſſe media inter ideas & ſubſtãtias ſenſibiles, ſicut ſunt ſuperficies, & lineæ, & figuræ, & alia huiuſmodi. Sed manifeſtum eſt per ſuperiores libros, ꝙ {ſpẽs non ſunt,} ideſt ideæ ſeparatæ, & de mathematicis ſtatim quæretur.

Veritas quæſiti. Li. 12. te. c.

Eſt autem ueritas huius quæſtionis, ꝙ iſta ſcia determinat de ſubſtãtiis ſenſibilibus, inquantum ſunt ſubæ, non inquãtum ſunt ſenſibiles & mobiles. Hoc enim proprie pertinet ad naturalem. Sed propria conſideratio huius ſcientiæ eſt de ſubſtantiis, quæ nõ ſunt ideę, nec mathematica ſeparata, ſed primi motores, ut infra parebit. Tertio ibi.

BESS.

Attamen etiam ſi quis eas ponat eſſe, dubitationem habet, cur non, ita ſe habet de cæteris, quorum ſpecies ſunt, quemadmodum de mathematicis? dico autem, quod mathematica quidem, media ponunt ſpecierum, & ſenſibilium eſſe, quaſi tertia quædam præter ſpecies, & ea, quæ hic ſunt, at tertius homo non eſt, nec equus, præter ipſum, & particulares.

ANT. par. 8.

Altamen dubitationem habet, & ſi eſſe quis ipſas ponat propter quid quidem non quemadmodum in mathematicis, ſic habet & in alijs, quorum ſunt ſpecies? Dico autem, quia mathematica quidem intermedia ſpecierum ponunt & ſenſibilium, uelut tertia quædam præter ſpecies, & quæ hic. Tertius autem homo non eſt, neque equus præter auton & ſingulares.

Septia dubitatio, an mathematica ſine ſeparata.

Monet tertiam dubitationem ex incidenti. Quia enim dixerat manifeſtum eſſe ꝙ non ſunt ſpecies ſeparatæ, mouet dubitationem de mathematicis, utrum ſint ſeparatæ. Et oſtendit primo ꝙ non, quia ſi aliquis ponat ſpecies ſeparatas, & mathematica ſeparata præter ſubſtantias ſenſibiles, quare non eſt ita in omnibus quæ habent ſpecies, ſicut i mathematicis? ut ſicut mathematica ponitur media inter ſpecies & ſenſibilia, quaſi quædã tertia entia præter ſpecies & particularia q̃ ſunt hic, ut linea mathematica præter ſpeciem lineæ, & lineam ſenſibilem, ita poneretur tertius homo, & tertius {equus prætet auron}. i. per ſe hominem, & pet ſe equum, quæ appellabant Platonici ideas, & equum & hominẽ, ſingulares. Sed in his Platonici media non ponebant, ſed ſolum in mathematicis. Poſtea uero cum dicit.

BESS.

Quòd ſi, ut aiunt, non ſunt, circa quælia ponendum eſt, quod mathematicus tractet? nõ enim circa ea, quæ hic ſunt. nihil enim horum tale eſt, quale mathematicæ ſcientiæ quærunt. At uero nec circa mathematica eſt, quæ nunc quæritur ſcientia. nihil enim horum ſeparatum eſt. Verum nec ſenſibilium ſubſtantiarum. corruptibiles nãque ſunt.

ANT. par. 9.

Si autem iterum non eſt (ut dicunt) circa qualia ponendum negociari mathematicum? Non eſt enim utique circa ea quæ hic. Horum enim nullum eſt, quale mathematicæ quærunt ſcientiarum. Neque enim circa mathematica quæſita eſt nunc ſcientia. Separabile enim ipſorum nullum. Sed neque ſenſibilium ſubſtantiarum. Corruptibiles enim.

Obijcit in ɔtrarium.

Obijcit in contrarium, quia ſi non ſunt mathematica ſeparata, difficile eſt aſsignare circa quę mathematicæ ſcientiæ negotientur. Non enim negociari uidentur circa ſenſibilia inquantum huiuſmodi, quia in iſtis ſenſibilibus non ſunt tales lineæ, & tales circuli, quales ſcientiæ mathematicæ quærunt. Vnde uidetur neceſſe ponere quaſdam lineas, & quoſdam circulos ſeparatos. Eſt autem ueritas, quod mathematica nõ ſunt ſeparata à ſenſibilibus ſecundum ſe, ſed ſolum ſecundum rationem, ut ſupra oſtenſum eſt in Sexto, & infra declarabitur. Et quia hanc dubitationem ex incidenti interpoſuerat de ſeparatione mathematicorum ea occaſione, quia dixerat manifeſtum eſſe, quod ſpecies non ſunt ſeparatæ, conſequenter cum dicit, {Neque etiam circa mathematica,} redit ad quæſtionem principalem, qua quærebatur circa quas ſubſtantias ſit iſta ſcientia. Et cum oſtenderit ꝙ non ſit circa ſpecies, quia ſpecies non ſunt ſeparatæ, nunc oſtendit eadem ratione, quod nõ eſt circa mathematica, quia nec ipſa ſunt ſeparata, ſ. ſecundum eſſe: ſed non uidetur eſſe circa ſenſibiles ſubſtantias, cum ſint corruptibiles & in motu exiſtentes. Eſt autem ueritas huius q̃onis, quæ ſupra poſita eſt. Quartam dubitationem ponit ibi.

Veritas quæſiti. Tex. c. 2

BESS.

Et omnino dubitare aliquis poſsit qualiſnam ſcientiæ ſit, de mathematicorum materia dubitare. nec enim naturalis, eo quòd circa ea, quæ in ſe principium motus & quietis habent, omnis naturalis intentio eſt. Nec illius, quæ de demonſtratione, & ſcientia tractat. circa nãque id ipſum genus, conſiderationem facit.

ANT. par. 10.

Totaliter autem dubitabit utique aliquis, cuius ſcientia dubitare de mathematicarum materia. neque enim phyſicæ, propter circa habentia in ipſis principium motus & quietis naturalis omne eſſe negocium. Neque etiam intendentis de demonſtratione & ſcientia. Circa hoc ipſum, genus. n. inquiſitionem facit. Relinquitur igitur propoſitam philoſophiam de ipſis conſiderationem facere.

7. dub6. Ad quam ſciam pertineat de materia mathematicorum dubitare.

Et quærit cuius ſcientiæ ſit {dubitare de materia mathematicarum ſcientiarum}, i. inquirere de quibus mathematicę conſiderent. Non enim hoc eſt ſcientię Naturalis, propter hoc ꝙ totum negocium Naturalis philoſophiæ eſt circa ea, quę habent in ſeipſis principium motus & quietis, quæ naturalia dicuntur. Vnde de hac dubitatione ſe non intromittit. Similiter etiam conſideratio huius dubitationis non uidetur pertinere ad illam ſcientiam, quæ intendit de demonſtratione & ſcĩa mathematicorum quæ dicitur mathematica ſciẽtia, quia huiuſmodi ſcientia præſupponit huiuſmodi materiam, ſiue huiuſmodi ſubiectum, & circa ipſum aliqua inquirit. Vnde relinquitur ꝙ ad hanc philoſophiam pertineat conſiderare, de quo tractant ſciæ mathematicæ. Deinde cum dicit.

BESS.

Reſtat itaque philoſophiam propoſitam, de hiſce rebus tractare. Dubitauerit autem quiſpiam profectò, ſi hæc, quæ quæritur, ſcientia, ponẽda ſit circa principia, quæ à quibuſdam elementa uocantur. hæc autem omnes ineſſe compoſitis ponunt. At magis uideatur, uniuerſalium tam oportere eſſe, quæ quæritur ſcientia. omnis enim ratio, omniſq; ſcientia, uniuerſalium non ultimorum eſt. quare ſic erit utique, primorum generum.

ANT. par. 11.

Dubitabit autem utiq; aliquis, ſi oportet quærere, quæſitam ſcientiam circa principia uocata ab aliquibus elementa. Hæc autem omnes in exiſtentia compoſitis ponunt. magis autem utique uidebitur uniuerſaliũ oportere eſſe quæſitam ſcientiam. Omnis enim ratio & omnis ſcientia uniuerſalium, & non extremorum. Quare erunt utique ſic primorum generum.

8. dub6. An iſta ſciã ſit circa principia quæ a quibuſdam elementa uocantur.

Inquirit circa qualia principia ſit conſideratio huius ſcientiæ, & circa hoc mouet tres quæſtiones. Primo enim quærit, utrum hæc ſcientia ſit circa principia, quæ à quibuſdam elementa dicuntur. Quod uidetur ex hoc, quòd omnes ponunt huiuſmodi principia eſſe inexiſtentia, ideſt intrinſeca compoſito. Et ita oportet ad cognitionem compoſitorum, ꝙ ipſa cognoſcantur. Sed ex alia ratione uidetur, quòd iſta ſcientia ſit magis uniuerſalium, quia omnis ratio & omnis ſciẽtia uidetur eſſe {uniuerſalium & non extremorum,} ideſt particularium, ad quę diuiſio communium terminatur. & ſic uidetur, ꝙ iſta ſciẽtia maxime ſit priorum generum. Et ueritas eſt, quòd hæc ſcientia præcipue conſiderat communia, non tamen quòd cõmunia ſint principia, ſicut Platonici poſuerũt. Conſiderat autem & principia intrinſeca rerum, ſicut materiam & formam. Secundo ibi.

Veritas quæſiti.

BESS.

Hæc autem ſanè fuerint ens, & unum hæc enim maximè putabuntur cuncta entia continere, & maximè principijs aſsimilari, eo quòd natura, prima ſint. corruptis nanque eis, ſimul cætera quoque pereunt. omne enim, ens & unum. Quatenus autem neceſſe eſt, ut differentiæ participent

pent his. ſi quis hæc genera ponat, nulla uero differentia participat genere, hoc pacto non uideatur ea genera ponere, neque principia.

ANT. par. 12.

Hæc autem fient utique ens & unum. Hæc enim maxime utique exiſtimabuntur continere entia omnia, & maxime principia uideri, quia prima natura ſunt. Corruptis enim ipſis, coi nterimuntur reliqua. Omnia enim ens & unum. Secũdum quod autem differentias ipſis, neceſſe participare, ſi ponat quis ipſa genera, differentia autem nulla genere participat: ſic non utique uidebitur oportere ipſa poni genera, neque principia.

9. dubõ. An unũ & ens ſint principia & genera.

Mouet ſecundam dubitationem. Videtur enim ex una parte, ꝙ unum & ens ſint principia & genera, quia hæc maximæ uidentur continere omnia ſuo ambitu communitatis. Et maxime uidentur eſſe principia, quia ſunt prima naturaliter, qa eis interemptis interimuntur alia. Omnia enim ſunt ens & unum, Vnde ſi auferatur unum & ens, omnia alia auferuntur, ſed non conuertitur. Et ſic uidentur eſſe prima naturaliter, cum prius naturaliter dicatur, à quo non conuertitur conſequentia eſſendi. Ex alia parte uidetur, ꝙ unum & ens non ſint genera, & per conſequens nec principia, ſi gña ſunt principia. Nulla enim differentia participat actu genus, quia differẽtia ſumitur à forma, genus autem à materia. Sicut rationale à natura intellectiua, animal à natura ſenſitiua. Forma autẽ non includitur in eſſentia materia actu, ſed materia eſt in potentia ad ipſam. Et ſimiliter differentia non pertinet ad naturam generis, ſed genus habet differentiam poteſtate. Et propter hoc differentia non participat genus, quia cum dico rationale, ſignifico aliquid habẽs rationem. Nec eſt de intellectu rationalis ꝙ ſit animal. Illud autem participatur, quod eſt de intellectu participantis. Et propter hoc dicitur, ꝙ differentia non participat genus. Nulla autem poſſet differentia ſumi, de cuius intellectu non eſſet unum & ens. Vnde unum & ens non poſſunt habere aliquas differentias. Et ita non poſſunt eſſe genera. Cum omne genus habeat differentias. Eſt autem ueritas, ꝙ unũ & ens non ſunt genera, ſed ſunt omnibus communia analogice. Tertiam quæſtionem ponit ibi.

Veritas quæſiti.

BESS.

Item ſi magis principiũ eſt, quod ſimplicius, quàm quod minus tale ſit, ultima uero eorum, quæ ex genere ſunt ſimpliciora, quàm genera ſint (hæc enim indiuidua ſunt. genera uero in plures ſpecies, & differentes diuiduntur) magis ſpecies, quàm genera uideantur principium eſſe. quatenus uero ſpecies ſimul cum generibus pereunt, genera magis aſſimulantur principiis. principium nanque eſt, quod cointerimit. Hæc utique & huiuſcemodi alia ſunt, quæ dubitationem habent.

ANT. par. 13.

Adhuc autem, ſi magis principium quod ſimplicius, eo quod minus tale, ultima autem eorum, quæ ex genere, ſimpliciora generibus, indiuiſibilia enim, genera autem in plura & differentia diuiduntur, magis utique principium uidebitur eſſe ſpecies generibus. Quia autem cointerimuntur generibus ſpecies, genera principiis aſſimilantur magis. Principium enim quod interimit. Quæ quidem igitur dubitationem habent, hæc & talia ſunt altera.

10. dubõ An principia ſint magis genera quam ſpẽs.

Et eſt dubitatio, utrum principia ſint magis genera quàm ſpecies, & primo oſtẽdit quòd ſpecies magis ſint principia quàm genera, quia quòd eſt ſimplicius, eſt magis principiũ. Sed ſpecies uidentur eſſe ſimpliciores. Sunt enim indiuiſibilia, ad quę terminatur diuiſio generis formalis. Sed genera in plura & differentia ſpecie diuiduntur, ergo magis uidentur principia eſſe ſpecies quàm genera. Sed ex ea parte qua genera conſtituunt ſpecies, & non econuerſo, uidẽtur genera eſſe magis principia. Hoc enim eſt de ratione principij, quòd eo remoto alia remouentur. Eſt autem ueritas ꝙ uniuerſalia ſunt principia. ſ. in cognoſcendo, & ſic genera magis ſunt principia, quia ſimpliciora. Et quòd diuidantur in plura quàm ſpecies, hoc eſt, quia continent plura in potentia. Sed ſpecies continent plura in actu. Vnde ſunt magis diuiſibiles per modum reſolutionis compoſiti in ſimplicia.

Veritas quæſiti.

LECTIO II.

Num præter ſubſtantias ſenſibiles, & ſenſibilia principia ſint aliquæ aliæ ſubſtantiæ præterea, & alia principia.

BESS.

Item utrum ponendum eſt quicquam præter particularia, an non, ſed horum eſt, quæ quæritur, ſcientia. at hæc infinita ſunt. quæ uero præter ſingularia ſunt, aut genera, aut ſpecies ſunt. neutrius autem horum, quæ quæritur, ſcientia eſt. cur enim hoc impoſſibile ſit, dictum eſt.

ANT. par. 1.

Adhuc utrum oportet poni aliquid præter ſingularia, aut non, ſed horum quæſita ſcientia. Sed hæc infinita. Quæ uero præter ſingularia, genera aut ſpecies ſunt. Sed neutrius horum quæſita nunc ſcientia. Propter quod enim impoſſibile hoc, dictum eſt.

Dubõnes de ꝯſideratis ab hac ſcia. Prima an in rerũ natura aliquid ꝑter ſingularia exiſtat.

Poſt quam Mouit dubitationem de conſideratione huius ſcientiæ, hic mouet dubitationem, de his quæ in hac ſcientia conſiderantur. Et primo de ſubſtantiis. Secundo de principiis. ibi. {Adhuc autem ſiquidem eſt.} Circa hoc mouet duas dubitationes, quarum prima eſt, utrum oporteat aliquid poni in rerum natura exiſtere præter ſingularia, aut non. Et ſi dicatur quòd non, uidetur ſequi, quòd hæc ſcientia, quæ nunc quæritur, ſit ſingularium, & qualibet alia. Sed hoc uidetur impoſſibile, quia ſingularia ſunt infinita, & infinitorum non eſt ſcientia. Si autem dicatur, quòd aliquid exiſtit præter ſingularia, oportet quòd ſint uel genera, uel ſpecies: & ſic hæc ſciẽtia eſſet de generibus uel ſpeciebus. Sed quare hoc ſit impoſſibile dictum eſt prius, quia nec genera, nec ſpecies uidentur eſſe principia, cum tamen hęc ſit ſcientia de principiis. Et ueritas hæc eſt, quia nihil eſt in rerum natura præter ſingularia exiſtens, ſed tantum in conſideratione intellectus abſtrahentis communia à propriis. Secũdã dubitationẽ ponit ibi.

Veritas quæſiti.

BESS.

Etenim omnino hæſitationem habet, utrum arbitrandũ ſit aliquam ſeparatam ſubſtantiam præter ſenſibiles ſubſtantias, & has quæ hic ſunt, an non, ſed illa eſſe entia, & circa illa ſapientiam uerſari. quærere nãque uidemur aliam quandam, & hoc eſt nobis propoſitũ. dico autẽ uidere ſi quid per ſe ſeparabile ſit, & in nullo ſenſibilium exiſtens.

ANT. par. 2.

Etenim totaliter dubitationem habet, utrum oportet aliquam exiſtimari ſubſtantiam ſeparabilem præter ſenſibiles ſubſtantias, et eas, quæ hic, aut nunc, ſed hæc eſſe entia, & circa hæc ſapientiam exiſtere. Quærere quidem enim uidemur aliam quandam, & propoſitum eſt hoc nobis. Dico autem ſcire ſiquidem ſeparabile ſecũdum ſe, & nulli ſenſibilium exiſtens.

Et

2. dubõ. An ſit aliqua ſubſta ſeparabilis præter ſenſibiles ſubſtãtias quæ ſunt hic & nunc.

Et eſt utrum ſit aliqua ſubſtantia ſeparabilis p̃ter ſenſibiles ſubſtantias, quæ ſunt hic & nunc. Et hæc quæſtio neceſſaria eſt hic ad quærendum: q̃a ſi nihil eſt p̃ter ſenſibilia, tunc ſola ſenſibilia ſunt entia. Et, cum ſapientia ſit ſcientia entium, ſequitur quòd ſapientia ſit circa ſola ſenſibilia, cum tamen in hac ſcientia uideamur quærere quandam aliam naturam ſeparatam. Et ſic ad propoſitum huius ſcientiæ pertinet quærere, ſi eſt aliquid ſeparatum à ſenſibilibus uel non. Et quicquid horum detur, ſequitur alia quæſtio. Et ideo conſequenter dicit.

BESS.

Item ſi præter ſenſibiles ſubſtantias eſt aliqua alia ſubſtantia, præter quales ſenſibiles ea ponenda eſſet. cur enim magis præter homines, quàm præter equos, aut alia animalia, aut omnino etiam inanimata, ponenda ſit? at his ſenſibilibus, & corruptibilibus ſubſtātias alias ſempiternas æquales ponere, profectò extra rationem cadere uideretur.

ANT. par. 5.

Adhuc autem ſi præter ſenſibiles ſubſtantias eſt aliqua alia ſubſtantia, præter quales ſenſibiles oportet ponere hanc eſſe? Quid enim magis præter homines, aut equos, quàm aliorum animalium ponet quis ipſam, aut totaliter inanimatorum? Aequales quidem ſenſibilibus & corruptibilibus ſubſtantiis perpetuas alteras conſtituere, extra rationabilia uidebitur utique cadere.

3. dubõ. An præter oẽs aut tm̃ p̃ter quaſdam ſubſtãtias ſenſibiles ſit aliqua ſeparata.

Mouet q̃õnem que uĩ ſequi, ſi ponatur aliquid ſeparabile à ſenſibilibus, quæ quidem quæſtio eſt: Vtrum præter omnes ſubſtantias ſenſibiles ſit aliquid ſeparabile, aut præter quaſdam tantum. Si præter quaſdam tantum, dificile eſt aſsignare rationem præter quales ſubſtantiarum ſenſibilium oportet ponere ſubſtantiam ſeparatam, & præter quales non. Nõ enim uidetur eſſe ratio aliqua, quare præter homines & equos ſenſibiles ſit homo & equus ſeparatus, & non ſimiliter de aliis animalibus, & etiam de aliis inanimatis. Si autẽ præter omnia ſenſibilia ſit aliqua ſubſtantia ſeparata, ſequitur quòd oporteat ponere aliquas ſubſtantias ſeparatas, perpetuas, equales numero ſubſtãtiis ſenſibilibus & corruptibilibus: ut. ſ. ſicut eſt hõ corruptibilis, ita ſit hõ icorruptibilis, & equus, & bos, & etiam in rebus naturalibus aliis. Et hoc uidetur cadere in irrationabilia. Deinde cum dicit.

BESS.

Quòd ſi id, quod nunc quæritur principium, non eſt à corporibus ſeparabile, quod aliud magis, quàm materiam quis ponet? at hæc, actu quidem non eſt, potentia uero eſt. Magis itaque, ac principalius ea uideatur eſſe principium, ſpecies & forma. uerum hæc quoque corruptibilis eſt. quare omnino, non eſt perpetua ſubſtantia, & per ſe ſeparabilis. Sed hoc, inconueniens eſt. uidetur nanque eſſe, ac ab ipſis maximè gratia prædítis quæritur, tanquam ſit tale principium, ac talis ſubſtantia. quo nanque pacto ordo erit, non exiſtente aliquo perpetuò ſeparato, ac permanente?

ANT. pae 4.

Si autem non ſeparabile à corporibus quæſitum nunc principium eſt, quod utiq; aliud quis ponet magis materia? hæc tamen actu quidem non eſt, potentia autem eſt. Magis utique principium principalius hæc, uidebitur eſſe ſpecies et forma: hoc autem corruptibile. quare totaliter non eſt perpetua ſubſtantia ſeparabilis & ſecundum ſe. Sed inconueniens. Videtur enim & quæritur fere à gratioſiſsimis tanquam exiſtens quoddam principium & ſubſtãtia talis. Quomodo enim erit ordo non exiſtente aliquo principio perpetuo, & ſeparabili, & manente?

4. dubõ. Quid ſit primum principium, materia ne, an forma.

Mouet aliam quæſtionem, quæ dicitur ſequi, ſi non ſit aliqua ſubſtantia ſeparata à ſenſibilibus. Et eſt quæſtio quid ſit primum principium. Vtrum. ſ. materia uel forma. ex his enim duobus componũtur ſubſtãtiæ ſenſibiles. Videtur enim primo aſpectu quòd nihil magis poſsit poni p̃icipiũm quàm materia, quæ eſt primum ſubiectum, & ſemper manet, ſicut primi naturales poſuerunt. Sed hoc ut uidetur non poteſt eſſe principium, quia materia nõ eſt in actu, ſed in potentia. Et ita cum actus naturaliter ſit prior potentia, ut in Nono habitum eſt, uidetur quòd ſit principium ſpecies & forma, quę eſt actus. Sed nec forma poteſt eſſe principiũ, ut uidetur, quia forma ſenſibilis uidetur eſſe corruptibilis. Et ita, ſi forma ſenſibilis ſit primum principium, uidetur ſequi quòd nulla ſubſtantia ſit perpetua, quæ ſit ſeparabilis, & ſecundum ſe exiſtens. Quod uidetur inconueniens, quia à famoſis philoſophis, & quæritur aliquod principium perpetuũ, & ſeparatum, & aliqua talis ſubſtantia, & hoc rationabiliter. Non enim eſſet ordo perpetuitatis in rebus, niſi eſſet aliquod principium ſeparabile & perpetuum, quod daret rebus perpetuitatem. Et ueritas harum quæſtionum eſt, quòd eſt aliqua ſubſtantia ſeparata à ſenſibilibus, non quidem ſpecies rerum ſenſibilium, ut Platonici poſuerũt, ſed primi motores ut infra oſtendetur. Deinde cum dicit.

Veritas tertiæ & quartæ dubitationis.

BESS.

Item ſi eſt aliqua ſubſtantia, & principium natura tale quale nunc quærimus, & hoc omnibus unum, & idem, perpetuis, atque corruptibilibus, dubitationem habet, cur cum idem principium ſit, quædam, quæ ſub illo principio ſunt, æterna ſunt, quedã non. & hoc enim inconueniens eſt, ſi aliud quidem corruptibilium principium, aliud æternorum eſt. Si etiam corruptibilium, æternum eſt, ſimiliter dubitabimus, cur enim principio æterno exiſtente, non ſint æterna, quæ ſub æterno ſunt? corruptibili uero exiſtente, aliud quoddam huius principium ſit, & illius aliud, & hoc in infinitum procedet.

ANT. par. 5.

Adhuc aũt ſiquidem eſt aliqua ſubſtantia & principium tale ſecundum naturam, quale nunc quærimus, & hoc unũ omnium & idem perpetuorum & corruptibilium, dubitationẽ hẽt, propter quid quidẽ eodẽ principio exiſtente, hæc quidẽ ſunt perpetua eorũ, quæ ſub principio, hæc autẽ nõ perpetua? hoc. n. inconueniens. Si autẽ aliud quidem principium eſt corruptibilium, aliud autem perpetuorum: ſiquidem perpetuum & quod corruptibilium, ſimiliter dubitabimus. Propter quid enim non perpetuo principio exiſtente, & quæ ſub principio perpetua? Corruptibili autem exiſtente, aliud aliquid principium ſit huius, & illius alterum, & hoc in infinitum procedit.

5. dubõ. An idẽ ſit principium corruptibilium & incorruptibilium.

Mouet quæſtionẽ de principiis, & primo qualia ſunt. Secundo quæ ſunt. ibi. {Si autem rurſus aliquid.} Tertio quomodo ſe habeãt adinuicem. ibi. {Adhuc autem utrum principium.} quærit ergo ſi ſit aliqua ſubſtantia ſeparata & principium ut nũc quærimus, utrum ſit aliquod principium omnium .ſ. corruptibilium & incorruptibilium, uel non. Si ſit principium aliquod omnium, dubitatio remanet, quare ex eodem principio, quædam ſunt perpetua, quędam non perpetua. Si autem aliud eſt principium corruptibilium, & aliud incorruptibilium, adhuc remanet dubitatio, quare cum principium ſit perpetuum, ea, quę ſunt ex primo non ſunt perpetua. Si autem principiũ ſit corruptibile

ruptibile,omne autem corruptibile eſt generabile,omne autem generabile habet principium, ſequitur quod principiũ corruptibile habeat aliqđ principium:& illud,aliud:& ſic in ĩfinitum. Quod eſt impoſsibile, ut oſtenſum eſt ſupra in Secundo. Veritas quæſiti. Et ueritas eſt, quod primum principium omnium eſt incorruptibile.Sed quędam propter longe diſtare ab eo ſunt corruptibilia,in quibus generatio & corruptio cauſatur ꝑ cauſam mediã, quæ eſt incorruptibilis ſecundum ſubſtantiam, & uariabilis ſecundum ubi. Deinde cum dicit.

BESS. *Quòd ſiquis rurſus (quæ maximè uidentur immobilia principia eſſe) ens & unum ponat, primo quidem niſi quod quid & ſubſtantiam utrũque eorum ſignificet, quomodo ſeparabilia, & per ſeipſa erunt? talia nãque prima & æterna principia quærimus. Quòd ſi ſubſtantiam, & quod quid utrunque eorum ſignificet,omnia entia ſubſtantiæ ſunt,cum de omnibus ens prædicetur. de quibuſdam uero etiam unum. cunĉta uero entia ſubſtantiam eſſe,falſum eſt.*

ANT. par.6. *Si autem rurſus aliquis putata maxime principia immobilia,eſſe ens & unum ponat,primo quidem, ſi non hoc aliquid & ſubſtantiam utrunque ipſorum ſignificat, quomodo erunt ſeparabilia & per ſe? Talia autem quærimus perpetua,quæ & prima principia. Si uero hoc aliquid & ſubſtantiam utrunque ipſorum ſignificat, omnia erunt ſubſtantia entia. De omnibus enim ens prædicatur, de quibuſdam autẽ & unum. Subſtantiam autem eſſe omnia entia falſum.*

6.dubĩ. Verũ unũ & ens ſignificet hoc aliquid & ſubſtantiam. Quærit quæ ſunt principia, & primo quęrit de opinione illorum,qui poſuerũt principia unum & ens,quia ſunt maxime immobilia. Qualitercunq; enim uarietur aliquid, ſemper remanet unum & ens.Sed ex eorum opinione conſurgit duplex dubitatio,quarum una eſt,utrum unum & ens ſignificat hoc aliquid & ſubſtantiam.ſi enim non,non poterunt eſſe ſeparabilia & per ſe exiſtentia.Sed talia principia quærimus,quæ ſint perpetua & ſeparata exiſtentia. Si autem ſignificat hoc aliquid & ſubſtantiam,ſequitur ꝙ omnia ſint ſubſtantię & nihil ſit accidens, quia ens prædicatur de omnibus entibus,unum autem ꝑdicatur de quibuſdã.Quędam uero ſunt,quæ in multitudine conſiſtunt, de quibus uere manifeſtum eſt qualiter prædicetur unum.Hoc autem eſt falſum, ꝙ omnia ſint ſubſtantiæ.Vnde uidetur ꝙ unum & ens non ſignificent ſubſtantiam.

BESS. *Item illis,qui primum principium ipſum unum aiunt, et hoc ſubſtantiam eſſe,ex uno uero, & materia,primo numerum generant, & hunc ſubſtantiam eſſe dicunt,quomodo cõtingit uerum eſſe,quod dicitur? dualitatem nãque, & cæterorum compoſitorum numerorum unumquemque, quonam modo unum intelligere oportet? de hoc enim nec dicunt aliquid,nec ut dicant facile eſt.*

ANT. par.7. *Adhuc autem primum principium,quòd unum dicẽtibus & hoc ſubſtantiam,ex uno autem & materia numerum generant primo, & hanc ſubſtantiam dicunt eſſe,quomodo cõtingit quod dicitur uerum eſſe? Dualitatem enim et reliquorum unumquemque numerum compoſitorum,quomodo unũ oportet intelligere? De hoc enim neque dicunt nihil, neque facile eſt dicere.*

7.dubĩ. Ad numerũ generet ex uno & materia, ut dicebãt antiqui. Secunda dubitatio quam ponit talis eſt. Ponentes enim unum principium & ſubſtantiam, dicunt, ꝙ ex uno & ex materia generatur numerus tanquam primus effectus. Et hunc ſ. numerum dicunt eſſe ſubſtantiam. Sed hoc non uidetur eſſe uerum. Quia,ſi numerus componitur ex uno & materia, oportet ꝙ ſit aliquid unum, ſicut quod componitur ex anima & materia, oportet ꝙ ſit animatum. Sed quomodo dualitas & quilibet aliorum numerorum qui ſunt compoſiti ex multis unitatibus, ſunt unum ut dicunt Platonici, nec facile eſt aſsignare,ut poſsit dici eſſe relictum ab eis,quaſi de facili intelligibile. Secundo ibi.

BESS. *Si quis uero lineas,aut quæ has ſequuntur (dico autẽ primas ſuperficies) principia eſſe ponat, hæc non ſunt ſubſtantiæ ſeparabiles,uerum deciſiones & diuiſiones, illæ quidem ſuperficierum,hæ uero corporum.puncta uero linearũ ſunt, & etiam ipſarum earundem termini. hæc autem omnia, in aliis ſunt,& nihil ſeparabile eſt.*

ANT. par.8. *Si uero lineas aut his habita: dico autem ſuperficies,prima ponat quis principia. Hæc autem non ſunt ſubſtantiæ ſeparabiles. Deciſiones autem & diuiſiones,hæ quidem ſuperficierum,hæ autem corporum,puncta autem linearum. Adhuc autem termini eorundem horum. Omnia autem exiſtunt in aliis, & ſeparabile nullum eſt.*

8.dubĩ. An linea & ſuperficies ſint principia. Proſequitur aliam opinionẽ de principiis. Quidam enim poſuerunt {lineas & habita}.i. conſequẽter ſe habentia ad eas,ſ.ſuperficies eſſe principia, quia ponebant corpora compõni ex ſuperficiebus & ſuperficies ex lineis. Sed manifeſtum eſt, quod huiuſmodi non ſunt ſubſtantiæ ſeparabiles & per ſe exiſtentes, quia ſunt quædam deciſiones & diuiſiones, lineæ quidem ſuperficierũ, ſuperficies corporum, puncta uero linearum. Et ſunt etiam termini eorundem puncta,ſ.linearum,& ſic de aliis. Punctum enim quod eſt in extremitate lineæ, eſt terminus lineæ. Quod autem ſignificatur actu infra lineam eſt deciſio lineæ. Et ſimiliter eſt de linea ad ſuperficiem, & de ſuperficie ad corpus. Manifeſtũ eſt autem, ꝙ termini & deciſiones ſunt exiſtentia in aliis ſicut in ſubiectis. Vnde non poſſent eſſe ſeparabilia. Et ſic lineæ & ſuperficies non ſunt principia. Deinde cum dicit.

BESS. *Item quonam modo arbitrãdum ſit, unius & puncti ſubſtantiam eſſe? omnis nãque ſubſtantiæ, generatio eſt. puncti uero, minimè. punctum enim diuiſio eſt.*

ANT. par.9. *Adhuc quomodo ſubſtantiam exiſtimare oportet unius & puncti? Subſtantiæ quidem enim omnis generatio eſt, puncti autem non eſt. Diuiſio enim punctum exhibet.*

Inducit aliam rationem, dicens quod non poteſt opinari quod ſit aliqua ſubſtantia unitatis & puncti, quia ſubſtantia non incipit eſſe niſi per generationem. Cum autem linea diuiditur ĩ actu, ipſa diuiſio eſt punctum. Eſt autem harum quæſtionum ueritas, ꝙ nec unum, nec lineæ & ſuperficies ſunt principia. Veritas quæſiti. Tertio ibi.

BESS. *Præbet autem dubitationem hoc etiam, quòd omnis quidem ſcientia uniuerſalium eſt, & eius, quod tale eſt. ſubſtantiam uero non eſſe uniuerſalium, ſed magis ipſum, quod quid & ſeparabile. quare ſi ſcientia circa principia eſt, quonam modo arbitrandum ſit principium ſubſtantiam eſſe?*

ANT. par.10. *Exibet autem dubitationem, & oportet quidem ſcientiã eſſe uniuerſalium, & talis: ſubſtantiam autem non uniuerſalium eſſe, magis autem hoc aliquid ſeparabile. Quare, ſi circa principia eſt ſcientia, quomodo oportet principium exiſtimare ſubſtantiam eſſe?*

9. dubĩ. An ſubſtã- Poſt quæſtionem de uno & ente, & de dimẽſionibus

tia ſit principium.

nibus mouet quæſtionem de ſubſtantiis, & primo quærit utrum ſubſtantiæ ſint principia. Et uidetur ꝙ non, quia omnis ſciētia eſt uniuerſalium, & quęlibet ſcientia eſt {talis uniuerſalis}. i. alicuius ſubiecti uniuerſalis determinati. Sed ſubſtantia non eſt de numero uniuerſaliū, ſed magis eſt hoc aliquid ſeparabile, ideſt per ſe exiſtens. Et ita uidetur ꝙ de ſubſtantiis non ſit ſcientia. Sed ſcientia eſt circa principia, ergo ſubſtantia non eſt principium. Et

Veritas quæſiti.

ueritas eſt ꝙ licet uniuerſalia non per ſe exiſtant, tamen naturas eorum quæ per ſe ſubſiſtunt eſt cōſiderare uniuerſaliter. Et ſecundum hoc accipiuntur genera & ſpecies in prædicamento ſubſtantiæ, quæ dicuntur ſecundæ ſubſtantiæ, de qbus eſt ſcia. Quædam etiam per ſe exiſtentes ſunt principia, quæ quia immateriales, pertinent ad intelligibilem cognitionem, licet excedant intellectus noſtri comprehenſionem.

BESS.

Item utrum eſt aliquid præter cunctum, dico autem materiam, & quod cum ea eſt, an non? nam ſi non eſt, quæ in materia ſunt, omnia corruptibilia ſunt. quod ſi eſt aliquid, ſpecies & forma profecto fuerit. hoc itaque, in quibus eſt, in quibuſue non eſt, difficile determinare eſt. in quibuſdā enim, manifeſtum eſt non eſſe ſpeciem ſeparabilem, utputa domo.

ANT. par. 11.

Adhuc utrum eſt aliquid præter ſynolon aut non? Dico autem materiam, & quod cum hac. Si quidem enim non, quæ quidem in materia corruptibilia omnia. Si autem eſt aliquid, ſpecies utique erit & forma. Hoc igitur in quibus eſt, & in quibus non, difficile eſt determinare. In quibuſdam enim palam non exiſtens ſeparabilis ſpecies, puta domus.

An ſit aliquod principiū præter ſynolō.

Secundo quęrit, utrum ſit aliquod {principium præter ſynolon,} ideſt præter ſimul totum quod eſt compoſitum, aut non. Et exponit ſynolon ꝙ eſt materia, & quòd cum materia componitur. Si enim non ſit aliquid præter compoſitum ex materia & forma, quæ autem ſunt in materia dicuntur corruptibilia, ſequitur ꝙ nihil ſit perpetuum. Et ſi eſt aliquid pręter compoſitum, hoc erit ſpecies & forma & remanebit dubitatio in quibus forma ſeparatur, & in quibus non. Manifeſtum eſt enim ꝙ in quibuſdam forma non ſeparatur. Forma enim domus non ſeparatur à materia. Vnde & Platonici non poſuerunt ideas rerum artificialium, quia formæ rerum artificialium ſunt actus, quæ non poſ-

Veritas quæſiti.

ſunt per ſe exiſtere. Et ueritas eſt quòd eſt aliquid præter materiam, non tamen forma rerum ſenſibilium. Deinde cum dicit.

BESS.

Item principia, utrum ſpecie, an numero eadem ſint. ſi. n. numero unum, omnia erunt eadem.

ANT. par. 12.

Adhuc utrum principia ſpecie aut numero eadem? Si. n. numero, omnia erunt eadem.

10. dubiū. Vtrū oium principia ſint eadem nūero, aut ſpecie tm̄. Veritas quæſiti. Lib. 12. Tex. c. 19. & inde. Cap. 3.

Quærit qualiter principia ſe habeant adinuicē, utrum. ſ. omnium principia ſint eadem numero, aut ſpecie tantum. Si enim ſint eadem numero, ſequitur ꝙ omnia ſint eadem numero. Si autem non ſunt eadem numero, oportebit quęrere cauſam diuerſitatis. Et ueritas eſt qđ loquendo de principiis extrinſecis, unum numero ſunt, cū id quod eſt primum principium omnium, ſit agens & finis. Principia uero intrinſeca. ſ. materia & forma, non ſunt unum numero omnium, ſed ſecūdum analogiam, ut infra oſtendetur.

LECTIO III.

Docet omnia entia reduci ad unum, ſiue ens, circa qđ uerſari oportere hanc facultatem oſtendit.

BESS.

CVm autem Philoſophi ſcientia ſit entis prout ens, uniuerſaliter, & nō ſecundum partem, ens uero multipliciter, & non ſecundum unum modum dicatur, ſi æquiuoce, & non ſecundum aliquid commune dicitur, non eſt ſub una ſcientia: talium enim non eſt unum genus. quod ſi ſecundum aliquod commune, erit utique ſub una ſcientia.

ANT. par. 2.

Quoniam autem philoſophi eſt ſcientia entis inquantum ens, uniuerſaliter & non ſecundum partem: ens autem multipliciter, & non ſecundum unum dicitur modum. Si quidem igitur æquiuoce, ſecundum commune autem nihil, non eſt ſub una ſcientia. Non enim eſt unum genus talium. Si autem ſecundum aliquid commune, erit utique ſub una ſcientia.

Poſtquam mouit quæſtiones, hic incipit colligere ea quæ pertinēt ad conſiderationem huius ſciētiæ, & diuiditur in duas partes. In prima oſtendit de quibus hęc ſcientia conſiderat. In ſecunda comparat hanc ſcientiam ad alias. ibi {Omnis aūt ſcientia.} Prima diuiditur in duas partes. In prima oſtendit ꝙ ad hanc ſcientiam pertinet conſiderare de omnibus entibus. In ſecunda ꝙ ad hanc pertinet conſiderare de principiis demōſtratiuis. ibi. {Quoniam autem.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit ꝙ omnium eſt reductio aliqualiter ad unum. Secundo oſtēdit ꝙ de omnibus reductis ad unum eſt cōſideratio huius ſcientiæ. ibi. {Quēadmodum autē.} Circa primum duo facit. Primo

An oia ſit aliqualiter in unū reducere.

oſtęndit, ꝙ neceſſarium eſt ad præſentem conſiderationem inquirere, utrum omnia reducantur aliqualiter ad unum, dicens, ꝙ quia ſcientia philoſophiæ eſt de ente inquantum eſt ens, ita ꝙ conſiderat de ente ſecundum uniuerſalem rationem entis & non ſecundum rationem entis alicuius particularis, cum ens multipliciter & non uno modo dicatur: ſi iſta multiplicitas eſſet pura æquiuocatio, quę non diceretur ſecundum aliquid commune, nō caderent omnia entia ſub una ſcientia, quia non reducerentur aliquo modo ad unum genus. Oportet autem unam ſcientiā eſſe unius generis. Sed ſi iſta multiplicitas habeat aliquod commune, omnia entia poſſunt eſſe ſub una ſcientia. Vnde ad quæſtionem qua quærebatur, utrum iſta ſcientia ſit una, cum ſit de pluribus & diuerſis, neceſſarium eſt cōſiderare, utrum omnia entia reducantur ad aliquid unum, uel non.

DEFENSIO XXV.

Ens uniuocum non eſſe affirmantes non irreligioſe loquuntur.

HOc in loco Mauritius in margine, ualde irreligioſe, ut ſui moris eſt, loquitur, dicens ex uerbis expoſitoris illius. ſ. Arit. an. uel etiam ex uerbis Philoſophi, argumentum efficax haberi contra proteruos, qui negant uniuocationem entis. Ergo ne diuus Thom. Albertus, Egidius & reliqui chriſticolæ. Si Commen. etiam ac alios ethnicos, præclariſsimæ tamen ſapientiæ uiros ommittamus, & innumerabilia luminaria mundi, proteruiæ notam incurrunt, eo ꝙ in Scotiſtica, hoc eſt umbroſa officina non reſidēt, ſed ſuo ingenio altius attolluntur his hominibus in

ſuis

ſuis teñebris derelictis.Licet enim horum nullum hic nomines,quia tamen oĩbus Philoſophantibus apertiſsime conſtat Docto. illos clariſsimos opinionem illam defendere,omnibus ſimul tu contumeliam intuliſti.Milies à doctoribus ſolutum eſt infirmiſsimũ illud motiuum, ꝙ uidelicet ſubiecto ſcientiæ ſat eſt unitas analogica,ut hic apertiſsime Philoſophus edocet. Analogia uero uniuocationem haud quãquam admittit,ſed excludit potius ut ſibi aduerſam.Et analogicæ dici ens cum pluries Philoſophus doceat,tum maxime id aſſerit.4.huius in principio dicens perinde ac ſanum de medicina & urina,ens de oĩbus prædicari.Quia uero non uniuoce,docemur præcipue ex Tertio huius texti commen.10.ubi probatur non eſſe genus. Omne quippe uniuerſale uniuocum, ex quinque,unum aliquod ſit, ni Porphyrius fuerit diminutus,neceſſe eſt.Nulli autem poſſet conuenientius generis diffinitio conuenire quàm enti,ſi uniuocum ſit, cum prædicetur ut uniuerſaliſsimum in quid de omnibus.Caſtiga igitur linguam miſer.Eo quippe ꝑteruus quis appellaris fas eſſet, quo nihil concedit, non rationem exquirit,non regula ſapientiæ ſed uoluntate regitur.Eo quippe is incurrabilis quo imperſuaſibilis eſt,ut & tu paulo infra notas in margine. Attende ſi Thomiſtæ ſunt eiuſmodi. Neque enim ſchola in mundo eſt, quæ magis auctoritatibus & rationibus roboretur & fulgeat,quàm ea quæ Thomiſtarum dicitur.Viæ ſiquidem & opiniones eorum communes appellantur,eo ꝙ communiter ſapientes,qui ratione ducuntur eis inhęreant, nonnullis qui ſui capitis obtuſum ſenſum duntaxat ſequuntur, quaſi ꝑ Dei prouidentiam,ut ueritatis impugnatoribus,ad ſapientum exercitium derelictis. Sed & ſupra malitiã in illata cõtumelia,oſtendit & hic homo mentis cęcitatem,dum hinc pro ſua opinione elicere conatur argumentum unde ſua potius opinio infirmatur. Cum enim dicat hic Philoſophus,ens multipliciter & non ſecundum unum modum dici, mox iudicat nõ eſſe uniuocum. Ea quippe quæ in modos fit diuiſio, ad multiplicia tantummodo pertinere innuit Ariſt. proceſſus in metaphyſica, quo iuxta legem in Topicis aſsignatam, ꝙ omne multiplex prius diuidendum quàm diffiniendum ſit,diuiſiones multiplicium terminorum propriis de eis fiẽdis diſceptationibus pręmiſsit in Quinto.Quo loci & ens ipſum ĩ modis partitus eſt, ut etiã ſpecialiter edoceret,inter multiplicia cõputari,qualia quidem non uniuoca ſunt, cum ſuæ hęc notitię principium à diffinitione nãciſcantur. Vna eſt etiam uniuoci ratio nominis unius ab inferioribus æqualiter participata ſi in ante prædicamentis Philoſopho credimus,ſi ut ueri Philoſophi loqui uolumus. Quod autem ſic unum eſt, non in modos, ſed in ſpecies iuxta communem ſapientum conſuetudinẽ diuiditur. Hac tamen multiplicitate modorum entis non obſtante, uoluit in hoc loco Philoſophus docere, ꝙ ipſum ens unius ſcientię obiectũ eſſe poteſt. Illa quippe quę plures in modos patiuntur, ſunt in duplici differentia. Quædam nanque plures explicant rationes,quamuis adiuuicem ordinatas,ut homo dum de uero ac picto prædicari contingit.Et tale ut ſic,ſcientiæ ſubiectum eſſe non poteſt.Quædã autem analoga ſunt quę unicam promunt rationem formalem,in qua tamen analogata æque non conueniunt,ſed uni potius, eorum in quam primo, aliis autem ꝑ attributionem ad primum ipſum,ratio conuenit. Tale autem ſic commune non refugit ſcientiam in obiectum aſſumere. Nã & expreſſe Philoſophus Quarto huius.tex.2.dicit ad eandem ſcientiam pertinere non ſolum quæ genere aut ſpecie unum ſunt, ſed illa etiam quæ uni fini, uel uni agenti,uel uni etiam ſubæ attribuuntur,ut ibi Cõmenta.affirmat. Dicto igitur hoc in loco ꝙ ens habeat plures modos,ſtatim Philoſophus declarauit pluralitatem iſtam nullatenus impedire quin ad unã ſpectet ſcientiam, ſubdens: Siquidem igitur æquiuoce, ſecundum commune autem nihil (Quod addidit ne quis æquiuocationem ſic accipiat, quaſi non analogiam excludat) non eſt ſub una ſcientia. Non enim unum genus talium. Si autem ſecundum aliquid cõmune,erit utique ſub una ſcientia. Ex quibus uerbis apertiſsime conſtat, ꝙ ens non eſt uniuocum, cum multipliciter dicatur.Nec pure æquiuocum. Tale.n. ſic dicitur æquiuoce, ꝙ ſecundum commune nihil, ideſt non dicit commune niſi nomen. Hoc autem nõ pertinet ad unam ſcientiam,ergo non eſt ens tale pure æquiuocum, cum pertineat ad unam ſcientiam ut eius ſcilicet obiectum.Vnde patet ꝙ per talem modũ arguendi quem obſeruat hic Philoſophus, nõ poteſt Inferri, quod ens ſit uniuocum, immo cum expreſſe inferatur,ꝙ non ſit purum uniuocum,eo quod dicatur multipliciter,& etiam quod non ſit purum æquiuocũ, oportet ꝙ de neceſsitate ſequaẽ quod ſit medio modo ſe habens.Quem modũ Auicen.primo, & poſt eum omnes,analogiam appellant. Multa de huius quęſtionis materia dici poſſent,quæ quia per aduerſarij uerba non aliter explicare compellor,ad doctores noſtros uidenda ſtudioſos remitto,ſat fuit oſtẽdiſſe, quod ex præſenti paſſu Philoſophi elicere non poſſunt quod eis faueat,ſed magis quod eorum falſitates explodat. Mirum eſt autem,ꝙ hi homines ut ſe ex omni parte ueritati opponerent non dixerint, hinc & argumentum elici, quod ens etiam genus ſit, cum uerba Philoſophi niſi ſane intelligerentur id expreſſe uideantur inſinuare, tum quia prædicatur maxime de pluribus differentibus ſpecie in eo quod qd, & ſecundum eos etiam uniuoce. Facilius quippe hoc ipſum potuiſſent elicere ſecundum apparentiam uerborum,quàm hoc tãtum, quod uidelicet ens ſit uniuocum, quod quidem non niſi per has falſas conſequentias inferunt uidelicet. Ens non eſt æquiuocum, ergo uniuocum.Eſt quid unum,ergo uniuocum. Eſt ſubiectum ſcientiæ,ergo uniuocum.Quas conſequẽtias omnes licet in ueritate pueriles ſint, & ab exercitatis in philoſophia, ac logica plurimum deridendæ, hic tamen homo adeo efficaces extimat, ut eis non conſentientes, proteruos appellare non uereatur. O docta proteruia.

Secundo ibi.

Videtur autem prædicto modo dici, quemadmodum medicatiuum, & ſalubre. etenim utrunque horum multipliciter dicitur. dicitur nãque hoc modo unumquodque eorum, eo quòd hoc quidem ad medicandi ſcientiam quodam modo referatur, hoc uero ad ſanitatem, hoc uero aliter, unumquodque uero ad idem. medicatiuus nãque ſermo, & cultellus dicitur, eo quòd ille quidem à medicandi ſcientia, hic uero ei utilis. ſimiliter & ſalubre. hoc enim quia ſanitatis ſignificatiuum: hoc uero, quoniam factiuum. Idem autem modus, & de cæteris eſt. Eodem autem modo, & omne ens dicitur. eo nãque quod entis prout ens eſt, paſsio, aut habitus, aut diſpoſitio, aaaa.

ſtio, aut motus, aut aliquid huiuſcemodi ſit, dicitur ens unumquodque eorum.

ANT. par. 2. *Videtur itaque dicto modo dici, quemadmodum medicatiuum & ſalubre. Etenim horum unumquodque multipliciter. Dicitur autem ſecundum unumquemque modorum, eo quòd hoc quidem ad medicatiuam ſciẽtiam reducitur aliqualiter, hoc autem ad ſanitatem, hoc autem aliter ad idem, aut unumquodque. Medicatiuus enim ſermo dicitur & cultellus, eo quòd hic quidem à medicatiua ſcientia fit, hic autem huic utilis ſit. ſimiliter autem & ſalubre. Hoc quidem enim quia ſignificatiuum ſanitatis, hoc autem quia factiuum. Idem autem modus & in reliquis. Eodem itaque modo & ens omne dicitur. Eo enim quòd entis in quantum ens paſſio, aut habitus, aut diſpoſitio, aut motus, aut aliorum aliquid talium ſit dicitur unumquodque eorum ens.*

Oſtendit ꝙ omnia reducuntur ad aliquid unum & circa hoc duo facit. Primo oſtẽdit propoſitum. Secundo manifeſtat quoddam quod poterat eſſe dubium. ibi. {Quoniam autem fiunt.} Prima diuiditur in duas. In prima oſtendit ꝙ omnium reductio eſt ad unum. In ſecunda oſtendit ad quod omnia reducantur. ibi. {Differt autem nihil.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit ꝙ omnia entia reducuntur ad aliquod unum commune ens. Secundo quod omnes contrarietates reducũtur ad unã cõtrarietatem. ibi. {Quoniam autem omnes &c.} Dicit ergo primo ꝙ ens uidetur dici modo prædicto. ſ. ꝙ dicatur multipliciter ſecundum aliquid cõmune. Quod manifeſtat per duo exempla. ſ. medicatiuum & ſalubre. Vtrunque enim eorum dicitur ſecundum diuerſos modos, tamen per reductionem ad aliquod unum. Medicatiuum enim aliquid dicitur multipliciter, ſecundum ꝙ hoc refertur ſic ad medicamentum, & id aliter. Et ſimiliter ſalubre dicitur multipliciter ſecundum ꝙ hoc refertur ſic ad ſanitatem, & id aliter. Vtrobiq; tamen idem eſt ad quod fit reductio, licet diuerſis modis. Sicut ſermo dicitur medicans, eo ꝙ eſt à ſcientia medicatiua. Cultellus autem dicitur medicatiuus, eo ꝙ eſt utilis eidem ſcientię ſicut inſtrumentum. Et ſimiliter hoc dicitur ſalubre, quia eſt ſignificatiuum ſanitatis ſicut urina. Hoc autem quia eſt factiuum ſanitatis, ſicut potio medicinalis. Et ſilr eſt in aliis quæ hoc eodem modo dicuntur. Manifeſtum eſt enim quod quæ ſic dicuntur, media ſunt inter uniuoca & æquiuoca. In uniuocis enim nomen unum prædicatur de diuerſis ſecundum rationem totaliter eandem, ſicut animal de equo & de boue dictũ ſignificat ſubſtantiam animatam ſenſibilem. In æquiuocis uero idem nomen prædicatur de diuerſis ſecundum rationem totaliter diuerſam. Sicut patet de hoc nomine canis prout dicitur de ſtella, & quadam ſpecie animalis. In his uero quæ prædicto modo dicuntur, idem nomen de diuerſis prædicatur ſecundum rationem partim eandem, partim diuerſam. Diuerſam quidem quantum ad diuerſos modos relationis. Eandem uero quantum ad id ad quod fit relatio. Eſſe enim ſignificatiuum, & eſſe effectiuum, diuerſum eſt. Sed ſanitas una eſt. Et propter hoc huiuſmodi dicuntur analoga, quia proportionantur ad unum. Et ſimiliter eſt de multiplicitate entis. Nam ens ſimpliciter, dicitur id qđ in ſe habet eſſe. ſ. ſubſtantia. Alia uero dicuntur entia, quia ſunt huius quod per ſe eſt, uel paſſio, uel habitus, uel aliquid huiuſmodi. Non enim qualitas dicitur ens, quia ipſa habeat eſſe, ſed per eam ſubſtantia dicitur eſſe diſpoſita. Et ſimiliter eſt de aliis accidẽtibus. Et propter hoc dicit ꝙ ſunt entis. Et ſic patet ꝙ multiplicitas entis habet aliquid commune, ad quod fit reductio. Deinde cum dicit.

Ens dicitur analogice ſicut ſanũ.

Qđo ĩ analogis eſt eadem ratio & diuerſa.

BESS. *Cum autem omnis entis ad unum quid, & commune reductio fiat, contrarietatem quoque ſingulæ ad primas differentias, & contrarietates entis reducentur, ſiue multitudo, & unum, ſiue ſimilitudo, & diſsimilitudo primæ ſunt entis differẽtiæ, ſiue aliquæ aliæ, ſint autem hæ ſpeculatione perceptæ.*

ANT. par. 3. *Quoniam autem omnis entis ad unum aliquid & commune reductio ſit, & contrarietatum unaquæque, ad primas differentias & contrarietates reducetur entis, ſiue pluralitas & unũ, ſiue ſimilitudo & diſsimilitudo, primæ entis ſint differentiæ: ſiue aliæ aliquæ. Sunt enim hæ ſpeculatæ.*

Oſtendit quòd reductio omnium contrarietatum ſit ad unam primam. Quia enim omnium entium ſit reductio ad aliquid unum commune, contrarietates autem entium quæ ſunt oppoſitæ differentiæ per ſe conſequuntur entia, neceſſe eſt ꝙ contrarietates reducantur ad aliquam primam cõtrarietatem quæcunque ſit illa, ſiue pluralitas & unum, ſiue ſimilitudo & diſsimilitudo, ſiue quæcũque aliæ ſint primæ differentiæ entis. Et huiuſmodi contrarietates debent conſiderari in ſcientia q̃ determinat de entibus. Deinde cum dicit.

Omnes cõtrarietates ad unã primam entis reduci.

BESS. *Nihil autem intereſt, ad ens uel ad unum, entis reductionem fieri. etenim ſi non idem, ſed aliud ſit attamen conuertitur. & ipſum enim unum quodam modo ens, & ipſum ens, unum eſt.*

ANT. par. 4. *Differt autem nihil entis reductionem ad ens, aut ad unũ fieri. Etenim ſi non idem, ſed eſt aliud, conuertitur quidem. Vnum enim ens aliqualiter, & ens unum.*

Oſtendit quid ſit illud commune ad quod fit reductio omnium entium, & dicit ꝙ nihil differt utrum fiat reductio ad ens uel unum. Si enim dicatur ꝙ ens & unum non ſunt idem, ſed differunt ratione ſecundum quod unum addit indiuiſibilitatem ſupra ens, tamen manifeſtum eſt ꝙ adinuicem conuertuntur, quia omne unum eſt aliqualiter ens, & omne ens eſt aliqualiter unum. Et ſicut ſubſtantia eſt proprie & per ſe ens, ita proprie & per ſe unum. Quomodo autem unum ad ens ſe habeat, ſupra dictum eſt in Quarto & Decimo. Deinde cum dicit. Tex. c. 3. Tex. c. 7.

Entium reductio ſiue ad unum, ſiue ad ens fiat, nihil refert.

BESS. *Cum autem unius & eiuſdem ſcientiæ ſit cuncta contraria ſpeculari, unumquodque autem horum ſecundum priuationem dicatur, quorum aliquid intermedium eſt, quemadmodum iuſti & iniuſti dubitauerit quiſpiam quonam modo ſecundum priuationem dicantur. Circa omnia talia ſanè priuatio ponẽda non totius rationis, ſed ultimæ ſpeciei. ut puta, ſi iuſtus eſt ſecundum habitum quẽdam legibus optemperãs, iniuſtus non erit omnino tota ratione priuatus. circa uero obedientiam legum deficiens, aliquo pacto, & ob hoc ei priuatio inerit. eodem autem modo & de aliis.*

ANT. par. 5 *Quoniam autem contraria omnia unus & eiuſdem ſcientiæ ſpeculari, dicitur aut unumquodque ipſorum ſecundum priuationem, & utique quędam dubitabit aliquis quomodo dicuntur ſecundum priuationem, quorum eſt intermedium aliquid, quemadmodum iniuſti & iuſti. Circa omnia itaque talia, priuationem oportet poni, non totius rationis, ſed ultimæ*

timæ ſpeciei. Puta ſi eſt iuſtus ſecundum habitum quendam obediens legibus, non ſemper erit iniuſtus tota priuatus ratione. Circa perſuaderi autem legibus deficiens in aliquo, & ſecundum hoc priuatio ineſt ipſi. Eodem autem modo & in alijs.

Qualiter oĩa ꝯtraria ſe habeant ut hebitus priuatio.

Remouet quandam dubitatiouem dicẽs, ꝙ omnia contraria pertinent ad conſiderationem unius ſcientiæ, & huius ratio potiſsima uidetur eſſe, quia in omnibus contrariis unum dicitur ſecundum priuationem, quod cognoſcitur ex ſuo oppoſito, remanet dubitatio quomodo contraria dicuntur ſecundum priuationem inter quæ eſt medium, cum in oppoſitis priuatiue non ſit medium. Et ad hoc reſpondendum eſt ꝙ in talibus contrariis, alterum contrariorum non ponitur priuatio, quaſi tollens totam rationem alterins oppoſiti, ſed quia eſt priuatio ultimæ ſpeciei, inquantum. ſ. tollit completã rationem totius ſpeciei. Sicut ſi aliquis dicitur iuſtus, eo ꝙ eſt obediens legibus ſecundum habitum aliquem, non ſemper dicetur iniuſtus eo, quod ſit priuatus tota ratione iuſtitiæ, ꝙ in nullo obediat legibus, ſed quia perſuaſus eſt, ut in aliis deficiat ab obedientia legis. Et ſic ineſt ei priuatio iuſtitiæ, inquantum deficit à perfecta ratione iuſtitiæ. Et propter hoc poteſt habere medium, quia non omnis qui caret iuſtitia, totaliter iuſtitia priuatur, ſed aliqua parte. Et hoc eſt medium quod diuerſificatur ſecũdum magis & minus. Et ſimiliter eſt in aliis contrariis. Sed priuatio uiſus dicitur in hoc, ꝙ totaliter aliquis caret uiſu. Et ideo inter cæcitatem & uiſionem non eſt medium. Deinde cũ dicit.

Duplex priuatio

BESS. *Quemadmodum Mathematicus circa abſtracta ſpeculatur (tollendo nãque omnia ſenſibilia, ita ſpeculatur. utputa grauitatem & leuitatem. duritiem, & contrarium, item autem caliditatem, & frigiditatem, & cæteras ſenſibiles contrarietates) ſolum uero dimittit quantum & continuum, horum quidem ad unum, horum uero ad duo, horum autem ad tria, & paſsiones eorum prout quanta, & continua ſunt, nõ prout aliquid aliud ſpeculatur, & horum quidem ſitus adinuicem conſiderat, & ea, quæ eis inſunt. horum uero commẽſurationes, & incommenſurationes, horum autem rationes. attamen in unam omnium, & eandem ſcientiam ponimus Geometriam. eodem modo etiam circa ens ſe habet.*

ANT. par. 6. *Quemadmodum autem in alijs Mathematicus circa ea quæ ex ablatione, theoricam facit Circũtollens enim omnia ſenſibilia ſpeculatur, puta grauitatem, & leuitatem, & duritiem, & contrarium: adhuc autem caliditatem & frigiditatem, & alias ſenſibiles contrarietates: ſolum autem derelinquit quantum & continuum, & horum quidem ad unũ, horum autem ad duo, horum uero ad tria: & paſsiones horum inquantum quanta ſunt & continua, & non ſecundum aliud aliquid ſpeculatur: & horum quidem eas quæ adinuicem poſitiones conſiderat, & in his exiſtentia: horum autem commenſurationes & incommenſurationes, horum uero rationes, ſed tantum omnium unam & eandem ponimus ſcientiam geometricam: eodem modo ſe habet & circa ens.*

Sicut mathematici eſt conſiderare ea quæ per ſe reducuntur ad quantum, ita metaphyſici eſt conſiderare ea quæ per ſe reducũtur ad ens.

Oſtẽdit ꝙ de omnibus entibus reductis ad unũ, ſit conſideratio huius ſcientiæ, & circa hoc tria facit. Primo exemplo geometriæ oſtendit, ꝙ ad unã ſcientiam pertinet conſiderare omnia quæ reducũtur ad ens, dicens ꝙ ſicut mathematica habet conſiderationem {circa ea quæ ſunt ex ablatione}. i. circa abſtracta, quæ quidem abſtractio ſit non ex hoc quod ponat ea de quibus conſiderat in rerum natura eſſe ſeparata ſenſibilibus, ſed quia conſiderat ea abſque conſideratione ſenſibilium. Speculatũt enim mathematica auferens à ſua conſideratione omnia ſenſibilia, ſicut leuitatem, grauitatem, duritiem, mollitiem, caliditatem & frigiditatem, & omnes alias ſenſibiles contrarietates, & derelinquit in ſua conſideratione ſolummodo quantum & continuum, ſiue ſit continuum ad unam tantum dimenſionem, ut linea: ſiue ad duas, ut ſuperficies ſiue ad tres, ut corpus: & cõſiderat primo paſsiones horum inquantum ſunt continua, & non ſecundum aliquid aliud. Non enim conſiderat paſsiones ſuperficiei ſecũdum ꝙ eſt ſuperficies linea uel lapidea. Et ſimiliter rationes eorum adinuicem. Conſiderando figuras etiam conſiderat accidentia quæ exiſtunt in figuris, & conſiderat menſurationes & incommenſurationes quantitatum, ut patet in Decimo Euclidis, {& rationes}. i. proportiones earũ, ut patet in Quinto. Sed tamen de omnibus his eſt una ſcientia quæ eſt geometria. Et ſicut eſt de Mathematico, ita eſt de Philoſopho qui conſiderat ens, & prætermittit conſiderare omnia particularia entia, & conſiderat ea tantum quæ pertinẽt ad ens commune, quæ licet ſint multa, tamen de omnibus eſt una ſcientia, inquantum. ſ. reducũtur omnia in unum, ut dictum eſt. Secundo ibi.

BESS. *Quæ enim ei prout ens eſt accidunt, & eius prout ens contrarietates, non eſt alterius ſcientiæ, quàm philoſophiæ ſpeculari. Naturali nãque ſpeculationem de eis non prout entia, ſed prout motu participant, attribuere queat quiſpiam. dialectica uero, & ſophiſtica, de his, quæ accidunt quidem entibus ſunt, uerum non prout entia ſunt, nec circa ipſum ens prout ens eſt. unde reſtat, Philoſophum eſſe circa, prædicta ſpeculatiuum prout entia ſunt.*

ANT. par. 7. *Huic enim accidentia, inquantum eſt ens, & contrarietates ipſius inquantum ens, non alterius ſcientiæ quam philoſophiæ ſpeculari. Naturali quidem enim non inquantum entia, magis autem inquantum motum participant, theoricam utique quis diſtribuet. Dialectica enim entis & ſophiſtica ſunt accidentium quidem entibus, non autem inquantum entia, neque circa ens inquantum ens eſt. quare relinquitur philoſophum inquantum entia ſunt, eſſe circa dicta ſpeculatiuũ.*

Metaphyſici, tantum mõ eſt conſiderare accidentia entis ut ens.

Oſtendit cuius ſcientiæ ſit prædicta conſiderare, dicens, quòd conſiderare accidentia entis, inquantum eſt ens, non eſt alterius ſcientię, quam huius philoſophiæ. Si enim eſſet alterius, maxime uideretur eſſe naturalis ſcientiæ & dialecticæ, quæ uidentur maxime inter ſcieurias eſſe communes. Naturalis quidem ſecũdum opinionem antiquorum, qui non ponebant alias ſubſtantias, niſi ſenſibiles. ſic enim ſequeretur, ꝙ ad naturalem pertineret conſiderare de omnibus ſubſtantiis, & per conſequens de omnibus entibus, quæ reducuntur ad ſubſtantiam. Dialectica autem uidetur eſſe communis, & ſimiliter ſophyſtica, quia cõſiderant quædã accidentia entibus. ſ. inteutiones & rationes generis & ſpeciei, & alia huiuſmodi. Vnde relinquitur ꝙ Philoſophus conſideret prædicta inquantum ſunt accidentia entis. Tertio ibi.

BESS. *Cum uero & omne ens, ſecundum unum quid, & commune dicatur, multipliciter dictum, contraria quoque eodem modo (ad primas nãque contrarietates, & differentias entis reducuntur) huiuſcemodi uero poſsibile ſit ſub una ſcientia*

ſcientia eſſe, ſoluetur profectò dubitatio à principio dicta. dico autem in qua dubitatur, quonam modo multorum & genere differentium una quædam ſcientia erit.

ANT. par. 8.

Quoniam autem ens omne ſecundum unum, & commune aliquid dicitur multipliciter dictum, & contraria eodem modo: ad primas enim contrarietates & differentias entis, (talia enim poſſunt ſub una ſcientia eſſe) diſſoluetur utique quæ ſecundum principia dubitatio dicta. Dico autem in qua dubitatum eſt, quomodo erit multorum & differentium genere una aliqua ſcientia.

Vna ſcientia pōt eſſe differentiū genere.

Ex dictis infert concluſionem principaliter intentam, dicens quòd quia ens dicitur multipliciter ſecundum aliquid unum, & omnia contraria reducuntur ad primam contrarietatem entis, & talia ſic reducta in unum poſſunt cadere ſub una ſciētia, ut dictum eſt, per hoc ſoluitur dubitatio prius mota, utrum ſcilicet multorum differentium genere ſit una ſcientia.

Diſtinguit de genere.

Lectio IIII.

Hanc ſcientiam uerſari circa prima & uniuerſaliſſima demonſtrationis principia oſtendit.

BESS.

Cum autem etiam Mathematicus proprie ſpecialiter communibus utatur, horum quoque principia ſpeculari, Primæ Philoſophiæ profectò erit. quod enim ab æqualibus demptis æqualibus, æqualia ſunt, quæ reſtant, cōmune quidem in omnibus quantis eſt Mathematica uero accipiens, circa quandam ſuæ materiæ partem ſpeculatur, ut circa lineas, aut angulos, aut numeros, aut aliquid cæterorū quantorū: non tamen prout entia, ſed prout unūquodq; horū ad unum, uel duo, uel tria continuum eſt. Philoſophia uero de particularibus quidem, prout unicuique horum aliquid accidit, non conſiderat: circa uero ens prout ens, unumquodque horum ſpeculatur.

ANT. par. 1.

Quoniam autē Mathematicus utitur communibus, proprie & horum principia erit utique ſpeculari philoſophiæ primæ. Quod enim ab æqualibus, æqualibus ablatis, quæ relinquuntur æqualia, commune quidem eſt omnibus quantis. Mathematica autem aſſumens circa aliquam partem conuenientis materiæ facit theoriam. Puta circa lineas, aut angulos, aut numeros, aut reliquorum aliquod quantorum: non inquantum autem entia, ſed inquantum continuum ipſorum unumquodque, aut unum, aut duo, aut tria. Philoſophia autē de his, quæ in parte quidem inquantum horum unicuique aliquid accidit, non intendit. Circa ens autem inquantum ens unumquodque talium ſpeculatur.

Poſtquam Philoſophus oſtendit quomodo conſideratio huius ſcientiæ eſt circa entia, & ea quæ conſequuntur ens inquantum huiuſmodi. Hic oſtēdit quomodo conſideratio huius ſcientiæ eſt de primis principiis demonſtrationis, & diuiditur in duas partes. In prima oſtendit ꝙ ad hanc ſcientiam pertinet conſiderare de his. In ſecūda determinat de quodam principio demōſtrationis quod eſt inter alia primum. ibi {Eſt autem quoddam &c.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit propoſitum ex conſideratione ſcientiæ mathematicæ. Secūdo ex conſideratione ſcientiæ naturalis. ibi {Eodem autem.} Vtitur autem in prima parte tali ratione. Quæcunque communia à ſcientiis particularibus accipiuntur particulariter, & non ſecūdum ꝙ ſunt in ſua communitate, pertinent ad conſiderationē huius ſcientiæ. Sed prima principia demonſtrationis accipiuntur à mathematica, & ab aliis particularibus ſcientiis particulariter tantum: ergo eorum cōſideratio ſecundum ꝙ ſunt communia pertinet ad hanc ſcientiam, quæ conſiderat de ente inquantum eſt ens. Dicit ergo ꝙ mathematicus utitur {principiis communibus proprie,} ideſt ſecūdum quod appropriantur ſuę materiæ. Oportet autem quòd ad primam philoſophiam pertineat conſiderare principia huiuſmodi ſecundum ſuam communitatem. Sic enim accepta ſunt principia ſuiipſorū ſecundum quòd ſunt alicui materiæ particulari appropriata. Et hoc quod dixerat manifeſtat per exēplum. Nam hoc principium, Si ab ęqualibus æqualia demas, quę relinquuntur æqualia ſunt. eſt commune in omnibus quantis, in quibus inueniuntur æquale & inæquale. Sed mathematica aſſumunt huiuſmodi principia ad propriam conſiderationem circa aliquam partem quanti, quæ eſt materia ſibi conueniens. Nō eſt enim aliqua mathematica ſciētia, quæ conſideret ea quæ ſunt quātitatis communia, inquantum eſt quantitas. Hoc enim eſt primæ philoſophię. Sed cōſiderant mathematicæ ſcientię ea quæ ſunt huius uel illius quantitatis, ſicut arithmetica ea quæ ſunt numeri, & geometria ea quæ ſunt magnitudinis. Vnde arithmeticus accipit ꝓdictum principium, ſecundum ꝙ pertinet ad numeros tantum, geometria autem ſecundum ꝙ pertinet ad lineas uel ad angulos. Non autem conſiderat geometra hoc principiū circa entia inquātum ſunt entia, ſed circa ens inquantum eſt continuum, uel ſecundum unam dimenſionem ut linea, uel ſecundum duas ut ſuperficies, uel ſecundum tres ut corpus. Sed philoſophia prima non intendit de partibus entis inquantum aliquid accidit unicuique eorum, ſed ſpeculatur unumquodq; communium talium circa ens inquantum eſt ens. Deinde cum dicit.

Quia ſciæ particulares non cōſiderāt prima principia niſi particulariter, ideo metaphyſicus cōſiderat ea uniuerſaliter.

BESS.

Eodem autem modo circa etiam Naturalem ſcientiam ſe habet, quo Mathematica. Naturalis nāque accidentia & principia entium prout mouentur, & non prout entia ſunt, ſpeculatur. primam uero ſcientiam, horum diximus eſſe, prout ipſa ſubiecta entia ſunt, & modo prout aliquid aliud. Propter quod & illam, & Mathematicam ſcientiam, ſapientiæ partes eſſe ponendum eſt.

ANT. par. 1

Eodem autem habet modo & circa naturalem ſcientiam mathematicæ. Naturalis enim accidentia & principia ſpeculatur entium in quantum mota, & non inquantum entia. Primam autem ſcientiam diximus horum eſſe ſecundum ꝙ entia ſubiecta ſunt, ſed non alterum aliquid. Propter quod et hanc & mathematicam ſciam partes ſapientiæ eſſe ponedū.

Oſtendit idem ex conſideratione naturalis ſciētię, dicens, ꝙ eodem modo ſe habet naturalis ſciētia quantum ad hoc ſicut & mathematica, quia naturalis ſcientia ſpeculatur accidētia entium & principia, non inquantum ſunt entia, ſed inquantū ſunt mota. Sed prima ſcientia eſt de his ſecundū ꝙ ſunt entia, & non ſecundum aliquid aliud. & ideo naturalem ſcientiam & mathematicam oportet partes eſſe primæ philoſophiæ, ſicut particularis ſcientia pars dicitur eſſe uniuerſalis. Quod autem huiuſmodi principia communia pertineant ad cōſiderationem primę philoſophiæ, huius ratio eſt, quia cum omnes primæ propoſitiones per ſe ſint, quorum prædicata ſunt de ratione ſubiectorum, ad hoc ꝙ

Naturalis & mathematica ſūt aliquo modo partes metaphyſicæ.

ſint

ſint per ſe notę quantum ad omnes, oportet ꝙ ſubiecta & prædicata ſint nota omnibus. Huiuſmodi autem ſunt communia, quæ in omnium conceptione cadunt, ut ens & non ens, & totum & pars, æquale & inæquale, idem & diuerſum, & ſimilia, quæ ſunt de conſideratione philoſophi primi. Vnde oportet, quòd propoſitiones communes, quæ ex huiuſmodi terminis conſtituuntur, ſint principaliter de conſideratione philoſophi primi.

Lectio V.

Quod hoc principium, impoſsibile eſt, idē ſimul eſſe & non eſſe, uel affirmationem & negationem ſimul uerificari ad hanc ſpectent ſcientiam, oſtendit.

BESS. *Est autem aliquod in entibus principium, circa quod dicere falſum non erit, ſed neceſſe eſt ſemper contrarium facere, dico autem uerum dicere. utputa, quod non contingit idem ſecundum unum, & idem tempus eſſe.*

ANT. Cap. 4. par. 1. *Eſt autem quoddam in entibus principium, circa quod non eſt, mentiri contrarium autem neceſſarium ſemper facere. dico autem uerum dicere. Puta quod non contingit idē, ſecundum unum & idem tempus eſſe & non eſſe, & alia ipſis oppoſita hoc modo.*

Sermo de primo principio. Poſtquam oſtendit Phs ꝙ principia cōia demōſtrationis, ſunt principaliter de conſideratione huius philoſophiæ, hic determinat de primo principio inter ea. Neceſſe eſt.n.ꝙ ſicut omnia entia reducuntur ad aliquod primū, ita oportet ꝙ principia demonſtrationis reducātur ad aliquod principium, quod principalius cadit in conſideratione huius philoſophiæ. Quod ſit principiū, & quare. Hoc autem eſt ꝙ non contingit ſimul eſſe & non eſſe. Quod quidem ea rōne primum eſt, quia termini eius ſunt ens & non ens, qui primo in conſideratione intellectus cadunt. Diuiditur autem hæc pars in duas. In prima determinat ueritatem circa illud principium. In ſecunda excludit errorē. ibi {Addiſcentes autem.} Circa primum duo dicit de iſto principio. Primo dicit ꝙ eſt quoddam principium demonſtratiuum in entibus {circa quod nō contingit mētiri} .ſ.ſm interiorem rationem. Sed neceſſarium {eſt ſemper facere contrarium} .ſ. dicere uerū circa ipſum. Et hoc principium eſt, ꝙ non contingit idem eſſe & non eſſe ſm unum & idem tempus, & aliis conditionibus ſeruatis quæ conſueuerunt in contradictione apponi .ſ. ſm idem, ſimpliciter, & alia huiuſmodi. Impoſsibile.n. eſt ꝙ aliquis opinetur hoc principium eſſe falſum: opinaretur.n. contradictoria eſſe ſimul uera. & ſic idem haberet ſimul contrarias opiniones. nam contrariæ opiniones ſunt quæ ſunt de contrariis. Sicut opinio, qua quis opinatur Socr. ſedere, eſt contraria opinioni, qua quis opinatur eum non ſedere.

Vide cōditiones primi princi. primo Elēchorum. Cap. 3. & 4. hui⁹. t.c.4.

BESS. *Et non eſſe. & cætera eodem atque hæc, oppoſita. & de his talibus, ſimpliciter quidem demonſtratio non eſt, ad aliquem autem eſt. non eſt enim ex certiore principio ſyllogiſmum ipſius euſdem facere, quod eſſe oporteret, ſi ſimpliciter demonſtrare eſſet.*

ANT. par. 2. *Et de talibus ſimpliciter quidem non eſt demonſtratio, ad hunc autem eſt. non enim eſt ex credibiliori principio hoc ipſo facere ſyllogiſmum Oportet autem: ſiquidem erit ſimpliciter demonſtrare.*

Alia littera adhuc.

Secundo dicit, ꝙ de prædicto principio & ſimilibus nō poteſt eſſe ſimpliciter demonſtratio, ſed pōt eſſe demōſtratio ad hoīem. Qđ aūt nō poſsit ſimplr demōſtrari, ꝓbat ex hoc, ꝙ nō cōtingit facere ſyllm ad hoc principium demōſtrādū ex aliquo pricipio magis noto, qđ oporteret ſi ꝯtingeret illud pricipiū ſimplr demrar. Sed ad hoīem cōtingit hoc pricipiū demrare, q ꝯcedit aliqd aliud, licet minus notū, & hoc negat. Deinde cū dicit.

Ad illum uero, qui dicit locutiones oppoſitas, accipiendū eſt ab eo, qui monſtrat hoc falſum eſſe, aliquid tale, quod idē erit quidem ei, quod non contingit ſecundum unum, & idem tempus idem eſſe, & non eſſe, nō autem appareat idem eſſe. ſic enim ſolummodo demonſtretur ad eum, qui dicat oppoſitas locutiones de eodem uerificari

ANT. par. 3. *Ad dicentem autem oppoſitas dictiones ei, qui falſum id eſſe oſtendit, ſumendum aliquid tale, quod idem quidem erit ei, quod eſt, non contingere idem eſſe & non eſſe ſecundum unum & idem tempus, non uidebitur autem eſſe idem. Sic enim ſolum utique demonſtrabitur ad dicentem, contingere oppoſitas dictiones uerificari de eodem.*

Excludit opinionē negātiū illud principiū, & diuidit ī partes duas. Primo diſputat cōtra negātes hoc principiū. Scđo oñdit qōo ad hanc opinionē poſsit rñderi, ibi. {Soluet aūt} Circa primū duo facit. Prio diſputat cōtra negātes hoc pricipiū ſimplr. Scđo deſcēdit ad ſpāles opiniones, ibi. {Cito aūt.} Circa primū duo facit. Primo ponit modū diſputādi cōtra hūc errorē dicēs, ꝙ ille, q ꝯtra ponētē cōtradictorias ꝓpōnes eſſe ueras uult oñdere, ꝙ ſit falſum, debet ſumere aliquid tale qđ idē ſit huic principio .ſ. nō contingere idē eſſe & nō eſſe, ſm idē tps, ſed nō uideat idē. Si.n. uideret idē, nō cōcederetur ab aduerſario. Si aūt nō eſſet idē, nō poſſet concludere ꝓpoſitū: qa hmōi principiū nō pōt ex notioribus oñdi. Et iō hoc ſolū mō pōt ſumi demonſtratio contra dicentē, ꝙ contradictoria uerificantur de eodem: ut ſcilicet illud quod ſumitur ſit idem concluſioni, ſed non uideatur idē.

Diſputat ꝯtra negātē primū principium. Le.6. pt. 1.

Modū diſputādi cōtra pdictos docet.

BESS. *Qui autem ſermonem inuicē communicaturi ſunt, oportet ut aliquatenus inuicem intelligant. hoc enim non facto, quo modo erit eis inuicem ſermonis communicatio? Oportet igitur nominum unumquodque notum eſſe, & aliquid ſignificare, nec multa, ſed unum. quòd ſi plura ſignificet, manifeſtare ad quod eorum nomen fert. Qui igitur dicit eſſe hoc & non eſſe hoc, quod omnino eſſe dicit, non dicit. quare id quod nomen ſignificat, idipſum non ſignificare dicit. hoc autem impoſsibile eſt. unde ſiquidem ſignificat aliquid, hoc ſcilicet eſſe hoc, impoſſe eſt cōtradictionē de eodē uerificari.*

ANT. par. 4. *Futuros itaq; inuicem rōne cōicare, oportet aliquid ipſorum intelligere. Nō facto aūt hoc, qūo eſt cōicatio his adinuicem ſermonis? Oportet igitur nominum unumquodque eſſe notum, & ſignificare aliquid, & non multa, ſolum aūt unum. Si aūt plura ſignificet, manifeſtū facere ad quod fert nomen eorū. Dicens itaq; eſſe hoc, & non eſſe hoc, quod totaliter eſſe dicit non dicit: quare quidem quod ſignificat nomen, hoc non inquit ſignificare. hoc aūt impoſsibile. Quare ſiquidem ſignificat aliquid eſſe hoc, contradictionem uerificari impoſsibile de eodem.*

Secundo procedit ad diſputandum contra pdictum errorē, & circa hoc facit tres rationes, quarum prima eſt: ꝙ ſi duo homines debeant adinuicem communicare rationem, ut.ſ. unus alteri rationem ſuam communicet diſputando, oportet unum ipſorum intelligere aliquid, quod ab alio dicitur: quia ſi hoc non eſſet, non communicarent adin-

Arguit tribus rationibus contra negantes primū principium in generali.

adinuicem in ſermone ſecundum rationem. Et ita fruſtra acciperetur diſputatio cõtra eum, qui hoc negaret. Si autem unus ex eis itelligeret qđ alius dicit, oportet ꝙ uniunquodque nominum q̃ proferuntur, ſit notum in ſua ſignificatione, & per cõſequens, ꝙ ſignificet aliquid, & non multa, ſed ſolum unum. Et ſignificet multa, ꝙ manifeſtetur ad quod illorum multorum ſignificãdum utatur nomine. alias neſciret unus, quod alius uellet dicere. Hoc igitur ſuppoſito, ꝙ nõmen ſignificet unũ, manifeſtum eſt, ꝙ ille, qui dicit eſſe hoc, & non eſt hoc, puta ꝙ Soc. eſt homo, & non homo, illud unũ quod attribuit Socrati, quod. ſ. eſt hõ, negat, cum adiungit ꝙ non eſt homo. & ſic negat iam quod primo ſignificauit. Vnde relinquitur ꝙ nomen nõ ſignificet id quod ſignificat, quod eſt impoſſibile. Sequitur ergo ꝙ ſi nomen aliquid determinate ſignificat, quòd impoſſibile eſt contradictionẽ uerificari de eodem. Secũdam rationẽ ponit ibi.

BESS. *Item, ſi nomen aliquid ſignificat, & hoc uerificatur, oportet hoc neceſſario eſſe. quod uero neceſſario eſt, non contingit tunc non eſſe. oppoſitas ergo nõ eſt poſſibile locutiones de eodem uerificari.*

ANT, par. 1. *Adhuc aũt ſi quid ſignificat nomen, & hoc uerificatur, oportet & hoc ex neceſsitate eſſe. quod autem ex neceſsitate eſt, non contingit tunc non eſſe. Oppoſitas igitur non contingit dictiones & negationes uerificari de eodem.*

Quæ talis eſt. Si nomẽ ſignificet aliquid, & hoc quod ſignificatur per nomen uerificatur de eodẽ, de quo primo prædicatur nomen, neceſſe eſt hoc in eſſe ei, de quo prædicatur nomen, dum propoſitio uera fuit. Manifeſtum eſt enim ꝙ hæc conditionalis eſt uera, ſi Soc. eſt homo, Socrates eſt homo. omnis autem conditionalis uera eſt neceſſaria. Vnde neceſſe eſt, quòd ſi conſequens ſit uerũ, quòd antecedens ſit uerum, quoniam concluditur quòd neceſſe eſt quamlibet propoſitionem eſſe ueram dum uera eſt. Sed quod eſt aliquando non contingit tunc non eſſe, quia neceſſe eſſe, & non contingens non eſſe equipollent. Ergo dum hæc eſt uera, Soc. eſt homo, non contingit hanc eſſe ueram, Soc. non eſt homo. Et ſic patet quòd nõ contingit oppoſitas affirmationes & negationes ſimul uerificari de eodẽ. Tertiã rõnẽ ponit ibi.

BESS. *Itẽ, ſi nihil magis affirmatio, quàm negatio uerificatur, qui dicit hominem, uel non hominem, nihil magis uerum dicet. attamen uideri poteſt, quod ſi hominem non equum eſſe dicat, aut magis, aut non minus uerum dicere, quam ſi non hominem. unde etiam, ſi eundem dicit equum eſſe, uerum dicet: oppoſitas enim ſimiliter erit ueras eſſe. Accidit igitur eundem, & hominem, & equum eſſe, aut cæterorum animalium aliquod. Uerum ſanè nulla eſt ſimpliciter demonſtratio, uerum ad eum, qui hæc ponit demonſtratio eſt.*

ANT. par. 6. *Adhuc autem ſi nihil magis dictio quam negatio uerificatur, dicens hominem, aut non hominem, nihil magis uerũ dicet. Videbitur autem utique non equum eſſe, dicens hominem, & magis aut non minus uerum dicere, quam non hominem. Quare & equum dicens eſſe eundem, uerum dicet. Oppoſitas enim ſimiliter erat uerum dicere. Accidet igitur eundem, hominem eſſe & equum, aut aliorum aliquod animalium. Demonſtratio quidem igitur nulla horum eſt ſimpliciter. Ad ponentem tamen hæc demonſtratio.*

Quæ talis eſt, ſi affirmatio non eſt uera, magis quam negatio ei oppoſita, ille, qui dicit Socr. eſſe hoĩem, non magis uerũ dicit quã ille, q dicit Socr. non eſſe hominem. Sed manifeſtum eſt, ꝙ ille, qui dicit hominem non eſſe equum, aut magis uerũ dicit, aut non minus quam ille, qui dicit hominẽ nõ eſſe hominem. Ita ergo per locum à ſimili uel à minori, uerum dicet, qui hominem dicet non eſſe equum. Sed, ſi oppoſita contradictorie ſunt ſimul uera, ſi hæc eſt uera, hõ non eſt equus, & hæc erit uera, homo eſt equus. Et ita ſequitur, quòd homo ſi equus & quodcunq; aliud animalium. Sed, quia poſſet aliquis calũniari prędictas rationes, ex hoc quòd ea, quę aſſumuntur in eis ſunt minus nota quam concluſio quæ intenditur, ideo reſpondet dicens quòd nulla prædictarum rationum eſt demonſtratiua ſimpliciter, ſed tamen poteſt eſſe demonſtratio ad hominem qui ponit hanc rationẽ, quem oportebit concedere ea quæ aſſumuntur, licet ſint minus nota ſimpliciter quam id quod negat. Deinde cum dicit. — Excludit tacitam calũniam.

BESS. *Facile autem & ipſum Heraclitum quiſpiam hoc modo interrogans concedere cogeret, nunquam poſsibile eſſe oppoſitas locutiones de eodem uerificari. nunc uero, cum ſeipſum quidnam diceret, non intelligeret, hanc opinionem habuit. Simpliciter autem ſi hoc, quod ab eo dicitur, uerum eſt, nec hoc ipſum uerum erit, ſcilicet inquam, quod cõtingit idẽ ſecundum unum & idem tempus eſſe. Quemadmodum enim & ipſis diuiſis nihil magis affirmatio, quàm negatio uerificatur, eodem modo ſimul utroq;, ac cõplexo, ac ſi una quædam affirmatio eſſet, nihil, magis negatio, quàm totum tanquam in affirmatione poſitum uerificabitur.*

ANT. par. 7. *Cito autem & utique quis & ipſum Heraclitum hoc interrogans modo, cogeret confiteri nunquam oppoſitas dictiones poſsibile eſſe de eiſdẽ uerificari. Nũc autem non intelligens ſeipſum quid quidem dicit, hanc accepit opinionem. Totaliter autem ſi quod dicitur ab ipſo eſt uerum, neq; utique ipſum hoc uerum erit. Dico autem idem contingere ſecundum unum & idem tempus, & eſſe & non eſſe. Quemadmodum enim & diuiſis ipſis, nihil magis affirmatio quã negatio uerificatur, eodem modo & ſimul utriſque, & ſimul complexi, uelut una quadam affirmatione exiſtente, nihil magis, negatio quam totum ut in affirmatione poſitũ uerum erat.*

Excludit prædictum errorem deſcendendo ad ſpeciales opinantes, & primo ad Heraclitum. Secundo ad Pythagoram, ibi. {Simile autem.} Ponebat autem Heraclitus duo, ſcilicet quòd affirmatio & negatio ſit ſimul uera. Ex quo ſequebatur ꝙ omnis propoſitio tam affirmatiua quam negatiua ſit uera. Item ponebat ꝙ inter affirmationem & negationem ſit aliquod medium, Et ſic ſequebatur quòd contingeret neq; affirmationem neq; negationem eſſe ueram. Et per conſequens omnem propoſitionem eſſe falſam. Primo ergo inducit rationem contra primum. Secundo contra ſecundum: ibi {Adhuc autem.} Dicit ergo quòd de facili aliquis hoc modo diſputando ad hominem coget ipſum Heraclitum, qui fuit autor huius propoſitionis, confiteri quòd oppoſitæ ꝓpoſitiones non uerificantur de eodẽ. Vr. n. hanc opinionẽ accepiſſe ꝙ uerificent de eodẽ, ex hoc ꝙ nõ ĩtellexit ſeipſum quid diceret. Hoc autem modo cogeretur negare quod dicit, quia ſi illud quod dictum eſt ab eo, uerum eſt. ſ. ꝙ contingat idem ſm unum & idem tempus eſſe & non eſſe, ſequitur ꝙ hoc

Diſputat cõtra Heraclitum qui negabat primũ principium. Lect. prin. par. 9.

Deſtruit primũ errorem Heracliti quo credebat ꝯtradictoria eſſe ſimul uera.

hoc ipſum non erit uerum. Sicuti enim ſi diuiſim accipiantur affirmatio & negatio, non magis uera eſt affirmatio quã negatio: ita & ſi accipiãtur affirmatio & negatio ſimul tanquam ex eis una affirmatio fiat, non erit minus negatio uera huius totius compoſiti ex affirmatione & negatione, quã ipſa tota affirmatio compoſita. Manifeſtum eſt.n. ꝙ contingit aliquam propoſitionem copulatiuam eſſe uerã, ſicut aliquam ſimplicẽ propoſitionem, & cõtingit accipere eius negationem. Siue autem illa copulatiua cõponatur ex duabus affirmatiuis, ſicut cũ dicitur Soc. ſedet & diſputat: ſiue ex duabus negatiuis, ſicut cum dr̃ uerũ eſſe Soc. nõ eſſe lapidem, neque aſinum, ſiue ex affirmatione & negatione, ut cum dr̃, uerum eſt Soc. ſedere & nõ diſputare, ſemp tñ copulatiua uerificata ſumitur in uirtute unius affirmatiuæ. Et ille ꝗ dicit eam eſſe falſam, aſſumit negationem quaſi totius copulatiuæ. Qui ergo dicit ſimul eſſe uerum, hoĩem eſſe & non eſſe, aſſumit hoc ut quandã affirmationẽ: & hoc nõ eſſe uerum, eſt eius negatio. Si ergo affirmatio & negatio eſt ſimul uera, ſequitur ꝙ hæc etiam negatio ſit uera, qua dr̃ non eſſe uerum. ſ. ꝙ affirmatio & negatio ſint ſimul uera. Oportet enim ſi aliqua negatio eſt ſimul uera cũ affirmatione ſibi oppoſita, ꝙ omnis negatio ſit ſimul uera cum affirmatione ſibi oppoſita. Eadẽ enim eſt ratio in omnibus. Deinde cum dicit.

BESS.

Item, ſi nihil eſt uere aſſerere, id etiam ipſum falſum erit dicere, aſſertionem nullam ueram eſſe. quòd ſi aliquid ſit, ſoluetur profectò, quod ab illis dicitur, qui ad huiuſcemodi inſtant, & qui totaliter ipſum diſputare perimunt.

ANT. par. 8.

Adhuc autem ſi nihil eſt uere affirmare, hoc ipſum utique falſum erit dicere, nullam ueram affirmationem exiſtere. Si autem eſt aliquid, ſoluetur unq; quod dicitur ab his, qui talia inſtant, & penitus auferentibus diſputare.

Deſtruit ſecũdum errorẽ Heracliti quo putabat, inter cõtradictoria dari mediũ. Heraclitus oẽm aufert diſputationem.

Inducit rõnem cõtra hoc, quod ponebãt ꝙ nulla affirmatio ſit uera. Si.n. nihil contingat uerũ affirmare, q aũt dicit nullã affirmationem uerã eſſe, aliqd affirmat, hoc. ſ. ꝙ uerũ ſit nullã affirmationem eſſe ueram, ergo hoc ipſum falſum erit. Et ſi aliquid affirmatiue dictum uerum ſit, remouebit opinio talium qui contra oĩa inſtant. Et qui iſta poſitione utunt, auferunt totaliter diſputationẽ: q a ſi nihil eſt uerũ, nõ põt aliquid cõcedi ex quo diſputatio poſsit procedere. Et ſi affirmatio & negatio ſint ſimul uera, non erit ſignificare aliquid per ſermonẽ, ut ſupra dictum eſt. Et ſic ceſſabit diſputatio. Deinde cum dicit.

BESS.

Simile autem dictis eſt, et quod à Prothagora dictum eſt. & ille nãque omnium rerum menſuram hominem aiebat eſſe: nihil aliud dicens, niſi quod id, quod unicuique apparet, hoc etiam indubitato eſſe. hoc autem poſito, idem accidit eſſe & non eſſe, & malum & bonum eſſe, & cætera, quæ ſecundum oppoſitas locutiones dicuntur: propterea quod plerunque his quidem hoc apparet, iſtis uero contrarium eſſe bonum: menſuram autem eſſe, quod unicuique appareat.

ANT. par. 9.

Simile autem dictis eſt, & quod dicitur à Pythagora. Etenim ille dixit omnium rerum eſſe menſuram hominem, nihil aliud dicens, quam quod uidetur unicuique hoc & eſſe firmiter. Hoc autem facto idem accidit & eſſe & non eſſe & bonum & malum eſſe, & alias ſecundum oppoſitas dictiones dicta, propter multotiens his quidem uideri eſſe hoc bonum, his autem contrarium. Menſuram autem eſſe, quod uidetur unicuique.

Arguit cõtra Pythagorã de primo principio. Lect. 2.

Deſcendit ad opinionem Pythagoræ, & dicit ꝙ id quod dictum eſt à Pythagora, ſimile eſt dictis ab Heraclito, & ab aliis qui ponunt affirmationẽ & negationẽ ſimul eſſe uerã. Dicit.n. Pythagoras ꝙ hõ eſt menſura oĩum rerum. ſ. ſcḋm ſenſum & intellectũ ut in Nono dictũ eſt, quaſi eſſe rei ſequat apprehenſionẽ intellectus & ſenſus. Et ſic qui dicit hoĩem eſſe menſuram oĩum, nihil aliud dicit quam hoc eſſe uerũ, quod ur̃ unicuiq;. Quo poſito ſequitur ꝙ idem ſit & non ſit, & ꝙ idem ſimul ſit bonum & malum. Et ſimile eſt in aliis oppoſitis, eo ꝙ multotiẽs ur̃ hominibus aliquibus aliqd eſſe bonum, & aliis ur̃ contrarium, & ipſum uideri eſt menſura rerũ ſcḋm opinionem Pythagoræ, ut. ſ. intantum ſit uerũ rem eſſe, inquantum uidetur.

Lectio VI.

Duo deſtruit principia, quibus aliqui apparenter ſuadebant contradictoria ſimul uerificari.

BESS.

Soluetur autem hæc dubitatio, uiſo unde huius opinionis principium uenit.

ANT. par. 1. Cap. 5.

Soluetur autem utique huiuſmodi dubitatio, conſiderantibus unde uenit principium exiſtimationis huius.

Poſtquam Philoſophus diſputauit cõtra ponẽtes contradictoria ſimul uerificari de eodem, hic oñdit quõ hæc rõ poſsit ab eorũ mẽtib⁹ remoueri. Et diuiditur in partes duas. In prima oñdit ꝓpoſitum. In ſcḋa inducit quædã corollaria ex dictis, ibi. {Quare manifeſtũ.} Prima pars diuiditur in partes duas. In prima oñdit quõ ꝑdicta rõ in aliquibus ſolui poſsit. In ſcḋa oñdit in quibus poſsit ſolui, & in quibus nõ, ibi. {Ad habentes igit.} Circa primũ tria facit. Primo ꝓponit modũ quo ꝑdicta rõ in aliquibus ſolui poſsit, dicẽs ꝙ dubõ ꝑdicta ex qua aliqui mouent ad ponendũ ꝯdictoria ſimul uerificari de eodẽ poterit ſolui, ſi qs cõſideret unde pricipiũ ſumpſit hæc põ. Secundo ibi.

Lect. prin. par. 4. Lect. prin. par. 10. Tollit motiua ꝑdicti erroris.

BESS.

Videtur etenim quibuſdam quidem, ex Naturalium opinione ſumpſiſſe principiũ, quibuſdã uero, ex eo quod nõ omnes eadem de eiſdem cognoſcant, ſed quibuſdam hoc apparere delectabile, quibuſdam contrarium.

ANT. par. 2.

Videtur enim quibuſdam quidem ex phyſiologorum opinione, aliis autem ex non eadem de eiſdem omne cognoſcere, ſed his quidem delectabile hoc uideri, his aũt contrarium.

Ponit ꝑdicta motiua

Aſsignat duplex pricipiũ ꝑdictæ põnis, dicẽs ꝙ qbuſdã ur̃ ꝙ principiũ dictæ opinionis ſit ex opinione nãlium Phorum, qui poſuerunt aliquid non fieri ex nõ ente. Aliis aũt ur̃ ꝙ principiũ ſumpſerit ex hoc qḋ nõ oẽs eadẽ iudicãt de eiſdẽ. Sed qbuſdã ur̃ hoc eſſe delectabile, & aliis cõtrariũ. Ex hoc enim ſequit ꝙ oppoſita ſint ſimul uera, ſi qs credat ꝙ omne qḋ ur̃ alicui ſit uerum. Tertio ibi.

BESS.

Nihil enim ex non ente fieri, omne uero ex ente, ferè omnium Naturalium decretum. Cum igitur non album ex perfectè albo fiat, & minimè ex non albo, nũc uero factum nõ album, ſi fieret ex non ente albo, quod ſit non album fieret. profectò ex non ente ſecundum illos, ſi nõ erat idem album & non album. Non eſt autem difficile hanc dubitationem ſoluere. dictum eſt enim in naturalibus, quomodo ex non ente, & quomodo ex ente fiant quæ fiunt.

ANT. par. 3.

Nihil.n. ex nõ ente fieri, oẽ aũt ex ente, fere oĩum eſt cõe dogma eorũ, q de Natura. Quoniã igitur nõ albũ fit ex al-

bo perfecte exiſtente, & nequaquã ex nõ albo: nũc aũt factũ nõ albũ, fiet utiq; ex non ente nõ albo, quod fit non albũ. Quare ex non ente fiet utiq; ſecũm illos, ſi non exiſtit, non album idem & album. non difficile autem diſſoluere dubitationem hanc. Dictum eſt enim in phyſicis. quomodo ex non ente fiunt quæ fiunt, & quomodo ex ente.

Manifeſtat quomodo ex p̃miſsis duobus principiis dicta opinio ſequatur, & quomodo ſoluatur. Et primo quomodo ſequatur ex opinione naturalium phyſicorum. Secundo quomodo ſequatur dicta opinio ex eo q creditur, quodcunque uidetur eſſe uerum, ibi.{Sed eſt ſimiliter.} Dicit ergo primo, quòd fere omnium eorum, qui de natura tractauerunt, commune dogma eſt, q nihil fit ex non ente, ſed omne quod fit, fit ex ente. Manifeſtum eſt etiam, q aliquid fit nõ album ex eo qđ eſt perfecte album, non autem fit album ex non albo. Vlterius etiam manifeſtum eſt, quòd non album fit ex eo, quod non eſt non album. Quòd exinde patet, quòd id, quod non eſt non album, fit non album, ſicut quod nõ eſt nigrum fit nigrum. Sic igitur illud, ex quo fit non album, eſt album, & non eſt non album. Quod non poteſt intelligi tanquam penitus ſit non ens non album, quia ſic uideretur ſequi q aliquid fieret ſimpliciter ex non ente. Sicut, ſi diceremus q ignis fit ex non igne, quomodo intelligebãt, q illud, quo fit ignis, ſit penitus nõ ignis? Sic enim uidebatur eis, q ſequeretur, q fieret aliqđ ex nõ ente. Et pp hoc ponebant quod in eo ex quo fit ignis, erat ignis latens, ut patet ex opinione Anaxagoræ, quæ ponitur in Primo Phyſi. Similiter credebant, q ſi aliquid fit non album ex eo q nõ eſt nõ album, q nihilominus non album præexiſteret in eo ex quo fit nõ album, ut dictum eſt. Sequebatur etiam ſecundum eos quod illud ex quo fit non album, eſſet album & non album ſimul, niſi ponatur q aliquid fiat ex non ente. Sed hanc dubitationem, ut ait Philoſophus, non difficile eſt ſoluere. Expoſitum enim eſt in Primo Phyſicorum, quomodo aliquid fiat ex ente, & quomodo ex nõ ente. Dictum eſt enim q aliquid fit ex non ente in actu, & ente in actu p accidens. Sed ex materia quæ in potentia eſt, fit aliquid per ſe. Accidit .n. factioni q materia ex qua fit aliquid, fuerit ſubiecta formæ & priuationi. Et ſic non oportet, q id ex quo aliquid fit, ſimul ſit ens & non ens in actu, ſed quòd de ſe ſit potentia ad ens & non ens .i. ad formam & priuationem.

Contra primum modum.

Lect. 5. Tex. c. 33.

Solutio motiui. Tex. c. 75. Lect. 12.

Deinde cum dicit.

BESS.

At ſimiliter utriſque opinionibus, ac immaginationibus eorum, qui ſibi ex aduerſo addubitant, attendere, ſtolidum eſt. manifeſtum eſt enim, quod alteros eorum neceſſe eſt falſum dicere. Hoc etiam ex illis patet, quæ ſecundum ſenſum fiunt: nunquam enim idem quibuſdam dulce quibuſdam contrarium apparet, non corruptis, & læſis alteris organo ſenſus, & iudicatiuo prædictorum ſaporum. hoc autem ita ſe habente, alteros quidem putandum menſuram eſſe, alteros uero minimè. Similiter autem & de bono & malo, & turpi, & aliis huiuſcemodi dico. nam non ponere eſſe niſi ea, quæ apparent, nihil differt ab his, qui digitum uiſui ſupponẽtes ex uno duo apparere faciunt, ac duo eſſe putant, propterea quod tot apparent, & rurſus unum. illis nãque qui uiſum non mouent, unum apparet quod unum eſt.

ANT. par. 4.

Sed & ſimiliter attendere utriſque opinionibus & phãtaſiis ad ipſos dubitantium, ſtultum. Palam enim, quòd alterum ipſorum neceſſe eſt mentiri. Palam autẽ hoc ex his, quæ fiunt ſecundum ſenſum. Nũquam enim uidetur idem his quidem dulce, his autem contrarium non corruptis & priuatis alteris ſecundum organum ſenſus, & iudicatorius dictorum ſaporum. Hoc autem exiſtente tali, alteros quidem exiſtimãdum menſuram eſſe, alteros aũt non putãdum. Similiter autem hoc dico, & in bono, & in malo, & pulchro, & turpi, & in aliis talibus. nihil enim differt hoc dignificare, quam quæ apparent ſubmittentibus ſub uiſu digitum, & facientibus ex uno uideri duo, oportere eſſe, propter apparere tanta, & iterum unum. Non mouentibus enim uiſum, unum apparet quod unum.

Remouet prædictam opinionẽ ſm q cãtur ex alio principio, qđ eſt opinari oẽ, quod uĩ, eſſe uerum. Et primo remouet hoc principium: & ſecundo cauſam eius, ibi.{Totaliter autem.} Dicit ergo primo q ſicut ſtultum eſt propter prædicta opinari, q contradictoria ſimul uerificãtur de eodem, ſimiliter {etiam eſt ſtultum attendere} .i. aſſentire prædictis utriſque opinionibus philoſophorum dubitantium contra ſeipſos. Manifeſtũ eſt .n. q neceſſe eſt alterũ eorũ mentiri. Et hoc palam eſt ex his, quæ apparent ſm ſenſum. Nunquã enim idem uĩ his quidem dulce, aliis amarum, niſi in alteris eorum ſit aliqua corruptio, aut priuatio ſm organum ſenſus, & ſecundum uirtutem, q̃ iudicat de ſaporibus. Huiuſmodi autẽ corruptione in alteris eorũ exiſtente, exiſtimandum eſt {alteros eorum eſſe menſuram,} ideſt accipiendum eſt eorum iudicium quaſi regulam & menſurã ueritatis. Illorũ ſcilicet in quibus nõ eſt corruptio: non autem hoc putandum eſt & de alteris, in quibus eſt corruptio. Et ſicut hoc manifeſtũ eſt in cognitione ſenſus, ſimiliter dicendum eſt in bono & malo, in pulchro & turpi, & huiuſmodi omnibus quæ per intellectum cognoſcuntur. Si enim quibuſdam uideatur ſm intellectum hoc eſſe bonum, aliis autem malum, ſtandum eſt eorum iudicio in quibus non eſt aliqua corruptio ſm intellectum, nec ex praua conſuetudine, neque ex praua affectione, neq; ex aliqua huiuſmodi cauſa. Nam ſi quis dicat q nihil minus dignum eſt credere his quam illis, nihil hoc differt quã ſi diceret, q ea q̃ apparent {hominibus ponẽtibus ſub uiſu digitũ,} ideſt mouentibus oculum digito, & ex hoc faciẽtibus q id quod eſt unum, uideantur duo, q propter hoc oporteat eſſe duo, quia apparent tot. Et iterum oporteat eſſe unum, quia quando aliquis non mouet oculum, apparet unum id qđ eſt unũ. Manifeſtum eſt enim q iudicandum eſt de unitate rerum, ſecundum id quod uiſus iudicat nulla extranea paſsione exiſtente in eo. Non autem ſecũm quod iudicat ex prædicta paſsione. Sic autem iudicat unũ eſſe duo, quia ſpecies unius uiſibilis duobus modis redditur organo uiſus quando mouetur, & ſecundum utriuſque diſpoſitionem peruenit ad organũ ſenſus communis, quaſi eſſent duo uiſa. Deinde cum dicit.

Contra ſecundũ motiuum.

Pñ ſequens.

Quare ex ſuppõne digiti oculo, unũ uidetur duo.

BESS.

Simplr aũt incõueniẽs eſt ex eo, quod præſentia uidẽtur mutabilia, & nunquã in eiſdẽ permanentia ex hoc de ueritate iudicare. oportet etenim ex eis, quæ ſemper ſimiliter ſe habent, nullamq; mutationem faciunt, ueritatem uenari. talia uero ſunt, quæ per mundum, hæc enim non quandoque

Veritas ex quibus.

doq; quidem talia, rurſus autem alia apparent, uerum ſem per eadem, nullius mutationis participantia.

ANT. pac. 5.

Totaliter autem inconueniens eſt uideri præſentia permutantia, & nunquã permanentia in eiſdem, ex hoc de ueritate iudicium facere. Oportet enim ex ſemper ſecundum eadem ſe habentibus, & neque unam permutationem ſacientibus uerum uenari. talia autem ſunt quæ ſecundum mundum: hæc enim non quandoque quidem talia, iterum autem alia uidentur. eadem autem ſemper, & per mutatione nulla participant.

Impugnat cám ſcdi motiui q n que ratio-nib us.

Excludit cauſam, propter quam ponebant omne quod uidetur eſſe uerum. Hoc enim ponebant aliqui, quia exiſtimabant res omnes eſſe in continuo fluxu, & ꝙ nulla natura eſſet in rebus fixa & determinata. Et ſic ſequebatur, ꝙ rem eſſe talem non erat niſi uideri. Contra hoc ergo ponit quinque rationes, quarum prima talis eſt, ꝙ totaliter inconueniens eſt ſumere iudicium de tota ueritate ex hoc, ꝙ iſta ſenſibilia quæ ſunt prope. ſ. uicina nobis, permutantur & nunquã permanent. Oportet autem magis uenari uerum ex his, quæ ſemp ſe habent eodem modo, & non patiuntur aliquã permutationem quantum ad ſubſtantiam ſuam, licet appareat in eis motus ſecundum locum. Talia enim ſunt (quæ cõtinent mundum). ſ. corpora cœleſtia ad quæ comparata hæc copora corruptibilia, quaſi nullius ſunt quãtitatis, ut mathematici probant. Corpora autem cœleſtia ſunt ſemper eadem & non uidentur quandoque talia, & alia uice alia, ſed nulla permutatione participant, quæ. ſ. ſit in eorum ſub̃a. Secundam rõnem ponit ibi.

Indicium de ueritate rerum ex immobilibus ſumendum eſt nõ ex mobilibus.

BESS.

Præterea, ſi motus & aliquid motum eſt, omne uero ex aliquo in aliquod mouetur: oportet igitur quod mouetur eſſe in eo, ex quo mouetur, & non eſſe in eo, & ad hoc moueri, ac eſſe in eo, aut contradictionem non uerificari ſecundum eos.

ANT. par. 6.

Adhuc autem ſi motus eſt, & motum aliquid: mouetur autem omne ex aliquo ad aliquid, oportet igitur quod mouetur, eſſe & adhuc in illo, ex quo mouebit, & non eſſe in ipſo. & ad hoc moueri & fieri in hoc, ſecundum contradictionem autem non uerificari ſecundum ipſos.

Quæ talis eſt. Si motus eſt in iſtis inferioribus, oportet ꝙ id, quod mouetur ſit aliquid, & etiam oportet, quòd id, quod mouetur, moueatur ex aliquo, & etiam ad aliquid. Vnde oportet id, quod mouetur, adhuc eſſe in eo, ex quo mouetur, & nõdum eſſe in eo, ad quod mouetur, ſed moueri ad ipſum & continue fieri in ipſo. Et ſic aliqua affirmatio determinate eſt uera, & aliqua negatio, & non oportebit, ꝙ contradictio uerificetur de eodem quia ſecũdum hoc nihil moueretur. Si enim idem foret eſſe in termino ad quem, & non eſſe, nulla ratio eſſet quare moueretur ad terminum, ad quem aliquid quod nondum eſt ĩ illo: quia iam eſſet ibi. Tertiam rationem ponit ibi.

BESS.

At ſi ſecundum quantum præſentia fluunt & mouentur, & hoc aliquis ponat, quamuis uerum non ſit, cur ſecundum quale non manent? Videntur autem haud minimè ea, quæ ſecundum contradictiones ſunt, de eodem prædicari, ex eo, quod putant quantum in corporibus non manere, propterea quod idem & quatuor cubitorum eſt, & nõ eſt. ſubſtantia uero ſecundum quale. hoc enim determinatæ naturæ, quantum uero indeterminatæ eſt.

ANT. pac. 7.

Et ſi ſecundum quantum continue præſentia fluunt & mouentur, & quis hoc ponat equidem non uerum exiſtens, propter quid ſecundum quale non manet? Videtur enim nõ minimè quæ ſecundum contradictiones eiuſdem prædicari, & exiſtimare quantum non manere in corporibus, propter & eſſe quadricubitum idem & non eſſe. Subſtantia autem ſecundum quale, hoc quidem determinate naturæ, quantum autem indeterminate.

Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, ꝙ Heraclitus uidens aliquid augeri longo tempore, puta p. unum annum ſecundum aliquam determinatam quantitatem & modicam, exiſtimauit quòd qualibet parte illius temporis aliquod augmentum fieret, ſed inſenſibile propter paruitatem quãtitatis, quæ augetur. Et ex hoc inductus fuit ad credendum, quòd omnes res etiam quæ uidentur queſcentes, etiam inſenſibiliter mouerentur cõtinue, ſed poſt longum tempus ſenſibiliter eorum motus appareret. Eſt autem hoc falſum quod de augmento opinabatur. Non enim continue fit augmentum, ita ꝙ in qualibet temporis parte aliquid creſcat, ſed diſponitur ad augmentum corpus per aliquod tempus, & tunc creſcit ut Ariſ. expreſsius manifeſtat in Octauo Phy. Dicit ergo ꝙ ſi corpora præſentia hic apud nos cõtinue fluunt & mouẽtur ſm quantitatem, & ſi hoc aliquis uellet concedere, licet non uerum ſit, non eſt rõ quare nõ poſſit aliquid moueri ſm quantitatem. Videtur enim ꝙ nõ parum hæc opinio quæ ponit contradictiones ſimul eſſe eiuſdem, prædicet ex eo quod exiſtimat ꝙ quantum non remanet in corporibus, & ſic opinantur ꝙ id ſit & non ſit ſimul quadricubitum. Sed ſubſtãtia rei determinatur ſm quale, id eſt ſm aliquam formam. Quale autem eſt determinatæ naturæ in rebus, & ſi quãtum ſit indeterminatum propter motum, ut dictum eſt. Quartam rationem ponit ibi.

Non. n. cõtinue augetur.
Tex. c. 6a.
Lect. 1a.

BESS.

Item cur, cum hunc cibum præcipiat medicus, ſumunt? quid nãque magis hoc, panis quàm non panis ſit? quare nihil differt comedere, uel non comedere. nunc uero tanquam uerum dicente circa idipſum, & hoc cibo exiſtente, qui præceptus fuit. ſumunt illum. at non oportebat, cum nulla natura in ſenſibilibus firmiter maneat, ſed omnes ſemper fluãt, ac moueantur.

ANT. par. 8.

Adhuc propter quid iubente medico hunc cibum offerre, offerunt? Quid enim magis panis eſt aut non eſt? Quare nihil utique aliquid habebit comedere, aut non comedere? Nũc autem ut uerum dicentes circa ipſum, & exiſtente iuſſo cibo hoc, offerunt hunc. Quamuis non oportebat, non permanente ulla natura firmiter in ſenſibilibus, ſed ſemper omnibus motis & fluentibus.

Quæ talis eſt. Si in rebus nihil eſt fixum, neque quantum ad eſſe, neque quantum ad non eſſe, ꝑp quid deferunt hunc cibum, quem medicus iubet, & non alium? Secundum enim dictam opinionem quid magis eſt panis, uel non panis? quaſi diceret, non magis prædicatur de eo affirmatio quam negatio. Et ſic nihil differt ꝙ comedat, uel nõ comedat. ſed nos uidemus ꝙ ipſi offerunt hunc cibum, quem medicus iubet, quaſi habentes uerum iudicium de ipſo cibo, & quaſi hic cibus uere ſit ille cibus, de quo medicus iubet. Hoc autem non oporteret, ſi nulla natura ſic per certitudinem maneret in ſenſibilibus, ſed omnia ſemper mouerentur & fluerent. Quintam rationem ponit ibi.

BESS. Senſibilia omnia ſem p mutari.

Item ſi ſemper quidem alteremur, & nunquam idem permaneamus, quid mirum ſi nunquam nobis eadem appareut, quemadmodum etiam ægrotis? etenim his eo quod non ſimiliter diſpoſitus habitus eorum ſit, ut cum ſani erant, nō ea apparent ſimilia, quæ ſecundum ſenſus. cum ipſa quidem ſenſibilia nullam mutationem propter hoc participent, diuerſas tamen ægrotis, et nō eaſdē ſenſationes faciūt. Eodē igitur mō fortaſſe neceſſe eſt ſe habere, ſi dicta mutatio fit. Quod ſi non mutamur, ſed idem permaneamus, ſit aliquid profectò permanens.

ANT. par. 9.

Adhuc, ſi ſemper alteramur, & nunquam permanemus idem, quid mirabile, ſi nūquam eadem nobis uidentur, quēadmodum laborantibus? Etenim his propter non ſimiliter diſponi ſecundum habitum, & quando ſani erant non ſimilia uidentur quæ ſecundum ſenſus: ipſa tamen nulla propter hoc permutatione participantia ſenſibilia, impreſſiones autem alias facientia laborantibus, & non eadem. Eodem itaque modo habere & dicta permutatione facta, forte neceſſarium eſt. ſi aūt non permutamur, ſed ſi idem permanemus entes, erit utique aliquid manens.

Quæ talis eſt. Cum ſm opinionē prædictā ponatur, ꝙ propter continuā mutationem quæ eſt in rebus, nō ſit aliqua ueritas in rebus fixa, ſi ſit uerū eſſe quod eſt uederi, neceſſe eſt dicere ꝙ nos hoīes qui de rebus alijs iudicamus, aut ſumus in motu, aut nō. Si .n. ſemper alteramur, & nunquā permanemus eodē modo nos habentes, non eſt mirabile ſi res nō eodē modo uidētur ſe habere nobis, ſicut accidit infirmis. Quia .n. tranſmutati ſunt & nō in eadē diſpoſitione ſe habēt ſicut quādo ſani erant, nō uidentur eis ſenſibilia quæ percipiunt per ſenſum qualia uidebātur eis ante infirmitatē. Nā eis, qui habent guſtum infectū, etiam quæ ſunt dulcia uidētur eis amara, uel inſipida. Et ſimile eſt in alijs ſenſibilibus non tamē propter hæc ſenſibilia ſunt permutata, ſed faciunt alias inpreſſiones infirmis, propter hoc ꝙ ſenſus eorū alio modo ſe habent. Si ergo nos homines in continua tranſmutatione exiſtentes, de rebus alijs diuerſimode iudicamus, non eſt hoc imputandum rebus, ſed nobis ipſis. Si aūt nos non permutamur, ſed ſemꝑ permanemus eodem modo nos habentes, ergo in rebus erit aliquid permanens, & per conſequens aliqua ueritas determinata, de qua poſſumus præciſe diiudicare. Non .n. ſolum iudicamus de rebus alijs, ſed etiā de natura humana. Deinde cum dicit.

BESS.

Ad eos igitur, qui ex ratione prædictas dubitationes habent, non eſt facile diſſoluere, ſi nihil ponāt, nec huius rōnem quærant. hoc enim modo omnis ratio, omniſque demonſtratio fit. ſi enim nihil ponunt, ipſum diſputare, & omnino rationem perimunt. quare ad eos quidem non eſt ſermo. Ad illos uero, qui hæſitant, facile eſt ex iam traditis dubitationibus obuiare, & ea diſſoluere, quæ faciunt in eis dubitationem, ut ex prædictis patet.

ANT. par. 10.

Ad habētes quidem igitur dubitationes dictas, ex ratione non facile diſſoluere, non ponentibus aliquid, & horū nō ad hæc rōnem exquirentibus. ſic .n. oīs rō et oīs demōſtratio fit. Nihil .n. ponentes, interimunt totaliter diſputare, & totaliter rōnē. Quare ad tales quidem nō eſt ſermo. Ad dubitantes autem, ex datis defectibus facile obuiare & diſſoluere facientia dubitationem in ipſis. Palam aūt ex dictis.

Oñdit à qbus ꝑdicta opinio remouet, & à qbus nō: & dicit, ꝙ ſiq incidunt in ꝑdictas opin. non ꝑꝑ aliquā rōnem, ita ꝙ ex ꝑtinacia nō cōcedant aliqd neq; inquirāt rōnē eorū, q̄ dīr, ſed ꝑtinaciter inhærent his, q̄ opinabant, nō facile eſt eis ſoluere hmōi opinionē. Oīs .n. rō demonſtratio ſit hoc modo. ſ. concedendo & ex qnirēdo rōnē alicuius dicti. Sed illi qui nihil ꝯcedunt, interimunt diſputationē & oēm argumentatiuā rōnē. Vñ ad eos nō pōt haberi ſnīa rōcinationis, ꝑ quā à ſuo errore tollant. Sed ſi aliq ſunt, qui dubitāt ꝑꝑ aliquos defectus, puta, qa nō bene aliqua intelligūt, facile eſt obuiare tali errori ſoluendo ea, q̄ faciūt in eis dubōnē. Et hoc palā ex ꝑdictis, in qbus ſoluit dubōnes, q̄ poterāt ad ꝑdictā pōnem inducere. Deinde cum dicit.

Qui ex ꝑtinacia errāt nō ſunt facile curabiles.

BESS.

Quare manifeſtum eſt ex his, quod non eſt poſſibile locutiones oppoſitas de eodem, uno & eodem tempore uerificari: nec ipſa contraria, cum omnis contrarietas ſecundum priuationem dicatur. hoc autē patebit, reſoluentibus ad principium rationes contrariorum. Similiter nec mediorum quicquam poſſibile eſt de uno & eodem prædicari. ſi enim albū ſit aliquod ſubiectum, dicentes illud, nec nigrum, nec album falſum dicimus. accidet .n. illud albū eſſe, et non eſſe. alterū .n. cōplexorum de eo uerificabitur. hoc aūt eſt albi cōtradictio.

ANT. par. 11.

Quare manifeſtum ex his, quód non contingit oppoſitas dictiones de eodem ſecundum unum tempus uerificari neque contraria, propter dici ſecundum priuationem omnem contrarietatem. Palam autem hæc ad principium reſoluentibus rationes contrariorum. Similiter autem neque intermediorum nullum poſſibile eſt prædicari de uno & eodem. Albo enim exiſtente ſubiecto, dicentes ipſum eſſe neque album, neque nigrum, mentientur. Accidit enim album eſſe ipſum, & non eſſe. alterum enim complexorum uerificabitur de ipſo. Hæc autem eſt contradictio albi.

Inducit tria corollaria.

Inducit tria corollaria ex dictis, quorū primū eſt, ꝙ manifeſtū eſt ex ꝑdictis, ꝙ oppoſitæ ꝓpōnes nō uerificant de eodē ſm unū & idē tps. Et ꝑ ꝯſequens ex hoc patet, ꝙ neq; etiā ꝯtria pnt ſimul uerificari de eodē. Et hoc iō, qa oīs contrarietas dī ſm priuationē. ſꝑ .n. alterū contrariorū eſt priuatio. Et hoc palā eſt, ſiquis uelit rōnes ꝯriorū reducere ad primū principiū. De rōne .n. nigri eſt priuatio albi. Cū igit priuatio ſit q̄dā negō hñs ſubm determinatū, manifeſtū eſt, ꝙ ſi ꝯria de eodē uerificarent, oporteret ꝙ affirmatio & negō ſimul uerificarent de eodē. Nō ſolū aūt duo ꝯria non pnt ſimul uerificari de eodē, ſed etiā nullū mediū poteſt ꝑdicari de uno & eodē, de quo ꝑdicat alterum extremorū. Ex his .n. q̄ dicta ſunt in Decimo, manifeſtū eſt ꝙ mediū inter ꝯria eſt hñs priuationem utriuſq; extremorū, ſiue ſit noīatū uno noīe, ſiue pluribꝰ, ſiue innoīatū. Vñ mediū īter albū & nigrū, utpote rubeū uel citrinū, hēt ī ſui rōne ꝙ neq; ſit album neq; nigrū. Siqs igit aliquo ſubō exñte albo, dicat ipm eſſe rubeū, ſimul dicit ipſum eſſe neq; albū neq; nigrū. Et ita mētit. Sequit .n. ꝙ id ſubm, ſimul albū ſit & non ſit. Qđ ſi uerum eſt de illo ſubō, ꝙ ſit neque album neque nigrum, oporter ꝙ uerificetur de eodem altera pars copulariue, quæ contradictoria eſt eius quod eſt album eſſe. Et ita ſequitur ꝙ ſi medium & extremum uerificatur de eodem, ꝙ contradictoria de eodem uerificentur.

Contraria nō poſſunt ſimul uerificari de eodem.

Tex. c. 24.

Medium & extremū contrariorum de eodem ſimul non uerificari.

Secundum corollarium ponit ibi.

BESS.

Neque igitur ſecundum Heraclitum dicentibus, uera dicere poſſibile eſt neque ſecundum Anaxagoram. aliter accidet contraria de eodem prædicari. cum enim in omni re, dicat omnis rei partem eſſe, non magis dicit eſſe dulce, quàm amarum,

amarum, aut quæcunque cæterarum contrarietatum, ſi omnia quidem non ſolum in omni potentia, uerumetiam actu, & ſeiunctim inſunt.

ANT. par. 12.

Neque enim itaque ſecundum Heraclitum contingit uerum dicere, neque ſecundum Anaxagoram. Si autem non, accidet contraria de eodem prædicari. Cum enim in omni dicat omnis eſſe partem, nihil magis dicit eſſe dulce quam amarum, aut reliquarum quarūcunque contrarietatem. Siquidē in omni exiſtit non potentia ſolum, ſed actu & ſegregatum.

Cōcludit enim ꝙ ſi affirmatio & negatio nō ſit ſimul uera, ꝙ neque opinio Heracliti eſt uera, neque opinio Anaxa. Et quidem de opinione Heracliti patet ex dictis. Vñ hoc manifeſtat de opinione Anaxa. dicens, quòd ſi nō ſit falſa opinio Anax. ſequitur contraria prędicari de eodem. Et per cōſequens contradictoria. Qđ ſic patet. Ponebat. n. Anaxa. quodlibet fieri ex quolibet, & oē qđ ſit, ex aliquo fit. Vñ non cogebatur ponere aliquid fieri ex nihilo, & ſic ponebat quodlibet eſſe ī quolibet. Cum igitur poneret partem cuiuſlibet eſſe ī quolibet, puta partem carnis eſſe in oſſe, & partem albi in nigro, & econuerſo, ſequitur ꝙ totum nō magis erit dulce quàm amarum. Et ſimile eſt de aliis contrarietatibus. Et hoc ſi pars cuiuſlibet eſt in quolibet toto non ſolum in potentia, ſed in actu & ſeparatim. Hoc autem addidit, quia id quod fit ex aliquo, oportet præexiſtere in eo potentia nō actu. Et ſic contraria præexiſtunt in eodem in potentia, non in actu. Et hoc non eſt eſſe ſeparatim contraria in aliquo, quia eadem eſt potentia contrariorum. Sed Anaxa. neſciebat diſtinguere inter potentiā & actum. Tertium corollariū ponit ibi.

Sequitur contraria de eodem ſimul dici.

BESS.

Similiter autem nec omnes locutiones falſas, nec ueras poſsibile eſt eſſe: tum propter alias multas difficultates, quæ ob hanc poſitionem euenirent: tum etiam, quoniam ſi cunctæ falſæ ſint, nec cum hoc ipſum aliquis dicet, uerum dicet. ſi autem ueræ, cum omnes falſas dicet, non falſum dicet.

ANT. par. 13.

Similiter autem neque omnes falſas, neque ueras dictiones poſsibile eſſe, & propter alia multa collectarum utique difficultatum propter hanc poſitionem: & quia falſis quidē exiſtentibus omnibus, neque hoc ipſum quis dicens uerum dicet. Veras autem falſas dicens eſſe omnes, non mentietur.

Concludit enim ex prædictis falſam eſſe utranque opinionem, & illorum, qui dixerūt omnes ꝓpoſitiones eſſe ueras, & illorum, qui dixerunt omnes falſas. Et hoc manifeſtum eſt propter multa difficilia & grauia conſequentia ad has opiniones quæ collectæ ſunt, & hic, & ſuperius in Quarto Et ſpecialiter propter hoc, {quia ſi omnes propoſitiones ſunt falſæ.} Qui autem dicit: Omnis propoſitio eſt falſa, quandam propoſitionem dicit. Vnde nō dicet uerum. Et ſimiliter ſi oēs propoſitiones ſint ueræ, ille qui dicit omnes eſſe falſas, non mētietur, ſed dicet uerum. Propter quod deſtruitur poſitio ponentis omnia eſſe uera.

Tex. c. 11. & inde.

Lectio VII.

Ex propriis aliarum ſcientiarum particularium oſtendit hanc ſcientiam ab omnibus tam practicis, q̄ ſpeculatiuis diſtingui, & illis omnibus longe nobiliorem eſſe.

BESS.

Omnis autem ſcientia, circa unumquodque eorum, quæ ſub ea ſcibilia ſunt, principia quædam & cauſas quærit, ut medicatiua, & exercitatiua, ac ſingulæ effectiuarum, uel mathematicarum. harum etenim unaquæque circa quoddam circūſcriptum genus, tanquam exiſtens & ens, non tamen prout ens eſt, tractat. ſed hæc alia quædam ſcientia præter illas ſcientias eſt.

ANT. par. 1. Cap 6.

Omnis autem ſcientia quærit aliqua principia, & cauſas circa unumquodq; eorum quæ ſub ipſa ſcibilium: puta medicatiua, & exercitatiua, & reliquarum unaquæque factiuarum, & doctrinalium. Vnaquæque enim harum circūſcribens aliquod genus ſibiipſi, circa hoc negociatur, tanquam exiſtens & ens, non inquantum autem ens. Sed altera quædam hæc præter has ſcientias eſt ſcientia.

Poſtquam Philoſophus oſtendit de quibus ſit conſideratio huius ſcientiæ, hic comparat iſtam ſcientiam ad alias: & circa hoc tria facit. Primo oſtendit quid ſit proprium particularium ſcientiarum. Secundo oſtendit differentiam particularium ſcientiarum adinuicem, ibi. {Quoniam autē eſt quædam.} Tertio comparat iſtam ad alias, ibi. {Quoniam autem eſt quædam entis ſcientia.} Circa primum duo facit ſecundum duo, quæ dicit ꝑtinere ad particulares ſcientias. Dicit ergo primo ꝙ omnis ſcientia particularis quærit aliqua principia & cauſas, circa proprium ſcibile quod ſub ipſa continetur. Dicit autem aliqua principia & cauſas, quia non omnis ſcientia conſiderat omne genus cauſę. Et ponit exemplum de medicatiua quæ eſt circa ſanitatem, & de exercitatiua quæ eſt circa exercitia ordinata ad bonam ualitudinem corporis, & ſimiliter de qualibet ſcientia alia {ſiue ſit factiua }. i. practica { ſiue doctrinalis}. i. theorica, quia unaquæque harum ſcientiarum particulariū circūſcribit & accipit ſibi aliquod determinatum genus entis, circūſcribens illud & diuidēs ab aliis entibus, & de illo ſolo determinans. Negociatiue enim circa hoc genus entis quaſi circa aliqđ ens, ſed non inquantum eſt ens. Sed hoc ſcilicet conſiderare de ente inquātum eſt ens, pertinet ad quādam ſcientiam quæ eſt alia præter omnes ſcientias particulares. Secundo ibi.

Oīs ſciæ particularis q̄rit principia & cās circa proprium ſubiectum.

BESS.

Dictarum uero ſcientiarum unaquæque accipiēs aliquo modo ipſum quid eſt in unoquoque genere, cætera uel debilius uel exactius conatur oſtendere. Accipiunt autem ipſum quid eſt, quædam per ſenſum, quædam ſupponentes. unde ex hac inductione patet ſubſtantiæ, & ipſius quid eſt, demonſtrationem non eſſe.

ANT. par 2.

Dictarum autem ſciētiarum unaquæque ſumens aliqualiter quodquideſt in unoquoque genere, tentat oſtendere reliqua debilius aut certius. Sumunt autē quodquideſt hæc quidem per ſenſum, hæc autem ſupponentes. Propter quod & palam ex tali inductione, quòd ſubſtantiæ & eius quod quid eſt non eſt demonſtratio.

Ponit aliud pertinens ad particulares ſcientias, dicens quòd unaquæque prædictarum ſcientiarū particularium ſupponit aliqualiter quodquideſt, in quocunque genere conſideretur. Vnde & in primo Poſteriorū dictū eſt, ꝙ de ſubiecto oportet ſupponere, & quia eſt, & quid eſt. Et hoc ſuppoſito. ſ. quodquideſt, quo qualibet ſcientia utitur tāquā medio ad demōſtrādū aliqua ſicut paſsiones, & hmôi, tētat demrare aut debilius, aut certius, qa in qbuſdā ſcientiis eſt certior modus demōſtrandi ſicut ī mathematicis. In qbuſdā autem debilior

Vnaquæq; particularium ſcientiarū ſupponit aliqualiter qđ quideſt, ſed diuerſimode.

Tex. c. 2. Lect. 4.

ſicut in naturalibus. Et qa dixerat quòd aliæ ſciẽtiæ aliqualiter ſupponunt quodquideſt, ideo ſubiungit ꝙ quædam ſcientiæ ſumunt quodquid eſt per ſenſum, inquantum ex accidentibus ſenſibilibus deueniũt in cognitionem eſſentiæ rei. Quædam uero ſumunt quodquideſt ſupponentes ab aliis ſcientiis, ſicut particulare ab uniuerſalibus. Et ſic manifeſtum eſt quòd in ſcientiis particularibus non eſt demonſtratio de ſubſtantia rei, nec de eo quodquideſt. Vtrunque igitur horum de quibus particulares ſcientiæ non ſe intromittunt pertinet ad uniuerſalem ſciẽtiam, ideſt cõſiderare de ſubſtantia & ente & quidditate rei. Deinde cum dicit.

BESS. *Cum autem ſit aliqua de natura ſcientia, patet quod & ab actiua, & ab effectiua diuerſa erit. effectiuæ nãq; in faciente, non in eo quod fit, motus principium eſt. & hoc, aut ars quædam, aut alia uis eſt. Similiter & actiuæ, non in eo quod agitur, ſed magis in agentibus motus eſt. Naturalis uero ſcientia, circa ea, quæ in ſeipſis habent motus principiũ eſt. Quod itaque neque actiuam, neque effectiuam, ſed ſpeculatiuam eſſe Naturalem ſciẽtiam neceſſe ſit, ex his patet. in unum nãque horum genus, eam cadere neceſſe eſt.*

Practica ſcientia. Phyſica.

ANT. par. 3. *Quoniam autem eſt quædam ſcientia de natura, palam quia & à practica altera & factiua erit. Factiuæ quidem enim in faciente, & non in facto, motus principium. Et hoc eſt, ſiue ars aliqua, ſiue aliqua potentia. Similiter autem & practicæ non in agibili, magis autem in agentibus motus. Quæ autem phyſici circa habentia in ſe motus principium eſt. Quod quidem igitur neque actiuam neque factiuam, ſed ſpeculatiuam neceſſarium eſſe naturalem ſcientiam, palam ex his. In unum enim aliquod horum generum neceſſe cadere ipſa.*

Oſtendit differentiam particularium ſcientiarum adinuicem, & primo ſcientiæ naturalis ad ſciẽtias operatiuas. Secundo ſciẽtiæ mathematicæ ad naturalem, ibi. {Quoniam autem quod quid eſt.} Dicit ergo primo, quòd cum ſit quædam particularis ſcientia de natura, oportet ꝙ ſit altera {& practica} .i. actiua & factiua Omnis enim ſcientia operatiua, uel eſt actiua, uel factiua. Ad quam differentiam cognoſcendam ſumendum eſt, quod ſupra in Nono habitum eſt, ſcilicet ꝙ agere & facere differunt. Nam agere proprie dicitur ſecũdum operationem, quæ permanet in agente, & non tranſit in materiam exteriorem, ſicut intelligere & ſentire & huiuſmodi. Facere autem eſt ſecundum operationem tranſeuntem in mteriam exteriorem, quę permutatur, ſicut calefacere, ſecare, & alia. Eſt ergo ſciẽtia actiua, ex qua inſtruimur ad recte exercendum operationes, quæ actiones dicũtur, ſicut eſt ſcientia moralis. Factiua autem ſcientia eſt, per quã recte aliquid facimus, ſicut ars fabrilis, & alia huiuſmodi. Ab utraque autem harum operatiuarum ſcientiarum ſcientia naturalis altera eſt, quia factiuæ ſcientiæ non habent principium motus in facto, ſed in faciente. Et hoc principium eſt ſicut ars, quæ eſt principium ſicut dirigens, ſiue potentia aliqua quæ eſt principium ſic ea exequẽs. Et ſimiliter {ſciẽtiæ practicę} .i. actiuæ non habẽt principium motus in eo in quod agitur, ſed magis in agentibus. Sed illa quæ pertinent ad cõſiderationem ſcientiæ naturalis, ſunt habentia principium motus in ipſis, cum natura ſit principium motus in eo in quo eſt. Manifeſtum eſt igitur ꝙ ſcientia naturalis non eſt actiua neque factiua, ſed ſpeculatiua. Neceſſe eſt enim ꝙ ſciẽtia naturalis cadat in unum aliquod horum generum. ſ. actiua, uel factiua, uel ſpeculatiua. Vnde ſi non ſit actiua, uel factiua, ſequitur ꝙ ſit ſpeculatiua. Deinde cũ dicit.

Tex. c. 16. Agere & facere differunt.

Duplex ſcia practica.

Naturalis ſcia non eſt practica, ſed ſpeculatiua.

BESS. *Cum uero unicuique ſcientiarum neceſſe ſit aliquo modo ipſum quid eſt ſcire, & hoc ut principio uti, oportet non latere quonam modo definiendum Naturali ſit, quoue modo ſubſtantiæ ratio ſumenda ſit, utrum, ut ſymum, an magis ut concauum. horum enim ſymi quidem ratio unà cum materia rei dicitur, concaui uero abſque materia: ſymitas nãque in naſo fit, & ideo ratio quoque eius cum eo dicitur. ſymum. n. eſt naſus concauus. manifeſtum eſt igitur etiam carnis, & oculi, cæterarumq; partium rationem cum materia reddendam eſſe.*

ANT. par. 4. *Quoniam autem quodquideſt neceſſarium unicuique aliqualiter ſcientiarum ſcire, & hoc uti principio: oportet non latere qualiter diffiniendum Naturali & qualiter ſubſtantiæ ratio ſumẽda, utrum ſymum, aut magis ut concauum. Horum enim ſymi ratio quidem cum materia dicitur ea quæ eſt rei, quæ autem cõcaui ſine materia. Symitas enim in naſo fit: propter quod & ratio ipſius cum hoc dicta eſt. ſymus. n. eſt naſus concauus. Manifeſtum igitur, quòd & carnis & oculi & reliquarum partium, cum materia ſemper rationem reddendum.*

Oſtendit differentiam mathematicæ ad naturalem, & dicit, ꝙ cum ita ſit ꝙ neceſſarium ſit unicuique ſcientiarum cognoſcere aliqualiter quodquideſt, & uti eo quaſi principio ad demonſtrandum, oportet quòd ſecundum diuerſum modum diffinitionis diuerſificentur ſcientiæ. Et ita ad cognoſcendũ qualiter ſcientia naturalis differat ab aliis, oportet non latere quem modum ſeruet naturalis in diffiniendo, & qualiter ſit ſumenda diffinitio in ſcientia naturali: utrum. ſ. ſicut diffinitur ſymum, aut ſicut diffinitur concauum. Diffinitio autem ſymi eſt cum materia ſenſibili. Sed diffinitio concaui eſt ſine materia ſenſibili. Quia enim ſymitas nõ eſt niſi circa determinatam materiam ſenſibilem, quia non eſt niſi in naſo: & ꝓpter hoc rõ ſymi oportet ꝙ accipiatur cũ materia ſenſibili. Hæc eſt enim diffinitio ſymi. Symus eſt naſus cõcauus. Sed in diffinitione concaui ſine curui non ponitũ aliqua materia ſenſibilis. Sicut igitur in diffinitione ſymi ponitũ materia ſenſibilis, ita oportet ꝙ in diffinitione carnis & oculi & aliarum partiũ, reddatur materia ſenſibilis. Et ſimiliter eſt de aliis rebus naturalibus. Et ex hoc accipitur differentia, inter mathematicam & ſcientiam naturalem, quia naturalis ſcientia eſt de his in quorum diffinitionibus ponitur materia ſenſibilis. Mathematica uero eſt de aliis, in quarum diffinitionibus non ponitur materia ſenſibilis, licet habeant eſſe in materia ſenſibili. Deinde cum dicit.

Differẽ ſcia naturalis a mathematica ꝓp diuerſum modum diffiniendi.

BESS. *Cum autem quædam ſit entis ſcientia prout ens, & ſeparabile eſt, conſiderandum eſt, utrum eam eandem cum Naturali ponẽdum ſit, an magis aliam. Naturali ſanè circa ea eſt, quæ motus principium in ſeipſis habẽt, Mathematica uero, ſpeculatiua quidem eſt, & hæc quædam circa manentia, non tamen ſeparabilia. Circa ſeparabile igitur ens, & immobile, alia præter has ambas, ſcientia eſt, ſi aliqua quidem talis ſubſtantia eſt. dico autem ſeparabilis, & immobilis, quod entabimus oſtendere. & ſi qua talis in entibus natura ſit, il*

Mathematica.

Diuinitas.

Illic profectò diuinitas erit, & hoc erit primum & principa e principium. Patet igitur tria genera ſpeculatiuarum eſſe ſcientiarum Naturalem, Mathematicam, Theologiam.

ANT. par. 5.

Quoniam autem eſt quædam ſcientia entis inquantum ens & ſeparabile, conſiderandum, utrum quidem Naturali eandem ponendum eſſe hanc, aut magis alteram. Naturalis quidem igitur circa habentia motus principium in ipſis eſt. Mathematica autem ſpeculatiua quidem & circa manentia quædam hæc, ſed non ſeparabilia. Circa ſeparabile igitur ens & immobile, altera ab his ſcientiis ambabus eſt aliqua: ſiquidem exiſtit aliqualis ſubſtantia talis: dico autem ſeparabilis & immobilis, quod quidem tentabimus oſtendere. Et ſiquidem eſt aliqua talis natura in entibus, hoc utique erit alicubi, & quod diuinum, & hoc utique erit primum, et principaliſsimum principium. Palam igitur, quòd tria genera ſpeculatiuarum ſcientiarum ſunt, Naturalis, Mathematica, Theologia.

Differt metaphyſi. ab aliis ſciẽtiis in tribus. Prio quãtum ad ſubiecti ſeparabilitatẽ.

Comparat iſtam ſciẽtiam ad alias ſciẽtias particulares, & circa hoc tria facit. Primo comparat iſtam ſcientiam ad alias ſciẽtias particulares, quãtum ad modum ſeparationis. Secundo quantum ad nobilitatem: ibi. {Optimum quidẽ genus &c.} Tertium quantum ad utilitatem, ibi. {Dubitabit autem.} Dicit ergo primo, ꝙ eſt quædam ſcientia de ente inquantum eſt ſeparabile: non enim ſolũ pertinet ad hanc ſcientiam determinare de ente in communi, quod eſt determinare de ente inquantum eſt ens, ſed etiam pertinet determinare de entibus ſeparatis à materia ſecundum eſſe. Vnde conſiderandum eſt, utrum iſta ſcientia ad quam pertinent hęc duo, ſit eadem cum ſcientia naturali aut altera ab ea. Et ꝙ ſit altera manifeſtat, qa ſciẽtia naturalis eſt circa ea quæ habent in ſeipſis principium motus, & ſic oportet ꝙ naturalia habeant determinatam materiam, quia nihil mouetur niſi quod habet materiam. Sed mathematica ſpeculatur circa immobilia, quia ea quorum ratio accipitur ſine materia ſenſibili, oportet ꝙ eodem modo eorum ratio ſit ſine motu, cum motus non ſit niſi in ſenſibilibus. Sed hæc de quibus conſiderat mathematica, non ſunt ſeparabilia à materia & motu ſecundum eſſe, ſed ſolum ſecundum rationem. Oportet igitur quòd circa illud ens, quod eſt ſeparatum à materia & motu ſecundum eſſe & omnino immobile, ſit quędam ſcientia alia, & à mathematica, & à naturali. Et hoc dico ſi tamen ſit aliqua talis ſubſtantia præter ſenſibilia, quæ ſit omnino immobilis. Et hoc dicit, quia nondum eſt ꝓbatum aliquam talem ſubſtantiam eſſe. Sed hoc oſtendere intendit. Si autem eſt aliqua talis natura in entibus, ſcilicet quæ ſit ſeparabilis & ĩmobilis, oportet ꝙ {talis natura ſit alicubi, } ideſt ꝙ attribuatur alicui ſubſtantiæ. Et id quod habet iſtam naturam erit quoddam diuinum & quoddã principaliſsimũ oĩum, qa quãto aliquid eſt ſimplicius & formalius in entibus, tanto eſt nobilius & prius & magis cauſa aliorum. Et ſic patet ꝙ hęc ſcĩa quæ conſiderat huiuſmodi entia ſeparabilia, debet nocari ſciẽtia diuina, & ſcientia de primis principiis. Et ex hoc ulterius concludit, quòd tria ſunt genera ſpeculatiuarum ſcientiarum. ſ. naturalis quæ cõſiderat ea mobilia, quæ in ſui diffinitionẽ materiã ſenſibilem recipiunt: & mathematica quæ conſiderat ĩmobilia, quę non recipiunt materiam ſenſibilem in ſui diffinitione, licet habeant eſſe in materia ſenſibili, & theologia quæ eſt circa entia penitus ſeparata. Deinde cum dicit.

Metaphyſi. ſcia diuina & quare.

ASSS.

Optimum igitur ſpeculatiuarum quidem ſcientiarum genus, harum ſanè ipſarum ea, quæ ultimo dicta eſt. circa nãque honorabiliſsimum entium eſt unaquæque uero melior, aut deterior dicitur ſecundum proprium ſcibile.

Speculatiuarum ſcientiarum genera tria.

ANT. par 6.

Optimum quidem igitur ſpeculatiuarum genus, harum autem ipſarum ultima dicta. Circa honorabiliſsimum enim eſt entium. Melior autem & deterior unaquæque dicitur ſecundum proprium ſcibile.

Scdo quantum ad nobilitatem.

Comparat iſtam ad alia ſecũdum nobilitatem, & dicit, quòd ſcientię ſpeculatiuæ ſunt nobiliſsimæ inter omnes alias ſcientias, quia in eis quæritur ſcire propter ſeipſum. In ſcientiis autem operatiuis, quæritur ſcire propter opus. Et in ſcientiis ſpeculatiuis ultima, ſcilicet theologia cum ſit circa nobiliora entia eſt nobilior. Tanto enim unaquęque ſcientia nobilior eſt, quanto eius ſcibile nobilius fuerit. Deinde cum dicit.

Metaphyſi. ſcientiarum oĩum nobiliſsima & quare.

ASSS.

Dubitauerit autem quiſpiam, utrum entis prout ens eſt, ſcientiam uniuerſalem ponere oportet, an non. Mathematicarum etenim unaquæque, circa unũ quoddam determinatum genus eſt. uniuerſalis uero communis de omnibus eſt. Si itaque naturales ſubſtantiæ, primæ ſint entium, ipſa quoque Naturalis ſcientia prima ſcientiarum erit quod ſi alia natura, atque ſubſtantia ſeparabilis, & immobilis eſt neceſſe eſt ut ſcientia quoque eius alia ſit, & Naturali prior, & uniuerſalis prior.

ANT. par. 7.

Dubitabit autem quis, utrum entis inquantum ens ſcientiam uniuerſalem oportet poni, aut non Mathematicarum quidem enim unaquæque circa unum aliquod genus determinatum eſt. Quæ autem uniuerſali cõueniunt de omnibus. Si quidem igitur naturales ſubſtantiæ primæ entium ſunt, et naturalis utique prima ſcientiarum erit. Si autem eſt altera natura & ſubſtantia ſeparabilis & immobilis, alteram neceſſe & ſcientiam ipſius eſſe, & priorem naturali. & uniuerſalem eo quòd priorem.

Tertio quãtũ ad uniuerſalitatẽ.

Metaphy. ſcientiarũ omniũ cõmuniſsima & quare.

Comparat iſtam ſcientiam ad alias quantum ad uniuerſalitatem & dicit. Dubitabile eſt, utrum iſtam ſcientiam, quæ eſt circa entia ſeparabilia, oporteat poni uniuerſalem ſciẽtiam entis, inquãtum eſt ens, aut non. & oſtendit, ꝙ ſic, quaſi per diuiſionem. Manifeſtum eſt enim, ꝙ prædictæ ſciẽtiæ operatiuæ non ſunt uniuerſales. Et ideo eas prætermittit. Sed inter ſpeculatiuas ſcientias, manifeſtum eſt, quòd quęlibet mathematicarũ ſcientiarum eſt circa unum aliquod genus determinatum. uniuerſalis autem ſcientia communiter de omnibus eſt. unde nulla mathematicarũ ſcientiarum eſt communis omnium entium Sed de Naturali manifeſtum eſt, quia ſi naturales ſubſtãtiæ quæ ſunt ſubſtantiæ ſenſibiles & mobiles, ſunt primę inter entia, oportet quòd naturalis ſcientia ſit prima inter ſcientias: quia ſecundum ordinem ſubiectorum, eſt ordo ſcientiarum, ut iam dictum eſt. Si autem eſt alia natura & ſubſtantia præter ſubſtantias naturales, quæ ſit ſeparabilis & immobilis, neceſſe eſt alteram ſcientiam ipſius eſſe quæ ſit prior naturali. Et ex eo quòd eſt prima, oportet ꝙ ſit uniuerſalis. Eadem enim eſt ſcientia quæ eſt de primis entibus, & quę eſt uniuerſalis. Nam prima entia ſunt principia aliorum.

LECTIO VIII.

Multis rationibus oſtendit entia per accidens, & quæ entia ſecundum ueritatem dicuntur ſeparari non modo ab iſta, ſed omnibus alijs ſcientijs, & quæ talia ſint exponit.

BESS. *CVm autem ſimpliciter ens pluribus eſſe modis dicatur, quorum unus eſt, qui ſecundum accidens dicitur eſſe primo de ente hoc pacto conſiderandum eſt.*

ANT. par. 1. Cap. 7. *Quoniam autem ſimpliciter ens ſecundum plures dicitur modos, quorum unus eſt qui ſecundum accidens dicitur, conſiderandum primo de ſic ente.*

Tex. cõ. 4. Tex. c 3 9. & inde. Poſtquam Philoſophus recollegit ea quæ prædicta erant de conſideratione huius ſcientiæ, hic incipit recolligere ea quæ dicta ſunt tam in Sexto huius, quàm in libro Phyſicorum de ente imperfecto. Et primo de ente per accidens. Secundo de motu, ibi. {Eſt autem.} Circa primum duo facit.

Determinat de ente imperfecto.

Primo ponit ea quæ dicta ſunt de ente ꝑ accidẽs. Secundo ea quæ dicta ſunt de cauſa per accidens, ibi. {Quod autem gratia huius.} Circa primũ duo facit. Primo dicit de quo eſt intentio, dicẽs quòd quia {ens ſimpliciter,} id eſt communiter acceptũ multis modis dicitur. Inter quos unus modus eſt ſecundum quod dicitur ens per accidens, utputa cum dicimus muſicum eſſe album, quæ quidem in Quinto ſuperius manifeſta ſunt, prius quàm dicatur de ente per ſe, conſiderandum eſt de ente per accidens, ut huiuſmodi ente remoto, abſolutior fiat ſecundum de ente per ſe.

Tex. cõ. 7. Prio de ente per accidens.

BESS. *Quod igitur nulla ſcientiarum, quæ traditæ ſunt circa accidens uerſetur, patet. nec enim ars ædificatoria, quidnam illis, qui uſuri ſunt domo, accidit, cõſiderat: utputa, ſi anxiẽ, uel ecõtrario habitabunt, neque textura, neque ſutura. quod uero proprium ſibi ipſi eſt, ſolum unaquæque iſtarum ſcientiarum conſiderat. hoc autem finis proprius eſt.*

ANT. par. 2. *Quod quidem igitur nulla traditarum ſcientiarum negociatur circa accidens, palam. Neque enim ædificatiua conſiderat quid accidet utentibus domo, puta ſi triſte aut contrarie habitabunt: neque textiua, neque coriatiua, neque coquinaria. Quod autem ſecundum ipſam proprium, unaquæque harum conſiderat ſcientiarum ſolum. Hoc autem eſt proprius finis.*

Secundo proſequitur quod propoſuit, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit ꝙ ad nullam ſcientiam pertinet conſiderare de ente per accidens. Secundo remouet huiuſmodi ens, & ens quod ſignificat ueritatem propoſitionis, à conſideratione huius ſcientiæ. ibi. {Quod autem ut uero.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit ꝙ nulla ſcientia conſiderat de ente per accidens. Secũdo ꝙ nec conſiderare poteſt. ibi {Quod autem uidelicet contingens.} Circa primum duo facit. Primo inducendo manifeſtat ꝙ nulla ſcientia conſiderat de ente per accidens, dicens manifeſtũ eſſe ꝙ nulla ſcientia tradita nobis negociatur, circa accidẽs.

Accidens dupliciter.

Non autem accipitur hic accidens pro eo quod eſt in aliquo genere accidentis, ſicut albedo eſt quoddam accidẽs. Sunt enim multæ ſcientiæ quæ circa huiuſmodi accidentia ſunt, quia huiuſmodi accidentia, & ſecundum ſe habent ſpeciem quandam & cauſas determinatas in ſubiecto, & accidẽtia dicuntur, quia non per ſe, ſed in alio habent eſſe. Accipitur autem hic accidens pro ente per accidens, ſicut album eſſe muſicum, eſt per accidẽs. Huiuſmodi enim neque aliquam ſpeciem habent in ſe, neque aliquam cauſam determinatam. Et circa huiuſmodi ens non negociatur aliqua ſcientia. Et hoc manifeſtat inducendo. Ars enim ędificatiua non conſiderat quid per accidens eueniat habitantibus in domo quam facit, utrum accidat eis aliquod triſte, aut habitabunt {ibi cõtrariæ,} id eſt proſpere. Hoc enim accidit domui. Similiter ars textiua non conſiderat quid accidat utentibus pãno texto, neque coriaria quid accidat utentibus calceis, neq; coquinaria de his quæ per accidens ſe habẽt ad cibum, puta quis eo utatur ad ſuperfluitatem uel ad neceſsitatẽ tantum. Sed unaquæque harum ſcientiarum conſiderat id quod ſolum eſt proprium ſibi, & ſubiectum, & ꝑ ſe accidẽtia eius. Et in hoc eſt finis conſiderationis cuiuſlibet ſciæ.

Nulla ſcia eſt de ente per accidẽs, ſcdo modo probatur inductiue.

Finis cuiuſque ſciæ quis.

Secundo ibi.

BESS. *Neque quatenus muſicum et grammaticum. nec quod it, qui muſicus eſt, factus grammaticus ſimul ambo erit, cum prius non eſſet. quod autem cum non ſemper eſſet, eſt. hoc fiebat. quare ſimul muſicus, & grammaticus fiebat. Hoc autẽ nulla earum, quæ certæ ſcientiæ ſunt, quærit, præter ſophiſticam, hæc enim ſola, circa accidens uerſatur. Quare non malè Plato ait, cum dixit, Sophiſticã circa non ens ĩmorari.*

ANT. par 3 *Neque inquantum muſicum et grammaticum, neque exiſtentem muſicum, quia factus grammaticus ſimul erunt ambo, prius non ens Quod autem non ſemper ens factum & hoc. quare ſimul muſicus factus eſt & grammaticus. Hoc autem nulla quærit conſeſſe exiſtentium ſciẽtiarum, niſi ſophiſtica. Circa accidens enim hæc ſola negociatur. Propter quod Plato non male dixit, dicens circa non ens ſophiſticam uerſari.*

Idẽ probat ratione.

Aſsignat cauſam quare nulla ſcientia conſiderat ea quæ per accidens ſunt. Ratio enim eſt quia quod per accidens eſt, non eſt proprie ens, ſed magis non ens, ſicut non eſt per ſe & proprie unum. Nam unum & ens conuertuntur. Omnis autem ſcientia eſt de ente. Vnde relinquitur ꝙ nulla ſcientia ſit de eo, quod eſt per accidens. Dicit ergo ꝙ muſicus eſt etiam grammaticus, non inquãtum eſt muſicus. Et ſi contingat de aliquo qui ſit muſicus, ꝙ fiat grammaticus, non ſimul factus eſt ambo, grãmaticus. ſ. & muſicus, cum prius non fuerit utrunque. Sed ſi aliquod ens eſt modo, & non fuit ſemꝑ ens, oportet ꝙ ſit factum. Si igitur hoc ꝙ dico muſicus eſt grammaticus eſt quoddã ens, cum non ſemper fuerit, ſequitur ꝙ ſimul utrunq; factum, ſcilicet muſicum & album, quia cuiuſlibet entis eſt aliqua generatio. Vnde cum non ſimul facta ſint, manifeſtum eſt quòd hoc totum quod eſt muſicum grammaticum, non eſt aliquod unum & ens. Nec eſt inſtãtia de hoc ꝙ in generatione ſubſtantiarum pręexiſtit materia, quæ eſt ingenita, quia forma non fit proprie, ſed compoſitum ut in Septimo probatum eſt. Materia autem præexiſtit non quaſi ens actu, ſed potentia tantum. Hic autẽ muſicus præexiſtit ĩ actu. Cum igitur ille qui erat muſicus fit grammaticus, eſt generatio grammatici tantum, non autem totius, quod eſt, muſicum grammaticum. Vnde hoc totum non eſt aliquid unum & ens. Et propter hoc nulla ſcientia, quæ eſt uere ſcientia, & certitudinem habet, conſiderat de ente per accidens. Sed ſola ſophiſtica circa ipſum negociatur,

Sophiſti-

ea ſola negociat circa ens per accidens:ut efficaciſſimo medio ad decipiendum.

negociatur,& ad decipiendum ntitur eo,quod eſt per accidens,& ſi per ſe eſſet. Vnde ſit ſallacia accidentis,quę eſt efficaciſsima ad decipiendū etiā ſapienrem,ut dicitur in Primo Elēchorum. Vnde Plato non male dixir dicens quòd uerſatur circa non ens, quia uerſatur circa ens per accidens.

Deinde cum dicit.

Cap. 4. BESS.

Quod autem nec ſit poſsibile accidētis ſcientiam eſſe, manifeſtum erit, ſi udere conabimur quidnam accidens ſit. omne itaque dicimus, quoddam quidem ſemper, & ex neceſsitate eſſe (ex neceſsitate autem non ea dico, quę ſecundum uiolentiam dicitur, ſed qua in demonſtrationibus utimur) qnoddam uero utplurimum, quoddam autem nec utplurimū, nec ſemper & ex neceſsitate, ſed ut contingit. utputa ſub cane fiat frigus: ſed hoc nec ut ſemper ex neceſsitate, nec utplurimum fit, quandoque tamen accidet. accidens ergo eſt, quod fit quidem, non ſemper tamen, nec ex neceſsitate, nec utplurimum. Quid itaque accidens ſit, dictum eſt. Cur uero non ſit huiuſcemodi ſcientia, patet. omnis nāque ſcītia, eius eſt, quod ſemper, aut plurimum eſt: accidens uero in neutro horum eſt.

Accidens. Scientia.

ANT. par. 4.

Quod aūt neq; contingens eſt eſſe accidētis ſcīam, manifeſtum eſt tentantibus ſcire quid eſt accidēs. Oē itaque dicimus eſſe, hoc quidem ſemper & ex neceſsitate. Neceſsitate autem non ſecundum uiolentiam dictā, ſed ſecundum quòd utimur in his, quę ſecundum demonſtrationes, hoc autem ut in plus, hoc autem neque ut in plus, neque ſemper & ex neceſsitate, ſed ut contingit. puta ſub cane utique fiet frigus: ſed hoc neque ut ſemper & ex neceſsitate, neque ut in plus fit: accidet tamen aliquando utique. Eſt itaque accidens quod fit quidem, nō autem ſemper, neque ex neceſsitate, neq; ut in plus. Quid quidē igitur eſt accidens, dictum eſt. Quia autem nō eſt ſcientia talis: Palam. Scientia quidem enim omnis, ſemper entis, aut in plus: accidens autem, in neutro horum eſt.

Non ſolū nō eſſe ſed nec poſſe eſſe ſciam de ente p accidens, probat primo ex diffinitione eius. Ens per accidēs, quid. Neceſsitas duplex.

Oſtendit, ꝙ etiam non poſsit eſſe conſideratio alicuius ſcientię de ente per accidēs, & hoc dupliciter facit. Primo ex diffinitione de ente per accidens, dicens quòd manifeſtum erit, quòd non contingit eſſe ſcienriam de ente per accidens, ſi conſideremus quid ſit ens per accidens. Ad quod conſiderandum ntitur quadam diuiſione trimembri, dicens quod eorum quę dicuntur eſſe, quędam ſunt ſemper & ex neceſsitate, non quidem ſecundum quod neceſsitas pro uiolentia ſumitur, ſed ſecundum quod utimur neceſsitate in demonſtrationibus, puta dicentes neceſſarium eſſe quòd triangulus habet tres angulos ęquales duobus. ſic enim neceſſarium dicimus quod impoſsibile eſt non eſſe. Quędam uero ſunt ut in pluribus, ſicut ꝙ homo naſcatur cum quinque digitis in manibus. hoc.n. non ſemper eſt ex neceſsitate, cum contingat aliquem naſci cum Sexto digito, ſed eſt ut in pluribus. Quędam uero nec ſunt ut in pluribus, neque ſemper ex neceſsitate, ſed contingenter eueniunt ſicut ſi ſrigus fiat ſub cane, .i. ideſt in diebus canicularibus. Sed non ſemper & ex neceſsirate, neq; in pluribus, ſed tamen quandoque accidit etiam huiuſmodi ens. Quia autem raro accidit, & non ſemper & ex neceſsitate, neque ut in pluribus, uocatē ens per accidens. Quę enim ſemper uel in pluribus contingunt, uel ita ſe habent ꝙ unum eſt cauſa alterius, uel ambo reducuntur in unā cauſam ꝙ per ſe eſt cauſa utriuſque. Et utroque modo contingunt. Si quidem cauſa indeficienter producit effectum ſuum, erit quod dicitur ex neceſsitate. Si autem poſſunt deficere propter aliquod impedimētum, erit ut in pluribus. Si autem ita ſit ꝙ duorum unum non ſit cauſa alterius, neque habeant unam cauſam per ſe communem, quę cōiungat ea ſimul, eorum coniunctio erit raro. Sicut in hoc quòd dico muſicum ędificare. Nam ędificationis cauſa eſt à muſica, ſed ab arte ędificatiua, quę eſt omnino alia à muſica. Similiter eſt ī pręmiſſo exēplo. Nam quòd ſit feruor caloris ſub cane, eſt à ſole appropinquante nobis. Quod autem ſit frigus eſt ex aliqua alia cauſa, puta ex Saturno, aliquo modo coniuncto Soli. Vnde hoc eſt per accidens, quòd Sole dies caniculares faciente, frigus ſit. Sic igitur manifeſtum eſt quid eſt ens per accidens, quia neque quod eſt in maiori parte, neque quod eſt ſemper. Omnis autem ſcientia eſt de eo quod ſemper, aut in plus, ut probatum eſt in primo Poſteriorum. Vnde manifeſtum eſt quòd ſcientia non poteſt eſſe de eo quod eſt pet accidens. Secundo ibi.

BESS.

Quod autem entis ſecundum accidens non ſint cauſę & principia talia, qualia per ſe entis, manifeſtum eſt. eſſent enim omnia ex neceſsitate. nam ſi hoc exiſtente hoc erit, & hoc, hoc (atque id, non ut contingit, ſed ex neceſsitate) illud quoque ex neceſsitate erit, cuius hoc cauſa erat, uſque ad ultimum dictum cauſatum. hoc uero ſecundum accidens erat. quare ex neceſsitate omnia erūt, et de entibus auferetur, tū quod ad utrūlibet ſe habet, tum ipſum contingere, & fieri & non fieri. At & ſi eā non ut ens, ſed ut ea, quę fit, ſupponatur, eadem accident. omne nanque ex neceſsitate fiet. etenim craſtina eclipſis fiet, ſi hoc fiat. hoc uero, ſi aliud quiddam. & hoc, ſi aliud. & hoc itaque modo, ſi ab eo tempore finito, quod à nunc eſt uſque cras demātur tempus, deueniet aliquando ad exiſtens. quare, cum hoc ſit, cūcta, quę ſequuntur, ex neceſsitate profectò fient. unde ex neceſsitate omnia fient.

ANT. pac. 5.

Quod autem ſecundum accidens entis non ſunt cauſę & principia talia, qualia quidem ſecūdum ſe entis, palam. erunt enim omnia ex neceſsitate. Si enim hoc quidem eſt huius entis, hoc autem huius, hoc autem non ut contingit, ſed ex neceſsitate erit, cuius hęc erat cauſa uſque ad ultimum dictum cauſatum: hoc autem erat ſecundum accidens. Quare ex neceſsitate omnia erunt, & quod utrumque contingit, & accidere, & fieri, et non omnino ex generatis auſertur. Et ſi non exiſtens ſed quę fit cauſa ſupponatur, eadem accidēt. omne enim ex neceſsitate fiet. Si enim cras eclipſis fiet. ſi hoc fuerit, hoc autem ſi alterum aliquid, & hoc ſi aliud, et hoc itaque modo à finito tempore, eo quod à nunc uſq; cras ablato tempore, ueniet & quandoque ad exiſtens. Quare ſiquidem hoc eſt, omnia ex neceſsitate quę poſt hoc fient, ut omnia ex neceſsitate fiant.

Scđo ex eo ꝙ caret principiis & cauſis.

Inducit ad idem manifeſtandum, quòd ens per accidens non habet cauſas & principia talia, qualia habet ens per ſe, & ſic de eo n. n poteſt eſſe ſciētia, cum omnis ſcientia ſit ex principiis & cauſis. quod quidem ſic probat. Quia ſi ens per accidens haberet p ſe cauſas, omnia eſſent ex neceſsitate. Entia enim per ſe talem cauſam habent, qua poſita de neceſsitate ſequitur effectus. Et ſi aliqua cauſa ſit ad quam nō de neceſsitate ſequitur effectus, ſed ut in pluribus, hoc eſt propter impedimentū, quod per accidens contingit. Et ſic ſi ens per accidēs tollatur à rebus, omnis cauſa per ſe, de neceſſitate

ſitate inducet ſuum effectum. Sic ergo ſi ens per accidens de neceſsitate habet cauſam per ſe, qua poſita ex neceſsitate ſequitur effectus, licet forte eam poni non ſit neceſſarium, nihilominus tamẽ ſequitur quòd omnia ex neceſsitate eueniant. Qđ ſic patet. Sit enim aliquid pręteritum uel præſens quod ſit cauſa futuri effectus. Hoc quidem iam poſitũ eſt. Sed poſita cauſa, ut tu dicis, ex neceſsitate ſequitur effectus: ſi igitur hoc præſens uel præteritum, quod iam poſitum eſt, eſt cauſa huius entis futuri, & illud alterius non quocunque modo, ſed ita ꝙ ex neceſsitate ſequatur effectus. Poſita enim cauſa, ex neceſsitate erit illud cuius cauſa iã poſita eſt, & hoc uſque ad ultimum cauſatum. Sed hoc ponebatur eſſe per accidẽs. Et ſic qđ ponebatur per accidens, erit ex neceſsitate. Vnde ſequitur ꝙ omnia ſint ex neceſsitate, & ꝙ à reb⁹ auferatur, {quod ad utrunque contingit,} ideſt quod eſt caſuale fortuitum, {& accidere,} ideſt ens per accidens. Et {fieri ꝙ non fieri,} ideſt poſsibile eſſe & non eſſe uel fieri & non fieri. Sed quia poſſet aliqs obuiare huic rationi dicendo, ꝙ cauſa futurorum cõtingentium non eſt iam poſita ut præſens & p̄terita, ſed adhuc eſt contingens ut futura, & propter hoc effectus ſunt adhuc contingentes, cõſequenter hanc obuiationem remouet. ibi. {Et ſi nõ exiſtens.} Dicens ꝙ eadem incõuenientia accident, ſi ponatur quòd cauſa futurorum contingẽtium non ſit iam ens quaſi præſens uel præterita, ſed quæ in fieri, & quaſi futura. Sequitẽ enim ꝙ oĩa ex neceſsitate accidant ſicut & prius. Si enim cauſa illa futura ſit, oportet ꝙ ſit futura in aliquo tempore determinato, & determinate diſtincto à præſenti nunc, puta cras. Si ergo eclipſis, quæ eſt per ſe cauſa quorundam futurorum accidentium, ſit futura cras, & omne quod fit, fit ex aliqua cauſa, oportet quòd ipſa eclipſis, quæ eſt futura cras, fiat {ſi hoc fuerit}, i. propter aliquid præexiſtẽs, & hoc iterum proter aliud, & ſic ſemper propter anticipationem, uel ablationem cauſarum, auferetur aliquid à tp̄e, qđ eſt inter præſens nunc & eclipſim futuram. Vnde cum illud tempus ſit finitũ, & oẽ finitum conſumatur ablato quodam, quandoq; erit deuenire ad aliquam cauſam nũc exiſtentẽ. Quare ſi illa iam ponitur, omnes futuri effectus conſequuntur ex neceſsitate. Et ita omnia ex neceſsitate euenient. Ergo cum hoc ſit impoſsibile, manifeſtum eſt quòd ea quę ſunt per accidens, non habent cauſam determinatam, qua poſita, ex neceſſitate conſequantur. Ea aũt omnia quæ circa hoc dici poſſunt, ſupra in Sexto poſita ſunt. Deinde cum dicit.

Tex.c.4. BESS. *Quoddam autem ut uerum & non ſecundum accidẽs eſt ens, quod eſt in mentis complexione, & paſsio in ea. quare circa illud quod ita eſt ens, nõ quæruntur principia, uerũ circa id quod extra & ſeparabile ens eſt. Quoddam uero non neceſſarium, ſed infinitum. dico autem quod ſecũdum accidens eſt. huius uero inordinatæ & infinitæ cauſæ ſunt.*

ANT. par.6. *Quod autem ut uere ens, & ſecundum accidẽs, hoc quidem eſt in cõplexione mentis, & paſsio in hac: propter quod circa ſic quidem ens, non quæruntur principia. Circa autem quod extra ens, & ſeparabile. Hoc autem non neceſſarium, ſed infinitum, dico autem quod ſecundum accidens. Talis autem inordinatæ & infinitæ cauſæ.*

Tam ens per accidens ꝗ ens ut uer, longe ſunt a cõſideratione metaphy. Lib. Tex.c.4 & inde. Oſtendit, quòd ens per accidens, & ens, quod ſignificat ueritatem propoſitionis, prætermittendum eſt in iſta ſcientia, dicens, quòd eſt quoddam ens {quod eſt ut uere ens,} ideſt quod ſignificat ueritatem propoſitionis, quę in compoſitione conſiſtit, & eſt per accidens. Sed primum conſiſtit in cõpoſitione intellectus, & eſt quædam paſsio circa operationem animæ. Vnde huiuſmodi entis non quæruntur principia in ſcientia, quæ conſiderat de ente, quod eſt extra animam, & eſt ſeparabile, ut ſupradictum eſt. Aliud autem, ſcilicet ens per accidens non eſt neceſſarium, ſed indeterminatũ, & ideo non habet cauſam ordinatã. Sed eius ſunt infinitæ cauſæ & non habentes ordinem adinuicẽ. Et ideo de tali ente non conſiderat iſta ſcientia.

Deinde cum dicit.

BESS. *Ipſum uero alicuius gratia in eis eſt, quæ à natura, aut à mente fiunt. Fortuna uero eſt, cum aliquid horum ſecundum accidens fiat. quemadmodum enim & ens quoddã per ſe, quoddam ſecundum accidens eſt, ita & cauſa. Fortuna uero, ſecundum accidens cauſa eſt in eis, quæ ſecundum electionem alicuius gratia fiunt.* Fortuna.

ANT. par.7. *Quod autem gratia huius, in his, in quæ à natura fiunt & à mente eſt. Fortuna autem eſt, quando aliquid horum fiunt ſecundum accidens. Sicut enim & ens eſt, hoc quidem ſecundum ſe, hoc autem ſecundum accidens, ſic & cauſa. Fortuna autem cauſa ſecundum accidens in factis, ſecundum electionem eorum, quæ gratia huius.*

Tex c.39. & inde. Colligit hoc quod dictum eſt de cauſa per accidens. ſ. de fortuna, in ſecundo Phyſico. & dicit hic quatuor circa fortunã. Primo quid ſit. Et ad hoc inueſtigandum præmittit, ꝙ {id quod eſt gratia huius} . i. aliquid eſſe propter finem, inuenitur & in his quę ſunt ſecundum naturam, & in his quę ſunt ab intellectu. Et hoc manifeſtũ eſt in. 2. Phyſicorum. Et adiungit quòd fortuna eſt in his quæ ſunt propter aliquid, ſed ſecundum accidens. Sicut enim inuenitur ens per ſe & ens per accidens, ita & cauſa per ſe, & cauſa per accidens. Sic igitur fortuna eſt cã per accidens {in his q̃ fiunt gratia huius,} ideſt propter finem, non quidem à natura, ſed ſecundum electionem. Sicut ſi aliquis eligat fodere in agro ut plantet arborem, & inueniat theſaurum, hoc dicimus eſſe per accidens, quia eſt p̄ter intentionem. Et hoc eſt à fortuna. Scđo ibi. Fortuna, quid. Tex.c. 49. Lect. 4.

BESS. *Quare circa idem, fortuna & mens. electio nãque abſente mente non eſt.*

ANT. par.8. *Propter quod circa eadem fortuna & mẽs. Electio enim non ſine mente.*

Fortuna in quibus. Oſtendit in quibus ſit fortuna, & dicit, quòd cum electio non ſit niſi à mente uel intellectu, oportet, ꝙ circa eadẽ ſit fortuna & ĩtellectus. Vnde in rebus carentibus ratione non eſt fortuna, ſicut plantæ, lapides, & bruta animalia. Neque etiã eſt in pueris qui carent uſu rationis. Tertio ibi.

BESS. *Cauſæ uero, quibus ea fiant, quæ à fortuna ſunt, indeterminatæ ſunt, quare humanæ cogitationi incertæ ſunt. & cauſa per accidens eſt. ſimpliciter uero nullius.*

ANT. par.9. *Cauſæ autem infinitæ, à quibus utique fiet quod à fortuna. Propter quod incerta humanæ cognitioni, & cauſa ſecundum accidens. ſimpliciter autem nullius.*

Fortuna incerta. Oſtendit, quòd fortuna eſt incerta, dicẽs, ꝙ infinitæ ſunt cauſæ, à quibus aliquid poteſt fieri a fortuna, ſicut patet in exemplo poſito. Poteſt enim

aliquis

aliquis inuenire theſaurum fodiens in terra, uel ad plantandum, uel ad faciendum ſepulchrum, & ꝓpter infinita alia. Et quia omne infinitum eſt ignotum, ideo fortuna eſt icerta humanę cognitioni. Et dicitur eſſe cauſa ſecundum accidens. Nullius aũt eſt cauſa ſimpliciter & per ſe. Quarto ibi.

BESS. *Bona uero fortuna & mala dicitur, cum bonum aliquod, aut malum euenerit. Fors fortuna uero & infortunium circa magnitudines horum.*

ANT. par. 10. *Bona autem fortuna & mala, cum bonum aut malum euenerit. Proſperitas autem & infortunium circa magnitudinem horum.*

Fortuna quæ bona quæue mala ſit.

Oſtendit qualiter fortuna dicitur bona uel mala, & dicit quòd dicitur bona uel mala ex eo quòd bonũ & malum fortuito euenit. Sed ſi ſit magnũ bonum quod fortuito euenit, dicitur eufortuniũ. Si ſit magnum malum, dicitur infortunium.

Quinto ibi.

BESS. *Cum autem nihil ſecundum accidẽs prius his ſit, quæ ſecundum ſe ſunt, nec igitur cauſæ. Si itaque fortuna aut caſus cœli cauſa eſt, prior, mens & natura cauſa erit.*

ANT. par. 11. *Quoniam autem ſecundum accidens nullum prius his, quæ ſecundum ſe, neque igitur cauſa. Si igitur fortuna aut caſus cauſa cœli eſt, prius intellectus cauſa & natura.*

Fortuna non eſt prima rerum cauſa.

Oſtendit ꝙ fortuna nõ eſt prima cauſa rerum. Nullum enim per accidens eſt prius his quę ſunt ſecundum ſe. Vnde neque cauſa per accidens eſt prior ea quæ eſt per ſe. Et ſic ſi fortuna & caſus quæ ſunt cauſæ per accidens, ſint cauſa cœli, oportet ꝙ per prius ſint cauſæ intellectus & natura, quæ ſunt cauſæ per ſe.

LECTIO IX.

Ex quibuſdam ſuppoſitis motus definitionem in Phyſicis aſsignatam repetens eam clarius exponit, falſas illius definitiones eliderit, quod ſit motus ſubiectũ determinat.

BESS. Motus.

Est autem hoc quidem actu ſolum, illud uero, potẽtia: hoc autem potentia & actu. hoc quidem ens: illud uero quantum. hoc autem cæterorum aliquid. Non eſt autem motus præter res. mutatur enim ſemper ſecundum entis prædicationes. commune autẽ nihil in his, in ulla prædicatione. unumquodque uero dupliciter omnibus ineſt, uelut hoc. nam hoc ut forma, hoc uero, ut priuatio. ac ſecundũ qualitatem, hoc album, illud nigrum. ſecundum quantitatem hoc perfectum, illud imperfectum. eodem modo & ſecundum lationem. nam hoc ſurſum, illud deorſum, aut leue, aut graue. Quare motus & mutationis tot ſunt ſpẽs quot entis.

ANT. par. 1. Cap. 8.

Eſt autem hoc quidem actu ſolum, hoc autem potentia, hoc autem potẽtia & actu, hoc quidem ens, hoc autem quãtum, hoc autem reliquorum. Non eſt autem aliquid motus præter res. permutatur enim ſemper ſecundum entis categoria. Commune autem in his nullum eſt, quod neque in una categoria. Vnumquodque autem dupliciter exiſtit in omnibus. ut puta, quòd hoc, iſtud forma quidem ipſius, hoc autem priuatio. Et ſecundum quale, hoc quidem album, hoc autem nigrum. Et ſecundum quantum, hoc quidem perfectum, hoc autem imperfectum. Et ſecundum lationem, hoc quidem ſurſum, hoc autem deorſum, hoc eſt autem leue, hoc autem graue. Quare motus & permutationis tot ſpecies, quot entis.

Poſtquam determinauit Philoſophus de ente per accidẽs, hic determinat de motu: & diuiditur in partes tres. In prima determinat de motu ſecundum ſe. In ſecunda de infinito quod eſt quædam paſsio motus & aliorum continuorum. ibi {Infinitum autem.} In tertia determinat de diuiſione motus in ſuas ſpecies. ibi {Prætermittatur autem.} Prima diuiditur in partes duas. In prima oſtendit quid ſit motus. In ſecũda oſtendit in quo ſit. ibi {Et quòd eſt in mobili.} Circa primum tria facit. Primo præmittit quædam quaſi neceſſaria ad diffiniendum motum. Secundo diſtinguit ipſum. ibi {Diuiſio autem &c.} Tertio probat diffinitionem bene eſſe aſsignatam. ibi {Quod autem bene.} Circa primũ ponit quatuor, ex quibus cõcludit quintum, quorum primum eſt, ꝙ ens diuiditur per actum & potentiam. Et hoc eſt, quod dicit ꝙ entium quoddam eſt actu, ſicut primum mouens, quod Deus eſt: quoddam potentia tantum, ut materia prima: quoddam potentia & actu, ſicut omnia intermedia. Vel eſſe actu tantum dicit id, quod iam perfecte habet formam, puta quod perfecte iam eſt album. Eſt autem potentia tantum, quod nondum habet formam, puta, ꝙ nullo modo eſt album. Actu autem & potentia eſt, ꝙ & ſi nondum perfecte habet formam, eſt tamẽ in moueri ad formam. Secundum eſt quòd ens diuiditur per decem prędicamenta, & hoc eſt quod dicit, ꝙ entium quoddã eſt per ſe. i. ſubſtantia, quoddam eſt quãtum, quoddam quale, & ſic de aliis generibus. Tertium eſt ꝙ motus non habet aliquam aliam naturam ſeparatam à rebus aliis, ſed unaquæque forma ſecũdum quod eſt in fieri, eſt actus imperfectus qui dicitur motus. Hoc enim ipſum eſt moueri ad albedinem, quod eſt albedinem incipere actu fieri in ſubiecto. Sed non debet eſſe in actu perfecto. Et hoc eſt quod dicit, quòd motus non eſt aliquid præter res. Omne enim quod mutatur, mutatur ſecundum prædicamenta entis. Et ſicut non eſt aliquid commune decem prædicamentis quòd ſit genus eorum, ita non eſt aliquod genus commune omnium motuum. Et propter hoc motus non eſt aliquod unum prædicamentũ diſtinctum ab alijs prædicamẽtis, ſed ſequitur alia prædicamenta. Quartum eſt quòd in unoquoque genere inuenitur aliquid dupliciter. ſ. ſecundum perfectionem & imperfectionem, ſicut in genere ſubſtantię unum eſt ut forma, & aliud ut priuatio. Et in genere qualitatis hoc eſt, quod eſt perfectum ut album quod habet perfectum colorem: & hoc eſt ut nigrum, quod eſt imperfectum in genere coloris. Et in quantitate unum eſt perfectum quod dicitur magnum, & aliud ĩperfectum quod dr̃ paruum. Et in ubi in quo {eſt locatio}. i. motus localis, eſt ſurſum & deorſum, & graue & leue, ſecũdum quòd graue dicitur quod actu ſubſidet, & leue quod actu ſupereminet. Et horum unum eſt ut perfectum, & aliud ut imperfectum. & ideo huius eſt, quia omnia genera diuiduntur per contrarias differentias. Contrariorum autem ſemper alterum eſt ut perfectum, alterum ut imperfectum. Ex his quatuor cõcludit quintum. ſ. quòd tot ſunt ſpecies motus & permutationis, quot ſunt ſpecies entis, Quod quidem non dicit eo quòd in quolibet genere entis ſit motus, ſed quia ſicut ens diuiditur per actum & potentiam, per ſubſtantiam & quantitatem, & huiuſmodi, & ſecundum perfectũ & imperfectum, ita & motus. Et hoc ſequitur ex

eo

Recolligit dicta i phyſicis de motu & mobili.

Tot ſunt motus ſpecies quot & entis. ſ. ꝑ motum acquiſiti.

eo quod dictum eſt, quòd motus non eſt pręter res. Quomodo autem differat permutatio & motus, infra dicetur. Deinde cum dicit.

BESS. *Cum autem unumquodque genus in actum & potentiam diuidatur, actum eius, quod potentia eſt prout tale eſt, dico eſſe motum.*

ANT. par. 2. *Diuiſo autem ſecundum unumquodque genus, hoc quidem potentia, hoc autem actu: eius quod potentia inquantũ tale actum, dico motum.*

Diffinitio motus. Diffinit motum, & primo ponit diffinitionem ipſam, dicens, quòd cum ens ſecundum unumquodque genus entis diuidatur per potentiam & actũ motus dicitur eſſe, actus eius quod eſt in potentia inquantum huiuſmodi. Secundo ibi.

BESS. *Quod autem uera dicimus, hinc conſtat. cum enim ędificabile prout tale, ipſum dicimus eſſe actu quatenus ędificatur, & hoc eſt ędificatio: ſimiliter eruditio, curatio, uolutatio, ambulatio, ſaltatio, ſeneſcentia, ac increſcentia. Accidit autem moueri, cum actus ipſe fuerit, & neque prius, neque poſterius. Actus autem eius, quod eſt potẽtia, cum actu ens agat, non prout ipſum, ſed prout mobile, motus eſt.*

ANT. par. 3. *Quod autem uerum dicimus, hinc palam. Cum enim ędificabile inquantum tale, ipſum dicimus eſſe actu inquantum ędificatur: & eſt hęc ędificatio. Similiter doctrinatio, ambulatio, curatio, ſaltatio, orbatio. Accidit autem moueri, cũ fuerit actu eodem, & neque prius, neque poſterius. Iam potentia entis cum actu eius operatur, non inquantum ipſum, ſed inquantum mobile, motus eſt.*

Exponit unã partẽ diffinitionis motus. Exponit poſitam diffinitionem, & circa hoc duo facit. Primo exponit id, quod ponitur in diffinitione ex parte ſubiecti motus. Secundo id quod ponitur ĩ diffinitione quaſi genus motus, ibi {Horum quidem enim eſt}. Circa primum duo facit. Primo exponit hanc particulam eius quod eſt in potentia. Secundo hanc inquantum huiuſmodi. ibi {Dico autem inquantũ.} Dicit ergo primo, quòd ex hoc manifeſtum eſt uerum eſſe motum eſſe hoc quod dictum eſt. Manifeſtum eſt enim quod ędificabile ſignificat aliquid exiſtens in potentia. Et iſta potentia ſignificatur eſſe reducta in actum per hoc quod dicitur ædificari. Et iſte actus uocatur ædificatio. Et ſimiliter in omnibus aliis motibus, ut in ambulatione & alteratione & huiuſmodi. Dicitur autem aliquid moueri, cum huiuſmodi fiat in actu, & huiuſmodi fuerit in potentia, & non prius nec poſterius. Cũ ergo ita ſit, ſequetur, quod motus eſt alicuius exiſtentis in potentia, cum ſit reductum ad actum. Et hoc dico ſcilicet quod ſit reductum ad actum, inquantum eſt mobile. nam mobile dicitur aliquid per hoc, quòd eſt in potentia ad moueri, & ſic reducitur huiuſmodi potentia in actum quando mouetur actu. non autem habet reduci in actum per motum id, quod in potentia eſt {inquantum ipſum,} ideſt ſecundum id quod actu eſt, & ſecundum ſeipſum. Nam hoc etiam eſt in actu antequam incipiat moueri. Neque etiam reducitur ad actum per motum, ſecundum quod eſt in potentia ad terminum motus, quia dum mouetur adhuc remanet in potentia ad terminum motus. Sed ſolum per motum reducitur aliquid in actum, de illa potentia quæ ſignificatur cum dicitur {aliquid eſſe mobile,} ideſt potens moueri.

Deinde cum dicit.

BESS. *Dico autem prout, ſicut æs potentia eſt ſtatua, non tamen actus æris prout æs motus eſt. non enim idem eſt æri eſſe, & alicui potentiæ. Quod ſi idem eſſet ſimpliciter, ac ſecundum rationem, eſſet profectò æris actus, motus quidam. at non eſt idem, quod & in contrariis patet, ſiquidem poſſe ſanari, poſſeque ægrotare, non eſt idem. alioqui, & ſanari & ægrotare idem foret. ſubiectum uero, quod ſanabile, aut ægrotabile eſt, ſiue humor, ſiue ſanguis, unum, idemque eſt. Cũ nõ ſit igitur idem, ſicut nec color, ac uiſibile idem eſt, conſtat motum eſſe actum rei poſsibilis prout poſsibilis eſt.*

ANT. par. 4. *Dico autem inquantum ſic. Eſt enim æs potentia ſtatua, ſed tamen non æris actus, inquantum æs eſt, motus eſt. non enim idem eſſe æri, et potentiæ alicui. Quod ſi idem erat ſimpliciter & ſecundum rationem, erit utique æris actus motus quidam: non eſt autem idem. Palam autem in contrariis. Poſſe quidem enim ſanari & poſſe laborare non idem: etenim ſic ſanari & laborare idem eſſent. Subiectum autem & ſanum & languens, ſiue humiditas ſiue ſanguis idem & unum. Quoniam autem non eſt idem, quemadmodum neque color idem & uiſibile, poſsibilis inquantum poſsibile actus, motus eſt.*

Exponit aliam partem diffinitionis motus. Exponit hanc particulam poſitam in diffinitione motus ſcilicet inquantum huiuſmodi, uel inquantum tale. Ad cuius expoſitionem dicit quod æs eſt in potentia ad ſtatuam. Et ſic idem eſt ſubiectum æs, & æs in potentia ad ſtatuam. Tñ non eſt idem ratione. Sed alia eſt ratio æris inquantum æs, & alia eſt ratio æris inquantum habet aliquam potentiam. Et hoc eſt quod dicit, quòd nõ eſt idẽ æri eſſe, & alicui potentiæ. Si enim eſſet idem ſimpliciter ſm rõnẽ, tunc ſicut motus eſt actus æris inquantum eſt æs in potentia, ita eſſet actus æris inquantum eſt æs. Sed non eſt idem ſecundum rationẽ æs, & potentia æris. Et hoc manifeſtum eſt in potentia contrariorum, quia poſſe {ſanari & poſſe laborare,} ideſt infirmari non eſt idem ſecũdum rationem. Ratio enim potẽtiæ ſumitur ex actu. Vnde, ſi poſſe ſanari & poſſe infirmari eſſet idem ſm rõnem, ſequeretur, quod idem eſſet infirmari & ſanari, quod eſt impoſsibile. Sicut igitur non eſt eadem potentia ad utrunque contrariorum ſecundum rationem potentiæ, ſed eſt eadem ſubiecto, idem enim eſt ſubiectum quod poteſt eſſe ſanum & languens, ſiue illud ſubiectum ſit quicunque humorum in corpore animalis, ſiue ſanguis, qui eſt naturalior & magis proprius uitæ, & animalium nutrimẽto poſsit eſſe cauſa ſanitatis & ægritudinis. Quia ergo poſſe ſanari & poſſe infirmari non eſt idem ſecundum rationem, manifeſtum eſt quòd neutrum horum eſt idem ſecundum rationem cũ ſuo ſubiecto, quia quæ uni & eidem per ſe ſunt eadem, ſibiinuicem ſunt eadem per ſe. Quia ergo non eſt idem ſecundum rationem æs, & æs in potentia ad ſtatuam, ſicut neque color & uiſibile quod eſt potens uideri, ideò neceſſarium fuit quod in diffinitione motus; dicto quòd eſt actus exiſtentis in potentia adderetur inquantum huiuſmodi.

Deinde cum dicit.

BESS. *Quod igitur ipſe eſt, & quod tunc contingit moueri, cũ actus ipſe ſit, & quod nec ante nec poſt, manifeſtum eſt, nã contingit unumquodque aliquando quidem operari, aliquando minime, uelut ædificabile, prout ædificabile & ædificabilis, prout ædificabilis, actus, ædificatio eſt. aut enim hoc, ædificatio in ædificabili actui, aut domus. at ubi domus ſit, non ultra ædificabile erit. ædificatio uero eius eſt, quod ædificabile*

bile eſt.neceſſe itaque,ædificationem,actum eſſe. ædificatio uero,motus quidã eſt.eademq́; in cæteris motibus ratio eſt.

ANT. par.5.

Quod quidem enim eſt hic, & quod accidit tunc moueri quando fuerit actu ſic,& nec prius nec poſterius palam.Cõtingit enim unumquodque aliquando quidem actu eſſe, aliquando autem nõ.puta ædificabile,inquantum ædificabile, & ædificabilis actus, inquantum ædificabile, ædificatio eſt. Aut enim hæc domus eſt,aut ædificatio actus: ſed cum domus fuerit,non adhuc ædificabile erit. Aedificatur autem ædificabile.Neceſſe igitur ædificationem actum eſſe:ædificatio autem motus quidam. Eadem autem ratio & in alijs motibus.

Exponit id qđ ponitur in diffinitione motus tanquã genus.

Exponit id quod ponit in diffinitione motus tanquam genus, dicens manifeſtum eſſe ꝙ hoc ſit motus,quia dico motus tunc eſt,quia tunc accidit moueri {qñ hic}.i.actus exiſtentis in potẽtia fuerit actu, & neq; prius neq; poſterius. Manifeſtum eſt.n.ꝙ unumquodq; mobiliũ contingit aliqũ eſſe actu,aliquando nõ.Sicut ædificabile inquantũ ędificabile quandoq; eſt in potentia, & quandoq; eſt in actu. Dicit aũt ꝙ ædificabile inquãtum ædificabile,qa materia domus eſt ad duo in potentia.ſ.ad formã domus, & ad hoc ꝙ ædificetur. Et quod ad utrunq; contingit eſſe, quandoq; in potẽtia qñq; in actu.Sed potentia quæ eſt in materia domus ad hoc ꝙ ædificetur,ſignificatur in hoc ꝙ dicitur ædificabile. Tñc ergo ædificabile inquãtũ ædificabile fit actu,qñ ædificatur.Et ſic ędificatio eſt actus ædificabilis,inquãtum ædificabile. Quod ſic probat, quia materia domus nõ eſt in potẽtia niſi ad duos actus ſ.ad ædificationem domus & ad formã. Aedificabile aũt ſignificat quandam potentiã in materia domus exiſtentẽ. Oportet igitur cum omni potentiæ reſpondeat aliquis actus,ꝙ potentiæ ſignificatæ per hoc quod dico ædificabile, rñdeat alter duorum actuũ.ſ.uel forma domus, uel ædificatio.Sed non eſt actus ædificabilis inquantũ ædificabile forma domus, quia adueniente forma domus non eſt adhuc ædificabile,ſed eſt iam ædificatum. Sed ædificabile eſt actu, qñ ædificatur actu. Neceſſe eſt igitur ꝙ ædificare ſit actus ædificabilis. Aedificare aũt eſt quidam motus, & ſic motus eſt actus ædificabilis. Et eadem ratio eſt de omnibus alijs motibus. Vnde manifeſtum eſt ꝙ motus eſt actus exiſtentis in potentia. Deinde cũ dicit.

BESS.

Quod uero hæc ſint rectè dicta, ex his quoque conſtat, quæ alij de ipſo referunt.tum ex eo, quod non facile eſt ipſum aliter definire.nec enim licebit cuiquam in alio genere eum collocare.

ANT. par. 6.

Quod autem bene dictum eſt, palam eſt quibus alij dicũt de ipſo,& ex eo q. non facile eſt aliter ipſum diffinire.Neq; enim in alio poterit aliquis genere ponere ipſum.

[Pr]obat dif[fin]itionem [p]rædictã in [ge]nerali

Probat diffinitionem poſitã eſſe bene aſsignatam,& primo ponit probationẽ in generali,dicẽs ꝙ manifeſtum eſt motum eſſe bene diffinitum,ex his quæ alij dixerunt de motu diffinientes ipſum. Et iterum ex eo, ꝙ non poteſt de facili aliter diffiniri. Non.n.poteſt poni in alio genere niſi in genere actus. Secundo ibi.

BESS.

Et patet ex his etiam,quæ alii protulerunt. quidam enim alteritatem,inæqualitatem,& ipſum non ens.

ANT. par.7.

Palam autem ex quibus dicunt. Hi quidem alteritatem & inæqualitatem & non ens.

Quod dixerint alij eſſe motum.

Ponit ea quæ alij dixerũt de motu, dicẽs ꝙ quidam dixerunt motum eſſe alteritatem,& quidam inæqualitatem,& quidam nõ ens. Forte ideo quia illud quod mouet̃ recedit ab eo quod prius erat, & dũ mouetur ſemper alio & alio modo ſe habet, & magis appropinquat ad terminum. Tertio ibi.

BESS.

Quorum nullum neceſſe eſt moueri. at neque mutatio hæc,neque ex his potius quàm ex oppoſitis eſt.

ANT. par.8.

Quorum nullum neceſſe moueri. Sed nec permutatio, neque in hoc,neque ex his magis quam oppoſitis.

Reprobat aliorũ dcã.

Oſtendit prædictas diffinitiones nõ eſſe cõuenientes. Neq;.n.cõueniunt motui ex parte ſubiecti,quod mouetur.Si.n.motus eſſet nõ ens,uel inæqualitas, uel alteritas, ſequeretur ꝙ oẽ non ens, uel alterum,uel inæquale moueretur:ſed nullũ horum neceſſe eſt moueri.nõ eſt igitur motus quod dictũ eſt. Idem etiam apparet ex parte terminorum motus,qui ſunt terminus à quo, & terminus ad quem.Non enim magis eſt motus ad non ens, uel inæqualitatem,uel alteritatem,quam ad oppoſita horum:neque magis eſt motus ex his, quam ex oppoſitis.Contingit enim moueri ex non ente ad ens,& econuerſo:& de alteritate ad ſimilitudinẽ,& ab æqualitate ad inæqualitatem,& ecõuerſo. Quarto ibi.

BESS.

Cauſa uero propter quam in his motum ſtatuerũt, ea eſt quod indefinito quiddam uidetur eſſe motus.alterius uerum coordinationis principia, utpote priuatiua. indefinita ſunt, nam nec quod quid,nec tale, nec aliorum prædicamentorũ ullum,ipſorum eſt.

ANT. par.9.

Cauſa autem in hoc ponẽdi,quia infinitum aliquid uidetur eſſe motus. Alterius coelementationis autem principia, quia priuatiua ſunt indeterminata.Neque enim hoc, neque tale nullum ipſorum,neque reliquorum prædicamentorũ.

Ponit motiuum antiquorum.

Oſtendit quare prædicto mõ diffinierunt motum,dicens ꝙ iſta eſt cauſa quare poſuerunt motum in prædicta quaſi genera,quia motus uidetur eſſe aliquid indeterminatum, & illa ſunt indeterminata quæ ſunt priuatiua.Et ideo motum poſuerunt quaſi priuationem quandã. Et ſciendũ ꝙ, ſicut in primo huius dictum eſt,Pythagorici poſuerunt duos ordines:in quorum uno quem dicebãt ordinem bonorum, poſuerunt illa quæ uidebantur perfectionem habere: ſicut lucem, dextrum, maſculum,quietem,& huiuſmodi.In alio autẽ ordine quem ſub malo conſtituebant,poſuerunt tenebras,ſiniſtrum,fœminam, motum, & huiuſmodi.Et omnia huiuſmodi dicebant eſſe indeterminata & priuatiua,quia nullum iſtorum uidebatur ſignificare {neque hoc}.i.ſubſtantiam, {neque tale}ideſt qualitatem,neque aliquod aliud prædicamentorum. Quinto ibi.

Lect.5.

BESS.

Quod uero motus indefinitus eſſe uidetur, ea eſt cauſa, quod neque inter ea,quæ ſunt potentia entia,nec quæ ſecundum actum, ponere ipſum eſt.nec enim quod poteſt quantũ eſſe,moueri neceſſarium eſt. nec actu quantum. At motus, actus quidam eſſe uidetur,quanquam imperfectus.cauſa uero eſt,quod imperfectum eſt poſsibile,cuius actus eſt.quamobrem difficile ipſum comprehendere, quidnam ſit.nam aut in priuationem neceſſario reponetur aut in potentiam, aut in actum ſimplicem.horum autem nullum,uidetur contingere poſſe.ſupereſt igitur quod dictum eſt eſſe, & actum, & non actum,qui dictus eſt.qui etſi difficilis cognitu ſit, tamen contingit eſſe.

Cur

ANT. par. 10.

Cur autem uideatur indeterminatus, cauſa, quia nec in potentia entium, neque in actum eſt ponere ipſum. Neque enim poſsibile quantum eſſe, mouetur ex neceſsitate: neque quod actu quantum, motusq; actus quidem uidetur aliquis, imperfectus autem. Cauſa autem, quia imperfectum quod poſsibile, cuius eſt actus. Et propter hoc difficile ipſum ſumere quid eſt. Aut enim in priuationem neceſſe eſt poni, aut in potentiam, aut in actum ſimplicem. Horum autem nullum uidetur contingens. Quare relinquitur, quod dictum eſt eſſe & actum, & non actu dictum, uidere quidem difficile, contingentem autem eſſe.

Cā quare motus iter indeterminata ponatur.

Dicit cauſam, quare motus inter indeterminata ponatur, & dicit, ꝙ cauſa huius eſt, quia motus neq; poterat poni in genere potētię, neq; in genere actus. ſi enim eſſet in genere potētiæ, ſequeretur ꝙ quicquid eſt in potentia ad aliquid, puta ad eſſe quantum, moueretur ad illam quantitatē. ſed hoc non eſt neceſſariū, quia etiā anteq̄ incipiat aliquid moueri ad quantitatē, eſt in potētia ad quantitatem illam. Neq; etiā mouetur qū iam actu eſt quantum ſm illam quantitatem, ad quam erat in potentia, ſed tunc iam terminatus eſt motus. Sed oportet, ꝙ motus ſit actus quidam, ut ſupra probatū eſt: ſed eſt actus imperfectus. Et huius cauſa eſt, quia illud cuius eſt actus, eſt imperfectū: & hoc eſt ens poſsibile ſiue ens potentia. ſi.n. eſſet actus perfectus, tolleret totam potentiā, quæ eſt in materia ad aliquod determinatum. Vnde actus perfecti non ſunt actus exiſtentis in potentia, ſed exiſtentis in actu. Motus autem ita eſt exiſtentis in potentia, ꝙ non tollit ab eo potentiā. Quandiu enim eſt motus, remanet potentia in mobili ad id quod intendit per motum, ſed ſolum potentia quæ erat ad moueri tollitur per motum, & tñ non totaliter, quia id quod mouetur, adhuc in potētia eſt ad moueri, quia omne quod mouetur, mouebitur, propter diuiſionem motus contenui, ut probatur in Sexto Phyſicorū. Vnde relinquitur, ꝙ motus eſt actus exiſtentis in potentia, & ſic eſt actus imperfectus & iperfecti. Et propter hoc difficile eſt accipere quid ſit motus. Videtur.n. ꝙ aut neceſſe ſit ponere motum in genere priuationis, ſicut patet ex premiſsis diffinitionibus. Aut in genere potentiæ. Aut in genere actus ſimplicis & perfecti. Quorum nullum contingit eſſe motum. Vnde relinquitur ꝙ motus ſit id quod dictum eſt, ſcilicet actus, & ꝙ non dicatur actus perfectus. Quod quidē difficile eſt uidere, ſed tñ cōtingens eſt eſſe, quia hoc poſito nullum ſequitur inconueniens. Quidam autem diffinierunt, dicentes, ꝙ motus eſt exitus de potentia in actū, non ſubito. Sed errauerunt, quia neceſſe eſt ꝙ in diffinitione exitus ponatur motus, cum ſit ſpecies motus. Et ſimiliter in diffinitione eius quod eſt ſubito, ponitur tempus, & in diffinitione temporis motus. Deinde cum dicit.

Lect. 9.

Tex. c. 33

BESS.

Simul & illud perſpicuum eſt, motum eſſe in moto. actus enim eius eſt à motiuo.

ANT. par. 11.

Et quod eſt motus in mobili palam. Actus eſt enim huius à motiuo.

Motus eſt ſubiectiue in mobili.

Oſtendit in quo ſit motus, & primo oſtendit ꝙ in mobili, qa omnis actus eſt in eo cuius eſt actus. Sed motus eſt actus mobilis à mouente cauſatus. Vnde relinquitur quod ſit in mobili. Et quod ſit actus mobilis, ex ſuperioribus patet. Secūdo ibi.

BESS.

Neque alius eſt, motiui actus: oportet enim utriuſque actum eſſe.

ANT. par. 12.

Et motiui actus non alius eſt. Oportet quidem enim eſſe actum amborum.

Motus eſt actus motiui & mobilis.

Oſtendit qualiter ſe habeat motus ad mouens, & proponit duo. ſ. ꝙ motus eſt actus motiui, & ꝙ non eſt alius motus qui eſt actus motiui, & qui eſt mobilis. oportet enim motus eſſe actus amborū. Tertio ibi.

BESS.

Nam motiuum eſt, eo quod poſsit: mouens uero, eo quod operetur.

ANT. par. 13.

Et motiuum quidem enim eſt in poſſe, mouens autem in operari.

Probat motum eſſe actū motiui.

Primum eorum duorum probat. ſ. ꝙ motus ſit motiui actus. Illud.n. actus ē alicuius, quo ſit actu. Sed motiuum dicitur ex eo ꝙ eſt potens mouere. mouens autē in operari, id eſt in eo quod eſt eſſe actu, & ita cum mouens dicatur propter motum, motus erit actus motiui. Quarto ibi.

BESS.

Verum actiuum eſt ipſius mobilis. eodem itaque modo unus utriuſque actus.

ANT.

Sed eſt actiuum mobilis. Quare ſimiliter unus amborum actus.

par. 14. Probat ꝙ idē motus ſit act⁹ motiui & mobilis.

Probat ſm propoſitorum. ſ. ꝙ unus motus ſit actus motiui & mobilis, hoc modo. Dictū eſt.n. ꝙ motus eſt actus motiui inquantum facit motum. Eſt autem mobilis inquantum fit in eo motus, ſed motiuum facit illum motū qui eſt in mobili & non alium. Et hoc quod eſt dicit ꝙ mouens eſt actiuum mobilis. Vnde relinquitur ꝙ unus motus ſit actus & mouentis & mobilis. Quinto ibi.

BESS.

Quemadmodum eadem diſtantia ad duo unius, & ad unū duorum, aſcenſus quoque, ac deſcenſus. at eſſe, non eſt unum. ita etiam in mouente, & in moto.

ANT. par. 15.

Quemadmodum eadem diſtantia unius ad duo, & duorum ad unum, & aſcendentis, & deſcendentis, ſed eſſe nō unum. Similiter autem & in mouente & in moto.

Manifeſtat hoc per exempla & dicit, quòd una eſt diſtantia duorum ad unum, & unius ad duo. Sed differt ratione. Propter quod diuerſimode ſignificatur ſcilicet per duplum & dimidium. Similiter una eſt uia ad aſcendendum & deſcendēdum, ſed differt ratione. Et propter hoc dicuntur hi aſcendentes & illi deſcendentes. Et ita eſt de mouente & moto, Nam unus motus ſecundum ſubſtantiam eſt actus utriuſque, ſed differt ratione. Eſt enim actus mouentis ut à quo, mobilis autem ut in quo, & non actus mobilis ut à quo, neque mouentis ut in quo. Et ideo actus mouentis dicitur actio, mobilis uero paſsio. Sed ſi actio & paſsio ſunt idem ſecundum ſubſtantiam, uidetur quòd non ſint diuerſa prædicamenta. Sed ſciendum quòd prædicamenta diuerſificantur ſecundum diuerſos modos prædicandi. Vnde idem ſecundum quòd diuerſimode de diuerſis prędicatur, ad diuerſa prædicamenta pertinet. Locus enim ſecundum quòd prædicatur de locante, pertinet ad genus quantitatis. Secundum autem quod prædicatur denominatiue de locato, conſtituit prędicamentum ubi. Similiter motus ſecundum quòd prædicatur de ſubiecto in quo eſt, conſtituit prædicamentum paſsionis. Secundum autem quòd prædicatur de eo à quo eſt, conſtituit prædicamentum actionis.

Hinc [illegible] expſſe [illegible] ola pdica menta [illegible] adinuice[illegible] realiter [illegible] ſtincta.

LECTIO

Lectio X.

Diffinit infinitum in modos, deinde uariis rationibus non poſſe eſſe actu infinitum neque ſeparatum, neque inſenſibilibus probat, ſed ſicubi illud ſit, in potentia intelligitur eſſe.

BESS. Quid ſit infinitum. Vide contradictionem ziMara ſup iſto cap. ANT. Cap 9. par. 1.

INfinitum uero eſt, aut quod impoſsile eſt pertranſire, eo quod non ſit aptum permeari: quemadmodum uox inuiſibilis. aut quod tranſitum habet inconſummabilem, aut quod uix, aut quod natura aptum eſt habere, nequaquam tamen tranſitum, aut finem habet.

Infinitum autem aut quod impoſsibile pertrãſire eo quòd non ſit natum pertrãſiri, quemadmodum uox inuiſibilis: aut pertranſitionem habens imperfectam, aut quod uix, aut quod natum eſt habere & non habet pertranſitionem aut terminum.

Tractat de infinito.

Poſtquam Philoſophus determinauit de motu, hic determinat de infiniro, quod eſt paſsio motus & cuiuſlibet quanti uniuerſalis, & circa hoc tria facit. Primo diſtinguit quot modis dicitur infinitũ. Secundo oſtendit ꝙ non eſt infinitum actu. ibi {Separabile quidem.} Tertio quomodo infinitum inuenitur in diuerſis. ibi. {Infinitum autem.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit quot modis dicitur infinitum in actu. Secundo quot modis dicitur infinitum in potentia. ibi. {Adhuc autem appoſitione.} Circa primum conſiderandum eſt, ꝙ omne finitum diuidẽdo pertranſitur. Vnde infinitum proprie eſt, quod menſurando pertranſiri non poteſt. Tot ergo modis dicitur ĩfinitum, quot modis dicitur intranſibile. Vtrunque autem dicitur quatuor modis. quorum Primus eſt ſecundum quod infinitum ſiue intranſibile dicitur quod nõ poteſt tranſiri menſurando, eo ꝙ non eſt natum ſm̃ ſuum genus pertranſire. ſicut dicimus punctum, aut unitatem, aut aliquid quod non eſt quantum & menſurabile, eſſe infinitum ſeu in tranſibile: per quem modum nox dicitur inuiſibilis, quia non eſt de genere uiſibilium. Secundo modo dicitur infinitum uel intranſibile quod nondum eſt pertranſitum, licet inceptum ſit. hoc enim eſt quod dicit (habens trãſitionem imperfectam.) Tertius modus eſt ſecundum ꝙ dicitur infinitum uel intranſibile quod uix tranſitur. Vt ſi dicamus profundiratem maris infinitam, uel altitudinem cœli, uel aliquam uiam longam immenſurabilem ſeu intranſibilem ſeu infinitam, quia excedit uires menſurantis, licet in ſe ſit tranſibilis. Quartus modus eſt ſecundum ꝙ dicitur infinitum illud quod natum eſt habere trãſitionem aut terminum ſecundum ſuum genus, ſed non habet. Puta ſi ſit linea aliqua interminata. Et hoc eſt uere & proprie infinitũ. Secundo ibi.

Lect. pñ. par. 3. Lect. pñ. par. ultia. Lect. pñ. par. 2.

Infinitũ quadrupliciter.

BESS.

Item ſecundum appoſitionem, aut ablationem, aut ambo.

ANT. par. 2.

Adhuc appoſitione, aut ablatione, aut utroque.

Infinitum in potentia tripliciter.

Oſtendit quod modis dicitur infinitum in potẽtia, & dicit ꝙ dicitur infinitum uno modo de appoſitione ſicut numerus. Semper enim cuilibet numero dato eſt apponere unitatem, & ſic numerus eſt augmentabilis in infinitum. Alius modus ſecundũ ꝙ infinitum dicitur ablatione & diuiſione, ſm̃ ꝙ magnitudo dicitur diuiſibilis infinitũ. Tertius modus contingit utrinque ſicut tempus dicitur infinitum, & diuiſione, quia cõtinuum eſt: & appoſitione, quia numerus eſt. Et ſimiliter etiam ĩ motu infinitum eſt. Deinde cum dicit.

BESS.

Separatum ſanè ipſum quicquam eſſe impoſsibile eſt. nam ſi nec magnitudo, nec multitudo eſt, ſed infinitum ſubſtantia eius eſt, & non accidens, indiuiſibile erit. ſiquidem diuiſibile, aut magnitudo, aut multitudo eſt. quod ſi eſt indiuiſibile, non eſt infinitum, niſi quemadmodum uox inuiſibilis eſt. uerũ nec ſic aiunt, nec nos ſic quærimus, ſed tanquam impermeabile.

Infinitum ĩ diuiſibile.

ANT. par. 3.

Separabile quidem itaque ipſum aliquid ens, ſenſibile autem non poſsibile eſſe. Si enim nec magnitudo eſt, nec multitudo, ſubſtantia autem ipſum infinitum & non accidens, indiuiſibile erit. Quod enim diuiſibile, aut magnitudo, aut multitudo. ſi autem indiuiſibile, non infinitum, niſi ſicut uox inuiſibilis. Sed non ſic dicunt, neque nos quærimus, ſed tanquam impertranſibile.

Oſtendit, ꝙ nõ ſit infinitum in actu, circa quod ſciendũ eſt, ꝙ Platonici poſuerunt infinitum ſeparatum à ſenſibilibus, & poſuerunt ipſum eſſe principium. Naturales autem philoſophi poſuerũt infinitum in rebus ſenſibilibus, non ita ꝙ ipſum infinitum eſſet ſubſtantia, ſed ꝙ eſſet accidens alicui corpori ſenſibili. Primo ergo oſtendit ꝙ nõ eſt infinitum ſeparatum. Secundo quod non eſt infinitũ actu in ſenſibilibus. ibi {Quod autẽ in ſenſibilibus.} Circa primum pouit tres rationes, quarum prima eſt, ꝙ ſi ipſum infinitum eſt quędam ſubſtantia per ſe exiſtens, & non accidens alicui ſubiecto, oportet ꝙ ipſum infinitum ſit abſq; magnitudine & multitudine, quia magnitudo & numerus ſunt ſubiectum infiniti. Si autem eſt ſine magnitudine & multitudine, oportet ꝙ ſit indiuiſibile, quia omne diuiſibile, aut eſt magnitudo, aut multitudo. Si autem eſt indiuiſibile non eſt infinitum niſi primo modo, ſicut uox dicitur inuiſibilis: quo modo non inquirimus nos nunc, nec ipſi, ſed de infinito intranſibili ſecundum quartum modum. Ergo de primo ad ultimum ſi infinitum ſit ſubſtãtia ſeparata per ſe exiſtens, nõ erit uere infinitum. Et ſic iſta poſitio deſtruit ſeipſam. Secundam rationem ponit ibi.

Tribus rationib' pbat nõ dari ĩfinitũ extra ſenſibilia.

BESS.

Præterea, quonam modo continget eſſe per ſeipſum infinitum, ſi nec numerus, nec magnitudo ſit, quorum infinitum paſsio eſt?

ANT. par. 4. Secũda rõ Tex. c. 35. & inde.

Adhuc quomodo contingit per ſe eſſe infinitum, ſi non & numerus & magnitudo, quorum paſsio infinitum?

Quæ talis eſt. Infinitũ eſt paſsio numeri & magnitudinis: ſed numerus & magnirudo non ſunt p ſe exiſtentia ſeparata, ut in primo oſtenſum eſt, & infra oſtendetur, ergo multo minus infinitum ſeparatum eſt. Tertiam rationem ponit ibi.

BESS.

Præterea, ſi ſecundum accidens, non eſſet ſanè rerum elementum prout infinitum eſt, ſicuti nec inuiſibilis locutionis, tametſi uox inuiſibilis eſt. Quod autem infinitum non poteſt eſſe actu, patet, erit nãque quæque pars eius infinita, quæ accipitur. nam infinito eſſe, atque infinitum, idem, ſiquidem infinitum ſubſtantia, & non de ſubiecto ſit. aut igitur inuiſibile, aut per infinita diuiſibile, ſi partibile eſt. uerum multa infinita, idem eſſe impoſsibile eſt. quemadmodum enim aeris aer pars, ita & infinitum infiniti, ſi ſubſtantia, & principiũ ſit. impartibile igitur, & indiuiſibile eſt. uerum hoc impoſsibile, actu eſſe ens infinitum. neceſſarium enim quantum eſſe ſecundum accidens igitur exiſtit. at hoc modo dictum eſt, non

poſſe principium eſſe, uerum id potius, cui accidit, numerum, uel par eſſe. ſed hæc fortaſſe inquiſitio, uniuerſalis eſt.

A N T. par. 5.

Adhuc ſic ſecundum accidens, non utique elementum entium, inquantum infinitum, quemadmodum neque inuiſibile loquelæ, quamuis uox inuiſibilis. Et quod non eſt actu eſſe infinitum, palam. erit enim quæcunque ipſius infinita pars accepta: infinito enim eſſe, & infinitum idem: ſi quidem ſubſtantia infinitum & non de ſubiecto quare aut indiuiſibile, aut in infinita diuiſibile ſi partibile. Multa autem eſſe idem impoſsibile infinita. Quemadmodum enim pars, aer aeris, ſic infinitum infiniti ſi eſt ſubſtantia & principium impartibile igitur & indiuiſibile. Sed impoſsibile actu eſſe infinitum. Quantum enim neceſſe eſſe. Secundum accidēs igitur exiſtit. Sed ſic dictum eſt quòd non contingit ipſum eſſe principium, ſed illud cui accidit aerem aut parem. Hæc quidem igitur inquiſitio uniuerſalis.

Tertia rō ad idem.

Quæ talis eſt. Si infinitum ponitur ſeparatum à ſenſibilibus, aut ponitur ut ſubſtantia per ſe exiſtens, aut ut accidens inhærens alicui ſubiecto ſeparato, puta magnitudini: aut numero quæ ſunt ſeparata ſecundum Platonicos. Si autem ponatur eſſe accidens tunc ipſum infinitum, non erit principium entium inquantum hoc eſt infinitum, ſed magis ſubiectū infiniti. Sicut principium locutionis non dicitur inuiſibile, ſed uox, quamuis uox ſit ſic inuiſibilis. Si autem infinitum ſit ſubſtantia, & non prædicetur de aliquo ſubiecto, etiam manifeſtum eſt quòd non poteſt eſſe actu infinitum. Aut enim eſt diuiſibile, aut indiuiſibile. Si autem eſt diuiſibile, & infinitum hoc ipſum quod eſt infinitum eſt ſubſtantia, oportet quòd quælibet pars eius accepta ſit infinita, quia idem eſt infinito eſſe & infinitum, ſi {infinitum eſt ſubſtantia,} ideſt ſi infinitum prædicat propriam rationem eius quod eſt infinitum. Vnde ſicut quælibet pars aquæ eſt aqua, & quælibet pars aeris eſt aer, ita quælibet pars infiniti eſt infinita, ſi infinitum eſt ſubſtantia diuiſibilis. Quare oportet dicere, quòd aut ſit indiuiſibile infinitum, aut ſit diuiſibile in multa infinita Sed hoc eſt impoſsibile, ꝙ multa infinita cōſtituāt unum infinitum, quia infinitum non eſt maius infinito, omne autem totum maius eſt ſua parte. Relinquitur igitur, quòd infinitum ſit indiuiſibile. Sed īpoſsibile eſt ꝙ id quod eſt indiuiſibile ſit actu infinitum, quia infinitum oportet eſſe quantum. Relinquitur igitur ꝙ non ſit ſubſtantia, ſed accidens. Sed ſi eſt accñs, non eſt principiū ipſum infinitū, ſed illud cui accidit, ut dictū eſt, ſiue ſit aer, ut quidam naturales poſuerunt, ſiue ſit par, ut poſuerunt Pythagorici. Relinquit igit ꝙ infinitū non poſsit eſſe ſuba ſimul & principium entiū. Et ultimo concludit ꝙ hæc inquiſitio eſt uniuerſalis excedens naturalium conſiderationē. Deinde cū dicit.

B E S S.

Quod uero in ſenſibilibus non eſt, hinc conſtat. nam ſi eſt corporis ratio, hoc, eſſe ſuperficie definitum, nō ſanè fuerit infinitum corpus, nec intelligibile, nec ſenſibile.

A N T. par. 6.

Quod autem in ſenſibilibus non eſt, hinc palam. Si enim corporis ratio ſuperficiebus determinatur, non erit utiq; infinitum corpus, neque ſenſibile, neque intellectuale.

Probat infinitum actu non eſſe in ſenſibilib⁹. Primo ꝙ nō corpus.

Probat ꝙ infinitum actu non ſit in ſenſibilibus, & primo probat hoc per rationes probabiles. Secundo per rationes naturales. ibi. {Naturaliter autem.} Dicit ergo primo, ꝙ manifeſtum eſt ꝙ infinitum actu non eſt in ſenſibilibus. Et oſtendit duo. Dicit ergo primo, ꝙ in ſenſibilibus nō eſt corpus īfinitū. De ratione enim corporis eſt, ꝙ ſit ſuperficie determinatum. Sed nullum corpus determinatum ſuperficie eſt infinitum, ergo nullum corpus eſt īfinitum, {neque ſenſibile,} ideſt naturale, {neque intellectuale,} ideſt mathematicum. Secundo ibi.

B E S S.

Cæterum nec numerus ita eſt, tanquam ſeparatus, atque infinitus quippe cum numerus, aut quod habeat numerum, numerabile ſit.

A N T. par. 7.

Neque numerus ut ſeparatus & infinitus. Numerabile enim numerus, aut habens numerum.

Secundo ꝙ nō numerus.

Dicit quòd in ſenſibilibus non eſt numerus infinitus hoc modo. Omnis numerus & omne habens numerum eſt numerale. Sed nullum numerale eſt infinitum, quia numerale eſt pertranſibile numerando: ergo nullus numerus eſt infinitus. Hę autē rationes non ſunt naturales, quia non ſumūtur ex principiis corporis naturalis, ſed ex quibuſdam principiis communibus & probabilibus, non ex neceſſariis: quia qui poneret corpus infinitum, nō poneret ipſum terminari ſuperficie. Hoc enim eſt de ratione corporis finiti. Et qui poneret multitudinem infinitorum, non poneret eam numerum, quia numerus eſt multitudo menſurata per unum, ut in Decimo habitum eſt. Nullum autem menſuratum infinitum eſt. Deinde cum dicit.

Duæ iſtæ rationes non neceſſario, ſed ꝓbabiliter ꝓceſſerū interſit. Tex. c. xii

B E S S.

Quod ſi phyſicè potius contemplemur, ex his patet. neq; enim compoſitum, neque ſimplex poterit eſſe. compoſitum nanque non erit corpus, ſi finita quidem ſunt multitudine elementa. oportet nanque contraria æquari, nec eſſe unum eorū infinitum. nam etſi quantumuis inferior ſit alterius corporis uirtus, corrumpetur finitum ab infinito. nec poſsibile eſt unumquodque eſſe infinitum, ſi corpus quidem eſt, quod undecunque habet dimenſionem. infinitum uero, quod infinitè diſtat. quare infinitum corpus undecunque infinitum erit.

A N T. par. 8.

Naturaliter autem ex his palam. nec enim compoſitum poſsibile eſſe, nec ſimplex. Compoſitum quidem enim nō erit corpus, ſi finita ſunt elementa multitudine. oportet enim æquari contraria, & etiam non eſſe unum ipſorum infinitum. Si enim cuicunque deficit alterius corporis uirtus, corrumpetur ab infinito finitum. Vnumquodque autem impoſsibile infinitum eſſe. corpus enim eſt quod omnino habet diſtenſionem, infinitum autem infinite diſtat. Quare infinitum corpus omnino erit infinitum.

Probat idē quod ſupra rationibus naturalib⁹.

Oſtendit quòd non ſit infinitū in actu in ſenſibilibus per rationes naturales, & primo ex parte actiui & paſsiui. Secūdo ex parte loci & locati. ibi. {Adhuc ſenſibile.} Actiuum autem & paſsiuum, locus & locatū ſunt proprietates corporis naturalis, inquantum huiuſmodi. Et ideo dicit, ꝙ iſtæ rationes ſunt naturales. Dicit ergo Primo, quòd ſi corpus aliquod ſenſibile eſt infinitum, aut erit corpus ſimplex, aut erit corpus cōpoſitum, ſiue mixtum. Et primo oſtendit, ꝙ corpus compoſitum nō poſsit eſſe infinitum, ſuppoſito quod corpora ſimplicia, quæ ſunt elemēta corporum compoſitorū, ſunt finita multitudine. Quod ita probat, quia oportebit quòd uel omnia ſint infinita in quantitate, aut quòd unum ſit infinitum, alia finita. Aliter enim non poſſet componi corpus infinitum ex elementis multitudine finitis. Non autem poteſt eſſe ꝙ unū eorum ſit īfinitū & alia finita, quia in corpore mixto oportebit aliqualiter adæquari ꝯ̄ria ad hoc,

Nullū mixtum poſſe eſſe infinitum ꝓbat.

hoc,ꝙ corpus mixtum conſeruetur. Aliter.n.unũ eorum quod eſſet excedens, corrumperet alia. Si aũt unum ſit infinitum,& alia finita,non eſt æqualitas,cum non ſit proportio infiniti ad finitum. Vnde corpus mixtum non poterit conſiſtere, ſed infinitum corrumpet alia. Sed quia poſſet aliquis dicere,ꝙ corpus quod eſt finitum quantitate eſt potẽtius uirtute,& ita ſit æqualitas, puta ſiqs dicat qđ in corpore mixto ſit aer infinitus & ignis finitus, iõ ſubiungit,qđ quãuis uirtus unius corporis qđ ponitur infinitũ,deficiat à uirtute alterius cuiuſcũque,qđ ponitur finitũ:nihilominus finitũ corrũperetur ab infinito. Corporis n.finiti neceſſe eſt eſſe uirtutem finitã.& ita ignis finitus habebit uirtutẽ finitam. Si ergo abſcindatur ab aere infinito,aer æqualis igni habebit minorẽ uirtutẽ,q̃ habeat totus aer infinitus,proportionatam tñ uirtuti ignis. Sit ergo uirtus ignis cẽtupla uirtuti aeris. Si ergo accipiamus centuplũ de aere ab aere ĩfinito,habebit æqualẽ uirtutẽ cum igne,& ita totus aer infinitus habebit maiorẽ uirtutẽ ĩfinitã q̃ ignis,& corrũpet ipſm. Nõ eſt ergo poſſe qđ ĩ corpore mixto ſit unũ elementum infinitum,& alia finita. Silr nõ eſt poſſe quod oĩa ſint infinita,quia corpus eſt quod diſtenditur in oẽm dimenſionem. Infinitum aũt eſt qđ habet dimenſionem infinitã. Vnde oportet qđ corpus infinitum habet ex omni parte dimenſionem infinitã,duo aũt corpora non pñt eſſe ſimul. Sic ergo duo infinita nõ pñt coniungi in unũ. Sedo ibi.

BESS. *Nec uero unum & ſimplex,contingit infinitum eſſe corpus.nec(ut quidam aiunt)præter elementa,unde hæc generant tale nãque corpus præter elementa,non eſt.nam cuncta ex quibus ſunt,in ea etiam reſoluuntur.hoc uero non uidetur,præter ſimplicia corpora.Neque ignis,neque aliud ullum elementorum.etenim abſq; eo,quod aliquod horum infinitum,impoſsibile eſt,uniuerſum. & ſi finitum ſit, aut eſſe, aut fieri aliquod eorum unum,ut Heraclitus dicit,oĩa quandoque ignem fieri. Eadem ratio,& de uno eſt. quod faciunt præter elemẽta Phyſici. omne enim ex contrario in contrarium,uelut ex calido. in frigidum tranſit.*

ANT. par.8. *Neque unum aut ſimplex cõtingit infinitum eſſe corpus. neque ut dicunt quidam præter elementa ex quo generant hoc.non enim eſt tale corpus præter elementa.Omne enim, ex quo eſt,diſſoluitur in hoc. Non uidetur autem hoc circa ſimplicia corpora,nec ignis,nec aliquid aliud elementorum ullum.Sine enim eo quod eſt infinitum eſſe aliquod ipſorum, impoſsibile omne & ſit finitum,aut eſſe,aut fieri unum aliquod ipſorum.Quemadmodum Heraclitus ait, fieri aliquando ignem.eadem autem ratio & in uno, quod faciunt præter elementa Phyſici.Omne enim permutatur ex contrario, puta ex calido in frigidum.*

Nullũ corp⁹ ſimplex poſſe eſſe infinitum ꝓbat.

Oñdit,ꝙ non põt eſſe aliquod corpus ſimplex infinitum. Nõ.n.eſt poſſe,ꝙ ſit corpus ſimplex præter elementa,ex quo oĩa gñantur,ſicut quidã poſuerunt uaporẽ,qa unumqđq; reſoluitur in ea, ex qbus cõponitur.in nullis aũt uidemus reſolui corpora mixta niſi in quatuor elementa. non eſt ergo aliqđ corpus ſimplex ꝑter quatuor elementa. Sed neq; ignis,neq; aliqđ aliud elemẽtorũ põt eſſe infinitũ:qa impoſſe eſſet aliqđ elementorũ eſſe,ꝑter id,qđ eſſet infinitum,quia illud repleret totum undiq;. Et etiam ſi eſſet aliqđ finitũ,oporteret ꝙ conuerteretur in illud infinitum,propter exceſſum ipſius uirtutis: ſicut Heraclitus manifeſte poſuit,ꝙ aliqñ oĩa ſint conuertenda in elementum ignis,ꝑ nimium exceſſum uirtutis eius. Et eadẽ ergo rõ eſt de uno corpore ſimplici,qđ quidem faciunt naturales ꝑter ipſa elemẽta. Oportet.n.ꝙ habeat quãdã contrariã repugnantiã in ordine ad alia elementa,cum permutatio fiat ex illo uno ſolo corpore ad alia. Oĩs aũt rerum permutatio fit ex contrario in contrarium. Cum igitur unum contrariorũ corrumpat alterum, ſequitur ꝙ ſi illud corpus quod ponitur præter elementa ſit infinitum,quod corrumpat alia. Prætermittit aũt hic Phs de corpore cœleſti,quod eſt præter ipſa quatuor elementa:nõ tñ habet aliquam contrarietatẽ ſiue repugnantiã ad ea,nec cõſtituunt ex eo nãliter corpora. Nõ.n. naturales Phi ponẽtes corpus infinitũ actu, peruenerunt in notitiam huius quintæ eſſentiæ uel naturæ. Sed tñ in libro de Cœlo Ariſt.probat etiam de corpore cœli quod circulariter mouetur,quod nõ ſit infinitum actu. Deinde cum dicit.

Oĩa tandẽ ꝯuertẽda i ignẽ poſuit Heraclitus.

BESS. *Item corpus ſenſibile,alicubi eſt,idemque partis ac totius locus.uelut terræ.*

ANT. par.9. *Adbuc ſenſibile corpus alicubi, & idem locus totius & partis,puta terræ.*

Oñdit ꝙ nõ eſt corpus ſenſibile infinitũ rõnib⁹ acceptis ex ꝑte ipſius loci & locati, & ponit tres. Circa quarũ primã ꝑmittit duo neceſſaria. Quorũ primũ eſt,ꝙ oẽ corpus ſenſibile eſt ĩ loco. Et dicit notãter ſenſibile ad dr̃iam corporis mathematici, cui nõ attribuit locus & tactus niſi ꝑ ſimilitudinẽ. Aliud eſt ꝙ idẽ eſt locus nãlis totius & partis.ſ.in quo nãliter qeſcit, & ad qđ.ſ.nãliter mouet̃. Sicut patet de terra & parte terræ. Vtriuſq; n.locus nãlis eſt deorſum. His ãt duob⁹ poſitis ꝓponit rõnẽ,ibi.

Oẽ corpus ſenſibile eſt in loco ſecus de mathematico. Idẽ eſt locus naturalis totius & partis.

BESS. *Quare ſi uniforme ſit,aut immobile erit,aut ſemper pelletur.hoc uero,impoſsibile eſt,quid.n.deorſum potius quam ſurſum,aut uſquam?uelut ſi gleba ſit,quo mouebitur,aut ubi manebit?locus enim congeneri corporis illius,infinitus eſt.eõtinebit igitur totum locum. At quomodo?Quæ igitur manſio,motuſq; eius? An ubique manebit?Non mouebitur ergo. An ubique mouebitur?Non ergo ſtabit.*

ANT. par.10. *Quare ſiquidem eiuſdem ſpeciei,immobilis erit,aut ſemper feretur hoc autẽ impoſsibile.quid enim magis deorſum, quam ſurſum,aut ubicunque?Puta ſi gleba fuerit,ubi hæc mouebitur, aut manebit? Locus enim ipſius connaturalis corporis infinitus.Obtinebit igitur totum locum,quomodo? Et quæ igitur manſio & motus?ſi ubique manet, non mouebitur.Si autem ubique,non igitur ſtabit.*

Et eſt ratio talis Si ponatur corpus ſenſibile infinitum,aut eſt totum unius ſpeciei: ſicut corpora ſimilium partium,ſicut aer & terra & ſanguis & huiuſmodi. Aut erit diuerſarum ſpẽrum in partibus. Si aũt eſt eiuſdẽ ſpẽi quantum ad oẽs partes,ſequetur,qđ aut totum erit immobile & ſꝑ quieſcens, aut totum ſꝑ mouebitur. Quorũ utrunq; eſt impoſſibile & repugnans ſenſui. Sed qđ oporteat alterum ſequi, oſtendit cum dicit. {Quid enim magis deorſum?} Iam enim ſuppoſitum eſt quod idẽ eſt locus naturalis totius & partis. Manifeſtum eſt etiam quod unumquodq; corpus, cum eſt in loco ſuo naturali quieſcit. Cum autem eſt extra naturalem locum ſuum,naturaliter mouetur ad ipſum. Si igitur totus locus in quo eſt corpus ſimilium partium infinitum,eſt ei naturalis,oportet ꝙ ſit naturalis cuilibet parti, & ita ipſum totum & quęlibet

Probat corpus nõ eſſe infinitũ ex parte loci & locati quatuor rationibus.

Probat nõ poſſe dari ĩfinitũ corpus homogeneum.

pars quieſcit. Si uero non eſt ei naturalis, ergo & totum & pars erunt extra proprium loco. Et ita totum & quælibet pars eius mouebitur ſemper. Non enim poteſt dici quod aliqua pars loci ſit naturalis toti & partibus eius, & aliqua pats innaturalis: quia ſi corpus eſſet infinitum, & omne corpus eſſet in loco, oportet quod locus etiam ſit infinitus. In loco autem infinito non poteſt inueniri ratio diuiſionis, quare aliquid eius ſit naturalis locus corporis, & aliud nõ naturalis locus: quia oportet eſſe aliquam determinatam proportionem & diſtantiam loci naturalis ad non naturalem, quod in loco infinito non poteſt inueniri. Hoc eſt ergo quod dicit, quod non magis mouebitur corpus infinitum aut pars eius, deorſum q̃ ſurſum, uel uerſus quamcunque aliam partem: quia in loco infinito non poteſt ſumi aliqua determinata proportio harũ partium. Et ponit exemplum, ut ſi ponamus terram eſſe infinitam non erit aſsignare rationem, quare magis moueatur uel quieſcat hic q̃ ibi: quia totus locus infinitus eſt cõnaturalis ſimiliter ipſius corporis infiniti, quod eſt in loco. Vnde ſi aliqua pars loci eſt connaturalis glebe, & ſimiliter alia pars: & ſi una non eſt connaturalis, nec alia. Si igitur corpus infinitum ſit in loco, obtinebit totum locum infinitum. Et quomodo poterit ſimul eſſe quies & motus? Quia ſi ubique quieſcit, non mouebitur: aut ſi mouebitur ubique, ſequitur ꝙ nihil quieſcat.

Deinde cum dicit.

BESS. *Quod ſi uniuerſum diſsimile ſit, loca quoq; diſsimilia erũt. ac primum quidem non unum uniuerſi corpus, niſi tactu. deinde aut finita erunt, hæc, aut infinita ſpecie. finita quidem, impoſsibile nam quædam infinita erunt, quædam minime, ſi totum infinitum ſit, uelut ignis aut aqua. at hoc erit contrariis corruptio. quod ſi infinita, ac ſimplicia, loca quoque infinita, & elementa infinita erunt. Quod ſi eſt impoſsibile, locaq; finita ſint totum item neceſſarió finitum erit.*

ANT. par. 12. *Si autem diſsimile totum diſsimilia & loca. Et primum quidem non unum corpus omnis, niſi tactu. Deinde autem finita hæc erunt, aut infinita ſpecie. finita quidem igitur non poſsibile. Erunt enim hæc quidem infinita, hæc autem non, ſi omne infinitum, puta ignis, aut aqua. Corruptio autem quod tale contrariis. Si autem infinita, & ſimplicia, & loca infinita, & erunt infinita elementa. ſi autem hoc impoſsibile, et loca finita & omne neceſſe eſt finitum eſſe.*

Probat nõ poſſe dari infinitũ corpus heterogeneum. Proſequitur Philoſophus alteram partem diſiũctiue, ſcilicet ſi totum non eſt ſimilium partium, dicens, quod primo ſequitur, quod {corpus omnis,} ideſt totius, ſi ſit partium diſsimilium ſpecie, non ſit unum niſi in tangendo. ſicut aceruus lapidum eſt unus. Quæ autem ſunt diuerſarum ſpecierum non poſſunt eſſe continua, ſicut ignis & aer & aqua Et hoc non eſt eſſe unum ſimpliciter. Item ſi iſtud totum conſtat ex diſsimilibus partibus ſpecie, aut eſſent infinita ſpecie ita. ſ. quod ſint infinitæ ſpẽs diuerſę, partes totius aut eſſent finita ſpecie, ita. ſ. qđ diuerſitas ſpecierũ quæ eſt in partibus aliquo certo numero concludatur. Sed quod impoſsile ſit eſſe finita elementa ſecundum ſpeciem, patet ex eo quod in præcedenti ratione eſt poſitum. Nõ enim eſſet poſsibile ex partibus numero finitis conſtitui totum infinitum niſi uel omnes partes eſſent infinitæ quantitate: quod eſt impoſsibile, cum corpus infinitum oporteat ad quamlibet partem infinitum eſſe, uel ſaltem quod aliqua pars uel aliquæ partes infinitatem habeãt. Sequitur igitur quod ſi totum eſt infinitum & partes ſpecie diuerſæ infinitæ numero, quod quædam earum ſint infinitæ in quantitate, & quædam finitæ: puta ſi poneretur qđ aqua eſſet infinita, & ignis finitus. Sed hoc ponere inducit corruptionem in contrariis: quia id, quod eſt infinitum, corrumpet alia, ut ſupra oſtẽſum eſt: non eſt igitur poſsibile, quod ſint finita numero. Sed ſi ſunt infinitæ ſecundum ſpeciem primæ partes uniuerſi, quas oportet opponere partes ſimplices? ſequitur quod loca erunt infinita, & quod elementa erunt infinita. Quorum utrunque eſt impoſsibile. Cum enim unumquodque corpus ſimplex habeat locum ſibi connaturalem diuerſum à loco corporis alterius ſecundum ſpeciem, ſi ſint infinita corpora ſimplicia ſecundum ſpeciem diuerſa, ſequetur quod etiam ſint infinita loca diuerſa ſpecie. Quod patet eſſe falſum. Nam ſpecies locorum ſunt ſub aliquo numero determinato, quæ ſunt ſurſum & deorſum, & huiuſmodi. Elementa etiam eſſe infinita impoſsibile eſt, quia ſic ſequeretur quod eſſent ignota, & eis ignotis omnia ignorarentur. Si ergo impoſsibile eſt elementa eſſe infinita, neceſſe eſt quod loca ſint finita, & per conſequens quod totum ſit finitum. Deinde cum dicit.

Et omnino impoſsibile infinitum eſſe corpus & locum corporibus ſi omne quidem corpus ſenſibile, aut grauitatem habet, aut leuitatem, aut enim ad medium, aut ſurſum mouebitur. uerũ impoſsibile, infinitum, aut totũ, aut medium, aut quodcunque paſſum eſſe. quo. n. modo diuides, aut quo pacto infiniti, hoc quidem ſurſum fuerit, hoc uero deorſum. aut extremum, aut medium? BESS.

Totaliter autem impoſsibile infinitum eſſe corpus & locum corporibus, ſi omne corpus ſenſibile aut grauitatem, aut leuitatem habet. Aut enim ad medium, aut ad ſurſum ferretur. Impoſsibile autem infinitum, aut omne, aut dimidium quodcunque iſtorum paſſum eſſe. Quomodo enim diuides? Aut quomodo infiniti erit hoc quidem deorſum, hoc autem ſurſum, aut extremum, aut medium? ANT. par. 12.

Secundam rationẽ ponit, dicens, quod, cum omne corpus ſenſibile habeat locum, impoſsibile eſt, quod aliquod corpus ſenſibile ſit infinitum: hac poſitione facta, quod omne corpus ſenſibile habeat grauitatem, aut leuitatem: quod quidem uerũ erat ſecundum opinionem antiquorum naturalium ponentium corpus infinitum actu: ſed ipſe opinatur quod ſit aliquod corpus ſenſibile, non habens grauitatem neque leuitatem. ſ. corpus cœleſte: ut ꝓbauit in libro de Cœlo & Mundo. Et ideo hoc induxit ſub conditione quaſi ab aduerſariis conceſſum, ſed non ſimpliciter uerum. Si ergo omne corpus ſenſibile eſt graue uel leue, & eſt aliquod corpus ſenſibile infinitum, oportet ꝙ ſit graue uel leue, & per conſequens quod feratur ſurſum uel ad mediũ. Diffinitur enim leue quod fertur ſurſum, & graue quod fertur ad medium. Sed hoc eſt impoſsibile inuenire in infinito, neque in toto, neque in parte. Non enim inuenitur medium in aliquo corpore niſi proportione habita ad extrema in diuidendo totum. Infinitum uero non poteſt diuidi ſecundum aliquam proportionem. Vnde non poteſt ibi inueniri ſurſum & deorſum, nec extremum & medium. Conſiderandum autem ꝙ hæc ratio ualet

Secūda rõ ad principale ꝓpoſitum.

Tex. c. 16.

Rõ eſt efficax etiam abſolute.

let etiam ſi ponatur corpus tertium, quod neque eſt graue neque leue. Tale enim corpus naturaliter mouetur circa medium, quod nõ poteſt in corpore infinito inueniri. Deinde cum dicit.

BESS. *Omne item corpus ſenſibile, in loco uero ſpecies, ſex. in corpore uero infinito, hæ eſſe non poſſunt.*

ANT. par. 14. *Adhuc omne ſenſibile corpus in loco. Loci autem ſpecies ſex. Impoſſibile autem in infinito corpore hoc eſſe.*

Tertia rõ ad idem. Hic Philoſophus ponit tertiam rationem, quæ talis eſt. Omne corpus ſenſibile eſt in loco. Sed loci ſpecies ſunt ſex. ſ. ſurſum, deorſum, dextrum, ſiniſtrum, ante, & retro. Quę quidem impoſſibile eſt attribui corpori infinito, cum ſint quædam extrema, diſtantiarum, & ſic corpori infinito impoſſibile eſt attribuere locum. Non eſt igitur aliquod corpus ſenſibile infinitum. Non autem dicit ꝙ ſint ſex ſpecies loci, aſſerere intendens ꝙ iſta loca diſtinguantur in elementis, quia motus eorum non diſtinguunt niſi ſurſum & deorſum: ſed quia ſicut ab infinito corpore remouentur ſurſum & deorſum, ita omnes aliæ dñiæ loci. Quartã rõnem ponit ibi.

BESS. *Et ſi impoſſibile eſt locum infinitum eſſe, corpus quoque impoſſibile eſt. quod enim in loco eſt, id alicubi eſt. hoc uero, aut ſurſum, aut deorſum, aut aliquid cæterorum ſignificat, quorum unumquodque terminus quidam eſt.*

ANT. par. 15. *Totaliter autem ſi impoſſibile locum infinitum eſſe, & corpus impoſſe. Quod enim in loco, alicubi eſt. Hoc aũt ſignificat, aut deorſum, aut ſurſum, aut reliquorum aliquod. Horum autem unumquodque terminus aliquis.*

Quarta rõ ad idem. De quo ꝓdicat cõe ꝓdicatur & aliqd ſub cõe contentum. Infinitum repugnat cuilibet ſpeciei loci. Quæ talis eſt. Omne corpus ſenſibile eſt ĩ loco. Sed impoſſibile eſt eſſe locum infinitum, ergo impoſſibile eſt eſſe corpus infinitum. Quomodo autem impoſſibile ſit locum eſſe infinitum, ex hoc probatur. De quocunque enim prædicatur commune aliquod, oportet prędicari aliquod eorum quæ ſunt ſub illo communi: ſicut quod eſt animal, oportebit quod ſit in aliqua ſpecie animalis. Et qđ eſt homo, oportet, ꝙ ſit aliquis homo. Et ſimiliter quod eſt in infinito loco oportet ꝙ {ſit alicubi} i. in aliquo loco. Eſſe autem in aliquo loco, eſt eſſe uel ſurſum uel deorſum, uel ſecundum aliquã aliã ſpeciem, quarum nullam poſſibile eſt eſſe infinitã, quia unumquodque horum eſt terminus alicuius diſtantiæ: ergo impoſſibile eſt eſſe locum infinitũ, & ſimiliter corpus. Deinde cum dicit.

BESS. *Infinitum uero non idem in magnitudine, motu, & tempore, tanquam una quædam natura, ſed ipſum poſterius ſecundum prius dicitur. uelut motus, ſecundum magnitudinem, ſuper quam fit motus aut alteratio, aut augmentatio. tempus uero, propter motum.*

ANT. par. 16. *Infinitum autem non idem in magnitudine & motu & tẽpore, ut una quædã natura. Sed qđ poſterius, dr̃ ſecũdũ prius, puta motu ſecundũ magnitudinẽ in qua mouetur, aut alteratur, aut augetur. Tempus autem propter motum.*

Oſtendit qũo infinitum in potentia diuerſi mode inuenitur in tpe, motu, & magnitudine. Oſtendit quomodo infinitum in potentia in diuerſis inueniatur, & dicit ꝙ inuenitur in magnitudine & motu & tempore, & non uniuoce prædicatum de eis, ſed per prius & poſterius. Et ſemper quod eſt in eis poſterius dicitur infinitum, ſecundum ꝙ id quod eſt prius eſt infinitum: ſicut motus ſecundum magnitudinem, in quam aliquid mouetur localiter, aut augetur, aut alteratur. Et tempus dicitur infinitum ſecundum motum, quod ſic intelligendum eſt. Infinitum enim diuiſione, attribuitur continuo, quod primo attribuitur magnitudini, ex qua motus habet continuitatem. Quod manifeſtũ eſt in motu locali, quia partes motus localis accipiuntur ſecundum partes magnitudinis. Et ſimiliter manifeſtum eſt in motu augmenti, quia ſecundum additionem magnitudinis, augmentũ attẽditur. Sed in alteratione non eſt ita manifeſtũ. Sed tamẽ etiam ibi aliqualiter uerum eſt, qa qualitas ſecundum quam fit alteratio, per accidens diuiditur ad diuiſionem magnitudinis. Et iterum intenſio & remiſsio qualitatis attenditur ſecundum quod ſubiectum in magnitudine exiſtens, aliquo modo uel perfectiori uel minus perfecto participat qualitatem. Ad continuitatem autem motus, eſt & tempus continuum. Nam tempus ſecundum ſe cum ſit numerus, non habet continuitatem, ſed ſolum in ſubiecto. Sicut decem menſuræ panni cõtinuæ ſunt, eo ꝙ pannus quoddam continuum eſt. Eodem igitur ordine oportet ꝙ infinitum de iſtis tribus dicatur ſicut & continuum.

LECTIO XI.

Ex parte tam mouentis q̃ mobilis diſtinguit motum in per ſe & per accidens. motum item per ſe in eum qui eſt inter contraria, & eum, qui eſt inter terminos contradictionis, generationẽ uidelicet & corruptionem, quos a uera motus ratione prorſus excludit.

BESS. Mutatio. *Permutatur uero, quod permutatur, hoc quidẽ ſcdm accidens, ueluti cũ dicimus, muſicũ ambulare. illud uero, eo quod eius quippiam mutetur, ſimplr̃ dr̃ mutari. ut quæ ſcdm partẽ dñr. ſanatur nãq; corpus, quoniã oculus. Eſt præterea, quod per ſe primũ mouetur, & hoc eſt per ſe mobile.* Mouens.

ANT. Cap. 10. par. 1. *Permutatur aũt quod permutatur, hoc quidẽ ſcdm accidens, ut muſicũ ambulare; hoc aũt, eo q̃ huius aliqd permutatur. ſimplr̃ dicitur permutari, puta quæ ſecundum partes: ſanatur enim corpus, quia oculus. Eſt autem aliquid & quod ipſum primum mouetur, & hoc eſt per ſe mobile.*

Tractatus de diuiſiõe motus. Poſtquam Philoſophus oſtẽdit quid eſt motus, & determinauit de infinito quod eſt paſsio quędã motus, hic determinat de partibus motus, & diuiditur in duas partes. In prima diuidit motum in ſuas partes. In ſecunda manifeſtat concomitantia motũ & partes eius, ibi. { Simul ſm totum. } Prima diuiditur in partes tres ſm tres diuiſiones motus, quarum tñ una ſub altera accipitur, utpote diuidens aliquod membrum præcedentis diuiſionis. Circa primum duo facit. Primo diuidit motum ex parte mobilis. Secundo ex parte mouentis, ibi. { Eſt autẽ aliquid. } Dicit ergo primo ꝙ tribus modis aliqd permutatur. Vno modo permutatur aliquid per accidens tantum, quãdo. ſ. aliquid dicitur permutari ex ꝙ illud in quo eſt, permutatur, ſiue ſit in eo ut accidens in ſubiecto, ſicut muſicum dicimus ambulare: ſiue ſit forma ſubſtantialis in materia, ut anima in moto corpore: ſiue quæcunq; pars moto toto: ſiue etiam contentum moto continente, ut nauta mota naui. Secũdo modo dicitur aliquid permutari ſimpliciter eo ꝙ aliquid eius permutatur, ſicut ea quæ mouentur ſm partem. Sicut corpus hominis dicitur ſanari, quia ſanatur oculus. Et hoc quidem eſt per ſe moueri, ſed non primo modo. Tertio modo dicitur aliquid moueri primo & per ſe, ſicut ſi aliquod totum moueatur ſecundum totum, ut ſi lapis deorſum feratur. Deinde cum dicit.

Tribus modis aliquid ꝑmutatur. ſ. per accidens, per ſe nõ primo, per ſe primo.

BESS. *Eſt item de mouẽte quoque eodẽ modo. mouet nãq; quoddam per accidens, quoddam ſecũdum partem, quoddã per ſe.*

ANT. par. 2.

Eſt autem aliquid & in mouente eodem modo. Mouet.n. ſecundum accidens, hoc quidem ſecundum partem, hoc autem per ſe.

Et mouere ſimiliter, cõtingit tripliciter.

Ponit eandem diuiſionem ex parte mouentis. Dicitur enim mouens tripliciter. Vno modo mouens ſecundum accidens, ſicut muſicus ædificat. Alio modo ſecundum partem, ſicut homo manu uulnerat & percutit. Tertio modo p ſe, ſicut ignis caleſacit, & medicus ſanat. Deinde cum dicit.

BESS.

Eſt rurſus aliquid, quod primo mouet: et eſt aliquid, quod mouetur. Item tempus, in quo. ac præterea, ex quo. demum, & ad quod. ſpecies uero, paſsionesq́;, ac locus, ad quæ mouentur mota, ea immota ſunt. ueluti ſcientia & calor. eſt uero motus, non caliditas, ſed calefactio.

ANT. par. 3.

Eſt autem aliquid mouens primum, eſt autem aliquid, quod mouetur. Adhuc in quo tẽpore, & ex quo, & in quod. Species autem, & paſsiones, & locus, in quo mouentur mota, quæ mobilia ſunt: puta ſcientia, & caliditas. Eſt autem non caliditas motus, ſed calefactio.

Ponit ſecundam diuiſionem motus ſeu mutationis, & circa hoc tria facit. Primo ꝓmittit quædam quæ ſunt neceſſaria ad diuiſionem motus accipienda. Secundo diuidit motionem. ibi. {Quæ autem non ſecũdum accidens.} Tertio manifeſtat diuiſionem mutationis, ibi. {Quæ quidem igitur nõ ex ſubiectò.} Dicit ergo primo, quòd in qualibet mutatione inueniuntur quinque. Eſt enim in omni mutatione aliquid quod eſt primũ mouens. Secundo eſt aliquid quod mouetur. Tertio eſt tẽpus in quo fit mutatio, quia omnis motus eſt in tẽpore. Quarto eſt terminus ex quo incipit motus. Quinto eſt terminus in quem motus tendit. Non autem diuiditur motus ſiue mutatio in ſuas ſpẽs, ſecundum mouens, neque ſecundum id quod mouetur, neque ſecundum tempus: quia iſta ſunt cõmunia omni mutationi. Sed diuiditur ſecundum terminos ex quo, & in quem eſt motus. Et ideo duo ultimo poſita manifeſtat, dicens, {quòd ſpecies} i. formæ {& paſsiones}. i. qualitates {& locus} ſunt termini motuum, quia in ea mouentur ea quæ mobilia ſunt. Et dicit ſpecies, propter generationem & corruptionem. Paſsiones, propter alterationes. Et locum, propter loci mutationem. Et exemplificat de paſsionibus per ſcientiam & caliditatem. Sed quia quibuſdam uidebatur ꝙ caliditas eſſet idem quod alteratio, & ſic ſequeretur ꝙ caliditas eſſe motus, & non terminus motus, ideo dicit ꝙ caliditas nõ eſt motus, ſed calefactio. Deinde cum dicit.

In qualibet mutatione inueniuntur quinq;.

BESS.

Mutatio autem non per accidens, haudquaquam in omnibus eſt, ſed in contrariis ac medijs, atque etiam in contradictione. cuius rei fides in inductione eſt. Mutatur autẽ quod mutatur, aut ex ſubiecto in ſubiectum, aut ex non ſubiecto in non ſubiectum, aut ex ſubiecto in non ſubiectum, aut ex non ſubiecto in ſubiectum. aio autem ſubiectum, quod affirmatione explanatur. Quare neceſſe eſt tres mutationes eſſe. illa enim, quæ ex non ſubiecto in non ſubiectum, non eſt mutatio nec enim contraria, neque contradictio eſt, quia neque oppoſitio.

Subiectũ.

ANT. par. 4.

Quæ autem non ſecundum accidens permutatio non in omnibus exiſtit, ſed in contrariis, & in intermedijs, & in cõtradictione. Huius autem fides ex inductione. Permutatur autem quod permutatur, aut ex ſubiecto in ſubiectum, aut ex non ſubiecto in non ſubiectum, aut ex ſubiecto in non ſubiectum, aut ex non ſubiecto in ſubiectum. Dico autem ſubiectum, quod affirmatione monſtratur: quare neceſſe eſt tres eſſe permutationes. Quæ enim ex non ſubiecto in non ſubiectum, non eſt permutatio. neque enim contraria, neque contradictio eſt, quia non oppoſitio eſt.

Prętermiſsis duabus partibus primę diuiſionis, accipit tertiam, & eam ſubdiuidit ſecundum terminos, ſcilicet mutationem, quæ non eſt per accidens, neque ſecundum partem: dicens, quòd permutatio, quę non eſt ſecundum accidens, non exiſtit inter quoſcũque terminos, ſed oportet, quòd termini eius ſint uel contraria, ſicut eſt mutatio de albo in nigrum: uel intermedia, ſicut mutatio de nigro in rubeum, & de rubeo in pallidum. Aut eſt mutatio inter contradictoria, ſicut de albo in non album, aut econuerſo. Tacet autem de priuatiue oppoſitis, quia media ſunt inter contradictoria & contraria, & ſub eis intelliguntur. Et quòd ſolum inter prędictos terminos fiat permutatio, oſtendit per inductionem. Quatuor enim modis poſſunt uariari termini mutationis. aut ita, ꝙ uterque ſit affirmatiuus, ut ſi aliquid dicatur mutari ex albo ĩ nigrum. & hoc eſt quod dicit, ex ſubiecto in ſubiectum: aut ita, quòd uterque ſit negatiuus, ut ſi aliquid dicatur mutari de non albo in non nigrum, & hoc eſt quod dicitur, ex non ſubiecto in non ſubiectum: aut ita ꝙ terminus à quo ſit affirmatiuus, & terminus ad quem ſit negatiuus, ut ſi dicatur mutari de albo in non album, & hoc eſt quod dicit, ex ſubo in non ſubm: aut ita, ꝙ terminus à quo ſit negatiuus, & terminus ad quem affirmatiuus, ut ſi dicatur aliquid mutari de non albo in album, & hoc eſt quod dicit, ex nõ ſubiecto in ſubiectum, Exponit autem quod dixerat ſubiectum, ſcilicet id quod affirmatiue ſignificatur. Harum autem quatuor combinationum, una eſt inutilis. Non enim eſt aliqua permutatio de non ſubiecto in non ſubiectum. Duæ enim negationes, ſicut non album, & non nigrum, neque ſunt contraria, neque contradictoria: quia non ſunt oppoſita. Poſſunt enim uerificari de eodem. Multa enim ſunt, quæ neque alba neque nigra ſunt. Vnde cum mutatio ſit inter oppoſita, ut in Primo Phyſicorum probatum eſt, relinquitur quòd de non ſubiecto in non ſubiectum, non ſit permutatio. Et ſic eſt neceſſe ſolum tres eſſe permutationes, ſcilicet duas ſecundum contradictionem, & unam ſecundum contrarietatem. Deinde cum dicit.

Subdiuidit tertiũ mẽbrum primæ diuiſionis.

Iſta diuiſio ſumitur penes terminos mot⁹.

Tres tantũ ſunt ſpẽs mutationis.

Tex. c. 47. Lect. 13.

BESS.

Mutatio igitur ex non ſubiecto in ſubiectum, ſecundum contradictionem, generatio eſt. quæ quidem ſimpliciter, ſimplex, quæ uero cuiuſdam, quædam. at quæ de ſubiecto in non ſubiectum, corruptio. quæ ſimpliciter, ſimplex, quæ cuiuſdam, quædam.

ANT. par. 5.

Quæ quidem igitur non ex ſubiecto in ſubiectum ſecundum contradictionem, generatio. Quæ quidem ſimpliciter, ſimplex: quæ autem alicuius, quædam. Quæ autem ex ſubiecto in non ſubiectum, corruptio.

Manifeſtat quid ſint prædictę tres mutationes, & circa hoc tria facit. Primo oſtendit quòd duæ earum ſunt generatio & corruptio. Secundo oſtẽdit quòd neutra earum eſt motus, ibi. {Si itaque non ens.} Tertio concludit quæ mutatio dicatur motus, ibi. {Quoniam autem omnis motus &c.}

Dicit

Generatio duplex.

Corruptio duplex.

Dicit ergo primo quòd trium prædictarum mutationum illa quæ eſt de non ſubiecto in ſubiectum, exiſtens inter contradictorios terminos, uocatur generatio. Sed hoc contingit dupliciter, qa aut eſt mutatio de non ente ſimpľr, in ens ſimpliciter, & tunc eſt generatio ſimpliciter. Et hoc eſt qñ mutabile ſubm mutatur ſm ſubãm. Aut eſt de non ente in ens non ſimpľr, ſed ſm quid: ſicut de eo qđ non eſt albũ, in albo: & hæc eſt gño quædam, & ſm qd. Illa uero mutatio quæ eſt de ſubto in non ſubm, dicitur corruptio. Et ſiľr in hac diſtinguit̃, ſimpľr & ſm quid, ſicut in generatione. Deide cũ dicit.

BESS. *Si itaque non ens multifariam dicitur, & nec quod ſecundum compoſitionem, aut diuiſionem dicitur, moueri contingit. nec item quod ſecundum potentiam. quod oppoſitum eſt ei quidem, quod ſimpliciter eſt (non album.n. aut non bonum, contingit nihilominus ſecundum accidens moueri. eſſe nãque homo poteſt, non albũ) quod uero ſimpliciter nõ hoc, id nequaquam. nam impoſſe eſt, nõ ens moueri. ſi igitur hoc, & generationem motum eſſe. fit.n. non ens. nam etſi maximè ſecundum accidens fit, attamen uerum eſt dicere de eo, quod ſimpliciter fit, quod eſt non ens. Eodem modo igitur & quieſcere. Hæc itaque omnia accidunt abſurda. ſi quicquid mouetur, in loco eſt, non ens uero in loco non eſt: eſſet .n. uſquã. Nec corruptio igitur motus. ſiquidẽ motui motus aut quies cõtrariũ eſt. corruptio uero gñationi eſt cõtraria.*

ANT. par.6. *Si itaque non ens dicitur multipliciter, & nec quod ſecundum compoſitionem, aut diuiſionem contingit moueri, nec quod ſecundum potentiam, quod ſimpliciter enti oppoſitum. Quod enim non album, aut non bonum tantum, contingit moueri ſecundum accidens. erit enim utique hõ, quod non album. Quod autem ſimpliciter non hoc, nequaquam: impoſſibile enim non ens moueri. Si autem hoc, & generationem motum eſſe: generatur.n. non ens. Si enim & quàm maxime ſecundum accidens generatur, ſed tamen uerum dicere, quod exiſtit non ens, de generato ſimpliciter. Similiter autem & quieſcere. Hæc itaque accidunt difficilia. Et ſi omne quod mouetur, in loco, non ens autem non eſt in loco: erit enim utique alicubi. Neque itaque corruptio motus, contrarium enim motui motus, aut quies: corruptio aũt gñationi.*

Neq; generatio pprie motus eſt neque corruptio.

Oñdit Phs q neutra harũ mutationũ eſt motus, & primo oñdit hoc de gñone. Scđo de corruptione, ibi. {Neq; itaq; corruptio motus.} Dicit ergo primo q nõ ens dr̃ multipliciter ſicut & ens. Vno .n. mõ dr̃ qđ eſt ſm cõpõnẽ & diuiſionẽ ꝓpõnis. Et hoc cũ non ſit in rebus, ſed in mẽte nõ põt moueri. Alio mõ dr̃ ens & nõ ens ſm potẽtiã & actũ. Et id qđ eſt actu, eſt ſimpľr ens. Qđ aũt eſt ſm potentiã tñ, eſt non ens. Dicit ergo q neq; cõtingit moueri hoc nõ ens, qđ quidẽ eſt ſm potentiã ens, ſed non ens actu, & qđ eſt quaſi oppoſitũ enti in actu ſimpľr. Sed quare dixerit qđ eſt oppoſitũ enti ſimpľr, manifeſtat, cũ ſubdit: {Qđ.n. non albũ.} Ens.n. in potentia qđ opponit̃ enti in actu, qđ nõ eſt ens ſimpľr, cõtingit moueri, quia qđ nõ eſt nõ albũ i actu, aut nõ bonũ in actu, cõtingit moueri, ſed tñ ſm accñs. Nõ.n. ipſum nõ album mouetur, ſed ſubm in quo eſt hæc priuatio qđ eſt ens actu. Qđ.n eſt nõ albũ, põt eſſe hõ. Sed qđ eſt nõ ens in actu ſimpľr, i. ſm ſubam, nequaquam cõtingit moueri ſi iquam hæc oĩa uera ſunt, impoſſe eſt nõ ens moueri. Et ſi hoc uerum eſt, impoſſe eſt gñonẽ eſſe motũ, quia non ens gñatur. Eſt.n. gño, ut dictũ eſt, de nõ ente in ens. Vnde ſi gño ſimpľr eſſet motus, ſequeretur q non ens ſimpľr moueretur. Sed huic proceſſui poſſet aliquis obuiare dicens, q nõ ens non gñatur niſi per accidẽs, per ſe.n. gñatur id quod eſt {ſubiectũ gñonis}. i. ens in potentia. Nõ ens autem ſignificat priuationem in materia. Vnde non generatur niſi per accidens. Sed hanc obuiationem excludit, ibi. {Si.n. & qm maxime.} Dicens, q licet nõ ens nõ gñatur niſi ſm accidens, tñ de eo quod gñatur ſimpľr, uerum eſt dicere q eſt non ens. Et de quocũq; eſt hoc uerum dicere, impoſſe eſt id moueri, ergo ſubm mutationis ipoſſe eſt moueri. Et ſiľr impoſſe eſt ipſum quieſcere, qa non ens ſimpľr non mouet̃ neq; quieſcit. Hæc.n. inconuenientia accidũt, ſiquis ponit gñonem eſſe motũ. Ad oñdendũ aũt q non ens non mouet̃, ſubiungit q oẽ qđ mouetur, eſt in loco: quia motus localis eſt prior motuũ. Nõ ens aũt ſimpľr, nõ eſt in loco, qa alicubi eſſet non ens. Igitur nõ põt moueri, & ſic gño nõ eſt motus. Et ex hoc ulterius oſtẽdit q neq; corruptio eſt motus, ibi. {Neq; itaq; corruptio.} Quia motui nõ ꝯtrariant̃ niſi motus uel qes. Sed corruptioni ꝯriat̃ gño. Si ergo corruptio ſit motus, oportet q gño ſit uel motus uel qes. Qđ nõ põt eſſe, ut oñſum eſt. Deide cũ dicit.

Nõ ens nõ poteſt eſſe in loco, & conſequenter nec moueri localiter, ergo nec ſimpliciter moueri.

BESS. *At cum omnis motus, mutatio quædam ſit, mutationes uero tres, quæ dictæ ſunt, harum uero, quæ ſecundum generationem & corruptionem minimè ſit motus (ſunt autem illæ ſecundum contradictionem) neceſſe ex ſubiecto in ſubiectum mutationem ſolam, motum eſſe. ſubiecta uero, aut contraria, aut media, nam & priuatio cõtrarium eſſe ponatur, quandoquidem et affirmatio declaratur, ueluti, nudũ, cæcũ, & nigrum.*

ANT. par.7. *Quoniã aũt omnis motus permutatio quædam, permutationes autem tres dictæ, harum aũt quæ ſecundum generationem & corruptionem non motus, hæ autem quæ ſecundum contradictionẽ, neceſſe eſt eam quæ ex ſubiecto in ſubiectum mutationem eſſe ſolam. Subiecta autem contraria aut intermedia: etenim priuatio ponitur contrarium Monſtratur autem affirmatione, puta nudum & edentulum & nigrum.*

Quæ mutatio ſit proprie motus

Oñdit q̃ mutatio dicat̃ motus, dicẽs q oĩs motus eſt aliqua pmutatio. Permutationes aũt ſunt ſolũ tres, quarũ duæ q̃ ſunt ſm contradictionem .ſ. gño & corruptio non ſunt motus. Relinquitur ergo q ſola mutatio .ſ de ſubto i ſubm ſit motus. Et cum ſubiecta iſta iter quæ eſt motus oporteat eſſe oppoſita, neceſſe eſt q ſint cõtraria uel intermedia, qa priuatio licet affirmatiue mõſtret̃, ſicut nudũ, & edẽtulũ, & nigrũ: tñ ad cõtrariũ reducit̃, quia priuatio eſt prima cõtrarietas, ut in Decimo oñſum eſt. Dicit aũt nigrũ eſſe priuationẽ nõ ſimpľr, ſed iquantũ defectiue participat gñis naturã. Text. 15.

Lectio XII.

Motum in tribus tantum generibus inueniri concludit, uidelicet Quanto, Augmẽtum & Diminutio, in Quali, Alteratio, in Vbi Loci mutatio, quot deniq; modis dicatur immobile exponit.

BESS. *Si igitur prædicamenta, ſubſtantia, qualitate, loco, facere, pati, ad aliquid & quantitate diuidantur, tres eſſe motus neceſſe eſt, qualis, quanti, & loci.*

ANT. par.1. *Si igitur prædicamenta diuiſa ſunt ſubſtantia, & qualitate, loca, facere, aut pati, ad aliquid, & quanto: neceſſe tres eſſe motus, qualis, quanti, & loci.*

Poſtquã diuiſit trãſmutationes in generationẽ & corruptionem & motum, hic ſubdiuiditur alterum membrum diuiſionis.ſ.motum, ſm genera in quibus põt eſſe motus: & circa hoc duo facit. Primo oſtẽdit in quibus generibus poſsit eſſe motus. Secundo oſtendit quot modis dicitur immobile, ibi.{Immobile aũt quanto.} Circa primũ tria facit. Primo proponit quod intẽdit. Secũdo probat propoſitum, ibi.{Secundum ſubam autem.} Tertio concludit principalem intentionẽ, ibi.{Quoniam aũt neq;.} Dicit ergo primo, ꝙ cum prædicamenta diuidantur per ſubam, qualitatem, & huiuſmodi, & in aliis generibus non poſsit eſſe motus, erunt igitur tria gña entis in quibus põt eſſe motus q̃ ſunt qualitas, quantitas, & ubi: loco cuius ponit locũ, quia nihil aliud ſigñat eſſe ubi, niſi eſſe in loco: & moueri ſm locũ, nihil eſt aliud quã moueri ſm ubi. Nõ.n. motus ſm locũ attribuit ſubiecto loco, in quo eſt locus, ſed ei qđ eſt in loco. Attendẽdum eſt aũt ꝙ ꝑtermittere uř tria gña.ſ.qñ, ſitum, & habere. Cũ.n.{Qñ ſignificet eſſe in tpe,} tps aũt ſit numerus motus, eiuſdẽ rõnis eſt nõ eſſe motũ in gñe qñ, & nõ eſſe motũ in gñe actionis & paſsionis, q̃ ſigñant aliqualiter ipſum motũ. Poſitio uero non addit ſupra Vbi, niſi ordinẽ partiũ determinatum, q̃ nihil aliud eſt quã determinata relatio partium adinuicem. Habitus etiam importat habitudinem indumenti ad indutum. Et ſic eiuſdem rationis uidetur eſſe ꝙ non ſit motus in ſitu, & habere: & quod non ſit in ad aliquid.

Tria ſunt genera entiũ in quibus tantũmodo inueniũ motus proprie dictus.

DEFENSIO XXVI.

Cur Ariſtoteles inter prædicamenta non annumerauit ſitum, habitum & quando &c. ſex principia.

HOc in loco Ant.an. impugnat quandam rõnẽ q̃ S.Tho. inducit, cur uidelicet Ariſt. inter genera ad q̃ nõ eſt motus prætermiſit cõnumerare hæc tria, ſ. qñ, ſitum, & habitum. Dicit ergo ſic Ant.an. Notandũ qđ Phs uř prætermiſiſſe tria prædicamenta, ſ. qñ, ſitum, & habitum, de quibus nõ eſt locutus, utrum in eis ſit motus uel non, quare uř inſufficienter dixiſſe. Dř à quodã expoſitore (Hunc Mauritius in margine uocat Tho.) ꝙ qñ, ſigñat eſſe in tẽpore. Tps aũt eſt numerus motus, & ideo eiuſdem rationis eſt non eſſe motum in qñ, & non eſſe motum in actione & paſsione, quæ ſigñant aliqualiter ipſum motũ. Nã actio & paſsio ſumpta pro re acta, eſt idẽ realiter quod motus. Põ aũt uel ſitus nõ addit ſupra, ubi, niſi ordinẽ partium adinuicem. Habitus etiã importat determinatã habitudinẽ indumẽti ad indutũ, & ſic uř eiuſdẽ rõnis ꝙ non ſit motus in ſitu, & habitu, & ꝙ non ſit motus in ad aliquid. Sed iſta expõ uř deficere, tũ primo q̃a licet qñ, ſignificet eſſe in tpe, & tps ſit numerus motus, qui eſt idẽ quod actio, nõ ſequitur ꝙ ſi in actione non ſit motus, ergo nec in qñ, quia qñ, eſt aliquid diſtinctum realiter à tpe, ſicut reſpectus ab abſoluto, & eſt in alio prædicamento. Tẽpus etiam eſt diſtinctũ ab iſtis motibus inferioribus quos menſurat. Non ergo ualet, in uno diſtinctorũm non eſt motus realiter, ergo nec in alio. Tũ ſcđo quia uř improprie loqui de põne, quæ eſt prædicamentũ, & non diſtinguere inter põnem quæ eſt dĩa quantitatis, & quę eſt prædicamentum, de qua nunc quæ-rimus quæ dicit ordinẽ partium in loco, cuius oppoſitum iſte dicit. Non etiã ualet ſimilitudo ad ubi, q̃ reducitur contra ipſum. Nam ſi in ubi eſt motus, ergo & in ſitu ſiue põne, cui ſm te nõ addat ſupra ubi, niſi determinatum ordinem partium. Tum tertio, quia non uř ualere ꝙ quia in ad aliquid nõ eſt motus, ergo nec in ſitu, nec in habitu, niſi plus addatur, cum ſint prædicamenta realiter diſtincta. Aliter ergo põt dici & breuiter, ꝙ cũ illa tria gña, de q̃bus quæritur, ſint formaliter quidam reſpectus, licet nõ ſint de gñe relationis, tñ intelliguntur per relationẽ de gñe relationis ꝑp eandem rõnem. Nã ſicut in ad aliquid negatur eſſe motus, quia non eſt ibi motus primo, ex eo ꝙ nihil mutatur ſm relationem niſi facta mutatione prius in aliquo abſoluto, ſic propter eandem rõnem negatur eſſe motus in iſtis tribus gñibus. Nunquam .n. ſit mutatio in qñ, uel ſitu, uel in habitu, niſi facto prius motu ſaltem locali uel in cœlo quãtum ad qñ, uel in partibus corporis quantum ad ſitum, uel in ueſtimento, ſeu indumento, quantum ad habitum. Et ideo in his tribus gñibus non eſt motus primo, ſicut nec in ad aliquid. Quia igitur eadem eſt rõ non eſſe motum primo in ad aliquid & in his tribus, ſuffecerat Pho, forte cã breuitatis oſtẽdere ꝙ in ad aliquid non eſt motus primo, cum eadẽ rõ poſſet ad q̃libet horum trium generum de quibus quæritur, applicari. Hæc ille formaliter. Vt aũt clare pateat oppugnationes iſtas ueridicam S.Tho. doctrinã non expugnare, tria in pręſenti defenſione faciemus. Primo, declarabimus qũo intelligẽda ſint quæ hic affert diuus Doctor. Scđo oſtendimus modum quo Ant.an. niuř excuſare defectum apparentem in litera Ariſt. in multis deficere. Tertio, demũ ſuis obiectionibus occurremus. Quantum ad primũ, ſciendũ quod de natura & diſtinctione ſex principiorũ iter ſe, & à quatuor primis generibus, ꝑp eorũ minimã entitatẽ, & cõſequenter maximam difficultatem, eſt ambiguitas iter Thomiſtas, quibuſdam aſſerentibus ꝙ ſint puri reſpectus: quibuſdam uero, ꝙ ſint abſoluta quædã, ſed ſub reſpectibus: aliis aũt ꝙ neutrum horũ formaliter ĩportent, ſed ſimplicem tantummodo denominationem extrinſecam, eo modo, quo infra declarabitur: materialiter aũt ſeu, ut ita dixerim, ſuppoſitiue abſolutum, uel etiam immediatius reſpectum. Ex S.Thom. quidem non clare habetur, quę harum opinionum uerior ſit, cum oĩa, quæ hic & alibi dicit S.Do. de his ſex gñibus, pro ſe unaquæque iſtarum opinionũ trahere poſsit. Vnde Auctor logicæ, quæ inſcribitur S.Thom. quam non Thomã angelicũ, ſed Thomã Anglicũ noſtri etiam ordinis doctorem profundiſsimum, tenendum eſt ędidiſſe, ubi de his gñibus tractat, ſe ad nullã prædictarum uiarum determinat, ſed media prætermiſſa, iuxta primam & tertiã diſtincte docet, quę circa ſingula hæc genera dicendum, aut tenendum ſit. Mihi autem ſaluo ſaniori iudicio, & ad hos hoĩes, ꝓ nunc uř ex tribus his opinionibus ueritas iſta elicienda, ꝙ uidelicet iſta ſex gña ſignificant abſolutum extrinſece denominãs ſub reſpectu, ita ꝙ prædictæ tres conditiones ad formalem eorum rõnem pertinrant & concurrant. Hoc autem in quatuor extremis præcipue declaratur, in quibus magis eſt difficile uidere quid importent. Sciendum igitur ꝙ tempus comparatur ad temporalia ut menſura ad menſurata, & denominatur intrinſece menſura ab ipſa ſua relatione

Nota de ſex principiis.

menſuræ,

menſuræ, quæ refertur ad ipſa ſua menſurata. Res quoq; quæ menſuratur denominatur menſurata intrinſece ab ipſa ſua relatione mẽſurationis quaſi paſſiue, quæ eſt relatio realis de tertio modo relatiuorũ. Vlterius ipſum tẽpus ex hoc ꝙ ſic menſurat dr̃ quaſi adiacere rei quã ſic menſurat. Et ex hoc habet ꝙ eũ ã denominet extrinſece rem quam mẽſurat, qua denominatione res illa dicitur temporalis & eſſe in tpe, quod quidem eſſe in tpe ſignificatur per qñ. Ex eo.n. res aliqua dicitur formaliter aliqñ, quia eſt in tpe ſeu temporalis. Et ſic ipſum qñ, ſignificat tempus prout ſtans ſub menſuratione denominat extrinſece rem temporalem. Et ſecundum ꝙ à diuerſis partibus temporis, puta præteriti uel futuri, propinqui uel remoti, fit diuerſa talis denominatio, ſm hoc inquam diuerſificantur ſpẽs ipſius qñ. Pari modo ubi importat eſſe i loco ſm ꝙ denominatur extrinſece à loco ut ſtat ſub relatione menſuræ, intrinſece quidem ipſi loco, extrinſece autem ipſi locato, ut ex hoc uideatur locus quaſi extrinſece adiacere locato. Sic & ſitus importat eſſe in loco, ſed nõ ſimpliciter & abſolute, ut ubi, ſed ſm ꝙ partes locati habent determinatum inter ſe ordinem correſpondentem ad ordinẽ in partibus loci repertum, ut à loco ſub tali ordine partium & ut menſura extrinſeca, & ordine extrinſeco, denominetur etiam extrinſece ipſum ſituatum ſic uel ſic eſſe in loco, puta ſedendo, ſtando, uel iacendo &c. Habitus quoque ſignificat ꝙ corpus humanum proprie, tranſumptiue autem etiam corpora aliquorum brutorũ ſic ſunt in corporibus adiacentibus, ut illa habere dicantur per modum adiacẽtium quidem corpori hábituato, ſed extrinſece, quia non ſicut pars uel quid continuatum. Et ex hoc denominatio per tale corpus extrinſecum facta, extrinſeca etiam eſt. Quæ autem nunc dicta ſunt, non ſolum non eſſe contra S. Thomã ſed potius ad eius intentionem magis, quàm quicunque alius modus dicendi, conſiderandum eſt prĩcipaliter ex his quæ dicit, ubi de talium principiorum natura & diſtinctione magis ex intẽtione loquitur, q̃ ex his quæ dicit in hoc loco quaſi incidenter. Quæ tamen etiam eſſe uera comprobabuntur ad intentionem qua hic de talibus loquitur. Ex intentione autem magis loquitur de his præcipue in. 3. Phy. ſuper tex. cõm. 22. & 23. Ibi etenim inter cætera dicit ſex principia diſtingui ſm diuerſos modos prędicandi ex diuerſa denominatione ab intrinſeco. Sunt aũt (inquit) quatuor quæ poſſunt taliter denominare, uidelicet cauſa, effectus, menſura, & corpus adiacens corpori per modum habitu à corpore cui adiacet. Secundum autem prima duo, ſumuntur duo prædicamenta, ſ. actionis & paſſionis. Secundum menſuram extrinſecam, ſumuntur tria ſequentia. Et ſcd̃m prædictũ corpus extrinſece adiacens humano corpori uel alteri ad ſimilitudinẽ humani corporis, ſumitur ſextum principium. Et addit ꝙ ſm quod aliquid denominatur extrinſece à tpe eſt prędicamentum qñ. Secũdum aũt ꝙ denominatur à loco pari modo ut mẽſura extrinſece, eſt prædicamentum ubi & ſitus, qui ſupra ubi, addit ordinem partium in loco. Secundũ autem ꝙ hõ uel brutum ad ſimilitudinem hominis, denominatur extrinſece à corpore, quod non eſt cã ad effectus aut menſura, eſt prædicamẽtum habitus. Hæc ex illo, vbi ſupra. Non ſunt autem prædicta his quæ hic à S. Tho. dicuntur contraria uel aduerſa, ſed conſona, quinimmo loca hæc inuicem ſe declarant. Quod.n. hic prætermiſit de denominatione extrinſeca, hoc ibi declarauit. Et quod ibi non dixit de ipſis eſſe per talia prędicamenta ſignificata, id hic expreſſit, dum in hac expõne dicit, ꝙ ubi ſignificat eſſe i loco, & qñ eſſe in tempore. Quod uero dicit hic põnem non eſſe aliud niſi ordinem partium adinuicem, patet ex uerbis ſuis ꝙ loquitur de eo quod põ addit ſupra ubi, quaſi dicat, nihil aliud addit ſupra ubi, niſi determinatum ordinem partium. Et loquitur de ordine partium loci, ſm ꝙ locus determinatus per determinatum ordinem partium, denominat extrinſece locatum pariformiter ordinatum in partibus. Et hoc ut dixi ex uerbis diui Doctoris hic accipitur. Cũ enim dicat ꝙ poſitio addit ſupra ubi ordinẽ partiũ, patet ꝙ poſitio ſm eum includit ipſum ubi, quaſi materialiter, ſuperaddẽs ordinem partium per ſe formaliter importatum. Ergo importat eſſe in loco, & menſurari locatum à loco extrinſce, ſed non à loco indeterminate, ſed ſub determinato ordine partium. Importat ergo formaliter ordinem partium loci, præſuppoſitiue uero & quaſi correſpondenter ordinem partium locati ut locatum, & non ſimpliciter ut totũ quoddam quantum eſt. Iſte enim partium ordo & de ratione ſitus dr̃iæ quantitatis eſt. Si iſte hęc attendere uoluiſſet aut potuiſſet Ant. an. non dixiſſet ꝙ Sãctus Doctor nõ diſtinguit, inter põnẽ quæ eſt prædicamentum ſpeciale ab ea quæ eſt de genere quantitatis &c. Ex his omnibus patet qũo tres prædictæ opiniones Thomiſtarum de natura & diſtinctione ſex principiorum, aliquo modo dicunt quod uerũ eſt. Nam ſunt puri reſpectus ſi ſumantur quantum ad ultimum complementum ſuæ formalis rationis. Sunt abſolutum ſub reſpectu quantum ad totale denominans. Nec hoc eſt ens per accidens ſicut eſſet abſolutum cum reſpectu. Et extrinſece denominant, quantum ad modum prędicandi, quẽ ex natura quidem rei innaſcentem, ut prædicamenta tamen ſunt, important. Pro maiori tamẽ dictorum declaratione, ſoluenda ſunt duo dubia. Quorum primum eſt, ꝙ cũ prædicamenta ſint realia, oportet ꝙ modi prædicandi fundentur ſuper modos eſſendi ſecundum eſſe realia, & ꝙ quilibet tali eſſe correſpõdeat eſſentia & natura aliqua realis. Quærendum eſt igitur quę ſit in his realis iſta natura. Nam ſi de prædicamento ipſius quãdo loquamur, uel eſſentia eius eſt ipſum tempus, uel relatio temporis ad temporalia, uel oppoſita relatio rei temporalis ad tempus, uel aliquod prædictorum abſolutorum, ut ſtat ſub aliqua prædictarum relationum. Aliud.n. non apparet, qđ uideatur poſſe importari per quando, ut natura aliqua uel eſſentia. ſed non primum, cum tempus ſit ſpecies quantitatis. Nec ſecundum aut tertium, quia illarum relationum illa quæ realis eſt pertinet ad prædicamentum relationis, ut patet quinto huius cap̃. de ad aliquid, q̃ uero eſt rationis, non eſt in prædicamento. Nec quartum, tum quia non uidetur maior ratio de uno illorum abſolutorum q̃ de alio, puta de tpe q̃ de re temporali, tum etiam, quia non uidetur maior rõ, ꝙ abſolutum cum reſpectu ſit ens per accidens, quam abſolutum ſub reſpectu, quia ſecũdum includit primũ, ut uidetur: ens autem per accidens non eſt in prædicamento, ergo non poteſt eſſe natura, ſeu realis eſſentia alicuius prædicamenti. Scd̃m dubium eſt, quia, cũ

ordo

ordo partium in loco tam ex parte loci quàm locati ſit ordo rationis, eo ꝙ non eſt inter diſtincta ſecundum eſſe, & ſimiliter cum relatio menſuræ ad menſuratum ſit relatio rationis tantum, ut patet per Phm̄ quinto huius cap̄. de ad aliquid, ſequitur, ꝙ ſi ipſum qñ, uel ubi, uel ſitus, importent formaliter tales reſpectus, ſint etiam formaliter entia rõnis. nec obſtat ea quoquomodo habere fundamenta realia, quia remota ſunt, quo modo omne ens rationis, fundamentum reale aliquod habet. Reſpectus quoque, qui importatur per habitum, rationis eſt & non realis. Conſequitur enim rem ut procedit à uoluntate, quia artificiale, ut ſic, ergo &c. Pro ſolutione primi dubij ſciẽdum ꝙ cum prædicamentum à prædicãdo dicatur, eo modo prædicamento ut ſic competet habere naturam, eſſentiam, eſſe &c. quo modo competunt hęc oĩa prædicato ut ſic, cuius ut ſic eſt primo prædicari. Prædicatum aũt ut ſic, non dicit naturam uel eſſentiam uel eſſe in ſe ſolitarie, ſed per reſpectum ad ſubiectũ, ut uidelicet ſit natura, eſſentia, uel eſſe ipſius ſubiecti. Scd̃m ergo ꝙ diuerſimode competit alicui prędicari de ſubiecto, diuerſimode etiam competit ei ꝙ ſit natura uel eſſe ſubiecti. Contingit autem ꝙ aliquid prædicetur de alio ut intrinſecum illi, & tale denominat etiam intrinſece: & eſſentia uel eſſe per ipſum importata, ſunt illi intrinſeca. Et ſi quæratur quæ ſit realitas talis ſubiecti ut ſtat ſub tali prædicato, reſpondebitur ꝙ eſt hæc uel illa quæ intrinſeca illi ſubiecto eſt, puta ſubſtantia, quantitas, qualitas, uel ad aliquid, quæ oĩa inſunt ſubiecto ſuo ĩtrinſece. Quædam uero ſunt prædicata quæ prædicantur extrinſece: & eodem modo denominant. Vnde ſi de talium ſubſtantijs quæratur quæ ſit eorum eſſentia uel eſſe ut ſtant ſub tali prędicato: reſpondebitur recte, quod eſt illud quod à ſubiecto extrinſecum eſt, & à quo denominatur extrinſece: & hęc eſt ut ſic ſua realitas, & ab ea ut ſic dicitur, & eſt abſolute & ſimpliciter. i. ſine termino diſtrahente ens reale. Ad dubium ergo applicando dicimus ꝙ realitas ſex principiorũ, & eſſe ſuper cuius modo fundatur modus prædicandi, eſt realitas & eſſe rei extrinſecæ denuminantis. Puta realitas ipſius quando quod ſignificat rem temporalem eſſe in tempore, eſt realitas ipſius temporis ut denominantis rem temporalem, ut eſt menſura extrinſeca eius. Et aliquid dicetur eſſe realiter aliquando, quia eſt in reali tempore inquantũ menſura eius extrinſeca: & hoc modo dicitur realiter denominare tale quid eſſe aliquando. Et nibil aliud pertinet ad realitatem ipſius quando, ſm̄ ꝙ prædicamentum eſt, & ab alijs diſtinctum. Sic eadem ratione dicendum eſt de ubi, ꝙ realitas & eſſentia eius eſt locus, ut denominãs extrinſece locatum. Et realitas ſitus eſt realitas loci, ordinem determinatum habentis in partibus, ut denominantis extrinſece locatum, in ſuis etiã partibus, ordinatum, correſpondenter ad ordinẽ partium loci. Et realitas habitus eſt realitas ipſius corporis adiacentis corpori humano ſm̄ totum uel ſm̄ partem, ex qua tamen totum ſic denominetur ut taliter adiacens eſt, & ut denominat ſic extrinſeca tale corpus ſe habere, puta ut ſit ueſtitum, armatum &c. Et eſſe reale talium principiorum eſt eſſe in reali tempore uel loco &c. Licet igitur ſit in pd̄icamento quãtitatis ut continuo ſucceſsiuum ſub ordine prioritatis & poſterioritatis in ſuis partibus ſic numeratis: attamen ad prædicamentum etiam ipſius quando pertinet, ut denominat extrinſece ipſum temporale, & ſua realitas, eſſentia, & eſſe, & ut induit hanc rationem denominationis huius extrinſecæ, eſt huius prædicamẽti propria realitas, eſſentia, & eſſe. Realiter. n. res eſt aliquando, hodie, heri &c. prædicto modo. Et hoc ſufficit ad realem prædicamentorum diſtinctionem: quia non ſecundum diuerſas realitates, ſed ſm̄ diuerſos reales modos pd̄icandi de prima ſubſtã, prædicamenta diuerſa conſtituũtur, & abinuicem diſtinguuntur. Quod autem dicitur ꝙ abſolutum ſub reſpectu, puta tempus ſub menſura dicit ens per accidens, negatur. Neque enim quocunque modo facta coniunctio eorum quę ad diuerſa prædicamẽta ſpectant, etiam ſi magis quàm prædicamenta adinuicem diſtinguerentur, cauſat ens per accidens. Sed ſolum coniunctio facta in ſubiecto non proprio & primo, & per modum acerui. Exemplum primi, ut album. Exemplum ſecundi ut plures lapides ſine ordine, plures homines, plures canes &c. ſine ordine. Nullum enim horum ſic coniunctorum comparatur ad aliud ſimul iunctum, ut proprius actus ad propriam potentiam, ut proprium perfectibile & determinabile ad propriam perfectionem uel determinationẽ &c. Coniunctio autem eorum quæ licet ſm̄ ſe ualde diſtincta ſint, etiam ſi unum ſit ens reale, alterũ rationis, ut tamen conueniunt adinuicẽ conſtituunt unã rationem formalem ſub determinato modo prædicandi & denominandi rem &c. & ſecundum ꝙ unũ comparatur ad aliud ut proprium determinabile ad propriam determinationem, non cauſat ens per accidens ſed per ſe. Non enim ratione tertij coniunguntur, nec unum ut coniungitur cum altero importat ens per ſe quaſi completum, ut facit ſubiectum in cõparatione ad accidens cõe, & ex hoc facit cum eo unum per accidens, & ut etiam facit quod licet qd̄ in aceruo inuenitur &c. ſed potius ex ſe ambo concurrunt in unum prout id quod ex ſe indeterminatũ eſt concurrit cum ſua determinatione formali, in conſtituenda una ratione formali uniuoca. Licet poſtmodum aliquod ſic conſtitutum ſi comparetur ad ſubſtantiam cui competit, faciat cum eo unum per accidens, & conſequenter de ea prædicetur per accidens: quod tamen de ſuis ſpeciebus prædicatur per ſe. Sic autem eſt in propoſito, quia tempus ſub reſpectu menſuræ, & ut denominans extrinſece, concurrit in unam rationem formalem uniuocam: & ſic nõ eſt ens per accidens, licet tempus cum ſubſtantia ſit ens per accidens. Et ſimiliter relatio menſuræ cum tempore ipſo, ſi conſiderentur ambo non ut unum eſt propria determinatio alterius, ſed ut diſtincta & ſecundum proprias rationes diſtinctas, faciunt unũ per accidens. Idem dico de loco, & ſitu & habitu &c. Ad ſecundum dubium dicendum ꝙ cum prædicari ſit conſequens actum rationis & pertineat ad ſecundas intentiones, ex quo habent hi termini ſcilicet pd̄icatum, prædicabile, & prędicamentum, ꝙ ſint termini ſecundæ intentionis, ſecunda autem intentio ſit purum ens rationis, non inconuenit diuerſos modos prædicandi, ex diuerſis reſpectibus rationis innaſci, & conſequenter ex eiſdem formaliter prædicamenta diſtingui, & eoſdem aſſumere in ſui conceptu formali. Et hoc neceſſarium eſt in quatuor extremis prædicamentis, in quibus denominatio ſumpta ab

extrinſeco

extrinſeco originatur & fundatur proxime ſuper relationes rationis, & eis mediantibus ſuper rem. Sicut denominatio extrinſeca ab ipſo tempore fit mediante relatione menſuræ, qua tempus dicitur menſura tẽporalium. Denominatio à loco ut menſura, eodem modo mediante ipſa relatione menſuræ. Menſura autem ſemper eſt relatio rationis in menſurante. Reſpectus etiam per ſitum & habitum importati ſunt etiã rationis, ut bene probat argumentum. Pertinent tamen, ut dixi, reſpectus iſti ad formalem rationem rei, quæ eſt in prædicamento, ut in tali uel tali prædicamẽto eſt, & ut ab his diuerſi modi prædicãdi originãtur. Nec inconuenit hoc modo ens rõnis ad prædicamentum, quod ens reale eſt, formaliter pertinere: quia nõ pertinet ut genus, aut differẽtia, ſpecies uel indiuiduũ, quõ impoſsibile eſt ens rõnis in prædicamento admitti, ſed ut determinans & quodammodo ſpecializans prædicamentũ tale, & inquantum res illa, talis eſt p̃dicamenti, non autem ſimpliciter ut res eſt. His notis facile patere põt quõ cõueniẽs & efficax eſt rõ S. Tho: quam inducit ut oſtendat non fuiſſe neceſſariũ Ariſt. in hac litera, tria illa prædicamenta enumerare. Dicens.n. ꝙ ex hoc quod qñ, ſignificat eſſe in tpe quod eſt numerus, & conſequenter ꝙ eiuſdẽ rõnis eſt non eſſe motum in quando, & non eſſe motum in actione & paſsione, ſubtiliſsime deduxit intentum. Nam motus cum ſit quoddam reale ens, & realitatem ſuam habeat à termino ſicut habet & ſpeciem, non niſi ad ipſum ens reale terminari põt. Si ergo aliqua non diſtinguantur niſi ſm rõnem ita ꝙ in realitate conueniant, eiuſdem rõnis erit ſi ad realitatem unius non dicatur eſſe motus, ꝙ nec ad aliud eſſe dicatur. Modo ſic eſt quod ipſum quando, ut ſupra deductum eſt, & idem realiter eſt cum tpe, quod ex prædictis etiam S. Tho. uerbis neceſſario infertur. Tempus quoq;, cum nihil addat ſuper motum, niſi numerum partium ſm ordinem prioris & poſterioris, quæ omnia, ſ. tam ordo importatus inter illas numeri unitates, quàm ordo ille prioritatis & poſterioritatis, cum ſint inter nõ ſeparata, ſed cõtinuata ſm eſſe, non poſſunt eſſe niſi reſpectus rõnis, non eſt conſequenter realiter à motu diſtinctum: licet dicatur eius paſsio, inquantum ſe habet ex additione ad motũ ſm ſuam rõnem formalẽ. Et, cum omnis motus ſit actus motiui & mobilis, ut dicitur. 2. Phyſi. actus autem motiui ſit actio, & actus mobilis paſsio, ſequitur ꝙ omnis motus ſit realiter idem actioni & paſsioni. Vnde oportet eiuſdem rõnis eſſe quod in actione & paſsione non ſit motus, & ꝙ non ſit in omnibus aliis prædictis. Ex quo ultimate ſequitur, quod dicto, quod non ſit motus in actione, & paſsione, intelligitur ſufficienter dictum ꝙ non ſit motus in quando. In ſitu autem cum id quod reale in eo eſt, ſit locus ad quem motus eſt: debuiſſet quidem eodem modo inferri quod pariter & ad ſitum motus eſſet, niſi formalis ratio quam ex relatione ſuperaddita ſortitur obſiſteret: quod in tempore non currit ut infra dicetur: & ideo non potuit alia ratio aſsignari cur in ſitu per ſe & formaliter motus nõ ſit, niſi quia ordinem alicuius ad aliud formaliter importat, ut dictum eſt. Et in habitu ſimiliter. Nam licet in ſubſtantia non ſit motus, cum qua ſubſtantia, habitus ipſe realiter idem eſt, non tamen ex hoc intẽtum deducitur: cum ei etiam idem competat ex ſua formali & propria ratione, ratione, ſ. relationis formaliter importatæ, ut dictum eſt, & iterum in articulo tertio dicetur expreſsius. Redditio autem cauſæ in tradenda doctrina, ex propriis quo ad fieri põt, procedere debet. In his autem duobus ſpecialiter etiam ratio à maiori cõcludit, quod ſi ad realem relationem ut ſic nõ eſt motus, multo minus erit ad relationem rationis. Ratio.n. quę à Tho. 3. Phy: & etiam hic inducitur, quare ad relationem nõ eſt motus, quia uidelicet nulla facta mutatione in aliquo inſurgit in eo relatio &c. multo fortius currit in relationibus rationis quàm in realibus. Eſt autem hic aduertendum ꝙ Ant. an. referendo uerba S. Tho. quandam interponit ſententiam, quæ non habetur ibi à S. Thoma, ut exemplaria tam impreſſa, quam non impreſſa teſtantur. Hanc inquam. Actio & paſsio ſumpta pro re acta, eſt idem realiter quod motus. Hoc non dicit S. Tho. immo nec uerum eſt, niſi ualde extorte interpretando uerba. Actio enim & paſsio non poſſunt ſumi pro re acta. Sicut enim motus non eſt res mota, ita actio aut paſsio non eſt res acta. Et hæc de primo. Quantum ad ſecundum patere poteſt etiam dictis quomodo iſte homo in reddendo rationem, cur non nominauerit Philoſophus ſitũ & habere, nõ diſcordat à S. Tho. quia cum eo fatetur, ꝙ hoc eſt ratione relationis importatæ per illa duo: licet & in hoc dicat unum falſum, qđ non dicit diuus Thomas, uidelicet, ꝙ talia prædicamenta important puros reſpectus, & reales, & non de genere relationis. Quod quidem in parte ſua excluſum eſt, & paulo infra plenius confutabitur. Diſcordat autem ex intentione à S. Tho. & eidem ſe manifeſte opponit in reddenda ratione, cur non nominauit quando. Dum S. Tho. reddit rationem ex parte realitatis ipſius quando, iſte autem ex parte reſpectus inquantum reſpectus eſt, unde non procedit ex propriis, ut facit ratio S. Tho. Vnde cum doctrina inquantum poſsibile eſt, debeat ex propriis tradi: quia una de conditionibus demonſtrationis ex qua generatur ſcientia eſt ꝙ ex propriis procedat, ut patet primo Poſte. patet ꝙ magis ſcite docteq; proceſsit S. Thom. quàm iſte, immo impugnando S. Tho. ubi ſapientiſsime ſe geſsit, oſtendit iſte homo, quod illum uel noluit uel nõ ualuit intelligere. Quod utique uerum eſt, ſicut hic, ita & in multis aliis locis ſuæ doctrinæ, in quibus ab his obſcuris hominibus impugnatur. Sũt etiam in hac ſua determinatione quędam à ſe præſuppoſita, & in primo argumento contra S. Tho. facto, propoſita, quæ ſupra determinatis à nobis contrariantur. Quæ cum ſine probatione proponantur in argumentis, ſimpliciter neganda nunc eſſent: nec ulterius circa ea ſermo habendus. Vt tamen appareat præpoſitam doctrinam ſolidam eſſe, probabimus hæc omnia quæ illi aduerſantur, falſa eſſe. Supponit igitur hic ꝙ ſex principia importent puros reſpectus, & ꝙ tales reſpectus ſint reales, & ꝙ non ſint de genere relationis. Horum autem primum eſſe falſum patet ex falſitate ſecundi. Si enim reſpectus non ſunt reales patet quod cum prædicamenta ſint realia entia, non importabunt ſolum illos reſpectus, niſi forte intelligant ut complementum ſuæ rationis formalis, ut ſupra declaratũ eſt. Secundum autem ipſum eſſe falſum patet, tum ex his, quæ ſupra dicta ſunt, quia uidelicet tales reſpectus ſunt menſuræ ad menſuratum, quas relationes ex Quinto Metaphyſicæ conſtat non eſſe reales, & ſimiliter reſpectus, qui importatur per habitum eſt rationis tantum,

tum,ut ſupra probatum eſt; tum etiam, quia falſum eſt tertium quod additur. Non omnis relatio, quę reale accidens eſt, ad prædicamentum relationis ſpectat. Quæ autem non eſt accidens ſicut diuina, & omnis in ſubſtãtia fundata, ut relatio creationis paſsiuæ, ſimilitudinis in genere uel ſpecie ſubſtãtiæ, & aliæ huiuſmodi relationes in ſubſtantia fundatæ, nõ ſunt in prędicamento ad aliquid, non quia non competat eis relationis modus prædicandi, ſed quia accidentia non ſunt. Sicut & differentia ſubſtantialis, licet prædicetur in quale, & propter hoc etiam appelletur qualitas, ut patet Quinto Metaphyſicæ, capitulo de qualitate, quia tamen non eſt accidens, non eſt in prædicamento qualitatis. Quod autem omnis relatio, quæ ſit reale accidens pertineat ad prædicamentum relationis, patet ex diffinitione Ariſt. qua dicit, ꝙ relatiua ſunt quorum totum ſuum eſſe eſt ad aliud ſe habere: quæ diffinitio ęqualiter competit omnibus relatiuis relatione reali, quæ ſit accidens. De his enim, quod intendat Ariſto. neceſſe eſt, cum diffiniat prædicamentum accidentis. Nec eſt addenda gloſa uoluntaria, diffinitioni Phi, uidelicet intelligi debeat hoc addito, quod talis relatio neceſſario innaſcatur poſito termino & fundamento, ut dicunt Scotiſtæ. Neceſſarium enim & contingens cum ſint quædam communiora prędicamentis (inueniri enim poſſunt in omnibus ſub diſtinctione, & ſunt paſsiones entis cõis) non poſſunt eſſe propria & per ſe primo diſtinctiua unius prædicamẽti ab alio. Et ſi ex hoc, iſta gl. non fuit intenta à Pho: tunc diffinitio quam iſti ſomniarunt, non eſt illa quã dat Phs. Differentia enim addita uel ſubtracta uariat diffinitionem, ut dicitur. 8. huius. Si aũt Phm intendit eam, cũ ex nullo uerbo in diffinitione poſito elici rite poſsit, fuiſſet diminutus. Quod eſt ſatis abſurdum illi imponere. Neque. n. erat difficile tãto Pho & tam accurrate doctrinam tradenti, addere illud, ſi addendũ putaſſet. Si uero non putauit addendum, ſequitur ꝙ uel ille ignorãs fuerit, uel hi potius homines deſipiãt. Sed & adhuc cum glo. illa habetur propoſitum in reſpectu importato per ipſum quando, ſi ſit realis ut dicunt. Poſito enim tempore & re temporali, neceſſario reſultat qñ. Si ergo ipſum quando, importat purum realem reſpectum, erit in prædicamento relationis: quod eſt falſum, cum prædicamẽta ſint impermixta. Non eſt ergo hæc propria ratio cur prædicamẽta hęc diſtinguantur à prædicamento ad aliquid. Similiter & in aliis quinque principiis, ſi quis ſubtiliter perſpiciat, idem inueniet. Licet enim uideantur poni terminus & fundamentum actionis & paſsionis, & tamen non ſequi actio, ſi nõ ſint agens & patiens in debita approximatione, tamen non eſt ſic. Neque enim fundamentum actionis eſt quæcunque diſpoſitio in agente ut agat: aut fundamentum paſsionis, quæcunque diſpoſitio patientis ut patiatur, ſed in utriſque fundamẽtum eſt motus ipſe. Patet autem ꝙ quàm primum ponitur agens & patiens ſuo modo ſub motu, neceſſario reſultant relationes actionis & paſsionis, licet illa res quæ eſt agens, & illa res quæ eſt patiens poni poſsint, & non ſequi prædictæ relationes, ſicut & circa relationes alias omnes contingit puta, res quam aliquando competit eſſe ſimilem poni poteſt & non ſub fundamento ſimilitudinis, puta non ut habens albedinẽ, & tunc non neceſſario ſequitur immo repugnat ꝙ ſequatur relatio ſimilitudinis, quæ tamen neceſſario ſequitur ad coalbum poſito illo fundamento. Quod ſi dicant, poteſt poni agens ſub motu, puta ignis ſub calefacere, non ſequetur actio, reſpectu ligni non approximati. Reſpondetur quòd hoc non eſt præciſe ratione approximationis, ſed quia non ponitur ſub motu in quo communicet lignum illud. Fundamentũ enim actionis & paſsionis eſt motus, non qualiſcunq;, nec qualitercunq;, ſed idem, qui eſt ſimul actus mobilis & motiui. & ex hoc dicitur talis motus eſſe idem actioni & paſsioni, ut habetur. 2. Phy. Cuius etiam ſignum eſt, quia ignis non poteſt poni ſub calefacere, niſi reſpectu alicuius, qđ calefit, & ſic neceſſario innaſcitur relatio actionis & paſsionis, licet non reſpectu ligni non approximati, ſed reſpectu alterius corporis, qđ ignis dr̃ calefacere. Et hoc eſt cõe in oĩbus relationibus, q̃ fundantur in actione & paſsione. neq; .n. põt poni pater quin ponatur neceſſario filius, non tũ ille, qui non eſt genitus ab eo, & ſic de aliis. Hoc idẽ inuenitur in aliis tribus ultimis prædicamẽtis. Poſita enim adiacentia, quæ de eorum diffinitione eſt, neceſſario ſequitur extrinſeca denominatio. Adiacentia autem illa neceſſario ponitur poſitis relationibus mẽſuræ & menſurati, uel habentis & habiti. Relatio autem ſaltem menſurati ad menſuram, cum ſit in prædicamento ſecundum Philoſophum, oportet ꝙ ſecundum iſtos neceſſario innaſcatur poſito termino & fundamento, & cõſequenter oppoſita relatio quæ rationis eſt. Et ſic ſuo modo appareret de habitu, niſi eſſet tam modicæ entitatis reſpectus. Non ergo gloſa applicata per iſtos ad diffinitionem relatiuorum, eſt ad intentionem Ariſt. uel etiam uera. Ex prædictis autem omnibus patet ſecundum determinationem inquam Ant. an. à ueritate longius euagari, ubi à S. Tho. diſcordat. Supereſt nunc tertio ſoluere argumenta quæ iſte homo contra S. Tho. inducit. Ad primum igitur, patet iam ex dictis falſum eſſe ꝙ quando, ſit quid realiter diſtinctum à tempore. Non enim diſtinguitur ut reſpectus ab abſoluto, quia quando, non dicit purum reſpectum, ut probauimus. Sed idem penitus abſolutũ per utrunq; importatur, & reſpectus quem addit qñ, rationis eſt, & non realis, ut ſupra diximus. Nec ex hoc diſtinguuntur ꝙ ad diuerſa ſpectant prædicamenta. Eadem quippe realitas poteſt ad diuerſa prædicamẽta pertinere, ꝓpter diuerſos modos eſſendi & prędicandi in eadem realitate fundatos, & ex uariis reſpectibus rationis innatos, ut ſupra dictum eſt. Tempus autem eſſe diſtinctum ab iſtis motibus exterioribus, non obſtat propoſito. Non eſt enim ipſum quando, ſubiectiue intrinſece in re temporali. Immo cũ ex propria ratione denominet extrinſece, clarius ſua rõ innoteſcit reſpectu motuum quibus eſt extrinſecum, q̃ reſpectu eius in quo eſt ſubiectiue. Denominat tamen & ipſum per ſe extrinſece, licet per accidens eo ꝙ in ipſo ſubiectiue ſit, denominet intrinſece. Non enim competit hoc ei inquantum menſura talis eſt, ſed inquantum huius accidens &c. Ad ſecundum dicendum, ꝙ S. Tho. apud illos tantum improprie loquitur, qui ita male diſpoſiti ſunt, ut in plano etiam inueniant quo impingant. Non erat hic locus conueniens, in quo per ipſum omnia adducerentur, quæ dici poſſent de iſtis prædicamentis. Sat quippe ei fuit exprimere quod ſufficiens eſt ad ſaluandum Philoſophum de apparente defectu. Dedit tamẽ, ut ſupra deduxi, & in hoc loco intelligere quod alibi pluries &

quidem

quidem naſerrime docuit. In hoc ſpecialiter apparet horum uirorum paſsio liuoris in S. Tho. Cum enim à parte ſciant illum ſæpiſsime docuiſſe qualiter diſtinguantur ſitus, quod eſt prædicamentum, & ſitus de genere quantitatis, immo forte non niſi ab illo, ſeu ab imbutis eius doctrina hoc ipſum didicerunt, ſicut & alia multa, quæ uera proferunt, & tamen miſer iſte cõtra eum hic inuehitur, quaſi contra ignorantem prædictam diſtinctionem de ſitu. Eya homunciones, tergite ora, immo quod melius uobis conduceret, tergite corda omni paſsione inuidiæ uel odij, prius quàm diuiniſsimum doctorem nominare audeatis. Falſum etiam maximum impooit S. Tho. quòd uidilicet dicat ſitum quod eſt prædicamentum, non importare ordinem partium in loco. Habuit certe Ant. and. boc ſatis lippos oculos. Ex hoc enim ꝙ dixit ſitum addere ſuper determinatum ordinem partium, dat intelligere ꝙ includit eſſe in loco, & ſuperaddit determinatum ordinem partium in loco. Quod ſi boc etiam nõ diceret, non tamen dicit huius oppoſitum, ut hic ſibi falſo impooit. In boc etiam, ꝙ iſte bomo addit in ſecundo ſuo hoc argumento, ꝙ uidelicet non ualet ſimilitudo ad ubi, quia (inquit) reducitur cõtra ipſum, quia ſi in ubi eſt motus, ergo & in ſitu ſiue poſitione, cum ſecundum te (inquit) nõ addat ſupra ubi niſi determinatum ordinem partium. In hoc inquam, oſtẽdit ſe non intelligere S. Tho. Neque enim S. Tho. dicit aut intendit probare, ꝙ in poſitione non ſit motus per ſimilitudinem ad ubi. Quis enim hoc ſomniauit? Sed ipſius ubi ex hoc tantum meminit, quia uoluit oſtendere, quidnam poſitio importaret: quia uidelicet importat determinatũ ordinem partium ſupra ubi.

Sed & huius hominis hæc ipſa deductio non quidem quaſi ex ſimilitudine à S. Thoma propoſita (unde nõ poteſt ī ipſum retorqueri) ſed ex ea ſimilitudine quę in ueritate eſt inter ubi & poſitionem, licet aliqua difficultas ingeratur, magis tamen contra Ant. an. militat, q̃ contra S. Tho. Nam ſi non obſtante reſpectu formaliter ſignificato per ubi, inuenitur in eo per ſe primo motus, pari modo reſpectus nõ erit per ſe primo, ratio, quare in põne uel in alio prædicamento reſpectum formaliter includente, non ſit motus. Vel per oppoſitum. Si in aliis poteſt (ut diximus) reſpectus facere ꝙ in eis non ſit primo motus, idem pari modo faciet & in ubi. Militat autem (ut dixi) ratio iſta magis contra Ant. an. quàm contra S. Tho. tum quia uult ꝓdicamenta iſta puros importare reſpectus: & ſic nihil aliud in eis inueniri ex quo poſsit ei ꝑ ſe motus attribui: & ſic cũ ex reſpectu nõ ualeat eis motus cõpetere, ſequitur ꝙ impoſsibile ſit abſolute ꝙ eis cõueniat, tum etiam (quod tamen idem eſt) quia cum per eum illi reſpectus ſint reales, tam ex ſua realitate, quàm ex ſua ratione formali habebunt talia omnia prædicamẽta, ꝙ in eis motus non ſit: & ſic in ubi non erit per ſe motus. Prædicta autem duo nos non dicimus, ut ſupra patuit. Inquantum tamen nos etiam argumẽtum tangit reſpondemus, quod non omnis reſpectus habet aut facit, ꝙ ad ipſum ſeu ad rem ſub ipſo non ſit motus, ſed ſolum reſpectus, qui uidetur eiuſdem rationis cum reſpectu, qui eſt de prędicamento ad aliquid, ut ionuit S. Tho. in hoc loco. Duplex enim eſt reſpectus, ſcilicet ad. & in. Relatio autem prædicamẽtalis, non qualiſcunque reſpectus eſt, ſed reſpectus ad. Et propter hoc reſpectus accidentis ad ſubiectũ etiã ſi eſſet realis, non eſſet prædicamento relationis ſed tranſcendens: quia licet iſtis uerbis aut modis dicendi exprimatur ꝙ uidelicet ſit reſpectus ad ſubiectum, ſeu ꝙ accidens referatur ad ſubiectum, & ſimilibus, non tamẽ dicit formalitar ad. ſed in. Ex hoc enim accidens reſpicit ſubiectum, ꝙ eſt in ſubiecto. Et ſic nõ pertinet ad prædicamentum ad aliquid, quod importat formaliter reſpectum ad. Reſpectus autem importatus in ubi, eſt reſpectus in. Significat enim eſſe in loco. Similiter reſpectus importatus in quando, quia ſignificat eſſe in tempore. Licet enim talia eſſe, non ſint intrinſeca, ſicut eſſe accidentis in ſubiecto, ſufficit tamen quomodocunque ſignificent eſſe in. etiam ſicut in menſura. Et ſic ex reſpectu non poteſt inferri ꝙ ſicut in relatione non eſt motus, ita nõ ſit motus in ubi, aut in quando. Et hæc eſt cauſa quare S. Tho. nõ probauit hic ꝙ in quando, non ſit motus, ratione reſpectus in eo importati, ſed alia uia proceſsit, ut ſupra diximus. Quam uiam regiam ingredi non ualens Ant. and. omnium uoluit eandem rationẽ ex reſpectu uniuerſaliter ſumptã aſsignare, & non poteſt fugere quin pari paſſu rõ illa concludat in ubi, in quo tamen ſecundum Philoſophum & ueritatem, eſt per ſe primo motus localis. Ratio autem quare reſpectus ad. & nõ reſpectus in. faciat ꝙ ad ſe ſeu ad abſolutum ſub ſe non ſit motus, eſt, quia reſpectus ad. ſi ſit realis eſt inter diſtincta ſecundum eſſe, & propter hoc in uno poteſt incidere motus realis altero non mutato: & tamen quia illud ad quod referebatur, mutatum eſt, oportet quod uel ipſum ulterius non reſpiciat, uel quod aliter reſpiciat, quàm prius, & ſic aliam relationem ad illud habebit ſine ſui mutatione: & ſic ad ipſam relationẽ nõ eſt per ſe motus, ut dicit Philoſophus. Quod ſi quando ad eam eſt, accidit hoc ſibi. Si enim per ſe & ex ſui ratione haberet ꝙ ad ipſam eſſet per ſe motus, nõ poſſet de nouo alicui aliqua relatio aduenire, niſi relatio eſſet terminus aliculus motus, quod falſum eſſe probatum eſt, & patet experientia. Reſpectus autem in, non poteſt alicui aduenire de nouo ſine mutatione eius, quod taliter reſpicit, immo moueri proprie nihil aliud eſt niſi ſecundum illud, quod in eo eſt aliter ſe habere quàm prius, ſi mutatio ſit ad intrinſecum, ſicut eſt augmentum ad quantitatem, & alteratio ad qualitatem: uel etiam aliter ſe habere ſecundum illud, in quo eſt, ſicut in menſura, ſicut accidit in motu locali, qui nihil aliud importat, niſi quod mobile aliter ſe habeat ſecundum locum, ſicut menſuratum ſecundum menſuram. Et reſpectus importatus in ubi, eſt reſpectus in, ad quem per ſe eſt motus. Mouetur enim mobile ut ſit in loco. Licet .n. reſpectus menſurationis, ſeu locationis ſit reſpectus ad. & non inquantum denominat menſurans intrinſece in ordine ad menſuratum, tamen ſecundum quod talis reſpectus denominat extrinſece ipſum menſuratum, ſeu locatum eſſe in menſurante ſeu in locãte, eſt reſpectus in, & non ad: & eſt de ratione ubi. Sic igitur ad tales reſpectus in, eſt per ſe motus, nõ ſolum localis, ut dictum eſt, ſed etiam alterationis, & augmenti. Alteratur enim aliquid ſecundum calorem, ut calor ſit in ipſo, quod eſt dicere, ut ſit calidum: & ſic de aliis. Quod autem in quando, non ſit motus non obſtante, quod reſpectus eius ſit reſpectus in, hoc eſt ex alia ratione aſsignata à Sancto Thoma in litera. Quia igitur reſpectus importatus in poſitione, qui eſt reſpectus

inter

inter partes, eſt reſpectus ad, & non eſt reſpectus in, neque enim una pars eſt in alia, ſed refertur ad aliam ut prior ad poſteriorem, uel ut ſuperior ad inferiorē, anterior ad ulteriorem, ſiniſtra ad dextram, & econuerſo: ideo ex tali reſpectu optime concluditur, ꝙ in poſitione non ſit motus. Et ſic dico de habitu, quia reſpectus ꝑ ipſum portatus eſt potius ad ꝙ in. Dicimus enim corpus ſecundum habitum adiacere corpori, non autem eſſe in corpore, ideo pari modo in iſto eiuſdem rationis eſt non eſſe motum & i. ad aliquid. Notandum tamen quod licet non ſit per ſe motus in poſitione, ut dictum eſt, quia tamen ipſa poſitio magis nobis manifeſta eſt, & ſimul includit ubi, ut dictū eſt, ideo differentiæ motus ad ubi, ſumuntur penes diuerſum ordinem ſitus nobis manifeſti in uniuerſo, ſcilicet ſurſum & deorſum, &c. Et hoc non ſolum ſecundum ꝙ ipſum uniuerſum eſt quoddam totum in ſe talem ordinem includens, ſed etiam ut eſt quoddā ſecundum ſuas partes ordinate locatiuum, ut ita loquar, communicans locatis corporibus talia eſſe, ſcilicet ſurſum & deorſum, & ſic de aliis. Ex his omnibus iam liquido conſtat quomodo ſecundum argumentum quod Ant. an. inducit contra Sanctum Thomā, ſupra inconuenientia quæ includit, auctorem etiam ſuum letaliter uulnerat. Ad tertium iam patet ex dictis. Licet enim ſint prædicamenta diſtincta: quia tamen conueniunt in hoc analogo quod eſt ad aliud dici, ex quo habet relatio ꝙ ad eam non ſit motus per ſe, ſequitur quod nec in ipſis, ſcilicet poſitione & habitu ſit motus per ſe. Et hoc ſat fuit dicere apud ſenſatos, nec erat neceſſarium aliud addere: præſertim cum ratio quare ad relationem non ſit motus in hoc eodē capitulo ſuo loco ab Ariſtotele, & ſuis expoſitoribus clariſsime deducatur: & in Quinto phyſicorum idem ipſum habetur. Superfluum igitur fuiſſet grauiſsimo doctori hic idem repetere. Et hæc de præſenti defenſione ſatis ſit benedictus Deus. Amen.

Deinde cum dicit.

BESS. *Secundum uero ſubſtātiam, minime. propterea, quod ſubſtantiæ nihil contrarium eſt.*

ANT. par. 2. *Secundum ſubſtantiam autem non, propter nullum eſſe ſubſtantiæ contrarium.*

Motus ꝓprie dictus non eſt in ſubſtantia.

Lect. 11.

An ſubſtātiæ ſit contrarium.

Lect. 11.

Tex. c. 20.

Probat propoſitum, & circa hoc tria facit. Primo oſtendit ꝙ non ſit motus in ſubā. Secundo ꝙ non ſit motus in ad aliquid, ibi. {Neq; ad aliquid.} Tertio quod nō eſt motus ī agere & pati, ibi. {Neque facientis & patientis.} Oſtendit ergo primo quod ſm ſubſtantiam non poteſt eſſe motus, quia motus eſt mutatio de ſubiecto in ſubiectum. Duo ergo ſubiecta inter quæ eſt motus, ſunt contraria aut media. Cum igitur ſubæ nihil ſit contrarium. Relinquitur ꝙ ſm ſubām non poſsit eſſe motus. Sed generatio & corruptio tm̄, quorum termini ſunt oppoſiti ſm contradictionem, & non ſm contrarietatē, ut ſupra dictum eſt. Vr aūt ꝙ hoc quod dictum eſt {ſubæ nihil eſt contrarium} falſum eſſe, cum ignis manifeſte appareat contrarius aquę. Et

Opi. q. formæ ſubāli ſit contrarium.

Reprobatio opi.

enim Ariſt. in primo de Cœlo probauerit ꝙ cœlum non eſt corruptibile, quia non habet contrarium, alia uero corpora quæ ſunt corruptibilia, contrarium habent. Dixerunt igitur quidam ꝙ toti ſubæ compoſitæ, non eſt aliquid contrarium, quia oportet contrariorum eſſe unum ſubiectum. Sed formæ ſubſtantiali nihil prohibet eſſe contrarium. Dicebant enim quòd calor eſt forma ſubſtātialis ignis. Hoc autem nō poteſt eſſe uerum, quia formæ ſubſtantiales non ſunt ſenſibiles per ſe. Et iterum manifeſtū eſt ꝙ calor & frigus in aliis corporibus ſunt accidentia. Quod autem eſt in genere ſubſtantiæ, nulli poteſt accidens eſſe. Vnde alij dixerunt, ꝙ calor & frigus non ſunt formæ ſubſtantiales ignis & aquæ, ſed tn̄ eorum formæ ſubſtantiales ſunt contrarię, & recipiūt magis & minus, & ſunt quaſi mediæ inter ſubſtantiam & accidens. Sed hoc omnino irrationabiliter dicitur. Nam cum forma ſit principium ſpeciei, ſi forma ignis & aquæ non ſunt ueræ ſubſtantiales, neque ignis & aqua ſunt ueræ ſpecies in genere ſubſtantiæ. Non eſt igitur poſsibile inter ſubſtantiam & accidens ſit aliquod medium, tum quia ſunt diuerſorum generum: inter hmōi autem non cadit medium, ut ſupra in Decimo oſtenſum eſt, tum quia etiam diffinitiones ſubſtantiæ & accidentis immediatæ ſunt. Eſt enim ſubſtantia ens per ſe, accidens uero ens per ſe non eſt, ſed in alio. Dicendum eſt ergo quod nec formæ ſubſtantiales poſſunt eſſe contrariæ, quia contraria ſunt extrema quædam cuiuſdam determinatæ diſtantię & quodammodo continuæ, cum ſit motus de uno contrario in aliud contrarium. Vnde in illis generibus in quibus talis diſtantia continua & determinata non inuenitur, non poteſt contrarium inueniri. Sicut patet in numeris. Diſtantia enim numerorum adinuicem non intelligitur ſecūdum aliquam continuitatem, ſed ſecundum additionem unitatum. Vnde numerus numero non eſt contrarius. Et ſimiliter nec figura figuræ. Eodem autem modo eſt in ſubſtātiis, quia ratio cuiuſlibet ſpeciei cōſtituitur in quodam determinato indiuiſibili. Sed cum forma ſit differentiæ principiū, ſi formæ ſubſtantiales non ſunt adinuicem contrariæ, ſequitur ꝙ non ſit contrarietas in differentiis, cum tamen ſupra oſtenſum ſit, ꝙ genus diuiditur in cōtrarias differentias. Dicendum eſt igitur ꝙ forma ſubſtantialis ſecundum ꝙ in ſe conſideratur, conſtituit ſpeciem in genere ſubſtantię. Secundum autem ꝙ una forma habet ſibi intellectam priuationem alterius formæ, ſic diuerſæ formæ ſunt contrariarum differētiarum principia. Nam priuatio quodammodo contrarium eſt. Et per hunc modum opponuntur animatum & inanimatum, rationale & irrationale & huiuſmodi. Deinde cum dicit.

Auer. 1. de cœlo.

Tex. c. 67.

Impugnatio Auer.

Tex. c. 13.

Determinatio.

Cur ī quibuſdam generibus inuenitur cōtrariū, non autē in omnibus.

Nec eius quod ad aliquid. etenim altero mutato, uerificatur alterum nullatenus mutatum. quare ſecundum accidēs, honorum motus erit. BESS.

Neq; ad aliquid. eſt. n. altero nihil permutato, uerificari alterū nihil permutatū. Quare ſcdm accidens motus ipſorum. ANT. par. 3

In ad aliqd nō eſſe per ſe motum ꝓbat.

Oſtendit non per ſe eſſe motum in genere ad aliquid, ſed ſolum per accidens. Sicuti enim aliqd mouetur per accidens, quando nō fit motus in eo, niſi quodam altero moto, ita & in aliquo dicit eſſe motus per accidens, quando non fit motus in eo, niſi quodam altero moto. Hoc autem inuenimus in genere ad aliquid, ꝙ niſi aliquid alterum permutetur, non uerum eſt dicere quod in eo fiat permutatio. Sicut non fit de æquali inæquale, non facta ꝑmutatione ſecundum quantitatem. Et ſimiliter non fit de diſsimili ſimile, niſi facta permutatione ſecundum qualitatem. Videmus etiam ꝙ unum relatiuorum

latiuorum dicitur permutari facta permutatione circa alterum, ſicut alterum, per ſe manens de ſiniſtro fit dextrum, altero ſecundum locum permutato. Relinquitur igitur ꝙ in ad aliquid nõ eſt motus niſi per accidens. Deinde cum dicit.

BESS. *Nec præterea agentis aut patientis, neque omnino moti, ac mouentis. cum non ſit motionis motus, nec generationis generatio, nec denique mutationis mutatio. Bifariam enim contingit motionis motum eſſe nam aut tanquam ſubiecti: ut homo mouetur, quia ex albo in nigrum mouetur. quare ſic etiam motus, aut caleſit, aut frigeſit, aut loco transfertur, aut creſcit. id uero impoſsibile eſt, cum motus non ſit aliquod ſubiectorum. Aut eo, quod aliud quoddam ſubiectum, ex mutatione in aliam ſpeciem mutetur. ut homo ex morbo in ſanitatem. at nec hoc poſsibile, præterquàm per accidens (omnis nãque motus in aliud ex alio mutatio eſt. & generatio item ac corruptio, eodem modo. uerũtamen quæ ex oppoſitis ſic aut ſic, non ſunt motus) alioqui ſimul ex ſanitate in morbum mutatur, atque ex ea ipſa mutatione in aliam. conſtat itaq;, quod cum ægrotauerit, in quamuis mutatus erit. continget enim quieſcere. ac præterea non ſemper in quamcunque, & illa quoque ex aliquo in aliud quiddam erit. Quare oppoſita erit conualeſcentia. uerum ex accidenti, ut ex reminiſcentia in obliuionem mutatur, quia id, cui ineſt, quandoque in ſcientiam, quandoque in ſanitatem mutatur.*

ANT. par. 4. *Neque facientis & patientis, ut mouentis & moti, quia non eſt motus motus, neque generationis generatio. Dupliciter enim contingit motus eſſe motum, aut ut ſubiecti, uelut homo mouetur, quia ex albo in nigrum permutatur. Quare ſic & motus, aut caleſit, aut infrigidatur, aut locum permutat, aut augetur: hoc autem impoſsibile. non enim ſubiectorũ aliquid permutatio Aut eo quod alterum aliquod ſubiectum ex permutatione permutatur in aliam ſpeciem, uelut homo ex languore in ſanitatem: ſed nec hoc poſsibile niſi ſecundũ accidens. Omnis enim motus ex alio in aliud eſt permutatio, & generatio & corruptio eodem modo. Verũtamen quæ quidem ex oppoſitis, ſic aut non ſic, non motus. ſimul igitur permutatur ex ſanitate in ægritudinem, & ex hac ipſa permutatione in aliam. Palam autem quia ſi languerit, permutatus erit in qualiacunque. Contingit enim quieſcere. Et adhuc in non contingentem ſemper, & illa ex aliquo in aliquid aliud erit. Quare oppoſita erit ſanatio, ſed per accidens uelut ex reminiſcentia in obliuionem permutatur, quia cui exiſtit permutatur, quandoque quidem in ſcientiam, quãdoque autem in ſanitatem.*

In actione & paſsione nõ eſſe ꝑ ſe motũ, probat quatuor rõnibus.

Oſtendit, ꝙ neque in agere & pati ſit motus, & hoc quatuor rationibus, quarum prima talis eſt. Agere & pati ſunt motus & ſignificant motum. Si igitur in agere & pati eſſet motus, ſequeretur, ꝙ motus ſit alicuius motus, & generatio generationis, & permutatio permutationis. ſed hoc eſt impoſsibile: ergo & hoc quod in agere & pati ſit motus. Quod autem impoſsibile ſit motum eſſe motus, ſic oſtendit. Motum enim eſſe motus contingit dupliciter, aut ut eius qđ mouetur, aut ut termini. Eius quidem quod mouetur, ſicut dicimus motum eſſe hominis: quia homo mouetur, quia ex albo in nigrum permutatur. Vnde & ſimiliter motus mouebitur, & aut caleſiet, aut infrigidabitur, aut mutabitur ſecundum locum, aut augebitur. Hoc autem eſt impoſsibile, quia motus non poteſt eſſe ſubiectum caloris aut frigoris, aut alicuius huiuſmodi. Relinquitur igitur quod non cõtingat motum eſſe motus ſicut ſubiecti. Sed neque etiam ſicut termini, ita. ſ. ꝙ aliquod ſubiectum alterum permutetur de una ſpecie permutationis in aliam, ſicut homo permutatur de languore in ſanitatem. Hoc enim eſt impoſsibile niſi per accidẽs.

Non cõtingit eſſe per ſe motum mot⁹ ſicut ſubiecti.

Motus non eſſe per ſe motũ ſicut termini, ꝓbatur quatuor rõnibus.

Prima rõ.

Vnde conſequenter oſtendit ꝙ eſt impoſſe per ſe, quia omnis motus eſt permutatio de uno ĩ aliud. Et ſimiliter generatio & corruptio eſt mutatio de uno in aliud, licet termini permutationis non ſic opponantur in generatione & corruptione ſicut in motu, ut ſupra dictum eſt. Si igitur ſit aliqua ꝑmutatio de una permutatione in aliam, puta de ſanatione in quandam aliam permutationem, ſequetur quod ſimul dum aliquid permutatur de ſanitate in ægritudinẽ, permutetur de illa permutatione in aliam permutationem, quia adhuc uno extremorum permutationis exiſtente, fit tranſmutatio de illo extremo in aliud. Et ſic ſi duæ trãſmutationes ſunt extrema unius permutationis, ſequetur, quod durante prima tranſmutatione, fiat tranſmutatio in aliam. Et ſic ſimul dum aliquod mouetur de ſanitate in ęgritudinem, tranſmutabitur de ſanatione in aliam tranſmutationem. Sed hoc non uidetur niſi inquantum una mutatio ſuccedit alteri. Contingit autem quod ad hanc mutationem qua aliquid mouetur de ſanitate in ægritudinem, ſuccedat quæuis alia mutatio, puta dealbatio, uel denigratio, mutatio ſecundum locum, uel quæcunque alia. Vnde manifeſtum eſt, quod ſi aliquis languet per hoc, quod mouetur de ſanitate in ægritudinẽ, quod ex hac mutatione permutari poterit ĩ quãcunque aliam mutationem. Neq; eſt mirum, quia poterit ex hac mutatione mutari ut in quiete. Cõtingit enim poſt hanc mutationem aliquem quieſcere. Sed cum omnis mutatio ſit {in non contingens,} ideſt in oppoſitum, quod non contingit ſimul uerum eſſe cum ſuo oppoſito, ſequitur ꝙ ſi permutatio ſit de mutatione in mutationem, qđ ſemper ſit in oppoſitam mutationem, quam appellat non contingentem. Et illa tranſmutatio in quam ſit tranſitus, oportet quod ſit de aliquo in aliquid. Quare non fiet tranſitus de permutatione languoris, niſi in oppoſitam mutationem quæ dicitur ſanatio. Et ſic uidentur duo contraria ſequi, ſcilicet ꝙ oppoſita permutatio fiat de una permutatione in quãcunque aliam, & ꝙ non niſi in oppoſitam. Ex quo ſequitur ulterius, ꝙ ſimul dum mutatur aliquid ad unum oppoſitorum, mutetur in mutationem tanquam in aliud oppoſitum: quod uidetur impoſsibile. ſequitur enim, quòd ſimul intentio naturæ tendat in oppoſita. Non igitur eſt poſsibile, quòd per ſe mutetur aliquid de una permutatione in aliam. ſed per accidens hoc contingit, ſicut aliquis permutatur ex reminiſcentia in obliuionem, quia ſubiectum permutatur, quandoque ad unum terminum, quandoque ad alium: non ꝙ ſit intentio mouentis ad hoc, ꝙ ſimul dum permutatur in unum, intendat tendere in aliud. Deinde cum dicit.

Contingit mutatiõis eſſe mutationem ꝑ accidens.

In infinitum præterea procedet, ſi mutationis mutatio, et generationis generatio fuerit. neceſſe igitur & priorem fore, ſi poſterior fuerit. ut ſi ſimplex aliqñ fiebat gñatio, illud quoq;, quod fiebat, ſimplr fiebat, quare nondũ erat qđ ſimpliciter fiebat, ſed quod ſit aliquid, aut quod iam fiebat. ſi igitur hoc etiam aliquando fiebat, cur nondum erat, quod tunc fiebat? BESS.

bat! cum uero in infinitis non ſit aliquid primum, nõ erit primum. quamobeẽ neque conſequens erit. nec fieri igitur, nec moueri, nec mutari quicquam, poſsibile eſt.

ANT, par. 5. *Et adhuc in ĩfinuũ ibit, ſi erit permutationis permutatio, & generationis generatio. neceſſe igitur & prior eſt, ſi poſterior. puta, ſi ſimplex generatio fiebat aliquando, & quód fit fiebat. Quare nondum erat quod fiebat ſimpliciter ſed aliquid fiens ſimpliciter, aut factum: ſi itaque & hoc fiebat aliquando, quare nondum erat tunc genitum. Quoniam autem infinitorum non eſt primum, non erit primum, quare neque habitum. Neque fieri igitur neque moueri poſsibile eſt, neque permutari nullum.*

Scđa rõ. Secundam rationem ponit, quæ talis eſt. Si permutatio ſit pmutationis, ſicut terminus termini, uel generatio generationis, neceſſe erit ꝙ ad permutationem non perueniatur niſi per aliam permutationem, ſicut ad qualitatem non peruenitur niſi per alterationem præcedentem: & ſic ad illam mutationem præcedentem non peruenitur, niſi p aliquam priorem mutationem, & ita procedetur in infinitum: quod eſſe non poteſt, quia ſi ponãtur ĩfinitæ permutationes hoc modo ordinatæ, ꝙ una inducatur ad aliam, neceſſe eſt priorem eſſe ſi poſterior ſit. Ponamus enim ꝙ generationis ſimpliciter, quæ eſt generatio ſubſtantiæ, ſit quædam generatio. Si ergo generatio ſimpliciter fiat quandoq;, & iterum ipſum fieri generationis ſimpliciter aliquando fiebat, ſequetur, ꝙ nondum erat quod fit ſimpliciter, ſed erat generatio ſecundum aliquid, ſecundum ꝙ fit ipſa generatio generationis. ſi itaque & hæc generatio aliquando fiebat, cum non ſit abire in infinitum, & in infinitis non ſit accipere primum, non erit deuenire ad primum fieri: ſi autem prius non eſt, neque poſterius, ut ſupra dictum eſt, quare ſequetur ꝙ {non ſit habitum} .i. id quod conſequenter eſt. Et inde ſequitur, quod nihil poſsit fieri neque moueri neque mutari, quod eſt impoſsibile. Nõ igitur poſsibile eſt ꝙ mutationis ſit mutatio. Deinde cum dicit.

BESS. *Eiuſdem præterea motus cõtrarius, atque quies, generatioq;, & corruptio. quare quod fit, cum factum fuerit, quod fit, tunc corrumpitur. nec enim ſtatim, cum fiat, nec poſt. nã eſſe opus eſt, quod corrumpitur,*

ANT. par. 6. *Adhuc eiuſdem motus contrarij, & quies, & generatio, & corruptio. Quare quod fit, cum fiat fiens, tunc corrumpetur. Neque enim confeſtim factum, neque poſterius. Eſſe enim oportet quod corrumpitur.*

Tertia rõ. Tertiam rationem ponit, quę talis eſt. Motus cõtrarij ſunt eiuſdem ſubiecti, etiam quies & motus, & etiam generatio & corruptio, quia oppoſita nata ſunt fieri circa idem. Si igitur aliquod ſubiectum tranſmutetur de generatione in corruptionem, ſimul dum generatur, trãſmutabitur ad corruptionem, quod eſt tranſmutari ad non eſſe: nam corruptionis terminus eſt non eſſe. Quod autem tranſmutatur ad non eſſe corrumpitur. Sequitur igitur, ꝙ aliquid ſimul dum fit corrumpatur. Sed hoc non poteſt eſſe. Neque enim dum aliquid fit corrumpitur, neq; ſtatim poſtea corrumpitur. Cum enim corruptio ſit de eſſe in nõ eſſe, oportebit id quod corrumpitur eſſe. Et ſic oportet inter generationem quę eſt mutatio ad eſſe, & corruptionem quæ eſt mutatio ad non eſſe, inuenire quietem mediã. Et ſic nõ eſt mutatio de gñatione in corruptionẽ.

BESS. *Item neceſſe materiam ſubeſſe ei, quod fit, et mutatur. quæ ſane erit uelut alterabile quiddam, aut corpus, aut anima, ita quiddam etiam eius, quod fit, aut motus, aut generatio, et aliquid item ad hoc mouetur. nam opus eſt aliquid huius ex hoc in hoc, quod motus non eſt. eſſe motum. Quoniam igitur modo? Non erit, doctrina doctrinæ. quare, neque generatio generationis.*

ANT, par. 7 *Adhuc oportet materiam ſubeſſe ei, quod fit & permutatur. Quæ igitur erit quemadmodum alterabile corpus, aut anima, aut aliquid, ſic aliquid quod fit motus & generatio, & aliquid in quod mouetur. oportet enim eſſe aliquid eum, qui huius ex hoc in hoc motum, non motum. Qualiter igitur? Neque enim erit diſciplina diſciplinationis. Quare neque generatio generationis.*

Quarta rõ. Quartam rationem ponit, quæ talis eſt. In omni, quod generatur, oportet duo inueniri, quorum unum eſt materia eius quod fit, & aliud, ad qđ terminatur generatio. Si ergo generetur generatio, oportet ꝙ generatio & motus habeant materiam talem, quale eſt alterabile corpus, aut anima, aut aliquid huiuſmodi. ſed huius materiam non eſt aſsignare gentrationi, & motui. Similiter etiam oportet i generatione eſſe aliquid ad quod terminatur mutatio, quia oportet aliquam partem, ſ. materiã eius quod generatur eſſe motam ex hoc in hoc, & hoc in quod terminatur, motus non contingit eſſe motum, ſed terminum motus. Non enim huiuſmodi permutationis quę eſt diſciplinatio, eſt aliqua alia diſciplinatio quæ ad eam terminetur, quæ ſit diſciplina diſciplinationis. Quare relinquitur qđ non ſit generatio gñationis. Deinde cum dicit.

BESS. *Cum uero neque ſubſtantiæ, nec ad aliquid, neque faciendi, ac patiendi, ſupereſt ſecundum quale, & quantum, et ubi, motum duntaxat eſſe. quandoquidem in horum ſingulis, contrarietas eſt. quale autem dico, non quod in ſubſtantia (ſi quidem differẽtia, quale eſt) uerum paſsiuum quale, quo dicitur res, aut pati, aut impaſsibilis eſſe.*

ANT. par. 8. *Quoniam autem neque ſubſtantiæ, neq; eius, quod ad aliquid, neque eius quod eſt facere & pati. Relinquitur ſecundum quale & quantum & ubi motum eſſe. Horum enim unicuique contrarietas eſt. Dico autem quale non quod in ſubſtantia. Etenim differentia quale, ſed quod paſsiuum, ſecundum quod dicitur pati aut impaſsibile eſſe.*

Concludit principale intentum, dicens, qđ quia motus non poteſt eſſe neque in genere ſubſtãtiæ, neque in ad aliquid, neque in agere & pati. Relinquitur quod motus ſit ſecundum quale & quantũ & ubi. In his enim generibus contingit eſſe cõtrarietatem quæ eſt inter terminos motus, ut oſtẽſum eſt. Sed quia qualitas quandoque dicitur de forma ſubſtantiali, ſubiungitur ꝙ cum motus dicitur eſſe in quali, non intelligitur ſignificare ſubſtantiam ſecundum quod differentia ſubſtantialis prædicatur in eo quod quale, ſed de quali ſecũdum qđ dicitur aliquid pati, uel impoſsibile eſſe. Non enim eſt proprie alteratio niſi ſecundum paſsibiles qualitates, ut in Septimo Phyſicorum probatur. Deinde cum dicit. — Motus non eſt ꝑ ſe niſi i triplici genere. — Tex. c. 11.

BESS. Immobile. *Immobile autem eſt, & quod omnino impoſsibile eſt moueri, & quod in multo tempore uix mouetur. aut quod tarde incipit. & quod natum quidem eſt moueri, non poſsit autem, quando natum eſt, & ubi, & quomodo. quod ſane inter immobilia ſolum, uoco quieſcere. contraria enim quies motui. Quare priuatio erit ſuſceptiui.*

Immobile

ANT. par.9.

Immobile aũt quod totaliter impoſsibile moueri. Et quod uix in tempore multo tarde incipiens. Et quod natum quidẽ eſt moueri, non potens autem, quando natum eſt, & ut quod uoco quieſcere immobilium ſolum: contrarium enim quies motui. Quare priuatio utique erit ſuſceptiui.

Immobile tripliciter.

Oſtendit quot modis dicitur imobile, & ponit tres modos, quorum primus eſt, ꝙ immobile dr̃ id quod omnino eſt impoſſe moueri, ſicut Deus eſt immobilis. Secundus modus eſt ſm qđ dr̃ immobile, id quod uix non poteſt moueri, ſicut ſaxum magnum. Tertius modus eſt ſm qđ dicitur immobile id quod natum eſt moueri, ſed tunc non poſsit moueri, quando natum eſt, & ubi natum eſt moueri, & ſicut natũ eſt moueri. Et hoc ſolũ imobile dr̃ proprie quieſcere, qa qes eſt cõtraria motu. Vñ oportet ꝙ quies ſit priuatio motus ĩ ſuſceptiuo motus.

Lectio XIII.

Nonnullos circa motũ, & præcipue localem, Terminos exponit, uidelicet Simul, Seorſum, tangi, Medium, Contrarium, Conſequenter, Habitum, & Continuũ.

BESS.

Simul ſecundum locum eſſe dicuntur, quæ in uno loco primo ſunt. Et ſeparata, quæ ĩ diuerſo. Tangi autem, quorum extrema ſunt ſimul. Medium, in quod natũ eſt prius uenire, quod mutatur, quàm ad quod ultimum mutatur, ſecundum naturam continue mutatum. Contrarium ſecundum locum, quod ſecundum rectitudinem plurimum diſtat. Conſequens eſt cuius principium ſequentis, aut ſolo ſitu, aut ſpecie, aut aliquo quodam modo definito, atque illius, cuius eſt conſequens, nihil eſt medium eorum, quæ in eodem genere ſunt. uelut linea lineæ, aut unitas unitatis, aut domus ipſius domus, aliud uero medium eſſe, nihil prohibet. Conſequens nanque, alicuius conſequens, ac quoddam poſterius eſt. non. n. unum, conſequens duorum, neque nouilunium, conſequens ſecundæ. Attiguum uero, quod conſequens tangit. Cæterum cum omnis mutatio in oppoſitis ſit, hæc uero contraria, ac contradictio, contradictionis uero nihil medium eſt, conſtat quod medium in contrariis eſt. Continuum ſanè, quoddam attiguũ, aut tangens eſt. dr̃ uero continuũ, cum idẽ fiunt, atq; unus, utriuſque termini, quibus tangunt, & ſe continuant.

Cõſequens.

Continuũ.

ANT. Caſ.11. par.1.

Simul autem ſecundum locum quæcunque in uno loco primo. Et ſeorſum quæcunque in alio. Tangi autem quorum ultima ſunt ſimul. Intermedium autem in quod natũ eſt prius peruenire quod permutatur, quàm in quod ultimum permutatur ſecundum naturam continue permutans. Contrarium ſecundum locum & ſecundũ rectum plurimum diſtans. Cõſequenter autem eſt, quo poſt principium ente poſitione, aut ſpecie, aut aliter qualiter determinato, nihil intermedium eſt eorum, quæ in eodem genere, & cuius conſequenter eſt: ut lineæ lineæ, aut unitates unitatis, aut domus domus. aliud autem nihil prohibet intermedium eſſe. quod enim conſequẽter alicuius, conſequenter & poſterius aliquid. Non. n. unũ conſequenter duorum, neque noua luna ſecũdæ habitũ aut quodcunque, cum conſequenter ens tangit. Quoniam omnis permutatio in oppoſitis, hæc autem contraria & contradictio contradictionis, aut nullum intermedium. Palam, quòd in contrariis intermedium. Continuum autem, quod quidem habitum aliquid. Dico autem continuum, cum idem fuerit & unum utriuſque terminus, quibus tangunt & continent.

Notificat mouentia quæ concomitant motum localẽ. Simul, q̃d. Seorſum, quid.

Notificat quæ circunſtant motum, & præcipue motũ localem. Et primo notificat ea. Scđo inducit q̃dã corollaria ex dictis ibi. {Quare palam.} Dicit ergo primo, qđ ſimul ſm locũ dñr quæcũq; ſunt in {uno loco primo,} .i. ꝓprio. Si. n. aliqua ſunt ĩ uno loco cõi, non pp hoc dñr eſſe ſimul. ſic. n. oĩa, quæ conueniunt cœli ambitu, dicerent̃ eſſe ſimul. Seorſum aũt dñr quæcũq; ſunt in alio, & alio loco. Tangi aũt adinuicẽ dñr, quorũ ultima ſunt ſimul, puta duo corpora quorũ ſuperficies coniũguntur. Medium aũt inter duo eſt, in qđ id qđ continuo permutatur, natũ eſt prius ꝑuenire q̃ in ultimum. Sicut ſi motus continuus de A in C prius ueniet in B id qđ mutatur q̃ in C. Contrariũ uero ſm locum eſt, quod eſt plurimum diſtans ſm rectã lineam. Non enim diſtantia plurima põt menſurari ſm lineã curuam, eo ꝙ inter duo puncta pñt deſignari infinitæ deciſiones circulorum diſsimiles. Sed inter duo pũcta non põt eſſe niſi una linea recta. Menſuram autem oportet eſſe certam & determinatam. Plurimum aũt diſtans in locis inuenitur ſm naturã ſurſum & deorſum, quæ ſunt medium & extremũ mũdi. Conſequenter aũt dr̃ quod eſt poſt aliquod primum principiũ, ſiue attendatur ordo ſm põnem, ſiue ſm ſpeciem, ſicut binarius eſt poſt unitatem: qualitercunque aliter. Adhuc aũt oportet ꝙ nihil eiuſdem generis ſit medium inter id quod eſt conſequenter, & id cui conſequenter eſt. Sicut lineæ ſunt conſequenter alicui lineæ, & unitates alicui unitati, & domus alicui domui conſequenter. Sed nihil prohibet inter duorum, quorũ unũ ſe habet conſequenter ad alterum eſſe aliquid medium alterius generis, puta ſi ĩter duas domus ſit unus equus medius. Et ad manifeſtandum præmiſſam diuiſionem ſubiungit, ꝙ illud qđ dr̃ conſequenter, oportet qđ ſit conſequenter reſpectu alicuius, & qđ ſit aliquod poſterius. Vnũ. n. non ſe hẽt conſequenter ad duo cum ſit prius, neq; noua luna ad ſcđam, ſed econuerſo. Deinde dicit, quòd habitum dr̃ illud quod eſt conſequenter & tangit, puta ſi duo corpora ſint ordinata, quorum unum alterum tangat. Deinde dicit ꝙ cũ oĩs ꝑmutatio ſit ĩter oppoſita, & oppoſita inter q̃ eſt ꝑmutatio ſint cõtraria & cõtradictoria, ut oñſum eſt, cũ cõtradictionis nullum ſit mediũ, manifeſtũ eſt ꝙ ĩter ſola ꝯtraria oportet eſſe mediũ: cũ mediũ ſit inter extrema motus; ut ex diffõne ſuperius poſita patet. Hoc aũt bñ inducit. Quia. n. dixerat qđ conſequenter ſunt, inter q̃ non eſt mediũ, cõueniẽs fuit ut oſtenderetur ĩter q̃ põt eſſe mediũ. Deinde oñdit qđ ſit cõtinuum & dicit, ꝙ continuum addit aliquid ſupra habitum Et dicit ꝙ continuum eſt cum utriuſq; eorũ quæ ſe tãgũt, & quæ ſimul ſunt, ſit unus & idẽ terminus: ſicut partes lineæ ꝯtinuant̃ ad pũctũ. Deinde cũ dicit.

Tangi, q̃d. Mediũ, q̃d. Contrariũ, quid.

Conſequẽter, quid.

Habitũ, q̃d.

Quorũ eſt medium.

Continuũ, quid.

BESS.

Quare patet in his eſſe continuum, ex quibus unum quiddam natum eſt ſecundum contactum fieri. quod conſequens, primum ſit, conſtat. conſequens nãque non tangit. hoc uero conſequens eſt. & ſi continuum eſt, tangit. quod ſi tangit, nõdum continuum eſt. in quibus uero non eſt tactus, in his non eſt cohærentia. Quare non eſt punctum idem unitati. nam illorum eſt tactio, harum uero minimè, ſed conſequenter. & illorum quidem eſt aliquid intermedium, harum uero minimè.

ANT par.2.

Quare palam quod continuum in his ſit, ex quibus unum aliquid natum eſt fieri ſecũdum contactum. Et quia primum, quod conſequenter palam: quod enim conſequenter non tangit. Hoc autem conſequenter, & ſi continuum, tangit, ſi aũt tangit, nondum continuum. In quibus autem non eſt tactus, non eſt connaſcentia in his. quare non eſt punctum huic unitati. His quidẽ. n. ineſt tangi, his autem non, ſed ad conſequenter. & horũ quidẽ intermedium aliquid, horum autem non.

BESS. *Præterea, cæterorum nullum ſeparabile eſt.*

ANT. par. 4. *Amplius nihil aliorum ſeparabile.*

Accidentia ſunt inſeparabilia a ſubſtantia.

Tertio modo probat, quia. ſ. alia entia non poſſunt ſeparari à ſubſtantia. Accidentia enim non poſſunt eſſe niſi in ſubiecto. Et ideo in conſideratione ſubſtantiæ includitur conſideratio accidentium.

BESS. Tex. 4. *At hoc idem, re ipſa teſtantur antiquiores, quippe qui principia, elementa, & cauſas ſubſtantiæ quærebant. Recentiores uero, uniuerſalia magis ponunt eſſe ſubſtantias. genera nãq; uniuerſalia ſunt, quæ aſſerunt magis principia, atque ſubſtantias eſſe, propterea quod logicæ quærunt. antiquiores uero, ſingularia (ut ignem & terram) non autem corpus commune.*

ANT. Te. c. 4. par. 5. *Teſtantur autem & antiqui opere. Nam ſubſtantiæ quærebant principia & elementa & cauſas. Qui quidem nunc, ſubſtantias uniuerſalia magis ponunt. Nam genera uniuerſalia, quæ dicunt principia & ſubſtantias eſſe magis, propter logice inquirere. Qui uero antiquitus, particularia, ut ignem & terram. Sed non commune corpus.*

Quarto probat idem dicens, quòd etiam Philoſophi antiqui teſtantur ipſo facto, quòd philoſophi conſideratio eſt de ſubſtantiis, quia quærentes cãs entis, quærunt cauſas ſubſtantiæ ſolum. Et hoc fecerunt & quidam moderni, ſed tamen differenter. Nõ enim quærebant principia & elementa & cauſas eodem modo, ſed diuerſimode. Nam moderni. ſcilicet Platonici, dicunt uniuerſalia magis eſſe ſubſtantias quàm particularia. Dicunt enim genera, q̃ ſunt uniuerſalia, magis eſſe principia & cauſas ſubſtantiarũ quàm particularia. Et hoc ideo, quia logice inquirebant de rebus. Vniuerſalia enim, quæ ſecundum rationem ſunt abſtracta à ſenſibilibus, credebant etiã in rerum natura abſtracta fore, & principia particularium. Sed antiqui philoſophi, ut Democritus & Empedocles, poſuerunt ſubſtantias & principia rerum eſſe parcularia, ut ignem, & terram, non autẽ hoc commune, quod eſt corpus.

Lectio II.

Diuiditur ſubſtantia in ſenſibilem & immobilem, eaque in corruptibilẽ ac ſempiternam, & quæ nã ſit utriuſque ſenſibilis ſubſtantiæ materia oſtenditur.

BESS. Tex. 5. *VErum ſubſtantiæ tres ſunt. una, ſenſibilis. cuius quædam, ſempiterna, quædam, corruptibilis, quam omnes concedunt, ueluti plantæ, & animalia. Sempiterna uero (cuius elementa, ſiue unum, ſiue multa ſint, accipere neceſſe eſt) alia immobilis, quam aliqui ſeparabilem aiunt eſſe, quidam in duo diuidentes quidam in unam ponentes naturam tam ſpecies quam mathematica, quidam ex his mathematica ſolum. Illæ itaque philoſophiæ naturalis. cum motu nãq; ſunt. iſta autem alterius eſt, ſi nullum eis commune principium eſt*

Tex. 5. vide digreſſionẽ Auer.

ANT. Tex. cõ. 5. par. 1. *Subſtantiæ uero tres ſunt. Vna quidem ſenſibilis, cuius alia quidem ſempiterna, alia corruptibilis, quam omnes confitentur: ut plantæ & animalia. Sempiterna autem cuius elementa neceſſe eſt accipere, ſiue unum ſiue multa. Alia uero immobilis. Hanc dicunt quidam ſeparabilem eſſe. Hi quidem in duo diuidẽtes, alii in unã naturã ſpẽs ponẽtes et mathematica, alij horũ mathematica ſolũ. Illæ quidẽ naturales, cũ motu. n. ſunt. Et hæc alterius, ſi nullum illis principium commune eſt.*

Tex. c. 6.

Poſtquã oſtendit quòd conſideratio philoſophi principaliter de ſubſtantiis eſt, hic incipit de ſubſtantiis determinare: & diuiditur in partes duas. In prima diuidit ſubſtantiam. In ſecunda de partibus diuiſionis determinat. ibi. {Senſibilis uero ſubſtantia.} Dicit ergo primo quòd tres ſunt ſubſtantiæ. Vna quidem eſt ſenſibilis, quæ in duo genera diuiditur. Nam ſubſtantiarum ſenſibilium quædam ſunt ſempiternæ ſcilicet corpora cœleſtia, quædã uero ſunt corruptibiles. Subſtantia uero ſenſibilis & corruptibilis nota eſt omnibus, ſicut ſunt plantæ & animalia. Sed {alia ſubſtantia ſenſibilis}. ſ. ſempiterna eſt cuius principia quærere intendimus in hoc libro. ſ. ſi unum ſit eorum prĩcipium uel multa. Hoc enim inquiret conſiderando de ſubſtantiis ſeparatis, quæ ſunt principia mouentia & fines corporũ cœleſtium, ut infra patebit. Ponit autem hic large elementa loco principiorũ. Nam elementum proprie non eſt niſi cauſa intrinſeca. Tertium uero genus eſt ſubſtantiæ immobilis, quæ non eſt ſenſibilis. Et hæc non eſt oĩbus manifeſta, ſed quidam ponunt eam eſſe ſeparabilem à ſenſibilibus. Quorum opinio diuerſificatur. Quidam. n. diuidunt ſubſtãm ſeparabilem in duo genera. ſ. in ſpẽs, quas uocant ideas & mathematica. Sicut. n. inuenit̃ ſm rõnẽ duplex modus ſeparationis, unus quo ſeparantur mathematica à materia ſenſibili, alius quo ſeparantur uſ̃ia à particularibus, ita & ſm rem ponebant & uſ̃ia eſſe ſeparata, quæ dicebant ſpẽs, & etiã mathematica. Sed quidam hæc duo. ſ. ſpecies & mathematica in unam naturam reducebant. Vtrique igitur hi erant Platonici. Sed alij, ſcilicet Pythagorici nõ ponebant ſpecies, ſed ſolum mathematica. Inter hæc autem tria genera ſubſtantiarum hoc differt, q̃a ſubæ ſenſibiles ſiue ſint corruptibiles ſiue ꝑpetuæ, pertinent ad conſiderationem Naturalis Philoſophiæ, quę determinat de ente mobili. Hmõi. n. ſubæ ſenſibiles ſunt in motu. Suba aũt ſeparabilis & immobilis pertinet ad cõſiderationem alterius ſcíæ, & non ad eandem, ſi tñ nullum principium ſit cõe utriſq; ſubſtantiis, quia ſi in aliquo cõueniant, pertinebit utrarũq; ſubarum conſideratio ad illã ſcíam, q̃ illud cõe conſiderat. Et ideo naturalis ſcía conſiderat ſolũ de ſubſtantiis ſenſibilibus, inquãtũ ſunt in motu. Et ideo tã de his etiam q̃ de ſubſtantiis ímobilibus cõſiderat hæc ſcía, inquantũ cõicãt in hoc quòd ſunt entia & ſubæ. Deinde cum dicit.

Subſtantia triplex.

Lect. 7.

Triplex opinio antiquorum de ſubſtantia immobili.

BESS. *Senſibilis uero ſubſtantia mutabilis eſt. Si itaque ex oppoſitis, aut mediis mutatio ſit, oppoſitis uero non omnibus (album enim non ex uoce, uerum ex contrario) neceſſe eſt aliquid ſubeſſe, quod in contrarietatem mutetur. non enim contraria tranſmutantur. Præterea hoc quidem permanet, contrarium uero non permanet. eſt igitur aliquid tertium præter contraria, ipſa materia.*

ANT. par. 2. *Senſibilis uero ſubſtantia eſt mutabilis. Si autem mutatio eſt ex oppoſitis aut mediis, ſed oppoſitis non omnibus (non album enim uox) ſed ex cõtrario, neceſſe ſubeſſe quid mutabile in contrarietatem. Non enim contraria tranſmutantur. Amplius hoc quidem manet, aliud uero contrarium non manet. Eſt igitur aliquid tertium præter contraria, materia.*

Sermo de ſuba ſenſibili, & primo de eius principiis, & principaliter de materia.

Determinat de præmiſsis ſubſtantiis, & primo de ſubſtantia ſenſibili. Secundo de ſubſtantiis immobilibus. ibi. {Sed quoniam tres ſunt.} Prima diuiditur in duas. In prima inquirit principia ſubæ ſenſibilis. In ſecunda inquirit utrum ſint eadem principia ſubſtantiæ & aliorum generum. ibi. {Cãæ uero & principia.} Circa primum duo facit. Primo inquirit de materia. Secundo de forma. ibi. {Tres uero cãæ & tria principia.} Circa primum duo facit, primo determinat ueritatẽ de mã. Scd̃o ſoluit dubitationem. ibi {Dubitabit aũt aliquis ex quo.}

ur uidetur ex uerbis Anax. Et hoc eſt quod Empedixit, φ à principio omnia erant mixta & confuſa per amicitiam, & poſtea lis ſegregauit. Et ſimiliter Anaximander dixit, φ in uno confuſo præextitiſſent omnia contraria. Et Democritus etiam dixit, φ omnia, quæ fiunt, prius erant in potentia, ſed nõ in actu. Vnde manifeſtum eſt, φ omnes iſti philoſophi tetigerunt quodammodo materiam, ſed non perfecte ad eam peruenerunt. Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 10.

Cuncta uero quæcunque mutantur, materiam habent, ſed diuerſam. nam & ipſorum ſempiternorum quæcunque non ſunt generabilia, ſed latione mobilia, attamen non generabilem, ſed unde, quo.

ANT. Te. c. 10. par. 6.

Omnia uero materiam habent quæcũque traſmutantur, ſed aliam. & ſempiternorum, quæcunque non generabilia, mobilia autem latione. Verum non generabilem habent, ſed unde & quo.

In ſempiternis corporibus & corruptibilibus non eſt eiuſdem rõnis materia. Materia duplex.

Oſtendit, φ nõ eodem modo materia eſt in omnibus ſubſtantiis ſenſibilibus, dicens, φ quæcunque tranſmutantur, oportet quod habeant materiam, ſed aliam & aliam. Ea enim quæ {tranſmutãtur ſm ſubſtantiam,} ideſt quæ generantur & corrumpuntur, habent materiam, quæ eſt ſubiectum generationis & corruptionis, quæ ſcilicet de ſe eſt in potẽtia ad formas & ad priuationes. Sed corpora cœleſtia, quę ſunt ſempiterna & ingenerabilia, ſed mobilia ſecundum locum, habent quidem materiam, ſed non quæ eſt ſubiectum generationis, aut quæ ſit in potentia ad formam & priuationem, ſed quæ eſt in potẽtia ad terminos motus localis qui ſunt, unde incipit motus, & quo motus intendit. Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 11.

Dubitare uero quiſpiam poſſit, ex quo non ente generatio fiat. tripliciter enim non ens dicitur. Si igitur quippiam eſt potentia, uerũtamen non ex quocunque, ſed cum alterum ex altero. Nec id ſufficit, quod ſimul omnes res erant, quia differunt materia. cur enim infinita facta fuiſſent & nõ unum, cũ intellectus unus ſit? quare ſi materia una, illud actu fuiſſet factum, cuius materia potentia erat.

ANT. Te c. 11. par. 7.

Dubitabit autem utique aliquis, ex quali non ente eſt generatio. Tripliciter enim non ens. Si itaque eſt aliquid potentia. Attamen non ex quocunque, ſed alterum ex altero. Neque ſufficiens, quia ſimul res omnes. Differunt enim materia. Quoniam quare infinita facta ſunt, ſed non unum? Intellectus enim unus. Quare ſi in materia una illud factũ eſt actu, cuius materia erat potentia.

Oſtẽdit ex quo nõ ente fiat generatio. Non ens tripliciter.

Soluit quandam dubitationem circa prædeterminata, dicens, φ aliquis poteſt dubitare cum generatio ſit tranſmutatio de nõ ente in ens, ex quo non ente in ens fit generatio. Dicitur enim nõ ens tripliciter. Vno modo quod nullo modo eſt, & ex tali non ente non fit generatio, quia ex nihilo nihil fit ſm naturam. Alio modo dicitur non ens ipſa priuatio, quæ conſideratur in aliquo ſubiecto, & ex tali non ente fit quidem generatio, ſed per accidẽs, inquantum ſcilicet generatio fit ex ſubiecto, cui accidit priuatio. Tertio modo dicitur non ens ipſa materia, quæ quantum eſt de ſe non eſt ens actu, ſed ens potentia. Et ex tali non ente fit generatio per ſe. Et hoc eſt quod dicit, quod ſi aliqđ non ens eſt ens in potentia; ex tali. ſ. non ente fit generatio per ſe. Quamuis autem generatio fiat ex non ente quod eſt in potentia, non tamen fit quodlibet ex quocunque, ſed diuerſa fiunt ex diuerſis materiis.

Diuerſimode ex materia generat aliquid & ex priuatione.

Vnumquodq; enim generabilium habet materiã determinatam ex qua ſit, quia formã oportet eſſe proportionatam materiæ. Licet enim materia prima ſit in potentia ad omnes formas, tamen, quodam ordine ſuſcipit eas. Per prius enim eſt in potentia ad formas elementa res, & eis mediantibus ſecundum diuerſas proportiones commixtionum eſt in potentia ad diuerſas formas. unde non põt ex quolibet imediate fieri quodlibet, niſi forte ꝑ reſolutionem in primam materiam. Et hoc eſt cõtra Anaxa. qui poſuit quod quodlibet fit ex quolibet. Nec ad hoc aſſerendum ſufficit quod poſuit omnia eſſe ſimul à principio. Oportet enim quod res differant in materia ſecundum quod diuerſis diuerſæ ſunt materię. Quomodo enim eſſent facta infinita, & non unum tantum, ſi una eſſet materia omnium ſecundum poſitionem Anaxagoræ? Poſuit enim Anax. eſſe unum agẽs, ſcilicet intellectũ. Vnde & ſi materia eſt una, neceſſe eſt etiam quod factum ſit unum, ſcilicet id, ad quod materia erat in potentia. Vbi enim eſt unum agens & una materia, neceſſe eſt eſſe unum factum, ut in Decimo habitum eſt. Hæc autem ratio procedit cõtra Anax. inquantum ponebat intellectum indigere materia ad faciendum res. Si autem ponat primum rerum principium intellectum, qui ipſam materiam producat, primum principium diuerſitatis rerum erit ex ordine apprehenſo ab intellectu prædicto, qui ſecundum quod res diuerſas ꝑducere intẽdit, inſtituit materias diuerſas aptas diuerſitati rerũ.

Determinatæ rei materialis eſt determinata materia ꝓxima ex qua generatur.

Te. c. 11. & 12.

A Deo licet ſit unus poſſunt fieri diuerſa, & quomodo.

LECTIO III.

Formam minime generari, ſed quodque compoſitum ab uniuoco fieri probat, hinc quomodo & quæ formæ ſeparari ab his quorum ſunt formæ, dicitur demonſtrat.

BESS. Tex. 12.

Tres itaque cauſæ, & tria principia. duo quidem ipſa contrarietas, cuius hoc quidem ratio & forma, hoc uero priuatio, tertium uero materia.

ANT. Tex 12. par. 1.

Tres uero ſunt cauſæ, & tria principia. Duo quidem cõtrarietates: cuius hoc quidem ratio & ſpecies, illud uero priuatio, tertium uero materia.

Sermo de forma.

Poſtq̃ Phs determinauit de materia, hic determinat de forma, & circa hoc duo facit. Primo determinat de ea ſecundum ſe. Secundo ꝑ comparationẽ ad ſubſtãtiam cõpoſitam. ibi. {Subæ aũt tres ſunt &c.} Circa primũ tria facit. Primo proponit formam eſſe principiũ, dicens, quod tres ſunt cãæ, & tria principia ſubę mutabilis. Duo. n. ſunt cõtraria, quorũ unũ {eſt ſpẽs,} .i. forma, & aliud eſt priuatio, q̃ quodãmodo eſt cõtrariũ, tertium aũt eſt materia. Iã. n. oſtẽſum eſt, φ in oĩ trãſmutatione oportet eſſe ſubm, & duo contraria. Vnde neceſſe eſt φ in generatione ſubæ hæc requirantur. Scđo ibi.

Tria ſunt principia ſubæ mobilis. Te. c. 7.

BESS.

Poſt hæc oſtendendum eſt, quod neque materia fit, neque forma. omne enim quod tranſmutatur, aliquid eſt, & ab aliquo in aliquod tranſmutatur. ab aliquo quidem, primo mouente: in quo uero, materia: in quod autem, formam. in infinitum itaque procedet, ſi non ſolum æs rotundum fiat, uerũ ipſum rotundum, aut æs. quare, neceſſe eſt ſtare.

ANT. par. 2.

Poſtea quia nec fit materia nec ſpẽs. Dico aũt ultima. Oẽ nãq; tranſmutat aliqđ, & ex aliquo, et in quid. Et à quo quidem, primo mouẽte, cuius uero, materia, in quod uero, ſpẽs. In infinitum ergo ſunt, ſi non ſolum æs fit rotundum, ſed & ipſum rotundum, aut æs. Neceſſe eſt itaque ſtare.

Nec forma per ſe generatur nec prima materia

Oſtendit, ꝙ forma non generatur ſicut nec materia, dicens ꝙ materia nec {ſpecies fit,} .i. generatur. Sed hoc intelligi oportet de ultima materia, & de ultima forma. Nã materia aliqua generatur, .ſ. quæ eſt ſubiectũ alterationis. eſt.n. ſubiecta compoſita. Quod autẽ nec forma ultima, nec materia ultima generentur, ſic probat. In omni tranſmutatione oportet eſſe aliquid ſubiectũ tranſmutationis, quod eſt materia, & aliquid à quo trãſmutatur, quod eſt principium mouens, & aliquid in quod tranſmutatur, quod eſt ſpecies & forma: ſi ergo ipſa forma & materia generentur, puta ſi non ſolum generetur hoc totum, quod eſt æs rotundum, ſed etiam ipſa rotunditas, & ipſum æs, ſequetur ꝙ tam forma quàm materia habeant materiam & formã, & ſic ibitur in infinitum in materiis & formis, quod eſt impoſsibile. Neceſſe eſt itaque ſtare in generatione, ut ſcilicet ultima forma & ultima materia non generetur.

In omni generatione tria. Hoc idem ſupra ſeptimo. t.c.27.

BESS. Tex.13.

Deinde quod aliquid eſt qualibet ſubſtãtia eſt, quæ ab uniuoco fit. Quædam enim natura ſubſtantiæ ſunt, quædam autem aliæ. aut enim natura, aut arte, aut fortuna, aut caſu fiũt. ſed ars quidem principium in alio, natura uero prĩcipium in ipſo. homo nãque hominem generat. cæteræ cauſæ priuationes horum ſunt.

ANT. Te.c.13. par.5.

Poſtea quia quæque ex uniuoco fit ſubſtantia. Nam & quæ natura ſunt ſubſtantia, & alia. Aut enim arte, aut natura ſunt, aut fortuna, aut caſu. Ars igitur principium eſt in alio. Natura autem principium in ipſo. Homo nanque hominem generat. Reliquæ uero cauſæ horum priuationes.

Omnis forma fit ex agente uniuoco, uel quaſi.

Differentia inter artẽ & naturã.

Tertio dicit, ꝙ res acquirunt formam ex agentibus ſimilibus, dicens, quòd quæcunq; ſubſtantia, fit {ex agente uniuoco,} ideſt ſimili ſm formam. Omnes.n. ſubſtãtiæ, quæ generãtur, generãtur aut à natura, aut ab arte, aut à fortuna, aut automato, ideſt {caſu,} .i. per ſe uano. Differt autem ars à natura, quia ars eſt principium agendi in alio, natura autem eſt principium actionis & motus in eo quo eſt. Manifeſtum eſt autẽ, quod ea, quæ generantur ab arte, fiunt ex ſibi ſimili. Aedificator.n. per formam domus quam habet in mente, facit domum, quæ eſt in materia. Et idem etiã apparet in natura, quia homo generat hominem. in quibuſdam autẽ hoc non uidetur. Non.n. generantur ex ſibi ſimilibus in ſpecie. ſicut calidum in corporibus inferioribus generatur à ſole nõ calido. Sed licet nõ ſit ſimilitudo ſm ſpeciem, oportet tñ eſſe aliquam ſimilitudinem, ſed tamẽ imperfectam, quia materia inferiorum nõ poteſt pertingere ad perfectam ſimilitudinem ſuperioris agentis. Et cũ ita ſit in his, quę fiunt ab arte & natura, manifeſtũ eſt qđ unumquodque generatur à ſuo ſimili. Nam {reliquæ cauſæ} .ſ. fortuna & caſus ſunt quaſi defectus & priuationes naturę & artis. Nã fortuna eſt intellectus agens præter intentionem, & caſus natura agens præter intentionem. Vnde ea, quæ fiunt à fortuna & caſu, nõ aſsimilantur ſuis agentibus, cũ fortuna & caſus nõ ſint cauſę per ſe, ſed per accidẽs. & ideo quodammodo animalia, quæ generantur ex putrefactione, uidentur fieri caſu, inquantũ non fiunt ex ſibi ſimilibus ſm ſpeciem. Neq; etiã habẽt cauſam determinatam agentẽ in iſtis inferioribus, ſed ſolũ cauſam agentem ſuperiorẽ. Deinde cum dicit.

Fortuna & caſus, quid.

Generãtur & hæc animali ex putri materia ab uniuoco.

BESS. Tex.14.

Subſtantiæ uero tres. quædam materia, quæ quod quid eſt eo ipſo, quod apparet. quæcunque enim tactu non coadhærentia ſunt, materia & ſubiectum ſunt. quædam uero natura, quod quid, & quedã habitus ad quem tertia item, quæ ex his, quæ ſingularis eſt. ut Socrates, aut Callias.

ANT. Tex.c.14. par.4.

Subſtantiæ autem tres ſunt. Materia quidem hoc aliquid ſubſtantia in apparere. Nam quæcunque ſunt tactu & non connaſcentia, materia & ſubiectum. Natura uero hoc aliquid inquantum habitus quidam. Amplius, tertia quæ eſt ex his ſingularis, ut Socrates & Callias.

Subſtantia triplex.

Determinat de forma per comparationem ad ſubſtantiam compoſitam, & circa hoc tria facit. Primo diuidit ſubſtantiam in materiam & formã & compoſitum, dicens quod ſubſtantiæ ſunt tres. Materia quantum ad id quod apparet, uidetur eſſe ſubſtantia & hoc aliquid. Vnde primi naturales ſolam materiam poſuerunt eſſe ſubſtantiam. Et hoc ideo, quia uiderunt quod i artificialibus quæ fiunt per contactum, & non per naturalem unionem, ſola materia & ſubiectum uidetur eſſe ſubſtantia. nã formæ artificiales ſunt accidentia. Item natura rei uidet eſſe ſubſtantia & hoc aliquid: natura autẽ rei eſt in quam terminatur naturalis generatio, ideſt forma, quę eſt quaſi habitus quidam. Item tertia ſubſtãtia eſt illa, q̃ cõponitur ex materia & forma, ſicut ſunt ſingularia, ut Callias & Socra. Sc̃do ibi.

Antiqui ſolam materiam putauerũt ſubſtantiam & quare.

BESS.

In quibus igitur, quod quid nõ eſt præter compoſitã ſubſtantiam (ut domus forma, non niſi ab ipſa arte) nec eſt generatio, aut corruptio eorum, uerũ alio modo ſunt, & nõ ſunt, tum domus, quæ abſque materia, tum ſanitas, & omne, quod ſecundum artem eſt. ſed ſiquidem ſunt, in his ſunt, quæ natura fiunt. Propter quod non male Plato dixit, quod formæ eorum ſunt, quæ natura ſunt. ſiquidẽ formæ ſunt aliæ ab his: ut ſunt ignis, caro, caput. cuncta nãque materia ſunt, & maxime eius ſubſtantiæ, quæ eſt ultima.

Tex.15.

ANT. par.5.

In quibuſdam igitur hoc non eſt præter compoſitam ſubſtantiam, ut domus ſi non eſt ars. Nec eſt generatio nec corruptio horum, ſed alio modo ſunt & non ſunt, ut domus quæ ſine materia, & ſanitas, & omne quod ſecundum artem. Sed ſi quidem in eis quæ ſunt natura. Quapropter non male Plato ait, quia ſpecies ſunt quæcũque natura. Siquidem ſunt ſpecies aliæ horum, ut ignis, caro, caput. Omnia enim materia ſunt, & eius quæ maxima ſubſtantiæ ultima.

Tex.c.15.

Dicit, quod in aliquibus formis manifeſtum eſt, quod non ſunt præter ſubſtãtiam compoſitam, ſicut forma domus non eſt pręter materiam. Forma enim domus eſt accñs, & materia domus eſt ſubſtantia. accidens autem non eſt niſi in ſubſtantia. Sed hoc dico, niſi accipiat forma domus {ut ars,} ideſt prout eſt in mente artificis. Sic enim eſt præter materiam. Sed harum formarum artificialium prout ſunt in mente artificis, nec eſt generatio nec corruptio. Domus enim, quæ eſt ſine materia ĩ animo, & ſanitas, & omnia huiuſmodi, alio modo incipiunt eſſe & deſinunt quàm per corruptionem & generationem, ſcilicet per diſciplinam, aut per inuentionem, ſed, ſi aliquæ formæ ſunt præter ſubãm compoſitam, hoc erit uerum ĩ formis naturalibus, quæ ſubæ ſunt. Vnde Plato non male dixit {ꝙ ſpẽs} ideſt formæ ſeparatæ ſunt formæ, quæ ſunt p naturam. Dico autem ꝙ non ſimpliciter bene dixit, ſed ſi ſunt ſpecies aliæ aliquæ ab iſtis ſenſibilibus, quæ ſunt caro, caput, & huiuſmodi q̃ ſunt materia ultima ſubſtantiæ particularis cõpoſitæ, quæ eſt maxime ſubſtantia. Tertio ibi.

Quomodo formæ artificiales & etiam naturales ſint uel nõ ſint præter materiam.

Subã particularis maxime ſubſtantia eſt.

Cauſa

BESS. Tex.16. Tex.17.

Cauſæ itaque mouentes, tanquam antea ortæ exiſtunt. quæ uero ut ratio, ſimul ſunt. cum enim ſanus ſit homo, tūc etiam ſanitas eſt. & forma æneæ ſphæræ, ſimul atque ænea. ſphæra. Si autē aliquid poſterius permanet, conſyderandum. eſt. in quibuſdam enim, nihil probibet. ueluti ſi anima tale ſit, non omnis, ſed intellectus. omnem nāque fortaſsis impoſsibile eſt.

ANT. par.6. Tex.c.16. Tex.c.17.

Mouentes quidem igitur cauſæ, uelut prius factæ exiſtentes, Quæ autem ut ratio, ſimul. Qn̄do enim ſanatur homo, tunc etiam ſanitas eſt, et figura æreæ ſphæræ ſimul & ærea ſphæra. Si autem poſterius aliquid manet, perſcrutandū eſt. In quibuſdam enim nihil probibet, ut ſi eſt anima talis. Non oīs, ſed intellectus. Omne nāque, impoſsibile forſan.

Hinc hēs expreſſe intellectū eſſe formam cōpoſitæ ſubſtātiæ & nō niſi hominis pondera.

Oſtendit, ꝙ formæ uniuerſales non ſunt præter ſubſtantiā compoſitam, & circa hoc duo facit. Primo manifeſtat propoſitam aſsignans differentiam inter cauſas formales & cauſas mouentes. Et dicit, ꝙ cauſæ mouentes præexiſtunt rebus factis. Et hoc neceſſarium eſt, quia cauſæ mouentes ſunt principia motus, qui terminatur ad rē factam. Sed cauſa formalis, quæ eſt cauſa, quaſi ratio rei, ſimul incipit eſſe cum re cuius eſt forma. Tunc.n. incipit eſſe ſanitas, qn̄ homo ſanatur, & tunc incipit eſſe figura ſphæræ æneæ, quando fit ſphæra ænea. Vnde manifeſtum eſt, quod formæ non ſunt ſeparatæ à ſubſtantijs cōpoſitis, quia ſi eſſent ſeparatæ oporteret quod eſſent ſempiternę, cum non ſint talium per ſe neque generatio, neq; corruptio, ut oſtenſum eſt, & ſic pręeſſent ſubſtantijs his, quarum ſunt formæ. Sed quamuis formæ non præexiſtant ſubſtantijs compoſitis, perſcrutandum tn̄ eſt, ſi aliqua forma remaneat poſterius, corrupta ſubſtātia cōpoſita. In quibuſdam.n. formis nihil ꝓhibet quod remaneant poſt ſubſtantiam compoſitam. Puta ſi dicamus animam eſſe talem. Non tn̄ omnis anima, ſed ſolus intellectus. Forſitan.n. īpoſsibile eſt omnem animam eſſe talem, ut remaneat corrupto corpore, quia aliæ partes animæ non habent operationem ſine organis corporeis. Intellectus autē non operatur per organum. Dicit autem, Forſan, quia non erat præſentis intentionis hoc demonſtrare. Sed hoc pertinet ad ſcientiam de anima. Et ſicut aliæ partes animæ ab intellectu nō remanent poſt ſubſtantiam compoſitam, ita etiam nec aliæ formæ rerum corruptibilium. Conſiderādum autem hanc ſententiam eſſe Ariſtotelis de anima intellectiua, quod non fuerit ante corpus, ut Plato poſuit, neque etiam deſtruitur deſtructo corpore, ut antiqui naturales poſuerunt, non diſtinguentes inter intellectū & ſenſum. Non.n. excipit animam intellectiuā à generatione aliarum formarū, quantum ad hoc ꝙ formæ non præexiſtunt ſubſtantijs compoſitis, ſed ſolum quantum ad hoc ꝙ non remanent poſt ſubſtantias compoſitas. Ex quo etiā patet ꝙ nō poteſt hoc deprauari, ſicut quidam deprauare conātur dicentes intellectum poſsibilem tantum, uel agentem tantummodo eſſe incorruptibilem. Tum quia ponunt intellectum, quem dicunt eſſe incorruptibilem, ſiue ſit intellectus poſſibilis ſiue agens, eſſe quandam ſubſtantiam ſeparatam, & ſic non eſt forma. Tum etiā quia ſi ſit forma, ſicut remanet corrupto corpore, ita etiā præexiſtit corpori. Et quantum ad hoc non eſſet differentia inter ponentes intellectum ſeparatum eſſe formam hominis, & ponentes ſpecies ſeparatas eſſe formas rerum ſenſibilium. Quod Ariſt hic excludere intendit.

Cauſa efficiens præcedit effectū, nō autem formalis.

Formæ nō ſunt ſeparatæ à ſubſtātiis compoſitis.

Tex.c.4.

Anima intellectiua corrupto, corpore nō corrumpit:

Quid ſenſerit Ariſt. de itellectiua anima.

BESS. Tex.18.

Manifeſtum itaq; eſt, quod præter hæc non oportet ideas eſſe homo nāque hominem generat. ſingularis, aliquem ſimiliter etiam in artibus. medendi enim ars, ratio ſanitatis eſt.

ANT. Tex.c.18. par.7

Palam itaque quòd non oportet propter hoc eſſe ideas. Homo enim hominem generat, qui ſingularis aliquem. Similiter autem & ī artibus. Medicinalis enim ars, ratio ſanitatis eſt.

Ideæ non ſunt neceſſariæ ad generationē nec naturalium nec artificialium.

Secundo excludit rationem propter quam ponebant ideas ſeparatas. Ad hoc enim dicebant Platonici eſſe neceſſarium ponere ideas, ut ſubſtantiæ particulares ſenſibiles ad earum ſimilitudines formarentur. Sed hoc nō eſt neceſſarium, quia in iſtis inferioribus inuenitur cauſa ſufficiens formationis omnium eorum quæ fiunt. Nam agens naturale agit ſibi ſimile. Homo enim generat hominem, non quidem uniuerſalis ſingularem, ſed ſingularis ſingularem. Vnde non eſt neceſſarium ponere hominem uniuerſalem eſſe ſeparatum, à quo hic homo ſingularis formam ſpeciei accipiat uel participet. Et ſimiliter manifeſtum eſt in his quæ fiūt ſecundum artem, quia ars medicinalis eſt quædam ratio ſanitatis, & ſimilitudo in anima, ut etiam ſupra oſtenſum eſt.

LECTIO IIII.

Quæ nam & quot ſint principia ſubſtantiarum generabilium & corruptibilium quo pacto item eadem omnium uel diuerſa eſſe dicantur indicat.

BESS. Tex.19. Verum eadem principia omniū.

CAuſæ uero, atque principia, quodam quidem modo alia aliorum ſunt, quodam uero modo non. ſi quis uniuerſaliter dicat, & ſecundū analogiā oīum eadē.

ANT. Tex.c.19. par.1.

Cauſæ autem & principia alia aliorum ſunt, ut eſt, aut ut non, ſi quis dicat uniuerſaliter & ſecundum proportionē eadem omnium.

Poſtquam Philoſophus determinauit de principiis ſubſtantiæ ſenſibilis, nunc intendit inquirere utrum ſint eadem principia ſubſtātiarum & aliorū generum, aut alia & alia. Manifeſtum enim eſt, ꝙ ſi ſunt eadem, aſsignatis principiis ſubſtātiæ, aſsignata ſunt principia omnium aliorum generum. Et circa hoc tria facit. Primo proponit ueritatē. Secundo ſubiūgit inquiſitionem de ueritate propoſita. ibi. {Dubitabit autem quis.} Tertio recapitulando recolligit ueritatem, ibi. {Quærere.} Dicit ergo primo, ꝙ quodammodo ſunt alia aliorū & principia & cauſæ, & quodammodo ſunt eadē omnium ſecūdum uniuerſalitatem, & ſm̄ proportionem. Deinde cum dicit.

Omnē entiū principia aliquo mō eadem, & aliquo mō diuerſa ſunt.

BESS.

Dubitare nāque quiſpiam poſsit, utrum alia, an eadem principia & elementa ſubſtantiarum ſint, & eorum, quæ ad aliquid ſunt. & eodem mō in quolibet prædicamento.

ANT. par.2.

Dubitabit autem utique aliquis, utrum altera aut eadem ſunt principia & elementa ſubſtantiarum, & eorum quæ ſunt ad aliquid, & cuiuſlibet categoriarū ſimiliter.

Dubitatio. An omniū ꝓdicamentorum ſint eadem uel altera principia.

Inquirendo diſcutit ueritatem præmiſſam, & circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo obiicit ad quæſtionem, ibi. {Sed ſi eadem incōueniēs.} Tertio terminat ueritatem, ibi. {Aut ut dicimus.} Dicit ergo primo ꝙ dubitatio eſt, utrum ſubſtantiarum, & eorum, quæ ſunt ad aliqd, & ſimiliter aliorum prædicamentorum, ſint eadē princi-

Relatio eſt magis remota à ſubſtantia quã alia genera, ꝓpter hoc quidã exiſtimauerũt ea minime numerari inter entia, cõtra quos hic Ariſtoteles inducit.

principia, aut alia, & alia. Et ponit ſpecialiter de ad aliquid, quia ea quæ ſunt ad aliquid, remotiora uidentur eſſe à ſubſtantia quàm alia genera, ex eo ꝙ ſunt debilioris eſſe. Vnde & ſubſtãtiæ inhærẽt mediantibus aliis generibus, ſicut æquale & inæquale, duplum & dimidium, mediante quantitate. Mouẽs autẽ & motum, pater & filius, dominus & ſeruus, mediante actione & paſsione. Et hoc ideo, quia ſubſtantia eſt per ſe exiſtens, quantitas autem & qualitas ſunt entia in alio, ſed relatiua non ſolum ſunt in alio, ſed ad aliud. Deinde cum dicit.

BESS.

At abſurdum eſt, ſi omnium eadem ſunt. ex eiſdem enim erit ad aliquid & ſuba. quid igitur hoc erit? præter. n. ſubſtantiam & alia, quæ prædicantur, nihil commune eſt. prius autem elementum eſt: quàm ea, quorum eſt elementum. At uero nec ſubſtantia, eorum, quæ ad aliquid ſunt, elementum eſt. nec aliquid horum, ſubſtantiæ.

ANT. par. 4.

Hoc argumentũ euidens cõtra uniuocationem entis.

Sed inconueniens ſi eadem omnium. ex eiſdem enim erũt quæ ad aliquid & ſubſtantia. Quomodo igitur hoc erit? Nam extra ſubſtantiam & alia prædicamenta, nihil eſt commune prius autem eſt elementum, quàm quorum eſt elementum. At uero neque ſubſtantia elementum eſt eorum, quæ ad aliquid, neque horum aliquid ſubſtantiæ.

Probat duabus rationibus ꝙ non omniũ generũ ſint eadẽ principia.

Prima rõ.

Obiicit ad propoſitam quęſtionẽ, & ponit duas rationes ad oſtendendum, ꝙ non ſunt eadem principia ſubſtantiæ, & aliorum generum. Quarum prima talis eſt. Si eadem ſint principia ſubſtantiæ & aliorum generum, aut oportet ꝙ illa principia eadem ſint præter ſubſtantiam & alia genera, aut oportet ꝙ ſint in genere ſubſtãtiæ, uel in aliquo alio genere: ſed non poteſt dici, ꝙ ſint extra ſubſtantiã & alia prædicamẽta, quia oporteret ꝙ eſſent priora tam ſubſtantia quàm aliis prædicamentis. Prius enim eſt principium his quæ ſunt à principio. Cum ergo id, quod eſt prius, inueniatur eſſe communius, ſicut animal eſt prius homine, ſequitur ſi aliqd eſt prius ſubſtantia & aliis generibus, ꝙ aliquid ſit commune ſubſtantiæ & aliis generibus. & præcipue ſm opinionem Platonicorum, qui poſuerunt uniuerſalia eſſe principia, & unum & ens quaſi cõmuniſſima eſſe principia omnium. Neque etiam poteſt dici, ꝙ principia communiſsima omnium generũ ſint in genere ſubſtantiæ, aut in genere ad aliquid, uel in aliquo alio genere. Cum enim principia ſint homogenea his, quę ſunt ab eis, non uidetur poſsibile ꝙ ſubſtantia ſit principium eorum quæ ſunt ad aliquid, aut econuerſo. Non igitur eadem ſunt principia ſubſtãtiæ & aliorum generum. Secundam rationem ponit ibi.

BESS. Tex. 40.

Item quo modo continget, omnium eadem eſſe elementa? nullum enim elementorum idem poteſt eſſe ei, quod ex elementis componitur. ueluti ipſi B, A, ipſum B, & ipſum A.

Tex. 20.

Neque ſanè ullum itelligibilium, ut unum uel ens elemẽtũ eſt. hæc enim, unicuiq; compoſitorum inſunt. nullum igitur eorum, neque ſubſtantia, nec ad aliquid erit. at neceſſarium eſt. Non ſunt ergo omnium eadem elementa.

ANT. 3 e. c. 2 t. par. 4.

al. habet ſed neceſſariũ eſt principia propinqua eſſe diuerſa.

Nec etiam intellectualium elementorum ut unum aut ens. Inſunt enim ea ſingulis compoſitorũ. Nihil igitur erit eorum nec ſubſtantia nec ad aliquid. Sed neceſſarium. Non ſunt igitur omnium eadem elementa.

Tex. c. 22. Scda rõ.

Quæ talis eſt. Nullum elementum eſt idem cum eo quod ex elementis eſt compoſitum: quia nihil eſt cauſa aut elementum ſuiipſius. ſicut huius ſyllabæ ba, elementum eſt hęc litera B, aut A. & quia uidebatur hoc habere inſtantiam in principiis à Platone poſitis, quæ ſunt unum & ens, eo ꝙ unumquodque principiatorum eſt unum & ens, ideo conſequenter hoc excludit, dicens, ꝙ neque etiam intellectualium elementorum, quæ ſunt unum & ens, poſsibile eſt aliquod eſſe idem cum his, quæ ſunt ex elementis. Vocat autem ea intellectualia, quia uniuerſalia intellectu percipiuntur, & quia Plato ea ponebat ſeparata à ſenſibilibus. Et quòd huiuſmodi elementa ſint alia ab eis, quorum ſunt elemẽta, probat, quia {huiuſmodi elementa}. i. unum & ens inſunt ſingulis compoſitorum ex eis, nullum autẽ compoſitorum ex eis ineſt aliis. Vnde patet, ꝙ & iſta elementa differunt ab his, quæ ſunt compoſita ex eis. Si igitur uerum eſt, ꝙ elementa nõ ſunt idem cum his, quæ ſunt ex elementis, ſi eadem ſunt elementa ſubſtantiarum & aliorum generum, conſequitur, ꝙ nihil eorum ſit in genere ſubſtantiæ, neque ĩ aliis generibus. Sed hoc eſt impoſsibile, quia neceſſe eſt omne quod eſt, eſſe in aliquo genere, nõ igitur poſsibile eſt, ꝙ ſint eadem principia omniũ Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 22.

An, ut diximus, quodammodo quidem ſunt, quodam modo uero non? ueluti fortaſsis corporum ſenſibilium, calidũ tanquã forma, et alio mõ frigidũ, ut priuatio. materia uero, quod primo per ſe potentia hæc erat. ſubſtantia uero, tum hæc, tum ea ex his, quorum hæc principia ſunt. aut ſi quid ex frigido, & calido fit unum, ut caro, aut os, neceſſe profecto eſt aliud ab his eſſe illud, quod factum eſt. horum itaque eadem elemẽta, atque principia ſunt, alia uero aliorum. Omnium uero ita quidem dicere non eſt, ſed analogice. quemadmodum ſi quis dicat, quod principia ſunt tria, forma, priuatio, & materia. uerum unumquodque horum, circa unumquodque genus aliud eſt. ut in coloribus album, nigrum, ſuperficies. lumen, tenebræ, aer: ex his uero, dies & nox.

ANT. par. 5.

At, ut dicimus, eſt quidem ut eſt, eſt autem ut non: puta forſan ſenſibilium corporum. Vt quidem ſpecies calidum, & alio modo frigidũ priuatio, materia uero quod potentia hæc primum ſecundum ſe. Subſtantia uero, & hæc, & quæ ex his quorum ſunt principia. Hoc autem ſiquidem ex calido & frigido fit unum, ut caro aut os. Alterũ enim neceſſe eſt ab illis eſſe quod factum eſt. Horum igitur eadẽ elemẽta & principia, aliorum uero alia. Omnium autẽ ita quidem dicere non eſt, ſed proportionaliter. Quemadmodum ſi quis dicat quod principia ſunt tria, ſpecies, & priuatio, & materia. Sed horum unumquodq; alterum circa genus unumquodque eſt. Vt in colore album, nigrum, ſuperficies, tenebræ lumen, aer. Ex his autem dies & nox.

Soluit propoſitam dubitationẽ.

Soluit propoſitam dubitationem, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit, ꝙ eadem ſunt principia omnium proportionaliter. Secũdo, ꝙ eadem ſunt uniuerſaliter, ibi. {Adhuc autem uidere &c.} Hæc enim duo ſupra poſuerat dicens, ꝙ principia ſunt eadem omnium uniuerſaliter, & ſecũdum proportionem. Prima pars diuiditur in duas partes ſecundum ꝙ duos modos aſsignat, qbus proportionaliter ſunt eadem principia omnium. Secunda incipit, ibi. {Amplius autem alio modo.} Circa primũ duo facit. Primo oſtendit quomodo proportionaliter ſunt eadem. Secundo quomodo & ſimpliciter ſint eadem principia omnium prima, ibi. {Amplius autem pręter hæc.} Circa primum duo facit. Primo oſtẽdit, ꝙ proportionaliter ſunt eadẽ principia omnium quantum ad cauſas intrinſecas. Secundo

cundo quantum ad cauſas intrinſecas & extrinſecas ſimul, ibi. {Quoniam autem non ſolum.} Dicit ergo primo, ꝙ quodãmodo eſt uerum dicere omnium eadem principia, & quodammodo non. Et hoc oſtendit dicens: Sicut ſi ponamus ꝙ ſenſibiliũ corporum ſit principium, tanquam ſpecies & forma calidum, & tanquam priuatio frigidum, & materia ſenſibilium corporum ſit id, quod eſt ſecũdũ ſe in potẽtia ad hæc duo. Nã materia ſ'm ſe ſumpta eſt principium ſuſceptiuum formæ & priuationis. Dicit autem, forſan, quia calidum non eſt forma ſubſtantialis corporũ ſenſibilium, neque frigidum eſt priuatio, ſed ambo ſunt qualitates. Vtitur tamẽ eis tanquã forma & priuatione in genere ſubſtantię ad maiorem manifeſtationem. Vnde ſubiungit, ꝙ & huiuſmodi principia ſunt ſubſtantię, non ſicut ſpecies in genere, ſed ſicut principia. Et iterum illa quæ ſunt ex his, quorum hæc ſunt principia. ſ. ignis & aqua, ac ſi intelligamus ꝙ ignis componatur ex calido, ſicut forma & propria materia, & aqua ex frigido, ſicut ex priuatione & materia. Aut etiam ſi aliquid unum fit ex calido & frigido commixtis, eorum ſunt prædicta principia. ſ. calidum & frigidum & materia eorum, quia neceſſe eſt id quod fit ex calido & frigido, eſſe aliquid diuerſum ab illis. ſ. calido & frigido, & à primis corporibus, quorum imaginamur hæc eſſe formas. Sic igitur horum, ſcilicet ſimplicium corporum, & compoſitorum ex eis, ſunt eadem principia & elementa. Sed aliorum ſunt alia proxima principia. Non autem omnium ſunt eadem niſi proportionaliter. Sicut ſi aliquis dicat ꝙ ſicut prædicta tria ſcilicet calidum & frigidum & ſubiectum eorum ſe habent in generatione corporum ſimplicium, ut forma & priuatio & materia, ita in quolibet alio genere illa tria ſunt, quæ ſe habẽt ut forma priuatio & materia: ſed iſta diuerſa ſunt in diuerſis generibus. Sicut in genere colorum, album eſt ſicut ſpecies, nigrum ſicut priuatio, & ſuperficies ſicut materia & ſubiectum. Et in genere diſtinctionis temporum, lumen eſt ſicut ſpecies, tenebrę ſicut priuatio, aer ſicut materia & ſubiectum. Ex quibus tribus principiis conſtituuntur dies & nox. Deinde cum dicit.

Prima principia omnium generum ſunt proportionaliter.
Tex. c. 23.

BESS.
Tex. 23.

Cum uero illæ non ſolum, quæ inſunt cauſæ ſint, uerum etiam ex his, quæ extrinſeca ſunt illud quod mouet, patet, quod aliud eſt principium, aliud elementũ ambo uero, cauſæ ſunt. & principium, in hæc diuiditur. quod autem ut mouens. uel ſiſtens eſt, principium quoddam, & ſubſtantia eſt. Quare elementa quidem analogicè tria, cauſæ uero, atq; principia quatuor. aliud uero in alio. & prima cauſa, ut mouens, in alio alia, ſanitas, morbus, corpus, mouens, ars medendi. ſpecies, inordinatio talis, lateres, mouens ædificatiua & nimirum in hæc diuiditur principium.

ANT.
Tex. 23.
par. 6.

Quoniam autem nõ ſolum, quæ inſunt cauſæ, ſed & eorum, quæ extra, utputa mouens, palam quia alterum principium & elementum. Cauſæ uero ambo, & in hæc diuiditur principium. Quod uero aut mouens aut ſiſtens, principium eſt quoddam. Quare elementa ſecundum analogiam tria. Cauſæ autem & principia quatuor. aliud uero in alio, & prima cauſa. Quare mouens aliud, alij ſanitas, infirmitas, corpus, mouens medicatiua, ſpecies, inordinatio talis, lateres, mouens ædificatoria. & in ea diuiditur principium.

Principia etiam extrinſeca ſũt eadem omnium ſecũdum proportionẽ.

Oſtendit idem in cauſis extrinſecis, & circa hoc duo facit. Primo enim oſtendit quòd computando tam cauſas intrinſecas q̃ extrinſecas, ſunt quatuor proportionaliter omnium. Secundo quomodo reducuntur ad tres, ibi. {Quoniã uero mouẽs.} Dicit ergo primo, ꝙ quia non ſolum ſunt cauſę ea quæ dicta ſunt intrinſeca rei, ſed etiam ea quæ ſunt extra rem ſicut mouẽs, manifeſtum eſt quòd principium & elementum differunt. Nam principium proprie dicitur quod eſt extra ſicut mouens. Nam ab eo eſt principium motus. Elementum aũt proprie dicitur cauſa intrinſeca ex qua conſtituitur res. Sed ambo dicuntur cauſæ. ſ. tam principia extrinſeca quàm intrinſeca. Et principium quodammodo diuiditur in ea. ſ. intrinſecas cauſas & extrinſecas. Sunt enim quædam principia ĩtrinſeca, ut in Quinto oſtenſum eſt. Sicut fundamentum eſt principium domus ſecundum materiam, & animal hominis ſecundum formam. Sed id quod eſt mouẽs, aut ſiſtens ideſt quieſcere faciens, eſt principium quoddam, ſed non eſt elementũ, quia elemẽtũ eſt ex quo fit aliqd, & eſt in eo, ut habitum eſt in Quinto. Sic igitur manifeſtum eſt quòd ſecundum analogiam, ideſt proportionẽ, tria ſunt elementa omnium, ideſt materia, forma, & priuatio. Dicuntur enim priuationes eſſe elementum, non per ſe, ſed per accidens, quia. ſ. materia cui accidit, eſt elemẽtum. Materia enim ſub una forma exiſtẽs, habet in priuationem alterius formæ. Sed cauſæ & principia ſunt quatuor, ut addamus tribus elementis cauſam mouentem. Non facit autem mentionem de cauſa finali, quia finis non eſt principium niſi ſecũdum quòd eſt in intentione mouentis. Sic igitur cauſæ & principia omnium ſecundum analogiam ſunt quatuor. ſ. materia, & forma: & priuatio, & principium mouens. Nõ tamen hęc ſunt eadem in omnibus, ſed alia in aliis. Sicut enim ſupra dictum eſt ꝙ ſpecies & materia & priuatio ſunt alia in aliis, ita etiam prima cauſarũ quæ eſt quaſi mouens eſt alia in aliis. Et hoc manifeſtat per exemplũ. Sicut in ſanitatis, ſanitas eſt ſicut forma, infirmitas ſicut priuatio, corpus ſicut materia, ſicut mouens autẽ ars medicinalis. In ædificatiuis autẽ eſt ſpecies domus ſicut forma, {inordinatio talis}. i. oppoſita ordini quem requirit domus, eſt priuatio, lateres aũt ſicut materia, mouens autẽ eſt ars ædificatoria. Et ſic in iſta quatuor diuiditur principium. Deinde cum dicit.

Differentia inter principiũ & elementum.

Lect. 2.

Tex. c. 3.
Tria ſunt omniũ elementa.
Priuatio ẽ elemẽtum, quis ſenſus.
Cãæ & principia omnium ſunt quatuor.

BESS.
Tex. 24.

Cum autem mouens, in naturalibus quidem homo, in his uero quæ à mente fiunt, ipſa ſpecies, uel contrarium ſit, modo quodam tres profectò cauſæ erunt, alio uero modo quatuor. ſanitas nãque, quodammodo eſt ars medendi. & ædificatiuæ forma domus. & homo, hominem generat.

ANT.
Tex. c. 24.
par. 7.

Quoniam autem mouens in phyſicis quidem homo, in his autem quæ à mente, ſpecies aut contrarium, modo quodam tres utique erunt cauſæ. Sic autem quatuor. Nam ſanitas aliqualiter medicinalis, & domus ſpecies ædificatoria, & homo hominem generat.

Reducit prædicta quatuor ad tria, eo ꝙ mouẽs & forma reducuntur in idẽ ſpecie tã in artificialibus quàm in naturalibus. Dicit ergo ꝙ quia mouẽs in naturalibus eſt homo, inquantum habet formã, & in his quæ fiunt à mente ſiue intellectu mouens eſt ſpecies concepta ab intellectu, aut etiã contrarium ſpeciei per cuius remotionem ſpecies inducit, manifeſtum eſt, ꝙ quodãmodo tres erunt cauſæ.

Prædicta quatuor reducũtur ad tria aliqualiter.

ſæ inquantum mouens & forma ſunt idẽ ſpẽ. Quodam uero modo erunt quatuor, inquantum. ſ. differunt numero. Sanitas enim aliqualiter eſt ipſa ars medicinalis. Et forma domus quodammodo eſt ipſa ars ædificatoria, inquantum. ſ. ipſa ars eſt ſimilitudo quædam, & ratio formæ quæ eſt in materia. Et ſimiliter in rebus quæ generantur, in generante inuenitur ſimilitudo formæ generati. Homo enim generat hominem. Deinde cum dicit.

BESS. *Præter hæc item cuncta mouens, tanquam omnium primum.*

ANT. par. 2. *Amplius autem præter hæc, ut primum omnium, mouens omnia.*

Prima principia ſunt ſimpliciter eadem omnium.

Oſtendit quòd licet prima principia non ſunt eadem in omnibus ſecundũ rem, ſed ſolum ſecundum proportionem, prima tñ pricipia ſunt ſimpliciter eadem omnium. Et hoc oſtendit quantum ad tria. Primo quidem quantũ ad hoc quòd inter cãs quatuor aſsignatas, mouẽs eſt cauſa prima, qa mouens eſt qđ facit eſſe formam uel priuationem in materia. In genere autem mouentium, eſt deuenire ad aliquod unum mouens, ut oſtenſum eſt in libro Octauo Phyſicorum. Id igitur primum mouens unum & idem, eſt primum principium omnium. Secundo ibi.

Tex. c. 33. Lect. 9. Te. c. 25.

BESS. Te. 25. *Cum autem quædam ſeparabilia, quædam inſeparabilia ſint, illa ſunt ſubſtãtiæ. propter quod hæc, omniũ cauſæ ſunt: ſi quidem abſque ſubſtantiis paſsiones, & motus, non ſunt.*

Omnium cãæ & principia quæ.

ANT. par. 9. *Quoniam autem ſunt hæc quidem ſeparabilia, illa autem inſeparabilia. Subſtantiæ illæ. Et propter hoc omnium cauſæ hæc, quia ſine ſubſtantiis non ſunt paſsiones & motus.*

Oſtendit idem ſecundum aliud. Entium enim quædam ſunt ſeparabilia. ſ. ſubſtantiæ. Alia ſunt inſeparabilia. ſ. accidentia, quia paſsiones & motus & huiuſmodi accidentia non poſſunt eſſe ſine ſubſtantiis. Vnde manifeſtum eſt quòd principia prima in genere ſubſtantiæ ſunt etiam cauſæ omnium aliorum generum, non ſolum quãtum ad primam cauſam mouentem, ſed etiam quantum ad cauſas intrinſecas. Nam materia & forma ſubſtantiæ, ſunt cauſæ accidentium. Tertio ibi.

BESS. *Deinde hæc erunt. anima fortaſsis & corpus: aut intellectus, appetitus, & corpus.*

ANT. par. 10. *Deinde erunt hæc omnia anima forſan & corpus, aut intellectus & appetitus & corpus.*

Oſtendit ulterius quòd etiam in genere ſubſtantię eſt deuenire in aliqua prima. Nam prima principia in genere ſubſtantiarum ſunt ſubſtantiæ uiuentes animatæ, ſecundum opi. Ariſto. ponentis cœleſtia corpora animata. Et ſic prima principia in genere ſubſtantiæ ut materia & forma erunt anima & corpus, uel etiam corpus & ĩtellectus uel deſiderium. Nam anima corporis cœleſtis ſi ſit animatum, non habet alias partes animæ niſi intellectum & appetitum. Aliæ enim partes ordinantur ad conſeruationem corporum generabiliũ & corruptibilium. Intellectus etiam & deſiderium habet rationem cauſæ mouentis. Deinde cum dicit.

Videt Ariſ. uelle corpora cœleſtia eſſe aiata.

BESS. Tex. 26. *Item alio modo, analogicè principia ſunt eadem, ut actus et potentia. uerum hæc etiam in aliis alia, & alio modo ſunt. in quibuſdam enim, idem quandoque actu, quandoq; potentia eſt: ut uinũ, aut caro, aut hõ (at hæc, in prædictas cãs cadunt. actus nãque eſt ſpẽs, ſi ſeparabilis ſit) itẽ quod ex ambobus. priuatio etiam, ut tenebræ, aut ægrotans. potentia autem, materia. hoc nãque eſt, quod ambo fieri põt. Aliter aũt actu, potentiaq; differunt, quorum non eadem materia eſt, quorum non eadem ſpecies, ſed diuerſa eſt: ueluti hominis cauſa, elementa, ignis, & terra, & materia & propria ſpecies, & ſi quid aliud extrinſecus eſt, ut pater. et præter hæc, ſol, & obliquus circulus, quæ nec materia, nec ſpecies, nec priuatio, nec eiuſdem ſpeciei ſunt, uerum mouentia.*

ANT. Tex c. 26. par 11. *Amplius autem alio modo proportionaliter principia eadem, ut actus & potentia. ſed & hæc alia, quia aliis & aliter. In quibuſdam quidem enim idem quandoque eſt actu, quandoque potentia, ut uinum, aut caro aut homo. Cadunt autem & hæc in dictas cauſas. Actus quidem enim ſpecies, ſi ſit ſeparabilis, & quod ex ambobus. Priuatio quoque ut tenebræ aut laborãs. Potentia aũt materia. Hæc. n. eſt quod poteſt fieri ambo. Aliter autẽ actu & poteſtate differunt, quorum non eſt eadem materia, & quorum non eſt eadem ſpecies, ſed altera. Quemadmodum hominis cauſa elementa, ignis, & terra, ut materia: & ſpẽs propria, & ſi quid aliud extra, ut pater: & præter hæc ſol, & obliquus circulus: neque materia entia, neque ſpecies, neque priuatio, neque forma, ſed mouentia.*

Secundus modus ponendi idẽtitatẽ principiorum ſecundum proportionem.

Ponit alium modum, ſecundum quem ſunt eadem principia omnium proportionaliter: & dicit, quòd alio modo ſunt eadem pricipia omniũ proportionaliter: ita quòd dicamus quòd actus & potentia ſunt principia omnium. Sed in hoc eſt differentia quantum ad duo. uno quidem modo, quia alia potentia, & alius actus ſunt principia in diuerſis rebus. Alio modo, quia aliter inuenitur potentia & actus in quibuſdam, & aliter in aliis. Et hoc ſecundum primo manifeſtat dicens, quòd in quibuſdam idem quandoque eſt in actu & quandoque in potentia, ut patet in omnibus generabilibus & corruptibilibus & mobilibus & contingentibus, ſicut uinum & caro, & homo, quandoque ſunt in actu quandoque etiam in potentia. Quædam uero ſemper ſunt in actu, ſicut ſubſtantiæ ſempiternæ. Et, quia dixerat hunc modum, quo proportionaliter ſunt principia eadem omnium, eſſe alium modum à præaſsignato, cõſequenter oſtendit quomodo reducãtur in idem. Et hoc eſt quod dicit, quod hæc. ſ. actus & potentia cadũt in prædictas cauſas, quę ſunt forma, priuatio, & materia, & mouens, qa forma eſt actus, ſiue ſit ſeparabilis à compoſito, ut Platonici poſuerunt, ſiue etiam ſit aliquid compoſitum ex ambobus, ſcilicet materia & forma.

Actus & potentia ſunt pricipia omniũ, ſed aliter, & alia i aliis.

Reducit hunc ſecundum modum ad primum.

Et ſimiliter priuatio eſt quodammodo actus, ut tenebræ, aut laborans, ideſt infirmum, materia uero eſt in potentia, quia ipſa ſecundum ſe poteſt fieri ſub ambobus, ſcilicet ſub forma & priuatione. Sic igitur manifeſtũ eſt, ꝙ actus & potentia in idem redeunt cum materia & forma & priuatione, & ꝙ actus & potentia in diuerſis uno modo differunt, quia nõ ſimiliter eſt in omnibus, ſed aliter & aliter. & quia dixerat ꝙ nõ ſolũ aliter eſt potẽtia & actus in diuerſis, ſed etiã ſunt alia in alijs. Hoc cõſequenter exponit dicens, ꝙ alio modo potentia & actus differunt in diuerſis, quorũ non eſt eadem materia, quæ eſt potentia, & quorum nõ eſt eadem ſpecies, quæ eſt actus, ſed diuerſa. Sicut hominis cauſa, ut materia elemẽta. ſ. ignis & c. & cauſa, ut forma, ſpecies propria. ſ. anima, & cauſa mouens eſt aliquod extrinſecũ, ſicut pater eſt cauſa mouẽs, propinqua, & cauſa remota ſol, & {obliquus circulus,} id eſt

Forma cõpoſitum, & priuationẽ tenet ex parte actus.

Pricipia & cãæ hominis quæ, & quot.

zodiacus

zodiacus in quo mouetur ſol, & alij planetę, qui ſuo motu cauſant generationẽ & corruptionẽ in iſtis inferioribus. Huiuſmodi autẽ cauſæ extrinſecæ neque ſunt materiæ, neq; formæ, neq; priuatio, neq; aliquid cõformæ eis, aut eiuſdem ſpeciei, ut poſsit dici ꝙ reducuntur ad has cauſas, ſicut actus & potentia, ſed ſunt in alio genere cauſæ, quia ſunt mouentia, & ipſa etiam reducũtur in actum. Alia uero ab homine habent materiam aliam propriam, & aliam formam propriam, & aliquod agens proprium. Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 27. *Prætereà uidere oportet, quod quedam eſt uniuerſaliter dicere, quędam minimè. Omnium itaque prima principia, quod actu, primum, & aliud, quod potentia. At illa, quæ uniuerſalia dicimus, non ſunt. ſingulare nãque, principium eorum eſt. quę ſingularia ſunt. homo enim hominis uniuerſalis profectò nullus eſt, uerum Peleus, Achillis: tui autem, pater, & hoc, quidem ſit B, ipſius a, A, & ipſum a, omnino ipſius B, A, ſimpliciter. deinde ſpecies hæ, quę ſubſtãtiarũ ſunt. uerum aliorum alię cauſæ, ac elementa, ut dictum eſt. uerũtamen eorum, quę non in eodem genere ſunt colorum, ſonorũ, ſubſtãtiarum, quantitatis, eo quod analogon eorum quoque, quę in eadem ſpecie ſunt diuerſa, non ſpecie, ſed quoniam ſingularium aliud, & tua materia, & ſpecies, & quod mouit. & ſpecies, ac mea materia. uniuerſali uero ratione, eadem.*

ANT. Te. c. 27. par. 2. · *Adhuc autem uidere oportet quod hæc quidem uniuerſaliter eſt dicere, hæc autem non. Omnium enim prima principia, quod actu primum hoc, & aliud quod potentia. Illa quidem igitur uniuerſalia non ſunt. Principium enim ſingularium ſingulare, homo quidem eſt hominis uniuerſaliter, ſed non eſt uniuerſalis: uerum Peleus, Achillis: tui uero, pater. Et huius ſyllabæ ba B & A ſiue totaliter ſiue particulariter. Deinde iam quæ ſubſtantiarum alię aut aliorum cauſę & elementa, ſicut dictum eſt. Eorum quæ non in eodem genere, colorum & ſonorum & ſubſtantiarum & quantitatis prӕterquam proportionaliter. Et eorum quę ſunt in eadem ſpecie, diuerſa non ſpecie, ſed quia ſingularium, aliud tua materia, & ſpecies, & mouens, & mea: uniuerſali autem ratione, eadem.*

Oſtenditq. oium, ſint eadẽ principia uniuerſaliter. Actᵒ & potentia ſint prima uniuerſalia prĩcipia.

Quia iam oſtenſum eſt, ꝙ ſunt eadem principia omniũ proportionaliter, uult oſtẽdere quomodo ſunt omnium eadem uniuerſaliter. Vtrũq;.n. ſupra dictũ fuit. Dicit ergo, ꝙ oportet uidere quomodo principia aliqua dicũtur uniuerſaliter, & aliqua nõ uniuerſaliter. Et prima principia maxime uniuerſaliter ſignificata, ſunt actus & potentia. nam hæc diuidũt ens inquantum huiuſmodi. Hæc autẽ dicuntur principia uniuerſalia, quia uniuerſaliter ſignificãtur & intelliguntur, nõ ita ꝙ ipſa uniuerſalia ſubſiſtentia principia ſint, ut Platonici poſuerũt, quia ſingularium non poteſt eſſe aliquod principiũ niſi ſingulare. uniuerſale.n principium eſt effectus uniuerſaliter accepti, ut homo hominis. Sed, cum non ſit aliquis homo uniuerſaliter ſubſiſtens, nõ erit aliquod principium uniuerſale hominis uniuerſalis, ſed ſolum hoc particulare huius particularis: ſicut ſi Peleus, Achillis eſt pater: tui uero, pater tuus. Et hæc litera B. huius ſyllabę ba. ſed a. uniuerſaliter acceptũ eſt principiũ eius quod eſt ba, uniuerſaliter accepti. Sic igitur principia uniuerſaliter ſignificata ſunt eadem omnium. Deinde inducit alium modũ, ſm quem principia ſubſtantiarũ ſunt uniuerſaliter omnium, inquantum accidentia ex ſubſtantijs cauſantur. Sicut autẽ actus & potẽtia ſunt uniuerſaliter principia omniũ, quia conſequuntur ens cõmune, ita oportet ꝙ ſm ꝙ deſcendit communitas principiatorum, deſcendat cõitas principiorum. Eorum enim, quæ non ſunt in eodem genere, puta colorum, ſonorũ, ſubſtãtiarum, & quantitatis, ſunt aliæ cauſæ & elementa, ut dictum eſt, præterquàm ꝙ proportionaliter ſint eadem omniũ. Eorum autem, quæ ſunt in eadem ſpecie, ſed diuerſa ſm numerũ, ſunt diuerſa principia, non ſpecie, ſed numero. Sicut aliud eſt materia tua, & forma, & mouens, & aliud mea. Sed ſecundum uniuerſalem rationem ſunt eadem. Nam anima & corpus ſunt materia & forma hominis. Huius autem hominis, hæc anima & hoc corpus.

Diuerſitati principiatorum ſecundũ uniuerſalitatem & particularitatem correſpondet diuerſitas prĩcipiorũ.

DEFENSIO XXVII.

Nullam rationem ex hoc textu contra indiuiduationis principium exiſtimatum a D. Tho. ſumere poſſunt Scotiſtæ.

Ex hoc loco Mauritius in marginibus dicit ſumi argumentũ contra Tho. de principio indiuiduationis. Sed deceptus eſt. Cũ.n. debuiſſet dicere cõtra Scotũ, dixit contra Tho. Quod quidem ut clare pateat formandum eſt hoc ſuum argumentum, & ex quibus uerbis Philoſophi hic elici poſsit, inſinuandum. Dicit hic Ariſt. in ſnĩa, quod licet actus & potẽtia ſint eadem omnium principia ſm quandam proportionalitatem, diſtinctorum tamen genere, ſunt diſtincta genere principia propria: & diſtinctorum ſm ſpeciem, diſtincta etiam princia ſecundum ſpeciem: & diſtinctorum ſecundum numerum, diſtincta principia numero. Et dat exempla de actu & potẽtia ſm genus, ſecundum ſpeciem, & ſecundum numerum. Sicut materia, ſpecies ideſt forma, & mouens, ſecundum genus, ſecundum ſpeciem, & ſecundum numerum diſtincta. Sicut principia Socratis & Platonis ſm numerum, ſunt aĩa & corpus & generãs Platonis, aĩa & corpus & generans Soc. & ſic de aliis. Eſſe autem principium alicuius ſm numerum, eſt eſſe principiũ indiuiduationis, & hoc uerum eſt de omnibus prædictis, tribus, ſ. materia, & forma, & agente, licet inter hæc primum ſm naturam ſit ipſa materia, eo quod ſit primum ſubiectum in incommunicabile, & conſequenter cui competit omnibus aliis incommunicabilitatem impartiri, ut alias dictum eſt. Non poteſt autem ex his dictis, apparens aliquibus argumentum elici contra Thomiſtas de iſta materia, niſi hoc, quod ſi materia tua & materia mea ſunt diſtĩctæ materiæ ſm numerum, quæ tamen ſecundum uniuerſalem rationem ſunt eadem, oportet quod materia mea ſit hæc & numero diſtincta à materia tua per aliquid, quod contrahat materiam in cõi, ergo materia mea non eſt principiũ primũ ꝙ ego ſim unus numero, ſeu indiuiduũ, ſed illud aliud per qđ & materia mea eſt una numero & diſtincta à materia tua, & per qđ materia in cõi quodãmodo contrahitur. Hoc aũt primũ principium dicunt Scotiſtæ eſſe hæcceitatem. hoc fuit motiuum principale, propter quod Scotus deuiat à Sancto Thoma, & à ueritate in hac quæſtione, & ad chimeras ſe conuertit. Argumentum autem prædictum ſoluit Capreolus ſecundo. d. 3. ſoluunt & omnes Thomiſtæ, ſolui & ipſe in ſeptima defenſione, & contra authores ſuos retorſi. Sed præcipue retorqueri poteſt contra

contra eos ex uerbis Ariſt. hic habitis, ita ut impoſsibile ſit eis fugere. Nam (ut dixi) Ariſt. probans diſtinctorum tantum numero, eſſe etiam diſtincta numero principia, hæc ipſa inducit per exempla, quia uidelicet alia eſt materia tua & materia mea, ſpecies tua & ſpecies mea, mouens tuum ſeu pater tuus, & mouens ſeu generans meum. Tunc arguo ſic. Hic Ariſt. accipit materiam pro materia quæ eſt pars compoſiti, ergo hæc eſt principium īdiuiduationis, cũ ſit principiũ diſtinctorum ſm̃ numerum ut ſic. Patet conſequentia etiam ſm̃ aduerſarios. Sed antecedens probatur tripliciter, primo ſic. De illa materia loquitur hic Philoſophus quæ condiſtinguitur ſpeciei ſeu formæ partis, ex qua ſcilicet cum ipſa materia tanquam ex principiis intrinſecis fit compoſitum, ut patet in̄ litera. Sed talis non eſt hæcceitas, ſed ea quę eſt pars compoſiti, ut etiam aduerſarij habent concedere. Non enim dicunt compoſitum componi ex forma partis & hæcceitate, immo hæcceitatem dicunt materiam quę correſpondet formæ totius, ut patet ſupra in ſeptima defenſione, & non primo reſpicit formam partis, ergo &c. Secũdo. De illa materia loquitur hic Philoſophus de qua uerificatur eſſe principium rei compoſitæ ex materia & forma, hoc etiam patet ī litera, ſed talis eſt materia quæ eſt pars compoſiti, ut patet .1. Phy. ubi hæc materia connumeratur inter principia rerum naturalium, & non hæcceitas, ergo &c. Tertio de illa materia ſm̃ numerum loquitur hic Philoſophus de qua ſi ſm̃ ſpeciem ſummatur dicit ꝙ eſt principium diſtinctorum ſm̃ ſpeciem; ut patet in litera. Sed hæc eſt materia quæ eſt pars compoſiti etiam ſecundum aduerſarios. Licet enim neceſſario argumento (ut infra patebit.) cõuincatur, non tamen cõcedere uolunt hæcceitates plures conuenire in hęcceitate communi, ſed eſſe eas dicunt primo & ſeipſis diuerſas, ergo &c. Ex hac autem totali ratione, patet quod cum Ariſto. ex intentione tractet expreſſe hic de principio indiuiduationis, & non inducat aliam materiam q̃ eam quę eſt pars compoſiti (ut deduximus) pro tali principio, ſequitur quod ubicunque alibi de tali principio ex incidenti loquitur nominando materiam, nõ poſsit materia pro hæcceitate gloſari, ut facit ſemper Ant. and. in hac ſua expoſitione, literam Philoſophi in hoc pręcipue peruertendo. Aequiuocaſſet quippe Philoſophus hic & alibi, & ubique diminutũs fuiſſet, nullibi talium materierum diuerſitatem aperiens. Si autem omnino ex obſtinatione, & contra omnem rationem quæ elici poſsit hic ex Philoſophi litera, uis quod hic intendat non de materia quæ eſt altera pars compoſiti, ſed de illa tua chimerica hæcceitate. Adhuc arguo contra te, ex ipſis uerbis Philoſophi, retorquendo in te argumentum quod cõtra nos ipſe facis. Dicit enim hic Philoſophus qđ materia mea & materia tua ſunt diſtinctæ numero, uniuerſali autem ratione ſunt eadem, ut etiam Ant. and. exponendo fatetur, ergo non poteſt hęcceitas mea diſtingui ab hæcceitate tua, niſi per aliquid aliud, ipſa uſis rationis materia contrahatur ad meam, & per aliud contrahatur ad tuam, alias idem ſm̃ idem ab alio diſtingueretur, & cum eodem conueniret, & eſſet idẽ & diuerſum ſeu nõ idẽ, quę implicant. Cum ergo in hæcceitate cõueniant, ut habes concedere ſi literam de illa hæcceitate exponendam cenſes, ſi diſtinguuntur abinuicem, per aliud diſtinguũtur, ergo illud aliud erit principiũ incõmunicabilitatis & diſtinctionis unius ab alia, & conſequenter erit principium primum indiuiduationis, & non ipſa hæcceitas. Nec potes tu reſpondere ad argumentum iſtud contra hæcceitatem, ſicut Thomiſtæ ad idem argumentum reſpondent contra materiæ partem compoſiti factum. Ipſi enim Thomiſtæ (ut alias habitum eſt) dicunt, ꝙ materia quæ eſt pars compoſiti non habet cõitatem de qua loquitur hic Philoſophus, niſi ut cõſideratur per analogiam ad formam, ut formæ in communi conſideretur & materia, ut cõiter ſumpta ſubſterni, & particulari formæ, particularis materia. Secundum ſe autem ſine ipſa analogia ad formã, materia conſiderari non poteſt, & per cõſequens nec eſt uniuerſalis nec particularis nec indiuidua. Talia enim non conueniunt rebus niſi per conſiderationem intellectus, neque etiam ipſum fundamentum talium intẽtionum, puta fundamentum indiuiduationis, quod eſt eſſe unum numero, non competit materiæ niſi p formam, quia à quo quid habet eſſe, habet & unum eſſe. Et tamen ipſa materia nõ ut indiuidua, ſed ſecundum ſe, præſcindendo eam ſecundum conſiderationem a forma, eſt principium primum & immediatũ īdiuiduationis formæ, & ea mediante principium eſt indiuiduationis ſuæ, & ambobus mediantibus (ſm̃ naturæ ordine hãc mediationem ſemper intelligendo) eſt principium īdiuiduationis totius compoſiti. Tali autem modo ſumpta quo eſt principium indiuiduationis formæ, ideo non poteſt cognoſci, quia ſic ipſa eſt purum ens in potentia. Nihil autem eſt cognoſcibile niſi inquantum eſt actu, ut patet Nono huius. Eſt autem ſic ſumptum principium indiuiduationis ut primum ſubiectum & ut primum incommunicabilitatis principium. Diſtinctionis autem numeralis, ipſa nõ ſm̃ ſe ſumpta ſimpliciter, ſed ut quantitate ſignata principium eſt. Hanc reſponſionem fundatam ſuper natura materiæ ex doctrina Philoſophi, nõ poſſunt iſti homines ad hæcceitatem applicare, quia non ponunt hæcceitatem eſſe purum ens in potentia. Sic enim hæcceitas de genere ſubſtantiæ, non eſſe diſtincta ab ipſa prima materia, ſed ponũt eam potius ad genus actus pertinere, quod apparet: tamen quia contra nos arguunt, quod materia nõ poſsit eſſe principium indiduationis, quia actus, inquiunt, diuidit & ſeparat Septimo huius. Cui argumẽto reſpondi in ſeptima defenſione, tum etiam quia dicunt hæcceitatẽ eſſe differentiam quandam indiuidualem, ut ibidem diffuſe produximus: unde non habet, ut dicunt, ꝙ nõ poſsit accipi ut uniuerſalis, aut particularis, ut habet materia. Patet igitur, ꝙ argumentum, quod hinc ſumunt Scotiſtæ contra nos, friuolum eſt, & pluries ſic ſolutum ut pro honore ſuo tacere debuiſſent. Quod uero nunc nos cõtra eos ex litera Philoſophi inducimus, eſt efficaciſsimum & ab eis hactenus inſolutum. Et de præſenti defenſione ſatis ſit benedictus Deus. Amen.

Deinde cum dicit.

Quæſtio igitur quænam principia, ſiue elementa ſubſtantiarum, ad aliquid, & qualitatum ſint, & utrum eadem an diuerſa, patet, quod cum multipliciter dicantur, uniuſcuiuſque ſunt. at ſi diuidantur, non eadem, ſed diuerſa, niſi quod aliquo modo eadem: analogicè nãque eadem: quia materia, ſpecies, priuatio, mouens. ac illo modo ſubſtãtiarum cauſæ, quaſi omnium cauſæ ſunt: quia peremptis, perimuntur. Præterea quod primum, actu eſt. illo uero modo, alia prima, quæcunq;, B 8 5 5. Tex. 18.

contraria,

contraria, quę nec ut genera, neque multipliciter dicuntur, itẽ & materię. Quę itaque ſenſibilium principia ſunt, & quot, quoúe modo eadem, & diuerſa, dictum eſt.

ANT. Tex.c 28. par. 13.

Quærere uero quę principia aut elementa ſubſtantiarum, & ad aliquid, & qualitatum, utrum eadem aut diuerſa: palam quia multipliciter dictorum ſunt unuſcuiuſque. Diuerſorum uero, non eadem, ſed altera: præterquam ſic. Et omnium ſic quidem eadem, aut eo quód proportionaliter, quia materia, ſpecies, priuatio, mouens. Et ſic ſubſtantiarum cauſæ ut cauſæ omnium, quia deſtruuntur deſtructis. Amplius quód primũ endelechia. Sic autem altera prima quæcunque contraria quæ nec ut genera dicuntur, nec ut multipliciter dicuntur & adhuc materia. Quę quidem igitur principia ſenſibiliũ, & quot, Tex.c.29 *& quomodo eadem, & quomodo altera, dictum eſt.*

Recapitulat ea, quæ dicta ſunt in hoc capitulo. Dicit ergo, ꝙ quærere utrũ ſint eadem principia & elementa ſubſtantiarũ, & ad aliquid & qualitatũ & aliorũ generũ aut diuerſa, eſt quærere de multipliciter dictis, quia diuerſorũ nõ ſunt eadẽ principia, ſed diuerſa, niſi quodámodo. Omniũ.n. quodãmodo ſunt eadem principia, aut ſ͠m proportionẽ, ſicut ſi dicamus, ꝙ in quolibet gñe inueniũtur aliqua, quæ ſe habent ut materia & forma & priuatio & mouens: aut eo ꝙ cauſæ ſubſtãtiarũ ſunt cauſæ oĩum, quia deſtructis eis, alia deſtruũtur. Aut quia principia {ſunt endelechia,} ideſt actus & potẽtia. Iſtis aũt tribus modis ſunt eadẽ principia oĩum. Alio aũt modo ſunt diuerſa principia, quia cõtraria, quæ ſunt principia rerum, & ipſa materia, nõ uniuoce dicuntur, quia non ſunt gña. nec etiam dicũtur multipliciter quaſi æquiuoca. & ideo non poſſumus dicere ꝙ ſunt eadẽ ſimpliciter, ſed ſ͠m analogiam. Vltimo autem concludit quod dictum eſt, quot ſunt principia ſenſibilium, & quomodo ſunt eadem aut diuerſa.

Triplicitet cõtingit dicere eadem eſſe principia omniũ.

LECTIO V.

Præter ſubſtantias naturales unam aliquam ſubſtantiã eſſe, quæ ſempiterna, & actu ſemper mouens, & omnino immaterialis eſt, oſtendit.

BESS. Tres ſubſtãtiæ.

CVm uero tres ſint ſubſtantiæ, duæ quidem naturales, alia autem immobilis, de hac eſt dicendum, quod neceſſe eſt perpetuam aliquam, & immobilem ſubſtantiam eſſe. etenim ſubſtantiæ, primæ entium ſunt. & ſi cunctæ corruptibiles, omnia corruptibilia ſunt at impoſsibile eſt, aut generari motum, aut corrumpi: nam ſemper erat. neq; tempus: cum non ſit poſsibile, prius & poſterius eſſe, tempore non exiſtente. & motus ſane, ita cõtinuus eſt, ſicuti & tẽpus. aut enim idem, aut quædam ipſius motus paſsio eſt. motus uero non eſt continuus, præter hunc, qui ſecundum locum, & hunc, qui circularis eſt.

ANT. par.1.

Quoniam autem tres erant ſubſtantiæ, duæ quidem quæ phyſicæ: & una, quæ immobilis, de hac dicendum eſt, quia neceſſe eſt eſſe ſempiternam aliquam ſubſtantiam immobilem. Nam ſubſtantiæ, primæ entium. & ſi omnes corruptibiles, omnia corruptibilia. ſed impoſsibile motum aut fieri aut corrumpi; ſemper enim erat. nec tempus. Nec enim poſsibile prius & poſterius eſſe, cum non ſit tempus. Et motus ergo ſic eſt continuus ut tempus. aut enim idem, aut motus eſt aliqua paſsio Motus autem non eſt continuus, niſi qui ſecundum locum. Et huius qui circulo.

Sermo de ſubſtantia immobili.

Poſtqũ Philoſophus oſtendit quæ ſunt principia ſubſtantiæ ſenſibilis, hic incipit determinare de ſubſtantijs immobilibus à materia ſeparatis. Et diuiditur ĩ partes duas. In prima determinat de hmõi ſubſtantijs ſ͠m propriã opinionẽ, in ſecũda ſ͠m opinionem aliorũ in ſequenti libro, ibi. {De ſenſibili quidẽ igitur ſubſtãtia.} Prima in duas. In prima oſtẽdit eſſe aliq̃ ſubſtantiã ſempiternã, immobilem, à materia ſeparatã. In ſecũda inquirit conditionẽ huius ſubſtantiæ, ibi. {Mouet aũt.} Circa primum tria facit Primo oſtendit eſſe aliq̃ ſubſtantiã ſempiternam. In ſecũda pertractat quãdam q̃onem ex dictis occaſionatam, ibi. {Quãuis dubitatio.} Tertio ex ſolutione q̃onis motæ, ꝓcedit ad manifeſtationẽ ueritatis prius inuentæ, ibi. {Quare non fuit infinito tpe.} Circa primum duo facit Primo oſtendit, ꝙ neceſſe eſt ponere aliquam ſubſtantiam ſempiternam. Secundo oſtendit qualem oportet eſſe illam ſubſtantiam, ibi. {Sed ſi fuerit motiuum.} Dicit ergo primo, quod ſupra dictum eſt, ꝙ tres ſunt ſubſtantiæ, quarum duæ ſunt ſubſtantiæ naturales, quia ſunt cum motu: una ſempiterna, ut cœlum, alia corruptibilis, ut plantæ & animalia. & præter, has eſt tertia, quæ eſt immobilis, quæ non eſt naturalis: de hac dicendum eſt nunc. Ad cuius conſiderationem oportet prius oſtendere, ꝙ neceſſe eſt eſſe aliquam ſub̃am, ſempiternam, immobilem. Quod ſic probat. Sub̃æ ſunt primæ inter entia, ut ſupra oſtenſum eſt, deſtructis autem primis nihil remanet aliorum: ſi igitur nulla ſub̃a eſt ſempiterna, ſed oẽs ſunt corruptibiles, ſequetur ꝙ nihil ſit ſempiternũ, ſed {omnia ſint corruptibilia,} .i. non ſemper exiſtentia: ſed hoc eſt impoſſe: ergo neceſſe eſt eſſe aliquam ſub̃am ſempiternam. Quod autem impoſſe ſit nihil eſſe ſempiternum, probat ex hoc, ꝙ impoſſe eſt motum fieri {aut corrumpi,} .i. de nouo incæpiſſe, aut q̃nque totaliter deſiturũ eſſe. Oſtenſum eſt.n. in. 8. Phyſi. ꝙ motus eſt ſempiternus ſimpl͛r. Et ur̃ impoſſe ꝙ tempus non ſit ſempiternum. Quia, ſi tempus aliquando incæpit, aut aliqũ deſinet, ſequetur ꝙ prius fuerit non eſſe temporis q̃ tempus, & iterum ꝙ poſterius erit non eſſe temporis quàm tempus: ſed hoc nõ poteſt eſſe, ut ur̃, quia non eſt poſſe eſſe prius & poſterius niſi ſit tp̃s, cum nihil aliud ſit tempus, niſi numerus prioris & poſterioris in motu. Et ſic ſequetur, ꝙ tẽpus fuerit antequam inciperet eſſe, & ꝙ ſit poſtquã eſſe deſierit. Videtur igitur neceſſe eſſe ꝙ tempus ſit ſempiternum. Et ſi tempus eſt cõtinuum & ſempiternum, neceſſe eſt ꝙ motus ſit continuus & ſempiternus: quia motus & tempus, aut ſunt idẽ, ut quidam poſuerũt, aut tempus eſt aliqua paſsio motus, ut rei ueritas habet. Eſt.n. tempus numerus motus, ut patet in. 4 Phy. Sed tamen non eſt accipiendum de omni motu, ꝙ poſsit eſſe ſempiternus & continuus. Non enim hoc poteſt eſſe uerum, niſi de motu locali. Et inter motus locales, ſolum de motu circulari, ut probatur in. 8. Phyſico. Deinde cum dicit.

Tex.c.5.

Neceſſe eſt aliquã eſſe ſubſtantiã ſempiternam immobilem Tex.c.2.

Tex.11. Impoſsibile eſt tempus & motũ habuiſſe principia uel deſinere eſſe. Lect.2.

Tp̃s uel eſt idem motui paſsio eius. Tex.c.10. & inde. Tex.c.77. Solus motus circularis eſſe æternus Tex.c.30.

BESS. Tex.30.

At uero ſi motiuum aut effectiuum eſt, non autem operãs aliquid, non eſt motus. poſsibile nãque eſt non operari, quod potentiam habeat. nulla igitur utilitas erit, ne quidem ſi perpetuas ſubſtantias faciamus, quemadmodum qui faciunt ſpecies, niſi aliquod principium inſit, quod mutare poſsit. Non igitur ſufficiat illa quidem, nec alia ſubſtantia præter ſpecies. nam ſi non operabitur, motus non erit.

ANT. par.2.

At uero ſi fuerit motiuum aut effectiuum, non operans autem aliquid, non erit motus. Contingit enim potentiam habes, non agere. Nihil ergo prodeſt, nec ſi ſubſtantias faciamus ſempiternas, quemadmodum qui ſpecies, ſi non aliqua potens ineru

rit principium tranſmutari. Non ergo neque ipſa ſufficiens, neque alia ſubſtantia præter ſpecies. Nam ſi non egerit, non erit motus æternus.

Neceſſe eſt aliquã eſſe ſubam ſempiternã ſp actu mouẽtem.

Oſtendit cuiuſmodi ſubam neceſſe eſt eſſe ſempiternã, & circa hoc tria facit. Primo, ꝙ ad ſempiternitatẽ motus ſuſtinendam, neceſſe eſt ponere ſubſtantiam ſempiternam ſemper mouentem uel agẽtem, dicens, ꝙ cum neceſſe ſit, ſi motus eſt ſempiternus, ꝙ ſit ſubſtantia motiua & effectiua ſempiterna, ulterius oportet, ꝙ ſit mouens & agens in actu ſemper, quia ſi eſſet {motiua aut effectiua}. i. potẽs mouere & efficere motum, & non agens in actu, ſequeretur ꝙ non eſſet motus in actu. non enim eſt neceſſarium ſi habeat potentiam mouendi, ꝙ moueat in actu. contingit enim id quod habet potentiam agendi non agere. & ita motus non erit ſempiternus. Ad hoc igitur, ꝙ motus ſit ſempiternus, neceſſe eſt ponere aliquam ſubſtantiam ſempiternam mouentem & agentem in actu. ex quo conſequenter concludit, ꝙ nihil prodeſt opinio Plato. ponentis ſubſtantias ſempiternas, quæ eſt inſufficiens ad ſuſtinendum ſempiternitatem motus. non enim ad hoc ſuſtinendum prodeſt, ſi fingamus aliquas ſubſtãtias ſeparatas ſempiternas, niſi i eis ſit aliquod principium habens potentiam ad tranſmutandum, quod non uidetur conuenire ſpeciebus. Species enim nihil aliud ponebantur q̃ uſia ſeparata. uſia autem inquantum hmõi, non mouent. Nam omne principiũ actiuum uel motiuum eſt aliquod ſingulare, ut ſupra dictum eſt. Sic igitur nec ſpẽs ſunt ſufficientes ad ſempiternitatem motus ſeruandam, nec alia ſubſtãtia ſeparata præter ſpecies, ſicut quidam poſuerũt mathematica, inquantum huiuſmodi ſunt principia motus. Et ſi non ſit aliqua ſubſtantia ſempiterna agens, non eſt motus ſempiternus: quia motus principium eſt aliqua ſubſtantia ſempiterna mouens & agens. Secundo ibi.

Põ idearũ nõ cõfert, ſed aufert ſempiternitatẽ motus.

Tex. c. 27.

BESS. *Nec item ſi operabitur quidem, ſubſtantia uero eius potentia ſit. non enim erit perpetuus motus. quod enim potentia eſt, contingit non eſſe. oportet igitur eſſe tale principium, cuius ſubſtantia actus ſit.*

ANT. par. 3. *Adhuc neque ſi aget: ſubſtantia autem ipſius potentia, non erit motus æternus. Contingit enim quod potentia eſt, non eſſe. Oportet igitur eſſe principium tale, cuius ſubſtantia eſt actus.*

Aliqua eſt ſubſtantia ſempiterna quæ eſt eſſentialiter actus.

Oſtẽdit ulterius, ꝙ oportet ad ſempiternitatẽ motus, ꝙ non ſolum ſit aliqua ſubſtantia ſempiterna mouens & agens, ſed etiam ꝙ eius ſuba ſit actus. Dicit ergo, ꝙ neque eſt ſufficiens ad ſempiternitatem motus, ſi ſubſtantia ſempiterna agat, ſed tñ ſm ſuam ſubſtantiam ſit in potentia: ſicut ſi ponamus prima principia eſſe ignem, aut aquam ſm poſitionem antiquorum naturalium. non enim poterit eſſe motus ſempiternus. Si enim ſit tale mouens, in cuius ſubſtantia admiſcetur potentia, contingit id non eſſe. Quia quod eſt in potentia contingit non eſſe, & per conſequens continget ꝙ motus nõ ſit. & ſic motus non erit ex neceſſitate & ſempiternus. Relinquitur ergo, ꝙ oportet eſſe aliquod primum principium motus tale, cuius ſubſtantia non ſit in potentia, ſed ſit actus tantum. Tertio ibi.

BESS. *Item has oportet eſſe ſubſtantias, abſque materia: ſempiternas enim eſſe oportet, ſi aliquid quidem æternum eſt. actu igitur ſunt.*

ANT. par. 4. *Amplius igitur tales oportet eſſe ſubſtantias ſine materia. Sẽpiternas. n. eſſe oportet, ſi et aliquid aliud ſempiternũ actu.*

Aliqua eſt ſubſtantia ſempiterna immaterialis.

Concludit ulterius ꝙ oportet hmõi ſubſtantiam eſſe ĩmaterialẽ. Dicit ergo ꝙ amplius ex p̃dictis ſequitur, ꝙ hmõi ſubas q̃ ſunt principia motus ſempiterni, oportet eſſe ſine materia. Nã materia eſt in potentia. Oportet igit̃ eas eſſe ſempiternas, ſi aliqd aliud eſt ſempiternum, utpote motus & tempus. Et ſic ſequitur ꝙ ſint in actu. Hoc autem ultimo concludit ꝑꝑ dubitationem quam conſequenter inducet. Ex hoc igitur proceſſu manifeſtum eſt ꝙ Ariſto hic firmiter opinatus eſt & credidit neceſſarium fore, ꝙ motus ſit ſempiternus, & ſimiliter tempus. Aliter enim non fundaſſet ſuper hoc intentionem ſuam de inquiſitione ſubſtantiarum immaterialium.

Ari. firmiter opinatus eſt motum & tẽpus eſſe ſempiterna.

Lect. 2. Rõnes a Pho inductæ in phyſicis ad pbandã ſempiternitatẽ motus & temporis, non ſunt demõſtratiuæ, ſicut nec illa quã ad hoc hic inducit.

Sed tñ ſciendum ꝙ rõnes ab eo ĩductæ in. 8. Phy. ex quarum ſuppoſitione hic procedit, non ſunt demonſtrationes ſimpliciter, ſed probabiles rõnes. Niſi forte ſint demonſtrationes, contra poſitiones antiquorum naturalium de inceptione motus, quas deſtruere intendit. Et p̃termiſsis aliis rõnibus quas hic non tangit, manifeſtum eſt ꝙ rõ quam hic poſuit ad probandum ſempiternitatem temporis, nõ eſt demonſtratiua. Non enim ſi ponimus tempus quandoque incepiſſe, oportet ponere prius, niſi quid imaginatum. Sicut cum dicimus ꝙ extra cœlum non eſt corpus, quod dicimus extra, non eſt niſi quid immaginatum. Sicut igitur extra cœlum non oportet ponere locum, quamuis extra uideatur locum ſignificare, ita non eſt neceſſarium quòd tempus ſit prius q̃ incipiat uel poſtquam deſinet, licet prius & poſterius uideantur tempus ſignificare. Sed quamuis rõnes probãtes ſempiternitatem motus, & temporis non ſint demonſtratiuæ, & ex neceſsitate concludentes, tñ ea quę hic probantur de ſempiternitate & immaterialitate primæ ſubſtantiæ, ex neceſsitate ſequuntur. Quia ſi non fuerit mundus ęternus, neceſſe eſt quòd fuerit productus in eſſe ab aliquo præexiſtente. Et ſi hoc non ſit æternum, oportet iterum quòd ſit productum ab aliquo. Et cum hoc non poſsit procedere in infinitum, ut ſupra in ſecundo probatum eſt neceſſe eſt ponere aliquam ſubſtantiam ſempiternam, in cuius ſubſtantia non ſit potentia, & per conſequens immaterialem.

Rõ efficaciſsime probans ſubſtantiã aliquã immaterialẽ eſſe.

Tex. c. 28. & inde.

LECTIO VI.

Ex eo q, actum priorem potentia eſſe ratiocinatus eſt, oſtendit generationem & natum perpetua eſſe, hinc primum mouens eſſe perpetuum & immobilem concludit.

BESS. *At qui dubium eſt. nam omne quidem agens poſſe quoque uidetur, potens uero non oẽ, agere. quare, potentia, erit prior.*

ANT. par. 5. *Quamuis dubitatio. Videtur enim agens quidem omne poſſe, potens uero non omne agere. quare prius eſſe potentiam.*

Dubõ an actus ſit prior potẽtia.

Mouet quandã dubitationẽ circa p̃determinata, & eſt dubitatio. Vtrũ actus ſit ſimplr prior potentia, ut poſsit poni primũ principiũ rerum eſſe tale, cuius ſuba ſit actus. Et circa hoc tria facit. Primo ponit rõnem ad oſtendendũ falſum, ſ. quòd potentia ſit prior actu. Scdo ponit rõnem in cõtrarium ibi. {Sed ſi hoc, nihil erit.} Tertio ſoluit dubitationem, ibi. {Potentiam quidem igitur.} Dicit ergo primo, ꝙ dictũ eſt, quòd ſuba ſempiterna eſt actus, quãuis de hoc ſit dubõ. Vr. n. potẽtia ſimplr eſſe prior actu.

nam

Arguit pro parte negatiua.

nã prius eſt à quo nõ cõuertitur conſequentia eſſendi. Hoc autem modo uidetur potentia ſe habere ad actum, quia omne agens uidetur poſſe agere, ſed nõ omne quod poteſt agere, agit. quare uidetur ꝙ potentia ſit prior actu. Deinde cum dicit.

BESS.

Verum ſi hoc ita ſit, nihil entium erit. contingit enim poſſe quidem, eſſe nondum uero eſſe. At ſi ut theologi, qui ex nocte cuncta generant: ſiue, ut phyſici dicunt, omnes res ſimul erãt, idem impoſsibile erit. quo nãque modo mouebuntur, ſi nulla erit actu cauſa? non enim ipſa materia ſeipſam mouebit, uerum opifex uirtus. neque menſtrua, neque terra, uerum ſemina, atque humanum ſemen.

ANT. par. 2.

At uero ſi hoc, nihil erit entium. Contingit enim quidem poſſe eſſe, nondum uero eſſe. Et etiam ſicut dicunt theologi, qui ex nocte generant, aut ut phyſici, quibus erant ſimul res omnes, dicunt idem impoſsibile. Quomodo enim mouebuntur, ſi non fuerit actu aliqua cauſa. Non enim materia ipſa ſeipſam mouebit, ſed tectonica. Nec menſtrua: nec terra, ſed ſemina & genitura.

Arguit pro parte affirmatiua.

Ponit rationem in contrarium, & circa hoc duo facit. Primo ponit rõnem ducentem ad impoſſe, dicens, ꝙ ſi potentia ſit ſimplr prior actu, ſequitur ꝙ aliqñ nihil ſit. contingens eſt. n. id quod põt fieri, ſed nondum fit. & ita, ſi prima entia ſunt in potentia, ſequitur ꝙ non ſunt actu. & ſic nihil aliorum erit. Et hoc quidem contingit dupliciter. Vno modo ſm opinionem quorundam antiquorum, qui uocabant poetę theologi, ſicut fuit Orpheus, & quidam alij, q ponebant mundum eſſe {gñatum ex nocte,} .i. ſimplici priuatione præexiſtente. Alio mõ ſm poſteriores naturales, ſicut phyſici naturales, & eos ſequentes, qui cum uiderẽt, ꝙ ſm naturã nihil fit ex nihilo, poſuerunt oĩa eſſe ſimul in quadã cõfuſione, quã uocabãt chaos, ſicut poſuit Anax. & ſic ponebãt oĩa eſſe in potentia, non aũt in actu. Sed, ſiue hoc mõ, ſiue illo dicatur, ſequitur idem impoſſe, ſi potẽtia ſimplr ſit prior actu. Illa. n. q̃ ſunt in potentia tm̃, ſiue ſint omnino ſub priuatione, ſiue ſint in quadam confuſione, non poterunt moueri, ut reducãtur in actum, niſi ſit aliqua cauſa mouens in actu exiſtens: quia materia in artificialibus non mouet ſeipſam, ſed ipſam mouet agens, ſ. {tectonica,} .i. ars. Nec mẽſtrua, quæ ſunt materia in generatione animalis, mouent ſeipſa, ſed mouet ea {genitura,} .i ſemen animalis. Nec terra, quæ eſt materia in generatione plãtarum, mouet ſeipſam, ſed mouent eam {ſpermata,} .i. ſemina plantarum. Secundo ibi.

BESS.

Propter quod quidam faciunt ſemper actum, ueluti Leucippus & Plato, cum ſemper eſſe motum dicant. cur uero uel quem, non aiunt. nec cur ſic, nec cauſam. nihil enim ſuſque deque mouetur, ſed oportet ut ſemper aliquid præexiſtat. ſicuti nunc, natura quidem hoc modo. ui etiam aut ab intellectu, aut ab aliquo alio hoc modo, deinde, quiſnam primus ſit. differt. n. quàm maximè. At neque Platoni poſsibile eſt dicere id, quod quandoque putat principium eſſe, quod ſeipſum mouet. poſterior enim pariter cœlo eſt anima, ut ait.

Tex. 31.

ANT. par. 3.

Propter quod faciunt quidam ſemper actum, ut Leucippus & Plato. Semper enim dicunt eſſe motum. Sed quare, & quẽ, non dicunt, nec ſic, nec cauſam. Nihil enim ut contingit mouetur, ſed oportet ſemper aliquid exiſtere. Quemadmodum nũc, natura quidẽ ſic, ui uero, aut ab intellectu, aut ab alio, ſic. Deinde qualis prior. Differt enim ualde quodcunque eſt. At uero nec Platonem poſsibile dicere, quód exiſtimat aliquando principiũ eſſe quod ipſum ſeipſum mouet. Poſterius enim & ſimul cum cœlo anima, ut ait.

Tex. c 31.

Oñdit qũo huic rõnĩ quidã phyſici conſenſerunt. Dicit ergo, ꝙ pp hanc rõnem quidã phi poſuerunt ſp actũ exiſtentem, ſ. Leucippus ſocius Democriti, & Plato. Dixerũt. n. motum ſp fuiſſe etiam ante mũdum. Secundum quidem Leucippum in atomis per ſe mobilibus, ex quibus ponebat mundum conſtitui. Secundum Platonem uero in elementis, quæ dicebat ante conſtitutionem mundi mota fuiſſe motibus inordinatis, ſed poſtea à Deo fuiſſe ea reducta ad ordinem. Sic igitur quantũ ad hoc uidentur bene dixiſſe, ꝙ poſuerunt ſemper fuiſſe motum. Sed in hoc defecerunt, quia non dixerunt quis motus ſp fuerit, nec cauſam motus aſsignauerunt, nec ſimpliciter narrando, nec ſuæ poſitionis cauſam aſsignando, cum tñ {nihil moueatur ut contingit,} .i. ſine aliqua cauſa certa. Sed ſp oportet aliquid exiſtere, qđ eſt cauſa motus. Sicut nunc uidemus, ꝙ quædã mouentur hoc modo à natura, aut à uiolentia, aut ab intellectu, aut aliqua alia cauſa. Deinde debuerunt etiam aſsignare qualis ſit prima cã motus, utrum natura, ſiue uiolentia ſiue intellectus. multum. n. differt quodcunque horum ponatur cauſa motus. Sed nec Plato põt excuſari pp hoc, ꝙ poſuit principium motus eſſe aliquid mouens ſeipſum, quod dicebat eſſe animam. ſed anima ſm ipſum non fuit ante conſtitutionem mũdi, ſed fuit poſt illam in ordinatione motus. Fuit. n. facta ſimul cũ cœlo, quod ponebat aĩatũ. Et ſic anima non poterit eſſe principium illius motus inordinati. Deinde cum dicit.

Prædictæ rationi quidã antiquorũ conſenſerunt qui tã uero defecerunt.

Aĩa cũ cœlo ſimul fuit creata ſcđm Plat.

BESS. Tex. 32.

Arbitrari itaque potentiam actu priorem, quodammodo quidem bene eſt, quodammodo uero minimè, dictum autem eſt, quomodo.

ANT. Tex. c 32. par. 4.

Potentiam quidem igitur exiſtimare priorem actu, eſt quidem ut bene, eſt aũt ut non bene. Dictum eſt autem quomodo.

Soluit propoſitam qõnem, & circa hoc duo facit. Primo remittit ad hoc quod determinatum eſt in Nono de ordine potentiæ ad actum, dicens, ꝙ opinari potentiam eſſe priorem actu, quodam modo bene dicitur, & quodam modo non. Et quomodo hoc ſit, dictũ eſt in Nono. Ibi. n. dictũ eſt, ꝙ actus ſimpliciter eſt prior potentia, ſed in uno eodem quod mouet de potẽtia in actũ, potẽtia præcedit actũ tpe, quãuis actus ſit prior natura & perfectione. Scđo.

Tex. c 13 & inde.

Vbi ſupra

BESS.

Quod aũt actus ſit prior, Anaxagoras teſtatur. intellectus nãque, actu eſt. & Empedocles, amicitiam & contentionem ponens. & qui ſemper eſſe motum aiunt, ut Leucippus.

ANT. par. 5.

Quod aũt actus prius, teſtatur Anaxago. intellectus enim actus. Et Empedocles amicitiam & litem. Et ſemper dicentes motum eſſe, ut Plato & Leucippus.

Confirmat ſolutionem per poſitiones quorundã phorum, dicens, ꝙ hoc actus ſit ſimplr prior, teſtatur Anaxago. quia poſuit primũ principium mouẽs eſſe intellectum. Intellectus enim actus quidam eſt. Et etiam Emped. qui poſuit cauſas mouentes litem & amicitiam. Et Leucippus & Plato, qui poſuerunt ſemper motũ fuiſſe. Deinde cum dicit.

BESS.

Quare non erat tempore infinito chaos, aut nox, uerum ſemper eadem circuitione, aut aliter, ſi actus quidem prior potentia.

ANT. par. 6.

Quare non fuit infinito tempore chaos, aut nox, ſed eadem ſemper, aut periodo, aut aliter, ſi prior eſt actus potẽtia.

Ex determinatione qõnis præmiſſæ manifeſtar, quod

quod prius oſtenſum eſt.& circa hoc tria facit. Primo concludit ex præmiſsis perpetuitatem generationis. Secundo ex perpetuitate gñationis cõcludit perpetuitatẽ motus cœli ibi.{Si itaq; quidem ſp.} Tertio ex ꝑpetuitate motus cœli cõcludit ꝑpetuitatem primi mouentis immobilis, ibi.{Eſt igitur aliquid & quod mouet.} Dicit ergo primo, quòd ſi actus ſimpl'r eſt prior potentia, ſequitur, quòd falſa ſit opinio antiquorum naturalium, qui exiſtimantes potentiam ſimpl'r eſſe actu priorem, poſuerunt oĩa in infinito tp̃e prius fuiſſe in potentia, in quadam cõfuſione, quã appellabant chaos. Falſa etiam erit opinio poetarum theologorum, qui pp eãdem extimationem poſuerunt infinito tp̃e prius fuiſſe ſimplicẽ: rerum priuationem, q̃ res actu eſſe inciperent. Quã quidem rerum priuationem noctem appellabant, propterea forte, q aliter qualitates & formas ſenſibiles, lux communior & prior inuenitur, cum ipſi nihil præter ſenſibilia eſſe arbitrentur. Priuatio autem lucis nox eſt. Vtraque igitur opinio falſa eſt, ſi actus eſt prior potentia. Sed, cum uideamus ea, quæ gñantur, de potẽtia ad actũ procedere, neceſſe erit dicere, ꝙ eadem, quæ actu eſſe incipiunt poſt potẽtiam, ſemper fuerunt aliquo modo, uel ſm circularem generationẽ, prout ponuntur ea, quæ generãtur, prius fuiſſe eadem non ſm numerũ, ſed ſm ſpẽm: qđ quidem fit ſm circularem generationem. Nã ex terra humectata reſoluuntur uapores, ex quibus gñatur pluuia, per quam iterum humectatur terra. Similiter ab homine procedit ſperma, & generatur iterum homo. & ſic ea quę fiunt reiterantur eadem ſpecie propter circularem generationem. Aut etiã ea, quæ poſt potentiam fiunt in actu, eadem fuerunt ſemp. aliter, ſicut poſuit Anax. ꝙ præextiterunt actu in his ex quibus generantur. Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 33. Tex. 34.

Si uero ſemper idẽ circuitione, oportet ut aliquid ſemper ſimiliter operando permaneat. Quod ſi futura eſt generatio & corruptio, aliud operans aliter & aliter eſſe oportet. Neceſſe igitur eſt hoc quidem modo, illud ſecundum ſe operari, hoc uero ſecundum aliud. aut igitur ſecundum diuerſum, aut ſecundum primum. neceſſe autem eſt ut ſecundum hoc. hoc nãq; rurſus, & ſibi & illi cauſa eſt. Dignius ergo eſt, quod primum eſt: hoc nanque, ut ſemper ſimiliter ſe habeat, cauſa erat. ut uero taliter, aliud. ut autem ſemper, aliter, ambo ſcilicet. Patet igitur, quod motus quoque ita ſe habent. cur igitur alia quærere oportet principia?

ANT. Te. c. 34. pat. 7,

Si itaquequidem ſemper periodo, oportet aliquid ſemper manere ſimiliter agens. Si autem debeat fore generatio & corruptio, aliud oportet agens eſſe aliter & aliter. neceſſe eſt igitur, ſic quidem ſecundum ſe agere, ſic uero ſecundum aliud. Aut ergo ſecundum alterum, aut ſecundum primum: neceſſe eſt igitur ſecundum hoc. etenim illud ipſum cauſa & illi. Dignius ergo primum. etenim cauſa erat illud ipſius ſemper ſimiliter, & ipſius aliter, alterum, eius autem quod eſt ſemper aliter, palam quòd ambo. Ergo ſi ſic ſe habet motus, quid ergo alia oportet quærere principia? Quoniã aũt ita contingit, & ſi non ſit, ex nocte erunt, & ſimul omnia, & ex non ente, ſoluẽtur utique hæc. Et eſt aliquid ſemper motum motu inceſſabili. Hæc autem quę circulo. Et hoc nõ ratione ſolum, ſed opere palam. Quare ſempiternum erit utique primum cœlum

Ex perpetuitate generationis concludit.

Ex perpetuitate generationis concludit perpetuitatem motus cœleſtis. Suppoſito igitur, ꝙ nõ ſit aliquis alius motus, quo ea, quæ procedunt de potẽtia ad actum, ſp eadem fuerint, niſi ſm circuitum generationis, ex his, quæ in Sciã Naturali oſtenſa ſunt, & præcipue in Scđo de gñatione, concludit, ꝙ ſi aliquid permanet idẽ per circuitum gñationis, oportet & aliqd ſemper manere idem numero, quod ſimiliter agat ad hoc, ꝙ cauſet perpetuitatem. non enim poteſt eſſe cauſa perpetuitatis quæ inuenitur in gñone & corruptione, aliquid unum eorũ quæ generantur & corrumpuntur, quia nullum eorum ſemper eſt. neque etiam omnia, cum non ſimul ſint, ut oſtenſum eſt in. 8. Phy. Relinquitur igitur, ꝙ oportet aliquid eſſe perpetuum agens, quod ſp uniformiter agat ad ꝑpetuitatem cauſandam. Et hoc eſt primum cœlum, quod mouetur & renouat oĩa motũ diurno. Sed quia illud, ꝙ ſemper eodem mõ operat, non cauſat niſi aliquod ſp eodem modo ſe habens: in his aũt, quæ gñantur & corrumpuntur, apparet ꝙ non ſp ſe habẽt eodem modo, quia qñq; gñantur, & qñq; corrumpuntur, ſi ergo debet eſſe gñatio & corruptio in iſtis iferioribus, neceſſe eſt ponere aliquod agens, quod aliter ſe habeat in agendo. & hoc quidẽ agẽs dicit eſſe corpus, quod mouetur ſm circulum obliquum, qui dr̃ zodiacus. Quia, cum hic circulus declinat ad utranq; partem ab æquinoctiali; illud, ꝙ mouetur ſm circulum per zodiacum, oportet ꝙ ſit qñq; magis propinquum & qñq; magis remotum. & ſm hoc ſua propinquitate & remotione cauſat contraria. Videmus. n. ꝙ ea, quæ appropinquante ſole ad nos, gñantur, recedente ſole, corrumpuntur. Sicut herbæ, quæ in uere naſcuntur, & in autũno ſiccantur. Mouentur enim in circulo zodiaco & ſol & alij planetæ. Sed & ſtellæ fixæ dñr moueri ſup polos zodiaci, & non ſuper polos æquinoctiales, ut Ptolomeus probat. Ex harum aũt motu cauſat gño & corruptio omnium, quæ generantur & corrumpuntur, ſed magis euidenter ex motu ſolis. Hoc ergo mouens quod aliter agit, neceſſe{eſt ꝙ quodam modo agat ſm ſe,}. i. ex propria uirtute, inquantũ cauſat diuerſitatem generationis & corruptionis: quodam{uero modo ſm aliud,}. i. ex uirtute alterius, inquantum cauſat perpetuam generationem & corruptionem. Aut ergo oportet ꝙ{agat ſm aliquid alterum }ideſt uirtute alicuius alterius,{aut ſm primũ} ideſt uirtute primi, quod ſemper ſimiliter agit. Et cum non ſit aliquod alterum aſsignare, ex cuius uirtute cauſet perpetuitatem, neceſſe eſt ꝙ ſecundum hoc{quod ſimiliter agit,}. i. uirtute eius, perpetuitatem generationis & corruptionis cauſet. Id enim ſcilicet primum quod ſemper ſimiliter agit, eſt cauſa ipſi, quod aliter & aliter agit, quia id qđ aliter & aliter agit, perpetuo agit. id uero qđ ſemper ſil'r agit, eſt cauſa perpetuitatis eius, quod agit aliter & aliter: ut. ſ. perpetuo ſic agat, & illi etiam, quod ex eo cauſatur. ſ. generationi & corruptioni perpetuę. Ex quo patet, quòd ſecundum agens. ſ. quòd aliter & aliter agit, agit in uirtute{primi agẽtis,}. i. primi cœli ſiue primi orbis, quod ſemper ſimiliter agit. Sic ergo patet, ꝙ primũ agens, quod ſemper ſimiliter agit, eſt potius & dignius, quia ipſum eſt cauſa eius {quod eſt ſemper eſſe ſimiliter,}. i. ꝑpetuitatis. Sed eius, qđ eſt eſſe aliter & aliter, cauſa eſt alterũ agẽs, qđ aliter & aliter agit. Eius uero, quod eſt aliter & aliter ſe habere, quod eſt generationem & corruptionem eſſe perpetuam manifeſtum eſt, quòd ſunt cauſa ambo coniunctim. ſ. & primum quod ſemper

perpetuitatem motus cœleſtis. Tex. c. 35.

Tex. cõ. 36.

Zodiacus circulus eſt cã uarietatis per generatione & corruptionem.

Difformiter agẽs nõ niſi in uirtute uniformiter agen tis, eſt uarietatis, rerum cauſa.

ſimiliter

ſimiliter agit,& ſecundũ quod aliter & aliter agit. Ex hoc autem concludit quòd ſi ſic ſe habent motus cœli, quòd ex eis poteſt cauſari perpetuitas generationis & corruptionis in iſtis inferioribus, nõ oportet q̃rere aliqua alia principia ſcilicet ideas, ſicut Platonici poſuerunt: uel amicitiam & litem, ſicut poſuit Emped. quia per hunc modum conuenit aſsignare cauſam perpetuitatis generationis & corruptionis. Et ſi iſte modus non ponatur, ſequentur inconuenientia, ad quæ deducti ſunt primi philoſophantes ſcilicet quòd omnia {fiant ex nocte,} ideſt ex ſimplici priuatione, aut quòd omnia ſimul fuerint, uel quòd aliquid fiat ex non ente. Manifeſtum eſt ergo, quòd prædicta poſitione ſeruata, ſcilicet quòd ſit perpetua generatio & corruptio cauſata à motu cœli perpetuo, ſoluentur prædicta inconuenientia, & ſequetur, ꝙ aliquid ſemper moueatur motu qui non ceſſat, qui eſt motus circularis: Et hoc non ſolum apparet ratione, ſed ex ipſo effectu & per ſenſum. unde neceſſe eſt, ꝙ primum cœlum eo ꝙ ſemper hoc motu mouet, ſit ſempiternum. Deinde cum dicit.

BESS. Tex.35.

Eſtq; aliquid, quod mouet. Cum uero id, quod mouetur, & mouet, medium ſit, eſt etiam aliquid, quod nõ motum mouet, quod æternum, ſubſtantia & actus eſt.

ANT. Tex.c.35. par.8.

Eſt igitur aliquid & quod mouet. Quoniam autem quod mouetur, & mouens & medium. Igitur eſt aliquid quod non motum mouet ſempiternum, & ſubſtantia, & actus ens.

Concluſio principalis ex ſolone ꝓpoſitæ dubõnis expreſsius infertur. Hæc inquã. Eſt unus motor immobilis, ſẽpiternus, ſubſtantia actus ens.

Concludit ex prædictis perpetuitatem motoris ĩmobilis. Cũ.n.oẽ qđ mouet ab alio moueat, ut in phyſicis probatum eſt: ſi cœlum eſt perpetuum, & motus eſt perpetuus, neceſſe eſt aliquod eſſe mouens perpetuum. Sed quia in ordine mobilium & mouentium ĩueniuntur tria: quorum ultimum eſt quod mouetur tantum, ſupremum autem eſt mouens quod non mouetur, medium autem eſt quod mouetur & mouet: neceſſe eſt, quòd ponatur aliquod ſempiternum mouens quod non mouetur. Probatum eſt enim in Octauo Phyſico. quòd cum non ſit abire in infinitum in mouentibus & motis, oportet deuenire in aliquod primum mouens immobile: quia & ſi deueniatur in aliquod mouens ſeipſum, iterum ex hoc oportet deuenire in aliq̃d mouens immobile, ut ibi probatum eſt. Si autem primum mouens eſt ſempiternum & non motum, oportet quòd non ſit ens in potentia; quia quod eſt ens in potentia natum eſt moueri, ſed quòd ſit ſubſtantia per ſe exiſtens, & quòd eius ſubſtantia ſit actus. Et hoc eſt quod ſupra concluſerat. Sed neceſſe fuit mouere dubitationem quę erat apud antiquos, ut ea ſoluta oſtenderetur expreſsius quo ordine neceſſe eſt peruenire ad primum ens; cuius ſubſtantia eſt actus.

LECTIO VII.

Quomodo cum primum principium moueat ſicut intelligibile bonum & amatum, immobilis moueat ac neceſſarium.

BESS. Tex.36.

HOc autem modo, concupiſcibile & intelligibile mouet, nõ motum. borum autem prima eadem ſunt. deſyderabile nãque, quod apparet bonum. primum uero uoluntate affectabile, quod eſt bonum. magis uero appetimus, quia uidetur, quàm uideatur, quia appetimus. principium uero, intellectio. Ac intellectus, ab ĩtelligibili mouetur.

Tex.37.

ANT. Tex.c.35. par.1.

Mouet autem ſicut appetibile & intelligibile. Hæc enim ſola mouent non mota. Horum autem prima eadem. Cõcupiſcibile quidem enim, ipſum apparens: uoluntabile autem primum ipſum exiſtens bonum. Appetimus autem quia uidetur magis quam uidetur, quia appetitus principium eſt intelligentia. Intellectus autem ab intelligibili mouetur.

Tex.c.37.

Poſtquam Philoſophus oſtendit aliquam ſubſtãtiam eſſe ſempiternam, immaterialem, & immobilem, cuius ſubſtantia eſt actus, procedit ad inquirẽdum conditionem ipſius ſubſtantiæ. Et circa hoc tria facit. Primo inquirit de pfectione huius ſubſtantiæ. Secũdo de unitate & pluralitate ipſius, ibi. {Vtrum uero una ponenda.} Tertio de operatione eius, ibi. {Quę uero circa intellectum.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit perfectionem prædictæ ſubſtantiæ. Secundo oſtẽdit eam eſſe incorpoream, ibi. {Oſtenſum autem eſt} Circa primum duo facit. Primo oſtendit perfectionem dictæ ſubſtantiæ. Secundo excludit opinionem contrariam, ibi. {Quicunque autem putant.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit ſecundum quem modum mouens immobile moueat. Secundo ex hoc oſtendit ea quæ ad perfectionem eius pertinent, ibi. {Intelligibilis autem altera.} Dicit ergo primo ꝙ cum oſtenſum ſit quod ſit primum mouens non motum; neceſſe eſt quòd ſic moueat ſicut deſiderabile, & intelligibile. Hæc enim ſola ſcilicet deſiderabile & intelligibile inueniuntur mouere non mota. Quod ſic patet. Eſt enim duplex motus, naturalis, & uoluntarius, ſiue ſm appetitũ. Mouens autem motu naturali de neceſsitate mouetur, cum mouens naturaliter ſit generans & alterans. Nam etiam grauia & leuia ſecundum locum mouẽtur per ſe à generante. Generans autem & alterans immediate, oportet ꝙ aliter & aliter ſe habeant. Vnde etiam ſupra dictum eſt, quòd id qđ cauſat generationem & corruptionem agit aliter & aliter. In motu autem qui eſt ſecundum uoluntatem & appetitum, uoluntas & appetitus ſe habent ſicut mouẽs motum, ut patet in Tertio de Anima: Vnde relinquitur ꝙ ſolum id quod mouet ſicut appetibile, ſit mouens non motum. Dicitur autem primum mouẽs mouere ſicut appetibile: quia motus cœli eſt propter ipſum, ſicut ꝓpter finem, cauſatus ab aliquo ꝓximo mouẽte quod mouet propter primum mouens immobile, ut aſsimilet ſe ei in cauſando, & explicet in actum id quod eſt uirtute in primo mouente. Nõ enim eſt motus cœli ꝑꝑ generationem & corruptionem inferiorum ſicut propter finem, cum finis ſit nobilior eo quod eſt ad finem. Sic igitur primum mouens mouet ſicut appetibile. Sed apud nos aliud eſt quod mouet, ſicut deſiderabile: & aliud quod mouet, ſicut intelligibile bonum: cum tamen utrunq; moueat ſicut mouens non motum. Et hoc præcipue apparet in eo qui eſt incontinens. Nam ſecundum rationem mouetur ab intelligibili bono. Secundum autem uim cõcupiſcibilem mouetur ab aliquo delectabili ſecundum ſenſum quod uidetur bonum, cum non ſit bonum ſimpliciter, ſed ſolum ſecundum quid. Sed nõ poteſt eſſe huiuſmodi diuerſitas in primo intelligibili & primo deſiderabili. Sed oportet ꝙ primum

Primũ mouens mouet ut deſiderabile & intelligibile.

Tex.c.34.

Tex.c.50. Solũ mouens ut appetibile eſt non motũ.

Primũ deſiderabile ẽ primũ intelligibile.

mum intelligibile & primum deſiderabile ſint eadem. Et hoc ideo quia cõcupiſcibile quod non eſt intelligibile bonum, eſt apparens bonum. Primum autem bonum {oportet quòd ſit uoluntabile,} ideſt appetibile appetitu intellectuali. Nam uolũtas in intellectu eſt, & non in appetitu concupiſcentiæ tantum. Et hoc ideo quia quod appetitur ſecũdum concupiſcentiam uidetur bonum, eo ꝙ deſideratur. Nam concupiſcentia peruertit iudicium rationis, ut ei uideatur bonum quod eſt delectabile. Sed illud quod appetitur appetitu intellectuali, deſideratur, quia uidetur bonum ſecundum ſe. Huiuſmodi enim {appetitus principium eſt intelligentia}. i. actus intellectus qui mouetur quodammodo ab intelligibili. Sic igitur patet ꝙ concupiſcibile non eſt bonum niſi quod deſideratur ſecundũ rationis dictamen. Non ergo poteſt eſſe primum bonum, ſed ſolum illud quod, quia bonum eſt, mouet deſiderium, quod eſt appetibile & intelligibile ſimul. Deinde cum dicit.

BESS.

Intelligibile uero, alter, ordo eſt, qui per ſeipſum eſt. & huius ſubſtantia prima, atque huiuſce, quæ ſimplex & ſecundum actum eſt. Eſt autem unum, & ſimplex, non idem. ſiquidem unum, ſignificat menſuram. ſimplex uero, quo modo ſe habeat ipſum.

Vnũ & ſimplex non idem.

ANT. C6.37. par.2.

Intelligibilis autem altera coelementatio, ſecundum ſe, et huius cauſa ſubſtantia prima, & huius quæ ſimplex & ſecundum actum. Eſt autem unum & ſimplex non idem. Vnũ enim metrũ ſignificat: ſimplex autem qualiter habẽs ipſum.

Quia oſtenderat primum mouens eſſe intelligibile & appetibile, reſtat modo oſtẽdere ex hoc, quomodo in primo mouẽte perfectio inuenitur, & circa hoc tria facit. Primo enim oſtendit ex ratione intelligibilis & appetibilis perfectionem ipſius ſecundum ſe. Secundo per comparationem ad primum mobile, ibi. {Mouet autem ut amatum.} Tertio per comparationem ad id quod appetit & intelligit ipſum, ibi. {Deductio autem &c.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit perfectionem primi mouentis ex eo ꝙ eſt intelligibile, ſecundo ex eo ꝙ eſt appetibile, ibi. {At uero qđ bonũ &c.} Dicit primo, quòd ſicut mouentia & mota habent ſuam coordinationem, ita intelligibilia habent ſuã coordinationem: quam quidem coelementationẽ intelligibilem uocat, eo quòd unum intelligibile eſt primum principium intelligendi alterum, ſicut etiam unũ mouens, alteri eſt cã mouendi. Sicut igitur ex ordinatione mouentis & moti, oſtẽſum eſt, quòd primum mouens eſt ſubſtantia ſimplex & actus, ita etiam inuenitur idem ex ordinatione intelligibilium. Manifeſtum eſt enim ꝙ inter intelligibilia ſubſtantia eſt prima, eo ꝙ accidentia non intelligimus niſi per ſubſtantiam, per quam diffiniuntur. & inter ſubſtantias prius eſt intelligibile ſimplex quàm compoſitum. nam ſimplicia claudũtur in intellectu compoſitorum. Et inter ſimplicia, quæ ſunt in genere ſubſtantiæ, actus eſt prius intelligibile quàm potentia. nam potentia diffinitur p actum. Relinquitur igitur, quòd primum intelligibile ſit ſubſtantia ſimplex, quæ eſt actus, & ne uideatur incidere in opinionem Platonis, qui poſuit primum principium rerum ipſum unum intelligibile, oñdit conſequenter etiam inter unũ & ſimplex & dicit, ꝙ unum & ſimplex non idem ſignificant,

Primũ mouẽs eſt ſubſtantia ſimplex, quia eſt primũ intelligibile.

ſed unũ ſignificat menſurã, ut in Decimo oſtẽſum eſt, ſimplex autem ſignificat diſpoſitionem, ſecundum quam aliquid aliqualiter ſe habet, quia uidelicet non eſt ex pluribus conſtitutum. Deinde cum dicit.

Vnũ & ſimplex differunt. Tex.c2.

BESS.

At uero bonum quoque, & quod per ſe eligibile eſt, in eodem ordine ſunt. & ſemper, primum eſt optimum, aut analogum. Quod uero cuius gratia in immobilibus ſit, ipſa diuiſio manifeſtat. eſt enim id, cuius gratia alicui eorum, quorum hoc quidem eſt, hoc uero non eſt.

ANT. par.3.

At uero & quod bonum, & quod propter ipſum eligibile in eadem coelemẽtatione, & optimum ſemper, aut proportionabile, quod primum. Quod autem eſt quod cuius gratia in immobilibus, diuiſio oſtendit. Eſt enim alicui quod cuius gratia, quorum hoc quidem eſt, hoc uero non eſt.

Oſtendit idem ex ratione appetibilis dicens, ꝙ hoc, quod eſt bonum per ſe eligibile: ſecundum eandem ordinationem ſe habet. Nam illud, quod eſt prius in genere intelligibilium, eſt etiam melius in genere appetibilium, aut aliquid ei proportionaliter reſpondens. Quod quidem dicit, quia intelligibilia actu ſunt ſecundum ꝙ ſunt in intellectu, appetibilia autem ſecundum quod ſunt in rebus. Bonum enim & malum in rebus ſunt, ut in Sexto dictũ eſt. Sic igitur, ſicut ratio intelligibilis ſubſtantiæ eſt prior quam ratio intelligibilis accidentis, ſic ſe habent bona, quæ proportionaliter reſpondent his rationibus. Sic igitur optimum erit ſubſtantia ſimplex, quæ eſt actus, quod eſt primum inter intelligibilia. Et ſic manifeſtum eſt, ꝙ primum mouens idem eſt quod primũ intelligibile, & primum appetibile, quod eſt optimum. Sed, q̃a appetibile, & bonum habent rõnẽ finis, finis autem nõ uidetur eſſe in rebus ĩmobilibus, ut in obiectionibus tertij libri actum eſt, ideo hanc dubitationem remouet, & dicit, quòd hæc diuiſio, qua diſtinguitur quot modis dicit̃ finis, oſtendit, quòd cuius cauſa, ideſt finis, aliquo modo poteſt eſſe in immobilibus. Dupliciter autem poteſt eſſe aliquid finis alterius. Vno modo ſicut præexiſtens, ſicut medium dicitur finis præexiſtens motus grauium & huiuſmodi finem nihil prohibet eſſe in immobilibus. poteſt enim aliquid tendere per ſuum motum ad participandum aliqualiter aliquo immobili. & ſic primum mouens immobile poteſt eſſe finis. Alio modo dicitur aliquid eſſe finis alicuius, ſicut quod non eſt in actu, ſed ſolum in intentione agentis, per cuius actionẽ generatur: ſicut ſanitas eſt finis operationis medicinæ. & huiuſmodi finis non eſt in rebus immobilibus. Deinde cum dicit.

Tex.c8.

Primũ mouens eſt primũ appetibile.

Finis dupliciter.

Primũ mouẽs quum mobile eſt ultimum finis.

BESS. Tex.38.

Mouet itaque, ut quod amatur. quod mouetur autem, cætera mouet. At ſi quid mouetur, contingit etiam aliter ſe habere. Quare ſi latio prima etiam actus eſt, quo mouetur, hoc modo ſanè contingit aliter ſe habere ſecundum locum, quãuis non ſecundum ſubſtantiam. Cum autem aliquid ſit mouens, ipſum immobile exiſtens, actu ens. hoc nullo modo contingit aliter ſe habere latio nanque prima mutationum eſt: huius aũt, quæ circularis eſt. hanc aũt illud mouet. Ex neceſſitate itaq; eſt ens, & prout neceſſitas, bene eſt, & ſic principium neceſſarium nãque, toties dicitur, quoddam ui, quia præter inclinationem. quoddã, ſine quo non bene eſſet. quoddam, quod non aliter contingit ſe habere. ſed ſimpliciter eſt. à tali ergo principio, tum cœlum, tum natura dependet.

Principiũ neceſſariũ multifariã dici.

ANT.

Mouet autem ut amatum: moto uero, alia mouentur. Siquidem

Tex.c.38. par.4.

quidem igitur aliquid mouetur, contingit & aliter habere. Quare latio, quæ prima, & actus eſt ſecundum quòd moueatur. Ex hac autem contingit aliter habere ſecundum locum, & ſi non ſecundum ſubſtantiam. Quoniam autem eſt quidē mouens ipſum immobile ens, actu ens, hoc non contingit aliter ſe habere nullatenus. Latio enim prima mutationum, huius autem, quæ circulo. hoc autem mouet hoc. Ex neceſſitate igitur eſt ens. & neceſsitas bene & ſic principium. Nā neceſſarium totiens. hoc quidem uidetur quod propter impetum: illud uero ſine quo non bene: hoc autem non contingens aliter, ſed ſimpliciter. Ex tali igitur principio depēdet cœlū, & natura.

Comparat primum mouens immobile ad primum mobile dicens, ꝙ, cum primum mouens immobile moueat quaſi amatum, neceſſe eſt, ꝙ aliqd ſit primo motum ab ipſo, per quod mouet alia. & hoc eſt primum cœlum. Quia igitur ſupponimus, ꝙ motus ſit ſempiternus, oportet, ꝙ illud, qđ primo mouetur, ſempiternæ moueatur, & per ipſum moueantur alia. Dicitur autem melius quaſi amatum quam quaſi deſideratum, cum deſiderium ſit eius, quod nondum habetur, ſed amor etiam habiti eſt. Et ſi oportet, ꝙ ſempiterne moueat, neceſſe eſt quòd non contingat aliter & aliter ipſum ſe habere, ſed ut ſit ſemper in eadem diſpoſitione ſecūdum ſubſtantiam. Vnde neceſſe eſt, ꝙ primus motus, quo mouetur primum {mobile, ſit latio}. i. motus localis: quia quod mouetur {ſecūdum alios motus}. i. generationem & corruptionem, augmentū & diminutionem, & alterationem, neceſſe eſt ꝙ aliter & aliter ſe habeat ſecundum aliquid quod in ipſo eſt, ſcilicet ſecundum ſubſtantiam, quantitatem & qualitatem: ſed quod mouetur ſecundum loci mutationem habet quidem ſe aliter & aliter ſm locum, qui eſt extrinſecus locato, ſed non ſecundū ſubſtantiam, uel ſecundum aliquam intrinſecam diſpoſitionem ſubſtantiæ. Cum igitur primum mobile habeat ſe aliter & aliter ſecundum locum, & non ſecundum ſubſtātiam, oportet ꝙ primum mouens, quod eſt immobile & ſemper actu ens, nullo modo poſsit aliter & aliter ſe habere, quia non poteſt moueri. Moueretur enim maxime ſecundum primum motuum eſt loci mutatio. In hoc autem gñe, primus motus eſt motus circularis. hoc autē motu nō mouetur, cum hoc motu moueat. Primū .n. mouens non mouetur illo motu, quo mouet ſicut primum alterans non alteratur. non igitur mouetur circulariter. & per conſequens nullo modo poteſt moueri. & ſic nō poteſt aliter & aliter ſe habere. unde ſequitur, ꝙ primus motus ſit exiſtens in mobili ex neceſsitate. hoc enim eſt neceſſarium, qđ nō poteſt nō eſſe, ſed ex neceſsitate eſt, non ſicut ea, quæ ſunt per uiolentiā, ſed neceſsitas eius eſt ipſum bene ſe habere: & eius mouens eſt principium motus, ſcilicet ut deſideratum & finis. Et ꝙ talis ſit eius neceſsitas, manifeſtum eſt ex diuiſione neceſſarij. neceſſarium enim tribus modis dicitur. Vno modo quod eſt per uiolentiam, quia ſcilicet non poteſt non accidere propter impetum inferentis uiolentiam: alio modo dicitur, ſine quo non eſt aliquid bene, ſeu quia ſine eo nullo modo poteſt eſſe finis, ſicut cibus neceſſarius eſt ad uitā animalis, ſiue quia ſine eo non eſt aliquid perfecte ſe habens. ſicut equus eſt neceſſarius ad iter, quia ſine eo non faciliter itur. Tertio modo dicitur neceſſarium quod non conuenit aliter & aliter ſe habere, ſed ſimpliciter etiam ſecundū ſe neceſſarium eſt. Cum ergo dicitur, quòd cœlum ex neceſsitate mouetur, non poteſt dici, quòd huiuſmodi ſit neceſsitas uiolentiæ, quia in rebus incorruptibilibus non eſt aliquid extra naturam. quæ autem ſunt uiolenta ſunt extra naturam. Similiter non poteſt eſſe neceſsitas abſoluta, quia primum mobile eſt mouens ſeipſum, ut probatur in. 8. Phy. quod autem ſeipſum mouet in ſeipſo habet moueri & non moueri. Relinquitur ergo, quòd neceſsitas primi motus ſit neceſsitas ex fine, inquātum ſine perpetuitate talis motus non conuenit eſſe conuenientem ordinem ad finem. Ex hoc igitur principio, quod eſt primum mouens ſicut finis, dependet cœlum, & quantum ad perpetuitatem ſubſtantiæ ſuę, & quantum ad perpetuitatem ſui motus: & per conſequens dependet à tali principio tota natura, eo ꝙ omnia naturalia dependent à cœlo & à tali motu eius. Attendendum eſt autem, quòd cum Ariſt. hic dicat, quòd neceſsitas prima motus non eſt neceſsitas abſoluta, ſed neceſsitas, quæ eſt ex fine: finis autem principium eſt: quòd poſtea nominat Deum, inquantum attenditur per motum aſsimilatio ad ipſum: aſsimilatio autem ad id quod eſt uolēns, & intelligens, cuiuſmodi oſtendit eſſe Deum attenditur ſecundum uolūtatem, & intelligentiā, ſicut artificiata aſsimilantur artifici, inquantum in eis uoluntas artificis adimpletur, ſequitur quòd tota neceſsitas primi motus ſubiaceat uoluntati Dei.

Primū mouēs mouet primū mobile primo motu locali ꝑpetuo.

Primū mouēs eſt omnino imobile.

Primū mobile mouetur neceſſario neceſsitate finis non uiolētiæ.

Neceſſariū tribus modis.

Lect.6.

A primo mouēte depēdet cœlū & tota natura etiam quo ad ſubſtantiam.

Neceſsitas primi motus ſubiacet diuinæ uoluntati.

DEFENSIO XXVIII.

Conuenientius uſus fuit philoſophus nomine amoris, q̄ deſiderij, dum protulit principium ſimpliciter primum, mouere ſicut amatum.

HOc in loco ſuper præpoſito uerbo Philoſophi, dicit Sanctus Thomas quod melius dicitur ut amatum, quàm ut deſideratum, quia deſiderium eſt eius quod non habetur. Sed amor eſt etiā habiti. Hæc ille. Sed Ant. and. improbat hanc declarationem, dicens ꝙ hoc nihil ualet, quia deſiderium eſt etiam reſpectu habiti, ut dictum fuit in primo huius in prologo. Vnde & de deo qui à ſanctis angelis iam habetur, dicitur: In quem deſiderant angeli proſpicere. Et ideo utrunque bene dicitur, & quod mouet inquantum amatum, & inquantum deſideratum. Hæc ille. Sed uidetur hic homo ægre ferre, ꝙ diuus Thomas Philoſophum commendauerit de ſapienti modo loquendi, quo proprio & accommodato intentæ ſignificationi uocabulo uſus eſt. Deficit etiam tam in concluſione ſua principali, quàm in probatione. In cōcluſione quidem ſua deficit, tum quia falſa eſt, tum quia proponit eam contra ſibi oppoſitam, & tamen non ſoluit rationem, quæ innuitur pro oppoſita, qđ reprehenſibile admodum eſt in illo, qui onus aſſumpſit oppugnandi concluſionem aliquam. Falſam ergo eſſe concluſionem ſuam propoſitam contra eam quæ S. Tho. eſt, patet ex probatione, quam innuit Sanctus Thomas, qua probat oppoſitam eſſe ueram, uidelicet ꝙ deſiderium nō ſit habiti. Eſt autem hæc eius ad hoc ratio. Si deſiderium eſſet etiam habiti, deſide-

rium non diſtingueretur realiter neque formaliter ab amore, conſequens eſt falſum, cum in ſenſu ſint paſsiones diſtinctæ, & pari ratione diſtincti actus in uoluntate. Conſeqnentia uero patet, quia amor importat complacentiam quandam in re amata, ſiue habita, ſiue non. Cum ergo deſiderium ſit non habiti ut omnes concedunt, ſi eſſet etiam habiti, ut iſte dicit, iam & ipſum eſſet formaliter complacentia in rem amatam, ſiue habitam ſiue nõ, & ſic eſſet formaliter amor. In probatione etiam ſuæ falſæ concluſionis deficit dupliciter ſecundum quod duas probationes inducit. Et in prima quidem, hoc quod dicit dictum eſſe in prologo metaphyſicæ, ꝙ deſiderium ſit etiam habiti, falſum eſt. Neque enim Ariſtot. hoc dicit aut intendit, neque ipſe Ant. an. Et de Ariſt. quidem patet, quia Ariſt. deſiderij non meminit in ꝓlogo, niſi in prima eius propoſitione, hęc ſcilicet: Omnes homines natura ſcire deſiderant. Et rurſus circa finem prologi, ubi dicit: Quod qui ſcire propter ſe deſiderat, ipſam maximam ſcientiam maxime deſiderabit. Et cum utrobique de eodem deſiderio loquatur, probato quod in prima propoſitione non loquatur niſi de deſiderio proprie dicto, prout ſcilicet eſt motus appetitus in rem non habitam, liquido conſtabit quod in prologo Philoſophus nihil dicit aut intendit, ꝙ huius faueat phantaſiæ. Quod autem loquatur Philoſophus in prima propoſitione prologi huius de deſiderio proprie dicto quod eſt non habiti, patet primo ex ipſo philoſophico proceſſu, quia hoc non decet Philoſophum, & præcipue Ariſt. cuius proprium ſemper extitit doctrinam tradere ex proprijs, & non ſolum ex propriis principiis & cauſis rerum de quibus diſſerit, ſed etiam ex propriis & accommodatiſsimis uocabulis & modis loquendi, ita quod nunquam parabolico aut in proprio ſermone loquatur, uel tranſumptiua ſignificatione uocabuli, ubi ſecundum horum proprietatem ſuppetũt ei uerba. Id enim poetarum proprium eſt, & ideo alienũ ualdeà grauiſsimo Philoſopho, & pręcipue ubi tradit ſcientiarum omnium ſuppremam qualis eſt metaphiſica. Et hac etiã de cauſa Sanctus Tho. ſecundo de Anima reprehendit Platonem dicens eum habuiſſe malum modum docendi, eo quod uteretur parabolico ſermone ad altiſſima, humano tamen ac naturali ingenio non imparia, edocẽda. Cum igitur propria uocabuli huius (deſiderij inquam) ſignificatio ſit, ꝙ motum quendam appetitus in rem non habitam importet. (Per hoc enim diſtinguitur ab aliis actibus appetitus) & hoc uel ſimpliciter, uel inquantum non habita eſt puta ſi ſit deſiderata ſecundum eſſe perfectum, quo modo non habetur? Si ſit habita in præſenti, deſideratur continuatio in futurum, uel ſimili alio modo procedendo ab imperfecto uel inchoato ad perfectum: ergo Philoſophus propria illa ſignificatione uſus eſt in prologo metaphyſicæ, non autem impropria illa, qua de deſiderium dicitur tantum motus appetitus in rem deſideratã cum excluſione faſtidij, ſeu remiſsionis affectus. Secundo hoc idem patet tam ex Anto. and. quam ex Scoto, quàm etiam ex Philoſopho ipſo. Ex ipſo quidẽ Ant. and. patet, quia nullibi ſuper prologum illum, ſiue ex intentione Philoſophi, ſiue propria, exprimit qđ deſiderium ibi ſumendum ſit ſecundum impropriã hanc dictam ſignificationem. Vnde mirum eſt quomodo auſus fuerit hic dicere, quod in prologo dixerit uel docuerit id tale nomen ſignificaſſe. Sed, & ꝙ fortius eſt, ex uerbis etiam ſuis ĩ principio expoſitionis prologi expreſſe elicitur, quod tam ipſe quàm Philoſophus non niſi de deſiderio ſecundum propriam ſignificationem intendat. Dicit nanque ibi ꝙ intentio Philoſophi in illo proœmio eſt reddere auditores beneuolos, & ad amorem ſapientiæ trahere. Sed ſicut non traheret ad amorem ſapientiæ niſi dignitatem illius ac excellentiſsimã prædiceret, ita nec beneuolos eos redderet niſi deſideriis eorum occurreret, & digniſsimam hanc ſapientiam quam non habent ſe eos edocturum promitteret. Si enim eam haberent, nec auditores eius eſſent, nec beneuoli redderent, quia nihil utilitatis eis impartiendum offerret: ergo loquebatur in prologo de ſapientiæ deſiderio quam non habẽtes optabant ope Ariſto. aſſequi. Ex Scoto etiam idipſum ex hoc habetur, ꝙ ſecundum illum ſenſum putat Scotus in prologo nomen deſiderij Philoſophum accepiſſe, ſecundum quem ipſe Scotus ſuper prædicta Philoſophi ſententia fundat argumentum aut rationem, quam putat concludere ꝙ uidelicet poſsimus in hac uita ſubſtantias ſeparatas quidditatiue cognoſcere. Arguit autem ſic in tertia. q. 4. metaphyſi. Deſiderium naturale non poteſt ex toto fruſtrari, ſed omnes homines deſiderãt cognoſcere quidditatiue ſubſtantias ſeparatas, ergo &c. Minorem hanc probat ex prædicta Philoſophi ſententia dicens: Omnes homines natura ſcire deſiderant. ergo magis ſcibile, magis ſcire deſiderant, ergo maxime, maxime. Sed maxima ſcientia, maxime ſcibilis, eſt ſcientia ſubſtantiarum ſeparatarum, ergo &c. Hæc autem ratio quomodocunque currat, (Infirma quippe eſt ad intentum quo eam inducit, ꝙ uidelicet in hac uita ſit hoc poſsibile, ut per Capreolum & alios Thomiſtas oſtenditur in ſecunda diſt. primi.) hoc tamen ex ea ſaltem habetur, ꝙ hic non ſummat Scotus deſiderium, niſi prout eſt non habiti, quia non omnes habent illã ſubſtãtiarũ ſeparatarum notitiam, ergo de eodem deſiderio interpretanda ſecundum eum eſt ſententia Ariſto. Ipſum quoque Ariſto. ſub eodem ſenſu ibi loquutum fuiſſe, iam ipſa ſua uerba docẽt. De illo enim deſiderio loqui eum neceſſe eſt, quod omnibus hominibus adeſt ex natura, litera promit. Sed deſiderium ſcientiæ habitæ, non adeſt omnibus hominibus ex natura, immo non niſi cum maximo ſtudio adeſt & paucisſimis Deſiderium autem ſcientiæ non habitæ, omnibus naturaliter inſertum eſt, ergo de iſto Philoſophus loquitur, non de illo. Sic igitur patet ꝙ prima probatio quam Ant. and. inducit pro ſua falſa concluſione, ex omni parte corruit. Sed & ſecunda minus ualet, minus quoq; fauet honori eius. Dedecus quippe maximũ eſt, quo præcipue iſti homines in adſtruẽdis falſitatibus confunduntur, ꝙ ubi ſibi deſunt rationes naturales, in corde etiam philoſophiæ, recurrant ad ſacras literas pro ſubſidio. Sed ſicut neſcit diuina bonitas patrocinium præſtare criminibus, ſic neſcit diuina ſapientia ſubſidium prębere Philoſophicis erroribus. Quomodo autem poteſt ꝑ ſacras literas ꝓbari Philoſophum in uerbis ſuis habuiſſe hunc uel illum ſenſum, cum philoſophus ſacris literis non inhæreat? Sed præcipue de mõ loquendi & de uocabulorũ ſignificatis, nõ põt ex ſacra ſcriptura trahi argumẽtũ ad metaphyſicam, cum peculiare ſit ſacræ paginæ iuxta principijs theologorũ Diony. doctrinam, metapho

ricis ac parabolicis locutionibus uti, tum ob ipſius obiecti ac impartiri luminis altitudinem, tum etiam ut diuina à ſuperbis ſapientibus & prudentibus huius ſeculi merito abſcondantur, paruulis autem, ideſt humilibus reuelentur. Hic autem modus docendi, ab omni naturali ſcientia, & præcipue à metaphyſica alieniſſimus eſt. Propria quippe ſignificatione uocabula reſpondent, his præſertim quę nobis ad cognoſcendum proportionata ſunt, quia ſicut cognoſcimus, ita & nominamus. Vnde quæ proprie & per ſe cognoſcimus, proprie etiam & per ſe nominamus, & quæ per alia cognoſcimus, cuiuſmodi ſunt præcipue quæ facultatem noſtri intellectus excedunt, aliorum uocabulis ſecundum quandam etiam deficientem ſimilitudinem nominamus. Talia ſunt (ut dixi) quæque diuinitus reuelata. Nobis autem proportionata ſunt ea omnia quæ in ſcientiis humanitus acquiſitis traduntur. Vnde ex prædicta conditione utriuſque ſcientię, ſi diuinæ literæ aliquo utantur uocabulo, quo etiam utatur Philoſophus, poteſt potius argumentum ſumi ꝙ ſecundum aliud & aliud ſignificatum utantur diuinus & Philoſophus quàm ſecundum idem. Et ꝙ theologus ſeu diuinus dum ſupernaturalia promit, metaphorice loquatur, & Philoſophus proprie, merito præſumēdum eſt. Quod præcipue contingit in propoſito. Neque enim angelis proprie uiſionis nomen atque proſpectus cōpetit, cum ſenſus intuitum, quo angeli carent, uocabula iſta ſi proprie ſumantur inſinuent. Neque etiā reſpectu Dei qualitercunq; à ſe uiſi, feruntur deſiderio, ſi proprie loqui uolumus. Verum, quia non nobis adeſt uocabulorum copia, quibus proprie ſupernaturalia hęc exprimi poſſint, ideo ad beatiſſimæ illius intellectualis uiſionis excellentiam edocendam, uocabulis utitur, quæ proprie ſignificant præſentialem uiſionem corpoream, quæ apud nos notiſſima eſt ſm ſenſum. Cuius etiam ſummæ uiſionis delectationem maximam, quæ ex obiecti nobilitate proueniat, omneq; faſtidium tollat in uidendo, exprimit deſiderij nomen. Et ne ex proprietate ſignificationis uocabuli, qua ꝓprie rei non habitæ eſt, forte quis crederet ꝙ angeli careant uiſione illa, quam tantopere deſiderant, exprimunt literæ diuinæ, quomodo talia à ſe deſiderato bono non fruſtrantur, dicente Chr̄o, ꝙ angeli Dei in cœlo ſemper uident faciem Dei patris, & conſequenter faciem filij ac ſpiritus ſancti. In quo etiam exprimitur ꝙ uiſio illa ſit non imaginaria, non præſtigioſa, non enigmatica, ſed clariſſima & aptiſſima, utpote facialis, ī quo dicto etiam faciei nomine utitur metaphorice, ut patet. Ex his omnibus iam patet qualiter deſipuerit Ant. and. dum dixit quod nihil ualet declaratio illa ſancti Thomæ cum ſapientiſſima fuerit, & grauiſſimis fundamentis innixa, fauens plurimum Ariſ. qui nomine amoris hic uti uoluit, nō autem deſiderij. Habent enim quem amant ſubſtantiæ illæ ſimplices.

Sua potius impugnatio nihil ualet & multipliciter deficit, ut deductum eſt. Quod ſi etiam utroque uocabulo idem exprimi potuiſſet, adhuc melius nomine amoris quàm deſiderij exprimitur. Et hoc dicit S. Th. quod tamen non impugnat Ant. an. ſed impugnat eū quaſi intendat, ꝙ non poſſet uti nomine deſiderij, qđ tamen non dicit S. Tho. Ideo autem melius nomine amoris utitur quàm deſiderij, ultra ea quæ dicta ſunt, quia ſi nomine deſiderij uſus eſſet, occaſionem forte, erroris ex propria uocabuli ſignificatione alicui præſtitiſſet, ꝙ uidelicet deſiderata aſſimilatione ad primū deſiderabile, ſubſtantiæ illæ ſeparatæ quæ cœlos mouent priuatæ eſſent, quod falſum eſt. In hunc autem errorem non inducitur quiſquam ex nomine amoris ad propoſitum inducto. Et hæc circa præſentem defenſionē dicta ſufficiant, cū benedictione Dei. Amē.

Lectio VIII.

Quantæ perfectionis ſit prima ſubſtantia.

***D**egentia uero (qualis nobis pauco tempore) optima illi eſt. ſiquidem ita ſemper illud eſt. nobis autē profecto id impoſſibile eſt.*

a r s s. Tex. 39.

Deductio autem qualis optima paruo tempore nobis. Sic enim ſemper illud eſt, nobis quidem impoſſibile.

A N T. Tex. cō. 39. par. 1.

Hic Philoſophus cōparat primū quod mouet ſicut intelligibile & deſiderabile, ad id quod intelligit & deſiderat ipſum. neceſſe eſt enim ſi primum mouens mouet ſicut primum intellectum & deſideratum, quòd primum mobile deſideret & intelligat ipſum. Et hoc quidem uerum eſt ſecundum opinionem Ariſt. inquantum cœlum ponitur animatum anima intelligente & deſiderante. Circa hoc igitur tria facit. Primo oſtendit delectationē ſequi animam cœli deſiderantem, & intelligentem ex primo mouente deſiderato & intellecto dicēs, {quòd quædam deductio eſt,} ideſt delectabilis diſpoſitio ipſius deſiderantis & intelligentis primū ītelligibile, qualis optima poteſt eſſe nobis aliquo paruo tempore. Eſt enim intelligens & deſiderans ſemper in tali diſpoſitione delectabili, quod nobis eſt impoſſibile ſcilicet quòd ſemper ſimus in illa delectabili & optima diſpoſitione. Hoc autē quod dictum eſt, conſequenter oſtendit cum dicit.

A primo appetibili deriuatur in primo appotente delectatio ultima, qualis nobis in uia non eſt poſsibilis niſi paruo tempore & iperfecte. Facile deducitur textus iſte legētib⁹ quæ de felicitate exponit. Ariſ. in 10. Etichorū.

Quoniam & delectatio, actus huius eſt. Et ob hoc uigilatio, ſenſus, intellectio, maximè delectabile eſt. ſpes autem ac memoria, propter hæc. Ipſa uero intellectio ſecundum ſe, eius eſt, quod ſecundum ſe optimum eſt. & quæ maximè eſt, eius quod maximè eſt.

a r s s. vide digreſſionē Aue.

Quoniam eſt delectatio actus eius. Et propter hoc uigilatio, ſenſus, & intelligibilia, & delectabiliſſimum. Spes uero & memoriæ propter hoc. Intelligentia autem quæ ſecundum ſe, eius quod ſecundum ſe optimum: & quæ maxime, eius quod maxime.

A N T. par. 2.

Quia ſcilicet in actu huius deſiderantis & intelligentis primum principium eſt delectatio. Delectatio enim conſequitur operationem connaturalem alicuius intelligentis & deſiderantis, ut patet in Decimo Ethicorum. Et ſignum huius eſt, quia delectatio maxime eſt in uigilia, & ſenſu actuali & intelligentia. Habent enim ſe intellectus & ſenſus in actu ad ſenſum & intellectum in potentia, ſicut uigilia ad ſomnum. Et quòd iſta ſint maxime delectabilia, patet ex hoc, quòd alia non ſunt delectabilia, niſi propter hoc. Species enim in memoria ſunt delectabiles, inquantum præteritas uel futuras operationes delectabiles ingerunt animis, ut præſentes. Quia igitur in actu ſenſus, & ītellectus, delectatio conſiſtit, manifeſtum eſt, {quòd intelligentia,} ideſt actus intellectus inquantum huiuſmodi, eſt eius ꝙ eſt ſecundum ſe optimum. Bonum. n. intelligibile excedit bonum ſenſibile, ſicut bonum immobile, & uniuerſale bonum mutabile & particulare. Etiam ſequitur ꝙ delectatio, quæ eſt in actu

Ca. 4 & 5.

Bonū intellectus eſt optimum

intellectus, ſit eminentior delectatione, quæ eſt in actu ſenſus. Et p conſequens oportet ꝙ maxima & perfectiſsima intelligentia, ſit maxime optimi. & ita ſequitur maxima delectatio. Sic igitur manifeſtum eſt, ꝙ in illa intelligentia, qua intelligitur primum mouens, quod etiam eſt primum intelligibile, eſt maxima delectatio.

Delectatio itellectiua eſt eminentior ſenſitiua.

BESS.

Seipſum uero intellectus intelligit aſſumptione intelligibilis. intelligibdis nãque fit attingens & intelligens, ita ut idem intellectus & intelligibile ſit ſuſceptiuum enim intelligibilis & ſubſtantiæ, intellectus eſt, operatur autem, habens. Quare iſtud magis quàm illud, eſt id diuinum quod intellectus uidetur habere. & ſpeculatio optimum & maximè delectabile eſt. Si igitur ita bene ſe habet Deus ſemper, ut nos aliquando, admirabile eſt. quod ſi magis, adhuc admirabilius eſt. at ita ſe habet.

ANT. par. 3.

Seipſum autem intelligit intellectus ſecundum tranſumptionem intelligibilis. Intellibilis enim fit attingens & intelligens. quare idem intellectus & intelligibile. Suſceptiuum enim intelligibilis & ſubſtantiæ, actuatur autem habens. Quare illud magis iſto quod uidetur intellectus, diuinum habere, & ſpeculatio, delectabiliſsimum & optimum. Si igitur ſic bene habet, ut nos quandoque, Deus ſemper mirabilis. Si autem magis, adhuc mirabilius habet aliquis.

Quomodo intellectus fiat intelligibilis.

Oſtendit, ꝙ in primo intelligibili eſt adhuc perfectior intelligentia, & delectatio quàm in intelligente & deſiderante ipſum. Et dicit, quòd hoc eſt de ratione intellectus, quòd intelligat ſeipſum inquantum tranſumit uel concipit in ſe aliquid intelligibile. fit enim intellectus intelligibilis per hoc ꝙ attingit aliquod intelligibile. Et ideo, cum ipſe intellectus fiat intelligibilis concipiendo aliquod intelligibile, ſequetur ꝙ idem ſit intellectus & intelligibile. Quomodo autem intellectus attingat intelligibile exponit. Intellectus enim comparatur ad intelligibile ſicut potẽtia ad actum, & perfectibile ad perfectionem: & ſicut perfectibile eſt ſuſceptiuum perfectionis, ita intellectus eſt ſuſceptiuus ſui intelligibilis: intelligibile autem proprie eſt ſubſtantia. nam obiectum intellectus eſt quod quid eſt. & propter hoc dicit, ꝙ intellectus eſt ſuſceptiuus intelligibilis & ſubſtãtiæ. Et, quia unumquodque ſit actu inquantum conſequitur ſuam perfectionem, ſequitur ꝙ intellectus fiat in actu inquantum recipit itelligibile. hoc autẽ eſt eſſe actu in genere intelligibilium, quod eſt eſſe intelligibile. Et, quia unumquodque inquantum eſt actu, eſt agens, ſequitur ꝙ intellectus inquantum attingit intelligibile, fiat {agens & operans,}. i intelligens. Sed ſciendum eſt, ꝙ ſubſtantiæ materiales non ſunt intelligibiles actu, ſed potentia, fiunt autem intelligibiles actu per hoc ꝙ mediãtibus uirtutibus ſenſitiuis earum ſimilitudines immateriales (redduntur per intellectum agentem?) Illæ autem ſimilitudis non ſunt ſubſtantiæ, ſed quędam ſpecies intelligibiles in intellectu poſsibili receptæ. Sed ſecundum Plato. ſpecies intelligibiles rerum materialiũ erãt per ſe ſubſiſtentes. Vnde ponebat, ꝙ intellectus noſter ſit intelligens actu per hoc ꝙ attingit ad huiuſmodi ſpecies ſeparatas per ſe ſubſiſtentes. Sed ſecundum opinionem Ariſt. intelligibiles ſpecies rerum materialium non ſunt ſubſtantię per ſe ſubſiſtentes. Eſt tamen aliqua ſubſtantia intelligibilis per ſe ſubſiſtens, de qua nunc agit. Oportet enim

Intellectus quando & qd ſit actu in genere intelligibilium.

eſſe primum mouens ſubſtantiam intelligentem & intelligibilem. Relinquitur igitur, ꝙ talis eſt comparatio intellectus primi mobilis, ad illam primã intelligibilem ſubſtantiam mouẽtem, qualis eſt ſecundum Platonicos comparatio intellectus noſtri ad ſpecies intelligibiles ſeparatas, ſecundum quarum contactum & participationem fit intellectus actu, ut ipſe dicit. Vnde intellectus primi mobilis fit intelligens in actu per cõtactum aliqualem primæ ſubſtantiæ intelligibilis. Propter quod autem unumquodque tale & illud magis. Et ideo ſequitur ꝙ quicquid diuinum & nobile, ſicut eſt intelligere & delectari inuenitur in intellectu attingente, multo magis inuenitur in intelligibili primo quod attingitur. Et ideo conſideratio eiuſdem, & delectabiliſsima eſt & optima. Huiuſmodi autem primũ intelligibile dicitur Deus. Cum igitur delectatio, quã nos habemus intelligendo, ſit optima, quãuis eam non poſſumus habere niſi modico tempore, ſi Deus ſemper eam habet, ſicut nos quandoque mirabilis eſt eius felicitas. Sed adhuc mirabilior, ſi eã habet potiorẽ ſemper, quàm nos modico tẽpore.

Qualiter intellect[us] primi mobilis itelligat primũ mouẽ.

Felicitas primi motoris ẽ omnium optima.

BESS.

Cæterum, uita quoque profectò inexiſtit. ſiquidem intellectus operatio, uita eſt. ille uero, eſt actus. actus uero per ſe, illius uita optima & perpetua eſt. Dicimus itaque Deum ſempiternum, optimumq́; uiuens eſſe. Quare uita & æuum continuum & æternum Deo ineſt. hoc enim eſt Deus.

Deus.

ANT. par. 4.

Et uita autem utique exiſtit. Etenim intellectus, actus, uita. Illud autem, ipſe actus eſt. Actus autem quod ſecundum ſe illius, uita optima & ſempiterna. Dicimus autem Deum eſſe animal ſempiternum optimum. Quare uita, & duratio cõtinua & æterna exiſtit Deo. Hoc enim Deus.

Tertio, quia dixerat ꝙ Deo competit conſideratio, oſtẽdit quomodo ſe habeat ad eam. Et dicit ꝙ Deus eſt ipſa uita. Quod ſic probat. {Actus intellectus,}. i. intelligere, uita quædam eſt, & eſt perfectiſsimum quod eſt in uita. Nam actus ſecundum ꝙ oſtenſum eſt, perfectior eſt potẽtia. Vnde intellectus in actu perfectius uiuit quàm intellectus in potentia, ſicut uigilans quàm dormiens. Sed illud primum, ſcilicet Deus, eſt ipſe actus. Intellectus. n. eius eſt ipſum ſuum intelligere. Alioquin compararetur ad ipſum, ut potentia ad actum. Oſtenſum autem eſt ſupra ꝙ eius ſubſtantia eſt actus. Vnde relinquitur ꝙ ipſa Dei ſubſtantia ſit uita, & actus eius ſit uita ipſius optima & ſempiterna, q̃ eſt ſecũdum ſe ſubſiſtens. Et inde eſt ꝙ in fama hominum dicitur, ꝙ Deus eſt animal ſempiternum & optimum. Vita enim apud nos in ſolis animalibus apparet manifeſte. Inde eſt ergo ꝙ dicitur animal, quia uita cõpetit ei. Quare manifeſtum eſt ex præmiſſis, ꝙ uita & duratio continua & ſempiterna ineſt Deo, q[ui]a Deus hoc ipſum eſt quod eſt ſua uita ſempiterna, non quòd aliud ſit ipſe & uita eius. Deinde cum dicit.

Deus eſt ipſa uita.

Intelligere Dei ipſe Deus eſt, & ſimiliter intellectus. Tex. c. 51.

Deũ dicitur aial ſempiternũ & optimum, & quare.

BESS. Tex 40.

Quicũque uero (ut Pithagorici & Pſeuſippus putãt) optimum & pulcherrimum non eſſe in principio, eo quod plantarum quoque ac animalium principia, cauſæ quidem ſunt: bonum uero & perfectum in his eſſe, quæ ex his ſunt, non rectè putant. ſperma nãque ex alijs prioribus perfectis eſt. neque ſperma primum eſt, ſed quod perfectum eſt. ueluti hominem dicere quiſpiam poſsit priorem ſpermate eſſe, non illum, qui eo generatur, ſed alium, ex quo ipſum ſperma eſt.

Quod

Quod itaque eſt quædam æterna immobilisq; ſubſtantia, & à ſenſibilibus ſeparata, conſtat ex dictis.

ANT. Tex.c.40. par.5.

Quicunque autem putant, ut Pythagorici & Leucippus, optimum & nobiliſsimum non in principio eſſe, quare plantarum & animalium principia ſunt cauſæ, bonum uero & perfectum in his, quæ ex his, non recte exiſtimant. Nam ſperma ex alteris eſt prioribus perfectis, & primum non eſt ſperma, ſed perfectum. ut priorē hominem dicat aliquis eſſe ſpermate. Non enim qui ex hoc fit, ſed alterum ex quo ſperma. Quod quidem igitur eſt ſubſtantia alia ſempiterna & immobilis ſeparata à ſenſibilibus, manifeſtum ex his.

Excludit errorē ponentiū primū principiū eſſe imperfectum.

Excludit opinionem attribuentium imperfectionem primo principio dicens, ꝙ non recte exiſtimant quicunque non ponunt optimum & nobiliſsimum inueniri in primo principio, ut Pythagorici, & Leucippus. qui ex hoc mouebantur, ꝙ principia animalium & plantarum ſunt quædam cauſæ boni & perfectionis: ſed bonum & perfectum non inuenitur in principiis, ſed in his, quæ producuntur ex eis, ſicut ſemina, quæ ſunt principia animalium & plantarum īperfecta ſunt, ex aliquibus aliis prioribus perfectis. Hoc igitur ſoluit interimendo motiuum eorum. Sperma enim non eſt primum ſimpliciter, ſed aliqd perfectum. ut ſi quis dicat hoiem eſſe priorem ſpermate, non quidem eum, qui dr̄ naſci ex ſpermate, ſed alterum, ex quo ſperma reſoluitur. Probatum eſt enim ſupra, ꝙ actus ſimpliciter eſt prior potentia, licet in uno & eodem ordine generationis & temporis, potentia præcedat actū. His autem habitis, epilogando concludit manifeſtum eſſe ex dictis, ꝙ eſt aliqua ſubſtantia ſempiterna & immobilis, ſeparata à ſenſibilibus. Deinde cum dicit.

Libro.9. Te.c.13.

BESS. Tex.41. Vide digreſſionē Auer.

Oſtenſum autem eſt, quod nec ullam magnitudinem poſsibile eſt hanc ſubſtantiam habere, uerum impartibilis, indiuiſibilisq; eſt. nam infinito tempore mouet. nihil uero finitum infinitam potentiam habet. cum uero omnis magnitudo, aut infinita, aut finita ſit, finitam quidem propter hoc non haberet magnitudinem: infinitam uero, quoniam omnino nulla eſt infinita magnitudo.

ANT. Tex.c 41. par.6.

Oſtenſum eſt autem, & quia non contingit habere hanc ſubſtantiam magnitudinem nullam, uerum ſine patre & indiuiſibilis eſt. mouet enim per infinitum tempus, & non habet potentiam infinitam finitum. Quoniam autem omnis magnitudo finita eſt, aut infinita, finitam quidem propter hoc utique non habebit magnitudinem. Infinitam uero non, quia totaliter nulla eſt infinita magnitudo.

Primū mouēs eſt ſubſtantia incorporea. Tex.cō.38. Tex.c 34 Primū mouens eſt uirtutis infinitæ. Lect.6.

Proſequitur quædam, quæ adhuc conſideranda reſtant de prædicta ſubſtantia. Et primo oſtendit, ꝙ eſt incorporea dicens, ꝙ oſtenſum eſt in Octauo Phyſi. ꝙ huiuſmodi ſubſtantia nullam magnitudinem poteſt habere, ſed eſt impartibilis & indiuiſibilis. Cuius breuiter reſumit probationem dicens, ꝙ huiuſmoi ſubſtantia mouet in infinito tempore, cum primus motus ſit ſempiternus, ut ſupra dixit: ex hoc autem ſequitur ꝙ eius uirtus ſit infinita. Videmus enim in mouētibus inferioribus, ꝙ quāto aliquid eſt maioris uirtutis, tanto uirtus ſe extēdit ad diuturniorem operationem. nullum autem finitum poteſt habere potentiam infinitam. Vnde ſequitur, ꝙ propter hoc prædicta ſubſtantia nō habebit magnitudinem finitam. Magnitudinem autem infinitam habere nō poteſt, quia nulla magnitudo eſt infinita, ut ſupra probatum eſt. Quia igitur omnis magnitudo uel eſt finita uel infinita: relinquitur ꝙ prædicta ſubſtantia ſit omnino abſque magnitudine. Non autem uirtus huius ſubſtantiæ dicitur infinita priuatiue, ſecundum ꝙ infinitum congruit quantitati, ſed dicitur negatiue, prout. ſ. nō limitatur ad aliquem determinatum effectum. Nō autem poteſt dici uirtus cœleſtis corporis infinita, etiam ſi infinito tempore moueat inferiora corpora, quia non mouet niſi motum. Et ita īfluētia eſt ex primo mouente. Sed nec etiam poteſt dici ꝙ in corpore cœleſti ſit uirtus infinita, & ſi infinito tempore eſſe habeat, quia in eo non eſt uirtus actiua ſui eſſe, ſed ſolum ſuſceptiua. Vnde infinita eius duratio, oſtendit uirtutem infinitam exterioris principij. Sed ad hoc ꝙ ipſum ſuſcipiat incorruptibile eſſe ab infinita uirtute, requiritur quòd in ipſo non ſit principium corruptionis, neque potētia ad non eſſe.

Lect.11. Lect.10.

Infinitū dupliciter, & qualiter Deo attribuitur.

Cœlū non eſt uirtutis infinitæ.

BESS.

At uero & quoniam quid impaſsibile & immutabile eſt. omnes nanque reliqui motus, poſteriores eo ſunt, qui ſecundum locum eſt. Et quidem hæc, propter quid hoc ſe habeant modo, dilucida ſunt.

ANT. par.7.

At uero & quia impaſsibilis & inalterabilis. Omnes enim alij motus poſteriores ſunt eo, qui eſt ſecundum locum. Hæc quidem ergo manifeſtat, quia hunc modum habent.

Primū mouēs eſt immobile quocunque motu.

Secundo, quia ſupra oſtenderat quòd primum mouens non mouetur motu locali, oſtendit conſequenter quòd nec etiam aliis motibus dicens, ꝙ etiam impoſsibile eſt eſſe alterabile primum mouens. Oſtenſum enim eſt ſupra, ꝙ non mouetur motu locali. Omnes autem alij motus ſunt poſteriores iſto motu, qui eſt ſecundum locum. Remoto igitur primo neceſſe eſt remoueri poſteriora. Vñ quicquid inuenitur, moueri aliis motibus mouetur motu locali. Vltimo autem concludit, quòd manifeſtum eſt ꝙ prædicta ſe habeant, ſicut determinatum eſt.

Lectio IX.

Vnam ſimpliciter eſſe primam ſubſtantiam, ſub qua plures alias ſubſtantiæ ſunt ex ipſis orbium motibus oſtendit.

BESS. Tex.42.

VTrum autem una ſit ponenda talis ſubſtātia, an plures, & quot, non oportet nos latere, ſed meminiſſe quoque aliorum ſententias, quod de pluralitate, nihil quod dictu egregium ſit, dixerunt. De ideis nāque opinio nullam accommodatam conſyderationem habet. numeros nāq; dicunt ideas qui dicunt ideas, eſſe: de numeris uero quādoque ut de infinitis aiunt, quandoque tanquam uſque ad denarium determinatis. qua uero de cauſa tanta numerorum pluralitas ſit, nihil cum diligentia demonſtratiua dicitur.

Ideæ.

ANT. Tex.c.42. par.1.

Vtrum autem unam ponendum talem ſubſtantiam, aut plures, & quot, oportet non latere, ſed reminiſci & aliorum negationes, quia de pluralitate nihil dixerunt quod ſit planum dicere. Quæ enim circa ideas exiſtimatio, nullam perſcrutationem habet propriam. Numeros enim dicunt ideas. Sed de numeris quandoque quidem ſicut de infinitis dicunt, quandoque autem uſq; ad decem determinatis. Propter quam uero cauſam tanta pluralitas numerorum, nihil dicitur ſtudio demonſtrato.

Sermo de numero ſubſtantiarū ſeparatarum.

Poſtquam Philoſophus oſtendit perfectionem ſubſtantiæ immaterialis, hic inquirit de unitate, uel multitudine eius. & circa hoc tria facit. Primo o-

ſtendit neceſsitatem pertractandi hanc quęſtionem, quia ab aliis nihil de hoc determinate dictũ eſt. Secundo oſtendit ꝙ ſunt plures, ibi. {Nobis autem eſt ex ſuppoſitis.} Tertio oſtendit quot ſunt, ibi. {Pluralitatem uero lationum.} Dicit ergo primo, ꝙ non oportet latere utrum ſit ponẽdum unã ſolam ſubſtantiam talem, ſcilicet ſempiternam, immaterialẽ, aut plures: & ſi plures, quod quot ſunt, ſed etiam oportet {cõmemorare negationes aliorum}. i. ꝙ alij nihil dixerunt, quod ſit manifeſtum & planum de pluralitate harum ſubſtãtiarum. Q𝔡 ſic patet. Ponentes enim ſubſtantias immateriales maxime fuerunt qui poſuerunt ideas Opinio autẽ de ideis ſecundum id quod ſunt, non habet rationem alicuius certæ pluralitatis, quia ideæ ponuntur omnium rerum, quæ communicant in aliquo communi. Sed quia ponentes ideas dixerunt eas eſſe numeros ex parte numerorum aliqua ratio haberi poterat pluralitatis. Sed tamen de pluralitate numerorum non ſemper eodem modo differebãt, ſed quandoque dicebant ſpecies numerorum eſſe infinitas. Quod quidem uerum eſt, quantum ad ipſam propriam numerorum rationem, quia ſemper unitas addita, aliam ſpeciem numeri facit. Vnde, cum in infinito additio fieri poſsit in numeris, in infinitum ſpẽs numerorum multiplicantur. Quandoque autem dicuntur ſpecies numerorum determinari uſque ad. 10. & hoc quantum ad numerorũ nominationem. Nãque omnes numeri ſupra decẽ, uidentur eſſe ſecundum nomen alicuius primi numeri aliqualiter iterati. Sed non poſſunt oſtendere per determinatam rationem, quare ſit tanta pluralitas numerorum, ſcilicet uſque ad. 10. & nõ plus neque minus. Nec eſt mirum, cum iſta determinatio ſpecierum non ſit ſecundum rem, ſed ſecundũ nomen. Aſsignant autem alij hanc rationem, quia numerus denarius generatur ex progreſsione numerorum uſque ad quaternarium, qui eſt primus numerus quadratus. Vnum enim & duo ſunt tria, quibus ſi tria addantur fiunt ſex, quatuor autẽ additis conſurgunt decem. Deinde cum dicit.

Antiq non fuerunt ſolliciti circa numerum ſubſtantiarum ſeparatarum.

BESS. Tex 43. Primũ ens.

Nobis uero ex præſuppoſitis, atque determinatis dicendum eſt. Principium enim ac primum entium, tum per ſe, tum per accidens, immobile eſt: mouens autem, primo, ſempiterno & uno motu. Cum uero quod mouetur neceſſe ſit ab aliquo moueri (primũq; mouens immobile per ſe eſſe) ac motu æterno ab æterno moueri, & uno, ab uno.

ANT. Tex.c 43. par. 2.

Nobis autem ex ſuppoſitis & determinatis dicendum. Principium quidem enim & primum entium eſt immobile & ſecundum ſe, & ſecundum accidens: mouens uero primũ ſempiternum & unum motum. Quoniam autem quod mouetur neceſſe eſt ab aliquo moueri, & primum mouens immobile eſſe ſecundum ſe, & ſempiternum motum à ſempiterno moueri, & unum ab uno.

Oſtẽdit, ꝙ neceſſe eſt eſſe plures hmõdi ſubſtantias. & circa hoc duo facit Primo reſumit quod oſtenſum eſt de primo principio dicens, ꝙ, cum alij nihil dixerint demonſtratiue de pluralitate ſubſtãtiarum ſeparatarum, nobis dicendum eſt de hoc ꝑ ea, quæ ſunt ſuppoſita & determinata prius. Dictũ eſt enim ſupra, ꝙ primum principium entium eſt quoddam quod non mouetur, neque ſ͠m ſe, neque ſ͠m accidens, ſed mouet unum motum, qui eſt primus & ſempiternus. Quia enim omne quod mouetur, neceſſe eſt ab aliquo moueri (ut probatum eſt in. 8. Phy.) neceſſe eſt, ꝙ primum mouẽs ſit omnino immobile, & ſempiternus motus ſit, à ſempiterno motore, & unũ motum ab uno motore.

Tex.c.29. & inde. Tex.c.33.

BESS.

Videmusq; præter ſimplicem lationem totius, quàm dicimus primam ſubſtantiam & immobilem mouere, cæteras etiam lationes, quæ errantium ſunt, ſempiternas eſſe (ſempiternum nãque & irrequieſcibile, circulare corpus eſt. mõſtratum autem eſt de his in phyſicis) neceſſe eſt harum quoque lationum unamquãque, à per ſe ĩmobili, & æterna ſubſtantia moueri. nam & ſtellarũ natura, perpetua ſubã quædam exiſtẽs, & quod mouet, perpetuũ, & prius eſt moto. & quod prius ſubſtantia eſt, ſubã ſit neceſſe eſt. Conſtat itaq; neceſſe eſſe, tot ſubſtantias eſſe natura perpetuas, & per ſe immobiles, ac abſque magnitudine, ob cauſam prius dictam. Quod igitur ſubæ ſunt, et harũ quænã prima, quæue ſcda, ſecundũ eũ ordinem, quem & lationes ſyderum habent, patet.

Tex. 44.

ANT. par. 3.

Videmus autem præter uniuerſi ſimplicem lationem, quã mouere dicimus primam exiſtentem ſubſtantiam & immobilem, alias lationes planetarum ſempiternas (ſempiternum enim & inſtabile circulare corpus: oſtenſum eſt autem in phyſicis de his:) neceſſe & harũ lationum unamquãque, ab immobili moueri ſecundũ ſe & ſempiterna ſubſtantia. Aſtrorum enim natura ſempiterna ſubſtantia quædam ens, & mouens ſempiternum, & prius eo quod mouetur. Et quod prius ſubſtantia, ſubſtantiam eſſe neceſſe eſt. Palam itaque quòd tot ſubſtantias eſſe neceſſe eſt, natura ſempiternas & immobiles ſecundum ſe, & ſine magnitudine, propter prædictam cãm. Quot quidẽ igitur ſint ſubſtãtiæ, & harum quæ prima & ſcda ſecundum ordinem eũdem lationibus aſtrorũ, palã.

Tex c 44.

Inueſtigat pluralitatẽ ſubſtantiarum ſeparatarũ ex pluralitate ſempiternorũ motuum & mobilium. 8. Ph. t. c. 41 & inde. 75. & inde.

Secundo oſtendit, ꝙ poſt primum principium neceſſe eſt ponere plures ſubſtantias immateriales ſempiternas dicens, ꝙ præter ſimplicem motũ localem uniuerſi, qui eſt motus diurnus, quo totũ cœlum reuoluitur, & eſt uniformis, & eſt ſimpliciſſimus, quem motum cauſat prima ſubã immobilis, uidemus aliquos motus locales planetarum, qui etiam ſunt ſempiterni, quia corpus circulare, ſcilicet cœlũ, eſt ſempiternum. unde ſempiternitas motus non tollitur per corruptionem mobilis. Et {eſt inſtabile}. i. non potens quieſcere. unde motus iſte non intercipit quiete. Et iſta ꝓbata ſunt in ſcĩa Nãli tã in lib. Phy. q̃ in li. de Cœ. Vñ neceſſe eſt ꝙ quilibet horũ motuum, moueatur à motore per ſe ĩmobili & à ſubã ſempiterna. Q𝔡 quidem iõ neceſſe eſt, qa aſtra ſempiterna ſunt, & ſubæ q̃dã ſunt. unde oportet ꝙ mouens ea, etiã ſempiternũ ſit & ſubã. mouẽs. n. eſt prius moto: & q𝔡 eſt prius ſubã, neceſſe eſt eſſe ſubãm. Vnde manifeſtũ eſt q𝔡 neceſſe eſt, quot ſunt lationes aſtrorũ tot eſſe ſubãs, q̃ ſunt naturaliter ſempiternę, & ſ͠m ſe immobiles & ſine magnitudine, propter cãm ſupra aſsignatam, quia. ſ. mouent tempore infinito, & ſic per conſequẽs uirtute infinita. Manifeſtum eſt igitur, ꝙ ſunt aliquæ ſubſtantiæ immateriales ſ͠m numerum motuum aſtrorum, & ꝙ earum etiam ordo eſt ſ͠m ordinem eorundem motuum. Cõſiderandum eſt autem ꝙ poſt primam lationem Ariſ. non computat niſi lationes planetarum; quia eius tempore nondum erat deprehenſus motus ſtellarum fixarum. Vnde exiſtimauit, ꝙ octaua ſphæra, in qua ſunt ſtellæ fixæ, eſſet primum mobile, & motor eius eſſet primum principium. Sed poſtea deprehenſus eſt ab aſtrologis, motus ſtellarum fixarum in contrarium

Motores orbiũ neceſſe eſt eſſe ſubſtantias.

rium primi motus. unde neceſſe eſt ꝙ ſupra ſphærã ſtellarum fixarum ſit alia circundans totum, quæ reuoluit totũ cœlum motu diurno. Et hoc eſt primum mobile, qđ mouetur à primo motore ſecundum Ariſt. Sed Auic. poſuit ꝙ primum mobile mouetur immediate non à primo principio, ſed ab intelligentia à primo principio cauſata. Cum enim primum principium ſit unum ſimpliciter, exiſtimauit ꝙ ab eo non poteſt cauſari niſi unum, quod eſt intelligentia prima, in qua quidẽ incidit aliqua pluralitas potentiæ, & actus, ſm ꝙ acquirit eſſe ab eo. Comparatur enim ad id, à quo dependet ſm ſuum eſſe, ſicut potentia ad actum. Sic igitur prima intelligentia poteſt immediate cauſare plura. Nam ſm ꝙ intelligit ſe prout habet aliquid de potentia, cauſat ſubſtantiam orbis, quem mouet. Secundum autem ꝙ ſe intelligit prout habet in actu eſſe ab alio, cauſat animam ſui orbis. Secũdum autem ꝙ intelligit ſuum principium, cauſat intelligentiam ſequentem, quæ mouet inferiorẽ orbem, & deinceps uſq; ad ſphæram lunæ. Sed hoc non habet neceſſitatem. Nã cauſa agens non eſt in illis ſubſtantiis ſuperioribus ſicut in rebus materialibus, ut neceſſe ſit ex uno tantum unum cauſari, quia cauſari, quia cauſa & cauſatum in eis ſunt ſm eſſe intelligibile. Vnde ſm plura quæ poſſunt intelligi ab uno, poſſunt ab uno plura cauſari. Et ſatis conueniens uidetur, ut primus motus rerum corporalium, à quo omnes alij dependent, habeat pro cauſa principium immaterialium ſubſtantiarum, ut ſit quædam connexio & ordo ſenſibilium & intelligibilium. De hoc autem quod Philoſophus dicit, ꝙ ordo ſubſtãtiarum ſeparatarum eſt ſm ordinem motuum & mobiliũ, põt eſſe dubitatio. Nã ſol maior eſt quantitate inter omnes planetas, & eius effectus magis apparet in rebus inferioribus, & etiam motus aliorum planetarum ordinantur per motum ſolis, & quodammodo conſequuntur ipſum. Vnde uidetur, ꝙ ſubſtantia, quæ mouet ſolem, ſit nobilior ſubſtantiis, quæ mouent alios planetas, cum tamen ſol non ſit ſuper omnes alios planetas. Sed cum in corporibus id quod eſt continens ſit formalius, & per hoc dignius & perfectius, & comparetur ad corpus cõtentum, ſicut ad partem totum, ſicut dicitur Quarto Phyſico. neceſſarium eſt ꝙ cum ſphæra ſuperioris planetæ contineat ſphærã inferioris, ꝙ planeta ſuperior, ad quem ordinatur tota ſua ſphæra, ſit altioris & uniuerſalioris uirtutis q̃ planeta inferior, & diuturniores operetur effectus, utpote propinquior exiſtẽs primæ ſphæræ, q̃ per ſuũ motũ cauſat ſempiternitatẽ, ut ſupra dictũ eſt. Et ĩde eſt ꝙ ſicut dicit Ptolæmeus in quadripartito, effectus Saturni coaptant̃ ad uſa loca tpa, Iouis ad annos, Martis, Solis, Veneris & Mercurij ad mẽſes, Lunæ autẽ ad dies. Et inde eſt ꝙ effectus planetarũ apparẽt ĩ iſtis inferioribus ſm ordinẽ eorũdẽ. Nã primi tres ſuperiores uñr ordinari ad ea q̃ ptinent ad exiſtẽtiã rei ſm ſeipſam. nã ipſa ſtabilitas eſſe rei attribuit̃ Saturno, pfectio aũt rei & bona habitudo corrñdet Ioui. Virtus aũt rei ſm ꝙ ſe ↄ̃ nociua tuetur & ea ꝑpellit, corrñdet Marti. Tres uero planetæ alij uñr ꝑpriũ effectũ hẽre ad motũ ipſius rei exñtis, ita ꝙ Sol ſit ut uſe principiũ motus. & pp hoc eius operatio in mutationibus inferiorib' maxime apparet. Venus aũt uſ quaſi ꝑpriũ effectũ habere magis determinatũ, i. gñonẽ, p quã aliqd cõſequit̃ ſpeciẽ, & ad quã. ſ. oẽs motus alij ordinãtur in iſtis ĩferioribus. Mercurius aũt uſ ꝑpriũ effectũ habere in multiplicatione. i. diſtinctione indiuiduorũ in una ſpẽ. & pp hoc uarios hẽt motus. Et ipſe etiã cũ naturis oĩum planetarũ miſcetur, ut aſtrologi dicũt. Lunæ aũt ꝑprie cõpetit ĩmutatio mãæ, & diſpõ ipſius ad recipiendũ oẽs ĩpreſſiones cœleſtes. & pp hoc uĩ quaſi eſſe deferẽs ĩpreſſiões cœleſtes, & applicãs inferiori mãæ. Sic igit̃ quãto corpus cœleſte eſt ſuperi', tãto hẽt uſiorẽ, diuturniorẽ & potẽtiorẽ effectũ. Et cũ copa cœleſtia ſint quaſi ĩſtrumẽta ſubſtãtiarum ſeparatarũ mouentiũ, ſequit̃ ꝙ ſubſtãtia quæ mouet ſuperiorẽ orbẽ ſit uſioris conceptionis & uirtutis. & per conſequens oportet ꝙ ſit nobilior.

Quid ſenſerit Auic. de primo mouente primi mobilis.

Nota.

An ordo intelligentiarum ſit ſecundum ordinem orbium.

Lect. 7.

Tex. c. 34. Quanto ſphæra ſuperior tanto motor eius eſt uniuerſalioris conceptionis atque uirtutis.

DEFENSIO XIX.

Quomodo primum mobile a motore primo moueat.

Ex hoc loco S. Tho. dicit quod ſecundum Ariſt. primum mobile immediate mouetur à primo motore. Sed Anto. an. hoc dictum Sancti Tho. impugnat ſuper tex. c. 44. ſic dicens: Eſt dubium, utrũ primum cœlum moueatur immediate à primo motore. Et declarato quid in ueritate tenendum ſit ſubdit: Sed de intentione Ariſt. dicit unus expoſitor, ꝙ ſententia ſua eſt ꝙ primum cœlum mouetur immediate à primo principio, quod eſt Deus. Sed hoc non uidetur, quia ſuperius dixit ꝙ primum mouens mouet primum motum in ratione amati, oportet ergo ꝙ ſit dare aliud mouens quod moueat in ratione amantis de quo dixit ſupra, ꝙ ipſum conſequitur maxima delectatio ex hoc quia intelligit & amat primo mouens, & illud eſt aliqua ſecunda intelligentia. Hæc ille. Qui & multa alia circa hoc dicit, quæ quia in ueritate nõ ſunt contra S. Thom. non adduco nunc. Infra tamen in hac eadem defenſione aliqua tangemus ex eis, & reprobabimus, eo modo quo tangunt quorundã placitum circa hanc quæſtionem. In præſenti igitur loco S. Tho. non dicit ꝙ primum mobile ſecundum Ariſt. moueatur à Deo immediate ut motore ſecundum locum, ut imponit ei Ant. an. ſed dicit ſimpliciter ꝙ mouetur immediate à Deo. Et non aliter hoc intelligendum eſſe puto niſi ut ſupra declarauerat Ariſt. ꝙ. ſ. moueatur immediate à Deo primum mobile ut ab eo amatum, & non ut motore localiter. Sed huius motus localis immediatum principium eſt aliqua ſubſtantia ſeparata, quæ ſecundum Ariſt. ut etiam Sanctus Tho. teſtatur ſupra te. cõm. 39. eſt anima cœli, qualitercũque tenuerit eſſe cœlum animatum, proprie uidelicet an improprie. Et dixit etiam ſuper eodem textu Sanctus Tho. ꝙ intellectus primi mobilis ſit intelligẽs in actu per contactum aliqualem primæ ſubſtantiæ intelligibilis, & ex hoc habet magnam delectationem. Et quia propter quod unumquodque & illud magis, ſequitur ꝙ quicquid diuinum & nobile quale eſt intelligere & delectari, inuenitur in intellectu attingente, multo magis inuenitur in intelligibili primo quod attingitur, & ideo conſideratio eiuſdem delectabiliſſima eſt & optima. Huiuſmodi autem primum intelligibile, Deus eſt. Ex his uerbis ſancti Tho. immo Ariſt. quia hæc dicit exponendo Ariſt. ad literam, patet expreſſe, ꝙ Deus non eſt immediatus motor primi mobilis ſm motũ localẽ, ſed illa potius intelligentia quã

uocat

nocat intellectum primi mobilis. Deus autem illud mouet mediate ut cauſa prima in cuius uirtute omne aliud mouens mouet. Immediate autem ipſum primum mobile mouet ſolum motu metaphorico, prout finis & bonum dicitur mouere appetitum. Non eſt ergo aliter interpretandum dictum eius quo hic dicit primum cœlum moueri immediate à primo principio. Cum præſertim etiam à propoſito, in opuſculo a 4.ca.1.2.3.& 4. determinet omnia corpora cœleſtia immediate moueri localiter ab aliqua ſubſtantia ſeparata citra Deum, quia ſecundum ſententiam Auguſtini.8.ſuper Geñ.ad literam, Deus creaturam ſpiritualem corporali præpoſuit, & tertio de Trini. dicit ꝙ Deus mouet ſuperiora corpora per ſpiritum uitæ rationalem &c. Quod ſi diceret Mauritius ꝙ debuiſſet explicare quo motu intelligeret primum mobile moueri à Deo immediate, & non ſic indiſtincte & abſolute proponere ꝙ moueatur à Deo immediate, quia facile poſſet aliquis occaſionem erroris ex uerbis eius ſummere ꝙ intendat de motu proprie dicto &c. Reſpondemus ꝙ ex declaratione paulo ante habita, quo modo Deus mouet primum mobile ut amatum, facile apud ĩgenioſos omnis occaſio erroris tollitur, alias & ipſe Mauritius imprudenter ſupra in margine è regione expoſitionis Anto.an.ſuper.t.c.3 8. eandem imprudentiam incurriſſent, immo maiorem cum explicet ibi motum localem dicens: Primum mobile à primo motore primo motu qui localis eſt perpetuo moueri. Loquitur autem de motore de quo & in textu & in expoſitione Anto.andr. dicitur ꝙ mouet primum mobile, & ut amatum.

Licet autem ſic dicendum uideatur ſecundum uia S.Tho. ut probatum eſt Non minus tamen probabile forte uideretur ſecundum eundem Sanctum Doctorem ꝙ uidelicet tenuerit Ariſt. placitum fuiſſe, ꝙ Deus eſſet immediatum mouens primi mobilis, etiã ſecundum motum localem. Hoc autem eſſe de intentione S.Thom. uidetur, tum quia hoc in loco dicit ꝙ primum mobile mouetur à primo motore inquantũ primum mobile diſtinguitur ab aliis mobilibus. Nam ſicut dicit Ariſt. exiſtimauit ꝙ octaua ſphæra in qua ſunt ſtellæ fixæ eſſet primum mobile, & motor eius eſſet primum principium. Sed poſtea deprehenſum eſt ab aſtrologis ꝙ ſupra ſphæram ſtellarum fixarum ſit alia circundans totum quæ reuoluit totum cœlum motu diurno, & hoc eſt primum mobile quod mouetur à primo motore ſecundum Ariſto. Hæc ille. Patet autem ex modo docendi ꝙ loquitur de primo mobili ut diſtinguitur ab aliis. Ergo de eius proprio & immediato motore, & non niſi de motu locali qualis eſt ille diurnus. Si enim de motu metaphorico & per modum finis intellexiſſet, non magis dixiſſet ꝙ eſſet motor primi mobilis quàm aliorum mobilium, cum quęcunque mouentur, ab eo moueãtur per modum finis & ut amatum, eo ꝙ omnia quærũt illi aſsimilari quãtum poſſunt, tum quia paulo infra non ſolum uidetur hoc aſſerere, uerum etiam & apparenti ratione perſuadere, ſic dicens: Satis conueniens uidetur ut primus motus rerum corporalium à quo omnes alij dependent habeat pro cauſa principium immaterialium ſubſtantiarum, ut ſit quædam connexio & ordo ſenſibilium & intelligibilium. Hæc ille. Vbi expreſſe patet ꝙ ex intentione Ariſt. probat rationabiliter dictum eſſe quòd primo motui reſpondeat primus motor, qui eſt principium ſubſtantiarum immaterialium, quod eſt dicere primam ſubſtantiam immaterialem à qua alię dependent, quæ prima ſubſtantia, Deus eſt. Non poteſt autem gloſari de motu metaphorico qui eſt motus appetibilis, quia talis motus non conſueuit à Philoſophis diſtingui per primum & ſecundum, ſed primum motum uocant ubique motum localem circularem primi mobilis. Nec me præterit in quibuſdam exemplaribus hãc quam ultimo induxi S.Tho. ſententiam aliter ſonare. Sed mendoſa in hoc fuerunt uſque modo impreſſa exemplaria, ſicut & in aliis pluribus, ut luce clarius cõſpexi ex exẽplaribus antiquiſſimis manu exaratis. Nec multitudo impreſsionum oppoſito fidem præſtat, eo ꝙ ſit tanquam unicus error omnium, cum in imprimendo, unus liber alterius imbibat errorem. Neque enim omnibus correctoribus affuit forte librorum copia, uel non ab omnibus fuit corrigendo adhibita neceſſaria diligentia, eo maxime ꝙ libri corrigendi perſæpe commendãtur puris grãmatiſtis, uel aliis quibuſcunque, qui doctrina in libro illo tradita ſunt ieiuni. Neque enim ad propoſitum eorum, quæ hic S.Tho. dicit, ullo modo conferret ſententia illa iuxta modum, quo in aliis exemplaribus iacet, niſi forte ad bonum ſenſum per alium modum dicendi expreſſum, traheretur. Sed de hoc ſatis. Ex Ariſt. etiam dictis idipſum quod ſupra diximus uidetur expreſſe haberi tam in.8. Phyſic. quàm etiam in hoc.12. In octauo quidem phyſi. quia ex toto illius libri proceſſu uidetur Ariſt. uelle concludere, ꝙ eſt aliquis motus localis ſempiternus, & talem eſſe non niſi circularem probat à.t.c.54. uſque ad.t.c.76. Ex ſempiternitate autem huius motus phyſici, uenatur eſſe unum primum motorem. Et manifeſtum eſt, ꝙ loquitur de motore motu phyſico prædicto. Nam poſtquam concluſit tex.c.32. ꝙ neceſſe eſſe ſemper motum eſſe, & dicto, ꝙ duplex eſt mouens. ſcilicet mouens ſeipſum & mouens alia à ſe, & concluſo etiam, ꝙ primum mouens ſeipſum inquantum una pars eius eſt mouens & altera mota, dicit poſtea.t.c.60. ꝙ mouens ſeipſum maxime proprie mouet ſe ſecundum locum. Illa autem pars mouens in primo mouente ſeipſum, eſt ipſum, primum mouens ſecundum eum. Neque enim alio modo deuenit in hoc libro in cognitionem primi mouentis. Tale autem primum mouens concludit tex.commen..34. eſſe immobile. Et non poteſt intendere niſi de motu, quo mouet alia, qui eſt motus localis, ut dictum. Loqui autem illum de motore immediato patet, quia iquirit proprium motorem prædicto motu primo & ſempiterno. Proprius autẽ motor eſt immediatus. Quod etiam primum tale mouens ĩmobile ſm Ariſt. ſit Deus ipſe, nullus negat. De deo.n. concludit Ariſt. in fine octaui, ꝙ eſt mouẽs ĩmobile ĩpartibile & nullã hñs magnitudinẽ. Oportet ergo cõcludere ſm Ariſt. ex ꝑdictis locis ꝙ Deus eſt ipſum primũ ĩmobile mouẽs motu ſempiterno locali & circulari, qualis eſt ꝑcipue motus primi mobilis, à quo oẽs alij motus depẽdant, ut patet ĩ hoc.12.t.c.34. & ĩ ſcđo Cœ.t.c.ſcđi. In hoc etiã li.in ꝓpoſitis uerbis in fronte defenſionis uſ Ariſt. expreſſe idq̃d ſupra dictum eſt aſſerere. In illis.n. uerbis patet ꝙ loquitur de latione primi mobilis q̃ non niſi motus localis eſt, ſicut & lationes aliarũ ſphærarũ. Primã aũt ſubãm immobilem, non niſi primam ſubſtantiam immaterialem quæ Deus eſt, imẽdit. Hoc idem deduci poſſe uidetur

Nota.

detur ex proceſſu quem facit hic Ariſt. ad inueſtigandum multitudinis ſubſtantiarum ſeparatarum determinatum numerum. Sicut enim tam in. 8. Phy. quàm hic inueſtigauit Philoſophus ſubſtantiam aliquam ſeparatã eſſe ex eo ꝙ eſt aliquis motus ſempiternus, ita & multitudinem earum non inueſtigauit, aut extimauit aliter poſſe inueſtigari, quàm ex multitudine p̃dictorum motuum, ut tot ſint ſubſtantiæ illæ quot motores. Et conſequenter omnem ordinem quem poſuit inter illa ſubſtantias ſecundum. ſ. ꝙ aliqua eſt prima, aliqua ſecunda, cognouit ex hoc tantũ ꝙ aliqua eſt primus motor. ſ. primi mobilis, aliqua uero ſecunda, ſecundi. ſ. mobilis, & ſic inde, ergo uidetur ꝙ Ariſ. putauerit primam ſubſtantiam quam Deum. t. 39. uocauit, eſſe proprium motorem, & conſequẽter immediatum primi mobilis, & ſic ab eo omnes alios motus dependere. Et quamuis iſtæ rationes ſint ualde apparentes, magis tamen iudicio meo mouent rationes ſuprapoſitæ, quæ oppoſitum concludunt. Manifeſte enim S. Tho. ex uerbis et intentione Ariſt. ſupra. t. c. 39. parte. 3. diſtinguit inter animam quam uocat intellectum primi mobilis à qua ſecundum omnes ipſum primum mobile mouetur, & primam ſubſtãtiam intelligibilem quam dicit eſſe magis felicem, diuinam, nobilem, & maiorẽ habere delectationem quàm prædictam animam, quæ anima per contactum aliqualẽ intellectualem huius primæ ſubſtantiæ, ſuam felicitatem aſſequitur. Et confirmatur quia S. Tho. in ſecundo contra Gẽ. ca. 70. arguens contra Cõ. probat ſubſtantias intellectuales poſſe uniri corpori ut formas ex hoc ꝙ Ariſt. hic dicit primum mouens immobile mouere ut amatum, ergo inquit oportet ꝙ quodlibet cœlũ qđ mouet, ipſum amet, ergo habet ſubſtãtiam intellectualem ut ſuam formam, alias non poſſet operatio cœlo attribui. Mouet autem ut amatũ præcipue ipſum primum mobile, ergo eius anima eſt diſtincta ſecundum intentionem Ariſt. ab ipſo Deo amato. Neque enim aliquis ex Ariſt. putat Deum eſſe animam primi cœli per quam tanquam per formam primum mobile dicatur formaliter animatum, ut uidetur. Siquis igitur hanc uiam ſequatur ut in principio fecimus, ad ea quæ obiecta ſunt ſecundum aliam uiam reſpondeat. Et ad primum dicat quod in utraque ſententia S. Tho. Intendit quidem de motu phyſico primi mobilis, ſed non intendit, ꝙ ipſe motor immediate moueat motione actiua phyſica. Vnde intẽtio ſua eſt ĩ illis uerbis, ꝙ motus, quo paſsiue primum mobile mouetur phyſice, eſt immediate à primo motore mouente ut amatum. Licet enim mediate ſit ab eodem etiam effectiue, immediate tamen hoc modo à prima ſubſtantia ſeparata eſt poſt ipſum Deum ſecundum Ariſt. Secundum theologos autem ab aliqua ſubſtantia ſeparata, etiam ſi non ſit prima. Multæ. n. ſunt ſupernorum ſpirituum operationes nobiliores quàm ſit mouere cœlum, ut ex fide cognouimus, qđ ab Ariſt. non eſt reuelatum. Ad id uero, quod arguendo ſupra dicitur ꝙ ſecũdum motum metaphoricum, non eſt magis mouens immediatum primi mobilis q̃ aliorum mobilium, negatur hoc, immo ſicut ſi mouent primum mobile motu locali immediate, diceretur mediãte illo motu mouere alia corpora localiter, ita cum ſit immediatum principium ut amatum reſpectu motus primi mobilis, mouet mediante illo alia à ſe mota eodem modo. ſ. ut amatum. Inferiorum enim orbium motores quærunt in mouendo aſsimilari primo principio, ſed mediante appetitu quo quærunt aſſimilari motoribus corporum ſuperiorum, & præcipue primi mobilis quod quærit immediate aſsimilari Deo. Ad id autem quod ex. 8. Phy. inducitur, reſpondatur ꝙ ſat eſt philoſopho in illo lib. deducere ex ſempiternitate motus, ad unum primum motorem immobilem. Quali autem motu, primum mouens immobile immediate moueat, ſuum non fuerat ibi inueſtigare ſed reliquit id metaphyſico, cuius proprium eſt de motu illo metaphorico, & per modum finis, inueſtigare. Nam ſic mouere, quid à materia, & motu phyſico abſtractum ſecundum eſſe & rationem. Ad dicta autem Ariſt. in metaphyſica eodem modo reſpõdetur ſicut reſponſum eſt ad dicta S. Thom. Ad id uero quod adducitur de inueſtigatione numeri ſubſtãtiarum ſeparatarum reſpondetur ꝙ inueſtigauit illo ꝓceſſu numerum ſubſtãtiarum ſeparatarum citra Deũ. Et ex ratione hac ſcilicet ꝙ primum mouẽs debet eſſe omnino immobile, deduxit ꝙ ſupra proprios motores orbium ſit omnium princeps unicus, à quo ut amato omnia mouentur, & ad quem omnia ordinãtur, illi pro ſuo modulo quocunque ente quærente ac ſatagente aſsimilari. Sicut autem ſecunda ſorte uia magis placeret, poſſet dicere ad rationem ſupra inductã ex uerbis Ariſt. & S. Thomæ ſuper. t. c. 39. ꝙ non eodẽ modo hic & ibi ſumit hoc quod dico primũ mobile. Sed ſupra accepit primum mobile pro corpore cœleſti, ut diſtinguit cõtra mobilia corruptibilia quę ſunt in comparatione eius ſcđa mobilia ſicut infra. t. c. 49. nomine cœli totam machinã cœleſtem ſeu etiam totum mundum appellat. In primo mobili autem ſic accepto inuenitur quædam anima, immo multæ quæ diſtinguuntur ab illa prima ſubſtantia, per cuius contactum aſſequuntur ſuam nobilitatem & magnã delectationem &c. Hic autem ubi iam diſtinxit etiam in ipſo cœlo plura mobilia, accipit primum mobile ꝑ comparationem ad alia cœleſtia mobilia, cuius primi mobilis motor immediatus, etiã localis, eſt ipſe Deus ſecundum hanc uiam. Et ſi motor proprius cœleſtis corporis, debeat eius anima appellari, non erit incõueniens ſecundum Ariſt. ꝙ Deus, primi mobilis anima nominetur. Ex his patet etiam reſponſio ad confirmationem. Quod ſicut reſponſio iſta non uideatur regia, is qui uiam illam ſequitur inueniat meliorem.

Ad alia autem argumenta Anto. an. hanc uiam tenẽtis facile reſpondere poſſent. Probat quippe ſecundo Anto. an. propoſitum ſuum per Comment. qui cõm. 41. huius. 12. exponẽdo Philoſophum, aſsignat primo cœlo duplex mouens, unum coniunctum & aliud ſeparatum. Ad hoc autem reſpondere poſſunt iſti primo ꝙ parum curarent de authoritate Commen. ubi ratione in oppoſitũ ſunt fortiores q̃ ſit eius authoritas, & ubi etiam S. Tho. omnium philoſophorum ac theologorum monarcha oppoſitum docet. Quinimmo quia nõ eſt conſuetudinis Ant. an. in hac ſua expoſitione, à Cõm. auxiliũ iplorare, quẽ ſæpius & in multis Scotiſtæ deſpiciunt, irrepit urgens ſuſpitio ꝙ dubiũ hic inſertum non ſit eius farina, ſed ab aliquo alio S. Thomæ amico ex uoto additum, ut forte plura alia in hac eadẽ expõne appoſita ſunt eadẽ rõne, ꝓut alias notaui. Secundo dicerent ꝙ per hoc non intendit Commenta. eſſe duos motores ſecundum ſuppoſita, ſed unius motoris duas mouendi conditiones ſcilicet

per

per modum efficientis, & per modum finis. Et ſecundum primam conditionem mouens dicitur intrinſecum, eo ꝙ mouens efficienter & motum, debeant eſſe ſimul. Per ſecundam uero dicitur extrinſecũ, quia de ratione finis non eſt ꝙ ſimul ſit cum his quæ ſunt ad finem. Tertio probat Ant. and. propoſitum ſcilicet ꝙ Deus non moueat cœlum immediate aliquo motu locali ſecundum Ariſt. ſed tãtum per modum amati, quia inquit Octauo Phyſico. probat Philoſophus ꝙ potentia infinita non poteſt mouere corpus immediate. Deus autem habet potentiam infinitam &c. Sed ad hoc dicitur ꝙ male intelligit Ariſt. quia Ibi loquitur de potentia infinita exiſtente in magnitudine ut ſic, ut patet. t. c. 78. & inde, quæ potentia in magnitudine cum agat de neceſsitate naturæ, quia ut ſic idest inquantum eſt in magnitudine, nõ agit per intellectũ, ſi moueret corpus immediate ageret & moueret ſecũdum totum ſuum poſſe, & ſic corpus illud moueret in non tempore, quod implicat contradictionẽ. Non autem loquitur Philoſophus de potentia infinita extra magnitudinem. Immo ibidem demonſtrat ꝙ cœlum non poteſt moueri tempore infinito, niſi per aliquam talem potentiã infinitam, ſiue mediate, ſiue immediate, & idẽ patet in hoc. 12. t. c. 41. Et hæc de præſenti defenſione ſatis.

Deinde cum dicit.

BESS. Astrologia vide digreſſionẽ Auer.

Pluralitatem uero lationum, ex peculiariſsima philoſophia mathematicarum ſcientiarum. uidelicet. ex aſtrologia, conſyderandum eſt hæc enim de ſubſtantia ſenſibili quidem, at ſempiterna ſpeculatur. cæteræ uero de nulla quidem ſubſtantia, ueluti quæ circa numeros, atq; quæ circa geometriã. Et quidem quod plures ſint eorum quæ feruntur lationes, manifeſtum etiam eſt his, qui parum attigerunt. pluribus enim Tex. 45. *quàm una, errantium aſtrorum unumquodque fertur. Quod uero hæ ſint, nunc quidem nos ea, quæ quidam mathematicorum aiunt, intelligendi gratia dicimus, & ut aliquam determinatam, mente pluralitatem percipiamus. Deinceps quædam quidem nos ipſos quærere decet, quædam autem à quærentibus ſciſcitari, ſi quid præter ea, quæ nunc dicta ſunt, his uideatur, qui circa hæc uerſantur. diligere quidem utroſque, adhærere uero certioribus.*

ANT. *Pluralitatem uero lationum, iam ex maxime propria philoſophia mathematicarum ſcientiarum, intendere oportet ex aſtrologia. Hæc enim de ſubſtantia ſenſibili quidem, ſempiterna autem, facit theoriam. Aliæ uero de nulla ſubſtantia, puta quæ circa numeros, & geometria. Quod quidem igitur plures ſint eorum quæ feruntur lationes, manifeſtum eſt & pa*Tex. c 45. *rum attingentibus. Pluribus enim quàm una, aſtrorum errantium unumquodque fertur. Sed quot ſunt hæ, nunc quidem & nos quæ dicunt mathematicorum quidam attentionis gratia dicimus, ut mẽte, aliqua pluralitas determinata ſuſcipiatur. Reliquum uero, hoc quidem quærentes ipſos oportet: illa uero perſuaderi à quærentibus, ſi quid uideatur præter modo dicta ab eo tractantibus. Amare quidem utroſque, perſuaderi uero à certioribus.*

Inquirit quot prædictæ ſubſtantiæ ſint, & diuiditur in duas partes. In prima inquirit primo numerum motuum cœleſtium. In ſecunda ex hoc concludit numerum ſubarum mouentium, ibi. {Quare & ſubſtantia & principium.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit unde accipiendus ſit numerus motuum cœleſtium. Secundo ponit circa hoc opiniones diuerſas, ibi. {Eudoxus quidem.} Dicit ergo primo, ꝙ pluralitatem lationum ſiue motuũ cœleſtium, oportet conſiderare ex Aſtrologia, quæ maxime propria eſt ad hoc inter ſcientias mathematicas. Ipſa nãq; ſola inter eas ſpeculatur de ſubſtantia ſenſibili & æterna, ſcilicet de corpore cœleſti. Aliæ uero ſcientiæ mathematicæ de nulla ſubſtãtia conſiderant, ſicut de arithmetica patet, quæ eſt circa numeros, & de geometria quæ circa magnitunes eſt: numerus autem & magnitudo ſunt accidentia. Quod autem ſunt plures motus corporũ quæ feruntur in cœlo, ſcilicet planetarum; manifeſtum eſt his, qui parum attingunt de ſciẽtia aſtrologiæ, quia {unumquodq; aſtrorum errantium}. i. planetarum mouetur pluribus lationibus, & non una tãtum. Dicuntur autem planetæ aſtra errantia, non quia irregulariter moueantur, ſed quia nõ ſemper ſeruant eandem figuram & poſitionem ad alias ſtellas, ſicut illæ adinuicem, quæ propter hoc fixæ dicuntur. Quod autem ſint plures motus huiuſmodi aſtrorum, tribus modis deprehenditur. Eſt enim aliquis motus apprehenſus à uulgo uiſu. Eſt & alius motus qui nõ deprehẽditur niſi inſtrumẽtis & conſiderationibus. & horũ motuũ quidã cõprehẽduntur longiſsimis temporibus, & quidam paruis. Eſt etiã tertius motus, qui declaratur ratione, quia motus ſtellarum errantium inuenitur quãdoq; uelocior, quandoque tardior, & quandoque uidetur eſſe planeta directus, quandoque retrogradus. Et, quia nõ poteſt eſſe ſecundum naturam corporis cœleſtis, cuius motus debet eſſe omnino regularis, neceſſarium fuit ponere diuerſos motus, ex quibus hæc irregularitas ad debitum ordinem reducatur. Quot autem ſint motus planetarum nos nunc dicemus ea, quæ circa hæc mathematici dicunt, ut circa hæc reddamur attenti, ut aliqua pluralitas determinata mente concipiatur à nobis. Reliquum uero quod nõ dicetur, oportet ꝙ per noſipſos quæramus, uel ꝙ in hoc ſuadeamur ab his, q hoc quærunt, & ſi aliquid appareat poſtmodum per ea, quæ modo dicuntur ab his, qui de huiuſmodi tractant. Sed, quia in eligẽdis opinionibus uel repudiandis, non debet duci hõ amore uel odio introducentis opinionem, ſed magis ex certitudine ueritatis, ideo dicit ꝙ oportet amare utroſque. ſ. eos quorum opinionem ſequimur, & eos quorum opinionem repudiamus. Vtrique enim ſtuduerunt ad inquirendam ueritatem, & nos in hoc adiuuerunt. Sed tamen oportet nos {perſuaderi à certioribus}. i. ſequi opinionem eorum, qui certius ad ueritatem peruenerunt.

Numerus corporũ cœleſtiũ aſtrologia tradit.

Cur planetæ dicãtur ſtellæ erraticæ ſeu ſydera errantia.

Quilibet planeta mouetur pluribus motibus.

Obſeruanda in eligẽdis repudiandiſq; opinionibus.

LECTIO X.

Quot nã ſint ſubæ mouentes ex ſphærarũ numero & motuũ ab Eudoxo & Calippo aſsignato, concludit.

BESSA. Solis & Lunæ latio.

EVdoxus igitur Solis et Lunæ utriuſq; lationẽ in tribus poſuit ſphæris eſſe. quarum primam quidem eam eſſe, quæ non errantium ſtellarũ. Secundã uero, ſecundũ id, quod per medium zodiacum. Tertium porrò ſecundum eum, qui in latitudinem zodiaci obliquatur. in maiori autem latitudine obliquari eum, ſecundum quem Luna fertur, quàm ſecundum quem Sol. Errantium uero ſtellarum unuſcuiuſque in quatuor ſphæris. quarum primam quidem & ſecundam, eandem illis eſſe. etenim quæ non errantium eſt, eã illam eſſe. quæ omnes fert. at eã, quæ ſub ipſa ordinata eſt, ac quæ ſecundum zodiacum lationem habet, communem omnibus eſſe. tertiæ uero omnium polos in eo, quod per medium zodiacum eſſe. quartæ autẽ lationem, ſecundũ eum, qui obli- Tex. 46.

quatus

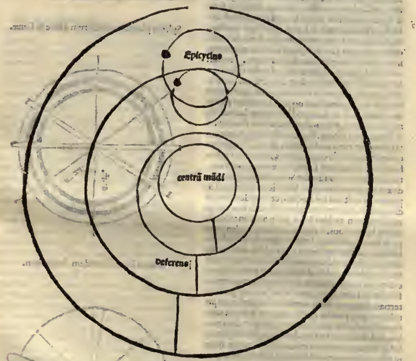
quatus ad mediũ eius eſt. eſſe uero tertiæ ſphæræ polos aliarũ quidem proprios. Veneris autem & Mercurij, eoſdem.

ANT. par. 1. a.l. Odoſius a.l. Eudoſi⁹. a.l. Eudochus.

Eudoxus quidem igitur Solem & Lunam, & utriuſq; lationem in tribus poſuit eſſe ſpæris. Quarum primam aplanorum aſtrorum eſſe. Secundam autem ſecundum eum qui zodiaci per medium. Tertiam autem ſecundum obliquatum in latitudine animalium. In maiori autẽ latitudine obliquati, tam eam ſecundum quam Luna fertur, quàm ſecundum quàm Sol. Errantium uero aſtrorum in quatuor cuiuſque ſphæris. Quarum primam quidem & ſecundum illis eandẽ eſſe. Etenim eam quæ eſt aplanorum, quæ omnes eſt ferens: & eam quæ ſub eâ eſt ordinata, & ſecundum eum qui per medium zodiaci lationem habentem, communem omnium eſſe. Tertiæ uero omnium eo in circulo polos eſſe qui per media ſigna tranſit. At quartæ lationem per obliquum ad medium circulum huius eſſe. Tertiæ uero eſſe ſphæræ polos, aliorũ quidẽ proprios, Veneris uero & Mercurij eoſdem.

Tex. c. 36.

Ponit opiniones Aſtrologorum ſui temporis de numero motuũ planetarum, & primo opinionem Eudoxij, Secundo opinionẽ Calippi. ibi. {Calippus autem.} Sciendum eſt igitur circa primum, ꝙ Plato cœleſtibus motibus attribuens indefectibiliter circularitatem & ordinationem, mathematicas ſuppoſitiones fecit: per quas ſuppoſitiones poſſent ſaluari quæ circa erraticas apparent, ſuſtinendo, ꝙ motus planetarum ſunt circulares & regulares ordinati. Et Pythagorici quidem ad reducendum in debitum ordinem irregularitatem, quę apparet in motibus planetarum ex ſtatione & retrogradatione, uelocitate & tarditate, & diuerſa apparentia quantitatis, poſuerunt motus planetarum eſſe in ſphæris eccentricis, & in circulis paruis qui dicuntur epicycli, quam etiam opinionem Ptolemeus proſequitur.

Motiua Eudoxij ad ponẽdũ ſphæ carum pluralitatem ſecundum ſingulos planetas.

Vñ aũt ex huius ſuppõne ſequi aliquid cõtrariũ his, q̃ demonſtrant in ſcia nãli. nõ. n. oĩs motus erit uel ad mediũ, uel à medio, uel circa mediũ mundi. Iterũ ſequit, ꝙ ſphæra continens ſphærã eccẽtricã, uel non ſit æqualis ſpiſsitudinis, uel quod ſit aliqd uacuum inter unam ſphæram & aliam, uel ꝙ ſit aliquod corpus præter ſubſtãtiam ſphærarum intercidens, quod non erit corpus circulare, nec habebit aliquem motum proprium. Ex poſitione autẽ epicyclorum ulterius ſequitur, uel quòd ſphæra, ꝑ quam mouetur epicyclus, non ſit integra & continua, uel ꝙ ſit diuiſibilis & rarefactibilis & condẽſabilis ad modum, quo aer diuiditur & inſpiſſatur & rareſcit aliquo corpore moto. Sequitur etiam, ꝙ ipſum corpus ſtellæ mouetur per ſeipſum, & non ſolum ad motũ orbis: & ꝙ ex motu corporum cœleſtiũ cauſetur ſonus, qđ Pythagorici conſenſerũt Sed tamen oĩa huiuſmodi ſunt contra ea, quę determinata ſunt in Scia Nali. Vñ ad hæc euitanda Eudoxus hoc uidẽs, poſuit unicuiq; planetæ ſphæras plures

Opinio Eudoxij circa pluralitatẽ ſphærarum cœleſtium ſupra te. 43.

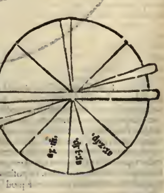
res concentricas mundo, quarum unaquæque habet motum proprium:& ex omnibus illis motibus cauſatur id quod apparet de motu planetarum. Poſuit igitur Eudoxus motum tam Solis, quàm Lunæ eſſe in tribus ſphęris. Primus enim tam Solis quàm Lunæ, qui eſt motus diurnus, quo reuoluuntur ab oriente ad occidentem,& hunc motum dicit {eſſe aſtrorum à planorum}.i.ſtellarum ſine errore, ſcilicet fixarum:quia, ſicut ſupra dictum eſt, cum nõdum eſſet deprehenſu, motus ſtellarum fixarum, qui eſt ab occidente in orientem, eſſe contrarium motui primo, putabatur ꝙ motus diurnus eſſet ꝓprius octauæ ſphæræ, quæ eſt ſphæra ſtellarum fixarum. Non autẽ putabatur ꝙ ſola prima ſphæra ſufficeret ad deferendas omnes ſphæras planetarum motu diurno, ſicut Ptolæmeus ponit, ſed ponebat ꝙ quilibet planeta habeat propriam ſphæram, quę reuolueret ipſum motu diurno. Adhunc ergo motum cauſandum ponebat primam ſphæram Solis & Lunæ. Secundam autem ſphærã ponebat ad cauſandum motum Solis & Lunæ, qui eſt per medium zodiaci, qui uocatur motus longitudinis, ſecũdũ quem mouetur tam Sol, quam Luna de occidente in orientem contra motum firmamenti. Tertiam autem ſphæram ponebant ad cauſandum illum motum, qui obliquatur ſecũdum latitudinem animalium, quæ figurantur in zodiaco, prout quandoque eſt auſtralior, quandoque borealior uidetur planeta à media linea zodiaci. Sed hic motus latitudinis magis apparet, & ſecundum maiorem diuerſitatẽ in Luna quam in Sole. Et ideo ſubiungit, ꝙ in maiori latitudine tamen obliquatur motus, ſecundum quem fertur Luna, quam motus ſecundum quem fertur Sol. Et quidem Lunę Ptolæmeus ponit motum latitudinis, non autem Solis. Poſuit igitur Eudoxus tertium motum, ut Simplicius dicit, quia opinabatur ꝙ etiam Sol declinaret à media linea zodiaci uerſus duos polos. & hoc ſuſpicabatur eo, quia non ſemper in eodem loco Sol oritur in tropicis æſtiuis hyemalibus. Si autem in uno & eodem tempore fieret reſtitutio longitudinis & latitudinis, ſufficeret ad hoc una ſphæra per obliquitatem maximi circuli, ſecundum quam Sol mouetur. Sed, quia non ſic ſe habet, ſed in alio tempore pertranſit circulum per longitudinem, in alio uero tempore reſtitutio fit latitudinis, neceſſe fuit ad hoc ponere tertiam ſphæram. Hanc autem tertiam ſphęram ponebat in Sole reuolui uerſus eandem partem cum ſecunda, ſed circa axem alteram, & ſuper alios polos. In Luna autem ad eandem cum prima ſphæra, ſed in utroque ponebat motum huius tertiæ ſphæræ eſſe tardiorem, quam ſecundæ. Sed aliorum quinque planetarum motum cuiuſlibet poſuit in quatuor ſphæras, ita quod prima ſphæra & ſecunda eſt eiuſdem rationis cum prima & ſecunda Solis & Lunæ, quia motus primus, quem ponebat eſſe ſtellarum fixarum, & motus ſecundus, qui eſt per mediũ zodiaci ſecundum longitudinem, apparet communiter in omnibus planetis. Deinde unicuique planetarum ponebat tertiam ſphæram ad cauſandum motum latitudinis, cuius polos, circa quos reuoluitur, ponebat eſſe in media linea zodiaci. Sed quia ponebat omnes ſphęras eſſe concentricas, ſequebatur ex quo zodiacus tranſibat per polos circuli maximi tertiæ ſphæræ, ſequebatur econuerſo, quod circulus maximus tertiæ ſphæræ tranſiret per polos zodiaci. Vnde ſequebatur ꝙ motus tertiæ ſphæræ deferret planetam uſque ad polos zodiaci, quod nunquam uidetur, & ideo neceſſe fuit ꝙ poneret quartam ſphæram, quæ ipſum planetã ferret, quæ reuoluitur in cõtrarium tertiæ ab oriẽte ſcilicet in occidentem æquali tempore. unde impedit ne plus diuertatur ſecundum latitudinem à zodiaco. Et hoc eſt quod dicit, ꝙ quartum motum ſtellæ dicebat eſſe ſecundum quendam circulum obliquatum ad medium tertiæ ſphæræ, hoc eſt ad maximum circulũ eius. Si igitur cũ quilibet quinque planetarum poſuerit quatuor ſphæras, ſequitur ꝙ quinque planetarum ſunt .20. ſphærę. Quibus ſi addãtur tres Solis & tres Lunæ, erunt omnes 26. ita ꝙ intelligatur corpus cuiuſlibet planetę eſſe defixum in ultima ſphærarum ſuarum.

Numerus orbiũ planetarum ſunt 26. ſecundũ Eudoxum.

Sphæra planetarum aliorum à Sole & Lunæ.

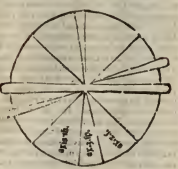

Sphæra Lunæ ſecundum Eudoxium.

Sphæra

Sphæra Solis ſecundum Eudoxium.

BESS. Tex 47. *Ad Calippus, ſitum quidem ſphærarum eandem Eudoxo ponebat, hoc eſt diſtantiarum ordinem. pluralitatem etiã ſtellæ quidem Iouis ac Saturni, eandem illi attribuebat. Soli uero & Lunæ duas adhuc putabat ſphæras addendas eſſe, ſi quis eorum, quæ ſenſibiliter apparent, cauſas aſsignare debeat, cæteris uero errantium, unicuique unam. neceſſe uero eſſe ſi debent omnes ſimul poſitæ, quæ apparent, reddere, ſecundum unãquãque errantium alteras ſphæras una pauciores eſſe, quæ reuoluant, & ad idem poſitione, ſemper primam eius aſtri ſphæram, quod inferius ordinatum eſt, conſtituant. hoc enim modo ſolum contingit errantium lationem oĩa facere. Cum igitur in quibus ipſa quidem feruntur ſphæris, hæ quidem octo, hæ uero uigintiquinque ſint, harum ſané illas ſolas non oportet reuolui in quibus fertur, quod infimé ordinatum eſt. quæ quidem duarum primarum ſphæras reuoluũt, ſex erunt. quæ uero poſteriorum quatuor, ſexdecim. cunctarum uero numerus, tum earum quæ ferunt, tum quæ reuoluunt eas, quinquagintaquinque. quod ſi Lunæ & Soli*

Sphærarũ numerus. *non addat aliquis, quos diximus, motus, omnes ſphæræ erũt ſeptem & quadraginta. Pluralitas itaq; ſphærarũ tãta ſit.*

ANT. Tex. c. 47. par. 7. *Calippus autem poſitionem quidem ſphærarum eandem poſuit cum Eudoxo, hoc autem diſtantiarum ordinem. Pluralitatem uero ei quidem quæ Iouis, & ei quæ Saturni eandẽ eũ illo dedit. Soli uero & Lunæ duas exiſtimabat adhuc apponendas eſſe ſphæras, ſi quis apparẽtia ſic redditurus. Reliquis uero planetis ſingulis unam. Neceſſe autem ſimul poſitæ omnes apparentia ſunt redditure ſecundum quodlibet errantium, alteras ſphæras una minores eſſe reuoluentes, & ad idem reſtituentes primam ſphæram, ſemper inferius ordinati aſtri. Sic enim ſolum contingit planetarum lationem omnia facere. Quoniam ergo in quibus quidem ipſæ feruntur ſphæris, hæ quidem octo, hæ autem quinque & uiginti ſunt. Harum autem ſolas non oportet reſolui, in quibus infimæ ordinatum fertur. Quæ quidem reuoluũt eas, quæ ſunt duorum primorum ſex erunt. Quæ autem eas quæ ſunt poſteriorum quatuor ſexdecim. Omnium itaque numerus & ferentium & reuoluentium ea, quinquagintaquinque. Si autẽ Lunæ & Soli non addiderit quis, quos diximus motus, omnes ſphæræ erunt ſeptem & quadraginta. Pluralitas igitur ſphærarum tanta ſit.*

Opinio Calippi de numero ſphærarum cœleſtium. Ponit opinionem Calippi de pluralitate ſphærarum. Fuit autem Calippus (ut Simplicius dicit) cum Ariſt. Athenis conuerſatus, cum eo ea quæ ab Eudoxo inuenta fuerant, corrigens & ſupplens. Poſuit ergo Calippus eandem rationem ſphærarum ſicut Eudoxus, & expoſuit poſitiones ſphærarum per ordinem diſtantiarum, tum quia ordinabat planetas ſicut Eudoxus, tum quia ordinabat motus & ſphæras ſicut & ille. Conueniebat etiam cum Eudoxo in pluralitate ſphærarum Iouis & Saturni, quia utriuſque eorum dabat quatuor ſphæras, ſed ipſe exiſtimabat eſſe apponendas ſphæras duas tam Soli quàm etiã Lunæ, ſi quis uelit reddere rationem eorũ quæ apparent de motibus eorum. Videtur autem has duas addidiſſe ad cauſandum uelocitatẽ & tarditatem, quæ apparet in motibus eorum, ita quod Sol habeat quinque ſphæras, & Luna ſimiliter quinque, & reliquis planetis Marti, Veneri, & Mercurio, addebat ſingulis unã ſphæram, ita etiam quod quilibet eorum haberet quinque ſphæras. Forte autem addebant hanc ſphæram ad cauſandum retrogradationem & ſtationem, quæ apparet in his ſtellis. Iſtę igitur ſphæræ uocabantur ferentes, quia ſecundũ eas ferebatur corpus planetæ. Sed pręter has ponebant alias, quas uocabant reuoluentes. Ad ponendum autem eas hac neceſsitate uidebãtur induci, quia ultima ſphæra ſuperioris planetę, puta Saturni, participabat motum omnium ſuperiorum, ita quod in aliquo deficiebat à motu primæ ſphærę. Vnde & prima ſphæra Iouis cuius poli infiguntur, aliquo modo in in ultima ſphæra Saturni, participabat aliquid de motu ſphærarum Saturni, & ſic non uniformiter mouebatur motu diurno, ſicut prima ſphæra Saturni. Neceſſarium igitur uidebatur ponere aliam ſphęram reuoluentem ipſam, ut reſtitueret id quod auferebatur ei de uelocitate ex ſuperioribus ſphæris. Et eadẽ rõne oportebat ponere aliam ſphæram reuoluentẽ ſcdam ſphæram Iouis, & tertiam ſphærã reuoluentẽ tertiam ſphæram Iouis. Nõ aũt oportebat ponere aliquã reuoluentẽ quartã ſphærã, quia motus quartæ ſphæræ, in qua erat aſtrum infixũ debebat eſſe cõpoſitus ex oibus ſuperioribus motibus. Sic igitur Iuppiter hẽt quatuor ſphæras deferentes, & tres reuoluẽtes. Et ſilr alij planetæ hñt tot ſphæras reuoluẽtes, quot deferentes una minus. Hoc eſt ergo qđ dicit, quod neceſſe eſt ſi oẽs ſphæræ ſimul ordinatæ debeant reddere, & cauſare illud quod apparet de motu planetarum ſm quẽlibet planetarũ, ponere præter ſupra dictas deferentes alias ſphæras reuoluẽtes, & ad idẽ reſtituẽtes primam ſphęrã inferius ordinati aſtri, una pauciores. Et ſic ſolũ conuenit quod motus planetarũ cõpleant oĩa q̃ apparent de eis. Quare igitur ſphæræ deferentes, q̃ quidẽ ſunt Saturni & Iouis ſunt octo, cũ uterq; eorũ ponatur habere quatuor ſphæras, quę ſunt aliorũ quinque planetarũ 25. quia quilibet eorũ habet quinque ſphæras. Harum aũt ſphærarũ illæ ſolæ non reuoluuntur, quæ ſunt in fine, in quibus ordinatur aſtrũ, ſequitur quod reuoluẽtes priorũ duorũ planetarũ .ſ. Saturni & Iouis ſunt ſex. Reuoluentes autẽ poſteriorum quatuor ſunt ſexdecim. Sed cum poſt Saturnũ & Iouem ſint alij quinque, manifeſtum eſt quòd unum eorum prætermittit .ſ. uel Martem, uel Mercurium, ut quod dicit poſteriorum quatuor referatur ad quatuor infimos, uel prætermittit Lunam, ut referatur ad quatuor immediate ſequentes. Prætermittit aũt, uel ex errore, quod interdũ accidit in numeris: uel pp aliã rõnem, quæ

nos

nos latet, quia ſcripta Calippi non inueniuntur, ut Simplicius dicit. Sic igitur numerus omnium ſphærarum deferentium & reuoluentium ſunt. 55. Sed quia de hoc poterat eſſe dubium, utrũ Lunæ & Soli ſint addendæ duæ ſphæræ, quas Calippus addit: uel ꝙ utrique ſint dandæ duæ ſphæræ ſolum, ut poſuit Eudoxus, ideo dicit ꝙ ſi aliquis non addit Soli uel Lunæ illos duos motus quos addit Calippus, ſequitur ꝙ omnes ſphæræ erunt. 47. Subtraherentur enim à prædicto numero quatuor deferentes, quæ Solis, duæ Lunæ, & totidem reuoluentes. Remotis autem octo de. 55. remanent. 47. Sed attendẽdum ꝙ ſi ſupra cum dixit reuoluentes poſteriores quatuor, eſſe ſexdecim, prætermiſit Lunam, remotis duabus deferentibus Lunæ, & duabus Solis, non remouebuntur quatuor reuoluentes, ſed ſolũ duæ, ſi ſphæræ Lunæ non habent reuoluentes, & ſic à prima pluralitate ſphærarũ ſubtrahũtur ſex ſphæræ, quatuor deferentes & duæ reuoluentes: unde ſequitur quòd ſphæræ omnes ſint. 49. Et ſic non uidetur quòd Ariſt. uoluerit prætermittere Lunam, ſed magis Martem: niſi aliquis dicat Ariſto. oblitũ fuiſſe quod Lunæ poſuerit ſphæras reuoluentes, idcirco errorem in numero accidiſſe, quod non uidetur probabile. Vltimo ergo concludit tantã eſſe pluralitatem ſphærarum quanta dicta eſt. Deinde cum dicit.

BESS. Tex. 48.

Quare ſubſtantias quoque & principia, tum immobilia, tum ſenſibilia, tot rationabiliter arbitrandum eſt eſſe. quod enim neceſſarium eſt, relinquatur potentioribus dicendum.

ANT. Tex. c. 48. par. 8.

Quare & ſubſtantias & principia immobilia & inſenſibilia, tot rationale exiſtimare. Neceſſarium igitur dimittatur fortioribus dicere.

Concludit ex numero motuum cœleſtium numerum ſubſtantiarum immaterialium, & circa hoc tria facit. Primo concludit propoſitum. Secundo excludit quædam, quæ poſſent debilitare illationẽ præmiſſam. ibi. {Si autem nullam poſsibile.} Tertio comparat id quod oſtenſum eſt de ſubſtantiis ſeparatis, ad opiniones antiquas, & ad opiniones uulgates, quæ de his ſuo tempore habebantur, ibi. {Tradita autem ſunt.} Dicit ergo primo ꝙ cum tanta ſit pluralitas ſphærarum & motuum cœleſtium, quãta dicta eſt, rationabile eſt opinari tot eſſe ſubſtantias immateriales & principia ĩmobilia, & etiã tot {eſſe principia ſenſibilia,} ideſt corpora cœleſtia. Dicit autem rationabile, ut inſinuet hoc probabiliter concludi, non autem ex neceſsitate. Vnde ſubiungit, qđ ipſe relinquit id quod eſt neceſſarium circa hoc illis, qui ſunt fortiores & potentiores ad hoc inueniendum q̃ ipſe eſſet.

Infra pt. ſe. par. 1. Ex nũero cœleſtium motuũ concludit numerum intelligentiarum.

BESS.

Quod ſi nullam lationem poſsibile eſt eſſe, quæ non ordinetur ad lationem ſtellæ, omnem item naturam, omnemq; ſubſtantiam impaſsibilem & per ſe, arbitrari oportet optimum ſortitam finem eſſe, nulla profectò præter has, alia natura erit, ſed hunc neceſſe eſt numerum ſubſtantiarum eſſe. ſi etenim aliæ ſunt, utique mouebunt, cum lationis finis ſint.

ANT. par. 9.

Si autem nullam poſsibile eſſe lationem non ordinatam ad aſtri lationem, amplius autem omnem naturam & omnem ſubſtantiam impaſsibilem, & ſecundum ſe optimum eſſe ſortitam finem oportet exiſtimare, nulla erit præter has altera natura, ſed hunc ſubſtantiarum numerum eſſe eſt neceſſe. Si.n. eſſent aliæ, mouerent utique fines exiſtentes lationis.

Hic Philoſophus excludit ea ex quibus prędicta concluſio debilitari poſſet, & ſunt tria, quorum primum eſt. Quia poſſet aliquis dicere quod ſunt quædam ſubſtantię ſeparatæ, quibus non reſpondent aliqui motus in cœlo. Ad quod excludendum dicit, ꝙ ſi non eſt poſsibile ꝙ ſint aliqui motus in cœlo, qui nõ ordinentur ad motum alicuius aſtri, & iterum ſi oportet omnem impaſsibilem ſubſtantiam quæ eſt ſortita {optimum ſecundum ſe,} ideſt quę habet ſuam perfectionem ſine motu, opinari eſſe finem alicuius motus, non erit aliqua natura impaſsibilis & immaterialis præter eas, quæ ſunt fine cœleſtium motuum, ſed neceſſe erit hunc eſſe numerum ſubſtantiarum ſeparatarum, qui eſt numerus cœleſtium motuum. Sed tamen primum nõ eſt neceſſarium. ſ. ꝙ omnis ſubſtantia materialis & ĩpaſsibilis ſit finis alicuius mòtus cœleſtis. Poteſt enim dici ꝙ ſunt aliquæ ſubſtantiæ ſeparatæ altiores, quàm ut ſint proportionatæ quaſi fines cœleſtibus motibus, quod ponere non eſt incõueniẽs. Non enim ſubſtantiæ immateriales ſunt propter corporalia, ſed magis è conuerſo. Deinde cũ dicit.

Excludit tres cauſationes. Et prio pͥmam. Nõ ois intelligentia eſt finis alicuius motus.

BESS.

Sed eſſe alias lationes præter dictas, impoſsibile eſt. Hoc autem ex his, quæ feruntur, rationabile eſt accipere. ſi enim omne, quod fert, eius gratia, quod fertur, ſuapte natura eſt, omnisq; latio alicuius, quod fertur, eſt, nulla latio ſui gratia erit profectò, nec alterius lationis, uerum ſtellarum cauſa. Si nãque latio lationis cauſa erit, illam quoque oportebit aliarum gratia eſſe. Quare cum non ſit proceſſus in infinitum, finis omnis lationis erit diuinorum corporum aliquod, quæ in cœlo feruntur.

ANT. par. 10.

Sed alias quidem eſſe lationes impoſsibile eſt præter dictas. Hoc autem exiſtimare ex latis rationabile. Nam ſi quidem ferens, lati gratia natum eſt: & latio omnis lati eſt alicuius, nulla latio ſui gratia erit, nec alia alicuius lationis: ſed aſtrorum gratia. Nam ſi fuerit latio lationis gratia, & illam alterius gratia oportebit eſſe. Quare quoniam nõ eſt poſsibile ire in infinitum, finis erit omnis lationis latorum aliquid diuinorum corporum ſecundum cœlum.

Remouet ſecũdum quod poſſet debilitarę pͥdictam illationem. poſſet enim aliquis dicere ꝙ ſunt multo plures lationes in cœlo, quàm quæ numeratæ ſunt, quæ tamen non poſſunt deprehendi, eo ꝙ ex eis non accidit aliqua diuerſitas in motu alicuius corporum cœleſtium, quæ uiſu percipiuntur, & dicuntur aſtra. Et ad hoc excludendum ſimiliter etiã dixerat, ꝙ nulla latio poteſt eſſe in cœlo, quæ non ordinetur ad lationem alicuius aſtri; hoc eſt etiam quod nunc dicit, ꝙ impoſsibile eſt eſſe alias lationes in cœlo, præter illas ex quibus accidit diuerſitas in motu aſtrorum, ſiue ſint illę quæ dictæ ſunt, ſiue aliæ aut totidem aut plures aut pauciores. Et hoc probabiliter accipi poteſt ex corporibus quæ feruntur. Si enim omne ferẽs eſt propter id quod defertur, & omnis latio eſt alicuius quod fertur nõ pôt eſſe aliqua latio q̃ ſit ꝑꝑ ſeipſam, uel ꝑꝑ aliam lationem tantũ; ſed oportet ꝙ omnes lationes ſint cauſa aſtrorum. Alioquin ſi latio propter aliquam lationem eſt, eadem ratione & illam oportebit eſſe propter aliam. Et cum non ſit procedere in infinitum, ſequitur quòd finis omnis lationis ſit aliquod cœleſtium corporum quæ deferuntur ſicut aſtra, unde impoſsibile eſt eſſe aliquẽ

Oĩs motus qui percipitur in cœlo ordinatur ad lationẽ alicuius aſtri.

motum

motum ĩ cœlo,ex quo non poſsit percipi aliqua diuerſitas in aliquo aſtro. Deinde eum dicit.

BESS. Tex.49. *Quod autem cœlum ſit unum,manifeſtum eſt.ſi enim plures eſſent cœli,ut homines,principium uniuſcuiuſque erit ſpecie unum, numero multa.at quæcunque multa numero, materiam habent. una etenim & eadem multorum ratio eſt,ueluti hominis.Socrates uero,unus.ipſum uero , quod erat eſſe primum,non habet materiam,cum actus ſit.unum ergo,tum ratione, tum numero, primum mouens immobile ens eſt . id etiam igitur,quod ſemper continuoq; mouetur . unum ergo tantum cœlũ eſt.*

ANT. Tex.c.49. par.12. *Quod autem unum cœlum manifeſtum. Si enim plures eſſent cœli , ut homines,fore t principium quod circa unumquodque ſpecie unum,numero uero multa. Sed quæcunque ſunt numero multa,materiam habent. Vna enim & eadem ratio multorum,ut hominis.Socrates uero unus.Quod autẽ quodquiderateſſe,non habet materiam primam.endelechia enim.Vnum igitur & ratione & numero mouens primum, mobile exiſtens,& motum ergo ſemper & continue unum ſolum.Vnum ergo ſolum cœlum.*

Hinc affert ratio ꝙ materia ſit pricipium indiuiduationis in materialibus , & eius negatio in ſpiritualibus. Ex immaterialitate primi motoris arguit unitas eius , & ex hac unitas mundi côuincitur.

Hic excludit tertium,per quod poſſet dicta cõcluſio infirmari.Poſſet enim aliquis dicere , quod ſint plures mundi,& in quolibet ſint tot ſphæræ & motus,quot in iſto uel plures:& ſic neceſſe eſt ponere plures ſubſtantias immateriales. Sed hoc excludit dicens ,manifeſtum eſſe ꝙ ſit unum cœlum tantũ.Quia ſi eſſent plures ſecundum numerum, & ĩ eodem ſpecie,ſicut ſunt plures homines, oportet etiam quod ſimile iudicium eſſet de primo principio uniuſcuiuſque cœli,quod eſt mouens immobile,ſicut dictum eſt. Oporteret enim quod plura prima;principia eſſent ſpecie unum & numero multa. Sed hoc eſt impoſsibile , quia quæcunque ſunt unum ſpecie & plura numero,habent materiam. Non enim diſtinguitur ſecundum rationem & formam, quia omnium indiuiduorum eſt communis ratio utpote quę eſt hominis.Vnde relinquitur qđ diſtinguantur per materiam. Et ſic Socrates eſt unus non ſolum ſecundum rationem,ut homo,ſed etiam ſecundum numerum.Sed primum principiũ {cum ſit quodquid erat eſſe,} ideſt ſua eſſentia,& nõ non habet materiam, quia eius ſubſtantia{eſt Endelechia.} ideſt actus,materia autem eſt in potentia.Relinquitur igitur,quod primum mouens immobile ſit unum , non ſolum ratione ſpeciei,ſed etiam numero.Oportet igitur quod primus motus ſempiternus , qui ab eo cauſatur ſit unus tantum , & per conſequens ſequitur quod cœlum ſit unum tantum.

DEFENSIO XXX.

Ex textu philoſophi quomodo ſumatur indiuiduationis principium eſſe materiam,non aũt hæcceitatem.

HOc in loco Ariſt.probat nõ eſſe plures cœlos, ideſt plures mundos ex hoc ꝙ prima principia eorum eſſent ſpecie unum & numero plura , quod eſt impoſsibile , quia quæ ſunt unum ſpecie & plura numero,habent materiam,primum autẽ principium eſt omnino immateriale ut probatum eſt, ergo &c.Sanctus aũt Tho.explicat hanc deductionem, quia quæ diſtinguuntur ſolo numero,cum non diſtinguantur ſecundum rationem, & formam , quia taliũ eſt communis ratio ſpeciei, oportet ꝙ diſtinguantur per materiam primam. Sed Ant.an.cui non ſapit iſta ſeges,hic ſic loquitur:Notandum ꝙ aliqui peruertentes ſenſum literæ,ex hoc loco ſumunt argumentum, ꝙ materia, quæ eſt pars eſſentialis ſit cauſa ĩdiuiduationis. Nam iſta ratio , qua concluditur unitas cœli ex unitate motoris , non tantum ſpecie , ſed numero, propter hoc ꝙ non habet materiam,non uidetur ualere,niſi diſtinctio numeralis fieret per materiam.Sed non ualet:æquiuocant enim de materia, ſicut ſępe dictum eſt.Concedo enim ꝙ non ponuntur plures motores primi,quia in primo motore non eſt materia,i. non eſt in eo aliquid aliud,ſed eſt de ſe hic ſine alio cõtrahente.Nam talis contractio non ſtat cum perfecta ſimplicitate,& ideo quidditas Dei eſt de ſe hæc . Excludit ergo Ariſt.à primo motore materiam non ſolum illam,quę eſt altera pars eſſentialis compoſiti, ſed illam , quæ eſt proprietas indiuidualis , quæ eſt cauſa indiuiduationis,non prima.Hęc ille.Si ratione aliqua uel occaſiõe uerbi alicuius hic uel alibi à Philoſopho expreſsi , iſti hoĩes mouerentur ad ſuas has ineptas aſſertiones, eſſent aliqualiter excuſandi etiam ſi tantũ doctorem impeterent uerbis quaſi peruertẽtem Ariſt. literam aut ſenſum. Sed reprobare dicta ſapiẽtum,nec eorum ſatisfacere rationibus , nec alias inducere rationes quæ uel in minimo perſuadeant, ꝙ Philoſophi litera aliter exponẽda ſit quàm ſapientes exponant, ſed propriæ tantum uoluntatis determinatione , ad ſuam phantaſiam uelle literam ex toto ſibi contrariã trahere, & quod inurbaniſsimum eſt, alios contumeliis afficere,peruertentes eos eſſe literæ ſenſum conclamando,eo ꝙ non ſibi,ſed Ariſto.conformiter loquãtur,alienum nimis eſt,nedum à ueris Philòſophis, uerum & ab omnibus qui uel modica ſaltem naturali uigerent prudentia.Quamuis autem hic deberem huius uerba deſpicere, utpote ſine ulla ratione uel perſuaſione prolata,eo etiam maxime ꝙ de huius materia quæſtionis,plurima iam dicta ſint in ſeptima.24. & 27.defenſionibus præmiſsis, attamen ad maiorem Ariſtotelicæ doctrinæ declarationem , duo hic faciemus.Et primo probabimus Ariſto.non loqui in præſenti paſſu niſi de materia quæ eſt altera pars compoſiti.Secundo ꝙ ſi etiam loqueretur de utraque,ut dicit Anto.an.adhuc ſequitur propoſitum ſancti Thomæ directe contra Scotiſtas.Primum ex quinque patet,primo ſic . De illa materia loquitur Philoſophus in hoc loco de qua ſolet dici congrue ꝙ aliquid eſt in materia. Sed hoc dicitur congrue de materia quæ eſt altera pars compoſiti,non autem de hæcceitate. Neque enim dicitur ꝙ forma uel actus uel quodcunque aliud reale ſit in hæcceitate ſicut in materia, ſed potius econuerſo dicitur ab iſtis opinantibus ꝙ hæcceitas ſit differentia ſubiectiue in eo exiſtens quod per eam indiuiduatur,& ab aliis differt, ſicut etiam differentia formalis dicitur eſſe in ſpecie quæ per eam differt ab alia ſpecie, ergo &c. Maior eſt Cõmen.qui in præſenti paſſu dicit , ꝙ ideo in primo principio non eſt materia,quia ſimplex non eſt in materia, primum autem principium eſt omnino ſimplex,ergo &c.

Secũdo.De illa materia loquitur hic Philoſophus, de qua ſupra dictum eſt & probatum à Philoſopho, ꝙ per eius negationem primum principium eſt immateriale.Sed ſupra.t.c.30.probatum eſt hoc de materia,quę eſt pars compoſiti , ut patet & per expoſitionem Ant.an.Nihil enim dicit ibi de hæcceitate,ergo &c.Maior eſt Cõm.in hoc loco . Quem ideo in-

 duxi,

duxi,ut appareat,ꝙ non ſolum, cõtra ſanctum Tho. ſed etiam cõtra alios ſapientes hi homines uerbis garriunt,non ratione concertant. Licet diuum Thomã tantum nominent ex peculiari affectu.Et confirmatur illa ratio.Cum enim de eadem materia tenendum ſit Philoſophum hic & ſupra loquutum eſſe ut aſſerit Commenta.& ſupra per excluſionem materię probauerit non ſolum primum principium ,ſed etiam alios motores orbium eſſe immateriales,ſequitur ſi hic loquitur de hæcceitate, ꝙ ſupra etiam hæcceitatem ab aliis motoribus excluſerit,qd eſt contra Scotiſtas:uel ſi ſupra non excluſit hæcceitatem ab aliis motoribus, cum per excluſionem materiæ,de qua hic loquitur intenderit probare immaterialitatem illarum ſubſtantiarum,non poſſet dici ꝙ ratio ſua concludat ꝙ aliquid ſit abſolute immateriale,niſi primum principiũ, & ſic alia principia motum cœlorũ poſſent dici abſolute materialia,quod eſt contra omnes ſapientes.Patet conſequentia , quia habent materiam per cuius excluſionem probatur primum principium eſſe immateriale,ergo & per eius incluſionem abſolute concludet alios motores eſſe materiales. In cauſis enim ꝓpriis & præciſis , ſicut negatio eſt cauſa negationis, ita affirmatio affirmationis,ut dicitur in primo Poſteriorum.Proceſsit autem Ariſt in illa ratione,cum potiſsima ſit,& non indigna tanto Philoſopho,ex cauſis propriis & præciſis,ergo &c. Tertio. De illa materia loquitur hic Philoſophus quæ & à ſe hic ꝙ ab omnibus ſapientibus uocatur prima,& condiſtinguitur ipſi materiæ proximæ,ut patet per Philoſophum ĩ Quinto huius.tex.cõm.12.& in octauo:ſeu condiſtinguitur ſubiecto,quod uocari poteſt materia ſecũda , quæ & conuenit ſi ſit proprium ſubiectum,cũ materia quàm Philoſophus appellat proximã. Sed talis materia ſecundum omnes eſt materia quæ eſt altera pars compoſiti,quæ eſt primum ſubiectum formæ, ergo &c. Maior patet in litera.Quarto. De illa materia loquitur hic Philoſophus quę communiter diſtinguitur cõtra actum & formam,ut patet in litera,quia Philoſophus ex hoc probat in primo principio non eſſe materiam,quia eſt purus actus.Sed talis eſt ſola materia quæ eſt pars cõpoſiti,tum quia de illa abſolute intelligunt ſapientes,dum dicitur aliquid eſſe compoſitum ex materia & forma;& non de illa chimera Scotiſtarũ, tum etiam quia ipſi quoque Scotiſtæ, non diuidunt hæcceitatem contra actum, quin potius dicunt eam eſſe actualem differentiam indiuidualem &c.ut ſupra in defenſionibus, ſeptima &.24.pleoius habitum eſt; ergo &c.Quinto.De illa materia loquitur Philoſophus hic de qua ſapientes habent intelligere ſi abſolute proponatur.Sed ſapientes in tali caſu debent intelligere de materia quæ eſt pars cõpoſiti , & in hoc loco materia abſolute proponitur, ergo &c.Patet maior,quia ſapiens ĩterpretatio ab omnibus ſapientibus acceptanda eſt,& non niſi ab inſipientibus ſpernitur. Minor probatur,quia analogum abſolute propoſitũ, ſemper ſumitur pro primo analogato, quod ſcilicet principaliter ſignificat.Materia autem ſecundum Scotiſtas eſt analogum quoddam,primo ſignificans materiam partem compoſiti,& ſecundo differentiam indiuidualem , ergo &c. Quantum ad ſecundum patet propoſitum.Quia Philoſophus non loquitur hic de materia niſi ut eſt principium diſtinctionis numeralis,ut patet in litera.Si ergo loquitur per te non ſolũ de hæcceitate, ſed etiam de alia , ſequitur ꝙ utraque ſit indiuiduationis principium . Quod tamen tu negas de illa quæ eſt altera pars compoſiti , quæ tamen in ueritate ſola eſt illa quæ eſt indiuiduationis principium,cum alia non niſi leuiſsima ſit fictio.Et confirmatur ſuper eodem fundamento.Quia cum Philoſophus non loquatur hic de materia niſi ut eſt primum principium diſtinctionis numeralis,non deberet loqui de illa,qua etiam remota,ſtat dicta diſtinctio.Talis ſecundum te eſt materia quæ eſt pars eſſentialis. Ea enim ab angelis remota , ſtat inter eos ſecundum te diſtinctio numeralis , ergo de iſta hic non loqueretur aut intenderet. Cuius tamen oppoſitum hic aſſeris dicẽs, ꝙ Philoſophus excludit hic à primo principio non ſolum materiam quæ eſt altera pars compoſiti,ſed etiã illã tuã chimerã . Patet igitur ex his oĩbus ꝙ Phs non niſi de materia parte compoſiti loquitur, & conſequenter ꝙ ex illa unumquodque primo habet ꝙ ſit unum numero & indiuiduum diſtinctum ab omni alio indiuiduo ſub eadem ſpecie. Et ſic elicitur hic neceſſario ex Philoſopho ꝙ ipſa materia quæ eſt pars eſſentialis compoſiti,ut quantitate tamen ſignata, eo modo quo alias dictum eſt & declaratum ex intentione Philoſophi, eſt principium primum numeralis diſtinctionis & conſequenter indiuiduationis,& eius negatio eſt primum principium oppoſitæ indiſtinctionis,per cuius ſcilicet excluſionem, ſubſtãtiæ ſeparatæ non poſſunt una ſpecie plura eſſe , & ipſum primum principium eſt unum numero ſuper omnem ſpeciem & naturam.Qui eſt Deus glorioſus , cui eſt ſumma laus & gloria per infinita ſeculorum ſecula.Amen.

Deinde cum dicit.

Tradita autem ſunt quedam à maioribus noſtris, & admodum antiquis, ac in fabulæ figura poſterioribus relicta, quod hi dij ſint, uniuerſamq; naturam diuinum contineat. Cætera uero fabuloſe ad multitudinis perſuaſionem & ad legum,ac eius quod cõferat opportunitatem,iam allata ſunt. hominiformes nãque,ac aliorum animalium nonnullis ſimiles eos dicunt,ac alia conſequentia.& ſimilia his, quæ dicta ſunt . quorum ſiquis ipſum ſolum primum ſeparando accipiat,quod deos arbitrabantur primas ſubſtãtias eſſe,diuinẽ profectò dictum putabit,& (ut uериſimile eſt)ſæpius itaque arte & philoſophia,quo ad poſsibile ſuit,inuẽta,corruptaq; rurſus,has illorum opiniones quaſi quaſdam reliquias,nunc uſque ſaluatas eſſe.Paterna itaq; ac priorum opinio,in tantum nobis manifeſta ſit. BESS. Tex 50. Tex.51.

Tradita ſunt autem à ſenioribus & antiquis, in fabulæ figura dimiſſa poſterioribus, quia dij ſunt hi, & continet diuinum naturam uniuerſalem. Reliqua uero fabuloſe iam adducta ſunt ad perſuaſionem multorum, & ad opportunitatem multorum, ad leges etiam conferens. Conformes enim hominibus hos, & aliorum animalium quibuſdam ſimiles dicunt, & his altera conſequentia & dictis ſimilia . à quibus, ſiquis ſeperãs id accipiat ſolum, quòd primum Deos exiſtimauerunt primas ſubſtantias eſſe, & diuine utique dictum eſſe putabit, & ſecundum quandam ueriſimilitudinem . Et ſæpe inuenta ad poſsibile unaquaque & arte & philoſophia, & iterum corruptis , & has opiniones eorum quaſi reliquias uſque nunc ſaluatas eſſe. Paterna quidem igitur opinio, & quæ à primis, in tantum nobis manifeſta ſolum. ANT. Te.c.50. par.12. Tex.51.

Comparat ea,quę inuenta ſunt de ſubſtantiis immaterialibus ad opiniones antiquas & ad uulgares.Et dicit,quòd ab antiquis philoſophis quædã ſunt Quędã ab antiquis tradita confirmat ali-

qua uero excuſat. Tex.c.38.

ſunt tradita de ſubſtantiis ſeparatis, & dimiſſa poſterioribus per modum fabulæ: ſcilicet quod dij ſunt, & quòd id, quod eſt diuinum, continet totã naturã. Et hoc quidem habetur ex ſuperioribus, ſi omnes ſubſtantiæ immateriales uocentur dij. Si autem ſolum primum principiũ uocetur Deus, eſt unus tantum Deus, ex prędictis patet. Reliqua uero introducta ſunt fabuloſe ad perſuaſionem multitudinis, quæ nõ poteſt capere intelligibilia. Et ſm quod fuit optimum ad leges ferendas, & ad utilitatem conſeruationis humanæ, ut ex huiuſmodi adinuentis perſuaderetur multidini, ut intenderent uirtuoſis actibus, & à uitiis declinarent. Et quid ſit fabuloſe introductum exponit ſubdens, quod dixerunt deos eſſe conformes hominibus, & quibuſdam aliorum animalium. Poſuerunt enim fabuloſe homines quoſdam deificatos, & quædam animalia, & quædam cõſequentia iſtis, & alia ſimilia dixerunt. Ex quibus, ſi aliquis hoc ſolum uelit accipere qđ primo oſtenſum eſt in præhabitis. ſ. quod dij ſunt quædam ſubſtantiæ immateriales, putabitur eſſe dictum diuine & ſecũdum ueriſimilitudinem. Et hoc ideo eſt, quia quælibet ars, & etiam philoſophia, ſæpe fuit inuenta ſecundum poſsibilitatem humanam, & iterum fuit corrupta, uel propter bella impedientia ſtudium, uel propter inundationes, uel alia huiuſmodi excidia. Et hoc neceſſarium fuit ponere Ariſto. ut poſsit ſaluare æternitatem mundi. Manifeſtũ enim erat quòd à quodam certo tempore incęperant homines philoſophari & artes aduenire. Inconueniẽs autem uidebatur quòd infinito tempore fuiſſet abſque his humanum genus. Et ideo dicit quòd philoſophiæ & aliæ artes fuerunt multotiens inuentæ & corruptæ, & quòd opiniones illorum antiquorum quaſi reliquæ ſaluantur uſque nunc. Et ultimo concludit quòd {prædicta opinio,} ideſt quæ à philoſophantibus habita eſt, poſt quos deſtructa fuit philoſophia, ſolum ſic manifeſta eſt. ſ. per modum fabulæ, ut ſupra dictum eſt.

Artes & ſciæ ſi mundus principium non habuit, ſæpe corruptæ ſæpeq; iterũ ſunt inuentæ.

LECTIO XI.

Quæ nam de primi intellectus intellectione dignæ dicenda ſint per dubitationes tres determinat.

BESS. vide digreſſionẽ Auer.

EA uero, quæ circa mentem ſunt, quaſdam dubitationes habent. uidetur enim eorum, quæ apparent, quid diuiniſsimum eſſe. quo uero modo ſe habẽs, talis erit, difficultates quaſdam habet.

ANT. par. 1.

Quæ autem circa intellectum, habent quaſdam dubitationes. Videtur quidem enim apparentum diuiniſsimum. Quomodo uero habens talis erit, utique habet quaſdam difficultates.

Sermo de ſubſtantiæ immobilis, intellectualitate. Tex.c.36.

Poſtquam Philoſophus determinauit de ſubſtantia immateriali quantum ad eius perfectionem, & quantum ad eius unitatem, nunc determinat quaſdam dubitationes pertinentes ad actionem eius. Oſtenſum eſt enim ſupra, quod prima immaterialis ſubſtantia mouet ſicut intelligibile, & ſicut bonũ deſiderabile. Et ideo diuiditur hæc pars in duas. In prima determinat quædam dubia circa primam immaterialem ſubſtantiam, quantũ ad hoc quod eſt bonum intelligibile & intellectus. In ſecunda quantũ ad hoc quod eſt bonum appetibile. ibi. {Perſcrutandum eſt autem qualiter haber &c.} Circa primum duo facit. Primo aſſignat rationem dubitationis circa intellectũ primæ ſubſtantię. Secundo dubitationem mouet & determinat. ibi. {Nam ſi non intelligat.} Dicit ergo primo quòd ea quę pertinent ad intellectum primę ſubſtantiæ immaterialis, habent quaſdam dubitationes, & uidentur oriri ex hoc. Oſtenderat enim Philoſophus quòd intellectus intelligẽs & appetens primum mouens, quod mouet ſicut intelligibile & deſiderabile, habet aliquid ſe dignius. ſ. illud quod intelligitur ab eo & deſideratur. Oſtenderat etiam quòd ipſum primum intelligibile, eſt etiã intellectus. Vnde poſſet uideri qđ pari ratione, haberet aliquid dignius & ſuperius, & quòd non eſſet ſuppremum & optimum, quod eſt contra ea quæ apparent de primo principio.

Infra lec. 9. — Par. ſe. l. b. — Quæ nam ſit rõ dubitandi circa intellectualitatem primi principij. Tex.c.36.

Et ideo dicit hic ꝙ uidetur omnibus ad parens, ꝙ principium ſit digniſsimum. Sed difficultates quædam emergunt, ſi quis uelit aſsignare quomodo ſe habeat, ita {quòd ſit digniſsimum} .i. optimũ & perfectiſsimum. Deinde cum dicit.

BESS.

Siue enim nihil intelligat, ſed ita ſe habeat, ut dormiens, quidnam præcellens erit? ſiue intelligat, huius uero aliud ſit principale (non enim id quod eſt eius ſubſtantia, intellectio erit, ſed potentia) profectò non erit optima ſubſtantia. ſiquidem eo quod intelligit, ei honorabilitas ineſt.

ANT. par. 2.

Nam ſi non intelligat, quid utique erit inſigne? Sed habet ſe quemadmodum ut ſi dormiens. Siue intelligat, huius uero aliud principale: (non enim eſt hoc quod eſt ſua ſubſtantia intelligentia, ſed potentia,) non utique erit optima ſubſtantia: per intelligere enim honorabile ei ineſt.

Manifeſtat huiuſmodi difficultates. & circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationes. Scđo præmittit quædam, quæ ſunt prenęceſſaria ad determinationem omnium quæſtionum motarum. ibi. {Palam ergo ꝙ diuiniſsimum &c.} Tertio ſoluit dubitationes. ibi. {Primum quidem.} Circa primũ duo facit. Primo mouet quęſtiones principaliter intentas. Secundo mouet quandam quæſtionem incidentem, cuius ſolutio neceſſaria eſt ad præmiſſas quæſtiones. ibi. {Ergo utrum differt.} Mouet autem primo duas quæſtiones. Prima eſt quomodo intellectus primi mouentis ſe haber ad ſuum intelligere. Secunda quomodo ſe habeat ad ſuum intelligibile. ibi. {Amplius autem ſiue ĩtellectus.} Sciendum eſt ergo, ꝙ intellectus ad ſuum intelligere poteſt ſe habere tripliciter. Vno modo ꝙ non conueniat ei intelligere in actu, ſed in potentia tantum, uel in habitu. Alio modo ꝙ conueniat ei in actu. Alio modo ꝙ ſit ipſum ſuum ĩtelligere, ſiue ſua intelligentia, quod idem eſt. Dicit ergo, ꝙ ſi intellꝰs primi mouẽtis non intelligat in actu, ſed ſolũ in potentia, uel in habitu non erit aliquid nobile. bonũ enim & nobilitas intellectus eſt in hoc ꝙ actu intelligit, intellectus autem intelligens tantum in potentia uel in habitu, ſe haber ſicut dormiens. nam dormiens habet quidem potentias operum uitæ, ſed opera uitæ non operatur: unde ſomnus dicitur eſſe dimidium uitæ, & ſecundum ſomnum non differt felix ab infelice, uirtuoſus à uitioſo. Si autem intellectus primi intellectus intelligat quidem actu, ſed principale eius bonum,

Infra pt. 5. par. 6. — Infra pt. 4. — Duplex dubitatio. Prima. par. 3. — An primus intellectus ſp actu intelligat, & ſit idem qđ ſuum intelligere. — Intellectus ad ſuũ itelligere poteſt ſe habere tripliciter. — Somnus dimidium uitæ, quo nõ differt felix a miſero.

quod eſt operatio eius, ſit aliquid aliud ab ipſo, quia {eius intelligentia,} ideſt operatio intellectualis ipſius non eſt hoc quod ſua ſubſtantia, cõparatur ad ipſum ſicut potentia ad actum & perfectibile ad perfectionem: & ſic ſequitur, quòd primum intelligens non ſit optima ſubſtantia. honorabilitas enim & nobilitas ineſt ei per ſuum intelligere: nihil autem quod eſt nobile ſecundũ aliud eſt nobiliſsimum. Sic igitur uidetur ſequi qđ ſubſtantia primi intelligentis non ſit optima, ſiue intelligat in potentia tantum, ſiue in actu: niſi ponatur cum hoc quod ſua ſubſtantia ſit ſuum intelligere, ut poſt determinabit. Deinde cum dicit,

BESS. *Præterea, ſiue mẽs, ſiue intellectio eius ſubſtãtia ſit, quid intelligit? aut enim ipſa ſeipſam, aut aliquid aliud. quod ſi aliud, aut idem ſemper, aut aliud.*

ANT. par 3. *Amplius autem ſiue intellectus ſit ſua ſubſtantia, ſiue intelligentia, quid intelligit? Aut enim ſeipſum, aut alterũ aliquid. Aut idem ſemper, aut aliud.*

Secũda dubitatio Quid eſt obiectũ intellectus primi.

Antequam ſoluat poſitam quæſtionem, mouet aliam de intelligibili. Vnde dicit, quod ſiue ſubſtãtia primi mouentis ſit intellectus, quaſi quædam potentia intellectiua, ſiue {ſit intelligentia,} ideſt actus intellectus, ideſt intelligere, quod prima qõ quærebat. quærendum reſtat quid intelligit? aut enim intelligit ſeipſum, aut aliquid aliud: ſi intelligit aliquid aliud, aut intelligit ſemper idem, aut oportet ꝙ intelligat aliud & aliud, quandoque .ſ. hoc, quandoque illud. Deinde cum dicit.

BESS. *Vtrum autem differt aliquid, an nihil ĩtelligere bonum, uel quodcunque? An uero de quibuſdam ipſam etiam & cogitare abſurdum eſt?*

ANT. par. 4. *Ergo utrum differt aliquid aut nihil, intelligere bonum, aut contingens? Aut inconueniens meditari de quibuſdam?*

Tertia dubitatio, ſed incidentalis.

Antequam ſoluat præmiſſas quæſtiones, interponit quandam quæſtionem, cuius ſolutio ualet ad determinationem præmiſſarum. Et eſt quæſtio utrum ad nobilitatem uel perfectionem intellectus aliquid differat uel nihil, quod intelligatur aliquid bonum & nobile, aut quodcunque cõtingit? Et quod differat quodam ſigno oſtendit, quia inconueniens uideretur & abſurdum, quod aliquis meditetur, & operationem ſui intellectus occupet circa quędã utilia. Quod non eſſet, ſi non pertineret ad nobilitatem intellectus nobilitas intelligibilis, ſed indifferens eſſet intelligere nobilia & utilia. Hoc enim omnino eſt impoſsibile. manifeſtum eſt enim, ꝙ operationes ſecundum propria obiecta ſpecificantur. Vnde oportet, quòd quanto nobilius eſt obiectum, tanto nobilior ſit operatio. Deinde cum dicit.

An præiudicet nobilitati intellectus uilia etiam intelligere. Soluit hãc, approbãs partem affirmatiuã.

BESS. *Manifeſtum itaque eſt, quod illud intelligit, quod diuiniſsimum, honorabiliſsimumq; eſt. Neq; mutatur in deterius, nãq; mutatio fieret, ac motus, quod huiuſmodi iam eſſet.*

ANT. par. 5. *Palam ergo quod diuiniſsimum & honorabiliſsimum intelligit. Et non tranſmutatur. In indignius enim tranſmutatio. Et motus quadam iam tale.*

Soluit ſecundã partem ſecundæ qõnis.

Præmittit quædam neceſſaria ad ſolutionem principalium quæſtionum. Et primo ponit duo, quorum primum concludit ex ſolutione interpoſitæ quæſtionis. Si enim differt ad nobilitatem intellectus intelligere bonum, aut quodcunque cõtingens, ut dictum eſt, manifeſtum eſt, quod cum primus intellectus ſit nobiliſsimus, quod intelligit aliquid diuiniſsimum & honoratiſsimum. Secũdum quod, determinata eſt ſolutio ultimæ partis ſecundæ quæſtionis principalis. Quærebatur enim utrum intellectus primi mutaretur de uno in aliud. Et patet quod non mutatur de uno intellecto in aliud, quia cum intelligat diuiniſsimum, ſi mutaretur in aliud intelligibile, eſſet eius mutatio in aliquid indignius, quod nõ competit alicui niſi itendenti in defectionẽ & corruptionem. Iterum hoc ipſum quod eſt tranſire de uno intellecto in aliud, eſt quidã motus. unde non poteſt cõpetere primo mouenti, cum ſit omnino immobile. Deinde cum dicit.

Diuinus intellectus non mutatur de uno intellecto in aliud.

BESS. *Primo igitur ſi non eſt intellectio, ſed potentia, rationabile eſt laborioſam ei continuationem intelligendi eſſe.*

ANT. par. 6. *Primum quidem igitur {ſi non eſt intelligentia,} ſed potentiá, rationabile eſt laborioſam eſſe ei continuationem intelligentiæ.*

Infr. pt 9. Soluit primá qõné.

Soluit prius poſitas queſtiones, & primo ponit ueritatem primæ. Secundo ueritatem ſecundæ. ibi. {Deinde palam &c.} Veritatem autem primæ quæſtionis manifeſtat dicens, quòd ſi ſubſtantia {primi non eſt intelligentia,} ideſt ipſum ſuum intelligere, ſed eſt potentia quædam intellectiua {rationabile eſt,} ideſt ꝓbabiliter uidetur ſequi, quòd {continuatio intelligentię,} ideſt operationis intellectualis, ſit ei laborioſa. Quod enim eſt in potentia ad aliquid, ſe habet ad hoc & ad eius oppoſitum: quia quod poteſt eſſe, poteſt non eſſe unde; ſi ſubſtantia primi comparatur ad intelligente ſicut potentia ad actum, quantum eſt de ratione ſuæ ſubſtantię, poterit intelligere, & non intelligere. non ergo inerit ei ex ſua ſubſtantia quòd continue intelligat. Vt autem non ſe habeat aliquando ſicut dormiens, neceſſe eſt quòd continuationẽ intelligentiæ adipiſcatur ex aliquo alio. Quod autem aliquis adiſpiſcitur, & nõ habet hoc ex ſui natura. probabile eſt, quòd ſit ei cum labore, eo quod ſic inuenitur in nobis. nam in continue operando laboramus. Non autem eſt neceſſarium, quia quod aliquid acquirit ab alio non eſt laborioſum, niſi uel ipſum, uel aliquid aliud continuans ipſum ſit contra naturam. Vnde licet continuitas motus cœli dependeat ab extrinſeco, non tamen cœlum mouetur cum labore. Fuit igitur Ariſto. hic contentus inducere ad inconueniens quod probabiliter ſequitur, quia inconueniens quod ex neceſsitate ſequitur eſt manifeſtum ſcilicet ꝙ bonum & perfectio primi mouentis depẽdeat ab aliquo ſuperiori. non enim eſſet primum & optimum. Deinde cum dicit.

Intelligere dei eſt ſua ſubſtantia.

Nulla hic uiolentiæ mentio habetur, ſi attendas, ſed potius ex ipſa ſucceſſiua intellectione laborare intelligas intelligentẽ, ut nos, & ſic ualidũ & neceſſariũ uidebis proceſſum hunc uide Commentatorẽ, ac Soeſſanũ. Acceptum ab alio nõ eſt laborioſum, niſi ſit cõtra naturã accipientis.

BESS. *Deinde dilucidum, quod aliquid aliud honorabilius eſſet quàm mens, id ſcilicet, quod intelligitur. Et intelligere profectò, ac intellectio, & quod peſsimum intelligenti, inerit. quare fugiendum hoc ſit. Etenim quædam melius eſt non uidere quàm uidere, alioqui non fuerit, quod optimum, intellectio. Seipſam ergo intelligit, ſi eſt quidem, quod optimum eſt.*

ANT. par. 7. *Deinde palam quia aliud aliquid erit dignius quàm intellectus ſcilicet intellectum. Etenim intelligere & intelligentia inerit indigniſsimum intelligenti. quare fugiendum hoc. Etenim non uidere quidem quædam, dignius quàm uidere. Non ſi ſit optimum intelligentia. Seipſum ergo intelligit, ſi quidem eſt potentiſsimum.*

Soluit

Soluit ſecū dā q̄onem.

Soluir ſecundam quæſtionem, & circa hoc tria facit. Primo determinat ueritatem ſecundæ quæſtionis. Secundo obiicit in contrarium, ibi.} Et eſt intelligentia &c.} Tertio ſoluit, ibi.{Aut in q̄buſdam.} Dicit ergo primo, quòd, poſtquam oſtēſum eſt, quòd ſubſtantia primi non eſt potentia intellectiua, ſed eſt ipſa intelligentia, ex hoc palam eſt, quòd, ſi primum non itelligit ſeipſum, ſed aliquid aliud, ſequitur, quòd aliquid aliud erit dignius quàm primum, ideſt intellectum ab ipſo.

Intellectus diuinus nō intelligit aliud a ſe, quia ſenſus.

Quod ſic probat. Ipſum intelligere in actu, quod eſt intelligentia, conuenit alicui etiam intelligenti quodcunque indigniſsimum. Vnde patet, quòd intelligere aliquod in actu, eſt fugiendum, quia dignius eſt q̄ q̄dā non uideant in actu, q̄ q̄ uideant. Non autem hoc eſſet, ſi intelligentia eſſet optimum, quia tunc nullum intelligere eſſet uitandum. Cum ergo aliquod intelligere ſit uitandum propter indignitatem intelligibilis, relinquitur q̄ nobilitas eius, quod eſt intelligere, dependeat ex nobilitate intelligibilis. Dignius eſt igitur ipſum intellectum quàm ipſum intelligere. Cum igitur oſtenſum ſit quòd primum ſit ſuum intelligere: ſequitur ſi intelligat aliud à ſe, q̄ illud aliud erit eo nobilius. Cum igitur ipſum ſit nobiliſsimum & potentiſsimum, neceſſe eſt q̄ intelligat ſeipſum, & q̄ in eo ſit idem intellectus & intellectum.

Q̄ō Deus itelligat ſe tantum, & eum habet alia a ſe, ſed per ſe.

Conſiderandum eſt autem q̄ Philoſophus intendit oſtendere, q̄ Deus non intelligit aliud, ſed ſeipſum, inquantum intellectum eſt perfectio intelligentis, & eius, quod eſt intelligere. Manifeſtum eſt autē quòd nihil aliud ſic poteſt intelligi à Deo, q̄ ſit perfectio intellectus eius. Nec tamen ſequitur q̄ omnia alia à ſe ſint ei ignota. nam intelligendo ſe, intelligit omnia alia. Quod ſic patet. Cum enim ipſe ſit ipſum ſuum intelligere, ipſum autem eſt digniſsimum & potentiſsimum, neceſſe eſt q̄ ſuum intelligere ſit perfectiſsimum. perfectiſsime ergo intelligit ſeipſum. Quanto autem aliquod principium perfectius intelligitur, tanto magis intelligitur in eo effectus eius. nam principiata continentur in uirtute principij. Cum igitur à primo principio, quod eſt Deus, dependeat cœlum & tota natura, ut dictum eſt, patet, q̄ Deus cognoſcendo ſeipſum, omnia cognoſcit. Nec utilitas alicuius rei intellectæ derogat dignitati ipſius. Nam intelligere actu aliquod indigniſsimum non eſt fugiendum, niſi inquantum intellectus in eo ſiſtit, & dum illud actu intelligit, retrahitur à dignioribus intelligendis. Si enim intelligendo aliquod digniſsimum etiam uilia intelligantur, utilitas intellectorum intelligentiæ nobilitatem non tollit.

Tex.c.39. Deus intelligit quæcunque uilia abſque præiudicio ſuæ perfectionis.

Deinde cum dicit.

BESS.

Et eſt intellectio, intellectionis intellectio. At uidetur ſemper alterius eſſe, tum ſcientia, tum ſenſus & opinio, ac mēs: ſin uero ipſius, præter neceſſitatem.

ANT. par. 8.

Et eſt intelligentia intelligentiæ intelligētia. Videtur autem ſemper alius ſcientia, & ſenſus, & opinio, & meditatio. Ipſius autem in acceſſorio.

Obiicit dupl'r contra datam ſolutionem.

Obiicit contra ueritatem determinatam dupliciter. Primo q̄dē ſic, primū intelligit ſeipſum, ut oſtēſum eſt, & iterum ſupra oſtenſum eſt, q̄ primū eſt ſua intelligentia: ergo intelligentia primi non eſt aliud q̄ intelligentia intelligētiæ. Sed hoc eſt contra id quod uidetur, quia actus ſenſus & ſcientia & opinio & meditatio ſemper uidentur eſſe alterius. Et ſi aliquando ſint ſuiipſius, ſicut cū aliquis ſentit ſe ſentire, uel ſcit ſe ſcire, uel opinatur ſe opinari, uel meditaē ſe meditari, hoc eſt quidem præter opus uel præter actum principalem. nā hic uē principalis actio, ut aliquis intelligat intelligibile. Quod autem aliquis intelligat ſe intelligere intelligibile, hoc uidetur eſſe præter principalem actum, quaſi acceſſoriorum quoddam. Vnde ſi intelligere primi non ſit niſi intelligentia intelligentiæ, uidetur ſequi q̄ ſuum intelligere non ſit principaliſsimum.

Actus ſecū° principalis reflexus ac ceſſorium.

BESS.

Si aliud præterea intelligere, aliud intelligi ſit, ſecundum quod horum ineſt ei bene eſſe, quandoquidem non eſt idem intellectioni eſſe & intellecto?

ANT. par. 9.

Amplius ſi aliud eſt intelligere, & intelligi, ſecundum quid ei quidem ipſum bene ineſt? Non enim idem eſſe intelligentiæ & intellectio.

Secunda obiectio.

Secundo obiicit alio modo. Manifeſtum eſt, q̄ aliud eſt intelligere & intelligi. Et ſi contingat q̄ idem ſit ſubiecto itellectus & ipſum intellectum, non tamen ſunt idem ratione. Si ergo primum eſt ſuum intelligere, & eſt ipſum quod intelligitur, quod eſt optimum, uidebitur dubium remanere ſecūdum quid inſit ei hoc quod eſt bene eſſe eius, utrum ſcilicet ſecundum hoc quod eſt intelligentia, uel ſecundum quod eſt intellectum. Deinde cum dicit.

BESS.

An in quibuſdam ſcientia eſt ipſa res? in effectiuis quidē abſque materia, ſubſtantia, & ipſum quid erat eſſe: in ſpeculatiuis uero, ratio, res, & intellectio. Cum igitur non ſit diuerſum ab eo quod intelligitur & intellectus, quæcunque non habent materiam, idem erunt, & intellectio, una eius, quod intelligitur.

ANT. par. 10.

An in quibuſdam ſcientia res? In factiuis quidem, ſine materia. Subſtantia enim & quodquideratesſe. In theoricis uero, ratio, res, & intelligentia. Non altero igitur exiſtente eo quod intelligitur & intellectu: quæcunque non materiam habent, idem erunt. Et intellectio eius quod intelligitur, una.

Soluit poſitas obiectiones dicēs, quòd in quibuſdam res ſcita idem eſt quod ſcientia. Et hoc manifeſtat diuidendo ſcientiam. nam ſcientia alia eſt factiua, & alia ſpeculatiua. In factiuis autem ſcientiis, res ſcita ſine materia accepta, eſt ipſa ſcientia. Sicut patet, q̄ domus ſine materia, prout eſt in mente ędificatoris, eſt ipſa ars ædificatiua, & ſimiliter ſanitas in mente medici eſt ars medicatiua. Et ſic patet, q̄ ars factiua nihil aliud eſt q̄ ſubſtantia rei factæ, & quodquideratesſe eius. Omnis enim artifex procedit in opus ex eo q̄ conſiderat quid eſt quod operari intendit. In ſpeculatiuis uero ſciētiis manifeſtum eſt, q̄ ipſa ratio diffinitiua rei eſt res ſcita, & eſt ipſa ſcientia ſiue intelligentia. Per hoc enim eſt ſciens intellectus, per quod habet rationem rei. Cum igitur intellectus in actu & intellectum non ſit alterum, in his quæcunque materiam non habent, manifeſtum eſt q̄ in ſubſtantia prima, quæ maxime remota eſt à materia, maxime idem eſt intelligere & intellectum. Et ſic una eſt intelligentia intellecti tantum, & nō eſt aliud intelligentia intellecti, & aliud intelligentia intelligentię. Deinde cum dicit.

Tā in factiuis q̄ in ſpeculatiuis ſcientia ē idē rei ſcitæ ſed diuerſimode.

BESS. *Item reſtat dubitatio, utrum compoſitum ſit, quod intelligitur. mutaretur etenim in partibus totius.*

ANT. par. 11. *Adhuc autem reſtat dubitatio, ſi cõpoſitum eſt quod intelligitur. Tranſmutabitur enim partibus totius.*

Tertia dubitatio principalis. An Deus intelligat ſe ut cõplexũ uel incomplexum.

Mouet tertiã dubitationẽ ꝑter duas prius determinatas. Cũ.n. oñſum ſit, ꝙ primũ intelligit ſeipſum, aliqd aũt intelligitur dupl͞r, uno mõ per modum ſimplicis intell͞s, ſicut intelligimus qđ qdeſt, alio mõ per modũ cõpoſiti, ſicut intelligimus enũciationẽ: reſtat igitur q̄rendum, utrum primũ intelligat ſeipſum, ꝑ modũ intell͞s ſimplicis aut cõpoſiti. Et hoc eſt qđ dicit, qđ reſtat dubitatio ſi qđ intelligitur à Deo eſt cõpoſitũ oñdit aũt ꝙ nõ ſit cõpoſitũ cũ dicit. Tranſmutabit.n. & hoc tripliciter. Primo qdẽ ſic. In oĩ intellecto cõpoſito ſunt plures partes, q̄ ſeorſum intelligi pñt. Licet enim hoc intellectũ compoſitũ, qđ eſt, Hõ currit, ꝑut eſt unum intellectum cõpoſitũ, ſimul intelligatur, tamen partes eius ſeorſum intelligi poſſunt. Poteſt enim intelligi hoc, quod eſt Homo per ſe, & hoc quod eſt Currit. Sic igitur quicunque intelligit aliquod intellectum compoſitum, poteſt trãſmutari intelligendo de una parte in aliam: ſi igit͞ intellectum primum ſit compoſitum, ſequitur qđ poteſt tranſmutari intelligẽdo de parte in partẽ. Cuius contrarium ſupra oſtenſum eſt.

Probat tribus rationibus ꝙ non ſit intellectũ quoddã ut compoſitum. Prima rõ.

BESS. *An omne non habens materiam indiuiſibile eſt? quemadmodum humanus intellectus.*

ANT. par. 12. *Aut indiuiſibile omne quod non habet materiam, ut humanus intellectus.*

Scđa ratio. Scđam rõnem ponit, quę talis eſt. Oẽ quod nõ habet mãm, eſt ſimplex & indiuiſibile: ſed intellectum primũ eſt imateriale: ergo eſt ſimplex & idiuiſibile. Ponit autem exemplũ de humano intellectu. Quod quidem exemplum poteſt dupliciter intelligi. Vno mõ ſ͞m ſimilitudinem, ut intelligat͞ quod humanus intell͞s ſit ſ͞m ſuam eſſentiam indiuiſibilis, quia eſt forma oĩno imaterialis. Alio modo & melius poteſt intelligi ſ͞m diſsimilitudinẽ, ut ſit ſenſus quod humanus intellectus intelligit compoſitum, quia accipit ſua intelligibilia à rebus materialibus, quod non eſt de intellectu primi.

BESS. *An compoſitorum, ſe in aliquo tempore habet. nam non bene eſſe habet in hoc aut in hoc: uerum in toto quoddam, quod optimum eſt, aliud ab eo exiſtens. ſic autẽ ipſa ſuipſius intellectio, per totum æternum ſe habet.*

ANT. par. 13. *Aut quod quidem compoſitorum habet in aliquo tempore. Non enim habet ipſum bene in hoc aut in hoc, ſed in toto quodam quod optimum, & ens aliquid aliud. Sic autem habet ipſa ſuipſius intelligentia toto æterno.*

Tertia rõ. Tertiã rõnem ponit, q̄ talis eſt. Intell͞s, q eſt intelligibilium cõpoſitorũ, hẽt ſuã perfectionẽ nõ ſꝑ, ſed in aliquo tẽpe, qđ ſic patet, quia non habet ſuum bonũ in hac parte, uel in illa, ſed illud, qđ eſt optimũ eius, eſt quoddã aliud, quod eſt in quodã toto. Vnde etiã uerũ, qđ eſt bonũ intell͞s, non eſt in incomplexis, ſed in cõplexo. Simplicia aũt priora ſunt generatione & tempore q̄ compoſita, unde illud quod non habet ſuum bonum in partibus, quæ ſeorſum accipi poſſunt, ſed in toto, quod ex eis conſtituitur. habet ſuum bonum per aliquod tempus, & non ſemper: ſed intelligentia primi, quæ eſt ſuipſius æternaliter & eodem modo ſe habet.

LECTIO XII.

De Ordine Vniuerſi oſtendit quomodo omnia ordinantur in Deum tanquam in ultimũ finalem principium omnium, & optimum ſimpliciter.

BESS. Tex. 52. Bonũ uniuerſi qua ratione ſe habeat.

PErſcrutandum autem etiam hoc, quonam modo natura uniuerſi habeat ipſum bonum, & ipſum optimum: utrũ ſeparatũ quidã, & ipſum, an ꝑ ſe, an ipſo ordine.

Perſcrutandum autem eſt qualiter habet totius natura bonum & optimum: utrum ſeparatum quid & ipſum ſecundum ſe, aut ſecundum ordinem.

ANT. Tex. c. 52. par. 1.

Poſtq̃ Ph͞s oñdit qualiter primũ mouẽs eſt intelligẽs & intelligibile, hic intẽdit inquirere qualiter primũ mouẽs ſit bonũ & appetibile. & circa hoc duo facit. Primo oñdit qualiter ſe habeat bonũ i uniuerſo ſ͞m opinionẽ ꝓpriã. Scđo ſ͞m opinionẽ aliorũ, ibi. {Quæcũq; uero impoſſia.} Circa primũ duo facit. Primo mouet qõnẽ. Scđo ſoluit eã, ibi. {Aut utroq; mõ &c.} Oritur aũt iſta qõ ex hoc, qđ ſupra dictũ eſt, ꝙ primum mouẽs mouet ſicut bonum & appetibile. Bonũ.n. ſ͞m ꝙ eſt finis alicuius eſt duplex: eſt.n. finis extrinſecus ab eo, quod eſt ad finem, ſicut ſi dicimus locũ eſſe finẽ eius, qđ mouetur ad locũ. Eſt etiam finis intra, ſicut forma finis gñonis & alterationis, & forma iã adepta, eſt quoddã bonũ itrintrinſecũ eius, cuius eſt forma. Forma aũt alicuius totius, qđ eſt unũ ꝑ ordinationẽ quãdã partiũ, eſt ordo ipſius: unñ relinquit͞ ꝙ ordo ſit bonũ ei⁹. Querit ergo Ph͞s utrũ nã totius uniuerſi habeat bonũ & optimũ, i. finẽ ꝓpriũ, quaſi aliqd ſeparatũ à ſe, uel habeat bonũ & optimũ i ordine ſuarꝫ ꝑtiũ, ꝑ modũ, quo bonũ alicuius rei nãlis eſt ſua forma. Deinde cum dicit.

Sermo de bõitate primi principij & toti⁹ uniuerſi.

Finis duplex.

Qõ. An ſ nã uniuerſi ſit ei intrinſecus an extrinſecus.

BESS. *Aut utroque modo, quemadmodum exercitus: etenim bene eſſe eius, i ordine, & dux ipſe eſt, ac magis ipſe. non enim ipſe propter ordinem, uerum ordo propter ipſum eſt.*

ANT. par. 2. *Aut utroque modo, ſicut exercitus. etenim in ordine ipſum bene, & Dux exercitus, & magis iſte. non.n. iſte propter ordinem, ſed ille propter hunc eſt.*

Hẽt utroq; modo finẽ & bonum natura uniuerſi.

Soluit propoſitam queſtionem, & circa hoc duo facit. Primo enim oſtendit, quòd uniuerſum habet bonum ſeparatum, & bonum ordinis. Secũdo oſtendit qualiter partes uniuerſi ſe habent ad ordinem, ibi. {Omnia uero ordinata.} Dicit ergo primo, ꝙ uniuerſum habet utroque modo bonũ & finem. Eſt enim aliquod bonum ſeparatum, qđ eſt primum mouens, ex quo dependet cœlum & tota natura, ſicut ex fine & bono appetibili, ut oſtenſum eſt. Et, quia omnia, quorum unum eſt finis, oportet ꝙ in ordine ad finem conueniant, neceſſe eſt, ꝙ in partibus uniuerſi ordo aliquis inueniatur: & ſic uniuerſum habet & bonum ſeparatũ, & bonum ordinis. Sicut uidemus in exercitu. nam bonum exercitus eſt & in ipſo ordine exercitus, & in Duce, qui exercitui præſidet, ſed magis eſt bonum exercitus in Duce, quàm in ordine: quia finis potior eſt in bonitate his, quæ ſunt ad finem: ordo autem exercitus eſt propter bonum Ducis adimplendum, ſcilicet Ducis uoluntatem in uictoriæ conſecutionem, non autem econuerſo, bonũ Ducis eſt propter bonum ordinis. Et, quia ratio eorum, quę ſunt ad finẽ, ſumitur ex fine, ideo neceſſe eſt ꝙ non ſolum ordo exercitus ſit propter Ducem, ſed etiam ꝙ à Duce ſit ordo exercitus, cum ordo exercitus ſit propter Ducem. Ità etiam

Tex. c. 38.

bonum

bonum ſeparatum, quod eſt primum mouens, eſt melius bonũ bono ordinis, quod eſt in uniuerſo. Totus enim ordo uniuerſi eſt propter primũ mouentem, ut ſcilicet explicetur in uniuerſo ordinato id, quod eſt in intellectu & uoluntate primi mouentis. Et ſic oportet, ꝙ à primo mouente ſit tota ordinatio uniuerſi. Deinde cum dicit.

BESS. *Cuncta autem coordinata quodam modo ſunt, uerum nõ ſimiliter & natantia, & uolatilia, & plantæ. nec ita ſe habent, ut ſit ullum alteri ad alterum, ſed ſunt ad quippiam, ad unum nãque coordinata ſunt omnia. Verum quemadmodũ in domo liberis quidem minimè licet quodcunque facere, ſed ea omnia, aut plurima, quæ ordinata ſunt, mancipiis uero & beſtiis parum, quod ad commune conferat, ſed ut plurimum quodcunque contingit (tale nãque principium cuiuſque eorum, natura eſt.) Dico autem pariformiter, quod neceſſe eſt omnia in diſcrimen uenire. & alia ita ſunt, quibus omnia communicant ad uniuerſum complendum.*

Ad unum oĩa coordinata eſſe.

ANT. par. 3. *Omnia uero coordinata ſunt aliqualiter, ſed non ſimiliter & natatilia & uolatilia & plantæ, & non ſic ſe habẽt, ut non ſit alteri ad alterum nihil, ſed eſt aliquid: ad unum quidem enim omnia coordinata ſunt. Sed quemadmodum in domo, liberis non licet quod contingit facere, ſed omnia aut plurima ordinata ſunt: ſeruis uero & beſtiis parũ quod ad commune, multum uero quod contingit. (Tale nãque cuiuſque principium ipſorum natura eſt) dico autem puta ad diſcerni, neceſſe quoque omnibus uenire. Et alia ſic ſunt quibus communicant omnia ad totum.*

Tex. c. 58.

Oẽs partes uniuerſi ſunt ordinatæ ad bonum totius uniuerſi, ſed non ſimiliter omnes.

Oſtendit qualiter partes uniuerſi ſe habent ad ordinem, dicens, quòd omnia, quæ ſunt in uniuerſo, ſunt aliquo modo ordinata, ſed non ſimiliter omnia habent ordinem, ſcilicet animalia marina, & uolatilia, & plantæ. Et tamen licet non ſint eodem modo ordinata, nòn ita ſe habent, quòd unũ eorum nõ pertineat ad alterum, ſed eſt aliqua affinitas & ordo unius ad alterum. Plantę enim ſunt propter animalia, & animalia ſunt propter homines. Et quòd omnia ſint ordinata adinuicem, patet ex hoc, quòd omnia ſimul ordinantur ad unũ finem. Sed quòd omnia non ſic ſint ſimiliter ordinata, manifeſtatur per quoddam exemplum. In aliqua enim domo uel familia ordinata inueniuntur diuerſi gradus. ſicut ſub patrefamilias eſt primus gradus filiorum, alius autem gradus eſt ſeruorum, tertius uero gradus eſt beſtiarum, ꝗ ſeruiunt in domo, ut canes & huiuſmodi animalia. Huiuſmodi enim gradus diuerſimode ſe habent ad ordinem domus, qui imponitur à patrefamilias gubernatore domus. Filiis enim non competit ut faciãt aliquid caſualiter & ſine ordine, ſed omnia aut plura eorum, quę faciunt ordinata ſunt. Non autem ita eſt de ſeruis aut beſtiis, quia parum participãt de ordine, qui eſt ad commune. Sed multum inuenitur in eis de eo, quod contingit, & caſualiter accidit. Et hoc ideo, quia paruam affinitatem habent cum rectore domus, qui intendit bonum domus commune. Sicut autem imponitur in familia ordo per legem & præceptum patrisfamilias, qui eſt principium unicuique ordinatorum in domo exequendi ea, quæ pertinent ad ordinem domus: ita natura in rebus naturalibus eſt principiũ exequendi unicuique, id quod competit ſibi de ordine uniuerſi. Sicuti is, qui eſt in domo per præceptum patrisfamilias ad aliquid inclinatur, ita aliqua res naturalis per naturam propriam. Et ipſa natura uniuſcuiuſque eſt quædam inclinatio indita ei à primo mouente, ordinans ipſam in debitum finem. Et ex hoc patet, quòd res naturales agunt propter finem, licet finem non cognoſcant, quia à primo intelligente aſſequuntur inclinatione in finem. Sed tamen non ſimiliter omnia ſe habent ad iſtum finem. eſt enim aliquid commune omnibus, quia neceſſe eſt, quòd omnia ad hoc perueniant ꝙ diſcernantur, ideſt ꝙ habeant diſcretas & proprias operationes, & ꝙ etiam ſecundum ſubſtantiam adinuicẽ diſcernant. & quãtum ad hoc in nullo deficit ordo. Sed quædã ſunt quæ non ſolum hoc habent, ſed ulterius talia ſunt, ꝙ omnia quæ ſunt in eis {communicant ad totũ} ideſt ſunt ordinata ad bonum commune totius. Hoc autem inuenitur in illis, in quibus nihil eſt præter naturam, neque caſualiter, ſed omnia ſecundum debitum ordinem procedunt. Manifeſtum eſt enim, ꝙ unaquęque res naturalis, ut dictũ eſt, ordinatur ad bonum commune ſecundum ſuã actionem debitam naturalem. Vnde illa, quæ nunquam deficiunt à ſua actione debita & naturali, habent omnia ſua communicantia ad totum. Illa uero, quæ aliquando deficiunt ab actione debita & naturali, non habent omnia ſua communicantia ad totum, ſicut huiuſmodi corpora inferiora. eſt ergo ſumma ſolutionis, ꝙ ordo duo requirit, ſcilicet ordinatorum diſtinctionem, & communicantiam diſtinctorum ad totum. Quantum autẽ ad primum indeficienter eſt ordo in omnibus, quantum autem ad ſecundum eſt quidam ordo indeficienter in aliquibus, quæ ſunt ſuprema & proxima primo principio, ſicut ſubſtantiæ ſeparatę & corpora cœleſtia; in quibus nihil caſualiter accidit & præter naturam, in aliquibus autem deficit, ſcilicet corporibus, in quibus interdum aliquid accidit caſualiter præter naturam. Et hoc ꝓpter remotionem à primo principio ſemp eodẽ modo ſe habente. Deinde cum dicit.

Quæcunque uero impoſſibilia, ſiue abſurda aliter dicentibus accidunt, quæue dicunt gratioſius dicentes, ac in quibus minimè dubitationes ſunt, non decet nos latere. BESS.

Quæcunque uero enim impoſſibilia accidunt aut abſurda aliter dicentibus, & qualia gratioſius dicentes, & in quibus minime dubitationes oportet non latere. ANT. par. 4.

De bono ordine uniuerſi ſcd̃m opiniones aliorum.

Determinat de bono & ordine uniuerſi ſecundum opinionem aliorum, & circa hoc duo facit. Primo manifeſtat de quo eſt intentio, dicẽs, quòd oportet dicere quæcũque impoſſibilia aut abſurda accidunt illis, qui aliter dicunt de bono & ordine uniuerſi, ſcilicet quàm nos. Et oportet dicere etiam qualia dicunt illi, qui melius loquũtur, & in quorum dictis pauciores dubitationes apparent.

Omnes nãque ex contrariis omnia faciunt. At non recte id, omnia. neque id ex contrariis. Quibus autem contraria inſunt, quonam modo ex contrariis erunt, non dicunt. BESS.

Omnes enim ex contrariis faciunt omnia. Neque autem quòd omnia, neque ex contrariis recte, nec in quibuſcunque contraria ſunt, quomodo ex contrariis erunt, non dicunt. ANT. par. 5.

Proponit q̃ in tribus defecerunt antiqui ponentes principia contraria.

Proſequit ſuã intẽtionẽ, & circa hoc duo facit. Primo ponit opinionẽ illorũ, q̃ poſuerunt principia eſſe ꝯ̃ria. Scd̃o eorũ q poſuerũt principia eſſe nãs quaſdã ſepatas. ibi. {Amplius ſi nõ erũt &c.}

Circa

Circa primum duo facit. Primo proponit, in quo deficiant illi, qui dicunt principia eſſe contraria, dicens quod omnes antiqui philoſophi poſuerunt omnia eſſe ex principiis contrariis. Et quantum ad tria non recte dixerunt. Neque enim recte dixerunt in hoc, quod poſuerunt res eſſe ex contrariis: neque etiam in hoc quod dixerunt omnia ex contrariis: & tertio defecerunt in hoc quod nõ dixerunt quomodo ex contrariis res producantur. Secundo ibi.

BESS.

Quandoquidem contraria, impaſſibilia ſunt ab ſe inuicem. A nobis autem rationi conſentanea hoc ſoluitur, cum aliquid tertium ſit. Quidam uero alterum contrariorũ materiam faciũt, quemadmodum qui inæquale æquali, aut uni multa. Soluitur autem etiam hoc eodem modo. nam materia una nulli contrarium eſt.

ANT. par. 6.

Impaſſibilia nãque ſunt contraria adinuicem. Non autẽ ſoluitur hoc rationabiliter, eo quòd tertium aliquid ſit. Alij uero alterum contrariorum materiam faciunt, quemadmodum quidem eſt inæquali æquale, aut uni multa. Soluitur autem & hoc eodem modo. Materia enim quæ una, nulli eſt contraria.

Manifeſtat quomodo in prædictis tribus defecerunt, & primo quomodo defecerunt in hoc, quod poſuerunt eſſe res ex contrariis. Secũdo in hoc quod poſuerunt omnia eſſe ex cõtrariis. ibi. {Amplius omnia primam participationem.} Tertio quomodo defecerunt in hoc quod non dixerunt quomodo ex contrariis res ſint. ibi. {Omnes autem contraria dicentes &c.} Dicit ergo primo, quod non recte dicunt res eſſe ex contrariis, quia contraria ſecundum ſe accepta ſunt impaſſibilia adinuicem. non enim albedo patitur à nigredine, neque econuerſo: non autem ex eis poſſet aliquod unum conſtitui, niſi adinuicem paterentur, ut ſic reducantur ad aliquod medium. Sed hæc dubitatio ſecundũ ſententiam Ariſt. de facili ſoluitur. Quia Ariſtot. poſuit præter duo contraria eſſe tertium principium, quod eſt materia. Sic ergo unum cõtrariorum poteſt pati à reliquo, inquantum materia ſubiecta uni contrario, ab alio patitur. Sed alij poſuerunt materiam eſſe alterum contrariorum, & non aliquid præter contraria. Sicut patet de illis, qui poſuerũt iſta cõtraria eſſe principia, inæquale & æquale, unum & multa. Attribuebant enim inæqualitatem & multitudinem materiæ, æqualitatem & unitatem formæ, ſicut patet de opinione Platonis, licet philoſophi naturales poſuerint cõtrarium. Sed hoc eorum dictum ſoluitur eodem modo, quia materia, quæ una eſt, quaſi commune ſubiectum contrariorum, nulli eſt contraria. Deinde cum dicit.

Oſtendit quod antiqui defecerũt ponentes res fieri ex cõtrariis.

BESS. Tex. 54.

Item cuncta participabunt malo præter ipſum unum. alterum nãque elementorum, ipſum malum eſt.

ANT. Tec. 54. par. 7.

Amplius autem omnia praui participatione ſunt extra unum. Nam prauum ipſum alterum elementorum.

Ex dictis antiquorũ ſequitur oia participare malo excepto uno.

Manifeſtat Philoſophus quomodo defecerunt dicendo omnia eſſe ex cõtrariis, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit inconueniens, quod ex hac poſitione ſequitur. Manifeſtum eſt enim quod prima contrariorum genera, ſunt bonum & malum, quia ſemper alterum contrariorum eſt ut priuatio, & ita habet rationem mali. Si ergo omnia ſunt ex cõtrariis, ſequitur quod omnia participent malo, præter unum, ſcilicet bonum quod eſt principium. nã alterum elementorum ponitur eſſe bonum, omnia uero alia ponuntur eſſe ex his duobus principiis. Hoc autem non eſt uerum, quia in corporibus cœleſtibus, & natura ſubſtantiarum ſeparatarum, non inueniuntur corruptio & malum.

Secundo ibi.

BESS.

Et alij, neque principia bonum & malum, quãquam in omnibus maxime ipſum principium ipſum bonum ſit.

ANT. par. 8.

Alij autem nec principia bonum aut malum, quamuis in omnibus maxime quod bonum principium.

Quidã ſolũ bonũ poſuerũt eſſe principiũ.

Oſtendit quod poſitio ponentium omnia ex contrariis, non conuenit poſitioni quorundam philoſophorum. Si enim omnia ſunt ex contrariis, ſequitur (ut dictum eſt) quod prima principia ſint bonum & malum. Sed quidam non poſuerunt bonum & malum eſſe principia, ſed id quod eſt bonum, eſſe principium omnibus. Tertio ibi.

BESS.

Quidam autem hoc quidem recte, quod principium. quo uero modo ipſum bonũ principium ſit, utrum ut finis, an ut mouens, an ut ſpecies non dicunt.

Principium.

ANT. par. 9.

Alij uero hoc quidem recte, quia principium: ſed quomodo quod bonum principium, non dicunt, utrum ſcilicet ut finis, aut ut mouens, aut ut ſpecies.

Prædicti in ſua hac enũ põne defecerunt.

Oſtendit quomodo in ponendo bonum eſſe principium, defecerunt etiam illi. Et hoc oſtendit, primo in communi dicens, quòd quidam, licet recte dicerent, ponentes bonum eſſe principium omnium, tamen in hoc defecerunt, quia non determinauerunt quomodo bonum eſſet principium, utrum ſcilicet ut finis, aut ut forma, aut ut mouens. Hæc enim tria habent rationem perfecti & boni, non autem materia, quæ non perficitur niſi per formam. unde de ea mentionem nõ facit. Secundo ibi.

BESS.

Empedocles quoque abſurde amicitiam facit bonum, cũ hæc principium ſit, & ut mouens (ſi quidem congregat) & ut materia, nam miſti pars eſt. At ſi etiam eidem accidat, & ut materiæ principio eſſe & ut mouenti, ipſum tamen eſſe non idem eſt. ſecundum quod igitur bonum, amicitia eſt? Inconueniens item eſt contentionem incorruptibilem eſſe, cũ hæc ipſa mali natura ſit.

ANT. par. 10.

Inconuenienter autem & Empedocles. Amicitiam enim facit bonum. Hoc autem principium & ut mouens: congregat enim. Et ut materia: pars enim mixturæ. Si itaque & eidem accidit ut materiam & principium eſſe, et ut mouẽs. Sed eſſe, non idem. Utrum igitur amicitia? Inconueniens autem & incorruptibilem eſſe litem. Sed ipſum autem eſt mali natura.

Deſcendit ad ſpeciales opiniones, & primo ad opinionem Empedo. dicens, quòd inconuenienter Empedocles ponit bonum eſſe principium. Ponit enim amorem principium, quaſi bonũ: ſed amorem dicit eſſe principium dupliciter. Dicit enim, quod eſt ut mouens, inquantum habet unire & congregare, & iterum ponit, quod eſt principium ſicut materia. Ponebat enim amorem eſſe partem mixtorum. Corpora enim ponebat eſſe mixta ex quatuor elementis, & amicitia & lite. Licet autẽ contingat eſſe principium idem, ſicut materia, & ſicut mouens, non tamen ſecundum eandem rationem. Poteſt enim ignis eſſe mouens ſecundum formam, & materiale principium ſecundum materiã: non autẽ ſecundum idem, quia mouens inquantũ

Ad opin. Emped. ſequuntur duo inconuenientia. Primum. Nõ incõuenit idẽ eſſe principiũ ſicut materia, & ſicut mouẽs ſecundũ diuerſas rationes. Secũdũ incõueniens.

huiuſmodi

huiuſmodi eſt in actu, materia autem inquantum huiuſmodi eſt in potentia. Reſtat igitur aſsignandum ſecundum quid amor ſit materia, & ſecundũ quid eſt mouens, quod ipſe non aſsignat.

Aliud autem inconueniens, quod ſequitur opinionem Empedoc. eſt, quòd poſuit litem eſſe primum principium incorruptibile. Quæ quidem ſecundum ipſum uidetur eſſe ipſa natura mali: malum autem ſecundum recte opinantes non ponitur principium eſſe, ſed ſolum bonum, ut dictum eſt. Tertio ibi.

BESS. Tex. 55.

Anaxagoras autem, bonum ponit principium, ut mouens, mens enim mouet. uerum alicuius gratia mouet. Quare alterum, niſi ſit, ut nos dicimus. ars enim medendi, quodã modo ſanitas eſt. Inconueniens etiam eſt, quod non fecerit aliquid bono, mentiq; contrarium.

ANT. Tex. c. 55. par. 12.

Anaxagoras autem ut mouẽs quod bonum principium: Intellectus enim mouet. Sed gratia alicuius mouet. Quare alterum. Excepto ut nos dicimus. Nam medicatiua eſt quodammodo ſanitas. Inconueniens autem, & contrarium nõ facere bono & intellectui.

Ad opin. Anaxa. duo etiam incõuenientia ſequuntur.

Deſcendit ad opinionem Anaxagoræ dicens, quòd Anaxagoras poſuit bonum eſſe principium primum quaſi mouens. Dixit enim quòd intellectus mouet omnia. Sed manifeſtum eſt quòd ſemper {intellectus mouet gratia alicuius,} ideſt propter finem. Quare oportet quod ponat alterum aliquod principium, propter quod ĩtellectus moueat. Niſi forte dicat ſicut nos diximus ſcilicet ꝙ idem poteſt eſſe intellectus & intellectum, & ꝙ intellectus moueat propter ſeipſum, quod aliquo modo inuenitur in his quæ agunt per intellectum ſecundum nos. Ars enim medicinę agit propter ſanitatem, & ſanitas eſt quodãmodo ipſa ars medicinæ, ut ſupra dictum eſt. Aliud autem inconueniens ſequĩ uidetur contra opinionem Anaxag. ſi ſuſtineatur communis opinio ſcilicet ꝙ contraria ſunt principia omnium. Secũdum hoc enim uidebitur inconueniens, ꝙ non facit aliquod principium contrarium bono & intellectui. Deinde cum dicit.

Tex. c. 51.

BESS.

Porrò nulli eorum, qui ponunt contraria. utuntur contrariis, ſi quem inquirere non pigeat. & cur quædam corruptibilia, quædam incorruptibilia, nemo dicit. omnia nãque entia, ex eiſdem principiis faciunt. Præterea, quidam ex nõ ente faciunt entia. quidam ut hoc non cogantur, unum, cuncta faciunt.

ANT. Tex. c. 56. par. 13.

Omnes autem contraria dicentes non utuntur contrariis, niſi figuret aliquis. Et quare hæc quidem corruptibilia, hæc uero incorruptibilia, nullus dicit. omnia nãque entia faciunt ex eiſdem principiis. Amplius autem alij quidem ex non ente faciunt entia. Alij autem niſi hoc cogantur, unum omnia faciunt.

Deducit quatuor ĩconuenientia expoſitione antiquorum dicẽtium omnia fieri ex contrariis. Primum.

Oſtendit tertium quod ſupra poſuit. ſ. ꝙ ponẽtes principia contraria eſſe, non dicunt quomodo principiata ſunt ex contrariis. Et hoc eſt quod dicit, ꝙ omnes dicentes principia eſſe contraria non utuntur ad cauſandum ea quæ ſunt apparentia in entibus. Niſi {aliquis figuret,} .i. niſi aliquis uelit fingere uel figurabiliter dicere. Et primo cũ dicit. {Et quare hoc quidem &c.} oſtendit ꝙ non poſſunt cauſare differentiam corruptibilium uel incorruptibilium. Dicit ergo, ꝙ nullus antiquorum philoſophorum aſsignat cauſam, quare entia quædam ſunt corruptibilia, & quędam incorruptibilia. Ponunt enim quidam eorũ entia oĩa eſſe ex eiſdem principiis ſcilicet contrariis. Et hæc eſt opinio antiquorum naturalium. Alij uero ſcilicet poetæ theologi poſuerunt omnia ex non ente. Vnde ſupra dixit, ꝙ generant mundũ ex non ente. Et ſic cum eandem originem utrique aſsignẽt omnibus entibus, non poſſunt cauſare diſtinctionem rerum ſecundum corruptibile. Et ideo alij ut ad hoc non cogantur, ꝙ ſcilicet ponãt omnia eſſe ex non ente, uel ꝙ aſsignent cauſam diſtinctionis rerum, poſuerũt omnia eſſe unum, totaliter a rebus diſtinctionem tollentes. & hæc eſt opinio Parmenidis & Meliſsi. Secundo ibi.

Tex. c. 30.

BESS.

Cur item ſemper generatio erit, quidq; generationis cã ſit, dicit nemo.

ANT. par. 14

Amplius propter quid ſemper generatio, & quæ eſt cã generationis, nullus dicit.

Secundũ ĩcõueniens. Sed primũ cœlum ex motu diurno, & planetæ ut mouentur in zodiaco eſt cã uniuerſalis generationis perpetuæ, non autem contraria.

Oſtendit ꝙ etiam in alio deficiunt, quia ſcilicet non poſſunt aſsignare cauſam, quare generatio ſit ſempiterna. nec poſſunt aſsignare quæ ſit uniuerſalis cauſa generationis. neutrum enim cõtrariorum eſt uniuerſalis generationis cauſa. Tertio ibi.

At tum illis, qui duo principia faciunt, aliud principalius principium neceſſe eſſe: tum illis, qui ſpecies. quia aliud principalius, principium eſt. cur enim participauit, aut participat.

BESS.

Et duo principia facientibus, aliquid neceſſe primum eſſe principalius. Et his qui ſpecies, quia aliud principalius. Propter quid enim participauit aut participat?

ANT. par. 15. Lect. 9.

Tertiũ incõueniens.

Tertium ponit, in quo deficiunt ponentes principia eſſe contraria. Neceſſe eſt enim eis aſsignare ꝙ alterum contrariorum ſit principalius principium, cum ſemper alterum ſit ut priuatio. Vel ĩtendit ꝙ neceſſe eſt ponere aliquod principium principalius utroque contrariorum, ex quo rõ aſsignari poſsit quare quędam attribuũtur uni cõtrariorum ſicut principio, & quædam alteri, utpote quare quodam tempore moueat lis elementa ad ſeparationem, & quodam tempore amicitia ad congregationem. Et hoc etiam accidit ponentibus eſſe ſpecies. Neceſſe enim eſt eis ponere aliquod principium principalius ſpeciebus. Manifeſtum eſt enim, ꝙ ea, quæ generantur & corrumpuntur, non ſemper eodem modo participãt ſpeciem. Vnde oportet ponere aliquod principium, ex quo aſsignetur rõ, quare hoc indiuiduum prius participauit, aut modo participat ſpeciem.

BESS.

Et aliis quidem neceſſe eſt, ſapientiæ, ac nobiliſsimæ ſciẽtiæ aliquid contrarium ponere eſſe, nobis uero minimè. nihil enim eſt primo contrarium. quandoquidem cuncta contraria materiam habent, & potentia hæc ſunt. contraria uero ignorantia, ad contrarium. primo autem nihil contrarium eſt.

ANT. par. 16.

Et aliis quidem neceſſe ſapientiæ, & honoratiſsimæ ſciẽtiæ aliquid eſſe contrarium. Nobis autem non. Non enim eſt contrarium primo quippiam. Nam omnia contraria habent materiam, & hæc potentiæ eſt. Contraria autem ignorantia ad contrarium. Primo uero contrarium nihil.

Quartũ ĩcoueniens.

Ponit quartum inconueniens, quod eis ſequitur dicens, ꝙ neceſſe eſt philoſophis ponentibus pĩcipia eſſe cõtraria, ꝙ ſapiẽtiæ primæ & honoratiſsimę ſcię, ſit aliqđ ꝯriũ, qa ſapiẽtia eſt de primo principio,

In procc.

principio,ut in Primo oſtenſum eſt. Vnde ſi primo principio non eſt aliquid contrarium, quia omnia contraria habent naturam, quæ eſt in potentia ad utrunq; contrariorum. Primũ aũt principium ſecũdũ nos eſt immateriale, ut ex dictis patet. Vnde relinquitur, quod primo principio non ſit contrarium aliquid, & ꝙ primæ ſcientiæ non ſit contraria aliqua ſcientia, ſed ſolum ignorantia. Deinde cum dicit.

Sicut primo principio nihil eſt cõtrarium, ſic nec primæ ſciẽtiæ, ſed ſolũ ei opponitur ignorãtia. Lect. 2.

BESS.

Præterea ſi non erunt alia præter ſenſibilia, non erit principium ordo, generatio, ipſa cœleſtia, ſed ſemper principij principium, ut theologis, phyſicisq; cunctis.

ANT. par. 17.

Amplius ſi non erunt præter ſenſibilia alia, non erit principium, & ordo, & generatio, & cœleſtia, ſed ſemper principij principium, ut theologis & phyſicis omnibus.

Deſcendit ad opinionem ponentium ſubſtantias ſeparatas, & primo oſtendit ꝙ inconueniens ſequitur non ponentibus eas, & dicit ꝙ ſi non ſint alia, entia præter ſenſibilia, non erit primum principium, ſicut oſtenſum eſt, nec ordo rerum qualis aſsignatus eſt, nec generatio perpetua, nec principia qualia ſupra poſuimus, ſed ſemper erit principij principium infinitum, utpote ꝙ Socrates generetur à Platone, & ille ab illo, & ſic in infinitum, ut uiſum eſt omnibus antiquis philoſophis naturalibus. Non enim ponebant aliquod principium uniuerſale primum, præter iſta principia particularia & ſenſibilia.

Infert inconueniẽs contra negantes ſubſtantias ſeparatas.

BESS.

Si autem erunt ſpecies aut numeri, nullius cauſæ erũt. ſi uero, non ſaltem ipſius motus.

ANT. par. 18.

Si autem erunt ſpecies aut numeri, nullius cauſæ. Si autem, non quidem motus.

Oſtendit quod inconueniens ſequitur ponentibus naturas quaſdam ſeparatas, & primo quantum ad eos qui ponebant in huiuſmodi naturis cõnexionem quandam originis. Secundo quantum ad eos qui hoc non ponebant, ibi. {Dicentes autẽ numerum.} Circa primum ducit ad quatuor incõuenientia, quorum primum eſt ꝙ ſpecies & numeri quæ ponebant quidam præter ſenſibilia, nullius cauſæ uidentur eſſe. Sed ſi ſint alicuius cauſæ, non uidebitur aliquid eſſe cauſa motus, quia huiuſmodi non uidentur habere rationem principiorum mouentium. Secundo ibi.

Deducit quatuor iconueniẽtia contra ponentes ſubſtantias ſeparatas, ſ mõ Platonico. & Pythagorico. primum.

BESS.

Quo nãque item modo, ex non habẽtibus magnitudinẽ, magnitudo continuumq; erit? numerus nãque non faciet cõtinuum, neque ut mouens, neque ut ſpecies.

ANT. par. 19.

Adhuc quomodo erit ex non magnitudinibus magnitudo, & continuum? Non enim numerus facit continuum, nec ut mouens, nec ut ſpecies.

Secundum icõueniẽs.

Ducit ad aliud inconueniens. Numerus enim non eſt magnitudo. Magnitudo autem non eſt niſi ex magnitudinibus, unde impoſsibile uidetur aſsignare quomodo magnitudo, & continuũ ſunt ex numeris qui non ſunt continui. Non enim poteſt dici ꝙ numerus cauſet continuum ſicut principiũ motiuum & formale. Tertium ponit ibi.

BESS.

Ceterum nihil contrariorum erit ipſum & factiuum & motiuum. alioqui contingere ſane poſſit non eſſe. uerumenimuero & facere poſterius quàm potentia eſt. Entia ergo non erunt ſempiterna: attamen ſunt, interimẽdum igitur aliquid horum eſt. hoc autem aliquo pacto dictum eſt.

ANT. par. 20.

At uero nullum erit contrariorum & factiuum quod & motiuum, quod continget utique non eſſe. At uero poſterius quidem ipſum facere, potentia. Non ergo ſempiterna ſunt entia. Sed ſunt? Interimendum igitur eſt horum aliquid. Et hoc dictum eſt.

Tertiũ inconueniens.

Dicens ꝙ ſi ſpecies & numeri ſunt prima principia, cum ſpeciebus & numeris non inueniatur contrarietas, ſequitur ꝙ non erunt cõtraria principia prima, quia non ponũtur factiua & motiua. Et ſic cõtinget non eſſe generationem & motũ. Quia ſi prima principia non ſunt mouentia, ſed poſterius cauſentur ex primis principiis, ſequetur ꝙ ſunt in potentia priorum principiorum. Quod autem poteſt eſſe, poteſt & non eſſe. Vnde ſequitur ꝙ generatio & motus non ſunt ſempiterna. Sed ſunt ſempiterna, ut ſupra poſitum eſt. Interimendũ eſt igitur aliud præmiſſorum. ſ. quod ponebantur prima principia non eſſe mouentia. Et hoc dictum eſt. ſ. in primo libro, quomodo prima principia ſunt mouentia. Quartum ponit ibi.

Supple generatio & motus. Lectio. 5.

BESS.

Item quo numeri ſunt unum, aut anima, & corpus, & omnino ſpecies & res, nemo aliquid dicat, nec dicere poſſit, niſi (ut nos) dicat, quod ut mouens faciat.

ANT. par. 21.

Adhuc quomodo numeri unum, & anima & corpus, & ſpecies totaliter & res, nihil dicet nullus: nec contingit dicere, ſi non ut nos dicat, quod mouens facit.

Quartum icõueniẽs. Tex. c. 12. & inde.

Dicens ꝙ nullus iſtorum dicere poteſt, quid faciat unum eſſe numerum, aut animam & corpus, aut uniuerſaliter forma & id cuius eſt forma, niſi dicat, ꝙ mouẽs hoc facit ſicut nos ſupra diximus in octauo. Species autem & numeri non habent rationem cauſæ mouentis. Deinde cum dicit.

BESS.

Qui uero dicunt mathematicum numerum primum, & ita ſemper aliam attiguam ſubſtantiam, ac alia cuiuſque principia, inconſpirantem uniuerſi ſubſtantiam faciunt (nihil enim altera alteri confert, ſiue ſit, ſiue non ſit) & principia multa. at entia, nolunt male gubernari. non eſt bonum pluralitas principatuum. unus ergo princeps.

ANT. par. 22.

Dicentes autem numerum primum mathematicum, & ſemper aliam habitam ſubſtantiam, et principia cuiuſlibet, alij inconnexam ipſius uniuerſalis ſubſtantiam faciunt. Nihil. n. alia alij confert, aut ens, aut nõ ens. Et principia multa. Entia uero nolunt diſponi male, nec bonum pluralitas principatuum. Vnus ergo princeps.

Deducit in cõueniens contra Pythagoricos ponentes ſubſtantias ſeparatas ſine ordine.

Oſtendit quod inconueniens ſequatur ſecundum illos, qui ponunt huiuſmodi naturas eſſe inconnexas dicens, quòd ponentes primum in rebus eſſe numerum mathematicum, ut Pythagorici poſuerunt, & ſic conſequenter ſemper {aliam naturam habitam,} ideſt conſequentem, uidelicet quòd poſt numerum, magnitudinem, & poſt magnitudinem, ſenſibilia, & dicentes cuiuſlibet naturæ eſſe alia & alia principia, ſicut quòd alia ſunt prĩcipia numerorum, & alia magnitudinum, & alia ſenſibilium, iſti inquam ſic dicentes, faciũt ſubſtantiam {uniuerſi eſſe inconnexam,} ideſt ſine ordine, ita ꝙ una pars nihil conferat ad aliam uel ad alteram, ſiue ſit, ſiue non ſit. Et ſimiliter faciũt multa principia inconnexa. Et hoc non põt eſſe, quia entia non uolunt male diſponi. Diſpoſitio enim entium naturalium eſt qualis optima poteſt eſſe. Et hoc uidemus in ſingulis, quòd unumquodque eſt optimæ diſpoſitionis in ſua natura. Vnde multo magis oportet hoc exiſtimare in toto uniuerſo. Sed pluralitas principatuum

patuum

patuum non eſt bonum. Sicut non eſſet bonum quòd eſſent diuerſæ familiæ in una domo, quæ inuicem non communicarent. Vnde relinquitur quòd totum uniuerſum, eſt ſicut unus principatus & unum regnum, Et ita oportet quòd ordinetur ab uno gubernatore. Et hoc eſt quod concludit, quòd eſt unus princeps totius uniuerſi ſcilicet primum mouens, & primum intelligibile, & primum bonum, quod ſupra dixit Deum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Commentariorum Diui Thomæ Aquinatis ſuper duodecim libros Metaphyſicorum
Finis.

REGISTRVM.

✠ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

A A B B C C D D E E F F.

Omnes ſunt quaterniones præter ✠ & F F q ſunt terniones.

VINETIIS, Apud Hieronymum Scotum.
M D L XII.

BIBLIOTECA NA. ROM. EMANU.